

รายงาน

สืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1

สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ : ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายงาน

สืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1

“สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ : ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม”
วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.เพ็ญพรรณ เพ็ญพูลอย (บรรณาธิการ)

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 “สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ: ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม”. สุพรรณบุรี: วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2566.

1,023 หน้า

1. ศาสนา --- ศิลปะและวัฒนธรรม

I. ชื่อเรื่อง

จัดทำโดย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เนื่องจากการจัดประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 1 วันที่ 30 กันยายน 2566

ที่ปรึกษา พระสุพรรณวชิราภรณ์, ดร.
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.
พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ.ดร.
พระครูโสภณวิธานวัตร, ผศ.ดร.
พระมหาจีระวัฒน์ กนตวณฺโณ, รศ.ดร.
พระมหามหวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.
รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์
รองศาสตราจารย์ ดร.ศรชัย ท้าวมิตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุชิตร์ แท้สูงเนิน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธา หริมเทพาธิป
ผู้ช่วยศาสตราจารย์โกเมศ คันธิก
ดร.กัญญารักษ์ แม็กกี้
คุณพรพิมล แก้วศรีงาม

บรรณาธิการ ดร.เพ็ญพรรณ เพ็ญพูลอย

ฝ่ายประสานงาน นายเอกมงคล เพ็ชรวงษ์
ว่าที่ ร.ต.สนธยา สิทธิเกรียงไกร

ฝ่ายศิลปกรรม พระสมุห์ยุทธนา มาลาวโส
พระนภ จีรวฑฒโน

ฝ่ายพิสูจน์อักษร พระทรงวิทย์ ฌมมโชโต
นางสาววิกานดา ศรศักดิ์
นางสาวภัทรกุล ศิลปะรัตน์

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์งามจิตร ต.รั้วใหญ่ อ.เมืองสุพรรณบุรี จ.สุพรรณบุรี 72000

คำนำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทย มุ่งส่งเสริมให้ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทางวิชาการและเห็นความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีการพัฒนาประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นทิศทางแก่คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิตระดับปริญญาโท ปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยได้ทำการผลิตองค์ความรู้เพื่อเสนอสู่สาธารณะ โดยให้ความสำคัญกับการบูรณาการพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคมในอีกหลากหลายด้าน

วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ เป็นส่วนงานสังกัดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความมุ่งมั่นที่จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของวิทยาลัยสงฆ์สู่สาธารณะด้วยการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน จึงร่วมกับสถาบันการศึกษาภาคีเครือข่ายที่มีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมตามนโยบายของรัฐบาลต่างๆ อีกหลายส่วนงาน จัดประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 (แบบออนไลน์) The 1st SPMCU National Conference ภายใต้หัวข้อ “สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ : ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม” เปิดพื้นที่ให้แก่คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษา และบุคคลทั่วไป ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าและการวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ศึกษาศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ในมิติต่างๆ ผ่านบทความวิจัยหรือบทความวิชาการให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพอันจะนำไปสู่การสร้างสรรคพัฒนาสังคม จึงสนับสนุนให้มีการจัดโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 (แบบออนไลน์) วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสถาบันภาคีเครือข่ายที่มีรายงานการประชุม (Proceeding) หรือตีพิมพ์เผยแพร่วารสารศรีสุวรรณภูมิปริทรรศน์ต่อไป

ดังนั้น วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฐานะเป็นหน่วยงานเจ้าภาพหลัก จึงขออำนวยการและชื่นชมยินดีกับนักวิชาการทุกรูป/คนที่ได้นำผลงานทางวิชาการที่เป็นที่ยอมรับและน่าสนใจมานำเสนอในที่ประชุมทางวิชาการในครั้งนี้ เพื่อจักได้เป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ทางวิชาการใหม่ๆ ออกสู่สังคมร่วมกัน รังสรรค์งานวิจัยออกมาอย่างต่อเนื่อง นำเสนอผลงานที่มีคุณภาพเพื่อให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ และดำรงตนเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะตามแนวพระพุทธศาสนาขอความปรารถนาดี ความเจริญรุ่งเรือง พึงเกิดขึ้นกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดงานในครั้งนี้

พระสุพรรณวชิราภรณ์, ดร.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำสั่ง วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ
ที่ ๓๓ /๒๕๖๖
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงาน
โครงการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑ (แบบออนไลน์)
The 1st SPMCU National Conference

ด้วยวิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะดำเนินงานจัดงานสัมมนาบทความวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ เรื่อง “สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ : ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม” วันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖ ณ ห้องประชุมเนรมแก้ว วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

(๑) เพื่อเป็นเวทีเผยแพร่ผลงานวิชาการของคณาจารย์ นิสิต ทั้งภายในและภายนอกเครือข่ายมหาวิทยาลัย

(๒) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัย

เพื่อให้การดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัย จึงประกาศแต่งตั้งผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการจัดงาน “ประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑” ประกอบด้วย

คณะที่ปรึกษา

พระสุพรรณวชิราภรณ์, ดร.

ประธานที่ปรึกษา

พระครูโสภณวิธานวัตร, ผศ.ดร.

รองประธานที่ปรึกษา

ดร.เพ็ญพรรณ เพ็ญพลอย

รองประธานที่ปรึกษา

คณะที่ปรึกษาภาคีเครือข่าย

พระมหามหวินทร์ ปรีสุตโต, ผศ.ดร. รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูสุธีภิตติบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณฺโณ, รศ.ดร. ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

รศ.ดร.สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์ คณบดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ.โกเมศ คันธิก ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี

ผศ.ดร.อนุชิตร์ แท้สูงเนิน รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตสุพรรณบุรี

ผศ.ดร.เมธา หริมเทพาธิป มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

รศ.ดร. ศรชัย ทำวมิตร มูลนิธิหลวงตาน้อย

ดร. กัญญาก็ค แม็กกี้ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา

คุณพรพิมล แก้วศรีงาม นายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว จังหวัดสุพรรณบุรี

คณะกรรมการดำเนินงาน

พระครูโสภณวิธานวัตร, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
ดร.เพ็ญพรรณ เพ็ญพลอย	รองประธานกรรมการ
พระครูโกศลธรรมมานุสิฐ, ดร.	รองประธานกรรมการ
พระครูสถิตธรรมมาลังการ, ดร.	รองประธานกรรมการ
พระมหาสมมาส ชุตินันโต, ผศ.	รองประธานกรรมการ
พระครูอนุกูลกัลยาณกิจ, ดร.	กรรมการ
พระครูสิริพุทธศาสตร์, ดร.	กรรมการ
พระครูอุดมธรรมจารี, ดร.	กรรมการ
พระครูปริยัติกิตติวงศ์	กรรมการ
พระครูวิธานสุตาภิรม, ดร.	กรรมการ
พระปลัดสามารถ จตฺตโล	กรรมการ
ผศ.ดร.วิชชกร นาคธน	กรรมการ
นางวรพร พรหมใจรักษ์	กรรมการ
ผศ.ดร.นพดล ดีไทยสงค์	กรรมการ
นายเอกมงคล เพ็ชรวงษ์	กรรมการ
นายปณณวิชัย แสงหล้า	กรรมการ
นายประสิทธิ์ แสงทับ	กรรมการ
ดร.ณัฐกร ปังละอ	กรรมการ
นายพงษ์ศักดิ์ ทองละมุล	กรรมการ
นายประสิทธิ์ แสงทับ	กรรมการ
นายมานพ ปานสุวรรณ	กรรมการ
นางสาววิลาวัลย์ บุญสุทธิ	กรรมการ
นางสาวดาวรินทร์ แก้ววิชิต	กรรมการ
นางสาวยุกิ ยามาเน่	กรรมการ
นางสาววิกานดา ศรีศักดิ์	กรรมการ
ว่าที่ร้อยตรี สนธยา สิทธิเกรียงไกร	กรรมการ
นางสาววรรณวิทย์ พงษ์สงฆ์เจริญ	กรรมการ
พระครูใบฎีกาศักดิ์ดนัย สนั่นจิตโต, ดร.	กรรมการและเลขานุการ
พระสมุห์ยุทธนา มาลาวิโส	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวภัทรกุล ศิลปรัตน์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่รับผิดชอบ

วางแผนนโยบาย กำกับดูแล ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานสัมมนาฯ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

คณะทำงานฝ่ายวิชาการและประเมินผล

ดร.เพ็ญพรรณ เพ็ญพลอย	ประธานคณะทำงาน
พระครูใบฎีกาศักดิ์ดนัย สนั่นจิตโต, ดร.	รองประธานคณะทำงาน
รศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์	รองประธานคณะทำงาน
พระมหาสมมาส ชุตินันโต, ผศ.	รองประธานคณะทำงาน

พระสมุห์ยุทธนา มาลาวีโส	คณะทำงาน
พระครูสิริพุทธิศาสตร์, ดร.	คณะทำงาน
นายพงษ์ศักดิ์ ทองละมุล	คณะทำงาน
ผศ.ดร.วิชชุกร นาครน	คณะทำงาน
ผศ.ดร.นพดล ดีไทยสงค์	คณะทำงาน
ดร.ณัฐกร ปังละอ	คณะทำงาน
นางสาวภัทรกุล ศิลรัตน์	คณะทำงานและเลขานุการ
ดร.สมเจต หลวงกัน	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาววิกานดา ศรีศักดิ์	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
ดร.เกรียงไกร พินยารัก	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่รับผิดชอบ

๑. จัดทำเอกสารสัมมนาทางวิชาการ
๒. ติดต่อเจ้าของผลงานรับผิดชอบการดูแลการเสนอผลงาน
๓. ประเมินผลการจัดสัมมนา เก็บข้อมูลการทำงาน
๔. สรุป ประเมินผล จัดทำ Knowledge Management
๕. จัดทำรูปเล่มรายงานการประชุมวิชาการ
๖. ประสานงานกับคณะทำงานฝ่ายอื่นๆ และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

คณะทำงานฝ่ายติดต่อประสานงาน

ดร.เพ็ญพรรณ เพ็ญพลอย	ประธานคณะทำงาน
พระครูโกศลธรรมานุสิฐ, ดร.	รองประธานคณะทำงาน
พระครูปริยัติกิตติวงศ์	รองประธานคณะทำงาน
พระมหาสมมาส ชุตินันโต, ผศ.	คณะทำงาน
พระปลัดสามารถ จิตตโล	คณะทำงาน
พระสมุห์ยุทธนา มาลาวีโส	คณะทำงาน
นายปณณวิชญ์ แสงหล้า	คณะทำงาน
นางวรพร พรหมใจรักษ์	คณะทำงาน
นางสาววิกานดา ศรีศักดิ์	คณะทำงานและเลขานุการ
นางสาววิลาวัลย์ บุญสุทธิ	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่รับผิดชอบ

๑. ทำจดหมายเชิญวิทยากร คณาจารย์ แขกผู้มีเกียรติ ศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบัน จากวิทยาเขตต่างๆ และสถาบันที่เปิดสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
๒. เตรียมรายชื่อผู้ร่วมงานลงทะเบียน รับลงทะเบียน ต้อนรับผู้มาร่วม อำนวยความสะดวกผู้มาร่วมงานทั้งหมด
๓. ประสานงานกับคณะทำงานฝ่ายอื่นๆ และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

คณะทำงานฝ่ายดูแลห้องประชุมผ่านระบบออนไลน์

พระครูโสภณวิธานวัตร, ผศ.ดร.	ประธานคณะทำงาน
พระครูสถิตธรรมมาลังการ, ดร.	รองประธานคณะทำงาน
รศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์	รองประธานคณะทำงาน

พระครูอุดมธรรมจารี, ดร.	คณะกรรมการ
พระครูวิธานสุตาภิรม, ดร.	คณะกรรมการ
ผศ.ดร.วิชชุกร นาคธน	คณะกรรมการ
ผศ.ดร.นพดล ดีไทยสงค์	คณะกรรมการ
ดร.ณัฐกร ปังละอ	คณะกรรมการ
นายพงษ์ศักดิ์ ทองละมุล	คณะกรรมการ
ดร.สมเจต หลวงกัน	คณะกรรมการ
พระครูใบฎีกาศักดิ์ดนัย สุนตจิตโต,ดร.	คณะกรรมการและเลขานุการ
วาทีร้อยตรี สนธยา สิทธิเกรียงไกร	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่รับผิดชอบ

๑. ดูแลห้องสัมมนาคอยดูแลความสะดวกในการเข้า ผ่านระบบออนไลน์ของผู้นำเสนองานวิชาการ
๒. จัดบูธแสดงผลงาน และประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจความประทับใจในเรื่องเกี่ยวกับบทความ และการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖

(พระสุพรรณวชิราภรณ์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำสั่ง วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ

ที่ ๓๔ /๒๕๖๖

เรื่อง แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความทางวิชาการ (Peer Review)

ในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑ (แบบออนไลน์)

เรื่อง “สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ : ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม”

The 1st SPMCU National Conference

เพื่อให้การดำเนินการจัดประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑ ประจำปี ๒๕๖๖ ภายใต้หัวข้อเรื่อง “สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ : ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม” ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ (๑) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และมติการประชุมกรรมการวิทยาลัย จึงแต่งตั้งให้ผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความทางวิชาการ (Peer review) ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ ประกอบด้วย :

๑. ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

๑.๑ สาขาพระพุทธศาสนาและปรัชญา

๑. พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.
๒. พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.
๓. พระครูสิริรัตนบัณฑิต, ผศ. ดร.
๔. พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ.ดร.
๕. พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ, รศ.ดร.
๖. รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร
๗. ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี
๘. ผศ.ดร.สมคิด เศษฐวงศ์
๙. ดร.นคร จันทราช
๑๐. ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม
๑๑. ดร.พูนศักดิ์ กมล
๑๒. ผศ.ดร.โยตะ ชัยวรมันกุล
๑๓. รศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี
๑๔. รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ
๑๕. รศ.ดร.สมบุรณ์ ตาสนธิ

๑.๒ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

๑. รศ.ดร.สุรพล สุขะพรหม
๒. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.
๓. พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ.ดร.
๔. พระครูปลัดประวิทย์ วรธมโม, ผศ.ดร.
๕. พระครูศรีธรรมวรารักษ์, ดร.

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มจร
รองคณบดี บัณฑิตวิทยาลัย มจร
รองคณบดี คณะพุทธศาสตร์ มจร
คณะพุทธศาสตร์ มจร
ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา มจร
รองคณบดี บัณฑิตวิทยาลัย มจร
บัณฑิตวิทยาลัย มจร
บัณฑิตวิทยาลัย มจร
มจร วิทยาเขตอุบลราชธานี
มจร วิทยาเขตสุรินทร์
วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
รองคณบดี คณะพุทธศาสตร์ มจร
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหารสังคม มจร
มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มจร
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มจร
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีโพธิ์

๖. รศ.ดร.ธีชนันท์ อิศรเดช	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มจร
๗. รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มจร
๘. ผศ.ดร.ธิดา หนัมนี่	คณะสังคมศาสตร์ มจร
๙. ผศ.ดร.กาญจนาภรณ์ ภูมัย	มจร วิทยาเขตขอนแก่น
๑๐. ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช	วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
๑๑. ดร.เรียงดาว ทวะชาลี	มจร วิทยาเขตขอนแก่น
๑๒. ดร.พุทธชาติ แผนสมบูรณ์	คณะมนุษยศาสตร์ มจร

๑.๓ สาขาครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์

๑. พระมหาบัณฑิต ปณิตินันท์, ดร.	คณบดี คณะครุศาสตร์ มจร
๒. รศ.ดร.สุพจน์ บุญอ่อน	มจร วิทยาเขตนครสวรรค์
๓. รศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์	มจร วิทยาเขตเชียงใหม่
๔. ผศ.ดร.กิตติศักดิ์ ณ สงขลา	คณะครุศาสตร์ มจร
๕. ผศ.ดร.อาเดช อุบั่น	วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
๖. รศ.ดร.ฉวีวรรณ สุวรรณภา	มจร วิทยาเขตแพร่
๗. ดร.ลำพอง กลมกุล	คณะครุศาสตร์ มจร
๘. ผศ.ดร.เกษม แสงนนท์	คณะครุศาสตร์ มจร

๒. ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

๒.๑ สาขาพระพุทธศาสนาและปรัชญา

๑. พระมงคลธรรมวิธาน, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธร
๒. พระมหาสมณวิมล ปุริสสุตโต, ผศ. ดร.	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๓. พระมหาวิเชียร ธมมวชิโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
๔. ผศ.ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
๕. รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
๖. ผศ.ดร.เมธา หริมเทพาธิป	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
๗. ผศ.ดร. ประยูร ป้อมสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
๘. ผศ.ดร. สมพร เหลาณลาด	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
๙. รศ.ดร.มานพ นักการเรือน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๑๐. ดร.ไข่มุก เหล่าพิพัฒนา	มหาวิทยาลัยบูรพา
๑๑. ดร.รุ่งนิภา เหลียง	มหาวิทยาลัยบูรพา
๑๒. ดร.วรรณภา พ่วงพร้อม	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
๑๓. ผศ.ดร.ประทุม อังกูโรหิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๔. ดร. ปวีศรี โชติพงษ์วิวัฒน์	ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
๑๕. ดร. อรพรรณ สุชาติกุลวิทย์	สถาบันปราชญ์วิจัย

๒.๒ สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์

๑. ผศ.จิตรภณ สุนทร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
๒. ผศ.คมสันต์ ศรีบุญเรือง	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
๓. ผศ.ดร. เนตร หงษ์ไกรเลิศ	มหาวิทยาลัยสยาม

๔. ผศ.เบญจมาศ นาควงษ์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
วิทยาเขตสุพรรณบุรี
๕. ผศ.ดร.ปัทมา โฆษิตเกษม
วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี
๖. ผศ.ดร.ฉันทส เพียรธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
๗. รศ.ดร.ศศิพิมพ์มาศ หงษ์สมบัติ
มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ
วิทยาเขตสุพรรณบุรี
๘. ผศ.อุทัย บุญประเสริฐ
มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ
วิทยาเขตสุพรรณบุรี
๙. รศ.ดร.สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์
มหาวิทยาลัยบูรพา
๑๐. รศ.ดร.กาญจนา โชคเหรียญสุขชัย
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
๑๑. ดร. กฤตสุขิน พลเสน
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๑๒. อาจารย์นราธร สายเส็ง
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
๑๓. อาจารย์วิไลวรรณ วิโรจน์
มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
๑๔. รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
๑๕. รศ.ดร.ศศิธร วชิระปัญญาพงศ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
๑๖. ดร. สวัสดิ์ อโณทัย
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
๑๗. ดร. มนัสวี ศรีนนท์
สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล
๑๘. ดร. ศรุตตานนท์ คงประดิษฐ์
วิทยาลัยทองสุข
๑๙. ดร. สมเกียรติ เหลืองศักดิ์ชัย
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
๒๐. ผศ.ดร. เนตร หงษ์ไกรเลิศ
มหาวิทยาลัยสยาม
๒๑. ดร.สมเจต หลวงกัน
ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
๒๒. ผศ.ดร.ธีรธัม แสงแก้ว
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
๒๓. ผศ.ดร.วิเชียร แสนภูมิ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
๒๔. ดร.พงศ์ศธร พิมพะนิตย์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ผู้อำนวยการกลุ่มประกันคุณภาพอาชีวศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ลง ณ วันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖

(พระสุพรรณวชิราภรณ์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1	การบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธูประดิษฐ์ Management of free textbooks according to the project to support the cost of education management of Phramaemari Sathu Pradit School. ปรรณิกา โตตลาวิวงศ์, ณัฐวิณั ลิ้มปกาณูจน์	1
2	ประวัติศาสตร์ความเป็นมากลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน อำเภอดะพานหิน จังหวัดพิจิตร History, Way of Life and Culture of the Thai Phuan Ethnic Group Taphan Hin District, Phichit Province. พีระพงศ์ กรมแสง, สุขเกษม ขุนทอง, พระปลัดทัศนพลเฉลิมจาโร, กิตติศักดิ์ แห่งทอง	13
3	ถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม Transfer of Tourism Promotion and Environmental Impact. ดำเนิน ปัญญาพองใส, ไกรวิทย์ กฤตยชญ์	21
4	แนวทางการป้องกันพฤติกรรมกาเสพติดแบบมีส่วนร่วมผ่านวิถีชุมชน บนฐานหลักคำสอนในพุทธศาสนา Guidelines for the prevention of substance abuse behavior participatory Model through the community based on the teachings of Buddhism. พระครูพิจิตรวรเวท, สุขเกษม ขุนทอง, พระครูพิทุรนคราภิรักษ์	32
5	การเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวตามแนวพุทธใน ยุควิถีชีวิตใหม่ Enhancing Adaptability in Family Difficulties According to Buddhism in New Normal Era. มานพ นักการเรียน, วิญญู กิณะเสน, บานชื่น นักการเรียน, ฉัชศุภางค์ สารมาศ	48
6	การสำรวจความต้องการการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกะญอ Surveying the needs for the Development of a Learning Center for the Pga K'nyau Ethnic Group. เดชา ตาละนีก, พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์, พระครูพิลาสธรรมากร, สมบูรณ์ ตาสนธิ, นฤกรณ์ วรายุทธโยติกุล	63
7	การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการทำงานเป็นทีมในรายวิชา พระพุทธศาสนาด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือ Developing Academic Achievement and Teamwork Skills in the Buddhism Subject with the Moral Tree Learning Activity Together with the Cooperative Learning Management. พระครูใบฎีกาณัฐกิต มหิสสุโร (อนุรักษตระกูล), ปารินันท์ ปางทิพย์อำไพ	73

8	ความสุขในการทำงานของบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	86
	Happiness in the Work of Personnel in the Faculty of Associated Medical Sciences, Khon Kaen University. พชรพล อินทร์คำน้อย	
9	รูปแบบการบริหารการศึกษาภายใต้ระบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบก้าวกระโดด กรณีศึกษาโรงเรียนสาธิตศึกษา สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	103
	Educational Administration under the System of Progressive Social Change Case study of Demonstration Suksa School Under Mahachulalongkomrajavidyalaya University. พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเมธี	
10	แนวคิดการออกแบบศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอในจังหวัดเชียงใหม่	113
	Design Concept of a Learning Center for the Pga K'nyau Ethnic Group in Chiang Mai Province. พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์, ศรีสกุล ชัยเวียง, ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์, เดชา ตาละนีก, นฤภรณ์ วรายุทธโยติกุล	
11	พฤติกรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลและแนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ	125
	Learning Behaviors in the Digital Age and the English Language Management Guidelines. อมร ธนาชัยกำจร	
12	ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ: แนวคิดและหลักการตามแนวพุทธศาสนา	136
	The Corporate Social Responsibility for Business Organization: Concepts and principles of Buddhism. พงศ์วัฒน์ คุงทรัพย์, สุพัฒน์ ชัยวรรณ, พระธีรศักดิ์ วงเขื่อนขรรค์, สมพงษ์ แซ่ท้อ	
13	การส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระแก้วให้กับประชาชนในปัจจุบัน จังหวัดเชียงราย	150
	Tourism Promotion at Wat Phra Karw for people of present in Chiang Rai Province. พระครูสุธีสุตสุนทร, ศุภกร ณ พิกุล, อานูรักษ์ สาแก้ว, สุพัฒน์ ชัยวรรณ	
14	นโยบายองค์กรในยุคดิจิทัล	162
	Organizational Policy in the Digital Age. มะลิ ทิพย์ประจง	

15	บทบาทสตรีกับการเมืองไทย Women and Politics. อัญธิษฐา อักษรศรี, พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนต์, วันชัย กิ่งแก้ว, วันชัย แสงสุวรรณ	168
16	แนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนราในรูปแบบผสมผสาน Guidelines of Blended-Learning for Nora Dance. รณกฤต เพชรเกลี้ยง, ดิษดา เพชรเกลี้ยง, แผงกมล เพชรเกลี้ยง	178
17	การสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัล Political Communication in the Digital Age. พัชรี ศิลารัตน์, พระครูสารกิจประยุต, จิตรลดา ศิลารัตน์	193
18	ศึกษาเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากหนังสือ “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” จังหวัดพิจิตร Study local historical stories from books. “Old pictures tell the legend of Taphan Hin” Phichit Province. พระณภัทร ปณญาวุธ (ตริยาวุฒิวาทย์), สุขเกษม ขุนทอง, พระครูพิสุทธิปัญญาภิวัฒน์, พระสมพงษ์ ญาณฐิโก (เผ่าเจ้า)	202
19	ผู้สูงอายุ: บทบาทในการดูแลสุขภาพของตนเองในชีวิตประจำวัน The Elders: Role of Self-Care for Health in Daily Life. พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ, พระพุทธิญาณมุนี, สุพัฒน์ ชัยวรรณ, พระสมุห์เกียรติกร กิตติเวที	121
20	แนวทางพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์เพื่อการสื่อสาร Guidelines for Improving Communication Skills in English for Monks. พระครูวินัยธรสิงขร ปรียติเมธี	225
21	การปฏิบัติคารวธรรมในชีวิตประจำวัน Practicing Reverence in Daily Life. พระครูใบฎีกา ญาณกิต มหิสุโร (อนุรักษตระกูล), ปารินันท์ ปางทิพย์อำไพ, พระเทพวัชรเมธี	237
22	องค์กรและนโยบายยุค New Normal Organizations and Policies in the New Normal Era. มะลิ ทิพย์ประจง	250
23	วิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งพาตนเองที่ยั่งยืน Community Enterprises and Sustainable Self Reliance. พระธวัชชัย ขนดีโว (เจริญรัมย์)	259
24	ธรรมาภิบาลตามแนวพุทธ Good Governance in the Buddhist Concept. อำนาจ เสียงแจ่มใส, พระครูใบฎีกาญาณกิต มหิสุโร (อนุรักษตระกูล), สิริพร ครองชีพ	268

25	หลักสังคหัตถุและขันติธรรม : จริยธรรมของพยาบาลตามแนวพุทธ Principles of Saṅgahavatthu and Khanti: Ethics of Nurses According to Buddhist Principles. พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี), พระมหานุกูล อภิปัญโญ, กฤษณา รักษาโณม, อรชร ไกรจักร	281
26	การบริหารงานตามหลักสังคหัตถุในพระพุทธศาสนาเถรวาท Administration according to the principles of Saṅgahavatthu in Theravada Buddhism. พระมหาวราทิต อาทิตวโร, อุมารินทร์ เลิศสพพันธุ์, พระครูจันทธรรมานุวัตร/8	293
27	อิทธิบาท 4 ในฐานรูปแบบการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัล The Power of 4 in the Form of Learning Management in the Digital Age. มาวิน โทแก้ว	303
28	การพัฒนาการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม Development of links with Countries in the Mekong Sub-region in terms of Cultural Tourism. ดำเนิน ปัญญาผ่องใส, นเรศร์ บุญเลิศ	318
29	พัฒนาคนพัฒนาสังคมด้วยการศึกษาในยุคดิจิทัล Develop People, Develop Society Through Education in the Digital Age. มะลิ ทิพย์ประจง, บุญยีน งามเปี่ยม, พระครูปริยัติคณานุรักษ์ สุวิชาโน (ศรีสมงาม), เกษม ประอาจ	334
30	การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ Creating additional reading materials on Ban Fai community folklore information For Grade 6 students at Ban Fai School Nong Hong District Buriram Province. พระชนันต์ อีรวโร, สามเณรโรจนศักดิ์ พอมขุนทด, ศิริวิมล กกสันเทียะ	341
31	การพัฒนาชุมชนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Community Development under the Sufficiency Economy Philosophy. ประวิทย์ เอกเจริญสุข	353
32	ความนิยมทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อพรรคก้าวไกล Move Forward Party's Political Popularity. ปรางทิพย์ มั่นธ, วีรณัฐ พรหมจักร	361
33	เกษตรวิถีพุทธสู่เศรษฐกิจยุคใหม่เพื่อเกษตรกรรมยั่งยืน Buddhist Agriculture towards a New Economy for a Sustainable Agriculture. พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย, มนันทะ พรประภา, ทิพย์วรรณ สุพิเพชร, ณัฐฤกษ์ อุดมผล	367

34	พุทธวิธีการสอน : การบูรณาการออกแบบการสอนภาษาไทย Buddhist Teaching Methods: Integrating Thai Language Teaching Design. พระปลัดสถาพร ปุ่มเป่า	381
35	การพัฒนาภาษาอังกฤษกับการเรียนรู้ของนิสิตบัณฑิตศึกษา มจร ตามแนว พุทธศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 The Development of English Language and the Learning Based on Buddhist in the 21st Century of MCU Graduate Students. พิพัฒน์ แก้วใส	397
36	รัฐประศาสนศาสตร์ในพระไตรปิฎก Public Administration in the Tripitaka. พระปลัดไพฑูริย์ ฐิตธมฺโม, พระมหาธวัชชัย ธมฺมรสี, ปิยะวิชัย ละคร	411
37	แนวคิดชุดความรู้สื่อสร้างสรรค์ภาคภาษาอังกฤษของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ในจังหวัดเชียงใหม่ Concept of English Creative Media Knowledge Materials of the Karen Ethnic Group in Chiang Mai. เฉลิมพงศ์ ท่างาน, เดชา ตาละนีก	425
38	พุทธธรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในศตวรรษที่ 21 The Buddhist Dharma to create learning about Buddhist ways in the 21 st . อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์, เอกรัตน์ มาผดุง	435
39	มาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม Strategic Measures for Cultural Tourism Development. นเรศร์ บุญเลิศ	445
40	การจัดการสุขภาวะและสวัสดิการโรงเรียนผู้สูงอายุโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง Management of Elderly Well-being and Welfare of Elderly School Through Monas fery-Centered which Temples were Central. คนอง วังฝายแก้ว, พระเมธีวชิรคุณ, พระครูพิศาลสรกิจ	457
41	ศึกษาวิเคราะห์บาปกรรมที่ปรากฏในธรรมพื้นเมืองเรื่อง มหาวิบาก Analyze Misery from Bad Deeds that Appears in the Folk Dharma on the Subject of Mahavipaka. พระศักรินทร์ ปริบุญณสีโล	465

- 42 การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลชุมชนชนบ้านแสลงโทนสำหรับ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสลงโทนอำเภอประโคนชัย
จังหวัดบุรีรัมย์**

Creating additional reading materials on folklore information of the
Ban Salaeng Thon community For Grade 6 students at Ban Salaeng
Tone School Prakhon Chai District Buriram Province.

พิพัฒน์ภาสัน บุญเทียน, พระประวิทย์ อุตตทโป, ประพันธ์ ประโคน

473
- 43 การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้สำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ**

Integrating Buddhist principles in learning management for schools for
the elderly.

เอกรัตน์ มาพะดุง, อิศรพงษ์ ไกรสินธุ์

485
- 44 จุดเด่น: ในสามัญญผลสูตรและอรรถกถา**

Highlights: In Samaññaphala Sutta and Atthakathā.

กิจชัย วงศ์ราช, พระมหาณรงค์ วิจิตรธมโม, อรุณ สิริวิชช์

495
- 45 ภาวะผู้นำเชิงพุทธ**

Buddhist Leadership.

เสพนันจิตต์ โหม่งบัณฑิต, พัสกร อุ่นกาศ

505
- 46 อิทธิบาท 4 กับการบริหารการจัดการองค์กรในศตวรรษที่ 21**

Four Paths for Accomplishment for Management in the 21st Century.

สมพงษ์ แซ่ท้อ, ประวิทย์ เอกเจริญสุข, พระสมภพ ธิรญาโณ (รักมิตร),
พระทนนชัย กตตปุญโญ (สิทธิชัย)

518
- 47 การสร้างวินัยทางการเงินเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามหลัก
พระพุทธศาสนา**

Creating Financial Discipline to Strengthen the Stability of Family According
to Buddhist Principles.

ปรัชญา บุตรสะอาด, สุขสร ทองที

532
- 48 เป้าหมายการพัฒนาชุมชนด้วยหลักพุทธธรรม**

Community Development Goals with Buddhist Principles.

พระครูวินัยธรบุญญวัฒน์ จิตติยาโณ

546
- 49 ธรรมาภิบาลในการบริหารวัดในพระพุทธศาสนา**

Good Governance in Buddhist Temple Administration.

พระครูสุภัทกิจจานุการ, ปรัชญา บุตรสะอาด

557

50	การเมืองการปกครองเปรียบเทียบ : กรณีศึกษาการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ สุโขทัยกับอยุธยา	570
	Comparative Government Politics: A Case Study of Sukhothai and Government Politics of Sukhothai King. พระใบฎีกาพงษ์ศักดิ์ รอดทะยอย ขนติพล, สิทธิกร พันศิริ	
51	การประยุกต์ใช้หลักปาวารณาในพระพุทธศาสนาเพื่อการบริหารองค์กร	585
	An Application of Pāvaranā Principles in Buddhism for Organizational Management. วีระพงศ์ เกียรติไพรัช, พระครูสุธีสุตสุนทร, ชนกพร เล็กไพจิตร	
52	รัฐประศาสนศาสตร์กระแสการก้าวขึ้นมาของผู้นำอายุน้อย	594
	New Generation Leader in Public Administration. ศิลาชัย หวังเจริญเวทย์	
53	การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี	606
	Water Resources Management for Industry and Tourism in Chonburi Province. พระมหาสุชาติ ธรรมกานโม, ประสาน เจริญศรี	
54	การเสริมสร้างเครือข่ายของรัฐเอกชนและภาคประชาชนในการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี	620
	Strengthening the network of state, private and public sectors in the management of water resources for industry and tourism in Chonburi. พระปลัดมนู จานจาโร, ประสาน เจริญศรี	
55	พุทธจริยศาสตร์กับปัญหากลับไปเสพยาเสพติดซ้ำหลังการบำบัดฟื้นฟู	632
	Buddhist Ethics and the Problem of Repeated Drug Addiction After Rehabilitation สุพรรณ ชูชื่น, พูนศักดิ์ กมล	
56	พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็งในยุคโลกาภิวัตน์	641
	Buddhism and the development of a strong learning society In the era of globalization. พระมหาตุ้ย ขนติธมโม, พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, พระครูอุปกิตปริยัติโสภณ, พระสมุห์ตฤณภัทร จินตามโย, พระครูอุเทศธรรมสาทิส	
57	การบริหารราชการแผ่นดินตามหลักสัปปุริสธรรม 7	652
	Government administration according to the principle of Sappurisdhamma 7. พระครูปลัดอำนาจ สุมโน (จิตรมโน), จักรี ศรีจารุเมธีญาณ	
58	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์	660
	Local government organizations based on Buddhism. พระกฤษณะ ฉันทกโร (วงศ์พรรษา), จักรี ศรีจารุเมธีญาณ	

59	งานนิพนธ์ของพระมหากัจจนะในพระไตรปิฎก The Literary Works of Mahākaccāna in The Tripiṭaka พระมหาวรณัฐธรรณ ญาณกิตติ (ศรีชัย)	667
60	การพัฒนาแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเยาวราช Platform Developing for Increasing the Capacity of the Health Tourism Competition of Yaowarat. หงษ์ศิริ ภิชัยดิษฐชัย, เชิดพงษ์ วาณิชยานนท์, ยุภาวรรณ ดวงอินตา, วิลาวัลย์ วิเศษวัชร	684
61	การพัฒนาความสามารถอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบง The Development of Reading and Writing Ability in Basic Words by Using Brain-Based Learning of Grade 2 Students at Ban Pa Bong School. นุ ปาหน่อง, อรรถพงษ์ ผิวเหลือง, เรณูกานต์ พงศ์พิสุทธิกุล	703
62	การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุ Developing A Model For Promoting Mental Health With A 5-Dimensional Psychological Happiness Program To Improve The Quality Of Life And Happiness Of Elderly Prisoners. ณัฏฐา ม้วนสุธา, กันตณ หนูทองแก้ว	714
63	ศึกษาความต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี Study the Need for Information System for Internal Quality Assurance Management of Educational Institutions Affiliation Secondary Educational Service Area Pathum Thani. ศรัณยู ศรีพูล, พิมลพรรณ เพชรสมบัติ	728
64	การพัฒนาความสามารถอ่านและเขียนคำพื้นฐานโดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสาหิน The Development of Reading and Writing Ability in Basic Words by Using Brain-Based Learning of Grade 4 Students at Wat Sao Hin School. นุชนาฏ พงศ์ไพรสกุล, อรรถพงษ์ ผิวเหลือง, ตรีชญา วิจันทร์ตา	733
65	อาชญากรรมแก๊งคอลเซ็นเตอร์ในสังคมไทยยุคดิจิทัล Call Center Crimes in Thai Society in the Digital Age. พระณัฐภูมิ พันทะลี, มนต์เทียน มนตราภิบุลย์, อาทิตย์ ผ่านพูล, อภิชาติ เหม้อยไธสง, ณฐอร เจือจันทร์	743

- 66 การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาและทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา
Development of Learning Achievement in Social studies and Analytical Thinking Skill by 5 E Inquiry Learning Management together with KWL Plus Technique integration Code of Ethics of Teaching Profession of Mattayomsuksa 3 Students at the Suansriwittaya School.
ภาณุวัฒน์ นวลพลับ 757
- 67 การพัฒนาความสามารถการอ่านและเขียนคำพื้นฐานโดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง
The Development of Reading and Writing Ability in Basic Words By Using six steps Learning process of Grade 4 Students At Ban Pa Bong School.
กานดาพร อนันต์หงสา, อรรถพงษ์ ผิวเหลือง, เรณุกานต์ พงศ์พิสุทธิกุล 775
- 68 การพัฒนาโปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทยในผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชของค์ที่ 17 จังหวัดสุพรรณบุรี
Developing a program to slow down kidney deterioration using Thai traditional medicine in high levels of kidney deterioration The 17th Somdej Phrasangkrarach Hospital Suphanburi Province.
ผาณิต เยี่ยมสวัสดิ์ 786
- 69 ทวารวดีเมืองโบราณนครปฐม: เส้นทางย้อนรอยศิลปะ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม
Nakhon Pathom the Ancient City of Dvaravati: A Retracing Route, Art, Language, Religion, and Culture.
ภูมิภควัฒ์ ภูมิพงศ์คชสร, โยตะ ชัยวรมันกุล 795
- 70 ผลของการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย
Effects of using Social Media on Behavioral Changes in Late Adolescence.
ธณัฐชนันท์ ปิ่นพงค์, ญัฐฐา ม้วนสุธา 814
- 71 การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน
Applying Buddhist Dhamma Principles to People's Lives.
พระครูเขมพัชรกร ไทยเอี่ยมวงศ์, ญัฐฐา ม้วนสุธา 830
- 72 การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข
Applying Buddhist Principles to Create Reconciliation to Create A Peaceful Society.
พระครูวินัยธรพิทยา จันทนเสถียร, ญัฐฐา ม้วนสุธา 845

73	การสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา The Promotion of the Moral Society of the People According to Buddhism. พระปลัดเกียรติศักดิ์ ปญญาเมธี (คณาน), ญาณัฐ ม้วนสุธา	862
74	พระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชน The Monks and Social Work in the Community. ศุภกาญจน์ เอกบุตร, ญาณัฐ ม้วนสุธา	876
75	การฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขังตามแนวพระพุทธศาสนา Rehabilitation Of Behavior of Prisoners According to Buddhism. ฉวีตรชัย มุสิกะ, ญาณัฐ ม้วนสุธา	889
76	องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา Components of Transformative Leadership for Secondary School Administrators. นิสสรณ์ กิริติพิพัฒน์พร, พิมลพรรณ เพชรสมบัติ	903
77	การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโขน: กรณีศึกษา ชุมชนเขตหลักสี่ Community Participation in Preserving the Khon Masks art and Culture: A Case Study of the Laksi Community. ศรัณพร พงศ์ศรีโรจน์, นิศาภรณ์ แสงสกุล	916
78	แนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี Guidelines for School Administration based on Good Governance under the Office of Secondary Education Service Area, Pathum Thani. พยุงค์ศักดิ์ จินดาศรี, พิมลพรรณ เพชรสมบัติ	924
79	การยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนจังหวัด สุพรรณบุรี Upgrading the Product Value of the Enterprise Group to the Community Product Standard, Suphanburi Province. พระครูโสภณวีรานุวัตร	935
80	การสาธารณสุขตามหลักการทางพระพุทธศาสนา Buddhist Concepts for Public Health. พระทรงวิทย์ ธรรมโชโต	952
81	การประยุกต์ใช้สมุนไพรในงานสาธารณสุขของประเทศไทย Application of herbs in Public Health in Thailand. พระนิกร กรุณกรุด, เอกมงคล เพ็ชรวงษ์	965

82	เปรียบเทียบสิกขาบทปาจิตติยของพระพุทธศาสนาหายนกับพระพุทธศาสนาเถรวาท	976
	Comparison of the Pacittiya Rules of Mahayana Buddhism and Theravada Buddhism. พระครูภัทรกิตติสาร, พระสุเทพ สุตธมโม	
83	การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พุทธศิลป์	992
	Raising Awareness in Preserving Buddhist Art. พระชาณี ขนติสมปโน, พระทรงวิทย์ ธมมโชโต	
84	ศึกษาชีวิตนางสุชาดาในพระพุทธศาสนา	1009
	Study the Life of Mrs. Suchada in Buddhism. พระสุรศักดิ์ จิตเมโธ	
85	พุทธรัฐศาสตร์กับการพัฒนาสังคมโลกในยุคดิจิทัล	1017
	Buddhist Political Science and the Development of Global Society in the Digital Age มะลิ ทิพย์ประจง, บุญยืน งามเปี่ยม, พระครูปริยัติคณานุรักษ์ สุวิชาโน (ศรีสมงาม), เกษม ประอาจ	

การบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่าย ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธูประดิษฐ์

Management of Free Textbooks According to the Project to Support the Cost of Education Management of Phramaemari Sathu Pradit School

¹ปรณิกา โตตลาภิวงศ์, ²ณัฐวิณั ลิ้มปกาญจน์

¹Prunnika Totalaphiwong, ²Nattavee Limpakan

¹อาจารย์ประจำ วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

²อาจารย์ประจำกลุ่มสาระสังคมศึกษา โรงเรียนพระแม่มาลีสาธูประดิษฐ์

¹Lecturer, College of Management Innovation, Rajamangala University of Technology

²Lecturer in Social Studies, Phramari Sathupradit School

¹Corresponding author, e-mail: prunnika89@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อการศึกษาการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธูประดิษฐ์ 2) ศึกษาปัญหาอุปสรรคการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธูประดิษฐ์ 3) เพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธูประดิษฐ์ วิธีดำเนินการวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิจัยจากเอกสาร การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดระดมความคิดเห็น โดยกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายนโยบายและแผน บุคลากรครู ผู้ปกครองและนักเรียนโรงเรียนพระแม่มาลีสาธูประดิษฐ์ จำนวน 19 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผลการวิจัยพบว่า (1) ดำเนินการของสถานศึกษาในการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี กรณีการให้หนังสือเรียนฟรี โรงเรียนพระแม่มาลีสาธูประดิษฐ์ มีการจัดเงินอุดหนุนจากภาครัฐเป็นค่าหนังสือเรียนให้ผู้ปกครองและนักเรียน 1 ครั้งต่อปีการศึกษา (2) ด้านปัญหาอุปสรรคของสถานศึกษาในการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี กรณีการให้หนังสือเรียนฟรี พบว่าการดำเนินการของสำนักพิมพ์ส่งหนังสือเรียนล่าช้า และไม่ตรงตามจำนวนที่สั่งซื้อ หนังสือของบางสำนักพิมพ์ไม่ได้มาตรฐานทั้งเนื้อหาและคุณภาพ ควรมีการกำหนดให้เป็นไปในแบบเดียวกันเพื่อการวัดประเมินผลและควรเลือกสำนักพิมพ์ที่ได้มาตรฐานและหลากหลาย (3) แนวทางพัฒนาของสถานศึกษาในการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี กรณีการให้หนังสือเรียนฟรี พบว่าควรมีคณะกรรมการโรงเรียน ดูแลอย่างถูกต้องหนังสือที่เป็นของกระทรวงศึกษาธิการที่

ต้องใช้ควรจัดให้กับทางโรงเรียน ไม่ต้องให้โรงเรียนสั่งซื้อ ทำให้เกิดความล่าช้า ควรเพิ่มงบประมาณการซื้อหนังสือขึ้น เนื่องจากหนังสือมีการฉีกขาดและสูญหายจำนวนมาก

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, หนังสือแบบเรียนฟรี, โรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์

Abstracts

The purposes of this research are (1) to study the management of free textbooks according to the educational expense support project of Phra Mae Maree Sathu Pradit School; 2) to study the problems and obstacles in the management of free textbooks according to the educational expenses support project. Expenses for the education of Phramaemarie Sathupradit School 3) to study as a guideline for developing the management of free textbooks according to the project to support expenses for the education of Phramaemarie Sathupradit School. This research method uses qualitative research methods (Qualitative Research) by researching documents. Participatory observation in-depth interview and brainstorming the sample group of informants was educational institution administrators. Assistant Director of Policy and Planning, teaching staff, parents, and students of Phramaemari Sathupradit School, totaling 19 people, using the Purposive Sampling method he research results found that (1) Actions by educational institutions to implement the 15-year free education policy in the case of providing free textbooks. Phra Mae Mary Sathupradit School Government subsidies are provided for the cost of textbooks for parents and students once per academic year. It was found that the publisher's process of sending textbooks was delayed. And does not match the quantity ordered the books of some publishers are not up to standard in both content and quality. It should be determined in the same way for measurement and evaluation and publishers should be selected that are standardized and diverse. (3) 3) Educational institutions' development guidelines for implementing the 15-year free education policy in the case of providing free textbooks found that there should be a school board Proper care, books belonging to the Ministry of Education that must be provided should be provided to the school without having to be ordered by the school. Cause a delay should increase the budget for buying books Due to the large number of torn and lost books.

Key Word: Management, free textbooks, Phra Mae Mary Sathupradit School.

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ณ วันที่ 22 กรกฎาคม 2557 ตามมาตรา 4 ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้ (สำนักนายกรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว), 2557) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 3 มาตรา 49 ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษา ไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 มาตรา 10 วรรค 1 ได้บัญญัติไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาส เสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบ รัฐบาล (นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) ได้แถลงนโยบาย “เรียนดีเรียนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ” ต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2551 ในข้อ 3.1.4 และกำหนดให้เป็นนโยบายที่ต้องเร่ง ดำเนินการภายในหนึ่งปี (สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2551) โดยได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือน พฤษภาคม 2552 โดยรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณ จำนวนมากเพื่อหวังให้นโยบายดังกล่าวเป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แต่ผลการวัดและประเมินคุณภาพการศึกษา จากหน่วยงานของรัฐสองแห่ง ทั้งจากสำนักทดสอบทางการศึกษา แห่งชาติ (สทศ.) และจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552) ที่ต่างก็ได้เผยแพร่ผลการประเมินด้านคุณภาพผู้เรียนโดยปรากฏภาพรวมไปในทิศทางเดียวกันว่าคุณภาพผู้เรียนอยู่ในระดับไม่ดีและยังมีแนวโน้มว่าจะตกต่ำลงไปอีก (กิตติยา เอ็ฟฟานอส และศุณิสสา ทดลา, 2555)

จากคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีได้กำหนดเป็นนโยบายเร่งด่วนที่จะเริ่มดำเนินการตามเจตนารมณ์ดังกล่าวตั้งแต่ปีการศึกษา 2552 ต่อเนื่องมาจนถึงปี การศึกษา 2556 โดยรัฐบาลได้กำหนดนโยบายสังคม และคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา ข้อ 4.1.2 สร้างโอกาส กระจายโอกาสในสังคมไทย โดยคำนึงถึงการสร้าง ความเสมอภาคและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชากรทุกกลุ่ม ซึ่งรวมถึงผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการผู้บกพร่องทางกาย และการเรียนรู้รวมทั้งชนกลุ่มน้อย โดยส่งเสริมการให้ ความรู้ ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาถึงแรกเกิดให้ได้รับการดูแลอย่างมีประสิทธิภาพทั้งแม่และเด็กสนับสนุน การจัดการศึกษาตามวัยและพัฒนาการอย่างมีคุณภาพตั้งแต่ก่อนวัยเรียน จนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจัดให้มีระบบสะสมผลการศึกษาและการเทียบโอน เพื่อขยายโอกาสให้กว้างขวางและลดปัญหาคน ออกจากระบบการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ดำเนินการตามโครงการ โดยทำโครงการสนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานตามปีงบประมาณขึ้นเพื่อ ส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้รับ โอกาสทางการศึกษาอย่างเต็มตามศักยภาพสื่อการสอนแต่ละชนิดนั้นมี คุณค่าต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง ผู้สอนสามารถที่จะเอาสื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนได้ทุก

ระดับชั้น ตั้งแต่การศึกษาระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับปฐมวัยนั้น การใช้สื่อการเรียนการสอนกับวัยเด็กยิ่งมีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นวัยแรกเริ่มแห่งการพัฒนาการในทุกๆ ด้านเพื่อ 1. ให้นักเรียนทุกคนได้รับการศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ในรายการที่รัฐจัดให้ ได้แก่ ค่าเล่าเรียน หนังสือเรียน อุปกรณ์การเรียน เครื่องแบบนักเรียนและ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2. บรรเทาความเดือดร้อนและลดภาระค่าใช้จ่ายของ ผู้ปกครองนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3. เป็นการ สร้างแรงจูงใจให้นักเรียนในการเข้ารับการศึกษาและอยู่ศึกษาจนครบหลักสูตรในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.), 2557)

การนํานโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นความรับผิดชอบของ กระทรวงศึกษาธิการในฐานะที่เป็นส่วนราชการหลัก ซึ่งต้องรับผิดชอบการแปลงนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ของรัฐบาลสู่การปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามเจตนารมณ์ของรัฐบาล ด้วยการเลือกใช้รูปแบบวิธีการ และกลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อช่วยในการขับเคลื่อนนโยบาย ซึ่งค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตาม นโยบายเรียนฟรี 15 ปี ใน 5 รายการ ได้แก่ ค่าเล่า เรียน ค่าหนังสือเรียน ค่าอุปกรณ์การเรียนค่า เครื่องแบบนักเรียน และค่ากิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน นโยบายเรียนฟรี 15 ปี เริ่มต้นดำเนินการมา ตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 ปี การศึกษา 2552 จนถึงปัจจุบัน (สกนธ์ ชุมทัพ, 2548) มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยลด ภาระค่าใช้จ่ายเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ปกครอง และเพื่อสร้างโอกาสและขยายโอกาสทาง การศึกษาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และเป็นธรรม “การนํานโยบายสู่การ ปฏิบัติ” ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการสำคัญเพราะความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนํานโยบายไป ปฏิบัติจะส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อรัฐบาลการที่รัฐบาลประกาศใช้นั้น จะก่อให้เกิดการ เรียนดีจริงหรือไม่ รวมทั้งมีปัญหาอุปสรรคในการนํานโยบายสู่การปฏิบัติหรือไม่ อย่างไร และมีผลการ ดำเนินงานเป็นอย่างไรในเขตพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานครด้านโรงเรียนเอกชน

ผู้ศึกษาวิจัยจึงสนใจศึกษาการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มารีย์สาธุประดิษฐ์ เพื่อเป็นแนวทาง ข้อมูลที่เป็น ประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาในการดำเนินงานตอบสนองนโยบายเรียนฟรี 15 ปี อย่างมี คุณภาพ ตามเจตนารมณ์ของคณะรัฐบาล ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางพัฒนาการบริหารจัดการของ สถานศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัด การศึกษาของโรงเรียนพระแม่มารีย์สาธุประดิษฐ์
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มารีย์สาธุประดิษฐ์
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการ สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มารีย์สาธุประดิษฐ์

แนวคิดทฤษฎี

แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ของรัฐบาล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้รัฐจะต้องจัดการศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงเท่าเทียมและเป็นธรรมเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ดังนั้น รัฐบาลซึ่งมีความตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จึงได้มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี เพื่อขยายโอกาสแก่ เด็กยากจน เด็กด้อยโอกาสและผู้เรียนทั่วประเทศให้สามารถ เข้าถึงการได้รับการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฎ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (ในขณะนั้น) ได้กล่าวชี้แจงต่อที่ประชุมรัฐสภา เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2552 ในประเด็นการอภิปรายนโยบายโครงการเรียนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ ซึ่งได้ขอตั้งและได้รับงบประมาณตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปี พ.ศ. 2552 โดยระบุถึงความมุ่งหวังว่าจะสามารถส่งผลช่วยแก้ไขสภาวะเศรษฐกิจ ของประเทศที่กำลังมีปัญหาตามมาตรการที่รัฐบาลต้องการจะหมุนเวียนเงินในระดับพื้นที่และลด ภาระค่าครองชีพของประชาชน รวมทั้งเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กยากจนและเด็กด้อยโอกาสทั่วประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552: 1) แนวทางในการดำเนินงานตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี นั้น กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนแทนนักเรียน ครูผู้ปกครอง ผู้บริหาร สถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ผู้ประกอบการภาคเอกชน กลุ่มแม่บ้านในชุมชนต่างๆ รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา โดยจัดทั้งที่ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เพื่อหาข้อสรุปสำหรับกำหนดวิธีการที่เหมาะสมโดยยึดหลัก 4 ประการ คือ 1) ประหยัดเงิน งบประมาณแผ่นดิน 2) มีความ โปร่งใส 3) มีปัญหาในทางปฏิบัติตามมาน้อยที่สุดและ 4) การมีส่วนร่วมของ ภาคีเครือข่ายของ สถานศึกษา ซึ่งจากผลข้างต้นทำให้ได้ความชัดเจนสำหรับการดำเนินงานตามนโยบายฯ โดยมีรายละเอียดการจัดสรรในแต่ละรายการดังนี้กระทรวงศึกษาธิการ (2552: 1-2) หมวดรายการจัดสรรตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี 1. หมวดค่าจัดการเรียนการสอน 2. หมวดหนังสือเรียน 3. หมวดอุปกรณ์การเรียน 4. หมวดเครื่องแบบนักเรียน 5. หมวดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีการวิจัย

ในการดำเนินการศึกษาเรื่องการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์ ได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยหรือกระบวนวิธีการวิจัย (Methodology) ที่นำมาใช้ในการศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้ศึกษาได้กำหนดกรอบและขอบเขตของระเบียบวิธีวิจัยหรือ กระบวนวิธีการวิจัยดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินการศึกษา โดยสรุปดังต่อไปนี้

1.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research)

สำหรับการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนวิธีการวิจัย (methodology) โดยการใช้กระบวนวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยกระบวนวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary

research) นั้น โดยเบื้องต้นทางผู้ศึกษาได้ดำเนินการกระบวนการศึกษา ตามระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัย เชิงเอกสาร (documentary research) โดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.2 การสัมภาษณ์ (in-depth interview)

สำหรับการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยการใช้การสัมภาษณ์นั้น ในการกำหนดกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดให้มีกระบวนการวิจัย (methodology) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างลักษณะเป็นการสัมภาษณ์ โดยใช้คำถามเหมือนกันทุกคน เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัย (methodology) ที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง ตามขั้นตอนดังนี้

1) วิเคราะห์การบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์ และเอกสารอื่นๆ

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์ จำนวน 19 คน ซึ่งประกอบด้วย

2.1) ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์

2.2) ผู้ช่วยผู้อำนวยการกลุ่มงานฝ่ายนโยบายและแผนโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์

2.3) บุคลากรครูโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์

2.4) ผู้ปกครองและนักเรียนโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาถึงการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์

2.2 ขอบเขตด้านประชากร

ศึกษาข้อมูลจากบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์ จำนวน 19 คน

2.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาเฉพาะโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เพื่อพิจารณาประเด็นที่มีความเหมือนกันหรือต่างกัน หลังจากนั้นเชื่อมโยงข้อมูลให้มีลักษณะเป็นแนวคิดสรุป

เชิงนามธรรม โดยนำเสนอผลการศึกษาระบบพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) โดยเรียงตาม
ข้อคำถาม

ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 19 คน ทำให้ผู้ศึกษาได้รับทราบแนวคิด ปัญหา/อุปสรรค
และแนวทางการพัฒนาของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารหนังสือแบบเรียนฟรี
ตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์และเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถด้านการขับเคลื่อนในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น
เกี่ยวกับหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลี
สาธิตประดิษฐ์ ในแต่ละประเด็นการสัมภาษณ์ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาของ โรงเรียนพระแม่มาลีสาธิต
ประดิษฐ์ พบว่า มีความคิดเห็นการดำเนินงานตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ด้านการให้หนังสือเรียนฟรี ดังนี้

1.1 ด้านกระบวนการเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการให้หนังสือเรียนฟรี ผลการวิเคราะห์
ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า โรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์ มีการดำเนินการ
ตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ด้านหนังสือเรียนให้นักเรียนได้ใช้หนังสือเรียนฟรี โดยจัดเงินอุดหนุนจาก
ภาครัฐเป็นค่าหนังสือเรียนให้ผู้ปกครองและนักเรียน 1 ครั้งต่อปี สรุปได้ว่าผลการดำเนินงานของสถาน
ศึกษาในนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ด้านการให้หนังสือเรียนฟรีนั้นการดำเนินงานในสถานศึกษาของโรงเรียน
พระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์ ส่วนใหญ่เป็นไปตามปฏิทินเวลา นักเรียนทุกคนในสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโอกาสได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายสำหรับรายการค่าหนังสือ
เรียนอย่างแท้จริง ดังคำสัมภาษณ์ “ทางโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์เราจะมีกำหนดแนวทาง
และวิธีการให้เงินอุดหนุนด้านหนังสือเรียนฟรีแก่นักเรียนและผู้ปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับการบริหาร
จัดการของกระทรวงศึกษาธิการมาตลอด โดยเราจะนำเงินอุดหนุนจากภาครัฐเป็นค่าหนังสือเรียนให้
ผู้ปกครองและนักเรียน 1 ครั้งต่อปี ตามรอบปีปฏิทิน” (ผู้บริหารสถานศึกษา, สัมภาษณ์เมื่อ 15 กันยายน
2566)

1.2 ด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของสถานศึกษาในการนำนโยบาย
เรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติ: วิเคราะห์กรณีการใช้หนังสือเรียนฟรี พบว่าการดำเนินการในส่วนของหนังสือ
เรียน สำนักพิมพ์ส่ง หนังสือเรียนล่าช้าและไม่ตรงตามจำนวนที่สั่งซื้อ หนังสือที่โรงเรียนต้องการไม่มี
เนื่องจากยกเลิกการ ผลิต และหนังสือของบางสำนักพิมพ์ไม่ได้มาตรฐานทั้งเนื้อหาและคุณภาพ ควรมีการ
กำหนดให้เป็นไปในแบบเดียวกันเพื่อการวัดประเมินผล

1.3 ด้านแนวทางการดำเนินงานด้านการให้หนังสือเรียนฟรี 15 ปี ด้านการให้หนังสือเรียนฟรี
ภาครัฐควรมีการกำหนดกระบวนการและแนวทางการ ปฏิบัติงานตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี อย่างมี

คุณภาพที่ชัดเจน ในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน สำหรับโรงเรียนเอกชน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ และยึดเป็นแนวทางการดำเนินงานที่ถูกต้องตรงกันทั่วทั้งประเทศ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคลากรครู

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคลากรและครู โรงเรียนพระแม่มารีย์สาธุประดิษฐ์ พบว่ามีความคิดเห็นที่เหมือนกันว่ามีการดำเนินงานตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ด้านการให้หนังสือเรียนฟรี

2.1 ด้านกระบวนการเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการให้หนังสือเรียนฟรี ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคลากร พบว่าโรงเรียนพระแม่มารีย์สาธุประดิษฐ์ ส่วนใหญ่เป็นไปตามปฏิทิน เวลา นักเรียนทุกคนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโอกาสได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายสำหรับรายการค่าหนังสือเรียนฟรีทุกระดับชั้นและทุกคน

2.2 ด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของสถานศึกษาในการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติ: วิเคราะห์กรณีการใช้หนังสือเรียนฟรี การดำเนินการในส่วนของหนังสือเรียน สำนักพิมพ์ส่ง หนังสือเรียนล่าช้าและไม่ตรงตามจำนวนที่สั่งซื้อ หนังสือที่โรงเรียนต้องการไม่มี เนื่องจากยกเลิกการ ผลิต และหนังสือของบางสำนักพิมพ์ไม่ได้มาตรฐานทั้งเนื้อหา และคุณภาพ ควรมีการกำหนดให้เป็นไปในแบบเดียวกันเพื่อการวัดประเมินผล ดังคำสัมภาษณ์ “ทางโรงเรียนพระแม่มารีย์สาธุประดิษฐ์ของเราดำเนินการ ส่วนใหญ่เป็นไปตามปฏิทินเวลา นักเรียนทุกคนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโอกาสได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายสำหรับรายการค่าหนังสือเรียนฟรีทุกระดับชั้นและทุกคน แต่การใช้หนังสือเรียนฟรี การดำเนินการในส่วนของหนังสือเรียน สำนักพิมพ์ส่ง หนังสือเรียนล่าช้าและไม่ตรงตามจำนวนที่สั่งซื้อ หนังสือที่โรงเรียนต้องการไม่มี เนื่องจากยกเลิกการ ผลิต และหนังสือของบางสำนักพิมพ์ไม่ได้มาตรฐานทั้งเนื้อหา และคุณภาพ ควรมีการกำหนดให้เป็นไปในแบบเดียวกันเพื่อการวัดประเมินผล และสำหรับหนังสือที่เป็นของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ต้องใช้ควรจัดให้กับทางโรงเรียน ไม่ต้องให้โรงเรียนสั่งซื้อ ทำให้เกิดความล่าช้า ควรเพิ่มงบประมาณการซื้อหนังสือขึ้น เนื่องจากหนังสือมีการฉีกขาดและสูญหายจำนวนมาก ควรมีการเตรียมการล่วงหน้าก่อนเปิด ภาคเรียนโดยให้บริษัทหนังสือมาส่งก่อนเปิดภาคเรียน ถ้ามาส่งช้าต้องมีมาตรการปรับค่าเสียหาย” (ผู้บุคลากรครู, สัมภาษณ์ เมื่อ 15 กันยายน 2566)

2.3 ด้านแนวทางพัฒนาการดำเนินงานด้านการให้หนังสือเรียนฟรี 15 ปี ด้านการให้หนังสือเรียนฟรี ควรมีคณะกรรมการโรงเรียน ดูแลอย่างถูกต้องหนังสือที่เป็นของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องใช้ควรจัดให้กับทางโรงเรียน ไม่ต้องให้โรงเรียนสั่งซื้อ ทำให้เกิดความล่าช้า ควรเพิ่มงบประมาณการซื้อหนังสือขึ้น เนื่องจากหนังสือมีการฉีกขาดและสูญหายจำนวนมาก ควรมีการเตรียมการล่วงหน้าก่อนเปิดภาคเรียนโดยให้บริษัทหนังสือมาส่งก่อนเปิดภาคเรียน ถ้ามาส่งช้าต้องมีมาตรการปรับค่าเสียหาย

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองและนักเรียน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองและนักเรียน โรงเรียนพระแม่มารีย์สาธุประดิษฐ์ พบว่า มีความคิดเห็นที่เหมือนกันว่ามีการดำเนินงานตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ด้านการให้หนังสือเรียนฟรี ผู้ปกครองนักเรียนได้รับการบรรเทาภาระค่าครองชีพ เนื่องจากลดค่าใช้จ่ายในเรื่อง

หนังสือ สามารถนำเงินส่วนนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันในเรื่องอื่นๆ ได้ เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในด้านอื่นๆ และนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับการสนับสนุนรายการ ดังคำสัมภาษณ์ “สำหรับผู้ปกครองทุกคนก็คิดว่าทางโรงเรียนพระแม่มีสาธูปประดิษฐ์ให้เงินอุดหนุนด้านหนังสือเรียนฟรีแก่นักเรียนและผู้ปกครองมีความต้องการที่ต้องได้รับการบริหารจัดการทั่วถึง” “ปัญหาหลักที่ผู้ปกครองทุกคนคิดตรงกันว่าทางโรงเรียนพระแม่มีสาธูปประดิษฐ์ให้หนังสือเรียนฟรี ความล่าช้า และแม้คิดว่ารัฐควรสนับสนุนเงินส่วนนี้เพิ่มอีกนิดนะค่ะ” (ผู้ปกครองและนักเรียน, สัมภาษณ์ เมื่อ 18 กันยายน 2566)

3.1 ด้านกระบวนการเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการให้หนังสือเรียนฟรี พบว่าโรงเรียนพระแม่มีสาธูปประดิษฐ์ โดยทางโรงเรียนเตรียมการกำหนดแนวทาง และวิธีการให้เงินอุดหนุนด้านหนังสือเรียนฟรีแก่นักเรียนและผู้ปกครองมีความต้องการที่ต้องได้รับการบริหารจัดการทั่วถึง ด้านกระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านหนังสือเรียน โดยจะมีการจัดการให้เป็นไปตามปฏิทินเวลา นักเรียนทุกคนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโอกาสได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายสำหรับรายการค่าหนังสือเรียนฟรีทุกระดับชั้นและทุกคน

3.2 ด้านปัญหาและอุปสรรคของสถานศึกษาในการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติ: วิเคราะห์กรณีการใช้หนังสือเรียนฟรี ความล่าช้า และมาตรฐานการดำเนินการด้านการตรวจสอบการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องใช้ควรจัดให้กับทางโรงเรียนไม่ต้องให้โรงเรียนสั่งซื้อ ทำให้เกิดความล่าช้า และกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องใช้ควรจัดให้กับทางโรงเรียนไม่ต้องให้โรงเรียนสั่งซื้อ ทำให้เกิดความล่าช้า ควรเพิ่มงบประมาณการซื้อหนังสือขึ้น เนื่องจากหนังสือมีการฉีกขาดและสูญหายจำนวนมาก ควรมีการเตรียมการล่วงหน้าก่อนเปิดภาคเรียนโดยให้บริษัทหนังสือมาส่งก่อนเปิดภาคเรียน ถ้ามาส่งช้าต้องมีมาตรการปรับค่าเสียหาย

3.3 ด้านแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษาในการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติ: วิเคราะห์กรณีการใช้หนังสือเรียนฟรี ภาครัฐควรได้มีการอุดหนุนค่าหนังสือเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งผลการนำนโยบายไปใช้ทำให้นักเรียนในสังกัดกลุ่มโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) ได้รับการสนับสนุนรายการหนังสือเรียนอย่างทั่วถึง นักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนเนื่องจากได้รับการสนับสนุนหนังสือเรียน ผู้ปกครองได้แบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายค่าหนังสือเรียนบางส่วน

สรุปและอภิปรายผล

การบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มีสาธูปประดิษฐ์ มีผลการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การดำเนินงานของสถานศึกษาในการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ในโรงเรียนพระแม่มีสาธูปประดิษฐ์

ผลการวิจัยพบว่าการดำเนินงานนโยบายเรียนฟรี 15 ปีในโรงเรียนพระแม่มารสาธิตประดิษฐ์กรณีกการให้หนังสือเรียนฟรีใน พบว่า โรงเรียนเตรียมการกำหนดแนวทาง และวิธีการให้เงินอุดหนุนด้านหนังสือเรียนฟรีแก่นักเรียนและผู้ปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับการบริหารจัดการของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ 1) การจัดทำนโยบายและแผนการจัดการศึกษา 2) ศึกษาค่าใช้จ่ายการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี 3) เตรียมจัดทำโครงสร้างและแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อเตรียมการบริหารงาน 4) เร่งรัดเตรียมความพร้อมด้านงบประมาณเพื่อจัดการศึกษา 5) การจัดทำแผนการรับนักเรียนและพัฒนาแนวทางการรับนักเรียน ซึ่งนำระดับการนำไปปฏิบัติของโรงเรียนนั้นมีการเตรียมการ การทำแผนการดำเนินงาน แนวทางและวิธีการเพื่อให้สอดคล้องกับกฎ ระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือแบบเรียน ด้านกระบวนการดำเนินงานส่วนใหญ่ในโรงเรียนพระแม่มารสาธิตประดิษฐ์ทางโรงเรียนจัดเงินค่าหนังสือเรียนให้ผู้ปกครอง/นักเรียน 2 ครั้ง/ปี เป็นการปฏิบัติที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานจัดการของโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนเป็นโรงเรียนเอกชน กระบวนการดำเนินงานจึงต่างต้องแข่งขัน และเน้นความมีคุณภาพ และมีมาตรฐาน เพื่อจะได้จัดสรรเรื่องค่าใช้จ่ายที่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลก่อน หากยังมีปัญหาในด้านงบประมาณว่า โรงเรียนเอกชนควรได้เท่าไร และมองว่าผู้ปกครองที่มีฐานะควรจ่ายค่าเล่าเรียนให้ลูกหลาน โรงเรียนเอกชนจึงต้องสรุปข้อมูล เพราะมีกระบวนการดำเนินงานที่ ผู้ปกครองต้องการสิทธิค่าหนังสือเรียนฟรี ซึ่งรัฐควรมีมาตรการป้องกันและมารองรับหรือมีวิธีแก้ไขไม่ให้มีปัญหาขึ้น กระบวนการดำเนินงานจะได้ โปร่งใส ตรวจสอบได้ ค่าหนังสือเรียน เป็นการดำเนินการที่โรงเรียนต้องดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างตามระเบียบฯ การได้มาซึ่งหนังสือต้องมีการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง ต้องได้รับการพิจารณาจาก ผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนนักเรียนและชุมชน หนังสือเรียนจัดเป็นหนังสือยืมเรียน เกิดปัญหากับนักเรียนที่ไม่สามารถจดบันทึกการเรียนรู้ ชัด เขียน ลงในหนังสือเรียน ทำให้เกิดปัญหาที่กระบวนการนำไปใช้ เพราะผู้ปกครองนักเรียนต้องจัดซื้อหนังสือเรียนอีกชุดให้แก่บุตรหลาน ทำให้เสียงบประมาณในส่วนนี้โดยใช้เหตุสำหรับโรงเรียนที่ได้ปฏิบัติตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ และต้องมีการศึกษาระเบียบฯ

2. ปัญหาและอุปสรรคของสถานศึกษาในการนํานโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติ: วิเคราะห์กรณีกการใช้หนังสือเรียนฟรี พบว่าปัญหาความล่าช้า และมาตรฐานการดำเนินการด้านการตรวจสอบการนํานโยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องใช้ควรจัดให้กับทางโรงเรียน ไม่ต้องให้โรงเรียนสั่งซื้อ ทำให้เกิดความล่าช้า และกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องใช้ควรจัดให้กับทางโรงเรียน ไม่ต้องให้โรงเรียนสั่งซื้อ ทำให้เกิดความล่าช้า ควรเพิ่มงบประมาณการซื้อหนังสือขึ้น เนื่องจากหนังสือมีการฉีกขาดและสูญหายจำนวนมาก ควรมีการเตรียมการล่วงหน้าก่อนเปิดภาคเรียน โดยให้บริษัทหนังสือมาส่งก่อนเปิดภาคเรียน ถ้ามาส่งช้าต้องมีมาตรการปรับค่าเสียหาย

3. แนวทางการพัฒนาของสถานศึกษาในการนํานโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติ: วิเคราะห์กรณีกการใช้หนังสือเรียนฟรี ภาครัฐควรได้มีการอุดหนุนค่าหนังสือเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งผลการนํานโยบายไปใช้ทำให้นักเรียนในสังกัดกลุ่มโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) ได้รับการสนับสนุนรายการหนังสือเรียนอย่างทั่วถึง

นักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนเนื่องจากการได้รับการสนับสนุนหนังสือเรียน ผู้ปกครองได้แบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายค่าหนังสือเรียนบางส่วน แต่ยังมีปัญหาความล่าช้า และมาตรฐานการดำเนินการด้านการตรวจสอบการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องใช้ควรจัดให้กับทางโรงเรียน ไม่ต้องให้โรงเรียนสั่งซื้อ ทำให้เกิดความล่าช้า และกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องใช้ควรจัดให้กับทางโรงเรียน ไม่ต้องให้โรงเรียนสั่งซื้อ ทำให้เกิดความล่าช้า ควรเพิ่มงบประมาณการซื้อหนังสือขึ้นเนื่องจากหนังสือมีการฉีกขาดและสูญหายจำนวนมาก ควรมีการเตรียมการล่วงหน้าก่อนเปิดภาคเรียน โดยให้บริษัทหนังสือมาส่งก่อนเปิดภาคเรียน ถ้ามาส่งช้าต้องมีมาตรการปรับค่าเสียหาย

4. สรุปแนวทางการพัฒนา โรงเรียนพระแม่มีราษฎร์ประดิษฐ์ ควรสนับสนุนให้ครูที่มีผลงานวิชาการและได้ผ่านการประเมินแล้วสามารถนำเอกสารมาจัดพิมพ์เป็นหนังสือเรียนได้เป็นการช่วยลดค่าใช้จ่าย โดยโรงเรียนไม่ต้องสั่งซื้อหนังสือ จะทำให้ไม่เกิดความล่าช้าในการจัดส่งหนังสือ และหนังสือไม่ชำรุดเสียหาย มีการจัดพิมพ์หนังสือเรียนได้เองโดยโรงเรียนสามารถจัดหาโรงพิมพ์ โดยโรงเรียนมีการเปิดโอกาสให้สำนักพิมพ์ต่างๆ ที่ได้มาตรฐานเข้าเสนอราคาจัดพิมพ์หนังสือเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดเป็นตำราใช้เรียนของหนังสือทุกช่วงชั้นตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด โดยโรงเรียนมีโอกาสเลือกโรงพิมพ์ที่ประหยัดที่สุด เพื่อเป็นทางเลือกในการลดค่าใช้จ่ายด้านหนังสือเรียน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา 1) ควรมีการกำหนดกระบวนการและแนวทางการ ปฏิบัติงานตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพที่ชัดเจน ในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน สำหรับโรงเรียนเอกชน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติและยึด เป็นแนวทางการดำเนินงานที่ถูกต้องตรงกันทั่วทั้ง ประเทศ 2) ด้านหนังสือเรียนฟรี ควรมีคณะกรรมการโรงเรียน ดูแลอย่างถูกต้องหนังสือที่เป็นของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องใช้ควรจัดให้กับทางโรงเรียน ไม่ต้องให้ โรงเรียนสั่งซื้อ ทำให้เกิดความล่าช้า ควรเพิ่มงบประมาณการซื้อหนังสือขึ้น เนื่องจากหนังสือมีการฉีกขาดและสูญหายจำนวนมาก ควรมีการเตรียมการล่วงหน้าก่อนเปิดภาคเรียนโดยให้บริษัทหนังสือมาส่งก่อนเปิดภาคเรียน ถ้ามาส่งช้าต้องมีมาตรการปรับค่าเสียหาย ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษานโยบายเรียนฟรี 15 ปี ด้านใดมีประโยชน์ ต่อผู้เรียนสูงสุด 2) ควรศึกษาการติดตามประเมินผล การดำเนินงานของ โรงเรียนเอกชน เพื่อนำมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลที่นำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพไปปฏิบัติว่าเป็นอย่างไร 3) ควรเลือกสำนักพิมพ์ที่ได้มาตรฐานและหลากหลาย 4) สนับสนุนให้ครูที่มีผลงานวิชาการผ่านการประเมิน แล้วสามารถนำเอกสารมาจัดพิมพ์เป็นหนังสือเรียนได้

ข้อเสนอแนะครั้งต่อไป

ในการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มีราษฎร์ประดิษฐ์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายของบุคลากรโรงเรียนพระแม่มีราษฎร์ประดิษฐ์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการ

ขับเคลื่อนโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามรายละเอียดที่ระบุในเนื้อหา อย่างไรก็ตามควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ควรศึกษาการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนเอกชน เพื่อนำมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ประสิทธิผลการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์ว่าเป็นอย่างไร

2. ควรมีการศึกษาเจาะลึกในปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการหนังสือแบบเรียนฟรีตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธิตประดิษฐ์มากที่สุด เช่น ด้านงบประมาณ และด้านบุคลากรเพื่อให้ทราบถึงรายละเอียด ของแต่ละด้าน ซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จได้เนื่องจากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ทั้ง 2 มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการ

เอกสารอ้างอิง

กิตติยา เอ็ฟฟานอส และศุภนิสา ทดลา. (2555). รายงานการวิจัยเรื่อง ปัญหาการจัดการศึกษาตามนโยบายเรียนดี เรียนฟรี 15 ปี. กรุงเทพฯ: สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน.

สกนธ์ ชุมทัพ. (2548). กลยุทธ์การนำนโยบายการศึกษาสู่การปฏิบัติของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสำนัก ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

(2552). รายงานผลการดำเนินงานตาม นโยบายเรียนดี เรียนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ ปีงบประมาณ 2552. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ.ฟ้าเมืองไทย).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). แนวปฏิบัติในเลือกใช้การสื่อสารของสถานศึกษา 2557. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.moe.go.th/moe/th/> [7 สิงหาคม 2566]

สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2551). คำแถลง นโยบายของคณะรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะนายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา. วันจันทร์ ที่ 29 ธันวาคม 2551. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

ประวัติศาสตร์ความเป็นมากลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

History, Way of Life and Culture of the Thai Phuan Ethnic Group

TaphanHin District, Phichit Province

¹พระพงศ์ กรมแสง, ²สุขเกษม ขุนทอง, ³พระปลัดทัศนพล เขมจาโร, ⁴กิตติศักดิ์ แท่งทอง

¹Pheeraphong Kromsaent, ²Sukkasem Khoonthong, ³Phrapalad Thassanapol Khemacaro,

⁴Kittisak Thangtong

^{1,2,3,4}วิทยาลัยสงฆ์พิจิตรและวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Phichit and Buddhachinaraj Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²Corresponding author, e-mail: sarawootthamee@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมากลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน อำเภอตะพานหินจังหวัดพิจิตร เป็นการวิจัยเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูล “ทุติยภูมิ” ตรวจสอบความถูกต้องโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ครั้งแรกสมัยธนบุรี และเคลื่อนย้ายมาอีกหลายครั้งในช่วงรัตนโกสินทร์ มีการกระจายไปตามจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย ส่วนหนึ่งตัวอยู่อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี จากนั้นอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ที่อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร มีประเพณีกำฟ้า ภาษาพูดและการแต่งกาย ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีการส่งมอบวิถีวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งด้วยวิธีการทำให้เห็นและแสดงให้ดู

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน, วิถีวัฒนธรรม

Abstract

This research has the objective to study the history, lifestyle and culture of the Thai Phuan ethnic group. TaphanHin District Phichit Province. It is document research. Collect secondary data, check for accuracy by 3 qualified experts, the results of the study found that the Thai Phuan ethnic group immigrated to Thailand. The first time was during the Thonburi period. And moved several times during the Rattanakosin period it is distribution to various provinces of Thailand. Part of them is in Ban Mi District. Lopburi Province After that, they migrated to TaphanHin District. Phichit Province There is a culture and tradition

of Kham Fa., traditions, language, and dress. Which is unique Cultural methods are passed on from one generation to another by means of showing and showing.

Keywords: history, Thai Phuan ethnic group, cultural way of life.

บทนำ

การพัฒนาประเทศในช่วง 20 ปีข้างหน้า จะมุ่งเน้นการวิจัย พัฒนานวัตกรรม และนำเทคโนโลยีใหม่มาปรับใช้ภายใต้ยุทธศาสตร์มุ่งเป้าการพัฒนาบนพื้นฐานประการหนึ่ง คือ “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่เราหาทางบนเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วิถีวัฒนธรรม ซึ่งเป็นจุดเด่นของชุมชน นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ พร้อมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดี ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2561: 20-21) อันเป็นกระบวนการการสืบสาน รักษา ต่อยอด ผ่านการกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างมีเหตุผล ความพอประมาณ ภูมิคุ้มกันบนฐานของความรู้ คุณธรรม และความเพียร บนฐานของความสมดุลของการกระจายโอกาสของกลุ่มคนและพื้นที่ ควบคู่กับการยึดถือผลประโยชน์ของประชาชนเป็นฐาน และมุ่งผลักดันให้การพัฒนาสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2870) (2565: ปฐมบท) ที่ได้กำหนดเป้าหมายหลักประเด็นหนึ่ง คือ การส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มเชื่อมโยงเศรษฐกิจระดับชุมชน สร้างมูลค่าเพิ่มภายใต้ทุนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่

คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” คือ กลุ่มคนที่มีจุดกำเนิดของบรรพชนร่วม มีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน และภาษาเดียวกัน ตลอดจนมีความรู้สึกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน ตัวอย่างเช่นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย เช่น กลุ่มคนจีน กลุ่มคนไทย กลุ่มคนลาวพวน กลุ่มคนกะเหรี่ยง และกลุ่มคนม้ง เป็นต้น ปัจจัยด้านภาษาอย่างเดียวไม่สามารถกำหนดชาติพันธุ์ได้ ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ตลอดจนความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ที่เป็นตัวกำหนดด้วยเช่นกัน ดังนั้น การจำแนกกลุ่มพันธุ์ จึงขึ้นอยู่กับเจ้าตัวเอง (อมรา พงศาพิชญ์, 2547: 2-3) และในประเด็นนี้ Archer J. (1996: 237-259) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ถึงที่จะต้องสานความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ และหรือการติดต่อกันระหว่างวัฒนธรรม เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนผ่าน อัตลักษณ์บางกลุ่มชาติพันธุ์อาจจางหายไปหรือถูกรวบงำ และหรืออาจเผยแพร่ ออกเพราะได้รับความนิยมจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ซึ่งอาจจะมากหรือน้อยก็ได้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น หลังจากกระบวนการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมแล้ว

ดังนั้น การที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทยที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันมากมาย ก็เป็นอีกหนทางที่สามารถ บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของตัวเองจากวัฒนธรรม ประเพณี การละเล่น รวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ซึ่งไม่ต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ซึ่งนิติ ภาวครพันธุ์ (2547: 55) กล่าวว่า ไทยพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ภาคอีสาน ซึ่งแต่เดิม มีถิ่นฐานอยู่ที่แขวงเชียงขวาง ประเทศลาว และกลุ่มผู้ไทยมีดินแดนที่เป็นศูนย์กลางอยู่ที่ “เมืองแกลง เมืองเตียนเปียดพู” ในบริเวณสิบสองจุไทย ซึ่งปัจจุบันอยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือ ทางประเทศเวียดนาม จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่า

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนมีวิถีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ และการนำวิถีวัฒนธรรมดังกล่าว มาต่อยอดเพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษา อนุรักษ์ พื้นฟู มรดกวิถีวัฒนธรรม อันนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน (ยุคลวัชร ภักดีจักรวิทย์, ปรัชญา เปี่ยมการุณ และอภิรพี เศรษฐรักษ์ ต้นเจริญวงศ์, 2559: 20) บนพื้นฐานของทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม (ไมตรี อินทรีย์ยะ, 2561: 14-25) เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ผ่านสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม คือ กระบวนการนำเอาองค์ความรู้จากปราชญ์ท้องถิ่นเข้าสู่แนวทางการพัฒนา เพื่อการเข้าใช้ประโยชน์จากมรดกวิถีวัฒนธรรม ส่งผลต่อความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง และวิถีวัฒนธรรมเป็นระบบคุณค่าที่บรรพชนได้ส่งสืบทอด เป็นสายใยแห่งความผูกพันของการอยู่ร่วมกัน และสิ่งสำคัญ คือ เป็นจริยธรรม คุณธรรม ที่คอยให้การสนับสนุนการทำความกิจกรรมอื่นๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์วิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ดังนั้น การศึกษาภาพอดีต จะสามารถนำมาต่อยอด กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน จังหวัดพิจิตร เป็นการดำเนินการพัฒนาไปในทิศทางที่ส่งเสริมให้ผู้แสดงทางสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบทอดมรดกวิถีวัฒนธรรม เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนได้มีที่ยืนทางสังคมอย่างสง่างาม ในสถานะกระแสนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นพลวัต ในฐานะที่ “วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร” เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่ต้องแสดงบทบาทเพื่อรับใช้สังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน เป็นการตอบโจทย์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และภายใต้ “การเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากให้มีความยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ และกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น” บนแนวคิด “ต่อยอดอดีต ปรับปัจจุบัน สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน พื้นที่อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน อำเภอตะพานหินจังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความทางวิชาการฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ “การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนจังหวัดพิจิตร” ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษา ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ผู้วิจัยได้แบ่ง ออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ 1) จะกล่าวถึง “รากเหง้า เส้นทางอพยพ” เขามาอาศัยอยู่ที่บ้านป่าแดง อำเภอตะพานหิน และ 2) เป็นการศึกษา “ประเพณีกำฟ้า” โดยการศึกษาค้นคว้า จากเอกสารตามลำดับ ดังนี้

1. ข้อมูล “หัตถ์ภูมิ” จากวารสาร ตำรา งานวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง
2. การตรวจสอบข้อมูลความถูกต้อง ผู้วิจัยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการ จำนวน 3 คน พบว่าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร มีความถูกต้องและครบถ้วนด้านเนื้อหา

3. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการเชิงพรรณนา
4. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัย

ผลการศึกษา

(1) แนวทางแรก จะกล่าวถึง “รากเหง้า เส้นทางอพยพ” เขามาอาศัยอยู่ที่บ้านป่าแดง อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร พบว่า เมืองพวน (บังอร ปิยะพันธุ์, 2541: 40) เป็นเมืองที่อยู่ใกล้เขตแดนเวียดนาม ซึ่งเวียดนามมักจะอ้างว่าเมืองพวนเคยส่งบรรณาการให้เมืองเวียดนามมาก่อน เวียดนามจึงควรมีอำนาจเหนือเมืองนี้ แต่ทางเวียงจันทน์พยายามเกลี้ยกล่อมให้ขึ้นต่อเวียงจันทน์ ดังนั้น เมื่อใดเมืองเอาใจออกห่างเมืองเวียงจันทน์ ต้องยกทัพไปปราบ เมื่อ พ.ศ. 2335 เจ้านันทเสนได้ยกทัพไปตีเมืองพวน และเมืองแกลง ได้กวาดต้อนครัวลาวพวน และลาวทรงดำมาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกที่กรุงเทพฯ จำนวนรวมกันประมาณ 4,000 เศษ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงให้ครัวลาวพวนตั้งแหล่งอยู่ที่กรุงเทพฯ บริเวณที่ตั้งปัจจุบันเดิมเป็นโรงภาพยนตร์เฉลิมกรุง เรียกถนนบริเวณนั้นว่าถนนบ้านลาว มีศาลาโรงธรรม เรียกว่า ศาลาบัวลาว หลังจากนั้นไม่ปรากฏว่ามีการกวาดต้อนครัวลาวพวนมากรุงเทพฯ อีก เพราะใน พ.ศ. 2537 เจ้าเมืองพวนได้ส่งเครื่องราชบรรณาการมาสวามิภักดิ์ถึงกระนั้นก็ตามเมืองพวน ยังคงเป็นปัญหาสำหรับราชสำนักไทยกับเวียดนามอยู่ ดังที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงมีพระราชสาส์นถึงเวียดนาม แจ้งให้ทราบว่าเมืองเวียงจันทน์ เมืองพวน เมืองเกิด เมืองโคโร ที่เคยขึ้นแก่เวียดนามมาก่อน บัดนี้มาขึ้นกลับกรุงเทพฯ และการเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมีกระจายตัวไปอาศัยในจังหวัดต่างๆ ทั่วภูมิภาคของประเทศไทยซึ่งจะพบตามหัวเมืองต่างๆ คือ ลพบุรี สระบุรี นครนายก ปทุมธานี ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา สิงห์บุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี ราชบุรี พิจิตร แพร่ น่าน สุโขทัย อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์ หนองคาย อุดรธานี นครสวรรค์ พิษณุโลก และเลย

ในประเด็นนี้ คนพวนที่จังหวัดลพบุรี คือ ส่วนหนึ่งที่ได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ที่บ้านป่าแดง อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร (เทศบาลตำบลหนองพยอม, [ออนไลน์]) จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่สันนิษฐานว่า เมื่อก่อนบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านเป็นพื้นที่ป่าทั้งหมด ซึ่งมีป่าไม้แดงค่อนข้างสมบูรณ์ เมื่อย้ายเข้ามาอยู่เลยเรียกกันจนติดปากว่า “บ้านป่าแดง” และได้นำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านมาจนถึงปัจจุบันและเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2457 หมู่บ้านป่าแดง ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ

การย้ายครอบครัวมาจากอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ครั้งแรกนั้น มีจำนวน 15 ครอบครัว และมีพระภิกษุ สามเณร ติดตามอีก 7 รูป ดังนี้ 1) ครอบครัวพ่อเฒ่าสีทอง เรืองรุ่ง 2) ครอบครัวพ่อเฒ่าปิ่น แม่เฒ่าปิ่น 3) ครอบครัวนายเกตุ นางมั่ง (พ่อเคี่ยม แม่เคี่ยม) 4) ครอบครัวนายพัด นันทวงศ์ 5) ครอบครัวนายยิ้ม บุระตะ 6) ครอบครัวนายมา นางไข พันถัน 7) ครอบครัวนายคำ นางมน ทิปะตะ 8) ครอบครัวนายชานน นางเต่า 9) ครอบครัวนายแดง นางทูน (พ่อตัน แม่ตัน) 10) ครอบครัวนายแหลม นางทุม สิบผุด (พ่อตันแม่ตัน) 11) ครอบครัวพ่อเฒ่าवाद สิบผุด 12) ครอบครัวนายบุญ นางพวง ฝะเดิม (พ่อพี แม่พี) 13) ครอบครัวแม่เฒ่านุ่น 14) ครอบครัวแม่เฒ่าหล้า 15) ครอบครัวพ่อเฒ่าขวัญ นันทวงศ์และในครั้งนั้น

ได้มี พระภิกษุและสามเณรที่เดินทางมาด้วย ดังนี้ 1) หลวงพ่อวัง 2) สามเณรทัน บุระตะ 3) สามเณรทัด 4) สามเณรเทียน 5) สามเณรขาว 6) สามเณรมีและ 7) สามเณรอำ ญศรี จากนั้นไม่นานก็มีการย้ายคร้ว จากอำเภอบ้านหมี่เข้ามาอาศัยเพิ่มเป็นจำนวนหลายคร้วเรือน อันเนื่องจากพื้นที่ทำกินอุดมสมบูรณ์

(2) แนวทางที่สอง เป็นการศึกษา “ประเพณีกำฟ้า” เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพชน “กำฟ้า” หมายถึง การนับถือ สักการะ บูชาฟ้า เนื่องจากคนพวน ประกอบอาชีพหลัก คือ การทำนา ซึ่งต้องพึ่งพาธรรมชาติ ดังนั้น จึงมีความเกรงกลัวต่อฟ้ามาก ไม่กล้าทำ ใ้ฟ้าฟ้าพิโรธ ถ้าฟ้าพิโรธ หมายถึง ฝนจะไม่ตกต้องตามฤดูกาล หรือไม่ฟ้าก็จะผ่าคนตาย ความแห้งแล้ง จะมาเยือน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำนา รู้สึกสำนึกในบุญคุณของฟ้าที่ให้น้ำฝนอัน หมายถึง ความชุ่มชื้น ความอุดมสมบูรณ์ ความมีชีวิตของคน สัตว์ ตลอดจนถึง พืชพรรณต่างๆ ส่งผลต่อ ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ จนเป็นที่มาของประเพณีกำฟ้า โดยมีการจัดงานเป็น 2 วัน ดังนี้

“วันกำด้อน” (ขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3) บุตรหลานทุกคนที่ทำงานอยู่ต่างจังหวัด จะเดินทางกลับมา ภูมิลำเนาเดิม เพื่อเดินทางกลับมายังบ้านป่าแดง (บ้านเกิด) มีการตั้งศาลพระภูมิบายศรีขอพรจากเทพดา จัดเตรียมอาหารคาวหวาน ข้าวบูน (ขนมจีน) เผาข้าวหลามไว้ทำบุญในรุ่งขึ้นทุกคร้วเรือนจะจัดอาหาร คาวหวานไปถวายพระที่วัด มีการใส่บาตรพระด้วยข้าวหลาม ข้าวจี หลังจากถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ สงฆ์ ช่วงกลางวันจะมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น นางกวัก นางด้ง นางสาก และถ่อเส้า ฯลฯ ในช่วงเย็นจะนำ ข้าวปลาอาหารมาร่วมรับประทานกัน

“วันกำฟ้า” (ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3) ถือเป็นวันพิธีกำฟ้า โดยเชื่อว่า เสียงฟ้าร้องจะเป็นสิ่งบอก เหตุการณ์ในอนาคตอีกด้วย เพราะฉะนั้น เขาจะคอยฟังเสียงร้องของฟ้าว่าจะดังมาจากทิศไหน เขาก็ถือ กันว่า “เสียงฟ้าร้อง คือ ฟ้าเปิดประตูน้ำ” เพื่อให้ชาวบ้านมีน้ำทำนาปีต่อไป และทำให้คาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่า ควรจะทํานาข้าวหรือเร็วอย่างไร จึงจะเหมาะสมกับฤดูกาลที่จะมาถึงอันใกล้นี้

ในประเด็นนี้มีการทำนายออกเป็นสองแนวทาง กล่าวคือ แนวทางแรกเป็นการทำนายเกี่ยวกับ อาชีพและความเป็นอยู่ ฟ้าร้องทางทิศเหนือหรือทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ทำนายว่า ฝนจะดีทำนาได้ข้าว บริบูรณ์ จะมีมั่งมีศรีสุขฟ้าร้องทางทิศใต้ ทำนายว่า ฝนจะแล้ง น้ำท่าไม่บริบูรณ์ ฟ้าร้องทางทิศตะวันตก ทำนายว่า ฝนจะตกปานกลาง น้ำบริเวณที่ลุ่มดี นาที่ดอนจะเสียหาย ฟ้าร้องทางทิศตะวันตก ทำนายว่า จะเกิดแห้งแล้งฝนตกไม่แน่นอน ข้าวจะยาก หากจะแพงและแนวทางที่สอง เป็นการทำนายเกี่ยวกับ อาชีพและเหตุการณ์ ฟ้าร้องทางทิศเหนือ ทำนายว่า จะอดข้าว ฟ้าร้องทางทิศใต้ ทำนายว่า จะอดเกลือ ฟ้าร้องทางทิศตะวันตก ทำนายว่า จะต้องเอาจา (จอบ) ทำหอก คือ จะรบราฆ่าฟันกัน ฟ้าร้องทางทิศ ตะวันออก ทำนายว่า จะต้องเอาหอกทำจา คือ จะอยู่เย็นเป็นสุข

สรุปประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน เดิมมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่ยี่เมืองพวน เมืองคำ เกิด และเมืองลคร ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งอยู่ติดกับชายแดนประเทศ เวียดนาม มีวิถีวัฒนธรรม/ความเชื่อแบบดั้งเดิม ได้แก่ “ประเพณีกำฟ้า” และประเพณีกำฟ้า คือ “กุศลโบาย” ในการรวบคนพวน ที่มีประวัติศาสตร์ร่วม (รากเหง้า) ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นที่แสดงถึงเครือข่าย ความสัมพันธ์ทางสังคม พร้อมทั้งจะสนับสนุนซึ่งกันและกันทางสังคม (Social Support) อันเป็นระบบ

คุณค่าทางจิตวิญญาณ ส่งผลต่อความความรู้สึกให้คนรักบ้านเกิดเมืองนอนพร้อมที่จะเสียสละ และการดูแลซึ่งกันและกันสืบต่อไป

บทสรุป

“รากเหง้า” ดั้งเดิมอาศัยอยู่ที่เมืองพวน ซึ่งอยู่อยู่ใกล้เขตแดนเวียดนาม และเคยเป็นเมืองขึ้นเวียดนาม จากนั้น เจ้านันทเสนได้ยกทัพไปตีเมืองพวน พร้อมทั้งกวาดต้อนครัวเรือนพวน นำมาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกที่กรุงเทพฯ จากนั้นก็มีการกระจายตัวไปอาศัยในจังหวัดต่างๆ ทั่วภูมิภาคของประเทศไทยซึ่งจะพบตามหัวเมืองต่างๆ คือ ลพบุรี สระบุรี นครนายก ปทุมธานี ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา สิงห์บุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี ราชบุรี พิจิตร แพร่ น่าน สุโขทัย อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์ หนองคาย อุดรธานี นครสวรรค์ พิษณุโลก และเลย ในประเด็นนี้ครัวเรือนพวนที่จังหวัดลพบุรี คือ ส่วนหนึ่งที่ได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ที่ บ้านป่าแดง อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนมีการจัดความสัมพันธ์บนพื้นฐาน “ประเพณีกำฟ้า” ส่งผลต่อคนรุ่นปัจจุบันได้มีการรวมตัวกันประกอบพิธีกรรมดังกล่าว เป็นกระบวนการรักษา และสืบทอดมรดก พร้อมทั้งอธิบายถึงรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ว่า “บรรพชนของเราเป็นใคร” ส่งผลต่อการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อแบบดั้งเดิม เป็นกระบวนการต่อยอดความเชื่อมั่นทางด้านจิตใจ อันเชื่อมโยงถึง *ระบบผลิต* พบว่าผู้นำชุมชนในแต่ละรุ่นได้รักษาไว้ซึ่งวิถีวัฒนธรรมที่ให้สมาชิกทุกคนได้เข้ามามีส่วนรับรู้ และมีส่วนร่วมส่งผลต่อ *ระบบความสัมพันธ์* ในรูปของกลุ่มเครือญาติขนาดใหญ่ ความเป็นหนึ่งเดียว และในประเด็น *ระบบคุณค่า* คือ ทุกคนได้ทำหน้าที่ส่งมอบมรดกวิถีวัฒนธรรม ให้กับสมาชิกรุ่นต่อไป ในรูปของการทำให้เห็นและแสดงให้ดู

อภิปรายผล

“รากเหง้า” ทางประวัติศาสตร์ ได้อธิบายถึง “สืบบรรพชนร่วมกัน” เกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์ที่คนพวนทุกคนต้องออกมาดูแลซึ่งกันและกันฉันพี่น้อง สอดคล้องกับสุภางค์ จันทวานิช กล่าวไว้ว่า ลักษณะเด่นของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในอดีต (รากเหง้า) คือ เครื่องมือจัดความสัมพันธ์ของโครงสร้างทางสังคม แบบธรรมชาติ โดยสมาชิกจะรู้ตัวว่า นั่นคือความสัมพันธ์ที่มีต่อสมาชิกทุกคนมีต่อกัน หรือที่เรียกว่า “ความผูกพันทางสังคม” (Social Ties)

“ประเพณีกำฟ้า” ส่งผลต่อการรวมคนที่มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ร่วม โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การรักษา และสืบทอดมรดกวิถีวัฒนธรรมให้กับสมาชิกรุ่นต่อไป ในรูปของการทำให้เห็นและแสดงให้ดู สอดคล้องกับ อานันท์ กาญจนพันธุ์ กล่าวว่า “สังคมวัฒนธรรม” หรือ “ชีวิตวัฒนธรรม” คือ พลังสร้างสรรค์ที่แท้จริงของสังคม หรือที่เรียกว่า ชีวิตของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม และวัฒนธรรมในเชิงชีวิตถือได้ว่าเป็นวิถีคิด (Ways of Thinking) ของผู้คนในสังคม และวิถีคิด จึงหมายถึงองค์รวมของหลักการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมหนึ่งๆ ซึ่งผู้คนในสังคมได้สร้างสรรค์และสะสมขึ้นในความหมายที่

แสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์และการปรับตัวเข้ากับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน อำเภอดงพวน จังหวัดพิจิตร ซึ่งประกอบไปด้วย เส้นทางอพยพ “รากเหง้าทางประวัติศาสตร์” และ “ประเพณีกำฟ้า” ซึ่งผู้ศึกษาได้นำชุดความรู้ดังกล่าวออกสู่สายตาให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้

1. ข้อเสนอแนะให้ประโยชน์ต่อสังคมทั่วไป

1.1 ข้อเสนอต่อสำนักงานจังหวัดพิจิตร องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิจิตร สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญในเรื่องความแตกต่างในบริบททางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ นำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการพัฒนาตามบริบท โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน ควรกำหนดกลยุทธ์ที่อาศัยความเข้มแข็งของวิถีวัฒนธรรม พร้อมกับใช้ทุนทางสังคมเข้ามาเป็นกลไกเชื่อมประสานกับการพัฒนาให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของจังหวัดและประเทศต่อไป

1.2 ข้อเสนอต่ออำเภอดงพวน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในมิติของการกำหนดยุทธศาสตร์ระดับอำเภอ ควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน นำมาพัฒนาคน พัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของอำเภอและจังหวัดต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 วิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน มีความงาม ความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ ซึ่งมีความแตกต่างกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในประเด็นนี้ การทำวิจัยครั้งต่อไปเพื่อต่อยอดงานวิจัย คือ “การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนจังหวัดพิจิตร” เพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของจังหวัดพิจิตร

2.2 ในประเด็นความผูกพันที่มีลักษณะพื้นฐานดั้งเดิมทางสายเลือด (The Tie of Blood) ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนเป็นการวิจัย เพื่อจัดทำหลักสูตร “ท้องถิ่นศึกษา” ในประเด็นทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน จังหวัดพิจิตร

เอกสารอ้างอิง

จุฑาพรรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. (2551). วัฒนธรรม การสื่อสารและอัตลักษณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เทศบาลตำบลหนองพะยอม. ประเพณีกำฟ้าไทพวนบ้านป่าแดง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.npy.go.th/travel/685> [18 เมษายน 2566].

นิติ ภาวครพันธุ์. (2547). แปลงความทรงจำ “ไต” สร้างความเป็นไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

บังอร ปิยะพันธุ์. (2541). ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ไมตรี อินทรีย์. (2561). **ทุนทางสังคม**. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช Vol. 10 No. 2 (2018) : ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม ถึง ธันวาคม
ยุคลัทธิ ภัคดีจักรวิทย์ปรัชญา เปี่ยมการุณ และอภิรพี เศรษฐรักษ์ ตันเจริญวงศ์. **ไทยพวนกับกลยุทธ์เพื่อ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบบูรณาการ**. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม.
ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (ม.ค. – มิ.ย. 59)
- สุภางค์ จันทวานิช. (2559). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2563). **วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการ
พัฒนา**. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

ถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

Transfer of Tourism Promotion and Environmental Impact

¹ดำเนิน ปัญญาผ่องใส, ²ไกรวิทย์ กฤตยชญ์

¹Damnern Punyapongsai, ²Kraiwit Krittayoch

^{1,2}วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2} Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: damnerndn@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวให้กับบุคลากร เพื่อพัฒนาการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงและเพื่อศึกษาอิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วิธิดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัยข้อที่ 1 พบว่า การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการจัดการทรัพยากรผ่านบุคลากรการท่องเที่ยวที่ได้รับการฝึกฝนอบรม โดยมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อเผยแพร่ความรู้กับผู้สนใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผลการวิจัยข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง คือ กลุ่มคนที่เป็นตัวแทนผ่านการฝึกฝนอบรมได้รับการพัฒนาให้เป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน

ผลการวิจัยข้อที่ 3 พบว่า อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดจากปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมา ต้องได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชนจึงจะบรรลุเป้าหมายและอิงเทคโนโลยี

สรุปได้ว่าการถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาถึงองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้เสีย แล้วเผยแพร่แก่ผู้สนใจในพื้นที่หรือตัวแทนหรือผ่านการอบรมได้รับการพัฒนาจนเป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน โดยได้รับการสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชนที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมอาศัยเทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นเครื่องนำทาง

คำสำคัญ: การถ่ายทอด, การส่งเสริม, การท่องเที่ยว, สิ่งแวดล้อม

Abstract

This research is a qualitative research study. by interviewing relevant persons with a set of knowledge Observation from actual conditions on the transfer of tourism promotion and the impact on the environment have a purpose to study methods of transferring tourism culture to personnel To develop community promotion in the Mekong Basin cultural tourism area and to study the influence of cultural tourism transfer methods of local governments.

The first research result found that knowledge transfer in resource management through personnel. Trained tourism there is a knowledge transfer to disseminate knowledge to those interested in cultural tourism.

The second research found that the development and promotion of communities in the cultural tourism area of the Mekong River Basin were representatives through training to become professionals in managing tourist attractions together.

The third research found that the influence of the methods of cultural transfer of tourism of local government organizations. Caused by the problem of not understanding the role of knowledge transfer. natural and environmental issues Hence the consequences that follow. It must be promoted by the public and private sectors in order to achieve its goals and be based on technology.

It can be concluded that the transfer of tourism promotion and environmental impacts It is a study of cultural tourism knowledge of entrepreneurs and stakeholders. Then disseminated to interested people in the area or agents or trained to be developed to become professionals in the management of tourist attractions together. with the support of both the public and private sectors that take into account the impact on the environment Ready to rely on modern technology as a guide.

Keywords: broadcast, promotion, travel, environment.

บทนำ

เศรษฐกิจไทยและเพื่อนบ้านได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ปัจจุบันหลายประเทศได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศ ด้วยแนวคิดเศรษฐกิจ ริเริ่มโครงการใหม่ๆ ที่นำเสนอบริการแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อผลประโยชน์รายได้ของชุมชนร่วมกัน สภาวะทางเศรษฐกิจได้วิกฤต ทำให้การท่องเที่ยวชุมชนน้อยลง การกระตุ้นด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนสร้างสรรค์จึงเป็นการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจ นวัตกรรมชุมชนสร้างสรรค์ (Creative Economy) มีความพร้อมด้านทรัพยากรที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม องค์กร หน่วยงาน และบุคคลที่เกี่ยวข้องมีมาตรฐานการ

ท่องเที่ยวขึ้น การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) เนื่องจากองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการบริหารความรู้ ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ไปยังบุคคลอื่นหรือส่วนอื่นๆ ขององค์กร ความรู้ที่แต่ละหน่วยงานหรือบุคคลจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรโดยรวมเลย ถ้าความรู้นั้นไม่ได้รับการถ่ายทอดและเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์กับบุคคลอื่น (เยาวภา ปิ่นทพณ์, 2552) ความสำคัญที่กล่าวมาส่งผลให้มีการกำหนดนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศเป็นหลัก ทำให้เกิดการเร่งรัดพัฒนาการท่องเที่ยว โดยแรงผลักดันจากทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อผลประโยชน์ตรงกัน คือ รายได้จากธุรกิจ กิจกรรมท่องเที่ยวที่แม้จะเติบโตขึ้นทุกปีแต่เป็นการเติบโตบนฐานความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว และการกระจายรายได้ไม่เป็นธรรมต่อคนในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ความสัมพันธ์ ระหว่างการท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาต้องถูกทบทวน เกิดการปรับตัวจัดสมดุลใหม่ เห็นได้จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้มีการปรับตัว เรื่องนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศ (ยุทธศักดิ์ สุภสร, 2563)

ได้ศึกษาหลักการและแนวคิดเรื่อง การท่องเที่ยว แนวคิดการถ่ายทอดความรู้ แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดตลาดการท่องเที่ยว แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการนำทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์มาบูรณาการกับการท่องเที่ยวและทฤษฎีเกี่ยวกับการถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พบว่ามีแนวทางในการแก้ปัญหาการถ่ายทอดคือการคำนึงถึงปัจจัยความสำเร็จในการถ่ายทอดความรู้ ประกอบด้วยภาวะผู้นำและกลยุทธ์เป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้การถ่ายทอดความรู้ประสบความสำเร็จ เนื่องจากผู้บริหารต้องเข้าใจแนวคิดและตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนผลักดันสร้างบรรยากาศให้เกิดการทำงานเป็นทีมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ของผู้ปฏิบัติงาน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2555) การส่งเสริมในภาครัฐมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศเป็นหลัก ทำให้เกิดการเร่งรัดพัฒนาการท่องเที่ยว โดยแรงผลักดันจากทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อผลประโยชน์ตรงกันคือ รายได้จากธุรกิจ กิจกรรมท่องเที่ยวที่แม้จะเติบโตขึ้นทุกปีแต่เป็นการเติบโตบนฐานความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและการกระจายรายได้ไม่เป็นธรรมต่อคนในแหล่งท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์ ระหว่างการท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาต้องถูกทบทวน เกิดการปรับตัวจัดสมดุลใหม่ เห็นได้จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้มีการปรับตัว เรื่องนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศ (ยุทธศักดิ์ สุภสร, 2563) การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมี 3 มิติ คือ 1. มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและ สิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายในการปกป้องรักษา ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพื่อคงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าทรัพยากร การท่องเที่ยวซึ่งวิธีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ 2. มิติการสร้างสภาพจิตใจแก่นักท่องเที่ยว ในการพัฒนาการท่องเที่ยว

แบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดให้นักท่องเที่ยวบรรณาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม 3. มิติด้านการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดในการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว แบบยั่งยืนและช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

จากบริบทการท่องเที่ยวอำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ผ่านกระบวนการการถ่ายทอดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถวิเคราะห์อิทธิพลการถ่ายทอดความความรู้ คือ ปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์ด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อม การถ่ายทอดความความรู้และการถ่ายทอดการท่องเที่ยว นับว่าผู้ที่มีองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและผู้ที่มีประสบการณ์ทางด้านวัฒนธรรมควรตระหนักถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชน ทำให้การท่องเที่ยวในปัจจุบันเกิดการพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งทางด้านกายภาพและในภาพรวมของภาคธุรกิจที่ต้องพึ่งพาตนเองและเครือข่ายการท่องเที่ยว เพราะการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคและช่องทางการตลาดที่หลากหลายและอิงเทคโนโลยี อีกประการหนึ่งการถ่ายทอดคือการแบ่งปันความรู้ภายในองค์กรที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลและกลุ่มต่างๆ การจัดการวัฒนธรรมทางองค์กรสำหรับการถ่ายทอดความรู้จะเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและค่านิยม ที่นำและสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีการสร้างความรู้แบ่งปันความรู้ และสะสมความรู้ในทุกระดับ สภาพแวดล้อมการทำงานที่สะท้อนถึงวิสัยทัศน์ของการจัดการความรู้ขององค์กร จะเห็นจากอิทธิพลของการถ่ายทอดความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านพฤติกรรมการถ่ายทอดความรู้แบบการทำงานร่วมกันในทุกระดับของสมาชิกองค์กร ซึ่งผู้ปฏิบัติต่างทำงานร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารการปฏิบัติงานในลักษณะนี้คือ การเติมข้อมูลการปฏิบัติงานที่ประสบผลสำเร็จมากที่สุดลงในฐานข้อมูลความรู้ขององค์กร การทำแบบประเมินและตรวจสอบประสบการณ์และข่าวสารความรู้ที่ไม่ถูกต้องของผู้ปฏิบัติ การสอน การติวเข้ม การเป็นพี่เลี้ยงให้เพื่อนร่วมงาน การอภิปราย และการพูดคุยอย่างเปิดเผยกับเพื่อนร่วมงาน การเขียนรายงาน และการเตรียมรายงานวิเคราะห์งานเขียน การจัดเตรียมบันทึกเตือนความจำส่วนตัว และรายงานให้กับเพื่อนร่วมงาน การให้ข้อเสนอแนะและข้อสังเกตอย่างเปิดเผย การให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ และการให้คำตอบสำหรับปัญหาการปฏิบัติงานแก่เพื่อนร่วมงานอย่างแข็งขัน การจัดทำเอกสารเกี่ยวกับความเข้าใจในประโยชน์ สถานการณ์ที่ซับซ้อน การเขียนลำดับขั้นตอนของการทำกิจกรรมต่างๆ ในการปฏิบัติงาน และหนังสือคู่มือการปฏิบัติงานในระหว่างที่กำลังทำงานในกระบวนการพัฒนาและปรับปรุงงาน การใช้ฐานข้อมูลความรู้ที่มีอยู่ในการทำกิจกรรมหรือภารกิจต่างๆ ล้วนมาจากอิทธิพลของการถ่ายทอดทั้งสิ้น

สรุปเพื่อเชื่อมโยงถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมพบว่า การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการจัดการทรัพยากรผ่านบุคลากร การท่องเที่ยวที่ได้รับการฝึกฝนอบรมโดยมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อเผยแพร่ความรู้กับผู้อื่นในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนด้านการ

พัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง คือ กลุ่มคนที่เป็นตัวแทนผ่าน การฝึกฝนอบรมได้รับการพัฒนาให้เป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน ผ่านอิทธิพล ของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดจากปัญหาความไม่เข้าใจ บทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมา ต้องได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชนจึงจะบรรลุเป้าหมาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวให้กับบุคลากร
2. เพื่อพัฒนาการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการ พนักงาน ผู้บริหารส่วนท้องถิ่นและประชาชน เชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์ลงพื้นที่ สังเกตการณ์ต่างๆ จากสภาพจริง การถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของประชากรกลุ่มวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบการวิจัย ดังนี้ เครื่องมือวิจัย โดยใช้แบบสัมภาษณ์และชุดกิจกรรม ผ่านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีนายอำเภอเชียงแสน นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน นายอำเภอเชียงของ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเวียงเชียงของ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย ผู้นำชุมชน และหน่วยงานองค์กรส่วน ท้องถิ่น เป็นต้น โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 ท่าน คือ ดร.กษิตศ พุทธเศรษฐี และนางสาว สุกัญญา ที่ปรึกษา วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์และสังเกตแบบมีส่วนร่วมแล้วนำข้อมูลมา วิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นความเรียง ผ่านการประชุมสัมมนา

ผลการวิจัย

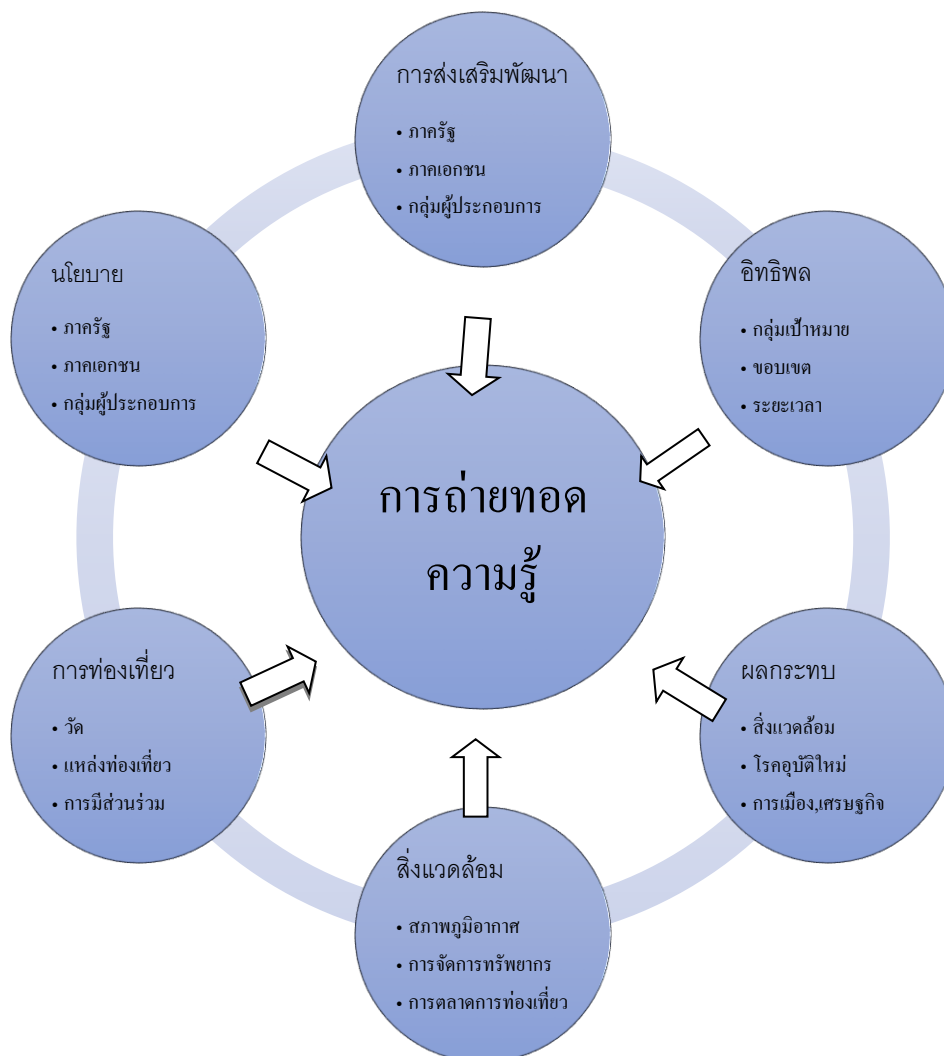
ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการจัดการทรัพยากร ผ่านบุคลากร การท่องเที่ยวที่ได้รับการฝึกฝนอบรม โดยมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อเผยแพร่ความรู้กับ ผู้สนใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง คือ กลุ่มคนที่เป็นตัวแทนผ่านการฝึกฝนอบรมได้รับการพัฒนาให้เป็น มืออาชีพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการ ท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดจากปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้

ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมา ต้องได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชนจึงจะบรรลุเป้าหมายและอิงเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น

พอสรุปเป็นโมเดล

การถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านโมเดลการถ่ายทอดความรู้ ดังนี้

1. ด้านนโยบาย คือ นโยบายของภาครัฐควรสนับสนุนหรือแนะนำแหล่งทุนให้กับกลุ่มภาคเอกชนและผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งที่ผ่านมาไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีหรือได้ผ่านการอบรมหรือรับนโยบายมาจากภาครัฐ ภาคเอกชนและผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวแล้วมีการขยายผลต่อไปยังผู้ประกอบการรายอื่นๆ ตลอดถึงผู้ที่มีส่วนได้เสียในการสืบต่องานด้านการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ประกอบกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย

2. การส่งเสริมพัฒนา คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรส่งเสริมพัฒนา สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่ผู้ประกอบการและประชาชน

ในพื้นที่หรือเขตปกครองให้เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยร่วมกับชุมชนให้ตระหนักถึงการถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

3. อิทธิพล คือ กลุ่มเป้าหมายมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประชากรที่เข้าร่วมกิจกรรม ณ วัดสภก กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มประชากรที่อำเภอเชียงของ ณ วัดหาดไคร้ ส่วนขอบเขตของการให้ความรู้ระหว่างกลุ่มที่อยู่อำเภอเชียงแสน และกลุ่มอำเภอเชียงของระยะเวลาในการให้ความรู้แต่ละแห่งใช้เวลา 1 วัน

4. ผลกระทบ คือ สิ่งที่เป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อม โรคอุบัติใหม่ การเมือง เศรษฐกิจ เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นสภาพที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวถ้าสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เช่น การจุดไฟเผาป่าหรือทำไร่เลื่อนลอยก็เป็นควันทoxic โรคอุบัติใหม่หรือโรคไวรัสโคโรนา โควิด-19 ก็เป็นผลกระทบทำให้เกิดโรคต่างๆ ตามมา การเมืองก็เช่นกันถ้าไม่นิ่งก็จะทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากอารยประเทศที่จะมาติดต่อค้าขาย และเศรษฐกิจก็เป็นผลต่อเนื่องจากการเมืองนั่นเองทำให้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ปกติสุขของมวลมนุษย

5. สิ่งแวดล้อม คือ สภาพภูมิอากาศ การจัดการทรัพยากรและการตลาดการท่องเที่ยว สภาพภูมิอากาศปัจจุบันร้อนกว่าที่เป็นอยู่เนื่องจากภาวะเรือนกระจกและการปลูกพืชบางชนิดทำให้อากาศเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ฝนฟ้าอากาศไม่ตกต้องตามฤดูกาล ด้านการจัดการทรัพยากรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการท่องเที่ยว รวมถึงตลาดการท่องเที่ยวซึ่งควบคุมมาจากการจัดการสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

6. การท่องเที่ยว คือ การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช่ไปตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับไม่ใช่เพื่อทำสงครามและเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพหรือหารายได้แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิงเจริญรอยเพื่อเล่นกีฬาต่างๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้และเพื่อติดต่อธุรกิจกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรวมถึงวัด แหล่งท่องเที่ยวการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการจัดการทรัพยากรผ่านบุคลากร การท่องเที่ยวที่ได้รับการฝึกฝนอบรม โดยมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อเผยแพร่ความรู้กับผู้สนใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้ เพราะการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ต้องการนำสารหรือความรู้เพื่อส่งทอดไปยังบุคคลหรือกลุ่มคนอื่น โดยจะต้องผ่านการจัดการความรู้ของตนให้มีระเบียบแบบแผน เพื่อส่งผ่านความรู้หรือข้อมูลเหล่านั้นอย่างถูกต้อง ซึ่งมีหลักการและแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญหรือนักปราชญ์ท่านต่างๆ ที่ได้กำหนดหลักทฤษฎีไว้เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดแก่ผู้รับสาร (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2555) สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของเยาวภา ปันพูนธ์ ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการวัฒนธรรมทางองค์การสำหรับการถ่ายทอดความรู้”

ผลการวิจัยพบว่า การแบ่งปันความรู้ภายในองค์กรที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลและกลุ่มต่างๆ การจัดการวัฒนธรรมทางองค์การสำหรับการถ่ายทอดความรู้จะเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและค่านิยมที่นำและสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีการสร้างความรู้ แบ่งปันความรู้ และสะสมความรู้ในทุกระดับ สภาพแวดล้อมการทำงานที่สะท้อนถึงวิสัยทัศน์ของการจัดการความรู้ขององค์การ (เยาวภา ปิ่นทุพันธุ์, 2552)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าการพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง คือ กลุ่มคนที่เป็นตัวแทนผ่านการฝึกฝนอบรมได้รับการพัฒนาให้เป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน ทั้งนี้ เพราะ ผู้ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมและพัฒนาจนเป็นมืออาชีพย่อมมีประสบการณ์และส่งต่องานที่ตนเองทำและให้อื่นชนได้ทำต่อ สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของกานดา เต๊ะชั้นหมาก เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนมอญ ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนมอญตำบลไทรน้อย มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว 2.การพัฒนาศักยภาพเพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว 3. การส่งเสริมช่องทางการตลาดการท่องเที่ยว โดยการจัดพิมพ์แผ่นพับประชาสัมพันธ์ 4. การสื่อสารการรับรู้ โดยจัดงานชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรมมอญตำบลไทรน้อย : วิถีชุมชนมอญ เมืองกรุงเก่า (กานดา เต๊ะชั้นหมาก, 2564)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าอิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดจากปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลกระทบต่อที่เกิดขึ้นตามมา ต้องได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชน จึงจะบรรลุเป้าหมายและอิงเทคโนโลยี ทั้งนี้ เพราะความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ จึงทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหหรือผลกระทบที่จะตามมา ซึ่งเป็นผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของโชติ บดีรัฐ เรื่อง “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตพื้นที่ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก” ผลการวิจัยพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรดำเนินงานต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ ควรมีการจัดศูนย์บริการการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นในแต่ละพื้นที่ รองลงมาคือควรสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้กับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละหมู่บ้าน มีการชี้แจงรายรับรายจ่ายกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง และควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว (โชติ บดีรัฐ, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้งานวิจัยจากการสังเคราะห์วิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมเชิงการท่องเที่ยวให้กับบุคลากร การพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงและการวิเคราะห์อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สรุปเป็นองค์ความรู้ตามกรอบแนวคิด ดังนี้

1. การถ่ายทอดวัฒนธรรมเชิงการท่องเที่ยวให้กับบุคลากร คือ การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรทั้งทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรธรรมชาติผ่านบุคลากรการท่องเที่ยวที่ได้รับการฝึกฝนอบรมทั้งภาครัฐ เอกชนและผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยจัดฝึกอบรม ณ วัดสกก ตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน และวัดหาดไคร้ ได้มีตัวแทนทั้งภาครัฐและเอกชนที่เข้าร่วมโครงการถ่ายทอดความรู้เพื่อจะให้เผยแพร่ความรู้กับผู้สนใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. การพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง คือ กลุ่มคนที่เป็นตัวแทนหรือผ่านการอบรมได้รับการพัฒนาหรือฝึกอบรมให้เป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมีการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย จังหวัดอำเภอและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ร่วมกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงผ่านตัวแทนที่ได้รับการฝึกอบรม

3. อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์อิทธิพลการถ่ายทอดความรู้ คือ ปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์ด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อม การถ่ายทอดความรู้และการถ่ายทอดการท่องเที่ยว นับว่าผู้ที่มีองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวผู้ประกอบการและผู้ที่มีประสบการณ์ทางด้านวัฒนธรรมควรตระหนักถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชน ทำให้การท่องเที่ยวในปัจจุบันเกิดการพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งทางด้านกายภาพและในภาพรวมของภาคธุรกิจที่ต้องพึ่งพาตนเองและเครือข่ายการท่องเที่ยว เพราะการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคและช่องทางการตลาดที่หลากหลายและอิงเทคโนโลยี

บทสรุป

การศึกษานี้ เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมเชิงการท่องเที่ยวให้กับบุคลากรเพื่อพัฒนาการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง เพื่อศึกษาอิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการศึกษาในภาคสนาม ทำการศึกษาเฉพาะโดยเน้นการสัมภาษณ์และสังเกต เกิดการเรียนรู้และเป็นแนวทางในการศึกษา บริบทการท่องเที่ยวอำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ผ่านกระบวนการถ่ายทอดการ

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถวิเคราะห์อิทธิพลการถ่ายทอดความรู้ จนได้องค์ความรู้ที่สรุปเป็นโมเดลการเรียนรู้เพื่อการถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งสรุปการศึกษาได้ ดังนี้

ศึกษากระบวนการการถ่ายทอดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วิเคราะห์อิทธิพลการถ่ายทอดความรู้ จนได้องค์ความรู้ที่สรุปเป็นโมเดลการเรียนรู้เพื่อการถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

วิเคราะห์อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การกำหนดนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเน้นการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่บุคลากรและประชาชนที่เข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง
2. ฝ่ายปกครองส่วนภูมิภาคมีอำนาจและภาคเอกชนเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการในชุมชนเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองอย่างเต็มที่ภายใต้การร่วมมือจากหลายภาคส่วนที่ให้การสนับสนุน โดยไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม
3. ควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นเป็นมิตรกับสภาพแวดล้อมและส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมโครงการตระหนักถึงการเรียนรู้ในชุมชนและแบ่งปันประสบการณ์ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนเองมีอยู่ผ่านเทคโนโลยีที่ได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้การท่องเที่ยวสถานที่แหล่งนั้นเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากร ทั้งทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรธรรมชาติผ่านบุคลากรการท่องเที่ยวที่ได้รับการฝึกอบรมทั้งภาครัฐ เอกชนและผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยจัดฝึกอบรม ณ วัดสบกก ตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน และวัดหาดไคร้ ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ ได้มีตัวแทนทั้งภาครัฐและเอกชนที่เข้าร่วมโครงการถ่ายทอดความรู้เพื่อจะเผยแพร่ความรู้กับผู้สนใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. การพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง คือ กลุ่มคนที่เป็ตัวแทนหรือผ่านการอบรมได้รับการพัฒนาหรือฝึกอบรมให้เป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมีการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย จังหวัด

อำเภอและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ร่วมกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขงผ่านตัวแทนที่ได้รับการฝึกอบรม

3. อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์อิทธิพลการถ่ายทอดความรู้ คือ ปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์ด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อม การถ่ายทอดความรู้และการถ่ายทอดการท่องเที่ยว นับว่าผู้ที่มีองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวผู้ประกอบการและผู้ที่มีประสบการณ์ทางด้านวัฒนธรรมควรตระหนักถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชน ทำให้การท่องเที่ยวในปัจจุบันเกิดการพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งทางด้านกายภาพและในภาพรวมของภาคธุรกิจที่ต้องพึ่งพาตนเองและเครือข่ายการท่องเที่ยว เพราะการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคและช่องทางการตลาดที่หลากหลายและอิงเทคโนโลยี

เอกสารอ้างอิง

- กานดา เตชะขันหมาก. (2564). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในการจัดการของชุมชนมอญ ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **วารสารรัชตภาคย์**. 15 (43) :166-182.
- โชติ บติรัฐ. (2561). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตพื้นที่ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **การท่องเที่ยวเชิงเกษตร**. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์.
- _____. (2555). **วิธีวิทยาการถ่ายทอดความรู้ : ธุรกิจนำเที่ยว**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสาร.
- เยาวภา ปิ่นทุพันธ์. (2552). การจัดการวัฒนธรรมทางองค์การสำหรับการถ่ายทอดความรู้. **จุลสารสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ**. ฉบับที่ 1 ปี 2552. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- ยุทธศักดิ์ สุภสร. ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2563). **เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาการส่งเสริมการท่องเที่ยวของ ททท. ปี 2563**.
- <https://www.creativethailand.org/new/>. [8 พฤษภาคม 2566].

แนวทางการป้องกันพฤติกรรมกาเสพติดแบบมีส่วนร่วมผ่านวิถีชุมชน บนฐานหลักคำสอนในพุทธศาสนา

Guidelines for the Prevention of Substance Abuse Behavior Participatory Model Through the Community based on the Teachings of Buddhism

¹พระครูพิจิตรวรเวทส, ²สุขเกษม ขุนทอง, ³พระครูพิทุรนคราภิรักษ์

¹ Phrakhru Phichitvorawet, ² Sukkasem Khoonthong, ³ Phrakhru Phitunnarakharphilak

^{1,2,3}วิทยาลัยสงฆ์พิจิตรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3} Phichit Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹ manus.mar@muc.ac.th

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ 1) เพื่อหาวิธีการป้องกันพฤติกรรมกาเสพติดในเด็กและเยาวชนของชุมชน (เทศบาลตำบลวังกรด และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง) 2) เพื่อหานโยบายภาครัฐในพื้นที่ (เทศบาลตำบลวังกรด และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง) ซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวทางการป้องกันพฤติกรรมกาเสพติดของเด็กและเยาวชน 3) เพื่อหาวิธีการป้องกันพฤติกรรมกาเสพติดของเด็กและเยาวชน (นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านวังกรดวิทยา) อำเภอเมือง จังหวัด และ 4) เพื่อนำเสนอแนวทางการป้องกันพฤติกรรมกาเสพติดแบบมีส่วนร่วมผ่านวิถีชุมชน บนฐานหลักคำสอนในพุทธศาสนา กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ตัวแทนพระสงฆ์ 5 รูป ตัวแทนภาครัฐ จำนวน 6 คน ตัวแทนชุมชน จำนวน 10 คน และตัวแทนโรงเรียน จำนวน 60 คน เป็นการสุ่มกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงที่สมัครใจและยินดีเข้าร่วมในกิจกรรม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1) วิธีการป้องกันของชุมชน พบว่า การทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัว ที่แสดงออกให้เห็นถึงความรัก ความอบอุ่น เป็นแบบอย่างที่ดี และเมื่อเห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ต้องรับฟังปัญหาต่างๆ ของลูก ให้โอกาส ให้กำลังใจ สิ่งสำคัญ คือ แบ่งเวลาอยู่กับครอบครัว

2) นโยบายภาครัฐ พบว่า การให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของสารเสพติด พร้อมทั้งทำกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับเด็กและเยาวชน ตลอดจนรวมถึงการสร้างอาชีพเสริม

3) วิธีการป้องกันของเด็กและเยาวชน พบว่า รู้จักคบเพื่อนที่ดี ในฐานะของความเป็นเพื่อนก็จะเข้าไปแนะนำไปในทางที่ดี และในฐานะพี่ จะต้องประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดี

4) แนวทางการป้องกันพฤติกรรมกาเสพติด มี 2 แนวทาง กล่าวคือ “แนวทางแรก” เกิดจากสถาบันศาสนา พบว่า หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน คือ “อุดมมงคล”

(มงคล 38) และ “แนวทางที่สอง” เป็นแนวทางที่เกิดจากกลุ่มเป้าหมายใน 3 มิติ ได้แก่ 1) การดูแลตนเองของนักเรียน 2) นักเรียนจะต้องดูแลเพื่อน และ 3) นักเรียนจะต้องดูแลน้อง

คำสำคัญ: การป้องกัน, สารเสพติด, หลักคำสอนในพุทธศาสนา, การมีส่วนร่วม

Abstract

Objective 1) to find ways to prevent substance abuse behavior in children and youth of the community. (Wang Krot Subdistrict Municipality and Ban Bung Subdistrict Administrative Organization) 2) To find government policies in the area (Wang Krot Subdistrict Municipality and Ban Bung Subdistrict Administrative Organization) which involves guidelines for preventing substance abuse behavior among children and youths. 3) To find ways to prevent drug addictive behavior among children and youth (Mathayom 3 students at Ban Wang Krot Witthaya School) Phichit Province, and 4) to present guidelines for the prevention of drug use behaviors through participation through community methods. Based on the teachings of Buddhism. Participation through community methods Based on the teachings of Buddhism. Target groups include Representatives of 5 monks, Government representatives 6 people, Community representatives 10 people and Children and youth representatives, 60 people. It is a Purposive Sampling in voluntary and willing to participate in the activity. The tool used was an interview. Analysis of content of research results.

1) Community prevention methods found that the functioning of the family institution that shows love, warmth, and is a good example and when seeing inappropriate behavior Listen to your children's problems, give them opportunities, give them encouragement. The important thing is to set aside time to be with family.

2) Government policy found that providing knowledge about the dangers of narcotic drugs along with various activities that is consistent with children and youth including creating extra careers.

3) Prevention methods for children and youth were found to be knowing how to make good friends. As a friend, I will go in and give advice in a good way. And as an elder, must act as a good example.

4) There are 2 approaches to preventing substance abuse behavior. The "first approach" comes from religious institutions. It is found that the teachings in Buddhism that are suitable for children and youth are "Udom Mongkol" (Mongkol 38). And the "second approach" is an approach that comes from the target group in 3 dimensions: 1) students

บทนำ

ค่านิยมที่ดีงาม คือ หลักเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความเชื่อทางปรัชญาและศาสนา ซึ่งสุภาษิต
ขุนทอง (2559: 9) ได้อธิบายถึง เป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม เหมาะสมและเป็นธรรมชาติ
ของมวลมนุษย ที่อาศัยอยู่ในสังคม เป็นวิถีทางอันเป็นประโยชน์ มีความสุข ความเจริญ สร้างสรรค์
ก่อให้เกิดความดีงาม และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ร่มเย็น มีน้ำใจช่วยเหลือ และการสร้างค่านิยม
สำหรับการอยู่ร่วมกัน จะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นคือ “หลัก
ความสัมพันธ์ ในประเด็นการพัฒนาตนในเรื่องการครองตน การพัฒนาตนให้รู้จักปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น
(ครองคน) และเป็นการพัฒนาตนเองในเรื่องของการครองงาน” นำมากำหนดเป็นกรอบสำหรับการ
พัฒนาทรัพยากรมนุษย์

~34~

ภายใต้เงื่อนไขด้านบริบท และสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นรูปของโครงข่ายความร่วมมือการทำงานแบบ เชื่อมโยงประสานการทำงานในแนวราบ หรือเรียกว่า “การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน”

การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน คือ กระบวนการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและสิทธิ ที่ให้ทุกภาคส่วนของสังคม สามารถกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างเท่าเทียม จึงจำเป็นต้องคำนึงถึง ทางเลือกให้มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ชุมชนต่างๆ เป็นอิสระจากการครอบงำ ลดการพึ่งพา และมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจทางเดินของตนเองภายใต้การอยู่ร่วมกันแบบประชาธิปไตย ซึ่งถือว่าการสร้างสรรค์ต้นทุน ทางวัฒนธรรมของสังคมสมัยใหม่ ที่ชุมชนได้ทำตามแบบวิถีวัฒนธรรมของตนเอง เป็นการปรับเปลี่ยน อัตลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงเสียใหม่ เพื่อตอบโต้หรือต่อสู้แนวทางการพัฒนาที่มาจากภายนอก ซึ่งเข้ามา กำหนดให้ นิยามให้ และยึดเหนี่ยวให้ รวมทั้งการขยายเครือข่ายจิตสำนึกร่วมอย่างใหม่ด้วย เพื่อจะได้ไม่ถูก ผลักดันหรือถูกแย่งจิตสำนึก จนต้องสูญเสียความเป็นตัวตน (ยุกติ มุกดาวิจิตร, 2548: 55 และ ประเวศ วะสี, 2547: 10) สอดคล้องกับ ศิริรัตน์ แอดสกุล (2560: 45) กล่าวสนับสนุนว่า มนุษย์เราไม่ว่าจะอยู่ใน สังคมใดๆ ก็ตาม จะต้องมีการเกณฑ์หรือกฎระเบียบอะไรบางอย่างในการอยู่ร่วมกัน เพื่อสังคมจะได้อยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข ดังนั้น ทุกๆ สังคมจึงจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบขึ้นเป็นของตนเอง โดยปกติสังคม ส่วนใหญ่จะมีการจัดระเบียบสังคมหลักใหญ่ๆ ที่คล้ายๆ กัน มีลักษณะเป็น กฎ กติกา และหรือมารยาทใน การอยู่ร่วมกันหรือที่เรียกว่า บรรทัดฐาน

บรรทัดฐานเป็นระบบสัญลักษณ์ชนิดหนึ่งที่คนในสังคมกำหนดขึ้นและรับรู้ร่วมกัน ซึ่งโดยปกติ มนุษย์มักจะทำอะไรที่สอดคล้องกัน ทำในสิ่งที่ทุกคนในสังคมยอมรับร่วมกัน ไม่มีการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของ สังคม เพราะการฝ่าฝืนหรือการเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคมนั้น มักจะได้รับปฏิกิริยาโต้ตอบจาก กลุ่มบุคคลในสังคม อาจไม่เป็นที่ยอมรับหรืออาจได้รับการลงโทษด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งลักษณะของการ ลงโทษจะหนักหรือเบาขึ้นอยู่กับประเภทของบรรทัดฐานของสังคมนั้นๆ เป็นผู้กำหนด สอดคล้องกับอำไพ หมีนสิทธิ์ (2553: 91) กล่าวว่า บรรทัดฐาน เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขนาดใหญ่ หรือที่ เรียกว่า “ความผูกพันทางสังคม” (Social Ties) เป็นกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมทั้งทางตรง และทางอ้อม ทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง และเพื่อเป็นการพัฒนา บุคลิกภาพของคนให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมและวัยที่จำเป็นต่อการขัดเกลามากที่สุด คือ เด็กและเยาวชน

อาจกล่าวได้ว่า เด็กและเยาวชน คือ วัยที่เริ่มเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ จะเป็นผู้ใหญ่ก็ไม่ใช่ จะเป็นเด็กก็ไม่เชิง รวมทั้งเพื่อนมีความหมายต่อบุคคลในวัยนี้มาก และมักจะเห็นว่า จำเป็นขาดเสียมิได้ ทำอะไรมักจะทำด้วยเพื่อน มีอะไรมักจะเล่าให้เพื่อนฟัง หรือขอความเห็น ขอคำปรึกษา มากกว่าพ่อแม่ เพราะมักจะคิดว่าพ่อแม่ไม่เข้าใจตัวเองหรือพูดกันไม่รู้เรื่องและสิ่งสำคัญที่สุด คือ การที่ ครอบครัวและสังคมยอมรับว่าเขาได้ผ่านระยะวัยเด็กมาแล้ว จึงควรจะยอมรับความคิดเห็นของเขาบ้าง ให้เขามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ให้ความสนใจต่อปัญหาของเขาไม่ว่าเป็นปัญหาอะไร ยอมให้เขาคบ เพื่อนต่างเพศภายในขอบเขตโดยเริ่มตั้งแต่แรกเกิด และพัฒนาเข้าสู่วัยรุ่น ผ่านตัวแทนการขัดเกลา

ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิตของความเป็นมนุษย์ (สุขเกษม ขุนทอง, 2559: 109-110) ในประเด็นนี้ ศิริรัตน์ แอดสกุล (2560: 113) กล่าวว่า กลุ่มเพื่อน คือ กลุ่มที่มีอายุระดับใกล้เคียงกันมีความสัมพันธ์ร่วมกัน เช่น เพื่อนในวัยเรียน เพื่อนร่วมชั้นเรียนเดียวกัน จะมีบุคลิกภาพและนิสัยใจคอที่ใกล้เคียงและหรือเหมือนกัน ทำให้เข้าใจอารมณ์ซึ่งกันและกัน จะมีความรักความผูกพันต่อกัน ตลอดรวมถึงการชี้แนะหรือแนะนำให้พฤติกรรมปฏิบัติไปในทิศทางไม่เหมาะสม ส่งผลกระทบต่อตนเองและสังคมรอบข้าง สอดคล้องกับ สุขเกษม ขุนทอง (2559: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการป้องกันการเสพสารเสพติดของนักศึกษา ในมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร-แม่สอด จังหวัดตาก พบว่า นักศึกษามีพฤติกรรมการเสพสารเสพติดครั้งแรก ขณะเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษา และสารที่เสพ ได้แก่ เหล้า เบียร์ และบุหรี่ยังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ม.ป.ป.: 4) ชี้ให้เห็นว่าในสถานศึกษายังมีการแพร่ระบาดซ่อนอยู่ เนื่องจากยังไม่มีรูปแบบและแนวทางการดำเนินงานในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน

ดังนั้น และจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยทำหน้าที่ “รับใช้สังคม” และจังหวัดพิจิตรมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิถิปุทธ) เป็นมหาวิทยาลัยต้นแบบด้านคุณธรรมและจริยธรรมของพื้นที่ เป็นการเติมเต็มในเรื่องของการบริการวิชาการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้านสังคมและวัฒนธรรม ผู้วิจัย จึงเลือกที่จะหาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อเด็กและเยาวชนในพื้นที่ เพื่อเป็นการสร้าง “ภูมิคุ้มกันต้นแบบ” บน “หลักคำสอนในพุทธศาสนา”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อหาวิธีการป้องกันพฤติกรรมการเสพสารเสพติดในเด็กและเยาวชนของชุมชน (เทศบาลตำบลวังกรด และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบุง)
2. เพื่อหานโยบายภาครัฐในเขตพื้นที่ (เทศบาลตำบลวังกรด และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบุง) ซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพสารเสพติดของเด็กและเยาวชน
3. เพื่อหาวิธีการป้องกันพฤติกรรมการเสพสารเสพติดของเด็กและเยาวชน (นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านวังกรดวิทยา) อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
4. เพื่อนำเสนอแนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพสารเสพติดแบบมีส่วนร่วมผ่านวิถีชุมชนบนฐานหลักคำสอนในพุทธศาสนา

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ชุมชนเก้าย่านวังกรด อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร แบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้เกณฑ์ เป็นชุมชนที่มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร)

แห่งเดียวในจังหวัดพิจิตร และเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ต้นแบบที่ทำการเปิดการเรียนการสอน ที่เน้นด้าน
คุณธรรมและจริยธรรม

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

2.1 ประชากร

2.1.1 วัดที่อยู่ในเขตชุมชนย่านเก่าวังกรด ได้แก่ วัดวังกลม ตำบลบ้านบุง อำเภอเมือง
จังหวัดพิจิตร

2.1.2 ชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ย่านเก่าวังกรด ตำบลบ้านบุง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

2.1.3 หน่วยงานภาครัฐ ในเขตพื้นที่ชุมชนย่านวัดกรดเก่า ได้แก่ เทศบาลตำบลวังกรด
และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบุง อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร

2.1.4 เด็กและเยาวชนในเขตพื้นที่ชุมชนย่านวัดกรดเก่า อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

2.2 กลุ่มเป้าหมาย

2.2.1 การหาหลักคำสอนในพุทธศาสนาที่สามารถนำมาสู่แนวทางการป้องกันพฤติกรรม
การเสพติดได้แก่ พระที่จำพรรษาอยู่ที่วัดวังกลม จำนวน 5 รูป เป็นการสุ่มกลุ่มเป้าหมายแบบ
เจาะจง โดยใช้เกณฑ์ มีจำนวนพรรษาไม่น้อยกว่า 3 พรรษาขึ้นไป และหรือจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา
ที่ยินดีและเต็มใจเข้าร่วมในกิจกรรม

2.2.2 ศึกษาแนวทางการหาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสพติดของชุมชน
(ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน) จำนวน 10 คน (พระ จำนวน 1 รูป ครู จำนวน 1 คน ศิษย์เก่า
จำนวน 3 คน และผู้ปกครอง จำนวน 5 คน) เป็นการสุ่มกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง โดยใช้เกณฑ์ได้รับ
การแต่งตั้งจากสถานศึกษา (โรงเรียนวังกรดวิทยา) ที่ยินดีและเต็มใจเข้าร่วมในกิจกรรม

2.2.3 ศึกษานโยบายของภาครัฐในพื้นที่ (เทศบาลตำบลวังกรด และองค์การบริหารส่วน
ตำบลบ้านบุง) อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร จำนวน 6 คน ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายในพื้นที่ ดังนี้

1) เทศบาลตำบลวังกรด กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 3 คน (นายก
1 คน และรองนายก 2 คน) การได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ที่ยินดีและเต็มใจเข้าร่วมในกิจกรรม

2) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบุง กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร
จำนวน 3 คน (นายก 1 คน และรองนายก 2 คน) การได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ที่ยินดีและเต็ม
ใจเข้าร่วมในกิจกรรม

2.2.4 ศึกษาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสพติดของเด็กและเยาวชน
ได้แก่ เด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 60 คน (2 ห้องเรียน)
เป็นการสุ่มกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง โดยใช้เกณฑ์ เป็นเด็กนักเรียนซึ่งมีอายุอยู่ระหว่าง 15-16 ปี ซึ่งเป็น
วัยที่อยากลองอยากรู้ เป็นวัยที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง และเป็นวัยที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงต่อพฤติกรรม
การเสพติด ที่ยินดีและเต็มใจเข้าร่วมในกิจกรรม

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน
ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาหลักคำสอนในพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเสพติด ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขั้นการสร้างเครื่องมือ

1.1 ผู้วิจัยร่างแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อคำถามในประเด็นหลักคำสอนในพุทธศาสนาที่สามารถนำมาสู่แนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพติด

1.2 นำแบบสัมภาษณ์ที่ร่างไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 รูป/คน ตรวจสอบโครงสร้างด้านเนื้อหาและภาษา (กิตติกรรมประกาศ)

ผลการตรวจสอบร่างแบบ พบว่า มีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่สามารถนำมาสู่แนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพติด

2. วิธีการและหลักการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ที่มีความรู้ ความชำนาญในหลักคำสอนในพุทธศาสนา เพื่อให้ช่วยต่อการจัดเก็บข้อมูลในระดับบุคคล (Individual Unit of Analysis)

3. ตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ที่มีความรู้ ความชำนาญในหลักคำสอนในพุทธศาสนา พิจารณาในเรื่องของความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย (เด็กและเยาวชน) เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อสารเสพติด

4. สรุปหลักคำสอนในพุทธศาสนา ที่สามารถนำมาสู่แนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพติด พร้อมนำเสนอต่อผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ (ข้อ 1.2) ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาวิธีการของชุมชนต่อการป้องกันพฤติกรรมการเสพติดในเด็กและเยาวชน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขั้นการสร้างเครื่องมือ

1.1 ผู้วิจัยร่างแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อคำถามในประเด็น การหาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพติดแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

1.2 นำแบบสัมภาษณ์ที่ร่างไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 รูป/คน ตรวจสอบโครงสร้างด้านเนื้อหาและภาษา (กิตติกรรมประกาศ)

ผลการตรวจสอบร่างแบบ พบว่า มีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่สามารถนำมาสู่แนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพติดแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

2. ผู้วิจัยใช้เทคนิคการมีส่วนร่วม (แสดงความคิดเห็น) เพื่อเข้าสู่กระบวนการหาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพติดของเด็กและเยาวชน ในลักษณะการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่ม พร้อมทั้งนำเสนอภาพรวมให้กลุ่มได้รับทราบ

3. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation) เป็นหลักในการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยจะเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการสัมภาษณ์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สังเกตกับผู้ถูกสังเกตให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคยกัน ผู้ถูกสังเกตจะรู้ตัวว่ากำลังถูกสังเกต

4. การจัดเก็บข้อมูล เทคนิคแผนที่ความคิด (Mind Map) ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจในความซับซ้อนต่างๆ ที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการจำ ซึ่งมีลักษณะเชื่อมโยงกับกระบวนการทำงานของสมอง ที่มีลักษณะเหมือนกิ่งก้านขยายเชื่อมโยงแตกต่างกันไปอย่างทั่วถึง

5. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา จัดทำตารางเปรียบเทียบในแต่ละประเด็น ดูความเหมือน ความต่าง หาค่าความเกี่ยวข้อง หาค่าคำอธิบาย และการสร้างข้อสรุป

6. สรุปแนวทางการหาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพติดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนพร้อมนำเสนอต่อผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ (ขั้นตอนที่ 1) ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษานโยบายภาครัฐในเขตพื้นที่ (เทศบาลตำบลวังกรด และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบุง) ซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพติดของเด็กและเยาวชน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขั้นการสร้างเครื่องมือ

1.1 ผู้วิจัยร่างแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อคำถามในประเด็น นโยบายของภาครัฐ (เทศบาลตำบลวังกรด และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบุง) สำหรับการหาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเสพติดของเด็กและเยาวชน

1.2 นำแบบสัมภาษณ์ที่ร่างไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 รูป/คน ตรวจสอบโครงสร้างด้านเนื้อหาและภาษา (กิตติกรรมประกาศ)

ผลการตรวจสอบร่างแบบ พบว่า มีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่สามารถนำมาสู่แนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพติดของเด็กและเยาวชน

2. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation) เป็นหลักในการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยจะเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการสัมภาษณ์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สังเกตกับผู้ถูกสังเกตให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคยกัน ผู้ถูกสังเกตจะรู้ว่ากำลังถูกสังเกต

3. การจัดเก็บข้อมูล เทคนิคแผนที่ความคิด (Mind Map) ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจในความซับซ้อนต่างๆ ที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการจำ ซึ่งมีลักษณะเชื่อมโยงกับกระบวนการทำงานของสมอง ที่มีลักษณะเหมือนกิ่งก้านขยายเชื่อมโยงแตกต่างกันไปอย่างทั่วถึง

4. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา จัดทำตารางเปรียบเทียบในแต่ละประเด็น ดูความเหมือน ความต่าง หาค่าความเกี่ยวข้อง หาค่าคำอธิบาย และการสร้างข้อสรุปในแต่ละประเด็น

5. สรุปแนวทางการหาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพติดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนพร้อมนำเสนอต่อผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ (ขั้นตอนที่ 1) ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาวิธีการป้องกันพฤติกรรมการเสพติดของเด็กและเยาวชน (นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านวังกรดวิทยา) อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ร่างเนื้อหาเกี่ยวกับหลักคำสอน “หลักคำสอนในพุทธศาสนา” ในประเด็น “อุดมมงคล” สำหรับการบรรยายให้กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดข้อคิดสำหรับการใช้ชีวิตที่เป็นมงคล

2. คณะผู้วิจัยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ (พระปลัดทัศนพล เขมจาโร, ดร.) บรรยาย “อุดมมงคล” ให้กับเด็กและเยาวชน (นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566) จำนวน 60 คน ในประเด็น การครองตน การครองคน และการครองงาน

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยคณะผู้วิจัยได้แบ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย ออกเป็น 5 กลุ่มๆ ละ 12 คน เพื่อระดมความคิดเห็นแนวทางการป้องกันพฤติกรรมกาสิโนการเสพติด ใน 3 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 ได้แก่การดูแลตนเองของนักเรียน (ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน)

มิติที่ 2 ได้แก่นักเรียนจะต้องดูแลเพื่อน (ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน)

มิติที่ 3 ได้แก่นักเรียนจะต้องดูแลน้อง (ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน)

4. กิจกรรมระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

4.1 การนำเสนอครั้งแรกของกลุ่มย่อย ในประเด็น “การดูแลตนเองของนักเรียน” และนำเสนอภาพรวมในกลุ่มใหญ่ เพื่อหาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมกาสิโนการเสพติด

4.2 การนำเสนอครั้งที่สองของกลุ่มย่อย ในประเด็น “นักเรียนจะต้องดูแลเพื่อน” และนำเสนอภาพรวมในกลุ่มใหญ่ เพื่อหาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมกาสิโนการเสพติด

4.3 การนำเสนอครั้งสุดท้ายของกลุ่มย่อย ในประเด็น “นักเรียนจะต้องดูแลน้อง” และนำเสนอภาพรวมในกลุ่มใหญ่ เพื่อหาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมกาสิโนการเสพติด

สรุปภาพรวมในทุกประเด็น “การดูแลตนเอง การดูแลเพื่อน และการดูแลน้อง” ในการหาแนวทางร่วมกันของเด็กและเยาวชน ในการป้องกันพฤติกรรมกาสิโนการเสพติด พร้อมทั้งคืนข้อมูลกลับไปยังผู้แสดงทางสังคม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

5. วิธีการจัดเก็บข้อมูล ใช้เทคนิคแผนที่ความคิด (Mind map) เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในความซับซ้อนต่างๆ และเห็นถึงความสำคัญของการจำที่เชื่อมโยงถึงกระบวนการทำงานของสมองที่มีลักษณะเหมือนกัน

6. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมไม่สมบูรณ์ โดยคณะผู้วิจัยจะเข้าไปร่วมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมบ้างตามที่เห็นสมควร เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สังเกตกับผู้ถูกสังเกต เพื่อให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคยกัน ผู้สังเกตจะรู้ตัวว่ากำลังถูกสังเกต

7. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา ได้แก่ การจำแนกชนิดหมวดหมู่ การจัดทำตารางเปรียบเทียบในแต่ละประเด็นของกลุ่มย่อย พิจารณาถึงความเหมือนความต่างในกลุ่มใหญ่ หาค่าความเกี่ยวข้อง และการสร้างข้อสรุปในประเด็นการป้องกันพฤติกรรมกาสิโนการเสพติด

8. สรุปแนวทางการป้องกันพฤติกรรมกาสิโนการเสพติดของเด็กและเยาวชน (นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 โรงเรียนวังกรดวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร) และนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน (ขั้นตอนที่ 1) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามหลักวิชาการ และความตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมนำมาปรับปรุง เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ด้านเนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

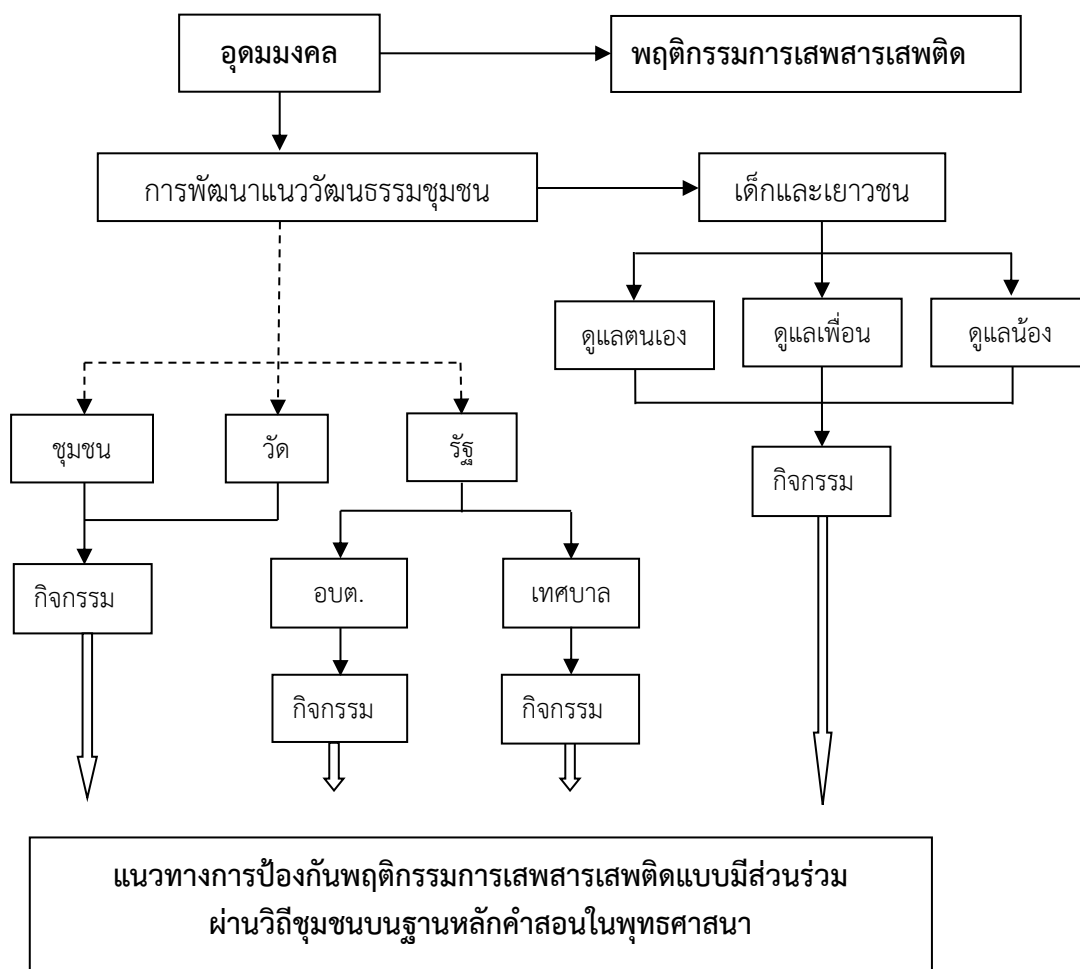
หลักคำสอนในพุทธศาสนาที่สามารถนำมาสู่แนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนนั้นมีมาก แต่คำสอนที่ทำให้เข้าใจได้ง่าย ได้แก่ “อุดมมงคล” (มงคล 38) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ การครองตน การครองคน และการครองงานและในประเด็นการนำไปใช้ทางวัดได้รับเป็นเจ้าภาพในการอบรมความรู้ให้กับเด็กและเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนบ้านวังกรดวิทยา เป็นประจำทุกภาคการศึกษา

1. การป้องกันพฤติกรรมการเสพยาเสพติดในเด็กและเยาวชนของชุมชน (เทศบาลตำบลวังกรด และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง) การทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัวถือว่าสำคัญมากที่แสดงออกให้เห็นถึง ความรัก ความอบอุ่น เป็นแบบอย่างที่ดี และเมื่อเห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต้องรีบฟังปัญหาต่างๆ ของลูก ให้โอกาส ให้กำลังใจ สิ่งสำคัญ คือ แบ่งเวลาอยู่กับครอบครัวให้มากขึ้นและสนับสนุนในกิจกรรมที่ลูกสนใจ และเป็นแบบอย่างที่ดีตลอดรวมถึงสอดแทรกค่านิยมที่ดีงามในระหว่างที่อยู่ด้วยกัน

2. นโยบายภาครัฐในเขตพื้นที่ (เทศบาลตำบลวังกรด และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง) ซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพยาเสพติดของเด็กและเยาวชน พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่ ควบคู่ไปกับการใช้กฎหมาย ในเบื้องต้นกล่าวคือ จัดทำฐานข้อมูลในระดับครอบครัว เพื่อใช้ประกอบการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับปัญหายาเสพติด มีการเปิดพื้นที่และหรือเวทีสาธารณะให้เด็กและเยาวชน โดยการจัดสนับสนุนโครงการกีฬาต้านยาเสพติด พร้อมทั้งจัดตั้งชมรมต่างๆ ที่เด็กและเยาวชนสนใจ โครงการบวชภาคฤดูร้อน ผ่านหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ตลอดจนรวมถึงการอบรมเพื่อสร้างอาชีพเสริม สำหรับเป็นฐานการสร้างรายได้เพิ่มสำหรับการดำเนินชีวิต

3. ศึกษาวิธีการป้องกันพฤติกรรมการเสพยาเสพติดของเด็กและเยาวชน (นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านวังกรดวิทยา) อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ใน 3 ประเด็น 1) การดูแลตนเองของนักเรียน พบว่า รู้จักคบเพื่อนที่ดี ไม่คบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง 2) การดูแลเพื่อน ในฐานะของความ เป็นเพื่อนก็จะเข้าไปแนะนำไปในทางที่ดี เช่น ทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ และหรือใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และ 3) การดูแลน้อง ในฐานะพี่ จะต้องประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดี พร้อมทั้งอธิบาย ให้น้องรู้ถึงโทษของการเสพยาเสพติด และสิ่งสำคัญ คือ การดูแลน้องด้วยการเอาใจใส่ที่สอดแทรกไว้ ด้วยความรักและความผูกพัน

สรุปผลการวิจัยในรูปของแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 สรุปแนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพสารเสพติดแบบมีส่วนร่วมผ่านวิถีชุมชนบนฐานหลักคำสอนในพุทธศาสนา

จากแผนภูมิที่ 1 สรุปแนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพสารเสพติดแบบมีส่วนร่วมผ่านวิถีชุมชนบนฐานหลักคำสอนในพุทธศาสนา

4. แนวทางแนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเสพสารเสพติดแบบมีส่วนร่วม ผ่านวิถีชุมชนบนฐานหลักคำสอนในพุทธศาสนา มี 2 แนวทาง คือ

4.1 “แนวทางที่แรก” เกิดจากสถาบันศาสนา พบว่า หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน คือ “อุตมมงคล” (มงคล 38) ด้วยวิธีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้ารับ “การฟังธรรมตามกาล” (กาเลนะ ธัมมัสสะวะณัง) การฟังธรรมเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ทำให้เกิดความรู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้ ไม่เคยได้ฟัง ทำให้เกิดความเห็นให้ตรงที่เรียกว่า “สัมมาทิฐิ” ได้มีพระพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า “สุสสุสัง ณะกะเต ปัญญัง-ฟังด้วยดียอมได้ปัญญา” และวิธีการสร้างความรู้ประการหนึ่ง คือ สุตมยปัญญา-

ปัญหาเกิดเพราะการฟัง ฉะนั้น การฟังธรรมจึงเป็นประโยชน์ และเป็นมงคลประการหนึ่งส่งผลต่อ “การครองตน การครองคน และการครองงาน”

ชุมชน (ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน) พบว่า “การให้” ซึ่งความรัก ความอบอุ่น ความห่วงหา มีการบูรณาการสถาบันทางสังคม (บวร) เพื่อ สร้าง “ภูมิคุ้มกัน” ในเรื่อง “การครองตน” ซึ่งจะทำให้ส่งผลให้เด็กและเยาวชนประพฤติตนให้อยู่ในกรอบของคุณธรรมและจริยธรรม

และภาครัฐในเขตพื้นที่ (เทศบาลตำบลวังกรด และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง) การ แก้ปัญหาของในพื้นที่ จะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนควบคู่ไปกับการใช้กฎหมายแก่ผู้ที่ กระทำความผิดร้ายแรง (ผู้ค้ำ) และในเบื้องต้นจัดทำโครงการให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของสารเสพติด ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบโดยตรง มีการจัดทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การเปิดพื้นที่และหรือเวทีสาธารณะ ให้เด็กและเยาวชน สนับสนุนการเล่นกีฬาต้านยาเสพติด การจัดตั้งชมรมต่างๆ ที่เด็กสนใจ ตลอดจนรวมถึง การสร้างอาชีพเสริม เพื่อให้เป็นฐานความรู้การใช้ชีวิต

4.2 “แนวทางที่สอง” เป็นแนวทางที่เกิดจากกลุ่มเป้าหมายใน 3 มิติ ได้แก่ 1) การดูแล ตนเองของนักเรียน 2) นักเรียนจะต้องดูแลเพื่อน และ 3) นักเรียนจะต้องดูแลน้อง ในภาพรวม พบว่า กลุ่มเป้าหมายเลือกที่จะคบเพื่อน ตรงและสอดคล้องกับ “อุดมมงคล” ในประเด็นการคบบัณฑิต (ปัญฑิตานัญจะ) เสวณา คือ ผู้มีศีลธรรม รอบรู้ธรรมะ และประพฤติปฏิบัติในธรรมที่ถูกต้อง และไม่คบ เพื่อนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง ตรงและสอดคล้องกับ “อุดมมงคล” ในประเด็น การไม่คบคนพาล กล่าวคือ เพื่อนที่มีความประพฤติหมกมุ่นในอบายมุข คือ หนทางแห่งความเสื่อม ความฉิบหาย มีนิสัยไม่ซื่อตรง ไม่ มีคุณธรรม ไม่น่าคบหา ผู้เข้าไปใกล้ชิดจะนำความเสียหายมาให้ ตลอดจนถึงการเชื่อฟังบิดา-มารดา กล่าวคือ ความเป็นผู้ว่าง่าย (โสวะจัสสะตา) หมายถึง การบำเพ็ญตนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความ อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่อวดดีถือถือทิฐิ เป็นผู้สอนง่าย มีจิตใจเยือกเย็น มีเหตุผล ละทิฐิให้หมดสิ้นไป พร้อมทั้ง จะพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิมและสิ่งสำคัญ คือ การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่น้องๆ

บทสรุป

“แนวทางที่แรก” เกิดจากสถาบันศาสนา พบว่า หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับ เด็กและเยาวชนมาก คือ “อุดมมงคล” (มงคล 38) ด้วยวิธีการส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมาย “การฟังธรรม ตามกาล” (กาเลนะ ธัมมัสสะวะนัง) สอดคล้องกับ พระครูกิตติวรานุวัตร (2561: 468) กล่าวว่า พระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการสืบสานวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม วิถีความเป็นอยู่และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พระสงฆ์สามารถใช้ บทบาทดังกล่าวในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา สู่ความเป็นรูปธรรมให้มากและมีความ ชัดยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับอำพร สุคันธวิช และพวงเพชร สุรัตน์วิกุล (2559: 69) และอำไพ หมั่นสิทธิ์ (2553: 106-107) กล่าวว่า เป็นรูปแบบของการขัดเกลาทางตรง (Direct Socialization) คือ การอบรม สั่งสอนแบบเผชิญหน้า ผู้ขัดเกลามีเจตนาในการอบรมสั่งสอนผู้ที่ถูกขัดเกลาในเรื่องนั้นๆ อย่างชัดเจน เช่น

พ่อแม่สั่งสอนให้ลูกทำสิ่งใดหรือกล่าวตักเตือนไม่ให้ทำสิ่งใด ครู อาจารย์สอนหนังสือแก่นักเรียน และพระเทศนาธรรมแก่พุทธศาสนิกชน เป็นต้น

ชุมชนมีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและเยาวชน มีการบูรณาการระหว่าง สถาบันครอบครัว ได้แสดงออกถึงความรัก ความอบอุ่น และความห่วงหา สถาบันศาสนา เน้นหลักธรรมที่เหมาะสมกับวัย และสถาบันการศึกษา มีการจัดกิจกรรม “การพึงธรรมตามกาล” ส่งผลให้เด็กและเยาวชนประพฤติตนให้อยู่ในกรอบของศีล เพื่อสร้าง “ภูมิคุ้มกัน” ในเรื่องของการครองตน สอดคล้องกับพระครูพิจิตรวรเวท (มานัส จันทสิโล) (2563: 210) กล่าวว่า ชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา มีคุณลักษณะ 3 ประการ ที่ส่งผลให้การจัดกิจกรรมประสบผลสำเร็จ คือ 1) มีความรับผิดชอบและพึงพอใจต่อการเข้ามาทำหน้าที่ของตนเอง หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกัน มีความคุ้นเคยกัน มีความผูกพันเป็นทุนเดิมอยู่แล้วส่งผลให้การจัดกิจกรรมดำเนินการไปด้วยดี 2) ร่วมตามความถนัดและโอกาส การได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสถานศึกษาจะเข้าร่วมบริจาคแรงกาย แรงใจ และแรงทรัพย์ และ 3) เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากการบูรณาการ (บวร) ในพื้นที่ด้วยความเต็มใจ (อิทธิบาทธรรม) หมายถึง การเข้ามาทำหน้าที่ของตนด้วยความรับผิดชอบ

การแก้ปัญหาของภาครัฐในเขตพื้นที่ ซึ่งเกิดจาก “ผู้นำของชุมชน” ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนควบคู่ไปกับการใช้กฎหมาย พร้อมทั้งเปิดพื้นที่และหรือเวทีสาธารณะให้เด็กและเยาวชน จัดโครงการต่างๆ เช่น การเล่นกีฬาต้านยาเสพติด ฯลฯ ตลอดจนรวมถึงการสร้างอาชีพเสริม เพื่อให้เป็นฐานความรู้การใช้ชีวิต และสอดคล้องกับงานจิต อดิวิฒนสิทธิ์ และทัศนีย์ ทองสว่าง (2549: 25) กล่าวว่า การควบคุมทางสังคมมีทั้งการควบคุมที่เป็นทางการ (Formal Control) และการควบคุมที่ไม่เป็นทางการ (Informal Control) และวิธีการสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้บุคคลยอมรับปฏิบัติตามบรรทัดฐาน คือ การอบรมปลูกฝังจนบุคคลเกิดจิตสำนึกในการควบคุมตนเอง (Internal Control) และผู้ที่มีส่วนร่วมในการควบคุมเริ่มตั้งแต่ตัวเอง ครอบครัว ชุมชน ศาสนา และอำนาจรัฐ และในประเด็น “ผู้นำของชุมชน” ยังสอดคล้องกับพระครูวิชิตคุณพิพัฒน์ (อเนก คุณวุฒโธ) (2558: 240) กล่าวว่า การที่ชุมชนได้ยึดหลักทศพิธราชธรรม และสังฆโศภณสูตร 7 ประการได้แก่ 1) จักขุมา คือ การมีวิสัยทัศน์ต้องพัฒนาภาวะผู้นำด้วยการแรกเปลี่ยนประสบการณ์ 2) วิจิโร คือ ความเชี่ยวชาญในการทำงานต้องพัฒนาภาวะผู้นำด้วยการปรับเปลี่ยนการดำรงตำแหน่งตามวาระ 3) นิสสยสัมปันโน คือ ความมีมนุษยสัมพันธ์ต้องพัฒนาภาวะผู้นำด้วยการจัดกิจกรรมในวัดและชุมชนบ่อยๆ 4) วยตโต คือ ความสามารถต้องพัฒนาภาวะผู้นำด้วยการฝึกอบรมด้วยเทคนิคสมัยใหม่ 5) วินีโต คือ ระเบียบวินัยต้องพัฒนาภาวะผู้นำด้วยการเร่งรัดและควบคุม 6) วิสารโท คือ ความกล้าและความกล้าหาญต้องพัฒนาภาวะผู้นำ ด้วยการสร้างองค์ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม 7) พหุสุโต คือ การศึกษาไว้มากต้องพัฒนาภาวะผู้นำด้วยการมีส่วนร่วมที่พร้อมเปิดใจรับฟังและการรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควรต้องพัฒนาภาวะผู้นำด้วยการส่งเสริมการดำเนินชีวิตทางสายกลาง

“แนวทางที่สอง” การดูแลตนเองที่เกิดจากเด็กและเยาวชน ในภาพรวม พบว่า กลุ่มเป้าหมายเลือกที่จะคบเพื่อนและหรือการคบบัณฑิต (บัณฑิตานัญจะ) และการไม่คบคนพาล ตลอดรวมถึง ความเป็นผู้ว่าง่าย (โสวะจัสสะตา) ตรงกับ “หลักการครองตน” ซึ่งสอดคล้องกับมหาหมากุฎราชวิทยาลัย (2533) กล่าวว่า ยาเสพติดทุกชนิดที่บั่นทอนสติสัมปชัญญะ และเป็นอันตรายต่อชีวิต เพราะเจตนาารมณ์ของมกคลข้อนี้ ท่านได้มุ่งหมายเอาการที่สุราและเมรัยเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทขาดสติ เป็นสำคัญ และการเสพ ย่อมเป็นสาเหตุให้เกิดความประมาทขาดสติ เป็นอบายมุข คือ ทางแห่งความเสื่อม ความเสียหายแห่งโภคทรัพย์ ทำให้ผู้เสพได้รับความเสียหาย ทุกข์ร้อน ไม่เป็นที่ไว้วางใจของเพื่อนฝูง หากกลยามมิตรได้ยาก เพราะไม่มีใครเชื่อถือถ้อยคำ เป็นคนหมดค่า สิ้นราคา ไม่เป็นที่เคารพนับถือของสังคม แม้แต่ญาติพี่น้องก็มักจะรังเกียจ แต่ในทางตรงกันข้ามเมื่อวันการเสพ ย่อมเป็นคนไม่ประมาท มีสติรอบคอบ สุขภาพสมบูรณ์ มีปัญญา ได้เป็นผู้สร้างความรัก ความสามัคคีในหมู่เพื่อนฝูง ในญาติได้เป็นอย่างดี เป็นที่รักเป็นที่นับถือของมนุษย์ และเหล่าเทวดาได้เป็นอย่างดี

การเป็นผู้สอนง่าย มีจิตใจเยือกเย็น มีเหตุผล ละทิ้งใจให้หมดสิ้นไป พร้อมทั้งจะพัฒนาตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่น้องๆ สอดคล้องกับอำพร สุคันธวิช และพวงเพชร สุรัตน์กวีกุล (2559: 69) และอำไพ หมั่นสิทธิ์ (2553: 106-107) ซึ่งกล่าวเป็นแนวทางเดียวกันคือ การขัดเกลาทางอ้อม (Indirect Socialization) ที่เกิดขึ้นจากการเลียนแบบ ผ่านการตีความจากสื่อสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น ลูกเลียนท่าทางจากพ่อและแม่ รุ่นน้องเลียนแบบจากรุ่นพี่ เด็กเลียนแบบการแต่งตัวของดารา นักศึกษาเลียนแบบวิธีคิดของนักวิชาการที่ตนชื่นชม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายมาตรการในการป้องกันพฤติกรรมกาเสพติดที่เกิดจากกระบวนการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน สามารถนำไปปรับให้เกิดประโยชน์ต่อสำนักงานคณะกรรมการป้องกันปราบปรามยาเสพติด สำนักงานয়รัฐมนตรี และจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในระดับจังหวัด เพื่อกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ในระดับจังหวัด

1.1 แผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ ควรปรับให้เหมาะสมตามแนวทางประเพณีของแต่ละท้องถิ่น และให้ความสำคัญกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม มีการใช้ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมเข้ามาจัดความสัมพันธ์ทางสังคม อันเป็นกลไกการจัดระเบียบสังคมในเรื่องของการเฝ้าระวัง

1.2 การกำหนดยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดพิจารณา ควรมีการสร้างเครือข่ายในระดับอำเภอ และให้ความสำคัญในบริบทวิถีวัฒนธรรม และค้นหา “ระบบคุณค่า” ที่ซ่อนอยู่ในอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของพื้นที่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดระเบียบสังคม

1.3 การกำหนดยุทธศาสตร์ในระดับอำเภอ ควรมีการสร้างเครือข่ายในระดับหมู่บ้าน โรงเรียน และสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนข่าวสารสำคัญ (ยาเสพติด) ตลอดเวลา จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เพื่อลดช่องว่างของความห่างในระดับตำบลและในระดับหมู่บ้าน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ไม่มีพฤติกรรมการเสพสารเสพติด อันเนื่องมาจาก “หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา” ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีวัฒนธรรม ที่สร้างความเข้มแข็ง และในวิถีวัฒนธรรมดังกล่าว ส่งผลต่อความมั่นคงในพื้นที่ และในประเด็นนี้คณะผู้วิจัยมองว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเสพติดโดยตรง จะต้องดำเนินการเชิงรุก เพื่อให้เกิดการปฏิบัติการเต็มพื้นที่ ซึ่งอำเภอต่างๆ (โรงเรียน) มีกลุ่มเสี่ยง สถานที่เสี่ยง และมีพื้นที่เสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของยาเสพติด

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 จังหวัดพิจิตร มีกลุ่มเสี่ยง สถานที่เสี่ยง และพื้นที่เสี่ยง เป็นจำนวนมาก การทำวิจัยควรสร้างและพัฒนา “รูปแบบการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของสารเสพติดในระดับจังหวัด ในลักษณะ “หมู่บ้านปลอดสารเสพติด”

3.2 รูปแบบ “สร้างเครือข่าย “โรงเรียนสีขาว” วิถีพุทธ ในระดับอำเภอของจังหวัดพิจิตร

เอกสารอ้างอิง

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และทัศนีย์ ทองสว่าง. (2549). **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระครูกิตติวรานุวัตร. (2561). บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทย. **วารสารมหาจุฬานารทสรณ์**. ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม)

พระครูพิจิตรวรเวท (มานัส จนทสึโล). (2563). การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งเรือยาว จังหวัดพิจิตร. **ดุสิตนิพนธ์ตามหลักสูตรพุทธศาสนาดุสิตบัณฑิต**, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ.

พระครูวิชิตคุณพิพัฒน์ (อเนก คุณวุฒโต). (2558). การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการในเขตปกครองและคณะสงฆ์ภาค 4. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุสิตบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิษณุ บุญนิยม. (2559). **คุณธรรมและจริยธรรม สำหรับนักรัฐประศาสนศาสตร์**. กำแพงเพชร: คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2533). **มงคลทีปนี แพล เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2548). อ่าน “วัฒนธรรมชุมชน” วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์. (2555). **จริยธรรมกับมนุษย์**. กำแพงเพชร: พนดล พรินติ้ง.

ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2559). **ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุขเกษม ขุนทอง. (2559). **จริยธรรมกับชีวิต**. กำแพงเพชร: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
กำแพงเพชร.

_____. (2559). **แนวทางการป้องกันการเสพยาเสพติดของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
กำแพงเพชร-แม่สอด จังหวัดตาก**. กำแพงเพชร: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
กำแพงเพชร.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (ม.ป.ป.). **เอกสารประกอบการสัมมนา :
บทบาทภารกิจของกระทรวงการคลัง เพื่อรวมพลังเอาชนะยาเสพติด**. กรุงเทพฯ:
กระทรวงการคลัง.

อำพร สุคันธวิช และพวงเพชร สุรัตน์กวีกุล. (บรรณาธิการ). (2559). **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 13.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อำไพ หมั่นสิทธิ. (2553). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: ทริบเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.

อภิญวัฒน์ โพธิ์सान. (2551). **พุทธศาสนแนวปฏิบัติเพื่อชีวิต**. กรุงเทพฯ: ที คิว พี.

การเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวตามแนวพุทธ ในยุควิถีชีวิตใหม่

Enhancing Adaptability in Family Difficulties According to Buddhism in New Normal Era

¹มานพ นักการเรียน, ²วิญญู กิณะเสน, ³บานชื่น นักการเรียน, ³ฉัฐสุภางค์ สารมาศ

¹Manop Nakkanrian, ²Winyou Kinasen, ³Banchuen Nakkanrian, ³Chatsuphang Saramart

^{1,2,3,4}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Mahamakut Buddhist University, Sirindhornrajavidyalaya Campus

¹Corresponding author, e-mail: mnakkarreyn@gmail.com

บทคัดย่อ

ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคมที่ประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตร เป็นอย่างน้อย มีความผูกพันทางสายโลหิต ทางกฎหมาย ทางจิตใจ หรือทางสังคม ซึ่งคนในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน และมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน โดยแต่ละฝ่ายต้องมีพันธะทางศีลธรรมต่อกัน

การเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว เป็นการแสดงถึงความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถเป็นอยู่ในยุควิถีชีวิตใหม่ได้ ประกอบด้วย การมองวิกฤตให้เห็นเป็นโอกาสเพื่อช่วยให้ทุกคนในครอบครัวมีความหวังและพลังใจ ความเข้มแข็งอดทนทางจิตใจของคนในครอบครัว การมองเรื่องต่างๆ ของชีวิตตามความเป็นจริง โดยใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนามาช่วยการเผชิญหน้ากับปัญหาเหล่านั้นด้วยหลักการคิดพิจารณาไตร่ตรอง โดยให้รู้ถึงเหตุเกิดที่มาและครอบครัวกับชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งครอบครัวควรมีการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันด้วย โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบูรณาการ ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมมีอุปการะมาก 2 หลักปธาน 4 และหลักกถาปิฎก 5

คำสำคัญ: การปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว, พระพุทธศาสนา, ยุควิถีชีวิตใหม่

Abstract

Family was the basic social unit consisting of at least a husband, wife and children. There were blood, legal, psychological or social ties in which family members had roles and responsibilities towards one another and had a mutually supportive relationship. Each party must had a moral obligation to each other.

Strengthening family adaptability represented the strength of the family in order to have a good quality of life and can live in a new way of life which consists of viewing crisis as an opportunity to give hope and strength to all family members, the mental strength of the family, Looking at the various aspects of life as they really are. By using the principles of religious teachings to help, facing those problems with reflective principles by knowing the cause of the origin and families and communities participating in helping solve problems that arise. which the family should participate in activities to prepare for prevention as well with Buddhist principles to integrate which consisted of 2 principles of great patronage, Padhāna 4 and Abhinhapaccavekkhana 5.

Keywords: Adaptability in Family Difficulties, Buddhism, New Normal Era.

บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่เป็นหลักสำคัญที่สุดของสังคม ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูปลูกฝัง คุณธรรม ค่านิยม และถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัว วางแผนการดำเนินชีวิต และกำกับดูแลสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความพร้อมที่จะทำงานอย่างเต็มที่และ สร้างสรรค์ เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป เมื่อสังคมปัจจุบันได้เผชิญกับโรค โควิด-19 ซึ่งเป็นโรคอุบัติใหม่ที่ยังไม่รู้จกมาก่อน (ตั้งแต่ พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา) ส่งผลต่อวิถีชีวิตแบบเดิมๆ เปลี่ยนแปลงเป็นยุควิถีชีวิตใหม่ ทำให้ครอบครัวในฐานะเป็นหน่วยของสังคมหน่วยแรกได้รับผลกระทบ ต่อการดำเนินชีวิต ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคยมาก่อน

กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (<<https://www.odd.go.th>> (14 กุมภาพันธ์ 2566) ได้กล่าวถึงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวาง และรุนแรง ในเกือบทุกประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย การแพร่ระบาดของโรคอย่างรุนแรงและต่อเนื่องมิได้เป็น เพียงวิกฤตการณ์ทางสาธารณสุขเท่านั้น แต่ได้ส่งผลกระทบไปถึงมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และการใช้ชีวิต ของประชากร

การสำรวจสถานการณ์ความเข้มแข็งของครอบครัว ของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สค.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประจำปีพ.ศ. 2563 (<<https://opendata.nesdc.go.th/dataset/family>> (31 ตุลาคม 2565) พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 56,972 ครอบครัว แบ่งเป็น ครอบครัวเดี่ยว ร้อยละ 82.24 ครอบครัวขยาย ร้อยละ 15.43 และครอบครัวลักษณะพิเศษ ร้อยละ 2.26 แต่ก็มีข้อค้นพบที่น่าสนใจ คือ มีครอบครัวที่ไม่มีบุตรสูงขึ้น ร้อยละ 37.47 จากปีพ.ศ. 2562 ที่มีร้อยละ 33.63 เช่นเดียวกับครอบครัวผู้สูงอายุที่ดูแลเด็กตามลำพังก็เพิ่มขึ้น ร้อยละ 13.23 จากปีพ.ศ. 2562 ที่มีร้อยละ 10.76 และครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวก็เพิ่มขึ้น ร้อยละ 42.15 จากปีพ.ศ. 2562 ที่มีร้อยละ 37.74 เป็น เพราะว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทำให้รูปแบบครอบครัวเปลี่ยนไป ตั้งแต่ การตัดสินใจเป็นโสด รวมถึงการใช้ชีวิตคู่แต่ไม่จดทะเบียนสมรส การมีบุตรลดลง ทำให้ครอบครัวเดี่ยวที่มี

แต่พ่อแม่ลูก หรือมีพ่อแม่แต่ไม่มีลูกมีทิศทางเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันก็มีอัตราการหย่าร้าง และเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวมากขึ้น จากทัศนคติสังคมที่เปลี่ยนว่าไม่จำเป็นต้องอดทนเพื่อลูก ในการรักษาภาพครอบครัวให้สมบูรณ์เหมือนในอดีต เพราะเดี๋ยวนี้ คนมีทางเลือก ทำให้ครอบครัวข้ามรุ่นที่มีรุ่นปู่ย่าตายายมาเลี้ยงหลานมีมากขึ้น

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (<<https://www.matichonweekly.com/>> (14 กุมภาพันธ์ 2566) เผยแพร่ข้อมูลการหย่าร้างประจำปีพ.ศ. 2564 พบว่า มีจำนวน 110,942 คู่ โดยภาคกลางมีการหย่าร้างมากที่สุด 39,109 คู่ ภาคเหนือ 18,458 คู่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 30,473 คู่ ภาคใต้ 12,644 คู่ ทั้งนี้ แนวโน้มการหย่าร้างในปีพ.ศ. 2565 สูงขึ้นและอาจมากกว่าปีพ.ศ. 2565 นายแพทย์ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ ที่ปรึกษากรมสุขภาพจิต กล่าวว่า ตัวเลขข้างต้นสะท้อนถึงสัมพันธภาพครอบครัวที่มีปัญหาอันมีสาเหตุไม่ว่าจะความเครียดจากภาวะเศรษฐกิจ การทำงาน และโรคโควิด-19 ระบาดถูกระบายออกกับครอบครัวซึ่งเป็นด่านแรก จะเห็นได้จากการรายงานสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวสูงขึ้นในช่วงโควิด-19 ระบาด ส่วนใหญ่เกิดขึ้นกับครอบครัวเปราะบางและเสี่ยงเปราะบาง หากวิเคราะห์ตัวเลขหย่าร้างส่วนใหญ่ น่าจะเป็นการหย่าร้างเพื่อแยกออกจากกัน ส่วนการหย่าร้างแล้วยังอยู่ด้วยกัน เพียงไม่ยอมมีพันธะทางกฎหมาย เช่น ไปลงทุนทำธุรกิจตรงนี้มีอยู่แต่คาดว่าจะมีเป็นส่วนน้อย

จาก “รายงานสุขภาพคนไทย ประจำปี 2565 : ครอบครัวไทยในวิกฤตโควิด-19” ซึ่งจัดทำโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2565: 6-35) ได้เสนอข้อมูลของคนไทยในด้านสุขภาพ พบว่า การระบาดของโควิด-19 ก็ทำให้การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และการสูบบุหรี่ลดลง ซึ่งอาจเป็นผลพวงจากงานสร้างสรรค์ที่ลดลง แต่ไม่มีความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมการเล่นพนัน และมีผู้ซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลและหวยใต้ดินเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง

จากการศึกษาข้อมูลผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนดังกล่าว พบว่า การดำเนินชีวิตในยุควิถีชีวิตใหม่ ซึ่งเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่มั่นคงเคย ทำให้ครอบครัวประสบกับความตึงเครียดทางเศรษฐกิจ การหย่าร้าง ความรุนแรงในครอบครัว การเล่นพนัน ฯลฯ ดังนั้น จะต้องมีการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวอย่างไรบ้าง เพื่อให้ครอบครัวเป็นอยู่ได้อย่างมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้สามารถอยู่ในยุควิถีชีวิตใหม่ได้ พระพุทธศาสนาได้ใช้หลักธรรมอะไรบางอย่างเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว ให้เกิดความเข้มแข็ง ความอบอุ่นและความสงบสุขนี้

แนวคิดและงานวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว

1. สถานการณ์ของครอบครัวไทย

สถานการณ์และปัจจัยสำคัญๆ ที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัวไทยในปัจจุบันนี้ มีดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร คือประชากรวัยเด็ก (อายุ 0-14 ปี) มีจำนวนและสัดส่วนลดลง ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) มีจำนวนและสัดส่วนลดลง และประชากรสูงอายุ

(อายุ 60 ปีขึ้นไป) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นการเข้าสู่สังคมสูงวัย ทำให้คนในครอบครัวที่เป็นวัยแรงงานต้องแบกรับทั้งผู้สูงอายุและเด็ก

2) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ คือลักษณะของการทำงานและการใช้แรงงานจะเน้นความชำนาญเฉพาะเรื่องมากขึ้น และมีการย้ายถิ่นทั้งของแรงงานในประเทศและระหว่างประเทศมากขึ้น ทำให้คนในครอบครัวแยกกันอยู่เพื่อทำมาหาเลี้ยงชีพ อาจทำให้ความสัมพันธ์เปราะบาง ก่อให้เกิดการหย่าร้าง

3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์โดยไม่จำเป็นต้องรู้จักตัวตนซึ่งกันและกัน อาจก่อให้เกิดวิกฤตทางวัฒนธรรมเนื่องจากขาดการคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดีงาม ทำให้คนในครอบครัวรุ่นเก๋ากับรุ่นใหม่ไม่สามารถมีวัฒนธรรมที่เป็นไปในทางเดียวกันได้

4) อิทธิพลของสื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศ คือคนมีพฤติกรรมที่แปลกแยกจากชีวิตจริงและหมกมุ่นอยู่ในโลกออนไลน์ ทำให้เกิดช่องว่างที่เกิดจากความสามารถในการใช้และการปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ของคนในครอบครัวรุ่นเก๋

5) การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบโดยตรงกับการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของคนในครอบครัว และแนวโน้มการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ต่างๆ ที่รุนแรงขึ้นทำให้คนในครอบครัวตกอยู่ในภาวะเสี่ยงและเป็นอยู่อย่างลำบากมากยิ่งขึ้น (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559: 7-12)

6) คนไทยส่วนใหญ่ยังมีปัญหาด้านคุณธรรม และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีจิตสาธารณะ ทำให้ครอบครัวมีภาระรับผิดชอบและจำเป็นต้องตระหนักต่อการปลูกฝังคุณธรรมแก่คนในครอบครัว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়รัฐมนตรี, 2559: 43)

สรุปได้ว่า จากการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ของครอบครัวไทยจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สค.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่า ครอบครัวไทยประสบกับการเปลี่ยนแปลงทั้งในส่วนของโครงสร้างของประชากร เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อิทธิพลของสื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ สิ่งแวดล้อม และแนวโน้มการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ต่างๆ ที่รุนแรงขึ้น และยังมีปัญหาด้านคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ในสังคม

2. แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตใหม่

วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องมาจากมีบางสิ่งมากระทบจนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคยและมีผลต่อวิถีชีวิตการทำงาน การดำเนินชีวิตประจำวันของคนในปัจจุบันนี้ (<<https://www.excise.go.th/cs/groups/public/documents/>> (10 กุมภาพันธ์ 2566) ซึ่งทั่วไปแล้ว มักจะหมายถึงการใช้ชีวิตที่ไม่ปกติในช่วงที่

เกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยคำศัพท์ดังกล่าวได้มีการใช้กันอย่างกว้างขวางโดยวงการสาธารณสุขประเทศไทยในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19

แนวทางชีวิตวิถีใหม่ของคนไทย มีดังนี้ (<<https://dmh.go.th/news/view.asp?id=2288>> (10 กุมภาพันธ์ 2566)

1) การใช้เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ต

เทคโนโลยีควบคู่กับอินเทอร์เน็ตจะเข้ามามีบทบาทกับการใช้ชีวิตมากขึ้น ที่จากเดิมมีมากอยู่แล้ว แต่ในสังคมยุควิถีชีวิตใหม่ สิ่งเหล่านี้จะเข้าไปอยู่ในแทบทุกจังหวะชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการเรียนออนไลน์ การทำงานที่บ้าน การประชุมออนไลน์ การซื้อสินค้าออนไลน์ การทำธุรกรรม และการเ็นเตอร์เทนชีวิตในรูปแบบต่างๆ เช่น ชมภาพยนตร์ ฟังเพลง เป็นต้น

2) การเว้นระยะห่างทางสังคม

ผู้คนในสังคมจะเห็นความสำคัญของการเว้นระยะห่างที่เป็นแนวทางการใช้ชีวิตช่วงวิกฤติโควิด-19 และจะดำเนินชีวิตแบบนั้นต่อไป โดยรักษาระยะห่างทางกายภาพเพิ่มขึ้น และใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนช่วยในการสื่อสารและใช้ชีวิต ลดการปฏิสัมพันธ์ การไปในสถานที่สาธารณะ และเน้นการทำกิจกรรมที่บ้านมากขึ้น

3) การดูแลสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง

จากช่วงวิกฤติโควิด-19 ที่ต้องดูแลด้านสุขภาพและความสะอาดเพื่อป้องกันการแพร่เชื้อ ดังนั้นพฤติกรรมการใช้หน้ากากอนามัย เจลแอลกอฮอล์ และการล้างมืออย่างถูกวิธี และหมั่นสังเกตตัวเองเมื่อไม่สบายจะยังคงมีต่อไป รวมถึงการหันมาใส่ใจสุขภาพ การออกกำลังกาย และการทำประกันสุขภาพจะมีแนวโน้มมากขึ้น

4) การสร้างสมดุลชีวิต

การมีโอกาสดำเนินชีวิตที่บ้าน ลดจำนวนวันการเข้าออฟฟิศ หรือการลดการพบปะผู้คนในสังคมแล้วหันมาใช้ชีวิต และทำงานที่บ้าน ทำให้ผู้คนมองเห็นแนวทางที่จะสร้างสมดุลชีวิตระหว่างอยู่บ้านมากขึ้น และจะเป็นแนวทางในการปรับสมดุลชีวิตระหว่างเวลาส่วนตัว การงาน และสังคมให้สมดุลมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า วิถีชีวิตใหม่เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันนี้ โดยต้องใช้แนวทางใหม่ประกอบด้วยการใช้เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ตการเว้นระยะห่างทางสังคม การดูแลสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง ตลอดจนกระทั่งการสร้างสมดุลชีวิตทั้งส่วนตัว การงาน และสังคม เป็นการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีความสุข

3. ความหมายของครอบครัว

ครอบครัว (Family) มีความหมายหลายมุมมอง นิยามอาจเปลี่ยนไปตามแง่มุมนั้นๆ และตามแนวโน้มสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2532: 142) ได้ให้ความหมายของ “ครอบครัว” หมายถึง สถาบันสังคมขั้นมูลฐานที่ประกอบด้วยชายหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งอยู่ร่วมกันกับหญิงหนึ่งหรือมากกว่า โดยมี

ความสัมพันธ์ทางเพศที่สังคมอนุมัติพร้อมด้วยสิทธิและหน้าที่ที่สังคมยอมรับ โดยทั่วไปแล้ว ครอบครัวแบ่งออกเป็น 4 ประเภท โดยลำดับจากจำนวนที่ปฏิบัติกันมากไปสู่ที่ปฏิบัติกันน้อยดังนี้ คือ การมีคู่สมรสคนเดียว การมีภรรยาหลายคนคราวเดียวกัน การมีสามีหลายคนคราวเดียว และการแต่งงานกลุ่ม

ราชบัณฑิตยสถาน (2556: 230) ได้ให้ความหมายของ “ครอบครัว” หมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยา และหมายรวมถึงลูกด้วย

คณะกรรมการการครอบครัวแห่งประเทศไทย (จิรเนาว์ ทศศรี และคนอื่นๆ, 2545: 4) ได้ให้ความหมายของ “ครอบครัว” คือ กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจในการดำเนินชีวิต รวมทั้งการพึ่งพิงทางสังคมเศรษฐกิจ และมีความสัมพันธ์ทางกฎหมายหรือทางสายโลหิต โดยบางครอบครัวอาจมีลักษณะเป็นช้อยกเว้นบางประการจากที่กล่าวก็ได้

คณะกรรมการนโยบายและยุทธศาสตร์ครอบครัว (กยค.) ของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2562: 4) ได้ให้ความหมายของ “ครอบครัว” หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภรรยา หรือมีความผูกพันทางสายโลหิต หรือทางกฎหมาย หรือเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน และมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน

ความหมายของครอบครัวตามแนวทางพระพุทธศาสนา พอกำหนดเป็นกรอบกว้างๆ ได้ว่า กลุ่มบุคคลที่ประกอบด้วยสามีภรรยาที่ได้เพิ่มสถานภาพเป็นบิดาและมารดา รวมถึงบุตรที่มีความผูกพันทางสายโลหิตและทางจิตใจที่มีหน้าที่และคุณธรรมเป็นแกนกลางในการดำเนินชีวิต และบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นญาติกัน โดยที่มั่งคั่งถกที่ป็นได้จัดลำดับความสัมพันธ์ทางเครือญาติของบุคคลในครอบครัวเป็น 7 ช่วงคน โดยถือว่า บุคคลต่างๆ นั้นมีความเกี่ยวพันกันในฐานะเป็นสมาชิกของครอบครัว ประกอบด้วยบิดามารดา ปู่ย่าตายาย ปู่ทวดย่าทวดหรือตาทวดยายทวด ตนเอง ลูก หลานและเหลน ซึ่งเป็นลักษณะครอบครัวขยาย (มงคลตถ. 2/79) สำหรับสามีภรรยาบางคู่ไม่สามารถมีบุตรธิดาได้ อาจเป็นเพราะความบกพร่องทางร่างกายหรืออะไรก็ตามที่ จึงหาทางออกด้วยการขอบุตรผู้อื่นมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งก็จัดว่าเป็นบุตรได้เช่นกัน (ขุ.ชา. 27/283/581) โดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีพันธะทางศีลธรรมและต้องมีความตระหนักในหน้าที่ของตน

จากการศึกษาข้อมูลต่างๆ สรุปได้ว่า ครอบครัว หมายถึง กลุ่มสังคมของมนุษย์ที่ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร เป็นอย่างน้อย มีความผูกพันทางสายโลหิต ทางกฎหมาย ทางจิตใจ หรือทางสังคม ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน และมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน โดยแต่ละฝ่ายต้องมีพันธะทางศีลธรรมต่อกัน ในกรณีครอบครัวที่ไม่สามารถมีบุตรด้วยกันเองได้ ก็สามารถขอบุตรผู้อื่นมาเลี้ยงและจดทะเบียนเป็นบุตรบุญธรรม

4. ประเภทของครอบครัว

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2562: 4) ได้แบ่งครอบครัวเป็น 2 ประเภทหลักๆ ดังนี้

1) การจำแนกครอบครัวตามโครงสร้าง

ครอบครัวทั่วไปเมื่อจำแนกประเภทตามโครงสร้าง แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1) ครอบครัวเดี่ยว คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลที่ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภรรยา อาจมีหรือไม่มีบุตร พ่อหรือแม่อยู่กับบุตร หรือพี่น้องหรือญาติไม่เกิน 2 รุ่นใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

1.2) ครอบครัวขยาย คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 3 รุ่นขึ้นไป หรือครอบครัวเดี่ยว 2 ครอบครัวขึ้นไปที่มีความผูกพันทางสายโลหิต หรือเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติ ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน และอาศัยอยู่ในบ้านหรือบริเวณเดียวกัน

2) การจำแนกครอบครัวตามลักษณะเฉพาะ

รศรินทร์ เกรย์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์ (2564: 33) ได้จำแนกจำแนกครอบครัวตามลักษณะเฉพาะ เมื่อพิจารณาจากข้อมูลและแนวโน้มของสถานการณ์ ทั้งนี้ ครอบครัวตามโครงสร้างดังกล่าว อาจมีบางครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความต้องการการช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนที่แตกต่างกัน ได้ 6 ประเภท ดังนี้

2.1) ครอบครัวพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว คือ ครอบครัวที่พ่อหรือแม่ต้องเลี้ยงดูบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะโดยลำพัง

2.2) ครอบครัวข้ามรุ่น คือ ครอบครัวที่มี ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่กับหลานตามลำพัง

2.3) ครอบครัวที่ผู้สูงอายุอยู่ด้วยกันตามลำพัง คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อยู่ร่วมกันโดยไม่มีสมาชิกช่วงวัยอื่นอาศัยอยู่ด้วย

2.4) ครอบครัวคู่รักเพศเดียวกัน คือ ครอบครัวที่มีบุคคลเพศเดียวกันใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา

2.5) ครอบครัวผสม คือ ครอบครัวที่ชายหญิงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้ง 2 ฝ่าย มีบุตรติดมาและได้สมรสหรืออยู่กันฉันสามีภรรยาเป็นครอบครัวใหม่ และบุตรนั้นอาศัยอยู่ด้วยกัน

2.6) ครอบครัววัยรุ่น คือ ครอบครัวที่ชายและหญิงมีอายุต่ำกว่า 20 ปี ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภรรยา

สรุปได้ว่า ครอบครัวแบ่งเป็น 2 ประเภทหลักๆ คือ 1. การจำแนกครอบครัวตามโครงสร้าง ได้แก่ 1) ครอบครัวเดี่ยว แบ่งเป็นครอบครัว 1 รุ่น คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยสามีและภรรยาและครอบครัว 2 รุ่น คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก และ 2) ครอบครัวขยาย หรือครอบครัว 3 รุ่น คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก อยู่ร่วมกับ ปู่ ย่า ตา ยาย และ 2) การจำแนกครอบครัวตามลักษณะเฉพาะ ได้แก่ ครอบครัวที่มีองค์ประกอบหรือความต้องการเฉพาะด้านในปัจจุบัน เช่น ครอบครัวพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว คือ ครอบครัวที่พ่อหรือแม่ต้องเลี้ยงดูบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะโดยลำพัง ครอบครัวข้ามรุ่น คือ ครอบครัวที่มีปู่ ย่า ตา ยาย อยู่กับหลานตามลำพัง ครอบครัววัยรุ่น คือ ครอบครัวที่ชายและหญิงมีอายุต่ำกว่า 20 ปี ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภรรยา เป็นต้น

5. แนวคิดและงานวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว

ศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สุวรรณทัต (2554: 66-68) ได้เสนอการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว ไว้ดังนี้

ครอบครัวทั่วไปจะมีชีวิตราบรื่นโดยไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับภาวะเสี่ยงหรือภาวะยากลำบากต่างๆ จึงเป็นการยาก ครอบครัวแต่ละครอบครัวถูกระทบจากปัจจัยทั้งภายในครอบครัวของตนเอง เช่น การหย่าร้าง การใช้ยาเสพติด การเล่นพนัน และจากปัจจัยภายนอกครอบครัว เช่น ภัยพิบัติต่างๆ โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ เป็นต้น จะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม จึงทำให้ครอบครัวเกิดภาวะเสี่ยงและภาวะยากลำบาก ซึ่งทุกครอบครัวจะต้องประสบไม่มากนักน้อย เป็นการทดสอบหรือการวัดความเข้มแข็งของครอบครัวตามมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง โดยปฏิบัติสิ่งต่อไปนี้

1) การเตรียมพร้อมเพื่อการป้องกัน การเตรียมพร้อมของครอบครัวสามารถกระทำได้หลายอย่าง ได้แก่ การแสวงหาข้อมูลความรู้ นั่นก็คือ เริ่มตั้งแต่การสร้างชีวิตครอบครัวที่มีความสุข มั่นคง จำเป็นที่หุ้นส่วนชีวิตทั้งหญิงชายจะต้องมีการเตรียมตัวเตรียมใจเสียก่อน ด้วยการเรียนรู้กันและกัน เห็นความสำคัญของการรับการตรวจร่างกายและจิตใจเพื่อรับบทบาทใหม่ในครอบครัว มีการเตรียมตัวสร้างหลักฐานให้แก่ครอบครัวด้วยการมีอาชีพและที่พักอาศัยที่มั่นคง ตลอดจนรู้จักแสวงหาข้อมูลความรู้ในเรื่องสภาพแวดล้อมรอบตัว

2) การรวมพลังกายจิตของสมาชิกครอบครัวทุกคน โดยเริ่มจากผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการเผชิญปัญหาด้วยการใช้การตัดสินใจด้วยเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์วู่วามที่จะต้องตัดสินใจ และให้คุณค่าต่อความคิดของทุกคนในครอบครัว เพื่อความร่วมมือร่วมใจและรวมพลังกันทั้งในเวลาปกติและคับขัน

3) การปรับกายและจิตใจ เมื่อเกิดการเผชิญกับภาวะเสี่ยงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และจะต้องมีการปรับให้สามารถจัดการกับภาวะยากลำบากได้ ครอบครัวต้องตัดสินใจ ไม่ตื่นตระหนกตกใจ ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด

4) การรู้จักยอมรับการช่วยเหลือจากภายนอก ถ้าภาวะเสี่ยงและภาวะยากลำบากมีความรุนแรงเกินกว่าที่ครอบครัวและสมาชิกครอบครัวจะรับไหวได้แต่โดยลำพัง ให้แสวงหาหรือรับความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งอาจจะเป็นองค์กรหรือบุคคลที่มีทักษะและประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ โดยทันที

5) การมองภาวะเสี่ยง ภาวะยากลำบากและภาวะวิกฤติ ทั้ง 2 ด้าน คือ ทั้งทางด้านบวกและด้านลบ เมื่อใดที่ภาวะเสี่ยงและภาวะยากลำบาก หรือภาวะวิกฤติ เกิดขึ้นกับครอบครัวใดแล้ว ในด้านลบ อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจและการสูญเสียทั้งทางกายภาพและจิตใจ แต่ในด้านบวก ภาวะเหล่านี้กลับจะช่วยเรียกพลังความร่วมมือ ความรัก ความสามัคคีระหว่างสมาชิกครอบครัวให้เข้ามาอยู่ด้วยกันอย่างมั่นคง พบสิ่งดีๆ ในตัวสมาชิกอย่างที่ไม่เคยได้พบเห็นมาก่อน เกิดการรวมพลังที่จะร่วมกันเผชิญต่อสู้ ร่วมกันเพื่อเอาชนะอุปสรรคต่างๆ จนประสบผลสำเร็จ

6) การพยายามเลี่ยงหรือลดปัจจัยเสี่ยงให้เหลือน้อยที่สุด พร้อมกับพยายามเพิ่มการสร้างปัจจัยปกป้อง เพื่อลดหรือป้องกันภาวะเสี่ยงและภาวะยากลำบาก การทำเช่นนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถมองภาวะเหล่านี้ด้วยจิตใจเข้มแข็งและเปิดกว้าง และยอมรับในสัจธรรมของชีวิตว่า ทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงทั้งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไป

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2565: 7-8) ได้เสนอองค์ประกอบของการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว ไว้ดังนี้

1) ครอบครัวมีการเตรียมความพร้อมในการรองรับภาวะยากลำบากในด้านต่างๆ เช่น การหลีกเลี่ยงอบายมุข การดูแลสุขภาพของตนเอง การหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้ชีวิต การใช้ชีวิตแบบพอเพียง การออม มีอาชีพที่มั่นคง การพัฒนาทักษะด้านอาชีพ หารายได้เสริม เป็นต้น

2) สมาชิกในครอบครัวให้กำลังใจ เอื้ออาทร แสดงความรัก ความเข้าใจ ใกล้ชิด วางแผน แก้ไขเยียวยาเมื่อเกิดภาวะวิกฤติ ซึ่งเป็นสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อความสมดุลทางด้านร่างกายและจิตใจ ได้แก่ หย่าร้าง พ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว หัวหน้าครอบครัวและสมาชิกเสียชีวิต ตกงาน ประสบอุบัติเหตุ ทุพพลภาพ เป็นโรคร้ายแรง ต้องโทษจำคุก เป็นต้น

3) สมาชิกในครอบครัวสามารถปรับตัวและฟื้นตัวกลับมาอยู่/ดำรงชีวิตในสภาพการณ์ใกล้เคียงกับลักษณะเดิม การปรับตัว คือ การหาวิธีการที่จะตอบโต้ต่อสิ่งที่มากระทบต่อร่างกายและจิตใจเพื่อรักษาสมดุล เช่น ยอมรับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ควบคุมอารมณ์และจิตใจให้มั่นคง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นต้น

4) สมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันปัญหาสังคม เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การรณรงค์เรื่องการตั้งครรภ์ในวัยเรียน การฝึกทักษะการป้องกันตนเองจากอาชญากรรม การป้องกันเด็กติดเกมส์ เป็นต้น

5) สมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันปัญหายัยพิบัติต่างๆ เช่น พายุฤดูร้อน น้ำท่วม ภัยแล้ง คลื่นพายุซัดฝั่ง แผ่นดินไหว แผ่นดินถล่ม ไฟป่า คลื่นยักษ์ (สึนามิ) เป็นต้น

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี (2564 : 481-494) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญากับการแก้ไขปัญหายาเสพติดให้โทษของเด็กและเยาวชนในจังหวัดหนองคาย” พบว่า “ผู้ที่ติดยาเสพติดให้โทษจะต้องเสพเป็นประจำ ถือว่าเป็นภัยร้ายแรง เป็นโทษต่อร่างกายและจิตใจ เท่ากับตกนรกทั้งเป็น หลักพุทธปรัชญาที่นำมาใช้ประกอบด้วย 1. หลักพุทธปรัชญาเพื่อการเรียนรู้ ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 และหลักปฏิจจสมุปบาท 2. หลักพุทธปรัชญาเพื่อการป้องกัน ได้แก่ หลักทศ 6 หลักอบายมุข 6 หลักมิตรแท้-มิตรเทียม หลักหิริโอตตปละ และหลักโยนิโสมนสิการ และ 3. หลักพุทธปรัชญาเพื่อการแก้ไข ได้แก่ การสำรวมอายตนะให้ห่างไกลจากยาเสพติดให้โทษ”

สรุปได้ว่า จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว ประกอบด้วย ครอบครัวมีการเตรียมความพร้อมในการรองรับภาวะยากลำบาก สมาชิกในครอบครัวให้กำลังใจ แสดงความรักเอื้ออาทร วางแผนแก้ไขเยียวยาเมื่อเกิดภาวะวิกฤติ การรู้จักยอมรับการช่วยเหลือจากภายนอกที่มีทักษะและประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ โดยทันที การปรับทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อให้สามารถจัดการกับภาวะยากลำบากได้ ต้องตั้งสติ ไม่ตื่นตระหนกตกใจ ยอมรับในความจริงของชีวิตว่า ทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงทั้งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไป แต่ในยุควิถีชีวิตใหม่ ซึ่งเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตของคนไทยพบ

ยาเสพติดถือว่าเป็นภัยร้ายแรง เป็นโทษต่อร่างกายและจิตใจ ให้มีการสำรวมอายตนะเพื่อให้ห่างไกลจากยาเสพติดให้โทษ

การเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวในยุควิถีชีวิตใหม่

การเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวในยุควิถีชีวิตใหม่ เพื่อแสดงถึงความเข้มแข็งของครอบครัว ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และทำให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในยุควิถีชีวิตใหม่ได้พบว่า

1. ในยุควิถีชีวิตใหม่ เมื่อสมาชิกในครอบครัวรับรู้แล้วว่า ครอบครัวกำลังมีปัญหา ซึ่งเป็นภาวะยากลำบาก เช่น ลูกตั้งครรถ์ในวัยเรียน ติดการพนันออนไลน์ เป็นต้น หากทุกคนได้มาจับเข้าคุยกัน เพื่อกำหนดว่าพวกเรากำลังจะเดินไปทางไหน แต่ละคนมีส่วนช่วยครอบครัวอย่างไรได้บ้าง อะไรคือสิ่งที่ควรหรือไม่ควรทำ ช่วยกันมองวิกฤตให้เห็นเป็นโอกาส จะช่วยให้ทุกคนในครอบครัวมีความหวังและพลังใจ จะสามารถปรับตัวปรับใจให้จัดการกับภาวะยากลำบาก และก้าวผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบากไปด้วยกันได้ ซึ่งการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวข้อนี้ สอดคล้องกับ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2565: 7) ได้เสนอองค์ประกอบของการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว ว่า “สมาชิกในครอบครัวให้กำลังใจ เอื้ออาทร แสดงความรัก ความเข้าใจ ใกล้ชิด วางแผน แก้ไขเยียวยาเมื่อเกิดภาวะวิกฤติ” และเป็นไปในแนวทางชีวิตวิถีใหม่ของคนไทย (<<https://dmh.go.th/news/view.asp?id=2288>> (10 กุมภาพันธ์ 2566) ว่า “เทคโนโลยีควบคู่กับอินเทอร์เน็ตจะเข้ามามีบทบาทกับการใช้ชีวิตมากขึ้น ที่จากเดิมมีมากอยู่แล้ว แต่ในสังคมยุควิถีชีวิตใหม่ สิ่งเหล่านี้จะเข้าไปอยู่ในแทบทุกจังหวะชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการเรียนออนไลน์ การทำงานที่บ้าน การประชุมออนไลน์ การซื้อสินค้าออนไลน์ การทำธุรกรรม และการเอ็นเตอร์เทนชีวิตในรูปแบบต่างๆ เช่น ชมภาพยนตร์ ฟังเพลง เป็นต้น”

2. ในความเป็นจริงแล้วในทุกยุค ทุกคนจะต้องเผชิญกับภาวะยากลำบากในสถานการณ์และช่วงเวลาที่แตกต่างกันออกไปในชีวิต เช่น ความเครียดในที่ทำงานและด้านการเงิน การตกงาน การหย่าร้าง เป็นต้น เมื่อสถานการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น ความรู้สึกล้มเหลวชั่วคราวเป็นเรื่องปกติที่พบได้ จึงควรปรับตัวโดยใช้วิธีการในการจัดการกับความเครียด คือความเข้มแข็งอดทนทางจิตใจ ซึ่งทำหน้าที่เหมือนกันชน ทำให้มีภูมิคุ้มกันตัวเอง เพื่อก้าวต่อไปข้างหน้าและพัฒนาตัวเองจากภาวะยากลำบากนั้น ซึ่งการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวข้อนี้ สอดคล้องกับ ศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สุวรรณทัต (2554: 67) ได้เสนอการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว ไว้ว่า “เมื่อเกิดการเผชิญกับภาวะเสี่ยงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และจะต้องมีการปรับให้สามารถจัดการกับภาวะยากลำบากได้ ครอบครัวต้องตั้งสติ ไม่ตื่นตระหนกตกใจ ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด”

3. สมาชิกในครอบครัวในยุควิถีชีวิตใหม่ มีการใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาช่วยเมื่อเผชิญกับภาวะยากลำบากของครอบครัว เช่น การเจ็บป่วย การเสียชีวิตของคนในครอบครัว จะช่วยให้เกิดการคิดบวกและคิดเป็น เพื่อก้าวไปข้างหน้าของชีวิตตามความเป็นจริง ทำให้มีวิจารณญาณในการปรับตัวปรับใจเพื่อเรียนรู้ชีวิต ไม่ให้ตื่นตระหนกตกใจ ซึ่งการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก

ของครอบครัวข้อนี้ สอดคล้องกับ ศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สุวรรณทัต (2554: 68) ได้เสนอไว้ว่า “ให้มองภาวะเหล่านี้ด้วยจิตใจเข้มแข็งและเปิดกว้าง และยอมรับในสัจธรรมของชีวิตว่า ทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงทั้งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไป”

4. การแก้ไขภาวะยากลำบากต่างๆ ทางกายและใจนั้น ไม่ใช่วิธีหลีกเลี่ยงหรือการหลบหนี อันที่จริง ควรต้องเผชิญหน้ากับปัญหาเหล่านั้น ด้วยหลักการคิดพิจารณาไตร่ตรอง ศึกษาให้รู้ถึงเหตุเกิด ที่มาของภาวะยากลำบากต่างๆ นั้น จะทำให้มีความสามารถในการอยู่กับภาวะยากลำบากต่างๆ ได้ ถ้าอยู่ได้ นี่แหละคือ การเริ่มหลุดพ้นจากภาวะยากลำบากต่างๆ นั้นแล้ว ซึ่งพอไปในแนวทางเดียวกับ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2565: 7) ได้เสนอให้ครอบครัวมีการเตรียมความพร้อมในการรองรับภาวะยากลำบากในด้านต่างๆ เช่น การหลีกเลี่ยงอบายมุข การดูแลสุขภาพของตนเอง การหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้ชีวิต การใช้ชีวิตแบบพอเพียง การออม มีอาชีพที่มั่นคง การพัฒนาทักษะด้านอาชีพ หารายได้เสริม เป็นต้น

5. ครอบครัวถูกกระทบจากปัจจัยภายในครอบครัวของตนเอง เช่น การใช้ยาเสพติด จึงควรตั้งสติและใจเย็นลงเสียก่อน เพราะความโกรธ การตำหนิ ด่าทอนั้นไม่ได้ช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ถึงอย่างไร ก็คงไม่สามารถย้อนเวลากลับไปแก้ไขได้ ครอบครัวและชุมชนที่มอบความรักและสร้างความสุขให้เกิดขึ้น แก่ผู้ป่วยยาเสพติดนั้นได้ เป็นหนึ่งในปัจจัยที่ช่วยแก้ไขปัญหการติดยาเสพติดของคนในชุมชนได้ เป็นความสัมพันธ์ของครอบครัวกับชุมชนเพื่อการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันปัญหาการใช้ยาเสพติดของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวข้อนี้เป็นไปในทางเดียวกับที่ ซึ่งสอดคล้องกับ ศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สุวรรณทัต (2554: 67) ได้เสนอไว้ว่า “ให้รู้จักยอมรับการช่วยเหลือจากภายนอก ถ้าภาวะเสี่ยงและภาวะยากลำบากมีความรุนแรงเกินกว่าที่ครอบครัวและสมาชิก ครอบครัวจะรับไหวได้แต่โดยลำพัง ให้แสวงหาหรือรับความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งอาจจะเป็นองค์กร หรือบุคคลที่มีทักษะและประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ โดยทันที

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถเป็นอยู่ในยุควิถีชีวิตใหม่ได้ ประกอบด้วย การมองวิกฤตให้เห็นเป็นโอกาสเพื่อช่วยให้ทุกคนในครอบครัวมีความหวังและพลังใจ ความเข้มแข็งอดทนทางจิตใจของคนในครอบครัว การมองเรื่องต่างๆ ของชีวิตตามความเป็นจริง โดยใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาช่วย การเผชิญหน้ากับปัญหาเหล่านั้น ด้วยหลักการคิดพิจารณาไตร่ตรอง โดยให้รู้ถึงเหตุเกิดที่มา และครอบครัวกับชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยที่ครอบครัวควรมีการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันด้วย

การเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวตามแนวพุทธในยุควิถีชีวิตใหม่

การเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวในยุควิถีชีวิตใหม่ ทำให้การดำเนินชีวิตของครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความภูมิใจในคุณค่าของครอบครัวตนเองและเป็นอยู่ใน

ยุควิถีชีวิตใหม่ได้อย่างราบรื่น หลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้เพื่อเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวดังกล่าว พบว่า หลักธรรมมีอุปการะมาก 2 หลักปาน 4 และหลักอภินิหารปัจเจกบุคคล 5 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้เพื่อการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว เป็นเครื่องช่วยให้สมาชิกของครอบครัวรักใคร่ เอื้ออาทรต่อกันมากขึ้นและเข้าใจยอมรับความจริงของชีวิต

1. หลักธรรมมีอุปการะมาก 2 (ที.ปา. 11/352/369)

หลักธรรมมีอุปการะมาก 2 เป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลให้ครอบครัวได้ปรับตัวปรับใจเพื่อรับมือกับภาวะยากลำบาก เพื่อไม่ให้ตื่นตระหนกตกใจ ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ได้แก่ 1) สติ คือ ความระลึกได้นึกได้ สำนึกอยู่ไม่เผลอ และ 2) สัมปชัญญะ คือ ความรู้ชัด รู้ชัดสิ่งที่นึกได้ ตระหนัก เข้าใจชัดตามความเป็นจริง

2. หลักปาน 4 คือความเพียร (อง.จตุกก. 21/69/113)

ครอบครัวแต่ละครอบครัวได้รับผลกระทบทั้งจากปัจจัยภายในครอบครัวของตนเอง เช่น การหย่าร้าง การใช้ยาเสพติด การเล่นพนัน และจากปัจจัยภายนอกครอบครัว เช่น ภัยพิบัติต่าง ๆ โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ เป็นต้น จึงทำให้ครอบครัวเกิดภาวะยากลำบาก ซึ่งทุกครอบครัวจะต้องประสบไม่มากนักน้อย

คนในครอบครัวได้มีการปรับตัวปรับใจ ไม่ตื่นตระหนกตกใจ ให้สามารถผ่านหรือเอาชนะไปได้ตามหลักปาน 4 คือความเพียร (อง.จตุกก. 21/69/113) ได้แก่ 1. สังวรปาน คือ ความเพียรระวังไม่ให้ภาวะยากลำบากเกิดขึ้นโดยไม่จำเป็น ซึ่งอาจหลีกเลี่ยงได้บ้าง 2. ปหานปาน คือ ความเพียรละภาวะยากลำบากซึ่งเกิดขึ้นแล้วนั้น ไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำอีกโดยไม่จำเป็น 3. ภวานาปาน คือ ความเพียรเจริญการปรับตัวปรับใจในการรับมือกับภาวะยากลำบาก โดยไม่ตื่นตระหนกตกใจ เป็นการเรียนรู้พลิกวิกฤติให้เป็นโอกาส และ 4. อนุรักษนาปาน คือ ความเพียรรักษาการปรับตัวปรับใจในการรับมือกับภาวะยากลำบากในเมื่ออาจเกิดขึ้นอีกได้

3. หลักอภินิหารปัจเจกบุคคล 5 (อง.จตุกก. 22/57/99-100)

หัวหน้าครอบครัวและสมาชิกเสียชีวิต ทุพพลภาพ เป็นโรคร้ายแรง เป็นต้น สมาชิกในครอบครัวให้พยายามปรับตัวปรับใจเพื่อเข้าใจยอมรับความจริงของชีวิตว่า ทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงทั้งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไป เป็นธรรมดาของชีวิตมนุษย์ ตามหลักอภินิหารปัจเจกบุคคล 5 เป็นหลักธรรมที่สตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม คฤหัสถ์ก็ตาม บรรพชิตก็ตาม ควรพิจารณาเนืองๆ ได้แก่ 1. ควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ 2. ควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้ 3. ควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ 4. ควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เราจักต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น 5. ควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เราทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น

ข้อที่ควรพิจารณาเนืองๆ 5 อย่างนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อละสาเหตุต่างๆ มีความมัวเมา เป็นต้นที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายตกอยู่ในความประมาท และประพาสทุกข์ทรมาน กล่าวคือ ข้อ 1 เป็นเหตุละหรือบรรเทาความเมาในความเป็นหนุ่มสาวหรือความเยาว์วัย ข้อ 2 เป็นเหตุละหรือบรรเทาความเมาในความไม่มีโรค

คือ ความแข็งแรงมีสุขภาพดี ข้อ 3 เป็นเหตุละหรือบรรเทาความเมาในชีวิต ข้อ 4 เป็นเหตุละหรือบรรเทาความยึดติดผูกพันในของรักทั้งหลาย ข้อ 5 เป็นเหตุละหรือบรรเทาความทุจริตต่างๆ โดยตรง

หลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้กับการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวเกิดความเข้มแข็ง และทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ หลักธรรมมีอุปการะมาก 2 หลักปธาน 4 และหลักอภินิหารปัจเจกชน 5 เป็นหลักธรรมที่นำมาใช้เพื่อการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวโดยรวม ซึ่งงานวิจัยที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ทำนั้น มุ่งไปที่ใช้หลักพุทธปรัชญาเพื่อการแก้ไขปัญหาเสพติดให้โทษของเด็กและเยาวชนเป็นการเฉพาะ คือ “1. หลักพุทธปรัชญาเพื่อการเรียนรู้ ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 และหลักปฏิจจสมุปบาท 2. หลักพุทธปรัชญาเพื่อการป้องกัน ได้แก่ หลักทศ 6 หลักอบายมุข 6 หลักมิตรแท้-มิตรเทียม หลักหิริโอตตปละ และหลักโยนิโสมนสิการ และ 3. หลักพุทธปรัชญาเพื่อการแก้ไข ได้แก่ การสำรวมอายตนะให้ห่างไกลจากยาเสพติดให้โทษ”

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวในยุควิถีชีวิตใหม่ ทำให้การดำเนินชีวิตของครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ ประกอบด้วย หลักธรรมมีอุปการะมาก 2 หลักปธาน 4 และหลักอภินิหารปัจเจกชน 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

ครอบครัวเป็นกลุ่มสังคมของมนุษย์ที่ประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตร เป็นอย่างน้อยหรือเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน และมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน โดยแต่ละฝ่ายต้องมีพันธะทางศีลธรรมต่อกัน

การเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัว เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถเป็นอยู่ในยุควิถีชีวิตใหม่ได้ ประกอบด้วย การมองวิกฤตให้เห็นเป็นโอกาสเพื่อช่วยให้ทุกคนในครอบครัวมีความหวังและพลังใจ ความเข้มแข็งอดทนทางจิตใจของคนในครอบครัว การมองเรื่องต่างๆ ของชีวิตตามความเป็นจริง โดยใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาช่วย การเผชิญหน้ากับปัญหาเหล่านั้นด้วยหลักการคิดพิจารณาไตร่ตรอง โดยให้รู้ถึงเหตุเกิดที่มา และครอบครัวกับชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยที่ครอบครัวควรมีการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันด้วย โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบูรณาการ ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมมีอุปการะมาก 2 หลักปธาน 4 และหลักอภินิหารปัจเจกชน 5

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาการเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวในยุควิถีชีวิตใหม่ พบว่า การเสริมสร้างการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากของครอบครัวดังกล่าว เป็นด้านทดสอบหรือวัดความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งถูกกระทบจากปัจจัยทั้งภายในครอบครัวของตนเอง เช่น การหย่าร้าง การใช้ยาเสพติด การเล่นเกม การเสียชีวิตของสมาชิกในครอบครัว และจากปัจจัยภายนอกครอบครัว เช่น ภัยพิบัติต่างๆ โรคติดต่ออุบัติใหม่ เป็นต้น จะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม ซึ่งทุกครอบครัวจะต้องประสบไม่มากก็น้อย

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2559). **นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560-2564**. กรุงเทพฯ: กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2562). **นิยามและประเภทครอบครัว**. กรุงเทพฯ: กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2565). **คู่มือการสำรวจสถานการณ์ความเข้มแข็งครอบครัว ประจำปี 2565**. กรุงเทพฯ: กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- จรรยา สุวรรณทัต, ศาสตราจารย์ ดร. (2554). **ชุดความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งครอบครัว ตามมาตรฐานเข้มแข็งครอบครัว**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- จิรเนาว์ ทศศรี, และคนอื่นๆ. (2545). **ครอบครัวสัมพันธ์ เล่มที่ 1**. สงขลา: ชานเมืองการพิมพ์.
- สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร และ ประชัญ ชะชิกุล. (2564). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเสพติดให้โทษของเด็กและเยาวชนในจังหวัดหนองคาย. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1: 481-494.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **มงคลถกที่ปณี (ทุติโย ภาค)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2541). **ธัมมปทฎฐกถา (ทุติโย ภาค)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รศรินทร์ เกรย์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2564). **นิยาม ประเภทครอบครัว และดัชนี ตัวชี้วัด ครอบครัวอยู่ดีมีสุข : การทบทวนวรรณกรรม**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: บริษัท ศิริวัฒนา อินเทอร์เน็ต จำกัด (มหาชน).
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2565). **สุขภาพคนไทย ประจำปี 2565 : ครอบครัวไทยในวิกฤตโควิด-19**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี. (2559). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี.
- <<https://www.udd.go.th>> (14 กุมภาพันธ์ 2566)

<<https://opendata.nesdc.go.th/dataset/family> > (31 ตุลาคม 2565)

<<https://www.matichonweekly.com/>> (14 กุมภาพันธ์ 2566)

<<https://www.excise.go.th/cs/groups/public/documents/>> (10 กุมภาพันธ์ 2566)

<<https://dmh.go.th/news/view.asp?id=2288>> (10 กุมภาพันธ์ 2566)

การสำรวจความต้องการการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

Surveying the Needs for the Development of a Learning Center for the Pga K'nyau Ethnic Group

¹เดชา ตาละนีก, ²พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์, ³พระครูพิลาธธรรมากร, ⁴สมบุญ ตาสนธิ
⁵นฤภรณ์ วรายุทธโยติกุล

¹Decha Talanuek, ²Phrakrusiribraromthatpitak, ³Phrakrupiladdhamakorn,
⁴Somboon Tasonthi, ⁵Narueporn Warayutkotikul

^{1,2,3,4}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

⁵โรงเรียนหนองมะจับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2

^{1,2,3,4}Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

⁵Nongmachap School, Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 2

⁵Corresponding author, e-mail: naruepond.wara@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ สำรวจความต้องการการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลบุคลากรในชุมชน จำนวน 100 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง ใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าเฉลี่ยร้อยละและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่าชุมชนมีความต้องการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในหลายด้าน เช่น แสดงให้เห็นว่า ชุมชนมีความต้องการพัฒนาศูนย์การนำเสนอประวัติศาสตร์ของชุมชนในทุกประเด็นในระดับมากที่สุด ศูนย์การนำเสนอศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนการนำเสนอสินค้าหัตถกรรมของชุมชน ศูนย์การนำเสนออาหารของชุมชน ศูนย์การนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ศูนย์การดูแลนักท่องเที่ยวการบริการขนส่งสาธารณะ ศูนย์การเสนอขายและการต่อรองราคาสินค้าและบริการต่างๆ ภายในชุมชน ศูนย์การสื่อสารเพื่อให้บริการด้านความปลอดภัยภายในชุมชน และศูนย์การช่วยเหลือนักท่องเที่ยวขณะเกิดเหตุต่างๆ

คำสำคัญ : ศูนย์การเรียนรู้, กลุ่มชาติพันธุ์, ปกากะญอ

Abstract

This research aims to explore the needs surveying the needs for the development of a learning center for the Pga K'nyau ethnic group. This research is a quantitative research using a questionnaire to collect information on 100 people in the community using

purposive sampling. Means and standard deviations were used to analyze the data. The results show that the community has a desire to develop a learning center for the Pga K'nyau ethnic group in many aspects such as shows that the community has the highest level of need to develop a center for presenting community history on all issues, center for presenting community arts and culture, presenting community handicraft products, community food presentation center for presenting tourist attractions within the community, viewing and tourist center public transport services, a center for offering and negotiating prices for various goods and services within the community, communication center to provide safety services within the community and tourist assistance centers during various incidents.

Keywords: learning center, ethnic group, the Pga K'nyau.

บทนำ

การพัฒนาประเทศในระยะ 6 ทศวรรษที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ จนขาดความสมดุลและขาดบูรณาการ เกิดการกระจุกตัวของความมั่งคั่งและโอกาสอันนำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำในสังคมและเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ยั้งคิด จึงเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน อันนำไปสู่ความขัดแย้งและความไม่มั่นคงทางการเมือง บั่นทอนศักยภาพการพัฒนาของประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนั้น การพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณภาพที่มีความมั่นคงและยั่งยืน จึงเป็นโจทย์ท้าทายทางสังคมที่ต้องอาศัยองค์ความรู้จากการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์ โดยมุ่งยกระดับความมั่นคงของมนุษย์ (โดยเฉพาะความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมของพลเมือง) ความเสมอภาคทางสังคม การยอมรับเป็นสมาชิกในสังคมที่มีสิทธิเสมอภาค (ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในมิติต่างๆ เช่น ชาติพันธุ์ ศาสนาและความเชื่อ ความคิดทางการเมือง ฯลฯ) และการเสริมพลังทางสังคม เพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีกลุ่มคนหลายเผ่าพันธุ์หลายวัฒนธรรมอาศัยอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานาน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่บนพื้นที่สูงหรือที่เรียกกันว่าชาวไทยภูเขา ได้แก่ ปกาเกอญอ ม้ง ละว้า เมี่ยน อาข่า ลีซู เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงหรือชนเผ่าเหล่านี้ เป็นกลุ่มคนที่มีความผูกพัน และเคารพทะนุถนอมต่อแผ่นดิน ป่าไม้ สายน้ำ และชุมชน เป็นผู้ใช้ชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติ มีความเข้าใจ และได้สั่งสมความรู้เกี่ยวกับเรื่องป่าไม้ น้ำ จนกลายเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ที่เรียกตนเองว่า “ปกาเกอญอ” มีเอกลักษณ์การดำรงความเป็นเผ่าพันธุ์ได้เนื่องจากการปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง การดำรงชีวิตอยู่กับป่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง มีความสัมพันธ์กับดิน-น้ำ-ป่า มาอย่างยาวนาน มีภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศน์ จากวิถีชีวิตที่มีความเรียบง่าย การปฏิบัติตามจารีต ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีมาอย่างสืบเนื่องต่อๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่น จากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การ

พัฒนาของภาครัฐเข้าสู่ชุมชนในปัจจุบัน ทำให้เกิดผลกระทบวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่จะต้องปรับตัวตามกระแสการพัฒนาที่หลั่งไหลเข้ามาในชุมชน คนกะเหรี่ยงที่เคยมีเอกลักษณ์วิถีการดำรงชีพที่โดดเด่น ในเรื่องประเพณีวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุดมการณ์ ความเชื่อและวิถีคิดตามประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของคนกะเหรี่ยงมาโดยตลอดก็มีอันต้องผันแปรหรือค่อยๆ สูญหายไปจากชุมชน อำเภอกลายาพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกอำเภอหนึ่งที่มีความเข้มแข็งในเรื่องของความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูงอีกทั้งประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 95 เป็นกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) สะท้อนโครงสร้างทางสังคมของชาวกะเหรี่ยงถือว่าเป็นโครงสร้างที่เข้มแข็งทางด้านความสัมพันธ์ทางด้านเชื้อชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างทางด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวให้ชาวปกากะญอรวมตัวกันเป็นเอกภาพทางด้านความคิดและวิถีชีวิต

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเพื่อยกระดับความเป็นชุมชนน่าอยู่ (Smart Community) ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นการเก็บรวบรวมความหลากหลายทางด้านคติความเชื่อและเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ของประชาชนดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางภูมิปัญญาชาติพันธุ์ให้เป็นภูมิปัญญาของชาติ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งการศึกษาของนักวิชาการในประเทศและต่างประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อสำรวจความต้องการการสร้างศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย จำนวน 100 คน โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลสำรวจความต้องการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยลักษณะคำถามเป็นแบบวัดประเมินค่า (Rating Scale) โดยมีการตรวจสอบความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงของแบบสอบถามด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา

(Cornbrash's Alpha Coefficient) ซึ่งผลที่ได้ของค่า Alpha อยู่ที่ 0.718 ถือเป็นค่าที่สามารถนำแบบสอบถามไปใช้ได้จริง

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดต่อทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวม ข้อมูลเพื่อการวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ถึงผู้นำชุมชน เพื่อขอรวบรวมข้อมูลจาก กลุ่มตัวอย่าง จากนั้นผู้วิจัยจัดเตรียมแบบสอบถาม และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย ตนเอง หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว นำมาตรวจสอบความถูกต้องและนำมาวิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่ได้จากแบบสอบถามสามารถสรุปได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 เพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	21	21.00
หญิง	79	79.00
รวม	100	100.00

จากตารางที่ 1 เพศ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 79.00 และเพศชายมีจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 21.00

ตารางที่ 2 อายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ	อันดับ
น้อยกว่า 20 ปี	5	5	5
20-30 ปี	17	17	4
31-40 ปี	38	38	1
41-50 ปี	21	21	2
มากกว่า 50 ปี	19	19	3
รวม	100	100.00	

จากตารางที่ 2 อายุ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่ในกลุ่มมากที่สุดร้อยละ 38 มีอายุ 31-40 ปี รองลงมาร้อยละ 21 มีอายุ 41-50 ปี นอกนั้นจะมีกระจายกันอยู่ในกลุ่มอื่นๆ เช่น มากกว่า 50 ปี, 20-30 ปี และน้อยกว่า 20 ปี

ตารางที่ 3 การศึกษา

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่าปริญญาตรี	83	83.00
ปริญญาตรี	17	17.00
รวม	100	100.00

จากตารางที่ 3 การศึกษา พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 83 และ ร้อยละ 17 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี

ตารางที่ 4 อาชีพ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ	อันดับ
นักเรียน/นักศึกษา	3	3.00	4
ข้าราชการ	7	7.00	3
พนักงานรัฐ	11	11.00	2
เกษตรกร	79	79.00	1
รวม	100	100.00	

จากตารางที่ 4 อาชีพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 79 ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพหลักของประชากรในท้องถิ่น รองลงมาประกอบอาชีพพนักงานของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 11 และข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา ตามลำดับ

ตารางที่ 5 หน้าที่ในชุมชน

เพศ	จำนวน	ร้อยละ	อันดับ
กลุ่มท่องเที่ยว	31	31.00	2
กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน	50	50.00	1
กลุ่มโฮมสเตย์	19	19.00	3
รวม	100	100.00	

จากตารางที่ 4 อาชีพ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ในชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีมีหน้าที่เกี่ยวกับกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมา มีหน้าที่ด้านการท่องเที่ยวในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 31 และกลุ่มผู้ประกอบการโฮมสเตย์ คิดเป็นร้อยละ 19

ตอนที่ 2 ความต้องการการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

ตารางที่ 6 ความต้องการการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

หัวข้อ	$\bar{x}$	S.D.	อันดับ
1. ศูนย์การนำเสนอประวัติศาสตร์ของชุมชนศูนย์	4.78	.439	1
2. ศูนย์การนำเสนอศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน	4.75	.500	2
3. ศูนย์การนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน	4.72	.514	4
4. ศูนย์การนำเสนออาหารของชุมชน	4.73	.509	3
5. ศูนย์การนำเสนอสินค้าหัตถกรรมของชุมชน	4.69	.525	5
6. ศูนย์การช่วยเหลือนักท่องเที่ยวขณะเกิดเหตุต่าง ๆ	4.20	1.024	8
7. ศูนย์การดูแลนักท่องเที่ยว	4.72	.514	4
8. ศูนย์การเสนอขายและการต่อราคาสินค้าและบริการต่างๆ ภายในชุมชน	4.63	.597	6
9. ศูนย์การสื่อสารเพื่อให้บริการด้านความปลอดภัยภายในชุมชน	4.41	.975	7
10. ศูนย์การบริการขนส่งสาธารณะภายในชุมชน	4.72	.494	4

จากการสำรวจความต้องการความต้องการการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอแสดงให้เห็นว่า ชุมชนมีความต้องการพัฒนาศูนย์การนำเสนอประวัติศาสตร์ของชุมชน ศูนย์ในทุกประเด็นในระดับมากที่สุด มีความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Cronbach's Alpha) = .718 โดยสามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดได้ดังนี้ ศูนย์การนำเสนอศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน การนำเสนอสินค้าหัตถกรรมของชุมชน ศูนย์การนำเสนออาหารของชุมชน ศูนย์การนำเสนอแหล่งท่องเที่ยว

ภายในชุมชน ศูนย์การดูแลและนักท่องเที่ยวการบริการขนส่งสาธารณะ ศูนย์การเสนอขายและการต่อรองราคาสินค้าและบริการต่างๆ ภายในชุมชน ศูนย์การสื่อสารเพื่อให้บริการด้านความปลอดภัยภายในชุมชน และศูนย์การช่วยเหลือนักท่องเที่ยวขณะเกิดเหตุต่างๆ

องค์ความรู้ใหม่

ผลจากการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปองค์ความรู้วิจัยที่ได้รับ ดังต่อไปนี้

การสำรวจความต้องการความต้องการการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ทำให้เกิดการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่เกิดจากความต้องการของชุมชนท่องเที่ยว โดยศูนย์ดังกล่าวได้รับการออกแบบขึ้นจากการศึกษาบริบทชุมชนเฉพาะทำให้ชุมชนเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการพัฒนาด้านที่ตรงกับความต้องการของตนเอง

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัย มีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณถึงบริบทชุมชนข้อมูลทั่วไปและการสำรวจความต้องการความต้องการการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ได้ดังนี้

บุคลากรชุมชนมีความต้องการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงที่มีอายุ 31-40 ปี และมีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่และมีหน้าที่ในชุมชนที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ในชุมชน การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ พบว่าคุณค่าและอิทธิพลของศูนย์การเรียนรู้ที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ในด้านการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคนิคด้านการผสมผสานเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น มีกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในสังคม การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกองทุนและธุรกิจชุมชน มีประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ สายันต์ ไพเราะญจิตร ได้กล่าวถึงมรดกทางวัฒนธรรมว่าเป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงออกถึงรากฐานและความเป็นมาของชาติบ้านเมืองซึ่งสมควรที่จะช่วยกันดูแลรักษาไว้ ให้เป็นมรดกชาติเพื่อนำมาใช้ประโยชน์และให้คนในโลกได้ชื่นชม ดังนั้น คุณค่าของมรดก ทางวัฒนธรรมจึงไม่ได้อยู่ที่ลักษณะทางกายภาพเท่านั้น แต่อยู่ที่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมนั้นด้วย โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับชุมชนในแง่ของจิตใจและวิญญาณซึ่งอาจสรุปลักษณะสำคัญของสิ่งซึ่งสมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประกอบด้วย 1) ให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์วิชาการหรือศิลปะ 2) แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของวิถีชีวิตของกลุ่มชนและสังคมที่ได้มีการสืบทอดกันมา 3) มีรูปแบบดั้งเดิมสามารถสืบค้นถึงที่มาในอดีตได้ 4) มีลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่น และ 5) หากไม่มีการอนุรักษ์ไว้จะสูญหายไปนั่นเอง

ศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ การเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ความสามัคคีของคณะกรรมการ การจัดงบประมาณเพื่อดูแลและพัฒนา จัดหาบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน สนับสนุนการดำเนินงาน การติดตามและประเมินการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับ บุญส่ง บุญเทศ ที่กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้ คือสถานที่ที่มีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ มีบริการสื่อการเรียนการสอนตามความต้องการของผู้เรียน มีการจัดกระบวนการเรียนการสอนและมีบุคลากรอำนวยความสะดวก มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนให้กว้างขวางทั่วถึงและครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยกิจกรรมต่างๆ จะสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชนและทันต่อความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ให้ชุมชน ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีชีวิต การตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน การส่งเสริมให้มีการพัฒนาและนำนวัตกรรมมาใช้ การเชื่อมโยงองค์ความรู้จากภายนอก แสวงหา, ฐานข้อมูลภาคีเครือข่าย สร้างแรงจูงใจให้เกิดการร่วม มีการระดมการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และมีเครือข่ายสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับ สุกฤตดา จันทรวิมล ได้ระบุว่าศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นแหล่งการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ประชาชนสามารถใช้บริการค้นคว้าหาความรู้และยังเป็นสถานที่ที่ประชาชนได้มีโอกาสจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนตามความต้องการ

ศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเป็นการถ่ายทอดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้เกิดประโยชน์ในด้านการพัฒนางาน ด้านการพัฒนาคน ด้านการสร้างองค์ความรู้ และด้านการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับ วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนา ควรประกอบด้วย

1) การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน เป็นแหล่งวิทยาการที่มีคุณค่าต่อบุคคลและสังคมเป็นอย่างยิ่ง ภูมิปัญญาชาวบ้านประกอบด้วยภูมิปัญญาของผู้รู้ วัฒนธรรมและความรู้ของชุมชน ซึ่งได้รับการสั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อมา

2) การจัดกลุ่มสนใจ เป็นการจัดการศึกษาตามสภาพปัญหา ความต้องการและความสนใจที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย

3) กลุ่มเสวนาหรืออภิปราย เป็นการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกัน และต้องการแสดงความคิดเห็นโดยการเปิดเวทีคุย วิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องนั้นๆ อย่างเสรี และเป็นประชาธิปไตยต่อสาธารณชน เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ

4) กิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรม เป็นรูปแบบพิธีการที่กระทำสืบทอดจากบรรพบุรุษเป็นเวลานาน จนกลายเป็นจารีตประเพณี และอนุรักษ์ต่อกันไป เช่น การรดน้ำดำหัวในประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

5) พ่อแม่สอนลูก เป็นรูปแบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่ชัดเจนที่สุด เกิดขึ้นตามธรรมชาติและจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

6) การเรียนรู้จากประสบการณ์ของกลุ่มอาชีพ เช่น การทำขนมพูนสมุนไพรจากผู้ชำนาญการ เป็นต้น

7) การเข้าค่าย เป็นกิจกรรมที่นักเรียน นักศึกษามีความสนใจที่จะเรียนรู้ในศาสตร์แขนงใดแขนงหนึ่งร่วมกัน และมีวัตถุประสงค์เพื่อไปอยู่ร่วมกันและศึกษาในเรื่องนั้นๆ เช่น การเข้าค่ายวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

8) คอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ เป็นการสื่อสารที่ให้ความรู้อย่างฉับไวสามารถนำมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ทั้งในการจัดการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยได้เป็นอย่างดี

ศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเป็นแหล่งบริการข้อมูลประวัติศาสตร์ แหล่งบริการข้อมูลประวัติศาสตร์ควรประกอบด้วย คน องค์ความรู้ สถานที่ และโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับการสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่กล่าวถึงรูปแบบการให้บริการแหล่งเรียนรู้ว่าควรมีรูปแบบ ดังนี้

1) อาคาร เป็นเอกเทศ แบ่งสัดส่วนของพื้นที่ทำงาน พื้นที่เก็บข้อมูลข่าวสารความรู้ พื้นที่บริการความรู้ Internet ชุมชน และ Website

2) ปราชญ์ มีการจัดทำทะเบียนปราชญ์ชาวบ้าน มีบทเรียนที่จัดทำไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ปราชญ์แสดงตนชัดเจน มีศักยภาพในการถ่ายทอด

3) สาระ มีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ครบถ้วน หลายรูปแบบ

4) องค์กร มีกรรมการ มีวาระดำรงตำแหน่ง มีแผนงาน มีระเบียบ กติกา

5) กิจกรรม มีกิจกรรมจัดการความรู้ครบวงจร มีกิจกรรมจัดการเรียนรู้

6) รูปแบบกิจกรรม มีส่วนจัดแสดงความรู้แบบถาวร บางส่วนอาจจัดแสดงความรู้เป็นครั้งคราว มีการฝึกฝนอบรม มีการนำทัศนศึกษา มีการเสวนา/อภิปราย/สัมมนา และมีการเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

เอกสารอ้างอิง

การสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.wiangphangkham.go.th/image/1206771081/2>, (20 กันยายน 2566).

บุญส่ง บุญเทศ. (2543). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมุกดาหาร. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา.(2545). การพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียนคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการทำงานเป็นทีมในรายวิชา
พระพุทธศาสนาด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรม
ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

Developing Academic Achievement and Teamwork Skills in the Buddhism
Subject with the Moral Tree Learning Activity Together with the
Cooperative Learning Management

¹พระครูใบฎีกาณัฐกิต มหิสรุ (อนรุรักษตระกูล), ²ปาริณันท์ ปางทิพย์อำไพ

¹Phrakrubaidika Natthakit Mahissaro (Anuruktrakoon), ²Parinun Pangthipampai

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2}Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author, e-mail: natthakit_liang@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา พระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (2) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนวัดสังฆราชาวาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์สถิติทดสอบค่าที (t-test for dependent)

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ หลังเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ($t = 37.28$, $df = 11$, $p = 0.000$) 2) นักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ หลังเรียนมีทักษะการทำงานเป็นทีมสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ($t = 22.24$, $df = 11$, $p = 0.000$)

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ, กิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรม, ทักษะการทำงานเป็นทีม, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

This research article has two objectives: (1) to compare the academic achievement in the Buddhism subject of Secondary 1 students both before and after learning with the Moral Tree learning activity together with the cooperative learning management (2) To compare teamwork skills of Secondary 1 students both before and after learning with the Moral Tree learning activity together with the cooperative learning management. This is a quantitative research. The sample group that used in this research were Secondary 1 students in the second semester of the academic year 2022 at Wat Sangkharachavas School under the Singburi Primary Educational Service Area Office, by derived from specific selection. The research tools were learning management plans, the Moral Tree learning activities together with the cooperative learning management. Academic achievement test and assessment teamwork skills. The statistics that used in analyzing the data was analyzing statistics t-test.

The results of the research were as follow: 1) Students who received the Moral Tree learning activity together with the cooperative learning management. After learning, the learning achievement was significantly higher than before learning at the .05 level. ($t = 37.28$, $df = 11$, $p = 0.000$) 2) Students who received the Moral Tree learning activity together with the cooperative learning management. After learning, teamwork skills were significantly higher than before learning at the .05 level. ($t = 22.24$, $df = 11$, $p = 0.000$)

Keywords: The cooperative learning management, The Moral Tree learning activity, Teamwork skills; Academic achievement.

บทนำ

การศึกษาในปัจจุบันยังคงใช้วิธีการกระบวนการเรียนการสอนแบบเดิม กล่าวคือ เน้นการอภิปรายเป็นหลักเพื่อให้นักเรียนอ่าน จดและท่องจำ ซึ่งเป็นการสอนแบบเน้นเนื้อหา จากสภาพปัญหาดังกล่าวเป็นการไม่เน้นให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เพราะมุ่งเน้นการท่องจำมากกว่าลงมือปฏิบัติ ขาดการแสวงหาความรู้ ขาดปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ครู ชุมชนและสิ่งแวดล้อม ขาดการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น (คะเนยะ อ่อนนาง, 2561) ด้วยเหตุนี้การเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการติดต่อสื่อสารสร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ครู อีกทั้งมนุษย์มีความผูกพันกับสังคมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งมนุษย์จะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ให้ความเคารพ นอบน้อมกัน ไม่ว่าทางใดก็ตาม มนุษย์นั้นถือได้ว่าเป็นสัตว์สังคม เป็นคำกล่าวของ อริสโตเติล นักปรัชญาชาวกรีกโบราณ มนุษย์จะมีความสุขหรือเสื่อมลง ขึ้นอยู่กับสถาบันทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา เป็นต้น (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2564)

ในยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการสื่อสารอย่างรวดเร็ว มีการแข่งขันสูงทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ และเศรษฐกิจ จึงต้องเตรียมคนรุ่นใหม่ให้มีทักษะที่จำเป็นพร้อมดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (ศิริพร อนุสรา และคณะ, 2565) ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) (เรวดี ศรีสุข, 2562) เป็นกระบวนการเรียนที่เน้นกลุ่ม การมีส่วนร่วมของผู้เรียน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้เรียนจะทำงานกันเป็นทีมเพื่อให้ได้คำตอบในการเรียนรู้ โดยเน้นการใช้กลไกการวิเคราะห์กลุ่มและการไตร่ตรองความรู้สึกของตน ให้ผู้เรียนมีเหตุผล มีความพร้อมในการอธิบายและประเมินตนเองเพื่อพัฒนา การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนใช้ ความสามารถเฉพาะตนและศักยภาพในตนเอง ร่วมมือกันแก้ปัญหาต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จได้ โดยที่สมาชิกในกลุ่มตระหนักรู้ว่า แต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ดังนั้น ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มต้องรับผิดชอบร่วมกัน สมาชิกจะมีการพูดคุยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันและอีกประการหนึ่ง คือ การที่นักเรียนรู้สึกถึงคุณค่าของตนเองเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะว่า นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งแต่ละคนจะมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของกลุ่ม และเมื่อประสบผลสำเร็จในการทำงานหรือความเข้าใจกับเนื้อหาวิชาแล้ว จะเพิ่มความสนใจในการทำกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลให้นักเรียนรู้สึกถึงคุณค่าของตนเองในชั้นเรียน

โรงเรียนวัดสังฆราชาวาส สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี โรงเรียนนี้เดิมชื่อ “โรงเรียนประชาบาล ตำบลบ้านใหม่ 1 วัดสังฆราชาวาส” เริ่มก่อตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ. 2441 จัดสอนชั้นมูลศึกษาและประถมศึกษา ดำรงอยู่ด้วยงานอะไรไม่มีหลักฐานปรากฏ ครั้นเมื่อ พ.ศ. 2466 นายอำเภอบางพุทรา จึงประกาศตั้งเป็นโรงเรียนประชาบาล ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 ดำรงอยู่ได้ด้วยเงินศึกษาพลีชื่อว่า “โรงเรียนประชาบาลวัดสังฆราชาวาส ตำบลบ้านใหม่” พ.ศ. 2475 ทางราชการได้ประกาศยกเลิกภาษีศึกษาพลี ทางรัฐจึงได้งบประมาณให้เรียกว่าเงินอุดหนุน โรงเรียนประชาบาล เปิดเรียนครั้งแรกจนถึง พ.ศ. 2474 มีชั้นมูลศึกษาถึงชั้นประถม 2 พ.ศ. 2475 จัดการศึกษา สอนตั้งแต่ชั้น ป. 1-ป. 4 และประถมสายวิสามัญชั้น ป.5-ป.6 พ.ศ. 2480 ทางราชการเปลี่ยนระบบการศึกษาระดับประถมศึกษาให้มีชั้นมูลถึงชั้น ป.4 ครั้นเมื่อประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 จึงจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษาตอนต้น ป.1-ป.4 ระดับประถมศึกษาตอนปลายมีชั้น ป. 5-ป. 7 เมื่อประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 จึงจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นระดับเดียว เปิดสอนตั้งแต่ชั้น ป. 1-ป. 6 จนถึงปัจจุบัน แต่เพื่อเปิดโอกาสให้การศึกษาแก่ประชาชนในชนบท กระทรวงศึกษาธิการจึงมีนโยบายให้โรงเรียนที่มีความพร้อมเปิดสอนชั้นเด็กเล็กเพิ่มขึ้น 1 ชั้น

ผู้วิจัยได้มีโอกาสปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา จึงมีความสนใจที่จะนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา อันจะส่งผลให้นักเรียนได้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการทำงานเป็นทีม โดยนักเรียนจะต้องร่วมมือกันเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น ตามเกณฑ์ที่กำหนดและปลูกฝังคุณลักษณะ คุณธรรม จริยธรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต จึงทำให้มี

การจัดทำวิจัยในชั้นเรียน เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการทำงานเป็นทีม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้อุณหภูมิธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสังฆราชาวาส

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา พระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้อุณหภูมิธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้อุณหภูมิธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีการออกแบบการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนวัดสังฆราชาวาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี จำนวน 36 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนวัดสังฆราชาวาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยใช้เกณฑ์การพิจารณา คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนน้อยกว่าระดับปานกลาง ซึ่งมีนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 12 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการทดลอง ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้อุณหภูมิธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ จำนวน 6 แผน มีค่าความเหมาะสมของแผนระหว่าง 4.64 - 4.89 ซึ่งมีความเหมาะสมมากที่สุด
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่าดัชนีความสอดคล้องของคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (item objective congruence: IOC) ระหว่าง 0.67-1.00 ค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.43-0.70 ค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.35-0.50 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ .77 ส่วนแบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม มีค่าดัชนีความสอดคล้องข้อคำถามกับลักษณะพฤติกรรม (item objective congruence: IOC) ระหว่าง 0.6-1.00 ค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.20-0.66 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.93

การสร้างเครื่องมือ

1. แผนการจัดการเรียนรู้

1.1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร รวมทั้งหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)

1.2 สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ตามองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้

ขั้นที่ 1 กระตุ้นความสนใจ

1) ครูให้นักเรียนดูภาพเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 แล้วให้นักเรียน ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่กำหนด และครูอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเนื้อหาของหลักธรรม

ขั้นที่ 2 สำรวจค้นหา

2) ครูให้นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น 4 กลุ่มและแต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาความรู้เรื่องสังคหวัตถุ 4 และร่วมกันคิดแนวทางการปฏิบัติตนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบไปด้วย (1) ทาน คือ การให้ การเสียสละ และการแบ่งปัน (2) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน (3) อตถจริยา คือ การสงเคราะห์เพื่อประโยชน์ผู้อื่น (4) สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ โดยแบ่งหน้าที่ในการศึกษาให้สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มตามความเหมาะสม

ขั้นที่ 3 อธิบายความรู้

3) สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มอธิบายความรู้ เรื่องสังคหวัตถุ 4 ที่ได้จากการศึกษาให้เพื่อนในกลุ่มฟัง ผลัดกันซักถามข้อสงสัย และอธิบายจนทุกคนมีความเข้าใจชัดเจนตรงกันจากหนังสือเรียนโดยแบ่งหน้าที่ในการศึกษาให้สมาชิกตามความเหมาะสม

4) ครูอธิบายความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ให้นักเรียนฟังเพิ่มเติม

ขั้นที่ 4 ขยายความเข้าใจ

5) ครูให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างการปฏิบัติตนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในการปฏิบัติตนต่อครอบครัวและสังคม

6) ครูจัดกิจกรรมต้นไม้คุณธรรม (สังคหวัตถุ 4) เพื่อบันทึกความดีโดยให้นักเรียนได้ตัดกระดาษเป็นรูปใบโพธิ์คนละ 4 ใบ และตกแต่งระบายสี เมื่อนักเรียนแต่ละคนเมื่อเข้าใจเรื่องสังคหวัตถุ 4 แล้วให้เขียนข้อความลงในใบโพธิ์ที่นักเรียนทำโดยบันทึก ความดีที่จะตั้งใจทำตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยใช้สีเป็นสัญลักษณ์ในใบโพธิ์กระดาษที่นักเรียนประดิษฐ์ ดังนี้ ทาน-สีเหลือง ปิยวาจา-สีเขียว อตถจริยา-สีม่วง สมานัตตตา-สีฟ้า

ขั้นที่ 5 ตรวจสอบผล

7) ครูตรวจสอบผลงานนักเรียนที่เขียนลงในใบโพธิ์กระดาษที่นักเรียนประดิษฐ์ขึ้นพร้อมอธิบายและชี้แนะเพิ่มเติม

8) ครูให้นักเรียนนำไปโพธิ์ไปติดลงบนต้นไม้คุณธรรม เพื่อบรรวบรวมความดีที่นักเรียนคิดจำทำ เพื่อแสดงให้เห็นและนักเรียนเกิดแรงบันดาลใจในการทำความดี

9) ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้เรื่อง สังคหวัตถุ 4 โดยสุมตัวแทนของนักเรียนออกมา แสดงความคิดเห็นหน้าชั้นเรียน

10) ครูเน้นย้ำนักเรียนให้เห็นถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4

1.3 นำแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่สร้างไปเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ซึ่งเป็นครูวิทยฐานะ ระดับชำนาญการขึ้นไป เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และนำมาหาค่า ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) (อิทธิพิพัทธ์ สุวทันพรกุล, 2561)

เห็นว่าสอดคล้อง ให้คะแนน +1

ไม่แน่ใจ ให้คะแนน 0

เห็นว่าไม่สอดคล้อง ให้คะแนน -1

โดยใช้สูตรการหาค่า IOC คือ $IOC = \frac{\sum R}{N}$

IOC หมายถึง ค่าดัชนีความสอดคล้อง

$\sum R$ หมายถึง ผลรวมของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

N หมายถึง จำนวนของผู้ทรงคุณวุฒิ

และพิจารณาความถูกต้อง ความสอดคล้องระหว่างรูปแบบ การจัดการเรียนรู้กับจุดประสงค์ การเรียนรู้ เนื้อหา ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ และตรวจสอบความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้มุขธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยกำหนดค่าดัชนี IOC มากกว่า หรือเท่ากับ 0.5 หมายความว่า ข้อคำถามนั้นวัดได้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการนำไปใช้ได้ และค่าดัชนี IOC น้อยกว่า 0.5 หมายความว่า ข้อคำถามนั้นวัดได้ไม่สอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการนำไปใช้ไม่ได้ โดยได้ค่าดัชนี IOC อยู่ระหว่าง 0.6-1.0 ถือว่าสอดคล้องกับเนื้อหา

1.4 ปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้มุขธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

2. แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานแนวคิด ทฤษฎี เอกสารเกี่ยวกับแบบทดสอบ การสร้าง แบบทดสอบ รวมทั้งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)

2.2 สร้างแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ

2.3 นำแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สร้างเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ซึ่งเป็นครูวิทยฐานะ ระดับชำนาญการขึ้นไป เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยพิจารณาความ สอดคล้องของคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (item objective congruence: IOC)

2.4 นำแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดลอง ใช้กับนักเรียนที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาความ

ยากง่ายรายข้อ (p) ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ จากนั้นนำแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มาจัดพิมพ์และนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงกับตัวอย่าง

3. แบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม

3.1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทักษะการทำงานเป็นทีม องค์ประกอบทักษะการทำงานเป็นทีม

3.2 สร้างแบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม โดยให้คะแนนแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับจากพฤติกรรมมากที่สุดถึงพฤติกรรมน้อยที่สุด (พิชิต ฤทธิ์จัญญ, 2564) นำแบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม ไปตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของภาษาและเนื้อหาที่ใช้โดยเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญทางการสอน วิทยฐานะระดับชำนาญการขึ้นไป เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยพิจารณาความสอดคล้องของคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (item objective congruence: IOC)

3.3 นำแบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีมไปทดลองใช้กับผู้เรียนที่มีคุณสมบัติเหมือนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 - 40 คน เพื่อวิเคราะห์อำนาจจำแนกรายข้อ (r) และความเชื่อมั่น (Reliability) ทั้งฉบับ โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha method) เพื่อมาปรับปรุงจนเป็นฉบับสมบูรณ์ และจัดพิมพ์นำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

ระยะเวลาการวิจัย

ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลองคือ ภาคเรียนที่ 2 ปี การศึกษา 2565 ระหว่างเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม พ.ศ.2565 โดยใช้เวลาดทดลองทั้งหมด จำนวน 8 คาบ คาบละ 50 นาที แบ่งเป็นการจัดการเรียนรู้จำนวน 6 คาบ ประเมินทักษะการทำงานเป็นทีมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน จำนวน 1 คาบ และประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน จำนวน 1 คาบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โดยผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้เวลาในการทดลองทั้งหมดจำนวน 8 คาบ คาบละ 50 นาที โดยแบ่งเป็นการจัดการเรียนรู้จำนวน 6 คาบ ประเมินทักษะการทำงานเป็นทีมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน จำนวน 1 คาบ และประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน จำนวน 1 คาบ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา พระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้อุณหภูมิร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้การวิเคราะห์สถิติทดสอบค่าที (t-test for dependent)

2. การเปรียบเทียบทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้การวิเคราะห์สถิติทดสอบค่าที (t-test for dependent)

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนอยู่ระหว่าง 1.00 - 8.00 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.92 ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนอยู่ระหว่าง 13.00 - 19.00 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 16.92 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.78 เมื่อพิจารณาการแจกแจงของข้อมูลพบว่ามีความแตกต่างจากโค้งปกติเพียงเล็กน้อย และเมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ พบว่า นักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 37.28$, $df = 11$, $p = 0.000$) แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

คะแนน	<i>n</i>	$\bar{x}$	S.D.	<i>t</i>	df	p - value
ก่อนทดสอบ	12	4.67	1.92	37.28*	11	0.000*
หลังทดสอบ	12	16.92	1.78			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 05.

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบทักษะการทำงานเป็นทีมก่อนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ พบว่านักเรียนมีทักษะการทำงานเป็นทีมก่อนเรียนอยู่ระหว่าง 76.00 - 88.00 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 81.75 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 4.61 ส่วนทักษะการทำงานเป็นทีมหลังเรียนอยู่ระหว่าง 110.00 - 115.00 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 112.5 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.73 เมื่อพิจารณาการแจกแจงของข้อมูลพบว่ามีความแตกต่างจากโค้งปกติเพียงเล็กน้อย และเมื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานเป็นทีมก่อนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ พบว่านักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือมีทักษะการทำงาน

เป็นทีมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 22.24$, $df = 11$, $p = 0.000$) แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการทำงานเป็นทีมก่อนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

คะแนน	n	$\bar{x}$	S.D.	t	df	p - value
ก่อนทดสอบ	12	112.50	4.61	22.24*	11	0.000*
หลังทดสอบ	12	81.75	1.73			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05.

อภิปรายผลการวิจัย

เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า นักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ หลังเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ($t = 37.28$, $df = 11$, $p = 0.000$) ทั้งนี้เพราะ กิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ นั้น เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนร่วมมือกันคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สืบค้นข้อมูล และสื่อสารกันภายในกลุ่มเพื่อให้ได้องค์ความรู้ในการนำหลักธรรมมาใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สาเหตุของพฤติกรรมต่างๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6-60 ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้น มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง และได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้น โดยแบ่งต้นไม้จริยธรรม ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ ดอกและผลไม้บนต้น ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่าง ขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ (1) เหตุผลเชิงจริยธรรม (2) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง (3) ความเชื่ออำนาจในตน (4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (5) ทศนคติ คุณธรรมและค่านิยม ส่วนที่สาม ได้แก่ รากของต้นไม้ ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน คือ (1) สติปัญญา (2) ประสบการณ์ทางสังคม (3) สุขภาพจิต ดังนั้น บุคคลจึงควรมีการตรวจสอบจริยธรรมของตัวเองอยู่ตลอดเวลา การบันทึกกิจกรรมที่ได้กระทำแต่ละวันทำให้ได้ข้อมูล เพื่อใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งการบันทึกข้อมูลการปฏิบัติหรือกิจกรรมที่ได้กระทำเสมือนการปฏิบัติธรรมโดยวิธีนั่งสมาธิ เพราะในขณะที่จิตกำลังทบทวนสิ่งที่ได้กระทำ เสมือนเป็นการพิจารณาตัวเอง พิจารณาการกระทำดีและไม่ดี ในขณะที่จิตพิจารณาก็จะเกิดสมาธิ และเมื่อได้พิจารณา

ตนเองแล้ว ก็สามารถเข้าใจตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ ซึ่งเป็นเสมือนเกิดปัญญาในการนำพาชีวิตผ่านพ้นทุกข์ได้ (วุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์ และคณะ, 2561)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า นักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้อุณหภูมิร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ หลังเรียนมีทักษะการทำงานเป็นทีมสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ($t = 22.24$, $df = 11$, $p = 0.000$) ทั้งนี้ เพราะ ขณะที่นักเรียนทำงานร่วมกัน ได้แสดงแนวคิด ทักษะคิด เป้าหมาย พฤติกรรมในการทำงานเป็นทีม การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ความร่วมมือร่วมใจ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนบรรลุตามเป้าหมายเดียวกัน ตามที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นวิธีที่ผู้เรียน ทำการแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความสำคัญต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของกลุ่ม เพื่อบรรลุเป้าหมายสมาชิกทุกคนจึงช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้เกิดการเรียนรู้และแก้ปัญหาครุไม่ใช้เป็นแหล่งความรู้ที่คอยป้อนแก่นักเรียน แต่จะมีบทบาทเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือจัดหาและชี้แนะ แหล่งข้อมูลในการเรียนตัวนักเรียนเองจะเป็นแหล่งความรู้ซึ่งกันและกัน (เรวดี ศรีสุข, 2562)

องค์ความรู้ใหม่

การเรียนในรายวิชา พระพุทธศาสนา จะทำให้เกิดประสิทธิภาพต่อองค์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้อุณหภูมิร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นตัวแปรสำคัญในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเพิ่มทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียน แสดงให้เห็นว่าการเรียนที่ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงสอดคล้องกับวิถีชีวิต การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น ย่อมเป็นการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้มีความรู้ มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีหลักในการคิดพิจารณาตามแนวทางของศาสนา เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา พระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้อุณหภูมิร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ พบว่า หลังเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และเมื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้อุณหภูมิร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือการเรียนรู้แบบร่วมมือ พบว่า หลังเรียนมีทักษะการทำงานเป็นทีมสูงกว่าก่อนเรียน

ภาพประกอบ 1 ตัวอย่างผลงานจากกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง สังคหวัตถุ 4
ที่มา: (<https://www.canva.com/>)

บทสรุป

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการทำงานเป็นทีม ในรายวิชาพระพุทธศาสนาด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นวิจัยในชั้นเรียน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนวัดสังฆราชवास สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี ผลการวิจัย พบว่า

1. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา พระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ พบว่า หลังเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ($t = 37.28$, $df = 11$, $p = 0.000$)

2. การเปรียบเทียบทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้คุณธรรมร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ พบว่า หลังเรียนมีทักษะการทำงานเป็นทีมสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ($t = 22.24$, $df = 11$, $p = 0.000$)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้อุณหภูมิร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ควรใช้เวลาให้เหมาะสม เนื่องจากขั้นตอนการจัดทำใบโพธิ์ การตกแต่งต้นไม้อุณหภูมิรวมไปถึงการสรุปและอภิปรายหน้าชั้นเรียน นักเรียนต้องใช้การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานในการพัฒนาความสามารถของตนเอง

2. ครูควรจัดบรรยากาศห้องเรียน และเสริมแรงทางบวก เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุด กล้าแสดงความคิดเห็น และอภิปรายโต้แย้งด้วยเหตุผล และร่วมกันสรุปหลังจบการเรียนรู้เรื่อง สังคหวัตถุ 4

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ศึกษาการบูรณาการด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต้นไม้อุณหภูมิในรายวิชาอื่นๆ
2. ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมด้วย Active Learning

เอกสารอ้างอิง

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2564). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คะเนาะ อ่อนนาง. (2561). **บทบาทครูในศตวรรษที่ 21 กับการเรียนรู้การสอนแบบ Active Learning**. ศาสตราจารย์ราชบัณฑิตยสถานเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมบทความวิจัย บทความวิชาการ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.cmruir.cmru.ac.th/bitstream/123456789/2126/1/14%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%9A%E0%B8%B2%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%A8%E0%B8%95%E0%B8%A7%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A9%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%2021.pdf> [25 ตุลาคม 2565].

พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2564). **เทคนิคการวัดและประเมินผลการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรวดี ศรีสุข. (2562). การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Co-operative learning) ในการออกแบบจัดการเรียนการสอน. **วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสุพรรณบุรี**. 2(1), 5-16. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/SNC/article/view/243012/165258> [25 ตุลาคม 2565].

- วุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์ และคณะ. (2561). กลไกทางจริยธรรมของผู้นำเพื่อการจัดการความขัดแย้งในองค์กร. **วารสารวิชาการ RMUTT Global Business and Economics Review**. 13(2), 17-34. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.mis.ms.su.ac.th/MISMS01/PDF02/573_20190610_j_166.pdf [25 ตุลาคม 2565].
- ศิริพร อนุสสา และคณะ. (2565). เยาวชนไทยกับการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21. **วารสารบริหารการศึกษา มศว**. 19(37), 209-225. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://ejournals.swu.ac.th/index.php/EAJ/article/view/15476/12422> [25 ตุลาคม 2565].
- อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล. (2561). **การวิจัยทางการศึกษา แนวคิดและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ความสุขในการทำงานของบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Happiness in the Work of Personnel in the Faculty of Associated Medical Sciences, Khon Kaen University

พชรพล อินทร์คำน้อย

Phacharaphon Ainkhamnoi

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Khon Kaen University

E-mail: phacharaphon.a@kkumail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องความสุขในการทำงานของบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 94 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.04 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.76) 2) ปัจจัยด้านที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ ปัจจัยด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 75.50 รองลงมา ปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 73.40 และปัจจัยด้านครอบครัว จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 71.30

คำสำคัญ: คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ความสุข, บุคลากร

Abstract

The research title “happiness at work among personnel in the Faculty of Associated Medical Sciences, Khon Kaen University” has two objectives: 1) to study the level of happiness at work among personnel of the Faculty of Medical Technology, Khon Kaen University; and 2) to study factors affecting the happiness at work of Faculty of Medical Technology personnel, Khon Kaen University. It is quantitative research. The researcher

collected data from a sample group. We used a questionnaire to collect data from personnel in the Faculty of Associated Medical Sciences at Khon Kaen University, totaling 94 people. Statistics used in data analysis were percentages, means, and standard deviations. The research results found that 1) personnel in the Faculty of Associated Medical Sciences, Khon Kaen University, have an overall level of happiness in every aspect at a high level (mean = 4.04, standard deviation = 0.76). 2) The first 3 factors that most affect happiness at work, which are compensation and welfare factors, total 71 people and account for 75.50 percent. According to social and environmental factors, 69 people account for 73.40 percent, and family factors account for 67 people, accounting for 71.30 percent.

Keywords: Faculty of Associated Medical Sciences, Khon Kaen University, Happiness, Personnel.

บทนำ

ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในหลายๆ ด้านทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ทำให้องค์กรต่างๆ ต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัยแห่งกระแสโลกาภิวัตน์และต้องมีการพัฒนาองค์กรให้มีความก้าวหน้า ให้มีประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขันกับองค์กรอื่นๆ ได้ เพื่อที่จะได้เป็นองค์กรชั้นนำในระดับแนวหน้า เพราะเหตุนี้จึงทำให้หลายๆ องค์กรมีการแสวงหาแนวทางการพัฒนาและยกระดับตัวองค์กรเองไม่เว้นแม้แต่องค์กรที่เป็นสถาบันการศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่ต้องการรักษาการจัดอันดับมหาวิทยาลัยที่มีคุณภาพในสาขาด้านการแพทย์และสุขภาพที่จัดอันดับโดย “Time Higher Education” หรือ “THE” สถาบันจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลกจากประเทศอังกฤษ ที่ได้ประกาศผลการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลก ประจำปี 2020 โดยผลจากการจัดอันดับในปี 2020 นี้ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อันดับขยับขึ้นมาเป็นอันดับ 501-600 ของโลก และเป็นอันดับ 3 ของประเทศไทยร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หลังจากปี 2019 อันดับของ มข. อยู่ที่อันดับ 601+ ของโลก และอันดับ 3 ของประเทศไทย ซึ่งสำหรับมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีสาขาด้านการแพทย์และสุขภาพที่หลากหลาย หนึ่งในนั้นคือ “คณะเทคนิคการแพทย์” ที่มีวิสัยทัศน์ คือ การเป็นเลิศด้านนวัตกรรมทางเทคนิคการแพทย์และกายภาพบำบัดรักษา สากล ซึ่งในการดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ในยุคสมัยแห่งโลกกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การแข่งขันที่สูงมากยิ่งขึ้น ย่อมนำมาซึ่งแรงกดดัน ความเครียดที่มาจากปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร อันก่อให้เกิด “ความทุกข์” ที่อาจส่งผลกระทบต่อตัวบุคลากรภายในองค์กร จนส่งผลทำให้ไม่สามารถดำเนินงานและกิจกรรมขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เข้ามาจัดการควบคุมดูแล

ทั้งนี้ วิชิตา สร้อยสุด, เมธิณี อินทร์บัว, จีรภา มิ่งเชื้อ, ยุวดี เคน้าอ่าง และ โชติ บัตริรัฐ (2564) ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ไว้ว่า “การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human

Resource Management: HRM) คือ กลยุทธ์ตลอดจนกระบวนการในการจัดการบุคลากรในองค์กรตามมิติต่างๆ เพื่อให้บุคลากรสามารถดำเนินงานตามหน้าที่ของตนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และเกิดปัญหาให้น้อยที่สุด รวมถึงการพัฒนาให้บุคลากรมีศักยภาพเพิ่มขึ้น เพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเพื่อความสำเร็จขององค์กรที่เพิ่มขึ้นตามไปด้วย” ซึ่งบทบาทความรับผิดชอบในหน่วยงานของการบริหารจัดการ

ทรัพยากรมนุษย์นั้น มีหน้าที่ดูแลเรื่องการสรรหา คัดเลือกบุคลากร การว่าจ้าง ดูแลเรื่องค่าจ้าง เงินเดือน สวัสดิการบุคลากร และอื่นๆ ซึ่งการที่จะทำให้บุคลากรดำรงอยู่ในองค์กร รวมถึงมีการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ มีความจงรักภักดี รักและมีความผูกพันต่อองค์กรได้นั้นล้วนมีปัจจัยหลายอย่างร่วมด้วยซึ่งหนึ่งในปัจจัยสำคัญนั้นก็คือ “ความสุขในการทำงาน” สิ่งที่บุคลากรทุกคนพึงปรารถนาเมื่อตัวเองได้รับการบรรจุแต่งตั้งหรือดำรงตำแหน่งภายในองค์กร คือ “ความสุขในการทำงาน” โดย ภัทรดนัย ฉลองบุญ (2561) ได้กล่าวถึงความสุขในการทำงานไว้ว่า “ความสุขในการทำงานนั้นคือสิ่งที่ส่งผลทำให้ตัวบุคลากร มีความรู้สึกผูกพันกับองค์กร รู้สึกพอใจ สนุกสนานในการปฏิบัติหน้าที่ และส่งผลการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นไปด้วยความตั้งใจจริง” ซึ่งทำให้เกิดความกระตือรือร้นภายในองค์กร สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้แก่บุคลากร เกิดความรู้สึกลอยๆมีส่วนร่วมในการทำงาน รู้สึกถึงความมั่นคงในอาชีพ มีความเจริญเติบโตก้าวหน้าในอาชีพ เกิดการสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในองค์กรเนื่องจากมีสภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาภายในองค์กรอย่างเป็นประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนี้ยังลดความตึงเครียดและความขัดแย้งภายในองค์กรอีกด้วย

ดังนั้น การที่องค์กรจะเจริญก้าวหน้าและพัฒนาได้นั้นย่อมมีปัจจัยที่เรียกว่า “ความสุขในการทำงาน” เป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลทำให้องค์กรมีประสิทธิผล ประสิทธิภาพ อันมาจากการที่บุคลากรภายในองค์กรปฏิบัติตามหน้าที่และดำเนินกิจกรรมขององค์กรได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีความสุขในการทำงานที่ตนได้รับมอบหมาย เพราะเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องความสุขในการทำงานของบุคลากร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อศึกษาระดับความสุข และปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากรภายในองค์กร เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับไปสู่การพัฒนาแนวทางการสร้างความสุขในการทำงานอันส่งผลกระทบต่อความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาขององค์กร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ บุคลากรภายในคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 122 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรบุคลากรภายในคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กลุ่ม/งาน	จำนวน (คน)
สายวิชาการ	57 คน
สายสนับสนุนทั่วไป	58 คน
สายสนับสนุนวิชาชีพ	7 คน
รวม	122 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ บุคลากรภายในคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 94 คน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1967) ต้องการระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมให้มีความคลาดเคลื่อนได้ 5% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา 94 คน โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1967)

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N แทน ขนาดของประชากร

e แทน ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

เมื่อ N = 122

$$e = 0.05$$

เมื่อแทนค่า จะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างดังนี้

$$n = \frac{122}{1 + 122 (0.05)^2}$$

$$= 93.48 \text{ ประมาณ } 94 \text{ คน}$$

จากนั้นจึงทำการกำหนดสัดส่วนโดยจำแนกตามประเภทของบุคลากรดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กลุ่ม/งาน	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
สายวิชาการ	57 คน	43 คน
สายสนับสนุนทั่วไป	58 คน	44 คน
สายสนับสนุนวิชาชีพ	7 คน	7 คน
รวม	122 คน	94 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามโดยสร้างตามกรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ประเภทบุคลากร สถานภาพ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการปฏิบัติงานและรายได้ต่อเดือน ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความสุขในการทำงานของบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นข้อคำถามที่ประยุกต์มาจากงานวิจัยของ นูร์ปาสีเยห์ กูนา (2562) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของความสุขและองค์ประกอบของความสุขในการทำงาน ใช้ข้อคำถามเป็นแบบประเมินค่า (Rating Scale) มีการวัด 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด (5) มาก (4) ปานกลาง (3) น้อย (2) น้อยที่สุด (1) ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านต่างๆ ที่นอกเหนือจากที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานมา พร้อมข้อเสนอแนะนอกจากนี้ผู้วิจัยยังตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัยก่อนนำไปใช้ด้วยการหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามหรือค่าสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC : Index of item objective congruence) ของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้ค่า IOC = 1.00

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาและติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1 ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อทำการแจกแบบสอบถาม พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยแก่เจ้าหน้าที่เพื่อให้เกิดความเข้าใจเดียวกันในการตอบแบบสอบถาม

3.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปดำเนินการเก็บข้อมูล

3.3 ติดตามผลและเก็บรวบรวมแบบสอบถาม

3.4 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้อง หลังจากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติและนำเสนอผลการวิจัยต่อไป

4. การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน รายได้ต่อเดือน และในส่วนคำถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานใช้การวิเคราะห์ค่าความถี่ค่าร้อยละ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบความสุขในการทำงาน ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อแสดงการกระจายของข้อมูล โดยมีการแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้

$$\text{ช่วงห่างของค่าเฉลี่ย} = \frac{\text{คะแนนมากที่สุด} - \text{คะแนนน้อยสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$\begin{aligned} & \frac{5 - 1}{5} \\ = & \frac{4}{5} \\ = & 0.8 \end{aligned}$$

ซึ่งแปลผลแต่ละระดับค่าคะแนน (ละเอียด ศิลา น้อย, 2560) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.20 - 5.00 หมายถึง มีความสุขในด้านนั้นอยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.40 - 4.19 หมายถึง มีความสุขในด้านนั้นอยู่ในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.60 - 3.39 หมายถึง มีความสุขในด้านนั้นอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.80 - 2.59 หมายถึง มีความสุขในด้านนั้นอยู่ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.79 หมายถึง มีความสุขในด้านนั้นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความสุขในการทำงานของบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จากการวิจัย พบว่า บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.04 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านสุขภาพดี (Happy Body) พบว่า บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านสุขภาพดี (Happy Body) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.06)

ด้านผ่อนคลายดี (Happy Relax) พบว่า บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านผ่อนคลายดี (Happy Relax) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.80)

ด้านน้ำใจดี (Happy Heart) พบว่า บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านน้ำใจดี (Happy Heart) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.66)

ด้านจิตวิญญาณดี (Happy Soul) พบว่า บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านจิตวิญญาณดี (Happy Soul) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.20 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.67)

ด้านครอบครัวดี (Happy Family) พบว่า บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านครอบครัวดี (Happy Family) ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.64)

ด้านสังคมดี (Happy Society) พบว่า บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านสังคมดี (Happy Society) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.65)

ด้านใฝ่รู้ดี (Happy Brain) พบว่า บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านใฝ่รู้ดี (Happy Brain) ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.24 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.61)

ด้านสุขภาพเงินดี (Happy Money) พบว่า บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านสุขภาพเงินดี (Happy Money) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.97)

ด้านการงานดี (Happy work-life) พบว่า บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านการงานดี (Happy work-life) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.77) สรุปดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและแปลผลความสุขในการทำงานของบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นในแต่ละด้าน

ความสุข	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
ด้านสุขภาพดี (Happy Body)	3.79	1.06	มาก
ด้านผ่อนคลายดี (Happy Relax)	3.84	0.80	มาก
ด้านน้ำใจดี (Happy Heart)	4.19	0.66	มาก
ด้านจิตวิญญาณดี (Happy Soul)	4.20	0.67	มากที่สุด
ด้านครอบครัวดี (Happy Family)	4.40	0.64	มากที่สุด
ด้านสังคมดี (Happy Society)	4.14	0.65	มาก
ด้านใฝ่รู้ดี (Happy Brain)	4.24	0.61	มากที่สุด

ความสุข	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
ด้านสุขภาพเงินดี (Happy Money)	3.55	0.97	มาก
ด้านการงานดี (Happy work-life)	4.05	0.77	มาก
รวม	4.04	0.76	มาก

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ปัจจัยด้านที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ ปัจจัยด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 75.50 รองลงมา ปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 73.40 และ ปัจจัยด้านครอบครัว จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 71.30)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความสุขในการทำงานของบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จากการวิจัย พบว่า บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.04 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

1.1 บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านสุขภาพดี (Happy Body) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.06) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า บุคลากรออกกำลังกายและเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกับคณะอยู่เสมอ อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจมาจากภาระงานที่จำนวนมากและช่วงเวลาของการจัดกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตประจำของบุคลากร ประกอบกับการทำงานในรูปแบบที่เข้า-ออกงานตรงเวลา นอกจากนี้ยังพบว่า บุคลากรได้รับการตรวจสุขภาพร่างกายอยู่บ่อยครั้ง (อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง) และทางคณะคำนึงถึงสุขภาพของบุคลากรและจัดสวัสดิการเกี่ยวกับสุขภาพ อยู่ในระดับมาก เนื่องจากคณะเทคนิคการแพทย์นั้นเป็นคณะที่เป็นสาขาด้านการแพทย์และสุขภาพและภายในคณะส่วนมากประกอบไปด้วยบุคลากรทางการแพทย์ บุคลากรจึงคำนึงถึงสุขภาพอนามัยร่างกายอยู่เสมอ นำไปสู่การจัดสวัสดิการเกี่ยวกับสุขภาพที่เหมาะสมภายในคณะเพื่อร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง และการปราศจากซึ่งโรคภัยไข้เจ็บ มีการจัดกิจกรรมเพื่อสุขภาพ เช่น “โครงการจิตอาสาพาลูกออกกำลังกายเพื่อสุขภาพด้วยท่ามวยจีนไท้ชี” ซึ่งจากที่กล่าวไปข้างต้นนั้น สอดคล้องกับความหมายของสุขอนามัยของ ประภาพร ไตรนิรันดร์ (2552) ให้ความหมายของสุขอนามัยว่ามีความหมายเดียวกันกับคำว่า “สุขภาวะ” ซึ่งสุขภาวะ หมายถึง ภาวะแห่งความสุขอันสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย ทางใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ ซึ่งสุขภาพทางกาย หมายถึง ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว

1.2 บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านผ่อนคลายดี (Happy Relax) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.80) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า บุคลากรมีวิธีจัดการความเครียดและรู้สึกผ่อนคลายในการทำงาน บุคลากรทำ

กิจกรรมร่วมกับเพื่อนร่วมงานเพื่อผ่อนคลายตนเองอยู่เสมอ และทางคณะมีกิจกรรมหรือวิธีการให้ท่านผ่อนคลายอยู่เสมอ อยู่ในระดับมาก ซึ่งส่วนใหญ่ลักษณะสังคมสิ่งแวดล้อมภายในคณะนั้นบุคลากรมีความสนิทสนมสนมกันเป็นอย่างดี จึงมักหาวิธีผ่อนคลายจากการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี เช่น พุดคุย ปฏิสัมพันธ์กัน, สังสรรค์, นัดกันรับประทานอาหาร และจำนวนบุคลากรที่มีจำนวนน้อยจึงง่ายที่จะทำความรู้จักและได้ทำงานร่วมกันอยู่บ่อยครั้งในแต่ละโครงการ เนื่องจากต้องมีผู้ถือโครงการและคณะกรรมการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ปัจจัยสำคัญอีกประการ คือ “วัฒนธรรมองค์กร” ซึ่งวัฒนธรรมองค์กรของคณะเทคนิคการแพทย์ คือ “อยู่แบบพี่น้อง เสียสละเพื่อองค์กร ร่วมสร้างงานสำเร็จ” จากวัฒนธรรมองค์กรดังกล่าวนี้เอง จึงส่งผลต่อความคิดและความรู้สึกและลักษณะนิสัยของบุคลากรในคณะที่มีความสนิทสนมกันและมีความห่วงใยซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายของวัฒนธรรมองค์กรของ นิติพล ภูตะโชติ (2559 อ้างถึงใน วิลลภ บุตรเกต, 2562) ที่กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมองค์กร หมายถึง แบบแผนที่เกี่ยวข้องกับความคิด ค่านิยม ความเข้าใจ ความเชื่อ ความรู้สึกของสมาชิกในองค์กร

1.3 บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านน้ำใจดี (Happy Heart) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.66) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า บุคลากรมีน้ำใจและจิตสาธารณะในการทำงานและบุคลากรมีความเอื้ออาทรห่วงใยเพื่อนร่วมงานและแบ่งปันกันอย่างเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด และพบว่าบุคลากรพุดคุยกับผู้บริหารและเพื่อนร่วมงานเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ในการทำงานระหว่างกันอยู่เสมอ อยู่ในระดับมาก ซึ่งมีลักษณะนิสัยและความรู้สึก ความคิดเชิงบวกของบุคลากรอันได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมองค์กรที่ดี “อยู่แบบพี่น้อง เสียสละเพื่อองค์กร ร่วมสร้างงานสำเร็จ” จากวัฒนธรรมองค์กรดังกล่าวนี้เองจึงทำให้เกิดทัศนคติที่ดีในการทำงานร่วมกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งกันและกันมีการพุดคุยติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลการสื่อสารในทุกระดับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ Robbins (1994: 254 อ้างถึงใน กาญจนพร พันธุ์เทศ, 2560) ที่กล่าวถึงคุณลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมองค์กร 10 ประการ ในด้านการร่วมมือ (Integration) ได้แก่ ระดับที่หน่วยงานต่างๆ ในองค์กรได้รับการกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมประสานงานและร่วมมือกัน และด้านการสนับสนุนการจัดการ (Management Support) ได้แก่ ระดับที่ผู้จัดการได้เตรียมหรือทำการติดต่อสื่อสารอย่างชัดเจน มีการให้การสนับสนุน และช่วยเหลือผู้ได้บังคับบัญชา

1.4 บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านจิตวิญญาณดี (Happy Soul) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.20 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.67) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า บุคลากรมีความตระหนักถึงคุณธรรมและศีลธรรมส่งผลทำให้ตนเองมีความสุขในการทำงาน อยู่ในระดับ มากที่สุด ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรในคณะมีการให้กำลังใจหรือแสดงความยินดีต่อเพื่อนร่วมงาน และบุคลากรในคณะช่วยเหลือและแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกัน อยู่ในระดับมาก ซึ่งเกิดมาจากความดีงามและความรู้สึกนึกคิดเชิงบวกของตัวบุคลากรภายในคณะที่มีต่อกัน ความรู้สึกที่ดีของปัจเจกคนที่มีให้กันและกันอันส่งอันมาจากคุณภาพจิตใจ ซึ่งหมายถึง คุณลักษณะที่ดีงามของจิตใจในการดำเนินชีวิตอย่างเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม รวมไปถึงการมีสมรรถภาพของจิตใจ (mental

capacity) ซึ่งหมายถึงความสามารถของจิตใจในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น และการจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุข อันสอดคล้องแนวคิด อภิชัย มงคล และคณะ (2544) อ้างถึงใน กนกวรรณ วังมณี, 2554) กล่าวถึงสุขภาพจิตที่ดีอันมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. สภาพจิตใจ (mental stage) หมายถึง สภาพจิตใจที่เป็นสุขหรือทุกข์ การรับรู้ สภาวะสุขภาพของตนเอง ความเจ็บป่วยทางด้านร่างกายที่ส่งผลกระทบต่อทางด้านจิตใจและความเจ็บป่วยทางจิต 2. สมรรถภาพของจิตใจ (mental capacity) หมายถึง ความสามารถของจิตใจในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น และการจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุข 3. คุณภาพของจิตใจ (mental quality) หมายถึง คุณลักษณะที่ดีงามของจิตใจในการดำเนินชีวิตอย่างเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม และ 4. ปัจจัยสนับสนุน (supporting factors) หมายถึง ปัจจัยที่สนับสนุนให้บุคคลมีสุขภาพจิตที่ดีเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในครอบครัว ชุมชน ความปลอดภัยทางร่างกายและความมั่นคงในชีวิต การเข้าถึงบริการสาธารณสุข และการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและมีโอกาส พักผ่อนหย่อนใจ บุคลากรภายในคณะ ล้วนส่งผลต่อบุคคลที่ดีให้กันเพื่อนสภาพแวดล้อมการทำงานที่น่าอยู่ และเพื่อส่งผลให้การทำงานและดำเนินกิจกรรมของคณะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้สึกรักด้านบวกคอยหล่อหลอมรวมทุกคนเข้าด้วยกัน

1.5 บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านครอบครัวดี (Happy Family) ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.64) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า บุคลากรให้ความสำคัญกับความอบอุ่นในครอบครัว และมีครอบครัวเป็นแรงผลักดันที่ดีในการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมากที่สุด นอกพบนี้ยังพบว่า บุคลากรมีความเป็นกันเองกับครอบครัวของเพื่อนร่วมงาน อยู่ในระดับมาก กล่าวได้ว่า “ครอบครัว” เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่เป็นแรงผลักดันและแรงจูงใจในการปฏิบัติ อันเนื่องมาจากการต้องความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่คนในครอบครัว ความต้องการในการสร้างฐานครอบครัวที่สมบูรณ์พูนสุข ไม่ใช่เพียงพอแต่ที่ต้องการดูแลบุตรหลานของตน ยังรวมไปถึงบุตรต้องการให้พ่อแม่อยู่อย่างสุขสบาย นอกจากนี้เนื่องด้วยบุคลากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่มีสถานะสมรสและมีบุตรที่อายุไล่เลี่ยกันจึงมีความเข้าอกเข้าใจและสนิทสนมกันเป็นอย่างดี ซึ่งบ่อยครั้งก็มักจะนำลูกมาเล่นกันที่ทำงานที่ทำงานในช่วงเลิกงาน เพื่อรอตลูกกลับบ้านพร้อมกัน บุคลากรภายในคณะจึงมีความเป็นกันเองกับครอบครัวของเพื่อนร่วมงาน ซึ่งการมีครอบครัวที่อบอุ่นสอดคล้องกับแนวคิดของ เกสร มัยจีน (2559) กล่าวถึง องค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้องกับความสุขในสังคมในด้านครอบครัวที่อบอุ่น โดยได้กล่าวว่าครอบครัวเป็นระบบสังคมที่เล็กที่สุดของมนุษย์แต่มีความสำคัญที่สุดเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ชีวิตอยู่ในครอบครัวในช่วงของความเป็นเด็ก เป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดในชีวิตของมนุษย์ มนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้ในวัยเด็ก ครอบครัวเปรียบเสมือนเป็นหัวใจหรือเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมของมนุษย์ การพัฒนาทุกชนิดจะต้องเริ่มต้นจากครอบครัวและไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในลักษณะใดก็ตาม ครอบครัวจะรับผลกระทบมากที่สุดทุกครั้ง การทำให้ครอบครัวอบอุ่นและมีความสุขจึงเป็นการสร้างฐานของครอบครัวและสังคมให้มั่นคงและเป็นการเริ่มต้นการพัฒนาที่ถูกทาง

1.6 บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านสังคมดี (Happy Society) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.65) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า บุคลากรพอใจกับสภาพแวดล้อมในการทำงาน อยู่ในระดับมาก และพบว่า บุคลากรมีความสัมพันธ์ที่ดีในคณะกับเพื่อนร่วมงาน รวมถึง บุคลากรมีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมรอบตัว อยู่ในระดับมากที่สุด สภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดีนั้น ส่งผลต่อการมีปฏิสัมพันธ์กันในที่ทำงานระหว่างเพื่อนร่วมงานด้วยกันในลักษณะของความผูกพันที่แน่นแฟ้นภายในกลุ่ม และยังส่งผลให้เกิดความสามัคคีของหมู่คณะส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมการประสานงานระหว่างฝ่ายมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังลดโอกาสเกิดความขัดแย้ง ดังทฤษฎี 2 ปัจจัยของ Herzberg (Herzberg's Two-Factor Theory) ที่ได้มีการพัฒนาโดยFrederick Herzberg ในปี ค.ศ. 1950-1959 และในช่วงแรกของปี ค.ศ. 1960-1969 (อ้างถึงใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2550) ที่กล่าวถึง ปัจจัยอนามัยหรือปัจจัยที่ช่วยลดความไม่พึงพอใจในการทำงาน (Maintenance or Hygiene Factors) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานโดยตรงเป็นเพียงสิ่งที่สกัดกั้นไม่ให้พนักงานเกิดความไม่พอใจแต่ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นที่พนักงานจะต้องได้รับการสนองตอบ เพราะถ้าไม่มีให้หรือให้ไม่เพียงพอจะทำให้พนักงานเกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า ถ้าให้ปัจจัยเหล่านี้แล้วจะทำให้พนักงานเกิดความพึงพอใจในการทำงาน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย ด้านความสัมพันธ์กับหัวหน้างาน (Interpersonal Relations with Supervision) หมายถึง การติดต่อไม่ว่าจะเป็นกิริยาหรือวาจาที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถทำงานร่วมกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างดีต่อกัน เช่น ความสนิทสนม ความจริงใจ ความร่วมมือและการได้รับความช่วยเหลือจากหัวหน้างาน ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน (Interpersonal Relations with Peers) หมายถึง การติดต่อไม่ว่าจะเป็นกิริยาหรือวาจาที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถทำงานร่วมกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างดีต่อกัน เช่น ความสนิทสนม ความจริงใจ ความร่วมมือและการได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงาน และด้านความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา (Interpersonal Relations with Subordinators) หมายถึงการติดต่อไม่ว่าจะเป็นกิริยาหรือวาจาที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถทำงานร่วมกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างดีต่อกัน เช่น ความสนิทสนม ความจริงใจ ความร่วมมือและการได้รับความช่วยเหลือจากผู้ใต้บังคับบัญชา

1.7 บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านใฝ่รู้ดี (Happy Brain) ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.24 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.61) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า บุคลากรมีวินัยในการทำงานมีการวางแผนงานและมีความตรงต่อเวลาคณะสนับสนุนให้บุคลากรใฝ่รู้และพัฒนาตนเอง และบุคลากรใฝ่เรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยคณะนั้นมีการจัดทำการอบรมในหลายๆ ด้าน และมีการอบรมเป็นประจำ ยกตัวอย่าง เช่น การอบรมปฐมพยาบาลและการกู้ชีพเบื้องต้น การอบรมการป้องกันการระงับอัคคีภัยและซ้อมอพยพหนีไฟ การอบรมโครงการอบรมความรู้ด้านดิจิทัลในหัวข้อ “Google Data Studio และ Google Sheet” เพื่อพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากร ส่งผลให้ บุคลากรความตื่นตัวกระตือรือร้นในการ

เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อปรับตัวให้เท่าทันและตั้งรับการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และยังเป็นการเสริมแรงทางบวกตาม การเสริมแรงทางบวกของ Rimm & Master (1978, อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2533) ที่กล่าวถึง ตัวเสริมแรงที่เป็นกิจกรรม (Activity Reinforcement) โดยส่วนใหญ่ทั่วไปแล้วจะรู้จักตัวเสริมแรง ลักษณะนี้ว่าหลักการของพรีแม็ค (Primacy Principle) ซึ่งเป็นการนำกิจกรรมที่บุคคลนั้นชอบหรือมีโอกาสสูงที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นๆ มาเป็นตัวเสริมแรงเพื่อให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเป้าหมาย โดยบุคคลต้องแสดงเป้าหมายก่อนแล้วจึงเลือกกิจกรรมที่บุคคลนั้นชอบกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่มีความถี่สูงสามารถนำมาใช้เป็นตัวเสริมแรงกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่มีความถี่ต่ำ ซึ่งการเสริมแรงดังกล่าวก็จะยิ่งเสริมความตื่นตัวกระตือรือร้นในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ การแสวงหาความก้าวหน้าของตนเองและส่งผลมีตัวบุคลากรมีศักยภาพที่เพิ่มขึ้น สามารถดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

1.8 บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านสุขภาพเงินดี (Happy Money) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.97) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า บุคลากรมีเงินเก็บออมในแต่ละเดือน คณะมีการบริหารจัดการค่าตอบแทนที่เหมาะสม และบุคลากรพึงพอใจในค่าตอบแทน อยู่ในระดับ มาก เนื่องจากจำนวนบุคลากรที่มีจำนวนน้อย ทำให้การจัดการบริหารค่าตอบแทนสามารถทำได้ด้วยความรวดเร็วเรียบร้อย บุคลากรด้านการเงินมีความชำนาญเชี่ยวชาญเฉพาะ สามารถให้คำปรึกษาและถามตอบด้านค่าตอบแทนได้เป็นอย่างดี ซึ่งบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีวินัยในการใช้จ่ายเงิน มีความพึงพอใจในการบริหารจัดการระบบการรับ-จ่าย และออมเงินในแต่ละเดือน ค่าตอบแทนนั้นถือเป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกๆ ที่ส่งผลต่อการผลักดันบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่ส่งผลต่อความสุขและความพอใจในคณะของบุคลากร ดังทฤษฎี 2 ปัจจัยของ Herzberg (Herzberg's Two-Factor Theory) ที่ได้มีการพัฒนาโดยFrederick Herzberg ในปี ค.ศ. 1950-1959 และในช่วงแรกของปี ค.ศ. 1960-1969 (อ้างถึงใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2550) ที่กล่าวถึง ปัจจัยอนามัยหรือปัจจัยที่ช่วยลดความไม่พึงพอใจในการทำงาน (Maintenance or Hygiene Factors) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานโดยตรง เป็นเพียงสิ่งที่สกัดกั้นไม่ให้นักงานเกิดความไม่พอใจแต่ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นที่พนักงานจะต้องได้รับการสนองตอบ เพราะถ้าไม่มีให้หรือให้ไม่เพียงพอ จะทำให้พนักงานเกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า ถ้าให้ปัจจัยเหล่านี้แล้วจะทำให้พนักงานเกิดความพึงพอใจในการทำงาน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย ค่าตอบแทน (Compensations) และสวัสดิการ (Welfares) ซึ่งผลตอบแทนที่องค์กรจ่ายให้แก่พนักงานสำหรับการทำงานให้องค์กร ไม่ว่าจะเป็นรูปของเงินเดือน ค่าจ้าง รวมทั้งการเลื่อนขั้นเงินเดือนในหน่วยงานเหมาะสมกับงานที่ทำโดยการเลื่อนขั้นเงินเดือนเป็นไปอย่างเหมาะสมเป็นที่พอใจของบุคคลที่ทำงาน นอกจากนี้ยังรวมถึงรางวัลที่ให้กับพนักงานที่เป็นผลมาจากการทำงานในตำแหน่งต่างๆ ขององค์กร หรือเป็นผลตอบแทนชนิดใดชนิดหนึ่งซึ่งพนักงานได้รับเพิ่มเติมนอกเหนือจากเงินเดือน ค่าจ้าง ได้แก่ สวัสดิการด้านสุขภาพและการประกันชีวิตวันหยุดพักผ่อน/พักร้อน บำเหน็จบำนาญ เป็นต้น

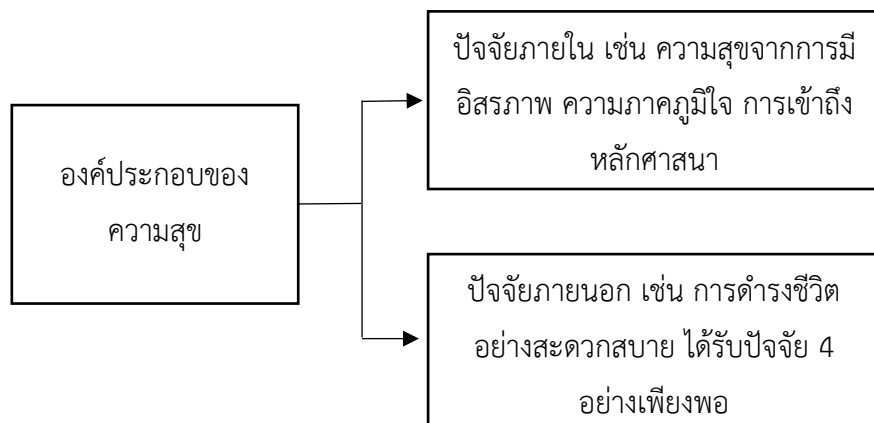
1.9 บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขด้านการงานดี (Happy work-life) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.77) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า บุคลากรพอใจในความก้าวหน้าของตนเอง มีความสบายใจในที่ทำงานมีความรู้สึกรักในคณะ และคณะมีการบริหารจัดการงานที่เหมาะสม อยู่ในระดับ มาก การงานที่มั่นคงและการดำรงตำแหน่งของงานที่ยั่งยืนย่อมนำมาซึ่งความสบายใจในการปฏิบัติและความสุขในการทำงาน จากการวิจัยจะพบว่าจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้ปฏิบัติงานในคณะ 11 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 57.40 ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดแสดงถึงความรักและผูกพันในคณะและอาชีพของตนเอง อาจกล่าวได้ว่าคณะมีการกระตุ้นบุคลากรไปสู่ความก้าวหน้าในสายงานและมีความสามารถในการบริหารทรัพยากรบุคคลอย่างอยู่คู่องค์กรได้เป็นอย่างดี การงานดีนั้นส่งผลต่อความรักความศรัทธาที่มีต่อตัวองค์กรเป็นอย่างมาก ดังทฤษฎี 2 ปัจจัยของ Herzberg (Herzberg's Two-Factor Theory) ที่ได้มีการพัฒนาโดย Frederick Herzberg ในปี ค.ศ. 1950-1959 และในช่วงแรกของปี ค.ศ. 1960-1969 (อ้างถึงใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2550) ที่กล่าวถึง ปัจจัยจูงใจหรือปัจจัยที่เป็นตัวกระตุ้นในการทำงาน (Motivation Factors or Motivators) เป็นปัจจัยภายในหรือความต้องการภายในของพนักงานที่มีอิทธิพลในการสร้างความพึงพอใจในการทำงาน เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานโดยตรง เป็นกลุ่มปัจจัยที่เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานด้วยความพึงพอใจ และเป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่ทัศนคติทางบวกและการจูงใจที่แท้จริง ประกอบด้วยปัจจัย ด้านความสำเร็จในการทำงาน (Achievement) คือ การที่สามารถทำงานได้สำเร็จทันตามเป้าหมายการมีส่วนร่วมในการทำงานของหน่วยงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่างๆ การรู้จักป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น และเมื่องานสำเร็จก็เกิดความรู้สึกพอใจในความสำเร็จนั้น ได้แก่ การได้ใช้ความรู้ทางวิชาการในการปฏิบัติตามเป้าหมายที่คาดหวัง การเปิดโอกาสให้ตัดสินใจในการทำงานของตนเองได้ตามความเหมาะสม ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จของงาน และผลของงานเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ และด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน (Advancement) หรือโอกาสในการเจริญเติบโต (Possibility of Growth) คือ การมีโอกาสได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น การได้รับการเลื่อนขั้นเมื่อปฏิบัติงานสำเร็จ การมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมหรือการได้รับการฝึกอบรม เป็นต้น ซึ่งจะเป็นสิ่งจูงใจให้บุคลากรในองค์กรอยากทำงาน

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า บุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มีความเห็นว่างานปัจจัยด้านที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ ปัจจัยด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 75.50 รองลงมา ปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 73.40 และ ปัจจัยด้านครอบครัว จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 71.30 กล่าวได้ว่าปัจจัยด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ เป็นปัจจัยอันดับต้นๆ ที่ส่งผลต่อบุคลากร บุคลากรเมื่อต้องปฏิบัติงานมาก มีภาระงานรับผิดชอบมากและสร้างผลผลิตหรือผลงานในระดับที่มีประสิทธิภาพสูงให้กับองค์กร ฉะนั้นเขาจะต้องคาดหวังว่าจะได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการในระดับที่น่าพอใจ คณะต้องตัดสินใจและมีการบริหารจัดการวางแผนว่าอย่างไรจึงจะจ่ายค่าตอบแทนและจัดสรรสวัสดิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลซึ่งหมายความว่า การจ่ายต้องคุ้มค่าเมื่อเทียบกับค่าตอบแทนซึ่งถือเป็นต้นทุน

ขององค์กรที่ต้องเสียไปแต่ก็ต้องเป็นการจ่ายที่บุคลากรผู้ปฏิบัติงานพึงพอใจเหมาะสมด้วยเช่นกัน มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาหรือผลเสียต่างๆ ตามมา เช่น ความขัดแย้งในองค์กร ความเครียดเกี่ยวกับภาระค่าใช้จ่าย การทำงานที่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลน้อยลงเนื่องจากปฏิบัติโดยมีชุดความคิดที่ว่าทำให้สมกับค่าตอบแทนที่ได้รับ นอกจากนี้อาจส่งผลเสียถึงการดำรงรักษาบุคลากรไว้ในองค์กรด้วย ปัจจัยรองลงมาคือปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม สังคมสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อภาวะที่เกี่ยวกับจิตวิทยาสังคมและบรรยากาศในการทำงาน รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันของตัวบุคลากร การติดต่อไม่ว่าจะเป็นกิริยาหรือวาจาที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถทำงานร่วมกัน มีความเข้าใจซึ่งกันเป็นอย่างดีต่อกัน เช่น ความสนิทสนม ความจริงใจ ความร่วมมือและการได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงาน สภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นแรงผลักดันและกระตุ้นในการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขได้ เกิดการทำงานที่สามัคคีเป็นหมู่คณะและสร้างระบบการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ และสุดท้ายคือปัจจัยด้านครอบครัว ครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของความสุข ความต้องการในการสร้างฐานครอบครัวที่สมบูรณ์พูนสุข พลังบวกและความรักของครอบครัวเป็นเหมือนเชื้อเพลิงในการเพิ่มพลังในการทำงาน การทำงานหาเลี้ยงชีพโดยคำนึงถึงเป้าหมาย คือ การที่ครอบครัวไม่ขาดตกบกพร่องในด้านการเงิน ความเป็นอยู่ที่ดี เป็นพลังอย่างแรงกล้าในการปฏิบัติอย่างเต็มกำลังเพื่อความก้าวหน้าทางอาชีพ เพื่อค่าตอบแทนที่มากขึ้นจากที่ได้กล่าวไปในเบื้องต้นว่า “พลังบวกและความรักของครอบครัวเป็นเหมือนเชื้อเพลิงในการเพิ่มพลังในการทำงาน” ความสุขจากครอบครัวจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานของบุคลากร

องค์ความรู้ใหม่

ความสุข คือ ความรู้สึกภายในจิตใจของบุคคลต่อเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งที่เป็นสุขมีสุขภาพจิตและสุขภาพกายดี รู้สึกถึงความมีอิสรภาพ และสามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ โดยองค์ประกอบของความสุข ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน เช่น ความสุขจากการมีอิสรภาพ ความภาคภูมิใจ การเข้าถึงหลักศาสนา ปัจจัยภายนอก เช่น การดำรงชีวิตอย่างสะดวกสบาย ได้รับปัจจัย 4 อย่างเพียงพอ ทั้งนี้ ความสุขอาจพิจารณาได้จากสภาพจิตใจที่เป็นสุขหรือทุกข์ การรับรู้ สภาวะสุขภาพของตนเอง ความเจ็บป่วยทางด้านร่างกายที่ส่งผลกระทบต่อทางด้านจิตใจและความเจ็บป่วยทางจิต ความสามารถของจิตใจในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น และการจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุขและคุณลักษณะที่ดีงามของจิตใจในการดำเนินชีวิตอย่างเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่สนับสนุนให้บุคคลมีสุขภาพจิตที่ดี เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในครอบครัว ชุมชน ความปลอดภัยทางร่างกายและความมั่นคงในชีวิต การเข้าถึงบริการสาธารณสุข และการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและมีโอกาสพักผ่อนหย่อนใจ สรุปลงแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้

บทสรุป

จากผลการวิจัยพบว่าบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีระดับความสุขในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งปัจจัยด้านที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ ปัจจัยด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 75.50 รองลงมา ปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 73.40 และ ปัจจัยด้านครอบครัว จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 71.30 สะท้อนให้เห็นว่าบุคลากรให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ดังนั้นในการพิจารณากำหนดค่าตอบแทน ควรให้ความสำคัญกับความเสมอภาคภายใน (internal equity) การแข่งขันกับภายนอก (external competitiveness) และผลการปฏิบัติงาน (employee contributions) โดยวิธีการกำหนดค่าตอบแทนพิจารณาจากลักษณะงานมี 4 วิธี คือ วิธีจัดลำดับความสำคัญ วิธีกำหนดราคาตลาด วิธีใช้การกำหนดราคาตลาดเป็นแนวทาง และวิธีจำแนกตำแหน่งและวิธีกำหนดค่าตอบแทนโดยพิจารณาปัจจัยในการทำงาน จะมีวิธีที่สำคัญอยู่ 4 วิธีคือ วิธีแสดงรายละเอียดปัจจัย วิธีแยกประเภทอย่างกว้างๆ วิธีกำหนดคะแนนเป็นตัวเลข และวิธีใช้ปัจจัยอย่างอื่นแทนปัจจัยค่าตอบแทน ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะส่งเสริมให้บุคลากรมีขวัญกำลังใจที่ดีในการทำงาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ปัจจัยด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ คณะเทคนิคการแพทย์ ควรมีการบริหารจัดการในการปรับอัตราค่าตอบแทนให้เหมาะสมและเพียงพอกับค่าใช้จ่าย มีความเป็นธรรมและสอดคล้องกับภาระงานหน้าที่ที่บุคลากรได้รับ และส่งเสริมการจัดสรรสวัสดิการ สิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่เอื้อต่อบุคลากร

ภายในคณะ เช่น การจัดสรรสวัสดิการด้านสุขภาพ ได้แก่ การดูแลสุขภาพจิต การจัดสวัสดิการตรวจสุขภาพรายเดือน การให้คำแนะนำในการวางแผนการออกกำลังกาย

2. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน คณะเทคนิคการแพทย์ ควรจัดทำโครงการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ เช่น การปรับปรุงห้องพักอาจารย์ให้มีความพร้อมในการให้บริการและอำนวยความสะดวกในการให้บริการกับนักศึกษา สร้างที่จอดรถเพิ่มตรงบริเวณป่าด้านหน้าคณะฯ และเก็บค่าบริการตามสมควร เพื่อความสะดวกของบุคลากรในการพื้นที่จอดรถ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

คณะเทคนิคการแพทย์ ได้ข้อมูลระดับความสุขและปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความสุขในการทำงานของบุคลากรคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นทำให้สามารถกำหนดแนวทางการสร้างความสุขที่ส่งผลในการทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ วังมณี. (2554). การพัฒนาความสุขของวัยรุ่นไทยโดยใช้โปรแกรมพัฒนาตนเอง. **ปริญญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. สาขาจิตวิทยาการแนะแนว. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กาญจนาพร พันธุ์เทศ. (2560). วัฒนธรรมองค์การและคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อพฤติกรรมความเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ของพนักงานธนาคารภาครัฐแห่งหนึ่ง. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- เกสร มัยจีน. (2559). การสร้างความสุขด้วยจิตวิทยาเชิงบวก. **วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี**. 24(4): 673-681.
- นุรปาชียะห์ ภูนา. (2562). ความสุขในการทำงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี. **สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ประภาพร ไตรนิรันดร์. (2552). การพัฒนาตัวบ่งชี้สุขภาวะในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการวิจัยทางการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ภัทรดนัย ฉลองบุญ. (2561). ความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐ. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. 6 (ฉบับพิเศษ): 590-599.
- ละเอียด ศิลาน้อย. (2560). การใช้สูตรทางสถิติ (ที่ถูกต้อง) ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อการวิจัยเชิงปริมาณในทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. **วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี**. 12(2): 50-61.

- วัลลภ บุตรเกตุ. (2562). วัฒนธรรมองค์การกับความสุขในการทำงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิชุดา สร้อยสุด, เมธิณี อินทร์บัว, จีรภา มิ่งเชื้อ, ยุวดี เคน้าอ่าง และ โชติ บดีรัฐ. (2564). การจัดการทรัพยากรมนุษย์หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนองค์กรยุคปัจจุบัน. **Journal of Modern Learning Development**. 6(5): 340-350.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. (2550). **การจัดการและพฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพฯ: บริษัท อีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด.

รูปแบบการบริหารการศึกษาภายใต้ระบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบก้าวกระโดด
กรณีศึกษาโรงเรียนสาธิตศึกษา สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Educational Administration under the System of Progressive Social
Change Case study of Demonstration Suksa School under
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเมธี

Phramaha Bundit Punthitamethee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: bundit.cha@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารการศึกษาภายใต้ระบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบก้าวกระโดด ของโรงเรียนสาธิตศึกษา สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่ให้การศึกษาศาสนาและพระภิกษุสามเณร ซึ่งเป็นกำลังหลักสำคัญของพระพุทธศาสนาให้มีความรู้ความสามารถ ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารสถานศึกษามีคุณภาพและมีอิทธิพลสูงสุดต่อคุณภาพของผลลัพธ์ที่เกิดจากการบริหาร ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ในยุคการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบก้าวกระโดด จึงต้องมีคุณลักษณะโดดเด่น เหมาะสม มีความรู้เชิงทฤษฎีทักษะ บทบาทหน้าที่คุณธรรมและประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษา เพื่อนำพาสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จสามารถสนองต่อการแข่งขัน และทันสมัยเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ดังนั้นการบริหารจัดการศึกษาของไทยจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง คือ เน้นใช้การประเมินแบบป้อนไปข้างหน้า (Feed forward) มากกว่าใช้การประเมินแบบป้อนกลับ (Feedback) เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบก้าวกระโดด ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายมากกว่าการค้นหาข้อผิดพลาดในอดีต เพราะจะเป็นตัวกำหนดทิศทางการปฏิบัติที่เหมาะสมและเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อไป

คำสำคัญ: การบริหารการศึกษา, การเปลี่ยนแปลงทางสังคม, โรงเรียนสาธิตศึกษา

Abstract

This article aims to present a model of educational administration under a system of progressive social change. Of Satit Suksa School under Mahachulalongkornrajavidyalaya

University which is an educational institution that provides education for monks and novices which is the main force of Buddhism to have knowledge and ability This is to ensure the quality of educational institution administration and have the greatest influence on the quality of the results produced by the administration. Therefore, educational institution administrators in an era of rapid social change Therefore must have outstanding characteristics, be appropriate, have theoretical knowledge and skills. Moral role and experience in educational administration to lead educational institutions to be successful and able to respond to competition and modern, suitable for changes in the world Therefore, education management in Thailand needs to adjust the educational management process to be in line with the changes. Emphasize the use of feed forward evaluation rather than feedback evaluation in order to keep up with the rapid social changes. This is because education is about working towards the future rather than finding mistakes in the past. Because it will determine the direction for appropriate and most effective action in the future.

Keywords: educational administration, social change, Demonstration Suksa School.

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยผ่านการถ่ายทอด ความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม วิธีการสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (วิชัย ต้นศิริ, 2543: 46-51) ด้วยเหตุที่ว่าการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ 1) การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนเป็นวิธีที่รัฐจะต้องจัดหรือส่งเสริมให้เอกชนและทุกๆ ส่วนในสังคมได้จัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา กล่าวคือกำหนดสิทธิของประชาชนที่จะจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและยังวางเงื่อนไขให้องค์กรชุมชน องค์กรต่างๆ ในสังคมได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น และ 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือหลักการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยจะล้ำหลังประเทศอื่น

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น โรงเรียนสาธิตจึงมีบทบาทสำคัญ เพื่อเป็นต้นแบบการจัดการศึกษา ทั้งนี้ เพราะโรงเรียนสาธิตเปรียบเสมือนห้องปฏิบัติการทางการศึกษาของสังคม นับว่ามีบทบาทสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมและเกื้อหนุนการจัดการเรียนรู้อย่างดี และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อเป็นโรงเรียนต้นแบบ เพื่อนำไปขยายและประยุกต์ใช้กับโรงเรียนอื่นๆ โดยโรงเรียนสาธิตเริ่มดำเนินการมาเป็นระยะเวลากว่า 50 ปี และในปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มโรงเรียนสาธิตที่สังกัดมหาวิทยาลัยรัฐ สังกัดสถาบันราชภัฏ สังกัดมหาวิทยาลัยเอกชน และสังกัดองค์กรเอกชน มีหน้าที่เพื่อ

เป็นแหล่งทดลองสำหรับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา ในกำกับของมหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษา ฝึกหัดครู รวมถึงการทดลองและวิจัยด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นวิชาชีพ ซึ่งแต่ละสังกัดต่างมีแนวคิดและหลักการการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน เพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน

โรงเรียนสาธิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น เกิดจากดำริของผู้บริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยากให้มีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของโรงเรียนสาธิตขึ้น ซึ่งโรงเรียนสาธิตนี้อยู่ในกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นสถานศึกษาที่ให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรสำหรับเป็นพื้นฐานเพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีหลักสูตร 6 ปี ระดับวิชาสามัญเท่ากับชั้นมัธยมศึกษา (ม. 1-6) ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีวิชาบาลี ธรรม และพระพุทธศาสนาเพิ่มเติม เริ่มเปิดการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา เดิมแบ่งออกเป็นสองโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา และโรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา มีฐานะเป็นแผนกในสังกัดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทางโรงเรียนได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการให้ตั้งเป็นโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายปัจจุบัน โรงเรียนสาธิตศึกษา มจร เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เขตพื้นที่การศึกษาเขต 1 และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2566) จากการบริหารจัดการโรงเรียนสาธิตนี้ จึงเป็นมูลเหตุสำคัญให้ผู้เขียนมีความสนใจศึกษาการบริหารการศึกษาภายใต้ระบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบก้าวกระโดด เพื่อเป็นแนวทางการประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และในอนาคตอันจะเป็นตัวแบบทางบริหารแก่โรงเรียนอื่น ทั้งนี้เพราะโรงเรียนสาธิตถือเป็นต้นแบบการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันสอดคล้อง ความต้องการของสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Changes) ในความหมายทางสังคมวิทยา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มองเห็นได้ในลักษณะต่างๆ ของวิถีการดำรงชีวิตหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของคนแตกต่างไปจากที่เคยเป็นอยู่เดิม นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านวัฒนธรรมทางวัตถุและมีชีวิตที่ที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น การประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว ทำให้เกิดรูปแบบการสื่อสารของมนุษย์แบบใหม่ และผลิตงานบริการใหม่ๆ

ระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมไทยอยู่ภายใต้บริบทหรือสภาพแวดล้อมที่สามารถแบ่งได้เป็น 3 บริบท คือ 1) บริบทสังคมภายในประเทศ 2) บริบทสังคมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) และ 3) บริบทสังคมในระดับโลก โดยภาพรวมพบว่า เรากำลังเผชิญปัญหาที่วัฒนธรรมของสังคมไทยปรับตัวไม่ทันกับวัฒนธรรมทางวัตถุ (เทคโนโลยี) ที่เปลี่ยนแปลงไวกว่า จากการที่

สังคมไทยผนวกเข้ากับระบบทุนนิยมยุคใหม่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 ด้วยนโยบายการพัฒนาเมือง (urbanization) ความทันสมัย (modernization) และการผลิตด้วยระบบอุตสาหกรรม (industrialization) (ชัยพันธุ์ ยิมอ่อน, 2566) ที่ก่อปัญหาตามมามากมาย

การจัดการศึกษากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ปัจจุบันการจัดการศึกษาเป็นภารกิจที่สำคัญของทุกรัฐบาล เนื่องจากการศึกษาเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์และการพัฒนาคนในชาติให้มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ในสังคมในฐานะพลเมืองและพลโลกที่มีศักยภาพ ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันและอนาคต ส่งผลให้เกิดปัญหาเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในระบบการศึกษาของไทยหลายประการ ดังเช่น ปัญหาศักยภาพด้านการแข่งขัน ในเวทีระดับชาติและนานาชาติปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพ ตลอดจนปัญหาความล้มเหลวในการปฏิรูปการศึกษา เป็นต้น ซึ่งสาเหตุสำคัญเกิดจากการบริหารจัดการในระบบการศึกษาของไทยที่ยังไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 การใช้วิธีการประเมินแบบป้อนกลับ (Feedback) เพื่อแก้ปัญหการศึกษาในอนาคต

การบริหารจัดการศึกษาไทยปัจจุบันเมื่อวิเคราะห์ในเชิงระบบ ทั้งปัจจัยนำเข้าในระบบการศึกษาและกระบวนการจัดการศึกษา ทั้งด้านงบประมาณบุคลากร หลักสูตรและสื่ออุปกรณ์ในการเรียนรู้ อยู่ในระดับที่มีความพร้อมค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคอาเซียนดังตัวอย่างเช่น สัดส่วนงบประมาณด้านการศึกษาต่อประมาณรวมของประเทศในปี 2559 คิดเป็นร้อยละ 20.70 หรือ สัดส่วนงบประมาณด้านการศึกษาต่อจีดีพี (GDP) อยู่ที่ร้อยละ 3.90 (สัดส่วนสูงกว่าประเทศจีน ญี่ปุ่น ฮองกง สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์) เมื่อพิจารณาสัดส่วนนักเรียนต่อครู ในระบบการศึกษาไทยระดับประถมศึกษา เท่ากับ 16.28:1 (ประเทศมาเลเซียเท่ากับ 12:1 และสิงคโปร์ มีสัดส่วน เท่ากับ 17:1) และระดับมัธยมศึกษาสัดส่วนนักเรียนต่อครู คิดเป็น 19.91:1 (ค่าเฉลี่ยประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เท่ากับ 18:1) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) เป็นต้นดังนั้นปัญหาการศึกษาของไทยจึงไม่ได้เกิดจากปัจจัยนำเข้าของระบบการศึกษาเหมือนกับในอดีตอีกต่อไปแต่สาเหตุสำคัญอาจเกิดจากแนวคิดหรือกระบวนการบริหารจัดการที่ยังไม่สามารถบริหารจัดการให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นที่การใช้ผลลัพธ์ (Output/Outcome) ที่เกิดจากระบบการบริหารจัดการศึกษาหรือวิธีการประเมินแบบป้อนกลับ (Feedback) เพื่อค้นหาความผิดพลาดหรือปัญหาในการใช้ปัจจัย (Input) และการบวนการบริหารจัดการ (Process) ในอดีต แล้วนำมากำหนดเป็นปัญหาและสมมติฐานเพื่อแก้ปัญหการศึกษาในอนาคตตัวอย่างเช่น การใช้ผลการประเมินทั้งในระดับชาติและนานาชาติ หรือการประเมินมาตรฐานของสำนักงานประเมินและรับรองมาตรฐานการศึกษา (สมศ) มากำหนดเป็นประเด็นปัญหาและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการศึกษาปัจจุบัน เป็นต้น ซึ่งทั้งนี้การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคนที่ต้องใช้เวลานานนับสิบปีจึงจะเห็นผล และยังต้องใช้เวลาอีก

ร่วมสืบปีเพื่อแก้ปัญหา ในขณะที่สังคมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการใช้ผลการประเมินแบบการป้อนกลับ (Feedback) จึงไม่ใช่ภาพสะท้อนปัญหาหรือผลลัพธ์ของระบบการศึกษาที่แท้จริงในสถานการณ์ปัจจุบัน แต่เป็นภาพสะท้อนหรือผลลัพธ์ที่เกิดจากการดำเนินการในอดีตและสถานการณ์ของสังคมในขณะนั้นๆ เป็นสำคัญ จึงทำให้การปรับปรุงแก้ไขในระบบการศึกษาไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังจะเห็นได้จากการปฏิรูปการศึกษาของไทยในปัจจุบัน แม้ผ่านมาร่วมสองทศวรรษ ก็ยังไม่เห็นผลความสำเร็จหรือบางคนอาจมองว่าเป็นความล้มเหลวในการปฏิรูป ดังนั้นแนวคิดในการใช้วิธีการประเมิน แบบป้อนกลับ (Feedback) ซึ่งเป็นผลจากการกระทำในอดีต มากำหนดเป็นประเด็นปัญหาและสมมติฐานการแก้ปัญหาการศึกษาในอนาคต จึงไม่ใช่ปัญหาสภาพที่แท้จริงของปัญหา เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนจึงขอยกตัวอย่างเปรียบเทียบ ดังนี้ “ถ้าวันนี้คุณสมชายต้องการซื้อบ้านหลังหนึ่ง สมมติว่าราคาประมาณ 1,200,000 บาท ปัญหาของคุณสมชายก็คือไม่มีเงินพอ คุณสมชายจึงมาพิจารณาว่าเป็นเพราะตนเองไม่ได้เก็บออมเงินไว้ตั้งแต่แรก ซึ่งในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ถ้าคุณสมชายออมเงินไว้เดือนละหนึ่งหมื่นบาทวันนี้ก็สามารถซื้อบ้านหลังดังกล่าวได้ ดังนั้นคุณสมชายจึงวางแผนและตัดสินใจเริ่มออมเงินเดือนละหนึ่งหมื่นบาทเพื่อซื้อบ้านหลังดังกล่าวในเวลาอีกสิบปีข้างหน้า” จากกรณีตัวอย่างของคุณสมชายจะเห็นได้ว่าสิ่งที่คุณสมชายคิดก็ถือว่าถูกต้องแต่ปัญหาก็คือคุณสมชายจะไม่มีโอกาสซื้อบ้านหลังดังกล่าวได้เลย เพราะเมื่อถึงเวลานั้นบ้านหลังที่ต้องการอาจจะมีราคาเพิ่มเป็น 2-3 เท่าไปแล้วตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นการประเมินเชิงระบบทางการบริหารจัดการศึกษาควรปรับเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นที่การประเมินแบบป้อนกลับ (Feedback) และใช้เป็นฐานคิดในการแก้ปัญหาการศึกษาอนาคต มาใช้การมุ่งเน้นการประเมินแบบป้อนไปข้างหน้า (Feed forward) หรือการใช้ภาพอนาคตมาเป็นตัวกำหนดปัญหาและสมมติฐานการแก้ปัญหาการศึกษาในอนาคต มากขึ้นโดยการใช้ข้อมูลสารสนเทศและความร่วมมือในทุกๆ มิติของการเปลี่ยนแปลง เพราะนอกจากจะได้แนวทางดำเนินการที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมแล้วยังเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้มากกว่าอีกด้วยซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Goldsmith (Goldsmith, 2014) พบว่าการใช้วิธีแบบป้อนไปข้างหน้า (Feed forward) เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและทำให้เกิดการพัฒนาประสิทธิผลขององค์กรได้มากกว่าการประเมินแบบป้อนกลับ (Feedback) ทั้งนี้เพราะการใช้วิธีการป้อนไปข้างหน้า (Feed forward) นอกจากเป็นกระบวนการที่เน้นสร้างความเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อองค์กรมากขึ้นและยังเป็นการเรียนรู้เพื่อกำหนดแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นการระดมความคิด การสร้างความเข้าใจ ตลอดจนสามารถสร้างทัศนคติเชิงบวกของบุคลากรในองค์กร ได้มากกว่าการใช้วิธีการประเมินแบบป้อนกลับ (Feedback)

จากที่กล่าวมาข้างต้นการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การใช้วิธีการประเมินแบบป้อนไปข้างหน้า (Feed forward) จึงเป็นกระบวนการที่มีการวิเคราะห์ถึงเป้าหมายของความสำเร็จขององค์กรในอนาคตไว้อย่างชัดเจน ที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง โดยใช้ปัจจัยและกระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กร ดังนั้นการประเมินแบบป้อนไปข้างหน้าจึงเหมาะสมต่อการนำมาใช้กับระบบการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะ

การศึกษาเป็นการสร้างเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสังคมและสอดคล้องกับแนวคิดที่ต้องการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้การวิจัยที่แสดงให้เห็นภาพอนาคตประกอบกับการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างหลากหลายเพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ในทุกๆ ขั้นตอนได้มากกว่าการประเมินแบบย้อนกลับ (Feedback) ซึ่งเป็นการใช้ผลลัพธ์หรือสถานการณ์ปัจจุบันมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงกระบวนการในอดีต จึงเป็นการใช้สังคมเป็นตัวชี้้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการศึกษา ส่งผลให้การศึกษาไล่ตามสังคมเสมอ และไม่มีโอกาสที่จะก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงเกิดปัญหาที่ต่อเนื่องและเวียนซ้ำๆ อยู่เรื่อยไป

ประการที่ 2 การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง (Administrators Leadership)

จากสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 เป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นที่การพัฒนาคนและสังคมเป็นหลัก ผู้บริหารองค์การทางการศึกษาหรือสถานศึกษาจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์การเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคนในสังคม ให้เป็นผู้ที่มีทั้งความรู้ ทักษะและความเชี่ยวชาญในอาชีพ ตามที่สังคมต้องการ ซึ่งกระบวนการ พัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ความรู้ ความสามารถ และการร่วมมือร่วมใจของบุคลากรในองค์การเป็นสำคัญ และท้าทายความสามารถของผู้บริหารองค์การเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการบริหารจัดการองค์การทางการศึกษาหรือสถานศึกษาของไทยส่วนใหญ่ยังใช้การบริหารองค์การตามระบบราชการมีการใช้อำนาจใช้กฎระเบียบอย่างเคร่งครัด กำหนดกรอบและหน้าที่ของบุคลากรในการทำงานไว้อย่างชัดเจน ซึ่งทำให้บรรลุผลได้ในระดับหนึ่ง แต่บ่อยครั้งทำให้เกิดความขัดแย้งในบทบาทเชิงวิชาการที่ต้องการอิสระและความหลากหลายทางความคิดแต่ถูกจำกัดด้วยกรอบหรือระเบียบปฏิบัติของระบบราชการ ส่งผลให้บุคลากรในองค์การทำงานได้ไม่เต็มตามศักยภาพ คนเก่งเกิดความท้อแท้ และเป็นที่มาของปัญหา “สมองไหล” ในวงการการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษาที่บุคลากรล้วนแต่เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และผ่านการคัดเลือกมาเป็นอย่างดี ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องใช้กระบวนการบริหารจัดการและกลยุทธ์ ตลอดจนภาวะผู้นำที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มศักยภาพหรือพัฒนาบุคลากรให้เป็นคนเก่งยิ่งขึ้น และใช้ความเก่งของบุคลากรให้เป็นประโยชน์ต่อองค์การได้เต็มที่ โดยเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ทุกคนได้ใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพเพื่อขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายมากกว่าการใช้กฎเกณฑ์ทางราชการ สอดคล้องกับ Michaels, Jones and Axelrod (Michaels, Jones and Axelrod, 2001) ที่กล่าวไว้ว่า คนเก่งต้องการโอกาสในการพัฒนา และปฏิบัติงานในองค์การที่ยืดหยุ่น มีวัฒนธรรมการทำงานที่เปิดกว้างและใช้การประเมินที่ผลงานเป็นหลัก ดังนั้น การบริหารจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารจึงต้องปรับเปลี่ยนจากแนวคิดเดิมในอดีตที่ผู้บริหารมุ่งเน้นบทบาทเป็น “ผู้สร้างงาน” กล่าวคือเป็นผู้คิดงานใหม่ๆ เพื่อป้อนให้กับบุคลากรเป็นผู้นำไปปฏิบัติตามแนวคิดหรือนโยบายที่กำหนด และใช้กระบวนการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการแสวงหาและแบ่งปันทรัพยากรตลอดจนใช้วิธีการเพิ่มคนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของงานที่เพิ่มขึ้นเป็น

สำคัญ ประกอบกับแนวคิดที่เชื่อว่าการแสวงหาคนเก่งเป็นเรื่องยาก ผู้บริหารจึงต้องเป็นผู้ที่ฉลาด รอบรู้ และเก่งที่สุดในองค์กร จึงไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 ที่บทบาทของผู้บริหารต้องเน้นการเป็น “ผู้สร้างคน” มากกว่าผู้สร้างงาน โดยมีแนวคิดที่เชื่อว่า บุคลากรเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดในการจัดการ ทุกคนมีศักยภาพหรือความเก่งอยู่ในตัวแต่ยังไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์หรือไม่เต็มตามศักยภาพ ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องมีกระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสมและภาวะผู้นำที่แท้จริง (Authentic Leadership) เพื่อค้นหา กระตุ้นและส่งเสริม บุคลากรให้แสดงศักยภาพของตนออกมาอย่างเต็มที่และพัฒนาให้เก่งยิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถใช้ประโยชน์จากความเก่งของแต่ละบุคคลให้เต็มตามศักยภาพ (สันติ บุรณะชาติ, 2558) ซึ่งบุคลากรที่มีศักยภาพสูงหรือคนเก่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จและการพัฒนาองค์กรที่ยั่งยืน (วิชัย วงษ์ใหญ่, ม.ป.ป.)

รูปแบบการบริหารการศึกษาในยุคการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบก้าวกระโดด

หากพิจารณาในบริบทของการบริหารการศึกษาเดิมที่รวมศูนย์อำนาจการบริหารจัดการไว้ที่ส่วนกลาง ยึดโครงสร้าง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ สายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นเน้นผลผลิตของงานมากกว่าให้ความสำคัญกับความคิดต้องานของผู้ปฏิบัติงาน ไปสู่รูปแบบที่กระจายอำนาจ มีโครงสร้างที่ยืดหยุ่น (Flexibility Structure Model) เน้นการสร้างสิ่งจูงใจหรือความพึงพอใจในการทำงานของคนเป็นต้นตั้ง ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงระบบการคิดตามสายงานมาเป็นความคิดทางข้าง ก็จะถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ทางการบริหารการศึกษาที่สำคัญ (Significant Paradigm Shift) เหมาะสมสอดคล้องกับกระบวนทัศน์สำหรับองค์การหลังสมัยใหม่ ที่มีลักษณะเป็นองค์รวม (Holistic Paradigm) หรือการคิดเชิงบูรณาการคือ การนำหลายๆ สิ่งมาใช้ประโยชน์ในบางสิ่ง และใช้ประโยชน์จากบางสิ่งกับหลายๆ สิ่ง (To apply everything for something and to apply something for everything) หรือมีลักษณะ “ไม่ทิ้งอะไร แต่ทบทวนใหม่หมด” (Reject non Reread all) เป็นกระแสแนวคิดร่วมของการอนุรักษ์และแนวคิดการเปลี่ยนแปลง คิดใหม่ทำใหม่ เปลี่ยนจากการต่อต้านเป็นการต่อเติม เปลี่ยนจากคู่แข่ง (Competition) มาเป็นคู่คิด (Cooperation) เปลี่ยนจากการแตกแยก (Diversification) มาเป็นความแตกต่าง (Differentiation) แนวคิดเหล่านี้สามารถแก้จุดบกพร่องของกระบวนทัศน์ในอดีตได้โดยการเน้นที่การสร้างสรรคเพื่อให้เกิดสัมพันธ์ภาพและความร่วมมือมากกว่าเน้นประโยชน์ของปัจเจกเป็นหลักและสอดคล้องกับความพลิกผันของสังคม เราอาจสามารถเปรียบเทียบกระบวนทัศน์เดิมกับกระบวนทัศน์ใหม่ทางการบริหารการศึกษา (อนันต์ พันนึก, 2555)

การมาเยือนของวิกฤตโรคระบาดทำให้เกิดคำถามเกี่ยวกับระบบการศึกษาหลากหลายด้าน เป็นต้นว่าเราจะบริหารสถานศึกษาในยุคโควิด-19 ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร ทักษะและหลักสูตรโลก การศึกษารูปแบบใหม่ หลังจากนั้นควรมีหน้าตาแบบไหน เทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทด้านการเรียนรู้หรือทำให้ความเหลื่อมล้ำแย่กว่าเดิม จริงหรือไม่ที่เราสามารถเปลี่ยนวิกฤตครั้งนี้ให้กลายเป็นโอกาสด้านการศึกษา จากความผิดปกติแบบใหม่ที่ไม่เหมือนเดิม (New Abnormal) ที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาทำให้สถานศึกษาต้องอยู่ให้รอดต้องปรับตัวเพราะวิกฤตโควิด-19 เป็นบททดสอบของความ

จำเป็นครั้งใหญ่ในการบริหารจัดการศึกษาที่ต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ให้สอดคล้องกับความปกติใหม่ที่เกิดขึ้น (สุวิมล มธรส, 2564)

จากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารการศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่ารูปแบบองค์การทางการศึกษาที่พึงประสงค์ตามแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง คือ องค์การเชิงวิชาชีพ (Professional Organization) ที่มีการกระจายอำนาจสูงให้ความเป็นอิสระในการตัดสินใจกับผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างมากขึ้น มีการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพสูงจนถึงขั้นคาดหวังให้เป็นบุคลากรมืออาชีพ (Professional) ในที่สุด กระบวนทัศน์ในการบริหารนี้สอดคล้องเป็นอย่างมากกับภาวะของโลกที่พลิกผัน อาทิในภาวะแพร่ระบาดของวิกฤตไวรัสโควิด 19 ด้วยมุมมองใหม่ องค์การยูเนสโกได้แนะนำโรงเรียนถึงวิธีปฏิบัติ 7 วิธีที่จะช่วยให้โรงเรียนและครูประสบความสำเร็จสำเร็จในการจัดการเรียนรู้รับความปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด-19 ดังนี้ (สุวิมล มธรส, 2564)

1. รับฟังเสียงของครูในการกำหนดนโยบาย และแผนการ เพราะการพูดคุยเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนในการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหาร ครู พ่อแม่ ชุมชน รวมถึงนักเรียน ควรมีการพูดคุยกัน เพื่อให้ความต้องการของนักเรียนทุกคนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง
2. สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับทุกคนในโรงเรียน ความปลอดภัยและความเป็นอยู่ของนักเรียนและครู คือ สิ่งสำคัญที่สุด โรงเรียนต้องสร้างความรู้สึกอุ่นใจให้ทุกคนในช่วงที่ยังมีการระบาดของไวรัส รวมถึงเมื่อโรคหยุดการระบาดลงแล้ว
3. ให้ความสำคัญกับสภาพจิตใจ สังคมและอารมณ์ของครูและนักเรียน โควิด-19 อาจทำให้ครูนักเรียน รวมถึงครอบครัวของทุกคนรู้สึกเครียด หากความเครียดนั้นไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม อาจส่งผลต่อการเรียนรู้ในระยะยาวและการเรียนรู้ในภาพรวมได้ สำหรับครูอาจเกิดภาวะหมดไฟในการสอน (Burnout) ทำให้ครูขาดงานบ่อยขึ้น หรือถึงขั้นลาออกจากงาน ผู้อำนวยการโรงเรียนต้องให้ความมั่นใจกับครูว่าจะได้รับการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง
4. ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรใหม่ตามลำดับความสำคัญ อาทิเช่น ในการจัดการเรียนการสอนที่ต้องปรับเปลี่ยนการลงทุนไปที่การพัฒนาการปรับระบบการทำงาน จากการสอนในห้องเรียนปกติเป็นการสอนทางไกลผ่านสื่อเทคโนโลยีลักษณะต่างๆ โดยต้องมีปฏิสัมพันธ์ พึ่งพา สรรหาแหล่งความรู้ ประสบการณ์ และการทำงานในบริบทใหม่ ปรับวิธีการทำงานด้วยการออกไปเชื่อมกับโลกที่เป็นจริง เชื่อมกับการสื่อสารยุคใหม่ เพื่อช่วยให้วิธีคิด ประสบการณ์ และกระบวนการทำงาน สอดรับกับการปรับเปลี่ยนในบริบทของสังคมที่พลิกผันเปลี่ยนแปลงไป
5. สร้างมิติการศึกษาใหม่ในรูปแบบของธุรกิจใหม่ (New Business Model) ที่ทำให้การศึกษามีความหมายและศักยภาพที่จะเชื่อมโยงกับแหล่งงานการพัฒนาทักษะประสบการณ์และความรู้ของบุคคล การเปลี่ยนแปลงนี้คือ ความเคลื่อนไหวใหม่จะช่วยจัดการปิดกั้นศักยภาพและความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มคนที่ทำงานในองค์กรด้วยกัน ทั้งยังก่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการระบบและองค์กรโดยรวมได้อย่างน่าพึงพอใจ

6. การทำงานด้านการศึกษาในวันนี้ ต้องปรับพัฒนาความร่วมมือและความสัมพันธ์ภายในองค์กรและกับภายนอกองค์กรขึ้นใหม่ เป็นการปรับสร้างสัมพันธ์ภาพใหม่ให้ทันโลกที่เชื่อมโยงชีวภาพเข้ากับกายภาพและนวัตกรรมในองค์กรจะช่วยการทำงานแบบใหม่ที่ก้าวทันโลก ทันความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีพื้นที่ใหม่ของการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ ลดความซับซ้อนขององค์กรด้วยเครือข่ายที่เชื่อมโยงบนแพลตฟอร์มที่เข้าถึงได้ง่าย เร็ว ต้นทุนต่ำซึ่งจะช่วยให้ผู้ร่วมงานทุกคนมีพื้นที่ในการปรากฏตัวตนได้ตามแรงบันดาลใจของแต่ละคน

7. นอกจากนี้ยังต้องลงทุนในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนออนไลน์ที่จำเป็นต้องมีการลงทุนในเรื่องของอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะทำให้การเรียนการสอนออนไลน์มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะ ณ ปัจจุบันการลงทุนภายในสถานศึกษาเองก็อาจจะไม่มีความหมายเพราะเราไม่ทราบว่าในอนาคตจะมีเด็กนักเรียนที่จะมีโอกาสเข้าศึกษาภายในโรงเรียนได้มากน้อยหรือนานเท่าไร

สรุป

การบริหารการศึกษาภายใต้ระบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบก้าวกระโดด กรณีศึกษาโรงเรียนสาธิตศึกษา สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการบริหารการศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีการทำงานร่วมกัน ผีการสื่อสารที่ดี และคิดวิเคราะห์เป็น การใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ และการปลูกฝังสร้างสรรค์นวัตกรรม จัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับการเรียนรู้และความเสี่ยง ดังนั้น คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ต้องประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ความสามารถ ทางวิชาการ การสื่อสาร และเทคโนโลยี การเป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์และประกอบการนักสร้างพลังและแรง บันดาลใจเชิงบวก ตัวแบบที่ดี และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้การดำเนินการของโรงเรียนสาธิตศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- ชัชพันธุ์ ยิ้มอ่อน. (2566). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในยุคหลังสมัยใหม่. **วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์**. ปีที่ 3; ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2556. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://acad.vru.ac.th/Journal/journal%203-2/3_2_12.pdf. [1 กันยายน 2566].
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2566). **คณะบัณฑิตวิทยาลัยและโรงเรียนในสังกัดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://eduarea.bkk2ict.net/bdic/mcu3f.html>. [1 กันยายน 2566].
- สันติ บุรณะชาติ (2558). การบริหารสถานศึกษาด้วยภาวะผู้นำที่แท้จริง. **วารสารศึกษาศาสตร์**. 26(3): 1-13.

- สุวิมล มธุรส. (2564). การจัดการศึกษาในระบบออนไลน์ในยุค NEW NORMAL COVID-19. **วารสารรัชตภาคย์**. 15(40): 120-138.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). **สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล ปี 2559 (IMD2016)**. กระทรวงศึกษาธิการ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.onec.go.th>. [3 กันยายน 2566].
- วิชัย ตันศิริ. (2543). **คำอธิบายพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (ม.ป.ป.). **การบริหารคนเก่ง (Talent Management)**. สาขาวิจัยและพัฒนาหลักสูตรบัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.curriculumandlearning.com/.../บทความ%20การบริหารคนเก่ง_1415863820.dpf. [5 กันยายน 2566].
- อนันต์ พันนึก. (2564). **ประเด็นทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.gotoknow.org/posts/232655>. [5 กันยายน 2566].
- Goldsmith, M. (2014). **10 Surefire Reasons to Try Feedforward!**. [Online]. From: <http://www.huffingtonpost.com/marshall-goldsmith/10-surefire-reasons-to-try-feedforward.html>. [5 Sep. 2023].
- Michaels, E.H., Jones, H. and Axelrod, B. (2001). **The War for Talent**. Massachusetts: McKinsey & Co, Inc.

แนวคิดการออกแบบศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอในจังหวัดเชียงใหม่

Design Concept of a Learning Center for the Pga K'nyau Ethnic Group in Chiang Mai Province

¹พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์, ²ศรีสกุล ชัยเวียง, ³ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์,

⁴เดชา ตาละนีก, ⁵นฤภรณ์ วรายุทธโยติกุล

¹Phrakru Siriboromdhatuphithak, ²Srisakun Chaiwiang, ³Tipaporn Yesuwan,

⁴Decha Talanuek, ⁵Narueporn Warayutkotikul

^{1,2,3,4}วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

⁵โรงเรียนหนองมะจับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 2

^{1,2,3,4}Chiang Mai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,

Chiang Mai Campus

⁵Nongmachap School, Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 2

⁴Corresponding author, e-mail: decha.tal@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

ศูนย์การเรียนรู้เป็นที่สำคัญในการส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอในจังหวัดเชียงใหม่ เราจำเป็นต้องคำนึงถึงแนวคิดการออกแบบศูนย์การเรียนรู้ที่เหมาะสมและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของกลุ่มเหล่านี้เพื่อให้การพัฒนามีความยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

การออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอในจังหวัดเชียงใหม่เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญเนื่องจากการศึกษาและการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาและการเจริญของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ในสังคมในปัจจุบันและในอนาคต แนวคิดการออกแบบศูนย์การเรียนรู้เน้นการรับฟังและคำนึงถึงความคิดเห็นและความต้องการของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ ซึ่งส่งผลให้การออกแบบมีความเหมาะสมและเป็นไปตามสิ่งที่ต้องการจริงๆ

ศูนย์การเรียนรู้นี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้สร้างโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางการศึกษาให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ โดยใช้วิธีการที่มีการบูรณาการระหว่างการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมและการเรียนรู้ทางการศึกษาที่ใช้ประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวันของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ นอกจากนี้ยังมีการใช้เทคโนโลยีและสื่อการเรียนรู้ในการสนับสนุนกระบวนการการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับการทำให้การเรียนรู้มีความสนุกสนานและน่าตื่นเต้น ศูนย์การเรียนรู้นี้มีเป้าหมายในการสร้างองค์ความรู้และ

ทักษะที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงาน และพื้นฐานในการส่งเสริมความเข้มแข็งและการเจริญเติบโตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอในอนาคต

คำสำคัญ: ศูนย์การเรียนรู้, ชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ, จังหวัดเชียงใหม่

Abstract

The learning center is important in promoting education and developing knowledge of the Pga K'nyau ethnic group in Chiang Mai Province. We need to consider appropriate learning center design ideas that suit the environment and needs of these groups to ensure sustainable and effective development.

The design and development of a learning center for the Pga K'nyau ethnic group in Chiang Mai Province is an important idea because education and learning play an important role in promoting the development and prosperity of this ethnic group in society today and in the future. The design concept of this learning center focuses on listening to and taking into account the opinions and needs of the Pga K'nyau ethnic group. This results in the design being appropriate and in accordance with what is really desired.

This learning center was created to create learning opportunities and develop educational skills for the Pga K'nyau ethnic group and using a method that integrates cultural learning and educational learning that uses real experiences in the daily life of this ethnic group. In addition, technology and learning media are used to support the learning process. We focus on making learning fun and exciting. This learning center aims to create knowledge and skills that can be used in daily life and work and as a base for promoting the strength and growth of the Pga K'nyau ethnic group in the future.

Keywords: Learning centre, the Pga K'nyau ethnic group, Chiang Mai Province.

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีกลุ่มคนหลากหลายรวมตัวอาศัยอยู่ร่วมกันมายาวนาน ความหลากหลายบนความแตกต่าง ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม หรือกลุ่มชาติพันธุ์ จะเห็นได้ว่าบนพื้นที่ในประเทศไทยจะมีกระจายอยู่ทั่วภูมิภาค หากจะกล่าวว่า “สยาม” ก่อกำเนิดขึ้นจากชาติพันธุ์ที่หลากหลาย เมื่อมีชาติพันธุ์ที่หลากหลายสยามจึงเป็นไทยแท้ในทุกวันนี้ นอกจากนี้ในประเทศไทยยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นกลุ่มชนที่สืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสยามมายาวนาน ตั้งแต่เมื่อครั้งอดีตหลายร้อยปีล่วงมาแล้ว เมื่อมีชาติพันธุ์ที่หลากหลาย สยามจึงมีความหลากหลายที่ไม่เหมือนกับประเทศอื่นๆ ทั้งในด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและศาสนา ล้วนมีความหลากหลาย จนก้าวสู่ยุคไทยแท้แล้วกระจายตัวอยู่ในภาคต่างๆ ของประเทศไทย ซึ่งหากเราจะจำแนกชาติพันธุ์ออกตามกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละภูมิภาคจะ

แบ่งได้ดังนี้ คือ ภาคเหนือ ได้แก่ ไทยวน ไทลื้อ ไทใหญ่ ไทเขิน ไทยอง ลาวกาว กะเหรี่ยง ม้ง เย้า อาข่า มูเซอ ลัวะ ถิ่น ขมุ จินฮ่อ ตองซุ ปะหล่อง ตองเหลือง ของ ภาคกลาง ได้แก่ ไทยเชื้อสายจีน มอญ ไททรงดำ ไทพวน ลาวครั่ง ลาวแง้ว ลาวหลวงพระบาง ลาวกา ลาวตี้ ลาวเวียง โข่ง ฉักร (ชาวบน) ชำเร กะเหรี่ยง ภาคอีสาน ได้แก่ ไทลาว ไทโคราช ลาวครั่ง ลาวหลวงพระบาง ลาวเวียง ไทพวน ภูไท แสก บรู กูย (ส่วย) ฉักร (ชาวบน) ถิ่น (เลย) ญ้อ (โซ่) โย้ย เขมรถิ่นไทย ไทญวน ญอ กระเลิง ภาคใต้- เปอรานากัน (บาบ๋า- ย่าหยา จีนผสมมลายู) ชัมซัม มลายู มอแกน มอแกลน อูรักละไว้ย ซาไก ของ ชาว ภาคตะวันออก-ของ กระซอง (Le Siam, 2565)

การศึกษาดินแดนล้านนา มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทมากมายที่อาศัยและกระจายกันอยู่อย่างหลากหลายตามพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ซึ่งลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงหรือชนเผ่าเหล่านี้ เป็นกลุ่มคนที่มีความผูกพันและเคารพพระภูมิต่อแผ่นดิน ป่าไม้ สายน้ำและขุนเขา เป็นผู้ใช้ชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติ มีความเข้าใจและได้สั่งสมความรู้เกี่ยวกับเรื่องป่าไม้ น้ำ จนกลายเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อๆ กันมา โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่เรียกตนเองว่า “ปกากะญอ” กลุ่มนี้จะเป็นเอกลักษณ์ของการดำรงความเป็นเผ่าพันธุ์ได้อย่างโดดเด่น เนื่องจากจะมีความชัดเจนในการปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมของตนเอง มีวิถีการดำรงชีวิตที่อยู่กับป่า และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง มีความสัมพันธ์กับดิน น้ำ ป่า มาอย่างยาวนาน มีภูมิปัญญาในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์ก็ยังคงเป็นกลุ่มคนที่มีความมั่นคงน้อยที่สุด” นั้น หมายถึงว่า กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยขาดความมั่นคงขั้นพื้นฐาน นั่นคือ “ขาดความมั่นคงของมนุษย์” ทั้งนี้ หากกล่าวถึงความมั่นคงของมนุษย์ในการดำรงชีวิต กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ยังมีสภาพยากจน มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ โดยส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบดั้งเดิมอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก และขาดภูมิคุ้มกันในอาชีพเกษตรกรรม โดยมีปัญหาและข้อจำกัดในเรื่องที่ดินทำกิน อาจพบเจอปัญหาทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ตลอดจนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ การเกิดภัยพิบัติบ่อยครั้งจนส่งผลกระทบต่อพื้นที่การเกษตร รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไปสู่ความทันสมัยมากขึ้น ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลง บางส่วนปรับตัวไม่ทันจนประสบปัญหาต่างๆ (ฉัตรวิวัฒน์ ชัยชนธานุรักษ์, 2563)

ถึงแม้ประเทศไทยจะประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อมาเยียวยารักษา กลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำ ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำสร้างความเป็นธรรมในสังคม ดังเช่นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เน้นการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ซึ่งมีแนวทางการพัฒนา คือ 1. เพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มเป้าหมายประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุดให้สามารถเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพของรัฐและมีอาชีพ 2. กระจายการให้บริการภาครัฐทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมและทั่วถึง 3. เสริมสร้างศักยภาพชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการสร้างความเข้มแข็งการเงินฐานรากตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สรุปยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12, 2565) อย่างไรก็ตามจากการ

ดำเนินการการพัฒนาประเทศในระยะที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจจนขาดความสมดุลและขาดบูรณาการ เกิดการกระจุกตัวของความมั่งคั่งและโอกาสอันนำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำในสังคมและเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ยั้งคิด จึงเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน อันนำไปสู่ความขัดแย้งและความไม่มั่นคง บั่นทอนศักยภาพการพัฒนาของประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนั้นการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณภาพที่มีความมั่นคงและยั่งยืน จึงเป็นโจทย์ท้าทายทางสังคมที่ต้องอาศัยองค์ความรู้จากการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์ โดยมุ่งยกระดับความมั่นคงของมนุษย์ (โดยเฉพาะความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมของพลเมือง) ความสมานฉันท์ทางสังคม การยอมรับเป็นสมาชิกในสังคมที่มีสิทธิเสมอภาค (ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในมิติต่างๆ เช่น ชาติพันธุ์ ศาสนาและความเชื่อ ความคิดทางการเมือง ฯลฯ) และการเสริมพลังทางสังคมเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยและมีในทุกภูมิภาค ในประเทศไทยควรมีการเสริมสร้างให้เกิดความมั่นคงในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอำเภอกลายาพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอำเภอที่มีความเข้มแข็งในเรื่องของความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูงอีกทั้งประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 95 เป็นกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) สะกอ โครงสร้างทางสังคมของชาวกะเหรี่ยง ถือว่าเป็นโครงสร้างที่เข้มแข็งทางด้านความสัมพันธ์ทางด้านเชื้อชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างทางด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ซึ่งถือว่าเป็นโช่ที่ยึดเหนี่ยวให้ชาวปกากะญอรวมตัวกันเป็นเอกภาพทางด้านความคิดและวิถีชีวิต อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดการพัฒนาโดยไม่ได้เกิดจากรูปแบบบูรณาการ และไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วม ย่อมมีผลกระทบและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กระแสค่านิยมเข้ามา เกิดความต้องการสร้างฐานะความเป็นอยู่บางอย่างเปลี่ยนแปลงไป ต่างจากอุปนิสัยของชาวกะเหรี่ยง ผู้ที่รักความสมถะ ส่งผลในเชิงกายภาพบ้านเรือนมีการขยายขยายตัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการการปรับตัวไปตามปัจจัยที่เข้ามากระทบ (มริษฎดา สมใจมาก, 2563)

จากความสำคัญและปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาถึงความสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้วิถีพุทธกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเพื่อยกระดับความเป็นชุมชนน่าอยู่ (Smart Community) โดยการบูรณาการแบบมีส่วนร่วม นำไปสู่ต้นแบบของการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม การสืบสาน และการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน และเป็นการเก็บรวบรวมความหลากหลายทางด้านคติความเชื่อและเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนและเพื่อประชาชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางภูมิปัญญาชาติพันธุ์ให้เป็นภูมิปัญญาของชาติ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งการศึกษาของนักวิชาการในประเทศและต่างประเทศต่อไป

การเรียนรู้ทางสังคม

การเรียนรู้ทางสังคมที่เสนอโดย อัลเบิร์ต แบนดูรา Albert Bandura เน้นความสำคัญของการสังเกตการสร้างแบบจำลองและเลียนแบบพฤติกรรมทัศนคติและปฏิกิริยาทางอารมณ์ของผู้อื่น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมพิจารณาวิธีการที่ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและความรู้ความเข้าใจมีปฏิสัมพันธ์กับอิทธิพลต่อการเรียนรู้และพฤติกรรมของมนุษย์อัลเบิร์ต แบนดูรา (ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของบันดูระและวอลเตอร์ (Bandura & Walters, 2565) ได้ให้แนวคิดว่าการเรียนรู้ด้วยการสังเกตจากบุคคลหรือจากต้นแบบนั้นทำให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านปัญญาซึ่งไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอกอย่างเดียว แต่เกิดจากตัวแปรภายในบุคคล ดังนั้น ทฤษฎีการเรียนรู้จึงต้องรวมสิ่งที่เป็นตัวแปรการเรียนรู้ภายในบุคคลด้วย การเรียนรู้ทางสังคมนั้นเกิดจากการสังเกตจากต้นแบบ สัญลักษณ์ และทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม ซึ่งการเรียนรู้ทางสังคมด้วยการสังเกตจากตัวแบบตามแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มนี้ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) สิ่งที่เราเรียนรู้ของมนุษย์ คือ สิ่งที่มีสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ บุคคลเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน และเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม ความรู้ที่บุคคลเรียนรู้กลายเป็นความเชื่อที่มีผลในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อบุคคลเรียนรู้ว่าเหตุการณ์ใดส่งผลต่อเหตุการณ์อื่นอย่างไร เมื่อประสบเหตุการณ์นั้นอีกครั้งทำให้มนุษย์มีความคาดหวัง (Expectancy) เกี่ยวกับเหตุการณ์หนึ่งได้ ทำให้เกิดความวิตกกังวล หรือความกลัวล่วงหน้าเมื่อเรียนรู้เงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมหนึ่งกับผลของการกระทำ ทำให้สามารถคาดหวังเกี่ยวกับการผลที่ตามมาเมื่อได้ทำพฤติกรรมหนึ่งสิ่งที่เรียนรู้ในทฤษฎีนี้จึงเป็นความรู้และความเข้าใจว่าอะไรสัมพันธ์กับอะไร และเป็นผลของการสังเกตของผู้เรียนเอง

2) วิธีการเรียนรู้ ส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ของบุคคลนั้นเกิดจากประสบการณ์ตรง (Direct Experience) ของตนเอง และเนื่องจากมนุษย์สามารถเรียนรู้ได้จากการสังเกต ดังนั้นการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นและผลกรรมที่เกิดกับผู้อื่นจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่บุคคลเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยการสังเกต (Observational Learning) มีความสำคัญต่อบุคคลในการกำหนดพฤติกรรมและการกำหนดความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ผู้ที่ช่างสังเกตและช่างคิดจะสามารถเข้าใจได้ดีกว่าผู้ที่ไม่ชอบสังเกต นอกจากนั้นบุคคลยังสามารถเรียนรู้ด้วยการถ่ายทอดทางสัญลักษณ์ จากคำบอกเล่า การสนทนา ทำให้บุคคลเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

3) ความเชื่อ ซึ่งเกิดจากผลของการเรียนรู้ว่ามีความเชื่อที่อะไรสัมพันธ์กับอะไรอย่างไร ซึ่งไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเป็นจริง ความเชื่อซึ่งเกิดจากความบอกเล่าของผู้อื่นโดยเฉพาะคำบอกเล่าที่สามารถโน้มน้าวจิตใจและมีความน่าเชื่อถือสูงแต่ไม่สามารถทดสอบหาความจริงได้ ความเชื่อของมนุษย์มีพลังในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ จะเห็นได้จากตัวอย่างของการยอมอดทนต่อความทุกข์ยากลำบากด้วยความเชื่อว่าจะทำให้มีความสุขในอนาคต การยอมตายเพื่อชีวิตที่ดีในภพต่อไป เป็นต้น

4) การควบคุมพฤติกรรมด้วยปัญญา (Cognitive Control) เพราะมนุษย์มีความคิดและมีความสามารถใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งต่างๆ ที่ตนเรียนรู้ บุคคลจึงสามารถที่จะนำสัญลักษณ์มาไตร่ตรองทำให้สามารถมองเห็นวิธีการที่จะทำให้เกิดผลกรรมตามที่ปรารถนา และมองเห็นวิธีที่จะหลีกเลี่ยงผล

กรรมที่เลวร้าย และสามารถคิดในเชิงประเมิน ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง และนำไปสู่การบังคับบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ตนเองตั้งใจเอาไว้

5) จริยธรรม หมายถึง กฎ (Rule) สำหรับการประเมินพฤติกรรม เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกมา การจำแนกแยกแยะ การประเมิน และการตัดสินใจทางจริยธรรม ซึ่งกฎเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่า การตัดสินใจทาง จริยธรรมเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่แต่ละคนคิดว่าเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ที่อาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนี้มีจำนวนมากจะต้องคำนึงถึงลักษณะของพฤติกรรมและผลที่เกิดตามมาทั้งในระยะสั้นและระยะยาวว่าเป็นอย่างไร สภาพแวดล้อมของการกระทำนั้นว่าเป็นอย่างไร ความรู้สึกของผู้กระทำคิดว่าได้รู้สึกสำนึกผิด หรือจำนวนบุคคลและประเภทบุคคลต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากการกระทำและปัจจัยอื่น

6) การบังคับตนเอง (Self-regulation) องค์ประกอบของการบังคับตนเองนั้นเกิดจากการเรียนรู้ทั้งโดยทางตรงและการสังเกตตัวอย่างผู้ใหญ่ที่แสดงตัวอย่างของการตั้งมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติไว้สูง และจะแสดงความพึงพอใจในตนเองเมื่อตนสามารถทำตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้เท่านั้น ก็จะมีผลให้เด็กได้เห็นแบบอย่าง และถ้าผู้ใหญ่มีเงื่อนไขที่จะให้แรงเสริมแก่เด็กก็ต่อเมื่อเด็กตั้งมาตรฐานต่ำหรือเมื่อเด็กขาดความพยายามก็จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะบังคับตนเองด้วยการตั้งมาตรฐานที่ค่อนข้างสูงให้กับตนเอง บังคับตนเองด้วยการประเมินพฤติกรรมตนเอง และบังคับตนเองด้วยการรู้สึกมีปฏิกิริยาต่อตนเอง

จากการศึกษาด้วยการสังเกตตัวต้นแบบนั้น แบนดูราได้แบ่งกระบวนการสังเกตออกเป็น 4 ส่วน คือ

1) กระบวนการสร้างความสนใจ (Attentional Processes) เป็นการสร้างความสนใจที่เกิดจากตัวต้นแบบอย่างมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งจะต้องมีเป็นต้นแบบที่ได้รับความสำเร็จ ความสง่างาม อำนาจ และคุณสมบัติที่ดีอื่นๆ

2) กระบวนการเก็บไว้ในความทรงจำ (Retention Processes) เมื่อบุคคลเลียนแบบจากตัวต้นแบบนั้นจะต้องอาศัยการสังเกต ใช้ความจำกริยา อาการ ท่าทางหรือสัญลักษณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างโดยใช้สิ่งเร้าอย่างต่อเนื่อง (Stimulus Contiguity) ซึ่งสิ่งเร้านั้นควรเป็นสิ่งเร้าทางสายตา

3) กระบวนการทักษะการผลิตซ้ำ (Motor Reproduction Processes) เป็นการเลียนแบบพฤติกรรมจากตัวต้นแบบอย่างคล่องแคล่ว ซึ่งบุคคลจะต้องมีทักษะทางการเคลื่อนไหวที่ดี บางครั้งการใช้วิธีการสังเกตแต่เพียงอย่างเดียวนั้นจะทำให้บุคคลได้รับทราบรูปแบบใหม่ (New Pattern) เพื่อตอบสนองต่อ แต่อาจจะไม่สามารถที่จะเลียนแบบได้ ดังนั้นจะต้องพัฒนาทางด้านทักษะและเกิดการฝึกหัดด้วย

4) กระบวนการเสริมแรงและสร้างแรงจูงใจ (Reinforcement and Motivational Processes) ซึ่งการเรียนรู้นั้นเกิดจากการแยกแยะและการแสดงออกของการตอบสนองใหม่บุคคลอาจสังเกตตัวต้นแบบและสามารถแสวงหาความรู้ใหม่ได้ซึ่งบางคนอาจไม่สามารถตอบสนองได้ การแสดงออกนั้นจะขึ้นอยู่กับตัวแปรทางด้านการเสริมแรงและการสร้างแรงจูงใจการเสริมแรงนั้นอาจมาจากการเสริมแรง

โดยตรง (Direct Reinforcement) การเสริมแรงจากตัวต้นแบบหรือตัวแทน (Vicarious Reinforcement) และการเสริมแรงด้วยตนเอง (Self-reinforcement)

ดังนั้น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมจึงเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และพฤติกรรมทางสังคมซึ่งเสนอว่าพฤติกรรมใหม่สามารถได้มาจากการสังเกตและเลียนแบบผู้อื่น มันระบุว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการความรู้ที่เกิดขึ้นในบริบททางสังคมและสามารถเกิดขึ้นได้อย่างหมดจดผ่านการสังเกตหรือการเรียนการสอนโดยตรงแม้ในกรณีที่ไม่มีการทำสำเนาหรือมอเตอร์โดยตรงการเสริมแรง นอกเหนือจากการสังเกตพฤติกรรมแล้วการเรียนรู้ยังเกิดขึ้นจากการสังเกตรางวัลและการลงโทษซึ่งเป็นกระบวนการที่เรียกว่าการเสริมแรงแทน เมื่อพฤติกรรมบางอย่างได้รับการตอบสนองอย่างสม่ำเสมอก็มักจะยังคงมีอยู่ในทางกลับกันหากพฤติกรรมบางอย่างถูกลงโทษอย่างต่อเนื่องก็มักจะยุติลง ทฤษฎีนี้ขยายไปสู่ทฤษฎีพฤติกรรมดั้งเดิมซึ่งพฤติกรรมถูกควบคุมโดยการเสริมกำลังเท่านั้นโดยให้ความสำคัญกับบทบาทที่สำคัญของกระบวนการภายในต่างๆ ในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้

ความหมายของศูนย์การเรียนรู้

ในกระบวนการศึกษาวิจัย เรื่องศูนย์การเรียนรู้ ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า ศูนย์การเรียนรู้ ไว้หลายท่าน แต่ละท่านได้กล่าวถึงความหมายของ ศูนย์การเรียนรู้ มีทั้งเหมือนกัน และแตกต่างกัน โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ในเรื่องศูนย์การเรียนรู้จากเอกสารนักวิชาการหลายท่านจากการศึกษาเอกสารในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการจากราชบัณฑิตยสภา, สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมการศึกษานอกโรงเรียน, กิดานันท์ มะลิทอง, อุดม เขยกิจวงศ์, อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง, ชัยยงค์ พรหมวงศ์, บุญส่ง บุญทศ, สุกฤตา จันทรวิมล, นคร ตั้งคะพิภพ, วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, ปรียานุช พิบูลสรารุณ, Benson, P., Dickinson, L., Garder, D. & Miller L., ยูเนสโก (UNESCO) ที่จะได้ให้ความหมายของศูนย์การเรียนรู้พอสังเขปดังนี้

ราชบัณฑิตยสภาให้ความหมายของคำว่า ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 โดยแยก คำออกเป็น 2 คำ คือ คำว่า ศูนย์ (center) และ การเรียนรู้ (learning) ศูนย์ แปลว่า (น.= คำนาม) จุดกลาง, ใจกลาง, แหล่งกลาง, แหล่งรวม เช่น ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์หนังสือ ศูนย์รวมข่าว เป็นต้น และมีลูกคำของ “ศูนย์- ศูนย์” คือ ศูนย์ภาพ ศูนย์วาท ศูนย์กลาง ศูนย์การค้า ศูนย์ชุมชน ศูนย์ถ่วง ศูนย์บริการสาธารณสุข ศูนย์พาร์ท ศูนย์สมบูรณ์, ศูนย์สูตร ศูนย์หน้า ศูนย์เยาวชน เป็นต้น

เรียนรู้ แปลว่า (ก.= กริยา) เข้าใจความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประสบการณ์. แม้คำของ “เรียนรู้” คือ เรียน ซึ่งหมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอน, รับการฝึกฝนอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือความชำนาญ เช่น เรียนหนังสือ เรียนวิชาความรู้, ฝึกให้เกิดความรู้ความเข้าใจจนเป็นหรือมีความชำนาญ เช่น เขาเรียนแก้พัดลมด้วยตนเอง

ฉะนั้น ศูนย์การเรียนรู้ในความหมายของพจนานุกรมฉบับนี้ จึงหมายถึง แหล่งรวมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประสบการณ์ หรือแหล่งรวมของความรู้ แหล่งรวมของการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจหรือความชำนาญ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) บุญส่ง บุญทศ กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้ คือ สถานที่ที่มีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ มีบริการสื่อ การเรียนการสอนตามความต้องการของผู้เรียน มีการจัดกระบวนการเรียนการสอนและมีบุคลากร อำนวยความสะดวก มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทำให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนให้ กว้างขวางทั่วถึงและครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยกิจกรรมต่างๆ จะสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชนและทันต่อความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ (บุญส่ง บุญทศ, 2543)

สรุปได้ว่า ศูนย์การเรียนรู้ คือ เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนประสบการณ์เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้เป็นศูนย์เรียนรู้บนวิถี ชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์เป็นแหล่งศึกษาหา ความรู้ด้วยตนเอง ตลอดเป็นศูนย์ประสานงานให้คำปรึกษาและให้ความรู้กลุ่มเป้าหมาย และเป็นแหล่งรวมของความรู้ เป็นต้นแบบ ศึกษาดูงานได้

ประเภทของศูนย์การเรียนรู้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้กล่าวว่า ประเภทของศูนย์การเรียนรู้สามารถแบ่งได้หลายอย่าง แต่ที่พบกันมากมี 4 ประเภท คือ ศูนย์การเรียนรู้เอกเทศ ศูนย์การเรียนรู้ในห้องเรียน ศูนย์การเรียนรู้ระบบการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สามารถกล่าวได้ดังนี้

1) ศูนย์การเรียนรู้เอกเทศ เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่แยกเป็นอิสระจากห้องเรียน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ครู เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ใช้เป็นห้องปฏิบัติการ ศูนย์การเรียนรู้นี้จะสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนให้คล้ายคลึงกับสภาพจริง เพื่อให้ครูหรือนิสิตฝึกสอนได้ทดลองแนวความคิดใหม่ๆ ก่อนที่จะนำไปใช้ใน ห้องเรียนจริง

2) ศูนย์การเรียนรู้ในห้องเรียน การดัดแปลงห้องเรียนธรรมดาโดยจัดเป็นศูนย์วิชาการต่างๆ ไว้ที่ผนังห้อง หรือมุมห้อง โดยมีสื่อการสอนให้นักเรียนได้ศึกษาหรือค้นคว้าตามวิธีการต่างๆ เช่น ศูนย์ศิลปะ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์สังคมศึกษา ฯลฯ ศูนย์เหล่านี้ครูยังไม่ได้ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการ สอนอย่างจริงจัง นักเรียนหาความรู้จากศูนย์เหล่านี้ในเวลาว่างเป็นส่วนใหญ่ศูนย์การเรียนรู้ในห้องเรียน นี้ภายหลังได้พัฒนา มาเป็นห้องเรียนแบบเปิดหรือห้องเรียนรายบุคคล

3) ศูนย์การเรียนรู้ระบบการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เป็นระบบการสอนแบบกลุ่มกิจกรรมที่จัด ขึ้นในห้องตามปกติโดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 4-6 กลุ่ม กลุ่มประมาณ 5-12 คน (จำนวนที่เหมาะสมที่สุด คือ 5-8 คน) ให้เข้าเรียนในศูนย์กิจกรรมการเรียนต่างๆ ซึ่งมีเนื้อหาต่างกันไป การเรียนในศูนย์ต่างๆ ใช้ เวลาประมาณศูนย์การเรียนรู้ละ 15-20 นาที ในขณะเดียวกันเมื่อเสร็จจากศูนย์การเรียนรู้ที่หนึ่งก็เลื่อนไป เรียนศูนย์การเรียนรู้ถัดไปหมุนจนครบทุกศูนย์

4) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ สถานศึกษาที่เปิดโอกาสให้บุคคลทุกวัยไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็กหรือผู้สูงอายุเข้าศึกษาหาความรู้ได้ นักเรียนอาจจะเรียนจากโปรแกรมการสอนซึ่งจัดไว้ในรูปของชุดการสอนรายบุคคล โดยมีครูทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานที่ปรึกษาโดยสรุป รูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวคิดและลักษณะของศูนย์การเรียนรู้เอกเทศ ศูนย์การเรียนรู้ในห้องเรียนและศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมาผสมผสานกันนำมาใช้ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง (ชาตรี เกิดธรรม, 2545) การจัดศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่สถานศึกษา (Institution Based) จัดตั้งขึ้นในลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการศึกษา เช่น ภายในโรงเรียนโดยกระทรวง การศึกษาหรือประเภทสถาบันการศึกษาระดับท้องถิ่น องค์ความรู้ในศูนย์การเรียนรู้จึงมีลักษณะที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่านและเขียนโดยส่งเสริมให้เกิดการฝึกฝนในการค้นหาคำความรู้ นำไปสู่การประยุกต์ในสถานการณ์ต่างๆ ศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน (Integrated Based) เป็นลักษณะศูนย์ การเรียนรู้ในเชิงให้ข้อมูลซึ่งมีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานดังกล่าวซึ่งเป็นความสนใจในความเฉพาะของตัวองค์กรและหน่วยงาน ยกตัวอย่างเช่น ค่ายทหาร, เรือนจำ, สถานีอนามัย, บริษัทขนส่ง จำกัด, โรงงานและในสถานประกอบการ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นลักษณะการรับรู้ของข้อมูลเพื่อนำไปส่งเสริมความรู้มุ่งเน้นองค์ความรู้โดยตัวบุคคล ศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่ชุมชน (Community Based) มีลักษณะร่วมของชุมชน คือมุ่งเน้น การมีปฏิสัมพันธ์ของผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่เป็นเสมือนสถาบันครอบครัวและจตุรรมตัวของลูกบ้าน โดย อาจจะเป็นเพียงพื้นที่ประชุมหรืออ่านหนังสือเพิ่มพูนความรู้ ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนแออัด วัด สภา ตำบล มัสยิดและโบสถ์ เมื่อเกิดการรวมตัวแล้วองค์ความรู้ในสถานที่จะเป็นตัวช่วยให้เกิดการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน (สุกฤตา จันทรวิมล, 2545)

องค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้

องค์ประกอบหลักที่สำคัญที่องค์กรจะต้องพิจารณาเพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพ ได้แก่ 1) ผู้ให้บริการในศูนย์การเรียนรู้ 2) ช่องทางการเรียนรู้ 3) กระบวนการติดตามผลการเรียนรู้ (อาภรณ์ ภูววิทยพันธุ์, 2552) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ไว้ 4 ประการ คือ 1) บทบาทของผู้สอน 2) บทบาทของผู้เรียน 3) ชุดการสอน และ 4) การจัดห้องเรียนห้องเรียน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2555)

ศูนย์การเรียนรู้ของประเทศไทยในปัจจุบันที่เหมาะสมที่สุด สำหรับสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ควรมีการดำเนินการในองค์ประกอบเรื่องต่อไปนี้เป็นอย่างเป็นระบบ คือ

- 1) มีหนังสือพิมพ์รายวันหลายฉบับ
- 2) มีหนังสือจำนวนมากเพียงพอเหมาะสมตามสภาพของชุมชน
- 3) มีคู่มือประกอบการเรียน
- 4) มีสื่ออื่นๆ ตามความเหมาะสม
- 5) มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 6) มีการจัดกิจกรรมของชุมชน

7) มีการประสานงานเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน

พนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้ไว้ในหลักคิดที่ว่า องค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้จะนำไปสู่ความยั่งยืนของศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน มี 4 องค์ประกอบ คือ

- 1) หลักของการมีส่วนร่วม
- 2) หลักของผู้มีส่วนได้เสีย
- 3) หลักของการสร้างเครือข่าย
- 4) หลักของการเรียนรู้ร่วมกัน

กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น (มาตรฐานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน, 2555) ได้กำหนดมาตรฐานการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อเป็นตัวชี้วัดขั้นพื้นฐานและตัวชี้วัดขั้นพัฒนาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ทั้งนี้ได้กำหนดความหมายของตัวชี้วัดขั้นพื้นฐาน และตัวชี้วัดขั้นพัฒนา ไว้ 7 มาตรฐาน คือ

- 1) การบริหารจัดการ
- 2) บุคลากร
- 3) สื่อวัสดุอุปกรณ์
- 4) อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
- 5) การให้บริการและการจัดกิจกรรม
- 6) การประเมินผล
- 7) การมีส่วนร่วมของชุมชน

กล่าวได้ว่า ศูนย์การเรียนรู้ เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนประสบการณ์และศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นต้นแบบแก่การศึกษาดูงานได้ โดยมีองค์ประกอบหลักๆ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ 2) บุคลากร 3) สื่อวัสดุอุปกรณ์ 4) อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม 5) การให้บริการและการจัดกิจกรรม และ 7) การมีส่วนร่วมของชุมชน

สรุป

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เป็นหนึ่งในวิธีการสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ในหลายๆ ระดับ ไม่ว่าจะเป็นในระดับชุมชนหรือระดับองค์กร ศูนย์การเรียนรู้สามารถมีความหมายและรูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์และสภาพแวดล้อมของแต่ละที่ ดังนี้คือ

1. ศูนย์การเรียนรู้ในหน่วยงานธุรกิจ:

- การจัดการความรู้ภายในองค์กร เพื่อสนับสนุนพนักงานในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะตามความต้องการขององค์กร

- การสร้างและแชร์ความรู้ระหว่างพนักงาน

- การสนับสนุนโครงการวิจัยและพัฒนาภายในองค์กร

2. ศูนย์การเรียนรู้ในการศึกษา:

- การสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนและนักศึกษา ทั้งในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา
- การให้บริการทรัพยากรการเรียนรู้ เช่น หนังสือ สื่อการสอน และเทคโนโลยีการศึกษา

3. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน:

- การสนับสนุนการเรียนรู้ในชุมชน โดยเน้นการแบ่งปันความรู้และทักษะระหว่างสมาชิก
- การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น สัมมนา การอบรม หรือโครงการเรียนรู้ร่วมกัน

4. ศูนย์การเรียนรู้ออนไลน์:

- การให้บริการเนื้อหาการเรียนรู้ออนไลน์ และหลักสูตรออนไลน์
- การสนับสนุนการเรียนรู้ระยะไกล และการสอนออนไลน์

5. ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม:

- การสนับสนุนโครงการและกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม
- การเสริมสร้างทักษะและความรู้ในการดำเนินการทางสังคม

6. ศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะ:

- การจัดอบรมและโครงการพัฒนาทักษะสำหรับบุคคล รวมถึงทักษะทางวิชาชีพ
- การสนับสนุนการพัฒนาอาชีพและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

7. ศูนย์การเรียนรู้เพื่อยกระดับองค์กร:

- การสนับสนุนองค์กรในการพัฒนานวัตกรรมและการเรียนรู้ในองค์กร
- การสนับสนุนการจัดการความรู้และการสร้างกลยุทธ์การเรียนรู้

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ที่เหมาะสมจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความต้องการขององค์กรหรือชุมชนที่เกี่ยวข้อง ศูนย์การเรียนรู้เหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาและการเรียนรู้ของบุคคลและองค์กรในสังคมและยกระดับความรู้และทักษะในหลายๆ ด้านของชีวิตและอาชีพทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2555). **มาตรฐานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย.

ฉัตรวัฒน์ ชัยนัฐาภักดิ์. กลุ่มชาติพันธุ์ความเหลื่อมล้ำของรัฐบาล. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา**. ฉบับที่ 3 ปี 2563: 147.

มริษฎดา สมใจมาก. พลวัตเรือนพื้นถิ่นของชาวกะเหรี่ยงปกากะญอในพื้นที่ต้นน้ำแม่แจ่ม อำเภอภักกลยาณพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวินิจัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. ปีที่ 18 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม ประจำปี 2563: 8.

สุกฤตา จันทรวิมล. (2545). **แนวทางการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหลังปี พ.ศ.2545 ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

สรุปยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12.

[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://kuza.me/FyihJ> [15 กันยายน 2565].

อาภรณ์ ภูวิทย์พันธุ์. (2552). ศูนย์การเรียนรู้กับการพัฒนาบุคลากร (Learning Center). กรุงเทพฯ: เอช อาร์ เซ็นเตอร์.

Le Siam. **ชาติพันธุ์ในประเทศไทย**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://kuza.me/JuDkz> [15 กันยายน 2565].

พฤติกรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลและแนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

Learning Behaviors in the Digital Age and the English Language Management Guidelines

อมร ธนาชัยกำจร

Amorn Thanachaikamchorn

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhachinara Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: morn29morn@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางพฤติกรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลและแนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ผลการศึกษาพบว่า 1) พฤติกรรมการเรียนรู้และการใช้ชีวิตประจำวันของพลเมืองดิจิทัลมีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนไปตามความเจริญทางด้านเทคโนโลยีได้อยู่เสมอ เนื่องจากสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อิสระ และเข้าถึงความรู้หรือข้อมูลต่างๆ ง่ายขึ้น 2) แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ผู้สอนควรปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล เป็นต้นแบบที่ดีให้กับผู้เรียน รับฟังพร้อมให้คำปรึกษาได้ทุกด้าน มีความรู้รอบตัว มีความเข้าใจเทคโนโลยีใหม่ๆ มีความเป็นผู้นำ และยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพครู สามารถนำเทคโนโลยีมาช่วยเป็นสื่อการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการใช้ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ ทั้ง 4 ทักษะ คือ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน เช่น การนำ Padlet ซึ่งเปรียบเสมือนกระดานหน้าห้องเรียนในการบันทึกสิ่งที่ได้ฟังจาก Podcasts เป็นต้น ดังนั้น เมื่อพฤติกรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลเปลี่ยนแปลงไป ผู้สอนต้องปรับวิธีการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการพัฒนาของเทคโนโลยี เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีความสุขและสนุกไปกับการเรียน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ, พฤติกรรมการเรียนรู้, ยุคดิจิทัล

Abstract

This article is intended to present guidelines for learning in the digital age and the English language management guidelines. The results of the research were as follows: 1) Learning behaviors and the daily life of a digital citizen flexible can always be adjusted and changed with a technological civilization, it is easier to communicate with each other and access their knowledge or information. 2) The English Language Management Guidelines,

teachers should adapt their behavior to the digital age, teachers are a great role model for students, teachers can listen to students' problems and consult, very knowledgeable and a new understanding of technology, and cherish the professional ethics of teachers. The teacher can use technology to help them gain motivation for their English communication skills. All four skills are listening skills, speaking skills, reading skills and writing skills. For example; Padlet implementation, which is like a classroom board to record what is heard from Podcasts. So when the digital age of learning is changed, they have to adjust the way of management, and learn in line with technology development to encourage them to be interested, happy, and enjoy learning.

Keywords: English learning management; learning behavior; digital Age.

บทนำ

การระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้เกิดการปรับตัวใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้น เป็นจังหวะเดียวกับที่ทั่วโลกกำลังให้ความสำคัญในเรื่องดิจิทัลและเตรียมพร้อมรับการใช้ดิจิทัลในอนาคต ดังนั้น การใช้ดิจิทัลจึงเป็นบรรทัดฐานใหม่ (New Normal) ของทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กับคนรุ่นใหม่ที่เป็นชาวพื้นเมืองดิจิทัล (Digital native) อยู่แล้ว ที่พร้อมรับกับเทคโนโลยีใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่งหรือ ไอโอที (Internet of Things) ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เครื่องจักรอัตโนมัติ และหุ่นยนต์ การใช้คลาวด์ (Cloud) สื่อใหม่ ข้อมูลแบบ Big Data ทั้งนี้สำหรับประเทศไทยมีเป้าหมายเพื่อตอบรับนโยบายประเทศไทย 4.0 (ยีน ภูววรรณ, 2564, [ออนไลน์]) เมื่อโลกเข้าสู่ยุคดิจิทัลแล้ว ทุกคนย่อมต้องปรับตัวหรือพฤติกรรมให้เข้ากับยุคสมัยโดยเริ่มจากมีความเป็นพลเมืองดิจิทัล ที่มีความฉลาดทางดิจิทัล ซึ่งประกอบขึ้นด้วยชุดทักษะและความรู้ทั้งในเชิงเทคโนโลยีและการคิดขั้นสูง หรือที่เรียกว่า “ความรู้ดิจิทัล” (Digital Literacy) เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารในโลกไซเบอร์ รู้วิธีป้องกันตนเองจากความเสี่ยงต่างๆ ในโลกออนไลน์ เข้าใจถึงสิทธิ ความรับผิดชอบ และจริยธรรมที่สำคัญในยุคดิจิทัล และใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่เกี่ยวกับตนเอง ชุมชน ประเทศ และพลเมืองบนโลก ได้อย่างสร้างสรรค์ (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2562: ออนไลน์)

นอกจากมีความเข้าใจความเป็นพลเมืองดิจิทัลแล้ว ผู้เขียนพบว่า ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษก็มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้พลเมืองเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่างๆ ได้ทั่วทุกมุมของโลก การเข้าสู่ยุคดิจิทัลทำให้พฤติกรรมของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปทั้งทางตรงและทางอ้อม การจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษก็เช่นกันได้รับผลกระทบทั้งครูผู้สอนและผู้เรียน ครูผู้สอนและผู้เรียนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ และเตรียมความพร้อมอยู่ตลอดเวลา ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สัมฤทธิ์ผลในเป็นพลเมืองดิจิทัลและการจัดกิจกรรมเรียนรู้ภาษาอังกฤษ คือ การพัฒนาของตัวครูผู้สอนในการเป็นต้นแบบพฤติกรรมของผู้เรียน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมตามจริง

การเรียนรู้ของผู้เรียน โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีความสุขและสนุกไปกับการเรียน เป็นการสร้างความฉลาดรู้ในด้านดิจิทัลด้วย

ความหมายของยุคดิจิทัลและคุณลักษณะของพลเมืองดิจิทัล

ยุคดิจิทัล (Digital Era) หมายถึง ยุคของอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีมีความรวดเร็วในการสื่อสารการส่งผ่านข้อมูลความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งที่เป็นข่าวสาร ภาพ หรือวิดีโอที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว ทุกที่และทุกเวลา Digital Era หรือยุคดิจิทัลนั้น คือ สิ่งในโลกของเรากำลังให้ความสำคัญทั้งในด้านธุรกิจการทำงาน ด้านสาธารณสุขไปจนถึงการใช้ชีวิตประจำวันของคนทั่วไป ดิจิทัลที่ว่านี้เป็นการเรียกรวมๆ ของเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยให้ชีวิตของผู้คนสะดวกสบายยิ่งขึ้นและสนองความต้องการของมนุษย์ในรูปแบบใหม่ๆ อีกด้วย โดยสิ่งที่คนส่วนมากเข้าถึงและใช้กันเป็นประจำในชีวิตประจำวันก็คือ โซเชียลมีเดีย (Social Media) โซเชียลมีเดียนี้มีลักษณะเป็นกลุ่มสังคมบนโลกออนไลน์ที่มีหน้าที่เป็นแหล่งสื่อสารสมัยใหม่และเป็นแหล่งพบปะคุยกันของผู้คนผ่านอุปกรณ์อย่าง Smart Phone, Tablet, PC และ Laptop เป็นต้น (Subbrain, 2562: ออนไลน์)

เมื่อเข้าสู่ยุคดิจิทัลแล้ว การจะดำรงชีวิตในยุคดิจิทัลได้นั้น จะต้องรู้จักความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) คือ แนวคิดแนวปฏิบัติที่ให้พลเมืองได้เรียนรู้และมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างชาญฉลาด มีการบริหารจัดการ กำกับตนเองได้ รวมถึงรู้เท่าทันและสามารถปกป้องตนเองจากความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล รวมทั้งเคารพสิทธิตนเองและผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย (OKMD, 2564: ออนไลน์)

การเป็นพลเมืองดิจิทัลนั้น ควรต้องมีทักษะและความรู้ด้านดิจิทัลหลายด้าน เพื่อช่วยให้การใช้ชีวิตในยุคดิจิทัลได้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ได้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารในโลกไซเบอร์ รู้วิธีป้องกันตนเองจากความเสี่ยงต่างๆ ในโลกออนไลน์ เข้าใจถึงสิทธิความรับผิดชอบและจริยธรรมที่สำคัญในยุคดิจิทัล และใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ชุมชน ประเทศชาติ และพลเมืองบนโลกได้อย่างสร้างสรรค์ การเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดีนั้นต้องมีความรู้เชิงเทคโนโลยีและทักษะการคิดขั้นสูง คือ ความรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) และมีความฉลาดทางดิจิทัลซึ่งทักษะสำคัญในการเป็นพลเมืองดิจิทัล ได้แก่

1. ทักษะการรักษาอัตลักษณ์ที่ดีของตัวเอง (Digital Citizen Identity) ความสามารถในการสร้างและจัดการภาพลักษณ์ของตนเองในสื่อโซเชียลในเชิงบวกภายใต้พื้นฐานความเป็นจริง รับผิดชอบต่อในการทำ ไม่กระทำการผิดกฎหมายละเมิดจริยธรรม
2. ทักษะในการบริหารจัดการเวลาในโลกดิจิทัล (Screen Time Management) สามารถบริหารเวลาและควบคุมตนเองในโลกออนไลน์กับในชีวิตจริงได้อย่างสมดุล
3. ทักษะการรับมือการกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์ (Cyberbullying Management) มีความสามารถในการรับมือ ป้องกัน และมีภูมิคุ้มกันกับการข่มขู่บนโลกไซเบอร์อย่างเหมาะสมไม่ใช้อารมณ์

4. ทักษะการรักษาความปลอดภัยของตนเองบนโลกไซเบอร์ (Cybersecurity Management) ความสามารถในการป้องกันการถูกโจรกรรมข้อมูลหรือถูกโจมตีในโลกออนไลน์ได้ เช่น การกำหนดรหัสผ่านต่างๆ ให้ปลอดภัย

5. ทักษะในการจัดการความเป็นส่วนตัว (Privacy Management) รักษาความเป็นส่วนตัวในโลกออนไลน์ของตนเองและผู้อื่นได้ เพื่อความปลอดภัยทางข้อมูล

6. ทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) สามารถคิดวิเคราะห์ แยกแยะข้อมูลที่ถูกต้อหรือไม่ถูกต้อง วิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ โดยใช้วิจารณญาณและการตรวจสอบที่ถูกต้อง เช่น ภาพตัดต่อต่างๆ

7. ทักษะในการบริหารจัดการข้อมูล ร่องรอยทางดิจิทัล (Digital Footprint) สามารถในการคิด เข้าใจความเป็นไปในโลกดิจิทัลว่าจะทิ้งร่องรอยและประวัติไว้เสมอ ซึ่งอาจส่งผลต่อในอนาคตและการใช้ชีวิต

8. ทักษะการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความเห็นอกเห็นใจและสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น (Digital Empathy) มีความเห็นอกเห็นใจ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในโลกออนไลน์ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (OKMD, 2564: ออนไลน์)

จะเห็นได้ว่ายุคดิจิทัลนั้น เป็นยุคที่สังคมโซเชียลมีเดียเข้ามามีบทบาทในชีวิตของมนุษย์ทุกคน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การปรับตัวให้มีความเป็นพลเมืองดิจิทัลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีความสะดวก รวดเร็วในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้ต่างๆ สามารถใช้เทคโนโลยีการสื่อสารได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดในเรื่องของเวลาและสถานที่ ทุกคนสามารถจัดเก็บข้อมูล ใช้พัฒนาองค์ความรู้ ของตัวเอง และแชร์ความรู้ได้อย่างอิสระสร้างสรรค์ตามความถนัดหรือความสามารถของตัวเอง

พฤติกรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

ทุกวันนี้ข้อมูลความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลาและมหาศาล ผู้คนเข้าถึงความรู้ได้รวดเร็วและง่ายกว่าแต่ก่อน จากแหล่งความรู้มีอยู่ทั่วไปหลากหลายที่ ทำให้เกิดโอกาสใหม่ๆ ทางอาชีพและการทำงานที่มาพร้อมกับพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้และใช้ชีวิตของคนที่ย้ายไปในยุคนี้ (OKMD, 2564: ออนไลน์) ดังนี้

1. พฤติกรรมการเรียนรู้ของคนเปลี่ยนไป ความรู้ใหม่ๆ มากมายนอกห้องเรียน ทำให้ผู้คนในยุคนี้แสวงหาความรู้ใหม่ๆอย่างต่อเนื่อง ท่ามกลางความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการพัฒนาทางด้านดิจิทัล ยิ่งทำให้ผู้คนเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตแทบตลอดเวลา มีแพลตฟอร์มการเรียนรู้ใหม่ๆ มากมายให้ได้เสริมทักษะพัฒนาตนเอง โลกดิจิทัลจึงเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในปัจจุบันอย่างปฏิเสธไม่ได้

2. ระบบการศึกษาและการเรียนรู้ปรับตัว ความรู้ในทุกวันนี้มีมากมายและแสวงหาได้ง่ายขึ้น การเรียนรู้ในยุคนี้จึงไม่ใช่การเรียนเพื่อท่องจำ แต่เป็นการเรียนเพื่อรู้ และรู้เพื่อนำไปใช้ได้ รวมทั้งการส่งเสริมให้มีทักษะ “ความสามารถที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต” เพื่อที่จะได้มีความสนใจในการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ด้วยตนเองสถาบันการศึกษาหลายแห่งจึงมีการปรับหลักสูตรและวิธีการสอนที่เน้นไปที่การเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพ สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง มีการบูรณาการสาขาวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน เป็นต้น

3. ความนิยมการเรียนรู้บนระบบมีมากขึ้น ปัจจุบันผู้คนมองหารูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสามารถตอบโจทยความต้องการของผู้เรียนได้รวดเร็ว เลือกเรียนสิ่งที่ตนเองสนใจได้ทันที ระบบการเรียนรู้ทางออนไลน์จึงเข้ามามีบทบาทมากขึ้นที่ทำให้สามารถเลือกเรียนรู้ได้ตามที่ตนเองสนใจ ภายใต้อาณาเขต สถานที่ ตามที่ตนเองสะดวก

4. เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่ๆ ยุคนี้เป็นยุคแห่งการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่ๆ ให้สามารถตอบโจทยและรองรับการใช้งานอย่างเหมาะสม เอื้อให้คนทุกวัยเข้าถึงข้อมูลได้โดยสะดวก อาทิ แพลตฟอร์มรูปแบบต่างๆ แอปพลิเคชัน คลิปวิดีโอ e-book Podcast ฯลฯ ข้อมูลมากมายเหล่านี้จำเป็นต้องมีระบบจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งผู้เรียนก็ต้องมีทักษะคัดกรอง แยกแยะและเลือกใช้ให้เหมาะสม

5. ภาคธุรกิจและเอกชนร่วมพัฒนา ปัจจุบันภาคธุรกิจได้เข้ามามีบทบาทในการร่วมพัฒนาคนพัฒนาบุคลากรของตน อาทิ การเปิดสถาบันการเรียนรู้และพัฒนาทักษะให้ตรงกับความต้องการของธุรกิจ เน้นการเรียนรู้ภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้สัมผัสและเรียนรู้กับรูปแบบการทำงานจริง

6. ปรับตัวของแต่ละสายอาชีพ คนในยุคนี้จึงจำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ ทั้งในแง่การทำงานและใช้ชีวิต ไม่ว่าจะเป็นภาคธุรกิจ ครูอาจารย์ ผู้ประกอบการ ฯลฯ เพื่อรับมือและเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดอย่างรวดเร็วในยุคนี้

7. อาชีพเฉพาะทางทุกวันนี้เข้าถึงความรู้ได้รวดเร็วและง่ายกว่าแต่ก่อน แหล่งความรู้มีอยู่ทั่วไปหลากหลายที่ ทำให้เกิดโอกาสใหม่ๆ ทางอาชีพ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ สามารถนำเสนอองค์ความรู้ของตนเองผ่านช่องทางออนไลน์ได้หลากหลาย คนที่มีความสนใจเฉพาะด้านสามารถแสวงหาความรู้ได้ง่ายขึ้นทำให้เกิดผู้เชี่ยวชาญและอาชีพเฉพาะทางเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นจากความสนใจของผู้คนที่มีความหลากหลายเฉพาะด้านมากยิ่งขึ้น เกิดการรวมกลุ่มความสนใจในเรื่องเดียวกัน ซึ่งสามารถพัฒนาต่อยอดกลายเป็นอาชีพและสร้างรายได้ให้กับตนเองได้ อาทิ กูรูด้านจักรยานขายสินค้าทำมือ

8. เกิดอาชีพใหม่ เข้ามาตอบสนองความต้องการในตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ สไตลิสต์ส่วนตัว (Personal Stylist) บล็อกเกอร์ (Blogger) ด้านต่างๆ นักการตลาดออนไลน์ ครูสอนภาษาทางออนไลน์ นักวิทยาศาสตร์ข้อมูล เทรนเนอร์ออกกำลังกายออนไลน์ ฯลฯ นอกจากนั้น ผู้ประกอบการรายย่อยยังสามารถเข้าสู่ตลาดได้ง่ายขึ้นจากแพลตฟอร์มออนไลน์ (platform online) ที่หลากหลายในปัจจุบัน

9. อยู่ที่ไหนก็ทำงานได้ คนยุคนี้เลือกอาชีพที่ใช่ของตนเอง เหมาะสมกับเป้าหมายและรูปแบบการใช้ชีวิตของตนเอง สามารถทำงานและหาความรู้ที่ไหนก็ได้บนโลกใบนี้ เช่น นักเขียน นักออกแบบ บล็อกเกอร์ (Blogger) ฯลฯ

10. การทำงานร่วมกับเทคโนโลยี/ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการใช้ชีวิตมากขึ้น ทำให้การทำงานและเรียนรู้ในปัจจุบันเปลี่ยนไป การทำงานควบคู่กับ AI จึงเป็นสิ่งที่ทำควบคู่กันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น ช่วยลดค่าใช้จ่าย ระยะเวลา และความผิดพลาด

ในการทำงาน คนทำงานจึงต้องปรับตัวและเรียนรู้เพิ่มทักษะรอบด้านให้หลากหลายเพื่อทำงานร่วมกับ AI ได้อย่างดีขึ้นและสามารถต่อยอดทำงานด้านอื่นในส่วนที่ AI มาแทนที่ด้วย

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สื่อและสารสนเทศก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครองอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาในยุคดิจิทัลจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านต่างๆ ของพลเมืองในยุคดิจิทัล จึงควรส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ เรียนรู้จากแหล่งต่างๆ เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการตามช่วงวัย การจัดการศึกษาในยุคดิจิทัล ต้องคำนึงถึงการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เน้นการสร้างสรรค์ ปรับแต่งการเรียนรู้ การคิดเชิงวิพากษ์ และการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน เน้นการใช้เครือข่ายออนไลน์ในการ จัดการเรียนรู้ สร้างสถานการณ์จำลองให้ผู้เรียนพบประสบการณ์จริง เนื้อหาการเรียนรู้ควรมีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเครือข่ายออนไลน์ สามารถสร้างองค์ความรู้ แบ่งปันความรู้และเนื้อหาผ่านเครือข่าย ออนไลน์ และส่งเสริมความรู้ในโลกแห่งการทำงานมากขึ้น

เมื่อทุกคนเข้าใจในความเป็นพลเมืองดิจิทัลแล้ว เห็นประโยชน์ของการใช้และเข้าถึงองค์ ความรู้ต่างที่มีอยู่ในโซเชียลนั้น ภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารก็มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเข้าถึงข้อมูล ภาษาอังกฤษถือว่าเป็นภาษาสากลที่ใช้กันทั่วโลก การที่เราใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้จะทำให้เข้าถึง ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้อย่างอิสระ สามารถมองเห็นช่องทางในการเรียนรู้และประกอบอาชีพได้อย่างไม่ จำกัติดตามการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลก

แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัล

ในปัจจุบัน มีคนใช้ภาษาอังกฤษหรือกำลังเรียนภาษาอังกฤษกว่า 2 พันล้านคนทั่วโลก และ ทักษะภาษาเป็นหนึ่งในซอฟต์แวร์สกิล (Soft Skills) ที่สำคัญที่สุดของเยาวชนในอาเซียน ประเทศไทยมี อุปสรรคด้านภาษาอังกฤษอันเกิดจาก ความไม่เท่าเทียม ทักษะภาษาของครูผู้สอน วิธีการสอน และ วิธีการวัดผล ซึ่งแอนดรูว์ กลาส ผู้อำนวยการบริติช เคานซิล ประเทศไทย กล่าวว่า ปัญหาด้าน ภาษาอังกฤษของไทย เกิดจาก 4 ประเด็น คือ 1) ค่าเฉลี่ยทักษะภาษาอังกฤษของครูภาษาอังกฤษ ระดับชั้นประถม-มัธยมศึกษามากกว่า 75 % อยู่ในระดับ A2 หรือต่ำกว่าพื้นฐาน 2) ปัญหาทักษะ ภาษาอังกฤษในภาพรวมของประเทศไทย สะท้อนอยู่ในปัญหาความไม่เท่าเทียมในประเทศไทย 3) การ เรียนการสอนภาษาอังกฤษในประเทศไทย ส่วนมากยังใช้การเรียนการสอนแบบยึดตามหลักไวยากรณ์ การแปล และท่องจำมากกว่าสื่อสารได้ในชีวิตจริง และ 4) ระบบการวัดผลทักษะภาษา ยังคงมุ่งเน้นไปที่ การใช้ภาษาอังกฤษตามหลักไวยากรณ์ การอ่าน ซึ่งล้วนแต่ไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ที่จะใช้ภาษา เพื่อการสื่อสาร (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2563: ออนไลน์)

จากปัญหาดังกล่าวเห็นได้ชัดว่าผู้สอนนั้นมีพฤติกรรมหรือคุณลักษณะแบบเดิมที่มุ่งเน้นเฉพาะ การใช้ภาษาอังกฤษตามหลักไวยากรณ์ ผู้สอนมีทักษะภาษาอังกฤษต่ำกว่าพื้นฐาน ส่งผลให้ผู้เรียนได้ ซึมซับตามทักษะที่ผู้สอนมี ซึ่งไม่สอดคล้องกับบริบทกับการเปลี่ยนแปลงไปของโลกในยุคดิจิทัล ที่เต็มไปด้วย ข้อมูล องค์ความรู้ต่างๆ ที่เข้าถึงง่าย สะดวก รวดเร็วเข้า ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในยุค

ดิจิทัลจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับครูผู้สอนอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการสื่อสารภาษาอังกฤษ ซึ่งผู้สอนควรมีพฤติกรรมที่ควรเป็นต้นแบบให้แก่ผู้เรียนที่เป็นชาวพลเมืองดิจิทัล การเป็น “ครูผู้สอนยุคดิจิทัล” ต้องปรับตัวให้เท่าทันกับเทคโนโลยี พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบัน ทั้งด้านของเครื่องมือ สื่ออุปกรณ์ การสื่อสารทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และการแสวงหาความรู้ที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ต้องใช้ทุกช่วงเวลาในพัฒนาตนเอง โดยตระหนักถึงศิษย์ในยุคปัจจุบันที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลด้วย โดยครูผู้สอนในยุคดิจิทัลควรมีพฤติกรรมหรือคุณลักษณะสำคัญ 5 บุคลิก ดังนี้ (SPU Sripatum university, 2563: ออนไลน์)

1. รับฟัง พร้อมให้คำปรึกษาได้ทุกด้าน ในยุคดิจิทัล การสอนในรูปแบบเดิมอาจต้องปรับเปลี่ยน ครูก็ต้องปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย คอยรับฟังลูกศิษย์และพร้อมเข้าใจในทุกปัญหา คอยให้คำปรึกษาในทุกๆ เรื่อง เมื่อศิษย์เกิดความเชื่อใจ ครูก็ย่อมเป็นที่รัก เชื่อเถอะคะว่า ความเชื่อใจจะก่อเกิดเป็นความวางใจที่พร้อมเชื่อฟัง

2. ความรู้รอบตัวก็สำคัญ ในยุคสมัยที่มีความรู้อยู่ทั่วไปเต็มไปหมด หากง่าย แค่เพียงคลิกแค่ปลายนิ้วก็สามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างง่ายดาย ครูยุคใหม่จึงจำเป็นต้องมีความรู้ที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อต่อยอดความรู้ เพิ่มทักษะ ความรู้ หรือแสดงถึงศักยภาพที่ตนมีเพื่อสอนศิษย์

3. เข้าใจเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น การมีความรู้ความเข้าใจในเทคโนโลยีที่หลากหลายก็เพื่อนำสิ่งเหล่านั้นมาประยุกต์และต่อยอดในการสอน ให้มีรูปแบบที่หลากหลายขึ้น เพื่อให้การสอนไม่จำเจเพิ่มสีสันให้การเรียนให้ไม่น่าเบื่อ รวมถึงเพื่อให้ทันต่อความรู้และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปอีกด้วย

4. เป็นผู้นำที่ดีและชักจูงเด็กไปในทางที่ถูกต้อง ยุคที่ไม่ว่าอะไรก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างง่ายดายและรวดเร็ว จนเกิดเน็ตไอดอลมากมาย เกิดเป็นการเลียนแบบเพื่อให้เกิดการยอมรับจากสังคม อีกสิ่งที่ไม่ควรละเลยคือการก้าวนำเทรนด์ ปรับตัวให้เข้ากับศิษย์ แนะนำสิ่งที่ถูกที่ควรให้แก่ศิษย์ เพื่อให้ศิษย์ยึดครูเป็นหนึ่งในไอดอลประจำใจ ดังประโยคที่ว่า “ผลผลิตที่ดีเกิดจากต้นแบบที่ดีเสมอ”

5. ยึดมั่นจรรยาบรรณวิชาชีพครู จรรยาบรรณในวิชาชีพ คุณธรรมและจริยธรรม 3 สิ่งนี้เป็นส่วนประกอบหลักในทุกสาขาอาชีพ และยิ่งเป็นอาชีพ “ครู” แล้วนั้น นี่แหละส่วนประกอบของการเป็นครูที่ดี เป็นแบบอย่างที่ดีให้แม่พิมพ์รุ่นต่อไป

การที่ครูจะต้องเข้าถึงเทคโนโลยีและรู้เท่าทันดิจิทัลไม่ใช่เพียงแต่เพื่อการสร้างแนวทางการเรียนรู้ใหม่ๆ เท่านั้น แต่ยังต้องเป็นไปเพื่อการรู้เท่าทันศิษย์ในยุคดิจิทัลอีกด้วย เพราะเป้าหมายการทำงานของครู คือ การอบรมสั่งสอนให้ความรู้กับนักเรียน พัฒนาศิษย์ ถ้าเมื่อใดที่ครูยังมีความรู้หรือทักษะทางดิจิทัลไม่ทันลูกศิษย์ แล้วความสง่างามทางวิชาการ ความน่าเชื่อถือของครูจะไม่เกิดขึ้น ครูยุคใหม่จึงจำเป็นต้องมีความรู้ที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อต่อยอดความรู้ เพิ่มทักษะ ความรู้ หรือแสดงถึงศักยภาพที่ตนมีเพื่อสอนศิษย์ การที่ครูมีความรู้ความเข้าใจในเทคโนโลยีที่หลากหลาย เพื่อนำสิ่งเหล่านั้นมาประยุกต์และต่อยอดในการสอน ให้มีรูปแบบที่หลากหลายขึ้น เพื่อให้การสอนน่าสนใจ เพิ่มสีสันให้การเรียนให้ไม่น่าเบื่อ และทันต่อความรู้และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป (นันทิยา น้อยจันทร์, 2565: ออนไลน์)

เมื่อครูผู้สอนเข้าใจปรับตัวไปกับยุคดิจิทัลอยู่เสมอแล้ว ต้องปรับแนวทางการสอนภาษาอังกฤษให้สอดคล้องด้วย

การเรียนการสอนภาษาอังกฤษในปัจจุบันจะมีความสนใจมากขึ้นหากครูผู้สอนนำเทคโนโลยีมาออกแบบเป็นกิจกรรมจัดการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย ซึ่งสามารถออกมาใช้ทั้งในและนอกเวลาเรียน เนื่องจากเทคโนโลยีช่วยเปิดกว้างทางการเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา มีสะดวกและรวดเร็วอีกด้วย โดยครูผู้สอนสามารถใช้แอปพลิเคชันและโปรแกรมมาเป็นสื่อตัวช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้และเป็นแนวทางการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างสรรค์ และต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ได้ โดยแบ่งตาม 4 ทักษะ ในการเรียนรู้ (จิราพร เณรธรณี, 2565: ออนไลน์) ดังนี้

1. การฟัง (listening) การสอนฟังควรมี subtitle ในช่วงแรกสำหรับการเริ่มต้นฟัง เนื่องจากผู้เรียนจะได้เห็นรูปของคำศัพท์พร้อมกับการออกเสียงของคำศัพท์นั้นๆ ซึ่งทักษะการฟังก็จะเชื่อมโยงกับการออกเสียง (pronunciation) ด้วย การสอนทักษะการฟังมีช่องทางหลากหลายในอินเทอร์เน็ตด้วย เช่น YouTube, ภาพยนตร์, Podcasts ฯลฯ โดยการฝึกฟังด้วยหูฟังจะช่วยให้ผู้เรียนรับรู้เสียงได้ดีกว่าลำโพง สำหรับการสอนฟังควรมีทั้งการฝึกฟังในห้องและฝึกฟังด้วยตนเองนอกเวลาเรียน ยกตัวอย่าง การเปิดคลิป cut scenes ของภาพยนตร์ แล้วให้ผู้เรียนฟัง จากนั้นครูถามผู้เรียนว่า สามารถจับใจความได้ไหม แล้วใจความคืออะไร โดยครั้งแรกยังไม่คาดหวังว่าจะต้องตอบได้ แล้วเปิดคลิปอีกครั้ง จากนั้นครูก็ถามคำถามเช่นเดิม สุดท้ายเปิดคลิปพร้อม subtitle เพื่อเป็นการพิสูจน์คำตอบ

2. การพูด (speaking) การพูดอาจจะไม่มีสื่อประกอบหรือไม่ก็ได้ แต่การมีสื่อประกอบจะทำให้การพูดมีความน่าสนใจและผู้ฟังเข้าใจมากขึ้น โดยสื่อที่นิยมใช้คือ สื่อนำเสนอ PowerPoint อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังมีโปรแกรมที่ใช้สร้างสรรค์สื่อที่สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น เพราะมีเทมเพลต (template) ให้ผู้ใช้งานเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม เช่น Canva เคล็ดลับ คือ การไม่ใช้ตัวอักษรเยอะเกินไป ควรเน้นเป็นกราฟิกที่เข้าใจง่ายและเกี่ยวข้องกับสิ่งที่พูด นอกจากนี้ แอปพลิเคชันที่ช่วยฝึกทักษะการพูดจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะเหล่านั้นด้วยตนเองผ่านอุปกรณ์สื่อสารต่างๆ โดยครูอาจใช้แอปพลิเคชันฝึกทักษะการพูดเป็นแบบฝึกหัดการเรียนรู้ก็ได้เช่นกัน อาทิ แอปพลิเคชัน Cake จะเป็นการฝึกพูดผ่านคลิปสั้นๆ โดยจะมี AI ช่วยดูเรื่องการออกเสียงคำด้วย

3. การอ่าน (reading) การสอนทักษะการอ่าน เริ่มแรกครูควรให้ผู้เรียนสามารถเลือกอ่านตามความสนใจ รวมทั้งสามารถเลือกอ่านหนังสือตามระดับที่เหมาะสมกับตนเอง เพื่อช่วยให้เข้าใจระดับการใช้ภาษามากขึ้น ซึ่งครูจะมอบหมายให้ผู้เรียนอ่านนอกเวลาเรียน ในปัจจุบันมีหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) ที่ทำให้ผู้เรียนอ่านหนังสือได้ทุกที่ทุกเวลาและไม่ต้องแบกหนังสืออีกด้วย ซึ่งอาจจะมีฟีเจอร์ (feature) พิเศษที่ทำให้ผู้เรียนสนุกกับการอ่านมากกว่าอ่านหนังสือเป็นเล่ม หลังจากการอ่าน ครูอาจมีเกม หรือแบบฝึกหัดเพื่อฝึกทักษะการคิดของผู้เรียนหลังจากอ่านเสร็จเพื่อเกิดการต่อยอดความคิดเป็น “องค์ความรู้ใหม่”

4. การเขียน (writing) การสอนทักษะการเขียนควรเริ่มจากระดับคำ วลี ประโยค ย่อหน้า และเรียงความ ครูสามารถนำเทคโนโลยีมาช่วยในการสอนให้มีความสนุกสนานขึ้น ยกตัวอย่าง การนำ Padlet ซึ่งเปรียบเสมือนกระดานหน้าห้องเรียนที่ผู้เรียนแต่ละคนสามารถเขียนข้อความลงไปได้และ ผู้เรียนคนอื่นก็สามารถเห็นข้อความนั้นๆ ได้ด้วย แต่ความพิเศษของ Padlet คือ มีเนื้อที่การสร้างสรรค์ เนื้อหาไม่จำกัด แม้ว่าในห้องเรียนจะมีจำนวนนักเรียนที่มากก็ตาม อีกทั้งครูสามารถเข้าไปให้ผลตอบกลับ (Feedback) ผู้เรียนแต่ละคนได้ด้วย ผู้เรียนก็จะเกิดการเรียนรู้จากการผิดพลาดทั้งของตนเองและของเพื่อน จึงเกิดการเรียนรู้ที่เอื้ออาศัยซึ่งกันและกัน

การมีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดความสนใจแล้ว การเลือกเนื้อหาหรือบทอ่าน ก็มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาให้ประสบผลสำเร็จได้ ครูผู้สอนสามารถเลือก เนื้อหาตามความถนัดของผู้เรียนสนใจ และปรับเนื้อหาตามระดับภาษาของผู้เรียนได้ โดยจะจัดการเรียน แบบเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลได้ เช่น การให้ผู้เรียนสร้างตัวตนบนโลกออนไลน์บนแพลตฟอร์ม TikTok นำเสนอเรื่องให้ผู้เรียนสนใจหรือถนัด เช่น นักรีวิวอาหาร การสอนแต่งหน้า เป็นต้น โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ คอยให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่างๆ คือ การวางตัวหรือการสร้างอัตลักษณ์และการรับมือกับปัญหาที่จะ เกิดขึ้นบนโลกออนไลน์ การพิจารณาเนื้อหาที่ใช้ การฝึกทักษะการสื่อสารให้คล่อง

องค์ความรู้ใหม่

บทสรุป

Digital Era หรือยุคดิจิทัลนั้น คือ โลกของเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เกิดเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในแบบใหม่ๆ ซึ่งสะดวกสบาย ติดต่อสื่อสาร หรือรับข้อมูลข่าวสารได้ง่าย คือ โลกออนไลน์ (Social Media) โซเชียลมีเดียนี้มีลักษณะเป็นกลุ่มสังคมบนโลกออนไลน์ที่มีหน้าที่เป็นแหล่งสื่อสมัยใหม่และเป็นแหล่งพบปะคุยกันของผู้คนผ่านอุปกรณ์อย่าง smart phone, Tablet, PC และ laptop เป็นต้น การที่จะเป็นชาวพลเมืองดิจิทัลได้ ต้องมีความฉลาดทางดิจิทัล รวมถึงเป็นผู้รู้วิธีป้องกันตนเองจากความเสี่ยงต่างๆ ในโลกออนไลน์ เข้าใจถึงสิทธิความรับผิดชอบและจริยธรรมที่สำคัญในยุคดิจิทัล และใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ชุมชน ประเทศชาติ และพลเมืองบนโลกได้อย่างสร้างสรรค์

เมื่อเข้าสู่ยุคดิจิทัลแล้ว พฤติกรรมหรือการใช้ชีวิตย่อมปรับเปลี่ยนไปตามความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ส่งผลให้ผู้คนในสังคมดิจิทัล เข้าถึงข้อมูล องค์ความรู้ต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว สะดวก เข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาคุณเข้าถึงอินเทอร์เน็ต การเข้าถึงข้อมูลความรู้ต่างๆ เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดอาชีพใหม่ๆ ขึ้นมา เช่น การเป็นกูรูให้ความรู้เฉพาะเรื่อง การค้าขายออนไลน์ หรือการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ แบบ MOOCs เป็นต้น หรือทำให้พฤติกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนเปลี่ยนไป ซึ่งเป็นความท้าทายสำหรับครูผู้สอนที่จะต้องปรับตัวหรือสร้างบุคลิกภาพความเป็นครูผู้สอนให้เหมาะสมกับยุคดิจิทัล ซึ่งภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสาร ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ได้รับความนิยมทั่วโลก แต่สำหรับประเทศไทย คนไทยมีทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษที่ค่อนข้างต่ำ อันเนื่องมาจากหลายเหตุปัจจัย เช่น ครูผู้สอนก็มีทักษะการสื่อสารที่ต่ำกว่าเกณฑ์กำหนด หรือเน้นการใช้ภาษาอังกฤษตามหลักไวยากรณ์ เป็นต้น ซึ่งไม่ตอบโจทย์กับยุคดิจิทัล ดังนั้น ครูผู้สอนรายวิชาภาษาอังกฤษ ควรพัฒนาพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพความเป็นครูให้เท่าทันยุคสังคมดิจิทัล เพื่อให้ผู้เรียน มีแรงจูงใจในการอยากเรียน ไม่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเบื่อกับการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกรู้ว่าวิชาภาษาอังกฤษนั้นเข้าถึงง่าย ใช้ประโยชน์ได้จริง ด้วยการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นสื่อช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพมหานคร. (2563). 4 อุปสรรคเรียนรู้ภาษาเด็กไทย ต้องปรับแก้ตั้งแต่ 'สอนจนถึงสอบ'. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/social/865612> [16 กันยายน 2566].
- จิราพร เณรธรรณี. (2565). การสอนภาษาอังกฤษอย่างสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.educathai.com/knowledge/articles/621> [16 สิงหาคม 2566].
- นันทิยา น้อยจันทร์. (2565). ครูของครู เนอะ “ครูยุคดิจิทัล” ต้องเป็นอย่างไร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.komchadluek.net/news/501304> [19 กันยายน 2566].
- ยีน ภู่วรรณ. (2564). ดิจิทัลกับชีวิตวิถีใหม่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://learningdq-dc.ku.ac.th/course/?c=5&l=1> [16 กันยายน 2566].

- สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2562). **ทักษะดิจิทัล ก้าวสู่พลเมืองในศตวรรษที่ 21**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.ops.go.th/th/content_page/item/1355-goto-citizens21st [19 กันยายน 2566].
- OKMD. (2564). **8 ทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัล**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.okmd.or.th/okmd-kratooktomkit/4673/> [16 กันยายน 2566].
- OKMD. (2564). **10 เทรนด์การเรียนรู้ในยุคดิจิทัล**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.okmd.or.th/okmd-opportunity/life-long-learning/4176/> [16 กันยายน 2566].
- SPU Sripatum university. (2563). **5 บุคลิก ครูยุคดิจิทัล**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.spu.ac.th/contents/2020/03/06/5-บุคลิก-ครูยุคดิจิทัล/> [19 กันยายน 2566].
- Subbrain. (2562). **Important people in Digital Era**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.sub-brain.com/business/important-people-in-digital-era/> [16 กันยายน 2566].
- Super User. (2561). **ยุคของเทคโนโลยีดิจิทัล**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sftc.raf.mi.th/index.php/2018-10-22-07-41-38/123-2018-10-24-03-25-04> [16 กันยายน 2566].

ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ: แนวคิดและหลักการตามแนวพุทธศาสนา

The Corporate Social Responsibility for Business Organization: Concepts and Principles of Buddhism

¹พงศ์วิญญู คงทรัพย์, ²สุพัฒน์ ชัยวรรณ, ³พระธีรศักดิ์ วงษ์เขื่อนขรรค์, ⁴สมพงษ์ แซ่ท้อ

^{1,2,3,4}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: kensaki00000@gmail.com

บทคัดย่อ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีหลักธรรมบริหารที่ยิ่งใหญ่ พระองค์ทรงวางระบบแนวทางในการบริหารไว้อย่างดีเลิศในทุกด้าน ซึ่งการบริหารในปัจจุบันควรนำหลักของพุทธบริหารไปประยุกต์ใช้ จะทำให้หน่วยงานเติบโตไปพร้อมกับความเจริญทางด้านจิตใจ และจะทำให้เป็นผู้บริหารที่มีภูมิปัญญา ซึ่งจะทำให้ลูกน้องและบริวารจะเทิดทูนอย่างสุดหัวใจ และจริงใจ CSR มาจากคำว่า Corporate Social Responsibility ซึ่งก็คือกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม CSR ในเชิงพุทธศาสนา ก็ใช้หลักการคล้ายคลึงกับ CSR ในภาคธุรกิจ โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การมีความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่เอาเปรียบบุคคลอื่น ช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีความสุขการทำงานกิจกรรม CSR (Corporate Social Responsibility) ในประเทศไทยให้ยั่งยืนต่อเนื่อง และทำประโยชน์ให้แก่สังคมอย่างแท้จริง ในการระดมสมองนั้นก็มีประเด็นเกี่ยวกับบริษัทต่างๆ ที่เข้ามาทำ CSR มักจะมองผลประโยชน์ด้านการประชาสัมพันธ์เป็นหลัก ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องน่าห่วงสำหรับอนาคตระยะยาวของการทำ CSR เพราะมีการศึกษาวิเคราะห์กันในประเทศว่า CSR อีกความมุ่งหวังด้านการประชาสัมพันธ์เป็นหลัก

คำสำคัญ: ความรับผิดชอบต่อสังคม, หลักพระพุทธศาสนากับองค์กรธุรกิจ, ความรับผิดชอบต่อสังคมกับพระพุทธศาสนา

Abstract

The Lord Buddha has great administrative principles. He set up a system of guidelines for management that was excellent in every aspect. The current administration should apply the principles of Buddhist administration. It will make the organization grow along with the mental growth. And will make you an executive with wisdom This will cause subordinates and subordinates to honor them with all their hearts and sincerity. CSR comes from the word Corporate Social Responsibility, which is CSR activities for

society in the Buddhist sense. It uses principles similar to CSR in the business sector with the same aim. is to have social responsibility Do not take advantage of other people Helps with life It is a pleasure to continue working on CSR (Corporate Social Responsibility) activities in Thailand. And truly benefit society in brainstorming there is also an issue about companies that come to do CSR, often looking primarily at public relations benefits. This may be a concern for the long-term future of CSR because there have been studies and analysis in foreign countries that CSR is primarily a public relations aim.

Keyword: The Corporate Social Responsibility, principles of Buddhism and Business Organization, The Corporate Social Responsibility and Buddhism.

บทนำ

ปัจจุบันเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจและกิจการ Corporate Social Responsibility (CSR) ได้ถูกหยิบยกขึ้นเป็นวาระการดำเนินงานที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการดำเนินธุรกิจซึ่งมีเป้าหมายในการมุ่งแสวงหาผลกำไรและความมั่นคงให้แก่ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของธุรกิจและกิจการแนวความคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมในมาตรฐาน ISO 26000 (กองบรรณาธิการ, “ISO 26000 มาตรฐานเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคม”, 2551: 7) ได้ระบุไว้ว่าการดำเนินการความรับผิดชอบต่อสังคม มีเป้าหมายยอดสุดอยู่ที่ผลได้สูงสุด ในการทุ่มเทของกิจการอันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การดำเนินธุรกิจในปัจจุบันมีความซับซ้อนและมีการแข่งขันที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้นเป็นผลอันเนื่องมาจากการขยายตัวของเศรษฐกิจโลกตามแนวโน้ม การดำเนินธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จ จึงต้องมีการปรับตัวเรียนรู้และพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง และตลอดเวลาเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนี้ได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจโดยเริ่มจากวิกฤตการณ์ทางการเงินของประเทศสหรัฐอเมริกา และแผ่ไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก ทำให้ธุรกิจแทบทุกอย่างต้องเผชิญกับวิกฤตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้แต่ธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีความก้าวหน้าและมีประวัติการดำเนินงานที่แข็งแกร่งมาตลอด ก็ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ปัจจัยที่จะทำให้องค์กรธุรกิจประสบผลสำเร็จ และในขณะเดียวกันก็ตอบสนองความต้องการของสังคมที่เรียกร้องให้องค์กรธุรกิจดำเนินงาน ในการประกอบกิจการต่างๆ โดยมีแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินงาน แนวคิดขององค์กรธุรกิจกับความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อถือว่า สังคมจะต้องอยู่ร่วมกันอย่างช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันไม่สามารถแบ่งแยกการดำเนินการออกจากกันได้อย่างสิ้นเชิง สังคมจะต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรธุรกิจ องค์กรธุรกิจจะต้องประกอบการอยู่ภายใต้ความคาดหวังของสังคม ดังนั้นองค์กรธุรกิจจึงต้องปรับตัวตามความคาดหวังของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันกระแสการดำเนินธุรกิจได้ให้ความสำคัญกับหลักคุณธรรมและจริยธรรม มีการเรียกร้องให้องค์กรธุรกิจแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มมากขึ้น

การประชุมระดับโลก (earth summit) ครั้งแรกที่กรุงริโอเดจาเนโร ในปี ค.ศ.1992 ประเทศต่างๆ ทั่วโลกต่างก็เริ่มต้นตัวกับทิศทางใหม่ของการพัฒนา นั่นคือ การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) นอกจากประเด็นในทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังต้องใส่ใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมและในประเด็นต่างๆ ทางด้านสังคมด้วย โดยเริ่มให้มีข้อเรียกร้องมากต่อนองค์กรธุรกิจให้คำนึงถึงปัญหาสังคมและปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน โดยมีคำที่ใช้เรียกกัน คือ “corporate citizenship” หรือ “responsible corporate citizenship” หรือ “corporate social responsibility” แปลเป็นไทยได้ว่า “ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร” หรือเรียกโดยย่อว่า “CSR” ซึ่งแนวคิด CSR ได้ถูกผลักดันโดยองค์การสหประชาชาติ ในปี พ.ศ. 2542 (ค.ศ. 1999) ในการประชุม World Economic Forum นำโดยนายโคฟี อันนัน (Kofee Annan) เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ (UN) ร่วมกับ 5 หน่วยงานของ UN (ILO ,UNDP, UNEP, UNCHR, UNIDO) และภาคธุรกิจ ได้เรียกร้องให้องค์กรธุรกิจในทุกประเทศเป็นพลเมืองที่ดีของโลกเสนอบัญญัติ 9 ประการ ที่เรียกว่า The UN Global Compact โดยเฉพาะธุรกิจข้ามชาติ ซึ่งแบ่งเป็น 3 หมวดหลัก คือ หมวดสิทธิมนุษยชน มาตรฐานแรงงาน สิ่งแวดล้อม และต่อมาได้เพิ่มบัญญัติที่ 10 คือ หมวดการต่อต้านการคอร์รัปชัน การบรรจุ CSR เข้าไว้ในวาระของสหประชาชาติสะท้อนให้เห็นความสำคัญอย่างเป็นสากลของ CSR ปี พ.ศ. 2545 (ค.ศ. 2002) UN World Summit on Sustainable Development ที่เมืองโจฮันเนสเบิร์กนั้นก็เป็นจุดที่เกิดข้อตกลงร่วมกันที่ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงอย่างชัดเจนของความรับผิดชอบต่อสังคมและธุรกิจต่อสังคมและการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีหลักการที่ว่า การตอบสนองความต้องการของคนยุคนี้ต้องไม่ไปทำลายโอกาสของคนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตน (เอกสารแจก Corporate Social Responsibility Diamond-Main Element of CSR World Bank, 2004)

สภาธุรกิจโลกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (World Business Council for Sustainable Development) (CSR: Meeting Changing Expectations, 1999) กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร คือ ความมุ่งมั่นหรือพันธะสัญญาที่ธุรกิจมีอยู่อย่างต่อเนื่องในการที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างมีจริยธรรมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงานตลอดจนครอบครัวของเขาเหล่านั้น ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและสังคมในวงกว้าง โดยองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (UNCTAD) กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ คือ การที่บริษัทเข้าไปเกี่ยวข้องและมีผลกระทบเชิงบวกต่อความต้องการและเป้าหมายของสังคม คณะกรรมาธิการยุโรป (European Commission Green Paper) ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (CSR) คือ แนวคิดที่บริษัทจะบูรณาการ งานด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเข้าไปในกิจการของประเทศและการปฏิสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholder) โดยสมัครใจขององค์การระหว่างประเทศ ว่าด้วยการมาตรฐาน (ISO) กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (CSR) คือ การที่องค์กรตอบสนองต่อประเด็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งที่การให้ประโยชน์หลัก คน ชุมชน และสังคม นอกจากนั้นยังเป็นเรื่องของบทบาท ขององค์กรธุรกิจในสังคมและความคาดหวังของสังคมที่มีต่อองค์กรธุรกิจ โดยจะต้องหาด้วยความสมัครใจ และผู้บริหารจะต้องมีบทบาทเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ โดยสามารถ

วัดผลได้ใน 3 มิติ คือการวัดผลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ชามูเอล ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (CSR) ได้ดังนี้ คือ (1) ไม่ทำสิ่งที่เป็นผลเสียต่อสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม (2) ทำสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ต่อสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม (3) พัฒนาตัวเองให้มีคุณธรรม คุณภาพ และประสิทธิภาพ อย่างดีที่สุด (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, 2549: 3)

CSR เอื้อให้ภาพลักษณ์ทางสังคมขององค์กรดีขึ้น แถมยังใช้ทุนและเงินน้อยกว่าการทำแผนโฆษณาประชาสัมพันธ์ เพราะสามารถดึงดูดลูกค้าและไม่ใช้ลูกค้า เข้ามาร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมได้ด้วย ในแง่ของประโยชน์ทางตรง ที่สามารถสัมผัสจับต้องได้ ของการทำ CSR คือ พนักงาน เกิดความภาคภูมิใจในการทำงานร่วมกับองค์กร ขณะเดียวกัน ก็สามารถดึงดูดบุคลากรที่มีคุณภาพ ให้เข้ามาทำงานกับองค์กรได้ และยังทำให้องค์กรสามารถสร้างรายได้และส่วนแบ่งตลาดเพิ่มขึ้น เพราะแนวโน้มลูกค้าที่ให้ความสำคัญกับการซื้อสินค้าและบริการจากองค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมมีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่วนประโยชน์ที่เป็นนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้ คือทำให้ลูกค้าเกิดความภักดีต่อตราสินค้า โดยการทำกิจกรรม CSR ร่วมกับการทำตลาด สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม (CSRI, 2009) ได้กำหนดการปฏิบัติตามหลัก CSR ที่นำมา ประยุกต์ใช้ควบคู่กับธุรกิจ แบ่งได้เป็น 4 ชั้น (สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม, 2560: 5) ดังนี้

ชั้นที่ 1 mandatory level: ข้อกำหนดตามกฎหมาย (legislation) หมายถึง การที่ธุรกิจมีหน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง เช่นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน การจ่ายภาษี เป็นต้น

ชั้นที่ 2 elementary levels: ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (economic profit) หมายถึง การที่ธุรกิจคำนึงถึงความสามารถในการอยู่รอดและให้ผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้น ซึ่งในชั้นนี้ธุรกิจควรหมั่นตรวจตราว่า กำไรที่ได้นั้นต้องมีกำไรซึ่งเกิดจากการเบียดเบียนสังคม

ชั้นที่ 3 preemptive levels: จรรยาบรรณทางธุรกิจ (business code of conduct) หมายถึง การที่ธุรกิจสามารถสร้างกำไรแก่ผู้ถือหุ้นได้ในอัตราที่เหมาะสม และผู้ประกอบการได้ใส่ใจเพื่อให้ประโยชน์ตอบแทนแก่สังคมมากขึ้น โดยเฉพาะสังคมใกล้ที่อยู่รอบข้างที่มีความคาดหวังว่าจะได้รับการดูแลหรือเอาใจใส่จากผู้ประกอบการ

ชั้นที่ 4 voluntary level: ความสมัครใจ (voluntary action) หมายถึง การดำเนินธุรกิจควบคู่กับการปฏิบัติตามแนวทาง CSR ด้วยความสมัครใจ โดยไม่ได้ถูกเรียกร้องจากสังคมแต่อย่างใด ซึ่งในชั้นนี้ การประกอบธุรกิจจะอยู่บนพื้นฐานของการมุ่งประโยชน์ของสังคมเป็นสำคัญ และการดำเนินการ CSR ในส่วนนี้สมควรได้รับความยกย่องชื่นชมจากสังคมอย่างแท้จริง

กิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของทุกองค์กรจะต้องปฏิบัติด้วยความจริงใจ ไม่ทำกิจกรรมเพียงเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์องค์กรหรือกิจกรรมที่พนักงานขององค์กรไม่ได้มีส่วนร่วมเลย หรือทำด้วยความไม่เต็มใจ แต่ต้องเป็นการร่วมกันดำเนินการโดยมีเป้าหมายร่วมกันเป็นกิจกรรมที่น้อมนำองค์กรและสมาชิกในองค์กร เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคม เกิดความใกล้ชิด ความร่วมมือกันในกิจกรรมของชุมชนและสังคม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เน้นการพัฒนาที่รากฐานของสังคม ความรับผิดชอบต่อสังคมนี้ไม่ได้เป็นเพียงกระแสความตื่นตัวต่อความเปลี่ยนแปลงของสถานะภูมิอากาศของโลก ไม่ได้เป็นเพียง

กระแสความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม แต่เป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ต้องประกอบไปด้วย ความสมดุลของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

หลักธรรมกับ CSR (ความรับผิดชอบต่อสังคม)

ความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการ เป็นกลไกการดำเนินงานในกิจการที่เชื่อมโยงสู่กระบวนการภายนอก ที่องค์กรจัดให้มีขึ้นภายใต้จุดมุ่งหมายที่ต้องการสร้างประโยชน์แก่กิจการและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การสงเคราะห์ช่วยเหลือส่วนรวมตามกำลังและความสามารถของกิจการ อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของกิจการในระยะยาว ดังสามารถจัดการได้ ดังนี้

พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับสังคม คือ มุ่งประโยชน์สุขเพื่อมวลชน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2550: 75) โดยถือส่วนรวมเป็นใหญ่ ไม่เน้นเฉพาะประโยชน์ส่วนตนเพียงฝ่ายเดียว ดังที่พระพุทธองค์ทรงประทานโอวาทแก่พระสาวกในการเผยแผ่พระศาสนาเป็นครั้งแรกไว้ว่าให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40) นอกจากนี้ยังมีหลักการดำเนินธุรกิจที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม เรียกว่าหลักสัมมาอาชีวะ หนึ่งในมรรคมงคลแปดที่เป็นข้อปฏิบัติกลางๆ พอดีอันจะนำไปสู่จุดหมายแห่งชีวิตที่ดีงาม ซึ่งหมายถึงการเลี้ยงชีพชอบ (วิ.ม. (ไทย) 4/13/20-21) เป็นการดำเนินธุรกิจบนทางสายกลางอยู่บนความพอดีที่ได้คุณภาพชีวิตรวมทั้งไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2545: 35-40) เพราะมีความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับโลกและชีวิตว่าทรัพย์มิได้มีจุดหมายจบในตัวมันเอง แต่เป็นมรรคาหรือวิธีการที่จะนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและปัญญาให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นได้ ครั้นเมื่อธุรกิจแสวงหารายได้อย่างถูกต้องชอบธรรมแล้ว ไม่ควรเก็บสะสมไว้เพื่อเพิ่มพูนความมั่งคั่งให้กับตนเอง แต่ควรนำไปใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย กล่าวคือ เมื่อธุรกิจมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจดีแล้ว จึงควรแบ่งปันรายได้กลับคืนสู่สังคมเพื่อเป็นการประสานประโยชน์และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ฉะนั้น ถ้าไรที่องค์กรได้รับจึงเป็นกำไรแบบพอเหมาะ พอประมาณที่จะได้ประโยชน์ร่วมกันทั้งระบบการดำรงอยู่ในสังคม หากเราได้ยึดถือและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ปัญหาความรับผิดชอบต่อสังคมคงจะไม่เกิด หรือถ้าจะเกิดขึ้นก็จะมีจำนวนน้อย เพราะการคิดที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและทั้งสองฝ่าย รวมทั้งคนทั้งโลก ซึ่งการคิดที่เกื้อกูลตนเอง ผู้อื่นและทั้งสองฝ่าย รวมทั้งคนทั้งโลกก็คือความรับผิดชอบต่อสังคม (จำเนียร จวงตระกูล, 2551: 40)

การดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมทางพุทธศาสนาจึงเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ควบคู่ไปกับด้านจิตใจ ซึ่งแนวทางสำคัญในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและวัตถุที่เป็นมิตรต่อความสุขและการพัฒนาทางจิตใจ ควรมุ่งที่การลดการเบียดเบียนและความไม่รู้จักพอ (ตรีนธ พงศ์มพัฒน์, 2554: 171) การดำเนินธุรกิจในลักษณะนี้จึงเป็นการให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกส่วนโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ทั้งแก่ตัวองค์กรเองและสังคม หรือก็คือการเอาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นศูนย์กลาง มิใช่เอาตนเองเป็นศูนย์กลาง (ศักดิ์ชัย อนันต์ตรีชัย, 2550: 66) เพราะสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและอิงอาศัยกันจะเห็นได้ว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจใช้กันอยู่ในปัจจุบันส่วนหนึ่งมีรากฐานมาจากมุมมองทางพระพุทธศาสนา แต่ยังไม่มีการศึกษาและนำมาประยุกต์ใช้เพื่อปฏิบัติกันอย่างจริงจังและ

แพร่หลาย แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 หลักอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคล ซึ่งในที่นี้รวมถึงพลเมืองบริษัท (Corporate Citizen) ให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุขสามารถใช้เป็นตัวแบบหรือวิธีการในการดำเนินกิจกรรมซีเอสอาร์ขององค์กร โดยมีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยที่มีอุปนิสัยของการสงเคราะห์เกื้อกูลเป็นพื้นฐาน ประกอบด้วย

1. Corporate Philanthropy คือ การให้ หรือการบริจาคในสิ่งที่ควรให้แก่ผู้ยากไร้หรือแก่ผู้ที่ขาดแคลนกว่า ทั้งในรูปของวัตถุสิ่งของ เช่น การนำสิ่งของเครื่องใช้ไปแจกแก่ผู้ประสบภัย การทำบุญตามหลักศาสนา การให้โอกาสทางธุรกิจ การแบ่งปันตลาด หรือการให้อภัย ตลอดจนการให้ความรู้คำแนะนำต่างๆ ที่เป็นประโยชน์เปรียบได้กับทาน

2. Corporate Communication คือ การสื่อสารในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ สิ่งที่เป็นสาระข้อเท็จจริงประกอบด้วยเหตุผล และความจริงใจ โดยไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด เช่น การให้ข้อมูลผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้องครบถ้วนแก่ผู้บริโภค การไม่โฆษณาประชาสัมพันธ์คุณลักษณะของสินค้าเกินจริง หรือการไม่หลอกลวงมอมเมาประชาชน เปรียบได้กับปิยวาจา

3. Community Volunteering คือ การเสียสละแรงงาน แรงใจ และเวลา เพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เช่น การเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือสังคมในโอกาสต่างๆ การระแວดระวังในการดำเนินงานที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เป็นไปโดยสมัครใจ เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในรูปแบบหนึ่ง เปรียบได้กับอัตถจริยา

4. Equitable Treatment คือ การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี (Good Corporate Governance) ไม่ถือว่าองค์กรตนเป็นใหญ่ เอาใจใส่ในสุขทุกข์ของผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ และร่วมแก้ไขโดยไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งหมายถึง การมีส่วนร่วม (Participation) ขององค์กรในการดูแลสังคมอย่างสม่ำเสมอ เช่น การดูแลสิทธิประโยชน์ของผู้ถือหุ้นรายใหญ่รายย่อยอย่างเสมอภาค การบริการลูกค้าอย่างเสมอต้นเสมอปลายโดยไม่เลือกกว่าเป็นรายใหญ่หรือรายย่อย การทำหน้าที่ในการเสียภาษีอากรให้รัฐอย่างตรงไปตรงมา เปรียบได้กับสมานัตตตา

ซึ่งหากองค์กรหรือสังคมใดปฏิบัติตามหลักธรรมทั้ง 4 ข้อนี้ ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอยู่เป็นประจำ ก็必将นำความสุขความเจริญมาสู่บุคลากร องค์กร ชุมชนหรือสังคมนั้น ทำให้มีความสุข อยู่รอดและยั่งยืนได้อย่างยาวนานไม่ว่าจะมีวิกฤตหรือภัยคุกคามใดๆ มากระทบก็ตาม

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ที่มอบให้แก่สังคมที่เป็นฆราวาสหรือคฤหัสถ์ในการอยู่ร่วมกันในองค์กรหรือสังคมหรือชุมชนนั้น ในการที่จะอยู่รอดและยั่งยืนและมีความสุขสงบสุขนั้น จะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมของ “สังคหวัตถุ 4” ซึ่งพิสูจน์แล้วว่าดีจริง และได้ผลดีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลเมื่อสองพันกว่าปีมาแล้ว จนกระทั่งมาถึงปัจจุบันตลอดจนในอนาคตด้วย เพราะนี่คือสิ่งที่ทำให้องค์กรไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และแม้แต่ภาคประชาสังคมต่างๆ ก็ตาม เพราะในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ไม่ว่าในยุคสมัยใดๆ ถ้าหากผู้นำหรือผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรหรือสังคมนั้น แม้แต่ในสังคมครอบครัวก็ตาม หากปฏิบัติในหลักธรรม 4 ข้อที่พระพุทธองค์ได้สอนไว้นี้ ย่อมประสบกับความสุข ความเจริญ ความอยู่รอดและยั่งยืนขององค์กร ชุมชนหรือสังคมนั้นได้อย่างแน่นอน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า CSR เป็นการบริหารจัดการที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งองค์กร สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน ความสำคัญของ CSR แนวคิดและทฤษฎีทางธุรกิจที่ได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดสู่องค์กรโดยส่วนใหญ่ ล้วนมุ่งไปที่การพัฒนาให้เป็นองค์กรที่ “เก่ง” ตัวอย่างทฤษฎีที่รู้จักกันดี ได้แก่ SWOT Analysis (Ansoff 1965) สำหรับการกำหนดตำแหน่งและการสร้างความสำเร็จขององค์กร หรือ Boston Matrix (BCG 1970) สำหรับการกำหนดความสำคัญและการสร้างความสำเร็จในผลิตภัณฑ์ หรือ Five Forces (Porter 1980) และ Diamond Model (Porter 1990) สำหรับการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน เป็นต้น สำหรับแนวคิดในเรื่อง CSR จะมุ่งไปที่การสร้างให้องค์กรมีความ “ดี” ที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนของกิจการ เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากหลักคุณธรรม ดังนั้น ในทางโลกธรรมมีต้นธรรมแห่งดอกผล CSR นั่นคือ สังคหวัตถุ 4 หลักธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคล อันรวมถึงพลเมืองบริษัท (Corporate Citizen) ให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข สังคหวัตถุ 4 ถือว่าเป็นต้นธรรมที่ผลิตดอกผลเป็น CSR ขององค์กรธุรกิจ ส่วนนักการเมืองท้องถิ่นในฐานะผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรต้องให้ความสำคัญกับการดำรงบทบาทการเป็นผู้นำกระบวนการ (Process Leadership) ที่มีความต่อเนื่องเป็นกิจจะลักษณะมากกว่าบทบาทการเป็นผู้นำกิจกรรม (Event Leadership) ที่จัดเป็นครั้งๆ ตามโอกาสในเชิงสัญลักษณ์สิ่งสำคัญถัดมา คือ การให้ความสำคัญกับเรื่อง CSR โดยชี้ให้เห็นถึงคุณค่าหรือประโยชน์ที่จะได้รับอย่างเป็นรูปธรรมได้ การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของนักการเมืองท้องถิ่นด้วยวิถีพุทธ เป็นการนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นกรรมในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ที่มีต่อประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ เช่น การดำเนินการโดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสงบสุขอย่างยั่งยืน การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นการดำเนินที่เกี่ยวกับหลักธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติการบริหารงานในองค์กรของรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น การบริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต บริสุทธ์ใจ เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีเมตตา การปฏิบัติหน้าที่โดยไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใดๆ รวมทั้งการปฏิบัติราชการตามมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของหน่วยงานที่ตนเองสังกัดซึ่งมีสาระสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามกรอบรัฐธรรมนูญ การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในการบริหารราชการของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และพฤติกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม

ความรับผิดชอบต่อสังคมในเชิงความยั่งยืนขององค์กรภายในและภายนอก

1) ความรับผิดชอบต่อสังคมในเชิงความยั่งยืนขององค์กรภายใน ความรับผิดชอบต่อสังคมในเชิงความยั่งยืนขององค์กรภายในนั้น การกำกับดูแลกิจการที่เป็นการจัดให้มีระบบบริหารจัดการอย่างรู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการอย่างโปร่งใส เท่าเทียม เป็นธรรมมีประสิทธิภาพ สามารถตรวจสอบได้ ซึ่งจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความมั่นใจต่อผู้ถือหุ้น ผู้ลงทุน ผู้มีส่วนได้เสีย และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย อันจะนำไปสู่ความเติบโตและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของธุรกิจ การประกอบธุรกิจด้วยความเป็นธรรมย่อมก่อให้เกิดความเชื่อมั่นกับผู้เกี่ยวข้อง อันจะส่งผลดีต่อกิจการในระยะยาว ทั้งนี้ ธุรกิจควรถือปฏิบัติ

ตามแนวทางเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินธุรกิจ โดยไม่เห็นแก่ผลประโยชน์อื่นที่อาจได้มาจากการดำเนินงานที่ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม การสร้างความยั่งยืนขององค์กร (corporate sustainability) เป็นกระบวนการที่สำคญยิ่ง ในการบริหารจัดการองค์กรธุรกิจสมัยใหม่ แนวคิดนี้เสนอว่าการเติบโตและผลกำไร (corporate growth and profitability) ขององค์กรเป็นสิ่งสำคัญ แต่ไม่เพียงพอที่จะทำให้องค์กรอยู่รอดอย่างยั่งยืนได้หากจะให้ธุรกิจดำเนินไปอย่างยั่งยืน ธุรกิจจำเป็นต้องมีเป้าหมาย เชิงสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วย (sustainable development) เป้าหมายดังกล่าว

2) ความรับผิดชอบในเชิงความยั่งยืนขององค์กรภายนอก การประกอบธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม (Socially Responsible Business Practices) เป็นการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจอย่างพินิจพิเคราะห์ทั้งในเชิงป้องกันด้วยการหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม หรือในเชิงร่วมกันแก้ไขด้วยการช่วยเหลือเยียวยาปัญหาทางสังคมนั้นๆ ด้วยกระบวนการทางธุรกิจ เพื่อการยกระดับสุขภาวะของชุมชนและการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม โดยที่องค์กรธุรกิจสามารถที่จะดำเนินการเองหรือเลือกที่จะร่วมมือกับพันธมิตรภายนอกก็ได้ ในปัจจุบันการดำเนินธุรกิจมีความซับซ้อน และมีการแข่งขันที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้น การดำเนินธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จจึงต้องมีการปรับตัวการเรียนรู้ และพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ละธุรกิจต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด แนวทางที่จะช่วยให้ธุรกิจฝ่าวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ คือ ความรับผิดชอบต่อสังคมที่องค์กรธุรกิจต้องมีต่อสังคม เช่น ความรับผิดชอบต่อคุณภาพสินค้าและบริการที่จำหน่ายให้กับผู้บริโภค ความรับผิดชอบต่อผลตอบแทนสวัสดิการ และความปลอดภัยของพนักงาน ความรับผิดชอบต่อความเสียหายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลเนื่องมาจากการผลิตสินค้าและการให้บริการ เป็นต้น ในขณะเดียวกันต้องตอบสนองความต้องการของสังคมที่เรียกร้องให้ธุรกิจดำเนินงาน โดยมีแนวคิดเรื่องการทากิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม “ความรับผิดชอบต่อสังคม” (Corporate Social Responsibility: CSR) เป็นประเด็นสำคัญที่ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคธุรกิจด้วยเล็งเห็นว่า การดำเนินกิจการขององค์กรธุรกิจส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ CSR จึงกลายเป็น “เรื่องจำเป็น” ที่ทุกฝ่ายให้ความสำคัญ ไม่ใช่เพียงเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร เพื่อหวังผลทางการตลาด หรือเพื่อใช้แก้ไขปัญหาทางธุรกิจให้ได้รับการยอมรับจากสังคมแต่ CSR ในปัจจุบันกำลังทวีความสำคัญและกลายเป็น “แนวคิดและวิธีการบริหารจัดการธุรกิจ” เพื่อพัฒนาการดำเนินธุรกิจให้มีประสิทธิภาพ ลดความเสี่ยงและเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน รวมถึงพัฒนาห่วงโซ่มูลค่า ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน “ความรับผิดชอบต่อสังคม” (Corporate Social Responsibility: CSR) เป็นประเด็นสำคัญที่ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคธุรกิจด้วยเล็งเห็นว่า การดำเนินกิจการขององค์กรธุรกิจส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ CSR จึงกลายเป็น “เรื่องจำเป็น” ที่ทุกฝ่ายให้ความสำคัญ ไม่ใช่เพียงเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร เพื่อหวังผลทางการตลาด หรือเพื่อใช้แก้ไขปัญหาทางธุรกิจให้ได้รับการยอมรับจากสังคมแต่ CSR ในปัจจุบันกำลังทวีความสำคัญและกลายเป็น “แนวคิดและวิธีการบริหารจัดการธุรกิจ” เพื่อพัฒนาการ

ดำเนินธุรกิจให้มีประสิทธิภาพ ลดความเสี่ยงและเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน รวมถึงพัฒนาห่วงโซ่มูลค่า ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน

ความรับผิดชอบต่อสิทธิมนุษยชน/การประกอบกิจการด้วยความเป็นธรรม /มาตรฐานแรงงาน/ การดูแลรักษาสภาพแวดล้อม /การต่อต้านการคอร์รัปชัน

ในปี พ.ศ. 2542 กระแสแนวคิด CSR ได้มีพัฒนาการที่ชัดเจนมากขึ้น เมื่อนายโคฟี อันนัน เลขาธิการสหประชาชาติในขณะนั้น ได้ออกมาเรียกร้องให้ธุรกิจทั่วโลกแสดงความเป็นพลเมืองที่ดีของโลก (good global citizenship) รวมทั้งประกาศ “The UN Global Compact” เพื่อใช้เป็นกรอบดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับองค์กรธุรกิจต่อไป และในปีถัดมา OECD (องค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา) ก็ได้ออกแนวปฏิบัติสำหรับบริษัทข้ามชาติ (The OECD Guidelines for Multinational Enterprises) เสนอแนะให้บริษัทข้ามชาติของประเทศสมาชิก OECD มี CSR และติดต่อดำเนินการเฉพาะกับคู่ค้าที่มี CSR เท่านั้น โดยมีการกำหนดนโยบายไว้เพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันประกอบด้วยกัน ดังนี้

1) **ความรับผิดชอบต่อ สิทธิมนุษยชน** บริษัทให้ความสำคัญต่อสิทธิของพนักงาน และผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ ทั้งหมด โดยบริษัทจะไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลใดๆ ด้วยเรื่องเชื้อชาติ สีผิว ศาสนา เพศ สัญชาติ อายุ ความทุพพลภาพหรือสถานภาพอื่นใดที่ถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชน บริษัทจะนำวิธีปฏิบัติด้านการเคารพในสิทธิมนุษยชนที่สมเหตุสมผลและครอบคลุมมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินกิจการของบริษัท และมุ่งเน้นที่จะขจัดความอยุติธรรม การเลือกปฏิบัติ การข่มขู่ และการละเมิดสิทธิทุกประเภท

2) **การประกอบกิจการด้วยความเป็นธรรม** ปฏิบัติตามกฎหมาย สร้างความปลอดภัยในกระบวนการผลิต ความน่าเชื่อถือ บรรลุเกณฑ์ที่ดี ผลลัพธ์ที่มีคุณภาพดีสอดคล้องตามมาตรฐาน ปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้กับลูกค้า ไม่ทำการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม ไม่โฆษณาผลิตภัณฑ์เกินความเป็นจริง สามารถใช้มาตรการจัดการกับข้อร้องเรียนของลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว ให้ข้อมูลผลิตภัณฑ์ที่สมบูรณ์และถูกต้อง สำหรับผู้ขาย ให้ความยุติธรรมในการเลือกผู้ขาย ต้องเคารพและปฏิบัติตามข้อตกลงตามสัญญาที่ให้ไว้ บรรลุเงื่อนไขการซื้อขายอย่างสมบูรณ์ ให้ความยุติธรรมกับซัพพลายเออร์ มีความกระตือรือร้นที่จะสร้างร่วมมือเพื่อให้ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ตามนโยบายการกำกับดูแลกิจการที่ดี เปิดเผยการดำเนินงานด้านการเงิน ธุรกิจและองค์กรที่โปร่งใส เคารพสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา

3) **มาตรฐานแรงงาน** ในการดำเนินธุรกิจของบริษัท หัวใจสำคัญ คือ พนักงาน ดังนั้น ความรับผิดชอบต่อที่จะดูแลให้พนักงานมีความสุขได้รับความก้าวหน้า และเป็นธรรมในการทำงาน ได้รับการพัฒนา และมีผลตอบแทนและสวัสดิการที่เหมาะสม จัดสรรสภาพแวดล้อมในการทำงานให้มีความปลอดภัยและถูกสุขอนามัย รวมถึงมีหน้าที่ในการดูแลรักษาสุขภาพและเครื่องมือการปฐมพยาบาลที่จำเป็นไว้อย่างเพียงพอ ขจัดทุกรูปแบบของการบังคับใช้แรงงาน การยกเลิกการใช้แรงงานเด็กทั้งหมด การจัดการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและอาชีพ ให้โอกาสการจ้างงานที่เท่าเทียมกัน มีการกำหนดนโยบายห้ามมิให้กรรมการ ผู้บริหาร และพนักงานของบริษัทดำเนินการหรือยอมรับการคอร์รัปชันในทุกรูปแบบทั้งทางตรงหรือทางอ้อม และให้มีการสอบทานการปฏิบัติตามนโยบาย ตลอดจนทบทวนแนวทางการปฏิบัติ

4) การดูแลรักษาสິงแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของบริษัทและเพื่อความอยู่รอดของมนุษยชาติ บริษัทได้แสดงความรับผิดชอบทางด้านสิ่งแวดล้อมในการป้องกันมลภาวะ และรักษาสິงแวดล้อม บริษัทจัดท้าระบบการจัดการสิงแวดล้อม และนำไปใช้ปฏิบัติจริง ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อกำหนดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ใช้เทคนิคที่เกี่ยวข้อง ในการลดปริมาณมลพิษ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในการป้องกันมลภาวะและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ประหยัดทรัพยากร และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เพิ่มขอบเขตการป้องกันอุบัติเหตุ ในส่วนที่มีความเสี่ยงเพื่อเป็นการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ

5) การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน กำหนดนโยบายห้ามมิให้กรรมการ ผู้บริหาร และพนักงานของบริษัทดำเนินการหรือยอมรับการคอร์รัปชันในทุกรูปแบบทั้งทางตรงหรือทางอ้อม และให้มีการสอบทานการปฏิบัติตามนโยบาย ตลอดจนทบทวนแนวทางการปฏิบัติ จะเห็นได้ว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อองค์กรธุรกิจเพราะธุรกิจและสังคม (สิทธิมนุษยชน/การประกอบกิจการด้วยความเป็นธรรม /มาตรฐานแรงงาน/การดูแลรักษาสິงแวดล้อม/การต่อต้านการคอร์รัปชัน) ต่างต้องพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกัน และมีความสัมพันธ์กันในแง่ที่ว่าธุรกิจเป็นหน่วยย่อยของสังคมใช้ทรัพยากรต่างๆ จากสังคมและมีผลกระทบต่อวิถีความเป็นอยู่ของสังคม เมื่อสังคมเกิดปัญหาธุรกิจก็ควรเข้ามาช่วยเหลือเพื่อเป็นการเกื้อกูลกัน หากสังคมอยู่ไม่ได้ ธุรกิจก็อยู่ไม่ได้เช่นกัน การสร้างกำไรที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ตนเองเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ถือเป็นการดำเนินธุรกิจที่ไม่ถูกต้องและไม่ชอบธรรม ท้ายที่สุดกำไรนั้นนอกจากจะไม่ยั่งยืนแล้ว ยังอาจล่มสลายได้ในไม่ช้า ซึ่งความรับผิดชอบนี้จะเป็นตัวสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ที่ธุรกิจควรได้รับกับผลประโยชน์ของสังคม เพื่อให้ธุรกิจและสังคมได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลและเป็นปกติสุข จากความจำเป็นดังกล่าวจึงทำให้กระแสของซีเอสอาร์ได้รับความสนใจและมีแนวโน้มปฏิบัติกันมากและจริงจังขึ้นในปัจจุบัน

ความรับผิดชอบต่อสังคมในมุมมองพุทธศาสนาโดยให้น้าหลักขององค์ทะไลลามะมาปฏิบัติ

องค์ทะไลลามะ (เทนซิน เกียตโซ) ผู้นำทางจิตวิญญาณ และผู้นำลัทธิของชาวทิเบตที่ลี้ภัยอยู่ในอินเดีย เป็นผู้ได้รับการยอมรับจากชาวโลกทั้งตะวันออกและตะวันตก และได้รับการถวายรางวัลและปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ในด้านสันติภาพเป็นจำนวนมาก หนึ่งในรางวัลสูงสุดคือรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ พ.ศ.2552 จากคณะกรรมการรางวัลโนเบลประเทศนอร์เวย์ ด้วยความพยายามต่อสู้อย่างสันติ เพื่อปลดปล่อยทิเบตจากการปกครองของประเทศจีน โดยท่านมีแนวทางการต่อสู้ด้วยสันติวิธีใช้ความอดทนการเคารพซึ่งกันและกัน และการไม่ใช้ความรุนแรง

องค์ทะไล ลามะ องค์ที่ 14 ได้เสนอแนวคิด “ความรับผิดชอบต่อสากล” (Universal Responsibility) และแนวคิดแบบ “จิตใจที่หวังประโยชน์เพื่อผู้อื่น” (Altruistic Mind) ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการอิงอาศัยกันของสิ่งทั้งหลาย กล่าวคือสรรพสิ่งล้วนอิงอาศัยกันและเป็นเหตุปัจจัยแก่กันและกัน (อิทัปปัจจยตา) ไม่ว่าจะเป็นการคิด การพูด และการกระทำ รวมทั้งสรรพสัตว์ทั้งหลาย ล้วนแต่รวมอยู่ในข่ายใยแห่งชีวิตนี้ทั้งสิ้น (The Web of Life)

องค์ทะไล ลามะ เป็นหนึ่งในผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ในโลกยุคร่วมสมัยในปัจจุบัน ถูกหล่อหลอมจากเป้าหมายที่แตกต่างจากคนทั่วไป ท่านได้รับความเคารพและนับถือจากผู้คนนับล้านทั่วโลก ท่านไม่ฝึกฝนเรื่องอำนาจ ไม่มีจุดยืนด้านการเมือง ไม่มีกองทัพและไม่ได้ควบคุมทรัพยากรด้านเศรษฐกิจ กระนั้น ท่านก็ต่อสู้กับกลุ่มอำนาจในโลกใบนี้ที่ขับเคลื่อนด้วยลัทธิวัตถุนิยม ซึ่งเกิดการแตกแยกและวุ่นวายกันอย่างต่อเนื่อง

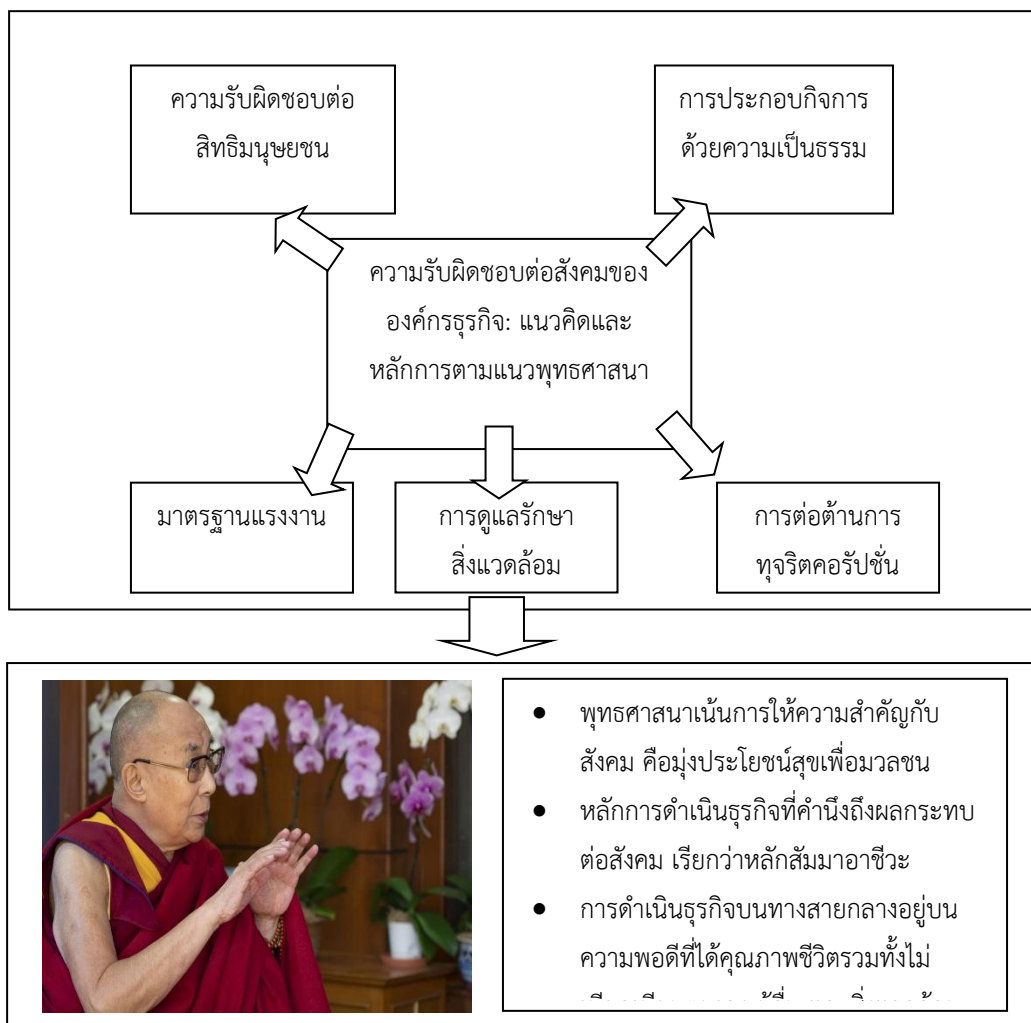
พระพุทธศาสนายอมรับความจำเป็นของวัตถุ โดยเฉพาะปัจจัย 4 เพราะจะทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ดี และเป็นฐานนำไปสู่เป้าหมายชีวิตที่สูงยิ่งขึ้นไป เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพจิตและพัฒนาปัญญา เพื่อความมีชีวิตที่ตื่นามและการประสพสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไป (พระธรรมปิฎก, 2546: 782) นั่นคือการบรรลุวิมุตติและสัมปรายิกัตถะ พระพุทธศาสนาจะไม่ถือเอาการมีทรัพย์ว่ามีมากหรือน้อย เพราะการมีทรัพย์มิใช่เป็น “จุดหมาย” ในตัวของมันเองอันนำไปสู่ความพึงพรั่งพร้อมด้วยวัตถุและกามสุข แต่เป็น “วิธีการ” ที่จะนำพาผู้มีทรัพย์ไปสู่จุดหมายที่ตื่นามและเจริญยิ่งขึ้นไป นั่นคือ ไม่ได้เน้นที่การมีทรัพย์ แต่ให้ความสำคัญที่วิธีปฏิบัติต่อทรัพย์ทั้งการแสวงหาทรัพย์และการใช้จ่ายทรัพย์ว่าเป็นไปเพื่อบรรลุจุดหมายของชีวิตที่สูงกว่าดังกล่าวได้หรือไม่ เงินจึงไม่ใช่สิ่งชั่วร้ายในตัวเอง ความร่ำรวยก็ไม่ใช่สิ่งชั่วร้ายในตัวเอง ขึ้นอยู่กับว่าเราจะมีทำอย่างไรต่อมันเท่านั้นเอง (สมภาร พรหมทา, 2547: 122-123) หากเป็นไปด้วยความชอบธรรม ไม่เบียดเบียน และเกิดประโยชน์ ตลอดจนมีจิตใจและปัญญาที่รู้เท่าทัน เข้าใจคุณค่าหรือประโยชน์ที่แท้จริงของทรัพย์ ให้ทรัพย์เป็นอุปกรณ์สำหรับทำประโยชน์และสิ่งที่ตื่นามเพื่อชีวิตตนเองและผู้อื่น ไม่ตกเป็นทาส ลุ่มหลงมัวเมาหมกมุ่นในทรัพย์ แต่ให้เป็นอิสระหรือนายเหนือทรัพย์ ไม่ขึ้นต่อวัตถุเงินจําเป็น เหล่านี้ถือว่าการปฏิบัติต่อทรัพย์ที่ถูกต้องตามทัศนะพระพุทธศาสนา ในทางตรงข้าม การแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม การครอบครองทรัพย์ไว้โดยไม่ทำให้เกิดประโยชน์ และการใช้จ่ายทรัพย์ในทางที่เป็นโทษ ถือว่าเป็นความชั่วร้ายเกี่ยวกับทรัพย์สมบัติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546: 782) ดังนั้น บุคคลควรมองและมีท่าทีต่อทรัพย์ว่าเป็นเพียงเครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์มีความสุข ดำรงชีวิตด้วยดีไม่ลำบาก และมีความพร้อมที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อการเข้าถึงคุณค่าทางจิตที่ตื่นามยิ่งขึ้นไป ตลอดจนใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นต่อไป

พระพุทธศาสนามีทัศนะเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ของการดำรงอยู่ในสังคมว่าสรรพสิ่งเป็นเครือข่ายแห่งชีวิต ต่างโยงใยอิงอาศัยกัน ทุกสิ่งทุกอย่างอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นไม่มีสิ่งใดอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยว เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นก็มิ เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนั้นก็ดับ (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2538: 8) ทุกส่วนย่อยล้วนส่งผลกระทบต่อกัน สิ่งที่เกิดขึ้นในส่วนหนึ่งก็จะมีผลกระทบต่อนส่วนอื่นด้วย (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2538: 109) ธุรกิจ คือ หน่วยย่อยหน่วยหนึ่งของสังคมที่ทำการแสวงหารายได้เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจจึงจำเป็นต้องดำเนินงานโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดที่อยู่ในสังคม เพราะการดำเนินการใดๆ ย่อมส่งผลกระทบตอสังคมเสมอ ดังนั้นธุรกิจที่ดีควรดำเนินงานโดยไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคมและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันควรนำรายได้บางส่วนไปสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ด้วยเหตุที่ว่าสังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติก็ได้ให้ประโยชน์แก่ธุรกิจด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความสมดุลและประสานประโยชน์ร่วมกัน ก่อให้เกิดความปกติสุขในระบบการดำรงอยู่ของสังคม

การดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ควบคู่ไปกับด้านจิตใจ ซึ่งแนวทางสำคัญในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและวัตถุที่เป็นมิตรต่อความสุขและการพัฒนาทางจิตใจ ควบคู่กับการลดการเบียดเบียนและความไม่รู้จักพอ การดำเนินธุรกิจในลักษณะนี้จึงเป็นการให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกส่วนโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ทั้งแก่ตัวองค์กรเองและสังคม หรือก็คือการเอาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นศูนย์กลาง มิใช่เอาตนเองเป็นศูนย์กลาง เพราะสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและอิงอาศัยกันจะเห็นได้ว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจใช้กันอยู่ในปัจจุบันส่วนหนึ่งมีรากฐานมาจากมุมมองทางพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ:

แนวคิดและหลักการตามแนวพุทธศาสนา

แผนภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ:

แนวคิดและหลักการตามแนวพุทธศาสนา

บทสรุป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีหลักธรรมบริหารที่ยิ่งใหญ่ พระองค์ทรงวางระบบแนวทางในการบริหารไว้อย่างดีเลิศในทุกด้าน ซึ่งการบริหารในปัจจุบันควรนำหลักของพุทธบริหารไปประยุกต์ใช้ จะทำให้หน่วยงานเติบโตไปพร้อมกับความเจริญทางด้านจิตใจ และจะทำให้เป็นผู้บริหารที่มีภูมิปัญญา ซึ่งจะทำให้ลูกน้องและบริวารจะเกิดพูนอย่างสุดหัวใจ และจริงใจ CSR มาจากคำว่า Corporate Social Responsibility ซึ่งก็คือกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม CSR ในเชิงพุทธศาสนา ก็ใช้หลักการคล้ายคลึงกับ CSR ในภาคธุรกิจ โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือการมีความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่เอาเปรียบบุคคลอื่น ช่วยให้การดำเนินชีวิต เป็นไปอย่างมีความสุขการทำงานกิจกรรม CSR (Corporate Social Responsibility) ในประเทศไทยให้ยั่งยืนต่อเนื่อง และทำประโยชน์ให้แก่สังคมอย่างแท้จริง ในการระดมสมองนั้น ก็มีประเด็นเกี่ยวกับบริษัทต่างๆ ที่เข้ามาทำ CSR มักจะมองผลประโยชน์ด้านการประชาสัมพันธ์เป็นหลัก ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องน่าห่วงสำหรับอนาคตระยะยาวของการทำ CSR เพราะมีการศึกษาวิเคราะห์กันในประเทศว่า CSR อีกความมุ่งหวังด้านการประชาสัมพันธ์เป็นหลัก

เอกสารอ้างอิง: References

- กองบรรณาธิการ (2551). “ISO 26000 มาตรฐานเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคม”, **Engineering Today**, ปีที่ 6 ฉบับที่ 65. พฤษภาคม.
- จำเนียร จวงตระกูล (2551). แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท. **วารสารการบริหารคน**, ปีที่ 29 ฉบับที่ 2.
- ตรีธณ พงศ์มพัฒน์ (2554). การพัฒนาความสุขสำหรับสังคมสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เลิฟแอนด์ลิฟเพรส.
- พระธรรมปิฎก (2546). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2537). **คนไทยกับป่า**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (2550). **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- พระมหาวิโรจน์ วิโรจน์ (2543). การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (2538). **ธรรมะและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2549). **บทนำ**. CSR Journal. 19 (พฤศจิกายน).
- สมภาร พรหมทา (2547). **กินมูมมองของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม (2560). **เข็มทิศธุรกิจเพื่อสังคม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไอคอนพริ้นติ้ง.

พระธรรมปิฎก (2545). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เมตตาทราย.

ศักดิ์ชัย อนันต์ตรีชัย (2550). **จริยศาสตร์ในการดำเนินธุรกิจของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท**.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระแก้วให้กับประชาชนในปัจจุบัน จังหวัดเชียงราย

Tourism Promotion at Wat Phra Karw for People of Present in Chiang Rai Province

¹พระครูสุตีสุนทร, ²ศุภกร ณ พิกุล, ³อานรรักษ์ สาแก้ว, ⁴สุวัฒน์ ชัยวรรณ

^{1,2,3,4}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: kensaki00000@gmail.com

บทคัดย่อ

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธนั้นจะเห็นว่า การที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้มีความสนิสนั้นจะต้องมีจุดเด่นทางประวัติศาสตร์ สถานที่ท่องเที่ยว รวมไปถึงการกระจายข่าวสาร โดยใช้วิธีการนำเสนอที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรมสถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน โดยการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระแก้วจะทำให้มีสิ่งที่น่าสนใจจะต้องคำนึงถึงหลัก 4 ประการ คือ ความดึงดูดใจ (Attraction) ทรัพยากรที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตา 2) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) การเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเดินทางเข้าถึงสถานที่ได้อย่างสะดวก 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และ 4) กิจกรรม (Activity) กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว

คำสำคัญ: การส่งเสริมการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยววัดพระแก้ว, วัดพระแก้วกับประชาชน

Abstract

Promoting Buddhist tourism can be seen that. To make tourists interested, there must be historical highlights. tourist attraction Including news distribution Using the method of presenting interesting things, Whether it be history, Education, Art, Architecture. Including connecting the history of culture with the community and community settlements. Buddhist tourism of Wat Phra Kaew will bring interesting things, which must be considered in 4 main points: 1) Attraction, resources that can attract the attention of tourists. or has an eye-catching appearance 2) the ability to access Traveling to tourist attractions that can be easily reached. 3) Amenities Convenience in traveling. There are agencies involved in tourism and 4) activities that occur within tourist attractions.

Keyword: Tourism Promotion, Promotion at Wat Phra Karw, Wat Phra Karw and people.

บทนำ

เนื่องจากบทบาทต่างๆ ที่สำคัญจะเห็นว่าพบปัญหาเรื่อง การถดถอยลงไปตามสภาพความเจริญของประเทศที่แปรเปลี่ยนไป จากการพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ วัตถุนิยม ส่งผลให้ ความสงบสุขหมดสิ้นไป ประกอบกับมีโรงเรียนช่วยรับผิชอบเรื่องการศึกษามากขึ้น มีโรงพยาบาลมา รับผิชอบเรื่องการรักษาพยาบาลออกไปจากวัด การที่คนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดน้อยลง ทำให้การได้ ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาที่ได้จากวัดลดน้อยลงไปด้วย ตลอดจนคนในสังคมจะต้องมาช่วยกันฟื้นฟู ส่งเสริมให้วัดและพระสงฆ์ กลับมามีบทบาทช่วยจรรโลงสังคม ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้ ประชาชนอีกครั้งหนึ่ง เหมือนในอดีตที่ผ่านมา (สมานจิต ภิรมย์รัตน์, 2541: 13) ดังนั้น วัดจึงถือว่าเป็น ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ และเห็นว่าการอนุรักษ์ไว้นั้นมีคุณค่าทางการดำรงพระพุทธศาสนาไว้ และเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย และยังเป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้ เศรษฐกิจโดยรวมของชาติดีขึ้นได้ ฉะนั้น วัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของ วัฒนธรรม มีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเพียงแต่จะถ่ายทอดออกไป ได้อย่างไร ถ้าเราไปแยกส่วน ไม่ได้มองอย่างต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผล เราก็จะทำได้เพียงแค่มาวัดเพื่อ ถ่ายรูปสวยงาม ชาวต่างชาติจำนวนมากที่มีพื้นฐานศาสนาและวัฒนธรรมต่างกันก็มาเพียงแค่อารูป บางครั้งก็มาทำกริยาที่ไม่เหมาะสม คนไทยบางกลุ่มมาก็ไม่ได้สร้างเสริมปัญญา ส่วนหนึ่งอาจจะ เป็น เพราะวัดไม่ได้แสดงบทบาทอย่างชัดเจนว่าจะพัฒนาสังคมทั้งที่บทบาทของวัดสามารถสนองประโยชน์ได้ ทั้ง 2 ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมและด้านการนำรายได้เข้ามาทำนุบำรุงวัด ทำนุบำรุงท้องถิ่น จังหวัด และประเทศโดยรวม ศาสนาเป็นรากเหง้าของการตั้งชุมชน (พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทรเมือง, 2553: 1)

วัดพระแก้วแต่เดิมมีชื่อว่าวัดป่าเฒ่าเนื่องจากมีไม้ไผ่พันธุ์พื้นเมืองคล้ายไผ่สีสุกไม่มีหนาม ขึ้นอยู่จำนวนมาก เป็นสถานที่ค้นพบพระมหามณีรัตนปฏิมากร หรือพระแก้วมรกต และเป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธรูปรัตนกรูติวิสาขสมณมณฑล ซึ่งทางวัดได้สร้างขึ้นและอัญเชิญเมื่อปี พ.ศ. 2534 ในวาระที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีมีพระชนมายุครบ 90 พรรษา และได้ประดิษฐานไว้ในหอพระหยก ซึ่งภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งดงามเป็นเรื่องราวแห่งพระแก้วมรกต และในพระอุโบสถนั้นเป็นที่ ประดิษฐานพระเจ้าล้านทอง พระประธานสัมฤทธิ์ปางมารวิชัยขนาดใหญ่และทางด้านหลังของโบสถ์นั้นคือ องค์พระเจดีย์ซึ่งเป็นที่ค้นพบพระแก้วมรกต ปัจจุบันได้หุ้มแท่นทองเหลืองลงรักปิดทองอร่ามตา โดยมี ลักษณะเด่น คือ พระเจ้าล้านทอง, หอพระหยกเชียงราย, หอพิพิธภัณฑวัดพระแก้ว, ศิลปวัตถุอาราม, โสภณหลวงแสงแก้ว พระอุโบสถ ในวัดพระแก้วมีความงดงามมาก ในปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานของพระ ประธาน คนเชียงรายเรียกกันว่า “พระเจ้าล้านทอง” เป็นพระศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเชียงรายเคารพนับถือเป็น อันมาก แต่เดิมนั้นประดิษฐานอยู่ที่วัดพระเจ้าล้านทอง ต่อมาเมื่อมีสภาพเป็นวัดร้างจึงได้อัญเชิญมา ประดิษฐานที่วัดดอยจางเมือง และได้อัญเชิญมาประดิษฐานเป็นพระประธานที่วัดพระแก้วเมื่อปี 2504 พระแก้วหยก เป็นพระพุทธรูปหยกที่คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนชาวเชียงรายร่วมกันสร้างขึ้นเนื่องใน วโรกาสที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีมีพระชนมายุครบ 90 พรรษา เมื่อวันที่ 21 ต.ค. 2533 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพิธีพุทธาภิเษก ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เมื่อวันที่ 20 ก.ย. พ.ศ. 2534 ชาวเชียงรายได้ัญญะเชิญมาประดิษฐานห่อพระ ณ วัดพระแก้ว เรียกว่า พระหยกเชียงราย ปัจจุบัน วัดพระแก้วมีฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ โดยได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะเป็นพระอารามหลวงเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2521

ดังนั้น ในปัจจุบันการท่องเที่ยวของไทยได้มีการพัฒนารูปแบบไปอย่างมากหลากหลาย วัตถุประสงค์และมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามประเภทของการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นต้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางที่มีการผสมผสานสลับกันไปสลับกันมาระหว่างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษา หรืออาจกล่าวสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมความงดงามของโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ยาวนานพุทธศิลป์มัสการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กราบไหว้พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบที่เคารพนับถือ และเพื่อการปฏิบัติธรรม (กฤษณา รักษาโฉม และคณะ, 2556)

จากความเป็นมาดังกล่าวทำให้เห็นว่าในปัจจุบัน การส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระแก้วให้กับประชาชนปัจจุบัน จังหวัดเชียงราย เน้นเชิงรุกไปที่การท่องเที่ยว เดินทางไปท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมความงดงามของโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ยาวนานพุทธศิลป์ ดังนั้น จึงทำให้ตระหนักได้ว่าการจะต้องมีการนำกิจกรรมที่เพื่อให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เยี่ยมชมได้สัมผัส และทำให้ได้การศึกษาเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนา ตลอดจนคนในสังคมจะต้องมาช่วยกันฟื้นฟูส่งเสริมให้วัดพระแก้วในจังหวัดเชียงรายให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

การท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่ ที่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และศาสนาว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จุดเด่นของการท่องเที่ยวประเภทนี้มักจะขึ้นอยู่กับเรื่องราวหรือวาทกรรม ความเป็นมาและประวัติศาสตร์ของสถานที่ท่องเที่ยว นั้น โดยเฉพาะการทำให้เกิด “สิ่งที่เหลือเชื่อ สิ่งที่ไม่น่าเป็นไปได้หรือเป็นไปได้ยาก” ในปัจจุบันการท่องเที่ยวในแหล่งโบราณคดีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เช่น โบสถ์โบราณในคริสต์ศาสนา พุทธสถานในศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ประกอบด้วยเรื่องราวหรือวาทกรรมที่มีมาเป็นเวลานาน รวมถึงสถาปัตยกรรมที่เป็นสิ่งสนับสนุนความสมจริงให้กับวาทกรรมสถานที่ประเภทนี้ จึงเป็นสถานที่ที่ผู้คนให้ความสนใจมากขึ้นรวมถึงวิธีการเผยแพร่เรื่องราวเหล่านี้ทำได้ง่ายขึ้นในปัจจุบันโดยอาศัยวิธีการของการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ยิ่งทำให้เรื่องราวของสถานที่แพร่กระจายออกไปได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้นสถานที่ท่องเที่ยวประเภทนี้ถ้าหากมีความสะดวกสบายน้อยเข้าถึงได้ยาก ย่อมได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากขึ้นไปอีก และเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยทุกภูมิภาคจะมีเอกลักษณ์และมีความโดดเด่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ, 2556) โดยวัดเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมอันเป็นผลงานของช่างสกุลต่างๆ เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยจิตใจศรัทธา จึงมักเป็นศิลปกรรมชั้นยอด วัดจึงเป็นแหล่งที่จะให้นักเรียน นักศึกษา และคนทั่วไปได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ และชื่นชมผลงาน อันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางรวบรวม เก็บรักษา และดูแลศิลปวัตถุเหล่านั้น ให้อยู่ใน

สภาพที่ดี ศิลปวัตถุเหล่านั้น มิได้เป็นแต่เพียงวัตถุเก่าแก่ที่งดงามด้านศิลปะเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ ที่สะท้อนให้เห็นได้เป็นรูปธรรม ในรูปของศิลปกรรมแบบต่างๆ อันเปรียบเหมือนสะพานเชื่อมสายใยของอดีตกับปัจจุบันไม่ให้ขาดออกจากกัน (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2535: 44) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือทัวร์ไหว้พระทำบุญ ณ วัดสำคัญต่างๆ นับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มคน ที่มีความสนใจพิเศษที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ในประเทศไทย ทั้งนี้ เพราะตามคติความเชื่อที่ถือว่า การได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต จากรายงานดังกล่าวพบว่า “วัด” เป็นทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวที่สะท้อนอารยธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่น อันเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรมสถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีกด้วย (สุดาทิพย์ นันทโชค, 2556: 32) และในแง่ของศาสนาเมื่อกล่าวไปแล้วก็จะเห็นว่ามีความสำคัญมาก แต่ในส่วนของแง่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเมื่อกล่าวถึงภูมิหลังจะมุ่งเน้นทั้งประโยชน์ ทางเศรษฐกิจที่ชุมชนจะได้รับจากการจ้างงานและรายได้ที่สูงขึ้น ควบคู่ไปกับการคงไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมวิถีชีวิตแบบเดิมที่สามารถสนองความต้องการของชุมชนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวว่ามีผลต่อเศรษฐกิจในสังคมของตนเสียก่อน เพราะโดยธรรมชาติมนุษย์ย่อมคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้งเสมอ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จึงสำคัญยิ่ง เงินลงทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารทางการท่องเที่ยว ควรสนับสนุนให้คนในชุมชนเจ้าของ ถิ่นเข้ามีส่วนร่วมมากขึ้น หากสามารถสร้างความเข้าใจแก่คนในชุมชนได้ว่า การท่องเที่ยวและการบริการเป็นส่วนที่ทำให้เกิดรายได้แก่ท้องถิ่นมากที่สุด เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ทั้งในทางตรงและทางอ้อม การรักษาวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่นไว้จะเป็นผลดีต่อการท่องเที่ยว ทำให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จะสามารถสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรของแต่ละท้องถิ่นได้ (Ismail, R., 2008)

จะเห็นได้ว่า วัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีโอกาสดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก เกิดจากการที่ตัวของวัดเองมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมศิลปกรรมหรือความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่น่าสนใจ หรือวัดอาจอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เป็นตัวดึงดูดทำให้วัดเป็นผลพลอยได้จากทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ซึ่งควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอื่นๆ ไปพร้อมๆ กันด้วย การท่องเที่ยวเชิงศาสนาพุทธหรือเชิงพุทธนั้น คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังศาสนสถานหรือสถานที่ที่มีความสำคัญทางศาสนา เพื่อเยี่ยมชมการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การนมัสการเกจิอาจารย์ รวมไปถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การนั่งวิปัสสนากรรมฐาน การนั่งสมาธิตามสถานที่ที่จัดไว้สำหรับปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะเพื่อให้คนท่องเที่ยวได้รับความรู้ ประวัติความเป็นมาของศาสนสถานต่างๆ พร้อมกับ สามารถนำหลักธรรมคำสอน ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโดยกิจกรรมการท่องเที่ยวทางศาสนา ได้แก่ การเยี่ยมชมวัดวาอารามต่างๆ การไปนมัสการพระเกจิอาจารย์และบูชาศาสนสถาน และปฏิบัติกิจกรรมหรือนั่งวิปัสสนากรรมฐานและได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

1) แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนา คือ อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คือ ที่ประดิษฐานรูปเคารพสถานที่สำหรับศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนาตลอดจนที่พักของนักบวชตามศาสนานั้น โดยมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ตามกิจกรรมการใช้ที่แตกต่างกัน ศาสนาสถานบางแห่งที่ไม่มีความโดดเด่นทางด้านสถาปัตยกรรมหรือประวัติศาสตร์ก็ไม่นับรวมเข้าอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ ประเภทของศาสนาสถานแบ่งตามแต่ละศาสนา

2) สถานที่ท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่สำหรับบำบัตจิตใจโดยการเข้าฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้แก่ การนั่งสมาธิ และทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อฝึกฝนจิตใจให้สงบ (ธนภุต สังข์เฉย, 2550: 63)

การจัดกิจกรรมเชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธอันประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ หลักโดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) กิจกรรมเกี่ยวกับ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ให้ความรู้สึกทางจิตใจในด้านบวกและมีสิ่งดึงดูดใจในด้านต่างๆ เช่น ความสวยงาม ของสถานที่ท่องเที่ยว ด้านเอกลักษณ์และคุณค่าทางศาสนา ด้านเอกลักษณ์และคุณค่าทางศาสนา

2) กิจกรรมเกี่ยวกับ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้แก่ การเดินทางมาจากสถานที่อื่นๆ มายังวัดในพื้นที่ มีความสะดวกไม่ว่าจะเดินทางมาด้วยรถส่วนตัว หรือเดินทางด้วยรถประจำทาง มีป้ายบอกทางที่ชัดเจนสามารถเดินทางมาได้ง่าย และถนนในการสัญจรเรียบไม่ขรุขระ และมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของวัดให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้

3) กิจกรรมเกี่ยวกับการเน้นสถานที่ที่คนในชุมชนดูแล มีความปลอดภัยคนในชุมชนช่วยกันเป็นหูเป็นตาทางวัดมีมาตรการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยในด้านต่างๆ เช่น ความปลอดภัยในการใช้รถ ความปลอดภัยในการใช้เส้นทางในการเดินทาง ความปลอดภัยในการให้บริการ ความพร้อมของอุปกรณ์ป้องกันอัคคีภัยในแหล่งท่องเที่ยว ความสะอาดของอาหารและเครื่องดื่ม

4) การเสริมการจัดกิจกรรมตลอดในทุกๆ ปี เพื่อให้มีนักท่องเที่ยว เดินทางเข้ามาทำบุญมาก และมีการให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ และมีหน่วยงานเข้ามาให้การสนับสนุน (อารีย์ นัยพินิจ และคณะ, 2559) จากเหตุผลดังกล่าวการจัดกิจกรรมเชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาเป็นหลัก ถือเป็นการปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่ยุคแรกๆ ซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันการเดินทางลักษณะนี้มักจะรวมกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมทางพุทธศาสนาเข้าอยู่ด้วย ซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบพิธีกรรม สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาได้มีเพียงผู้ที่นับถือศาสนานั้นเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชม หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆ ยังให้ความสนใจเข้าชมความงดงามของอาคาร วัดต่างๆ หรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมที่วุ่นวายในปัจจุบันนี้ ผู้คนโดยทั่วไปต่างให้ความนิยมสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา เป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจกันมากขึ้น (ศุภลักษณ์ อัครางกูร, 2551: 99)

โดยหลักธรรมที่เชื่อมโยงกับการจัดกิจกรรมเชิงพุทธที่ควรนำเข้ามาสอดแทรก คือ ธรรมที่เป็นเหตุให้เป็น ที่รัก ประกอบด้วย ธรรม 5 ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อน พรหมจารีทั้งหลายธรรม 5 ประการ โดยมีดังต่อไปนี้

การเป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็น ภัยในโทษเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

การเป็นผู้มีพรหมจรรย์บริสุทธิ์ สงัดจากกิเลส เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความ งามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้คล่องปาก ชื่นใจ แหงตลอดดีด้วยทิวา

1) การเป็นผู้มีวาจางาม เจริญถ้อยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาชาวเมือง ที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้

2) การเป็นผู้ได้มาน 4 อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก

3) การทำให้แจ้งใจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญา อันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน (อง.ปญจก. (ไทย) 22/232/374)

หลักในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระแก้วในจังหวัดเชียงราย

การส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระแก้ว เป็นสังคมอุตสาหกรรมที่แผ่ขยายอย่างรวดเร็วไปยังประเทศ ต่างๆ ประกอบกับความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคม ที่เป็นผลตามมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้การท่องเที่ยวของชนชั้นกลางทั่วโลกขยายตัวอย่างรวดเร็วไปทั่วจนถึงปัจจุบันที่การท่องเที่ยว กลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลก (Lea, J., 1993: 2) โดยองค์ประกอบที่สำคัญเกี่ยวกับการ ส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระแก้วในจังหวัดเชียงรายนั้นควรมียุทธศาสตร์ประกอบโดยสำคัญอันประกอบด้วย

องค์ประกอบของการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระแก้ว การท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ หรือที่เรียกกันว่า 5As ประกอบด้วย

ประการที่ 1 ความดึงดูดใจ (Attraction) คือ ทรัพยากรที่สามารถดึงดูดความสนใจของ นักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัว เช่น ชายหาดขาว ป่าที่มีพันธุ์ไม้นานาชนิด หรือความงดงามที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ทะเลสาบ รีสอร์ทในหุบเขา เป็นต้น

ประการที่ 2 ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) คือ การเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว ที่สามารถเดินทางเข้าถึงสถานที่ได้อย่างสะดวก มีการจัดสร้างเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบาย

ประการที่ 3 สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) คือ ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยวมี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ระบบการสื่อสารต่างๆ

ประการที่ 4 ที่พัก (Accommodation) คือ สถานที่พักแรม ซึ่งบางครั้งอาจมีการนอนพักค้างภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ควรมีการจัดบริการที่พักแรมภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ประการที่ 5 กิจกรรม (Activity) คือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การเดินป่า การล่องแก่ง การพายเรือ หรือ การจัดงานรื่นเริง การบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น (กุลวดี ละม้ายเงิน, 2552: 5-6) หลักในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระแก้วในจังหวัดเชียงราย มีดังต่อไปนี้

ความเป็นมาของวัดพระแก้วที่มีต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว

วัดพระแก้ว ตั้งอยู่ที่ถนนไตรรัตน์ ใจกลางเมืองเชียงราย วัดนี้เองที่ได้ค้นพบ พระแก้วมรกต หรือพระพุทธรูปหินนิรันดร์นภุมิหาร ที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) กรุงเทพฯ ในปัจจุบัน ตามประวัติเล่าว่า เมื่อปี พ.ศ. 1897 ในสมัย พระเจ้า สามฝั่งแกน เป็นเจ้าเมือง ครองเชียงใหม่ นั้น ฟ้าได้ผ่า เจดีย์ร้างองค์หนึ่ง และได้พบ พระพุทธรูปลงรักปิดทอง อยู่ภายในเจดีย์ ต่อมารักกะเทาะออกจึงได้พบว่าเป็นพระพุทธรูป สีเขียวที่สร้างด้วยหยก ซึ่งก็คือพระแก้วมรกตนั่นเอง ปัจจุบันวัดพระแก้ว เชียงรายเป็นที่ประดิษฐานพระหยก ซึ่งสร้างขึ้นใหม่ในวาระที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีพระชนมายุครบ 90 พรรษา

เมื่อปี พ.ศ. 1977 ได้เกิดฟ้าผ่า ลงองค์พระเจดีย์พังทลายลง และได้พบพระแก้วมรกตซ่อนไว้ในพระเจดีย์หลังจากนั้นได้อัญเชิญพระแก้วมรกตไปประดิษฐาน ณ เมืองต่างๆ คือ ลำปาง เชียงใหม่ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ กรุงธนบุรี และกรุงเทพมหานคร ตามลำดับ กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนองค์พระเจดีย์ เป็น โบราณสถานสำคัญของชาติ เมื่อ พ.ศ. 2478

พระวิหารทรงเชียงแสน มีลักษณะฐานเตี้ย เชิงหลังคาลาดต่ำ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2433 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2495 พระประธานในอุโบสถ (พระเจ้าล้านทอง) เป็นพระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย นับเป็นพระพุทธรูปในสกุล ช่างศิลป์ปะปาละที่ใหญ่ และสวยงามที่สุดในประเทศไทย

หอพระหยก อาคารทรงล้านนาโบราณ เป็นที่ประดิษฐาน “พระพุทธรูปนาคกรนวุติวิธานุสรณ์มงคล” หรือ “พระหยกเชียงราย” บนผนังอาคาร แสดงกิจกรรม จากตำนานพระแก้วมรกต และภาพวาดการสร้าง และพิธีอัญเชิญพระหยกเชียงรายสู่พระอารามในวันที่ 19 ตุลาคม 2534

พิพิธภัณฑ์โฮงหลวงแสงแก้ว อาคารทรงล้านนาประยุกต์ เริ่มสร้างเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2538 โดยมีคุณอมรา (แสงแก้ว) มุณีกานนท์ เป็นผู้อุปถัมภ์ ภายในเป็นพิพิธภัณฑ์จัดแสดงพระพุทธรูปสำคัญ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในรูปแบบที่ทันสมัย (Smart home 29, 2566: ออนไลน์)

ภาพที่ 1 แสดงลักษณะของวัดพระแก้วจังหวัดเชียงรายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (1)
(Smart home 29, 2566: ออนไลน์)

ภาพที่ 2 แสดงลักษณะของวัดพระแก้วจังหวัดเชียงรายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (1)
(Smart home 29, 2566: ออนไลน์)

จุดเด่นของวัดพระแก้วที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย

วัดพระแก้ว เป็นจุดที่ค้นพบพระแก้วมรกต และเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตเป็นเวลา 45 ปี ก่อนที่จะเชิญไปยังเชียงใหม่ วันนี้แต่เดิมวัดนี้มีชื่อว่าวัดป่าเยี้ย หลังพระอุโบสถมีเจดีย์อยู่องค์หนึ่งซึ่งได้พัง

ลงมาแล้วได้พบพระพุทธรูปลงรักปิดทององค์หนึ่งตกลงมาจากเจดีย์จึงได้อัญเชิญไปไว้วิหารหลวงได้ 2 เดือน ต่อมาปูนกะเทาะออกจึงเห็นเป็นแก้วสีเขียวทั้งองค์ หลังจากนั้นวัดนี้จึงเรียกสืบต่อกันมาว่า วัดพระแก้ว ปัจจุบันเจดีย์องค์ดังกล่าวได้รับการบูรณะใหม่เป็นเจดีย์หุ้มทองจังโกห่อล้อมรอบทั้งองค์

พระอุโบสถ ในวัดพระแก้วมีความงดงามมาก ในปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานของพระประธาน คนเชียงรายเรียกกันว่า “พระเจ้าล้านทอง” เป็นพระศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเชียงรายเคารพนับถือเป็นอันมาก แต่เดิมนั้นประดิษฐานอยู่ที่วัดพระเจ้าล้านทอง ต่อมาเมื่อมีสภาพเป็นวัดร้างจึงได้อัญเชิญมาประดิษฐานที่วัดดอยงำเมือง และได้อัญเชิญมาประดิษฐานเป็นพระประธานที่วัดพระแก้วเมื่อปี 2504

พระแก้วหยก เป็นพระพุทธรูปหยกที่คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนชาวเชียงรายร่วมกันสร้างขึ้นเนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีมีพระชนมายุครบ 90 พรรษา เมื่อวันที่ 21 ต.ค. 2533 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพิธีพุทธาภิเษก ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ 20 ก.ย. พ.ศ. 2534 ชาวเชียงรายได้อัญเชิญมาประดิษฐานห่อพระ ณ วัดพระแก้ว เรียกว่า พระหยกเชียงราย ปัจจุบัน วัดพระแก้วมีฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ โดยได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะเป็นพระอารามหลวงเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2521

การเดินทาง เมื่อถึงห้าแยกพ่อขุนเม็งรายกลางตัวเมืองเชียงรายให้เลี้ยวซ้ายไปตามถนนสิงห์โคก แล้วตรงมาเรื่อยๆ จนสุดทางสามแยกให้เลี้ยวซ้ายไปประมาณ 100 เมตร จะเห็นวัดพระแก้วอยู่ทางขวามือ (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย, 2566: ออนไลน์)

ภาพที่ 3 แสดงลักษณะของวัดพระแก้วจังหวัดเชียงรายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (papaiwat, 2566: ออนไลน์)

ความสำคัญของวัดพระแก้วที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย

วัดพระแก้ว แต่เดิมชื่อวัดป่าเยี้ยะ (ป่าไผ่) เหตุการณ์สำคัญในการค้นพบพระแก้วมรกตนั้นเกิดขึ้นครั้งเมื่อปี พ.ศ. 1977 ได้มีเหตุการณ์ฟ้าผ่าพระเจดีย์ภายในวัดทำให้พระเจดีย์นั้นพังลงมา ทำให้พบพระแก้วมรกต ซึ่งขณะนั้นพระแก้วมรกตเป็นพระพุทธรูปลงรักปิดทองธรรมดา (เพราะมีปูนพอกอยู่ทำให้ไม่เห็นเนื้อองค์จริง) กาลเวลาผ่านไปเมื่อปูนได้กะเทาะออกมาทำให้เห็นเนื้อองค์พระจริงๆ ว่าเป็นแก้วสีเขียว

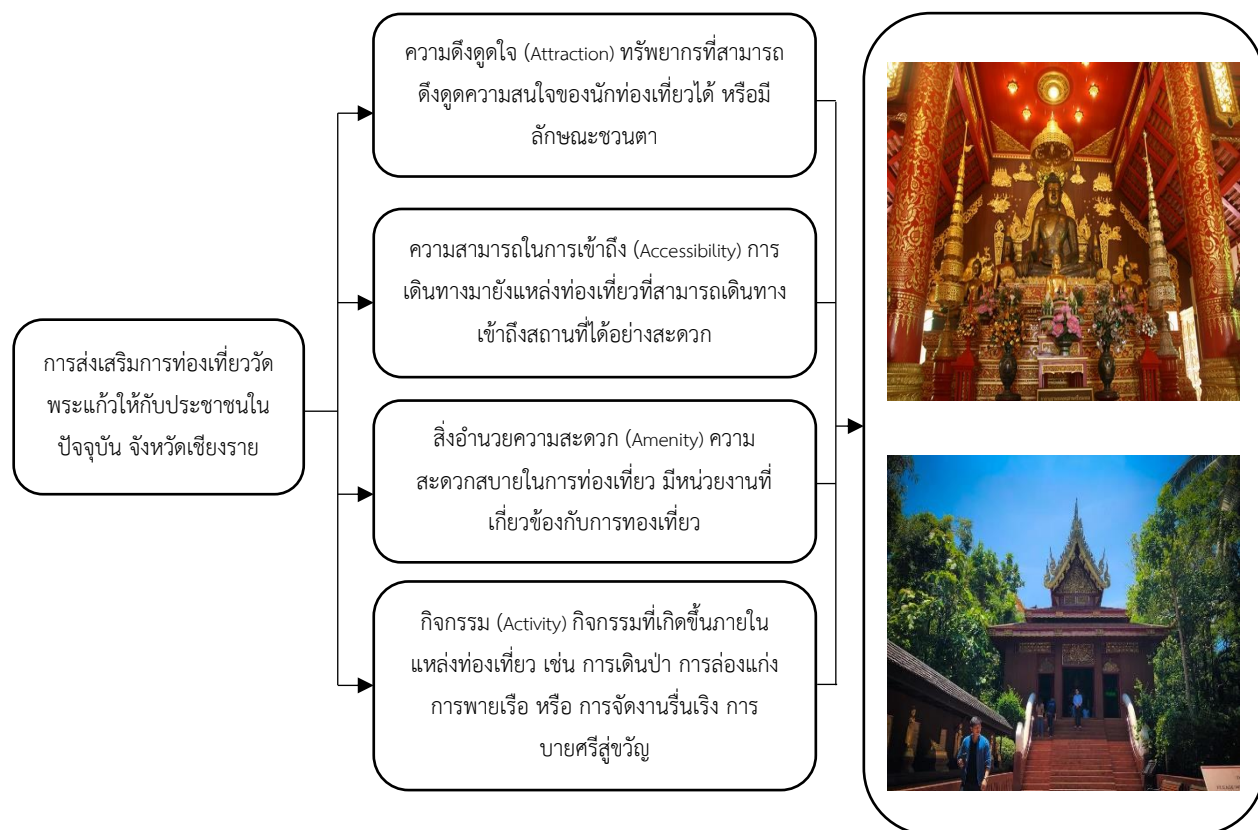
เขียวทั้งองค์ (ปัจจุบันพระแก้วมรกตประดิษฐาน ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง) ชาวเมืองเชียงรายได้เรียกชื่อวัดนี้ว่า “วัดพระแก้ว” จนกระทั่งปัจจุบัน โดยปัจจุบันที่วัดพระแก้ว จ.เชียงราย นั้นได้สร้างพระแก้วหยกขึ้นเนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีมีพระชนมายุครบ 90 พรรษา และชาวเชียงรายได้อัญเชิญมาประดิษฐานหอพระหยก ณ วัดพระแก้ว และได้ถวายนามว่า พระหยกเชียงราย ซึ่งมีพุทธลักษณะเหมือนพระแก้วมรกตที่ประดิษฐาน ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พระอุโบสถของวัดพระแก้ว เป็นพระอุโบสถที่มีความงดงามมีการใช้ไม้สลักลวดลายอ่อนช้อยงดงามในการประดับตกแต่ง ภายในประดิษฐานพระเจ้าล้านทอง เป็นพระประธานของพระอุโบสถ ซึ่งพระเจ้าล้านทองนี้เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองเชียงราย เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ชาวเชียงรายและจังหวัดใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก พระเจ้าล้านทองนั้นเดิมประดิษฐานอยู่ที่วัดพระเจ้าล้านทอง กาลเวลาต่อมาวัดพระเจ้าล้านทองไม่มีพระภิกษุอยู่จึงเป็นวัดร้าง ชาวเชียงรายได้อัญเชิญพระเจ้าล้านทองมาประดิษฐานที่วัดดอยงำเมือง จากนั้นได้อัญเชิญมาประดิษฐานที่วัดพระแก้ว จ.เชียงรายเมื่อปี พ.ศ. 2504 มาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 4 แสดงลักษณะพระพุทธรูปเก่าแก่ที่สวยงาม และศิลปวัตถุที่มีค่าของวัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย (papaiwat, 2566: ออนไลน์)

องค์ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระแก้วให้กับประชาชนในปัจจุบัน จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 5 แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระแก้วให้กับประชาชนในปัจจุบัน จังหวัดเชียงราย

บทสรุป

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธนั้นจะเห็นว่า การที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้มีความสนใจนั้นจะต้องมีจุดเด่นทางประวัติศาสตร์ สถานที่ท่องเที่ยว รวมไปถึงการกระจายข่าวสาร โดยใช้วิธีการนำเสนอสิ่งที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรมสถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ซึ่งเราต้องเข้าใจว่า การท่องเที่ยวว่ามีผลต่อเศรษฐกิจในสังคมของตนเสียก่อน เพราะโดยธรรมชาติมนุษย์ย่อมคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้งเสมอ การที่ตัวของวัดเองมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมศิลปกรรมหรือความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่น่าสนใจ

การท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระแก้วจะทำให้มีสิ่งที่น่าสนใจจะต้องคำนึงถึง หลัก 4 ประการ คือ ความดึงดูดใจ (Attraction) ทรัพยากรที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตา 2) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) การเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเดินทางเข้าถึงสถานที่ได้อย่างสะดวก 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และกิจกรรม (Activity) กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา รักษาโฉม และคณะ (2556). รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กระบวนการเปลี่ยนเส้นทางบุญสู่เส้นทางธรรม. **บทความวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กุลวดี ละม้ายจีน (2552). **วัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**, เอกสารประกอบการสอนวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (หน่วยที่ 1)
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2535). วัดกับการท่องเที่ยว. **จุลสารการท่องเที่ยว**. ฉบับปีที่ 11 เล่มที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน): 44.
- ธนกฤต สังข์เฉย (2550). **อุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ**. เพชรบุรี: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศ.
- พระมหาสุหิตย์ อาภากร และคณะ (2556). การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง (2553). การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วัดพระแก้ว (2566). **ประวัติวัดพระแก้ว**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://thailandtourismdirectory.go.th/attraction/5125>
- ศุภลักษณ์ อัครางกูร (2551). **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว**. ขอนแก่น: คลังนาวิทยา.
- สมานจิต ภิรมย์รัตน์ (2541). **วัดพัฒนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- สุดาทิพย์ นันทโชค (2556). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตจังหวัดสิงห์บุรีของนักท่องเที่ยวสูงอายุ. **วารสารปัญญาภิวัฒน์**. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1. (เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม): 32.
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย (2566). **วัดพระแก้ว**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.cots.go.th/travelview/detail.php?id=2>
- อารีย์ นัยพินิจ, จิรัชญา มณีเนตร, ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และ ภัทรพงษ์ เกริกสกุล. (2556). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. **Panyapiwat Journal**, ปีที่ 5 ฉบับที่ 1, 31-40.
- Ismail, R. (2008). **Development of a Normative Model for Cultural Tourism on The Cape Flat** (Master's dissertation. Cape Peninsula University of Technology.
- Lea, J. (1993). **Tourism and Development in the Third World**. London: Richard Clays Ltd.
- Smart home 29 (2566). **วัดพระแก้วจังหวัดเชียงราย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.facebook.com/1146428512036115/posts/1199098223435810/?locale=th_TH

นโยบายองค์กรในยุคดิจิทัล

Organizational Policy in the Digital Age

มะลิ ทิพย์ประจง

Mali Thipprajong

วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phetchaburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: thipprajongmali@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายการพัฒนา การวางกรอบการพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 มีความมุ่งหมายที่จะเร่งเพิ่มศักยภาพของประเทศในการรับมือกับความเสี่ยงกับการสร้างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการรับรู้ข้อมูลที่เป็นความจริงในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: นโยบาย, องค์กร, ยุคดิจิทัล

Abstract

The development of Thailand during the 13th National Economic and Social Development Plan (2023-2027) has set objectives. And development goals setting the framework for national development over a period of 5 years under the 13th Development Plan aims to accelerate the increase in the country's potential in dealing with risks by creating awareness of information and awareness of information that is important. True in the digital age.

Keywords: Policy, Organization, Digital age.

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายการพัฒนา การวางกรอบการพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 มีความมุ่งหมายที่จะเร่งเพิ่มศักยภาพของประเทศในการรับมือกับความเสี่ยงที่อาจส่งผลกระทบต่อที่รุนแรงและเสริมสร้างความสามารถในการสร้างสรรค์ประโยชน์จากโอกาสที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและทันทั่วทั้งที่การกำหนดทิศทางการพัฒนา ประเทศในระยะของแผนพัฒนาฯ

ฉบับที่ 13 จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ พลิกโฉมประเทศไทยสู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน” แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ได้กำหนดเป้าหมายประการหนึ่ง คือ การเสริมสร้างความสามารถของประเทศในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยง ภายใต้บริบทโลกใหม่ โดยการสร้างความพร้อมในการรับมือและแสวงหาโอกาสจากการเป็นสังคมสูงวัย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยโรคระบาดและภัยคุกคามทางไซเบอร์ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและ กลไกทางสถาบันที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัล รวมทั้งปรับปรุงโครงสร้างและระบบการบริหารงานของภาครัฐให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีได้อย่างทันเวลา มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13, 2564: 35) แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ได้กล่าวถึงกลยุทธ์ การปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการและโครงสร้างของภาครัฐให้ยืดหยุ่น เชื่อมโยง เปิดกว้างและมีประสิทธิภาพเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ สร้างความโปร่งใสและธรรมาภิบาลภาครัฐ โดยเปิดเผยข้อมูลผ่านเทคโนโลยีต่างๆ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นและตรวจสอบ การดำเนินงานของหน่วยงานรัฐผ่านช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างกันที่หลากหลาย มีการบูรณาการ การบริหารจัดการและนำไปประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐในการแก้ปัญหาและการพัฒนาร่วมกัน เพื่อลดการทุจริตคอร์รัปชัน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13, 2564: 133)

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างการเรียนรู้ตามสังคมความหมายของนโยบายตลอดถึงการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความหมายของนโยบายไว้ว่า “นโยบาย” หมายถึง หลักการและวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการ และ ปทานุกรม Oxford English Dictionary ได้ให้คำจำกัดความของนโยบายไว้ว่า นโยบาย หมายถึง ความฉลาดและการใช้ดุลยพินิจที่หลักแหลมในทางการเมือง ศิลปะแห่งการดำเนินกิจการของบ้านเมือง การดำเนินการที่ฉลาดรอบคอบ แนวทางการดำเนินการของรัฐบาลพรรคการเมือง เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่านโยบายไว้เพิ่มเติม ดังนี้ Helco (จุมพล หนีมนพานิช, 2549: 5) ได้กล่าวถึงความหมายของนโยบายไว้ว่า นโยบาย เป็น มากกว่าแนวทางการดำเนินการที่จริงจังหรือตั้งใจ

Brain W. Hogwood and Lewis A.Gunn (จุมพล หนีมนพานิช, 2549: 6) ได้ให้คำนิยามของคำว่านโยบายในฐานต่างๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ นโยบาย ในฐานะป้ายประกาศกิจกรรมของรัฐบาล ในฐานะเป้าหมายทั่วไปของกิจกรรมของรัฐที่พึงปรารถนา ในฐานะข้อเสนอที่เฉพาะเจาะจง ในฐานะการตัดสินใจของรัฐบาล ในฐานะการให้อำนาจอย่างเป็นทางการ ในฐานะแผนงาน ในฐานะผลผลิต ในฐานะผลลัพธ์ ในฐานะทฤษฎีและตัวแบบ และสุดท้ายในฐานะกระบวนการ

Friedrich (1963: 70) กล่าวไว้ว่า นโยบาย คือ ข้อเสนอสำหรับแนวทางการดำเนินงานของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือรัฐบาล ภายในสภาพแวดล้อมแบบหนึ่งซึ่งจะมีทั้งอุปสรรค และโอกาสบางประการด้วย

อุปสรรคและโอกาสที่มีนั่นเองที่ผลักดันให้มีการเสนอนโยบายขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์และเอาชนะสภาพการณ์เช่นนั้น ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายอย่างหนึ่งอย่างใดนั่นเอง

Knezevich (1969: 217) ได้ระบุไว้ว่า นโยบาย หมายถึง ข้อความทั่วไปที่อธิบายถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะบรรลุถึงคำแถลงนโยบาย (policy statement) เป็นแนวทางในการดำเนินงาน

McNichols (1977: 3) กล่าวว่า นโยบาย หมายถึง การตัดสินใจที่มีความฉลาดและหลักแหลม กล่าวคือเป็นการกระทำที่ไตร่ตรองและลึกซึ้งของผู้บริหารระดับสูง

Chang and Campo-Folres (1980: 7) ระบุว่า นโยบาย หมายถึง กรอบพื้นฐาน (A Basic Framework) ที่เป็นตัวกำหนดปัญหาหลักของบริษัท จุดมุ่งหมาย ปณิธาน วัตถุประสงค์ทั่วไปและแนวทางชุดหนึ่ง ซึ่งครอบคลุมการดำเนินงานทางธุรกิจภายใต้กรอบแนวคิดรวมของบริษัท

Stecklein (1989: 8) อธิบายว่า นโยบาย หมายถึง ข้อความที่ให้แนวทาง (Guideline) สำหรับการพัฒนาและการดำเนินงานของหน่วยงานหรือแผนงาน (Program) ซึ่งสะท้อนให้เห็นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ถึงหลักการพื้นฐานหรือความเชื่อถือของผู้รับผิดชอบสำหรับหน่วยงานหรือแผนงานนั้นๆ

อมร รักษาสัตย์ (2522: 1) ได้ให้ความหมายของนโยบายไว้ว่า นโยบาย หมายถึง อุบายหรือกลเม็ดที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ได้พิจารณาเห็นว่าเป็นทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายส่วนรวมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเหมาะสมที่สุด

ประชุม รอดประเสริฐ (2544: 13) กล่าวว่านโยบายเป็นข้อความหรือความเข้าใจร่วมกันอย่างกว้างๆ ที่ใช้เป็นแนวทางการตัดสินใจเพื่อการปฏิบัติการกิจต่างๆ ของผู้บริหารและของหน่วยงาน

วิจิตร ศรีสะอ้าน (2549: 8) ได้เปรียบเทียบว่านโยบายเปรียบเสมือนเข็มทิศ และหางเสือในการเดินเรือ ที่จะพาเรือไปในทิศทางที่กำหนดไว้ได้ ดังนั้นรัฐบาลจึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดนโยบายการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนา ประเทศและการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน เพื่อจะพาประเทศให้พัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการดังนั้น

องค์ประกอบของนโยบาย

องค์ประกอบของนโยบายที่สำคัญ 2 องค์ประกอบ คือ

1. วัตถุประสงค์ของนโยบาย (policy objectives)
2. แนวทางของนโยบาย (policy means)

โดยวัตถุประสงค์ของนโยบาย หมายถึง “จุดหมาย” (ends) ที่คาดหวังให้บรรลุผลและแนวทางของนโยบายหมายถึง “วิถีทาง” (means) ที่จะทำให้บรรลุผลในจุดหมายนั้น ซึ่งจุดหมายหนึ่งๆ อาจมีแนวทางเพื่อปฏิบัติที่หลากหลาย ในทางกลับกันแนวทางหนึ่งอาจเพื่อบรรลุผลเกินกว่าหนึ่งจุดหมายได้

บางกรณีอาจกำหนดเป็น 3 องค์ประกอบ คือ

1. วัตถุประสงค์ของนโยบาย (policy objective)

2. แนวทางของนโยบาย (policy means)

3. กลไกของนโยบาย (policy mechanism) ที่จะทำให้การนำแนวทางนโยบายไปปฏิบัติบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด เช่น การออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมาย การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะ การใช้เทคนิคการบริหารแนวใหม่ การสนับสนุนจากต้นสังกัด เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการกำหนดนโยบาย ฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell)

1. ขั้นการค้นหาและรวบรวมข่าวสารข้อมูล (Intelligence)
2. ขั้นเสนอแนะหรือสนับสนุนการกำหนดนโยบาย (Recommending or Promoting)
3. ขั้นดำเนินการกำหนดหรือวางนโยบาย (Prescribing)
4. ขั้นการกำหนดสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับนโยบาย (Invoking)
5. ขั้นการนำเอานโยบายไปปฏิบัติ (Applying)
6. ขั้นการประเมินผลของนโยบาย (Appraising)
7. ขั้นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนโยบาย (Terminating)

แนวคิดของ กุลชน ธนาพงศธร

1. ขั้นการพิจารณาถึงปัญหาต่างๆ ที่ต้องแก้ไข
2. ขั้นการเสนอความคิดริเริ่ม
3. ขั้นการค้นหารวบรวมข่าวสารข้อมูลและปัจจัยต่างๆ
4. ขั้นการยกร่างนโยบายเบื้องต้น
5. ขั้นการแก้ไขเปลี่ยนแปลงร่างนโยบาย
6. ขั้นการกำหนดหรือวางนโยบาย
7. ขั้นการประกาศใช้นโยบาย

ลักษณะสำคัญของนโยบาย

1. เป็นพหุมิติ (multi-dimension) มองปัญหาที่ศึกษาด้วยหลากหลายแง่มุม
2. เป็นวิธีการอุปมานเชิงประจักษ์ (empirico-inductive approach), อุปมานผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างไปสู่ประชากรเพื่อทำให้ข้อสรุปจากการวิจัยใช้อธิบายได้ทั่วไป (generalization)
3. ให้ความสำคัญทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ไม่กำหนดกรอบตัวแปรไว้อย่างตายตัว แต่เปิดกว้างต่ออิทธิพลและตัวแปรแทรกซ้อนต่างๆ
4. ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ผลงานวิจัยหรือแหล่งทุน
5. เขียนให้ดี เสนอให้ดี แสดงคุณค่า หรือค่านิยม หรือแนวคิดให้เห็นชัดเจนในนิยามของปัญหา ปัญหาการวิจัย การพัฒนา ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย และการเผยแพร่ผลการวิจัย

กระบวนการของนโยบาย

มีขั้นตอนที่สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การก่อตัวของนโยบาย มีขั้นตอนดังนี้ การพิจารณาปัญหา นโยบาย การพิจารณาเวลาที่เกิดปัญหา ปัญหาที่รัฐบาลสนใจ การจัดลำดับและความสำคัญของปัญหา
2. การเตรียมและเสนอนโยบาย มีขั้นตอนดังนี้ การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดทางเลือก การจัดทำร่างนโยบาย
3. การอนุมัติและประกาศนโยบาย มีขั้นตอนดังนี้ การจัดวาระในการพิจารณา นโยบาย การพิจารณาร่างนโยบาย การอนุมัติ/ไม่อนุมัติ การประกาศ นโยบาย
4. การนำนโยบายไปปฏิบัติ มีขั้นตอนดังนี้ การส่งต่อนโยบาย การตีความหรือแปลงนโยบาย การชี้แจงเกี่ยวกับนโยบาย การดำเนินงานของหน่วยงานระดับปฏิบัติการ จัดระบบสนับสนุน การติดตามและควบคุมผลการปฏิบัติงาน
5. การประเมินนโยบาย มีขั้นตอนดังนี้ การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินการกำหนดเกณฑ์วัด และวิธีการตรวจสอบสิ่งที่ต้องการประเมิน การกำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูล และวิธีการรายงาน การนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาระบวนการของนโยบายหรือยกเลิกนโยบาย
6. การปรับปรุง แก้ไขยกเลิก มีขั้นตอนดังนี้ การนำผลหรือข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลนโยบายมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจในการปรับปรุง แก้ไข หรือยกเลิกนโยบายการนำผลสรุปของการประเมินผลทั้งหมดไปใช้ในการกำหนดนโยบายอื่นๆ ต่อไป

สรุป

นโยบาย หมายถึง แนวทางหรือกรอบที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการดำเนินงานหรือปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ เพื่อสร้างความสมดุลและการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่มีการพัฒนาสร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลาในสถานการณ์ของการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายของประเทศและชาติตลอดถึงความทันสมัยและเหมาะสมของของชาติที่มีการพัฒนาแล้ว จะเห็นได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่นำนโยบายและการพัฒนาประเทศมาใช้ในประเทศยังไม่แน่นอนและยังไม่มีคำตอบเนื่องต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เปลี่ยนผ่านการบริหารจัดการบ้านเมืองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่านโยบายของประเทศถูกนำมาปรับหรือเปลี่ยนแปลงตามบริบทของชาติมาไม่แน่นอนเหมือนชาติที่มีการกำหนดนโยบายมาอย่างยาวนานแล้วย่อมสร้างการรับรู้ให้เกิดความทันสมัยตามยุคดิจิทัล ซึ่งปัจจุบันนี้ต้องยอมรับว่าทุกนโยบายทุกองค์กรจะกล่าวถึงคำว่า ดิจิทัล มากยิ่งขึ้นกว่าในอดีตเพราะดิจิทัลถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายองค์กรและยุคนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

จุมพล หนีมพานิช. (2549). **การวิเคราะห์นโยบาย: ขอบข่าย แนวคิด ทฤษฎีและกรณีตัวอย่าง**.
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จุมพล หนีมพานิช. (2549). **การวิเคราะห์นโยบาย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). **(ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)**. กรุงเทพฯ: สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2542). **คู่มือการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและ
สังคมที่ดีตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมือง
และสังคมที่ดี พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กองกลางสำนักงาน ก.พ.

ศุภชัย ยาวะประภา. (2530). **นโยบายสาธารณะ**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมร รักษาสัตย์. (2522). **การพัฒนานโยบาย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Friedrich, c. J. (1963). **Man and his government**. New York: McGraw-Hill.

<https://www.gotoknow.org/posts/458536>

<http://www.itie.org/eqi/modules.php?name=Journal&file=display&jid=922>

บทบาทสตรีกับการเมืองไทย

Women and Politics

¹อัญธิษฐา อักษรศรี, ²พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนโต, ³วันชัย กิ่งแก้ว, ⁴วันชัย แสงสุวรรณ

¹Auntittha Aksronsri, ²PhramahaNarongsak Sudanto, ³Wanchai Kingkaew,

⁴Wanchai Saengsuwan

^{1,2,3,4}วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Buddhapanya Sri Thawaradee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya
University

¹Corresponding author, e-mail: auntittha05@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทสตรีกับการเมืองไทย โดยสตรีมีบทบาททางการเมืองและมีความสำคัญของการทำงานทางการเมืองสตรีเป็นบุคคลที่สำคัญสำหรับการเมืองการปกครองสังคมและการพัฒนาของประเทศ สตรีมีความอ่อนโยนและเข้มแข็ง ความท้าทายในบทบาทนักการเมืองในการกำหนดนโยบายและกฎหมายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศและเสริมสร้างการเป็นผู้นำและแบบอย่างที่ดีที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีทั่วไปสตรีสามารถมีบทบาทในการทำงานในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับเพศ

ผลการศึกษาพบว่าบทบาทสตรีกับการเมืองไทย ในปัจจุบันสตรีได้เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองมากขึ้นและทำได้ดีมีคุณภาพ สตรีมีบทบาทในการสร้างนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสตรีคุณค่าและแนวคิดประชาธิปไตย การปรับปรุงนโยบาย กฎหมาย หรือแนวปฏิบัติของหน่วยงานรัฐให้เอื้อต่อการจัดการเลือกปฏิบัติและการชี้ทางเพศได้รับความใส่ใจและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังสตรีถือเป็นกลุ่มพลังทางการเมืองที่สำคัญ ปัจจุบันประเทศไทยได้ส่งเสริมบทบาทของสตรีกับการเมืองมีความสำคัญมาก การเมืองไทยได้เปิดโอกาสให้สตรีเข้ามามีบทบาทในการบริหารบ้านเมือง บทบาทของสตรีในทางการเมืองมีมากขึ้นและประสบผลสำเร็จเกิดการยอมรับและให้การสนับสนุนจากประชาชนและต่างชาติ

คำสำคัญ: บทบาท, สตรี, การเมือง

Abstract:

This academic article aims to study the role of women in Thai politics. Women play a role in politics and are important in political work. Women are important persons

for politics, government, society and the development of the country. Women are gentle and strong. Challenges in the role of politicians in formulating policies and laws that promote gender equality and justice and strengthen leadership and role models that promote positive change for women in general. Women can play a role in working towards gender-related social change.

The results of the study found that the role of women in Thai politics At present, more and more women have come to perform political duties and perform well with quality. Women play a role in creating policies and laws related to women. Democratic values and concepts Improving policies, laws, or practices of government agencies to facilitate the elimination of gender discrimination and gender discrimination is given serious consideration and action. Women are an important political force. Currently, Thailand promotes the role of women in politics very important. Thai politics has provided opportunities for women to play a role in government administration. The role of women in politics has increased and has been successful, gaining acceptance and support from the public and foreign countries.

Keyword: Role, Women, Politics.

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นประเทศทางตะวันตกได้มีความตื่นตัวสนใจในเรื่องบทบาทสตรีในด้านต่างๆ เป็นอย่างมาก เช่น เรื่องการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งมีในหลายระดับ ต่อมาเมื่อสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ได้มีการกระตุ้นให้ศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรีในทางการเมืองในสังคมต่างๆ ในปัจจุบันสตรีถือเป็นกลุ่มพลังทางการเมืองที่สำคัญเพิ่มมากขึ้น มีสาเหตุมาจากค่านิยมของสังคมในปัจจุบันที่เชื่อว่า อำนาจทางการเมืองควรที่จะกระจายไปสู่ประชาชนโดยไม่จำกัดเพศ ชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา ดังนั้น สตรีควรที่จะได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานภาพและบทบาททางการเมืองของสตรีจากข้อเท็จจริงสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน เราจะเห็นได้ชัดว่า จำนวนสตรีที่เข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยเฉพาะในระดับชาติ ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการผลักดันกฎหมายและนโยบายต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างชายหญิง ยังมีจำนวนค่อนข้างน้อยผู้หญิงกับการเมืองการเมืองไม่มีความเกี่ยวข้องกับเพศของบุคคล เพศชายหรือเพศหญิงก็สามารถมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการเมืองได้เช่นกัน ผู้หญิงมีความสำคัญในการเมืองเหมือนกับผู้ชายและมีศักยภาพในการเป็นนักการเมือง การให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการเมืองทำให้มีการแทนที่และการเลือกตั้งที่ความเป็นธรรมมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมกันทางเพศและสิทธิมนุษยชนที่ยุติธรรมไปในทางเดียวกัน

ในปัจจุบัน มีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สนับสนุนให้ผู้หญิงมีบทบาทที่สำคัญในการเมืองมากขึ้น หลายประเทศได้มีการเลือกตั้งผู้หญิงในตำแหน่งสูงสุด เช่น ผู้นำประเทศ นายกรัฐมนตรี หรือประธานาธิบดี ผู้หญิงอีกทั้งยังมีการสร้างนโยบายและกฎหมายที่ส่งเสริมให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง และการกำหนดนโยบายสากล เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและความยุติธรรมในการบริหารราชการและการตัดสินใจทางนโยบายต่างๆ การเผชิญหน้ากับแนวคิดที่ยังคงขัดแย้งเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในการเมืองเป็นเรื่องที่สำคัญในปัจจุบัน การสนับสนุนและส่งเสริมสิทธิและการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในการเมืองยังคงเป็นภารกิจที่ต้องดำเนินต่อไปเพื่อสร้างสังคมที่ยุติธรรมและเท่าเทียมกันทางเพศ การที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองมีผลกระทบใหญ่ต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองทำให้ผู้หญิงสามารถส่งเสริมและปกป้องสิทธิและสวัสดิการของสตรีได้มากขึ้น ซึ่งสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกันทางเพศได้ ผู้หญิงที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองยังสามารถนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสตรีและนำไปสู่การปฏิรูปที่จำเป็นในสังคม เช่น นโยบายการสงเคราะห์สตรีและเด็กผู้หญิง เพศศึกษา การป้องกันความรุนแรงต่อสตรี และการสร้างโอกาสทางการศึกษาและอาชีพให้เท่าเทียมกัน

การเข้าร่วมในการเมืองยังช่วยเสริมสร้างบทบาทและทักษะในการบริหารการเมืองและการเล่นหน้าบทบาทต่างๆ ผู้หญิงที่มีตำแหน่งสูงสุดในการเมืองส่วนใหญ่มีโอกาที่จะเป็นแบบอย่างและผู้นำที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีทั่วไปได้ นอกจากนี้ผู้หญิงที่มีบทบาทในการเมืองยังส่งเสริมและสนับสนุนการแก้ไขปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสตรี เช่น ความเสี่ยงในการถูกคุกคามทางเพศ ความเหลื่อมล้ำทางเพศความไม่เท่าเทียมในการจัดสิทธิเพศ และการดำเนินการทางนโยบายสากลที่เกี่ยวข้องกับสตรี สถาบันพระปกเกล้าที่ชี้ให้เห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับประเด็นเรื่อง “บทบาทของผู้หญิงในทางการเมือง” กล่าวคือสังคมยังมีทัศนคติโน้มเอียงในเรื่องมิติหญิงชาย และความเท่าเทียมกันทางเพศ และเนื่องจากทัศนคติ โน้มเอียงจึงทำให้เกิดการปิดกั้นโอกาสของผู้หญิงในการเข้าสู่กระบวนการทางการเมือง การขาดสภาพบังคับใช้อย่างจริงจัง เนื่องจากในบทบัญญัติทางกฎหมายระบุเพียงว่า “คำนึงถึง” จึงทำให้ไม่เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมในเชิงสัดส่วนที่ชัดเจน เช่น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 การรักษาและพัฒนาสภาพทางทางการเมืองของนักการเมืองหญิงยังต้องมีผู้สนับสนุนทางการเมือง อันประกอบด้วย การสนับสนุนจากครอบครัว เช่น พ่อ แม่ สามี ลูก ญาติ ในการสร้างความเชื่อมั่นขวัญกำลังใจ แบ่งเบาภาระและความรับผิดชอบบางส่วนของผู้หญิง การสนับสนุนจากผู้สนับสนุนในพื้นที่ เช่น ชุมชน กลุ่มเพื่อนบ้าน ในการเป็นฐานเสียงที่ดีในการเลือกตั้ง และเป็นหน่วยสนับสนุนข้อมูลต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน การสนับสนุนจากผู้สนับสนุนทางการเมืองระดับสูง เช่น หัวหน้าพรรคการเมือง ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่างๆ การสนับสนุนจากเพื่อนนักการเมือง เนื่องจากการทำงาน การเมือง จะต้องอาศัยความร่วมมือ ความกลมเกลียว ความผูกพัน และการเกื้อกูลกันระหว่างเพื่อนนักการเมืองในการทำงานการเมือง (ยุทธพร อิศรชัย, สตรีกับการเมือง (ไทย))

ดังนั้น บทบาทสตรีกับการเมืองไทย การเข้าร่วมทางการเมืองเพิ่มโอกาสและสิทธิของผู้หญิงในสังคม ส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม และสร้างโอกาสในการสนับสนุนแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสตรี ผู้หญิงมีความสำคัญและศักยภาพในการเข้าร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง เพื่อสร้างสังคมที่เท่าเทียมกันทางเพศและยุติธรรมสตรีต้องมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในมีบทบาททางการเมืองอย่างแท้จริง และเป็นการส่งผลดีต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานภาพและบทบาททางการเมือง สตรีมีทั้งความอ่อนโยนและเข้มแข็งมีความรอบรู้ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

สตรีกับการบริหารงานทางการเมือง

บทบาททางการเมืองของสตรีมีความสำคัญและหลากหลาย โดยมักมีการกำหนดตามบทบาทที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศและสังคมบทบาททางการเมืองของสตรี

1. ผู้นำรัฐ สตรีสามารถมีบทบาทในตำแหน่งผู้นำรัฐได้ เช่น นายกรัฐมนตรี หรือประธานาธิบดี ผู้หญิงซึ่งผู้หญิงในตำแหน่งนี้สามารถมีอิทธิพลในการตัดสินใจทางการเมืองและการกำหนดนโยบายของประเทศ

2. การเข้าร่วมในสภาผู้แทนราษฎร สตรีสามารถเข้าร่วมในสภาผู้แทนราษฎรและมีบทบาทในการสร้างกฎหมายและตัดสินใจทางการเมือง เขาสามารถแทนที่และพูดในแห่งสภาเพื่อแสดงเสียงของสตรีและการจับตามติดอยู่กับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสตรี

3. การสร้างนโยบายและกฎหมาย สตรีมีบทบาทในการสร้างนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสตรีและเพศ เช่น นโยบายเพื่อสนับสนุนความเสมอภาคทางเพศ การป้องกันความรุนแรงทางเพศ การสนับสนุนสตรีในการเข้าถึงการศึกษาและอาชีพ และการจัดสิทธิพิเศษ

4. การเป็นแบบอย่างและผู้นำ สตรีสามารถเป็นแบบอย่างและผู้นำที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีทั่วไปได้ ผ่านการแสดงความเป็นผู้นำและการสร้างความสามารถในการตัดสินใจทางการเมือง

5. การทำงานในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม: สตรีสามารถมีบทบาทในการทำงานในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับเพศ เช่น การสร้างการตัดสินใจทางการเมืองที่ยุติธรรมและเท่าเทียมในเรื่องเพศ การสนับสนุนความเสมอภาคทางเพศ การต่อสู้สิทธิพิเศษ และการป้องกันความรุนแรงทางเพศ

6. การแสดงความเห็นและการกระตุ้นสันติภาพ สตรีสามารถเข้าร่วมในการแสดงความเห็นและการกระตุ้นสันติภาพ เพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่เท่าเทียมกันทางเพศและยุติธรรม

การเข้าร่วมในการบริหารงานทางการเมืองให้กับสตรีเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างความเท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศ การเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองและการกำหนดนโยบายช่วยให้สตรีสามารถมีผลกระทบและส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีทั่วไปได้

สตรีกับการเมืองในยุคดิจิทัลมีบทบาทที่สำคัญและมีความสำคัญที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม นี่คือนิยามของสตรีกับการเมืองในยุคดิจิทัล:

1. เสียงและการมีส่วนร่วมออนไลน์ ดิจิตอลเปิดโอกาสให้สตรีสามารถมีเสียงและมีส่วนร่วมในการเมืองออนไลน์ได้มากขึ้น ผ่านการแสดงความคิดเห็นผ่านโลกออนไลน์ การร่วมกิจกรรมสังคมออนไลน์ และการสร้างความต่อเนื่องในสื่อสังคมออนไลน์

2. การเข้าถึงข้อมูลและการเผชิญหน้ากับการสื่อสาร ดิจิตอลทำให้สตรีสามารถเข้าถึงข้อมูลและข่าวสารทางการเมืองได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย สตรีสามารถเผชิญหน้ากับการสื่อสารและการโต้เถียงทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ บล็อก และเว็บไซต์ข่าวออนไลน์

3. การใช้สื่อสังคมเพื่อสร้างอิทธิพล สตรีสามารถใช้สื่อสังคมเพื่อสร้างอิทธิพลและสร้างความต่อเนื่องในการเมืองได้ ผ่านการแชร์เสียงเห็นและข้อมูลทางการเมือง การรณรงค์และการเผยแพร่ความคิดเห็นของตนเอง และการร่วมกิจกรรมและการแสดงความคิดเห็นในสื่อสังคมออนไลน์

4. การเปลี่ยนแปลงในการบริหารงานทางการเมือง ดิจิตอลเปิดโอกาสให้สตรีมีบทบาทในการบริหารงานทางการเมืองอย่างมากขึ้น ทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น สตรีสามารถมีบทบาทในการใช้เทคโนโลยีเพื่อประสานงาน การสร้างนโยบายดิจิตอล และการสร้างการเผยแพร่ข้อมูลที่โปร่งใสและเท่าเทียม

5. การเอาชนะอุปสรรคเพศ ดิจิตอลสร้างโอกาสให้สตรีสามารถเอาชนะอุปสรรคเพศทางการเมืองได้มากขึ้น สตรีสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมและร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสตรีและเส้นทางการเมืองที่ยุติธรรม

ผู้หญิงอีกจำนวนหนึ่งเรียกร้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อใช้สิทธิพลเมืองในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจอันจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ ความมั่นคงในชีวิตและอนาคตของตนและชุมชน เช่น กรณีผู้หญิงในขบวนการสันติภาพชายแดนใต้และผู้หญิงในขบวนการเมืองระลอกใหม่ที่เริ่มปะทุในราวปี พ.ศ. 2547 ในบางขบวนการการเมืองภาคประชาชนมีผู้หญิงเข้าร่วมมากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์และประเด็นการเรียกร้องของผู้หญิงก็มีพัฒนาการตั้งแต่ การเรียกร้องเพื่อแก้ปัญหาเป็นรายประเด็น การมีส่วนร่วมของรัฐ จนถึงปี พ.ศ. 2563 มีการชูประเด็นความเป็นธรรมทางเพศบนฐานคิดเฟมินิสต์ ซึ่งมีทั้งเรื่องสิทธิของกลุ่มหลากหลายทางเพศ การจัดความรุนแรงทางเพศ รวมถึงการแก้กฎหมายและการจัดสวัสดิการรัฐที่ต้องคำนึงถึงความจำเป็นที่แต่ละเพศควรได้รับความเอาใจใส่ ควบคู่ไปกับการเรียกร้องประชาธิปไตยอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนสะท้อนให้เห็นว่า ความเข้าใจต่อคุณค่าและแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยของสังคมมีพัฒนาการที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ไม่ได้มองว่าประเด็นเพศสภาพนั้นแยกต่างหากจากประชาธิปไตย เพราะหากไม่สามารถเปลี่ยนฐานคิดปิตาธิปไตยที่แบ่งแยกบทบาทชายหญิงในพื้นที่การเมืองไม่ว่าจะเรียกร้องประเด็นใดโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมืองผู้หญิงก็ไม่สามารถเข้าไปสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้อย่างมีนัยสำคัญ เพราะผู้ชายยังผูกขาดพื้นที่ทางการเมือง โดยเฉพาะในระดับตัดสินใจอยู่ทั้งในระบบพรรคการเมืองและระบบรัฐสภา (ดวงหทัย บุรณเจริญกิจ, ผู้หญิงกับการเมืองกลไกการเมืองที่ต้องขยายและเปิดให้กว้างขึ้น)

สรุปได้ว่า ในยุคดิจิทัลสตรีสามารถมีบทบาททางการเมืองที่สำคัญและมีอิทธิพลในการเข้าร่วมในกระบวนการเมือง การใช้สื่อสังคมออนไลน์ และการใช้เทคโนโลยีในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่เท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศมากขึ้น

สตรีกับความสำคัญทางการเมือง

สตรีมีความสำคัญทางการเมืองอย่างมากเนื่องจากมีบทบาทที่สำคัญในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศ นี่คือการสำคัญทางการเมืองของสตรี:

1. มีการแทนที่และการสร้างความเปลี่ยนแปลง: การมีสตรีที่มีบทบาทในการบริหารงานทางการเมืองและการเข้าร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองสามารถเป็นแบบอย่างและสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีและสังคมทั้งหมดได้ การมีสตรีในตำแหน่งสูงสุดของรัฐบาลเป็นการส่งเสริมให้สตรีทั้งในระดับนำรัฐช่วยกันสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีทั่วไป

2. การสร้างนโยบายและกฎหมายที่เพียงพอต่อสตรี: สตรีมีบทบาทในการสร้างนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสตรีและเพศ เช่น นโยบายเพื่อสนับสนุนความเสมอภาคทางเพศ การป้องกันความรุนแรงทางเพศ การสนับสนุนสตรีในการเข้าถึงการศึกษาและอาชีพ และการจัดสิทธิพิเศษ การมีสตรีที่มีบทบาทในการสร้างนโยบายเช่นนี้ช่วยให้มีการพิจารณาและคำนึงถึงเส้นทางที่ถูกต้องต่อสตรีและเพศในการบริหารงานทางการเมือง

3. การเสริมสร้างความเท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศ: สตรีสามารถช่วยสร้างสังคมที่เท่าเทียมกันทางเพศและยุติธรรมทางเพศได้ ผ่านการมีบทบาทในการกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมสิทธิและการมีส่วนร่วมของสตรีในการตัดสินใจทางการเมือง การเข้าร่วมในสภาผู้แทนราษฎรและการมีบทบาทในการสร้างกฎหมายและนโยบายที่ยุติธรรมและเท่าเทียมกันทางเพศเป็นต้น

4. การแสดงความเห็นและการกระตุ้นสันติภาพ: สตรีสามารถมีบทบาทในการแสดงความเห็นและการกระตุ้นสันติภาพเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่เท่าเทียมกันทางเพศและยุติธรรม การเข้าร่วมในการแสดงความเห็นและการกระตุ้นสันติภาพช่วยให้สตรีสามารถเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสตรีและนำไปสู่การปฏิรูปที่จำเป็นในสังคม

ความเท่าเทียมทางเพศเป็นหนึ่งในประเด็นปัญหาความท้าทายของสังคมไทย แรกเริ่มเดิมทีสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างการเลือกตั้ง ก็ไม่ได้รับรองสำหรับทุกเพศ โดยบางประเทศใช้เพศฐานะ วุฒิการศึกษา เป็นตัวกำหนดว่าบุคคลใดควรมีสิทธิเลือกตั้ง ขบวนการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศจึงต้องต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิเลือกตั้งสำหรับผู้หญิง (iLaw, ผู้หญิงอยู่ตรงไหน ในการเมืองไทยปี 2565) ขณะที่สังคมไทยในยุคสมัยปัจจุบัน จะเห็นว่าผู้หญิงได้เริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญในทุกภาคส่วนมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในภาคธุรกิจหรือแม้แต่ภาคการเมือง ทำให้ผู้หญิงมีบทบาทในการทำงานหาเสียงครอบครัว มีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมือง ผ่านการเป็นตัวแทนทางการเมือง เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ผู้บริหารและสมาชิกสภาระดับท้องถิ่น ซึ่งการที่ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในแวดวงการเมืองเพิ่มขึ้น ได้รับการยอมรับว่าบทบาทของนักการเมืองหญิง จะมีความละเอียดอ่อน

รอบคอบ รวมถึงในเชิงแนวคิดการพัฒนาจะมีความมุ่งเน้นไปทางด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตซึ่งจะมีความครอบคลุมกว่าผู้ชาย (สถาบันพระปกเกล้า, 2555)

การเข้าร่วมในการบริหารงานทางการเมืองของสตรีมีความสำคัญอย่างมากในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศ การมีสตรีที่มีบทบาทในการตัดสินใจทางการเมืองและการกำหนดนโยบายช่วยให้สตรีสามารถมีผลกระทบและส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีทั่วไปได้

บทบาทของสตรีต่อการเมืองไทย

สตรีมีบทบาททางการเมืองที่สำคัญในประเทศไทย ซึ่งได้รับการยกย่องและความสำคัญเป็นพิเศษ นี่คือนิยามบทบาททางการเมืองของสตรีต่อการเมืองในประเทศไทย:

1. การเข้าร่วมในการเลือกตั้งและการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สตรีมีสิทธิเข้าร่วมในกระบวนการเลือกตั้งและมีบทบาทในการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การมีสตรีในสภาผู้แทนราษฎรช่วยให้เสียงและความเห็นของสตรีสามารถได้รับการพิจารณาในกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง

2. การเข้าร่วมในการสร้างนโยบายและกฎหมาย สตรีมีบทบาทในการเข้าร่วมในกระบวนการสร้างนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสตรีและเพศ ตัวอย่างเช่นการพิจารณาและการสนับสนุนในการป้องกันความรุนแรงทางเพศ การสนับสนุนสตรีในการเข้าถึงการศึกษาและอาชีพ และการสร้างนโยบายที่เพิ่มความเท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศ

3. การเป็นแบบอย่างและผู้นำ สตรีที่มีบทบาทในการเป็นแบบอย่างและผู้นำทางการเมืองมีผลกระทบในการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีทั่วไป ผู้หญิงที่มีตำแหน่งสูงสุดในการเมืองในประเทศไทยสามารถส่งเสริมการเสริมสิทธิและการมีส่วนร่วมของสตรีในการตัดสินใจทางการเมืองได้

4. การเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสตรี สตรีมีบทบาทในการเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสตรีในสังคมไทย เช่น การป้องกันความรุนแรงทางเพศ การสนับสนุนสตรีในการแก้ไขปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสตรี และการป้องกันความไม่เท่าเทียมในการจัดสิทธิพิเศษ

5. การแสดงความเห็นและการกระตุ้นการเปลี่ยนแปลง สตรีมีบทบาทในการแสดงความเห็นและการกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ผ่านการเข้าร่วมในการแสดงความเห็นและการกระตุ้นการกระทำที่สร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีและสังคมทั่วไป

การมีสตรีที่มีบทบาทในการเมืองในประเทศไทยมีความสำคัญในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศ การเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองและการกำหนดนโยบายช่วยให้สตรีสามารถมีผลกระทบและส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีทั่วไป “บทบาทของผู้หญิงในการเมือง” กล่าวคือสังคมยังมีทัศนคติโน้มเอียงในเรื่องมิติหญิงชาย และความเท่าเทียมกันทางเพศและเนื่องจากทัศนคติโน้มเอียงจึงทำให้เกิดการปิดกั้นโอกาสของผู้หญิงในการเข้าสู่กระบวนการทางการเมือง การขาดสภาพบังคับใช้อย่างจริงจัง เนื่องจากในบทบัญญัติทางกฎหมายระบุเพียงว่า “คำนึงถึง” จึงทำให้ไม่เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมในเชิงสัดส่วนที่ชัดเจน เช่น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 การรักษาและพัฒนาสภาพทางการเมืองของนักการเมืองหญิงยังต้องมีผู้สนับสนุนทางการเมือง

อันประกอบด้วย การสนับสนุนจากครอบครัว เช่น พ่อ แม่ สามี ลูก ญาติ ในการสร้างความเชื่อมั่นขวัญกำลังใจ แบ่งเบาภาระและความรับผิดชอบบางส่วนของผู้หญิง การสนับสนุนจากผู้สนับสนุนในพื้นที่ เช่น ชุมชน กลุ่มเพื่อนบ้าน ในการเป็นฐานเสียงที่ดีในการเลือกตั้ง และเป็นหน่วยสนับสนุนข้อมูลต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน การสนับสนุนจากผู้สนับสนุนทางการเมืองระดับสูง เช่น หัวหน้าพรรคการเมืองผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่างๆ การสนับสนุนจากเพื่อนนักการเมือง เนื่องจากการทำงานการเมือง จะต้องอาศัยความร่วมมือ ความกลมเกลียว ความผูกพัน และการเกื้อกูลกันระหว่างเพื่อนนักการเมืองในการทำงานการเมือง (สถาบันพระปกเกล้า, 2551: 61-64)

สตรีกับการเมืองกับศาสตร์ในการเข้าสู่และการคงอยู่ในพื้นที่ทางการเมืองจากประสบการณ์ของอดีต ส.ส. คุณดาววัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ ได้เป็นนักการเมืองหญิงที่มีคุณภาพและได้ผ่านการเลือกตั้งทำงานทางการเมืองและมีประสบการณ์หลากหลายทางด้านการเมืองได้กล่าวไว้ว่า

1. การสร้างคุณค่า คุณภาพ เป็นการแสวงหาความรู้ ความสามารถและการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นการศึกษาหาความรู้จากตำรา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประกอบกับการฟัง การเรียนรู้จากผู้รู้ต่างๆ ที่สำคัญจะต้อง “เน้นการฟังให้มากขึ้น และจะต้องลดการพูด ลดการติฉินนินทาหลง”

2. การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ครอบครัวมีส่วนสำคัญในการสร้างกำลังใจ สร้างความเชื่อมั่น และผลักดันให้ผู้หญิงก้าวและโลดแล่นในเวทีการเมือง อาทิ กรณีของพ่อ แม่ ต้องคอยให้กำลังใจ ส่งเสริม และสร้างโอกาสในขณะที่คนเป็น “สามี” ก็ต้องทำหน้าที่หลายอย่างแทนผู้เป็นภรรยา เพื่อให้ภรรยาได้ทำหน้าที่ในทางการเมืองอย่างเต็มที่

3. การมีฐานเสียง หรือ ผู้สนับสนุนในพื้นที่ การจะประสบความสำเร็จได้ก้าวเข้าการเมืองนั้น สิ่งสำคัญจะต้องมีฐานเสียง และหากไม่มีฐานเสียงก็ไปไม่รอดในทางการเมืองดังนั้น ต้องมีน้ำใจ มีสังกะวัตต์ มีธรรมะ และทำให้ฐานเสียงรักและไว้วางใจในตัวเรา

4. การมีผู้สนับสนุนทางการเมืองระดับสูง ในทางการเมือง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากหัวหน้าพรรค หรือเลขาธิการพรรค ซึ่งความหมายทั่วไปก็คือ “ผู้ใหญ่ของพรรค” และสิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญ คือ จะต้องเรียนรู้ว่าจะเข้าถึงใจของบุคคลเหล่านั้นอย่างไร

5. การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนนักการเมือง ในการโลดแล่นทางการเมืองนั้น หัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งได้แก่การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนนักการเมืองด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือกัน ในทางการเมือง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มุมมองระหว่างกัน และการเป็น “กัลยาณมิตร” ในทางการเมือง

6. การได้รับการสนับสนุนจากสื่อ สื่อมวลชนจะเป็นพันธมิตรที่สำคัญสำหรับนักการเมือง เพราะสื่อจะทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ผลงาน และการทำงานให้นักการเมืองให้ไปสู่การรับรู้ของประชาชน “กลุ่มสื่อมวลชนมีอิทธิพลมีพลังมากต่อนักการเมืองหญิง”

7. การมีผู้สนับสนุนด้านการเงิน แม้ว่าในการหาเสียงเลือกตั้ง จะไม่มีการซื้อเสียง แต่เงินก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากนักการเมืองต้องใช้จ่ายในการจัดพิมพ์โปสเตอร์ แผ่นพับ ใบปลิว รถหาเสียง ค่าทีมงาน และการที่มีผู้อุปถัมภ์ทางการเงินก็เป็นการช่วยพรรคในการลดค่าใช้จ่ายในส่วน of พรรค

การเมือง แต่สิ่งที่ควรระวัง ได้แก่ การที่จะไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของผู้อุปถัมภ์ที่มีอิทธิพล และเป็นนักการเมืองทุจริตคอร์รัปชัน หรือทำผิดกฎหมาย “เราต้องหยิ่งในศักดิ์ศรีแล้วเลือกอย่างมีคุณธรรมว่าคนนี้เป็นผู้อุปถัมภ์ของเราได้หรือไม่ได้ ตรงนี้ คือ หัวใจ” (สถาบันพระปกเกล้า, 2551: 23)

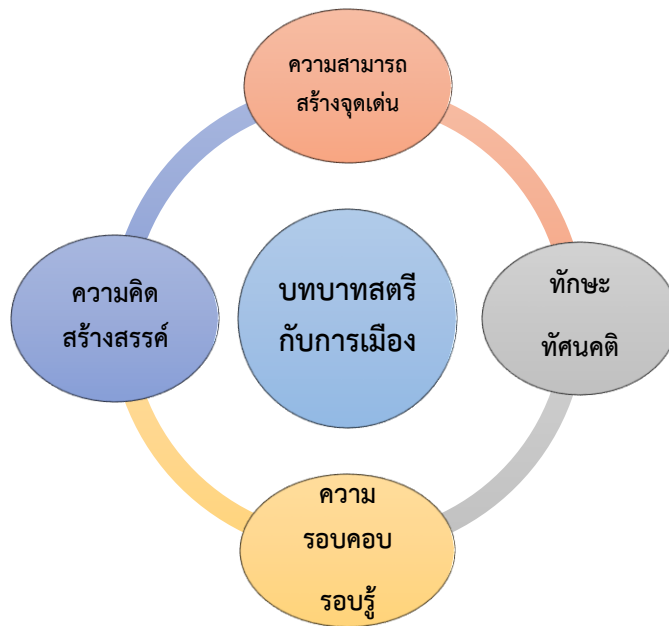
ดังนั้น สตรีมีบทบาททางการเมืองที่สำคัญเป็นประโยชน์ที่สำคัญสำหรับสังคมและการพัฒนาของประเทศ สตรีมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและกฎหมายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศ และเสริมสร้างการเป็นผู้นำและแบบอย่างที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีทั่วไป

สรุป

สตรีมีบทบาททางการเมืองที่สำคัญและมีความสำคัญอย่างมากในสังคมและการพัฒนาประเทศ การเข้าร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองของสตรีส่งผลให้มีการสร้างสังคมที่เท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศมากขึ้น สตรีมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและกฎหมายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศ สร้างโอกาสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีในการตัดสินใจทางการเมืองและสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสตรีในสังคม สตรียังเป็นแบบอย่างและผู้นำที่สร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีทั่วไป การมีสตรีที่มีบทบาททางการเมืองเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศ และเป็นการสร้างโอกาสและความเท่าเทียมในการมีส่วนร่วมและมีเสียงส่วนรวมในการตัดสินใจทางการเมือง การให้สตรีมีบทบาททางการเมืองสำคัญอย่างมากเพื่อให้เกิดการเท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศ การมีสตรีที่มีบทบาทในการบริหารงานทางการเมืองและการเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองช่วยให้เสียงและความเห็นของสตรีสามารถได้รับการพิจารณาในการตัดสินใจทางการเมือง สตรีมีบทบาทในการกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมและยุติธรรมทางเพศ การสนับสนุนการแก้ไขปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสตรี และการสร้างโอกาสและการเสริมสิทธิของสตรีในการเข้าถึงการศึกษาและอาชีพสตรียังเป็นแบบอย่างและผู้นำที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีทั่วไป การมีสตรีในตำแหน่งสูงสุดในการเมืองส่งเสริมให้สตรีทั้งในระดับนำรัฐช่วยกันสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีทั่วไป สตรียังมีบทบาทในการแสดงความเห็นและการกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ผ่านการเข้าร่วมในการแสดงความเห็นและการกระตุ้นการกระทำที่สร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสตรีและสังคมทั่วไป

องค์ความรู้

บทบาทสตรีกับการเมือง

เอกสารอ้างอิง

- ดวงหทัย บุรณเจริญกิจ. (2564). ผู้หญิงกับการเมือง...กลไกการเมืองที่ต้องขยายและเปิดให้กว้างขึ้น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.posttoday.com/politic/columnist/647334> [18 กันยายน 2566]
- ยุทธร อิศรชัย. สตรีกับการเมือง (ไทย). สถาบันพระปกเกล้า. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://wiki.kpi.ac.th/> [18 กันยายน 2566].
- สถาบันพระปกเกล้า. (2551). สตรีกับการเมือง: ความเป็นจริง พื้นที่ทางการเมืองและการขับเคลื่อน. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2555). สตรีกับการเมือง: ความเป็นจริง พื้นที่ทางการเมือง และการขับเคลื่อน. นนทบุรี: โรงพิมพ์ธรรมดาเพล.
- iLaw. (2565). ผู้หญิงอยู่ตรงไหน ในการเมืองไทยปี 2565. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://ilaw.or.th/node/6097> [17 กันยายน 2566].

แนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนราในรูปแบบผสมผสาน

Guidelines of Blended-Learning for Nora Dance

¹รณกฤต เพชรเกลี้ยง, ²ดิชลดา เพชรเกลี้ยง, ³แฝงกมล เพชรเกลี้ยง

¹Ronnakrit Phetkliang, ²Didlada Phetkliang, ³Fangkamol Phetkliang

^{1,2}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

³คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

^{1,2}Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

³Faculty of Education, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

¹Corresponding author, e-mail: ronnakrit.ph@bsru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง การพัฒนาการเรียนการสอนโนราในรูปแบบการเรียนรู้ผสมผสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะการแสดงโนราในรูปแบบผสมผสาน ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนราดั้งเดิม เป็นรูปแบบที่ใช้วิธีการเรียนการสอนแบบ ใช้การเผชิญหน้า (Face to Face) เพียงรูปแบบเดียวและถูกมองว่าธรรมชาติศาสตร์ของศิลปะการแสดง พื้นบ้านมีลักษณะที่ค่อนข้างล้าสมัย ไม่ดึงดูดความสนใจให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ฉะนั้น การเรียนรู้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราแบบผสมผสานในบริบทนี้ คือการเรียนการสอนในลักษณะของการผสมผสานการเรียนทางไกล (Distance Learning) ผ่านระบบเครือข่าย (Online) ร่วมกับการเรียนแบบเผชิญหน้า (Face to Face) ซึ่งการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท ผู้เรียนย่อมเกิดการรับรู้ได้ รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่าการเรียนในรูปแบบบรรยายเพียงอย่างเดียว อีกทั้งมีส่วนช่วยให้ผู้เรียน สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ที่หลากหลายจากผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์การแสดงพื้นบ้านโนราผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งถือเป็นคุณูปการหลักสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในมิติที่ลึกซึ้งและแตกต่างจากเดิม

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบผสมผสาน, โนรา

Abstract

The present paper aims to formulate a blended-learning pedagogical plan for Nora dance. The sole traditional method of teaching Nora dance was face-to-face teaching. The nature of the local dance is ascribed to obsolescence and aridity, leading to learner's indifference to learning local dance in present. The pedagogical plan for teaching Nora

dance in the present paper entails a blended -learning approach, offering learners two learning environments. The first one is distance learning on online platform. The second one is face-to-face learning. Integrating technology in teaching proves to be more effective than traditional method of teaching as it facilitates learners' learning process. The learners also have access to gaining much knowledge of Nora dance by learning from Nora dance experts on the internet. Learning about local dance via online platform broadens learner's perception of local dance.

Keywords: Blended Learning, Nora.

บทนำ

จากสถานการณ์โรคระบาดที่ผ่านมา ส่งผลกระทบหลากหลายด้าน โดยหนึ่งในมาตรการควบคุมการระบาดที่มีแนวโน้มส่งผลกระทบระยะยาวต่อสังคมและเศรษฐกิจ คือ การเปิดปิดสถานศึกษา ภาคบังคับรวมถึงในระดับอุดมศึกษา ให้สอดคล้องและยืดหยุ่นตามความรุนแรงของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด 19) ฉะนั้น รูปแบบการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องพัฒนาไปตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะด้านการศึกษา ซึ่งได้สะท้อนผ่านสถานการณ์ปัญหาโรคระบาดในปัจจุบัน ที่พยายามมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งการเรียนการสอนแบบเดิมที่มีครู อาจารย์ อยู่ในชั้นเรียน จะถูกปรับรูปแบบการเรียนการสอนเป็นแบบใหม่มากขึ้น โดยการนำเอาเทคโนโลยีรูปแบบต่างๆ เข้ามาสนับสนุนในด้านการจัดการเรียนรู้ เพื่อตอบโจทย์การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (ทับทิมทอง กอบัวแก้ว, 2563: 83)

ในช่วงสถานการณ์ที่ผ่านมา ได้นำการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) มาปรับประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างแพร่หลาย ซึ่งเทคโนโลยีนี้ถือว่าเป็นสื่อกลางที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น โดยสร้างมิติใหม่ของการเรียนรู้ที่ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ (Time and Space Compression) ซึ่งการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในลักษณะดังกล่าว ผู้เรียนย่อมเกิดการรับรู้ได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่าการเรียนในรูปแบบบรรยายเพียงอย่างเดียว และสำหรับการประยุกต์ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในกิจกรรมการเรียนการสอนของมหาลัษณราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยานั้น พบว่าได้มีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือถ่ายทอดองค์ความรู้ตลอดช่วงระยะเวลา 2 ปี นับตั้งแต่พุทธศักราช 2563-2565 เป็นต้นมา ซึ่งรายวิชาส่วนใหญ่ในกลุ่มนาฏศิลป์ศึกษา อย่างนาฏศิลป์สีภาคหรือการแสดงท้องถิ่นต่างๆ นับว่าควรได้รับการออกแบบการเรียนการสอนในลักษณะนี้ โดยเฉพาะโนรา (Nora) ที่เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ ซึ่งห่างไกลจากบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา อีกทั้งยังเห็นว่าศิลปะการแสดงดังกล่าวได้ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาหลากหลายสถาบัน อาทิ มหาวิทยาลัยทักษิณสงขลา, มหาวิทยาลัยราชภัฏ

สงขลา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, โรงเรียนแจ้งวิทยา จังหวัดสงขลา, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ฯลฯ

โดยสถานศึกษาข้างต้น ได้ปรับปรุงแบบการเรียนการสอนศิลปะการแสดงพื้นบ้านในรูปแบบใหม่ที่น่าเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของวิกฤติปัญหาโรคระบาดที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนรู้ได้ จึงเล็งเห็นว่าการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เหมาะแก่การนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ดังกล่าว ดังที่ Allen and Seaman. (2010); Horn & Staker. (2011); Bernath. (2012) & Graham. (2012) เสนอว่า การเรียนรู้แบบผสมผสานเป็นลักษณะของการผสมผสานการเรียนทางไกล (Distance Learning) ผ่านระบบเครือข่าย (Online) ร่วมกับการเรียนแบบเผชิญหน้า (Face to Face) จึงส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการนั่งฟังบรรยายในชั้นเรียนปกติ อีกทั้งมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ที่หลากหลายจากผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์การแสดงพื้นบ้านโนราผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งถือเป็นคุณูปการหลักสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในมิติที่ลึกซึ้งและแตกต่างจากเดิม

วัตถุประสงค์

เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ทางด้านศิลปะการแสดงโนราในรูปแบบผสมผสาน (Blended Learning)

ประวัติความเป็นมาของศิลปะการแสดงโนรา

โนราเป็นศิลปะการแสดงทางภาคใต้ที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาโดยการนำเอา เรื่องพระสุธน-มโนราห์ มาแสดงเป็นละครชาตรี จึงมีคำเรียกว่า มโนราห์ ส่วนการกำเนิดของโนรานั้น สันนิษฐานกันว่าได้รับอิทธิพลมาจากการร่ายรำของอินเดียโบราณก่อนสมัยศรีวิชัย ที่มาจากพ่อค้าชาวอินเดีย โนราเป็นการละเล่นพื้นเมืองที่สืบทอดกันมานาน และนิยมกันอย่างแพร่หลายในภาคใต้ เป็นการละเล่นที่มีทั้งการร้องการแสดงบางส่วนเล่นเป็นเรื่อง และบางโอกาสที่มีการแสดงตามคติ ความเชื่อที่เป็นพิธีกรรมเดิม ใช้ผู้ชายแสดงล้วนแต่ก็พัฒนาให้มีเป็นผู้หญิงเกิดขึ้นในช่วงระยะหลัง (พนิดา จามรمان และปัญญานิติยสุวรรณ, 2542: 15) ซึ่งจากตำนาน วรรณกรรมท้องถิ่น หรือแม้แต่ในวรรณคดีของภาคกลาง อย่างบทพระราชनिพนธ์ เรื่องอิเหนาในรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ล้วนเรียกการละเล่นชนิดนี้ว่า “โนราชาตรี”

ในระยะต่อมาได้มีผู้คิดนำเอาเนื้อเรื่องบางตอนของนิทานเรื่องพระสุธน (เช่น ตอนพรานบุญจับนางกนิรีได้นางมโนราห์) มาดัดแปลงเล่นเป็นแบบชาตรี ดังที่ปรากฏในบทชาตรีเรื่องนางมโนราห์ (ที่มักจะเข้าใจผิดกันว่าเป็นบทละครครั้งกรุงเก่า) จนเป็นที่ติดใจของผู้ชม ซึ่งความชื่นชอบที่มีต่อเนื้อหาเรื่องก็ดี รูปร่างลักษณะที่แปลกชวนพิศวงของกนิรีก็ดี เป็นเหตุผลให้คณะชาตรีเกิดการเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกายบางส่วน นอกจากนี้ยังมีการคิดประดิษฐ์ท่ารำบางท่าให้สอดคล้องกับลีลาของกนิรี และแม้กระทั่งตัวพรานบุญก็ถูกยืมทั้งชื่อ รูปร่าง กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของชาตรี ความนิยมเล่นเรื่องนี้บ่อยๆ

โดยเฉพาะเมื่อแสดงในพิธีโกนจุก ทำให้ชาวบ้านพากันขนานชื่อ “มโนห์รา” จนติดปากแทน “ชาตรี” และต่อมาคำว่า “มโนห์รา” ก็กลายเป็น “โนรา” ตามความนิยมติดทอนพยางค์ของภาษาถิ่นใต้ ในที่สุดคำว่า “ชาตรี” มีผู้เรียกน้อยลงและสูญหายไปในที่สุด

การกำเนิดของโนรามีคำกล่าวเป็นตำนานที่สืบทอดกันมาแตกต่างกันออกไป ซึ่งทุกๆ ตำนานได้ปรากฏหลักฐานท่ารำที่เป็นแบบฉบับของโนรามาจนถึงทุกวันนี้ ประกอบด้วย 12 ท่าหลักสำคัญดังนี้ 1. ท่าแม่ลาย 2. ท่าเขาควย 3. ท่ากินนร (กินนรรำหรือท่าซี้หนอน) 4. ท่าจับระบำ 5. ท่าลงฉาก (หงส์ลีลา) 6. ท่าฉานน้อย (ช้างประสาธนา) 7. ท่าพาลา (ผาหลา) 8. ท่าบัวตูม 9. ท่าบัวบาน 10. ท่าบัวคลี่ 11. ท่าบัวแย้ม และ 12. ท่าแมงมุมชักใย จากข้อมูลข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าประวัติความเป็นมาของโนรามีหลายกระแส โดยกระแสแรกมีความเชื่อว่าการแสดงโนราเริ่มต้นกำเนิดมาจากอินเดียแล้วแพร่หลายเข้าสู่ภาคใต้ กระแสที่สองเชื่อว่าการแสดงโนราเกิดและรุ่งเรืองอยู่บริเวณพื้นที่ภาคใต้แล้วแพร่กระจายสู่ภาคกลาง และกระแสที่สามเชื่อว่าเดิมการแสดงโนราเป็นการแสดงของคนภาคกลางและเริ่มเข้าสู่ภาคใต้ในสมัยอยุธยา แต่ถึงแม้ในปัจจุบันยังไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่าโนราเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่โนรานั้นนับได้ว่ายังคงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป (สุวิงศ์ พงไพบูลย์, 2537: 5)

การเรียนการสอนศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา

โนรา เป็นวิชาที่เน้นพัฒนาด้านทักษะ ซึ่งหลักสูตรของศิลปะการแสดงโนรามีหลายระดับ ทั้งที่สอนกันเองภายในชุมชน เป็นการละเล่นที่เน้นความบันเทิง รวมถึงพิธีกรรมความเชื่อที่แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิต่อบรรพบุรุษ หรือแม้กระทั่งเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียน โดยการเรียนการสอนโนราแบบโบราณในอดีตไม่มีแบบแผนตายตัว มักขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคล เนื่องจากบริบททางสังคมภาคใต้ในอดีตนั้น มองว่าโนราถือเป็นอาชีพที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย แต่ทั้งนี้การฝึกหัดโนราต้องอาศัยความอดทน การฝึกฝนและการเอาใจใส่ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งอาศัยระยะเวลาในการฝึกฝนหลายปี แต่หากผู้เรียน ฝึกฝน เพื่อเป็นศิลปินโนรา จะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดเป็นทักษะและประสบการณ์ โดยบทความนี้ได้สรุปลำดับขั้นตอนการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนราสำหรับอบรมเยาวชน โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ธรรมนิษฐ์ นิคมรัตน์ ศิลปินแห่งชาติ ประจำปี 2565 เพื่อลดทอนระยะเวลาในการฝึกหัดและเป็นหลักสูตรเร่งรัดที่เหมาะสมแก่การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ซึ่งจัดการเรียนรู้ภายใต้เงื่อนไขของระยะเวลาที่กำหนด โดยสามารถลำดับขั้นตอนการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนราออกเป็น 8 ขั้นตอน ดังนี้

1) การเรียนโนราเบื้องต้น โดยผู้สอนจะต้องถ่ายทอดความรู้เบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับโนรา เช่น ประวัติความเป็นมาของโนรา ประเภทของโนรา พิธีกรรมความเชื่อ องค์ประกอบการแสดงโนรา เพื่อเป็นการปูพื้นฐานแก่ผู้เรียน ให้มีความรู้เบื้องต้นและสามารถนำไปเป็นแนวทางในการฝึกหัดในลำดับต่อไป

ภาพที่ 1 การเรียนโนราเบื้องต้น
ที่มา: จตุพล บุนนาค (2565)

ภาพที่ 2 การอบอุ่นร่างกายและการดัดร่างกาย
ที่มา: รณกฤต เพชรเกลี้ยง (2565)

2) การอบอุ่นร่างกายและการดัดร่างกาย ขั้นตอนนี้ใช้หลักการผ่อนคลายกล้ามเนื้อของการฝึกท่ากายบริหารเพื่อสุขภาพและการกีฬา เพื่อทดสอบสมรรถภาพร่างกายและรู้พื้นความแข็งแรงของร่างกายให้นักเรียนหลังจากนั้นจะเป็นการดัดร่างกาย โดยจะเริ่มต้นจากการดัดมือและการดัดนิ้วเพื่อความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ ต่อมาคือขั้นตอนการดัดขา การดัดหลังและการดัดแขน เพื่อให้มีรูปทรงสวยงามแข็งแรงและยืดหยุ่นความเหมาะสมกับ การรำโนรา ในช่วงแรกนั้นผู้สอนจะสาธิตวิธีการเมื่อผู้เรียนเกิดทักษะความชำนาญและสามารถอบอุ่นร่างกายและการดัดร่างกายได้ด้วยตนเอง

3) การทบทวนลีลา คือ การฝึกจดจำจังหวะและชื่อท่ารำพื้นฐานที่ใช้ประกอบการรำ ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้สอนจะสาธิตการปฏิบัติท่ารำ หรือเรียกว่า แม่ท่า เป็นท่ารำพื้นฐานในการฝึกหัดโนรา ได้แก่ ท่าลงฉาก ท่าเขาควย ท่าทอโรง ท่าสอดสร้อย ท่าเก็บดินเตี้ย ท่าเก็บเท้า ท่าเคล้ามือ ท่าขนาดช้า ท่าขนาดเร็ว และท่าลงฉากน้อย รวมท่ารำทั้งสิ้นจำนวน 10 ท่า เมื่อประกอบจังหวะต่างๆ จะคงความสวยงาม อ่อน

ซ้อยและแข็งแรงควบคู่กันไป ลีลาการรำ ที่สวยงามจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติซ้ำๆ ให้ลงจังหวะและมีความหลากหลายของจังหวะ โดยการเลียนแบบและปฏิบัติตามครูผู้สอน หลังจากนั้นผู้เรียนจะเกิดการจดจำ และฝึกปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

ภาพที่ 3 การทบทวนลีลา
ที่มา: จตุพล บุณนาค (2565)

ภาพที่ 4 การรำเพลงโค
ที่มา: จตุพล บุณนาค (2565)

4) การรำท่าครู การรำท่าครูเป็นพื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งของโนรา ในการรำท่าครูจะมีท่ารำทั้งหมด 12 ท่า สามารถนำท่ารำมาใช้ในการเคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง โดยท่าครูจะประกอบด้วย ท่าพนมมือ ท่าจีบข้าง (ซ้าย-ขวา) ท่าจีบเพียงเอว (ซ้าย-ขวา) ท่าจีบเพียงบ่า (ซ้าย-ขวา) ท่าจีบข้างหลัง (ซ้าย-ขวา) ท่าจีบเสมอหน้า (ซ้าย-ขวา) และท่าเขาควาย ซึ่งคณะโนราแต่ละคณะจะมีท่ารำที่คล้ายคลึงกัน แต่จะขึ้นอยู่กับการเรียงลำดับท่ารำก่อนหลัง ซึ่งจะไม่มีการตายตัวขึ้นอยู่กับครูผู้สอน

5) การรำประสมท่าหรือการรำเพลงโค รำเพลงโคจะเกิดขึ้น เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการรำท่าพื้นฐานที่ผ่านมา การรำเพลงโค เป็นการนำท่ารำโนราแบบต่างๆ มาร้อยเรียงและเชื่อมโยงท่ารำให้ต่อเนื่องกัน เป็นกระบวนการรำ 1 ชุด ประกอบด้วยท่ารำดังนี้ ท่าเขาควาย ท่าเปรียบท่า ท่าโยนมือ ท่าขึ้นท่อนน้อย

ทำขึ้นนอนประยุกต์ ทำสวดสรว้อย และทำเคล้ามือ ในแต่ละท่าจะมีการนับจังหวะประกอบการรำ ซึ่งคณะโนราแต่ละคณะจะมีท่ารำที่คล้ายคลึงกันแต่จะขึ้นอยู่กับการเรียงลำดับท่ารำก่อนหลัง ซึ่งจะไม่มีการทวนซ้ำตายตัวขึ้นอยู่กับครูผู้สอน

6) การฝึกท่าตัวอ่อน การรำตัวอ่อนเป็นการรำเฉพาะอย่างที่มีลักษณะพิเศษของผู้เรียนอาศัยความยืดหยุ่นของร่างกายเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องมีความขยัน อดทน และมีสภาพร่างกายที่ยืดหยุ่นควบคู่กันไป ก็จะฝึกหัดในท่าตัวอ่อนเพิ่มเติม เพื่อเป็นทักษะเฉพาะของตนเอง โดยจะมีท่ารำ เช่น ทำขึ้นนอนน้อย ทำขึ้นนอนร่อนรำ ทำไทรห้อย ทำเท้าพาดคอ ทำเท้าเกี่ยวคาง เป็นต้น

7) การฝึกท่าบทร ซึ่งการออกแสดงจริงโนราแต่ละตัวจะต้องอวดลีลาการร้องขับบทกลอนในลักษณะต่างๆ เป็นการวัดความสามารถในการตีความหมายของบทร้องเป็นท่ารำ ให้คำร้องและท่ารำสัมพันธ์กันต้องดีทำให้พิสดารหลากหลายและครบถ้วนตามคำร้องทุกถ้อยคำต้องขับบทร้องและตีท่ารำให้ประสมกลมกลืนกับจังหวะและลีลาของดนตรีอย่างเหมาะสม การทำบทรจึงเป็นศิลปะสุดยอดของโนรา โดยจะเริ่มต้นการฝึกจดจำลีลาการทำบทรจากครูผู้สอนและจดจำเทคนิคจากครูผู้สอน โดยขั้นตอนนี้จะต้องอาศัยผู้ที่มีความสามารถทางด้านปฏิภาณไหวพริบในชั้นเชิงกลอนปฏิพากย์เป็นสำคัญ

8) การฝึกเล่นเป็นเรื่อง โดยปกติโนราไม่เน้นการเล่นเป็นเรื่อง แต่ถ้ามีเวลาแสดงมากพอหลังจากการอวดการรำการร้องและการทำบทรแล้ว อาจแถมการเล่นเป็นเรื่องให้ดู เพื่อความสนุกสนาน โดยเลือกเรื่องที่รู้ดีกันแล้วบางตอนมาแสดงเลือกเอาแต่ตอนที่ควรใช้ตัวแสดงน้อยๆ ประมาณ 2-3 คน จะเน้นการตลกและการขับบทกลอนแบบโนราให้ได้เนื้อหาตามท้องเรื่อง โดยผู้สอนจะเล่าโครงเรื่องที่จะใช้เล่นให้ผู้เรียนได้เข้าใจ จากนั้นจะกำหนดบทบาทของตัวละครและฝึกเล่นให้เกิดเรื่องราวตามวรรณกรรมที่นำมาแสดง โดยจะมีการสอดแทรกมุขตลกระหว่างการดำเนินเรื่อง (วีระเดช ทองคำ, 2559: 88-92)

โดยแนวทางการฝึกหัดศิลปะการแสดงโนราในแต่ละขั้นตอนนั้น สามารถเรียนรู้ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ร่วมกับการเรียนรู้ในลักษณะเผชิญหน้า ดังปรากฏในตารางที่ 1 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 รูปแบบการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนราในแต่ละขั้นตอน

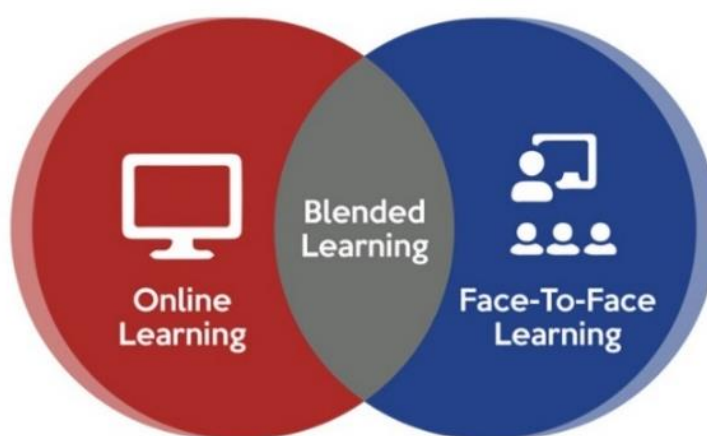
ลำดับขั้นตอนการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนรา	รูปแบบการเรียนการสอน
1) การเรียนโนราเบื้องต้น	On-site/Online
2) การอบอุ่นร่างกายและการจัดร่างกาย	On-site/Online
3) การทบทวนลีลา	On-site/Online
4) การรำท่าครู	On-site
5) การรำประสมท่าหรือการรำเพลงโค	On-site
6) การฝึกท่าตัวอ่อน	On-site
7) การฝึกท่าบทร	On-site/Online
8) การฝึกเล่นเป็นเรื่อง	On-site

อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนราดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้เรียนอาจไม่จำเป็นต้องฝึกหัดให้ครบถ้วนในทุกขั้นตอน เนื่องจากบางขั้นตอนจำเป็นต้องฝึกฝนตั้งแต่เด็ก ที่จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาและความยืดหยุ่นของร่างกายเป็นสำคัญ เช่น การรำตัวอ่อน รวมไปถึงการจัดท่าบทรูปร่างที่ต้องอาศัยประสบการณ์ และปฏิภาณไหวพริบในชั้นเชิงกลอนปฏิพากย์เป็นสำคัญ สำหรับกระบวนการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาโดยส่วนใหญ่ อาจไม่สามารถดำเนินการได้ครบถ้วนทุกขั้นตอน เนื่องจากเป็นการสอนในรายวิชาที่ใช้ระยะเวลาเพียง 1 ภาคเรียน หรือ 18 สัปดาห์เท่านั้น แต่ยังคงมีสถานศึกษาบางแห่งในภาคใต้ เช่น มหาวิทยาลัยทักษิณจังหวัดสงขลา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา ที่มีหลักสูตรโนราสำหรับผู้เรียนในวิชาเอกนี้โดยเฉพาะ ซึ่งจำเป็นต้องฝึกหัดศิลปะการแสดงโนราให้ครบถ้วน จากครูโนราที่มีชื่อเสียงเป็นผู้ถ่ายทอดทำรำตลอดทั้งหลักสูตร

การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning)

การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) อ่านว่า “เบล็น-เดด เลิร์นนิ่ง” ถือเป็นการเรียนรู้ที่มีการวางแผนการจัดการกระบวนการเรียนแบบเผชิญหน้าที่ใช้วิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกับการเรียนระบบออนไลน์ที่นำเทคโนโลยีมาใช้ให้ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้ได้รวดเร็วมากขึ้น

โดยอัลเลน และซีแมน (Allen and Seaman, 2010), ฮอร์นและสเตเกอร์ (Horn and Staker, 2011), เบอร์นัทและเกรแฮม (Bernath and Graham, 2012) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้แบบผสมผสานไปในทิศทางเดียวกันว่า เป็นรูปแบบที่ผสมกันระหว่างการเรียนรู้แบบเผชิญหน้าและการเรียนออนไลน์ โดยผู้เรียนสามารถควบคุมตัวแปรทางการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งในด้านเวลาและสถานที่ ซึ่งนำเสนอเนื้อหาส่วนใหญ่ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น การสนทนาออนไลน์ แต่ยังคงมีส่วนที่ให้ผู้เรียนและผู้สอนพบปะกัน

ภาพที่ 5 โครงสร้างแสดงนิยามความหมายของการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning)

ที่มา: Graham, Allen and Ure (2003)

จากภาพที่ 5 สรุปได้ใน 3 มิติสำคัญ ดังที่ เกรแฮม อัลเลน และยูเร (Graham, Allen and Ure, 2003) ได้กล่าวไว้คือ การผสมผสานการสอนผ่านสื่อการสอน การผสมผสานวิธีการเรียนการสอน และการผสมผสานระหว่างการสอนแบบเผชิญหน้ากับการสอนออนไลน์ ล้วนแล้วแต่เป็นการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการเรียนให้สูงขึ้น

การเรียนรู้แบบผสมผสานสำคัญอย่างไร

จากการศึกษาพบว่า มีเหตุผลและความจำเป็นหลายประการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ซึ่งการเรียนรู้ในรูปแบบดังกล่าว นับว่าเกิดผลในเชิงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางการเรียนรู้ใน 3 มิติสำคัญตามที่ เกรแฮม (Graham, 2012) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1) เกิดการปรับปรุงพัฒนาในเชิงวิชาการ (Improved Pedagogy) เป็นเหตุผลสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันการจัดสภาพการณ์ทางการเรียนรู้รวมทั้งการฝึกอบรมให้ความรู้ผู้สอน (Instructors) มักจะมุ่งเน้นเฉพาะยุทธศาสตร์ของการสอนหรือฝึกอบรม เพื่อให้เกิดความรู้ในลักษณะการถ่ายทอดเนื้อหาแบบส่งผ่าน (Transmission) มากกว่าการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนรู้ร่วมกัน (Interaction) ครูผู้สอนมักจะมุ่งเน้นการสอนแบบบรรยายมากกว่าการนำเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้

2) เพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงข้อมูลการเรียนรู้และมีความยืดหยุ่น (Increased Access and Flexibility) การเรียนในรูปแบบผสมผสาน (Blended Learning) จะช่วยในการสร้างประสิทธิภาพทางการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีโอกาสในการสร้างองค์ความรู้และเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้อย่างกว้างขวางและยืดหยุ่นตามสภาพการณ์หรือความพร้อมของผู้เรียนได้ในทุกระดับประสิทธิภาพของการเข้าถึงนั้นสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ ตามที่เกรแฮม และซิอุบัน (Graham & Dziuban, 2008) กล่าวไว้คือ ประสิทธิภาพการเข้าถึงในระดับองค์กรหรือสถาบัน (Institutions) ประสิทธิภาพการเข้าถึงในระดับโปรแกรมหรือโครงการ (Programs) และท้ายสุดคือประสิทธิภาพการเข้าถึงในระดับเนื้อหารายวิชา (Courses)

3) ประสิทธิภาพในเชิงงบประมาณหรือการลงทุน (Cost Effectiveness) การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการลงทุนในด้านการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับการเรียนอุดมศึกษาหรือในมหาวิทยาลัย ซึ่งการเรียนรู้ในรูปแบบผสมผสานนี้จะก่อให้เกิดการสร้างระบบการเรียนรู้ที่ลุ่มลึกและกว้างไกลในหลากหลายรูปแบบและสนองต่อผู้เรียนได้ตามอัตราและตามสถานการณ์ เกิดความคุ้มค่าและคุ้มค่าในการใช้งบประมาณเพื่อการศึกษาของหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษา

แนวทางการประยุกต์ใช้การเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับศิลปะการแสดงโนรา

แนวความคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานเป็นการรวมกันของการสอนในชั้นเรียนและรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการปรับตัวจากแนวคิดของการเรียนแบบดั้งเดิมในการเข้าชั้นเรียนรวมเข้ากับ

เวลาในการศึกษาผ่านระบบออนไลน์ โดยผู้เรียนสามารถควบคุมตัวแปรทางการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งในด้านเวลาและสถานที่ อีกทั้งมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน หรือผู้เรียนกับผู้เรียนคนอื่นๆ โดยใช้ระบบเครือข่ายและการสนทนากลุ่ม ซึ่งปณิธา วรณพิรุณ (2554) ได้แบ่งแนวทางการเรียนรู้แบบผสมผสาน ออกเป็น 4 แนวคิดด้วยกัน คือ

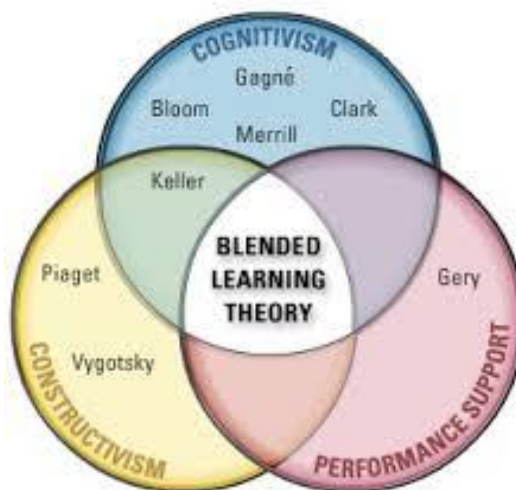
1) แนวคิดผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนบนเว็บกับการเรียนในชั้นเรียนแบบดั้งเดิม (To Combine or Mix Modes of Web-Based Technology) เช่น การเรียนในห้องเรียนเสมือนแบบ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน วิดีโอสตรีมมิ่ง เสียง และข้อความ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สิงห์ (Singh, 2005) ที่ให้นิยามของการเรียนแบบผสมผสานไว้ว่า เป็นการเรียนโดยใช้การผสมผสานวิธีสอนที่หลากหลายเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสุด

ซึ่งแนวคิดผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนบนเว็บกับการเรียนการสอนในชั้นเรียนแบบดั้งเดิมนั้น ผู้สอนสามารถแบ่งเนื้อหาสาระออกเป็นส่วนย่อยๆ ที่มีความต่อเนื่องเป็นลำดับขั้น โดยผู้สอนจะต้องถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโนรา เช่น ประวัติความเป็นมาของโนรา ประเภทของโนรา โนรา กับพิธีกรรมความเชื่อ ความเชื่อและพิธีกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงโนรา องค์ประกอบการแสดงโนรา เพื่อเป็นการปูพื้นฐานแก่ผู้เรียนให้มีความรู้เบื้องต้นและสามารถนำไปเป็นแนวทางในการฝึกหัดในลำดับขั้นต่อไป โดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งไม่จำเป็นต้องอาศัยครูผ่านสื่อเทคโนโลยีที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคล หรือหากเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือข้อสงสัยร่วมกัน อาจใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านช่องทางออนไลน์จากครูโนราที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่าน Video Conference ระบบประชุมทางไกลได้โดยตรง ดังปรากฏในภาพที่ 7

ภาพที่ 6-7 การผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนบนเว็บกับการเรียนในชั้นเรียนแบบดั้งเดิม
ที่มา: รณกฤต เพชรเกลี้ยง (2565)

2) แนวคิดการผสมผสานวิธีสอนที่หลากหลายเข้าด้วยกัน (To Combine Various Pedagogical Approaches) เช่น แนวคิดสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) แนวคิดพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) และแนวคิดพุทธินิยม (Cognitivism) เพื่อให้ได้ผลลัพธ์จากการเรียนที่ดีที่สุด ซึ่งอาจใช้หรือไม่ใช้เทคโนโลยีเทคโนโลยีการสอน (Instructional Technology) ก็ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ บองค์และเกรแฮม (Bonk & Graham, 2006) ที่กล่าวว่าการเรียนแบบผสมผสานเป็นการผสมผสานระบบการเรียนรู้ (Learning Systems) ที่หลากหลายเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาในการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ คาร์แมน (Carman, 2006) ที่กล่าวว่าการเรียนแบบผสมผสานเป็นการผสมผสานทฤษฎีการเรียนรู้เข้าด้วยกัน เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้

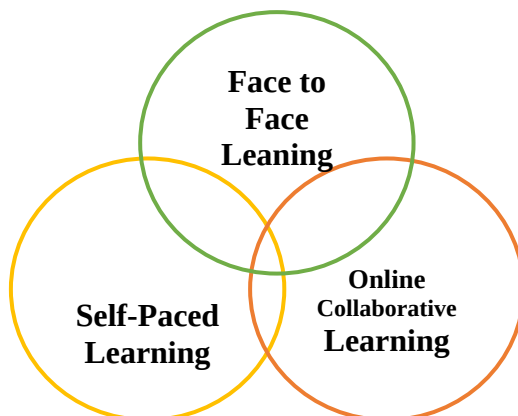
ภาพที่ 8 โครงสร้างทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Carman

ที่มา: Carman, J. M. (2006).

ซึ่งแนวคิดการผสมผสานวิธีสอนที่หลากหลายเข้าด้วยกัน โดยผู้สอนจะให้ผู้เรียนเน้นกระบวนการคิดเป็นกระบวนการทางสติปัญญา ผู้เรียนจะได้ใช้ลักษณะการคิดแบบต่างๆ เช่น การให้ผู้เรียนใช้ปฏิภาณในการคิดกลอนโนราแบบรวดเร็ว ได้เนื้อหาและสัมผัสที่ล้าลึก มีความสามารถในการร้องโต้ตอบระหว่างกัน หรือการให้ผู้เรียนได้คิดออกแบบการรำประสมท่าหรือการรำเพลงโค เพราะเมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการรำท่าพื้นฐานที่ผ่านมา ผู้เรียนจะสามารถคิดออกแบบการรำเพลงโค ซึ่งเป็นการนำท่ารำโนราแบบต่างๆ มาร้อยเรียงและเชื่อมโยงท่ารำให้ต่อเนื่องกัน เป็นกระบวนการรำ 1 ชุด ซึ่งการผสมผสานวิธีสอนที่หลากหลายเข้าด้วยกัน ยังมีส่วนช่วยทำให้ผู้สอนสามารถประเมินความถนัดของผู้เรียนแต่ละคนได้เป็นอย่างดี

3) แนวคิดการผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนทุกรูปแบบ กับการเรียนการสอนในชั้นเรียนแบบดั้งเดิมที่มีการเผชิญหน้าระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน (To Combine any Form of Instructional Technology with Face-To-Face Instructor-Led Training) ซึ่งเป็นมุมมองที่มีผู้ยอมรับกันอย่าง

แพร่หลายมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ อุเวส (Uwes, 2008) ที่กล่าวว่า การเรียนแบบผสมผสานเป็นการบูรณาการ การเรียนแบบเผชิญหน้า การเรียนด้วยตนเอง และการเรียนแบบร่วมมือผ่านช่องทางออนไลน์เข้าด้วยกัน

ภาพที่ 9 โครงสร้างการเรียนแบบผสมผสาน ตามแนวคิดของ Uwes

ที่มา: Uwes, A. C. (2008)

แนวคิดการผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนทุกรูปแบบกับการเรียนการสอนในชั้นเรียนแบบดั้งเดิมที่มีการเผชิญหน้าระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนนั้น ผู้สอนสามารถเลือกใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลาย เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) สื่อเทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (AR) เป็นต้น ซึ่งเป็นการนำเสนอบทเรียนผ่านข้อความ เสียง ภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว ซึ่งผู้เรียนสามารถเป็นผู้ดำเนินการเรียนรู้ตามลำดับการนำเสนอของบทเรียน อีกทั้งเรียนรู้ได้อย่างไม่มีข้อจำกัดทั้งในมิติของเวลาและสถานที่ โดยสื่อที่ผู้สอนนำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนนั้น มีส่วนช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้ที่เป็นรูปธรรมทางความคิดในเรื่องของการปฏิบัติท่ารำ ซึ่งจะนำไปสู่การทำความเข้าใจองค์ความรู้ได้ดียิ่งขึ้น (Campos and Pessanha, 2111) อ้างถึงใน ธัญญาพร เกียรติพันธ์ (2560: 55)

ภาพที่ 10 สื่อเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม (AR)

ที่มา: รณกฤต เพชรเกลี้ยง (2565)

4) แนวคิดการผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนกับการทำงานจริง (To Mix or Combine Instructional Technology with Actual Job Tasks in Order to Create a Harmonious Effect of Learning and Working) ซึ่งสอดคล้องกับ เบอร์ซิน (Bersin, 2004) ที่กล่าวว่าการเรียนแบบผสมผสานเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรมในองค์กร เป็นการผสมผสานการเรียนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์และสื่ออื่นๆ ในการส่งผ่านความรู้ในการเรียนและการฝึกอบรม ซึ่งแนวคิดการผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนกับการทำงานจริงกับการเรียนการสอนโนรา สามารถมาประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับการส่งผ่านความรู้ในรูปแบบการฝึกอบรมออนไลน์ การสัมมนาวิชาการ การจัดโครงการบริการวิชาการสู่ชุมชนของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การเลือกนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทกับศิลปะการแสดงท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจอย่างยิ่ง สามารถสร้างคุณูปการในวงกว้างและกระจายองค์ความรู้ได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว

ภาพที่ 11 การผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนกับการทำงานจริง
ที่มา: รณกฤต เพชรเกลี้ยง (2565)

สรุป

แนวทางการประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับศิลปะการแสดงโนรา ทั้ง 4 รูปแบบ คือ (1) รูปแบบผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนบนเว็บกับการเรียนในชั้นเรียนแบบดั้งเดิม (2) รูปแบบการผสมผสานวิธีสอนที่หลากหลายเข้าด้วยกัน (3) รูปแบบการผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนทุกรูปแบบกับการเรียนการสอนในชั้นเรียนแบบดั้งเดิมที่มีการเผชิญหน้าระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน (4) รูปแบบการผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนกับการทำงานจริง ถือเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญทั้งในบริบทของการเผชิญหน้าและการปฏิสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์ โดยมุ่งจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นความยืดหยุ่น เพื่อสนองตอบต่อความแตกต่างในการเรียนรู้ระหว่างบุคคลของผู้เรียน (ปณิตา วรรณพิรุณ, 2554: 115) แต่ทั้งนี้ การจัดการเรียนการสอนโนราในรูปแบบผสมผสานนั้น ควรตระหนักถึงความพร้อมด้านร่างกายของผู้เรียน สถานที่ และสัญญาณอินเทอร์เน็ตใน

การจัดเรียนการสอน รวมไปถึงความแตกต่างด้านศักยภาพทางการเรียนรู้ระหว่างบุคคลของผู้เรียน โดยผู้สอนจำเป็นต้องใส่ใจและคอยตรวจสอบความถูกต้องของท่าท่า การเคลื่อนไหว และการจัดวางส่วนต่างๆ ของร่างกายให้อยู่ในตำแหน่งที่ถูกต้องอยู่เสมอ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานอย่างมีประสิทธิภาพในศาสตร์การแสดงโนรา และศิลปะอื่นๆ ต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การเรียนรู้แบบผสมผสาน หรือ Blended Learning เป็นรูปแบบและเทคนิควิธีการสอนหนึ่งที่น่าสนใจในการเรียนรู้ รวมทั้งการฝึกอบรมในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นลักษณะการผสมผสานรูปแบบการเรียนรู้ทั้งในลักษณะเผชิญหน้า (Face to Face) และการเรียนผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Computer Mediated) ผู้เรียนสามารถเรียนได้โดยไร้ข้อจำกัดในเรื่องของสถานที่และเวลา (Time and Space Compression) ซึ่งการเรียนรู้แบบผสมผสานนั้นว่าถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย ไม่เว้นแม้กระทั่งการจัดการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนราที่ในอดีตมีการจัดการเรียนการสอนเพียงรูปแบบเดียว คือ การเผชิญหน้า ทำให้การเรียนการสอนในรูปแบบดังกล่าวขาดความน่าสนใจในการฝึกหัดศิลปะการแสดงโนราเนื่องจากธรรมชาติศาสตร์ของศิลปะการแสดงพื้นบ้าน มีลักษณะที่ค่อนข้างล้าสมัยไม่ดึงดูดความสนใจผู้เรียนในยุคปัจจุบัน แต่เมื่อมีการนำเอาการเรียนรู้แบบผสมผสานมาปรับประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนศิลปะการแสดงโนรานั้น พบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่เล็งเห็นถึงความสำคัญและเกิดความสนใจที่จะศึกษานั้น การเรียนรู้แบบผสมผสาน จึงถือเป็นรูปแบบการเรียนการสอนอีกทางเลือกหนึ่ง ที่เหมาะสำหรับนำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์โรคระบาด รวมไปถึงผู้เรียนนาฏศิลป์ที่มีพื้นฐานในการจัดระบบร่างกายมาแล้ว แต่อยู่ภายใต้บริบทเงื่อนไขข้อจำกัดด้านระยะเวลาและสถานที่ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากศิลปะการแสดงโนรานั้น จำเป็นต้องอาศัยการตรวจสอบท่าท่าจากศิลปินโนราที่มีความเชี่ยวชาญ ฉะนั้นการเรียนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ร่วมกับการเรียนรู้ในลักษณะเผชิญหน้า จึงนับว่ามีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

การเรียนรู้แบบผสมผสาน หรือ Blended Learning เป็นรูปแบบการเรียนอีกทางเลือกหนึ่งที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ศิลปะการแสดงอื่นๆ โดยครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ นาฏศิลป์หรือผู้ที่สนใจ สามารถนำไปประยุกต์และปรับใช้กับการเรียนการสอนได้ตามความเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

ทับทิมทอง กอบัวแก้ว. (2563). รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. วารสารครุศาสตร์สาร, 14(1), 80-99.

ธัญญาพร เจียรศิริพันธ์. (2560). การพัฒนาชุดการสอนแบบความเป็นจริงเสริมในการเรียนโดยใช้สถานการณ์จำลองด้วยการเรียนรู้จาก การจัดการกระทำเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิด

- วิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 45(1), 70-87.
- ปณิตา วรรณพิรุณ. (2554). การเรียนรู้แบบผสมผสานจากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. วารสารการอาชีวและเทคนิคศึกษา, 1(2), 43-49.
- พนิดา จามรมาน และปัญญา นิตยสุวรรณ. (2542). ศิลปะการแสดงของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- วีระเดช ทองคำ. (2559). การจัดการเรียนรู้และถ่ายทอดการแสดงโนราห์สำหรับเยาวชนของเทศบาลตำบลตะโหนดดวน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง. งานวิจัยคณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2537). ประเพณีถิ่นใต้. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- Allen, I. E. & Seaman, J. (2007). **Growing by Degrees: Online education in the United States, The Sloan Consortium.** [Online]. from: http://www.sloanc.org/publications/survey/pdf/growing_by_degrees.pdf.
- Bernath, R. (2012). **Effectives Approaches to Blended Learning for Independent Schools.** [Online]. from: <http://www.testden.com/partner/blended%20learn.html>.
- Bersin, J. (2004). **The blended learning book: Best practices, proven methodologies, and lessons learned.** San Francisco: Pfeiffer.
- Carman, J. M. (2006). **Blended Learning Design: Five Key Ingredients.** [Online]. from: <http://www.agilantlearning.com/pdf/Blended%20Learning%20Design.pdf>.
- Graham, C.R. (2012). **Introduction to Blended Learning.** [Online]. from: http://www.media.wiley.com/product_data/excerpt/86/C.pdf.
- Graham, C.R. & Dziuban, C. (2008). **“Blended Learning Environments” Handbook of Research on Educational Communications and Technology.** New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Graham, C.R., Allen. S. & Ure. E. (2003). **Blended Learning Environments: A Review of the Research Literature.** Unpublished Manuscript. Provo: UT.
- Horn, B.M. & Staker, H. (2011). **The Rise of K-12 Blended Learning.** Unpublished Paper: Innosight Institute.
- Singh, H. (2005). **Building effective blended learning programs.** [Online]. from: <http://www.bookstoread.com/framework/blendedlearning.pdf>
- Uwes, A. C. (2008). **Dimensi Model Blended Learning.** [Online]. from: <http://www.Fakultasluarkampus.net/2008/11/dimensi-model-blended-learning>.

การสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัล

Political Communication in the Digital Age

¹พัชรี ศีลารัตน์, ² พระครูสารกิจประยุต, ³จิตลดา ศีลารัตน์

¹Patcharee Silarat, ²Phrakhru Sarakitprayut, ³Jitladda Silarat

^{1,2,3}วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Maha Sarakham Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: silarat03@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เขียนขึ้นเพื่อนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัลเป็น การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองดิจิทัลบนเส้นทางเชื่อมต่อของเทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อรองรับทุก กิจกรรมของชีวิตในยุคดิจิทัล และยังครอบคลุมไปถึงชีวิตทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ภายใต้กิจกรรมทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมโดยการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลทาง การเมืองในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการรับข้อมูลข่าวสารทางการเมือง

คำสำคัญ: การสื่อสาร; การเมือง; ยุคดิจิทัล

Abstract

This article is written to present ideas about political communication in the digital age. It is a study of digital political communication on the interconnected path of technology. Communication to support every activity of life in the digital age. It also covers social, economic, cultural, political life. Underneath the political activities have changed from before by taking advantage of political digital technology in various forms, especially in receiving political information.

Keyword: Communication; Politics; Digital age.

บทนำ

การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต มนุษย์จำเป็นต้องติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา การสื่อสารเกิดขึ้นได้จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยเฉพาะยุคปัจจุบันจะเป็นการสื่อสารทางสังคมในยุคปกติใหม่ (New Normal) เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งส่วนพฤติกรรมส่วนบุคคล ครอบครัว สังคม รวมไปถึงสภาพแวดล้อม อันเนื่องมาจากโรคอุบัติใหม่ การสื่อสารไม่ว่าเป็นในเรื่องการ

ทำงาน การเรียน การติดต่อค้าขาย จึงจำเป็นต้องใช้รูปแบบการสื่อสารข้อมูลที่มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง โดยมีรูปแบบการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของการสร้างและการเผยแพร่ข้อมูล ปัจจุบันกระแสการใช้อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์ประเภทสมาร์ทโฟน และอุปกรณ์พกพา เช่น แท็บเล็ตที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้มีการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน องค์กร หรือกลุ่มบุคคลได้นำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ประโยชน์ทั้งในการสื่อสารติดต่อกันภายในหน่วยงาน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารกับประชาชนมากขึ้น

ในกระบวนการสื่อสารทางการเมืองปัจจุบัน จะพบว่าประชาชนมิได้เป็นเพียงผู้รับสารจากแหล่งข่าว (รัฐ-สื่อมวลชน) แต่เพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่ประชาชนได้มีการสื่อสารจากล่างขึ้นด้านบนภายในกรอบของ สังคม เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความคิดเห็นของประชาชน ได้อย่างเสรีมากขึ้น ซึ่งปฏิภพการสื่อสารของ ประชาชนอาจมีการแสดงออกที่มีความรุนแรงมากขึ้นตามช่องทางสื่อสารที่เปิดโอกาส เช่น การโทรศัพท์แสดง ความคิดเห็นในรายการคุยข่าว การส่งจดหมาย หรือ forward mail การใช้สื่อใหม่ เช่น Facebook Line YouTube TikTok แสดงความคิดเห็นทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมือง (political communication) เป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทักษะ ความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆ ทางการเมืองระหว่างบุคคล ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมืองโดยระบบการเมืองหรือรัฐบาลจะไดหาช่องทางให้ประชาชนได้รับทราบนโยบาย และกิจกรรมของรัฐบาลกับการที่ประชาชนจะได้เรียนรู้ถึงนโยบายและกิจกรรมต่างๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชน โดยที่เกี่ยวกับบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปหรือมากกว่านั้น เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมือง เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันทางการเมือง (ธัญญา ไยทอง, 2548) สังคมระบอบประชาธิปไตยเป็นสังคมที่มุ่งส่งเสริมและให้ความสำคัญแก่ประชาชนโดยส่วนรวม ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการปกครองประเทศ โดยการแสดงเจตนารมณ์ผ่านทางผู้แทนของตน คำว่า ประชาธิปไตย หรือ democracy เป็นคำ ในภาษากรีก มาจากคำ ว่า demos ซึ่งหมายถึง ประชาชน การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นการปกครองประชาชน โดยประชาชน และ เพื่อประชาชน (government of the people, by the people, and for the people) นั้น คือ สังคมระบอบประชาธิปไตยต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศประชาชนย่อมมีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกันและอย่างเสมอภาคกัน การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญต้องการให้เกิดความเห็นร่วมกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องการเมืองการปกครอง ความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) นี้จะต้องเป็นความเห็นของประชาชนทั่วไปภายในรัฐ ฉะนั้น ความเห็นพ้องต้องกันจึงเป็นวัตถุประสงค์หรือจุดหมายปลายทางของประชาธิปไตย และเมื่อประชาธิปไตยต้องการความเห็นพ้อง

ดังนั้น จึงต้องมีวิธีการนานาประการที่จะทำให้ได้มาซึ่งความเห็นพ้องนี้ ซึ่งมีทั้งการอภิปรายโต้เถียง การแสดงความคิดเห็นเป็นต้น ทั้งนี้ เพราะประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการปกครองบ้านเมือง

ได้ดังกล่าวมาแล้ว และสามารถแสดงความคิดเห็นอย่าอิสระมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยอาศัยเสียงข้างมากเป็นสำคัญ

การสื่อสารมีมาพร้อมกับสังคมมนุษย์ในยุคเผ่าที่มนุษย์พยายามทำความเข้าใจและรู้จักกันซึ่งเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยกิริยา ท่าทาง การใช้วาระต่างๆ เช่น ภาษามือ การออกเสียง พัฒนาไปเป็นการพูดจนถึงการคิดค้นประดิษฐ์ตัวเลข ตัวอักษร เป็นต้น ทำให้มนุษย์มีวัฒนธรรมอารยธรรมก่อให้เกิดสังคมที่เชื่อมโยงกันในการดำรงชีวิต ความก้าวหน้าในเทคโนโลยีดิจิทัล ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรม และกำลังก้าวสู่สังคมแห่งเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นยุคที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้ามาก พัฒนาด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายรวดเร็ว มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและส่งอิทธิพลต่อกันไปทั่วโลก

ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมือง การสื่อสาร (Communication) เป็นพฤติกรรมขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีความจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การสื่อสารเป็นรากฐานของกิจกรรมทางสังคมและการเมืองทุกชนิด มนุษย์ต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของตนเองและอาศัยการสื่อสารเพื่อให้การอยู่ร่วมกันกับผู้คนในสังคมเป็นไปโดยปกติสุข ซึ่งการสื่อสารมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Communication อันมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Communis แปลว่า ความเหมือนกัน ความร่วมกัน ดังนั้น ถ้าแปลความตามรากศัพท์เดิมย่อมหมายความว่า เมื่อใดที่มนุษย์ทำการสื่อสารย่อม หมายถึงว่าเขากำลังทำกิจกรรมที่มุ่งสร้างความเหมือนกันหรือความคล้ายคลึงกันให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การสื่อสาร คือ การที่มนุษย์พยายามที่จะแลกเปลี่ยน (Share) ข้อมูลข่าวสาร (Information) ความคิด (Idea) และทัศนคติ (Attitude) ซึ่งกันและกัน ดังนั้นการสื่อสารทางการเมืองจึงหมายถึงกิจกรรมสื่อสารทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) หรือพื้นที่ส่วนตัว (Private Sphere) (พัททล เสวตวรรณ และพระครูอุทัย กิจพิพัฒน์, 2565) แต่ในการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองครั้งนี้จะใช้ศัพท์การสื่อสารทางการเมืองในความหมายแคบซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ ดังต่อไปนี้ การสื่อสาร หมายถึง การติดต่อกันระหว่างมนุษย์เพื่อทำให้รับรู้เรื่องราวอันมีความหมายร่วมกัน และเกิดการตอบสนองต่อกัน (สวณิต ยมาภัย, 2547) ได้อธิบายนิยาม การสื่อสารทางการเมืองของ Manuel ParesiMaicas ไว้ 4 ข้อ ดังนี้ (นันทนา นันทวโรภาส, 2558)

1. การสื่อสารใดๆ ที่สัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับบริบททางสังคมอันได้แก่ รัฐบาล พรรคการเมือง กลุ่มกดดันทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน ซึ่งกลุ่มบุคคล เหล่านี้อาจเป็นทั้งผู้ส่งหรือผู้รับสาร

2. การสื่อสารทางการเมืองเป็นเรื่องของการโน้มน้าวใจ จัดกระทำ หรือการหลอกลวง เพื่อจะนำไปสู่อำนาจ อุดมการณ์ ผลประโยชน์ ความขัดแย้ง ประชาชาติ ฯลฯ

3. การสื่อสารนี้อาจเป็นไปในรูปแบบของข่าว เหตุการณ์เสมือนจริง การโฆษณาชวนเชื่อ การเบี่ยงเบนข้อเท็จจริง โดยวิธีการโฆษณาและประชาสัมพันธ์

4. การสื่อสารทางการเมืองเกี่ยวข้องกับการตลาดทางการเมือง โดยเฉพาะกระบวนการเลือกตั้ง การหึงเสียง อันเป็นเครื่องมือสำคัญในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน

วอร์เรน เค จี (Warren K. Agree, 1976) มองการสื่อสารทางการเมืองว่า เป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทศนะและความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ทางการเมืองระหว่างบุคคล การสื่อสารทางการเมืองนับเป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคม การเมืองและทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมการเมืองและการสื่อสารทางการเมืองยังเป็นกิจกรรมที่แพร่หลายทั่วไป

อัลมอนด์ และโคลแมน (Almond & Coleman, 1960) ระบุว่า การสื่อสารทางการเมืองคือกิจกรรมที่เผยแพร่ทั่วไป อันเป็นการทำหน้าที่ทั้งหลายดำเนินอยู่ในระบบการเมือง กระบวนการสังคม ประกิต การสร้างโครงข่ายผลประโยชน์ การประสานผลประโยชน์ การสร้างกฎ การประยุกต์ใช้กฎและการปรับเปลี่ยนกฎ ล้วนดำเนินไปโดยอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือ

ไมเคิล รัช และฟิลลิป อัลทอฟฟ์ (Micheal Rush and Phillip Althoff, 1971) ให้ความหมายว่าการสื่อสารทางการเมือง หมายถึง การถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวกับการเมืองจากส่วนหนึ่งของระบบการเมือง ไปยังอีกส่วนหนึ่งของระบบการเมือง และเป็นการถ่ายทอดระหว่างระบบสังคมกับระบบการเมือง และได้อธิบายเสริมว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นองค์ประกอบที่อยู่ในสถานะไม่หยุดนิ่ง กระบวนการต่างๆ ทางการเมือง เช่น การกล่อมเกลางานการเมือง การตัดสรรบุคคลเข้าสู่ระบบการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองล้วนต้องพึ่งพาอาศัยการสื่อสารทางการเมืองทั้งสิ้น

สรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมือง คือ การถ่ายทอดข่าวสาร หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ระหว่างรัฐบาล ประชาชน รวมถึงกลุ่มต่างๆ ในสังคม การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในระบบการเมือง

องค์ประกอบการสื่อสาร

การสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัล การใช้เครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางแพลตฟอร์ม สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างภาพลักษณ์ สร้างความเข้าใจ สร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมและให้เกิดความสนใจทั้งเป็นการสื่อสารที่เผยแพร่ไปยังผู้รับสารจำนวนมาก และรับข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และรับข้อมูลซ้ำ ได้มีความสอดคล้องตามตัวแบบ SMCR Model โดยเฉพาะความสามารถของผู้ส่งข้อมูลข่าวสาร ผู้รับข้อมูลข่าวสาร เนื้อหาข่าวสาร และปัจจัยในการใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายจะทำให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดผลการบรรลุเป้าประสงค์หรือจุดมุ่งหมายสูงสุด ซึ่งทฤษฎี หลักการ และเหตุผลมี 4 องค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

องค์ประกอบที่แรก ได้แก่ ผู้ส่ง (Source) ต้องเป็นผู้มีองค์ความรู้ ความเข้าใจในนโยบายและข้อมูล มีความเชี่ยวชาญในการเรียบเรียง ถ่ายทอดข้อมูลอย่างเป็นระบบในการนำเสนอ เพื่อการสื่อสาร

และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีความเหมาะสม มีความน่าเชื่อถือ และสามารถสร้างความเข้าใจในข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบที่สอง ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร (Message) เกี่ยวกับเนื้อหาข้อมูล ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว มีการออกแบบอินโฟกราฟิกให้มีความน่าสนใจ โดดเด่นเป็นที่จดจำน่าสนใจให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้อง มีความน่าเชื่อถือชัดเจน ครบถ้วนในข้อมูล ทันเหตุการณ์ มีคุณค่าเป็นประโยชน์มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนมากที่สุด

องค์ประกอบที่สาม ได้แก่ ช่องทางในการส่ง (Channel) หมายถึงรูปแบบช่องทางการสื่อสารดั้งเดิม อาทิ วิทยุ โทรทัศน์, หนังสือพิมพ์, วารสาร และสื่อใหม่ในรูปแบบดิจิทัลแพลตฟอร์มที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน อาทิ Facebook, Youtube, Twitter, Instagram, Blockdit, Line official account, Website, Podcast เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสารทั้งภาพและเสียงให้มีความหลากหลายและแตกต่าง เพื่อสร้างการรับรู้ และสร้างการจดจำในข้อมูลข่าวสาร เข้าถึงผู้รับข้อมูลข่าวสารมากที่สุด

องค์ประกอบที่สี่ ได้แก่ ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง กลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียกับข้อมูลข่าวสารโดยตรง ได้แก่ บุคคล กลุ่มบุคคล หรือประชาชนที่ได้รับข้อมูลข่าวสารและมีปฏิกิริยาตอบกลับ (Feedback) หรือส่งสารต่อไปยังกลุ่มบุคคล เครือข่าย รับข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และรับข้อมูลซ้ำได้

โดยการตัดสินใจนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐาน อย่างน้อย 3 ประการ คือ ประการแรก การนำเสนอข้อมูลถูกต้อง มีความน่าสนใจโดดเด่น เข้าใจง่าย รวดเร็ว และน่าเชื่อถือ ประการที่สอง การนำเสนอผ่านรูปแบบดิจิทัลแพลตฟอร์มที่หลากหลายและแตกต่างกัน และประการที่สามสุดท้าย คือ การตัดสินใจของประชาชนในการเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่เป็นอิสระต่อกัน บนมุมมองที่เป็นปัจเจกบุคคลมิใช่มุมมองของสังคม

ผลจากการดำเนินกระบวนการตัดสินใจตามทฤษฎีหลักการและเหตุผล ส่งผลให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากการสื่อสารทางการเมืองสูงสุดและความเป็นไปได้ที่จะสามารถรับรู้ข่าวสารได้มากที่สุด และมีความเหมาะสมกับเรื่องที่สลับซับซ้อนในเชิงนโยบายในการสื่อสารเพื่อนำเสนอในรูปแบบช่องทางผ่านช่องทางรูปแบบดิจิทัลแพลตฟอร์มต่างๆ ให้เข้าถึงประชาชน โดยทฤษฎีดังกล่าว แม้จะมีองค์ประกอบที่น่าสนใจในหลายประการที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการเลือกติดตามข้อมูลข่าวสารผ่านแพลตฟอร์มหลากหลาย แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัดและอุปสรรคหลายประการ เช่น ความครบถ้วนในข้อมูล ความรวดเร็ว ทันเหตุการณ์ในการสื่อสารกับประชาชน การรับรู้ถึงช่องทางแพลตฟอร์มและรูปแบบในการสื่อสาร ทั้งปัญหาบุคลากรในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอได้อย่างมีประสิทธิภาพ และปัจจัยภาพลักษณ์ ความเชื่อมั่นของหน่วยงาน และมาตรการที่มีผลต่อความสนใจ ความเข้าใจ ความร่วมมือ และการตอบสนองของประชาชน อีกทั้งในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นมีความสลับซับซ้อนในการตีความตามหลักเหตุผลและต้องใช้เวลามากในการตัดสินใจติดตามข้อมูลข่าวสาร

การสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบดิจิทัล

การสื่อสารที่ดิจิทัลแพลตฟอร์มนำเสนอเผยแพร่เกี่ยวกับข้อมูล เช่น ข่าวประชาสัมพันธ์ นโยบายมาตรการกฎหมาย สวัสดิการ ฯลฯ โดยมีการระบุคุณลักษณะ 3 ประการของการสื่อสารทางการเมืองดังนี้ 1) การสื่อสารทุกรูปแบบที่ดำเนินการโดยนักการเมืองและผู้ที่เกี่ยวข้องทางการเมือง โดยมีวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง 2) การสื่อสารที่สื่อมวลชนและผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่งถึงนักการเมือง 3) กิจกรรมการสื่อสารที่สื่อมวลชนนำเสนอเกี่ยวกับการเมือง เช่น การรายงานข่าว บทบรรณาธิการ ฯลฯ ไบรอัน แมคแนร์ (Brian McNair 1999) ระบุคุณลักษณะ 4 ประการของการสื่อสารทางการเมือง ดังนี้

1. การสื่อสารทุกรูปแบบที่ดำเนินการ โดยนักการเมืองและผู้ที่เกี่ยวข้องทางการเมือง
2. โดยมีวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง
3. การสื่อสารที่สื่อมวลชนและผู้เลือกตั้งส่งถึงนักการเมือง
4. กิจกรรมการสื่อสารเกี่ยวกับการสื่อสารที่สื่อมวลชนนำเสนอเกี่ยวกับการเมือง เช่น การรายงานข่าว

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมทางการเมืองทั้งหมด คือ การสื่อสารทางการเมือง ไม่เพียงการพูด การเขียน แต่ทุกอย่างที่ปรากฏสู่สายตาไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ทรงผม ตราสัญลักษณ์ ล้วนเป็นองค์ประกอบของการสื่อสารอันจะนำไปสู่สิ่งที่ปรากฏภาพลักษณ์ (Image) หรืออัตลักษณ์ (Identity) ของบุคคล ทั้งนี้ McNair ได้นำเสนอแบบจำลองการสื่อสารทางการเมืองไว้ดังนี้

1. กลุ่มองค์กรทางการเมือง ได้แก่ พรรคการเมือง รัฐบาล องค์กรสาธารณะ กลุ่มพลังทางการเมือง กลุ่มก่อการร้าย ฯลฯ ซึ่งในแบบจำลองนี้จะเน้นไปที่การสื่อสารของพรรคการเมือง โดยมีฐานคติที่ว่าพรรคการเมือง คือ กลุ่มที่ร่วมกัน โดยมีอุดมการณ์เหมือนกัน ตกลงที่จะนำองค์กรไปสู่เป้าหมายเดียวกันโดยการนำเสนอแนวนโยบายสู่ประชาชน และหาวิธีการที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน เพื่อเป็นทางไปสู่การนำนโยบายไปปฏิบัติภายหลังได้รับเลือกตั้ง

2. กลุ่มสื่อมวลชน ทำหน้าที่ 2 อย่าง คือ เป็นตัวส่งผ่านข้อมูลจากพรรคการเมือง และส่งสารที่สร้างขึ้นเอง เช่น บทบรรณาธิการ บทวิเคราะห์ วิจารณ์ต่างๆ ไปยังกลุ่มที่สามคือประชาชน

3. กลุ่มประชาชน ไม่ว่าธรรมชาติและจำนวนกลุ่มผู้รับสารจะเป็นอย่างไร การสื่อสารทางการเมืองทุกประเภทก็มุ่งที่จะบรรลุผลสำเร็จจากการส่งสารนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ประธานาธิบดี สมาชิกวุฒิสภา จนถึงสภาผู้แทนราษฎร นักการเมืองเหล่านี้พยายามที่จะสร้างภาพเชิงบวกให้เกิดขึ้นใจ และส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของผู้เลือกตั้ง การสร้าง “ภาพ” ในทางการเมืองนั้น

จากข้างต้น การสื่อสารทางการเมืองรูปแบบดิจิทัลแพลตฟอร์ม มีองค์ประกอบของการสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบดิจิทัล แพลตฟอร์มมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยผู้ส่งสาร ปัจจัยช่องทางการสื่อสาร ปัจจัยข้อมูลข่าวสาร และปัจจัยผู้รับสาร

อิทธิพลดิจิทัลการสื่อสารที่มีต่อการเมือง

การสื่อสารมีมาพร้อมกับสังคมมนุษย์ยุคเผ่าที่มนุษย์พยายามทำความเข้าใจและรู้จักกันซึ่งเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยกิริยา ท่าทาง การใช้วาทะต่างๆ เช่น ภาษามือ การออกเสียงพัฒนา

ไปเป็นการพุดจนถึงการคิดค้นประดิษฐ์ตัวเลข ตัวอักษร เป็นต้น ทำให้มนุษย์มีวัฒนธรรม อารยธรรม ก่อให้เกิดสังคมที่เชื่อมโยงกันในการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทั้ง เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การสื่อสารสมัยนั้นที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ชัดเจนคือในยุค อาณาจักรกรีกโบราณตั้งนครรัฐเอเธนส์ ทหารกรีกโบราณชื่อ ฟิดิปปีเดส (Pheidippides) ได้ออกวิ่งเป็นเวลา 2 วัน ระยะทาง 150 ไมล์ เพื่อแจ้งข่าวการได้รับชัยชนะของเอเธนส์ที่มีต่อกองทัพเปอร์เซียและส่ง สารสงครามไปยังกรุงเอเธนส์ (Kapook, 2013) พัฒนาการการสื่อสารที่ได้มีพัฒนาเครื่องมือสื่อสารตาม สภาพเทคโนโลยีในแต่ละยุคสมัยเริ่มจาก จิตรกรรมบนผนังถ้ำ สัญลักษณ์แทนคำ (Pictograms) พินาส่ง สาร (Messenger Pigeons) ระบบไปรษณีย์ครั้งแรกของโลก ใช้คนวิ่งมาราธอน ต่อมามีการพัฒนาใช้ เฮลิโอกราฟ (Heliographs) กระดาษ คนป่าวประกาศราษฎร (Town Crier/Bellman) หนังสือพิมพ์ รายวัน รหัสมอร์ส (Morse Code) โทรศัพท์ กำเนิดเครื่องรับส่งวิทยุโทรเลข การแพร่ภาพโทรทัศน์ครั้งแรก ของโลก เริ่มปล่อยสัญญาณ ARPANET (ARPANET Launched) เครือข่าย ARPANET (Advanced Research Projects Agency NETwork) เวิลด์ ไวด์ เว็บ (WWW/World Wide Web) AIM Messenger หรือ American Online Instant Messenger) บล็อก (Bloggging) เฟซบุ๊ก (Facebook) ยูทูบ (YouTube) ทวิตเตอร์ (Twitter) ตามลำดับ

วิเคราะห์

ปัจจุบันมีความเจริญรุ่งเรืองและการพัฒนาในหลายๆ ด้านด้วยพลังการขับเคลื่อนของกระแส โลกาภิวัตน์ทางเทคโนโลยีดิจิทัล ผสมกับความต้องการของสังคมเสรีที่เปิดกว้างเป็นแรงขับ ทำให้ เศรษฐกิจสังคมและการเมืองต้องปรับในทุกมิติเพื่อรองรับเทคโนโลยีสารสนเทศยุคดิจิทัลที่เข้ามามี บทบาทมาก (National Health Commission Office, 2019) กล่าวคือด้านเศรษฐกิจมีการพัฒนา เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการทำการตลาด ทางการเมืองมีการสื่อสารข้อมูลนโยบายรัฐบาล พฤติกรรม ของนักการเมือง เช่น ตรวจสอบนักการเมืองด้วยภาคประชาชน องค์การทางสังคม ที่นิยมคือตลาด ออนไลน์ ที่มีการสื่อสารพฤติกรรมนักการเมืองผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ออนไลน์ ด้วยเครื่อง คอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือที่มีโทรศัพท์มือถือเพียงเครื่องเดียวหรือการติดตามนักการเมือง รัฐบาลได้ตลอดเวลาทุกที่ ประชาชนต้องการติดตามนักการเมือง นโยบายรัฐบาลสามารถนำเสนอต่อ ประชาชนเป็นวงกว้างและครอบคลุม พฤติกรรมนักการเมืองทั้งดีและไม่ดีจะถูกบันทึกเก็บไว้ได้นานและ พร้อมที่จะนำมาถ่ายทอดสื่อสารให้ประชาชนได้รับรู้ ยากที่จะหลบเลี่ยงหรืออ้างว่าไม่ได้พูด ไม่ได้ทำ เนื่องจากหาหลักฐานไม่ได้ หรือหลักฐานถูกทำลาย ทำให้การเมืองมีความโปร่งใสและมีคุณธรรมมากขึ้น ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลการสื่อสารแบบออนไลน์ เทคโนโลยีดิจิทัลการสื่อสารได้สร้างแรงกดดันให้ภาครัฐ ต้องปรับปรุงระบบอินเทอร์เน็ตติดตั้งเครือข่ายเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานครอบคลุม ทั้งประเทศ โดยเฉพาะระบบสาธารณสุข (AT&T Business Editorial Team, 2018) เช่น ในโรงพยาบาล ของรัฐเมื่อก่อนการตรวจเลือดปัสสาวะหรือของเหลวอื่นๆ เจ้าหน้าที่ต้องเดินนำเอกสารผลตรวจจากห้อง หนึ่งไปส่งให้อีกห้องหนึ่ง แต่ปัจจุบันสามารถส่งผลตรวจโรคแบบออนไลน์ผ่านระบบคอมพิวเตอร์ไปให้

แพทย์ที่เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวินิจฉัยโรคสั่งการโดยตรงได้เลย ด้านสังคมมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งเรื่องส่วนตัวและมีใช้ส่วนตัว การทำงานเป็นเรื่องง่ายและสะดวกสบายทุกเวลาทุกสถานที่แบบไร้ขีดจำกัดบนโลกออนไลน์ผ่านสื่อโซเชียล ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ด้วยแพลตฟอร์ม (Platforms) ต่างๆ เช่น เฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์ ไลน์ (Line) ตี๊กต็อก (TikTok) หรือการไลฟ์สด (Live Streaming) ด้วยวิดีโอคอล คุ้เกิ้ลมีท (Google Meet) โปรแกรมซูม (Zoom) และกำลังเป็นที่นิยมคือคลับเฮาส์ (Clubhouse) ตลอดจนทั้งโปรแกรมอื่นๆ เพียงแค่มีคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์สมาร์ทโฟน (สมคิด พุ่มทุเรียน และประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2565)

บทสรุป

การสื่อสารทางการเมืองยุคดิจิทัลเป็นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่มีศักยภาพอำนวยความสะดวกในการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการเมือง ในยุคดิจิทัลมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการกิจกรรมในการสื่อสารทางการเมือง ได้ทุกเวลาและสถานที่ผ่านสื่อออนไลน์เครือข่ายอินเทอร์เน็ตตามแพลตฟอร์มที่มีให้เลือกมากมาย โดยเฉพาะในสถานการณ์ไม่ปกติเช่นการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 หรือเหตุภัยพิบัติอื่นๆ นักการเมืองผู้มีส่วนได้เสียและเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเมืองก็ต้องทำความเข้าใจศึกษาเรียนรู้เพื่อเข้าถึงและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลการสื่อสารได้อย่าง เมื่อโลกเข้าสู่เทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้ทุกอย่างเปลี่ยนไปทั้งสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ความสำคัญของเทคโนโลยีดิจิทัลถูกนำไปใช้ในกิจกรรมทางการเมืองทุกระดับ ตั้งแต่ท้องถิ่นไปถึงระดับชาติ นานาชาติและระดับโลก นับแต่มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลสื่อสารมาใช้ในการกิจกรรมทางการเมือง และสนับสนุนส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากขึ้น อาจพูดได้ว่าเป็นมิติใหม่ทางการเมืองก็ว่าได้ ลักษณะดังกล่าวทำให้มีวิธีการหาเสียงของพรรคการเมือง นักการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีความหลากหลาย ทำให้มีเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น รวมทั้งยังสามารถเก็บข้อมูลกิจกรรมทางการเมืองไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงได้นานสามารถสืบค้นและนำมาสื่อสารกันบนระบบสื่อออนไลน์เมื่อต้องการจะใช้ประโยชน์ในทางการเมือง

เอกสารอ้างอิง

- ธัญญา ไยทอง. (2548). กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของสาขาพรรคประชาธิปัตย์. **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชานิเทศศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พัททล เสวตวรรณ และพระครูอุทัยกิจพิพัฒน์. (2565). **วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น**. ปีที่ 8 ฉบับที่ 2: 380.
- สวณิต ยมาภัย. (2547). **หน้าที่ชุมชน สื่อมวลชนและในองค์กร**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: วันดีดีกรู๊ป.
- สมคิด พุ่มทุเรียน และ ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. (2565). **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 5: 2304.

- Agree W.K., Ault P. H., & Emery, E. (1976). **Introduction to mass communication**. New York: Harper & Row.
- Almond, G. A., & Coleman, J. S. (1960). **The Politics of the Developing Area**. Princeton: Princeton University Press.
- AT&T Business Editorial Team. (2018). **5 Ways 5G Will Transform Healthcare**. [Online]. From: <https://www.business.att.com/learn/updates/how-5g-will-transformthe-healthcare-industry.html> [June 15, 2022].
- Kapook. (2013). **Retracing the Communication Technology of the World**. Since the Cave Paintings in the Stone Age to the Most Advanced Communication the Speed that Connects the Whole World Today. [Online]. From: <https://hilight.kapook.com/view/87986> [June 16, 2022].
- Rush, M., & Althoff, P. (1971). **An Introduction to Political Sociology**. London: Thomas Nelson and Sons.
- National Health Commission Office (NHCO). (2019). **Foreseeing the Future of Development in the Era of Globalization 4.0**. [Online]. From: <https://infocenter.nationalhealth.or.th/node/27606> [June 15, 2022].

ศึกษาเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากหนังสือ “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” จังหวัดพิจิตร

Study Local Historical Stories from Books “Old Pictures tell the Legend of Taphan Hin” Phichit Province

¹พระณภัทร ปญญาวุธ (ตรียาวุธวิทย์), ²สุขเกษม ขุนทอง, ³พระครูพิสุทธิปัญญาวิวัฒน์,
⁴พระสมพงษ์ ฌณฺญโก (เต๋มเจ้า)

¹PhraNapat Phunywutho (Treeyawutthiwat), ²Sukkasem Khoonthong,

³Phrakhr Phisutthipanyaphiwat, ⁴PhraSompong Natthiko (Thaongao)

^{1,2,3,4}วิทยาลัยสงฆ์พิจิตรและวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Phichit and Phuttha Chinarat Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: sarawootthamee@gmail.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากหนังสือ “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” จังหวัดพิจิตรเป็นการวิจัยเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูล “หัตถ์ภูมิ” วิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา ตรวจสอบความถูกต้องโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการศึกษา พบว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้กล่าวถึง “หินดาน” อันเป็นที่มาชื่อ “ตะพานหิน” และระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้นำประเทศต้องการสร้างเมืองหลวงที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นสาเหตุของการสร้าง “เส้าป่นจัน” ซึ่งเป็นเครื่องทุ่นแรงที่ใช้ลำเลียงสินค้าขึ้นจากเรือ และด้านวิถีวัฒนธรรม มีการกล่าวถึงความเชื่อของคนไทยที่มีต่อ “หลวงพ่พุทธรูป” เป็นพระพุทธรูปคู่บารมีของวัดตะพานหิน และความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนต่อเทพ 3 องค์ ได้แก่ 1) เทพเจ้าที่คุ้มครอง 2) เทพแห่งโชคลาภ และ 3) เทพชั้นสูงและผู้คุ้มครองประตูสวรรค์

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, วิถีวัฒนธรรม, ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน

Abstract

This research has the objective to study local historical stories from books “Old pictures tell the legend of Taphan Hin” Phichit Province. It is document research. Collect secondary data, check for accuracy by 3 qualified experts, and analyze the content data. The results of the study found that local history mentions “Hin Dan” which is the origin of the name “Taphan Hin” and during World War II, the country's leaders wanted to build

a capital in Phetchabun Province. Is the cause of creation “Shao Panchan” which is a labor-saving machine used to transport goods from ships and cultural aspects There is mention of Thai people's beliefs about “Luang Pho Phuttha Phichai” is a majestic Buddha image of Wat Taphan Hin. And the beliefs of Thai-Chinese people in 3 gods: 1) the god of protection, 2) the god of fortune, and 3) the high god and protector of the gates of heaven.
Key words: local history, cultural way of life, old pictures telling the legend of Taphan Hin.

บทนำ

ในอดีตมนุษย์เขียนภาพลงบนผนังถ้ำ (อนุสรณ์ วิจารย์ปริชา, 2555: 1) การเขียนภาพจะใช้สีที่เป็นธรรมชาติ เช่น ยางไม้ ภาพศิลปะผนังถ้ำที่ค้นพบส่วนใหญ่เป็นรูปสัตว์ที่มนุษย์พบเจอในยุคน้ำแข็ง เช่น ช้างแมมมอธ วัว ม้า สิงโต กวาง และรูปมนุษย์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการค้นพบรูปมนุษย์และสัญลักษณ์ต่างๆ ด้วยเช่นกัน สัญลักษณ์ที่ค้นพบภายในถ้ำนั้นจะมีความคล้ายคลึงกัน อาจบ่งชี้ถึงสัญลักษณ์ในความคิดซึ่งสอดคล้องกัน ผู้สร้างภาพวาดยุคก่อนประวัติศาสตร์ภาพศิลปะผนังถ้ำ อาจถูกสร้างขึ้นด้วยหลายวัตถุประสงค์ด้วยกัน เพียงแต่ยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน (NATIONAL GEOGRAPHIC ฉบับภาษาไทย, [ออนไลน์]) ภาพจึงเป็นเป็นหลักฐานสำคัญที่อธิบายได้ว่ามนุษย์เรานั้นมีวิวัฒนาการ มีอารยธรรม มีความเชื่อ และความคิดสร้างสรรค์มาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ กาลเวลาจะผ่านไปนับพันปี จากนั้นมนุษย์ได้พัฒนาเทคโนโลยีกล่าวคือ การคิดค้นกล้องถ่ายรูป (ณัฐวดี รอดภัย, 2565: 1) เพื่อถ่ายภาพต่างๆ ส่งผลต่อคุณค่าทางจิตใจ ที่ทำให้คนรุ่นปัจจุบันได้รับรู้เรื่องราวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

การถ่ายภาพในประเทศไทยเริ่มปรากฏขึ้นในรัชกาลที่ 3 โดย จอห์น ทอมสัน เข้ามาในประเทศไทย และได้ถ่ายพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และถ่ายรูปพระราชพิธีโสกันต์ของเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ตลอดจนถึงถ่ายภาพวิถีชีวิตและสภาพบ้านเรือนของไทยในสมัยนั้น นำกลับไปเผยแพร่ที่ประเทศอังกฤษ ในประเด็นนี้คนไทยในสมัยนั้นมีความเชื่อว่า “การถ่ายรูปจะทำให้อายุสั้น” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยเริ่มมีการติดต่อค้าขายกับชาติตะวันตกมากขึ้น บ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ การถ่ายภาพจึงเป็นที่นิยมของชนชั้นสูงและกลุ่มคนชั้นนำ ก่อนจะแพร่หลายไปสู่ประชาชน ทำให้มีคนไทยหลายคนชื่นชอบการถ่ายภาพ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่างภาพคนแรกที่มีฝีมือเป็นเยี่ยมจนได้เป็นช่างภาพหลวงคือ พระยากระสาปกิจโกศล (โหมต อมาตกุล) และนายจิตร จิตrani ได้เปิดร้านถ่ายรูปขึ้นเป็นแห่งแรกอยู่ที่กุฎิจีนฝั่งธนบุรี เมื่อ พ.ศ.2406 โดยให้บริการถ่ายภาพจนมีความชำนาญจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น ขุนสุนทรสารทิศลักษณ์ (เบญจา ภูริพงศธร, [ออนไลน์])

ปัจจุบันมีการเก็บรวบรวมภาพในอดีตนำมาทำเป็นหนังสือภาพ ซึ่งในประเทศไทยมีผู้รวบรวมภาพเก่า คือ นายเอนก นาวิกมูล และนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์ โดยเดินทางไปตามชุมชนบ้านร้านตลาดเพื่อขอถือปฎิรูปภาพนำมาจัดทำ “สมุดภาพประจำจังหวัด” ทั้งสองคนมีความชื่นชอบในการทำหนังสือ

แนว “บันทึกสังคม” โดยมีประสบการณ์ทำสมุดภาพมาแล้วหลายเล่ม เช่น สมุดภาพสงขลามหาวิชราวุธ สมุดภาพการแพทย์ไทย ลีนซ์ภาพเก่า เมืองไทยในภาพเก่า ฯลฯ แนวคิดการทำสมุดภาพและหนังสือภาพ เกิดจากการหาของดีในท้องถิ่นของตน พิจารณาด้านทุนทางประวัติศาสตร์และวิถีวัฒนธรรมที่คนรุ่นเก่าสร้างไว้ แล้วคิดทางพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น (กรณีศ รัตนมหัทธนะ และณัฐฐาจิตร ชินารมย์รัตน์, [ออนไลน์]) เพื่อตอบโจทย์ การท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์มรดกวิถีวัฒนธรรมของพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ในปี พ.ศ. 2556 มีนายทศพล เตียวประเสริฐกุล เป็นบรรณาธิการ ผู้จัดทำหนังสือ “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” มีความประสงค์ที่จะให้คนรุ่นใหม่มีความภาคภูมิใจในความเป็นคนตะพานหิน โดยรวบรวมภาพเก่าในอดีตจนถึงปัจจุบัน (ทศพล เตียวประเสริฐกุล, 2556: 8) เป็นการเล่าเรื่องราวเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญของเมืองตะพานหิน ส่งผลต่อกลุ่มของผู้ที่รักเมืองตะพานหิน ที่มีภาพเก่าในอดีตแล้วนำภาพเหล่านี้มาจัดทำเป็นหนังสือภาพ เพื่อเป็นการสื่อสารจากอดีตไปสู่รุ่นปัจจุบันได้อ่านอย่างน่าสนใจ จากคำกล่าวที่ว่า “รูปภาพเพียงหนึ่งภาพสามารถแทนคำบรรยายได้นับแสนนับล้านคำ” ดังนั้น การพัฒนาบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาครัฐ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความร่วมมือในการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ พื้นฟูขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่น และความเชื่อ ที่สะท้อนออกมาในรูปพัฒนาการ และ การอพยพเข้ามาของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ตะพานหิน (กนกนิ ศาธนาโชคพิสิษฐ, 2564: 3-4)

จากที่กล่าวมามีความสอดคล้องกับ แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Theobald, W. F. (1994)) และได้ถูกพัฒนาไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ ไม่ทำลายทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวที่อาจจะกระทบต่อคุณค่าดั้งเดิม บนหลักการจัดการที่เหมาะสม หลีกเลี่ยงปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของชุมชนที่เปรียบเสมือนมรดกของคนทั้งประเทศที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์มรดกวิถีวัฒนธรรม (Swarbrooke, J., 1999) ไว้ให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยมองว่า เรื่องราวความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และวิถีวัฒนธรรม ผ่านหนังสือ “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” เป็นกระบวนการรำลึกถึงความทรงจำที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ให้กับคนรุ่นอนาคตได้รับรู้เรื่องราวในอดีต ดังนั้น การรื้อฟื้นความทรงจำร่วมของ “ตะพานหิน” ออกมาสู่สายตา เพื่อประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ระดับประเทศ และระดับภูมิภาค

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาเรื่องราวเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากหนังสือ “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” ในประเด็นประวัติศาสตร์และวิถีวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการท่องเที่ยวบนฐาน “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” จังหวัดพิจิตร โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษา ประเด็น “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” มีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อมูลวิทยุจากหนังสือ “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” ในประเด็นประวัติศาสตร์และวิถีวัฒนธรรม
2. การตรวจสอบข้อมูลความถูกต้อง ผู้วิจัยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการ จำนวน 3 คน
3. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการเชิงพรรณนา
4. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัย

ผลการศึกษา

จากประวัติศาสตร์จังหวัดพิจิตรเป็นเมืองโบราณที่ปรากฏ หลักฐานทางโบราณคดีถึงสมัยทวารวดี มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ เช่น เมืองนครไชยบุรี อำเภอโพทะเล, เมืองเก่า พิจิตร, เมืองบ่วง อำเภอทับคล้อ และมีพัฒนาการมาตลอดตั้งแต่สมัย สุโขทัย อยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์ ปัจจุบัน อำเภอตะพานหินถือว่าเป็นอำเภอไม่เก่านัก ฟังก่อดั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2483 ปรากฏหลักฐานประเภทบันทึกการเดินทาง เมื่อมีการสร้างทางรถไฟสายเหนือจากสถานีนครสวรรค์ไปถึงสถานีพิษณุโลกเมื่อ พ.ศ. 2451 แต่ก่อนหน้านั้นชุมชนริมแม่น้ำน่านจะมีความสำคัญที่สุด ที่ปรากฏชื่อให้พบเห็น ได้แก่ เมืองภูมิ บ้านบางไผ่ บ้านหัวดง บ้านเขารูปช้าง บ้านชะมัง บ้านวังกลด ฯลฯและมีการกล่าวถึงที่มาของชื่อ หัวดง (ตะพานหิน)

“หัวดง” ขวางลำน้ำน่าน และทางใต้ของหัวดงจะพบหาดทรายติดต่อกันเป็นแนวยาว เมื่อถึงฤดูแล้ง บริเวณหัวดงจึงเต็มไปด้วยหาดทรายที่สวยงาม ซึ่งสามารถดึงดูดให้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นมาเล่นน้ำกันเป็นจำนวนมาก จึงถือได้ว่า “หัวดง” เป็น “เอกลักษณ์” อันเป็นต้นกำเนิดของชื่อ “ตะพานหิน” และ “ตะพานหิน” เป็นชื่อที่เรียกกันในลักษณะ “ภูมินาม” คือ เรียกชื่อตามลักษณะของภูมิประเทศ ดังนั้น ชื่อ “ตะพานหิน” จึงมีที่มาจากลักษณะของภูมิประเทศที่เป็น “ตะพาน” หรือ “สะพาน” สอดคล้องกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน “สะพาน” คือ สิ่งปลูกสร้างข้ามแม่น้ำลำคลอง ส่วน “ตะพาน” คือ สิ่งปลูกสร้างสำหรับข้ามแม่น้ำลำคลอง บางที่ยื่นลงไปใต้น้ำสำหรับขึ้นลง

ทางราชการต้องการจะสร้างท่าเรือน้ำลึกที่อำเภอตะพานหิน โดยมีเหตุผลว่าเพื่อต้องการสร้างความเจริญในด้านการคมนาคมขนส่งทางน้ำ “หัวดง” คือ อุปสรรคกีดขวางการคมนาคมทางน้ำ (สมัยก่อนการคมนาคมจะใช้ทางน้ำเป็นหลัก) คนเดินเรือจึงร่วมมือกันขุดหัวดงให้เป็นร่องน้ำ พอเรือโดยสารจะผ่านไปได้ ครั้งเมื่อ พ.ศ. 2530 บริษัทประมูลงานได้ ได้ใช้เครื่องจักรทันสมัยขึ้นเป็นแพขนาดใหญ่อุดตัดขุดแบคโฮมาขุด “เอกลักษณ์” ซึ่งถือเป็นจุดเด่นและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของคนตะพานหิน สิ่งสุดท้ายที่คงเหลือให้เป็นอนุสรณ์อยู่ คือ ศาลเจ้าพ่อหัวดง และชื่อของชุมชนหัวดง

สงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2484-2485 ซึ่งเป็นช่วงที่กองทัพญี่ปุ่นกรีธาทัพเข้าประเทศไทย ขณะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงมีความประสงค์จะย้าย

เมืองหลวงจากกรุงเทพมหานครไปยังจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ลึกเข้ามาทางตอนในของประเทศ แต่การขนส่งวัสดุก่อสร้างทางถนนยังไม่สะดวก จึงมีการขนส่งทางน้ำเท่านั้นที่เหมาะสม แต่แม่น้ำป่าสักซึ่งเชื่อมจากพระนครศรีอยุธยาไปยังเพชรบูรณ์ตื้นเขิน และไม่มีน้ำตลอดลำน้ำ ทำให้เป็นอุปสรรคในการขนส่ง จึงต้องใช้ลำน้ำน่านลำเลียงวัสดุก่อสร้างมาทางเรือ โดยขึ้นฝั่งที่ตลาดตะพานหิน จากนั้นได้ส่งต่อไปยังจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างรอกกว้านขนสินค้าขึ้นจากเรือ ทำให้ทางราชการอนุมัติก่อสร้างเสาปั้นจั่นขึ้นบริเวณริมฝั่งแม่น้ำน่าน ประกอบกับตลาดตะพานหินเป็นเมืองเกษตร มีสินค้าเกษตรหลายชนิด เช่น ข้าวสาร ข้าวเปลือก ข้าวโพด และของป่า จังหวัดเพชรบูรณ์ จะมีสินค้าประเภทไม้กระดานแปรรูป แร่ยิปซัม และไม้ซุง ซึ่งต้องนำมาลงเรือสินค้าที่บริเวณตลาดตะพานหิน ล่องไปตามแม่น้ำน่านผ่านอำเภอบางมูลนาก อำเภอชุมแสง ไปยังจังหวัดนครสวรรค์ (ปากน้ำโพ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และส่งต่อเข้าถึงกรุงเทพฯ และสินค้าที่นำมาจากกรุงเทพฯ ได้แก่ วัสดุก่อสร้าง เหล็ก ปูน เครื่องจักร และกระดาษเพื่อใช้พิมพ์ธนบัตรใช้ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (ธนบัตรที่รัฐบาลพิมพ์ขึ้นใช้เองเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบก็ไร้ค่า) และสิ่งสำคัญ คือ ความจำเป็นในการใช้เสาปั้นจั่นทั้งหมดลง เพราะมีการขนส่งทางรถไฟที่สะดวกสบาย

ตะพานหินมีความเจริญเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ประชากรเพิ่มมากขึ้น แต่ตัวเมืองอยู่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำน่าน การคมนาคมไปมาหาสู่กันจะต้องข้ามเรือจ้างจากฝั่งตะวันตกมายังตลาดซึ่งอยู่ทิศตะวันออก และเป็นย่านการค้าซึ่งไม่สะดวก หากจะขนส่งสินค้าก็ไม่สามารถทำได้จะต้องไปข้ามสะพานข้ามแม่น้ำน่านที่อำเภอเมืองพิจิตร (สะพานพระพิจิตร) ซึ่งอยู่ห่างไกล เสียเวลา และเสียค่าใช้จ่ายมาก

ในประเด็นนี้ชาวตลาดตะพานหินจึงร่วมใจเรียบริจาคเงิน เพื่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำน่าน ได้เงินมาประมาณหนึ่งล้านบาทเศษ บุคคลสำคัญที่บริจาคสร้างสะพาน เช่น ตระกูลบุรพรัตน์ นายกเทศมนตรีเชื่อกับนางอุดมศรี เศรษฐะทัตต์ นายสังวาลย์ แดงทองดี นายเปื้องกับนางต๋อม รอดอ่อง เป็นต้น จุดที่สร้าง คือ บริเวณเสาปั้นจั่น จึงได้รื้อถอนเสาปั้นจั่นออกตั้งแต่ พ.ศ. 2512 และเริ่มการสร้างสะพานขึ้นมาแทนที่ แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2515 และโดยเชิญจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นมาเป็นประธานในพิธีเปิดเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 และตั้งชื่อสะพานนี้ว่า สะพานรัฐราษฎร์รังสรรค์ (ตะพานหินสามัคคี) ทำให้ตลาดตะพานหินเชื่อมฝั่งตะวันออกก็ขยายตัวไปสู่ฝั่งตะวันตกตามลำดับ เป็นการปิดตำนาน “เสาปั้นจั่น” อย่างถาวร

ในประเด็นวิถีวัฒนธรรม จากหนังสือ “ภาพเก่าเล่าขนานตำนานตะพานหิน” ได้กล่าวถึง ความเชื่อและความศรัทธาของคนตะพานหินที่มีต่อ วัดตะพานหิน และวัดเทวประสาท และคนไทยเชื้อสายจีนต่อ “ศาลเจ้าพ่อปู่ท้าววง” พบว่า

วัดตะพานหิน เป็นวัดที่มี “พระพุทธรูปหลวงพ่อกุศลพิชัย” เป็นพระพุทธรูปคู่บารมีของวัดตะพานหินองค์หนึ่ง ที่มีพุทธลักษณะงดงามมาก ทราบแต่เพียงว่าเมื่อ พ.ศ. 2472 “นายสมบุรณ์” (ไม่ทราบนามสกุล) อยุธยาจากอำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิษฐ์ มีแต่เพียงเศียรเท่านั้น สันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย (แต่เมื่อพิจารณาจากพุทธลักษณะน่าจะเป็นสมัยอยุธยาตอนต้น) สร้างด้วยศิลา

ลักษณะเกลี้ยงเกลา แต่ด้วยเหตุผลใดไม่ทราบนายสมบุรณ์ จึงนำแต่เศียรมาถวายต่อหลวงพ่อบุญมา (พระพิบูลศีลสุนทร) เจ้าอาวาสวัดตะพานหินในสมัยนั้น

หลังจากรับเศียรหลวงพ่อบุญพิชัยได้ไม่นาน หลวงพ่อบุญมา พระปลัดเจริญ ปุณณสุวัณโณ รองเจ้าอาวาส และนายสมบุรณ์ ได้ปรึกษากันว่าควรจะปั้นองค์พระพุทธรูปให้สมบุรณ์ จึงไปหาช่างฝีมือดีจากเมืองปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ คือ “นายยังและนายนพ” จัดการปั้นรูปขึ้นเป็นองค์พระ ทำการปั้นด้วยปูนซีเมนต์ โดยปั้นต่อจากเศียรลงมาเป็นองค์พระ ใช้เวลาปั้นและลงรักปิดทองประมาณ 3 เดือน จึงสำเร็จเป็นองค์พระพุทธรูปปางมารวิชัย และจึงจัดให้มีพิธีพุทธาภิเษก และมหรสพสมโภชเป็นเวลา 3 วัน 3 คืน ในวาระนี้ “พระพิบูลศีลสุนทร” จึงได้ขนานนามพระพุทธรูปว่า “หลวงพ่อบุญพิชัย” เหตุที่ขนานนามเช่นนี้ก็เพราะเป็นเศียรพระพุทธรูปที่ได้มาจากอำเภอฟิชัย จึงตั้งชื่อพระพุทธรูปตามชื่อเมืองฟิชัย ขณะที่บางคนกล่าวว่าเพื่อเทิดเกียรติแด่ “พระยาพิชัยดาบหัก” เจ้าเมืองฟิชัยในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งปรากฏว่าหลวงพ่อบุญพิชัยชอบทหารมาก และตรงกับความจริงที่ว่าผู้ใดก็ตามที่มาบนบานศาลกล่าวหลวงพ่อบุญพิชัยในการคัดเลือกทหารเกณฑ์ไม่ให้ถูกทหาร (ไม่ให้ได้รับใบแดง) มักจะได้ใบแดงเสมอจนที่เบื่อกล่าวขานกันไปว่าหลวงพ่อบุญพิชัยชอบทหารจนไม่มีผู้ใดกล้าบนบาน

หลวงพ่อบุญพิชัยเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยซึ่งถือว่าเป็นปางที่ยิ่งใหญ่แสดงอิทธิฤทธิ์เอาชนะมารได้ หลวงพ่อบุญพิชัยมีขนาดหน้าตักกว้าง 39 นิ้ว ความสูงองค์พระจนถึงพระเศียรมาสูง 47 นิ้ว และจนถึงส่วนยอดของซุ้มเรือนแก้วสูง 65 นิ้ว ฐานชุกชีจากพื้นวิหารจนถึงองค์พระสูง 69 นิ้ว รวมความสูงจากฐานองค์พระจนถึงส่วนยอดของซุ้มเรือนแก้วสูง 134 นิ้ว พื้นผนังวิหารด้านหลังสีฟ้ามีมานพูนปั้นสีแดงทั้ง 2 ด้าน รวดด้วยเชือกสีชมพู บนผ้าม่านปรากฏเทพนมลอยบนเมฆหันหน้าเข้าหาองค์หลวงพ่อบุญพิชัย ทำให้องค์พระพุทธรูปพิชัยสีทองงามเด่นอยู่ตรงกลาง

วัดเทวประสาท เป็นสถานที่ประดิษฐาน “พระพุทธรูปเกตุมงคล” หรือหลวงพ่อบุญมา อำเภอตะพานหิน เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางประทานพร ก่อสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ภายในกลวงเป็นกฏิพระมีขนาดฐานกว้าง 20 เมตร สูงจากฐานถึงปลายพระเศียร 33 เมตร (เฉพาะองค์พระสูง 29 เมตร ฐานสูง 4 เมตร) เมื่อเริ่มก่อสร้างนั้นมีผู้อุปถัมภ์หลัก คือ พระภิกษุมิ คุตตสิโร ซึ่งสมัยเป็นฆราวาสนั้น เป็นคหบดีชาวอำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ และมีความเลื่อมใสในตัวของพระครูสุเทพสิทธิการย์ เจ้าอาวาสวัดเทวประสาท จึงถวายเงิน 150,000 บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นบาท) เพื่อก่อสร้างอุโบสถ และท่านก็ได้อุปสมบทอยู่ที่วัดนี้ พระภิกษุมิ มีจิตศรัทธาจะสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ขึ้นในวัดนี้ จึงบริจาคเงินเพื่อก่อสร้างอีกเป็นระยะๆ รวมเป็นเงิน 186,000 บาท (หนึ่งแสนแปดหมื่นหกพันบาทถ้วน)

พระครูสุเทพสิทธิการย์เป็นผู้วางโครงสร้างและวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2508 เวลา 09.45 น. แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2511 องค์พระทาสีเหลือง สิ้นค่าใช้จ่ายเป็นเงิน 450,000 บาท (สี่แสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2512 มีพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ในพระเศียรพระพุทธรูป โดยมีนายแสวง ศรีมาเสริม ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตรในขณะนั้นเป็นประธาน

วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2513 จัดงานบรรจุพระเนตร โดย พลเอก หลวงกำปนาทแสนยากร เป็นผู้แทนพระองค์ในการเจิมพระเนตร และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า “พระพุทธเกตุมงคล” ครั้นถึง พ.ศ. 2527 สี่เหลียงขององค์พระซิดจางลง นายวัย เสนอกรมการวัด ร่วมกับนายถนอม เกตุงาม นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลตะพานหิน จึงเริ่มโครงการปิดทององค์พระโดยมีนายวิเชียร หล่อทองไพศาล คหบดีอำเภอตะพานหินร่วมบริจาคเป็นปฐมด้วยเงินจำนวน 100,000 บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) พร้อมด้วยชาวตะพานหินจนปิดทองแล้วเสร็จทั้งองค์พระ

ต่อมาได้มีการก่อสร้างกำแพงแก้วล้อมรอบองค์พระและจัดทำรูปหล่อสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) หลวงพ่อเงิน วัดบางคลาน หลวงปู่มี (พระภิกษุมิ คุตตสีโล) พระครูสุเทพสิทธิการย์ พระครูพิทักษ์พุทธมงคล ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดรูปที่สามของวัดเทพประสาธ มาประดิษฐานไว้ด้านหน้าองค์พระพุทธเกตุมงคลเพื่อให้ประชาชนได้กราบไหว้สักการบูชา และในงานประเพณีลอยกระทงทางวัดจะสูบน้ำเข้ามาในบริเวณกำแพงแก้ว ใช้อุปกรณ์ทำน้ำไหลวนรอบองค์พระพุทธเกตุมงคล เพื่อให้ผู้คนเข้าไปลอยกระทงรอบองค์พระพุทธเกตุมงคลเป็นประจำทุกปี

ความเชื่อ และความศรัทธาของคนไทยเชื้อสายจีน

จากหลักฐานหนังสือ “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” ในประเด็นนี้ผู้เขียนได้คาดเดาว่า คนจีนกลุ่มแรกๆ นั้นคงจะเข้ามาหลังจากเมืองตะพานหินเริ่มขยายตัวมีถนนหนทาง มีสถานีรถไฟและเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางน้ำในย่านนี้แล้ว เมื่อประมาณ พ.ศ. 2480 โดยจีนแต่จิวเป็นส่วนใหญ่ นอกนั้นก็เป็นคนจีนไหหลำ และจีนแคะตามลำดับ เข้ามาเพื่อทำการค้าขาย โดยเก็บหอมก่ำไร ขยายทุนจากเล็กสู่ใหญ่ จนเป็นเสาหลักที่สำคัญทางด้านธุรกิจในท้องถิ่นจนถึงปัจจุบัน และการเข้ามาจะนำวิถีวัฒนธรรม ความเชื่อ และความศรัทธาของตนเองเข้ามาด้วย จากนั้นได้สร้างศาลขึ้นในบริเวณบ้านนายเชื้อ เศรษฐะทัตต์ อดีตนายกเทศมนตรี โดยตั้งชื่อว่า “ศาลเจ้าพ่อปึงท้าวกง” ซึ่งแปลว่า “เทพเจ้าที่คุ้มครอง” โดยสร้างรูปเคารพของเจ้าพ่อตะพานหินด้วยปูนปั้นและกราบไหว้บูชามาจนทุกวันนี้

เนื่องจากศาลเจ้าพ่อเดิมอยู่น้อยอยู่ไกลจากแหล่งชุมชนมาก ทำให้ของเส้นไหว้ของเจ้าพ่อถูกขโมย และต่อมาเกิดเหตุการณ์ที่ไม่มีใครคาดคิดเมื่อรูปปั้นเจ้าพ่อถูกคนร้ายขโมยไปจากศาล นายหย่ง แซ่โต้ว (ร้านขายยาเทียนชิวตั้ง) และนายเซ่งฮ้อ แซ่เจ็ง ผู้นำชาวจีนในท้องถิ่น จึงขอให้ย้ายศาลเจ้าพ่อมาอยู่ในที่ปัจจุบัน คืออยู่เหนือบ้านนายโตก รอดรักษา (ประมาณ พ.ศ. 2495-2500) และจัดหารูปเคารพเจ้าพ่อองค์ใหม่มากราบไหว้บูชาแทน แต่เหมือนปาฏิหาริย์หลังจากสร้างศาลเสร็จมาไม่นาน ก็มีชาวบ้านไปทอดแห และพบรูปปั้นเจ้าพ่อองค์เดิมอยู่ในคลองกุดสล้า (บริเวณโรงเรียนเทศบาลสองในปัจจุบัน) ชาวตะพานหินจึงให้เชิญรูปปั้นองค์เดิมกลับมาสักการบูชาเป็นหลัก ส่วนเจ้าพ่อองค์ใหม่นั้นก็เปลี่ยนนามของท่านเป็น “เจ้าพ่อไฉ่จิ้งเอี้ยะ” ซึ่งเป็น “เทพแห่งโชคลาภ” กราบไหว้ขอพรเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองต่อมา

เมื่อ พ.ศ. 2500 เจ้าพ่อปึงท้าวกงได้ประทับทรงและมีดำริให้ชาวตะพานหินจัดหารูปเคารพองค์เทพผู้ใหญ่มาสถิตเพิ่มในศาลเจ้า โดยท่านให้เหตุผลว่าลูกหลานสร้างศาลขนาดใหญ่โตให้ท่านนั้น แต่ท่านยังมีบารมีไม่เพียงพอขอให้เชิญรูปเคารพและจิตวิญญาณขององค์เทพที่มีบารมีสูงมาร่วมสถิตอยู่ในศาลนี้ด้วย นายหลิมจิว แซ่อาว คหบดีชาวตะพานหิน จึงได้ไปจัดหารูปเคารพ เจ้าพ่อกำเทียนได้ดี

ซึ่งเป็นเทพชั้นสูงและเป็นผู้คุ้มครองประตูสวรรค์ (น้ำเตียนมั่งแปะกง) มาสถิตในศาลเจ้าพ่อตะพานหิน เป็นองค์ที่สาม

คนไทยเชื้อสายจีนมีความเคารพและศรัทธาเจ้าพ่อทั้งสามองค์มาก จึงมีการจัดให้มีงานฉลองใหญ่โตเป็นประจำทุกปี ทั้งอัญเชิญรูปเคารพเจ้าพ่อทั้ง 3 องค์ และรูปเคารพเจ้าแม่ทับทิมซึ่งเป็นที่นับถือของชาวจีนในเหล่าแห่แห่นรอบเมืองเพื่อเป็นสิริมงคล (ราวเดือนพฤษภาคมของทุกปี) ทำให้เกิดประเพณีการแห่มังกรทอง สิงโต และเอ็งกอ ซึ่งเป็นเรื่องสนุกสนานและสร้างชื่อเสียงให้ชาวตะพานหินเป็นอย่างมาก ทำให้วัฒนธรรมจีนได้แทรกซึมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวตะพานหินจวบจนปัจจุบัน

บทสรุป

“หัวदान” เป็น “เอกลักษณ์” อันเป็นต้นกำเนิดของชื่อ “ตะพานหิน” และสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2484-2485 ซึ่งเป็นช่วงที่กองทัพญี่ปุ่นกรีธาทัพเข้าประเทศไทย ขณะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงมีความประสงค์จะย้ายเมืองหลวงจากกรุงเทพมหานครไปยังจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อลำเลียงสินค้าจากกรุงเทพฯ จึงเป็นที่มาของ “เสาปั้นจั่น” เป็นผลพวงจากปัจจัยภายนอก กล่าวคือสงครามการโจมตีจากชาติอื่น และการล่าอาณานิคม และเมื่อสงครามสงบลง ตะพานหินมีความเจริญด้านเศรษฐกิจ ส่งผลต่อการอพยพเข้ามาของประชากรเป็นจำนวนมาก มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำน่าน จากการมีส่วนร่วมของภาพประชาชน และกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน จากหนังสือ “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” ต่อความเชื่อ และความศรัทธา ผู้วิจัยขอนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ความเชื่อและความศรัทธาของกลุ่มคนพื้นที่ดั้งเดิม

ด้านวิถีวัฒนธรรม ของคนพื้นที่ดั้งเดิมที่มีต่อวัดตะพานหิน และวัดเทวประสาท เป็นสถาบันที่ตอบสนองและเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจทำนุบำรุงรักษาจริยธรรมคุณธรรมตลอดรวมถึงการปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม เป็นความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนากับสถาบันทางสังคม โดยทั่วไปโครงสร้างทางสังคมที่มีความสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอน

กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน เข้ามาพร้อมกับนำวิถีวัฒนธรรมของตนเองมาเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต โดยมีความเชื่อ และความศรัทธา “เทพเจ้าที่คุ้มครอง” และ “เทพแห่งโชคลาภ” และ “เทพชั้นสูง” มาสถิตสำหรับกราบไหว้บูชา ส่งผลต่อการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อแบบดั้งเดิม เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ ตลอดจนถึงการเฉลิมฉลองประจำปี

ด้านความเชื่อส่งผลต่อ เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม หรือที่เรียกว่า “ความผูกพันทางสังคม” (Social Ties) เป็นกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ให้เป็นไปตามความต้องการของสังคม

อภิปรายผล

(1) ประวัติศาสตร์ สงครามโลกครั้งที่ 2 กองทัพญี่ปุ่นกรีธาทัพเข้าประเทศไทย ขณะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงมีความประสงค์จะย้ายเมืองหลวงจากกรุงเทพมหานครไปยังจังหวัดเพชรบูรณ์ สอดคล้องกับ นิเทศ ดินณะกุล (2546: 53) กล่าวว่า ลัทธิอาณานิคมแนวใหม่ หรือการสร้างเมืองขึ้นทางเศรษฐกิจการเมือง เสนอว่าการที่ประเทศโลกที่สามจะสามารถพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ให้สูงขึ้นได้จะต้องใช้ตัวแบบที่ประสบความสำเร็จมาแล้วจากซีกโลกตะวันตก กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่สังคมกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา เคลื่อนตัวเข้าสู่ทิศทางการนำเอาระบบเทคโนโลยี และระบบวัฒนธรรม ที่เป็นลักษณะของสังคมอุตสาหกรรมมาใช้ โดยมีโครงสร้างการบริหารแบบราชการ และการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง เพื่อสร้างความมั่งคั่งและสถานภาพให้สูง และการทำให้เป็นตะวันตก (Westernization)

(2) วิถีวัฒนธรรมมีความเกี่ยวโยงถึงความศรัทธาของคนตะพานหินที่มีต่อ วัดตะพานหินและวัดเทวประสาท และความเชื่อความศรัทธาของคนไทยเชื้อสายจีน สอดคล้องกับ นิยพรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ (2550: 40-41) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบความคิดของมนุษย์ (Cognitive Systems) และแสดงออกมาด้วยการกระทำในแง่ของการสร้างวัตถุ เพื่อให้สมาชิกในสังคมเรียนรู้มาจากสมาชิกรุ่นก่อนตนซึ่งเป็นผู้อบรมสั่งสอน เกิดการยอมรับและนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้สังคมอยู่รวมกันอย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาทำให้เห็นถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง และได้ความรู้ความรู้ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนทั่วไปในสังคมและประเทศชาติเพื่อให้ชาวพุทธเป็นพุทธมามกให้มากที่สุด และให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย

1. ข้อเสนอแนะการให้ประโยชน์กับสังคม

1.1 เรื่องเล่าผ่านหนังสือ “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” เป็นเพียงข้อเสนอแนะต่อเทศบาลตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ในประเด็นการอนุรักษ์ และการต่อยอดอดีตผ่านประวัติศาสตร์วิถีวัฒนธรรม (ไทย/จีน) ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของทุนทางสังคมและวัฒนธรรม เข้ามาเป็นกลไกการเชื่อมประสานการพัฒนาให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของจังหวัดและประเทศต่อไป

1.2 ข้อเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในมิติของการกำหนดยุทธศาสตร์ระดับพื้นที่ ควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมของคนไทยและคนไทยเชื้อสายจีนนำมาพัฒนาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 วิถีวัฒนธรรมความเชื่อของคนตะพานหิน และกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยต้องการต่อยอดจากบทความวิชาการ และการวิจัยครั้งต่อไป คือ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวบนฐาน “ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน” จังหวัดพิจิตร

2.2 ในประเด็นความผูกพันที่มีลักษณะพื้นฐานดั้งเดิมของคนไทยเชื้อสายจีน นำมาต่อยอดวิจัยเรื่อง วิถีธรรมาภิบาลบนฐานความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

เอกสารอ้างอิง

- กนกนิ ศาธนาโชคพิสิษฐ. (2564). แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี. **วิทยานิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.**
- กรณิศ รัตนมหัทธนะ และณัฏฐาจิตรา ชินารมย์รัตน์. (2566). **ภาพเก่าเล่าเรื่อง.** [online]. แหล่งที่มา: <https://readthecloud.co/thailand-provinces-photobook/> (5 เมษายน 2566).
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2553). **นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.** กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ณัฐวดี รอดภัย. (2565). การพัฒนาระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ผ่านภาพถ่ายวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์. **วิทยานิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.**
- นิยพรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ. (2550). **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์ เนท์.
- นิเทศ ตินณะกุล. (2546). **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: แอ็คทีฟ พรินท์.
- เบญจา ภูริพงศธร. (2566). **ประวัติการถ่ายภาพของโลกและในประเทศไทย.** [online], แหล่งที่มา: <https://library.wu.ac.th/km/ประวัติการถ่ายภาพ/> (3 เมษายน 2566).
- พระมหาอภิชาติ ธมมาภินนโท. (2558). มิติทางวัฒนธรรมของการพัฒนาสู่ความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านหนองช้าง ตำบลหนองช้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์. **วิทยานิพนธ์, สาขาพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.**
- ทศพล เตียวประเสริฐกุล. (2556). **ภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2528). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนุสรณ์ วิจารณ์ปรีชา. (2555). การสร้างอัตลักษณ์ในการถ่ายภาพทิวทัศน์ด้วยกล้องดิจิทัลของนักถ่ายภาพมืออาชีพ. **รายงานการค้นคว้าอิสระ.** บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- NATIONAL GEOGRAPHIC ฉบับภาษาไทย. (2566). **ภาพเขียนผนังถ้ำ บันทึกประวัติศาสตร์แห่งรากกำเนิดมนุษยชาติ.** [online]. แหล่งที่มา: <https://ngthai.com/history/28263/caveart-ofhumankind/> [4 เมษายน 2566].
- Swarbrooke, J. (1999). **Sustainable Tourism Management.** London: CABI.
- Theobald, W. F. (1994). **Global tourism: The next decade.** Oxford: Butterworth Heinemann.

ผู้สูงอายุ: บทบาทในการดูแลสุขภาพของตนเองในชีวิตประจำวัน

The Elders: Role of Self-Care for Health in Daily Life

¹พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ, ²พระพุทธิญาณมุนี, ³สุวัฒน์ ชัยวรรณ,

⁴พระสมุห์เกียรติกร กิตติเวที

^{1,2,3,4}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: kensaki00000@gmail.com

บทคัดย่อ

ปัญหาส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุที่พบเห็น คือ การเคลื่อนไหวไม่ดี มีภาวะอ้วน มีพฤติกรรมที่มีแนวโน้มในการเกิดเบาหวาน มีภาวะความความรุนแรงกับข้อเสื่อม จึงต้องมีการดูแลสุขภาพทางกาย รวมไปถึงการมีสุขภาพชีวิตที่มีร่างกายแข็งแรงจิตใจแข็งแรง มีความสุขอยู่ในสังคม โลกในปัจจุบัน โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) สุขภาพกายที่แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ 2) สุขภาพจิตที่ดีสามารถควบคุมอารมณ์ได้ 3) การมีสังคมที่ดีสามารถเข้ากับคนในสังคมได้ และ 4) การมีปัญญาดีและมีจิตใจที่งดงาม เชื่อมโยงกับ เน้นการพัฒนาเรื่องของความเป็นอยู่ มนุษย์ที่เกิดมาล้วนต้องการความเป็นอยู่ที่ดี เน้นจิตใจสำนึกหรือ จิตวิญญาณหรือจิตสำนึกในการพัฒนาตนเองด้านชีวิตในแง่ของความมั่นคงไม่ว่าจะเป็นร่างกาย การแสดงออกทางกายและวาจา การกระทำที่ผู้คนทั่วไปเห็นหรือได้ยินและกระทำที่เป็นปกติ ส่วนการเพิ่มพลังในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ จะต้องมียุทธศาสตร์ดังกล่าว เช่น การออกกำลังกายที่ดี ทานอาหารที่มีประโยชน์ การหลับนอนพักผ่อนที่เพียงพอ มีปฏิสัมพันธ์กับคนทั่วไปและครอบครัวที่ดี มีความภาคภูมิใจในตนเอง การดูแลตนเองด้วยการหาหมอสมาเสมอ ตลอดจนมีการออกกำลังกาย และทานอาหารที่มีประโยชน์ และการศึกษาเกี่ยวกับ ปัญหาสุขภาพเพื่อแก้ไขปัญหาจากเบาหวาน ความดัน หัวใจ มะเร็ง และโรคอ้วน

คำสำคัญ: บทบาทผู้สูงอายุ, การดูแลตนเอง, ผู้สูงอายุกับการดูแลตนเอง

Abstract

Most of the effects affect the elderly. In general, problems encountered are mobility disabilities, obesity, and eating behaviors. There is a tendency to develop diabetes. Violence and deterioration of the joints occur, therefore, physical health must be taken care of. Including having a healthy life with a strong body and a strong mind. happy in Society's present world and there must be elements: 1) strong physical health, free from disease,

2) good mental health, Able to control emotions, 3) having a good society, being able to get along with people in society, and 4) having good intelligence and a mind. Beautiful, connected with emphasis on the development of well-being All human beings who are born want to live well. Focus on the subconscious mind soul or consciousness In developing oneself in life in terms of stability, whether it be Physical and verbal expression Actions that ordinary people see or hear and do that are normal, increasing the power to take care of the health of the elderly There must be such a method, such as good exercise. Eat nutritious food getting enough sleep Have good interactions with the general public and family Have self-esteem taking care of yourself by seeing a doctor regularly as well as having exercise. and eat nutritious food and studies about Health problems to solve such as diabetes, Blood pressure, heart disease, cancer and obesity.

Keyword: Role of Elders, self-care for health, The Elders and self-care for health.

บทนำ

ผู้สูงอายุที่ถูกภัยคุกคามในทางด้านจิตใจประสบทุกข์ที่ลูกหลานทอดทิ้งให้อยู่บ้านคนเดียวตามลำพังโดยขาดคนเหลียวแล เป็นปัญหาใหญ่ในสังคมไทยปัจจุบันเพราะว่าผู้สูงวัยมีเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ ทำให้ผู้สูงวัยถูกทอดทิ้งอย่างที่ไม่รู้สึกได้ จึงเป็นปัญหาใหญ่ในวงกว้าง ซึ่งจะต้องร่วมมือช่วยกันเข้ามาแก้ปัญหาผู้สูงวัยที่ถูกภัยทางสังคมที่เป็นคนรอบข้างเป็นส่วนมากที่ปล่อยให้เป็นคนแก่ชราเฝ้าบ้านอยู่คนเดียวไร้คนดูแล ปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากสภาพแวดล้อม ทางสังคมที่มีการพัฒนาไปจุดสูงสุดจนปล่อยปละละเลยอย่างที่เราเห็นในปัจจุบันหรืออาจจะเกิดจากสภาพเศรษฐกิจที่ไม่คงที่ สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่พัฒนาไปไกลจนทำให้ผู้สูงวัยปรับตัวไม่ทัน หรือการมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ทำให้ชีวิตเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วจนปรับตัวไม่ทัน เช่น การใช้เทคโนโลยีที่นำเข้ามาใช้กับชีวิตประจำวันจนทำให้ชีวิตของมนุษย์สบายไปหมดแต่ขาดการดูแลซึ่งกันและกัน เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือนที่ทันสมัย และการมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ทันสมัยโดยไม่ต้องไปหาคน ใช้โทรศัพท์สื่อสารหากันเอง ทำให้ผู้สูงวัยถูกทอดทิ้งให้เฝ้าบ้านอยู่ลำพังคนเดียว สวมผู้ที่เป็นลูกหรือเป็นหลานก็ใช้โทรศัพท์โทรถามหากันเอาเอง เพราะจะต้องออกไปบ้านทำงานตั้งแต่เช้าจรดถึงเย็น เมื่อมาถึงบ้านก็เกิดอาการเหนื่อยล้าจากการทำงานและเข้าที่พักเอาแรงไว้ทำงานในวันข้างหน้าต่อไป ทำอย่างนี้ไปวันๆ จนไม่มีเวลาดูแลพ่อแม่ นี่คือนโยบายในสังคมไทยในปัจจุบันไม่ว่าในเมืองหรือชนบทก็เหมือนกัน ถ้าปล่อยปละละเลยให้ผู้เฒ่าผู้สูงวัยอยู่ตามลำพังแบบนี้ไปเรื่อยๆ จะทำให้หน้าที่ของลูกที่จะต้องคอยดูแลพ่อแม่ยามแก่เฒ่าเริ่มจะเห็นห่างออกไป จนกระทั่งเป็นปัญหาใหญ่ในปัจจุบัน จึงมีการตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยจึงเป็นสิ่งสำคัญ ส่งผลให้ภาครัฐกำหนดมาตรการเตรียมการรองรับให้การดูแลผู้สูงวัย เพื่อให้ผู้สูงวัยเหล่านั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น โดยกำหนดยุทธศาสตร์ “การเตรียมความพร้อม สังคมไทยสู่สังคมผู้สูงวัย” เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ด้วยการมีแผนผู้สูงอายุ

แห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) เพื่อกำหนดทิศทางนโยบายยุทธศาสตร์และมาตรการต่างๆ ที่ใช้ดำเนินการด้านผู้สูงอายุให้ชัดเจน (สุทธิพงศ์ บุญผดุง, 2554: 1) จากข้อมูลที่ทำให้ผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างสังเกตเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน หรือตามสถานที่สาธารณะ และมีการพยากรณ์ในอนาคตยังแสดงให้เห็นว่าสัดส่วนของประชากรสูงอายุจะเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในอีกไม่เกิน 10 ปีข้างหน้าประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด การนิยามผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปสำหรับประเทศไทยใช้มาเป็นเวลานาน และเป็นอายุที่เริ่มต้นได้รับสวัสดิการและผลประโยชน์ต่างๆ จากทางราชการด้วย ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้เป็นสังคมผู้สูงอายุแล้วคือมีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 ตามเกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติ และจากการฉายภาพประชากรของประเทศไทยระหว่างปี 2553-2583 พบว่าจำนวนและสัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่จำนวนและสัดส่วนของประชากรวัยทำงานลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน (รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2556: 27)

ผลกระทบของผู้สูงอายุที่ส่งผลต่ออนาคต

ผลกระทบของผู้สูงอายุที่ส่งผลต่ออนาคต ปัญหาหลักของผู้ที่เข้าสู่วัยสูงอายุ ก็คือการเจ็บป่วย โดยเฉพาะโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน ความดันโลหิต ปัญหาข้อเข่าเสื่อม ซึ่งล้วนแต่ส่งผลการดำเนินชีวิตประจำวันรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักส่งเสริมสุขภาพได้จัดทำโครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ และมีการสำรวจสถานการณ์ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ รวมทั้งติดตามผลการดำเนินงานดูแลสุขภาพผู้สูงอายุตามแผนงานส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและผู้พิการ โดยสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุจำนวน 14,000 คน จาก 28 จังหวัดเป็นตัวแทนครอบคลุมทั้ง 12 เครือข่ายบริการสุขภาพ และสำรวจระบบการให้บริการของสถานพยาบาลในพื้นที่ที่สำรวจสุขภาพผู้สูงอายุจำนวน 500 แห่ง โดยมุ่งหวังเพื่อค้นหาคำแนะนำข้อมูลจากการดำเนินงานตามแผนงานดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนากลยุทธ์การดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและผู้พิการต่อไปผลการศึกษาที่สำคัญแสดงให้เห็นว่า

ผลกระทบที่ 1 ผู้สูงอายุ 58% (140 คน) ที่ขึ้นทะเบียนเป็นคนพิการ ซึ่งความพิการสามลำดับแรกได้แก่ ความพิการทางการเคลื่อนไหว การเห็น และการได้ยินและสื่อความหมาย (ร้อยละ 43, 27 และ 4.6 ตามลำดับ) ในจำนวนคนพิการเหล่านี้ร้อยละ 14 ยังไม่เคยได้รับเบี้ยคนพิการมีร้อยละ 4 ที่ระบุว่าตนจำเป็นต้องใช้เครื่องช่วยความพิการแต่กลุ่มดังกล่าวมีร้อยละ 42 ที่ระบุว่าไม่ได้ใช้ผู้พิการส่วนใหญ่ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยเฉพาะการฝึกทำกิจวัตรประจำวัน/ทักษะการดำรงชีวิตการทำกายภาพบำบัด เป็นต้น

ผลกระทบที่ 2 ถึงแม้การให้สมุดคู่มือดูแลส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจะเป็นกิจกรรมสำคัญของโครงการแต่พบว่าผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 7 เท่านั้นที่ระบุว่ามีสมุดคู่มือฯ ทั้งยังพบว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่มีร้อยละ 45 ที่ไม่ได้ใช้สมุดคู่มือเลย

ผลกระทบที่ 3 พบผู้สูงอายุมีภาวะอ้วนประมาณถึง 1 ใน 3 (ร้อยละ 30) โดยพบเพศหญิงมีภาวะอ้วนมากกว่าเพศชายอย่างชัดเจน (ร้อยละ 18.3 และ 11.2) นอกจากนั้นผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีภาวะอ้วนและมีรอบเอวมากกว่าปกติถึงร้อยละ 17.5

ผลกระทบที่ 4 ผู้สูงอายุประมาณ 4 ใน 10 คนมีพินใช้งานน้อยกว่า 20 ซีหรือ 4 คู่สับ (ร้อยละ 39) ซึ่งกลุ่มเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับการมีค่า BMI ที่ต่ำกว่าปกติและยังพบว่ากลุ่มเหล่านี้มีพฤติกรรม การรับประทานผักหรือผลไม้ไม่น้อยกว่าผู้สูงอายุที่มีพินใช้งานอย่างน้อย 20 ซีหรือ 4 คู่สับโดยเฉพาะ ผู้สูงอายุหญิงจะพบมากกว่าชายอย่างชัดเจน

ผลกระทบที่ 5 ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพในสัดส่วนที่สูงคือพบว่ามีประมาณ 6 ใน 10 คน ที่ออกกำลังกายหรือออกแรงอย่างน้อย 15 นาทีต่อครั้ง/สัปดาห์ละ 3 วัน ทานผักผลไม้เป็นประจำและดื่มน้ำวันละ 8 แก้ว (มากกว่าร้อยละ 60)

ผลกระทบที่ 6 การเข้าถึงบริการตรวจคัดกรองและตรวจประเมินติดตามอาการของโรคที่สำคัญได้แก่โรคเบาหวานความดันโลหิตสูงมีแนวโน้มที่ดีโดยโรคเบาหวานพบว่าร้อยละ 72 (ของทั้งผู้ป่วยเก่าและไม่เคยป่วย) ได้รับการคัดกรองหรือตรวจประเมินติดตามอาการในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมาโดยเฉพาะ ผู้เป็นโรคเบาหวานเกือบทั้งหมดได้รับการตรวจประเมินติดตามอาการในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา (ร้อยละ 95) เช่นเดียวกับความดันโลหิตสูงและยังพบว่า การตรวจคัดกรองและตรวจประเมินติดตามอาการในรอบ 12 เดือน ที่ผ่านมาของโรคความดันโลหิตสูงมีมากกว่าโรคเบาหวาน

ผลกระทบที่ 7 การประเมินระดับความรุนแรงของข้อเข่าเสื่อมและการคัดกรองผู้ที่มีแนวโน้ม เป็นโรคซึมเศร้ามีค่อนข้างน้อยมากคือ ร้อยละ 12.3 และ 27.7 ตามลำดับทั้งนี้การประเมินความรุนแรง ข้อเข่าเสื่อมอาจเป็นเรื่องใหม่ทั้งรายงานผลการศึกษาเบื้องต้น โครงการสำรวจสุขภาพผู้สูงอายุไทยปี 2556 ด้านการบริหารจัดการเครื่องมือและความเชี่ยวชาญของผู้ประเมินที่อาจคัดกรองดำเนินการได้ไม่มากนัก และการคัดกรองผู้ที่มีแนวโน้มเป็นโรคซึมเศร้าสามารถดำเนินการโดยอสม.หรือ รพ.สต. และมีระยะเวลาของการดำเนินงานมาระยะหนึ่งซึ่งอาจมีข้อจำกัดหรือปัญหาอุปสรรคในระดับพื้นที่หรือระดับอื่นๆ เกี่ยวข้องกัน

ผลกระทบที่ 8 แม้บริการตรวจคัดกรองและตรวจประเมินติดตามอาการของโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูงจะมีแนวโน้มที่ดีแต่พบว่า คุณภาพของการแจ้งผลการตรวจเพื่อสร้างความตระหนักใน การติดตามภาวะของผู้สูงอายุไม่เท่าที่ควร ซึ่งการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของการแจ้งผลของเจ้าหน้าที่

ผลกระทบที่ 9 โดยสอบถามจากผู้สูงอายุพบว่า ผู้สูงอายุสามารถบอกผลไม่ปกติและสามารถ ระบุค่าได้ถูกต้องร้อยละ 55 (โรคความดันโลหิตสูง) และร้อยละ 56 (โรคเบาหวาน) ซึ่งนั่นอธิบายได้ว่า มีคนเกือบครึ่งหนึ่งที่มีผลปกติแต่ไม่ทราบว่าตนเองผิดปกติ จากข้อมูลดังกล่าวแสดงถึงการให้บริการของ เจ้าหน้าที่ที่เน้นด้านปริมาณหรือจำนวนผู้สูงอายุที่ต้องมารับการคัดกรองแต่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อความ เข้าใจหรือการทำให้ผู้สูงอายุเกิดความตระหนักและทราบค่าการตรวจเพื่อประเมินและติดตามอาการของ ตนเอง เช่นเดียวกับอาการหรือสัญญาณเตือนของโรคซึมเศร้าที่ผู้สูงอายุควรรู้เพื่อเตือนและหาทางออกที่ เหมาะสม หากเกิดอาการหรือความรู้สึกอย่างไรอย่างหนึ่ง แต่จากการสำรวจพบว่า มีผู้สูงอายุมากถึง 3

ใน 4 ไม่ทราบว่าอาการหรือความรู้สึกดังกล่าวเป็นสัญญาณเตือนของโรคซึมเศร้าอีกทั้งแม้ผลสำรวจพบว่า ผู้สูงอายุได้รับคำแนะนำให้หลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรค (มากกว่าร้อยละ 90) แต่ยังมี ร้อยละ 10.8 สูบบุหรี่เป็นประจำร้อยละ 3.0 ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นประจำ ซึ่งข้อมูลพฤติกรรมเสี่ยงไม่ได้แตกต่างจากการสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยครั้งที่ 4 ในปี พ.ศ. 2554

ผลกระทบที่ 10 สำหรับการปรับปรุงทางกายภาพสถานพยาบาลเพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการพบว่า ผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 60 ระบุว่า สถานพยาบาลโดยเฉพาะ รพ.สต. มีทางลาดชันมีราวจับพยุงเดิน นอกจากนั้น ยังระบุว่าร้อยละ 77.7 เคยใช้บริการส่วนนั่งราบห้อยขาซึ่งส่วนต่างๆ ในสถานพยาบาลที่เคยใช้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่า มีความปลอดภัย การติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการโดยภาพรวมพบว่า ผู้สูงอายุมีแนวโน้มเข้าถึงบริการสุขภาพด้านการคัดกรองโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูงเพิ่มมากขึ้นโดยพบว่า กลุ่มผู้ป่วยทั้ง 2 โรคได้รับการคัดกรองมากกว่าร้อยละ 80 แต่มีเพียงโรคความดันโลหิตสูงที่ดำเนินการตามเป้าหมายการคัดกรองที่ร้อยละ 90 ส่วนการคัดกรองโรคเบาหวานไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ในกลุ่มผู้ป่วยทั้ง 2 โรคได้รับการติดตามประเมินอาการรวมทั้งพัฒนาทักษะทางกายและจิตใจเพื่อป้องกันและควบคุมอาการรุนแรงของโรคดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าผู้ป่วยประมาณร้อยละ 15-19 มีภาวะแทรกซ้อน โดยภาวะแทรกซ้อนผู้ป่วยเบาหวานสำคัญคือโรคเบาหวานขึ้นจอประสาทตา โรคไต มีผลเรื้อรัง สำหรับภาวะแทรกซ้อนผู้ป่วยความดันโลหิตสูงสำคัญคือ โรคไต กล้ามเนื้อขาดเลือดหลอดเลือดสมอง อีกทั้งยังมีผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่ซื้อยาชุดรับประทานเองสำหรับการคัดกรองโรคหรือปัญหาสุขภาพอื่นๆ ได้แก่ โรคซึมเศร้าประเมินความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวัน (ADL) ประเมินความรุนแรงของโรคข้อเข่าเสื่อม จากการสอบถามผู้สูงอายุพบการคัดกรองน้อยมากไม่เป็นไปตามรายงานผลการศึกษาเบื้องต้นโครงการสำรวจสุขภาพผู้สูงอายุไทย ปี 2556 เป้าหมายที่กำหนด นอกจากนั้นยังพบการติดตามอาการหรือการพัฒนาทักษะเพื่อควบคุมและป้องกันความรุนแรงของโรคของผู้ป่วยกลุ่มนี้ค่อนข้างน้อยผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ทั้ง 5 ด้าน คือ เป็นผู้สูงอายุที่ออกกำลังกายรับประทานผัก ผลไม้สด และดื่มน้ำสะอาดวันละ 8 แก้วหรือมากกว่าเป็นประจำต้องไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และไม่สูบบุหรี่เป้าหมายที่กำหนดไว้คือร้อยละ 30 พบผู้สูงอายุมีเพียงร้อยละ 24.5 มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดโดยผู้สูงอายุผู้หญิงมีสัดส่วนพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์สูงกว่าผู้สูงอายุชายระบบจัดบริการสุขภาพที่บ้าน (Home health care) ที่ได้จากการสำรวจคือการประเมินอาการและออกเยี่ยมบ้านโดยบุคลากรทางการแพทย์ซึ่งพิจารณาในกลุ่มผู้ป่วยติดเตียงจะเห็นได้ว่าผู้ป่วยติดเตียงส่วนใหญ่ได้รับการเยี่ยมบ้านแต่มีประมาณร้อยละ 12 ที่ระบุว่าในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมาไม่เคยได้รับการเยี่ยมบ้านจากบุคลากรทางการแพทย์เลย (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, สถานการณ์และแนวโน้มสังคมผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2556-2573: 12-16)

หลักทั่วไปในการดูแลสุขภาพของตนเองของผู้สูงอายุ

หลักทั่วไปในการดูแลสุขภาพของตนเองของผู้สูงอายุ เป็นส่วนที่ผู้สูงอายุมีขั้นตอนในการเพิ่มพลัง และ การดำรงชีพของบุคคลอย่างมีสุขทั้งกาย และจิต กล่าวได้ว่ามิใช่เพียงแต่ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ รวมไปถึง การมีสุขภาพชีวิตที่มีร่างกายแข็งแรงจิตใจแข็งแรง มีความสุขอยู่ในสังคม โลกในปัจจุบัน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วบางอย่างเกิดขึ้นก่อให้เกิดความปัญหาในด้านสุขภาพ การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับอาหาร วิถีชีวิตค่านิยม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปอย่างล้นแล้วมีแต่ปัญหาสุขภาพ ซึ่งต้องการความร่วมมือร่วมใจจากหลายหน่วยงานช่วยในการเสริมสร้างสุขภาพให้กับสังคมต่อไป (บริบูรณ์ พรพิบูลย์, 2528: 112-113) ซึ่งสุขภาพพื้นฐานที่ผู้สูงอายุพึงมี คือ องค์ประกอบ 4 ส่วนดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 สุขภาพกาย สภาพที่ดีของร่างกาย กล่าวคือ อวัยวะต่างๆ อยู่ในสภาพที่ดีมีความแข็งแรงสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ร่างกายสามารถทำงานได้ตามปกติ และมีความสัมพันธ์กับทุกส่วนเป็นอย่างดี และก่อให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีในการทำงาน

องค์ประกอบที่ 2 สุขภาพจิต สภาพจิตใจที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้มีจิตใจ เบิกบานแจ่มใสไม่ให้เกิดความคับข้องใจหรือขัดแย้งในจิตสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข สามารถควบคุมอารมณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งผู้ที่มีสุขภาพจิตดีย่อมมีผลมาจากสุขภาพกายที่ดีด้วย

องค์ประกอบที่ 3 สุขภาพสังคม บุคคลที่มีสภาวะทางกายและจิตใจที่สุขสมบูรณ์มีสภาพของความเป็นอยู่หรือการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สามารถปฏิสัมพันธ์และปรับตัวให้อยู่สังคมได้เป็นอย่างดีและมีความสุข

องค์ประกอบที่ 4 สุขภาพจิตวิญญาณ สภาวะที่ดีของปัญญาที่มีความรู้ทั่วรู้เท่าทัน และความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุแห่งความดีความชั่วความมีประโยชน์ มีจิตใจอันตั้งงามและเอื้อเพื่อแผ้ว (พระอุกฤษ โขติญาโณ, 2561: 12)

การที่จะเพิ่มพลังของผู้สูงอายุอีกทางหนึ่ง คือ การส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) เป็นกระบวนการการเพิ่มความสามารถของพวกเราในการควบคุม ดูแล และพัฒนาสุขภาพของตนเองให้ดีขึ้นและ กฎบัตรออตตาวา (Ottawa) ให้ความหมายว่า การส่งเสริมสุขภาพ คือ กระบวนการเพิ่มความสามารถของพวกเราในการควบคุมดูแลและพัฒนาสุขภาพของตนเองให้ดีขึ้น (พิศมัย จันทวิมล, 2541: 3) ซึ่งกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเป็นกิจกรรมทางสิ่งแวดล้อม สังคมการเมือง การศึกษา เศรษฐกิจ นันทนาการ และอื่นๆ ที่ประกอบกันขึ้น เพื่อยังผลให้มีเงื่อนไขชีวิตที่เอื้อต่อสุขภาพ และการป้องกันการเกิดโรคในบุคคลและกลุ่มบุคคล (ทวิทอง หงสวิวัฒน์, 2534: 3-4) โดยจะเห็นว่า เป็นภาวะสุขภาพที่มีความต่อเนื่องกันตั้งแต่สุขภาพดีใน ระดับสูง (high level wellness หรือ optimal health) จนถึงป่วยหนัก (severe illness) ภาวะสุขภาพของคนจะเปลี่ยนแปลงไปตามแกนสุขภาพนี้ ผู้ที่เสนอแนวคิดของความต่อเนื่อง ระหว่างสุขภาพดี-การเจ็บป่วย (Health-illness continuum) นี้เป็นคนแรก คือ ฮัลเบิร์ต ดูนน์ (Halbert Dunn) โดยมองสุขภาพเป็นความต่อเนื่อง การมีสุขภาพดีเป็นภาวะพลวัต (dynamic state) ของการเปลี่ยนแปลง สุขภาพแบบองค์รวม (holistic health) เป็นแนวคิดที่ได้จากแนวคิดเกี่ยวกับความ

ต่อเนื่องของสุขภาพบนแกนสุขภาพโดยนำมาผสมผสานกับความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ สุขภาพแบบองค์รวมนี้เชื่อว่าคนทั้งคน (whole) เป็นภาพรวมที่ไม่ใช่การนำเอาส่วนต่างๆ มาประกอบกันและพิจารณาว่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อคนนั้นจะกระทบต่อคนโดยส่วนรวมไม่ใช่ส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย การเจ็บป่วยเป็นสิ่งที่ให้ออกาสบุคคลเจริญเติบโต สุขภาพเป็นภาวะพลวัตที่แต่ละคนจะเคลื่อนไปข้างหน้าหรือถอยไปข้างหลังตามระยะทางอันต่อเนื่องของแกนสุขภาพ โดยมีปลายสุดของสุขภาพ คือ ข้างหนึ่งเป็นศักยภาพสุขภาพสูงสุด (highest health potential) และปลายอีกข้างหนึ่งเป็น ความตาย ระหว่างปลายของแต่ละข้างประกอบด้วย สุขภาพดี สุขภาพปกติ ป่วยเล็กน้อย ป่วยหรือสุขภาพไม่ดี และป่วยหนัก เป็นการรับรู้สุขภาพเป็นผลจากการตัดสินใจ ความรับผิดชอบและความสามารถในการควบคุมตนเอง โดยในการส่งเสริมสุขภาพนั้น ต้องทำความเข้าใจในเรื่องความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม การดำเนินชีวิต และพฤติกรรมต่างๆ ของประชาชนหรือผู้มารับบริการ เพราะสิ่งเหล่านี้ เป็นเครื่องบ่งชี้ความเป็นองค์รวมของบุคคล ประกอบกับการศึกษาสิ่งแวดล้อมและภาวะสุขภาพที่เป็นอยู่ตรงตำแหน่งใดในแกนสุขภาพ เพื่อให้คำแนะนำหรือการช่วยเหลือและในการช่วยเหลือนั้นต้องเป็นการช่วยคนซึ่งเป็นองค์รวมของกาย จิต วิญญาณ และสิ่งแวดล้อม โดยพยาบาลจะต้องมีความตระหนักในความเป็นบุคคลของคนอื่น ให้ความสำคัญและรู้จักการเป็นผู้ฟังซึ่งแสดงถึงการเคารพผู้มารับบริการในฐานะบุคคล และในการดูแลนั้นๆ สิ่งที่เป็นเป้าหมายที่สาธารณสุขและประชาชนจะต้องกระทำ คือ การเปลี่ยนแผนการดำเนินชีวิตที่เป็น อันตรายต่อสุขภาพเพื่อให้ชีวิตยืนยาวที่สุด และในชีวิตที่ยืนยาวนั้น จะต้องมีความสุขที่ดี ซึ่งความรับผิดชอบที่จะทำให้เกิดสิ่งขึ้นอยู่กับบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของชีวิตและสุขภาพนั่นเอง โดยมีเจ้าหน้าที่อนามัยเป็นที่ปรึกษาและให้ความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น แนวคิดในการดูแลสุขภาพวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุคือแนวคิดการพยาบาลแบบองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การพยาบาลเมื่อป่วยและการฟื้นฟูสภาพตามภาวะสุขภาพของแต่ละคน โดยให้การดูแลบุคคลทั้งคน ให้อิสระในการตัดสินใจและ รับผิดชอบในการกำหนดภาวะสุขภาพของตนเอง (การดูแลสุขภาพวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ, 2564: ออนไลน์) และนอกจากนี้ การพัฒนาพลังผู้สูงอายุนั้นต้องรู้จักหลักการ กล่าวคือ หลักการที่สำคัญ 4 อย่าง ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

หลักการที่ 1 หลักในการพัฒนาสุขภาวะด้านชีวิต เน้นการพัฒนาเรื่องของความเป็นอยู่ มนุษย์ที่เกิดมาล้วนต้องการความเป็นอยู่ที่ดี มีชีวิตอย่างมีคุณภาพ ซึ่งศาสตร์แห่งการดำรงชีวิตนั้นระบุไว้ว่าชีวิตที่มีคุณภาพคือชีวิตที่มีความสมบูรณ์ มีความอยู่ดีกินดี ไม่เดือดร้อนนอนทุกข์ มีความปลอดภัย มีความเป็นอยู่ที่ดี มีเศรษฐกิจที่ดี มีคุณภาพที่ดี มีอิสรภาพเป็นไทแก่ตัว

หลักการที่ 2 หลักในการพัฒนาสุขภาวะด้านจิตใจ เน้นจิตใจสำนึกหรือ จิตวิญญาณหรือจิตสำนึก ในการพัฒนาตนเองด้านชีวิตในแง่ของความมั่นคงไม่ว่าจะเป็นร่างกาย ความสุขทางภายนอก รวมไปถึงการพัฒนาจิตใจ เน้นให้มีความสุขภายในไว้สำหรับผู้ที่ต้องการจะพัฒนาตนเองให้ถึงระดับสูงสุดนั้น ส่วนทางด้านจิตใจ ด้านจิตวิญญาณ หรือด้านจิตสำนึกนี้มีเป็นอย่างความสำคัญมาก สอดคล้องกับหลักธรรมที่พัฒนาจิตใจ เช่น หิริโอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อผลของความชั่วที่ได้กระทำลงไปหรือ สติสัมปชัญญะ พรหมวิหารธรรม ธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นหลักสำหรับพัฒนาจิตใจจนถึงขั้นเกิดจิตสำนึกที่ดีในการช่วยเหลือผู้อื่น ในการเอื้อเฟื้อคนอื่นในการมีน้ำใจ ในการรู้สึกผิดชอบชั่วดี

หลักการที่ 3 หลักในการพัฒนาสุขภาวะด้านพฤติกรรม การแสดงออกทางกายและวาจา การกระทำที่ผู้คนทั่วไปเห็นหรือได้ยินและกระทำที่เป็นปกติ แต่เราต้องทำความเข้าใจว่าการทำบ่อยจนกลายเป็นนิสัยประจำตัว พฤติกรรมนั้นมีทั้งส่วนดีและส่วนที่ไม่ดี และเรียกว่า พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ความมีระเบียบวินัย ความขยันอดทน ความอ่อนน้อมถ่อมตน เหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่เราอยากเห็นคนอื่นทำต่อเรา จนเรากลัวคนอื่นเขา ก็ต้องการได้รับพฤติกรรมอย่างนั้นจากเราเช่นกัน หรืออย่างพฤติกรรมประเภทก้าวร้าว ความดื้อ ความกระด้าง ความมีทิฐิมานะ ความไม่ซื่อตรง เราเป็นอย่างนั้น ประพฤติอย่างนั้นเป็นปกตินิสัยแต่เราไม่ต้องการให้ใครมาประพฤติเช่นนั้นกับตนอย่างนี้ ซึ่งในส่วนนี้เราต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านพฤติกรรมพอสมควร

หลักการที่ 4 หลักในการพัฒนาสุขภาวะด้านสังคม ซึ่งรวมไปถึงด้านการเมืองด้วย เพราะการเมืองก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมคำสอนของพระพุทธศาสนาจะมุ่งไปที่วิถีแห่งการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ เช่น การมีมนุษย์สัมพันธ์กัน การมีน้ำใจต่อกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน (Orem, D. E, 1985: 47-49)

แนวทางการเพิ่มพลังการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ

แนวทางการรักษาสุขภาวะของผู้สูงอายุ สามารถมีแนวทางได้อีกปัจจัย 10 ประการ ที่ทำให้ชีวิตยืนยาวและมีสมรรถภาพด้านหน้าที่ของระบบร่างกาย จิตใจ ประการที่สอง คือพยายามหลีกเลี่ยงปัจจัยต่างๆ ที่จะทำอันตรายต่อสุขภาพ ซึ่งปัจจัยที่จะช่วยให้ชีวิตของผู้สูงอายุยืนยาว มีดังนี้

ปัจจัยที่ 1 การออกกำลังกาย โดยเฉพาะการออกกำลังกายแบบแอโรบิค เป็นเวลา 30 นาที อย่างน้อย 3 ครั้งต่อสัปดาห์

ปัจจัยที่ 2 อาหาร โดยรับประทานอาหารที่ช่วยบำรุงสุขภาพ รวมทั้งผลไม้และผักสด ข้าวที่อยู่ในสภาพธรรมชาติและเส้นใยต่าง ๆ พร้อมทั้งโปรตีนที่ได้จากปลาและถั่ว

ปัจจัยที่ 3 การนอน ควรมีการนอนอย่างเพียงพอ คือนอน 7 – 8 ชั่วโมง

ปัจจัยที่ 4 มีเจตคติที่ดีต่อชีวิต รื่นเริง สนุกสนาน หัวเราะบ่อย

ปัจจัยที่ 5 ไม่อยู่เฉยๆ ทำงานให้เป็นประโยชน์

ปัจจัยที่ 6 มีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นทั้งในครอบครัว เพื่อน และองค์กรต่างๆ

ปัจจัยที่ 7 มีพฤติกรรมทางเพศที่เป็นไปตามต้องการ

ปัจจัยที่ 8 มีการเรียนรู้และหาประสบการณ์กับสิ่งใหม่ๆ

ปัจจัยที่ 9 ได้รับการดูแลสม่ำเสมอจากแพทย์

ปัจจัยที่ 10 มีความภูมิใจในตนเอง ภูมิใจในความสำเร็จ เอาใจใส่ชีวิต มีอารมณ์ไม่ฉุนเฉียว มีความเชื่อและยึดมั่นในสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น ศาสนา (เพ็ญญา กาญจนภาส, 2528: 23)

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนเรามากขึ้น อีกทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่มีอยู่อย่างมากมาย ทำให้เราใช้พลังงานในการทำกิจกรรมต่างๆ ลดน้อยลง ประกอบกับการทำงานที่ต้องเร่งรีบในแต่ละวัน ทำให้บุคคลมองข้ามการออกกำลังกาย อีกทั้งอากาศที่ไม่บริสุทธิ์ การจราจรที่ติดขัด มลภาวะเป็นพิษ การไม่มีเวลาและสถานที่ในการออกกำลังกาย

หรือพักผ่อน สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา คือ การเสื่อมสภาพของร่างกายความเครียด ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพกายและจิต จากการศึกษาเกี่ยวกับสรีรวิทยาการเปลี่ยนแปลงในผู้สูงอายุ ทั้งที่ปกติและเจ็บป่วย เพื่อหาแนวทางที่จะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวอย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี พบว่า การออกกำลังกายที่เหมาะสมและสม่ำเสมอ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งที่จะช่วยสร้างเสริมให้สุขภาพมีความคงทนกับการใช้ชีวิตประจำวัน มีความต้านทานโรคนอนหลับได้ง่าย ท้องไม่ผูก ไม่อ้วน ลดความเครียด ช่วยพัฒนาสุขภาพจิตให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาสุขภาพผู้สูงอายุ โดยมีขั้นตอนในการออกกำลังกาย ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การอบอุ่นร่างกาย (Warm up) เป็นการเตรียมความพร้อมของร่างกายก่อนการออกกำลังกาย เป็นการเพิ่มอุณหภูมิในกล้ามเนื้อ ทำให้กล้ามเนื้อสามารถหดตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด การอบอุ่นร่างกายใช้เวลาประมาณ 5-10 นาที ได้แก่ การเหยียด การสลับแขนสลับขา แกว่งแขน การวิ่งเหยาะๆ

ขั้นตอนที่ 2 การออกกำลังกายอย่างจริงจัง เป็นการออกกำลังกายเพื่อให้ร่างกายเกิดการเผาไหม้อาหารในร่างกายโดยใช้ออกซิเจนในอากาศด้วยการหายใจเข้าไป เพื่อทำให้เกิดพลังงานระดับหนึ่งในขณะออกกำลังกายการเต้นของหัวใจจะเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเพียงใดจึงจะเกิดประโยชน์แก่ร่างกายขึ้นอยู่กับอายุของบุคคลนั้น คำนวณจากสูตรของ American College of Sport Medicine คือ การใช้ 220 ลบด้วยอายุของบุคคลนั้น อัตราการเต้นของหัวใจที่เหมาะสม คือ ประมาณร้อยละ 65 – 80 ปี ดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้ (กระทรวงสาธารณสุข, 2545: 5)

ตารางที่ 1 ร้อยละของอัตราการเต้นสูงสุดของหัวใจต่อนาทีในแต่ละอายุ (ปี)

อายุ (ปี)	อัตราการเต้นสูงสุดต่อนาที	ร้อยละ 65 ต่อนาที	ร้อยละ 70 ต่อนาที	ร้อยละ 75 ต่อนาที	ร้อยละ 80 ต่อนาที
20	200	130	140	150	160
30	190	123	133	142	152
40	180	117	126	135	144
50	170	110	119	127	136
55	165	107	116	124	132
60	160	104	122	120	128
65	155	101	109	116	124
70	150	98	105	112	120

ที่มา: การออกกำลังกายทั่วไปและเฉพาะโรคผู้สูงอายุ (สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ อ่างใน กระทรวงสาธารณสุข, 2545: 5)

ขั้นตอนที่ 3 การผ่อนให้เย็นลง เมื่อได้ออกกำลังกายที่เหมาะสมตามขั้นตอนที่ 2 แล้วควรจะค่อยๆ ผ่อนการออกกำลังกายทีละน้อย แทนการหยุดออกกำลังกายโดยทันที ทั้งนี้เพื่อให้เลือดที่ค้างอยู่ตามกล้ามเนื้อได้มีโอกาสกลับคืนสู่หัวใจ

โดยในส่วนของการให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพ ถ้ามองในแง่ของปัญหาของโรคต่างๆ นั้น โดยทั่วไปมีสาเหตุดังกล่าว เช่น การที่เราไม่มีความสุขที่ไม่มีดีและค่อยทำลายกระเพาะธรรมชาติของตัวเอง, การหักโหมใช้ร่างกาย และจนเกินไปไม่มีการผ่อนคลาย ส่วนของโรคที่เกิดจากอาหารนั้นมาจากสาเหตุที่บริโภคอาหารไม่ตรงกับหลัก โดยมีดังนี้

ปัญหาที่ 1 เบาหวาน เกิดจากการมีน้ำตาลในเลือดสูง หรือการเผาผลาญคาร์โบไฮเดรต ไขมัน และโปรตีนในร่างกายผิดปกติซึ่งสาเหตุของการเกิดโรคเบาหวาน คือ ตับอ่อนถูกทำลาย การกินน้ำตาล และอาหารที่มีไขมันมากเกินไป กรรมพันธุ์ และวิถีชีวิตที่เคร่งเครียด

ปัญหาที่ 2 ระดับน้ำตาลในเลือดต่ำ เกิดจากการกินน้ำตาลหรือของหวานมากเกินไป หากคนไหนกินน้ำตาลที่ถูกฟอกจนขาว หรืออาหารคาร์โบไฮเดรตที่ถูกดัดแปลงอื่นๆ มากเกินไป จะทำให้ตับอ่อนผลิตอินซูลินออกมามากกว่าปกติ ทำให้ระดับน้ำตาลในเลือดลดลงอย่างรวดเร็ว อาการของน้ำตาลในเลือดต่ำ ได้แก่ กระวนกระวาย อ่อนเพลีย กังวล เมื่อยล้า ซึมเศร้า ง่วงเหงาหาวนอน

ปัญหาที่ 3 ความดันโลหิตสูง เกิดจากการกินเกลือ น้ำตาล ไขมัน และคอเลสเตอรอลมากเกินไป ความดันเลือดจะสูงขึ้นถ้ากินอาหารในปริมาณดังกล่าวไว้สูง

ปัญหาที่ 4 โรคหัวใจ เกิดจากการกินอาหารที่มีไขมัน น้ำตาล เกลือ และคอเลสเตอรอลสูง อาหารดังกล่าวจะทำให้เกิดตะกรัน (plaque) ในหลอดเลือดแดง ตกวันนี้จะร่อนหลุดออกมา แล้วไหลไปกับกระแสเลือด และไปอุดตันหลอดเลือดแดงส่วนปลายที่มีขนาดเล็กลง ทำให้เลือดไม่อาจไปเลี้ยงอวัยวะส่วนนั้นของร่างกายหากหลอดเลือดบริเวณหัวใจอุดตัน จะทำให้หัวใจวายได้

หลักที่ 5 โรคมะเร็ง เกิดขึ้นได้หากมีการขาดสารอาหารบางชนิด เช่น มะเร็งในลำไส้ใหญ่ เกิดจากการขาดอาหารประเภทเส้นใย นอกจากนี้ยังพบว่าคนที่กินอาหารประเภทไขมันสูงมีอัตราเสี่ยงในการเป็นมะเร็งมากกว่าคนทั่วไป โรคอื่นๆ ที่พบที่เกิดจากการขาดอาหาร หรือการกินอาหารที่ไม่ถูกต้อง เช่น โรคหัวใจ โรคหลอดเลือดแดงแข็งตัว โรคของถุงน้ำดี โรคข้อ โรคไต โรคตับ โรคอ้วน โรคแผลในกระเพาะอาหาร มีกรดในกระเพาะมาก และไม่เกรน

ปัญหาที่ 6 โรคอ้วน มาจากอาหารของตะวันตกที่ให้พลังงานสูง ทำให้เกิดโรคอ้วนและโรคต่างๆ ตามมา แต่ในที่นี่จะพูดถึงปริมาณพลังงานที่ร่างกายต้องการ เพื่อทำให้ร่างกายอบอุ่น หากกินอาหารที่ให้พลังงานมากเกินไปจนความจำเป็น พลังงานที่เหลือจะถูกเปลี่ยนเป็นไขมัน ซึ่งร่างกายจะนำไปสะสมพอกพูนไว้ในที่ต่างๆ สำหรับเป็นพลังงานสำรอง (ธรรมปราโมทย์, 2550: 85-87) โดยปัญหาที่ยกมาดังกล่าว นำมาเป็นแนวทางเพื่อพฤติกรรมในการรักษาการของผู้สูงอายุนั้น การคำนึงถึงหลักอาหาร 5 หมู่ นั้นจึงถือเป็นสิ่งที่จำเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวันที่แสดงผลให้เห็นว่าสุขภาพดีหรือไม่ดี การฉ้อฉลอาหารที่ถูกต้องหลักโภชนาการอย่างเหมาะสม การพักผ่อนที่เพียงพอ การมีจิตใจร่าเริงแจ่มใส มีส่วน

ช่วยให้อายุยืนยาวด้วย โดยหลักโภชนาการดังกล่าวที่แนะนำนี้ประกอบด้วยอาหารหลัก 5 หมู่ ประกอบด้วย

หมู่ที่ 1 เนื้อสัตว์ต่างๆ นม ไข่ และถั่ว ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญที่ให้ โปรตีน วิตามิน และเกลือแร่ เนื้อที่มีประโยชน์มากที่สุด คือเนื้อปลา

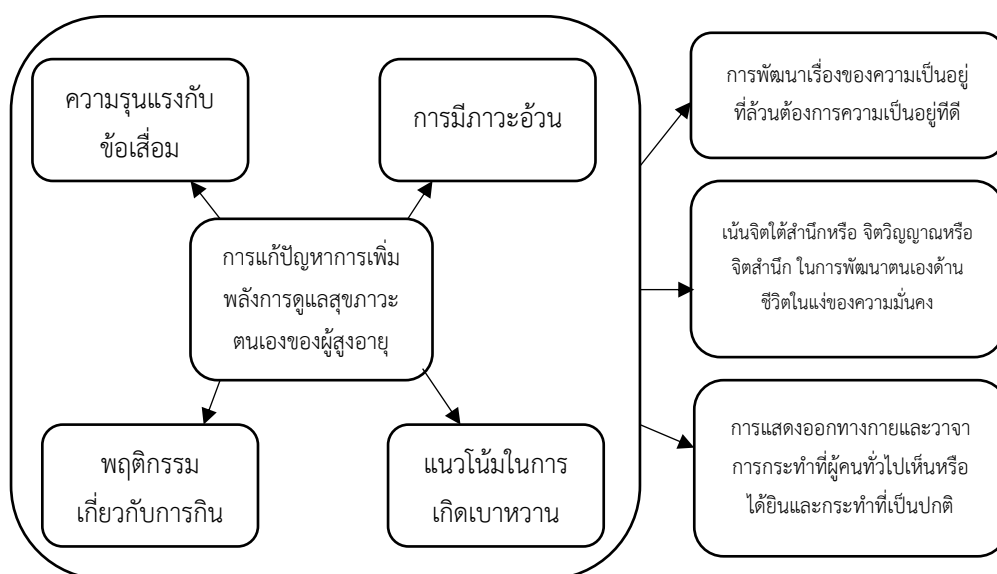
หมู่ที่ 2 ข้าว แป้ง เผือก มัน และน้ำตาล เป็นแหล่งอาหารที่ให้พลังงาน เนื่องจากมีคาร์โบไฮเดรตในปริมาณที่สูง แต่ถ้ากินมากเกินไปจะสะสมในสภาพของไขมันที่จะทำให้อ้วนและน้ำตาลในเลือดสูงด้วย

หมู่ที่ 3 พืชผักต่างๆ เป็นแหล่งของวิตามิน เกลือแร่ และใยอาหาร สามารถเลือกกินได้มากโดยไม่เกิดผลกระทบต่อร่างกาย ช่วยให้ร่างกายแข็งแรง ท้องไม่ผูก และไม่อ้วน

หมู่ที่ 4 ผลไม้ต่างๆ อาหารหมู่นี้สามารถให้พลังงานได้เพราะมีคาร์โบไฮเดรต เป็นแหล่งพลังงานสำคัญที่ให้วิตามิน เกลือแร่ และใยอาหาร โดยผลไม้สุกจะให้พลังงานมากกว่าผลไม้ดิบ แต่ควรระวังเรื่องการฉีกผลไม้ที่มีรสหวานจัด เช่น ทุเรียน ลำไย ขนุน น้อยหน่า เพราะจะทำให้อ้วนและน้ำตาลในเลือดสูง

หมู่ที่ 5) อาหารไขมันเป็นให้พลังงานร่างกาย ช่วยในการดูดซึมวิตามินหลายชนิด อาหารประเภทนี้แบ่งเป็นไขมันอิ่มตัว และไขมันไม่อิ่มตัว เช่นไขมันจากสัตว์ น้ำมันปาล์ม และน้ำมันมะพร้าว ไขมันไม่อิ่มตัวเป็นไขมันที่ดี ซึ่งอยู่ในน้ำมันพืชหลายชนิด เช่น น้ำมันรำข้าว น้ำมันถั่วเหลือง เป็นต้น เพื่อสุขภาพที่ดีควรหลีกเลี่ยงการบริโภคไขมันอิ่มตัว เพราะจะทำให้เป็นโรคไขมันในเลือดสูง (สุจิตรา ผลประไพ, 2552: 12-20) นอกจากนี้การให้ความรู้เกี่ยวกับการพักผ่อนและกิจกรรมนันทนาการ การพักผ่อนที่เหมาะสมกับร่างกาย เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันโรคได้ และเป็นการผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน เป็นการพักการทำงานของกล้ามเนื้อให้ลดการทำงานที่หนักลง เพื่อฟื้นคืนสู่ความเป็นปกติอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มพลังการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ

ภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มพลังการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ

บทสรุป

ผลกระทบส่วนใหญ่ที่ส่งผลต่อผู้สูงอายุนั้น โดยทั่วไปจะพบปัญหา คือ การพิการทางการเคลื่อนไหว มีภาวะอ้วน มีพฤติกรรมเกี่ยวกับการกิน มีแนวโน้มในการเกิดเบาหวาน เกิดความรุนแรงกับข้อเสื่อม จึงต้องมีการดูแลสุขภาพทางกาย รวมไปถึงการมีสุขภาพชีวิตที่มีร่างกายแข็งแรงจิตใจแข็งแรงมีความสุขอยู่ในสังคม โลกในปัจจุบัน และต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ คือ 1) สุขภาพกายที่แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ 2) สุขภาพจิตที่ดีสามารถควบคุมอารมณ์ได้ 3) การมีสังคมที่ดีสามารถเข้ากับคนในสังคมได้ และ 4) การมีปัญญาดีและมีจิตใจที่งดงาม เชื่อมโยงกับ เน้นการพัฒนาเรื่องของความเป็นอยู่ มนุษย์ที่เกิดมาแล้วต้องการความเป็นอยู่ที่ดี เน้นจิตใจสำนึกหรือ จิตวิญญาณหรือจิตสำนึก ในการพัฒนาตนเองด้านชีวิตในแง่ของความมั่นคงไม่ว่าจะเป็นร่างกาย การแสดงออกทางกายและวาจา การกระทำที่ผู้คนทั่วไปเห็นหรือได้ยินและกระทำที่เป็นปกติ ส่วนการเพิ่มพลังในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ จะต้องมีการดังกล่าว เช่น การออกกำลังกายที่ดี ทานอาหารที่มีประโยชน์ การหลับนอนพักผ่อนที่เพียงพอ มีปฏิสัมพันธ์กับคนทั่วไปและครอบครัวที่ดี มีความภาคภูมิใจในตนเอง การดูแลตนเองด้วยการหาหมอสม่ำเสมอ ตลอดจนมีการออกกำลังกาย และทานอาหารที่มีประโยชน์ และการศึกษาเกี่ยวกับ ปัญหาสุขภาพเพื่อแก้ไขปัญหาจากเบาหวาน ความดัน หัวใจ มะเร็ง และโรคอ้วน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข, กรมการแพทย์ สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ (2545). การออกกำลังกายทั่วไปและเฉพาะโรคผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2534). แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพ. จดหมายข่าวข่ายงานวิจัยพฤติกรรมสุขภาพ. ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (ธันวาคม): 3-4.
- ธรรมปราโมทย์ (2550). สุขภาพสำคัญที่สุด: ชีวิตกับสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- บริบูรณ์ พรพิบูลย์ (2528). โลกขจรและการเตรียมตัวเพื่อเป็นสุข. เชียงใหม่: พระสังฆการพิมพ์.
- พระอุกฤษ โขติญาโณ (2561). รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิศมัย จันทวิมล (2541). นิยามศัพท์ส่งเสริมสุขภาพฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2541. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทไชน่า จำกัด.
- เพ็ญภา กาญจน์ภาส (2528). การรักษาสุขภาพในวัยสูงอายุ. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- รศรินทร์ เกรย์ และคณะ (2556). มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ : มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคมและสุขภาพ. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2555). สถานการณ์และแนวโน้มสังคมผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2556-2573. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สุจิตรา ผลประไพ (2552). **อาหารและการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ**. นนทบุรี: กองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.

สุทธิพงศ์ บุญผดุง (2554). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1). รายงานผลการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

Healthcarethai (2564). **การดูแลสุขภาพวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.healthcarethai.com/การดูแลสุขภาพ>.

Orem, D.E. (1985). **Nursing Concept of Practice**. 3th ed. New York: mc Graw-Hill.Orem.

แนวทางพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์เพื่อการสื่อสาร

Guidelines for Improving Communication Skills in English for Monks

พระครูวินัยธรสิงขร ปริยattiเมธี

Phrakhru WinaithonSingkhon Pariyattimete

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima Campus

E-mail: siharach.ccu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของพระสงฆ์ 2) เพื่อส่งเสริมการประยุกต์การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เพื่อใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร 3) เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์ มีความรู้ความเข้าใจในภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในสังคมสากลมากขึ้น

ภาษาอังกฤษนับว่าเป็นภาษาสากลที่มีความสำคัญต่อการสื่อสารในสังคมยุคปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของสังคมในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การเมือง การเศรษฐกิจ หรือแม้แต่การดำเนินชีวิตของทุกๆ คน การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในสังคมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะภาษาอังกฤษนับว่าเป็นภาษาที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารในทุกประเทศ พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมในยุคสมัยปัจจุบันเช่นเดียวกัน

พระสงฆ์ที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือในการสื่อสารได้ จะได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีความเก่งในด้านภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีการใช้ภาษาอังกฤษที่ถ้อยคำยังไม่กว้างขวางมากนัก เพราะสังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่พัฒนามาด้วยระบอบการปกครองที่ไม่บังคับในการที่จะเรียนรู้ภาษาอังกฤษ แต่รัฐบาลต่างสนับสนุนให้ทุกคนมีความรู้ความเข้าใจในภาษาอังกฤษ และให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาบังคับสำหรับการศึกษาในปัจจุบันด้วย

การสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษจะเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาความรู้ความสามารถด้านวิชาการให้แก่พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในฐานะพุทธสาวก ซึ่งปัจจุบันนี้คณะสงฆ์ไทยมีการพัฒนาความรู้ความสามารถในหลายๆ ด้าน ภาษาอังกฤษมีอิทธิพลและมีบทบาทในสังคมปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์ควรที่จะมีความรู้ มีทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษ เพื่อเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร และเป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ชาวต่างชาติผู้สนใจโดยทั่วไป

คำสำคัญ: พระสงฆ์, ภาษาอังกฤษ, การสื่อสาร

Abstract

This academic article, therefore the objectives are 1) to study guidelines for improving skills in using English for communication among monks. 2) to promote the application of listening, speaking, reading and writing to use English in communication. 3) to encourage monks have a better understanding of English for communication in an international society.

English is considered an international language that is important for communication in today's society. The structure of society was changed in many areas, whether it be education, politics, the economy, or even everyone's lifestyle, the use of English for communication in society is inevitable. Because English is considered a language that influences communication in every country. Buddhist monks also need to adapt to society in the present era as well.

Monks who can use English as a communication tool will be praised as someone who is good at English. Especially in Thailand where the use of English is not yet widely spoken. Because Thai society is a society that has developed with a regime that does not force the learning of English. But the government encourages everyone to have a good understanding of English. and that English is a compulsory language for current education as well.

Communicating in English is one way to develop academic knowledge and abilities for monks who are responsible for spreading Buddhism as Buddhist disciples. Currently, the Thai Sangha has developed knowledge and abilities in many areas. The English language has an influence and plays a role in today's society. For this reason, monks should have knowledge. Have skills in using English to be a medium of communication and is a tool to support the work of propagating Buddhism to interested foreigners in general.

Keywords: monks, English language, communication.

บทนำ

ในปัจจุบันภาษาอังกฤษเป็นภาษานานาชาติที่ผู้คนในทุกประเทศเห็นความสำคัญที่ต้องเรียนรู้สำหรับประเทศไทยเรามีภาษาไทยเป็นภาษาแม่ หรือภาษาประจำชาติ และภาษาราชการ รัฐบาลกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่ 1 และกำหนดให้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 (กรมวิชาการ, 2545) (Online) ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าวิทยาการในระดับสูง และการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างประเทศที่ดำเนินธุรกิจและการท่องเที่ยว (อรุณี, 2551: 253) ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่ใช้ในการสื่อสารในหลายด้านและภาษาอังกฤษก็ถือว่าเป็นภาษาที่สองของ

แต่ละประเทศ ที่นิยมใช้เป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนความคิด การสนทนา การเขียนเอกสาร และการสื่อสารในสังคมทั่วไป David Crystal ยังได้กล่าวไว้ว่า ภาษาอังกฤษใช้เป็นภาษาแรกและภาษาราชการ (English used as the first or official language) ในหลายๆ ประเทศทั่วโลก โดยมากพูดกันในสหราชอาณาจักร (United Kingdom) สหรัฐอเมริกา (United States) แคนาดา (Canada) ออสเตรเลีย (Australia) ไอร์แลนด์ (Ireland) นิวซีแลนด์ (New Zealand) และประเทศในแถบแอฟริกา (Africa) แคริบเบียน (Caribbean) ทั้งในเอเชียใต้ (South Asia) เป็นต้นด้วย (พระมหาวรสาละยะ และชนมกร, 2563: 100)

พระสงฆ์ คือ กลุ่มบุคคลที่เป็นศูนย์กลางจิตใจของชุมชน เพราะพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่สำคัญต่อประชาชน เป็นเพื่อนาบุญของโลก เป็นที่พึ่งของชาวบ้านยามทำบุญ หรือเป็นผู้เผยแผ่ธรรมแก่ผู้ที่สนใจในคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วย ปัจจุบันมีชาวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมากในแต่ละปี และวัดในพระพุทธศาสนาเป็นจุดหมายหนึ่งที่ชาวต่างชาติให้ความสนใจในการเข้าชม ในยุคสมัยปัจจุบัน ถ้าพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ภาษาอังกฤษคงจะเป็นอีกภาษาหนึ่งที่พระพุทธองค์จะทรงเลือกใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเช่นกัน (พระมหาวรสาละยะ และชนมกร, 2563: 102) การที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับ จำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ผู้เป็นตัวแทนของพระรัตนตรัย จะได้มีโอกาสในการทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านการแสดงธรรม หรือสนทนาธรรมกับชาวต่างชาติ ซึ่งจะทำให้ผู้สนใจมีโอกาสได้เข้าถึงประวัติพระพุทธศาสนาในแง่มุมต่างๆ ผ่านพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความเข้าใจด้านภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดีนั้น

การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดสารจากบุคคลหนึ่ง (ผู้ส่งสาร) ไปยังบุคคลหนึ่ง (ผู้รับสาร) โดยผ่านสื่อต่างๆ ความหมายของการสื่อสารในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (online) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารว่า “วิธีการนำถ้อยคำ ข้อความ หรือหนังสือ เป็นต้น จากบุคคลหนึ่งหรือสถานที่หนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง หรืออีกสถานที่หนึ่ง และการสื่อสารเป็นศาสตร์ที่มีความหมายและมีความสำคัญกว้างขวางครอบคลุมอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ถือเป็นกิจกรรมสำคัญยิ่งประการหนึ่งสำหรับมนุษย์” (Wood, 2000:19)

ดังนั้น พระสงฆ์จึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในทักษะการใช้ภาษาอังกฤษนี้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร และการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านภาษานานาชาติโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ พระสงฆ์เองจึงจำเป็นที่จะต้องมีความกระตือรือร้นเอง มีแนวทางการใช้ภาษาอังกฤษมาประกอบการสื่อสาร และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์อยู่แล้วที่จะต้องทำความเข้าใจให้กับบุคคลผู้ศรัทธาให้ศรัทธามากยิ่งขึ้น และสร้างความรู้ความศรัทธาให้กับบุคคลที่ยังไม่ศรัทธาให้มีความศรัทธาตาม

บทบาทของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ต่อการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

ช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ประเทศต่างๆ มีการปรับตัว ปรับโครงสร้าง ไม่ว่าจะเป็นการปกครองหรือการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมอารยประเทศต่างๆ ประเทศไทยซึ่งอยู่ในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ได้รับผลกระทบจากภาวะสงคราม ประชาชนต่างมีการปรับตัวเพื่อให้มีจุดเด่น

ทางด้านความรู้ความสามารถและการดำเนินชีวิตที่ทันสมัย แม้แต่พระสงฆ์ก็เช่นเดียวกันการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ที่จะต้องดำรงรักษาไว้ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้าก็จำเป็นต้องมีการปรับตัวเข้ากับยุคสมัยอย่างที่ไม่ปฏิเสธไม่ได้เช่นกัน สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เถียว อุปเสนมหาเถระ) กล่าวว่า “การจะรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้นั้น ในโลกในปัจจุบัน พระเณรจะต้องมีความรู้มีการศึกษาทั้งธรรมะและวิชาการทางโลก” (พระครูบรรณเจติยาภิรักษ์, 2561: 12)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงมองเห็นการภายในเรื่องของการเจริญขึ้นของโลกหากพระภิกษุสงฆ์ยังไม่มีความรู้หรือมีความเข้าใจในภาษาของโลกเพิ่มขึ้น การสอนภาษาอังกฤษมุ่งให้ผู้เรียนสามารถอ่าน เขียน แปล และรู้ไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ เพื่อใช้ประโยชน์ในราชการเวลาติดต่อกับชาวต่างชาติ (อรุณี, 2551: 254) และการพัฒนาประเทศซึ่งในขณะนั้นมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนสำคัญในการอบรมสั่งสอนประชาชนเพราะพระสงฆ์มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกและคำสอนของพระพุทธเจ้าจนสามารถอ่านออกเขียนได้และก็มีกลุ่มประชาชนที่อยู่ในชนชั้นสูงและชนชั้นกลางมีโอกาสได้เดินทางไปศึกษาต่อในต่างประเทศเมื่อกลับมาก็นำเอาวิทยาการสมัยใหม่มาเผยแพร่หรือมาตั้งองค์กรที่เกี่ยวกับการศึกษาภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 5 ได้ทรงสถาปนาสถาบันทางการศึกษาของสงฆ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สรรพวิชานอกจากวิชาทางพระพุทธศาสนาแล้วพระสงฆ์ยังก็มีโอกาสที่จะได้ศึกษาเพิ่มเติมในรายวิชาภาษาอังกฤษเพราะถือว่าเป็นภาษาสากล เป็นภาษาที่สองของโลกก็ว่าได้ พระสงฆ์ในยุคต้นๆ ที่ศึกษาเล่าเรียนในสถาบันมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่ง ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต่างก็มีการเพิ่มเติมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อเป็นหลักวิชาเสริมทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเข้ามาช่วยในการสนทนาสื่อสารด้านพระพุทธศาสนาและเพื่อแสดงให้เห็นศักยภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย เพราะการใช้ภาษาอังกฤษนั้นเป็นบทบาทของการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของพระสงฆ์ ในยุคสมัยที่ผ่านมาถึงถือว่าอยู่ในข้อจำกัด มีจำนวนไม่มากนักในการที่จะทำหน้าที่ในการสื่อสารด้านภาษาอังกฤษโดยตรง แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะไม่มีเลย

แต่ด้วยข้อดีที่ว่าการศึกษาของสงฆ์ทั้งสองแห่ง ได้มีการเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษทำให้พระภิกษุสงฆ์เริ่มมีความสนใจในการที่จะเรียนรู้ภาษาอังกฤษมากขึ้นกว่าเดิมเพราะพระสงฆ์สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้นั้นก็จะมีโอกาสในการที่จะทำหน้าที่ในระดับนานาชาติได้ ซึ่งก็มีพระสงฆ์หลายรูปหลายองค์ที่สามารถทำหน้าที่ตรงนี้ได้เป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เป็นต้น ที่เป็นแบบอย่างในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในเวทีสังคมของโลกได้เป็นอย่างดี

เพราะฉะนั้นแล้วบทบาทของพระสงฆ์ในยุคสมัยปัจจุบันนี้ยังมีความจำเป็นจะต้องเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อเกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำมาสื่อสารได้และที่สำคัญก็คือสามารถที่จะเป็นตัวแทนของศาสนา ชุมชน และประเทศชาติได้ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษ การปรับตัวของพระสงฆ์เอง จึงมีบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เป็นเพียงการศึกษาด้านพุทธศาสนาในภาษาไทย แต่ปัจจุบันนี้มีการศึกษาเป็นภาษาอังกฤษหรือที่เรียกว่าภาษานานาชาติ บทบาทเหล่านี้จึงถือว่าเป็น

บทบาทที่สำคัญที่จะทำให้สังคมไทยมีพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและก็เป็นผลดีในการที่จะส่งเสริมให้กุลบุตรได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนภาษาอังกฤษหากว่ามีการลาลึกซึ้งก็สามารถนำความรู้ไปประกอบสัมมาอาชีพได้ในชีวิตของตนแต่ถ้าหากว่าดำรงสมณเพศอยู่ก็จะเป็นประโยชน์ในเชิงบวกของการทำหน้าที่ศาสนทายาท เพื่อการเผยแผ่ด้านคำสอนของพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างดี

วิธีการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เพื่อการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ

คำถามที่ผู้เขียนได้ยินบ่อยๆ ในสังคมพระสงฆ์เกี่ยวกับภาษาอังกฤษ คือ “ทำอะไรจะฟังและพูดภาษาอังกฤษได้?” ซึ่งคำถามนี้ยังเป็นปัญหาคาใจมาโดยตลอด ได้พยายามที่จะศึกษาหาแนวความคิดจากผู้รู้ หรือนักวิชาการที่หลายท่านมีประสบการณ์เกี่ยวกับภาษาอังกฤษ และพยายามฝึกฝนตนเองที่จะพูดและสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารที่เป็นต้นแบบเจ้าของภาษาด้วย และจากประสบการณ์ที่ได้จากการสังเกตและการร่วมวงสนทนาต่อพระสงฆ์ด้วยกันมา ยังมองไม่เห็นว่าการฟังและการพูดของพระสงฆ์ไทยต่อการใช้ภาษาอังกฤษนั้นยังไม่เป็นผลสำเร็จเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้จึงพยายามมองถึงสาเหตุว่าทำไมพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่จึงยังไม่สามารถฟังและพูดภาษาอังกฤษ เพื่อสื่อสารกับชาวต่างชาติ หรือการพูดเพื่อนำเสนอต่อเวทีประชาคมโลกได้ จึงมีความคิดที่จะนำเสนอแนวคิดในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ที่ควรจะเป็น เพื่อจะได้มีแนวทางในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษให้ได้ผล ดังนี้

1) ต้องมีพื้นฐานที่มั่นคง: การเรียนภาษาอังกฤษนั้นถือว่าเป็นยาขมหม้อใหญ่ของคนไทยรวมแม้แต่พระสงฆ์ด้วย การจะเรียนภาษาอังกฤษให้ได้ผลนั้นถือได้ว่ายาก แต่มุมมองของผู้เขียนกลับมองว่าไม่ได้ยุ่งยากมากนัก เพียงแต่ผู้เรียนจะต้องมีพื้นฐานเบื้องต้น คือ ความสนใจ ความใส่ใจ ความพยายาม ดังนั้นการมีพื้นฐานภาษาอังกฤษ จึงเป็นบันไดก้าวแรกในการมีทักษะเพื่อการใช้ภาษาอังกฤษ อย่างน้อยๆ ก็ทำให้เกิดความมั่นใจ ที่เกิดจากความสนใจเบื้องต้นเป็นพื้นฐานที่มั่นคง

2) ต้องมีความรู้ด้านไวยากรณ์เสริม: เพราะการจะฟัง พูด อ่าน เขียนภาษาอังกฤษให้ได้ผลดีนั้น สิ่งหนึ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือจะต้องมีพื้นฐานด้านไวยากรณ์ แต่คนส่วนใหญ่มองว่าไวยากรณ์นั้นเป็นเรื่องที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายเพราะมีขั้นตอนยุ่งยากซับซ้อนมาก แต่ผู้เขียนมีมุมมองที่เกี่ยวกับการที่จะใช้ภาษาอังกฤษเพื่อที่จะฟังและพูดได้นั้น เพียงแต่รู้เกี่ยวกับไวยากรณ์เบื้องต้น โดยเฉพาะการใช้ประโยคภาษาอังกฤษง่ายๆ เช่น I am a monk. I ordained for twenty-two years. My monastery is beautiful. etc. พูดง่ายๆ ว่าการมีความรู้ด้านไวยากรณ์นั้นก็มีส่วนที่จะทำให้การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสนทนาได้ดีอีกประการหนึ่ง

3) ต้องฝึกการฟัง-พูด จากสภาพแวดล้อมจริง: สิ่งแวดล้อมรอบตัวนั้นมีความสำคัญอย่างมากที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาอังกฤษ เพราะหากพระสงฆ์ไทยไม่ได้มีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมต่างประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษ ก็นับว่ายากอยู่ที่จะฟังและพูดภาษาอังกฤษได้ดี แต่นั่นไม่ใช่อุปสรรคที่กั้นไม่ให้ฟังและพูดภาษาอังกฤษได้เลย วิธีการฝึกที่ได้ผล เหมือนอยู่ในสถานการณ์จริง อาทิเช่น ดูภาพยนตร์ภาคภาษาอังกฤษ ประวัติพระพุทธรูปเจ้าภาคภาษาอังกฤษ หรือละครทางศาสนา รายการทีวี ฟังบทสนทนา

และพอดแคสต์ภาษาอังกฤษ และอ่านหนังสือภาษาอังกฤษ หนังสือพิมพ์ และเว็บไซต์ การคลุกคลี หรือ การค้นคว้าภาษาอยู่เป็นประจำ จะช่วยให้เกิดความคุ้นเคยกับจังหวะการพูดภาษาอังกฤษ และเห็นถึงความแตกต่างของอารมณ์ทางภาษาได้เป็นอย่างดี

4) การค้นคว้าฝึกการฟังและการพูดจากแหล่งข้อมูลออนไลน์: ปัจจุบัน ผู้ที่สนใจด้านการใช้ภาษาอังกฤษนั้น มีช่องทางเข้าศึกษามากมาย โดยใช้เครื่องมือสมัยใหม่ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ผ่านเว็บไซต์ ที่นำเสนอการใช้ภาษาอังกฤษ เช่น ช่อง You Toub, Khan Academy และ BBC Learning English เป็นต้น และยังมีแหล่งข้อมูลอีกมากมายที่เป็นแหล่งข้อมูลที่สะดวกในการค้นคว้าเป็นอย่างมาก

5) ฝึกการแลกเปลี่ยนทางภาษา: ผลดีต่อการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษได้ดีอีกช่องทางหนึ่ง และเป็นช่องทางที่ถือได้ว่าจะมีความลงตัวที่สุด เพราะเป็นการฝึกผ่านเจ้าของภาษา หรือผู้ใช้ภาษาอังกฤษนั้น แนนอนพระสงฆ์นั้นอาจจะไม่สะดวกที่สุดในการสนทนาภาษา กับชาวต่างชาติในสถานที่ต่างๆ ได้สะดวก แต่นั่นก็ไม่ใช่อุปสรรค เพราะปัจจุบันนี้การสื่อสารสามารถสนทนาผ่านช่องทางได้หลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นทาง Facebook, Line เป็นต้น ซึ่งเป็นช่องทางหลักๆ ที่พระสงฆ์ท่านสามารถเข้าไปสนทนาได้อย่างเปิดเผย โดยเฉพาะการสนทนาแลกเปลี่ยนด้านวิชาการศาสนา หรือกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ทางสังคมโลก

6) การจัดกลุ่มเสวนา: การมีกลุ่มสนทนาที่ จะเป็นสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการฝึกพูดและการฟังได้เป็นอย่างดี การฝึกพูดออกเสียง หรืออ่านออกเสียงจากหนังสือ ซึ่งจะช่วยปรับปรุงการออกเสียง และความคล่องแคล่ว การจัดทำบันทึกประจำวัน ฝึกพูดด้วยการบันทึกเสียงในโทรศัพท์ หรือการเขียนเรื่องสั้น หรือแม้แต่เริ่มเขียนข้อความเป็นภาษาอังกฤษผ่านช่องทางออนไลน์ จะช่วยพัฒนาคำศัพท์ ไวยากรณ์ และโครงสร้างประโยคในภาษาอังกฤษ เรียนรู้คำศัพท์ใหม่และนำไปใช้ให้เป็นประโยคทุกวัน การฝึกเสวนาด้วยประโยคพื้นฐาน How are you? Where is your temple? I want to be a good monk. How many Buddhist schools in Thailand? etc. จะสามารถช่วยขยายคำศัพท์ของเราได้เป็นอย่างดี

การเรียนรู้ทักษะทั้ง 4 ในการพัฒนาการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อสนับสนุนต่อการสื่อสาร

ในการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ ในบริบทนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอทฤษฎีที่สำคัญของการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในการฝึกการเรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านทักษะทั้งสี่อย่าง เพื่อพัฒนาระดับแนวความรู้ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ เพื่อเป็นแนวทางของการสื่อสารโดยตรง ดังต่อไปนี้

1) ทักษะการฟัง:

ทักษะการฟังนี้ถือว่ามีประโยชน์เป็นประการแรกเลยทีเดียวสำหรับผู้สนใจที่จะพยายามพูดภาษาอังกฤษให้ได้ เพราะการฟังในยุคสมัยเดิมมาจากการสื่อสารเสียงของผู้พูดโดยตรงและต่อมาก็มีการจัดทำระบบการสื่อสารด้วยระบบเทปคาสเซ็ท ซึ่งสามารถที่จะนำมาฟังการสนทนาภาษาอังกฤษผ่านวิทยุ หรือผ่านวิทยุเทปที่จัดซื้อมา นำมาฟังก็สามารถเป็นแนวทางที่จะเรียนรู้ภาษาอังกฤษได้ง่ายในยุคสมัยนั้น

ต่อมาการศึกษาได้มีการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะยุคสมัยปัจจุบันที่เรียกว่ายุคดิจิทัล เพราะเป็นยุคที่การสื่อสารมีความทันสมัยมากตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้น เพราะการฟังสามารถที่จะเข้าไปฟังได้ในระบบการเรียนการสอนออนไลน์ ไปฟังแนวทางการพูดระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น YouTube, Facebook, Line หรือแม้แต่โปรแกรมการฟังและการพูดภาษาอังกฤษผ่านระบบเว็บไซต์ Google ซึ่งในปัจจุบันนี้เป็นสิ่งที่เข้าถึงสื่อเหล่านี้ได้อย่างง่าย

ดังนั้น การฟังจึงเป็นตัวจุดประกายเริ่มต้นที่จะทำให้พระสงฆ์ที่สนใจจะรู้และเข้าใจภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้จำเป็นจะต้องเข้าไปศึกษาและเข้าไปรับฟังบ่อยๆ โดยยึดหลักของแนวนักภาษาศาสตร์ที่ว่า การฟังถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์เราเพราะมนุษย์เริ่มต้นจากการฟังและการเลียนแบบ จึงทำให้แต่ละสังคมรู้และเข้าใจภาษานั้นได้ ดังนั้นถึงแม้ว่าการเรียนภาษาอังกฤษจะไม่ใช่วิชาไทยซึ่งเป็นภาษาแม่ของเราแต่การฟังภาษาอังกฤษบ่อยๆ ก็จะทำให้เรามีความคุ้นหูเหมือนเรากำลังฟังและเลียนแบบในการที่จะใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารนั้น

2) ทักษะการพูด:

การพูดถือว่าเป็นขั้นตอนที่ 2 ที่สามารถพัฒนาทักษะของพระสงฆ์ที่จะเพิ่มเติมประสบการณ์ในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้เป็นอย่างดี เนื่องจากว่าทันทีที่เราได้ฟังเสียงจากต้นเสียงของภาษาแล้วเรามีความเข้าใจโดยการประมวลตามหลักของ Grammar หรือไวยากรณ์ การสื่อสารภาษาอังกฤษที่ผู้พูดพูดออกมานั้นก็ถือว่าเป็นสารที่เราจะต้องมาทำความเข้าใจให้เกิดองค์ความรู้และความหมายเบื้องต้น ก็คือสิ่งที่พูดได้ตอบสนองสื่อสารกลับไปยังผู้ที่พูดมานั้น การพูดจึงมีความสำคัญ เพราะว่าภาษาทุกภาษานั้นจะเกิดประโยชน์ก็ต่อเมื่อมีการฟังการพูดโต้ตอบซึ่งกันและกัน เมื่อมีการพูดก็จะเกิดความหมาย ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์ที่ได้เรียนภาษาอังกฤษมาแล้วเมื่อฟังบ่อยๆ เกิดทักษะก็จะสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ แต่ที่สำคัญการที่จะพูดได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีความรู้ความเข้าใจทางไวยากรณ์ English Grammar หน่วยคำ Words และความหมาย Meaning แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้เลยก็คือการมีคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษ English vocabulary, ทักษะการพูดนี้ จึงเป็นธรรมชาติของมนุษย์เมื่อได้รับฟังเสียงอะไรแล้วก็จำเป็นที่จะต้องมีการแสดงการตอบโต้ตอบกลับไป และโดยเฉพาะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร แนวทางที่กล่าวแล้วว่า ทำอย่างไรจะสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ ทุกคนจำเป็นที่จะต้องวางระบบ Step ไว้ตามที่ได้อ้างอิงนั้นก็สามารใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้

3) ทักษะการอ่าน:

การอ่านเป็นทักษะปัจจัยสนับสนุนที่ 3 ที่จะทำให้ผู้ที่เรียนภาษาอังกฤษ สามารถสื่อสารได้และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอ่านออก การเทียบเสียง การฝึกพูดออกเสียง การอ่านเอกสารประกอบทางการศึกษา คือ การประมวลองค์ความรู้ที่เรียกว่า Language form การอ่านช่วยให้เสริมทักษะด้านความมั่นใจเมื่อใดก็ได้แต่ที่มีการสื่อสารสิ่งที่ได้อ่านมาจะเพิ่มความมั่นใจต่อการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารนั้น พระสงฆ์ที่ประสงค์จะใช้ภาษาอังกฤษให้ได้ดีจะต้องฝึกการอ่านโดยเลือกอ่านจากเอกสารตำราไม่ว่าจะเป็นพื้นฐานทางภาษาอังกฤษ (Basic English Study) หรืออ่านจากเอกสารทางวิชาการโดยทั่วไป (Academic English Documents) หรือจะอ่านทางหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ (Newspaper) หนังสือ

การ์ตูนภาษาอังกฤษ (Cartoon books) โฆษณา (Advertainments) หรือจะเข้าไปอ่านภาษาอังกฤษที่อยู่ในระบบออนไลน์ ซึ่งปัจจุบันนี้สามารถเข้าได้หลายช่องทางสามารถอ่านจากตัวหนังสือการฟังและเห็นแนวทางการเขียนด้วย ดังนั้นการอ่านจึงถือว่าเป็นเครื่องสนับสนุนสำคัญส่วนหนึ่งที่จะทำให้พระสงฆ์ที่ใฝ่ใจอยากจะพูดภาษาอังกฤษได้เหมือนกับเจ้าของภาษาและสามารถนำมาสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ดีควรที่จะเพิ่มเติมทักษะนี้

4) ทักษะการเขียน:

ทักษะการเขียนเป็นขั้นตอนสนับสนุนแนวทางการใช้ภาษาอังกฤษขั้นที่ 4 เพราะว่าการที่จะเขียนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้นั้นเกิดมาจากผลจากทักษะทั้ง 3 เบื้องต้น ก็คือการฟัง (Listening) การพูด (Speaking) และการอ่าน (Reading) องค์ประกอบทั้ง 3 เบื้องต้นนั้นเป็นจุดสำคัญที่จะทำให้การเขียนภาษาอังกฤษ (Writing) เกิดขึ้นได้ เพราะการฟังทำให้เข้าใจคำและความหมาย การพูดคือการสื่อสารด้วยน้ำเสียงที่เปล่งออกไปแล้วเกิดความหมายทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ การอ่านคือการทำความเข้าใจในระบบขั้นตอนของภาษาให้ชัดเจนขึ้น จนนำมาสู่การเขียนออกมาเป็นตัวหนังสือ เพื่อเป็นแนวทางการสื่อสารอย่างหนึ่งเป็นหลักฐานของการใช้ภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการเขียนรูปประโยค Sentence จุดนี้เองพระสงฆ์ที่จะสามารถเขียนภาษาอังกฤษได้จะต้องทำความเข้าใจและฝึกการเขียนรูปประโยคโดยเริ่มจากรูปประโยคพื้นฐาน เช่น Today is Sunday. My friend. He is a teacher. The Lord buddha said that. I am a monk. etc.

แนวทางการฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษ เพื่อใช้ในการสื่อสาร

แนวทางการฝึกฝนในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเพื่อให้เกิดผลสำเร็จในการใช้ภาษานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ผู้สนใจจะต้องพยายามฝึกฝนด้วยความตั้งใจไม่เกิดความประมาท ไม่เกิดการเขินอาย ไม่เกิดการท้อถอย หากว่าฝึกฝนบ่อยๆ จะเกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้น ทั้งนี้มีแนวทางในการฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษที่จะสามารถทำให้เกิดผลในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี ดังนี้

1. พิจารณาให้เห็นประโยชน์อนาคตของการใช้ภาษาอังกฤษ

ทุกครั้งที่มีการพูดถึงภาษาอังกฤษคนไทยโดยส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกกระตือรือร้นต่อความตื่นตัวได้เป็นอย่างดีเพราะภาษาอังกฤษนั้นเป็นภาษาของกลุ่มชนชั้นสูงในสังคมโลก ถ้าหากว่าเราเป็นคนหนึ่งที่มีความสนใจและมองเห็นอนาคตของภาษาอังกฤษที่จะมีความสำคัญต่อการประกอบเกี่ยวกับงานของตนเองจะเป็นประโยชน์อย่างมากเพราะว่าน้อยคนนักที่จะมองเห็น เมื่อก้าวถึงภาษาอังกฤษแล้วหลายคนจะมีความรู้สึกเหมือนกับถูกบังคับให้กินยาขมหม้อใหญ่และก็ไม่มีความตั้งใจที่จะเรียนรู้ทำให้ภาษาอังกฤษนั้น ไม่ได้รับความนิยมในการใช้ในพื้นฐานของชีวิตทั่วไป ส่วนใหญ่ก็จะอยู่ในกลุ่มราชการ สำนักงาน องค์กรธุรกิจ หรือกลุ่มนักวิชาการ

ฉะนั้นหากมองไปข้างหน้าจะเห็นว่าภาษาอังกฤษนั้นมีความสำคัญ มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เพราะทุกคนจะเห็นข้อความภาษาอังกฤษรอบด้านไม่ว่าจะเป็นการเดินทาง การจับจ่ายซื้อขายสินค้า การทำธุรกิจ การเรียนการศึกษาทั้งหมดล้วนแต่มีภาษาอังกฤษเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งสิ้น

2. มีความกล้า ความตั้งใจที่จะเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

การสื่อสารภาษาอังกฤษที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องมีการฝึกฝน โดยเฉพาะก็คือการแสดงความกล้าที่จะพูดสื่อสารออกไปด้วยภาษาอังกฤษ ส่วนใหญ่แล้วพระสงฆ์ที่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนภาษาอังกฤษ ยังขาดความกล้าและขาดความตั้งใจที่จะเรียนรู้ให้เข้าใจในภาษาอังกฤษ จึงทำให้การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

จากการที่ได้สัมผัสเห็นการใช้ภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ที่ผ่านมาโดยเฉพาะบางกลุ่มบางรูปเท่านั้นที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้ดี ส่วนหนึ่งก็คงจะเป็นปัญหาที่เกิดมาจากการที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารเป็นประจำทุกวัน ต่างกันกับพระสงฆ์บางส่วนที่ไปศึกษาเล่าเรียนในต่างประเทศหรือไม่ก็มีโอกาสได้คลุกคลีอยู่กับแหล่งที่มีชาวต่างชาติเข้ามาเยี่ยมชมนัดหรือไม่ได้พูดคุยกับชาวต่างชาติในฐานะที่เป็นพระธรรมทูตที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศ ตรงนี้ก็ทำให้เกิดความกล้าขึ้นมา แต่โดยส่วนใหญ่แล้วพระสงฆ์ที่ยังขาดประสบการณ์ก็ยังไม่สามารถที่จะใช้ภาษาอังกฤษได้ เพราะขาดความกล้าและขาดความตั้งใจที่จะเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจในภาษาอังกฤษนั้น

จึงจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการฝึกฝนสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความกล้าขึ้นมา การสื่อสารไม่ต้องคำนึงถึงหลักการมากมายนัก แต่ให้นึกถึงการสื่อสารที่จะทำให้ประสบความสำเร็จผลด้วยวิธีการง่ายๆ จากการที่เราต้องการที่จะพูดสื่อสารออกไปก็จะเกิดผลในทางที่ดี ทำให้ผู้ฟังเข้าใจ สิ่งใดที่พูดออกไปแล้วผู้ฟังมีความเข้าใจสิ่งนั้นก็คือความสำเร็จในการสื่อสารของผู้พูด

3. ฝึกสนทนาด้วยภาษาอังกฤษอยู่เป็นประจำ

การฝึกฝนสนทนาการใช้ภาษาอังกฤษที่สามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน วิธีการที่ง่ายที่สุด คือการฝึกเขียนประโยคที่เรามีความสนใจเป็นภาษาไทย จากนั้นเราก็สามารถที่จะใช้ระบบ Google ช่วยแปลประโยคเหล่านั้นออกมาเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ในยุคปัจจุบันสามารถที่จะเข้าถึงระบบการแปลประเภนี้ได้อย่างดี ก็ศึกษาโครงสร้างไวยากรณ์เพิ่มเติม ก่อนที่จะนำประโยคเหล่านั้นมาใช้ในการพูดหรือในการสนทนาสื่อสารโดยทั่วๆ ไป

การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสนทนาในชีวิตประจำวันถึงแม้ว่าเราจะไม่ได้อยู่ในสถานการณ์ที่มีผู้พูดภาษาอังกฤษรอบข้าง แต่เราสามารถฝึกฝนจากการเตรียมความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้น เพื่อที่จะเป็นผู้ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้ดีในอนาคตตามแนวทางที่ผู้เขียนมีประสบการณ์และนำมาถ่ายทอดเพื่อใช้ฝึกฝน เพื่อที่จะมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในสังคมในกรณีใดกรณีหนึ่งเมื่อถึงโอกาสก็จะได้รับการยอมรับจากผู้ที่ต้องการสื่อสารกับเรานั้นได้เป็นอย่างดี

4. ให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษ

เวลาเป็นสิ่งสำคัญกับทุกสิ่งทุกอย่าง การฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาให้กับสิ่งที่อยู่เบื้องหน้าการศึกษา พระสงฆ์ที่พยายามจะเรียนรู้ฝึกฝนการสนทนาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารให้ได้ผลดี สิ่งที่เป็นมาๆ คือ การรู้จักแบ่งเวลาและต้องให้เวลากับการอยู่เรียนรู้ภาษาอังกฤษ บอกได้เลยว่าต้องอยู่กับภาษาอังกฤษนั้นตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นกรณีการเดินทาง ทนที่ที่สายตาเราเหลือบเห็นภาษาอังกฤษไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง จากสิ่งโฆษณาหรือป้ายบอกทาง คำใดที่เราไม่

สามารถจะรู้หรือแปลได้ก็ให้จดไว้จากนั้นนำมาค้นคว้าจากพจนานุกรมภาษาอังกฤษหรือไม่ก็เข้าสู่ระบบการแปลผ่าน Google Translation ในเว็บไซต์ และมีการจดบันทึกอยู่ตลอดเวลา ทันทีที่มองเห็นหรือกำลังอ่านข้อความใดข้อความหนึ่งที่มีประโยชน์ก็สามารถที่จะนำเอาจากตรงนั้นมาเขียนลงในสมุดบันทึกประจำวัน ดังนั้น เวลาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้พระสงฆ์ที่เฝ้าจะเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการสื่อสารสนทนาโดยทั่วไปจำเป็นจะต้องมีแนวทางเช่นนี้อยู่ตลอดเวลา

5. มีความสุขสนุกอยู่กับการใช้ภาษาอังกฤษอยู่ตลอดเวลา

ถ้าหากอยากประสบความสำเร็จในการพูดภาษาอังกฤษ สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือต้องมีใจสนุกอยู่กับการศึกษาภาษาอังกฤษ มีความสนุกที่จะฟังพูดอ่านเขียน คือ ทักษะทั้ง 4 นั้นเอง หากขาดทักษะทั้ง 4 นี้ การฝึกฝนภาษาอังกฤษก็จะเป็นไปได้โดยยาก จุดตรงนี้จะจึงอยากจะเสนอแนวความคิดที่ว่าเมื่อทุกคนประสงค์ที่จะใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารให้ได้ผลดีจำเป็นที่จะต้องมีความสนุกอยู่กับความคิดที่จะใช้ภาษาอังกฤษอย่างไรให้เป็นประโยชน์ ทำอย่างไรจึงจะมีความเข้าใจหลักการของภาษาอังกฤษได้ ทำอย่างไรคำศัพท์ต่างๆ จะอยู่ในหัวอยู่ในความรู้สึกของเราได้ เหมือนกับเราใช้ภาษาไทย ทุกคนมีความสุขอยู่กับการพูดภาษาไทย เราพูดได้ทุกวันเพราะว่าเรามีความสุข แต่ถ้าหากว่าเรามีความสุขในภาษาอังกฤษเราก็จะสามารถดึงเอาประโยชน์จากการใช้ภาษาอังกฤษนี้มาเป็นจุดขายของตัวเองได้ โดยเฉพาะในกลุ่มของนักธุรกิจ นักปกครอง นักเผยแผ่ และนักศึกษา อย่างนี้เป็นต้น

สรุป

การฟังการพูดการอ่านการเขียนเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาเรียนรู้ภาษาอังกฤษ และทุกๆ สาขาในโลกนี้ การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารอันจะเป็นประโยชน์ต่อพระสงฆ์ที่สนใจจะฝึกฝนในการเป็นผู้สื่อสารภาษาอังกฤษให้ได้ในระดับที่ดี จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ ที่ได้เสนอแนะนั้นจากการวางแผนทางเพื่อพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษของพระสงฆ์เพื่อการสื่อสารในครั้งนี้ ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่าหลายปีที่ผ่านมา พระสงฆ์ที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดีนั้นยังมีจำนวนไม่มากพอส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อผ่านการศึกษา เรียนรู้เพื่อการเขียนตำรับตำราทางวิชาการ แต่การที่จะนำภาษาอังกฤษที่ได้จากการเรียน มาใช้ในวงสนทนาเพื่อการสื่อสารโดยทั่วไปนั้นยังเป็นเรื่องที่ต้องหาแนวทางการแก้ไข เพื่อพระสงฆ์จะสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดีในกรณีที่มีการเสวนาสทนาต่อบุคคลหรือต่อกลุ่มบุคคลในสถานการณ์และโอกาสต่างๆ สิ่งที่มีความจำเป็นอย่างมากที่จะเสนอไว้ คือ 1) การมีคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษ 2) การรู้จักการใช้ประโยคภาษาอังกฤษพื้นฐาน 3) การรู้จักใช้ภาษาอังกฤษให้เหมาะสมกับสถานการณ์ 4) การรู้จักการใช้ประโยคภาษาอังกฤษที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีประโยชน์อย่างมากสำหรับพระสงฆ์ที่ศึกษาเรียนรู้ภาษาอังกฤษในยุคปัจจุบัน และการเข้าถึงภาษาอังกฤษในยุคปัจจุบันนี้ไม่ใช่เรื่องไกลตัว ไม่ใช่เรื่องยุ่งยาก เพียงแต่จะต้องมีความสนใจมีความตั้งใจที่จะศึกษาให้ได้ดังวัตถุประสงค์ที่กล่าวนั้น จึงจะทำให้บรรลุความสำเร็จในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในสังคมโลก

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2545). **สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- เกรียงไกร สกฤตประเสริฐศรี และจุฑารัตน์ วิบูลผล. (2559). ผลของการสอนภาษาอังกฤษโดยใช้แนวคิด การเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านที่มีต่อความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษ เพื่อการสื่อสาร และแรงจูงใจในการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. **วารสารครุศาสตร์**. ปีที่ 44 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน). 29-45.
- พระครูบรรณนาถเจติยาภิรักษ์. (2561). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ของพระธรรมทูตสาย อินเดีย-เนปาล ตามหลักพุทธจิตวิทยา. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, สาขาพุทธ จิตวิทยา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์. (2548). **การเผยแผ่เชิงรุก**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: องค์การคำคฤสุภา.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์. (2535). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม 2535.
- พระมหาราชัน จิตตปาโล. (2561) แนวทางการพัฒนาภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทย เพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2561. 111-123.
- พระมหาวราสะยะ วราสยานนท์ และชนมกร ประไกร (2563). ภาษาอังกฤษกับการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21. **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์**. ปีที่ 7 ฉบับที่ 10 เดือน ตุลาคม 2563. 98-112.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- เลิศ เกสรคำ. (2541). **ไวยากรณ์และเทคนิคภาษาอังกฤษ ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น.
- สุจินดา พานิชกุล. (2549). บทบาทของพระสงฆ์ต่อการท่องเที่ยว: กรณีศึกษากิจกรรมการสนทนา ระหว่างพระสงฆ์กับนักท่องเที่ยว. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อรุณี อรุณเรือง. (2551). แนวทางการเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศแบบใช้คำศัพท์เป็นหลัก. **The Lexical-Based EFL Learning Approach. วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กันยายน 2551. 252-260.
- Benjawan Pongmakkawan (2001). Management of activities to develop English speaking skills at prathom suksa 6 level of Wat Jet Yod School. **Master thesis, Curriculum and Instruction, Graduate School, Chiangmai University**.
- Byrne, Donn. (1986). **Teaching oral English**. London: Longman.

- David Crystal. (2003). The **Cambridge Encyclopedia of the English Language**. 2nd ed. London: Cambridge University Press.
- Harmer, Jeremy. (2007). **The practice of English language teaching**. 4th Edition: New York: Person Education Limited
- Jim Sheffield. (2013). **Globalization: Yesterday, Today, and Tomorrow**. New York: Emergent Publications.
- Marshall McLuhan. (1964). **The medium is the message: Understanding Media: The Extensions of Man**. Canada: McGraw-Hill.
- Martin Heidegger. (1977). **The Question Concerning Technology and Other Essays**. New York & London: Garland Publishing, INC.
- Paul Pimsleur. (1970). **Pimsleur Comprehensive German**. (This course is part of the Pimsleur language learning series, which focuses on teaching languages through audio-based lessons). New York, USA: Simon & Schuster.
- Rawinun Thirakhun. (1996). **English Speaking in Different Situations**. Bangkok. J.B publishing.
- Wood. J.T. (2000). **Communication in our lives**. 2nd ed. Belmont, CA: Wadsworth.

การปฏิบัติคารวธรรมในชีวิตประจำวัน

Practicing Reverence in Daily Life

¹พระครูใบฎีกาณัฐกิต มหิสสโร (อนุรักษ์ตระกูล), ²ปาริณันท์ ปางทิพย์อำไพ,
³พระเทพวัชรเมธี

¹Phrakrubaidika Natthakit Mahissaro (Anuruktrakoon), ²Parinun Pangthipampai,
³Phra Thepvajaramethi

^{1,2,3}คณะศาสนาและปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author, e-mail: Natthakit.liang@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้สะท้อนปัญหาการขาดความเคารพเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เป็นไปตามพุทธพยากรณ์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมทำให้เกิดรอยร้าวระหว่างบุคคล เพราะมีพื้นฐานมาจากระดับบุคคล ระดับครอบครัวที่มีแนวคิดผิดไปจากเดิม ไม่เป็นตามจารีตประเพณีที่ดีงาม จึงทำความเข้าใจหลักการธรรมซึ่งเป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นการปฏิบัติตนต่อพระพุทธเจ้า การปฏิบัติตนต่อพระธรรม การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ การปฏิบัติตนต่อการศึกษา การปฏิบัติตนต่อความไม่ประมาท การปฏิบัติตนต่อการต้อนรับ ด้วยทักทาย วาจา ใจ อย่างเหมาะสม เมื่อศึกษาทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ก็นำหลักการธรรมมาปรับประยุกต์ใช้เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของสังคมปัจจุบัน โดยการ (1) เลี่ยงดูปิตามารดา เป็นการตอบแทนบุญคุณ (2) เชื่อฟังวาจาที่สอนสั่ง เป็นการน้อมรับคำสั่งสอนของบิดามารดา (3) รวมนุติมาตรเป็นพลัง เป็นการปฏิบัติดีต่อวงศ์ญาติ (4) จริ่งจังกับกฎกติกา เป็นปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด (5) ตารางเวลาแน่นชัด เป็นการวางแผนชีวิต (6) รู้จักมัดใจคนเป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ การประยุกต์ใช้หลักการธรรม 6 ถือเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมในระดับพื้นฐาน อาจจะต้องใช้เวลาแต่การปลูกฝังค่านิยมที่ดีถือเป็นหน้าที่ของบุคคลในสังคมที่จะต้องเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อเป็นทางเลือกที่จะหาทางออกต่อไป

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้, คารวธรรม, ชีวิตประจำวัน

Abstract

This article reflects on the problem of a lack of respect, a phenomenon that occurs in societies following Buddhist prophecies. This issue impacts the social structure, creating divisions among people. This lack of respect manifests at both the personal and

family levels, rooted in a different concept that doesn't align with good traditions. Therefore, it is essential to grasp the reverence, which are the teachings of Buddhism, in order to cultivate oneself towards Buddha-like behavior, Dharma-like behavior, monk-like behavior, and a commitment to education. Acting with mindfulness and etiquette in body, speech, and mind is crucial. When one thoroughly studies and comprehends the reverence, they can apply them to align with the current social context by: (1) Respecting and supporting one's parents as a gesture of gratitude for their care. (2) Following the guidance and instructions imparted by parents, acknowledging their wisdom. (3) Fostering unity within the family and among friends, recognizing the strength in such bonds. (4) Adhering to rules and laws diligently, displaying a commitment to social order. (5) Implementing a well-defined schedule for life planning. (6) Cultivating the skill of building positive relationships and winning people's hearts. The application of the reverence serves as a guideline for addressing societal issues at their core. While it may take time, instilling these values is an individual's responsibility in society, offering solutions to various problems as an alternative means to finding effective resolutions.

Keywords: Application, Reverence, Daily life.

บทนำ

จากวาทกรรม ไม่ได้ขอมารเกิด อย่าเลี้ยงเพื่อทวงบุญคุณ แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ในสังคมที่เด็กและเยาวชนไทยขาดการเคารพต่อผู้ใหญ่โดยเฉพาะผู้ปกครองหรือบุพการีผู้ให้กำเนิด ประเด็นดังกล่าวสร้างความร้อนแรงให้กับสังคม เมื่อความแตกต่างทางความคิดตลอดจนความสัมพันธ์ของคนต่างวัยมีเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (แมริทวาร์, 2565)

ปัญหาดังกล่าวเกิดจากกระบวนการทางสังคม ที่มีภาวะความเป็นไปเปลี่ยนแปลงมีคุณลักษณะที่สังเกตเห็นได้และปรากฏ กล่าวคือการเลียนแบบ และความขัดแย้งกัน ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์กับสถานการณ์ บรรทัดฐาน ค่านิยม และความรู้สึกที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคล ระหว่างบุคคลกับกลุ่ม และระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2548)

พฤติกรรมที่ไม่เคารพผู้ใหญ่ ที่แสดงออกผ่านความก้าวร้าว ด้วยถ้อยคำดูหมิ่นดูแคลน รวมถึงอารมณ์เชิงลบในด้านอื่นๆ จัดเป็นปัญหาที่พ่อแม่ยุคใหม่ต้องเผชิญ เพราะไม่ได้เกิดขึ้นจากการพัฒนาการตามวัยที่ผลของฮอร์โมนมีส่วนทำให้เกิดขึ้น แต่เป็นผลจากทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงและแตกต่างจากในอดีต บางครั้งมีการตั้งคำถามว่า ลูกที่ดีต้องกตัญญูหรือไม่ (นุชนี อัจฉิน, 2565) สอดคล้องกับเรื่องราวในสมัยพุทธกาล ความว่า พระเจ้าโกศลมหาราชเสด็จเข้าสู่ภัตตาคารในราตรีกาล ในปัจฉิมยามทอดพระเนตรเห็นพระสุบินนิมิตอันใหญ่หลวง 16 ประการ ในสุบินข้อ 3 ได้เห็นแม่โคใหญ่ๆ พากันดื่มนมของฝูงลูกโคที่เพิ่งเกิดในวันนั้น พระศาสดาพยากรณ์ว่า มหาบพิตร แม่ผลของสุบินนี้จักมีในอนาคต

เหมือนกัน จักมีผลในเวลาที่มีมนุษย์ทั้งหลาย พวกกันละทิ้งเชษฐาปจายิกกรรม คือ ความเป็นผู้ประพฤติด่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ เพราะในอนาคต ผุ่สัตว์จักมิได้ตั้งไว้ซึ่งความยำเกรงในบิดามารดา หรือในแม่ยาย พ่อตาต่างแสวงหาทรัพย์สินด้วยตนเองทั้งนั้น เมื่อปรารถนาจะให้ของกินของใช้แก่คนแก่ๆ ก็ให้ ไม่ปรารถนาจะให้ก็ไม่ให้ คนแก่ๆ พวกกันหมดที่พึ่ง หาเลี้ยงตนเองก็ไม่ได้ ต้องจ้อพวกเด็กๆ เลี้ยงชีพ เป็นเหมือนแม่โคใหญ่ๆ พวกกันดื่มมมลูกโคที่เกิดในวันนั้น แม้ภยมีสุบินนี้เป็นเหตุ ก็ไม่มีแก้มหาบพิตร (84000 พระธรรมชั้นธ, 2546) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 27 ข้อที่ 77 หน้าที่ 32 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แสดงให้เห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เป็นไปตามพุทธพยากรณ์ที่บุคคลขาดความเคารพ ความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ไม่มีความยำเกรงต่อบิดามารดา แม้บุคคลระดับครอบครัวยังมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติแบบนี้ บุคคลอื่น สิ่งอื่น ย่อมมีผลกระทบเช่นกัน

บทความนี้จะมุ่งเน้นไปที่สถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาที่มีผลกระทบต่อบุคคลส่วนใหญ่ในสังคม จำเป็นต้องหาทางแก้ไขให้หมดสิ้นไป เป็นสภาพปัญหาในระดับบุคคล ระดับครอบครัวหรือกลุ่มเล็ก โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม คือ หลักการวธธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 33 หน้าที่ 480 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การวธ หรือ การวธา 6 คือ ความเคารพ การถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อหรือด้วยความหนักแน่นจริงจัง การมองเห็นคุณค่าและความสำคัญแล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นโดยถูกต้องด้วยความจริงใจ ประกอบด้วย ความเคารพในพระพุทเจ้า ความเคารพในธรรม ความเคารพในสงฆ์ ความเคารพในการศึกษา ความเคารพในความไม่ประมาท ความเคารพในปฏิสันถาร ธรรม 6 อย่างนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแห่งภิกษุ (ปัญญา ใช้บาง และคณะ, 2561) หลักธรรมดังกล่าวจะนำไปสู่การเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ด้วยการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ความสำคัญในเรื่องของความเคารพกันและกัน เพราะผลจากการนำหลักการวธธรรมไปใช้จะมีส่วนช่วยในการช่วยเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข และยังเป็นหลักธรรมที่สามารถป้องกันกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในครอบครัว หรือปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว สามารถนำมาเป็นตัวเชื่อมสมานให้ครอบครัวมีความรักและเคารพกันมากขึ้น โดยหลักการวธธรรมยังเป็นส่วนสำคัญในครอบครัวทำให้คนในครอบครัวหันมาทบทวนสิ่งดีๆ ที่เคยร่วมกันทำมาในอดีต เพื่อลดปัญหาต่างๆ ในครอบครัวได้เป็นอย่างดี (พระอภิชัย อภิวิฑฒโน, 2559) ดังนั้น การปฏิบัติวธธรรมในชีวิตประจำวัน จึงต้องเริ่มต้นจากระดับครอบครัวเป็นพื้นฐานก่อน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ความหมายของการวธธรรม

การวธ แปลว่า ภาวะแห่งบุคคลผู้หนัก ความเป็นผู้มีมีความเคารพ ได้แก่ การทำให้หนักในบุคคลและคุณธรรมที่ควรเคารพเหล่านั้น (พระสิริมังคลาจารย์, 2529) หรือหมายถึง ความเคารพ คือ ความวางใจ ความตั้งใจมั่น เป็นหลักสำคัญของบุคคลทุกถ้วนหน้า ถ้าบุคคลไม่มีความวางใจในที่ดีที่หนึ่งแล้ว ก็ย่อมมีความว้าเหวใจ พึงพิจารณาได้ด้วยตนเอง (สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์, 2515) หรือหมายถึง กิริยาอาการที่ยกย่องเชิดชูซึ่งบุคคลหรือสิ่งที่ควรยกย่องเชิดชู อันเป็นอาการตรงกัน

ข้ามกับความดูหมิ่นเหยียดหยาม ได้แก่ การไหว้ การกราบ การนบถบ่อน้อมการต้อนรับ การสำรวม กิริยาให้สงบ และความเอื้อเฟื้อเอาใจใส่ ซึ่งเป็นอาการที่แสดงให้เห็นน้ำใจว่าตั้งใจยกย่องเชิดชูให้สมแก่ฐานะ (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (จวน อุฏฐายี), 2542) หรือหมายถึง การนับถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อ หรือโดยความแน่นหนักจริงจัง, การมองเห็นคุณค่าและความสำคัญแล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นโดยถูกต้องด้วยความจริงใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) หรือหมายถึง การแสดงอาการนับถือ เช่น เคารพผู้ใหญ่ เคารพงูชาติ, ไม่ล่วงเกิน, ไม่ละเมิด, เช่น เคารพสิทธิของผู้อื่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2531) หรือหมายถึง ตระหนักในความดีอันมีอยู่ในตัวคนอื่นและในสิ่งอื่น คุณความดีมีอยู่ในคนใด หรือในสิ่งใดก็ตาม ถ้าเราไปใส่ใจปลงใจในคนนั้นสิ่งนั้น เรียกว่า ตระหนักในความดีความตระหนักในความดีนี้แหละที่เป็นเนื้อแท้ของคารวธรรมหรือความเคารพ (พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์, 2535) หรือหมายถึง การแสดงความเคารพทางกายและวาจา ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติโดยความหนักแน่นจริงจัง, การมองเห็นคุณค่าและความสำคัญแล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นด้วยความจริงใจโดยการคำนับ การกราบ การไหว้ การลุกขึ้นต้อนรับ การพูดจาสุภาพ เป็นต้น (दनัย ไชโยธธา, 2543)

จากความหมายของคารวธรรมข้างต้น สามารถประมวลความหมายโดยรวมได้ว่า เป็นความเคารพ ความวางใจ ความตั้งใจมั่น ความแน่นหนักจริงจัง มองเห็นคุณค่า ตระหนักในความดีและความสำคัญแล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นอย่างความถูกต้องจริงใจ แสดงให้เห็นน้ำใจว่าตั้งใจยกย่องเชิดชูให้สมแก่ฐานะ ด้วยการคำนับ การกราบ การไหว้ การลุกขึ้นต้อนรับ การพูดจาสุภาพ เป็นต้น

ความสำคัญของคารวธรรม

คารวธรรมหรือความเคารพนี้ นับเป็นสมบัติของอารยชน ด้วยอารยชนคือคนที่มีอารยธรรมย่อมมีความเคารพกันเป็นระเบียบ (บุญมา จิตจรัส, 2533) ในสัทกัจจสูตร ว่าด้วยความเคารพ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ท่านพระสารีบุตรมีความคิดดังนี้ว่า ภิกษุสักการะ เคารพ อาศัยอะไรหนอแลอยู่ จึงละอกุศล เจริญกุศลได้” ลำดับนั้นแล คิดได้ว่าจึงนำความกราบทูลพระพุทธเจ้า ภิกษุสักการะ เคารพ อาศัยพระศาสดาอยู่ อาศัยพระธรรม อาศัยพระสงฆ์ อาศัยสิกขา อาศัยสมาธิ อาศัยความไม่ประมาท อาศัยปฏิสันถารอยู่ จึงละอกุศล เจริญกุศลได้ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า ดีละ ดีละ สารีบุตร ภิกษุสักการะ เคารพ อาศัยพระศาสดาอยู่ จึงละอกุศล เจริญกุศลได้ อาศัยธรรม อาศัยสงฆ์ อาศัยสิกขา อาศัยสมาธิ อาศัยความไม่ประมาท สารีบุตร ภิกษุสักการะ เคารพ อาศัยปฏิสันถารอยู่ จึงละอกุศล เจริญกุศลได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 70 หน้าที่ 150-156 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แสดงให้เห็นว่าความเคารพย่อมละจากอกุศล ความชั่ว เจริญกุศล ก่อให้เกิดความดี ความเจริญรุ่งเรืองแก่ชีวิต ความคิดของพระสารีบุตรผู้เป็นอรหันตสาวกได้รับการสรรเสริญจากพระพุทธเจ้า หรือต่อนก่อนที่พระสารีบุตรจะเข้าสู่ศาสนา อดีตของท่านได้ฟังธรรมเทศนาจากพระอัสสชิเป็นบุคคลแรก ทำให้ท่านได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วมาขออุปสมบทในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมาท่านได้ให้ความเคารพนับถือต่อพระอัสสชิมีการเคารพกราบไหว้ แม้กระทั่งทราบว่าพระอัสสชิจะไปในทิศทางใดก็ตามท่านจะยกมือไหว้และนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น (สมพร เทพสิทธา, 2544) ซึ่งพระอัสสชิได้กล่าวเพียงแค่ประโยคเดียวว่า “ธรรมเหล่าใด

เกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 60 หน้าที่ 73 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แต่ทำให้พระสารีบุตรเกิดความเคารพนับถืออย่างมาก และแสดงออกซึ่งความกตัญญูทักท้วงที่ให้ได้เห็น เปรียบพระอัสสชิเป็นครูผู้นำทางแห่งแสงสว่าง นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าได้แสดงเรื่องสาเหตุที่ภิกษุขาดความเคารพ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า ภิกษุเป็นผู้มักโกรธ เป็นผู้ถือโกรธ เป็นผู้ลบหลู่ตีเสมอ ท่านเป็นผู้มีปกติอัสสา ตระหนี่ เป็นผู้อวดดี เจ้ามาया เป็นผู้มีความปรารถนาลามก มีความเห็นผิด เป็นผู้ถือแต่ความเห็นของตน ถืออย่างแน่นแฟ้น ปลดได้ยาก ย่อมไม่มีความเคารพ ยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 6 ข้อที่ 637 หน้าที่ 310 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ย่อมนำไปสู่การก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ในหมู่คณะ

สรุปการวธธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมโดยรวม ถือเป็นคุณสมบัติของบุคคลที่ได้รับการฝึกฝน อบรม พัฒนาร่างกายและจิตใจไปสู่ความเป็นอารยชน เพราะการวธธรรมเป็นสิ่งป้องกันความชั่ว มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น ที่จะมาครอบงำจิตใจ และสิ่งสนับสนุนความดี มีความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง เป็นต้น ที่จะยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น

การวธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก

คัมภีร์พระไตรปิฎก คือ ตำราหรือคัมภีร์ทั้งสาม คัมภีร์ที่รวบรวมพุทธพจน์บรรจุพระธรรมวินัย หรือคัมภีร์ที่เป็นเหมือนกระຈาดรวมคำสอนไว้เป็นพวกๆ 3 คัมภีร์ ดังนี้ (1) พระวินัยปิฎก ประมวลพุทธพจน์หมวดพระวินัย คือพุทธบัญญัติเกี่ยวกับ ความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมและการดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ (2) พระสุตตันตปิฎก ประมวลพุทธพจน์หมวดพระสูตร คือพระธรรมเทศนา คำบรรยายหรืออธิบายธรรมต่างๆ ที่ตรัสยกย่องให้เหมาะกับบุคคลและโอกาส ตลอดจนบทประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวทั้งหลายที่เป็นชั้นเดิมในพระพุทธศาสนา (3) พระอภิธรรมปิฎก ประมวลพุทธพจน์หมวดพระอภิธรรม คือหลักธรรมและคำอธิบายที่เป็นเนื้อหาวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545) จากการศึกษาการวธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกพบว่า

1. เรื่อง อคารวะ 6 และคารวะ 6 ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “อคารวะ 6 อย่าง ได้แก่ (1) เป็นผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรง ในพระศาสดาอยู่ (2) เป็นผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรงในพระธรรมอยู่ (3) เป็นผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรงในพระสงฆ์อยู่ (4) เป็นผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรงในการศึกษาอยู่ (5) เป็นผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรงในความไม่ประมาทอยู่ (6) เป็นผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรงในการปฏิสันถารอยู่ คารวะ 6 อย่าง ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ (1) เป็นผู้เคารพยำเกรงในพระศาสดาอยู่ (2) เป็นผู้เคารพยำเกรงในพระธรรมอยู่ (3) เป็นผู้เคารพยำเกรงในพระสงฆ์อยู่ (4) เป็นผู้เคารพยำเกรงในการศึกษาอยู่ (5) เป็นผู้เคารพยำเกรงในความไม่ประมาทอยู่ (6) เป็นผู้เคารพยำเกรงในการปฏิสันถารอยู่” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 324 หน้าที่ 319, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. เรื่อง ธรรมที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อมและฝ่ายคุณวิเศษ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ธรรม 6 ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม คือ อคารวะ และธรรม 6 ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ คือ คารวะ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 356 หน้าที่ 390, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3. เรื่อง ปฐมอปริหานสูตร ว่าด้วยอปริหานิยธรรม สูตรที่ 1 ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ภิกษุมีความเคารพในศาสดา มีความเคารพในธรรม มีความเคารพอย่างแรงกล้าในสงฆ์ มีความเคารพในความไม่ประมาท มีความเคารพในปฏิสันถาร เป็นผู้ไม่ควรเสื่อม ดำรงอยู่ใกล้นิพพานทีเดียว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 32 หน้าที่ 479, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4. เรื่อง ทุติยอปริหานสูตร ว่าด้วยอปริหานิยธรรม สูตรที่ 2 ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ภิกษุมีความเคารพในศาสดา มีความเคารพในธรรม มีความเคารพอย่างแรงกล้าในสงฆ์ ถึงพร้อมด้วยหิริ และโอตตปปะ มีความยำเกรง มีความเคารพ เป็นผู้ไม่ควรเสื่อม ดำรงอยู่ใกล้นิพพานทีเดียว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 33 หน้าที่ 480, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุปการธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้า ได้แสดงถึง อคารวะ 6 และคารวะ 6 ธรรมที่เป็นไปในทางเสื่อม และธรรมที่เป็นไปในทางเจริญ หากหวังในความเจริญ จะต้องเป็นผู้เคารพยำเกรงในพระศาสดา พระธรรม พระสงฆ์ การศึกษา ความไม่ประมาท การปฏิสันถาร เมื่อปฏิบัติตามย่อมสามารถทำให้บุคคลได้เข้าใกล้พระนิพพาน

วิธีการปฏิบัติคารวะธรรม

คารวะ หรือ คารวตา 6 หรือ ธรรม 6 ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 32 หน้าที่ 479 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่แสดงถึงความเคารพ ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะพึงใส่ใจ และปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อ หรือด้วยความหนักแน่นจริงจัง, การมองเห็นคุณค่าและความสำคัญแล้ว ปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นโดยถูกต้อง ด้วยความจริงใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) มีวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

1. สัตถุคารวตา ความเคารพในพระศาสดา การปฏิบัติตนต่อพระพุทธเจ้า โดยการแสดงความเคารพในพระพุทธเจ้า แบ่งออกเป็น 2 สมัย คือ สมัยที่พระพุทธองค์ทรงพระชนม์อยู่ ปฏิบัติ ดังนี้ คือ (1) ไปสู่ที่บำรุง 3 กาล คือ เช้า เพล เย็น (2) เมื่อพระพุทธองค์ไม่สวมรองเท้าจึงกรม เราก็ไม่สวมรองเท้าจึงกรม (3) เมื่อพระพุทธองค์ทรงกรมอยู่ในที่จึงกรมต่ำ เราก็ไม่ทรงกรมอยู่ในที่สูง (4) เมื่อพระพุทธองค์ประทับอยู่เบื้องต่ำ เราไม่ไปอยู่ในที่สูง (5) ไม่ห่มคลุมบ่าทั้ง 2 ในที่ทอดพระเนตรเห็น (6) ไม่สวมรองเท้าในที่ทอดพระเนตรเห็น (7) ไม่กั้นร่มในที่ทอดพระเนตรเห็น (8) ไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ในที่ทอดพระเนตรเห็น สมัยเมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว ปฏิบัติ ดังนี้ คือ (1) ไปไหว้พระเจดีย์ตามโอกาสอันสมควร (2) ไปไหว้สังเวชนียสถาน 4 แห่ง คือ ที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรมและปรินิพพาน (3) เคารพต่อพระพุทธรูป (4) เคารพต่อพุทธานุภาพ (5) ไม่สวมรองเท้าในลานพระเจดีย์ (6) ไม่กั้นร่มในลานพระเจดีย์ (7) เวลาใกล้พระเจดีย์ไม่เดินพลางเจรจาพลาง (8) เข้าในเขตวัดต้องห่มผ้าลาดไหล่ หุบร่ม ถอดรองเท้า (9) ไม่ทำอคารวะทุก ๆ อย่างเท่าที่ตนเห็นว่าไม่สมควร (10) กราบไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ (11) เปล่ง

วาทะคำระลึกถึงพระพุทธคุณ (12) ตามระลึกถึงพระพุทธคุณด้วยใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่อง (13) ปฏิบัติตามพระโอวาทเป็นนิตยด้วยจิตเคารพจริง ๆ (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), 2542)

2. อัมมการวตา ความเคารพในธรรม การปฏิบัติตนต่อพระธรรม ปฏิบัติ ดังนี้ (1) เมื่อมีการประกาศฟังธรรมก็ไปฟังธรรม (2) นั่งฟังธรรมในโรงธรรมโดยเคารพ (3) ไม่นั่งหลับ (4) ไม่ฟังซ่าน (5) ไม่สนทนากันถึงเรื่องอื่นๆ ตั้งใจฟังจริงๆ (6) ไม่วางหนังสือบรรจุพระธรรมไว้ในที่ต่ำ ไม่เหยียบย่ำคัมภีร์ (7) ไม่พูดคุหมิ่นพระธรรม (8) ตั้งใจปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), 2542)

3. สังฆการวตา ความเคารพในสงฆ์ การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ ปฏิบัติ ดังนี้ (1) เวลาไปสู่ที่บำรุงของพระสงฆ์ ต้องไหว้หรือกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์โดยกิริยาอาการเรียบร้อยก่อนแล้วจึงนั่ง (2) นั่งเรียบร้อย ไม่นั่งเอามือรัดเข้า (3) ไม่นั่งเอาผ้ารัดเข้า (4) ไม่สวมรองเท้าในท่ามกลางพระสงฆ์ (5) ไม่กั้นร่มในท่ามกลางพระสงฆ์ (6) ไม่คะนองมือ ไม่คะนองเท้าต่อหน้าพระสงฆ์ (7) เมื่อพระสงฆ์ไม่เชิญ ไม่แสดงธรรม (8) เมื่อพระสงฆ์ไม่เชิญ ไม่อวดรู้แก้ปัญหารธรรม (9) ไม่เดิน ยืน นั่ง เบียดพระสงฆ์ (10) ต้อนรับด้วยไทยธรรมตามมีตามเกิด หรือตามศรัทธา (11) แลดูพระสงฆ์ด้วยจิตเลื่อมใส ด้วยนัยน์ตาน่ารัก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540)

4. ลิกขการวตา ความเคารพในการศึกษา การปฏิบัติตนต่อการศึกษา ปฏิบัติ ดังนี้ (1) อธิสัสสิกขา หมายถึง การศึกษาเรื่องศีล เพื่อปรับปรุงพฤติกรรมให้มีกายและวาจาดีงาม รักษากายและวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ (2) อธิจิตตสิกขา หมายถึง การศึกษาอบรมพัฒนาจิตให้มีความสงบ จิตตั้งมั่นจิตแน่วแน่ สามารถข่มและบังคับจิตไม่ให้ฟุ้งซ่านได้ (3) อธิปัญญาสิกขา หมายถึง การพัฒนาสติปัญญาให้เจริญสามารถเห็นสภาวะธรรมตามความเป็นจริงได้อย่างถูกต้อง (พระพุทธโฆสาจารย์, 2553)

5. อัปปมาทการวตา ความเคารพในความไม่ประมาท การปฏิบัติตนต่อความไม่ประมาท ปฏิบัติ ดังนี้ (1) รู้จักคุณค่าของเวลา ไม่ผัดผ่อนปล่อยวันคืนให้ล่วงไปเปล่า (2) มองเห็นโทษของทุจริต และคุณค่าของสุจริต เลิกละเลิกเว้นทุจริต เร่งชวนชวายุประพฤติสุจริต ประกอบแต่สิ่งที่ดีงาม (3) ไม่ปล่อยใจให้ลุ่มหลงมัวเมาในสิ่งเฝ้ายวน และความสนุกสนานเพลิดเพลินต่างๆ เร่งปฏิบัติหน้าที่การงานให้สำเร็จผลด้วยดี (4) ทำสิ่งใดก็ทำจริงจัง ไม่หละหละโลเล (5) มีสติสัมปชัญญะ รู้จักยับยั้งชั่งใจ บังคับควบคุมตนเองได้ และหัดเป็นคนรอบคอบ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540)

6. ปฏิสันถารการวตา ความเคารพในปฏิสันถาร การปฏิบัติตนต่อการต้อนรับ ปฏิบัติ ดังนี้ (1) ศึกษาให้เข้าใจระเบียบและวิธีการปฏิสันถาร (2) รู้จักรับแขกให้เหมาะสมแก่ฐานะและกาลเทศะ (3) ระมัดระวังมิให้แขกต้องรอนานหรือเกิดความรู้สึกเก้อเขิน (4) แสดงความเอาใจใส่และต้อนรับแขกด้วยอัธยาศัยไมตรี (5) เมื่อไปเป็นแขกของผู้อื่น ต้องรู้จักเวลา แสดงความยินดีในการต้อนรับของเขาและทำตนไม่ให้เจ้าของบ้านหนักใจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540)

สรุปวิธีการปฏิบัติคารวธรรม เป็นการปฏิบัติตนต่อพระพุทธเจ้า การปฏิบัติตนต่อพระธรรม การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ การปฏิบัติตนต่อการศึกษา การปฏิบัติตนต่อความไม่ประมาท การปฏิบัติตนต่อการต้อนรับ ด้วยทางกาย วาจา ใจอย่างเหมาะสม

การวรรณที่มีอิทธิพลในสังคมไทยในอดีต

พระพุทธศาสนานั้น เราถือกันว่าเป็นศาสนาประจำชาติการถืออย่างนี้เป็นประเพณีที่สืบต่อมา โดยถูกต้องตามสมควรแก่เหตุคือ การที่พระพุทธศาสนากับชนชาติไทยได้มีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติไทยเนื่องมาด้วยกันกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจน ชาวไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมา วัฒนธรรมไทยทุกด้านมีรากฐานสำคัญอยู่ในพระพุทธศาสนา ถ้อยคำมากมายในภาษาไทยมีต้นกำเนิดมาจากภาษาบาลีและมีความหมายที่สืบเนื่องปรับ แปร หรือเพี้ยนมาจากคติในพระพุทธศาสนา แบบแผน และครรลองตามหลักการของพระพุทธศาสนา ได้รับการยึดถือเป็นแนวทางและเป็นมาตรฐานสำหรับความประพฤติการบำเพ็ญกิจหน้าที่ และการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย (พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), 2538) สามารถยกตัวอย่าง การแสดงความเคารพที่สำคัญ 2 ประการ (แคล้ว เจริญวงศ์, 2533) ที่มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ดังนี้

1. กราบ คือ การหมอบลงพร้อมกับกระพุ่มมือ แขนทั้งสองลงกับพื้น ก้มศีรษะลงให้หน้าผากจรดมือหรือจรดพื้น แบ่งออกเป็น 3 แบบ ตามประเภทที่เราเคารพ คือ (1) การกราบพระรัตนตรัยให้ กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ คือ กราบโดยให้อวัยวะ 5 ส่วนจรดพื้น ได้แก่ มือทั้ง 2 เข่าทั้ง 2 และหน้าผาก 1 กราบ 3 ครั้ง แบ่งออกเป็น 3 จังหวะ ผู้ชายนั่งท่าเทพบุตร ผู้หญิงท่าเทพธิดา ให้ปฏิบัติดังนี้ อัญชลี (ยกมือทั้งสองขึ้นประนมระหว่างอก) วันทา (ไหว้โดยให้หัวแม่มืออยู่ระหว่างคิ้วและปลายนิ้วจรดดินผผ) อภิวัต (กราบ โดยการก้มศีรษะลงให้หน้าผากจรดพื้นระหว่างฝ่ามือทั้งสอง) (2) กราบบุคคล ได้แก่ การกราบบุคคลผู้อาวุโส บิดามารดา ครูอาจารย์กราบบุคคลผู้อาวุโสให้ยกมือประนมขึ้น โดยให้นิ้วหัวแม่มือจรดปลายคาง ปลายนิ้วจรดงอกกราบบิดามารดา ครูอาจารย์ ให้ยกมือประนมขึ้นโดยให้นิ้วหัวแม่มือจรดงอก ปลายนิ้วจรดระหว่างคิ้วแล้วกราบลงกับพื้น ไม่แบมือ ให้กราบเพียงครั้งเดียว (3) กราบศพ ให้ปฏิบัติตามสภาพของบุคคล เช่น กราบศพพระภิกษุให้กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ กราบศพบิดามารดา ครูอาจารย์ และบุคคลผู้อาวุโสให้ยกมือประนมขึ้นโดยให้นิ้วหัวแม่มือจรดงอก ปลายนิ้วจรดระหว่างคิ้วแล้วกราบลงกับพื้นไม่แบมือ ให้กราบเพียงครั้งเดียว ส่วนศพผู้มีฐานะเสมอกัน (เพื่อน) ไม่ต้องกราบ ให้ไหว้แทนโดยยกมือประนมขึ้นตรงอก ให้ปลายนิ้วจรดปลายคาง ไม่ต้องน้อมศีรษะ หากเป็นศพผู้มีอายุน้อยกว่า ไม่ต้องกราบ ไม่ต้องไหว้ จตุรปูชา แล้วนั่งสงบจิตไว้อาลัย

2. การไหว้ คือ การยกมือทั้งสองข้างขึ้นประนมตรงระหว่างทรวงอก นิ้วชิดกันปลายนิ้วจรดกัน ไม่แยกปลายนิ้วออกจากกัน แบ่งออกเป็น 4 อย่าง ตามประเภทของบุคคลที่เราเคารพ คือ (1) ไหว้ผู้มีฐานะเสมอกัน ยกมือประนมขึ้นตรงอก ให้ปลายนิ้วจรดปลายคาง ไม่ต้องน้อมศีรษะ (2) ไหว้ผู้มีอาวุโสกว่า ยกมือที่ประนมขึ้นให้ปลายนิ้วหัวแม่มือจรดปลายคาง ให้ปลายนิ้วชี้จรดปลายงอก น้อมตัว ก้มศีรษะ ถ้าเป็นผู้หญิงให้ย่อตัวเล็กน้อย (3) ไหว้บิดามารดา ครู อาจารย์ ยกมือที่ประนมขึ้นให้ปลายนิ้วหัวแม่มือจรดปลายงอก ให้ปลายนิ้วชี้จรดระหว่างคิ้ว น้อมตัว ก้มศีรษะ ถ้าเป็นผู้หญิงให้ย่อตัวเล็กน้อย (4) ไหว้พระภิกษุ ยกมือประนมขึ้นให้ปลายนิ้วหัวแม่มือจรดระหว่างคิ้วให้ปลายนิ้วจรดดินผผหรือหน้าผาก น้อมตัว ก้มศีรษะ

ถ้าเป็นผู้หญิงให้ย่อตัวลงเล็กน้อยในกรณีที่ผู้ใหญ่รับไหวผู้น้อยนั้น ได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์หรือผู้อาวุโส ให้ประนมมือระดับอก ปลายนิ้วมือชี้ออก

สรุปการวชิรธรรมที่มีอิทธิพลในสังคมไทยในอดีต เป็นสิ่งที่สืบทอดแพร่หลายในคำสอนทางศาสนา ทำให้วัฒนธรรมไทยทุกด้านมีรากฐานสำคัญอยู่ในพระพุทธศาสนา จึงมีการแสดงออกมาด้วยวิถีปฏิบัติ การกราบเป็นการหมอบลงพร้อมกับกระพุ่มมือ แขนงทั้งสองลงกับพื้น ก้มศีรษะลงให้หน้าผากจรดมือหรือจรดพื้น การไหว้เป็นการยกมือทั้งสองข้างขึ้นประนมตรงระหว่างทรวงอก นิ้วชิดกันปลายนิ้วจรดกัน ไม่แยกปลายนิ้วออกจากกัน ทำให้เห็นถึงสิ่งที่แสดงออกทางกาย ความนอบน้อม

การปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน

หลักธรรม 6 เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องนำมาประพฤติปฏิบัติในฐานะพุทธศาสนิกชนผู้ที่ประกาศตนยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา แต่เมื่อมีปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหาทางสังคมสามารถนำหลักธรรมมาปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการประยุกต์ใช้ธรรม

การธรรม	เปรียบเทียบ	การประยุกต์ใช้
เคารพพระศาสดา	บิดามารดา	พระศาสดาถือเป็นผู้นำสูงสุดในศาสนา นำไปเทียบกับบิดามารดา เพราะสถาบันครอบครัวถือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการทำให้บุคคลมีวิถีคิด วิถีปฏิบัติออกมาต่างกัน เราจึงต้องมีความเคารพในบิดามารดาด้วยการปฏิบัติต่อท่านด้วยการเลื่อมใสดูแลช่วยการงาน ประพฤติตนเป็นทายาทที่เหมาะสมเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ การที่เราได้ถือกำเนิดเกิดมาได้รับการทะนุถนอมบำรุงมาโดยตลอดจึงต้องแสดงความกตัญญูต่อท่าน
เคารพพระธรรม	คำสั่งสอน	พระธรรมถือเป็นคำสั่งสอนสูงสุดในศาสนา นำไปเทียบกับคำสอนของบิดามารดา เพราะท่านทั้ง 2 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ คำสอน คำบอกกล่าว คำตักเตือนของท่านจึงเต็มไปด้วยความหวังดี เราจึงควรน้อมนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
เคารพพระสงฆ์	หมู่ญาติ	พระสงฆ์ถือเป็นกลุ่มสมาชิกในองค์กรศาสนา นำไปเทียบกับหมู่วงศ์ญาติเป็นกลุ่มสมาชิกในครอบครัว เพราะในหมู่บรรดาญาติพี่น้องถือเป็นผู้

คารวธรรม	เปรียบเทียบ	การประยุกต์ใช้
		ร่วมสายเลือดเดียวกันย่อมนำพาวงศ์ตระกูลไปในทางที่ดี จึงต้องมีความรักสมัครสมานสามัคคีกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อรักษาและสร้างชื่อเสียง
เคารพการศึกษา	กฎหมาย	การศึกษาในเรื่องศีล เป็นการศึกษาทางศาสนาที่ถือว่าเป็นข้อวัตรปฏิบัติ นำไปเทียบเคียงกับกฎหมายที่เป็นระเบียบข้อบังคับ กติกาทางสังคม เพราะการปฏิบัติตามกฎหมายย่อมไม่นำความเดือดร้อนมาให้ ไม่มีโทษเกิดขึ้นในภายหลัง เสมือนเป็นความสุขภายนอกที่ได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัย
เคารพความไม่ประมาท	การวางแผน	ความไม่ประมาทเป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าเน้นย้ำก่อนจะปรินิพพานแสดงว่าเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมาก นำไปเทียบเคียงกับการวางแผนชีวิต เพราะบุคคลจะประสบความสำเร็จได้ก็ด้วยการรู้จักการวางแผน มีหลักการในการปฏิบัติตนว่าควรทำสิ่งใดก่อน ควรทำสิ่งใดหลัง ช่วงวัยนี้ควรดำเนินการอย่างไร เช่นวัยของการศึกษาการวางแผนที่จะศึกษาแสวงหาความรู้อย่างเต็มกำลังความสามารถ
เคารพการปฏิสังขาร	มนุษย์สัมพันธ์	ปฏิสังขารถือเป็นการต้อนรับที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญด้วยการให้สิ่งของหรือธรรม นำไปเทียบเคียงกับหลักมนุษย์สัมพันธ์ที่บุคคลพึงต้องมี เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จะต้องดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม จึงจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงาม รู้จักการให้อภัยซึ่งกันและกัน

จาก ตารางที่ 1 แสดงการประยุกต์ใช้คารวธรรมแสดงให้เห็นว่า การเคารพพระศาสดา ประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติที่ดีต่อบิดามารดา การเคารพพระธรรมประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตามคำสอนของ บิดามารดา การเคารพพระสงฆ์ประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติที่ดีต่อวงศาคณาญาติ การเคารพการศึกษา ประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด การเคารพความไม่ประมาทประยุกต์ใช้กับการวางแผนชีวิต การเคารพการปฏิสังขารประยุกต์ใช้กับการสร้างมนุษย์สัมพันธ์

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาทำให้ค้นพบองค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันสามารถนำมาเริ่มที่ระดับครอบครัวโดยการ (1) เลี้ยงดูบิดามารดา เป็นการตอบแทนบุญคุณของท่าน (2) เชื่อฟังวาจาที่สอนสั่ง เป็นการน้อมรับคำสั่งสอนของบิดามารดา (3) รวมญาติมิตรเป็นพลัง เป็นการปฏิบัติดีต่อวงศ์วานญาติ (4) จริ่งจ้งกับภักทีกา เป็นปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด (5) ตารางเวลาแน่นชัด เป็นการวางแผนชีวิต (6) รู้จักมัดใจคน เป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ การประยุกต์ใช้หลักธรรม 6 เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมในระดับพื้นฐาน เนื่องจากสภาพบริบททางสังคมมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น การเสนอแนวทางด้วยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้จึงเป็นการสร้างพื้นฐานใหม่ให้กับสังคม เพราะคนเมื่อมีความเคารพ แสดงออกซึ่งความกตัญญู สิ่งดีงามอื่นๆ ย่อมตามมาอย่างแน่นนอน อาจจะต้องใช้เวลาแต่การปลูกฝังค่านิยมที่ดีถือเป็นหน้าที่ของบุคคลในสังคมที่จะต้องเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อเป็นทางเลือกที่จะหาทางออกต่อไป ผู้เขียนขอสรุปองค์ความรู้ใหม่ตามภาพดังนี้

ภาพที่ 1 การปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน

(<https://www.canva.com/>)

บทสรุป

ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เคารพผู้ใหญ่เป็นสถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาที่มีผลกระทบต่อบุคคลส่วนใหญ่ในสังคม จำเป็นต้องหาทางแก้ไขให้หมดสิ้นไป เป็นสภาพปัญหาระดับบุคคล ระดับครอบครัว หรือกลุ่มเล็ก โดยนำหลักธรรมมาปรับใช้ในระดับครอบครัวเป็นพื้นฐานก่อน และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เป็นไปตามพุทธพยากรณ์ที่บุคคลขาดความเคารพ ความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ไม่มีความยำเกรงต่อบิดามารดา แม้บุคคลระดับครอบครัวยังมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติแบบนี้ บุคคลอื่น สิ่งอื่น ย่อมมีผลกระทบ

เช่นกัน จึงควรทำความเข้าใจและปรับประยุกต์ใช้หลักการธรรมให้เป็นระดับพื้นฐาน การธรรมเป็นความเคารพ ความวางใจ ความตั้งใจมั่น ความแน่วหนักจริงจัง มองเห็นคุณค่า ตระหนักในความดีและความสำคัญแล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นอย่างความถูกต้องจริงใจ แสดงให้เห็นน้ำใจว่าตั้งใจยกย่องเชิดชูให้สมแก่ฐานะ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมโดยรวม ถือเป็นคุณสมบัติของบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนอบรม พัฒนาร่างกายและจิตใจไปสู่ความเป็นอารยชน เพราะการธรรมเป็นสิ่งป้องกันความชั่ว มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น ที่จะมาครอบงำจิตใจ และสิ่งสนับสนุนความดี มีความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง เป็นต้น ที่จะยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ในคัมภีร์พระไตรปิฎก แสดงถึง อคารวะ 6 และคารวะ 6 ธรรมที่เป็นไปในทางเสื่อม และธรรมที่เป็นไปในทางเจริญ หากหวังในความเจริญจะต้องเป็นผู้เคารพยำเกรงในพระศาสนา พระธรรม พระสงฆ์ การศึกษา ความไม่ประมาท การปฏิสังขาร สำหรับวิธีการปฏิบัติธรรม เป็นการปฏิบัติตนต่อพระพุทธเจ้า การปฏิบัติตนต่อพระธรรม การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ การปฏิบัติตนต่อการศึกษา การปฏิบัติตนต่อความไม่ประมาท การปฏิบัติตนต่อการต้อนรับด้วยทักทาย วาจาใจ อย่างเหมาะสม สังคมไทยในอดีต การดำเนินชีวิตจะมีสิ่งที่สอดแทรกอยู่ในคำสอนทางศาสนา ทำให้วัฒนธรรมไทยทุกด้านมีรากฐานสำคัญอยู่ในพระพุทธศาสนา แต่ปัจจุบันอาจจะต้องมีการปรับประยุกต์ใช้คำสอนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของสังคมปัจจุบัน การเคารพพระศาสนา ประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติที่ดีต่อบิดามารดา การเคารพพระธรรมประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตามคำสอนของบิดามารดา การเคารพพระสงฆ์ประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติที่ดีต่อวงศาคณาญาติ การเคารพการศึกษาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด การเคารพความไม่ประมาทประยุกต์ใช้กับการวางแผนชีวิต การเคารพการปฏิสังขารประยุกต์ใช้กับการสร้างมนุษยสัมพันธ์

เอกสารอ้างอิง

- แคล้ว เจริญวงศ์. (2533). **มารยาทและการสมาคม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แมริวทาโร่. (2565). AMARIN Baby & kids. เมื่อ กตัญญูหมายถึง สิ่งกตัญญู ไม่ได้ขอมาเกิด จึงอุบัติขึ้น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.amarinbabyandkids.com/parenting/parenting-tips/gratitude-thankfulness/> [7 กันยายน 2566].
- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. (2548). **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดนัย ไชยโยธา. (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- นุญนี่ อีจัน. (2565). **ถกไม่ยัง สรุปลูกที่ดีต้องกตัญญูไหม เพราะลูกไม่ได้ขอมาเกิด**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.ejan.co/ejanjaxlax/9e66kw411v> [7 กันยายน 2566].
- บุญมา จิตจรัส. (2533). **มงคล 38 ประการ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ปัญญา ใช้อย่างบาง และคณะ. (2561). **ธรรมอธิบาย : หลักธรรมในพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

- พ.อ. ปิ่น มุกกันต์. (2535). **มงคลชีวิต ภาค 3**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2538). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสีหิ). (2542). **มงคล 38 ประการ**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2545). **รู้จักพระไตรปิฎก เพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพุทธโฆสจารย์. (2553). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ)**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: บริษัทนาเพรส จำกัด.
- พระสิริมงคลจารย์. (2529). **มงคลดิลกปิณี ทูตโย ภาโค**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอภิชาต อภิชาตมุนี. (2559). การประยุกต์ใช้หลักกรรมธรรม เพื่อการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. 4(1), 174-187.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2540). **หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2531). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์. (2515). **ธรรมานุกรม**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (จวน อุฏฐายี). (2542). **มงคลในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน.
- สมพร เทพสิทธา. (2544). กระพุทธธรรม อภิธรรมมูลนิธิ. **ประวัติพระสารีบุตร**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.dharma-gateway.com/monk/great_monk/pra-sareebutr.htm [7 กันยายน 2566].
- 84000 พระธรรมชั้นดี . (2546). พระไตรปิฎกฉบับธรรมทาน. **อรรถกถา มหาสุบินชาดก**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://84000.org/tipitaka/atita100/jataka.php?i=270077> [7 กันยายน 2566].

องค์กรและนโยบายยุค New normal

Organizations and Policies in the New Normal Era

มะลิ ทิพย์ประจง

Mali Thipprajong

วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phetchaburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: thipprajongmali@gmail.com

บทคัดย่อ

องค์กร หรือ องค์กร (organization) หมายถึง บุคคลกลุ่มหนึ่งที่มารวมนตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน และดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันอย่างมีขั้นตอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายนั้น โดยมีทั้งองค์กรที่แสวงหาผลกำไร คือ องค์กรที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อการแข่งขันทางการเมืองเศรษฐกิจ สังคมที่ต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงของยุคใหม่

คำสำคัญ: องค์กร,นโยบาย, ยุค New normal

Abstract

Organization or organization (organization) refers to a group of people who come together. With one or more objectives or goals together and carry out certain activities together step by step to achieve the objectives of that policy, with both for-profit organizations is an organization that carries out activities for political and economic competition a society that must accept the changes of the new era.

Keyword: Organizations, Policies, New Normal Era.

บทนำ

องค์กร หรือ องค์กร (organization) หมายถึง บุคคลกลุ่มหนึ่งที่มารวมนตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน และดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันอย่างมีขั้นตอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น โดยมีทั้ง องค์กรที่แสวงหาผลกำไร คือองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อการแข่งขันทางเศรษฐกิจ เช่น บริษัท ห้างหุ้นส่วน ห้างสรรพสินค้า ร้านค้าต่างๆ และองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร คือ องค์กรที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์เป็นหลัก เช่น สมาคม สถาบัน

มูลนิธิ นโยบาย องค์การประกอบด้วยข้อเสนอแนะอย่างกว้างขวางที่กำหนดขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้บริหารการพิจารณาเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ เป็นต้น

1. องค์การทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน มหาวิทยาลัย ศาสนา (วัด) สมาคม สโมสร ชมรมและกลุ่มกิจกรรมต่างๆ

2. องค์การทางราชการได้แก่หน่วยงานราชการต่างๆ ซึ่งครอบคลุมถึงกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ที่เรียกกันว่า ระบบราชการ (Bureaucracy) ซึ่งเป็นองค์การที่มีขนาดใหญ่โตมีโครงสร้างที่ซับซ้อนมาก

3. องค์การเอกชน ได้แก่ บริษัท ร้านค้าต่างๆ ที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ทางการค้ากลุ่มคนที่ร่วมมือกันทำให้บรรลุเป้าหมายเดียวกันด้วยวิธีการที่มีระบบที่ช่วยประสานงาน มีระบบในการจัดระเบียบ กิจกรรม โครงสร้างและภาระหน้าที่ รวมทั้งบุคลากรที่ประกอบด้วยคนสองคนขึ้นไป เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและเป็นเอกภาพในการทำงาน

ชนิดขององค์กร องค์การที่มุ่งแสวงหาผลกำไร (Profit Organization) องค์การที่ไม่มุ่งแสวงหาผลกำไร (Not-for-Profit Organization)

ทรัพยากรพื้นฐานขององค์กร ทรัพยากรพื้นฐานขององค์กร 4 อย่าง ได้แก่

1. ทรัพยากรการเงิน
2. สินทรัพย์ถาวร
3. ทรัพยากรข้อมูล
4. ทรัพยากรมนุษย์

ลักษณะสำคัญขององค์กร ประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายที่เด่นชัด
2. บุคคลหรือสมาชิกในองค์กร
3. โครงสร้างที่เหมาะสม
4. มีความชัดเจน รัดกุม ยึดหยุ่นได้

โครงสร้างองค์การอาจประกอบด้วย องค์การแบบดั้งเดิมมุ่งที่กฎเกณฑ์ ข้อกำหนดและตำแหน่งงาน ซึ่งอำนาจตัดสินใจอยู่ที่ผู้บังคับบัญชา ในส่วนของโครงสร้างองค์การแบบใหม่ พัฒนามาจากแบบดั้งเดิมโดยมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ มุ่งความสำคัญที่ทีมงาน ข้อกำหนด รายละเอียดของงาน และทักษะ อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ทีมงาน ซึ่งมีความสัมพันธ์แบบแนวนอนและแบบเครือข่าย องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญขององค์การประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป บุคคลเหล่านั้นต้องปฏิสัมพันธ์หรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวข้องกันและกันลักษณะการปฏิสัมพันธ์เป็นการทำงานร่วมกันของคนในองค์การตามที่เราจะพบในโครงสร้างทุกคนมีวัตถุประสงค์ส่วนตัวอันเป็นเหตุจูงใจในการทำงาน และคาดหวังว่าความร่วมมือกันจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ส่วนตัวได้การปฏิสัมพันธ์กันในส่วนต่างๆ จะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายใน การก่อตั้งองค์การนำไปสู่ผลผลิตขององค์การในที่สุด

Herbert G. Hicks (1972) อธิบาย องค์การ คือ กระบวนการจัดโครงสร้างให้บุคคลเกิดปฏิสัมพันธ์ในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายขององค์การที่ Joseph L. Massie กล่าวว่า องค์การคือโครงสร้างหรือกระบวนการที่กลุ่มจัดตั้งขึ้น มีการทำกิจกรรมหรืองานออกเป็นประเภทต่างๆ และมอบหมายความรับผิดชอบในกิจกรรมนั้นๆ ให้แก่สมาชิกได้ดำเนินการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ขณะเดียวกัน Lyndall Urwick ได้ให้ความหมายขององค์การในลักษณะที่ใกล้เคียงกันโดยกล่าวว่าองค์การ คือ การกำหนดกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับเป้าหมาย แล้วจำแนกแบ่งกิจกรรมหรืองานนั้นๆ ให้บุคคลในกลุ่มดำเนินการ

Chester I Barnard (1970) กล่าวว่า องค์การ คือ ระบบที่บุคคลสองคนหรือมากกว่านั้นร่วมแรงร่วมใจกันทำงานอย่างมีจิตสำนึก จากความหมายขององค์การที่บาร์นาร์ด กล่าวไว้ ยังพบว่ามีบุคคลอื่นๆ อีกที่ให้ความหมายขององค์การในลักษณะคล้ายคลึงกันอาทิเช่น James D. Mooney ได้แสดงทัศนะว่าองค์การ คือ วิธีการหนึ่งที่บุคคลรวมตัวกัน เพื่อทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน สำหรับ Frank Sherwood อธิบายความหมายขององค์การว่าเป็นวิธีการที่บุคคลจำนวนมากร่วมแรงร่วมใจกันทำงานที่มีความซับซ้อนอย่างมีระบบเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน

ระดับการบริหารงานขององค์กร

องค์กร คือ กลุ่มของบุคคลหลายๆ คน มาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ประกอบด้วยผู้บริหาร และ พนักงาน โดยทั่วไปองค์กรจะแบ่งฝ่ายบริหารออกเป็น 3 ระดับด้วยกัน คือ

ผู้บริหารระดับสูง (Top Management Level) เช่น ประธานกรรมการ กรรมการผู้จัดการ ท่านประธาน ผู้อำนวยการ เป็นต้น ผู้บริหารระดับสูงจะเป็นผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อองค์กรโดยรวม การตัดสินใจในแผนการระยะยาวที่เกี่ยวกับทิศทางโดยรวมขององค์กร กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบายและกลยุทธ์ รวมทั้งการแก้ไขปัญหา และการให้คำแนะนำในการจัดการกับสิ่งต่างๆ ทั้งหมด ซึ่งผู้บริหารต้องใส่ใจกับสภาพแวดล้อมภายนอกขององค์กร เพื่อรับมือกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ผู้บริหารในระดับนี้จะต้องสามารถคาดการณ์อนาคต เพื่อเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นหรือสามารถจัดการกับสภาพการแข่งขันที่สูง

ผู้บริหารระดับกลาง (Middle Management Level) มีหน้าที่รับนโยบายจากผู้บริหารระดับสูงไปปฏิบัติรับผิดชอบงานเฉพาะในฝ่ายของตน ในองค์กรที่ไม่หวังผลกำไร ซึ่งผู้บริหารมักจะถูกเรียกเป็นผู้อำนวยการหรือหัวหน้าศูนย์ ส่วน องค์กรที่ตั้งขึ้นเพื่อหวังผลกำไรนั้น ผู้บริหารระดับนี้มักจะถูกเรียกว่า ผู้จัดการแผนก ผู้จัดการโครงการ หรือหัวหน้าสายงาน เป็นผู้ประสานงานระหว่างผู้บริหารระดับสูงเพื่อร่วมกันกำหนดนโยบายต่างๆ กัน

ผู้จัดการระดับต้น เพื่อพัฒนาและนำแผนไปปฏิบัติ ดังนั้น ผู้บริหารระดับกลางจึงต้องสามารถแปลแนวคิดของผู้บริหารระดับสูงอย่างชัดเจนเพื่อสื่อสารลงไประดับล่าง สามารถร่วมงานกับทุกส่วนในองค์กรได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ตำแหน่งนี้ในปัจจุบันได้กลายมาเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์ความคิดใหม่ๆ หากสูญเสีย พนักงานที่ดีเหล่านี้ไป องค์กรก็อาจจะไม่ประสบความสำเร็จ

ผู้บริหารระดับต้นหรือระดับปฏิบัติงาน (Low Management Level) มีหน้าที่ควบคุมดูแลรับผิดชอบการปฏิบัติงานของคนงาน ซึ่งจะต้องติดต่อกับคนงานสม่ำเสมอเพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นลุล่วงไปด้วยดีการทำงานส่วนนี้เป็นส่วนล่างสุดในพีระมิดการจัดการที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งตามแผนผู้บริหารระดับสูงและผู้บริหารระดับกลางได้กำหนดไว้ มักจะมีคำแนะนำของตำแหน่งในระดับนี้ คือ หัวหน้าแผนก หัวหน้าคนงาน หัวหน้าทีม หรือผู้ควบคุม เช่น ผู้ควบคุมพนักงาน ผู้ควบคุมผลิตภัณฑ์ ผู้ควบคุมการวิจัย ผู้ดูแลควบคุม เป็นต้น ผู้บริหารระดับต้นทำการตัดสินใจในระยะสั้นที่ครอบคลุมการดำเนินงานประจำวัน เพื่อให้การช่วยเหลือพนักงานในการแก้ไขปัญหา กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจ และรับผิดชอบโดยตรงกับผู้ที่ทำการปฏิบัติงานในแผนกตนเองเท่านั้น ดังนั้นงานระดับนี้เป็นการเริ่มต้นของการจัดการซึ่งถือว่าเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่ามากเพราะเสมือนเป็นการอบรมและการทดสอบแนวคิดการจัดการเบื้องต้นหน้าที่ของผู้บริหาร มีหน้าที่หลักๆ ในการบริหารองค์การ คือ

1. การวางแผน (Planning: P)
2. การจัดองค์กร (Organizing: O)
3. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing: S)
4. การอำนวยการ (Directing: D)
5. การควบคุมงาน (Controlling: C)

การจัดการเป็นศิลปะ (Management is also an art) เพราะการนำเอาความรู้ประยุกต์ใช้ งานหรือเป็นเทคนิคในการพัฒนาองค์การให้เกิดผลตามท้องที่ต้องการ โดยให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่จริง ศาสตร์และศิลปะเป็นสิ่งประกอบให้เกิดผล และต้องมีการพัฒนาความรู้ใหม่ๆ และนำมาประยุกต์ใช้ นำมาแก้ปัญหาในการจัดการบุคคล เงิน เครื่องจักร และวัสดุ ขององค์การให้ดำเนินไปตามเป้าประสงค์ที่ได้วางไว้ในอดีตที่ผ่านมาระบบการจัดการของการผลิตและกิจกรรมต่างๆ ทางเศรษฐกิจ ทางตลาดได้มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น และไม่ต้องอาศัยระบบของการจัดการเช่นในปัจจุบันนี้ กระทั่งเมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในโลก (ประมาณ ปี ค.ศ. 1880 เป็นต้นมา) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก อันมีผลทำให้เศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ตลอดจนมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเริ่มเป็นที่ยอมรับและขยายตัวมากขึ้น มีการพัฒนามากขึ้นเป็นลำดับบริบทที่สำคัญประการหนึ่งของนักบริหาร คือ การจัดการ หรือการบริหารองค์การ ให้สามารถอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง โดยรวบรวมเอากลุ่มกิจกรรมต่างๆ ขององค์การนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในเป้าหมาย โดยคำนึงถึงควมมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และความประหยัด

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการ ความเป็นมาและบทบาทองค์กรนโยบายยุค New normal

นโยบายองค์กร (Policy)

นโยบาย องค์กรประกอบด้วยข้อเสนอแนะอย่างกว้างขวางที่กำหนดขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้บริหาร การพิจารณาเป้าหมายเชิงกลยุทธ์และวัตถุประสงค์ตลอดจนกำหนดการปฏิบัติการและกลยุทธ์ในการ ควบคุมคำถามที่สำคัญ 3 ประการในการกำหนดกลยุทธ์และนโยบายซึ่งใช้ในสถานการณ์ทั่วไปก็คือ

1. ธุรกิจปัจจุบันอยู่ที่ไหน (Where are we now?)
2. ธุรกิจต้องการไปที่ไหน (Where do we want to be?)
3. ธุรกิจจะไปถึงสิ่งนั้นได้อย่างไร (How do we get there?)

นโยบายจะระบุถึงลักษณะอย่างกว้างขวางเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ตลอดจน การกำหนดการปฏิบัติการและการควบคุมกลยุทธ์ที่ประสบผลสำเร็จ นโยบายส่วนใหญ่มีลักษณะกว้าง และมีผลกระทบที่สำคัญในองค์กร แต่จะไม่มีขอบเขตผลกระทบ ภายในองค์กรมีการออกแบบเพื่อช่วย ตัดสินใจ ตลอดจนมีเงื่อนไขที่เฉพาะเจาะจง นโยบายจะช่วยให้สมาชิกองค์กร ผู้บริหาร ผู้จัดการชั้นต้น ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจตัวอย่างของนโยบาย มีดังนี้

1. ผลตอบแทนซึ่งให้ผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on investment (ROI)) อย่างต่ำ 15% จะได้รับการพิจารณาให้เป็นสายผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่

2. ผลิตภัณฑ์ซึ่งสามารถผลิตให้มีคุณภาพสูงจะได้รับเลือกเพื่อกำหนดในสายผลิตภัณฑ์ เนื่องจากนโยบายผู้บริหารในระดับบริษัท ระดับธุรกิจ หรือระดับฝ่ายผลิตภัณฑ์จะเลือกผลิตภัณฑ์โดยไม่ ระบุผลตอบแทน และไม่มีคุณภาพสูง เพราะว่าผู้บริหารจะต้องพิจารณาความเหมาะสมของ ROI หรือ ระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ ซึ่งนโยบายเหล่านี้จะช่วยรักษาเวลาและความพยายามได้

ขั้นตอนการกำหนดนโยบายขององค์กรการสำรวจข้อมูลขององค์กร ก่อนการกำหนดนโยบาย ขององค์กรผู้บริหารองค์กรต้องศึกษาและสำรวจข้อมูลในด้านต่างๆ ขององค์กรเพื่อให้ทราบถึงปัญหาและ ความต้องการของสมาชิกในองค์กรก่อนดังนี้ คือ

- 1.1 การร่วมกันสำรวจปัญหาต่างๆ ขององค์กรเพื่อกำหนดเป็นนโยบายในการ แก้ไขปัญหา
- 1.2 สำรวจความต้องการของสมาชิกในองค์กรว่าสมาชิกมีความต้องการอย่างไรบ้าง อะไรเป็น ความต้องการหลักอะไรเป็นความต้องการรอง
- 1.3 จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของสมาชิกในองค์กร
- 1.4 ศึกษาแนวทางในความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ขององค์กรและการดำเนินการตาม ความต้องการของสมาชิกในองค์กร
- 1.5 จัดลำดับความสำคัญในการสามารถแก้ปัญหาและความสามารถในการสนองตอบความ ต้องการของสมาชิกและนำไปกำหนดเป็นนโยบายขององค์กร
- 1.6 กำหนดความต้องการในการพัฒนาองค์กรของผู้บริหารองค์กร และจัดลำดับความสำคัญ ความต้องการดังกล่าวเพื่อเลือกไปเป็นนโยบายขององค์กร (กำหนดในสิ่งที่ผู้บริหารองค์กรอยากทำ)

การกำหนดนโยบายขององค์กร

2.1 นำปัญหาต่างๆ ที่ได้สำรวจและจัดลำดับความสำคัญตามข้อ 1. มาศึกษาความเป็นไปได้ในการแก้ไขและดำเนินการโดยแบ่งนโยบายออกเป็นประเภทต่างๆ ตามที่เกี่ยวข้อง เช่น นโยบายต่อสมาชิก นโยบายต่อนายจ้าง นโยบายต่อองค์กรแรงงานอื่นๆ ฯลฯ

2.2 กำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาและเพื่อพัฒนาองค์กรตามลำดับดังนี้ คือ

2.2.1 กำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาขององค์กร

2.2.2 กำหนดนโยบายเพื่อสนองความต้องการของสมาชิก

2.2.3 กำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาองค์กรตามความต้องการของผู้บริหารองค์กร
การกำหนดนโยบายตามลำดับการแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของสมาชิกในองค์กรและผู้บริหารองค์กรดังกล่าว คือ เป็นการกำหนดนโยบายที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพต่อการบริหารองค์กรเป็นอย่างดี เนื่องจากการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของทุกท่านในองค์กร การกำหนดนโยบายต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงขององค์กรและสังคม ในการกำหนดนโยบายองค์กรนั้นผู้บริหารองค์กรต้องกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับความเป็นจริงขององค์กรและสังคมเป็นสำคัญ ความเป็นจริงขององค์กรหมายถึง สถานะทางการเงินขององค์กรความรู้และความสามารถของบุคลากรในองค์กร สภาพสังคมในปัจจุบัน เช่น ขณะนี้สังคมของประเทศเป็นระบอบประชาธิปไตยการกำหนดนโยบายก็ต้องให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ไม่ใช่กำหนดนโยบายเหมือนกับองค์กรอยู่ในสมัยที่ประเทศเป็นเผด็จการ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งของการกำหนดนโยบาย เช่น การกำหนดนโยบายในการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารองค์กร นโยบายที่กำหนดขึ้นต้องปฏิบัติได้จริง ผู้บริหารองค์กรต้องกำหนดนโยบายที่สามารถปฏิบัติได้จริงไม่ใช่นโยบายที่เกิดจากความต้องของสมาชิกและผู้บริหารองค์กรอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด หรือเป็นเรื่องที่ใหญ่เกินความสามารถของบุคลากรในองค์กรจะกระทำได้ เช่น การกำหนดองค์กรของตนเองเป็นผู้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาของขบวนการแรงงาน การกำหนดนโยบายเพื่อก่อตั้งพรรคการเมืองโดยองค์กรของตน เป็นต้น

การกำหนดวางแผน เมื่อได้มีการกำหนดนโยบายขององค์กรแล้ว จะต้องทำการกำหนดแผนงานขององค์กรเพื่อเป็นแนวทางไปดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดขึ้นมาการดำเนินงานตามนโยบายขององค์กรว่าจะประสบความสำเร็จโดยมีแนวทางในการกำหนดแผนงานดังนี้ คือ

แผนงานที่กำหนดขึ้นต้องสอดคล้องกับนโยบาย เนื่องจากหลายองค์กรเขียนแผนงานโดยไม่นำเอานโยบายมาเป็นตัวตั้งในการกำหนดแผนงาน หรือเอางานประจำมาเขียนเป็นแผนงาน

ศึกษานโยบายที่กำหนดขึ้นมาอย่างลึกซึ้ง และนำนโยบายแต่ละข้อมากำหนดให้กรรมการแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องกำหนดเป็นแผนงานในฝ่ายนั้น ควรทำการแยกแผนงานซึ่งต้องทำเป็นงานประจำตามหน้าที่ในฝ่ายออกจากแผนงานที่จัดทำขึ้นจากนโยบายอย่างชัดเจน ต้องไม่กำหนดแผนงานจากความต้องการทำของกรรมการในฝ่ายโดยที่แผนงานดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับนโยบายที่กำหนดขึ้นต้องเป็นแผนงานที่สามารถปฏิบัติได้จริง โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถของบุคลากรในองค์กร ปัจจัยสนับสนุนต่างๆ เช่น ฐานะทางการเงิน อุปกรณ์ในการดำเนินงานและสภาพแวดล้อมอื่นๆ ในองค์กร เช่น ความ

ร่วมมือของบุคลากรในองค์กร ข้อจำกัดของท้องถิ่นต่างๆ ควรทำการประชาสัมพันธ์แผนงานในระหว่างสมาชิกในองค์กรว่าสมาชิกเห็นด้วยหรือไม่ หรือสมาชิกมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างไร ก่อนประกาศใช้แผนงานอย่างเป็นทางการสำหรับในเรื่องประชาสัมพันธ์ แผนงานนั้นผู้บริหารองค์กรควรตัดสินใจอย่างรอบคอบเสียก่อน หากเห็นว่าบุคลากรไม่มีความพร้อมในการเข้าร่วมประชาสัมพันธ์ก็ไม่จำเป็นต้องกระทำก็ได้ การดำเนินการให้จัดทำนโยบายและแผนงานประสบความสำเร็จในการนำไปใช้จริงภายหลังการจัดทำนโยบายและแผนงานแล้ว ผู้บริหารองค์กรต้องทำนโยบายและแผนงานไปปฏิบัติให้ได้อย่างจริงจัง เนื่องจากมีองค์กรเป็นจำนวนมากที่จัดทำนโยบายและแผนงานแล้วไม่ได้ทำนโยบายและแผนงานไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ทั้งๆ ที่ได้เสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นจำนวนมากในการจัดสัมมนากำหนดนโยบายและแผนงานขึ้นมา ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่สำนึกของผู้บริหารองค์กรที่จะต้องกระทำให้นโยบายและแผนงานได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง ด้วยวิธีการต่อไป

กำหนดวาระการประชุม เพื่อติดตามผลการดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานในการประชุมประจำเดือนของผู้บริหารองค์กร

ผู้บริหารสูงสุดขององค์กรต้องคอยติดตามและกระตุ้นให้กรรมการในฝ่ายได้เร่งรัดและปฏิบัติตามนโยบายและแผนงานของตนอย่างต่อเนื่อง

รายงานความคืบหน้าในการดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานของฝ่ายต่างๆ ให้สมาชิกในองค์กรได้ทราบอย่างสม่ำเสมอ จัดประชุมเพื่อทบทวนการดำเนินงานตามนโยบายและแผนงาน ทุกสามเดือนหรือหกเดือน เพื่อรับทราบปัญหาอุปสรรคและความคืบหน้าในการดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานของกรรมการฝ่ายต่างๆ รวมทั้งการทบทวนและแก้ไขแผนงานที่มีปัญหาและไม่สามารถดำเนินงานได้จริง วางแผนในการดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานของแต่ละฝ่ายเป็นการล่วงหน้าอย่างน้อย 1-2 เดือน เพื่อให้มีเวลาดำเนินงานอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ทำการประชาสัมพันธ์และกระตุ้นเตือนให้สมาชิกในองค์กรเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นตามนโยบายและแผนงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ การกำหนดนโยบายและแผนงานขององค์กรต่างๆ นั้นเป็นภาระอันสำคัญของผู้บริหารองค์กรทุกคน ที่จะต้องเข้าร่วมกันจัดทำและปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายและแผนงานที่กำหนดไว้ เพื่อความเจริญก้าวหน้าขององค์กร มีนโยบายและแผนงานที่ดีเพียงอย่างเดียวไม่ใช่สิ่งสำคัญแต่ทำอย่างไรเพื่อให้สมาชิกภายในองค์กรให้ความร่วมมือสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นตามนโยบายและแผนงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพราะถ้ามีนโยบายและแผนงานที่ดีแต่ไม่สามารถปฏิบัติได้เนื่องจากไม่มีผู้สนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมตามนโยบายและแผนงานกำหนดนโยบายและแผนงานขึ้นมาก็ถือว่าประสบความสำเร็จล้มเหลวเช่นกัน นี่คือการกิจที่นโยบายผู้บริหารองค์กรทุกคน

ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) เป็นแนวทางที่หลายๆ คนจะต้องปรับเปลี่ยนชุดพฤติกรรม ในช่วงไวรัสตัวนี้ออกมาระบาดแล้วเปลี่ยนชีวิตเราไปอีกนาน ทำให้เราต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตไปพร้อมกันทั่วโลก จากที่เราเคยออกจากบ้าน เพื่อไปทำงาน ไปโรงเรียน เราต้องหันมาทำทุกอย่างที่บ้าน หากมีความจำเป็นต้องออกจากบ้านไปซื้อของ หรือแม้กระทั่งไปพบแพทย์ เราต้องใส่หน้ากากเพื่อป้องกันโรค ต้องเว้นระยะห่างสำหรับบุคคล ล้างมือบ่อยๆ นาน 20 วินาที เช็ดมือด้วยแอลกอฮอล์ฯ รวมถึงการ

ปรับเปลี่ยนทางด้านธุรกิจและบริการต่างๆ ให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน จึงต้องปรับเปลี่ยนไปสู่การเปิดระบบลงทะเบียนออนไลน์ การใช้ระบบซื้อขายและบริการทางออนไลน์ สิ่งนี้เกิดเป็นวิถีใหม่ในการดำรงชีวิต ซึ่งเมื่อเราจำต้องปฏิบัติกันเป็นปกติต่อเนื่องในระยะเวลาหนึ่งจนเกิดเป็นความพอใจ ในที่สุดทั้งหมดนี้ก็ได้กลายเป็น New Normal ในสังคมของเราท่านไปนั่นเอง แต่หากมาพิจารณาถึง New Normal ที่เกิดขึ้นในสังคมในช่วงนี้ คงจะหนีไม่พ้นประเด็นดังนี้

การ Work From Home การอยู่ในบ้าน พร้อมทำงาน ทำกิจกรรมต่างๆ ภายในที่อยู่อาศัยของตนเอง ส่งผลต่อความต้องการที่พักอาศัยที่เปลี่ยนไปจากเดิม ที่อาศัยในพื้นที่ที่มีขนาดเล็กอาจจะไม่เพียงพอ จำเป็นต้องการมีพื้นที่ที่สามารถทำอะไรได้หลายหลากมากยิ่งขึ้น

การดำเนินการทางธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ (Online Business) ด้วยพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลง จนส่งผลทำให้ระบบการสั่งซื้อสินค้าและบริการ ระบบการขนส่งระยะสั้นและการจัดส่งแบบรวดเร็ว จะเป็นที่ต้องการและความสำคัญมากยิ่งขึ้น ซึ่งหลังจากนี้ การขอรับบริการจากผู้บริโภคจะเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับสุขภาพมากยิ่งขึ้น ระบบบริการต้องสร้างความมั่นใจมากขึ้นว่าสินค้าหรือบริการจะต้องมีมาตรฐาน ปลอดภัย และมีความสะอาด คาดว่าเราน่าจะเห็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการลงทุนของภาคเอกชน ห้างร้านต่างๆ หันมาจริงจังกับการทำธุรกิจonline กันมากขึ้น

การเรียนรู้ Online Learning/Entertainment การอยู่ในบ้าน สิ่งสำคัญในการพัฒนาและการค้นหาตัวตน สิ่งหนึ่งก็คือการหาความรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตัวเอง ด้วยการเรียนรู้ซึ่งสามารถเลือกเรียนในช่วงเวลาที่สะดวกได้ตามต้องการ สามารถย้อนกลับเพื่อทบทวนเนื้อหาและทำความเข้าใจใหม่ได้ และประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การท่องเที่ยวในรูปแบบออนไลน์ เช่น การชมพิพิธภัณฑ์เสมือน (Virtual Museum) การเที่ยวพิพิธภัณฑ์ออนไลน์ (Vitrul Exhibitor) และการเข้าชมแกลอรีชื่อดังต่างๆ (Vitrul Gallery) เป็นต้น

การแพทย์และสาธารณสุข (ที่ปรึกษา) (Online Medical Consulting) ให้ความสำคัญกับการลงทุนทางด้านสาธารณสุขของประเทศมากกว่าเดิม ระบบสาธารณสุขจะมีแพลตฟอร์มด้านสุขภาพเป็นบริการพื้นฐาน และการป้องกันความเจ็บป่วยจะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น โครงสร้างพื้นฐานของเมืองอาคาร บ้านจะต้องมีบริการสุขภาพและสุขภาพจิตรองรับด้วยการให้คำปรึกษา

การ deglobalization เพื่อพึ่งพาการผลิตในประเทศมากขึ้น เนื่องจาก อุตสาหกรรมฐานการผลิตต่างๆ ของประเทศต้องหยุดชะงัก รวมไปถึงการขนส่งต่างๆ ด้วย อีกทั้งการนำเข้าจากอุตสาหกรรมหลายแห่งในต่างประเทศที่เป็นฐานการผลิต จึงหยุดชะงักตามไปด้วยเช่นกัน

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-19 หรือโคโรนาไวรัสช่วงปลาย พ.ศ. 2562 ถึง พ.ศ. 2563 ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงจนแพร่กระจายไปในประเทศต่างๆ ทั่วโลก ผู้คนเจ็บป่วยและล้มตายจำนวนมาก จนกลายเป็นความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงอีกครั้งหนึ่งของมนุษยชาติ มนุษย์จำเป็นต้องป้องกันตนเองเพื่อให้มีชีวิตรอดด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตที่ผิดไปจากวิถีเดิมๆ โดยสร้างเสริมปรับวิถีการดำรงชีวิตแบบใหม่เพื่อให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อควบคู่ไปกับความพยายามรักษาและฟื้นฟูศักยภาพทางเศรษฐกิจและธุรกิจ นำไปสู่การสรรค์สร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ

เทคโนโลยีใหม่ๆ มีการปรับแนวคิด วิสัยทัศน์ วิธีการจัดการ ตลอดจนพฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตร เกิดการบ่าเบ้นออกจากความคุ้นเคยอันเป็นปกติมาแต่เดิมในหลายมิติ ทั้งในด้านอาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขอนามัย การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งสิ่งใหม่เหล่านี้ได้กลายเป็นความปกติใหม่ๆ จนในที่สุด เมื่อเวลาผ่านไปจนทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติของผู้คนในสังคม (<https://www.tosh.or.th/covid-19/index.php/new-normal>)

สรุป

ทุกองค์กรต้องมีแนวทางในการดำเนินงานหรือภารกิจ ตามแนวทางของนโยบาย เพราะองค์กรจะบรรลุสู่เป้าหมายได้ ก็ต้องนำนโยบายไปสู่การขับเคลื่อนภาระหน้าที่ให้เกิดความชัดเจนจะเห็นได้ว่า องค์กรทุกองค์กรจึงต้องมีการกำหนดนโยบายที่มีความสอดคล้องและบริบทของตนเองอย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้การดำเนินภารกิจหน้าที่ขององค์กรเกิดความทันสมัยและยอมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทันตามยุคสมัยอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ทราบถึงแหล่งที่มาขององค์กรนโยบายยุค new normal เพื่อให้มีความรู้เท่าทันในการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยและกระแสของสังคมโลก ก็ต้องยอมรับในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดความทันสมัยและทันต่อสถานการณ์อย่างทันทั่วทั้งที่และเหมาะสมตามภาวะของสังคมโลก

เอกสารอ้างอิง

- แฮร์ริสันลีอาร์พี. (2020). “Frank Sherwood ‘Sherry’ Rowland. 28 มิถุนายน 2470-10 มีนาคม 2555”. ชีวิตประวัติบันทึกความทรงจำของคนของ Royal Society 68 : 371–383.
- Barnard, Chester I. (1970). **The Function of Executive**. Cambridge, Massachusettes: **Harvard University**. Biesanz, Moris H. and Biesanz, John. 1978.
- Hicks, Herbert G. (1972). **The Management of Organizations : A system and Human Resource**. Approach. 2 ed. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Joseph, Cronbach Lee. (1974). **Essentials of Psychological testing**. New York: Harper and Row.
- Massie, Joseph L, and Douglas, John. (1981). **Managing: A Contemporary Introductions**. 3rd edition. Englewool Cliffs, N.J: Prentice Hall, Inc.

วิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งพาตนเองที่ยั่งยืน

Community Enterprises and Sustainable Self Reliance

พระธวัชชัย ขนดีโว (เจริญรัมย์)

Phra Thawatchai kantivaro (Charoenram)

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

E-mail: bsru5424310023@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งพาตนเองที่ยั่งยืน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ประเด็น ประกอบด้วย สภาพปัญหาและปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการรวมตัวของชุมชนในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งพาตนเองของชุมชน การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวเป็นองค์ประกอบโดยภาพรวมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนเพื่อพัฒนาส่งเสริมการพัฒนาชุมชนที่เป็นรูปธรรมและประสบความสำเร็จ อันจะนำมาก่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นในระยะยาว ของการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อื่นๆ และเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทในวิถีชีวิตของชุมชนในประเทศไทยที่มีสภาพแวดล้อม ทรัพยากรภูมิปัญญาที่แตกต่างกันและหลากหลาย

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน, การพึ่งพาตนเอง, ที่ยั่งยืน

Abstract

This academic article the aim is to present relevant content on community enterprise operations and sustainable self-reliance. The content is divided into 4 issues, consisting of: Conditions, problems and important factors that cause community integration in the establishment of community enterprises. Importance of community enterprises and community self-reliance. Operating community enterprises for sustainable success in situations that are constantly changing and important factors affecting the success of community enterprise operations. This content is an overall component of community enterprise operations. To develop and promote community development that is concrete and successful. which

will lead to long-term local development of the operations of community enterprises in other areas and to be appropriate and consistent with the context of the way of life of communities in Thailand that have an environment Different and diverse wisdom resources.

Keyword: community enterprise, self-reliance, sustainable.

บทนำ

ในการบริหารพัฒนาประเทศของรัฐบาลทุกรัฐบาลให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากเดิม โดยมีการกำหนดเป็นนโยบายช่วยเหลือหรือสนับสนุนหลักในการดำเนินงานบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน ซึ่งในระยะเวลาที่ผ่านมาผลการดำเนินงานของนโยบายในลักษณะนี้ จะเป็นรูปแบบการดำเนินการเป็นระยะมีทั้งระยะสั้นระยะยาว กล่าวคือเป็นโครงการจากนโยบายในแต่ละรัฐบาล ตัวอย่างเช่นโครงการโอท็อป หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือโครงการที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือเกษตรกร เช่นการรับซื้อผลิตผลทางการเกษตรจากเกษตรกร ซึ่งหลายๆ โครงการที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน ส่งผลให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มกัน มีการจ้างงานการเพิ่มรายได้ และเกิดความสามัคคีในชุมชน นอกจากนี้ผลจากการดำเนินการโครงการหรือนโยบายของหลายรัฐบาลในอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนหรือในท้องถิ่นในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนขึ้นในปัจจุบัน

วิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนเดียวกัน โดยลักษณะของกลุ่มหรือการรวมตัว จะเป็นกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน สหกรณ์ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ในการจัดทำการผลิต การจำหน่ายผลผลิตที่ได้และผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดลักษณะหรือองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนที่สำคัญ มี 7 ประการดังนี้ โดยสามารถจำแนกได้เป็นข้อๆ ดังนี้ (1) ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ (2) ผลิตผลมาจากกระบวนการในชุมชน (3) ทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจากชุมชนหรือจากภายนอก (4) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน (5) มีฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิปัญญาสากล (6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ (7) มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย (พรชัย พันธุ์ธาดาพร, 2558)

ในการบริหารพัฒนาประเทศในปัจจุบันของประเทศไทยของหลายรัฐบาลต้องเผชิญในปัจจุบันคือ ความเสี่ยงจากความเปราะบางหรือ ความผันผวนของเศรษฐกิจโลกที่จะส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรของประเทศ รวมถึงปัญหาภายในประเทศ บางประการ ที่เป็นข้อจำกัดสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตรของประเทศ การกำหนดกรอบแนวคิดและ ทิศทางการพัฒนาของแผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) จึงมุ่งเน้นความต่อเนื่องกับแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) โดยเน้น “เกษตรกร” เป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างสมดุล มีส่วนร่วมในรูปแบบชุมชนให้มีความสำคัญกับการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อผลักดันให้สามารถดำเนินการในรูปแบบของ ธุรกิจเกษตร โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรม

นาถพิตร รัชกาลที่ 9 มาขยายผลและประยุกต์ใช้ต่อเนื่องจากแผนที่ผ่านมา เพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ อันจะเป็นส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้ประเทศไทยสามารถบรรลุวิสัยทัศน์ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” (จริภรณ์ มีศรี, 2563)

กล่าวโดยสรุปวิสาหกิจชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นได้เกิดขึ้นจากการแก้ไขปัญหาเดิมที่มีอยู่แล้วของประชาชนในชุมชนหรือท้องถิ่น ซึ่งวิสาหกิจชุมชนได้มีวิวัฒนาการยกระดับการพัฒนาจากหลายปัจจัยหลายองค์ประกอบ ซึ่งหนึ่งในปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินงานนั้น คือ การกำหนดนโยบายหรือโครงการต่างๆ ของรัฐบาลและนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชนร่วมกัน ในการบูรณาการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายหรือโครงการอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชน ซึ่งเมื่อชุมชนมีความยั่งยืน มีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ย่อมทำให้เกิดการพัฒนาของท้องถิ่นและประเทศอย่างต่อเนื่อง และมั่นคงตาม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น

สภาพปัญหาและปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการรวมตัวของชุมชนในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เผชิญกับกับวิกฤติเศรษฐกิจหลายครั้ง ทำให้รัฐบาลในแต่ละยุคสมัย ต่างก็มีแนวความคิดที่จะหาวิธีทำให้ประเทศสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศให้มีความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก รัฐบาลไทยที่ผ่านมา จึงกำหนดกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมองของเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบและมีเป้าหมายที่จะรักษาไว้ซึ่งการเติบโตของเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพและเสถียรภาพ เน้นความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากและการสร้างความเชื่อมโยงเศรษฐกิจภายในประเทศและเศรษฐกิจโลก อย่างรู้เท่าทันภายในระบบเศรษฐกิจเสรี ด้วยความเชื่อมั่นว่าสังคมไทยยังมีศักยภาพและสามารถพัฒนาขึ้นมาได้ รัฐบาลจึงหาทางที่จะสร้างรายได้ ให้กับประชาชนและประเทศชาติ ทั้งนี้ต้องหาทางเปลี่ยนแปลงมุมมองในชุมชน ให้เห็นว่าสิ่งที่ตนมีอยู่นั้น คือ ทรัพยากรที่มีราคาสามารถเพิ่มรายได้ หากรู้จักการจัดการกับทรัพยากรนั้นอย่างชาญฉลาด (ธงชัย พรหมสาขา ณ สกลนครและอุทิศ สังขรัตน์, 2566)

ในการแก้ไขสภาพปัญหาที่ผ่านมาทุกรัฐบาลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัญหาเศรษฐกิจนั้นเป็นปัญหาหลักๆ ที่รัฐบาลให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาและนำมากำหนดเป็นนโยบายที่สำคัญของการบริหารประเทศ ไม่ว่าจะเป็นโครงการแก้ไขปัญหาแบบเร่งด่วน แบบระยะสั้น หรือแบบระยะยาว และการดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ต้องควบคู่ไปกับการพัฒนา จึงทำให้เกิดแนวคิดต่างๆ ในการสนับสนุนโครงการต่างๆ เพื่อส่งเสริมในการดำเนินกิจการของภาคประชาชนภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการดำเนินการด้านนโยบายของรัฐบาล ในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นรากฐานของสังคม และเป็นวิถีชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทย จึงจำเป็นต้องช่วยกันสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับฐานรากของสังคมให้มุ่งสู่ชุมชนเข้มแข็งและอยู่เย็นเป็นสุข โดยต้องส่งเสริมให้ชุมชน/ท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยกระบวนการวางแผนการบริหารการพัฒนาและการวัดผลการพัฒนาด้วยตัวชี้วัดที่คนในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้จัดการ เป็นผู้คิด เป็นผู้ทำ และเป็นผู้ใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่

จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนบนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อก้าวไปสู่ “เศรษฐกิจครัวเรือนที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” (หทัยชนก คะตะสมบุรณ์, 2563)

จากสภาพปัญหาและปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการรวมตัวของชุมชนในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ทำให้เกิดนโยบายสำคัญของทุกๆ รัฐบาลตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศโดยรวม จึงทำให้เกิดการนำแนวคิดพัฒนาให้เกิดการรวมกลุ่มกันของชุมชนหรือภาคประชาชนในการประกอบการร่วมกันจนก่อให้เกิดเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยเน้นการดำเนินการร่วมกันของคนในชุมชนแต่ละท้องถิ่น โดยผ่านดำเนินโครงการต่างๆ ผ่านหน่วยงานภาครัฐเป็นหลักในการสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานให้เห็นเป็นรูปธรรมและมีการติดตามประเมินผลพัฒนาในระดับแต่ละวิสาหกิจชุมชนแต่ละท้องถิ่นตามลำดับจนถึงปัจจุบัน

ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งพาตนเองของชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจและเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นเศรษฐกิจฐานรากโดยรวมของประเทศ การทำกิจการวิสาหกิจชุมชนต้องตั้งอยู่บนฐานความรู้ และแนวคิดของเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ว่าจะเป็นกิจการระดับใดวิสาหกิจที่จะประสบความสำเร็จ จึงควรเริ่มต้นด้วยการทำกิจการพื้นฐานขนาดเล็กที่ใช้เทคโนโลยีอย่างง่ายไม่ซับซ้อนเพื่อบริโภคในท้องถิ่นและตลาดชุมชนก่อน เมื่อได้สั่งสมความรู้และฝึกฝนจนเกิดทักษะความชำนาญพร้อมกับได้เรียนรู้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก และความต้องการของตลาดที่กว้างขึ้น จึงค่อยพัฒนาไปสู่กิจการระดับก้าวหน้าที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการควบคุมการผลิตเพื่อให้คุณภาพได้มาตรฐานและพร้อมสำหรับ การแข่งขันทางการค้า กระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจึงต้องอาศัยข้อมูลและองค์ความรู้ที่หลากหลาย ทั้งที่รู้เป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ทางสังคม เศรษฐกิจ เศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การตลาด การเงิน บัญชี เทคโนโลยีด้านการผลิตต่างๆ และการจัดการแบบสมัยใหม่ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2557)

ในการบริหารประเทศนั้น การบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจถือว่าเป็นภารกิจหลักๆ ของรัฐบาลทุกรัฐบาลในการดำเนินนโยบายสำคัญของ ประเทศ ซึ่งแนวคิดการนำแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจในการส่งเสริมการให้ชุมชนมีการพึ่งพาตนเองในด้านเศรษฐกิจโดยผ่านโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุดอย่างต่อเนื่องและระยะยาว และการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรมในกลุ่มชุมชนหรือท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากเป็นการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและเสริมสร้างเศรษฐกิจภายในประเทศให้ดีขึ้นแล้วและการเกิดขึ้นของวิสาหกิจชุมชนยังก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศด้วย Thailand 4.0 ให้สำเร็จตามเป้าหมายภายในเวลาที่กำหนดมิใช่เรื่องง่ายเพราะยังมีปัจจัยอีกหลายๆ ปัจจัยที่ประเทศไทยไม่มีการเตรียมตัวและเตรียมการมาก่อน โดยเฉพาะระบบการศึกษาไทย ค่านิยมของ

คนไทย และวินัยของคนไทย ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญ ที่จะทำให้คนไทยเป็นคนที่มีความสมรรถนะชีวิตทั้ง 3 ด้าน คือ (1) ความรู้ (Knowledge) (2) ทักษะ (Skill) และ (3) ลักษณะชีวิต (Life Characteristic) และในความจริงที่แน่นอนของประเทศไทยขณะนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบทของประเทศไทยมีหมู่บ้านทั้งหมด 75,065 หมู่บ้าน 7,255 ตำบล 878 อำเภอ 76 จังหวัด (ข้อมูลการปกครอง, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ปี 2566) ในจำนวนหมู่บ้านดังกล่าว ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้ไม่มาก ไม่สามารถนำนวัตกรรมสมัยใหม่ไปใช้ในการ พัฒนาการผลิตได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 20 ล้านคน และปัจจุบันนี้ ค่าครองชีพของประชาชนปรับเปลี่ยนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับอดีตที่ผ่านมา เนื่องจากมี ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันหลายด้านที่จำเป็นต้องจ่ายเพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ในยุคปัจจุบันได้ ได้แก่ ค่าโทรศัพท์มือถือ ค่าอินเทอร์เน็ต ค่าน้ำมันรถ/ค่าเดินทาง ค่าบำรุงรักษารถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ ค่าไฟฟ้า/น้ำประปา ค่าใช้จ่ายเครื่องอุปโภค/บริโภค ค่าใช้จ่ายในการศึกษา ค่าอาหาร เป็นต้น เหล่านี้คือค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนที่จะต้องมียาได้ที่เพียงพอเพื่อไม่ให้ประชาชนเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว ซึ่งหากประเทศไทยจัดการกับปัญหาเบื้องต้นเหล่านี้ได้ จะทำให้หมู่บ้านมีเศรษฐกิจฐานรากมั่นคง และกลายเป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ต่อไป (วาทกานต์ ช่อแก้ว, 2560)

ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งพาตนเองของชุมชน วิสาหกิจชุมชนจัดว่าเป็นกลไกหรือเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจในระดับฐานราก ที่มีประสิทธิภาพที่เห็นผลได้ชัดเจน และวิสาหกิจชุมชนยังเป็นกลไกหรือเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในท้องถิ่นอย่างเห็นผลได้ชัด ซึ่งการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมีความเกี่ยวเนื่องกับทฤษฎีแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมีความเหมาะสมกับบริบทชุมชนในแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ และวิสาหกิจชุมชนยังเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน และเป็นการยกระดับการพัฒนาและพึ่งพาตนเองของชุมชนใน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านคุณภาพชีวิต ได้ในระยะยาว

การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้รัฐบาลมีการปรับยุทธศาสตร์วางแผนพัฒนาประเทศ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาและให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ดังนั้น จึงปรากฏแนวคิดการพัฒนาจากล่างขึ้นบนการบูรณาการภาคประชาชน เอกชน และส่วนที่เกี่ยวข้อง เน้นคนเป็น ศูนย์กลาง ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งช่วงเวลานั้นประเทศไทยได้ประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ทำให้เอกชน นักลงทุนรวมไปถึงประชาชนทั่วไปได้รับผลกระทบจากสถานการณ์เป็นวงกว้าง บทเรียนดังกล่าวทำให้สังคมไทยเกิดการตั้งคำถามกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นอุตสาหกรรมและทุนนิยมเสรีมากเกินไป อาจไม่ใช่แนวทางที่จะพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืนสังคมไทยจึงไตร่ตรองตนเองมากขึ้น และเปลี่ยนแปลงมุมมองมาให้ความสำคัญกับภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นรากฐานของสังคมไทยอีกครั้ง อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยชุมชน ต่อมาเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางฟื้นฟูประเทศหลังประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจแนวทางการพัฒนาประเทศจึง ได้น้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนา

ประเทศ พัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานราก เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและสังคมให้เป็นฐานที่มั่นคงของประเทศ รัฐบาลจึงส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจชุมชน และได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 โดยมีเจตนารมณ์เพื่อส่งเสริม และสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของเศรษฐกิจพอเพียง รัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และให้นำนโยบายไปปฏิบัติครอบคลุมทั่วทั้งภูมิภาคของประเทศไทย (ยศศิกา พิทักษ์ศานต์, 2556)

การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบันมีหลากหลายประเภท และการที่ชุมชนจะประสบความสำเร็จในการดำเนินงานนั้นเป็นการชี้วัดถึงความสำเร็จที่เห็นชัดของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ และในการดำเนินงานของชุมชนที่ผ่านมาหรือปัจจุบันมีทั้งวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้เนื่องจากมีสถานการณ์ต่างๆ ของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาซึ่งเป็นอีกปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้สำเร็จและมีความมั่นคงอย่างต่อเนื่อง คือ หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ดำเนินงานขับเคลื่อนให้เป็นไปตามแผนและนโยบายของรัฐบาล ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐบาลทุกรัฐบาลเพื่อให้สอดคล้องกับตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ในส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในประเทศไทย มีจำนวนวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก และมีหลายแห่งมีความเข้มแข็งและดำรงอยู่ได้ แต่มีหลายแห่งประสบปัญหาและล้มเลิกกิจการไป สิ่งหนึ่งที่วิสาหกิจชุมชนต้องประสบคือภาวะการแข่งขันทางธุรกิจ ถึงแม้วิสาหกิจชุมชนจะมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งพาภายในชุมชน แต่ในการทำธุรกิจแล้วการดำเนินธุรกิจจะต้องเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมภายนอกเช่นกัน ดังนั้น ปฏิเสธไม่ได้ว่าวิสาหกิจชุมชนจะไม่เจอการแข่งขัน เพราะระบบเศรษฐกิจเป็นระบบเปิด ผลผลิตหรือสินค้าจากภายนอกสามารถเข้าไปสู่ชุมชนได้หรือแม้กระทั่งการแย่งชิงวัตถุดิบจากผู้ประกอบการภายนอกกับวิสาหกิจชุมชนและการแข่งขันด้านการตลาด ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (นพวรรณ พิงพา, 2563)

การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 จะเห็นได้ว่ามีเจตนารมณ์หรือจุดมุ่งหมายจากภาครัฐ ในการส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานซึ่งในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในประเทศไทย จึงทำให้มีจำนวนวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ในส่วนผลการดำเนินงานหรือผลการประกอบการมีหลายแห่งสามารถดำเนินการอย่างเข้มแข็งต่อเนื่อง และดำรงอยู่ได้ของวิสาหกิจชุมชนแต่ก็มีหลายแห่งที่ประสบปัญหาในการดำเนินงานหรือประกอบการและล้มเลิกกิจการไป

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

การดำเนินการวิสาหกิจชุมชนจะประสบความสำเร็จได้นั้นมีหลากหลายองค์ประกอบและหลายปัจจัย เช่น ภาวะความเป็นผู้นำ การมีเครือข่าย การจัดการแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ปัจจัยที่ส่งผลการดำเนินงานอย่างยั่งยืน จึงประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการเงิน (finance) ประกอบด้วยความสามารถในการรักษา

คุณภาพในการส่งมอบสินค้าและบริการได้อย่างรวดเร็ว สามารถลดเวลาในการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระตุ้นคุณภาพสินค้า ลดต้นทุนการผลิต และนำเอาวิธีการใหม่ๆ มาช่วยพัฒนามากขึ้น (2) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Performance) ประกอบด้วย การดำเนินกิจการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมกับสังคมมีการวางแผนการควบคุมมาตรฐานสินค้าอย่างเป็นระบบและปลอดภัย เกิดจากการจัดการทรัพยากรอย่างประหยัด การลดการสูญเสียในกระบวนการผลิตเพื่อการรับรองมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม และ (3) ผลการดำเนินงานด้านสังคม (Social Performance) ประกอบด้วย การส่งมอบคุณค่าที่ดีแก่ลูกค้า เกิดความพึงพอใจ และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีบนความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นที่ประจักษ์ ส่งเสริม คุณภาพชีวิตที่ดี และมีการสร้างเครือข่ายทางธุรกิจเพิ่มขึ้น (ฟาตอนะห์ หะยีลาเตะ และยุทธชัย ฮารีปัน, 2566)

ปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมีหลากหลายปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้สำเร็จในทุกกลุ่มนั้น ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญที่เหมือนกันและคล้ายกัน คือ ภาวะผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การมีเครือข่าย การจัดการแบบมีส่วนร่วม การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนทั้งในระยะสั้นระยะยาวให้ยั่งยืนคือ ปัจจัยด้านการเงิน ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านสังคม และในการเพิ่มศักยภาพของเศรษฐกิจฐานรากนั้น ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่สำคัญต่อการพัฒนา การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ด้วยการรวมกลุ่มกันก่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่งผู้นำที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องสามารถจูงใจให้คนในชุมชน เกิดความตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับการรวมกลุ่มกันจนสามารถก่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน และสามารถนำพากลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ข้ามผ่านวิกฤติทางเศรษฐกิจหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ภายในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนอยู่รอด (ปิ่นฤทัย นิวัตตระกูล, 2564)

ในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนการที่จะประสบความสำเร็จนั้นในการดำเนินงานมีหลากหลายปัจจัยและองค์ประกอบ เช่นการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนหรือการมีผู้นำของวิสาหกิจชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ รวมไปถึงการมีความร่วมมือกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ ในรูปแบบของเครือข่ายในการช่วยเหลือหรือแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในลักษณะเดียวกันและมีการบริหารจัดการในการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม และปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จอย่างยั่งยืนหรือต่อเนื่องในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่สำคัญคือ ด้านการเงิน ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสังคม

บทสรุป

วิสาหกิจชุมชน เกิดขึ้นมาจากสภาพปัญหาและปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการรวมตัวของชุมชน ในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ทำให้เกิดนโยบายสำคัญของทุกๆ รัฐบาลตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศโดยรวม จึงทำให้เกิดการนำแนวคิดพัฒนาให้เกิดการรวมกลุ่ม

กันของชุมชนหรือภาคประชาชนในการประกอบารร่วมกัน จนก่อให้เกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนโดยเน้นการดำเนินการร่วมกัน ของคนในชุมชนแต่ละท้องถิ่น โดยผ่านการดำเนินโครงการต่างๆ ผ่านหน่วยงานภาครัฐ เป็นหลักในการสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานให้เห็นเป็นรูปธรรมและมีการติดตามประเมินผลพัฒนา ยกระดับ แต่ละวิสาหกิจชุมชนแต่ละท้องถิ่นตามลำดับจนถึงปัจจุบัน ซึ่งความสำคัญของวิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งพาตนเองของชุมชน วิสาหกิจชุมชนจัดว่าเป็นกลไกหรือเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจในระดับฐานรากที่มีประสิทธิภาพที่เห็นผลได้ชัดเจน และวิสาหกิจชุมชนยังเป็นกลไกหรือเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในท้องถิ่นอย่างเห็นผลได้ชัด วิสาหกิจชุมชนมีความเกี่ยวเนื่องกับทฤษฎีแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมีความเหมาะสมกับบริบทชุมชนในแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ และวิสาหกิจชุมชนยังเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน และเป็นการยกระดับการพัฒนาและพึ่งพาตนเองของชุมชนใน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านคุณภาพชีวิต ได้ในระยะยาว และในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 จะเห็นได้ว่ามีเจตนารมณ์หรือจุดมุ่งหมายจากภาครัฐ ในการส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จ ในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในประเทศไทย จึงทำให้มีจำนวนวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ในส่วนผลการดำเนินงานหรือผลการประกอบารมีหลายแห่งสามารถดำเนินการอย่างเข้มแข็งต่อเนื่อง และดำรงอยู่ได้ของวิสาหกิจชุมชน แต่ก็มีหลายแห่งที่ประสบปัญหาในการดำเนินงานหรือประกอบาร และล้มเลิกกิจการไปซึ่งในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนการที่จะประสบความสำเร็จนั้นอย่างยั่งยืน ในการดำเนินงานมีหลากหลายปัจจัยและองค์ประกอบ เช่น การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชนหรือการมีผู้นำของวิสาหกิจชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ รวมไปถึงการมีความร่วมมือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ ในรูปแบบของเครือข่ายในการช่วยเหลือหรือแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน การดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในลักษณะเดียวกันและมีการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม และปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จอย่างยั่งยืนหรือต่อเนื่องในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่สำคัญคือ ด้านการเงิน ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสังคมเป็นปัจจัยสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. **ข้อมูลการปกครอง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://multi.dopa.go.th/pab/news/cate9> [1 กันยายน 2566].

จริภรณ์ มีศรี. (2563). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มชาลี-วรรณ ชุมชนพัฒนา ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”. **รายงานการวิจัย**. ฉะเชิงเทรา: สำนักงานประมงจังหวัดฉะเชิงเทรา

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังข์รัตน์. (2566). **แนวทางพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา**. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

- นพวรรณ พึ่งพา. (2563). **รายงานการวิจัย. ทนอดหนุนการวิจัย คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา**
- ปิ่นฤทัย นิวัตตระกูล. (2564). “ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนจดทะเบียนในจังหวัดพัทลุง”. **วิทยานิพนธ์. หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**
- พรชัย พันธธาดาท. (2558). **การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ**
- ฟาตอนะห์ หะยีลาเตะ และยุทธชัย ฮารีป็น. (2566). **ความสามารถเชิงนวัตกรรมที่มีต่อผลการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจ ชุมชนในจังหวัดภูเก็ต. รายงานสืบเนื่องการประชุม ชาติใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 14 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่**
- ยศศิภา พิทักษ์สานต์. (2556). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ไปปฏิบัติกรณีศึกษาอำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่”. **วารสารวิทยบริการ (มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี). 24, 3 (ก.ค.-ก.ย. 2556)**
- วาทกานต์ ช่อแก้ว. (2560). “การพัฒนาหมู่บ้านให้มีเศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งพาตนเองได้ กรณีศึกษา หมู่บ้านโคกโก ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี”. **รายงาน การศึกษาเอกสารวิชาการส่วนบุคคล. หลักสูตรนักปกครองระดับสูง.วิทยาลัยมหาดไทย สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย**
- หทัยชนก คตะสมบูรณ์. (2563). **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน 2563**
- เอกสารวิชาการ. (2557). **การประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ AEC. ฉบับที่ 4/2557. กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์**

ธรรมาภิบาลตามแนวพุทธ

Good Governance in the Buddhist Concept

¹อำนาจ เสียงแจ่มใส, ²พระครูใบฎีกาณัฐกิต มหิสุโร (อนุรักษ์ตระกูล), ³สิริพร ครองชีพ

¹Amnaj Saingjamsai, ²Phrakrubaidika Natthakit Mahissaro (Anuruktrakoon),

³Siriporn Krongcheep

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Mahamakut Buddhist University

²Corresponding author, e-mail: natthakit.liang@gmail.com

บทคัดย่อ

ปัญหาเรื่องการคอร์รัปชันเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก เกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยมา อย่างยาวนาน ต่อมาแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลถือเป็นหลักการ บริหารที่ดี เป็นเครื่องมือ และเป็นแนวทางการดำเนินงานที่จะจัดการกับปัญหาดังกล่าว รวมทั้งจัดการ ทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม มี 3 ส่วนสำคัญ คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาคมที่จะต้องมีการ สนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น นำไปสู่การพัฒนาสังคม และประเทศให้ยั่งยืนดี หากแต่มีแนวทางที่ดีแต่ไม่มีการนำมาใช้อย่างจริงจัง ในฐานะที่ประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับ พระพุทธศาสนาในแง่วิถีคิด วิถีปฏิบัติ จึงควรตระหนักถึงความสำคัญและนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่าง ยั่งยืนด้วยการศึกษาธรรมาภิบาลตามแนวพุทธเพื่อเป็นการนำเสนอแนะแนวทางวิชาการ เป็นกรณีศึกษา ในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักธรรมของธรรมาภิบาลสากล ขึ้นอยู่กับว่าจะจะเป็นกรณีศึกษาเรื่องใดถือว่า พระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการที่ดี สามารถทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้โดยผาสุก เพราะมี หลักธรรม แนวคิด และวิถีปฏิบัติที่ชัดเจน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เริ่มต้นจากการปรับ สภาพจิตใจ การเตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจ การปฏิบัติที่ดี การแสวงหาความรู้ ประสบการณ์ ความ ชำนาญต่างๆ ในการจะดำเนินชีวิต ขยายผลตั้งแต่ตนเอง ครอบครัว องค์กร สังคม และประเทศไทย

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้, ธรรมาภิบาล, แนวพุทธ

Abstract

The issue of corruption is a significant problem that profoundly impacts the country's development. It has long been intertwined with the way of life in Thai society. Subsequently, the concept of good governance has emerged as a fundamental principle

of effective management, serving as both a tool and a guideline for addressing such issues. This encompasses the management of economic and social resources, spanning three crucial sectors: the public sector, the private sector, and the community sector, all of which must collaborate to enhance the quality of life and foster social development for a sustainable nation. While these guidelines exist, their serious implementation remains lacking. Given Thailand's cultural connection with Buddhism in terms of thought and practice, it is essential to recognize the significance of this connection and its potential to lead to sustainable problem-solving. This can be achieved by studying good governance through the lens of Buddhist principles, thereby presenting both the religious and academic aspects of the issue. This approach can be considered as a case study. Among the critical Buddhist scriptures that align with the principles of international governance are the Vinaya Piṭaka, the Sutta Piṭaka, and the Abhidhamma Piṭaka. The relevance of these scriptures depends on the specific case study at hand. Considering the Buddha as a model of effective management can promote societal harmony, thanks to the presence of clear principles, concepts, and practices that can be applied in everyday life. Commencing with mental adjustments and psychological preparedness, individuals can engage in good practices while seeking knowledge, experience, and expertise. This holistic approach not only enhances one's personal life but also extends its positive impacts to family, organization, society, and ultimately, Thailand as a whole.

Keywords: Application, Good Governance, The Buddhist Concept.

บทนำ

ประเทศไทยเริ่มมีการนำแนวคิดธรรมาภิบาลมาใช้แพร่หลาย ภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และหลังจากวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคมในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ทั้งนี้เนื่องจากในหนังสือแสดงเจตจำนงกู้เงินจากกองทุนระหว่างประเทศ (IMF) ที่ระบุให้รัฐบาลไทยให้คำมั่นสัญญาว่าจะสร้าง Good governance ให้เกิดขึ้นในการบริหารจัดการภาครัฐ โดยรัฐบาลในขณะนั้นได้พิจารณาเห็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องมีการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญในการบูรณาการ รัฐบาลได้มีหนังสือลงวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2540 โดยขอความร่วมมือจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ในการดำเนินการค้นคว้าวิจัย เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสม ได้มีการระดมแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศไทยในระยะสั้นและระยะยาวให้ยั่งยืน จัดทำเอกสารข้อเสนอเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลไทย เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2542 บันทึกข้อกำหนดเรื่องนี้เป็นวาระแห่งชาติ โดยเสนอต่อคณะรัฐมนตรีและให้ความเห็นชอบ เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 และวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2542 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่า

ด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล เป็นแนวคิดที่ได้มีการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางได้รับการรณรงค์อย่างมากโดยสถาบันทางเศรษฐกิจและการเงินระดับโลก (พหุติสาณ ชุมพล, 2546)

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542 ได้ระบุหลักการของค่านิยม การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีไว้ดังนี้ “การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี” เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระบบให้สังคมภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้สึกสามัคคีร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อบรรเทาป้องกัน หรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤตภัยอันตรายที่อาจจะมีมาในอนาคต เพราะสังคมจะรู้สึกความยุติธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมอันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน (สุจิต นิมิตกุล, 2543)

หลักธรรมาภิบาลที่ใช้ในประเทศไทย เป็นการบริหารที่มีเป้าหมาย ได้แก่ เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจภาครัฐ มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจรัฐ ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ โดยมุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนนำระบบการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลมาใช้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและสร้างความรับผิดชอบให้กับสังคมและประเทศชาติ (นวพล ทรัพย์คง, 2555)

อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็ยังไม่สามารถที่จะนำหลักธรรมาภิบาลมาบริหารให้ดีเท่าที่ควรได้ เพราะปัญหาเรื่องการคอร์รัปชันเป็นปัญหา สำคัญลำดับต้นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นมาช้านานจนฝังรากลึกและพบเกือบทุกกลุ่มอาชีพในสังคมไทย เกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน หรือกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยไปแล้ว (องค์การพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, 2561) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจะมีการประกาศ การรณรงค์มากมายสักเพียงใดก็ตาม แต่ไม่มีแนวทาง ระเบียบที่ชัดเจนมาให้ยึดถือปฏิบัติก็ไม่สามารถบริหารปกครองให้ได้ดีตามหลักการของธรรมาภิบาล

ฉะนั้น ธรรมาภิบาลเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน เพื่อให้มีการบริหารจัดการที่ดีเกิดขึ้น ส่งผลต่อสังคม และประเทศชาติ ในเรื่องการแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน เป็นไปเพื่อความอยู่ดีกินดี หากแต่มีแนวทางที่ดีแต่ไม่มีการนำมาใช้อย่างจริงจัง ในฐานะที่ประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาในแง่วิถีคิด วิถีปฏิบัติ จึงควรตระหนักถึงความสำคัญ และนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนด้วยการศึกษาดรรมาภิบาลตามแนวพุทธเพื่อเป็นการนำเสนอแนวทางวิชาการต่อไป

ความหมายของธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล เป็นการบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาประเทศ โดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนของสังคม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาคมให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม การเมืองอย่างสมดุลส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนมีการใช้อำนาจในการพัฒนาประเทศชาติให้เป็นไปอย่างมั่นคงยั่งยืนและมีเสถียรภาพ (ปัญญา ฉายะจินตาวงศ์ และรัชณี ภูตระกูล, 2549) เป็นการบริหารราชการของภาครัฐที่มุ่งความดีงามที่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ภาครัฐและประชาชนอย่างทั่วถึงและยุติธรรมที่จะทำให้ประชาชนเชื่อมั่น ศรัทธา และไว้วางใจหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ปรีชา วัชรภักย์, 2550) เป็นหลักการทำงานหรือหลักการบริหารงานที่ทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยหลัก 6 ประการ ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่า (บุษบง ชัยเจริญวัฒน์, 2554) เป็นการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐโดยเน้นการสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนอย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อให้เกิดกระบวนการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพเป็นธรรม มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้อันจะนำไปสู่ความพึงพอใจของประชาชนและพัฒนาประเทศให้ยั่งยืน (วรรณพร คำสุข, 2557) และเป็นเครื่องมือ หรือแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกันของภาคเศรษฐกิจสังคมและการเมืองอย่างสมดุล ส่งผลให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข กระบวนการการบริหารมีประสิทธิภาพมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศให้ยั่งยืน (พระนที สิริปัญญา (บัวงาม), 2560)

สรุปธรรมาภิบาลเป็นหลักการบริหารที่ดี เป็นเครื่องมือ และเป็นแนวทางการดำเนินงานที่จะจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมี 3 ส่วนสำคัญ คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาคม ที่จะต้องมีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศให้ยั่งยืน

ความสำคัญของธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาลเป็นระบบการบริหารที่เน้นเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลขององค์กร ภาครัฐและภาคเอกชน จึงมีความสำคัญมีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างมากต่อองค์กร ชุมชนสังคม เศรษฐกิจและประเทศชาติรวมทั้งการเมืองในทุกระดับหน่วยงานและนักวิชาการต่างๆ ได้กล่าวถึง ประโยชน์และความสำคัญของธรรมาภิบาลไว้ดังนี้ ธรรมาภิบาลมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการและเป็นประโยชน์ต่อองค์กร ชุมชน สังคม ประเทศชาติและสังคมโลกเพราะเป็นหลักการพื้นฐานในการสร้างความ เป็นธรรมในสังคม เอื้อประโยชน์ให้กับคนทุกระดับทั้งคนรวยคนจนในเรื่องการมีรายได้มีงานทำ การพัฒนาที่เท่าเทียมและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (วรรณพร คำสุข, 2557)

สรุปธรรมาภิบาลเป็นหลักที่เพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการบริหารจัดการภายใน องค์กร ที่ก่อให้เกิดประโยชน์โดยรวมไม่ว่าจะเป็น ชุมชน สังคม และประเทศชาติ เน้นความเท่าเทียม ให้กับทุกคน ทุกระดับ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น

หลักการของธรรมาภิบาล

ภารกิจหลักประการหนึ่งของสำนักงาน ก.พ.ร. คือ การส่งเสริมให้ระบบราชการไทยนำหลักการบริหาร การกิจการบ้านเมืองที่ดี มาใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อประโยชน์สุขของประเทศไทยและประชาชน ตามเจตนารมณ์ของมาตรา 3/1 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2545 และพระราช กฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีประกอบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552) ด้วย 10 หลัก ได้แก่ หลักการตอบสนอง (Responsiveness) หลักประสิทธิผล (Effectiveness) หลักประสิทธิภาพ/คุ้มค่า (Efficiency/Value for money) หลักความเสมอภาค (Equity) หลักมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented) หลักการตรวจสอบได้/มีภาระรับผิดชอบ (Accountability) หลักเปิดเผย/โปร่งใส (Transparency) หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) และหลักนิติธรรม (Rule of Law)

นอกจากนี้ยังได้ให้ความสำคัญในเรื่องความรับผิดชอบต่อการบริหาร โดยเพิ่มเติมในเรื่องการสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมและจริยธรรม อันเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 279 ซึ่งได้กำหนดให้มีความมาตรฐานทางจริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภทไว้ด้วย ทำให้ได้หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (GG Framework) ซึ่งประกอบด้วย 4 หลักการสำคัญ และ 10 หลักการย่อย ดังนี้

1) การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ประกอบด้วย

ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด เกิดผลิตภาพที่คุ้มค่าต่อการลงทุนและบังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม ทั้งนี้ต้องมีการลดขั้นตอนและระยะเวลาในการปฏิบัติงานเพื่ออำนวยความสะดวก และลดภาระค่าใช้จ่าย ตลอดจนยกเลิกภารกิจที่ซ้ำซ้อนและไม่มีความจำเป็น

ประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องมีวิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกิจให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ มีการวางแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและอยู่ในระดับที่ตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชน สร้างกระบวนการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบและมีมาตรฐาน มีการจัดการความเสี่ยงและมุ่งเน้นผลการปฏิบัติงานเป็นเลิศ รวมถึงมีการติดตามประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การตอบสนอง (Responsiveness) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องสามารถให้บริการได้อย่างมีคุณภาพ สามารถดำเนินการแล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด สร้างความเชื่อมั่นไว้วางใจ รวมถึงตอบสนองตามความคาดหวัง/ความต้องการของประชาชนผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความหลากหลาย และมีความแตกต่างกันได้อย่างเหมาะสม

2) ค่านิยมประชาธิปไตย (Democratic Value) ประกอบด้วย

การรับผิดชอบ/สามารถตรวจสอบได้ (Accountability) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องสามารถตอบคำถามและชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย รวมทั้งต้องมีการจัดวางระบบการรายงานความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ต่อสาธารณะเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบและการให้คุณให้โทษ ตลอดจนมีการจัดเตรียมระบบการแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาและผลกระทบใดๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น

เปิดเผย/โปร่งใส (Transparency) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ตรงไปตรงมา รวมทั้งต้องมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและเชื่อถือได้ให้ประชาชนได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนวางระบบให้การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารดังกล่าวเป็นไปโดยง่าย

หลักนิติธรรม (Rule of Law) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัดด้วยความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่างๆ

ความเสมอภาค (Equity) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยกด้านชายหญิง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม และอื่นๆ อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงโอกาสความ เท่าเทียมกันของการเข้าถึงบริการสาธารณะของกลุ่มบุคคลผู้ด้อยโอกาสในสังคมด้วย

3) ประชาธิปไตย (Participatory State) ประกอบด้วย

การมีส่วนร่วม/การพยายามแสวงหาฉันทามติ (Participation/Consensus Oriented) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชน รวมทั้งเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องร่วมคิดแก้ไขปัญหา ร่วมใน กระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงานและร่วมตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ต้องมีความพยายามในการแสวงหาฉันทามติหรือข้อตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจะต้องไม่มีข้อคัดค้านที่หาข้อยุติไม่ได้ในประเด็นที่สำคัญ

การกระจายอำนาจ (Decentralization) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการควรมีการมอบอำนาจ และกระจายความรับผิดชอบในการตัดสินใจและการดำเนินการให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในระดับต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการโอนถ่ายบทบาทและภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาคส่วนอื่นๆ ในสังคม

4) ความรับผิดชอบทางการบริหาร (Administrative Responsibility) ประกอบด้วย

คุณธรรม/จริยธรรม (Morality/Ethics) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อหน้าที่ให้เป็นไปอย่างมีศีลธรรม คุณธรรม และตรงตามความคาดหวังของสังคม รวมทั้งยึดมั่นในค่านิยมหลักของมาตรฐานจริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประมวล จริยธรรมข้าราชการพลเรือน และจรรยาบรรณวิชาชีพ ตลอดจน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของระบบราชการไทย 8 ประการ (I AM READY) ได้แก่

I - Integrity	ซื่อสัตย์และกล้ายืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง
A - Activeness	ทำงานเชิงรุก คิดเชิงบวกและมีจิตบริการ
M - Morality	มีศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม
R – Responsiveness	คำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง
E - Efficiency	มุ่งเน้นประสิทธิภาพ
A - Accountability	ตรวจสอบได้
D - Democracy	ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย
Y - Yield	มุ่งผลสัมฤทธิ์

สรุปหลักการของธรรมาภิบาลประกอบด้วย 10 หลัก ได้แก่ หลักประสิทธิผล หลักประสิทธิภาพ/คุณค่า หลักการตอบสนอง หลักการตรวจสอบได้/มีการรับผิดชอบ หลักเปิดเผย/โปร่งใส หลักนิติธรรม หลักความเสมอภาค หลักการมีส่วนร่วมมุ่งเน้นฉันทามติ หลักการกระจายอำนาจ และหลักคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อเป็นการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่เน้นความคุ้มค่า ส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยที่เน้นความเสมอภาค ด้วยการมีประชารัฐที่เน้นการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ซึ่งจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการบริหารที่เน้นการมีคุณธรรมจริยธรรม จึงถือว่าเป็นหลักการบริหารที่ดี

คัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา

การศึกษาธรรมาภิบาลตามแนวพุทธ ต้องเริ่มจากการค้นคว้าคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา แต่ในสมัยพุทธกาล เรียกว่า ธรรมและวินัย ก่อนจะถูกรวบรวมขึ้นและจัดเป็นหมวดหมู่จนเรียกว่า พระไตรปิฎกตั้งแต่สมัยการสังคายนาครั้งที่ 3 ประมาณ พ.ศ. 236 ซึ่งผ่านมาหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปสองร้อยกว่าปี จึงมีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งแตกต่างไปจากสมัยพุทธกาลที่ใช้มุขปาฐะหมายถึงการท่องจำปากเปล่า คัมภีร์ที่บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้นั้นเป็นภาษาบาลีล้วน เรียกว่าบาลีพระไตรปิฎก ในสมัยต่อๆ มาจะมีการแต่งคัมภีร์อื่นขึ้นมาอธิบายเพิ่มเติมอีกมากมาย (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) คัมภีร์พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ชั้นแรกเป็นการรวบรวมพระธรรมวินัยมาจัดเข้าเป็นหมวดหมู่ได้ 3 ปิฎกแล้วถูกจารึกลงในใบลานเป็นคัมภีร์จึงถูกเรียกว่าพระไตรปิฎก (พระสุธีวรญาณ, 2549) 3 ปิฎก ประกอบไปด้วย (พระธรรมปิฎก, 2545)

พระวินัยปิฎกว่าด้วยระเบียบข้อบังคับสำหรับชีวิตและชุมชนของภิกษุและภิกษุณี พระวินัยปิฎกประกอบด้วย 5 คัมภีร์ ได้แก่ (1) มหาวิภังค์ คือศีล 227 ข้อสำหรับภิกษุ ที่มีในพระปาฏิโมกข์ (2) ภิกขุณีวิภังค์ คือ ศีล 311 ข้อสำหรับภิกษุณี ที่มีในภิกขุณีปาฏิโมกข์ (3) มหาวรรค เป็นศีลนอกพระปาฏิโมกข์ที่มีเนื้อความยาวๆ (4) จุลวรรค เป็นศีลนอกพระปาฏิโมกข์ที่มีเนื้อความสั้นๆ (5) ปริวาร เป็นการวิเคราะห์สังเคราะห์พระวินัย

พระสุตตันตปิฎกว่าด้วยธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงยกย่องไปต่างๆ ให้เหมาะสมกับบุคคล สถานที่เหตุการณ์มีเรื่องราวประกอบ พระสุตตันตปิฎกหรือพระสูตร ประกอบด้วย 5 คัมภีร์ ได้แก่ (1) ทีฆนิกาย

เป็นพระสูตรที่มีเนื้อหายาว (2) มัชฌิมนิกาย เป็นพระสูตรที่มีเนื้อหาความยาวปานกลาง (3) สังยุตตนิกาย เป็นพระสูตรที่รวมเนื้อหาไว้เป็นหมวดตามสิ่งที่เกี่ยวข้อง (4) อังคุตตรนิกาย เป็นพระสูตรที่รวมหมวดไว้ตามจำนวนองค์ประกอบ (5) ขุททกนิกาย เป็นพระสูตรที่มีเนื้อความสั้น

พระอภิธรรมปิฎกว่าด้วยธรรมที่แสดงเป็นเนื้อหาหรือหลักวิชาการล้วนๆ ไม่เกี่ยวข้องด้วยบุคคลหรือเหตุการณ์ไม่มีเรื่องราวประกอบ พระอภิธรรมปิฎก ประกอบด้วย 7 คัมภีร์ ได้แก่ (1) อัมมสังคณี เป็นคัมภีร์ที่อธิบายรายละเอียดของสภาวะธรรมต่างๆ ซึ่งนับว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากของการศึกษาธรรมะให้เข้าใจลึกซึ้งและถูกต้อง (2) วิภังค์ เป็นคัมภีร์ที่จำแนกธรรมเป็นข้อๆ แล้วอธิบายรายละเอียดแต่ละข้ออย่างละเอียดมากๆ หลายแง่หลายมุม (3) ธาตุกถา เป็นคัมภีร์ที่เป็นการนำความรู้เรื่องสภาวะธรรมพื้นฐานมาอธิบายให้สลับซับซ้อนขึ้นในแง่ความเข้ากันได้หรือเข้ากันไม่ได้ เป็นพวกเดียวกันหรือคนละพวกของสภาวะธรรมในหมวดต่างๆ (4) ปุคคลบัญญัติ เป็นคัมภีร์ที่จำแนกบุคคลออกเป็นประเภทต่างๆ โดยเริ่มตั้งแต่หมวดหนึ่งจนถึงหมวดสิบ ในส่วนแรกจะแสดงอุทเทสคือหัวข้อก่อน แล้วอธิบายรายละเอียดในส่วนนิเทศซึ่งอยู่ถัดไป (5) กถาวัตถุ เป็นคัมภีร์ที่รจนาโดยพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เพราะในสมัยนั้นมีทิวาสานุศาสนาเข้ามาปลอมปนในพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระจึงได้รจนาคัมภีร์นี้ขึ้นมาเพื่อโต้แย้งทิวาสานุเหล่านั้น โดยรูปแบบจะเป็นการโต้ว่าที่กันระหว่างฝ่ายที่มีทิวาสานุแบบเถรวาท กับฝ่ายที่มีทิวาสานุที่ปลอมปนเข้ามา (6) ยมก เป็นคัมภีร์ที่อธิบายสภาวะธรรมเป็นคู่ๆ ในลักษณะการถามและตอบคำถาม (7) ปฏฐาน เป็นคัมภีร์ที่แสดงเรื่องเหตุปัจจัยประเภทต่างๆ อย่างละเอียด (อัมมโฆติ, 2559)

สรุปคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ที่ยังมีพระชนมอยู่ ประกอบด้วย พระวินัยปิฎกที่รวบรวมข้อปฏิบัติต่างๆ ของพุทธบริษัท 4 เป็นต้น พระสุตตันตปิฎกที่รวบรวมคำสอนที่มีลักษณะเป็นเรื่องราว บุคคล สถานที่ เป็นต้น พระอภิธรรมปิฎกที่รวบรวมธรรมะล้วนๆ

ธรรมาภิบาลตามแนวพุทธ

จากกรณีศึกษา ธรรมาภิบาลตามแนวพุทธ สามารถศึกษาให้เห็นบริบทประเด็นสำคัญที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พอเป็นตัวอย่าง ได้ดังนี้ ธรรมาภิบาลในพระวินัยปิฎก ธรรมาภิบาลในพระสุตตันตปิฎก และธรรมาภิบาลในพระอภิธรรมปิฎก

1. ธรรมาภิบาลในพระวินัยปิฎก ตัวอย่างเกี่ยวข้องกับ เรื่องการบัญญัติสิกขาบท ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เราจะบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ 10 ประการ คือ (1) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ (2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (3) เพื่อข่มบุคคลผู้เกียติ (4) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม (5) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน (6) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต (7) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส (8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่ไม่เลื่อมใสแล้ว (9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม (10) เพื่อเอื้อเฟื้อวินัย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 39 หน้าที่ 28-29 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยการบัญญัติพระวินัย

มีจุดเริ่มต้นดังนี้ มิได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้า เพื่อป้องกันมิให้ภิกษุล่วงละเมิดเหมือนการบัญญัติกฎหมาย ซึ่งตราเป็นข้อบัญญัติไว้ล่วงหน้า โดยยังไม่มีผู้ล่วงละเมิดก่อนเป็นหลัก เมื่อมีเหตุการณ์ที่ภิกษุไปทำสิ่งที่ชาวบ้านไม่ชอบ ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ไม่ควร หรือทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนเกิดขึ้น ชาวบ้านไปฟ้องร้อง พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงประชุมสงฆ์เพื่อรับทราบข้อมูลรายละเอียดของเรื่อง ทรงไต่สวนไล่เลียงพระที่ทำเช่นนั้น เมื่อทรงเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมไม่ควรจริง ทรงแสดงโทษแห่งการกระทำ และทรงแสดงประโยชน์ของการสำรวมระวังไม่กระทำเช่นนั้นต่อไป ทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามในเรื่องเช่นนั้นไว้ เรียกว่าบัญญัติพระวินัยและมีบทลงโทษหนักบ้างเบาบ้าง ซึ่งเรียกว่า อาบัติ เมื่อทรงบัญญัติไว้แล้ว ต่อมา เป็นข้อปฏิบัติที่ตึงเกินไป ปฏิบัติได้ยาก หรือหย่อนเกินไป ทำให้ล่วงละเมิดโดยง่าย ก็ทรงบัญญัติข้อความเพิ่มเติม แต่มีได้ยกเลิกบทบัญญัติที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว (กัลยาณมิตร, 2564) สอดคล้องกับหลักธรรมของธรรมาภิบาลสากลในเรื่อง ความรับผิดชอบต่อนตนเองที่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ กฎกติกาทางสังคม และแสดงถึงความรับผิดชอบต่อผู้อื่น สังคม ประเทศไทย ที่จะต้องปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย โดยการมีระเบียบวินัย กฎข้อบังคับของสังคมส่วนรวม ยกตัวอย่าง หากเรามีหน้าที่ขับรถ เราก็ควรปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือกฎจราจรให้ถูกต้อง เพื่อจะไม่เกิดอุบัติเหตุ หรือความเสียหายด้านชีวิตและทรัพย์สิน เป็นการป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่า เราสามารถนำธรรมาภิบาลในพระวินัยปิฎกมาประยุกต์ใช้เพื่อให้มีระเบียบวินัย และทำตามกฎกติกาทางสังคม เราจึงจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. ธรรมาภิบาลในพระสุตตันตปิฎก ตัวอย่างเกี่ยวข้องกับ อัคคัญญสูตร ว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก อธิบายถึงเรื่องสามเณรชื่อว่าเสฏฐะและสามเณรชื่อว่าทวชะ ความบริสุทธิ์แห่งวรรณะ 4 ความปรากฏแห่งจันดิน ความปรากฏแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ เป็นต้น ความปรากฏแห่งสะเก็ดดิน ความปรากฏแห่งเครื่องดิน ความปรากฏแห่งข้าวสาลีในที่ที่ไม่ต้องไถ ความปรากฏแห่งเพศหญิงและเพศชาย การประพจน์เมถุนธรรม การแบ่งข้าวสาลี มหาสมมตราช แวดวงพราหมณ์ แวดวงแพศย์ แวดวงศูทร เรื่องการประพจน์ทุจรีต เป็นต้น การเจริญโพธิปักขิยธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 111-140 หน้าที่ 83-102 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สอดคล้องกับหลักธรรมของธรรมาภิบาลสากลในเรื่อง การรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เปิดเผย/โปร่งใสที่จะต้องมีการปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา แสดงความจริงต่อสาธารณะ การมีส่วนร่วมที่จะต้องมีการรับฟังความคิดเห็น การกระจายอำนาจที่จะต้องมีการบริหารจัดการตามลำดับชั้นคุณธรรม/จริยธรรมที่ต้องมีจิตสำนึกในการทำความดี ความซื่อ ป้องกันการประพจน์ทุจรีตที่จะเกิดขึ้น เช่น การปฏิบัติตัวในสังคมได้ จะต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน มีคุณธรรมหรือจิตสำนึกคอยกำกับอยู่ด้วย และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่คิดเบียดเบียน หรือมีความโลภอยากได้ของผู้อื่น จึงจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข แสดงให้เห็นว่าการที่เราเป็นหลักในการปฏิบัติตัวต่อสังคมจะทำให้เรามีความสุข สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

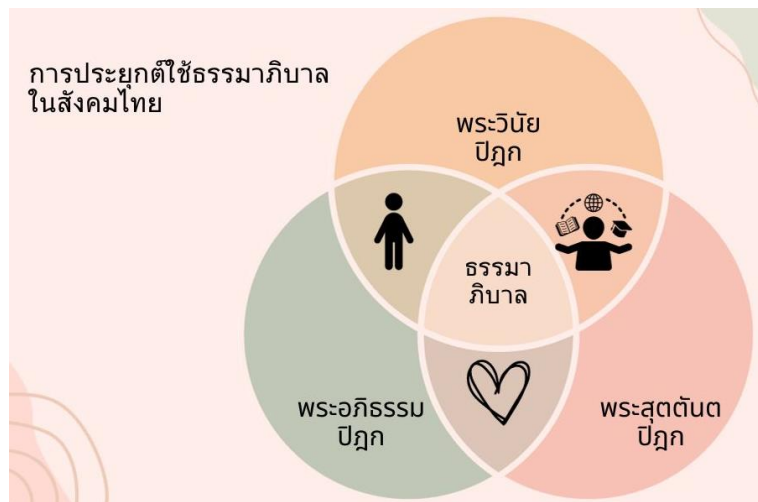
3. ธรรมาภิบาลในพระอภิธรรมปิฎก ตัวอย่างเกี่ยวข้องกับกุสลติกะ ว่าด้วยสภาวะธรรมที่เป็นกุศล เรียกว่า กุศลมูล 3 คือ อโลภะ หมายถึง ความไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ภาวะที่ไม่โลภ ความไม่กำหนด

กิริยาที่ไม่กำหนด ภาวะที่ไม่กำหนด ความไม่เพ่งเล็ง โอโหส หมายถึง ความไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ภาวะที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน และโอโมหะ หมายถึง ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความคันคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่าง คือ ปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฐิ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 34 ข้อที่ 985-986 หน้าที่ 256, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สอดคล้องกับหลักธรรมของธรรมาภิบาลสากลในเรื่อง คุณธรรม/จริยธรรมที่เป็นจิตสำนึกพื้นฐาน ซึ่งบุคคลจะต้องมี เช่น มีความเห็นว่า การทำดีได้ดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เมื่อมีหลักคิดก็จะวิถีปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่า ถ้าเรามีจิตสำนึกที่ดี การปฏิบัติก็จะออกมาดี สังคมย่อมเชิดชูสรรเสริญ ในทางกลับกันถ้าเรามีจิตสำนึกที่ไม่ดี การปฏิบัติก็จะออกมาไม่ดี เป็นความชั่วร้ายก็จะมีแต่คนดูถูกว่ากล่าวและเป็นคนที่สังคมไม่ยอมรับในที่สุด

สรุปธรรมาภิบาลตามแนวพุทธเป็นกรณีศึกษาในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักธรรมของธรรมาภิบาลสากลทั้ง 10 ประการ ขึ้นอยู่กับว่าจะเป็นการกรณีศึกษาเรื่องใด ถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการที่ดี สามารถทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้โดยผาสุก เพราะมีหลักธรรม แนวคิด และวิถีปฏิบัติที่ชัดเจน

การประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในสังคมไทย

จากการศึกษาธรรมาภิบาลตามแนวพุทธ พบว่า หลักธรรมาภิบาล 10 ประการสอดคล้องกับธรรมาภิบาลตามแนวพุทธที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา หรือ คัมภีร์พระไตรปิฎก ทำให้ทราบถึงแนวทางการปฏิบัติและประยุกต์ใช้โดยหลักธรรมาภิบาล ในแง่มุมของพระวินัยปิฎกเป็นเรื่องของการควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดี ตามกรอบ กฎ กติกา ภายใต้อภิปณฺณธรรมานุญ ในแง่มุมของพระอภิธรรมปิฎกเป็นเรื่องของการควบคุมจิตใจ ให้เป็นไปทางกุศล ความดีงาม ปราศจากอกุศล ความชั่วร้ายต่างๆ ในแง่มุมของพระสุตตันตปิฎกเป็นเรื่องของการกรณีศึกษาทำให้เกิดความเข้าใจ ประสบการณ์ในเหตุการณ์ต่าง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต สำหรับการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในชีวิตประจำวันจะต้องเริ่มต้นจากการปรับสภาพจิตใจ การเตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจ เพื่อให้ปราศจากความโลภ ความโกรธ ความหลง เมื่อมีสภาพจิตใจที่ดี ก็จะปฏิบัติออกมาดี ด้วยการทำตามหลักของศีลธรรม หลักกฎหมาย หลักกติกาสังคม นอกจากนี้จะต้องแสวงหาความรู้ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ ความชำนาญต่างๆ ในการจะดำเนินชีวิต เมื่อได้รับมอบหมายหน้าที่ทางสังคม ก็ปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ ที่ดี จะส่งผลต่อเป็นสายโซ่ซึ่งมีความสัมพันธ์ เพราะเริ่มต้นจากตนเอง ครอบครัว องค์กร สังคม และประเทศไทย

แผนภาพที่ 1 การประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในสังคมไทย

ที่มา: <https://www.canva.com/>

บทสรุป

ธรรมาภิบาลเป็นหลักการบริหารที่ดี เป็นเครื่องมือและเป็นแนวทางการดำเนินงานที่จะจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมี 3 ส่วนสำคัญ คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาคมที่จะต้องมีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นหลักที่เพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นนำไปสู่การพัฒนาสังคม และประเทศให้ยั่งยืน ประกอบด้วย 10 หลัก ได้แก่ หลักประสิทธิผล หลักประสิทธิภาพ/คุณค่า หลักการตอบสนอง หลักการตรวจสอบได้/มีการรับผิดชอบ หลักเปิดเผย/โปร่งใส หลักนิติธรรม หลักความเสมอภาค หลักการมีส่วนร่วมมุ่งเน้นฉันทามติ หลักการกระจายอำนาจ และหลักคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อเป็นการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่เน้นความคุ้มค่า ส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยที่เน้นความเสมอภาค ด้วยการมีประชารัฐที่เน้นการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ซึ่งจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการบริหารที่เน้นการมีคุณธรรมจริยธรรม จึงถือว่าเป็นหลักการบริหารที่ดี ธรรมาภิบาลตามแนวพุทธเป็นกรณีศึกษาในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วย พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักธรรมของธรรมาภิบาลสากลทั้ง 10 ประการ ขึ้นอยู่กับว่าจะเป็นการกรณีศึกษาเรื่องใด ถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการที่ดี สามารถทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้โดยผาสุก เพราะมีหลักธรรม แนวคิด และวิถีปฏิบัติที่ชัดเจน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เริ่มต้นจากการปรับสภาพจิตใจ การเตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจ การปฏิบัติที่ดี การแสวงหาความรู้ ประสบการณ์ ความชำนาญต่างๆ ในการจะดำเนินชีวิต ขยายผลตั้งแต่ตนเอง ครอบครัว องค์กร สังคม และประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณมิตร. (2564). **พระวินัยบัญญัติ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=21090 [2 กันยายน 2566]
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). **พระไตรปิฎกศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยรายวันการพิมพ์.
- ธัมมโชติ. (2559). **พระไตรปิฎก**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://tripitaka-online.blogspot.com/2016/09/tpd-main.html#what> [2 กันยายน 2566].
- นवल ทรัพย์คง. (2555). “การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของวัดโสธรวรารามจังหวัดฉะเชิงเทรา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์. (2554). **ธรรมาภิบาลกับการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ปรีชา วัชรภักย์. (2550). **ธรรมาธิปไตยธรรมราชา**. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัญญา ฉายะจินตาวงค์ และรัชณี ภูตระกูล. (2549). **ธรรมาภิบาลกับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก. (2545). **รู้จักพระไตรปิฎกเพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้จริง**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระนที สิริปัญญา (บัวงาม). (2560). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนพระปริยัติธรรมสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีวรญาณ. (2549). **พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พฤทธิสาด ชุมพล. (2546). **คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย (Concept in Contemporary Political Science)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรรณพร คำสุข. (2557). การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). **คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี**. กรุงเทพฯ: บริษัท พรีเมียร์ โพรจำกัด.
- สุดจิต นิमितกุล. (2543). **กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ในการปกครองที่ดี (Good governance)**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

องค์การพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. (2561). ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต. ปัญหาการ
คอร์รัปชันในสังคมไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://anti-corruption.nsm.or.th /node/29](http://anti-corruption.nsm.or.th/node/29)
[2 กันยายน 2566].

หลักสังคหวัตถุและขันติธรรม: จริยธรรมของพยาบาลตามแนวพุทธ

Principles of Saṅgahavatthu and Khanti: Ethics of Nurses According to Buddhist Principles

¹พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) ²พระมหานุกูล อภิปัญโญ ³กฤษณา รักษาโฉม, ⁴อรชร ไกรจักร

¹Phra Methi Vajirodom ²Phramaha Nugoon Abhipunno ³Kritsana Raksachom,
⁴Orachorn Kraichakr

^{1,2,3,4}บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

³Corresponding author, e-mail: kritsana_rak@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีเป้าหมายเพื่อนำเสนอหลักธรรมที่มีประโยชน์เกื้อกูลการประกอบอาชีพพยาบาลให้มีความสุขง่าย ทุกข์ยาก กล่าวคือหลักสังคหวัตถุและขันติธรรม (1) สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา) และ (2) ขันติธรรม การแสดงออกให้ผู้ป่วยรับรู้ถึงความอดทน อตถจริยา ซึ่งพยาบาลวิชาชีพสามารถนำมาประยุกต์ใช้เกื้อกูลอาชีพรวมถึงการให้บริการด้วยหัวใจ พร้อมให้คำปรึกษาแนะนำผู้ป่วย การทักทายด้วยปิยวาจา ทั้งนี้ การประพฤติตนข้างต้นต้องอาศัยหลักขันติธรรมเป็นหลักคิดเพราะงานบริการของพยาบาลเป็นงานที่ต้องใช้ความอดทนสูงและความขยันหมั่นเพียรเป็นที่ยึด จะอย่างไรก็ดีการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 และขันติธรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากผู้บริหารของโรงพยาบาล ฯ นั้น โดยการให้ความรู้ในหลักธรรม การประกาศยกย่องเชิดชูคุณงามความดีเพื่อส่งเสริมและสร้างแรงบันดาลใจให้กับพยาบาลวิชาชีพ

คำสำคัญ: ขันติธรรม, จริยธรรม, พยาบาล, สังคหวัตถุ

Abstract

The current article presents a useful set of Dhamma for nursing professionals, aiming at facilitating happiness and preventing suffering. The selected topics are Saṅgahavatthu 4 (bases of social solidarity, including giving, kindly speech, useful conduct, equal treatment) and Khanti (tolerance). The expression of tolerance and benevolence toward patients is the key principles that can help nurses maintain their service mind, willingness to advice, and kindness in speech. This type of behavior requires adherence to the Principle of Tolerance because nursing services requires a high level of patience and diligence. The adoption of

Saṅgahavatthu 4 and Khanti also depends on the support from the hospital administration through training of dhamma topics and providing rewards for good behaviors to reinforce desirable characters and motivate registered nurses to keep up the good work.

Keywords: Khanti, Ethics, Nurses, Saṅgahavatthu.

บทนำ

พยาบาลเป็นบุคลากรทางการแพทย์ที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพราะทำหน้าที่ดูแลผู้ป่วยในสังคมที่กำลังเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ ผู้ที่จะมาทำหน้าที่เป็นพยาบาลจะต้องจบหลักสูตรพยาบาลศาสตร์และมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพพยาบาลเพื่อเข้ามาทำงานในโรงพยาบาลเป็นพยาบาลวิชาชีพ เมื่อทำงานในโรงพยาบาลไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาลรัฐหรือโรงพยาบาลเอกชนจะต้องมีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจเพื่อให้บริการผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษา ในทางพระพุทธศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้รู้จักประพฤติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมตามสภาพและบทบาทหน้าที่ของตน พยาบาลก็เช่นเดียวกันเมื่อจบหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ได้ใบประกอบวิชาชีพพยาบาลแล้ว จะต้องประพฤติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพพยาบาลและนำหลักธรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 และขันติธรรม เพราะหลักธรรมเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของทุกสายอาชีพที่ทำหน้าที่บริการสังคม ไม่ว่าจะเป็น พยาบาล เจ้าหน้าที่จิตอาสาหรือพนักงานบริการในด้านอื่นๆ ดังนั้น ในบทความนี้จะขอเสนอหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของพยาบาลในการบริการสังคม

จริยธรรมของพยาบาลตามแนวพุทธ

จริยธรรม มาจากคำว่า จริย กับ ธรรมะ ซึ่งจริย หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ธรรมะ หมายถึง คุณความดี คำสั่งสอนในพุทธศาสนา หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์และกฎหมายอันพึงปฏิบัติ ดังที่ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559) ให้ความหมายของจริยธรรม หมายถึง การประพฤติตนตามหลักธรรม การดำเนินชีวิตตามหลักธรรม ไม่ให้ผิดหลักศีลธรรมอันดีงาม มนุษย์ทั้งหลายเมื่อเข้ามาอยู่ในสังคมจะต้องมีการพบเจอกับผู้คนจำนวนมาก การช่วยเหลืออนุเคราะห์เพื่อนมนุษย์ด้วยกันจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคนวัตกรรมและเทคโนโลยี เพราะผู้คนในยุคนี้ทำงานแข่งขันกับเวลา ดิ้นรนหาเงินเพื่อแสวงหาและตอบสนองต่อความสุขของตนจนลืมนึกดูแลคนรอบข้าง บางครั้งถึงกับแสดงพฤติกรรมความเห็นแก่ตัวออกมาให้ปรากฏจนเป็นที่น่ารังเกียจของคนในสังคม บางครั้งก็มีการทะเลาะวิวาท การทำร้ายร่างกาย เพราะขัดผลประโยชน์กันทำให้สังคมเกิดความเดือดร้อน ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่สังคมยังเป็นยุคเกษตรกรรม คนส่วนใหญ่ทำไร่ทำสวนเพื่อการดำรงชีวิต มีเวลาอยู่กับตัวเองและคนในครอบครัวมาก ได้ช่วยเหลือเพื่อนบ้านและคนในสังคมตามงานต่างๆ เช่น งานบุญบวช งานบุญประเพณี เป็นต้น แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือเหมือนในปัจจุบัน คือ จากยุคเกษตรกรรมเป็นยุคนวัตกรรมและ

เทคโนโลยี จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คนในสังคมควรหันเข้ามาศึกษาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 และขันติธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญที่จะทำให้สังคมน่าอยู่อย่างปกติสงบสุข และน้อมนำหลักธรรมดังกล่าวไปประพฤติปฏิบัติตามด้วยการเอื้อเฟื้อเห็นอกเห็นใจกัน ให้ความช่วยเหลือเอื้ออาทรแบ่งปันซึ่งกันและกัน พุดทักทายกันด้วยวาจาที่สุภาพอ่อนน้อม สร้างประโยชน์ให้แก่สังคม เคารพนอบน้อมต่อผู้ใหญ่ รักษาหัวใจซึ่งกันและกัน และอดกลั้นต่อสิ่งต่างๆ ที่เข้ามากระทบ ผู้ประกอบอาชีพพยาบาลก็เช่นเดียวกันมีหน้าที่ในการบริการช่วยเหลือผู้ป่วยที่เข้ามารักษาในโรงพยาบาล ไม่ว่าจะเป็นการบริการผู้ป่วยนอก ผู้ป่วยในหรือญาติผู้ป่วย ซึ่งพยาบาลจะต้องมีความอดทนเข้มแข็งอย่างมาก ปกติการทำงานของพยาบาลย่อมมีความเหนื่อยล้า มีเวลาพักผ่อนน้อย รับประทานอาหารไม่เป็นเวลาในบางช่วงเวลาของแต่ละวัน จนทำให้สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง บางท่านอาจจะท้อแท้ในการปฏิบัติหน้าที่ในทางพระพุทธศาสนาท่านสอนว่า การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเป็นตัวขับเคลื่อนโลกให้หมุนต่อไปได้ เปรียบเทียบกับรถเมื่อมีลิ้มสลักก็จะสามารถแล่นไปได้ ซึ่งหลักธรรมที่เกี่ยวข้องการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันก็คือ หลักสังคหวัตถุธรรม 4 พยาบาลโดยส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธย่อมมีจิตใจน้อมนำไปในทางหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เมื่อพยาบาลใส่ใจระลึกถึงคำสอนเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4 นี้ น้อมนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน และนำหลักขันติธรรมเข้ามาเป็นตัวหนุนนำจิตใจให้ไม่ให้อ่อนท้อต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ พยาบาลย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤดิธรรม ผลที่ตามมาคือ ความสุขใจ ความสบายใจ การมีกำลังใจในการปฏิบัติงาน ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ธมมจารี สุขิ เสติ ผู้ที่ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 2 ข้อที่ 168 หน้าที่ 154 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลักสังคหวัตถุและขันติธรรมในทางพระพุทธศาสนา

บทความนี้ จะได้นำหลักสังคหวัตถุ 4 และขันติธรรมมาอธิบายเพื่อให้เห็นภาพรวมของหลักธรรมและเสนอแนวทางการนำหลักธรรมดังกล่าวนี้ไปประยุกต์ใช้กับการบริการสังคมของพยาบาล ซึ่งอรชร ไกรจักร (2556) ได้กล่าวถึงหลักสังคหวัตถุ 4 และขันติธรรมได้ถูกนำมาการจัดลำดับความสำคัญของหลักธรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพยาบาลวิชาชีพ ทั้งในกลุ่มโรงพยาบาลภาครัฐและโรงพยาบาลภาคเอกชน กล่าวคือ

สังคหวัตถุ ตามความหมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมายถึง “หลักธรรมที่เป็นการสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจกันและกันได้ มีอยู่ 4 อย่าง คือ ทาน เพียรวัชชะ อุตถจริยา สมานัตตา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 35 ข้อที่ 32 หน้าที่ 121 มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2559) ดังนี้

1. **ทาน** คือ การรู้จักให้ รู้จักแบ่งปันคนอื่นเป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทานในทางพระพุทธศาสนาแบ่งออก 2 อย่าง คือ (1) อามิสทาน หมายถึง การแบ่งปันสิ่งของที่ตนเองมีอยู่ไม่ว่าจะเป็นเครื่องนุ่งห่ม อาหาร และสิ่งของอื่นๆ ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตแก่ผู้อื่น และ (พระสัทธัมมโชติกะ ธิมมาจริยะ, 2562) ให้ความหมายของธรรมทาน หมายถึง การให้ธรรมะที่เป็นหลักคำสอน การให้ความรู้

การให้คำแนะนำที่ดีเมื่อมีคนอื่นมาปรึกษาหรือมาสอบถาม ซึ่งการให้ทานทั้ง 2 ประเภทนี้ย่อมทำให้ผู้ให้เป็นที่รักใคร่ของคนอื่น ไปไหนมาไหนก็มีคนอยากคบหา เพราะคนที่จะให้ทานได้นั้นจะต้องเป็นคนใจกว้างมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปราศจากมลทินคือความตระหนี่มีอหิชาศัยที่ต้งามุ่งหวังความเจริญแก่คนอื่นเสมอ ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ทพมานิ ปิโย โหติ” (พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่มที่ 22 ข้อที่ 35 หน้าที่ 35 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500) ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก

2. เปยยวัชชะ (ในบางพระสูตรใช้คำว่า ปิยวาจา) หมายถึง การกล่าววาจาที่อ่อนหวานอ่อนโยนก่อให้เกิดความสบายใจแก่ฝ่ายตรงข้าม นั่นก็คือ การใช้วาจาสุภาพ ไม่หยาบคายไม่ส่อเสียดไม่เพื่อจ้อ คนที่พูดอ่อนหวานไพเราะนั้นย่อมเป็นคนที่มีเสน่ห์ ใครๆ ก็อยากคบหาอยากคุยด้วย เพราะเมื่อคุยด้วยย่อมมีแต่ความสุขความสบายใจ ดังนั้น การพูดคำสุภาพอ่อนหวานนับว่าเป็นมนต์ขลังอย่างหนึ่ง เพราะสามารถผูกใจให้คนอื่นรักใคร่เชื่อใจได้ ตามคำที่โบราณกล่าวไว้ว่า “ปากเป็นเอกเหมือนเสมกมนต์ให้คนเชื่อ”

3. อัตถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ที่ก่อให้เกิดความสุขความเจริญแก่ตนและคนอื่นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปทำหน้าที่เป็นจิตอาสาคอยบริการสังคมในงานสำคัญต่างๆ การให้ความช่วยเหลือคนอื่นที่กำลังลำบาก คนที่มีนิสัยชอบช่วยเหลือคนอื่นอยู่เสมอมักเป็นคนที่มีจิตเมตตาไม่เห็นประโยชน์ส่วนตนสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนรวม ไม่ชอบเอาเปรียบสังคม มีแต่ความเอื้อเฟื้ออาทรห่วงใยคนอื่น ในทางตรงกันข้าม หากเป็นคนที่ชอบเอาเปรียบคนอื่นไม่เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม ไม่มีจิตสาธารณะ ในทางพระพุทธศาสนาจัดคนประเภทนี้ว่าเป็นคนไม่สะอาด ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ออตตตถลปณฺญา อสุจิ มนุสสา (พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่มที่ 25 ข้อที่ 75 หน้าที่ 349, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500) คนที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นคนสกปรกไม่สะอาด” ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้จักบำเพ็ญประโยชน์ส่วนรวมให้เป็นนิสัยเข้าไปทำหน้าที่เป็นจิตอาสาในงานสำคัญต่างๆ เพื่อจะได้เป็นคนที่ไม่สะอาด นำคบหาตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนา

4. สมานัตตตา หมายถึง การประพฤติตนในหมู่ชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่จะเป็นการร่วมสุขร่วมทุกข์กับคนรอบข้าง การให้ความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ในทุกสถานที่ที่พบเห็น การวางตนให้เหมาะสมกับฐานะบทบาทหน้าที่ของตน ไม่ทำตัวยกตนข่มท่าน การประพฤติตนสม่ำเสมอเช่นนี้ย่อมเป็นที่รักใคร่ชอบใจของคนทั้งหลาย ใครๆ ก็อยากคบหาอยากรู้จัก เพราะเป็นผู้ที่ซื่อตรงสม่ำเสมออย่างตรงไปตรงมา

สังคหวัตถุ 4 ประการนี้เป็นหลักธรรมค้ำจุนโลก หมายความว่า เมื่อชาวโลกยังรู้จักแบ่งปันสิ่งของให้แก่เพื่อนร่วมโลก รู้จักพูดถ้อยคำที่สุภาพอ่อนหวานประสานให้เกิดความรักสามัคคี รู้จักบำเพ็ญประโยชน์ส่วนรวมหวังดีต่อเพื่อนร่วมโลกด้วยกันและวางตนอย่างสม่ำเสมอประพฤติตัวอ่อนน้อมถ่อมตนโลกย่อมเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความสงบร่มเย็น โลกก็จะสามารถหมุนไปได้ เปรียบเหมือนล้อรถเมื่อมีลิ่มสลักก็แล่นไปได้ เมื่อไม่มีลิ่มสลักก็แล่นไปไม่ได้ ดังที่ปรากฏในมงคลสูตรที่ปณิ ปฐโม ภาโกว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเปรียบชาวโลกเหมือนกับรถ เปรียบลิ่มสลักเหมือนสังคหวัตถุ 4” (มงคลสูตรที่ปณิ ปฐโม ภาโก เล่มที่ 1 ข้อที่ 331 หน้าที่ 310, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543)

ใน มงคลตถปิณี ทุติโย ภาโค ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชันติ หมายถึง ความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งต่างๆ ที่ผ่านเข้ามากระทบทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งชันติ ออกเป็น 5 อย่าง คือ

1. ความอดทนต่อการถูกทำร้ายร่างกาย หมายถึง เมื่อคนอื่นเข้ามาทำร้ายร่างกายไม่ว่าจะรุนแรงหรือเบาก็ตาม ย่อมพยายามข่มใจไม่ให้โกรธต่อผู้ที่มาทำร้าย ยอมรับกับสิ่งที่ถูกกระทำได้ ให้อภัยได้

2. ความอดทนต่อคำพูดที่ไม่ดี หมายถึง เมื่อมีคนมาติหาหรือด่าทอด้วยคำพูดที่หยาบคายต่างๆ ก็พยายามฝึกใจไม่ให้โกรธต่อคนที่มาตำหนิหรือด่าทอ ไม่ติดใจในคำพูดของเขา ปล่อยวางได้ และทำใจให้ผ่องใสปราศจากความขุ่นมัวได้

3. ความอดทนต่อสภาพที่หนาวร้อน หมายถึง เมื่อสภาพภูมิอากาศไม่อยู่ในอุณหภูมิที่สบายต่อร่างกาย ก็พยายามข่มจิตใจให้ออดทนอดกลั้นต่อความหนาวและความร้อนที่กำลังสัมผัสอยู่ ไม่ยอมละทิ้งหน้าที่การงานไปนอนหรือไปหาที่ที่สะดวกสบายจนเสียการเสียงานเพราะสภาพภูมิอากาศไม่เป็นใจในการทำงาน

4. ความอดทนต่อความหิวกระหาย หมายถึง เมื่อเกิดอาการรู้สึกหิวข้าวก็พยายามอดทนต่ออาการเช่นนั้น ตามปกติ ความหิวเป็นโรคหรือรังของมนุษย์แล้ว (ชิขจฉา ปรมา โรคา) เมื่อถึงเวลาที่ต้องบริโภคอาหารเป็นเรื่องธรรมดา แต่บางช่วงจังหวะของการทำงานในแต่ละวัน ความหิวเกิดขึ้นไม่เป็นเวลา เพราะยังอยู่ในเวลาที่ยังทำงานอยู่ เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงพยายามอดทนความหิวนั้น เพื่อให้การทำงานเดินหน้าต่อไป เพราะงานบางอย่างพอหยุดทำอาจจะหยุดชะงักก็ได้

5. ความอดทนต่อทุกข์เวทนา (ความเจ็บปวดทรมานร่างกาย) หมายถึง เมื่อประสบกับเหตุการณ์บางอย่างไม่ว่าจะเป็น การเจ็บป่วยจนร่างกายรู้สึกเจ็บปวดทรมานหรือการประสบอุบัติเหตุได้รับบาดเจ็บ ก็พยายามฝึกใจให้ออดทนต่ออาการความเจ็บปวดนั้น นั่นก็คือร่างกายเจ็บป่วยแต่ไม่ยอมให้ใจป่วยไปด้วย (มงคลตถปิณี ทุติโย ภาโค เล่มที่ 2 ข้อที่ 405-434 หน้าที่ 320-339 มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2557)

ชันตินี้เป็นหลักธรรมที่เป็นบ่อเกิดแห่งการทำความดีทุกอย่าง ไม่จะเป็นจะเป็นการทำดีในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การทำดีต่อองค์กร การทำดีต่อสังคมและประเทศ เป็นอาทิ การทำความดีทุกอย่างเหล่านี้ต้องอาศัยชันติเป็นตัวหนุนนำให้ออดทนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบไม่ให้ใจไขว่เขวออกนอกกลุ่มนอกทางดังที่ (คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเสียง, 2550) ได้กล่าวว่า “สพเพปิ กุลลา ธมมา ขนตยาเยว วฑฺฒนติ เต กุศลธรรมแมทุทกอยาย่อมเจริญเพราะอาศัยชันติ”

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุและขันติธรรมในการบริการสังคมของพยาบาล

ผู้ป่วยทุกรายเมื่อเข้ามาติดต่อขอการรักษาจากโรงพยาบาล ย่อมมีความคิดอยู่ในใจเสมอว่าพยาบาลจะเป็นผู้คอยบริการให้การดูแลในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพ จิตวิญญาณ และเชื่อว่าพยาบาลจะสามารถรักษาอาการป่วยที่ตนเป็นอยู่ให้หายกลับเป็นปกติได้ พยาบาลจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้ป่วย การบริการคอยดูแลเอาใจใส่ผู้ป่วยด้วยการให้คำปรึกษาคำแนะนำที่ดี การกล่าววาจาไพเราะทำให้ผู้ป่วยรู้สึกดีและมีกำลังใจ การอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วยและการเป็นกันเองให้เกียรติผู้ป่วย ไม่ปล่อยให้ผู้ป่วยรู้สึกเคืองแค้นเดียวดายจนป่วยใจ ดังนั้น จึงเป็นที่

ประจักษ์ว่า หลักสัจจวัตถุ 4 เป็นตัวขับเคลื่อนในการบริการสังคมของพยาบาล พยาบาลจึงควรปฏิบัติงานในโรงพยาบาลอยู่บนหลักสัจจวัตถุ 4 คือ

1. **ทาน** คือ พยาบาลควรคอยให้คำปรึกษาแนะนำที่ดีแก่ผู้ป่วย เมื่อผู้ป่วยเข้าพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลก็ให้บริการด้านปัจจัยเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ยารักษาโรคและสิ่งจำเป็นต่างๆ ในการดำรงชีวิต

2. **เพียรวิริยะ** คือ เมื่อผู้ป่วยเข้ามาติดรักษาที่โรงพยาบาล พยาบาลในฐานะเป็นผู้ช่วยแพทย์และคอยต้อนรับผู้ป่วย ควรทักทายสอบถามอาการของผู้ป่วยด้วยถ้อยคำที่สุภาพและไพเราะ การที่พยาบาลพูดคำอ่อนหวานนิ่มนวลไพเราะกับผู้ป่วยก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ป่วยเกิดความรู้สึกผ่อนคลายและสบายใจมากขึ้น การที่พยาบาลให้การต้อนรับเป็นอย่างดีเช่นนี้ จะกล่าวว่าเป็นยาทางด้านจิตใจของผู้ป่วยก็ได้

3. **อรรถจริยา** คือ เมื่อพยาบาลเข้ามาทำงานโรงพยาบาลก็จะได้ทำประโยชน์อยู่ 3 ด้านด้วยกัน

3.1 ด้านผู้ป่วย คือ พยาบาลควรระลึกอยู่ในใจเสมอว่า ผู้ป่วยทุกรายที่เข้ามาติดต่อขอการรักษาย่อมมีความเชื่อว่าพยาบาลจะสามารถรักษาโรคให้หายกลับปกติได้ พยาบาลควรทำทุกอย่างที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ป่วยไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือผู้ป่วยที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ หรือสิ่งไหนที่เป็นประโยชน์ของผู้ป่วยไม่ว่าจะเป็นสิทธิต่างๆ ในการเข้ารับการรักษา เช่น สิทธิบัตรทอง สิทธิประกันสังคม เป็นต้น พยาบาลก็ควรช่วยรักษาสถานที่ที่ผู้ป่วยมีอยู่เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม

3.2 ด้านเพื่อนร่วมงานที่เป็นพยาบาล คือ การทำงานของพยาบาลเป็นงานที่ลำบากอยู่ไม่น้อย การที่พยาบาลมีความตั้งใจทำประโยชน์ในการบริการสังคมเป็นเรื่องที่น่ายกย่องสรรเสริญเพราะเป็นงานที่ไม่ค่อยมีเวลาส่วนตัว รับประทานอาหารไม่เป็นเวลา ดังนั้น จึงไม่ควรเอาเปรียบเพื่อนร่วมงานหรือทำงานไม่เต็มความสามารถ แต่ควรทำงานด้วยความมุ่งมั่นเพื่อทำประโยชน์ในการบริการสังคมด้านสาธารณสุข

3.3 ด้านสถานที่โรงพยาบาล คือ เมื่อพยาบาลอยู่ในโรงพยาบาลก็ไม่ควรนิ่งเฉยตายในการดูแลรักษาสถานที่ทำงานของตน โบราณท่านกล่าวว่า “อยู่บ้านท่านอย่านิ่งเฉยตาย” นั้นหมายความว่า พยาบาลควรพยายามดูแลรักษาสภาพของโรงพยาบาลไม่ว่าจะเป็นเตียงผู้ป่วย อุปกรณ์ทางการแพทย์ไม่ให้เสียหาย ใช้งานอย่างทะนุถนอม แม้กระทั่งบางสิ่งบางอย่างจะไม่ใช่หน้าที่ของตน เช่น ห้องน้ำ ห้องพักรักษา หรือ แม้ขยะต่างๆ ที่ตกหล่นตามบริเวณโรงพยาบาล ก็ควรพยายามสอดส่องดูแล สิ่งไหนที่พอทำได้ก็ควรทำ สิ่งไหนที่ไม่สามารถทำได้ เมื่อเห็นว่าสกปรกก็ควรเรียกเจ้าหน้าที่แผนกที่รับผิดชอบเข้ามาทำความสะอาดเพื่อให้บริเวณในโรงพยาบาลสะอาด เป็นที่เจริญใจแก่ผู้มาเข้ารับบริการ

4. **สมานัตตตา** คือ การที่พยาบาลประพฤติตนตามสมควรแก่ผู้ป่วยที่เข้ามาติดต่อเข้ารับการรักษาด้วยการกล่าวคำสวัสดิและการยกมือไหว้ ให้เกียรติผู้ป่วย ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ถือตัวจนผู้ป่วยไม่กล้าพูดด้วย

หลังสัจจวัตถุ 4 นี้เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของพยาบาลโดยตรงเพราะเป็นงานด้านการบริการสังคม และเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ป่วย ทำให้ผู้ป่วยรู้สึกประทับใจในการบริการของพยาบาล ถึงอย่างไรก็ตาม พยาบาลก็เป็นมนุษย์มีความรู้สึกมีชีวิตจิตใจไม่ใช่

หุ่นยนต์แต่ประการใด บางช่วงเวลาย่อมมีความรู้สึกเหนื่อยและท้อ แม้กระทั่งเหตุการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาลไปกระทบกระเทือนจิตใจ จนรู้สึกไร้ค่าและหงุดหงิดได้ ดังนั้น หลักชั้นดีธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พยาบาลควรน้อมนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน จากประสบการณ์ที่ผู้เขียนพบเจอพยาบาล โดยส่วนมากเข้าทำงานเป็นเวลาออกเป็นเวลา รับประทานอาหารไม่เป็นเวลา มีเวลาพักผ่อนน้อย เพราะบางท่านต้องปฏิบัติหน้าที่ในเวลากลางคืน เมื่อผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยขอความช่วยเหลือพยาบาลก็ต้องเข้าไปให้ความช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นการพาผู้ป่วยเข้าห้องน้ำ หรือผู้ป่วยที่อาการไม่ดีต้องการความช่วยเหลือ จึงทำให้พยาบาลต้องมีความพร้อมตื่นตัวอยู่พร้อมทำงานอยู่ตลอดเวลา หลักชั้นดีธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญเพื่อยกจิตใจของพยาบาลไม่ให้หดหู่และรู้สึกสูญเสียความอดทนในการปฏิบัติงานตลอดเวลา วิธีการที่จะให้จิตใจมีหลักชั้นดีธรรมอยู่เสมอ พยาบาลควรพยายามระลึกถึงคำสอนของพระพุทธศาสนาอยู่เสมอว่า “พระพุทธเจ้าตรัสว่าการมีขันติเป็นอุดมมงคลของชีวิต” เมื่อพยาบาลระลึกอยู่เสมอเช่นนี้ย่อมมีกำลังใจในการปฏิบัติงานและได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรมในขณะที่ทำงานไปด้วย หากเคยฟังเทศน์ของท่านพุทธทาสภิกขุจะได้ยินคำว่า “การทำงานคือการปฏิบัติ” และในบางช่วงเวลาของการปฏิบัติงาน พยาบาลอาจได้ยินเสียงที่ฟังแล้วรู้สึกไม่สบายใจบ้าง อาการของความไม่สบายใจเป็นสิ่งที่ไม่ดีต่อสุขภาพจิตเลย (ชัยวัฒน์ กปิลกาญจน์, 2538) ได้กล่าวถึงวิธีการที่จะยกจิตใจให้สดใส คือ ในทางพระพุทธศาสนาท่านสอนว่า อารมณ์ต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 เป็นผลของบุญและบาปที่เคยทำมา ดังนั้น เมื่อพยาบาลได้ยินเสียงที่ไม่ดีผ่านเข้ามาทางโสตรประสาทก็ควรระลึกอยู่ในใจอยู่เสมอว่า “นี่เป็นผลของบาปที่เราเคยทำมา” ไม่ควรไปเกลียดชังจนเกิดอารมณ์โทสะและใช้หลักชั้นดีธรรมในการอดทนอดกลั้นต่อสิ่งต่างๆ ที่เข้ามากระทบ

อาชีพการเป็นพยาบาลจึงเป็นอาชีพได้บุญมากมายเพราะได้ช่วยเหลือผู้คนจำนวนมากที่กำลังเจ็บป่วยและได้ปฏิบัติธรรมตามหลักสังคหวัตถุ 4 และ หลักชั้นดีธรรม ดังนั้น การรู้จักคิดอย่างมีเหตุผลมีทฤษฎีรองรับ จนเห็นเหตุผลในหลักธรรมแล้วยกระดับจิตใจให้อยู่ในหลักธรรม (ภาษาพระท่านใช้คำว่า การวางใจให้ถูกต้อง: อตตะสัมมาปณิธิ อตตะ ตามแนวพุทธ หมายถึง จิตใจ) จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) ท่านเรียกว่า โยนิโสมนสิการ คือ การใช้ความคิดอย่างมีระบบมีเหตุผล วิเคราะห์หาเหตุผล ผู้ที่มีโยนิโสมนสิการย่อมสามารถทำกุศลให้เกิดขึ้นได้ เพราะฉะนั้นเมื่อพยาบาลปฏิบัติงานในการบริการสังคมแต่ไม่รู้วิธีการวางใจให้ถูกต้อง ไม่ยกระดับจิตใจให้อยู่ในหลักธรรม ขาดการคิดอย่างมีเหตุผล เมื่อมีสิ่งที่ไม่ดีเข้ามากระทบจิตใจ ย่อมจะเกิดอารมณ์โทสะหงุดหงิดได้ง่ายซึ่งอารมณ์ประเภทนี้ตามหลักพระอภิธรรมเป็นอารมณ์ของโทสะ แทนที่จะได้บุญในการช่วยเหลือคนและได้บุญในการปฏิบัติตามหลักธรรม แต่กลับได้บาปและเสียสุขภาพจิต ไม่มีความสุขในปฏิบัติงานและส่งผลเสียต่อบุคคลรอบข้างด้วย

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้พยาบาลใช้หลักสังคหวัตถุและขันติธรรมในการบริการสังคม

1. การสอนเรื่องสังคหวัตถุ 4 และขันติธรรมแก่พยาบาล

โรงพยาบาลจัดเป็นองค์กรประเภทที่ต้องมีบุคลากรที่เป็นพยาบาลจำนวนมากในการขับเคลื่อนงานบริการสังคม (พระมหาอิสริยาภรณ์ จิตบุญโณ, 2559) กล่าวว่า การบริหารงานบุคคลจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เมื่อพนักงานฝ่ายบุคคลของโรงพยาบาลได้ทำการสรรหาและคัดเลือกพยาบาลที่สมัครเข้ามาทำงานแล้ว ก่อนจะนำเข้าสู่อุปสรรคจะต้องมีการจัดปฐมนิเทศ เพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมาของโรงพยาบาล กฎระเบียบของโรงพยาบาล วัฒนธรรมและค่านิยมองค์กร ดังนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่สื่อสารให้ข้อมูลก็จะได้บรรยายเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงพยาบาล จึงนับว่าเป็นโอกาสที่สำคัญที่จะได้บรรยายหลักสังคหวัตถุ 4 และขันติธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญในการบริการสังคม เมื่อพยาบาลใหม่ได้รับความรู้ และมีความเข้าใจในหลักธรรมแล้วย่อมตระหนักและให้ความสำคัญที่จะปฏิบัติตามหลักธรรม ที่สำคัญผู้ที่บรรยายในช่วงปฐมนิเทศ ควรบรรยายให้พยาบาลที่เข้ามาทำงานใหม่ได้เห็นประโยชน์ของหลักธรรม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) ได้กล่าวถึง หลักการสอนในทางพระพุทธศาสนามี 4 อย่าง ประกอบด้วย (1) สันติสนา คือ การชี้แจงให้เห็นอย่างแจ่มแจ้ง แสดงเหตุผลอย่างตรงไปตรงมา (2) สมทพนา คือ การชี้ให้เห็นคุณค่าจนผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งจนใจยอมรับ อยากลงมือปฏิบัติ (3) สมุตเตชนา คือ การปลุกกระตุ้นใจผู้ฟังให้มีความอุตสาหะ มีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติ (4) สัมปหังสนา คือ การชี้แจงให้เห็นผลหรือคุณค่าที่จะได้รับเมื่อลงมือปฏิบัติ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าผู้ที่ทำหน้าที่บรรยายในช่วงปฐมนิเทศ พยาบาลที่มาปฏิบัติงานใหม่ ควรนำหลักในการสอน 4 อย่างนี้ มาประกอบเพื่อสอนเรื่องสังคหวัตถุ 4 และหลักขันติธรรมแก่พยาบาลใหม่

2. การยกย่องเชิดชูพยาบาลที่ปฏิบัติงานดี

พยาบาลที่เข้ามาทำงานในโรงพยาบาลย่อมมีความต้องการหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นความมั่นคงของรายได้และอาชีพ การได้ช่วยเหลือสังคม หรือแม้กระทั่งความต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต (วรรณนา อวรรณ, 2557) ได้กล่าวถึง ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีของมาสโลว์ นักจิตวิทยาชาวอังกฤษ เชื่อว่า มนุษย์มีความต้องการอยู่ 5 ระดับ โดยจะเริ่มจากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด คือ เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการระดับต่ำสุดแล้วก็จะเกิดความต้องการในระดับสูงยิ่งๆ ขึ้นไป ความต้องการของมนุษย์ 5 ระดับ ประกอบด้วย (1) ความต้องการด้านกายภาพ คือ ความต้องการสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีน้ำ อาหาร อากาศ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค เป็นต้น (2) ความต้องการด้านความปลอดภัยหรือความมั่นคง คือ ความต้องการปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ความต้องการมั่นคงในอาชีพการงาน หรือได้รับสวัสดิการที่ดีจากที่ทำงานเพื่อความอยู่รอดในการครองชีพ (3) ความต้องการทางสังคม คือ ความต้องการที่จะเข้าสังคม ความต้องการความรัก ความห่วงใย การรับได้การยอมรับจากผู้อื่นในสังคม หรือแม้ความต้องการให้คนในสังคมยอมรับตนเข้าเป็นสมาชิกในสังคม นั้นๆ ด้วย (4) ความต้องการการยกย่องและยอมรับนับถือ คือ ความต้องการการได้รับการยกย่องจากผู้อื่นในสังคม ความต้องการที่จะทำให้ตนเป็นคนที่โดดเด่นในสังคม มีคนสรรเสริญนับหน้าถือตา (5) ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ คือ ความต้องการที่จะทำในสิ่งที่ตนเองมุ่งหวังให้ประสบความสำเร็จด้วย

การใช้ศักยภาพความรู้ความสามารถที่ตนมีอยู่เพื่อถึงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ จากทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ 5 ระดับนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่า พยาบาลก็เป็นมนุษย์มีชีวิต จิตใจและความรู้สึก ดังนั้น วิธีการที่จะทำให้พยาบาลเกิดแรงจูงใจในปฏิบัติงานโดยยึดหลักสังคหวัตถุ 4 และขันติธรรมนั้นก็คือ เมื่อมีพยาบาลท่านใดปฏิบัติงานดีและยึดหลักธรรมดังกล่าวในการปฏิบัติงาน ก็ควรมีการประกาศเกียรติคุณยกย่องพยาบาลคนนั้นไม่ว่าจะเป็นรางวัล หรือการขึ้นประกาศพยาบาลดีเด่น เพื่อให้เขามีขวัญกำลังใจในการพัฒนาตัวเองและปฏิบัติงานให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป อีกทั้งพยาบาลคนอื่นๆ จะได้นำเอาไปเป็นแบบอย่างเห็นคุณค่าของการทำดีที่เพื่อนร่วมงานย่อมเกิดความตื่นตัวและตั้งใจในการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้รับรางวัลหรือการได้รับการประกาศเกียรติคุณซึ่งมันก็เป็นความต้องการของมนุษย์ ดังนั้น การยกย่องเชิดชูพยาบาลที่ปฏิบัติงานดี ก็เป็นความต้องการระดับที่ 4 ตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ 5 ระดับของมาสโลว์ และการยกย่องคนดีก็เป็นหลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสเช่นเดียวกัน ดังที่ปรากฏในธัมมปทฎฐกถา จตุตถโถ ภาโค ว่า “ปคฺคยห ปคฺคยหาหิ อานนท วุฑฺฒามิ อานนทฺ เราจักกล่าวยกย่องคนที่ควรยกย่อง” (มหามกุฏราชวิทยาลัย ธรรมปทฎฐกถา จตุตถโถ ภาโค, 2557)

3. การส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาภายในโรงพยาบาล

ปัจจุบันผู้บริหารในองค์กรต่างๆ มีความสนใจในเรื่องพระพุทธศาสนา จึงได้มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้เห็นอยู่บ่อยๆ ในวาระสำคัญต่างๆ เช่น การตักบาตรพระภิกษุสงฆ์เพื่อน้อมถวายเป็นพระราชกุศล ในวันพ่อแห่งชาติ และวันแม่แห่งชาติ เป็นต้น ในบางองค์กรก็มีการกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิเจริญจิตภาวนาอยู่เป็นประจำ หรือแม้กระทั่งนิมนต์พระภิกษุมานเทศน์สอนหลักธรรมต่างๆ ให้พนักงานฟัง การกิจกรรมเช่นนี้นับว่าเป็นโอกาสดีที่ทำให้พนักงานในองค์กรของตนเองสนใจในเรื่องบุญกุศล โรงพยาบาลก็เป็นองค์กรประเภทหนึ่งที่มีการกิจกรรมเช่นนี้ ดังนั้น การที่ผู้บริหารโรงพยาบาลต้องการจะให้พยาบาลในโรงพยาบาลของตนสนใจในหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานไม่ยากเลย วิธีการคือ การนิมนต์พระภิกษุมานเป็นเนื่อนาบุญในวาระสำคัญต่างๆ ก็นิมนต์พระภิกษุแสดงหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 และขันติธรรมให้แก่พยาบาล เพื่อที่จะปลูกจิตสำนึกให้พยาบาลนำเอาหลักธรรมไปใช้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) ได้กล่าวถึงวิธีการปลูกจิตสำนึกในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า วุฒิธรรม คือ ธรรมที่จะนำไปสู่ความเจริญความงอกงามไพบูลย์มีอยู่ 4 อย่าง คือ (1) สปัปฺริสสังเสวะ คือ การคบคนดีมีปัญญา หมายความว่า เมื่อนิมนต์พระภิกษุมานเป็นเนื่อนาบุญและนิมนต์ให้เทศนาสั่งสอนภายในโรงพยาบาล พยาบาลย่อมได้ชื่อว่าอยู่ใกล้คนดีมีปัญญา (2) สัทธัมมัสสนวะ คือ การฟังธรรม หมายความว่า เมื่อพยาบาลอยู่ใกล้พระภิกษุที่นิมนต์มาเป็นเนื่อนาบุญ พยาบาลย่อมมีโอกาสได้ฟังธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการปฏิบัติงาน (3) โยนิโสมนสิการ คือ การคิดหาเหตุผล หมายความว่า เมื่อพยาบาลได้ฟังธรรมจากพระภิกษุแล้ว ย่อมคิดวิเคราะห์หาเหตุผลในหลักธรรมนั้นๆ จนเกิดศรัทธาในหลักธรรมคำสั่งสอนและอยากน้อมนำมาปฏิบัติ (4) ธัมมานุธัมมปฏิบัติ คือ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หมายความว่า เมื่อพยาบาลได้เหตุผลจากการคิดวิเคราะห์ในหลักธรรมที่ตนได้ฟังมาแล้ว ย่อมลงมือปฏิบัติตามหลักธรรมนั้น ผลที่ตาม คือ พยาบาลมีความสุขในการปฏิบัติงานเพราะเกิดความปิติในธรรมที่ตนเองน้อมนำมาใช้ในปฏิบัติงาน ดังที่

ท่านพุทธทาสสอนว่า “การทำงานคือการปฏิบัติธรรม” และผู้ป่วยและญาติของผู้ป่วยที่เข้ามาใช้บริการย่อมรู้สึกประทับใจในการบริการ

4. การสร้างค่านิยมองค์กรตามแนวพุทธ

ก่อนอื่นควรทราบความหมายค่านิยม ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2559) ให้ความหมายไว้ว่า ค่านิยม หมายถึง ความคิด ความชอบ พฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ จึงนำมาปฏิบัติตามเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และได้ขยายความหมายของค่านิยมองค์กรเพิ่มเติมว่า หมายถึง หลักการและพฤติกรรมที่บุคลากรในองค์กรปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกันจนเป็นวัฒนธรรม เป็นตัวบ่งบอกให้บุคลากรในองค์กรรู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ และทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าโรงพยาบาลก็เป็นองค์กรอย่างหนึ่ง การสร้างค่านิยมองค์กรจึงมีความสำคัญในการขับเคลื่อนงานบริการไปสู่เป้าหมาย ดังนั้น วิธีการที่จะทำให้พยาบาลปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุและขันติธรรม ผู้บริหารโรงพยาบาลก็ควรปลูกฝังให้พยาบาลมีความสนใจและเห็นคุณค่าของหลักธรรมจนพยาบาลยอมรับ น้อมนำไปปฏิบัติในทิศทางเดียวกันจนกลายเป็นค่านิยมองค์กรตามแนวหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ ไม่เห็นผลกำไรสำคัญกว่าการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ เน้นการใช้หลักธรรมในการปฏิบัติงาน

สรุป

อาชีวพยาบาลเป็นบุคลากรมีความสำคัญด้านของชีวิตมนุษย์ เพื่อการบริการสังคม ดังที่ อรรถ ไกรจักร (2559) ได้กล่าวไว้ว่า ความเข้มแข็งทางอารมณ์ของพยาบาลวิชาชีพ คือ ความฉลาดทางอารมณ์ ที่มีสติสัมปชัญญะเป็นหัวใจกำกับพฤติกรรมให้มีคุณธรรมขึ้นมากำกับที่เรียกว่า ซุปเปอร์อีโก้ (SUPEREGO) สิ่งที่เป็นตัวประสานประนีประนอมก็คือตัวอีโก้ (EGO) เพื่อให้เกิดความสมดุลในชีวิตประจำวัน ความเข้มแข็งทางอารมณ์ในพระพุทธศาสนา ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 และขันติธรรมการ เพื่อวิถีทางแห่งดุลยภาพทางสายกลาง โดยมีสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ ฉะนั้น เพื่อการขับเคลื่อนวิถีของพยาบาลในการรับรู้ มีความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง และนำสติสัมปชัญญะซึ่งเป็นพลังงานพิเศษนั้นมาปฏิบัติหน้าที่เทคนิคการพยาบาลให้ได้ตามมาตรฐานพยาบาลวิชาชีพ เพราะพยาบาลวิชาชีพต้องเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากในแต่ละวัน

ดังนั้น จริยธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญในการปฏิบัติงานของพยาบาล หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับพยาบาลในการบริการสังคมก็คือ หลักสังคหวัตถุ 4 และขันติธรรม พยาบาลควรปฏิบัติงานโดยยึดหลักธรรมดังกล่าว คือ (1) ทาน การให้คำแนะนำคำปรึกษาที่ดีแก่ผู้ป่วย ในกรณีที่ผู้ป่วยพักรักษาตัวอยู่โรงพยาบาล ก็หาปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต (2) เพียรวัชชะ การพูดคำอ่อนหวานนินมนวล ผู้ป่วยฟังแล้วรู้สึกสบายใจ (3) อตถจริยา การทำประโยชน์ให้แก่ผู้ป่วย เพื่อนพยาบาลร่วมงานรวมทั้งโรงพยาบาล และ (4) สมานัตตตา การประพฤติตนสม่ำเสมอในหมู่ชน ไม่ถือตัวอึดอึดแถมแถมใจ ให้เกียรติผู้ป่วย เมื่อเกิดอาการรู้สึกท้อแท้ เหนื่อยกับการทำงานเพราะต้องปฏิบัติงานตามรอบการแบ่งช่วงเวลางาน หิวข้าวบ้าง พบเจอผู้คนมากมายจนรู้สึกเบื่อหรือแม้กระทั่งได้ยินเสียงที่ฟังแล้วรู้สึกไม่สบายใจ การนำหลัก

ชั้นดีธรรมอดทนต่อสิ่งต่างๆ เหล่านั้นเพื่อการปล่อยวางในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ ยอมรับมันให้ได้ ไม่ปล่อยให้อึดใจถูกอารมณ์ที่ไม่ดีครอบงำจิตใจ มีหลักธรรมเป็นต้นจิตในการปฏิบัติงานเพื่อบริการสังคม พยาบาลเมื่อปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าว ย่อมได้ชื่อว่าประพฤติดุจธรรมและได้สั่งสมบุญเพราะช่วยเหลือคนป่วยหลักสังคหวัตถุ 4 และชั้นดีธรรมเป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารโรงพยาบาลควรปลูกฝังให้พยาบาลมีความสนใจและนำไปปฏิบัติในการบริการสังคม วิธีการที่จะทำให้พยาบาลปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 และชั้นดีธรรม มีอยู่ 4 อย่าง คือ (1) การสอนเรื่องสังคหวัตถุ 4 และชั้นดีธรรมแก่พยาบาล ในช่วงที่ปฐมนิเทศรับพยาบาลใหม่เข้ามาทำงาน (2) การยกย่องเชิดชูคุณงามความดีพยาบาลที่ปฏิบัติงานซึ่งยึดหลักสังคหวัตถุ 4 และชั้นดีธรรมในการบริการสังคม เพื่อให้พยาบาลมีขวัญกำลังใจที่พัฒนาตัวเองและปฏิบัติงานให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป และเป็นแรงจูงใจให้พยาบาลคนอื่นๆ อยากปฏิบัติงานเพื่อได้รับการยกย่องหรือได้รับการประกาศเกียรติคุณ (3) การส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาภายในโรงพยาบาล ด้วยการนิมนต์พระภิกษุให้แสดงธรรมเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4 และหลักชั้นดีธรรมแก่พยาบาลเพื่อให้พยาบาลเกิดความรู้สึกรักน้อมใจอยากปฏิบัติตาม (4) การสร้างค่านิยมองค์กรตามแนวพุทธ ด้วยการเริ่มต้นที่ผู้บริหารโรงพยาบาลให้แนวทางและปลูกฝังให้พยาบาลเห็นคุณค่าของหลักสังคหวัตถุและชั้นดีธรรมจนพยาบาลนำหลักธรรมไปปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันจนกลายเป็นค่านิยมขององค์กร

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเสียง. (2550). หนังสือเรียนนักธรรมชั้นโท ฉบับมาตรฐาน บูรณาการชีวิต วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรมและพุทธศาสนสุภาษิต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เสียงเสียง.
- ชัยวัฒน์ กปิลกาญจน์. (2538). มลทินปัญหา เล่ม 1. มูลนิธิปธานี่ สำเร็จราชย์ จัดพิมพ์เผยแพร่.
- พระมหาอิสริกานต์ ฐิตปัญโญ. (2559). การบริหารงานบุคคลในองค์กรสมัยใหม่. พุทธจักร. ปีที่ 69 ฉบับที่ 5: 22-27.
- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2562). ปรมัตถโชติกะ อภิธัมมัตถสังคหมหาฎีกา ปริเฉทที่ 5 เล่ม 2. กรุงเทพฯ: หจก.ทิพย์วิสุทธิ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2556). อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ภาค 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2543). มงคลตถปิณี ปฐโม ภาค. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2557). ธมมปทฎฐกถา จตุตถ ภาค. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2557). มงคลตถปิณี ทุตติโย ภาค. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2559). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่มที่ 35**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

วรรณนา อารณ. (2557). แรงจูงใจในการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการรัฐสภาระดับปฏิบัติงาน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **สารนิพนธ์ตามหลักสูตรรัฐศาสตรศาสตรมหาบัณฑิต**, คณะศิลปศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกริก.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

_____. (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). **แผนส่งเสริมและการถ่ายทอดค่านิยม สกศ (OEC Way)**. กรุงเทพฯ: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.

อรชร ไกรจักร. (2556). การพัฒนารูปแบบธรรมปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อรชร ไกรจักร. (2559). การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางอารมณ์ของพยาบาลวิชาชีพ: หลักการและตัวแบบเชิงพุทธ. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

Administration According to the Principles of Saṅghavattthu in Theravada Buddhism

¹พระมหาวราทิธ อาทิตวโร, ²อุมารินทร์ เลิศสหพันธ์, ³พระครูจันทธรรมานุวัตร

¹Sukkasem Khoonthong, ²Umarin Lertsahapan, ³Phrakruchandadhammanuwat

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

^{1,2,3}Mahschulalongkornrajavidyalaya, Khon Kaen Campus, Thailand

¹Corresponding author, e-mail: waradisth@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานต่อไป จากการศึกษาพบว่า การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ มี 4 อย่าง คือ การบริหารงานด้วยหลักของทาน การให้วัตถุสิ่งของ การบริหารงานด้วยหลักปิยวาจา การใช้วาจาสุภาพอ่อนโยนเป็นที่รักของผู้ฟัง การบริหารงานด้วยหลักอรรถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่นหรือแก่สังคม และการบริหารงานด้วยหลักสมานัตตตา การวางตัวให้เหมาะสม เสมอต้นเสมอปลาย หรือการเอาตัวเองเข้าไปเชื่อมสมานกับคนรอบข้าง การบริหารด้วยทาน การให้วัตถุสิ่งของ จะทำให้ผู้รับมีความดีใจ ตื่นเต้นใจ ทำให้ผูกความสัมพันธ์ไมตรีไว้ได้ตลอดกาลนาน การให้ทำให้คนยอมปฏิบัติตามสิ่งที่ผู้ให้ต้องการให้ทำได้ การใช้วาจาเป็นที่รัก สุภาพอ่อนโยนทำให้ผู้ฟังยินดีทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาได้อย่างเต็มความสามารถและด้วยความเต็มใจ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่นหรือแก่สังคม ทำให้ได้รับความเคารพนับถือจากคนอื่นและจากสังคม ได้รับความร่วมมือจากผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา การวางตนให้เหมาะสม หรือการเอาตนเองไปเชื่อมสมานกับคนอื่น ทำให้ได้รับความเห็นอกเห็นใจจากคนอื่นตั้งแต่สังคมครอบครัวจนถึงสังคมใหญ่ๆ ระดับประเทศ ระดับโลกตามลำดับ

คำสำคัญ: การบริหาร, สังคหวัตถุ, ทาน, ปิยวาจา, อรรถจริยา, สมานัตตตา

Abtrac

This academic article The purpose is to know Administration according to the principles of Saṅghavattthu in Theravada Buddhism to be applied in further administration. From the study it was found that there are 4 types of administration according to Saṅghavattthu principles: Management based on the principle of alms Giving objects **Dāna**, management

with principles of wisdom Using gentle words is beloved by listeners **Piyavācā**, administering work with ethical principles Conducting oneself to be beneficial to others or society **Atthacariyā**, and administration using the principles of **Samānattatā** Proper positioning consistently Or putting yourself into a relationship with those around you **Samānattatā**. Oral administration Giving objects, it will make the recipient happy and overwhelmed, making the relationship last forever. Giving makes people agree to do what the giver wants them to do. The use of words is endearing. Being polite and gentle makes the listener willing to follow the orders of the administrator or superior with the utmost ability and willingness. Conducting oneself to be beneficial to others or society, earn respect from others and society. Receive cooperation from subordinates. Putting oneself appropriately or taking yourself to connect with others. Makes it possible to gain sympathy from others, from family society to large societies at the national and global levels respectively.

Keywords: Administration, Saṅghavattthu, Dāna, Piyavācā, Atthacariyā, Samānattatā.

บทนำ

งานวิจัยในโลกนี้มีผลเป็นจริงอยู่ในระยะหนึ่งสมัยหนึ่งก็ต้องเปลี่ยนแปลงเพราะกาลเวลาผ่านไปมีทฤษฎีใหม่มาลบล้าง ทฤษฎีเก่าหรือความเชื่อเก่าก็ตกไป เช่น ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ของอริสโตเติลที่ว่า *โลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาล* ในขณะที่โคเปอร์นิคัสเห็นว่า ดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางของระบบสุริยะจักรวาล ต่อมา กาลิเลโอ นักดาราศาสตร์และนักฟิสิกส์ยุคใหม่ชาวอิตาลี ได้ค้นพบแล้วสนับสนุนแนวคิดของโคเปอร์นิคัส (สำนักงานกิจการอวกาศแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, [ออนไลน์])

กาลิเลโอ ได้ค้นพบทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับการตกลงของวัตถุที่มีน้ำหนัก ไม่เท่ากันแต่จะ ลงถึงพื้นดินพร้อมกัน ซึ่งแตกต่างจาก ทฤษฎีที่อริสโตเติลเคยอธิบายไว้ว่า “*การ ที่สิ่งของตกลงสู่พื้นดินนั้นเป็นเรื่องของการเคลื่อนที่ตามธรรมชาติ มิได้มีเรื่องของแรงมาเกี่ยวข้อง หากเป็นเพราะโลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ทุกสิ่งจึงต้องเคลื่อนที่เข้าสู่ศูนย์กลางของโลก*” (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวิชาการดอทคอม, [ออนไลน์]) หรืออธิบายให้เข้าใจง่ายก็คือ *วัตถุที่มีมวลต่างกัน เมื่อปล่อยให้ตกลงมา วัตถุที่หนักจะตกถึงพื้นก่อน* (สำนักงานกิจการอวกาศแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, [ออนไลน์])

กาลิเลโอได้ทำการทดลอง ณ หอเอนแห่งเมืองปิซา (Pisa) โดยพิสูจน์ให้เห็นว่า วัตถุต่างชนิดตกลงสู่พื้นโลก ด้วยความเร่งที่เท่ากัน แนวความคิดนี้ถูกนำไปพัฒนาต่อโดย เซอร์ไอแซค นิวตัน นักคณิตศาสตร์ชาวอังกฤษในยุคต่อมา (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวิชาการดอทคอม, [ออนไลน์]) กาลิเลโอได้ทำการปล่อยวัตถุที่มีมวลต่างกัน 2 ชิ้นในเวลาพร้อมกัน ซึ่งวัตถุดังกล่าว ได้ตกลงมาภายใต้แรงโน้มถ่วงโลก และถึงพื้นเกือบจะพร้อมๆ กัน

ซึ่งเป็นการพิสูจน์ว่าความคิดของอริสโตเติลนั้นไม่ถูกต้อง (สำนักกิจการอวกาศแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, [ออนไลน์])

จากข้อความข้างต้นนี้จะเห็นว่าความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบแล้วนำมาสอนสาวกยังคงให้ผลตามที่พระองค์ตรัสไว้ทุกประการไม่เคยเปลี่ยนแปลง ทนต่อการพิสูจน์ เช่น หลักสังคหวัตถุนี้ ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธองค์วางไว้เพื่อเป็นแนวทางแก่การปฏิบัติต่อกันของสาวกให้เกิดความไม่ตรีต่อกันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน หลักสังคหวัตถุ การสงเคราะห์กันและกันเป็นหลักที่จำเป็นต่อสังคมที่อยู่ร่วมกันโดยเฉพาะ ทาน การให้สิ่งของแก่ผู้ร่วมงาน เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ร่วมงาน ซึ่งการให้กำลังใจแก่ผู้ร่วมงานมีหลายวิธีการใช้วาจาไพเราะ สุภาพอ่อนโยนก็เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ร่วมงานเกิดความประทับใจ มีกำลังใจที่จะทำงานอย่างมีความสุข การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การวางตนให้เสมอต้นเสมอปลายหรือการเอาตนเข้าไปเชื่อมประสานกับเพื่อนร่วมงานคือการเอาใจเขามาใส่ใจเรา เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีในองค์กร หลักธรรมนี้ยังไม่มีทฤษฎีสัมัยใหม่ของใครมาล้มล้างได้จนเวลาล่วงมาสองพันปีเศษแล้ว

ในบทความนี้ผู้เขียนจะได้อธิบายให้เห็นว่าหลักสังคหวัตถุสามารถนำมาใช้ในการบริหารงานได้ผลจริง และเพื่อให้ทราบว่าพระพุทธเจ้าได้วางหลักการนี้ไว้อย่างไร มีอะไรบ้าง ถ้าปฏิบัติตามแล้วจะมีผลจะเป็นอย่างไร จึงทำให้หลักการนี้ให้ผลสำเร็จแก่ผู้ปฏิบัติตามจนถึงปัจจุบัน

ความหมายของสังคหวัตถุ

สังคหวัตถุ หมายถึง เรื่องที่จะสงเคราะห์กัน, คุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้, หลักการสงเคราะห์ คือช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลกคือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ดุจสลักยึดรถที่กำลังแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้ มี 4 อย่าง คือ ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ปิยวาจา พูดจาน่ารัก นานิยมนับถือ อตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ สมนัตตตาคความมีตนเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554: 412)

วิเคราะห์การบริหารตามหลักสังคหวัตถุ 4

1. การบริหารตามหลักทาน

หลักของทาน การให้สิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ สถาบันครอบครัวการให้สิ่งของเป็นสิ่งที่หัวหน้าครอบครัวต้องเรียนรู้ คือต้องรู้จักการให้โดยเฉพาะการแบ่งปันทรัพย์สินหรือมรดกให้แก่สมาชิกในครอบครัวต้องทำด้วยความยุติธรรมปราศจากอคติ ทานในทางพระพุทธศาสนามี 2 อย่าง คือ อามิสทาน การให้สิ่งของ และธรรมทาน การให้ธรรมะ (อง.ทก. (ไทย) 20/142/120) ทานเป็นหลักพื้นฐานการบำเพ็ญบุญของชาวพุทธ คือหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา (ที.ปา. (ไทย) 11/305/269) การให้ทานตามหลักพุทธศาสนาเป็นการจำกัดกิเลสอย่างหยาบ คือ กำจัดความตระหนี่ออกจากจิตใจของตน นอกจากนี้ผู้ที่ชอบให้ทานยังเป็นที่รักของผู้รับอีก ดังพระพุทธพจน์ว่า ทพมานโน ปิโย โหติ ผู้ให้ย่อมเป็นที่

รัก” (อง.ปญจก. (บาลี) 22/35/35, อง.ปญจก. (ไทย) 22/35/56) หรือ “ทพฺ มิตตานิ คนถติ ผู้ให้ยอมผูกใจหมุ่มิตรไว้ได้” (ส.ส. (บาลี) 15/246/158, ส.ส. (ไทย) 15/246/353, อง.ปญจก. (ไทย) 25/189/544) เนื้อความคาถาในคัมภีร์วิสุทธิมรรคกล่าวถึงอันสงสของการให้ว่า “การให้ ปราบคนที่ใคร ๆ ปราบไม่ได้ (ก็ได้) การให้ ยังสิ่งประสงคฺ์ทั้งปวงให้สำเร็จ (ก็ได้) ด้วย การให้กับการเจรจาไพเราะ (ประกอบกันทำให้) คนทั้งหลายงายก็มี กัมก็มี” (พระพุทธโฆสเถระ, 2544)

การให้วัตถุสิ่งของสามารถผูกสัมพันธ์มิตรของคนที่เป็นบริวารไว้ชั่วนิรันดร์ เช่น เรื่องของนาย ปุณณะ คนใช้หรือทาสของเมณฑกเศรษฐี ปู่ของนางวิสาขามหาอุบาสิกา ด้วยความผูกพันในเจ้านายทำให้นายปุณณะอธิษฐานขอให้เกิดมาเป็นทาสของเจ้านายทุกภพทุกชาติ (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 6/205-211.) นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ เพื่อนร่วมงานของนายชิน โสภณพานิช ผู้ก่อตั้งธนาคารกรุงเทพ ความเป็นผู้ให้ของนายชิน ทำให้นายประสิทธิ์ ซาบซึ้งน้ำใจของเพื่อนจึงไม่ยอมไปทำงานที่อื่น นายประสิทธิ์กล่าวว่า บางครั้งนายชินซื้อหุ้นแล้วแบ่งให้โดยที่นายประสิทธิ์ไม่ได้ลงทุนร่วมเลย แต่นายชินก็แบ่งให้ เป็นน้ำใจที่พาลให้นายประสิทธิ์ประทับใจอยู่ตลอดและเป็นเหตุให้เขาอยู่ช่วยนายชินตลอดมา (<http://www.gotomanager.com>)

การให้มีหลายอย่างหลายวิธีไม่ได้หมายถึงการให้วัตถุสิ่งของอย่างเดียว การช่วยงานตามสมควรแก่โอกาส การมีน้ำใจต่อกันบนท้องถนนของผู้ขับขี่ยานพาหนะ การลูกให้คนแก่หรือสตรีนั่งขณะอยู่บนรถโดยสารประจำทาง การแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การให้อภัยแก่ผู้ทำความผิดที่กลับตัวแล้ว หรือการให้อภัยแก่กันและกันไม่ผูกอาฆาตจองร้ายกันกับผู้ที่มีกรณีทะเลาะวิวาทกัน ก็ถือว่าเป็นการให้เหมือนกัน โดยเฉพาะการให้อภัยนั้น ถือว่าเป็นการให้ที่ประเสริฐ ทำให้ไม่ต้องมีเวรต่อกันและกันต่อไปอันเป็นเรื่องที่ทรมานทุกข์ทรมานไปนานแสนนาน มีผลเทียบเท่ากับการให้ทานซึ่งถือว่าชนะการให้ทุกอย่าง ดังพระพุทธพจน์ว่า “สพฺพาทานํ ธรรมทานํ ชินาติ การให้ทานชนะการให้ทั้งปวง” (ขุ.ธ. (บาลี) 25/354/35, ขุ.ธ. (ไทย) 25/354/144)

การผูกพยาบาทอาฆาตต่อกันก็เป็นการก่อเวรไม่มีที่สิ้นสุด ดังพระพุทธพจน์ว่า

“อกโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ อหสิ เม

เย จ ตํ อุปนฺยหนฺติ เวรํ เตสํ น สมมฺติ

ผู้ที่เข้าไปผูกเวรว่า ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ฆ่าเรา

ได้เบียดเบียนเรา เวนของพวกเขาย่อมไม่ระงับ” (ขุ.ธ. (บาลี) 25/3/8, ขุ.ธ. (ไทย) 25/3/24)

จากพระพุทธพจน์เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การผูกพยาบาท อาฆาตต่อกันไม่สามารถทำให้เวรกรรมสิ้นสุดได้ และไม่สามารถทำศัตรูให้เป็นมิตรได้ การให้อภัยแก่กันเป็นแนวทางในการตัดเวรตัดกรรมกับเจ้ากรรมนายเวรที่ดีที่สุด มีคุณค่ามากเปรียบเสมือนการให้ธรรมทาน เพราะฉะนั้นผู้บริหารจึงไม่ควรผูกเวรกับใครเพราะนอกจากจะทำให้เสียเพื่อนร่วมงานร่วมธุรกิจแล้วยังเป็นการสร้างเจ้ากรรมนายเวรใหม่ให้กับตัวเองด้วย

2. การบริหารตามหลักปิยวาจา

คำพูดไพเราะ หรือการใช้วาจาสุภาพอ่อนโยนกับเพื่อนร่วมงานกับคนในครอบครัว จะทำให้ผู้ฟังรู้สึกประทับใจและมีกำลังในการทำงาน การใช้คำพูดมีประโยชน์ต่อการบริหารงานหรือต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างยิ่ง สุนทรภู่ นักกวีเอกของโลกได้ประพันธ์บทกลอนเกี่ยวกับการใช้วาจาไว้หลายสำนวนเช่นว่า

อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก

แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย

แม่น้เจ็บอื่นหมื่นแสนจะแคลนคลาย

เจ็บจนตายเพราะเหน็บให้เจ็บใจ

อีกบทหนึ่งว่า

ถึงบางพูด พูดดีเป็นศรีศักดิ์

มีคนรักกรสอ้อยอโรยจิต

แม่น้พูดชั่วตัวตายทำลายมิตร

จะขอบพิตในมนุษย์เพราะพูดจา

(<https://twitter.com/ThaiPBS/status/1408685415146483712>)

ในชาดกมีเรื่องโคนันทิวาสาล เป็นตัวอย่าง โคนันทิวาสาล เป็นสัตว์กตัญญูต่อเจ้าของเป็นวัวมีกำลังพิเศษสามารถลากเกวียนร้อยเล่มได้ อยู่มาวันหนึ่งโคนันทิวาสาลคิดสงสารเจ้าของที่ลำบากทำงานหนักเพราะฐานะยากจน จึงบอกพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของว่าให้ไปทำพนันแข่งขันลากเกวียนที่บรรทุกของเต็มทุกเล่มจำนวนหนึ่งร้อยเล่มกับเศรษฐีว่า วัวของเขาสามารถลากเกวียนให้เคลื่อนที่จากเกวียนเล่มสุดท้ายไปถึงที่ที่เกวียนเล่มแรกจอดอยู่ได้ เจ้าของก็ไปทำพนันแต่พอถึงวันแข่งขันเจ้าของกลับใช้วาจาไม่สุภาพกับโคตัวเองทั้งๆ ที่โคไม่เคยเป็นอย่างนั้นมาก่อน คือใช้คำว่า เจ้าโคโง่งงลากเกวียนไป โคได้ฟังแล้วก็หมัดกำลังใจจึงยืนอยู่กับที่ไม่ยอมลากเกวียนไป ทำให้เจ้าของแพ้การพนัน พอลกลับมาถึงบ้านเจ้าของเสียใจมากนั่งซึมเศร้าอยู่ โคนันทิวาสาลเห็นเจ้าของนั่งคอดกด้วยความเสียใจ จึงเข้าไปลอบว่า พ่อไม่ต้องเสียใจให้ไปทำพนันใหม่ แต่คราวนี้พ่อต้องใช้คำพูดดีๆ ไม่ให้พูดว่า โโคง เพราะเขาไม่ชอบ เจ้าของฟังแล้วจึงไปทำพนันใหม่ คราวนี้เจ้าของพูดกับโคด้วยคำไพเราะ ทำให้โคมีกำลังใจ ลากเกวียนไปได้รับชัยชนะ (ขุ.ชา.อ. (บาลี) 1/137-139. ขุ.ชา.อ. (ไทย) 1/50-52)

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า การใช้วาจาสุภาพอ่อนโยน ทำให้ผู้ฟังสบายใจมีกำลังใจพร้อมที่จะทำงานทุกอย่างแม้จะยากลำบากก็ไม่ยอมย่อท้อ ไม่ว่าแต่การใช้คำสุภาพอ่อนโยนกับมนุษย์เท่านั้น แม้แต่สัตว์เดรัจฉานยังต้องการคำพูดไพเราะ สุภาพอ่อนโยน

การที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชตอบปฏิเสธเมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ของฝรั่งเศสส่งศาสนทูตมาเชิญให้เข้ารับศีลคือเข้านบถือนศาสนาคริสต์ด้วยพระองค์ทรงใช้วาจาที่ไพเราะว่า ถ้าเป็นพระประสงค์ของพระเจ้า พระองค์คงจะพอใจให้เขานบถือนเอง การที่พระเจ้าไม่ทรงพอใจอย่างนั้นคงเป็นเพราะพระประสงค์ของพระเจ้าที่ไม่ต้องการให้เข้ารับศีลด้วย การตอบปฏิเสธของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในครั้งนั้นไม่ทำให้

ฝรั่งเศสเสียใจอะไร ไม่ได้ทำให้ความสัมพันธ์ต่อกันลดน้อยลง ลักษณะอย่างนี้ถือว่าการใช้ปิยวาจาในการบริหารที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง (<http://th.wikipedia.org/wiki>)

ปิยวาจา ไม่ได้หมายความว่า วาจาอ่อนหวานเป็นที่รักแก่ผู้ฟังอย่างเดียว วาจาที่เปล่งออกไปแล้วทำให้ผู้ฟังได้สติ ได้ข้อคิดสะกิดใจสามารถเปลี่ยนมุมมอง เปลี่ยนความคิดผิดเป็นความคิดถูกก็ถือว่าปิยวาจา เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างที่พระองค์ทรงใช้วาจาโต้ตอบข้อกล่าวหาของเวรัญพราหมณ์ที่ไปกล่าวหาพระองค์ต่างๆ เช่น ว่าพระองค์เป็นคนชอบกำจัด คือทำลายประเพณีเดิมๆ ของพวกพราหมณ์ พระองค์ทรงยอมรับว่าพระองค์ชอบกำจัด แต่ทรงกำจัดในความหมายของพระองค์คือชอบกำจัดกิเลส กำจัดความแข็งกระด้าง ความก้าวร้าว ด้วยการวางหลักพระวินัยให้พระสาวกได้ใช้เป็นเครื่องฝึกหัด ปรับปรุงพฤติกรรมให้ตั้งมาน่าเลื่อมใส สติการใช้วาจาตอบโต้ในลักษณะอย่างนี้ของพระองค์ทำให้เวรัญพราหมณ์ยอมรับนับถือและยอมมอบตัวเป็นสาวก รับเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดไป (วิ.ม.อ. (ไทย) 1/100)

3. การบริหารตามหลักอรรถจริยา

อรรถจริยา คือ การประพฤติให้เป็นประโยชน์ทั้งฝ่ายตนเองและคนอื่น หมายความว่า ต้องไม่ให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ผู้บริหารต้องพัฒนาตนเองหรือสร้างฐานะของตนให้มั่นคงเสียก่อนและในขณะเดียวกันก็ไม่ละเลยประโยชน์ของเพื่อนร่วมงานหรือของครอบครัวหรือประโยชน์ที่เป็นสาธารณชนทั่วไป เช่น เข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ ตามโอกาส อันควร ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว การทำอย่างนี้จะทำให้เพื่อนร่วมงานและครอบครัวเกิดความประทับใจ แสดงถึงความมีน้ำใจของผู้บริหาร หรือผู้นำองค์กร ผู้นำครอบครัว เมื่อถึงคราวต้องทำประโยชน์ตนบ้างที่ต้องใช้คนช่วยเป็นจำนวนมาก ก็สามารถที่จะขอความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงานและครอบครัวได้ และคนเหล่านั้นก็พร้อมที่จะช่วยเหลืออย่างภูมิใจอย่างเต็มที่ หรือถึงแม้ว่าการทำเพื่อประโยชน์ของคนอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ก็เป็นการประพฤติประโยชน์ในความหมายนี้เหมือนกัน

ในเรื่องนี้พระพุทธองค์ทรงทำเป็นตัวอย่างมาแล้วตอนที่พระองค์ทรงบำรงภิกษุอาพาธรูปหนึ่ง พระองค์เห็นภิกษุอาพาธถูกพวกภิกษุทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังจึงเสด็จไปช่วยทำซาระร่างกายแล้วแสดงพระธรรมเทศนาให้ฟัง หลังจากนั้นพระองค์จึงตรัสพระดำรัสว่า ใครต้องการหรือปรารถนาจะอุปฐากพระองค์ขอให้อุปฐากภิกษุอาพาธ แล้วรับสั่งให้ภิกษุดูแลกันและกันเพราะว่าพวกเราได้สละครอบครัวญาติพี่น้องมาแล้ว ถ้าเราไม่ดูแลกันใครจะมาดูแล (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/177-180.)

4. การบริหารตามหลักสมานัตตตา

สมานัตตตา คือ การนำตนเข้าไปเพื่อสมานกับคนอื่น หรือการวางตนให้เสมอต้นเสมอปลายกับคนอื่นไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัว เพื่อนร่วมงาน ร่วมสถาบันต่างๆ ในอาฬวกสูตร ตอนที่พระองค์ไปทรมานอาฬวกยักษ์คู่ร้าย พระองค์ทรงทำตามที่ยักษ์สั่ง คือ ยักษ์สั่งให้ทำอะไรพระองค์ก็ทำตาม คือ ตอนแรกพระองค์ประทับอยู่ในที่พักของยักษ์ ยักษ์จึงสั่งให้พระองค์ออกมาจากที่พัก พระองค์ก็เสด็จออกมา ยักษ์สั่งให้พระองค์เข้าไป พระองค์ก็เสด็จเข้าไป ทำอย่างนี้ถึงสามครั้ง ครั้งที่สี่ยักษ์สั่งพระองค์เหมือนเดิม แต่พระองค์ไม่ยอมทำตามแล้วบอกกับยักษ์ว่า เธอจะทำอะไรก็ทำฉันจะไม่ออกไปอีกแล้ว ยักษ์พูดว่า

เขาจะจับพระองค์ที่เท้าแล้วขว้างไปปากผึ่งมหาสมุทรด้านโน้น พระองค์ตรัสว่า ในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก พระองค์ยังไม่เห็นใครที่จะทำกับพระองค์ได้ออย่างนั้น ว่าแล้วจึงสั่งให้ยักษ์ทำในสิ่งที่อยากทำ ยักษ์เห็นว่าคงทำอะไรพระพุทธเจ้าไม่ได้จึงถามปัญหากับพระองค์ พระองค์แก้ปัญหาได้จนทำให้อาฬวกยักษ์พอใจและยอมเป็นสาวก (ขุ.อิติ. (ไทย) 25/191/545)

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า การลดความต้องการในส่วนของตนแล้วไปเพิ่มให้คนรอบข้างสามารถทำให้คนไม่ตึกกลายเป็นคนดีได้ ถึงแม้ว่าผู้ที่เราจะเพิ่มให้นั้นมีเจตนาไม่ดีก็ตาม การทำอย่างนั้นประสบความสำเร็จอย่างยิ่งใหญ่ดังที่พระพุทธองค์ทำกับอาฬวกยักษ์นี้

การเอาใจเขามาใส่ใจเราเป็นเรื่องสำคัญในการผูกมิตรไมตรีกับผู้อื่นหรือกับคนรัก ตัวอย่างการนำตนเข้าไปสมานกับคนอื่น เช่น ภรรยา กับสามี ภรรยาควรคอยสอบถามเอาใจใส่สามีและคอยให้กำลังใจ อาทิ ถ้าสามีกลับจากที่ทำงาน ภรรยาเห็นก็ควรจะเข้ามาทักทายด้วยถ้อยคำที่แสดงถึงความเป็นห่วงเช่นว่า งานเป็นอย่างไรบ้าง วันนี้เหนื่อยไหม งานหนักไหม มาเหนื่อยๆ ดื่มน้ำเย็นๆ สักแก้วก่อนนะ ว่าแล้วก็นำน้ำดื่มมาให้สามี ลักษณะ อย่างนี้ เรียกว่าภรรยาเอาตัวเข้าไปสมานกับสามี หรือ กรณีบุตรธิดากับบิดามารดา เช่น ลูกกลับจากโรงเรียนก่อนบิดามารดา ก็ช่วยทำงานบ้านรอ ถ้าเห็นบิดามารดากลับจากที่ทำงานก็ทักทายของตนไว้ก่อนเข้าไปไหว้และถามบิดามารดาด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน อาทิ หวัดดีครับ หวัดดีคะพ่อ แม่ วันนี้ทำงานเหนื่อยไหม ดื่มน้ำก่อนนะหรือทานของว่างก่อนนะ หนูจะจัดให้ หรือถามว่า พ่อ แม่ ปวดเมื่อยตรงไหน หนูจะนวดให้ อย่างนี้ถือว่า ลูกได้เอาตัวเองเข้าไปสมานกับพ่อแม่

ถ้าครอบครัวใดปฏิบัติอย่างนี้จะทำให้คนในครอบครัวมีความสุข อยู่ด้วยกันด้วยความรักความเมตตาต่อกัน แต่ละคนก็จะมีกำลังในการทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ และงานก็จะประสบความสำเร็จ

ตัวอย่างเรื่องสามีเอาตัวเองไปเชื่อมสมานกับภรรยา ลดประโยชน์หรือความต้องการของตนเพื่อความสุขของภรรยา เช่น เรื่องนางพญาปลาตูก ตอนที่พระนางพิมพาเถรี จะเสด็จปรินิพพาน พระนางได้ไปทูลลาพระผู้มีพระภาค แล้วขอขมาโทษล่วงเกินเพื่อว่าจะมีอยู่บ้างด้วยความพลั้งพลาด ทั้งในอดีตชาติ และในชาติปัจจุบัน พระนางได้พูดถึงอดีตชาติตอนที่ตนเป็นปลาตูก ขณะที่นางตั้งครุฑ นางคิดอยากกินเหย้าอ่อน เพื่อบำรุงร่างกาย นางปลาตูกจึงบอกปลาตูกผู้สามีให้ไปคาบเอาเหย้าอ่อนมาให้ ด้วยความรักที่มีต่อภรรยา สามีก็ไป ไปถึงทุ่งนาแห่งหนึ่ง ขณะนั้นมีพวกเด็กเลี้ยงวัวยืนอยู่เป็นจำนวนมาก ปลาตูกพระโพธิสัตว์ก็หาจังหวะอยู่ พอพวกเด็กเผลอ ปลาตูกก็กระโดดกัดเอาเหย้าอ่อน พอพวกเด็กเห็นเท่านั้น ก็พากันรุมจับปลาตูกอย่างซุ่มนุ เอามาตีที่หางปลาตูกจนหางขาด ปลาตูกพยายามหนีจนรอดชีวิตมาได้แต่ก็ได้รับบาดเจ็บสาหัส พอไปถึงก็คายเหย้าอ่อนออกให้ภรรยาแล้วนอนหันทางให้ภรรยาดูบาดแผล ไม่นานนักก็สลบไปเพราะทนพิษบาดแผลไม่ไหว พระนางพิมพาเถรีเล่าเรื่องนี้เพื่อจะขอขมาสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ว่าในชาตินั้นพระนางได้ทำให้พระองค์ลำบากเพราะความอยากของนาง ขอให้พระองค์ผู้เคยเป็นพระสวามีอดโทษให้ ขออย่าได้เป็นเวรภัยต่อนาง และชาตินี้ก็เป็นชาติสุดท้ายแล้ว ต่อไปจะได้พบกันอีกแล้ว (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. 9), 2545: 579-580)

จากตัวอย่างนี้เป็นการใช้สมานัตตตา คือ การเอาตนเข้าไปเชื่อมสมานกับคนรอบข้างเป็นการลดความต้องการในส่วนของตนแล้วไปเพิ่มให้กับคนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นสามีกับภรรยา หรือบิดามารดา

กับบุตริธิดา เป็นต้น ถ้าครอบครัวใดหรือองค์กรใดปฏิบัติอย่างนี้ จะนำความสุขความเจริญรุ่งเรืองมาสู่องค์กรและครอบครัวตลอดไป

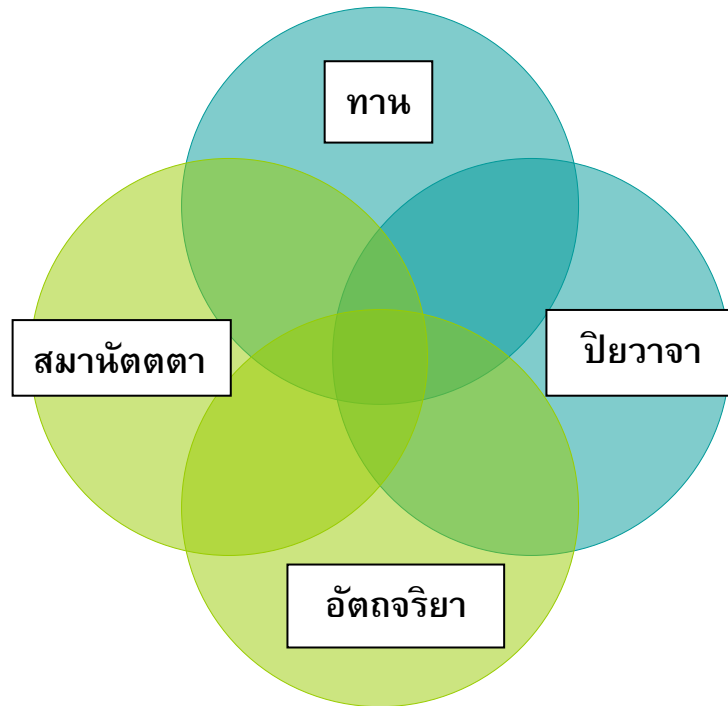
บทสรุป

จากการศึกษาการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุในพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปได้ดังนี้ การบริหารงานตามหลัก “ทาน” การให้ ผู้บริหารเมื่อให้วัตถุสิ่งของแก่ผู้ร่วมงาน ทำให้เป็นที่รักของผู้ได้รับ ทำให้การบริหารงานราบรื่นเพราะได้รับความร่วมมือจากผู้ร่วมงาน คำว่า ทาน การให้ รวมความถึงการให้ที่เป็นนามธรรมด้วย เช่น การให้อภัยแก่กันเป็นแนวทางในการตัดเวรตัดกรรมกับเจ้ากรรมนายเวร ที่ดีที่สุด มีคุณค่ามากเปรียบเสมือนการให้ธรรมทาน ผู้บริหารจึงไม่ควรผูกเวรกับใครเพราะนอกจากจะทำให้เสียเพื่อนร่วมงานร่วมธุรกิจแล้วยังเป็นการสร้างเจ้ากรรมนายเวรใหม่ให้กับตัวเองด้วย การบริหารงานด้วยหลัก “ปิยวาจา” ทำให้ผู้ร่วมงานมีกำลังใจทำงาน การใช้วาจาสุภาพอ่อนโยน ทำให้ผู้ฟังสบายใจมีกำลังใจพร้อมที่จะทำงานทุกอย่างแม้จะยากลำบากก็ไม่ยอมย่อท้อ ไม่ว่าแต่การใช้คำสุภาพอ่อนโยนกับมนุษย์เท่านั้นแม้แต่สัตว์เดรัจฉานยังต้องการคำพูดไพเราะ สุภาพอ่อนโยน เช่น โคนันทวิสาล เป็นต้น การใช้ปิยวาจาสามารถเปลี่ยนจิตใจของคนที่ไม่ประสพความสำเร็จให้กลายเป็นมิตรได้ การใช้ปิยวาจา สามารถรักษาสัมพันธไมตรีกับคนทุกสังคม เช่น กรณีที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตอบปฏิเสธราชทูตฝรั่งเศสที่เชิญให้พระองค์เข้ารับนับถือศาสนาคริสต์ เป็นต้น การบริหารงานด้วยหลัก “อหิงสา” สามารถทำให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีความสุขวิริยะอุตสาหะในการชวนช่วยช่วยเหลือคนอื่นมากขึ้น เพราะได้แรงบันดาลใจจากผู้นำ เช่น กรณีที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพยาบาลภิกษุไข้ เป็นต้น การบริหารงานด้วยหลัก “สมานัตตตา” การเอาตัวเองไปเชื่อมสมานกับคนอื่น ทำให้สามารถเปลี่ยนจิตใจของคนโหดร้ายให้กลายเป็นดีได้ เช่น กรณีที่พระพุทธองค์ฝึกอาฬยกยักษ์ เป็นต้น สามารถทำให้คนในองค์กรน้อยใหญ่อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ทำให้มีความเคารพนับถือกัน มีน้ำใจต่อกันอย่างแนบแน่น อีกนัยหนึ่ง การบริหารงานด้วยหลัก “สมานัตตตา” คือ การลดความต้องการในส่วนของตนแล้วไปเพิ่มให้กับคนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นสามีภรรยา หรือบิดามารดากับบุตริธิดา เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาเรื่องการบริหารงานด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ได้รับองค์ความรู้เรื่องการบริหารงานหลายอย่างดังต่อไปนี้ ได้ทราบผลสำเร็จของการมีน้ำใจแบ่งปันวัตถุสิ่งของที่เป็นรูปธรรม และการให้อภัยแก่กันซึ่งเป็นนามธรรม ในการบริหารงาน ทราบผลของการใช้ปิยวาจา ในการบริหารงาน ทราบผลของการประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมชุมชน เป็นที่เคารพนับถือของคนในองค์กรและสังคม การวางตัวให้เหมาะสมกับบุคคล เวลา สามารถยืดหยุ่นจิตใจของคนทุกหมู่เหล่าไว้ได้ สรุปการนำเอาหลักการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 อย่างนี้ มาเป็นแนวทางการบริหารงาน สามารถยืดหยุ่นจิตใจของคนในองค์กรและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สังคหวัตถุ 4

เอกสารอ้างอิง

- พระพุทธโฆสเถระ. (2544). **วิสุทธิมรรค ภาค 2**. แปลโดย สภาวิชาการมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเดปีฎ 2500**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2544). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานกองทุนกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวิชาการดอทคอม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.vcharkarn.com/varticle/40783>

สำนักกิจการอวกาศแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

[http://www.space.mict.go.th/astronomer.php?name=galileo.](http://www.space.mict.go.th/astronomer.php?name=galileo)

[http://www.gotomanager.com.](http://www.gotomanager.com)

[http://www.zoneza.com.](http://www.zoneza.com)

[http://th.wikipedia.org/wiki.](http://th.wikipedia.org/wiki)

อิทธิบาท 4 ในฐานรูปแบบการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัล

The Power of 4 in the Form of Learning Management in the Digital Age

มาวิน โทแก้ว

Marvin Thokaew

วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Nakhon Phanom Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: marwin.tho@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

อิทธิบาท 4 ในฐานรูปแบบการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัล มีประเด็นนำเสนอ ดังนี้ 1) หลักอิทธิบาท 4 2) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3) การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนยุคดิจิทัล และ 4) อิทธิบาท 4 ในฐานรูปแบบการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัล

จากผลการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนขาดสมาธิในการรอ ความใส่ใจ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนลดลง โดยเฉพาะในห้วงเวลาที่ต้องเรียนออนไลน์ หากผู้เรียนไม่ได้รับการดูแลจากผู้ปกครองก็อาจทำให้ผู้เรียนใช้เวลาไปกับเรื่องอื่นมากเกินไปจนความจำเป็น ดังนั้น การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 มาใช้จัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การสร้างความพอใจ (ฉันทะ) ให้เกิดกับผู้เรียน หลังจากนั้น ขั้นที่ 2 ขั้นสร้างความเพียร (วิริยะ) เป็นหน้าที่ของครูที่ต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิด ขั้นที่ 3 ขั้น คิด การวิเคราะห์ แยกแยะ (จิตตะ) คิดเป็น หาความจริงได้ แยก สิ่งที่ถูกต้องตามหลักมนุษยธรรม และขั้นที่ 4 ขั้นไตร่ตรองตนเอง โดยทบทวนสิ่งที่เรียนมาทั้งหมดและนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้ในชีวิต เป็นต้น

คำสำคัญ: อิทธิบาท 4, การจัดการเรียนรู้, ยุคดิจิทัล

Abstract

The power of 4 (Iddhipāda 4) in the form of learning management in the digital age has the following issues: 1) Iddhipāda 4 principles; 2) learning management formats; 3) learning management for learners in the digital age; and 4) Iddhipāda 4 principles in the form of learning management in the digital age.

From the study, it was found that learning management in the digital age consists of rapid change, lack of concentration and attention, and academic achievement

decreases, especially in online studying. If learners are not supervised by their parents, it may cause them to spend more time on other matters than necessary. Therefore, the application of the 4 principles of Iddhipāda in learning management in the digital age to create maximum benefit in learning consists of 4 steps: Step 1: creating satisfaction (chanda) for the students Step 2, creating perseverance (viriya): It is the duty of the teacher to organize a teaching and learning environment that enhances students' development. Step 3: thinking, analyzing, and discerning (chitta) the ability to think, find the truth, and separate things according to human principles. Step 4: self-reflection-reviewing all the things learned and analyzing them for application in life, etc.

Keywords: The power of 4 (Iddhipāda 4), learning management, digital age.

บทนำ

ในปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาจากระยะ 2.0 - 4.0 ของประเทศไทย และกำลังเข้าสู่ยุคดิจิทัลที่มาจากความทันสมัย และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของสภาพสังคมที่สวนวัฒนธรรมผลมาจากการสื่อสารที่ไร้พรมแดนในแนวทางโลกาภิวัตน์ ซึ่งล้วนมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในด้านประชากร สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องเร่งเสริมสร้างสมรรถนะประชากรให้มีคุณภาพ ซึ่งการพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใด สิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผน โครงการ และดำเนินงานโดยมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง (สนธยา พลศรี, 2547: 5) ปัจจัยในการพัฒนามนุษย์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลในสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ผ่านการฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ สังคม และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีความมุ่งหมายและหลักการตามมาตราที่ 6 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ระบุว่าจัดการศึกษาต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 2-3)

หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมแห่งความสำเร็จที่หลากหลาย หน่วยงานนำมาปรับประยุกต์ใช้ เพื่อนำพาองค์กร หรือหน่วยงานไปสู่ความสำเร็จ กล่าวคือเมื่อผู้ปฏิบัติเกิดหรือยึดอิทธิบาท 4 ในการทำงาน ที่กระทำอยู่หรือรับผิดชอบอยู่ก็จะบรรลุเป้าหมายประสบความสำเร็จ อย่างสมบูรณ์เช่นเดียวกันเมื่อนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาย่อมเกิดผลดี ผลสำเร็จในการดำเนินงาน ทุกคนรู้หน้าที่ของตนเองว่าหน้าที่ที่เรารับผิดชอบนั้นต้องทำอะไรบ้าง ดังที่มโนภิพจนการได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท พระมหาวิระชาติ โปธา (2561: 64-65) กล่าวไว้ว่า ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในการเรียนรู้

การพัฒนาจิตใจ หน้าที่และการทำงาน การเรียนรู้ ต้องดูแลการเรียนรู้ให้ดี วิริยะ ความเพียรพยายามในการเรียนการพัฒนาจิตใจและการทำงาน ขยัน หมั่นเพียรกับงาน คือ ตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายรวมทั้งหมั่นฝึกฝนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีความรับผิดชอบสูง จิตตะ ความเอาใจใส่ที่จะรับผิดชอบต่องาน ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีจิตใจหรือสมาธิจดจ่อกับงานที่ทำรวมไปถึงมีความรอบคอบและรับผิดชอบต่อในงานที่ทำอย่างเต็มสติกำลัง และวิมังสา การพิจารณาไตร่ตรอง คือ การพิจารณาพิจารณาและผู้ปฏิบัติงานต้องใช้ปัญญาในการตรวจสอบงาน รวมไปถึงมีความเข้าใจในงานอย่างลึกซึ้งทั้งในแง่ขั้นตอนและผลสำเร็จผลสัมฤทธิ์ของงาน พร้อมปรับปรุงอยู่เสมอ (อาทิตยา จุฬาสรีกุล และพระครูสุธีวรสาร, 2559: 49)

จากเหตุผลข้างต้นจะเห็นได้ว่า อธิธำม 4 มีจุดเริ่มต้นจาก แรงจูงใจของผู้ต้องการสำเร็จ ในบทความนี้หมายถึงผู้เรียนที่เรียกว่า ฉันทะ เมื่อเกิดแรงจูงใจอยากที่จะสำเร็จ ผู้เรียนต้องลงมือค้นคว้า ปฏิบัติ ทดลองเองด้วยความเพียรที่เรียกว่า วิริยะ สิ่งสำคัญของความสำเร็จต้องมีความสม่ำเสมอทำต่อเนื่องเป็นระยะยาว ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องยากในยุคสมัยนี้เพราะมีสื่อที่ดึงดูดใจมากมายมุ่งทำให้สิ่งที่ปรารถนาไม่สำเร็จ และสุดท้ายต้องพิจารณาไตร่ตรองอย่างละเอียดโดยการประเมินตนเองจากงานที่ทำ และผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นว่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่นักเรียนตั้งไว้หรือไม่

ดังนั้น บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและตัวอย่างในใช้หลักธรรมอธิธำม 4 ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยเนื้อหาสาระของบทความนี้ประกอบด้วย บทนำ หลักอธิธำม 4 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนยุคดิจิทัล อธิธำม 4 ในฐานรูปแบบการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัล บทสรุปและข้อเสนอแนะ

หลักอธิธำม 4

จากการทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) เกี่ยวกับหลักอธิธำม 4 พบว่า มีการนิยามหรือให้ความหมายจากนักวิชาการศึกษา และหน่วยงานการศึกษาของไทยไว้ต่างกัน โดยสรุปเป็นตารางของความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น ได้ดังตารางที่ 1

ลำดับ	นิยามหรือความหมาย	หน่วยงานหรือนักวิชาการศึกษาที่กำหนดนิยาม
1	อธิธำม 4 หมายถึง เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องมือ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ หรือองค์กรที่ปฏิบัติงาน โดยมีฉันทะ คือความพอใจ วิริยะ คือความพากเพียร ความพยายามไม่ย่อท้อ จิตตะ คือความเอาใจจดจ่อในสิ่งที่ทรงทำ เพราะฉะนั้นท่านจึงทำได้และวิมังสา ทำงานแล้วไม่ทิ้ง คอยตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรอง พิจารณาเมื่อนำหลักธรรมอธิธำม 4	พระเจริญ บุญทศ, ลัดดาวัลย์ คงทอง (2563: 40)

ลำดับ	นิยามหรือความหมาย	หน่วยงานหรือนักวิชาการศึกษาที่กำหนดนิยาม
	มาประยุกต์ใช้กับชีวิตย่อมส่งผลต่อความสำเร็จในตนเองที่หวังไว้ และองค์กรย่อมประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ	
2	อิทธิบาท หมายถึง ธรรมที่ถึงอิทธิ (ฤทธิ์) หรือความสำเร็จ หรือธรรมที่เป็นเหตุแห่งความสำเร็จหรือแปลง่ายๆ ว่าทางแห่งความสำเร็จ 4 อย่างเป็นคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย 1) ฉันทะ (will; aspiration) คือ ความพอใจ ความต้องการที่จะทำให้ใจรักจะทำ สิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป 2) วิริยะ (energy; effort; exertion) คือ ความเพียรขยัน หมั่น ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง 3) จิตตะ (thoughtfulness; active thought) คือ ความคิด ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝั ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป 4) วิมังสา (investigation; examination; reasoning; testing) หรือ ความไตร่ตรอง ทดลอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและ ตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุง โดยสรุปคือ มีใจรัก พากเพียรทำ เอาใจฝึกฝั และใช้ปัญญาสอบสวนทั้งหมดนับเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคล ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนาต้องการสมาธิเหล่านี้จะเกิดมีควบคู่ไปด้วยกันกับความเพียรเรียกว่า ปธานสังขาร ซึ่งแปลว่า สังขารที่เป็นตัวความเพียรหรือความเพียร ที่เป็นเครื่องปรุงแต่ง แปลง่ายๆ ความเพียรที่เป็นแรงสร้างสรรค์ หรือความเพียรสร้างสรรค์	พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ. ปยุตฺโต. 2553: 160)
3	อิทธิบาท 4 คือ แนวทางในการปฏิบัติที่ดีที่สุดซึ่งประกอบด้วย 1. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น 2. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น 3. จิตตะ ความเอาใจใส่ ฝึกฝัในสิ่งนั้น 4. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น หลักธรรมทั้ง 4 นี้จะสามารถบริหารองค์นั้นๆ ไปสู่ผลสำเร็จได้เนื่องด้วย การพอใจในสิ่งที่ตนมีจะสามารถประมาณตนเองได้หากเรามีความพากเพียรในสิ่งที่จะทำไม่ว่าจะยากแค่ไหนจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้การเอาใจใส่ในการทำงานจะเพิ่มความรอบครอบและลดข้อผิดพลาดที่	พระปลัดธนา ชินทตฺโต (ชินทนาม) (2560: 45)

ลำดับ	นิยามหรือความหมาย	หน่วยงานหรือนักวิชาการศึกษาที่กำหนดนิยาม
	อาจจะเกิดขึ้นได้และการสอดส่องในเหตุผลนั้นคือ การแสวงหาผลประโยชน์ที่เป็นจุดประสงค์	
4	อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมที่ปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานต่างๆ ตามที่มุ่งหวังไว้ซึ่งประกอบด้วยฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิด) และวิมังสา (ความไตร่ตรอง)	พระรุ่งตะวัน ส่วโร (เกษสว่าง) (2561)
5	อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จทั้งในด้านการเรียนและการทำงานอื่นๆ ให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตนเองตั้งเป้าหมายเอาไว้ ซึ่งมี 4 อย่าง คือ ฉันทะ ความรักความพอใจในหน้าที่การงานการเรียน วิริยะ คือ มีความขยันหมั่นเพียรพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายนั้นให้เสร็จสมบูรณ์ถูกต้องและทันเวลา จิตตะ คือ เอาใจใส่ในหน้าที่ มีจิตจดจ่ออยู่กับหน้าที่ที่ทำ ไม่คิดฟุ้งซ่านอันเป็นบ่อเกิดให้ทำงานผิดพลาดได้ง่าย และวิมังสา คือ คอยตรวจสอบหาส่วนที่ผิดพลาด แล้วนำมาแก้ไขด้วยสติปัญญาของตน	พระบุญกอง แก้วมะนิวงศ์ (2560: 33)
6	“อิทธิบาท” ซึ่งหลักอิทธิบาท ประกอบ ด้วยหลักธรรม 4 ประการ ถือเป็นคำสอนที่มุ่งเน้นให้การปฏิบัติงานอยู่บนฐานแห่งความสำเร็จตามประสงค์เป็นคำสอนที่เน้นให้การปฏิบัติงานอยู่บนฐานแห่งความสำเร็จตามประสงค์ เป็นหลักคำสอนที่เน้นความสำเร็จของงานเป็นที่ตั้งที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน ความหมายอีกนัยหนึ่งของหลักอิทธิบาท 4 คือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจคือต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป 2) วิริยะ ความเพียรคือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความ พยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย 3) จิตตะ ความคิดมุ่งมั่นคือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝึกฝั ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ 4) วิมังสา ความไตร่ตรองหรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญ ตรวจสอบตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้นมีการวางแผน	พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (อ้างอิงใน พระอุทัย จารุมโน (แก่นจำปา), 2566: 44)

ลำดับ	นิยามหรือความหมาย	หน่วยงานหรือนักวิชาการศึกษาที่กำหนดนิยาม
	วัดผล คิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุง หากนำคำสอน ของหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและชีวิตการทำงานก็จะทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน	
7	อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักปฏิบัติที่ทำให้ประสบ ความสำเร็จ ในการทำการต่างๆ สามารถช่วยให้เอาชนะปัญหาอุปสรรคในหน้าที่การงาน หรือการเรียนรู้ได้ เมื่อคนเรามีความรักในหน้าที่ของตนเองก็就会有ความขยันอดทนต่อหน้าที่การงาน มีความเข้าใจในหน้าที่ของตนเอง และสามารถพัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้นได้	ปัทมกิจ พรมเสนา (2564: 28)

จากนิยามหรือความหมายหลักอิทธิบาท 4 ที่หน่วยงานหรือนักวิชาการศึกษาที่กำหนดนิยามได้ให้ความหมายไว้ สามารถสรุปเป็นความหมายในทัศนคติของผู้เขียนได้ดังนี้

อิทธิบาท 4 หมายถึง ธรรมที่ถึงอิทธิ (ฤทธิ์) เครื่องมือที่ปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงาน การเรียน เมื่อนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้กับชีวิตย่อมส่งผลต่อความสำเร็จในตนเองที่หวังไว้ และองค์ประกอบประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 4 ประการ ประกอบด้วย 1) ฉันทะ (will; aspiration) คือ ความพอใจ 2) วิริยะ (energy; effort; exertion) คือ ความเพียรขยัน 3) จิตตะ (thoughtfulness; active thought) คือ ความคิด 4) วิมังสา (investigation; examination; reasoning; testing) หรือ ความไตร่ตรอง ทดลอง หากคนเรามีความรักในหน้าที่ของตนเองก็就会有ความขยันอดทนต่อหน้าที่การงาน มีความเข้าใจในหน้าที่ของตนเอง และสามารถพัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้นได้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้

เทคนิค และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นแนวทางในการสอนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนเนื่องจากการจัดการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียน ทั้งแบบ on-site and online เพื่อมุ่งประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ ซึ่งในความหมายดังกล่าวได้มีนักวิชาการศึกษาหลายท่านได้เสนอความหมาย ดังนี้

ลำดับ	นิยามหรือความหมาย	หน่วยงานหรือนักวิชาการศึกษาที่กำหนดนิยาม
1	รูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ได้มีการออกแบบขึ้นเพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ต้องการ	Anderson, T. P. (1997: 521)

2	รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เปรียบเสมือน พิมพ์เขียวที่ประกอบ ด้วยขั้นตอนการสอนหลักๆ เป็นตัวนำให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ การจัดการเรียน การสอนต้องเรียงตามลำดับขั้นตอนที่มีการ เสนอไว้ และรูปแบบการจัดการเรียนรู้แต่ละรูปแบบมี ความ แตกต่างกัน และจะตอบสนองจุดมุ่งหมายเฉพาะที่แตกต่างกัน ด้วยเช่นกัน	Arends, R. I. (1999: 144)
3	รูปแบบการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นแนวคิด ด้านการสอน ซึ่งมัก ได้มาจากทฤษฎีการศึกษาและมีการกำหนดข้อตกลงเบื้องต้น เกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียน ควรเรียน และวิธีการเรียนรู้ รูปแบบการ จัดการเรียนรู้แต่ละแบบจะมีจุดอ่อนและจุดแข็งแตกต่างกันและ ไม่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ใดดีที่สุด	Duke, Daniel, L. (2004: 32)
4	รูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แผนหรือรูปแบบเพื่อใช้ในการ จัดการ เรียนรู้ในชั่วโมงเรียนหรือสอนเสริมนอกชั่วโมงเรียน หรือเพื่อจัดสื่อการเรียนรู้ เช่น หนังสือ ภาพยนตร์ โปรแกรม คอมพิวเตอร์ และหลักสูตรในรายวิชาต่างๆ ที่สอน ซึ่งในแต่ละ แผนหรือรูปแบบจะมีแนวทาง ในการจัดการเรียนรู้ว่าครูต้องมีการเตรียมการจัดการเรียนรู้อย่างไร มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และมี การวัดผลประเมินผลอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุ วัตถุประสงค์ที่ครูผู้สอนกำหนดไว้	Joyce and Weil (2004: 2) และ Joyce and Showers
5	รูปแบบการเรียนรู้หรือรูปแบบ การเรียนการสอน (Teaching/ Instructional Model) คือ สภาพลักษณะของการเรียนการสอน ที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระบบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่างๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียน การสอน รวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ ที่สามารถช่วยให้ สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือ แนวคิดที่ยึดถือรูปแบบจะต้องได้รับการพิสูจน์ ทดสอบหรือ ยอมรับว่ามี ประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียน การสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้นๆ	ทิตินา แคมมณี (2553: 220-222)
6	รูปแบบการจัดการเรียนรู้ไว้ว่าคือ แบบแผนการดำเนินการสอนที่ จัดเป็นระบบมีความสอดคล้องกับ ทฤษฎีหรือหลักการเรียนรู้ได้มีการ พิสูจน์หรือทดสอบแล้วว่ามีความมีประสิทธิภาพสามารถช่วยให้	ชนาธิป พรสกุล (2554: 122)

	ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ได้	
7	รูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แบบหรือแผนการดำเนินการสอนที่ได้รับการจัดเป็นระบบอย่างสัมพันธ์สอดคล้องกับทฤษฎีหลักการเรียนรู้หรือการสอนที่รูปแบบนั้นยึดถือ และได้รับการพิสูจน์ทดสอบว่ามีประสิทธิภาพ สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของเฉพาะของรูปแบบนั้น	วลิตา อุ่นเรือน (2563: 17)

จากนิยามหรือความหมายรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ที่หน่วยงานหรือนักวิชาการศึกษาที่กำหนดนิยามได้ให้ความหมายไว้ สามารถสรุปเป็นความหมายในทัศนคติของผู้เขียนได้ดังนี้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ได้มีการออกแบบขึ้นอย่างมีขั้นตอน เปรียบเสมือน พิมพ์เขียวที่ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป ซึ่งมักได้มาจากทฤษฎีการศึกษาและมีการกำหนดข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียน ควรเรียน และวิธีการเรียนรู้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้แต่ละแบบจะมีจุดอ่อนและจุดแข็งแตกต่างกัน ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตาม ทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือรูปแบบจะต้องได้รับการพิสูจน์ ทดสอบหรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้นๆ

การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนยุคดิจิทัล

การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้จากประสบการณ์ทั้งทางตรง (จากการพบเห็นหรือค้นพบด้วยตนเองจากสถานการณ์จริง) และทางอ้อม (จากตำราและการสอนจากครู) ทั้งที่เกิดจากความบังเอิญ และจงใจ ซึ่งในปัจจุบัน (ยุคดิจิทัล) ความรู้มีอยู่มากมายที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่ายมากกว่าแต่ก่อนที่อะไรๆ ก็ต้องรอแต่ครูเป็นผู้สอนและบอกกล่าว แต่นั่นก็ไม่ใช่ว่าจะดีที่สุดเพราะหากบุคคลขาดทักษะการเรียนรู้และการคิดวิเคราะห์ถึงเหตุและผลที่ตามมาก็ไม่ต่างอะไรกับเครื่องจักรที่รอแต่จะให้มีคนงานป้อนคำสั่ง ซึ่งการเรียนรู้ตามหลักจิตวิทยา เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอย่างค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากการฝึกฝน หรือการมีประสบการณ์ พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงที่ไม่จัดว่าเกิดจากการเรียนรู้ (ธนศักดิ์ อัครจุฬามณี, 2552) ได้แก่ ความเหน็ดเหนื่อย ผลจากการกินยา การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากภูมิกาย เป็นต้น (จิราภา เต็งไธรัตน์, 2554: 37)

อย่างไรก็ตามการเรียนรู้จำเป็นต้องเกิดให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ บลูม (Bloom) อ้างในลักษณะ สิริวัฒน์, (2557: 152)

1. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นความสามารถทางสมองครอบคลุมพฤติกรรมประเภทความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และประเมินผล

2. ด้านเจตพิสัย (Affective Domain) เป็นการเปลี่ยนแปลงความรู้สึก ครอบคลุมพฤติกรรมประเภทความรู้สึก ความสนใจ ทัศนคติ การประเมินค่าและค่านิยม

3. ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นความสามารถด้านปฏิบัติการครอบคลุมพฤติกรรมประเภทการเคลื่อนไหว การกระทำ การปฏิบัติงาน การมีทักษะ และความชำนาญ

โดยจะเน้นทักษะการเรียนรู้ขั้นที่สูงขึ้น (higher order learning skills) โดยเฉพาะทักษะการประเมินค่า (evaluating skills) จะถูกแทนที่โดยทักษะการนำเอาความรู้ใหม่ไปใช้อย่างสร้างสรรค์ (ability to use new knowledge in a creative way) ในอดีตที่ผ่านมา นักเรียนไปโรงเรียนเพื่อใช้เวลาในการเรียนรายวิชาต่างๆ เพื่อรับเกรด และเพื่อให้จบการศึกษา แต่ในปัจจุบันจะพบปรากฏการณ์ใหม่ที่แตกต่างไป เช่น การเรียนการสอนที่ช่วยให้นักเรียนได้เตรียมตัวเพื่อใช้ชีวิตในโลกที่เป็นจริง (life in the real world) เน้นการศึกษาตลอดชีวิต (lifelong learning) ด้วยวิธีการสอนที่มีความยืดหยุ่น (flexible in how we teach) มีการกระตุ้นและจูงใจให้ผู้เรียนมีความเป็นคนที่คิดแก้ปัญหา (resourceful) ที่ยังคงแสวงหาการเรียนรู้แม้จะจบการศึกษาออกไป (สถาบันวิจัยการเรียนรู้, 2561: 154)

Jules (2008) นักการศึกษาชาวแคนาดาได้ อธิบายลักษณะของผู้เรียนในยุคดิจิทัลที่เป็นผลจากวิธีการเรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยี และอุปกรณ์ดิจิทัลตั้งแต่วัยเด็กไว้ว่า ผู้เรียนจะให้ความสนใจกับภาพ (Visual Memory) และการประมวลผลข้อมูลจากภาพได้ดีกว่าข้อความตัวหนังสือ สามารถแยกแยะข้อมูลภาพ และเสียงได้ดีกว่าคนยุคก่อนชอบมองภาพที่มีสีสันสดใสที่กระตุ้นให้เกิดความสนใจ มากกว่า สี่มีดๆ ทิม โดยลักษณะการกวาดสายตาของผู้เรียนในยุคนี้เมื่อหาข้อมูลบนหน้าจอคอมพิวเตอร์จะแตกต่างไปจากลักษณะการกวาดสายตาในการอ่านหนังสือ ดังนี้

1. ลักษณะการกวาดสายตารูปแบบอักษร Z (Z pattern) เป็นลักษณะการกวาดสายตาในการอ่าน หนังสือของเด็ก หรือผู้เรียนจะกวาดสายตาจากด้านซ้ายไปด้านขวา และจากบนลงล่าง ในลักษณะคล้ายตัวอักษร z

2. ลักษณะการกวาดสายตารูปแบบอักษร F (F pattern) เป็นลักษณะการกวาดสายตาที่ผู้เรียนในยุคดิจิทัลให้มองหน้าจอคอมพิวเตอร์ ผู้เรียนจะกวาดสายตาแบบสแกนจากบนลงล่าง เมื่อเจอสิ่งที่สนใจจึงสแกนจาก ซ้ายไปขวา เป็นการมองแบบสแกนหาข้อมูลแทนการอ่านเนื้อหาทั้งหมด มีลักษณะคล้ายอักษร F

Jukes and Others (2010) ยังได้นำเสนอลักษณะของผู้เรียนในยุคดิจิทัล และสะท้อนให้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้เรียนในยุคดิจิทัลและครูหรือนักการศึกษาในยุคดิจิทัล ดังนี้

1. ผู้เรียนในยุคดิจิทัลสามารถที่จะเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศจากสื่อได้หลากหลายช่องทางอย่างรวดเร็ว แต่ครูหรือนักการศึกษาสามารถเข้าถึงสื่อต่างๆ ได้ช้าและค่อนข้างจำกัดในเรื่องช่องทางที่สามารถเข้าถึงสารสนเทศ เหล่านั้นได้

2. ผู้เรียนในยุคดิจิทัลสามารถเรียนรู้ หรือทำงานได้หลายรูปแบบและความหลากหลายมิติในขณะเดียวกัน แต่ครูหรือนักการศึกษายังคงทำงานหรือใช้งานกับผู้เรียนที่ละงานหรือเป็นลำดับขั้นและไม่หลากหลายมิติ

3. ผู้เรียนในยุคดิจิทัลชื่นชอบการเข้าถึงหรือเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศที่มีความหลากหลายมิติอย่างสม่ำเสมอ แต่ครูการศึกษายังคงให้พวกเขาเรียนรู้หรือจัดการสารสนเทศให้เรียนรู้แบบเป็นเส้นตรงไม่ซับซ้อนและไม่หลากหลาย มิติ เป็นตรรกะ และเป็นลำดับที่ละขั้นตอน

4. ผู้เรียนในยุคดิจิทัลมักจะเลือกเรียนเท่าที่อยากรู้ แต่ครูหรือนักการศึกษา มักจะสอนในสิ่งที่ควรรู้

5. ผู้เรียนในยุคดิจิทัลต้องการให้คำชม การแสดงความพึงพอใจหรือการให้รางวัลอย่างรวดเร็วหรือทันทีทันใด แต่ครูหรือนักการศึกษาส่วนมากยังคงให้คำชมหรือรางวัลในภายหลังหรือล่าช้า

สำหรับการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เป็นการใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมทางเทคโนโลยีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งผู้เรียนและผู้สอน โดยสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, 2563: 22-23)

1. การรับส่งข้อมูลด้วยอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง 5G เป็นประโยชน์ต่อการส่งข้อมูลสำหรับผู้เรียนหรือสื่อการเรียนการสอน

2. ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) คือ เครื่องจักร หรือ โปรแกรมที่มีฟังก์ชันในการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่สามารถนำมาแก้ปัญหาต่างๆ ลดต้นทุนการผลิต ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และระบบการเรียนการสอน

3. การเขียนโปรแกรมเพื่อสั่งงานระบบจักรกลต่างๆ หรือคอมพิวเตอร์ เป็นการสร้างให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

4. แอปพลิเคชันช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นครู นักเรียน ผู้ที่สนใจเรียนเรื่องต่างๆ ทั่วไป การประยุกต์ใช้ของครูผู้สอน สามารถนำมาเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนได้ เพื่อให้ผู้เรียนทันกับข้อมูลต่างๆ ที่โลกกำลังเปลี่ยนแปลง

5. บทเรียนออนไลน์ (MOOC) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญต่อครู และผู้เรียน เนื่องจากสามารถเข้าเรียนได้ตลอดเวลา และยังมีการวัดผลประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบถึงความสามารถของตนเอง และนำผลนั้นไปพัฒนาตนเองต่อไป

6. สื่อสังคมออนไลน์ เป็นแหล่งข้อมูลที่มีมากมายผู้เข้าใช้ต้องมีทักษะในการคิดวิเคราะห์และหาความจริงจากแหล่งข้อมูลนั้น เนื่องจากสังคมออนไลน์เป็นการกระจายข้อมูลแบบความคิดเห็นส่วนบุคคล

7. VR และ AR เป็นเทคโนโลยีที่นำเราเข้าไปอยู่โลกของคอมพิวเตอร์และนำโลกของคอมพิวเตอร์ออกมาอยู่ในโลกเสมือน ครู และผู้เรียนสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างสมจริงมากขึ้น หากจำเป็นต้องนำสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริงออกมา

ทักษะความสามารถสำหรับการรู้ดิจิทัลนั้น สามารถแบ่งเป็น 4 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ ใช้ (Use) เข้าใจ (Understand) สร้าง (Create) และ เข้าถึง (Access) เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, ออนไลน์) โดย “การรู้ดิจิทัล” คือ ความหลากหลายของทักษะที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ซึ่งทักษะเหล่านั้นอยู่ภายใต้ การ รู้สื่อ (Media literacy) การรู้เทคโนโลยี (Technology literacy) การรู้สารสนเทศ (Information literacy) การรู้

เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น (Visual literacy) การรู้การสื่อสาร (Communication literacy) และการรู้สังคม (Social literacy) โดยมีรายละเอียดดังนี้ (Digital Literacy, 2566: ออนไลน์)

1. การรู้สื่อ (Media Literacy) สะท้อนความสามารถของผู้เรียนเกี่ยวกับการเข้าถึง การวิเคราะห์ และการผลิตสื่อผ่าน ความเข้าใจและการตระหนักเกี่ยวกับ 1) ศิลปะ ความหมาย และการส่งข้อความในรูปแบบต่างๆ 2) ผลกระทบ และอิทธิพลของสื่อมวลชนและวัฒนธรรมที่เป็นที่นิยม 3) สื่อข้อความถูกสร้างขึ้นอย่างไรและทำไมถึงถูกผลิตขึ้น และ 4) สื่อสามารถใช้ในการสื่อสารความคิดของเราเองได้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร

2. การรู้เทคโนโลยี (Technology literacy) ความชำนาญในเทคโนโลยีส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับความรู้ดิจิทัล ซึ่งครอบคลุมจากทักษะ คอมพิวเตอร์ขั้นพื้นฐานสู่ทักษะที่ซับซ้อนมากขึ้นเช่นการแก้ไข ภาพยนตร์ดิจิทัลหรือการเขียนรหัสคอมพิวเตอร์

3. การรู้สารสนเทศ (Information literacy) การรู้สารสนเทศเป็นอีกสิ่งที่สำคัญของการรู้ดิจิทัลซึ่งครอบคลุมความสามารถในการประเมินว่า สารสนเทศใดที่ผู้เรียนต้องการ การรู้วิธีการที่จะค้นหา สารสนเทศที่ต้องการออนไลน์ และการรู้การประเมินและ การใช้สารสนเทศที่สืบค้นได้ การรู้สารสนเทศถูกพัฒนาเพื่อการใช้ห้องสมุด มันยังสามารถเข้าได้ดีกับยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นยุคที่มีข้อมูลสารสนเทศออนไลน์ มหาศาลซึ่งไม่ได้มีการกรอง ดังนั้น การรู้วิธีการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับ แหล่งที่มาและเนื้อหา นับเป็นสิ่งจำเป็น

4. การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น (Visual literacy) การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็นสะท้อนความสามารถของผู้เรียนเกี่ยวกับความเข้าใจ การแปล ความหมายสิ่งที่เห็น การวิเคราะห์ การเรียนรู้ การแสดงความคิดเห็น และความสามารถในการใช้สิ่งที่เห็นนั้นใน การทำงานและการดำรงชีวิตประจำวันของตนเองได้ รวมถึงการผลิตข้อความภาพไม่ว่าจะผ่านวัตถุ การกระทำ หรือสัญลักษณ์ การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนรู้และการสื่อสารในสังคมสมัยใหม่

5. การรู้การสื่อสาร (Communication literacy) การรู้การสื่อสารเป็นรากฐานสำหรับการคิด การจัดการ และการเชื่อมต่อกับคนอื่นๆ ในสังคม เครือข่าย ทุกวันนี้เด็กและเยาวชนไม่เพียงจำเป็นต้อง เข้าใจการบูรณาการความรู้จากแหล่งต่างๆ เช่น เพลง วิดีโอ ฐานข้อมูลออนไลน์ และสื่ออื่นๆ พวกเขายัง จำเป็นต้องรู้วิธีการใช้แหล่งสารสนเทศเหล่านั้นเพื่อเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนความรู้

6. การรู้สังคม (Social literacy) การรู้สังคม หมายถึง วัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วม ซึ่งถูก พัฒนาผ่านความร่วมมือและเครือข่าย เยาวชนต้องการทักษะสำหรับการทำงานภายในเครือข่ายทาง สังคม เพื่อการรวบรวมความรู้ การเจรจาข้าม วัฒนธรรมที่แตกต่าง และการผสานความขัดแย้งของข้อมูล

อิทธิบาท 4 ในฐานรูปแบบการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัล

จากการทบทวน หลักอิทธิบาท 4 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ยุคดิจิทัล ผู้เขียนได้วิเคราะห์ การใช้อิทธิบาท 4 ในฐานรูปแบบการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัลได้ดังนี้

หลักอิทธิบาท 4	รูปแบบการจัดการเรียนรู้	การจัดการเรียนรู้ สำหรับผู้เรียนยุค ดิจิทัล	อิทธิบาท 4 ในฐาน รูปแบบการจัดการ เรียนรู้ยุคดิจิทัล
1) ฉันทะ (will; aspiration) คือ ความพอใจ	ขั้นนำ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียม ความพร้อมของผู้เรียน ประกอบด้วย 1) การสร้างความสนใจ 2) การบอกจุดประสงค์แก่ ผู้เรียน 3) การกระตุ้นให้ผู้เรียนระลึก ถึงการเรียนรู้ที่มีมาก่อน	การจัดการเรียนรู้ในยุค ดิจิทัลในขั้นนี้ต้องอาศัย 1. อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง 5G 2. สื่อสังคมออนไลน์ เกี่ยวกับเนื้อหา 3. VR และ AR (ถ้ามี) 4. การรู้สื่อ เข้าลึก เข้าถึง เข้าใจ 5. การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น 6. การรู้การสื่อสาร	ขั้นสร้างความพอใจ มีกระบวนการดังนี้ 1. ทดสอบความรู้เดิม 2. นำสื่อ หรือประเด็น เหตุการณ์ในสังคม ออนไลน์ ให้นักเรียนดู 3. บอกจุดประสงค์การ เรียนแก่ผู้เรียนให้เกิด การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น 4. กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิด ความอยากรู้ด้วยสื่อ
2) วิริยะ (energy; effort; exertion) คือ ความเพียรขยัน	ขั้นสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียน ได้ดึงเอาความรู้เดิมที่ เกี่ยวกับการเรียนรู้สิ่งใหม่ นำออกมาใช้สร้างความรู้ ประกอบด้วย 1) การนำเสนอความรู้และ สื่อการเรียนรู้ 2) การนำเสนอและชี้แนะ แนวทางการเรียนรู้ 3) การให้ผู้เรียนปฏิบัติและ ฝึกฝนจากแบบฝึกหัด 4) การให้ข้อมูลป้อนกลับ แก่ผู้เรียน 5) การจัดหาแหล่งข้อมูลที่ เหมาะสมแก่ผู้เรียน	การจัดการเรียนรู้ในยุค ดิจิทัลในขั้นนี้ต้องอาศัย 1. อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง 5G 2. การเขียนโปรแกรม (คิดอย่างเป็นขั้นตอน) 3. แอปพลิเคชันช่วย ส่งเสริมการเรียนรู้ 4. บทเรียนออนไลน์ (MOOC) 5. สื่อสังคมออนไลน์ เกี่ยวกับเนื้อหา 6. การรู้เทคโนโลยี 7. การรู้สารสนเทศ 8. การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น 9. การรู้การสื่อสาร	ขั้นสร้างความเพียร มีกระบวนการดังนี้ 1. เสนอวิธีการแสวง หาความรู้แก่ผู้เรียน 2. ชี้แนวทาง ในการหา คำตอบ (ตามเนื้อหา) อย่างมีขั้นตอนเป็นระบบ 3. ให้ทดลอง เก็บข้อมูล ตามแบบฝึกหัด 4. ได้เรียนรู้จากสถาน การณ์จำลองจากสื่อ ผ่านโลกดิจิทัล 5. การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ตามหลักมนุษยธรรม
3) จิตตะ (thoughtfulness ; active	ขั้นสรุป จุดมุ่งหมายในขั้นนี้เพื่อให้ ผู้เรียนได้สรุป และทบทวน	การจัดการเรียนรู้ในยุค ดิจิทัลในขั้นนี้ต้องอาศัย 1. สื่อสังคมออนไลน์	ขั้น คิด การวิเคราะห์ แยกแยะ มีกระบวนการดังนี้

หลักอิทธิบาท 4	รูปแบบการจัดการเรียนรู้	การจัดการเรียนรู้ สำหรับผู้เรียนยุค ดิจิทัล	อิทธิบาท 4 ในฐานะ รูปแบบการจัดการ เรียนรู้ยุคดิจิทัล
thought) คือ ความคิด	ความรู้ที่ได้รับว่าเพิ่มขึ้น จากเดิมหรือไม่' ขึ้นนี้ ประกอบด้วย 1) การรวบรวมและสังเคราะห์ สิ่งที่เรียนรู้ใหม่ 2) การสังเกตความสามารถ ของนักเรียนในการนำ ความรู้ที่ได้รับจากการเรียน ในบทเรียนนั้นๆ มาใช้กับ เหตุการณ์ใหม่ๆ ที่คล้าย คลึงกับเหตุการณ์เดิม 3) การสังเกตความสามารถ ของนักเรียนในการนำ ความรู้ต่างๆ มาให้สัมพันธ์ กับบทเรียนใหม่ได้	2. การรู้เทคโนโลยี 3. การรู้สารสนเทศ 4. การรู้การสื่อสาร	1. คิดได้ (ตามหลักเหตุผล) 2. วิเคราะห์เป็นหา ข้อเท็จจริงได้ 3. แยกแยะ สิ่งที่ถูก ต้องตามหลักมนุษย ธรรม
4) วิมังสา (investigation; examination; reasoning; testing) หรือ ความไตร่ตรอง ทดลอง	ขั้นประเมินผล จุดมุ่งหมายในขั้นนี้เพื่อให้ ผู้สอนรู้ว่าผู้เรียนเกิดผลการ เรียนรู้ตามที่คาดหวังไว้ หรือไม่ ประกอบด้วย 1) สังเกตพฤติกรรมในการ เรียน 2) สังเกตพฤติกรรมการ ปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม 3) ตรวจสอบผลงานนักเรียน	การจัดการเรียนรู้ในยุค ดิจิทัลในขั้นนี้ต้องอาศัย 1. อินเทอร์เน็ตความ เร็วสูง 5G 2. การเขียนโปรแกรม (คิดอย่างเป็นขั้นตอน) 3. แอปพลิเคชันช่วย ส่งเสริมการเรียนรู้ 4. สื่อสังคมออนไลน์ 5. การรู้สื่อ 6. การรู้เทคโนโลยี 7. การรู้สารสนเทศ 8. การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น 9. การรู้การสื่อสาร	ขั้นไตร่ตรองตนเอง มีกระบวนการดังนี้ 1. สังเกตพฤติกรรมใน การเรียน 2. สังเกตพฤติกรรมการ ปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม 3. ตรวจสอบผลงานนักเรียน 4. ให้ผู้เรียนได้ตรวจ สอบตนเอง (ทวนสอบ) 5. ทดสอบหลังเรียน

5. บทสรุป

การจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนขาดสมาธิในการรอความใส่ใจ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนลดลง โดยเฉพาะในห้วงเวลาที่ต้องเรียนออนไลน์ หากผู้เรียนไม่ได้รับการดูแลจากผู้ปกครองก็อาจทำให้ผู้เรียนใช้เวลาไปกับเรื่องอื่นมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น

ดังนั้น การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 มาใช้จัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การสร้างความพอใจ (ฉันทะ) ให้เกิดกับผู้เรียนหลักจากนั้น ขั้นที่ 2 ขั้นสร้างความเพียร (วิริยะ) เป็นหน้าที่ของครูที่ต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิด ขั้นที่ 3 ขั้นคิด การวิเคราะห์ แยกแยะ (จิตตะ) คิดเป็น หาความจริงได้ แยกสิ่งที่ถูกต้องตามหลักมนุษยธรรม และขั้นที่ 4 ขั้นไตร่ตรองตนเอง โดยทบทวนสิ่งที่เรียนมาทั้งหมดและนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้ในการชีวิต เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2/2545). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จิราภา เต็งไตรรัตน์. (2554). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์.
- ชนาธิป พรสกุล. (2554). การสอนกระบวนการคิดทฤษฎีและการนำไปใช้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แคมมณี. (2553). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ธนศักดิ์ อัครจุฬามณี. จิตวิทยาการเรียนรู้ (Psychology of Learning). กรุงเทพฯ: เอสอาร์พรีนติ้ง, 2552.
- ปัทมกัญช พรมเสนา. (2564). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 กับวิสาหกิจชุมชนไม้ปาร์เก้ ตำบลเวียงทอง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่. รายงานวิจัย. พระนครศรีอยุธยา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเจริญ บุญทศ และลัดดาวัลย์ คงทอง. (2563). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียน โรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สังกัดงาน กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตกลุ่ม 3. รายงานวิจัย. พระนครศรีอยุธยา, โรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบุญกอง แก้วมะนิวงศ์. (2560). การเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักอิทธิบาท 4 ของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 7 โรงเรียนมัธยมตอนปลายบ้านมะนิลาด เมืองไชยบุรี แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วารสารบัณฑิตศึกษา. ปีที่ 14 ฉบับที่ 67: 19-28.

- พระปลัดธนา ชินทนต์ (ชินทนาม). (2560). แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 6. **วารสารฉบับภาษาอังกฤษ รูปแบบการพัฒนาการเรียนรู้**. ปีที่ 7 ฉบับที่ 3: 198-209.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- พระรุ่งตะวัน สิวโร (เกษสว่าง). (2561). การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 กับการบริหารงานของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี. **รายงานวิจัย**. พระนครศรีอยุธยา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอุทัย จารูมโน (แก่นจำปา). (2566). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี**. ปีที่ 13 ฉบับที่ 1: 42-51.
- ลักขณา สิริวัฒน์. (2557). **จิตวิทยาสำหรับครู**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วลิดา อุ่นเรือน. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยการปฏิสัมพันธ์ ทางสังคมร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้ตามสภาพจริง เพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการ เรียนรู้ที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลสำหรับนักศึกษาครู. **รายงานวิจัย**. พิษณุโลก, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สถาบันวิจัยการเรียนรู้. (2561). **การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://lripsm.wixsite.com /21st/about_us.
- สนธยา พลศรี. (2547). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.). (2561). **การรู้ดิจิทัล (Digital literacy)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://goo.gl/S3WddE>. [21 มีนาคม 2561].
- Aksorn. (2566). **Digital Literacy**. [Online]. From: <https://www.aksorn.com /digital-literacy>. [September 13, 2023].
- Anderson, T.P. (1997). **Using models of instruction**. In C. R. Dills, & A. J. Romiszowski (Eds), Instructional development paradigms. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.
- Arends, R.I. (1999). **Classroom instruction and management**. New York: McGraw Hill.
- Duke, Daniel, L. (2004). **The Challenges of Educational Change**. Pearson Education, Inc.
- Joyce, B. and Weil, M., & Calhoun, E. (2004). **Models of teaching**. Boston: Allyn and Bacon.
- Juke, I. (2013). **Understanding digital children**. Retrieved February 15, 2013, from <http://edorigami.wikispaces.com/Understanding+Digital+Children+lan+Jukes>.

การพัฒนาการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Development of Links with Countries in the Mekong Sub-Region in Terms of Cultural Tourism

¹ดำเนิน ปัญญาผ่องใส, ²นเรศร์ บุญเลิศ

¹Damnern Punyapongsai, ²Nares Boonlert

^{1,2}วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: damnerndn@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อมาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัยข้อที่ 1 พบว่า การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการจัดการทรัพยากรผ่านบุคลากร การท่องเที่ยวที่ได้รับการฝึกฝนอบรม โดยมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อเผยแพร่ความรู้กับผู้สนใจ ด้านการพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแม่น้ำโขง คือ กลุ่มคนที่เป็นตัวแทนผ่านการฝึกฝนอบรม ได้รับการพัฒนาให้เป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน และอิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดจากปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลกระทบเกิดขึ้นตามมา ต้องได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชนจึงจะบรรลุเป้าหมาย ผลการวิจัยข้อที่ 2 พบว่าการศึกษาดูงานเว็บไซต์ ตลอดจนการนำชุดความรู้มาปฏิบัติใช้งานในพื้นที่จริง กระบวนการพัฒนาการออกแบบเว็บไซต์เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์อนุภูมิภาคแม่น้ำโขง และการนำเผยแพร่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความเชื่อมั่น สัมฤทธิ์ผลในการปฏิบัติให้กับนักท่องเที่ยว การใช้ประโยชน์สร้างความเข้มแข็งชุมชน สร้างงานสร้างรายได้ จะต้องมีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่าการถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงเป็นการศึกษาถึงองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้เสีย แล้วเผยแพร่แก่ผู้สนใจในพื้นที่หรือตัวแทนหรือผ่านการอบรมได้รับการพัฒนา ในการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน โดยได้รับการสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชนที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมอาศัยเทคโนโลยีที่ทันสมัย

คำสำคัญ: การพัฒนา, การเชื่อมโยง, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Abstract

This research article has the objective To convey the promotion of tourism and its impact on the environment. Strategic measures for developing cultural tourism How to conduct research result number 1 found that knowledge transfer on resource management through personnel trained tourism The knowledge is transferred to disseminate knowledge to those who are interested. In terms of community development and promotion in the cultural tourism area of the Mekong Basin, that is, a group of people who are representatives through training have been developed to be professionals in the management of tourist attractions together. and the influence of the methods of transmitting tourism culture of local administrative organizations. It arises from the problem of not understanding the role of knowledge transfer. Natural and environmental problems as a result, the impact occurred as a result. It must be promoted by the public and private sectors in order to achieve the goal. Research results number 2 found that studying with websites as well as putting knowledge sets into practice in real areas Website design development process to be consistent with the situation in the Mekong Subregion and effective dissemination to build confidence Effectiveness in treating tourists Utilization to strengthen communities, create jobs, and generate income requires continuous improvement of cultural tourism products.

In conclusion, it can be concluded that the transfer of tourism promotion with environmental impacts and strategic measures for the development of cultural tourism. Therefore, it is a study of the knowledge of cultural tourism of entrepreneurs and stakeholders. Then disseminate it to those interested in the area or representatives or those who have undergone training to be developed. in joint management of tourist attraction resources, it has received support from both the public and private sectors that are concerned with environmental impacts. Ready to rely on modern technology.

Keywords: Development, links, Cultural Tourism.

บทนำ

ประเทศไทยให้ความสำคัญอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่นำรายได้ให้กับชุมชน ผู้ประกอบการ สหกรณ์การท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมาภูมิภาคอาเซียนมีนักท่องเที่ยวนานาชาติมาเยือนเป็นจำนวนมาก การขยายตัวทางเศรษฐกิจไทยและเพื่อนบ้านได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ปัจจุบันหลายประเทศได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศ ด้วยแนวคิดเศรษฐกิจ ริเริ่มโครงการใหม่ๆ ที่นำเสนอบริการแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อผลประโยชน์รายได้ของชุมชนร่วมกัน สภาวะทาง

เศรษฐกิจได้วิกฤตทำให้การท่องเที่ยวชุมชนน้อยลง การกระตุ้นด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนสร้างสรรค์จึงเป็นการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจ นวัตกรรมชุมชนสร้างสรรค์ (Creative Economy) มีความพร้อมด้านทรัพยากรที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม องค์กร หน่วยงาน และบุคคลที่เกี่ยวข้องมีมาตรฐานการท่องเที่ยวขึ้น (แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติด้านการท่องเที่ยว, 2565) แนวคิดสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้ประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นตลอดจนนวัตกรรมเปิดทางเลือกใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสบรรยากาศศึกษาวิถีชีวิต ประเพณี การละเล่น และสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมและผลักดันแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่ได้สนใจแต่เพียงไปดูและไปเรียนรู้ที่ไม่มีการทำกิจกรรมใดๆ พวกเขาต้องการที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสร้างสรรค์เพื่อทดสอบศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเอง พวกเขาต้องการมีส่วนร่วมกับการใช้ชีวิตของคนในชุมชน (เสรี วงษ์มณฑา, 2564) ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นด้านงานศิลปหัตถกรรมเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า งานหัตถกรรมผ้าทอ จักสาน แกะสลัก งานฝีมือ งานศิลปะ และศิลปินพื้นบ้านที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ศักยภาพที่มุ่งเน้นการสร้างสรรค์จากวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย การดึงศักยภาพของนวัตกรรมชุมชนอย่างเป็นจัดทำแผนการจัดการส่งเสริมสนับสนุนชุมชนสร้างสรรค์ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ควบคู่ไปกับการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการสร้างเอกลักษณ์ รายได้ และการผลิตสินค้าในท้องถิ่น

ได้ศึกษาหลักการและแนวคิดเริ่มจากแนวคิดการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงข้อมูลหรือสารสนเทศทางวัฒนธรรมที่เป็นผลผลิตปัญญาอันทรงคุณค่าของมนุษย์ที่เกิดจาก ความรู้ ความคิด ทักษะ ประสบการณ์ ความเชื่อ ค่านิยม และการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดปัญญาและมนุษย์สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ การจัดการความรู้เป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคล เพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางต่างๆ ที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์กรอย่างสมดุล เพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์กร (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2548) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยผ่านทฤษฎีต่างๆ มีทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรม ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญสามารถดึงดูดให้กลุ่มคนต่างถิ่นเดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่มียังถิ่นของตน จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน การท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็น ทรัพยากรในการดำเนินกิจการ ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้ การจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งวัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม กลุ่มชาติพันธุ์ใด ชาติพันธุ์หนึ่งที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม กฎหมาย ประเพณี พิธีกรรม วิทยาการและทุกสิ่งทุก

อย่างที่เกิดขึ้นทำขึ้น ในสังคมนั้นๆ วัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวเป็นวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่จะนำมาพัฒนาให้เป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว โบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี งานศิลปหัตถกรรมสินค้าท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอภินิหารไมตรีของคนไทย (สามพร มณีไมตรีจิต, 2539) ทฤษฎีกระบวนการสื่อสารการท่องเที่ยวและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเกษตร อาศัยกระบวนการทางวิชาการ เพื่อหาแนวทางปฏิบัติ มาตรฐานการแก้ไขปัญหาหรือการส่งเสริมพัฒนา ผ่านการเสริมสร้างมาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังที่ เสรี พงศ์พิศ ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ เป็นแผนการดำเนินงานที่ร่างขึ้นมาอย่างเป็นระบบซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ สัมพันธ์สอดคล้องกัน เป็นแผนที่วิสัยทัศน์หรือภาพฝันที่วาดไว้เป็นการร่วมจัดมีเป้าประสงค์อัน แสดงถึงเจตจำนงค์ร่วมของทุกฝ่าย ผนึกพลังใจของทุกฝ่ายเพื่อกระทำพันธกิจอันถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้เกิดผลกระทบและได้ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์แผนยุทธศาสตร์ที่ดีมาจากการวิเคราะห์อดีตปัจจุบัน เพื่อไล่ให้ทันอนาคต วิเคราะห์สถานการณ์ที่ผ่านมาวิเคราะห์ทรัพยากรทุนต่างๆ อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่ยังไม่ได้พัฒนาหรือยังไม่ได้พัฒนาเต็มที่ หรือที่ยังซ่อนเร้นอยู่แผนยุทธศาสตร์ที่ดีเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการวางแผนที่ดีการบริหารจัดการแผนอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดเป็นประสิทธิผลที่ปรากฏจริงเป็นแผนที่มีความเป็นไปได้ ก่อให้เกิดการร่วมใจ มีหลักการดีก่อให้เกิดการร่วมคิด มีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก่อให้เกิดการร่วมทำ และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่จัดการดี ก่อให้เกิดการร่วมแรง ในภาษาไทยมีวลีว่า “ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ” (เสรี พงศ์พิศ, 2548)

การวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาจากในพื้นที่การเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมพัฒนาการมาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เน้นเฉพาะในเขตอำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของ เนื่องจากการระบาดของโควิด -19 โดยมีประชากรและผู้ที่เกี่ยวข้องดังนี้ คือ ภาครัฐประกอบด้วย นายอำเภอเชียงแสน นายอำเภอเชียงของ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงรายและส่วนราชการอื่นๆ ในเขตการปกครองส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเวียงเชียงของ นายกเทศมนตรีตำบลบ้านแซว และองค์กรท้องถิ่น รวมถึงหมู่บ้าน ชุมชน ประชาชน ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและผู้ประกอบการธุรกิจอื่นๆ แบบเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามและชุดปฏิบัติการรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัย ได้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งด้านเอกสารแบบสัมภาษณ์และภาคสนาม แล้วจับประเด็นเนื้อหาสาระไปพร้อมกับนำมาสรุปเป็นผลการวิจัยเป็นรูปแบบความเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนำเสนอ การตรวจสอบข้อมูล หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บ

รวบรวมข้อมูลแล้ว จะต้องทำการตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ ข้อมูล การตรวจสอบ ด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน การตรวจสอบวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม กรณีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลและสรุปแนวทางหรือรูปแบบในการพัฒนา การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ก่อนจะมีการประมวลผลและพัฒนาเป็นรูปแบบมีส่วนร่วมถึงมาตรฐาน เพื่อนำเข้าสู่การวิจัยเชิงเอกสารและคุณภาพ นวัตกรรม

สรุปเพื่อเชื่อมโยงถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม พบว่าการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการจัดการทรัพยากรผ่านบุคลากร การท่องเที่ยวที่ได้รับการฝึกฝนอบรม โดยมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อเผยแพร่ความรู้กับผู้สนใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนด้านการพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง คือ กลุ่มคนที่เป็นตัวแทนผ่านการฝึกฝนอบรมได้รับการพัฒนาให้เป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน ผ่านอิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดจากปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมา ต้องได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชนจึงจะบรรลุเป้าหมาย มาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การใช้เว็บไซต์ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยใช้ทุนทางความคิดด้านการใช้ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนทั้งด้านการบริหารจัดการ การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงมีความจำเป็นอยู่ในชุมชนเพื่อให้เกิดผลงานนวัตกรรมเริ่มจากงานวิจัยและพัฒนา ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) หรือจะเป็นการจัดการความรู้ (knowledge management) ต้องใช้การคิดสร้างสรรค์และอยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลง ประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว รัฐบาลได้เตรียมความพร้อมสู่การเป็นสังคมเศรษฐกิจกระแสใหม่ที่มีองค์ความรู้จากงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ศึกษาที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยที่งานวิจัยได้จัดกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม โดยจำแนกตามลักษณะของการนำไปใช้ประโยชน์ ได้แก่การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และการใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อมาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการ พนักงาน ผู้บริหารส่วนท้องถิ่นและประชาชน เชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์ลงพื้นที่สังเกตการณ์ต่างๆ จากสภาพจริง การถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและ

ศึกษามาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของประชากรกลุ่มวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบการวิจัย ดังนี้ เครื่องมือวิจัย โดยใช้แบบสัมภาษณ์และชุดกิจกรรม ผ่านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีนายอำเภอเชียงแสน นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน นายอำเภอเชียงของ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเวียงเชียงของ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านแซว วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย ผู้นำชุมชน และหน่วยงานองค์กรส่วนท้องถิ่น เป็นต้น โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน คือ ผศ.ประกอบ อยู่ขมบุญ, นางสาวโสภา พร ไสยแพทย์, นางสาวจันทรา รักคำ, ดร.กษิดิศ พงษ์เศรณี และนางสาวสุกัญญา ที่ปรึกษา วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์และสังเกตแบบมีส่วนร่วมแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นความเรียง ผ่านการประชุมสัมมนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการจัดการทรัพยากรผ่านบุคลากรการท่องเที่ยวที่ได้รับการฝึกฝนอบรม โดยมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อเผยแพร่ความรู้กับผู้สนใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลุ่มน้ำโขง คือ กลุ่มคนที่เป็นตัวแทนผ่านการฝึกฝนอบรมได้รับการพัฒนาให้เป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดจากปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมา ต้องได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชนจึงจะบรรลุเป้าหมายและอิงเทคโนโลยี ผลการวิจัยข้อที่ 2 พบว่า การศึกษาด้วยเว็บไซต์ตลอดจนการนำชุดความรู้มาปฏิบัติใช้งานในพื้นที่จริง กระบวนการพัฒนาการออกแบบเว็บไซต์เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์อนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงและการนำเผยแพร่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความเชื่อมั่น สัมฤทธิ์ผลในการปฏิบัติให้กับนักท่องเที่ยว การใช้ประโยชน์สร้างความเข้มแข็งชุมชน สร้างงาน สร้างรายได้ จะต้องมีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการจัดการทรัพยากรผ่านบุคลากร การท่องเที่ยวที่ได้รับการฝึกฝนอบรม โดยมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อเผยแพร่ความรู้กับผู้สนใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ต้องการนำสารหรือความรู้เพื่อส่งทอดไปยังบุคคลหรือกลุ่มคนอื่น โดยจะต้องผ่านการจัดการความรู้ของตนให้มีระบบระเบียบแบบแผน เพื่อส่งผ่านความรู้หรือข้อมูลเหล่านั้นอย่างถูกต้อง ซึ่งมีหลักการและแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญหรือนักปราชญ์ท่านต่างๆ ที่ได้กำหนดหลักทฤษฎีไว้เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดแก่ผู้รับสาร (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2555) สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของเยาวภา ปันทุพันธ์ ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการวัฒนธรรมทางองค์การสำหรับการถ่ายทอดความรู้”

ผลการวิจัยพบว่า การแบ่งปันความรู้ภายในองค์กรที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลและกลุ่มต่างๆ การจัดการวัฒนธรรมทางองค์การสำหรับการถ่ายทอดความรู้จะเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและค่านิยมที่นำและสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีการสร้างความรู้ แบ่งปันความรู้ และสะสมความรู้ในทุกระดับ สภาพแวดล้อมการทำงานที่สะท้อนถึงวิสัยทัศน์ของการจัดการความรู้ขององค์การ (เยาวภา ปิ่นทุพันธุ์, 2552) ผลการพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง คือ กลุ่มคนที่เป็นตัวแทนผ่านการฝึกฝนอบรมได้รับการพัฒนาให้เป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมและพัฒนาจนเป็นมืออาชีพย่อมมีประสิทธิภาพและส่งต่องานที่ตนเองทำและให้อื่นๆ ได้ทำต่อ สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของกานดา เตชะชันหมาก เรื่อง “การพัฒนาแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนมอญ ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนมอญตำบลไทรน้อย มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว 2. การพัฒนาศักยภาพเพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว 3. การส่งเสริมช่องทางการตลาดการท่องเที่ยว โดยการจัดพิมพ์แผ่นพับประชาสัมพันธ์ 4. การสื่อสารการรับรู้ โดยจัดงานชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรมมอญตำบลไทรน้อย : วิถีชุมชนมอญ เมืองกรุงเก่า (กานดา เตชะชันหมาก, 2564) อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดจากปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลกระทบต่อที่เกิดขึ้นตามมา ต้องได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชนจึงจะบรรลุเป้าหมายและอิงเทคโนโลยี ทั้งนี้ เพราะความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ จึงทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาหรือผลกระทบที่จะตามมา ซึ่งเป็นผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของโชติ บดีรัฐ เรื่อง “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตพื้นที่ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก” ผลการวิจัยพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรดำเนินงานต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ ควรมีการจัดศูนย์บริการการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นในแต่ละพื้นที่ รองลงมาคือควรสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้กับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละหมู่บ้าน มีการชี้แจงรายรับรายจ่ายกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง และควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนบริหารจัดการการท่องเที่ยว (โชติ บดีรัฐ, 2561)

ผลการวิจัยข้อที่ 2 พบว่าการศึกษาดูด้วยเว็บไซต์ตลอดจนการนำชุดความรู้มาปฏิบัติใช้งานในพื้นที่จริง กระบวนการพัฒนาการออกแบบเว็บไซต์เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และการนำเผยแพร่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความเชื่อมั่น สัมฤทธิ์ผลในการปฏิบัติให้กับนักท่องเที่ยว การใช้ประโยชน์สร้างความเข้มแข็งชุมชน สร้างงาน สร้างรายได้ จะต้องมีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง จากผลการศึกษามาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญลุ่มน้ำโขง โดยเน้นในการบริหารจัดการท่องเที่ยวด้านบริการ การผลิต ด้านการตลาด และการบริหารจัดการองค์กร ในด้าน

ความรู้ ความสามารถ ศักยภาพของชุมชนที่พร้อมร่วมกันสร้างรายได้ให้กับชุมชนพื้นที่ ทำให้มีการพัฒนา ด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารการท่องเที่ยวที่พึงแนวคิด สร้างสรรค์ของชุมชน บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งภาครัฐ เอกชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง

ความคิดรวบยอด หลักการ วิธีการซึ่งอยู่ภายนอกตัวของบุคคล เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ เมื่อพัฒนาโครงสร้างความรู้ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดจาก ประสบการณ์หรือจากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล โดยนำไปใช้ได้โดยตรง เพื่อให้เหมาะกับการ ท่องเที่ยวชุมชนเป็นความรู้ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนารวมทั้งปฏิบัติงานได้ อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรมีความสามารถในการชิงพาณิชย์ซึ่งแบ่งออก 2 ประเภท คือ

1. ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของ แต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้เป็นความรู้แบบนามธรรม

2. ความรู้ที่ชัดเจน เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น การบันทึก เป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎีคู่มือต่างๆ ชุดความรู้ซึ่งเป็นแบบรูปธรรม

มาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยเว็บไซต์ ชุดความรู้และ การรวบรวมข้อมูล โดยกลุ่มเป้าหมายที่เลือกจำนวน 40 คน ประกอบด้วย ประชาชนและนักท่องเที่ยว จำนวน 30 คน เลือกแบบเจาะจง ผู้นำท้องถิ่น จำนวน 5 คน และผู้ที่เกี่ยวข้องของภาครัฐและเอกชน จำนวน 5 คน ตามการศึกษาวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

องค์ความรู้งานวิจัยจากการสังเคราะห์วิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมเชิงการท่องเที่ยวให้กับ บุคลากร การพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงและการวิเคราะห์ อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สรุปเป็นองค์ความรู้ตามกรอบแนวคิด ดังนี้

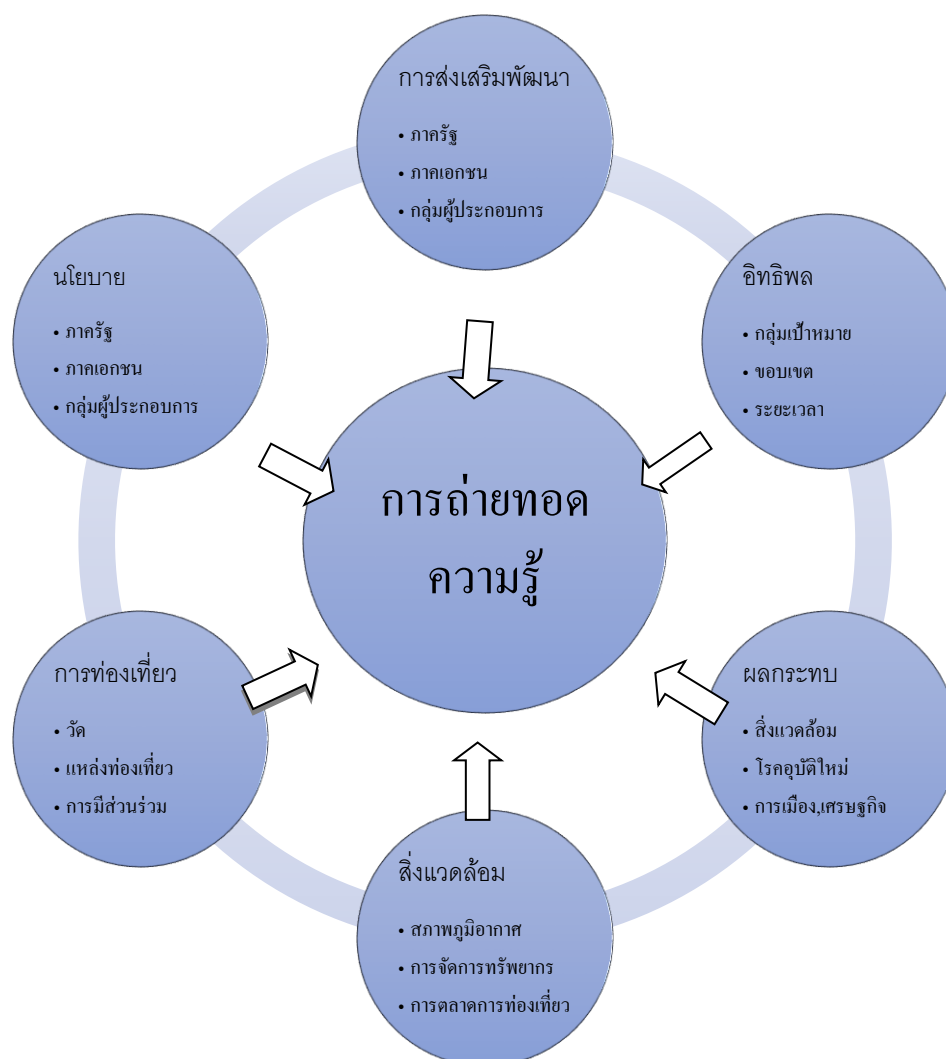
1. การถ่ายทอดวัฒนธรรมเชิงการท่องเที่ยวให้กับบุคลากร คือ การถ่ายทอดความรู้ในเรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรทั้งทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรธรรมชาติผ่านบุคลากรการท่องเที่ยวที่ ได้รับการฝึกฝนอบรมทั้งภาครัฐ เอกชนและผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่าง ยั่งยืน โดยจัดฝึกอบรม ณ วัดสกก ตำบลบ้านแซว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ได้มีตัวแทนทั้ง ภาครัฐและเอกชนที่เข้าร่วมโครงการถ่ายทอดความรู้เพื่อจะเผยแพร่ความรู้กับผู้สนใจในด้านการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. การพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง คือ กลุ่ม คนที่เป็นตัวแทนหรือผ่านการอบรมได้รับการพัฒนาหรือฝึกอบรมให้เป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมีการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย จังหวัด อำเภอยางชุมน้อยทั้งภาครัฐและเอกชน ร่วมกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงผ่านตัวแทนที่ได้รับการฝึกอบรม

3. อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

คือ อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์อิทธิพลการถ่ายทอดความรู้ คือ ปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์ด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อม การถ่ายทอดความรู้และการถ่ายทอดการท่องเที่ยว นับว่าผู้ที่มีองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและผู้ที่มีประสบการณ์ทางด้านวัฒนธรรมควรตระหนักถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชน ทำให้การท่องเที่ยวในปัจจุบันเกิดการพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งทางด้านกายภาพและในภาพรวมของภาคธุรกิจที่ต้องพึ่งพาตนเองและเครือข่ายการท่องเที่ยว เพราะการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคและช่องทางการตลาดที่หลากหลายและอิงเทคโนโลยี

สรุปเป็นโมเดล

การถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านโมเดลการถ่ายทอดความรู้ ดังนี้

1. ด้านนโยบาย คือ นโยบายของภาครัฐควรสนับสนุนหรือแนะนำแหล่งทุนให้กับกลุ่มภาคเอกชนและผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งที่ผ่านมาไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีหรือได้ผ่านการอบรมหรือรับนโยบายมาจากภาครัฐ ภาคเอกชนและผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวแล้วมีการขยายผลต่อไปยังผู้ประกอบการรายอื่นๆ ตลอดถึงผู้ที่มีส่วนได้เสียในการสืบต่อกิจการด้านการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ประกอบกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย

2. การส่งเสริมพัฒนา คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมพัฒนา สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่ผู้ประกอบการธุรกิจและประชาชนในพื้นที่หรือเขตปกครองให้เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยร่วมกับชุมชนให้ตระหนักถึงการถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

3. อิทธิพล คือ กลุ่มเป้าหมายมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประชากรที่เข้าร่วมกิจกรรม ณ วัดสบกก กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มประชากรที่อำเภอเชียงของ ณ วัดหาดไคร้ ส่วนขอบเขตของการให้ความรู้ระหว่างกลุ่มที่อยู่อำเภอเชียงแสนและกลุ่มอำเภอเชียงของ ระยะเวลาในการให้ความรู้แต่ละแห่งใช้เวลา 1 วัน

4. ผลกระทบ คือ สิ่งที่เป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อม โรคอุบัติใหม่ การเมือง เศรษฐกิจ เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นสภาพที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวถ้าสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เช่น การจุดไฟเผาป่าหรือทำไร่เลื่อนลอยก็เป็นควันพิษ โรคอุบัติใหม่หรือโรคไวรัสโคโรนา โควิด-19 ก็เป็นผลกระทบทำให้เกิดโรคต่างๆ ตามมา การเมืองก็เช่นกันถ้าไม่นิ่งก็จะทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากอารยประเทศที่จะมาติดต่อดำเนินการและเศรษฐกิจก็เป็นผลต่อเนื่องจากการเมืองนั่นเองทำให้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ปกติสุขของมวลมนุษย

5. สิ่งแวดล้อม คือ สภาพภูมิอากาศ การจัดการทรัพยากรและการตลาดการท่องเที่ยว สภาพภูมิอากาศปัจจุบันร้อนกว่าที่เป็นอยู่เนื่องจากภาวะเรือนกระจกและการปลูกพืชบางชนิดทำให้อากาศเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ฝนฟ้าอากาศไม่ตกต้องตามฤดูกาล ด้านการจัดการทรัพยากรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการท่องเที่ยว รวมถึงตลาดการท่องเที่ยวซึ่งควบคู่มากับการจัดการสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

6. การท่องเที่ยว คือ การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช่ไปตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับไม่ใช่เพื่อทำสงครามและเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพหรือหารายได้แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิงรื่นรมย์เพื่อเล่นกีฬาต่างๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้และเพื่อติดต่อธุรกิจกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรวมถึงวัด แหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยมาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ความรู้จากงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ศึกษาที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยที่งานวิจัยได้จัดกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม โดยจำแนกตามลักษณะของการนำไปใช้ประโยชน์ได้แก่

1. การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
2. การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์
3. การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ ได้แก่

- 1.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการออกแบบเทคโนโลยีดิจิทัลเบื้องต้นด้วยเว็บไซต์
- 1.2 องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว

2. การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่

- 2.1 องค์ความรู้การพัฒนาเว็บไซต์
- 2.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชน

3. การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย ได้แก่

- 3.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- 3.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับการเลือกรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่น

- 3.3 องค์ความรู้การบริหารจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วม

สรุป มาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การใช้เว็บไซต์ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัฒนธรรม โดยใช้ทุนทางความคิดด้านการใช้ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนทั้งด้านการบริหารจัดการ การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงมีความจำเป็นอยู่ในชุมชนเพื่อให้เกิดผลงานนวัตกรรมเริ่มจากงานวิจัยและพัฒนา ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) หรือจะเป็นการจัดการความรู้ (knowledge management) ต้องใช้การคิดสร้างสรรค์และอยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลง ประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว รัฐบาลได้เตรียมความพร้อมสู่การเป็นสังคมเศรษฐกิจกระแสใหม่ที่มีองค์ความรู้จากงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ศึกษาที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยที่งานวิจัยได้จัดองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนี้

องค์ความรู้ที่ 1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง ประโยชน์กับชุมชนการบริหารจัดการท่องเที่ยวมุ่งส่งเสริมให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มุ่งให้ชุมชนได้เข้าใจแนวทางการอนุรักษ์ไว้สืบไปถึงลูกหลาน สามารถสร้างรายได้จากธรรมชาติ

1. ชุมชนได้มีความคิดในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงจะต้องมีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับชุมชนมีส่วนร่วม ผู้ประกอบการท่องเที่ยว บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้ง

ภาครัฐและเอกชน การท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเชื่อมผลประโยชน์ในการท่องเที่ยวทั้ง ร้านอาหาร ที่พัก กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ร้านขายของที่ระลึก

2. การท่องเที่ยว การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงอย่างยั่งยืน เป็นการริเริ่มส่งเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ดำเนินการการสร้างสมดุลของชุมชนในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เน้นความสำคัญที่คุณค่าของชุมชน เพื่อให้ชุมชนภูมิใจในการบริหารจัดการที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

3. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง

3.1 กิจกรรมการสร้างแบรนด์บรรจุภัณฑ์สินค้าเพิ่มคุณค่า

3.2 กิจกรรมการวางระบบการบริหารจัดการ

3.3 กิจกรรมการสื่อสารการตลาดเครือข่าย

3.4 กิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการท่องเที่ยวสู่การพัฒนา

ที่ยั่งยืน

4. ด้านเศรษฐกิจ วัตถุประสงค์หลักเพื่อเร่งสร้างความได้เปรียบในภาวะที่หลายประเทศยังคง อยู่ในระยะเริ่มต้น

4.1 สร้างรายได้ในพื้นที่เพื่อเสริมความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น

4.2 การนำสินค้าท้องถิ่นจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวทำให้เกิดการระบายสินค้าในชุมชน

4.3 สร้างมูลค่าที่ดินในพื้นที่ในการก่อสร้างร้านอาหาร อาคาร โรงแรม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

5. ด้านสังคม ประโยชน์ความสำคัญต่อสังคม การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจึงทำให้เกิดเรียนรู้ ชิงกันและกันส่งผลให้เข้าใจในแต่ละพื้นที่

5.1 มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

5.2 การเพิ่มประสิทธิภาพในการนำเสนอ วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อตอบสนองกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

5.3 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว

5.4 ชุมชนสร้างแรงดึงดูดนักท่องเที่ยว

5.5 สร้างงานให้กับชุมชนพื้นที่ป้องกันการย้ายถิ่นฐาน

6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเป็น การนำทรัพยากรการท่องเที่ยวมาทำให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า

6.1 มีการลงทุนจากภาครัฐในด้านสาธารณูปโภคเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ

6.2 เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า

6.3 มีมาตรการป้องกันมลพิษทางเสียง อากาศ

6.4 เกิดมีการปรับปรุงแก้ไข มาตรการ ระเบียบตลอดจนกฎหมายต่างๆ ในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

6.5 ปัญหาการกำจัดขยะ ของเสียประเภทต่างในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

- 6.6 เกิดโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว
7. การท่องเที่ยวสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์
8. สถาบันการศึกษา การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ค้นคว้าความรู้ที่อยู่ในชุมชนเพื่อการพัฒนาตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและเป็นประโยชน์กับพื้นที่ชุมชน
9. การประชาสัมพันธ์นักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวซึ่งมีชุมชนเป็นเจ้าของสามารถในการบริหารจัดการเพื่อตรงความต้องการของนักท่องเที่ยว สร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว และสร้างรายได้ให้กับชุมชนจะต้องมุ่งเน้น
 - 9.1 ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การบริหารจัดการ
 - 9.2 ค่าตอบแทนหรือผลประโยชน์เป็นธรรมกับคนในพื้นที่
 - 9.3 การกระจายรายได้อย่างทั่วถึง
 - 9.4 สร้างรายได้เพื่อป้องกันการย้ายถิ่นฐาน

องค์ความรู้ที่ 2 องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงเป็นกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการต่อยอดจากทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ประกอบด้วยทุนทางสังคม วัฒนธรรม และมีการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ประเพณีที่จะทำให้เราค้นพบมุมมองใหม่ ในพื้นที่ในชุมชน

องค์ความรู้ที่ 3 ผลลัพธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง

การพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวมุ่งเน้นการให้ประโยชน์ของการท่องเที่ยวแก่ชุมชน การท่องเที่ยวเป็นการดึงคนจากภายนอกมาเรียนรู้ชุมชน แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี การดำรงชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ

1. ชุมชนสามารถร่วมวางแผนการทำงานด้านการท่องเที่ยวร่วมกัน
2. ชุมชนสามารถเชื่อมโยงการตลาดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนตัวเองได้
3. การฟื้นฟู ส่งเสริม อนุรักษ์ แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน
4. เสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

องค์ความรู้ที่ 4 การมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง

ลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวมีลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวสามารถแสดงองค์ประกอบ 6 ประการ 1.เพิ่มทักษะให้กับนักท่องเที่ยว 2. สินค้า ทักษะและประสบการณ์ 3. ทรัพยากรท่องเที่ยวที่จับต้องได้ 4. แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง 5. นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยว 6.เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

องค์ความรู้ที่ 5 แนวคิดการทำธุรกิจการท่องเที่ยว

รูปแบบการท่องเที่ยวเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่พัฒนาต่อยอดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มุ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวจากชุมชน และส่งเสริมการผลิตสินค้าท้องถิ่นป้อนสู่ตลาด

องค์ความรู้ที่ 6 มุมมองการมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง

ความร่วมมือของภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นำแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. การกระตุ้นให้เกิดการซื้อขายสินค้าที่มีการผลิตในท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพการผลิตสินค้าชุมชนเพื่อการสร้างรายได้เข้าชุมชน มีการฝึกอบรมการพัฒนาฝีมือและการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่
2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้มีผลกระทบการท่องเที่ยวน้อยที่สุด ทั้งการจัดการบริหารสถานที่ท่องเที่ยว ชะยะให้มีระบบ
3. การฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เสริมสร้างมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรม ประเพณี นวัตกรรมชุมชน

บทสรุป

การศึกษานี้ เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมเชิงการท่องเที่ยวให้กับบุคลากร การส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงและอิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการศึกษาในภาคสนามทำการศึกษาเฉพาะโดยเน้นการสัมภาษณ์และสังเกต เกิดการเรียนรู้และเป็นแนวทางในการศึกษา บริบทการท่องเที่ยวอำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ผ่านกระบวนการการถ่ายทอดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถวิเคราะห์อิทธิพลการถ่ายทอดความรู้ จนได้องค์ความรู้ที่สรุปเป็นโมเดลการเรียนรู้เพื่อการถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งสรุปการศึกษาได้ ดังนี้

การศึกษากระบวนการการถ่ายทอดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิเคราะห์อิทธิพลการถ่ายทอดความรู้ จนได้องค์ความรู้ที่สรุปเป็นโมเดลการเรียนรู้เพื่อการถ่ายทอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่ออิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนมาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การใช้เว็บไซต์ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยใช้ทุนทางความคิดด้านการใช้ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนทั้งด้านการบริหารจัดการ การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงมีความจำเป็นอยู่ในชุมชนเพื่อให้เกิดผลงานนวัตกรรมเริ่มจากงานวิจัยและพัฒนา ความคิดสร้างสรรค์ หรือจะเป็นการจัดการความรู้ ต้องใช้การคิดสร้างสรรค์และอยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลง ประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว รัฐบาลได้เตรียมความพร้อมสู่การเป็นสังคมเศรษฐกิจกระแสใหม่ที่มีองค์ความรู้จากงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ศึกษาที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยที่งานวิจัยได้จัดกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม โดยจำแนกตามลักษณะของการนำไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ 1. การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ 2. การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ 3. การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การกำหนดนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเน้นการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่บุคลากรและประชาชนที่เข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง
2. ฝ่ายปกครองส่วนภูมิภาคมีอำนาจและภาคเอกชนเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการในชุมชนเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองอย่างเต็มที่ภายใต้การร่วมมือจากหลายภาคส่วนที่ให้การสนับสนุน โดยไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม
3. ควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นเป็นมิตรกับสภาพแวดล้อมและส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมโครงการตระหนักถึงการเรียนรู้ในชุมชนและแบ่งปันประสบการณ์ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนเองมีอยู่ผ่านเทคโนโลยีที่ได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้การท่องเที่ยวสถานที่แหล่งนั้นเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากร ทั้งทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรธรรมชาติผ่านบุคลากรการท่องเที่ยวที่ได้รับการฝึกอบรมทั้งภาครัฐ เอกชนและผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ผ่านตัวแทนทั้งภาครัฐและเอกชนที่เข้าร่วมโครงการถ่ายทอดความรู้เพื่อจะให้เผยแพร่ความรู้กับผู้สนใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. การพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง คือกลุ่มคนที่เป็นตัวแทนหรือผ่านการอบรมได้รับการพัฒนาหรือฝึกอบรมให้เป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมีการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย จังหวัดอำนาจ และหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน ร่วมกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงผ่านตัวแทนที่ได้รับการฝึกอบรม
3. อิทธิพลของวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งสามารถวิเคราะห์อิทธิพลการถ่ายทอดความรู้ คือ ปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์ด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อม การถ่ายทอดความรู้และการถ่ายทอดการท่องเที่ยวผ่านการใช้เว็บไซต์ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยใช้ทุนทางความคิดด้านการใช้ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนทั้งด้านการบริหารจัดการและการบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงมีความจำเป็นอยู่ในชุมชนเพื่อให้เกิดผลงานนวัตกรรมเริ่มจากงานวิจัยและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์หรือการจัดการความรู้ ต้องใช้การคิดสร้างสรรค์และอยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลงประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

- กานดา เตชะขันหมาก. (2564). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนมอญ ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **วารสารรัชตภาคย์**. 15 (43):166-182.
- คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2565). **แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติด้านการท่องเที่ยว**. ประเด็นที่ 5. 2565: 228-229.
- โชติ บดีรัฐ. (2561). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตพื้นที่ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2555). **วิธีวิทยาการถ่ายทอดความรู้ : ธุรกิจนำเที่ยว**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสาร.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2548). **การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- เยาวภา ปิ่นทุพันธุ์. (2552) **การจัดการวัฒนธรรมทางองค์กรสำหรับการถ่ายทอดความรู้**. **จุลสารสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ**. ฉบับที่ 1 ปี 2552. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มนตรี วิวัฒน์สุข. (2547). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืนด้วยการสังเคราะห์งานวิจัย. **รายงานการวิจัย**. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เสรี วงษ์มณฑา. (2564). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : นวัตกรรมเคลื่อนขยับของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. **วารสารศิลปศาสตร์ (วังนางเลิ้ง) มทร.พระนคร**. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564): 1-2.
- สามพร มณีไมตรีจิต. (2539). **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์.

พัฒนาคนพัฒนาสังคมด้วยการศึกษาในยุคดิจิทัล

Develop People, Develop Society Through Education in the Digital Age

¹มะลิ ทิพย์ประจง, ²บุญยืน งามเปรี่ยม, ³พระครูปริยัติคณานุรักษ์ สุวิชาโน (ศรีสมงาม),
⁴เกษม ประอาจ

¹Mali Thipprajong, ²Boonyuen Ngampream,

³Phrakhru Pariyatananurak Suwichano (Srisomngam), ⁴ Kasem Pra-ang

^{1,2,3,4}วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Phetchaburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: thipprajongmali@gmail.com

บทคัดย่อ

พัฒนาคนพัฒนาสังคมด้วยการศึกษาในยุคดิจิทัล กล่าวคือการที่รัฐหรือประเทศจะปกครองพลเมืองให้มีความมั่นคงอย่างสันติสุขได้ยั่งยืนตลอดไปนั้น ซึ่งสถาบันการศึกษาจะต้องใช้ดิจิทัลเพื่อให้พลเมืองได้เข้าถึงอย่างถูกต้อง ทางกาย วาจา และทางใจ ซึ่งเป็น 3 สุจริต คือ ให้ความประพฤติดีประพฤติชอบ 3 ประการ ได้แก่ 1) กายสุจริต คือ มีความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย 2) วาจาสุจริต คือ มีความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา และ 3) มโนสุจริต คือ มีความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ทั้งนี้ เพราะการปกครองพลเมืองเพื่อให้สังคมนั้นๆ ดำเนินไปได้อย่างสงบเรียบร้อย มีความยุติธรรม มีความสามัคคี ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งการมีเสถียรภาพทางสังคมและการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความผาสุก การบริหารและทันยุคสมัยอย่างมั่นคงถูกต้องตามนานาอารยประเทศ

คำสำคัญ: พัฒนาคน, สังคม, ศึกษาในยุคดิจิทัล

Abstract

Develop people, develop society through education in the digital age, that is, the state or the country will rule. Citizens to be stable, peaceful and sustainable forever. Educational institutions must use digital to provide citizens with accurate access. Physically, verbally, and mentally, which are 3 honesty, that is, to have good behavior and conduct in 3 ways: 1) physically honest, that is, having physical integrity do the right thing 2) Speech honesty means having honest speech. say the right things conduct with right speech and 3) conscience, honesty, that is, have honesty in mind think the right thing Behaving rightly

with the heart, this is because the administration of citizens in order for that society to proceed peacefully. be fair unity Behave as a good citizen of society, an important factor that will lead to social stability and lead the society to progress, happiness, management and stable modernity according to civilized countries.

Keywords: human development, society, education in the digital age.

บทนำ

พัฒนาคนพัฒนาสังคมด้วยการศึกษาในยุคดิจิทัล กล่าวคือการที่รัฐหรือประเทศจะปกครองพลเมืองให้มีความมั่นคงอย่างสันติสุขได้ยั่งยืนตลอดไปนั้น ซึ่งสถาบันการศึกษาจะต้องใช้ดิจิทัลเพื่อให้พลเมืองได้เข้าถึงอย่างถูกต้อง ทางกายวาจาและทางใจ ซึ่งเป็น 3 สุจริต คือ ให้มีความประพฤติดีประพฤติชอบ 3 ประการ ได้แก่ 1) กายสุจริต คือ มีความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ต้องถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย 2) วาจาสุจริต คือ มีความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา และ 3) มโนสุจริต คือ มีความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ต้องถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ทั้งนี้ เพราะการปกครองพลเมืองเพื่อให้สังคมนั้นๆ ดำเนินไปได้สงบเรียบร้อย มีความยุติธรรม มีความสามัคคี ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งการมีเสถียรภาพทางสังคมและการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความผาสุก การบริหารและทันยุคสมัยอย่างมั่นคงถูกต้องตามนานาอารยประเทศ

ทางวาจาและทางใจ ซึ่งเป็น 3 สุจริต คือ ให้มีความประพฤติดีประพฤติชอบ 3 ประการ ได้แก่ 1) กายสุจริต คือ มีความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ต้องถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย 2) วาจาสุจริต คือ มีความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา และ 3) มโนสุจริต คือ มีความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ต้องถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ทั้งนี้ เพราะการปกครองพลเมืองเพื่อให้สังคมนั้นๆ ดำเนินไปได้อย่างสงบเรียบร้อย มีความยุติธรรม มีความสามัคคี ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งการมีเสถียรภาพทางสังคมและการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความผาสุก การบริหาร และการปกครองของสังคมในอดีตมีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างใกล้ชิด มีการพึ่งพิงอาศัย ซึ่งกันและกัน ศาสนาจึงเป็นที่มาของอุดมการณ์รูปแบบเดียว เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการธำรงรักษาความชอบธรรมของการปกครองและการยอมรับของประชาชนที่มีต่อผู้ปกครองพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นส่วนพระธรรม คือ คำสอน และพระวินัย คือ คำสั่ง มีคุณค่าต่อการปกครอง ทั้งในด้านการปกครองตนเอง การปกครองหมู่คณะและการปกครองประเทศหรือสังคมโดย ส่วนรวมตลอดจนมีการปกครองโลกอยู่มาก กล่าวคือมุ่งส่งเสริมให้บุคคลหมั่นสำรวจ ผิกลั่น ปรับปรุง เคารพ ควบคุม บังคับภายใน คือ จิตใจเชื่อมั่นรับผิดชอบต่อตนเอง เป็นการปกครองตนเอง รู้จักรักรวมชาติและความต้องการของผู้อื่น ใช้พระคุณควบคู่กับการใช้พระเดช เป็นการปกครองหมู่คณะและปกครองประเทศหรือสังคมโดยส่วนรวม การจัดสวัสดิการสาธารณะเพื่อพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา (วิรุฬห์ศักร์ แนวภูวนนท์, 2556) เนื่องจากในปัจจุบันสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดปัญหาสังคม และทำให้สังคมได้รับผลกระทบตามมาอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของสภาพความเป็นอยู่ ความยากจน ปัญหาทางด้าน

แรงงาน ด้าน เศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตใจและวัฒนธรรม ฯลฯ ก่อให้เกิดความเสี่ยงทั้งทางภาครัฐและเอกชน ดังนั้น ชุมชนที่เป็นฐานรากของสังคมจึงได้มีการนำเอาการจัดสวัสดิการในรูปแบบต่างๆ เข้ามาใช้ในการดำเนินการ เพื่อเป็นการรักษาและดำรงไว้ซึ่งความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่น ความเอื้ออาทร ความเกื้อกูลของผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม อีกทั้งยังทำให้ครอบครัวประสบกับความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งพาตนเองได้ และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและดูแลสุขภาพทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของมนุษย์ที่จะสามารถดำรงตนให้อยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดีและมีความสุข วัดและพระสงฆ์จึงเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ทำให้ฝ่ายปกครองร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับประชาชนให้เป็นคนที่มีศีลธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม ประพฤติตนอยู่ในกรอบ ของการละชั่ว ทำแต่ความดี ทำให้ประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจในการประพฤติตนตามหลักของคฤหัสถ์ (คิหิปฏิบัติ) เพื่อให้ประชาชนได้มีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามเต็มไปด้วยความสุข เกิดความยุติธรรม มีการสงเคราะห์ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อีกทั้งวัดยังเป็นศูนย์กลางของการศึกษา เป็นสถานที่สงเคราะห์และพัฒนาพลเมืองให้มี ความมั่นคงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงการเป็นจุดศูนย์กลางทางด้านพิธีกรรมอันเนื่องมาจากประเพณี ความเชื่อ และมีความเกี่ยวเนื่องสอดคล้องสัมพันธ์กับหลักของพระพุทธศาสนา ประชาชนหรือพลเมืองได้รับประโยชน์ในด้านต่างๆ จากวัดและพระสงฆ์ก็ได้รับประโยชน์จากประชาชนในพื้นที่ในฐานะที่เป็นศาสนูปถัมภก ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2535 ที่ได้กำหนดให้พระสงฆ์ได้มีหน้าที่ตามภารกิจ 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาพุทธรัฐศาสตร์สำหรับการส่งเสริมความมั่นคงแห่งพลเมือง การส่งเสริมความมั่นคงของพลเมืองในรัฐตามหลักพุทธธรรม โดยรัฐจัดสวัสดิการให้ตามความจำเป็นของประชาชนพลเมือง ซึ่งมีที่อยู่อาศัย อาหารเพื่อการบริโภค ยารักษาโรค การศึกษาที่มีคุณภาพและการมีงานทำและรู้จัก เลือกรับบุคคลให้เหมาะสม และปฏิบัติตามศีล 5 คือ ไม่ฆ่าสัตว์ทั้งปวง ไม่ลักขโมยทรัพย์ ไม่ผิดประเวณี ไม่พูดเท็จ และไม่ดื่มสิ่งเสพติด โดยทั้ง 5 ข้อจะนำมาซึ่งความมั่นคงของพลเมือง การส่งเสริมความมั่นคงของพลเมือง ควรส่งเสริมในด้านที่อยู่อาศัย การรักษาสุขภาพ มีอาหารบริโภค มีการศึกษาที่ดี มีงานทำและมีรายได้พอเลี้ยงตนเองและ ครอบครัว มีกิจกรรมส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนเข้มแข็ง ยึดมั่นในศาสนาและวัฒนธรรมอย่างมั่นคง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสิทธิและได้รับความเป็นธรรม มีส่วนในการตัดสินใจ การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง และมีจิตสาธารณะในการทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม ความเป็นอยู่ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีและรู้คุณค่าของทรัพยากร พร้อมทั้งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน และการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อสร้างความปลอดภัยในทรัพย์สิน สร้างพลังในสังคมและสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับพลเมือง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัลส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อพฤติกรรมในการใช้ชีวิตรวมถึงการเรียนรู้โลกแห่งการเรียนรู้ได้พัฒนาไปอย่างมากจากการที่มีระบบอินเทอร์เน็ตและการพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งระบบเครือข่ายความรู้ออนไลน์มีการขับเคลื่อนอย่างเห็นได้ชัด ระบบอินเทอร์เน็ตจะมีบทบาท

มากขึ้นจะช่วยให้คนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงความรู้ได้ ในขณะที่การเรียนรู้ในพื้นที่ที่ได้ปฏิบัติจริงซึ่งยังเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยพัฒนาเสริมทักษะด้านต่างๆ ในหลากหลายมิตินวัตกรรมเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้มีการพัฒนาไปอย่างมาก มีการนำไปปรับประยุกต์ใช้ในวงการต่างๆ รวมทั้งในเรื่องของการเรียนรู้และมีติดรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็น 5G VR AR IOTs แอปพลิเคชันต่างๆ หรือ AI ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้และการนำไปประยุกต์ใช้ทั้งต่อผู้เรียน ผู้สอน ผู้ประกอบการรวมถึงคนทั่วไปด้วย ลองมาดูกันว่าเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลมีการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ยังกันบ้าง การเกิดขึ้นของ 5G นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงสำคัญอย่างมากทางเทคโนโลยีไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเร็วในการรับส่ง ความเร็วในการตอบสนอง ซึ่งจะถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางในวงการต่างๆ รวมถึงด้านการเรียนรู้ อาทิ การใช้ AR และ VR ผ่านอินเทอร์เน็ตได้ดียิ่งขึ้นส่งผลต่อการใช้ AR และ VR เพื่อเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการเรียนรู้มากขึ้น การใช้ IOTs ในการพัฒนานวัตกรรมที่ใช้ในการเรียนรู้ ระบบเซ็นเซอร์ต่างๆ ใช้งานได้ดีขึ้นทำให้สามารถใช้ในการผ่าตัดทางไกลที่ทำได้แม่นยำและรวดเร็วขึ้นทำให้การเรียนรู้ไปได้ไกลขึ้น เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้เจ้าของกิจการรวมทั้งหน่วยงานองค์กรต้องปรับตัวให้ตอบรับกับเทคโนโลยีที่เกิดขึ้น ซึ่งในการทำงานของ 5G ที่เร็วมากนั้นอาจต้องใช้ AI มาช่วยคิดสนับสนุนการทำงานที่เกิดขึ้นอีกด้วย ธุรกิจองค์กรต่างๆ ก็อาจได้ใช้ประโยชน์และมีมูลค่ามากขึ้นด้วยการพัฒนาทักษะโดยใช้นวัตกรรมมาช่วยก็จะขยายไปได้ไกลมากขึ้น ในยุคที่ AI กำลังถูกพูดถึงอย่างมากเพื่อช่วยสนับสนุนงานของมนุษย์ AI เป็นเทคโนโลยีที่ถูกนำเข้ามาเพื่อช่วยประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ช่วยลดต้นทุนการผลิต ลดเวลา รวมถึงช่วยสนับสนุนการทำงานของมนุษย์ในด้านต่างๆ ด้วย ซึ่งปัจจุบัน AI ถูกนำมาใช้ในแทบทุกวงการมากมาย เช่น ระบบบริหารจัดการในร้านค้า สำหรับ AI กับการเรียนรู้นั้น ได้ถูกนำมาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านต่างๆ และในระบบการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นระบบผู้ช่วยตอบคำถามในการเรียนการสอนพื้นฐาน การจัดระบบบริหารจัดการส่งการบ้าน AI ยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับคนทุกกลุ่ม ช่วยลดช่องว่างการเข้าถึงองค์ความรู้และส่งเสริมการแบ่งปันองค์ความรู้ให้กับผู้อื่น ซึ่ง AI ยังเป็นสิ่งสำคัญที่เยาวชนเด็กรุ่นใหม่รวมถึงทุกวัยควรต้องศึกษาเรียนรู้ไว้เพื่อที่จะสามารถทำงานร่วมกับ AI และใช้ประโยชน์จาก AI ในการทำงานต่างๆ ในอนาคตได้ VR และ ARVR นั้นถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กโดยการใส่แว่นตาเพื่อดูฉากจำลองโลกเสมือนความเป็นจริง ซึ่งถูกนำมาใช้ในการเรียนรู้ทั้งด้านประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ ชีววิทยา ฯลฯ อาทิ การจำลองฉากโลกในป่าเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตสัตว์ป่าต่างๆ ให้เข้าใจง่ายและไม่ต้องเดินทางไปที่จริง ช่วยให้เด็กกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และยังส่งเสริมการเรียนรู้นอกตำราด้วย ส่วน AR หรือ ชื่อเต็ม Augmented Reality นั้นเป็นเทคโนโลยีที่ผสานโลกแห่งความจริงรวมเข้ากับโลกเสมือนจริงที่ถูกสร้างขึ้น โดยใช้ผ่านอุปกรณ์และเทคโนโลยีต่างๆ อย่างกล้องมือถือ คอมพิวเตอร์ หรือแว่น โดยจะแสดงผลผ่านแอปพลิเคชันที่ใช้ AR โดยเฉพาะ ภาพที่ปรากฏจะเป็นภาพเหมือนจริงแบบสามมิติและ 360 องศา ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีนี้ถูกรวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมประจำวัน และมีการนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในด้านต่างๆ ทั้งด้านศิลปะ การแพทย์ การศึกษา และการพาณิชย์ เป็นต้น ตัวอย่างนวัตกรรมการเรียนรู้สมัยใหม่ เช่น นิทานที่ใช้เทคโนโลยี AR เข้ามาช่วย สามารถดูผ่านโปรแกรม

แอปพลิเคชันมือถือ ช่วยส่งเสริมจินตนาการและเกิดการเรียนรู้ สนุกกับการอ่าน รูปแบบการเรียนรู้ใหม่ๆ ในยุคดิจิทัลข้อมูลองค์ความรู้ต่างๆ ในปัจจุบันไม่ได้หาได้เพียงในห้องเรียนอย่างเดียว รูปแบบการเรียนรู้ และช่องทางใหม่ๆ ได้ถูกพัฒนาขึ้นอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นจากภาครัฐหรือภาคเอกชนหรือแม้กระทั่งบุคคลทั่วไปที่มีการแชร์ข้อมูลองค์ความรู้ นำองค์ความรู้ของตนเองมาสร้างรายได้ เกิดคอร์สเรียนรู้ทางช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ในรูปแบบตามแต่ที่คนสนใจเฉพาะด้าน (Customized) ซึ่งทำให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่ายขึ้น พัฒนาทักษะได้ตรงตามที่ตนเองสนใจ ยกตัวอย่างภาคเอกชนก็เปิดหลักสูตรเองเพื่อตอบโจทย์ตามความต้องการขององค์กร องค์กรต่างๆ รวมถึงสถาบันการศึกษาทั้งในไทย และต่างประเทศเริ่มหันมาทำแพลตฟอร์มหรือหลักสูตรการเรียนรู้ของตนเองหรือแชร์ข้อมูลองค์ความรู้ของตนเองผ่านทางช่องทางออนไลน์ทางแพลตฟอร์มต่างๆ มากขึ้น ตัวอย่างเช่น แพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่เรียกว่า MOOCs ที่เปิดให้คนทั่วไปสามารถเรียนได้จากที่ไหนก็ได้ในโลก นอกจากนี้สื่อสังคมออนไลน์และสื่อเพื่อการเรียนรู้เกิดขึ้นมากมายให้คนได้ศึกษาค้นคว้าตามเนื้อหาที่ตนสนใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้รอบตัว ทักษะเฉพาะด้าน ไลฟ์สไตล์ วิชาและทฤษฎีความรู้ด้านต่างๆ ทางช่องทาง อาทิ เฟซบุ๊ก ยูทูบ Google+ Instagram podcast เป็นต้น สำหรับแอปพลิเคชันก็ยังคงมีหลากหลายที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นสำหรับครู นักเรียน ผู้ที่สนใจเรียนรู้เรื่องต่างๆ ทั่วไป อาทิ แอปพลิเคชันช่วยครู จัดระบบการเรียนการสอน แอปพลิเคชันนำเสนอองค์ความรู้ด้านต่างๆ แอปพลิเคชันที่ใช้เทคโนโลยี AR เข้ามาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นต้น (<https://www.okmd.or.th/okmd-opportunity/life-long-learning/3678/>) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ปัจจุบันและที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตมีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมาก เมื่อเปรียบเทียบกับ การเปลี่ยนแปลงในอดีตที่ผ่านมาซึ่งมีผลกระทบต่อการบริหารจัดการ สถานศึกษาเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยน ทักษะคิดและแนวคิดการบริหารของตนเองให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สถานศึกษามีความทันสมัยสามารถบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกๆ ด้าน (สุกัญญา แซ่ม้อย, 2561: 125) ความท้าทายขององค์กรในโลกยุคดิสรัปชัน (Disruption) ความท้าทายของโลยุคดิสรัปชัน (Disruption) และ 5 วิธีการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง สิ่งหนึ่งที่เรากำลังเสริมเพิ่มเติม คือ การเรียนรู้ด้วยองค์ความรู้ใหม่ 4 ประการ ที่ผู้ประกอบการยุคใหม่ควรมีซึ่งจะเป็นเสมือนกุญแจทองคำในการไขสู่ยุคใหม่ของการดำเนินธุรกิจในอนาคต

1. องค์ความรู้จะเกิดขึ้นด้วย “เลนส์ในการมองใหม่” องค์กร ต้องรู้จักปรับมุมมองใหม่หรือ Mindset เพราะ “คนเราจะมองเห็นแต่ในสิ่งที่มองหา” เราต้องรู้จักเปิดใจยอมรับมุมมอง วิธีคิด และผลลัพธ์ที่แตกต่างจากเลนส์ใหม่ของคนที่เรากำลังสนทนา หรือดำเนินธุรกิจด้วยกัน เพราะเมื่อเราปรับ Mindset แล้ว เราจะสามารถนำพาองค์กรไปสู่มิติการดำเนินธุรกิจรูปแบบใหม่ที่เปิดกว้างมากกว่าเดิม

2. องค์ความรู้จะเกิดขึ้นด้วย “การทำงานที่เร็วขึ้น” เมื่อเราทำงานเร็วขึ้น เราจะพบข้อผิดพลาดเร็วขึ้น วนเป็นวงโคจรเป็นเหมือนการสั่งสมประสบการณ์ให้มีความมั่นคงและแข็งแกร่งในอนาคต เมื่อเปรียบเทียบกับองค์กรที่ทำงานช้า เพราะกังวลว่าจะเกิดข้อผิดพลาด สิ่งนั้นจะเป็นเกราะ

ป้องกันไม่ให้องค์กรสามารถก้าวข้ามอุปสรรคเวลาเจอข้อผิดพลาด เพราะยิ่งองค์กรเหล่านั้นทำงานช้าย่อมมีประสบการณ์ในการรับมือและแก้ไขสถานการณ์ช้าตามไปด้วย

3. องค์ความรู้จะเกิดขึ้นด้วย “การเรียนรู้จากสิ่งที่ผิดพลาด” เกิดเป็นคำถามที่ว่า องค์กรทำงานเร็วขึ้น แต่ทำไมไม่ก้าวหน้า สาเหตุหนึ่งมาจากการที่องค์กรนั้นเกิดความ ผิดพลาดแล้ว แต่ไม่เรียนรู้และพัฒนามุมมองจากจุดที่ผิดพลาด เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ และถ้าเรายังเกิดความผิดพลาดและอยู่กับที่เรื่อยๆ ก็จะเป็นหลุมขนาดใหญ่ที่จะดึงองค์กรกลับมาได้ลำบากขึ้น จนองค์กรจะชะลอความสำเร็จและชะลอการเรียนรู้ในที่สุด

4. องค์ความรู้จะคงอยู่ ต่อเมื่อรู้จักเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง องค์กรต้องมี “ทัศนคติที่อยากจะเรียนรู้” และ “วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม” เพื่อสร้างระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และต่อยอดสู่ความสำเร็จ จนในที่สุดองค์กรสามารถยืดหยุ่นคึกกับองค์กรใหญ่ๆ ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยในอนาคต ซึ่งการสร้างสรรค์รูปแบบการเรียนรู้ที่ทรงประสิทธิภาพมากที่สุดของโลกขึ้นมาได้สำเร็จภายใต้ชื่อ “4 Line Learning” โดยนำเสนอการเรียนรู้ ผ่านโมเดลที่ชื่อ “Your Next U” เพื่อสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองสไตล์การเรียนรู้ ของคนทุกเพศทุกวัยและของแต่ละคน พร้อมอัปเดตสิ่งใหม่ๆ มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันและ การทำงานได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ท่ามกลางโลก Disruption ที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงนี้ (อริญญา เถลิงศรี, 2562: 90) ขณะนี้โลกของเราเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วมาก คำว่า “ทันสมัย” อาจจะไม่เพียงพอ จะจำกัดความสำหรับเรื่องใหม่ๆ การเปลี่ยนแปลงในโลกใบนี้ ทำให้เราไม่ได้กระตือรือร้นที่จะปรับเปลี่ยน หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบชีวิต เปลี่ยนรูปแบบธุรกิจไปเท่าใดนัก ถ้าเช่นนั้นเรา จะทำการปรับเปลี่ยนอย่างไรดังที่ “ทอม กู๊ดวิน” ได้กล่าวว่า การใช้ความรู้และการสังเกตจาก ประสบการณ์ที่ได้พบเจอกับผู้คนที่หลากหลาย นำมาถ่วงดุลเป็นเนื้อหาที่จะกระตุ้น ความคิดให้ทุกคนรู้สึก ว่า นี่จะควรจะเป็นจุดเริ่มต้นในการเปลี่ยนแปลงที่ดี เพื่อมุ่งหน้าสู่การประสบความสำเร็จทางธุรกิจ ได้เปรียบคู่แข่งขัน และยังนำมาสู่ชีวิตที่ดียิ่งขึ้นของทั้งพนักงานบริษัทหรือคนที่เป็นลูกค้าของบริษัทนั่นเอง แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงบางครั้งเป็นสิ่งที่น่ากลัว ทว่าหากมีการเตรียมพร้อมและขบคิดเส้นทางเดินที่ถูกต้อง การเปลี่ยนแปลงก็เป็นเรื่องที่วิเศษสุด นำมาซึ่งอนาคตที่ดีงามและมั่นคง (รัชยา เรืองศรี, 2562: 79)

สรุป

ดังนั้น เพื่อการขับเคลื่อนคนในสังคมกับการศึกษาในยุคดิจิทัล สถาบันการศึกษา หรือผู้บริหารองค์กรไม่ว่าจะขนาดใดก็ตาม รวมไปถึงคนทำงาน ผู้สมัครงานและคนที่ กำลังอยู่ในวัยเรียนจะต้องตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลง หมั่นเรียนรู้พัฒนาตัวเองและต้องเตรียมตัวให้พร้อมกับการทำงานในอนาคต การให้การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนะจากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (Tradition Paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ที่ให้โลกของนักเรียนและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของ กระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ไปไกลกว่าการได้รับความรู้แบบง่าย ๆ ไปสู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะองค์การ ทัศนคติเชิงบวก

ความเคารพตนเอง นวัตกรรม ความสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร ทักษะ และค่านิยมทำแบบดั้งเดิม โดยการเรียนรู้และการปรับตัวให้ทันและเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งการดำเนินชีวิตทั้งด้านการปกครองการอยู่ภายใต้กฎระเบียบของข้อบังคับต่างๆ อย่างเหมาะสมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาอย่างถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

รัชยา เรืองศรี. (2562). **ปรับธุรกิจให้รอดในยุคดิจิทัล = Digital darwinism**. กรุงเทพฯ: บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด.

สุกัญญา แซ่มซ้าย. (2561). **การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล (SCHOOL MANAGEMENT IN DIGITAL ERA**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิรุฬห์ศักย์ แนวภูวนนท์. (2556). **ศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุช่อแฮ**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่.

อริยญา เถลิงศรี. (2562). **Disruption: ทำลายล้างหรือสร้างโอกาส**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://thaipublica.org/2018/06/seacdissruption/> [20 เมษายน 2562]

<https://www.okmd.or.th/okmd-opportunity/life-long-learning/3678/>

การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย สำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์

Creating Additional Reading Materials on Ban Fai Community Folklore
Information For Grade 6 Students at Ban Fai School
Nong Hong District Buriram Province

¹พระชนันต์ อีรวโร, ²สามเณรโรจนศักดิ์ พอมขุนทด, ³ศิริวิมล กกสันเทียะ

¹PhraCharun Dhiravaro, ²Novice Rojanasak Pomkhunthod, ³Siriwimon Koksantia

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

^{1,2,3}Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima Campus

¹Corresponding author, e-mail: charun.sar@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนของชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 2) วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนของชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนของชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 3 เรื่อง เก็บข้อมูลระหว่าง วันที่ 18-20 มกราคม 2566 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การหาดัชนีประสิทธิภาพ (E.I.) และการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับร้อยละ 84.80 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ เท่ากับร้อยละ 82.13 ซึ่งสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ 2) การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้อ่อนเรียน

คำสำคัญ: การสร้างหนังสือ, ข้อมูลคติชน, คติชนบ้านฝ้าย

Abstract

This research article the objectives are to 1) create an additional reading book on the folklore of the Ban Fai community for grade 6 students and 2) analyze learning achievement using an additional reading book on the folklore of the Ban Fai community for primary school students. Year 6. The target group for this research is Grade 6 students at Ban Fai School. Nong Hong District Buriram Province, Semester 2, academic year 2022, number of 25 people. The tool used to collect data was an additional reading book on folklore information of the Ban Fai community for students in Prathom 6 at Ban Fai School. Nong Hong District Buriram Province, 3 subjects, data collected between 18-20 January 2023. Statistics used in data analysis include percentage, mean standard deviation (S.D.), finding efficiency index (E.I.) and T-test. The results of the research found that 1) the effectiveness of the additional reading book on folklore information of the Ban Fai community for students in Prathom 6 at Ban Fai School. Nong Hong District Buriram Province According to the standard criteria 80/80, there is efficiency of the learning management process. equal to 84.80 percent and the efficiency of the results equal to 82.13 percent, which can be concluded that the efficiency of the additional reading book on folklore information about the Ban Fai community was higher than the set 80/80 criterion. 2) Comparison of learning achievement with the additional reading book on folklore information about the Ban Fai community for Grade 6 students at Ban Fai School. Nong Hong District Buriram Province Before studying and after studying They were significantly different at the .05 significance level, with learning achievement after learning higher than learning achievement before learning.

Keywords: book creation, Folklore information, Ban Fai Folklore.

บทนำ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมเป็นหนังสืออ่านเสริมนอกเวลาเรียนจึงมีเนื้อหาสาระอิงหลักสูตรด้านใดด้านหนึ่งมีจุดมุ่งหมายของหนังสือ ในการเสนอเนื้อหาสาระจุดมุ่งหมายของหนังสือ คือ กรอบกำกับว่าหนังสือเสนอเรื่องราวสอดคล้องตามจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระและจะต้องถูกต้องทันสมัย เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านและมีความยากง่ายเหมาะสมกับผู้อ่านรวม ทั้งมีความสั้นยาวพอเหมาะแก่การบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้เหมาะสมกับวัยและความสนใจของผู้อ่าน แต่จะไม่มีข้อกำหนดที่เคร่งครัดเกี่ยวกับเนื้อหาสาระ ทั้งเกี่ยวกับจำนวนหัวข้อเรื่อง และปริมาณของเรื่อง ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาที่ใช้ในการอ่าน ไม่เป็นหนังสือประจำตัวหรือรายวิชา คุณสมบัติเกี่ยวกับปริมาณเนื้อหา ความยากง่ายของเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้อ่านจึงค่อนข้างยืดหยุ่น ทั้งยังกำหนดให้มีเนื้อหาสาระอิงหลักสูตรเพื่อเสริมการเรียนการ

สอนเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ในหนังสือเรียน ส่วนมากจะนำเสนอเป็นสารคดีและเป็นร้อยแก้ว และจะเสนอเรื่องเชิงวิชาการจะต้องมีการนำเสนอเนื้อหาได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน มีความกระชับ การใช้ภาพประกอบ ตัวอย่าง และการเลือกสรรถ้อยคำง่ายๆ เขียนอธิบายสั้น กระชับ เป็นเครื่องช่วยให้นักเรียนอ่านหนังสือด้วยความเข้าใจ ได้ประโยชน์ และความเพลิดเพลิน (สมพร จารุณัฐ, 2554: 21)

ชุมชนบ้านฝ้ายตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งออกเป็น 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านฝ้ายหมู่ 1 บ้านปราสาททองหมู่ 9 และบ้านคูเมืองหมู่ 10 ซึ่งจากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลคติชน พบว่า ชุมชนบ้านฝ้ายมีข้อมูลคติชน 3 ประเภท ประกอบไปด้วย ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ ได้แก่ ภาษาถิ่นชุมชนบ้านฝ้ายซึ่งมีภาษาถิ่นที่ใช้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจำนวน 4 ภาษา และภูมินามชุมชนบ้านฝ้าย ได้แก่ คูขี้เหล็ก, คลองอีสานเขียว เป็นต้น ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ ได้แก่ หัตถกรรมชุมชนบ้านฝ้ายซึ่งจะมีการทำไม้กวาดและการสานกระดัง สถาปัตยกรรมชุมชนบ้านฝ้ายซึ่งจะมีบ้านโบราณที่มีอายุมากกว่า 100 ปี และข้อมูลประเพณีสม ได้แก่ ประเพณีชุมชนบ้านฝ้ายซึ่งจะมีประเพณี 12 เดือน หรือชาวบ้านเรียกกันว่าฮีต 12 และความเชื่อชุมชนบ้านฝ้ายซึ่งจะมีความเชื่อไหว้ผีตามฤดูกาล การแกว่งไข่ม้วน (โปล)

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งการวิจัยนี้จะทำให้ได้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ทำให้ทราบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย และเป็นข้อมูลและแนวทางแก่ผู้ที่สนใจในการนำไปเป็นแนวทางการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมในระดับประถมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เพื่อสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80

2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทัศนชุมชนบ้านฝ้าย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทัศนชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 25 คน

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทัศนชุมชนบ้านฝ้าย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย ตำบลเมืองฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทัศนชุมชนบ้านฝ้าย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทัศนชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย ตำบลเมืองฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีเนื้อหาประกอบไปด้วย

เรื่องที่ 1 ข้อมูลทัศนชุมชนบ้านฝ้ายประเภทขปฐะ

เรื่องที่ 2 ข้อมูลทัศนชุมชนบ้านฝ้ายประเภทอมขปฐะ

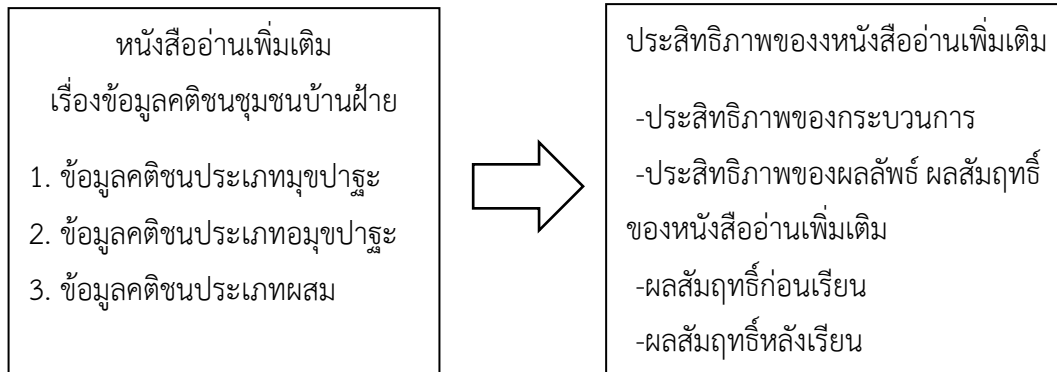
เรื่องที่ 3 ข้อมูลทัศนชุมชนบ้านฝ้ายประเภทผสม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทัศนชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย

1. หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้ายมีเนื้อหาจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่

- 1.1 เรื่องที่ 1 ข้อมูลศิษย์ประเภทมุขปาฐะ
- 1.2 เรื่องที่ 2 ข้อมูลศิษย์ประเภทอมุขปาฐะ
- 1.3 เรื่องที่ 3 ข้อมูลศิษย์ประเภทผสม

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้าย จำนวน 60 ข้อ แบ่งเป็น

- 2.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้ จำนวน 15 ข้อ
- 2.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระหว่างเรียนรู้ จำนวน 30 ข้อ
- 2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียนรู้ จำนวน 15 ข้อ

วิธีการในการสร้างเครื่องมือดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม การสร้างแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียน และเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้าย ตำบลเมืองฝ้าย อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์

2. นำความรู้ที่ได้มาสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย และสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้าย

3. นำหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย และสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูล

คติชนชุมชนบ้านฝ้าย เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ราย ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัมพร เจือจันทร์ พระครูวินัยธรปราเมศ ธมมิโก และนางสาวพลอยไพลิน ใจเงิน เพื่อตรวจสอบลักษณะรูปแบบ การใช้ภาษา และความเที่ยงตรงทางด้านเนื้อหา

4. ปรับปรุงแก้ไขหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ การเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย ตามที่ผู้เชี่ยวชาญชี้แนะแล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยโดยการใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย ตำบลเมืองฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ในวันที่ 18-20 เดือนมกราคม พ.ศ. 2566 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ก่อนเรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย ในวันที่ 18 เดือนมกราคม พ.ศ. 2566
2. ทดลองใช้และทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ระหว่างเรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายประเภทอนุญาโตในวันที่ 19 เดือนมกราคม พ.ศ. 2566
3. ทดลองใช้และทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ระหว่างเรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายประเภทอนุญาโต ในวันที่ 19 เดือนมกราคม พ.ศ. 2566
4. ทดลองใช้และทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ระหว่างเรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายประเภทผสมในวันที่ 20 เดือนมกราคม พ.ศ. 2566
5. ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้หลังเรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย ในวันที่ 20 เดือนมกราคม พ.ศ. 2566

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. วิเคราะห์ประสิทธิภาพ ของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย โดยใช้สูตรเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80
2. วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย โดยการหาค่าดัชนีประสิทธิภาพ (E.I.) การทดสอบค่าที (Paired samples t-test)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ของชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80

1.1 ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 จำนวน 3 เรื่อง โดยมีคะแนนวัดผลระหว่างกระบวนการจัดการเรียนรู้ (E_1) เท่ากับร้อยละ 84.80 ($\bar{X} = 25.44$, S.D.=1.16) และมีคะแนนวัดผลหลังการเรียนรู้ (E_2) เท่ากับร้อยละ 82.13 ($\bar{X} = 12.32$, S.D.=1.84)

1.2 ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับร้อยละ 84.80 ($\bar{X} = 25.44$, S.D. = 1.16) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ เท่ากับร้อยละ 82.13 ($\bar{X} = 12.32$, S.D. = 1.84) ซึ่งสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้าย (E_1 / E_2) 84.80 / 82.13 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

2. ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้าย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์

2.1 ดัชนีประสิทธิผลของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้าย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีค่าเท่ากับ 0.65 แสดงว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ เพราะมีคะแนนเพิ่มขึ้นร้อยละ 65.00

2.2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ของชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับร้อยละ 84.80 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ เท่ากับร้อยละ 82.13 ซึ่งสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านฝ้าย

(E_1 / E_2) 84.80 / 82.13 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระพงษ์พัฒน์ ดิกขญาโณ (2562: บทคัดย่อ) ที่ได้ทำวิจัยเรื่องหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล 4 (เพาะชำ) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล 4 (เพาะชำ) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับร้อยละ 81.44 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์เท่ากับร้อยละ 82.19 ซึ่งสรุปได้ว่าประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารีมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.44 / 82.19 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ และนอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของนุกูล คำคุณ, วรณภา มานะชัยตระกูล และสาวิณี ประังประโคน (2562: บทคัดย่อ) ที่ได้วิจัยเรื่องหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนชุมชนบ้านลองตองสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านลองตอง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนชุมชนบ้านลองตอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านลองตอง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้เท่ากับร้อยละ 83.47 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์เท่ากับร้อยละ 83.75 ซึ่งสรุปได้ว่าประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนชุมชนบ้านลองตอง มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.47 / 83.75 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ รวีวรรณ ประังประโคน (2562: บทคัดย่อ) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องสถานที่สำคัญในชุมชนรอบวัดสมอรายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องสถานที่สำคัญในชุมชนรอบวัดสมอราย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้เท่ากับร้อยละ 81.86 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์เท่ากับร้อยละ 83.86 ซึ่งสรุปได้ว่าประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องสถานที่สำคัญในชุมชนรอบวัดสมอรายมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.86 / 83.6 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานุกูล อนุตตโร, พระวุฒิชัย วุฒิปัญญา และอัจฉริยะ กลีบงูเหลือม (2562: บทคัดย่อ) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนของชุมชนบ้านตลาดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบุ (ประชารัฐพัฒนา) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนของชุมชนบ้านตลาด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบุ (ประชารัฐพัฒนา) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับร้อยละ 88.48 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์เท่ากับร้อยละ 86.92 ซึ่งสรุปได้ว่าประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนของชุมชนบ้านตลาดมีประสิทธิภาพเท่ากับ 88.48/86.92 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีเนื้อหาที่เป็นการสรุปองค์ความรู้เรื่องราวภายในชุมชนของกลุ่มเป้าหมายและเป็นเรื่องที่น่าสนใจ มีภาพที่เกี่ยวข้องทำให้เห็นภาพเนื้อหาอ่านเข้าใจง่ายรูปเล่มกะทัดรัด กลุ่มเป้าหมายได้ให้ความสนใจในหนังสือจึงทำให้เมื่อนำเครื่องมือไป

ใช้ทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายแล้วได้ผลลัพธ์ประสิทธิภาพทางการเรียนรู้ของการใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมอยู่ในเกณฑ์สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพงษ์พัฒน์ ดิกขญาโณ (2562 : บทคัดย่อ) ที่ได้ทำวิจัยเรื่องการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล 4 (เพาะชำ) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล 4 (เพาะชำ) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล 4 (เพาะชำ) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนเรียน และยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ นกุล คำคุณ, วรรณภา มานะชัยตระกูล และสาวินี ประังประโคน (2562: บทคัดย่อ) ที่ได้ทำวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนชุมชนบ้านลองตองสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านลองตอง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนชุมชนบ้านลองตอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านลองตอง ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนเรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของรวิวรรณ ประังประโคน (2562: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยที่ได้ทำวิจัยเรื่องการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องสถานที่สำคัญในชุมชนรอบวัดสมอรายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องสถานที่สำคัญในชุมชนรอบวัดสมอรายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนเรียน ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอนุกุล อนุตโตโร, พระวุฒิชัย วุฒิปญโญ และอัจฉริยะ กลีบงูเหลือม (2562: บทคัดย่อ) ที่ได้ทำวิจัยเรื่องการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนของชุมชนบ้านตลาดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบุ (ประชารัฐพัฒนา) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัย พบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนของชุมชนบ้านตลาดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบุ

(ประชากรพัฒนา) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้อ่อนเรียนรู้อ่อน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีข้อมูลที่ครอบคลุมถึงเนื้อหาเรื่องราวภายในชุมชนบ้านฝ้าย กลุ่มเป้าหมายให้ความสนใจตั้งใจเป็นอย่างมากในการใช้เครื่องมือผู้วิจัย ตัวหนังสืออ่านง่ายมีเนื้อหาที่ครอบคลุม กระตุ้นให้อ่านเข้าใจง่ายและมีสีสันสวยงาม ดึงดูดความสนใจให้กลุ่มเป้าหมายอยากศึกษา อีกทั้งผู้วิจัยยังมีการเสริมข้อมูลเพิ่มเติมที่กลุ่มเป้าหมายยังไม่ทราบให้ทราบจึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ของการใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมอยู่หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

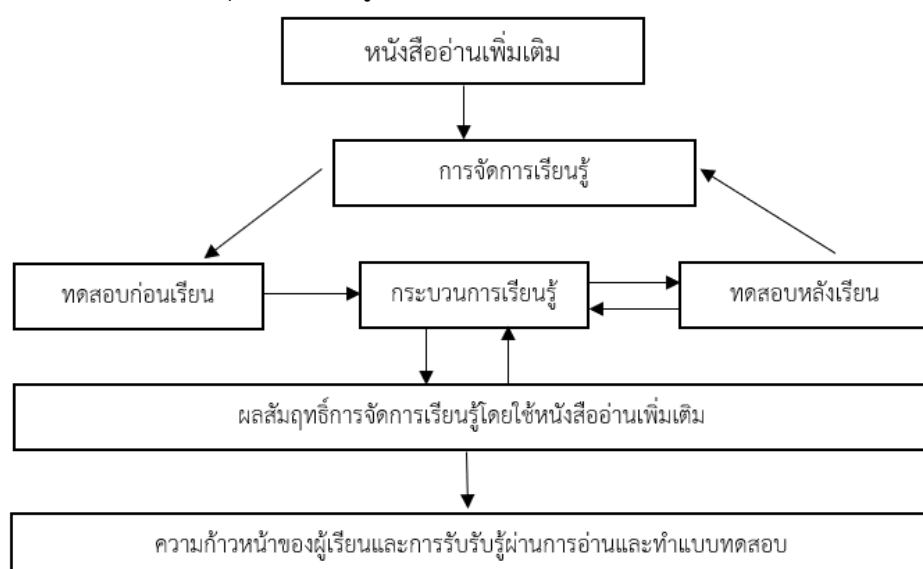
ข้อเสนอแนะ

การวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนของชุมชนบ้านฝ้ายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ประกอบด้วยองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการวิจัยเพื่อหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายเพื่อใช้ในการสอนหลักภาษาไทย ในเนื้อหาอื่นๆ
2. ควรมีการเปรียบเทียบวิธีสอนโดยการใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายเพื่อศึกษาว่าวิธีสอนใดที่มีความเหมาะสมกับนักเรียนและเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
3. ควรมีการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายในเรื่องอื่นๆ ในระดับชั้นอื่นๆ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การจัดทำวิจัยครั้งนี้ได้มีการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งความรู้ต่างๆ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการวิจัย ซึ่งสามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

1. จากการใช้เครื่องมือวิจัย เรื่องการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ให้รู้ถึงขั้นตอนการทำวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
2. จากการที่ผู้วิจัยได้ทำวิจัย ทำให้เห็นปัญหาของตัวผู้ทำวิจัยในด้านต่างๆ แล้วนำผลมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาของตัวผู้ทำวิจัยให้ดีขึ้น
3. ผู้วิจัยจึงพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย ให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ดังนี้
 - 3.1 จากการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพของกระบวนการ เท่ากับร้อยละ 84.80 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ เท่ากับร้อยละ 82.13 ซึ่งสรุปได้ว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้ายมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) 84.80 /82.13 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้
 - 3.2 จากผลการวิจัย พบว่า การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านฝ้าย ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนเรียน

เอกสารอ้างอิง

- นุกูล คำคุณ, วรรณภา มานะชัยตระกูล, และสาวิณี ปรงประโคน. (2562). การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนชุมชนบ้านคลองตองสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านคลองตอง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. **การศึกษาอิสระพุทธศาสตรบัณฑิต**, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.
- ปราณี ปราบริปู. (มกราคม-มีนาคม 2554). เกณฑ์การพิจารณาคุณภาพหนังสือเรียน และหนังสือเสริมการเรียนรู้ภาษาไทย ฉบับที่ 1. **วารสารวิชาการ**. 5(1): 57.
- พระพงษ์พัฒน์ ดิกขญาโณ. (2562). การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล 4 (เพาะชำ) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. **ครุภัณฑ์พุทธศาสตรบัณฑิต**, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.
- พระมหานุกูล อนุดตโร, พระวุฒิชัย วุฒิปัญญา และอัจฉริยะ กลีบงูเหลือม. (2562). การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนของชุมชนบ้านตลาดสำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบุ (ประชารัฐพัฒนา) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. **การศึกษาอิสระพุทธศาสตรบัณฑิต**, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.

รวีวรรณ ปริงประโคน. (2562). การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องสถานที่สำคัญในชุมชนรอบวัดสมอราย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) อำเภอเมือง นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. **ครุฑพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต**, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.

สมพร จารุณัฐ. (2554). การพัฒนาหนังสือและเอกสารเพื่อการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา. ใน **ประมวลสาระชุดวิชาการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาไทย หน่วยที่ 11-15**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

การพัฒนาชุมชนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Community Development under the Sufficiency Economy Philosophy

ประวิทย์ เอกเจริญสุข

Pravit Ekcharoensook

วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chiangrai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: pravit.ek@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การพัฒนาชุมชนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั้นต้องยึดหลัก 3 ประการ คือ 1) การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง 2) การคิดพึ่งพาตนเองซึ่งกันและกันและ 3) การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ และการดำรงชีวิตในความพอดี มีการปฏิบัติตนดำเนินไปในทางสายกลาง โดยมีความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ช่วยส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ และการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน การพัฒนากิจกรรมทางการศึกษา สังคม วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการวิจัยเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาชุมชน, ชุมชน, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

Community development under a sufficiency economy country must adhere to three principles: 1) an outstanding life, knowing oneself, 2) thinking about self-reliance and self-sufficiency again, and 3) living a self-sufficient life is Points out the way of life and behavior of people at the family level, community level, up to the state level, both sustainability and administration of the country to proceed in the middle way, especially development progress in order to keep up with the modern world. globalization Maintaining life in moderation involves following the middle path by knowing the qualities and qualities that must be good immunity to help build immunity for occupational groups and the dioxide industry group. Create community network organizations, develop activities

in education, society, culture and environment, research to support community development work.

Keywords: community development, community, Sufficiency Economy Philosophy.

บทนำ

นับตั้งแต่รัฐบาลไทยได้ทำการพัฒนาประเทศโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตามแนวทางการพัฒนาประเทศแบบเศรษฐกิจทุนนิยมประชาธิปไตย โดยเน้นการพัฒนาทุนทางวัตถุอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งหวังให้ประชาชนคนไทยได้อยู่ดีกินดี มีสาธารณูปโภคที่ครบครันด้วยความสะดวกสบายมาตลอดถึงศตวรรษ ซึ่งก็สามารถพบได้ว่าความมุ่งหวังดังกล่าวได้ประสบความสำเร็จมาแล้วระดับหนึ่งทำให้ประชาชนคนไทยได้รับการบริการน้ำประปา ไฟฟ้า รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกจำนวนมากที่พัฒนามากขึ้นตามเทคโนโลยีของโลกตะวันตก ได้แก่ รถยนต์ เครื่องทุนแรงทางการเกษตร เครื่องซักผ้า โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ ที่มีอยู่ประจำทุกครอบครัว หรือมีหลายๆ เครื่องในแต่ละบุคคล และแต่ละครอบครัว ในทางกลับกัน ความคุ้นเคยกันของคนในสังคมได้หายไปจากชุมชน และในขณะเดียวกันความสงบสุขของสังคมก็หายไปพร้อมๆ กับคนรุ่นหนุ่มสาว อันเนื่องมาจากความต้องการในการแสวงหาปัจจัยคือเงิน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการอุปกรณ์เทคโนโลยีดังที่ได้กล่าวมา ดังจะเห็นได้จากดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ที่ตกต่ำมากที่สุด คือ ด้านมิติครอบครัว และสิทธิและความเป็นธรรมซึ่งมีค่าน้อยที่สุด ซึ่งก่อให้เกิดสังคมเห็นเชิงประจักษ์ได้ว่า “ความเจริญไม่ใช่สิ่งที่ดีเสมอไป เพราะถ้าเจริญแบบไม่มีปัญญาก็จะมีปัญหามากขึ้นอย่างเมืองไทยเจริญขึ้น แต่ความสุกกับน้อยลงตลอด” (พระธรรมปิฎก, 2544)

การสร้างพลังชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชน เพราะสามารถสร้างพลังชุมชนจนมีความเข้มแข็ง ชุมชนสามารถนำพลังดังกล่าว มาจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ไปในทิศทางที่เหมาะสม นอกจากนี้ชุมชนยังสามารใช้พลังนี้เพื่อการเลือกรับปรับใช้แนวคิดใหม่ๆ เทคโนโลยีสมัยใหม่หรือสิ่งใหม่ๆ ที่หลั่งไหลเข้าสู่ชุมชนได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับแนวความคิดเดิม วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชนและยังสามารถรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีคุณค่าต่อชุมชน มิให้เสื่อมสลายไปตามกระแสของยุคโลกาภิวัตน์ ในช่วงเวลาที่ผ่านมา กรมพัฒนาชุมชนได้พยายามสร้างพลังให้เกิดขึ้นในชุมชน (ปรีดา เจษฎารางกุล, 2550)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นปรัชญาความจริงแล้วเป็นปรัชญาซึ่งใช้กับการดำเนินชีวิตได้ทุกอย่างเพราะสามหลักที่สำคัญคือ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุมีผลหรือความสมเหตุสมผลและ 3) การสร้างภูมิคุ้มกันในเรื่องต่างๆ ที่เราดำเนินการอยู่สามเสาหลักเป็นสิ่งที่เราใช้กับการดำเนินชีวิตได้หมดเลยฉะนั้นเมื่อบางคนไม่เข้าใจเลยไปสงสัยว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแปลว่า ไม่ให้ใช้จ่ายหรือเปล่าซึ่งเราก็จะเห็นว่าพระองค์มีรับสั่งไว้หลายแห่งว่าเศรษฐกิจพอเพียงก็หรูหราได้แต่ให้เป็นไปตามอัตภาพ โดยสรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเห็นว่าเป็นปรัชญาที่มีความลึกซึ้งเมื่อเทียบเคียงกับหลักเศรษฐศาสตร์ก็มีความใกล้เคียงกันเพราะการจะทำอะไรก็ตามให้พอดีก็ต้องไม่มี Surplus คือ ไม่มากเกินไปจนเสียเปล่า ขณะเดียวกันก็ไม่ขาดไม่บกพร่อง (เอก อนันต์, 2550)

การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมร่วมกันของพหุภาคีภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันจะนำไปสู่การสร้างเป็นนโยบายพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน โดยเน้นการศึกษาไปยังหลักการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพื่อไปสร้างวัฒนธรรมชุมชน สังคมไทยให้มีประสิทธิภาพสูง เกิดความมั่นคง เนื่องจากการพัฒนาออกไปจากตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ โลกร่วมสร้างศรัทธาที่มีแนวทางดี รวมทั้งการพัฒนาจิตใจของตนเอง การอยู่ร่วมกันในสังคม และการก่อให้เกิดสังคมที่เป็นรูปธรรมของสังคมที่มีลักษณะของสังคมแบบพอเพียง โดยสามารถสรุปเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) ศึกษาแนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชน และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

- 1) การศึกษาในเชิงเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชน และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) การศึกษาในภาคสนาม ประกอบด้วย การสัมภาษณ์การสนทนา และการเปิดเวที
- 3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ตัวแทนภาครัฐ ชาวบ้าน และภาคีเครือข่าย
- 5) การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม
- 6) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการพรรณนา

การพัฒนาชุมชน

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการสร้างพลังของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายต่อการพัฒนาชุมชน หรือแก้ไขปัญหาของชุมชน เกิดผลของการเรียนรู้ คือ พลังความรู้ การตัดสินใจและความสามารถในการพัฒนาชุมชนหรือสังคมอย่างยั่งยืน และกระทบผลประโยชน์อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางมีหลักการสำคัญ

การพัฒนาชุมชน หมายถึง การพัฒนาความคิด ความสามารถของประชาชนให้เกิดความเชื่อมั่น ช่วยเหลือตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยความร่วมมือของราษฎรและภาครัฐความหมายของการพัฒนาชุมชน (ปรีดา เจษฎารางกุล, 2550)

การพัฒนาชุมชน หมายถึง การรวมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินงานไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานพัฒนาชุมชนในขั้นแรก

จะต้องอาศัยความร่วมมือกำลังของราษฎรในชุมชนนั้นในการช่วยตนเองและร่วมมือกันดำเนินงาน แต่มักจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยราชการ หรือองค์การอาสาสมัครอื่นๆ (ศรีสัญญา บรมัตต์, 2545)

ชีรวัดน์ นิเจนตร ให้ความหมายสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การปรับปรุงสภาพต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งมาตรฐานความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น เพื่อนำมาซึ่งความเจริญด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ตามแนวทางที่ชุมชนต้องการโดยความคิดริเริ่มการพึ่งพาตนเองและร่วมมือกันของชุมชน และระหว่างรัฐกับราษฎร ถ้าจำเป็นก็อาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน (ชีรวัดน์ นิเจนตร, 2528)

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดมูลฐานอยู่ 3 ประการ (จิรพรรณ กาญจนจิตรา, 2541) คือ

1. การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยตนเองได้ (Self - Help and Self-Help) ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องช่วยตัวเองในรูปของแรงงาน วัสดุ และทรัพย์สินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน หากเกินความสามารถรัฐบาลจึงจะให้การสนับสนุนตามสมควรการช่วยเหลือตนเอง หมายถึง ราษฎรสามารถเข้าร่วมปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สามารถแก้ไขข้อขัดข้องส่วนรวมของชุมชน ฉะนั้น จึงเป็นการระดมสรรพกำลังทั้งปวงของชุมชนไม่ว่าจะเป็นกำลังคนหรือทรัพยากรธรรมชาติเข้าสู่การปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตาม สรรพกำลังดังกล่าวนี้ อาจมีข้อจำกัดอยู่บางประการด้าน คุณวุฒิ ประสบการณ์ ความสามารถ และกำลังงบประมาณ เป็นต้น ความช่วยเหลือจากภายนอกจึงเป็นที่ จะเข้ามาแก้ไขสถานการณ์ในระยะนี้โดยมีวัตถุประสงค์ว่าจะช่วยเหลือให้ราษฎรสามารถช่วยตัวเองไปตลอดรอดฝั่งได้

2. การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ (Holistic Program) มีความหมายว่า ปัญหาชุมชนหรือของประเทศไม่อาจแก้ไขได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง โดยเฉพาะเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการประสานปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นการประสานงานของวิธีการหลายวิธีการและหลายด้าน หากเราศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างละเอียด จะพบว่าปัญหาของชุมชนนั้นมีต้นตอเกิดจากแหล่งต่างๆ หรือมีสาเหตุหลายประการ ฉะนั้นจึงต้องดำเนินการด้วยวิธีต่างๆ ด้านต่างๆ พร้อมกันไป เช่น การยกระดับการครองชีพของชาวบ้านจะต้องมีการพัฒนาทำงานด้านทักษะ การพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อย การวางแผนครอบครัวและอื่นๆ เป็นต้น การกำหนดวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนจึงต้องหยิบยกปัญหาของชุมชนนั้นมาพิจารณาอย่างละเอียด และต้องระลึกว่าปัญหาหนึ่งจะเกี่ยวพันหรือกระทบกระเทือนไปอีกปัจจัยหนึ่งหรือหลายปัจจัยอยู่เสมอ ฉะนั้นโครงการที่จะต่อสู้กับปัญหาจึงถูกกำหนดให้สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ได้หลายปัญหาหรือปัญหาหนึ่ง อาจจะต้องมีโครงการเข้าต่อสู้หลายโครงการ

3. การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ (The Mainstream of National Development) วัตถุประสงค์ที่สอดคล้อง

กับนโยบายพัฒนาประเทศมิได้หมายความว่า นโยบายชาติเป็นผู้กำหนดนโยบายท้องถิ่น แต่มีความหมายว่ากิจกรรมในท้องถิ่นจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนค้ำจุนนโยบายชาติ การสนับสนุนที่ได้รับนี้ คือ การสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวัสดุ กำลังคน ฉะนั้นการดำเนินงานของท้องถิ่นใดเป็นไปโดยเอกเทศ ปราศจากเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายชาติดี ย่อมจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐเท่าที่ควร

จะเห็นได้ว่า จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การสร้างพลังชุมชนนั้นคือ การสร้างพลังทางความคิดและการสร้างพลังการกระทำของชุมชนที่จะกระทำกิจกรรมใดๆ ให้ประสบผลสำเร็จ และมีศักยภาพในการที่จะเผชิญปัญหาและแก้ไขปัญหาในชุมชน รวมทั้งสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ การสร้างพลังชุมชนจะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องเริ่มต้นจากการมองเห็นคุณค่าในตัวเองของมนุษย์ พลังความแห่งคิด พลังแห่งความสามารถและศักยภาพในด้านต่างๆ ที่มีอยู่

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 เน้นการพัฒนาประเทศที่ต้องสร้างพื้นฐานความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่โดยเน้นความหมายของการพอมี พอกิน ซึ่งปรากฏอีกครั้งในพระราชดำรัสวันพุธที่ 4 ธันวาคม 2517 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาพระราชวังดุสิต อันถือเป็นจุดเริ่มต้นของข้อเสนอ “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ชัดเจนในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสพระราชดำรัสที่พระองค์ทรงพระราชทานอย่างชัดเจนในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาเมื่อวันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2541 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ซึ่งอธิบายว่า “พอเพียง” คือ 1) พอประมาณ 2) อดออม 3) ไม่โลภมาก และ 4) ต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อเสนอในการดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธธรรมอย่างแท้จริง โดยที่พระองค์ได้ทดลองปฏิบัติตามแนวคิดดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรมก่อนหน้าที่จะมีพระราชดำรัสในปี พ.ศ. 2517 แล้วภายหลังจากที่พระราชดำรัสได้รับการสนองตอบจากรัฐบาลในยุคนั้นเท่าที่ควร พระองค์ได้ทรงศึกษาค้นคว้าหารูปธรรมของรูปแบบที่ปฏิบัติได้จริง รูปแบบหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือการเกษตรทฤษฎีใหม่และได้นำเสนอรูปแบบดังกล่าวต่อพสกนิกรของพระองค์เป็นครั้งแรก เมื่อวันอาทิตย์ที่ 4 ธันวาคม 2537 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต หลังจากนั้นได้รับสั่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกันนี้ต่อเนื่องติดต่อกันทุกปี จนล่าสุดเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2542 ก็ยังทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้เรื่องดังกล่าว อันเป็นการแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศตามพุทธธรรม (เอก อนันต์, 2550)

ข้อความสำคัญตอนหนึ่งของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเป็นครั้งแรกแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 คือ “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและ

อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้” (พระบรมราโชวาท 168 องค์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542, 2542) และข้อความที่สำคัญอีกตอนหนึ่งแห่งพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานแก่ผู้เข้าไปเข้าเฝ้าเพื่อถวายพระพรชัยมงคล ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2517 ความว่า “คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชยว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยอยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกินอยู่พอมีพอกิน ไม่ใช่จะรณรงค์อย่างยอ แต่ว่าจะมีความอยู่พอกิน มีความสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอกินพอกินนี้ได้เราก็จะยอดเยี่ยมได้...”

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียรมีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

พระธรรมปิฎกได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียงที่จริงนั้นเป็นเรื่องวัฒนธรรมเพราะหมายถึงวิถีชีวิตรวมถึงความเชื่อคุณค่าการประพฤติปฏิบัติร่วมกันรวมถึงเศรษฐกิจการศึกษาสุนทรียศาสตร์ขนบธรรมเนียมประเพณีการพอกินพออยู่พอกินการพึ่งพาตนเองตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาซึ่งอยู่ภายใต้ร่มเงาของวัฒนธรรมการนำชื่อเศรษฐกิจมาใช้นั้นเป็นเพียงเพื่อกระตุ้นความสนใจและให้ฟังดูมีพลังมากกว่าการพูดถึงวัฒนธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2544)

จากที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำรงชีวิตในความพอดี มีการปฏิบัติตนดำเนินไปในทางสายกลาง โดยมีความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีภูมิคุ้มกัน ในตัวที่ดี

บทสรุป

การพัฒนาชุมชนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั้นต้องยึดหลัก 3 ประการคือ 1) การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง 2) การคิดพึ่งพาตนเองซึ่งกันและกันและ 3) การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ และการดำรงชีวิตในความพอดี มีการปฏิบัติตนดำเนินไปในทางสายกลาง โดยมีความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ไม่ประพฤติดินให้สลายเกินไปล่าช้าเกินไปความพอดีไม่ให้พึ่งพาอาหารหรือผลิตผลเป็นอย่างหนึ่งอย่างใดอย่างเดียวให้ปลูกเลี้ยงผสมผสานหลายอย่างเป็นการกระจายทุนกระจายแรงงานมีงานทำตามกำลังตลอดปีมีอาหารกระจายตลอดปีถ้าผลิตผลเหลือก็นำไปจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน หรือนำเงินไปซื้อปัจจัยที่จำเป็นอย่างอื่นแต่ผลิตเองไม่ได้เช่นเสื้อผ้า ยารักษาโรคให้ได้ตลอดปีและให้เกิดการสมดุลไม่สุดโต่งอย่างใดอย่างหนึ่ง

การพัฒนาชุมชนตามแนวเศรษฐกิจแบบพอเพียงนั้น จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ และการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน การพัฒนากิจกรรมทางด้านการศึกษาลังคม วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการวิจัยเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาชุมชน อาจมีจัดตั้งสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนแบบเบ็ดเสร็จระดับอำเภอ/จังหวัด โดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนท้องถิ่น ด้วยการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาชุมชน และพัฒนาสถานที่ศึกษาดูงานรวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสู่สังคมในวงกว้าง ซึ่งการพัฒนาชุมชนให้ความสำคัญต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นการพัฒนาที่เน้นกระบวนการมากกว่ารูปแบบ และต้องการความต่อเนื่องในการปฏิบัติรวมทั้งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่เริ่มจาก ฐานทรัพยากรในท้องถิ่น ตลอดจนการมีส่วนร่วมของพหุภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. (2541). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิรวัดน์ นิจนตร. (2528). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช
- ปรีดา เจษฎาวรางกุล. (2550). *การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. รายงานการวิจัย, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- พระธรรมปิฎก. (2544). *วัฒนธรรมเสนา ๓ วัดญาณเวศกวัน*. กรุงเทพฯ: ภัคธรรม, เม็ดทรายพรินต์ติ้ง.

ศรัญญา บรมัตต์. (2545). การศึกษาบทบาทของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนกรณีศึกษาเทศบาลเมืองศรีราชา จังหวัดชลบุรี. รายงานการวิจัย, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.

เอก อนันต์. (2550). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Road to Sustainable Economy**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ความนิยมทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อพรรคก้าวไกล

Move Forward Party's Political Popularity

¹ปรังทิพย์ มั่นธรร, ²วีรนุช พรหมจักร์

¹Prangtip Manthorn, ²Weeranuch Promjak

¹วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

²มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

¹Nakhon Phanom Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²Mahamakut Buddhist University, Sri Lanchang Campus

¹Corresponding author, e-mail: kruview2558ksn@gmail.com

บทคัดย่อ

ประชาชนมีความนิยมทางการเมืองต่อพรรคก้าวไกล หลังการเลือกตั้ง พ.ศ.2562 ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า องค์ประกอบความนิยมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์พรรคการเมือง นโยบายพรรคการเมือง ผู้นำพรรคการเมือง ผู้สมัครพรรคการเมือง รวมทั้งกลไกการบริหารจัดการพรรคการเมือง ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้ประชาชนตัดสินใจทางการเมืองได้ เพราะองค์ประกอบความนิยมทางการเมืองดังกล่าว ประชาชนสัมผัสได้โดยง่าย อาทิ นโยบายของพรรคการเมืองที่ประชาชนสัมผัสได้จากผลงานที่เห็นเป็นรูปธรรม หรือผู้นำพรรคการเมืองที่มีความตั้งใจกับการขับเคลื่อนนโยบายของพรรคการเมือง เป็นต้น ทั้งนี้ความนิยมทางการเมืองเป็นสภาพปกติของปัจเจกบุคคลที่พึงแสดงออกต่อพรรคการเมืองที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดและอุดมการณ์ของตนเอง โดยสิ่งที่ทำให้ตัดสินใจต่อความนิยมทางการเมืองที่มีต่อพรรค คือ องค์ประกอบของความนิยมทางการเมืองที่ค่อนข้างจะมีความสมบูรณ์แบบ

คำสำคัญ : ความนิยมทางการเมือง, พรรคก้าวไกล

Abstract

People are politically popular with the Move Forward Party. both before and after the 2014 coup. Elements of political popularity Whether it's the ideology of the political party political party policy political party leader political party candidate including mechanisms for managing political parties All are important elements that influence people to make political decisions. because of such political popularity People can easily touch it, for example, the policies of political parties that people can feel from concrete results. or leaders of political parties who are willing to drive policies of political parties,

etc. Political popularity is a normal condition of individuals that should be expressed towards political parties that are consistent with their own ideas and ideologies. What makes a decision on political popularity towards the party is the element of political popularity is quite perfect.

Keywords: political popularity, Move Forward Party.

บทนำ

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งมีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก เป็นหัวหน้าคณะ ได้ทำการรัฐประหารรัฐบาลรักษาการที่นำโดยพรรคเพื่อไทย ซึ่งมีพัฒนาการมาจาก พรรคไทยรักไทยเดิม ที่นำโดย พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร โดยการรัฐประหารดังกล่าวเกิดขึ้นหลังความขัดแย้งทางการเมืองไทยที่ดำเนินมาตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2546 จนนำไปสู่การรัฐประหารถึง 2 ครั้ง (พ.ศ.2549 และ พ.ศ.2557) ความขัดแย้งดังกล่าวเป็นการปะทะในเชิงเป้าหมาย และผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มทางการเมืองใหญ่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ต้านอิทธิพลของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร อดีต นายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2544-2549 และกลุ่มที่สนับสนุน พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร หรือคัดค้านการ รัฐประหารที่นำไปสู่การสิ้นสุดของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในปี 2549 ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทั้งสองนี้ ซึ่งพัฒนามาสู่การเคลื่อนไหวทำหายหรือสนับสนุน และการเผชิญหน้ากันระหว่างกลุ่มเคลื่อนไหว โดยเฉพาะของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) และกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข (กปปส.)

อย่างไรก็ตาม การรัฐประหารทั้ง 2 ครั้ง มีลักษณะที่ต่างกันคือหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ได้มีการปราบปรามการกระทำที่ถูกระบุว่าเป็นภัยต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้การอ้างอิงประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 นอกจากนี้ ยังเป็นที่น่าสังเกตว่ารัฐประหาร พ.ศ. 2557 เกิดขึ้นท่ามกลาง บริบทต่างๆ ที่ส่งผลให้เกิดมิติใหม่ๆ ในการทำรัฐประหารในประเทศไทย อาทิ บริบทที่ประชาชนทั่วไป ตื่นตัวทางประชาธิปไตยอย่างสูง การเกิดขึ้นของกิจกรรมและขบวนการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่ สนับสนุนและต่อต้านรัฐบาลนับตั้งแต่ พ.ศ. 2549 และการที่พลเมืองสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่าง กว้างขวางผ่านเครือข่ายข้อมูลข่าวสารข้ามพรมแดน (ประชาไท, 2558, [ออนไลน์]) รวมทั้งใช้กระบวนการ ผ่านระบบพรรคการเมือง

อย่างไรก็ตาม พรรคการเมืองซึ่งเป็นสถาบันตัวแทนจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับประชาชน ซึ่งเห็นได้จากการไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎร หากประชาชนให้ความ ไว้วางใจพรรคการเมือง โดยเลือกพรรคการเมืองใดให้เป็นตัวแทนโอกาสที่จะมั่นคงของพรรคการเมืองนั้น ก็จะสูงตามไปด้วย พรรคการเมืองเป็นที่รวมขององค์กรทางการเมือง รวมทั้งบุคคลที่มีอุดมการณ์เดียวกัน และมีเป้าหมายเพื่อได้อำนาจทางการเมืองในรัฐบาล ซึ่งโดยอำนาจภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ ประชาชน เป็นเจ้าของอำนาจ แต่เนื่องจากจำนวนประชาชนมีมากเกินไปทำให้ไม่สามารถเข้ามาใช้อำนาจในการ ปกครองร่วมกันได้ทั้งหมด ดังนั้น การใช้อำนาจของประชาชนจำเป็นต้องกระทำผ่านตัวแทน ซึ่งมาจาก

การเลือกตั้งทำหน้าที่แทน ทั้งการการตัดสินใจ การนำเสนอปัญหา ออกกฎหมาย กำหนดนโยบายหรือหน้าที่อื่นๆ พรรคการเมืองในฐานะองค์กรทางการเมือง จึงต้องส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้งเพื่อเป็นตัวแทนของประชาชน ฉะนั้นพรรคการเมืองจึงเป็นสถาบันทางการเมืองที่จะช่วยให้เกิดการเป็นตัวแทนของประชาชนขึ้น เพื่อทำหน้าที่แทนประชาชนดังกล่าว และเป็นเสมือนสื่อกลางระหว่างประชาชนกับรัฐบาล โดยพรรคการเมืองจะเป็นองค์กรที่รวบรวมข้อเรียกร้องและปัญหาต่างๆของประชาชนส่งให้รัฐบาลรับรู้ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือกำหนดเป็นนโยบายในการบริหารประเทศต่อไป (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2536: 296)

ความนิยมทางการเมืองของพรรคก้าวไกล

อนึ่ง พรรคก้าวไกลยังคงมุ่งมั่นที่จะเสนอนโยบายที่ก้าวหน้า สร้างการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น ทลายการผูกขาดทางเศรษฐกิจ และเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงทุน ทรัพยากร และสวัสดิการ โดยที่นโยบายของพรรคจะเกิดจากพรรคก้าวไกล มีสมาชิกพรรคทุกคนเป็นเจ้าของพรรค ร่วมกัน โดยแสดงออกผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิกพรรคทั้งในแง่ของการระดมทุน และการตัดสินใจทางการเมือง ทั้งนี้ในส่วนการระดมทุนจากสมาชิกและผู้สนับสนุน จากการจัดกิจกรรมหลายรูปแบบ และด้วยการดำเนินกิจกรรมของพรรคก้าวไกลที่อาศัยทรัพยากรจากการระดมทุนจากสมาชิกพรรคและผู้สนับสนุน พรรคนี้ จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพรรค กรรมการบริหารพรรค กับสมาชิกพรรค ไม่ตั้งอยู่บนฐานของ ‘เจ้านาย-ลูกน้อง’ แต่ทุกคนต่างก็มีส่วน มีความเป็นเจ้าของพรรคการเมืองนี้ร่วมกัน ผู้บริหารพรรคเพียงไม่กี่คนจึงไม่อาจจะกำหนดความเป็นไปของพรรคได้ ไม่อาจกำหนดตัวผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ได้ตามอำเภอใจ และที่สำคัญคือ เงินที่ได้จากการระดมทุน รายรับ รายจ่าย จะถูกนำมาเปิดเผยต่อสมาชิกพรรคเพื่อสร้างความโปร่งใส และเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบได้ เมื่อสมาชิกพรรคทุกคนเป็น เจ้าของพรรคร่วมกันแล้ว สมาชิกทุกคนย่อมมีอำนาจในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของพรรค ตามการออกแบบโครงสร้างและการดำเนินการที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม และการกระจายอำนาจ (พรรคก้าวไกล, 2566, [ออนไลน์])

พรรคก้าวไกลไม่ใช่พรรคการเมืองเฉพาะกิจที่มุ่งหมายทำงานเฉพาะการเลือกตั้งเป็นครั้งๆไป หากแต่ยังรับสืบทอดอุดมการณ์มาจากพรรคอนาคตใหม่ที่ถูกยุบ แนวนอนว่าการเลือกตั้งเป็นพื้นที่สำคัญในการรณรงค์ทางการเมือง เป็นกลไกสำคัญในการทำให้พรรคการเมืองได้เข้าสู่อำนาจรัฐเพื่อผลักดันนโยบายให้เกิดผล แต่การเลือกตั้งก็ไม่ใช่ทั้งหมดของการเมือง เมื่อมีการเลือกตั้งพรรคก้าวไกลจะส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งลงแข่งขัน และจะทำงานรณรงค์ทางการเมือง เพื่อเข้าไปใช้อำนาจทางการเมืองในการเปลี่ยนแปลงประเทศ ที่ต้องการมีอำนาจมิใช่เพื่อนำอำนาจมาใช้สนองประโยชน์ส่วนตัว แต่จำเป็นต้องมีอำนาจ เพื่อคืนอำนาจให้ถึงมือประชาชน

ชัยชนะของพรรคก้าวไกลเริ่มก่อตัวให้เห็นตั้งแต่การเกิดขึ้นของการเคลื่อนไหวของกลุ่มเยาวชนเพื่อต่อต้านการรัฐประหารในปี 2557 ถึงแม้ว่าเยาวชนซึ่งเป็นนักกิจกรรมทางการเมืองรุ่นบุกเบิกเหล่านี้ จะไม่สามารถจัดการสนับสนุนของคนรุ่นใหม่ได้ในช่วงเวลาดังกล่าว แต่ทว่าตั้งแต่ปลายปี 2558 เป็นต้น

มา คนรุ่นใหม่จำนวนมากก็เริ่มมีความตื่นตัวทางการเมืองและเริ่มมีปฏิบัติการตอบโต้คณะรัฐประหารผ่านการเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์ ในระยะต่อมาเริ่มเห็นการเคลื่อนไหวของการเมืองคนรุ่นใหม่จากการประท้วงและโลกออนไลน์สู่การเมืองเลือกตั้งและพรรคการเมือง แกนนากลุ่มต่อต้านรัฐประหารหลายคนเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างพรรคอนาคตใหม่ตั้งแต่วันแรกในการตั้งพรรค คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่กลายเป็นฐานเสียงในความสำเร็จของพรรคอนาคตใหม่ในการเลือกตั้งเมื่อปี 2562 ยกตัวอย่างเช่น พริษฐ์ ชิวารักษ์ นักกิจกรรมต่อต้านรัฐประหารจากธรรมศาสตร์ ถือเป็นหนึ่งในสมาชิกที่ร่วมก่อตั้งพรรคอนาคตใหม่ รังสิมันต์ โรม แกนนากลุ่มประชาธิปไตยใหม่ ลงสมัคร และได้รับเลือกเป็น ส.ส.บัญชีรายชื่อของพรรคอนาคตใหม่ ทศเทพ เรืองประไพกิจเสรี อดีตนักกิจกรรมเพื่อประชาธิปไตยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็เป็นสมาชิกและผู้ปฏิบัติงานในปีกเยาวชนของพรรคอนาคตใหม่ นอกจากนี้ สมาชิกขององค์กรการเคลื่อนไหวคนอื่นๆ ก็ได้เข้าไปทำงานในพรรค ทั้งในฐานะผู้ช่วยประชาสัมพันธ์พรรค ผู้จัดการแคมเปญของปีกเยาวชน ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนฯ และผู้จัดทำนโยบายต่างๆ (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2566, [ออนไลน์])

ขณะเดียวกัน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรก (first time voter) ซึ่งต้องการทางเลือกใหม่ๆ ในทางการเมือง (มีจำนวนมากถึง 8 ล้านคนจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งสิ้น 51 ล้านคน) ก็ถือเป็นเสียงสนับสนุนมวลชนที่แข็งแกร่งของพรรค ทำให้ในท้ายที่สุด การสนับสนุนของคนรุ่นใหม่และผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรกนี้เองนำพาพรรคอนาคตใหม่เป็นพรรคที่ใหญ่ที่สุดเป็นอันดับสามในการเลือกตั้งเมื่อปี 2562 โดยผลการเลือกตั้งที่เห็นนี้ ไม่ได้เป็นเพียงชัยชนะของพรรคอนาคตใหม่เท่านั้น หากแต่ยังไปช่วยสร้างสำนึกในการเป็นเจ้าของพรรคร่วมกันในหมู่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรุ่นใหม่ด้วย (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2566, [ออนไลน์])

หลังจากที่มีการต่อสู้บนท้องถนนมานาน ผู้นำการเคลื่อนไหวและผู้เข้าร่วมชุมนุมจำนวนมากไม่ถนัดถูกจับกุมหรือได้รับบาดเจ็บ การประท้วงใหญ่ไม่ปรากฏให้เห็นอีก แต่ถึงกระนั้นการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ก็ได้สลายหายไปไหน พวกเขาถอยกลับมาตั้งหลักและเปลี่ยนแปลงการเคลื่อนไหวไปสู่รูปแบบอื่นๆ คนรุ่นใหม่ที่เคยตื่นตัวทางการเมืองในช่วงการชุมนุมเลือกเข้าร่วมกิจกรรมของพรรคและการเลือกตั้ง สำหรับพวกเขาการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ลงทุนน้อยแต่มีประสิทธิภาพ โดยในช่วงกลางปี 2565 หลายคนเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในแคมเปญทางการเมืองในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ผู้นำการเคลื่อนไหวและผู้สนับสนุนในขบวนการต่างกระจายตัวเข้าร่วมสนับสนุนตัวแทนผู้สมัครในฝั่งประชาธิปไตยทั้งห้าชาติ สิทธิพันธุ์ ผู้สมัครอิสระ และวิโรจน์ ลักขณาอดิศร ผู้สมัครจากพรรคก้าวไกล กิจกรรมการรณรงค์หาเสียงของผู้สมัครเหล่านี้ดึงดูดผู้ที่เคยเข้าร่วมในการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่มา โดยผลการเลือกตั้งจบลงที่ชัยชนะอย่างถล่มทลายของชาติ สิทธิพันธุ์ ความสำเร็จในครั้งนี้อย่างยิ่งใจให้คนรุ่นใหม่ทั่วไปเชื่อมากขึ้นอีกว่าการเลือกตั้งเป็นหนทางที่ง่ายกว่า ปลอดภัยกว่าการชุมนุมประท้วง และมีประสิทธิภาพมากกว่าในการเอาชนะระบอบอนุรักษ์นิยมและเผด็จการ

การเลือกตั้งทั่วไปในปี 2566 ยิ่งเป็นที่เด่นชัดถึงการปรับเปลี่ยนการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากการชุมนุมบนท้องถนนสู่การเลือกตั้ง ซึ่งเป็นชัยชนะครั้งประวัติศาสตร์ของพลังของคนรุ่นใหม่ นั่นคือพรรคก้าวไกล

บทวิเคราะห์

ความนิยมทางการเมืองของพรรคก้าวไกล อาจพิจารณาได้ 3 มิติ ที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบของความนิยมทางการเมือง คือ นโยบายพรรคการเมือง ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และหัวหน้าพรรค จะเห็นได้ว่าความนิยมทางการเมืองเป็นเรื่องของความชื่นชอบหรือเรียกว่า “รสนิยมทางการเมือง” ของปัจเจกบุคคลที่แสดงถึงความจงรักภักดีต่อพรรคการเมืองที่ตนเองนิยมและมีความเชื่อมั่นศรัทธาว่า พรรคที่ตนเองชอบนั้นจะสามารถตอบสนองความต้องการและข้อเรียกร้องทางการเมืองได้ ซึ่งการที่พรรคการเมืองได้ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นแล้ว ก็จะมีผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และการร่วมรณรงค์หาเสียงกับพรรคการเมือง ตลอดจนการช่วยเหลือพรรคการเมืองในการประชาสัมพันธ์ถ่ายทอดอุดมการณ์เป้าหมายของพรรคการเมือง เป็นต้น เมื่อประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับพรรคการเมืองมากขึ้น ในที่สุดก็จะกลายเป็นความผูกพัน ความหวงแหน เปรียบเสมือนความศรัทธาในศาสนา ซึ่ง James David Barber (1969: 55) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ความนิยมทางการเมืองเป็นเหมือนกับความศรัทธาต่อศาสนา

มิตินโยบายพรรคการเมือง อาจจะรวมถึงความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ จะเห็นได้จากการการตลาดนำการเมืองในการสร้างคะแนนนิยมทางการเมืองของพรรคอนาคตใหม่ ที่นำโดย นายธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการในการสร้างภาพลักษณ์ของพรรค การบริหารจัดการภายในพรรค นโยบายของพรรค การวางตัวผู้นำ การกำหนดทิศทางในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและการจัดการสื่อสารผ่านกระบวนการทางการเมืองตลาดอย่างเป็นระบบ รวมไปถึงกลยุทธ์ในการรักษาคะแนนนิยมทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้น ประชาชนจึงเห็นความสำคัญและเป้าหมายของการจัดตั้งพรรคก้าวไกล รวมถึงมีความเชื่อมั่นในอุดมการณ์ของพรรคที่มีการจัดตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยสร้างความเป็นธรรมให้กับสังคม

มิติหัวหน้าพรรค การที่ประชาชนนิยมพรรคก้าวไกลนั้นเป็นเพราะยังมีความศรัทธาและเชื่อมั่นในอุดมการณ์ของพรรค ซึ่งเคยนำพาพรรคอนาคตใหม่ชนะการเลือกตั้งในหลายเขตพื้นที่ และเป็นที่ยอมรับของประชาชน เห็นได้จากการกำหนดนโยบายและการขับเคลื่อนนโยบายที่เป็นรูปธรรมจนถึงผู้นำพรรคในเวลาต่อมา

มิติผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สามารถแก้ปัญหาให้กับประชาชนได้ โดยเชื่อว่าจะสามารถเสนอข้อเรียกร้องของประชาชนส่งผ่านไปยังที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองได้ ซึ่งบางคนก็สามารถครองอำนาจนั้นได้ในพื้นที่ของตนจนนำมาซึ่งชัยชนะในสมัยต่อไปได้สำเร็จ เนื่องจากผลงานเป็นที่ประจักษ์

บทสรุป

ประชาชนมีความนิยมทางการเมืองต่อพรรคก้าวไกล หลังจากการเลือกตั้ง พ.ศ.2562 ทั้งนี้ อาจจะเพราะว่า องค์ประกอบความนิยมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์พรรคการเมือง นโยบายพรรคการเมือง ผู้นำพรรคการเมือง ผู้สมัครพรรคการเมือง รวมทั้งกลไกการบริหารจัดการพรรคการเมือง ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้ประชาชนตัดสินใจทางการเมืองได้ เพราะองค์ประกอบ

ความนิยมทางการเมืองดังกล่าว ประชาชนสัมผัสได้โดยง่ายอาทิ นโยบายของพรรคการเมืองที่ประชาชนสัมผัสได้จากผลงานที่เห็นเป็นรูปธรรม หรือผู้นำพรรคการเมืองที่มีความตั้งใจกับการขับเคลื่อนนโยบายของพรรคการเมือง เป็นต้น ทั้งนี้ความนิยมทางการเมืองเป็นสภาพปกติของปัจเจกบุคคลที่พึงแสดงออกต่อพรรคการเมืองที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดและอุดมการณ์ของตนเอง โดยสิ่งที่ทำให้ตัดสินใจต่อความนิยมทางการเมืองที่มีต่อพรรค คือ องค์ประกอบของความนิยมทางการเมืองที่ค่อนข้างจะมีความสมบูรณ์แบบ

เอกสารอ้างอิง

- กนก วงษ์ตระหง่าน. (2536). **การเมืองในระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. (2566). **อนาคตใหม่-มีอบคนรุ่นใหม่-ปรากฏการณ์ก้าวไกล: พลังส่งต่อจาก 2562 ถึง 2566**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.the101.world/social-movement-and-future-forward/> [19 กันยายน 2566].
- บุญทัน ดอกไธสง. (2557). **การบริหารอำนาจสงคราแย่งเงิน : ยุคใหม่**. กรุงเทพฯ: นัยนาประไพ.
- ประกอบ จิรกิติ. (2552). **ผลกระทบของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ กรณีการยุบพรรคการเมืองที่มีต่อการพัฒนาการเมือง**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประชาไท. (2558). **นร. ม.5 กลุ่มต้านค่านิยม 12 ประการ เผยทหารโทรถามหาที่ ร.ร.-วอน คสช.เลิกระวางคนคิดต่าง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://prachatai.com/journal/2014/10/56142> [19 กันยายน 2566].
- พรรคก้าวไกล. (2566). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.moveforwardparty.org/about/> [19 กันยายน 2566].
- วิภาวดี พันธุ์ยางน้อย. (2555). **หมู่บ้านเสื้อแดง : การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาหมู่บ้านนาใหญ่ จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.
- David Barber, J. (1969). **Citizen Politics: An Introduction to Political Behavior**. Chicago: Markham.

เกษตรวิถีพุทธสู่เศรษฐกิจยุคใหม่เพื่อเกษตรกรรมยั่งยืน

Buddhist Agriculture towards a New Economy for a Sustainable Agriculture

¹พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย, ²มนนเทพ พรประภา, ³ทิพย์วรรณ สุพิเพชร,
⁴นัทธฤกษ์ อุดมผล

¹Phakhrubaidika Theerayut Phookhokwai ²Manonthep Phornprapha,

³Thippawan Supipetch, ⁴Nattakitt Udomphol

¹วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{2,3,4}นักวิจัยอิสระ

¹Buddhaphanya Sridhavaravadi Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^{2,3,4}Independent Researcher

⁴Corresponding author, e-mail: nattakittu@gmail.com

บทคัดย่อ

ภาคเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย เกษตรกรรมถือว่ามีค่าของการแก้ปัญหาความยั่งยืน บทความนี้นำเสนอถึงแนวทางการพัฒนาสู่เกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อที่จะมุ่งแก้ไข ปัญหาและปรับปรุงระบบเกษตรกรรมตลอดจนห่วงโซ่อาหาร ซึ่งจะส่งผลต่อความเป็นอยู่และสุขภาพ ปัญหาและวิกฤตด้านภูมิอากาศ ด้านพลังงาน ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ส่งผลกระทบถึง การเกษตรและระบบห่วงโซ่อาหาร เมื่อเกิดวิกฤตโควิด-19 ขึ้นมาอีกจึงส่งผลโดยตรงต่อภาคเกษตรอัน เป็นรากฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจ นอกจากนี้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้นำระบบเกษตรกรรมยั่งยืน เข้ามาเป็นสร้างหลักประกันว่าจะมีระบบการผลิตอาหารที่ยั่งยืนและดำเนินการตามแนวปฏิบัติทางการ เกษตรที่มีภูมิคุ้มกันที่จะเพิ่มผลิตผลและการผลิต ช่วยวิถีการดำเนินชีวิตของเกษตรกร รักษาระบบนิเวศ สภาพแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงและความปลอดภัยทางอาหาร สร้างความสมดุล เมื่อนำหลักเกษตรกรรมยั่งยืนและหลักการเกษตรวิถีพุทธมาใช้ปฏิบัติควบคู่กันไป ย่อมทั้ง ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภคได้รับผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัย เกิดความยั่งยืนในมิติ ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ดังนั้น โอกาสที่ดีของการเกษตรไทยในเศรษฐกิจยุคใหม่ ได้แก่ โอกาสในการพัฒนาและแปรรูปสินค้าเกษตรใหม่ โอกาสในการสร้างอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ในสินค้า เกษตรของตนเอง โอกาสในการปรับโครงสร้างการผลิตในระดับจุลภาคและมหภาค โอกาสในการพัฒนา

กระบวนการผลิตให้ทันสมัย โอกาสในการขายและสร้างรายได้ออนไลน์ และโอกาสในการเพิ่มพลังด้วยการรวมกลุ่ม

คำสำคัญ: เกษตรกรรมยั่งยืน, เกษตรวิถีพุทธ, เศรษฐกิจยุคใหม่

Abstract

The agricultural industry holds significant economic importance in Thailand, with agriculture being widely recognized as a crucial component of sustainability initiatives. This article provides a comprehensive set of principles for the development of sustainable agriculture, with the aim of addressing various challenges and enhancing agricultural systems and food chains that have significant impacts on livelihoods and public health. The challenges and emergencies pertaining to climate change, energy resources, and environmental deterioration have significant implications for agriculture and the interconnectedness of the food chain. The occurrence of the COVID-19 crisis had a direct impact on the agriculture sector, which serves as a crucial pillar of the economy. Furthermore, the Sustainable Development Goals have embraced the concept of sustainable agricultural systems, which aim to establish sustainable food production systems and incorporate resilient agricultural techniques in order to enhance productivity and overall production. Assisting farmers in improving their livelihoods while also safeguarding ecosystems, the environment, and biodiversity. In order to establish and maintain food security and safety, Establishing equilibrium. The use of sustainable agriculture concepts in conjunction with Buddhist agricultural principles can contribute to the enhancement and advancement of the well-being of farmers and consumers. This collaboration facilitates the acquisition of safe and sustainable goods across various dimensions, including economic, social, environmental, and ecological aspects. Hence, the contemporary economy presents favorable prospects for Thai agriculture, encompassing the potential for novel agricultural product development and processing, the capacity to establish a distinct identity for domestic agricultural goods, the ability to adapt production structures at both micro and macro levels, the opportunity to modernize production processes, as well as the potential to engage in online sales and generate revenue. and prospects for enhancing power through the process of group integration.

Keywords: Sustainable Agriculture, Buddhist Agriculture, New Economy.

บทนำ

โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดปัญหาในหลายด้าน ปัญหาภาวะโลกร้อนซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อภาคการเกษตรอย่างชัดเจน ทำให้ปริมาณผลผลิตลดลงและไม่สม่ำเสมอ เมื่อไม่สามารถควบคุมได้จึงส่งผลเป็นลูกโซ่ไปยังอุตสาหกรรมอาหารซึ่งเป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่อง อีกทั้งปัญหามลพิษที่เพิ่มขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่จุดเริ่มต้นของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีล้ำสมัยต่างๆ ทั้งปัญญาประดิษฐ์ หุ่นยนต์ นาโนเทคโนโลยี เทคโนโลยีชีวภาพ วัสดุศาสตร์และอื่นๆ จะเข้ามามีบทบาทและเปลี่ยนโฉมทุกภาคส่วนไปจากเดิม จึงต้องนำนวัตกรรมจะช่วยลดต้นทุนในระยะยาว การบริหารจัดการวัตถุดิบ ปรับกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากภาคเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย ที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ โดยเป็นประเทศผู้ส่งออกอาหาร อันดับที่ 11 ของโลก และอันดับที่ 2 ของเอเชีย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2022) อีกทั้งบทเรียนจากวิกฤติโควิด-19 ที่เกิดขึ้นในปี 2563 ทำให้ต้องให้ความสำคัญกับภาคเกษตรที่เป็นรากฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจ เพื่อให้เกษตรกรไทยสามารถสร้างโอกาสและเผชิญกับความท้าทายที่จะเกิดขึ้นในโลกหลังโควิด-19 ได้อย่างเข้มแข็ง ต้องเกิดการปรับตัว เกษตรกรต้องปรับจากการผลิตแบบดั้งเดิมสู่การผลิตแบบใหม่ การทำเกษตรผสมผสาน การผลิตสินค้าเกษตรพรีเมียม และ GAP (ประกาย อีระวัฒนากุล และดวงกมล แก่นสาร, 2564)

จึงได้เกิดแนวคิดที่ต้องการจะปรับเปลี่ยนการเกษตรกระแสหลักจากเดิม โดยคำนึงถึงสมดุลของระบบนิเวศในไร่นา ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งยังสามารถก่อให้เกิดผลกำไรจากการผลิตมีการเกี่ยวพันให้เกิดความยุติธรรมทางสังคม เพิ่มคุณธรรมและคุณค่าของมนุษย์ ไปสู่การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนเกษตรกรรมที่ยั่งยืน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้มีการกำหนดเป้าหมายเพื่อส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีการตั้งเป้าเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนเป็น 5,000,000 ไร่ ในปี 2564 (Natetida Bunnag, 2022) นอกจากนี้บทเรียนจากวิกฤติโควิด-19 ที่เกิดขึ้นในปี 2563 ทำให้ต้องกลับมาให้ความสำคัญกับภาคเกษตรอันเป็นรากฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจฐานราก เพื่อให้เกษตรกรไทยสามารถแสวงหาโอกาสและพร้อมเผชิญกับความท้าทายที่จะเกิดขึ้นในโลกหลังโควิด-19 ได้อย่างเข้มแข็ง ต้องเกิดการปรับตัวของเกษตรกร เกษตรกรต้องปรับจากการผลิตแบบดั้งเดิมสู่การผลิตแบบใหม่ การทำเกษตรผสมผสาน การผลิตสินค้าเกษตรพรีเมียม และ GAP (ประกาย อีระวัฒนากุล และดวงกมล แก่นสาร, 2564)

ความมั่นคงทางอาหารและการพัฒนาจิตใจ ได้กลายเป็นปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่กำลังมีความรุนแรงมากขึ้น เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ การเกิดวิกฤตด้านพลังงาน ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและการให้ความสำคัญของการผลิตพืชอาหารลดลง เน้นการผลิตพืชพลังงานมากขึ้น จึงทำให้ราคาพืชอาหารสูงขึ้น ความมั่นคงอาหารจะเกิดขึ้นเมื่อประชาชนทั้งหลายสามารถเข้าถึงอาหารอย่างปลอดภัย และเพียงพอกับความต้องการทั้งทางกายภาพทางเศรษฐกิจและมีความคุ้มค่าทางโภชนาการต่อความต้องการการบริโภคและความพึงพอใจของเขาเพื่อสามารถมีชีวิตอยู่อย่าง

คล่องแคล่วและมีสุขภาพที่ดีอยู่ตลอดเวลา และการพัฒนาจิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา จัดเป็นหลักจิตตานุปัสสนาสติปัญญาฐาน ในมหาสติปัฏฐานสูตร (พระมหาโกวิทย์ ฐานเมธี และนิรัช เรืองแสง, 2565) ที่ตั้งสติกำหนดพิจารณาให้รู้เห็นตามเป็นจริง ซึ่งจะสามารถพัฒนาและให้ความสำคัญต่อการผลิตพืชอาหารที่เป็นพลังงานมากขึ้น ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคและภาวะโภชนาการอย่างยั่งยืน เกษตรวิถีพุทธ การเกษตรที่อาศัยธรรมชาติจัดการกันเอง เพื่อให้ได้ปัจจัยในการดำรงชีพอย่างพอเพียง ทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน (พระชยานันท์ หนู และคณะ, 2561) การเกษตรแนวพุทธในสังคมไทย มีหลักคำสอนที่สอดคล้องกับชีวิตและความเป็นอยู่จริงของสังคม เกษตรกรปรับเปลี่ยนมาทำการเกษตรในแนวพุทธ เพื่อปรับเปลี่ยนสู่การเกษตรแนวพุทธสามารถพึ่งตนเอง มีการผลิตแบบใช้เอง บริโภคเอง มีความสมดุลในธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม หากนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้กับการประกอบอาชีพเกษตรแล้วนั้น จะเป็นการฝึกฝนตนอีกทางหนึ่ง ย่อมมีคุณธรรมเป็นผู้ผลิตนำสิ่งที่ดี ๆ ให้กับผู้บริโภค ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค การที่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยประครองจิตใจ ย่อมทำให้มีคุณธรรมประจำใจ ทำการสิ่งใดก็ประกอบด้วยสติ

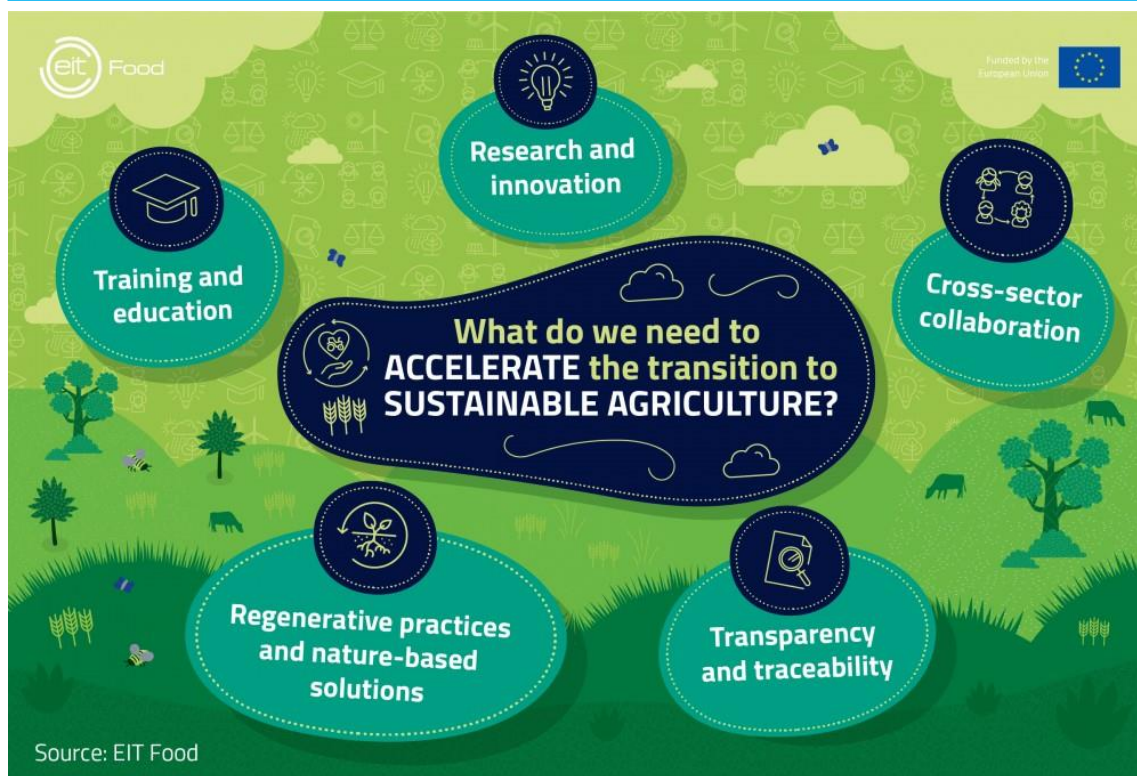
การแก้ปัญหาการเกษตรด้วยการเกษตรวิถีพุทธ ด้วยการเพิ่มผลผลิต การเรียนรู้การเกษตรแผนใหม่ ด้วยการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาการผลิตสินค้าทางการเกษตรใหม่ๆ (พระครูวินัยธรรมรณนา ญาณวโร และคณะ, 2564) จึงเป็นไปตามแนวเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อสร้างหลักประกันว่าจะมีระบบการผลิตอาหารที่ยั่งยืนและดำเนินการตามแนวปฏิบัติทางการเกษตรที่มีภูมิคุ้มกันที่จะเพิ่มผลิตผลและการผลิต ซึ่งจะช่วยรักษาระบบนิเวศ เสริมขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภาวะอากาศรุนแรง ภัยแล้ง อุทกภัย และภัยพิบัติอื่นๆ และจะช่วยพัฒนาที่ดินและคุณภาพดินอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเกษตรกรรมยั่งยืน ต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการทั้งทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาวเป็นสำคัญเท่าเทียมกันกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในระยะสั้น ผู้ที่อยู่ในระบบอาหารทุกคนสามารถมีบทบาทในการสร้างระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืนได้ โดยผู้ปลูกอาจใช้วิธีการส่งเสริมคุณภาพของดิน ลดการใช้น้ำ ลดการใช้สารเคมี ลดมลพิษในพื้นที่เพาะปลูก ผู้บริโภคและผู้ค้าปลีกสามารถเลือกบริโภค อาหารที่ให้ความสำคัญกับคุณค่า แต่ผลิตด้วยวิธีการที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของคนงานในภาคเกษตร เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น

เกษตรกรรมยั่งยืน

เกษตรกรรมเป็นหัวใจสำคัญของระบบอาหาร การเพิ่มขึ้นของประชากร เพื่อตอบสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นนี้ คาดว่าภาคเกษตรกรรมจะต้องผลิตอาหารเพิ่มขึ้น 60% ทั่วโลกภายในปี 2593 (EIT Food, 2019) อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ เกษตรกรรม ป่าไม้ และการใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ มีส่วนทำให้เกิดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเกือบหนึ่งในสี่ของโลก สาเหตุหลักมาจากการตัดไม้ทำลายป่าและการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากปศุสัตว์ และการจัดการธาตุอาหาร (EIT Food, 2021) นอกเหนือจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเหล่านี้ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแล้ว ระบบอาหารทั่วโลกของเรายังเป็นตัวขับเคลื่อนหลักของการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวเป็น

ภัยคุกคามที่ระบุได้ต่อ 86% ของสายพันธุ์ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ (UNEP, 2021) แนวทางปฏิบัติทางการเกษตรในปัจจุบันคิดเป็นประมาณ 70% ของการนำน้ำจืดทั้งหมดมาใช้ทั่วโลก (The World Bank, 2023) และมีส่วนรับผิดชอบต่อการเสื่อมโทรมของดินและพื้นที่ขนาดใหญ่ การกักเก็บคาร์บอนในดิน ได้มีการเสนอแนะว่าเป็นวิธีที่คาดหวังในการบรรเทาความเข้มข้นของคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศที่เพิ่มขึ้น ดินเป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอนที่ใหญ่ที่สุดในโลก (FAO., 2023a) ซึ่งหมายความว่าดินสามารถกักเก็บคาร์บอนและป้องกันไม่ให้เข้าสู่ชั้นบรรยากาศ อย่างไรก็ตาม หนึ่งในสามของพื้นที่เกษตรกรรมเสื่อมโทรมลง เนื่องจากปัจจัยต่างๆ เช่น การทำฟาร์มมากเกินไป การเพาะปลูกมากเกินไป การเลี้ยงสัตว์มากเกินไป และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (WHO., 2020) ความเสื่อมโทรมของที่ดินนี้ส่งผลต่อปริมาณคาร์บอนในดินและระบบนิเวศเกษตรที่เกี่ยวข้อง (FAO., 2023) เมื่อภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น ป่าไม้ ถูกแปลงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม สารอาหารที่สำคัญจะถูกกำจัดออกไป ป้องกันการรีไซเคิลและการเติมอินทรีย์วัตถุ และลดปริมาณคาร์บอนที่ดินสามารถกักเก็บได้มากถึง 75% (Tammana Begum, 2021) แนวทางการจัดการที่ดินเพื่อเกษตรกรรมสามารถรบกวนโครงสร้างของดิน ปลดปล่อยดินเสี่ยงต่อการกัดเซาะของลมและน้ำ และสร้างความเสียหายให้กับระบบที่อยู่ใต้พื้นดิน ท้ายที่สุดสิ่งนี้สามารถเร่งการไหลบ่าของพื้นผิวและการพังทลายของดิน การสูญเสียอินทรีย์วัตถุและความอุดมสมบูรณ์ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพของดิน และการหยุดชะงักของวงจรของน้ำ คาร์บอนอินทรีย์ และธาตุอาหารพืช (Tammana Begum, 2021)

ตามทฤษฎีการอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ระบุไว้ว่าการเกษตรจะมีความยั่งยืนอย่างแท้จริงจะต้องตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต ในขณะเดียวกันต้องรับประกันความสามารถในการทำกำไร สุขภาพ สิ่งแวดล้อม และความเท่าเทียมทางสังคมและเศรษฐกิจ (FAO, 2023b) กล่าวอีกนัยหนึ่ง แนวทางปฏิบัติทางการเกษตรจะต้องเปลี่ยนผ่านไปสู่ความยั่งยืนมากขึ้นโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง สิ่งนี้สำคัญยิ่งกว่านั้นเมื่อพิจารณาว่าสองในสามของคนยากจนที่สุดในโลกต้องอาศัยการทำฟาร์มเพื่อการดำรงชีพ ซึ่งหมายความว่าความเติบโตของผลผลิตในภาคเกษตรกรรม อาจส่งผลกระทบต่อที่ใหญ่ที่สุดในทุกภาคส่วนในการลดระดับความยากจน (Keith Fuglie et al., 2020) ดังนั้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกำลังคุกคามผู้คนและโลกอยู่แล้ว การเปลี่ยนผ่านสู่การเกษตรแบบยั่งยืนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ตามแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 การเปลี่ยนผ่านสู่การเกษตรแบบยั่งยืน
ที่มา: www.eitfood.eu

เนื่องจากขนาดและความซับซ้อนของความท้าทาย จึงไม่มีวิธีแก้ปัญหาเดียวในการเร่งการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเกษตรแบบยั่งยืน การทำงานร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและมีองค์ประกอบหลายประการที่สามารถนำไปใช้เพื่อเพิ่มความยั่งยืนของการทำฟาร์ม EIT Food ได้นำเสนอวิธีที่สามารถเร่งการเปลี่ยนผ่านสู่การเกษตรแบบยั่งยืน ได้แก่ (EIT Food, 2021)

1. ใช้ประโยชน์จากการวิจัยและนวัตกรรม การวิจัยช่วยให้เราเข้าใจความท้าทายที่เกษตรกรเผชิญได้ดีขึ้น โดยให้หลักฐานว่าโซลูชันใดที่จำเป็น จากนั้นนวัตกรรมจะถูกนำมาใช้เพื่อสร้างโซลูชันที่ปรับขนาดได้ซึ่งสนับสนุนเกษตรกรและเร่งการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเกษตรแบบยั่งยืน

2. ใช้แนวปฏิบัติด้านการปฏิรูปและการแก้ปัญหาตามธรรมชาติ คณะกรรมาธิการยุโรปให้คำนิยามวิธีแก้ปัญหาที่อิงธรรมชาติว่าเป็น “วิธีแก้ปัญหาที่ได้รับแรงบันดาลใจและได้รับการสนับสนุนจากธรรมชาติ ซึ่งคุ้มค่าและให้ประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจไปพร้อมๆ กัน และช่วยสร้างความยืดหยุ่น” (12) การฟื้นฟูที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไม่เพียงแต่พยายามหลีกเลี่ยงอันตรายเท่านั้น แต่ยังฟื้นฟูธรรมชาติอย่างแข็งขันและฟื้นฟูความเสียหายก่อนหน้านี้อีกด้วย ตัวอย่างหนึ่งของสิ่งนี้อาจเป็นเกษตรกรรมแบบปฏิรูปซึ่งทำงานประสานกับธรรมชาติเพื่อส่งเสริมแนวทางปฏิบัติที่ออกแบบมาเพื่อแก้ไขผลกระทบด้านลบของการเกษตรแบบดั้งเดิมและสร้างดินขึ้นมาใหม่ เกษตรกรรมหมุนเวียนมีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงสุขภาพของดินและเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ และใช้หลักการ คือ ลดการบกรวดของดิน

ลดการใช้ปัจจัยการผลิตทางเคมีให้เหลือน้อยที่สุด เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพให้สูงสุด รักษาดินที่ปกคลุมไปด้วยพืชผลให้นานที่สุด และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น

3. ให้การฝึกอบรมและให้ความรู้ การฝึกอบรมและการให้ความรู้ตลอดห่วงโซ่คุณค่าอาหารก็มีความสำคัญเช่นกัน ตั้งแต่การให้ความรู้แก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับฟาร์มไปจนถึงการเดินทางผ่านอุปกรณ์ต่างๆ เช่น หลักสูตร Future Learn “Explore how farmers produce food sustainably (สำรวจวิถีที่เกษตรกรผลิตอาหารอย่างยั่งยืน)” ไปจนถึงการสร้างแรงบันดาลใจให้เกษตรกรทดสอบเทคโนโลยีใหม่ในฟาร์มของพวกเขา การตรวจสอบผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ๆ เพื่อการเกษตรในสภาพจริงบางครั้งอาจเป็นเรื่องท้าทาย เกษตรกรอาจลังเลต่อความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากสภาพอากาศหรือสถานการณ์ของตลาด ดังนั้นจึงพบว่าการมีส่วนร่วมในการทดสอบแนวทางแก้ไขปัญหานั้นเป็นเรื่องท้าทาย ด้วยการเข้าร่วมโครงการริเริ่มและเครือข่ายการฝึกอบรม เกษตรกรสามารถพบปะกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอุตสาหกรรมอื่นๆ เพื่อพัฒนาทักษะและทดสอบเทคโนโลยีใหม่ๆ

4. เพิ่มความโปร่งใสและตรวจสอบย้อนกลับได้ การปรับปรุงความโปร่งใสหมายความว่าผู้บริโภคสามารถมีบทบาทเชิงรุกมากขึ้นในการเร่งการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเกษตรแบบยั่งยืน ด้วยข้อมูลที่ชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับความยั่งยืนของอาหาร ผู้บริโภคจึงสามารถตัดสินใจได้อย่างมีข้อมูลมากขึ้นเกี่ยวกับสิ่งที่พวกเขาซื้อ และจัดลำดับความสำคัญของแบรนด์ที่มุ่งเน้นการเกษตรแบบยั่งยืน

5. ส่งเสริมความร่วมมือข้ามภาคส่วน โซลูชันเหล่านี้ล้วนอาศัยการทำงานร่วมกัน อุตสาหกรรมการเกษตรจำเป็นต้องทำงานร่วมกันในเครือข่ายและความร่วมมือที่หลากหลาย แบ่งปันความรู้ ความเชี่ยวชาญ และมุมมอง เพื่อให้แน่ใจว่าเราทุกคนสามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่การเกษตรกรรมที่ยั่งยืนได้

เป้าหมายของเกษตรกรรมยั่งยืนคือการตอบสนองความต้องการด้านอาหารและสิ่งทอของสังคมในปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นต่อไปในการตอบสนองความต้องการของตนเอง ดังนั้นเกษตรกรรมยั่งยืน ต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการทั้งทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาวเป็นสำคัญเท่าเทียมกันกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในระยะสั้น การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในภาคเกษตร หมายถึง การพิจารณาความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น การทำงานและความเป็นอยู่ของแรงงาน ความต้องการของชุมชนชนบท และสุขภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภคทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ในส่วนของการบริหารจัดการดินและทรัพยากรธรรมชาติ คือการรักษาและพัฒนาคุณภาพทรัพยากร หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี ใช้ทรัพยากรเหล่านี้ในรูปแบบที่จะสามารถฟื้นฟูได้ใหม่ในอนาคต ในทางปฏิบัติ ผู้ที่อยู่ในระบบอาหารทุกคนสามารถมีบทบาทในการสร้างระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืนได้ โดยผู้ปลูกอาจใช้วิธีการส่งเสริมคุณภาพของดิน ลดการใช้น้ำ ลดการใช้สารเคมี ลดมลพิษในพื้นที่เพาะปลูก ผู้บริโภคและผู้ค้าปลีกสามารถเลือกบริโภค อาหารที่ ‘ให้ความสำคัญกับคุณค่า’ (value-based) ที่ไม่ใช่แค่ราคาถูกเท่านั้น แต่ผลิตด้วยวิธีการที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของคนงานในภาคเกษตร เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นด้วย (Natetida Bunnag, 2022)

แนวคิดที่ต้องการจะปรับเปลี่ยนการเกษตรกระแสหลัก ให้สู่สมดุลของระบบนิเวศในไร่นา ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งยังสามารถก่อให้เกิดผลกำไรจากการผลิต มีการเกื้อหนุนให้เกิดความ

ยุติธรรมทางสังคม เพิ่มคุณธรรมและคุณค่าของมนุษย์เป็นการนำไปสู่การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นระบบการผลิตทางการเกษตร การแปรรูป การจัดจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร และรวมถึงคำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิตของเกษตรกรที่คำนึงและรักษาไว้ซึ่งระบบนิเวศ สภาพแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงและความปลอดภัยอาหาร สร้างความสมดุลความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ซึ่งนำไปสู่การพึ่งตนเอง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค ในมิติด้านเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ที่มี 5 รูปแบบหลัก คือ เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ และวนเกษตร (กรรณิการ์ ธรรมพานิชวงศ์, 2562)

เกษตรไทยยุคเศรษฐกิจใหม่

ประเทศไทยมีขีดความสามารถในการเป็นผู้ผลิตอาหารระดับโลก ประชากรในประเทศส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มการเกษตร จากข้อมูลของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี 2565 เศรษฐกิจภาคการเกษตรของไทยมีมูลค่า 1.53 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนเพียง 9.1% ของขนาดเศรษฐกิจรวมทั้งประเทศ มีความสำคัญเป็นอย่างมากในมิติของการเป็นแหล่งงานให้กับคนเกือบ 13 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วน 32.2% ของจำนวนแรงงานทั่วประเทศ (ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจ, 2566) เมื่อย้อนดูเศรษฐกิจไทยในปี 2564 จากที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด-19 รายได้เกษตรกรจาก 5 พืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ปาล์มน้ำมัน มันสำปะหลัง ยางพารา อ้อย และข้าว รวมกันอยู่ที่ 7.63 แสนล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นกว่า 19.2% จากปี 2563 (ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจ, 2565) ขณะที่บริบทของประเทศไทยในการทำเกษตรสมัยใหม่นั้น เกษตรกรต้องใช้เวลาตลาดนำการผลิต ตลอดจนใช้นวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า เรียนรู้การเกษตรแบบ ‘ทำน้อย แต่ได้มาก’ หรือผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพ ราคาสูง เพื่อคนเฉพาะกลุ่ม

ขณะที่เศรษฐกิจโลกกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากด้านเทคโนโลยี พฤติกรรมของผู้บริโภค และสถานะทางภูมิภาคที่เปลี่ยนแปลง การเกิดขึ้นของเศรษฐกิจในยุคใหม่ที่มีลักษณะและแนวโน้มที่ไม่เคยมีมาก่อน เศรษฐกิจในยุคใหม่ถูกขับเคลื่อน ด้วยการพัฒนาเทคโนโลยี ได้อย่างรวดเร็วที่สามารถเปลี่ยนรูปแบบอุตสาหกรรม และเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต และทำงาน การปรับตัวกับนวัตกรรมเหล่านี้ อาจส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพ ผลผลิตที่มีคุณภาพ และความแข็งแกร่ง แต่ในขณะเดียวกันยังต้องการการพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องของแรงงานลักษณะอื่นที่จะจำแนกเศรษฐกิจในยุคใหม่ คือ การเน้น ให้การเติบโตเป็นที่ยั่งยืน และครอบคลุม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ภัยคุกคามสิ่งแวดล้อม ที่กำลังเพิ่มขึ้น

ภาคเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย การแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ความต้องการสินค้าเกษตรหลายประเภทลดลง เนื่องจากเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจในประเทศได้รับผลกระทบจากมาตรการต่างๆ ร้านอาหารจำนวนมากต้องปิดร้าน การซื้อวัตถุดิบจึงน้อยลง ทำให้อุตสาหกรรมที่ใช้สินค้าเกษตรเป็นวัตถุดิบรับซื้อสินค้าเกษตรน้อยลง สูญเสียช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า และส่งผล

กระทบต่อการขนส่งในประเทศและระหว่างประเทศ ทำให้เกิดอุปสรรคในการกระจายสินค้าเกษตรและอาหารในพื้นที่ต่างๆ วิกฤตครั้งนี้ภาคเกษตรต้องเผชิญกับวิกฤตการแพร่ระบาดของไวรัสและปัญหาภัยแล้งที่รุนแรงมากที่สุดในรอบ 40 ปี โอกาสทองของการเกษตรไทยหลังยุคโควิด-19 พอสรุปได้ดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2565)

1. โอกาสในการพัฒนา และแปรรูปสินค้าเกษตรใหม่ๆ

ภาคเกษตรของไทยเดิมเน้นปลูกพืชเชิงเดี่ยว ให้ผลผลิตต่ำแต่มีความเสี่ยงสูงและการแปรรูปมีค่อนข้างจำกัด สถานการณ์โควิด-19 ได้เข้ามาเปลี่ยนให้สังคมมีวิถีชีวิตปลอดภัยมากขึ้น การใช้ชีวิตที่เปลี่ยนไป รวมถึงด้านเศรษฐกิจที่พึ่งพาภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ดังนั้นจึงเป็นโอกาสที่ดีในการพัฒนาสินค้าเกษตรใหม่ๆ เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดภัย สมนไพร ที่จะเป็นประโยชน์ในการดูแลสุขภาพ หรืออาหารแปรรูป จากพืช จากแมลง โดยเฉพาะอุตสาหกรรมแมลงที่มีการเติบโตถึงร้อยละ 20 ต่อปี เพื่อเพิ่มมูลค่าหรือพัฒนาสินค้าเกษตรใหม่ๆ ให้ประสบความสำเร็จ

2. โอกาสในการสร้างอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ในสินค้าเกษตรของตัวเอง

เกษตรกรไทยนิยมปลูกพืชเศรษฐกิจที่คล้ายกัน แต่วิกฤตโควิด-19 เป็นโอกาสดีสำหรับเกษตรกรในการสร้างอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ในสินค้าเกษตร เช่น ข้าวที่มีกลิ่นและรสชาติพิเศษเฉพาะผลไม้ที่มีขนาด รูปทรง สี รสชาติ พิเศษเฉพาะ หรือปศุสัตว์ วัว สุกร ที่มีเนื้อรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์

3. โอกาสในการปรับโครงสร้างการผลิตในระดับจุลภาคและมหภาค

ที่ผ่านมาภาคเกษตรของไทยพึ่งพาระบบตลาดและผลิตเพื่อส่งออกเป็นส่วนใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้นยังพึ่งพาการอุดหนุนของภาครัฐอยู่ค่อนข้างมาก นโยบายของรัฐยังสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นหลัก ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงสูงและไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในยามวิกฤต ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 นั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมหลายประการ เช่น การให้ความสำคัญกับสุขภาพและการป้องกันความเสี่ยงมากขึ้น การหันมาปกป้องและพยายามพึ่งพาเศรษฐกิจในประเทศมากขึ้น การรวมกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือกันและกันและทำการผลิตเพื่อพึ่งตนเองก่อน การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นโอกาสทองของเกษตรกรและภาครัฐที่จะปรับโครงสร้างการผลิตของภาคเกษตรทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค เช่น ปรับโครงสร้างจากเน้น “เกษตรเชิงเดี่ยว” เป็นผสมผสาน เพื่อลดความเสี่ยงจากความผันผวนของตลาด ปรับโครงสร้างจากเน้น “พาณิชย์” เปลี่ยนเป็นพาณิชย์และพึ่งตนเอง เพื่อให้สามารถอยู่ได้ในช่วงที่เกิดวิกฤต ซึ่งคาดว่าจะอาจจะมีแนวโน้มจะเกิดบ่อยขึ้นในอนาคต ปรับโครงสร้างจากเน้น “ระบบตลาด” แบบกระแสหลัก เป็นกระแสดกลาง เพื่อสร้างรายได้จากการจำหน่ายในตลาดยามปกติ และสามารถปรับตัวสู่การพึ่งตนเองได้ในยามวิกฤต เกษตรกรอาจใช้โอกาสนี้ปรับโครงสร้างการผลิต โดยการแสวงหาความรู้และประสบการณ์ด้านการทำเกษตรที่มีผลผลิตหลากหลาย การศึกษาดูงาน ฝึกอบรม และทดลองทำด้วยตนเอง รวมทั้งการรวมกลุ่มหรือเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการเกษตรแบบผสมผสานและการเกษตรพึ่งตนเองก่อน

4. โอกาสในการพัฒนากระบวนการผลิตให้ทันสมัย

ก่อนวิกฤตโควิด-19 เกษตรกรไทยมีแนวโน้มการใช้เทคโนโลยีในการผลิตมากขึ้น แต่กระจุกตัวอยู่ในเกษตรกรซึ่งมีที่ดินแปลงใหญ่ นอกจากนี้ผลผลิตต่อไร่ และผลิตภาพยังถือว่าน้อยเมื่อเทียบกับประเทศคู่แข่ง แต่การแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีหรือนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้มากขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงการแพร่กระจายของเชื้อโรค มีการนำเครื่องจักร หุ่นยนต์เข้ามาแทนที่ มีการนำ AI มาสนับสนุนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนและหุ่นยนต์ โดยการเปลี่ยนให้เศรษฐกิจเป็นดิจิทัลมากขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวก ในการดำเนินชีวิต ในช่วงที่ต้องเว้นระยะห่างทางสังคม ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นโอกาสที่ดีของเกษตรกรที่จะปรับปรุงกระบวนการผลิตในภาคเกษตรให้ทันสมัย ใช้เทคโนโลยีมากขึ้น เกษตรกรรายย่อยต้องรวมกลุ่มใช้ประโยชน์จากโครงสร้างที่มีอยู่ เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่ม

5. โอกาสในการขายและสร้างรายได้ออนไลน์ ลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง

เกษตรกรเคยอาศัยพ่อค้าคนกลางในการจำหน่ายสินค้า แต่ช่วงหลังโควิด-19 ถือเป็นโอกาสดีของเกษตรกรในการเปลี่ยนแปลงช่องทางการขายและการสร้างรายได้ เช่น การทำการตลาดกับผู้บริโภคโดยตรง การสร้างรายได้จากแพลตฟอร์มออนไลน์ เพิ่มเติมจากรายได้ปกติ ซึ่งไม่ใช่จากการขายสินค้าเกษตรโดยตรง แต่อาจเป็นยูทูบเบอร์ (youtuber) ที่มีรายได้จากค่าสปอนเซอร์หรือค่าโฆษณา โอกาสที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลมาจาก การที่โควิด-19 เข้ามาเปลี่ยนเศรษฐกิจให้เป็นดิจิทัลมากขึ้น และเปลี่ยนสังคมให้เป็นสังคมบนโลกออนไลน์มากขึ้น รูปแบบใช้ชีวิต การติดต่อสื่อสาร การทำงานและการซื้อขายแลกเปลี่ยน ย้ายไปอยู่บนออนไลน์มากขึ้น เช่น การจำหน่ายสินค้าผ่านระบบอีคอมเมิร์ซ การชำระเงินผ่านระบบพร้อมเพย์ การทำการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น

6. โอกาสในการเพิ่มพลังด้วยการรวมกลุ่มเกษตรกรภาพเพื่อทำการเกษตร

แต่เดิมเกษตรกรไทยเป็นเกษตรกรรายย่อย ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง การบริหารจัดการ การใช้เทคโนโลยีการผลิตต่างๆ ไม่คุ้มค่า ไม่เกิดการประหยัดต่อขนาด ขาดอำนาจต่อรอง แต่การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลทำให้เกิดการเกษตรแบบใหม่ โดยการทำให้สังคมเป็นหน่วยเกษตรกรมากกว่าหน่วยครอบครัว เพื่อให้สามารถสนองความจำเป็นได้กว้างมากยิ่งขึ้น โดยชุมชนมีแนวโน้มเป็นชุมชนที่ยั่งยืนได้ด้วยตัวเอง และเป็นชุมชนที่ยั่งยืนได้ด้วยตัวเองที่เชื่อมโยงกัน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในยามวิกฤต และยืนได้อย่างมั่นคงในยามปกติ ถือเป็นโอกาสที่ดีของเกษตรกรรายย่อยในการรวมกลุ่มเพื่อทำเกษตรยั่งยืน

เกษตรวิถีพุทธ

การเกษตรวิถีพุทธเป็นการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาปรับใช้เป็นหลักในการทำเกษตร ที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม โดยใช้ส่วนประกอบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคน สัตว์ สิ่งของ เช่น ปุ๋ย จุลินทรีย์ สารสกัดจากน้ำหมักเชื้อจุลินทรีย์ และพืชต่างๆ (พระมหาปริยญา วรญาณ และคณะ, 2560) เกษตรวิถีพุทธในสังคมไทย มีหลักคำสอนที่สอดคล้องกับชีวิตและความเป็นอยู่จริงของสังคม

เกษตรกรปรับเปลี่ยนมาทำการเกษตรในแนวพุทธ ส่วนหนึ่งคือปัญหาความล้มเหลวของภาคเกษตรและปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม โดยหลักการพื้นฐานของธรรมชาติในเรื่องความแปรปรวนของปัจจัยต่างๆ ในการผลิต การเกษตรแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน การเกษตรตามแนวพระพุทธศาสนาเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนแบบแผนการเกษตรไปสู่การเกษตรแนวพุทธสามารถในการพึ่งตนเอง มีการผลิตแบบใช้เอง บริโภคเอง มีความสมดุลในธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม มีการผสมผสานนวัตกรรมร่วมกับเกษตรแนวพุทธ ก่อให้เกิดดุลยภาพความยั่งยืนด้านคุณภาพชีวิต สังคม และวัฒนธรรมทั้งกายภาพ ชีวภาพและจิตวิญญาณ โดยประสานการทำงานให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย ตลอดจนเป็นการพัฒนาคนพร้อมๆ ไปกับพัฒนาเศรษฐกิจ (พระชยานันท์ และคณะ, 2561)

เกษตรวิถีพุทธเป็นเกษตรที่ถือเอาแม่แบบของมัชฌิมปฏิปทาหรือทางสายกลางในการทำงาน ไม่เบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น ดำเนินกิจกรรมด้วยทวิภูมิมักตลประโยชน์ คือ ขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร เลี้ยงชีวิตชอบ และมีหลักธรรมที่มีความสำคัญอีก 5 ประการ คือ ด้านจิตใจ เป็นที่พึ่งของตนเอง ด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้และจัดการอย่างฉลาด ด้านเทคโนโลยีและด้านเศรษฐกิจ ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ โดยนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ กับการแก้ปัญหาเกษตรเชิงเดี่ยวเป็นเกษตรวิถีพุทธ เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง (พระมหาปริยญา วรญาโณ และคณะ, 2560)

ความมั่นคงทางอาหารและการพัฒนาจิตใจ ได้กลายเป็นปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่หลายประเทศกำลังเผชิญ และสร้างมาตรการรับมือกับความท้าทายดังกล่าวเพื่อความอยู่รอดของประชากรในประเทศและประชากรโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาที่ปัญหานี้กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ การเกิดวิกฤตด้านพลังงาน ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและการให้ความสำคัญของการผลิตพืชอาหารลดลง เน้นการผลิตพืชพลังงานมากขึ้น จึงทำให้ราคาพืชอาหารสูงขึ้น จนทำให้ประชากรที่ยากจนไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ ความมั่นคงอาหารจะเกิดขึ้นเมื่อประชาชนทั้งหลายสามารถเข้าถึงอาหารอย่างปลอดภัย และเพียงพอกับความต้องการทั้งทางกายภาพทางเศรษฐกิจและมีคุณค่าทางโภชนาการต่อความต้องการการบริโภคและความพึงพอใจของเขาเพื่อสามารถมีชีวิตอยู่อย่างคล่องแคล่วและมีสุขภาพที่ดีอยู่ตลอดเวลา และการพัฒนาจิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา จัดเป็นหลักจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ในมหาสติปัฏฐานสูตร คือการตั้งสติกำหนดพิจารณาให้รู้เห็นตามเป็นจริงซึ่งจะสามารถพัฒนาและให้ความสำคัญต่อการผลิตพืชอาหารที่เป็นพลังงานมากขึ้น ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมพฤติกรรมบริโภคและภาวะโภชนาการอย่างยั่งยืน (พระครูวินัยธรวรธนา ญาณวโร และคณะ, 2564)

การเกษตรวิถีพุทธในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความสุขให้แก่มนุษย์เช่นเดียวกันกับเศรษฐกิจตามหลักเศรษฐศาสตร์ทางตะวันตก แต่แตกต่างจากตรงจุดหมาย ซึ่งเศรษฐกิจมีจุดหมายเพื่อบำบัดหรือสนองความต้องการของมนุษย์ให้เกิดความสุขมั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ทั้งปวงมีความต้องการให้มนุษย์มีการเป็นอยู่ที่ดี มีอาหารที่ดี เพราะจะทำให้ชีวิตมีความสุขสบายยิ่งขึ้นสำหรับในทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้มีหลักปฏิบัติ รู้จักบรรเทาความอยากให้น้อยลง พยายามลดความ

โลกต่างๆ ซึ่งเป็นเป้าหมายในทางพระพุทธศาสนา จึงมีหลักการสำคัญ คือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติต่ออาชีพเกษตรที่มุ่งแต่แสวงหาผลประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียว มาใส่ใจในเรื่องของความสุขที่เกิดจากภายใน มีความสุขกับการทำอาชีพเกษตรที่อยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเข็มทิศชี้นำในการใช้ชีวิตเพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่นที่มีองค์ประกอบที่สำคัญของเกษตรวิถีพุทธประกอบด้วยสภาพปัญหา ความเป็นปัจเจกบุคคล ความเชื่อ กระบวนการคิดตามแนวพุทธศาสนา การทดลองทำซ้ำๆ เกษตรวิถีพุทธตามแนว ทางของตนเอง เกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนจากการทำการเกษตรแบบทั่วไปไปสู่เกษตรวิถีพุทธต้องมีการปรับ มีการตระหนักถึงปัญหาที่พบจากการทำการเกษตรทั้งที่มีต่อตนเองและครอบครัว ความทุกข์ที่เกิดกับร่างกายและจิตใจ เมื่อต้องเผชิญกับสภาพปัญหาแบบเดิมซ้ำๆ จึงส่งผลต่อการพยายามแก้ปัญหาการหาทางออกของปัญหา ต่อมาจะเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนความคิดกระบวนการนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากเปรียบเสมือนเข็มทิศที่จะพาไปสู่เป้าหมาย ตามด้วยกระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและซ้ำๆ การลองผิดลองถูก จนนำไปสู่การตกผลึกเกี่ยวกับการทำเกษตรวิถีพุทธที่จะไปเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (พระชยานันท์มณี และคณะ, 2561)

วิเคราะห์

ความสำคัญของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่จะช่วยให้เกิดความมั่นคงและความปลอดภัยอาหาร สร้างสมดุลความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ อีกทั้ง ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค ทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มีการกำหนดเป้าหมายเพื่อส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน คำนึงถึงการบริหารจัดการทั้งทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาวเป็นสำคัญเท่าเทียมกันกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้เกษตรกรรมยั่งยืนได้ปรากฏอยู่ในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยมีเป้าหมายสร้างหลักประกันว่าจะมีระบบการผลิตอาหารที่ยั่งยืนและดำเนินการตามแนวปฏิบัติทางการเกษตรที่มีภูมิคุ้มกันที่จะเพิ่มผลิตผลและการผลิต ซึ่งจะช่วยรักษาระบบนิเวศ เสริมขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่างๆ และภัยพิบัติอื่นๆ ในการช่วยพัฒนาที่ดินและคุณภาพดินอย่างต่อเนื่อง ภายในปี พ.ศ. 2573 เมื่อนำมาบูรณาการกับเกษตรวิถีพุทธ ที่เป็นการเกษตรไม่รบกวนธรรมชาติ แต่อาศัยธรรมชาติจัดการกันเอง เพื่อให้ได้ปัจจัยในการดำรงชีพอย่างพอเพียง การบริหารจัดการทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน เกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนสู่การเกษตรแนวพุทธ สามารถในการพึ่งตนเอง มีการผลิตแบบใช้เอง บริโภคเอง มีความสมดุลในธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักมัชฌิมปฏิปทาหรือทางสายกลางในการทำงาน ไม่เบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น ดำเนินกิจกรรมด้วยหลักทฤษฎีมีกัตถประโยชน์ หลักธรรมที่มีความสำคัญด้านจิตใจ เป็นที่พึ่งของตนเอง ด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้และจัดการอย่างฉลาด ด้านเทคโนโลยีและด้านเศรษฐกิจ ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ โดยนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาเกษตรเชิงเดี่ยวเป็นเกษตรวิถีพุทธ เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งในยุคเศรษฐกิจใหม่

บทสรุป

เกษตรกรรมเป็นหัวใจสำคัญของการแก้ปัญหาความยั่งยืน โดยการปรับปรุงระบบเกษตรกรรม และอาหาร ส่งผลสามารถปรับปรุงความเป็นอยู่และสุขภาพของผู้คน และสร้างระบบนิเวศที่ดีต่อสุขภาพ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ วิกฤตด้านพลังงาน ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ส่งผลกระทบถึงการเกษตรและระบบห่วงโซ่อาหาร นอกจากนี้วิกฤตโควิด-19 ส่งผลตรงต่อภาคเกษตรอันเป็นรากฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจเกิดปัญหามากมาย ดังนั้น เกษตรกรรมยั่งยืนเป็นทางเลือกใหม่ที่ช่วยวิถีการดำเนินชีวิตของเกษตรกรรักษาระบบนิเวศ สภาพแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงและความปลอดภัยทางอาหาร สร้างความสมดุล เมื่อนำเกษตรวิถีพุทธมาใช้ปฏิบัติควบคู่กันไป ย่อมทั้งส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภคได้รับผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัย เกิดความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2022). โอกาสทองของการเกษตรไทยหลังยุคโควิด-19. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.kriengsak.com/Golden-opportunity-of-Thai-agriculture-after-the-Covid-19-era> [17 กันยายน 2566].
- กรรณิการ์ ธรรมพานิชวงศ์. (2562). มาตรการเพื่อสนับสนุนการลดก๊าซเรือนกระจกและส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนในภาคเกษตร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://tdri.or.th/2019/02/wwf-sustainable-agriculture/> [17 กันยายน 2566].
- ประกาย ชีระวัฒนากุล และดวงกมล แก่นสาร. (2564). ถอดบทเรียนจากวิกฤตโควิด-19 สู่อโอกาสในการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thailandfuture.org/post/lessonsfromthecrisis-clubhouseseries-localeconomy> [17 กันยายน 2566].
- พระครูวินัยธรวรธรรณา ญาณวโร และคณะ. (2564). การเกษตรเชิงพุทธกับแนวทางการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ. **วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา**. 3(1): 37-48.
- พระชยานันท์หมื่น และคณะ. (2561). หมู่บ้านพุทธเกษตรรูปแบบการจัดการป่าและการส่งเสริมสัมมาชีพของเกษตรกรวิถีพุทธสู่ความยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดน่าน. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่านเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ.
- พระมหาโกวิทย์ ฐานเมธี (พาดิ) และนิรัช เรืองแสง. (2565). นวัตกรรมเกษตรเชิงพุทธ: ความมั่นคงทางอาหารและการพัฒนาจิตใจ. **วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์**. 7(1): 955-966.
- พระมหาปริญญา วรญาณ และคณะ. (2560). เกษตรวิถีพุทธ : แนวคิดและการจัดการบนพื้นฐานของพลังชุมชนกรณีศึกษาจังหวัดอุดรธานี. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจ. (2565). **ttb analytics คาดรายได้เกษตรกร 5 พืชเศรษฐกิจ ปี 2565 โต 16.1%.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.ttbbank.com/th/newsroom/detail/thailand-economy-2565> [17 กันยายน 2566].

ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจ. (2566). **ttb analytics ชี้อยู่ได้เกษตรกร 5 พืชหลักมีแนวโน้มปรับลดลง 2 ปีติดต่อกัน.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.ttbbank.com/th/newsroom/detail/ttba-agriculturist-income-2023> [17 กันยายน 2566].

EIT Food. (2021). **5 ways to accelerate the transition to sustainable agriculture.** [Online]. From: <https://www.eitfood.eu/blog/5-ways-to-accelerate-the-transition-to-sustainable-agriculture> [18 September 2023].

EIT Food. (2019). **Sustainably feeding the world in 2050: Are efficiency and equity the answer?.** [Online]. From: <https://www.eitfood.eu/blog/sustainably-feeding-the-world-in-2050-are-efficiency-and-equity-the-answer> [18 September 2023].

FAO. (2023a). **What is Soil Carbon Sequestration?.** [Online]. From: <https://www.fao.org/soils-portal/soil-management/soil-carbon-sequestration/en/> [18 September 2023].

FAO. (2023b). **Agri-food Systems and the 2030 Agenda.** [Online]. From: <https://www.fao.org/sustainable-development-goals-helpdesk/overview/agri-food-systems-and-the-2030-agenda/en> [18 September 2023].

Keith Fuglie et al. (2020). **Harvesting Prosperity: Technology and Productivity Growth in Agriculture.** Washington: World Bank Group.

Natetida Bunnag. (2022). **Sustainable Agriculture.** [Online]. From: <https://www.sdgmove.com/2021/05/15/sdg-vocab-06-sustainable-agriculture/> [18 September 2023].

Tammana Begum. (2021). **Soil degradation: the problems and how to fix them.** [Online]. From: <https://www.nhm.ac.uk/discover/soil-degradation.html> [18 September 2023].

The World Bank. (2023). **Water in Agriculture.** [Online]. From: <https://www.worldbank.org/en/news/infographic/2023/07/26/water-in-agriculture> [18 September 2023].

UNEP. (2021). **Our global food system is the primary driver of biodiversity loss.** [Online]. From: <https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/our-global-food-system-primary-driver-biodiversity-loss> [18 September 2023].

พุทธวิธีการสอน: การบูรณาการออกแบบการสอนภาษาไทย

Buddhist Teaching Methods: Integrating Thai Language Teaching Design

พระปลัดสภาพร ปุ่มเป้า

Phrapalad Sathaporn Poompao

สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Program in Teaching Thai,

Buddhachinaraj Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: sathaporn@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในการสอนอันชาญฉลาด หลักการสอนของพระพุทธองค์ที่ทรงแสดงไว้มีคุณค่าและมีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นที่ยอมรับและถูกนำมาพัฒนาเป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษาทุกศาสตร์ โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในปัจจุบัน พบว่า พุทธวิธีการสอนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่จำนวนมาก สามารถนำมาบูรณาการออกแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยได้ทุกระดับชั้น โดยผู้เขียนมุ่งศึกษาและนำเสนอกระบวนการออกแบบการสอนภาษาไทยตามหลักธรรมจำนวน 3 หลัก คือ 1) ไตรสิกขา 2) อริยสัจ และ 3) พระสูตร เพื่อเป็นแนวทางสำคัญให้ครูผู้สอนได้บูรณาการออกแบบเนื้อหา การกำหนดวัตถุประสงค์ และขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนได้รับคุณธรรมจริยธรรมจากการเรียนรู้ตามพุทธวิธีการสอนอีกด้วย

คำสำคัญ: พุทธวิธีการสอน, การบูรณาการ, การออกแบบการสอนภาษาไทย

Abstract

This academic article has the objective To study the Buddha's teaching methods that demonstrate his skill in intelligent teaching. The Buddha's teaching principles are extremely valuable and important. It is accepted and has been developed as a tool for organizing education in all sciences. Especially in the current teaching and learning of Thai language, it is found that there are many Buddhist teaching methods according to the principles of Buddhism. Can be integrated into the design of Thai language teaching and learning at all levels. The author aims to study and present the process of designing Thai

language teaching according to 3 Dhamma principles, namely 1) Threefold Training, 2) Noble Truths, and 3) Sutta, as important guidelines for teachers to integrate in content design. setting objectives and steps for organizing learning activities as well as helping to develop students to receive morality and ethics from learning according to Buddhist teaching methods.

Keywords: Buddhist teaching methods, integration, Thai language teaching design.

บทนำ

การสอนเป็นพฤติกรรมทางธรรมชาติของมนุษย์เกิดขึ้นโดยทั่วไป ไม่เลือกเวลาสถานที่ เป็นลักษณะของการสอนที่ไม่มีรูปแบบแน่นอนตายตัว ลักษณะของการสอนที่เริ่มมีรูปแบบเกิดขึ้นเมื่อนักปราชญ์ นักคิดและเจ้าลัทธิต่างๆ เกิดขึ้น เขาเหล่านั้นได้ถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ ความคิด และความเชื่อของเขา โดยใช้ความสามารถและศิลปะเฉพาะตัวในการสอน (ทิตินา แคมมณี, 2566: 3) สำหรับศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาอเทวนิยม ปฏิเสธการมีอยู่ของพระเป็นเจ้าหรือพระผู้สร้าง และเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ว่าทุกคนสามารถพัฒนาจิตใจไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ด้วยความเพียรของตน กล่าวคือ ศาสนาพุทธสอนให้มนุษย์บันดาชีวิตของตนเอง ด้วยผลแห่งการกระทำของตนตามกฎแห่งกรรม มิได้มาจากการอ้อนวอนขอจากพระเป็นเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกร่างกาย แต่สอนให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงในโลกด้วยวิธีการสร้างปัญญา (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2566, [ออนไลน์]) พระพุทธเจ้าที่ปราชญ์ได้ขนานนามถวาย และพุทธศาสนิกชนนิยมกล่าวเรียกเสมอ คือคำว่า พระบรมศาสดา หรือพระบรมครู แปลว่า พระศาสดาผู้ยอดเยี่ยม หรือผู้เป็นยอดของครู ในภาษาบาลีก็มีบทพุทธคุณถวายพระเกียรติว่า สตถา เทวมนุสสานิ แปลว่า พระศาสดาของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย และมีคำเสริมพระคุณว่า อนุตตโร บริสัทมมสารถิ แปลว่า สารถิฝึกคนได้ไม่มีใครยิ่งกว่า พระนามเหล่านี้แสดงความหมายอยู่ในคำว่า ปราชญ์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายเคารพบูชาและยกย่องเทิดทูนพระองค์ในฐานะทรงเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ทรงมีพระปรีชาสามารถในการอบรมสั่งสอน และได้ทรงประสบความสำเร็จในงานนี้เป็นอย่างดี (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564: 1) ดังนั้น การที่พระพุทธองค์ทรงประสบความสำเร็จในด้านการสอน เป็นเพราะพระองค์มีพุทธวิธีการสอนต่างๆ ทำให้เกิดเป็นหลักการ แนวคิด รูปแบบ หรือเทคนิคต่างๆ ที่ทำให้ครูผู้สอนได้รับการศึกษาและประยุกต์ใช้พุทธวิธีการสอนของพระองค์เพื่อจัดการเรียนการสอนในศาสตร์ของตนได้อย่างเหมาะสม

เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในปัจจุบัน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ สามารถประกอบอาชีพและศึกษาตลอดชีวิต โดยมีสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างฐานการคิด และเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและเป็นรากฐานการพัฒนาการศึกษาของคนในชาติ เนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาราชการ ใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เพื่อสร้างความ

เข้าใจ สร้างสัมพันธภาพอันดี เป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจัยและสร้างสรรค์ นอกจากนี้ภาษายังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษสืบสานภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีอันล้ำค่าของชนชาติไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560: 3)

เมื่อพิจารณาจากจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ได้กำหนดจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะในข้อแรกที่กำหนดไว้ว่า มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551, 2551: 5) การจัดการเรียนการสอนนอกจากจะมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพทางปัญญาแล้ว ยังมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์ ดังคำที่ว่า เก่ง ดี มีสุข นั่นเอง ผู้เขียนจึงมุ่งหมายที่จะศึกษาพุทธวิธีการสอนของพระพุทธองค์ เพื่อให้เกิดการบูรณาการออกแบบการสอนภาษาไทย โดยการประยุกต์ใช้หลักการสอนตามหลักธรรมต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยให้บรรลุผล และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการนำข้อคิดหลักธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไป

พุทธวิธีการสอน

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้รับการยกย่องว่า คือพระบรมครูของมนุษย์โลกและเทวโลก เหตุด้วยพระองค์ทรงสร้างบารมีมาเป็นอสงไขย โดยการลองผิดลองถูกมานับไม่ถ้วน ทรงค้นคว้าวิชาพันทุกข์แบบชนิดเอาชีวิตเป็นเดิมพันกว่าจะทรงพบหนทางหนีออกจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ คำสอนของพระองค์จึงถือว่าเป็นบารมีที่ถูกต้อง เรียกว่าเป็นครูที่สามารถอธิบายได้ละเอียดที่สุด โดยผู้เขียนได้ศึกษาพุทธวิธีการสอน จำแนกออกเป็น 4 ประการ คือ 1) หลักการสอน 2) ลีลาการสอน และ 3) กลวิธีและอุปมาประกอบการสอน ดังนี้

1. หลักการสอน

ในการสอนแต่ละครั้ง พระพุทธองค์ทรงมีหลักการสอนที่เป็นข้อควรคำนึงถึงต่างๆ ไว้ 3 ประการ ได้แก่ เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน เกี่ยวกับตัวผู้เรียน และเกี่ยวกับตัวการสอน ดังนี้

1) เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน ในการสอนจำเป็นต้องเลือกให้เหมาะสมกับผู้เรียน พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ 6 หลัก คือ (1) สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้วไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ (2) สอนเนื้อเรื่องทีละน้อยค่อยๆ ลึกๆ ไปตามลำดับขั้นและต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป (3) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็สอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนได้ดูได้เห็นได้ฟังเอง หรือที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง (4) สอนตรงเนื้อหาตรงเรื่องคมอยู่ในเรื่องมีจุดไม่วกวน ไม่ไขว่ไขว ไม่ออกนอกเรื่อง (5) สอนมีเหตุผลตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า สนิทาน และ (6) สอนเท่าที่จำเป็นพอดี สำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผลไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564: 31 - 32)

2) เกี่ยวกับตัวผู้เรียน พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ 7 หลัก คือ (1) รู้ คำนึงถึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล (2) ปรับวิธีสอนผ่อนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคลอาจใช้ต่างวิธี (3) นอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนยังจะต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นรายๆ (4) สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำและได้ผลจริง (5) การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้รู้สึกว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบเสรี (6) เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นรายๆ ไป ตามควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์ และ (7) ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อยที่มีปัญหา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564: 33 - 38)

3) เกี่ยวกับตัวการสอน พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ 5 หลัก คือ (1) การเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดี เป็นเครื่องดึงความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหา (2) สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลิน ไม่ให้ตึงเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้เขามีความภูมิใจในตัว (3) สอนมุ่งเนื้อหาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียดีเสียใครๆ (4) สอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอนด้วยความรู้สึกว่าเป็นเรื่องจริงจึงมีคุณค่ามองเห็นความสำคัญของผู้เรียนและของงานสั่งสอนนั้น และ (5) ใช้ภาษาสุภาพนุ่มนวลไม่หยาบคาย ชวนให้สบายใจ สละสลวย เข้าใจง่าย (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564: 38 - 41)

2. ลีลาการสอน

การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง แม้ที่เป็นเพียงธรรมีกถา หรือการสนทนาทั่วไป ซึ่งมีใช้คราวที่มีความมุ่งหมายเฉพาะพิเศษก็จะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดี โดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ 4 ประการ คือ

1) สันทัสนา คือ อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตาหรือเห็นจริงด้วยใจเหมือนตาเห็น ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง

2) สมาทปนา คือ ชักจูงใจให้เห็นจริง ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ เมื่อทรงเห็นว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ ก็ทรงแนะนำหรืออธิบายให้ผู้ฟังซาบซึ้งในคุณค่า ให้มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนหรือนำไปปฏิบัติ

3) สมุตเตสนา คือ เราใจให้แก่กลัวกลัว บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะ เข้มแข็งมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นต่อความเหนื่อยยาก

4) สัมปัทสนา คือ ชโลมใจให้ชื่นชื่น ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัตินั้น (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555: 13)

3. กลวิธีและอุบายประกอบการสอน

กลวิธีและอุบายประกอบการสอนของพระพุทธเจ้า จำแนกออกเป็น 10 หลัก ดังนี้

1) การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบการสอน ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำแม่นเห็นจริงและเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น

2) การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือแม้เปรียบเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยข้ออุปมาแบบรูปธรรม ก็ช่วยให้เนื้อความหนักแน่นเข้า

3) การใช้อุปกรณ์การสอน ในสมัยพุทธกาลทรงใช้บุคคล เหตุการณ์ สถานที่และสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสื่อในการเรียนการสอน

4) การทำเป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือ การทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำนั้นเป็นไปในลักษณะที่ทรงเป็นผู้นำที่ดี

5) การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ ข้อนี้ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่มีรอบไปทุกด้าน

6) อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระศาสนา ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า เริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระพุทโธบายอย่างที่ว่า การวางแผนที่ได้ผลยิ่ง ทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อน

7) การรู้จักจังหวะและโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ เมื่อยังไม่ถึงจังหวะ ไม่เป็นโอกาส เช่น ผู้เรียนยังไม่พร้อม ยังไม่เกิดปริปากะแห่งญาณหรืออินทรีย์ ก็ต้องมีความอดทน ไม่ชิงหักหาญหรือตั้งต้นทำ แต่ก็ต้องตื่นตัวอยู่เสมอ

8) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอัตรา ตัดต้นหามานะทฤษฎีเสียได้ ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ สุดแต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวจะถูกรู้สึกว่าแพ้

9) การลงโทษและให้รางวัล แม้พระพุทธเจ้าทรงใช้การชมเชยยกย่องบ้าง ก็เป็นไปในรูปการยอมรับคุณความดีของผู้นั้น กล่าวชมโดยธรรมให้เขามั่นใจในการทำความดีของตน ทรงชมเพื่อเป็นการยกตัวอย่าง

10) กลวิธีแก้ปัญหเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้งต่างคราว ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลักวิธีการและกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้งเฉพาะคราวไป (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564: 49 - 60)

สรุปได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนที่หลากหลายวิธี การจะนำหลักการและวิธีการสอนของพระองค์ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ควรคำนึงรู้ว่า การจัดการเรียนการสอนจะประสบความสำเร็จได้เพียงใด สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การตรวจสอบฝึกฝนตนเองให้เกิดองค์ความรู้ความเข้าใจก่อนจะนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในการสอนเรื่องนั้นๆ โดยอย่างยิ่งการจัดการศึกษายุคปัจจุบันที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้สอนต้องพึงระลึกอยู่เสมอว่า ไม่มีวิธีการสอนใดที่ดีที่สุด ขึ้นอยู่กับ

ความพร้อมและความเหมาะสม โอกาสที่เอื้อต่อสถานการณ์นั้นๆ เป็นสำคัญ ดังนั้น ลักษณะการออกแบบการสอนภาษาไทยที่ดีควรเป็นการสอนที่มีการเตรียมการสอนล่วงหน้า ผ่านการออกแบบวางแผนมาเป็นอย่างดี ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ความคิด เจตคติและทักษะ ผู้เรียนนำประโยชน์ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตรประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับการสอนภาษาไทย

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่อง การบูรณาการ (Integration) เกิดขึ้นจากความคิดของ จอห์น ล็อก (John Locks) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ที่ได้ชี้ให้เห็นความจริงว่า เด็กสนใจเฉพาะสิ่งจำเป็น และใช้ได้บ่อยในชีวิต เพราะเด็กไม่มีเวลาและกำลังพอที่จะเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้หมด จะต้องเลือกสอนเฉพาะสิ่งจำเป็นที่จะสามารถใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ ต่อมา จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักปรัชญาชาวอเมริกัน เป็นผู้เสนอว่าการให้การศึกษาแก่เยาวชนนั้น ควรให้ความสนใจต่อกิจกรรมที่นำไปสู่ความเข้าใจกิจกรรมพื้นฐานต่างๆ ของมนุษย์ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้เยาวชนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ขึ้นโดยธรรมชาติ และมีความเชื่อว่าเราสามารถเชื่อมโยง มโนทัศน์ของวิชาต่างๆ ที่มีในหลักสูตร ได้อย่างน้อย 2 วิชาขึ้นไป และด้วยวิธีการเชื่อมโยงจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่หรือเรื่องที่จะเรียนรู้ต่อไป (John Dewey, 1933) โดยผู้เขียนได้มุ่งศึกษาความหมาย และความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจสำหรับการออกแบบการสอนภาษาไทยด้วยพุทธวิธีการสอน ดังนี้

ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

มีนักวิชาการจำนวนหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ ดังนี้ กรมวิชาการ ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการว่า เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ความเข้าใจ และทักษะในศาสตร์หรือวิชาความรู้มากกว่าหนึ่งวิชาขึ้นไปรวมเข้าด้วยกันภายใต้เรื่องราวโครงการหรือกิจกรรมเดียวกัน เพื่อแก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (กรมวิชาการ, 2546: 1) ในขณะที่ บุญเลี้ยง ทูมทอง ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการว่า เป็นกระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยนำศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานให้เกิดความสมบูรณ์มีความหมาย มีความหลากหลาย สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของชีวิต ทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์รอบด้าน เพื่อการพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถนำไปใช้เพื่อการดำรงชีวิตให้เป็นสุขได้ทั้งในสังคมปัจจุบันและอนาคต (บุญเลี้ยง ทูมทอง, 2559: 146) และ ทิศนา ขัมมณี (2566: 147) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการว่า หมายถึง การนำเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม และสามารถนำความรู้ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตรประจำวันได้

จากการศึกษาความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการหมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ หรือเนื้อหาที่มี

ความสัมพันธ์กันเข้ามาไว้ด้วยกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ ผู้เขียนได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ ที่สามารถใช้ออกแบบเนื้อหาวิชาภาษาไทย และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักพุทธวิธีการสอน

ความสำคัญของการสอนภาษาไทยแบบบูรณาการ

ภาษาไทยมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทยในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมประจำชาติและยังเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างเอกภาพของชาติทำให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตลอดจนเป็นเครื่องมือที่ใช้พัฒนาคนในชาติ เพราะการศึกษาเล่าเรียนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการถ่ายทอดความคิด ศิลปวิทยาการล้วนต้องใช้ภาษาทั้งสิ้น ดังนั้น ภารกิจของการศึกษาประการหนึ่งก็คือการสอนภาษาไทยให้คนในชาติสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้ภาษาไทยเพื่อการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง และสามารถสืบทอดมรดกทางภาษาซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาติ มีความชื่นชมที่จะใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องและมีเจตคติที่ดีต่อภาษาไทย (ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการ, 2532: 76) กระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนจึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน การที่ผู้สอนจะจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเกิดสัมฤทธิ์ผลต่อผู้เรียนได้นั้น ผู้สอนจะต้องมีองค์ความรู้ที่จำเป็นหลากหลาย และสามารถบูรณาการความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียน รวมถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นอยู่ในชั้นเรียน เพื่อให้ผู้สอนสามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาวะความเป็นจริงได้ (กัลยาณู เพชรภรณ์, 2566, [ออนไลน์]) ซึ่งในปัจจุบันพบว่า การจัดการเรียนรู้อาจมีหลากหลายรูปแบบ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความสนใจและได้รับการยอมรับในแวดวงการศึกษาว่าเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเชื่อมโยงความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ความสามารถ ตลอดจนทักษะต่างๆ เข้าด้วยกัน ทั้งนี้ในชีวิตประจำวันของบุคคลทั้งการทำงานหรือเมื่อยามต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ บุคคลจำเป็นต้องใช้ความรู้ในหลากหลายวิชา ไม่ได้ใช้เพียงแค่วิชาใดวิชาหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นการใช้ในลักษณะที่เป็นองค์รวม ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันจึงต้องเป็นแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างงานและการดำเนินชีวิตได้ (กัลยาณู เพชรภรณ์, 2566, [ออนไลน์]) สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 23 ได้กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาทั้งในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของการศึกษาแต่ละระดับการศึกษา และมาตราที่ 24 (4) ที่ได้กำหนดไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณสมบัติอันพึงประสงค์ในทุกวิชา (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545: 13 - 14)

สรุปได้ว่า การสอนภาษาไทยแบบบูรณาการด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายวิธี เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และฝึกปฏิบัติอย่างสัมพันธ์กันให้มากที่สุด ผู้สอนสามารถบูรณาการเชิงวิธีการด้วยการใช้เทคนิคหรือวิธีการต่างๆ ได้หลายวิธี โดยเฉพาะการบูรณาการความรู้

ความคิดกับคุณธรรม โดยเน้นทั้งพุทธิพิสัยและจิตพิสัย เป็นการเรียนที่มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อมๆ กัน เพื่อที่มุ่งหวังให้นักเรียนเป็น “ผู้มีความรู้ คู่คุณธรรม” สอนเนื้อหาสาระโดยใช้วิธีการต่างๆ และใช้เทคนิคการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไปโดยผู้เรียนไม่รู้ตัว จนกระทั่งเกิดการซึมซับเป็นธรรมชาติ

การบูรณาการออกแบบการสอนภาษาไทยด้วยพุทธวิธีการสอน

จากการที่ได้ศึกษาพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า พบว่า มีพุทธวิธีการสอนตามหลักธรรมอยู่จำนวนหลายวิธีด้วยกัน ในที่นี้ผู้เขียนได้เลือกศึกษาและนำเสนอพุทธวิธีการสอนโดยใช้หลักธรรม จำนวน 3 หลัก ได้แก่ 1) ไตรสิกขา 2) อริยสัจ และ 3) พระสูตร โดยพุทธวิธีการสอนของแต่ละหลักธรรมนั้นประกอบด้วย ความรู้พื้นฐานของหลักธรรม และตัวอย่างการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) การสอนภาษาไทยด้วยการบูรณาการหลักไตรสิกขา

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับไตรสิกขา

คำว่าไตรสิกขา หรือ สิกขา 3 แปลว่า ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน และมีความหมายคล้าย คำว่า “ภาวนา” ซึ่งแปลว่า การทำให้เกิด การทำให้มีให้เป็น การทำให้เจริญ การเพิ่มพูนการอบรม หรือฝึกอบรม โดยทั่วไปการเรียกสิกขา 3 นิยมเรียกกันง่ายๆ อย่างไม่เป็นทางการว่า ศีล สมาธิ ปัญญา และเมื่อใช้คำว่า “อริ” นำหน้าจะเปลี่ยนเป็นอริศีลสิกขา อริจิตสิกขา และอริปัญญาสิกขา ไตรสิกขาเป็นกระบวนการศึกษา (สิกขา) หรือพัฒนาชีวิต (ภาวนา) ในทางปฏิบัติหรือการใช้งานจริง (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555: 70-71)

หลักไตรสิกขา

การนำระบบไตรสิกขามาเป็นกระบวนการศึกษา (teaching method) สำหรับจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จึงถือว่าเป็นสาระสำคัญของไตรสิกขาอย่างแท้จริง ระบบไตรสิกขา มี 3 ประการ ได้แก่

1) ศีล (training in higher morality) เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง มีผลดีในลักษณะต่างๆ คือ การดำรงตนด้วยดีในสังคม การรักษาระเบียบวินัย การปฏิบัติหน้าที่ และความรับผิดชอบทางสังคมได้ถูกต้อง การมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลประโยชน์ การรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางสังคมให้อยู่ในภาวะเอื้ออำนวยแก่การที่ทุกๆ คนจะสามารถดำรงชีวิตที่ดีงามหรือปฏิบัติตามกันได้ด้วยดี

2) สมาธิ (training in higher mentality) เป็นการฝึกปรือในด้านคุณธรรมและมีสมรรถภาพของจิต หมายถึง การฝึกจิตให้มีคุณสมบัติ คือ มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ด้วยดี มีกำลังใจสูง มีสภาพสมองผ่อนคลายเป็นสุข ปราศจากสิ่งรบกวนหรือให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานทางปัญญาที่ลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง

3) ปัญญา (training in wisdom) เป็นการฝึกปฎิบัติปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ในลักษณะคือ รู้แจ้งเห็นชัดตรงตามสภาพความเป็นจริง ไม่เป็นความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่ถูกบิดเบือน หรือพรั่มัว (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555: 70-72)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การเขียนกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องเขียนกรอบ และจัดกิจกรรมให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละข้อ โดยกำหนด ใคร (บุคคล/กลุ่ม) ทำอะไร (ภาระงาน) ที่ไหน (ใน/นอกชั้นเรียน) อย่างไร (ขั้นตอนวิธีการ) และใช้เครื่องมืออะไร (แหล่ง/สื่อ) เหมือนกับเขียนกิจกรรมแบบกระบวนการ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555: 74)

ตัวอย่างการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ นิทานคำกลอนเรื่อง พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อ วิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (จำนวน 2 ชั่วโมง)

จุดประสงค์การเรียนรู้

- 1) อธิบายเนื้อเรื่องนิทานคำกลอนเรื่อง พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อได้ (ศีล)
- 2) สรุปคุณค่าข้อคิดที่ได้รับจากนิทานคำกลอน เรื่องพระอภัยมณี ตอนหนีนางผีเสื้อสมุทรได้ (สมาธิ)
- 3) อภิปราย สรุปประเด็นข้อคิดที่ได้รับจากนิทานคำกลอน เรื่องพระอภัยมณี ตอนหนีนางผีเสื้อสมุทร ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ปัญญา)

ตารางที่ 1 การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักไตรสิกขา

จุดประสงค์การเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้
(1) อธิบายเนื้อเรื่องนิทานคำกลอนเรื่อง พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อได้ (ศีล)	(1) แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม แล้วเลือกบทประพันธ์จำนวนละบทเท่าๆ กัน ตามที่ครูกำหนดให้ โดยวิธีจับสลาก (2) ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มถอดความ และแปลความจากบทประพันธ์ (3) ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลการถอดความ แปลความ หน้าชั้นเรียน และร่วมกันสรุปความรู้
(2) สรุปคุณค่าข้อคิดที่ได้รับจากนิทานคำกลอน เรื่องพระอภัยมณี ตอนหนีนางผีเสื้อสมุทรได้ (สมาธิ)	จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้แสดงองค์ความรู้ และการถ่ายทอดในหลายรูปแบบ เช่น - Mind mapping - ใบงาน/ใบกิจกรรม - การสาธิต - การแสดงละคร ฯลฯ

จุดประสงค์การเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้
(3) อภิปราย สรุปประเด็นข้อคิดที่ได้รับจากนิทาน ค่ำกลอน เรื่องพระอภัยมณี ตอนหนีนางผีเสื้อสมุทร ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ปัญญา)	จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้แสดงทัศนคติ และมีการติดตามผล เช่น การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล เป็นต้น

*หมายเหตุ: ผู้สอนสามารถปรับรูปแบบกิจกรรมในขั้นตอนต่างๆ ได้ตามความเหมาะสมกับบริบทผู้เรียน

2) การสอนภาษาไทยด้วยการบูรณาการหลักอริยสัจ

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอริยสัจ

อริยสัจ 4 เป็นหมวดธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในทางพระพุทธศาสนา สิ่งหนึ่งที่ดีว่าเป็นลักษณะสำคัญของคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ สอนความจริงที่เป็นประโยชน์นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ อริยสัจเป็นหลักความจริงในรูปแบบที่เสนอต่อปัญญามนุษย์ ในการที่จะสืบสาวค้นคว้าและทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติ หรือเป็นหลักธรรมที่ยกขึ้นมาใช้ในการสั่งสอน เพื่อให้ผู้รับคำสอนทำความเข้าใจอย่างมีระบบ มุ่งให้เกิดผลสำเร็จทั้งการสอนของผู้สอนและผลสำเร็จของผู้รับคำสอน ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการนี้ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามกัณฑ์สัทธรรมทศนา แปลว่า พระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นแสดงเองโดยไม่ต้องปรารภคำถาม หรือการทูลขอร้องของผู้ฟัง อย่างการแสดงธรรมเรื่องอื่นๆ ได้แก่

1) ทุกข์ (suffering) ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่บีบคั้น ชัดแจ้ง บกพร่อง ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ไม่ได้ความพอใจแท้จริง

2) สมุทัย (the cause of suffering) เหตุเกิดแห่งปัญหา สาเหตุแห่งทุกข์

3) นิโรธ (the cessation of suffering) สภาวะที่สาเหตุแห่งปัญหายับสิ้นไป ภาวะที่เป็นอิสระ

4) มรรค (the path leading to the cessation of suffering) ข้อปฏิบัติ หลักการ แนวทางที่จะช่วยให้สามารถดำเนินไปถึงจุดหมายนั้นๆ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555: 75)

หลักการสอน

สาโรช บัวศรี (อ้างอิงใน ทิศนา ขัมมณี, 2566: 161) ได้ประยุกต์หลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยนำหลักอริยสัจ 4 อันมี ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มาใช้คู่กับแนวทางปฏิบัติที่เรียกว่า “กิจในอริยสัจ 4” อันประกอบด้วยปริญา ปหานะ สังคิกริยา และภาวนา จากหลักทั้งสองสามารถกำหนดการสอนได้ 4 ขั้น คือ

1) ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) คือ การให้ผู้เรียนระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไข

2) ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย) คือ การให้ผู้เรียนวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และตั้งสมมติฐาน

3) ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) คือ การให้ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการทดลองเพื่อพิสูจน์สมมติฐานและเก็บรวบรวมข้อมูล

4) **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค)** คือ การนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุป

การออกแบบการสอนตามหลักอริยสัจ

ในการเขียนจุดประสงค์ต้องแปลความอริยสัจให้เป็น “ขั้นตอนของกระบวนการ” โดยกำหนดเป็น “ชุดคำถาม” ตามลำดับหัวข้อธรรมนั้นๆ เพื่อสร้างจุดประสงค์ ตัวอย่างการตั้งชุดคำถาม - คำตอบ แล้วแปลความหมาย คือ

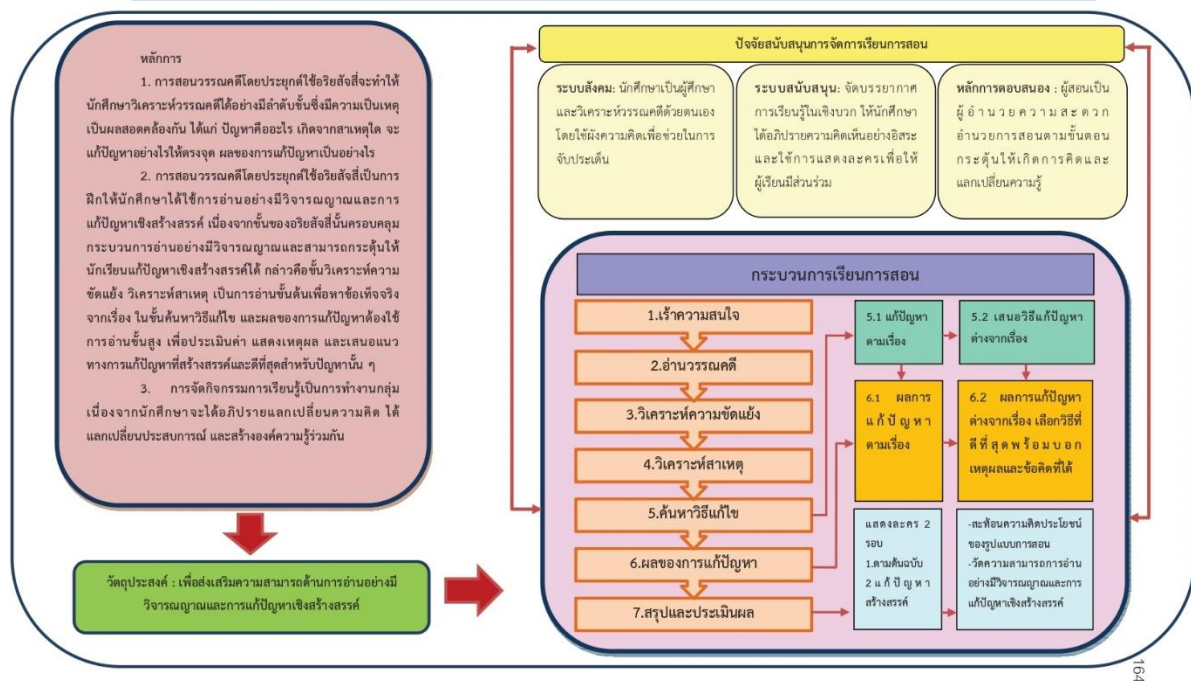
1) ทุกข์ คืออะไร คือ ปัญหาที่เกิด สภาพที่เป็นอยู่ แปลความว่า “กำหนดปัญหาสถานการณ์หรือเรื่องราวที่กำลังศึกษาอยู่ได้”

2) สมุทัย คืออะไร คือ สาเหตุ เหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น แปลความว่า “กำหนดสาเหตุได้ ลำดับความสำคัญได้ และบอกขอบเขตของรายละเอียดของปัญหาได้”

3) นิโรธ คืออะไร คือ ความดับ สิ้นสุดแห่งปัญหา จุดมุ่งหมายปลายทางที่จะต้องไปถึง แปลความว่า “กำหนดจุดมุ่งหมายได้ อธิบายความสำคัญได้ และบอกขอบเขตของจุดมุ่งหมายได้”

4) มรรค คืออะไร คือ แนวทาง วิธีการแก้ปัญหา แปลความว่า “กำหนดวิธีการได้บอกแนวทางได้อธิบายขั้นตอนได้ ชี้ความสำคัญและรายละเอียดของวิธีการนั้นๆ ได้ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555: 77)

ตัวอย่างการออกแบบการสอนภาษาไทยด้วยหลักอริยสัจ ผู้เขียนได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง การพัฒนารูปแบบการสอนวรรณคดีไทยโดยประยุกต์ใช้อริยสัจสี่เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต ผู้วิจัย คือ ชลธิชา หอมฟุ้ง ได้พัฒนาขั้นตอนการสอนที่นำเอาหลักอริยสัจ 4 เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนวรรณคดีไทย จำนวน 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) เร้าความสนใจ 2) อ่านวรรณคดี 3) วิเคราะห์ความขัดแย้ง 4) วิเคราะห์สาเหตุ 5) ค้นหาวิธีแก้ไข 6) ผลของการแก้ปัญหา และ 7) สรุปและประเมินผล ดังรูปแบบแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการสอนวรรณคดีไทยโดยประยุกต์ใช้วิธีสังสัจจะเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัย ชลธิชา หอมพุ่ม

3) การสอนภาษาไทยด้วยการบูรณาการตามแบบพระสูตร

คำว่า “สูตรต้นตะ” เป็นแหล่งประมวลคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีทั้งส่วนที่เป็นพระพุทธพจน์และสาวกภาษิต เป็นต้น มีรูปแบบทั้งเป็นร้อยแก้วร้อยกรองและผสม เป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าแสดงให้เหมาะสมแก่บุคคล สถานการณ์ เรื่องราวในเวลาและโอกาสแตกต่างกันไป (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555: 95)

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพระสูตร

พระสูตรต้นตปิฎก มี 17,500 สูตร มี 25 วรรค มี 11 นิบาต และ 15 เรื่องย่อย รวมเป็น 5 นิกาย คือ

- 1) ทีฆนิกาย เป็นประมวลพระสูตรขนาดยาว แบ่งเป็น 3 วรรค มี 34 สูตร
- 2) มัชฌิมนิกาย เป็นประมวลพระสูตรที่มีความยาวปานกลาง แบ่งเป็น 3 ปิณณาสก์ แบ่งเป็น 15 วรรค มี 152 สูตร
- 3) สังยุตตนิกาย เป็นการประมวลเอาพระสูตรที่เกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่ หรือธรรมะเรื่องเดียวกันเข้าไว้ด้วยกันเป็นหมวดๆ เรียกว่า สังยุตต์หนึ่งๆ มี 5 วรรค แบ่งเป็น 56 สังยุตต์ มี 7,762 สูตร
- 4) อังคุตตรนิกาย ว่าด้วยธรรมที่เป็นหัวข้อแสดงเป็นหมวดๆ จัดตามลำดับหมวดที่มีหัวข้อธรรมจากน้อยไปหามากตามลำดับ เรียกว่า นิบาต มีรวม 11 นิบาต มี 9,557 สูตร
- 5) ขุททกนิกาย เป็นประมวลแห่งคัมภีร์เบ็ดเตล็ดต่างๆ หลายประเภท รวม 15 เรื่อง คือ ขุททกปาฐะ ธรรมบท อุทาน อิติวุตตกะ สุตตนิบาต วิมานวัตถุ เปตวัตถุ เถรคาถา เถรีคาถา ชาดก นิทเทส

ปฏิสัมพันธ์มารรค อดทน พุทธวงศ์ และจริยาปิฎก (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555: 95 - 96)

รูปแบบพระสูตร

ส่วน “สูตร” เป็นรูปแบบวิธีเขียน (ร้อย) พระพุทธวจนะที่ทรงแสดงในรูปร้อยแก้วหรือความเรียง ในพระสูตรทั้งหลายที่ไม่มีคาถา มี 5 ขั้นตอน คือ

- 1) สारัมภกถา คำเริ่มแรก “ข้าพเจ้า ได้สดับมาแล้วอย่างนี้” เป็นคำบอกเล่าของพระอานนท์เถระในฐานะผู้เล่าวิสันนาพระสูตร
- 2) กาลเทศะ เวลาและสถานที่ เป็นคำรายงานในขณะที่ยังทรงแสดงพระสูตรนั้นๆ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่ไหน พร้อมกับใครบ้าง
- 3) นิทาน เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ส่วนหนึ่งเป็นเหตุเกิดต้นเรื่องหรือเค้าเงื่อนให้เกิดเรื่องราว (นิทานวจนะ) และเป็นเรื่องราวที่ต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นจนจบ (นิทานวัตถุ) โดยมีรายละเอียดว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นที่ไหน เกิดขึ้นอย่างไร มีใครบ้างอยู่ในเหตุการณ์ ตลอดจนอยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างไร
- 4) สารัตถะ แก่นเรื่อง คำสอน หัวข้อธรรม บัญญัติธรรม ที่ทรงแสดงในเรื่องอันเป็นหัวใจหรือสารัตถะแห่งพระสูตร
- 5) สโมธาน การสรุปเรื่อง ซึ่งจัดเข้าในลักษณะการประเมินผลว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้างหลังจบเทศนาเรื่อง (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555: 96)

การออกแบบการสอนตามแบบพระสูตร

รูปแบบและเค้าโครงเรื่องของพระสูตรจากหลักการของพระสูตร จะเห็นได้ว่าการสอนแบบสูตรนั้น เป็นการสอนแบบ “กระบวนการเล่าเรื่อง” (Descriptive Process) เป็นการดำเนินเรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีลำดับขั้นตอนที่ต่อเนื่อง อิงอาศัย เชื่อมโยงถึงกันและกัน โดยแต่ละขั้นกำกับด้วย “ปัญญา” อันเป็นหลักการทั่วไปของการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนา (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555: 97)

ตัวอย่างการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ บทละครพูดคำฉันท์ เรื่องมัทนะพาธา วิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 (จำนวน 3 ชั่วโมง)

จุดประสงค์การเรียนรู้

- 1) บอกที่มาและจุดมุ่งหมายของบทละครพูดคำฉันท์ เรื่องมัทนะพาธาได้ (สารัมภะ)
- 2) อธิบายลักษณะคำประพันธ์ของฉันทประเภทต่างๆ ได้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ได้ (กาลเทศะ)
- 3) ถอดความบทประพันธ์บทละครพูดคำฉันท์ เรื่องมัทนะพาธา องค์ที่ 1 ได้ (นิทาน)
- 4) วิเคราะห์คุณค่าด้านวรรณศิลป์ ด้านสังคมวัฒนธรรม จากบทละครพูดคำฉันท์ เรื่องมัทนะพาธาได้ (สารัตถะ)
- 5) นำข้อคิดจากบทละครพูดคำฉันท์ เรื่องมัทนะพาธา ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (สโมธาน)

ตารางที่ 2 การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักพระสูตร

จุดประสงค์การเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้
1. สारัมภะ	(1) กำหนดประเด็นคำถาม สนทนา สืบค้นข้อมูล แล้วตอบคำถาม เช่น - ที่มาของเรื่อง - จุดมุ่งหมายของเรื่อง - พระราชประวัติผู้แต่ง - เรื่องย่อ
2. กาลเทศะ	(2) ศึกษาบทนมัสการพระพุทธคุณ (องค์ใดพระสัมพุทธฯ) จำนวน 1 บท อ่านออกเสียงและทบทวนตรวจสอบตำแหน่งคำ ครุ ลหุ/ แบ่งกลุ่ม ศึกษาความรู้/ใบความรู้
3. นิทาน	(3) แบ่งกลุ่มจับสลากเลือกบทประพันธ์ ถอดความบทประพันธ์เพื่อเรียบเรียงเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย แล้วช่วยกันตรวจสอบความถูกต้อง
4. สารัตถะ	(4) แบ่งกลุ่ม สืบค้นความรู้ สรุปผลการศึกษาค้นคว้าลงในกระดาษโพชาร์ด ในประเด็น - คุณค่าด้านวรรณศิลป์ - คุณค่าด้านสังคม และวัฒนธรรม
5. สโมธาน	(5) สรุป อภิปราย และรายงานผลประเด็นที่ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ เช่น - ข้อคิดที่ได้รับ - แนวทางการนำไปใช้

*หมายเหตุ: ผู้สอนสามารถปรับรูปแบบกิจกรรมในขั้นตอนต่างๆ ได้ตามความเหมาะสมกับบริบทผู้เรียน

การบูรณาการออกแบบการสอนภาษาไทยด้วยพุทธวิธีการสอนที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนได้ศึกษาและวิเคราะห์ขั้นตอนของการสอนตามหลักธรรมต่างๆ และได้ยกตัวอย่างการนำเนื้อหาในรายวิชาภาษาไทย ออกแบบเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยบูรณาการวิธีการสอนที่ยึดไปตามขั้นตอนตามหลักธรรม โดยชี้ให้เห็นว่าแต่ละขั้นตอนนั้นครูผู้สอนสามารถกำหนดจุดประสงค์ และกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะด้านพุทธิพิสัย (ความรู้) ด้านทักษะพิสัย (ทักษะและกระบวนการ) และด้านจิตพิสัย (เจตคติ) ทั้งนี้หากครูผู้สอนจะนำขั้นตอนการสอนตามหลักธรรมไปปรับใช้ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในเนื้อหาเรื่องอื่นๆ ครูผู้สอนสามารถปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนรู้ โดยกำหนดรูปแบบวิธีการในบางขั้นตอนได้ตามความเหมาะสมให้ตรงกับเนื้อหา ผู้เรียน และความพร้อมของห้องเรียน หรืออาจเลือกใช้สื่อเทคโนโลยีในปัจจุบันเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เพื่อเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

บทสรุป

พระพุทธเจ้ามีวิธีการสอนให้ผู้เรียนได้รู้แจ้งเห็นจริง โดยอาศัยวิธีการต่างๆ ที่หลากหลายให้เหมาะกับจริตนิสัย พื้นฐานความรู้และสติปัญญาของแต่ละคนที่มีความแตกต่างกัน พระองค์ได้ประยุกต์คำสอนแต่ละลักษณะให้มีความเหมาะสม เป็นการสอนที่แสดงถึงพุทธลีลาของพระองค์ การนำเนื้อหาที่มีอยู่มาทำการตีความโดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่ตามสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น แล้วนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้องตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ก็มีลักษณะแบบเดียวกันกับพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าในหลายประการ กล่าวคือเมื่อผู้สอนจะออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สิ่งแรกที่ครูผู้สอนจะต้องทำดำเนินการ คือ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อให้รู้ข้อควรคำนึงเกี่ยวกับผู้เรียน เนื้อหาและเรื่องที่สอน และตัวผู้สอน ซึ่งจะทำให้ครูผู้สอนสามารถวางแผนออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมกับผู้เรียนได้มากที่สุด ทำให้ครูผู้สอนเกิดความรู้ความเข้าใจ มีความมั่นใจในการถ่ายทอดเนื้อหาทำให้เกิดลีลาการสอนที่มีศักยภาพ ซึ่งตรงกับหลักลีลาการสอนของพระพุทธเจ้านั่นเอง และผู้สอนยังสามารถเติมเต็มกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ โดยใช้กลวิธีและอุบายต่างๆ มาประกอบเข้าไปในขั้นตอนของการจัดกิจกรรม เช่น การใช้เทคนิคเสริมที่น่าสนใจ การใช้สื่อเทคโนโลยี การเสริมแรงบวก เป็นต้น

พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าจึงเป็นวิธีการที่มีความสำคัญ มีคุณค่า เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา สามารถบูรณาการวิธีการสอนตามหลักธรรมต่างๆ กับการเรียนการสอนภาษาไทยหรือรายวิชาอื่นๆ ได้ เพราะมีความสอดคล้องกับการพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์เป็นคนดี มีปัญญา มีความเป็นสุข ดังนั้น หากครูผู้สอนภาษาไทยได้ศึกษาพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าอย่างละเอียดถี่ถ้วนและศึกษาขั้นตอนการสอนตามหลักธรรมต่างๆ ที่มีอยู่จำนวนมากอย่างจริงจัง ก็จะพบหนทางของการบูรณาการหลักวิธีการสอนที่ประยุกต์เข้ากับเนื้อหาของรายวิชาภาษาไทยในทุกระดับชั้น และวางแผนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาของแต่ละเรื่องได้ โดยสามารถกำหนดจุดประสงค์ และกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบขั้นตอน นอกจากผู้เรียนได้รับความรู้ทักษะสำคัญในรายวิชาภาษาไทยแล้ว ผู้เรียนยังได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2546). **การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กัลญัญ เพชรภรณ์. (2566). **เอกสารประกอบการสอนวิชาวิทยาการจัดการเรียนรู้**. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://eledu.ssru.ac.th/kalanyoo_pe/course/view.php?id=2 [16 กันยายน 2566].

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2555). **พุทธวิธีการสอน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชลธิชา หอมฟุ้ง. (2557). การพัฒนารูปแบบการสอนวรรณคดีไทยโดยประยุกต์ใช้อริยสัจสี่เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต. **วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ดวงกมล สิ้นเพ็ง. (2553). **การพัฒนาผู้เรียนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ : การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพฯ: บริษัท วี พรินท์ จำกัด.

ทิตินา แคมมณี. (2566). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 26. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญเลี้ยง หุมทอง. (2559). **ทฤษฎีและการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น จำกัด.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2566). **ศาสนาพุทธ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [https://th.wikipedia.org/wiki/\[15 กันยายน 2566\]](https://th.wikipedia.org/wiki/[15 กันยายน 2566]).

ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการ. (2532). ผลการศึกษาคำพื้นฐานที่ใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษา. **วารสารวิจัยทางการศึกษา**, (19) 3: 76.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2564). **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ขึ้นในโอกาสมงคลครบรอบพระชันษา 100 ปี ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลฉัตร กองทุนพระองค์เจ้าวิมลฉัตร พิมพ์เป็นธรรมทาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). **สื่อและวิธีการสอนภาษาไทยที่ประสบผลสำเร็จสำหรับผู้เรียนที่ใช้ภาษาท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2553). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

Dewey, J. (1933). **How We Think**. New York: D.C. Healt and Company

การพัฒนาภาษาอังกฤษกับการเรียนรู้ของนิสิตบัณฑิตศึกษา มจร
ตามแนวพุทธศาสตร์ในศตวรรษที่ 21

The Development of English Language and the Learning Based on
Buddhist in the 21st Century of MCU Graduate Students

พิพัฒน์ แก้วใส

นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

E-mail: pipat.kaew@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนาภาษาอังกฤษกับการเรียนรู้ของนิสิตตามแนวพุทธศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 โดยมีเนื้อหาความสำคัญ ความหมาย รูปแบบคุณลักษณะ เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร อาจารย์ผู้สอนและนิสิต ซึ่งการเรียนภาษาอังกฤษตามแนวพุทธศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 มีแนวโน้มที่จะเน้นการให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน การเรียนภาษาอังกฤษในยุคปัจจุบันไม่ได้เน้นเพียงแค่การท่องจำคำศัพท์และกฎไวยากรณ์เท่านั้น แต่มุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถนำภาษาไปใช้ในชีวิตจริงได้จริง และเกิดการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่ต่อเนื่องกันอย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของผู้เรียนในปัจจุบัน โดยเน้นการสร้างการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย สนุกสนาน และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในสถานการณ์ปัจจุบัน การให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตจริงและในสังคมที่หลากหลายเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: การพัฒนาภาษาอังกฤษ, นิสิตบัณฑิตศึกษา มจร, ตามแนวพุทธศาสตร์ในศตวรรษที่ 21

Abstract

This article presents details on the development of English language skills and the learning of students according to Buddhist principles in the 21st Century. The contents consist of the importance, definitions, forms, characteristics, and suggestions for the development of the curriculum, teachers, and students. The trend in English language learning according to Buddhist principles in the 21st Century tends to emphasize the importance of experiential learning in everyday life. English language learning in the present does not focus merely on the memorization of vocabulary and grammar rules, but aims to enable the learners

to be able to effectively use the language in real life and to foster both formal and informal learning based on the current circumstances and learners' needs. The focus will fall on creating diverse and enjoyable learning that meets the needs of learners in the current situations. Placing importance on the practical use of English in everyday life and in diverse societies is crucial to help develop skills that align with the needs of today's societies.

Keywords: English development, MCU graduate students, 21st century Buddhism.

บทนำ

ในภาวะปัจจุบันที่อิทธิพลของโลกาภิวัตน์หรือการเปลี่ยนแปลงในยุคศตวรรษที่ 21 ที่ยังคงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ นั้นการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาที่อาจคิดได้ว่าเป็นภาษาสากล หลายประเทศประกาศให้เป็นภาษาราชการอีกภาษาหนึ่ง นอกจากภาษาของตนเองแน่นอนว่าประเทศที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษนั้นย่อมทราบว่า คนจะเรียนรู้ภาษาให้ซาบซึ้งสามารถใช้ภาษาเข้าสู่สังคมและวัฒนธรรม สามารถใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรมตามสถานการณ์ได้ในทุกทักษะของภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้ดีจะมีโอกาสในการจ้างงาน และได้รับการสนับสนุนส่งเสริมในงานในหน้าที่ให้ยิ่งขึ้นไป มากกว่าผู้ที่ไม่มีทักษะทางภาษาเลย ดังตัวอย่างที่หน่วยงานห้างร้านบริษัท ที่ประกาศรับพนักงาน แต่แนบท้ายด้วยคำว่ามีความสามารถทางภาษาที่สามารถติดต่อสื่อสารได้ นั่นก็ก็ต้องมีทักษะการฟังและการพูดเป็นอย่างน้อยอันเนื่องจากภาษาอังกฤษมีการใช้กันทั่วโลกมากกว่าภาษาอื่นๆ มีการเรียนการสอนกันทั่วโลกมากกว่าภาษาอื่นจึงคิดให้เป็นภาษาสากลที่ติดต่อสื่อสารได้ทั่วโลก การเรียนการสอนภาษาอังกฤษประการแรกน่าจะใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างเหมาะสมตามสถานการณ์

การเรียนการสอนในระดับเริ่มเรียนรู้ภาษานั้น คงต้องเน้นการมีส่วนร่วมทางภาษาให้มากที่สุด คือผู้เรียนต้องเรียนรู้จากการฟังและพูดอย่างเป็นธรรมชาติจนเกิดทักษะ เริ่มจากการพูดในชีวิตประจำวันในครอบครัว แล้วค่อยขยายออกไปสู่โลกภายนอกมากขึ้น เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ในการศึกษาขั้นสูงขึ้นการสอนทักษะการพูดและการฟังจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และผู้สอนอันเป็นต้นแบบจะต้องพัฒนาความรู้ทางภาษาให้ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษาให้มากที่สุด สามารถพูดโต้ตอบได้ หรือพูดได้ พูดเป็น หรือใช้เป็น และเป็นประโยชน์ นอกจากการโต้ตอบแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศกันก็ควรรวมไปถึงการเล่าเรื่อง บรรยาย แสดงความคิด ความเห็น ความรู้สึก วิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งก็จะต้องมีการประเมินที่ได้ยินได้ฟังมาจากการวิเคราะห์สังเคราะห์อีกทีหนึ่ง จึงถือว่าสุดยอดในการเรียนรู้ทางภาษาและจากที่ประเทศเรากำลังประสบกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ ตามเศรษฐกิจกระแสโลก และวิกฤติการเมือง กาเรียนรู้ภาษาให้แตกฉานก็เป็นการช่วยบรรเทาภาวะทางเศรษฐกิจในขณะนี้ได้ อันเนื่องมาจากที่รัฐบาลประกาศให้การท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติ การเข้าใจเรียนรู้ภาษาต่างประเทศจะทำให้การติดต่อสื่อสารกับชาว

ต่างประเทศที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยดีขึ้น เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจให้เข้ามาเที่ยวประเทศไทยมากขึ้น สถาบันการศึกษาที่มีศักยภาพเพื่อการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาแก่นิสิต

สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยพระธรรมโกศาจารย์, ศ.ดร. อธิการบดีมีนโยบายที่จะจัดตั้ง และพัฒนา “วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ” (IBSC) เพื่อให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของพัฒนามหาวิทยาลัยให้ก้าวไปสู่การเป็น “ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ ดังจะเห็นได้จากการที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดกิจกรรมระดับนานาชาติอย่างต่อเนื่อง และเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์มีนิสิตจากต่างประเทศมากที่สุดที่มาศึกษาด้านพระพุทธศาสนา การที่จะบรรลุวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยทั้งในเชิงคุณภาพ และกายภาพในระดับชาติ และนานาชาตินั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยจะต้องเตรียมบุคลากร ทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต และบุคคลทั่วไปให้มีทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ให้สามารถสนองตอบต่อความต้องการพุทธศาสนิกชน นักวิชาการ และกลุ่มคนต่างๆ ที่สนใจพระพุทธศาสนา ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการยอมรับว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาของโลกที่สำคัญแห่งหนึ่ง ทั้งนี้โดยอ้างอิงจากจำนวนนิสิตชาวต่างประเทศที่ให้ความสนใจเข้าศึกษาต่อทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยสถาบันภาษาได้ตระหนักถึงความสำคัญและปัญหาการพัฒนาความสามารถทางภาษาอังกฤษของนิสิตและบุคลากรจึงจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษสำหรับคณาจารย์ โดยปฏิบัติตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัยว่าด้วยการสอบวัดความรู้ภาษาอังกฤษสำหรับนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2554 ซึ่งประกอบด้วย 1. วิชาภาษาอังกฤษ MCU 005 เป็นรายวิชาที่นิสิตทุกท่านจะต้องเรียนเป็นวิชาแรก ที่มุ่งเน้นถึงทักษะการพูดและการฟังภาษาอังกฤษให้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ทั้งเรื่องราวทางพุทธศาสนาและเรื่องทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และ 2. วิชาภาษาอังกฤษ MCU 006 ซึ่งวิชานี้มุ่งเน้นทักษะในการอ่านและการเขียน นิสิตจะได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียน ตลอดทั้งนิสิตระดับมหาบัณฑิตว่าด้วยการสอบวัดความรู้ภาษาอังกฤษสำหรับนิสิตหลักสูตรระดับมหาบัณฑิต พ.ศ. 2557” ซึ่งประกอบด้วย 1. วิชาภาษาอังกฤษ MCU 003 เป็นรายวิชาที่นิสิตทุกท่านจะต้องเรียนเป็นวิชาแรก ที่มุ่งเน้นในทักษะการพูดและการฟังภาษาอังกฤษให้ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ ทั้งเรื่องราวทางพุทธศาสนาและเรื่องทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และ 2. วิชาภาษาอังกฤษ MCU 004 มุ่งเน้นทักษะในการอ่านและการเขียน นิสิตจะได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียน การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัยทั้ง 2 หลักสูตร สถาบันภาษาได้พยายามปรับปรุงอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็น การฝึกอบรมครูอาจารย์ทั้งด้านการสอนและแนะนำให้มีความสามารถทำเอกสารประกอบการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษอย่างน้อยที่สุดเพื่อให้นิสิตสามารถสื่อสารได้

แต่ถึงแม้จะมีการปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนภาษาอังกฤษก็ตามแต่ดูเหมือนว่าจะมีสาเหตุหลายประการที่ทำให้เกิดปัญหาในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ

ดังนั้น สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงมีพันธกิจที่สำคัญในการพัฒนาด้านภาษาให้แก่นิสิตทั้งในทุกระดับ และพัฒนาศักยภาพด้านภาษาให้แก่บุคลากรของมหาวิทยาลัย และบุคคลทั่วไปโดยใช้หลักสูตรทั้งระยะสั้นและระยะยาว ทั้งหลักสูตรระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง เหมาะกับพื้นฐานการศึกษาแต่ละคน ทั้งนี้ โดยมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในภาษาอังกฤษตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ไปจนถึงสามารถนำสิ่งที่เรียนมาไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและการทำงานตลอดจนสามารถสื่อสารกับชาวต่างประเทศได้ ในยุคศตวรรษที่ 21 การเรียนภาษาอังกฤษเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมาก เนื่องจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ใช้กันทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นในการสื่อสารระหว่างประเทศ การท่องเที่ยว หรือการทำงานในองค์กรต่างๆ การเรียนภาษาอังกฤษในยุคศตวรรษที่ 21 มีความแตกต่างจากการเรียนในอดีตอย่างมาก โดยมีเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนภาษาอังกฤษได้ง่ายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เว็บไซต์ วิดีโอ หรือแอปพลิเคชันต่างๆ นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มการเรียนออนไลน์ได้ เช่น คอร์สออนไลน์ หรือการเรียนผ่านแอปพลิเคชันที่มีการสอนแบบอินเทอร์แอคทีฟ ทำให้การเรียนภาษาอังกฤษเป็นเรื่องสนุกและน่าตื่นเต้นมากขึ้น

การสอบวัดความรู้ภาษาอังกฤษ ของสถาบันภาษา มจร

การสอบวัดความรู้ภาษาอังกฤษ หรือ MCU-GET หมายถึง การสอบวัดความรู้ภาษาอังกฤษที่ดำเนินการโดยสถาบันภาษา ตามข้อบังคับ และประกาศของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การสอบวัดความรู้ภาษาอังกฤษ แบบการสอบ MCU-GET จะวัดความรู้ด้านภาษาอังกฤษทั้งหมด 4 ทักษะ ดังนี้

(1) ทักษะการฟัง (Listening) เป็นการวัดความสามารถในการฟังภาษาอังกฤษ ผู้สอบสามารถฟังได้ เข้าใจได้ ผู้เข้าสอบเรื่องราวเกี่ยวกับข่าวรอบโลก หรือเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยฟังจากระบบชาตส์และให้ตอบคำถามในกระดาษคำตอบที่กำหนด

(2) ทักษะการพูด (Speaking) เป็นการวัดความสามารถในทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ผู้สอบสามารถพูดได้ สื่อสารได้อย่างเข้าใจ พูดตอบโต้ได้เป็นอย่างดี ออกเสียงได้ชัดเจน ผู้เข้าสอบ รูปแบบของการทดสอบทักษะการพูดโดยการสัมภาษณ์จากคณะกรรมการ โดยผู้สอบจะได้รับการประเมินในส่วนของ การใช้ภาษาเพื่อตอบคำถามสั้นๆ เกี่ยวกับหัวข้อทั่วไป เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ผู้สอบสามารถตอบโต้ และอธิบายความเป็นภาษาอังกฤษได้

(3) ทักษะการอ่าน (Reading) เป็นการวัดความสามารถในทักษะการอ่านภาษาอังกฤษ ผู้สอบสามารถอ่านได้ และเข้าใจจับประเด็นเรื่องราวที่อ่านได้ สามารถตอบคำถามได้ เล่าเรื่องที่อ่านได้ ผู้อ่านจะได้อ่านเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ข่าวสารที่เกิดขึ้นรอบโลกในปัจจุบัน หรือเรื่องราวที่กำหนดให้ ลักษณะข้อสอบเป็นแบบปรนัย ผู้สอบต้องใช้ความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์หาคำตอบ

(4) ทักษะการเขียน (Writing) เป็นการวัดความสามารถในทักษะการเขียนภาษาอังกฤษ ผู้สอบสามารถเขียนภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี เข้าใจหลักไวยากรณ์ตามหลักการเขียนที่ถูกต้อง เขียนได้ตามที่กำหนด ซึ่งจะประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หรือเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นรอบโลกซึ่งผู้สอบมีสิทธิเลือกในหัวข้อที่กำหนดให้

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ

การฟังจะมีประโยชน์อย่างยิ่งก็ต่อเมื่อผู้ฟังรู้จักฟัง สิ่งสำคัญที่สุด สำหรับการฟังคือ ผู้ฟังต้องมีความตั้งใจเพื่อจะฟังให้เข้าใจ และสามารถโต้ตอบกับสิ่งที่ฟังได้ผู้สอนควรสอนทักษะ การฟังให้แก่ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอและเน้นการฟังอย่างหลากหลาย โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกฟังเสียงของเจ้าของ ภาษา และสอนเสียงที่เป็นปัญหา รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกการฟังทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ครูผู้สอนต้องอธิบายเหตุผลหรือวัตถุประสงค์ในการฟังให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการฟังอย่างตั้งใจ และประสบความสำเร็จในการฟัง สิ่งสำคัญเพื่อการฟังนั้นบรรล่วัตถุประสงค์การวัดและไม่เน้นการทดสอบ แต่ควรประเมิน ความสามารถในการฟังของผู้เรียนในแง่ของการประสบความสำเร็จในการสื่อสาร แครร์รอล (Carroll) ได้เสนอหลักการสำคัญจากงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ประสบผลสำเร็จไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ความถนัดของผู้เรียน (Learner's Aptitude) ผู้เรียนย่อมมีความแตกต่างกันในด้านความถนัดในการเรียนรู้การใช้เวลาของผู้เรียนแต่ละคนย่อมแตกต่างกันแต่ทุกคนสามารถประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้
2. ความสามารถทางสติปัญญาของผู้เรียน (Learner's Intelligence) ผู้เรียนย่อมมีความสามารถทางสติปัญญาที่แตกต่างกันเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ก็ย่อมแตกต่างกันด้วยในชั้นเรียนแต่ละชั้น
3. ความอุตสาหพยายามของผู้เรียน (Learner's Perseverance) ผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีความสนใจและความต้องการในการเรียนรู้ที่แตกต่างกันและย่อมจะมีผลต่อแรงจูงใจพร้อมทั้งความเฝ้านุถุธิในการเรียนรู้แตกต่างกันด้วย
4. คุณภาพในการสอน (Quality of Instruction) กลวิธีการสอนที่แตกต่างกันย่อมมีผลในการเรียนรู้ของผู้เรียนแตกต่างกันการสอนที่ดีย่อมทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี
5. โอกาสในการเรียนรู้ (Learning Opportunities) ผู้เรียนที่มีโอกาสในการเรียนรู้นั้นย่อมมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ได้ดีผู้สอนจะเป็นผู้ให้โอกาสในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างเหมาะสม (อินทรีรา บุญยาทร, 2542)

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษแนวใหม่ในศตวรรษที่ 21 ผู้สอนจะต้องปรับแนวทางการเรียนการสอน (pedagogy) เนื่องจากผู้เรียนในยุคปัจจุบันมีความคล่องตัวและความสนใจในเทคโนโลยีสูง การใช้เทคโนโลยีในการสร้างสรรค์ในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษจึงช่วยให้ผู้เรียนมีความสนุกสนานและมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ อาจใช้วิธีการสร้างสรรค์เช่นการสร้างวีดิโอการเรียนการสอน การสร้างแบบทดสอบออนไลน์ หรือการใช้สื่อออนไลน์ในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับ

ประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าสนใจและมีคุณภาพ ในการพัฒนาทักษะภาษาของผู้เรียน การสร้างกิจกรรมช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษอย่างสนุกสนานและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เน้นการสอนภาษาอังกฤษให้เป็นไปตามธรรมชาติของการเรียนรู้ โดยเน้นการสื่อสารเริ่มจากการสอนทักษะการฟังตามด้วยการพูด การอ่านและการเขียน ตามลำดับ ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษแบ่งออกเป็น 4 ทักษะ ดังนี้

1. ทักษะการฟัง (Listening)

การสอนทักษะการฟัง เป็นการรับรู้และทำความเข้าใจใน “สาร” ที่ผู้อื่นสื่อความหมายมาสู่เรา ทักษะการฟังเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องฝึกฝนให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญ และมีความสามารถในการฟังอย่างเข้าใจในสารที่ได้รับฟัง เป็นการพัฒนาความสามารถการฟังที่ต้องอาศัยระยะเวลาการฝึกฝนที่ต่อเนื่อง ผู้สอนควรมีความรู้ และเทคนิคในการสอนทักษะการฟังเพื่อจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จ การฟังจะมีประโยชน์อย่างยิ่งก็ต่อเมื่อผู้ฟังรู้จักฟัง สิ่งสำคัญที่สุด สำหรับการฟังคือ ผู้ฟังต้องมีความตั้งใจเพื่อจะฟังให้เข้าใจและ สามารถโต้ตอบกับสิ่งที่ฟังได้ ผู้สอนควรสอนทักษะ การฟังให้แก่ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอและเน้นการฟังอย่างหลากหลาย โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกฟังเสียงของเจ้าของ ภาษาและสอนเสียงที่เป็นปัญหา รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกการฟังทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ครูผู้สอนต้องอธิบายเหตุผลหรือวัตถุประสงค์ในการฟังให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการฟังอย่างตั้งใจ และประสบความสำเร็จในการฟัง สิ่งสำคัญเพื่อการฟังนั้นบรรล่วัตถุประสงค์การวัดและไม่เน้นการทดสอบ แต่ควรประเมิน ความสามารถในการฟังของผู้เรียนในแง่ของการประสบความสำเร็จในการสื่อสาร

การสอนทักษะการฟังภาษาอังกฤษการออกแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการฟัง ผู้สอนควรคำนึงถึงสถานการณ์หรือบริบทโดยเลือกเนื้อหา และออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายที่น่าสนใจ เพื่อให้ นักเรียนได้เกิดประโยชน์ในการเรียนภาษาอังกฤษมากที่สุด โดยมี ลำดับขั้นตอนจากง่ายไปหายากดังนี้

1. เริ่มต้นด้วยการฟังคำเดี่ยว ฟังวลีและประโยค ซึ่งผู้สอนต้องสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนได้แสดงออกใน ลักษณะต่างๆ กันเช่น การปฏิบัติตามคำสั่ง วาดรูป เล่นเกม บอกทิศทางตามแผนที่ ทั้งนี้ อาจให้สังเกตการเน้นหนัก เบาในคำ และระดับเสียงสูงต่ำในประโยค

2. การฟังโดยพยายามเชื่อมโยงคำต่างๆ ที่ได้ยินเป็นกลุ่มที่มีความหมายเพื่อให้จำง่ายเช่น พยายามสร้าง จินตนาการจากคำเป็นภาพอาจจะเป็นภาพที่สวยงามหรือตลกเพื่อให้จำสิ่งที่ฟังได้นานขึ้น และเกิดความสนใจที่จะ ฟังต่อไป

3. การฟังเรื่องสั้นๆ ซึ่งอาจมีคำศัพท์และโครงสร้างที่ผู้เรียนมีความรู้เดิม โดยที่ผู้สอนให้สรุป เหตุการณ์ว่า ใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร

4. การฟังบทสนทนาหรือข้อความต่างๆ ควรเป็นบทสนทนาหรือข้อความที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และเป็นธรรมชาติเพื่อให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับภาษาที่ใช้อยู่จริง (ละเอียด จุฑานันท์, 2541)

2 ทักษะการพูด (Speaking)

การพูดเป็นการสื่อสารความคิด ประสบการณ์ และความต้องการของผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง เพื่อสื่อความหมายให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ โดยอาศัยน้ำเสียง ภาษา และกิริยาท่าทาง อย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้องตามจรรยาบรรณและประเพณีนิยมของสังคม ให้ผู้ฟังรับรู้และเกิดการตอบสนอง เป็นทักษะที่สำคัญสำหรับบุคคลในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ในการประกอบอาชีพธุรกิจต่างๆ ในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศการพูดเป็นการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Face To Face Communication) ระหว่างบุคคล

ทักษะการพูดไม่ได้ยึดความถูกต้องตามหลักไวยากรณ์เพียงอย่างเดียว การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทักษะการพูดเพื่อการสื่อสาร ผู้สอนต้องจัด บรรยากาศการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการเรียนรู้เน้นกระบวนการสอนมากกว่ารูปแบบของการสอน สอนจากสิ่งที่ ง่ายไปสู่สิ่งที่ยากเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจัดกิจกรรมและใช้สื่อการสอนที่หลากหลายดังนั้นการพูดจะประสบความสำเร็จย่อมต้องมียุทธวิธีประกอบ ดังต่อไปนี้

(1) ผู้พูด (Speaker) เป็นผู้สื่อสารไปยังผู้ฟัง จึงต้องแสดงความสามารถในการพูดถ่ายทอดความรู้สึก ข้อคิดเห็น ข้อเท็จจริง ตลอดจนทัศนคติของตนไปสู่ผู้ฟังให้ดีที่สุดเท่าที่ทำได้ โดยการใช้ภาษา เสียงอากัปกิริยา และรู้จักสะสมความคิดอ่านที่มีคุณค่า มีประโยชน์ และรวบรวมการเตรียมความคิดต่างๆ เหล่านั้นให้เป็นระเบียบเพื่อถ่ายทอดให้ผู้ฟังทราบผู้ฟังก็จะเข้าใจได้ง่าย แจ่มแจ้งและรวดเร็ว

(2) สารหรือเนื้อเรื่องที่พูด (Speech) ผู้พูดควรพูดเรื่องที่ตนถนัดและมีความรู้ในด้านนั้นมีการเตรียมลำดับและการดำเนินเรื่องที่ดี และถูกต้อง

(3) ผู้ฟัง (Audience) การสื่อความหมายเป็นขบวนการติดต่อทางสังคมที่มีผู้พูดเป็นผู้ให้ ผู้ฟังเป็นผู้รับ ผู้พูดจะสื่อความหมายได้ตรงเป้าหมายยิ่งขึ้นหากรู้จักวิเคราะห์ผู้ฟัง

(4) เครื่องมือในการสื่อความหมาย (Communication Channel) สิ่งที่จะช่วยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของผู้พูดไปให้คนฟัง เช่น เสียง สีหน้า อากัปกิริยา ท่าทาง และอาจรวมไปถึงสื่อดิจิทัลอื่นๆ

(5) ความมุ่งหมายหรือผลที่เกิดจากการพูด การพูดทุกชนิดจะต้องมีจุดมุ่งหมายหรือผลที่เกิดขึ้นการสอนทักษะการพูดภาษาอังกฤษ (สมิตรา อังวัฒนกุล, 2540)

3. ทักษะการอ่าน (Reading)

การอ่านเป็นทักษะสำคัญ ในการเรียนรู้ โดยเฉพาะในการเรียนภาษาเพราะผู้เรียนมีโอกาสใช้ทักษะ ฟัง พูด และเขียนน้อย กว่าทักษะการอ่าน ดังนั้น การอ่านจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำไปสู่การแสวงหาความรู้ทั้งปวงคือ โดยทักษะการอ่านเป็นการสื่อสารความรู้สึกนึกคิดระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน โดยผู้อ่านเข้าใจในสัญลักษณ์เครื่องหมายรูปภาพ ประโยค ข้อความ ตัวอักษร คำและข้อความที่พิมพ์หรือเขียนขึ้นมา ด้วยการสังเกตและพิจารณา ซึ่งมีความหมายตรงกับผู้สื่อสารเขียน โดยเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์และการตีความระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน ซึ่งจะเข้าใจมากหรือน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับความรู้เดิมและการทำนาย ความรู้เกี่ยวกับเรื่องความหมายของศัพท์ โครงสร้างทางไวยากรณ์ ตลอดจนความ

เข้าใจในเรื่องความสอดคล้องต่อเนื่องของประโยคแต่ละประโยค และโครงสร้างของข้อเขียนด้วยเทคนิคการอ่านเรื่องให้เข้าใจ มีวิธีการอ่านมีหลายเทคนิควิธี

กระบวนการอ่านเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนที่เกี่ยวข้องกับหลายๆ ด้าน ครูผู้สอนต้องหากลวิธี การเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอนด้านการอ่าน โดยตระหนักถึงกลวิธีการเรียนรู้และจัดประสบการณ์ด้าน การฝึกอย่างทักษะการอ่านอย่างเป็นระบบ การสร้างแรงจูงใจในการอ่านให้แก่ผู้เรียน ตลอดจนควบคุมและกำกับ ตนเองในด้านการใช้กลวิธีการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งสมิตรา อังวัฒนกุล (2540) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมในการสอนอ่านไว้ดังนี้

1. กิจกรรมก่อนการอ่าน (Pre-reading Activities) ผู้สอนต้องหาวิธีสร้างแรงจูงใจในการอ่านให้แก่ผู้เรียน ซึ่งจะมีกิจกรรม เช่น การคาดคะเนเรื่องที่อ่าน การเดาความหมายของคำศัพท์จากบริบท โดยดูจากประโยค ข้างเคียงหรือรูปภาพ เป็นต้น

2. กิจกรรมระหว่างการอ่าน (While-reading Activities) ผู้เรียนต้องทำความเข้าใจโครงสร้างและเนื้อหา ในเรื่องที่อ่าน กิจกรรมในขั้นนี้เช่น การลำดับเรื่องจากการตัดเรื่องออกเป็นส่วนๆ (Strip Story) การเขียนแผนผัง ความสัมพันธ์ในเรื่อง (Semantic Mapping) การเติมข้อความลงในแผนผัง (Graphic Organizer) และการเล่า เรื่องโดยสรุป

3. กิจกรรมหลังการอ่าน (Post-reading Activities) เป็นการตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียน กิจกรรม อาจโยงไปสู่ทักษะอื่น เช่น การแสดงบทบาทสมมติเขียนเรื่องหรือโต้ตอบจากจดหมายพูดแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน

4. ทักษะการเขียน (Writing)

การเขียน คือ กระบวนการของการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนออกมา โดยใช้สัญลักษณ์ตัวอักษรซึ่งผู้เขียนจะต้องเรียบเรียงความคิดอย่างเป็นระบบ และถูกต้องตามโครงสร้างและไวยากรณ์ของการเขียน เพื่อสื่อความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การเขียนคือการสื่อสารให้ผู้อื่นได้รับรู้ด้วย ข้อความเป็นลายลักษณ์อักษร มีจุดมุ่งหมายเพื่อถ่ายทอดความคิดของ ผู้ส่งสารคือผู้เขียนไปสู่ผู้รับสาร คือ ผู้อ่าน มีการเขียนได้ถูกต้องทั้งในด้านการใช้คำศัพท์ การสะกดตัว การใช้เครื่องหมายวรรคตอน แบบแผนแบบสร้างตามภาษานิยมของเจ้าของภาษา

การเขียนเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนออกมา โดยใช้สัญลักษณ์ตัวอักษรซึ่งผู้เขียน จะต้องเรียบเรียงความคิดอย่างเป็นระบบและถูกต้องตามโครงสร้างและไวยากรณ์ของการเขียน เพื่อสื่อความหมาย ให้ผู้อ่านเข้าใจ ได้กล่าวถึงแนวการสอนเขียนไว้ 5 รูปแบบ คือ

1. แนวการสอนเขียนแบบอิสระ (Free-Writing Approach) ในการสอนเขียนวิธีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกให้ผู้เรียนเขียนเนื้อหาจนเกิดความคล่องแคล่ว มากกว่าการเน้นรูปแบบงานเขียนที่ถูกต้องของการใช้ภาษา กิจกรรมการสอนเขียนจึงอยู่ในรูปของการเขียน เช่น การเขียนบันทึกในชีวิตประจำวัน การเขียนวิธีนี้ ผู้เขียนต้องเขียนถ่ายทอดความคิดให้มากที่สุด โดยไม่ต้องคำนึงถึงความถูกต้องของหลักไวยากรณ์ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ มุ่งเน้นการพัฒนาความเชื่อมั่นในการเขียนให้เกิดขึ้นก่อน แล้วจึงค่อยให้ความสำคัญต่อหลักเกณฑ์การเขียนและการใช้ภาษา

2. แนวการสอนเขียนแบบเน้นรูปแบบอนุเฉท (Paragraph-Pattern Approach) การสอนการเขียนวิธีนี้เป็นการสอนที่เน้นความถูกต้องของการใช้ภาษา ตลอดจนการเรียบเรียงเนื้อหา โดยการใช้ตัวอย่างงาน เขียนมาให้ผู้เรียนได้ศึกษาในระดับอนุเฉท แล้วให้ผู้เรียนเลียนแบบการเขียนอนุเฉทชนิดต่างๆ กิจกรรมของการฝึกจึงอยู่ในรูปของการเขียนประโยค เพื่อรวมเป็นอนุเฉท ตลอดจนการฝึกหาประโยคหลัก (Topic Sentence) และประโยคสนับสนุน (Supporting Sentence) ของเนื้อหา

3. แนวการสอนเขียนแบบเน้นการเรียบเรียงไวยากรณ์และวากยสัมพันธ์ (Grammar Syntax Organization Approach) การสอนจะเริ่มต้นจากการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้องค์ประกอบที่สำคัญของประโยครูปแบบ กริยา และการวางแผนการเขียน โดยเน้นลำดับเหตุการณ์ก่อนหลัง เป็นต้น โดยเชื่อว่าการเขียนที่ดีเกิดจาก ความสามารถในการนำองค์ประกอบที่สำคัญของภาษามารวมกัน แล้วสื่อความหมายได้

4. แนวการสอนเขียนแบบเน้นการสื่อสาร (Communicative Approach) เป็นการสอนที่เน้นการคำนึงถึงการสร้างเนื้อหาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น จึงให้ความสำคัญต่อวัตถุประสงค์ในการเขียน และผู้อ่านมาก กิจกรรมจึงอยู่ในรูปของการกำหนดบทบาทหรือคำถามที่ว่า ทำไมจึงต้องเขียนและใครเป็นผู้อ่าน โดยกิจกรรม จะมุ่งเน้นและฝึกให้นักเรียนได้เขียน หรือคำนึงถึงโลกทัศน์ของผู้อ่าน

5. แนวการสอนเขียนแบบเน้นกระบวนการ (Process Approach) ครูจะสอนให้นักเรียนให้ความสำคัญ ต่อคำถามที่ว่า วัตถุประสงค์ในการเขียนคืออะไร ใครคือผู้อ่าน จะเขียนอย่างไร จะเริ่มต้นเขียนอย่างไร โดยในการเขียนนักเรียนจะต้องได้รับข้อมูลย้อนกลับ จากเพื่อนและครูการสอนเขียนแนวนี้ จะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ แสดงออกซึ่งประสบการณ์ของตนตลอดจนการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน โดยมีครูเป็น ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (รุ่งทิพย์ รัตนทานุสร, 2545)

สรุป การสอนที่เน้นสาระการเรียนรู้ การภาษาที่นำเนื้อหาวิชาต่างๆ มาบูรณาการกับจุดหมายของการเรียนการสอนภาษา กล่าวคือผู้เรียนใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ และในขณะเดียวกันก็พัฒนาการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารไปด้วย ดังนั้นการคัดเลือกเนื้อหาที่นำมาให้ผู้เรียนได้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเนื้อหาที่คัดเลือกมาจะต้องเอื้อต่อการบูรณาการการสอนภาษาทั้ง 4 ภาษาทักษะ คือ การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ สามารถตีความประมวลผลข้อมูลของเรื่อง และพัฒนาการเขียนเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ ได้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ภาษาในลักษณะองค์รวม

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคเทคโนโลยี มีบทบาทสำคัญในวงการการศึกษาเป็นอย่างมาก มีทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ และการสอนใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย ทฤษฎีที่ได้รับความนิยม และก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก เช่น ทฤษฎีการสร้างความรู้ Constructivism) ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) รวมไปถึงผลการวิจัยทางด้านสมอง (Brain research) และประมวลผล ด้วยการใช้ศาสตร์การเรียนรู้เป็นกรอบ ดังนี้

1. จัดหลักสูตรและทักษะให้สอดคล้องกันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การปฏิบัติเริ่มจากการกำหนดหัวข้อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับชีวิตซึ่งอยู่ในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งหรือเป็นสหศาสตร์ที่เห็นพ้องกันว่าต้องเรียนรู้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนในช่วงนั้นเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในระดับต่างๆ สำหรับการเลือกหัวข้อได้ให้กรอบในการตั้งคำถามว่า หัวข้อนี้เชื่อมโยงกับความเป็นจริงในชีวิตของผู้เรียนอย่างไร เป็นเพียงความสนใจส่วนตัวของผู้สอนหรือไม่ และมีวิธีอื่นที่ดีกว่า หรือไม่ในการที่จะให้ผู้เรียนเรียนรู้หัวข้อนี้เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์จริง ในการเริ่มต้นเรียนรู้ควรให้ผู้เรียน เห็นภาพใหญ่ของเรื่องนี้ก่อน แล้วจึงเรียนรู้ความรู้ทักษะและเจตคติที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งส่วนที่เป็น แนวคิด ข้อเท็จจริง วิธีการ เครื่องมือและเทคนิคต่างๆ โดยกำหนดว่าต้องจัดโอกาสการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกันให้กับผู้เรียนทุกคน ซึ่งเปิดโอกาสเสรีให้ครูได้คิดยุทธศาสตร์การสอนที่สร้างสรรค์

2. พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและขั้นพื้นฐานไปพร้อมกัน ปกติแล้วในการจัดการเรียนรู้เป็นเรื่องที่จะต้องเรียนรู้ทักษะการคิดที่ยากสำหรับผู้เรียน เนื่องจากมิใช่เพียงต้องการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นทักษะการคิดพื้นฐาน แต่ยังต้องรู้วิธีการนำไปประยุกต์หรือถ่ายโยงซึ่งเป็นการเข้าใจในสิ่งใหม่ที่ไม่อยู่ในบริบทเดิมอาจเรียกว่าทักษะการคิดขั้นสูง ซึ่งทักษะการคิดขั้นสูงนั้นใช้เวลานานในการพัฒนา และต้องทำให้สมดุลระหว่างความกว้าง และความลึกของสิ่งที่เรียนรู้ซึ่งการเรียนการสอนของสิงคโปร์ในกลยุทธ์ Teach Less Learn More ถือว่าประสบความสำเร็จในการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง และการเรียนรู้แบบพลิกกลับ (Flipped Learning) ซึ่งแทนที่จะเป็นการฟังคำบรรยายในชั้นเรียนแล้วกลับไปทำการบ้าน แต่ในชั้นเรียนจะเป็น ที่สำหรับกระตุ้นการคิดด้วยคำถามแล้วผู้เรียนจะกลับไปเรียนนอกชั้นเรียนผ่านแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อหาคำตอบ

3. สอนให้ผู้เรียนมีความต้องการแสวงหาเรียนรู้ ภายในชั้นเรียนไม่สามารถสอนความรู้ ทักษะ และเจตคติต่างๆ ได้อย่างครบถ้วนตามที่คาดหวัง ด้วยเหตุนี้การเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 จึงต้องสอนให้ผู้เรียนเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยหมายถึงการรู้จักของบุคคลในการที่จะพัฒนา กระบวนการทางปัญญาของตนเองหรือสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป้าหมายของการเรียนรู้ที่จะเรียนมุ่งไป ยังการเพิ่มพูนความสนใจใฝ่รู้และแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน การส่งเสริมความกระตือรือร้น การกำกับตนเอง และการสร้างสรรค์ด้วยการนำเสนอปัญหา และข้อท้าทายที่น่าสนใจ ในฮ่องกงเมื่อ ค.ศ. 2000 ได้มีการปฏิรูปการเรียนรู้ที่จะเรียนโดยครูจะต้องออกแบบบูรณาการยุทธศาสตร์ หลากหลายสำหรับพัฒนาการรู้คิด (Metacognition) หรือความสามารถของบุคคลที่มีต่อกระบวนการ คิดของตนเอง รู้ว่าอะไรที่เหมาะสมกับตนเองในการเรียนรู้ตลอดจนสามารถเลือกกลวิธีในการวางแผน กำกับควบคุม และประเมินการเรียนรู้ของตนเองได้เพื่อให้การเรียนรู้หรือการปฏิบัติงานต่างๆ บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูสามารถพัฒนาสมรรถนะการรู้คิดของผู้เรียนด้วยการ กระตุ้นให้ผู้เรียนตรวจสอบวิธีคิดของตนเอง เครื่องมือที่มีประโยชน์มากชนิดหนึ่งของการกระตุ้นการรู้ คิด ได้แก่ แผนที่แนวคิด (Concept map) โดยให้แต่ละคนหรือกลุ่มบันทึกกระบวนการคิดของตนเอง ลงในแผนที่แนวคิดและนำมาอภิปรายโต้แย้งกัน นอกจากนี้เพื่อพัฒนาการรู้คิดของผู้เรียนควรจะได้ พัฒนารูปแบบการคิดเชิงบวกของตนเอง

ข้อจำกัดของการเรียนรู้และตัวบ่งชี้ความผิดพลาดถือว่า ให้ความสำคัญกับความพยายามและวิธีเรียนรู้มากกว่าระดับความรู้

4. ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้ เทคโนโลยีช่วยให้ผู้เรียนมีวิธีใหม่ๆ ในการพัฒนาการแก้ปัญหา การคิดแบบมีวิจารณญาณ และทักษะการสื่อสาร ถ่ายโยการเรียนรู้ไปยังบริบทต่างๆ สะท้อนการคิดของตนเอง และของคนอื่นๆ ผึกค้นหา และยกประเด็นที่เข้าใจผิด และเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดจากการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีคือการเรียนรู้ฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ตที่ผู้เรียนจากหลากหลายแหล่งทั่วโลกสามารถปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยน ได้แย้ง และเรียนรู้ จากกันและกัน อินเทอร์เน็ตเองก็เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการเรียนรู้ทักษะในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเป็นแหล่งสารสนเทศที่ไม่จำกัด สารสนเทศเหล่านั้นมีทั้งสอดคล้องกันและไม่สอดคล้องกัน ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลและตัวข้อมูล พร้อมทั้งเรียนรู้ที่จะวิเคราะห์ข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อสร้างเป็นสารสนเทศ และสังเคราะห์ สารสนเทศมาเป็นความรู้ใหม่ นอกจากนี้แล้วครูอาจใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาและแลกเปลี่ยนแบบ ปฏิบัติที่เป็นเลิศ เพื่อพัฒนาศาสตร์การสอน เนื้อหาและความเข้าใจที่ได้รับมาจากประสบการณ์ นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลของผู้เรียนในการประเมินผลทั้งแบบก้าวหน้า (Formative assessment) และแบบสรุปรวม (Summative assessment)

5. ปลุกฝังการสร้างสรรค์ของผู้เรียน การสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการรู้คิดเพื่อจะประดิษฐ์สิ่งใหม่และความคิดที่มีคุณค่า สอดคล้องกับแนวคิดของ Saeki and Dusen (2001) ว่า การสร้างสรรค์มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพราะช่วยจุดประกาย นวัตกรรมที่สามารถสร้างงาน เอาชนะความท้าทาย จูงใจบุคคลและสังคมให้ฝ่าฟันความก้าวหน้า การสร้างสรรค์ของบุคคลนั้นจะเพิ่มพูนขึ้นได้ทีละน้อยด้วยการเรียนรู้และผ่านการเรียนรู้ในศาสตร์ต่างๆ โดยมีได้หมายถึง ศิลปะแต่เพียงอย่างเดียว การสร้างสรรค์นั้นเกิดมาจากแรงจูงใจภายในที่ต้องการ การปลุกฝังและเพิ่มพูนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ครูจะต้องสอนในสิ่งที่สัมพันธ์และสอดคล้องกับชีวิตของ ผู้เรียน ยิ่งสอดคล้องกับชีวิตจริงมากเท่าใดผู้เรียนจะถูกจูงใจให้เรียนรู้สิ่งนั้น และใส่ใจที่จะค้นหา ความรู้และความเข้าใจใหม่ๆ ที่แตกต่างไป และทำให้ตนเองดีขึ้นจากสภาพเดิมที่อาจเป็นปัญหา การสอนให้สร้างสรรค์นั้นครูอาจใช้การเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกผ่านประสบการณ์จริง ผ่านการเรียนรู้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และใช้กระบวนการนั้นแก้ปัญหาหรือเรียนรู้และฝึกใจ ในวิชาที่เป็นศาสตร์ และถ่ายโยความรู้และทักษะจากแต่ละศาสตร์เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ นอกจากนี้ ครูยังต้องใช้วิธีกระตุ้น ชี้นำ และปลุกฝังการคิดสร้างสรรค์ และพฤติกรรมสร้างสรรค์ของผู้เรียน อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตน (วิจารณ์ พานิช, 2555)

การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในศตวรรษที่ 21

วิธีการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งวิธีการสอนภาษาอังกฤษได้เปลี่ยนแปลงมาจากการศึกษาภาษาในวรรคต ซึ่งเป็นลักษณะของวิธีการสอนแบบไวยากรณ์และแปลมาเป็นการศึกษาภาษาที่ใช้พูดอยู่ในชีวิตประจำวัน จุดประสงค์ก็คือ ต้องการให้ผู้เรียนสามารถฟัง พูด อ่าน

และเขียนได้ โดยไม่ต้องผ่านการแปลเป็นภาษาไทยเสียก่อนในเวลาสอน ผู้สอนจะต้องพยายามสร้างสภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้เป็นสภาพแวดล้อมของการใช้ภาษาอังกฤษที่กำลังเรียนอยู่ โดยผู้สอนพูดแต่ภาษาอังกฤษตลอดเวลา ไม่มีการเน้นอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างทางไวยากรณ์ของภาษาอีกต่อไป จะอธิบายก็ต่อเมื่อจำเป็นและจะอธิบายโดยใช้ภาษาอังกฤษที่เรียนอยู่ ซึ่งวิธีการสอนแบบนี้มักใช้เจ้าของภาษาหรือผู้ที่สามารถใช้ภาษาได้ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษาเป็นผู้สอน การเรียนการสอนด้วยวิธีสอนแบบนี้ดังกล่าวมักจะประกอบด้วยข้อความให้อ่านและสถานการณ์หรือเรื่องที่จะให้ฝึกพูดได้ถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษมี ได้แก่

1. วิธีการสอนแบบไวยากรณ์และแปล (The Grammar-Translation Method) จะเป็นการไม่เน้นการฟังและการพูด แต่เน้นการเรียนไวยากรณ์และการแปลเพื่อให้ผู้เรียนสามารถอ่านตำราและวรรณคดีภาษากรีกและภาษาละตินได้ และมีวิธีการสอนแบบนี้ในการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอ่านได้เข้าใจและเห็นคุณค่าของคำประพันธ์ภาษาต่างประเทศ เน้นการท่องจำ และความถูกต้องในการใช้ภาษาเน้นการทำให้ความรู้ในหลักภาษาเป็นความรู้พร้อมใช้ ผู้เรียนสามารถนำมาใช้ในการตรวจสอบความถูกต้องของการใช้ภาษาของตนได้ แต่ยังไม่สามารถนำมาใช้เพื่อการสื่อสารได้สอดคล้องกับวรรณกรรมที่บททวนว่าความรู้พร้อมใช้นี้เป็นเสมือนข้อมูลในหน่วยสะสมความจำ ที่ผู้เรียนสะสมพร้อมที่จะถูกดึงเมื่อนำมาใช้ในการฟัง พูด อ่าน เขียน หากปราศจากความรู้ในกฎบรรทัดฐานของรูปแบบการใช้ภาษา ย่อมส่งผลให้ทักษะการสื่อสารของผู้เรียนจำกัดลงได้ สอดคล้องกับที่ Hymes กล่าวว่า การสื่อสารความได้ตรงกันนั้นผู้ใช้ภาษาต้องมีทั้งความรู้ในกฎบรรทัดฐาน (Linguistic Competence) และความชำนาญในการเลือกรูปแบบการใช้ภาษา

2. วิธีการสอนแบบตรง (The direct method) วิธีสอนแบบตรงมีแนวคิดทางภาษา คือ ภาษาพูด ซึ่งการเรียนภาษา ซึ่งการให้ผู้เรียนได้สื่อสารด้วยภาษาที่เรียนนั้น เพื่อให้ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น ควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการที่จะคิดเป็นภาษาที่เรียนด้วย ดังนั้น การเรียนการสอนภาษาจึงควรใช้ภาษาต่างประเทศที่เรียนนั้นตลอดเวลา และสื่อสารราวกับอยู่ในสถานการณ์จริง มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้ เริ่มการสอนแบบระบบเสียงให้ผู้เรียนฝึกเลียนแบบเสียงและแยกเสียงให้ถูกต้องแล้วจึงให้ผู้เรียนฝึกฟังความหมายในประโยค เช่น ประโยคคำถาม-คำตอบบทสนทนาสั้นๆ กำหนดบทบาทให้นิสิตแต่ละคน ทำให้การทำงานรายคน ในฐานะนิสิตในกลุ่มจะมีความชัดเจนและสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่ม ทุกคนตระหนักว่าตนควรมี พฤติกรรมอย่างไร และทำอะไรบ้าง ในแต่ละขั้นตอนของการทำงานเพื่อให้งานสำเร็จ พฤติกรรมที่ถูกกำหนดจากการผลัดกันทำงาน (Turn Allocation) และการแบ่งสัดส่วนตามภาระงาน (Task Allocation) ในกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ทำให้เห็นร่วมกันว่าเกิดความร่วมมือในการทำงานไม่เกิดสภาพการกินแรง (Free-Rider Effect) ที่สมาชิกบางคนมีส่วนร่วมในการทำงานน้อย กว่าสมาชิกอื่นในกลุ่ม ไม่เกิดสภาพการทำงานเกินตัว (Work-Horse Effect) ที่สมาชิกบางคนทำงาน มากกว่าสมาชิกคนอื่น และไม่เกิดสภาพ “เก่งคนเดียว” ที่สมาชิกที่มีความรู้ในไวยากรณ์มากกว่า สมาชิกคนอื่นในกลุ่มทำงาน (และได้เรียนรู้) คนเดียว

3. วิธีการสอนตามแนวธรรมชาติ (The Natural approach) โดยมีการพัฒนาการสอนตามแนวธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้การรับรู้ภาษาที่หนึ่งของเด็กเล็ก ซึ่งเป็นการรับรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติโดยที่ไม่มีใครสอน พัฒนาทักษะทางภาษาเพื่อการสื่อสารกับเจ้าของภาษาโดยที่ยังคงให้ความสำคัญของความถูกต้องในการใช้ไวยากรณ์โดยวิธีการตรวจแก้ไขไปเรื่อยๆ และระยะเวลาของผู้เรียนจะสามารถใช้ภาษาในการสื่อสารได้ตามหลักไวยากรณ์ โดยเชื่อว่าความเข้าใจข้อความมาก่อนการพูดการสนทนา และไม่จำเป็นต้องแสดงออกด้านทักษะการพูด ซึ่งเป็นพื้นฐานไปสู่การเรียนรู้และการเขียน ดังนั้นภาษาที่นำมาให้ผู้เรียนเรียน ควรเป็นภาษาที่เจ้าของภาษาใช้พูดกันในชีวิตประจำวัน จึงมีการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเจ้าของภาษาด้วย เริ่มต้นด้วยภาษาพูด โดยยังไม่ให้ผู้เรียนเห็นรูปแบบของภาษา ผู้เรียนจะต้องเลียนแบบเสียงของผู้สอน จนสามารถฟังเข้าใจ เน้นการท่องจำบทสนทนาแล้วจึงเริ่มจากฝึกอ่านและเขียน

4. วิธีการสอนแบบตอบสนองด้วยท่าทาง วิธีการนี้ได้แนวคิดจากงานวิจัยด้านจิตวิทยาพัฒนาการและทฤษฎีการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกับทฤษฎีของการจำในเชิงจิตวิทยา มีความเชื่อว่าถ้าบุคคลใดได้รับการฝึกฝนบ่อยๆ อย่างต่อเนื่อง ก็จะทำให้เกิดการเก็บสะสมประสบการณ์ต่างๆ และสามารถระลึกและถ่ายทอดออกมาได้ การจำเกิดจากการฝึกท่องจำหรือแสดงท่าทาง มุ่งพัฒนาความเข้าใจในการฟัง ในช่วงต้นของการเรียนรู้โดยการแสดงท่าทางใช้คำสั่งเป็นหลักในการสอน นิสิตฟังการบรรยายจากครูแล้วทำแบบฝึก มาเป็นระหว่างผู้เรียนด้วยกันที่ ความเข้าใจในหลักภาษาของผู้เรียน เกิดจากการปะทะสังสรรค์แลกเปลี่ยนข้อมูลกับสมาชิกกลุ่ม/ชั้นคนอื่นๆ รวมความรู้เดิม (Schema) ที่หลากหลาย ผ่านการอธิบาย อธิบายและไตร่ตรองจากสมาชิกกลุ่ม/คู่ เมื่อนิสิตพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ในหลักธรรมทางภาษาอังกฤษ แม้ เหตุผลการเลือกใช้คำศัพท์แต่ละตัวจะหลากหลาย แต่ยังคงเป็นสาระเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ทำให้การเรียนรู้ไม่ได้เป็นการถ่ายทอดความรู้จากครู เพื่อให้ นักศึกษาจดจำและลอกเลียนรูปแบบประโยคทำแบบฝึกเพื่อจำอีกต่อไป แต่เป็นการเรียนรู้ที่ได้องค์ความรู้ใหม่จากการปะทะสังสรรค์ (Negotiating meaning) กับสภาพแวดล้อมรอบตัวผู้เรียนในที่นี่คือสมาชิกกลุ่ม (สุมิตรา อังวัฒนกุล, 2540)

บทสรุป

การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ กลวิธีการเรียนรู้ซึ่งเปิดโอกาสให้ใช้วิธีการตั้งคำถาม และกระบวนการแก้ปัญหา เป็นตัวนำกระบวนการแสวงหาความรู้และทักษะโดยไม่ยึดติดโครงสร้างของสาขาวิชาต่างๆ ทางด้านวิชาการ เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน การเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นการเชื่อมโยงความคิดรวบยอดจากวิชาและประสบการณ์ต่างๆ เข้ามาผสมผสานเป็นการส่งเสริมให้มีการขยายโลกทัศน์และวิสัยทัศน์ให้กว้างขึ้น นอกจากนี้ผู้เรียนยังสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริงและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง จนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายมากขึ้น ส่งเสริมความมุ่งมั่นและใช้เวลาทำกิจกรรมในชั้นเรียน (Time on task) ของนักศึกษาให้มากขึ้น พบว่านิสิตมีความมุ่งมั่นและใช้เวลาทำกิจกรรม การเรียนมากกว่านิสิตในชั้นเรียนทั่วไป ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของการทำกิจกรรมกลุ่มมีความสนุกสนาน (เหมือนการเล่นเกมส์) ได้ร่วมกันทำกับเพื่อน เกิดพยายามและไม่ละทิ้งงานเป็นการแลกเปลี่ยนความเห็น

(Structures) ให้นิสิตใช้มุมมองที่ต่างกันไปเป็น ประเด็นทำความเข้าใจในหลักการจนสามารถถ่ายทอดออกมาด้วยคำพูดตนเอง ศัพท์ ภาษาเฉพาะทางวิชาการที่ท่องจำถูกเปลี่ยนเป็นภาษาในชีวิตประจำวัน ซึ่งวัดระดับความเข้าใจของผู้เรียนว่ามีความเข้าใจมากน้อยในหลักไวยากรณ์เพียงใด และยังช่วยให้เข้าใจ และจดจำคำศัพท์ ไวยากรณ์ ได้ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จินตนา สุขจามันท์. (2556). การศึกษาและการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ดำนันท์ มลิทอง. (2554). สื่อการสอนและฝึกอบรม จากสื่อพื้นฐานถึงสื่อดิจิทัล. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ทิตินา แคมมณี. (2540). รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่งทิพย์ รัตนทานุสร. (2544). การสอนภาษาอังกฤษที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. วารสารทางวิชาการราชภัฏ
กรุงเทพฯ. 2544
- ละเอียด จุฑานันท์.(2541). แนวการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนา
คุณภาพวิชาการ.
- วสันต์ สว่างศรีงาม. (2540). สร้างทักษะให้ผู้เรียนพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21. วารสาร School In Focus 4.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
สดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สถิต วงศ์สวรรค์, รศ. (2544). การพัฒนาบุคลิกภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น 1977.
- สุชา จันทน์เอม. (2554). จิตวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมิตรา อังวัฒนกุล. (2540). กิจกรรมการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ โค้วตระกูล. (2545). จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- อินทรา บุญยาท. (2542). หลักการสอน. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- อรรชนิดา หวานคง. (2559). การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในศตวรรษที่ 21. วารสาร
สถาบันวิจัยญาณสังวร. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2559)

รัฐประศาสนศาสตร์ในพระไตรปิฎก

Public Administration in the Tripitaka

¹พระปลัดพีระพงศ์ ฐิตธมโม, ²พระมหาธวัชชัย ธรรมรังสี, ³ปิยวัช ละคร

¹Phrapalad Peerapong Thitathammo, ²Phramaha Tawatchai Tammarangsi,

³Piyawat Lakorn

^{1,2,3,4}วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Phokhunphamuang Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: peerapong.cho@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

รัฐประศาสนศาสตร์หรือการบริหารงานภาครัฐ หรือการบริหารรัฐกิจ เรียกได้หลายชื่อ ซึ่งเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐเป็นศาสตร์หรือวิชาการ ซึ่งสามารถศึกษาได้อย่างเป็นระบบมีกฎเกณฑ์และหลักการและในฐานะที่เป็นกิจกรรม ซึ่งมีความหมายตรงกับคำว่า การบริหารงานสาธารณะ หรือกิจกรรมการบริหารงานสาธารณะซึ่งครอบคลุมทั้งการบริหารราชการ ทั้งราชการพลเรือนและทหาร เป็นกิจกรรมที่ราชการปฏิบัติและต้องปฏิบัติรัฐประศาสนศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยหลักการและวิธีการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบาย ที่วางไว้โดยมุ่งแสวงหาหลักการและวิธีการที่จะใช้ในการปฏิบัติงานให้รัดกุมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น รัฐประศาสนศาสตร์จึงเป็นเรื่องของการกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผนในการดำเนินงาน การแบ่งแยกหน้าที่และความรับผิดชอบ การบังคับบัญชาตลอดจนการประเมินผลการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น เพื่อมุ่งถึงประสิทธิภาพเป็นสำคัญ รัฐประศาสนศาสตร์ได้รับอิทธิพลทางความคิด จากแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ โดยการศึกษาด้านพฤติกรรมของมนุษย์และแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมได้

จากการศึกษาทฤษฎีระบบทั่วไปนั้นปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกโดยเฉพาะพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎกอยู่หลายแห่ง ซึ่งปฐมบทแห่งการบริหารอย่างแท้จริงก็คือ โอวาทปาติโมกข์ถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาเพราะประกอบด้วยหลักธรรมคำสอนสามส่วนคือ หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6 โดยเฉพาะในการทำสังฆกรรมซึ่งมีลักษณะยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุด ของพระพุทธศาสนา ยึดหลักความเสมอภาคภายใต้พระธรรมวินัย ยึดหลักทางสายกลาง และยึดหลักการบริหารโดยที่พระพุทธเจ้าได้มอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์

คำสำคัญ : รัฐประศาสนศาสตร์, พระไตรปิฎก

Abstracts

Public Administration or Public Administration or public administration can be called by many names Which is a subject that studies state administration as a science or academic subject. which can be studied systematically with rules and principles and as an activity which has the same meaning as the word public administration or public administration activities covering public administration Both civil service and military It is an activity that government officials perform and must perform. Public administration is a subject that deals with principles and methods of operating in accordance with policy. Placed with the aim of searching for principles and methods that will be used to make work more concise and efficient. Public administration is therefore a matter of setting objectives. operational planning Separation of duties and responsibilities Supervising and evaluating results to improve work. To focus on efficiency is important Public administration has been influenced by ideas. From the concept of behavioral science by studying human behavior and scientific concepts that can explain social phenomena.

From the study of the general system theory, it appears in many places in the Tripitaka, especially the Vinaya Pitaka and the Sutta Pitaka. which is the true first chapter of management The Ovadatimokkha is considered to be the heart of Buddhism because it consists of three parts of the Dhamma teachings: 3 principles, 4 adumkaranas, and 6 methods, especially in doing Sanghakarma, which has the characteristics of adhering to the Dhamma and Vinaya as the highest constitution or law. of Buddhism Adhere to the principle of equality under the Dhamma and Vinaya. Adhere to the middle path and adhering to the principles of administration in which the Lord Buddha gave supremacy to the Sangha

Keywords: Public Administration, Tripitaka.

บทนำ

พระไตรปิฎกซึ่งเป็นรวมหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับศาสตร์ต่างๆ ได้มีผู้ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้ากันอย่างกว้างขวางมากมายหลากหลายมุมมองและหลากหลายแนวคิด เช่น การศึกษา ในมุมมองทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ต่างก็พุ่งไปที่เนื้อหาของหลักธรรมคำสอนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงไว้ในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก ว่ามีหลักธรรมวินัยใดบ้างที่สอดคล้องกับหลักการหรือทฤษฎีในสาขาวิชาต่างๆ ในปัจจุบัน เมื่อสืบค้นพบ แล้วก็นำไปวิเคราะห์ให้เห็นเด่นชัดลงไปว่าหลักการหรือทฤษฎีที่มีปรากฏในปัจจุบันนั้น แท้ที่จริงนั้น มีปรากฏมาก่อนแล้วตั้งแต่ครั้งพุทธกาล โดยผู้ที่ค้นพบและแสดง

หลักการหรือทฤษฎีเหล่านี้ให้ปรากฏแก่ชาวโลกก็คือ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง ในบทความนี้ ผู้เขียนได้สืบค้นหลักธรรมและข้อความในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับหลักรัฐประศาสนศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักการบริหารแล้วนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

รัฐประศาสนศาสตร์

ความหมายของรัฐประศาสนศาสตร์

รัฐประศาสนศาสตร์ คือ การกำหนดและปฏิบัติตามนโยบายของระบบราชการซึ่งตัวระบบมีขนาดใหญ่โตและมีลักษณะความเป็นสาธารณะด้วยความที่วิชารัฐประศาสนศาสตร์นั้นเป็นศาสตร์สาขาวิชาหรือองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการบริหารงาน ของภาครัฐหรือระบบราชการโดยจะมุ่งเน้นไปที่แนวคิดและทฤษฎีทำให้มีนักวิชานักคิด และผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความหมายของรัฐประศาสนศาสตร์เป็นที่น่าสนใจดังนี้

Nicholas Henry ได้ให้ความหมายของรัฐประศาสนศาสตร์ไว้ว่า รัฐประศาสนศาสตร์ หมายถึง วิชาที่มีเอกลักษณ์โดยมีความแตกต่างจากวิชารัฐศาสตร์ในแง่ที่ว่าให้ความสนใจในการศึกษาถึงโครงสร้างและพฤติกรรมของระบบราชการรวมทั้งเป็นศาสตร์ที่มีระเบียบและวิธีการศึกษาเป็นของตนเองมีความแตกต่างจากศาสตร์การบริหารในแง่ที่ว่า เป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องขององค์การของรัฐที่ไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรเหมือนองค์การธุรกิจเอกชน และเป็นวิชาที่สนับสนุนให้องค์การของรัฐมีโครงสร้างกลไกการตัดสินใจและพฤติกรรมของข้าราชการที่เกื้อกูลต่อการให้บริการสาธารณะ

George S. Gordon (George S. Gordon) ได้ให้ความหมายของรัฐประศาสนศาสตร์ไว้ว่า รัฐประศาสนศาสตร์ หมายถึง กระบวนการ องค์การ และบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางราชการทั้งหลายและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดและนำเอากฎหมายระเบียบแบบแผนต่างๆ ที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการออกไปปฏิบัติ

James w. Fesler ได้ให้ความหมายของรัฐประศาสนศาสตร์ไว้ว่า วิชารัฐประศาสนศาสตร์ คือ การกำหนดและปฏิบัติตามนโยบายของระบบราชการ ซึ่งตัวระบบมีขนาดใหญ่โตและมีลักษณะความเป็นสาธารณะ

Felex A. Nigro and Lloyd & Nigro ได้ให้ความหมายของรัฐประศาสนศาสตร์ไว้ว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Pubic Administration) คือ ความพยายามของกลุ่มที่ร่วมมือกันปฏิบัติงานในหน่วยงานสาธารณะ มีขอบเขตครอบคลุมถึงการปฏิบัติงานของทั้งสามฝ่ายคือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการตลอดจนความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายสาธารณะ จึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการเมือง มีความแตกต่างจากการบริหารงานของภาคธุรกิจเอกชนในประเด็นที่สำคัญๆ หลายประการและมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับกลุ่มเอกชนและปัจเจกชนจำนวนมากในอันที่จะจัดหาบริการสาธารณะให้แก่ชุมชน

ดิน ปรัชญพฤทธิ (2535) ได้ให้ความหมายรัฐประศาสนศาสตร์ไว้ว่า รัฐประศาสนศาสตร์ หมายถึง สาขา และ/หรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐบาลคำว่า Public Administration

หมายถึง สาขาวิชาการบริหารงานภาครัฐบาล ส่วนคำว่า public administration (ตัวเล็ก) หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการการบริหารงานภาครัฐบาลในภาษาไทยนั้น รัฐประศาสนศาสตร์โดยทั่วไป หมายถึง สาขาวิชาการบริหารงานของรัฐ ส่วนการบริหารรัฐกิจ โดยทั่วไปหมายถึงกิจกรรมหรือกระบวนการเกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐ

สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2540) ได้แสดงมุมมองเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์ไว้ว่า สาธารณบริหารศาสตร์ แทนคำว่า “รัฐประศาสนศาสตร์” หมายถึง การบริหารงานสาธารณะในลักษณะที่เป็นสาขาวิชา โดยภาษาอังกฤษใช้คำว่า Public Administration และใช้คำว่า “การบริหารสาธารณะกิจ” หมายถึง การบริหารงานสาธารณะในลักษณะ ที่เป็นกระบวนการหรือกิจกรรมของการบริหารงานที่เกี่ยวกับสาธารณะแทนคำว่า การบริหารรัฐกิจการบริหารราชการ หรือการบริหารราชการแผ่นดิน โดยภาษาอังกฤษใช้คำว่า public administration

อุทัย เลาหิเชียร (2543) ได้ให้ความหมายของการบริหารรัฐกิจไว้ว่าบริหารรัฐกิจ หมายถึง กิจกรรม (activity) ซึ่งนิยมเขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า “public administration” (โปรดสังเกตตัวอักษร “p” และอักษร “a” ซึ่งอยู่หน้าคำทั้งสองคำเขียนเป็นตัวเล็ก) ส่วนคำว่า รัฐประศาสนศาสตร์ มีความหมายถึงวิชาที่เกี่ยวกับการบริหารรัฐกิจ จึงมีความหมายถึงลักษณะวิชา (discipline) นิยมเขียนว่า “Public Administration” โปรดสังเกตตัวอักษร “P” และอักษร “A” ซึ่งอยู่หน้าคำทั้งสองเขียนเป็นตัวอักษรใหญ่) โดยการเขียนแบบภาษาอังกฤษจะใช้คำเหล่านี้โดยไม่มีการสับสนเวลาที่กล่าวถึง “รัฐประศาสนศาสตร์” จะเขียนว่า “Public Administration” เวลากล่าวถึง “การบริหารรัฐกิจ” จะเขียนว่า “public administration” ผู้อ่านก็ไม่เกิดความสับสน แต่ในประเทศไทยมีการใช้คำสองคำนี้ อย่างสับสน

จากความหมายของรัฐประศาสนศาสตร์ที่นักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ข้างต้น พอสรุปความได้ว่า รัฐประศาสนศาสตร์ คือ ความพยายามของกลุ่มคนที่ร่วมกันปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ ให้บรรลุผลโดยมุ่งที่ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มคนหรือสังคมโดยรวม มีขอบเขตครอบคลุมถึงการปฏิบัติงานและความสัมพันธ์ของทั้งสามฝ่ายของรัฐ คือ ฝ่ายนิติบัญญัติฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ มีบทบาทต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ จึงถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการเมืองและมีบทบาทสำคัญในการนำนโยบายออกไปปฏิบัติ ให้บรรลุผลมีความแตกต่างจากการบริหารงานของภาครัฐกิจ เอกชนในประเด็นที่สำคัญๆ หลายประการ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความใกล้ชิดกับกลุ่มเอกชนปัจเจกบุคคลอย่างมากเนื่องจากเป็นผู้จัดทำบริการสาธารณะให้แก่ชุมชนและสังคม มีความเกี่ยวข้องและการบริหารกิจการระหว่างประเทศด้วย

พระไตรปิฎก

ความหมายของพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก หมายถึง คัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนาที่ประมวลคำสอนเรื่องราวของปิฎกทั้ง 3 เอาไว้ คือ เรื่องพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ เรื่องพระสูตรอันเป็นหลักคำสอน และเรื่อง

พระอภิธรรม คือ เรื่องที่กล่าวถึง จิต เจตสิก รูป นิพพาน พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา คำว่า “ไตรปิฎก” ตามรูปศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า “ติปิฎก” หรือ “เตปิฎก” แยกออกเป็น 2 ศัพท์ คือ ไตร หรือ ติ (แปลว่า สาม) +ปิฎก (ปิฎก แปลว่า ตะกร้า) เมื่อรวมความแล้ว “ไตรปิฎก” แปลว่า ปิฎกสาม แต่โดยนัยอธิบายแล้ว พระอรหันตศาสดาจารย์ ได้ให้ความหมายของ “พระไตรปิฎก” ไว้ 2 นัย คือ 1) ปิฎก หมายถึง คัมภีร์ หรือตำรา ดังบาลีว่า มา ปิฎก-สมปทาเนนา แปลว่า อย่าเชื่อโดยการอ้างตำรา 2) ปิฎก หมายถึง ภาชนะ (เช่น ตะกร้า) ดังประโยคบาลีว่า อถ ปุริโส อาคณเฑย กุททาลปิฎกมาทายฯ ครั้งนั้น บุรุษคนหนึ่งถือจอบและตะกร้าเดินมา ดังนั้น คำว่า พระไตรปิฎก ในที่นี้จึงหมายถึง “คัมภีร์หรือตำราที่บรรจุคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า (และพระสาวกองค์สำคัญ) ไว้เป็นหมวดหมู่ ดุจดั่งภาชนะรองรับสิ่งของต่างๆ ให้สวยงาม” พระไตรปิฎกประกอบด้วยคัมภีร์สำคัญ 3 ปิฎก คือ 1) พระวินัยปิฎก ว่าด้วยวินัย หรือข้อปฏิบัติเกี่ยวกับความประพฤติความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม และการดำเนินการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ 2) พระสุตตันตปิฎก ว่าด้วยพระสูตร หรือเทศนาที่ตรัสแก่บุคคลต่างๆ ในเวลาและสถานที่ต่างกัน เป็นรูปคำสนทนาโต้ตอบบ้าง เป็นรูปร้อยกรองบ้าง ร้อยแก้วบ้าง ร้อยแก้วผสมร้อยกรองบ้าง ตลอดถึงเทศนาของพระสาวกองค์สำคัญ 3) พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยหลักธรรมต่างๆ ที่อธิบายในแง่มุมของวิชาการล้วนๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับบุคคล หรือเหตุการณ์ส่วนมากเป็นคำสอนด้านจิตวิทยาและอภิปรายในพระพุทธศาสนา ดังนั้นพระไตรปิฎก จึงหมายความว่า ตะกร้า 3 ใบอันประเสริฐ หรือแปลโดยความหมายก็คือ การรวบรวมพระพุทธพจน์เอาไว้ให้เป็น 3 หมวดใหญ่ที่บรรจุหลักพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอาไว้ในแต่ละหมวดรวมกันได้ 84,000 พระธรรมขันธ์ โดยแบ่งเป็น พระวินัยปิฎก 21,000 พระธรรมขันธ์ พระสุตตันตปิฎก 21,000 พระธรรมขันธ์ และพระอภิธรรมปิฎก 42,000 พระธรรมขันธ์ จากการนำเสนอความหมายของ “รัฐประศาสนศาสตร์” และ “พระไตรปิฎก” ข้างต้น ผู้เขียนจึงสรุป ความหมายของหลักรัฐประศาสนศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกได้ว่า หลักรัฐประศาสนศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่มีปรากฏในคัมภีร์หรือตำราที่บรรจุคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกองค์สำคัญๆ ไว้

การบูรณาการศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก

ปัจจุบัน สถาบันการศึกษาต่างๆ ได้พยายามคิดค้นแสวงหาศาสตร์ใหม่ๆ เพื่อพัฒนาวิชาการให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นที่สำคัญได้มีนักวิชาการกลุ่มหนึ่งได้ให้ความสนใจที่จะย้อนกลับมาดูคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระไตรปิฎกซึ่งเปรียบเสมือนมหานทีแห่งความรู้ที่ได้ซึมลึกเข้าไปสู่วิญญาณของคนเอเชีย ทั้งทางด้านความคิดและอุดมการณ์ของไทยที่ทุกอย่างล้วนแล้วแต่มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ซึ่งความเป็นจริงเช่นว่านี้ไม่เว้นแม้แต่ศาสตร์ที่ว่าด้วยการเมือง การปกครอง

ดังนั้นทฤษฎีการบริหารงานภาครัฐ หรือทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ในพระไตรปิฎกจึงเป็นนวัตกรรมของศาสตร์ร่วมสมัยซึ่งกำลังท้าทายนักรัฐศาสตร์อยู่ในขณะนี้ ปัจจุบันนักวิชาการทั้งคนไทยและต่างประเทศ ได้หันมาสนใจและมีความต้องการที่จะพัฒนาศาสตร์ในสาขาวิชาของตนเองให้มีความ

เจริญก้าวหน้าและสามารถในอันที่จะพร้อมประยุกต์ใช้กับศาสตร์แขนงต่างๆ จนเกือบจะเป็นสหวิทยาการไปหมดแล้ว แม้ความรู้ดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาคือพระไตรปิฎก ก็เป็นแหล่งความรู้ที่รอการพิสูจน์และรอการพัฒนาให้เกิดขึ้นด้วย การประยุกต์ใช้กับศาสตร์ต่างๆ เช่นกัน ในการนี้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดหลักสูตรสาขาวิชาที่มีความเกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎกถึง 15 ศาสตร์ ดังนี้

1. นิเวศวิทยาในพระไตรปิฎก (Ecology in Tipitaka) ได้เข้าไปศึกษาคำสอนในพระไตรปิฎกที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศวิทยา โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เช่น สภาพที่อยู่อาศัย ป่าไม้มลพิษ ผู้คนในสังคม ฯลฯ มนุษย์กับธรรมชาติ เช่น แม่น้ำลำคลอง ต้นไม้ ภูเขา ฯลฯ แนวทางในการอนุรักษ์ และการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในบริบทต่างๆ

2. วิชาสาธารณสุขในพระไตรปิฎก (Health Care in Tipitaka) การเข้าไปศึกษาคำสอนในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวกับเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ ยา อาหาร การบริโภคปัจจัย 4 การบริหารร่างกายให้มีความแข็งแรงมีสุขอนามัยดีอยู่เสมอ การรักษาพยาบาล การพักผ่อน และจริยธรรมของผู้รักษาพยาบาล เป็นต้น

3. วิชานิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก (Communication in Tipitaka) การเข้าไปศึกษาคำสอนในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวกับการรูปแบบที่ใช้ วิธีการสื่อคำสอนของพระพุทธเจ้า และจริยธรรมกับการสื่อสารอันเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับวิชาชีพ

4. พระพุทธศาสนากับการสังคมสงเคราะห์ (Buddhism and Social Works) การเข้าไปศึกษาถึงความหมายขอบข่ายของสังคมสงเคราะห์ หลักการ รูปแบบ และวิธีการสังคมสงเคราะห์ในพระไตรปิฎก โดยเน้นพระจริยวัตรของพระพุทธเจ้าตามแนวโลกัตถจริยาและบทบาทของพระสงฆ์ในการสังคมสงเคราะห์ทั้งในอดีตและปัจจุบันเพื่อให้เป็นแบบแผนให้กับสังคมชุมชนที่ต้องการรูปแบบการสงเคราะห์แนวพุทธไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

5. ศึกษาศาสตร์ในพระไตรปิฎก (Education in Tipitaka) เป็นการเข้าไปศึกษาคำสอนในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวกับการศึกษาโดยเน้นเป้าหมายของการศึกษาตามไตรสิกขา อันประกอบไปด้วยศีล-สมาธิ-ปัญญา ซึ่งกระบวนการจัดการศึกษาตามแบบกัลยาณมิตรและแบบโยนิโสมนสิการ วิธีสอนของพระพุทธเจ้าผู้ซึ่งเป็นพระบรมครูเอกของโลก คุณธรรมและจริยธรรมของความเป็นครู

6. จิตวิทยาในพระไตรปิฎก (Psychology in Tipitaka) เข้าไปศึกษาคำสอนเรื่องจิตและเจตสิกในพระไตรปิฎกเปรียบเทียบกับทฤษฎีจิตวิทยาตะวันตกปัจจุบัน พฤติกรรมของมนุษย์ตามแนวจิต 6 การฝึกจิตด้วยสมถะและวิปัสสนา

7. อักษรจารึกในพระไตรปิฎก (Tipitaka Scripts) ศึกษาอักษรต่างๆ ที่ใช้ในการจารึกพระไตรปิฎก คือ อักษรเทวนาครี สิงหล ขอม พม่า มอญ อักษรธรรมล้านนา อีสาน และโรมัน

8. สังคมวิทยาในพระไตรปิฎก (Sociology in Tipitaka) ศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดและทฤษฎีหลักทางสังคมวิทยาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเปรียบเทียบกับคุณค่าและความสำคัญของสังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์กับสังคมวิทยาทั่วไป

9. เศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก (Economics in Tipitaka) ศึกษาวิเคราะห์แนวและทฤษฎีหลักทางเศรษฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจริยธรรมของผู้ผลิตและผู้บริโภค เปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์ตามพุทธศาสตร์กับเศรษฐศาสตร์ทั่วไป

10. พุทธประวัติในพระไตรปิฎก (Life of Buddha in Tipitaka) ศึกษาและวิเคราะห์พุทธประวัติและพุทธจริยวัตรที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยอาศัยอรรถกถาและฎีกาประกอบ

11. การอ่านพระไตรปิฎกภาคภาษาอังกฤษ (Reading Tipitaka in English) ศึกษาการอ่านบทคัดลอกจากพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก ในภาคของภาษาอังกฤษ

12. ทฤษฎีสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในพระไตรปิฎก (Socio Anthropological Theory in Tipitaka) ศึกษาถึงแนวความคิดและทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เช่น ทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีอันตรสัมพันธ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมีอัครัญสูตร จักกวัตติสูตร และสังคาสสูตร โดยเปรียบเทียบคุณค่าและความสำคัญของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาตามแนวพระพุทธศาสนากับสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาทั่วไป

13. หลักการสังคมสงเคราะห์ในพระไตรปิฎก (Principles of Social Works in Tipitaka) ศึกษาถึงแนวความคิด หลักการ ตลอดจนเป้าหมายของการสังคมสงเคราะห์ตามหลักพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น จริยา 3, สังคหวัตถุ 4, ฆราวาสธรรม 4, ทิศ 6 เป็นต้น

14. รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก (Political Science in Tipitaka) ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีหลักทางรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหลักธรรมของผู้บริหาร เปรียบเทียบรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์กับรัฐศาสตร์ทั่วไป

15. รัฐประศาสนศาสตร์ในพระไตรปิฎก (Public Administration in Tipitaka) ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีหลักทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหลักธรรมของผู้บริหารเปรียบเทียบรัฐประศาสนศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์กับรัฐประศาสนศาสตร์ทั่วไป เช่น แนวประชาธิปไตย แนวสังคมนิยม แนวธรรมิกสังคมนิยม แนวปรัชญาการเมือง แนวธรรมาธิปไตย แนวพุทธประวัติ แนวนิติรัฐ แนวมนทัศน์ และแนวการบริหารจัดการภาครัฐ

พระไตรปิฎกถูกนำมาประยุกต์กับ ศาสตร์ต่างๆ อย่างกว้างขวางให้มีความลึกซึ้งถึง 15 สาขาวิชา และในอนาคตจะมีศาสตร์ต่างๆ เข้ามาศึกษาพัฒนาร่วมอีก เช่น นิติศาสตร์, ประวัติศาสตร์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อพัฒนาให้ทันต่อความต้องการของสังคมอย่างแท้จริงและศาสตร์เหล่านี้เองก็ต้องรอการพิสูจน์อยู่อย่างมาก พร้อมทั้งรอรับการท้าทายจากนักวิชาการรุ่นต่อไปให้เข้ามาศึกษาและจัดระบบอย่างถูกต้องเป็นกระบวนการต่อไป

รัฐประศาสนศาสตร์ในพระไตรปิฎก

รัฐประศาสนศาสตร์ในพระไตรปิฎกปัจจุบันได้มีนักวิชาการไทยพยายามที่จะตีความพระพุทธศาสนาออกเป็นหลากหลาย เช่น แนวประชาธิปไตย แนวสังคมนิยม แนวธรรมิกสังคมนิยม แนวปรัชญาการเมือง แนวธรรมาธิปไตย แนวพุทธประวัติ แนวนิติรัฐ แนวมนทัศน์ และแนวการบริหารจัดการภาครัฐ แนวคิด

ทั้งหมดนี้ เป็นแนวคิดที่พยายามแสวงหาความหมายและอธิบายศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ให้มีความลุ่มลึก และเกิดความหลากหลายทางด้านวิชาการ นอกจากนั้นแล้วยังเป็นเรื่องราวธรรมดาศาสตร์ใหม่ๆ อย่าง ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ในพระไตรปิฎก ก็จำต้องแสวงหาความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองว่าจะมีรูปร่าง หน้าตาเป็นอย่างไร และพร้อมที่จะพัฒนาต่อไปในอนาคตต่อไป

1. การแสวงหาเอกลักษณ์ของศาสตร์ในปัจจุบัน

แม้รัฐประศาสนศาสตร์เองก็พยายามแสวงหาเอกลักษณ์ความเป็นศาสตร์ของตัวเอง ทั้งนี้ สิทธิพันธ์ พุทธหนู ได้ให้ทัศนะเอาไว้ว่า

1.1 การศึกษาการเมืองโดยเน้นเรื่องของรัฐ คือ มุ่งไปที่โครงสร้างของรัฐ แต่ทำให้เกิดปัญหา ขึ้นมา ดังนี้

1) สังกัของรัฐคู่ขนานข้างตายตัว คือ รัฐบาลทำหน้าที่ในการรักษากฎระเบียบและเป็นอิสระ จากการควบคุมของชาติอื่น ไม่สามารถที่จะเข้ามาอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆ ได้ เช่น การปฏิบัติ สงครามอาณานิคม

2) สังกัของรัฐคู่ขนานข้างจะเน้นไปในเชิงกฎหมายมากเกินไป คือ พุดถึงกระบวนการนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ แต่ละเลยกระบวนการที่อยู่นอกเหนือทางการเมือง เช่น กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ สื่อมวลชน ฯลฯ

3) การค้นพบสังกัตลอดวิธีการทางการเมืองใหม่ๆ มากขึ้น สังกัเดิมที่ศึกษาการเมืองในแง่ รัฐจึงถูกโจมตี แม้คำว่า รัฐ ก็ยังหาข้อยุติไม่ได้ว่าหมายถึงอะไรกันแน่ความนิยมในการศึกษาจึงเสื่อมลง

1.2 การเมือง คือ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและหน้าที่ เพราะมุ่งไปที่คนและสนใจศึกษาที่ กระบวนการมากกว่าลักษณะนามธรรมของกฎเกณฑ์ต่างๆ แต่ในระยะหลังกลับถูกวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น เพราะคำว่า อำนาจ นั้นยังหาข้อยุติไม่ได้ เพราะคำว่าอำนาจหน้าที่มีคำจำกัดความที่กว้างเกินไปทั้งไม่มีความสัมพันธ์กับการเมืองเลย เช่น อำนาจที่ผู้จัดการบริษัทใช้กับลูกน้อง อำนาจของพ่อที่มีต่อลูก อำนาจของพระศาสนาที่มีต่อสาวก เป็นต้น

1.3 การเมือง คือ เรื่องของการแจกแจงสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม โดยเชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องของการขัดแย้งซึ่งกันและกัน ต่างฝ่ายต่างพยายามที่จะใช้ทรัพยากรที่ตนมีอยู่เพื่อได้มาซึ่งอำนาจ โดยมีอยู่สอง กลุ่มคือพวกที่ไม่สนใจการเมืองกับพวกที่สนใจการเมืองหรือสัตว์การเมือง (Political Animal) แต่การใช้ อำนาจในการแจกแจงสิ่งที่มีคุณค่าอันเป็นเรื่องของการเมืองนี้อาจเกิดขึ้นได้ในกลุ่มต่างๆ ที่ไม่ใช่กลุ่ม การเมือง เช่น ครอบครัว โรงเรียน องค์กร ศาสนาและกลุ่มเศรษฐกิจ เป็นต้น

1.4 การเมือง คือ เรื่องของพฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ทางการเมือง การศึกษาที่ให้ความสำคัญกับผู้นำที่สามารถในการตัดสินใจเป็นประเด็นหลัก แต่ก็มีขอบเขตการศึกษาที่จำกัด เฉพาะกลุ่มผู้นำไม่กี่คนเท่านั้น (สิทธิพันธ์ พุทธหนู, 2536: 29)

ถ้าจะการเปรียบเทียบโครงสร้างของสถาบันทางการเมือง การที่จะพยายามชี้ประเด็นโดยการ เปรียบเทียบหลักรัฐศาสตร์เข้ากับหลักพุทธศาสนานั้นอาจจะไม่ตรงประเด็นมากนัก แต่ก็พอจะอนุโลม กันได้ ดังนี้

ที่	ประชาธิปไตย	พุทธศาสนา
1	สถาบันรัฐธรรมนูญ	พระไตรปิฎก
2	สถาบันนิติบัญญัติ	พระวินัย
3	สถาบันฝ่ายบริหาร	สถาบันสงฆ์
4	สถาบันฝ่ายตุลาการ	คณะพระวินัยธร

2. รัฐประศาสนศาสตร์ในพระไตรปิฎกในอนาคต

ในอนาคตเป็นยุคที่เกิดสภาพไร้พรมแดนทั้งในเรื่องของอาณาเขต, ประชากร, การค้า, การสื่อสาร แม้แต่การเมืองการปกครองก็ตกอยู่ในสภาวะเช่นเดียวกัน จึงควรศึกษาทิศทางทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ในพระไตรปิฎกสำหรับอนาคตในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาเพื่อบูรณาการให้เป็นการเมืองวิถีพุทธ หลักธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่หลากหลายหมวดหมู่และมีชื่อแตกต่างกันไป แต่หากพิจารณาโดยรวมย่อแล้วจะเห็นว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามุ่งที่จะเสนอแนวทางให้กับมนุษย์มีชีวิตอยู่อย่างสังคม ด้วยการเรียนรู้อย่างเท่าทันและนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เช่น

- 1) อธิบายสภาวะธรรมชาติของชีวิต เช่น สรรพสิ่งเกิดขึ้นมาได้อย่างไร คงอยู่ได้เพราะเหตุใด
- 2) อธิบายและสอนถึงวิธีการที่จะครองชีวิตอยู่อย่างมีความสุข สอดคล้องกับสภาวะธรรมชาติ การบรรเทาความทุกข์อันเกิดจากสภาวะนานาประการ
- 3) อธิบายและสอนแนวทางการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมตั้งแต่ระดับปัจเจกชน จนถึงปวงชนระดับชาติและโลก
- 4) อธิบายและแนะนำแนวทางที่จะนำหลักธรรมคำสั่งสอนไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันตามลักษณะปัญหา ตามระดับสติปัญญา และความประสงค์ของแต่ละบุคคล เพื่อให้ทุกคนเกิดภาวะของการเรียนรู้แล้วบอกสอนด้วยการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเหมือนพี่น้อง โดยอาศัยภูมิรู้ภูมิธรรมมาเป็นวิถีชีวิตอย่างพุทธ

2.2 เน้นเป้าหมายของรัฐตามทัศนะของพระพุทธศาสนา จะต้องประกอบไปด้วยหลักของอรรถหรือประโยชน์ 3 ประการ คือ (ขุ.จ. 30/673 /333, 755 /389)

1) **ทิฏฐธัมมิกัตถะ** ประโยชน์เบื้องต้น หรือประโยชน์ในปัจจุบัน เป็นประโยชน์ ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าที่จับต้องได้ในปัจจุบัน เช่น เรื่องของปัจจัยพื้นฐานของชีวิตหรือในเรื่องของโลกธรรม 8 ที่รัฐจะต้องสนองความต้องการของมนุษย์ในสังคมให้ได้

2) **สัมปรายิกัตถะ** ประโยชน์เบื้องหน้าหรือประโยชน์ในอนาคต เป็นประโยชน์ที่มนุษย์เมื่อมีความพร้อมในประโยชน์ข้อแรกแล้วต้องการที่จะมุ่งความดีอันสูงสุดแล้วปรารถนา เช่น เรื่องของคุณค่าแห่งชีวิต, ชีวิตหลังความตาย, เรื่องของบาป -บุญ-คุณโทษ หรือความสงบสุขทางใจ เป็นต้น

3) **ปรমัตถะ** ประโยชน์ครอบคลุม หรือประโยชน์สูงสุด ในที่นี้เป็นความหมายทางศาสนาที่มีเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน หรือความหลุดพ้นไม่ถูกการบีบคั้นจากเหตุการณ์หรือบุคคลใดๆ เป็นต้น

แต่ทางการเมืองประโยชน์สูงสุดของรัฐคือความสงบร่มเย็นในรัฐหรือจะเรียกว่ารัฐในอุดมคติก็ได้ แม้ในทางพระพุทธศาสนาเมื่อคนไม่ต้องการบรรลุนิพพานก็ปรารถนาถึงยุคสมัยอุดมคติเหมือนกัน คือ มนุษย์ในยุคของพระศรีอาริยมตฺไย หรือที่เรียกกันว่ายุคศรีอาริยมตฺไย เป็นต้น

2.3 ขอบเขตของการศึกษา การจะพยายามศึกษาพระไตรปิฎกแล้ว เปรียบเทียบหรือ ประยุกต์หลักการต่างๆ โดยการเน้นถึงแนวทางต่างๆ นั้น อาจจะไม่สามารถทำได้สมบูรณ์แบบมากนัก แต่ทั้งนี้ต้องพิจารณาการศึกษาให้ครอบคลุมทั้ง 3 แนวทาง กล่าวคือ

1) การศึกษาโดยเน้นบุคคลเป็นหลัก คือ การเข้าไปศึกษาตัวตนของบุคคลที่เป็นผู้นำหรือนักการปกครอง ทางด้านแนวคิดว่าจะมุ่งเน้นเป้าหมายตามแนวพุทธศาสนาหรือไม่พฤติกรรม การแสดงออกทั้งกาย-วาจา ว่าเป็นสุจริตกรรมมากน้อยแค่ไหน รวมไปถึงการแสดงภาวะผู้นำที่พร้อมและกล้าที่จะตัดสินใจในทิศทางที่ต้งาม เป็นต้น

2) การศึกษาโดยเน้นระบอบเป็นหลัก คือ การเข้าไปศึกษาค้นคว้าหาระบอบการปกครองที่แท้จริงตามคัมภีร์ต่างๆ ในพระพุทธศาสนา หรือรูปแบบจำลองที่อาศัยศาสนาเป็นแนวทาง เช่น สังคมสงฆ์ หรือเปรียบเทียบรัฐศาสนา อย่างรัฐอิสลามในประเทศตะวันออกกลาง เป็นต้น

3) การศึกษาโดยเน้นธรรมเป็นหลัก คือ การตีประเด็นทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้กว้างกว่ามิติเดิมๆ โดยไม่ติดยึดหรือผูกโยงกับแนวคิดการเมืองใดๆ เพียงแต่หลักธรรมข้อไหนสามารถประยุกต์ใช้กับระบอบการเมืองอะไร แนวคิดใดก็อนุโลมประยุกต์ใช้เป็นประเด็นๆ ไป เช่น คำว่า สิทธิ, เสรีภาพ, ความเสมอภาค, อธิปไตย เป็นต้น

ดังนั้น แนวโน้มการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในพระไตรปิฎก จึงจำเป็นต้องอาศัย อัตถะหรือประโยชน์ทั้ง 3 เป็นเป้าหมายโดยมีการศึกษาที่เน้นตัวบุคคล, ระบอบ และธรรม เป็นหลักเพื่อให้เกิดความสงบสุขโดยถ้วนหน้า ตามอย่างพุทธวิธีที่แท้จริง

รูปแบบการบริหารตามแนวพุทธ

รูปแบบการบริหารตามแนวทางของพุทธ เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหาร พอจะยกตามนัยแห่งอภิปุติสูตร (ที.ปา. 11/228 /231; 20 /895 /187) มี 3 ประการ คือ

1. อัตตาริโปติ หมายถึง การถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเองเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจ และฐานะศักดิ์ศรีตลอดถึงเกียรติภูมิของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยความปรารถนาตนและสิ่งที่เนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ถือเอาแต่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก

2. โลกาธิโปติ หมายถึง การถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทาและสรรเสริญ กระทำการด้วยความปรารถนาจะเอาใจใส่หมู่ชนหาความนิยมหรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ กระทำการบริหารด้วยการเอาใจหมู่ชน หรือกลุ่มชน หรือบริหารด้วยความเกรงกลัว ไม่เป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจ

3. ธรรมาธิปไตย หมายถึง การถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำการด้วยความปรารถนาสิ่งที่ดีที่ศึกษาตรวจสอบตามข้อเท็จจริงและความคิดเห็นที่ได้รับฟังอย่างกว้างขวางแจ้งชัดและพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขัดแห่งปัญญาจะมองเห็นได้ด้วยความรู้ที่กระจ่างชัด ว่าเป็นไปด้วยชอบธรรมและเพื่อความดีงาม การจะทำอะไรจะต้องศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ข้อเท็จจริงเสียก่อน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมและการรับฟังอย่างกว้างขวาง แล้วพิจารณารับฟังอย่างกว้างขวาง จะมองเห็นว่าการบริหารดังกล่าวเป็นความชอบธรรมและเพื่อผลประโยชน์อันชอบธรรมของประชาชน (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2549: 41)

จากการบริหารดังกล่าว ได้มีผลตรงกันกับแนวคิดของการบริหารโดย Resis Rikert ที่เขียนถึงหลักการบริหารแบบเผด็จการ แบบคำพูดและการกระทำไม่เข้ากัน แบบปรึกษาและมีส่วนร่วม ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วการบริหารหรือการทำงาน การมีส่วนร่วม ได้เป็นปรัชญาพื้นฐานของชาวตะวันตก เช่นประเทศไทย ที่มีการทำงานโดยการลงแขกและขอแรงลงแขกให้แบกหามอันเป็นหลักการบริหารและการทำงานมาตลอด

จะเห็นได้ว่า การกระทำอะไรในทางพุทธศาสนานั้นเน้นการเป็นทีม (group) เช่น การฟังธรรม การรับเข้ามาเป็นสมาชิกของนิกายต้องทำการสาบานต่อพระอุปัชฌาย์ พระกรรมวาจาจารย์ คือผู้แนะนำการปฏิบัติ รวมทั้งสงฆ์ที่มานั่งเป็นอันดับ ในการรับเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ขององค์การและเมื่อเข้ามาสู่กลุ่มแล้วจะต้องฉัน (รับประทาน) อาหารเป็นกลุ่ม รักษา มารยาทในการฉันอาหาร เมื่อเวลาสวดมนต์ก็สวดพร้อมกัน ตื่นเช้าตรู่ต้องมาทำความสะอาดที่อยู่อาศัย เวลาศึกษาก็ศึกษาพร้อมเพรียงกัน

หลักการดังกล่าวเป็นหลักการของการทำงานร่วมกันและมีส่วนร่วมมาก่อนทฤษฎีตะวันตก นอกจากนั้น ยังเน้นหลักการบริหารที่มีกฎเกณฑ์เพื่อป้องกันความเลื่อม คือ

- 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ โดยพบปะปรึกษาหารือกิจการงาน (ที่พึงรับผิดชอบตามลำดับของตน) อย่างสม่ำเสมอ
- 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน
- 3) ไม่ถืออำนาจใครต่อความสะดวก บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติไว้และไม่เหยียบย่ำล้ามล้างที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว ถือปฏิบัติมันอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมนูญ
- 4) ท่านผู้ใดเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ยาวนาน ให้เกียรติเคารพนับถือท่านเหล่านั้นมองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านเป็นสิ่งที่อันพึงรับฟัง
- 5) ให้เกียรติและคุ้มครองกุลสตรี มิให้มีการข่มเหงบีบคั้นจิตใจ
- 6) เคารพบูชาอนุสาวรีย์ประจำชาติ (เช่น ธงชาติและสัญลักษณ์) ไม่ปล่อยและละเลยพิธีเคารพบูชาอันพึงทำแก่อันเตือนความทรงจำ และกระตุ้นความดีงามร่วมกันเหล่านั้นตามประเพณี
- 7) จัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรมแก่บรรพชิต ท่านผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่เป็นสุข

ในสมัยปัจจุบันทางวิชาการบริหาร มุ่งเน้นการบริหารแบบประชาธิปไตย (Democratic Management) บางครั้งก็เรียกว่า Participative Management ให้ทุกคนในองค์กรต่างๆ มีส่วนร่วมในการบริหาร จนถึงขั้นที่มีตำราการบริหารสมัยใหม่เล่มหนึ่ง (M.Scott Myers, 1970)

ในระบบประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนเป็นผู้บริหาร คือ มีส่วนร่วมในการบริหารประเทศด้วยกันทั้งสิ้น เมื่อเป็นดังนั้นทุกคนควรศึกษาและฝึกฝนพัฒนาตนเองให้เป็นผู้บริหารที่ดี ซึ่งมีใช้เรื่องยากแต่ประการใด ถ้าเราบริหารกันแบบมีธรรมในใจ ดังมีประเด็นสำคัญๆ ที่จะได้นำเสนอต่อไปนี้

การพัฒนาตนเอง คนเราต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ไม่มีใครแก่เกินกว่าจะพัฒนาตนเองได้ เพราะการพัฒนาตนเองเป็นการเรียนรู้ สิ่งที่เราควรพัฒนาตนเองให้เป็นผู้บริหารที่ดี เริ่มต้นจากการบริหารร่างกายและการบริหารจัดการของตนเองเสียก่อน จึงค่อยไปบริหารงาน บริหารคนและทรัพยากรอื่นๆ ดังนี้

1) การบริหารร่างกาย เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประชากรไทยในยุคปัจจุบัน เพราะร่างกายที่มีสุขภาพดีจะส่งเสริมสุขภาพจิต ดังมีภาษิตชาวตะวันตกว่า “จิตใจที่สมบูรณ์อยู่ในร่างกายที่แข็งแรง” หรือสุขภาพจิตเกี่ยวเนื่องกับสุขภาพร่างกายนั่นเอง เราจะต้องหาโอกาสเล่นกีฬาและออกกำลังกายบริหารท่ามือเปล่าให้สม่ำเสมอเป็นกิจวัตรยิ่งกว่านั้น ร่างกายที่ดีปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ ดังพุทธภาษิตว่า “อโรคยา ปรมา ลาภา” แปลความว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ เป็นต้น

2) การบริหารจัดการ เป็นเรื่องสำคัญมาก วิธีการบริหารจัดการในแง่มุมหนึ่งจะมีลักษณะเป็นการชำระจิต การพัฒนาตนเองด้วยการพัฒนาจิตใจตามวิธีการทางพระพุทธศาสนานั้น จะต้องหมั่นทำทุกวันอย่างน้อยวันละครั้ง เช่นเดียวกับการชำระร่างกาย วิธีการสำคัญในการบริหารจัดการ ได้แก่ การทำบุญ 3 ทาง อันจะก่อให้เกิดพลังจิตและพลังผลบุญกุศลทำให้ผู้ทำบุญถูกวิธีไม่ตกไปในที่ชั่ว

มองอีกมุมหนึ่ง การบริหารจัดการ เป็นการฝึกฝนการบังคับจิตมิให้เศร้าหมอง ด้วยอุปกิเลสจิตใจต้องการการบริหาร การพัฒนา เช่นเดียวกับร่างกาย แต่มีวิธีการแตกต่างกัน การฝึกจิตไม่จำเป็นต้องออกแรงแต่ประการใด แต่ต้องใช้เวลาและความพยายามทางจิต เพียงฝึกหัดควบคุมความคิดให้ถูกทางตามแนวพุทธธรรมเพียงวันละไม่กี่นาทีเท่านั้น ท่านจะรู้สึกสดใสและแจ่มใสขึ้นอย่างประหลาด เปรียบจิตเสมือนดวงแก้วที่ได้รับการชำระให้สะอาด จิตที่สะอาด สงบ ย่อมนำสุขมาให้

การบริหารจิตเช่นนี้จะทำให้ความเป็นคนเจ้าทุกข์ หรือกัลลัฏกลุ่มอยู่เสมอนั้นลดน้อยลงลงโดยลำดับ จนในที่สุดท่านอาจจะเก็บความทุกข์ร้อนต่างๆ เข้าลิ้นชักเสียเมื่อไหร่ก็ได้ ข้อสำคัญต้องหมั่นฝึกจิตให้ปล่อยวาง หรือหัดเก็บความทุกข์เข้าลิ้นชักไว้เสมอน้อยๆ เมื่อเวลาผ่านไปนานแล้วท่านก็จะได้ประจักษ์ผลแห่งการบริหารจิตนี้ด้วยตนเอง (สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, ม.ป.ป.: 34)

สรุปความได้ว่าแนวโน้มการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ตามแนวพุทธ จะมีการนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารมากขึ้น โดยเน้นที่หลักการบริหาร คือ

1) องค์ความรู้ (เรียนรู้) สิ่งที่เป็นความรู้ทั่วไปหาได้ในตลาดวิชาการ องค์ความรู้ขององค์กรเอง สะสมเองจากผลการปฏิบัติงาน นำความรู้จากคนอื่นโดยใช้ที่ปรึกษา วางแผน เตรียมการ สร้างสิ่งรู้ที่จะทำ การปลูกฝังด้านคุณธรรมของผู้บริหาร

2) การปฏิบัติ (ทำตาม) ปฏิบัติตามองค์ความรู้จากแผนที่จะทำ ซึ่งมีการกระทำ 3 ด้าน คือ (1) ทำทางกาย เช่น ทำด้วยมือ พุดสื่อสาร ความสุจริต (2) ทำทางใจ เช่น การตั้งมั่นมุ่งเป้า การเตือนตน ด้วยสติ การเพียรพยายามให้ของที่จะทำให้ดีขึ้นเรื่อยๆ (3) ทำทางปัญญา เช่น ความเห็นถูกต้อง คิดแก้ปัญหาได้

3) ผลลัพธ์ (ผลจากการปฏิบัติตามข้อ 2.) (ดูแลผล) เป้าหมายเทียบกับผล ดูการบรรลุผล บทเรียนที่ได้รับทั้งเชิงผลสำเร็จ และความล้มเหลว แล้วทำเป็นภูมิปัญญาองค์กร ผลลัพธ์เชิงธุรกิจเทียบกับ วิสัยทัศน์ขั้นตอนทั้ง 3 นี้ จะต้องหมุนเป็นวัฏจักรและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จนกว่าจะสามารถ บรรลุวิสัยทัศน์หรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้

สรุป

รัฐประศาสนศาสตร์เป็นการดำเนินงานของภาครัฐ หรือระบบราชการเพื่อให้เป็นไปตาม นโยบายของรัฐหรือรัฐบาลที่วางไว้เป็นกิจกรรมหรือการดำเนินงานของทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติและ ฝ่ายตุลาการที่จะทำให้นโยบายแห่งรัฐบรรลุผลสำเร็จ สำหรับการบริหารรัฐกิจหรือการบริหารราชการ เป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ที่รัฐปฏิบัติเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อ ประชาชนรัฐประศาสนศาสตร์มีลักษณะที่เป็นสังคมศาสตร์ประยุกต์ มีองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับสาขาวิชา อื่นๆ เช่น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์ จิตวิทยา มนุษยศาสตร์ จึงทำให้สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มีลักษณะที่เป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ทำให้นักบริหารงานภาครัฐและฝ่ายปฏิบัติต้องมีความรู้ที่รอบด้านในการพัฒนาองค์กร ระบบราชการ การบริการ สาธารณะให้มีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับของประชาชน ในสถานการณ์สภาพแวดล้อมปัจจุบัน

การศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในพระไตรปิฎก ได้มีการนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในการบริหารมากขึ้น โดยเน้นที่หลักการบริหาร คือ (1) องค์ความรู้ เรียนรู้สิ่งที่เป็นความรู้ทั่วไป หาได้ในตลาดวิชาการ องค์ความรู้ขององค์กรเอง สะสมเองจากผลการปฏิบัติงาน นำความรู้จากคนอื่น โดยใช้ที่ปรึกษา วางแผนเตรียมการ สร้างสิ่งที่จะทำ การปลูกฝังด้านคุณธรรมของผู้บริหาร (2) การปฏิบัติ ทำตาม ปฏิบัติตามองค์ความรู้จากแผนที่จะทำซึ่งมีการกระทำ 3 ด้าน คือ ทำทางกาย ทำทางใจและ ทำทางปัญญา (3) ผลลัพธ์ ผลจากการปฏิบัติตามข้อ 2 ดูแลผล เป้าหมายเทียบกับผล ดูการบรรลุผล บทเรียนที่ได้รับทั้งเชิงผลสำเร็จและความล้มเหลว แล้วทำเป็นภูมิปัญญาองค์กร ผลลัพธ์เชิงธุรกิจเทียบกับ วิสัยทัศน์ ขั้นตอนทั้ง 3 นี้ จะต้องหมุนเป็นวัฏจักร และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันจนกว่าจะสามารถ บรรลุวิสัยทัศน์หรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้

เอกสารอ้างอิง

โกวิท วงศ์สุวรรณ. (2534). รัฐศาสตร์กับการเมือง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จำนง ทองประเสริฐ. (2538). พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท คอมแพคท์พริ้น จำกัด.

- ไชยวัฒน์ คำชูและคณะ. (2545). ธรรมนูญการบริหารการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์น้ำฝน.
- ดิณ ปรัชญพฤทธ์. (2535). รัฐประศาสนศาสตร์เปรียบเทียบ: เครื่องมือในการบริหารประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). พุทธธรรมกับการบริหาร. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีการบริหาร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2535). พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

แนวคิดชุดความรู้สื่อสร้างสรรค์ภาคภาษาอังกฤษของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ ในจังหวัดเชียงใหม่

Concept of English Creative Media Knowledge Materials of the Karen Ethnic Group in Chiang Mai

¹เฉลิมพงศ์ ทำงาน, ²เดชา ตาละนีก

¹Chalermphonng Tham-ngarn, ²Decha Talanuek

¹มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่

¹Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang Mai

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

²Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

¹Corresponding author, e-mail: nong_rmutl57@yahoo.co.th

บทคัดย่อ

กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอมีอัตลักษณ์และความเป็นอยู่เฉพาะชนเผ่าที่สืบทอดกันยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น ประกอบไปด้วยหลายชนเผ่าอยู่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ครอบคลุมพื้นที่กว่า 16 จังหวัดทั่วประเทศไทย ชาวปกาเกอญอมีความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ตักตวงอันแสดงถึงอัตลักษณ์ประจำชนเผ่า เหมาะแก่การศึกษาเรียนรู้และส่งต่อให้รับรู้กันอย่างแพร่หลายในรูปแบบสื่อสร้างสรรค์ที่มีเนื้อหามุ่งเน้นการส่งเสริมให้เกิดผลดีด้านศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม การเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตในการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม

สื่อสร้างสรรค์ชิ้นนี้ประกอบไปด้วยชุดความรู้ของชาติพันธุ์ปกาเกอญอเกี่ยวกับความรู้ด้านวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการสังคม และการเรียนรู้ของชาวปกาเกอญอ จัดทำในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ออนไลน์และสื่อวีดิทัศน์ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ อีกทั้งสร้างศูนย์ปกาเกอญอแบบออนไลน์ในระบบสารสนเทศ (Google Site) โดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อผู้ใช้งาน และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยนำหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต กระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความรักและหวงแหนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ที่ดีแสดงอัตลักษณ์ สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและมีความภาคภูมิใจในทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนของตนเองซึ่งเป็นปัจจัยต่อความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมต่อประเทศชาติ

คำสำคัญ: ชุดความรู้, สื่อสร้างสรรค์, กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ

Abstract

The Karen ethnic group has a unique identity and lifestyle passed down from generation to generation. It consists of many sub-tribes scattered in different areas, covering more than 16 provinces throughout Thailand. The Karen people have reasonable beliefs and traditions that represent their tribal identity. It is suitable for studying, learning, and transmitting to be widely acknowledged in creative media with content that promotes moral benefits, ethics, culture, and learning life skills for developing individuals, communities, and society.

This creative media contains ethnic Karen knowledge materials about the knowledge of culture, environmental management, social management, and learning of the Karen people available in online publications and video media in Thai and English. In addition, an online center for information systems (Google Site) was created by considering users' safety, encouraging creativity, and applying the principles of Buddhist teachings as an essential element to guide life and encourage people in the community to love and cherish their way of life, culture, traditions, and living that express their identity, build social immunity, and be proud of the resources available in their communities that contribute to the nation's sustainable progress, both economically and socially.

Keywords: Knowledge Materials, Creative Media, Karen Ethnic Group.

บทนำ

การสื่อสารในโลกปัจจุบันเป็นการสื่อสารที่ไร้พรมแดนคือ การรับข่าวสารเป็นไปด้วยความรวดเร็วทันใจและทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และจาก Web Sites ต่างๆ มีการเสนอข้อมูลความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การรับข้อมูลต่างๆ ควรเป็นไปด้วยการใช้วิจารณญาณ ควรใช้ตรรกะในการพิจารณาแต่ละเรื่อง ในส่วนของผู้สื่อสารข้อมูลต่อสาธารณะชนนั้นจำเป็นต้องมีจรรยาบรรณของวิชาชีพเป็นหลักสำคัญ

คณอง วังฝายแก้ว (2555) ได้กล่าวว่า ผู้สื่อสารที่ดีจะต้องมีทักษะพื้นฐานในด้านการสื่อสาร เช่น การใช้ภาษาในการสื่อสาร ในเรื่องการออกเสียง การเข้าใจความหมายของคำ การใช้ประโยค การใช้ถ้อยคำในการส่งสาร การใช้ประโยคในการส่งสาร และการรับสาร นอกจากนี้หลักการพระพุทธศาสนา ยังกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ ได้แก่

1. อัมมัญญตา เป็นผู้รู้ธรรมะ คือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตนเอง

2. อัตถัญญตา รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอนชัดเจน

3. อัตตัญญา รู้จักตนเอง รู้ว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่พร้อมอย่างไร การรู้จักตนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้ว จะนำไปสู่การยอมรับตนแล้วจะเปิดเผยตน สามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดีเยี่ยมผู้สามารถสื่อสารภายในได้ดีจะเป็นคนที่สามารถรับรู้ วิเคราะห์สังเคราะห์ และมีวิจารณ์ญาณที่สุขุมรอบคอบ มีเหตุผลผลทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่ง

4. มัตตัญญา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไป ผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอ การรู้จักประมาณในการสื่อสารคือไม่ส่งสารซ้ำซากมากเกินไป น้อยเกินไป จึงเป็นคุณสมบัติประการสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้ส่งสาร

5. กาลัญญา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสารแม้ว่าจะเป็น การสื่อสารภายในตน การสื่อสารระหว่างบุคคล หรือ การสื่อสารมวลชน นอกจากการสื่อสารนั้นจะไม่ประสบความสำเร็จแล้วบางที่ยังอาจมีเรื่องมีราวตามมาด้วย หากเราย้อนดูประวัติศาสตร์ แม้แต่นักวิทยาศาสตร์ดังๆ ของโลกยังต้องได้รับโทษจากการประกาศ สัจธรรมในเวลาที่ไม่เหมาะสม

6. ปริสัญญญา รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ประพจน์ต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

7. ปุคคลัญญา รู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถ และ คุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร

ดร. โสภิตา สุวุฒโท (2566) ได้กล่าวถึงการสื่อสารให้เกิดประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทใด นั้นมีหลักการสื่อสาร และหลักการออกแบบที่เป็นพื้นฐานเดียวกัน อาจจะแตกต่างกันบ้างในเทคนิคของการผลิต โดยเป้าหมายของการสื่อสารต้องสร้างให้เกิดการรับรู้ สามารถ นำกลับไปประยุกต์ใช้ในการสร้างการเรียนรู้ และส่งเสริมให้เกิดการปรับเปลี่ยนค่านิยม และสร้างทัศนคติได้

การกำหนด รูปแบบการรับสาร ต้องพิจารณาจากผู้รับสาร เนื่องจากแต่ละคนมีความถนัดแตกต่างกัน บางคนชอบคิดเป็นภาพ (visual) บางคนชอบฟัง/พูด (auditory) แต่บางคนถนัดที่จะลงมือทำ (kinesthetic) ผู้ออกแบบจึงต้องสื่อสารให้ตรงประเด็น พิจารณาความเหมาะสมกับผู้รับสารแต่ละกลุ่ม และบางครั้งอาจพบว่าสื่อที่ใช้สื่อสารออกไปไม่สามารถช่วยให้ผู้รับสาร หรือผู้เรียนเข้าใจ ซึ่งปัญหาเหล่านี้อาจเกิดจากการที่ผู้สร้างสื่อพยายามใส่เนื้อหาที่มากเกินไปจนจำนน ดังนั้นการกำหนดรูปแบบจึงต้องวิเคราะห์ให้เหมาะกับประเภทของสื่อและเนื้อหา โดยใช้การตั้งคำถาม 3 ข้อ ก่อนออกแบบ ได้แก่ จะสื่อสารอะไร อะไรคือ key messages หลักที่ต้องการสื่อสาร โดยสกัดและวิเคราะห์สิ่งสำคัญให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายให้กับใคร สื่อที่ทำมีกลุ่มเป้าหมายคือใคร โดยควรกำหนดขอบเขตให้ชัดที่สุด เพื่อให้ง่ายต่อการตีความเนื้อหา และการออกแบบที่เหมาะสมผ่านสื่อใด ช่องทางไหน โดยเลือกช่องทางการสื่อสารทำสื่อให้ตอบโจทย์กับกลุ่มเป้าหมายสูงสุด ชุดความรู้สื่อสร้างสรรค์ภาคภาษาอังกฤษของกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอในจังหวัดเชียงใหม่จัดทำขึ้นเพื่อต้องการส่งต่อและสืบสานองค์ความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอด้านวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการสังคม และการเรียนรู้ของชาวปกาเกอญอ

โดยจัดทำในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อวีดิทัศน์ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ผ่านศูนย์ปกากะญอแบบออนไลน์ในระบบสารสนเทศ (Google Site)

การศึกษาประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (ปกากะญอ) กระจายอยู่ในภาคเหนือและรวมทั้งภาคกลางของประเทศไทยโดยมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ครอบคลุมพื้นที่ 16 จังหวัดในประเทศไทย คือ ภาคตะวันตก 7 จังหวัดประกอบด้วยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม กาญจนบุรี สุพรรณบุรี อุทัยธานี และภาคเหนือ 9 จังหวัดประกอบด้วย จังหวัดกำแพงเพชร สุโขทัย ตาก แพร่ ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่และเชียงราย ชาวกะเหรี่ยงแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ สะกอ หรือยางขาว หรือปากกะญอ เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด ไป หรือ โพล่ อยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำพูน ปะโอ หรือ ทองสุ และบะเว หรือ คะยา ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถิ่นฐานเดิมของกะเหรี่ยงอยู่บริเวณมอโกเลียเมื่อกว่า 2,000 ปีมาแล้ว ต่อมาได้หนีภัยจากการรุกรานจากกองทัพจีน มาอยู่ที่ทิเบต ถอยร่นลงมาทางใต้เรื่อยๆ ตั้งแต่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง ลุ่มน้ำสาละวิน มาถึงคอคอดกระจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยในตอนปลายศตวรรษที่ 18 ในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ กะเหรี่ยงที่กระจายตัวอยู่บริเวณภาคเหนือของไทยสามารถจำแนกได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กะเหรี่ยงสะกอ (Sgaw Karen) กลุ่มนี้เรียกตัวเองว่า กันยอ (Kanyaw) คนไทยเรียกว่า ยางขาว กะเหรี่ยงสะกอในแถบตะวันตกของ เชียงใหม่ เรียกตัวเองว่า บุกุนโย (Bu Kun Yo)

2. กะเหรี่ยงโปว์ (Pwo Karen) คนไทยเรียกว่า ยางโปว์ พม่าเรียกว่า ทะเลียงกะยีน (Taliang Kayin)

3. กะเหรี่ยงบเว (B'ghwe Karen) หรือ แบริ (Bre) หรือกะเหรี่ยงแดง กะเหรี่ยงพวกนี้เรียกตัวเองว่า คะยา (Ka-ya) คนไทยเรียกว่ายางแดง พม่าเรียกว่า คะยีนี (Kayin-ni) แต่สมัยใหม่เรียกเป็น คะยา (Kayah) ชาวอังกฤษเรียกคาเรนนิ (Karen-ni) ซึ่งเอาแบบชื่อที่ชาวพม่าเรียก กะเหรี่ยงบเว กะเหรี่ยงแดงถือว่าตนเป็นชาติใหญ่ และไม่ยอมรับพวกสะกอและโปว์เท่าใดนัก

4. กะเหรี่ยงทองสุ หรือปะโอ (Pa-O) คนไทยและพม่าเรียก ทองสุ (Thaung thu) พวกไทยใหญ่เรียก ทองซู (Tong-Su) กะเหรี่ยงเผ่าสะกอเรียกพวกทองสุว่า กะเหรี่ยงดำ พวกทองสุ แต่เดิมอาศัยอยู่บริเวณ เมืองต่างๆ ใกล้ทะเลสาบอินเล ในรัฐฉานตอนใต้ ประเทศพม่า เมืองที่ทองสุอยู่มากที่สุด คือ เมืองหลอยโหลง และเมืองสะท่ง (มาริส, 2566)

การศึกษานี้มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์และความเป็นอยู่ของชาติพันธุ์ปกากะญอที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเขตพื้นที่ศึกษา คือ อำเภอภักดีชุมพล เนื่องจากมีชาวกระเหรี่ยงตั้งรกรากอาศัยอยู่กันกระจายทั่วพื้นที่ อีกทั้งมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของตนไว้และส่งต่อให้กับชนรุ่นหลังจนถึงปัจจุบัน ซึ่งองค์ความรู้ที่จะได้จากงานวิจัยนี้ ได้แก่ 1. ชุดความรู้ในด้านการจัดการวัฒนธรรม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งด้านวิถีชีวิตของชาติพันธุ์ปกากะญอมีชุดความรู้

ที่หลากหลาย 2. สื่อสร้างสรรค์ที่เกิดจากการรวบรวมเป็นสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ ข้อมูลระบบออนไลน์ สื่อวิดีโอ ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 3. นวัตกรรมศูนย์การเรียนรู้สู่ความเป็นชุมชนน่าอยู่ ปกาเกอะญอแบบออนไลน์ในระบบสารสนเทศ (Google Site)

แนวคิดชุดความรู้สื่อสร้างสรรค์ภาคภาษาอังกฤษของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอในจังหวัดเชียงใหม่

ชุดความรู้สื่อสร้างสรรค์ภาคภาษาอังกฤษของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอในจังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อหามุ่งเน้นการส่งเสริมให้เกิดผลดีต่อสังคมทางด้านศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและความมั่นคง ความคิดสร้างสรรค์ การเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิต การใช้ประโยชน์จากสื่อในการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

สื่อสร้างสรรค์ หมายถึง สื่อนำเสนอในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่างๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เมื่อพิจารณาคำว่า “สื่อ” ในภาษาไทยกับคำในภาษาอังกฤษ พบว่า มีความหมายตรงกับคำว่า “media” นักเทคโนโลยีการศึกษาได้มีการนิยามความหมายของคำว่า “สื่อ” ไว้ดังต่อไปนี้

Heinich และคณะ (1996) Heinich ศาสตราจารย์ภาควิชาเทคโนโลยีระบบการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยอินเดียนา (Indiana University) ให้คำจำกัดความคำว่า “media” ไว้ดังนี้ “Media is a channel of communication.” ซึ่งสรุปความเป็นภาษาไทยได้ดังนี้ “สื่อ คือ ช่องทางในการติดต่อสื่อสาร” Heinich และคณะยังได้ขยายความเพิ่มเติมอีกว่า “media มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน มีความหมายว่า ระหว่าง (between) หมายถึง อะไรก็ตามซึ่งทำการบรรทุกหรือนำพาข้อมูลหรือสารสนเทศ สื่อเป็นสิ่งที่อยู่ระหว่างแหล่งกำเนิดสารกับผู้รับสาร”

A.J. Romiszowski (1992) ศาสตราจารย์ทางด้านการออกแบบ การพัฒนา และการประเมินผลสื่อการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยซิริคิวส์ (Syracuse University) ให้คำจำกัดความคำว่า “media” ไว้ดังนี้ “the carriers of messages, from some transmitting source (which may be a human being or an inanimate object) to the receiver of the message (which in our case is the learner)” ซึ่งสรุปความเป็นภาษาไทยได้ดังนี้ “ตัวนำสารจากแหล่งกำเนิดของการสื่อสาร (ซึ่งอาจจะเป็นมนุษย์ หรือวัตถุที่ไม่มีชีวิต) ไปยังผู้รับสาร (ซึ่งในกรณีของการเรียนการสอนก็คือผู้เรียน)”

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า สื่อสร้างสรรค์และปลอดภัย หมายถึง สื่อที่มีเนื้อหาส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสังคม รวมถึงส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามัคคีและใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างมีความสุข

กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ได้กำหนดคุณลักษณะของนวัตกรรมสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ได้แก่

1. เกิดจากการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่หรือต่อยอดจากสิ่งเดิม
2. เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณค่า และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

3. มีเนื้อหาที่เหมาะสมต่อสังคม เป็นที่น่าสนใจ และกลุ่มเป้าหมายเข้าถึงได้โดยง่าย

4. ไม่มีลักษณะของการเป็นสื่อที่ไม่ปลอดภัยและไม่สร้างสรรค์

อีกทั้งยังได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ดังนี้

1. พัฒนาคอนเทนต์สร้างสรรค์มีทักษะการเล่าเรื่องผ่านสื่อ เพื่อสร้างนวัตกรรมตั้งแต่ระดับเยาวชนไปจนถึงผู้ผลิตสื่ออาชีพ

2. สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ความรู้เท่าทันสื่อ

3. เปิดพื้นที่เพื่อรับฟังความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมายเข้าใจชุมชน สังคม วัฒนธรรมที่หลากหลาย

4. สร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ

5. สร้างโอกาส องค์ความรู้และการเรียนรู้จากกรณีศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

6. ยกย่องและให้รางวัลแก่ผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

7. ส่งเสริมการเผยแพร่ การเข้าถึง การใช้ประโยชน์การต่อยอดนวัตกรรมสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ในเชิงเศรษฐกิจและสาธารณประโยชน์

8. สร้างความรู้ ความเข้าใจและสนับสนุนการเสนอโครงการเพื่อขอรับทุนด้าน นวัตกรรมสื่อจากกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

9. ติดตามและประเมินผลการสร้างนวัตกรรมสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

ม.ล.ชาญโชติ ชมพูนุท (2556) กล่าวว่า การทำสื่อที่มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและเนื้อหา นั้นไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะมีเพียงการนำเสนอเท่านั้น แต่ยังต้องรักษาจุดยืน แนวคิด แนวทางอันเป็นเอกลักษณ์อัตลักษณ์ของตนเองไว้ด้วย ความพยายามที่จะผลิตและรวบรวมคัดสรรเนื้อหาในรูปแบบสื่อที่หลากหลายในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือเชิงบูรณาการก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ พร้อมทั้งท่วงทำนองอันเป็นที่ยอมรับของสังคม ในโลกยุคเทคโนโลยีสารสนเทศอันไร้พรมแดน ไร้ขีดจำกัดนั้น คงเป็นเรื่องที่ยากที่จะคัดกรองเนื้อหาในรูปแบบที่พึงประสงค์ให้ได้อย่าง 100 เปอร์เซ็นต์เพื่อนำเสนอแก่ผู้บริโภคสื่อ คงเป็นไปได้ในแง่ของความพยายามอย่างเหมาะสม และแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมถึงจุดยืนอย่างสร้างสรรค์ ส่วนที่เป็นไปได้อย่างยิ่งก็คือ ผู้บริโภคสื่อควรมีดุลยพินิจพิจารณาเสพข่าวสารข้อมูลอย่างมีสติปัญญา พิจารณาโดยแยกแยะ ย่อยและซึมซับคุณค่าความหมายอันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและเพื่อนร่วมสังคมโลก ซึ่งการศึกษาเรียนรู้ก็เป็นกระบวนการทางธรรมชาติของการพัฒนา มนุษย์อยู่แล้ว เรียนรู้โลก เข้าใจโลก เรียนรู้ชีวิต เข้าใจชีวิต ใช้ชีวิตให้อยู่กับโลกได้อย่างมีคุณค่า ความหมายที่ถูกต้องตรงต่อความเป็นจริงอันเป็นไปของโลกและชีวิต ความสุข ความสงบสันติทั้งภายในและภายนอกก็จะปรากฏ

การพิจารณาถึงเรื่องสื่อนั้นมีปัจจัย 3 ประการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1. วัสดุที่รองรับ 2. สัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นอย่างมีความหมายเป็นสาร และ 3. พาหนะที่จะนำวัสดุที่มีสารไปให้ถึงผู้รับสาร ดังนั้น จึงขึ้นอยู่กับ การหาวิธีการ หาช่องทางของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ กัน ในการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นของคนแตกต่างกัน

กันไปตามยุคตามสมัย เช่น ใช้ “สื่อบุคคล” หรือ “คน” เพื่อการสื่อสารด้วยวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่ต่างกัน โดยคนได้คิดหาทาง อากัปกริยาเป็นสารให้คนอื่น ๆ เข้าใจความหมายใช้สื่อบุคคลในลักษณะเป็นพาหนะที่มีสารโดยเป็นเจ้าของที่ส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร สาธารณสุขออกไปพบปะพูดคุยกับประชาชน การใช้ศิลปินสื่อพื้นบ้านเพื่อเป็นช่องทางในการเผยแพร่ความรู้และเปลี่ยนแปลงทัศนคติการทำหมัน และการวางแผนครอบครัว การใช้บุรุษไปรษณีย์เพื่อนำจดหมายไปบริการประชาชน นอกจากนั้นสื่อบุคคลยังพยายามหาวัสดุเพื่อรองรับสาร เป็นช่องทางในการเผยแพร่ เช่น ใช้ฝาผนัง ผนังถ้ำ ดินเหนียว หนังสติ๊ก ไม้ไผ่ กระดาษสา แผ่นใส และแม้แต่งานศิลปหัตถกรรม การปั้น แกะสลัก ก็ได้ใช้เป็นช่องทางในการถ่ายทอดสารให้คนอื่นได้รับสารบางอย่างอยู่ด้วย

นที ประสานพานิช (ม.ป.ป.) ได้ระบุว่า ในอดีตมีการติดต่อภาพเพื่อช่วยในการปกปิดและปิดเบือนประวัติศาสตร์ เช่น ในสหภาพโซเวียตซึ่งนักประวัติศาสตร์เชื่อว่าเป็นคำสั่งของ “โจเซฟ สตาลิน” ที่มักจะกำจัดการดีดตหายออกไปหลังจากหมดประโยชน์แล้ว ดังกรณีของ “นิโคไล ยีซอพ” อดีตผู้บัญชาการหน่วยงานด้านความมั่นคงซึ่งถูกประหารอย่างเงี้ยบๆ ในปี 1940 และภาพที่ถ่ายคู่กับสตาลินได้ถูกตัดต่อ โดยภาพที่ถูกตัดต่อจะไม่คมชัดเท่าภาพเดิม

การตัดต่อภาพในปัจจุบันยังมีความก้าวหน้าขึ้นมาก โดยสามารถสร้างภาพด้วยคอมพิวเตอร์แล้วนำไปแทรกในภาพถ่ายให้กลมกลืนกันได้ ซึ่งเป็นที่นิยมกันในวงการโฆษณาและศิลปะ แต่ในกรณีอื่นๆ หรือในสาขาอาชีพอื่นๆ การตัดต่อหรือเสริมแต่งภาพถือเป็นเรื่องผิดจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างร้ายแรง เช่น ในวงการวิทยาศาสตร์ การตัดต่อภาพที่ได้จากการทดลองถือเป็นการประพฤติผิดทางวิทยาศาสตร์ (scientific misconduct) หรือในวงการข่าวสาร (ในประเทศเสรี) การตัดต่อภาพอาจส่งผลให้ถูกเลิกจ้าง เช่น ในกรณีของสำนักข่าวรอยเตอร์ที่ได้เลิกจ้างนายอัดนัน ฮัจ (Adnan Hajj) ชาวเลบานอน เพราะจับได้ว่ามีการตัดต่อภาพด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นการละเมิดกฎและข้อตกลงของรอยเตอร์

แนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในจังหวัดเชียงใหม่

การสร้างศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในจังหวัดเชียงใหม่มีเป้าหมายเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอตลอดจนแขกผู้มาเยือนสู่ความเป็นชุมชนน่าอยู่ จัดรูปแบบองค์ความรู้ปกากะญอสู่ระบบสารสนเทศด้วยการพัฒนาศูนย์เชิงพื้นที่ เชิงข้อมูล เชิงสัญลักษณ์ ผ่านการมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการประชาสังคม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนชาติปกากะญอในจังหวัดเชียงใหม่ กระตุ้นระบบเศรษฐกิจครัวเรือนและผลักดันไปสู่ความเป็นนานาชาติโดยน้อมนำเอาการท่องเที่ยววิถีพุทธมาประยุกต์ใช้ยังประโยชน์ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

การท่องเที่ยววิถีพุทธ เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม สรุปลการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการ พัฒนา ด้านสติปัญญา ภูมิปัญญาในทางสร้างสรรค์ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ช่วยกันรักษา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนไว้ ตามแบบวิถีชุมชนและเคารพในความเชื่อด้าน พิธีกรรมทางศาสนา (โสทรินทร์ โชคดีวัฒน์, 2564)

การส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธในชุมชน ควรมีกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการและวางแผนการเตรียมตัวเผชิญกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้าเพื่อให้ได้ผลตามที่กำหนดไว้ การวางแผนจำเป็นต้องคำนึงถึงนโยบาย เพื่อให้แผนงานที่กำหนดนั้น มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน มีความครอบคลุมทั้งระบบ ที่สำคัญต้องมีความสามัคคีในการวางแผนงานร่วมกันของทุกฝ่าย โดยในส่วนของการท่องเที่ยววิถีพุทธนี้ มีผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายรัฐ ฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายประชาชน ซึ่งภาครัฐควรทำหน้าที่ทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ดังนั้น ทุกฝ่ายจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน โดยมีการจัดประชุมร่วมกันระหว่าง คณะสงฆ์ ภาครัฐ และภาคประชาชน ในการวางแผนเพื่อพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธให้เกิดมิติใหม่ในวงการท่องเที่ยวที่น่าสนใจโดยมีกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้ร่วม สร้างให้การท่องเที่ยววิถีพุทธเกิดความยั่งยืน ควรค่าแก่การอนุรักษ์ร่วมกัน

สื่อสร้างสรรค์ภาษาอังกฤษมีผลกระทบในหลายด้านต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ยังประโยชน์ในด้านการสื่อสารระหว่างกลุ่มคนที่มีภาษาที่ต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปของผลกระทบบางประการ ดังนี้

1. การเข้าถึงข้อมูลและการศึกษา การใช้สื่อภาษาอังกฤษช่วยให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้มีการเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรการศึกษาที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งสามารถช่วยเพิ่มความรู้และทักษะในหลายด้าน
2. การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่ใช้กันทั่วโลก การที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ใช้ภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารสามารถเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและความเข้าใจกันมากขึ้น
3. การทำงานเชิงธุรกิจ การที่บุคคลในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เรียนรู้และใช้ภาษาอังกฤษสามารถเปิดโอกาสในการทำงานและประกอบธุรกิจที่มีลักษณะนานาชาติ เพิ่มโอกาสในการทำงานร่วมกับคนที่มีพื้นฐานภาษาอังกฤษ
4. การแสดงอัตลักษณ์ การใช้ภาษาอังกฤษอาจช่วยในการแสดงตัวตนและได้รับการตอบรับในสังคมทำให้สามารถมีโอกาสทางการศึกษา การงาน หรือการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมากขึ้น
5. การพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม การที่กลุ่มชาติพันธุ์มีคนที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อร่วมมือและทำงานร่วมกัน เสริมสร้างทักษะการทำงานและการทำงานเป็นกลุ่มคณะ

ดังนั้น การนำสื่อสร้างสรรค์ภาษาอังกฤษไปใช้กับกลุ่มชาติพันธุ์สามารถสร้างโอกาสและประโยชน์ทางสังคมในหลายด้าน โดยทำให้การสื่อสารระหว่างบุคคลและกลุ่มต่างๆ ในสังคมขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้รับ

การผลิตสื่อที่ดีมีคุณภาพนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย หากแต่ต้องมีศึกษา วางแผน และดำเนินการให้เหมาะสม สื่อที่ดีไม่ใช่แค่สร้างสรรค์แต่ต้องมีความปลอดภัยต่อผู้ใช้งานด้วย การสร้างสื่อเป็นงานที่มีความละเอียดสูง ต้องมีการวางแผนที่รัดกุม หลักสำคัญของการออกแบบสื่อที่ควรคำนึงถึงมี 3 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านเนื้อหา ต้องมีความถูกต้อง ชัดเจน สื่อสารเข้าใจง่าย เป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร มีการอ้างอิงแหล่งที่มาและเป็น

ปัจจุบัน 2. ด้านการออกแบบ ควรมีความสวยงาม สร้างสรรค์ เพื่อเป็นการจูงใจผู้รับสารเข้าติดตามต่อตัวอย่างเช่น การออกแบบปกให้สวยงามจะดึงดูดให้คนเข้าไปดูเนื้อหามากกว่าสื่อที่มีปกแบบธรรมดาทั่วไป โดยการออกแบบสามารถใช้ภาพกราฟิกหรือรูปแบบที่น่าสนใจ เพื่อช่วยในการสื่อสารให้ผู้รับสารใช้งานและเข้าถึงได้ง่าย 3. ด้านความปลอดภัย ต้องส่งเสริมให้เกิดผลดีทางด้านศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ทักษะการใช้ชีวิต การพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ทำให้ได้คู่มือการเรียนรู้กลุ่มชาติพันธุ์ภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อการบริการและส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน คนในชุมชนเกิดความรักและหวงแหนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ที่มีเอกลักษณ์ ทำให้เกิดการประกอบสัมมาอาชีพ มีภูมิคุ้มกันทางสังคมและมีความภาคภูมิใจในทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง

สรุป

การเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อสมัยใหม่ นับว่าเป็นแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน กลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือเป็นกลุ่มชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาและความเป็นอยู่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความเชื่อและแนวทางดำเนินชีวิตที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนาน หลายๆ กิจกรรมที่ทำล้วนมีวัตถุประสงค์และความตั้งใจดีแฝงอยู่ หากแต่ข้อมูลอันมีประโยชน์เหล่านี้ไม่ได้นำออกมาสู่สาธารณชน เพียงเพราะขาดสื่อสร้างสรรค์ที่เป็นตัวกลางนำองค์ความรู้ส่งต่อให้แพร่หลาย

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาขึ้นนี้ จึงอาสาเป็นตัวแทนนำส่งข้อมูลและแนวปฏิบัติที่ดีของกลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือให้ออกมาในรูปแบบสื่อสร้างสรรค์และปลอดภัย อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาถ่ายทอด และต่อยอดองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจที่ดีระหว่างสังคมและสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนวิถีพุทธให้ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์. (2564). **นิยามเกี่ยวกับนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thaimediafund.or.th/นิยามเกี่ยวกับนวัตกรรม/>.
- คนอง วังฝายแก้ว. (2555). **พุทธวิธีการสื่อสาร คือ การสื่อสารตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคไอที**. วิจัยนั้นเรียน.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/494312>.
- ชาญโชติ ชมพูนุท. ม.ล. (2556). **สื่อสร้างสรรค์ พลั่แห่งปัญญา นำพาชีวิตให้งดงาม**. ศูนย์บูรณาการพัฒนามนุษย์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/535868>.

- นที ประสานพานิช. (ม.ป.ป.). **ก้าวทันสังคมดิจิทัลด้วยไอซีที**. มหาวิทยาลัยบูรพา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.informatics.buu.ac.th/88510159/chapters/ chapter_5.pdf [17 กันยายน 2566].
- มาริส. (2566). **ชาติพันธุ์ในล้านนา**. กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ชาติพันธุ์ในล้านนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://artsandculture.mju.ac.th/goverment/20111119104834_artsandculture/
- โสทรินทร์ โชคดีวัฒน. (2564). ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธในอาเซียน. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2564.
- โสภิตา สุวุฒโท. (2566). **หลักการสร้างสื่อเพื่อการสื่อสาร**. มหาวิทยาลัยมหิดล. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www2.si.mahidol.ac.th/km/knowledgeassets/kmexperience/lessons/21678/A>.
- J. Romiszowski. (1992). **Computer Mediated Communication: A Selected Bibliography**. Educational Technology.

พุทธธรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในศตวรรษที่ 21

The Buddhist Dharma to create learning about Buddhist ways in the 21st

¹อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์, ²เอกรัตน์ มาผดุง

¹Isarapong Kraisin, ²Ekkarat Maphadung

^{1,2}หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Doctor of Education Program Teaching Social Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding author, e-mail: kraisin1986@gmail.com

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นศาสนาแห่งที่ก่อให้เกิดสันติภาพ และการเน้นการรู้จักให้อภัยอย่างแท้จริง เพราะพระพุทธศาสนา สอนให้เรามีความรัก รวมไปถึงการให้อภัยแก่เพื่อนมนุษย์ อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ดังปรากฏในวัฒนธรรมของสังคมไทยชาวพุทธ เมื่อเราพลั้งเผลอ ทำผิดต่อกัน เกิดความเข้าใจผิดต่อกัน เกิดความขัดแย้งกันเราก็จะแสดงความรักความเมตตาและมักให้อภัยซึ่งกันและกัน ข้อนี้เป็นการแสดงออกถึงวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมคำสอนมาจากพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น

ความเข้าใจในทางพระพุทธศาสนา จะพัฒนาความสุขสู่สังคมมนุษย์ ซึ่งคำสอนของพระพุทธศาสนา ไม่ได้ปฏิเสธความมั่งคั่ง แต่คุณค่าของชีวิตคือความสุขที่แท้จริง ซึ่งมีได้เกิดจากทรัพย์ภายนอกแต่เป็นทรัพย์ภายในหรืออริยทรัพย์ ที่ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ ด้วยไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา การมีความร่วมมือกับภาครัฐ องค์กร และหน่วยงานต่างๆ โดยมีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานำร่องเป็นพื้นที่พิเศษด้านการศึกษาที่เอื้อให้คนในพื้นที่ทุกภาคส่วนได้รวมพลัง ร่วมจัดการศึกษา สร้างนวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อตอบโจทย์คุณภาพการศึกษา พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

คำสำคัญ: พุทธธรรม, การเรียนรู้วิถีพุทธ, ศตวรรษที่ 21

Abstract

The Buddhism is regarded as the religion of peace the emphasis on true forgiveness. Because of Buddhism teach us including forgiving to fellow human beings equally as appears in the culture of Thai Buddhist society accidentally make mistakes, misunderstand each other. When conflict arises, we show love and compassion and often forgive each

other. This article expresses the good culture of Thai society. which has been influenced by culture, teachings almost entirely.

Today we Know of Buddhism will develop happiness to human society which the teachings of Buddhism do not deny wealth but the value of life is true happiness. which is not caused by external property, but is internal property or noble property that everyone can practice with the triad of morality, meditation and wisdom, organizations and agencies, with a pilot education innovation area, is a special education area. that allows people in the area from all sectors to join forces joint education Innovate education and learning to meet the quality of education Develop educational innovation

Keywords: Buddhist Dharma, learning about Buddhist, ways in the 21st.

บทนำ

ในปัจจุบันเป็นยุคที่เครือข่ายสังคมออนไลน์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันมีการติดต่อสื่อสาร ผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เปิดให้บริการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเฟสบุ๊ก หรือไลน์ที่สามารถโพสต์ข้อความ ข่าวสาร รวมถึงการสนทนาพูดคุยกัน ทั้งแบบเห็นหน้าและไม่เห็นหน้า เป็นต้น ซึ่งบริการทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ สิ่งเหล่านี้มีประโยชน์สำหรับชีวิตในยุคปัจจุบันมาก ทำให้การติดต่อสื่อสารทำได้สะดวกรวดเร็ว สามารถสนทนาพูดคุยกันแบบบุคคลระหว่างบุคคล และแบบกลุ่มได้ สามารถสื่อสารข้อความต่างๆ ได้เพียงครั้งเดียวและรับทราบข้อความพร้อมกัน ใจความไม่ผิดเพี้ยนไป โดยเฉพาะในยุคของเทคโนโลยีที่ทันสมัยในทุกด้าน สามารถรับรู้ ก็สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ทันทั่วถึง โดยไม่ต้องรอข่าวจากโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ (พัชรภรณ์ ไกรชุมพล, 2560) ซึ่งทราบจากการสำรวจในปีที่ผ่านมา ก็จะเห็นภาพชัดเจนว่า จำนวนผู้ใช้โปรแกรมไร้สาย หรืออินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

การบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ทำให้การเข้าสู่โลกของอินเทอร์เน็ตเป็นเรื่องที่ง่ายและสะดวกมากขึ้น ซึ่งต่างจากสมัยในยุค 90 ที่การติดต่อสื่อสารต้องอาศัยกระบวนการร่วมกันคือ ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน หากจะมองถึงสิ่งเหล่านี้เป็นตัวตั้งในกระบวนการจัดการควบคุมเทคโนโลยี การศึกษาก็เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นการผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน โดยอาศัยความหลากหลายทางมิติที่ค้นพบในโลกเสมือนจริงที่ผู้เขียนมองว่า ในอนาคตข้างหน้าต่อไป เทคโนโลยีหากขาดการควบคุมอย่างจริงจังก็ส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการ ดังที่กล่าวมาข้างต้น หากนำหลักธรรมมาควบคุมเพื่อดึงสติของผู้ใช้โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่มีความเสี่ยงทางด้านพฤติกรรมเลียนแบบก็จะส่งผลดีสำหรับการเรียนในศตวรรษที่ 21 ต่อไป (พรทิพย์ ช่วยเพล, 2020)

หลักธรรมเพื่อการเรียนรู้วิถีพุทธ

ภavana 4 (การเจริญ, การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ที.ปา. 11/379/290 : อภ.ทุก. 20/275/77) ได้กล่าวว่า

1. กายภาวนา การสร้างภูมิการเรียนรู้ภายนอกโดยอาศัยความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ คือ ร่างกาย ที่เคลื่อนไหวเพื่อการเท่าทันตามกระแสของโลกาภิวัตน์ กายภาวนายังช่วยให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์กับมิติต่างๆ ในทางกายภาพอย่างเช่น การรู้จักอนุรักษ์วัฒนธรรมนิยม สร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นขึ้นมาโดยอาศัยอินทรีย์ในการขับเคลื่อนร่างกาย

2. สิลภาวนา การห้ามโดยการรักษา ในทางพระพุทธศาสนาการห้ามเบื้องต้นมีอยู่ห้าข้อที่จะเป็นเครื่องพิสูจน์ความเจริญงอกงามของมนุษย์และสร้างองค์ประกอบในการพัฒนาความประพฤติที่อยู่ในบรรทัดฐานอันมีค่าและมีเกียรติในสังคมยุคปัจจุบัน ทั้งนี้สียังช่วยให้คนสร้างระเบียบให้ตนเองโดยไม่ต้องสร้างปัญหาและภัยร้ายให้คนอื่นเดือดร้อนและเป็นภาระในการรับผิดชอบในทางที่ไม่ดี

3. จิตตภาวนา การตั้งมั่นด้วยจิตที่ดี กระแสจิตถือว่าเป็นส่วนสำคัญของการรักษาร่างกายให้รอดปลอดภัยจากภัยร้ายต่างๆ ทั้งนี้จิตที่ดีย่อมมาจากการฝึกฝนด้วยการตั้งสติที่มั่นคง หากจิตเกิดกุศลก็อาจทำให้การเบียดเบียน ขาดหลักครองตนโดยประพฤตินทางมิชอบต่อไป

4. ปัญญาภาวนา การสร้างปัญญาด้วยการแก้ไขกับปัญหาที่พบ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มองว่าปัญญานั้นต้องมาจากปัญหา ผลการวิจัยหลายๆ นักวิทยาศาสตร์หลายๆ ศาสตร์ล้วนสร้างปัญหามาขึ้นทั้งนี้เมื่อค้นพบแล้วในตัวปัญหา ก็เกิดปัญญาตามมาทันที

การนำหลักธรรม ภาวนา 4 มาบูรณาการกับการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยด้านบุคคลมีความเป็นเลิศ ด้วยธรรมกายภาวนาด้านรูปแบบวิธีการคิด ด้วยธรรมจิตตภาวนา ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันด้วยธรรมสิลภาวนา ด้านการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมด้วยธรรมสิลภาวนา ด้านการคิดอย่างเป็นระบบด้วยธรรมปัญญาภาวนาในขั้นตอนสุดท้ายก็จะพบกับผลมรรคต่อไป

หลักการเกี่ยวกับการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้บูรณาการวิถีพุทธ

แนวคิดเกี่ยวกับองค์การแห่งการเรียนรู้ องค์การแห่งการเรียนรู้เป็นองค์การที่มุ่งเน้นและตั้งใจให้สมาชิกทุกคนมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อศักยภาพของตนเองและขององค์การ ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ภายใต้สภาวะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และยากแก่การพยากรณ์ว่าจะเกิดอะไรขึ้นแต่ละคนจึงต้องพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เพราะความรู้ที่เคยมีมาในอดีตถูกท้าทายโดยความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา (โอโนมา คงตะแบก, 2547: 18) การได้มาซึ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานอย่างต่อเนื่องนั้น จะเป็นผลลัพธ์อันสำคัญที่ได้มาจากองค์การแห่งการเรียนรู้ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการบริหารงานยุคใหม่ให้โรงเรียนมีความเป็นเลิศ มีความเก่ง และความสมบูรณ์แข็งแรงเปี่ยมด้วยพลังสมองที่จะฝ่าวิกฤติ สามารถเผชิญภาวะการแข่งขันทุกรูปแบบ และมีความได้เปรียบที่ยั่งยืนตลอดไป (เดชน์ เทียมรัตน์ และกานต์สุตา มาฆะศิริานนท์, 2544: 17) โรงเรียนที่จะเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ได้นั้นต้องรู้จักวิธีสร้างฐานองค์ความรู้ที่ก่อตั้งจากข้อมูลและสารสนเทศเพื่อประกอบกันเป็นองค์ความรู้จากประสบการณ์และทักษะที่สั่งสมก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาที่มีความเคลื่อนไหวถ่ายโอนข้อมูลข่าวสารกันอยู่เสมอ

จากการศึกษาและรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องขององค์การแห่งการเรียนรู้ จากนักวิชาการต่างๆ สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 แนวคิด คือ

1. แนวคิดที่ 1 ปีเตอร์ เอ็ม เซงเก้ (Peter M. Senge.) หลักสำคัญหรือฐานของการศึกษาในยุคปัจจุบันและอนาคตที่ทำให้เกิดการพัฒนายอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นรูปธรรมจนผู้เรียนสามารถนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในทุกส่วนของการศึกษาซึ่งมองว่า หากนำหลักการนี้ไปใช้แล้วจะมองเห็นถึงคุณค่าอย่างแท้จริงซึ่งแบ่งได้ดังนี้คือ

1.1. บุคคลมีความเป็นเลิศ (Personal mastery) มองว่า จุดเริ่มต้นขององค์การการเรียนรู้คือตัวตนเองในทางพระพุทธศาสนาคือการอาศัยตัวเองในการค้นหาและสืบเสาะ ซึ่งองค์ประกอบของการเรียนรู้ต้องขึ้นอยู่กับกระบวนการที่ตนเองสร้างขึ้นมาภายใต้จิตสำนึกที่มีต่อบุคคลในการสนองความสนใจและสร้างแรงจูงใจให้เกิดการตื่นตัวตลอดเวลาซึ่งเรียกว่าการสร้างรูปแบบในสิ่งที่ตนเองถนัด

1.2 วินัยประการที่ 2 กระบวนการคิด กระบวนการคิดของบุคคลมีอิทธิพลต่อความเป็นไปของโลกและแนวทางการปฏิบัติของแต่ละบุคคล อีกทั้งเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมการปฏิบัติงาน ดังนั้นในองค์การแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหารควรเตรียมรูปแบบการสร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนแนวความคิดระหว่างกัน อันจะทำให้คนในองค์กรมีรูปแบบความคิดไปในแนวทางเดียวกัน และนำไปสู่ผลงานที่มีประสิทธิภาพ

1.3 วินัยประการที่ 3 วิสัยทัศน์ร่วม (Shared vision) จุดมุ่งหมายขององค์การแห่งการเรียนรู้ คือการผลักดันให้บุคคลในองค์กรทุกคนมีข้อสัญญาผูกมัดโดยอาศัยจุดประสงค์ร่วมกันบนพื้นฐานของการเป็นหุ้นส่วนหรือพันธมิตร ซึ่งสิ่งดังกล่าวเกิดขึ้นได้เนื่องจากการแลกเปลี่ยนแนวความคิดซึ่งกันและกัน ในที่สุดจะนำไปสู่ความสอดคล้องระหว่างวิสัยทัศน์ขององค์การและวิสัยทัศน์ของบุคคล

1.4 วินัยประการที่ 4 การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม (Team learning) เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรเป็นกลุ่มภายในองค์กรโดยอาศัยความรู้และความคิดของสมาชิกในการแลกเปลี่ยนและพัฒนาความฉลาดรอบรู้ของทีม องค์การแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้เมื่อมีการรวมพลังของกลุ่มต่างๆ ภายในองค์กร สมาชิกในทีมได้มีโอกาสเรียนรู้สิ่งต่างๆ ร่วมกันโดยการสื่อสารข้อมูลและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

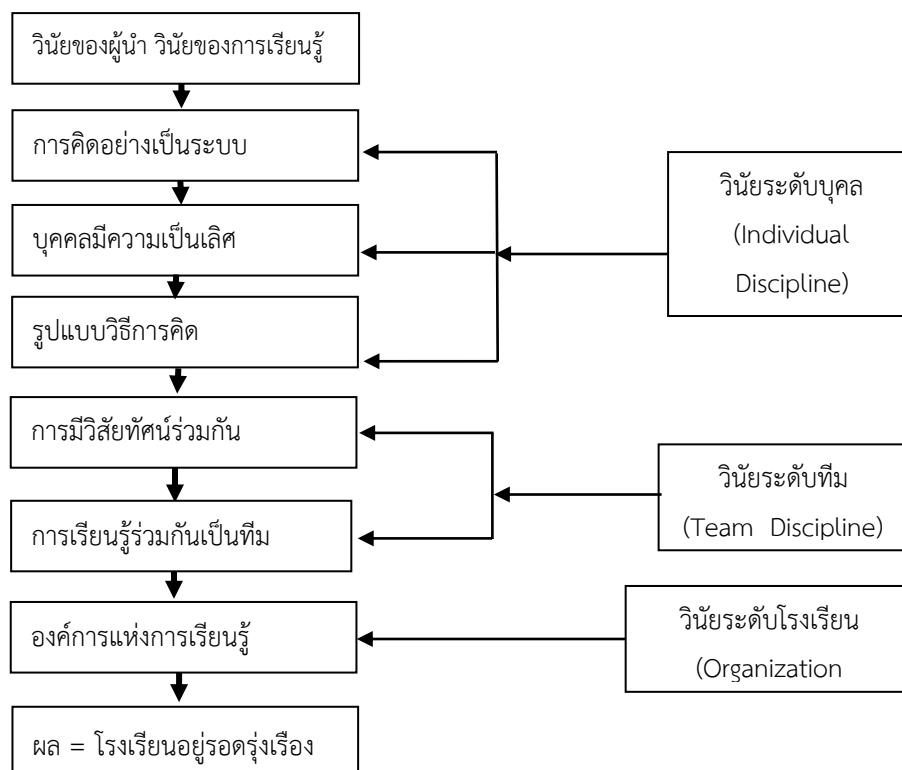
1.5 วินัยประการที่ 5 ความคิดอย่างเป็นระบบ (Systems thinking) เป็นวินัยข้อที่สำคัญมาก มีลักษณะเป็นการพิจารณาองค์การในรูปแบบของครมขององค์การ ไม่ควรพิจารณาแต่เพียงปัจเจกบุคคลเท่านั้น มีกรอบแนวความคิดคือ

1.5.1 การวางแผน โดยมุ่งสู่วิธีการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อทำมาใช้ในการสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

1.5.2 ทนต่อความเปลี่ยนแปลง กล้าเปลี่ยนวิธีคิดที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยยึดหลักความคิดคนรุ่นใหม่ใช้และอธิบายเหตุผลต่างๆ ให้เกิดกระบวนการที่ไปในทิศทางเดียวกันพร้อมทั้งยังช่วยในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคต

1.5.3 มองโลกในแง่บวก คิดมองหรือคิดในบวกเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขกับสถานการณ์ที่ตึงเครียดในทางวิชาการ ควรใช้ในส่วนของการมองไปในทิศทางที่สร้างสรรค์จะสามารถทำให้การดำเนินการต่างๆ บรรลุวัตถุประสงค์ได้เป็นอย่างดี

จากวินัยทั้ง 5 ประการของ นำมาสรุปเป็นวินัย 3 ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงสรุปแนวคิดเกี่ยวกับวินัย 5 ประการของเซงเก้

ที่มา: วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2544: 49)

2. แนวคิดที่ 2 แนวคิดบริษัทแห่งการเรียนรู้ (The learning company) ของเพดเลอร์, เบอร์กอน และบอยเดล (Pedler, Burgoyne & Boydell) (1991: 18) ประกอบของการเป็นองค์การหรือบริษัทแห่งการเรียนรู้ 5 ด้าน ประกอบด้วย 11 กระบวนการ ดังนี้ คือ

1. ด้านกลยุทธ์ (Strategy) ประกอบด้วย
 - 1.1 ใช้การเรียนรู้เป็นกลยุทธ์ขององค์การ
 - 1.2 มีการสร้างนโยบายแบบมีส่วนร่วม
2. ด้านการมองภายในองค์การ (Looking in) ประกอบด้วย
 - 2.1 การให้ข่าวสารข้อมูล
 - 2.2 การสร้างการตรวจสอบและควบคุม
 - 2.3 การแลกเปลี่ยนภายใน
 - 2.4 การให้รางวัลอย่างยืดหยุ่น

3. ด้านโครงสร้าง (Structures) เน้นโครงสร้างที่กระจายอำนาจมีกฎระเบียบและกระบวนการแต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ภายหลังการทบทวนและอภิปรายกัน

4. ด้านการมองภายนอก (looking out) ประกอบด้วย

4.1 พนักงานเป็นเสมือนผู้วิเคราะห์สภาพแวดล้อม

4.2 การเรียนรู้ข้ามองค์การ

5. ด้านโอกาสในการเรียนรู้ (Learning opportunities) ประกอบด้วย

5.1 บรรยากาศการเรียนรู้

5.2 การพัฒนาตนเองของทุกคน

แนวคิดที่ 3 การออกแบบการเรียนรู้เพื่อสร้างอัตลักษณ์

การออกแบบเพื่อสร้างอัตลักษณ์ คือ การนำธรรมาประยุตใช้กับกระบวนการออกแบบระบบการศึกษา ซึ่งตัวแปรที่สำคัญที่จะต้องให้ความสำคัญในการเรียนรู้ระหว่างผู้นำทางการเรียนรู้ วัตรกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ตั้งโครงการ และผู้ออกแบบเพื่อให้ผู้ออกแบบสามารถแปลงผลการเรียนรู้ออกมาเป็นผลงานการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับทั้งผู้นำทางการเรียนรู้ วัตรกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และที่ตั้งโครงการโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชน/องค์กร/มีส่วนร่วมกับผู้นำทางการเรียนรู้ วัตรกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอนนั้น ผู้ออกแบบจะต้องมีความเข้าใจในปฏิทาและวิธีการสอนของผู้นำทางการเรียนรู้ วัตรกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอนสะท้อนถึงแนวคิดและสอดคล้องกับปฏิทา รวมถึงวิธีการสอนของผู้นำทางการเรียนรู้ วัตรกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน

2. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผู้ใช้ประโยชน์โดยตรงจากสิ่งที่มีอยู่แล้วโดยผู้ออกแบบต้องเข้าใจความต้องการพื้นฐานและอัตลักษณ์ของผู้เรียน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างพฤติกรรมในการเรียนรู้พื้นที่ วัตรกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ที่สอดคล้องกับความต้องการกับผู้เรียนและผู้นำทางการเรียนรู้

3. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างผู้นำทางการเรียนรู้ วัตรกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน ร่วมกับชุมชนสร้างนวัตกรรมเพื่อออกแบบในการหาอัตลักษณ์พิจารณาทางเลือก เพื่อให้การออกแบบตรงตามวัตถุประสงค์ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนได้นำไปประยุกต์ใช้กับกระบวนการออกแบบพื้นที่ วัตรกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จึงได้กำหนดขั้นตอนหลักเป็น 2 ส่วน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

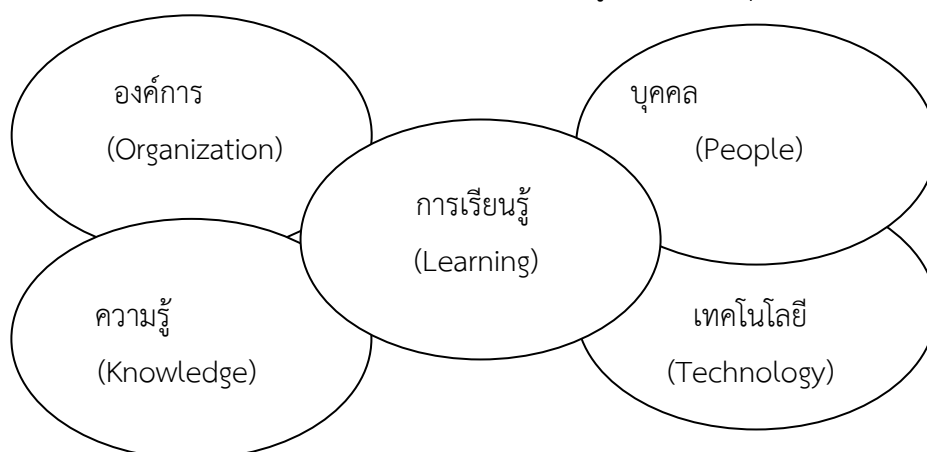
1. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างผู้นำทางการเรียนรู้ วัตรกรรมวิถีพุทธ ครูผู้สอน กับ ผู้เขียนนั้น ได้กำหนดขั้นตอนในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันถึง 4 ครั้ง ซึ่งแบ่งเป็น คือ

1.1) การสนทนอย่างมีประเด็น

1.2 การตรวจ แบบร่างผังบริเวณขั้นต้น

1.3.) การปฏิบัติธรรมในกรณีศึกษา

นอกจากนี้ในกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดนั้นผู้เขียน ประยุกต์ใช้แนวคิดของโยนิโสมนสิการและ กัลยาณมิตร เพื่อถอดความรู้ที่มองไม่เห็น (Tacit Knowledge) และพัฒนาให้เป็นรูปธรรม จนนำมาสู่ตัว แปลตามในการออกแบบ ซึ่งจากมองตามกรอบแนวคิดแล้ว ผู้เขียนได้มองคุณลักษณะ ไว้ดังภาพ

ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงรูปแบบขององค์การแห่งการเรียนรู้

รูปแบบของแห่งการเรียนรู้นี้ สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน คือ การเรียนรู้เป็นเครื่องขับ พลังงานที่สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกที่ ทุกเหตุการณ์ หากสามารถส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องจะเป็น พื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาองค์ประกอบ หากการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและยั่งยืนเกิดขึ้นทั่วถึงในระดับ บุคคล ทีมงานและองค์การแล้ว จะส่งผลให้สามารถจัดการความรู้และเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลให้องค์การนั้นก้าวไปสู่ “องค์การแห่งการเรียนรู้” จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องของ องค์การแห่งการเรียนรู้จะทำให้โรงเรียนเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ นั่นคณะครูในโรงเรียนจะต้องมีความ ตื่นตัวและมีแรงบันดาลใจ ที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในอนาคตโรงเรียนไปสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

ลักษณะขององค์การแห่งการเรียนรู้

องค์การแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหว ยืดหยุ่นเป็นพลวัตรที่ไม่หยุดนิ่ง หรือพึงพอใจกับความสำเร็จที่มีอยู่และสมาชิกขององค์การจะต้องมีความพยายามค้นหาความรู้มาแบ่งปัน และเผยแพร่ให้แก่กัน เพื่อพัฒนางานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของ องค์การแห่งการเรียนรู้ มีนักการศึกษาให้แนวคิดไว้ที่สำคัญดังต่อไปนี้

ลักษณะแห่งการเรียนรู้ (Learning characters) องค์การที่มีการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มี ลักษณะเคลื่อนไหวยืดหยุ่น เป็นพลวัตรอยู่เป็นนิมิตไม่หยุดนิ่งหรือพึงพอใจกับความสำเร็จที่มีอยู่ อีกทั้ง สมาชิกขององค์การต้องมีการชวนขยายหาความรู้มาแบ่งปันเผยแพร่แก่กันเพื่อพัฒนางานในหน้าที่ให้มี ประสิทธิภาพสูงสุด ส่วนสำคัญที่สุดขององค์การแห่งการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เป็นทีม ความเชื่อถือ ไว้วางใจ ภาวะผู้นำและมีความคิดสร้างสรรค์

การพัฒนาทีมจะเห็นว่าทุกคนเปลี่ยนไปอย่างมาก สมาชิกของทีมจะต้องพัฒนาทักษะใหม่และความสามารถว่าพวกเราสามารถทำอะไรและเข้าใจอะไร ซึ่งเหมือนกับเราพัฒนาความสามารถใหม่รวมทั้งมีความตระหนักและจิตสำนึก เริ่มจากโลกแห่งประสบการณ์ที่มีความแตกต่างกันและความเชื่อพฤติกรรม 5 ด้าน พื้นฐานของการเรียนรู้ ก็อยู่ในขอบเขตกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

1. มีความสามารถในการคิดเชิงระบบ (System thinking) คือ คนในองค์กรสามารถมองเห็นถึงความเชื่อมโยงต่อเนื่องของสรรพสิ่งและเหตุการณ์ต่างๆ ในโลก ซึ่งมีความสัมพันธ์ผูกโยงกันเป็นระบบเป็นเครือข่ายซึ่งผูกโยงด้วยสภาวะการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence) เช่น สามารถคาดคะเนผลกระทบของการให้สัมภาษณ์ของนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ซึ่งส่งผลกระทบไปถึงดัชนีดาวนิโจนส์ที่ตลาดหุ้นนิวยอร์ก และย้อนกลับมากระทบการลงทุน การส่งออก และการมีงานทำของคนไทยได้ เป็นต้น

2. มีความสามารถในการตระหนักถึงกรอบความคิด (Metal Model) ของตนเอง ซึ่งเป็นกรอบในการเรียนรู้ทำความเข้าใจความเป็นไปต่างๆ และสามารถที่จะบริหารปรับเปลี่ยนกรอบความคิดของตนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ ทำความเข้าใจได้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับความคิดในเชิงการรื้อปรับระบบงาน (Reengineering) ซึ่งจะเรียกส่วนนี้ว่าเป็นการ Rethink ซึ่งหมายถึงการกลับไปเริ่มคิดใหม่ตั้งแต่รากฐาน (Change in the fundamental thinking) เช่น เดิมเราเคยมีกรอบความคิดว่าการเข้ายึดครองประเทศอื่นนั้นจะต้องใช้กำลังทหารเข้าทำการรบ แต่ในปัจจุบันคงจะเห็นได้ว่าเพียงแค่การทำการกดปุ่มคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์สั่งซื้อขายเงินตราต่างประเทศเพียงไม่นานก็สามารถที่จะเข้ายึดครองทุนที่ดิน แรงงานและการประกอบการ อันเป็นปัจจัยการผลิตทางเศรษฐศาสตร์ของประเทศ

3. องค์กรแห่งการเรียนรู้ต้องสามารถส่งเสริมให้คนในองค์กรสามารถเรียนรู้ พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นเลิศในด้านต่างๆ ได้ (Personal mastery) ซึ่งหมายถึงการจัดกลไกต่างๆ ในองค์กร เช่น โครงสร้างองค์กร ระบบสารสนเทศ ระบบการพัฒนาบุคคลหรือแม้แต่วิธีการปฏิบัติงานประจำวัน ฯลฯ เพื่อให้คนในองค์กรได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ เพิ่มเติมได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะต่างกับองค์กรแบบดั้งเดิมที่แบ่งงานตามหน้าที่เฉพาะตามสายงานหรือขั้นตอนของสายการผลิตที่กำหนดขึ้นมาอย่างตายตัวจนคนที่ทำงานสามารถเรียนรู้ได้แต่จากงานที่ทำเฉพาะหน้า ซึ่งเป็นการจำกัดขีดความสามารถในการเรียนรู้ของคนให้เหลือเท่ากับเครื่องจักรหรือฟันเฟืองชิ้นหนึ่งเท่านั้นและเมื่อบุคคลเหล่านี้ได้เวลาที่จะต้องเจริญก้าวหน้าขึ้นไปเป็นผู้บริหารที่ต้องมองกว้างไกล แบบนายท้ายหรือกัปตันเรือ ก็จะมีโลกทัศน์และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รวมทั้งความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลเหล่านี้ได้ถูกเก็บกดเอาไว้จนยากที่จะรื้อฟื้นขึ้นมาได้

4. องค์กรแห่งการเรียนรู้จะต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม (Shared vision) ซึ่งจะเป็นกรอบความคิดเกี่ยวกับสภาพในอนาคตขององค์กรที่ทุกคนในองค์กรมีความปรารถนาร่วมกัน ที่จะมุ่งมั่นทำให้กลายมาเป็นความจริง ทั้งนี้ก็เพื่อให้การเรียนรู้ ริเริ่ม ทดลองสิ่งใหม่ๆ ของคนในองค์กรเป็นไปในทิศทางหรือกรอบแนวทางที่มุ่งไปสู่จุดเดียวกัน คือ สภาพขององค์กรที่ทุกคนต้องการและเพื่อป้องกันการเรียนรู้แบบต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำไปคนละทิศละทาง จนสูญเสียความเป็นองค์กรที่ทุกคนมีจุดหมายร่วมกัน

5. ในองค์กรแห่งการเรียนรู้จะต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม (Team learning) คือ มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดข้อมูลในระหว่างกันและกัน ทั้งในเรื่องของความรู้ใหม่ๆ ที่ได้มาจากการค้นคิดหรือจากภายนอก และในด้านของประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งอาจจะมีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ที่สำคัญ คือ การนำความรู้เหล่านี้มาแลกเปลี่ยนกันย่อมทำให้เกิดการแพร่กระจาย (Diffusion) ของวิทยาการใหม่ๆ ส่วนในด้านการนำความล้มเหลวมาแลกเปลี่ยนกันนั้น ก็จะไม่ให้ต้องมีคนอื่นมาทำผิดซ้ำในเรื่องที่เคยมีคนพลาดมาแล้วนั่นเอง และนอกจากนี้การเรียนรู้เป็นทีมนี้ยังควรครอบคลุมไปถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานร่วมกันเป็นทีมด้วย ซึ่งการเรียนรู้และพัฒนาในเรื่องนี้ก็จะช่วยให้การทำงานร่วมกันในองค์กรมีความเป็นทีมที่ดีขึ้น ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกแต่ละคนสามารถแสดงศักยภาพที่มีอยู่ออกมาได้อย่างเต็มที่ด้วยทั้ง 5 ประการที่กล่าวมาก็คือ ลักษณะหรือแนวปฏิบัติซึ่งเปรียบเสมือนเบญจธรรมที่องค์กรพึงปฏิบัติเพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถในการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละคนและของทั้งองค์กรให้มีความสามารถในการดำเนินงานให้ก้าวหน้าไปได้ในโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

สรุป

หลักคำสอนต่างๆ ของพระพุทธศาสนามีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ แม้แต่การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอน พึงพาอาศัยความเป็นธรรมชาติ มีความเคารพสักการบูชาในพระรัตนตรัย พึงปฏิบัติธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มองธรรมชาติที่อยู่รอบ ตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชีวิต สร้างจิตสำนึกประกอบด้วยความเมตตา ความกตัญญูกตเวที ผู้วิจัยสรุปรวมในหลักไตรสิกขา 3 คือ ข้อปฏิบัติสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัด อบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้น

จากลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ที่กล่าวมาแล้ว การพัฒนาองค์กรที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มีลักษณะพอที่จะสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. มีโครงสร้างที่เหมาะสม มีความยืดหยุ่น คล่องตัว สมาชิกมีสมรรถนะหรือความสามารถสูง
2. มีบรรยากาศที่เอื้อและส่งเสริมต่อการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของสมาชิกในองค์กร
3. มีวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กร สมาชิกมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน ค้นคว้า สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในองค์กรเสมอ
4. มีการให้อำนาจและความรับผิดชอบมากขึ้น เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในองค์กรได้แสดงศักยภาพ ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีโอกาสเรียนรู้ มีอิสระในการตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง
5. มีการตรวจสอบ มีการคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงที่อาจมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมองค์กร ให้อำนาจให้ทันการเปลี่ยนแปลง
6. ทุกคนมีส่วนร่วมสร้างและถ่ายทอดความรู้ นวัตกรรมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นถือเป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนในองค์กรที่จะสร้างขึ้น ไม่ใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น สมาชิกทุกคนจะมีบทบาทในการเสริมสร้างความรู้ มีการเรียนรู้จากทุกๆ ส่วน มีการติดต่อสื่อสารกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้และข่าวสารซึ่งกันและกัน

7. มีการจัดการความรู้ การจัดการให้มีการเรียนรู้เกิดขึ้นในองค์กร โดยวิธีที่สามารถเข้าใจง่าย และผสมผสานอยู่กับการปฏิบัติงานปกติและชีวิตประจำวัน ทั้งการสะสมความรู้ การแลกเปลี่ยน การถ่ายโอนและการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง

8. มีเทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการเรียนรู้ในองค์กรแห่งการเรียนรู้จะประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงานในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง เพื่อให้มีการเก็บ ประมวลผล ถ่ายทอดข้อมูลกันได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง มีการสร้างเครือข่าย สร้างฐานข้อมูล เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานขององค์กร

9. มุ่งเน้นคุณภาพ องค์กรแห่งการเรียนรู้จะให้ความสำคัญกับการบริหารคุณภาพโดยรวมทั่วทั้งองค์กร เน้นการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีผลทำให้การเรียนรู้ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจเกิดประสิทธิภาพ

10. เน้นย้ำความมีกลยุทธ์ กระบวนการเรียนรู้และองค์กรแห่งการเรียนรู้จะเป็นไปอย่างมีกลยุทธ์ โดยใช้กลยุทธ์การเรียนรู้โดยเจตนา และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการทั้งด้านการยกร่างการดำเนินการและการประเมินทั้งนี้ผู้บริหารจะมีหน้าที่เป็นผู้ทดลองเงื่อนไขมากกว่าจะเป็น ผู้กำหนดแนวทางเองทั้งหมด

11. มีการทำงานเป็นทีมและการทำงานแบบมีเครือข่าย การทำงานเป็นทีมจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันในองค์กร และเป็นการสร้างให้เกิดการทำงานอย่างเป็นเครือข่าย อันจะนำไปสู่พลังร่วม (Synergy) ในองค์กร ซึ่งเป็นเป็นการสร้างความร่วมมือกันแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่องในระยะยาว และมีการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพื่อสร้างการแข่งขันและสร้างพันธมิตรในการดำเนินธุรกิจ

12. มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน วิสัยทัศน์จะเป็นแรงผลักดันให้การปฏิบัติงานมุ่งเข้าสู่เป้าหมายอย่างมีเจตจำนงอย่างผูกพันบนพื้นฐานค่านิยม ปรัชญา ความคิด ความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน ส่งผลให้มีการร่วมกันทำกิจกรรมที่มีจุดหมายเดียวกันในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

พัชรภรณ์ ไกร ชุมพล. (2560). การสำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน.

กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

พรทิพย์ ช่วยพล. (2020). พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดอนเมือง.

วารสารศิลปศาสตรราชภัฏวชิรวิทยาดอนเมือง. ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (2020): (กันยายน-ธันวาคม).

ภัทริกา วงศ์อนันต์นนท์. (2557). พฤติกรรมการใช้เน็ตของเด็กและเยาวชน. วารสารพยาบาลทหารบก.

ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (พ.ค.-ส.ค.)

วัฒนบุตร บุษกร.ฉลาดได้อีก. (2560). วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. อ้างใน วรภัทร์ ภูเจริญ.

ฉบับที่ 44 (พฤษภาคม-ตุลาคม)

อโนมา คงตะแบก. 2557. การพัฒนาระบบการศึกษาของกระทรวงกลาโหม. สถาบันวิชาการป้องกัน

ประเทศ กองบัญชาการทหารสูงสุด, 27-28 กุมภาพันธ์.

เดชน์ เทียมรัตน์ และกานต์สุตา มาชะศิริานนท์. (2544). วินัยสำหรับองค์กรแห่งการเรียนรู้.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.

มาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม Strategic Measures for Cultural Tourism Development

นเรศร์ บุญเลิศ

Narate Bunloet

วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: narrate.bun@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำโขง 2. เพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ 3. เพื่อหาแนวทางเพิ่มศักยภาพของชุมชนลุ่มน้ำโขงที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย พบว่า ผลการวิจัยข้อที่ 1. ศักยภาพด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำโขงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีความสอดคล้องซึ่งได้มีการดึงชุมชนร่วมเป็นฐานขับเคลื่อนคนในพื้นที่ทุกมิติ การพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ และทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างยั่งยืน มีการเข้ามาอนุรักษ์ถนอมวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบในการส่งเสริม การท่องเที่ยวที่ใช้การบริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วมเน้นคุณภาพต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ผลการวิจัยข้อที่ 2. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์ด้านการให้ความรู้ ความสามารถเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้การท่องเที่ยววัฒนธรรมได้มีการพัฒนาสอดคล้องความต้องการของนักท่องเที่ยว การกำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับการทำงานของท้องถิ่นในการพัฒนาที่ดีจะต้องมีพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการวิจัยข้อที่ 3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงสามารถติดต่อเพื่อนบ้านได้ 3 ประเทศ จึงเป็นจุดหนึ่งที่สามารถจะใช้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในสถานที่ การเสนอให้กับทางรัฐบาลในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจึงจะต้องมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ต่อการบริหารจัดการทั้งแผนการท่องเที่ยว การสร้างรายได้ให้ชุมชน การกระจายรายได้ให้ทั่วถึงทุกพื้นที่

คำสำคัญ: มาตรการ, ยุทธศาสตร์, การท่องเที่ยว, วัฒนธรรม

Abstract

The objectives of this research article are: 1. To study the quality of cultural tourist attractions of Mekong Basin communities. 2. To develop tourism personnel and support

public participation in area development. 3. To find ways to increase the potential of Mekong Basin communities that are sustainable cultural tourism destinations. Research methods, research results found that research results no. 1. The cultural tourism potential of the Mekong Basin communities of local government organizations must be consistent with the family, which has drawn the community together as a base. Driving people in every area Landscape improvement and the direction of sustainable cultural tourism development There are people who come to preserve the cultural road. ecotourism All forms of public relations in promoting Tourism that uses community-based management with participation, emphasizing upstream, midstream, and downstream quality. Research result number 2. Development of cultural tourism potential. Focus on human resources to provide knowledge and abilities as basic factors that will allow cultural tourism to develop in accordance with the needs of tourists. Formulating a strategic plan that is consistent with local work for good development must be based on community participation. Research result number 3. Cultural tourism in the Mekong Basin can contact three neighboring countries. Therefore, it is one point that can be used as a point of attracting tourists who come to the place. Proposing to the government for improvements to consider solving tourism problems. Community tourism development therefore requires the participation of local people in the management of both tourism plans. Creating income for the community Distributing income throughout all areas

Keywords: measure, strategic, travel, culture.

บทนำ

ประเทศไทยให้ความสำคัญยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่นำรายได้ให้กับชุมชน ผู้ประกอบการ สหกรณ์การท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมาภูมิภาคอาเซียนมีนักท่องเที่ยวนานาชาติมาเยือนเป็นจำนวนมาก การขยายตัวทางเศรษฐกิจไทยและเพื่อนบ้านได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ปัจจุบันหลายประเทศได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศ ด้วยแนวคิดเศรษฐกิจ ริเริ่มโครงการใหม่ๆ ที่นำเสนอบริการแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อผลประโยชน์รายได้ของชุมชนร่วมกัน สภาวะทางเศรษฐกิจได้วิกฤตทำให้การท่องเที่ยวชุมชนน้อยลง การกระตุ้นด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนสร้างสรรค์จึงเป็นการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจ นวัตกรรมชุมชนสร้างสรรค์ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12, 2564) มีความพร้อมด้านทรัพยากรที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม องค์กร หน่วยงาน และบุคคลที่เกี่ยวข้องมีมาตรฐานการท่องเที่ยวขึ้น

แนวคิดสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้ประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นตลอดจนนวัตกรรมวิถีชุมชนเปิดทางเลือกใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัส

บรรยากาศ ศึกษาวิถีชีวิต ประเพณี การละเล่น และสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมและผลักดันแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นด้านงานศิลปหัตถกรรมเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า งานหัตถกรรมผ้าทอ จักสาน แกะสลัก งานฝีมือ งานศิลปะ และศิลปินพื้นบ้านที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ศักยภาพที่มุ่งเน้นการสร้างสรรคจากวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมท้องถิ่น (นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ, 2557) นักวิจัยมีแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม ทฤษฎีการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้กับชุมชนที่จะนำพัฒนาพื้นที่เป้าหมาย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการป้องกันผลกระทบอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวลุ่มน้ำโขง และมาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมความพร้อมในการปฏิบัติงานของบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้เกณฑ์การประเมินคุณภาพการบริการ 5 ด้าน ตามหลักของ SERVQUAL เพื่อพิจารณาด้านการประชาสัมพันธ์ และการเผยแพร่ข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคลากร (เสรี วงษ์มณฑา, 2542) การมีส่วนร่วมของประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 1 รูปแบบ สังคมเศรษฐกิจ การเพิ่มศักยภาพวัฒนธรรมเศรษฐกิจ การพัฒนาผู้คนทุกกลุ่มที่ทำงาน เพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับชุมชนไปถึงระดับประเทศให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน กลุ่มคนชุมชนและสังคม แผนบูรณาการการวิจัยนี้จะช่วยเพิ่มรายได้ให้ชุมชน และสร้างภูมิคุ้มกัน

สรุปการศึกษามาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ 3 ประเทศที่วัฒนธรรมไม่ได้มีความแตกต่างกัน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวในกรอบอาเซียนตามแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่จะพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภูมิภาค จะต้องมีการจัดการบริหารร่วมกันในแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบยั่งยืน มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน มุ่งปรับโครงสร้างตลาดการท่องเที่ยว ส่งเสริมการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงคุณภาพให้เกิดความเชื่อมโยงเส้นทางในภูมิภาค และการปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำโขงใหม่เชิงสร้างสรรค์ การดำเนินการพัฒนาการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ การศึกษานำไปสู่การหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข 1. ต้นทุน และการลงทุนความพร้อมของบุคลากรทั้ง 3 ประเทศไม่มีความพร้อมในการปฏิบัติงานในทุกด้าน 2. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ให้มีความพร้อมความเป็นรูปธรรมของการบริการ ความเชื่อถือไว้วางใจได้ การตอบสนองต่อลูกค้า การให้ความเชื่อมั่น และการรู้จักและเข้าใจลูกค้า 3. ปัจจัยที่มีผลต่อขีดความสามารถในการปฏิบัติงานร่วมกันทั้ง 3 ประเทศ มีผลต่อการประเมินเป็นไปในทิศทางเดียวกันมากที่สุด คือ ยังขาดทักษะด้านภาษา ผลการศึกษาในครั้งนี้ ได้นำผลการศึกษาในพื้นที่นำมาปรับปรุงเป็นแนวทางการแก้ไข ด้านภาษาในการพัฒนาทักษะให้แก่บุคลากรซึ่งสามารถสื่อสารได้คล่องแคล่วโดยเฉพาะภาษาอังกฤษที่มีความจำเป็นต้องมีการฝึกอบรมอยู่เสมอ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำโขง
2. เพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่
3. เพื่อหาแนวทางเพิ่มศักยภาพของชุมชนลุ่มน้ำโขงที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัย (ระบุรูปแบบของการวิจัย) ประกอบด้วย

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยข้อมูลที่เป็นเอกสารแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มี 2 ประเภท คือ

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลในส่วนนี้ผู้วิจัยได้จากการเก็บรวบรวมโดยการแบบสอบถามในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มนักท่องเที่ยว เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ 3 ประเทศในกลุ่มประเทศไทย เมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และการสัมภาษณ์ภาคีการท่องเที่ยว รวมถึงการสำรวจ สังเกต สภาพแวดล้อมในพื้นที่ศึกษา จัดบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยศึกษาเอกสารข้อมูลพื้นฐาน บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำชุมชน ประชาชน นักท่องเที่ยว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเทศไทย เมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสาร วิชาการ ผลงานวิจัย นิตยสาร วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา การค้นคว้าทางเว็บไซต์ ซึ่งข้อมูลจากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ห้องสมุด และทางอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาใช้ประกอบการศึกษาวิจัยในหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการศึกษา

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ 3 ประเทศในกลุ่มประเทศไทย เมียนมาร์และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นวัตกรรมชุมชน ดังนี้

1) ประวัติความเป็นมาของประเทศไทย มีประวัติศาสตร์ยาวนานมาก โดยมีความสืบเนื่องและคาบเกี่ยวระหว่างอาณาจักรโบราณหลายแห่ง เช่น อาณาจักรทวารวดี ศรีวิชัย ละโว้ เขมร ฯลฯ โดยเริ่มมีความชัดเจนในอาณาจักรสุโขทัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 1981 อาณาจักรล้านนาทางภาคเหนือ กระทั่งเสื่อมอำนาจลงในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 แล้วความรุ่งเรืองได้ปรากฏขึ้นในอาณาจักรทางใต้ ณ กรุงศรีอยุธยา โดยยังมีอาณาเขตที่ไม่แน่ชัด ครั้นเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2310 พระเจ้าตากสินจึงได้ย้ายราชธานีมาอยู่ที่กรุงธนบุรี

2) ประวัติความเป็นมาของเมียนมาร์ มีความยาวนานและซับซ้อน มีประชาชนหลายเผ่าพันธุ์ เคยอาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้ เผ่าพันธุ์เก่าแก่ที่สุดที่ปรากฏได้แก่มอญ ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 13 ชาวพม่าได้อพยพลงมาจากบริเวณพรมแดนระหว่างจีนและทิเบต เข้าสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำอิระวดี และได้กลายเป็นชนเผ่าส่วนใหญ่ที่ปกครองประเทศในเวลาต่อมา ความซับซ้อนของประวัติศาสตร์เมียนมาร์มิได้เกิดขึ้นจากกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในดินแดนเมียนมาร์แต่เกิดจากความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านอันได้แก่ จีน อินเดีย บังกลาเทศ ลาว และไทยอีกด้วยมอญ ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนของประเทศพม่าราว 11,000 ปีมาแล้ว แต่ชนเผ่าแรกที่สามารถสร้างอารยธรรมขึ้นเป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้ก็คือชาวมอญ ชาวมอญได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้เมื่อราว 2,400 ปีก่อนพุทธกาล และได้สถาปนาอาณาจักรสุวรรณภูมิ อันเป็นอาณาจักรแห่งแรกขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 2 บริเวณใกล้เมืองท่าตอน (Thaton) ชาวมอญได้รับอิทธิพลของศาสนาพุทธผ่านทางอินเดียในราวพุทธศตวรรษที่ 2 ซึ่งเชื่อว่าการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช บันทึกของชาวมอญส่วนใหญ่ถูกทำลายในระหว่างสงครามวัฒนธรรมของชาวมอญเกิดขึ้นจากการผสมเอาวัฒนธรรมจากอินเดีย จึงเป็นเอกลักษณ์ของตนเองจนกลายเป็นวัฒนธรรมลักษณะลูกผสม ในราวพุทธศตวรรษที่ 14 ชาวมอญได้เข้าครอบครองและมีอิทธิพลในดินแดนตอนใต้ของพม่าและได้เกิดอาณาจักรใหม่ขึ้นเรียกว่า อาณาจักรสุธรรมวดี ที่เมืองพะโค (หงสาวดี) uly : พย : เพียว

3) ประวัติความเป็นมาของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นประเทศที่ไม่มีทางออกสู่ทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่ 236,800 ตารางกิโลเมตร มีพรมแดนติดต่อกับจีน ทางทิศเหนือ ติดต่อกับพม่าทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ติดต่อกับเวียดนามทางทิศตะวันออก ติดต่อกับกัมพูชาทางทิศใต้ และติดต่อกับประเทศไทยทางทิศตะวันตก กันด้วยแม่น้ำโขง ลาว หมายถึง ประเทศสะกดว่า “Laos” และลาวที่หมายถึงคนลาว และภาษาลาวใช้ “Lao”

ภูมิประเทศของลาวอาจแบ่งได้เป็น 3 เขต คือ

1. เขตภูเขาสูง เป็นพื้นที่ที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย 1,500 เมตรขึ้นไป พื้นที่นี้อยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศ

2. เขตที่ราบสูง คือ พื้นที่ซึ่งสูงกว่าระดับน้ำทะเลเฉลี่ย 1,000 เมตร ปรากฏตั้งแต่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของที่ราบสูงเมืองพวนไปจนถึงชายแดนกัมพูชา เขตที่ราบสูงนี้มีที่ราบสูงขนาดใหญ่อยู่ 3 แห่ง ได้แก่ ที่ราบสูงเมืองพวน (แขวงเชียงขวาง), ที่ราบสูงนากาย (แขวงคำม่วน) และที่ราบสูงบริเวณ (ภาคใต้)

3. เขตที่ราบลุ่ม เป็นเขตที่ราบตามแนวฝั่งแม่น้ำโขงและแม่น้ำต่างๆ เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุดในเขตพื้นที่ทั้ง 3 เขต นับเป็นพื้นที่อยู่อาศัยที่สำคัญของประเทศ แนวที่ราบลุ่มเหล่านี้เริ่มปรากฏตั้งแต่บริเวณตอนใต้ของแม่น้ำโขง เรียกว่า ที่ราบลุ่มเวียงจันทน์ ผ่านที่ราบลุ่มสะหวันนะเขต ซึ่งอยู่ตอนใต้เซี่ยงไฟและเซี่ยงเหียง และที่ราบจำปาสักทางภาคใต้ของลาว ซึ่งปรากฏตามแนวแม่น้ำโขงเรื่อยไปจนถึงชายแดนประเทศกัมพูชา

2. การวิจัยเชิงปริมาณมุ่งเน้นการสำรวจความคิดเห็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำนักท่องเที่ยว ผู้ที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในพื้นที่การเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปใช้ในกลุ่มประเทศไทย เมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อทราบถึงรูปแบบการเดินทาง ความสนใจต่องานศิลปะเส้นทางการท่องเที่ยว รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พัฒนาการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปใช้ในกลุ่มประเทศไทย เมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2) การสำรวจกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมในพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และพัฒนาการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3) ประมวลความคิดเห็นในรูปแบบของข้อมูลทางสถิติ ระบบสารสนเทศ และพัฒนาไปสู่ประเด็นการพัฒนาการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นฐานการวิจัยและการพัฒนาส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวพัฒนาการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถาม 1) ภาครัฐ จำนวน 5 คน นายอำเภอเชียงแสน ปลัดอำเภอเชียงแสน เกษตรอำเภอเชียงแสน วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย และการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย 2) เทศบาลตำบลบ้านแซว จำนวน 5 คน นายกเทศบาลตำบลบ้านแซว รองนายกเทศบาลตำบลบ้านแซว สมาชิกเทศบาลตำบลบ้านแซว ผู้อำนวยการศึกษา และนักพัฒนาชุมชน 3) กลุ่มประชาชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวข้อง จำนวน 50 คน เลือกแบบเจาะจง ประชาชน จำนวน 30 คน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว จำนวน 10 คน ผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน การเก็บข้อมูลโดยการแจกให้กลุ่มเป้าหมายกรอกแบบสอบถามประกอบด้วย ข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน การพัฒนารูปแบบผลงานทางศิลปวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ผลงานร่วมสมัย การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชน และปัญหาอุปสรรค และแนวทางการจัดการและมาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ การดำเนินงาน 1) การลงพื้นที่ในพัฒนาการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปใช้ในกลุ่มประเทศไทย เมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อการสัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำ นักท่องเที่ยว ผู้ที่เกี่ยวข้อง และประชาชนพื้นที่พัฒนาพัฒนาการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปใช้ในกลุ่มประเทศไทย เมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลประวัติความเป็นมาของศิลปกรรม ศิลปะพื้นบ้าน และวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ รูปแบบและกระบวนการ

สร้างสรรค์ผลงานโบราณสถาน ศิลปะ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

2) การสัมภาษณ์ มุ่งเน้นการสัมภาษณ์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์แหล่งท่องเที่ยว ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาและการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว 2) กระบวนการสร้างสรรค์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนต้นแบบในการบริหารจัดการของชุมชนในพื้นที่ 4) รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน สนทนากลุ่มกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัดเชียงราย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนาพัฒนาการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปใช้ในกลุ่มประเทศไทย เมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อทราบถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชน และการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับปราชญ์ท้องถิ่น ศิลปินพื้นบ้าน และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์

4) การพูดคุยกับกลุ่มประชาชน นักท่องเที่ยว และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาพัฒนาการเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปใช้ในกลุ่มประเทศไทย เมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โบราณสถานศิลปะร่วมสมัย เครื่องมือวิจัยแบบสัมภาษณ์ที่ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องตลอดจนการทดลองใช้กลุ่มที่ไม่ใช่เป้าหมายเพื่อหาข้อบกพร่องนำมาแก้ไข การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเพื่อจะได้นำมาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาของแต่ละบุคคล

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการประชุมสัมมนาในระดับประเทศ และผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน จากตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่มาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัดเชียงราย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ศิลปิน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ในพื้นที่พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา โดยมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประเด็นหลักในการสัมมนาประกอบด้วย 1) การนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ 3) การพัฒนาเส้นทางแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม 4) รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 5) การพัฒนานโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม การวิจัยเป็นการชุดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้และการพัฒนาพื้นที่เชิงวัฒนธรรม 3 ประเทศ ได้แก่ 1) ชุดความรู้ เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ที่แสดงถึงประวัติความเป็นมาของมาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อัตลักษณ์ เชิงประจักษ์ และการสร้างสรรค์ 2) ชุดปฏิบัติการเชิงสร้างสรรค์มีขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนในด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเพื่อประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัยในการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนโดยนำข้อมูลวิเคราะห์พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบแหล่งท่องเที่ยว และออกแบบสินค้าชุมชน ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 5 การส่งเสริมผลประโยชน์ของชุมชนจากการกิจกรรมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในชุมชน ขั้นตอนที่ 6 การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ขั้นตอนที่ 7 การยกระดับแหล่งท่องเที่ยวและสินค้าสู่การตลาดสากล 3) การจัดทำระบบฐานข้อมูลและเว็บไซต์ เพื่อรองรับข้อมูลของโครงการ การพัฒนา กิจกรรม และการสร้างเครือข่ายมาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนที่ร่วมโครงการ แบบประเมินผลงานและกิจกรรม วัฒนธรรมท้องถิ่น แบบประเมินผลงานและกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นจัดทำขึ้นเพื่อประเมินความรู้ทัศนคติ และกระบวนการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การบริหารจัดการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการพัฒนามาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาพรวมแล้วโอกาสในการพัฒนาจะต้องมีส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำหนดนโยบาย แผนงาน ให้สอดคล้องกับการส่งเสริม สนับสนุนชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว การจัดการบ้านเรือนในชุมชนให้เป็นระเบียบ การสร้างแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักกับคนทั่วไปแล้วจะต้องเป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การปลูกจิตสำนึกประชาชนในชุมชน การปรับภูมิทัศน์ การรักษาป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมจะต้องร่วมมือกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดกิจกรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการลดปัญหาที่เกิดจากอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะต้องจากกฎหมายระหว่างประเทศที่มีข้อจำกัดในการที่จะทำให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวน้อย การเสนอให้กับทางรัฐบาลในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจึงจะต้องมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ต่อการบริหารจัดการทั้งแผนการท่องเที่ยว การสร้างรายได้ให้กับชุมชน การกระจายรายได้ให้ทั่วถึงทุกพื้นที่

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อขีดความสามารถในการปฏิบัติงานร่วมกันทั้ง 3 ประเทศ มีผลต่อการประเมินเป็นไปในทิศทางเดียวกันมากที่สุด คือ ยังขาดทักษะด้านภาษา ผลการศึกษาในครั้งนี้ ได้นำผลการศึกษาในพื้นที่นำมาปรับปรุงเป็นแนวทางการแก้ไข ด้านภาษาในการพัฒนาทักษะให้แก่บุคลากรซึ่งสามารถสื่อสารได้คล่องแคล่วโดยเฉพาะภาษาอังกฤษที่มีความจำเป็นต้องมีการฝึกอบรมอยู่เสมอ พื้นที่ที่มีบรรยากาศที่ดีจึงเป็นจุดหนึ่งที่สามารถจะใช้เป็นจุดดึงดูดความน่าสนใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง 1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่น่าสนใจ 2. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 3. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประเพณีชนเผ่าต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนจะต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. คุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำโขง มุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์ให้ด้านการให้ความรู้ความสามารถ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้การท่องเที่ยววัฒนธรรม วัฒนธรรมได้มีการพัฒนาสอดคล้องความต้องการของนักท่องเที่ยว และประสบความสำเร็จของพื้นที่เครือข่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัน
2. พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ในรูปแบบของการจัดตั้งกลุ่มอาชีพการท่องเที่ยว โดยมีชุมชนเข้าร่วมตลอดจนการจัดตั้งศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนผ่านระบบออนไลน์เพื่อการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ภาครัฐ ภาคเอกชนและนักท่องเที่ยว
3. หาแนวทางเพิ่มศักยภาพของชุมชนลุ่มน้ำโขงที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ประชาชน ชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภาครัฐ และเอกชน ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายการเสริมสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ประชาชนในพื้นที่จะต้องเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การอนุรักษ์ร่วมกัน พื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่มีมูลค่าทางด้านประเพณี และวัฒนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญลุ่มน้ำโขง โดยการเน้นในการบริหารจัดการท่องเที่ยวด้านบริการ การผลิต ด้านการตลาด และการบริหารจัดการองค์กร ในด้านความรู้ ความสามารถ ศักยภาพของชุมชนที่พร้อมร่วมกันสร้างรายได้ให้กับชุมชนพื้นที่ ทำให้มีการพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารการท่องเที่ยวที่พึงแนวคิดสร้างสรรค์ของชุมชน บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งภาครัฐ เอกชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพราะดำเนินตามนโยบายการพัฒนาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 วางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์มีคุณธรรมจริยธรรมมีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดีมีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาวะ และสุขภาพที่ดีครอบครัวอบอุ่น เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต (แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564, 2564) สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของจักรินรัตน์ นิยมคำ การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ปีที่ 3” ผลการศึกษานี้สามารถทราบแนวทางการยกระดับศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่อย่างยั่งยืน จัดการด้านองค์กรการที่จะเพิ่มศักยภาพให้ชุมชนสามารถรักษาสถานะทรัพยากรการท่องเที่ยวของ ชุมชนได้โดยสามารถดึงเอาฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยไม่ได้ก่อให้เกิดการทำลายอัตลักษณ์ (จักรินรัตน์ นิยมคำ, 2552)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่

ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้เป็นความรู้แบบนามธรรมทั้งนี้เพราะการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องกระตุ้นความสนใจ การเดินทางของนักท่องเที่ยวรวมถึงเป็นจุดดึงดูดให้เกิดการกระจายการเดินทางไปตามภูมิภาควัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ (ปวีณา ขำพัด, 2553) ทั้งนี้เพราะสามารถดึงดูดกลุ่มคนต่างถิ่น เดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่มีในท้องถิ่นตน จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมกับคนในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของภัทรา แจ่มใจเจริญ การวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษา ชุมชนโอหิงมาจิหมู่บ้านชีราควาโก จังหวัดกิฟู ประเทศญี่ปุ่น” ผู้วิจัยมุ่งสำรวจผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนโอหิงมาจิ โดยได้รวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสำรวจภาคสนาม สามารถอธิบายผลกระทบและแนวทางการจัดการต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวของชุมชน โอหิงมาจิได้ดังต่อไปนี้ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ด้วยภูมิประเทศที่อยู่ในหุบเขาล้อมรอบด้วยภูเขาสูงทำให้ชุมชนโอหิงมาจิเป็นพื้นที่ที่ยาก ต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมหลายพื้นที่ในบริเวณโดยรอบเคยถูกทิ้งร้าง แต่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่งผลให้ชุมชนโอหิงมาจิสามารถรักษาสถานฐานและนำการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจของชุมชน (ภัทรา แจ่มใจเจริญ, 2558)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าองค์ความรู้ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดจากประสบการณ์ หรือจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นผู้รับสามารถนำไปใช้ได้โดยตรง หรือสามารถนำมาปรับใช้ได้ เพื่อให้เหมาะกับการท่องเที่ยวชุมชนเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นโดยความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นผู้รับสามารถนำไปใช้ในลักษณะเป็นรูปธรรมการจัดการองค์ความรู้ เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ มีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก่อให้เกิดการร่วมทำ และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่จัดการดี ก่อให้เกิดการร่วมแรง ในภาษาไทยมีวลีว่า “ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ (เสรี พงศ์พิศ, 2548) ทั้งนี้เพราะแผนการดำเนินงานที่สร้างขึ้นมาอย่างเป็นระบบซึ่งมีองค์ประกอบ ต่างๆ สัมพันธ์สอดคล้องกัน เป็นแผนที่มิวิสัยทัศน์หรือภาพฝันที่วาดไว้ เป็นการร่วมจิตมีเป้าประสงค์อัน แสดงถึงเจตจำนงค์ร่วมของทุกฝ่าย สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของศักดิ์ศรี มงคลอิทธิเวช การวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่: กรณีศึกษาบ้านสบยาบ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย” การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่: กรณีศึกษากองบ้านสบยาบ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ในครั้งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนบ้านสบยาบเป็นชุมชนน่าอยู่ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยศึกษาบริบทของชุมชนที่เอื้อให้ชุมชนเข้มแข็งมีศักยภาพ และการดำเนินการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการเป็นชุมชนน่าอยู่ โดยผ่านกิจกรรมที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การวิจัย (Research) 2) การพัฒนาศักยภาพ (Capacity Building) 3) การปฏิบัติจริง (Practice) มีภาคีที่ทำงานร่วมกัน (ศักดิ์ศรี มงคลอิทธิเวช, 2552)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ศึกษาที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยที่งานวิจัยได้จัดกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม โดยจำแนกตามลักษณะของการนำไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ 1. การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ ได้แก่ (1) องค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการออกแบบเทคโนโลยีดิจิทัล เบื้องต้นด้วยเว็บไซต์ (2) องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว 2. การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ (1) องค์ความรู้การพัฒนาเว็บไซต์ (2) องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชน 3. การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย ได้แก่ (1) องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (2) องค์ความรู้เกี่ยวกับการเลือกรูปแบบการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (3) องค์ความรู้การบริหารจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม

บทสรุป

มาตรการยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การใช้เว็บไซต์ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัฒนธรรม โดยใช้ทุนทางความคิดด้านการใช้ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนทั้งด้านการบริหารจัดการ การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงมีความจำเป็นอยู่ในชุมชนเพื่อให้เกิดผลงานนวัตกรรมเริ่มจากงานวิจัยและพัฒนา ความคิดสร้างสรรค์ หรือจะเป็นการจัดการความรู้ ต้องใช้การคิดสร้างสรรค์และอยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลง ประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว รัฐบาลได้เตรียมความพร้อมสู่การเป็นสังคมเศรษฐกิจกระแสใหม่ที่มีองค์ความรู้จากงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ศึกษาที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การวางแผน
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับการเลือกรูปแบบการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกำหนดกลยุทธ์และการวางแผน
3. องค์ความรู้การบริหารจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วม วัฒนธรรมจังหวัด การกำหนดปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านการจัดการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. ด้านพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา สถาบันการศึกษา
3. ด้านการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- จักรินรัตน์ นิยมคำ. (2552). การวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ปีที่ 3. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ภัทรา แจ่มใจเจริญ. (2558). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษา ชุมชนโอหังมาจิ หมู่บ้านชราควาโก จังหวัดกุกุ ประเทศญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศักย์ศรณ มงคลอิทธิเวช. (2552). การวิจัยเรื่องกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่: กรณีศึกษา บ้านสบบาบ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.nesdc.go.th. [11 มีนาคม 2565].
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์.

การจัดการสุขภาวะและสวัสดิการโรงเรียนผู้สูงอายุโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง Management of Elderly Well-being and Welfare of Elderly School Through Monastery-Centered which Temples were Central

¹คนอง วังฝายแก้ว, ²พระเมธีวชิรคุณ, ³พระครูพิศาลสรกิจ

¹Kanong Wangfaikaew, ²Phrametheewachirakhun, ³Phrakhruphisansorakit

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

^{1,2,3}Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus

¹Corresponding author, e-mail: kanong.wang@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การจัดการสุขภาวะและสวัสดิการโรงเรียนผู้สูงอายุโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินการของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง (2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง และ (3) เพื่อการเสริมสร้างเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุในการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ขั้นตอนการวิจัย ได้แก่ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) และ การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 50 รูป/คน ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรรมการ บริหารโรงเรียน ผู้แทนชุมชน ครู วิทยากร และนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุวัดทัศนาราม บ้านกองแล ตำบลปง และโรงเรียนผู้สูงอายุวัดธรรมมิการาม บ้านสบเกียง ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าเชิงพรรณนาวิเคราะห์

คำสำคัญ : การจัดการ, สุขภาวะ, สวัสดิการ, ผู้สูงอายุ, โรงเรียนผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this research, Management of Elderly Well-being and Welfare of Elderly School through Monastery-Centered, were 1) to study the process of elderly school which temples were central, 2) to study the ways of managing elderly health and welfare of elderly school using temples to be central, 3) to building of an area network to manage elderly health and welfare of elderly school using temples to be central. Research methodologies were documentary study and field study. Additionally, there

were 50 key informants who included abbot, administrator of provincial administrative, committee of school administrative, community representative, teacher, lecturer, and senior citizen student in wat Thatsanaram elderly school (Bangongrea, Tambon Pong, Phayao) and the student of Watthammigaram elderly school (Bansobgang, Tambon Kunkua, Phayao). Research tools were interview and focused group interview. The information was analyzed by summary a key fixed content. In part of statics, percentage were used for presentation as well as descriptive study.

Keywords: Management, Well-being, Welfare, Elderly, Elderly School.

บทนำ

จากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2558 (situation of the Thai elderly 2015) (ปราโมทย์ ประสาทกุล (บรรณาธิการ), 2559: 6) พบว่า ประเด็นประชากรที่ประเทศต่างๆ ในโลกพูดถึงกันมากในสหประชาชาติ 2000 นี้ได้แก่ การสูงวัยของประชากร โครงสร้างอายุของประชากรโลกและของประเทศต่างๆ กำลังเปลี่ยนไปในทิศทางที่มีอายุสูงขึ้น ปรากฏการณ์ทางประชากรนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากอัตราเกิดของประชากรทั่วโลกได้ลดต่ำลง ในขณะที่ผู้คนมีอายุยืนยาวขึ้นการสูงวัยของประชากรย่อมมีผลอย่างมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละประเทศ

ประเทศไทยได้กลายเป็นสังคมสูงอายุมาตั้งแต่ปี 2548 แล้ว อันเป็นผลจากการที่อัตราเกิดของคนไทยลดลงอย่างมากและชีวิตของคนไทยที่ยืนยาวขึ้น สังคมไทยได้รับรู้และตระหนักถึงสถานการณ์การสูงวัยของประชากรพอสมควรแล้ว แต่สิ่งที่สังคมยังไม่ตระหนักชัดและยังได้รับข้อมูลไม่มากนัก คือ ภาพสังคมสูงอายุไทยในอนาคตนับจากนี้เป็นต้นไป โครงสร้างของประชากรไทยจะสูงวัยขึ้นอย่างรวดเร็วมาก คลื่นประชากรรุ่นที่เกิดในช่วงปี 2506-2526 หรือที่เรียกว่า “ประชากรรุ่นเกิดล้าน” ซึ่งมีอายุ 30-50 ปี ในปี 2556 กำลังเคลื่อนตัวกลายเป็นประชากรสูงอายุกลุ่มใหญ่ในอีก 10-20 ปีข้างหน้า ทำให้ประเทศไทยกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” อีกเพียงไม่ถึงสิบปีข้างหน้าประมาณปี 2561 จะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุมากกว่าเด็ก และประชากรสูงอายุจะมีสัดส่วนประมาณ 1 ใน 5 ของประชากรทั้งหมด (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), 2557: 6) ในขณะที่แนวโน้มผู้สูงอายุอยู่คนเดียวหรืออยู่ตามลำพังกับคู่สมรสเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อการให้การดูแลผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ อายุยิ่งสูงยิ่งเจ็บป่วย โดยเฉพาะเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน หรือไขมันในเลือดสูง ซึ่งโรคเหล่านี้ล้วนมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นและเป็นโรคที่รักษาไม่หาย ทำให้มีภาวะการพึ่งพาต้องการการดูแลอย่างต่อเนื่องและระยะยาว ผู้สูงอายุจำนวนมากมีปัญหาข้อเข่าเสื่อม และครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุมีฟันแท้เหลือน้อยกว่า 20 ซึ่งทำให้ไม่สามารถเคี้ยวอาหารได้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน (กลุ่มอนามัยผู้สูงอายุ สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2556: 2)

การที่ประชากรวัยสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ประเทศต้องมีรายจ่ายด้านสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น ครอบครัวต้องแบกรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น ขณะที่

ผู้สูงอายุเองเมื่อมีอายุยืนยาวขึ้นก็ยิ่งต้องเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนรายได้หรือมีรายได้ไม่เพียงพอแก่การดำรงชีพ รวมถึงความเสี่ยงจากการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่างๆ ความพิการหรือทุพพลภาพ นอกจากนี้ สภาพครอบครัวไทยที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต จากที่มีคนหลายรุ่นอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีเฉพาะสามีภรรยา หรือพ่อแม่ลูกมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่กันตามลำพัง ขาดผู้ดูแล โดดเดี่ยวเปลี่ยวเหงา และอาจเกิดความรู้สึกว่าชีวิตไร้ความหมาย สถานการณ์ของผู้สูงอายุไทย จึงน่าวิตก การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจึงควรดำเนินการควบคู่กับมาตรการอื่นๆ ของรัฐ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ สมาชิกในครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น โดยเฉพาะเทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มีภารกิจโดยตรงในการดูแลผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนและแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีพื้นที่ในการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญา หรือการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นการยกระดับการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของตนเอง และชุมชนประจักษ์ในศักยภาพและพลังของผู้สูงอายุ ส่งผลให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และมีความสุข

เพื่อให้การจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุในสังคมไทย เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพทำให้นักเรียนทั้งภาครัฐและเอกชน จัดการศึกษาขึ้นสำหรับผู้สูงอายุอีกแผนกหนึ่ง เรียกว่า “โรงเรียนผู้สูงอายุ” เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาทักษะ และการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุ กิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุจะเป็นเรื่องที่น่าสนใจและมี ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น โดยวิทยากรจิตอาสาหรือจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพ โดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ ประสบการณ์ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่นเพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่ากับชุมชน (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2556: 4)

โรงเรียนผู้สูงอายุ จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาทักษะและการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุ กิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุจะเป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น โดยวิทยากรจิตอาสาหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพ โดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ ประสบการณ์ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่นเพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่ากับชุมชน (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2556: 3-4)การจัดการศึกษาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยอีกรูปแบบหนึ่งที่ต้องการให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เกิดจากแนวคิดที่ตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญ และพลังของผู้สูงอายุ โดยการสร้างพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น และภาคีเครือข่าย การเกิดขึ้นของโรงเรียนผู้สูงอายุยังสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546 และแผนระดับชาติหลายฉบับที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาศักยภาพของบุคคลอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินการของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง
3. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุในการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาจากเอกสารต่างๆ (Documentary Research) และการวิจัยในภาคสนาม โดยกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเนื้อหาจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมุ่งประเด็นที่จะศึกษา ดังนี้

1) ศึกษากระบวนการดำเนินการของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ กรอบแนวคิดโรงเรียนผู้สูงอายุ ตัวแบบ (Model) โรงเรียนผู้สูงอายุ วัตถุประสงค์ของโรงเรียน ประโยชน์ที่ได้รับ ขั้นตอนการดำเนินงาน และโครงสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นต้น

2) แนวทางการพัฒนาระบบการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ การบริหารจัดการด้วยหลัก 5 ก (กลุ่ม, กรรมการ, กติกาหรือข้อตกลง, กิจกรรม, กองทุน) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ และหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เป็นต้น

3) วิเคราะห์การเสริมสร้างเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุในการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุที่เหมาะสมในการดำเนินงานและการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ โรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดพะเยา จำนวน 2 โรงเรียน ประกอบด้วย

1) โรงเรียนผู้สูงอายุวัดทัศนาราม บ้านกองแล ตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา

2) โรงเรียนผู้สูงอายุวัดธรรมมิการาม บ้านสบเกียง ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา

3. ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 50 รูป/คน ประกอบด้วย

1) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ เจ้าอาวาส คณะสงฆ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ผู้แทนชุมชน กรรมการบริหารโรงเรียน โรงเรียนผู้สูงอายุวัดทัศนาราม และโรงเรียนผู้สูงอายุวัดธรรมมิการาม อำเภอปง จังหวัดพะเยา โรงเรียนละ 5 รูป/คน รวมจำนวน 10 รูป/คน

2) สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่ ครูผู้สอน และนักเรียนสูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุวัดทัศนาราม และโรงเรียนผู้สูงอายุวัดธรรมมีการาม อำเภอปอง จังหวัดพะเยา โรงเรียนละ 20 รูป/คน รวมจำนวน 40 รูป/คน

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า กระบวนการดำเนินการของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นไปตามหลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา: ด้านการพัฒนากาย, จิตภาวนา: ด้านการพัฒนาจิตใจ, สีสภาวนา: ด้านการพัฒนาสังคม, ปัญญาภาวนา: ด้านการพัฒนาปัญญา

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ ด้านร่างกาย เช่น การจัดอาหารเพื่อสุขภาพ, ด้านจิตใจ เช่น การให้ความรู้ที่ผู้สูงอายุต้องการ, ด้านสัมพันธภาพทางสังคม เช่น การจัดการสุขภาวะด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม, ด้านปัญญา/อารมณ์ เช่น กิจกรรมนันทนาการ การเรียนรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การเสริมสร้างเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุในการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ เครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ, เครือข่ายความร่วมมือทางพระพุทธศาสนา, เครือข่ายความร่วมมือทางศาสนาและวัฒนธรรม

อภิปรายผล

กระบวนการดำเนินการของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง มีกระบวนการดำเนินการ ได้แก่ 1) การจัดตั้ง ดำเนินการโดยวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การรวมตัวกันของผู้สูงอายุในชุมชน แล้วพัฒนามาเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุ 2) การดำเนินงาน มีคณะกรรมการดำเนินงาน มีการรับสมัครผู้เข้าเรียนตามระยะเวลา และเรียนตามหลักสูตรที่กำหนด 3) หลักสูตร เป็นไปตามหลักการตรวจสอบคุณสมบัติของบุคคลผู้เจริญแล้ว 4 คือ ภาวีกายบุคคล, ภาวีสีลบุคคล, ภาวิจิตบุคคล, ภาวิตปัญญาบุคคล 4) การจัดการเรียนการสอน เป็นไปตามหลักภาวนา 4 คือ กายภาวนา, สีสภาวนา, จิตภาวนา, ปัญญาภาวนา 5) โครงการ/กิจกรรม ได้แก่ ด้านการพัฒนาร่างกาย เช่น การออกกำลังกายในรูปแบบต่างๆ, ด้านการพัฒนาสัมพันธภาพทางสังคม เช่น การจัดงานวันกตัญญูกตเวทีแก่ผู้สูงอายุ, ด้านการพัฒนาจิตใจ เช่น ฟังเทศน์ ฟังธรรม, ด้านการพัฒนาปัญญา เช่น การเรียนรู้ทักษะชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่จำเป็น 6) ผลการดำเนินงาน มีเครือข่ายที่เข้าร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ มีกิจกรรมให้ผู้สูงอายุปฏิบัติตลอดหลักสูตร และ 7) แนวทางการดำเนินงาน ด้านสุขภาวะทางกาย ควรให้การศึกษาอบรมและให้ข้อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งพาตนเองได้, ด้านสุขภาวะสัมพันธภาพทางสังคม ควรกิจกรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถในฐานะที่เป็นคลังสมอง และภูมิปัญญาของชุมชน, ด้านสุขภาวะทางจิตใจ ควรจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา, ด้านสุขภาวะทางปัญญา ควรจัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ สนับสนุนให้มีอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้

องค์ความรู้ใหม่

ประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ/ผู้เรียนโดยตรง คือ

1. ผู้สูงอายุ/ผู้เรียนมีความเข้าใจตนเองมากขึ้นทั้งทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์
2. ผู้สูงอายุ/ผู้เรียนเกิดความปลื้มใจมากขึ้น สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น
3. ผู้สูงอายุ/ผู้เรียนมีความเข้าใจ ทั้งเหตุและผลของความสุขหรือความทุกข์ การรู้จักเรื่องของบาปบุญคุณโทษ
4. ผู้สูงอายุ/ผู้เรียนมีความสุขทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม สามารถเรียนรู้และมีการเตรียมพร้อมเพื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุ

บทสรุป

เรื่องการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางมีดังนี้

1. กระบวนการดำเนินการของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง
 - 1) การจัดตั้ง ดำเนินการโดย วัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น การรวมตัวกันของผู้สูงอายุในชุมชน แล้วพัฒนามาเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุ
 - 2) การดำเนินงาน มีคณะกรรมการดำเนินงาน มีการรับสมัครผู้เข้าเรียนตามระยะเวลา และเรียนตามหลักสูตรที่กำหนด
 - 3) หลักสูตร เป็นไปตามหลักการตรวจสอบคุณสมบัติของบุคคลผู้เจริญแล้ว 4 คือ ภาวิตกาย บุคคล: ด้านสุขภาวะทางกาย, ภาวิตศีลบุคคล: ด้านสุขภาวะสัมพันธ์ภาพทางสังคม, ภาวิตจิตบุคคล: ด้านสุขภาวะทางจิตใจ, ภาวิตปัญญาบุคคล: ด้านสุขภาวะทางปัญญา
2. การจัดการเรียนการสอน เป็นไปตามหลักภาวะ 4 คือ กายภาวนา : ด้านการพัฒนากาย, ศีลภาวนา : ด้านการพัฒนาสัมพันธ์ภาพสังคม, จิตภาวนา : ด้านการพัฒนาจิตใจ, ปัญญาภาวนา : ด้านการพัฒนาปัญญา
3. เครือข่ายความร่วมมือทางศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ 1) การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม และปลูกจิตสำนึก สร้างค่านิยมและวิถีชีวิตที่ดีงามร่วมกัน 2) นำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้เพื่อสร้างคุณค่าทางสังคมหรือมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ 3) เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เพื่ออนุรักษ์ สืบหวอดวัฒนธรรมของท้องถิ่น ชุมชน และสังคม ให้คงอยู่อย่างมั่นคง

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย เรื่อง “การจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง” คณะผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

โรงเรียนผู้สูงอายุ กำหนดเป็นนโยบายให้นำการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางที่ได้ศึกษาไว้แล้วนี้ ไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ด้านหลักสูตร ควรมีการจัดทำคู่มือหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุในการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุ ครบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาวะทางกาย ด้านสุขภาวะทางจิตใจ ด้านสุขภาวะทางสังคม และด้านสุขภาวะทางปัญญา

2) ด้านการจัดการเรียนการสอนและเทคนิคการสอน ควรมีการจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนผู้สูงอายุในการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุ ตามแนวนานา 4 ตามจุดมุ่งหมายของการพัฒนาผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน คือ กายภาพนา (การพัฒนาการกาย) จิตภาพนา (การพัฒนาจิต) สีสภาพนา (การพัฒนาสังคม) และปัญญาภาพนา (การพัฒนาปัญญา)

3. ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมเพื่อการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2539). **คู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ.
- กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมสุขภาพจิต. (2555). **คู่มือความสุข 5 มิติสำหรับผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: บริษัท ปิยอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). **การบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลกระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **การพัฒนาแบบแผนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี**, กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ(ฉบับที่ 3) พร้อมกฎหมายที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าพัสดุภัณฑ์.
- กองสนับสนุนสุขภาพภาคประชาชน. (2557). **แนวทางการดำเนินงานตำบลจัดการสุขภาพดีเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กาญจนา จันทน์ไทย (บรรณาธิการ). (2557). **รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพ โดยพยาบาลผู้จัดการสุขภาพชุมชน**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเทพเพ็ญวานิชย์.

เกษม วัฒนชัย. (2546). **การบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, นงลักษณ์ ตรงศีลสัตย์ และพจน์ กริชไกรวรรณ (บรรณาธิการ). (2545). **มิติสุขภาพ:
กระบวนทัศน์ใหม่ เพื่อสร้างสังคมแห่งสุขภาวะ**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบ สาธารณสุข.

โครงการ การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ. (2558). **หลักสูตรการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ**.
กรุงเทพฯ:สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคใต้, สำนักงาน
ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ,
กระทรวงศึกษาธิการ.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2532). **อรรถกถาภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาลงกรณ**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬา
ลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.

ศึกษาวิเคราะห์วิบากกรรมที่ปรากฏในธรรมพื้นเมืองเรื่องมหาวิบาก

Analyze Misery from Bad Deeds that Appears in the Folk Dharma on the Subject of Mahavipaka

พระศกรินทร์ ปริบุญณสีโล

Phra Sakarin Intasena

วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: toparaya@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิบากกรรม ที่ปรากฏในธรรมพื้นเมืองเรื่อง มหาวิบาก เพื่อศึกษา ลักษณะวิบากกรรมที่ปรากฏในธรรมพื้นเมืองเรื่องมหาวิบาก และเพื่อวิเคราะห์ผลวิบากกรรม ที่ปรากฏในธรรมพื้นเมืองเรื่องมหาวิบาก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ผลการวิจัย พบว่า ธรรมพื้นเมืองเรื่อง มหาวิบาก นี้มีลักษณะเป็นร้อยแก้ว เป็นวรรณกรรมประเภท คำสอน และ เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนา ที่เกิดขึ้นจากหลักธรรม ความเชื่อ และความ ศรัทธาใน พระพุทธศาสนา โดยผสมผสานกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นล้านนาที่มีความกลัวต่อบาป อุกุศล ต่างๆ ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและกำเนิดความศรัทธา จนสร้างแรง บันดาลใจใน การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านวรรณกรรมทางพุทธศาสนา จากการศึกษาได้พบหลักธรรม ที่โดดเด่น และ สำคัญคือ 1. ทานมัย (การให้ทาน) 2. ศีลมัย (การรักษาศีล) 3. ภวามัย (การการเจริญภavana) และ 4. การฟังธรรม โดยผ่านกระบวนการของการติดต่อสื่อสารผ่านพระสงฆ์เป็นผู้บรรยาย หรือสวด มหา วิบากให้กับผู้ที่ป่วยหนัก เป็นการเตือนสติผู้ป่วยให้ระลึกถึง พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ เป็นสรณะในบั้นปลายของชีวิต

คำสำคัญ: วิบากกรรม, ศึกษาวิเคราะห์, ธรรมพื้นเมืองเรื่อง มหาวิบาก

Abstract

This research article is to study Vipāka karma at the local dhamma data source on Maha Vipaka. To study the nature of Vipāka karma from the study of native dhamma on Maha Vipaka and to analyze the results of Vipāka karma collected from the local dhamma data on Maha Vipaka. It is a qualitative research by collect Driver from the research results found that the indigenous dharma on Mahavipaka Drive is a prose type

of instruction and is a local literature on human nutrition arising from Dhamma principles. Belief and faith in Buddhism by talking about stories Lanna senior executives often renounce various bad deeds. It is a result of Buddhist research as an anchor of the mind and a source of faith in inspiring works that are a result of Buddhism from the study of Dhamma principles. The important and important things are 1. Dhanamai (giving alms), 2. Silamai (keeping the precepts), 3. Bhavanamaya (meditation), and 4. Listening to the Dhamma through the control of communication through the monks who teach or pray the Maha Vipaka for those who are seriously ill as a reminder to the patient to use the Buddha's virtues, Dhamma virtues, and the Sangha as a refuge at the end of their lives.

Keywords: Karma, study analysis, Native dharma on Mahavipaka.

บทนำ

ความเชื่อเรื่องกรรมเป็นความเชื่อที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาและผูกพันกับสังคมไทยมาช้านาน แต่คนไทยมักเข้าใจผิดใช้คำว่า “กรรม” ในความหมายที่เป็นผลในทางลบ คือหมายถึง สิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้น เรียก “กรรม” ดังคำกล่าวที่ว่า “เป็นเวรเป็นกรรมอะไรนักหนา” บ่อยครั้งเมื่อมีเรื่องร้ายๆ เข้ามาในชีวิต หรือ “แล้วแต่บุญแต่กรรม” เมื่อสิ้นหวังและหมดความพยายามในสิ่งใดแล้วโยนให้เป็นเรื่องของโชคชะตา คนเข้าใจความหมายของกรรมในทางที่ไม่ดี เอาบุญเป็นฝ่ายดี แล้วเอากรรมเป็นฝ่ายตรงกันข้าม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2518) นอกจากนั้นเมื่อมีเรื่องร้ายๆ เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุยังเรียกว่า “ประสบเคราะห์กรรม” หรือโดนกระทำจากสิ่งที่ไม่สามารถอธิบายได้ จำเป็นต้องไปพึ่งพาไสยศาสตร์หรือ โหราศาสตร์เพื่อถามดวงดาวหรือสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติเพื่อแก้ไขเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นในยุคปัจจุบันคนสมัยใหม่ไม่เชื่อเรื่องกรรม เพราะไม่ทราบว่า กรรมนั้นจะให้ผลอย่างไร ให้ผลเวลาไหน ให้ผลจริงหรือไม่จึงมีคำกล่าวที่ว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป”

ความเข้าใจดังกล่าวคลาดเคลื่อนจากความจริงของหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา และส่งผลให้เกิดความสับสน ลังเลใจ และดำเนินชีวิตไปในทางที่ไม่ถูกต้อง กลายเป็นปัญหาด้าน ศีลธรรมจริยธรรมต่อสังคมไทยยุคปัจจุบัน

คำว่า “กรรม” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง (1) การ, การกระทำ, การงาน, กิจเช่น พลีกรรม ต่างกรรมต่างวาระ, เป็นการดีก็ได้ ชั่วก็ได้ เช่น กุศลกรรม อกุศลกรรม (2) การกระทำที่ส่งผลร้ายมายังปัจจุบัน หรือซึ่งจะส่งผลร้ายต่อไปในอนาคต (3) บาป, เคราะห์ (4) ความตาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ส่วนผลของกรรม หรือผลที่ได้รับจากกรรมทั้งกรรมดี และกรรมชั่ว เรียก “วิบาก” ความหมายของ “วิบาก” จึงหมายถึง ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วอันทำไว้แต่อดีต เช่น กุศลวิบาก กรรมวิบาก

ในทางพระพุทธศาสนา พูดถึงเรื่องกรรมไว้ว่า “บุคคลทำกรรมใดไว้ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาย่อมต้องได้รับผลแห่งกรรมนั้น” กรรมเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้น และเป็นไปตาม กฎแห่งเหตุและผล

ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นลอยๆ หรือเกิดเพราะเหตุบังเอิญ กรรมมีความแน่นอน เป็นกฎธรรมชาติ คือ ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วเมื่อนำไปเปรียบกับการปลูกพืชพันธุ์ต่างๆ จะเห็นได้ว่าเมื่อเราปลูกพืชพันธุ์ใดลงไปในดินแล้ว พืชพันธุ์นั้นก็จะผลิดอกออกผลออกมาเป็นพืชพันธุ์เดิมของมัน เช่น ปลูกมะม่วงก็ได้ผลเป็นมะม่วง ปลูกลำไยก็ได้ผลเป็นลำไย สิ่งแวดล้อมไม่สามารถเปลี่ยนแปลงให้เป็นอื่นได้เมื่อปลูกมะม่วงจะมีผลเป็นลำไยได้อย่างไร กรรมก็เช่นเดียวกัน เมื่อบุคคลกระทำลงไปแล้ว ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว สิ่งแวดล้อมหรือกาลเวลาก็ไม่อาจเปลี่ยนกรรมดีให้ เป็นกรรมชั่วและเปลี่ยนกรรมชั่วให้เป็นกรรมดีไปได้ (อัมพร หุตะสิทธิ์, 2546)

แต่เนื่องจากกรรมบางอย่าง หรือการกระทำบางคราวไม่มีผลปรากฏชัดในทันที ผู้คนทั่วไปจึงมองไม่เห็นผลแห่งกรรมของตน ทำให้สับสน และเข้าใจไขว้เขว เพราะบางทีกำลังทำชั่วอยู่แท้ๆ กลับมีผลดีมากมาย เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หลั่งไหลเข้ามาในชีวิต ตรงกันข้าม บางคราว กำลังทำความดีอยู่อย่างมโหฬารแต่กลับได้รับความทุกข์ทรมานต่างๆ มีผลไม่ดีมากมาย เช่น ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศถูกนินทาว่าร้าย ถูกสบประมาท และความเจ็บไข้ได้ป่วยหลั่งไหลเข้ามาในชีวิต ด้วยเหตุที่กรรมและการให้ผลของกรรมหรือวิบากมีความซับซ้อน จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา เพื่อให้มีความเข้าใจมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของพระอริยบุคคล เมื่อมีการกระทำกรรมดี หรือกรรมชั่วแล้ว การให้ผลของกรรมจะเป็นอย่างไร

วคิน อินทสระ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาเรื่องกรรมว่า “การศึกษาเรื่อง กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด ทำให้บุคคลหายงมงายต่อความขึ้นลงของชีวิตช่วยคลี่คลายความ ข้องใจในความสับสนของชีวิต เป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาควรเรียนรู้และทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง เพื่อชีวิตของตนเองจะได้ดีขึ้น และทำให้ผู้ใกล้ชิดเช่นบุตรหลานหรือบริวารชนให้ความสนใจในปัญหาชีวิตของตน” ดังนั้น การศึกษาทำความเข้าใจเรื่องกรรมให้ถูกต้องจึงมี ความจำเป็นอย่างยิ่งทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม (วคิน อินทสระ, 2546)

ด้วยเหตุผลนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์วิบากกรรมที่ปรากฏในธรรมพื้นเมืองเรื่องมหาวิบาก ซึ่งธรรมเทศนาเป็นภาษาล้านนา (คำเมือง) ในเนื้อหาสาระในธรรมมหาวิบากนั้นมักจะกล่าวถึงวิบากกรรมของ ผู้ที่ได้กระทำบาปไว้เยอะในตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น มีการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม มุสาวาท ขอบตีมุสา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความวุ่นวายในครอบครัวและยังส่งผลให้กระทบกับสังคมอีกด้วย เนื้อหาของธรรมมหาวิบากเป็นคำสอนในเรื่องความตระหนี่ ความโลภ และปาณาติบาต ซึ่งดูไม่ค่อยเกี่ยวกับการเจ็บป่วยแต่ประการใด การนำธรรมหรือคัมภีร์มาเทศน์ให้ฟังก็คงเห็นว่าคนป่วยอยู่ในอาการหนักที่เรียกตามภาษาล้านนาว่า “ลำบาก” คือ ป่วยหนักใกล้ตายแล้วแต่ไม่ยอมตายง่ายๆ จึงคิดว่าคนป่วยน่าจะมี “วิบาก” หนา ทำให้เกิดความทุกข์ทรมาน ถ้าเอาธรรมมหาวิบาก ซึ่งพ้องเสียงกับ “วิบาก” มาเทศน์ให้ฟังน่าจะมีผลทำให้พ้นวิบากกรรม ถ้ามีบุญก็จะหาย หมดบุญก็จะได้ตายเสียให้รู้แล้วรู้รอดน่าแปลกมาก คนป่วยหนักได้ฟังธรรมมหาวิบากมักตายโดยเร็วรายไหนก็รายนั้นแต่รายที่จะหายไม่เคยมีสักรายเลยทีเดียว เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาอันเป็นแก่นของวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นสื่อสร้างสำนึกและความศรัทธา ในการสืบทอดประเพณีการเทศน์

ธรรมเรื่องมหาวิบาปในล้านนา ยังคงมีการรักษาไว้ซึ่งจารีตประเพณี ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวล้านนาสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิบากกรรมที่ปรากฏในธรรมพื้นเมืองเรื่องมหาวิบาป
2. เพื่อศึกษาลักษณะวิบากกรรมที่ปรากฏในธรรมพื้นเมืองเรื่องมหาวิบาป
3. เพื่อวิเคราะห์ผลวิบากกรรมที่ปรากฏในธรรมพื้นเมืองเรื่องมหาวิบาป

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) ประกอบด้วย

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยจะศึกษาเรื่องกรรม และวิบากจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์พระอรรถกถาธรรมบทเป็นหลัก ตลอดจนหนังสือ วิทยานิพนธ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์และเอกสารงานวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ดังนี้ คือ ชุมชนบ้านฝางหมื่น ชุมชนบ้านป่าแดง และชุมชนบ้านร่องเสือเต้น อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

3. ขอบเขตด้านประชากร ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย จำนวน 26 รูป/คน ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 6 รูป ประชาชนท้องถิ่น 6 คน และประชาชนทั่วไป ใน 3 ชุมชน จำนวน 14 คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าจากตำราเอกสารทั้งที่เป็นชั้นปฐมภูมิและชั้นทุติยภูมิ
2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น ห้องสมุด มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อินเทอร์เน็ต
3. เมื่อได้ข้อมูลตามที่ต้องการแล้วก็นำข้อมูลมาประมวลผล คัดกรอง จัดให้เป็นหมวดหมู่ว่าเรื่องใดควรแสดงก่อน เรื่องใดควรแสดงหลัง ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. ประมวลผล สรุปเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5. นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษา วิบากกรรมที่ปรากฏในธรรมพื้นเมืองเรื่องมหาวิบาป พบว่า หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม พระพุทธศาสนาล้านนา เรื่องมหาวิบาป โดยแบ่งประเด็นที่ศึกษาออกเป็นหัวข้อหลักๆ คือ

บุญกิริยาวัตถุ หรือวิธีทำบุญในทางพระพุทธศาสนานั้น คือ

1. ทานมัย คือ ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ

2. ศีลมัย คือ ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย
3. ภาวนามัย คือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจเจริญปัญญา
อธิบายดังนี้

1. การให้ทาน (ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ) คือ การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน เพื่อช่วยเหลือกัน
ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย 1. อามิสทาน การให้สิ่งของ 2. ธรรมทาน การให้ความรู้และ
แนะนำสั่งสอน

2. การรักษาศีล (ศีลมัย บุญกิริยาวัตถุ) คือ ความมีระเบียบในการดำเนินชีวิตและในการอยู่
ร่วมกับสังคม ได้แก่ ความมีวินัยและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาในการอยู่ร่วมกันเพื่อความสุขในชีวิต
และสังคม ศีลมีหลายระดับจัดไว้ให้เหมาะกับสภาพชีวิตในการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายของตน สำหรับ
ประชาชนพึงรักษาศีล 5 เป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานในสังคมเพื่อให้คนอยู่ร่วมกันด้วยดี ไม่เบียดเบียน ทำร้าย
ละเมิดชีวิตและร่างกาย ไม่ละเมิดต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ไม่ประพฤติผิดเกี่ยวกับเพศ ไม่ใช่ัวจา
หลอกลวงกันและไม่ทำให้สูญเสียสติสัมปชัญญะด้วยการเสพสิ่งทำให้เกิดความประมาท

3. การเจริญภาวนา (ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ) คือ การฝึกอบรมจิตใจ หรือการทำให้เป็นในให้มี
ขึ้น และพัฒนาให้งอกงามสมบูรณ์ มี 2 ประการ คือ

- 3.1 จิตตภาวนา หรือ สมถภาวนา เป็นการพัฒนาคิด ความมีใจแน่วแน่มุ่งที่สมาธิหรือ
ความสงบ

- 3.2 ปัญญาภาวนา หรือ วิปัสสนาภาวนา เป็นการเจริญวิปัสสนา มุ่งให้เกิดปัญญาเข้าใจ
ความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงของชีวิต

ซึ่งวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนา เรื่อง มหาวิบาก เป็นวรรณกรรมที่มีความยาวไม่มาก
เหมือนวรรณกรรมประเภทอื่น โดยมีเนื้อหาที่สั้น กระชับ ได้ใจความ ซึ่งรวบรวมเรื่องของกรรม และ
วิบากกรรมไว้อย่างชัดเจน เป็นการประพันธ์โดยยกเอาการบูชาวิสาขะระหว่างพราหมณ์กับพระพุทธเจ้า
ซึ่งได้แสดงไขข้อสงสัยเป็นข้อๆ อย่างน่าฟังและมีอรรถรส

จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับผลของวิบากกรรมที่ปรากฏในธรรมพื้นเมืองเรื่อง มหาวิบาก สะท้อน
คติธรรมเรื่องกรรมและผลของกรรมเป็นหลัก ทั้งยังสะท้อนคุณค่าทางสังคมของชาวล้านนาที่เชื่อว่า มหา
วิบากสามารถช่วยให้ผู้ใกล้ตายหรือวิญญาณผู้ตายพ้นไปจากวิบากกรรมได้ อันก่อให้เกิดประเพณีเกี่ยวกับ
ความตายของชาวล้านนา และสะท้อนคุณค่า ทางด้านภาษา คือ ช่วยรักษาการใช้ภาษาไทยล้านนาและ
การพัฒนาเนื้อหาวรรณกรรมมหาวิบากให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

ธรรมพื้นเมืองเรื่อง มหาวิบากนี้มีลักษณะเป็นร้อยแก้วเป็นวรรณกรรมประเภทคำสอนและ
เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นจากหลักธรรม ความเชื่อและความศรัทธาใน
พระพุทธศาสนา โดยผสมผสานกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นล้านนาที่มีความกลัวต่อบาปอกุศลต่างๆ
ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและกำเนิดความศรัทธา จนสร้างแรงบันดาลใจในการ

สร้างสรรค์ผลงานทางด้านวรรณกรรมทางพุทธศาสนา จากการศึกษาได้พบหลักธรรมที่โดดเด่นและสำคัญ คือ 1. ทานมัย (การให้ทาน) 2. ศีลมัย (การรักษาศีล) 3. ภวามัย (การการเจริญภavana) และ 4. การฟังธรรม โดยผ่านกระบวนการของการติดต่อสื่อสารผ่านพระสงฆ์เป็นผู้บรรยาย หรือสวด มหาวิบากให้กับผู้ที่ป่วยหนัก ซึ่งเรียกกันว่าอยู่ในช่วงวิบาก เมื่อญาติพี่น้องของผู้ป่วยเห็นว่า ผู้ป่วยคงไม่สามารถมีชีวิตต่อไปได้แล้ว จะนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรมผูกนี้ เป็นการเตือนสติผู้ป่วยให้ระลึกถึง พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ เป็นสรณะในปณปลายของชีวิต การระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยนี้ เป็นการเตือนสติให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยในขณะที่ใกล้ตายโดยไม่มีห่วง ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับกรรม มหาวิบากกับความเป็นความตายจนแยกกันไม่ได้ เพราะมีการสืบทอด บอกต่อ เล่าขาน จากอดีตจนถึงปัจจุบันโดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับการเทศน์ให้คนป่วยใกล้เสียชีวิตฟัง เพื่อให้หายจากอาการเจ็บป่วย หรือหมดลมหายใจอย่างสงบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประเสริฐ ภูทกจาโร (ยาดำนาน) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์คติธรรมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา มีเนื้อหาเกี่ยวกับผลการกระทำของเศรษฐกิจผู้หนึ่งที่ไม่มียศ ดั่งเรื่องราวที่ปรากฏในพุทธปิฎกสูตร ทั้งมีลักษณะการแต่งเช่นเดียวกับจุฬามณีวงศ์สูตร มีจุดประสงค์เพื่อสอนเรื่องกรรม โดยพบฉบับที่เก่าที่สุดเท่าที่สำรวจพบ จารใน พ.ศ. 2395 ฉบับที่ใหม่ที่สุด พ.ศ. 2520 โดยพบคัมภีร์ในช่วง พ.ศ. 2400-2500 เป็นปริมาณมาก

เนื้อหาสาระคัมภีร์มหาวิบากแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1. นิทานวณะ เป็นข้อความเบื้องต้นของคัมภีร์ แสดงความนอบน้อมแด่พระพุทธเจ้า 2. เนื้อหาคัมภีร์ อยู่ในช่วงกลาง ประกอบด้วยเรื่องที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามพระพุทธเจ้า ถึงชีวิตเศรษฐกิจผู้หนึ่งในเมืองสาวัตถี ที่แม้จะร่ำรวยแต่ยังพึงพอใจในการใช้ชีวิตอย่างอัตคัด และเรื่องผลกระทบที่ทำให้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน 3. นิคมวณะในช่วงท้ายคัมภีร์ แสดงนัยสำคัญว่าเนื้อหาของคัมภีร์มหาวิบากนี้ ได้มาจากพระไตรปิฎก

มหาวิบากได้สะท้อนคติธรรมเรื่องกรรมและผลของกรรมเป็นหลัก ทั้งยังสะท้อนคุณค่าทางสังคมของชาวล้านนาที่เชื่อว่า มหาวิบากสามารถช่วยให้ผู้ใกล้ตายหรือวิญญาณผู้ตาย พ้นไปจากวิบากกรรมได้ อันก่อให้เกิดประเพณีเกี่ยวกับความตายของชาวล้านนา และสะท้อนคุณค่าทางด้านภาษา คือ ช่วยรักษาการใช้ภาษาไทยล้านนา และการพัฒนาเนื้อหาวรรณกรรมมหาวิบากให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน (พระมหาประเสริฐ ภูทกจาโร (ยาดำนาน), 2562)

องค์ความรู้ใหม่

จากเนื้อหาสาระที่ปรากฏในธรรมพื้นเมือง เรื่อง มหาวิบากล้านนา จะเห็นได้ว่าผู้รจนาคัมภีร์มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี โดยเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิบากล้านนานั้น ประกอบไปด้วยความรู้ที่สำคัญ ดังนี้

การเทศน์หรือการแสดงธรรมมหาวิบากถือได้ว่าเป็นอุบายวิธีในการสอดแทรกหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ผ่านทางวรรณกรรมท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้งถึงแก่นธรรม ทำให้ผู้ฟังได้เข้าใจถึงหลักของสัจ

ธรรม การดำเนินชีวิต ที่จะต้องประกอบแต่กรรมดีที่เป็นกุศล เพื่อนำตนไปสู่สุคติภูมิและเข้าถึงพระนิพพานในที่สุด

ในสมัยก่อนใช้วรรณกรรมคำสอนเรื่องมหาวิบาก สำหรับเทศน์ให้กับผู้ป่วยหนัก ซึ่งเรียกกันว่าอยู่ในช่วงวิบาก เมื่อเหล่าญาติพี่น้องเห็นว่าผู้ป่วยคงจะเสียชีวิตแน่แล้วก็จะนิมนต์ พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนาให้คนป่วยฟัง เรียกว่า ฟังธรรมมหาวิบาก คล้ายกับจะเป็นการ เตือนสติผู้ป่วยให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย เป็นสรณะในบั้นปลายของชีวิต และถ้าผู้ป่วยยังมีสติอยู่ ก็จะได้รู้ถึงกฎของไตรลักษณ์ว่าในโลกนี้ไม่มีอะไรแน่นอน ล้วนเป็นทุกข์ และไม่มีตัวตน ไม่ควรยึดมั่น ถือมั่น หวัง หวงในทรัพย์สินสมบัติในโลกนี้ ทั้งบุตร ภรรยา ญาติ พี่ น้อง เป็นต้น

บทสรุป

ธรรมพื้นเมืองเรื่อง มหาวิบาก นี้มีลักษณะเป็นร้อยแก้ว เป็นวรรณกรรมประเภทคำสอนและเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นจากหลักธรรม ความเชื่อ และความศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยผสมผสานกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นล้านนาที่มีความกลัวต่อบาปอกุศลต่างๆ ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและกำเนิดความศรัทธา จนสร้างแรง บันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา จากการศึกษาได้พบหลักธรรม ที่โดดเด่น และสำคัญคือ 1. ทานมัย (การให้ทาน) 2. ศีลมัย (การรักษาศีล) 3. ภาวนามัย (การเจริญภาวนา) และ 4. การฟังธรรม โดยผ่านกระบวนการของการติดต่อสื่อสารผ่านพระสงฆ์เป็นผู้บรรยาย หรือสวดมหาวิบากให้กับผู้ป่วยหนัก เป็นการเตือนสติผู้ป่วยให้ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณเป็นสรณะในบั้นปลายของชีวิต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ใคร หน่วยงานใด อย่างไร)

1. วิจัยถึงอิทธิพลของคัมภีร์ไบเบิล ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของสังคมชาวล้านนา ซึ่งจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการการเทศน์ตามรูปแบบของล้านนา อันจะนำไปสู่การสืบสานอนุรักษ์ให้เป็นประเพณีการเทศน์แบบดั้งเดิมอันดีงามของล้านนาสืบไป
2. ศึกษาแนวคิดและคำสอนเรื่องกรรมกับการเกิด ในคัมภีร์มหาวิบากล้านนาฉบับต่างๆ
3. ศึกษากลุ่มคัมภีร์ต่างๆ ที่ใช้ในพิธีกรรมงานศพ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรนำคัมภีร์มหาวิบากไปเทศน์ได้ในทุกกาล เช่นการเทศน์แบบประยุกต์หรือการแสดงปาฐกถา ในวันธรรมสวนะ หรือในโอกาสต่างๆ ไม่เฉพาะสำหรับเทศน์ให้ผู้ป่วยใกล้เสียชีวิตเท่านั้น เพราะในหลักธรรมของธรรมมหาวิบากเป็นหลักธรรมที่มุ่งสอนเรื่องกรรมและวิบากกรรมว่าในฐานะที่เราเป็น

มนุษย์ มีชีวิตอยู่ควรกระทำอย่างไรบ้างถึงจะไปสู่ภพภูมิที่ดีหลังจากลาจากโลกนี้ไปแล้ว หรือการสอนให้ยอมรับในสังขารของชีวิตและมุ่งกระทำกุศลกรรมเพื่อให้ได้รับผลในชาตินี้และชาติต่อไป

2. เพื่อเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นคณะสงฆ์องค์กรภาครัฐและเอกชน ควรสนับสนุนให้มีการปริวรรตคัมภีร์ธรรมมหาวิปากเป็นภาษาต่างๆ เช่น ภาษาไทยกลาง ภาษาอังกฤษ เป็นต้น และทำการจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษาและนำความรู้ที่ได้รับไปประพจน์ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตต่อไป

3. เพื่อปรับทัศนคติให้ธรรมมหาวิปากที่แต่เดิมคิดว่าไม่สามารถเทศน์ได้ทุกที่ทุกเวลาผู้ฟังสามารถฟังได้ทุกเทศทุกวัย ควรให้พระสงฆ์เป็นผู้ปรับเปลี่ยนทัศนคติโดยการอธิบายให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจ ในวัตถุดิบประสงฆ์ที่แท้จริงว่าหลักธรรมของพระพุทธองค์สามารถรับฟังได้ในทุกเวลา ทุกสถานที่

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2518). **หลักกรรมสำหรับคนสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- พระมหาประเสริฐ ภูทกจาโร (ยาดำนาน). (2562). ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิปากฉบับล้านนา. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วสิน อินทสระ. (2546). **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**. กรุงเทพฯ: เรือนธรรม.
- อัมพร หุตะสิทธิ์. (2546). **กรรม 12 และการให้ผล**. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. โครงการบัณฑิตศึกษา, สถาบันราชภัฏธนบุรี.

การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสลงโทน
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสลงโทน
อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

Creating Additional Reading Materials on Folklore Information of the Ban
Salaeng Thon Community for Grade 6 students at Ban Salaeng Tone
School Prakhon Chai District Buriram Province

¹พิพัฒน์ภัสร์ บุญเทียน, ²พระประวิทย์ อตตทิโป, ³ประพันธ์ ประังประโคน

¹Phiphatphas Bunthian, ²Phra Prawit Attatipo, ³Praphan Prangprakon

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

^{1,2,3}Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima Campus

¹Corresponding author, e-mail: sarakool1987@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนของชุมชนบ้านแสลงโทน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และเพื่อวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนของชุมชนบ้านแสลงโทนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสลงโทน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสลงโทน จำนวน 19 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่องข้อมูลคติชนของชุมชนบ้านแสลงโทนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสลงโทน จำนวน 3 เรื่อง เก็บข้อมูลในระหว่าง วันที่ 15-17 มกราคม 2566 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การหาดัชนีประสิทธิภาพ (E.I.) และการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสลงโทนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสลงโทน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้เท่ากับร้อยละ 97.04 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ เท่ากับร้อยละ 88.77 ซึ่งสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสลงโทน สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ 2) การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสลงโทนสำหรับนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสลงโทน ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนเรียนรู้
คำสำคัญ: หนังสืออ่านเพิ่มเติม, ข้อมูลคติชน, คติชนบ้านแสลงโทน

Abstract

The purpose of this research article is to create an additional reading book on the folklore of the Ban Salaeng Tone community for students in Grade 6 and to analyze learning achievement using an additional reading book on the folklore of the Ban Salaeng Tone community for students in the sixth grade. Grade 6, Ban Salaeng Tone School Prakhon Chai District Buriram Province The target group used in the research was 19 Grade 6 students at Ban Salaeng Thon School. The research tools included additional reading books. About the folklore information of the Ban Salaeng Tone community for Grade 6 students at Ban Salaeng Tone School, 3 stories. Data was collected between 15-17 January 2023. Statistics used in data analysis include percentage, average, standard deviation (S.D.), finding efficiency index (E.I.) and t-test. The results of the research found that 1) the efficiency of the learning management process using additional reading books on information on folklore of the Ban Salaeng community. Tone for Grade 6 students at Ban Salaeng Tone School Prakhon Chai District Buriram Province According to the 80/80 standard criteria, the efficiency of the learning management process is 97.04 percent and the efficiency of the results. equal to 88.77 percent, which can be concluded that The efficiency of the additional reading book on folklore of the Ban Salaeng Tone community was higher than the set 80/80 criterion. 2) Comparative analysis of the academic achievement of students who learned with the additional reading book on the folklore of the Ban Salaeng Tone community for students in Grade 6, Ban Salaeng Tone School Before studying and after studying They were significantly different at the .05 significance level, with learning achievement after learning higher than learning achievement before learning.

Keywords: additional reading books, Folklore information, Baan Saeng Thon folklore.

บทนำ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมเป็นหนังสืออ่านเสริมนอกเวลาเรียนจึงมีเนื้อหาสาระอิงหลักสูตรด้านใดด้านหนึ่งมีจุดมุ่งหมายของหนังสือ ในการเสนอเนื้อหาสาระจุดมุ่งหมายของหนังสือ คือ กรอบกำกับว่าหนังสือเสนอเรื่องราวสอดคล้องตามจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระและจะต้องถูกต้องทันสมัย เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านและมีความยากง่ายเหมาะสมกับผู้อ่านรวม ทั้งมีความสั้นยาวพอเหมาะแก่การบรรลุ

จุดประสงค์ที่กำหนดไว้เหมาะสมกับวัยและความสนใจของผู้อ่าน แต่จะไม่มีข้อกำหนดที่เคร่งครัดเกี่ยวกับเนื้อหาสาระ ทั้งเกี่ยวกับจำนวนหัวข้อเรื่อง และปริมาณของเรื่อง ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาที่ใช้ในการอ่าน ไม่เป็นหนังสือประจำตัวหรือรายวิชา คุณสมบัติเกี่ยวกับปริมาณเนื้อหา ความยากง่ายของเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้อ่านจึงค่อนข้างยืดหยุ่น ทั้งยังกำหนดให้มีเนื้อหาสาระอิงหลักสูตรเพื่อเสริมการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ในหนังสือเรียน ส่วนมากจะนำเสนอเป็นสารคดีและเป็นร้อยแก้ว และจะเสนอเรื่องเชิงวิชาการจะต้องมีการนำเสนอเนื้อหาได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน มีความกระชับชัดเจน การใช้ภาพประกอบตัวอย่าง และการเลือกสรรถ้อยคำง่ายๆ เขียนอธิบายสั้น กระชับ เป็นเครื่องช่วยให้นักเรียนอ่านหนังสือด้วยความเข้าใจ ได้ประโยชน์ และความเพลิดเพลิน (สมพร จารุณัฐ, 2554: 21)

ชุมชนโบราณบ้านแสงโตน เส้นทางสู่ชุมชนบ้านแสงโตนจากตัวเมืองบุรีรัมย์-ประโคนชัย ประมาณ 25 กิโลเมตรถึงชุมชนโบราณบ้านแสงโตนอยู่ริมทางหลวง 2445 ทางขวาและซ้ายแสงโตนแบ่งเป็น 6 หมู่ ได้แก่ บ้านแสงโตน หมู่ที่ 1 บ้านแสงโตน หมู่ที่ 2 บ้านแสงโตน หมู่ที่ 3 บ้านแสงโตน หมู่ที่ 4 บ้านแสงโตน หมู่ที่ 6 บ้านแสงโตน หมู่ที่ 7 ซึ่งชุมชนบ้านแสงโตนมีข้อมูลคติชนที่น่าสนใจ ประกอบไปด้วย ข้อมูลคติชนประเภทมุขปาฐะ ได้แก่ ภาษาถิ่นของชุมชนบ้านแสงโตนและภูมิปัญญาของชุมชนบ้านแสงโตน ข้อมูลคติชนประเภทมุขปาฐะ ได้แก่ หัตถกรรมพื้นบ้านบ้านแสงโตน สถาปัตยกรรมบ้านแสงโตน และอาหารพื้นบ้าน บ้านแสงโตน ข้อมูลคติชนประเภทผสม ได้แก่ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนบ้านแสงโตน และ ความเชื่อของชุมชนบ้านแสงโตน

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งการวิจัยนี้จะทำให้ได้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ทำให้ทราบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน และเป็นข้อมูลและแนวทางแก่ผู้ที่สนใจในการนำไปเป็นแนวทางการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมในระดับประถมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เพื่อสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80

2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 19 คน

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีเนื้อหาประกอบไปด้วย

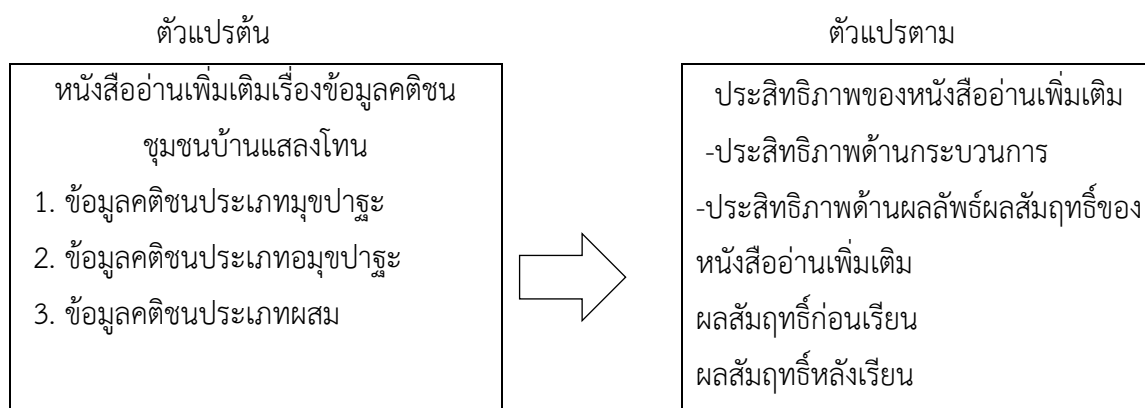
เรื่องที่ 1 ข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตนประเภทอุปการะ

เรื่องที่ 2 ข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตนประเภทอุปการะ

เรื่องที่ 3 ข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตนประเภทผสม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิขณชุมชนบ้านแสงโทน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโทน อำเภอบระโคน จังหวัดบุรีรัมย์ มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย

1. หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิขณชุมชนบ้านแสงโทน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโทน มีเนื้อหาจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่

- 1.1 เรื่องข้อมูลศิขณประเภทมุขปาฐะ
- 1.2 เรื่องข้อมูลศิขณประเภทอมุขปาฐะ
- 1.3 เรื่องข้อมูลศิขณประเภทผสม

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิขณชุมชนบ้านแสงโทน จำนวน 60 ข้อ แบ่งเป็น

- 2.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้ จำนวน 15 ข้อ
- 2.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระหว่างเรียนรู้ จำนวน 30 ข้อ
- 2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียนรู้ จำนวน 15 ข้อ

มีวิธีการสร้างเครื่องมือดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียน และเรื่องข้อมูลศิขณชุมชนบ้านแสงโทน ตำบลแสงโทน อำเภอบระโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

2. นำความรู้ที่ได้มาสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิขณชุมชนบ้านแสงโทน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโทน และสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิขณชุมชนบ้านแสงโทน

3. นำหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิขณชุมชนบ้านแสงโทน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโทน และสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิขณชุมชนบ้านแสงโทนเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ราย ได้แก่ ผู้ช่วย

ศาสตราจารย์อัมพร เจือจันทร์ นางสุนิตา เอ็มประโคน และนายทิตตัญญ์ สมานชัย เพื่อตรวจสอบลักษณะรูปเล่ม การใช้ภาษา และความเที่ยงตรงทางด้านเนื้อหาได้แก่

4. ปรับปรุงแก้ไขหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ การเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตน ตามที่ผู้เชี่ยวชาญชี้แนะ แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยโดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน ตำบลแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ในระหว่างวันที่ 15-18 มกราคม พ.ศ. 2566 โดยเก็บรวบรวม ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ก่อนเรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตน ในวันที่ 15 เดือนมกราคม พ.ศ. 2566
2. ทดลองใช้และทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ระหว่างเรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตนประเภทमुखपात्रะ ในวันที่ 16 เดือน มกราคม พ.ศ. 2566
3. ทดลองใช้และทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ระหว่างเรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตนประเภทमुखपात्रะ ในวันที่ 16 เดือนมกราคม พ.ศ. 2566
4. ทดลองใช้และทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ระหว่างเรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตนประเภทผลสม ในวันที่ 18 เดือนมกราคม พ.ศ. 2566
5. ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้หลังเรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตน ในวันที่ 18 เดือนมกราคม พ.ศ. 2566

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. วิเคราะห์ประสิทธิภาพ ของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน โดยใช้สูตรเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80
2. วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน โดยการหาค่าดัชนีประสิทธิภาพ (E.I.) การทดสอบค่าที (Paired samples t-test)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ของชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสง อำเภอบะโค่นชัย จังหวัดบุรีรัมย์สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ของชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสง อำเภอบะโค่นชัย จังหวัดบุรีรัมย์

1.1 ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ของชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสง อำเภอบะโค่นชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 จำนวน 3 เรื่อง โดยมีคะแนนวัดผลระหว่างกระบวนการจัดการเรียนรู้ (E1) เท่ากับร้อยละ 97.04 ($\bar{X} = 27.04$, S.D. = 1.22) และมีคะแนนวัดผลหลังการเรียนรู้ (E2) เท่ากับร้อยละ 88.33 ($\bar{X} = 13.77$, S.D. = 0.75)

1.2 ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ของชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสง อำเภอบะโค่นชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับร้อยละ 97.04 ($\bar{X} = 27.04$, S.D. = 1.22) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ เท่ากับร้อยละ 91.54 ($\bar{X} = 13.77$, S.D. = 0.75) ซึ่งสรุปได้ว่าประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ชุมชนบ้านดอนไผ่ (E1 / E2) / สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

2. ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ของชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสง อำเภอบะโค่นชัย จังหวัดบุรีรัมย์

2.1 ดัชนีประสิทธิผลการใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ของชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสง อำเภอบะโค่นชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีค่าเท่ากับ 0.13 แสดงว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ เพราะมีคะแนนเพิ่มขึ้นร้อยละ 70.00

2.2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ของชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสง อำเภอบะโค่นชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้อ่อนเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ของชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสง อำเภอบะโค่นชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. จากการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลศิษย์ของชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสง อำเภอบะโค่นชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับร้อยละ 87.04 และ

ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ เท่ากับร้อยละ 98.77 ซึ่งสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง ข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสงโตน (E1 / E2) สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพงษ์พัฒน์ ดิกขญาโณ (2562 : บทคัดย่อ) ที่ได้ทำวิจัยเรื่องหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล 4 (เพาะชำ) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัด นครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล 4 (เพาะชำ) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีประสิทธิภาพของ กระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับร้อยละ 81.44 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์เท่ากับร้อยละ 82.19 ซึ่งสรุปได้ว่าประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารีมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.44 / 82.19 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นุกูล คำคุณ, วรณภา มานะชัยตระกูล และ สาวิณี ประังประโคน (2562 : บทคัดย่อ) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติ ชนชุมชนบ้านลองตองสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านลองตอง อำเภอเมือง นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนชุมชน บ้านลองตอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านลองตอง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้เท่ากับร้อยละ 83.47 และประสิทธิภาพ ของผลลัพธ์เท่ากับร้อยละ 83.75 ซึ่งสรุปได้ว่าประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชน ชุมชนบ้านลองตองมีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.47 / 83.75 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ และยังสอดคล้อง กับงานวิจัยของ รวีวรรณ ประังประโคน (2562 : บทคัดย่อ) ที่ได้ทำวิจัยเรื่องการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่องสถานที่สำคัญในชุมชนรอบวัดสมอรายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง สถานที่สำคัญในชุมชนรอบวัดสมอราย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับร้อยละ 81.86 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์เท่ากับร้อยละ 83.86 ซึ่งสรุปได้ว่าประสิทธิภาพของ หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องสถานที่สำคัญในชุมชนรอบวัดสมอรายมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.86 / 83.6 สูง กว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับพระมหาอนุกุล อนุตโตโร, พระวุฒิชัย วุฒิปัญญา และ อัจฉริยะ กลีบงูเหลื่อม (2562: บทคัดย่อ) ที่ได้ทำวิจัยเรื่องการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติ ชนของชุมชนบ้านตลาดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบุ (ประชารัฐพัฒนา) อำเภอ เมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนของ ชุมชนบ้านตลาดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบุ (ประชารัฐพัฒนา) อำเภอเมือง นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับร้อยละ 88.48 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์เท่ากับร้อยละ 86.92 ซึ่งสรุปได้ว่าประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่องข้อมูลทางคติชนของชุมชนบ้านตลาดมีประสิทธิภาพเท่ากับ 88.48 / 86.92 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสงโตน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดบุรีรัมย์ ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระพงษ์พัฒน์ ดิกขญาโณ (2562 : บทคัดย่อ) ที่ได้ทำวิจัยเรื่องการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล 4 (เพาะชำ) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล 4 (เพาะชำ) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนกุล คำคุณ, วรณภา มานะชัยตระกูล และสาวินี ประังประโคน (2562 : บทคัดย่อ) ที่ได้ทำวิจัยเรื่องการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนชุมชนบ้านลองตองสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านลองตอง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนชุมชนบ้านลองตอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านลองตอง ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของรวิวรรณ ประังประโคน (2562 : บทคัดย่อ) ที่ได้ทำวิจัยเรื่องการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องสถานที่สำคัญในชุมชนรอบวัดสมอรายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องสถานที่สำคัญในชุมชนรอบวัดสมอรายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอนุตตโร, พระวุฒิชัย วุฒิปญโญ และอัจฉริยะ กลีบงูเหลือม (2562 : บทคัดย่อ) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนของชุมชนบ้านตลาดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบุ (ประชารัฐพัฒนา) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนของชุมชนบ้านตลาดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบุ (ประชารัฐพัฒนา)

อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมข้อมูลทัศนชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ให้ความร่วมมือในการทดลองใช้เครื่องมือทำวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี ซึ่งเนื้อหาในหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทัศนชุมชนบ้านแสงโตนมีเนื้อหาสอดคล้องกับข้อมูลในชุมชนบ้านแสงโตน จึงทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจต่อเนื้อหาเป็นอย่างดีและทำแบบทดสอบได้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทัศนชุมชนบ้านแสงโตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะประกอบด้วยองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย และข้อเสนอแนะ ในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การจัดทำวิจัยครั้งนี้ได้มีการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งความรู้ต่างๆ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการวิจัย ซึ่งสามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

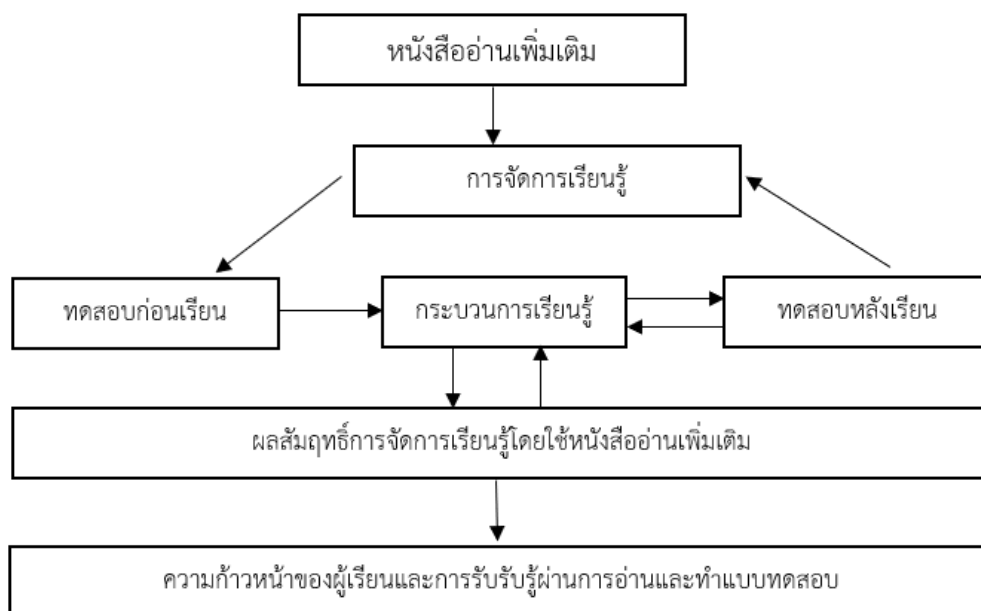
1. จากการใช้เครื่องมือวิจัย เรื่องการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมข้อมูลทัศนชุมชนบ้านแสงโตน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ให้รู้ถึงขั้นตอนการทำวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2. จากการที่ผู้วิจัยได้ทำวิจัย ทำให้เห็นปัญหาของตัวผู้ทำวิจัยในด้านต่างๆ แล้วนำผลมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาของตัวผู้ทำวิจัยให้ดีขึ้น

3. ผู้วิจัยจึงพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทัศนชุมชนบ้านแสงโตน ให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ดังนี้

3.1 จากการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพของกระบวนการ เท่ากับร้อยละ 97.04 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ เท่ากับร้อยละ 88.77 ซึ่งสรุปได้ว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทัศนชุมชนบ้านแสงโตน มีประสิทธิภาพ (E_1 / E_2) 97.04 / 88.77 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

3.2 จากผลการวิจัย พบว่า การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทัศนชุมชนบ้านแสงโตน ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนเรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเพื่อหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสงโตนเพื่อใช้ในการสอนหลักภาษาไทย ในเนื้อหาอื่นๆ

2.2 ควรมีการเปรียบเทียบวิธีสอนโดยการใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสงโตน เพื่อศึกษาว่าวิธีสอนใดที่มีความเหมาะสมกับนักเรียนและเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง ข้อมูลคติชนชุมชนบ้านแสงโตนในเรื่องอื่นหรือในระดับชั้นอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

นุกูล คำคุณ, วรรณภา มานะชัยตระกูล, และสาวิณี ปริงประโคน. (2562). การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนชุมชนบ้านลองตองสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านลองตอง อำเภอมะนังนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. *การศึกษาศรีพระพุทธศาสตร์บัณฑิต*, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.

ปราณี ปราบริปู. (มกราคม-มีนาคม 2554). เถณฑ์การพิจารณาคุณภาพหนังสือเรียน และหนังสือเสริมการเรียนรู้ภาษาไทย ฉบับที่ 1. *วารสารวิชาการ*. 5(1) : 57.

พระพงษ์พัฒน์ ดิกขญาโณ. (2562). การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องท้าวสุรนารีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล 4 (เพาะชำ) อำเภอมะนังนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา.

ครุฑนิพนธ์พุทธศาสน์บัณฑิต. สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.

พระมหานุกูล อนุตตโร, พระวุฒิชัย วุฒิปัญญา, และอัจฉริยะ กลีบงูเหลือม. (2562). การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องข้อมูลทางคติชนของชุมชนบ้านตลาดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบุ (ประชารัฐพัฒนา) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. **การศึกษาอิสระพุทธศาสน์บัณฑิต,** สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.

รวีวรรณ ปริงประโคน. (2562). การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องสถานที่สำคัญในชุมชนรอบวัดสมอรายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. **ครุฑนิพนธ์พุทธศาสน์บัณฑิต,** สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.

สมพร จารุณัฐ. (2554). การพัฒนาหนังสือและเอกสารเพื่อการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา. ใน **ประมวลสาระชุดวิชาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาไทย หน่วยที่ 11-15.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้สำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ

Integrating Buddhist Principles in Learning Management for Schools for the Elderly

¹เอกรัตน์ มาพะdung, ²อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์

¹Eakkarat Maphadung, ²Isarapong Kraisin

^{1,2}หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Doctor of Education Program Teaching Social Studies,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: eakarut5544@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้สำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความรู้ของผู้สูงอายุด้วยการใช้หลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย เช่น เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และความสงบสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ประสพการณ์การเรียนรู้ที่เน้นหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการได้แก่การสอนและการเรียนรู้เชิงปฏิบัติโรงเรียนผู้สูงอายุสามารถจัดกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติหลักพุทธธรรม เช่น การทำบุญ การทำสวดมนต์ หรือการศึกษาแนวทางในการดำเนินชีวิตในแง่ของหลักธรรมอย่างสม่ำเสมอ ผู้สูงอายุจะได้รับโอกาสปฏิบัติธรรมและนำมาใช้ในชีวิตประจำวันโดยการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและการให้ความรู้คำแนะนำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมและสามารถสอนและให้คำแนะนำในการปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมเพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาสติปัญญาสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจและการสร้างความเข้าใจและเห็นคุณค่าในชีวิต

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, บูรณาการ, หลักพุทธธรรม

Abstract

This article aims to present the integration of Buddhist principles into learning management for senior citizens' schools, a process that focuses on improving the quality of life and knowledge of the elderly by using Buddhist principles as an important tool. in sustainable development It has various objectives such as enhancing morality, ethics and

peace in the lives of the elderly. Learning experiences that emphasize the principles of Buddhism that are integrated include teaching and practical learning. Senior schools can organize activities that emphasize the practice of Buddhist principles, such as making merit, praying, or studying guidelines for Live in the light of the principles consistently. The elderly will have the opportunity to practice Dhamma and use it in their daily life by creating an appropriate environment and providing knowledge, advice, understanding about Buddhist principles and being able to teach and give advice on practicing Dhamma effectively. correct and appropriate to promote the development of intelligence, physical and mental health, and the creation of understanding and appreciation of life.

Keywords: Learning management; Integration; principles of Buddhism.

บทนำ

ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ “สังคมสูงอายุ” (Aged Society) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ราวปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” (Complete Aged Society) และราวปี พ.ศ. 2578 เมื่อประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมดจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด” (Super Aged Society) ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุมานาน มีการวางแผนนโยบาย ผู้สูงอายุแห่งชาติระยะยาว ซึ่งเป็นผลมาจากความกังวลของสังคมต่อค่าใช้จ่ายทางสุขภาพที่สูงขึ้นของผู้สูงอายุ เนื่องจากความเจ็บป่วยเรื้อรังที่มักเกิดในผู้สูงอายุสามารถป้องกันไม่ให้ลุกลามได้และสามารถเห็นผลลัพธ์ของการดูแลได้ชัดเจน ในแง่ของภาระด้านค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ อีกทั้งยังช่วยประหยัดงบประมาณการรักษาพยาบาลของชาติลงได้บางส่วนอีกด้วย (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2559: 2-3)

การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและโครงสร้างของประชากรเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่มีสัดส่วนของผู้สูงอายุมากขึ้น ย่อมทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ จึงจำเป็นที่ทุกภาคส่วนจะต้องตระหนักและเตรียมการ โดยระดมทรัพยากรและ สหวิทยาการ ต่างๆ เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม การคุ้มครองดูแล ผู้สูงอายุ การจัดสวัสดิการให้สามารถเข้าถึงบริการที่จำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ตลอดจนการสร้างหลักประกันทางสังคม โดยเฉพาะการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง เพื่อลดผลกระทบทั้งทาง เศรษฐกิจและสังคมที่จะเกิดขึ้นคุณภาพชีวิต (Quality of life) ตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลก หมายถึง การรับรู้ในบริบทที่ดำรงชีวิต ภายใต้วัฒนธรรมและระบบคุณค่า ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเป้าหมาย ความคาดหวัง มาตรฐาน และการตระหนัก ของแต่ละบุคคล เป็นการรับรู้ ความพึงพอใจและการรับรู้สมรรถนะด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อมของบุคคลในการดำรงชีวิตในสังคมดังนั้นคุณภาพ ชีวิตจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อผู้สูงอายุในสังคม ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีจึงเป็นผู้สูงอายุที่สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและมีสุขภาวะในบั้นปลายของชีวิต (เกรียงศักดิ์ ช่อเลื่อง และคณะ, 2554: 222-228)

ประเด็นสำคัญที่จะต้องหาแนวทางหรือวิธีการในการดูแลและพัฒนาผู้สูงอายุให้มีความสุขในชีวิต (Life Happiness) เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนควรได้รับและเป็นสิ่งสำคัญของการดำเนินชีวิตของทุกคนถ้าแต่ละชีวิตมีความสุขมนุษย์ก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขจะเป็นความสุขของหมู่คณะของสังคมและของโลก โดยความสุข (Happiness) เป็นองค์รวมซึ่งหมายถึงมุมมองหรือความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกความเชื่อหรือ ความต้องการนอกจากนี้ความสุขยังเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลเกี่ยวกับภาวะของตนเองที่มีความพึงพอใจสภาพชีวิตที่เป็นสุขอันเป็นผลจากการมีความสามารถในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิตมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีโดยครอบคลุมถึงความดีงามภายใน จิตใจภายใต้สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้ผู้สูงอายุดำรงตนในสังคมอย่างมีความสุขและภาคภูมิใจในตนเองจำเป็นต้องอาศัยสถานที่ในการดำเนินกิจกรรมของผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีการทำกิจกรรมร่วมกันจึงเป็นแนวคิดในการพัฒนาและจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ คือ ลักษณะกิจกรรมที่สถาบัน หน่วยงานหรือชุมชน จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุผ่านการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบที่ผู้สูงอายุเรียนรู้อย่างสนุกสนาน รื่นเริงเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้สำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความรู้ของผู้สูงอายุด้วยการใช้หลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย เช่น เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นหลักพุทธธรรมอาจมีลักษณะดังนี้

การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ

สร้างสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบและเปิดกว้างให้ผู้สูงอายุสามารถฝึกฝนการศึกษาหรือปฏิบัติธรรมได้สะดวกและสบายใจเพื่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นรูปแบบหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุจะเป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น โดยวิทยาการจิตอาสาหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพ โดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ประสบการณ์ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่น เพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่าคู่กับชุมชน โรงเรียนผู้สูงอายุหลายแห่งตั้งขึ้นโดยใช้อาคารเรียนเก่าของโรงเรียนที่เลิกกิจการหรือตั้งอยู่ในชุมชนผู้สูงอายุภายในวัด บางแห่งใช้บ้านของผู้ริเริ่มก่อตั้งเป็นสถานที่ดำเนินการการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในระยะแรก อาจเป็นเพียงการรวมกลุ่มพบปะพูดคุยกัน แล้วจึงค่อยๆ มีรูปแบบชัดเจนขึ้น มีกิจกรรมที่หลากหลายตามความต้องการของผู้สูงอายุหรืออาจเป็นการขยายกิจกรรมจากที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว เช่น ศูนย์บริการทางสังคมแบบมีส่วนร่วม (ศาลาสว่างสุข) ศูนย์สามวัย ธนาคารความดี เป็นต้น โรงเรียนผู้สูงอายุสามารถมีรูปแบบและกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ ความต้องการของผู้สูงอายุการจัดกิจกรรมของโรงเรียน

ผู้สูงอายุ จะกำหนดตารางกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ไว้ชัดเจนระยะเวลาเปิดเรียนอาจเป็นตลอดปีหรือเปิดเป็นช่วงเวลาตามหลักสูตรที่จัดอบรม ส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 1 วัน

บูรณาการหลักพุทธธรรมในการสอนและการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ

โรงเรียนผู้สูงอายุสามารถจัดกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติหลักพุทธธรรม เช่น การทำบุญ การทำสวนมนต์ หรือการศึกษาแนวทางในการดำเนินชีวิตในแง่ของหลักธรรมอย่างสม่ำเสมอ ผู้สูงอายุจะได้รับโอกาสปฏิบัติธรรมและนำมาใช้ในชีวิตประจำวันพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับบุคคลเป็นอย่างมาก กล่าวคือ บุคคลทุกคนต่างมีศักยภาพในตนเอง บุคคลจะดีหรือร้ายย่อมขึ้นกับตนเอง การดูแลสุขภาพในแนวคิดทางพระพุทธศาสนาท่านมองเห็นความสำคัญของการรักษาสุขภาพทางกายเพื่อดำรงไว้โดยถือว่าเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของชีวิตที่ดีในระดับที่ภูมิคุ้มกันมีกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ม.ป.ป.: 4) จากการศึกษาพระไตรปิฎก ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิต พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2551: 107) ได้กล่าวไว้ว่าระบบการพัฒนาคนเพื่อมีองค์รวมการดำเนินชีวิตที่ดีมีองค์รวม 3 แดนและระบบการพัฒนาชีวิตของมนุษย์ การดำเนินชีวิต 3 แดนที่เป็นองค์รวม คือ แดนความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมแดนภาวะจิตและแดนปัญญาที่จริงองค์รวมการดำเนินชีวิตและระบบการพัฒนาชีวิตที่อยู่ด้วยกันและโยเดียวกัน ระบบการพัฒนาชีวิต ก็คือการจัดการให้การดำเนินชีวิต 3 แดนที่เป็นองค์รวมในองค์รวมการดำเนินชีวิตนั้นเป็นปัจจัยเกื้อหนุนกันในการก้าวไปสู่จุดหมายแห่งความเป็นชีวิตที่ดี ซึ่งมีคุณลักษณะที่มองได้หลายด้านเฉพาะด้านที่ประสงค์ในที่นี้เรียกว่า “สุขภาวะ” เมื่อองค์รวมในการดำเนินชีวิตก้าวไปในกาพัฒนาหรือมีการพัฒนาอยู่ก็เรียกว่า “องค์รวมการดำเนินชีวิตที่ดี” “การดำเนินชีวิตแบบองค์รวมนั้นทั้ง 3 ด้าน ต้องมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงถึงกันอย่างกันอย่างต่อเนื่องเมื่อทั้ง 3 ระบบมีความสำคัญและสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง คือ ศีล สมาธิ ปัญญาจะเป็นเกราะป้องกันชีวิต (พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธัมโม, ม.ป.ป.: 23)

แนวทางการนำหลักพุทธธรรมการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุตามหลักภาวนา 4

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเอง คือ หลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักการในการดูแลตัวเองและระวังในเรื่องของร่างกายและจิตใจ กล่าวคือหลักไตรสิกขาประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา โดยหลักของศีลช่วยให้บุคคลสำรวจระวังในเรื่องของความประพฤติทางร่างกาย ภาวนา ให้มีความเป็นปกติ ส่วนหลักของสมาธิช่วยให้บุคคลสำรวจพัฒนาจิตใจเพื่อเตรียมพร้อมสู่การพัฒนาปัญญาต่อไป หลักของปัญญาช่วยให้บุคคลเห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริงเกิดปัญญาในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้น เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา จึงนับได้ว่าบุคคลได้สำรวจระวังรักษาร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม กล่าวได้ว่าเป็นการดูแลตนเองแบบองค์รวมไตรสิกขา คือ การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตที่ดีงามถูกต้อง” และเมื่อบุคคลต้องการประยุกต์นำแนวคิดทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของผู้สูงอายุเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามได้นั้นหลักไตรสิกขา

เปรียบเสมือนหลักการ โดยหลักการนี้สามารถนำไปพัฒนาในด้าน 4 ด้าน ที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2546: 50) ได้กล่าวเอาไว้ว่า ภาวนา 4 คือ การพัฒนา Development 4 ด้าน คือ

1. กายภาวนา การพัฒนากาย การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Development) คือ การมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดีโดยรู้จักอยู่ดีมีสุขอย่างเกื้อกูลกันกับธรรมชาติและปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างมีสติมิให้เกิดโทษแต่ให้เกื้อกูลเป็นคุณ โดยเฉพาะให้ ก) รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตา หู จมูก ฟัง เป็นต้นอย่าง มีสติ จูเป็นฟังเป็นให้ได้ปัญญา และ ข) กินใช้ ด้วยปัญญาเสพบริโภคปัจจัย 4 และสิ่งของเครื่องใช้ตลอดจนเทคโนโลยีอย่างฉลาดให้พอดีที่จะได้ผลตรงเต็มตามคุณค่าที่แท้จริงไม่ลุ่มหลงมัวเมาไม่ประมาทขาดสติ

2. ศีลภาวนา การพัฒนาศีลการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม (Moral Development; development) คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ โดยตั้งอยู่ในวินัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีและมีอาชีพสุจริตไม่ใช้กายวาจาและอาชีพในทางที่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายเวรภัยแต่ใช้เป็นเครื่องพัฒนาชีวิตตนและช่วยเหลือเกื้อกูลกันสร้างสรรค์สังคมส่งเสริมสันติสุข

3. จิตภาวนา การพัฒนาจิตใจ (Emotional Development) คือ การทำจิตใจให้เจริญองงามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็ง มั่นคง development; Psychological และ ความเบิกบานผ่องใส สงบสุขสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต คือ งามงามด้วยคุณธรรม เช่น มีน้ำใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออารี มีมุทิตา มีศรัทธา มีความเคารพ อ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสรรพภาพจิต คือ มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง หมั่นขยัน เพียรพยายาม กล้าหาญ อดทนรับผิชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น และสมบูรณ์ด้วยสุภาพภาพจิต คือ มีจิตใจร่าเริง เบิกบาน สดชื่น อิมโพร่งโล่ง ผ่องใส และสงบเป็นสุข

4. ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา (Cognitive Development : Intellectual Development) คือ การฝึกอบรมเสริมปัญญาเสริมสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจให้รู้จักคิดรู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัยมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงหรือตามที่มันเป็นปราศจากอคติและแรงจูงใจแอบแฝงเป็นผู้ที่กิเลสครอบงำบัญชาไม่ได้ให้ปัญญาเจริญพัฒนาจนรู้ เข้าใจหยั่งเห็นความจริงเป็นอยู่ด้วยปัญญา รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ ลุถึงความบริสุทธิ์ ปลอดพ้นจากกิเลสสิ้นเชิงมีจิตใจเป็นอิสระสุขเกษมไร้ทุกข์พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2546: 203) ได้กล่าวถึง ภาวนาไว้ว่า ภาวนา เป็นคำนามในภาษาบาลี ที่มีรูปกริยาศัพท์เป็น ภาเวติ มีความหมายตรงกับคำว่า วัฒนฺติ ซึ่งก็คือวัฒนา หรือการพัฒนาที่ใช้ในภาษาไทย คำว่า ภาวนา ในคำสอนของพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น, การทำให้เกิดขึ้น, การเจริญ, การบำเพ็ญ, การฝึกอบรม, การพัฒนาเพื่อทำสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้นโดยมีความหมายครอบคลุมถึงการปฏิบัติธรรมทั้งหมดที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณธรรมภายในตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2547: 10, 15)

การพัฒนาสติปัญญาของผู้สูงอายุ

พุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต ซึ่งพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนที่จิตใจให้มีความคิดในทางที่ถูกต้อง เกิดปัญญาในทางที่ชอบโดยกระบวนการพัฒนาปัญญาที่สำคัญมี 3 ประการ คือ

1. ต้องสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จนเกิดสัมมาทิฐิภายในตัวผู้เรียนเอง ไม่สามารถยึดเยื้อได้

2. ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาปัญญา

3. ให้ความสำคัญกับกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นเพื่อนแท้ที่จะบอกแนวทางหรือให้คำแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาปัญญาสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข มีรากฐานจากการที่คนในสังคมมีสัมมาทิฐิ คือ รู้ เข้าใจ คิดเห็นดีงาม ถูกต้องตรงตามความจริง ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติการต่างๆ ที่ถูกต้อง ดีงาม เห็นแก่ตัวลดลง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น ดังนั้นการจะพัฒนาคนให้เกิดสัมมาทิฐิขึ้นภายในตนเองได้ ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองของแต่ละบุคคล ซึ่งสัมมาทิฐิมีเหตุปัจจัยเกิดขึ้น 2 ประการ คือ จากกัลยาณมิตร และจากการทำในใจโดยแยบคาย เป็นการคิดที่ถูกต้อง หรือคิดเป็น ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด จึงต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้บุคคลเป็นผู้สามารถฝึกตนเองให้เป็นผู้ที่มีทักษะในการใคร่ครวญ พิจารณา สืบค้น และสามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้วยตนเองรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้อาจมีรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การฝึกอบรม การดูงาน การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การศึกษาจากตำรา ฝึกฝนจากการลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ฯลฯ ซึ่งในกระบวนการพัฒนาจิตด้วยตนเอง ต้องอาศัยการ ตั้งใจมั่น มีใจเด็ดเดี่ยวที่จะกระทำตามที่มุ่งหวังไว้ มีกัลยาณมิตรคอยแนะนำ และปรับสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลหรือจูงใจในการพัฒนาหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาปรับใช้เป็นฐานในกระบวนการพัฒนาสังคม เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้จนเกิดสัมมาทิฐิได้ มีดังนี้

1) หลักการของสัมมาอาชีวะว่าด้วยการประกอบอาชีพโดยสุจริต เกื้อกูลต่อชีวิตและสังคม การถือสินโดยในทางวัตถุ และการใช้สอยทรัพย์สินด้วยสติปัญญา

2) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีรากฐานมาจากคุณธรรมทางศาสนา ความชัดเจนในแง่มุมของการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันแต่ไม่ใช่สิ่งที่จะเข้าใจโดยง่าย จึงต้องมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและเกิดปัญญาเข้าใจแก่นของปัญญาจนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ซึ่งอาจเริ่มจากการวิเคราะห์แก่นของปัญหา สาเหตุของปัญหา กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม ตั้งปณิธาน ปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง อดทนอดกลั้นอดออม และละวาง ความชั่ว ความทุจริตทั้งปวง

3) การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านสถาบันครอบครัวเป็นอีกมิติหนึ่งของการพัฒนาสังคมบนฐานพุทธธรรม เพราะความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม โดยส่งเสริมให้บิดามารดา ผู้ปกครองอบรมบุตรหลานด้วยหลักพรหมวิหาร 4 เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ซึ่งจะเป็นต้นแบบในการฝึกเด็กให้เรียนรู้และปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความรู้สึที่ดีงาม และมีปัญญาที่รับผิดชอบตนเองได้

4) หลักไตรสิกขาว่าด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญโดยให้ผู้ฝึกอบรมเป็นผู้รู้จักอดทน อดกลั้น ข่มใจ วิริยะ และอุตสาหะ และสามารถละสิ่งที่ควรละ มีความเพียรที่ชอบธรรม โดยอาศัยกระบวนการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดี และใช้กระบวนการคิดแบบโยโสมนสิการ

5) การสนทนาอย่างมีสติ สมาธิ เป็นการฝึกปฏิบัติให้ผู้คนมีความละเอียดอ่อน รู้จักแขวนความคิด รับฟังอย่างประณีต ให้เกียรติผู้พูด รู้เท่าทันความคิดของตนเอง และนำไปสู่การละวางอัตตา และพัฒนาไปสู่สัมมาทิฐิต่อไป

การเรียนรู้หลักพุทธธรรมไม่เพียงแต่เน้นด้านจิตใจและจริยธรรม แต่ยังเน้นการพัฒนาสติปัญญาของผู้สูงอายุ โดยให้การศึกษาและสนับสนุนในการเรียนรู้ใหม่ๆ และการคิดอย่างวิเคราะห์การพัฒนาสติปัญญาของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมมีความหมายที่สำคัญเนื่องจากมีผลต่อคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้สูงอายุได้มาก หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางทางจิตใจและทางธรรมที่สอนให้เราเข้าใจและปฏิบัติตามคุณค่าที่มีความสำคัญต่อชีวิต ดังนั้น การพัฒนาสติปัญญาของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมจะมีข้อสรุปดังนี้การปฏิบัติธรรมคือการปฏิบัติตามกฎข้อหลักในชีวิตประจำวัน เช่น การไม่ทำร้ายสัตว์, การไม่โกหก, การไม่ทำร้ายผู้อื่น และการไม่ดื่มสุราหรือยาเสพติด ผู้สูงอายุควรรักษาความสมดุลของธรรมในชีวิตและปฏิบัติตามกฎนี้เพื่อสร้างสภาวะจิตใจที่สงบและมีสุขการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงดำรงตนอยู่ในศีลธรรมจริยธรรมน้อมนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิต การทำบ้านชีคร้วเรือน การฝึกอาชีพตามความถนัดของชุมชนเช่นการทำอาหาร ของใช้ งานฝีมือต่างๆ ตลอดจนรักษาสืบสานต่อยอดวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กับเยาวชน

การสนับสนุนสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ

การเรียนรู้เรื่องมิติทางกายพฤติกรรมสุขภาพในชีวิตประจำวันด้วยหลักพุทธธรรมการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของชีวิตตามหลักของพระพุทธศาสนาของหลักกฎแห่งไตรลักษณ์และเข้าใจวิธีการดูแลสุขภาพเบื้องต้นการฝึกการดูแลสุขภาพการออกกำลังกายการรับประทานอาหารที่สมวัยการบูรณาการหลักพุทธธรรมควรสนับสนุนการดูแลสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ เช่น การสอนโยคะหรือการสร้างโครงการบำบัดทางจิตใจผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผู้ดูแลควรใส่ใจ และหมั่นสังเกตความเปลี่ยนแปลงเพื่อดูแลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดีอยู่เสมอ ผู้มีสุขภาพจิตดีจะสามารถจัดระเบียบชีวิตได้เหมาะสมกับตัวเองและสังคมทั่วไป ทำให้เกิดความพอใจในชีวิต สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ รู้จักยอมรับความจริงของชีวิต รู้จักควบคุมอารมณ์ตัวเอง ปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้เป็น อย่างดี จึงมีโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิตได้เป็นอย่างมาก

วิธีการดูแลสุขภาพจิต

1. ขยับแขนขา การออกกำลังกาย ทั้งเดิน เต้นรำ นอกจากเป็นการรักษา สุขภาพทางกายแล้วยังช่วยให้สารเอ็นดอร์ฟิน (Endorphin) ออกมาทำให้เรารู้สึกมีความสุขมากขึ้น ลดความเครียด ลดความวิตกกังวลได้

2. การพบปะครอบครัว หาเวลาว่างทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น รับประทานอาหาร พร้อมหน้ากัน ทำบุญ ปลูกต้นไม้

3. โทรศัพท์หาเพื่อน ในบางครั้งปัญหาความเครียดที่เกิดขึ้นก็ไม่สามารถผ่านไปได้ทุกครั้ง หัวใจแม้จะแกร่งเพียงใดก็ต้องการที่พึ่งพิงเสมอ ยกหูโทรศัพท์หาเพื่อนรู้ใจ สักคน แล้วระบายความรู้สึก ให้เพื่อนได้รับรู้ เพราะการมีคนรับฟังและให้คำปรึกษา จะทำให้ชีวิตที่ไม่สมดุลเข้าที่เข้าทางมากขึ้น อย่างน้อยก็ยังรู้สึกว่าได้แบกปัญหาอยู่คนเดียวในโลก

4. หาสัตว์เลี้ยงเป็นเพื่อน ลองหาสัตว์เลี้ยงมาเป็นเพื่อนเล่น เพราะการให้เวลาแก่สัตว์เลี้ยง ตัวโปรด คุยเล่น หยอกล้อ จะช่วยให้จิตใจที่ฟุ้งซ่านสงบลงได้

5. สร้างอารมณ์ขัน คนที่หัวเราะง่ายจะมีสุขภาพจิตที่ดี เนื่องจากการหัวเราะจะช่วยลดความดันโลหิตและระดับฮอร์โมนที่แสดงถึงความเหนื่อยล้าในกระแสเลือด และช่วยเสริมสร้างสารแอนติบอดีที่สร้างภูมิคุ้มกันให้ร่างกายอีกด้วย

6. งานอดิเรก การทำงานอดิเรกที่ชื่นชอบ เช่น ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์ เล่นดนตรี เพื่อทำให้ใจเพลิดเพลิน

7. การพักผ่อนอารมณ์ ควรพักผ่อนทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่เคร่งเครียดหรือวิตก กังวลจนเกินเหตุ

8. ใส่ใจเรื่องอาหารที่ดีมีประโยชน์

9. ศาสนา การสวดมนต์ ทำบุญเป็นที่พึ่งที่ดีของผู้สูงอายุ จะช่วยบรรเทาทุกข์ ให้ความหวังและความสุขแก่ผู้สูงอายุ

การสร้างความเข้าใจและเห็นคุณค่าในชีวิต

วัยสูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายจิตใจอารมณ์และสังคม ความเสื่อมถอยด้านร่างกายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงด้านบทบาทหน้าที่การงาน บทบาทในสังคม ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกคุณค่าในตนเองลดลง ซึ่งส่งผลกระทบ เช่น อาจเกิดภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงคุณค่าในตนเองจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ คุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ คุณค่าในตนเอง เป็นการที่บุคคลพิจารณาประเมินตนเองและแสดงออกให้เห็นถึง การยอมรับตนเอง มีองค์ประกอบ ได้แก่ 1) การรับรู้ว่ามีคุณค่า เป็นการรับรู้ว่าคุณค่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีคุณค่า เป็นที่รักของครอบครัว และสังคม ตระหนักถึงคุณค่าผู้สูงอายุ 2) การรับรู้ความสามารถของตนเอง เป็นการที่ผู้สูงอายุรับรู้ถึงความสามารถของตนเอง ในการดึงศักยภาพของตนทำประโยชน์ให้กับครอบครัวและสังคม สามารถปรับตัวดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพชีวิต 3) การรับรู้ในคุณค่าของตนเอง เป็นการที่ผู้สูงอายุรับรู้ถึงคุณงามความดีที่ได้กระทำตลอดช่วงชีวิตที่ทรงคุณค่า ทั้งในส่วนที่ทำให้กับครอบครัว เลี้ยงดูลูกหลานจนเติบโตใหญ่ อบรมบ่มเพาะให้เป็นคนดีของสังคม ความดีในการทำงาน และความดีในการทำประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม รวมถึงการสืบสานปัญญาวัฒนธรรม

การบูรณาการหลักพุทธธรรมสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุมองเห็นการนำศักยภาพและความสามารถในตัวตนออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมเป็นภาวะของผู้สูงอายุที่ยังคงมีความ

คล่องแคล่ว กระตือรือร้น เคลื่อนไหวที่คล่องตัวและมีประสิทธิภาพ ประกอบกับกระบวนการคิดและการเรียนรู้ยังคงมีความสมบูรณ์ถึงแม้บางครั้งอาจจะเกิดความล่าช้าในการประมวลข้อมูลต่างๆ แต่โดยภาพรวมแล้วยังคงเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถเป็นกำลังในการช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของสังคมได้ดี แนวคิดผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Aging) มองว่าการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพมีความสามารถ มีความรู้ทักษะ และประสบการณ์ในชีวิตของตนเองมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมโดยผลจากการได้ปฏิบัติเหล่านี้จะได้รับความตอบแทน และไม่ได้รับค่าตอบแทน แต่สิ่งที่ผู้สูงอายุได้ คือ สุขภาพกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ ผู้สูงอายุที่มีพลัง (Power) สามารถช่วยเหลือตนเอง ดูแลตนเอง (Self-Care) พึ่งตนเองได้ (Self-Reliance) และสามารถนำศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น และสังคม ซึ่งก็สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุที่จะต้องพบเจอกับสิ่งแวดล้อมที่รายรอบอยู่ทุกด้านกว่าที่ผู้สูงอายุคนหนึ่งสามารถที่จะมีคุณภาพในชีวิตที่ดีได้นั้นต้องอาศัยทั้งกาย จิต ปัญญา และสังคม เข้ามาเป็นองค์ประกอบหลักของชีวิต พร้อมทั้งการเรียนรู้เรื่องราวที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมตลอดเวลา ซึ่งผู้สูงอายุเองนั้นก็จะต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับการใช้ชีวิตให้ได้ในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เพื่อให้เกิดความพร้อมตั้งแต่ช่วงวัยหนุ่ม-สาวประกอบกับการก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างสง่างาม สิ่งเหล่านี้เป็นฐานหลักของการเพิ่มคุณค่าให้กับตนเอง (จุฑารัตน์ แสงทอง, [ออนไลน์])

รู้คุณค่าผ่านความสามารถและทักษะต่างๆ ที่ได้แสดงออกมาด้วยความจริงใจ ซึ่งการเป็นบุคคล “สูงวัย” อย่างมีคุณภาพนั้นมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มเตรียมความพร้อมหรือปรับเปลี่ยนจาก “ตัวตน” ของผู้สูงอายุเป็นหลัก ทั้งมุมมอง ทศนคติหรือกระทั้งการตีตราตัวเองตามการกำหนดความหมายทางสังคมเหมือนที่ผ่านมากล่าวคือการมองตนเองด้วยการ “ยอมรับ” การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องเจอเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญที่จะกล่าวถึงเรื่องสรีระร่างกายของตนเองที่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก เพราะมองว่าร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปของตนเองนั้นไม่ได้เป็นอุปสรรคในการที่จะเข้ามาปฏิบัติงานเป็นอาสาสมัครอยู่ที่โรงพยาบาลเช่นนี้ เนื่องจากการเข้ามาปฏิบัติหน้าที่อาสาสมัครตรงนี้เป็นการทำงานที่มีจิตใจอาสาที่อยากจะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ถ้าจิตใจและร่างกายพร้อมก็สามารถที่จะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ตรงนี้ได้ แต่ถ้ามีการกล่าวถึงในเรื่องสภาพร่างกายและวัยที่เปลี่ยนแปลงนี้ก็จะเข้าไปในลักษณะของการที่ยอมรับได้ในรูปร่างหน้าตาผิพรรณ และความเสื่อมสภาพของร่างกายที่อาจจะไม่สะดวกต่อการดำเนินชีวิตประจำวันเหมือนดังสมัยที่ยังวัยรุ่นอยู่แต่ร่างกายที่เสื่อมถอยไม่สามารถหยุดพลังและศักยภาพที่มีอยู่ในตัวของผู้สูงอายุเหล่านี้ได้

บทสรุป

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้สำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุนั้นการใช้ความรู้และแนวคิดที่มีต้นกำเนิดจากพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะและคุณธรรมของผู้เรียนในช่วงวัยที่สูงขึ้นการสร้างสภาวะที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

ที่มีความสบายและมีความเข้าใจในการเรียนรู้ ควรมีการสนับสนุนที่ดีในกรณีที่พวกเขาต้องการความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนการสร้างความรู้ในเรื่องของความตั้งใจและการพัฒนาสติปัญญา ผู้สูงอายุควรได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาความตระหนักและการสำรวจเรื่องต่างๆ ในชีวิตการพัฒนาคุณค่าและจรรยาบรรณเป็นส่วนสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในวัยที่สูงขึ้น ควรเน้นการส่งเสริมคุณค่าทางธรรมและการกระทำที่ดีในชีวิตประจำวันสร้างความเข้าใจในหลักธรรมของสังคมผู้สูงอายุควรได้รับการสนับสนุนในการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมและความหมายของชีวิตมนุษย์การสร้างความรู้ความเข้าใจการสร้างการเชื่อมโยงและความร่วมมือการให้โอกาสในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นและสร้างความเชื่อมโยงในกลุ่มชุมชนของผู้สูงอายุเพื่อสนับสนุนและแลกเปลี่ยนความรู้โดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมเน้นการพัฒนาความสุขและความสงบในชีวิตของผู้สูงอายุการฝึกปฏิบัติการสติปัญญาและการทำสิ่งที่ทำให้พวกเขารู้สึกมีความสุขและพึงพอใจในการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้สำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุช่วยให้สามารถพัฒนาทักษะและคุณค่าที่สำคัญในชีวิตในวัยที่สูงขึ้นและมีความสุขในการเรียนรู้และชีวิตอย่างที่ต้องการ

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2559). **คู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- เกรียงศักดิ์ ชื่อเลื่อม และคณะ (2554). บทความพินิจวิชา “คุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุไทย”. **วารสารควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข**. ปีที่ 37 ฉบับที่ 3 (ก.ค.-ก.ย. 54): 222-228.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (ม.ป.ป.). **อายุยืนอย่างมีคุณค่า**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- _____. (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2547). **หลักแม่บทของการพัฒนาคน**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อจรัญ ฐิตธัมโม). (ม.ป.ป.). **หลักประกันชีวิต ทุกลมหายใจใช้เวลาให้เป็นประโยชน์**. กรุงเทพฯ: บันลือธรรม.
- จุฑารัตน์ แสงทอง. **การเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุผ่านบทบาทยาสาสมัคร**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: file:///C:/Users/Acer/Downloads. [12 กันยายน 2566].

จุดเด่น: ในสามัญญผลสูตรและอรรถกถา

Highlights: In Samaññaphala Sutta and Atthakathā

¹กิจชัย วงศ์ราช, ²พระมหาณรงค์ วิจิตรธมโม, ³อรุณ สิริพิวงค์

¹Sukkasem Khoonthong, ²Pheeraphong Kromsaent, ³Phrakhru Sirpariyatyodom,

^{1,2,3}วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: chainoy_kij@hotmail.com

บทคัดย่อ

จุดเด่นในสามัญญผลสูตร คือ มีแนวคิดเรื่องสมณะ เกิดจากการที่ได้ประพฤติ ปฏิบัติตนเพื่อให้พ้นจากทุกข์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เบื้องต้น คือ มีอิสรภาพของชีวิต จากความทุกข์อย่างผู้มีครอบครัว เบื้องกลาง คือ สามารถลดกิเลสอย่างกลางได้ และเบื้องสูงคือทำให้ได้วิชา 8 คือ วิปัสสนาญาณจนถึงอัสวักขยญาณที่สามารถทำให้หลุดถอนจากอวิชชา ตัณหา ดับสนิทถึงเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: จุดเด่น, สามัญญผลสูตร, อรรถกถา

Abstract

The Highlights: In Samaññaphala Sutta is the concept of Samana. caused by behavior Practice yourselves to be free from suffering according to the teachings of Buddhism. The basics are freedom of life. From suffering like someone with a family, the middle is being able to reduce defilements in a middle way. And the highest level is to achieve the 8 kinds of knowledge, Vipassanā-ñāṇa, up to Asavakkhaya-ñāṇa, which can completely remove oneself from ignorance and craving, reaching the ultimate goal of Buddhism.

Keyword: Highlights: Samaññaphala Sutta, Atthakathā.

บทนำ

พระสุตตันตปิฎกเป็นปิฎก (ตระกร้า, กระเจา) 1 ในจำนวน 3 ปิฎก มี 5 นิกาย (หมู่) คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย ขุททกนิกาย เรียกย่อหรือหัวใจว่า ที ม ส อ ขุ ชุมนุมพระสูตร ที่มีขนาดยาวจำนวน 34 สูตร เรียกทีฆนิกาย ชุมนุมที่มีขนาดปานกลาง 152 สูตร เรียกว่า มัชฌิมนิกาย

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ให้ความหมายอรรถกถาไว้ว่า “อรรถกถา” คือ เครื่องบอกความหมาย, ถ้อยคำบอกชี้แจงอรรถ, คำอธิบายอรรถะ คือ ความหมายของพระบาลี อันได้แก่ พุทธพจน์ รวมทั้งข้อความและเรื่องราวเกี่ยวข้องแวดล้อมที่รักษาสืบทอดมาในพระไตรปิฎก, คัมภีร์ อธิบายความในพระไตรปิฎก, ในภาษาบาลีเขียน อฎฐกถา มีความหมายเท่ากับคำว่า อุตถวณณนา หรือ อุตถสวณณนา (คัมภีร์สหพันธิ ธาตุมาลา กล่าวว่าอรรถกถา คือ เครื่องพรรณนาอธิบายความหมายที่ ดำเนินไปตามพยัญชนะและอรรถะ อันสัมพันธ์กับเหตุอันเป็นที่มาและเรื่องราว)...คำอธิบายที่เป็นเรื่อง ใหญ่บางเรื่องสำคัญมากถึงกับว่า ทั้งที่เรียกว่าเป็นอรรถกถา ก็จัดรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งในพระไตรปิฎกด้วย อรรถกถาทั้งหลายแต่ครั้งพุทธกาลนั้นได้พ่วงมากับพระไตรปิฎกผ่านการสังคายนาทั้ง 3 ครั้ง พ.ศ. 235

พระมหินทเถระไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกาทวีป ก็นำอรรถกถาเหล่านั้นซึ่งเป็นภาษาบาลีพ่วงไปกับพระไตรปิฎกด้วย ราวพ.ศ.953-975 พระพุทธโฆส ได้เดินทางไปยังลังกาทวีปในรัชกาลพระเจ้ามานนาม ท่านได้ขอแปลอรรถกถาและเรียบเรียงจากภาษาสิงหฬเป็นภาษามคธ อรรถกถาอธิบายพระสูตรในทีฆนิกาย คือ “สุมังคลวิลาสินี” (พระพุทธโฆษาจารย์, 2561: 557-560)

นิทานวจนะ

สามัญญผลสูตรเป็นพระสูตรที่ 2 ในทีฆนิกาย สีลวรรค (1 ในจำนวน 13 พระสูตร) คำเริ่มต้นของพระสูตรแสดงถึงกาลเวลาสถานที่ ที่พระผู้มีพระภาคประทับที่สวนมะม่วงของหมอชีวก โกมารภัจ เขตกรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่มากถึง 1,250 รูป ในคืนวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันอุโบสถของเดือนที่ 4 ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม ให้ข้อมูลว่า เป็นพรรษาที่ 2-4 (ขณะมีพระชนมายุราว 36-38 พรรษา) พระผู้มีพระภาคจำพรรษาที่วัดพระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ เป็นช่วงระยะเวลาประดิษฐานพระศาสนา เริ่มโปรดพระเจ้าพิมพิสาร ได้อัครสาวก เป็นการไปเสด็จนครกบิลพัสดุ์ครั้งแรก (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2561: 294) ในอรรถกถาสุมังคลวิลาสินี สามัญญผลสูตรอธิบายไว้ว่า หลังจากที่ถูกหมอชีวก ได้ถวายผ้าซึ่งได้มาจากแคว้นสีพี แล้วมาคำนึงว่าเราต้องเดินทางไปทางไกลเพื่อถวายการอุปฐากพระพุทธเจ้าวันละ 2-3 ครั้ง พระเวฬุวันอยู่ไกลเกินไป อุทยานสวนมะม่วงของเรา ยิ่งใกล้กว่า ทางที่ดี เราควรให้สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ สวนมะม่วงนี้...ให้ล้อมสวนมะม่วงด้วยกำแพง มีสีเหมือนใบไม้แดงสูง 18 ศอก เลี้ยงดูภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วยจีวรและภัตตาหาร หลังน้ำทักษิโณทก มอบถวายวิหาร (อรรถกถาทีฆนิกายสีลวรรค, 2557: 190) พระราชาพระนามอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ขณะประทับขึ้นบนของปราสาท ทรงเปล่งอุทานว่า “ราตรีสว่างไสวน่ารื่นรมย์ งดงาม น่าชื่นชมยิ่งนัก เป็นฤกษ์งามยามดี วันนี้เราควรเข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดหนอ ที่จะทำให้จิตใจของเราเบิกบานเลื่อมใสได้”

เนื้อหา

1. ความหมาย

ในอรรถกถาสามัญญผลสูตร มีความหมายที่ทรงแสดงไว้ว่า “สามัญญผล (สามัญญผล)” ผลแห่งความเป็นสมณะ โดยปรมาตมความเป็นสมณะหมายถึงมรรค ผลแห่งความเป็นสมณะหมายถึงอริยมผล มีพุทธดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นสมณะเป็นอย่างไร คืออริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าความเป็นสมณะ ภิกษุทั้งหลายก็ผลแห่งความเป็นสมณะเป็นอย่างไรคือ โสดาปัตติผล ฯลฯ อรหัตตผล เหล่านี้เรียกว่าผลแห่งความเป็นสมณะ (อรรถกถาทีฆนิกายสีลวรรค, 2557: 219-220)

2. ครุทั้ง 6

กลุ่มเสนาบดีอำมาตย์ที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนาเสนอครูทั้ง 6 เพื่อถวายวิสัชนาในพระราชปุจฉา เจ้าลัทธิตั้ง 6 นั้นถวายวิสัชนาพอสรุปได้ว่า เจ้าลัทธิตั้ง 6 ปุณณะเมื่อชี้แจงว่า “เมื่อคนทำบาป บาปก็ไม่เป็น

อันทำ ชื่อว่า ปฏิเสธกรรม เจ้าลัทธิชื่อชิตะ เมื่อชี้แจงว่า “เพราะกายแตก สัตว์ย่อมขาดสูญ” ชื่อว่า ปฏิเสธวิบาก เจ้าลัทธิชื่อมกฺขล เมื่อชี้แจงว่า “ไม่มีเหตุ” ชื่อปฏิเสธทั้ง 2 อย่าง ในข้อนั้นเมื่อปฏิเสธกรรม ชื่อว่าปฏิเสธวิบากด้วย เมื่อปฏิเสธวิบากก็ชื่อว่าปฏิเสธกรรมด้วย ดังนั้น เจ้าลัทธิแม้ทั้งหมดนั้น โดยความหมาย ก็คือปฏิเสธทั้งกรรมและวิบากของกรรม จึงจัดเป็นอเหตุกภาวะ อภิรียาตและนัตถิกภาวะ ส่วนนิครนถ์ นาฏบุตร จัดเป็นอรรถกถาญายก และสัจชัย เวลัฏฐบุตรเป็นอมราวิกเขปวาทะ (อรรถกถา ทิมนิกายสีลวรรค, 2557: 229) พระเจ้าอชาตศัตรูกราบทูลว่า หม่อมฉันจึงไม่ชื่นชม ไม่ตำหนิคำกล่าวถึง ไม่ชื่นชมไม่ตำหนิ แต่ก็ไม่พอใจ และไม่เปล่งวาจาแสดงความไม่พอใจออกมา เมื่อไม่ยึดถือ ไม่ใส่ใจ คำกล่าวนั้น ก็ได้ลุกจากที่นั่งจากไป (สามัญญผลสูตร, 2539: 60)

3. พระราชปจณา

หมอชีวก โกมารภัจ นำเสด็จเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วยวิธีคิดว่า เราจักทำอย่างที่ว่าความครหา จักไม่เกิดขึ้นแก่เราและจักไม่เกิดขึ้นแก่พระผู้พระภาค ทั้งพระราชาก็จักทรงได้รับการอารักขาเป็นอย่างดี จึงนั่งมาตลอดในท่ามกลางเสนาอำมาตย์ เมื่อได้โอกาส พระเจ้าอชาตศัตรูจึงมีพระราชปจณาว่า “อาชีพที่ อาศัยศิลปะ...นักบัญชี หรืออาชีพที่อาศัยศิลปะอย่างอื่นทำนองนี้ คนเหล่านั้นได้รับผลจากอาชีพที่อาศัย ศิลปะที่เห็นประจักษ์มาเลี้ยงชีพในปัจจุบัน...พระองค์จะทรงบัญญัติผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็น ประจักษ์ในปัจจุบันเช่นนั้นบ้างหรือไม่ พระพุทธเจ้าข้า” (สามัญญผลสูตร, 2539: 61) สุชีพ ปุญญานุภาพ (2535) เขียนไว้ว่า “สามัญญผลสูตร” เป็นสูตรที่ว่าด้วยผลของ ความเป็นสมณะ กล่าวคือเมื่อครั้งสมัยที่ พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ป่ามะม่วง ของหมอชีวก ใกล้กรุงราชคฤห์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ใน คินวันเพ็ญ 15 ค่ำ เป็นวันอุโบสถ พระเจ้าอชาตศัตรูเสด็จไปเฝ้าทูลถามถึงผลดีของความเป็นสมณะที่เห็น ได้ในปัจจุบัน และตรัสเล่าว่าเคยไปถามครูทั้ง 6 ในสมัยนั้นมาแล้วแต่ทว่าครูทั้ง 6 ตอบคำตอบไม่ตรง คำถาม ถามมะม่วงตอบขนุน แล้วพระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสตอบเป็นข้อๆ ทั้งหมด 14 ข้อ

4. วิสัชนา

พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบพระเจ้าอชาตศัตรู โดยจำแนกเป็นข้อๆ และทรงซักถามให้พระเจ้า อชาตศัตรู ตรัสตอบเป็นบางข้อจำนวน 14 ข้อ สามารถจัดเป็นผลของการเป็นสมณะได้ 3 กลุ่มคือ

1) ทรงตรัสถามว่า ถ้าคนที่เคยเป็นทาสกรรมกรของพระเจ้าอชาตศตรูออกบวชแล้วประพฤติดนตังาม พระเจ้าอชาตศตรูจะทรงเรียกร้องให้พระรูปนั้นสีกออมารับใช้เป็นทาสหรือกรรมกรต่อไปอีกหรือไม่ ทูลตอบว่า จะไม่ทรงเรียกร้องให้สีก แต่กลับจะทรงแสดงความเคารพ ถวายปัจจัยสี่ คัมครองป้องกัน พระพุทธเจ้าทรงสรุปว่า นี่แหละคือผลแห่งการผลที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน 2) ตรัสถามว่า ถ้าคนที่เคยทำนาของพระเจ้าอชาตศตรูออกบวชกลับประพฤติดนตังามจะให้สีกออกมาทำนาอย่างเดิมหรือไม่ ทูลตอบว่า ไม่ แต่กลับจะแสดงความเคารพ ทรงถวายปัจจัยสี่ คัมครองป้องกันให้ พระพุทธเจ้าทรงสรุปว่า นี่เป็นผลที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าข้อก่อน (สามัญญผลสูตร, 2539: 60-62)

การถวายวิสัชนาพระราชปจณาของพระเจ้าอชาตศตรูข้อที่ 1 และ 2 นี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึง การเป็นสมณะแล้วสามารถมีคุณภาพชีวิตที่เป็นอิสรภาพทางจิตใจได้ ยกฐานะจากทาส กรรมกร แรงงาน ชันต่ำขึ้นด้วยการมีศีลและอาจาระความประพฤติปฏิบัติชอบ ก็จะได้รับการคุ้มครองอุปถัมภ์คำชูกจาก

พระราชและอุบาสกอุบาสิกาทั่วไปจนถึงปัจจุบัน ในประเทศไทยก็จะพบว่าบุคคลที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็ยังเป็นลูกของชาวนาชาวไร่ กรรมกร คนมีฐานะยากจนชั้นล่างของสังคมไทย แล้วพัฒนาตนด้วยการศึกษาจนมีฐานะเท่าเทียมกับคนทั่วไป เป็นการยืนยันของการยอมรับในเรื่องของการเป็นคนดีมีศีลธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงวิเศษนาถวายพระเจ้าอาชาติศัตรูมินัยแห่งเหตุและผลที่สมบูรณ์ยิ่ง วิเชียร แสนมี มองว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสตอบเป็นข้อๆ รวมทั้งหมด 14 ข้อ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 หมวด คือ หมวดที่ 1 ทำให้ผู้บวช สามารถยกฐานะทางสังคมสูงขึ้นจากเดิม คือ แม้แต่ผู้ที่มีฐานะเดิมต่ำต้อยในสังคม เช่น เป็นทาสเป็น กรรมกร หรือเป็น ชาวนา เป็น ขาสน ก็พ้นจากความ เป็นทาส เป็นกรรมกร หรือ เป็นชาวนา เป็น ขาสน ได้รับการเคารพยกย่องและการปฏิบัติด้วยดีจากฆราวาสทั้งหลาย รวมกระทั่ง พระมหากษัตริย์อาจกล่าวได้ว่า หมวดที่ 1 นี้ เป็นการบวชอย่างมีเป้าหมาย คือ บวชเพื่อฝึกอบรมตนให้เป็นคนดีโดยประการทั้งปวงมีการสำรวมกาย วาจา และใจ มีการศึกษาเพื่ออบรมจิตใจ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ หรือที่เรียก ในภาษาศาสนาว่า ภาคปริยัติและปฏิบัติ โดยการศึกษาปิฎก 3 (2559: 245) กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วยข้อวิเศษข้อที่ 3-6 คือ

3) ทรงตรัสถามต่อไปว่า เมื่อคบดีหรือบุตรของคบดีพึงธรรมของพระผู้มีพระภาคแล้วเกิดความเลื่อมใส จึงออกบวชแล้วประพฤติพรหมจรรย์ สมบูรณ์ด้วยจุฬศีล มัชฌิมศีลและมหาศีล สำรวมอินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มิให้บาปอกุศลเข้ามาทางใจ มีสติสัมปชัญญะ มีความสันโดษยินดีด้วยปัจจัย 4 ตามีตามได้ ออกป่าหาความสงบ บำเพ็ญสมาธิละกิเลสที่เรียกว่านิวรณ์ 5 ได้ จึงได้ฌานที่ 1 (ปฐมฌาน) นี่เป็นผลแห่งการบวชที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าข้อก่อน (สามัญผลสูตร, 2539: 63-76) พระบุญทัน สุภทโท (ไชยชาญรา) ได้วิเคราะห์ว่าจุฬศีล (ผู้มีศีลถึงพร้อมด้วยอาทิพรหมจริยศีล) ศีลอย่างเล็กน้อย หมายถึงศีลที่มีระดับพื้นฐาน ที่ควรประพฤติตั้งแต่วัน เพื่อขจัดอกุศลอย่างหยาบ เช่น การงดเว้นจากฆ่าสัตว์ เป็นต้น จุฬศีลนี้ คือ ศีลที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงในพรหมชาลสูตร (เถรวาท) โดยทรงเตือนมิให้โกรธเมื่อมีผู้ติเตียนพระรัตนตรัย มิให้ยินดีหรือหลงเมื่อมีผู้สรรเสริญแล้วตรัสว่า คนอาจกล่าวชมเชยพระองค์ด้วยศีล 3 ชั้น คือ ศีลอย่างเล็กน้อย (จุฬศีล) ศีลอย่างกลาง (มัชฌิมศีล) และศีลอย่างใหญ่ (มหาศีล) มัชฌิมศีล (ผู้มีศีลไม่ทำลายพิกขามและภุตคาม) ศีลอย่างกลาง หมายถึงศีลที่มีระดับกลางที่ควรประพฤติตั้งแต่วัน มีความละเอียดขึ้นมาจากจุฬศีล เช่น เว้นจากการการละเล่นต่างๆ การร้องรำทำเพลง เป็นต้น รวมถึงขัดเกลากาย มหาศีล (ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายโขกลาง) มหาศีล แปลว่า ศีลอย่างใหญ่ หมายถึง ศีลที่มีระดับสูงสุด ที่ควรประพฤติตั้งแต่วัน และเพื่อเป็นการขัดเกลากิริยวัตรให้มีความละเอียดปลอดจากอกุศลอย่างยิ่ง เพื่อยังประโยชน์แก่การดำรงสมณเพศ โดยทรงเตือนมิให้ภิกษุทั้งหลาย เว้นจากการดำรงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ คือ ถ้อยคำที่พระไม่ควรพูด จึงจัดเป็นติรัจฉานกถา คือ ถ้อยคำที่ขวางหรือขัดกับสมณสารูปและวิชาที่ขวางหรือขัดกับความเป็นพระ (2558: 240) พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสสรุปเรื่องความถึงพร้อมด้วยศีลว่า “ภิกษุใด เป็นผู้ปฏิบัติสมบูรณ์ด้วยศีลทั้ง 3 อย่าง คือ จุฬศีล มัชฌิมศีล และมหาศีลนี้ แล้วย่อมได้รับอานิสงส์มากมายที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่ไม่มียาใดๆ มากล้ำกราย เปรียบเสมือนกษัตริย์ผู้กำจัดอริราชศัตรูหมดสิ้นแล้วย่อมไม่ประสบภัยทั้งปวงจากภายนอก ส่วนภายในจิตใจนั้นเล่า ย่อมรู้สึกสงบ สบายใจ ปราศจากความเดือดร้อนกระวนกระวาย จุฬศีล และมัชฌิมศีลนั้นมีความสัมพันธ์กับ

ปาฏิโมกขสังวรศีล และอาชีวนาฬิกาสีล ส่วนมหาศีลนั้นสัมพันธ์กับอาชีวนาฬิกาสีลโดยตรงทีเดียว เมื่อสมณะปฏิบัติตามจะบังเกิดความนับถือเลื่อมใสอย่างยิ่ง สมควรแล้วที่พึงได้รับการเคารพกราบไหว้ด้วยความเคารพอย่างสนิทใจ มิใช่เพียงปฏิบัติตามมารยาท และประเพณี จุลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล

1) สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ของนักบวชที่มีวัตรปฏิบัติ จริยวัตรในการเผยแผ่ การดำเนินชีวิต การเลี้ยงชีพที่แตกต่างกัน 2) สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของพระพุทธเจ้าที่อยู่ในสถานการณ์ที่บีบคั้นด้วยความขัดแย้ง 3) สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเด่นของ พระพุทธเจ้าที่แตกต่างไปจากสมณพราหมณ์กลุ่มอื่นๆ 4) สะท้อนให้เห็นว่าเรื่องใหญ่มีโทษหนัก รักษาอย่างละเมียดยากนั้น ถือว่าเป็นเรื่องง่ายสำหรับพระพุทธเจ้า ส่วนเรื่องเล็กมีโทษเบาคนรักษายาก ละเมียดง่ายขึ้น ถือเป็นเรื่องสำคัญของพระพุทธเจ้าที่ทรงไม่ทำเช่นนั้นได้

4) ภิคุได้ฌานที่ 1 แล้ว เมื่อปฏิบัติธรรมต่อไปได้ฌานที่ 2 (ทุติยฌาน) นี่ก็เป็นผลแห่งการบวชที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าข้อก่อน 5) ภิคุได้ฌานที่ 2 แล้ว เมื่อปฏิบัติธรรมต่อไปได้ฌานที่ 3 (ตติยฌาน) นี่ก็เป็นผลแห่งการบวชที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าข้อก่อน 6) ภิคุได้ฌานที่ 3 แล้ว เมื่อปฏิบัติธรรมต่อไปได้ฌานที่ 4 (จตุตถฌาน) นี่ก็เป็นผลแห่งการบวชที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าข้อก่อน วิเชียร แสนมี เห็นว่าคุณพิเศษของการเข้ามาบวชเป็นสมณะแล้ว สามารถพัฒนาตนดีขึ้นไปตามลำดับของการประพฤติดุติปฏิบัติทางจิตจนได้ฌาน 4 นี้ อยู่ในหมวดที่ 2 คือ ทำให้ผู้บวชมีโอกาสอบรมจิตใจเป็นสมาธิสูงยิ่งขึ้น จนกระทั่งบรรลุฌานที่ 1 ถึง 4 ตามลำดับ ซึ่งทำให้สามารถละกิเลสอย่างกลางได้ (2559: 245) กลุ่มที่ 3 ผลของการเป็นสมณะที่เห็นได้ประจักษ์ดีกว่าและสำคัญกว่าตามลำดับข้อที่ 7-14 คือ

7) ภิคุได้ฌานที่ 4 แล้ว เมื่อน้อมจิตไปเพื่อให้เกิดวิปัสสนาญาณ (คือความเห็นแจ้ง) เธอก็สามารถเห็นแจ้งว่า กายนี้ไม่เที่ยง มีการแตกทำลายไปเป็นธรรมดา วิญญาณก็อาศัยอยู่ในกายนี้ เกี่ยวเนื่องอยู่ในกายนี้ นี่ก็เป็นผลแห่งการบวชที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าผลข้อก่อนๆ 8) ภิคุได้ฌานที่ 4 แล้ว เมื่อน้อมจิตไปเพื่อให้เกิดมโนมยิทธิญาณ (มีฤทธิ์ทางใจ) เธอก็สามารถเนรมิตกายอันขึ้นมาจากจิต นี่ก็เป็นผลแห่งการบวชที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าผลข้อก่อนๆ 9) ภิคุได้ฌานที่ 4 แล้ว เมื่อน้อมจิตไปเพื่อให้เกิดอิทธิวิริยาญาณ (สามารถแสดงฤทธิ์) เธอก็สามารถแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง เช่น คนเดียวแสดงให้เห็นเป็นหลายคนได้ นี่ก็เป็นผลแห่งการบวชที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าผลข้อก่อนๆ 10) ภิคุได้ฌานที่ 4 แล้ว เมื่อน้อมจิตไปเพื่อให้เกิดทิพพโสตญาณ (หูทิพย์) เธอก็สามารถได้ยินเสียง 2 ชนิด คือ เสียงคนและเสียงทิพย์ได้ ชัดเจน ทั้งที่อยู่ไกลและอยู่ใกล้ นี่ก็เป็นผลแห่งการบวชที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าผลข้อก่อนๆ 11) ภิคุได้ฌานที่ 4 แล้ว เมื่อน้อมจิตไปเพื่อให้เจโตปริยญาณ (สามารถกำหนดรู้จิตของคนอื่น) เธอก็สามารถกำหนดรู้จิตคนอื่นตลอดจนของสัตว์ทั้งหลายได้ชัดเจน นี่ก็เป็นผลแห่งการบวชที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าผลข้อก่อนๆ 12) ภิคุได้ฌานที่ 4 แล้ว เมื่อน้อมจิตไปเพื่อให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (สามารถระลึกชาติได้) เธอก็สามารถระลึกชาติก่อนๆ ได้ เช่น คนเดียวแสดงให้เห็นเป็นหลายคนได้ นี่ก็เป็นผลแห่งการบวชที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าผลข้อก่อนๆ 13) ภิคุได้ฌานที่ 4 แล้ว เมื่อน้อมจิตไปเพื่อให้เกิดทิพพจักขุญาณ (มีตาทิพย์) เธอก็สามารถ

มองเห็นหมู่สัตว์ทุกข์ ชั้น ที่กำลังจืด และกำลังปฏิสนธิ นี่ก็เป็นผลแห่งการบวชที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าผลข้อก่อนๆ 14) ภิกษุได้มานที่ 4 แล้ว เมื่อน้อมจิตไปเพื่อให้เกิดอัสวักขยญาณ (การทำลายอาสวะให้หมดไป) เธอก็สามารถรู้เห็นตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุแห่งทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ทางดับทุกข์ (รู้อย่างนี้) พร้อมกับรู้อย่างนี้ จิตของเธออยู่จบแล้ว จิตหลุดพ้นจากอาสวะและอวิชชา เกิดความรู้ชัดว่า “การเกิดสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” ก็เป็นผลแห่งการบวชที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันทั้งดีกว่าและสำคัญกว่าผลข้อก่อนๆ (สามัญญผลสูตร, 2539: 77-84) ซึ่ง วิเชียร แสนมี มีความเห็นว่าการที่บวชเป็นสมณะแล้วสามารถพัฒนาตนเองสูงขึ้นไปกว่ากลุ่มที่ 1 และที่ 2 ซึ่งเขาจัดผู้ที่บรรลุประโยชน์แห่งตนเช่นนั้นอยู่ในหมวดที่ 3 คือ ทำให้ผู้บวชซึ่งบรรลุแล้ว สามารถบรรลุวิชา 8 อันเป็นหนทางไปสู่ความหลุดพ้นอย่างแท้จริง (2559: 245)

เมื่อเราศึกษาพระราชปณิธานของพระเจ้าอชาตศัตรู ที่มีความสงสัยในภาวะของความมีประโยชน์ของสมณะ และศึกษาถึงการตอบพระราชปณิธานของพระพุทธเจ้า ในลำดับของการตอบคำถามจากระดับชั้นธรรมดาไปจนถึงระดับสูงสุดในพระพุทธศาสนาคือการนิพพาน ซึ่งเป็นอุดมการณ์อันสูงสุดของพระพุทธศาสนา การพัฒนาการของการเจริญในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าตามลำดับของผู้นำเป็นสมณะและเปลี่ยนฐานะของตนจากโลกียชนเข้าสู่ภาวะเข้าเป็นโลกุตตรชนได้ในที่สุด มีผลที่สามารถสรุปได้ คือ 1) ที่ได้รับผลเห็นประจักษ์ในเบื้องต้น ได้แก่การหลุดพ้น จากฐานะเดิม 2) ที่ได้รับผลเห็นประจักษ์ในเบื้องกลาง ได้แก่ ได้ฝึกฝนอบรมตนเองจนสามารถทำให้ ตั้งตนอยู่ในศีลที่สมบูรณ์ได้ตั้งแต่จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล ตลอดจนมีการระมัดระวังสำรวมอินทรีย์คือตา หูจมูก และใจ ของตนเป็นอย่างดีมีสติสัมปชัญญะมีความสันโดษ และสามารถละนิเวศทั้ง 5 ประการ ลงเสียได้จนสามารถบรรลุให้ได้มานที่ 1 ถึง 4 ซึ่งตามพุทธปรัชญาถือว่าเป็นการละกิเลสอย่างกลางได้ 3) ประโยชน์ของสมณะที่ได้รับผลเห็นประจักษ์ในเบื้องสูง ได้แก่การหมดอาสวะกิเลสสิ้นไปได้แล้วนั้น เป็นผลประโยชน์อันสูงสุดที่สมณะตามหลักพุทธปรัชญาและ 4) ประโยชน์ของอานิสสงส์จากการที่ได้พบเห็นสมณะ ได้แก่ การได้ประพาส ปฏิบัติดีตามสิ่งที่ตั้งตามอันจะมีผลให้ตนเองเป็นผู้ที่บางเบาจากการมีมิถนาทฐิ ทำให้มีกิเลสเบาบางได้ และไม่อาจที่จะทำเพราะการความชั่ว ทุกอย่าง การตั้งตนอยู่ในความดีความถูกต้องสังเคราะห์ต่อบุคคลอื่นตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ (พระบุญทัน สุภทโท ไชยชาญรา, 2558: 245)

นิคมวณะ

1. พระเจ้าอชาตศัตรูประกาศพระองค์เป็นอุบาสก

หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงผลของความเป็นสมณะที่เห็นได้ประจักษ์ในปัจจุบันมาตามลำดับ แก่พระเจ้าอชาตศัตรู ในอรรถกถาสามัญญผลสูตร แสดงไว้ว่า “พระองค์ทรงดำริว่า เมื่อเรากลามปัญหาเหล่านี้กับสมณพราหมณ์เป็นอันมากตลอดกาลนานเหลือเกิน ไม่เคยได้สาระอะไรๆ เลยเหมือนดำแกลบ พระผู้มีพระภาคทรงมีคุณสมบัติที่น่าอัศจรรย์ ทรงวิชันหาปัญหาเหล่านี้แก่เรา ทรงทำ ความสว่างเจิดจ้า เหมือนส่องแสงประทีปพ้นดวง เราถูกกลวงไม่ให้รู้คุณานุภาพของพระทศพลมาเสีย

นาน” ทรงมีสรีระอันปิติ 5 ประการ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะการระลึกถึงพระพุทธคุณ (อรรถกถาสัมมัญญผลสูตร สีลวรรค, 2557: 301) ในพระสูตรกล่าวว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันนี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำหม่อมฉันว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต” (สัมมัญญผลสูตร, 2539: 85) ซึ่งอรรถกถาได้อธิบายคำว่า “ข้าพเจ้าขอถึงพระผู้มีพระภาคเป็นสรณะ” ข้าพระองค์ขอถึง คือขอคบ ขอคบหา คือ ขอเข้านั่งใกล้ พระผู้มีพระภาคด้วยความประสงค์นี้ว่า “ขอพระผู้มีพระภาคจงเป็นสรณะ จงเป็นที่พึ่ง เป็นผู้ทำลายความทุกข์และเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งประโยชน์เกื้อกูลแก่ข้าพระองค์ อีกนัยหนึ่ง ข้าพระองค์ขอรู้ ขอทราบอย่างนี้” (อรรถกถาสัมมัญญผลสูตร, 2557: 303)

2. สรณคมน์

ในอรรถกถาสัมมัญญผลสูตรได้อธิบายนัยของสรณะไว้ว่า ชื่อว่า “สรณะ” เพราะเปียดเบียน เพราะกำจัดเปียดเบียน คือ ยังความกลัว ความสะดุ้ง ความทุกข์ ความเศร้าหมองในหฤคิต ของเหล่าชนผู้ถึงสรณะให้พินาศไปด้วยการถึงสรณะนั้นเท่านั้น คำว่า สรณะ นี้เป็นชื่อของพระรัตนตรัย ประเภทของสรณคมน์ มี 2 ประการคือ 1) สรณคมน์ที่เป็นโลกุตตระ 2) สรณคมน์ที่เป็นโลกียะ สรณะคมน์ย่อมเป็นไปโดย 4 วิธี คือ 1) โดยการมอบตน 2) โดยการมีพระรัตนตรัยนั้นเป็นเบื้องหน้า 3) โดยการยอมเป็นศิษย์ 4) โดยการกราบไหว้ สรณคมน์ที่เป็นโลกุตตระ มีสามัญญผล 4 ประการเป็นผลวิบาก มีความสิ้นทุกข์ทั้งปวงเป็นอันสงผล ส่วนความถึงพร้อมด้วยภพที่ดี ความถึงพร้อมด้วยโภคสมบัติที่ดี เป็นผลของสรณคมน์ที่เป็นโลกียะเท่านั้น มีเทวดาตนหนึ่งกล่าวไว้ว่า “บุคคลทั้งหลายผู้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ จักไม่ไปยังอบายภูมิ ละร่างกายอันเป็นของมนุษย์แล้วจักบังเกิดเป็นเทวดาโดยสมบูรณ์ (อรรถกถาสัมมัญญผลสูตร, 2557: 307-309)

3. สำนึกพระองค์

พระเจ้าอชาตศัตรูหลังประกาศพระองค์เป็นอุบาสกแล้ว ได้กราบทูลต่อพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความผิดได้ครอบงำหม่อมฉันผู้โง่เขลาเบาปัญญาซึ่งได้ปลงพระชนม์พระราชบิดา ผู้ทรงธรรม เพราะต้องการความเป็นใหญ่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์โปรดทรงรับทราบความผิดของหม่อมฉันตามความเป็นจริงเถิด เพื่อจะได้สำรวมต่อไป” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “...อาตมาภาพขอรับทราบความผิดนั้นของพระองค์ ก็ผู้ที่เห็นความผิดว่าเป็นความผิดแล้วสารภาพออกมาตามความเป็นจริง รับว่าจะสำรวมต่อไป วิธีนี้เป็นความเจริญในวินัยของพระอริยเจ้า”(สัมมัญญผลสูตร, 2539: 85)

4. ธรรมจักขุถูกทำลาย

ภายหลังเมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูได้เสด็จจากไปแล้ว พระผู้มีพระภาค ทรงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระราชาพระองค์นี้ถูกขจัดเสียแล้ว ถูกทำลายเสียแล้ว หากท้าวเธอ จักไม่ปลงพระชนม์พระราชบิดาผู้ทรงธรรม “ธรรมจักขุ” อันไร้ธุลี คือ กิเลส ปราศจากมลทิน จักเกิดขึ้นแก่ท้าวเธอ ณ ที่ประทับนี้” (สัมมัญญผลสูตร, 2539: 86) ในอรรถกถาอธิบายว่า พระเจ้าอชาตศัตรูนี้เข้าเฝ้าพระศาสดาแล้วถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เพราะฉะนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูนี้จะบังเกิดในโลหภูมิภนรกตกไปเบื้องล่าง 30,000 ปี ถึงพื้นเบื้องล่างแล้วไหลขึ้นเบื้องบนอีก 30,000 ปี กลับมาถึงพื้นเบื้องบนแล้ว

จึงจะพ้นได้ หลังจากพระเจ้าอชาตศัตรูได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้ว พระองค์ทรงบรรทมหลักได้ ทรงทำสักการะใหญ่แต่พระรัตนตรัยชื่อว่า ผู้ประกอบด้วยศรัทธาระดับปุถุชนที่เสมอเหมือนพระราชนี้ไม่มีและในอนาคต พระองค์จักเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าพระนามว่า “ชีวิตวิเสส” (อรรถกถาสัมมัญญผลสูตร, 2557: 316)

สรุป

จุดเด่นในสามัญญผลสูตรและอรรถกถาสัมมัญญผลสูตร อาจกล่าวได้ว่าเป็นพระสูตรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งพระสูตรหนึ่งในทีฆนิกาย สีลวรรค โดยเนื้อหากล่าวถึงพระราชปณิธานของพระเจ้าอชาตศัตรู ลัทธิของครูทั้ง 6 ที่ร่วมสมัยเดียวกันกับพระพุทธเจ้า ทำให้เราสามารถมองเห็นคติความเชื่อสังคมในยุคนั้นได้อย่างชัดเจน คือ เป็นยุคสมัยที่แสวงหาคำตอบของชีวิต ปรัชญา อุดมการณ์ในการดำเนินชีวิต โหยหาความเป็นพระอรหันต์จะเห็นได้จากครูทั้ง 6 นั้น เป็นผู้ไม่มีพื้นฐานของบุคคลที่ไม่มีความรู้อะไร แต่มีภาวะของชีวิตช่วงหนึ่งที่ปฏิบัติผิดแปลกไปจากบุคคลอื่น คือ การไม่สวมเสื้อผ้า การนั่งห่มเปลือกไม้ ผู้คนก็เข้าใจและปล่อยเลยตามเลยให้เข้าใจตนเองว่าเป็นพระอรหันต์

ความน่าสนใจของพระราชปณิธานของพระเจ้าอชาตศัตรู ผลของการตอบคำถามของพระพุทธเจ้าจากระดับธรรมดาถึงระดับสูงสุดในพระพุทธศาสนา หรือจุดหมายสูงสุดของชีวิตของความเป็นสมณะในพระพุทธศาสนา ในอรรถกถาสัมมัญญผลสูตรก็มีจุดที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งการวิเคราะห์คำศัพท์ อธิบายขยายเนื้อหาประกอบพระสูตรให้มีความเข้าใจยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นประวัติของพระเจ้าอชาตศัตรู หมอชีวกโกมารภัจ คำศัพท์ต่างๆ ล้วนได้แสดงนัยอย่างละเอียด มีองค์ความรู้เพิ่มเติมออกไปจากในพระสูตร อย่างกว้างขวาง เป็นเครื่องชี้ชัดว่าอรรถกถามีความสำคัญยิ่งในการไขความในพระสูตรให้ชัดเจนทำให้อ่านง่ายขึ้น

สามัญญผลสูตร แสดงผลของความเป็นสมณะ ทั้งระดับต้น ระดับกลาง และดับสูง ด้วยตัวชีวิต คือ ศีล สมาธิและปัญญาไว้อย่างชัดเจน ประวัติของพระเจ้าอชาตศัตรู ปรากฏในอรรถกถาของพระสูตรนี้ อย่างละเอียดประวัติของหมอชีวก โกมารภัจ ที่ปรากฏในอรรถกถา สุมังคลวิลาสินี แนวคิด ลัทธิของครูทั้ง 6 และที่มาของชื่อครูทั้ง การแสวงหาของผู้คนในยุคต้นพุทธกาล พระราชปณิธาน ที่แสวงหาคำตอบของชีวิต แนวการตอบพระราชปณิธาน การประกาศของพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นอุบาสก ด้วยการฟังพระสูตรนี้ จาก การประกาศตนเป็นอุบาสกของพระเจ้าอชาตศัตรูนี้เอง ต่อมาภายหลังที่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ทรงอุปถัมภ์ อย่างใหญ่หลวงต่อการทำสังคายนาครั้งที่ 1

เอกสารอ้างอิง

พระพุทธโฆษาจารย์. (2557). อรรถกถาภาษาไทย พระสูตรตันตปิฎกทีฆนิกาย สีลวรรค. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระบุญทัน สุภทโท (ไชยชาญร่า). (2558). การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสมณะที่ปรากฏสามัญญผลสูตร. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2558.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ดร.วิเชียร แสนมี. แนวคิดเรื่องสมณะที่ปรากฏในสามัญญผลสูตร. **วารสารธรรมทรรศน์**. ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม 2559.

สุนทร ณ รัชชี. (2543). **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2535). **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

ภาวะผู้นำเชิงพุทธ

Buddhist Leadership

¹เสพบัณฑิต โหน่งบัณฑิต, ²พัศกร อุณาต

¹Sepbandit Hnongbundit, ²Passakorn Unkard

^{1,2}วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: mcu.sepbandit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความหมายภาวะผู้นำเชิงพุทธ และเพื่อเสนอหลักการคัดเลือกผู้นำเชิงพุทธ ตามหลักปรมัตถธรรมที่ผู้นำควรมีควรเป็น ตามรูปแบบภาวะผู้นำเชิงพุทธ โดยหลักการเหล่านี้สังเคราะห์มาจากหลักการทางจริยศาสตร์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ และทางพุทธศาสนา ซึ่งผู้เขียนสังเคราะห์ให้เห็นปรมัตถธรรมของภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ภาวะผู้นำมีปรมัตถธรรมเป็นโสภณเจตสิก ได้แก่ 1) มีhiriเจตสิก โอตตปปะเจตสิก กายมุกตาเจตสิก จิตตมุกตาเจตสิก กายอุชุตตาเจตสิก จิตตอุชุตตาเจตสิก สัมมากัมมันตะเจตสิก สัมมาอาชีวะเจตสิก องค์กรธรรม 8 ดวงนี้ นำมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่โดยซื่อสัตย์สุจริต 2) มีกัณฺหาเจตสิก มุทิตาเจตสิก สัมมาวาจาเจตสิก อโทสะเจตสิก สติเจตสิก สัททาเจตสิก ตตรมฺชฌตฺตาเจตสิก องค์กรธรรม 7 ดวงนี้ นำมาใช้ในการประพฤติดน ให้มีจริยธรรมและคุณธรรม 3) มีอโลกะเจตสิก องค์กรธรรมเพียง 1 ดวงนี้ นำมาใช้เพื่อประกอบกับจิตให้เป็นผู้รู้จักเสียสละ มีส่วนร่วม กล้าหาญ สามัคคี มีการให้ทานสิ่งของ จาคะ แบ่งปันหรือไม่ยึดติดกับอำนาจ กระจายอำนาจได้และปริจาคะเสียสละความสุขส่วนตัวสู่ส่วนรวม และ 4) มีโมหะเจตสิก หรือปัญญาหรือปัญญา เป็นองค์กรธรรมเพียง 1 เดียว ที่นำมาใช้ในการทำหน้าที่ให้มีปัญญาความสามารถ เป็นผู้มีเหตุผล เป็นผู้มุ่งสันติสุข เป็นผู้สามารถควบคุมแรงกระตุ้น มีหลักความคุ้มค่า รู้จักพึ่งตนเองและอุทิศตน และรู้จักคิดริเริ่มวิจารณ์อย่างเหตุผล

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, ปรมัตถธรรมของภาวะผู้นำ

Abstract

This academic article have a purpose to explain the meaning of Buddhist leadership and to propose principles for selecting Buddhist leaders According to the principles of the highest principles that leaders should have, they should be According to the Buddhist

leadership model. These principles are synthesized from ethical principles, public administration and Buddhism. In which the author synthesizes the ultimate principles of Buddhist leadership.

Leadership has paramattha dhamma as Sophoncetasika. Namely 1) Hiricetasika, Ottappacetāsika, Kāyamud utācetasika, Cittamud utācetasika, Kāyaujutacetāsika, Cittauijutācetasika, Sammākammatacetāsika, Sammāññivacetāsika. These 8 elements are used in performing duties with honesty and integrity. 2) Karuṇācetasika, Mud itācetasika, Sammāvācācetasika, Adosacetāsika, Satīcetasika, Saḍḍācetasika, Tattaramajhātattācetasika. These 7 elements are used in one's conduct to have ethics and morality. 3) Aloḥacetāsika. This just 1 element can be used to build the mind to be one who knows how to sacrifice, participate, be courageous, be united, and have the ability to give alms. Jaka shares or is not attached to power. Decentralize power and be free to sacrifice personal happiness for the public. and 4) Amohacetāsika or paññindriya or wisdom. It is the only one element that can be used in performing one's duties to have wisdom and ability be a reasonable person, focused on peace be able to control your impulses. There is a principle of worthiness. Learn to rely on yourself and ideals and know how to take the initiative and criticize with reason.

Keyword: Leadership, Ultimate of leadership.

บทนำ

ผู้นำ (Leader) คือ ปัจจัยสำคัญหลักต่อความสำเร็จขององค์กร ผู้นำมีภาระรับผิดชอบนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ผู้นำเป็นผู้ริเริ่มและจุดจบของกิจกรรมต่างๆ เริ่มตั้งแต่ กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ภารกิจ (Mission) กำหนดยุทธศาสตร์ (Strategic) ประกาศนโยบาย (Policy) เพื่อให้ผู้บริหารนำไปปฏิบัติ เริ่มตั้งแต่การวางแผน (Plan) การทำแผนงาน (Program) โครงการ (Project) กิจกรรม (Activity) แล้วนำเสนอผู้นำทราบอีกทีเพื่อการอำนวยความสะดวก กำกับดูแล ควบคุมและประเมินผล

ผู้นำในภาครัฐ (Leader of Government/Prime Minister) ยุคปัจจุบัน ส่วนมากเป็นผู้บริหารด้วย (Executive/Minister) ไม่เหมือนสมัยก่อน ที่ผู้นำเป็นประมุขประเทศ (King) แล้วมีผู้บริหาร (Minister) เป็นผู้ดำเนินการบริหารประเทศแทน (กอปรเชษฐ์ ตยัคคานนท์, 2544: 14)

ถามว่า “ผู้นำ” (Leader) คือ ใครหรือบุคคลเช่นไร จึงเรียกว่าผู้นำ (Leader) มีผู้กล่าวว่า ผู้นำคือ บุคคลที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลให้คนอื่นทำงานในระดับต่างๆ ที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้นำ คือ ผู้ที่สามารถในการชักจูงให้คนอื่นทำงานให้สำเร็จตามต้องการ ผู้นำ คือ บุคคลที่มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่มและเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติภาระหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำที่ได้รับมอบหมายผู้นำ

คือ บุคคลที่มาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งหรือการยกย่องขึ้นมาของกลุ่มเพื่อให้ทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือให้กลุ่มประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

หากผู้นำเป็นอย่างที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้นำคงเป็นผู้มีอิทธิพลมีพลังกำลังและแสนยานุภาพเป็นล้นพ้นที่สามารถบังคับให้บุคคลอื่นทำงานให้ตามใจหมาย ถ้าเป็นเช่นนั้น ผู้ถูกบังคับให้ทำ คงไม่ชอบใจเป็นแน่ แล้วอย่างนี้ผู้นำจึงเป็นสุดยอดผู้นำได้อย่างไร

มีผู้กล่าวอีกว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่มเปรียบเสมือนแกนของกลุ่มเป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่มมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง ผู้นำ หมายถึงบุคคลซึ่งนำกลุ่มหรือพากลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายที่วางไว้

สรุปว่า โดยทั่วไปเข้าใจว่า ผู้นำ (Leader) คือ บุคคลที่มีอำนาจสูงสุด สามารถชักจูง ชี้นำผู้ตามหรือบุคคลอื่นให้ปฏิบัติงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ถามว่า “ภาวะผู้นำ” (Leadership) ความเป็นผู้นำเป็นอย่างไร? อย่างไร? ถึงเรียกว่า “ผู้นำที่ดี” (Best of Leader) มีผู้กล่าวว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นสิ่งที่แสดงออกมา (Actions) จากบุคคลที่เป็นผู้นำอย่างเป็นกระบวนการ ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ (Leadership) หมายถึง กระบวนการที่ผู้นำใช้อิทธิพลหรืออำนาจที่ตนมีอยู่ในการชักนำหรือโน้มน้าวผู้ใต้บังคับบัญชาภายในองค์การหรือในกลุ่มคนในสถานต่างๆ เพื่อให้สมาชิกของกลุ่มได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพ

บางท่านกล่าวถึง “ภาวะผู้นำ” ว่าเป็นนักบริหารที่ดี (Good Executive) เป็นผู้วางนโยบาย (Policy Maker) เป็นผู้วางแผน (Planner) เป็นผู้เชี่ยวชาญ (Expert) เป็นผู้แทนของกลุ่มในการติดต่อภายนอก (External Group Representative) เป็นผู้รักษาสัมพันธภาพระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชากับผู้บังคับบัญชา (Control of Internal Relationship) เป็นผู้ให้คุณและโทษ (Purveyor Rewards and Punishments) เป็นอนุญาโตตุลาการ (Group symbol) เป็นแบบอย่างที่ดี (Exemplar) เป็นนักอุดมคติ (Ideologist) เป็นผู้ยอมรับในการปฏิบัติงานขององค์การ (Scapegoat) (ณัฐพันธ์ เชรนนันท์, 2552: 31)

ที่กล่าวมานั้นเป็นแนวคิดจากนักวิชาการฝ่ายอาณานิคม ซึ่งแสดงความคิดเห็นแบบสังเคราะห์แนวจริยธรรมสาธารณะ เมื่อมองข้ามมายังความเป็นหลักประเพณีปฏิบัติตามหลักจริยธรรมแล้ว แนวคิดฝ่ายศาสนาจักรเล่ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำนั้นอย่างไร ในบทความนี้จักกล่าวแต่เพียงแนวคิดภาวะผู้นำตามหลักการทางพุทธศาสนานั้น กล่าวถึงความเป็นผู้นำไว้อย่างไร การกำหนดหลักการว่าด้วยเรื่องภาวะผู้นำกำหนดด้วยวิธีใด

ภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ทุติยปาปณิกสูตร หรือปาปณิกธรรม หลักพ่อค้าหรือองค์คุณของพ่อค้า ประกอบด้วย

1) จักขุมา “พ่อค้าในโลกนี้รู้จักสินค้าว่า สินค้านี้ ชื้อมาเท่านี้ ขายไปอย่างนี้ จักมีมูลค่าประมาณเท่านี้ มีกำไรเท่านี้” พ่อค้าเช่นนี้ ชื้อว่ามีตาดี หรือการมีสายตาดี หมายถึง การรู้จักสินค้า การดูของเป็น สามารถคำนวณราคา กะทุนเก่งกำไร ได้อย่างแม่นยำ

2) วิธูโร “พ่อค้าเป็นคนฉลาดซื้อและขายสินค้าได้ พ่อค้าอย่างนี้ เชื่อว่ามีธุรกิจดี” หมายถึง การจัดเจนธุรกิจ รู้แหล่งซื้อแหล่งขาย รู้ความเคลื่อนไหวความต้องการของตลาด สามารถในการจัดซื้อจัดจำหน่าย รู้ใจและรู้จักเอาใจลูกค้า

3) นิสสัยสัมปันโน “คบดีหรือบุตรคบดีผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก ย่อมรู้จักพ่อค้าในโลกนี้อย่างนี้ว่า พ่อค้าผู้นี้แลมีตาดี มีธุรกิจดี และสามารถที่จะเลี้ยงดู บุตรภรรยาได้ทั้งใช้คืนให้แก่พวกเราได้ตามกำหนดเวลา” คบดีหรือบุตรคบดีเหล่านั้น ย่อมเชื่อเชียวพ่อค้าเหล่านั้นด้วยโภคทรัพย์ว่า “นับแต่ขึ้นไป ท่านจงนำโภคทรัพย์ไปเลี้ยงดู บุตรภรรยา และใช้คืนให้พวกเราตามกำหนดเวลา” พ่อค้าชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย หมายความว่า พร้อมด้วยแหล่งทุนเป็นที่อาศัย เป็นที่เชื่อถือวางใจในหมู่แหล่งทุนใหญ่ๆ หาเงินมาลงทุนหรือดำเนินกิจการโดยง่าย (อง.ติก. (ไทย) 20/20/163)

ในทางพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่สามารถสังเคราะห์เข้ากับการเป็นผู้นำตามที่ยกมานี้ คือ ปาปณิกสูตร สูตรว่าด้วยคุณสมบัติของพ่อค้า สังเคราะห์เข้าการมีหลักการภาวะผู้นำแบบทั่วไป คือ

1) จักขุมา อาจสังเคราะห์ได้ว่า ผู้นำควรมีปัญญามองการณ์ไกล 2) วิธูโร อาจสังเคราะห์ได้ว่า ผู้นำควรจัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ 3) นิสสัยสัมปันโน อาจสังเคราะห์ได้ว่า คือ ผู้นำควรเป็นพึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี

ภาวะผู้นำ เกิดจากปรมาตมธรรมใด การให้นิยามศัพท์ใดศัพท์หนึ่ง ตามคติหลักปฏิบัติของชาวโลก มักนิยมตามแนวคิดหรืออัตโนมติเป็นใหญ่ ซึ่งอัตโนมติส่วนใหญ่ได้มาจากการวิเคราะห์ประสบการณ์ของตนแล้วนำมาสังเคราะห์ เพื่อกำหนดให้เป็นนิยามของศัพท์นั้นๆ ไป แต่ในทางพุทธศาสนานั้น เมื่อต้องค้นหาแหล่งข้อมูลเดิม (Primary Source) มักค้นหาเข้าไปที่องค์ธรรมหรือปรมาตมธรรม (Ultimate) หรือธาตุ (Root) เพื่อให้ทราบต้นกำเนิดที่ชัดเจน ป้องกันการตีความหรือให้นิยามที่ผิดพลาด

ในพุทธศาสนามีปรมาตมธรรม 4 ประการ คือ สภาวะที่มีอยู่โดยปรมาตม

- 1) จิต คือ สภาวะที่คิด ภาวะที่รู้แจ้งอารมณ์จิต (Consciousness)
- 2) เจตสิก คือ สภาวะที่ประกอบกับจิต คุณสมบัติและอาการของจิต (Mental factors)
- 3) รูป คือ สภาวะที่เป็นร่างพร้อมทั้งคุณและอาการ (Corporeality)
- 4) นิพพาน สภาวะที่สิ้นกิเลสและทุกข์ทั้งปวง สภาวะที่ปราศจากตัณหา (Nibbāna)

(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559: 121-122)

คุณลักษณะ (Character)

ภาวะ (Condition) เป็นนามธรรม

ผู้นำ (Leader) เป็นบุคคล

ภาวะผู้นำ (Leadership)

แยกเป็น 2 คำ คือ ภาวะกับผู้นำ ซึ่งใน 2 คำนี้ อธิบายตามศัพท์ภาษาบาลี คือ

ภาวะ บาลีว่า ภาโว (Condition) แปลว่า ความมี ความปรากฏ ความเป็น

ผู้นำ บาลีว่า นายโก (Leader) แปลว่า ผู้นำ หัวหน้า ประธาน

ภาวะผู้นำ (Leadership) แปลว่า ความเป็นผู้นำ ความเป็นหัวหน้า

ความเป็นผู้นำทางพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ใจ” เป็นผู้นำสิ่งทั้งปวง ตามคาถาที่ว่า “มโน ปุพฺพํ คมา ธมฺมา มโน เสฏฺฐา มโน มยา ฯ” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/11/15)

ความว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วด้วยใจ หมายความว่า กิจกรรมทั้งปวงในโลกนี้ จะทำอะไรก็ตามย่อมมีใจเป็นหัวหน้า (คือใจเป็นผู้สั่ง) แล้วใจที่ว่านี้ “จิตใจของความเป็นผู้นำ ควรเป็นอย่างไร”

ผู้นำทางโลก มี 2 รูปแบบ คือ ผู้นำที่ถูกแต่งตั้ง และผู้นำที่ไม่ได้ถูกแต่งตั้ง ซึ่งผู้นำที่ถูกแต่งตั้งมักเป็นผู้นำที่ได้อำนาจมาจากการเมือง ส่วนผู้นำที่ไม่ได้ถูกแต่งตั้ง มักเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นผู้ที่สาธารณะชนทั่วไปยอมรับโดยศรัทธาว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

ผู้นำทางธรรม คือ ผู้นำที่มีแนวโน้มนำพาสาธารณะชนเข้าสู่สันติสุข ทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ

จิตหรือสภาวะความเป็นผู้นำ

จากภาพแสดงให้เห็นว่า สภาวะผู้นำ เป็นเหมือน Software ที่ต้องถูก Hardware ดาวน์โหลดไปติดตั้ง เพื่อให้มีภาวะผู้นำเกิดขึ้นในตัวบุคคล กระบวนการแบบนี้เป็นการติดตั้งโปรแกรมตัวขับเคลื่อน (Driver) แต่มนุษย์ไม่ใช่สิ่งประดิษฐ์ที่สามารถติดตั้งภาวะความเป็นผู้นำได้โดยง่าย สิ่งเหล่านี้ต้องฝึกฝนหรือมีกระบวนการฝึกฝนเพื่อให้เกิดขึ้นในตนจึงจะสามารถนำมาใช้งานได้

นักวิชาการทางจริยศาสตร์เสนอว่า ผู้นำต้องมีความปกติทางกาย วาจา ใจ มีความสะอาดบริสุทธิ์ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน ท่าทีของผู้บริหารต้องส่งเสริมความสงบสุข มุ่งทำสังคมให้มีสันติภาพ มีศีลธรรม ส่งเสริมให้บุคคลมีศีลธรรม ดังต่อไปนี้ (เจษฎา บุญโฮม, 2546: 23)

1. เป็นผู้มีความพอดี คือ ปฏิบัติตนอยู่ในทางสายกลาง
2. เป็นผู้กระทำกิจกรรมใดๆ ด้วยเจตนาดี ปราศจากอคติ มีความบริสุทธิ์ใจ เป็นไปเพื่อสิ่งดีงาม
3. เป็นผู้ที่มีเหตุผล เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก
4. เป็นผู้มุ่งมั่นดี ไม่มุ่งความสมบูรณ์พูนสุขเป็นที่ตั้ง
5. เป็นผู้รู้จักเสียสละสิทธิทางธรรมชาติ
6. เป็นผู้มีนิสัยดีงามในการทำหน้าที่ รับผิดชอบหน้าที่ และทำหน้าที่ให้ดีที่สุด
7. เป็นผู้สามารถควบคุมแรงกระตุ้นและความยากต่าง ๆ เอาไว้ได้ด้วยเหตุผล
8. เป็นผู้ปฏิบัติตามกฎ หรือมาตรการทางศีลธรรมได้เหมาะสมกับกาลเทศะอยู่เสมอ

นักวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์เสนอว่า ผู้นำต้องคำนึงถึงนำหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) 6 ประการนี้มาใช้ให้ได้ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2557: 167)

- 1) หลักนิติธรรม (The Rule of Law)
- 2) หลักคุณธรรม (Morality)
- 3) หลักความโปร่งใส (Accountability)
- 4) หลักการมีส่วนร่วม (Participation)
- 5) หลักความรับผิดชอบ (Responsibility)
- 6) หลักความคุ้มค่า (Cost-effectiveness or Economy)

โดยผู้นำต้องมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ

1. มุ่งส่งเสริมความสุจริต เป็นธรรมในระบบราชการ
2. มุ่งขจัดปัญหาการทุจริตและการประพฤติมิชอบ
3. มุ่งฟื้นฟูระบบคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาล

ซึ่งมีกรอบการขับเคลื่อน 9 กรอบ ดังนี้

1. แนวทางส่งเสริมความประหยัด ขยัน ยึดมั่นในวิชาชีพ
2. แนวทางส่งเสริมความมีระเบียบวินัย
3. ความเสียสละ เมตตาอารีย์ กตัญญูกตเวที กล้าหาญ สามัคคี
4. รู้จักพึ่งตนเองและมีอุดมคติ
5. ความเป็นผู้มีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
6. ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย
7. แนวทางส่งเสริมความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
8. รู้จักคิดริเริ่ม วิจัยและตัดสินใจอย่างเหตุผล
9. แนวทางส่งเสริมความซื่อสัตย์

นักวิชาการทางพุทธศาสนาเสนอว่า ผู้นำต้องมีภาวะทางคุณธรรม 8 ชุดหลักการนี้คือ

1. ทศพิธราชธรรม
2. อริยฐานธรรม
3. พรหมวิหารธรรม
4. อคติ
5. สังคหะวัตถุ
6. เวสารัชชกรณะ
7. นาถกรณธรรม
8. ฆราวาสธรรม

1) ทศพิธราชธรรม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ราชธรรม 10” นี้

1. ทาน	Charity	การให้
2. ศีล	High moral character	ความประพฤติดีงาม
3. ปริจาคะ	Self-sacrifice	การบริจาค
4. อาชวะ	Honesty	ความซื่อตรง
5. มัทวะ	Kindness	ความอ่อนโยน
6. ตปะ	Self-control	ความทรงเดช
7. อักโธระ	Non-anger	ความไม่โกรธ
8. อวิหิงสา	Non-violence	ความไม่เบียดเบียน
9. ชันติ	Tolerance	ความอดทน
10. อวิโรธนะ	Non-opposition	ความไม่คลาดธรรม

(จุ.ชา. (ไทย) 28/240/86)

2) อริยฐานธรรม คือ ธรรมเป็นที่ยึดมั่น ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคงของบุคคล หรือธรรมอันเป็นฐานตั้งมั่นเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการ เป็นธรรมที่ควรใช้เป็นที่ยึดมั่นของตน เพื่อให้สามารถยึดเอาผลสำเร็จสูงสุดอันเป็นที่หมายได้ โดยไม่เกิดความสำคัญตนผิด และไม่เกิดสิ่งมัวหมองหมักหมมทับถมตน มี 4 ประการ คือ

1. ปัญญา ความรอบรู้ หมายถึง ความหยั่งรู้ในเหตุผล
2. สัจจะ ความจริงใจ หมายถึง ความจริงใจต่อสิ่งที่ทำ พูด คิด
3. จาคะ ความสละ หมายถึง การสละสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อความจริงใจ
4. อุปสมะ ความสงบ หมายถึง การรักษาใจให้สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน

(ที.ป.า. (ไทย) 11/254/241)

3) พรหมวิหาร 4 หรือ พรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์เอนกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นประกอบด้วย

1. เมตตา Loving-kindness ไม่โกรธเคือง
2. กรุณา Compassion ใส่ใจบำบัดทุกข์
3. มุทิตา Sympathetic joy พลอยยินดีด้วย
4. อุเบกขา Poise รักษาความเป็นกลาง (อง.ปญจก. (ไทย) 22/192/252)

4) อคติ 4 (Prejudice) คือ ความเอนเอียงแห่งอารมณ์ ผุดขึ้นจากความเกลียดลำด้าสูงและช่องว่างในสังคม ประกอบด้วย

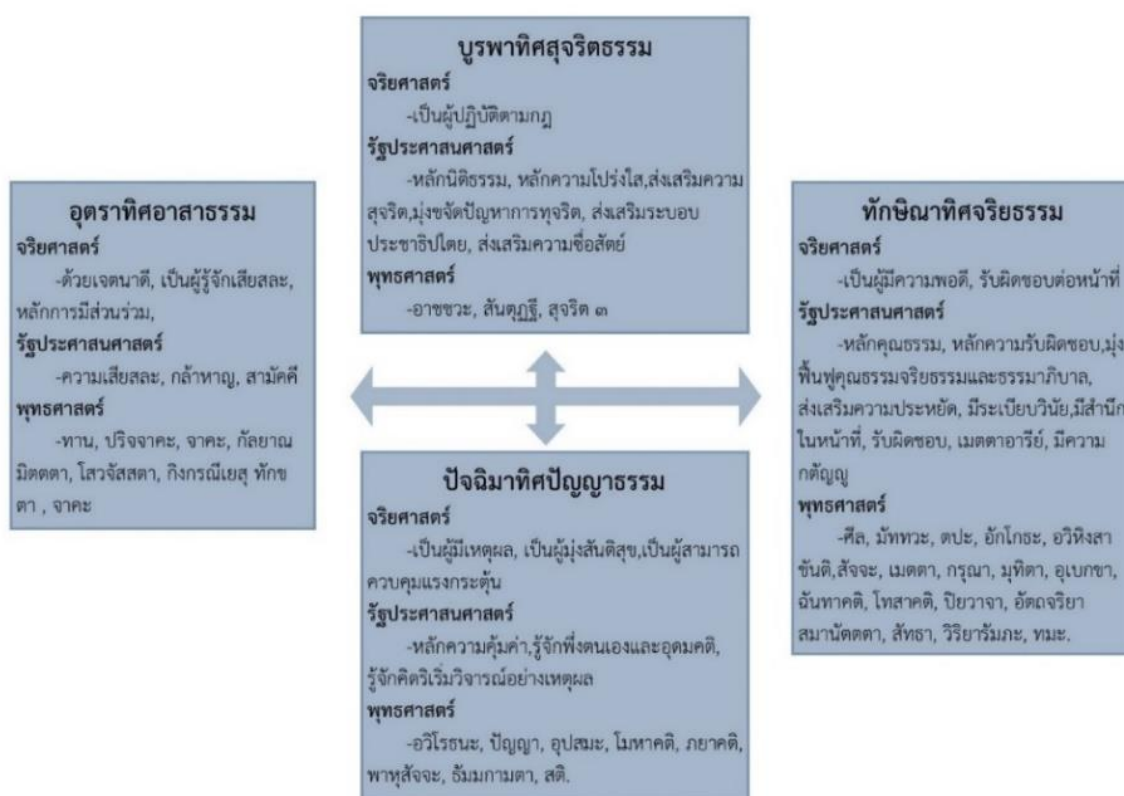
1. ฉันทาคติ (prejudice caused by love) ลำเอียงสนับสนุนพรรคพวกเดียวกัน
2. โทษาคติ (prejudice caused by hatred) ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายที่ตนเกลียดชัง
3. โมหาคติ (prejudice caused by delusion) ลำเอียงเพราะไม่รู้ความจริง

4. ภัยาคติ (prejudice caused by fear) ขาดดุลยอมรับร่วมด้วยเพราะเกรงอำนาจอิทธิพล
(ที.ปา. (ไทย) 11/176/196, 246/240)
- 5) สังคหวัตถุ 4 (Base of sympathy) ธรรมเพื่อให้คนเป็นที่รักของคนทั่วไป ซึ่งได้แก่
1. ทาน Charity การให้
 2. ปิยวาจา Kindly speech วาจาเป็นที่รัก
 3. อุตถจริยา Doing good การประพฤติประโยชน์
 4. สมานัตตตา Equality consisting in impartiality เสมอต้นเสมอปลาย
- (ที.ปา. (ไทย) 11/140/167)
- 6) เวสาร์ชชกรณธรรม 5 ธรรมทำให้เกิดความกล้าหาญ 5 ประการ
1. สัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ
 2. ศील รักษากายวาจาให้เรียบร้อย
 3. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ศึกษามาก
 4. วิริยารัมภะ พรารถ ความเพียร
 5. ปัญญา รอบรู้สิ่งที่ควรรู้
- (อง.ปญจก. (ไทย) 22/101/144)
- 7) นาถกรณธรรม 10 (พหุการธรรม หรือธรรมมีอุปการะมาก)
1. ศील ความประพฤติดีงามสุจริต รักษาระเบียบวินัย (keeping moral habits)
 2. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้ง (great learning)
 3. กัลยาณมิตตตา ความมีกัลยาณมิตร (association with good people)
 4. โสวัจจสตา ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย (amenability to correction)
 5. กิงกรณียะสุ ทักขตา ความเอาใจใส่ในกิจใหญ่่น้อย (willingness to give a helping hand)
 6. ธัมมกามตา ความเป็นผู้ใคร่ธรรม (love of truth)
 7. วิริยารัมภะ ความขยันหมั่นเพียร คือ เพียรละความชั่ว ประกอบความดีมีใจแก้แค้นล้างล้าง
บากบันก้าวน้ำ ไม่ย่อท้อ ไม่ทอดทิ้งธุระ (energetic exertion)
 8. สันตุฎฐี ความสันโดษ คือ ยินดี มีความพอใจด้วยปัจจัย 4 (contentment)
 9. สติ ความมีสติ รู้กำหนดจดจำ (ability to remember what one has done and spoken)
 10. ปัญญา ความมีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล (wisdom)
- (ที.ปา. (ไทย) 11/357/281, 466/334)
- 8) ฆราวาสธรรม 4 (ธรรมสำหรับฆราวาส)
1. สัจจะ Honesty ซื่อสัตย์
 2. ทมะ Training oneself การฝึกฝน, การข่มใจ
 3. ชันติ Tolerance ความอดทน
 4. จาคะ Liberality ความเสียสละ (ส.ส. (ไทย) 15/845/316)

จากหลักการต่างๆ ทั้ง 3 ศาสตร์ที่ยกมานั้น มีหลากหลายเกินความจำเป็นที่ต้องจดจำและนำไปปฏิบัติ เพราะปัญหามากเกินจำเป็น เห็นควรต้องสังเคราะห์ให้เห็นแก่นแท้คือปรมัตถ์เพื่อให้เข้าใจเนื้อความได้โดยง่าย เมื่อต้องการทราบแก่นแท้ก็ควรสังเคราะห์หลักการที่วิเคราะห์จากหลักการทางจริยศาสตร์ ทางรัฐประศาสนศาสตร์ และทางพุทธศาสนานั้น มาสังเคราะห์สรุปเสียใหม่ ซึ่งบทความนี้ผู้เขียนสังเคราะห์ให้เป็นหมวดหมู่จำแนกตามทิศ 4 ตามภาวะผู้นำที่ควรมีควรเป็น ดังนี้

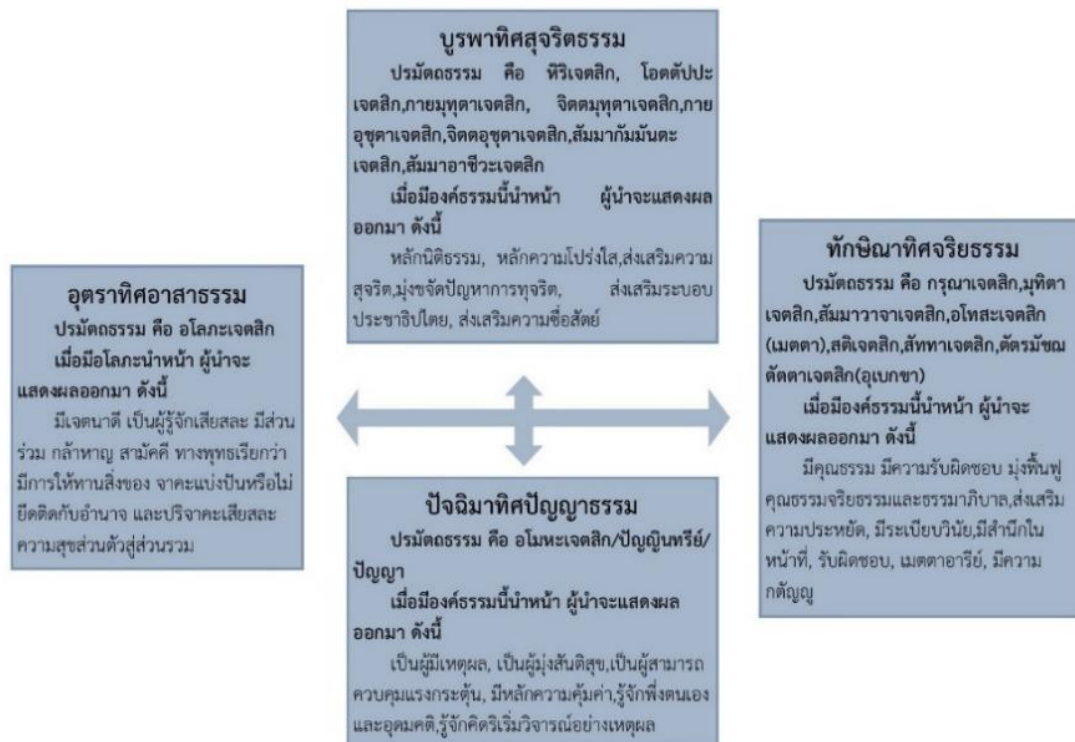
1. ทิศเบื้องหน้า บุรพาทิศ ต้องประกอบด้วยสุจริตธรรม (Honest)
2. ทิศเบื้องขวา ทักขินาทิศ ต้องประกอบด้วยอาสาธรรม (Volunteer)
3. ทิศเบื้องซ้าย อุตราทิศ ต้องประกอบด้วยจริยธรรม (Ethics)
4. ทิศเบื้องหลัง ปัจฉิมาทิศ ต้องประกอบด้วยปัญญาธรรม (Wisdom)

เหล่านี้เป็นภาวะที่ผู้นำควรมีควรเป็น ควรสร้างให้เกิดขึ้นในตน และควรส่งเสริมให้ผู้ได้บังคับบัญชามีดังตนมี เพื่อให้ได้ต้นแบบที่ดี กิ่งก้านก็ย่อมดีตามไปด้วย

ปรมัตถธรรมของภาวะผู้นำ

หลักการที่นักวิชาการทางจริยศาสตร์ ทางรัฐประศาสนศาสตร์ และทางพุทธศาสนาเสนอมานั้น เป็นเพียงหลักการที่กล่าวตามแนวคิดของโลกียะธรรมเท่านั้น ทางพุทธศาสนานั้นเมื่อต้องหานิยามหรือจุดสิ้นสุดของหลักธรรมนั้น ต้องแยกจนให้เห็นถึงปรมัตถธรรมให้ได้ ผู้เขียนจึงวิเคราะห์แยกหลักการเหล่านั้นตามทิศทั้ง 4 ดังนี้

จากภาพข้างบน แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำต้องอาศัยปรมัตถธรรมหรือองค์ธรรมที่เป็นฝ่ายโสภณเจตสิกทั้งนั้น จึงจะสามารถเป็นผู้นำที่สมบูรณ์แบบอย่างสุดยอด (The Best of Leadership) ผู้เขียนอธิบายรายละเอียด ดังนี้

1) บุรพาติศสุจริตรธรรม

ปรมัตถธรรม คือ หิริเจตสิก, โอตตปเปเจตสิก, กายมุตตาเจตสิก, จิตตมุตตาเจตสิก, กายอุชฺธาเจตสิก, จิตตอุชฺธาเจตสิก, สัมมากัมมันตะเจตสิก, สัมมาอาชีวะเจตสิก

เมื่อผู้นำมีองค์ธรรมเหล่านี้เป็นภาวะนำหน้าในการปฏิบัติงาน ผู้นำจะแสดงผลออกมา คือ เป็นผู้ที่มีหลักนิติธรรม มีความโปร่งใส ส่งเสริมความสุจริตมุ่งขจัดปัญหาการทุจริต ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย นอกจากตัวผู้นำจะเป็นเช่นนี้แล้ว ผู้นำก็จะส่งเสริมความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่อีกด้วย

2) ทักษิณาทิศจริยธรรม

ปรมัตถธรรม คือ กรุณาเจตสิก, มุทิตาเจตสิก, สัมมาวาจาเจตสิก, อโทสะเจตสิก (เมตตา), สติเจตสิก, สัททาเจตสิก, ตตฺตรมัชฌัตตเจตสิก (อุเบกขา)

เมื่อผู้นำมีองค์ธรรมเหล่านี้เป็นภาวะนำหน้า ผู้นำจะแสดงผลออกมา คือ เป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ มุ่งฟื้นฟูคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาล ส่งเสริมความประหยัด มีระเบียบวินัย มีสำนึกในหน้าที่ มีความเมตตาอารีย์ และมีความกตัญญู

3) อุตราติศอาสารธรรม

ปรมัตถธรรม คือ อโลกะเจตสิก

เมื่อผู้นำมีอโลกะเจตสิกเป็นภาวะนำหน้า ผู้นำจะแสดงผลออกมา คือ มีเจตนาดี เป็นผู้รู้จักเสียสละ มีส่วนร่วม กล้าหาญ สามัคคี มีการให้ทานสิ่งของ จาคะแบ่งปันหรือไม่วีติติดกับอำนาจ และ

พิจารณาเสียสละความสุขส่วนตัวส่วนรวม

4) ปัจฉิมาธิศปัญญารธรรม

ปรมัตถธรรม คือ อโมหะเจตสิก/ปัญญินทรีย์/ปัญญา

เมื่อผู้นำมีองค์ธรรมนี้เป็นภาวนานำหน้า ผู้นำจะแสดงผลออกมา คือ เป็นผู้มีเหตุผล เป็นผู้มุ่งสันติสุข เป็นผู้สามารถควบคุมแรงกระตุ้นต่างๆ ได้ มีหลักความคุ้มค่า รู้จักพึ่งตนเอง มีอุดมคติ และรู้จักคิดริเริ่มวิจารณ์อย่างเหตุผล

การสร้างภาวะผู้นำ

แล้วทำอย่างไร ผู้นำจะมีปรมัตถธรรมที่เป็นโสภณเจตสิกเหล่านั้นเกิดขึ้นภายในตนได้ การสร้างนั้นคงยากต่อการสร้างให้เป็นโดยฉับพลัน แต่การเลือกผู้นำที่มีภาวะเหล่านี้คงพอทำได้บ้าง ระบอบการปกครองใดมีการให้เลือกผู้นำได้ ยังคงมีหวังในการเลือกผู้นำที่มีภาวะที่สังเคราะห์มานี้ได้บ้าง เมื่อต้องเลือกบุคคลที่จะมาเป็นผู้นำควรมีหลักการอย่างไรในทางพระพุทธศาสนา ผู้เขียนเสนอว่าควรคัดสรรผู้นำตามหลัก 2 ประการ นี้ คือ 1) วัตถุประสงค์ ภาวะที่ทำให้ได้เป็นพระอินทร์ผู้เป็นจอมแห่งเทพทั้งปวง และ 2) มงคลสูตร ตามทอณศาสดาตรัสไว้ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ 7 ประการ คือ ภาวะความเป็นผู้นำของพระอินทร์ ที่ทำให้เป็นผู้นำอย่างยิ่งใหญ่ ในมวลคณาเทพทั้งปวง ได้แก่

- 1) เลี้ยงมารดาบิดาจนตลอดชีวิต
- 2) ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต
- 3) พุดวาจาอ่อนหวานตลอดชีวิต
- 4) ไม่พึงพุดวาจาเสื่อมเสียตลอดชีวิต
- 5) มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทินอยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการแจกจ่ายทานตลอดชีวิต
- 6) พุดคำสัตย์ตลอดชีวิต
- 7) ไม่พึงโกรธตลอดชีวิต ถ้าแม้ความโกรธเกิดขึ้นแก่เรา เราพึงกำจัดมันเสียโดยฉับพลัน

ทีเดียวก (ส.ส. (ไทย) 15/914./320-322)

2. มงคลสูตร 38 เมื่อเราต้องเลือกผู้นำ ควรยึดหลักการคัดเลือกผู้นำผ่านตัวชี้วัดภาวะผู้นำตามหลักมงคลสูตร คือ ตรวจสอบตัวบุคคลตามมงคลสูตรทีละข้อ โดยเลือกมาเพียง 31 ข้อ ดังนี้

- 1) ไม่คบคนพาล (อเสวนา จ พาลาน) บุคคลนั้นเป็นผู้มีคนพาลเป็นมิตรหรือไม่
- 2) คบบัณฑิต (ปนฺนิตตานญจ เสวนา) บุคคลนั้นมีคณะทำงานที่มีธรรมหรือไม่
- 3) บูชาคนผู้ควรบูชา (บุชา จ บุชนียาน) บุคคลนั้นมีครูอาจารย์ดีหรือไม่
- 4) อยู่ในประเทศอันสมควร (ปฏฺฐิตเทศวาโส) บุคคลนั้นมีภูมิหลังดีหรือไม่
- 5) มีบุญทำไว้ในปรปางก่อน (ปุพฺเพ จ กตปุญญตา) บุคคลนั้นมีฐานะดี ผิวพรรณ วรรณะ

สถานะทางสังคมดีหรือไม่

- 6) ตั้งตนไว้ชอบ (อตตสมมาปณิธิ จ) บุคคลนั้นประพฤติทางกาย วาจา ใจ ดีหรือไม่
 - 7) เป็นพหูสูตร (พาหุสจฺจนจ) บุคคลนั้นมีการศึกษาทางโลก ทางธรรม ดีหรือไม่
 - 8) มีศีลปะ (สิปปณจ) บุคคลนั้นมีศีลปะการใช้ชีวิตที่เสนอต่อสาธารณะดีหรือไม่
 - 9) มีวินัยดี (วินโย จ สุสิกฺขิตฺ) บุคคลนั้นเป็นผู้มีระเบียบบริหารตนและงานดีหรือไม่
 - 10) มีวาจาเป็นสุภาสิต (สุภาสิตา จ ยา วาจา) บุคคลนั้นมีศีลปะการพูดดีหรือไม่
 - 11) เลี้ยงดูบิดามารดา (มาตาปิตุอุฏฺฐานํ) บุคคลนั้นเป็นคนอกตัญญูหรือไม่
 - 12) เลี้ยงดูบุตร (ปุตฺตสงคฺโท) บุคคลนั้นเป็นผู้รับผิดชอบต่อบุตรดีหรือไม่
 - 13) เลี้ยงดูภรรยา (ทารสฺส สงคฺโท) บุคคลนั้นเป็นผู้รับผิดชอบต่อภรรยาดีหรือไม่
 - 14) ทำงานไม่อาภูล (อนากูลา จ กมฺมฺนตา) บุคคลนั้นเป็นผู้ประสบความสำเร็จในการทำงานหรือไม่
 - 15) บำเพ็ญทาน (ทานณจ) บุคคลนั้นมีการสละสิ่งของแบ่งปันเป็นสาธารณะหรือไม่
 - 16) ประพฤติธรรม (ธมฺมจริยา) บุคคลนั้นมีหลักธรรม/ปรัชญานำใจ หรือไม่
 - 17) สงเคราะห์ญาติ (ญาติกานณจ) บุคคลนั้นประพฤติต่อญาติอย่างไร ดีหรือไม่
 - 18) ทำงานที่ไม่มีโทษ (อนวชฺชานิ กมฺมานิ) บุคคลนั้นเกี่ยวข้องกับมิจฉาชีพหรือไม่
 - 19) งดเว้นจากบาป (ฮารตี วิรตี ปาปา) บุคคลนั้นประพฤติห่างความชั่วหรือไม่
 - 20) สำรวมจากการดื่มน้ำเมา (มชฺชปนา จ สญฺญโม) บุคคลนั้นเป็นนักดื่มหรือไม่
 - 21) ไม่ประมาทในธรรม (อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ) บุคคลนั้นศรัทธาในธรรมเพียงใด
 - 22) มีความสัมมาคารวะ (คารโว จ) บุคคลนั้นมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่เพียงใด
 - 23) มีความอ่อนน้อม (นิวาโต จ) บุคคลนั้นมีความอ่อนน้อมถ่อมตนหรือไม่
 - 24) มีความสันโดษ (สนฺตุฏฺฐิ จ) บุคคลนั้นมีประวัติเบียดเบียนผู้อื่นโดยมิชอบหรือไม่
 - 25) มีความกตัญญู (กตณฺยุตา) บุคคลนั้นมีความกตัญญูต่อสาธารณะหรือไม่
 - 26) พังธรรมตามกาล (กาเลน ธมฺมสฺสวณํ) บุคคลนั้นมีเวลาฟังธรรม/ปรัชญาหรือไม่
 - 27) มีความอดทน (ขณฺตี จ) บุคคลนั้นอดทนต่ออารมณ์รุนแรงที่มากระทบเพียงใด
 - 28) เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย (โสวจฺสฺสตา) บุคคลนั้นเชื่อฟังผู้รู้แนะนำเพียงใด
 - 29) พบปะสมณะ (สมณานณจ ทสฺสนิ) บุคคลนั้นมีโอกาสได้เห็นสมณะบ้างหรือไม่
 - 30) สนทนาธรรมตามกาล (กาเลน ธมฺมสากฺจฺณา) บุคคลนั้นสนทนาธรรมบ้างหรือไม่
 - 31) บำเพ็ญตบะ (ตโป จ) บุคคลนั้นได้ฝึกบำเพ็ญตนเพื่อเผากิเลสบ้างหรือไม่
- (ช.ช. (ไทย) 25/3-12/6-8)

เมื่อเทียบภาวะเหล่านี้กับบุคคลที่ต้องการให้เป็นผู้มาแล้ว ถ้าบุคคลนั้นมีภาวะใน 2 หลักการนี้มากที่สุด ก็ย่อมยอมรับได้ในการให้เป็นผู้มีภาวะเป็นผู้นำ

สรุป

ภาวะผู้นำเชิงพุทธ คือ ความเป็นผู้ประพฤติตามสุจริตธรรม คือ ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่มีจริยธรรมสาธารณะ เมตตา กรุณา มุทิตาต่อสาธารณะ มีจิตอาสาธรรม คือความเสียสละ และสุดท้าย คือ

มีปัญหาตัดสินปัญหาโดยหลักการเหตุผลที่ควรเป็น ส่วนประมัตถธรรมที่ผู้นำควรพอกพูนให้มากขึ้นในชั้นสันดานนั้นส่วนมากเป็นโสภณเจตสิก อันได้แก่

กลุ่มที่ 1. มีหิริเจตสิก โอตตปปะเจตสิก กายมุตตาเจตสิก จิตตมุตตาเจตสิก กายอุชุตตาเจตสิก จิตตอุชุตตาเจตสิก สัมมากัมมันตะเจตสิก สัมมาอาชีวะเจตสิก องค์ธรรม 8 ดวงนี้ นำมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่โดยซื่อสัตย์สุจริต ในทิศเบื้องหน้าหรือบุรพาทิศสุจริตธรรม เพื่อให้มีหลักนิติธรรมหลักความโปร่งใส ส่งเสริมความสุจริต มุ่งขจัดปัญหาการทุจริต ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ส่งเสริมความซื่อสัตย์

กลุ่มที่ 2 มีกรุณาเจตสิก มุทิตาเจตสิก สัมมาวาจาเจตสิก อโหสะเจตสิก (เมตตา) สติเจตสิก สัททาเจตสิก ตตฺตรัมมัตตตาเจตสิก (อุเบกขา) องค์ธรรม 7 ดวงนี้ นำมาใช้ในการประพฤติน ในทิศเบื้องขวา หรือทักษิณาทิศจริยธรรม เพื่อให้มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ มุ่งฟื้นฟูคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาล ส่งเสริมความประหยัด มีระเบียบวินัย มีสำนึกในหน้าที่ รับผิดชอบ เมตตาอารีย์ มีความกตัญญู

กลุ่มที่ 3 มีโอโลกะเจตสิก องค์ธรรมเพียง 1 ดวงนี้ นำมาใช้เพื่อประกอบกับจิตให้มีเจตนาดี เป็นผู้รู้จักเสียสละ มีส่วนร่วม กล้าหาญ สามัคคี มีการให้ทานสิ่งของ จาคะแบ่งปันหรือไม่ยึดติดกับอำนาจ กระจายอำนาจได้และบริจาคเสียสละความสุขส่วนตัวสู่ส่วนรวม

กลุ่มที่ 4 มีโมหะเจตสิก หรือปัญญินทรีย์หรือปัญญา เป็นองค์ธรรมเพียง 1 เดียว ที่นำมาใช้ในการทำหน้าที่โดยเป็นปัจฉิมาทิศปัญญาธรรม คือ มีปัญญาความสามารถอยู่เบื้องหลัง เพื่อให้เป็นผู้มีเหตุผล เป็นผู้มุ่งสันติสุข เป็นผู้สามารถควบคุมแรงกระตุ้น มีหลักความคุ้มค่า รู้จักพึ่งตนเองและอุดมคติ, รู้จักคิดริเริ่มวิจารณ์อย่างเหตุผล

เอกสารอ้างอิง

- กอบประเสริฐ ตย์คานนท์. (2544). **หลักจิตวิทยาการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: เพลออักษร.
- เจษฎา บุญโฮม. (2546). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. นครปฐม: สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- ณัฐพันธุ์ เขจรนันท์. (2552). **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพฯ: บริษัท วี พรินท์ (1991) จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2557). **การบริหารจัดการตามแนวคิดตะวันออก**. กรุงเทพฯ: โพรเพช.

อิทธิบาท 4 กับการบริหารการจัดการองค์กรในศตวรรษที่ 21

Four Paths for Accomplishment for Management in the 21st Century

¹สมพงษ์ แซ่ท้อ, ²ประวิทย์ เอกเจริญสุข, ³พระสมภพ ธิรญาโณ (รักษิตร์),

⁴พระพนันชัย กตตปุณฺโญ (สิทธิชัย)

^{1,2,3,4}วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: somphong.thor@gmail.com

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการมีบทบาทมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องมืองค์กรเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งที่ใดมืองค์กรที่นั้นจะต้องมีการบริหารจัดการ และในอนาคตที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี การทำธุรกิจ การค้าขายบนตลาดออนไลน์ หรือแม้การติดต่อสื่อสารข้ามทวีปก็เป็นไปได้อย่างรวดเร็วที่เรียกว่า โลกไร้พรมแดน ฉะนั้น การบริหารองค์กรปัจจุบันที่มีการวางแผนที่ดีมีเป้าหมายที่ชัดเจนและ วัตถุประสงค์ที่แน่ชัด โดยใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมการบริหารองค์กรและมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นปัจจัย สำคัญ และเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานเพื่อความรวดเร็ว และประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ประสิทธิผล ซึ่งความสำเร็จของงานนั้นทุกหน่วยงานล้วนมีการบริหารจัดการ ซึ่งแต่ละองค์กรอาจ ยึดตามหลักทฤษฎีต่างๆ เช่น 4 M PDCA ฯลฯ มาใช้ในการบริหาร และในทางพระพุทธศาสนาก็สามารถ นำหลักธรรมมาปรับใช้ในการบริหารจัดการสมัยใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารอย่างหลักอิทธิ บาท 4 คือ ธรรมะของความสำเร็จเป็นทางแห่งความก้าวหน้า คือ 1. ด้านฉันทะ คือ จุดเริ่มต้นที่จะทำให้ บุคลากรมีความพอใจในหน้าที่รับผิดชอบและปฏิบัติอย่างเต็มกำลังความสามารถและพอใจที่จะได้รับ พัฒนาตนเอง 2. ด้านวิริยะ หลักการนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเป็นแบบอย่างและ ได้พระราชทานบทพระ ราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก ที่เน้นให้ประชาชนมีความวิริยะ 3. ด้านจิตตะ ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการทำงานที่ต้องเอาใจใส่งานอยู่เสมอ 4. ด้านวิมังสาผู้บริหารต้องมีการพัฒนา บุคลากรให้สามารถ ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และอดทนต่อปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานด้วย ความรู้ความสามารถตนเองไตร่ตรองการทำงานที่ได้รับมอบหมาย โดยใช้กำลังสติปัญญา แสวงหาวิธีการ ปรับปรุงกระบวนการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

คำสำคัญ: หลักอิทธิบาท 4, การบริหารองค์กร, ศตวรรษที่ 21

Abstract

Management plays more active role today. Because there are so many organizations going on nowadays. Where there are organizations there must be managed, and in the future there is a progressed in science and technology of globalization. Doing business, trading on online markets, or even cross-continent communication is a fast possibility called Globalization. Well organization management has clear goals and objectives. By using appropriate strategies, organizational management still has modern technology which is an important factor and as a tool to operate and being successful effectively and efficiently is the success of the work. All departments are managed by each organization. By adhering to various theories such as 4 M PDCA, etc., or applying Buddhist principles to modern management, for example, the application of the Four Pathways, namely the Dharma of success, is the way of progress. 1. Passion is the starting point to make personnel satisfied with their responsibilities and perform to their fullest potential. And satisfied with the development of themselves. 2. Diligence of this principle His Majesty King Rama IX is a model and has bestowed a royal dissertation. The story of Mahajanaka this emphasizes the persistence of the people. 3. Mind or Consciousness the administrator has always focused on the work. 4. Investigation is the administrator must develop personnel to be able to work efficiently. Moreover, tolerate problems that arise during the performance with self-knowledge. By using the intelligence to find the ways to improve in working process to be more efficient.

Keywords: Four Pathways, Management, 21st Century.

บทนำ

การบริหารองค์กรมีทั้งประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากการมีปัญหในการบริหารจัดการมีความจำเป็นต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยมหรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไรและมีการแข่งขัน เพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงานและการพัฒนาองค์กรให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร จึงมีหลักการบริหารสมัยใหม่เข้ามาเป็นกลยุทธ์ หรือหลักการในการบริหารจัดการ ในขณะเดียวกันก็มีนักวิชาการทางตะวันตกกำลังสนใจหลักการทางพระพุทธศาสนาผสมผสานและประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการ

นักวิชาการทางตะวันตกได้เข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนา ทำให้เขาทราบว่าศาสตร์แห่งการบริหารจัดการที่ยั่งยืนและดำรงความเป็นมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขนั้นคือ ศาสตร์ในการบริหาร จัดการเชิงพุทธศาสตร์ ซึ่งจะได้กล่าวถึงหลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ในเชิงเปรียบเทียบว่าสามารถบูรณาการรวมเข้ากันได้ และเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหาร

สมัยใหม่ได้อย่างเหลือเชื่อถึงแม้ว่าจะเป็นหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้วก็ตาม กนก แสนประเสริฐ กล่าวว่า การบริหารจัดการในยุคปัจจุบันมีการทำงานที่รวดเร็วและแข่งกับเวลาเมื่อองค์กรมีการทำงานที่ทันต่อเวลาย่อมเกิดความเสี่ยงที่จะบกพร่องในการทำงานก็เป็นปัญหาที่สำคัญขององค์กรได้ เพราะองค์กรมีการทำงานอย่างมีคุณภาพ แต่ไม่มีคุณธรรมก็อาจจะเกิดการทำงานที่ล้มเหลวเพราะสองสิ่งนี้ ต้องควบคู่ไปด้วยกัน องค์กรมีหลักบริหารแล้วต้องมีหลักพุทธธรรมแทรกไปด้วยจึงเป็นการบริหารองค์กรที่ดี

การบริหารจัดการจึงถือว่ามีสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนระบบต่างๆ ขององค์กรในสังคมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กร เพื่อสนองตอบความต้องการของประชาชนในสังคมยุคใหม่ที่มีความต้องการที่หลากหลาย การนำหลักธรรมมาประยุกต์ และบูรณาการใช้ในการบริหารจัดการสมัยใหม่จึงถือว่าเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการทำงานขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ถ้าองค์กรมีการบริหารที่ดีและมีคุณธรรม สามารถดำเนินการทำงานระบบต่างๆ อีกทั้งยังเป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรต้องมีเพื่อบริการที่ดีต่อประชาชนที่มาใช้บริการหรือภาคเอกชน ก็คือลูกค้ำการบริหารที่ดีมีคุณภาพและคุณธรรมถือว่าเป็นเครื่องมือที่ดีในการทำงานของหน่วยงานองค์กรทุกภาคส่วนในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการสมัยใหม่ เช่น การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 คือ ธรรมะของความสำเร็จเป็นทางแห่งความก้าวหน้า 1. ฉันทะ คือ ความพึงพอใจรักในสิ่งที่เราทำและถูกต้องตามทำนองคลองธรรม 2. วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม ขยัน หมั่นเพียร เข้มแข็งอดทนไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคที่เข้ามา 3. จิตตะ คือ การเอาใจใส่มุ่งมั่นต่อสิ่งที่เราทำอย่างมีสติไม่เหม่อลอยจิตฟุ้งซ่าน และ 4. วิมังสา คือ การ รู้จักพิจารณาหาเหตุผลใช้ปัญญาในการทำงาน ประกอบด้วย การวางแผน วัดผลของงาน เมื่อมีข้อบกพร่องรู้จักแก้ไขและนำมาปรับปรุง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในองค์กรหรือยุคสมัยใหม่นั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยพิจารณาแล้วพบว่าหลักธรรมนั้นสามารถนำมาใช้เข้ากับการบริหารจัดการองค์กร ได้จะสังเกตได้ว่าคนส่วนใหญ่ทำงานเพื่อเอาชีวิตรอดไปแต่ละวัน แต่ไม่มีการทำงานที่ตนเองรักตั้งใจไม่มีการเอาใจใส่ในงานนั้นๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในยุคสมัยใหม่

อิทธิบาท 4

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2543: 842-846) กล่าวว่า อิทธิบาท แปลว่าธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จหรือแปลง่ายๆ ว่า ทางแห่งความสำเร็จมี 4 อย่าง คือ 1. ฉันทะ (ความพอใจ) 2. วิริยะ (ความเพียร) 3. จิตตะ (ความจิตจดจ่อ) 4. วิมังสา (ความ สอดสวนไตร่ตรอง) แปลให้จำง่ายตามลำดับว่ามีใจรักพากเพียรทำเอาจิตฝึกฝนใช้ปัญญาสอดสวนทั้งหมดนับเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนเองปรารถนาและต้องการ

พุทธทาสภิกขุ (2549: 36) อธิบายว่า การทำงานแบบใดๆ โดยไม่รู้สึกรู้สึกระดับมากน้อยแตกต่างกัน คนที่ทำงานด้วยความพอใจ ขยันขันแข็ง เอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอ นั้น เรียกว่า อิทธิบาทมี

4 ประการ มีการปฏิบัติโดยไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งคุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ถ้าปฏิบัติได้ครบถ้วนสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตามย่อมที่จะประสบความสำเร็จดังประสงค์

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด อาจสรุปได้ว่า หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จเอาใจใส่คิด ตริตรองในงานที่ทำอยู่เสมอเมื่อปฏิบัติได้ตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 แล้วก็จะทำงานบุคคลหรือหน่วยงาน มุ่งสู่ความสำเร็จเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

องค์ประกอบของอิทธิบาท 4

รายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ดังนี้

ฉันทะ (aspiration) ผู้ที่กล่าวถึงมีดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2553: 41) กล่าวว่า ฉันทะ คือ ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายที่ทำอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมายหรืออยากให้อะไรดีขึ้นเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมายหรืออยากให้อะไรดีขึ้นเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นเกิดเป็นจริงขึ้น ความอยากที่เป็นฉันทะนี้เป็นคนละอย่างกับความอยากได้สิ่งนั้นๆ มาเสวยหรืออยากเอามาเพื่อตัวตนในรูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าเป็นตัณหา โดยความอยากของฉันทะนั้น ก่อให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งนั้นๆ งานนั้นๆ บรรลุความสำเร็จเข้าถึงสมบูรณ์ ส่วนความอยากของตัณหาก่อให้เกิดความสุข ความชื่นชม เมื่อได้สิ่งนั้นมาให้ตนเสวยหรือผ่อนปรนเปรอความยิ่งใหญ่พองขยายของตัวตน เป็นความฉ่ำชื่นใจที่เศร้าหมองหมกหมักตัว กัดกันกัดตนไว้ในความคับแคบและมักติดตามาด้วยความหวงแหน ที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด อาจสรุปได้ว่า การพอใจในสิ่งที่มีความดีในสิ่งที่ได้ของงานนั้นๆ ทำสุดความสามารถและรักปลื้มปิติในงานที่ตนเองทำไม่ว่างานจะออกมาดีหรือไม่ก็ตามก็มีความสุขและชื่นชมกับงานที่ตนเองได้ลงมือทำ

วิริยะ (exertion) ผู้ที่กล่าวถึงมีดังนี้

พระพุทธวิสุทธิญาณ อรรถาธิบายว่า วิริยะ แปลว่า ความเพียรประกอบความดี มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ทอดธุระ เป็นเครื่องพุงความพอใจไม่ให้ทอดทิ้งในการทำงาน เพราะว่าการงานทุกชนิดมักจะง่ายตอนคิด แต่มักจะติดตอนทำจึงจำเป็นต้องใช้ความพยายามเรื่อยไปจนกว่าจะสำเร็จตามความพอใจที่ปลูกไว้ในเบื้องต้นดังพระพุทธนิพนธ์ตรัสเตือนไว้ว่า “วายเมธวปริ โสยาว อตถสส นิปพา” เกิดเป็นคนควรพากเพียรเรื่อยไปจนกระทั่งสำเร็จจุดที่ประสงค์

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด อาจสรุปได้ว่า การทำงานที่มุ่งมั่นตั้งใจเพียรพยายามจนประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตั้งใจไว้ แม้จะเกิดความท้อถอยแต่ก็ไม่ได้อ่อนแอในสิ่งที่ตนลงมือทำงานจะออกมาดีหรือไม่ก็ตาม

จิตตะ (thoughtfulness) ผู้ที่กล่าวถึงมีดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของจิตหรือจิตตะ จิต หมายถึง ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิด และนึก ซึ่งความรู้เกิดขึ้นกับจิตนั้น แม้วามนุษย์จะสามารถรับรู้ได้มากมายจากสื่อต่างๆ ที่ดี แต่ถึงกระนั้น ความรู้ที่เกิดขึ้นกับจิตนั้นยังมีขอบเขตจำกัดในการรับรู้ จะเห็นว่าความรู้ที่เกิดขึ้นกับจิตนั้นไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่เกิดขึ้น

ในปัจจุบัน อดีตกาลหรือกกลางจะเกิดในอนาคต ล้วนเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในจิตหรือที่ผ่านมาแล้วทั้งสิ้น หมายถึง จิตสังขมความรู้ให้เกิดขึ้นในกาลทั้ง 3 นั้นเอง จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด อาจสรุปได้ว่า การคิดวางแผน ตั้งเป้าหมาย และสร้างกลยุทธ์ เพื่อไปสู่ผลสำเร็จที่ตนได้คิดจินตนาการเอาไว้หรือวิสัยทัศน์แต่ต้องเป็นการคิดที่ลงมือปฏิบัติทำได้จริงมีความมุ่งมั่นจิตใจจดจ่ออยู่กับงานที่ทำ

วิมิงสา (investigation) ผู้ที่กล่าวถึงมีดังนี้

ปิ่น มุกกันต์ ได้ให้ความเห็นว่า ยอดสุดของวิธีทำงานให้สำเร็จรวมอยู่ในอิทธิบาทข้อสุดท้ายนี้ คือ วิมิงสา ซึ่งแปลว่า การพินิจพิเคราะห์ หมายความว่าการทำงานด้วยสมองคิด ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ คนเราถึงจะรักงานเท่าไร บากบั่นปานใดและเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา แต่ถ้าขาดการใช้ปัญญาพิจารณางานด้วยแล้ว ผลที่สุดก็คั่งค้างอาภูลจนได้ เพราะแม้แต่ขบวนการจะกระทำสำเร็จไปแล้วแต่ผลงานก็ไม่เรียบร้อย จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด อาจสรุปได้ว่า การทำงานเมื่อลงมือปฏิบัติแล้วต้องมีการตรวจประเมินก็เหมือนวิมิงสา คือ ต้องตรวจให้รอบครอบตรึงตรองตรวจความเรียบร้อยของงานให้เกิดความสมบูรณ์และถูกต้อง หลีกเลี่ยงความบกพร่องให้น้อยที่สุดเพราะเชื่อได้ว่างานทุกอย่างที่ทำไม่สมบูรณ์ร้อยเปอร์เซ็นต์แต่ก็มีความสมบูรณ์มากที่สุดเพราะเกิดจากวิมิงสาคิดพินิจพิจารณา

ประโยชน์ของอิทธิบาท 4

วรรณสิริ สุจริต (2553: 45) อธิบาย อิทธิบาท 4 ว่าเป็นหลักธรรมที่คอยสกัดกั้นอุปสรรคต่อความสำเร็จ และเป็นแรงเสริมกำลังใจที่คอยผลักดันการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งประโยชน์ของอิทธิบาท 4 สรุปได้ดังนี้

1. ประโยชน์ของฉันทะ คือ เป็นข้าศึกต่อความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เบื่องานไม่ท้อแท้ มีกำลังใจต่อสู้ป้องกัน สร้างสรรค์สิ่งที่ดีน่ารักทำให้งานหนักกลายเป็นงานเบางานที่ยากก็กลายเป็นง่าย ถ้าขาดกำลังใจ เบื่องาน ทอดทิ้งงาน ก็จะกลายเป็นคนจืดจางไม่ก้าวหน้า

2. ประโยชน์ของวิริยะ คือ กำจัดความเกียจคร้าน ทำให้งานต่อเนื่อง ถ้าขาดวิริยะจะเป็นคนอ่อนแอ หนีที่ยากแต่ไปหาที่ง่าย ทำอะไรไม่สำเร็จ ขาดความก้าวหน้า มีแต่งานค้าง กลายเป็นคนหย่อนสมรรถภาพ

3. ประโยชน์ของจิตตะ คือ ทำให้ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันทั่วทั้งที่ ถ้าขาดจิตตะงานอาจเสียหายได้โดยไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวเมื่อสายเกินแก้เสียแล้ว

4. ประโยชน์ของวิมิงสา คือ ช่วยทำให้งานไม่ผิดพลาด และทำให้เห็นลู่ทางที่จะทำงานของให้ได้ดี ถ้าขาดวิมิงสาจะทำงานผิดๆ ถูกๆ เปลืองทุน เปลืองแรงเปลืองเวลา และทำให้ไกลจากประโยชน์ของอิทธิบาท 4 ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ฉันทะและวิริยะเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมิงสาเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยในการเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากความหมายของอิทธิบาท 4 ที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมที่มีความรักฝักใฝ่ในการทำงาน พึงพอใจในสิ่งที่ทำมีความพยายามขยันหมั่นเพียรในการทำงาน มีการเอาใจใส่ของงานที่ตนเองรักและลงมือทำด้วยความเพียร และคิดพิจารณาอย่างพินิจโดยใช้เหตุผล

ของปัญญาประกอบกับการทำงานเมื่อมีข้อบกพร่องก็รู้จักแก้ไขปรับปรุงและพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นหลักการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารองค์กรในสมัยใหม่อย่างเช่นหลัก POSDCORB และ PDCA ได้เป็นอย่างดี

การบริหารจัดการองค์กร

อารักษ์ พรหมณี (2555) วิทยาการความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดการจัดการนิยม (Managerialism) ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่ โดยเชื่อว่า โครงสร้างกระบวนการระบบเทคนิควิธีการและหน้าที่ในการบริหารจัดการมีความเหมือนกันทั้งในภาครัฐและเอกชน หากหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่เหล่านั้นสามารถใช้และประสบความสำเร็จในภาคธุรกิจเอกชนก็มีความเป็นไปได้ที่จะนำแนวทางหลักการบริหารจัดการดังกล่าวมาใช้ในองค์กรภาครัฐและส่งผลให้ประสบความสำเร็จที่คล้ายกัน เพียงแต่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านปรัชญาการบริหารงาน กล่าวคือปรัชญาการบริหารงานภาคธุรกิจเอกชนมีความมุ่งหมายทางด้านผลประโยชน์ส่วนบุคคลที่จะได้รับ ขณะที่ภาครัฐอยู่ที่ประโยชน์สาธารณะของประชาชนที่จะได้รับในบริบททางการเมืองทำนองเดียวกันภาคธุรกิจเอกชนไม่น่าจะที่ยึดยึดคุณค่าการบริหารงานภาครัฐไปใช้ในการบริหารงานโดยเฉพาะทางด้านการรับผิดชอบต่อสังคมที่มีเพิ่มมากขึ้น

แนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. ประการแรก การมุ่งเน้นประสิทธิผลหรือผลสัมฤทธิ์ (Effectiveness)
2. ประการที่สอง การมุ่งเน้นเรื่องคุณภาพ (Quality) หรือความพึงพอใจของผู้รับบริการ (Customer Satisfaction)
3. ประการที่สาม การมุ่งเน้นหลักความรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability)

ซึ่งองค์ประกอบนี้สอดคล้องประสานกับสภาพแวดล้อมทางการบริหารที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้องค์การต้องปรับตัวตามเพื่อความความเข้มแข็งในการอยู่รอดและมีความสามารถเชิงการแข่งขัน หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่องค์การภาครัฐส่วนใหญ่หันแนวคิดไปใช้หรือประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม ได้แก่ Re-Engineering, Downsizing, Benchmarking, Reinventing, Change Management, Total Quality Management, Good Governances, Balanced Scorecard, Swot Analysis, Strategic Management, Knowledge Management, Results Base Management, Competencies หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่กล่าวข้างต้นเป็นกระแสหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดแนวคิดการบริหารองค์กรภาครัฐแนวใหม่ในกระบวนการทางรัฐประศาสนศาสตร์ ดังเห็นได้จากความพยายามที่จะพัฒนาระบบราชการไทยโดยใช้หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่อย่างจริงจังและมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่ชัดเจนตั้งแต่ พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา ทั้งนี้เพื่อต้องการให้องค์การภาครัฐสามารถสร้างคุณภาพการให้บริการประชาชนจนเป็นที่พอใจ โครงสร้างองค์กรภาครัฐสอดคล้องกับบทบาทภารกิจและคุ้มค่าในการดำเนินการข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีขีดความสามารถเป็นไปตามมาตรฐานการทำงานพร้อมกับมีค่านิยมและวัฒนธรรมการ

ทำงานแบบใหม่ รวมทั้งกระบวนการวิธีการทำงานมีความทันสมัย โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานภาครัฐ

การบริหารงานองค์กรมีองค์ประกอบสำคัญที่นักบริหารงาน ควรคำนึง เพื่อให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วยเงิน (money) วัสดุดิบ (materials) เครื่องจักรหรืออุปกรณ์ (machine or equipment) และแรงงาน หรือคน (man) องค์ความรู้ในการบริหารงานในยุคต่างๆ ของการพัฒนาการบริหารงานสมัยใหม่ จะคิดถึงองค์ประกอบสำคัญดังกล่าว เพื่อพิจารณากำหนดเป้าหมายขององค์กร ว่าจะมีทิศทางหรือแนวทางในการบริหารองค์กรอย่างไร แต่ต่อมาได้มีการพัฒนาระบบการบริหารงาน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงขององค์กรตามโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง จึงมีการสร้างระบบการบริหารงานที่เน้นคนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารงานสมัยใหม่ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายขึ้น จึงได้มีแนวความคิดในการบริหารคนหรือทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรของตน เพื่อความสำเร็จและบรรลุผลสำเร็จ โดยให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการบริหารงานขององค์กร เพราะเนื่องจากประเทศไทยต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นที่สำคัญของสังคมไทย หรือองค์กร ต้องให้ความสนใจ เพราะว่าการบริหารจัดการจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากโลกในอนาคตเป็นโลกที่ทำงานในสิ่งแวดล้อมที่เป็นพลวัตรมากขึ้น การแข่งขันจะมีอัตราที่สูงขึ้น และเป็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของความคาดหวังทางสังคมเพิ่มขึ้น และจะกดดันเรียกร้องในองค์กร มีการปรับตัวเพื่อแสวงหาแนวทางในการบริหารจัดการองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะการพยายามให้เกิด “การมีส่วนร่วม (Participation)” มากขึ้น “การให้อำนาจ (Empowerment) การเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement)” “การทำงานเป็นทีม (Teamwork)” ทั้งหมดจะต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กัน โดยผ่านกระบวนการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความมั่นใจจาก องค์ประกอบสำคัญข้างต้น คือ บุคคล (man) เงิน (money) วัสดุอุปกรณ์ (materials) และ การจัดการ (management) หรือกระบวนการทางการบริหาร (Administration)

Luther H Gulick (อ้างถึงใน สุรเดช จงวรรณศิริ, 2555) และคณะได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารที่เรียกว่า POSDCORB ไว้ 7 ประการ คือ

1. การวางแผนงาน (Planning) หมายถึง องค์กรควรจะกำหนดแผนงานกิจการ เพื่อให้หมู่สมาชิก หรือบุคลากรในองค์กรมีทิศทางในการปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืนไปในทางเดียวกัน
2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดการโครงสร้างองค์กรให้มีสายบังคับบัญชาที่ชัดเจน การเชื่อมสายบังคับบัญชาให้แน่นแฟ้น และมีความจงรักภักดีต่อองค์กรเพื่อสนับสนุนนโยบายของผู้บริหารในระดับสูงเป็นอย่างดี
3. การบริหารงานบุคคล (Staffing) หมายถึง การส่งเสริมและพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กร

4. การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) หมายถึง องค์กรต้องมีการวินิจฉัยสั่งการที่รวดเร็วแม่นยำตรงรวมทั้งข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้บริหารองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร

5. การประสานงาน (Co – ordinating) หมายถึง เป็นการประสานงานในเชิงระบบในองค์กรหรือนอกกระบวนองค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินกิจการอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ทั้งในองค์กรและ นอกองค์กร

6. การเสนอรายงาน (Reporting) หมายถึง องค์กรจะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลผลการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ การรายงานข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ และเป็นข้อมูลที่เป็นมาตรฐานเที่ยงตรง มีมาตรวัด รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาสนับสนุนข้อมูลจะทำให้การบริหารองค์กรได้อย่างแม่นยำ รวดเร็วต่อผู้บริหาร

7. การจัดทำงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง องค์กรควรจัดทำระบบบัญชี และงบประมาณเป็นแบบมาตรฐาน ซึ่งสามารถตรวจสอบระบบบัญชี (Balance Sheet) ได้อย่างมีระบบในการบริหารงานองค์กร

สรุปได้ว่า หลักการบริหารงานสมัยใหม่ จำเป็นต้องอาศัยวิทยาการด้านการจัดการบริหารเข้ามาสนับสนุนองค์กร เพื่อเสริมพลังการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล พัฒนาศักยภาพมนุษย์ (บุคคล) ขององค์กรอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ รวมทั้งใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสนับสนุน ด้านฐานข้อมูล การสร้างบุคลากรในองค์กรให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีการตรวจสอบ ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ การสร้างความเป็นธรรม ความเสมอภาคในองค์กร การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ มีการประสานประโยชน์ สร้างความร่วมมือ การกระจายอำนาจที่เหมาะสม จะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสมัยใหม่เพื่อนำองค์กรเข้าสู่โลกาภิวัตน์และความได้เปรียบในเชิงแข่งขันของระบบทุนนิยมในปัจจุบัน ซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

W. Edwards Deming (อ้างใน ชนิกันต์ เขียรสูตร, 2551) ได้สรุปขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอนของวงจรพีดีซีเอประกอบด้วย “การวางแผน” อย่างรอบคอบเพื่อ “การปฏิบัติ” อย่างค่อยเป็นค่อยไปแล้วจึง “ตรวจสอบ” ผลที่เกิดขึ้น วิธีการปฏิบัติใดมีประสิทธิผลที่สุดก็จะจัดให้เป็นมาตรฐาน หากไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย ได้ก็ต้องมองหาวิธีการปฏิบัติใหม่หรือใช้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม ขั้นตอนการวางแผน (Plan) ครอบคลุมถึงการกำหนดกรอบหัวข้อที่ต้องการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานเป็นต้น พร้อมกับพิจารณาว่ามีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลใดบ้างเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้นโดยระบุวิธีการเก็บข้อมูลให้ชัดเจน นอกจากนี้จะต้องวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ แล้วกำหนดทางเลือกในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงดังกล่าวการวางแผนช่วยให้เราสามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งในด้านแรงงาน วัตถุดิบ ชั่วโมงการทำงาน เงิน เวลา เป็นต้น โดยสรุปแล้วการวางแผนช่วยให้รับรู้สภาพปัจจุบัน พร้อมกับกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต ด้วยการผสมผสานประสบการณ์ความรู้ และทักษะอย่างลงตัว โดยทั่วไปการวางแผนมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภทหลักๆ ดังนี้ ประเภทที่ 1 การ

วางแผนเพื่ออนาคต เป็นการวางแผนสำหรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือกำลังจะเกิดขึ้นบางอย่าง เราไม่สามารถควบคุมสิ่งนั้น ได้เลยแต่เป็นการเตรียมความพร้อมของ เราสำหรับสิ่งนั้น ประเภทที่ 2 การวางแผนเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นการวางแผนเพื่อเปลี่ยนแปลง สภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อสภาพที่ดีขึ้น ซึ่งเราสามารถควบคุมผลที่เกิดในอนาคตได้ด้วยการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปัจจุบัน

ขั้นตอนการปฏิบัติ (DO) ขั้นตอนการปฏิบัติคือการลงมือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตาม ทางเลือกที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนการวางแผนในขั้นนี้ต้องตรวจสอบระหว่างการปฏิบัติด้วยว่า ได้ดำเนินไปในทิศทางที่ตั้งใจหรือไม่ พร้อมกับ สื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบด้วย เราไม่ควร ปล่อยให้ถึงวินาทีสุดท้าย เพื่อดูความคืบหน้าที่เกิดขึ้น หากเป็นการปรับปรุงในหน่วยงานผู้บริหาร ย่อมต้องการทราบความคืบหน้าอย่างแน่นอน เพื่อจะได้มั่นใจว่าโครงการปรับปรุงเกิดความ ผิดพลาดน้อยที่สุด

ขั้นตอนการตรวจสอบ (Check) ขั้นตอนการตรวจสอบ คือการประเมินผลที่ได้รับจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแต่ขั้นตอนนี้มักจะถูกมองข้ามเสมอการตรวจสอบทำให้เราทราบว่า การปฏิบัติในขั้นที่สองสามารถบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่สิ่งสำคัญก็คือ เราต้องรู้ว่าจะตรวจสอบอะไรบ้างและบ่อยครั้งแค่ไหน ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบจะเป็น ประโยชน์สำหรับขั้น ตอนถัดไป ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสม (Action) ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสม จะพิจารณาผลที่ได้จากการตรวจสอบ ซึ่งมีอยู่ 2 กรณี คือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้ หรือไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้หากเป็นกรณีแรกก็ให้ให้นำแนวทางหรือกระบวนการปฏิบัตินั้นมาจะทำให้เป็นมาตรฐานพร้อมทั้งหาวิธีการที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งอาจหมายถึงสามารถ บรรลุเป้าหมายได้เร็วกว่าเดิมหรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเดิมหรือทำให้คุณภาพดียิ่งขึ้นก็ได้ แต่หากเป็นกรณีที่สอง ซึ่งก็คือผลที่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่วางไว้เราควรนำข้อมูลที่รวบรวมไว้ มาวิเคราะห์และพิจารณาว่าควรจะดำเนินการอย่างไรต่อไปนี้อาทิ มองหาทางเลือกใหม่ที่นำไปได้ใช้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม ขอความช่วยเหลือจากผู้รู้หรือเปลี่ยนเป้าหมายใหม่

1. Plan (วางแผน) หมายถึง การวางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบครอบคลุมถึงการกำหนดหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน อาจประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน Plan การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย กำหนดการดำเนินงาน กำหนดระยะเวลาการดำเนินงาน กำหนดผู้รับผิดชอบหรือผู้ดำเนินการและกำหนดงบประมาณที่จะใช้ การเขียนแผนดังกล่าวอาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของลักษณะ การดำเนินงาน การวางแผนยังช่วยให้เราสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

2. Do (ปฏิบัติตามแผน) หมายถึง การดำเนินการตามแผน อาจประกอบด้วย การมีโครงสร้างรองรับการดำเนินการ (เช่น คณะกรรมการหรือหน่วยงานของคณะ) มีวิธีการ ดำเนินการ (เช่น มีการประชุมของ คณะกรรมการมีการจัดการเรียน การสอน มีการแสดงความจำนงขอรับนักศึกษาไปยังทบวงมหาวิทยาลัย) และมีผลของการดำเนินการ (เช่น รายชื่อนักศึกษาที่รับในแต่ละปี)

3. Check (ตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน) หมายถึง การประเมินแผน อาจประกอบด้วยการประเมินโครงสร้างที่รองรับ การดำเนินการ การประเมินขั้นตอนการดำเนินงาน และการประเมินผลของการดำเนินงานตามแผนที่ได้ตั้งไว้ โดยในการประเมินดังกล่าวสามารถ ทำได้เอง โดยคณะกรรมการที่รับผิดชอบแผนการดำเนินงานนั้นๆ ซึ่งเป็นลักษณะของการประเมินตนเองโดยไม่จำเป็นต้องตั้งคณะกรรมการ อีกชุดมาประเมินแผน หรือไม่จำเป็นต้องคิดเครื่องมือหรือแบบประเมิน ที่ยุ่งยากซับซ้อน

4. Act (ปรับปรุงแก้ไข) หมายถึง การนำผลการประเมินมาพัฒนาแผน อาจประกอบด้วยการนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ว่ามีโครงสร้าง หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใดที่ควรปรับปรุงหรือพัฒนาสิ่งที่ติอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นไปอีก และสังเคราะห์รูปแบบ การดำเนินการใหม่ที่เหมาะสม สำหรับการดำเนินการ

การบริหารเป็นกิจกรรมในการใช้ทรัพยากรขององค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการวางแผน การจัดองค์กร การจูงใจ และการควบคุมทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรวัสดุให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรด้วยดี

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด อาจสรุปได้ว่า การบริหารจัดการแบบ PDCA ก็ถือเป็นการบริหารที่ดี พื้นฐานขั้นหนึ่งซึ่งก็เป็นทฤษฎีที่ใช้บริหารจัดการหน่วยงานหรือองค์กรทั่วไปในการทำงานไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชนที่มีการวางแผนในการทำงาน การปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม และตรวจสอบการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้เพื่อหาข้อบกพร่องความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับงาน สุดท้ายเมื่อเจอปัญหา มีการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่ผ่านการตรวจสอบเพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์และสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์เป้าหมายที่กำหนดซึ่งเป็นกระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับการทำงานในยุคสมัยที่ทุกอย่างดำเนินไปด้วยความรวดเร็วอย่างในศตวรรษที่ 21 นี้

ทักษะการเรียนรู้เพื่อการบริหารในศตวรรษที่ 21

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2561: 119-121) กล่าวถึงทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 สำหรับประเทศไทยไว้ดังนี้

1. มีทักษะในการคิดวิจารณ์ญาณและประเมิน (Critical Thinking & Evaluation) การที่สังคมไทยเป็นสังคมบริโภคนิยมทำอะไรตามอย่างคนอื่น โดยเฉพาะตามอย่างต่างประเทศนั้น จำเป็นที่เราจะต้องส่งเสริมให้เด็กรุ่นใหม่เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 อย่างมีวิจารณ์ญาณ พอให้เขารู้จักวิเคราะห์และประเมินสิ่งที่เขาเห็น รู้และใช้ว่าเหมาะสมหรือไม่เพียงใด ไม่ใช่ตามอย่างทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยไม่ไตร่ตรอง

2. ทักษะการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ (Analysis & Synthesis) เมื่อใช้วิจารณ์ญาณในการมองปัญหาแล้ว เด็กไทยในอนาคตต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ ด้วยการแยกแยะประเด็นและมุมมองต่างๆ อย่างหลากหลาย พอมองเห็นที่มาที่ไป มองเห็นความเกี่ยวเนื่องและเชื่อมโยงซึ่งกัน รวมถึงการมองความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและกิจกรรมของโลกได้อย่างมีคุณภาพ

3. คิดสร้างสรรค์และมีจินตนาการ (Creativity & Imagination) สังคมไทยมีการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคมและถ้าเราเพียงวิเคราะห์ เราไม่สร้างอะไรใหม่ขึ้นมา ก็ยากที่จะพัฒนาได้เต็มที่

และเราก็จะเป็นผู้ซื้อของต่างประเทศอยู่ตลอด จึงมีความจำเป็นที่เราต้องส่งเสริมคนของเราให้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการไปในอนาคต คิดไปจนถึงจุดที่ไม่รู้ เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ใหม่ๆ ให้แก่โลกได้

4. มีผลผลิตและนวัตกรรม (Productivity & Innovation) เป็นทักษะที่สืบเนื่องกันมาจากข้อที่ 3 เมื่อคิดสร้างสรรค์แล้ว ต้องนำความคิดสร้างสรรค์นั้น ให้เป็นรูปธรรม ด้วยการพัฒนาผลผลิตใหม่ๆ และนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมขึ้นมาให้ได้ และมีคุณภาพสูงพอที่จะแข่งกับโลกได้ เพื่อที่สังคมไทยจะได้ไม่เป็นแค่กับดักทางเทคโนโลยีของฝรั่ง ซึ่งจะทำให้เราต้องตามอย่างตะวันตกตลอด ทักษะนี้เป็นทักษะสำคัญที่สังคมไทยต้องเน้นพิเศษที่จะทำให้เราก้าวข้ามกับดักตะวันตกไปได้

5. ทักษะการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขปัญหา (Changing Problem-Solving) ทักษะการเปลี่ยนแปลงและการแก้ปัญหาสำคัญมากขึ้นอย่างมาก สังคมโลกเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เราไม่มีทางหลีกเลี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงได้ ปัญหาของเด็กจะต้องรับหรือชักนำการเปลี่ยนแปลงอย่างไรในอนาคตให้เกิดผลดีงามแก่สังคมและแก่ตัวเขาเอง

6. สื่อสารและมีความมั่นใจ (Communication and Self-Confident) โลกในศตวรรษที่ 21 มีเทคโนโลยีนำการสื่อสารจึงต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูง โดยเฉพาะการสื่อสารโดยเทคโนโลยี แต่เราต้องรู้ทันกับเทคโนโลยีเหล่านี้ด้วยพร้อมกันไป นอกจากนั้นการที่เรามีผลผลิตเพื่อ นำเข้าสู่โลก และโลกขยายไปอย่างกว้างขวาง เราต้องสื่อสารกับโลกได้ดี และมีความมั่นใจในสิ่งที่เรา คิดและทำอย่างเพียงพอ

7. ทักษะทางคุณธรรมและความรับผิดชอบ (Ethics and Responsibility) คุณธรรมและความรับผิดชอบต่อเป็นทักษะสำคัญของอาเซียน เราต้องยึดมั่นในแนวทางนี้ไว้เพื่อสร้างคนของเราให้มีคุณค่ากับสังคมอย่างแท้จริง ให้เป็นสังคมของคนมีคุณภาพและความรับผิดชอบต่อ เสียสละและมีจิตสาธารณะพอ เราต้องไม่เห็นแก่ตัวอย่างเอาเป็นเอาตาย ซึ่งตะวันตกเน้นตัวนี้น้อยมาก อันเป็นที่มาของความไม่สงบสุขในโลกปัจจุบัน

Bellanca & Brandt (อ้างใน พงษ์ศักดิ์ นามประมา) การสร้างมาตรฐานการเรียนรู้ การประเมินผล หลักสูตรและวิธีสอน การพัฒนาวิชาชีพและบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการการเรียนรู้มากขึ้นและจบการศึกษาออกไปด้วยความพร้อมที่จะประสบความสำเร็จในเศรษฐกิจโลก ประกอบด้วย

1. Foundational Literacies คือ กลุ่มทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต้องใช้ใน ‘การปฏิสัมพันธ์กับบริบทที่แตกต่างกัน’ ซึ่งแปลง่ายๆ ก็คือ ‘อยู่ที่ไหนแล้วต้องใช้อะไรบ้าง’ นั่นเอง เพราะเทคโนโลยีและความรู้ใหม่ๆ ได้ก่อให้เกิดบริบทการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งทักษะเหล่านี้ ได้แก่ การใช้ภาษา (Literacy) การคำนวณ (Numeracy) การใช้เทคโนโลยี (ICT Literacy) การใช้วิทยาศาสตร์กับสิ่งรอบตัว (Scientific Literacy) การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม (Cultural & Civic Literacy) หรือแม้กระทั่ง การจัดการด้านการเงิน (Financial Literacy) ที่รวมไปถึงวิธีการเป็นผู้ประกอบการหรือ entrepreneurship ก็นับเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตเช่นกัน

2. Competencies คือ กลุ่มทักษะที่ต้องนำมาใช้ใน ‘การจัดการกับปัญหา’ หรือความท้าทายที่ต้องเจอในชีวิต ซึ่งความท้าทายเหล่านั้นจะมีความซับซ้อนขึ้นกว่าเมื่อเทียบกับความท้าทายในโลกเก่า

โดยกลุ่มทักษะนี้จะเป็นทักษะสำคัญที่ใช้ร่วมกันในการวิเคราะห์ปัญหาให้ถูกจุด (Critical Thinking) สร้างวิธีการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Creativity) รวมทั้งสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่น (Communication & Collaboration) เพื่อแก้ปัญหานั้นให้ได้ กลุ่มทักษะนี้มักถูกเรียกรวมๆ ว่า ‘4C’ จัดได้ว่าเป็นทักษะหลักที่ทำให้มนุษย์เราเหนือกว่าคอมพิวเตอร์ หรือหุ่นยนต์ก็คือ เป็นสิ่งที่คอมพิวเตอร์ยังทำไม่ได้ในเร็วๆ นี้แน่นอน

3. Character Qualities คือ กลุ่มทักษะที่ใช้ใน ‘การจัดการตัวเองกับสภาพสังคม’ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เช่น ความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) การริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative) ความพยายามในการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Persistence/Grit) ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมและสภาพแวดล้อม (Adaptability) ความเป็นผู้นำ (Leadership) และ ความตระหนักถึงสังคมและวัฒนธรรม (Social & Cultural Awareness) ด้วยเหตุว่าความรวดเร็วของสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เด็กยุคใหม่ต้องก้าวตามให้ทัน ทักษะเหล่านี้จึงมีความสำคัญมากขึ้น เพื่อที่จะได้ไม่เป็นคนที่ตามหลังคนอื่นอยู่เสมอ และเป็นคนที่มีคุณภาพ (Character Qualities) นั่นเอง

สรุป การบริหารจัดการในศตวรรษที่ 21 นั้นต้องอาศัยทักษะในหลากหลายด้านเพื่อให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ การสังเคราะห์ผลได้อย่างสร้างสรรค์ สร้างนวัตกรรมใหม่ๆ มีการสื่อสารและมีความมั่นใจ ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมและความรับผิดชอบ

สรุป

หลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการองค์กร คือ การบริหารจัดการสมัยใหม่การประยุกต์เอาหลักธรรมของอิทธิบาท 4 ทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการองค์กร เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยมีการบริหารจัดการองค์กร ดังนี้

1. **ฉันทะ คือ (Plan)** การวางแผนขั้นตอนในการปฏิบัติงานต่างๆ ให้ดำเนินไปตามขั้นตอนที่ถูกต้อง เพื่อเพิ่มความมั่นใจในการทำงานให้ประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ โดยผ่านการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรให้ทราบถึงสภาพปัญหาต่างๆ ที่ชัดเจนและนำข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการกำหนดแผนกลยุทธ์ในการปฏิบัติงาน ให้องค์กรสามารถดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

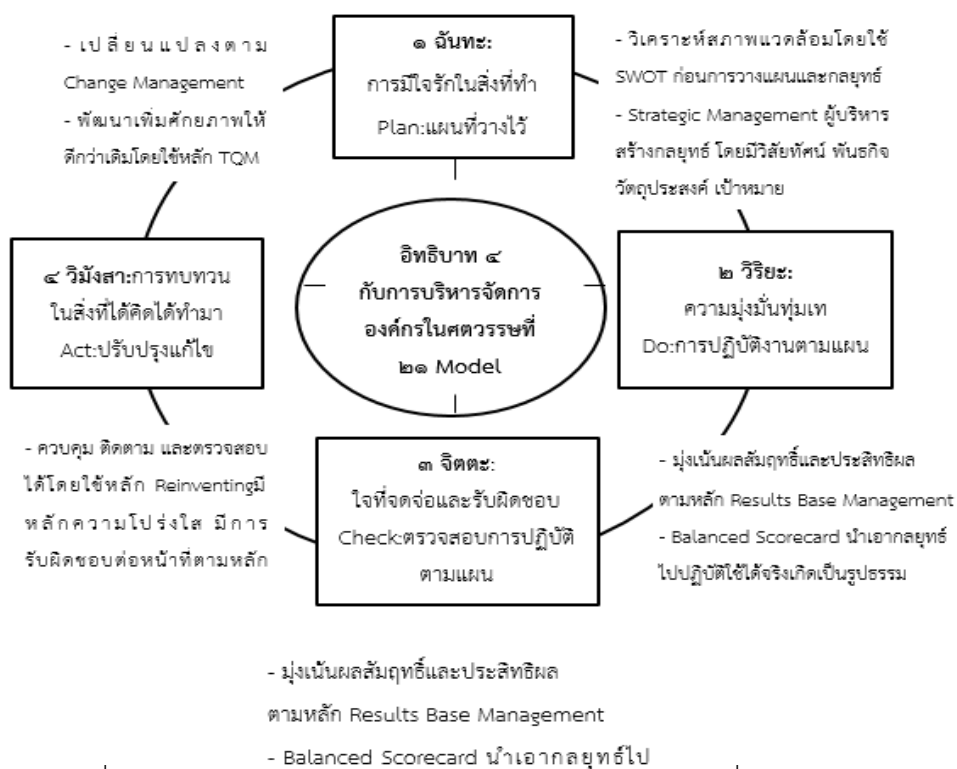
2. **วิริยะ คือ (DO)** ความเพียรพยายามในสิ่งที่เรากำลังทำเมื่อเกิดแผนที่กำหนดขึ้นมาสร้างเป็นกลยุทธ์และต้องลงมือปฏิบัติตามแผนบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งทุกหน่วยงานองค์กรทำงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และต้องนำเอากลยุทธ์ที่องค์กรจัดทำนำไปปฏิบัติในการทำงานนั้นต้องใช้ความเพียรพยายามดำเนินงานตามกลยุทธ์เพราะการทำงานทุกอย่างย่อมประสบกับปัญหาอุปสรรค แต่อยู่ที่ว่าเรามีการวางแผนที่ดีลดความเสี่ยงให้น้อยที่สุดงานจะบรรลุประสบความสำเร็จได้

3. **จิตตะ คือ (Check)** การเอาใจใส่กับสิ่งที่ปฏิบัติดำเนินการทำงานเมื่อมีประสิทธิภาพต้องมีประสิทธิภาพหรือผลลัพธ์ผลสำเร็จของงานมีการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายที่องค์กรหน่วยงาน

ตั้งไว้หรือการทำงานที่ต้องควบคุมและติดตามตรวจสอบผลของการปฏิบัติที่ผ่านมาและต้องยึดหลัก Good Governance ในข้อที่ว่ามีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบการทำงานได้ สาเหตุเพื่อไม่ให้งานพลาดเสียเวลาในการแก้ไขปรับปรุง

4. วิมังสา คือ (Act) ปรับปรุงแก้ไขการรู้จักพิจารณาหาเหตุผลใช้ปัญญาในการทำงาน ประกอบด้วยการวางแผน วัดผลของงาน มีข้อบกพร่องรู้จักแก้ไขและนำมาปรับปรุง เมื่อมีการตรวจสอบการดำเนินปฏิบัติของงานแล้วมีข้อบกพร่องก็จะมีการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานเสริมกลยุทธ์เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม เพื่อเป็นการลดต้นทุนของกิจการเพิ่มผลผลิตและสร้างกำไรมากยิ่งขึ้นย่อมจะเกิดผลสำเร็จดังที่องค์กรตั้งเป้าเอาไว้เป็นอย่างแน่แท้

อิทธิบาท 4 กับการบริหารจัดการองค์กรในศตวรรษที่ 21 Model

แผนที่ 1 : อิทธิบาท 4 กับการบริหารจัดการองค์กรในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- กนก แสนประเสริฐ. หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://nsn.onab.go.th/th/content/category/detail/id/109/iid/645> [18 กุมภาพันธ์ 2566].
- ชนิกานต์ เขียรสูตร. (2551). วงจร PDCA คืออะไร?. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://eduserv.ku.ac.th/km/index.php?option=com_content&task=view&id=137&Itemid=68 [18 กุมภาพันธ์ 2566].

พงษ์ศักดิ์ดา นามประมา. (2557). **การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นพลเมืองอาเซียนด้วย รูปแบบการสอนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน (RBL).** ในรายวิชาเพิ่มเติม ส 33202 อาเซียนศึกษา 2 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). **พุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ขรวาสธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2561). **หลักคิดการจัดการหลักสูตรและการสอน.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรรณสิริ สุจริต. (2553). **บุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ อิทธิบาท 4 การสนับสนุนทางสังคมและพฤติกรรมความสุขในการทำงาน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.**

สุรเดช จอจวรรณศิริ. (2555). **Luther Gulick And his work POSDCoRB.** กรุงเทพฯ: ทริสอะคาเดมี.

อารักษ์ พรหมณี. **แนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่ในกระบวนการทางรัฐประศาสนศาสตร์.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://bit.ly/2RL8jP3> [16 กุมภาพันธ์ 2566].

การสร้างวินัยทางการเงินเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว
ตามหลักพระพุทธศาสนา

Creating Financial Discipline to Strengthen the Stability of Family
According to Buddhist Principles

¹ปรัชญา บุตรสะอาด, ²สุซสร ทองที

¹Pratya butsaad, ²Suksan tongtee

^{1,2}วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Chonburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: butsaad16@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างวินัยทางการเงินเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา เงินและทรัพย์สินสมบัติต่างๆ เป็นสิ่งมีค่าและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของครอบครัวโดยตรง เพราะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดีอย่างเป็นปกติสุขและสะดวกสบาย การบริหารจัดการทรัพย์อย่างถูกต้องตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มีความสำคัญในการสร้างและส่งเสริมความมั่นคงต่อครอบครัวเป็นอย่างมาก หากครอบครัวขาดการบริหารจัดการทรัพย์อย่างถูกต้อง ก็อาจส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงของครอบครัวตามมาได้ เพราะแม้เงินอาจจะไม่ใช่สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับชีวิตที่ดี แต่เราต้องยอมรับว่าชีวิตที่ดีนั้นเกิดขึ้นง่ายกว่าเดิมมากถ้ามีเงิน และยิ่งง่ายเข้าไปอีกถ้าเรามีความเข้าใจที่ครบถ้วนเกี่ยวกับเงินนั้นมากกว่าการสรุปแต่เพียงหยาบๆ ว่าเงินเป็นคำตอบสำหรับทุกอย่าง หรือทุกอย่างเป็นไปได้โดยไม่มีเงิน การมีวินัยทางการเงินจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับทุกคนเพื่อใช้วางแผนในอนาคตข้างหน้า เนื่องจากชีวิตมีความไม่แน่นอนและคาดคะเนไม่ได้ ไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นระหว่างทางที่จะไปสู่เป้าหมาย อาจจะพบเจออุปสรรคมากมายที่ขัดขวางทั้งเรื่องอายุ สุขภาพ เทคโนโลยีที่มีความทันสมัย เศรษฐกิจหรือพฤติกรรมก็เป็นปัจจัยที่ทำให้การวางแผนทางการเงินแต่ละบุคคลแตกต่างกัน

คำสำคัญ: วินัยทางการเงิน, ความมั่นคง, พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article aims to study the creation of financial discipline to strengthen family stability according to Buddhist principles. Money and various possessions are valuable and are directly important to a family's life because it is one factor that allows the family

to live a normal, happy and comfortable life. Proper wealth management according to Buddhist teachings is very important in creating and promoting family stability. If the family lacks proper wealth management, it will affect the family's instability as a result. Because even money may not be the most important thing for a good life. But we must admit that a good life is much easier to achieve if you have money. And it's even easier if we have a complete understanding of money rather than assuming that money is the answer to everything. Or is everything possible without money? Having financial discipline is therefore necessary for everyone. To use for planning in the future Because life is uncertain and unpredictable. Not knowing what will happen on the way to your goal. You may encounter many obstacles including age, health, and modern technology. Economy or behavior is also a factor that makes financial planning different for each person.

Keyword: financial discipline, stability, Buddhism.

ความนำ

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับเรื่องเศรษฐกิจและทรัพย์ เพราะกิจกรรมและผลที่ได้รับทางเศรษฐกิจจะเป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจุดหมายชีวิตที่ดีงาม พระพุทธศาสนาถือว่าการมีทรัพย์เป็นเพียงวิธีการหรือเครื่องมือเพื่อบรรลุจุดหมายอื่นมิใช่เป็นเป้าหมายในตัวเอง ประเด็นสำคัญจึงมิใช่การมีทรัพย์มากหรือน้อย แต่อยู่ที่วิธีการที่จะได้ทรัพย์มาและการใช้ทรัพย์ที่มีนั้นไปอย่างไร ในสังคมปัจจุบันมักพบเห็นหรือได้ยินถึงปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ มากมาย หากพิจารณาในด้านการแสวงหาทรัพย์ก็จะพบว่ามีประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมายและไม่ชอบธรรม เช่น การค้ายาเสพติดของมึนเมา การลักขโมย การคอร์รัปชัน การเล่นพนัน เป็นต้น ซึ่งอาชีพเหล่านี้ล้วนมีบทลงโทษที่ร้ายแรง แต่ก็ยังมีคนจำนวนมากประกอบอาชีพเหล่านี้อยู่ หรือการประกอบอาชีพที่มุ่งหวังกำไรสูงสุดโดยปราศจากการคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น เช่น การผลิตสินค้าด้วยคุณภาพ การปล่อยของเสียลงสู่ชุมชนเพื่อลดต้นทุนการผลิต เป็นต้น (พระอธิการจำรัส จารุธมฺโม (พาเรื่อง), 2564: 1)

เมื่อกล่าวถึงเงินที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เงิน คือสิ่งที่ทำให้พอใจ นำใคร่นำปรารถนา โดยอยู่ในรูปลักษณะต่างๆ จัดเป็นกามอย่างหนึ่งที่เรียกว่าวัตถุกาม (ขุ.ชา. (ไทย) 29/1/1, ขุ.ชา. (ไทย) 29/7/34) เงินตรานับได้ว่ามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันของสังคมมนุษย์ โดยเริ่มตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์เป็นต้นมา ซึ่งไม่ว่าสังคมนั้นๆ จะมีรูปแบบการปกครองแบบใด วัฒนธรรมเกี่ยวกับเงินตราล้วนมีการสรรค์สร้างและปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ (มุขเรณู, [ออนไลน์]) คนมักจะมองว่าพุทธศาสนามีท่าทีที่เป็นลบต่อเงินหรือความสุขที่เกิดจากการใช้จ่ายเงินทอง แต่ที่จริงแล้วพระพุทธเจ้าเคยตรัสกับพระอานนท์ว่าเงินคืออสรพิษ นั้นมีความหมายในบริบทของพระภิกษุ แต่พวกเราที่เป็นคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือน เงินเป็นสิ่งจำเป็น ไม่ใช่แค่สำคัญ แต่จำเป็นสำหรับชีวิต ดังนั้นเมื่อมีเงินก็ควรรู้จักใช้เงินให้เกิดประโยชน์และประโยชน์เบื้องต้นก็คือการทำให้ตนเองมีความสุข (พระไพศาล วิสาโล, [ออนไลน์])

การเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการเงิน หรือการวางแผนการเงินส่วนบุคคลมีความสำคัญมากที่จะช่วยให้บุคคลมีความฉลาดทางการเงินอันประกอบด้วยทักษะสำคัญทางการเงิน คือ การรู้จักหาเงิน (How to Earn) การรู้จักออมเงิน (How to Save) การรู้จักใช้เงิน (How to Spend) และการรู้จักทำให้เงินออกเงย (How to Invest) ทั้งนี้ การขาดทักษะข้อใด ข้อหนึ่งย่อมทำให้สมดุลทางการเงินสูญเสียไปและในที่สุดก็จะกลายเป็นปัญหาทางการเงินที่คอยบั่นทอนความสุขในชีวิตไปไม่รู้จบ (รัชนีกร วงศ์จันทร์, 2553: 3) เงินจึงมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในฐานะที่เป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยน เมื่อสังคมมีขนาดใหญ่โตขึ้น คนในสังคมมีความต้องการสินค้าและบริการเพิ่ม เงินจึงเป็นปัจจัยสำคัญในระบบเศรษฐกิจเงินคือสิ่งประดิษฐ์ที่วิเศษที่สุดของมนุษยชาติรองจากภาษา เพราะในขณะที่ภาษาทำให้เราเข้าใจกัน เงินก็ได้ช่วยให้เราสร้างผลิตภาพต่อระบบเศรษฐกิจรวมกันได้ ดังนั้นเมื่อ “เรื่องเงินคือเรื่องใหญ่” การมีหลักคิดเพื่อบริหารจัดการเงินจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนพึงมี

นิยามความหมายและแนวคิดการสร้างวินัยทางการเงิน

เงินมีความเป็นมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ที่เกิดจากการวิวัฒนาการของระบบเศรษฐกิจ คือ ระบบเศรษฐกิจที่ใช้สิ่งของแลกเปลี่ยนในสมัยที่ความเป็นอยู่ถูกจำกัดในครอบครัว แต่ละครอบครัวจะผลิตสิ่งของและอาหารเพื่อใช้ในครัวเรือนตน ต่อมาเกิดการติดต่อระหว่างครัวเรือน และสังคมอื่นๆ ในยุคแรกมักใช้สัตว์เลี้ยงแทนเงิน ซึ่งมีประโยคที่กล่าวว่า “ทองคำจำนวนหนึ่งมีค่าเท่ากับพ่อวัวหนึ่งตัว” (เมธี ดุลยจินดา, 2520: 7)

ความหมายของเงิน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของเงินไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542: 280-281) ได้ให้ความหมาย ของเงิน หมายถึง วัตถุที่มีตราของรัฐบาล ใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ในทางระบบเศรษฐศาสตร์ เงินคือวัตถุที่กำหนดให้ใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนหรือชำระหนี้ และในทางการกฎหมาย เงิน คือสิ่งที่รัฐกำหนดขึ้นไว้เพื่อชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ได้แก่ เหรียญกษาปณ์และธนบัตร ปัจจุบัน เงินถูกจัดให้อยู่ในรูปแบบทางสินทรัพย์ทางปัญญา ปัญญาประดิษฐ์ ลิขสิทธิ์ จึงไม่น่าแปลกใจที่การดำรงชีวิตภายใต้ระบบเงินตราซึ่งมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนที่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่ รัตนา สายคณิต (2546: 126) ได้ให้ความหมายว่า “เงิน” (money) หมายถึง สิ่งที่ยอมรับกันทั่วไปว่า สามารถใช้เป็นสิทธิเรียกร้องเหนือสินค้าและบริการต่างๆ ได้ทุกขณะ เงินมีความหมายตามหน้าที่สำคัญ 3 ประการ คือ เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน เป็นสิ่งที่เก็บสะสมมูลค่า และเป็นสิ่งที่ใช้วัดราคาสินค้าได้ และ อภินันท์ จันตะนี (2543: 137) ให้ความหมายว่า “เงิน” เป็นสิ่งที่ใช้แลกเปลี่ยนกับทุกสิ่งทุกอย่างที่เราต้องการได้ และยังเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากไม่มีเงินแล้ว เชื่อได้ว่าความเป็นอยู่คงจะไม่ดีนัก ดังนั้นเงินจึงเป็นสิ่งที่มิบทบาทเชื่อมโยงหน่วยเศรษฐกิจต่างๆ ในระบบโดยเฉพาะระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการแลกเปลี่ยนสินค้า ทั้งปัจจุบันและอนาคต

หน้าที่และความสำคัญของเงิน

เงิน หมายถึง สิ่งที่ผู้คนในสังคมได้สมมุติขึ้นเพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ดังนั้น เงินจึงเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดการผลิตและช่วยขับเคลื่อนสินค้าจากแหล่งผลิตไปยังผู้บริโภค และเงินยังสามารถทำหน้าที่ซึ่งมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ 4 ประการ ได้แก่

1) เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน อำนาจความสะดวกให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการกันภายในสังคม และทำให้มีการขยายตัวในการซื้อขายซึ่งมีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

2) เป็นมาตรฐานในการใช้วัดมูลค่า หรือใช้เป็นเครื่องมือวัดมูลค่าของสิ่งของและบริการต่างๆ โดย การเทียบค่าสิ่งของและงานบริการออกมาเป็นหน่วยเงินตรา

3) เป็นมาตรฐานการชำระหนี้ภายหน้า เช่น สามารถใช้เงินชำระหนี้สินที่มีต่อกัน ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ลูกหนี้และเจ้าหนี้

4) เป็นเครื่องรักษามูลค่า เนื่องจากเงินเป็นสินทรัพย์รูปแบบหนึ่งที่มีสภาพคล่อง และคนส่วนใหญ่นิยมสะสมไว้เป็นสมบัติ สามารถนำออกมาใช้แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการทุกชนิดได้ตามที่เราต้องการ แต่มีข้อด้อยอย่างหนึ่งคือ ไม่เกิดดอกผลให้กับเจ้าของทรัพย์ ซึ่งแตกต่างจากหุ้น และพันธบัตรที่สามารถเกิดดอกผลให้กับเจ้าของทรัพย์ได้ (หน้าที่และความสำคัญของเงิน?, [ออนไลน์])

แนวคิดการสร้างวินัยทางการเงิน

การสร้างวินัยทางการเงิน หมายถึง กิจกรรมทางการเงินที่ต้องมีการวางแผนจัดการอย่างเป็นระบบ และดำเนินอย่างมีวินัย ซึ่งต้องมีความรู้ความเข้าใจทางการเงินก่อนในระดับหนึ่งจึงมีโอกาสดำเนินกิจกรรมทางการเงินอย่างมีวินัยได้อยู่ในเกณฑ์สูง โดยภาพรวมสามารถนำไปปรับใช้ได้ เช่น การออม การบันทึกการใช้จ่าย การแบ่งเงินใช้จ่ายให้เป็นสัดส่วน การเลือกลงทุน เป็นต้น ทั้งนี้วินัยทางการเงินเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แต่สามารถเรียนรู้และเริ่มต้นได้และจะเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมได้มากขึ้นจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้เงินให้สอดคล้องกับที่มาของเงิน

ธนัยวงศ์ กิระวานิชย์ (2549: 47-49) ได้กล่าวถึงการสร้างวินัยในการออมเงินว่าสิ่งสำคัญที่ต้องตระหนักว่าการออมเงินไม่ใช่สิ่งที่กระทำเมื่อมีเงินเหลือใช้ หากแต่เป็นการกันเงินส่วนหนึ่งออกมาออมก่อนที่จะนำส่วนที่เหลือไปใช้จ่าย หากไม่มีวินัยคิดแต่จะรอให้มีเงินเหลือใช้แล้วจึงค่อยเก็บ ก็อาจต้องรอไปอีกนานแสนนานกว่าที่จะมีเงินออม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องฝึกออมเงินให้เป็นนิสัยเสมือนกับเป็นหน้าที่ซึ่งต้องทำทุกๆ วัน ยิ่งทำให้เป็นกิจวัตรประจำวันได้เท่าไรก็ยิ่งดี จึงต้องเริ่มต้นด้วยหลายประการดังนี้ เช่น ตั้งเป้าหมายในการออมว่าต้องการเก็บเงินเพื่ออะไร เท่าใด ภายในระยะเวลาเท่าใด ประกาศตัวเป็นศัตรูกับกิเลสหรือสิ่งยั่วยุต่างๆ เริ่มต้นจากการออมที่ละน้อยๆ ก่อน แล้วจึงทยอยเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ จนถึงระดับที่เหมาะสมกับตนเอง จัดสรรเงินออมเพื่อเป้าหมายต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสม เช่น เงินออมระยะสั้นถึงระยะปานกลาง ใช้เพื่อตัวนารถ หรือท่องเที่ยว เงินออมระยะยาวหรือเงินออมในอนาคต เพื่อใช้ยามเกษียณอายุหรือค่าเล่าเรียนของลูกในอนาคต เงินออมที่มีไว้สำหรับรับมือกับเรื่องฉุกเฉินต่าง ๆ ในชีวิตชีวิต และเงินออมที่มีไว้สำหรับการลงทุนทำให้เงินงอกเงยได้ สิ่งสำคัญ คือ ความตั้งใจ และลงมือทำจริงๆ ด้วยความมุ่งมั่น คล้ายๆ กันสร้างวินัยให้กับตัวเองแต่อย่างใดก็มีปัจจัยอื่นที่กระทบกับการขาด

วินัยในการออมเงิน ซึ่งเป็นเหมือนศัตรูหรืออุปสรรคของการออมเงิน เช่น เงินเฟ้อ (Inflation) ความโลภ (Greedy) และเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันต่างๆ (Unexpected Event) เป็นต้น สอดคล้องกับ วิชญา ญาณฐานนท์ ([ออนไลน์]) การสร้าง “วินัยทางการเงิน” เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องจัดการชีวิตให้เป็นระบบ โดยการวางแผนการเงินที่ดี คืออย่างรอบคอบก่อนใช้จ่าย จัดสรรรายได้สำหรับค่าใช้จ่ายแต่ละประเภท ลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นชำระหนี้ให้ตรงกำหนดเพื่อไม่ต้องจ่ายดอกเบี้ย ออมเงินไว้ใช้สำหรับรายจ่ายก้อนโตหรือเพื่อลงทุนหาผลตอบแทน เครื่องมือหนึ่งที่ใช้จ่ายง่ายและได้ผลดีในทุกยุคทุกสมัย คือ การจัดบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวันและจัดสรุปการใช้จ่ายเมื่อสิ้นเดือนเพื่อให้เห็นภาพของรายได้ว่ามาจากที่ใดบ้าง รายจ่ายหมดไปกับเรื่องใดบ้าง จำเป็นหรือไม่ วินัยทางการเงินที่ดีสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระดับและเริ่มได้ทันทีเพื่อสร้างอนาคตที่สดใสและมั่นคง การสร้างวินัยทางการเงินที่ดีอาศัยความอดทนและความตั้งใจอย่างยั่งยืน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่ายเงินไม่ใช่เรื่องง่ายที่เกิดขึ้นได้ในช่วงข้ามคืน การตั้งเป้าหมายทางการเงินที่ชัดเจน รวมทั้งวางแผนการเก็บออมและการใช้จ่ายให้สอดคล้องกับความสามารถในการหารายได้ เป้าหมายที่ชัดเจนจะเป็นสิ่งสำคัญที่สนับสนุนให้มุ่งมั่นในการปฏิบัติตามแผนอย่างเคร่งครัด ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงทางการเงินและอิสรภาพทางการเงินที่ไม่มีภาระหนี้สินในที่สุด

ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ตลาดทุนตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2558: 4-14) ได้กล่าวว่า การสร้างความสุขในชีวิต โดยเฉพาะความสุขทางการเงินไม่ใช่เรื่องยาก แค่เข้าใจและยึดหลัก 5 รู้ คือ รู้ที่ 1 รู้หา คือ หาเงินเพิ่ม เสริมรายได้ รู้ที่ 2 รู้เก็บ คือ เก็บออมก่อนใช้จ่าย รู้ที่ 3 รู้ใช้ คือ ใช้เงินอย่างฉลาด สร้างโอกาสเพิ่มเงินออม รู้ที่ 4 รู้ทัน คือ ดอกเบี้ยเงินกู้ รู้วิธีคิดดอกเบี้ยที่ต่างกัน รู้ที่ 5 รู้ขยาย ดอกผล ลงทุนถูกที่ความมั่งมีงอกงาม รู้จักตนเองรู้จักเครื่องมือ รู้จังหวะลงทุน

สรุป เงินไม่เพียงสามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการได้ทุกชนิดเท่านั้น แต่เงินยังเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าทำให้ผู้ที่ปรารถนาที่จะได้มาซึ่งทรัพย์สิน ความมั่นคงทางการเงิน และมีฐานะเป็นที่ยอมรับในสังคมหรือต้องการแสวงหาอำนาจ ใช้เงินแสวงหาสิ่งต่างๆ เหล่านี้ให้กับตนเอง นอกจากนั้นเงินยังมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นการผลิตสินค้าและบริการเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค และทำให้เกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้าน

ขั้นตอนการสร้างวินัยทางการเงิน

ขั้นตอนที่ 1 มีเป้าหมายทางการเงิน ในการเริ่มต้นจะทำอะไรสักอย่าง เราต้องมีเป้าหมายอย่างเด่นชัดและมีความแน่นอน ในทางการเงินก็เช่นเดียวกัน เราต้องสร้างเป้าหมายทางการเงิน เพื่อที่เราจะได้รู้ว่าเราจะทำอะไร เช่น การตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะเก็บเงินไปเที่ยวต่างประเทศให้ได้ภายใน 2 ปี เมื่อเรามีเป้าหมายแล้ว เราก็จะเริ่มวางแผนเพื่อให้เป้าหมายที่เราวางไว้ประสบผลสำเร็จ การตั้งเป้าหมายที่ดีจะช่วยให้เรามีวินัยทางการเงินที่เด่นชัดขึ้น และสามารถเก็บออมเงินได้อย่างที่ตั้งใจไว้

ขั้นตอนที่ 2 บันทึกการใช้จ่าย เราจะเห็นว่าคนที่เขาสามารถเก็บออมเงินได้ดี เขาก็จะมีการวางแผนการใช้จ่าย แล้วการวางแผนการใช้นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร หลายคนอาจจะเกิดข้อสงสัยในเรื่องนี้ หากพูดกันง่ายๆ การวางแผนการใช้จ่ายเงินเกิดจากการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย เพราะเราจะสามารถดูได้ว่า

เดือนที่ผ่านๆ มาเราใช้จ่ายเงินไปเท่าไร และจ่ายเป็นค่าอะไรบ้าง เราก็จะวางแผนการใช้จ่ายเงินของเดือนต่อไปได้ จนสามารถบริหารเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 3 แบ่งเงินใช้จ่ายให้เป็นสัดส่วน หากยังคิดไม่ออกว่าจะใช้จ่ายเงินอย่างไรให้มีประสิทธิภาพ ลองกำหนดค่าใช้จ่ายในแต่ละวัน เช่น กำหนดไว้ว่าในแต่ละวัน เราจะใช้เงินไม่เกินเท่าไร หรือทานอาหารมื้อละเกิน 100 บาท เป็นต้น การกำหนดค่าใช้จ่ายนั้น ให้เริ่มต้นกำหนดจากจำนวนเงินที่เราสามารถทำได้ อย่างกำหนดให้เกินความเป็นจริง เพราะเราจะรู้สึกรู้ว่าเป็นเรื่องยาก และไม่สามารถทำได้แน่ ๆ อีกทั้งการเริ่มต้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป จะช่วยให้เรารู้สึกคุ้นเคย แล้วเราจะค่อยๆ ปรับตัวให้เข้ากับวิธีการนี้ได้ในที่สุด (วินัยการเงินที่เราทุกคนสร้างได้, [ออนไลน์])

แนวทางการสร้างนิสัยการเงินที่ดี

1. วางแผนการใช้จ่าย ทุกครั้งที่ได้รับเงิน ให้แบ่งเงินออมไว้เลยอย่างน้อย 10% และตั้งงบประมาณสำหรับใช้จ่ายในแต่ละวัน ถ้าวันไหนใช้เงินเกิน วันต่อไปก็ต้องประหยัด เพื่อให้การใช้จ่ายตรงตามแผนที่วางไว้

2. จัดบันทึกรายรับ-รายจ่าย การจดบันทึกว่าเราได้เงินมาเท่าไร ใช้จ่ายไปกับอะไรบ้าง เป็นการตรวจสอบพฤติกรรมใช้จ่าย ดูว่าเดือนๆ หนึ่งเราหมดเงินไปกับอะไร เป็นเรื่องจำเป็นหรือฟุ่มเฟือย เมื่อเราได้นำมาทบทวนก็จะเห็นว่าควรปรับปรุงส่วนไหน เพื่อวางแผนการใช้จ่ายในเดือนต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ออมอย่างต่อเนื่อง เมื่อเริ่มต้นออมเงินได้แล้ว ไม่ว่าจะมากหรือน้อย ก็ควรออมอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้กลายเป็นนิสัย แต่ถ้าใครขี้ลืม ธนาคารก็มีบัญชีเงินฝากประจำปลอดภาษี ที่ให้เราฝากเงินในจำนวนที่เท่าๆ กันได้ทุกเดือน นาน 24 หรือ 36 เดือน เริ่มต้นฝากเพียงเดือนละ 500 บาทเท่านั้น ซึ่งเราสามารถตั้งโอนล่วงหน้า ให้ตัดเงินจากบัญชีเงินเดือนแบบอัตโนมัติได้เลยเพื่อป้องกันการลืมออมเงิน ใครสนใจติดต่อได้ที่ธนาคารกรุงศรีทุกสาขา

4. ไม่สร้างหนี้ที่ไม่จำเป็น เลี่ยงการเป็นหนี้ที่ไม่จำเป็นเพราะไม่เช่นนั้นเงินที่เราตั้งใจเก็บออมสุดท้ายอาจต้องนำไปใช้หนี้หมด หนี้ที่ไม่จำเป็น หรือหนี้เลว ได้แก่ บรรดาของฟุ่มเฟือยต่างๆ ทั้งเสื้อผ้า กระเป๋า หรือหนี้ที่กู้มาเพื่อความสบาย โดยไม่ก่อให้เกิดรายได้ เช่น กู้ซื้อรถโดยไม่มีความจำเป็น ไม่สามารถนำรถไปหารายได้เพิ่มได้ หรือกู้ยืมเงินเพื่อไปเที่ยวก่อน แล้วค่อยจ่ายทีหลัง (เคล็ดลับสร้างนิสัยการเงินที่ดี, [ออนไลน์])

สรุป วินัยทางการเงินเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แต่ถ้าหากเราเรียนรู้และเริ่มต้นได้อย่างถูกต้องแล้ว เราก็จะเป็นคนที่สามารถออมเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพราะเราสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้เงินให้สอดคล้องกับการเงินของเราแล้วนั่นเอง

นิยามและความหมายของครอบครัว

ครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันพื้นฐานของมนุษย์ เมื่อเทียบกับสถาบันอื่นในสังคมและมีลักษณะสากลมากที่สุดครอบครัวเป็นกลุ่มสังคมที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันทางเพศและการสืบสายโลหิตทุก

สังคมจะมีสถาบันครอบครัวแต่อาจแตกต่างกันในรูปแบบและบรรทัดฐานในการดำเนิน ชีวิตของผู้คน ในครอบครัว ครอบครัวจึงเป็นจุดกำเนิดของการเลี้ยงดูและหล่อหลอมให้สมาชิก ปฏิบัติหรือประพฤติตาม กรอบของวัฒนธรรม โดยการถ่ายทอดค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ได้รับจาก บรรพบุรุษให้กับชนรุ่นหลัง จึงอาจกล่าวได้ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกที่วางมาตรฐานพฤติกรรม และเสริมสร้างบุคลิกภาพ ให้กับสมาชิกนั้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาเพื่อปรับให้สอดคล้องกับ สถานการณ์ (ณรงค์ เสียงประชา, 2541: 87-88)

ความหมายของครอบครัว

นักวิชาการได้ให้ความหมายของเงินไว้ดังนี้

บุญลือ วันทายนต์ (2529: 194) ได้ให้ความหมายครอบครัวไว้ในหนังสือเรื่องสังคมวิทยา ศาสนาว่าศาสนาและสถาบันครอบครัวนั้นมีความสัมพันธ์กันมากและถือเป็นความสัมพันธ์กันเบื้องต้นของ สถาบันทางสังคมทั้ง 2 ประการนี้หากพิจารณากันอย่างถ่องแท้แล้วมนุษย์ตั้งแต่เกิดมาอยู่ภายใต้การดูแล ควบคุมของครอบครัว และถือเป็นหน่วยหนึ่งของครอบครัวในทำนองเดียวกัน ครอบครัวก็อบรมให้รู้จัก ศาสนาภายในครอบครัวเอง อย่างน้อยก็เป็นศาสนาประจำตัวซึ่งเป็นการถือศาสนาเป็นครั้งแรกของมนุษย์ คือศาสนาพุทธหรือศาสนาอื่น ๆ ต่อจากนั้นก็สอนให้รู้จักศาสนาอื่นๆ ที่กว้างขวางขยายออกไป อันเริ่มจาก พฤติกรรมที่แสดงออกในการนับถือศาสนานั้นๆ เช่น ประเพณี ลัทธิ ธรรมเนียม จารีตต่าง ๆ อันก่อให้เกิด ความเชื่อทางศาสนาหลักได้ ดังจะเห็นได้จากการอบรมทางศาสนาในครอบครัวสอนให้เด็กรู้จักการ แสดงออกเกี่ยวกับลัทธิ ประเพณีต่างๆ เพื่อนำเข้าสู่ศาสนา และศาสนาก็ยังช่วยประคับประคองครอบครัว ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคมทั้ง 2 นี้ ดังนั้น ทั้งศาสนาและครอบครัว ต่างก็เป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมในแง่ของศาสนาเป็นเครื่องผูกครอบครัวให้อยู่ในศีลธรรม อันดี อันแสดงถึงหลักความสัมพันธ์ระหว่างเพศของสามีภรรยา ระหว่างมารดาบิดากับบุตร ซึ่งศาสนาก็มี หลักธรรมเป็นเครื่องประคับประคองหล่อเลี้ยงให้เป็นไป โดยแสดงออกมาในรูปแบบของวัฒนธรรม จารีต ประเพณี

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2550: 67-68) ได้ให้ความหมายครอบครัวไว้ว่า ครอบครัว หมายถึง ครอบครัวไม่ใช่แค่ชีวิตของคนภายในเริ่มแต่สามีภรรยาและบุตรเท่านั้น แต่ครอบครัว นี้เป็นสังคมย่อยหรือเป็นฐานของสังคม สังคมทั้งหมดมาจากครอบครัวถ้าแต่ละครอบครัวดีแล้ว สังคมของ เราก็จะดี เราต้องการให้สังคมประเทศชาติของเราเจริญมั่นคงมีความร่มเย็นเป็นสุขก็ทำได้โดยทำ ครอบครัวแต่ละครอบครัวนี้ให้ดี โดยเฉพาะเมื่อเป็นบิดา มารดา เพราะเป็นผู้ที่จะสร้างโลก คือ สังคม มนุษย์ทุกระดับต้องมีพรหมวิหาร คือ ธรรมประจำใจของพระพรหม โลกของมนุษย์ก็คือ สังคมมนุษย์ นั้นเอง และโลก คือ สังคมมนุษย์นั้นก็เกิดจากการสร้างของมนุษย์เอง มนุษย์ที่ดีก็จะสร้างโลกที่ดี สร้าง สังคมที่ดีสังคมที่ดีก็มาจากครอบครัวที่ดี

ราชบัณฑิตยสถาน (2538: 167) ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัว คือ สถาบัน ทางสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยาและบุตร เป็นต้น

พิชัย นิลทองคำ (2543: 437-516) ได้ให้ความหมายครอบคลุมในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไว้ว่าครอบครัว 1) การสมรส หมายถึง การหมั้น เจือนไขแห่งการสมรส ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา ความเป็นโษชะของการสมรส การสิ้นสุดแห่งการสมรส 2) บิดามารดากับบุตร หมายถึง บิดามารดา สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตร ความปกครองบุตร บุตรบุญธรรม และ 3) ค่าอุปการะเลี้ยงดู หมายถึง การเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู การลดเพิ่มค่าอุปการะเลี้ยงดู ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรบุตร การสละ การโอน สิทธิที่จะได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู

สุวิมล แซ่อึ้ง (2547: 6) ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัว ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่มาารวมกันโดยสายโลหิตหรือโดยการรับเลี้ยงดู (เป็นบุตรบุญธรรม) มีการต่อตั้งเป็นครอบครัวมีความสัมพันธ์ต่อกันในฐานะที่เป็นสามีภรรยา เป็นบิดา มารดา เป็นบุตร เป็นพี่น้อง โดยการรับวัฒนธรรมเดิมและมาจากการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพิ่มเติมก็ได้

วดิน อินสระ (2547: 8) ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัว คือ เป็นหน่วยย่อยที่สุดในสังคม เมื่อหลายครอบครัวมารวมกันเป็นสถาบันครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง สามัคคี ประองดองกันสังคมโดยรวมและรัฐหรือประเทศชาติก็ย่อมเข้มแข็ง สามัคคี และประองดองกันด้วยเช่นกัน ครอบครัวจึงเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมและของรัฐหรือประเทศชาติ เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีรากมั่นคงแข็งแรงในทางตรงข้าม หากครอบครัวไม่ดี มีแต่ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง ก็เปรียบเสมือนต้นไม้ที่มีรากเน่า แม้จะบำรุงรดน้ำสักเท่าใด ก็ไม่อาจเจริญเติบโตงอกงามต่อไปได้อีก

สรุปจากความหมายของครอบครัวข้างต้นสรุปความได้ว่าครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันและมีพร้อมทั้งบิดา มารดา บุตร หรือบุตรบุญธรรม โดยมีที่มาหลากหลาย ได้แก่ มาจากสายสัมพันธ์ทางสายเลือดโดยตรง หรือมาจากเงื่อนไขทางด้านกฎหมาย อาทิ การรับบุตรบุญธรรมมาเป็นสมาชิกในครอบครัว หรือมาจากเงื่อนไขทางสังคม โดยเป็นกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันภายในบ้านเดียวกัน อาจเกี่ยวพันหรือไม่เกี่ยวพันในทางสายโลหิตหรือในทางกฎหมาย ซึ่งต่างก็มีความผูกพันในฐานะที่เป็นสามีภรรยาและบุตร หรือเป็นพี่น้องกัน ทั้งนี้อาจจะอยู่หลังคาเดียวกันหรือไม่อยู่ร่วมหลังคาเดียวกันแต่สมาชิกในครอบครัวต่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน โดยครอบครัวจะมีความเข้มแข็งหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนในครอบครัวเป็นสำคัญ

หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในครอบครัว

หากนำคำว่าความมั่นคงมาใช้กับเรื่องราวของชีวิตครอบครัว ความมั่นคงของครอบครัวจะครอบคลุมถึงความมั่นคงในชีวิตสมรส ความเป็นปึกแผ่นในครอบครัว ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ตลอดจนการมีความรักและความผูกพัน ความราบรื่น ความก้าวหน้าและพัฒนาไปในทางสร้างสรรค์มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี (ประเวศ วะสี, 2545: 57) ความมั่นคงด้านครอบครัวคือการที่สมาชิกของครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดี เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการร่วมรับผิดชอบในภาระของครอบครัว ความมั่นคงของครอบครัว เป็นความสมดุลทางสังคม รวมถึงความสุขของคนในครอบครัวด้วยคุณค่าของความมั่นคงของครอบครัว ทำให้เกิดพลังในการทำงาน สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีกำลัง

กายและใจในการฝ่าฟันอุปสรรค เป็นการป้องกันและแก้ปัญหาสังคม ปัจจัยที่ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงขึ้นอยู่กับปัจจัยเหล่านี้เป็นอย่างน้อย อาทิ คู่ครองมีความคล้ายคลึงกัน ความปรองดองของสมาชิกครอบครัว ความมั่นคงทางเศรษฐกิจกิจของครอบครัว ความเข้าใจกันของสมาชิกครอบครัว ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิกครอบครัว การช่วยกันทำงานส่วนรวมของครอบครัว และสภาพแวดล้อมรอบครอบครัว (จิราพร ชมพิกุล และคณะ, 2552: 23)

หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับครอบครัว

หลักสมชีวิธรรม คำว่า หลักสมชีวิธรรม คือ เป็นการปฏิบัติตนโดยใช้ปัญญา ศรัทธาที่เสมอกันเป็นแนวทาง ในการปฏิบัติตนในครอบครัว พร้อมทั้งจะปรับตนไปในแนวทางเดียวกันที่ดีจะนำพาความสงบสุขมาสู่ ครอบครัว หลักสมชีวิธรรมเป็นการกล่าวถึงพื้นฐานอันสำคัญของครอบครัวที่สามัคคีปรองดอง มีความเชื่อที่เสมอกัน มีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้จะทำให้ครอบครัวเกิดความมั่นคง สามารถนำพาชีวิตคู่อยู่ร่วมกันได้อย่างยาวนานยืดยาวตลอดรอดฝั่ง การมีหลักความเชื่อที่เสมอเหมือนกัน ในทัศนะของพุทธศาสนาจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ประการ คือ

- 1) สมศรัทธา ได้แก่ การมีศรัทธาเสมอกัน
- 2) สมศีลา หมายถึง การมีศีลเสมอกันเป็นการประพฤติปฏิบัติในทางเดียวกัน
- 3) สมจาคา ได้แก่ การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารี
- 4) สมปัญญา คือ มีปัญญารู้เหตุรู้ผล รู้ตนเข้าใจซึ่งกันและกัน

หลักสมชีวิธรรม คือ เป็นการปฏิบัติตนโดยใช้ปัญญาศรัทธาที่เสมอกันเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนในครอบครัว เป็นหลักการที่ครอบคลุมเรื่องศรัทธาคือความเชื่อ ความประพฤติของแนวทางการปฏิบัติศีล ความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยให้ความหมายของคู่สมรสควรจะมีปัญญาเท่าเทียมกัน โดยมองถึงระดับการศึกษาที่เท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกันของคู่สมรสด้วย ตลอดจนการรู้จักปรับตัวปรับความคิดเข้าหากันเป็นที่ปรึกษาของกันและกัน กล่าวได้ว่าปัญญาสามารถแก้ไขปัญหาก็ทุกสถานการณ์ เป็นกำลังสำคัญ ที่สุดในการประคับประคองชีวิตคู่สมรสให้เกิดความมั่นคงนอกจากนั้นยังเป็นเครื่องมือที่สามารถจัด ระเบียบชีวิตให้คู่สมรสเข้าใจถึงการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ตามหลักการเลือกคู่ในทัศนะของพุทธศาสนา โดยประสงค์ให้คู่สมรสได้รับประโยชน์จากการพัฒนาชีวิตของคู่สมรส ให้เข้าถึงคุณค่าตามหลักการสม ชีวิธรรมหรือหลักการเลือกคู่สมรสจะต้องยึดหลักการที่เสมอเหมือนกันเพื่อความมั่นคงในการครอง เรือนที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556: 79-80)

หลักพรหมวิหาร 4 คือ ธรรมสำหรับพระพรหมเป็นที่อยู่ของจิตใจ เป็นธรรมสำหรับพรหมหรือผู้ประเสริฐตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ถือว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลกเป็นเทพเจ้าผู้บันดาลสิ่งทั้งหลายพระพรหมจึงเป็นผู้ประเสริฐ แต่ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และอภิบาลโลกด้วยการปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหารธรรมก็เชื่อว่าเป็นพรหมได้ หลักพรหมวิหาร 4 ประการ คือ

- 1) เมตตา หมายถึง การมีความรักความปรารถนาดีต่อกัน
- 2) กรุณา หมายถึง ความสงสารต้องการช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ยากลำบากที่เกิดขึ้น
- 3) มุทิตา หมายถึง ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุขหรือประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ
- 4) อุเบกขา หมายถึง การวางตัวเป็นกลาง มีความหนักแน่นในความถูกต้องไม่เอนเอียง

หลักธรรม 4 ข้อนี้ควรอบรมให้มีในจิตใจด้วยวิธีคิดแผ่ใจประกอบด้วยเมตตาออกไปใน บุคคล และในสัตว์ทั้งหลายโดยเจาะจงและไม่เจาะจงคือทั่วไปเมื่อฝึกคิดอยู่บ่อยๆ จิตใจก็จะอยู่กับธรรม เหล่านี้ พอบ่อยเข้าความรู้สึกไม่ชอบใจก็จะกลายเป็นอภัยที่ยึดขึ้นใหม่ ทำให้เกิดความรู้สึก เป็น ความสุขภายในจิตใจมากขึ้น การครองชีวิตคู่ต้องอาศัยหลักธรรมที่ทำให้ชีวิตคู่ นั้น มีความ มั่นคง คู่ครอง ที่ดีจะต้องมีความคิดเห็นที่ตรงกัน เชื่อหรือมีศรัทธาเคารพนับถือศาสนาเดียวกันมีความ ประพฤติปฏิบัติ ในหลักการเดียวกัน บนพื้นฐานของศีลธรรมที่สอดคล้องกันได้แล้วยังมีความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ใจกว้าง เสียสละที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันและที่สำคัญมีความเข้าใจในเหตุผลสามารถ พุดคุยกันด้วยปัญญาที่ เสมอกัน อันจะส่งผลให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (ที.ปา. (ไทย) 11/176/196.)

หลักพรวาสนธรรม คือ หลักธรรมของการครองเรือน เป็นธรรมอันนำความสุขมาสู่ผู้ครอง เรือนหลักการครองชีวิตการดำเนินชีวิตครอบครัวจะมีความสุขความมั่นคงสมาชิกมีความอบอุ่นได้สมาชิก ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างถูกต้อง การครองเรือนเป็นภารกิจที่สำคัญ เพราะเป็นการอยู่ ร่วมกันมีความเคารพนับถือให้เกียรติกัน เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน ความตั้งมั่นของคู่สมรสย่อม สะท้อน ให้เห็นถึงการจัดระเบียบชีวิตคู่ที่สมบูรณ์การสร้างหลักในการดำเนินชีวิตแบบชอบธรรมคู่สมรสจะต้องยึด หลักพรวาสนธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติที่ใช้สำหรับ สมาชิกทุกคนในครอบครัวซึ่งมี 4 ประการ คือ

- 1) **สัจจะ** หมายถึง ความซื่อสัตย์ความจริงใจ การมีความซื่อสัตย์จริงใจต่อ
- 2) **ทมะ** หมายถึง การรู้จักยับยั้งชั่งใจ รู้จักควบคุมอารมณ์
- 3) **ขันติ** หมายถึง ความอดทนอดกลั้นต่ออารมณ์ร้ายๆ ที่มากระทบทางจิตใจ
- 4) **จาคะ** หมายถึง ความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว รู้จักให้อภัยกันด้วยความเมตตา

หลักพรวาสนธรรมเป็นสิ่งที่ควรยึดควรนำไปประพฤติปฏิบัติโดยมีสัจจะ คือ ความซื่อตรงต่อ เพื่อนฝูง ต่อบุตรภรรยา ต่อเวลาและการทำงานเมื่อประสบกับความไม่พอใจก็ต้องรู้จักข่มใจบังคับตน พยายามไม่ให้แสดงความไม่พอใจให้ผู้อื่นเห็นเป็นการช่วยปรับปรุงฝึกตนเองให้สามารถแก้ปัญหาด้วย สติปัญญาแม้ว่าจะต้องอาศัยความอดทนอดกลั้นอย่างมาก ก็ไม่ย่อท้อต้องพยายามลดความรู้สึกที่ไม่ดี ออกไปจากใจเป็นคุณธรรมของการอภัยทาน พร้อมสามารถให้ความช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวหรือ ญาติมิตรเมื่อได้รับความเดือดร้อน ครอบครัวที่ใช้หลักพรวาสนธรรมเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เชื่อได้ว่าครอบครัวจะมีความมั่นคงเพราะสมาชิกในครอบครัวจะมีแต่ความสงบสุขอย่างแท้จริง (ปิ่น มุกพันต์, 2542: 119)

หลักกฤติจริยธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน เหตุที่ทำให้ ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน เป็นหลักการดำรงหรือสร้างความมั่นคงขององค์กรที่เป็นครอบครัววงศ์ตระกูล หมู่เหล่าสังคมหน่วยงานห้างร้านบริษัทโดยมี 4 ประการ คือ

1) **นัฏฐเวสนา** คือ ของหายของหมด รู้จักหาмаไว้เป็นการหาของทั้งหมดไปให้กลับมาใช้ได้อีก เช่น สิ่งของในบ้านเรือนเมื่อใช้หมดไปแล้ว หากอยู่ในวิสัยที่จะหากลับมาได้ก็ให้รีบชวนขวายนหากลับมาให้ได้ในองค์กรบริษัทก็เช่นกันของที่หายไปของหกหล่นของที่สูญเสียวเวลาที่สูญเสียก็ให้หาทางแก้ไขให้เกิดสูญเสียน้อยลง

2) **ชินณปฏิสังขรณา** ได้แก่ รู้จักบูรณะซ่อมแซมการซ่อมแซมของเก่าของชำรุด

3) **ปริมิตปานโกชณา** คือ รู้จักความพอดีในเรื่องของการกินการใช้อะไรที่มากเกินไปก็รู้จักความพอดี

4) **อธิปัจจสีลวันตสถาปนา** ได้แก่ รู้จักการตั้งคนดี มีคุณธรรมให้เป็นใหญ่เป็นผู้นำในองค์กรที่ดีมีคนไม่ดี ไม่มีศีลธรรมเป็นผู้นำย่อมพาองค์กรไปไม่ถึงจุดหมายปลายทาง (จํานงค์ อภิวัฒนสิทธิ, 2548: 66)

หลักคุณจริยธรรมเป็นหลักธรรมที่ช่วยพัฒนาองค์กรให้ประสบความสำเร็จอย่างมั่นคงและสร้าง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ตระกูล องค์กร สถาบัน สังคมประเทศชาติ และสมาคมโลก อันมั่นคงมั่นคงมีเสถียรภาพดีอยู่แล้ว หากขาดการรู้หลักเศรษฐกิจและหลักศีลธรรมอันพึงปฏิบัติให้ถูกต้องในการบริหารจัดการแล้ว ก็ย่อมจะส่งผลในทางลบและให้ถึงความพินาศล่มสลายได้ในที่สุด

หลักสังคหวัตถุ คำว่า สังคหวัตถุ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรีเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลหรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันเป็นธรรมอันเป็นเครื่องช่วยเหลือกัน เป็นการผูกมิตร วิธีที่จะผูกมิตรนั้น ต้องมีสิ่งที่ยึดเหนี่ยว และประสานน้ำใจกันไว้ให้ต่างคนต่างมีความรักใคร่นิยมชมชอบซึ่งกันและกันมีอยู่ 4 ประการ คือ

1) **ทาน** คือ การให้ปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละแบ่งปันช่วยสงเคราะห์

2) **ปิยวาจา** คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจแนะนำในสิ่งที่ประโยชน์ มีเหตุมีผลชักจูงในทางที่ดีงาม

3) **อรรถจริยา** ได้แก่ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤตินในสิ่งที่ประโยชน์แก่ผู้อื่น บำเพ็ญสาธารณประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4) **สมานัตตา** หมายถึง การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอหรือมีความประพฤติเสมอดันเสมอ ปลายให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอต่อกันทั้งหลาย

หลักของสังคหวัตถุข้างต้นจะเห็นว่า สังคหวัตถุนี้เป็นหลักธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กันเป็นธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้ วิธีทำให้คนรัก หลักสังคัมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อ (พระอธิการจํารัส จารุธมฺโม (พาเรื่อง), 2564: 41-42)

กล่าวโดยสรุปในพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้ามองว่าการมีทรัพย์เป็นปัจจัยทำให้เกิดความสุขได้เพราะการมีทรัพย์คือสิ่งที่ทำให้เกิดความสุขเรียกว่าสุขของคฤหัสถ์เป็นความสุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมีและควรชวนขวายนให้มียู่เสมอ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553: 289) สุขของคฤหัสถ์ที่ไม่มีความพร้อมในโภคทรัพย์ เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการของชีวิตในหลายๆ ด้าน ซึ่งความสามารถในการตอบสนองความต้องการของชีวิตนั้น ปัจจุบันเงินเป็นศูนย์กลางและ

เป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยน เก็บรักษามูลค่าที่มีสภาพคล่อง (ศุภฤกษ์ ศรีเนตร์, 2540: 60) ความสุขสบายในวิถีชีวิตที่เนื่องด้วยทรัพย์ ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถ์ หมายถึง ประโยชน์ปัจจุบันที่จะอำนวยให้ได้รับความสุข มีอยู่ 4 อย่าง แต่สุขที่เนื่องด้วยทรัพย์มี 3 อย่าง คือ

1. อตฺถิสุข คือ สุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร
 2. โภคสุข คือ สุขอันเกิดจากการใช้ทรัพย์ ที่ได้มาโดยชอบธรรมนั้น เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว รวมไปถึงการใช้เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมโดยรวม
 - และ 3. อนนฺนสุข คือ สุขอันเกิดจากการไม่มีหนี้ ซึ่งทำให้คนภูมิใจว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้ติดค้างใคร
- ส่วนข้อสุดท้ายข้อ 4. อนวัชชสุข คือ สุขอันเกิดจากการเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดี ซึ่งทำให้คนภูมิใจว่าตน ไม่มีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายใครๆ ก็ติเตียนไม่ได้

สรุปท้ายบท

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า “เงิน” ทำให้ความสัมพันธ์แข็งแกร่งขึ้น มีความสุขมากขึ้น แต่ในทางกลับกันเงินอาจเป็นตัวการสำคัญที่ทำลายครอบครัว เพราะทุกวันนี้เงินกลายเป็นรากฐานของความสัมพันธ์ ดังนั้นการมีวินัยทางการเงินที่ดี และการวางแผนทางการเงินที่ดี จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยเตรียมความพร้อมและนำชีวิตไปสู่ความมั่นคงทางการเงิน การบริหารจัดการด้านการเงินได้ดี แน่ใจว่าชีวิตย่อมต้องมีความสุข เพราะเงินและชีวิตนั้นสัมพันธ์กัน เงินและชีวิตล้วนแต่เป็นสิ่งที่เราสร้างขึ้น เราต้องบริหารจัดการให้ดีเพื่อไปต่อในวันข้างหน้า เมื่อเราอ่อนแรงลงแล้ว เงินเหล่านั้นจะสามารถมาตอบแทนเราดูแลเราและเสริมชีวิตได้ และในความจริงเราต้องตระหนักว่าเงินเป็นแค่เหรียญหรือกระดาษอะไรบางอย่างที่ถูกสมมติขึ้นมา ซึ่งสามารถสร้างความสุขให้เราเพียงชั่วคราวเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นสิ่งที่ซื้อหรือขายไม่ได้ หลายคนมุ่งมั่นแค่จะหาเงินให้ได้มากๆ จนสุดท้ายไม่มีเวลาที่จะใช้กับคนที่รัก แน่ใจว่าการมีเงินมากๆ เป็นเรื่องสุดยอด แต่ถ้าเราไม่สามารถสร้างความสมดุลระหว่างการหาเงินกับการใช้เวลากับครอบครัวและเพื่อนฝูง สุดท้ายแล้วถึงจะมีเงินมากแต่เราก็ไม่สามารถมีความสุขที่แท้จริงได้ เราอาจมีเงินมากมายที่จะสามารถเที่ยวได้รอบโลกแต่จะมีความสุขได้อย่างไรถ้าเราต้องไปเพียงลำพัง สิ่งสำคัญในชีวิตคนเราคือการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว กับครอบครัวกับเพื่อนฝูงเพื่อสร้างความสุขในชีวิต ช่วยทำให้เรามีจิตใจที่แข็งแรง เพราะคนที่รักเราจะยอมรับในตัวเราไม่ว่าจะเป็นมุมบวกหรือมุมลบ ถึงแม้ว่าชีวิตอาจจะลำบากถ้าเราไม่ร่ำรวย แต่การมุ่งที่จะหาเงินเพียงอย่างเดียวอาจมีผลต่อสุขภาพใจและทำลายความสัมพันธ์กับคนที่มีความค่าต่อเราได้ ต้องสร้างความสมดุลอย่าหลงอยู่กับเงิน แต่รู้ว่ามีเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการดำเนินชีวิตก็แค่นั้นเอง

เอกสารอ้างอิง

เคล็ดลับสร้างนิสัยการเงินที่ดี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.krungsri.com/th/krungsri-the-coach/life/good-life/building-good-financial-habits-how> [15 กันยายน 2566].

จำนงค์ อภิวัฒน์สิทธิ์. (2548). **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.

- จิราพร ชมพิกุล และคณะ. (2552). **สัมพันธภาพในครอบครัวไทย**. นครปฐม: สถาบันพัฒนาการ
สาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณรงค์ เส่งประชา. (2541). **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ธัญวรงค์ กิรติวานิชย์. (2549). **เงินทองของมีค่า**. ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น.
- บุญลือ วันทายนต์. (2529). **สังคมวิทยาศาสนา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประเวศ วะสี. (2545). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม: แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจและสังคม**.
กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2542). **เรือนชั้นนอกเรือนชั้นใน**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2550). **ชีวิตคู่ที่มีคุณค่า**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์สวยจำกัด.
- _____. (2556). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โกลด์คิมทอง.
- พระไพศาล วิสาโล. **ฉลาดบริหารเงิน...สไตล์ชาวพุทธ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://thaipublica.org/2018/02/financial-literacy-buddhist-style/> [15 กันยายน 2566].
- พระอธิการจรัส จารุณโม (พาเรื่อง). (2564). การศึกษาแนวคิดเรื่องการบริหารจัดการทรัพย์สินเพื่อ
เสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์หลักสูตร
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิชัย นิลทองคำ. (2543). **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6 อาญา ข้อสัญญาที่ไม่เป็น
ธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ท.
- มูมเรียนรู้. (2566). **มาสกและกหาปณะ: เงินตราพุทธกาลในคัมภีร์สังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกา**.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://coinmuseum.treasury.go.th/news_view.php?nid=142
[15 กันยายน 2566].
- เมธี ดุลยจินดา. (2520). **การเงินและการธนาคาร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- รัชนิกร วงศ์จันทร์. (2553). **การบริหารการเงินส่วนบุคคล**. กรุงเทพฯ: ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.
- รัตนา สายคณิต. (2546). **มหเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊ค
พับลิเคชันส์ จำกัด.
- _____. (2538). **พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: บริษัทอักษร
เจริญทัศน์ อจท. จำกัด.
- วศิน อินทสระ. (2547). **ชีวิตกับครอบครัว**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์.

วิทยา ยลาภูพานนท์. **วินัยทางการเงิน สร้างได้จริงหรือ?**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.bot.or.th/th/researchandpublications/articlesandpublications/articles/Article_12Apr2017.html [15 กันยายน 2566].

วินัยการเงินที่เราทุกคนสร้างได้. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.krungsri.com/th/krungsri-the-coach/life/good-life/we-can-create-financial> [15 กันยายน 2566].

ศุภฤกษ์ ศรีเนตร์. (2540). **เศรษฐศาสตร์การเงิน 1 EC 332**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ตลาดทุน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2558). **คู่มือ Happy Money เพื่อความสุขทางการเงิน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สนับสนุนและจัดพิมพ์.

สุวิมล แซ่อึ้ง. (2547). ความสัมพันธ์ระหว่างความรุนแรงในครอบครัวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกรุณา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. การบริหารงานยุติธรรม, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

หน้าที่และความสำคัญของเงิน?. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.prosoft.co.th/Article/Detail/> 15 กันยายน 2566.

อภิรักษ์ จันทะนี. (2543). **เศรษฐศาสตร์มหภาค 1**. กรุงเทพฯ: พิกัดอักษร.

เป้าหมายการพัฒนาชุมชนด้วยหลักพุทธธรรม

Community Development Goals with Buddhist Principles

พระครูวินัยธรปยุตตญาณวิวัฒน์

Phrakhru Vinaithornpunnaphuriwat

วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Nakonphanom Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: nalinkk@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง เป้าหมายการพัฒนาชุมชนด้วยหลักพุทธธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอหลักพุทธธรรมที่มีเป้าหมายสอดคล้องในการพัฒนาชุมชน ตามเป้าหมายหลัก 2 ประการ คือ 1) การพัฒนาคนให้มีความสุข ได้แก่หลักกรรมภาวนา 4 ประกอบไปด้วย กายภาวนา, สីลภาวนา, จิตภาวนา, และปัญญาภาวนา และ 2) การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้และมีความสุข ได้แก่หลักธรรมจักร 4, ทิฐุธรรมิกัตถประโยชน์ 4, อิทธิบาท 4, และพละ 5,

คำสำคัญ: การพัฒนา, ชุมชน, หลักพุทธธรรม

Abstract

Academic article on Community development goals with Buddhist principles the objective is to present Buddhist principles with consistent goals for community development. According to two main goals: 1) Developing people to be happy These include the 4 principles of Dharma Bhavana, consisting of body Bhavana, Sila Bhavana, mental Bhavana, and wisdom Bhavana, and 2) developing a strong community. Self-reliant and happy These include the 4 principles of Dhammachakra, 4 ditthadhammikattha benefits, 4 iddhipatha, and 5 faculties.

Keywords: development, Community, Buddhist principles.

บทนำ

ความหมาย และแนวคิดการพัฒนา

คำว่า “พัฒนา” ในความหมายของภาษาไทย เป็นการให้ความหมายที่เข้าใจกันว่า การทำให้เจริญ ซึ่งสามารถนำมาพัฒนามนุษย์ในด้านสังคม เพื่อให้สังคมนั้นเจริญเติบโตซึ่งในพจนานุกรมฉบับ

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ได้กล่าวไว้ว่า “การพัฒนา” หมายถึง การทำเจริญการเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี การกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้นหรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือมนุษย์ก็ได้ (คณาจารย์สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2547) การพัฒนา หมายถึง การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น คือ มีอาหารที่มีคุณค่ากิน มีสุขภาพดีขึ้นทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต มีงานทำ เดินทางไปมาติดต่อสื่อสารกันได้ทางใดทางหนึ่ง มีชีวิตความเป็นอยู่ ครอบคลุม เพื่อนบ้าน และสิ่งแวดล้อม (วิทยากร เชียงกูล, 2540) การพัฒนาส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ใน 3 ลักษณะด้วยกัน (โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, 2532) คือ 1) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบ และกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี เรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่องที่ได้รับการเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้นหมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้นควรหมายถึง เรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น 2) การพัฒนา หมายถึง ความมั่นคง ถ้าในทางเศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุขสังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่ และในการพัฒนายังต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย 3) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า และความมั่นคง การพัฒนายังควรหมายถึง ความเป็นธรรมอีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาตามควร ดังนั้น การพัฒนาที่เราต้องการจึงควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย

ความหมาย และแนวคิดการพัฒนาชุมชน

ความหมายของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นจริงอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่ดีงามหรือเจริญ) กล่าวคือเป็นการจูงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่างๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผน (Planned community change) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์: 2523) การพัฒนาชุมชน หมายถึง การปรับปรุงสภาพต่างๆ ของชุมชนรวมทั้งมาตรฐานความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเพื่อนำมาซึ่งความเจริญด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองตามแนวทางที่ชุมชนต้องการโดยความคิดริเริ่มการพึ่งพาตนเอง และความร่วมมือกันของชุมชน และระหว่างรัฐกับราษฎรถ้าจำเป็นก็อาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน (ชีรวัดน์ นิเจนตร, 2528) การพัฒนาชุมชน คือ ขบวนการที่มุ่งส่งเสริมประชาชนให้มียุทธศาสตร์ชีวิตที่ดีขึ้นทุกด้าน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มและมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดและเสริม

ด้วยการช่วยเหลือจากภายนอกเท่าที่จำเป็น (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2531) การพัฒนาเป็นการทำให้เกิดความเจริญขึ้น หรือดีขึ้น ทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจจึงจะเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์ เพราะชีวิตประกอบด้วยกาย และจิตใจ ฉะนั้นหากได้รับการพัฒนาจะขาดส่วนหนึ่งไปก็ไม่สามารถที่จะเรียกว่าเป็นการพัฒนาที่ดีหรือเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ (สมพร เทพสิทธิ์, 2536) กรมพัฒนาชุมชน (2548) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ คือ การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชนให้มาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เป็นวิธีการที่นำการบริการของรัฐบาลกับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

สรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการ หลักการ ที่มุ่งส่งเสริม พัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น การพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุ และจิตใจไปพร้อมๆ กัน และสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนนั้น คือ การพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพ มีความรู้ มีความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอันเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาต่อไป

เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน

ได้มีนักวิชาการได้ให้เป้าหมายในการพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้ (สนธยา พลศรี, 2547)

1. การพัฒนาคนให้มีความสุข คือให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความสุข เพราะในการพัฒนาชุมชนนั้นต้องยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ทั้งเป็นผู้ดำเนินงาน เป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้น และเป็นผู้สืบทอดงานพัฒนาไม่ให้สิ้นสุด คนจึงเป็นเป้าหมายสุดยอดหรือเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน จึงต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข

1.1 การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือทำให้คนมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการประกอบกิจการงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว มีความรู้ทางการเมือง และความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เติญฉลาด มีวิสัยทัศน์ สุขภาพดี บุคลิกภาพดี สามารถพึ่งตนเองได้ ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้

1.2 การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม คือทำให้คนเป็นคนดีทั้งการคิด การพูด และการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น การละเว้นอบายมุข ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เอื้ออาทรต่อผู้อื่น รู้จักความพอเพียงในสิ่งต่างๆ มีความอดทน สามารถยับยั้งตนเองไม่ให้ประพฤติชั่ว

1.3 การพัฒนาคนให้มีความสุข คือการทำให้คนมีความสุขสงบ มีจิตใจดีงาม สงบเยือกเย็น มั่นคง ผ่องใส ไม่มีความเครียด มีเมตตากรุณา รู้จักความพอเพียง รู้จักประมาณและเข้าถึงสัจธรรม ของชีวิต มองโลกในแง่ดี ปรับตัวให้เข้ากับการปฏิรูปสิ่งต่างๆ ได้ เป็นต้น

การทำให้คนมีคุณภาพ และประสิทธิภาพมีความพร้อมในการพัฒนา และการสร้างเสริมคนให้มีความคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางศาสนาของแต่ละคน รวมไปถึงการสร้างคนให้มีความสุข นับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการที่จะสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและพัฒนาในลำดับต่อไป

2. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้และมีความสุข คือการทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึก ร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่างด้วยความรัก และความเอื้ออาทร ต่อกัน ภายในระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม เพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะ เป็นกลุ่มเล็กๆ จัดกระจายกันได้แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ จนกลายเป็นองค์กรชุมชน (Community Organization) และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อยๆ ขึ้น (Community Network) ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับ โครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กันในแนวดิ่งด้วยความสัมพันธ์แล้วก็จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งขึ้น

2.1 มีจิตสำนึกชุมชน คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะ รับผิดชอบปัญหาต่างๆ ร่วมกับบุคคลอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกันและสมานฉันท์ ยอมรับในศักยภาพของกัน และกัน ยอมรับในความหลากหลายของสมาชิก เป็นต้น

2.2 มีจิตวิญญาณชุมชน คือ สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน อุทิศตนเพื่อชุมชนหวงแหน ชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น ศาสนา เครือญาติหรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่างๆ ความมีจิต วิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความยินดีมีความสุขมุ่งมั่น และเกิดพลังอย่างมหาศาลเป็นพลังที่ทำให้คนและ ชุมชนมีความสุขร่วมกัน จิตวิญญาณชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึกของชุมชน ทำให้ สมาชิกของชุมชนมีจิตใจแข็งแรงแรง มีความพร้อมที่จะรวมพลังกันเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

2.3 เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ การที่สมาชิกร่วมกันเรียนรู้หรือเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่างๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม มุ่งองค์ความรู้ เกี่ยวกับชุมชนของตนที่เป็นผลจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน นับเป็นกระบวนการ เรียนรู้ที่นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดร่วมกัน และสามารถนำไปใช้ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ไม่ใช่การดำเนินงานโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

2.4 มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ สมาชิกรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชน และ จิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกันเป็นกลุ่มและองค์กร เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน อันเป็นผล ของการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่แบบต่างคนต่างทำ

2.5 มีการจัดการชุมชนที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง กลุ่ม และชุมชน ดำเนินการวางแผน จัดกระบวนการดำเนินงาน และประเมินผลการพัฒนาชุมชนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

2.6 มีเครือข่ายชุมชน คือมีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่ม และองค์กรชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้วยความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและ จิตวิญญาณของสมาชิก และองค์กรชุมชนต่างๆ ให้มีพลังเข้มแข็งร่วมกันเรียนรู้ และพัฒนาชุมชนจน ประสบความสำเร็จ

2.7 มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) ผู้นำในการพัฒนาชุมชนเป็นผู้ประสาน ความคิดของสมาชิก ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยน

ข้อมูล และความคิดเห็นกับผู้อื่น ฝึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่น ร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน สามารถเชื่อมประสานสมาชิก กลุ่ม และองค์กรชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.8 เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกของชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม และวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติ และเมื่อประสบกับภาวะวิกฤติต่างๆ ทำให้สามารถดำรงรักษาชุมชนเอาไว้ได้

2.9 เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรมและมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชน และสร้างชุมชนให้สงบสุข แล้วชุมชนก็มีความเข้มแข็งไม่เบียดเบียนผู้อื่น บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

2.10 เป็นชุมชนที่ยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรต่างๆ ให้หมดสิ้นไป แต่จะดำรงรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และทรัพยากรต่างๆ ของชุมชนไว้ได้ แล้วสืบทอดต่อไปให้ลูกหลานไม่ล่มสลายโดยง่าย

สรุปได้ว่า เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน คือ การที่คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุข ตามสมควรแก่สภาพของตนเอง สามารถปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น และอยู่ร่วมกันกับคน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น ๆ ในชุมชนของตนเองได้อย่างมีความเอื้ออาทรต่อกันจนเกิดความเป็นชุมชนขึ้น เมื่อคนมีความสุขแล้วย่อมส่งผลให้ชุมชนของตนเกิดความเข้มแข็งยั่งยืนในที่สุด

หลักพุทธธรรมที่มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชน

หลักพุทธธรรมล้วนมีเป้าหมายในการพัฒนาชีวิตในบริบทที่แตกต่างกันออกไป ตามแต่บทบาทฐานะ และหน้าที่ของผู้คนในสังคมนั้นๆ ในบทความวิชาการนี้ได้นำเสนอหลักพุทธธรรมตามเป้าหมายในการพัฒนาชุมชน 2 ข้อ คือ 1) การพัฒนาคนให้มีความสุข และ 2) การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้และมีความสุข ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เป้าหมาย ที่ 1 การพัฒนาคนให้มีความสุข

พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องการรู้เท่าทันทุกข์เป็นสำคัญ เพราะทุกข์เป็นสังขารที่มนุษย์ต้องพบเจอ แต่ผลของการดับทุกข์นั้นแหละคือความสุข ความสุขเป็นเพียงสภาวะชั่วคราว เมื่อจิตรับรู้ถึงความสุขที่ได้รับการตอบสนอง จิตก็จะได้รับความสุขเพียงชั่วครู่ขณะเท่านั้น เพื่อเป็นแนวทางสู่เป้าหมายในการพัฒนาคนให้มีความสุข ขอเสนอหลักภavana 4 มาเป็นแนวทางปฏิบัติได้ดังนี้

ภavana 4 หมายถึง การเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนาเป็นหลักธรรมที่แสดงสาระแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนและสังคมให้มีความเจริญงอกงามทั้งในด้านพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายวาจา อันเป็นการพัฒนาทางด้านภายนอก และการพัฒนาทางด้านภายใน คือ การพัฒนาทางด้านจิตใจ และปัญญา การจะพัฒนาฝึกอบรมอดทนตามหลักพระพุทธศาสนามีความมุ่งหมายให้ผู้ฝึกฝนพัฒนานั้น ได้รับประโยชน์สุขตั้งแต่ขั้นต้นในการลงมือปฏิบัติ กล่าวคือเริ่มแต่การรู้จักปฏิบัติตนที่ดีต่อสภาพสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งเรียกว่าความสำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย มีสำรวมตา สำรวมหู สำรวมจมูก สำรวมลิ้น สำรวมกาย และสำรวมใจ เพื่อจะได้ใช้เป็นพื้นฐานของศีลคือเจตนางดเว้นจากความชั่วทางกาย

และเจตนาถว้นจากความชั่วทางวาจา เรียกว่า พัฒนาด้านความประพฤติ หรือพัฒนาด้านพฤติกรรมที่ดี อันเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนา และช่วยให้ปัญญางอกงามอย่างน้อยพึงพัฒนาพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียน แต่เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์เกื้อกูลกัน อันนำไปสู่ขั้นตอนการเสริมสร้างให้คนมีความสุขต่อไป ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558)

1) กายภาวนา การเสริมสร้างความสุขด้วยการพัฒนากาย คือ การมีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย มีการออกกำลังกาย ให้ร่างกายสดชื่น มีผลกำลังในการดำเนินชีวิต บริหารรอยยิ้ม ยิ้มแย้มแจ่มใสเพื่อสร้างความเบิกบานใจอยู่เสมอ บริหารวาจา พุดจาด้วยมธุรสวาจา เพื่อสร้างมิตรภาพต่อสังคมรอบข้างทั้งต่อตนเอง ญาติมิตรสหาย ให้มีความสุขเช่นเดียวกัน ความสุขในระดับปัจเจก คือ กามสุข เฉพาะบุคคล หรือความสุขเฉพาะตัวที่มนุษย์แต่ละคนสามารถแสวงหาได้ ผ่านอายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และอายตนะภายนอกคือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เกิดความสุขกาย (สุข) และความสุขใจ (โสมนัส) จากการใช้อายตนะของตนเองสุข และโสมนัสที่เกิดจากอายตนะเหล่านี้พระพุทธศาสนา เรียกว่า “กามคุณ” หรือ “กามสุข” (พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ, 2558) วัตถุประสงค์แท้จริงก็คือเพื่อให้พึงตนเองได้โดยไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุภายนอกทุกอย่างไป จะพึงวัตถุภายนอกในกรณีที่เป็นต่อสุขภาพอนามัย ความจำเป็นด้านปัจจัยมีเครื่องนุ่งห่มอาหารที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค แต่ไม่ใช่แสวงหาเพื่อมอมเมาจิตใจให้เกิดการสะสมจนไม่รู้จักเพียงพอ ฉะนั้น จุดมุ่งหมายเพื่อให้รู้ความสำคัญในการพัฒนาชีวิตจะได้แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์ไม่ประมาทในการทำกิจการโดยผ่านกระบวนการฝึกฝนอย่างเป็นระบบ เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ผลดี (พัชรินทร์ แจ่มอิม, 2556)

2) สิลภาวนา การเสริมสร้างความสุขด้วยการเจริญศีล พัฒนาด้านความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน ศีล คือ การละเว้นจากความชั่ว และมีธรรมคือการประพฤติปฏิบัติที่ดีงามอันเป็นรากฐานของกิจการทั้งปวง และต้องการให้หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือพัฒนาคนเพื่อควบคุมคนให้มีความประพฤติที่ดีงามแก่สังคมของตน ลักษณะของศีลคือมีการรักษา กายวาจาให้เรียบร้อยดีงามหน้าที่ของศีล คือ มีการกำจัดความทุจริต ผลปรากฏของศีลคือมีความสะอาด กาย วาจา ใจ (กาย โส เจยย วจี โส เจยย มโน โส เจยย) ส่วนเหตุเกิดของศีล คือ หิริ (ละอายชั่ว) และ โอตตปปะ (กลัวบาป) (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), 2546) ศีลยังเป็นระเบียบความประพฤติหรือระเบียบความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัว และที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกาย วาจา ตลอดจนทำมาหาเลี้ยงชีพซึ่งได้กำหนดวางไว้เพื่อทำให้ความเป็นอยู่นั้นกลายเป็นสภาพอันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงานต่างๆ ประจำวันโดยเป็นไปเพื่อความหมายอันดีงาม คือ การทำให้คนในสังคมหรือชุมชนมีระเบียบวินัย ขณะเดียวกันศีลก็เป็นเครื่องป้องกันความชั่วไปในตัวอีกด้วย ศีลยังช่วยส่งเสริมโอกาสสำหรับทำความดี โดยฝึกคนให้รู้จักสร้างความสัมพันธ์ด้วยกาย วาจาที่ดีงามกับสภาพแวดล้อมในทางอุดมคติ แล้วศีลนั้นต้องการให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียนทำร้ายกันและกัน และช่วยเหลือกันตามฐานะทางสังคมจะอำนวยให้อีกด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552)

3) จิตภาวนา การเสริมสร้างความสุขด้วยการพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญองงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณาขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และทำให้จิตใจมีความสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใสอยู่เสมอ ปลอ่ยชีวิตให้เข้าใจธรรมชาติตามความเป็นจริง ก็จะเกิดการพัฒนาจิต เป็นการบ่มเพาะจิตให้เจริญขึ้น การพัฒนาชีวิตควรพัฒนาที่จิตใจด้วยจึงจะได้ผลดีดังพระพุทธดำรัสว่า "ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จได้ด้วยใจ คนจะทำดี พุติ หรือทำชั่ว พุติชั่ว ก็ล้วนมา จากใจทั้งสิ้น ต่อจากนั้นการแสดงออกภายนอกที่เป็นพฤติกรรมทางกาย และวาจาเป็นผลติดต่อกันเป็นลูกโซ่" มีข้อสังเกตอยู่ว่าพฤติกรรมที่ถูกอำนาจของจิตใจถ่ายทอดออกมานั้นมีผล 2 อย่าง คือ พฤติกรรมฝ่ายดีให้คุณต่อชีวิตเรียกว่ากุศลกรรม และพฤติกรรมฝ่ายเลวให้โทษต่อชีวิตเรียกว่าอกุศลกรรม กล่าวคือ บุคคลผู้พัฒนาเรียกว่าผู้มีบุญมีกุศล และบุคคลผู้ไม่พัฒนาตนเองเลยท่านเรียกว่าผู้ขาดบุญ ขาดกุศล ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า "ผู้มีสุข จิต ย่อมตั้งมั่น" การฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิตได้แก่รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิเข้ามา คือการฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคงแน่วแน่ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิมีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบผ่องใสเป็นสุขบริสุทธิ์ปราศจากสิ่งรบกวนหรือทำให้เศร้าหมองอยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานมากที่สุด โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง และตรงตามความเป็นจริง ดังนั้นจึงควรหมั่นอบรมจิต พัฒนาจิตมิให้ขาดเพื่อความตั้งมั่นแห่งจิต จนนำมาสู่ความสุข

4) ปัญญาภาวนา การเสริมสร้างความสุขด้วยการพัฒนาปัญญา ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผลความรู้เข้าใจชัดเจนความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ ในเหตุผลดีชั่วคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจงจัดสรรจัดการความรอบรู้ใน กองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง" (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2558) ส่วนความหมายปัญญาในแง่ของอภิปญญาสิกขา หมายถึง การฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสรรพสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริงจนกระทั่งหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระผ่องใส เบิกบานโดย สมบูรณ์ได้แก่รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะสองอย่างแรกเข้ามา ว่าโดยสาระก็คือ การฝึกอบรมให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่รู้แจ้งชัดตรงตามสภาพความเป็นจริงไม่ เป็นความรู้ ความคิดความ เข้าใจที่ถูกบิดเบือนเคลือบคลุมย้อมสีอำพรางหรือพรมัวเป็นต้นเพราะ อิทธิพลของกิเลส มื้อวิชา และตัณหาเป็นผู้นำที่ครอบงำอยู่ การฝึกปัญญาเช่นนี้ต้องอาศัยการฝึกจิตให้บริสุทธิ์เป็นพื้นฐานแต่ในเวลาเดียวกันเมื่อปัญญาที่บริสุทธิ์รู้เห็นตามเป็นจริงนี้ เกิดขึ้นแล้วก็กลับช่วยให้ จิตนั้นสงบมั่นคงบริสุทธิ์ผ่องใสแน่นอนยิ่งขึ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2552)

หลักภาวนา 4 ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคนให้มีความสุขนี้ สรุปได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาวะการณของสังคมจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งที่คุณค่าเพิ่มขึ้น และต้องการมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมการทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น ใช้ได้ทั้งการพัฒนาวัตถุ และการพัฒนาจิตใจ เช่น การพัฒนาชนบท การพัฒนาประเทศ การพัฒนาสติปัญญาและการพัฒนาจิต เป็นต้น แต่ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่แท้จริงที่ใช้ในการพัฒนาจิตนั้น ท่านใช้คำว่า ภาวนา หมายถึง การทำให้มี การทำให้เกิดขึ้น ทำให้เจริญ การอบรม การบำเพ็ญ เช่น คำว่า สมาธิภาวนา คือ

การเจริญ การอบรม หรือบำเพ็ญสมาธิ และคำว่า วิปัสสนาภาวนา คือ การเจริญ การอบรม หรือการบำเพ็ญวิปัสสนา (พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), 2543)

เป้าหมาย ที่ 2 การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข

หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ คือ จักร 4, ญาณธัมมิกัตถประโยชน์ 4, อิทธิบาท 4 และพละ 5, อันเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับการจัดการบริหารชุมชน การทำงานร่วมกัน การอยู่ร่วมกัน การบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาทั้งส่วนตน และส่วนรวม เกื้อกูลอาศัยกัน ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ และมีความสุข ดังนี้

1. จักร 4 คือ หลักธรรมที่นำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง หลักธรรมที่นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ บรรลุตามจุดหมาย ประกอบด้วย

1.1 ปฏิรูปเทศวาสะ (อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม) (living in a suitable region; good or favourable environment)

1.2 สัมปยุตตปฏิสหายะ (สมาคมกับสัตบุรุษ) (association with good people)

1.3 อัตตสัมมาปณิธิ (ตั้งตนไว้ชอบ, ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นานตนไปถูกทาง) (setting oneself in the right course; aspiring and directing oneself in the right way)

1.4 ปุพเพตตปุญญตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว, มีพื้นเดิมดี, ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น) (having formerly done meritorious deeds ; to have prepared oneself with good background) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ม.ป.ป.)

2. ญาณธัมมิกัตถประโยชน์ 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถให้ผลได้ในปัจจุบันทันที คือสามารถกำหนดเป้าหมาย และวางแผนเป็นแนวทางของนโยบายที่ดีได้ว่าจะเน้นให้กับสังคม ประกอบด้วย

2.1 อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่น ประกอบการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่องอันเป็นอุปายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ

2.2 อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลักหรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ

2.3 กัลยาณมิตร คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตนเจรจาสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีลจาคะปัญญา

2.4 สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์ และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะไม่ให้อารมณ์ฟูมฟายนัก ไม่ให้ผิดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนื่อรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนื่อรายได้

3. อิทธิบาท 4 คือ หลักธรรมที่นำผู้ปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จผลที่มุ่งหมายมี 4 ประการ คือ

3.1 ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ในการทำงานต้องมีใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธา และเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลดี มีประสิทธิภาพในการทำงาน

3.2 วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น ไม่ย่อท้อต่อปัญหา และอุปสรรค มีความพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำใจ และเตือนใจ ความอดทน

3.3 จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตามมา

3.4 วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้ และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนผลดีผลเสีย เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

4. พละ 5 เป็นหลักธรรมที่สร้างให้สังคมชุมชนมีความเข้มแข็งจนถึงระดับรากหญ้ามี 5 ประการประกอบด้วย

- 4.1 ศรัทธาพละ ความเชื่อ กำลังการควบคุมความสงสัย ความวิตก
- 4.2 วิริยะพละ ความเพียร กำลังการควบคุมความเกียจคร้าน
- 4.3 สติพละ ความระลึกได้ กำลังการควบคุมความประมาท ความมกมาย
- 4.4 สมาธิพละ ความตั้งใจมั่น กำลังการควบคุมการวอกแวก ฟุ้งซ่าน
- 4.5 ปัญญาพละ ความรอบรู้ กำลังการควบคุม การทำเกินพอดี

การพัฒนาชุมชนด้วยหลักพุทธธรรม

ชีวิตที่มีคุณภาพต้องมีการพัฒนาทั้งทางโลก และทางธรรม การที่บุคคลจะได้รับการพัฒนานั้น ต้องมีหลักธรรมสำหรับยึดปฏิบัติ คุณภาพชีวิตของคน จะส่งผลต่อคุณภาพของชุมชน เมื่อคนได้รับการพัฒนา ชุมชนก็จะได้รับการพัฒนาตามไปด้วย ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และมั่นคง

บรรพต วีรชัย และคณะ (2532) ได้เสนอแนวคิดหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชน ดังนี้

- 1) เน้นการพึ่งตนเอง
- 2) เน้นการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท
- 3) เน้นอธิษฐาน หรือการละเว้นจากการสร้างเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรุนแรง
- 4) เน้นการดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์สุจริต และมีมานะอดทน หรือสัมาอาชีวะ

- 5) เน้นการไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น
- 6) พยายามละกิเลส และความโลภ
- 7) เน้นความซื่อสัตย์ สุจริต มีความสะอาด และเกรงกลัวการกระทำผิด

จากความหมายทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนา คือ การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า จนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาวะการณ์ของสังคมจากระดับหนึ่งไปสู่อีก ระดับหนึ่งที่คุณค่าเพิ่มขึ้น และต้องการมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

การทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น ใช้ได้ทั้งการพัฒนาวัตถุ และการพัฒนาจิตใจ เช่น การพัฒนาชนบท การพัฒนาประเทศ การพัฒนาสติปัญญา และการพัฒนาจิต เป็นต้น (พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), 2543) ซึ่งแนวทางทั้งหมดนี้สามารถนำมาซึ่งการพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้และมีความสุข

บทสรุป

การพัฒนาแบบพุทธเป็นการพัฒนาสังคมที่จะก่อให้เกิดสันติสุข ต้องเป็นการพัฒนาที่ถือนุรักษ์ เป็นสาระโดยมุ่งให้เกิดพัฒนาการในบุคคลที่ประกอบกันเป็นสังคม พัฒนาการของบุคคลนี้ทาง พระพุทธศาสนา เรียกว่า ภาวนา คือ การทำให้เจริญ ซึ่งมีความหมายต่างจาก วัฒนธรรม ที่แปลว่า รก การพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนา คือ การทำให้สังคมนั้นมีภาวะที่เอื้อให้บุคคลมีชีวิตที่ดีงาม นั้น หมายถึง ชีวิตที่ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความบีบคั้น รัดรั้งทั้งปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน สามารถที่จะกำหนดความเป็นอยู่ของตนด้วยสติปัญญา และความ پاکเพียรของชีวิตเช่นนี้ย่อมไม่ถูกกดดันครอบงำ ให้จำกัดอยู่กับตัวเอง จึงมีจิตใจเป็นอิสระและแผ่กว้างไปยังเพื่อนมนุษย์และสรรพชีวิต ภาวะชีวิตดังกล่าว ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า อีสราภาพ ซึ่ง แปลว่า ความเป็นใหญ่ในตนเอง (พระไพศาล วิสาโล, 2543)

สรุปได้ว่า เป้าหมายในการพัฒนาชุมชนนั้น สอดคล้องกับหลักการพัฒนาคน พัฒนาชุมชนใน ทัศนะพระพุทธศาสนา ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้พ้นจากทุกข์ มีชีวิตที่มีความสุข อยู่ในชุมชนที่พึง ประสงค์ จึงได้มีแนวทางหลักธรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล ฐานะ หน้าที่ ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เพื่อพัฒนาตนให้มีคุณภาพ และเป็นแนวทางปฏิบัติให้สังคมได้รับการพัฒนา จึงเป็นบทบาทของหลักพุทธธรรมในการช่วยเหลือ พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และมีคุณภาพได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาชุมชน. (2548). **ภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาชุมชน.
- คณาจารย์สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. (2543). **ความจริงของชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. (2532). **การพัฒนาประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และการศึกษาแห่งชาติ.
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (2543). **การพัฒนาจิต**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2543). **พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุง และขยายความ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ). (2546). **วิปัสสนาญาณโสภณ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศรีอนันต์การพิมพ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2558). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พลธรรม.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ และคณะ. (2558). การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดความสุขของประชาชนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัชรินทร์ แจ่มอิม. (2556). การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูตามหลักภาวนา 4ในเขตอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิทยากร เชียงกุล. (2540). **เพื่อศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร.

บรรพต วีรชัย และคณะ. (2532). พระสงฆ์กับสังคมไทยโดยพิจารณาในเชิงสังคมเศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง : กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2523). **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด

สนธยา พลศรี. (2547). **ทฤษฎี และหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ธรรมาภิบาลในการบริหารวัดในพระพุทธศาสนา

Good Governance in Buddhist Temple Administration

¹พระครูสุภัททิยกิจจานุการ, ²ปรัชญา บุตรสะอาด

¹Phrakhrusuphatthakijjanukan, ²Pratya butsaad

^{1,2}วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Chonburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²Corresponding author, e-mail: butsaad16@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาธรรมาภิบาลในการบริหารวัดในพระพุทธศาสนา ธรรมาภิบาลจัดเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารงานและการปกครองในปัจจุบันเพราะโลกปัจจุบันได้หันไปให้ความสนใจกับเรื่องของโลกาภิวัตน์ และธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีมากขึ้น แทนการสนใจเรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมดังแต่ก่อน เพราะกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจมีความสำคัญกระทบถึงกัน การติดต่อสื่อสาร การดำเนินกิจกรรมในที่หนึ่งมีผลกระทบต่ออีกที่หนึ่ง การพัฒนาเรื่องของการเมือง การปกครองได้มุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น หากจะให้ประเทศมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน การมุ่งดำเนินธุรกิจ หรือปฏิบัติราชการต่างๆ โดยไม่ให้ความสนใจถึงเรื่องของสังคม ประชาชน และสิ่งแวดล้อมจึงเป็นไปไม่ได้อีกต่อไป การมีการบริหารจัดการที่ดีจึงเข้ามาเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญและเริ่มมีการนำไปปฏิบัติกันมากขึ้น

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล, การบริหารจัดการวัด, พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article aims to study good governance in the administration of Buddhist temples. Good governance is an important concept in today's administration and governance. Because today's world has turned more attention to the issues of globalization and good governance or good management. Instead of being interested in industrial development as before because economic development trends are important and affect each other. Communication Activities in one place have an impact on another. The development of politics and government has focused on making people more central. If the country is to have sustainable growth Business focus or performing various government duties without paying attention to the issues of society, people, and the

environment is no longer possible. Having good management has therefore become a matter of importance for all sectors and has begun to be put into practice more.

Keyword: good governance, temple management, Buddhism.

ความนำ

ธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี เป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของประชาชน โดยเฉพาะข้าราชการ และพนักงานบริษัทเอกชนเพราะธรรมาภิบาลเป็นการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ตั้งมั่นอยู่บนหลักการบริหารงานที่เที่ยงธรรม สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีจิตสำนึกในการทำงาน มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำ พร้อมตอบคำถามหรือตอบสนองต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และพร้อมรับผิดชอบ มีศีลธรรม จริยธรรมในการทำงาน การคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการรับรู้ ตัดสินใจ ดำเนินการและประเมินผล ตลอดจนร่วมรับผลจากการตัดสินใจร่วมกันนั้น มีการส่งเสริมสถานภาพหญิงชาย และการให้ความสำคัญกับกลุ่มต่างๆ รวมทั้งคนด้อยโอกาส ตลอดจนการสร้าง ความเท่าเทียมกันทางสังคมในการรับโอกาสต่างๆ ที่ประชาชนพึงจะได้รับจากรัฐอีกด้วย ธรรมาภิบาลเป็นทั้งหลักการ กระบวนการและเป็นเป้าหมายไปในตัว การมีธรรมาภิบาลอาจนำมาสู่การมีประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้ในที่สุดและการมีประชาธิปไตยก็นำมาสู่การมีผลทางสังคมคือการมีการพัฒนาประเทศไปในทางที่สร้างความสงบสุขอย่างต่อเนื่องและสถาพร ตลอดจนนำมาสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้โดยสันติวิธี (ธรรมาภิบาลในการทำงาน, [ออนไลน์])

วัดเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งของชาติ ทำหน้าที่ในการสืบทอดทางพระพุทธศาสนา และการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันดีงามแก่พุทธศาสนิกชน และประชาชน จากชนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งสืบเนื่องจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลาช้านาน เพราะวัดเป็นศูนย์รวม จิตใจของชาวพุทธ โดยมีพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือ และความร่วมมือ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม เป็นแหล่งหล่อหลอมวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ ซึ่งนับได้ว่า วัดเป็นสถานที่ทำประโยชน์แก่สังคมเป็นอย่างมาก (ฐิติพร สะสม, 2553: 13) วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมน้ำใจของบรรดาพุทธศาสนิกชน ทำหน้าที่ในการวางรากฐาน ความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงให้แก่สังคม ช่วยลดปัญหาสังคม ส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุมทางสังคมหรือกล่าวได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนา และวัฒนธรรม ที่ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐาน ในการดำเนินชีวิตและเป็นเอกลักษณ์ของสังคม ซึ่งจะพบได้ จากการแสดงออกทาง ศิลปะ วรรณคดี คติธรรมขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี เป็นต้น (พระครูวินัยธรวิมล, 2557: 1) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลจึงเป็นหลักการที่มีจุดกำเนิดมาจากหลักการทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักการที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน อันเป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้ทั้งหมดว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไรต่อผู้ที่เราเกี่ยวข้องทั้งหมด โดยที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสสอนให้ผู้ปกครองในทุกระดับชั้น ได้ยึดถือธรรมเป็นใหญ่ อันได้แก่ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม หลักการ กฎ กติกา ที่ชอบธรรมที่เรียกว่าหลักธรรมาธิปไตยอันเป็นการตัดสินใจด้วยปัญญา โดยมีเจตนาที่เป็นธรรม

ความหมายของวัดในพระพุทธศาสนา

คำว่า วัด นั้นความหมายโดยผิวเผิน หมายถึง ที่อยู่ของพระสงฆ์แล้ว วัดก็เหมือนกับที่อยู่อาศัยทั่วไปนั่นเอง วัดเป็นสถานที่อำนวยความสะดวกทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมแก่สังคมอย่างมาก เพราะเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม ประเพณี และศูนย์กลางอื่นๆ อีกมาก ยิ่งหากพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตใจได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ควรปฏิบัติแล้วก็สามารถทำให้สังคมอยู่ได้สงบสุขด้วยเหตุนี้วัดจึงมีความจำเป็นต่อสังคม เพราะฉะนั้นในการศึกษา ความหมายของวัดจึงควรศึกษาถึงความหมาย ความมุ่งหมายและบทบาทของวัดของพระสงฆ์มาพิจารณาด้วย จึงมองทั้งในแง่รูปธรรมและนามธรรมควบคู่กันไปเพื่อที่จะได้เข้าใจถึงประโยชน์ที่วัดมีต่อสังคมมากมายให้ภาพพจน์ของวัดในสายตาของคนทั่วไปได้ชัดเจนถูกต้อง ซึ่งทำให้ได้รับการเอาใจใส่จากสังคมมากยิ่งขึ้น

ความหมายของวัด

นักวิชาการได้ให้ความหมายของวัดไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้คำนิยามของคำว่า วัด หมายความว่า สถานที่ทางศาสนา โดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของพระสงฆ์ หรือนักบวช เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 10)

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2551: 869) ได้ให้ความหมายไว้ว่าวัด เป็นคำใช้เรียกสถานที่ทางพระพุทธศาสนาแต่โบราณ เป็นคำเรียกรวมที่ดิน และอาคาร เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลา กุฏิที่ตั้งอยู่บนที่ดินนั้นด้วย วัดที่ถูกต้องสมบูรณ์คือวัดที่ได้รับอนุญาตให้ตั้งวัด ถูกต้องตามกฎหมายและเป็นนิติบุคคล สอดคล้องกับ พระครูวิชานสุพัฒน์กิจ ได้ให้ความหมายไว้ว่าวัด หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปกติมีพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย เป็นสถานที่ที่นารัณรมย์ยินดี สะอาด สงบเป็น สบายเหมาะแก่การบำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา ด้าน คะนิงนิตย จันทบุตรกล่าวว่าในทัศนะของชาวพุทธทั่วไป วัด หมายถึง ที่อยู่ของ พระสงฆ์ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นสัญลักษณ์ของความสงบร่มเย็น สะอาด ร่มรื่น เหมาะแก่ การบำเพ็ญสมณธรรม และเป็นสถาบันอุดมคติ เพราะสามารถเปลี่ยนแปลงเจตคติ ด้านพื้นฐานของมนุษย์ เปลี่ยนแปลงเจตคติของสังคม โดยการตั้งสังฆมอริยสงฆ์ ซึ่งมีปัญญา และกรุณาเป็นตัวนำมีความบริสุทธิ์ สะอาดเป็นพื้นฐาน เป็นสถานที่วัด มีภูมิธรรม และมีภูมิรู้ของศาสนิกชน ผู้ประพฤติตามพระ ธรรมวินัยของพระศาสดา (กะนิงนิตย จันทบุตร, 2553: 8) ด้าน อุทัย สติมัน (2555: 22-23) ได้จำแนกวัดไว้ดังนี้ 1) อาราม โดยพยัญชนะ แปลว่า เป็นที่รื่นรมย์ โดยอรรถ แปลว่า สวน เพราะใน สมัยพุทธกาลนั้น พุทธศาสนิกชนนิยมถวายสวนให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า และ พระสงฆ์ เช่น เวฬุวนาราม เขตวนาราม เป็นต้น 2) อาวาส โดยพยัญชนะ แปลว่า ที่อยู่ ซึ่งเป็นความหมายที่กว้าง แต่ถ้าจะจำกัด ขอบเขตให้แคบลง หมายถึง วัด ก็ต้องมีภิกษุศุภพ เป็นคำจำกัดความ ข้างหน้าว่า “ภิกขุมาวาโส” แปลว่า ที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ คือ วัด และมักใช้เรียก สมภารผู้ปกครองวัดว่า เจ้าอาวาส ซึ่งแปลว่าผู้เป็นใหญ่ในวัด และ 3) วิหาร โดยพยัญชนะ แปลว่า ที่อยู่คล้ายกับอาวาส แต่ตามพระวินัย ท่านหมายถึงเอาสิ่งปลูกสร้างเป็นหลัง และสังเกต ในที่ทั่วไปดูเหมือนเป็นสิ่งก่อสร้างด้วยอิฐ ปูน เป็นพวกตึก แต่เพราะวิหารนั้นสร้างไว้ในที่อยู่ของพระสงฆ์จึงเรียกว่าวิหาร ซึ่งเท่ากับคำว่าวัดในภาษาไทย

~ 560 ~

ประเภทของวัดนี้ แบ่งตามลักษณะพระที่อยู่ในบ้านเมือง เพื่อมุ่งเน้นคันถธุระ การศึกษาเล่าเรียนพระพุทธานุภาพ ประกอบศาสนกิจเป็นเนืองนิตย์ให้กับสาธุชนเรียกว่า วัดบ้าน หรือวัดคามวาสี และพระที่อยู่ในป่า เพื่อมุ่งเน้นวิปัสสนาธุระ การปฏิบัติธรรมเพื่อความดับทุกข์หลุดพ้น เรียกวัดประเภทนี้ว่า วัดป่าหรือวัดอรัญวาสี ปัจจุบันประเทศไทยนั้นได้มีการแบ่งประเภทของวัดได้ชัดเจนมากขึ้น โดยแบ่งตาม ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในประเทศไทย พุทธศักราช 2505 กำหนดไว้ว่า วัดมี 2 ประเภท คือ

1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา หมายถึง เขตพื้นที่ที่พระภิกษุสงฆ์ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเพื่อใช้จัดตั้งวัดขึ้น แต่ในทางปฏิบัตินั้นเป็นการขอพระบรมราชานุญาตเฉพาะแต่บริเวณที่ตั้งพระอุโบสถเท่านั้น วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาถือว่าเป็นวัดที่ถูกต้อง และมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย วัดประเภทนี้ยังแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ “วัดหลวง หรือพระอารามหลวง” กับ “วัดราษฎร์”

ประเภทที่ 1 วัดหลวง หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้างหรือวัดที่รัฐบาลหรือราษฎรทั่วไปสร้างขึ้นแล้วทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ประเภทที่ 2 วัดราษฎร์หมายถึงวัดที่ราษฎรทั้งหลายสร้างขึ้นตามศรัทธา

ประเภทที่ 2 สำนักสงฆ์ หมายถึง สถานที่ตั้งพำนักอาศัยของหมู่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งยังไม่ได้ดำเนินการขอพระบรมราชานุญาตใช้ที่ดินที่ดินแห่งนั้นเพื่อจัดตั้งเป็นวัดขึ้น ดังนั้น สำนักสงฆ์จึงไม่มีโรงพระอุโบสถเพื่อใช้เป็นที่พักสังฆกรรม (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505, ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 (2535), 2535: 9)

สรุปได้ว่าวัดแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทวัดคามวาสี และวัดอรัญวาสี นอกจากนี้ในประเทศไทยยังได้แบ่งประเภทของวัดออกเป็น 2 ประเภท คือ วัดที่ได้รับวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์

แนวคิดการบริหารตามแนวพุทธศาสนา

แนวคิดของ “การปกครอง” “การบริหารจัดการ” หรือ governance ไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นสิ่งที่มีความพร้อมกับการมีอารยธรรมของมนุษย์ ดังนั้นเราอาจให้ความหมายของ “การปกครอง” หรือ “การบริหารจัดการ” ว่าเป็นกระบวนการของการตัดสินใจและกระบวนการที่มีการนำผลของการตัดสินใจไปปฏิบัติ คำว่าการปกครองหรือการบริหารจัดการอาจถูกใช้ไปในหลายสถานะ เช่น ในเรื่องของการปกครองหรือการบริหารงานเอกชน การปกครองหรือการบริหารงานในระดับนานาชาติ ระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น

ความหมายของการบริหาร

นักวิชาการได้ให้นิยามความหมายคำว่า “การบริหาร” ไว้มากมายแตกต่างกันออกไป ดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (2549: 3) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารหมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ในขณะเดียวกัน พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) (2548: 130) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การปกครองดูแล ตลอดจนทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัดให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง

และการประกาศของมหาเถรสมาคม สอดคล้องกับ วิโรจน์ สารัตนะ (2542: 3) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ และไตรรัตน์ จงจิตร (2546: 27) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การจัดการองค์กรและการใช้ทรัพยากรต่างๆ ให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้บ้าง การใช้สติปัญญาความสามารถของมนุษย์ในการวิเคราะห์วางแผนและควบคุมการใช้ทรัพยากรต่างๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์บ้าง การรู้จักใช้คนอื่นให้ดำเนินการกิจกรรมต่างๆ จนประสบความสำเร็จ และ อุทัย หิรัญโต (2525: 3) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การปฏิบัติการของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือการกระทำต่างๆ ของบุคคลหลายคนเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ประสงค์ โดยที่บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นมีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันด้วย

จากความหมายดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การที่บุคคลรู้จักใช้ความสามารถของตนเอง เพื่อให้บุคคลอื่นพึงพอใจที่จะปฏิบัติตามความต้องการ และสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จได้

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด

มีผู้ให้ความหมายของการบริหารวัดไว้ดังนี้

พระเทพปริยัติมุนี (2543: 34) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การดำเนินการบริหาร และปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณร และศิษย์วัด ให้สอดคล้องกับระบบการพัฒนาวัดที่เอื้อต่อการเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ชุมชน สอดคล้องกับ พระธรรมกิตติวงศ์ (2545: 102) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การจัดการงาน เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยบุคคลเป็นผู้สร้างงาน ทำงาน และแก้ไขงาน ด้าน กรมการศาสนา (2542: 2) ให้ความหมายว่า การบริหารวัด หมายถึง การปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของวัด ให้สำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงสุด และ ทวี เขจรกุล (2547: 14) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง กระบวนการจัดหา และใช้ทรัพยากรบริหารที่มีอยู่เพื่อดำเนินงานตามภารกิจ 6 ประการ คือ การปกครอง การเผยแผ่ศาสนาธรรม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปอย่างราบรื่น เกิดความร่วมมือและบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด และ บุญช่วย จันทรเฝ้า (2544: 90) กล่าวว่า การบริหารและการจัดการวัด หมายถึง การ ทำงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยการให้เจ้าอาวาส หรือคณะผู้บริหารตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ร่วมกันและใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างผสมผสานให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การบริหารวัด หมายถึง การดำเนินงานเพื่อที่จะทำให้ภารกิจทั้ง 6 ด้านของเจ้าอาวาส คือ การดำเนินงานด้านการปกครอง งานเผยแผ่ศาสนาธรรม งานศาสนศึกษา งานศึกษาสงเคราะห์ งานสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพ โดยการใช้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการตัดสินใจ ให้ประสบผลสำเร็จภายใต้ความร่วมมือทั้งบุคคลภายในวัดและภายนอกวัด

แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาล

แนวคิด ทฤษฎีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลตามภาษาไทย เป็นแนวคิดที่ได้มีการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางหลังจากมีเหตุการณ์วิกฤติทางเศรษฐกิจในประเทศไทยและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยแนวคิดเรื่องการจัดการปกครองและการจัดการปกครองที่ดีนั้นได้รับการรณรงค์อย่างมากโดยสถาบันทางเศรษฐกิจและการเงินระดับโลก (พหุติสาณ ชุมพล, 2546: 130) หลักธรรมาภิบาล หมายถึง ระบบโครงสร้างและกระบวนการต่างๆ ที่วางกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อพัฒนาและอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข ประกอบด้วยหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า

ความหมายของธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นหลักการที่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานในระดับสากลว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ เมื่อปี ค.ศ. 1989 นับเป็นครั้งแรกที่มีการนำ Good Governance มาใช้โดยปรากฏในรายงานของธนาคารโลก (World Bank) เรื่อง “Sub-Sahara Africa from Crisis to Sustainable Growth” กล่าวถึงความสำคัญของการมีการบริหารจัดการที่ดี (Governance) และการฟื้นฟูเศรษฐกิจ รวมถึงการอธิบายเกี่ยวกับการกำกับดูแลที่ดีหรือธรรมาภิบาลว่าเป็นลักษณะและวิถีทางของการใช้อำนาจในการใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจและทางสังคมของประเทศเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งครอบคลุมการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ การบริหารจัดการภาครัฐ ภาระรับผิดชอบรอบตัวบทกฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาความโปร่งใสและข้อมูลข่าวสาร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552: 4) สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ธรรมาภิบาลว่าหมายถึง ความดีหรือกฎเกณฑ์ ส่วนคำว่า “อภิบาล” แปลว่า บำรุงรักษาหรือปกครอง เมื่อรวมกันก็กลายเป็นธรรมาภิบาล ซึ่งมีความหมายเดียวกันกับคำว่า Good Governance ซึ่งต่อมาคำว่าธรรมาภิบาลนี้นับเป็นคำที่นิยมใช้กันค่อนข้างกว้างขวางมากคำหนึ่ง (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย TDRI, 2551: 2) ธรรมาภิบาล มาจากคำว่า ธรรมะ แปลว่าความถูกต้องดีงาม อภิบาล แปลว่า การปกครองหรือการปกป้องรักษา ธรรมาภิบาลจึงแปลว่าการปกครองที่ยึดถือความถูกต้องดีงามเป็นหลักหรือการปกครองโดยธรรม ส่วนคำว่าธรรมรัฐ แปลว่ารัฐหรือองค์กรที่มีรูปแบบและการดำเนินงานอย่างถูกต้องดีงาม (อริยธัช แก้วเกาะสะบ้า, 2560: 3) ธรรมาภิบาล หมายถึง ระบบโครงสร้างที่เป็นธรรมและกระบวนการต่างๆ ที่วางกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์เพื่อให้เกิดความสมดุลขึ้นระหว่างภาคประชาสังคม ภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน ภาคปัจเจกชนและครอบครัว ภาคต่างประเทศเพื่อที่ภาคต่างๆ ของสังคมจะพัฒนาและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยเป้าหมายของธรรมาภิบาล ก็คือ การพัฒนาและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของทุกภาคสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือธรรมาภิบาลจึงมีจุดมุ่งหมายในการสร้างความเป็นธรรมในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมและให้ทุกภาคสังคมไม่ใช่ภาคใดภาคหนึ่ง โครงสร้างและกระบวนการของธรรมาภิบาลที่จะนำไปสู่เป้าหมายได้จะต้องเป็นโครงสร้างและกระบวนการที่วางกฎเกณฑ์ระหว่างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของประเทศที่ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หรือภาคประชาสังคม ภาคปัจเจกชน และครอบครัวมีส่วนร่วมกันผลักดันขับเคลื่อนสังคมไปข้างหน้า โดยจะต้องมีกฎเกณฑ์

เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ของทุกภาค กฎเกณฑ์นี้อาจประกอบด้วยรัฐธรรมนูญ กฎหมาย กฎและข้อบังคับตลอดถึงกฎเกณฑ์ที่ไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษรอื่น เช่น กฎเกณฑ์ทางธรรมเนียมประเพณีทางศาสนา ทางศีลธรรม หรือจริยธรรม ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะกฎเกณฑ์ดังกล่าวจะสร้างสิทธิและการยอมรับในส่วนร่วมของแต่ละภาค (พิสมัย คูศรีพิทักษ์, 2553: 15)

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2550: 6) ได้พูดถึงธรรมาภิบาลในหัวข้อเรื่องพระพุทธศาสนากับหลักธรรมาภิบาล สรุปได้ว่าธรรมาภิบาลต้องมียอดประกอบ 3 ด้าน คือ

1) ธรรมาภิบาลด้านธุรกิจ (Economic good governance) เช่น ประเทศไทยเศรษฐกิจตกต่ำในปี พ.ศ. 2540 เพราะมีปัญหาด้านเศรษฐกิจเรียกว่า ธรรมาภิบาลด้านธุรกิจบกพร่อง

2) ธรรมาภิบาลด้านการเมือง (Political good governance) เช่น การเมืองลุ่มๆ ดอนๆ ปัญหากฎหมายรัฐธรรมนูญใช้ไม่ต่อเนื่องเรียกว่า ธรรมาภิบาลด้านการเมืองบกพร่อง

3) ธรรมาภิบาลด้านราชการ (Bureaucracy good governance) เช่น เมื่อพัฒนาประเทศที่ไร้อะไรก็มีการทุจริตคอร์รัปชัน เรียกว่า ธรรมาภิบาล ด้านราชการบกพร่อง

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) (2548: 114)เขียนหนังสือเรื่องหลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์ มีใจความตอนหนึ่งว่า การปกครองการบริหารแบบบูรณาการ (Integration) ของหัวหน้าฝ่ายบริหาร (CEO - Chief Executive Officer) ขององค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของทางราชการในส่วนกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ดี องค์กรรัฐวิสาหกิจ และองค์กรธุรกิจเอกชนก็ดี องค์กรทางศาสนา และองค์กรสาธารณะอื่นๆ ก็ดี จะให้บังเกิดผลสำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูง จะต้องมีการบริหารที่ชื่อว่า การบริหารการปกครองที่ดี (Good Governance) นั้นประมวลรวมย่อลงใน “หลักธรรมาภิบาล”

จากความหมายข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ธรรมาภิบาล (Good Governance) หมายถึงเป็นการสร้างการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นการสร้างระบบการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกภาคของสังคม จำเป็นต้องร่วมดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งในระยะเฉพาะหน้า ระยะกลาง ระยะยาว

ความสำคัญของธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาลมีความสำคัญ ต่อองค์กร ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ดังนี้

1) เป็นหลักพื้นฐานในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม เอื้อผลประโยชน์ให้กับคนทุกระดับไม่ว่าจะเป็นคนรวยหรือคนจน ในการมีงานทำ มีรายได้ การพัฒนาที่เท่าเทียมกันและการมีคุณภาพที่ดี (อานันท์ ปันยารชุน, 2542: 13)

2) ธรรมาภิบาลช่วยให้สังคมมีความเข้มแข็งทุกด้าน ทั้งทางคุณค่าและจิตสำนึกทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม จริยธรรมและทางเศรษฐกิจ มีสมรรถนะ มีความโปร่งใส สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสุขและเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยลดความรุนแรงของปัญหา (อานันท์ ปันยารชุน, 2542: 13)

3) การสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในทุกระดับจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน โดยมีต้นเป็นศูนย์กลางที่แท้จริง ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมเสถียรภาพ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2551: 162)

4) ธรรมนูญเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้สึกสามัคคีและรวมพลังก่อเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งยังเป็นส่วนเสริมสร้างความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ประเทศ (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยระบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2542) (สำนักงานคณะกรรมการพลเรือน, 2542: 14)

5) ธรรมนูญจะช่วยให้ระบบของรัฐมีความยุติธรรมเป็นที่น่าเชื่อถือทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้งนำไปสู่การลดปัญหาการทุจริตซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของบ้านเมืองได้ (บุษบง ชัยเจริญวัฒนา และ บุญมี ลี, 2544: 48-50)

6) ธรรมนูญเป็นมาตรฐานสากลที่บ่งชี้ถึงระดับการพัฒนาของประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (ประพันธ์ โพธิ์จรูญ, 2544: 1-5)

7) ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) หลักธรรมนูญเป็นยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ต่างๆ ไปสู่เป้าหมายในการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544: 120)

แนวคิดการบริหารจัดการวัดแบบธรรมนูญ

แนวคิดการบริหารจัดการวัดในพระพุทธศาสนาตามหลักธรรมนูญ ดังนี้

1. การบริหารวัดแบบมีส่วนร่วมโดยคณะกรรมการ ประกอบด้วยเจ้าอาวาส พระสงฆ์ในวัด ไวยาวัจกร และฆราวาสที่ได้รับการคัดเลือก มีเจ้าอาวาสเป็นประธาน ในกรณีวัดขนาดใหญ่ โครงสร้างการบริหารประกอบด้วยคณะกรรมการสองชุด คือ คณะกรรมการกำกับดูแล มีเจ้าอาวาสเป็นประธาน และคณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วยพระสงฆ์ในวัด ไวยาวัจกรและฆราวาสที่ได้รับการคัดเลือก ทำหน้าที่บริหารวัด เจ้าอาวาสแต่งตั้งและถอดถอนคณะกรรมการบริหาร การบริหารโดยคณะกรรมการทำให้การบริหารวัดเป็นหมู่คณะ มีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในวัดและฆราวาสเพื่อระดมความคิดและร่วมกันตัดสินใจ ในกรณีวัดขนาดใหญ่ การแยกการบริหารออกจากการกำกับดูแลโดยคณะกรรมการสองชุดจะทำให้การบริหารวัดมีการกำกับดูแลที่เป็นเอกภาพ ซึ่งเป็นหลักสำคัญของธรรมนูญ

2. การกำหนดคุณสมบัติและวาระการดำรงตำแหน่ง ฆราวาสที่เข้ามาทำหน้าที่กรรมการวัดและไวยาวัจกร กรรมการและไวยาวัจกรมีการเสนอชื่อโดยชุมชน มีการประเมินผลการทำหน้าที่ของกรรมการที่เป็นฆราวาสและไวยาวัจกรก่อนครบวาระเพื่อการต่อวาระในการทำหน้าที่

3. การพัฒนาความรู้เรื่องการบริหาร เจ้าอาวาส พระสงฆ์ในวัด ไวยาวัจกร และฆราวาสที่ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการ ควรมีการพัฒนาความรู้เรื่องการบริหาร พระธรรมวินัย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกิจการของวัด และธรรมนูญ เพื่อให้การบริหารงานวัดประสบความสำเร็จ

4. กำหนดพันธกิจนโยบายและระเบียบที่สำคัญเป็นลายลักษณ์อักษร มีการประกาศให้ทราบทั่วกัน เช่น นโยบายรับบริจาค นโยบายการใช้เงินบริจาคตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค นโยบายการจัดการเงินและทรัพย์สินของพระสงฆ์ในวัด นโยบายแจ้งเบาะแสพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของบุคลากรในวัด นโยบายความขัดแย้งทางผลประโยชน์ และนโยบายสาธารณโภคีธรรมที่แบ่งปันเงินบริจาคและ

ทรัพยากรที่วัดมีส่วนหนึ่งให้กับวัดที่ขาดแคลน เป็นต้น การกำหนดนโยบายก็เพื่อให้ประชาชนรับทราบ แนวทางการดำเนินการของวัด และป้องกันการปฏิบัติโดยฝ่ายบริหารที่ผิดหรือนอกเหนือไปจากที่วัด กำหนดเป็นนโยบาย

5. ทำทุกอย่างให้เป็นระบบ มีระบบการเงิน ระบบบัญชี ระบบควบคุมภายใน ระบบบริหาร ศาสนสมบัติ ระบบการบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสมและเป็นมาตรฐาน มีบุคลากรที่มีความรู้และทักษะ เพียงพอช่วยจัดทำรายงานทางการเงินและดูแลการบัญชีของวัด

6. แต่งตั้งผู้ตรวจสอบภายในที่มีความเป็นอิสระ ตรวจสอบการปฏิบัติตามระบบการควบคุม ภายในของวัดและรายงานตรงต่อเจ้าอาวาส แต่งตั้งผู้สอบบัญชีอิสระตรวจสอบความถูกต้องและ มาตรฐานการจัดทำบัญชีของวัดเพื่อให้รายงานทางการเงินของวัดถูกต้องสมบูรณ์ตามมาตรฐาน

7. จัดทำรายงานต่างๆ ตามระเบียบและมาตรฐาน จัดทำรายงานทางการเงินและรายงาน ต่าง ๆ ตามระเบียบและมาตรฐานที่สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด

8. มีระบบการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นกิจจะลักษณะ ทั้งข้อมูลการเงินและไม่ใช้การเงิน ข้อมูล การเงินได้แก่ รายงานฐานะทางการเงินของวัดที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้สอบบัญชีว่าถูกต้อง ครบถ้วน เป็นรายไตรมาสและรายปี ข้อมูลที่ไม่ใช้การเงินเช่น นโยบายคำสั่งและระเบียบต่างๆที่ออกโดยเจ้าอาวาส รายงานประจำปี มีระบบตอบคำถามและสร้างความเข้าใจกรณีมีคำถามเกี่ยวกับข้อมูลที่เปิดเผย

9. มีคณะกรรมการยึดแนวปฏิบัติที่ดีในการทำหน้าที่ เช่นคณะกรรมการวัดประชุมตาม ตารางเวลาประชุมที่แน่นอน เป็นที่ทราบล่วงหน้า มีวาระการประชุม มีการจดบันทึกและจัดทำรายงาน การประชุม คณะกรรมการเข้าประชุมโดยพร้อมเพรียงกันและร่วมกันตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง เคารพ กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง มองประโยชน์ของวัดเป็นสำคัญ และมีความโปร่งใสในการทำหน้าที่ (บัณฑิต นิถาวร, [ออนไลน์])

กล่าวโดยสรุป การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาลเป็นสิ่งที่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ เพราะวัด เป็นองค์กรที่ต้องบริหารระบบการบริหารที่ดีจะช่วยลดภาระพระสงฆ์จากการบริหารให้สามารถทำ หน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เต็มที่ โดยแนวปฏิบัติจะต้องให้ความสำคัญกับสามเรื่องที่เป็นลักษณะ พิเศษของวัด ได้แก่ พ.ร.บ สงฆ์ ที่กำกับดูแลวัด พระธรรมวินัยและหลักธรรมาภิบาล เช่น ความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมคาดหวัง

สรุปท้ายบท

หลักการต่างๆ ที่อธิบายการมีธรรมาภิบาลและการนำไปประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลอาจประกอบ ไปด้วย หลักการต่างๆ มากมายแล้วแต่ผู้ที่จะนำเรื่องของธรรมาภิบาลไปใช้ และจะให้ความสำคัญกับเรื่อง ไตมากกว่ากัน และในบริบทของประเทศ บริบทของหน่วยงาน หลักการใดจึงจะเหมาะสมที่สุด “วัด” เป็นหน่วยงานปกครองและหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์ และกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด และ เป็นฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ การบริหารเป็นสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเฉพาะการบริหารวัดซึ่งเป็น

ศาสนสถานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน การบริหารวัดอย่างเป็นระเบียบจะส่งผลให้ร่มรื่นน่าอยู่ น่าเข้าไปประกอบกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็น การบริหารวัดที่ดีจึงมีความสำคัญของการเป็นผู้นำ การที่วัดจะประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ตลอดทั้งป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชนนั้นย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการบริหารจัดการ หรือการปกครองดูแลหมู่คณะตลอดทั้งแนะนำ อบรมพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ที่มาอาศัยอยู่ในวัดให้ประพฤติตนอยู่ในธรรมวินัยตัวผู้บริหาร ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้ที่ได้รับอำนาจอันชอบธรรมในการจัดการบริหารในสถาบัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2542). **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- คะเนิงนิตย จันทบุตร. (2553). **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษากรณีวัดป่าขนานาชาติ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี**. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟิก จำกัด.
- ฐิติพร สะสม. (2553). **ศึกษาระบบการบริหาร และการจัดการวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.
- ไตรรัตน์ จงจิตร. **การบริหาร-นักบริหาร. รัฐสภาสาร**. ปีที่ 5 ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม 2546.
- ทวี เขจรกุล. (2547). **บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**.
- ธรรมาภิบาลในการทำงาน. **การจัดการองค์ความรู้ต่อการบริหารส่วนตำบลก้าง อำเภอนนไทย จังหวัดนครราชสีมา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.kampang.go.th/select_news.php?news_id=351 [13 กันยายน 2566].
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. (2551). **การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย**. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- บัณฑิต นิจถาวร. **ธรรมาภิบาลในการบริหารวัดในพระพุทธศาสนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thaipost.net/economy-news/132516/> [13 กันยายน 2566].
- บุญช่วย จันทร์เห้า. (2544). **พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร. ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒนา และบุญมี ลี. (2544). **รายงานการวิจัยตัวชี้วัดธรรมาภิบาล**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ประพันธ์ โพธิ์วรคุณ. (2544). **หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษา**. นครปฐม: สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา.

- พระครูวิธานสุพัฒน์กิจ. (2559). การบริหารพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะประชาชน อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวินัยธรถวิล. (2557). การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. โครงการบัณฑิตศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- พระเทพปริยัติมุนี. (2543). การพัฒนาวัดควบคู่กับการจัดการศึกษาสงฆ์: วัดพระปฐมเจดีย์. กรุงเทพฯ: กรมศาสนา.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ “คำวัด”**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- พระธรรมกิตติวงศ์. (2545). การจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา ในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พระพุทธศาสนากับธรรมาภิบาล. **นิตสารพุทธจักร**. ปีที่ 61 ฉบับที่ 8 สิงหาคม 2550.
- _____. (2549). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหามิตร ฐิตปญโญ. (2561). **พระพุทธศาสนาในศรีลังกา**. ขอนแก่น: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). (2548). การบริหารวัด. ราชบุรี: วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม.
- _____. (2548). **หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ชัยมงคลพรินต์ติ้ง.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505, ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 (2535), 2505-2535, หน้า 9.
- พฤทธิสาณ ชุมพล. (2546). **คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิสมัย คูศรีพิทักษ์. (2553). การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลและประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดสกลนคร. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์.
- วิโรจน์ สารรัตนะ, รองศาสตราจารย์ ดร. (2542). การบริหารหลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย TDRI. (2551). **สังคมโปร่งใสไรทุจริต**. ชลบุรี: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการพลเรือน. (2542). คู่มือการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย การสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). **คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี Good Governance Rating**. กรุงเทพฯ: บริษัท พรีเมียร์ โพร จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 ถึง 2549**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อริย์รัช แก้วเกาะสบบ้า. (2560). **หลักธรรมาภิบาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560.บทความวิชาการ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อานันท์ ปันยารชุน. (2542). **มุมมองนายอานันท์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- อุทัย สติมั่น. (2555). **พัฒนาการของการบริหารจัดการวัดในพระพุทธศาสนา. สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อุทัย หิรัญโต. (2525). **เทคนิคการบริหาร**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

การเมืองการปกครองเปรียบเทียบ: กรณีศึกษาการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ สุโขทัยกับอยุธยา

Comparative Government Politics: A Case Study of Sukhothai and Government Politics of Sukhothai Kingdom

¹พระใบฎิพงษ์ศักดิ์ รอดทะยอย ขนติพโล, ²สิทธิกร พันศิริ

¹Phra Pongsak Rodthayoi Khuntipalo, ²Sitthikhorn Phansiri

^{1,2}วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Puthasothorn Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: phongsak.rod@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

ลักษณะการเมืองการปกครองเปรียบเทียบของพระมหากษัตริย์แบบปิตุราชาในสมัยสุโขทัยตอนต้น ได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาเป็นพระมหากษัตริย์แบบธรรมราชา ตามสภาพแวดล้อมทางการเมืองและความจำเป็นในสมัยต่อมา อย่างไรก็ตาม การใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการรวบรวมอาณาจักรก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับการใช้กำลังทางทหาร กล่าวคืออาณาจักรอันกว้างใหญ่จะดำรงคงอยู่เฉพาะในสมัยของผู้นำคนนั้นในที่มีความสามารถทางการเมือง ทหาร หรือมีปรีชาญาณด้านศาสนาอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อสิ้นผู้นำคนนั้นแล้ว อาณาจักรจะแตกสลายไป เพราะศาสนาพุทธและการทหารไม่สามารถทำให้อาณาจักรที่กว้างใหญ่ดำรงคงอยู่ได้นาน ปัจจัยหลักที่ทำให้อาณาจักรอยู่ได้ยั่งยืนนาน คือ ปกครองแบบนี้ เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้ด้วยความยากลำบากอันเนื่องมาจากอุปสรรคด้านคมนาคมและการสื่อสาร

ลักษณะการเมืองการปกครองเปรียบเทียบของพระมหากษัตริย์ในอยุธยาทรงอยู่ในฐานะเทวราชา ซึ่งเป็นคติความเชื่อที่มีพื้นฐานมาจากลัทธิพราหมณ์ เขมรได้รับอิทธิพลเรื่องเทวราชาจากอินเดีย และถ่ายทอดต่อมาให้อยุธยาด้วยเหตุนี้สถาบันพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยาจึงมีลักษณะเฉพาะที่เป็นแบบแผนกว่าสมัยสุโขทัย

คำสำคัญ: การเมืองการปกครองเปรียบเทียบ, สุโขทัย, อยุธยา

Abstract

Comparative political and governmental characteristics of the patriarchs in the early Sukhothai period. It was modified to become a Dharma monarch according to the political environment and the necessity of later times. The use of religion as a means to assemble a kingdom is similar to the use of military force: The vast realm will only exist

in the days of that leader, in military competence. Or have a religious insight at the end of that leader The kingdom will be disintegrated. Because Buddhism and the military could not make the vast empire last long the main factor in the longevity of the kingdom is that this kind of rule is difficult to build. Due to obstacles in transportation and communication.

He comparative political nature of the monarchs in Ayutthaya is the Dhevaraja. This is a belief based on the Khmer Brahminism, influenced by Devarahs from India and later passed on to Ayutthaya, for this reason the monarchy in the Ayutthaya period has a unique characteristic that is more conventional than the Sukhothai period.

Keywords: Sukhothai and Government Politics of Sukhothai Kingdom.

บทนำ

การเปรียบเทียบลักษณะทางการเมืองการปกครองสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งในการศึกษาลักษณะทางการเมืองการปกครองของอาณาจักรสุโขทัยนั้น เราจะศึกษาว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร มีจุดเด่นและจุดอ่อนอยู่ตรงไหนบ้าง โดยจะศึกษาพิจารณาจากสถาบันพระมหากษัตริย์ การเมืองการปกครองเปรียบเทียบสุโขทัยกับอยุธยา จากแนวคิดของสถาบันพระมหากษัตริย์ อาจกล่าวได้ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันทางการเมืองการปกครองที่ดำรงอยู่ และมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องและยาวนานในช่วงหนึ่งหรือตลอดช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ของประเทศส่วนใหญ่ สถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นสถาบันทางการเมืองการปกครอง (ธโรธร ตูทองคำ, 2548: 4)

1. นักปรัชญาเมธีในสมัยกรีกโรมัน ได้แก่

เพลโต (Plato, 427-947 b.c.) ได้แต่งหนังสืออูตมรัฐ สถาปที่เป็นรัฐ (The Republic) ควรมีผู้ปกครองที่เลือกสรรแล้ว ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่มีสติปัญญาและมีคุณธรรม ผู้ปกครองแบบนี้ คือ ราชาปราชญ์ (Philosopher King) อันหมายถึง ผู้ปกครองที่มีความเฉลียวฉลาดและเป็นผู้ที่มีคุณธรรมอันสูงส่ง ซึ่งจะต้องผ่านกระบวนการกล่อมเกลாதทางสังคมที่รัฐเลือกสรรและจัดสรรให้ เพื่อเป็นผู้ปกครองในภายภาคหน้า

อริสโตเติล (Aristotle, 984-922 b.c.) อริสโตเติลได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการปกครองราชาธิปไตยว่าเป็นรูปแบบการปกครองในอุดมคติ กษัตริย์จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและความสามารถทางการเมืองถ้าเป็นราชาปราชญ์การปกครองก็ต้องเป็นไปเพื่อและประโยชน์ของรัฐ เป็นสำคัญซึ่งอริสโตเติลเห็นว่าเป็นไปได้ยาก เนื่องจากคนๆ เดียวมักเห็นแก่ตัวและไม่มีข้อจำกัดในการใช้อำนาจ

2. นักปรัชญาการเมืองสมัยกลาง ที่สำคัญ ได้แก่

นักปรัชญาการเมืองสมัยรัฐชาติ นักปรัชญาการเมืองสมัยนี้บางท่าน ได้สนับสนุนแนวคิดอำนาจอธิปไตยเป็นของกษัตริย์นักปรัชญาการเมืองแนวนี้ เรียกว่า นักปรัชญาการเมืองแนวกษัตริย์นิยม ตัวอย่างของนักปรัชญาการเมืองที่สนับสนุนแนวทางนี้ (พลศักดิ์ วิธไกรศิริ, 2529: 149-183)

ในโลกตะวันออก ในอินเดีย “อรรถศาสตร์” นับเป็นผลงานสำคัญที่ยังมีอาจสรุปได้ว่า แต่งโดยผู้ใดหรือบุคคลใด มีตัวตนจริงหรือไม่ แต่นักวิชาการชาวอินเดียคาดกันว่าจามนิกยะ หรือเกาฏิลยะ จะเป็นผู้แต่ง (สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2527: 610-619)

สาระสำคัญของผลงานชิ้นนี้จะเน้นความสำคัญของกษัตริย์ ที่ถือเป็นองค์ประกอบของรัฐที่สำคัญที่สุด และองค์ประกอบของรัฐทั้งมุขมนตรี ประชาชนหรือประเทศ ป้อมปราการ การคลัง กองทัพ และพันธมิตร ล้วนแล้วแต่ขึ้นตรงต่อกษัตริย์ด้วยกันทั้งสิ้น หน้าที่ที่สำคัญของกษัตริย์แบ่งออกได้เป็นสองด้าน กล่าวคือในด้านกิจการภายในกษัตริย์จะควบคุมดูแลราษฎรได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน แลในด้านกิจการภายนอก กษัตริย์จะอยู่ในฐานะเป็นผู้ปกป้องรัฐ และใช้นโยบายต่างประเทศ ดังนั้น กษัตริย์จึงมีหน้าที่และวิธีการในการสร้างชีวิตที่ดีของชุมชนหรือรัฐ กษัตริย์ จึงต้องมีขันติธรรมและตระหนักถึงผลของความชั่ว (สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2527: 629) เมื่อกษัตริย์ได้ปฏิบัติตามพระราชกิจการและกฎของธรรมที่เหมาะสมกษัตริย์จะกลายเป็นต้นตอแห่งความยุติธรรม

ฮันเฟจื่อ (ประมาณ 280 – 299. B.C) นักปรัชญาชาวจีน สำนักสัจนิยมหรือนิตินิยม (สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2527: 629) ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากปรัชญาของซุนจื่อ ฮันเฟจื่อได้นำสิทธิมาอธิบายผู้ปกครองซึ่งหมายถึงจักรพรรดิในศิลปะการปกครองซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพของผู้ปกครอง มาตรฐานที่ผู้ปกครองใช้ในการปกครอง และแหล่งอำนาจที่แท้จริง (สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2527: 629) และที่สำคัญคือภัยของผู้ปกครองทั้งนี้เพราะผู้ปกครองมีชีวิตอยู่ท่ามกลางผู้คนทั้งปวง ความหลากหลายของผู้คนที่อาจมุ่งร้ายต่อผู้ปกครองได้ ผู้ปกครองจึงพึงระวังภัยที่มาจากขุนนางข้าราชการ ภัยที่มาจากตัวผู้ปกครองเอง ภัยจากผู้คนในรัฐ (มัลลิกา มัสอูดี, 2537: 355)

ความหมายของสถาบันพระมหากษัตริย์

ในสังคมทุกสังคม จะประกอบไปด้วยกลุ่มคนสองกลุ่ม คนกลุ่มหนึ่งจะเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่เป็นผู้ถูกปกครองหรือผู้ตาม คนอีกกลุ่มหนึ่งจะเป็นคนกลุ่มน้อยที่ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองหรือผู้นำ คนทั้งสองกลุ่มต่างมีบทบาท และมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคม ให้เป็นไปตามความต้องการและปรารถนาของตน

ในส่วนของผู้ปกครองกล่าวได้ว่า ในแต่ละสังคมย่อมมีผู้นำที่มีรูปแบบและลักษณะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและปัจจัยหลายประการ ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง คือ พัฒนาการของสังคม กล่าวคือ หากเป็นสังคมที่ เป็นไปอย่างเรียบง่าย มีลักษณะและโครงสร้างไม่สลับซับซ้อน สังคมก็จะได้ผู้นำที่เป็นผู้นำทางศาสนาหรือพิธีกรรม เมื่อสังคมขยายตัวเป็นชนเผ่า สังคมนั้นก็จะมีผู้นำที่เป็นนักรบที่ต้องมีการแย่งชิงปัจจัยการผลิตและทรัพยากรที่หลากหลายเพื่อตอบสนองต่อคนในสังคมและเมื่อสังคมมาขยายขึ้นเป็นแคว้น อาณาจักร จักรวรรดิ และรัฐชาติ หรือประเทศในปัจจุบัน ผู้นำในแต่ละรูปแบบการปกครองกันย่อมแตกต่างกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเปลี่ยนแปลงในผู้นำย่อมขึ้นอยู่กับพัฒนาการของสังคมเป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตาม ในบรรดาารูปแบบผู้นำที่มีอยู่ในทุกสังคม โดยปรากฏขึ้นในประวัติศาสตร์ของเกือบทุกประเทศอันอาจเป็นช่วงระยะเวลาหนึ่งหรือตลอดประวัติศาสตร์ ก็คือกษัตริย์ และทางสังคมใดที่

มีกษัตริย์มีระเบียบแบบแผนมีโครงสร้างและกระบวนการ และมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองอย่างต่อเนื่อง ก็จะกลายเป็นสถาบันทางการเมืองที่เรียกว่า สถาบันกษัตริย์หรือสถาบันพระมหากษัตริย์

สถาบันพระมหากษัตริย์ประกอบไปด้วยสองคำ คือ คำว่า “สถาบัน” กับคำว่า “พระมหากษัตริย์” คำว่าสถาบัน หมายถึง องค์การที่สร้าง รักษา ปกป้อง แบบแผนพฤติกรรม และมีหน้าที่ในกิจกรรมที่ปะทะสังสรรค์และปฏิสัมพันธ์ต่อสังคม ดังนั้น สถาบันทางการเมือง หมายถึง องค์การที่สร้าง ปกป้อง แบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองและมีหน้าที่ในกิจกรรม ที่ปะทะสังสรรค์และปฏิสัมพันธ์ต่อสังคม ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม

ส่วนคำว่า “กษัตริย์” นั้น เป็นคำที่ใช้ใกล้เคียงกับคำหลายคำ ที่สำคัญ ได้แก่ จักรพรรดิ หมายถึง ผู้ปกครองทั้งปวงของพึงพอใจ และเป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูง ข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่ง จักรพรรดิจะใช้คู่กับจักรวรรดิ อันหมายถึง อาณาจักรที่ยิ่งใหญ่เหนืออาณาจักรทั้งปวงซึ่งได้มาจากการแผ่ขยายครอบงำอาณาจักรอื่นด้วยการทำสงคราม (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2539: 200) พระเจ้าแผ่นดิน หมายถึง ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินทั้งประเทศ แล้วพระราชทานสิ่งที่ครอบครองทำมาหากินให้แก่ประชาชนทั่วไปตามพระราชอำนาจ เจ้าชีวิต หมายถึง พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของชีวิตของคนทั้งปวง ธรรมราชา หมายถึง พระมหากษัตริย์ทรงรักษารธรรมโดยวิธีการปฏิบัติ (ชลธิ ยังตรง, 2539: 50) นอกจากนี้ ก็ยังมีคำอื่นอีก เช่น กาหลิบ ชาร์ สมเด็จพระราชาธิบดี เป็นต้น

ส่วนคำว่า “พระมหากษัตริย์” นั้น เป็นคำที่มีความหมายอยู่สามประกอบด้วยกัน กล่าวคือ ประการแรก คือ พิจารณาความหมายคำรูปศัพท์ “มหา” แปลว่า ยิ่งใหญ่ กษัตริย์ แปลว่า นักรบผู้ยิ่งใหญ่ ประการที่สอง พิจารณาตามความหมายทั่วไป ที่มาจากภาษาบาลี สันสกฤต แบ่งได้เป็นสองนัย นัยแรก สืบเนื่องมาจากกษัตริย์ที่มีที่มาจากนักรบ พระมหากษัตริย์ หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน นัยที่สอง สืบเนื่องมาจากคติ มหาสมบัติ ซึ่งถือว่ามหาชนเป็นผู้เลือกกษัตริย์ ประการที่สาม พิจารณาจากความหมายทางการเมืองการปกครอง มีสองส่วน ส่วนแรก พระมหากษัตริย์เป็นหัวหน้าครอบครัวใหญ่ ที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือกเป็นหมู่คณะ ส่วนที่สอง พระมหากษัตริย์ เป็นผู้ที่ทรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยอย่างเด็ดขาด และมีอำนาจล้นพ้น (ธานินทร์ กรัภิวิเชียร, 2520: 1)

สถาบันพระมหากษัตริย์ “หมายถึง” สถาบันทางการเมืองการปกครอง ที่ผู้นำมีลักษณะของการสืบทอด อำนาจโดยทางสายโลหิตเป็นสำคัญ นักวิชาการบางท่าน เช่น แดเนียล วิต กล่าวว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ หมายถึงสถาบันที่ผู้ปกครองสืบทอดอำนาจการปกครองโดยไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบเป็นทางการเมืองต่อประชาชน (Daniel Wit, 1953: 108) เป็นต้น จุดเน้นของวิต คือ การเป็นสถาบันทางการเมืองที่เป็นผลมาจากวิวัฒนาการของสังคมโดยมุ่งเน้นในยุโรปเป็นหลัก

องค์ประกอบของสถาบันกษัตริย์

สามารถจัดแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ กล่าว คือ (จรรยา สุภาพ รุ่งพงษ์ ชัยนาม, 2541: 504 - 505)

1. ฐานะของกษัตริย์ เป็นการศึกษาถึงฐานะของกษัตริย์ที่มีอยู่ในสังคมนั้นเป็นสำคัญ ที่แบ่งออกได้เป็นหลายฐานะ เช่น ฐานะเป็นหนึ่งในบรรดาคนที่เท่าเทียมกัน (กษัตริย์ในสมัยกลาง) ฐานะหัวหน้าครอบครัว (พอในสมัยสุโขทัย) ฐานะเป็นหัวหน้าชุมชน (นครรัฐกรีกในสมัยกรีกโบราณ) ฐานะเป็นเทพ (ฟาโรห์ในอียิปต์) หรือสมมติจักรพรรดิในญี่ปุ่น หรือบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากสวรรค์ (ฮ่องเต้ในจีน) ฐานะเป็นองค์อภิปัตย์ (กษัตริย์ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์) ฐานะเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ เป็นต้น

2. อำนาจของกษัตริย์ องค์ประกอบนี้แบ่งออกได้เป็นหลายประเภท เช่น หากแบ่งตามการยอมรับของประชาชนจะแบ่งได้เป็นอำนาจที่ชอบธรรม กับอำนาจที่ขาดความชอบธรรม หากแบ่งตามการใช้อำนาจเป็นไปโดยสมบูรณ์หรือเบ็ดเสร็จเด็ดขาด แบ่งออกได้เป็นอำนาจของกษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตย อำนาจของกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ เป็นต้น

3. การประพฤติปฏิบัติของกษัตริย์ องค์ประกอบนี้เป็นการให้ความสำคัญกับแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ และพระราชจริยวัตรของกษัตริย์ แบ่งออกได้เป็นหลายประเภท เช่น ธรรมราชา เทวราชา ทรรราช เป็นต้น

สถาบันพระมหากษัตริย์ ถือ กำเนิดขึ้นพร้อมกับการก่อตั้งของอาณาจักรสุโขทัยซึ่งนับเป็นอาณาจักรแรกที่คนไทยได้รวบรวมสร้างบ้านเรือนจนเป็นเอกราชและเป็นอิสระ สถาบันพระมหากษัตริย์จึงนับเป็นสถาบันทางการเมืองการปกครองที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของอาณาจักร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ปัจจัยและแนวความคิดของสถาบันพระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัย มีที่มาจากอาณาจักรสุโขทัยที่ถือกำเนิดขึ้นใน พ.ศ. 1781 อันเป็นการรวมกลุ่มของคนไทยในรูปแบบของชุมชน และสังคม ขนาดปานกลาง ที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างชัดเจนการรวบรวมอาณาจักรของคนไทยครั้งนี้เป็นการรวบรวมเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นและสร้างความเป็นอิสระเป็นครั้งแรก หลังจากที่มีชุมชนไทยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ยังคงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรอื่น อาณาจักรสุโขทัยพัฒนาขึ้นมาจากเผ่าชนที่รวมตัวกัน จึงมีสภาพสังคมที่ลักษณะเรียบง่าย อันสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่เป็นไปอย่างใกล้ชิด เปรียบเสมือนหนึ่งเป็นเครือญาติ รูปแบบการปกครองที่สำคัญ คือ การปกครองแบบพ่อปกครองลูก จากภายนอกด้วยภัยของสงคราม กล่าวคือ อาณาจักรขอม ซึ่งเคยเป็นอาณาจักรที่เจริญรุ่งเรือง

ประการแรก ในการสื่อสารทางการเมืองด้านปัจจัยภายนอก การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยเป็นช่วงเวลาปลอดจากการคุกคาม จากภายนอกด้วยภัยของสงคราม กล่าวคืออาณาจักรขอม ซึ่งเคยเป็นอาณาจักรที่เจริญรุ่งเรือง ได้เสื่อมถอยอำนาจลง ภายหลังจากการรุกรานของมองโกล จึงจำเป็นต้องรักษาอำนาจในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ซึ่งมีภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญต่อขอมมากกว่า จึงเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้สุโขทัยซึ่งอยู่ตอนบนรวบรวมอาณาจักรได้ก่อนอาณาจักรอื่น ส่วนพม่าก็ถูกรุกรานจากมองโกลเช่นกัน จึงทำให้ไม่สามารถสร้างอำนาจแข่งกับอาณาจักรสุโขทัย

ประการที่สอง ในการสื่อสารทางการเมืองด้านปัจจัยภายใน อาณาจักรสุโขทัยเกิดขึ้นจากรวบรวมคนไทย โดยยึดถึงครัวเรือนเป็นหลัก ซึ่งมีวิวัฒนาการมาจากชุมชนจนกลายเป็นเมือง ผู้นำจึงมีฐานะสูงขึ้นเป็นเจ้าหรือขุน ดังนั้นรูปแบบการปกครองจึงเป็นไปตามสภาพสังคมที่มีลักษณะเรียบง่าย

ในการสื่อสารทางการเมืองด้านสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบการปกครอง ทั้งนี้เนื่องจาก การที่สุโขทัยเป็นอาณาจักรของคนไทยที่เริ่มก่อตั้งจึงทำให้ไปสู่การสร้างวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เพื่อให้ลด หรือลดอิทธิพล หรือการประยุกต์วัฒนธรรมของอาณาจักรที่ใหญ่กว่า เช่น ขอม และอินเดีย ให้เหมาะสมกับอาณาจักรของตน พระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์อาณาจักรสุโขทัยจึงปรากฏในส่วนที่เกี่ยวกับการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารทางการเมืองอยู่เสมอ เช่น การประดิษฐ์อักษรไทย การนำระฆังไปแขวนไว้ให้ประชาชนที่มีปัญหาสามารถมาเคราะห์ได้ เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่งการกำหนดรูปแบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก จึงเป็นกุศโลบาย ของพระมหากษัตริย์ในการสร้างกำลังพลเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้อาณาจักร โดยสร้างการยอมรับให้กับชุมชนคนไทย และดึงดูดคนไทยจากแหล่งต่างๆ ให้เข้ามาพึ่งพระบรมธิสมภาร ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกหลายเล่ม

เมื่อแรกก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยยังมีอาณาเขตไม่กว้างขวางจำนวน พลเมือง ยังมีไม่มากและกำลังอยู่ในระยะการก่อร่างสร้างตนเพื่อความเป็นปึกแผ่นจึงยังคงมีความเคยชินอยู่กับการปกครองแบบดั้งเดิมซึ่งยึดถือความสัมพันธ์ทางครอบครัวเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้

พระมหากษัตริย์สุโขทัยในระยะต้นจึงทรงวางพระองค์ประดุจบิดาของประชาชนทรงปกครองดูแล ไพร่ บ้าน พลเมือง อย่างใกล้ชิดและด้วยความเอาใจใส่ เหมือน ดังพ่อบ้านดูแลรับผิดชอบลูกบ้านของตนในขณะเดียวกัน ก็ทรงอำนาจสิทธิ์ขาดเหนือชีวิตของลูกบ้านด้วย การปกครองแบบนี้ก่อให้เกิดพระมหากษัตริย์แบบปิตรราชา ซึ่งมักจะค่านำหน้าพระนามว่า “พ่อขุน” (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล และคณะ, 2556: 33)

ในยามสงบ พ่อขุนมีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขของอาณาประชาราษฎร์ ประชาชนสามารถร้องทุกข์ต่อพ่อขุนได้อย่างใกล้ชิด นอกจากนั้น พ่อขุนยังมีภาระหน้าที่เป็นผู้พิพากษาสูงสุดในการให้ความยุติธรรมแก่ราษฎร วินิจฉัย ชี้ขาดข้อพิพาทต่างๆ ของพลเมือง อีกทั้งยังส่งเสริมทำนุบำรุงพุทธศาสนา ส่งสอนอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนและช่วยเหลือดูแลการประกอบอาชีพด้วย ในยามสงคราม พ่อขุนจะเป็นแม่ทัพใหญ่ในการต่อสู้กับอริราชศัตรูรวมทั้งมีภาระหน้าที่ในการแผ่ขยายอาณาเขตเพื่อความมั่นคงของอาณาจักร (วิไลเลขา ถาวรณสาร และคณะ, 2524: 19-20, 46)

พระมหากษัตริย์แบบปิตรราชานี้เป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งทางการเมืองการปกครองของอาณาจักรสุโขทัยเป็นลักษณะเด่นที่มักจะได้รับการกล่าวถึงและอยู่ห้วงนึกคิดของผู้คนโดยทั่วไปเมื่อเอ่ยถึงประวัติศาสตร์สุโขทัย อันที่จริงราชาธิปไตยแบบพ่อปกครองลูกหรือปิตรราชาธิปไตยนี้มีอยู่เฉพาะในสมัยสุโขทัยตอนต้นเท่านั้น ต่อมาลักษณะของกษัตริย์แบบพ่อขุนจะได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาเป็นกษัตริย์แบบธรรมราชา ตามสภาพแวดล้อมทางการเมืองและความจำเป็นในสมัยหลัง

เมื่อสิ้นรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง อาณาจักรสุโขทัยอันกว้างใหญ่ได้แตกแยกเป็นเสี่ยงๆ ศิลปจารึกหลักที่ 3 หรือที่เรียกกันในอีกชื่อหนึ่งว่า ศิลปจารึกนครชุม ได้บรรยายถึงการเสื่อมอำนาจของอาณาจักรสุโขทัยที่แตกแยกเป็นเมืองเล็กเมืองน้อยหลังสมัยพ่อขุนรามคำแหงไว้ตอนหนึ่งว่า

“เมื่อชั่วพระยารามราช..กว้างขวางรอดทุกแห่ง...เป็นเจ้าเป็นขุนอยู่บ้านเมืองตาก...หลายบ้านหลายทอนดังเมืองแพ...นกเป็นขุนหนึ่ง เมืองคนที่พระบางหาเป็นขุนหนึ่ง...เมืองเชียงทองหาเป็นขุนหนึ่ง เมือง...หาเป็นขุนหนึ่ง เมืองบางพาหาเป็นขุนหนึ่ง...ต่างทำเนื้อทำตนเขาอยู่ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2521: 67-68)

ในรัชสมัยพระเจ้าลิไท สภาพทางการเมืองได้ทวีปัญหามากขึ้นทั้งการเมืองภายในอาณาจักรและการเมืองภายนอกในด้านการเมืองภายใน ได้เกิดปัญหาการสืบราชสมบัติ ทำให้การขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าลิไทใน พ.ศ. 1890 มิได้เป็นไปอย่างราบรื่น พระองค์ต้องทรงใช้กำลังปราบปรามเจ้านายสุโขทัยกลุ่มอื่นๆ เพื่อขึ้นครองราชสมบัติ หลังจากนั้น ต้องทรงจัดการแก้ไขปัญหาคความกระด้างกระเดื่องของเมืองเล็กเมืองน้อยที่ยังคงขึ้นอยู่กับอาณาจักรสุโขทัย เพื่อให้เกิดความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยในด้านการเมืองภายนอกในรัชสมัยของพระองค์ อาณาจักรล้านนาซึ่งอยู่ทางเหนือของอาณาจักรสุโขทัย กำลังแผ่ขยายอำนาจทางการเมืองอย่างมากและมีร่องรอยในตำนานมูลศาสนาว่า เมืองตากซึ่งเคยเป็นเมืองในอาณาจักรสุโขทัย ได้ตกเป็นของอาณาจักรล้านนาแล้ว ส่วนทางทิศใต้ของสุโขทัยอาณาจักรอยุธยาซึ่งเพิ่งก่อตั้งขึ้นได้ไม่นานกำลังพยายามแผ่ขยายอำนาจทางการเมืองของตนออกไปทุกทิศทาง อาณาจักรสุโขทัยซึ่งอยู่กึ่ง กลางระหว่างอาณาจักรทั้งสองจึงตกอยู่ในภาวะที่ล่อแหลมมาก (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, 2521: 27-28)

ในท่ามกลางสถานการณ์เช่นนี้ สถาบันพระมหากษัตริย์แบบปิตุราชาซึ่งเป็นสถาบันการปกครองที่มีการจัดระเบียบอย่างง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน และเหมาะสมกับบ้านเมืองที่มีประชาชนไม่มาก ไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้ และไม่สามารถแก้ไขปัญหามทางการเมืองต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วย จึงต้องมีการปรับปรุงสถาบันพระมหากษัตริย์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองให้อยู่ในภาวะที่จะสามารถแก้ไขปัญหามากๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในภายนอกอาณาจักรได้

พระเจ้าลิไททรงตระหนักดีว่าทรงไม่สามารถจะแก้ไขปัญหามทางการเมืองที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการทหารเพียงอย่างเดียว เพราะอำนาจทางการเมืองของสุโขทัยในรัชสมัยของพระองค์มิได้เข้มแข็งเหมือนดังสมัยพ่อขุนรามคำแหงพระเจ้าลิไทจึงต้องทรงใช้ศาสนาพุทธเป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหามทางการเมืองที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการใช้กำลังทางทหาร พระเจ้าลิไททรงเสริมสร้างบุคลิกภาพของพระองค์ให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนในสุโขทัยและของบรรดาหัวเมืองต่างๆ ด้วยการยึดแนวทางการเมืองกษัตริย์ที่ดีและกษัตริย์ที่ประเสริฐตามแนวคิดทางการเมืองของพุทธศาสนา นั่นก็คือการเป็นกษัตริย์แบบธรรมราชา

อาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรใกล้เคียงเป็นดินแดนที่ศาสนาพุทธหินยาลัทธิลังกาวงศ์ได้หยั่งรากลึก และมีอิทธิพลอย่างมากต่อประชาชนในสังคมเหล่านี้ ดังนั้น ประชาชนจึงมีความคุ้นเคยกับแนวคิดการเป็นกษัตริย์แบบธรรมราชา มีความเลื่อมใสศรัทธาและพร้อมที่จะรับแนวความคิดนี้

ธรรมราชา หมายถึง พระมหากษัตริย์ผู้มีธรรม หรือพระราชกษัตริย์ผู้ปฏิบัติตามธรรม “ธรรม” ในที่นี้หมายถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งที่รับรู้ร่วมกันระหว่างกษัตริย์และประชาชนธรรมราชา จะแผ่อำนาจทั้งทางโลกและทางธรรม และจะยอมรับการปกครองโดยธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดเงื่อนไขที่เป็นคุณค่าสำหรับผู้ปกครองพึงประพฤติปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร และราชจรรยาวัตร อำนาจของธรรมราชาจึงเป็นอำนาจที่ชอบด้วยธรรม ไม่ใช่อำนาจที่เกิดจากการกำลังหรืออำนาจจากแหล่งอื่นๆ ธรรมราชาจึงเป็นผู้ปกครองที่มีฐานะสูงเด่นกว่าผู้นำที่ใช้กำลังหรืออำนาจอื่นๆ เป็นฐานอำนาจทางการเมือง การปกครอง นอกจากนั้น ธรรมราชาในสมัยพระเจ้าลิไทยังถูกยกให้สูงเด่นมากขึ้น ด้วยการให้มีฐานะเป็นพระโพธิสัตว์อีกฐานะหนึ่ง มีหน้าที่พาประชาชนข้ามวัฏสงสารไปสู่นิพพาน (ธิดา สารเยา, 2521: 20-21) “จุงเป็นพระพุทธ จุงจักเอาฝูงสัตว์ทั้งหลายข้ามสงสารทุกข์นี้” (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2521: 89)

อันที่จริงแนวคิดการเป็นกษัตริย์แบบธรรมราชาหรือการปกครองโดยธรรมไม่ใช่สิ่งที่เพิ่งมีรัชกาลพระเจ้าลิไทแต่เป็นแนวคิดที่แทรกอยู่ทั่วไปในนโยบายการปกครองของอาณาจักรที่นับถือพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาณาจักรที่นับถือพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาณาจักรที่อยู่ทางตอนเหนือ เช่น อาณาจักรหรือญวณไชย อาณาจักรล้านนา ในอาณาจักรสุโขทัยเอง ก่อนรัชสมัยพระเจ้าลิไทก็มีการพูดถึงการปกครองโดยธรรมแล้ว ศิลาจารึกหลักที่ 2 กล่าวไว้ตอนหนึ่ง “ลูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ผู้หนึ่งชื่อพ่อขุนรามราชปราชญ์รู้ธรรม...” (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2521: 39) ดังนั้น พระเจ้าลิไทจึงทรงเพียงแต่นำแนวความคิดเรื่องธรรมราชามาปฏิบัติให้เป็นระบบอย่างจริงจังเท่านั้น ยังผลให้แนวคิดเรื่องธรรมราชา วิวัฒนาการไปสู่การเป็นหลักสำคัญในการปกครองแทนที่แนวคิดเรื่อง ปิตุราชา

พระเจ้าลิไททรงส่งเสริมทำนุบำรุงพุทธศาสนาทั้งทางด้านการศึกษาระยะของคณะสงฆ์ การอบรม ศีลธรรมจรรยาแก่ประชาชน และการสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ในศาสนาในรัชสมัยของพระองค์ คณะสงฆ์ที่นครพนม หรือเมืองเมะตะมะได้รับการยกย่องว่า มีความเคร่งครัดในพระวินัยและมีวัตรปฏิบัติ และคำสอนของศาสนาพุทธหินยาน ลัทธิกาวศมาเผยแพร่ในดินแดนมอญ

ใน พ.ศ. 1900 พระสงฆ์ไทยสองรูป คือ พระอินททาสีและพระสมณะได้ไปบวชเรียนอีกครั้งหนึ่งที่เมืองเมะตะมะ สันนิษฐานว่าพระเถระทั้งสองคงจะรับการสนับสนุนจากพระเจ้าลิไทให้ไปศึกษาพระไตรปิฎกและวัตรปฏิบัติของลัทธิกาวศที่เมืองเมะตะมะเพื่อนำมาเผยแพร่แก่คณะสงฆ์ในอาณาจักรสุโขทัย นอกจากนั้นใน พ.ศ. 1904 พระเจ้าลิไทได้ผนวช ณ วัดป่ามะม่วง ในการผนวชครั้งนี้ พระองค์ได้ทรงอาราธนาพระอุทุมพระบุปผามหาสวามีพระสังฆราชเมืองเมะตะมะ มาเป็นพระอุปัชฌาย์ของพระองค์ การผนวชของพระเจ้าลิไทย่อมสร้างความเลื่อมใส ศรัทธาแก่ประชาชนทั้งอาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรใกล้เคียง (สินชัย กระบวนแสง, 2520: 16-17)

บทบาททางด้านพุทธศาสนาของพระเจ้าลิไทที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้พระองค์ทรงเป็นผู้นำทางด้านความคิดดังจะเห็นได้ว่า พระองค์ได้ทรงเปลี่ยนแปลงแก้ไขศักราชที่คลาดเคลื่อนให้ถูกต้องซึ่งเมืองต่างๆ ก็ยอมรับและนำไปใช้ นอกจากนั้น ยังทำให้พุทธศาสนาในอาณาจักรสุโขทัยในรัชสมัยของพระองค์เจริญรุ่งเรืองมาก สุโขทัยได้กลายเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาในอาณาจักรสุโขทัย เจ้าพระยาทั้งตอนบนและตอนล่าง (สินชัย กระบวนแสง, 2520: 20-21)

ดังจะเห็นได้ว่า ใน พ.ศ. 1912 พระเจ้ากือนา แห่งอาณาจักรบ้านได้ทรงนิมนต์ พระสมุณเฑระ ไปเผยแผ่ศาสนาที่เชียงใหม่พระสมุณเฑระได้นำพระบรมสารีริกธาตุที่ท่านขุดได้ ณ เมืองปางจา ไปด้วย พระเจ้ากือนาทางมีจิตศรัทธาปารถนาจะสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งพระสมุณเฑระได้ชักชวนให้ พระองค์ทรงสร้างที่เมืองตาก เพื่อให้ชาวสุโขทัยและชาวเชียงใหม่ได้มานมัสการร่วมกัน อีกทั้งยังได้ขอให้ พระเจ้ากือนาทรงตั้งทิศไหลานของท่าน (พระสมุณเฑระ) เป็นเจ้าเมืองตากด้วย เพื่อจะได้ดูแลเจดีย์ที่บรรจุ พระบรมสารีริกธาตุ พระเจ้ากือนาได้ทรงปฏิบัติตามคำขอของพระสมุณเฑระเพื่อ...”เอาเมืองนั้นบูชาสี่ศาธิคุณ แห่งเจ้ากุแล” สุโขทัยจึงมีอิทธิพลเหนือเมืองตากอีกครั้งหนึ่ง (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, 2521: 27-28)

นอกจากพระสมุณเฑระพระภิกษุสุโขทัยรูปอื่นๆ ได้ไปเผยแผ่พุทธศาสนา ณ เมืองต่างๆ เช่น พระสุวรรณคีรีไปเมืองหลวงพระบางพระเวสสุไปเมืองน่านและพระปิยทัสสีไปอยุธยาเป็นต้น กล่าวโดยสรุปการที่พระเจ้าลิไททรงใช้ศาสนาพุทธเป็นวิถีทางหนึ่งในการรวบรวมอาณาจักรสุโขทัยนั้นนับว่าประสบผลสำเร็จมากพอควร ในรัชสมัยของพระองค์สุโขทัยได้กลับเป็นบึงแผ่นและเริ่มมีอำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง จารึกหลักที่ 8 ซึ่งเป็นจารึกที่บรรยายถึงพระเจ้าลิไททรงพาไพร่พลจากเมืองต่างๆ ในอาณาจักรสุโขทัยมาไหว้พระพุทธรูปที่เข้าสู่สมณภู เป็นประจักษ์พยานอันดีถึงความสำเร็จนี้

“ย่อมนำคนทั้งหลายกระทำบุญธรรมข้าตักเมือง อยู่ในสองแควได้เจ็กข้าว” จงนำพลามาทั้งชาวสระหลวง” สองแคว ปกยม พระบาง ชากังราวสุพรรณาว นครพระชุม เบื้องใน...เมืองพาน เมือง...เมืองราดเมืองสะค่านเมืองลุมบาจายเป็นบริวาร จึงขึ้นมานบพระบาทลักษณะอันตนหากประดิษฐานแต่ก่อนเหนือจอมเขาสมณภูนี้” (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2521: 117)

อย่างไรก็ตาม อาณาจักรสุโขทัยที่พระเจ้าลิไททรงรวบรวมขึ้นก็ยังมีอาณาเขตเล็กกว่า อาณาจักรในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง กล่าวคือ มีอาณาเขตเพียงแค่วังเหนือจดเมืองน่าน ทิศตะวันออกจดอาณาจักรบ้านช้าง ทิศใต้จดเมืองนครสวรรค์ และทิศตะวันตกจดเมืองตาก (วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์, 2524: 19-20, 46)

ดังนั้น ความมุ่งหวังของพระเจ้าลิไทที่จะทรงกอบกู้อาณาจักรสุโขทัย ให้มีอำนาจมากเท่ากับในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง จึงประสบผลสำเร็จเพียงบางส่วนเท่านั้น

สรุป ลักษณะของพระมหากษัตริย์แบบปิตุราชาในสมัยสุโขทัยตอนต้น ได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาเป็นพระมหากษัตริย์แบบธรรมราชาตามสภาพแวดล้อมทางการเมืองและความจำเป็นในสมัยต่อมาอย่างไรก็ตาม การใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการรวบรวมอาณาจักรก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับการใช้กำลังทางทหารกล่าวคือ อาณาจักรอันกว้างใหญ่จะดำรงคงอยู่เฉพาะในสมัยของผู้นำคนนั้นในที่มีความสามารถทางการทหาร หรือมีปรีชาญาณด้านศาสนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เมืองสิ้นผู้นำคนนั้นแล้ว อาณาจักรจะแตกสลายไป เพราะศาสนาพุทธและการทหารไม่สามารถทำให้อาณาจักรที่กว้างใหญ่ดำรงคงอยู่ได้นาน ปัจจัยหลักที่ทำให้อาณาจักรอยู่ได้ยั่งยืนนาน คือ ปกครองแบบนี้เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้ด้วยความยากลำบาก อันเนื่องมาจากอุปสรรคด้านคมนาคมและการสื่อสาร

เปรียบเทียบลักษณะทางการเมืองการปกครองสถาบันพระมหากษัตริย์อยุธยา

ลักษณะทางการเมืองการปกครอง

1. ฐานะและอำนาจหน้าที่ของพระมหากษัตริย์

อาณาจักรอยุธยาปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตยเช่นเดียวกับอาณาจักรสุโขทัยในระบอบนี้ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำสูงสุดของอาณาจักร และทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจอย่างเด็ดขาดแต่พระองค์เดียวในการปกครองทั้งในยามสงบและในยามสงคราม แม้ว่าสุโขทัยและอยุธยาจะใช้ระบอบการปกครองแบบเดียวกันแต่ก็มีความแตกต่างกันในด้าน คติ หรือแนวคิดที่ใช้เป็นหลักในสุโขทัยแนวคิดหลักที่ใช้ในการกำหนดก็คือ คติที่ว่า กำหนดฐานะและอำนาจหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ ในสมัยสุโขทัยแนวคิดหลักที่ใช้ในการกำหนดก็คือ คติที่ว่า “พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขบิดาของประชาชน” จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่า ในสมัยอยุธยาใช้แนวคิด หรือคติใด

พระมหากษัตริย์ในอยุธยาทรงรับแนวคิดเรื่องเทวราชาจากเขมร ซึ่งเขมรก็ได้จากอินเดีย อีกต่อหนึ่ง คติเรื่องเทวราชา มีพื้นฐานมาจากลัทธิพราหมณ์ คตินี้ มีความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์ทรงมิใช่มนุษย์ธรรมดาหากทรงเป็นองค์อวตารของพระเป็นเจ้าไศสนาพราหมณ์ ซึ่งอาจจะเป็นพระศิวะหรือพระวิษณุ องค์หนึ่ง ความเชื่อนี้จะปรากฏในพิธีบรมราชาภิเษกในพิธีนี้พราหมณ์ซึ่งถือกันว่าเป็นชนกลุ่มเดียวที่สามารถติดต่อกับพระเป็นเจ้าได้ โดยตรงจะเป็นผู้สาธยายมนต์อันเชิญพระเป็นเจ้าให้เสด็จลงมาสถิตในองค์พระมหากษัตริย์ นั้นในระหว่างประกอบพิธีพราหมณ์จะใช้คำพูดกับพระมหากษัตริย์เหมือน ดังเช่น พูดกับพระศิวะหรือพระวิษณุ และจะถวายสัญลักษณ์ต่างๆ ของพระเป็นเจ้าแด่พระมหากษัตริย์ด้วย เช่น พระสังวาลธรรมา พระแสงราชวุธ และพระบรมนามาภิไธยที่มีคำว่า “ทิพยเทวตาร” ซึ่งแปลว่า “อวตารของพระเป็นเจ้าบนสวรรค์” (พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลาภพลูภัยกร, 2517: 89) สิ่งต่างๆ เหล่านี้ที่ประกอบในพิธีบรมราชาภิเษกแสดงให้เห็นว่า องค์พระมหากษัตริย์ได้ทรงกลายเป็นพระเป็นเจ้าแล้ว

เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะเป็นเทพเจ้า ก็ต้องมีการสร้างระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ต่างๆ และให้สอดคล้องกับฐานะและความยิ่งใหญ่ของพระองค์ สถาบันพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยาจึงมีลักษณะเฉพาะที่เป็นแบบแผนแน่นอนกว่าสมัยสุโขทัย กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สร้างขึ้นมีอยู่หลายประการพอจะสรุปได้ดังนี้

ประการแรก มีกฎข้อบังคับว่า พระมหากษัตริย์จะต้องทรงอยู่ในที่สูงเหนือผู้อื่นใดทั้งสิ้น การตั้งที่ประทับ ของพระมหากษัตริย์จึงต้องอยู่เหนือคนอื่นๆ จะอยู่ต่ำกว่าหรือจะอยู่เสมอกันไม่ได้ กฎข้อบังคับนี้ต่อมาได้กลายเป็นชนบประเพณี ทำให้ทุกคนต้องลดตนให้ต่ำลงไปเมื่ออยู่ต่อหน้าองค์พระมหากษัตริย์ เพราะพระองค์ทรงเป็นเทพ จำต้องทรงอยู่เหนือมนุษย์ทั้งปวง

ประการที่สอง พระมหากษัตริย์จะต้องทรงแยกพระองค์ต่างหากออกจากคนอื่นๆ เพราะเมื่อพระองค์ทรงเป็นเทพเจ้าแล้ว จะทรงคลุกคลีกับคนธรรมดาสามัญไม่ได้ จะทำให้ขาดความเคารพ และทำให้เสื่อมในคติความเชื่อกฎเกณฑ์ข้อนี้ทำให้พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะสูงส่งและลึกลับ จนกระทั่งราษฎรธรรมดาไม่สามารถจะเข้าถึงได้อีกต่อไป

ประการที่สาม ที่ประทับของพระมหากษัตริย์คือพระบรมมหาราชวังนั้น จะได้รับการสร้างขึ้นโดยเจตนาให้มีกฎเกณฑ์และมีพิธีการต่างๆ เหมือนดังเป็นสถานในศาสนาพราหมณ์ โดยปกติในเทวสถานจะมีเทวทาสี คือ ทาสหญิงของพระเป็นเจ้าอยู่เป็นจำนวนมาก ทำหน้าที่ปรนนิบัติรับใช้พระเป็นเจ้าในพระบรมมหาราชวังก็เช่นกันจะมีนางสนมกำนัลอยู่เป็นจำนวนมากเพื่อปรนนิบัติรับใช้องค์พระมหากษัตริย์ นอกจากนั้นจะมีพราหมณ์ประจำราชสำนักมีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อบูชาพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงมีฐานะเป็นเทพเจ้า

ประการที่สี่ มีการสร้างราชาศัพท์ขึ้นสำหรับกับองค์พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์

ประการสุดท้าย คือ การออกกฎหมายบังคับหรือข้อห้ามต่างๆ มากมายเกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์ เช่น ห้ามจับต้ององค์พระมหากษัตริย์อย่างเด็ดขาด ห้ามมองพระมหากษัตริย์ห้ามถามอาการพระประสูติห้ามเอ่ยพระนามจริงของพระมหากษัตริย์ และห้ามขุนนางวิวาทชกตีกันในเขตพระราชฐาน เป็นต้น หากผู้ใดทำผิดกฎหมายข้อบังคับเหล่านั้น จะได้รับโทษทางอาญา (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2523: 11-29)

สรุป พระมหากษัตริย์ในอยุธยาทรงอยู่ในฐานะเทพเจ้า ตามคติความเชื่อของลัทธิพราหมณ์และสถาบันพระมหากษัตริย์ในสมัยนี้ มีหลักการ และแบบแผนที่แน่นอน ในด้านพระราชอำนาจเนื่องจากพระมหากษัตริย์ ทรงมีฐานะสูงส่ง เป็นอวตารของพระเป็นเจ้า พระราชอำนาจของพระองค์จึงมิได้เกิดจาก “สัญญาประชาคม”

แต่ได้จากการที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์และทรงมีความสูงส่งศักดิ์สิทธิ์ ในส่วนของภาระหน้าที่พระมหากษัตริย์ ทรงมีหน้าที่ ในการทำสงครามป้องกันราชอาณาจักรให้พ้นจากภัยของอริราชศัตรู รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม คุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของอาณาประชาราษฎร์ ทำนุบำรุงส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และประกอบพิธีต่างๆ สำหรับพระนคร

แม้ว่าพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยาจะทรงได้รับคติเทวราชาจากเขมร แต่ความเป็นเทวราชาของพระองค์ก็มีได้มีลักษณะเด็ดขาดและสมบูรณ์เหมือนเช่นประเทศต้นเค้าคติความเชื่อดังจะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์อยุธยาไม่เคยทรงเกณฑ์แรงงานคนเป็นจำนวนมาก ไปสร้างปราสาทหินขนาดใหญ่เพื่อเก็บพระบรมศพ ดังเช่นที่กระทำกันในอาณาจักรเขมร ที่เป็นเช่นนี้เพราะพระมหากษัตริย์ไทยทรงได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ ซึ่งเน้นว่าผู้ปกครองจะต้องยึดมั่นในทศพิธราชธรรม ราชจรรยาวัตร และจักรวรรดิวัตร เทวราชาของอยุธยาจึงมีลักษณะปานกลางกล่าวคือไม่เป็นเทพเจ้าที่สูงส่งมากอย่างเขมร แต่ในขณะเดียวกันก็ได้เป็นคนธรรมดาอย่างสุโขทัย (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2523: 34-47) อีกเรื่องหนึ่งที่ควรจะนำมาพิจารณาในหัวข้อนี้ก็คือ เพราะเหตุใดอาณาจักรอยุธยาจึงรับคติเทวราชาจากเขมรมาเป็นหลักในการกำหนดฐานะและอำนาจหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ที่เป็นเช่นนี้เพราะตั้งแต่แรกก่อตั้งอยุธยา มีนโยบายอย่างแน่วแน่ที่จะแผ่ขยายอาณาจักรออกไปอย่างกว้างขวาง และทำลายศูนย์อำนาจทางการเมืองอื่นๆ เช่น อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรเขมร ดังนี้ อยุธยาจึงจำเป็นต้องสร้างสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ สูงส่งและมีอำนาจเด็ดขาดนำเกรงขาม เอื้อให้การปกครองดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้อาณาจักรที่กำลังแผ่ขยายออกไปอย่างไพศาลดำรงคงอยู่ได้ ปรากฏว่า

อยุธยาประสบความสำเร็จในการเอาคติเทวราชามาใช้ สามารถสร้างสถาบันพระมหากษัตริย์ให้มีคุณลักษณะตามที่กล่าวมาข้างต้น

สถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ สูงส่ง และมีอำนาจเด็ดขาดนำเกรงขามนี้ได้มีส่วนอย่างมากในการช่วยสนับสนุนให้อาณาจักรอยุธยาที่กว้างใหญ่ไพศาลสามารถดำรงอยู่นานหลายร้อยปี แม้เมื่อเผชิญกับความผันผวนทางการเมืองหลายประการ เช่น การมีพระมหากษัตริย์ที่อ่อนแอหลายพระองค์ การแย่งชิงราชสมบัติที่เกิดขึ้นหลายครั้ง และการสงครามที่ทำกับพม่า เป็นต้น เดวิด เควายฮัตต์ได้กล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ ตามคติเทวราชาไว้ตอนหนึ่งว่า

“ลัทธิพราหมณ์ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่เปี่ยมล้นด้วยอำนาจ มหัตศรรยเป็นสถาบันที่ตั้งอยู่ในชั้นจักรวาล ซึ่งคำจูนพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ทั่วทุกสารทิศ” (ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์, 2521: 84)

2. การเมืองภายใน

ได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้นว่า อาณาจักรอยุธยาเกิดจากการรวมตัวทางการเมืองของลพบุรีและสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นแคว้นสำคัญในแถบกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ดังนั้นการเมืองภายในอาณาจักรอยุธยาในช่วงระยะต้น จึงเป็นเรื่องของการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างเจ้านายจากลพบุรีและเจ้านายจากสุพรรณบุรี เป็นการเมืองซึ่งจำกัด อยู่เฉพาะในกลุ่มชนชั้นสูงอันเป็นชนกลุ่มน้อยของสังคม ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พ.ศ. 1893-1912) การแย่งชิงอำนาจมิได้เกิดขึ้น เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นนักปกครองที่มีความสามารถมาก ได้ทรงประนีประนอมให้กลุ่มการเมืองทั้งสองอยู่ร่วมกันได้ แต่เมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตแล้ว การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างเจ้านายลพบุรีหรือราชวงศ์อู่ทอง และเจ้านายสุพรรณบุรีหรือราชวงศ์สุพรรณภูมิได้อุบัติขึ้น และได้ดำเนินอยู่นานประมาณ 40 ปี (พ.ศ. 1912-1952) จึงได้ยุติลง โดยราชวงศ์สุพรรณภูมิก็ได้ครองอำนาจทางการเมืองอย่างเด็ดขาด ส่วนราชวงศ์อู่ทองนั้นหมดบทบาทไปจากการเมืองอยุธยา

เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เสด็จสวรรคตใน พ.ศ. 1912 พระราเมศวร พระราชโอรสซึ่งขณะนั้นครองเมืองลพบุรี ได้เสด็จมาครองราชย์สมบัติที่กรุงศรีอยุธยาสืบต่อมา แต่พระองค์ทรงครองราชย์ได้เพียงปีเดียว (พ.ศ. 1912-1913) ขุนหลวงพระจ้าวซึ่งมีศักดิ์เป็นพระปิตุ (ลุง) และขณะนั้นครองเมืองสุพรรณบุรี ได้ยกกองทัพมาแย่งราชสมบัติจากสมเด็จพระราเมศวรที่อยุธยาเมื่อ พ.ศ. 1913 สมเด็จพระราเมศวรมิได้ทรงสู้รบด้วย ทรงยอมแพ้แต่โดยดี และเสด็จกลับไปและประทับที่ลพบุรีถึงเดิมของพระองค์ การแย่งชิงราชสมบัติครั้งนี้เป็นการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างลพบุรีและสุพรรณบุรี

เมื่อขุนหลวงพระจ้าวหรือสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 ทรงขึ้นครองราชย์ที่อยุธยาแล้วทางเมืองสุพรรณบุรีเจ้านายราชวงศ์สุพรรณภูมิได้ครองเมืองนี้สืบต่อมา ขุนหลวงพระจ้าวครองราชย์สมบัติระหว่าง พ.ศ. 1913-1931 เมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตแล้ว พระราชโอรสซึ่งมีพระชนม์เพียง 15 พรรษา ทรงพระนามว่า เจ้าทองลัน เสด็จขึ้นครองราชย์สืบต่อมาได้เพียง 7 วัน สมเด็จพระราเมศวรได้เสด็จยกกองทัพจากลพบุรีมาชิงราชสมบัติ จากพระเจ้าทองลัน และโปรดให้สำเร็จโทษที่วัดโคกพระยา การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองครั้งนี้เป็นการต่อสู้ระหว่างลูกพี่-ลูกน้อง และวงศ์อู่ทองก็ได้กลับขึ้นมาใช้อำนาจที่อยุธยา

อีกครั้งหนึ่ง ระหว่างที่เจ้านายราชวงศ์อุทองมีอำนาจที่อยุธยาที่เมืองสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา เจ้านายราชวงศ์สุพรรณภูมียังคงมีอำนาจอยู่ และดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองจากฐานที่มั่นของตนต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

เจ้านายราชวงศ์อุทอง 2 พระองค์? คือ สมเด็จพระรามาเมศวร (พ.ศ. 1931-1938) และสมเด็จพระรามาธิบดี (พ.ศ. 1938-1952) ครองราชย์อยู่ที่อยุธยารวมกันได้เพียง 21 ปี ก็หมดอำนาจและหมดบทบาทไปจากการเมืองอยุธยา กล่าวคือ ใน พ.ศ. 1952 สมเด็จพระรามาธิบดี ทรงมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับเจ้าแสนบดี ซึ่งเป็นขุนนาง (พระโอรสของพระอนุชาขุนหลวงพะงั่ว) เสด็จยกกองทัพลงมายึดกรุงศรีอยุธยาจากสมเด็จพระรามาธิบดีและเนรเทศพระองค์ไปอยู่ที่ป่าคูจาม ซึ่งปัจจุบันเรายังไม่ทราบว่าคือสถานที่ใด (พระราชพงศาวดารฉบับพระพิพัฒน์ เล่ม 1, 2516: 111-118, พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2498: 443-446)

นับจาก พ.ศ. 1952 เป็นต้นมาปัญหาการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างราชวงศ์อุทองและราชวงศ์สุพรรณภูมิได้ยุติลงโดยราชวงศ์อุทองเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และราชวงศ์สุพรรณภูมิได้ครองอำนาจทางการเมืองอย่างเด็ดขาด มาจนถึงช่วงเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 พ.ศ. 2112 เมื่อพิจารณาจากการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างราชวงศ์ทั้งสองแล้ว กล่าวได้ว่าการจะได้อำนาจทางการเมืองในสมัยอยุธยาตอนต้นนั้น จะต้องอาศัยกำลังทหารเป็นพื้นฐานสำคัญดังจะเห็นได้ว่า ราชวงศ์สุพรรณภูมิซึ่งมีความเข้มแข็งทางการทหารเป็นฝ่ายประสบชัยชนะในที่สุด

อย่างไรก็ตามนอกจากการต่อสู้โดยอาศัยกำลังทหารแล้วราชวงศ์อุทองและราชวงศ์สุพรรณภูมียังต่อสู้โดยการแสวงหาการรับรองทางการเมืองจากจีน ซึ่งขณะนั้นเป็นมหาอำนาจทางการเมืองในดินแดนแถบนี้ เช่น ในช่วงที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) ทรงครองราชย์โดยแย่งมาจากสมเด็จพระรามาเมศวรนั้น พระราชมารดาของสมเด็จพระรามาเมศวร (พระขนิษฐาของขุนหลวงพะงั่ว) ได้ทรงส่งคณะทูตนำเครื่องบรรณาการไปถวายพระมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิจีนถึง 2 ครั้งใน พ.ศ. 1916 และทูตฟ้องว่าพระราชโอรสถูกแย่งราชสมบัติแต่พระมเหสีได้ทรงปฏิเสธ 2 ครั้งเช่นกัน และได้สร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนแน่นแฟ้นกว่าทางฝ่ายลพบุรี (Charnvit Kasetsiri, 1976: 18, 22-24) อย่างไรก็ตาม การที่จะได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองในอยุธยาจะต้องอาศัยกำลังทหารเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่สุด ล้วนการแสวงหาการรับรองทางการเมืองจากจีนเป็นเพียงปัจจัยรองที่มาประกอบเท่านั้น

บทสรุป

พระมหากษัตริย์ในอยุธยาทรงอยู่ในฐานะเทวราชา ซึ่งเป็นคติความเชื่อที่มีพื้นฐานมาจากลัทธิพราหมณ์ เขมรได้รับอิทธิพลเรื่องเทวราชาจากอินเดียและถ่ายทอดต่อมาให้อยุธยาด้วยเหตุนี้สถาบันพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยาจึงมีลักษณะเฉพาะที่เป็นแบบแผนกว่าสมัยสุโขทัย

สมัยสุโขทัย - บ้านเมืองยังไม่ใหญ่โตมาก มีสภาพเป็นนครรัฐ มากกว่าความเป็นอาณาจักร เพราะนอกจากสุโขทัยแล้วยังมีอีกหลายๆ เมืองในตอนนั้น ผู้คนยัง不多 การปกครองจึงเป็นอย่างพ่อกปกครองลูก คือ ผู้ปกครองเป็นพ่อ ราษฎรเป็นลูก เมื่อมีข้อขัดข้องหมองใจกันก็สามารถมาร้องเรียนกับ

ผู้ปกครองได้โดยตรง ข้อดี คือ ผู้ปกครองสามารถดูและทุกข์สุขของราษฎรได้แบบทั่วถึงและยุติธรรม ข้อเสียคือถ้ามีจำนวนประชากรมากๆ จะไม่ค่อยได้ผล

อยุธยา - อยุธยาไม่ได้ไปสุโขทัยให้แตกแล้วยึดมาเป็นหัวเมือง ต้องทำความเข้าใจว่าสุโขทัยนั้นค่อยๆ เสื่อมอำนาจลง ในขณะเดียวกันกับที่อยุธยากำลังประกาศศักดาขึ้นมา จึงมีการแต่งงานทางการเมือง และวิธีการทางการเมืองต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงสองรัฐเข้าด้วยกัน หลังจากกลืนสุโขทัยสำเร็จแล้ว (ความเสื่อมของสุโขทัย หลักๆ นั้นน่าจะมาจากการที่แม่น้ำเปลี่ยนทิศทาง + ห้างไกลทะเล มากกว่า) อยุธยาได้มีการแผ่ขยายอำนาจออกไปเรื่อยๆ จากสภาพนครรัฐที่มีหลายๆ เมือง จึงเริ่มรวมตัวกันเป็นอาณาจักรอยุธยาศรีรามเทพนคร โดยมีกรุงศรีฯเป็นราชธานี ส่วนเมืองอื่นๆ ก็เปลี่ยนสถานะเป็นหัวเมืองไป

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2516). **พระราชพงศาวดารฉบับพระหัตถเลขา เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

และพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2523). **สถาบันพระมหากษัตริย์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์.

จรรยา สุภาพ รุ่งพงษ์ ชัยนาม. (2541). “สถาบันพระมหากษัตริย์”. เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและ

กระบวนการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 8. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ชลธิ์ ยังตรง. (2539). **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชหมาราชกับการปกครองไทย**.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.

ธโรธร ตู่ทองคำ. (2548). “สถาบันพระมหากษัตริย์”. เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการ

ทางการเมืองไทย หน่วยที่ 9. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ธานินทร์ กรภิวิเชียร. (2520). **พระมหากษัตริย์ในระบบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา

ลาดพร้าว.

ธิดา สารยา. (2521). “โครงสร้างของชนชั้นในสังคมสุโขทัย”. **รวมปาฐกถาสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ 2520-2521**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลาภฤติยากร. (2517). **เรื่องบรมราชาภิเษก ชุมนุมพระนิพนธ์**.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.

พลศักดิ์ วิโรจศิริ. (2529). **เอกสารคำสอนความคิดทางการเมืองเบื้องต้น ภาควิชารัฐศาสตร์**.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2521). **บทบาทของพระมหากษัตริย์ไทย ศาสนาและ/หรือการเมือง**. เมือง

โบราณ. 5 ตุลาคม-พฤศจิกายน.

มัลลิกา มัสสูดี. (2537). “ลักษณะการปกครองไทย”. **เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 7**.

นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

วิไลลักษณ์ เมฆวรรณ์. (2524). **โครงสร้างทางการเมืองสมัยสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร**

มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิไลเลขา ถาวารณสาร และคณะ. (2521). **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์. (2554). **โครงสร้างทางการเมืองสมัยสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, ภาควิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล และคณะ. (2556). **เอกสารการสอนชุดวิชา ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย หน่วยที่ 2**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล และคณะ. (2556). **เอกสารการสอนชุดวิชา ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย หน่วยที่ 2**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สินชัย กระบวนแสง. (2520). **ประวัติศาสตร์สุโขทัย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิษณุโลก.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.). **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2539). **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับรัฐสภา**. กรุงเทพฯ: บริษัท แอสโซซิเอทเต็ดโฮคลาส กรุ๊ป จำกัด.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2521). **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2527). **ปรัชญาผู้ปกครองตะวันออก เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาการเมืองหน่วยที่ 13**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2521). **สังคมไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิษณุโลก.

Charnivit Kasetsiri. (1976). **The Rise of Ayudhya**. London: Oxford University Press.

การประยุกต์ใช้หลักปวารณาในพระพุทธศาสนาเพื่อการบริหารองค์กร An Application of Pāvaranā Principles in Buddhism for Organizational Management

¹วีระพงศ์ เกียรติไพบรุษ, ²พระครูสุธีสุตสุนทร, ³ชนกพร เล็กไพจิตร

¹Weerapong Kiatpraiyot, ²Phrakhrusuteesutasuntorn, ³Chanokporn Lekpaijit

^{1,2,3}วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: weerapong.kiat@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เป็นบทความทางวิชาการเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปวารณาในทางพระพุทธศาสนาเพื่อการบริหารองค์กร โดยมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย การบริหารองค์กรนั้น คือ การบริหารทรัพยากร 4 M ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และหากมีการนำหลักปวารณามาประยุกต์ใช้จะส่งผลให้การบริหารจะประสบความสำเร็จ

หลักปวารณานั้นพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น เพื่อให้พระสงฆ์ได้เปิดโอกาสให้สามารถว่ากล่าวตักเตือนกันได้ และเมื่อเห็นว่าผิดพลาดก็ปรับปรุงแก้ไข และเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กรโดยเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนหรือแนะนำกันได้ ประโยชน์ที่จะเกิดกับองค์กร คือ บุคลากรในองค์กรเข้าใจซึ่งกันและกัน เกิดความสามัคคี มีการทำงานเป็นทีม สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในองค์กรก็จะบรรลุตามเป้าหมายในที่สุด

คำสำคัญ: หลักปวารณา, พระพุทธศาสนา, การบริหารองค์กร

Abstract

This academic article deals with the application of Pāvaranā principles (Invitation) in Buddhism for organizational management. The objective is to present guidelines for managing the organization to achieve its goals effectively. Also the wellknown 4M tools would produce the most efficiency if the Pāvaranā principles (Invitation) are applied, resulting in the achievement of the organization.

The Buddha established the principles of Pāvaranā principles to provide the monks an opportunity to correct and admonish each other. Any mistake that is noticed

should be corrected, When used in organizational management, Pāvaranā principles provide opportunities for assessment and improvement. The organization benefits from the fact that its personnel understand each other. create unity and teamwork, and a good organizational culture. Various activities in the organization will ultimately bring about achievement.

Keywords: Pāvaranā, Buddhism, Organizational management.

บทนำ

องค์กร (Organization) เกิดจากการที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มารวมตัวในการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน และมีโครงสร้างอำนาจหน้าที่ มีกฎระเบียบในการบริหารจัดการองค์กร ซึ่งในองค์กรนั้นจะมีทั้งผู้ปฏิบัติงาน และผู้บริหาร จึงต้องมีกระบวนการกำกับให้การทำงานบรรลุเป้าหมาย โดยในการทำงานนั้นทุกคนจะต้องตระหนักถึงอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบของตนเอง ซึ่งองค์กรนั้นแบ่งเป็นหลักๆ ได้ 2 ประเภท คือ องค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคเอกชน

การที่คนมารวมตัวกันอยู่ในองค์กรซึ่งมีลักษณะนิสัยที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังคำกล่าวเปรียบเปรยที่ว่า ร้อยพ่อพันแม่มาอยู่รวมกัน บ่งบอกถึงความต่างต่างกัน จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่การทำงานนั้นจะต้องอาศัยการชี้แจง อธิบาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเป็นการสร้างความร่วมมือในการปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผลในรูปแบบของทีม (Team Work) ซึ่งการที่จะเป็นเช่นนั้นได้ มิได้หมายความว่าความจะเป็นความรับผิดชอบของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น แต่ส่วนที่มีอำนาจในการขับเคลื่อนหรือทางให้องค์กรไปในทางใดทางหนึ่งนั้น คือ ผู้บริหาร เนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้กำหนดนโยบาย การบริหารงานให้สำเร็จนั้นจึงต้องอาศัยทักษะและความมีใจรักของผู้บริหาร เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมเหมือนครอบครัวเดียวกัน เพียรพยายาม และยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก (วีระพงศ์ เกียรติไพรยศ และประวิทย์ เอกเจริญสุข, 2561) ซึ่งเรียกว่าภาวะผู้นำของผู้บริหาร ผู้บริหารที่ดีที่สามารถนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายและอยู่รอดได้นั้นต้องอาศัยทักษะ 3 ด้าน คือ การบริหารตน บริหารบุคคล และบริหารงาน ซึ่งการบริหารดังกล่าวจะสัมฤทธิ์ผลเมื่อผู้บริหารมีการพัฒนาตนเอง เข้าใจหลักการสมเหตุสมผล มีการวางแผน มีมนุษยสัมพันธ์ และเข้าถึงทุกคน (วีระพงศ์ เกียรติไพรยศ, 2560) และในการบริหารองค์กรนั้นจะต้องเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะในการทำงาน เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันของคนในองค์กร ซึ่งจะพบว่าบางองค์กรมีการตั้งสภาภาพ หรือทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้ได้พูดคุยทำความเข้าใจในหลักการปฏิบัติขององค์กร

เมื่อคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดขององค์กร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เปิดรับฟังข้อเสนอแนะย่อมจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนา ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการรับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ คือ ปาวานา แปลว่า การเปิดโอกาสเชิงเชิญชวนให้ขอหรือให้ว่ากล่าวตักเตือน ในที่นี้ หมายถึงการที่พระสงฆ์พูดเปิดโอกาสแก่กันและกัน ให้ว่ากล่าวชี้ข้อบกพร่องและ

ดักเตือนแนะนำกัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541) ซึ่งเป็นหลักการทำพระสงฆ์เปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้โดยไม่ถือโทษหรือโกรธเคือง แต่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้น บทความเรื่องนี้จะจึงเป็นการนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักปวารณาในพระพุทธศาสนาเพื่อการบริหารองค์กร เพื่อเป็นหลักในการบริหารองค์กรแบบเปิดรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กรให้มีประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเนื้อหาที่จะนำเสนอประกอบด้วย หลักปวารณาในพระพุทธศาสนา หลักการบริหารองค์การ และการประยุกต์ใช้หลักปวารณาในพระพุทธศาสนาเพื่อการบริหารองค์กร

หลักปวารณาในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เปิดโอกาสให้ทุกคนถึงโดยไม่ปิดกั้นไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ และหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาจะมุ่งเน้นการปฏิบัติเป็นหลัก มีจุดมุ่งหมายสูงสุดเพื่อความหลุดพ้น ตลอดพุทธกาล 45 พรรษา ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสถึงหลักธรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่มวลมนุษย์ในการดำรงชีวิต ซึ่งในปัจจุบันก็ยังเห็นหลักในการดำรงชีวิตได้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้ เนื่องจากการทำงานร่วมกันหรือการอยู่ร่วมกันนั้น ในบางครั้งอาจมีการกระทำที่ไม่เหมาะสม หรือกระทบกระทั่งกันบาง ซึ่งเป็นปกติของการอยู่ร่วมกัน พระพุทธองค์ทรงได้หลักปวารณาเพื่อให้พระสงฆ์ที่อยู่ร่วมกันสามารถว่ากล่าวตักเตือนกันได้

หลักปวารณามีความเป็นภาษาบาลีว่า “สังฆัมภันเต ปวาเรมิ, ติฏฺเฐนะ วา สุเตนะ วา ปริสํกาย วา, วทนฺตุ มํ, อายะสะมันโต อนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปฏิกักระสสามิ”

แปลความว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอปวารณากะสงฆ์ ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ได้เห็นก็ตาม สิ่งที่ได้ยินมาก็ตาม หรือระแวงสงสัยก็ตาม ขอท่านทั้งหลายจงมีใจอนุเคราะห์ ว่ากล่าวบอกข้าพเจ้าเถิด เมื่อข้าพเจ้ามองเห็น จะแก้ไข (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541)

ซึ่งในสมัยพุทธกาลปรากฏความในพระไตรปิฎกเรื่อง ปวารณาสูตร ความว่า สมัยหนึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ บุพพาราม ปราสาทของนางวิสาขาไมคารมาตา เขตกรุงสาวัตถี พร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ 500 รูป ล้วนแต่เป็นพระอรหันต์ สมัยนั้น พระพุทธองค์ทรงมีภิกษุสงฆ์แวดล้อม ประทับนั่งในที่กลางแจ้ง เพื่อทรงปวารณาในวันอุโบสถ 15 ค่ำ ครั้นนั้นพระพุทธองค์ทรงตรวจดูภิกษุสงฆ์ผู้นั่งสงบเรียบร้อย จึงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอปวารณาต่อเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะไม่ติเตียนกรรมอะไรๆ อันเป็นไปทางกายหรือทางวาจาของเราบ้างหรือ เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงปวารณาต่อท่ามกลางหมู่ภิกษุสงฆ์ เพื่อขอปวารณาให้ว่ากล่าวตักเตือนพระพุทธองค์ได้ในขณะนั้น ท่านพระสารีบุตรลุกขึ้นจากอาสนะห่มผ้าเฉวียงบ่า ประนมมือไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายติเตียนกรรมอะไรๆ อันเป็นไปทางพระกายหรือทางพระวาจาของพระผู้มีพระภาคไม่ได้เลย เพราะว่าพระผู้มีพระภาคทรงทำทางที่ยังไม่อุบัติให้อุบัติ ทรงทำทางที่ยังไม่เกิดให้เกิด ทรงบอกทางที่ยังไม่มีผู้บอก เป็นผู้ทรงรู้ทาง ทรงรู้แจ้งทาง ทรงฉลาดในทาง (ส.ส. (ไทย) 15/215/312)

ซึ่งหลักปวารณายังมีการปฏิบัติต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นชัดเจน คือ การกระทำพร้อมกันของพระภิกษุสงฆ์ในวันออกพรรษาที่เรียกว่า วันมหาปวารณา ตรงกับขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า สาธุสำคัญของมหาปวารณา คือ พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ด้วยกันตลอดเวลา 3 เดือน ย่อมได้รู้เห็น เข้าใจนิสัยใจคอ ความประพฤติปฏิบัติของกันและกันพอสมควร บางทีอาจได้เห็นได้ยิน หรือมีเหตุให้ระแวงสงสัยเกี่ยวกับความบกพร่อง ความประพฤติเสียหายของกันและกันบ้าง ก่อนที่จะเดินทางออกจาริกปฏิบัติศาสนกิจ แยกย้ายกันไปในที่ต่างๆ จึงมีบทบัญญัติในวินัยกำหนดให้พระสงฆ์มาประชุมพบปะพร้อมกันทั้งหมดในวันสุดท้ายของพรรษานั้น ทุกรูป ไม่ว่าผู้ใหญ่ผู้น้อย กล่าวคำเปิดโอกาสเชิญชวนกันให้ว่ากล่าวตักเตือนกัน เป็นการแสดงความบริสุทธิ์ เป็นการได้ช่วยกันสำรวจตนเอง จะได้แก้ไขปรับปรุงตน เตรียมตัวพร้อม และมีความมั่นใจในการที่จะเดินทางออกปฏิบัติศาสนกิจต่อไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541)

วิเคราะห์ได้ว่า เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในหมู่คณะเพื่อให้เกิดความสามัคคี เพราะการอยู่ร่วมกันนั้นปฏิเสธไม่ได้ว่าย่อมจะมีความผิดพลาดบกพร่องเกิดขึ้น ทั้งที่เจตนาและไม่ได้เจตนา หากไม่เปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันอาจจะนำไปสู่ความแตกแยกกันหรือไม่สามารถป้องกันได้จนก่อให้เกิดความเสียหายได้ เปรียบเหมือนลูกโป่งที่อัดลมเข้าอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีการปล่อยลมให้เหมาะสมสุดท้ายก็แตก และการปวารณานั้นจะต้องกระทำการด้วยความบริสุทธิ์ใจ เปิดกว้างที่จะรับฟัง ไม่ถือชนชั้น หรือหัวหน้ากับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา พระพุทธองค์ในฐานะพระศาสดาจึงทรงบัญญัติและนำปฏิบัติโดยเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้ว่ากล่าวพระพุทธรองค์ก่อนโดยพระพุทธรองค์ทรงเป็นแบบอย่างหลังจากนั้นก็จะมีเปิดให้ว่ากล่าวหมู่พระสงฆ์ หลักปวารณาจึงมีความสำคัญมากต่อการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อความสันติสุข

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า หลักปวารณาเป็นการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ได้ว่ากล่าวตักเตือนกัน ด้วยความปรารถนาดีต่อกัน โดยไม่ถือโทษต่อการว่ากล่าวตักเตือน ซึ่งจะไปสู่การอยู่ร่วมกันในหมู่คณะด้วยความสามัคคี และปกติสุข ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ยังถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจน คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ตรงกับวันออกพรรษา จะถือเป็นวันมหาปวารณา คือ พระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาครบ 3 เดือน ในวัดนั้น จะเป็นการว่ากล่าวตักเตือนกันตามหลักปวารณาที่ว่า “ขอท่านทั้งหลายจงมีใจอนุเคราะห์ว่ากล่าวบอกข้าพเจ้าเถิด เมื่อข้าพเจ้ามองเห็นจะแก้ไข”

การบริหารองค์กร

องค์กรเป็นการที่คนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปมาทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งในการทำกิจกรรมนั้นจะมีโครงสร้างอำนาจหน้าที่ กฎระเบียบ และมีแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจน จึงต้องมีการบริหารจัดการเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากร 4 M ประกอบด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และ กระบวนการทำงาน (Method) ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร ธงชัย พงศ์สิทธิกาญจนา กล่าวว่าองค์การเป็นที่รวมของคนและงานต่างๆ เพื่อให้พนักงานขององค์การปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ จึงจำเป็นต้องจัดแบ่งหน้าที่

การทำงานกันทำ และมอบอำนาจให้รับผิดชอบตามความสามารถและความถนัด ถ้าเป็นองค์กรขนาดใหญ่และมีคนมาก จะต้องจัดฝ่ายหรือแผนกงาน และจัดบุคลากรที่ปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม (ธงชัย พงศ์สิทธิกาญจนา, ออนไลน์)

การบริหารองค์กรนั้นจึงมีหลายส่วนที่มาเกี่ยวข้อง และต้องอาศัยทักษะของผู้บริหารในการจัดการองค์กร เพราะผู้บริหารมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดทิศทางการทำงานขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร จึงจากนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ กล่าวคือการบริหารองค์กร ผู้นำจะต้องเป็นคนเก่ง ทั้งภายในและภายนอกองค์กร (บุญทัน ดอกโรสง, 2566) ผู้บริหารในองค์กรที่มักประสบผลสำเร็จ จำเป็นต้องมี 3 ทักษะ ประกอบด้วย 1. ทักษะด้านบุคคล (Human skills) เป็นทางด้านมนุษยสัมพันธ์ ทำหน้าที่เป็นการประสานงาน ดูแล ควบคุมการบริหารองค์กร 2. ทักษะด้านเทคนิค (technical skills) ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญสายงาน มีความรู้ ความเข้าใจในงานนั้นๆ ใช้ทักษะพัฒนาการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น 3. ทักษะด้านความคิด (conceptual skills) เป็นการรวบรวมความคิดความสามารถในการวางการกระบวนการทำงานให้ออกมาเป็นระบบ (คณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยรังสิต, ออนไลน์) และกล่าวได้ว่าผู้บริหารจึงจะต้องเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ 5 องค์ประกอบที่ชื่อว่า Vi-STAR Model คือ 1. วิสัยทัศน์ (Vision) 2. คิดเชิงระบบ (Systems Thinker) 3. ใช้เทคโนโลยี (Technology) 4. มีความรับผิดชอบ (Accountability) และ 5. มีความยืดหยุ่น (Resilience) จะทำให้การบริหารองค์กรสามารถดำเนินไปถึงเป้าหมายได้ (วิระพงศ์ เกียรติไพรยศ และพระปลัดสถิตย์ โพธิญาณ, 2565) และสอดคล้องกับระดับบุคคล มีประสบการณ์ความชำนาญในการทำงานมีการถ่ายทอดเทคนิควิธีการทำงาน ผลงานที่ภูมิใจให้เพื่อนร่วมงานรุ่นหลังๆ เพื่อเป็นการแบ่งปันความรู้ต่อกัน มีการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับงานที่ต้องทำหรือรับผิดชอบเพื่อให้มีความรู้อย่างชัดเจนก่อนทำงานนั้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้วิธีการทำงาน ระหว่างคนที่ทำงานในหน่วยงานของท่านและหน่วยงานอื่น พยายามเรียนรู้การใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อให้เกิดความชำนาญมากขึ้นพยายามนำองค์ความรู้วิธีการทำงานความคิดใหม่ๆ มาเผยแพร่ในรูปของเอกสารหรือทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์

แสดงให้เห็นว่าทักษะของผู้บริหารนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กร ผู้บริหารจะต้องเป็นบุคคลที่เก่ง โดยเฉพาะการกำหนดวิสัยทัศน์ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ มีทักษะด้านเทคนิคการบริหารที่เป็นการคิดเชิงระบบ การใช้เทคโนโลยี มีความยืดหยุ่น และมีความรับผิดชอบ เมื่อผู้บริหารเป็นผู้นำในการดำเนินการตามที่กล่าวมาแล้วก็ย่อมจะเกิดความเชื่อมั่นแก่ผู้ปฏิบัติงาน แต่ที่กล่าวนั้นเป็นในส่วนของผู้บริหารฝ่ายเดียว จึงต้องดำเนินการให้ผู้ปฏิบัติมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรไปพร้อมกันโดยการยึดกระบวนการมีส่วนร่วม 4 หลัก คือ 1. มีส่วนร่วมในการวางแผน คือ การเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนต่างๆ ขององค์กร เพราะให้ทุกคนได้ร่วมกำหนดเส้นทางขององค์กรด้วยกัน 2. มีส่วนร่วมในการดำเนินการ คือ มีบทบาทรับผิดชอบในการขับเคลื่อนกิจกรรมขององค์กรตามแผนที่ได้กำหนดไว้ 3. มีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ ส่วนส่วนในการประเมินผลการดำเนินงานตาม

ตัวชี้วัดของกิจกรรมเพื่อให้เห็นถึงความสำเร็จ หรือแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข และ 4. มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ คือ มีส่วนได้รับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการ

เมื่อผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร ก็จะทำให้เขาเกิดความรักและห่วงใยและร่วมในการพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ขององค์กร เมื่อบุคลากรทุกคนตระหนักในประโยชน์ดังกล่าวแล้วก็จะเกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาและจัดความเสียงขององค์กร โดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาปรับใช้ในองค์กรให้มีความทันสมัยก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับ ฉัตรชัย แนวพญา ที่กล่าวถึงการบริหารจัดการองค์การภาครัฐที่ประสบความสำเร็จตามหลักการบริหารทางตะวันตกในระดับระดับบุคคล คือ มีประสบการณ์ความชำนาญในการทำงาน มีการถ่ายทอดเทคนิคตลอดจนถึงวิธีการทำงานและผลงานที่ภูมิใจให้เพื่อนร่วมงานรุ่นหลังๆ เพื่อเป็นการแบ่งปันความรู้ต่อกัน มีการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับงานที่ต้องทำหรือรับผิดชอบ เพื่อให้มีความรู้อย่างชัดเจนก่อนทำงานนั้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้วิธีการทำงาน ระหว่างคนที่ทำงานในหน่วยงานของท่านและหน่วยงานอื่น พยายามเรียนรู้การใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อให้เกิดความชำนาญมากขึ้น พยายามองค์ความรู้วิธีการทำงานความคิดใหม่ๆ มาเผยแพร่ในรูปของเอกสารหรือทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ฉัตรชัย แนวพญา, 2558) เมื่อทุกคนตระหนักเช่นนี้ก็จะส่งผลให้การทำงานในองค์กรมีความสุข หรือที่เรียกว่าองค์กรแห่งความสุข คือ สถานที่ทำงานที่มีสภาพทางกายภาพ สังคม และชุมชนโดยรอบเอื้อต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของพนักงาน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ พนักงานมีสุขภาพแข็งแรง อันเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพ จิตใจ และสังคม สุขภาวะของสถานที่ทำงานที่ทำให้การทำงานบรรลุเป้าหมาย และมีการป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพ และความปลอดภัยในการทำงานอันจะนำมาซึ่งความกระตือรือร้น มองโลกในแง่ดี และความพอใจในการทำงาน (ก้านทอง บุหระ, 2560) แต่การที่จะเกิดองค์กรแห่งความสุขขึ้นนั้นจะต้องเริ่มที่การเปลี่ยนแปลง คือ การบริหารการเปลี่ยนแปลงเชิงองค์กร (Organizational Change Management) คือ การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาด ความต้องการของลูกค้า และเงื่อนไขต่างๆ ของสังคม ผสมรวมกับกลยุทธ์การบริหารจัดการอื่นๆ จากนั้นระบุแผนการปฏิบัติงานของการเปลี่ยนแปลง เพื่อสื่อสารให้ทุกคนในองค์กรเดินไปในทิศทางเดียวกัน (Teachme Biz, [ออนไลน์])

เป็นการแสดงให้เห็นว่าการบริหารองค์กรให้ประสบความสำเร็จนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย และไม่ได้ขึ้นอยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่ต้องเกิดจากความร่วมมือความใจสามัคคีของทุกฝ่ายในองค์กร และเมื่อทุกคนให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนองค์กร องค์กรนั้นๆ ย่อมประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งการที่จะทำให้เกิดเช่นนั้นกับองค์กรได้นั้น

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า การบริหารองค์กร คือ การใช้ทรัพยากร 4M ประกอบด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และ กระบวนการทำงาน (Method) ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการจะทำได้เช่นนั้นได้ต้องอาศัยทั้งฝ่ายบริหาร และฝ่ายปฏิบัติมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน โดยฝ่ายผู้บริหารต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ คิดเป็นระบบ มีความรับผิดชอบ มีความยืดหยุ่น มีมนุษยสัมพันธ์ และมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ สำหรับฝ่ายปฏิบัตินั้นต้องได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมใน

การขับเคลื่อนองค์กรตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ การประเมิน และการรับประโยชน์ โดยการจะดำเนินการเช่นนั้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือและความรับผิดชอบของบุคลากรในองค์กร

การประยุกต์ใช้หลักปาวณาในพระพุทธศาสนาเพื่อการบริหารองค์กร

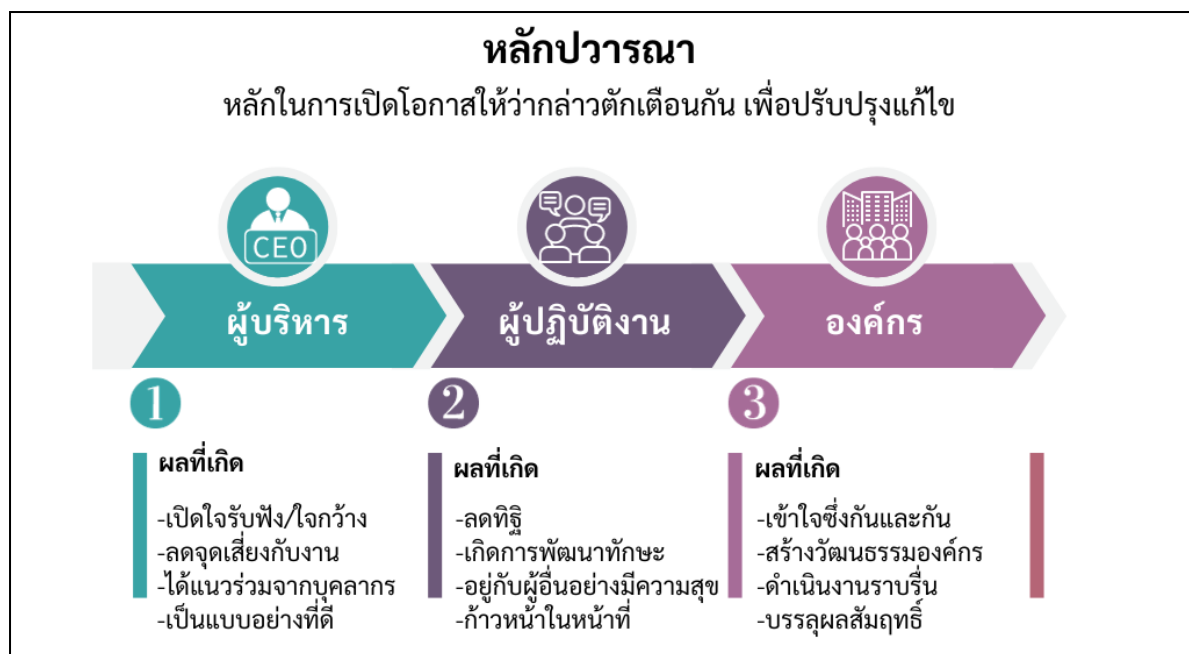
การบริหารองค์กรให้ประสบความสำเร็จนั้นย่อมเป็นความหวังและความตั้งใจของบุคลากรในองค์กร โดยเฉพาะผู้บริหารเพราะมีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจนำพาองค์กรเดินไปตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ แต่การที่องค์กรจะได้ถึงจุดนั้นได้ การรับรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะเมื่อบุคลากรในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลจนเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันแล้ว การผลักดันกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรก็ย่อมมีโอกาสประสบความสำเร็จ และขจัดความเสี่ยงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น จึงเสนอให้นำหลักปาวณาในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร เพราะเป็นหลักธรรมที่เปิดให้ว่ากล่าวตักเตือนกันมีใจที่บริสุทธิ์ และไม่ถือโทษซึ่งกันและกัน ดังนี้

1. ผู้บริหารองค์กร ในฐานะที่เป็นผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์กร นอกจากต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความรับผิดชอบ พัฒนาทักษะความรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง การนำหลักปาวณามาประยุกต์ใช้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้อื่นสามารถให้ข้อเสนอแนะหรือว่ากล่าวตนเองได้โดยไม่ถือโทษโกรธเคืองนั้นจะเกิดผลดีสำหรับการบริหารองค์กร คือ เกิดความรอบคอบในการตัดสินใจ และลดจุดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น จะทำให้เกิดแนวร่วมในการทำงาน และร่วมขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายได้ และผู้บริหารได้รับการยอมรับจากบุคลากรในองค์กร เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร และตัวผู้บริหารมีโอกาสทบทวนการทำงานของตนเอง เพื่อปรับปรุงให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

2. ผู้ปฏิบัติงาน การยึดถือหลักปาวณา หรือให้ผู้อื่นสามารถว่ากล่าวตักเตือนแนะนำตนเองได้จะเป็นผลดี คือ เป็นการลดทิฐิในตน ก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะความรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่องและได้รับความรักจากผู้บริหารองค์กร เพื่อนร่วมงาน สามารถอยู่ร่วมกับเพื่อนร่วมงานได้อย่างมีความสุขหรือในขณะการปฏิบัติงานก็จะได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงาน ซึ่งส่งผลงานให้การทำงานในภาระหน้าที่รับผิดชอบประสบความสำเร็จ และได้รับความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

3. องค์กร เมื่อบุคลากรในองค์กรทุกฝ่ายมีการปาวณาให้ผู้บังคับบัญชา ผู้ปฏิบัติงาน สามารถว่ากล่าวตักเตือนกันได้โดยไม่ถือโทษ และบุคลากรทุกคนก็ว่ากล่าวตักเตือนด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ จะส่งผลให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการปรับตัวหรือปรับปรุงงานให้ดียิ่งขึ้น และมีความรักความสามัคคีให้องค์กร สร้างวัฒนธรรมที่ดี การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรก็จะเป็นไปด้วยความราบรื่น และบรรลุผลสัมฤทธิ์ขององค์กร

จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าเมื่อมีการนำหลักปาวณาในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร จะเกิดผลดี คือ บุคลากรในองค์กรสามารถว่ากล่าวตักเตือนแนะนำกันได้ ทุกคนลดทิฐิการทำงานก็จะราบรื่น ได้รับความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน ลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี การบริหารงานก็จะประสบความสำเร็จ ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1: ผลที่จะเกิดจากการประยุกต์ใช้หลักปวธรณในทางพระพุทธศาสนา
เพื่อการบริหารองค์กร

บทสรุป

การบริหารองค์กรให้บรรลุเป้าหมายนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายในองค์กร จึงต้องมีการทำงานประสานเป็นทีม และผู้บริหารถือเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดทิศทางขององค์กร จึงต้องเป็นบุคคลที่มีทักษะการบริหาร แต่การที่จะทำให้เกิดความราบรื่นในการทำงาน และลดจุดเสี่ยงต่างๆ ต้องให้บุคลากรในองค์กรมีส่วนร่วมในการบริหารตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ การประเมินผล และการรับประโยชน์ ซึ่งควรนำหลักปวธรณในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร หลักปวธรณ คือ การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นสามารถว่ากล่าวตักเตือนตนเองได้และเมื่อพิจารณาเห็นว่าเป็นความผิดพลาดก็จะปรับปรุงแก้ไข ซึ่งถ้าผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรเปิดใจให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนได้ และผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนก็อาศัยความกรุณาด้วยใจอันบริสุทธิ์ว่ากล่าวตักเตือนและแนะนำ บุคลากรในองค์กรก็จะเข้าใจซึ่งกันและกัน เกิดความสามัคคี มีการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในองค์กรก็จะบรรลุตามเป้าหมายในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

ก้านทอง บุหระ. (2560). องค์กรแห่งความสุข: แนวคิด กระบวนการ และบทบาทของนักบริหารทรัพยากรมนุษย์. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ปีที่ 28 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม).

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต. ทักษะนักบริหาร (Management Skill). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://rbs.rsu.ac.th/management-skills/> [16 กันยายน 2566]

- ฉัตรชัย แนวพญา. (2558). การบริหารจัดการองค์การภาครัฐที่ประสบความสำเร็จตามหลักการบริหารทางตะวันตกและตามหลักการทางพระพุทธศาสนา. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา. ปีที่ 9 เล่มที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม).
- ธงชัย พงศ์สิทธิกาญจนา. Organization & Administration. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://courseware.npru.ac.th/admin/files/20221004115258_ad9c02e34_0413722f_509f60a4d44e674.pdf. [16 กันยายน 2566].
- บุญทัน ดอกไธสง. (2566). AI การพัฒนาทุนมนุษย์ในยุค New Normal. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2541). กฐินสู่ธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด).
- วีระพงศ์ เกียรติไพรยศ. (2560). การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสร้างภาวะผู้นำของนักบริหาร. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 4 และนานาชาติ ครั้งที่ 2. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. (31 มีนาคม 2560)
- วีระพงศ์ เกียรติไพรยศ และประวิทย์ เอกเจริญสุข. (2561). อิทธิบาทธรรมกับการบริหารองค์การ. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 (MCU Congress II). คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (30 เมษายน 2561).
- วีระพงศ์ เกียรติไพรยศ และพระปลัดสถิตย์ โพธิญาณ. (2565). ภาวะผู้นำกับการบริหารองค์การในยุค นวัตกรรม. วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม).
- Teachme Biz. (2564). เปลี่ยนองค์กรสู่ความสำเร็จด้วย Change Management. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://teachme-biz.com/blog/change-management/>. [17 กันยายน 2566]

รัฐประศาสนศาสตร์กระแสนการก้าวขึ้นมาของผู้นำอายุน้อย

New Generation Leader in Public Administration

ศิลชัย หวังเจริญเวทย์

Sinchai Wangjaroenwet

นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Student of Doctor of Philosophy (Public Administration),

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: sinchaiw@gmail.com

บทคัดย่อ

ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ในยุคนี้ในหลายๆ ประเทศคือการก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งผู้นำหรือผู้บริหารสูงสุดของรัฐ เหตุใดจึงเกิดปรากฏการณ์เช่นนี้ขึ้นได้อย่างไรทำไมคนทั่วไปเปลี่ยนความคิดว่าเดิมผู้นำสูงสุดขององค์กรจะต้องเป็นผู้ที่มีวัยวุฒิมีประสบการณ์ยาวนานพอสมควรที่จะก้าวขึ้นมาเป็นผู้บริหารระดับสูงได้โดยมองว่าองค์กรในภาครัฐมีขนาดใหญ่มีคนจำนวนมากการบริหารงานอาจจะไม่ยากแต่การที่ทำให้มีความเชื่อว่าคนรุ่นใหม่จะสามารถทำได้สำเร็จเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาถึงจุดแข็งของคนรุ่นใหม่หรือจุดอ่อนของคนรุ่นเก่าที่ทำให้ประชาชนบทความเชื่อมั่นและมีความหวังกับคนรุ่นใหม่โดยมีความคาดหวังว่าผู้นำรุ่นใหม่จะสามารถเข้าบริหารงานในภาครัฐได้โดยการเปลี่ยนแปลงด้วยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ นำมาใช้และช่วยในการบริหารงานได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสิ่งที่เราเห็นได้ในยุคหลังจากที่เกิดเหตุการณ์การระบาดของไวรัสโควิด 19 ทำให้มีการเร่งตัวในการนำเอาเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในการติดต่อสื่อสารทำงานผ่านอุปกรณ์การสื่อสารที่มีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้นซึ่งนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานต่างๆ ทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐบาลของหลายๆ ประเทศสำหรับ เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่นำมาใช้นั้นอาจถูกมองว่าคนรุ่นใหม่มีความชำนาญและมีประสบการณ์มากกว่าที่จะนำมาดัดแปลงในการใช้ในการช่วยบริหารได้ดีกว่าหรือไม่

คำสำคัญ: รัฐประศาสนศาสตร์, ผู้นำอายุน้อย

Abstract

Public administration is a public or state enterprise sectoral administration that focuses to respond for society and the needs of the people. In the current era, this transformation changes in many areas that affect the development of the country such

as digital economy, social and political areas. Both will have a direct impact on government administration, such as the structure change and population change, especially digital technology and able to access to information rapidly, including the development of modern organizational management models, etc.

All of which are affected policy planning, human resource management, structure, method of administration, various procedures and budgets that will change from the original to the point that it may cause some organizations or departments to collapse or disappear even become a backward nation. The adjustment facing to new many problems that were difficult to solve in the past system, For instance red tape, complicated, corruption. All of this mentioning has to change to cope with the fast changing of technology. Each government or state enterprise organization have to change more or less, sooner or later, it depends on a number of various factors to adapt to the new technology changing or ability of the leader who has a good vision to see the benefits of the people to abandon in the old system. The change aims must be in line with providing the best services to society and people agility on time.

Keyword: New Generation Leader, Public Administration.

บทนำ

ภาพรวมขององค์กรภาครัฐในทศวรรษหน้ามีแนวโน้มจะมีขนาดเล็กลงใช้กำลังคนน้อยลงแต่จะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีกว่าเดิม กล่าวคือมีความสามารถทำงานได้ดีกว่าและมากกว่าก่อน โดยสอดคล้องกับโครงสร้างประชากรมีแนวโน้มลดลงจะทำให้จำนวนคนวัยทำงานลดลงและมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้รัฐมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นจาก ขณะที่รายได้ภาษีส่วนหนึ่งมาจากประชากรวัยแรงงานที่ลดลง เพื่อให้หน่วยงานรัฐสามารถดำเนินการต่อไปได้จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยอาจเกิดขึ้นด้วยความจำเป็นหรือสถานการณ์บังคับก็ตามการเปลี่ยนแปลงเบื้องต้น อาจจะเริ่มปรับขนาดขององค์กรให้กระชับ โดยการลด ยุบ รวม ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ประการต่อมาต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหาร การจัดการใหม่ ให้เกิดความคล่องตัว รวดเร็ว สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ รัฐบาลหรือประชาชนไม่สามารถปฏิเสธการเข้ามาของเทคโนโลยีที่จะช่วยการทำงานทดแทนคนและระบบงานในแบบเดิมได้ จากแรงผลักดันจากการใช้เทคโนโลยีเข้ามาทดแทนคนในการทำงานหรือการเข้ามาทดแทนงานบางส่วนของภาครัฐ

โดยระยะแรกอาจใช้ระบบเอกชนนำเข้ามาทำแทนบางงานในภาครัฐ ในลักษณะของระบบสัญญาจ้างชั่วคราวซึ่งจะทำให้ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการบริหารงานในภาครัฐลดลงเป็นอย่างมากและมีประสิทธิภาพ สะดวกขึ้นเร็วขึ้นตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดีกว่าวิธีการบริหารแบบเดิมในอดีต ซึ่งการบริหารงานภาครัฐแบบระบบราชการและอีกทั้งยังมีค่าใช้จ่ายที่น้อยกว่า ดังนั้นวิธีการ

บริหารดำเนินการเกี่ยวกับองค์กรในภาครัฐอาจเปลี่ยนไปตามสถานการณ์โดยการบริหารงานในภาครัฐจะต้องปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีใหม่ ซึ่งจำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบใหม่ๆ โดยปัจจุบันรัฐบาลเองก็มีการจัดตั้งหน่วยงานเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ในอดีตรัฐประศาสนศาสตร์มุ่งที่จะจัดเตรียมบริหารภาครัฐแนวใหม่หรือ Reinventing Government หรือทรัพยากรด้านต่างๆ ให้กับประชาชน ปัจจุบันการบริหารงานในภาครัฐได้เพิ่มความคาดหวังที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคมเช่น นอกจากงานบริการต่างๆ แล้ว ยังต้องมีเป้าหมายแก้ไขปัญหาความยากจน ความขาดแคลนไม่เพียงพอ ปัญหาการดูแลสิ่งแวดล้อมและการใช้หลักธรรมาภิบาล โดยการบริหารนี้จะต้องมีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ เพื่อจะสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดและเป็นการเพิ่มการตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและประชาชนการบริหารงานจะต้องรอบรู้ถึงธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงในส่วนต่างๆ ของสังคมรวมทั้งการปรับเปลี่ยนการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ในการบริหาร

ดังคำสอนในพุทธศาสนาเรื่องไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หมายถึง การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป องค์กรในภาครัฐย่อมเป็นเช่นนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาฉันใดฉันนั้นการบริหารงานภาครัฐประศาสนศาสตร์ก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาเช่น บางองค์กรบางหน่วยงานสถาบันมีอันต้องยุบหายไป บางองค์กรเกิดขึ้นใหม่ตั้งขึ้นตามความต้องการใหม่ที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลง ซึ่งในบทความนี้จะมองในแง่ของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร การเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการใช้เทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาทำงานและ การเปลี่ยนแปลงจากความจำเป็นในการใช้รูปแบบการจัดการสมัยใหม่โดยสิ่งสำคัญทั้งหมดนี้เกิดขึ้นทั้งจากความจำเป็นและทั้งจากความต้องการของประชาชนวิธีการศึกษาในเรื่องนี้อาศัยข้อมูลส่วนหนึ่งจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากในต่างประเทศอีกส่วนและสิ่งที่เราได้เห็นจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมีจำนวนเหตุการณ์ไม่น้อยที่เกิดขึ้น จากพัฒนาการแนวโน้มมาจากภาคเอกชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนำไปก่อนและภาครัฐและรัฐวิสาหกิจได้นำประสบการณ์และความรู้ที่มีการใช้จากภาคเอกชนมาประยุกต์ดัดแปลงใช้กับการบริหารงานในภาครัฐและรัฐวิสาหกิจหลายๆ แห่ง

ระบบราชการเป็นแบบอำนาจนิยม กึ่งผูกขาดและเป็นองค์กรขนาดใหญ่ซึ่งทำงานโดยไม่คำนึงถึงความรวดเร็วทัน ความต้องการของประชาชน การติดต่อกับบางรายงานจำเป็นต้องมีสินบนเพื่อให้สามารถทำงานได้รวดเร็วสะดวกขึ้นขาดความโปร่งใสโดยข้าราชการมักจะใช้กฎระเบียบขั้นตอนวิธีการทำงานเป็นข้ออ้างในการทำให้งานเกิดความชักช้าซึ่งก่อให้เกิดความไม่สะดวกต่อประชาชนที่ติดต่อกับงาน คนที่ไม่จ่ายสินบนคือคนที่ต้องใช้เวลายาวนานในการติดต่อกับงาน ประชาชน เกิดความเอือมระอากับบางหน่วยงานที่เรียกรับผลประโยชน์เพื่อแลกกับความสะดวก

ปัจจุบันเราอาจเห็นปรากฏการณ์รัฐวิสาหกิจบางแห่งที่มีคู่แข่งจากภาคเอกชนที่ทำงานในลักษณะเดียวกัน ประชาชนจะหันไปเลือกใช้บริการจากภาคเอกชนมากกว่าเพราะวิสาหกิจของรัฐบาลบริหารแบบระบบราชการเดิมมีการผูกขาด ซึ่งล่าช้าไม่ใส่ใจต่อการให้บริการต่อประชาชนผู้ใช้บริการ เช่น ในการใช้บริการ การรถไฟ การบินไทย องค์กรโทรศัพท์ หรือไปรษณีย์ไทย เมื่อเทียบกับการใช้บริการของเอกชน ผู้ใช้บริการจะเห็นถึงความแตกต่าง ทั้งเรื่องราคา ความสะดวกรวดเร็ว การเอาใจใส่ต้องผู้มา

ใช้บริการ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นทางเลือกของประชาชนที่จะเลือกใช้บริการของเอกชนมากกว่า ดังนั้น เราจะเห็นหน่วยงานที่บริหารงานแบบราชการจะมีแนวโน้มสูญเสียกลุ่มลูกค้าไป ในที่สุดปริมาณงานน้อยลงขนาดขององค์กรก็จะลดลงและบางแห่งอาจจะต้องยุบทิ้งไปในที่สุดอันเนื่องมาจากไม่สามารถแข่งขันกับการบริหารงานในภาคเอกชนได้ เช่นเดียวกับองค์กรในภาครัฐใหญ่ๆ หลายแห่งเริ่มมีการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารให้อยู่รอดหรือมีประสิทธิภาพดีขึ้น โดยใช้บริการจากเอกชนภายนอกหรือที่เรียกว่า Outsource หรือ Contracting Out เข้ามาทำงานแทนในบางหน่วยงาน ทำให้งานสะดวกรวดเร็วขึ้นตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดีขึ้นและหน่วยงานเองก็สามารถคัดเลือกใช้ ผู้ให้บริการ ได้จากหลากหลายและไม่ผูกพันเหมือนการจ้างคนแบบราชการ

โครงสร้างประชากรที่มีผลกระทบต่อการบริหารงานรัฐประศาสนศาสตร์

เป็นที่ทราบกันว่าสังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าในคาดว่าปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 20.4% ของประชากรทั้งหมด หลักเกณฑ์ของประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุคือมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า 20% ของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งจะมี ปัญหาสังคมที่รัฐบาลแต่ละประเทศต้องทำทุกวิถีทางเพื่อหาทางแก้ไขเพราะจะส่งผลกระทบต่อปัจจัยการผลิตด้านแรงงานที่ลดลง แต่กลับต้องเพิ่มงบประมาณค่าใช้จ่ายในด้านสวัสดิการและค่าใช้จ่ายการรักษาพยาบาลที่มากขึ้นให้แก่ผู้สูงอายุ ในขณะที่รายได้และการลงทุนของประเทศลดลงสูญเสียความสามารถในการแข่งขันจากตลาดแรงงานที่ลดลง

รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยปี 2565 ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ หลังจากเมื่อสามปีก่อนนับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงวัยอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี สถิติผู้สูงอายุ สัณฐานไทย และ มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ธันวาคม ณ.วันที่ 31 ธันวาคม 2565 มีมากถึง 12,519,926 คน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, [ออนไลน์]) คิดเป็น 18.94% ของประชากรทั้งหมดซึ่งมีจำนวน 66,080,812 คน เพิ่มขึ้นจากปีที่แล้ว 0.5% โดยในปี 2565 มีเด็กเกิดใหม่เพียง 502,107 คน ปี 2564 มีเด็กเกิดใหม่ 544,570 คน และ ปี 2563 มีเด็กเกิดใหม่ 587,368 คน ปี 2562 มีเด็กเกิดใหม่ 618,192 คน จะเห็นว่าจำนวนการเกิดลดลงต่อเนื่อง (ไทยรัฐออนไลน์, 17 มกราคม 2566)

จากสถิติจะเห็นว่าจำนวนประชากรในวัยเจริญพันธุ์มีจำนวนน้อยลง เนื่องอัตราการเกิดใหม่มีสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับการที่จำนวนผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น คาดว่าจะมีจำนวนผู้สูงวัยอายุ 60 ปี เพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า หนึ่งล้านกว่าคนไปอีก 20 กว่าปี ในทางตรงกันข้ามอัตราการเกิดปัจจุบัน 5 แสนกว่าคนซึ่งมีแนวโน้มลดลง หากไม่มีการเปลี่ยนแปลง ฉะนั้นการขาดแคลนแรงงานซึ่งเป็นกำลังหลักในการได้มาซึ่งภาษีที่จะนำมาบริหารประเทศย่อมน้อยลงตามสัดส่วนผู้มีรายได้ ส่วนแรงงานที่มีอยู่เดิมอาจจะโดย เครื่องจักรอัตโนมัติเช่นหุ่นยนต์จะเข้ามาแทนที่คน คนที่ไม่มีความรู้จักตักงานทันที

ผลกระทบเบื้องต้นที่อาจเห็นได้อย่างชัดเจนในหน่วยงานรัฐบาลเช่นโรงเรียนตั้งแต่อนุบาล ประถม มัธยมและมหาลัยจะมีจำนวนผู้เรียนน้อยลง และหน่วยงานอื่นๆ ที่ให้บริการกับประชาชนซึ่งเดิมสามารถให้บริการประชาชนจำนวนมากๆ แต่ปัจจุบันจำนวนผู้ใช้บริการลดลงมาก ทำให้หน่วยงานหรือ

องค์กรที่มีอยู่อาจจะใหญ่เกินความจำเป็น ดังนั้น เราจะเห็นปรากฏการณ์ การยุบรวมของสถานศึกษาต่างๆ หน่วยงานบางแห่ง และเหตุการณ์ปิดตัวลงหรือหดตัวลงของมหาวิทยาลัยของภาครัฐและเอกชน

อาจจะมองว่าการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นต้องเป็นภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลและรักษาพยาบาลหรือต้องมีหน่วยงานเกิดขึ้นใหม่เพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับกับปัญหาสังคมผู้สูงอายุ แต่ในทางตรงข้าม การเกิดน้อยของจำนวนประชากร อาจจะเป็นผลดีอีกด้านหนึ่งที่สอดคล้องกับปริมาณงานที่จะลดลงและอันเนื่องจากการพัฒนาด้านการบริหารและการนำเทคโนโลยีมาใช้งานแทนคนมากขึ้น

ในแง่ของความจำเป็นที่เกิดขึ้นจากการขาดกำลังคนที่จะเข้ามาทดแทนกับโครงสร้างเดิม จึงต้องมีการปรับลดขนาดองค์กรให้กระชับเล็กลงเพื่อตอบสนองกับจำนวนผู้ใช้บริการที่ลดลงและมีความจำเป็นจะต้องเปลี่ยนวิธีการบริหารองค์กรในแบบใหม่เช่นการจัดการรวมศูนย์การให้บริการในหน่วยงานของรัฐ และจัดศูนย์ออกเป็นจุดๆ กระจายไปถึงพื้นที่ที่ประชาชนเข้าถึงอย่างรวดเร็วหรือเรียกว่า เครือข่ายระยะศูนย์กลางการให้บริการจัดโดยยึดหลักภูมิศาสตร์และจำนวนประชากร จุดให้บริการที่จุดเดียวหรือที่เรียกว่า One Stop Service ปัจจุบันหน่วยงานราชการหลายๆ แห่งมีหน้าที่คล้ายๆ กันมีความซ้ำซ้อนในการทำงานเช่นในระบบ ทะเบียนประวัติ หน่วยงานแก้ปัญหาเรื่องน้ำ หน่วยงานการดูแลสิ่งแวดล้อม ไฟไหม้ป่า หมอกควัน PM 2.5 เป็นต้น

รูปแบบการจัดการบริหารสมัยใหม่

การจัดการสมัยใหม่นั้นจะต้องมีการปรับปรุงระบบการจัดการที่ใช้เทคโนโลยีระบบอัตโนมัติ แทนการจัดการด้วยมือหรือคนทำ ซึ่งจะช่วยให้การจัดการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และช่วยให้การจัดการที่มีความยืดหยุ่นมากขึ้น รวมทั้งยังช่วยให้การจัดการที่มีความรวดเร็วและแม่นยำมากขึ้น สามารถจัดการให้ดียิ่งขึ้น เช่นการจัดการข้อมูลด้วยระบบคอมพิวเตอร์ การจัดการทรัพยากรด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การจัดการทรัพยากรด้วยการวางแผนทรัพยากรที่ดี และการจัดการทรัพยากรด้วยการควบคุมที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีการจัดการทรัพยากรด้วยการวิเคราะห์ทรัพยากร และการจัดการทรัพยากรด้วยการวิจัยและการวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการ ทั้งหมดนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้มีความจำเป็นจะต้องเปลี่ยนเป้าหมายในการทำงานการจัดการองค์กร การให้บริการกับประชาชนโดยเปรียบเทียบประชาชนเสมือนลูกค้าของรัฐซึ่งประชาชนเหล่านี้เป็นผู้ที่เสียภาษีอากรให้กับรัฐบาล โดยข้าราชการในระบบราชการจะต้องมีการปรับเปลี่ยนมุมมองวิธีการทำงานแบบเดิม โดยต้องมุ่งให้กลุ่มลูกค้าหรือประชาชนที่มาใช้บริการให้ได้รับสินค้าและบริการที่มีคุณภาพ ตรงตามที่ประชาชนที่มาใช้บริการต้องการตามเวลาที่กำหนด โดยอาจเรียกการทำงานแบบนี้ว่าคุณภาพการทำงาน Quality work จะเป็นหลักการบริการ Quality in Public Administration ซึ่งมีปัจจัยอยู่ 3 ประการ คือ (บุญทัน ดอกไธสง, 2565: 164)

1. เน้นความพึงพอใจของลูกค้าซื้อประชาชนที่มาใช้บริการ หากองค์กรนั้นๆ ไม่สามารถรักษาลูกค้าไว้ได้ องค์กรนั้นอาจอยู่ไม่ได้ในอนาคต ดังเราจะเห็นได้จากตัวอย่างรัฐวิสาหกิจไทยบางแห่งที่มี

เอกชนเข้ามาทำสินค้าหรือบริการลักษณะเดียวกันแข่งขันกัน ตัวอย่าง เช่น การบินไทย องค์การโทรศัพท์ ไปรษณีย์ไทย เป็นต้น

2. มีใบรับรองจาก ISO เพื่อประกันคุณภาพการทำงานขององค์กรโดยมีการประเมินคุณภาพ การบริการ Quality cycle ดังเช่น บริษัทเอกชน หากต้องติดต่อกับคู่ค้าสิ่งที่คู่ค้าจะถามหาคือระบบ มาตรฐานต่างๆ ที่เป็นสิ่งประกันได้ว่าสินค้าหรือบริการที่จะได้รับมีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพมา อย่างดีแล้ว

3. ยึดแนวทางสนองต่อความต้องการของประชาชน (a citizen oriented approach) โดยที่ ความต้องการของประชาชนต้องการได้รับสินค้าหรือบริการที่รวดเร็ว แม่นยำถูกต้อง และตรงต่อเวลา

การจะบรรลุเป้าหมายทั้ง 3 ประการดังกล่าวนี้อาจใช้เครื่องมือช่วย 4 ตัวแบบดังนี้

1. ตัวแบบประสิทธิภาพ โดยเน้นการจัดการที่มีคุณภาพสูงที่สุดในการดำเนินการอย่างเต็ม ศักยภาพโดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพและในปริมาณที่เหมาะสม

2. ตัวแบบการตลาด รัฐต้องกำกับภาพลักษณ์ของตนเองด้วยการบริหารให้มีกำไรและใช้การตลาด เข้ามาบริการในภาครัฐในรูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับเอกชน

3. ตัวแบบลดขนาดรัฐลดและกระจายอำนาจ การลดจำนวนคนและขนาดหน่วยงานของ ระบบราชการลงและเน้นการกระจายอำนาจโดยยังคงยึดกฎเกณฑ์แบบธุรกิจที่จะต้องมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพความรับผิดชอบประกันความโปร่งใสในการบริหารงบประมาณเน้นการแข่งขันเพื่อให้บริการดีขึ้น

4. ตัวแบบความยืดหยุ่นองค์กร ในระบบการบริหารและการทำงานในองค์กรสมัยใหม่ตัว ข้าราชการหรือผู้ปฏิบัติงาน จำเป็นจะต้องมีความยืดหยุ่นในการทำงานคือคนหนึ่งคนสามารถทำงานได้ หลายๆ หน้าที่หรืออาจจะทำงานร่วมหรือแทนกับหน่วยงานอื่นได้ขึ้นอยู่กับภารกิจที่ถูกกำหนดขึ้นในช่วง นั้นๆ โดยไม่มีการยึดอยู่กับตำแหน่งสถานที่หรือลักษณะงานที่เจาะจงแบบเดิม

องค์กรเครือข่าย (A network organization)

การบริหารองค์กรแบบเครือข่ายเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและผลผลิตเพิ่มขึ้นความรวดเร็วใน การสื่อสาร ประสานงานระหว่างหน่วยงาน ด้วยเครื่องมือทั้งระบบคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต มือถือ ผ่าน Social Media หรือ แพลตฟอร์มPlatformอื่นๆ ซึ่งจะช่วยให้เรื่องการสื่อสารการแบ่งปันข้อมูลกันการใช้ ทรัพยากรหรือข่าวสารร่วมกันซึ่งจะเป็นการเชื่อมเครือข่ายของหน่วยเข้าด้วยกันด้วยเครื่องมือสื่อสาร อุปกรณ์ต่างๆ

การบริหารและการจัดการองค์กรแบบ Network จะต้องให้ความสำคัญกับเรื่องความปลอดภัย ความลับ การดำเนินการที่มีความเที่ยงตรงและเสถียรภาพในระบบคอมพิวเตอร์รวมถึงการติดตามการ ปฏิบัติงานในเครือข่ายการดูแลรักษาเครือข่ายซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการนำไปปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ โดยมี แบบการจัดวางได้เป็นรูปแบบคร่าวๆ ดังนี้ (Susanne Hadorn: 1-26)

1. การวางแผนและการออกแบบเครือข่ายองค์กรการออกแบบดังกล่าวเพื่อให้การปฏิบัติงาน ขององค์กรนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์และความต้องการขององค์กร

2. การวางระบบการติดตามเครือข่ายการติดตามเครือข่ายเป็นจุดวิกฤตของการบริหารแบบ Network ซึ่งในการทำงานนี้จะต้องมีความต่อเนื่องและประสิทธิภาพรวมถึงการติดตามการปฏิบัติงานของ Network ซึ่งต้องให้ความมั่นใจว่ากลไกต่างๆ มีการเชื่อมต่อกันโดยที่ไม่มีปัญหาเกิดขึ้นในระหว่างการติดต่อเครือข่ายกัน ทั้งนี้ รวมไปถึงการควบคุมเรื่องการดูแลความปลอดภัยและเครือข่ายความเป็นส่วนตัว

3. การวางระบบความปลอดภัยเครือข่ายนับว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการป้องกันการโจมตีจากภายนอกซึ่งอาจจะเป็นระบบมัลแวร์ หรือไวรัสรวมถึงการจัดให้มี Firewall ระบบป้องกันการรุกรานจากซอฟต์แวร์ที่อันตรายและมีการจัดวิธีการควบคุมการเข้าเครือข่ายอย่างรัดกุม

4. การวางระบบการบริหาร Network เป็นขั้นตอนการบริหารการบำรุงรักษา Network เช่น การติดตามการควบคุมการจัดการ Network รวมทั้งทรัพยากร ที่ใช้ในระบบ network ไม่ว่าจะเป็นระบบไฟฟ้าสำรองไฟ Router Firewall ช่องทางการเชื่อมต่อระบบอินเทอร์เน็ต เป็นต้น การจัดการดูแลระบบ network มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้ระบบ network สามารถดำเนินการไปได้ซึ่งจะต้องมีการรับผิดชอบในการจัดการแบบวันต่อวันโดยที่มีการบำรุงรักษาเครื่องมือติดตามการทำงานแก้ไขปัญหาประเด็นที่เกิดขึ้นกับ Network ทั้งหมดนี้ ซึ่งจะทำให้มั่นใจว่า Network ยังคงมีความปลอดภัยให้กับผู้ใช้งานทั้งหมดที่เข้ามาใช้ทรัพยากรร่วมกัน

ความก้าวหน้าในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการช่วยทำงาน

เราอาจเห็นการนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในภาคเอกชนมาก่อน ปัจจุบันหน่วยงานในภาครัฐก็มีความจำเป็นเช่นกันที่จะนำเทคโนโลยีมาใช้ในการช่วยทำงานเพื่อให้ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วยเครื่องมือและระบบการจัดการด้วยคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ระบบเครือข่ายต่างๆ เชื่อมโยงทำให้การสื่อสารส่งต่อข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็ว ระบบเทคโนโลยีใหม่ที่นำมาทดแทนระบบงานแบบเดิม นอกจากการทำงานรวดเร็วขึ้นแล้วยังลดขั้นตอนการทำงานลงและใช้คนทำงานจำนวนน้อย ที่ผ่านมามีการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้บ้างโดยเป็นการใช้เฉพาะหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแยกกันแต่ละหน่วยงานไม่ได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในการนำเทคโนโลยีและระบบเครือข่ายมาใช้ในการทำงานทั้งระบบนี้รัฐบาลจะต้องมีการกำหนดนโยบายเพื่อจัดเตรียมงบประมาณบุคลากรเครื่องมือเพื่อช่วยให้การสนับสนุนในการใช้เทคโนโลยีใหม่เช่นใช้ซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์และเครื่องมือทางเทคโนโลยีใหม่ๆ ในเบื้องต้นรัฐบาลอาจจะต้องมีความจำเป็นต้องซื้อซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์มาจากต่างประเทศหรือจากเอกชนภายในประเทศหรือจ้างบริษัทเอกชนเข้ามาดำเนินการในการทำงานบางประการส่วนในขั้นต่อไปรัฐอาจจะต้องเตรียมบุคลากรที่จะเรียนรู้งานในการเขียนซอฟต์แวร์ควบคุมดูแลฮาร์ดแวร์ เพื่อมาสนับสนุนงานในภาครัฐซึ่งงานบางอย่างอาจต้องใช้บุคคลภายในของรัฐบาลเองทั้งนี้เพื่อความมั่นคงและความปลอดภัยหรือความลับของทางข้าราชการ

องค์กรรัฐบาลจะต้องกำหนดนโยบายให้ชัดเจนและวางแผนที่จะรับบุคลากรรุ่นใหม่ที่มีความรู้เรื่องซอฟต์แวร์หรือฮาร์ดแวร์เข้ามาช่วยพัฒนาการทำงานและบุคลากรเก่าที่มีอยู่ส่งไปพัฒนาความรู้

ในเรื่องเทคโนโลยีใหม่เพื่อนำกลับมาใช้ปรับปรุงองค์กรของรัฐบาลต่อไป สำหรับความรู้เบื้องต้นในการนำเทคโนโลยีมาใช้เช่นการเขียน coding Application platform โปรแกรมเก็บข้อมูล Big Data โปรแกรมด้านความปลอดภัย และ AI ที่จะถูกพัฒนามาทำงานแบบเบ็ดเสร็จ เป็นต้น ระบบเทคโนโลยีใหม่เนื้อเป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์ หรือระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ซึ่งเรียกว่าเป็นระบบการให้บริการอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐบาลหรือเรียกว่า Electronic service Government ตัวอย่างบริการที่นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้บริการประชาชน

การให้บริการภาครัฐผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (Government e-Service)

คือการจัดการบริการภาครัฐ ผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อตอบสนองความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้อย่างก้าวหน้าสถานการณ์ รัฐบาลหลายๆ ประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย มุ่งใช้ e-Services เพื่อบรรลุเป้าหมายการให้บริการสาธารณะ ที่สะดวกและรวดเร็ว

สำหรับประเทศไทยรัฐบาลเองมีการจัดตั้งหน่วยงานชื่อสำนักงานพัฒนาธุรกิจธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือภาษาอังกฤษใช้คำว่า Electronic Transactions Development Agency ขึ้นอยู่กับกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมโดยเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันและส่งเสริมให้เกิดระบบนิเวศ หรือ Digital Eco System คือ การสร้างระบบนิเวศที่มาจากการเชื่อมต่อหลายระบบ หลายบริการ เข้าด้วยกันเพื่อสร้างความสะดวกสบายให้กับผู้บริโภคในการใช้งานหลากหลายผ่านช่องทางเดียว เช่น E-commerce Platform ให้ระบบมีความมั่นคงปลอดภัยน่าเชื่อถือทั้งระหว่างภาครัฐกับรัฐธุรกิจกับธุรกิจหรือแม้แต่ภาครัฐกับภาคธุรกิจเพื่อให้การทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เชื่อมโยงระบบข้อมูลได้อย่างคล่องตัวและช่วยให้ประชาชนได้รับบริการจากหน่วยงานได้อย่างสะดวกพร้อมทั้งมีเป้าหมายสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสังคมโดยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์และรองรับการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนสนับสนุนให้เกิด e-Government ขึ้น

ในหลายๆ ประเทศมีการเปลี่ยนแปลงรัฐประศาสนศาสตร์โดยปรับเปลี่ยนการบริหารโดยใช้เทคโนโลยีที่เป็นแบบที่ e-Government เพิ่มมากขึ้นประเทศเหล่านี้มีความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาได้เร็วเราอาจเห็นได้จากตัวอย่างประเทศที่มีการพัฒนา e-Government จะศึกษาได้จากประเทศเหล่านี้ (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (สพธอ.)

ประเทศเดนมาร์ก

ประเทศสมาชิกสหประชาชาติ 193 ประเทศประเทศเดนมาร์กเป็นประเทศที่มีค่าเฉลี่ยของการเป็น e-Government สูงสุดในภูมิภาคยุโรปโดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดติดต่อกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 โดยเดนมาร์กมีการจัดทำยุทธศาสตร์ด้านดิจิทัล มุ่งเน้นการเชื่อมโยงเทคโนโลยีเข้ากับระบบของหน่วยงานรัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นและริเริ่มโครงการต่างๆ ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ เดนมาร์กมีนโยบายทำให้ประชาชนเข้าถึงบริการสาธารณะต่างๆ มากกว่า 100 รายการอย่างง่ายดายและปลอดภัยผ่านการ

ขับเคลื่อนโดย Digital Key ซึ่งจะทำให้เข้าถึงบริการต่างๆ ทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนทุกแพลตฟอร์ม เปรียบเสมือนเป็นกล่องจดหมายที่ปลอดภัยในการสื่อสารระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในประเทศ (World competitiveness center, Online)

ประเทศเอสโตเนีย

ประเทศเอสโตเนีย ซึ่งมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของระบบ e-Government ทำให้การพัฒนาประเทศของรัฐบาลเอสโตเนีย มีความเติบโตทางเศรษฐกิจที่ก้าวกระโดดเป็นที่เด่นชัด จนเป็นประเทศหนึ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างมากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ประเทศเอสโตเนียในปัจจุบันที่มีความทันสมัย และมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลไปใช้ในกระบวนการต่างๆ โดยนำไปใช้กับ ระบบบริหารงานราชการ (Public Management) และระบบการให้บริการสาธารณะ (Public Services) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นกรณีตัวอย่างที่มีการกล่าวถึงอย่างมาก จากดัชนีรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของประเทศเอสโตเนียโดยในปี พ.ศ. 2561 ดัชนีรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศเอสโตเนียอยู่อันดับที่ 16 และใน พ.ศ. 2565 ดัชนีรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศเอสโตเนีย ขยับมาอยู่อันดับ 3 ถือว่าเป็นการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะเวลาเพียงไม่กี่ปี เอสโตเนียถือเป็นประเทศที่มีขนาดเล็กในยุโรปมีประชากร 1.3 ล้านคนแต่กลับก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำในสังคมดิจิทัลได้อย่างรวดเร็ว

สำหรับระบบ e-Government ของประเทศเอสโตเนีย ถือเป็นระบบที่ดีที่สุดในโลกกว่าได้ เพราะข้อมูลภาครัฐมีการเชื่อมต่อกันอย่างสมบูรณ์และครอบคลุมในทุกๆ ด้าน จึงนับว่าเป็นต้นแบบของหลายๆ ประเทศทั่วโลก เอสโตเนีย ใช้เวลาพัฒนาระบบการทำงานของ e-Government ในประเทศถึง 17 ปีนับตั้งแต่ประกาศเอกราชมีการปรับปรุงการทำงานและการให้บริการของภาครัฐโดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการให้บริการประชาชนสามารถเข้าถึงบริการต่างๆ ของภาครัฐได้ง่ายผ่านเว็บไซต์ e-Government ของรัฐบาล แสดงให้เห็นว่าการให้บริการภาครัฐของเอสโตเนียนั้นร้อยละ 99 เป็นแบบออนไลน์ตลอด 24 ชั่วโมง เช่น โครงการ X-Road คือ โครงข่ายเชื่อมโยงข้อมูลแห่งชาติที่รัฐบาลเอสโตเนียริเริ่มขึ้นในปี 2001 เพื่อใช้เป็นโครงข่ายเชื่อมโยงและถ่ายโอนข้อมูลทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงการให้บริการสาธารณะในรูปแบบ e-Services ของแต่ละหน่วยงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกในการทำงานร่วมกัน (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, [ออนไลน์])

ประเทศเกาหลี

สำหรับประเทศในเอเชีย ประเทศเกาหลี เป็นที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีทางด้าน e-Government อย่างเห็นได้ชัดโดยมีค่าเฉลี่ยการเป็นรัฐบาลดิจิทัลสูงเป็นอันดับ 2 ในดัชนีรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ถือเป็นประเทศหนึ่งในประเทศที่เป็นผู้นำด้านรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในการบริหารจัดการภาครัฐ โดยในปี พ.ศ. 2541 กระทรวงการปกครองและมหาดไทยเกาหลีได้ออกวิสัยทัศน์และแผนกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับ e-Government ในศตวรรษที่ 21 ตั้งเป้าสู่การเป็นรัฐบาลที่มีคุณภาพสูงในการส่งมอบบริการบนนวัตกรรมอิเล็กทรอนิกส์ให้แก่ประชาชนในประเทศโดยแผนดังกล่าวได้มีการจัดให้มีหน่วยงาน one stop service เพื่อบริการประชาชนในทุกที่ทุกเวลาอย่างมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้สัมผัสผลักดันการ

บริการแบบ Non- stop service ที่ไม่หยุดนิ่งทั้งยังมีการเชื่อมโยงระบบข้อมูลการอย่างสมบูรณ์ด้วยโครงการหลักของ e-Government 11 โครงการ เช่น ราชการเพื่อประชาชน ระบบเชื่อมโยงข้อมูลประกันสังคม ระบบการเสียภาษี ระบบการจัดซื้อจัดจ้างของราชการ ระบบข้อมูลการเงินแห่งชาติ ระบบข้อมูลสารการศึกษาแห่งชาติ โครงการระบบเครือข่ายข้อมูลราชการส่วนท้องถิ่น ระบบงานบุคคลกร การรับรองอิเล็กทรอนิกส์ (e-Approval) และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (e-Document) ในระหว่างหน่วยงานรัฐ ระบบลายมือและการตรวจสอบอิเล็กทรอนิกส์ สร้างโครงข่ายรวมคอมพิวเตอร์ทั่วทุกส่วนราชการ เป็นต้น (วชิระ ปากดีสี, [ออนไลน์])

ประเทศสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์ มีการพัฒนาทางด้านอิเล็กทรอนิกส์ได้ดีประเทศหนึ่ง โดยมีดัชนีอิเล็กทรอนิกส์และเป็นอันดับ 2 ของเอเชียและเป็นอันดับ 11 ของโลก สิงคโปร์มีแนวคิดทำให้ประเทศเป็นแบบ Smart Nation สิงคโปร์แบ่งความสามารถออกเป็น 3 เสาหลัก เพื่อช่วยขับเคลื่อนภาครัฐ ภาคธุรกิจ-อุตสาหกรรม และประชาชน ในการเข้าสู่สังคมดิจิทัล (การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สำนักงานใหญ่, [ออนไลน์]) ได้แก่

1. เศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ และสร้างโอกาสให้กับชาวสิงคโปร์ เมื่อปี พ.ศ. 2561 รัฐได้ประกาศแผนปรับธุรกิจและอุตสาหกรรมทั้งหมดเข้าสู่ยุคดิจิทัล เป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตทั้งระบบ

2. รัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) คือ การที่รัฐบาลใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นแกนหลักผ่านการเชื่อมโยง รวบรวมข้อมูล และประมวลผล สำหรับช่วยเหลือประชาชน ภาคธุรกิจ และเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งมีโรดแมประยะ 5 ปี ในการกำหนดกรอบใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้บริการประชาชน

3. สังคมดิจิทัล (Digital Society) มุ่งให้เกิดความเข้าใจเรื่องดิจิทัลในระดับชาติเพื่อให้ประชาชนมีทักษะ ความมั่นใจ และแรงจูงใจในการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน

ทั้งนี้ด้วยข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรนับตั้งแต่การก่อตั้งประเทศคือเป็นประเทศขนาดเล็กต้องพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกมาก รัฐบาลสิงคโปร์จึงมีความมุ่งมั่นอย่างหนักเพื่อพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมนานาประเทศ โดยยึดประชาชนเป็นที่ตั้ง ยกระดับการประสานงานระหว่างภาครัฐและเอกชนให้สามารถทำได้สะดวกและปลอดภัยผ่าน Nation Digital Identity นอกจากนี้ ยังมีการผลักดันให้เกิดระบบ e-payment เพื่อให้การทำธุรกรรมการเงินเป็นไปได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากสิงคโปร์ต้องการให้ประเทศเป็นศูนย์กลางการเงินในแถบเอเชีย พร้อมทั้งสร้างฐานข้อมูลเป็นฐานข้อมูลจัดเก็บที่เดียวในรูปของ Big Data เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์กำหนด

ทิศทางของนโยบายที่จะตอบโจทยความต้องการของประชาชนให้มากที่สุดในปี.ศ 2023 สิงคโปร์มีเป้าหมายที่เป็น e-Government มากขึ้น โดยกำหนดข้อมูล ของระบบราชการต้องอยู่บนระบบ Cloud 70% ข้าราชการทุกคนต้องมีความรู้พื้นฐานเรื่องดิจิทัล ทุกวัตถุประสงค์จะต้องมีโครงการปัญญาประดิษฐ์อย่างน้อย 1 โครงการเพื่อให้บริการหรือสร้างนโยบายและการส่งเสริมข้อมูลระหว่าง

หน่วยงานต้องใช้เวลาไม่เกิน 7 วันทำการทุกกระทรวงจะต้องเสนอแผนในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการผลักดันงานภาครัฐ

ประเทศไทย

ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่กำลังเข้าสู่การเป็น e-Government มาแล้วระยะหนึ่งโดยได้จัดอันดับขึ้นมาอย่างก้าวกระโดดเช่นกันจากปี พ.ศ. 2561 อยู่ที่อันดับ 73 และ ในปี พ.ศ. 2563 ประเทศไทยได้ขยับอันดับขึ้นมาเป็นอันดับที่ 57 ปัจจุบันหน่วยงานรัฐบาลได้เดินหน้าพัฒนาองค์กรก้าวสู่การเป็น e-Government อย่างต่อเนื่อง รัฐบาลปัจจุบันได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการพัฒนา และการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) มาใช้ในภาครัฐ (e-Government) โดยมีการจัดตั้งสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อให้บริการหน่วยงานภาครัฐที่ให้บริการประชาชน และภาครัฐกิจ นอกจากนี้หน่วยงานต่างๆ ยังมีการพัฒนาระบบให้บริการประชาชนสะดวกรวด เช่น ระบบ e-land announcement ระบบเผยแพร่ประกาศสำนักงานที่ดินเพื่อการรักษาสีทธิใน ที่ดินของประชาชนผ่านอิเล็กทรอนิกส์ระบบ Tax Single Sign ที่มีการยืนยันตัวตนแบบ One Time Password (OTP) เพื่อความปลอดภัยซึ่งเป็นระบบ e-service ด้านภาษีของกรมสรรพากร กรมสรรพสามิต และกรมศุลกากร ภายใต้กระทรวงการคลัง และระบบ SSO Connect ของสำนักงานประกันสังคมที่สร้างบัตรประกันสังคมแบบเสมือนเพื่อให้บริการตรวจสอบสิทธิและประโยชน์ต่างๆ ของผู้ประกันตน โครงการพัฒนาระบบคลาวด์กลางภาครัฐ (Government Data Center and Cloud Service: GDCC) ให้บริการ Cloud, Data Center และ Big data โดย สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สดช.) เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าระบบเทคโนโลยี e- government ของไทยนั้นแต่ละหน่วยงานต่างคนต่างทำไม่ได้มีการเชื่อมโยงข้อมูล เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือเป็น Big Data

สรุป

เราไม่อาจหลีกเลี่ยงการการเปลี่ยนแปลงจากการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้นี้ได้ การบริหารเชิงรัฐประศาสนศาสตร์ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงก็อาจจะมีทั้งทางด้านที่ดีและด้านที่ไม่ดี ในด้านที่ดีนั้นช่วยให้องค์กรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน และการตัดสินใจต่างๆ ดีขึ้นช่วยให้การสื่อสารดีขึ้นช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จำนวนมาก Big Data และรวบรวมผลรวดเร็วขึ้นสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาบางอย่างได้รวดเร็วขึ้นซึ่งสามารถจะพัฒนาไปสู่สินค้าหรือบริการใหม่ๆ ได้อย่างง่ายดายรวมทั้งการจัดงานให้เหมาะสมกับแต่ละคนแต่ละพื้นที่โดยการสร้างงานใหม่ๆ ขึ้นได้ รวมถึงการจัดสรรกำลังคนทรัพยากรต่างๆ และงบประมาณให้เหมาะสมกับส่วนต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมขึ้น

ส่วนในแง่ที่ ที่ไม่ดีของเทคโนโลยีใหม่นี้อาจจะมีความเสี่ยงจากบุคคลากรภายในเข้าใช้ข้อมูลในทางที่ไม่ดี โดยเข้าไปเกี่ยวข้องกับข้อมูลความเป็นส่วนตัวของบุคคลหรือถูกสอดส่องและติดตามจากการด้วยการใช้เทคโนโลยีที่ผิดวิธีผิดวัตถุประสงค์ หรือหาผลประโยชน์ให้ตนเองและพวกพ้อง นำมาซึ่งความไม่ปลอดภัยของบุคคล เทคโนโลยีที่เร็วขึ้นเมื่อเกิดปัญหาขึ้นอาจจะตามแก้ไขปัญหามันทันกับ

เหตุการณ์ เช่นการคุกคามจากแฮกเกอร์ และที่สำคัญ คือ รัฐจะต้องมีความมั่นคงทางพลังงานไฟฟ้า ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อความมีเสถียรภาพของระบบฮาร์ดแวร์ บุคลากรที่ดูแลระบบจะต้องมีความเชี่ยวชาญ และมีความสามารถในการที่จะปกป้องระบบจากการคุกคามทางไซเบอร์ต่างๆ เช่น การขโมยข้อมูล การส่งมัลแวร์ หรือไวรัสเข้าทำลายระบบฐานข้อมูล การเข้าควบคุมเปลี่ยนแปลงรหัสเข้าข้อมูลเพื่อเรียกค่าไถ่ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. สถิติผู้สูงอายุ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.dop.go.th/th/know/1> [10 กรกฎาคม 2566].
- ทางรัฐ. ติดต่อรัฐง่ายแค่ปลายนิ้ว. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://xn--72cst3czdd.com/> [11 กรกฎาคม 2566].
- ไทยรัฐออนไลน์. จำนวนเกิดในไทยดิ่งต่ำ ตายแต่ละปีละ 6 แสน น่าใจหาย ผู้หญิงมีลูกเฉลี่ย 1.1 คน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/scoop/theissue/2605361> [10 กรกฎาคม 2566].
- นณริฏ พิศลยบุตร, ดร.จิระวัฒน์ ปั่นเปี่ยมรัฐ. สังคมผู้สูงอายุ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2014/09/4-Aging-Society-jirawat-nonarit.pdf> [11 กรกฎาคม 2566].
- บุญทัน ดอกไธสง. (2565). รัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลก 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วชิระ ปากดีสี. เกาหลีได้กับความสำเร็จของ e-Government. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://web.krisdika.go.th/activityDetail.jsp?actType=l&actCode=76&head=4&item=n5> [11 กรกฎาคม 2566].
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (สพธอ.), ETDA พาส่อง 5 ประเทศต้นแบบรัฐบาลดิจิทัล พัฒนา e-Government สร้างบริการสุดล้ำเพื่อประชาชน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.etda.or.th/th/Useful-Resource/5e-Government.aspx?feed=590fb9ad-c550-4bc5-9a56-459ad4891d74> [11 กรกฎาคม 2566].
- Janowski, T. (2015). Digital government evolution: From transformation to contextualization. Government Information Quarterly, 221-236.
- Susanne Hadorn, (2022). Network Management and Governance in Policy Implementation, (1-26).
- United Nations. (2019). UN E-government Knowledgebase: Reports. [Online]. From: <https://bit.ly/3BAJKMK>, [July 11, 2023].

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี

Water Resources Management for Industry and Tourism in Chonburi Province

¹พระมหาสุชาติ ธรรมกาโม, ²ประสาน เจริญศรี

¹Phra Maha Suchart Thammakamo, ²Prasan Charonsee

^{1,2}วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Chonburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²Corresponding author, e-mail: prasan.cha@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กระบวนการบริหารจัดการ การเสริมสร้างเครือข่ายของรัฐ เอกชน และภาคประชาชน และการวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ในจังหวัดชลบุรี ศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ สุ่มตัวอย่างจากประชากรที่อาศัยอยู่ในแหล่งอุตสาหกรรมและแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 400 คน และสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ในลักษณะการบรรยาย

ผลการวิจัย พบว่า 1. นโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้ทำข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่ลุ่มน้ำ สร้างวัฒนธรรมภูมิปัญญาและการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน การออกกฎหมายระเบียบข้อบังคับที่สอดคล้องกันตลอดทั้งลุ่มน้ำ รวมถึงระบบการศึกษาและกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจในแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ พร้อมจัดทำระบบฐานข้อมูลที่สนับสนุนการจัดการทรัพยากรน้ำ 2. กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำต้นน้ำ หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่บริหารจัดการน้ำโดยตรง สามารถตัดสินใจโดยไม่ต้องรอการอนุมัติ การบริหารจัดการกลางน้ำมีการบำรุงรักษา ทดสอบอุปกรณ์ให้มีความพร้อมในการใช้งานอยู่เสมอ และการบริหารจัดการปลายน้ำ ผู้ใช้น้ำได้รับข่าวสารจากการประชาสัมพันธ์ผ่านทางเฟซบุ๊ก และการใช้รถเทศบาลแจ้งข่าวเมื่อมีการหยุดจ่ายน้ำเพื่อทำการซ่อมบำรุงท่อประปา 3. การเสริมสร้างเครือข่าย มี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบเครือข่ายการบริหารจัดการเกี่ยวกับปัญหาวิกฤติภัยแล้ง และรูปแบบเครือข่ายการบริหารจัดการน้ำในท่วมนิยามวิกฤติ 4. ปัญหาและอุปสรรค แหล่งต้นน้ำมาจากการฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล การกักเก็บน้ำเพื่อนำไปใช้ในการเกษตร อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวไม่เพียงพอต่อความต้องการ แหล่งกลางน้ำ มีความต้องการใช้น้ำประปา

ในปริมาณที่มากขึ้นในแทบทุกกิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจแหล่งปลายทางน้ำเอาความสะดวกสบายของตัวเองเป็นหลัก ไม่คำนึงถึงส่วนรวม เหน้เสียที่ปนเปื้อนจากอุตสาหกรรมลงแหล่งน้ำตามธรรมชาติ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, ทรัพยากรน้ำ, อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว, จังหวัดชลบุรี.

Abstract

This research aims to study the water resource management policy, the management processes, the establishment of networks involving government, private sector, and the public, and analyze the problems and challenges of water resource management for industry and tourism in Chonburi province. This mixed research approach combines quantitative research and qualitative research. A sample of 400 individuals living in industrial and tourist areas was randomly selected, and in-depth interviews were conducted with 40 individuals. The research tools used included questionnaires, quantitative data analysis using percentages, means, and standard deviations, as well as content analysis for qualitative data.

The research findings are as follows: Water resource management policies have resulted in collaborative agreements within the watershed area, fostering a culture of knowledge and community-based water resource management. There are consistent regulations and laws throughout the watershed area, along with an education system and knowledge-building process in integrated water resource management. Additionally, a database system supporting water resource management has been developed. The water resource management process includes direct management by units responsible for water management, allowing them to make decisions without waiting for approval. Maintenance and regular testing of equipment are carried out, and water users receive information through various channels, including social media and municipal notifications when water supply is interrupted for maintenance. Networking efforts come in two forms: disaster drought management network and flood disaster water management network during emergencies. Challenges and obstacles include irregular rainfall patterns, inadequate water storage for agriculture, industry, and tourism, increased demand for tap water for nearly all social and economic activities, and a focus on individual convenience in water use rather than considering the overall impact. Additionally, industrial waste pollution has led to water contamination in natural water sources.

Keywords: Management, Water Resources, Industry and Tourism, Chonburi Province.

บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าของสภาพสังคม เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมในยุคปัจจุบันก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ การระบายอากาศที่มีมลภาวะออกสู่บรรยากาศ ปริมาณขยะ ตกค้างสะสมในปริมาณมาก การตกค้างของสารพิษในสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกออกสู่บรรยากาศก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อ คุณภาพชีวิตของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นการสะสมของสารพิษจากการใช้ในกิจกรรมทางการเกษตรและสารโลหะหนักในร่างกายมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้อุณหภูมิของโลก สูงขึ้นส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์รวมทั้งสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นปัญหาด้านทรัพยากรน้ำ เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องใช้ในการอุปโภคบริโภคอยู่ในทุกภาคส่วนเศรษฐกิจ ทั้งในภาคการเกษตร อุตสาหกรรม ภาคการท่องเที่ยว ภาคบริการ และอื่นๆ หากสังคมมนุษย์มีการใช้น้ำที่ไร้คุณภาพย่อมส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานในแทบทุกด้าน

การพัฒนาตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ไว้ ดังนี้ ด้านที่ 1 การจัดการน้ำอุปโภค บริโภค ด้านที่ 2 การสร้างความมั่นคงของน้ำภาคการผลิต ด้านที่ 3 การจัดการน้ำท่วมและอุทกภัย ด้านที่ 4 การจัดการคุณภาพน้ำ และอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ด้านที่ 5 การอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำที่เสื่อมโทรม และป้องกันการพังทลายของดิน ด้านที่ 6 การบริหารจัดการ โดยการขับเคลื่อนการดำเนินการให้สอดคล้องตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 และแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี อันประกอบด้วยการจัดทำกฎหมายรองการจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำ และองค์ลุ่มน้ำเพื่อเป็นกลไกในการจัดทำแผนและขับเคลื่อนแผนงาน/แผนปฏิบัติการในระดับลุ่มน้ำ การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในการพัฒนางานวิจัย นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจ โดยพัฒนาเชื่อมโยงฐานข้อมูลทรัพยากรน้ำ และการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในระดับชุมชน (คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ, 2561)

จังหวัดชลบุรี แบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ตอนใน ได้แก่ อำเภอนองใหญ่ อำเภอบ่อทอง และอำเภอกะจันทร์ ที่ติดกับจังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดระยอง มีลักษณะพื้นที่ลาดเอียงสูงและเป็นพื้นที่เขา ส่วนพื้นที่ตอนนอกคือพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล ลักษณะพื้นที่เป็นแบบลูกกระพรวน สถานการณ์น้ำในจังหวัดชลบุรียังมีทั้งน้ำท่วมและน้ำแล้งบางส่วนแต่ไม่มีความรุนแรง เนื่องจากลักษณะของน้ำจะเป็นการมาเร็วไปเร็ว และจะเกิดในพื้นที่ต่ำที่เป็นร่องของลูกกระพรวน นอกจากนี้ จังหวัดชลบุรีเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำบางปะกง คือ คลองหลวง เริ่มตั้งแต่อำเภอบ่อทอง อำเภอกะจันทร์ อำเภอนันทนาค และอำเภอบ้านนาทอง ไหลลงแม่น้ำบางปะกงที่อำเภอบ้านโป่ง (ทางคลองหลวง) ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ คือ คลองส่งน้ำของกรมชลประทานที่อยู่ระหว่างดำเนินการก่อสร้าง เนื่องจากเดิมปล่อยน้ำตามธรรมชาติทำให้เกิดอัตราการสูญเสียน้ำค่อนข้างสูง หากดำเนินการแล้วเสร็จคลองหลวงแห่ง

นี้จะสามารถส่งน้ำไปยังคลองสี่ัคคีที่จะเข้าไปในเขตของชลประทานฉะเชิงเทราส่วนหนึ่งแต่จะอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดชลบุรี (บัณฑิตา ตันวัฒนะ และคณะ, 2561)

ทั้งนี้ จังหวัดชลบุรีมีพื้นที่เกษตรที่ใช้น้ำมากส่วนใหญ่อยู่ที่อำเภอบางพลี ส่วนพื้นที่เกษตรอื่น เช่น อำเภอบางบาล อำเภอบางบาล เป็นต้น จะเป็นพื้นที่เกษตรใช้น้ำน้อย เช่น มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา เป็นต้น ชาวนาในอำเภอบางบาล และอำเภอบางพลี จังหวัดชลบุรี ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมน้ำแล้งไม่มาก เนื่องจากชาวนายังทำนาได้ปกติ และมีการลดจำนวนครั้งในการทำนา และในอำเภอบางบาลใหญ่ไม่มีพื้นที่ชลประทาน อุทกศาสตร์เริ่มเข้าไปตั้งบริเวณนั้นมีการขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้เอง และมีพื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ อำเภอบางพลี อำเภอบางบาล อำเภอบางบาล และอำเภอบางบาล ซึ่งส่วนใหญ่ใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำ โดยอ่างเก็บน้ำที่สำคัญของชลบุรี จะมีอยู่ 13 อ่างหลักๆ แต่แบ่งเป็น 6 กลุ่ม มีอ่างเก็บน้ำบางพระมีความจุ 117 ล้าน ลบ.ม. ณ วินาทีนี้มีอยู่ 65 ล้าน ลบ.ม. อ่างเก็บน้ำหนองคล้อยมีความจุ 21 ล้าน ลบ.ม. อ่างขนาดเล็ก 5 อ่าง มีความจุ 39 ล้าน ลบ.ม. และอ่างคลองหลวงเป็นอ่างที่มีความจุรองลงมา 98 ล้าน ลบ.ม. ตอนนี้มีอยู่ 39 ล้าน ลบ.ม. และมี 4 อ่างโครงการพระราชดำริ มีความจุ 7.6 ล้าน ลบ.ม. เหลือ 4.6 ล้าน ลบ.ม. โดยจะเก็บไว้ใช้ในกรณีฉุกเฉิน (บัณฑิตา ตันวัฒนะ และคณะ, 2561)

ดังนั้น การจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งถือเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากทั้งต่อภาคอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว เพื่อให้พอเพียงต่อความต้องการของผู้ใช้น้ำทั้งสองภาคส่วน โดยมีนโยบายจากภาครัฐ มีกระบวนการบริหารขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และการประสานส่วนภูมิภาค รวมถึงผู้ให้บริการน้ำภาคเอกชน เข้าด้วยกัน ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า ภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงประชาชน มีการมีส่วนร่วมอย่างไร ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีการบูรณาการในทุกภาคส่วน มีการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชลบุรี และทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างไร เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและไม่เกิดความขัดแย้ง รวมถึงการได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อทุกภาคส่วน รวมถึงหาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษานโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี
3. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายของรัฐ เอกชน และภาคประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี

4. เพื่อศึกษาการวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ในจังหวัดชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย

1. การวิจัยเชิงปริมาณ มีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย แบบสอบถาม(Questionnaire) มีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ (0.832) ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้วิธีการสุ่มจากประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ด้านอุตสาหกรรม และพื้นที่การท่องเที่ยว ในจังหวัดชลบุรี กล่าวคือประชากรผู้ใช้น้ำที่อาศัยอยู่ในพื้นที่การศึกษา กล่าวคือ 1. อุตสาหกรรมอมตะนคร 2. อุตสาหกรรมท่าเรือแหลมฉบัง 3. แหล่งท่องเที่ยวเมืองพัทยา 4. แหล่งท่องเที่ยวทะเลบางแสน โดยการสุ่มตัวอย่างจากประชากรที่อาศัยอยู่ในแหล่งอุตสาหกรรมและแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 4 แห่ง แห่งละ 100 คน รวมจำนวนเป็น 400 คน เพื่อใช้ในการทดสอบแบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วยแนวคำถามที่ใช้ในการทดสอบความรู้ความเข้าใจของผู้ถามใน 5 ประเด็นหลัก คือ 1. แนวนโยบายในการบริหารจัดการน้ำ 2. กระบวนการบริหารจัดการน้ำ 3. เครือข่ายภาครัฐ เอกชนและภาคประชาสังคมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 4. ความเข้าใจถึงปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการน้ำ 5. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ใช้สถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS) เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาหาค่าร้อยละ(Percentage) ค่าเบี่ยงเบนเฉลี่ย(Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard Deviation)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน ได้แก่ 1. ผู้นำชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ 2. ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ 3. ผู้ประกอบการ และอุตสาหกรรมจังหวัด 4. กลุ่มนักท่องเที่ยว และการสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion) จะดำเนินในช่วงที่จัดกิจกรรม เพื่อระดมความคิดเห็นจากตัวแทนองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ผู้ประกอบการ/องค์กรละ 3-5 คน เช่น ตัวแทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการโรงงาน เพื่อถอดบทเรียน เป็นกรณีศึกษาจากพื้นที่การศึกษา และเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว โดยผู้ที่เข้าร่วมประชุม 40 คน ใช้วิธีตรวจสอบความถูกต้องโดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological triangulation) ของ Denizen และนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive and inductive analysis) พร้อมตารางและแผนภูมิประกอบ

สรุปผลการวิจัย

1. นโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี
ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชลบุรี พบว่า ปัญหาจากการใช้ทรัพยากรน้ำ และปัญหาที่เกิดจากกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งปัญหาจากการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งในการจัดการปัญหา การขาดการมีส่วนร่วม และปัญหาการบริหารจัดการที่ขาดการบูรณาการร่วมกัน โดยปัจจัยที่นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในครั้งนี้ ได้แก่ (1) ข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่ลุ่มน้ำ (2) วัฒนธรรมภูมิปัญญาและการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน (3) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำ (4) กฎหมายระเบียบข้อบังคับที่สอดคล้องกันตลอดทั้งลุ่มน้ำ (5) หลักคุณธรรมจริยธรรมและหลักธรรมาภิบาล (6) องค์กรหรือหน่วยงานหลักในการบูรณาการ (7) มาตรการและแรงจูงใจในการบริหารจัดการน้ำ (8) ระบบการศึกษาและกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจ (9) แผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ และ (10) ระบบฐานข้อมูลที่สนับสนุนการจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งนี้ได้ทำการศึกษา นโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง และกระบวนการ เจริญต่อรองระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำพื้นที่อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี โดยผลของกระบวนการนำไปสู่การกำหนดนโยบาย พิจารณาแนวทางการบริหารจัดการ และแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้การแก้ปัญหาตรงกับความต้องการที่แท้จริงในพื้นที่ลุ่มน้ำ รวมทั้งเป็นการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำได้เข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

2. กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี
ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ต้นน้ำ คือ แหล่งน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ห้วย หนอง คลอง บึง ฝาย อ่างเก็บน้ำ ซึ่งประชาชนใช้ในการบริโภคและอุปโภค ใช้ในการเกษตรและอุตสาหกรรม เมื่อเกิดฝนแล้งหรือน้ำท่วมต้องมีหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่บริหารจัดการน้ำโดยตรง สามารถตัดสินใจโดยไม่ต้องรอการอนุมัติหรือรอคำสั่งจากหน่วยงานอื่น ในจังหวัดชลบุรี มีหน่วยงานที่ดูแลน้ำโดยตรงคือ บริษัทอีสท์ วอเตอร์ จำกัดมหาชน ซึ่งสูบน้ำจากแหล่งน้ำ 13 แหล่งในจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง 3 แหล่ง และจังหวัดฉะเชิงเทราคือการสูบน้ำจากแม่น้ำบางปะกง การบริหารจัดการกลางน้ำซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ในการกักเก็บน้ำ ซึ่งได้มีการบำรุงรักษาทดสอบอุปกรณ์ให้มีความพร้อมในการใช้งานอยู่เสมอ การตรวจสอบคุณภาพของน้ำเพื่อให้ได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ น้ำประปามีสารเคมี มีตะกอน มีสิ่งเจือปนหรือไม่ การประปาส่วนภูมิภาคมีการทดสอบคุณภาพของน้ำทุก 4 ชั่วโมงก็จะนำตัวอย่างของน้ำประปาไปตรวจสอบ เพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในคุณภาพของน้ำประปา เมื่อประชาชนเห็นท่อประปารั่วหรือแตกควรแจ้งให้การประปาทราบเพื่อจะได้ทำการซ่อมแซม การบริหารจัดการปลายน้ำ พบว่าผู้ใช้น้ำได้รับข่าวสารจากการประปาซึ่งแจ้งผ่านทางเฟซบุ๊ก และการใช้รถเทศบาลแจ้งข่าวเมื่อมีการหยุดจ่ายน้ำเพื่อทำการซ่อมบำรุงท่อประปาแตกหรือท่อ

ประปาแล้ว บ้านหรือสถานประกอบการร้านค้ามีการสำรองน้ำเก็บไว้เพื่อใช้ในกรณีที่การประปาไม่ไหล การจ่ายค่าน้ำประปาส่วนมากก็จะจ่ายทางแอป หรือพร้อมเพย์ คุณภาพน้ำส่วนใหญ่บอกว่าใสสะอาด

3. การเสริมสร้างเครือข่ายของรัฐ เอกชน และภาคประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี พบว่า

1. รูปแบบเครือข่ายการบริหารจัดการเกี่ยวกับปัญหาวิกฤติภัยแล้ง ก็มีหลายวิธีที่จะนำมาแก้ปัญหาในยามวิกฤติรัฐบาลก็ต้องมีนโยบายรณรงค์และส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด การรณรงค์ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาโดยเฉพาะนักแสดงและนักดนตรี ซึ่งมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อประชาชนจำนวนมาก ให้ก็ต้องมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าและสร้างจิตสำนึกของการใช้น้ำ 1. คุ่มค่า ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า สู่ความยั่งยืนโดยดึงหลัก reduce = ลดระดับการใช้ปัจจุบัน ควบคุมปริมาณการใช้ให้อยู่ในสัดส่วนที่พอเหมาะ โดยลดการใช้ การบริโภคทรัพยากรที่ไม่จำเป็นลง, reuse = การใช้ซ้ำ เป็นการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด โดยการนำน้ำมาใช้ซ้ำได้หลายๆ ครั้ง และ recycle = คัดน้ำแต่ละประเภท ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่หมุนเวียนกลับเข้าสู่กระบวนการผลิตได้อีก 2. ควบคุม มีการจัดสรรน้ำและสำรองน้ำไว้ใช้เพื่อใช้อย่างพอเพียง และเพียงพอต่อปริมาณที่มีการจัดสรรไว้อย่างระมัดระวัง 3. คาดการณ์ มีการวางแผนการใช้น้ำให้สอดคล้องกับพฤติกรรม การใช้น้ำของตนเอง เพื่อจะไม่ก่อให้เกิดการเสียสมดุลของการใช้น้ำในแต่ละเดือนจนส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำ สนับสนุนความยั่งยืนของทรัพยากรให้เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำในอนาคต

2. รูปแบบเครือข่ายการบริหารจัดการน้ำในท่วงในยามวิกฤติจากการสัมภาษณ์หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ พบว่าทุกหน่วยงานแทบจะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ ท่วงเพราะหน่วยงานมีความต้องการน้ำ นอกจากนั้นยังมีการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการน้ำ จะมีเพียงอ่างเก็บน้ำบางพระที่น้ำท่วมหรือมีปริมาณน้ำมากก็ต้องแจ้งและปรึกษากับบริษัทอีสท์วอเตอร์ จำกัดมหาชน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและดำเนินการสูบน้ำไปเก็บไว้ในแหล่งเก็บน้ำที่สามารถสูบน้ำไปกักเก็บไว้ในฤดูแล้ง ปัญหาน้ำวิกฤติในฤดูแล้งจะน่ากลัวกว่าน้ำท่วม ส่วนการประปาก็ได้มีหน้าที่บริหารจัดการน้ำโดยตรงเพราะมีหน้าที่ส่งน้ำให้กับบ้านเรือนของประชาชน

4. การวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ในจังหวัดชลบุรี พบว่า

1. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มาจากแหล่งต้นน้ำ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นว่า สาเหตุของปัญหาสืบเนื่องมาจากการ สภาพดินฟ้าอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ต้นไม้ ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ขาดความสมดุลอันเกิดจากหลายปัจจัย ทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล และแม้ว่าฝนจะตกลงมา แต่ก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของมนุษย์ และเมื่อฝนตกลงมาก็มีปัญหาในเรื่องของอ่างเก็บน้ำที่มีขนาดไม่เพียงพอต่อความจุของน้ำตามธรรมชาติ ขาดแหล่งกักเก็บน้ำในช่วงฤดูฝนที่มีปริมาณน้ำมาก รวมไปถึงแหล่งกักเก็บน้ำตามธรรมชาติและที่สร้างขึ้นที่มีอยู่เดิมเกิดการทับถมของตะกอนจนทำให้ตื้นเขิน การกักเก็บน้ำเพื่อนำไปใช้ในการเกษตร อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ก็ทำให้ไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของประชาชนที่นับวันจะมีมาก

ยิ่งขึ้นไป สิ่งทีกล่าวนี้นี้ เป็นสภาพปัญหาในการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับแหล่งต้นน้ำ จึงสมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องรณรงค์ช่วยกันปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประชาชนพลเมืองไทยโดยทั่วไป

2. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มาจากแหล่งกลางน้ำ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นว่า สาเหตุของปัญหามาจาก ความต้องการใช้น้ำประปาในปริมาณที่มากขึ้นในแทบทุกกิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งประเพณีน้ำดื่ม น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค น้ำที่นำไปใช้ในการผลิตสินค้าและบริการในทางอุตสาหกรรม และแหล่งท่องเที่ยว ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดหา น้ำดิบ การขนส่งน้ำเพื่อนำไปกักเก็บแล้วนำไปใช้ในการผลิตน้ำประปา เพื่อจัดสรรให้กับประชาชนภาคต่างๆ มักจะเกิดปัญหาในช่วงฤดูร้อน ที่ปริมาณน้ำจะไหลช้า และค่อนข้างมีตะกอนเจือปนมาด้วย รวมทั้งอัตราค่าบริการค่าน้ำก็จะมีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งก็อาจเป็นผลมาจากการใช้ไฟฟ้าในการผันน้ำมีการใช้ไฟฟ้าจำนวนมาก และมีการใช้น้ำปริมาณมากในช่วงหน้าร้อนด้วย จึงเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในแหล่งกลางน้ำ

3. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มาจากแหล่งปลายน้ำ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นว่า สาเหตุของปัญหามาจาก ระบบการจัดการน้ำเสียของประชาชนในระดับครัวเรือน ผู้ประกอบการ และโรงงานอุตสาหกรรมต่างก็มีส่วนที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคม โดยการจัดการน้ำเสียให้เป็นไปตามมาตรฐานของกรมโรงงานอุตสาหกรรม มีขั้นตอน กระบวนการ วิธีการที่ชัดเจน แต่ที่เป็นปัญหาอยู่ในทุกวันนี้ก็เป็นเพราะว่าส่วนใหญ่พากันมั่งง่าย เอาความสะดวกสบายของตัวเองเป็นหลัก ไม่คำนึงถึงส่วนรวม เทน้ำเสียที่ปนเปื้อนกากอุตสาหกรรมลงแหล่งน้ำตามธรรมชาติและปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเลทำให้เกิดมลภาวะทางน้ำ และสุดท้ายก็จะย้อนกลับมาสู่มนุษย์และทำร้ายมนุษย์เอง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ในจังหวัดชลบุรี มีองค์ความรู้ที่สามารถ นำเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

1. นโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วยนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ ได้แก่ ข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่ลุ่มน้ำ วัฒนธรรมภูมิปัญญาและการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำ กฎหมายระเบียบข้อบังคับที่สอดคล้องกันตลอดทั้งลุ่มน้ำ หลักคุณธรรมจริยธรรมและหลักธรรมาภิบาล องค์กรหรือหน่วยงานหลักในการบูรณาการ มาตรการและแรงจูงใจในการบริหารจัดการน้ำ ระบบการศึกษาและกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจ แผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ และระบบฐานข้อมูลที่สนับสนุนการจัดการทรัพยากรน้ำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลธร ทิพย์สุวรรณ ศึกษาเรื่องปัจจัยที่นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการลุ่มน้ำสาขาแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาแม่ริมประสบปัญหาจากการใช้ทรัพยากรน้ำหลายประการ ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ในช่วงฤดูแล้ง

ปัญหาน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก ปัญหาน้ำดื่มและน้ำประปาไม่เพียงพอและไม่สะอาด ปัญหาแหล่งน้ำตื้นเขิน หรือชำรุดเสียหาย ปัญหาการทำลายแหล่งต้นน้ำ และปัญหาที่เกิดจากกระบวนการบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพ ขาดกระบวนการบูรณาการที่แท้จริง ดังนั้น เพื่อการแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่จึงได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ โดยพบปัจจัยฯ ได้แก่ (1) ข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่ลุ่มน้ำ (2) วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน (3) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำ (4) กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่สอดคล้องกันตลอดทั้งลุ่มน้ำ (5) หลักคุณธรรมจริยธรรมและหลักธรรมาภิบาล (6) องค์กร/หน่วยงานหลักในการบูรณาการ (7) มาตรการและแรงจูงใจในการบริหารจัดการน้ำ (8) ระบบการศึกษาและกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจ (9) แผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ และ (10) ระบบฐานข้อมูลที่สนับสนุนการจัดการทรัพยากรน้ำ ตามลำดับ

2. กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ต้นน้ำ มีหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่บริหารจัดการน้ำโดยตรง สามารถตัดสินใจโดยไม่ต้องรอการอนุมัติหรือคำสั่งจากหน่วยงานอื่น การบริหารจัดการกลางน้ำ มีการบำรุงรักษา ทดสอบอุปกรณ์ให้มีความพร้อมในการใช้งานอยู่เสมอ การบริหารจัดการปลายน้ำ ผู้ใช้น้ำได้รับข่าวสารจากการประปาซึ่งแจ้งผ่านทางเฟซบุ๊ก และการใช้รถเทศบาลแจ้งข่าวเมื่อมีการหยุดจ่ายน้ำเพื่อทำการซ่อมบำรุงท่อประปาแตกหรือท่อประปารั่ว บ้านหรือสถานประกอบการร้านค้ามีการสำรองน้ำเก็บไว้เพื่อใช้ในกรณีที่มีการประปาไม่ไหล สอดคล้องกับงานวิจัยของ พันธศักดิ์ สายเกียรติวงศ์ และคณะ ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมการใช้ทรัพยากรน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำพื้นที่ลุ่มน้ำเกย่น พบว่า กลุ่มต้นน้ำดำเนินกิจกรรมชุดลอกตะกอน 2-3 ครั้งต่อปี ทำให้มีการกักเก็บน้ำได้เพียงพอต่อการใช้งาน แต่หากต้องการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อให้มีการกักเก็บน้ำที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น ต้องทำการขออนุญาตจากกรมป่าไม้ เพราะพื้นที่ดังกล่าวตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ กลุ่มกลางน้ำ มีความสามารถในการป้องกันสาหร่ายต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากครัวเรือนในกลุ่มกล่งน้ำมีน้อย ทำให้การใช้น้ำหรือการพัฒนาแหล่งน้ำสามารถจัดการควบคุมได้ และไม่มีมีการตั้งกฎระเบียบและข้อลงโทษที่รุนแรง เป็นการว่ากล่าวตักเตือนเพียงเท่านั้น กลุ่มปลายน้ำ มีครัวเรือนจำนวนมากที่สุดจึงจะต้องมีการจัดการบริหารน้ำที่เป็นรูปธรรม โดยการจัดตั้งกลุ่มและการกระจายอำนาจหน้าที่รองประธานในการดูแล รักษาและควบคุมการใช้น้ำในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรน้ำได้อย่างเท่าเทียมกัน การดำเนินงานของการมีส่วนร่วมเป็นการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ในด้านการป้องกันภัยน้ำท่วม น้ำแล้ง และด้านการพัฒนาแหล่งน้ำนั้นได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ดังนั้น การมีส่วนร่วมทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำควรมีการตั้งกฎ ระเบียบอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำมิให้ใช้ตลอดทั้งปี เพื่อให้เกิดผลลัพธ์สูงสุดเช่นเดียวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งน้ำของชุมชนและการฟื้นฟู

3. การเสริมสร้างเครือข่ายของรัฐ เอกชน และภาคประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี พบว่า มีรูปแบบเครือข่ายการบริหารจัดการ

เกี่ยวกับปัญหาวิกฤติภัยแล้งตามหลัก reduce = ลดระดับการใช้ปัจจุบัน ควบคุมปริมาณการใช้ให้อยู่ในสัดส่วนที่พอเหมาะ โดยลดการใช้ การบริโภคทรัพยากรที่ไม่จำเป็นลง, reuse = การใช้ซ้ำ เป็นการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด โดยการนำน้ำมาใช้ซ้ำ ได้หลาย ๆ ครั้ง และ recycle = คัดน้ำแต่ละประเภทที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่หมุนเวียนกลับเข้าสู่กระบวนการผลิตได้อีก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระชุตินันต์ อภินันโท (เชื่อมกลาง) ศึกษาเรื่อง การจัดการปัญหาภัยแล้งที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า กระบวนการจัดการปัญหาภัยแล้งที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีรูปแบบที่ชัดเจน คือ 1) การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า โดยการนำรถบรรทุกน้ำไปแจกจ่ายในพื้นที่ขาดแคลนน้ำเพื่อช่วยบรรเทาความเดือดร้อน และสูบน้ำจากแม่น้ำขึ้นมาใช้ 2) การแก้ไขปัญหาระยะยาวมีการขุดบ่อบาดาลสร้างระบบประปาหมู่บ้าน สร้างฝายชะลอน้ำ ขุดบ่อเก็บน้ำ ระบบประปาภูเขาควบคุมการปล่อยน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลลงแหล่งน้ำเพื่อรักษาคุณภาพน้ำ 3) การแก้ปัญหาในลักษณะปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทางหน่วยงานภาครัฐลงพื้นที่ให้ความรู้ประชาชน เรื่อง ดิน ป่าน้ำ การสร้างฝายธรรมชาติให้มีการปลูกป่าช่วยกันรักษาต้นไม้พยายามสร้างจิตสำนึกร่วมกันในชุมชน

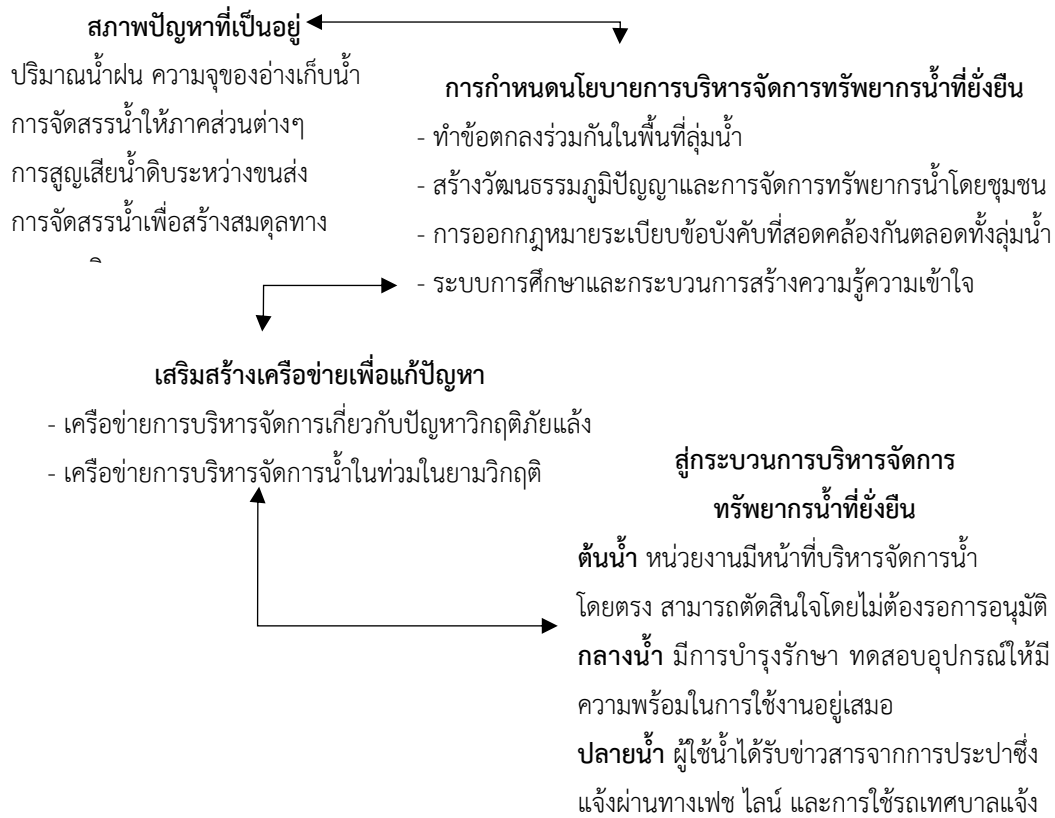
4. สภาพปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ในจังหวัดชลบุรี

ประเด็นที่หนึ่ง สภาพดินฟ้าอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ต้นไม้ ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ขาดความสมดุลอันเกิดจากหลายปัจจัยทำให้ ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลและแม้ว่าฝนจะตกลงมา แต่ก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของมนุษย์ และเมื่อฝนตกลงมาก็มีปัญหาในเรื่องของอ่างเก็บน้ำที่มีขนาดไม่เพียงพอต่อความจุของน้ำตามธรรมชาติ ขาดแหล่งกักเก็บน้ำในช่วงฤดูฝนที่มีปริมาณน้ำมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ บัณฑิตา ต้นวัฒนธรรม, กนกพร คุ่มภัย, พงศ์ไพบูลย์ ตูลารักษ์ ศึกษาเรื่อง ภัยแล้ง-ความเสี่ยงและความท้าทาย การบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ระยองอุตสาหกรรมตะวันออก พบว่า จังหวัดชลบุรีแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ตอนใน ได้แก่ อำเภอหนองใหญ่ อำเภอบ่อทองและอำเภอเกาะจันทร์ ที่ติดกับจังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดระยอง มีลักษณะพื้นที่ลาดเอียงสูงและเป็นพื้นที่เขา ส่วนพื้นที่ตอนนอกคือพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล ลักษณะพื้นที่เป็นแบบลูกกระนวด สถานการณ์น้ำในจังหวัดชลบุรียังมีทั้งน้ำท่วมและน้ำแล้งบางส่วนแต่ไม่มีความรุนแรง เนื่องจากลักษณะของน้ำจะเป็นการมาเร็วไปเร็วและจะเกิดในพื้นที่ต่ำที่เป็นร่องของลูกกระนวด นอกจากนี้จังหวัดชลบุรีเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำบางปะกง คือคลองหลวง เริ่มตั้งแต่อำเภอบ่อทอง อำเภอเกาะจันทร์ อำเภอพนสนธิคมและอำเภอนันทบุรี ไหลลงแม่น้ำบางปะกงที่อำเภอบ้านโป่ง (ทางคลองหลวง) ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ คือ คลองส่งน้ำของกรมชลประทานที่อยู่ระหว่างดำเนินการก่อสร้าง เนื่องจากเดิมปล่อยน้ำตามธรรมชาติทำให้เกิดอัตราการสูญเสียน้ำค่อนข้างสูง หากดำเนินการแล้วเสร็จคลองหลวงแห่งนี้จะสามารถส่งน้ำไปยังคลองสิียดที่จะเข้าไปในเขตของชลประทานฉะเชิงเทราส่วนหนึ่งแต่จะอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดชลบุรี

ประเด็นที่สอง ความต้องการใช้น้ำประปาในปริมาณที่มากขึ้นในแทบทุกกิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งประเพณีน้ำดื่ม น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค น้ำที่นำไปใช้ในการผลิตสินค้าและบริการในทางอุตสาหกรรม และแหล่งท่องเที่ยว ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดหา น้ำดิบ การขนส่งน้ำเพื่อนำไปกักเก็บแล้วนำไปใช้ในการผลิตน้ำประปา เพื่อจัดสรรให้กับประชาชนภาคต่างๆ มักจะเกิดปัญหาในช่วงฤดูร้อนที่ปริมาณน้ำจะไหลช้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรัญญา ภูโคกค้อย ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบล บ้านไถ้น อำเภอยะยี่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า การกระจายน้ำไม่ทันความต้องการของผู้ขอรับบริการ ในช่วงภาวะฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานาน ซึ่งทำให้เกิดความแห้งแล้ง และปัญหาด้านงบประมาณพัฒนาแหล่งน้ำไม่เพียงพอ ด้านแนวทางการพัฒนา คือ ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นที่สาม ระบบการจัดการน้ำเสียของประชาชนในระดับครัวเรือน ผู้ประกอบการและโรงงานอุตสาหกรรมต่างก็มีส่วนที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคม โดยการจัดการน้ำเสียให้เป็นไปตามมาตรฐานของกรมโรงงานอุตสาหกรรม มีขั้นตอน กระบวนการ วิธีการที่ชัดเจน แต่ที่เป็นปัญหาอยู่ในทุกวันนี้ก็เป็นเพราะว่า ส่วนใหญ่พากันมักง่าย เอาความสะดวกสบายของตัวเองเป็นหลัก ไม่คำนึงถึงส่วนรวม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธรรมบุญ โนนแข็ง และคณะ ศึกษาเรื่องความร่วมมือของประชาชนในการจัดการปัญหาน้ำเสีย ตำบลดอนไถ่ อำเภอยะยี่ จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ปัญหาอุปสรรค คือ คุณภาพน้ำในลำคลองปัจจุบันมีความเสื่อมโทรมเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมลักลอบปล่อยน้ำเสียที่ไม่ผ่านการบำบัดออกสู่ลำคลองสาธารณะ สถานประกอบการขนาดเล็ก ร้านค้าร้านอาหารและห้องเช่าที่พักอาศัยปล่อยน้ำเสียจากการอุปโภคบริโภคลงสู่ลำคลองสาธารณะ

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 1 โมเดลการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (ประสาน เจริญศรี, 2566)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลเพิ่มงบประมาณสร้างอ่างเก็บกักน้ำกระจายให้ทั่วทุกพื้นที่ รวมถึงกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับปัญหาแต่ละพื้นที่ และถ่ายโอนสิ่งก่อสร้างให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พร้อมจัดสรรงบประมาณค่าซ่อมบำรุง
2. องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ควรส่งเสริมความรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักให้ภาคประชาชนใน ช่องทางที่หลากหลายและต่อเนื่อง สร้างระบบการสื่อสารที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ และควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในทุกๆระดับ และตลอดกระบวนการมีส่วนร่วม
3. รัฐพึงปรับโครงสร้างกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ชัดเจนและมีสัดส่วน จากภาคประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิที่เหมาะสม พร้อมทั้งปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำให้ทันสมัยและเอื้อ ให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรน้ำได้โดยชุมชนเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดชลบุรี ควรนำแนวทางการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี ที่ได้ในครั้งนี้นำไปปฏิบัติใช้อย่างจริงจัง และควรนำกระบวนการบริหารจัดการแบบบูรณาการที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้พิจารณาหาความเป็นไปได้เพื่อนำไปทดลองใช้ในพื้นที่ต่อไป
2. หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณ รวมถึงทรัพยากรการบริหารจัดการที่จำเป็นเพื่อส่งเสริมให้กระบวนการบริหารจัดการที่ได้สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำจังหวัดชลบุรี ได้อย่างแท้จริง
3. ภาครัฐ และเอกชน ควรร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินการของปัจจัยที่นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ รวมถึงขั้นตอน กระบวนการ ทรัพยากรการบริหารจัดการ งบประมาณ บุคลากรและหน่วยงานที่รับผิดชอบให้มีความชัดเจน เพื่อให้เกิดการทำงานที่เป็นรูปธรรม และสามารถแก้ปัญหาได้จริงในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ. (2561). **แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ.
- ชลธร ทิพย์สุวรรณ. (2557). ปัจจัยที่นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการลุ่มน้ำสาขาแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ**, 8(1). 1-10.
- ธรรมนูญ โนนแข็ง และคณะ. (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาน้ำเสีย ตำบลดอนไถดี อำเภอกะทู้มูแบน จังหวัดสมุทรสาคร, **วารสารสภาการสาธารณสุขชุมชน**, 5(1). 58-69.
- นิวัติ เรืองพานิช. (2558). **นิเวศวิทยาทรัพยากรธรรมชาติ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บัณฑิตา ตันวัฒนะ, กนกพร คุ่มภัย, พงศ์ไพบุลย์ ตูลารักษ์. (2561). ภัยแล้ง-ความเสี่ยงและความท้าทายการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ระยองอุตสาหกรรมตะวันออก. **วารสารสิ่งแวดล้อม**. ปีที่ 22 (ฉบับที่ 2).
- พระชุตินันต์ อภินันโท (เชื่อมกลาง). (2560). การจัดการปัญหามลพิษที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของ อำเภอดอนจานบุรี จังหวัดกาฬสินธุ์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พันธ์ศักดิ์ สายเกียรติวงศ์ และคณะ. (2561). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมการใช้ทรัพยากรน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำพื้นที่ลุ่มน้ำเกียน, **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี**. 9(2), 181-193.

อรัญญา ภูโคกค้อย และวิษณุ สุมิตสวรรณค์. (2018). การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านไต้ อำเภอยะยี่ จังหวัดขอนแก่น. วารสารมหาจุฬานาครทรรค์. 5(10), 5067-5078.

การเสริมสร้างเครือข่ายของรัฐเอกชนและภาคประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
เพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี

Strengthening the Network of State, Private and Public Sectors
in the Management of Water Resources for Industry
and Tourism in Chonburi

¹พระปลัดมนู ฐานจาโร, ²ประสาน เจริญศรี

¹Phrapalagmanu Thanacharo, ²Prasan Charonsee

^{1,2}วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Chonburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: prasan.cha@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการก่อเกิด รูปแบบการและการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ สุ่มตัวอย่างจากประชากรที่อาศัยอยู่ในแหล่งอุตสาหกรรมและแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 400 คน และ สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลเชิง ปริมาณด้วย ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ในลักษณะการบรรยาย

ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายก่อตัวขึ้นเนื่องจากตระหนักถึงปัญหาที่มีผลมาจากการพัฒนา ประเทศของรัฐบาลโดยเริ่มต้นก่อตัวจากระดับปัจเจกบุคคลเป็นลักษณะเครือข่ายทางความคิดมี ความสัมพันธ์แบบผลประโยชน์ร่วมกัน การจัดระบบของเครือข่าย เป็นการจัดระบบแบบไม่เป็นทางการ เนื่องจากไม่มีการกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกที่ชัดเจน การสื่อสารใช้ในลักษณะไม่ เป็นทางการ กระบวนการเรียนรู้ใช้การประชุมประจำเดือนเป็นหลัก และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ งบประมาณมาจากภายในและภายนอกเครือข่ายเป็นทุนในการ ขับเคลื่อนกิจกรรม มีการพัฒนาผู้นำของเครือข่าย ปัญหาสำคัญในการจัดการเครือข่าย คือผู้นำเครือข่าย และสมาชิกเครือข่ายมีส่วนร่วมน้อยลง และมีความคิดเห็นไม่ตรงกันทำให้การทำงานข้อเสนอแนะในการ จัดการเครือข่าย การให้สมาชิกเครือข่ายคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนร่วม และมีการจัดทำกิจกรรมสร้าง จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการจัดการเครือข่ายในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

เพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี ข้อเสนอแนะในการจัดการเครือข่าย การให้สมาชิกเครือข่ายคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนร่วม และมีการจัดทำกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกิจกรรมและสนับสนุนงบประมาณให้มากขึ้น

คำสำคัญ: ทรัพยากรน้ำ, อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว, จังหวัดชลบุรี

Abstract

The objective of this research is to study the occurrence, patterns, and analysis of problems, obstacles, and suggestions for enhancing the organizational network between the public sector, private sector, and the general public in managing water resources for the industry and tourism in Chonburi Province. This mixed research combines quantitative research and qualitative research. A sample of 400 people residing in industrial and tourism areas was randomly selected, and in-depth interviews with 40 individuals were conducted. The research tools included questionnaires, quantitative data analysis using percentages, means, and standard deviations, as well as content analysis for narrative descriptions.

The study found that the network emerged due to awareness of problems arising from government development initiatives, starting at the individual level and taking the form of a thought network. It had mutually beneficial relationships. The network system was informal, lacking clear structures and roles for its members. Communication was informal, and learning processes relied on monthly meetings and knowledge exchange platforms. Funding for network activities came from both internal and external sources. Network leaders were developed, but a key challenge in network management was the limited participation and conflicting opinions of network leaders and members. Recommendations for network management included members considering mutual benefits and conducting activities to promote environmental conservation awareness. Local government organizations should play a role in promoting and providing more budget support for these activities.

Keywords: Water Resources, Industry and Tourism, Chonburi Province.

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมสมัยใหม่ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงกับการใช้น้ำทั้งทางตรง และทางอ้อม ทั้งนี้เป็นเพราะน้ำเป็นทรัพยากรทางการบริหารสมัยใหม่ที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากต่อกระบวนการทางนิเวศวิทยา (Ecology) สภาพแวดล้อมแบบเมือง และชนบท ต่างก็มีความจำเป็นอย่างมากในการจัดหาแหล่งน้ำที่มีคุณภาพเพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงแหล่งน้ำที่สะอาด

ปราศจากมลพิษเจือปน อย่างไรก็ตามในสังคมปัจจุบัน น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่าเป็นอย่างมากต่อการสร้างสรรค์และเจริญของอารยธรรมมนุษย์ (Human Civilization) นับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ในสังคมสมัยใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างมากในการใช้น้ำที่สะอาดเพื่อการผลิตสินค้าและบริการต่างๆ รวมถึงการใช้แหล่งน้ำทั้งธรรมชาติ และแหล่งน้ำที่มนุษย์ประดิษฐ์เป็นจุดขายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ธรรมชาติของน้ำเป็นสิ่งเอื้ออาบ ชุ่มเย็น และให้ความรู้สึกที่ผ่อนคลายแก่มวลมนุษย์ ความจำเป็นในการใช้น้ำที่สะอาดและมีคุณภาพจึงมีความจำเป็นอย่างมากในอุตสาหกรรมภาคการผลิต แน่นอนว่า สิ่งที่ส่งผลกระทบตามมาก็คือ แหล่งน้ำสะอาด การเข้าถึงแหล่งน้ำ การใช้ทรัพยากรน้ำ การระบายน้ำและหมุนเวียนการใช้ การกำจัดน้ำเสียของภาคอุตสาหกรรม การแอบปล่อยน้ำเสียจากภาคอุตสาหกรรมลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติในช่วงฤดูฝน และหรือแอบปล่อยน้ำเสียจากธุรกิจภาคบริการลงสู่ทะเลอันก่อให้เกิดผลกระทบทางนิเวศวิทยาที่มีผลกระทบต่อชีวิตสัตว์น้ำทางทะเลปะการัง และสุดท้ายก็ส่งผลกระทบต่อมนุษย์เราเอง ทั้งนี้เป็นผลมาจากปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำที่ขาดประสิทธิภาพนั่นเอง (นิวัติ เรืองพานิช, 2558)

สภาพปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำดังกล่าว อันมีสาเหตุหลักมาจากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ขาดประสิทธิภาพและจากการใช้น้ำที่ไม่ชาญฉลาดและขาดการอนุรักษ์ การจัดการน้ำในประเทศไทยก็พบเช่นกันว่า ยังไม่สามารถแก้ไขวิกฤติน้ำได้ ทั้งที่ได้ใช้งบประมาณมากแต่พบว่าปัญหาเกี่ยวกับน้ำท่วม ภัยแล้ง น้ำเน่าเสีย เป็นปัญหาซ้ำซาก การแก้ไขปัญหาน้ำของรัฐอาจมีประสิทธิภาพ คือ ได้จัดหาแหล่งน้ำ สร้างที่กักเก็บน้ำให้ประชาชนทุกพื้นที่ได้ มีผลได้ (Output) คือ การมีเขื่อน อ่างเก็บน้ำชลประทาน ขุดลอกคลอง หากแต่ล้มเหลวในผลลัพธ์ คือ ขาดประสิทธิภาพในการขาดการจัดการน้ำที่ดี ความขัดแย้งในด้านความต้องการปริมาณน้ำ ความขัดแย้งในด้านผลประโยชน์ที่ได้รับจากแหล่งน้ำ และความขัดแย้งในด้านคุณภาพน้ำที่พบในสังคมไทย ในปัจจุบัน และทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นทุกขณะด้วยสาเหตุหลายประการ (จริยา ขาตะสุวัจนานนท์, 2555) ได้แก่ 1) นโยบายและแผนงานหลักด้านการจัดการน้ำของประเทศ ขาดความมีเอกภาพ ขาดความชัดเจน ขาดความครอบคลุม ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม 2) การจัดการน้ำที่ผ่านมา รัฐได้ขาดมุมมองในมิติทางสังคมศาสตร์ และขาดการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำ 3) หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำมีมากในทางปฏิบัติมักก่อให้เกิดความซ้ำซ้อน และเกิดปัญหาการติดต่อระหว่างหน่วยงานเสมอ ซึ่งเป็นสภาพปัญหาและอุปสรรคของการจัดการทรัพยากรน้ำ ของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน จังหวัดชลบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีเขตพื้นที่ติดต่อกับทะเลอ่าวไทยเป็นระยะทางที่ยาว และเป็นพื้นที่สำหรับการทำการประมงชายฝั่งซึ่งใช้เป็นแหล่งอาหาร แหล่งท่องเที่ยว และเป็นแหล่งสินค้าทางทะเลที่มีมายาวนานโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การท่องเที่ยวของจังหวัดชลบุรีส่วนหนึ่งก็เป็นแหล่งการท่องเที่ยวทางทะเลเป็นประการสำคัญ

ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน คณะกรรมการ กปภ. ที่มี พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ เป็นประธานกรรมการ จึงได้ลงพื้นที่ตรวจสอบสภาพปัญหาเมื่อวันที่ 29-30 มิถุนายน 2551 และมีมติอนุมัติให้สำนักงานประปาชลบุรีเร่งผลิตน้ำประปาเพิ่มขึ้นวันละ 24,000 ลบ.ม. เพื่อส่งจ่ายให้แก่ลูกค้าประชาชน และ ได้จัดสรรงบประมาณ 31.47 ล้านบาท สำหรับลงทุนวางท่อจ่ายน้ำและก่อสร้างสถานีจ่ายน้ำบาง

ทราย (บริเวณวิทยาลัยพลศึกษาชลบุรี) เพื่อรองรับการส่งจ่ายน้ำประปาที่ผลิตเพิ่มขึ้นไปยังครัวเรือนต่างๆ ซึ่งเมื่อโครงการแล้วเสร็จ จะช่วยแก้ไขปัญหาน้ำประปาไม่ไหลในพื้นที่เทศบาลตำบลคลองตำหรุ, หนองไม้แดง, บางทราย, ดอนหัวฬ่อ และนาป่าไ้ (คณะกรรมการพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรมการประปาส่วนภูมิภาค, 2551) นอกจากนี้ ยังได้จัดสรรงบประมาณ 37.24 ล้านบาท สำหรับก่อสร้างปรับปรุงระบบผลิตน้ำของโรงกรองน้ำบางพระ 1 จากเดิมที่มีกำลังผลิต 72,000 ลบ.ม./วัน ให้เพิ่มขึ้นเป็น 84,000 ลบ.ม./วัน และจัดสรรงบประมาณอีก 76.60 ล้านบาท สำหรับวางท่อจ่ายน้ำจากโรงกรองน้ำบางพระ 1 ไปยังสถานีจ่ายน้ำบางแสน เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำประปาขาดแคลนบริเวณเทศบาลเมืองแสนสุข และเทศบาลตำบลอ่างศิลา ซึ่งเมื่อดำเนินการแล้วเสร็จจะช่วยแก้ปัญหา น้ำประปาไหลอ่อนหรือไม่ไหลในพื้นที่ชุมชนเขาน้อยทั้งหมด เพื่อให้การแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำประปาของชาวชลบุรีเป็นไปอย่างยั่งยืน คณะกรรมการ กปภ.ยังมีมติให้ กปภ. กู้เงินพันธบัตรรัฐบาลจำนวน 2,200 ล้านบาท สำหรับดำเนินการก่อสร้างปรับปรุงระบบผลิตน้ำประปาของสำนักงานประปาชลบุรี สำนักงานประปาแหลมฉบัง และสำนักงานประปาพัทยา ให้มีกำลังผลิตเพิ่มขึ้นอีกวันละ 48,000 ลบ.ม. 60,000 ลบ.ม. และ 84,000 ลบ.ม. ตามลำดับ โดยเมื่อโครงการแล้วเสร็จจะช่วยให้ กปภ. มีกำลังผลิตมากเพียงพอสำหรับส่งจ่ายให้บริการแก่ลูกค้าประชาชนในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึงไปจนถึงปี 2560 ทั้งนี้ กปภ. จะเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด โดยไม่มีการปรับค่าบริการใดๆ ทั้งสิ้น (การประปาส่วนภูมิภาค, 2560)

การจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งถือเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากทั้งต่อภาคอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว เพื่อให้พอเพียงต่อความต้องการของผู้ใช้น้ำทุกภาคส่วน โดยมีนโยบายจากภาครัฐ มีกระบวนการบริหารขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และการประปาส่วนภูมิภาค รวมถึงผู้ให้บริการน้ำภาคเอกชน เข้าด้วยกัน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า ภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงประชาชน มีการก่อเกิดของเครือข่ายอย่างไร ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการก่อเกิดของเครือข่าย ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเครือข่ายองค์กร ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย

1. การวิจัยเชิงปริมาณ มีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย แบบสอบถาม(Questionnaire) มีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ (0.947) ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้วิธีการสุ่มจากประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ด้านอุตสาหกรรม และพื้นที่การท่องเที่ยวใน จังหวัดชลบุรี กล่าวคือประชากรผู้ใช้น้ำที่อาศัยอยู่ในพื้นที่การศึกษา กล่าวคือ 1. อุตสาหกรรมอมตะนคร 2. อุตสาหกรรมท่าเรือแหลมฉบัง 3. แหล่งท่องเที่ยวเมืองพัทยา 4. แหล่งท่องเที่ยวทะเลบางแสน โดยการสุ่มตัวอย่างจากประชากรที่อาศัยอยู่ในแหล่งอุตสาหกรรมและแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 4 แห่ง แห่งละ 100 คน รวมจำนวนเป็น 400 คน เพื่อใช้ในการทดสอบแบบสอบถาม (Questionnaire) ใช้สถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS) เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเบี่ยงเบนเฉลี่ย(Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard Deviation)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน ได้แก่ 1. ผู้นำชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ 2. ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ 3. ผู้ประกอบการ และอุตสาหกรรมจังหวัด 4. กลุ่มนักท่องเที่ยว และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จะดำเนินในช่วงที่จัดกิจกรรม เพื่อระดมความคิดเห็นจากตัวแทนองค์กรภาครัฐ และภาคเอกชน ผู้ประกอบการ/องค์กรละ 3-5 คน เช่น ตัวแทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการโรงงาน เพื่อถอดบทเรียน เป็นกรณีศึกษาจากพื้นที่การศึกษา และเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว โดยผู้ที่เข้าร่วมประชุม 40 คน ใช้วิธีตรวจสอบความถูกต้องโดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological triangulation) ของ Denizen และนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive and inductive analysis) พร้อมตารางและแผนภูมิประกอบ

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 การก่อเกิดการก่อเกิดของเครือข่าย ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า

เครือข่ายก่อตัวขึ้นเนื่องจากตระหนักถึงปัญหาที่มีผลมาจากการพัฒนาประเทศของรัฐบาล โดยเริ่มต้นก่อตัวจากระดับปัจเจกบุคคลเป็นลักษณะเครือข่ายทางความคิด มีความสัมพันธ์แบบผลประโยชน์ร่วมกัน การจัดระบบของเครือข่าย เป็นการจัดระบบแบบไม่เป็นทางการเนื่องจากไม่มีการกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกที่ชัดเจน การสื่อสารใช้ในลักษณะไม่เป็นทางการ กระบวนการเรียนรู้ใช้การประชุมประจำเดือนเป็นหลัก และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ งบประมาณมาจากภายในและภายนอกเครือข่ายเป็นทุนในการขับเคลื่อนกิจกรรม

มีการพัฒนาผู้นำของเครือข่าย ในส่วนของความต่อเนื่องของเครือข่าย พบว่าเครือข่ายได้ใช้การประชุมเป็นกิจกรรมหลัก การรักษาความสัมพันธ์มีการให้คำปรึกษากันอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างและพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ การแสวงหาทรัพยากรมีหน่วยงานภาครัฐและองค์การพัฒนาเอกชนให้การสนับสนุน นอกจากนี้มีการให้การช่วยเหลือและแก้ไขปัญหในเครือข่ายพื้นที่ในจังหวัดชลบุรี นับว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ดีด้วยพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและภูมิภาคเอเชียใต้ ด้วยการคมนาคมผ่านเส้นทางดังกล่าวได้อย่างสะดวก อีกทั้งประเทศที่มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงอย่างจีน ฮองกง ไต้หวัน เกาหลี ญี่ปุ่น หรืออินเดีย มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนั้น 3 จังหวัดในภาคตะวันออก ซึ่งได้แก่ จังหวัดระยอง ชลบุรีและฉะเชิงเทรา ยังเป็นจังหวัดหลักในการขับเคลื่อนภาคอุตสาหกรรมของประเทศอีกด้วย โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วยแผนดำเนินการ 3 ระยะ ได้แก่ แผนระยะสั้น (พ.ศ. 2559-2560) เป็นการเร่งรัดโครงการด้านโครงสร้าง เช่น ก่อสร้างระบบคมนาคมเชื่อมโยงการขนส่งระบบราง ถนน ทางน้ำและทางอากาศ ปรับปรุงระบบส่งและสถานีไฟฟ้า เพิ่มความจุอ่างเก็บน้ำ ก่อสร้างระบบผันน้ำ ปรับปรุงขยายระบบประปา ระบบส่งน้ำ ระบบระบายน้ำ การจัดการขยะ เพิ่มศักยภาพการให้บริการสาธารณสุข แผนระยะกลาง (พ.ศ. 2561-2563) เป็นการพัฒนาโครงสร้างเพิ่มเติมของระยะแรก และขยายขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาให้เพิ่มมากขึ้น ครอบคลุมการพัฒนาระบบคมนาคมทางอากาศ ทางบกและทางน้ำ ระบบท่อส่งน้ำ/ผันน้ำ ระบบบำบัดน้ำเสีย และวางผังเมืองรวมชุมชน โดยมีรูปแบบการลงทุนทั้งภาครัฐและให้เอกชนร่วมลงทุน และแผนระยะยาว (พ.ศ. 2564 เป็นต้นไป) เป็นการสร้างเสถียรภาพของพื้นที่เศรษฐกิจในระยะยาว ครอบคลุมการคมนาคมทุกประเภท และระบบน้ำเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งระบบไปยังภูมิภาคต่างๆ ทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน การบริหารจัดการน้ำ เป็นประเด็นหลักสำคัญที่ภาครัฐให้ความสำคัญในทุกระยะของการดำเนินการ เพราะน้ำเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการผลิตและใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ และเมื่อมีโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกจึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการน้ำที่เป็นระบบ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างภาคอุตสาหกรรมกับภาคการเกษตรและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี

สรุปผลตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 รูปแบบการจัดการเครือข่ายองค์กร ภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน ภาคประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า

1) รูปแบบเครือข่ายการบริหารจัดการน้ำแล้ง พบว่า มีหลายวิธีที่จะนำมาแก้ปัญหาในยามวิกฤติรัฐบาลก็ต้องมีนโยบายรณรงค์และส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด การรณรงค์ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาโดยเฉพาะนักแสดงและนักดนตรี ซึ่งมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อประชาชนจำนวนมาก ให้ก็ต้องมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าและสร้างจิตสำนึกของการใช้น้ำ 1. คุ่มค่า ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า สู่ความยั่งยืนโดยดั่งหลัก reduce = ลดระดับการใช้ ปัจจุบัน ควบคุมปริมาณการใช้ให้อยู่ในสัดส่วนที่พอเหมาะ โดยลดการใช้ การบริโภคทรัพยากรที่ไม่จำเป็นลง, reuse = การใช้ซ้ำ เป็นการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด โดยการนำน้ำมาใช้ซ้ำ ได้หลายๆ ครั้ง และ

recycle = คัดน้ำแต่ละประเภท ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่หมุนเวียนกลับเข้าสู่กระบวนการผลิตได้อีก
2. ควบคุม มีการจัดสรรน้ำและสำรองน้ำไว้ใช้เพื่อใช้อย่างพอเพียง และเพียงพอต่อปริมาณที่มีการจัดสรร
ไว้อย่างระมัดระวัง 3. คาดการณ์ มีการวางแผนการใช้น้ำให้พอดีกับพฤติกรรมการใช้น้ำของตนเอง
เพื่อจะไม่ก่อให้เกิดการเสียสมดุลของการใช้น้ำในแต่ละเดือนจนส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำ สนับสนุนความ
ยั่งยืนของทรัพยากรให้เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำในอนาคต

2) รูปแบบเครือข่ายการบริหารจัดการปัญหาน้ำท่วม พบว่า หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการ
บริหารจัดการน้ำ พบว่าทุกหน่วยงานแทบจะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำท่วมเพราะ
หน่วยงานมีความต้องการน้ำ นอกจากนั้นยังมีการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการน้ำจะมีเพียงอ่าง
เก็บน้ำบางพระที่น้ำท่วมหรือมีปริมาณน้ำมากก็ต้องแจ้งและปรึกษากับบริษัทอีสท์ วอเตอร์จำกัด
มหาชน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและดำเนินการสูบน้ำไปเก็บไว้ในแหล่งเก็บน้ำที่สามารถสูบน้ำไปกักเก็บไว้ใน
ในฤดูแล้ง ปัญหาน้ำวิกฤติในฤดูแล้งจะน้อยกว่าน้ำท่วม ส่วนการประปาที่ไม่ได้มีหน้าที่บริหารจัดการน้ำ
โดยตรงเพราะมีหน้าที่ส่งน้ำให้กับบ้านเรือนของประชาชน

สรุปผลตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเสริมสร้าง
เครือข่ายองค์กร ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อ
อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี

การประเมินประสิทธิผลของเครือข่าย ผลการศึกษาพบว่า อยู่ในระดับดี เช่น มีการสร้างทุน
ทางสังคมที่เพิ่มขึ้น ในการทำกิจกรรมที่สร้างความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ ส่งผลให้สัตว์น้ำมีจำนวนมากขึ้น
ราคาน้ำดื่มถูกลง และคุณภาพน้ำดีขึ้น ปัญหาที่เกิดผลกระทบต่อชุมชนด้านทรัพยากรน้ำลดลง มีการ
ขยายเครือข่ายโดยการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอกมากขึ้น มีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องเพื่อการดำรงอยู่
มีการบูรณาการทำงานในเรื่องของคนเป็นหลัก สมาชิกมีการยอมรับในการทำงานระหว่างกัน และการ
เข้าถึงการให้บริการสมาชิกเครือข่ายดีขึ้นปัญหาสำคัญในการจัดการเครือข่าย คือผู้นำเครือข่ายและ
สมาชิกเครือข่ายมีส่วนร่วมน้อยลง และมีความคิดเห็นไม่ตรงกันทำให้การทำงานข้อเสนอแนะในการ
จัดการเครือข่าย การให้สมาชิกเครือข่ายคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนร่วม และมีการจัดทำกิจกรรมสร้าง
จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการจัดการเครือข่ายในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อ
อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี ควรมีการเชื่อมโยงกับแหล่งทุนในชุมชนอื่นๆ ที่รัฐบาลให้
การสนับสนุน และควรมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อพัฒนาความรู้ให้กับเยาวชนได้เห็นคุณค่าของ
ทรัพยากรน้ำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกิจกรรม และสนับสนุน
งบประมาณให้มากขึ้นในพื้นที่จังหวัดชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา มี 23 แห่ง ความจุรวมประมาณ
1,300 ล้าน ลบ.ม. อ่างเก็บน้ำสำคัญ เช่น อ่างเก็บน้ำบางพระ อ่างเก็บน้ำหนองค้อ อ่างเก็บน้ำหนองปลา
ไหล อ่างเก็บน้ำดอกกราย อ่างเก็บน้ำคลองใหญ่ อ่างเก็บน้ำประแสร์ และอ่างเก็บน้ำคลองสียัด ปัจจุบันมี
การจัดสรรน้ำให้แก่ภาคส่วนต่างๆ รวม 1,188.20 ล้าน ลบ.ม. ต่อปี และมีน้ำสำรองใช้ประมาณ 100 ล้าน
ลบ.ม. ต่อปี ซึ่งรองรับการใช้น้ำอย่างสมดุลได้ถึงปี 2565 แต่หลังจากนั้น หากไม่มีมาตรการใดๆ เพิ่มเติม

อาจประสพภาวะการณ์ขาดแคลนน้ำได้การพัฒนาเพื่อการจัดการใช้น้ำจากลุ่มน้ำในจังหวัดชลบุรีและพื้นที่ใกล้เคียงให้เต็มประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารรวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการแจกแบบสอบถามซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบประเด็นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

1. การก่อเกิดการก่อกำเนิดของเครือข่าย ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี พบว่า การก่อเกิดนโยบายบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการเป็นระบบลุ่มน้ำ โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อความมั่นคงและยั่งยืน ส่งเสริม สนับสนุนและเพิ่มศักยภาพกระบวนการขับเคลื่อนองค์กรและเครือข่ายลุ่มน้ำ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ค่านิยมหลักของนโยบายการบริหารจัดการน้ำ คือ รู้รักทรัพยากรน้ำ รู้สามัคคี ร่วมบริหารจัดการร่วมกัน วิสัยทัศน์ พันธกิจ ประเด็นยุทธศาสตร์ของหน่วยงานมีส่วนทำให้เกิดความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ระบบบริหารจัดการน้ำที่สอดคล้องกับความจำเป็นในการดำรงชีวิต การผลิต และรักษาระบบนิเวศ รวมทั้งแก้ไขและบรรเทาปัญหาอุทกภัยและภัยแล้ง พัฒนากลไกและเครื่องมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการโดยมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน นโยบายอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ ปัจจัยที่จะนำไปสู่การก่อเกิดการก่อกำเนิดของเครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย 10 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่ลุ่มน้ำ, วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและเครือข่ายการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน, การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำ, กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่สอดคล้องกันตลอดทั้งลุ่มน้ำ, หลักคุณธรรม จริยธรรมและหลักธรรมาภิบาล, องค์กร/หน่วยงานหลักในการบูรณาการ, มาตรการและแรงจูงใจในการบริหารจัดการน้ำ, ระบบการศึกษาและกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจ, แผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ, ระบบฐานข้อมูลที่สนับสนุนการจัดการทรัพยากรน้ำ จากผลการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่นำไปสู่การนำไปปฏิบัติต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี ทั้ง 10 ประการ ดังกล่าว พบว่าล้วนมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงศธร โสภานันท์ และคณะ (2547) ได้ศึกษาโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้เรื่องการจัดการน้ำชลประทานสำหรับเยาวชน พบว่า การจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพนั้นต้องมีองค์ประกอบด้านกฎหมายและสิทธิเกี่ยวกับน้ำ ระบบการบริหารราชการที่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น การวางแผนการจัดการลุ่มน้ำและการจัดทำระบบฐานข้อมูลเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำ ควรมีการกำหนดมาตรการเพื่อให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติชนิดอื่นๆ เช่น ป่าไม้ ที่ดิน เพื่อช่วยสนับสนุนให้การพัฒนาทรัพยากรน้ำเป็นไปอย่างได้ผล และควรออกกฎหมายและกฎเกณฑ์ เพื่อควบคุมและการใช้ทรัพยากรน้ำเพื่อให้การใช้น้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. รูปแบบการจัดการเครือข่ายองค์กร ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี พบว่า รูปแบบในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี ที่ได้ในครั้งนี้มุ่งเน้นการบริหารจัดการร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นหลัก โดยร่วมกันสร้างนโยบายและแนวทางการบริหารจัดการในระดับท้องถิ่น ระดับลุ่มน้ำเพื่อเชื่อมโยงไปยังระดับประเทศ ทั้งนี้ใช้การปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารจัดการของภาครัฐไปทั้งหมด หากแต่เป็นการเพิ่มเติมแนวความคิดการพัฒนาโดยให้กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำจังหวัดชลบุรี โดยเฉพาะกลุ่มอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวเป็นฐานในการพัฒนากระบวนการ เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบจากเดิมที่เป็นลักษณะการส่งผ่านนโยบายระดับสูงจากภาครัฐมายังระดับล่าง ให้ปฏิบัติตามแนวทางที่ภาครัฐเป็นผู้กำหนดทั้งหมด (Top-Down) แต่เพียงอย่างเดียวมาเป็นการยอมรับแนวคิดและแนวทางการจัดการของผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ลุ่มน้ำโดยเฉพาะชุมชนลุ่มน้ำในลักษณะของ (Bottom-Up) โดยก่อนการส่งผ่านข้อมูลจากระดับล่างขึ้นไปนั้นจำเป็นต้องมีการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม การสร้างการบูรณาการในระดับเดียวกัน (Horizontal Direction) ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ เมื่อเกิดการบูรณาการในพื้นที่ลุ่มน้ำแล้ว จากนั้นจึงบูรณาการในขั้นตอนต่อไปในลักษณะต่างระดับ (บน-ล่าง, ล่าง-บน) (Vertical Direction) ร่วมกับภาครัฐด้วยวิธีการผสมผสานและบูรณาการร่วมกัน เพื่อการรับรู้ข้อมูลรอบด้านเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำตอบสนองความต้องการของประชาชน นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี จะทำให้ชุมชนมีความตระหนักในปัญหา รับรู้ เข้าใจสภาพปัญหาร่วมกัน แก้ปัญหาด้วยชุมชนเอง เกิดกระบวนการพึ่งพาตนเอง มีกำลังใจต่อสู้กับปัญหา เกิดความรักสามัคคี และความเข้มแข็งในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและสร้างความยั่งยืนด้านทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และเศรษฐกิจในพื้นที่ลุ่มน้ำจังหวัดชลบุรี สอดคล้องกับการศึกษาของ ฌักทรี ตั้งกิจวานิชย์ (2549) ศึกษาเรื่องการจัดการน้ำเสียจากบ้านพักอาศัยและสถานประกอบการในเขตเทศบาลอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่าแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำ ต้องมีการจัดการอย่างมีระบบ โดยการเพิ่มศักยภาพจากการนำหลักวิชาการทางด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น การฟื้นฟูสภาพป่าไม้เพื่อเก็บน้ำไว้ในดินเป็น การชะลอการไหลของน้ำ รวมทั้งการจัดการทรัพยากรน้ำภายในนิคมฯ ต้องใช้หลักการอนุรักษ์มาปรับใช้รวมทั้งต้องปรับเปลี่ยนช่วงเวลาการผลิตให้มีความสัมพันธ์ตามปริมาณน้ำ พร้อมทั้งควบคุมจำนวนโรงงานบางประเภท และจำนวนของพนักงานโดยการนิคมอุตสาหกรรม ต้องเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการ ตลอดจนกำหนดในการประหยัดน้ำในทุกๆ ด้านอีกด้วย

3. ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กร ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี พบว่า สาเหตุของปัญหาน้ำเสียเกิดจากประชาชนบางส่วนไม่ใส่ใจต่อปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้นทั้งยังมีนิสัยและความเคยชินในการระบายน้ำเสียจากการประกอบกิจวัตรประจำวันและการประกอบการโดย

ไม่ได้ผ่านการบำบัดอย่างถูกวิธี และไม่ใส่ใจในความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม โครงการของเทศบาลส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ไม่มีการนำเอาประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเสียเท่าที่ควร ประชาชนผู้ใช้น้ำไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำที่ตัวเองต้องใช้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของคัมภีร์ พลังคง (2551) ซึ่งวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาน้ำเสีย เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาน้ำเสียในแม่น้ำอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ไม่รู้ว่าส่วนไหนรับผิดชอบ ไม่รู้ปัญหาต่างๆ ไม่สะดวกในการร่วมกิจกรรม ขาดความร่วมมือ ประชาชนไม่เข้าใจ ไม่มีการจัดกิจกรรม ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจทั้งทางภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูลกับประชาชนน้อย ทศนคติกับพฤติกรรมของบุคคลนั้นไม่ได้สัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ กล่าวคือเมื่อมีการสื่อสารก่อนให้เกิดความรู้และทัศนคติทางบวกต่อสิ่งที่เผยแพร่ไปแล้ว แต่ในขั้นการยอมรับปฏิบัติมีผลในทางตรงข้าม การแก้ปัญหาน้ำเสียมีหลายวิธีการด้วยกัน ดำรงค์ดี พิริยะภัทรกิจ (2549) ได้ศึกษาการบำบัดน้ำเสียด้วยน้ำสกัดชีวภาพที่ผลิตขึ้นเองกับน้ำสกัดชีวภาพที่ซื้อมา ได้เสนอวิธีการแก้ปัญหาน้ำเสียโดยใช้น้ำสกัดชีวภาพในการแก้ปัญหาลong แสบว่า การใช้น้ำสกัดชีวภาพไม่สามารถบำบัดน้ำเสียในคลองแสบได้ เนื่องจากจุลินทรีย์ที่มีอยู่ในน้ำสกัดชีวภาพเป็นแบบไม่ใช้ออกซิเจน ทำให้ไม่สามารถเจริญเติบโตแข่งกับจุลินทรีย์ที่มีอยู่ในน้ำที่มีอยู่เดิมตามสภาพธรรมชาติ ซึ่งเป็นจุลินทรีย์แบบที่ต้องการออกซิเจนนั้นสามารถปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ดีกว่า ส่วนระยะเวลาการบำบัดที่เพิ่มขึ้นมีผลต่อการบำบัดน้ำเสียตัวอย่างน้ำเสียให้ดีขึ้น ยกเว้นค่าบีโอดีจะเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากจุลินทรีย์ตายเพราะขาดแคลนอาหาร

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายของรัฐ เอกชน และภาคประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี มีองค์ความรู้ที่สามารถนำเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ใน 4 ด้านดังนี้

1. การร่วมมือก่อนเป็นเครือข่าย ภาครัฐควรทำการปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารจัดการโดยการเปิดใจกว้างรับฟังแนวทางการบริหารจัดการจากระดับล่างขึ้นไป (Bottom-up) เพื่อรับรู้สถานการณ์ความเป็นจริงของปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงความต้องการที่แท้จริงของชุมชนท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อนำมาวิเคราะห์ไตร่ตรอง และร่วมกันแก้ปัญหา โดยการยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมและหลักธรรมาภิบาล อย่างเคร่งครัดของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงจะสามารถแก้ปัญหาในพื้นที่ลุ่มน้ำจังหวัดชลบุรีได้อย่างยั่งยืน

2. การจัดการระบบของเครือข่าย ประกอบด้วย 10 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1. ข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่ลุ่มน้ำ 2. วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและเครือข่ายการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน 3. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำ 4. กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่สอดคล้องกันตลอดทั้งลุ่มน้ำ 5. หลักคุณธรรมจริยธรรมและหลักธรรมาภิบาล 6. องค์กร/หน่วยงานหลักในการบูรณาการ 7. มาตรการและแรงจูงใจในการบริหารจัดการน้ำ 8. ระบบการศึกษาและกระบวนการสร้างความรู้ความ

เข้าใจ 9. แผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ 10. ระบบฐานข้อมูลที่สนับสนุนการจัดการทรัพยากรน้ำ

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นสมาชิกเครือข่าย ประชาชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการที่คณะกรรมการลุ่มน้ำและภาครัฐจะร่วมกันแสวงหาทุนจากการบริจาคและแหล่งทุนภายนอกเพื่อนำมาเพิ่มเติมสนับสนุนให้แผนงานและโครงการต่างๆ สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ รวมทั้งมีการทำข้อตกลงร่วมกันที่จะดูแลรักษาลุ่มน้ำอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร และประการสำคัญที่สุดคือ การให้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการลุ่มน้ำ เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนลุ่มน้ำให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การรักษาความต่อเนื่องขององค์การเครือข่าย ภาครัฐจะต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการน้ำในภาคประชาชน การเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ การบริหารจัดการความขัดแย้งและการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การบริหารจัดการน้ำโดยใช้องค์ความรู้ทั้งที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผสมผสานเข้าด้วยกัน การใช้นวัตกรรม ความรู้ความเข้าใจธรรมชาติและประยุกต์ใช้ เพื่อการแก้ปัญหา การใช้ระบบการจ่ายค่าตอบแทนให้กับผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด เพื่อที่จะให้มีประสิทธิภาพและควรดำเนินการอย่างยุติธรรม โปร่งใส การตั้งกลไกการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง การให้ค่าชดเชย จากปัจจัยทั้งหมด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรปรับโครงสร้างกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้ชัดเจนและมีสัดส่วน จากภาคประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิที่เหมาะสม ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำให้ทันสมัยและเอื้อ ให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรน้ำได้โดยชุมชนเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม

2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีควรส่งเสริมความรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักให้ภาคประชาชนใน ช่องทางที่หลากหลายและต่อเนื่อง สร้างระบบการสื่อสารที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ รวมถึงเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในทุกระดับและตลอดกระบวนการมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดชลบุรี ควรมีการประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่เพื่อให้เกิด ความตระหนักและให้ความสำคัญกับพื้นที่ลุ่มน้ำของตน ผ่านสื่อหลากหลายรูปแบบ เช่น สถานีวิทยุ สถานีโทรทัศน์ เว็บไซต์ เป็นต้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ทุกกลุ่มโดยใช้สื่อมวลชนเดียวที่ทันสมัยในปัจจุบันโดยผ่านระบบ Social network เป็นต้น

2. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประจำจังหวัดชลบุรี ควรส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มจิตอาสาเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การปลูกป่า สร้างฝาย ทำความสะอาดลำน้ำ เป็นต้น ร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินการของปัจจัยที่นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ รวมถึงขั้นตอน กระบวนการ ทรัพยากรการบริหารจัดการ งบประมาณ บุคลากรและหน่วยงานที่รับผิดชอบให้มีความชัดเจน เพื่อให้เกิดการทำงานที่เป็นรูปธรรมและสามารถแก้ปัญหาได้จริงในพื้นที่

3. หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณ รวมถึงทรัพยากรการบริหารจัดการที่จำเป็นเพื่อส่งเสริมให้กระบวนการบริหารจัดการที่ได้สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำจังหวัดชลบุรี ได้อย่างแท้จริง เพื่อความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกระบวนการนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี ที่ได้ในครั้งนี้ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำ

เอกสารอ้างอิง

- นิวัติ เรืองพานิช. (2558). **นิเวศวิทยาทรัพยากรธรรมชาติ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จริยา ชะตะสุวรรณนท์. (2555). การศึกษาความขัดแย้งในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณีโครงการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำอู่ปากบึงโคกบึงโคกเทศบาลนครราชสีมา. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- คณะกรรมการพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรมการประปาส่วนภูมิภาค. (2551). **คู่มือป้องกันการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลกับผลประโยชน์ส่วนรวมการประปาส่วนภูมิภาค**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรมการประปาส่วนภูมิภาค.
- การประปาส่วนภูมิภาค. (2560). **รายงานการปฏิบัติงานประจำปี 2560**. กรุงเทพฯ: การประปาส่วนภูมิภาค.
- พงศธร โสภานันท์ และคณะ. (2547). **การจัดการน้ำชลประทานสำหรับเยาวชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณภัทร ตั้งกิจวานิชย์. (2549). การจัดการน้ำเสียจากบ้านพักอาศัยและสถานประกอบการในเขตเทศบาลอุดรธานี. **การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.
- คัมภีร์ พลึงคง. (2551). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาน้ำเสีย เขตบึงกลุ่ม กรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ดำรงศักดิ์ พิริยะภทรกิจ. (2549). การบำบัดน้ำเสียด้วยน้ำสกัดชีวภาพ: กรณีศึกษาตัวอย่างน้ำเสียในคลองแสนแสบ. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, การจัดการสิ่งแวดล้อม, สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.

พุทธจริยศาสตร์กับปัญหากลับไปเสพยาเสพติดซ้ำหลังผ่านการบำบัดฟื้นฟู Buddhist Ethics and the Problem of Repeated Drug Addiction After Rehabilitation

¹สุพรรณ ชูชื่น, ²พูนศักดิ์ กมล

¹Supan Chuchuen, ²Poonsak Kamol

¹โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

²วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Ban Khok Mang Ngoi Health Promoting Hospital Khon Sawan District Chaiyaphum

²Chaiyaphum Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: schuchun17@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เขียนเพื่อแสดงถึงปัญหายาเสพติดที่ส่งผลกระทบต่อประเทศทั้งปัญหาทางสังคมและอาชญากรรม รวมถึงปัญหาสุขภาพของผู้เสพติดด้วยการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้ป่วยเลิกเสพยา มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี และกลับไปใช้ชีวิตปกติในสังคมอย่างมีคุณภาพ พบว่าผู้ผ่านการบำบัดกลับไปใช้ยาเสพติดอีกจำนวนมาก ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในและภายนอกบุคคล การนำหลักสัมมปชาน 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้แนวทางปฏิบัติทั้งในระดับบุคคลและชุมชนจะสามารถแก้ปัญหาการไม่กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำได้ คือ สังวรปธาน หรือการพึงระวังไม่ให้เกิดการกระทำผิด ปหานปธาน หรือการเพียรละบาป ภวนาปธาน หรือการเพียรทำสิ่งที่ตนปรารถนาต่อตนเอง อนุรักษนาปธาน หรือการเพียรรักษาสິงติงามคือเลิกเสพยาได้แล้วสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ

คำสำคัญ: ยาเสพติด, การบำบัดฟื้นฟู, สัมมปชาน 4

Abstract

Articles written for hygiene the drug problem affects the country in both social and criminal problems. Including health problems of drug addicts with drug rehabilitation treatment is important to make patients stop using drugs to have good physical and mental health. And return to normal life in society with quality it was found that a large number of doses who passed the therapy returned to using drugs. Which is caused by internal and external factors. Applying the Four Samapathan principles, which are Buddhist

principle, to be use as a guideline both at the individual and community levels, will be able to solve the problem of not repeating drug use, namely Sanvarapathan, or being careful not to commit wrongdoing. Pahanapadhana, or perseverance, relinquishing sins, prayer, or perseverance in doing things that benefit oneself Anurakkanapathan or persevering in keeping good things, that is, stop taking drugs and be able to live a quality life in society.

Keywords: Narcotics, Rehabilitation, Conclusion 4.

บทนำ

ปัญหายาเสพติดนับว่าเป็นหนึ่งในปัญหาสังคมที่รุนแรงที่สุดในแต่ละประเทศทั่วโลก ถึงแม้ว่าจะมีมาตรการ รวมถึงนโยบายต่างๆ เพื่อป้องกันและแก้ไขอย่างต่อเนื่อง โดยจากข้อมูล รายงาน World Drug Report 2022 ของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime) พบว่าในปี 2563 มีจำนวนประชากร ประมาณ 284 ล้านคนทั่วโลก มีอายุระหว่าง 15-64 ปี ที่ติดยาเสพติดคิดเป็นร้อยละ 26 ซึ่งเพิ่มมากขึ้นเมื่อเทียบกับ 10 ปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ติดยาเสพติดมีแนวโน้มที่จะมีอายุน้อยลงเรื่อยๆ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมีการใช้ยาเสพติดมากกว่าผู้ใหญ่รวมถึงใช้ในปริมาณที่มากกว่าเช่นเดียวกัน ([ออนไลน์])

ประเทศไทยเป็น ประเทศหนึ่งในโลกที่ต้องเผชิญกับปัญหายาเสพติดให้โทษอย่างครบวงจร ทั้งปัญหาด้าน 1. การผลิต 2. การลักลอบลำเลียงขนส่ง 3. การค้ายาเสพติดให้โทษ และ 4. การแพร่ระบาดใน กลุ่มผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดให้โทษ ปัญหาดังกล่าวเรื้อรังสะสมมานาน มีการแพร่ระบาดของ ยาเสพติดให้โทษมานานหลายสิบปี นับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงและแพร่ระบาดมากยิ่งขึ้น (สมเด็จ จุลราช และประชัน ชะชีกุล, 2564: 481-494) การแพร่ระบาดของยาเสพติดในประเทศไทย ถึงแม้ว่าจะมี มาตรการและนโยบายต่างๆ เพื่อป้องกันและปราบปรามยาเสพติด รวมถึงการณรงค์เรื่องยาเสพติด จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน แต่สถิติของผู้ป่วยยาเสพติดและจำนวนคดียาเสพติดในประเทศ ไทยก็ยังไม่ลดลง การแพร่ระบาดของยาเสพติดเป็นปัญหาเรื้อรังในสังคมไทย โดยสาเหตุจากปัจจัย หลายๆ ด้านเช่นการคบเพื่อนไม่ดี ครอบครัวแตกแยก และสภาพแวดล้อมไม่ดี ปัจจัยเหล่านี้เป็นสาเหตุ หลักของการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสังคมไทยอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น ผลกระทบของ ยาเสพติดก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและอาชญากรรม เช่น การลักทรัพย์ การฉกชิง วิ่งราว ความรุนแรง ในครอบครัวและสังคม เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เรื้อรังมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคู่กับสังคมไทยทั้งในเมือง และชนบท ปัจจุบันยาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทยมีขอบเขตและ ความรุนแรงมากยิ่งขึ้นทั้ง ในด้านการผลิต การค้าและการลำเลียง ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการ บริหารประเทศ ซึ่งจะส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณในการ บำบัดรักษา และการป้องกัน ปราบปราม รวมทั้งสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ที่ไม่สามารถก่อให้เกิดผลผลิตแก่ ประเทศชาติเท่าที่ควรได้ (กรรณทิวา มุณีแนม, 2562)

ด้วยเหตุนั้นนอกจากปัญหายาเสพติดจะเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขเร่งด่วนแล้ว การบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้ป่วยเลิกเสพยามีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีและกลับไปใช้ชีวิตปกติในสังคมอย่างมีคุณภาพ สถิติของผู้ป่วยติดยาเสพติดในประเทศไทยจากรายงานผลการดำเนินงานตามแบบบำบัดรักษาของกระทรวงสาธารณสุขในปี 2565 พบว่า มีผู้เข้ารับการบำบัดทั้งหมด 120,915 คน โดยแบ่งเป็นชาย จำนวน 106,709 คน และ หญิง จำนวน 14,206 คน ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 18-24 ปี รองลงมา คือ อายุ 25-29 ปี อาชีพรับจ้างมากที่สุด รองลงมา คือ อาชีพเกษตรกรกรรมยาเสพติดที่ใช้มากที่สุด คือ ยาบ้า รองลงมา คือ ยาไอซ์ ผลจากการเข้ารับการบำบัดพบว่าผู้ที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสามารถเลิกเสพยาเสพติดได้ แต่ยังมีผู้ติดยาเสพติดที่กลับไปเสพยาอีกจำนวนมาก มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้เสพยาเสพติดเองและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นที่สนใจจากการแสดงให้เห็นถึงปัจจัยหลักในการกลับมาเสพยาเสพติดอีกหลังจากผ่านการบำบัดมาแล้ว เป็นปัญหาที่ต้องถามว่า การที่ผู้ที่เคยเสพยาได้ถูกบำบัดแล้วและกลับไปเสพยาอีกเกิดจากสิ่งใด เพราะเหตุใด

การบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

การบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด หมายถึง การดำเนินงานเพื่อแก้ไขสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ติดยาเสพติดให้เลิกจากการเสพยา และสามารถกลับไปดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

การบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดตามประมวลกฎหมายใหม่ ในการเข้ารับการบำบัดรักษาตามประมวลกฎหมายยาเสพติด โดยผู้เสพที่สมัครใจขอเข้ารับการบำบัดรักษา สามารถเดินทางเข้ามารับการบำบัดรักษาด้วยตนเองในสถานพยาบาลยาเสพติด ก่อนที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะตรวจพบ หรืออาจจะเป็นผู้เสพหรือผู้ที่มียาเสพติด ในความครอบครองเพื่อเสพที่ไม่เกินกว่าปริมาณที่กฎหมายกำหนด ที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจตรวจพบ และสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา เมื่อถูกส่งตัวไปสถานพยาบาล ยาเสพติด และได้ปฏิบัติครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ก็จะถือว่าไม่มีความผิด ช่องทางการนำผู้เสพเข้าสู่การบำบัดมี 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 : ผู้เสพสมัครใจเข้าบำบัด เมื่อผู้เสพมีความพร้อมและสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาก่อนที่เจ้าหน้าที่จะพบตัว ท่านสามารถเดินทางไปเข้ารับการบำบัดรักษายาเสพติดได้ด้วยตนเองหรือครอบครัวก็สามารถพาท่านไปบำบัดรักษาที่สถานพยาบาลยาเสพติดตามสิทธิได้ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหรือ สถานฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดใกล้บ้านท่าน เพื่อเข้ารับการคัดกรองเป็นผู้ป่วย ในกรณีที่ผู้ป่วยได้รับการประเมินว่า ต้องได้รับการสงเคราะห์ช่วยเหลือ ผู้เสพจะได้รับการช่วยเหลือจากศูนย์ฟื้นฟูสภาพทางสังคมในแต่ละจังหวัดของผู้เสพที่ได้ลงทะเบียนเข้ารับการบำบัดรักษา ซึ่งจะมีการช่วยเหลือ สนับสนุนด้านการให้การศึกษา การฝึกอาชีพ การจัดหางาน ที่พักชั่วคราวในกรณีฉุกเฉิน การบริการด้านสุขภาพรวมถึงการช่วยเหลือดูแลและให้คำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญเมื่อผู้เสพได้รับการบำบัด รักษาครบถ้วนแล้ว จะได้รับ หนังสือรับรอง และถือว่าไม่มีความผิด สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมของท่านได้อย่างปกติสุข

รูปแบบที่ 2 : เจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม ยาเสพติด พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ พบผู้ต้องสงสัยที่สมัครใจบำบัดและไม่มีลักษณะต้องห้าม เมื่อผู้เสพมีผลตรวจปัสสาวะเป็นบวก หรือมียาเสพติดไว้ในความครอบครองเพื่อเสพ (ซึ่งมีชนิด ประเภท และปริมาณไม่เกินกว่าที่ กระทรวงสาธารณสุขกำหนด) และ ผู้เสพคนนั้น ได้แสดงความ “สมัครใจ” เข้ารับการบำบัดรักษา ให้เจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้พบตัว มีอำนาจควบคุมตัวผู้เสพคนนั้นไว้ในความดูแลเป็นการชั่วคราวเพื่อตรวจสอบประวัติ ทั้งนี้ผู้เสพจะอยู่ในการควบคุมของเจ้าหน้าที่เป็นการชั่วคราวไม่เกิน 24 ชั่วโมง ซึ่งการตรวจสอบประวัติ นั้น ก็เพื่อพิจารณาว่า ผู้เสพคนนั้นจะต้อง “ไม่มีลักษณะต้องห้าม” ประกอบไปด้วย

1. ไม่เป็น ผู้ต้องหา/อยู่ระหว่างถูกดำเนินคดีในฐานความผิดอื่น/โทษจำคุก/อยู่ระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษา
2. ไม่มีพฤติกรรม ที่อาจก่อให้เกิดอันตราย แก่ผู้อื่น/สังคม
3. ไม่มีพฤติกรรม อันตรายที่อาจก่อให้เกิดอันตราย แก่ผู้อื่น/สังคม อันเกิดจากโรคทางจิตประสาท/อาการจากฤทธิ์ยาเสพติด

เมื่อพบว่าไม่มีเงื่อนไขต้องห้ามเจ้าหน้าที่ก็จะพาผู้เสพที่สมัครใจเข้ารับ การบำบัดรักษาไปยัง ศูนย์คัดกรองหรือสถานพยาบาลยาเสพติด เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หรือ สถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดใกล้บ้านผู้เสพ เพื่อเข้ารับการคัดกรองเป็นผู้ป่วย ในกรณีที่ผู้ป่วยได้รับการประเมินว่าต้องได้รับการสงเคราะห์ช่วยเหลือ ผู้เสพจะได้รับการช่วยเหลือ/สงเคราะห์จากศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพทางสังคม ระดับจังหวัดในแต่ละจังหวัดของผู้เสพที่ได้ลงทะเบียนเข้ารับการบำบัดรักษาซึ่งจะมีการช่วยเหลือ/สนับสนุน ด้านการให้การศึกษา การฝึกอาชีพ การจัดหาที่พักชั่วคราวในกรณีฉุกเฉิน การบริการด้านสุขภาพรวมถึงการช่วยเหลือดูแล และให้คำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ เมื่อผู้เสพได้รับการบำบัดรักษาครบถ้วนแล้ว ผู้เสพจะได้รับ หนังสือรับรอง และถือว่าไม่มีความผิด สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข ถ้าหากมีการหลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือ ก็จะถูกจัดทำประวัติพฤติกรรมเพื่อประกอบการพิจารณาในการเข้ารับการบำบัดรักษาครั้งหน้าทั้งนี้ในกรณีที่พบว่า ผู้เสพรายนั้นไม่เข้าเงื่อนไข หรือไม่สมัครใจ ก็จะส่งตัวไปดำเนินคดีตามฐานความผิดที่พบ

รูปแบบที่ 3 : เจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจพบผู้ต้องสงสัยที่ไม่สมัครใจบำบัด/มีลักษณะต้องห้ามเมื่อผู้เสพถูกพบตัวและมีผลตรวจปัสสาวะเป็นบวก หรือมียาเสพติดไว้ในความครอบครองเพื่อเสพ (ซึ่งมีชนิด ประเภท และปริมาณไม่เกินกว่าที่ กระทรวงสาธารณสุขกำหนด) และ ผู้เสพคนนั้น มีลักษณะต้องห้าม เป็นผู้ต้องหาถูกดำเนินคดีอยู่ระหว่าง รับโทษจำคุก หรือมีพฤติกรรมอันตราย จะถูกดำเนินคดีให้เจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้พบตัวมีอำนาจควบคุมตัวผู้เสพ คนนั้นส่งพนักงานสอบสวน เพื่อรวบรวม บันทึกพฤติกรรมจากเจ้าพนักงานและพิจารณาส่งฟ้องคดี เพื่อพิจารณาส่งฟ้องศาลตามฐานความผิดไปยังศาลแขวง ซึ่งการพิจารณาคดีในลักษณะเช่นนี้ศาลจะไม่เน้น การลงโทษจำคุก แต่จะมุ่งเน้นในการสงเคราะห์ช่วยเหลือ จำเลยให้ “เลิกเสพ” แทน “การลงโทษจำคุก” กรณีที่จำเลยสำนึกในการกระทำและเข้ารับการบำบัด หากศาลได้สอบถามพนักงานอัยการแล้ว ให้ส่งตัวจำเลยไปยังสถานพยาบาลยาเสพติด หรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

เพื่อเข้ารับการบำบัดรักษาต่อไปทั้งนี้เมื่อจำเลยนั้นๆได้เข้ารับการบำบัด รักษาแล้ว ในกรณีที่ประเมินว่าต้องได้รับ การสงเคราะห์ช่วยเหลือจำเลยก็จะถูกส่งตัวไปยังศูนย์ฟื้นฟูสภาพทางสังคม ระดับจังหวัด เพื่อได้รับการสนับสนุนการศึกษา การฝึกอาชีพ จัดหางาน สนับสนุนที่พักชั่วคราว รวมถึงการบริการด้านสุขภาพแต่ถ้าขณะบำบัดรักษาจำเลยหลบหนี/ไม่ให้ความร่วมมือ สถานพยาบาลยาเสพติดจะแจ้งผลต่อศาลเพื่อให้พิจารณาคดีใหม่ หากจำเลยบำบัดครบก็จะได้นหนังสือรับรอง ศาลจะยุติคดีและฟื้นความผิดสามารถกลับคืนสู่ สังคมได้ถึงแม้ว่าเจตนารมณ์ในการดำเนินการกับผู้เสพตามประมวลกฎหมายยาเสพติดจะเน้นให้ศาลให้การสงเคราะห์จำเลยแทนการลงโทษ แต่การเสพยาเสพติดก็ยังมีโทษตามกฎหมาย ดังนั้นหากจำเป็นต้อง ลงโทษจำคุกจำเลย ศาลก็มีอำนาจสั่งลงโทษจำคุกจำเลยได้ อย่างไรก็ตาม กรณีที่ศาลพิจารณาลงโทษจำคุกจำเลย ถ้ายังไม่สมควรแก่เหตุที่ต้องจำคุก ศาลอาจพิจารณาโดยเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย ซึ่งเป็นอำนาจของอัยการในการเสนอและกำกับ ประกอบไปด้วยการกักกัน ห้ามเข้าเขตกำหนด เรียกประกันทัณฑ์บน คุ่มตัวไว้ในสถานพยาบาลยาเสพติด และห้ามการประกอบอาชีพบางอย่าง หรือศาลอาจเปลี่ยน “โทษจำคุก” เป็น “การคุมประพฤติ” จำเลยก็จะถูกส่งตัวไปคุมประพฤติและพนักงานคุมประพฤติจะทำแผนการคุมประพฤติและการแก้ไขฟื้นฟู ให้จำเลย รวมทั้งจะมีการติดตาม พฤติการณ์ตามกำหนดระยะเวลาที่ศาลสั่งหากจำเลยไม่ปฏิบัติตามพนักงานคุมประพฤติ จะแจ้งไปยังศาลเพื่อมีคำสั่งตักเตือน หรือกำหนดแนวทางใหม่ หรือลงโทษ หากจำเลยปฏิบัติตามก็จะพ้นจากโทษจะได้หนังสือรับรอง ศาลจะยุติคดีและฟื้นความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคม

ปัจจัยที่มีผลทำให้เกิดการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำหลังผ่านการบำบัดฟื้นฟู

การเสพยาซ้ำ หมายถึง การกลับมาเสพยาเสพติดหลังจากได้รับการรักษาไปแล้ว หรือ ภาวะที่ผู้ป่วยมีภาวะติดยาเสพติดและหยุดเสพยา ด้วยวิธีใดก็ตามแล้วกลับมาเสพยาเสพติดซ้ำ (กัญญา ภูระหงษ์, 2561: 23-40)

การกลับไปเสพยาซ้ำมีลักษณะหลายระดับ ดังนี้

1. พลาด (Slip) คือ การกลับไปใช้ซ้ำในระหว่างที่ผู้ใช้มีอาการถอนพิษยา
2. เสพชั่วคราว (Lapse) คือ การใช้ยาและสารเสพติดซ้ำ น้อยกว่า 7 วันติดต่อกัน
3. กลับไปเสพยาซ้ำ(Relapse) คือ การกลับไปเสพยาและสารเสพติดซ้ำนานกว่า 7 วัน
4. การกลับไปเสพยาและสารเสพติดสลับกับการรักษา (Relapse episode) คือ ระยะเวลาที่กลับไปเสพยา ซ้ำนานเกิน 7 วันและอยู่ในระหว่างการเลิกยาเสพติด เช่น อยู่ระหว่างการเข้ารับการบำบัดรักษา เป็นต้น
5. การกลับไปติดยาเสพติดซ้ำ (Readdiction) คือ มีการกลับไปเสพยาและสารเสพติดซ้ำต่อเนื่องนานกว่า 30 วันส่งผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจและกิจวัตรประจำวัน เป็นต้น

ปัจจัยของการเสพยาซ้ำ หมายถึง องค์ประกอบหรือสิ่งกระตุ้นที่มีผลทำให้เกิดการ กลับไปเสพยาซ้ำเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้สึก หรือพฤติกรรม ของบุคคลมีองค์ประกอบ คือ ตัวกระตุ้น (Trigger) การขาดทักษะในการป้องกันตัวเอง (Coping Skill) และการขาด

สำนึกถึงชีวิตที่ปลอดจากสิ่งมัวเมา (Commitment to Sobriety) สรุปว่าเกิดจาก ปัจจัยภายในตัวบุคคล และปัจจัยภายนอกตัวบุคคล คือ

1) ปัจจัยภายในที่เกิดจากตัวผู้ใช้สารเสพติดเอง เช่น สุขภาพไม่ดี อารมณ์ไม่ดี มีอาการอยากยา และ อยากทดสอบตนเอง พบได้มากหลังจำหน่ายจากสถานพยาบาลใหม่ๆ ผู้ป่วยมักเผลอใจกลับไปใช้สุราซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของผู้ป่วยที่กลับไปเสพซ้ำ ตามด้วยยาเสพติดเป็นลำดับต่อมา ปฏิกริยาทางจิตใจที่ตามหลังมาจากการเผลอใจไปใช้ เช่น รู้สึกผิดซ้ำเติมตนเอง ปฏิเสธตนเองว่าไม่ติด จนกระทั่งควบคุมการใช้ไม่ได้กลับไปเสพซ้ำอีก ผู้ติดยาเสพติดมักเห็นว่าการเสพยาเสพติดเป็น เรื่องธรรมดาไม่คิดว่าตนเองจะติดได้ จึงอยากทดสอบตนเอง ผู้ที่มีความเข้มแข็งด้านจิตใจจะรู้จักดูแลตนเอง สามารถเข้าหาและขอรับคำแนะนำ การช่วยเหลือจากผู้อื่นได้ในเวลาที่เหมาะสม ส่วนผู้ที่ไม่เข้มแข็งจะไม่สามารถเผชิญปัญหา แก้ปัญหา จัดการปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้ ผู้ติดยาเสพติดที่กลับไปเสพซ้ำส่วนใหญ่มีอารมณ์อ่อนไหวไม่สามารถควบคุมอาการอยากยาได้

นอกจากนี้ การกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำเพื่อบำบัดความต้องการของร่างกาย หรือจิตใจโดยเกิดจากความเคยชินซึ่งผู้รับการบำบัดใช้ยาเสพติดมาเป็นระยะเวลานาน อีกทั้งเจตคติต่อยาเสพติดอยู่ในเชิงบวก โดยมีความเชื่อว่า “คนจะล้มเหลวอย่าโทษยาเสพติด ยาเสพติดช่วยลดความเครียดได้การเสพยาเสพติดช่วยให้ เกิดความมั่นใจ เสพแล้วเกิดความโก้เก๋ยาเสพติดเป็นสิ่งไม่เสียหายอะไรถ้าไม่ใช้พรั่าเพรีอ ยาเสพติดช่วยให้มีพลังกำลังในการทำงาน การเรียน การใช้ยาเสพติดบางประเภทแสดงถึงความเป็นผู้ใหญ่ ยาเสพติดช่วยให้มีความสามารถทางเพศเพิ่มขึ้น การเสพยาเป็นวิถีของคนกล้า การเสพอีกครั้งสองครั้งเพื่อความสนุกสนานไม่สามารถกลับมาติดได้” รวมถึงขาดทักษะการเผชิญปัญหา และไม่มีทักษะการปฏิเสธที่เหมาะสม ประกอบกับมีความไม่สมดุลของอารมณ์และไม่สามารถจัดการได้ เช่น ความโกรธ ความวิตกกังวล ความซึมเศร้า และความรู้สึกด้อยค่า สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการกลับไปเสพซ้ำ (ศิริลักษณ์ ปัญญา, 2560)

2) ปัจจัยภายนอกที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เสพยาเสพติด เช่น ความขัดแย้งกับผู้อื่น พบว่า ปัจจัยภายนอกเป็นตัวกระตุ้นที่มีอิทธิพลสูงมากที่จะเป็นเหตุให้ผู้ป่วยกลับไปเสพซ้ำ การที่จะไม่กลับไปเสพซ้ำนั้นขึ้นอยู่กับตัวผู้ป่วยเอง คือต้องเข้ารับการบำบัดรักษาและยุติการเสพ เนื่องจากความแข็งแรงด้านจิตใจและความตั้งใจจริงของผู้ป่วยยังไม่มั่นคงพอ สาเหตุหลักที่ทำให้ไม่เสพยาเสพติดซ้ำคือตัวของผู้เข้ารับการบำบัดต้องยุติการเสพ มีจิตใจมุ่งมั่นต่อการเลิกเสพ มีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการบำบัดรักษา ประกอบกับมีบุคคลที่เื้อื่อต่อการไม่เสพยาเสพติด เช่น เป็นผู้ที่ไม่พึ่งพิงผู้อื่นตลอดเวลา ปล่อยวางต่อสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ อดทนและรอคอยได้ ต้องตัดตัวออกจากสังคมยาเสพติด และขัดขวางกระบวนการเสพยาซ้ำด้วยตนเอง จึงจะสามารถปฏิเสธการเสพยาซ้ำได้ การกลับไปติดยาเสพติดซ้ำ มีผลจากการกลับไปสู่สภาพแวดล้อมเดิมๆ พบเจอเพื่อนหรือบุคคลในครอบครัวที่เสพยาเสพติด มีความคิดว่าเสพยาอีกครั้งคงไม่ติดเมื่อได้รับการชักชวนใหม่จึงไม่สามารถควบคุมหรือยับยั้งความต้องการได้โดยเฉพาะถ้าลักษณะที่พักอาศัยหรือชุมชนที่มียาเสพติดกระจายอยู่ทั่วไปยิ่งง่ายต่อการหายามาเสพ และจากการศึกษาพบว่าปัจจัยกระตุ้นภายนอก อาทิเช่น ปัญหาในครอบครัว การสื่อของผู้ปกครอง สถานที่ชุมชนที่คุ้นเคยเกี่ยวกับ

การใช้สารเสพติด การไม่ได้รับการยอมรับไม่ไว้วางใจจากผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนส่งผลให้กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ (อับดุลคอลิก อรรอฮิมีย และคณะ, 2564)

3) แนวทางการป้องกันการกลับไปเสพยา

1) ปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อที่ไม่ถูกต้องให้เป็นความคิดที่ถูกต้อง เช่น เลิกยานั้นเลิกงานั้น นิดเดียวมันอยู่ที่ใจ เปลี่ยนเป็น “อยู่ที่ใจก็จริง แต่ใจเราต้องเข้มแข็ง ตั้งใจเลิกอย่างจริงจัง”

2) ใช้เพราะอยากทดลอง เปลี่ยนเป็น “อยากทดลอง แต่อันตรายจะตามมาแน่” การหลีกเลี่ยงจากสิ่งกระตุ้น เช่น ผู้ค้า หรือสถานที่ที่เคยใช้สารเสพติด การไม่คบกับผู้ใช้สารเสพติด ควรเปลี่ยนเพื่อนกลุ่มใหม่เพื่อลดการถูกชักชวน

3) การจัดการกับอารมณ์ เช่น หากมีอาการเศร้า ให้คุยหรือระบายเล่าให้คนที่ไว้วางใจ หรือเมื่อมีอาการเครียด หงุดหงิด ให้ค้นหาสาเหตุและแก้ปัญหาให้ตรงจุด

4) รู้จักทักษะการปฏิเสธ เช่น เดินหลีกเลี่ยงเมื่อได้ยินคำชวน

5) การฝึกสติ สมาธิ เตือนตัวเองอยู่เสมอว่าตนเองสามารถทำได้

พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำหลังการบำบัดฟื้นฟู

การไม่กลับเสพยาเสพติดซ้ำนั้นทั้งส่วนตัวบุคคลและชุมชนควรมีความเพียรมีความตั้งใจโดยยึดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติให้บรรลุสิ่งที่กำหนดไว้

สัมมปปธาน ความหมาย คือ ความพากเพียรที่เป็นใหญ่หลักธรรมที่สำคัญ เป็นความพยายามในกิจที่ชอบธรรม ที่คนในชุมชนควรนำมาปฏิบัติระลึกลึกลงอยู่เสมอจะทำให้ชีวิตได้พบสิ่งที่ดีงาม เพราะไม่กระทำความชั่วหรือสิ่งไม่ดีเกิดขึ้น เมื่อมีสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วให้มีความเพียรในการละสิ่งที่ไม่ดีหรืออกุศลทางด้านดีให้เพียรทำความดีที่เป็นกุศลและรักษากุศลหรือความดีนั้นให้อยู่ เป็นแนวคิดของการลดละเลิกและเฝ้าระวังปัญหาเสพยา ติดในชุมชน ประกอบด้วย 4 ประการดังนี้

1) สังวรปธาน หรือการพึงระวังไม่ให้เกิดการกระทำความผิด หลักธรรมในข้อนี้จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา และชุมชนต่างๆ ที่จะต้องป้องกันไม่ให้มีสิ่งชั่วร้ายหรือต้นแบบที่ไม่ดีเกิดขึ้น ต่อเนื่องถึงระมัดระวังไม่ให้เกิดกิเลส โทสะ โลภะ โมหะ ขึ้นในใจของแต่ละบุคคลและเมื่อวิเคราะห์โดยละเอียดแล้วสามารถสังเคราะห์สังวรปธานเข้าในกระบวนการการวางแผนงานในการแก้ไขและป้องกันปัญหาเสพยาติดของชุมชนได้

2) ปหานปธาน หรือการเพียรละบาป ทุกคนในสถานศึกษาและชุมชนจะต้องช่วยกัน ชำระสิ่งที่ทำพลาด การประคับประคองช่วยเหลือผู้ที่หลงผิดพร้อมอุทิศให้ทำในสิ่งที่ถูกต้อง เพราะการหลงผิดเปรียบเสมือนช้างที่ตกหลุมไม่สามารถขึ้นเองได้สามารถสังเคราะห์เข้าในกระบวนการ สอดส่องอาจจัดเป็นโครงการตาข่ายประดักโดยอาศัยเครือข่ายในการประสานงาน

3) ภavanaปธาน หรือการเพียรทำสิ่งที่ตนเคยทำ โดยทุกชุมชนจะต้องหมั่นหาหรือสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ให้กับเยาวชนและชุมชน ตั้งแต่ระดับเล็กๆ จนถึงระดับที่ยิ่งใหญ่และเมื่อทุกคนได้ทำสิ่งดีๆ เหล่านั้นสำเร็จ ก็ยังจะเกิดความภาคภูมิใจทั้งยังจะนำไปสู่อุปนิสัยที่จะขยันหมั่น

เพื่อการสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับตนเอง และสังคม ซึ่งสามารถสังเคราะห์เข้าอยู่ในกระบวนการบำบัดรักษาผู้ที่เคยติดยาเสพติดไม่ให้อาการกลับไปติดยาเสพติดอีก การฝึกสติ สมาธิ เตือนตัวเองอยู่เสมอว่าตนเองสามารถทำได้ปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อที่ไม่ถูกต้องให้เป็นความคิดที่ถูกต้อง

4) อนุรักษ์ขนานปธาน หรือการเพียรรักษาส่งดีงาม เมื่อบุคคลใดที่ได้เริ่มกระทำความดี สร้างสรรค์สิ่งที่มีประโยชน์แล้ว ก็ยังจำเป็นที่จะต้องหมั่นรักษาความดี ความมีชื่อเสียงเหล่านั้นให้เหมือนเกลือกที่รักษาความเค็มไม่ให้ล้นสูญไป โดยไม่ว่าจะน้อยหรือมากก็ขอให้เพียรทำไว้ เพราะเมื่อใดก็ตามที่ได้ทำดีได้ระลึกถึงเรื่องเหล่านั้น จิตใจก็จะเข้มแข็งขึ้นยืนดีไปด้วย และสามารถสังเคราะห์เข้าในกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการสร้างอาชีพให้แก่ผู้ผ่านการบำบัดมาแล้วจะได้มีอาชีพเพื่อสร้างรายได้แก่ตนเองและครอบครัว

บทสรุป

ปัญหาเสพติดส่งผลกระทบต่อประเทศทั้งปัญหาทางสังคมและอาชญากรรม รวมถึงปัญหาสุขภาพของผู้เสพติด การบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้ป่วยเลิกเสพยามีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีและกลับไปใช้ชีวิตปกติในสังคมอย่างมีคุณภาพ การบำบัด รักษา และฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดมี 3 รูปแบบ คือ

1) ผู้เสพติดใจ

2) เจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ พบผู้ต้องสงสัยที่สมัครใจบำบัดและไม่มีลักษณะต้องห้าม เมื่อผู้เสพติดมีผลตรวจ ปัสสาวะเป็นบวก หรือมียาเสพติดไว้ในความครอบครองเพื่อเสพ

3) เจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัติป้องกันและ ปราบปรามยาเสพติด พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจพบผู้ต้องสงสัยที่ไม่สมัครใจบำบัด/มีลักษณะต้องห้ามเมื่อผู้เสพติดพบตัวและมีผลตรวจ ปัสสาวะเป็นบวก หรือมียาเสพติดไว้ในความครอบครองเพื่อเสพ เข้าบำบัดที่สถานพยาบาล หรือสถานฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด พบว่า ผู้ผ่านการบำบัดกลับไปใช้ยาเสพติดอีกจำนวนมากซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในและภายนอกบุคคล การนำหลักสัมปธาน 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้แนวทางปฏิบัติทั้งในระดับบุคคลและชุมชนจะสามารถแก้ปัญหาการไม่กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำได้ คือ สังวรปธาน หรือการพึงระวังไม่ให้เกิดการกระทำผิด หลักธรรมในข้อนี้จำเป็นอย่างยิ่ง ระดับบุคคล/ชุมชนต่างๆ ที่จะต้องป้องกันไม่ให้มีสิ่งยั่วยุหรือต้นแบบที่ไม่ดีเกิดขึ้น มีการจัดการกับอารมณ์ ไม่ให้เกิดกิเลส โทสะ โลภะ โมหะ ขึ้นในใจของแต่ละบุคคล รู้จักทักษะการปฏิเสธ เพื่อป้องกันการกลับไปเสพยาซ้ำ ปหานปธาน หรือการเพียรละบาป ทั้งตัวบุคคลและทุกคนในชุมชนจะต้องช่วยกันระแวดระวังผู้ที่หลงผิดแล้วกลับใจให้การยอมรับและให้กำลังใจ ช่วยเหลือสนับสนุนให้ทำในสิ่งที่ถูกต้องหลังเลิกเสพยา เพื่อไม่ให้กลับไปเสพยาซ้ำ เป็นการคืนคนดีสู่สังคมภวนาปธาน หรือการเพียรทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง จะต้องหมั่นหาหรือสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ให้กับให้กับตนเอง เพื่อไม่ให้ตนเองกลับไปติดยาเสพติดอีก การฝึกสติ สมาธิ เตือนตัวเองอยู่เสมอว่าตนสามารถทำได้ปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อที่ไม่ถูกต้องให้เป็นความคิดที่

ถูกต้อง อนุรักษ์นาปธาน หรือการเพียรรักษาสิ่งดีงาม เมื่อบุคคลใดที่เลิกเสพยาแล้ว ก็ยังจำเป็นที่จะต้องหมั่นรักษาพฤติกรรมนั้นไว้ไม่หวนกลับไปเสพยาซ้ำ ก็จะทำให้บุคคลนั้นมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

เอกสารอ้างอิง

กรรณทิวา มณีแนม. (2562). แนวทางแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. **สารนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.**

กัญญา ภูระหงษ์. ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาของผู้ติดยาเสพติดในเขตจังหวัดปทุมธานี. **วารสารพยาบาลสาธารณสุข.ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2561: 23-40.**

ศิริลักษณ์ ปัญญา. (2560). ศึกษาปัจจัยเสี่ยงของการกลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำของผู้รับการบำบัดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. เอกสารการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 2 “การวิจัย 4.0 เพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”.

สมเด็จ จุลราช และประชัน ชะชีกุล. ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญากับการแก้ไขปัญหายาเสพติดให้โทษของเด็กและเยาวชนในจังหวัดหนองคาย. **วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2564): 481-494.**

อับดุลคอลิก อรรอฮิมีย และคณะ. (2564). รูปแบบการป้องกันตนเองในการใช้สารเสพติดซ้ำของผู้ติดยาเสพติดในพื้นที่ จังหวัดปัตตานี กรณีศึกษา ผู้เข้ารับการบำบัดรักษายาเสพติดในศูนย์บำบัด บ้านแสนสุข และสถาบันปอเนาะพัฒนาเยาวชน. **รายงานการวิจัย. ศูนย์ศึกษาปัญหายาเสพติด (ศศก.).**

<https://www.phufaresthome.com/blog/drugs-problem-in-thailand-2566/ปัญหายาเสพติดในไทย และแนวทางการแก้ไข ปี 2566 9/5/2566>.

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็งในยุคโลกาภิวัตน์

Buddhism and the Development of a Strong Learning Society in the Era of Globalization

¹พระมหาตุ้ย ขนติธมโม, ²พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, ³พระครูอุปกิตปริยัติโสภณ,
⁴พระสมุห์ตฤณภัทร จินตามโย, ⁵พระครูอุเทศธรรมสาทิส

¹Phramaha Tui Khantithammo, ²PhrasamuPhuttiphong Phutthithiwo,so,

³PhrakruUdesdhammasadisachitho, ⁴PhrasamuTanoophat Chintamayo

⁵Phrakru Udesdhammasadisachitho

^{1,2,3,4,5}วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4,5}Uthai Thani Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: Phramahatui2533@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาสังคมไทยนั้น ต้องพัฒนาคนควบคู่ไปกับการพัฒนาบ้านเมืองเพื่อให้คนมีความเข้มแข็ง ด้วยการประพฤติปฏิบัติอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงาม ดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งคุณธรรมมีหลักธรรมนำชีวิต มาใช้ในการพัฒนาสังคมนั้น การพัฒนา มนุษย์นั้นต้องเริ่มต้นพัฒนาที่ “จิตใจ” รวมถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตลอดจนสุขภาพจิต โดยจะสามารถสร้างสังคมและชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งต่อไปได้

ในการสร้าง “สังคมแห่งการเรียนรู้” ที่เกื้อหนุนส่งเสริมให้บุคคลหรือสมาชิกในชุมชน ในสังคมเกิดการเรียนรู้ โดยผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ต่างๆ จนสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะ มีระบบการจัดการความรู้และระบบการเรียนรู้ที่ดี มีการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกภาคส่วนในสังคม ทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างเหมาะสมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมถึงแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น แหล่งการเรียนรู้ตามธรรมชาติ แหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม การสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านประกอบอาชีพ ตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์ และผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน

การผลักดันให้สังคมทั่วไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น ต้องใช้ความเพียรพยายามร่วมกัน โดยทำให้มีกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนหรือทำให้ชุมชนมีศูนย์กลางที่เป็นกระบวนการทางปัญญาทำหน้าที่ขับเคลื่อนชุมชน โดยการคำนึงถึงความถนัด ความชอบ ความสนใจที่แตกต่างกัน เชื่อมโยงคนมี

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นของตนเอง ให้คนในชุมชนค้นพบอัตลักษณ์ ศักยภาพ จุดเด่น จุดด้อย และ ความถนัดของตน เมื่อคนในชุมชนค้นพบศักยภาพของตนที่ซ่อนอยู่แล้ว กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและ ระบบการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ จะช่วยให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาตนเองบนพื้นฐานความถนัด หรือจุดแข็งที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่มีอันเป็นการดึงเอาศักยภาพและสิ่งดีต่างๆ ที่เขามีอยู่ออกมาใช้ให้เกิด ประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะส่งผลช่วยให้คนในชุมชนและกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในตนเองมี เสถียรภาพทางอารมณ์บนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง บุคคลในชุมชนสามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของ ตนเองได้อย่างเต็มที่จะทำให้ชุมชนมีพลังสร้างสรรค์ในสิ่งที่ยิ่งใหญ่ให้แกสังคมได้

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, การพัฒนา, ยุคโลกาภิวัตน์

Abstract

The development of Thai society People must be developed along with the development of the country in order for people to be strong. By acting in good moral principles live your life on the foundation of morality. There are principles that guide life. Used in the development of society. Human development must begin with the development of the “mind” including the development of morality and ethics. As well as mental health by so we can continue to build a strong society and community.

To create a “learning society” that supports and encourages individuals or community members in society, learning takes place. Through the media of information technology learning resources Various knowledge Until being able to create knowledge, build skills, have a good knowledge management system and learning system. There is knowledge transfer and exchange of knowledge among all sectors in society. Create creative power and use knowledge as a tool for selecting and making decisions in order to solve problems and develop appropriately in economic, social, and political areas. Including various learning resources such as natural learning resources Man-made learning resources a learning resource that transmits knowledge, abilities, morality, ethics, and cultural continuation. And local wisdom both professionally as well as thinkers, inventors, and people with creative ideas learning resources in school.

Pushing for general society to be a learning society must use concerted effort by creating a learning process within the community or making the community have a center that is an intellectual process that drives the community. By taking into account different aptitudes, preferences, and interests. Believe that people have their own identity. Let people in the community discover their own identity, potential, strengths, weaknesses, and aptitudes. When people in the community discover their hidden potential Collaborative

learning process and learning network management system it will help people in the community to fully develop themselves based on their existing aptitudes or strengths, which brings out their potential and various good things. That he has come out and used it to maximum benefit This will help people in the community and various groups. In the community there is pride in oneself. Emotional stability based on self-awareness Individuals in the community are able to develop their full potential, which will give the community the power to create something big for society.

Keywords: Buddhism, Development, Globalization.

บทนำ

ในยุคปัจจุบันพระพุทธศาสนาถือเป็นที่ยอมรับว่าเป็นหลักนำทางในการพัฒนาประเทศทุกด้าน การที่จะพัฒนาประเทศให้สำเร็จ ได้ผลดีและบรรลุจุดหมายที่ต้องการได้อย่างแท้จริงนั้น จะพัฒนาเพียงด้านวัตถุอย่างเดียวเท่านั้นไม่เพียงพอ ในการพัฒนาตลอดเวลายาวนานที่ผ่านมา ได้เห็นเป็นที่ตระหนักได้ว่าการมุ่งพัฒนาวัตถุภายนอกอย่างเดียว นั้น แม้จะระดมทุนลงไปอย่างมากมายก็ไม่ทำให้สังคมบรรลุความมั่งคั่ง มั่งคั่ง และสันติสุขที่แท้จริงได้ตามวัตถุประสงค์ แต่กลับสร้างปัญหาอย่างมากมาย เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ปัญหาข้าวยากหมากแพง อีกทั้งปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยทุกวัน

จากสภาพสังคมดังกล่าวนี้มีการพัฒนาทางด้านวัตถุไปได้อย่างรวดเร็ว และต่อเนื่องเป็นอย่างมาก สืบเนื่องมาจากสภาพของธรรมชาติโดยทั่วไป มนุษย์พัฒนาตนเองมาโดยเป็นลำดับ ในตอนแรกก็อยู่กันเป็นกลุ่มเฉพาะตน ปกป้องแต่พวกตนเป็นหลัก ในขณะเดียวกันก็เป็นศัตรูกับกลุ่มอื่นๆ แก่งแย่งชิงดี สู้รบกับกลุ่มอื่นๆ จนภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา ใช้ปัญญาในการวิวัฒนาการ ที่เปลี่ยนแปลงไปสามารถรวมกลุ่มให้ใหญ่ขึ้นไปเรื่อยๆ และสามารถอยู่ร่วมกันได้ มนุษย์นั้นเป็นสังคมอยู่รวมเป็นกลุ่มๆ ที่มีลักษณะต่างๆ แตกต่างกันไป เป็นต้นว่า อยู่เป็นครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาด้านสุขภาพ ประชากรขาดแคลนแม้กระทั่งสาธารณสุขขั้นมูลฐานเกิดโรคระบาดที่ร้ายแรง นอกจากสุขภาพทางกายไม่ดีแล้ว สุขภาพทางจิตก็เสื่อมโทรมลง ชีวิตคนในถิ่นที่เรียกว่าเจริญมีลักษณะสับสนวุ่นวาย คนมีทุกข์ใจมากขึ้นเป็นโรคจิตโรคประสาทมากขึ้น ปัญหาด้านการศึกษา ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาก็ยังอยู่ในภาวะสัมฤทธิ์ผลได้ยาก เกิดความล้มเหลวในการจัดการศึกษา ก่อให้เกิดปัญหามากมายในสังคม เช่น ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ความไม่ซื่อตรง เป็นต้น ปัญหาทาง การเมือง การพัฒนาประชาธิปไตยก้าวหน้าไปได้ไม่มากกว่าถอยหลัง ปัญหาด้านจริยธรรมคุณธรรม ผู้คนไม่มี ระเบียบวินัย เช่น ระเบียบวินัยในการใช้รถใช้ถนน อุบัติเหตุมีสถิติสูงอย่างน่ากลัวยิ่ง เกิดความไม่ปลอดภัยใน ชีวิตและทรัพย์สิน จนทำให้คนส่วนมากเกิดความหวาดกลัว อาชญากรรมยังแพร่หลาย คดีปล้น ฆ่า ข่มขืน ที่ร้ายแรง ปรากฏขึ้นบ่อย เป็นต้น ปัญหาด้านวัฒนธรรมมีความเสื่อมโทรมทางด้านวัฒนธรรมมีค่านิยมที่ไม่พึง ประารถและไม่เอื้อต่อการพัฒนา เช่น ค่านิยม

บริโภคและความนิยมพุ่งเพื่อแผ่กระจายทั่วไป ปัญหาทางเพศ และอบายมุข มีปัญหาทางเพศเพิ่มสูงขึ้น อัตราคนถูกข่มขืนสูง อัตราการหย่าร้างสูงขึ้น อบายมุขระบาดทั่วไป ประชาชนฝากความหวังไว้กับการหาเงินในโลกแห่งอินเทอร์เน็ตในรูปแบบต่างๆ และหมกมุ่นจนยากที่จะแก้ไข เยาวชนมากมายทำลายอนาคตของตนเอง และก่อปัญหาแก่สังคมโดยเป็นผลสืบเนื่องจากการติดยาเสพติด และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาเหล่านี้ล้วนทวีสูงขึ้น การพัฒนาจะต้องดำเนินไปอย่างรอบด้าน และอย่างทั่วถึง ไม่ใช่มุ่งพัฒนาแต่เพียงด้านวัตถุอย่างเดียว (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

กระบวนการพัฒนาได้รับผลโดยตรงคือ “มนุษย์” จะต้องได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดีและในการพัฒนา มนุษย์นั้นส่วนสำคัญที่สุดก็คือ “จิตใจ” ดังนั้น ในยุคปัจจุบัน งานพัฒนาจึงหันมาให้ความสนใจแก่การพัฒนาจิตใจมากขึ้น การพัฒนาจิตเจ้านั้นรวมถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนสุขภาพจิตโดยทั่วไป ตลอดจน การพัฒนามนุษย์นั้นเป็นหน้าที่หลักของพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติมาโดยตลอด

สังคมแห่งการเรียนรู้

“สังคมแห่งการเรียนรู้” หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่เกื้อหนุนส่งเสริมให้บุคคลหรือสมาชิกในชุมชน ในสังคมเกิดการเรียนรู้ โดยผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ต่างๆ จนสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะ มีระบบการจัดการความรู้และระบบการเรียนรู้ที่ดีมีการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกภาคส่วนในสังคม ทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างเหมาะสมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

หลักคิดที่สำคัญเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ

1. เรียนรู้ตลอดชีวิต
2. สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. พัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ประเภทสังคมแห่งการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ประเภทของแหล่งการเรียนรู้ไว้ 2 แบบ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2546: 8-9) คือ

1. จัดตามลักษณะของแหล่งการเรียนรู้

1.1 แหล่งการเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะหาความรู้ได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ ลำธาร กรวด หิน ทราย ชายทะเล เป็นต้น

1.2 แหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเทคโนโลยีทางการศึกษาที่อำนวยความสะดวกแก่มนุษย์ เช่น โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบันการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ เป็นต้น

1.3 บุคคล เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม การสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านประกอบอาชีพ ตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์ และผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2. จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งการเรียนรู้

2.1 แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน เดิมมีแหล่งการเรียนรู้หลัก คือ ครู อาจารย์ ต่อมามีการพัฒนาเป็นห้องปฏิบัติการต่างๆ เช่น ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศิลปะ ตลอดจนอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน เป็นต้น

2.2 แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในท้องถิ่นใกล้เคียงโรงเรียนท้องถิ่นที่โรงเรียนพาผู้เรียนไปเรียนรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ฟาร์ม สวนผัก สวนผลไม้ วัด ตลาดร้านอาหาร ห้องสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย ดนตรี พื้นบ้าน การละเล่นพื้นเมือง แหล่งทอผ้า เทคโนโลยีชาวบ้าน เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน แหล่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ

ความสำคัญของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

การผลักดันให้สังคมทั่วไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น ต้องใช้ความเพียรพยายามร่วมกันโดยทำให้มีกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนหรือทำให้ชุมชนมีศูนย์กลางที่เป็นกระบวนการทางปัญญาทำหน้าที่ขับเคลื่อนชุมชน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546)

แนวทางการพัฒนาให้เต็มศักยภาพนั้น ควรคำนึงถึงความถนัด ความชอบ ความสนใจที่แตกต่างกันและควรเข้าใจว่าแต่ละคนมีอัตลักษณ์(Identity) เป็นของตนเอง ฉะนั้นควรให้คนในชุมชนค้นพบอัตลักษณ์ ศักยภาพ จุดเด่น จุดด้อย และความถนัดของตน เมื่อคนในชุมชนค้นพบศักยภาพของตนที่ซ่อนอยู่แล้ว กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและระบบการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ จะช่วยให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาตนเองบนพื้นฐานความถนัด หรือจุดแข็งที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่อันเป็นการดึงเอาศักยภาพและสิ่งดีต่างๆ ที่เขามีอยู่ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะส่งผลช่วยให้คนในชุมชนและกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีเสถียรภาพทางอารมณ์บนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง ซึ่งทำให้ไม่ต้องมีการเปรียบเทียบกับผู้อื่นจนเกิดเป็นพฤติกรรมการแข่งขันที่นำไปสู่ความอิจฉาริษยาต่อผู้อื่นหรือเกิดการเลียนแบบในรูปแบบต่างๆ แต่ขาดความเข้าใจในแก่นสารที่แท้จริง หากบุคคลในชุมชนสามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ที่จะทำให้ชุมชนมีพลังสร้างสรรค์ในสิ่งที่ยิ่งใหญ่ให้แก่สังคมได้

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยทั่วไปมีกระบวนการพัฒนาอันนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

1. บุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นบุคคลที่มีความตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้ มีทักษะและกระบวนการในการคิด การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา มีความใฝ่รู้สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วย ตนเองและสามารถใช้ความรู้ได้อย่าง ถูกต้อง เหมาะสม สามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพตามความต้องการ ความสนใจและความถนัด

2. แหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้มีแหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอ หลากหลายทั่วถึง ทุกกลุ่มเป้าหมาย ต้องพัฒนาระบบข้อมูล สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท มีการจัดระบบเครือข่ายเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ มีการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในสังคมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพในการบริการการเรียนรู้ มีความพร้อม อำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้เหมาะสมกับศักยภาพของสังคมนั้นๆ

3. องค์ความรู้ มีระบบการจัดหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ มีการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บและค้นคว้าองค์ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว มีการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและบริบทของสังคมไทย โดยพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่กับฐานความรู้นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถของบุคคล กลุ่มหรือชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละชุมชน

4. การจัดการความรู้ เริ่มจากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย พัฒนากลไกกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างเสมอภาค พัฒนาระบบบริหารจัดการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการสร้างบรรยากาศเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ ให้ประชาชนสามารถเข้าสู่องค์ความรู้ตลอดเวลา และต้องมีการพัฒนาบุคคลองค์กร ให้เป็นผู้จัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชน พัฒนาทักษะความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ให้สามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ มีการบูรณาการใช้ความรู้เป็นฐานในการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชน

หลักพุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

การพัฒนาสังคม ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ช่วยสงเคราะห์คนในชุมชน องค์กร และประเทศชาติ หากไม่มีการเกื้อกูลเกื้อกันและกัน ประเทศชาติย่อมจวนวายไม่มีที่สิ้นสุดเพราะคนมีความลำบากในการแสวงหาปัจจัยพื้นฐานของชีวิต ประกอบไปด้วย สังคหวัตถุ 4 และสังคหวัตถุ 4 ดังนี้

1) สังคหวัตถุ 4 (ที.ปา. (ไทย) 11/313/295, อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/51)

สังคหวัตถุ คือ หลักแห่งการสงเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคมชุมชน ที่มีคนต่างระดับกันไม่ว่าจะเป็นด้านฐานะ ความเป็นอยู่ รูปแบบการดำเนินชีวิต ในสังคมหนึ่งย่อมจะต้องมีความบกพร่องและมีส่วนเกินทางด้านทรัพย์สินและเครื่องดำเนินชีวิตอยู่ไม่มากนักน้อย ได้แก่

1) ทาน การแบ่งปัน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน

2) **ปิยวาจา การพูดด้วยคำอันเป็นที่รัก** การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน

3) **อัตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์** ทั้งตนเอง และผู้อื่น รู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว ทรมตนร่างกาย แรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์และช่วยเหลือผู้อื่น พร้อมรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา การบำเพ็ญให้เป็นประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้อื่น เป็นการปฏิบัติสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ด้วยกำลังความคิด กำลังกาย และกำลังทรัพย์ การทำ ตนให้เป็นประโยชน์เท่าที่จะทำได้ เช่น ส่งเสริมจริยธรรม ส่งเสริมให้ผู้อื่นได้รับสิ่งที่ดี การช่วยเหลือผู้อื่นจะทำให้หมู่คณะ และสังคม และประเทศชาติมีความก้าวหน้า ได้รับความสำเร็จในสิ่งต่างๆ เป็นอย่างดี

4) **สมานัตตตา การทำตนให้เป็นคนสมอดันเสมอปลาย** การปฏิบัติตนสมอดันเสมอปลาย การทำตัวให้เข้ากันได้ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไม่เอาเปรียบ ร่วมเผชิญ และแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ไม่ถือเราถือเขา รู้จักผูกมิตรกับผู้อื่น เช่น ในยามที่ตนตกทุกข์ได้ยากก็ไม่ทอดทิ้งยังช่วยเหลือ ย่อมเกิดความสุข และความสามัคคีในหมู่คณะ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548)

2) **หลักพรหมวิหาร 4** (ที.ปา. (ไทย) 11/313/295, อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/51)

หลักธรรมนี้ต้องการให้มนุษย์อยู่กันอย่างสันติสุข มีความรักความผูกพันกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันและกัน มีสันติภาพ, การตรภาพและเสรีภาพอย่างแท้จริง

- 1) เมตตา ความเมตตาสงสาร
- 2) กรุณา ความกรุณาเอื้ออาทร
- 3) มุทิตา ความพลอยยินดี
- 4) อุเบกขา ความวางเฉยในโอกาสที่ควรปล่อยวาง

การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 จึงเป็นธรรมะสำหรับ “ผู้บริหาร” เป็นหลักธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอย่างประเสริฐ หลักปฏิบัติบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะได้ชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติต่อผู้ร่วมงานโดยชอบซึ่งประกอบด้วย (พระไพศาล วิสาโล, 2546: 115-117)

1. **เมตตา** คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข สุขเกิดขึ้นได้ทั้งทางกายและทางใจ ได้แก่ สุขจากการมีทรัพย์ สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ สุขจากการไม่เป็นหนี้ และความสุขจากการทำงานที่ปราศจากโทษหรือปราศจากอันตราย

2. **กรุณา** คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งเข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายและความไม่สบายใจ และเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้ ทุกข์ประจำหรือทุกข์โดยสภาวะที่สิ่งที่มีชีวิตจะต้องประสบซึ่งเกิดจากเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ คือ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย สิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมาในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เรียกว่า กายิกทุกข์ ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ

เป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุภายนอก เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ การพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์เรียกว่า เจตสิกทุกข์

3. มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า “ดี” หมายถึง การมีความสุขหรือมีความสุขเจริญก้าวหน้า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีจึงหมายถึงความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้า ยิ่งๆ ขึ้น โดยที่ไม่มีจิตใจอิจฉาริษยา

4. อุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดี ย่อมได้ดีตามกฎแห่งกรรม ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเห็นใครได้รับผลกรรมในทางที่เป็นโทษก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมในเรื่องที่เกิดขึ้น ควรมีความปรารถนาดี สรุปรการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม “ผู้บริหาร” ซึ่งต้องดูแลทุกข์และสุขของบุคลากรในองค์กรจึงต้องมีพรหมวิหาร 4 เป็นธรรมะประจำใจในการบริหารงานในองค์กร การพัฒนาชุมชนนั้นถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน เพราะชุมชนเป็นจุดชีวิต ประชาชนในประเทศมีความเป็นอยู่อย่างไร ความเป็นอยู่ของประชาชนนั้นมีความสุขก้าวหน้าเพียงใด เพราะชุมชนถือว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ตามแนวคิดการพัฒนาชุมชน สัญญา สัญญาวิวัฒน์ การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้เป็นการจูงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่างๆ ในชุมชนไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้

3) อิทธิบาท 4

ความไม่ประมาท, ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ, ความไม่เผลอ, ความไม่เลินเล่อเผลอสติ, ความไม่ปล่อยปละละเลย, ความระมัดระวังที่จะไม่ทำเหตุแห่งความผิดพลาดเสียหาย และไม่ละเลยโอกาสที่จะทำเหตุแห่งความดีงามและความเจริญ, ความมีสติรอบคอบ ความไม่ประมาท พึงกระทำในที่ 4 สถาน คือ 1. ในการละกายทุจริต ประพฤติกายสุจริต 2. ในการละวจีทุจริต ประพฤติวจีสุจริต 3. ในการละมโนทุจริต ประพฤติมโนสุจริต 4. ในการละความเห็นผิด ประคบความเห็นที่ถูก อีกหมวดหนึ่งว่า 1. ระวางใจไม่ให้กำหนด ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด 2. ระวางใจไม่ให้ขัดเคือง ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง 3. ระวางใจไม่ให้หลง ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลง 4. ระวางใจไม่ให้มัวเมา ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547)

4) ไตรสิกขา

ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 หมายถึง ข้อสำหรับศึกษา, การศึกษาข้อปฏิบัติที่พึงศึกษา, การฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา 3 อย่างคือ

อริสัสสิกขา คือ ศึกษาเรื่องศีล อบรมปฏิบัติให้ถูกต้องดีงาม ให้ถูกต้องตามหลักจลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลักมัชฌิมศีล และมหาศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลักอินทริยสังวร สติสัมปชัญญะและสันโดษ

อริจิตตสิกขา คือ ศึกษาเรื่องจิต อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็นสมาธิ ได้แก่การบำเพ็ญสมณกรรมฐานของผู้สมบุรณ์ด้วยอริยศีลชั้นจันได้บรรลุลุณาน 4

อธิปญญาสิกขา คือ ศึกษาเรื่องปัญญาอบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง ได้แก่การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานได้มาแล้วจนได้บรรลุมรรค 8 คือ เป็นพระอรหันต์หรืออีกชื่อ คือ อรหันต์พุทธ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

5) อัปปมาท

อัปปมาท ความไม่ประมาท, ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ, ความไม่เพเลอ, ความไม่เลินเล่อ, ความไม่ปล่อยประหลาด, ความระมัดระวังที่จะไม่ทำให้เกิดความผิดพลาดเสียหาย และไม่ละเลยโอกาสที่จะทำให้เกิดความดีงามและความเจริญ, ความมีสติรอบคอบ ความไม่ประมาท พึงกระทำในที่ 4 สถาน คือ

1. ในการละกายทุจริต ประพฤติกายสุจริต
2. ในการละวจีทุจริต ประพฤติวจีสุจริต
3. ในการละมโนทุจริต ประพฤติมโนสุจริต
4. ในการละความเห็นผิด ประกอบความเห็นที่ถูกต้อง; อีกหมวดหนึ่งว่า 1. ระวางใจไม่ให้กำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด 2. ระวางใจไม่ให้ขัดเคือง ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง 3. ระวางใจไม่ให้หลง ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลง 4. ระวางใจไม่ให้มัวเมา ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547)

การพัฒนาชุมชนจึงควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง คือ

1. คนต้องพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็งและความสุขของทั้งคนและชุมชนด้วยการมีคุณธรรม คិតดี พุดดี ทำแต่สิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้น

2. ชุมชนเข้มแข็งและมีคุณภาพ ด้วยการเรียนรู้ (Learning Organization) เป็นชุมชนที่สมาชิกเรียนรู้ รู้จักการวางแผน จัดกระบวนการบริหาร รู้จักการปฏิบัติตามแผนประเมินผลการปฏิบัติงานด้วยการที่ประชาชนมีความผูกพันรักดีกับชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน รู้สึกความเป็นเจ้าของชุมชนหวงแหนชุมชน การจะบริหารพัฒนาชุมชนนั้น จึงจำเป็นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญในการนำหลักธรรมทางศาสนาใช้ในการบริหารหรือพัฒนาชุมชน ด้วยหลักดังต่อไปนี้

1. ควรทำตนเป็นกัลยาณมิตรมากกว่าเป็นเจ้านาย รู้จักเป็นผู้ให้และเป็นผู้รับที่ดี รู้จักพูดให้เหมาะกับกาลเทศะ รู้จักทำประโยชน์และวางตนให้เสมอต้นเสมอปลาย และควรเป็นคนที่มีเหตุ มีผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้จักกาลเทศะ รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน

2. ในการปฏิบัติงานควรมีความให้เกียรติซึ่งกันและกัน การให้เกียรติ ให้ความเคารพ ความเป็นกัลยาณมิตรกับผู้อื่น มองผู้อื่นเสมือนเพื่อนร่วมวิชาชีพ หรือญาติให้ความเคารพนับถือ ใช้วัฒนธรรมการอยู่แบบพี่แบบน้อง

3. ควรยึดหลักการทำงานแบบประชาธิปไตย การทำงานโดยยึดหลักประชาธิปไตยนั้น ในทางพระพุทธศาสนาเน้นมาก เช่น จะต้องแสดงออกทาง คารวะธรรมสามัคคีธรรม และปัญญาธรรมนั้น คือ การให้ความเคารพกันด้วยคุณวุฒิ วิทยุฒิ และด้วยคุณงามความดี การจะทำอะไรก็ควรทำอย่างพร้อมเพรียงกัน ยึดมติเสียงส่วนใหญ่ เพราะถ้าเสียงส่วนใหญ่แบบพวกมากลากไป และไม่ถูกต้องแล้ว ก็คงไม่ใช่

ประชาธิปไตยในทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นการพัฒนาชุมชนด้วยการยึดหลักธรรมพรหมวิหาร 4 จึงเป็นแนวทางในการปกครองบ้านเมือง ให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารบ้านเมือง รวมถึงการพัฒนาชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชนรวมถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความเมตตา เมื่อได้มีการพัฒนาชุมชนแล้วประชาชนในชุมชนจะมีความสุขสภาพพลานามัยที่ดี และนำความมั่นคงทางเศรษฐกิจมาสู่ชุมชนและประเทศชาติ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและความสุขของทุกคน และชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุป

หลักพุทธธรรมที่ระบุนาทั้งหมดนี้ เป็นการวางกรอบแนวคิดทางด้านการเมืองการปกครองตามแนวพุทธศาสนาที่จะช่วยให้ผู้มีอำนาจบริหารบ้านเมืองให้มีเป้าหมายและหลักการยึดถือเพื่อนำไปสู่สันติสุข, อรรถประโยชน์ที่ได้วางเอาไว้

การพัฒนาสังคมไทยนั้น ต้องพัฒนาคนควบคู่ด้วยไม่ใช่พัฒนาแต่เศรษฐกิจอย่างเดียวเพื่อให้คนมีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา โดยการประพฤติปฏิบัติอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงาม ดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะหรือความจริง ไม่หลงมกมาย มีความพอเพียง รู้จักช่วยเหลือตนเองให้สามารถพึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข หลักธรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาสังคมนั้น ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา หลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อุตตถจริยา และสมานัตตตตตา หลักไตรสิกขา คือ การพัฒนาพฤติกรรมจิตใจ และปัญญาให้ดียิ่งขึ้น หลักอัปมาทะ คือ การไม่รอเวลาและไม่ประมาท และหลักอิสรภาพแห่งการพึ่งตนได้ คือ การพึ่งตนเองและเป็นอิสระ

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ประเทศไทยได้มีความเจริญมั่นคง ดำรงเอกราชอธิปไตยสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาลจวบจนกาลปัจจุบัน เพราะคนไทยทั้งชาติได้ยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตกับการพัฒนาสังคมของชาวไทย โดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยของคนในชาติให้รักความสงบ มีความเสียสละ แก่กล้ากล้าหาญ รอบรู้ฐานะ มีความรักและยึดมั่นอยู่ในสามัคคีธรรมตลอดมาตราบเท่า ทุกวันนี้และตลอดไปชั่วกาลนาน

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต. (2548). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์**

ชุด คำวัด. กรุงเทพฯ: วัดราชโอรสาราม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2528). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ: มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2534). **การพัฒนาชุมชน: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: บากกอกบลิ๊อก.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2525). **สังคมไทยแนวทางการวิจัยและพัฒนา**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุนทรี โคมิน. ผลกระทบของการพัฒนาในแง่ภูมิของจิตวิทยาสังคม. **พัฒนบริหารศาสตร์**. ปีที่ 19 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม 2522): 374-396.

สนธยา พลศรี. (2547). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

การบริหารราชการแผ่นดินตามหลักสัปปุริสธรรม 7

Government administration according to the principle of Sappurisdhamma 7

¹พระครูปลัดอานาจ สุมน (จิตรมณ), ²จักรี ศรีจารุเมธีญาณ

¹Phrakhru Palad Amnat Sumano (Jitman), ²Chakkree Sricharumedhiyan

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Isan Campus

¹Author for Correspondence: Email: jitmanss26@gmail.com

บทคัดย่อ

การบริหารราชการแผ่นดิน จะเกิดความสงบสุข หรือความวุ่นวาย ขึ้นอยู่กับคณะผู้เข้ามาบริหารแผ่นดินในแต่ละยุคแต่ละสมัย ว่าจะมีคุณธรรมจริยธรรมมากน้อยแค่ไหนเพียงใด จะสังเกตได้จากการทำปฏิวัติและรัฐประหารในแต่ละครั้ง ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียและความวุ่นวาย การนำธรรมะในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ จะเป็นมูลเหตุแห่งความสงบสุขและสันติภาพ พระพุทธศาสนามีหลักธรรมมากมายหลายประการ ส่วนที่สมควรนำมาประยุกต์ใช้ คือ สัปปุริสธรรม 7 เป็นหนึ่งใน 84000 พระธรรมขันธ์ ที่มาในคัมภีร์พระไตรปิฎก ควรจะนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินตามหลักสัปปุริสธรรมทั้ง 7 ประการ คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลา รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาสอนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการบริหารที่เกี่ยวข้องกับคนและสิ่งแวดล้อม โดยมีคุณธรรม และจริยธรรม การพิจารณาด้วยเหตุและผล รวมทั้งสร้างประสิทธิภาพ ประสิทธิผลต่อการบริหารราชการแผ่นดินอย่างยั่งยืนและมั่นคง

คำสำคัญ: การบริหารราชการแผ่นดิน, สัปปุริสธรรม 7

Abstract

public administration there will be peace or chaos Depending on the people who come to administer the land in each era, each era how much ethics and perseverance can be observed from each revolution and coup which caused loss and chaos Applying Dharma in Buddhism will be the cause of peace and peace Buddhism has many principles. parts that deserve to be applied Sappurisdhamma 7 is one of the 84000 teachings that come from the Tripitaka scriptures.should be applied in the administration of state affairs According to the seven principles of Sappurisdhamma, knowing the cause, knowing the

effect, knowing oneself, knowing moderation, knowing the time, knowing the community, and knowing the person, can be said that Buddhism teaches the relationship of Management related to people and the environment with morality and ethics, rational considerations. As well as creating efficiency and effectiveness for the administration of state affairs in a sustainable and stable manner.

Keywords: State administration, Sappurisdhamma 7.

บทนำ

การบริหารราชการแผ่นดิน คือ การกำหนดนโยบายของประเทศในทุกๆ ด้าน เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบายที่วางไว้กับทั้งมีการบังคับใช้ให้เป็นไปตามกฎหมายที่กำหนดนั้น หมายถึง การใช้อำนาจและการใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการจัดการบริหารราชการแผ่นดิน ต้องอาศัยหลักคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ หลักสัปปุริสธรรม 7 เพราะหลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมของคนดีและเป็นหลักธรรมของการบริหารที่ดีมีประสิทธิภาพต่อผู้นำไปใช้ประพฤติปฏิบัติก่อให้เกิดความสงบสุขและสันติสุขโดยปราศจากความขัดแย้งกัน

การยกระดับสภาวะจิตใจให้เป็นคนมีธรรมนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจให้ความสำคัญแก่ธรรมยึดถือความถูกต้องเป็นใหญ่ นำเอาธรรมมาเป็นมาตรฐานวัดต้องยุติด้วยธรรม เป็นธรรม เพียงธรรม มีเหตุผลตามหลักการที่ถูกต้อง คือ มีธรรมาธิปไตยตามคำสอนของพระพุทธเจ้าจะทำให้เป็นคนดีของสังคมและช่วยพัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง ให้มีความรู้เรื่องเจริญก้าวหน้ามั่นคงยิ่งขึ้นสืบต่อไปสังคมมีความสุข ประเทศชาติและประชาชนมีความสุขไม่มีปัญหาดังเช่นในปัจจุบันเพราะขาดการนำคำสอนของพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีประโยชน์ครอบคลุมในทุกๆ ด้าน และมีคุณค่าต่อสังคมไทยและประเทศชาติ เพราะประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาคู่บ้านเมืองมาตั้งแต่สมัยโบราณและมีคุณูปการมากมายกับสังคม (พระธีระพงษ์ นรินโท และคณะ, 2562: 59)

มาตรา 3/1 การบริหารราชการตามพระราชบัญญัตินี้ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ ความมีประสิทธิภาพ ความคุ้มค่าในเชิงภารกิจแห่งรัฐ การลดขั้นตอนการปฏิบัติงานการลดภารกิจและยุบเลิกหน่วยงานที่ไม่จำเป็น การกระจายภารกิจและทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น การกระจายอำนาจตัดสินใจ การอำนวยความสะดวก และการตอบสนองความต้องการของประชาชน ทั้งนี้ โดยมีผู้รับผิดชอบต่อผลของงานการจัดสรรงบประมาณ และการบรรจุและแต่งตั้งบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ต้องคำนึงถึงหลักการตามวรรคหนึ่งในการปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการ ต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งให้คำนึงถึงความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมของประชาชน การเปิดเผยข้อมูล การติดตามตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ ตามความเหมาะสมของแต่ละภารกิจเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรานี้ (พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน, 2553: 2)

การบริหารราชการแผ่นดินมีดังต่อไปนี้

(1) การกำหนดนโยบายสาธารณะว่าจะจัดการปกครองประเทศในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การต่างประเทศ ในแนวทางใด และใช้วิธีการใดจึงจะบังเกิดประโยชน์สูงสุด นโยบายสาธารณะที่ว่านี้ถ้าเป็นนโยบายจัดการปกครองภายในประเทศว่า “รัฐประศาสนโยบาย” ถ้าเป็นนโยบายการเกี่ยวกับต่างประเทศจะเรียกว่า “รัฐวิเทศนโยบาย”

(2) การปฏิบัติตามนโยบายที่กำหนดเพื่อผลักดันให้นโยบายบังเกิดผลเป็นจริง เช่น ต้องจัดหา อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ งบประมาณ เครื่องมือเครื่องใช้ และออกกฎระเบียบต่างๆ มารองรับให้พร้อมเพื่อให้ นโยบายสาธารณะขับเคลื่อนไปได้หรือแปรผลเป็นรูปธรรมได้

(3) การบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย ทั้งนี้ เพราะกฎหมายที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบ ออกมาใช้บังคับนั้นไม่อาจมีผลในตัวเอง หากแต่ต้องมีการ “บังคับการ” เช่น ถ้ากฎหมายนั้นกำหนดให้ การกระทำให้เป็นความผิด ก็ต้องมีการบังคับเอาแก่ผู้กระทำความผิด โดยมีเจ้าหน้าที่จับกุมผู้กระทำความผิด มีการสืบสวนสอบสวนและฟ้องคดี ถ้ากฎหมายกำหนดให้จัดตั้งหน่วยงานใดขึ้น ก็ต้องมีการบังคับให้เป็นผล โดยจัดหาอาคารสถานที่ บรรจุแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ไปประจำหน่วยงานนั้น และหางบประมาณให้ เป็นต้น

(4) การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของบ้านเมืองซึ่งไม่ได้คาดหมายมาก่อน เช่น ภัยธรรมชาติ โรคระบาด ความขัดแย้ง ปัญหาชายแดน เป็นต้น (วิชญ์ เครื่องงาม, 2560: 1-2)

การบริหารราชการแผ่นดินในจารีกโอศก คือ รัฐจะต้องจัดบริการสาธารณะเพื่อให้ประชาชนใน รัฐใช้ประโยชน์ เพื่อประชาชนจะได้ไม่โง่โง่ไม่มั่วสุมรื่นเริงไม่เจ็บกายและไม่เจ็บใจเนื่องจากถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุคคลอื่น และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่นับถือลัทธิศาสนาต่างๆ เป็นจุดหมายพื้นฐานของชีวิต และสังคมในชาตินี้ เป็นการรักษาคุ่มครองป้องกันแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าและสัตว์ต่างๆ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนและสัตว์ (มานพ นักการเรือน พร้อมคณะ, 2560: 23)

การบริหารราชการแผ่นดิน หมายถึง การดำเนินการในเรื่องการกำหนดนโยบายและทิศทางใน การบริหารจัดการปกครองประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและการเมืองให้เป็นไปตาม แนวทางที่กำหนดไว้และใช้มาตรการใดในการแก้ปัญหาต่างๆ จึงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน (สุจิตรา ปานพุ่ม, วรเดช จันทรร, 2560: 350)

การบริหารราชการแผ่นดินหรือการบริหารรัฐกิจ คือ การสรรหา การบรรจุ และการแต่งตั้ง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในราชการ การฝึกทำหน้าที่แทนดุลยภาพระหว่างความรับผิดชอบต่อตนเองและความ รับผิดชอบต่อสถาบันการวางแผนในการบริหารงาน และการแก้ไขความเสื่อมของสังคมในฐานะเป็น หลักการสำคัญของการบริหารราชการแผ่นดินตามลำดับ (มานพ นักการเรือน, บานชื่น นักการเรือน, 2562: 44)

สรุปได้ว่า การบริหารราชการแผ่นดิน หมายถึง การกำหนดนโยบายกฎเกณฑ์ การจัดการ ปกครองประเทศในทุกๆ ด้าน ให้ปฏิบัติตามนโยบายที่กำหนดไว้ โดยใช้อำนาจที่ได้รับเพื่อเป็นการบังคับ ให้เป็นไปตามกฎหมายที่กำหนด เพื่อเจริญรุ่งเรืองต่อประเทศชาติ และคนในชาติให้ได้รับประโยชน์สูงสุด

โดยมีคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไปให้บรรลุผล อย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดและการให้บริการ
สาธารณะต่อทุกคนอย่างเป็นธรรม

สัปปุริสธรรม 7

สัปปุริสธรรม 7 เป็นหลักธรรมของพุทธศาสนา ที่สอนให้บุคคลเป็นคนดีหรือคนสมบูรณ์แบบ
ดังกล่าวแล้ว เนื้อหาสาระของสัปปุริสธรรม 7 มุ่งเน้นไปที่องค์ประกอบที่คนดีและคนสมบูรณ์แบบควร
รู้ ใน 7 องค์ประกอบดังกล่าว หลักธรรมดังกล่าวมีลักษณะเป็น “สิ่งที่บุคคลควรรู้” หรือ “ความรู้” ที่
เกี่ยวกับตนเองและเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อการกำกับพฤติกรรมและปรับตัวให้มี
คุณสมบัติเป็นคนดีหรือคนสมบูรณ์แบบนั้นเองเมื่อวิเคราะห์โดยถ้อยคำแล้ว คำว่า รู้หรือความรู้ตาม
หลักธรรมดังกล่าวนี้ น่าจะเป็นการรู้อย่างลึกซึ้งและตระหนักในคุณค่าในเรื่องนั้นๆ จึงจะนำไปสู่การกำกับ
พฤติกรรมที่จะแสดงออกในความเป็นคนดีได้ สำหรับการเสนอเชิงวิเคราะห์ในบทความนี้ ผู้เขียนจะไม่
เน้นถึงความรู้รู้อย่างลึกซึ้งดังกล่าวเพียงแต่มองว่าเป็นความรู้ที่สามารถนำมาเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้
ในกระบวนการบริหารเท่านั้นหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 มีองค์ประกอบ 7 ประการ คือ ธัมมัญญา (รู้หลัก
รู้จักเหตุ) อัตถัญญา (รู้จักผล) อุตตัญญา (รู้จักตน) มัตตัญญา (รู้จักประมาณ) กาลัญญา
(รู้จักกาล) ปริสสัญญา (รู้จักชุมชน) ปุคคลัญญา (รู้จักบุคคล) แต่ละองค์ประกอบมีประเด็นเนื้อหาสาระที่
จะต้องเรียนรู้ และอาจปรับประยุกต์เพื่อเชื่อมโยงกับพฤติกรรมทางการบริหารองค์การได้ (บุญช่วย ศิริเกษ
และคณะ, 2565: 378)

สัปปุริสธรรมทั้ง 7 ข้อนี้ กำหนดง่ายๆ ว่า รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม รู้บุคคล
เป็นกุศลธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นคนดี โดยไม่ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด ฐานะ ความเป็นอยู่ หรือความมี
การศึกษาสูง บุคคลใดเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักความพอดี รู้จักเวลา รู้จักชุมชนหรือสังคมและ
รู้จักเลือกคบคน บุคคลนั้นก็สามารถที่จะเป็นคนดี เป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบ หรือเรียกว่า เป็นคนเต็มคน
คนดีที่แท้ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ (แก้ว ขิดตะขบ, 2554: 1)

สัปปุริสธรรม เป็นข้อธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พุทธบริษัทตามโอกาสสถานที่ต่างกัน
พระพุทธองค์ทรงแสดงความเป็นสัตบุรุษไว้ในพระสูตรต่างๆ ถ้าหากใครมีคุณธรรมของมนุษย์ที่แท้ 7
ประการนี้ และสามารถประพฤติได้ อย่างถูกต้องตามหลักการเหล่านี้โดยสมบูรณ์แล้ว ผู้นั้นย่อมได้ชื่อว่า
เป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็น สัตบุรุษ หรือ คนดีแท้ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์” (ธนวัฒน์ ชาวโพธิ์,
2565: 59)

หลักสัปปุริสธรรม เป็นหลักธรรมที่ใช้เพื่อการพัฒนาตนเองและผู้อื่น เพื่อสร้างความยั่งยืนและ
การไม่เบียดเบียนผู้อื่น เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข มีความเมตตากรุณาต่อกัน และความเท่า
เทียมกันอยู่ในโลกปัจจุบัน รู้จักประมาณ ความพอดีที่ปลูกฝัง เพราะเป็นหลักธรรมของการประพฤติตนให้
เป็นคนดีเป็นคุณสมบัติที่ดีของผู้นำ ในความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานที่ปฏิบัติงานด้วยกัน บุคคลที่เป็น
ผู้บริหารหรือผู้นำจะต้องมีธรรมะ หรือคุณสมบัติในตัวของผู้ผู้นำ โดยหลักธรรมนี้จะมุ่งเน้นในการพัฒนาตน
และบุคคลอื่น ให้รู้จักประมาณตน รู้จักการวางตัวที่เหมาะสมต่อผู้อื่น และสังคม สามารถนำไปปฏิบัติ

เพื่อให้การทำงานร่วมกับผู้อื่นประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระคำแสน ปภสฺสโร, ธิติวุฒิ หมั่นมี, 2561: 75-76)

สัปปุริสธรรม 7 คือ หลักธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดีอย่างสมบูรณ์แบบ เหมาะต่อการเป็นผู้นำ หรือหัวหน้าองค์กรหรือหัวหน้างานที่ต้องรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลา รู้จัก ชุมชน และต้องรู้จักบุคคลแนวคิดหลักธรรมมาภิบาล คือ 1) ด้านหลักนิติธรรม 2) หลักด้านหลักคุณธรรม 3) ด้านความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักสำนึกรับผิดชอบ 6) หลักความคุ้มค่า และเป็นแนวคิด การพลเมืองที่ดีในการใช้ชีวิตในระบอบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี มีหลักพื้นฐานอยู่ 3 ประการ ดังนี้ (ชนาธิป ศรีโท และคณะ, 2563: 8-9)

1. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่ากันมีอาจล่วงละเมิดได้การมี อิสรภาพและความเสมอภาค การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคลโดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม ยอมรับความแตกต่างของคน

2. เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม โดยให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ การมีกฎกติกาที่วางอยู่บนความยุติธรรมและชอบธรรม มีหลักนิติรัฐในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมิให้ถูก ละเมิด

3. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และประเทศชาติโดยตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และความ รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม การดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใช้สติปัญญาใน การแก้ไขปัญหาด้วยเหตุและผล (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562 : 2)

หลักสัปปุริสธรรม 7 กล่าวคือคุณธรรมภายในสำหรับผู้ปกครอง มี 7 ประการ คือ

1. อัมมัญญตา เป็นผู้รู้หลักและเหตุ คือ เมื่อดำรงตำแหน่ง จะทำหน้าที่อะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ ถึงกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิต เกี่ยวข้องกับหน้าที่รับผิดชอบของตน โดยรู้ว่าสิ่งนี้เป็น เหตุแห่งสุข สิ่งนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ และจะมีความสุขแก่ผู้ใดปกครองได้อย่างไร และให้ การช่วยเหลือตั้งตนอยู่ในหลักการนั้น

2. อัตถัญญตา รู้จักจุดมุ่งหมายและผล คือ รู้จุดมุ่งหมายที่ตนกระทำว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่ออะไร ในการปกครอง และปรารถนาให้ผู้ใดปกครองมีความสุขเป็นหลักในการปกครอง

3. อัตตัญญตา รู้จักตน คือ รู้ตามความเป็นจริงว่า โดยชาติ โดยหน้าที่ โดยคุณธรรม และ ความรู้ที่ตนมีอยู่แล้ว จะประพฤติตนให้สมกับที่เป็นผู้ปกครองว่าสิ่งที่ตนกระทำไปนั้น ให้อะไรแก่ผู้ใดปกครอง

4. มัตตัญญตา รู้จักประมาณ คือ รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์ และการเก็บเกี่ยวภาษีอากร แต่พอควร รู้จักประมาณในการแบ่งปันความสุขแก่ผู้ใดปกครองให้ทั่วถึง

5. กาลัญญตา รู้จักกาล คือ รู้กาลอันควรในการทำกิจต่างๆ ว่าเวลาไหนควรจะทำอะไร

6. ปริสัญญตา รู้จักชุมชน คือ รู้กิริยาที่จะปฏิบัติต่อชุมชนนั้นว่าแต่ละชุมชนมีความต้องการอะไร ควรจะสงเคราะห์อย่างไร จึงจะเหมาะสม

7. ปุคคลัญญตา รู้จักบุคคล คือ รู้จิตของแต่ละบุคคลว่ามีความโน้มเอียงไปด้านใดผู้ปกครองที่มีความเข้าใจ หรือมีความรู้ในเรื่องดังกล่าว ย่อมสามารถช่วยให้สามารถทำงานกับบุคคลที่มีความหลากหลายได้อย่างเป็น เอกภาพ และมีประสิทธิภาพ (พระครูอุปัฏฐาภิธาน, 2565: 13-14)

สรุปได้ว่า สปัปฐธรรม 7 หมายถึง ธรรมที่ทำให้มนุษย์เป็นคนดีเป็นคนที่มีสมบูรณ์แบบ มี 7 ประการ คือ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาลเวลา รู้บุคคล รู้ชุมชน ที่กล่าวมานี้ทำให้เห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาสอนให้เข้าถึงความสัมพันธ์การเกี่ยวข้องกับคนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่า เป็นกระบวนการของการอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและผู้อื่นในสังคมนั้นๆ กับทั้งสามารถนำมาประยุกต์ในการบริหารราชการแผ่นดินได้เป็นอย่างดี

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า

ในสังคมไทยในปัจจุบันมีปัญหาที่สำคัญหลักๆ อยู่ 2 ด้านด้วยกัน ที่ส่งผลในการพัฒนาการบริหารราชการแผ่นดินในสังคมไทยคือ ด้านการเมือง และด้านระบบราชการ เนื่องจาก 2 ด้านนี้ มักมีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือการขาดคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งไม่เอื้อประโยชน์ต่อการบริหารราชการแผ่นดินที่สมบูรณ์ได้ จึงเป็นสาเหตุที่ต้องพัฒนาการบริหารราชการแผ่นดินในสังคมไทย ด้วยการนำหลักสปัปฐธรรม 7 ซึ่งเป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา เราจะเห็นความสำคัญที่จะส่งผลให้มีพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และทางความคิดจิตใจที่ถูกต้องดีงามจากสถานการณ์ที่ขัดแย้งที่เราเห็นได้ในปัจจุบัน

การใช้หลักสปัปฐธรรม 7 ในการบริหารราชการแผ่นดินนั้น สามารถเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ระบบการบริหารราชการสามารถปฏิบัติงานตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศและการให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะการสร้างหลักสปัปฐธรรม 7 ให้เกิดขึ้นในระบบราชการนั้น เป็นหลักธรรมที่ก่อประโยชน์โดยทางเดียวหาข้อเสียมิได้เลย หากต้องการความก้าวหน้าความเจริญรุ่งเรืองต่อระบบการบริหารราชการแผ่นดิน และหน้าที่การงานนั้นๆ ต้องรู้จักทำความเข้าใจ ต้องนำมาปฏิบัติ ตามข้ออรธข้อธรรมเหล่านี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองก็จะบังเกิดต่อผู้ปฏิบัติและสังคมนั้นๆ

หลักสปัปฐธรรม 7	การบริหารราชการแผ่นดิน
1. อัมมัญญตา-ด้านเป็นผู้รู้จักเหตุ	กำหนดหลักการของเหตุ ที่จะทำให้เกิดผล ที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน ตั้งแต่กำหนดนโยบาย เป็นเหตุส่งผลไปสู่การปฏิบัติจริง
2. อัตถัญญตา-ด้านรู้จักผล	กำหนดเป้าหมายของผล เป็นเหตุให้เกิดผลหรือเป็นไปตามหลักการที่จะพึงปฏิบัติ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้องตามเป้าหมาย
3. อัตตัญญตา-ด้านรู้จักตน	การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดอย่างไรจึงนำผลไปกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ ตามข้อชี้กำลังความสามารถ

หลักสัปปริสธรรม 7	การบริหารราชการแผ่นดิน
4. มัตตัญญูตา-ด้านรู้จักประมาณ	การรู้ขอบเขตความพอดี พอเหมาะด้านการบริหารการเงินให้สอดคล้องกับงบประมาณ ในการทำแผนงานและโครงการต่างๆ
5. กาลัญญูตา-ด้านรู้จักกาลเวลา	การรู้เวลาปฏิบัติงาน วางแผนกำหนดวัน เวลา ที่เหมาะสมกับโครงการต่างๆ และการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินทันทั่วทั้งที่
6. ปริสัญญูตา-ด้านรู้จักชุมชน	รู้จักกลุ่มบุคคล รู้จักหมู่คณะ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา ต้องทำกิจหรือปฏิบัติแบบนี้ จะต้องพูดอย่างไร ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างไร เราต้องปฏิบัติอย่างไร พูดอย่างไร สงเคราะห์ผู้มารับบริการแบบไหน เพื่อประโยชน์สูงสุด
7. บุคคลัญญูตา-ด้านรู้จักบุคคล	ในการจัดสรรอัตรากำลังบุคคลตามตำแหน่งงานที่เหมาะสม กับ ความรู้ความสามารถ ความถนัด สนับสนุนอบรมสัมมนาบุคลากร และการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลและองค์กรเครือข่าย

เอกสารอ้างอิง

- แก้ว ชิตตะขบ. (2554). หลักสัปปริสธรรม 7. **นิตยสารธรรมลิตา**. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ชนาธิป ศรีโท, พระครูวิสุทธิธรรมาภรณ์, พระมหาชัชวาล จารย์, และ ชุติพร นาห้วนิล. (2563). การบูรณาการหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ เพื่อขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย. **วารสาร มจร. อุบลปริทรรศน์**, 8-9.
- ธนวัฒน์ ชาวโพธิ์. (2565). ภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม 7 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง. **วารสารวิจัยศรีล้านช้าง**, 59.
- บุญช่วย ศิริเกษ, ชิณพงศ์ ศรีจันทร์, พระครูปลัดจักรพล สิริโร และพิมพ์อร สดเอี่ยม. (2565). สัปปริสธรรม 7 กับการบริหารองค์การ. **Journal of Modern Learning Development**. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง.
- พระครูอุปกิจปรีดีโสภณ. (2565). พระพุทธศาสนากับการเมือง. **วารสารนิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน**. 13-14.
- พระคำแสน ปภัสโร และธิดาภูมิ หมั่นมี. (2561). สัปปริสธรรมทฤษฎีการบริหารตนเอง. **วารสารสมาคมศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. 75-76.
- พระธีระพงษ์ นรินโท, สุวิน ทองปิ่น และพระมหาณัฐพันธ์ สุทสนวิภาณี. (2562). คุณค่าการปกครองแบบ ธรรมาธิปไตยตามนัยพุทธจริยศาสตร์. **วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬา ลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

มานพ นักการเรือน, สุรศักดิ์ สุวฒโท, มุขิตา ทวีการไธ และหทัยชนก วนิศร. (2560). มนุษย์กับการบริหารราชการแผ่นดิน: ศึกษาจากจารีกโอศก. **วารสารสิรินธรปริทรรศน์**. 23.

วิชณุ เครื่องงาม. (2560). **การบริหารราชการแผ่นดินตามกฎหมายและนโยบายของรัฐบาล**. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สุจิตรา ปานพุ่ม และวรเดช จันทรศร. (2560). สัญญา ธรรมศักดิ์กับการบริหารราชการไทย. **วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย**, คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 350.

มานพ นักการเรือน และ บานชื่น นักการเรือน. (2562). ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการบริหารราชการแผ่นดินจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องลุ่มน้ำนันทมา. **วารสารวิชาการโรงเรียนนายเรือด่านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์**. 44.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). **ความเป็นพลเมืองในวิถีระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์

Local government organizations based on Buddhism

¹พระภิกษุณะ ฉันทกโร (วงศ์พรพสา), ²จักรี ศรีจารุมณีญาณ

Phra Kritsana Chantakaro (Wongpansa), Chakkree Sricharumedhiyan

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

^{1,2,2}Mahamakut Buddhist University Isan Campus

¹Author for correspondence, E-mail: phrakritsana88@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งแสดงให้เห็นถึงการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ ที่ต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์เข้ากับการบริหารงาน โดยการนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้มีความละเอียดต่อการกระทำผิดและความเกรงกลัวต่อการกระทำผิด อันจะทำให้การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมนำมาซึ่งความผาสุกแก่ประชาชนได้

คำสำคัญ: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, พุทธศาสตร์

Abstract

This academic article aims to illustrate the administration of local government organizations according to Buddhist principles. That requires Buddhist principles to be applied to the administration by applying it to work to be ashamed of the wrongdoing and to be afraid of the wrongdoing which will enable the administration of local government organizations to benefit the public and bring happiness to the people.

Keywords: local government organization, Buddhism.

บทนำ

การปกครองท้องถิ่นเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่รัฐบาลให้อำนาจแก่การปกครองส่วนท้องถิ่น และการปกครองส่วนท้องถิ่นยังถือเป็นการบริหารราชการรูปแบบหนึ่งที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศและมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนท้องถิ่นที่มีสภาพปัญหาสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่และทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน หากมีการหวังพึ่งรัฐบาลกลางในฐานะที่ต้องดูแลประชาชนโดยรวมทั่วประเทศ ย่อมไม่สามารถตอบสนองความ

ต้องการหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างทั่วถึง และตรงตามความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ได้ ฉะนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาท้องถิ่น (อนุจิตร ชินสาร, 2564: 84) โดยการบูรณาการแนวคิดทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ตามหลักของพระพุทธศาสนาสอนให้เพียรพยายามขัดเกลาจิตใจของตนเองด้วยการเพิ่มปัญญา เพื่อเป็นตัวความรู้ให้สามารถบริหารตนเองได้ก่อนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารคนอื่นจนไปถึงการบริหารองค์กรต่างๆ เมื่อมองในหลักของความจริงแล้วการบริหารทุกอย่างต้องเริ่มต้นที่การบริหารตนเองมาก่อนทั้งนั้น ซึ่งการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์เป็นการบริหารที่ต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับวิชาสมัยใหม่ ทั้งนี้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นนามธรรมสูงกว่าความรู้สมัยใหม่ใดๆ หลักพุทธธรรมจึงสามารถควบคุมทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ทั้งหมด (ฐิติพร สะสม, 2563: 16)

แนวคิดการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน คำว่าการบริหารนี้จึงใช้กำกับแสดงให้เห็นลักษณะการบริหารงานแต่ละประเภทได้เสมอแล้วแต่กรณี แต่ถ้ามองการทำงานโดยบุคคลคนเดียวได้มีนักบริหาร นักวิชาการ และนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายทัศนะ ดังนี้

ความหมายของการบริหารงาน

การบริหารงานเป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พระรุ่งเกียรติ อินทปัญญา (2566: 32) ได้อธิบายว่า การบริหารงาน คือ การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันทำงานโดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ พร้อมทั้งใช้ทรัพยากรทางการบริหารมาจัดดำเนินการตามกระบวนการบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน

เชมจิรา อยู่เจริญ และคณะ (2566: 754) ได้อธิบายว่า การบริหารงาน คือ แนวทางหรือแผนการดำเนินการสำหรับผู้ปฏิบัติในการดำเนินงานนั้นๆ โดยการประเมินการใช้จ่ายให้น้อยที่สุด และสามารถบรรลุถึงเป้าหมายตามที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานดังกล่าว

พระมหาพชร กิตติวรเมธี (2564: 165) ได้อธิบายว่า การบริหารงาน คือ การทำงานของผู้บริหารหรือผู้นำ ในการจัดการดูแลทรัพยากรมนุษย์ ด้านความพึงพอใจของบุคลากร ด้านการยกระดับองค์กร และต้องมีแนวคิดทางบริหารจัดการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุม ล้วนเป็นกระบวนการของภาวะของผู้นำในการทำงานของระบบบริหารการจัดการทั้งสิ้นเพื่อให้เกิดการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศุภชัย ศักดิ์ตระกูล และคณะ (2566: 147) ได้อธิบายถึง การบริหารงาน คือ กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างมีเทคนิคและวิธีการต่างๆ ที่นำมาใช้ในการดำเนินงานในองค์กรเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายที่ตั้งไว้ การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ

โดยอาศัยปัจจัยทรัพยากรทางการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และการจัดการ การบริหารจึงเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารจำเป็นต้องใช้ทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ในการชักจูงให้คนหันมาช่วยเหลืองานขององค์กรเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในการทำงานให้ได้ผลสำเร็จตามจุดหมายที่วางไว้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

ดวงเดือน บุญประเสริฐ (2563: 1) ได้อธิบายถึง การบริหารงาน หมายถึง กระบวนการบริหารงานจัดการที่ประกอบด้วย นโยบาย วัตถุประสงค์ การวางแผนงาน ระบบการบริหารจัดการ ระบบการตรวจสอบหรือการประเมินผล และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน และพนักงานในองค์กร

สรุปได้ว่า การบริหารงาน คือ การใช้ศาสตร์และศิลป์โดยอาศัยปัจจัยทรัพยากรทางการบริหารในการนำเอาคน เงิน วัสดุอุปกรณ์มาบริหาร การวางแผนงาน ระบบการบริหารจัดการ ระบบการตรวจสอบหรือการประเมินผล และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้

ความหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่นในรูปแบบของการปกครองตนเอง ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สุเมธ แสงนิมนวล (2556: 64) ได้ให้อธิบายว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การบริหารราชการแผ่นดินโดยใช้หลักการรวมอำนาจ แบ่งอำนาจ และกระจายอำนาจ โดยหลักการกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่น ถือเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการบริหารจัดการบ้านเมืองของรัฐในระบอบประชาธิปไตย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลส่วนกลางและมุ่งลดบทบาทของรัฐส่วนกลางให้เหลือภารกิจหลักเท่าที่จำเป็น นอกจากนี้ ประชาชนยังได้มีส่วนในการบริหารงานชุมชนท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของประชาชนมากขึ้นอีกด้วย

ชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (2558: 31) ได้ให้อธิบายไว้ว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การกระจายอำนาจและถ่ายโอนภารกิจ บุคลากร และการคลังท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงภาคส่วนต่างๆ ของสังคมที่ต้องร่วมแรงใจร่วมกันสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นหน่วยบริการสาธารณะที่มีศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจากฐานราก ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมของประเทศต่อไปในอนาคต

ณัฐพล ใจจริง (2559: 169) ได้ให้อธิบายไว้ว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การบริหารจัดการ อย่างมีอิสระในกฎข้อบัญญัติท้องถิ่นตามขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติมอบอำนาจให้มา โดยที่มาของคณะผู้บริหารและการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นนั้นจะได้อำนาจการมีส่วนร่วมของประชาชนตามกระบวนการประชาธิปไตย ทั้งนี้ความเป็นอิสระและการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการปกครองนี้ อันถือเป็นการกิจสำคัญของการปกครองท้องถิ่นตามระบอบประชาธิปไตย

สมคิด เลิศไพฑูรย์ (2563: 39) ได้ให้อธิบายไว้ว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการกระจายอำนาจทางพื้นที่ คือ ทางภาครัฐแบ่งพื้นที่ออกเป็นพื้นที่ย่อยๆ เพื่อให้ท้องถิ่นดูแลรับผิดชอบในเขตพื้นที่ย่อยๆ นั้น หรืออีกนัยหนึ่ง ท้องถิ่นสามารถดำเนินการต่างๆ ตามอำนาจหน้าที่ของตนได้เฉพาะภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตนเท่านั้น

ประทาน คงฤทธิศึกษากร (2543: 19) ได้อธิบายว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นระบบการปกครองที่ได้รับการกระจายอำนาจทางการปกครองของรัฐ และโดยสมันี้จะให้องค์กรทำหน้าที่ปกครองท้องถิ่นโดยอาศัยประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ โดยองค์การนี้ถูกจัดตั้งและถูกควบคุมโดยรัฐบาล แต่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและควบคุมบริหารให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของตนเอง

สรุปได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง การบริหารราชการแผ่นดินโดยการกระจายอำนาจทางการปกครองของรัฐลงมาสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีโอกาสปกครองและบริหารท้องถิ่นด้วยตนเอง ซึ่งมีอำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ตามสมควร โดยไม่กระทบกระเทือนต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐ

การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นการบริหารราชการรูปแบบหนึ่ง ที่เป็นพื้นฐานการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด โดยวัฒนา นนทิต (2561: 156) ได้อธิบายว่า การบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดีเป็นแนวความคิดในการจัดระบบการบริหารจัดการในท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลจากองค์ระหว่างประเทศที่เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาประเทศที่กำลังพัฒนา โดยองค์กรเหล่านี้ พบว่าปัจจัยด้านการบริหารจะมีผลต่อการสร้างความโปร่งใสและความพร้อมรับผิดของรัฐ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ให้ประชาชนมารวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนจะช่วยผลักดันให้นโยบายของรัฐเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อประชาชนส่วนใหญ่มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ พีรพงศ์ กนกเลิศวงศ์, และคณะ (2563: 116) ที่ได้อธิบายว่า การบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดี ทิศทางและแนวโน้มของระบบการบริหารจัดการการปกครองท้องถิ่นในอนาคตควรมีลักษณะดังนี้ 1) มีการกระจายอำนาจ และการพัฒนาระบบบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง 2) สร้างรูปแบบและโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความยืดหยุ่นตามปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งจากรายได้ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เงินอุดหนุนและงบประมาณที่จะถ่ายโอน ตามภารกิจที่เพิ่มขึ้น 4) มีระบบบริหารจัดการงานให้บุคลากรส่วนท้องถิ่นที่เป็นอิสระร่วมกับมีมาตรฐาน ในการบริหารงานบุคลากรที่กำหนดโดยคณะกรรมการจากผู้แทนภาครัฐ ผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ทรงคุณวุฒิจากชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ อำนาจ บัญญัตินโมตรี และคณะ (2560: 121) ซึ่งได้อธิบายว่า การบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดีต้องมีลักษณะที่สำคัญคือ การบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดี หมายถึง การกระจายการให้บริการสาธารณะในท้องถิ่นออกไปให้กว้างมากขึ้นสู่ขอบเขตของสังคมส่วนรวมด้วยการให้ภาคต่างๆ ในสังคมเข้ามามีส่วนร่วม

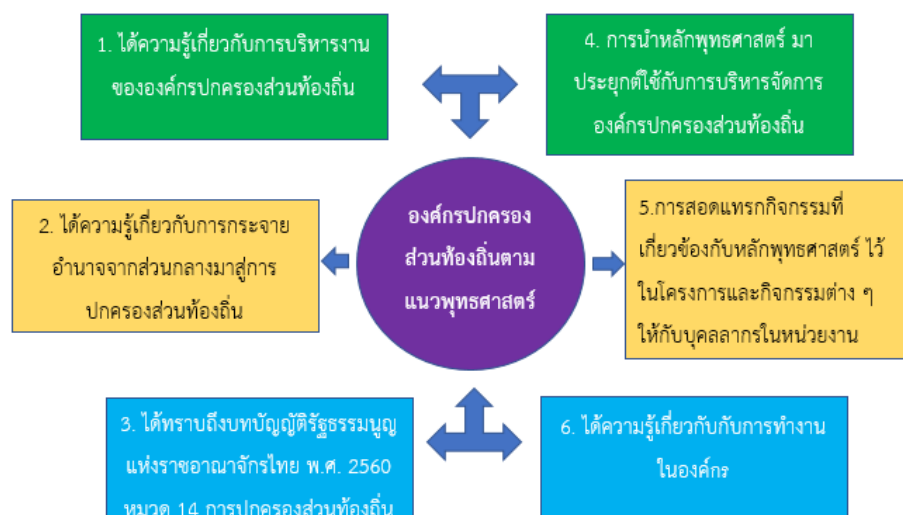
ในการบริหารจัดการท้องถิ่นในรูปของเครือข่าย เพื่อให้เกิดการร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องในการจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชน ซึ่งหากเปรียบเทียบระหว่างการบริหารจัดการท้องถิ่นแบบเดิมและแบบการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดีจะมีความแตกต่างที่สำคัญ การบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดีจะเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การปรับปรุงประสิทธิภาพ การบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีการพัฒนาของการบริหารงานแนวใหม่ และการส่งเสริมประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมและผลักดันให้นโยบายของรัฐเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในสังคมให้มากยิ่งขึ้น

การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์

การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ คือ การปกครองโดยรัฐกระจายอำนาจทางการเมืองและการบริหารให้ประชาชนในท้องถิ่นให้มีอำนาจในการปกครองตนเองตามกฎหมายของรัฐและมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ มีผู้บริหารที่ได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่น มีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นส่วนราชการส่วนท้องถิ่น โดยประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งผู้แทนในแต่ละหมู่บ้านเข้าไปเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล มีความเป็นอิสระในการบริหารดำเนินงานภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด การปกครองท้องถิ่น เป็นไปตามที่มีกฎหมายบัญญัติไว้

การนำหลักพุทธศาตร์มาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการ เพื่อการบริหารจัดการองค์การแบบมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม โดยสอดคล้องกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธศาตร์ไว้ในโครงการและกิจกรรมต่างๆ มาใช้ให้เกิดผลสำเร็จในการบริหารจัดการองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแนวทางในการพัฒนาองค์กร โดยอาศัยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้ผ่านปัญหาอุปสรรค และทำให้องค์กรประสบความสำเร็จในการบริหารงาน ในการบริหารจัดการองค์การด้วยการพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีการยึดมั่น ประพฤติตนและปฏิบัติดำรงตนอยู่ในหลักธรรม และจริยธรรม อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการบริหารจัดการองค์การด้วยการเสริมสร้างจริยธรรม กำหนดให้มีการสอดแทรกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมไว้ในโครงการและกิจกรรมต่างๆ (ภูวเดช โพธิ์แก้วเพชร, 2564: 204)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ

บทสรุป

การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์เป็นการบริหารที่ต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับวิชาสมัยใหม่ ทั้งนี้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นนามธรรมสูงกว่าความรู้สมัยใหม่ใดๆ หลักพุทธศาสตร์จึงสามารถควบคุมทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ทั้งหมด เพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น หรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม การป้องกันการทุจริตและการใช้จ่ายเงินอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ การประพฤติปฏิบัติดำรงตนอยู่ในหลักพุทธศาสตร์ คุณธรรม และจริยธรรม อย่างต่อเนื่อง และกำหนดให้มีการสอดแทรกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมไว้ในโครงการและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดผลสำเร็จในการบริหารจัดการองค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพแนวทางในการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดีโดยอาศัยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้ผ่านปัญหาอุปสรรค และทำให้องค์การประสบความสำเร็จในการบริหารงาน พร้อมทั้งนำเสนอองค์ความรู้เป็นแบบอย่างให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- chemจิรา อยู่เจริญ และ กัญญ์รัชการย์ เลิศอมรศักดิ์. (2566). **การใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา**. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 5 วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2566, 754.
- ชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. (2558). การเปลี่ยนแปลงการปกครองท้องถิ่นของประเทศไทย. **วารสารสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์**, 31.
- ฐิติพร สะสม. (2563). การปรับใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อการบริหารงานในสังคมปัจจุบัน. **วารสารปัญญาปณิธาน**, 16.
- ณัฐพล ใจจริง. (2559). เจ้าอยู่หัวกับแนวพระราชดำริด้านการปกครองท้องถิ่น. **วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา**, 169.
- ดวงเดือน บุญประเสริฐ. (2563). **การบริหารงานคุณภาพในองค์กร: gotoknow**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/381912>.
- ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร. (2543). รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลขุนคอง อำเภอบางบาล จังหวัดเชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, เชียงใหม่, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระมหาพร กิตติวรเมธี. (2564). ภาวะผู้นำยุคใหม่กับการบริหารจัดการโดยใช้หลักกาวนา 4. **วารสารมจร.เลยปริทัศน์**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม – สิงหาคม 2564, 165.
- พระรุ่งเกียรติ อินทปญโญ. (2566). ความอดทนกับการบริหารงานในองค์กร. **วารสารมหาปชาบดีเถรีปริทรรศน์**. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 32.

- พิรพงศ์ กนกเลิศวงศ์, และ ธนสุวิทย์ ทับทิมธรรักษ์. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี. **วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์**, 116.
- ภูวเดช โพธิ์แก้วเพชร. (2564). บทวิจารณ์ดัชนีพันธทางพระพุทธศาสนา. เรื่อง: การบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี. **วารสาร มจร. บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์**. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2564, 204.
- วัฒนา นนทชิต. (2561). การบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมแบบร่วมกันรับผิดชอบขององค์กรที่มีชุมชนเป็นฐานในเทศบาลตำบลหนองบัวระเหว. **วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม**, 156.
- ศุภชัย ศักดิ์ตระกูล และ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ช่างเฮง อิน. (2566). การส่งเสริมการบริหารงานของกองทุนหมู่บ้านตามหลักพล 4. **วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์ 2566, 147.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2563). **กฎหมายการปกครองท้องถิ่น**. ผู้จัดพิมพ์ Expernet Books, 2020/ Expernet Books.
- สุเมธ แสงนิมิต. (2556). **ต้นแบบการบริหารจัดการ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย**. **วารสารสถาบันพระปกเกล้า**, 64.
- อนุจิตร ชินสาร. (2564). การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเลิศด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา. **วารสารชุมชนวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา**, 84.
- อานวย บุญรัตน์ไมตรี และ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. (2560). การจัดทำบริการสาธารณะร่วมกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ศึกษากรณีการจัดการขยะ. **วิทยานิพนธ์**, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

งานนิพนธ์ของพระมหากัจจानะในพระไตรปิฎก

The Literary Works of Mahākaccāna in The Tripiṭaka

พระมหาวัชรธรรม ญาณกิตติ (ศรีชัย)

Phramaha Waruntorn Yanakitti (Srikhuy)

นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Ph.D. student Department of Philosophy and Religion,

Faculty of Humanities, Kasetsart University

E-mail: warantorn999@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษางานนิพนธ์ของพระมหากัจจานะในพระไตรปิฎก ผลการศึกษาพบว่า งานนิพนธ์ของพระมหากัจจานะมีอยู่เฉพาะในพระสุตตันตปิฎก มี 9 งาน ได้แก่ 1) มธุปนิชกสูตร 2) มธุรสสูตร 3) อุทเทสวิกังคสูตร 4) มหากัจจานภัทเทกัรตตสูตร 5) หลิหิกกานิสสูตร 6) โลหิจจสูตร 7) สมจิตตวรรค 8) มหากัจจานสูตร 9) กาลีสสูตร หลักธรรมที่ปรากฏในงานนิพนธ์ มี 2 หมวดหลัก ได้แก่ 1) หลักธรรมเพื่อการละกิเลส 2) หลักธรรมเพื่อสังคม ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวนี้สามารถประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคมได้ รูปแบบการอธิบายในงานนิพนธ์ มี 3 แบบ ได้แก่ 1) การบรรยาย 2) การสนทนา 3) การตอบปัญหา ซึ่งการอธิบายของท่านมีความสัมพันธ์กับหลักการในพระไตรปิฎก (พุทธภาษิต) คุณค่าของงานนิพนธ์ มีคุณค่า 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณค่าด้านวรรณคดี 2) คุณค่าด้านชีวิตและสังคม 3) คุณค่าด้านพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: งานนิพนธ์, พระมหากัจจานะ, พระไตรปิฎก

Abstract

This academic article aims to study the literary works of Mahākaccāna in the Tripiṭaka. The results of the study found that Mahākaccāna's literary works are found only in the Suttanta Piṭaka. There are nine works: 1) Madhupinḍikasutta, 2) Madhurasutta, 3) Uddesavibhaṅgasutta, 4) Mahākaccānabhaddekarattasutta, 5) Haliddakānisutta, 6) Lohiccasutta, 7) Samacittavagga, 8) Mahākaccānasutta, and 9) Kālīsutta. Two main categories of dhamma appear in these literary works: 1) dhamma for abandoning desires and 2) dhamma for society. This dhamma can be applied to develop the mind and society. There are three types of explanations in the

literary works: 1) Lecture, 2) Discussion, and 3) Answering questions. His explanation is related to the principles in the Tripiṭaka (the Buddha's proverbs). The value of the literary works has three aspects: 1) literary value, 2) life and social value, and 3) Buddhist value.

Keywords: Literary Works, omahākaccāna, Tripiṭaka.

บทนำ

ในสมัยพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ พระมหากัจจानะเกิดในตระกูลคฤหบดี วันหนึ่งมีโอกาสได้ไปฟังธรรมที่วัด และเห็นพระภิกษุรูปหนึ่งกำลังได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งเอตทัคคะด้านการอธิบายความหมายแห่งธรรมที่กล่าวไว้โดยย่อได้พิสดาร จึงมีความคิดอยากจะเป็นเช่นเดียวกันกับพระภิกษุนั้น ลำดับนั้น ท่านจึงนิมนต์พระพุทธเจ้าถวายทานตลอด 1 สัปดาห์ แล้วตั้งความปรารถนาเพื่อได้ตำแหน่งเอตทัคคะดังกล่าว ที่นั่นพระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ว่า อีก 100,000 กัป ความปรารถนาของเธอจักสำเร็จในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม ท่านเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏเรื่อยมาตามลำดับ เมื่อถึงสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม ท่านเกิดในตระกูลบุโรหิต ในกรุงอุชเชนีบิดามารดาตั้งชื่อว่า “กาญจนมาณพ” ท่านเจริญวัยเรียนจบไตรเพท เมื่อบิดาเสียชีวิตท่านได้ตำแหน่งบุโรหิตแทนบิดาและมีชื่อว่า “กัจจานะ” อยู่มาวันหนึ่งพระเจ้าจันตปัชโชตทรงปรึกษาเหล่าอำมาตย์เพื่อทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จมายังกรุงอุชเชนี เหล่าอำมาตย์ได้กราบทูลว่า ผู้สามารถที่จะทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จมายังกรุงอุชเชนีได้ ก็คงจะมีเฉพาะกัจจานะบุโรหิตเท่านั้น ลำดับนั้น พระเจ้าจันตปัชโชตทรงรับสั่งให้กัจจานะบุโรหิตไปทูลนิมนต์พระพุทธเจ้า กัจจานะบุโรหิตรับพระบรมราชโองการ โดยมีเงื่อนไขว่า เมื่อตนไปทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จมายังกรุงอุชเชนี พระราชาจะต้องทรงอนุญาตให้บวชซึ่งพระเจ้าจันตปัชโชตไม่ทรงขัดข้องแต่อย่างใด กัจจานะบุโรหิตพร้อมกับเพื่อน 7 คน ได้ออกเดินทางไปยังสำนักของพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์ จนบรรลุอรหัตผลพร้อมกับปฏิสัมภิทา ต่อมาท่านพร้อมกับเพื่อน 7 คน ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในสำนักของพระพุทธเจ้า แม้ท่านจะเป็นพระอรหันต์แล้วก็ตาม ท่านยังไม่สืมภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากพระเจ้าจันตปัชโชต ท่านจึงทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าเพื่อเสด็จไปยังกรุงอุชเชนี แต่พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธ และทรงมอบหมายให้พระมหากัจจานะกลับไปยังกรุงอุชเชนี พระมหากัจจานะได้เดินทางกลับกรุงอุชเชนี ฝ่ายพระเจ้าจันตปัชโชตทรงถวายสักการะจำนวนมากแก่ท่าน มหาชนเลื่อมใสในธรรมกาของท่าน ได้พากันออกบวชในสำนักของท่าน และพระเจ้าจันตปัชโชตได้สร้างวิหารถวายท่าน นับตั้งแต่นั้นมา พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในกรุงอุชเชนี (อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาตร มโนรหปุรณี ภาค 1 ข้อที่ 197 หน้า 224-228 มหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553)

พระมหากัจจานะเป็นพระเถระที่มีความสามารถด้านการอธิบายความหมายแห่งธรรมที่กล่าวไว้โดยย่อได้พิสดาร จะเห็นจากกรณีที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งท่านไว้ในเอตทัคคะ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 197 หน้า 26 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) งานนิพนธ์ของท่านปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกหลายแห่ง แต่เป็นที่น่าแปลกใจว่า พระมหากัจจานะมีชื่อเสียงและมีความสามารถด้านนี้

นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนากลับไม่ได้สนใจงานนิพนธ์ของท่านมาศึกษาหรือวิเคราะห์เลย โดยส่วนใหญ่ มักจะสนใจศึกษาเฉพาะงานนิพนธ์ของนักปราชญ์พุทธในยุคหลัง เช่น พระมหาคุศลย คนแรง (2541) ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ที่ป็นของพระสิริมงคลจารย์ และธัช มั่นต่อการ (2547) ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สมันตปาสาทิกาปฐมาภาคของพระพุทธโฆษาจารย์ ผู้เขียนเข้าใจว่า สาเหตุที่นักวิชาการให้ความสนใจเฉพาะงานนิพนธ์ของนักปราชญ์พุทธในยุคหลัง อาจจะเป็นเพราะว่า ท่านเหล่านั้นแต่งคัมภีร์ไว้ การศึกษางานนิพนธ์ของท่านเหล่านั้นจึงสะดวก ส่วนพระมหากัจจนะไม่ได้แต่งคัมภีร์ไว้ งานนิพนธ์ของท่านกระจัดกระจายอยู่ในพระไตรปิฎกหลายแห่ง การศึกษางานนิพนธ์ของท่าน จึงไม่สะดวกสำหรับนักวิชาการเท่าใดนัก แต่ก็มีนักวิชาการบางท่านสนใจศึกษางานนิพนธ์ของนักปราชญ์พุทธในยุคพุทธกาล เช่น สมพรนุช ต้นศรีสุข (2550) ได้ศึกษางานนิพนธ์ของพระสารีบุตรในพระไตรปิฎก ดังนั้น ในบทความนี้ ผู้เขียนจะศึกษางานนิพนธ์ของพระมหากัจจนะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยจะศึกษาในด้านเนื้อหาหลักธรรม การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม รูปแบบการอธิบาย ความสัมพันธ์กับหลักการในพระไตรปิฎกและคุณค่าของงานนิพนธ์ ดังจะกล่าวต่อไป

งานนิพนธ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก หมายถึง คำสอนทางพระพุทธศาสนาถูกรวบรวมอย่างเป็นหมวดหมู่แบ่งออกเป็น 3 ปิฎก ได้แก่ 1) พระวินัยปิฎก ว่าด้วยระเบียบข้อปฏิบัติของภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี วิธีการทำสังฆกรรม เป็นต้น 2) พระสุตตันตปิฎก ว่าด้วยหลักธรรมที่พระพุทธเจ้า และพระสาวก แสดงตามสถานที่ต่างๆ 3) พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยปรมัตถธรรม คือ จิต เจตสิก รูป นิพพานซึ่งเป็นหลักวิชาล้วนๆ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558) เมื่อผู้เขียนสืบค้นงานนิพนธ์ของพระมหากัจจนะในพระไตรปิฎก พบว่า งานนิพนธ์ของท่านปรากฏอยู่เฉพาะในพระสุตตันตปิฎก มี 9 งาน ดังนี้

1. มรุตปิณฑกสูตร ในมัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ มีเนื้อหาโดยสังเขปดังนี้ ครั้งหนึ่ง พระภิกษุรูปหนึ่งทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไรจึงจะไม่ได้เถียงกับใครๆ ในโลก ทำอย่างไรสัญญาจึงจะไม่ครอบงำพระพุทธองค์ ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า ปปัญจสัญญาย่อมครอบงำบุรุษเพราะเหตุใด หากสิ่งที่บุรุษจะพึงผลิตเพิลิน ยึดมั่น ไม่มีเพราะเหตุนั้น ข้อนี้เป็นการดบลงแห่งอนุสัยมีราคานุสัย เป็นต้น บาปธรรมทั้งหลายย่อมดับอย่างสิ้นเชิงเพราะเหตุนี้ เมื่อพระพุทธองค์ทรงตอบคำถามของพระภิกษุรูปนี้แล้วจึงเสด็จกลับที่พัก ทันใดนั้น เหล่าพระภิกษุที่นั่งฟังธรรมจากพระพุทธองค์เกิดความสงสัยว่า พระพุทธพจน์นี้มีความหมายอย่างไร จึงได้ชักชวนกันเดินทางไปยังสำนักของพระมหากัจจนะเพื่อให้ท่านอธิบายพระพุทธพจน์นี้ ลำดับนั้น พระมหากัจจนะได้อธิบายว่า วิญญาน 6 มีจักขุวิญญาน โสทวิญญาน เป็นต้น เกิดขึ้นเพราะอาศัยอายตนะภายในและอายตนะภายนอก ความประจวบกันแห่งธรรม 3 ประการ ทำให้เกิดผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด บุคคลเสวยอารมณ์ใด ย่อมหมายรู้อารมณ์นั้น บุคคลหมายรู้อารมณ์ใด ย่อมตรึกอารมณ์นั้น บุคคลตรึกอารมณ์ใด ย่อมคิดปรุงแต่งอารมณ์นั้น บุคคลคิดปรุงแต่งอารมณ์ใด เพราะความคิดปรุงแต่งอารมณ์นั้นเป็นเหตุ

บัญญัติสัญญา คือ ตัณหา ทิณฺณิ มาณะ ย่อมครอบงำบุรุษในอารมณ์ 6 ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ดังนั้น เมื่อมีอายตนะภายในและอายตนะภายนอก วิญญาณ ผัสสะ เวทนา เป็นต้น ย่อมเกิดขึ้น และย่อมมีการบัญญัติว่า ผัสสะ เวทนา สัญญา วิตก ภาวะการถูกบัญญัติสัญญาครอบงำ แต่เมื่อไม่มีอายตนะภายใน ภายนอก วิญญาณ ผัสสะ เวทนา เป็นต้น ย่อมไม่เกิดขึ้น และการบัญญัติว่า ผัสสะ เวทนา สัญญา วิตก ภาวะการถูกบัญญัติสัญญาครอบงำ ย่อมไม่มี (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 199-205 หน้า 209-217 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. มรุตสูตร ในมัชฌิมนิกาย มัชฌิมนิกาย มีเนื้อหาโดยสังเขปดังนี้ เมื่อพระมหากัจจายนะ พักอยู่ที่ป่าคุนธาวัน เขตกรุงมธรา พระเจ้ามรุตแห่งอวันตีชนบทได้เข้าไปหาพระมหากัจจายนะ ณ ที่พักดังกล่าวเพื่อถามความเห็นของท่านที่มีต่อคำอวดอ้างของพวกพราหมณ์ที่ว่า วรรณะพราหมณ์เป็นวรรณะประเสริฐที่สุด ส่วนวรรณะอื่นแล้ว พระมหากัจจายนะตอบว่า คำนั้นเป็นเพียงคำโฆษณาในโลกเท่านั้น เพราะหากพราหมณ์คนหนึ่งสามารถบันดาลทรัพย์สินเงินทองให้สำเร็จได้ พราหมณ์คนอื่นๆ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร ก็คงจะคอยรับใช้พราหมณ์คนนั้น แม้หากว่ากษัตริย์ แพศย์ ศูทร สามารถทำได้เช่นเดียวกันกับพราหมณ์คนนั้นดังกล่าวข้างต้น พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร เหล่าอื่น ก็คงจะคอยรับใช้กษัตริย์ แพศย์ ศูทร คนนั้นเช่นเดียวกัน แต่ในความเป็นจริง วรรณะทั้ง 4 คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร มีความเสมอภาคหรือเท่าเทียมกัน กล่าวคือวรรณะใดทำอกุศลกรรมบถ 10 ประการ ย่อมบังเกิดในอบายเหมือนกัน กระทำกุศลกรรมบถ 10 ประการ ย่อมบังเกิดในสวรรค์เหมือนกัน กระทำโจรกรรม เป็นชู้กับภรรยาของบุคคลอื่น แล้วถูกเจ้าหน้าที่จับได้ ย่อมได้รับอาชญาเหมือนกัน และเมื่อปลงศพออกบวช ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมได้รับการกราบไว้ การเชิฏด้วยอาสนะ การบำรุงด้วยปัจจัย 4 และการคุ้มครองรักษาตามความเหมาะสมเหมือนกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 317-323 หน้าที่ 382-391, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3. อุทเทสวิภังคสูตร ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก มีเนื้อหาโดยสังเขปดังนี้ ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้า ประทับอยู่ ณ วัดพระเชตุวัน ได้ตรัสเรียกเหล่าพระภิกษุในอารามมาแล้วทรงแสดงธรรมแก่เหล่าพระภิกษุว่า วิญญาณจะไม่ฟุ้งไป ไม่ชานไปในภายนอก ไม่ตั้งมั่นอยู่ในภายใน ไม่สะดุ้งเพราะไม่ยึดมั่นด้วยวิธีใด พระภิกษุควรพิจารณาด้วยวิธีนั้น เพราะว่า การกระทำเช่นนี้เป็นเหตุแห่งความสิ้นไปแห่งชาติ ชรา มรณะ และทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่เหล่าพระภิกษุเพียงเท่านี้ ไม่ได้ขยายความให้พิสดาร เหล่าพระภิกษุจึงเกิดความสงสัย ได้เข้าไป หาพระมหากัจจายนะเพื่อขอให้ท่านอธิบายพระพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น พระมหากัจจายนะได้อธิบายพระพุทธพจน์ที่ละประเด็นซึ่งมีทั้งหมด 3 ประเด็นโดยมีใจความว่า 1) คำว่า วิญญาณไม่ฟุ้งไป ไม่ชานไปในภายนอก หมายถึง การที่พระภิกษุเห็นรูปทางตา ได้ยินเสียงทางหู ตมกลิ่นทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น ถูกต้องโง่รู้พะทางกาย รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจ ไม่ปล่อยใจให้จิต (วิญญาณ) ยินดียินร้าย 2) คำว่า วิญญาณไม่ตั้งมั่นอยู่ในภายใน หมายถึง การที่พระภิกษุได้ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน แล้วไม่ยินดีติดใจในความสุขที่เกิดจากฌาน 3) คำว่า วิญญาณไม่สะดุ้งเพราะไม่ยึดมั่น หมายถึง การที่พระภิกษุไม่ยึดมั่นถือมั่นในชั้น 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ โดยความเป็นอัตตาตัวตน เมื่อชั้น 5 เปลี่ยนแปลงไปตามกฎไตรลักษณ์ ก็ไม่สะดุ้งตกใจตามสภาวะความ

เปลี่ยนแปลงดังกล่าว เมื่อพระภิกษุปฏิบัติดังกล่าวข้างต้น แดนเกิดแห่งชาติ ชรา มรณะ และทุกข์ ย่อมไม่มี (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 313-322 หน้าที่ 380-390 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4. มหากัจจานกัทเทกัตตสูตร ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ มีเนื้อหาโดยสังเขปดังนี้ ครั้งหนึ่ง พระสมิทธิได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลถามอุทเทสและวิภังค์ของบุคคลผู้มีราตรีเดียวเจริญ พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า บุคคลไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว เป็นต้น หลังจากที่พระพุทธเจ้าแสดงธรรมเสร็จได้เสด็จหลีกไป เหล่าพระภิกษุจึงเกิดความสงสัยว่า พระพุทธพจน์ดังกล่าวมีความหมายอย่างไร จึงได้เข้าไปหาพระมหากัจจานะเพื่อขอให้ท่านขยายความพระพุทธพจน์ดังกล่าว พระมหากัจจานะได้อธิบายพระพุทธพจน์โดยยกทีละประเด็นมาขยายความ ซึ่งมีทั้งหมด 3 ประเด็นโดยมีใจความว่า 1) คำว่า ไม่คำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว หมายถึง การไม่คิดถึงโศกอาวรณที่นาปรารณาที่ตนเคยได้รับทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ 2) คำว่า ไม่ควรหวังสิ่งที่ยังไม่มาถึง หมายถึง การไม่ตั้งความปรารณาเพื่อได้อารณที่นาปรารณาซึ่งยังไม่มาถึง 3) คำว่า ไม่อ่อนแอ ไม่คลอนแคลนในธรรมนั้น ๆ หมายถึง การไม่ยินดียินร้ายกับอาวรณที่มากกระทบในปัจจุบันขณะ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 279-285 หน้าที่ 330-342 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

5. หลิททกานิสสูตร ในสังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค มีเนื้อหาโดยสังเขปดังนี้ ครั้งหนึ่ง หลิททิกานิคหบดี เข้าไปหาพระมหากัจจานะ ณ ภูเขา เมืองกุรุขระ แคว้นอวันตี และขอให้พระมหากัจจานะอธิบายพระพุทธพจน์ในอัฐกวรรค พระมหากัจจานะได้อธิบายทีละประเด็น ซึ่งมีทั้งหมด 6 ประเด็นโดยมีใจความว่า 1) คำว่า บุคคลผู้ไม่เที่ยวชานไปหาที่อยู่ หมายถึง ผู้ที่ละความพึงพอใจ ความทะยานอยาก ในรูปธาตุ เวทนาธาตุ สัญญาธาตุ สังขารธาตุ วิญญาณธาตุได้อย่างเด็ดขาด 2) คำว่า บุคคลผู้ไม่เที่ยวชานไปหาที่อาศัย หมายถึง ผู้ที่ละความพึงพอใจ ความกระหาย ในรูปนิมิต สัททนิมิต คันธนิมิต รสนิมิต โผฏฐัพพนิมิต รัสมนิมิตได้อย่างเด็ดขาด 3) คำว่า ผู้ไม่เกิดความเยื่อใยในบ้าน หมายถึง ผู้ที่ไม่คลุกคลีกับฆราวาส เมื่อพวกเขามีความสุข ก็ไม่สุขร่วมกับเขา เมื่อพวกเขามีความทุกข์ ก็ไม่ทุกข์ร่วมกับเขา เมื่อพวกเขามีภารกิจสำคัญ ก็ไม่ลงมือช่วยเหลือ 4) คำว่า บุคคลผู้ว่างจากกามทั้งหลาย หมายถึง ผู้ที่ปราศจากความกำหนดยินดีในกามทั้งปวง 5) คำว่า บุคคลผู้ไม่มุ่งหวังอัตภาพต่อไป หมายถึง ผู้ที่ไม่ตั้งความปรารณาในภพที่เป็นอนาคตว่า ขอให้ข้าพเจ้าอย่างนั้น อย่างนี้ 6) คำว่า บุคคลผู้ไม่กล่าวถ้อยคำขัดแย้ง หมายถึง ผู้ที่ไม่กล่าวข่มบุคคลอื่น เช่น ไม่พูดว่า คำของท่านผิด คำของข้าพเจ้าถูก คำของท่านไร้ประโยชน์ คำของข้าพเจ้ามีประโยชน์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 17 ข้อที่ 14 หน้าที่ 16 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

6. โลหิจจสูตร ในสังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค มีเนื้อหาโดยสังเขปดังนี้ ครั้งหนึ่ง พระมหากัจจานะพักอยู่ ณ กุฎี ในเมืองมัททกรกฏะ แคว้นอวันตี เหล่ามาณพลูกศิษย์ของโลหิจจพราหมณ์ เดินไปเดินมารอบๆ กุฎีของพระมหากัจจานะแล้วด่าทอด้วยคำไม่สุภาพ พระมหากัจจานะได้ออกจากกุฎีแล้วพูดกับเหล่ามาณพว่า พราหมณ์ผู้ระลึกถึงธรรมเก่าได้ นับว่าเป็นผู้ทรงศีล แก่กว่าพราหมณ์เหล่านี้ เป็นผู้คุ้มครองทวาร ดังนั้นเป็นต้น เหล่ามาณพได้ยินคำพูดของพระมหากัจจานะ รู้สึกไม่พอใจ ได้เข้าไปหาโลหิจจพราหมณ์ แล้วเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง โลหิจจพราหมณ์ คิดว่า การฟังความข้างเดียวเป็นสิ่งที่ไม่สมควร

จึงได้เดินทางไปหาพระมหากัจจानะแล้วถามเรื่องราวที่เกิดขึ้น พระมหากัจจานะได้บอกเรื่องราวตามความเป็นจริง พร้อมกับอธิบายคาถาข้างต้นว่า บุคคลชื่อว่าเป็นผู้คุ้มครองทวาร หมายถึง ผู้ที่เห็นรูปทางตา ได้ยินเสียงทางหู ตมกลิ่นทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่ยินดี ยินร้าย มีกายคตาสติตั้งมั่น มีจิตปราศจากกิเลส รู้ชัดเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 18 ข้อที่ 132 หน้าที่ 160-163 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

7. สมจิตตวรรค ในอังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต มีเนื้อหาโดยสังเขปดังนี้ ครั้งหนึ่ง พระมหากัจจานะ พักอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำกัททมทหะ เขตเมืองวรณา พราหมณ์อารามทัณฑะ ได้เข้าไปหาท่านแล้วถามเหตุแห่งการทะเลาะวิวาทว่า อะไรเป็นเหตุปัจจัยให้กษัตริย์ พราหมณ์ คฤหบดี ชัดแย้งกัน พระมหากัจจานะตอบว่า ความกำหนดในกามราคะเป็นเหตุปัจจัยให้ชนเหล่านั้นขัดแย้งกัน พราหมณ์อารามทัณฑะถามต่อไปว่า อะไรเป็นเหตุปัจจัยให้สมณะขัดแย้งกัน พระมหากัจจานะตอบว่า ความยึดมั่นในทิวฐิราคะเป็นปัจจัยให้สมณะขัดแย้งกัน พราหมณ์อารามทัณฑะถามต่อไปอีกว่า บุคคลที่ไม่ยึดมั่นในกามราคะ ทิวฐิราคะมีอยู่ในโลกนี้หรือไม่ พระมหากัจจานะตอบว่า มีอยู่ พระพุทธเจ้าเป็นผู้ไม่ยึดมั่นในกามราคะ ทิวฐิราคะ ตอนนี พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่เมืองสาวัตถี ลำดับนั้น พราหมณ์อารามทัณฑะ ได้หันหน้าไปทางเมืองสาวัตถี ห่มผ้าเฉียงบ่าข้างหนึ่ง คุณเข่าข้างขวาลงบนแผ่นดิน เพื่อนอบน้อมพระพุทธเจ้า

อนึ่ง พระมหากัจจานะเมื่ออยู่ที่ป่าคุณฑาวัน เขตเมืองมธูรา พราหมณ์กัณฐรายณะได้เข้าไปหาท่านแล้วดำนิว่า ทำไม ท่านไม่ไหว ไม่นำอาสนะมาต้อนรับพราหมณ์ผู้แก่กว่า การกระทำของท่านไม่สมควรเลย พระมหา กัจจานะ ตอบว่า ภูมิแห่งคนแก่และคนหนุ่มพระพุทธเจ้าตรัสไว้ดังนี้ บุคคลที่บริโศก กาม ถูกความเร่าร้อนเพราะกามแผดเผา ถูกกามวิตกครอบงำ ขวนขวายเพื่อแสวงหากาม นับว่าเป็นคนหนุ่ม ไม่ใช่คนแก่ ส่วนบุคคลที่ไม่บริโศก กาม ไม่ถูกความเร่าร้อนเพราะกามแผดเผา ไม่ถูกกามวิตกครอบงำ ไม่ขวนขวายเพื่อแสวงหากาม นับว่าเป็นคนแก่โดยแท้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 38-39 หน้าที่ 82-85 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

8. มหากัจจานสูตร ในอังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต มีเนื้อหาโดยสังเขปดังนี้ ครั้งหนึ่ง พระมหากัจจานะ ได้เรียกภิกษุทั้งหลายแล้วแสดงอนุสสติ 6 ดังนี้ 1) พุธานุสสติ คือ การระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า 2) อัมมานุสสติ คือ การระลึกถึงคุณของพระธรรม 3) สังฆานุสสติ คือ การระลึกถึงคุณของพระสงฆ์ 4) สีลานุสสติ คือ การระลึกถึงศีลอันบริสุทธิ์ของตน 5) จาคานุสสติ คือ การระลึกถึงการบริจาคของตน 6) เทวदानุสสติ คือ การระลึกคุณ ของเทวดาโดยเปรียบเทียบกับคุณของตน การเจริญอนุสสติ 6 จะป้องกันไม่ให้ความโลภความโกรธ ความหลงมาครอบงำจิตใจ และทำให้จิตใจหลุดพ้นไปจากกามคุณ 5 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 26 หน้าที่ 459-462 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

9. กาลีสสูตร ในอังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต มีเนื้อหาโดยสังเขปดังนี้ ครั้งหนึ่ง พระมหากัจจานะ พักอยู่ที่ ปวัตตนบรรพต เขตเมืองกุรุขระ แคว้นอวันตีชนบท อุบาสิกคนหนึ่งนามว่ากาลิ ได้นำคาถาในกุมาริปัญหาเป็นต้นว่า การบรรลุประโยชน์เป็นความสงบแห่งหทัย ไปถามพระมหากัจจานะ ท่านได้อธิบายว่า สมณพราหมณ์บางกลุ่มทำประโยชน์ที่ยอดเยียม คือ สมาบัติที่มีปัญญากิเลสเป็นอารมณ์ให้เกิด

แต่พระพุทธเจ้าทรงทราบชัดถึงประโยชน์ที่ยอดเยี่ยม คือ สมบัติที่มีกลิ่น 10 มีปฏิภาณเป็นต้นเป็นอารมณ์ ทรงเห็นเบื้องต้น โทษ ธรรมเป็นเครื่องสลัดออก และมคคัมคคณญาณทัสสนะ ด้วยเหตุนี้ การบรรลุประโยชน์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าเป็นความสงบแห่งหทัย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 24 ข้อที่ 26 หน้าที่ 57-58 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

กล่าวสรุปได้ว่า 1) สาระสำคัญของมรุตปิณฑิกสูตรว่าด้วยกระบวนการการรับรู้โลก กล่าวคือ วิญญาน 6 เกิดขึ้นเพราะอาศัยอายตนะภายในและอายตนะภายนอก ความประจวบกันแห่งธรรมทั้ง 3 ผัสสะจึงเกิด เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เป็นต้น 2) สาระสำคัญของมรุตสูตรว่าด้วยความเสมอภาคของวรรณะ 3) สาระสำคัญของอุทเทสวิภังคสูตร ว่าด้วยความไม่ยินดียินร้ายกับอารมณ์ที่ผ่านมากระทบ การไม่ติดสุขในฌาน การไม่ยึดมั่นถือมั่นในเบญจขันธ์ 4) สาระสำคัญของมหากัจจานสูตรว่าด้วยการไม่โยยหาอารมณ์ที่น่าปรารถนาที่ตนเคยได้รับ การไม่ตั้งความปรารถนาเพื่อได้อารมณ์ที่น่าปรารถนาซึ่งยังไม่มีมาถึง และการไม่ยินดียินร้ายกับอารมณ์ที่มากระทบในปัจจุบันขณะ 5) สาระสำคัญของลลิตทกานิสสูตรว่าด้วยการไม่ยึดมั่นถือมั่นในเบญจขันธ์ การละความพึงพอใจในอารมณ์ที่ผ่านมากระทบ การไม่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ การปราศจากความกำหนัดในกาม การไม่ปรารถนาภพหน้า และการไม่กล่าวคำขัดแย้ง 6) สาระสำคัญของโลหิจจุสูตรว่าด้วยการไม่ยินดียินร้ายกับอารมณ์ที่ผ่านมากระทบ 7) สาระสำคัญของสมจิตตวรรคว่าด้วยภูมิของคนหนุ่มและภูมิของคนแก่ 8) สาระสำคัญของมหากัจจานสูตรว่าด้วยการเจริญอุสสทิมิพุทธานุสสติ เป็นต้น 9) สาระสำคัญของกาลีสสูตรว่าด้วยการบรรลุประโยชน์ คือ สมบัติที่มีกลิ่น 10 เป็นอารมณ์ พร้อมกับทราบชัดถึงโทษ การสลัดออก การรู้ชัดสิ่งที่เป็นทางและไม่ใช่ว่า

จะเห็นได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลายประการปรากฏในงานนิพนธ์ของพระมหากัจจานะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ท่านมีความรอบรู้ในหลักธรรม จะอย่างไรก็ตาม หากเราพิจารณางานนิพนธ์ของท่าน จะได้ว่า หลักธรรมบางข้อปรากฏอยู่ในงานนิพนธ์หลายงาน ฉะนั้น ในหัวข้อถัดไปเราจะวิเคราะห์งานนิพนธ์ของท่านเพื่อทราบว่า มีหลักธรรมใดบ้างที่ปรากฏในงานนิพนธ์ของท่าน พร้อมกับจัดหมวดหมู่หลักธรรมที่ปรากฏในงานนิพนธ์ เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการนำไปปฏิบัติ

หลักธรรมที่ปรากฏในงานนิพนธ์

จากการวิเคราะห์งานนิพนธ์ของพระมหากัจจานะ พบว่าหลักธรรมที่ปรากฏในงานนิพนธ์มีข้อค้นพบตามตารางสังเคราะห์ดังนี้

หมวด	หลักธรรม	ปรากฏในงานนิพนธ์
หลักธรรมเพื่อละกิเลส	การไม่ยินดียินร้ายกับอารมณ์ที่มากระทบ	มรุตปิณฑิกสูตร อุทเทสวิภังคสูตร ลลิตทกานิสสูตร และโลหิจจุสูตร
	การละความพึงพอใจในกามสุข	ลลิตทกานิสสูตรและสมจิตตวรรค
	การไม่ติดสุขในฌานสมบัติ	อุทเทสวิภังคสูตร และกาลีสสูตร
	การไม่ยึดมั่นถือมั่นในขันธ์ 5	อุทเทสวิภังคสูตร และลลิตทกานิสสูตร

หมวด	หลักธรรม	ปรากฏในงานนิพนธ์
	การเจริญอนุสติ 6	อนุสติสูตร
	การไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ	ทลิตทกานิสุต
หลักธรรมเพื่อสังคม	ความเสมอภาคของวรรณะ 4	มธุรสสูตร
	การไม่กล่าวคำขัดแย้ง	ทลิตทกานิสุต

จากการวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในงานนิพนธ์ของพระมหากัจจมานะ จะเห็นได้ว่าความไม่ยินดีในร้าย ปรากฏในงานนิพนธ์ของท่านถึง 4 งาน ผู้เขียนมีความเห็นว่า การที่พระมหากัจจมานะเน้นย้ำถึงความไม่ยินดีในร้ายในอารมณ์ที่มากกระทบ เพราะอารมณ์ที่ผ่านเข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หากเราไม่มีสติรู้เท่าทัน ก็จะเป็นสาเหตุให้เกิดกิเลส ส่วนการไม่ยินดีในร้ายกับอารมณ์ที่ผ่านกระทบจะทำให้บรรลุธรรม ซึ่งเราเห็นได้ในตอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่พระพาหิยะว่า เมื่อเห็นก็สักแต่ว่าเห็น เมื่อได้ยิน ก็สักแต่ว่าได้ยิน เมื่อรับรู้อารมณ์ ก็สักแต่ว่ารับรู้อารมณ์ เมื่อรู้แจ้งธรรมารมณ์ ก็สักแต่ว่ารู้แจ้ง เมื่อทำได้นี้ จะถึงความสิ้นไปแห่งทุกข์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 10 หน้าที่ 186, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) รองลงมาจากความไม่ยินดีในร้ายในอารมณ์ คือ การละความพึงพอใจในความสุข การไม่ติดสุขในฉันทสมบัติ การไม่ยึดมั่นถือมั่นในขันธ 5 หลักการต่างๆ เหล่านี้ เป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้คลายความยึดมั่นถือมั่นในสรรพสิ่งต่างๆ ซึ่งเรามักจะได้นิยามเสมอว่า ธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า การที่ พระมหากัจจมานะแสดงหลักการเหล่านี้ไว้อย่างละสองงาน ก็เพื่อย้ำเตือนให้พุทธบริษัทดำเนินชีวิตด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่นเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ หากเราสังเกตงานนิพนธ์ของพระมหากัจจมานะโดยภาพรวมแล้ว หลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกับสังคมมีน้อยมาก ทั้งนี้เป็นไปได้ว่า พระมหากัจจมานะอาจจะคิดว่า บุคคลที่มีศีลมีคุณธรรม เมื่อเข้าไปอยู่ร่วมกับสังคม จะไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมอย่างแน่นอน ท่านจึงพยายามแสดงหลักธรรมเพื่อละกิเลสหรือหลักธรรมสำหรับพัฒนาปัจเจก เพราะเมื่อปัจเจกโดยส่วนใหญ่หรือทั้งหมดเป็นคนดี สังคมก็จะเกิดสันติสุข

จะเห็นได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลายประการปรากฏในงานนิพนธ์ของท่าน หลักธรรมเหล่านี้เมื่อนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม ก็อาจจะทำให้ปัจเจกเป็นคนดีและสังคมมีความสุข ซึ่งเราจะศึกษาประเด็นนี้ในหัวข้อถัดไป

การประยุกต์ใช้หลักธรรมในงานนิพนธ์เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม

การประยุกต์ใช้หลักธรรมในงานนิพนธ์เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม มีแนวทางดังนี้

1. การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจ พระพุทธศาสนาเชื่อว่า จิตใจของมนุษย์มีความผ่องใส (ประภัสสร) แต่กลับเศร้าหมองเพราะมีอุปกิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 49 หน้าที่ 9 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งอุปกิเลสในพระพุทธศาสนามี 16 ประเภท ได้แก่ 1) ความโลภ 2) ความพยาบาท 3) ความโกรธ 4) ความผูกโกรธ 5) ความลบหลู่คุณท่าน 6) ความตี

เสมอ 7) ความริษยา 8) ความตระหนี่ 9) ความมายุ 10) ความโอ้อวด 11) ความห้าวห้าว 12) ความแข่งดี 13) ความถือตัว 14) ความดูหมิ่นเขา 15) ความมัวเมา 16) ความประมาท (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 71 หน้าที่ 63 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สาเหตุที่มนุษย์มีอุปกิเลสเข้ามาทำให้จิตใจเศร้าหมองเช่นนี้ เพราะมนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ คือ อวิชชา มนุษย์จึงปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีการที่ผิด จนก่อให้เกิดปัญหาหรือได้รับความทุกข์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542) จะอย่างไรก็ตาม มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ สามารถพัฒนาได้ ฝึกฝนให้ดีขึ้น ดังนั้น เมื่อเรานำหลักธรรมในงานนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาจิตใจ จึงมีแนวทางการปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้

1. บุคคลไม่ควรคลุกคลีกับคนจำนวนมาก ควรพบปะบุคคลอื่นตามความเหมาะสมตามโอกาส ทั้งนี้ เพื่อให้ตนเองมีเวลาเจริญสติ หรือพิจารณาข้อบกพร่องของตนเองสำหรับนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

2. บุคคลควรระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ระลึกถึงศีลที่ตนรักษา ระลึกถึงการบริจาคทานของตน ระลึกคุณของเทวดาโดยเปรียบเทียบกับคุณของตนเอง ทั้งนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้จิตใจฟุ้งซ่าน เหม่อลอย คิดเรื่องต่างๆ จนจิตใจไม่อยู่กับตัวเอง

3. บุคคลเมื่อรับรู้อารมณ์ต่างๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ควรปล่อยให้อารมณ์ยินดีกับอารมณ์ที่น่าปรารถนา ไม่ควรปล่อยให้อารมณ์ชังกับอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา เพราะการปล่อยให้อารมณ์เป็นบวกลหรือลบจะทำให้จิตใจขาดสติหรือเกิดความเศร้าหมอง ดังนั้น บุคคลจึงควรมีสติอยู่ทุกขณะ อารมณ์ที่ผ่านเข้ามาจะไม่สามารถทำให้จิตใจหวั่นไหวได้

4. บุคคลเมื่อใช้ชีวิตในโลกที่เต็มไปด้วยวัตถุกาม ควรเสพสุขโลกียอย่างพอประมาณ ไม่ควรพึงพอใจในสุขโลกียจนเกินไปเพราะจะทำให้จิตใจหม่นหมองได้ ในทางกลับกัน หากปล่อยให้อารมณ์ยึดติดในสุขโลกียอย่างเหนียวแน่น เมื่อสุขโลกียหายไปหรือเสื่อมไป จิตใจของเราจะทรมานทรมาย อย่างไรก็ดี บุคคลควรทำจิตใจให้เป็นอิสระจากสุขโลกียได้อย่างเด็ดขาด เพราะจะได้ไม่ต้องพึ่งพาความสุขจากภายนอก และไม่ต้องทุกข์ใจเมื่อความสุขหายไป

5. บุคคลไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ควรพิจารณาสิ่งทั้งปวงโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และควรดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ใช้ชีวิตแต่ละวันให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อพัฒนาสังคม สังคมในปัจจุบันเกิดปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ดังนั้น เมื่อเรานำหลักธรรมในงานนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสังคมให้สงบสุข จึงมีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

1. บุคคลควรยึดหลักความเสมอภาค หลักความยุติธรรมทางสังคม ควรเคารพซึ่งกันและกันมีเมตตา รักใคร่ปรองดองกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ไม่ดูถูกเหยียดหยามเชื้อชาติ สีผิว ศาสนาของผู้อื่น

2. บุคคลเมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ควรรู้จักประนีประนอม พุดคำสุภาพไพเราะ น่ารัก ไม่ควรพูดคำหยาบคายซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า หลักธรรมในงานนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์สามารถประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคมได้เป็นอย่างดี และเมื่อบุคคลปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวข้างต้น จิตใจจะผ่อง

ใส ปลอดโปรง โลงสบาย และสังคมเกิดสันติสุข ดังนั้น เราจึงสามารถกล่าวได้ว่า งานนิพนธ์ของท่านมีประโยชน์ต่อปัจเจกและสังคม จะอย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมา ผู้เขียนได้ศึกษางานนิพนธ์ หลักธรรมที่ปรากฏในงานนิพนธ์ และการประยุกต์ใช้หลักธรรมในงานนิพนธ์เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม ซึ่งดูเหมือนว่าการศึกษาค้นคว้านี้มีความครอบคลุมแล้ว แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า การศึกษารูปแบบการอธิบายในงานนิพนธ์มีความน่าสนใจเช่นเดียวกัน ดังนั้น เราจะศึกษาประเด็นนี้ในหัวข้อถัดไป

รูปแบบการอธิบายในงานนิพนธ์

งานนิพนธ์ของพระมหากัจจानะกระจัดกระจายในพระไตรปิฎกหลายแห่ง จะอย่างไรก็ตาม เมื่อผู้เขียนวิเคราะห์งานนิพนธ์ของท่านแต่ละงานแล้วสังเคราะห์ข้อมูล พบว่า งานนิพนธ์ของพระมหากัจจानะโดยภาพรวมแล้ว มีรูปแบบการอธิบาย 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การอธิบายแบบบรรยาย หมายถึง การแสดงธรรมตามลำดับเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจเพิ่มเติม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ม.ป.ป.) งานนิพนธ์ของพระมหากัจจानะ พบว่าการอธิบายแบบบรรยาย ปรากฏในงานนิพนธ์ของท่าน 1 งาน คือ มหาจักจานสูตร เนื้อหาในมหาจักจานสูตรนี้ พระมหากัจจานะได้เรียกเหล่าพระภิกษุมาประชุมกัน แล้วแสดงอนุสสติ 6 แก่เหล่าพระภิกษุตามลำดับ โดยไม่ได้มีการสนทนาหรือถามตอบ

2. การอธิบายแบบสนทนา หมายถึง การสนทนาธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนในประเด็นนั้น ๆ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ม.ป.ป.) งานนิพนธ์ของพระมหากัจจานะ พบว่า การอธิบายแบบสนทนา ปรากฏในงานนิพนธ์ของท่าน 1 งาน คือ มธฺสูตร เนื้อหาในมธฺสูตรนี้ พระมหากัจจานะได้สนทนาถามตอบกับ พระเจ้ามธฺระอวันตีบุตร ในประเด็นว่าด้วยความเสมอภาคของวรรณะ 4

3. การอธิบายแบบตอบปัญหา หมายถึง การแก้ไขข้อข้องใจหรือความสงสัยของผู้ถามปัญหา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ม.ป.ป.) งานนิพนธ์ของพระมหากัจจานะ พบว่า การอธิบายแบบตอบปัญหาปรากฏในงานนิพนธ์ 7 งาน ได้แก่ มธฺปิณฑิกสูตร อุทเทสวิภังคสูตร มหาจักจานภทเทกธตตสูตร หลัททกานิสูตร โลหิจจสูตร สมจิตตวรรค กาลีสสูตร เนื้อหาในพระสูตรเหล่านี้ พระภิกษุก็ดี อุบาสกอุบาสิกาก็ดี นำพระพุทธพจน์ไปถามพระมหากัจจานะ และท่านได้ขยายความพระพุทธพจน์ต่างๆ อย่างพิสดาร

นอกจากนี้ ในการอธิบายแบบตอบปัญหา ผู้เขียนพบว่า ในอุทเทสวิภังคสูตร มหาจักจานภทเทกธตตสูตร หลัททกานิสูตร พระมหากัจจานะใช้ “ถล” ศัพท์เป็นกลวิธีสำหรับกำหนดประเด็นในการอธิบายพระพุทธพจน์ ดังตัวอย่างดังนี้

ถลจจาโส พหิตธา วิญญาณํ อวิกขิตตํ อวิสภูณติ วุจจติ? อิทาธุโส ภิกขุโน จกขุนา รูปํ ทิสวา น รูปนิมิตตานุสารี วิญญาณํ โหติ รูปนิมิตตสสาทคธิตํ น รูปนิมิตตสสาทวินิพนธํ น รูปนิมิตตสสาทสยชนสยุตตํ พหิตธา วิญญาณํ อวิกขิตตํ อวิสภูณติ วุจจติ. โสเตน สททํ สุตวา... ขาเนน คนธํ ขายิตวา... ขิวหาย รสํ สายิตวา...กาเยน โผฏฐัพพํ ผุสิตวา... มนสา ธมมํ วิญญาย น ธมมนิมิตตานุสารี วิญญาณํ โหติ น ธมมนิมิตตสสาทคธิตํ น ธมมนิมิตตสสาทวินิพนธํ น ธมม

นิมิตตสสาทสโยชนสยุดตํ พหิทธา วิญญานํ อวิกิขิตตํ อวิสภูนติ วุจจติ. เอวํ โข อาวุโส พหิทธา วิญญานํ อวิกิขิตตํ อวิสภูนติ วุจจติ. (พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่มที่ 14 ข้อที่ 317 หน้าที่ 290, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535)

วิญญานที่เรียกว่า ‘ไม่ฟุ้งไป ไม่ชานไปในภายนอก’ เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เห็นรูปทางตาแล้ว มีวิญญานไม่ชานไปตามนิมิตคือรูป พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกวิญญานที่ไม่ถูกความยินดีในนิมิตคือรูปตรึงไว้ ที่ไม่ถูกความยินดีในนิมิตคือรูปผูกมัดไว้ ไม่เกี่ยวข้องด้วยสังโยชน์คือความยินดีในนิมิตคือรูปว่า ‘ไม่ฟุ้งไป ไม่ชานไปในภายนอก’ ฟุ้งเสียงทางหูแล้ว...ดมกลิ่นทางจมูกแล้ว...ลิ้มรสทางลิ้นแล้ว...ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกายแล้ว...รู้ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว มีวิญญานไม่ชานไปตามนิมิตคือธรรมารมณ์ พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกวิญญานที่ไม่ถูกความยินดีในนิมิตคือธรรมารมณ์ตรึงไว้ ที่ไม่ถูกความยินดีในนิมิตคือธรรมารมณ์ผูกมัดไว้ ที่ไม่เกี่ยวข้องด้วยสังโยชน์คือความยินดีในนิมิตคือธรรมารมณ์ว่า ‘ไม่ฟุ้งไป ไม่ชานไปในภายนอก’ วิญญานที่เรียกว่า ‘ไม่ฟุ้งไป ไม่ชานไปในภายนอก’ เป็นอย่างนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 317 หน้าที่ 384, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เป็นที่น่าสังเกตว่า งานนิพนธ์ของพระมหากัจจानะโดยส่วนใหญ่แล้ว เป็นการตอบปัญหา ส่วนงานนิพนธ์ที่อยู่ในรูปแบบการบรรยายหรือการสนทนา มีเพียงอย่างละงานเท่านั้น ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า พระมหากัจจानะน่าจะเป็นที่เคารพนับถือของพุทธบริษัทเป็นอย่างมาก เพราะเมื่อพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ เกิดข้อสงสัย มักจะนึกถึงท่านเสมอ และทุกครั้งที่เข้าไปถามท่าน พระภิกษุหรือคฤหัสถ์ ปลาบปลื้มในคำอธิบายของท่านเสมอ เพราะคำอธิบายของท่านมีความพิสดารและเข้าใจได้ง่าย จะอย่างไรก็ตาม งานนิพนธ์ ของพระมหากัจจानะอยู่ในระดับสาวกภาสิต (คำสอนของพระสาวก) ไม่ใช่พุทธภาสิต (คำสอนของพระพุทธเจ้า) การที่เราตรวจสอบงานนิพนธ์ของท่านว่าสอดคล้องกับหลักการในพระไตรปิฎกหรือไม่ น่าจะทำให้เราเห็นภาพอย่างชัดเจนว่า เพราะอะไร ผู้ถามข้อสงสัยกับพระมหากัจจानะถึงชื่นชมคำอธิบายของท่านอยู่เสมอ ซึ่งประเด็นนี้ เราจะได้พิจารณากันในหัวข้อถัดไป

ความสัมพันธ์ของงานนิพนธ์กับหลักการในพระไตรปิฎก (พุทธภาสิต)

เมื่อผู้เขียนได้วิเคราะห์งานนิพนธ์ของพระมหากัจจानะแล้ว พบว่า งานนิพนธ์ของท่านมีความสัมพันธ์หรือสอดคล้องกับหลักการในพระไตรปิฎก ยกตัวอย่างเช่น ในโลหิจจสูตร พระมหากัจจानะอธิบายคำว่า บุคคล ผู้คุ้มครองทวาร หมายถึง ผู้ที่เห็นรูปทางตา ได้ยินเสียงทางหู ดมกลิ่นทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่ยินดี ยินร้าย มีกายคตาสติตั้งมั่น มีจิตปราศจากกิเลส รู้ชัดเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 18 ข้อที่ 132 หน้าที่ 160-163, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งคำอธิบายของท่านสอดคล้องกับหลักอินทริยสังวรในสามัญญผลสูตรดังข้อความดังนี้

ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปด้วยตาแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมในจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็เป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคือภิชณาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ตมกลืนด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะ ด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9 ข้อที่ 213 หน้าที่ 73 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ดังนั้น เพื่อเป็นการยืนยันความสัมพันธ์ของงานนิพนธ์กับหลักการในพระไตรปิฎก ผู้เขียนจะนำเสนอหลักธรรมที่ปรากฏในงานนิพนธ์ แล้วเชื่อมโยงหลักการในพระไตรปิฎก (พุทธภาษิต) ดังนี้

1. การไม่ยินดียินร้ายในอารมณ์ที่มากกระทบ ที่ปรากฏในมรุตปิณฑิกสูตร อุทเทสวิภังคสูตร หลิททกานิสสูตร และโลทิจจสูตร มีความสอดคล้องกับหลักอินทรีย์สังวรในฉวีโสณสูตรซึ่งมีใจความว่า เมื่อพระภิกษุเห็นรูปทางตา ได้ยินเสียงทางหู ตมกลืนทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น สัมผัสโผฏฐัพพะทางกาย รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่ปล่อยให้อภิชณาหรือโทมนัส (ความยินดียินร้าย) ครอบงำจิตใจ มีความสำรวม เสวยความสุขภายในจิตใจที่ไม่เจือปนด้วยกิเลส (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 103 หน้าที่ 123, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. การละความพึงพอใจในกามสุข ที่ปรากฏในหลิททกานิสสูตรและสมจิตตวรรค มีสอดคล้องกับหลักการในกามสูตรซึ่งมีใจความว่า บุคคลใดมีความปรารถนาอยากได้กาม แต่กามเสื่อมสลายไป บุคคลนั้นย่อมทรمانเหมือนถูกลูกศรยิง ส่วนบุคคลใดละกามได้แล้ว บุคคลนั้นชื่อว่าละตัณหาได้ในโลก ฉะนั้น บุคคลจึงควรมีสติทุกเวลา ละเว้นกามได้แล้ว ฟังข้ามพ้นกิเลสไปได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 773-778 หน้าที่ 687-687, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3. การไม่ติดสุขในฌานสมาบัติ ที่ปรากฏในอุทเทสวิภังคสูตร และกาลีสสูตร มีความสอดคล้องกับหลักการในฌานสูตรซึ่งมีใจความว่า พระภิกษุบรรลุมานมีปฐมฌานเป็นต้น พิจารณาธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ในฌานโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วน้อมจิตใจเพื่อบรรลุนิพพาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 36 หน้าที่ 508-512, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4. การไม่ยึดมั่นถือมั่นในขั้น 5 ที่ปรากฏในอุทเทสวิภังคสูตร และหลิททกานิสสูตร มีความสอดคล้องกับหลักการในปุณณมสูตรซึ่งมีใจความว่า พระอริยสาวกผู้ได้ฟังธรรมจากพระอริยเจ้า ย่อมพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยความเป็นสิ่งไม่ใช่ตัวตน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 17 ข้อที่ 82 หน้าที่ 137-138, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

5. การเจริญอนุสสติ 6 ที่ปรากฏในอนุสสติสูตร มีความสอดคล้องกับหลักการในมหานามสูตร ซึ่งว่าด้วยการเจริญอนุสสติ 6 เช่นเดียวกัน ซึ่งพระพุทธานุสสติเป็นผู้แสดง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 10 หน้าที่ 421-425 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

6. การไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ ที่ปรากฏในหลิททกานิสสูตร มีความสอดคล้องกับหลักการในมหาสุญญตสูตรซึ่งมีใจความว่า ภิกษุผู้หลีกออกจากคณะอยู่คนเดียวเพียงลำพัง ย่อมมีโอกาสได้รับ

ความสุขที่เกิดจากความสงบหรือ มีโอกาสบรรลุเจตวิมุตติหรือโลกุตตรมรรค (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 186 หน้าที่ 223 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

7. ความเสมอภาคของวรรณะ 4 ที่ปรากฏในมจรสูตร มีความสอดคล้องกับหลักการในเอสการสูตรซึ่งมีใจความว่า บุคคลบางคนแม้เป็นชนชั้นสูง แต่กระทำอกุศลกรรมมีการฆ่าสัตว์ ลักขโมย ละเมิดภรรยาของบุคคลอื่น เป็นต้น พระพุทธเจ้าไม่เรียกบุคคลประเภทนี้ว่า เป็นคนประเสริฐเพราะเป็นชนชั้นสูง บุคคลจะเป็นคนประเสริฐหรือไม่ประเสริฐ ไม่ได้วัดกันที่ชนชั้น แต่วัดกันด้วยความประพฤติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 438 หน้าที่ 549-550 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

8. การไม่กล่าวคำขัดแย้ง ที่ปรากฏในลหิตทกานิสสูตร มีความสอดคล้องกับหลักการในตวฏกสูตรว่า พระภิกษุไม่ควรเป็นผู้มักอวด ไม่ควรพูดมุ่งผลประโยชน์ ไม่ควรเป็นคะนอง และไม่ควรพูดคำแก่งแย่ง เพราะอาจจะนำไปสู่การทะเลาะวิวาทได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 937 หน้าที่ 725 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า งานนิพนธ์ของพระมหากัจจมานะมีความสอดคล้องกับหลักการในพระไตรปิฎกทุกประการ เมื่อนำหลักการที่เป็นพุทธภาษิตมาเชื่อมโยง พบว่า สอดคล้องกันเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะพระมหากัจจมานะเป็นหนึ่งในพระอสีติมหาสาวกซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตั้งไว้ในเอตทัคคะด้านการอธิบายความย่อให้พิสดาร ในครั้งพุทธกาลเมื่อพระมหากัจจมานะแสดงธรรมแก่เหล่าพระภิกษุ และพระภิกษุกลุ่มนั้นไปกราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ พระพุทธองค์มักจะตรัสว่า หากเราแสดงธรรม เราก็จะแสดงเหมือนอย่างที่เราแสดง ดังข้อความในอุทเทสวิภังคสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย มหากัจจมานะ เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก แม้ถ้าเธอทั้งหลายพึงสอบถามเนื้อความนั้น กับเรา ถึงเราก็พึงตอบอย่างเดียวกับที่มหากัจจมานะตอบแล้วเหมือนกัน ก็เนื้อความแห่งอุทเทสนั้นเป็นอย่างนี้เธอทั้งหลายพึงทรงจำเนื้อความนั้นไว้อย่างนั้นเถิด” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 322 หน้าที่ 390 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

คุณค่าของงานนิพนธ์

จากการศึกษางานนิพนธ์ของพระมหากัจจมานะโดยภาพรวมแล้ว พบว่า งานนิพนธ์มีคุณค่าในด้านต่างๆ ประกอบด้วย คุณค่าด้านวรรณคดี คุณค่าด้านชีวิตและสังคม และคุณค่าด้านพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. คุณค่าด้านวรรณคดี งานนิพนธ์ของพระมหากัจจมานะแม้จะไม่ได้อยู่ในรูปแบบของคัมภีร์เหมือนคัมภีร์อื่นๆ เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค แต่ก็ถูกบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก ฉะนั้น เราอาจกล่าวได้ว่า งานนิพนธ์ของท่านมีคุณค่าด้านวรรณคดี เพราะงานนิพนธ์ของท่านมีเนื้อหาชัดเจน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ชวนให้เกิดความเลื่อมใส ยึดพุทธภาษิตเป็นหลักการในการอธิบาย ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะการประพันธ์วรรณคดีที่ดี 10 ประการ ได้แก่ 1) ปสาทคุณ มีความชัดเจนแจ่มแจ้ง 2) โอชาคุณ ให้ความสว่างแก่ดวงใจ 3) มธุรสคุณ มีความไพเราะ 4) สมคุณ มีความสอดคล้องกับหลักธรรม 5) สุขุมालคุณ มีความลุ่มลึก 6) สิลเสคุณ เชื่อมโยงกันได้อย่างสนิท 7) โอฟารคุณ มีความอลังการ 8) กันทิคุณ เร้าอารมณ์ให้บันเทิง 9) อตถกพยัตติคุณ มีความคมคาย 10) สมาธิคุณ มีเป้าหมายอย่างชัดเจน (Natavarlal, Poetry,

Creative and Aesthetic Experience อ้างถึงใน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555) ดังตัวอย่างดังนี้

ในมธุปนิมิตกสูตร มีพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุ แ่งต่างๆ แ่งปัญจสัญญาย่อมครอบงำบุรุษ เพราะเหตุใด ถ้าสิ่งที่คุณคิด จะพึงยินดี จะพึงยอมรับ จะพึงยึดถือ ไม่มีเพราะเหตุนี้ นั่นเป็นที่สุดแห่งราคานุสัย ฯลฯ บำปอกุศลธรรมเหล่านี้ย่อมดับไปโดยไม่เหลือในเพราะเหตุนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 201 หน้าที่ 210-211, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระมหากัจจมานะได้อธิบายพระพุทธพจน์ข้างต้นว่า เมื่ออายตนะภายในและอายตนะภายนอกกระทบกัน วิญญาณจึงเกิด เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย ผัสสะจึงเกิด เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด บุคคลเมื่อเสวยอารมณ์ใด ย่อมหมายรู้อารมณ์นั้น บุคคลเมื่อหมายรู้อารมณ์ใด ย่อมตรึกอารมณ์นั้น บุคคลตรึกอารมณ์ใด ย่อมคิดปรุงแต่งอารมณ์นั้น บุคคลคิดปรุงแต่งอารมณ์ใด เพราะความคิดปรุงแต่งอารมณ์นั้นเป็นเหตุ ปัญญาจึงเกิด คือ ตัณหา ทิฐิ มานะ จึงครอบงำบุรุษในอารมณ์ 6 ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน หมายความว่า เมื่อบุคคลรู้สิ่งใด เช่น เห็นรูปทางตา ได้ยินเสียงทางหู ตัณหา มานะ ทิฐิ จะครอบงำอยู่รำไป ตรงกันข้าม หากอายตนะภายในและอายตนะภายนอกไม่มี หมายความว่า บุคคลเมื่อเห็นรูปทางตา ได้ยินเสียงทางหู เป็นต้น แล้วไม่ยินดียินร้าย ตัณหา ทิฐิ มานะย่อมครอบงำไม่ได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 204-205 หน้าที่ 213-217 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากคำอธิบายข้างต้น จะเห็นได้ว่า พระมหากัจจมานะอธิบายในแง่ที่ว่า อายตนะภายในภายนอกเป็นสาเหตุแห่งการรับรู้ การสัมผัสถูกต้อง การเสวยอารมณ์ การหมายรู้อารมณ์ การตรึก การคิดปรุงแต่ง และภาวะที่ถูกปัญญาครอบงำ แต่เมื่อไม่มีอายตนะภายในภายนอก การรับรู้ การสัมผัสถูกต้อง การเสวยอารมณ์ เป็นต้น ก็จะไม่เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน จะอย่างไรก็ตาม พระมหากัจจมานะไม่ได้กำลังจะบอกว่า เราจะต้องตัดขาดการรับรู้โลก หรือทำลายอวัยวะสำหรับรับรู้โลกออกไป แต่ท่านกำลังบอกว่า รูปมากระทบตา เสียงมากระทบหู กลิ่นมากระทบจมูก รสมากระทบลิ้น โผฏฐัพพะมากระทบกาย และธรรมารมณ์มากระทบใจ แล้วเกิดการรับรู้ บุคคลจะต้องไม่ยินดีในอภิวรรณ ไม่ยินร้ายในอนิภิวรรณ เพราะเมื่อไม่ยินดียินร้าย ก็จะถึงความสิ้นไปแห่งความทุกข์คือนิพพาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 18 ข้อที่ 13-14 หน้าที่ 11-13, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นอกจากนี้ พระมหากัจจมานะได้อธิบายในแง่ที่ว่า อายตนะภายในภายนอกเป็นสาเหตุแห่งการบัญญัติสิ่งต่างๆ ทั้งนี้ เพราะท่านต้องการจะอธิบายว่า อายตนะเป็นเครื่องมือในการรับโลกและการรับรู้โลกนั้นแหละนำไปสู่การบัญญัติ สิ่งต่าง ๆ ในทางกลับกัน หากไม่มีอายตนะ การรับรู้ก็จะมี และการบัญญัติก็จะมีเช่นเดียวกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย 18 ข้อที่ 68 หน้าที่ 58, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จะเห็นได้ว่า พระมหากัจจมานะอธิบายพระพุทธพจน์ได้อย่างพิสดารและคำอธิบายของท่านมีความลุ่มลึก ชวนให้อยากปฏิบัติตาม

2. คุณค่าด้านชีวิตและสังคม งานนิพนธ์ของพระมหากัจจมานะ เป็นงานที่แสดงให้เห็นถึงหลักธรรมและแนวทางการปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของชีวิตและสังคม ดังนี้

มิติด้านชีวิต พระมหากัจจានะได้อธิบายหลักการดำเนินชีวิตไว้ในมหากัจจานกัฏฐสูตรว่า บุคคลใช้ชีวิตอยู่กับปัจจุบัน ไม่ควรหวนระลึกเสียดยสิ่งทีล่วงเลยไป ไม่ควรกังวลกับสิ่งที่ยังมาไม่ถึง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 282-285 หน้าที่ 336-342 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การอยู่กับปัจจุบันเมื่อสังเคราะห์ลงในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ก็คือความไม่ประมาทหรือการไม่อยู่ ปราศจากสตินั่นเอง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 24 ข้อที่ 15 หน้าที่ 28-29, มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, 2539) ดังนั้น เมื่อบุคคลใช้ชีวิตอยู่กับปัจจุบันอย่างมีสติ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ขวนขวายทำความดี จิตใจก็จะสงบสุข

มิติด้านสังคม พระมหากัจจานะได้อธิบายหลักความเสมอภาคไว้ในมรุตสูตรว่า วรรณะ 4 คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร มีความเท่าเทียมกัน ไม่มีวรรณะใดสูงกว่ากัน เพราะเมื่อใครทำกรรมใดไว้ จะดีหรือชั่วก็ตาม ย่อมได้รับผลของกรรมนั้นเสมอ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 317-323 หน้าที่ 382-391, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น เมื่อบุคคลในสังคมเมื่อยึดหลักความเสมอ ภาค สังคมก็จะไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ส่งผลให้คนในสังคมรักใคร่กลมเกลียวกัน และสังคมเกิดสันติสุข อย่างยั่งยืน

3. คุณค่าด้านพระพุทธศาสนา งานนิพนธ์ของพระมหากัจจานะนับว่ามีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนา เนื่องด้วยงานของท่านโดยส่วนใหญ่ ช่วยคลี่คลายความสงสัยของพุทธบริษัทได้ หมายความว่า บ่อยครั้ง พระพุทธเจ้ามักจะแสดงธรรมโดยย่อ ผู้ที่ฟังมักจะเข้าใจพระดำรัสของพระองค์ แล้วไปถามพระมหากัจจานะ ท่านได้อธิบายขยายความพระพุทธพจน์อย่างพิสดาร แน่นนอนว่า หากท่านไม่อธิบาย พระพุทธพจน์ที่มี ปริศนาน่าจะเป็นเรื่องที่ขบคิดและสงสัยอยู่ร่ำไป ดังตัวอย่างดังนี้

ในอุทเทสสูตรวิภังคสูตร มีพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงพิจารณาโดยประการที่ เมื่อพิจารณาอยู่ วิญญานจะไม่ฟุ้งไป ไม่ชานไปในภายนอก ไม่ตั้งมั่นอยู่ในภายใน ไม่สะดุ้งเพราะไม่ยึดมั่น เมื่อวิญญานไม่ฟุ้งไป ไม่ชานไปในภายนอก ไม่ตั้งมั่นอยู่ในภายใน ไม่สะดุ้งเพราะไม่ถือมั่นจึงไม่มีเหตุเกิด หรือแดนเกิดแห่งชาติ ชรา มรณะ และทุกข์ต่อไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 314 หน้าที่ 381 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระมหากัจจานะได้อธิบายว่า 1) คำว่า วิญญานไม่ฟุ้งไป ไม่ชานไปในภายนอก หมายถึง การเห็น รูปทางตา ได้ยินเสียงทางหู ดมกลิ่นทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย รู้แจ้งธรรมารมณ์ ทางใจ แล้วไม่ปล่อยให้จิตใจเกิดความยินดีหรือความชุ่นเคือง 2) คำว่า วิญญานไม่ตั้งมั่นอยู่ในภายใน หมายถึง การได้มาน 4 มีปฐมฌานเป็นต้น แล้วไม่ยินดีติดใจในความสุขที่เกิดจากฌาน 3) คำว่า วิญญาน ไม่สะดุ้งเพราะไม่ยึดมั่น หมายถึง การไม่ยึดมั่นถือมั่นในขันธ 5 โดยความเป็นอัตตา แม้ขันธ 5 จะเสื่อม สลาย ก็ไม่สะดุ้งตกใจกับภาวะความเสื่อมสลายดังกล่าว การปฏิบัติตามข้อปฏิบัติ 3 ประการที่ว่านี้ จะเป็นสาเหตุความสิ้นไปแห่งความเกิด ความชรา ความตายและความทุกข์ หมายความว่า ถึงความดับ ทุกข์นั่นเอง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 315-322 หน้าที่ 382-389, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จะเห็นได้ว่า พระพุทธพจน์ข้างต้นเมื่อเราอ่านด้วยตนเองโดยไม่ได้อ่านคำของพระมหากัจจានะ เราอาจจะตั้งคำถามว่า คำว่า วิญญานไม่พึงไป ไม่ชานไปในภายนอก มีความหมายอย่างไร เมื่อเราอ่านคำอธิบายของพระมหากัจจានะในงานนิพนธ์ของท่าน เราจะเข้าใจอย่างชัดเจนว่า คำว่า วิญญานไม่พึงไป ไม่ชานไปในภายนอก หมายถึง การเห็นรูปทางตา ได้ยินเสียงทางหู ดมกลิ่นทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย รู้ธรรมารมณ์ทางใจ แล้วจิตไม่ยินดียินร้ายนั่นเอง

บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปภาพรวมได้ว่า งานนิพนธ์ของพระมหากัจจានะปรากฏเฉพาะใน พระสูตรตันตปิฎก มี 9 งาน ได้แก่ 1) มรฺกษิณิกสูตร 2) มรฺกษสูตร 3) อุทเทสวิภังคสูตร 4) มหากัจจานกัฏเฐกัฏฐสูตร 5) หลัทธิทกานิสฺสสูตร 6) โลหิจจุสูตร 7) สมจิตตวรรค 8) มหากัจจานสูตร 9) กาลีสสูตร งานนิพนธ์แต่ละงานมีหลักธรรมหลายประการ แต่เมื่อผู้เขียนสังเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในงานนิพนธ์พบว่า งานนิพนธ์ของพระมหา กัจจานะ มีหลักธรรม 2 หมวดหลัก ได้แก่ 1) หลักธรรมเพื่อการละกิเลส 2) หลักธรรมเพื่อสังคม ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคมได้ นอกจากนี้ เมื่อผู้เขียนศึกษารูปแบบการอธิบายในงานนิพนธ์ พบว่า งานนิพนธ์ของพระมหากัจจานะมีรูปแบบการอธิบาย 3 แบบ ได้แก่ 1) การอธิบายแบบบรรยาย 2) การอธิบายแบบสนทนา 3) การอธิบายแบบตอบปัญหา เมื่อผู้เขียนศึกษาความสัมพันธ์ของงานนิพนธ์กับหลักการในพระไตรปิฎก พบว่า งานนิพนธ์ของพระมหากัจจานะมีความสอดคล้องกับหลักการในพระไตรปิฎก (พุทธภาษิต) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสติปัญญาของพระมหากัจจานะได้อย่างชัดเจนว่า ท่านมีความฉลาดสามารถในการอธิบายธรรมะและท้ายที่สุด เมื่อผู้เขียนได้ศึกษาคุณค่าของงานนิพนธ์พบว่า งานนิพนธ์ของพระมหากัจจานะ มีคุณค่า 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณค่าด้านวรรณคดี 2) คุณค่าด้านชีวิตและสังคม 3) คุณค่าด้านพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2558). **พระไตรปิฎกศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2555). **วรรณคดีบาลี**. กรุงเทพฯ: บริษัทรพีพร จำกัด.
- ธัช มั่นต่อการ. (2547). การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สมันตปาสาทิกาปฐมภาค. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาจาริกภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). **พุทธศาสนกับการแนะแนว**. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.
- พระมหาอดุลย์ คนแรง. (2541). การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์คัลลิตถปิณี. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาจาริกภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). **อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก อังคุตตร
นิกาย เอกก นิบาตร มโนรปฺปฎิ ภาค 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (ม.ป.ป.). **พุทธวิธีในการสอน**. ม.ป.ท.

สมพรนุช ตันศรีสุข. (2550). งานนิพนธ์ของพระสารีบุตรในพระไตรปิฎก. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**,
สาขาวิชาภาษาบาลีและสันสกฤต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การพัฒนาแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขัน
การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเยาวราช

Platform Developing for Increasing the Capacity of the Health Tourism
Competition of Yaowarat

¹หงษ์ศิริ ภิชัยดิษฐ์, ²เชิดพงษ์ วาณิชยานนท์, ³ยุภาวรรณ ดวงอินตา, ⁴วิลาวัลย์ วิเศษวัชร

^{1,4}คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

²บริษัท อวส์ มินนิสทรี จำกัด

³คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

^{1,4}Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

²Owls Ministry Company Limited

³Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

¹Corresponding author, e-mail: hongsi.Piy@rmutr.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของย่านเยาวราช รองรับการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจทางด้านสุขภาพตามศาสตร์การแพทย์แผนจีนและเพื่อประเมินความพึงพอใจคุณภาพแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเยาวราช กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร จำนวน 60 คน โดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อประเมินความพึงพอใจแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และแบบสอบถามความพึงพอใจแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อประชาสัมพันธ์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมย่านเยาวราช สถิติการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเยาวราช ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ซึ่งเป็นเพศหญิง การศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย รายได้ 25,001-35,000 บาท มีความพึงพอใจแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเยาวราช โดยรวมมีความพึงพอใจระดับมาก เมื่อวิเคราะห์รายข้อพบว่า การออกแบบและการนำเสนอค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาความโดดเด่นและน่าสนใจ การเปิดเข้าแต่ละส่วนของแพลตฟอร์มและการเชื่อมต่อเว็บไซต์อื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ความเหมาะสมของการจัดเรียงข้อมูล องค์ประกอบด้านรูปภาพและกราฟิกและความรวดเร็วของการค้นหา

ข้อมูล มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ลักษณะ/หน้าตาของแพลตฟอร์มและความเหมาะสมของของชื่อแพลตฟอร์ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดการเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบ

คำสำคัญ: แพลตฟอร์ม, การแพทย์แผนจีน, ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

Abstract

This research article aims to develop a health tourism platform of Yaowarat for being the health economic area of traditional Chinese medicine and to assess the satisfaction on the quality of the platform to increase the capacity of the health tourism competition of Yaowarat. The samples were 60 people living in Samphanthawong District, Bangkok who were selected by a simple random sampling method to assess the satisfaction on the health tourism platform. The research instruments were a health tourism platform and a questionnaire on the satisfaction of the health tourism platform to promote the social and cultural capital of Yaowarat. Frequency, percentage, mean and standard deviation were employed for data analysis.

The results showed that the overall satisfaction on the platform for increasing the capacity of the health tourism competition of Yaowarat of the samples who were mostly females with a bachelor's degree that were business owners/traders with the income of 25,001-35,000 baht was at a high level. According to the analysis of each item, the design and presentation gained the highest mean score, followed by the distinctiveness and interestingness of the platform, the access to each part of the platform and the link to other websites, which gained the same mean score; the appropriateness of the arrangement of data, the images and graphics and the search speed, which gained the same mean score; the platform appearance and the appropriateness of the platform's name, which gained the same mean score, and the use of illustrations, which gained the lowest mean score.

Keywords: Platform; traditional Chinese medicine; Health Tourism.

บทนำ

เยาวราช หรือเรียกว่า ไชน่าทาวน์ เขตสัมพันธวงศ์ เป็นที่อยู่อาศัยของคนจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2325 พร้อมกับการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รวมถึงเป็นชุมชนแหล่งอาศัยของคนไทยเชื้อสายจีนมาอย่างยาวนาน กลายเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น และถือว่าเป็นชุมชนจีนที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมจีน โดยมีการส่งผ่านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณี องค์กรความรู้ รวมถึงแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ เนื่องจากคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ในบริเวณนี้นั้นเป็นผู้มี

ความขยันขันแข็ง ก่อให้เกิดการผลักดันในมิติเศรษฐกิจที่เจริญก้าวหน้า เช่น การค้าขาย ร้านอะไหล่รถยนต์ ร้านทอง ร้านอาหาร ร้านขายสมุนไพร และร้านการแพทย์จีน เป็นต้น ทั้งยังเป็นการสืบทอดผสมผสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาของคนจีนกับวัฒนธรรมในประเทศไทยมาอย่างยาวนานและได้รับความนิยมทั้งในกลุ่มผู้คนในประเทศและนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาเยี่ยมชม กาลเวลาที่ผ่านไปทำให้ความโดดเด่นของพื้นที่เยาวราช เน้นการนำเสนอวัฒนธรรมผ่านอาหาร อาทิ ประเพณีกินเจ หรือ เน้นที่อาหารจีนที่แสนอร่อย และอาจจะละเลยการนำเสนอทุนทางสังคมที่เข้มแข็งอีกหลายอย่างไป อาทิ การเป็นแหล่งเศรษฐกิจ แหล่งค้าขาย หรือองค์ความรู้ด้านการแพทย์จีนที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าในการผลักดันให้เกิดการกระจายตัวทางเศรษฐกิจ กระจายความเจริญได้ ความโดดเด่นดังกล่าวส่งผลให้ประเด็นที่กล่าวถึงมากที่สุดถูกเน้นไปที่อาหาร และเทศกาลกินเจ ทำให้เกิดการรวบรวมข้อมูล แหล่งร้านอาหาร การนำเสนอประเด็นเหล่านี้อย่างกว้างขวาง เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายคิดถึงเยาวราชมิติอื่นมากขึ้น อันได้แก่ ทุนนิยมทางด้านการแพทย์และสุขภาพ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้บริการหลักมีความแข็งแกร่งมากขึ้นด้วยยิ่งพฤติกรรมของคนในยุคนี้เปลี่ยนไปหลายสิ่งหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ พฤติกรรมผู้บริโภคที่ห่วงใยสุขภาพตนเองมากขึ้น พฤติกรรมผู้บริโภคที่ชอบเสพเรื่องราว ประวัติความเป็นมาของสิ่งต่างๆ ทั้งการก่อสร้าง การวางตำแหน่ง ความหมายของอาหาร ความหมายของการดูแลสุขภาพ สิ่งเหล่านี้ ล้วนเป็นมูลค่าที่สำคัญที่สามารถก่อให้เกิดการเติบโตขึ้นของเยาวราช ในมิติของชุมชน เศรษฐกิจ สมุนไพรจีน ฯลฯ

ศาสตร์สมุนไพรจีนเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาที่มีมาอย่างยาวนานของชาวจีน ยาต้ม ยาขี้ ยาอม ยาตำ ขนานต่างๆ มาพร้อมกับอากง อาม่า ที่เดินทางจากจีนแผ่นดินใหญ่ (บุญยักร์ ศิริธีรวิธิตกุล และ ณรงค์ ใจเที่ยง, 2564) หมอชาวจีนมักจะจัดเครื่องยาสมุนไพรจีนตามอาการและความต้องการของผู้ใช้ยา จนทำให้กิจการร้านขายยาจีนเกิดขึ้นมากมาย รุนลุกรุ่นหลานก็สืบสานกิจการอย่างแพร่หลายในกลุ่มคนจีนคนไทยเชื้อสายจีน และด้วยยุคสมัยสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปการแพทย์สมัยใหม่แบบตะวันตกรุกคืบเข้ามา จึงทำให้ลูกค้าเก่าๆ ที่เป็นชาวจีน หรือคนไทยที่นิยมใช้สมุนไพรจีนลดน้อยลงไปอย่างเห็นได้ชัด แต่เมื่อช่วงเวลาผ่านไปกระแสการดูแลสุขภาพด้วยแพทย์ทางเลือกกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้ง จนทำให้เกิดการส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้การเรียนการสอนเปิดหลักสูตรแพทย์ทางเลือกมากมาย ร้านขายยาปรับตัวตามยุคสมัยของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แม้กระแสการตอบรับการใช้ยาสมุนไพรจีนจะกลับมาอีกครั้ง แต่ด้วยการขยายตัวทางเศรษฐกิจก็ขยายขยายออกไปตามนอกเมืองมากขึ้น กลุ่มร้านขายยาย่านเยาวราชก็ยังคงพยายามรักษาพื้นที่การขายยาจีนอย่างต่อเนื่องด้วยความเชื่อและความศรัทธาการรักษาโรคด้วยสมุนไพรจีนโดยยึดหลักคุณธรรมต่อคนไข้เสมอ

งานวิจัยครั้งนี้จึงสนใจรวบรวมฐานข้อมูล องค์ความรู้ประเด็นเกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพแบบจีน เพื่อพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจของเยาวราชให้เป็นพื้นที่อัจฉริยะทางด้านสุขภาพ และผลักดันให้เกิดการดูแลสุขภาพแบบจีนเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยนำข้อมูลมาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ องค์ความรู้รูปแบบแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เยาวราช และรองรับการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจทางด้านสุขภาพตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชและรองรับการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจทางด้านสุขภาพตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน
2. เพื่อประเมินความพึงพอใจคุณภาพแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเขาวราช

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การพัฒนาแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชในรูปแบบเว็บไซต์

ขั้นตอนการพัฒนาแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเขาวราชดังนี้

ขั้นที่ 1 : วางแผน (Planning)

แพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชรูปแบบเว็บไซต์ ถูกกำหนดให้เป็นเว็บไซต์ที่นำเสนอการแพทย์แผนจีนในมิติของศาสตร์การแพทย์แผนจีน การออกกำลังกาย อาหาร และสมุนไพรจีน วิธีการใช้ ข้อควรระวัง เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน และเป็นการสร้างจุดแข็งการท่องเที่ยวของพื้นที่เขาวราชมิติที่หลากหลายขึ้น โดยการกำหนดระยะเวลาการดำเนินงาน ขั้นตอนการดำเนินงาน รูปแบบการดำเนินงาน บุคลากรบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ และงบประมาณการสร้างแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชรูปแบบเว็บไซต์

ขั้นที่ 2 : ออกแบบข้อมูล (Information Design)

รวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนจีนมิติของศาสตร์การแพทย์แผนจีน การออกกำลังกาย อาหาร และสมุนไพรจีน วิธีการใช้ ประโยชน์ต่อสุขภาพ ข้อควรระวัง เป็นต้น จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้ง ตำรา แผ่นพับ นิตยสาร อินเทอร์เน็ต และแหล่งที่จำหน่าย รวมถึงการออกแบบสื่อต่างๆ อาทิ ภาพถ่าย วิดีโอ ภาพเคลื่อนไหว กราฟิกต่างๆ ที่สามารถสื่อสารและบ่งบอกถึงความหมายของการแพทย์แผนจีนมิติของสมุนไพร เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับสร้างแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชรูปแบบเว็บไซต์ โดยนำเนื้อหาที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อจัดแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ สร้างเป็นแผนที่เว็บไซต์ (Site Map)

ขั้นที่ 3 : ออกแบบประสบการณ์การใช้ (User Experience Design)

เน้นการออกแบบให้น่าสนใจ ดึงดูดให้เกิดการติดตาม ให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายของผู้ที่ใช้บริการแพลตฟอร์มและการเลือกใช้อักษร สีที่ให้อ่านง่ายสบายตา มีขนาดใหญ่เพียงพอ เข้าถึงแต่ละส่วนของเว็บไซต์อย่างรวดเร็ว เพื่อให้ผู้ใช้บริการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างง่ายและสะดวก

ขั้นที่ 4 : พัฒนาเว็บไซต์ (Web Developing)

การวิจัยครั้งนี้เน้นการพัฒนาแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราช รูปแบบเว็บไซต์ด้วยการใช้เครื่องมือการสร้างเว็บไซต์สำเร็จรูป ได้แก่ โปรแกรมเวิร์ดเพรสส์ (WordPress) เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่เน้นการพัฒนาเนื้อหาข้อมูลของศาสตร์การแพทย์แผนจีน การออกกำลังกาย อาหาร และสมุนไพรจีน

เมื่อพัฒนาเสร็จเรียบร้อยแล้วมีการตรวจสอบเนื้อหาและองค์ประกอบต่างๆ ว่าสามารถใช้งานได้อย่างสมบูรณ์ไหม โดยทดสอบใช้ในสภาพแตกต่างกัน เช่น บราวเซอร์ชนิดและรุ่นที่แตกต่างกัน ความละเอียดของหน้าจอ เป็นต้น

ขั้นที่ 5 : เผยแพร่ (Promote & Provoke)

ทำการเผยแพร่แพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชรูปแบบเว็บไซต์ โดยทำการอัปโหลดขึ้น server และทำการประชาสัมพันธ์ต่อไปเป็นระยะเวลา 90 วัน ผ่านโซเชียลมีเดียต่างๆ อาทิ Facebook, Instagram, Twitter เป็นต้น เพื่อให้ผู้ใช้บริการรับรู้การมีตัวตนของเว็บไซต์ จะได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ข้อมูลเนื้อหาศาสตร์การแพทย์แผนจีนมิติต่างๆ

หลังจากทำการเผยแพร่แพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชรูปแบบเว็บไซต์ จากนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการรวบรวมข้อมูลแบบประเมินความพึงพอใจ และวิเคราะห์ผลโดยวิธีการทางสถิติ เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ที่เข้าใช้แพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชในรูปแบบเว็บไซต์ต่อไป

2. แบบประเมินคุณภาพและความพึงพอใจที่มีต่อแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราช รูปแบบเว็บไซต์

แบบประเมินคุณภาพและความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชรูปแบบเว็บไซต์ มีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลและวิธีการประเมินแพลตฟอร์ม เพื่อเป็นแนวทางการสร้างแบบประเมินคุณภาพและความพึงพอใจของแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชในรูปแบบเว็บไซต์

2) สร้างแบบประเมินคุณภาพและความพึงพอใจแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชในรูปแบบเว็บไซต์ สำหรับให้ผู้เชี่ยวชาญด้านศาสตร์การแพทย์แผนจีน และคุณภาพของแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชรูปแบบเว็บไซต์ จำนวน 5 คน เพื่อวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence : IOC) (กัลยา วาณิชยปัญญา, 2544: 213) และประเมินความพึงพอใจแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชรูปแบบเว็บไซต์ กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 คน

แบบประเมินคุณภาพและความพึงพอใจแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราชรูปแบบเว็บไซต์ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) กำหนดค่าคะแนนเป็น 5 ระดับ ซึ่งกำหนดค่าระดับความพึงพอใจดังนี้

ระดับ 5	หมายถึง	มีความพึงพอใจ มากที่สุด
ระดับ 4	หมายถึง	มีความพึงพอใจ มาก

ระดับ 3	หมายถึง	มีความพึงพอใจ ปานกลาง
ระดับ 2	หมายถึง	มีความพึงพอใจ น้อย
ระดับ 1	หมายถึง	มีความพึงพอใจ น้อยที่สุด
และแปลความหมาย ค่าเฉลี่ยโดยใช้เกณฑ์ดังนี้		
คะแนนเฉลี่ย 4.51 – 5.00	หมายถึง	ความพึงพอใจ มากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 3.51 – 4.50	หมายถึง	ความพึงพอใจ มาก
คะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.50	หมายถึง	ความพึงพอใจ ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.51 – 2.50	หมายถึง	ความพึงพอใจ น้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.50	หมายถึง	ความพึงพอใจ น้อยที่สุด

3) นำแบบประเมินคุณภาพและความพึงพอใจที่สร้างขึ้นให้กลุ่มตัวอย่างใช้ที่เข้ามาใช้บริการเว็บไซต์ดำเนินการประเมินแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เขาวราช จากนั้นรวบรวมแบบประเมินที่ผ่านการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อคำถามการประเมิน แล้วดำเนินการวิเคราะห์โดยวิธีการทางสถิติต่อไป

3. สถิติเพื่อการวิเคราะห์การประเมินความพึงพอใจแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเขาวราช

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเขาวราช ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545: 102-103)

5.1 ใช้สูตรหาค่าร้อยละ (Percentage)

$$P = \frac{f(100)}{N}$$

P แทน ค่าร้อยละ

f แทน ความถี่ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงเป็นร้อยละ

N แทน จำนวนของกลุ่มตัวอย่าง

1.2 สูตรค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean)

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$$

$\bar{x}$ แทน ค่าเฉลี่ยเลขคณิตของกลุ่มตัวอย่าง

$\sum x$ แทน ผลรวมของข้อมูลทั้งหมด

n แทน จำนวนของกลุ่มตัวอย่าง

5.3 สูตรความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation หรือ S.D.)

$$S = \sqrt{\frac{N \sum x^2 - (\sum x)^2}{N(N-1)}}$$

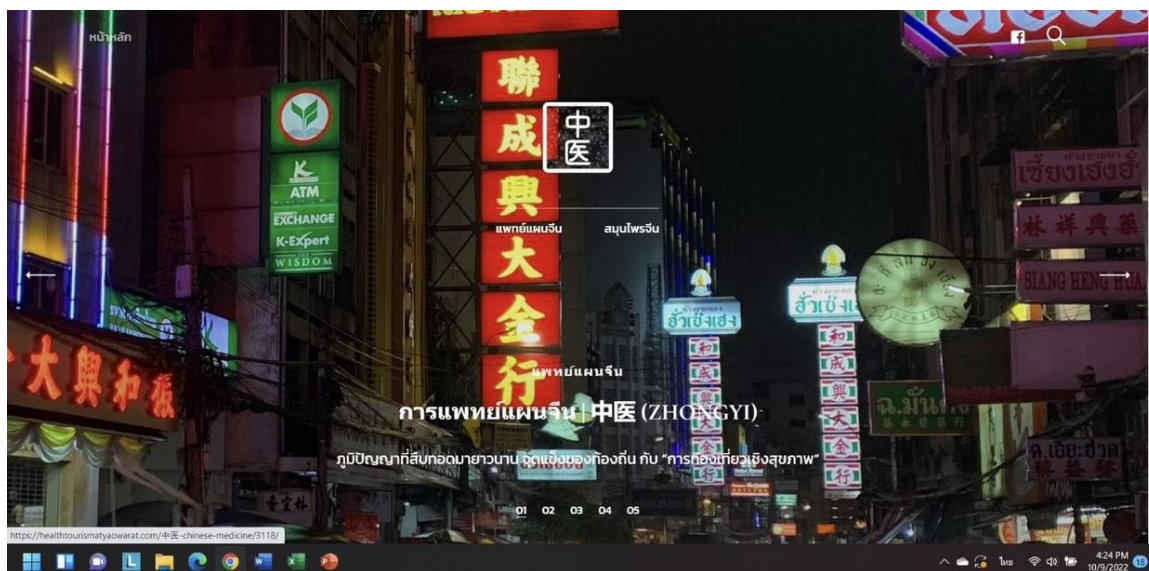
S	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนกลุ่มตัวอย่าง
$(\sum x)^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง
$\sum x^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง
N	แทน	จำนวนของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การพัฒนาแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเยาวราช ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

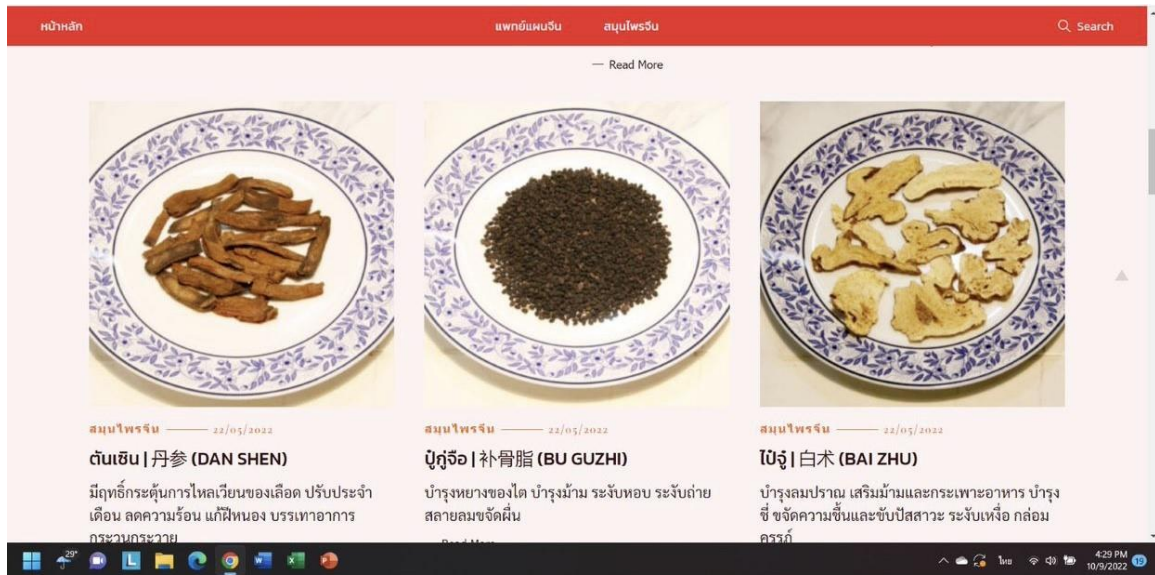
1) ผลการพัฒนาแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเยาวราช

หน้าจอหลักของแพลตฟอร์ม <https://healthtourismatyaowarat.com/>

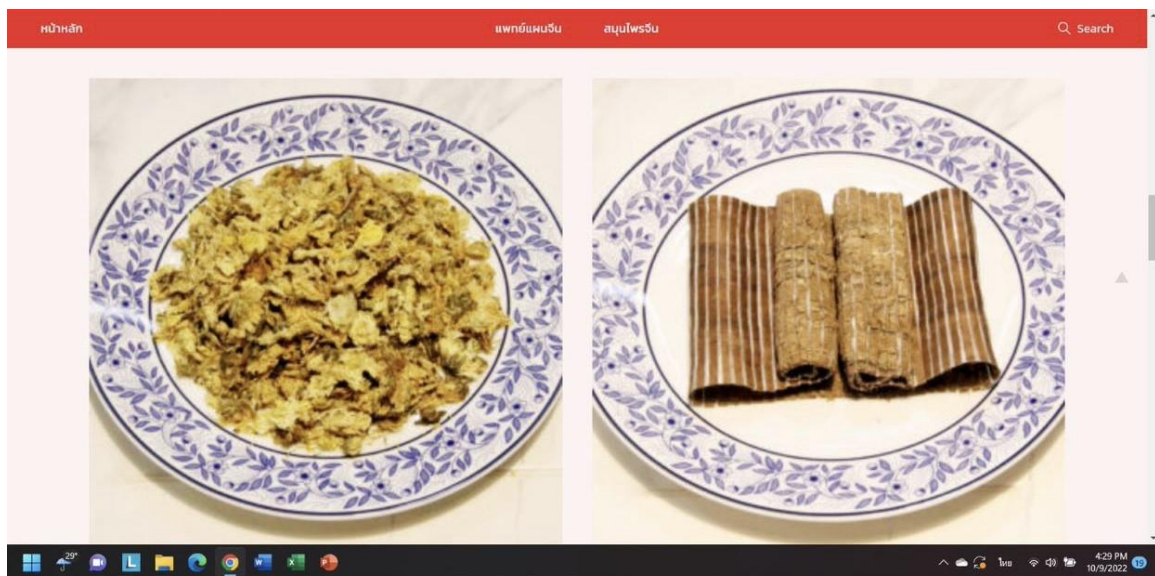

ภาพที่ 1 ภาพหน้าแรกของแพลตฟอร์ม

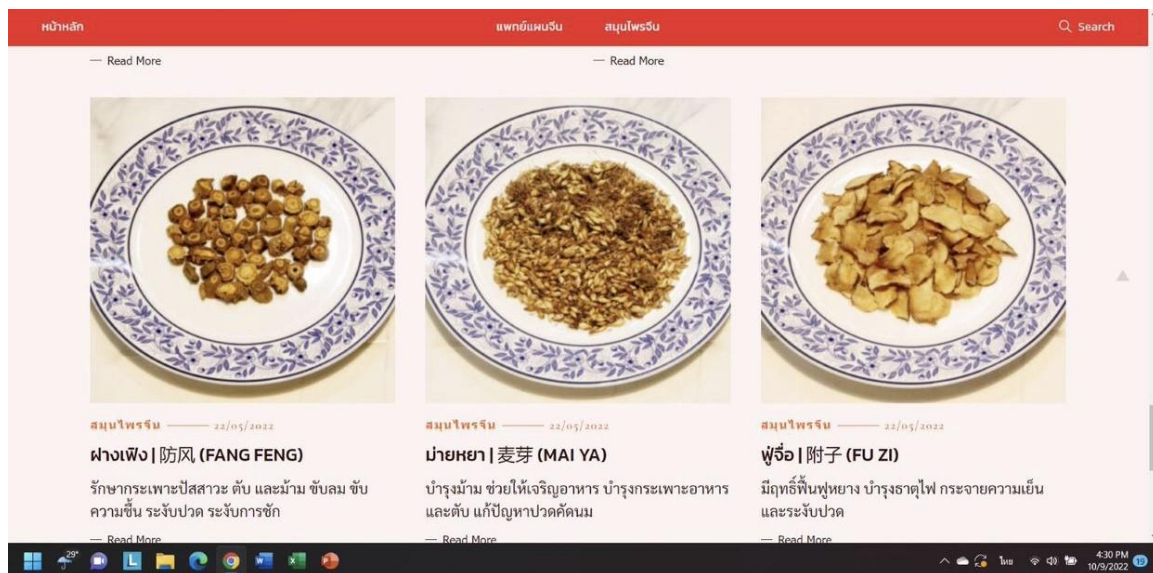
1.1 องค์ความรู้ด้านสมุนไพรจีน

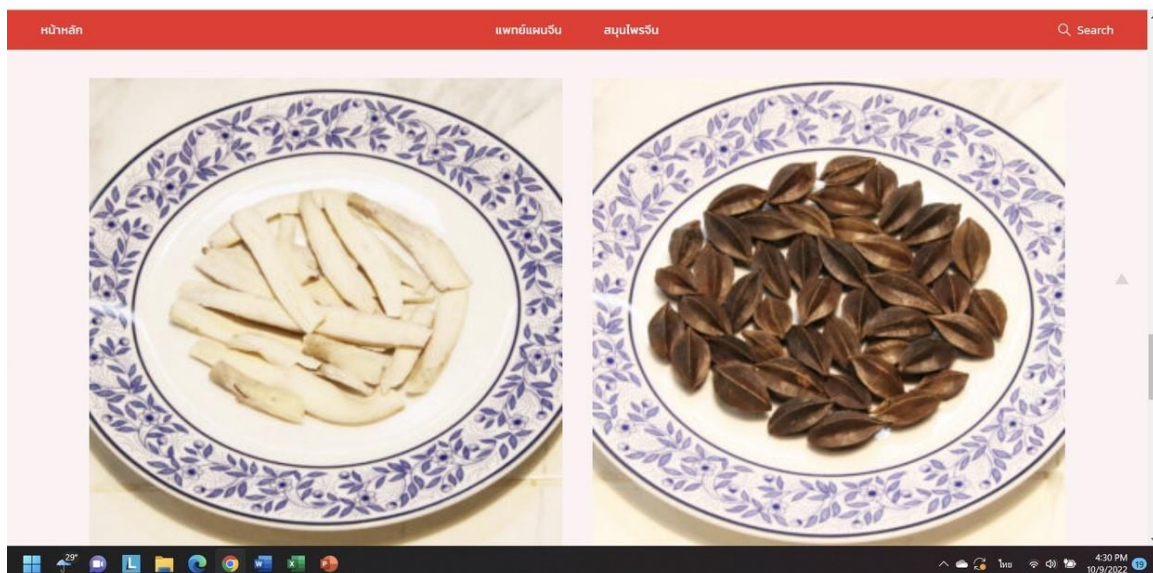
ภาพที่ 2 ภาพสมุนไพรจีน ต้นเซิน ปู้กู่จื่อ และไ้จู

ภาพที่ 3 ภาพสมุนไพรจีน ดอกเบญจมาศและตุ้จิ้ง

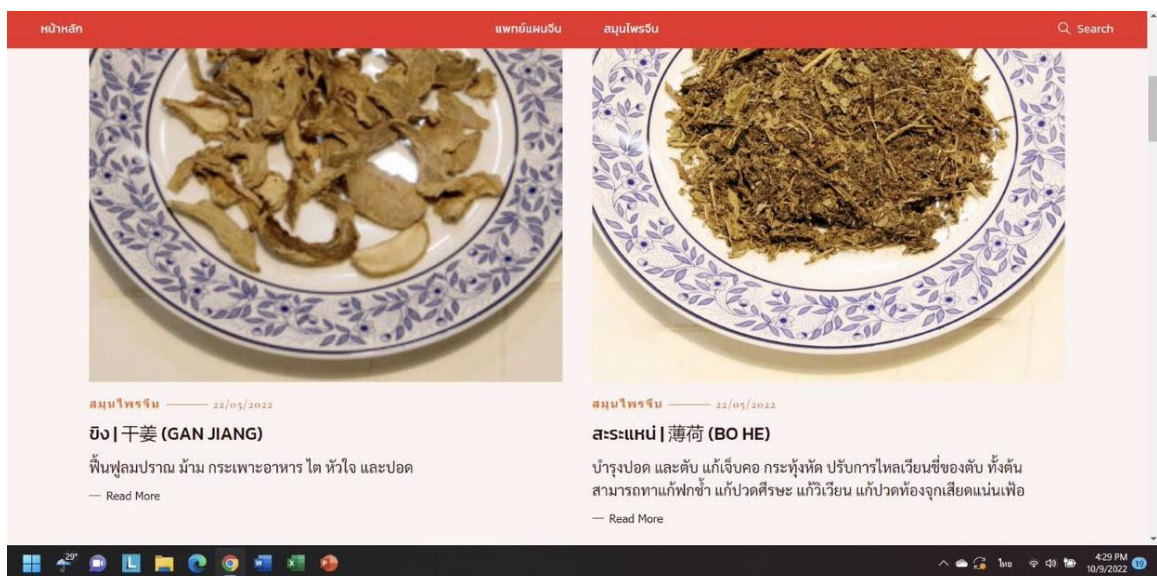
ภาพที่ 4 ภาพสมุนไพรจีน ฝางเฟิง ม่ายหย่าและฟูจื่อ

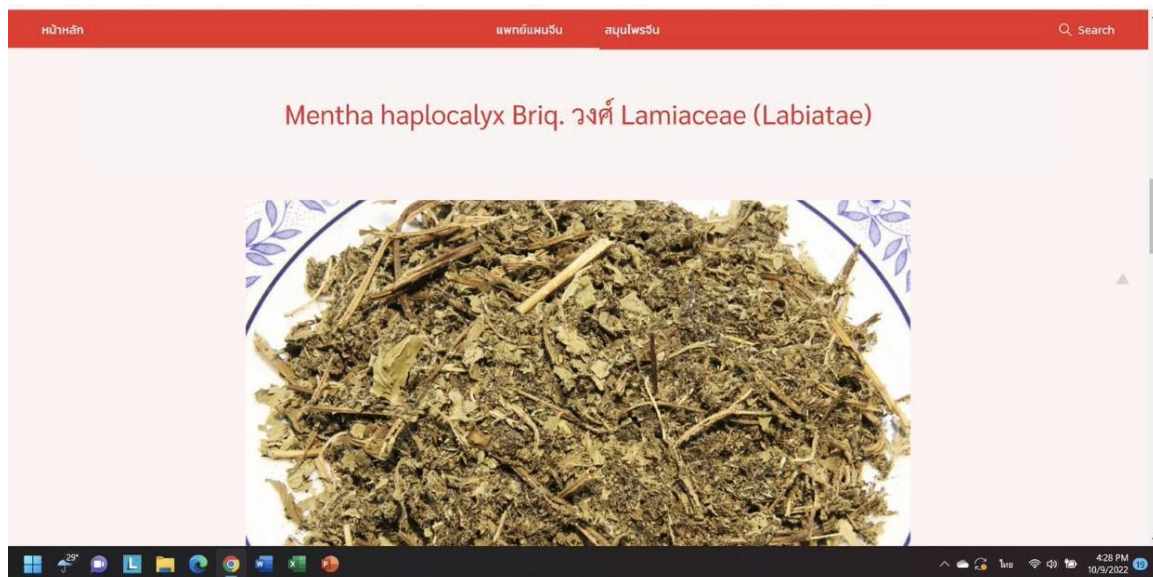
ภาพที่ 5 ภาพสมุนไพรจีน ไป่เส้า และเลี้ยวหม่อง

ภาพที่ 6 ภาพสมุนไพรจีน ส้มมือ หวงฉีและชะเอมจีน

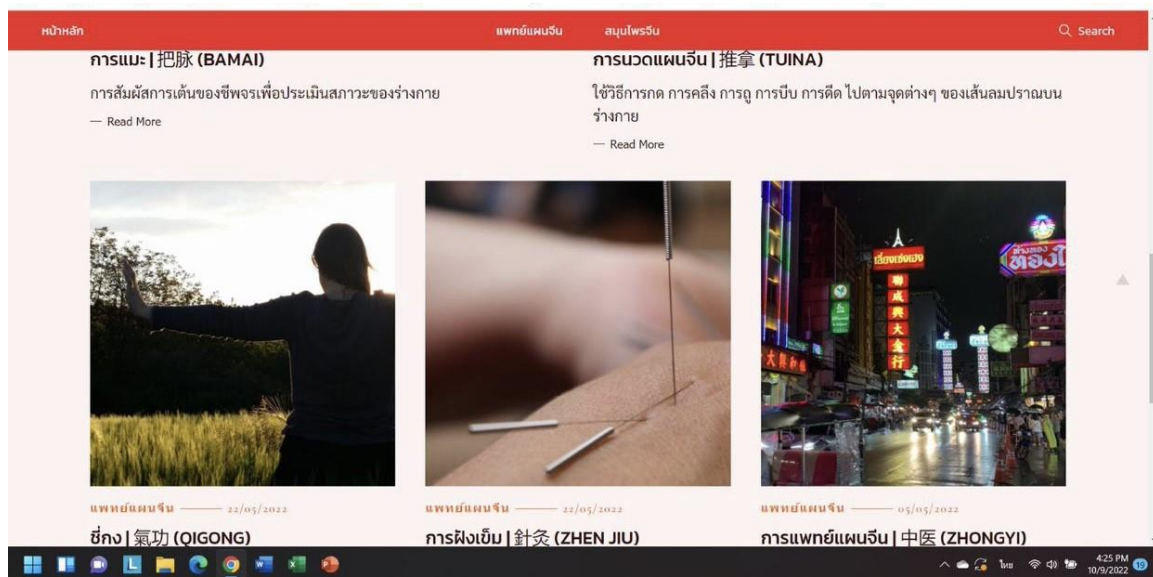

ภาพที่ 7 ภาพสมุนไพรจีน ชิง และสะระแหน่

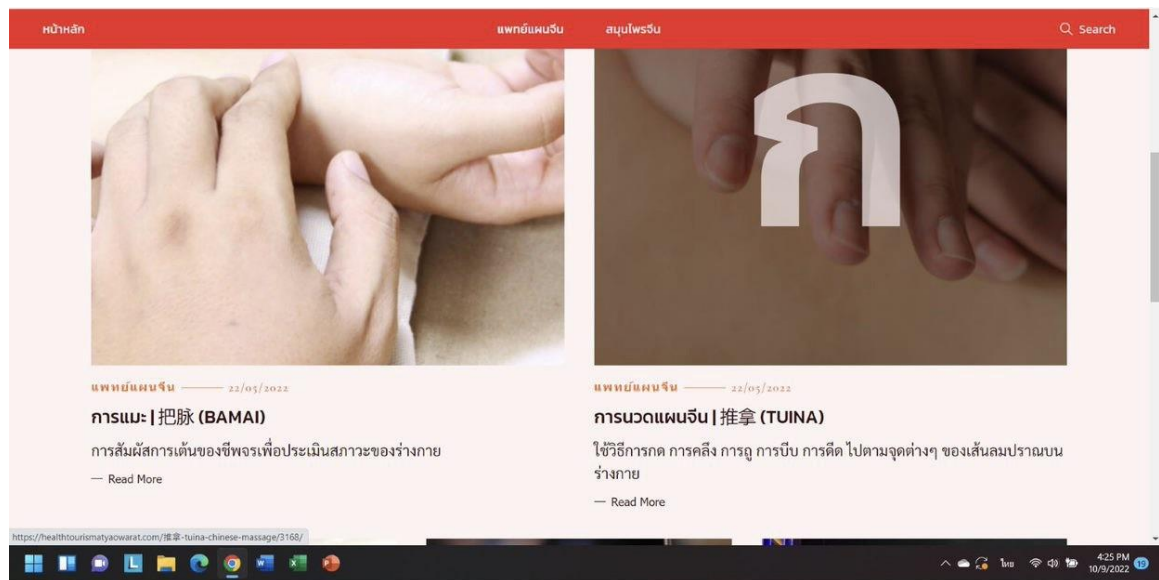

ภาพที่ 8 ภาพสมุนไพรจีน สะระแหน่

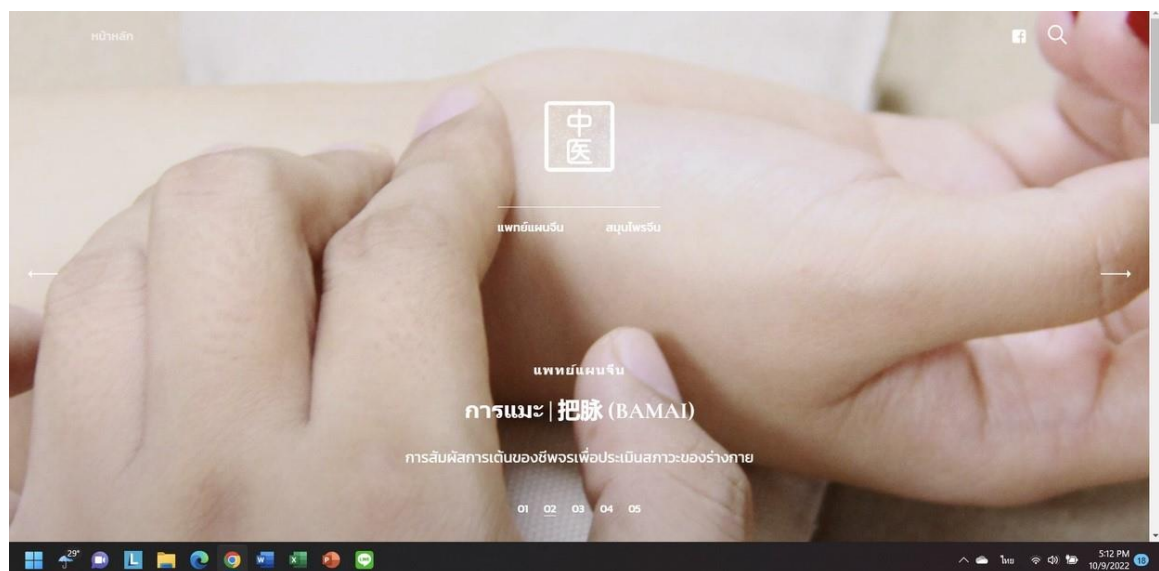
1.2 องค์ความรู้การแพทย์แผนจีน

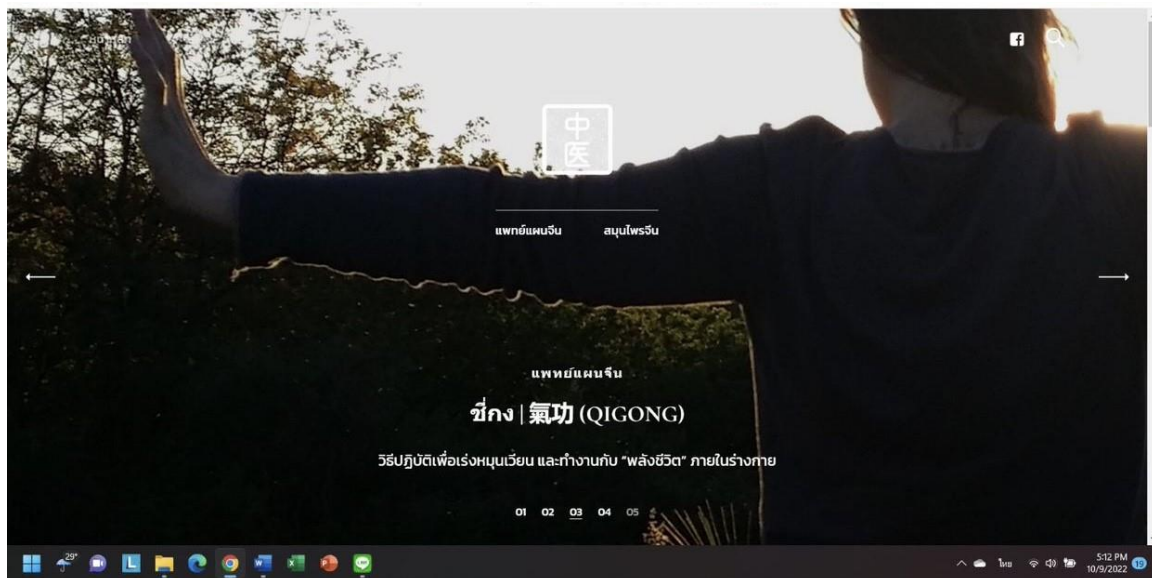
ภาพที่ 9 ภาพหน้าแรกการแพทย์แผนจีน

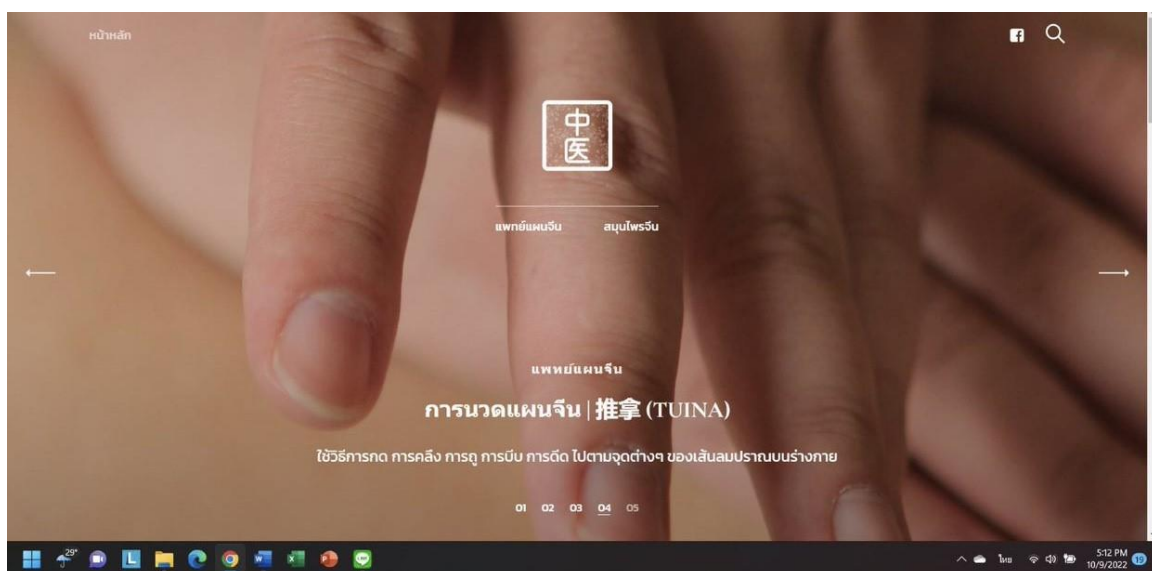
ภาพที่ 10 ภาพหน้าแรกการแพทย์แผนจีน การแตะ และการนวดแผนจีน

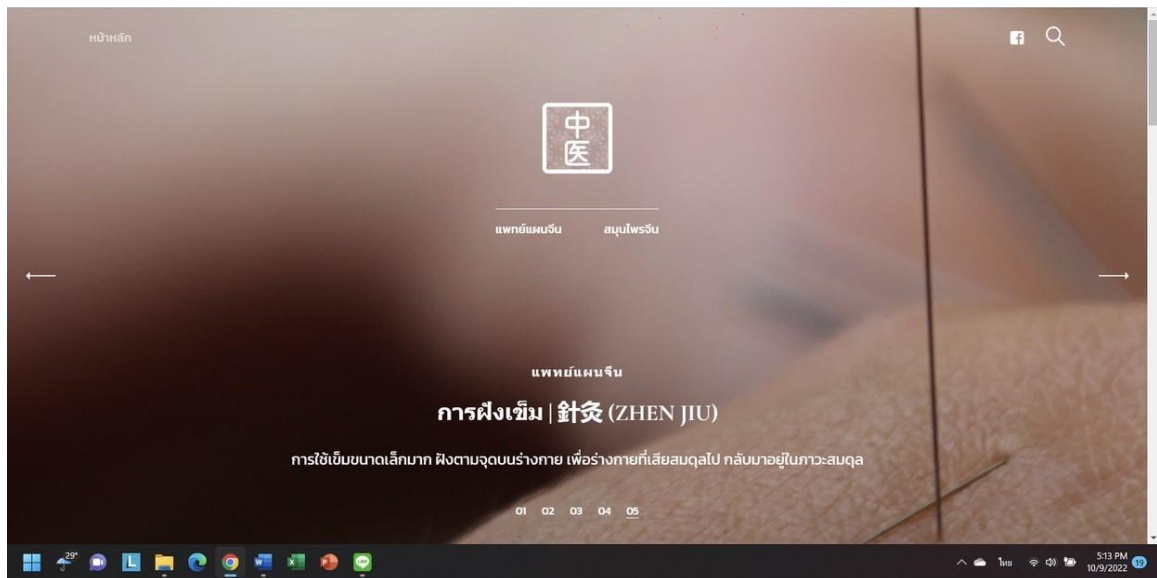
ภาพที่ 11 ภาพการแพทย์แผนจีน การแตะ

ภาพที่ 12 ภาพการแพทย์แผนจีน ชี่กง

ภาพที่ 13 ภาพการแพทย์แผนจีน การนวดแผนจีน

ภาพที่ 14 ภาพการแพทย์แผนจีน การฝังเข็ม

2) ผลการประเมินคุณภาพแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเยาวราช

ผลการวิเคราะห์ประเมินคุณภาพแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวนสุขภาพของเยาวราช จากการรวบรวมข้อมูลโดยแบบประเมินด้วยการวิเคราะห์ความถี่ ร้อยละ พบผลดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ ลักษณะบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

	ลักษณะประชากร	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	19	31.67
	หญิง	41	68.33
อายุ	18 – 25 ปี	13	22.03
	26 – 35 ปี	10	16.95
	38 – 45 ปี	13	22.03
	46 – 55 ปี	15	25.42
	55 ปี ขึ้นไป	8	13.56
ระดับการศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	3	5.00
	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	19	31.67
	ปริญญาตรี	37	61.67

	ลักษณะประชากร	จำนวน	ร้อยละ
	ปริญญาโท	1	1.67
อาชีพ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	21	35.00
	พนักงานบริษัทเอกชน/ห้างร้าน	8	13.33
	รับจ้าง	4	6.67
	ประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	24	40.00
	อื่นๆ	3	5.00
รายได้	น้อยกว่า 15,000 บาท	1	1.67
	15,000 – 25,000 บาท	5	8.33
	25,001 – 35,000 บาท	49	81.67
	35,000 – 45,000 บาท	3	5.00
	45,001 – 55,000 บาท	0	0.00
	มากกว่า 55,000 บาท	2	3.33

ผลการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 68.33 และเพศชาย จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 31.67 อายุ 46 – 55 ปี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 25.42 รองลงมา อายุ 18 – 25 ปี และ 38-45 ปี จำนวนเท่ากัน คือ 13 คน คิดเป็นร้อยละ 22.03 อายุ 26-35 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 16.95 และอายุ 55 ปี ขึ้นไป จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 13.56 ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 61.67 รองลงมา มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 31.67 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5.00 และปริญญาโท จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.67 อาชีพ ประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมา รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 35 พนักงานบริษัทเอกชน/ห้างร้าน จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 13.33 อาชีพรับจ้าง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 6.67 และอื่นๆ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5 ส่วนใหญ่มีรายได้ 25,001 – 35,000 บาท จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 81.67 รองลงมาเงินเดือน 15,000 – 25,000 บาท จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 8.33 รายได้ 35,000 – 45,000 บาท จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5 รายได้มากกว่า 55,000 คิดเป็นร้อยละ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33 และรายได้น้อยกว่า 15,000 บาท จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.67

ตอนที่ 2 การประเมินคุณภาพแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการ ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเขาวราช

ผลการวิเคราะห์ประเมินคุณภาพแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการ
ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเขาวราช จากการรวบรวมข้อมูลโดยแบบประเมินด้วยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วน
เบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของแพลตฟอร์มพบผล ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ
การแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเขาวราช

เนื้อหา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
1. การเชื่อมต่อเว็บไซต์อื่น	4.42	0.50	มาก
2. การออกแบบและการนำเสนอ	4.45	0.50	มาก
3. การเลือกใช้ภาพประกอบ	4.33	0.51	มาก
4. การเปิดเข้าแต่ละส่วนของแพลตฟอร์ม	4.42	0.53	มาก
5. ความรวดเร็วของการค้นหาข้อมูล	4.38	0.56	มาก
6. ความเหมาะสมของช่องชื่อแพลตฟอร์ม	4.37	0.55	มาก
7. ลักษณะ/หน้าตาของแพลตฟอร์ม	4.37	0.61	มาก
8. ความโดดเด่นและน่าสนใจ	4.43	0.53	มาก
9. ความเหมาะสมของการจัดเรียงข้อมูล	4.40	0.64	มาก
10. องค์ประกอบด้านรูปภาพและกราฟฟิก	4.38	0.61	มาก
ค่าเฉลี่ย	4.40	0.29	มาก

จากผลการวิเคราะห์ ความพึงพอใจของแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการ
ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเขาวราช โดยรวมมีความพึงพอใจระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 เมื่อวิเคราะห์
รายข้อพบว่า การออกแบบและการนำเสนอ ค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 4.45 รองลงมา ความโดดเด่นและ
น่าสนใจ ค่าเฉลี่ย 4.43 การเปิดเข้าแต่ละส่วนของแพลตฟอร์มและการเชื่อมต่อเว็บไซต์อื่น มีค่าเฉลี่ย
เท่ากันคือ 4.42 ความเหมาะสมของการจัดเรียงข้อมูล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 องค์ประกอบด้านรูปภาพ
และกราฟฟิกและความรวดเร็วของการค้นหาข้อมูล มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.38 ลักษณะ/หน้าตาของ
แพลตฟอร์มและความเหมาะสมของช่องชื่อแพลตฟอร์ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.37 และการเลือกใช้
ภาพประกอบ ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.33

อภิปรายผลการวิจัย

จากการประเมินความพึงพอใจของแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการ
ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเขาวราช โดยรวมมีความพึงพอใจระดับมาก เมื่อวิเคราะห์รายข้อพบว่า

การออกแบบและการนำเสนอ ค่าเฉลี่ยมากที่สุด สอดคล้องแนวคิดทฤษฎีหลักการออกแบบและพัฒนาเว็บไซต์ ซึ่งการสร้างเว็บไซต์ ประกอบด้วย การออกแบบเค้าโครงหน้าตา และลักษณะด้านกราฟิกของหน้าเว็บเพจ เพื่อให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ ความรู้สึกรับรู้ต่อเว็บเพจตามที่เรากำลังต้องการ ดังนั้นผู้ออกแบบจึงควรมีความสามารถทางด้านศิลปะพอสมควร งานกราฟิกต่างๆ ที่ใช้บนเว็บเพจ เช่น โลโก้, ภาพพื้นหลัง, ปุ่มเมนู, ไอคอนที่เป็นหัว คอลัมน์ และแบนเนอร์โฆษณา นอกจากนี้การออกแบบยังรวมถึงการกำหนดสีและรูปแบบของ ส่วนประกอบต่างๆ ที่ไม่ใช่ภาพกราฟิก เช่น ฟอนต์ ขนาด และสีข้อความ, สีพื้นบริเวณที่ว่าง, สีและ ลวดลายของเส้นกรอบ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวารีย์ ศรีปุณณะ และคณะ สร้างและพัฒนาสื่อการท่องเที่ยวยวประเภทเว็บไซต์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า เว็บไซต์ที่พัฒนาคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดการพัฒนาเว็บไซต์ที่สามารถตอบสนองความต้องการใช้บริการด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มีเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตามความโดดเด่นและความน่าสนใจ การเปิดเข้าแต่ละส่วนของแพลตฟอร์มและการเชื่อมต่อเว็บไซต์อื่น ความเหมาะสมของการจัดเรียงข้อมูล องค์ประกอบด้านรูปภาพและกราฟิกและความรวดเร็วของการค้นหาข้อมูล ลักษณะ/หน้าตาของแพลตฟอร์มและความเหมาะสมของของชื่อแพลตฟอร์ม และการเลือกใช้ภาพประกอบ ก็นับว่ามีความสำคัญเพื่อดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาเยี่ยมชมและใช้งานเว็บไซต์อย่างต่อเนื่องตามแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น การสร้างเว็บไซต์ที่มีคุณภาพมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องอยู่มากมาย เราจะต้องหาข้อมูล วิเคราะห์ และตัดสินใจก่อนที่จะถึงขั้นลงมือทำจริง ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ของเว็บไซต์คืออะไร ใครเป็นกลุ่มผู้ชม เป้าหมาย ทีมงานมีใครบ้างและแต่ละคนเชี่ยวชาญเรื่องใดนับว่าทุกประเด็นมีความสำคัญไม่น้อยกว่ากัน และที่สำคัญต้องมีการปรับปรุงข้อมูลให้น่าสนใจและทันสมัยอยู่เสมอ

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของย่านเยาวราชรองรับการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจทางด้านสุขภาพตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน มีขั้นตอนดังนี้ 1) วางแผน (Planning) การกำหนด ขั้นตอนการดำเนินงาน ระยะเวลาการดำเนินงาน รูปแบบการดำเนินงาน บุคลากร บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ และงบประมาณ 2) ออกแบบข้อมูล (Information Design) การออกแบบสื่อต่างๆ เช่น ภาพถ่าย วิดีโอ ภาพเคลื่อนไหว กราฟิกต่างๆ ที่สามารถสื่อสารและบ่งบอกถึงความหมายของการแพทย์แผนจีน โดยนำเนื้อหาที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อจัดแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ สร้างเป็นแผนที่เว็บไซต์ (Site Map) 3) ออกแบบประสบการณ์การใช้ (User Experience Design) การออกแบบให้น่าสนใจ ดึงดูด และสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายของผู้ที่ใช้บริการแพลตฟอร์ม รวมทั้งการเลือกใช้ตัวอักษร สีและขนาดที่อ่านง่ายสบายตา การเข้าถึงแต่ละส่วนของเว็บไซต์อย่างรวดเร็ว 4) พัฒนาเว็บไซต์ (Web Developing) ตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาแพลตฟอร์ม และการดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหาและองค์ประกอบ รวมทั้งการใช้งานได้อย่างสมบูรณ์ในสภาพแตกต่างกัน เช่น บราวเซอร์ชนิดและรุ่นที่แตกต่างกัน ความละเอียดของหน้าจอ เป็นต้น 5) เผยแพร่ (Promote & Provoke) ทำการเผยแพร่

แพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่เยาวราชรูปแบบเว็บไซต์ โดยทำการอัปโหลดขึ้น server และทำการประชาสัมพันธ์ ผ่านโซเชียลมีเดียต่างๆ อาทิ Facebook, Instagram, Twitter เป็นต้น เพื่อให้ผู้ใช้บริการรับรู้การมีตัวตนของเว็บไซต์ จะได้เข้ามาศึกษา เยี่ยมชม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลศาสตร์การแพทย์แผนจีน

บทสรุป

การพัฒนาแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเยาวราช มีการออกแบบและการนำเสนอ มีความโดดเด่นและน่าสนใจ และการเปิดเข้าแต่ละส่วนของแพลตฟอร์มสามารถเชื่อมต่อเว็บไซต์อื่นได้ แพลตฟอร์มดิจิทัลนับว่าเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนได้หลากหลายและเชื่อมโยงกับภาคเศรษฐกิจได้อย่างมีศักยภาพ สร้างโอกาสและประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเทคโนโลยีดิจิทัลผ่านการโต้ตอบและการแลกเปลี่ยนข้อมูลแบบทวิคูณ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการมีส่วนร่วมการเข้าถึงบริการและการจัดสรรทรัพยากรอย่างยั่งยืนต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทางสังคมและเศรษฐกิจโลก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเขต เครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน ควรพัฒนาแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเยาวราช ให้มีความหลากหลายทางด้านภาษามากขึ้น เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น
2. ควรส่งเสริมการพัฒนาแพลตฟอร์มอื่น เช่น Facebook Instagram TikTok เป็นต้น เพื่อเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ทางด้านศาสตร์การแพทย์แผนจีนของเยาวราชให้เป็นที่รู้จักและเป็นข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวย่านเยาวราชมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. แพลตฟอร์มมีการออกแบบและการนำเสนอที่มีความโดดเด่นและน่าสนใจ ดังนั้นควรดึงดูดชุมชนพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับส่งเสริมด้านสุขภาพเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของย่านเยาวราช
2. ควรเชื่อมโยงกลุ่มท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้มีกลุ่มคนหลากหลายวัย โดยเฉพาะวัยรุ่นรุ่นใหม่ เน้นการมีเข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนาแพลตฟอร์มให้มีความน่าสนใจและทันสมัยของข้อมูลอย่างต่อเนื่องต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- สุวารีย์ ศรีปฐะ มรรษพร สีขาว และรวีวรรณ สนั่นวรเกียรติ. (2558). การสร้างและพัฒนาสื่อการท่องเที่ยวประเภทเว็บไซต์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. วารสารสหวิทยาการไทย. บุญยภัทร์ ศิริธีราธิกุล และณรงค์ ใจเที่ยง. (2564). หลักการป้องกันโรคตามแนวทางศาสตร์การแพทย์แผนจีน. วารสารศูนย์อนามัยที่ 9, 15(37), 196-209.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2544). **หลักสถิติ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชุม ศรีสะอาด. (2545). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- Blaschke Michael, Haki Kazem; Aier Stephan, and Winter, Robert. (2018). **Capabilities for Digital Platform Survival: Insights from a Business-to-Business Digital Platform**. Proceedings of the 39th International Conference on Information Systems (ICIS2018), San Francisco, 1-17.
- Erdan Luo, Daiyan Zhang, Hua Luo, Bowen Liu, Keming Zhao, Yonghua Zhao, Ying Bian, and Yitao Wang. (2020). Treatment efficacy analysis of traditional Chinese medicine for novel coronavirus pneumonia (COVID-19): an empirical study from Wuhan, Hubei Province, China. **Chinese Medicine**, 15(34), 1-13.

**การพัฒนาความสามารถการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL)
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบง**

**The Development of Reading and Writing Ability in Basic Words
by Using Brain-Based Learning of Grade 2 Students
at Ban Pa Bong School**

¹นู ปาหน่อง, ²อรรถพงษ์ ผิวเหลือง, ³เรณุกานต์ พงศ์พิสุทธิกุล

¹Nu Panong, ²Atthaphong Phiwheung, ³Raynukan Pongpisuttikul

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
โรงเรียนบ้านป่าบง

^{1,2}Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus

³Ban Pa Bong School

¹Corresponding author, e-mail: mwk7071@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบง ตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบง ก่อนเรียนและหลังเรียน 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบง โดยการเลือกแบบเจาะจง (Specific sample group) รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental research) ด้วยวิธีการใช้กลุ่มทดลองกลุ่มเดียว เพื่อวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One group Pretest - Posttest Design) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบฝึกทักษะ แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย เบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และสถิติทดสอบค่า t-test แบบ Dependent Sample

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบง มีประสิทธิภาพ 97.81/75.94 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้คือ 75/75 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบง หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ .05 3) ผลความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การอ่านและการเขียน, คำพื้นฐาน, สมองเป็นฐาน (BBL)

Abstract

This research of objectives are as follows: 1) To test the effectiveness of reading and writing skills training, basic words of students in Grade 2 at Ban Pa Bong School according to the standard criteria 75/75 2) to compare achievement in reading and writing basic words Using the brain-based learning (BBL) of grade 2 students at Ban Pa Bong School, before class and after class 3) To study the opinions of grade 2 students towards brain-based learning (BBL). The sample group was Grade 2 students at Ban Pa Bong School, by selecting a specific sample group, experimental research format of quasi-experimental research by using a single experimental group. To measure results before and after the experiment, one group Pretest-Posttest Design. Tools used in the research include learning management plans, skill practice exercises, pre- and post-tests, and student opinion questionnaires data were analyzed using basic statistics, including mean, standard deviation, percentage, and dependent sample t-test.

The results of the research found that: 1) Results of the efficiency test of basic reading and writing skills training of grade 2 students at Ban Pa Bong School. It has an efficiency of 97.81/75.94, which is higher than the specified standard of 75/75. 2) Achievement in reading and writing basic words using the brain-based learning (BBL) of grade 2 students at Ban Pa Bong School, after studying is higher than before studying with statistical significance at the .05 level. 3) Results of opinions of grade 2 students regarding learning management, using the brain-based learning (BBL) is at the highest level.

Keywords: Words reading and writing, Basic words, Brain-Based Learning (BBL).

บทนำ

ทักษะการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถและสมรรถนะเพื่อการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน เนื่องจากต้องเตรียมบุคคลสำหรับเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว เพื่อไปเป็นบุคลากรทำงานที่ใช้ความรู้ความสามารถ และเป็นบุคคลที่พร้อมจะเรียนรู้ หากบุคคลใดยังขาดการพัฒนาทักษะให้สูงขึ้นในศตวรรษนี้ ก็จะทำให้ไม่ทันต่อโลกและตลาดแรงงาน ดังนั้น ทักษะที่สำคัญที่สุดในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นทักษะการเรียนรู้ บุคคลยุคใหม่จึงต้องมีทักษะสำหรับการศึกษาที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (เอกชัย พุทธสอน, 2556: 59) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ. 2542 (พระราชบัญญัติ, 2565) ได้กล่าวไว้ว่า “การศึกษา” คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้าง องค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังความใน มาตรา 22 และ มาตรา 24 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ได้กล่าวไว้ว่า ภาษาไทย คือ เอกลักษณ์ของชาติเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้เกิดความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบายและจุดเน้น เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาใน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ รวมถึงนโยบายการยกระดับคุณภาพ การศึกษา ข้อ 9 ส่งเสริมสนับสนุนสถานศึกษาให้มีการนำผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติไปใช้วางแผนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ซึ่งผลการทดสอบ RT เป็นการประเมินความสามารถด้านการอ่านของผู้เรียน (Reading Test : RT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2565 สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการประเมินการอ่านออกเสียงและการอ่านรู้เรื่อง ในภาพรวมของผลการทดสอบ RT มีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ($\bar{X} = 77.22$, S.D. = 19.86) และผลการทดสอบ NT เป็นการทดสอบความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนระดับชาติ เป็นการทดสอบเพื่อวัดความรู้และความคิด รวบรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน ผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนด้านภาษาไทย ในภาพรวมของผลการทดสอบ NT มีค่าเฉลี่ยและ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ($\bar{X} = 55.48$, S.D. = 20.03) และผลการทดสอบ O-NET เป็นการทดสอบ ทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน เพื่อทดสอบความรู้และความคิดรวบยอดของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2565 ผลการทดสอบทาง การศึกษาระดับชาติ ขั้นพื้นฐานรายวิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในภาพรวมของผลการทดสอบ O-NET มีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ($\bar{X} = 53.89$, S.D. = 16.44)

จากการศึกษาปัญหาในโรงเรียนเบื้องต้น พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ มีปัญหาทางด้านการเขียน สะกดคำไม่ถูกต้องและอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ เนื่องจากความพร้อมที่แตกต่างของแต่ละช่วงวัย นักเรียน เสี่ยงที่จะเป็นเด็กพิเศษเรียนรวม และนักเรียนบางส่วนขาดเรียนบ่อยจึงทำให้ตามไม่ทันเพื่อนร่วมห้อง ครูสอนไม่ตรงวิชาเอกเพราะจำนวนครูมีน้อยกว่าความต้องการของนักเรียน ทำให้ครูต้องแบกรับภาระ สอนหลายวิชา ซึ่งไม่ใช่วิชาเอกที่เรียนจบมาและนักเรียนมีปัญหาทางด้านครอบครัว ทำให้นักเรียนไม่ สนใจในการเรียน ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถสะกดคำ หรืออ่านออกเขียนได้ ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน นักเรียนไม่ชอบอ่านหนังสือ เนื่องจากมีสื่ออื่นๆ ที่น่าสนใจมากกว่า เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ ซึ่งสอดคล้องกับ พรศักดิ์ ดีคำปา (2563) พบว่านักเรียนมีปัญหาอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ อันเนื่องมาจากสาเหตุต่างๆ สาเหตุสำคัญที่ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่ออก ไม่คล่องและเขียน

หนังสือไม่ถูก เพราะไม่ได้รับการฝึกสะกดคำอย่างถูกวิธี ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนเรียนภาษาไทยไม่บรรลุวัตถุประสงค์ และอันณชญากร พัฒนประสิทธิ์ (2562) พบว่านักเรียนมีปัญหาทางการเรียนรู้ด้านการอ่าน เช่น อ่านไม่ออก อ่านสลับตัวอักษร หรือออกเสียงสลับกัน เช่น บก อ่านเป็น กบ เป็นต้น และปัญหา ด้านการเขียน เช่น เขียนตามรอยปะไม่ได้ เขียนสะกดคกผิด รวมทั้งไม่สามารถเขียนตัวหนังสือได้ถูกต้องและไม่สามารถเขียนลงในช่องว่างที่กำหนด ให้ซึ่งเด็กต้องใช้เวลาและความพยายามมากที่จะเขียนให้ถูกต้องเรียบร้อยแม้ว่าจะพยายามอย่างที่สุดแล้ว ลายมือก็ยังอ่านไม่ค่อยออก ภาณุวัฒน์ จารุณัย และแสงเดือน คงนาวัง (2564) พบว่านักเรียนมีปัญหาส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่คล่อง สะกดคำไม่เป็น เลือกจำเป็นคำๆ เขียนคำศัพท์พื้นฐานไม่ค่อยถูก สอบถามนักเรียนเบื้องต้นทราบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ค่อยชอบเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเพราะเนื้อหาเยอะ เรียนไม่ทันไม่ค่อยเข้าใจเวลาที่ครูสอนและเรียนไม่สนุก

การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญซึ่งตระหนักถึงโครงสร้างและขั้นตอนการทำงานของสมองที่มีความแตกต่างกันของบุคคล ครูผู้สอนควรส่งเสริมและชี้แนะให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัย โดยนำขั้นตอนการที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้โดย การเตรียมความพร้อมก่อนการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนเกิดความพร้อมก่อนการจัดการเรียนรู้ เป็นการนำองค์ความรู้เรื่องสมองและธรรมชาติการเรียนรู้ ของสมองมาใช้ในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ทั้งในด้านการจัดการกิจกรรม การเสริมสร้างประสบการณ์ ทำให้นักเรียนสนใจ เข้าใจเรียนรู้และรับไว้ในความทรงจำระยะยาวทั้งยังสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม เป็นการสร้างศักยภาพสูงสุด ในการเรียนรู้ของมนุษย์ ด้านผลลัพธ์พบว่า นักเรียนมีความสุข เพราะจำง่าย เข้าใจง่าย อยากเรียน อยากรู้ต่อไป ส่งผลให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน และทำให้นักเรียนมีพัฒนาการในการเรียนรู้ชัดเจนเต็มศักยภาพ และแบบฝึกทักษะมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เพราะเป็นสื่อการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจเร็วขึ้น ทำให้ครูทราบจุดเด่นและจุดด้อยของแบบฝึกและของนักเรียนเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไปพัฒนาความรู้ทักษะและเจตคติด้านต่างๆ ของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีที่สุดตามความสามารถของตนเองพร้อมทั้งเป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านการคิดเชิงวิเคราะห์คิดอย่างเป็นระบบของผู้เรียนและนำไปประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ของผู้เรียน ช่วยให้นักเรียนทบทวนฝึกฝนเนื้อหาความรู้ต่างๆ ที่ได้เรียนไปแล้วให้เกิดความจำ จนสามารถปฏิบัติได้ด้วยความชำนาญ และให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องจากผู้วิจัย 15 คน ดังกล่าวแล้วในบทที่ 2 พบว่า มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาแบบฝึกทักษะการเรียนรู้ 2) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการอ่านและการเขียนของนักเรียน 3) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและการเขียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน 4) เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ และ 5) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และค่าที และข้อเสนอแนะมีดังนี้ 1) ควรมีการเปรียบเทียบด้านการอ่านและการเขียนของนักเรียน 2) ควรมีการสร้างแบบฝึกทักษะในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เนื้อหาที่เข้าใจยาก หรือเนื้อหาที่เป็นปัญหาต่อ

การเรียนรู้ การสอนในกลุ่มทักษะภาษาไทยในแต่ละระดับชั้น เพื่อนำไปทดลองหาประสิทธิภาพ 3) ผู้สอนควรวิจัยผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ และควรนำรูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 4) ควรมีการนำแบบฝึกทักษะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นชุดนี้ ไปทดลองใช้กับนักเรียนโรงเรียนอื่น เพื่อจะได้ข้อสรุปผลการวิจัยที่กว้างขวางมากขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้จัดทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมอเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านป่าบาง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2566 เพื่อพัฒนาความสามารถการอ่านและการเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมอเป็นฐาน (BBL) ทำให้ผู้เรียนมีทักษะทางการอ่านและการเขียนที่ดีขึ้นทำให้เกิดความตระหนัก ในหลักการอ่านและการเขียนอย่างถูกต้อง และสามารถช่วยเสริมสร้างทักษะการสื่อสารในชีวิตประจำวันและทักษะการใช้ภาษาไทยในบริบทต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาทักษะ การอ่านและการเขียนสะกดคำของนักเรียนและพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบาง ตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมอเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบาง ก่อนเรียนและหลังเรียน
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมอเป็นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยรูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) ด้วยวิธีการใช้กลุ่มทดลองกลุ่มเดียว-วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One group Pretest - Posttest Design)

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียนบ้านป่าบาง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 177 คน และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบาง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 16 คน แบ่งเป็นนักเรียนชายจำนวน 9 คน และนักเรียนหญิงจำนวน 7 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (specific sample group) ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นโรงเรียนเครือข่ายและเป็นชั้นเรียนที่ได้รับอนุญาตให้วิจัยได้

1.2 ด้านเนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 คำพื้นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 1,098 คำ

1.3. ด้านระยะเวลา ภาคการเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 ตั้งแต่เดือนมิถุนายน - กันยายน พ.ศ. 2566 โดยทำการเก็บข้อมูลและสอนแผนละ 1 คาบ/ชั่วโมง ต่อสัปดาห์ รวมทั้งสิ้น 6 สัปดาห์ 6 ชั่วโมง

1.4. ด้านตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรต้น คือ ชุดแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบาง และตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบาง

2. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2.1 การสร้างเครื่องมือในการวิจัยมี 2 ชุด ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน มีรายละเอียดดังนี้

2.2 การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือในการวิจัยมี 3 ชุด ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบฝึกทักษะ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน มีรายละเอียดดังนี้

3. ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

3.1 ปฐมนิเทศนักเรียน ให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนทราบวัตถุประสงค์ การเตรียมตัว และการเข้าร่วมกิจกรรมตามขั้นตอนอย่างถูกต้องเหมาะสม

3.2 ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามขั้นตอนของนวัตกรรม ซึ่งสรุปกิจกรรมสำคัญของแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ได้ ดังนี้

3.3 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากคะแนนใบงาน คือ การอ่านและเขียนคำพื้นฐาน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 เก็บคะแนนระหว่างเรียนและคะแนนหลังเรียนของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกคน นำมาวิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพกระบวนการ (E1) และค่าประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E2) โดยใช้สถิติ

4.2 เก็บคะแนนผลงานการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกคน นำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ 1) ค่าเฉลี่ย 2) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3) ร้อยละ 4) ทดสอบค่า t

4.3 เก็บระดับความคิดเห็นจากแบบสอบถามความคิดเห็นนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้นำมาวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน เป็นร้อยละ

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ การหาค่าประสิทธิภาพ E1 และการหาค่าประสิทธิภาพ E2

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การหาประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 97.81/75.94 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ที่ 75/75

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลสัมฤทธิ์การอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบง หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ดังนี้ ในภาพรวมพบว่า นักเรียนมีความเห็นต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. = 0.37)

อภิปรายผลการวิจัย

1. การทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบง สูงกว่าตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ที่ 75/75 เพราะว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ สมองเป็นฐาน (BBL) และแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานสอดคล้องกับเนื้อหาได้อย่างเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ทำให้นักเรียนมีความท้าทายในการทำแบบฝึกทักษะและมีความสนุกสนานในการทำกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับ สมาน อัสวภูมิ (2557: 199) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ เป็นระบบและวิธีการที่ผู้เรียนควรเรียนรู้ และจัดการด้วยตนเอง จนเป็นรูปแบบการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้น การจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้เรียน ถ้าต้องการให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ ต้องช่วยกันหาแนวคิด เทคนิค และทักษะการเรียนรู้แบบต่างๆ มาพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อเป็นแนวทางการเรียนรู้ และการพัฒนาวิธีเรียนของตน จนมีรูปแบบวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งผู้เรียนจะได้เครื่องมือการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อไป และสมเกียรติ อินทสิงห์ (2559: 5) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ เป็นการจัดการประสบการณ์การเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพในหลากหลายรูปแบบเพิ่มบทบาทให้กับผู้เรียนกำหนด วางแผน และดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง จนสามารถพัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้รับทั้งจากในและนอกห้องเรียนได้ โดยผู้สอนมีบทบาทเพียงแค่สนับสนุนส่งเสริม และอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน และไพบุลย์ มูลดี (2546: 48) กล่าวว่า แบบฝึกทักษะ คือ ชุดฝึกการเรียนรู้ที่ครูสร้างขึ้นให้นักเรียนได้ทบทวนเนื้อหาที่เรียนรู้อยู่แล้วเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และช่วยเพิ่มทักษะ ความชำนาญ และฝึกกระบวนการคิดให้มากขึ้น ทั้งยังมีประโยชน์ในการลดภาระการสอนให้กับครู อีกทั้งพัฒนาความสามารถของผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นความก้าวหน้าจากผลการเรียนรู้ของตนเองได้

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐานโดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบง หลังเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ ปุณยาพร สอนศรี และทรงภพ ขุนมธุรส (2565) ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถด้านการเขียนสะกดคำ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสมองเป็นฐาน (Brain Based Learning) ร่วมกับ VARK Model ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถด้านการเขียนสะกดคำหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.5 และจิฑาภรณ์ จูมาศ และอนุชา กอนพ่วง (2563) ได้ศึกษา การพัฒนาความสามารถในการอ่านคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตรา

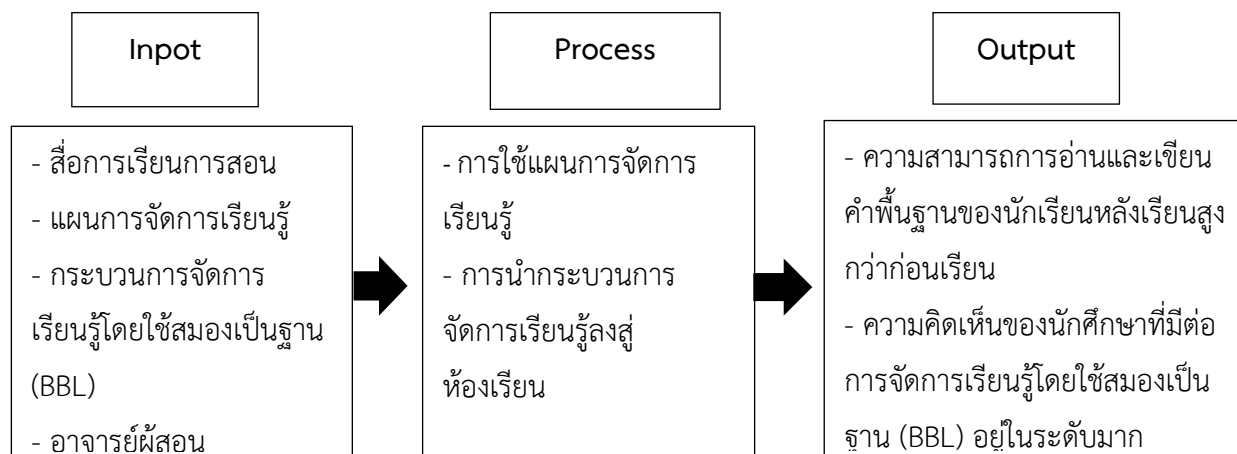
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การจัดการเรียนรู้สมองเป็นฐานร่วมกับการบริหารจัดการของสมอง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความสามารถในการอ่านคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความสามารถในการอ่านคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) พบว่า นักเรียนมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = 0.25) เพราะนักเรียนมีความสนใจในการเรียน พร้อมทั้งจะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมต่างๆ ให้ความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างดีจึงส่งผลทำให้นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ต่อการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับ ปันดดา รังคะราษฎร์ (2556) ได้ศึกษาการพัฒนาการอ่านและการเขียน เรื่องช้างน้อยน่ารักโดยใช้แบบฝึก กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการพัฒนาการอ่านและการเขียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และปุนยาพร สอนศรี และทรงภพ ขุนมธูรส (2565) ได้ศึกษา การพัฒนาความสามารถด้านการเขียนสะกดคำ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสมองเป็นฐาน (Brain Based Learning) ร่วมกับ VARK Model ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจหลังการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสมองเป็นฐาน (Brain Based Learning) ร่วมกับ VARK Model อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 2.88$, S.D. = 0.06) และไพวรรณ ชาติผา (2556) ได้ศึกษา การพัฒนาการอ่านและการเขียนคำที่มีตัวสะกดไม่ตรงมาตราโดยใช้แบบฝึกกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนต่อพัฒนาแบบฝึกการอ่านและการเขียนคำที่มีตัวสะกดไม่ตรงมาตรา โดยใช้แบบฝึกกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถการอ่านและเขียนคำพื้นฐานโดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบาง ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ได้จริง และส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่สูงขึ้น และความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) อยู่ในระดับมากที่สุด ดังแผนภาพโมเดลต่อไปนี้

**การพัฒนาความสามารถอ่านและเขียนคำพื้นฐานโดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL)
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบง**

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

บทสรุป

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านป่าบง ตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75 พบว่า คะแนนที่ได้จากการทำแบบฝึกทักษะระหว่างเรียนมีประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1) เท่ากับ 97.81 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ และมีผลรวมของคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน E2 เท่ากับ 75.94 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

2. ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน หลังเรียนมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($\bar{X}$ = 45.56, S.D. = 6.44) สูงกว่าก่อนเรียนที่ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($\bar{X}$ = 28.81, S.D. = 8.82) ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. = 0.37)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ครูสามารถนำนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนต่อไป
2. โรงเรียนสามารถนำกระบวนการและนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ต้นแบบไปพัฒนาต่อไป
3. นักเรียนมีความสนใจการเรียนการสอนโดยใช้นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. นักศึกษาครูสามารถนำวิธีการจัดการเรียนรู้ไปปรับใช้เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนได้
2. โรงเรียนและครูมีนวัตกรรมจัดการเรียนรู้สำหรับพัฒนานักเรียนได้ต่อไป
3. ครูสามารถประยุกต์รูปแบบการวิจัยในครั้งต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/3sE5P> [30 มิถุนายน 2564].
- จิฬาภรณ์ จูมาศ และอนุชา กอนพ่วง. (2563). การพัฒนาความสามารถในการอ่านคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การจัดการเรียนรู้ สมอเป็นฐาน ร่วมกับการบริหารจัดการของสมอ. **วารสารราชพฤกษ์**. ปีที่ 18 ฉบับที่ 2: 26-33.
- ปนัดดา รั้งกระษัตริ์ ประสิทธิ์ กองสาสนะ และพชร มิกกลาง. (2556). การพัฒนาการอ่านและการเขียนเรื่องช้างน้อยน่ารัก โดยใช้แบบฝึก กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. **วารสารบัณฑิตศึกษา**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 27: 191-200.
- บุญยาพร สอนศรี และทรงภพ ขุนมธุรส. (2565). การพัฒนาความสามารถด้านการเขียนสะกดคำ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสมองเป็นฐาน (Brain Based Learning) ร่วมกับ VARK Model ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. **Journal of Modern Learning Development**. ปีที่ 7 ฉบับที่ 5: 50-62.
- พรศักดิ์ ดีคำปา และคณะ. (2563). การพัฒนาศักยภาพด้านการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้แบบเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเรื่องการประสมคำ. **วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ**. ปีที่ 13 ฉบับที่ 1: 62-72.
- ไพวรรณ ขาดิผา และพชร มิกกลาง. (2556). การพัฒนาการอ่านและการเขียนคำที่มีตัวสะกดไม่ตรงมาตรา โดยใช้แบบฝึก กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. **วารสารบัณฑิตศึกษา**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 49: 133-140.
- ไพบุลย์ มุลติ. (2546). การพัฒนาแผนการเรียนรู้และแบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำที่ไม่ตรงตามมาตราตัวสะกด กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ภาณุวัฒน์ จารุณัย และแสงเดือน คงาวัง. (2564). การพัฒนาทักษะการอ่านคำศัพท์พื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ วิธีสอนอ่านแจกลูกสะกดคำ ร่วมกับเกมทางภาษาการศึกษาโรงเรียนบ้านนาดี ตำบลพังงู อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี. **Journal of Roi Kaensarn Academi**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 7: 130-141.

- สมาน อัสวภูมิ. (2557). การบริหารการศึกษสมัยใหม่ : แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 4. อุบลราชธานี: หจก.อุบลกิจออฟเซตการพิมพ์.
- สมเกียรติ อินทสิงห์. (2559). การศึกษาทางเลือก: หลักสูตรและการเรียนการสอนที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล. *Veridian E-Journal, Silpakorn University* 9, 1 (มกราคม – เมษายน): 356-368.
- อัมมชญากร พัฒนประสิทธิ์. (2562). การพัฒนาชุดการสอนคำพื้นฐานประกอบรูปภาพจริง เรื่องชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านการเขียนคำพื้นฐานระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ. *วารสารบัณฑิตวิจัย*. ปีที่ 10 ฉบับที่ 2: 93-107.
- เอกชัย พุทธสอน. (2556). แนวโน้มการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่. *ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.

การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ
เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุ

Developing A Model for Promoting Mental Health with A 5-Dimensional
Psychological Happiness Program to Improve the Quality of Life and
Happiness of Elderly Prisoners

¹ณัฏฐา ม้วนสุธา, ²กันตภณ หนูทองแก้ว

¹Nattha Maunsutha, ²Kantaphon Nuthongkaew

¹โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี, ²มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

¹Suratthani Hospital, ²Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author, e-mail: nattha1.2517@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เพื่อนำไปใช้สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็นผู้ต้องขังสูงอายุที่ถูกคัดเลือกจำนวน 75 คน มีวิธีดำเนินการวิจัย คือ ประยุกต์แนวคิดวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ ค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา วางแผน, ปฏิบัติตามแผน, สังเกตผลและสะท้อนผล โดยดำเนินการจัดกิจกรรมตามขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์รูปแบบเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติ เชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Paired samples t-test ซึ่งผลการวิจัย พบว่า ปัญหาการสร้างเสริมสุขภาพจิตของผู้ต้องขังสูงอายุเกิดจากผู้ต้องขังสูงอายุขาดความรู้ในการดูแลตนเอง และไม่มีแนวทางในการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุที่ชัดเจน และการจัดบริการสุขภาพของเรือนจำรวมถึงระบบสาธารณสุขที่เป็นอยู่ยังไม่สอดคล้องกับประเด็นปัญหาที่เป็นเหตุปัจจัย ดังนั้น รูปแบบในการสร้างเสริมสุขภาพจิตสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ พบว่า ต้องมีการบูรณาการให้ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมด้านสุขภาพจิตเข้ามาดำเนินงานร่วมกับการบริหารจัดการ 7 ขั้นตอน คือ การศึกษาบริบทพื้นที่ วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ วางแผนร่วมกัน กำหนดกลวิธีดำเนินงาน จัดตั้งเครือข่าย กำหนดผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ และร่วมเป็นผู้รับประโยชน์ในฐานะผู้จัดการระดับต้น ผสมกับการใช้รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ โดยพบว่า คะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตโดยรวมหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ มีคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และคะแนนเฉลี่ยความสุขหลังเข้า

ร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ มีคะแนนเฉลี่ยความสุขสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การสร้างเสริมสุขภาพจิต, พัฒนาคุณภาพชีวิต, โปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ, ผู้ต้องขังสูงอายุ

Abstract

This research article It is action research. The objective is to study and analyze the model of promoting mental health with the 5 Dimension Psychological Happiness Program to be used for improving the quality of life and happiness of elderly prisoners. The research participants were 75 selected elderly inmates. The research method was used. It is the application of the concept of action research in 4 steps: finding a problem, analyzing the problem, planning, implementing the plan, observing the results and reflecting on the results. By organizing activities according to the action research process. Quantitative patterns were analyzed using descriptive statistics such as frequency, percentage, mean, and standard deviation. And inferential statistics such as Paired samples t-test. The results of the research found that the problem of promoting mental health of elderly prisoners is caused by elderly prisoners lacking the knowledge to take care of themselves and there are no clear guidelines for health promotion for elderly prisoners. And the provision of prison health services, including the existing public health system, was not consistent with the underlying issues. Therefore, the model for promoting mental health for elderly prisoners found that it was necessary to integrate network partners involved in promoting mental health to work together in 7 steps of management, namely studying the local context. Analyze problems and causes plan together Set operational strategies establish a network Assign people responsible for various activities and be beneficiaries as first-level managers. Combined with the use of the mental health promotion model with the 5 Dimensions of Psychological Happiness Program, it was found that the overall quality of life average score after participating in the mental health promotion program with the 5 Dimensions of Psychological Happiness model had a high average quality of life score. It was significantly higher at the .05 level and the average happiness score after participating in the mental health promotion program with the 5-dimensional psychological happiness model had a significantly higher average happiness score at the .05 level.

Keywords: Promoting mental health, Improving the quality of life, 5 Dimensions of Psychological Happiness Program; elderly prisoners.

บทนำ

ในช่วง 5 ทศวรรษที่ผ่านมา โครงสร้างประชากรของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีและมากกว่า) มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และในปัจจุบันประเทศไทยก็ก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ ตามคำนิยามขององค์การสหประชาชาติที่กล่าวว่าประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไปมากกว่า 10% ของประชากรทั้งประเทศ ถือว่าก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและจะกลายเป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) จากประเด็นนี้ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องเตรียมรับมือกับสถานการณ์ประชากรสูงวัยอย่างรวดเร็ว เนื่องด้วยประชากรที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงขึ้นย่อมหมายถึง ภาระของรัฐ ชุมชนและครอบครัวในการดูแลสุขภาพ ค่าใช้จ่ายในการยังชีพ และการดูแลเกี่ยวกับการอยู่อาศัยที่เหมาะสมที่จะต้องสูงขึ้นตามไปด้วย จึงต้องเตรียมพร้อมด้วยการระดมทรัพยากรทั้งหลาย สร้างบุคลากร ปรับบทบาทหน้าที่และเพิ่มการประสานงานขององค์กร หน่วยงาน แก่ไขและปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ พัฒนารูปแบบและระบบต่างๆ ในการให้บริการด้านสุขภาพอย่างเท่าเทียมกันแก่ผู้สูงอายุ ที่จะเพิ่มจำนวนขึ้นอีกมากในอนาคตอันใกล้ซึ่งการเตรียมความพร้อมของระบบกลไก การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุเป็น สิ่งสำคัญที่ต้องใช้องค์ความรู้และนวัตกรรมเสริมสร้างสิ่งที่เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนนั้นๆ อันจะทำให้ก้าวพ้นกับดักของปัญหาต่างๆ ที่รออยู่ภายภาคหน้า

จากประเด็นที่พบว่าประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) จึงเป็นประเด็น ทำลายต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จะเห็นว่าแนวโน้มประชากรผู้สูงอายุจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น ในทางชีววิทยาย่อมเกิดความเสื่อมถอยทางด้านร่างกาย โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุพบการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพมากกว่าวัยอื่น โดยเฉพาะสุขภาพกาย และเมื่อมีปัญหาสุขภาพกายแล้วย่อมกระทบต่อการเกิดปัญหาสุขภาพจิตตามมา ดังนั้น ผู้สูงอายุจะมีความเสี่ยงในการเผชิญปัญหาสุขภาพจิตสูงกว่ากลุ่มอายุอื่นๆ (George, 2010) สอดคล้องกับผลการสำรวจสุขภาพจิตผู้สูงอายุด้วยแบบคัดกรองความสุขภาพ 15 ข้อ พบว่าคะแนนเฉลี่ยความสุขของผู้สูงอายุต่ำกว่าช่วงวัยอื่นๆ โดยประมาณ 1 ใน 3 ของผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีความเปราะบางทางจิตใจ เพราะมีสาเหตุมาจากปัญหาการเจ็บป่วยเรื้อรัง ความรู้สึกมีคุณค่าและความเชื่อมั่นในตัวเองลดลง ทำให้เกิดความวิตกกังวลกลัว เกิดความกลัว อารมณ์เศร้าและสิ้นหวัง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563; กัญนิกา อยู่สำราญ, 2563)

กรมราชทัณฑ์ เป็นหน่วยงานหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่ในการควบคุมผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาล อีกทั้งยังมีหน้าที่ที่สำคัญที่จำต้องแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาพฤติกรรมต่างๆ ของผู้กระทำความผิด ให้กลับสู่สังคมได้อย่างปกติสุข มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ เกิดความเท่าเทียมกับบุคคลภายนอก แต่อย่างไรก็ตามผู้กระทำความผิดที่ถูกจับกุมต่างก็ถูกหล่อหลอมมาจากสถาบันทางสังคม หรือสภาพแวดล้อมที่ดำรงชีพอยู่มาเป็นเวลานาน การที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้านพฤติกรรมในด้านต่างๆ รวมถึงด้านสภาพจิตใจในเรือนจำเพียงระยะเวลาสั้นๆ จึงเป็นเรื่องที่ยากลำบาก ทางกรมราชทัณฑ์

จึงได้มีแนวทางในการดำเนินการโดยอาศัยภาคีเครือข่ายหลากหลายด้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวิธีการในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในด้านต่างๆ ของผู้ต้องขังให้เกิดความคิดเชิงบวก สามารถดูแลตนเองได้อย่างสมดุล ไม่เกิดภาวะการเจ็บป่วยทางจิตและกลับไปสู่สังคมอย่างมีคุณค่า ตามโครงการพระราชดำริฯ ในการจัดการคืนคนดี มีคุณค่า สู่สังคม ซึ่งข้อมูลสถิติผู้ต้องขังจากกรมราชทัณฑ์ ช่วงเดือน กุมภาพันธ์ 2566 (<http://www.correct.go.th/stathomepage/>) พบว่า ปัจจุบันมีผู้ต้องขังในเรือนจำทั้งสิ้น 272,754 คน แบ่งเป็นนักโทษเด็ดขาด (คดีถึงที่สุดแล้ว) 214,896 คน ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์ ฎีกา 53,025 คน และเป็นกลุ่มผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 10 จากจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด จากสถิติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกและนำไปใช้ให้เกิดผลอย่างต่อเนื่อง

การให้ความสำคัญในการดูแลกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำเป็นสิ่งจำเป็น เพราะกลุ่มนี้จัดเป็นกลุ่มเปราะบางที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาในหลากหลายด้านยังเป็นกลุ่มผู้ต้องขังจึงเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการดูแลมากกว่ากลุ่มปกติ เพราะหากไม่ได้รับการดูแล ส่งเสริม ป้องกันในระดับเบื้องต้นที่เหมาะสม ก็เปรียบเสมือนการวางฐานในการสร้างบ้านที่แข็งแรงย่อมจะไม่ส่งผลให้เกิดการพังทลายของบ้านที่เราก่อสร้างได้ ดังนั้น การสร้างกระบวนการคิด วิเคราะห์ รู้จักเหตุ รู้จักผล กระทำการใดๆ โดยรู้เท่าทันมีการสร้างเสริมสุขภาพทางจิตที่เหมาะสมจะส่งผลให้เกิดผลกระทบด้านบวก ร่างกายจะแข็งแรง สุขภาพด้านจิตใจก็จะแข็งแรงพร้อมจะเผชิญปัญหาได้ทุกสถานการณ์ ทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี เกิดสมดุลแห่งชีวิต ไม่เป็นภาระของบุคคลในครอบครัว สังคมและประเทศชาติเมื่อถูกปล่อยตัว เพราะกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุเหล่านี้เป็นกลุ่มที่ขาดโอกาสที่จะได้รับความรู้ด้านการ ส่งเสริมสุขภาพจิต ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเนื่องจากพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญของ คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (Chandra Sekhar Patro, 2019) รวมทั้งมีผลการวิจัยที่พบว่า โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพมีผลเพิ่มคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้ (พัสนมภ์ คุ่มทวีพร, 2562) จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุที่ส่งผลต่อสมดุลชีวิตที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ของผู้ต้องขังสูงอายุก่อนพัฒนาและหลังพัฒนา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ของผู้ต้องขังสูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง : ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีทั้งหมด 109 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการคัดเลือกแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เฉพาะเจาะจง โดยสามารถให้ข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) ผู้ต้องขังสูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 – 70 ปี 2) ผู้ต้องขังสูงอายุที่อ่านออกเขียนได้ 3) ผู้ต้องขังสูงอายุที่ไม่มีภาวะทุพพลภาพทางร่างกาย จิตใจ และ สติปัญญา โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตรงตามเกณฑ์การคัดเลือกในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวนทั้งหมด 75 คน

2. สถานที่ดำเนินการวิจัย : เรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย :

3.1 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งได้ปรับปรุงแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการสร้างเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ลักษณะแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ คดี จำนวนโทษ โรคประจำตัวและพฤติกรรมสุขภาพ

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ด้านพฤติกรรมสุขภาพ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย (Physical Domain) คือ การปฏิบัติตัวทางด้านพฤติกรรมสุขภาพทางกายของผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน 2) ด้านจิตใจ (Psychological Domain) คือ พฤติกรรมสุขภาพทางจิตใจของตนเอง 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) คือ พฤติกรรมทางด้านสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น 4) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ พฤติกรรมการปฏิบัติตนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

ส่วนที่ 3 เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ WHOQOL-BREE-THAI ขององค์การอนามัยโลก ชื่อย่อฉบับภาษาไทย มีข้อคำถาม 2 ชนิด แบบภาวะวิสัย (Perceived objective) และอัตวิสัย (Self-report subject) ประกอบด้วยองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต 4 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย (Physical Domain) คือ การรับรู้ด้านสภาพร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน 2) ด้านจิตใจ (Psychological Domain) คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น 4) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต และแบบวัดความสุขของกรมสุขภาพจิต (กรมสุขภาพจิต, 2560) เป็นดัชนีวัดความสุขของคนไทยฉบับสั้น 15 ข้อ (THI - 15)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ คือ โปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ตามกรอบของการพัฒนาโปรแกรมฯ ที่มาจาก “คู่มือความสุข 5 มิติ สำหรับผู้สูงอายุ” ของกรมสุขภาพจิต (2556) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการสร้างสุขเชิงจิตวิทยาใน 5 มิติ (สุขสง่า สุขสว่าง สุขสงบ สุขสบาย สุขสนุก) มาบูรณาการร่วมกับการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพจิตของผู้ต้องขังสูงอายุ ได้แก่ กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (A-I-C) ร่วมกับแนวคิดการส่งเสริมสุขภาพ

4. การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ

โดยหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Validity) นำเครื่องมือเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ประสบการณ์ ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการตรวจสอบจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ผลจากการพิจารณาตัดสินของผู้เชี่ยวชาญที่ได้ไปหาค่าความตรงตามเนื้อหาและโครงสร้าง ดังนี้

4.1 แบบวัดความสุขและแบบวัดคุณภาพชีวิต ผู้วิจัยได้นำแบบวัดทั้งสองชนิดนี้ไปทดลองใช้กับผู้สูงอายุที่มีลักษณะ ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ราย แล้วนำมาคำนวณหาความเชื่อมั่นได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา ครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) มีค่าเท่ากับ .88 และ .89 สำหรับแบบวัดความสุขและแบบวัดคุณภาพชีวิต ตามลำดับ

4.2 โปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ผู้วิจัยนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสุขภาพจิตและจิตเวช จำนวน 1 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตวิทยา จำนวน 2 ท่าน เป็นผู้พิจารณาตรวจสอบ ความสอดคล้อง ความเหมาะสมด้านเนื้อหาและการใช้ภาษา หลังจากนั้นนำมาแก้ไขปรับปรุงตามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

5. การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง ตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการใช้ระเบียบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการประชุมกลุ่ม มีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพและการดำเนินการทดลองใช้โปรแกรมฯ ความสุข 5 มิติ ร่วมกับการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพจิตของผู้ต้องขังสูงอายุ โดยจัดกิจกรรมตามตารางโปรแกรมที่กำหนดและเก็บข้อมูลหลังสิ้นสุดโปรแกรมฯ

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

7.1 วิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้สูงอายุ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ในการอธิบายลักษณะของคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุ

7.2 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุ ก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติ Paired t-test

7.3 ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์โดยใช้พรรณนาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในการหาปัญหาและแนวทางในการสร้างเสริมสุขภาพจิตของผู้ต้องขังสูงอายุ

ผลการวิจัย

จากการวิจัยในครั้งนี้ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ ก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุในด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสภาพแวดล้อม เมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ระดับคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทุกด้าน ส่วนระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ผู้ต้องขังสูงอายุมีคุณภาพชีวิตในระดับกลางๆ ($\bar{X} = 65.28$) และหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ พบว่าผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตในระดับกลางๆ แต่มีแนวโน้มสูงขึ้นเมื่อดูจากคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิต ($\bar{X} = 82.93$) และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตโดยรวมหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ มีค่าสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุ ก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ พบว่า คะแนนเฉลี่ยความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุก่อนเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เท่ากับ 45.27 และคะแนนเฉลี่ยความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เท่ากับ 68.03 และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสุขหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ มีคะแนนเฉลี่ยความสุขสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. จากการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ พบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุไม่มีความรู้ในเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพตนเองเพื่อสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้น และสนใจในเรื่องการรักษามากกว่าการสร้างเสริมสุขภาพ ไม่มีการสนับสนุนกิจกรรมสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ ส่วนในด้านการจัดบริการสุขภาพของเรือนจำก็เน้นด้านรักษาโรคประจำตัวที่เป็นมาก่อนการเข้าเรือนจำ ไม่มีงบประมาณและไม่มีแนวทางในการสร้างเสริมสุขภาพผู้ต้องขังสูงอายุ มีเฉพาะกิจกรรมที่ให้ผู้ต้องขังสูงอายุเข้าร่วมตามวันสำคัญบางกิจกรรมที่เน้นเชิงนันทนาการเท่านั้น ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาไม่เพียงพอ และเหมาะสมสำหรับการสร้างเสริมสุขภาพทางด้านจิตใจที่จะนำมาเป็นเกราะในการป้องกันเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นในทุกประเด็น

3. แนวทางการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุ พบว่า ต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ 1) ตัวผู้ต้องขังสูงอายุ 2) ผู้รับผิดชอบของทัณฑ์สถานที่เกี่ยวข้องกับสิทธิสวัสดิการ สาธารณสุขและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 3) ภาครี้อย่างที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสุข สิ่งแวดล้อมและสวัสดิการ ด้วยการดำเนินกิจกรรม 7 ขั้นตอนเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุปัจจัยที่ตรงประเด็น คือ การศึกษาบริบทพื้นที่ วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ วางแผนร่วมกัน กำหนดกลวิธีดำเนินงาน จัดตั้งเครือข่าย กำหนดผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ และร่วมเป็นผู้รับประโยชน์ในฐานะผู้จัดการระดับต้น ผนวกกับการใช้รูปแบบการสร้าง

เสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ผ่านกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) คือ 1) การวางแผน (Planning) 2) การปฏิบัติตามแผน (Action) 3) การสังเกตผลการปฏิบัติ (Observation) 4) การสะท้อนผล (Reflection) ผลจากการนำโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ (สุขสง่า สุขสว่าง สุขสงบ สุขสบาย สุขสนุก) ไปใช้ ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุให้เกิดสมดุลของชีวิตที่มีสุขภาวะที่ดีต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาอภิปรายผลการวิจัย ตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ แบ่งออกเป็น 2 ตอน พบว่า

ตอนที่ 1 หลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ผู้ต้องขังสูงอายุ มีระดับคุณภาพชีวิตสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ

จากผลการวิจัย พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและด้านสภาพแวดล้อม เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ระดับคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทุกด้าน สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าเมื่อนำโปรแกรมด้านการส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตไปทดลองใช้ สามารถทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตสูงขึ้นกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลดีและมีความสุขมากกว่าที่เป็นอยู่ เนื่องจากพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (กรธณรัช ปัญญาใส, 2560; กัญนิกา อยู่สำราญ, 2563; Alborzkouh P. and Teams, 2015)

ตอนที่ 2 หลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ผู้ต้องขังสูงอายุมีคะแนนความสุขสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ หลังเข้าร่วมโปรแกรมเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ผู้สูงอายุมีคะแนนความสุขสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ

จากผลการวิจัย พบว่าคะแนนเฉลี่ยความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุก่อนเข้าร่วม โปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เท่ากับ 45.27 และคะแนนเฉลี่ยความสุขของผู้สูงอายุหลังเข้าร่วม โปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เท่ากับ 68.03 และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสุขก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ มีคะแนนเฉลี่ยความสุขสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่าความสุขในการดำเนินชีวิต เป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถทำนายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้ ทั้งนี้เพราะความพอใจในชีวิตของตนเอง การมองโลกในแง่บวก การมีความภูมิใจในตนเอง และการเอื้ออาทรต่อผู้อื่น ส่งผลต่อความสุขในการดำเนินชีวิต และส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย (ขวัญสุดา บุญทศ, 2563; อารณ สิงห์ขาดา, 2559; อรรถกร เฉยทิม, 2560; Chandra Sekhar Patro, 2019)

2. การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การดำเนินกิจกรรมและการประเมินผล มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

2.1 สภาพปัญหาการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุก่อนการพัฒนาพบว่าผู้สูงอายุไม่มีความรู้ในเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพตนเองเพื่อสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้น และสนใจในเรื่องการรักษามากกว่าการสร้างเสริมสุขภาพ ไม่มีการสนับสนุนกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนในด้านการจัดบริการสุขภาพของเรือนจำก็เน้นด้านรักษาโรคประจำตัวที่เป็นมาก่อน การเข้าเรือนจำ ไม่มีงบประมาณและไม่มีแนวทางในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุมีเฉพาะกิจกรรมที่ให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมตามวันสำคัญบางกิจกรรมที่เน้นเชิงนันทนาการเท่านั้น การประเมินผลกิจกรรมหลังจากจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation Influence Control : A-I-C) และการดำเนินกิจกรรม 7 ขั้นตอน เพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุปัจจัยที่ตรงประเด็น คือ การศึกษาบริบทพื้นที่ วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ วางแผนร่วมกัน กำหนดกลวิธีดำเนินงาน จัดตั้งเครือข่าย กำหนดผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ และร่วมเป็นผู้รับประโยชน์ในฐานะผู้จัดการระดับต้น โดยให้ผู้สูงอายุทุกคนได้มีการพัฒนาการพูด การฟัง การแสดงความคิดเห็นการวิเคราะห์ปัญหา และการค้นหาปัญหา ทำให้ผู้สูงอายุวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนแก้ปัญหาได้ สมาชิกเกิดการวางแผนแก้ปัญหาตามความต้องการของตนเอง การออกกำลังกาย ด้านสุขภาพจิตมีการสวดมนต์ ฟังธรรม ปรับทัศนคติ คิดบวกผนวกธรรม ด้านสัมพันธภาพทางสังคมมีการจัดตั้งกลุ่ม อาสาสมัครในเรือนจำสำหรับการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุ ภาควิชาเครือข่ายด้านสาธารณสุขและการจัดการพฤติกรรมร่วมให้การดูแลและสนับสนุนเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมด้านสุขภาพจิตและสันติภาพร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิไลวรรณ อิศรเดช (2564) พบว่า ตัวบุคคล ครอบครัวและเครือข่ายภาคสังคมมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการของผู้สูงอายุและกำหนดกิจกรรมที่นำไปสู่เป้าหมายการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับการศึกษาของ ธาณี โชติภักดิ์ (2565) พบว่า การดำเนินงานด้วยหลักการของเหตุและผล มีขั้นตอนการวางแผน จัดการตามเหตุปัจจัยและมุ่งผลสัมฤทธิ์ ร่วมกับการมีส่วนร่วมของภาควิชาเครือข่ายในการประชุมวางแผนเพื่อค้นหาปัญหา โดยเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC) สามารถหาทางแก้ไขปัญหามาตามเหตุปัจจัยได้ และส่งผลให้เกิดกิจกรรมโครงการส่งเสริมสุขภาพ คือ โครงการสูงวัยอย่างมีค่า ชราอย่างมีความสุข โครงการสุขภาพดีด้วยวิถี 3 อ.๗ กระบวนการดังกล่าว สามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหามาตามเหตุปัจจัยได้ และส่งผลให้เกิดกิจกรรมโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบนำสู่ผลสำเร็จที่ยั่งยืน

2.2 พฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุก่อนการพัฒนาพบว่าผู้สูงอายุมีพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพที่ไม่ถูกต้อง ทั้งในด้านความพร้อมของผู้สูงอายุทางด้านร่างกาย จิตใจ สัมพันธภาพทางสังคม สิ่งแวดล้อมและความสามารถในการดูแลตนเอง การนำกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค A-I-C และกระบวนการดำเนินงานตามแนวคิดของ PDCA และกระบวนการทางกายภาพ 5 ขั้นตอน มาใช้ส่งผลทำให้ผู้สูงอายุมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจในทางที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธัญรัตน์ ภูงศ์ชัย (2563) พบว่า

ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพที่ถูกต้อง โดยมีความร่วมมือกันระหว่างภาคีเครือข่ายจะตอบสนองความต้องการของได้ตามปัญหาของผู้สูงอายุ และพบว่าการดำเนินงานในการพัฒนาด้านพฤติกรรมโดยใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC) ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้ในการดูแลตนเอง พฤติกรรมสุขภาพ คุณภาพชีวิต และมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพมากขึ้นกว่าก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.3 คุณภาพชีวิตและความสุขผู้ต้องขังสูงอายุ ก่อนการพัฒนา ผู้ต้องขังสูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี ไม่มีการดูแลสุขภาพของตนเอง มีสุขภาพที่ไม่ดี ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากพื้นที่และหน่วยงานจากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการโดยใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) ในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาการส่งเสริมสุขภาพในผู้ต้องขังสูงอายุ มีรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ธัญรัตน์ ภูงศ์ชัย (2563) พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC) มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยการบูรณาการร่วมกันระหว่างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ องค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นกว่าก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุ” เป็นการวิจัยที่ประยุกต์แนวคิดวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ ค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา วางแผน, ปฏิบัติตามแผน, สังเกตผลและสะท้อนผล มีการบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมด้านสุขภาพจิตเข้ามาดำเนินงานร่วมกัน การบริหารจัดการ 7 ขั้นตอน คือ การศึกษาบริบทพื้นที่ วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ วางแผนร่วมกัน กำหนดกลวิธีดำเนินงาน จัดตั้งเครือข่าย กำหนดผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ และร่วมเป็นผู้รับประโยชน์ ในฐานะผู้จัดการระดับต้น ผนวกกับการใช้รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ (สุขสง่า สุขสว่าง สุขสงบ สุขสบาย สุขสนุก) ด้วยแนวคิดตามหลักกระบวนการพยาบาล 5 ขั้นตอน ได้แก่ การประเมินภาวะสุขภาพ การวินิจฉัยการพยาบาล การวางแผนการพยาบาล การปฏิบัติการพยาบาลและการประเมินผล ได้นำสู่องค์ความรู้สำหรับการสร้างเสริมสุขภาพจิต เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุ คือ S-cafe (หลัก 5 ก) ซึ่งประกอบด้วย

1) Stimulate (กระตุ้น) คือ การกระทำให้เกิดการรับรู้ การเข้าใจปัญหาและพฤติกรรมของตนเอง โดยอาศัยภาคีเครือข่ายเป็นส่วนร่วมในการดำเนินการ คือ การเฝ้าการรับรู้

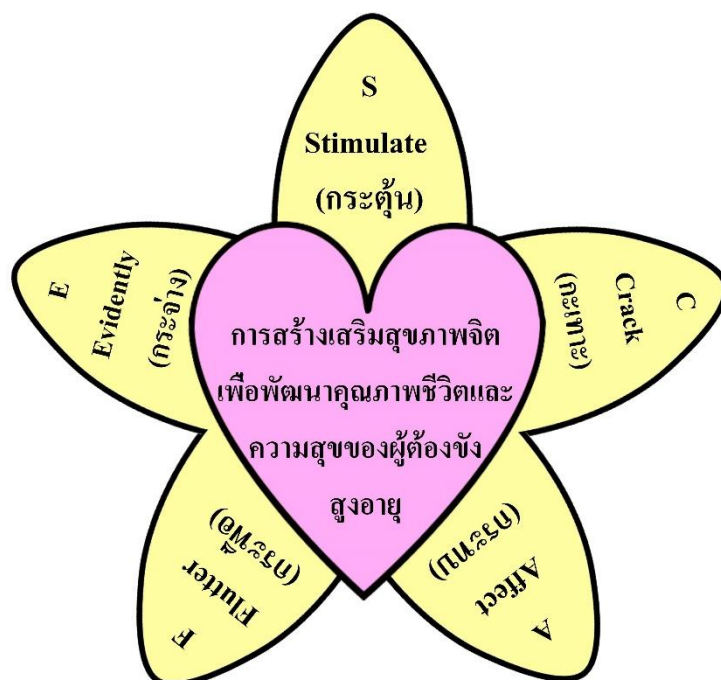
2) Crack (กะเทาะ) คือ การเข้าถึงปัญหา ยอมรับเข้าใจในเหตุปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้อง การประเมินปัจจัยที่เป็นต้นเหตุที่ส่งผลถึงผลลัพธ์เชิงลบ คือ การหาคำตอบ การค้นหาข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้วิเคราะห์ปัญหา

3) Affect (กระทบ) คือ การบริหารจัดการตามกระบวนการ 7 ขั้นตอนในการวางแผนการดำเนินงานสำหรับภาคีเครือข่าย ตามองค์ประกอบของการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ วางแผนร่วมกัน

กำหนดกลวิธีดำเนินงาน จัดตั้งเครือข่าย กำหนดผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ คือ การเชื่อมความสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามแผน

4) Flutter (กระพือ) คือ การส่งต่อข้อมูลจากเพื่อนสู่เพื่อน เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการใช้ประสบการณ์ของตนเป็นอาจารย์ใหญ่ที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพของตนเองและผู้อื่น สามารถเชื่อมโยงได้อย่างสมเหตุ สมผลนั่นก็คือการส่งผลถึง เป็นการสะท้อนผลจากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ

5) Evidently (กระจ่าง) คือ การรู้แจ้งเห็นจริง รู้เท่าทันสถานการณ์ รู้ด้วยเหตุและผลที่นำไปสู่การปฏิบัติเชิงบวก นั่นก็คือการตัดสินใจ ประเมินผลลัพธ์ที่นำไปสู่เป้าหมายความสำเร็จ

ภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้สำหรับการสร้างเสริมสุขภาพจิต เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุ คือ S-cafe (หลัก 5 ก)

บทสรุป

จากการศึกษางานวิจัยฉบับนี้ สรุปได้ว่าปัญหาการสร้างเสริมสุขภาพจิตของผู้ต้องขังสูงอายุเกิดจากผู้ต้องขังสูงอายุจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ทั้งที่เป็นเรื่องของปัจจัยภายใน คือ พฤติกรรมส่วนบุคคล การรับรู้ ความคิดเชิงบวกและเชิงลบต่อการดูแลสุขภาพ ขาดความรู้ในการดูแลตนเอง และปัจจัยภายนอก คือ การเข้าถึงข่าวสาร ครอบครัว ภาศเครือข่ายที่ให้การดูแลด้านสุขภาพและสวัสดิการ รวมถึงสิ่งแวดล้อมด้วย ไม่มีแนวทางในการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุที่ชัดเจน และการจัดบริการสุขภาพของเรือนจำรวมถึงระบบสาธารณสุขที่เป็นอยู่ยังไม่สอดคล้องกับประเด็นปัญหาที่เป็นเหตุปัจจัยสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาล้วนเป็นเหตุที่มีผลกระทบต่อนปัญหาด้านสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุที่มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อสภาพจิตใจและการบริโภคด้านข้อมูลรวมถึงสวัสดิการต่างๆ ที่ต้องได้รับการดูแล ส่งเสริม ดังนั้นการที่จะเข้าถึงปัญหาก็จะต้องอาศัย

กระบวนการที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้ตอบโจทย์กับเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น จากผลการวิจัยพบว่า การกระทำที่เหมาะสมเพื่อให้ส่งผลต่อผลลัพธ์เชิงประจักษ์ที่ตรงกับเหตุปัจจัยต่างๆ นั่นก็คือ การประยุกต์แนวคิดวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ ค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหาวางแผน, ปฏิบัติตามแผน, สังเกตผลและสะท้อนผล มีการ บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมด้านสุขภาพจิตเข้ามาดำเนินงานร่วมกันการบริหารจัดการ 7 ขั้นตอน คือ การศึกษาบริบทพื้นที่ วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุวางแผนร่วมกัน กำหนดกลวิธีดำเนินงาน จัดตั้งเครือข่าย กำหนดผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ และร่วมเป็นผู้รับประโยชน์ในฐานะผู้จัดการระดับต้น ผสมกับการใช้รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ด้วยแนวคิดตามหลักกระบวนการพยาบาล 5 ขั้นตอน ได้แก่ การประเมินภาวะสุขภาพ การวินิจฉัยการพยาบาล การวางแผนการพยาบาล การปฏิบัติการพยาบาลและการประเมินผล โดยพบว่าโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้สูงอายุส่งผลให้ผู้สูงอายุมีภาวะสุขภาพจิตที่ดีขึ้น เช่น รู้สึกเป็นสุข สนุก ผ่อนคลายรู้สึกมีชีวิตชีวาได้หัวเราะ ได้พูดคุยกับกลุ่ม รู้สึกมีความหวังเพราะมีเป้าหมายในชีวิต ลดความรู้สึกด้านลบลง คลายความรู้สึกเหงาเพราะได้มาทำกิจกรรมกับเพื่อนๆ รวมถึงรู้สึกมีเพื่อนมีเครือข่าย คลายความหงุดหงิดรำคาญใจจากสภาพร่างกายจิตใจ อารมณ์ และสังคมที่เปลี่ยนแปลง รู้สึกมั่นใจมากขึ้นที่จะเผชิญปัญหาและความเครียดที่อาจเกิดขึ้นในวันข้างหน้า เพิ่มความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า โปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ที่ผ่านกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุให้เกิดความสำเร็จและส่งผลให้ผู้ต้องขังสูงอายุมีสุขภาวะที่ดีต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การวิจัยในครั้งนี้ เป็นรูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุ ดังนั้น การขับเคลื่อนสู่การนำไปใช้ในภาพกว้าง เช่น ในภาพรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในกลุ่มต่างๆ ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล เครือข่ายบริการ รวมถึงในเรือนจำต่างๆ ซึ่งประสบกับปัญหาการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะสุขภาพผู้สูงอายุ อย่างไม่แตกต่างกันในทุกพื้นที่ทั่วโลก จึงต้นน้ำที่จะเป็นรูปแบบการลงทุนที่ดีที่สุดเพื่อสุขภาพ เพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนารูปแบบบริการสุขภาพอย่างยั่งยืนให้กับผู้สูงอายุ

2. ควรมีการศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาและสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกันจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดูแลส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การศึกษานำร่องเพื่อเป็นต้นแบบในการดำเนินการโดยหน่วยงานขนาดเล็ก หรือการขับเคลื่อนสู่การขยายพื้นที่ดำเนินการในภาพกว้างโดยผู้ปฏิบัติ อาจมีข้อจำกัดในการดำเนินการเนื่องจาก การขับเคลื่อนสู่การนำผลการวิจัยไปใช้ให้

เกิดประโยชน์และขยายพื้นที่ดำเนินการ ต้องอาศัยการสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างความเข้าใจจากหลายภาคส่วน และการเผยแพร่ผลงานในหลากหลายรูปแบบ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สามารถนำโปรแกรมการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้ต้องขังสูงอายุไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการสร้างเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุในสังคม ชุมชนอื่นๆ ต่อไปได้ โดยสามารถปรับรูปแบบกิจกรรมได้ตามความเหมาะสม กำหนดระยะเวลาการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องตามบริบทการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่นั้นๆ
2. จัดอบรมแกนนำผู้สูงอายุในกลุ่มต่างๆ เพื่อเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรม โดยใช้โปรแกรมการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ให้กับผู้สูงอายุในพื้นที่ต่างๆ ได้ปฏิบัติกิจกรรมเป็นประจำอย่างต่อเนื่องและสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบชุมชนผู้สูงอายุให้เกิดขึ้นได้
3. ควรมีการศึกษาวิจัยและนำโปรแกรมการสร้างเสริมสุขภาพจิตด้วยรูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยา 5 มิติ ไปปรับปรับใช้ในกลุ่มผู้สูงอายุอื่นๆ เช่น ผู้สูงอายุที่ประเมินแล้วเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า เสี่ยงต่อการหกล้ม และเสี่ยงต่อภาวะสมองเสื่อม เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2560). **เครียด..คลายเครียด (ฉบับปรับปรุงใหม่)**. พิมพ์ครั้งที่ 8. นนทบุรี: นนทบุรีการพิมพ์.
- กรมสุขภาพจิต สำนักพัฒนาสุขภาพจิต. (2556). **คู่มือความสุข 5 มิติสำหรับผู้สูงอายุ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ปิยอนด์พับลิชชิงจำกัด.
- กรฐณธัช ปัญญาใส. (2562). ประสิทธิภาพของรูปแบบการมีส่วนร่วมการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุ. **วารสารสาธารณสุขมหาวิทยาลัยบูรพา**, 14(2), 52-62.
- กัญนิกา อยู่สำราญ. (2563). ความเครียดและการเผชิญความเครียดของผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. **วารสารศูนย์อนามัยที่ 9**, 16(1), 55-64.
- ขวัญสุตา บุญทศ. (2563). **ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการวัยสูง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/ZHSQg>. [17 มกราคม 2566].
- ธานี โชติกคาม. (2565). ประสิทธิภาพของโปรแกรมสร้างสุขในชมรมผู้สูงอายุตำบลดงตะขบอำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร. **วารสารโรคและภัยสุขภาพสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 3 จังหวัดนครสวรรค์**, 16(1), 18-34.
- ธัญรัตน์ ภูซังชัย. (2563). การพัฒนาศักยภาพในการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง ชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ. **วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ**, 38(1), 167-176.
- พัสมณต์ คุ่มทวีพร. (2562). **การจัดการความเครียด**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://ns.mahidol.ac.th/english/th/departments/FN/COE_gerontological/article.html. [17 มกราคม 2566].

- วิไลวรรณ อิศรเดช. (2564). การเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุของสังคมเมืองผ่านระบบสื่อสารออนไลน์. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, 6(2), 347-360.
- สถิติผู้ต้องขังจากกรมราชทัณฑ์.(2566). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.correct.go.th/stathomepage/> [17 มกราคม 2566].
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://nscr.nesdc.go.th/> [17 มกราคม 2566].
- อาภรณ์ สิงห์ขาคา. (2559). ผลของโปรแกรมการจัดการความเครียดต่อความเครียดของผู้สูงอายุ. **วารสาร มจร วิชาการ**, 19(38), 39-51.
- อรรถกร เฉยทิม. (2560). ความสุขของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุเขตกรุงเทพมหานคร. ใน **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน, มหาวิทยาลัยศิลปากร**.
- Alborzkouh P, and Teams. (2015). A review of the effectiveness of stress management skills training on academic vitality and psychological well-being of college students. **J Med Life**. 2015;8 (Spec Iss 4), 39–44.
- Chandra Sekhar Patro, K. Sudesh Kumar. (2019). Effect of Workplace Stress Management Strategies on Employees' Efficiency. **International Journal of Scientific Development and Research (IJS DR)**. www.ijedr.org. May 2019 IJS DR | Volume 4, Issue 5 ISSN: 2455-2631.

ศึกษาความต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายใน
ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

Study the Need for Information System for Internal Quality Assurance
Management of Educational Institutions Affiliation Secondary
Educational Service Area Pathum Thani

¹ศรัญญู ศรีพูล, ²พิมลพรรณ เพชรสมบัติ

¹Saranyou Sripool, ²Pimolpun Phetsombat

^{1,2}คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

^{1,2}Faculty of Technical Education, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

²Corresponding author, e-mail: pimolpun_p@rmutt.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี โดยมีการดำเนินการ ได้แก่ ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วกำหนดประเด็น แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความต้องการ ใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการสารสนเทศการบริหารงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้ 1) คุณภาพของผู้เรียน 2) กระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา 3) กระบวนการ จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) ระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ความต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศ, การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

Abstract

This research article the objective is to study the need to use information for internal quality assurance management of educational institutions. Under the jurisdiction of the Pathumthani Secondary Educational Service Area Office the operations include: Study relevant research documents and determine issues. Interview form about needs Use information for internal quality assurance management of educational institutions. The research results found that Information needs for quality assurance management within

educational institutions consist of 4 areas as follows: 1) Student quality. 2) Administrative and management processes of educational institution administrators. 3) The teaching and learning process is student-centered. 4) Effective internal quality assurance system.

Keywords: Demand for information use, Internal quality assurance management, Educational institutions affiliation Secondary Educational Service Area Pathum Thani.

บทนำ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี (2565) ได้รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย สรุปปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาไว้ว่า สถานศึกษาในสังกัดส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญขาดความกระตือรือร้นในการขอรับการประเมินและสถานศึกษาขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในขอรับการประเมิน และการสรรหาคณะกรรมการประเมินที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญ เป็นนักประเมินมืออาชีพหาได้ยาก โดยเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิ โดยได้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ สถานศึกษาควรวางแผน และเตรียมความพร้อมเพื่อรับการประเมินในทุกด้านอย่างน้อยเป็นเวลา 2 - 3 ปี การศึกษา ควรให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนและระบบการบริหารจัดการ

การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ระบบสารสนเทศถือเป็นเรื่องสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาที่จำเป็นต่อการตัดสินใจและการบริหารจัดการงานตามภารกิจหรือกิจกรรมต่างๆ ของผู้บริหาร ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา โดยอาศัยทรัพยากรบุคคล กระบวนการบริหารอย่างเป็นระบบเพื่อให้การปฏิบัติงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี จำเป็นต้องใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการให้ถูกต้อง รวดเร็ว ก้าวทันยุคเทคโนโลยี และมีประสิทธิผล สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ได้กำหนดยุทธศาสตร์ประจำปี พ.ศ. 2563 ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี สอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน

จากปัญหาดังกล่าวฯ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความต้องการการบริหารสถานศึกษาสมัยใหม่ สถานศึกษาแต่ละแห่งต่างให้ความสำคัญกับการนำระบบสารสนเทศมาใช้ในทุกระดับของการบริหารจัดการ โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องการข้อมูลข่าวสารทั้งภายนอกและภายใน เพื่อใช้ในการสนับสนุนการตัดสินใจ ซึ่งก็คือระบบสารสนเทศสำหรับผู้บริหาร (Executive support systems) อันจะส่งผลให้การดำเนินงานทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปฏิบัติงาน ระดับยุทธวิธีและระดับกลยุทธ์ บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งก่อให้เกิดความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน (Competitive advantage) เนื่องจากมีระบบสารสนเทศที่ทันสมัย รวดเร็ว ถูกต้อง และแม่นยำ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ

วิธีการดำเนินการวิจัยฉบับนี้จะใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาความต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 6 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 4 คน และครูผู้ใช้ระบบสารสนเทศ จำนวน 1 คน ตามสัดส่วน

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี, ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

4. การรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

1) ผู้วิจัยและคณะศึกษานิเทศก์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

2) ผู้วิจัยและคณะสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

3) ผู้วิจัยและคณะได้นำเครื่องมือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

4) ผู้วิจัยนำเครื่องมือไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างผู้บริหารจาก 22 โรงเรียน จำนวนผู้บริหารจำนวนโรงเรียนละ 6 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 4 คน และครูผู้ใช้ระบบสารสนเทศ จำนวน 1 คน ตามสัดส่วน ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

5) ผู้วิจัยและคณะรวบรวมข้อมูล สรุปผล และประเมินผลจากการเก็บข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) มาประมวลผลวิเคราะห์และสรุปข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี” ผู้วิจัยขอนำเสนอผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความต้องการระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี พบว่ากลุ่มตัวอย่าง เสนอแนวทางการการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาไว้ครอบคลุม 4 ด้าน ดังนี้ 1) คุณภาพของผู้เรียน 2) กระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา 3) กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) ระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการดำเนินงานวิจัยเรื่อง “ความต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี” ผู้วิจัยขอนำไปสู่การอภิปรายผล ดังนี้ ระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก จำเป็นต้องใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการให้ถูกต้อง รวดเร็ว ก้าวทันยุคเทคโนโลยี และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี โดยครอบคลุม 4 ด้าน 1) คุณภาพของผู้เรียน 2) กระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา 3) กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) ระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

ความต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ประกอบด้วย

1) คุณภาพของผู้เรียน หมายถึง ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่แสดงออกถึงความรู้ ความสามารถทักษะตามหลักสูตรสถานศึกษา และมีพัฒนาการในด้านการอ่าน คณิตวิเคราะห์และเขียน สมรรถนะที่สำคัญและคุณลักษณะที่พึงประสงค์

2) กระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการบริหารและจัดการของสถานศึกษาที่ครอบคลุมด้านวิชาการ ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านข้อมูลสารสนเทศ และด้านสภาพแวดล้อม โดยเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความมั่นใจด้านคุณภาพการศึกษา

3) กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและท้องถิ่น ตามความสนใจ ความต้องการ และความถนัดของผู้เรียน โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคล สร้างโอกาสให้ผู้เรียนทุกคน มีส่วนร่วม มีการตรวจสอบ และประเมินผล ความรู้ความเข้าใจของผู้เรียน อย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ

4) ระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพ หมายถึง การวางระบบการจัดการคุณภาพ การศึกษาของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ร่วมรับผิดชอบและรับผิดชอบต่อผลการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน ส่งผลให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความมั่นใจต่อคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ควรนำผลความต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศสำหรับการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นไปใช้ในการวางแผนการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

2. สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ควรนำระบบข้อมูลสารสนเทศที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปให้ใช้เป็นข้อมูลสำหรับการบริหารงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี. (2565). รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565. ปทุมธานี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี.
สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). คู่มือการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

**การพัฒนาความสามารถการอ่านและเขียนคำพื้นฐานโดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL)
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสาทิน**

**The Development of Reading and Writing Ability in Basic Words
by Using Brain-Based Learning of Grade 4 Students
at Wat Sao Hin School**

¹นุชนาฏ พงศ์ไพโรสกุล, ²อรรถพงษ์ ผิวเหลือง, ³ตรีชฎา วิจันทร์ตา

¹Nutchanat Pongprisakul, ²Atthaphong Phiwhleung, ³Trichada Vichanta

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
³โรงเรียนวัดเสาทิน

^{1,2}Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus

³Wat Sao Hin School

¹Corresponding author, e-mail: nuchnatphngsphisakul@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสาทิน ตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐานโดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสาทิน ก่อนเรียนและหลังเรียน 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสาทิน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Specific sample group) รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental research) ด้วยวิธีการใช้กลุ่มทดลองกลุ่มเดียว เพื่อวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One group Pretest - Posttest Design) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบฝึกทักษะ แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และสถิติทดสอบค่า t-test แบบ Dependent Sample

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสาทิน มีประสิทธิภาพ 97.81/75.94 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ คือ 75/75 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสาทิน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ .05 3) ผลความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การอ่านและการเขียน, คำพื้นฐาน, สมองเป็นฐาน (BBL)

Abstract

This research the objectives are as follows: 1) To test the effectiveness of the basic reading and writing skills training exercises for grade 4 students at Wat Sao Hin School, according to the standard criteria 75/75. 2) To compare achievement in reading and writing basic words using the brain-based learning (BBL) of grade 4 students at Wat Sao Hin School, before class and after class. 3) To study the opinions of Grade 4 students towards brain-based learning (BBL). Sample groups include: Grade 4 students at Wat Sao Hin School by selecting a specific sample group. Quasi-experimental research format, by using a single experimental group. To measure results before and after the experiment, one group pretest - posttest design. Tools used in the research include learning management plans, skill practice exercises, pre- and post-tests. and student opinion questionnaires data were analyzed using basic statistics, including mean, standard deviation, percentage, and dependent sample t-test.

The results of the research were as follows: 1) Results of testing the efficiency of basic reading and writing skills training for grade 4 students at Wat Sao Hin School. It has an efficiency of 97.81/75.94, which is higher than the specified standard of 75/75. 2) Achievement in reading and writing basic words, using the brain-based learning (BBL) of grade 4 students at Wat Sao Hin School, after studying was higher than before studying with statistical significance at the .05 level. 3) The opinions of Grade 4 students regarding brain-based learning (BBL) were at the highest level.

Keywords: Words reading and writing, Basic words, Brain-Based Learning (BBL).

บทนำ

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นความรู้ความเข้าใจความสามารถและสมรรถนะเพื่อการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบันยังจะต้องเตรียมบุคคลสำหรับคนเชิงการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วเพื่อไปเป็นบุคลากรทำงานที่ใช้ความรู้ความสามารถและเป็นบุคคลที่พร้อมจะเรียนรู้หากบุคคลใดยังขาดการพัฒนาทักษะให้สูงขึ้นในศตวรรษนี้ก็ทำให้ไม่ทันต่อโลกและตลาดแรงงานดังนั้นทักษะที่สำคัญที่สุดในศตวรรษที่ 21 คงเป็นทักษะการเรียนรู้บุคคลยุคใหม่ จึงต้องมีทักษะสำหรับการเรียนรู้ที่สูงขึ้นโดยเฉพาะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (เอกชัย พุทธสอน, 2556: 59) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

(พระราชบัญญัติ, 2565) ได้กล่าวไว้ว่า “การศึกษา” หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังความในมาตรา 22 และมาตรา 24 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ได้กล่าวไว้ว่า ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้เกิดความเป็นไทยเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบายและจุดเน้น เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ รวมถึงนโยบายการยกระดับคุณภาพการศึกษา ข้อ 9 ส่งเสริมสนับสนุนสถานศึกษาให้มีการนำผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติไปใช้วางแผนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ซึ่งผลการสอบ RT เป็นการประเมินความสามารถด้านการอ่านของผู้เรียน (Reading Test: RT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2565 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการประเมินการอ่านออกเสียงและการอ่านรู้เรื่อง ในภาพรวมของผลการสอบ RT มีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($\bar{X}$ = 77.22, S.D. = 19.86) และผลการสอบ NT เป็นการทดสอบความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนระดับชาติ เป็นการทดสอบ เพื่อวัดความรู้และความคิดรวบยอดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนด้านภาษาไทย ในภาพรวมของผลการสอบ NT มีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ($\bar{X}$ = 53.89, S.D. = 16.44) และผลการสอบ O - NET เป็นการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐานเพื่อทดสอบความรู้และความคิดรวบยอดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2565 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐานรายวิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในภาพรวมของผลการสอบ O - NET มีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ($\bar{X}$ = 53.89, S.D. = 16.44)

จากการศึกษาพบว่า นักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษามีปัญหาในการออกเสียงคำไม่ชัดเจน อ่านไม่คล่องและการเขียนคำพื้นฐานไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นปัญหาอย่างมากของนักเรียนไทยในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อผลการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ ด้วยเพราะการอ่านเป็นเครื่องมือสำหรับการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับ พรพิมล ชูสอน และศิริวรรณ ภูงามดี (2563) พบว่า นักเรียนมีปัญหาทางด้านการเขียนคำพื้นฐานไม่ถูกต้อง และอ่านไม่คล่อง เมื่อนักเรียนเขียนไม่ได้ย่อมส่งผลให้อ่านไม่คล่องตามมาด้วยยังมีผลกระทบต่อในการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นอีกด้วย และภาณุวัฒน์ จารุณย์ และแสงเดือน คงนาวัง (2564) พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่คล่อง สะกดคำไม่เป็น เลือกจำเป็นคำๆ เขียนคำศัพท์พื้นฐานไม่ค่อยถูก จากการสอบถามนักเรียนเบื้องต้นพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ค่อย

ชอบเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเพราะเนื้อหาเยอะ เรียนไม่ทันไม่ค่อยเข้าใจเวลาที่ครูสอนและเรียนไม่สนุก

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องจากผู้วิจัย 28 คน ดังกล่าวแล้วในบทที่ 2 พบว่า มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาการอ่าน การเขียน และแบบฝึกทักษะการเรียนรู้ 2) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการอ่านและการเขียนของนักเรียน และ 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และการทดสอบค่าที และข้อเสนอแนะ มีดังนี้ 1) ควรมีการเปรียบเทียบด้านการอ่านและการเขียนของนักเรียน 2) ควรมีการสร้างแบบฝึกทักษะในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เนื้อหาที่เข้าใจยาก หรือเนื้อหาที่เป็นปัญหาต่อการเรียนการสอนในกลุ่มทักษะภาษาไทยในแต่ละระดับชั้นเพื่อนำไปทดลองหาประสิทธิภาพ 3) ผู้สอนควรวิจัยผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ และควรนำรูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 4) ควรมีการนำแบบฝึกทักษะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นชุดนี้ ไปทดลองใช้กับนักเรียนโรงเรียนอื่น เพื่อจะได้ข้อสรุปผลการวิจัยที่กว้างขวางมากขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สนใจ เรื่อง การพัฒนาความสามารถการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสนาหิน ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2566 เพื่อพัฒนาความสามารถการอ่าน และการเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสนาหิน ตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสนาหิน ก่อนเรียนและหลังเรียน
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยรูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) ด้วยวิธีการใช้กลุ่มทดลองกลุ่มเดียว-วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One group Pretest-Posttest Design)

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียนวัดเสนาหิน ตำบลหนองหอย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 245 คน และกลุ่ม

ตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสนาหิน ตำบลหนองหอย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 16 คน แบ่งเป็นนักเรียนชายจำนวน 9 คน และนักเรียนหญิงจำนวน 7 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (specific sample group) ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นโรงเรียนเครือข่ายและเป็นชั้นเรียนที่ได้รับอนุญาตให้วิจัยได้

1.2 ด้านเนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 คำพื้นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1,250 คำ

1.3. ด้านระยะเวลา ภาคการเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 ตั้งแต่เดือนมิถุนายน - กันยายน พ.ศ. 2566 โดยทำการเก็บข้อมูลและสอนแผนละ 1 คาบ/ชั่วโมง ต่อสัปดาห์ รวมทั้งสิ้น 6 สัปดาห์ 6 ชั่วโมง

1.4. ด้านตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรต้น คือ ชุดแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสนาหิน และตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสนาหิน

2. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2.1 การสร้างเครื่องมือในการวิจัยมี 2 ชุด ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน มีรายละเอียดดังนี้

2.2 การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือในการวิจัยมี 3 ชุด ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบฝึกทักษะ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน มีรายละเอียดดังนี้

3. ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

3.1 ปฐมนิเทศนักเรียน ให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนทราบวัตถุประสงค์ การเตรียมตัว และการเข้าร่วมกิจกรรมตามขั้นตอนอย่างถูกต้องเหมาะสม

3.2 ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามขั้นตอนของนวัตกรรม ซึ่งสรุปกิจกรรมสำคัญของแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ได้ ดังนี้

3.3 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากคะแนนใบงาน คือ การอ่านและเขียนคำพื้นฐาน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 เก็บคะแนนระหว่างเรียนและคะแนนหลังเรียนของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกคน นำมาวิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพกระบวนการ (E1) และค่าประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E2) โดยใช้สถิติ

4.2 เก็บคะแนนผลงานการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกคน นำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ 1) ค่าเฉลี่ย 2) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3) ร้อยละ 4) ทดสอบค่า t

4.3 เก็บระดับความคิดเห็นจากแบบสอบถามความคิดเห็นนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้นำมาวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน เป็นร้อยละ

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ การหาค่าประสิทธิภาพ E1 และการหาค่าประสิทธิภาพ E2

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การหาประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 96.19/78.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ที่ 75/75

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลสัมฤทธิ์การอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสาหิน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ดังนี้ ในภาพรวมพบว่า นักเรียนมีความเห็นต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = 0.88)

อภิปรายผลการวิจัย

1. การทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสาหิน สูงกว่าตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ที่ 96.19/78.00 เพราะว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) และแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานสอดคล้องกับเนื้อหาได้อย่างเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างไปสูง ทำให้นักเรียนมีความท้าทายในการทำแบบฝึกทักษะและมีความสนุกสนานในการทำกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับ มยุรี เพชรพินิจ (2557) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดฝึกทักษะการอ่านและการเขียนคำควบกล้ำ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือและการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบ การคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ชุดฝึกทักษะการอ่านและการเขียนคำควบกล้ำโดยใช้เรียนรู้แบบร่วมมือและการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ มีคุณภาพตามเกณฑ์ดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 0.70 ความรับผิดชอบ การคิดวิเคราะห์ และไพวรรณ ขาติผา (2556) ได้ศึกษาการพัฒนาการอ่านและการเขียนคำที่มีตัวสะกดไม่ตรงมาตราโดยใช้แบบฝึก กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของแบบฝึกการอ่านและการเขียนคำที่มีตัวสะกดไม่ตรงมาตรา สาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีค่าเท่ากับ 85.33/80.33

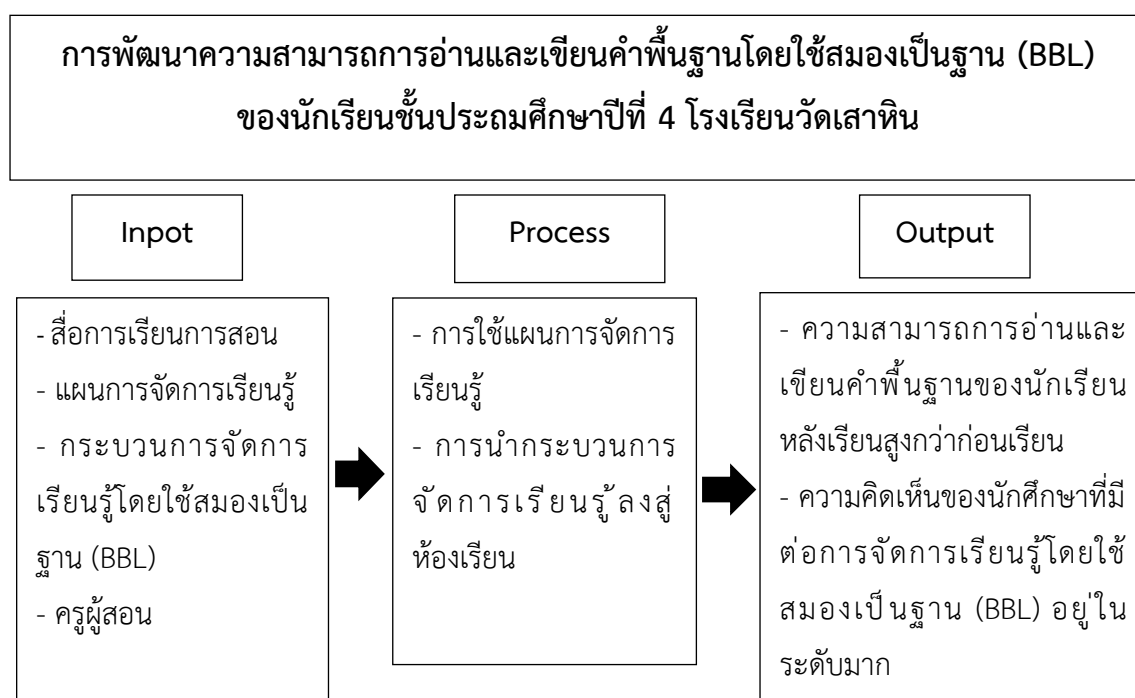
2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสาหิน หลังเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ นารี ศรีปัญญา (2565) ได้ศึกษา การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยแบบฝึกทักษะการอ่าน การเขียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ ประไทย ศุภวิทยาเจริญกุล (2557) ได้ศึกษา การพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะการอ่านและการเขียนสะกดคำ โดยใช้

การเรียนรู้แบบร่วมมือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนด้วยแบบฝึกเสริมทักษะการอ่านและการเขียนสะกดคำ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) พบว่า นักเรียนมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.88) เพราะนักเรียนมีความพร้อมและตื่นตัวในการเรียน มีการจัดการเรียนรู้ด้วยแบบฝึกทักษะที่เหมาะสมและมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับความสนใจ ทำให้นักเรียนมีความสนใจมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ ศิริพันธ์ เวชแดง (2561) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอนโดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านและการเขียนสะกดคำ ภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการอ่านด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และจารย์ ชุนชำนาญ (2559) ได้ศึกษา การพัฒนาแบบแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-Based Learning: BBL) พัฒนาการอ่านเพื่อความเข้าใจกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ด้วยแบบแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-Based Learning: BBL) พัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถการอ่านและเขียนคำพื้นฐานโดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสาดหิน ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ได้จริง และส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่สูงขึ้น และความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) อยู่ในระดับมากที่สุด ดังแผนภาพโมเดลต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

บทสรุป

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเสาทิน ตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75 พบว่า คะแนนที่ได้จากการทำแบบฝึกทักษะระหว่างเรียนมีประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1) เท่ากับ 96.19 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ และมีผลรวมของคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน E2 เท่ากับ 78.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

2. ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน หลังเรียนมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($\bar{X}$ = 47.00, S.D. = 5.24) สูงกว่าก่อนเรียนที่ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($\bar{X}$ = 28.82, S.D. = 7.47) ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = 0.88)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ครูสามารถนำนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนต่อไป
2. โรงเรียนสามารถนำกระบวนการและนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ต้นแบบไปพัฒนาต่อ
3. ครูสามารถประยุกต์รูปแบบการวิจัยในครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. นักศึกษาครูสามารถนำวิธีการจัดการเรียนรู้ไปปรับใช้เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนได้
2. โรงเรียนและครูมีนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ใช้สำหรับพัฒนานักเรียนได้ต่อไป
3. นักเรียนมีความสนใจการเรียนการสอนโดยใช้นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/3sE5P> [30 มิถุนายน 2564].

ไพวรรณ ขาดิผา และเพชร มีกลาง. (2556). การพัฒนาการอ่านและการเขียนคำที่มีตัวสะกดไม่ตรงมาตรา โดยใช้แบบฝึกกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. **วารสารบัณฑิตศึกษา**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 49: 133-140.

ภาณุวัฒน์ จารุณย์ และ แสงเดือน คงาวัง. (2564). การพัฒนาทักษะการอ่านคำศัพท์พื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ วิธีสอนอ่านแจกลูกสะกดคำ ร่วมกับเกมทางภาษากรณีศึกษา โรงเรียนบ้านนาดี ตำบลพังงู อำเภอนงนุช จังหวัดอุดรธานี. **Journal of Roi Kaensarn Academi**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 7: 130-141.

เอกชัย พุทธสอน. (2556). แนวโน้มการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่. **ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.

พรพิมล ชูสอน และ ศิรวรรณ งามดี. (2563). การพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทย โดยใช้แบบฝึกทักษะการเรียนรู้ภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. **วารสารบัณฑิตศึกษา**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2: 2-11.

มยุรี เพชรพินิจ. (2557). การพัฒนาชุดฝึกทักษะการอ่านและการเขียนคำควบกล้ำ โดยใช้การเรียนแบบร่วมมือและการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบ การคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. **วารสารบัณฑิตศึกษา**. ปีที่ 12 ฉบับที่ 59: 21-29.

นารี ศรีปัญญา. (2565). การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค. **วารสารวิชาการ**. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2: 1906-7062.

ศิริพันธ์ เวชแดง. (2561). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านและการเขียนสะกดคำ ภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. **วารสารศึกษาศาสตร์**. ปีที่ 29 ฉบับที่ 3: 68-71.

จรรย์ ชุนชำนาญ. (2559). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-Based Learning: BBL) พัฒนาการอ่านเพื่อความเข้าใจกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. **วารสารบัณฑิตศึกษา**. ปีที่ 3 ฉบับที่ 5: 121-134.

ประไทย ศุภวิทยาเจริญกุล. (2557). การพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะการอ่านและการเขียนสะกดคำ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. **วารสารบัณฑิตศึกษา**. ปีที่ 14 ฉบับที่ 39: 38-49.

อาชญากรรมแก๊งคอลเซ็นเตอร์ในสังคมไทยยุคดิจิทัล

Call Center Crimes in Thai Society in the Digital Age

¹พระณัฐวุฒิ พันทะลี, ²มนต์เทียน มนตราภิบุลย์, ³อาทิตย์ ผ่านพูล,
⁴อภิชาติ เหมือยไธสง, ⁵ณฐอร เจือจันทร์

¹Phra Natthawut Phanthali, ²Monthien Montrapibooly, ³Artit Phanphoon,

⁴Aphichit Mueaithaisong, ⁵Nathaorn Chuachan

^{1,2,3,4,5}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

^{1,2,3,4,5}Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

¹Corresponding author, e-mail: pantalee200134go@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอาชญากรรมแก๊งคอลเซ็นเตอร์ในสังคมไทยยุคดิจิทัล จากการศึกษพบว่า อาชญากรรมแก๊งคอลเซ็นเตอร์เป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ รูปแบบหนึ่งในยุคดิจิทัล ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจต่อเหยื่อจำนวนมากแล้ว ยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจในภาพรวมระดับประเทศอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคข้อมูลข่าวสารที่มีการติดต่อในรูปแบบดิจิทัล แก๊งคอลเซ็นเตอร์มีรูปแบบการทำงานเป็นขบวนการ มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจนโดยใช้ช่องทางความถี่ ความโลภ และการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเหยื่อหรือผู้เสียหาย โดยมีรูปแบบที่ใช้ในการหลอกลวงผู้เสียหาย คือ การหลอกลวงด้วยความโลภ เช่น การหลอกลวงผู้เสียหายว่าได้รับคินภาษี ได้รับเงินจากการถูกรางวัล โดยอ้างว่าต้องจ่ายค่าบริการเบื้องต้น เพื่อเป็นค่าบริการและค่าธรรมเนียมต่างๆ เมื่อผู้เสียหายหลงเชื่อเพราะความโลภอยากได้เงินหรือทรัพย์สินก็จะโอนเงินเข้าบัญชีธนาคารของคนร้ายที่ได้เตรียมเปิดรองรับไว้ อีกรูปแบบ คือ การหลอกลวงด้วยความกลัว โดยหลอกลวงผู้เสียหายว่าเป็นหนี้ค่าโทรศัพท์ หนี้บัตรเครดิต หนี้บัญชีธนาคารพัวพันกับยาเสพติด บัญชีธนาคารจะต้องถูกอายัดและถูกตรวจสอบโดยสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เมื่อผู้เสียหายหลงเชื่อจะทำธุรกรรมทางการเงินตามที่กลุ่มแก๊งคอลเซ็นเตอร์บอก ฉะนั้น บทความนี้จะได้ถ่ายทอดความรู้ไม่ให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อของแก๊งคอลเซ็นเตอร์และรู้วิธีการรับมือวิธีป้องกันภัยจากอาชญากรรมออนไลน์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน สังคม และประเทศชาติสืบไป

คำสำคัญ : อาชญากรรม, กลุ่มคอลเซ็นเตอร์, ยุคดิจิทัล

Abstract

This academic article aims to study call center gang crimes in Thai society in the digital age. From the study it was found that Call center gang crimes are a form of international

economic crime in the digital age. which in addition to causing economic damage to many victims It also causes damage to the overall national economy. Especially in today's era, which is the information age where communication is in digital form. Call center gangs have a method of working as a movement with clear division of duties by channeling fear, greed, and building good relationships with victims or victims. The format used to deceive victims is greed deception, such as deceiving victims into receiving a tax refund. Earn money from winning prizes Claiming to have to pay an initial service fee to cover various services and fees. When the victim is convinced because of greed to get money or property, the money will be transferred into the criminal's bank account that has been prepared to accept it. Another form of deception is also. fear by deceiving the victim into believing that they owe money for the phone. bank card debt Has a bank account involved in drug dealing Bank accounts must be frozen and investigated by the Anti-Money Laundering Office. When the victim is believed to perform financial transactions as told by the call center gang Therefore, this article will pass on knowledge so that people do not fall prey to call center gangs and know how to deal with and protect themselves from online crimes. which will be beneficial to the people, society and the country forever

Keywords: Crime, Call Center Group, Digital Age.

บทนำ

สังคมโลกในยุคดิจิทัลหรือยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติไม่ว่าจะเป็น มิติทางสังคม วัฒนธรรม มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางด้านการเมือง และมิติด้านเทคโนโลยี อันเป็นผลมาจาก ความก้าวหน้าและการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทำให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารถึงกัน ใน ทั่วทุกมุมโลก เป็นสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ จึงเป็นสังคมของโลกยุคดิจิทัลที่มนุษย์สามารถก้าวผ่าน พรมแดนของประเทศเชื่อมโยงติดต่อสื่อสารถึงกันอย่างรวดเร็ว โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศเป็น เครื่องมือรูปแบบและพฤติกรรมในการเข้าถึงข้อมูลความรู้ การแสวงหาความรู้ของมนุษย์ในโลกยุคดิจิทัล จึงมีความสะดวกสบาย มีความรวดเร็วและเข้าถึงข้อมูลความรู้ได้ง่าย อันเนื่องมาจากองค์ความรู้ในยุค โลกาภิวัตน์เป็นความรู้ที่ไร้พรมแดนที่ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ได้ด้วยตนเองและสามารถแลกเปลี่ยนค วามรู้ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันได้ผ่านการเชื่อมโยงเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจากทั่วทุกมุมโลก (เบญจศักดิ์ เจริญหาวิทย์, 2563: 1-13) จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นและทวีความรุนแรง คือ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปและยังเป็นการกระทำความผิดที่ เป็นกระบวนกรทั้งอาชญากรรมภายในประเทศและอาชญากรรมที่กระทำความผิดข้ามประเทศ สาเหตุที่ เกิดขึ้นอาจเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนไปจากเดิมที่ เคยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขกลายเป็นสังคมเสรีทำให้ภูมิคุ้มกันในสังคมอ่อนแอลง (ไพโรจน์ ขุนหมื่น, 2548)

ฉะนั้น ปัญหาอาชญากรรมถือเป็นตัวชี้วัดสภาพของสังคม บ่งบอกถึงความเดือดร้อนหรือความสงบสุขของประชาชนและความสำคัญที่สุดของสังคมปัญหาอาชญากรรมยังเป็นสาเหตุนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความมั่นคงของชาติ โดยเฉพาะปัญหาแก๊งคอลเซ็นเตอร์ (ประภาพร วรรณศรี และทัชชกร แสงทองดี, 2563: 117-126) ซึ่งแก๊งคอลเซ็นเตอร์เป็นกลุ่มมิจฉาชีพที่มีรูปแบบการทำงานเป็นขบวนการ มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจนโดยการใช้ช่องทางความตื่นกลัว ความโลภและการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเหยื่อหรือผู้เสียหาย โดยมีรูปแบบที่ใช้ในการหลอกลวงผู้เสียหายหรือเหยื่อใน 2 ลักษณะ คือ การหลอกลวงด้วยความโลภ เช่น การหลอกลวงผู้เสียหายว่าได้รับคืนภาษี ได้รับเงินจากการถูกรางวัล หรือได้รับเช็คคืนภาษี โดยอ้างว่าต้องจ่ายค่าบริการเบื้องต้นเพื่อเป็นค่าบริการและค่าธรรมเนียมต่างๆ เมื่อผู้เสียหายหลงเชื่อเพราะความโลภอยากได้เงินหรือทรัพย์สิน ก็จะโอนเงินเข้าบัญชีธนาคารของคนร้ายที่ได้เตรียมเปิดรองรับไว้ อีกรูปแบบ คือ การหลอกลวงด้วยความกลัว โดยหลอกลวงผู้เสียหายว่าเป็นหนี้ค่าโทรศัพท์ หนี้บัตรเครดิต มีบัญชีธนาคารพัวพันกับยาเสพติด บัญชีธนาคารจะต้องถูกอายัดและถูกตรวจสอบโดยสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เมื่อผู้เสียหายหลงเชื่อจะทำธุรกรรมทางการเงินตามที่กลุ่มคนร้ายแจ้ง ซึ่งในปัจจุบันส่วนใหญ่ลักษณะการหลอกลวงจะใช้วิธีทำให้ผู้เสียหายเกิดความกลัว (อารียา สุขโต, 2565) สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาอาชญากรรมแก๊งคอลเซ็นเตอร์ในสังคมไทยปัจจุบัน ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหาข้อมูลอาชญากรรมแก๊งคอลเซ็นเตอร์ในสังคมไทยยุคดิจิทัล เพื่อจะได้ถ่ายทอดความรู้จากบทความนี้ไม่ให้ประชาชนคนไทยตกเป็นเหยื่อจากแก๊งคอลเซ็นเตอร์และรู้วิธีรับมือวิธีป้องกันภัยจากอาชญากรรมออนไลน์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนชุมชน สังคม ประเทศชาติสืบไป

นิยามคำว่า “แก๊งคอลเซ็นเตอร์”

แก๊งคอลเซ็นเตอร์ เป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่หาเกี่ยวกับความตื่นกลัว ความโลภและการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเหยื่อหรือผู้เสียหาย ซึ่งเกิดขึ้นมานานพอสมควรแล้ว แต่ระบอบอย่างกว้างขวางในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 โดยเหยื่อมักจะเป็นผู้สูงอายุ ข้าราชการเกษียณที่มีเงินเก็บสะสมหรือผู้หญิงที่มักมีความตื่นกลัวกับการหลอกลวงหรือน้อยลงของคนร้าย คำว่าแก๊งคอลเซ็นเตอร์หรือที่เรียกอีกอย่างว่าคดคอลเซ็นเตอร์นั้น มิได้เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศแต่มีที่มาจากประเทศไต้หวัน โดยในตอนแรกไม่ได้ใช้คำว่าคอลเซ็นเตอร์ แต่ใช้คำว่า เอทีเอ็มเกมส์ (ATM Game) เป็นการสร้างกลโกงต่อประชาชนโดยการแอบอ้างแสดงตนเป็นผู้อื่นแล้วหลอกลวงให้เหยื่อเชื่อทางโทรศัพท์เพื่อให้เหยื่อไปที่ตู้ ATM และให้ทำการโอนเงินแก่คนร้าย โดยมีรูปแบบที่ใช้ในการหลอกลวงผู้เสียหายหรือเหยื่อใน 2 ลักษณะ คือ หลอกลวงด้วยความโลภและหลอกลวงด้วยความกลัว ซึ่งมีนักวิชาการได้นิยามและให้ความหมายไว้ดังนี้

ลาวัญญ์ ถนัดศิลปะกุล (2564) ให้ความหมายคำว่า แก๊งคอลเซ็นเตอร์ คือ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นข่าวครึกโครมและเคยระบาดในประเทศไทยมาแล้ว ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจต่อเหยื่อจำนวนมากแล้ว ยังก่อให้เกิดความเสียหาย

ต่อเศรษฐกิจในภาพรวมระดับประเทศอีกด้วย ดังนั้น กรณีแก๊งคอลเซ็นเตอร์นี้ จึงถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจข้ามชาติที่เป็นภัยร้ายแรงและน่าจับตามองกรณีหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร ที่การติดต่อสื่อสารในรูปแบบดิจิทัลเข้ามามีบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ

ธนภัทร ทองสอน (2564) ให้ความหมายคำว่า แก๊งคอลเซ็นเตอร์ คือ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นข่าวครึกโครมและเคยระบาดในประเทศไทยมาแล้ว ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจต่อเหยื่อจำนวนมากแล้ว ยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจในภาพรวมระดับประเทศอีกด้วย ดังนั้น กรณีแก๊งคอลเซ็นเตอร์นี้ จึงถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจข้ามชาติที่เป็นภัยร้ายแรงและน่าจับตามองกรณีหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารที่การติดต่อสื่อสารในรูปแบบดิจิทัลเข้ามามีบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม (2565) นิยามคำว่า แก๊งคอลเซ็นเตอร์ (Call Center Gang) คือ ขบวนการหลอกล่อเหยื่อทางโทรศัพท์โดยสร้างสถานการณ์ให้เหยื่อเกิดความตื่นตระหนก หรือเข้าใจผิดว่าได้รับผลประโยชน์บางอย่าง

บริษัท เงินกู้ จำกัด (2566) นิยามคำว่า แก๊งคอลเซ็นเตอร์ คือ กลุ่มมิจฉาชีพที่มีขบวนการหลอกลวงในรูปแบบการโทร โดยกลุ่มแก๊งคอลเซ็นเตอร์ดูเงินจะใช้โทรศัพท์ในการสร้างสถานการณ์ให้เหยื่อรู้สึกตกใจ กลัวและตื่นตระหนก หรืออาจหลอกลวงเพื่อให้เหยื่อเข้าใจผิดว่า ได้รับสิทธิประโยชน์บางอย่าง หากหลงเชื่อก็จะได้รับความเสียหาย เช่น โดนดูเงินในบัญชีจนหมด โดนหลอกให้บอกข้อมูลส่วนตัวเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิด เป็นต้น

สำนักข่าวอีจัน (2566) นิยามคำว่า แก๊งคอลเซ็นเตอร์ คือ ขบวนการหลอกล่อเหยื่อทางโทรศัพท์โดยสร้างสถานการณ์ให้เหยื่อตื่นตระหนกหรือเข้าใจผิดว่าได้รับผลประโยชน์บางอย่าง มักมาพร้อมกอุบายใหม่ๆ ที่ซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ หากใครได้รับสายที่น่าสงสัยให้ใช้สติเข้าสู่และเมื่อไรที่ปลายสายบอกให้โอนเงิน สันนิษฐานไว้ก่อนเลยว่า เป็นมิจฉาชีพ ห้ามโอนเด็ดขาด เพราะไม่เช่นนั้นอาจตกเป็นเหยื่อ เช่น ถูกหลอกให้โอนเงินจนหมดบัญชี ถูกหลอกถามข้อมูลบัตรเครดิต เพื่อนำไปซื้อสินค้าออนไลน์ ทำให้เหยื่อเป็นหนี้ รวมถึงถูกสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล เช่น เลขที่บัญชี เลขที่บัตรประชาชน โดยมีมิจฉาชีพอาจนำข้อมูลดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในการสวมตัวตนสมัครแอปพลิเคชันทางการเงินของเหยื่อ

สถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์รัฐสภา (2566) นิยามคำว่า แก๊งคอลเซ็นเตอร์ (Call Center) เป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศรูปแบบหนึ่งในยุคดิจิทัล ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจต่อเหยื่อจำนวนมากแล้ว ยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจในภาพรวมระดับประเทศอีกด้วย แก๊งคอลเซ็นเตอร์ถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจข้ามชาติที่เป็นภัยร้ายแรงและเฝ้าระวังในช่วงปีที่ผ่านมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน

จากนิยามคำว่า “แก๊งคอลเซ็นเตอร์” ที่หลายท่านได้ให้ความหมายข้างต้นผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่า แก๊งคอลเซ็นเตอร์ คือ กลุ่มมิจฉาชีพที่มีขบวนการหลอกลวงเหยื่อทางโทรศัพท์ ซึ่งมีรูปแบบการโทรหาเหยื่อโดยสร้างสถานการณ์และอุบายการหลอกลวงแบบต่างๆ เช่น หลอกถามข้อมูลส่วนบุคคล หลอก

ถามเลขบัญชี หลอกถามเลขบัตรประชาชน หลอกโอนเงินผิด เป็นต้น ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคล ชุมชน สังคม ประเทศชาติอย่างมาก

โครงสร้างของแก๊งคอลเซ็นเตอร์

โดยโครงสร้างของแก๊งคอลเซ็นเตอร์เหล่านี้จะมีนายทุนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ ทำกันเป็น กระบวนการ แบ่งเป็นแผนก เช่น แผนกสร้างสคริปต์เรื่อง เขียนสคริปต์และบทพูด แผนกจิตวิทยา ทำหน้าที่ วิเคราะห์พฤติกรรม แผนกเทรนนิ่ง เพื่อฝึกวิธีการพูด ทั้งที่มาด้วยความเต็มใจและถูกหลอกมา แผนกหาเหยื่อ เพื่อเข้าร่วมทีมแก๊งคอลเซ็นเตอร์ รวมถึงแผนกหาบัญชีม้า (บัญชีทางผ่านเพื่อรับโอนเงินระหว่างเหยื่อและ มิจฉาชีพ เป็นการโอนเงินบนโลกออนไลน์ที่ต้องใช้บัญชีธนาคารหรือการซื้อขายของผิดกฎหมาย) ดำเนินการโอนเงินเข้าสู่เครือข่าย ซึ่งแก๊งคอลเซ็นเตอร์มีกลุ่มเป้าหมายแบ่งออกเป็น 2 แบบคือ 1. คนยากจน คนตกงาน มองหางาน ชีวิตลำบากอยากมีฐานะทางการเงินที่ดี และ 2. คนมีฐานะ มีเงินเก็บ อยู่กับบ้าน เป็นส่วนใหญ่ ไม่ค่อยตามข่าวสาร โดยเหยื่อไม่จำกัดเพศ วัย การศึกษา หรือศาสนาแต่อย่างใด ทุกคน สามารถถูกหลอกได้ทั้งสิ้น แต่ช่วงหลังมานี้แก๊งคอลเซ็นเตอร์ก็เริ่มหมดมุก ใช้แผนเดิมหลอกเหยื่อจน หลายคนจับได้ไล่ทันกันเกือบหมดแล้ว โดยล่าสุดเพจเตือนภัยออนไลน์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติก็ได้ ออกมาเตือนว่าปัจจุบันเครือข่ายใหญ่ของ “แก๊งคอลเซ็นเตอร์” มีนายทุนเป็นชาวจีนตั้งฐานอยู่ในกัมพูชา มีการหลอกคนไทยไปทำงานแล้วบังคับให้ร่วมแก๊งคอลเซ็นเตอร์โทรกลับมาหลอกคนไทย คนถูกโทร หลอกกระจายไปทั่วทุกวงการบางคนบอกว่าคนถูกหลอกเพราะความไม่รู้บ้างก็ว่าถูกหลอกเพราะความไม่ ฉลาดไม่เฉลียว แต่หลายคนที่ถูกหลอกและบางคนถึงขั้นเสียน้ำตาก็บอกว่ารูปแบบนี้อย่าด่ากันดีกว่าใคร ไม่เจอก็คงไม่รู้ตำรวจไทยมีองค์ความรู้เรื่องนี้ และทำเอ็มโอยูกับกัมพูชาช่วยเหลือคนไทย และกวาดล้าง แก๊งคอลเซ็นเตอร์ที่หลอกคนไทยไปทำงานได้หลายแก๊งแล้วเบื้องหลังของแก๊งเหล่านี้เป็นอย่างไร โครงสร้างของขบวนการเป็นแบบไหน ทำไมถึงหลอกได้เนียน หลอกได้น่าเชื่อถือ บางคนโอนเงินให้เป็นล้านๆ เหยื่อมีทั้งชาวบ้าน ตูลาการ พยาบาล หมอ ไม่เว้นแม้แต่สื่อมวลชน เป็นต้น (สำนักข่าวเนชั่นออนไลน์, 2565)

โครงสร้างของแก๊งคอลเซ็นเตอร์เป็นกลุ่มนายทุนผู้อยู่เบื้องหลังส่วนใหญ่เป็นชาวจีน ทีมงาน แบ่งเป็น

1. ทีมคิดสตอรี่ ตั้งแต่ตั้งเรื่องหลอกลวง สร้างพล็อต กำหนดตัวละคร และสคริปต์ หรือบทพูดที่ใช้
2. ทีมจิตวิทยา เป็นกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องจิตวิทยาและพฤติกรรมมนุษย์ ทีมนี้จะคอย กลั่นกรอง “สตอรี่” ว่าเรื่องราวแบบไหนที่โดนใจคนเหยื่อฟังแล้วจะหลงเชื่อได้ง่ายเกิดความกลัวหรือเกิด ความเชื่อใจคนที่หลอก
3. ทีมเทรนนิ่ง อาจเป็นคนจาก 2 ทีมแรกผสมกัน เพื่ออบรมเครือข่ายคอลเซ็นเตอร์ทั้งที่สมัคร ใจและหลอกมาให้เข้าใจวิธีการหลอก ตลอดจนเทคนิคกลยุทธ์และวิธีพูดวิธีรับส่งคำพูดต่างๆ
4. ทีมหาเหยื่อ หมายถึง หาคนที่มารับงานหลอกคนอื่นอีกที ซึ่งต้องเป็นคนชาติเดียวกับ เป้าหมายที่จะหลอกลวง มีทั้งที่เต็มใจและถูกหลอก แต่หลักๆ คือ ถูกหลอกมาเพราะอยากทำงานใน ต่างประเทศหรือตกงานอยู่ เมื่อเข้าร่วมขบวนการแล้วก็ต้องเลยตามเลย เพราะจะถูกข่มขู่ บังคับ ทำร้าย

5. ทีมหา “บัญชีม้า” และดำเนินการเรื่องโอนเงินของเหยื่อเข้าสู่เครือข่าย

ภาพที่ 1 โครงสร้างของแก๊งคอลเซ็นเตอร์

ที่มา : <https://www.nationtv.tv/news/378864640>

รูปแบบการหลอกลวงของแก๊งคอลเซ็นเตอร์

ภัยการหลอกลวงทางโทรศัพท์ของมิจฉาชีพคอลเซ็นเตอร์หรือแก๊งคอลเซ็นเตอร์ (Call Center) เป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศรูปแบบหนึ่งในยุคดิจิทัล ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจต่อเหยื่อจำนวนมากแล้ว ยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจในภาพรวมระดับประเทศอีกด้วย ภัยคอลเซ็นเตอร์ถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจข้ามชาติที่เป็นภัยร้ายแรงและเฝ้าระวังในช่วงปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคข้อมูลข่าวสารที่การติดต่อในรูปแบบดิจิทัลมีบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ ตามรายงานจากศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศเปิดเผยว่า ประเทศไทยพบการใช้โทรศัพท์เพื่อหลอกลวงมากกว่า 6.4 ล้านครั้ง โดยเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 270 จากปี 2563 และในไทยพบการส่งข้อความขนาดสั้นหรือเอสเอ็มเอส (SMS) หลอกลวงเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 57 และในปี 2564 ที่ผ่านมามีผู้เสียหายเข้าแจ้งความกับกองบัญชาการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บช.สอท.) กว่า 1,600 คน มูลค่าความเสียหายสูงกว่า 1,000 ล้านบาท นับแต่เดือนมกราคมถึง 15 กุมภาพันธ์ 2565 เข้าแจ้งความแล้ว 129 คดี สถิติทางคดีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแก๊งคอลเซ็นเตอร์ยังคงระบาดอย่างต่อเนื่อง สำหรับมูลเหตุจูงใจการกระทำความผิด คือ รายได้ที่ได้รับจากการก่อเหตุมีมูลค่าเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ยกโทษตามกฎหมายไม่มีความรุนแรง

วิธีหลอกลวงของ ‘แก๊งคอลเซ็นเตอร์’ พบยังคงใช้มุกเดิมๆ โทรมาหลอก ส่งข้อความมาหาว่าติดหนี้ บัตรเครดิต มีพัสดุมาส่ง DHL หลอกลวงทุนคริปโต อ้างพัฟฟันคดีศุลกากร และเปิดรับสมัครงานรายได้สูง โดยพบวิธีการหลอกลวงที่แก๊งคอลเซ็นเตอร์ใช้ล่อลวง ดังนี้ (ศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ, 2565)

1. หลอกปล่อยกู้
2. หลอกว่ามีงานให้ทำ
3. หลอกว่ามีพัสดุมาส่ง
4. หลอกขายตัวข่มก๊ฬาให้
5. หลอกนัดเจอเพื่อออกเดท
6. หลอกแจ้งเตือนการโอนเงิน
7. หลอกให้ลงทุนในหุ้น หรือคริปโท

8. หลอกว่าไฟต์ตัวเครื่องบินหมดอายุ 9. หลอกให้ดาวน์โหลดแอปฯ อันตราย 10. หลอกว่าพัสดุค้างอยู่ใน
ด่านศุลกากร 11. หลอกว่ายอดค่าบริการมือถือเกินกำหนด 12. หลอกว่าเป็นเพื่อน/ครอบครัว ยืมเงิน ขอเงิน
13. หลอกเรื่องการใช้งานบัตรเครดิตที่ไม่ได้อนุญาต 14. หลอกว่าพัวพันในคดี เช่น ฟอกเงิน ค่าปรับจราจร

1. VOIP ปลอมสัญญาณ สร้างเบอร์ลวง ใช้ระบบโทรศัพท์ข้ามประเทศสื่อสารทางเสียงผ่าน
อินเทอร์เน็ต โดยที่ไม่จำเป็นต้องแสดงเบอร์โทร หรือสร้างเบอร์ปลอมเพื่อให้เหยื่อเกิดความสับสนและ
ค้นหาต้นตอไม่เจอ

2. Deepfake ปลอมเป็นตำรวจโผล่ VDO call ใช้เทคโนโลยี AI ช่วยปลอมแปลงใบหน้าของ
บุคคล แสดงในรูปแบบวิดีโอคอล ซึ่งถ้ามองผ่านๆ ก็อาจแยกไม่ออกและถูกหลอกเอาได้ง่ายๆ

3. หลอกให้โหลดแอป Remote ตัวดัง ใช้เทคนิคหลอกให้เหยื่อหลงเชื่อและดาวน์โหลดแอป
รีโมทที่สามารถเข้าถึง หรือควบคุมอุปกรณ์ทั้งโทรศัพท์, คอมพิวเตอร์ ได้จากระยะไกล เพื่อหวังจะดูดเงิน
ในบัญชี หรือล้วงข้อมูลกลับไป

4. หลอกเอาข้อมูลส่วนตัวผ่าน OTP ใช้รหัสลับที่สร้างขึ้นแบบชั่วคราวบนมือถือเป็น
ประโยชน์เพื่อสวมรอยและแอบอ้างยืนยันตัวตน ที่มักใช้ร่วมกับบัญชีบัตรเครดิต รวมถึงการซื้อสินค้า
ออนไลน์ที่ได้รับความนิยม

5. ส่ง Link ปลอม แสกข้อมูลโทรศัพท์ ใช้ไฟล์แนบที่ไม่น่าไว้วางใจ ส่งผ่านข้อความและลิงก์ปลอม
ล่อลวงให้กดผ่าน inbox ในโซเชียล พวกนี้ต้องดูให้ดีเพราะหากเผลอเปิดดู อาจถูกล้วงเอาข้อมูลในเครื่อง
ไปแบบไม่ทันรู้ตัว

6. สร้างเว็บไซต์ แอปลวง หลอกฉกข้อมูล ใช้เว็บปลอม หรือแอปที่ดูหน้าเชื่อถือ หลอกให้
ดาวน์โหลดและติดตั้งไฟล์ที่มีความเสี่ยง ในรูปแบบ APK ที่อาจแฝงอันตรายตามมา

ภาพที่ 2 รูปแบบการหลอกลวงของแก๊งคอลเซ็นเตอร์

ที่มา : <https://www.antifakenewscenter.com>.

วิธีป้องกันการตกเป็นเหยื่อของแก๊งคอลเซ็นเตอร์

ทักษะรับมือกับแก๊งคอลเซ็นเตอร์นอกจากวิธีป้องกันตัวที่เราบอกไปแล้ว ก็ยังมีทักษะการรับมืออื่นๆ ที่ควรมีไม่ว่าจะเป็นทักษะการสังเกต เช่น เมื่อเราได้รับข้อความใดๆ ก็ตามให้สังเกตว่าข้อความนั้นมาจากแหล่งที่น่าเชื่อถือหรือไม่ หากข้อความนั้นไม่ได้มาจากแหล่งที่น่าเชื่อถือหรือมีอยู่จริงทักษะต่อไปที่ควรมีก็คือทักษะการปฏิเสธ ไม่ว่าจะเป็นปฏิเสธการคลิกลิงก์ที่ส่งมาใน SMS ปฏิเสธที่จะบอกข้อมูลส่วนตัว ปฏิเสธที่จะทำธุรกรรมการเงินผ่านตู้ ATM และปฏิเสธที่จะตอบทศนาทนา อื่นๆ เรื่องที่เราต้องจำไว้ขึ้นใจในการรับมือกับแก๊งคอลเซ็นเตอร์เลย ก็คือหน่วยงานราชการและสถาบันการเงินไม่มีนโยบายขอหรือตรวจสอบข้อมูลส่วนบุคคลผ่านโทรศัพท์อย่างแน่นอน ดังนั้น หากมีสายที่อ้างตัวว่าเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ หรือพนักงานธนาคารโทรมาถามข้อมูลส่วนตัวให้รีบวางสายโดยทันที (สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, 2566) เราไม่มีทางรู้เลยว่าแก๊งคอลเซ็นเตอร์จะโทรเข้ามาหาเราเมื่อไหร่ ดังนั้น เราจึงควรมีสติและเตรียมพร้อมอยู่เสมอ โดยสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ได้แนะวิธีรับมือแก๊งคอลเซ็นเตอร์ไว้ดังต่อไปนี้

1. สังเกตเบอร์ที่โทรเข้ามาก่อนรับสาย หากเป็นเบอร์ที่ไม่รู้จัก หรือเป็นเบอร์ที่มีเครื่องหมาย + นำหน้าให้สงสัยไว้ก่อนว่าอาจจะเป็นกลุ่มคอลเซ็นเตอร์ที่โทรเข้ามา
2. ตั้งสติเมื่อรับสาย เพราะการมีสติจะช่วยให้เราแยกแยะบุคคลในสายหรือคำถามที่ปลายสายถามได้ดีขึ้น โดยเราสามารถสังเกตความผิดปกติของปลายสายได้จากคำถาม เช่น การถามชื่อและข้อมูลส่วนตัวโดยตรง หรือการใช้ข้อความอัตโนมัติในการตอบรับแล้วให้เรากดเบอร์เพื่อติดต่อเจ้าหน้าที่ เป็นต้น
3. วางสายทันที หากมั่นใจแล้วว่าปลายสายเป็นแก๊งคอลเซ็นเตอร์หรือมิจฉาชีพ
4. แจ้งเบาะแสกับหน่วยงานที่ดูแล เช่น ตำรวจ ธนาคาร ค่ายมือถือ หรือ กสทช.
5. เตือนภัยคนใกล้ชิด เล่าเรื่องกลโกงที่พบเจอให้คนใกล้ชิดที่มีแนวโน้มจะถูกหลอกได้ง่าย เช่น เพื่อนหรือผู้สูงอายุในครอบครัว

ภาพที่ 3 วิธีป้องกันการตกเป็นเหยื่อแก๊งคอลเซ็นเตอร์

ที่มา : <https://seaacademy.co/how-to-protect-from-callcenter/>.

กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดของแก๊งคอลเซ็นเตอร์

กรณีแก๊งคอลเซ็นเตอร์นี้ ถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมข้ามชาติในลักษณะองค์กรที่ก่อให้เกิดความเสียหายไม่ว่าจะชาวไทยหรือชาวต่างประเทศในภูมิภาคเอเชียเป็นจำนวนมากมหาศาล เป็นภัยคุกคามความเป็นส่วนตัวของผู้คนและมีแนวโน้มว่าจะมีการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ฉะนั้นจึงจะขอยกข้อเสนอของผู้วิจัย ว่ามีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนิยามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจข้ามชาติกรณีแก๊งคอลเซ็นเตอร์นี้อย่างไรบ้าง โดยข้อเสนอแนะของผู้วิจัยแบ่งได้ออกเป็น 2 ด้านคือ ด้านการดำเนินการของรัฐและด้านกฎหมาย มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการดำเนินการของรัฐ สมควรจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจที่ดำเนินการเฉพาะคดีการล่อลวงผู้เสียหายด้วยวิธีโทรศัพท์หรือวิธีการที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน โดยมีการประชาสัมพันธ์หรือมีสายด่วนให้ประชาชนที่ถูกหลอกลวงโทรเข้ามา โดยเฉพาะผู้ที่กำลังถูกคนร้ายหลอกล่อว่าสิ่งนั้นเป็นความผิดหรือไม่ มีการประสานงานกับธนาคารพาณิชย์ที่คนร้ายใช้บัญชีเพื่ออายัดเงิน และสุดท้ายคือแก๊งคอลเซ็นเตอร์มีลักษณะเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญา หรือการส่งผู้ร้ายข้ามแดนกับบรรดาประเทศที่มีแก๊งคอลเซ็นเตอร์ข้ามแดน

2. ด้านกฎหมาย โดยการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 โดยกำหนดรูปแบบและลักษณะการกระทำความผิดในการล่อลวงผู้เสียหายด้วยวิธีโทรศัพท์หรือวิธีการที่มีลักษณะคล้ายๆ กันเป็นความผิดร้ายแรง ตลอดจนแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาในส่วนของความผิดฐานฉ้อโกง การฉ้อโกงโดยแสดงเป็นผู้อื่น หรือการฉ้อโกงประชาชน ให้มีความผิดฐานฉ้อโกงในรูปแบบของแก๊งคอลเซ็นเตอร์ โดยเป็นความผิดที่มีระวางโทษที่สูงให้เหมาะสมกับลักษณะการกระทำความผิด (ลาวัญญ์ ฌันตศิลาปะกุล, 2564) ราชกิจจานุเบกษาเผยแพร่พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566 มีผลวันถัดจากวันที่ประกาศลงราชกิจจานุเบกษา (17 มีนาคม 2566) เพื่อคุ้มครองประชาชนจากอาชญากรรมทางเทคโนโลยี

ศาสตราจารย์พิเศษวิศิษฎ์ วิศิษฎ์สรอรรถ ปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ดีอีเอส) เปิดเผยว่า วัตถุประสงค์ของกฎหมาย คือ การคุ้มครองประชาชนผู้สุจริตซึ่งถูกหลอกลวงจนสูญเสียไปซึ่งทรัพย์สินผ่านโทรศัพท์หรือวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายสำคัญที่รัฐบาลผลักดันออกมาเพื่อแก้ไขปัญหาการหลอกลวงทางออนไลน์และปัญหาอาชญากรรมทางออนไลน์ทั้งหมด คาดว่าปัญหาจะลดลงอย่างแน่นอน สำหรับบทลงโทษสูงสุดของผู้กระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมออนไลน์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 2-5 ปี หรือปรับตั้งแต่ 200,000 บาท ถึง 500,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

นายผยง ศรีวณิช ประธานสมาคมธนาคารไทย กล่าวว่า พ.ร.ก. มีบทลงโทษที่ชัดเจนสำหรับผู้กระทำความผิดรวมทั้งผู้เปิดบัญชีม้าและผู้ให้การสนับสนุน ซึ่งสมาคมธนาคารไทยตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลช่วยเหลือลูกค้าทุกกลุ่มอย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม ผู้ใช้บริการจำเป็นต้องรู้เท่าทันภัยทางการเงินและปฏิบัติตามแนวทางการใช้งานโมบายแบงก์กิ้งให้ปลอดภัย ซึ่งเป็นเกราะป้องกันภัยสำคัญจากภัยทางการเงิน

นายวิทยา นิตธีรรม ผู้อำนวยการกองกฎหมาย สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (สำนักงาน ป.ง.) กล่าวว่า ได้มีการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับการปฏิบัติตามพระราชกำหนดฉบับนี้ โดยใช้ศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินในการรองรับข้อมูลที่ได้จากธนาคารและสำนักงานตำรวจแห่งชาติและยังได้ร่วมประชุมกับสมาคมธนาคารไทยและสำนักงานตำรวจแห่งชาติมาโดยตลอด เพื่อเฝ้าระวังและระงับช่องทางการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

สรุปสาระสำคัญของพระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566 ดังนี้

มาตรา 4 เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาชญากรรมทางเทคโนโลยี สถาบันการเงิน ผู้ให้บริการ เครือข่ายโทรศัพท์อินเทอร์เน็ตและผู้ให้บริการอื่นที่เกี่ยวข้องสามารถเปิดเผย แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันได้ สะดวกรวดเร็ว ผ่านระบบกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้หน่วยงานรัฐ เช่น ตำรวจ สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในการจัดการอาชญากรรมทางเทคโนโลยีได้ ทันทีที่ โดยที่ผ่านธนาคารไม่มีอำนาจในการเปิดเผยแลกเปลี่ยนข้อมูลของประชาชน ทำให้ไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ พ.ร.ก. นี้จะสร้างระบบให้หน่วยงานต่างๆ ทำงานร่วมกัน ได้อย่างสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 5 เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยเกี่ยวกับการกระทำความผิดฯ ตำรวจ DSI หรือ ป.ง. สามารถขอรับข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากผู้ให้บริการโทรศัพท์อินเทอร์เน็ตได้สะดวกเร็วขึ้นแก้ปัญหาเดิมที่ติดขัด กฎระเบียบต่างๆ ทำให้แก้ปัญหาให้ประชาชนได้ไม่ทันเวลาที่ พ.ร.ก. นี้จะช่วยลดขั้นตอนและระยะเวลา ในการขอข้อมูลที่รวดเร็วขึ้น

มาตรา 6 หากมีเหตุอันควรสงสัยว่าบัญชีใดเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ธนาคารสามารถระงับการทำธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับบัญชีดังกล่าวได้ทันที (ระงับไว้ได้ไม่เกิน 7 วัน) และสามารถแจ้งต่อให้ธนาคารอื่นระงับธุรกรรมที่เกี่ยวข้องได้ด้วย นอกจากนี้หากตำรวจหรือสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) เป็นผู้พบเหตุก็สามารถแจ้งธนาคารให้ระงับการทำธุรกรรมได้ทันทีเช่นกัน ทั้งนี้หากพ้น 7 วันแล้ว ไม่มีหลักฐานเอาผิดได้ให้ธนาคารยกเลิกการระงับการทำธุรกรรมดังกล่าว โดยที่ผ่านมาธนาคารตำรวจ และสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินจะสามารถระงับบัญชีได้ก็ต่อเมื่อมีผู้เสียหายแจ้งความและมีขั้นตอนต่างๆ ทำให้ไม่สามารถระงับบัญชีต้องสงสัยได้ทันเวลาที่พร้อมทั้งการทำงานเชิงรุกเพื่อตรวจจับและระงับบัญชีต้องสงสัยได้ก่อนเกิดเหตุ ซึ่งเป็นการตัดช่องทางกระทำความผิดของอาชญากร

มาตรา 7 หากประชาชนซึ่งเป็นผู้เสียหายเป็นผู้แจ้งว่าบัญชีใดอาจเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดธนาคารสามารถระงับบัญชีนั้นได้ทันที (ระงับไว้ได้ไม่เกิน 7 วัน) และธนาคารสามารถแจ้งข้อมูลต่อให้ธนาคารอื่นทราบเพื่อระงับบัญชีอื่นที่เกี่ยวข้องต่อไป โดยประชาชนผู้เสียหายต้องไปแจ้งความภายในภายใน 72 ชั่วโมง เพื่อเป็นหลักฐานและพนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีดังกล่าวภายใน 7 วัน หากไม่มีคำสั่งให้ระงับการทำธุรกรรมไว้ต่อไปให้ธนาคารยกเลิกการระงับการทำธุรกรรมของบัญชานั้น โดยการแจ้งระงับบัญชีต้องสงสัยแบบเดิมมีขั้นตอนมาก ต้องรอให้ประชาชนแจ้งความร้อง

ทุกข์และมีคำสั่งจากเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ระงับบัญชีหรือการทำธุรกรรมนั้นเสียก่อน ทำให้ธนาคารไม่สามารถระงับบัญชีต้องสงสัยได้ทันที่

มาตรา 8 สามารถแจ้งธนาคารทางโทรศัพท์หรือทางอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้ (ไม่ต้องทำหนังสือเป็นทางการหรือกรอกแบบฟอร์ม) นอกจากนี้การแจ้งความเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสามารถแจ้งที่กองบัญชาการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยีหรือสถานีตำรวจใดก็ได้ทั่วประเทศ (ไปที่สถานีตำรวจหรือแจ้งทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้)

มาตรา 9 การเปิดหรือยอมให้ผู้อื่นใช้บัญชีเงินฝากหรือหมายเลขโทรศัพท์ของตนเอง (เพื่อใช้กระทำความผิด) มีโทษจำคุก 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 300,000 บาท

มาตรา 10 และ 11 การเป็นธุระจัดหาหรือโฆษณาเพื่อให้มีการซื้อ ขาย เช่า ยืม บัญชีเงินฝาก และหมายเลขโทรศัพท์ (เพื่อใช้กระทำความผิด) มีโทษจำคุก 2-5 ปี หรือปรับ 200,000-500,000 บาท (ศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ, 2566)

ภาพที่ 4 กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดของแก๊งคอลเซ็นเตอร์

จาก <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=jLFHF8bSYXM>

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาอาชญากรรมแก๊งคอลเซ็นเตอร์ในสังคมไทยยุคดิจิทัล ผู้ศึกษาสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

ภาพที่ 5 องค์ความรู้ใหม่

บทสรุป

แก๊งคอลเซ็นเตอร์เป็นกลุ่มมิจฉาชีพที่มีขบวนการหลอกลวงเหยื่อทางโทรศัพท์ ซึ่งมีรูปแบบการโทรหาเหยื่อโดยสร้างสถานการณ์และอุบายการหลอกลวงแบบต่างๆ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคล ชุมชน สังคม ประเทศชาติเป็นอย่างมาก ซึ่งโครงสร้างของแก๊งคอลเซ็นเตอร์เหล่านี้จะมีนายทุนใหญ่เป็นชาวต่างชาติและทำกันเป็นกระบวนการแบ่งเป็นแผนกกันอย่างชัดเจน ได้แก่ แผนกสร้างสคริปต์เรื่อง เขียนสคริปต์และบทพูด แผนกจิตวิทยาทำหน้าที่วิเคราะห์พฤติกรรม แผนกเทรนนิ่งเพื่อฝึกวิธีการพูด และแผนกหาบัญชีม้า เปิดบัญชีทางผ่านเพื่อรับโอนเงินระหว่างเหยื่อและมิจฉาชีพ เป็นการโอนเงินบนโลกออนไลน์ที่ต้องใช้บัญชีธนาคารหรือการซื้อขายของผิดกฎหมาย วิธีหลอกของแก๊งคอลเซ็นเตอร์พบยังคงใช้มากขึ้น โดยโทรมาหลอกส่งข้อความมาหาว่าติดหนี้บัตรเครดิตบ้าง มีพัสดุมาส่งบ้าง หลอกลงทุนหุ้นบ้าง เป็นต้น ส่วนในด้านกฎหมายมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พุทธศักราช 2556 โดยกำหนดรูปแบบและลักษณะการกระทำความผิดในการล่อลวงผู้เสียหายด้วยวิธีโทรศัพท์หรือวิธีการที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เป็นความผิดร้ายแรงตลอดจนแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาในส่วนของความผิดฐานฉ้อโกงการฉ้อโกงโดยแสดงเป็นผู้อื่นหรือการฉ้อโกงประชาชนให้มีความผิดฐานฉ้อโกงในรูปแบบของแก๊งคอลเซ็นเตอร์ โดยเป็นความผิดที่มีระวางโทษที่สูงให้เหมาะสมกับลักษณะการกระทำความผิด

เอกสารอ้างอิง

- ธนภัทร ทองสอน. (2564). **อาชญากรรมแก๊งคอลเซ็นเตอร์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://researchcafe.tsri.or.th/call-center-crime/> [10 กันยายน 2566].
- บริษัท เงินกู้ จำกัด. (2566). **รู้จักกับแก๊งคอลเซ็นเตอร์ดูดเงินหรือแก๊งคอลเซ็นเตอร์คืออะไรเช็คเลย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.tnrr.in.th/call-center-gang-sucking-money/> [10 กันยายน 2566].
- เบญจภักค์ เจริญมหาวิทย์. (2563). **พรมแดนความรู้ในโลกยุคดิจิทัล. วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง**, 3(2), 1-13.
- ประภาพร วรรณศรี และทัชชกร แสงทองดี. (2563). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในเขตพื้นที่บางอ้อ กรุงเทพมหานคร. วารสารวิจัยวิชาการ**, 3(3), 117-126.
- ไพโรจน์ ขุนหมื่น. (2548). **การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการตำรวจชุมชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**.
- ลาวัณย์ ถนัดศิลปกุล. (2564). **โครงการการศึกษา วิเคราะห์และแนวทางในการแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์ในมิติกฎหมายของประเทศในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก, เหนือ-ใต้ (EWEC-NSEC-SEC). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)**.
- ศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ. (2565). **ระวัง 14 วิธีการหลอกของแก๊งคอลเซ็นเตอร์ และมิจฉาชีพออนไลน์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.antifakenewscenter.com>. [10 กันยายน 2566].
- ศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ. (2566). **เอาจริงแล้วนะแก๊งคอลเซ็นเตอร์แย่งกฎหมายปราบอาชญากรรมออนไลน์เริ่มบังคับใช้แล้ว**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.thairath.co.th/money/economics/thailand_econ/2656401. [10 กันยายน 2566].
- สถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์รัฐสภา. (2566). **ภัยการหลอกลวงทางโทรศัพท์มิจฉาชีพคอลเซ็นเตอร์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://library.parliament.go.th/th/radioscript/rr2565-jul7>. [10 กันยายน 2566].
- สำนักข่าวเนชั่นออนไลน์. (2565). **เปิดโปงเครือข่ายเบื้องหลัง “แก๊งคอลเซ็นเตอร์” นายทุนใหญ่ข้ามชาติหลอกคนไทย พร้อมเผย “คู่มือ” ป้องกันตกเป็นเหยื่อ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.nationtv.tv/news/378864640>. [10 กันยายน 2566].
- สำนักข่าวอีจัน. (2566). **เปิด 5 มุกเด็ดๆ ที่แก๊งคอลเซ็นเตอร์ใช้หลอกเหยื่อมากที่สุด**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.ejan.co/general-news/ej7pdfups7>. [10 กันยายน 2566].
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม. (2565). **แก๊งคอลเซ็นเตอร์ (Call Center Gang)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://skm.go.th/?p=27733>. [10 กันยายน 2566].

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (2566).

เรื่องต้องรู้! วิธีรับมือแก๊งคอลเซ็นเตอร์ป้องกันการตกเป็นเหยื่อ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://seaacademy.co/how-to-protect-from-callcenter/>. [10 กันยายน 2566].

อารียา สุขโต. (2565). **ภัยอาชญากรรมแก๊งคอลเซ็นเตอร์**. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงาน
เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

<https://www.nationtv.tv/news/378864640>.

<https://www.antifakenewscenter.com>.

<https://seaacademy.co/how-to-protect-from-callcenter/>.

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=jLFHF8bSYXM>.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาและทักษะการคิดวิเคราะห์
โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus
บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
โรงเรียนสวนศรีวิทยา

Development of Learning Achievement in Social studies and Analytical
Thinking Skill by 5E Inquiry Learning Management together with
KWL Plus Technique integration Code of Ethics of Teaching
Profession of Mattayomsuksa 3 Students
at the Suansriwittaya School

พานุวัฒน์ นวลพลับ

Panuwat Nualplab

โรงเรียนสวนศรีวิทยา

Suansriwittaya school

E-mail: Panuwat@suansri.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษา ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู 2) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู ตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/12 ของโรงเรียนสวนศรีวิทยา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 39 คน ได้มาด้วยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลากโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม ใช้แบบแผนการวิจัยแบบหนึ่งกลุ่มทดสอบก่อนทดสอบหลัง (The One - Group Pretest - Posttest Design) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สังคมศึกษา และแบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าทีแบบไม่อิสระ (t - test for dependent)

ผลการวิจัยพบว่า 1. นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/12 ที่ได้รับการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/12 ที่ได้รับการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู มีทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้, ทักษะการคิดวิเคราะห์, เทคนิค KWL Plus, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษา

Abstract

The main purposes of this research were 1) to compare geographic tools learning achievement of Mattayomsuksa 4 students between, before and after learning by 5E Inquiry Learning management together with KWL Plus technique integration code of ethics of teaching profession and 2) to compare analytical thinking skill of mattayomsuksa 4 students between, before and after learning by 5E Inquiry learning management together with KWL Plus technique integration code of ethics of teaching profession. The sample used in this research are 39 students in Mathayomsuksa 4/17 of Suansriwittaya School, obtained by cluster random sampling. conducted by using one - group pretest - posttest design. Moreover, the research instruments were social studies lesson plans of by 5E Inquiry Learning management together with KWL Plus technique integration code of ethics of teaching profession implementation, a 30 item learning achievement test and a Analytical thinking skill. Statistics used for the analysis included mean standard deviation and t - test for dependent.

The findings revealed that:-1. the Mathayomsuksa 4 Students who had been taught with 5E Inquiry Learning management together with KWL Plus technique integration code of ethics of teaching profession the post - learning of Learning Achievement in Social studies scores were significantly higher than before learning at the .05 level of significance.

2. The Mathayomsuksa 4 Students who had been taught with 5E Inquiry Learning management together with KWL Plus technique integration code of ethics of teaching profession the post-learning of analytical thinking ability scores were significantly higher than before learning at the .05 level of significance.

Keyword: 5E inquiry learning management, KWL Plus Technique Learning Achievement in Social studies and Analytical thinking skill.

บทนำ

สังคมโลกในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ในการที่จะพัฒนาให้สังคมก้าวหน้าไปได้นั้น จำเป็นต้องใช้บุคคลที่มีความรู้เข้าไปเพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนา ซึ่งการที่จะสร้างความรู้ที่จะนำไปพัฒนาในทุกด้านได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่ดี เพราะการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และพัฒนาประเทศด้านต่างๆ โดยการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพเพื่อใช้บุคคลที่มีความรู้เข้าไปเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนา ดังนั้นสถานศึกษาจึงมีบทบาทในฐานะองค์กรสำคัญที่เกี่ยวข้องที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาเป็นไปในทิศทางดังกล่าว จนสามารถบรรลุเป้าประสงค์ คือ พัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่พึงประสงค์ตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม สามารถพัฒนาตนเองและสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ควรจะเป็น สามารถสร้างผลิตผลบนฐานความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีคุณภาพ เพื่อตอบรับกับสังคมที่กำลังพัฒนา โดยการใช้การศึกษาพัฒนาทรัพยากรบุคคลในยุคปัจจุบันเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น การจัดการศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 มาตรา 22 ที่กำหนดให้การจัดการศึกษาต้องยึดว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ พัฒนาได้ ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียน มีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะทางด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 2) นอกจากนี้เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษามีการกำหนดไว้ว่า ผู้เรียนจะต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 32)

อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาในปัจจุบันให้ความสำคัญต่อการคิดในด้านต่างๆ ทั้งการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์ เนื่องจากการคิดวิเคราะห์มีความสำคัญ ซึ่งเป็นการแสดงออกด้วยคำพูดหรือพฤติกรรมที่ปฏิบัติที่บอกถึงความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ อย่างละเอียด สามารถอธิบายเหตุผลระบุปัญหา ระบุความเชื่อมโยง สามารถจำแนกส่วนประกอบต่างๆ รวบรวมข้อมูลที่สำคัญ เพื่อนำมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจและประเมินผลหรือเพื่อสรุปอย่างเหมาะสม (วัชรวิทย์ เล่าเรียนดี และคณะ, 2560) จึงมีความจำเป็นในสังคมปัจจุบัน สอดคล้องกับนโยบายและสภาพปัญหาของโรงเรียนสวนศรีวิทยา โรงเรียนมีนโยบายในการเร่งแก้ไขปัญหาวะการเรียนรู้ถดถอย (Learning Loss) เนื่องจากในภาคเรียนที่ผ่านมาเกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 การเรียนการสอนมีเฉพาะในรูปแบบออนไลน์ ครูผู้สอนไม่อาจสร้างบรรยากาศที่เอื้อให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะจำเป็นได้เท่าที่ควรที่สำคัญ คือ ทักษะการคิดวิเคราะห์

จากปัญหาที่กล่าวมา ผู้วิจัยศึกษาได้ค้นคว้าจึงเลือกวิธีสอนที่เหมาะสมเพื่อให้นักเรียนเกิด ความสนใจในการจัดการเรียนรู้ เป็นวิธีที่สามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาและพัฒนา

ทักษะการคิดวิเคราะห์ ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายท่านคิดค้นและพัฒนานวัตกรรม ตลอดจนรูปแบบและกระบวนการจัดการเรียนรู้หลากหลายวิธี แต่ละวิธีเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลากหลายวิธี พบว่า การสอนแบบสืบเสาะหาความรู้เป็นวิธีสอนที่ช่วยพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ ได้ การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และทำให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการคิดอย่างเต็มที่ นอกจากนี้การดำเนินการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้สามารถพัฒนาให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น (ปฎิภาณ สร้างคำ และธัชชัย จิตรนนท์ 2562: 49) การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWL Plus เป็นเทคนิคการสอนที่ช่วยพัฒนาความสามารถในการอ่านสรุปความของนักเรียนได้ดีขึ้น เพราะมีกระบวนการเป็นลำดับขั้นตอน เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามและฝึกให้นักเรียนคิดหาคำตอบด้วยตนเอง นักเรียนเกิดความสุข อยากเรียน อยากรู้ อยากอ่านเพิ่มขึ้น และเป็นกิจกรรมการอ่านที่ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจในสิ่งที่อ่านมากขึ้น พร้อมทั้งนักเรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียบเรียงภาษาที่มาจากความเข้าใจของตนเอง (มาลินี สุทธิเวช, 2561: 59) สามารถประยุกต์ใช้ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ที่เน้นผู้เรียนหาคำตอบด้วยการอ่าน ศึกษา ค้นคว้า จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ในการหาคำตอบได้เป็นอย่างดี

การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้และเทคนิค KWL Plus สามารถช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ เป็นสิ่งที่จำเป็นและควรแก่การให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเพื่อใช้เป็นทักษะหนึ่งในการเรียนรู้ได้ดีของผู้เรียนและใช้เป็นทักษะในโลกยุคปัจจุบัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus มาใช้ในการทดลองพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษา ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาและทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา การวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการวิจัยปฏิบัติ

(Action Research) โดยมีขั้นตอนและรายละเอียดของวิธีการดำเนินการวิจัย เสนอวิธีการดำเนินการ 4 ขั้นตอน ในรูปแบบวงรอบการวิจัยปฏิบัติการ (PAOR) ตามแนวคิดของ Kemmis and McTaggart (1990) ดังนี้

วงรอบที่ 1

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) ผู้วิจัยทำการวางแผนเพื่อหาวิธีการ แนวทาง ในการสืบค้นว่านักเรียนในปีการศึกษา 2565 ที่ผู้วิจัยรับผิดชอบสอนว่าขาดทักษะใดหรือควรพัฒนาทักษะใด จากนั้นผู้วิจัยคิดค้นว่าเลือกใช้วิธีใดเพื่อให้ทราบว่านักเรียนขาดทักษะใดบ้างได้ผลสรุปว่า ใช้วิธีการสังเกตแบบทดสอบ และการสุ่มถามคำถาม และผู้วิจัยทำการบันทึกข้อมูล และมีการทำ PLC (Professional Learning Community) ของครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษา 5 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พุดคุยถึงปัญหาที่เจอในระดับชั้นเดียวกัน ผู้วิจัยบันทึกข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (Action) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามวิธีการที่เลือกใช้

ขั้นตอนที่ 3 การสังเกตตรวจสอบผลจากการปฏิบัติตามแผน (Observe) ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการบันทึกและเก็บข้อมูล มาวิเคราะห์และสรุปผล ถึงทักษะที่ต้องการพัฒนานักเรียน จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผล ปรากฏว่านักเรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ตกต่ำ

ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนผล (Reflection) ผู้วิจัยสรุปผลว่าจะเลือกพัฒนาทักษะใดมีการพูดคุยปรึกษากับเพื่อนนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยทักษะที่เลือกพัฒนาพิจารณาจากความสำคัญและความจำเป็นของนักเรียนนั้น โดยได้ผลสรุปว่า ผู้วิจัยเลือกพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์

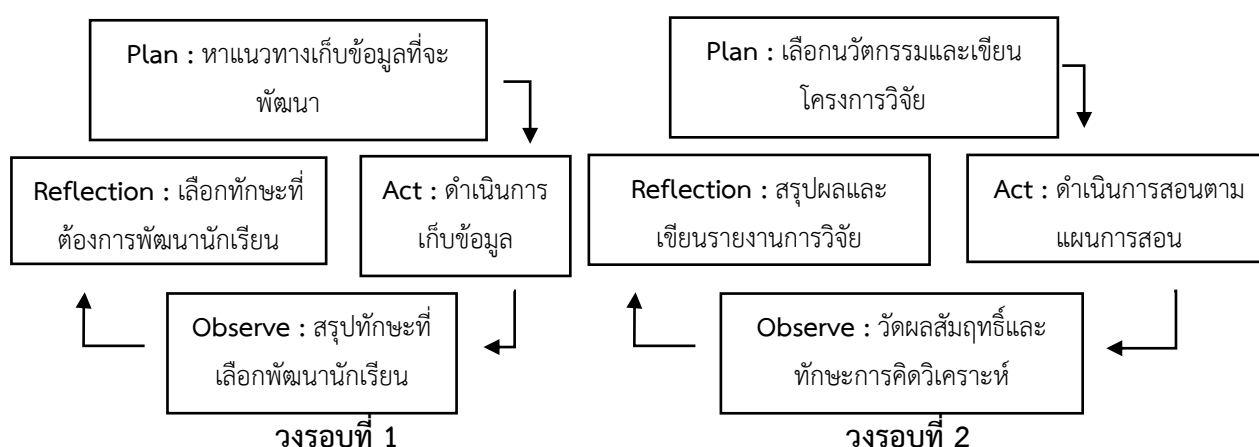
วงรอบที่ 2

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) ผู้วิจัยทำการศึกษานวัตกรรมและเทคนิคต่างๆ จากหนังสือเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับครูพี่เลี้ยง เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ให้แก่นักเรียน จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องได้ผลสรุปว่า เลือกใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ จากนั้นจัดเตรียมโครงการวิจัย โดยการศึกษาเอกสาร ตาราง ข้อมูล สถิติ ปัญหา วรรณกรรม รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษา แบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ และปรับปรุงคุณภาพเครื่องมือ และเขียนโครงการวิจัย ระบุรายละเอียดการดำเนินการ ได้แก่ 1) ชื่อเรื่องวิจัย 2) ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 3) วัตถุประสงค์ของการวิจัย 4) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และ 5) วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยประชากรหรือกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (Action) ดำเนินการตามแผนการสอนที่กำหนดในโครงการวิจัย มีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนและกรอบเวลาดำเนินการอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ครบถ้วนสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 3 การสังเกตตรวจสอบผลจากการปฏิบัติตามแผน (Observe) เมื่อดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้สมบูรณ์ ผู้วิจัยทำการวัดและประเมินผลนักเรียนโดยการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาและแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนผล (Reflection) ผู้วิจัยทำการการสะท้อนความคิดเห็นต่อผลการวิจัยได้แก่ 1) คุณค่าต่อผลการวิจัยที่นำไปใช้พัฒนานักเรียน 2) การพัฒนากระบวนการและคุณภาพงานวิจัย 3) การนำไปใช้และการขยายผล 4) การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน และ 5) การพัฒนาและยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครูและทำการสรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย และการนำผลการวิจัยที่ได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูในกลุ่มสาระซึ่งจากผลการวิจัยครั้งนี้ ครูในกลุ่มสาระท่านอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้และขยายผลต่อไป สามารถสรุปวิธีดำเนินการวิจัย ดังภาพที่ 1 วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAOR)

ภาพประกอบที่ 1 วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAOR)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 13 ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวน 486 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/12 โรงเรียนสวนศรีวิทยา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 1 ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวน 39 คน ได้มาด้วยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลากโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษา แบบปรนัย ทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน จำนวน 30 ข้อ

3. แบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ แบบอัตนัย จำนวน 10 ข้อ วัดทักษะการคิดวิเคราะห์ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เนื้อหา 2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และ 3) การวิเคราะห์หลักการ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/12 ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างตามลำดับขั้น ดังนี้

1.1 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2560 รวมถึงหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสวนศรีวิทยา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คำอธิบายรายวิชา

1.2 ศึกษาการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู ซึ่งแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด 2) สาระสำคัญ 3) สาระการเรียนรู้ 4) จุดประสงค์การเรียนรู้ 5) ชิ้นงาน/ภาระงาน 6) กิจกรรมการเรียนรู้ 7) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และ 8) การวัดและประเมินผล

1.4 นำแผนการจัดการเรียนรู้เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญทางด้านวัดผล วัดผลด้านเนื้อหาและด้านการสอน จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพและความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ด้านความสอดคล้องของของแผนการจัดการเรียนรู้ ด้านความสอดคล้องของจุดประสงค์ด้านความเหมาะสม ด้านเนื้อหาและกิจกรรม ด้านสื่อและอุปกรณ์ และด้านการวัดและการประเมินผลแล้วตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนแบบประเมินสำหรับผู้เชี่ยวชาญตามแบบประเมินของ ลิเคอร์ท ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 160-163)

5 หมายถึง คุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยม

4 หมายถึง คุณภาพอยู่ในระดับดีมาก

3 หมายถึง คุณภาพอยู่ในระดับดี

2 หมายถึง คุณภาพอยู่ในระดับพอใช้

1 หมายถึง คุณภาพอยู่ในระดับปรับปรุง

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการแปลความหมายของค่าที่วัดได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 160-163)

4.51 - 5.00 คะแนน หมายถึง มีคุณภาพและความเหมาะสมอยู่ในระดับดีเยี่ยม

3.51 - 4.50 คะแนน หมายถึง มีคุณภาพและความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก

2.51 – 3.50 คะแนน หมายถึง มีคุณภาพและความเหมาะสมอยู่ในระดับดี

1.51 – 2.50 คะแนน หมายถึง มีคุณภาพและความเหมาะสมอยู่ในระดับพอใช้

1.00 – 1.50 คะแนน หมายถึง มีคุณภาพและความเหมาะสมอยู่ในระดับปรับปรุง

โดยจากการวิเคราะห์พบว่าผลการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับดีเยี่ยม สามารถนำไปใช้ได้

1.5 นำแผนการจัดการเรียนรู้มาปรับปรุง แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นเสนอตรวจสอบความถูกต้อง แล้วนำแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 2 แผน ไปทดลองใช้ (try out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา จำนวน 39 คน เพื่อดูความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการสุ่มแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 1 เรื่อง ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถดำเนินการสอนได้ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้

1.6 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขสมบูรณ์แล้วไปใช้จริงกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/12 โรงเรียนสวนศรีวิทยา ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 39 คน

2. การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้สังคมศึกษา จำนวน 30 ข้อ เพื่อนำไปใช้ทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือวัด ดังนี้

2.1 ศึกษาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และศึกษาทฤษฎี หลักการเขียนและสร้างแบบทดสอบแบบปรนัย

2.2 วิเคราะห์สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด ให้ครอบคลุมสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อให้ข้อสอบมีความสอดคล้องกับเนื้อหาและตัวชี้วัด

2.3 สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้สังคมศึกษา เป็นแบบทดสอบประเภทปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก 1 ฉบับ จำนวน 40 ข้อ เพื่อคัดเลือก แล้วนำไปใช้จริง 30 ข้อ กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน คือ ตอบถูกได้ 1 คะแนน และตอบผิดได้ 0 คะแนน

2.4 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้สังคมศึกษา เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิจัย และนำมาให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านวิธีสอน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ดังนี้

คะแนน +1 สำหรับข้อสอบที่มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและสอดคล้องกับตัวชี้วัด

คะแนน 0 สำหรับข้อสอบที่ไม่แน่ใจว่ามีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและสอดคล้องกับตัวชี้วัด

คะแนน -1 สำหรับข้อสอบที่ไม่มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและสอดคล้องกับตัวชี้วัด

นำค่าที่ได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การพิจารณาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ถ้าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ที่คำนวณได้มีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป แสดงว่าแบบทดสอบมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 165-166) จากการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบ พบว่าค่าดัชนีความสอดคล้อง

(IOC) มีค่ารายข้ออยู่ระหว่าง 0.50 - 1.00 แสดงว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสอดคล้องสามารถนำไปใช้ได้

2.5 นำแบบทดสอบมาปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ

2.6 นำแบบทดสอบที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา จำนวน 39 คน และนำผลการทดสอบมาวิเคราะห์รายข้อ หาค่าความยาก - ยาก (P) ค่าอำนาจจำแนก (R) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

2.6.1 ตรวจสอบค่าความยากง่าย (P) โดยพิจารณาสัดส่วนระหว่างจำนวนผู้ตอบแบบทดสอบถูกในแต่ละข้อต่อจำนวนผู้เข้าสอบทั้งหมด โดยใช้เกณฑ์ความยากง่ายระหว่าง 0.20-0.80 ผู้วิจัยนำแบบทดสอบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ มาวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย แล้วคัดเลือกแบบทดสอบที่นำมาใช้จริงจำนวน 30 ข้อ ซึ่งได้คัดเลือกแบบทดสอบที่มีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.63-0.70

2.6.2 ตรวจสอบค่าอำนาจจำแนก (R) โดยตรวจสอบว่าแบบทดสอบสามารถนำไปจำแนกนักเรียนเก่งและนักเรียนอ่อนได้ดีเพียงใด โดยใช้เกณฑ์ค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป จากการวิเคราะห์แบบทดสอบปรนัยจำนวน 40 ข้อ พบว่ามีค่า อำนาจจำแนกระหว่าง 0.60 – 0.75

2.6.3 ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) คือ การตรวจสอบวัดค่าความเชื่อมั่นที่สม่ำเสมอและคงที่ โดยผู้วิจัยเลือกแบบทดสอบปรนัยที่ผ่านเกณฑ์การตรวจสอบค่าความยากง่าย (P) และค่าอำนาจจำแนก (R) จำนวน 30 ข้อ มาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ โดยใช้วิธีการของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson) จากสูตร KR-20 โดยใช้เกณฑ์ค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.75 ขึ้นไป ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบมีค่าเท่ากับ 0.85

2.7 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้สังคมศึกษา ไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

3. การสร้างแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ จำนวน 1 ฉบับ เป็นแบบทดสอบอัตนัย ซึ่งให้นักเรียนทำก่อนเรียนและหลังเรียน มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

3.1 ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบทดสอบการวัดและประเมินผลทักษะการคิดวิเคราะห์ และวิเคราะห์องค์ประกอบของทักษะการคิดวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาองค์ประกอบของการคิดวิเคราะห์จากนักการศึกษาต่างๆ สรุปได้ว่าองค์ประกอบของ การคิดวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นการวิเคราะห์ว่าสิ่งที่ยู่นั้นอะไรสำคัญหรือมีบทบาทมากที่สุด ชาติสิ่งนั้นเกิดผลอย่างไร สิ่งใดเป็นเหตุ สิ่งใดเป็นผล เหตุใดถูกต้องและเหมาะสมที่สุด 2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ เป็นความสามารถในการเชื่อมโยงของข้อมูล ในส่วนต่างๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร อาศัยหลักการใด เหตุใดถึงเป็นเช่นนั้น 3) การวิเคราะห์หลักการ เป็นความสามารถในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ความรู้หลักการและทฤษฎีและส่วนสำคัญในเรื่องนั้นว่าสัมพันธ์กันโดยอาศัยหลักการใด

3.2 สร้างตารางวิเคราะห์เนื้อหา โดยกำหนดตัวชี้วัด เนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ต้องการวัดทักษะการคิดวิเคราะห์

3.3 สร้างแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ประเภทอัตนัย จำนวน 1 ฉบับ ฉบับละ 10 ข้อ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนเป็นระดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1 เกณฑ์การให้คะแนนข้อสอบอัตนัย

ตารางที่ 1 เกณฑ์การให้คะแนนข้อสอบอัตนัย

รายการประเมิน	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2 (พอใช้)	1 (ปรับปรุง)
ด้านเนื้อหา	ระบุข้อมูลสำคัญและอธิบายรายละเอียดได้ถูกต้องครบถ้วน	ระบุข้อมูลสำคัญและอธิบายรายละเอียดได้	ระบุข้อมูลสำคัญได้
ด้านความสัมพันธ์	ระบุความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่สัมพันธ์และอธิบายรายละเอียดได้ถูกต้องครบถ้วน	ระบุความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่สัมพันธ์และอธิบายรายละเอียดได้	ระบุความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่สัมพันธ์ได้
ด้านหลักการ	ระบุหลักการสำคัญของเรื่อง ประยุกต์ใช้และอธิบายรายละเอียดได้ถูกต้องครบถ้วน	ระบุหลักการสำคัญของเรื่อง ประยุกต์ใช้ และอธิบายรายละเอียดได้	ระบุหลักการสำคัญของเรื่องและประยุกต์ใช้ได้

โดยระบุเกณฑ์ระดับคุณภาพ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เกณฑ์ระดับคุณภาพที่ใช้ประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์

คะแนนเฉลี่ย	ระดับ
2.50 - 3.00	ดี
1.50 - 2.49	พอใช้
1.00 - 1.49	ปรับปรุง

3.4 เสนอแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิจัย และนำมาให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านวิธีสอน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ดังนี้

คะแนน +1 สำหรับข้อสอบที่มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและสอดคล้องกับตัวชี้วัด

คะแนน 0 สำหรับข้อสอบที่ไม่แน่ใจว่ามีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและสอดคล้องกับตัวชี้วัด

คะแนน -1 สำหรับข้อสอบที่ไม่มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและสอดคล้องกับตัวชี้วัด

นำค่าที่ได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ในการพิจารณาตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ถ้าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ที่คำนวณได้มีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป แสดงว่าแบบทดสอบมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 165-166) จากการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบ พบว่าค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่ารายข้ออยู่ระหว่าง 0.50 - 1.00 แสดงว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสอดคล้องสามารถนำไปใช้ได้

3.5 ปรับปรุงแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ

3.6 นำแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา จำนวน 39 คน และนำผลการทดสอบมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบมีค่าเท่ากับ 0.86

3.7 นำแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ ไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษา ก่อนเรียนและหลังเรียน ใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าที (t - test) แบบ t - test for dependent

2. เปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ ก่อนเรียนและหลังเรียน ใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าที (t - test) แบบ t - test for dependent

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาและทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา สามารถสรุปผลได้ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษา ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู

การทดสอบผลสัมฤทธิ์	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	df	Sig
ก่อนเรียน	39	30	8.95	3.92	3.59	38	.001
หลังเรียน	39	30	21.46	3.59			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษา ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู พบว่า ผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.95 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.92 และผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์หลังเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 21.46 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.59 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการทดสอบค่า t - test แบบ dependent samples มีค่าเท่ากับ 16.99 พบว่า คะแนนการทดสอบผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู

การทดสอบทักษะการคิดวิเคราะห์	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	df	Sig
ก่อนเรียน	39	10	3.51	1.65	17.66	38	.001
หลังเรียน	39	10	9.05	0.94			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู พบว่า ผลการทดสอบทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.65 และผลการทดสอบทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.05 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการทดสอบค่า t - test แบบ dependent

samples มีค่าที่ เท่ากับ 17.66 พบว่า คะแนนการทดสอบทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนของนักเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2

ตารางที่ 5 แสดงการบูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครูเข้ากับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ร่วมกับเทคนิค KWL Plus

พฤติกรรมของนักเรียน	การบูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู
นักเรียนบางคนยังไม่ให้ความสนใจต่อการจัดการเรียนรู้ของครูมากเท่าที่ควร	ครูสุ่มถามนักเรียนเป็นระยะๆ ทั้งใช้วิธีการเจาะจงนักเรียนและการสุ่มเลขที่สลับกันไป
นักเรียนบางคนไม่เข้าใจเนื้อหาและไม่กล้าที่จะถามครูโดยตรง	ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนถามคำถามโดยใช้วิธีการต่างๆ แทนการถามครูโดยตรงเช่น นักเรียนคนไหนมีข้อสงสัยครูให้เขียนใส่กระดาษตอนท้ายชั่วโมงโดยไม่ต้องระบุตัวตน และครูอธิบายให้เกิดความเข้าใจ
นักเรียนขาดความกล้าแสดงออกในชั้นเรียน และขาดความกล้าแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน	ครูให้นักเรียนมีการจัดทำชิ้นงานแผนผังความคิดสรุปความรู้ตามเทคนิค KWL Plus และครูมีการให้นักเรียนได้นำเสนอชิ้นงานของตนเองหน้าชั้นเรียน เพื่อฝึกการกล้าแสดงออก พร้อมทั้งให้นักเรียนคิดคำถามที่เกี่ยวข้อง และให้เพื่อนคนอื่นในชั้นเรียนแสดงความคิดเห็นกัน โดยไม่มีผิดถูก ครูเป็นผู้ช่วยเพิ่มเติมส่วนที่ขาดหาย
นักเรียนขาดทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น	ครูจัดกิจกรรมการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เพิ่มกิจกรรมกลุ่ม เน้นในเรื่องการสื่อสาร การทำงานกันทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาและทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู เรื่องเครื่องมือภูมิศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนศรีวิทยา สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษา พบว่าหลังการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการ

เรียนสังคมศึกษาสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 เนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ในขั้นที่ 2 สำรวจและค้นหา (Exploration) เป็นขั้นที่ช่วยส่งเสริมและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ทั้งวิธีการสังเกต การตั้งคำถาม การตรวจสอบหนังสือและเอกสารต่างๆ ช่วยให้นักเรียนได้ค้นพบความรู้และความจริงได้ด้วยตนเอง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยครูผู้สอนจะทำหน้าที่ในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกและจัดการเตรียมสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และในขั้นที่ 3 อธิบายและลงข้อสรุป (Explanation) จะเป็นขั้นที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันและสรุปความรู้ และเนื่องมาจากการใช้เทคนิค KWL Plus ช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหามากขึ้น โดยนักเรียนมีการสำรวจความรู้เดิมในขั้น K และสำรวจความต้องการที่จะรู้ในขั้น W จากนั้นได้มีการบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ลงไปในขั้น L ทำให้นักเรียนจัดระเบียบความคิดได้เป็นอย่างดี และมีการสรุปความรู้ในรูปแบบที่ง่ายต่อการเข้าใจในขั้น Plus ทั้งนี้เนื่องมาจากการบูรณาการกับจรรยาบรรณวิชาชีพครูที่มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สอบถามข้อสงสัยด้วยวิธีการต่างๆ ทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น และการบูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครูเข้ากับการสอนช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้มีการแลกเปลี่ยน พุดคุยข้อมูลความรู้ระหว่างกัน ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เพิ่มมากขึ้น และในระหว่างการจัดการเรียนรู้บรรยากาศในชั้นเรียนผู้เรียนให้ความสนใจเป็นอย่างดี มีการพุดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างกัน สอดคล้องกับ สุกัญญา เพ็ชรนาถ (2563: 86) ที่ได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E รายวิชา ภูมิศาสตร์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E รายวิชา ภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ พิมพ์ชนก มณีทัฬ (2560: 69-73) ได้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Method: 5E) เรื่อง ภูมิศาสตร์ทวีปอเมริกาใต้ พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ เรื่อง ภูมิศาสตร์ทวีปอเมริกาใต้ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ชูไรดา จารง, ทศณา เกื้อแสง, มลิวรรณ รักช่วงค์, และ วิจิต บัวปรอท (2560: 164) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระเศรษฐศาสตร์ เรื่องการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 5 ขั้น (5E) หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ปภาวรา เพ็ชรอินทร์ และ พชร ศรีมหาโพธิ์ (2564: 71) ได้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาสังคมศึกษา เรื่องภูมิภาคต่างๆ ในทวีปเอเชีย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้แบบ 5 ขั้น (5E) พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้แบบ 5 ขั้น (5E) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ปอลดา สังฆะพันธ์ (2563: 88) ได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบ KWL Plus เรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการทรัพยากร

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2 เนื่องมาจากหลักการสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ คือ กระบวนการการใช้คำถาม และการตอบคำถามต่างๆ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ ในขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 4 คือ ขั้นที่ 1 สร้างความสนใจ (Engagement) ครูผู้สอนใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนได้ใช้ความคิด สร้างความอยากรู้อยากเห็นให้นักเรียน ขั้นที่ 2 สำรวจและค้นหา (Exploration) ครูใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนเกิดการสังเกตและศึกษาหาข้อมูลต่อไป เพื่อให้เกิดการค้นพบความรู้ได้ด้วยตนเอง ขั้นที่ 3 อธิบายและลงข้อสรุป (Explanation) นำข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าในขั้นที่ 2 มาวิเคราะห์และแปลผลสรุปผล นำเสนอผลที่ได้ศึกษาในรูปแบบต่างๆ เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยนความรู้และระหว่างนักเรียนด้วยกัน และขั้นที่ 4 ขยายความรู้ (Elaboration) ครูผู้สอนใช้การตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และเนื่องมาจากการใช้เทคนิค KWL Plus ซึ่งเป็นเทคนิคที่ใช้กระบวนการระดมความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่รู้ ตั้งคำถามในสิ่งที่ตนต้องการรู้เพื่อหาคำตอบ มีการเขียนแผนภาพความคิดและการสรุปเรื่องช่วยให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ทั้งก่อนอ่าน ระหว่างอ่าน และหลังอ่าน ประกอบกับการบูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู ที่ครูใช้คำถามเชิงวิเคราะห์กับนักเรียนทั้งการถามแบบเจาะจงและการสุ่มเลขาที่ให้นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ที่สูงขึ้น และยังทำให้บรรยากาศในระหว่างการจัดการเรียนรู้เป็นบรรยากาศของการเรียนรู้ที่แท้จริง ผู้เรียนได้ใช้ความคิด เกิดการแลกเปลี่ยน สอบถาม ตั้งคำถามและตอบคำถาม สอดคล้องกับ สุกัญญา เพ็ชรนาถ (2563: 87) ที่ได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E รายวิชาภูมิศาสตร์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์โดยกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E รายวิชาภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ จิตลดา รักน้อย และวรวิมล มั่นสุขผล (2565: 43) ได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสานโดยใช้กระบวนการเรียนแบบสืบเสาะหาความรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่าผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสานโดยใช้กระบวนการเรียนแบบสืบเสาะหาความรู้ผลคะแนนการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ วิมลนาฏ วิฑูรานุ (2560: 183) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่าน การคิดวิเคราะห์และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ BBL กับแบบ KWL PLUS พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมแบบ KWL PLUS มีผลสัมฤทธิ์ด้านการคิดวิเคราะห์สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการจัดกิจกรรมแบบ BBL อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และปอลดา สังฆะพันธ์ (2563: 88) ได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบ KWL Plus เรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า การคิดวิเคราะห์

วิชาภูมิศาสตร์เรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. จากการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์สูงขึ้น ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการนำเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู ต่อกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ให้แพร่หลายมากขึ้น โดยการนำไปเผยแพร่ให้กับครูผู้สอน หรือจัดการอบรมให้ความรู้แก่ครู เรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาที่รับผิดชอบ

2. จากผลการวิจัยพบว่า ทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน หลังจากจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครั้งถัดไป ครูผู้สอนควรส่งเสริมกระบวนการคิดเพื่อให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์แก่นักเรียนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นทักษะจำเป็นที่จะทำให้นักเรียนเกิดความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถแยกแยะสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม การตอบคำถามในชั้นเรียน การแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ นักเรียนได้ฝึกเพื่อให้เกิดความชำนาญมากยิ่งขึ้น

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนได้สืบเสาะหาความรู้ด้วยตนเองและสมาชิกกลุ่มในการร่วมการสืบค้นความรู้ ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมกลุ่มควรให้ความสำคัญและวางแผนในการคัดเลือกสมาชิกของแต่ละกลุ่มเพื่อให้การจัดเรียนเรียนรู้ไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีการสร้างความตระหนักเพื่อให้นักเรียนเห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนสามารถนำหลักการ ความสัมพันธ์ และเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยที่บูรณาการเทคนิคต่างๆ เช่น การใช้เกม การใช้สถานการณ์ร่วมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้

2. ควรมีการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิค KWL Plus บูรณาการจรรยาบรรณวิชาชีพครู ที่ใช้พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงอื่นๆ เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดสร้างสรรค์ การคิดแก้ปัญหา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.opes.go.th/sites/default/files/users/user1/pdf_49.
- จิตลดา รักน้อย, และ วรวิทย์ มั่นสุขผล. (2565, มกราคม-มิถุนายน). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสานโดยใช้กระบวนการเรียนแบบสืบเสาะหาความรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. **วารสารสิรินธรปริทรรศน์**, 23(1), 43. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://so06.tcithaijo.org/index.php/jsrc/article/view/249064/172701>
- ชูไรดา จารง, ทศณา เกื้อแสง, มลิวรรณ รักษ์วงศ์, และ วิหิต บัวปรอท. (2560). ผลการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5E) สาระเศรษฐศาสตร์ เรื่อง การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนคณะราษฎรบำรุงจังหวัดยะลา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://wb.yru.ac.th/xmlui/handle/yr/6106>
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). **การวิจัยเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปฏิภาณ สร้างคำ, และ ธัชชัย จิตรนนท์. (2562, พฤษภาคม-สิงหาคม). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5E). **วารสารการบริหารและนิตเทศการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**, 10(2), 49. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.edu.msu.ac.th/JAD/home/journal_file/463.pdf
- ปภาวรา เพ็ชรอินทร์ และ พิชรี ศรีมหาโพธิ์. (2564, มกราคม-เมษายน). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาสังคมศึกษา เรื่อง ภูมิภาคต่างๆ ในทวีปเอเชียของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้แบบ 5 ขั้น (5E). **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์**, 4(1), 71. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/edunsrujo/article/view/253819/170627>
- ปอลดา สังฆะพันธ์. (2563). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบ KWL Plus เรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. **ปริญญานิพนธ์ปริญญา มหาลบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. ราชกิจจานุเบกษา (เล่ม 116 ตอนที่ 74ก, 8). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://regu.tu.ac.th/quesdata/Data/L31.pdf>. [19 สิงหาคม 2542].

พิมพ์ชนก มณีทัต. (2560). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Method : 5E) เรื่องภูมิศาสตร์ทวีปอเมริกาใต้. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/644890>

มาลินี สุทธิเวช. (2561). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การอ่านสรุปความ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWL Plus สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วัชร เล่าเรียนดี และคณะ. (2560). กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21. นครปฐม: เพชรเกษมพรินต์ติ้ง กรุ๊ป.

วิมลนาฏ วิฑูรางกูร. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่าน การคิดวิเคราะห์และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ BBL กับแบบ KWL PLUS. วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 23, 183. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemmsu/article/download/161841/116738/448234> (มกราคม 2560).

สุกัญญา เพ็ชรนาค. (2563). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E รายวิชาภูมิศาสตร์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

Kemmis, S and, McTagart. (1990). *The Action Research Planner*. Geelong: Deakin University Press.

การพัฒนาความสามารถอ่านและเขียนคำพื้นฐานโดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง

The Development of Reading and Writing Ability in Basic Words
by Using Six Steps Learning Process of Grade 4 Students
at Ban Pa Bong School

¹กานดาพร อนันต์หงสา, ²อรรถพงษ์ ผิวเหลือง, ³เรณุกานต์ พงศ์พิสุทธิกุล

¹Kandaporn Ananhongsa, ²Atthaphong Phiwheung, ³Raynukan Pongpisuttikul

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
โรงเรียนบ้านป่าบง

^{1,2}Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus

³Ban Pa Bong School

¹Corresponding author, e-mail: kandapornjunejune@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง ตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน บ้านป่าบง ก่อนเรียนและหลังเรียน 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง โดยการเลือกแบบเจาะจง (Specific sample group) รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental research) ด้วยวิธีการใช้กลุ่มทดลองกลุ่มเดียว เพื่อวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One group Pretest - Posttest Design) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบฝึกทักษะ แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และสถิติทดสอบค่า t-test แบบ Dependent Sample

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง มีประสิทธิภาพ 97.81/75.94 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ คือ 75/75 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ผลความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การอ่านและการเขียน, คำพื้นฐาน, กระบวนการบันได 6 ขั้น

Abstract

This research the objectives are as follows: 1) To test the effectiveness of the basic reading and writing skills training exercises for grade 4 students at Ban Pa Bong School according to the standard criteria 75/75. 2) To compare achievement in reading and writing basic words Using the 6 steps staircase process of grade 4 students at Ban Pa Bong School before class and after class. 3) To study the opinions of Grade 4 students regarding learning management using the 6 steps ladder process. The sample groups are: grade 4 students at Ban Pa Bong School by choosing specifically quasi-experimental research design by using a single experimental group. To measure the results before and after the experiment. The tools used in the research include learning plans, skill exercises, pre- and post-class tests and student opinion questionnaires data were analyzed using basic statistics, including mean, standard deviation, percentage, and dependent sample t-test.

The results of the research found that: 1) Results of the efficiency test of basic reading and writing skills training of grade 4 students at Ban Pa Bong School. It has an efficiency of 97.81/75.94, which is higher than the specified standard of 75/75. 2) Achievement in reading and writing basic words, using the 6 steps ladder process of grade 4 students at Ban Pa Bong School, after studying was higher than before studying with statistical significance at the .05 level. 3) The results of opinions of grade 4 students regarding learning management using the 6 steps ladder process were at the highest level.

Keywords: Words reading and writing, Basic words, 6 steps staircase process.

บทนำ

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถและสมรรถนะเพื่อการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน เนื่องจากต้องเตรียมบุคคลสำหรับเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว เพื่อไปเป็นบุคลากรทำงานที่ใช้ความรู้ความสามารถ และเป็นบุคคลที่พร้อมจะเรียนรู้ หากบุคคลใดยังขาดการพัฒนาทักษะให้สูงขึ้นในศตวรรษนี้ ก็จะทำให้ไม่ทันต่อโลกและตลาดแรงงาน ดังนั้น ทักษะที่สำคัญที่สุดในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นทักษะการเรียนรู้ บุคคลยุคใหม่จึงต้องมีทักษะสำหรับการเรียนรู้ที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (เอกชัย พุทธสอน, 2556: 59) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (พระราชบัญญัติ, 2565) ได้กล่าวไว้ว่า “การศึกษา” หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความ

เจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังความในมาตรา 22 และ มาตรา 24 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ได้กล่าวไว้ว่า ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติเป็นสมบัติทาง วัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้เกิดความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบายและจุดเน้น เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาใน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ รวมถึงนโยบายการยกระดับคุณภาพ การศึกษา ข้อ 9 ส่งเสริมสนับสนุนสถานศึกษาให้มีการนำผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติไปใช้วางแผน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ซึ่งการสอบ RT เป็นการประเมินความสามารถด้านการอ่านของ ผู้เรียน (Reading Test: RT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2565 สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการประเมินการอ่านออกเสียงและการอ่านรู้เรื่อง ในภาพรวมของการสอบ RT มี ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ($\bar{X} = 77.22$, S.D. = 19.86) และการสอบ NT เป็นการ ทดสอบความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนระดับชาติเป็นการทดสอบเพื่อวัดความรู้และความคิดรวบยอด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผล การประเมินคุณภาพผู้เรียนด้านภาษาไทย ในภาพรวมของการสอบ NT มีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน เท่ากับ ($\bar{X} = 55.48$, S.D. = 20.03) และการสอบ O-NET เป็นการทดสอบทางการศึกษา ระดับชาติขั้นพื้นฐาน เพื่อทดสอบความรู้และความคิดรวบยอดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2565 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ ขั้นพื้นฐานรายวิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในภาพรวมของการสอบ O-NET มีค่าเฉลี่ยและ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ($\bar{X} = 53.89$, S.D. = 16.44)

จากการศึกษาพบว่า นักเรียนโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษา มีปัญหาการอ่านออกเสียง พยัญชนะ สระ คำควบกล้ำไม่ชัดเจน และการเขียนคำศัพท์ไม่ถูกต้องและใช้ภาษาไทยไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็น ปัญหาอย่างมากของนักเรียนไทยในปัจจุบัน ผลจากการอ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้ ส่งผลกระทบต่อ การเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ ด้วยและเมื่อนักเรียนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้จะทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน สอดคล้องกับภานุวัฒน์ จารุณัย และแสงเดือน คงนางวัง (2564) และพรพิมล ชูสอน และศิริวรรณ ภูงามดี (2563) พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่คล่อง สะกดคำไม่เป็น เลือกจำเป็น คำๆ เขียนคำศัพท์พื้นฐานไม่ค่อยถูกกัน นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ชอบเรียนวิชาภาษาไทย เรียนไม่ทันและไม่ค่อยเข้าใจเวลาที่ครูสอน และพิมลพร พงษ์ประเสริฐ (2563) พบว่า นักเรียนมีปัญหาทางด้านการอ่าน และการเขียนสะกดคำ ซึ่งสาเหตุมาจากนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยของนักเรียนมีคะแนน เฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ สมรรถภาพที่มีปัญหา ได้แก่ ทักษะการอ่าน และการเขียน ซึ่งเกิดจาก

นักเรียนยังจำปัญหานั้น และสระได้ไม่แม่นยำ ส่งผลต่อนักเรียนไม่ได้รับการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ครูไม่มีการสอนซ่อมเสริม ไม่มีแบบฝึกที่ดีและเหมาะสมกับนักเรียนและดึงดูดความสนใจของนักเรียน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น เป็นการแบ่งเนื้อหาให้เด็กเริ่มเรียนรู้จากง่ายไปยากและซับซ้อนยิ่งขึ้น ทำให้ครูกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเด็กไปทีละขั้นโดยไม่ข้ามขั้น ทำให้เห็นผลสำเร็จง่ายและเด็กก็จะเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนขั้นต่อไปและพัฒนาเพื่อให้อ่านออกเขียนได้ มีจุดเด่น คือ ในแต่ละขั้น จะซอยย่อยเนื้อหาออกเป็นขั้น เริ่มจากง่ายไปหายาก และซับซ้อนยิ่งขึ้น ทำให้ครูกำหนดเป้าหมายการพัฒนานักเรียนตามขั้นตอนทีละขั้นโดยไม่ข้ามขั้น เห็นความสำเร็จง่าย นักเรียนจะเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนเมื่อประสบความสำเร็จ นักเรียนจะรู้สึกภูมิใจในตัวเอง มีความมั่นใจว่าตัวเองว่าตัวเองก็สามารถเรียนรู้ได้ ครูสามารถวัดประเมินผลความก้าวหน้าของนักเรียนในแต่ละขั้นอย่างชัดเจน และนักเรียนก็มีแรงบันดาลใจในการเรียนขั้นต่อไปด้วยความกระตือรือร้น มีความสุขมีความคาดหวังได้อย่างมั่นใจว่าตนเองจะต้องทำได้โดยไม่รู้สึกว่ายากเกินไปและการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาความสามารถด้านการอ่านและการเขียนของนักเรียนดีขึ้นได้ ซึ่งแบบฝึกทักษะจะช่วยเสริมสร้างให้นักเรียนได้ฝึกฝนจนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจในเนื้อหาได้รวดเร็ว และชัดเจนยิ่งขึ้น และจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น สามารถจดจำเนื้อหาในบทเรียนและคำศัพท์ต่างๆ ได้คงทน ทำให้เกิดความสนุกสนานในขณะเรียน ทราบความก้าวหน้าของตนเองและครูมองเห็นจุดเด่นหรือปัญหาต่างๆ ของเด็กได้ชัดเจน

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องจากผู้วิจัย 11 คน ดังกล่าวแล้วในบทที่ 2 พบว่า มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาแบบฝึกทักษะการเรียนรู้ 2) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการอ่านและการเขียนของนักเรียน 3) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและการเขียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน 4) เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ และ 5) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละและการทดสอบค่าที และข้อเสนอแนะมีดังนี้ 1) ควรมีการเปรียบเทียบด้านการอ่านและการเขียนของนักเรียน 2) ควรมีการสร้างแบบฝึกทักษะในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เนื้อหาที่เข้าใจยากหรือเนื้อหาที่เป็นปัญหาต่อการเรียนการสอนในกลุ่มทักษะภาษาไทยในแต่ละระดับชั้น เพื่อนำไปทดลองหาประสิทธิภาพ 3) ผู้สอนควรวิจัยผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ และควรนำรูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 4) ควรมีการนำแบบฝึกทักษะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นชุดนี้ ไปทดลองใช้กับนักเรียนโรงเรียนอื่น เพื่อจะได้ข้อสรุปผลการวิจัยที่กว้างขวางมากขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สนใจ เรื่อง การพัฒนาความสามารถการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2566 เพื่อพัฒนาความสามารถการอ่านและการเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น ทำให้ผู้เรียนมีทักษะทางการอ่านและการเขียนที่ดีขึ้น

ทำให้คิดใช้หลักการอ่านและการเขียนอย่างถูกต้อง ช่วยเสริมสร้างทักษะการสื่อสารในชีวิตประจำวัน และทักษะการใช้ภาษาไทยในบริบทต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง ตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง ก่อนเรียนและหลังเรียน
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยรูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) ด้วยวิธีการใช้กลุ่มทดลองกลุ่มเดียว-วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One group Pretest - Posttest Design)

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียนบ้านป่าบง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 177 คน และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 23 คน แบ่งเป็นนักเรียนชายจำนวน 11 คน และนักเรียนหญิงจำนวน 12 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (specific sample group) ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นโรงเรียนเครือข่ายและเป็นชั้นเรียนที่ได้รับอนุญาตให้วิจัยได้

1.2 ด้านเนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 คำพื้นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1,270 คำ

1.3 ด้านระยะเวลา ภาคการเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 ตั้งแต่เดือนมิถุนายน - กันยายน พ.ศ. 2566 โดยทำการเก็บข้อมูลและสอนแผนละ 1 คาบ/ชั่วโมง ต่อสัปดาห์ รวมทั้งสิ้น 6 สัปดาห์ 6 ชั่วโมง

1.4 ด้านตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรต้น คือ ชุดแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง และตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง

2. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2.1 การสร้างเครื่องมือในการวิจัยมี 2 ชุด ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน มีรายละเอียดดังนี้

2.2 การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือในการวิจัยมี 3 ชุด ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบฝึกทักษะ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน มีรายละเอียดดังนี้

3. ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

3.1 ปฐมนิเทศนักเรียน ให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนทราบวัตถุประสงค์ การเตรียมตัว และการเข้าร่วมกิจกรรมตามขั้นตอนอย่างถูกต้องเหมาะสม

3.2 ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามขั้นตอนของนวัตกรรม ซึ่งสรุปกิจกรรมสำคัญของแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ได้ ดังนี้

3.3 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากคะแนนใบงาน คือ การอ่านและเขียนคำพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 เก็บคะแนนระหว่างเรียนและคะแนนหลังเรียนของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกคนนำมาวิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพกระบวนการ (E1) และค่าประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E2) โดยใช้สถิติ

4.2 เก็บคะแนนผลงานการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกคนนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ 1) ค่าเฉลี่ย 2) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3) ร้อยละ 4) ทดสอบค่า t

4.3 เก็บระดับความคิดเห็นจากแบบสอบถามความคิดเห็นนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้นำมาวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน เป็นร้อยละ

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ การหาค่าประสิทธิภาพ E1 และการหาค่าประสิทธิภาพ E2

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การหาประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 90.87/77.03 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ที่ 75/75

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลสัมฤทธิ์การอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบาง หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น ดังนี้ ในภาพรวมพบว่า นักเรียนมีความเห็นต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.81$, S.D. = 0.40)

อภิปรายผลการวิจัย

1. การทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบาง สูงกว่าตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ที่ 75.75/75.75 เพราะว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น และแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน สอดคล้องกับเนื้อหาได้อย่างเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ทำให้นักเรียนมีความท้าทายในการทำแบบฝึกทักษะและมีความสนุกสนานในการทำกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับ สมเกียรติ อินทสิงห์ (2559: 5) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ คือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพในหลากหลายรูปแบบเพิ่มบทบาทให้กับผู้เรียนกำหนด วางแผนและดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง จนสามารถพัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้รับทั้งจากในและนอกห้องเรียนได้ โดยผู้สอนมีบทบาทเพียงแค่สนับสนุนส่งเสริม และอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนและ จิตติมา วรรณศรี (2557: 46-47) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตร สถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยให้ผู้เรียนได้เป็นผู้มีบทบาทในการศึกษาค้นคว้า ลงมือปฏิบัติ ฝึกทักษะการคิด แสวงหาคำตอบ สร้างข้อสรุปด้วยตนเอง จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเกิดทักษะในการเรียนรู้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ที่ดีและมีประสิทธิภาพย่อมมาจากการใช้วิธีการหรือกิจกรรมที่หลากหลาย ครูจึงควรพิจารณาเลือกวิธีการหรือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้บรรลุตามจุดหมายในการเรียนรู้ ในแต่ละ เนื้อหาสาระ ตลอดจนมีการคิดริเริ่มพัฒนาบูรณาการ วิธีการจัดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหา และพัฒนา ผู้เรียนอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียน เพื่อพัฒนา ผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล และวรรณภา ไชยวรรณ (2549: 40) กล่าวว่า แบบฝึกทักษะ คือ แบบฝึกหัด หรือชุดฝึกที่ครูจัดให้นักเรียน เพื่อให้มีทักษะเพิ่มขึ้นหลังจากที่ได้ เรียนรู้เรื่องนั้นๆ มาบ้างแล้ว โดยแบบฝึกต้องมีทิศทางตรงตามจุดประสงค์ ประกอบกิจกรรมที่น่าสนใจ และสนุกสนานและ อภินิษฐ์ กรไกร (2549: 18) กล่าวว่า แบบฝึกทักษะ คือ สื่อที่สร้างขึ้นเพื่อเสริมสร้าง ทักษะให้แก่เด็กนักเรียนมีลักษณะเป็นแบบฝึกหัดที่มีกิจกรรมให้ นักเรียนทำโดยมีการทบทวนสิ่งที่เรียนผ่าน มาแล้วจากบทเรียนให้เกิดความเข้าใจและเป็นการฝึกทักษะ และแก้ไขในจุดบกพร่องเพื่อให้นักเรียนได้มี ความสามารถและศักยภาพยิ่งขึ้นเข้าใจบทเรียนดีขึ้น

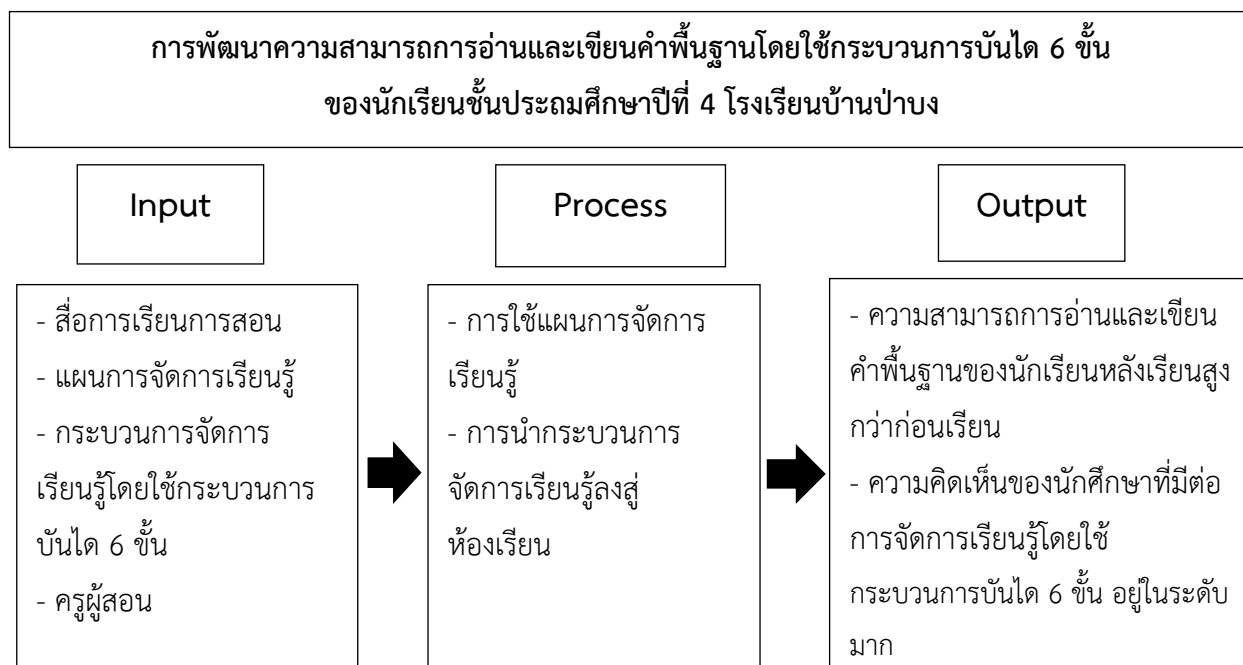
2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนกระบวนกรบันได 6 ขั้น หลังเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ ศุภิสรา บุตรวัน และวสันต์ สรรพสุข (2565) ได้ศึกษา การพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเสียงและการเขียนคำควบกล้ำ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบ เอ็กซ์พลีซิทของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการประเมินความถูกต้องครบถ้วน และเหมาะสมขององค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง คำควบกล้ำ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบ เอ็กซ์พลีซิทของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1, 3, 4, 7, 8 และ 9 อยู่

ในระดับคุณภาพมากที่สุด แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2, 5, 6 และ 10 อยู่ในระดับคุณภาพมาก 2) ความสามารถในการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำโดยใช้รูปแบบการสอนแบบเอ็กซ์พลีซิทหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ความสามารถในการเขียนคำควบกล้ำรูปแบบการสอนแบบเอ็กซ์พลีซิทหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และอรพรรณ ตูจินดา (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถในการอ่าน เขียน ภาษาไทย โดยใช้ชุดฝึกเสริมทักษะตามกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา สำหรับโรงเรียนที่ได้รับการบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาความสามารถในการอ่าน เขียนภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยใช้ชุดฝึกเสริมทักษะตามกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นร้อยละ 95.12 2) ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่าน เขียน ภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ก่อนและหลัง การใช้ชุดฝึกเสริมทักษะตามกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนแบบวัดก่อนเรียนและหลังเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) เจตคติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาหลังจากใช้ชุดฝึกเสริมทักษะโดยกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยเห็นว่าการเขียนภาษาไทย ทำให้นักเรียนมีความรู้และเข้าใจ รองลงมา คือ นักเรียนมีความภาคภูมิใจที่ปฏิบัติงานได้ดี และเห็นว่าการอ่านภาษาไทยทำให้นักเรียนมีความรู้และเข้าใจมากขึ้น

3. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น พบว่า นักเรียนมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.88$, S.D. = 0.32) เพราะนักเรียนมีความสนใจในการเรียน มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมต่างๆ และให้ความร่วมมือ ในการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างดี จึงส่งผลทำให้นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ต่อการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับ จุฑามาศ ศรีใจ และอ้อมธจิต แป้นศรี (2565) ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย โดยใช้บทเรียนการบูรณาการกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการใช้บทเรียนการบูรณาการกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD มีค่าเฉลี่ย 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50 มีค่าความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดและ ภาณุวัฒน์ จารุณย์และแสงเดือน คงนาวัง (2564) ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะการอ่านคำศัพท์พื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้วิธีสอนอ่านแจกลูกสะกดคำร่วมกับเกมทางภาษา กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านนาดี ตำบลพังงู อำเภอนางรอง จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.56$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = 0.28) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ และเบญจมินทร์ คนไฉ่ ชมพูนุท เมฆเมืองทองและชัยวัฒน์ สุภัทวรกุล (2565) ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถด้านการเขียนสะกดคำ เรื่อง คำพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานประกอบแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบฝึกทักษะอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.71$, S.D. = 0.06)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถการอ่านและเขียนคำพื้นฐานโดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ได้จริง และส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่สูงขึ้นและความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น อยู่ในระดับมากที่สุด ดังแผนภาพโมเดลต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

บทสรุป

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการทดสอบประสิทธิภาพแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าบง ตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75 พบว่า คะแนนที่ได้จากการทำแบบฝึกทักษะระหว่างเรียนมีประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1) เท่ากับ 90.87 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ และมีผลรวมของคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน E2 เท่ากับ 77.03 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้
2. ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านและเขียนคำพื้นฐาน หลังเรียนมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($\bar{X} = 46.22$, S.D. = 5.03) สูงกว่าก่อนเรียนที่ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($\bar{X} = 23.43$, S.D. = 3.04) ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการบันได 6 ขั้น มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.81$, S.D. = 0.40)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ครูสามารถนำวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ไปปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ต่อไป
2. โรงเรียนสามารถนำกระบวนการและนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ต้นแบบไปพัฒนาต่อไปได้
3. นักเรียนมีความสนใจการจัดการเรียนรู้โดยใช้นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. นักศึกษาครูสามารถนำวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ไปใช้พัฒนาทักษะการอ่านและเขียนได้
2. โรงเรียนและครูมีนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้สำหรับพัฒนานักเรียน
3. ครูสามารถประยุกต์รูปแบบการวิจัยในกลุ่มตัวอย่างต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/3sE5P> [30 มิถุนายน 2564].

จิตติมา วรรณศรี. (2557). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. พิษณุโลก: รัตนสุวรรณการพิมพ์.

จุฑามาศ ศรีใจ และอ้อมมณีจิต แป้นศรี. (2565). การพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทยโดยใช้บทเรียนการดูร่วมกันกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วารสารวิจัยวิชาการ. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1: 243-256.

ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และอรพรรณ ตูจันดา. (2563) การพัฒนาความสามารถในการอ่าน เขียนภาษาไทย โดยใช้ชุดฝึกเสริมทักษะตามกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย. ปีที่ 12 ฉบับที่ 2: 491-511.

เบญจมินทร์ คนไว, ชมพูนุท เมฆเมืองทอง และชัยวัฒน์ สุภัควรกุล. (2565). การพัฒนาความสามารถด้านการเขียนสะกดคำ เรื่อง คำพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ปีที่ 16 ฉบับที่ 3: 28-37.

พิมลพร พงษ์ประเสริฐ. (2563). การพัฒนาความสามารถด้านการอ่านและการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบของฮันเตอร์ร่วมกับแบบฝึกทักษะ. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พรพิมล ชูสอน และศิริวรรณ ภูงามดี. (2563). การพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทย โดยใช้แบบฝึกทักษะการเรียนรู้ภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. Journal of Buddhist Education and Research: JBER. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2: 61-72.

วรรณภา ไชยวรรณ. (2549). การพัฒนาแผนการอ่านภาษาไทย เรื่อง อักษรควบและอักษรขึ้นประสมศึกษา ปีที่ 3. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.

- ภาณุวัฒน์ จารุณย์ และ แสงเดือน คงนาวัง. (2564). การพัฒนาทักษะการอ่านคำศัพท์พื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ วิธีสอนอ่านแจกลูกสะกดคำ ร่วมกับเกมทางภาษากรณีศึกษา โรงเรียนบ้านนาดี ตำบลพังงู อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี. *Journal of Roi Kaensarn Academi*. ปีที่ 6 ฉบับที่ 7: 130-141.
- ศุภิสรา บุตรวัน และวสันต์ สรรพสุข. (2565). การพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเสียงและการเขียนคำควบกล้ำ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบเอ็กซ์พลิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. *วารสารครุศาสตร์สาร*. ปีที่ 16 ฉบับที่ 2: 132-144.
- สมเกียรติ อินทสิงห์. (2559). การศึกษาทางเลือก: หลักสูตรและการเรียนการสอนที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1: 356-368.
- อกนิษฐ์ กรไกร. (2549). การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้กายปัญญา 11 ด้วยแบบฝึกทักษะ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยกลุ่มร่วมมือแบบ Co-op Co-op และแบบเดี่ยว. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*.
- เอกชัย พุทธสอน. (2556). แนวโน้มการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่. *ปริญญาคุศาสตรมหาบัณฑิต, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.

การพัฒนาโปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทยในผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม
โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 17 จังหวัดสุพรรณบุรี

Developing a Program to Slow Down Kidney Deterioration using Thai
Traditional Medicine in High Levels of Kidney Deterioration The 17th
Somdej Phrasangkrarach Hospital Suphanburi Province

ผาณิต เยี่ยมสวัสดิ์

Phanit Yiamsawat

โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17 จังหวัดสุพรรณบุรี

The 17th Somdej Phrasangkrarach Hospital Suphanburi Province

E-mail: Phanityiam12345@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีวัตถุประสงค์
1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา และความต้องการ การฟื้นฟูสมรรถภาพไตของผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม
2) เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการใช้โปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทยในผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม
โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17 จังหวัดสุพรรณบุรี ดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ
ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสถานการณ์ ปัญหา และอุปสรรค และความต้องการฟื้นฟูสมรรถภาพไตเสื่อม
ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบโปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทย ระยะที่ 3 ประเมินผลการใช้
โปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทย ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้คือ ผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม
ระยะที่ 3 ที่มีระดับ $eGFR \geq 30$ และ ≤ 59 มิลลิลิตร/นาที/1.73 เมตร² คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน
56 ราย เป็นกลุ่มทดลอง เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย โปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทย
และแบบบันทึกค่าอัตราการกรองของไต (eGFR) ก่อนและ หลังการเข้าโปรแกรม สถิติที่ใช้วิเคราะห์
ข้อมูลเชิงพรรณนา และการทดสอบ t-test

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ป่วยที่เข้าร่วมโปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทย มีค่า BUN
(หน่วยของไต) และค่าอัตราการกรองของไต (eGFR) ดีขึ้นกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ)

คำสำคัญ : โปรแกรมชะลอไตเสื่อม, ผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม, ศาสตร์แพทย์แผนไทย

Abstract

This research focuses on research and development objectives related to renal rehabilitation in patients with kidney impairment. Specifically, it aims to achieve 2 key

objectives: 1) to investigate the current situations, problems, and needs associated with renal rehabilitation in patients with kidney impairment and 2) to evaluate the effectiveness of program to delay kidney impairment in Thai traditional medicine for patients with kidney impairment at 17th Somdej Phrasangkrarach Hospital Suphanburi Province. The study separate into 3 phases. Phase 1 investigate the current situations, problems, and needs associated with renal rehabilitation in patients with kidney impairment. Phase 2 developing for program by using Thai traditional medicine. Finally, Phase 3 assesses the outcomes of this program. The study's population consists of patients with Stage 3 kidney impairment, with estimated glomerular filtration rates (eGFR) ranging from ≥ 30 to ≤ 59 mL/min/1.73 m². Purposive sampling is used to select the 56 samples. The research tools include the program to delay kidney impairment using Thai traditional medicine and the recording form for glomerular filtration rate (eGFR) before and after program participation. Statistical methods employed for data analysis comprise descriptive statistics and t-test.

The research findings indicate that patients who participated in the program for delaying kidney impairment using Thai traditional medicine demonstrated statistically significant improvements in both BUN (kidney function) and the glomerular filtration rate (eGFR) compared to their pre-experiment values.

Keywords: Program to delay kidney impairment, patients with kidney impairment, Thai traditional medicine.

บทนำ

โรคไตเรื้อรัง (Chronic Kidney Disease, CKD) เป็นโรคที่พบบ่อยและเป็นปัญหาด้านสาธารณสุขของประเทศไทยเป็นโรคเรื้อรังที่รักษาไม่หายขาด จำเป็นต้องได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องและมีค่าใช้จ่ายในการรักษาสูงมาก โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่โรคไตวายระยะสุดท้าย (End Stage Kidney Disease, ESKD) ซึ่งจำเป็นต้องให้การรักษาโดยการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม การล้างไตทางช่องท้องแบบต่อเนื่อง หรือการผ่าตัด ปลูกถ่ายไต ทำให้ผู้ป่วยได้รับความทุกข์ทรมาน สถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันหลังจากที่มียุทธศาสตร์ทางสาธารณสุขให้ผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังระยะสุดท้ายสามารถเข้าถึงการบำบัดทดแทนไตได้พบว่ามีจำนวนผู้ป่วย เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยในปัจจุบันมีผู้ป่วยที่ได้รับการบำบัดทดแทนไตทั้งสิ้นมากกว่า 170,000 ราย และมีจำนวนผู้ป่วยรายใหม่เพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 19,000-22,000 ราย ซึ่งเป็นจำนวนที่แสดงถึงผู้ป่วยที่ได้รับการบำบัดทดแทนไตเท่านั้น ยังไม่ได้รวมกลุ่มผู้ป่วยที่มีโรคไตเรื้อรังระยะแรกๆ ซึ่งคาดว่าจะมีจำนวนมากกว่า 8 ล้านคนทั่วประเทศ จากอุบัติการณ์ของโรคไตเรื้อรังและโรคไตวาย ระยะสุดท้ายที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมากทำให้โรคไตเรื้อรังมีแนวโน้มเป็นปัญหาที่มีความรุนแรง เพิ่มขึ้นในอนาคตอย่างมาก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้การดูแลรักษาผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังเพื่อป้องกัน หรือชะลอไม่ให้เกิด

โรคไตวายระยะสุดท้าย โดยควรให้การดูแลรักษาตั้งแต่ระยะเริ่มต้นเพื่อชะลอการเสื่อมของไตให้ได้ผล (คณะกรรมการป้องกันโรคไตเรื้อรัง สมาคมโรคไตแห่งประเทศไทย, 2565)

การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานลดและชะลอโรคไตเรื้อรัง (CKD Model) จึงเป็นสิ่งสำคัญ วัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มการเข้าถึงบริการและมีการพัฒนาคุณภาพบริการอย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรสหสาขาวิชาชีพและพัฒนาระบบบริการดูแลโรคเรื้อรังตามแบบแผนการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง (Chronic Care Model) เชื่อมโยงการจัดบริการในโรงพยาบาลจนถึงการดูแลในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น สมาคม/สภาวิชาชีพ สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรประชาชนทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและบรรลุตามเป้าหมาย การดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไตเรื้อรัง คือ ลดหรือชะลอการเกิดโรคและ/หรือการเกิดภาวะแทรกซ้อนทั้งในกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มป่วย โดยสนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพด้านบริหารจัดการ ด้านการจัดบริการและพัฒนา เครื่องมือที่จำเป็นทั้งในโรงพยาบาลและในชุมชนอย่างต่อเนื่อง (กลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2559)

สถิติผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาที่คลินิกเบาหวาน และความดันโลหิตสูงของโรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17 มีผู้ป่วยเบาหวานมารักษาปี 2563 มีผู้ป่วยจำนวน 7,242 คน ปี 2564 มีผู้ป่วยจำนวน 7,336 คน ปี 2565 มีผู้ป่วยจำนวน 7,625 คน และที่มีภาวะแทรกซ้อนทางโรคไต ปี 2563 ผู้ป่วยทั้งหมด 1,056 ราย ปี 2564 มีผู้ป่วยจำนวน 1,091 คน ปี 2565 มีผู้ป่วยจำนวน 1,201 คน มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น กลุ่มงานแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกจึงเล็งเห็นความสำคัญเชิงป้องกันและรักษาโรคดังกล่าวก่อนที่จะเกิดไตวายเรื้อรัง จึงได้นำการกดจุดสะท้อนเท้ามาใช้กับผู้ป่วยที่เป็นไตเรื้อรังโดยประสานกับคลินิกกรีฑา เพื่อคัดผู้ป่วยที่ยินยอมมารับการส่งเสริมสุขภาพร่วมกับการดูแลทางแผนปัจจุบัน ในระยะแรกมีผู้ป่วยเข้ารับบริการ 10 คน และสอนญาติ หรือผู้ดูแลให้กลับไปปฏิบัติให้ผู้ป่วยแต่ด้วยบุคลากรงานแพทย์แผนไทยมีน้อยไม่เพียงพอในการให้บริการและปริมาณผู้ป่วยมีมากขึ้น จึงได้ทำในรูปสหวิชาชีพ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลดการเกิดภาวะแทรกซ้อนการเริ่มนำศาสตร์อื่นๆ มาใช้ (โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17, 2566)

จากที่มาและความสำคัญของสถานการณ์และปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญในการนำศาสตร์การแพทย์แผนไทยเข้ามามีใช้ในการดูแลผู้ป่วยจึงได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทยในผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17 จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับโปรแกรมชะลอไต แล้วนำมาสร้างโปรแกรม ตลอดจนศึกษาผลของการใช้โปรแกรม ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้จะช่วยเพิ่มทางเลือกให้การดูแลผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม และเป็นการยืนยันประสิทธิภาพของการดูแลด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา และความต้องการ การฟื้นฟูสมรรถภาพไตของผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการใช้โปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทยในผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17 จังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบวิจัยและพัฒนา (Research and Development แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็นระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2565 ถึงวันที่ 1 กันยายน 2566 โดยมีขั้นตอน

ระยะที่ 1 ศึกษาสถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างโปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทย

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม จำนวน 12 คน

ระยะที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทยในผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17 จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ประยุกต์มาจากทฤษฎีการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ เป็นชุดกิจกรรมมีขั้นตอนการพัฒนา ดังนี้

1. วิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหา และความต้องการ ค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการชะลอไตเสื่อม
2. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการชะลอไตเสื่อม ร่างโปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทย

3. การสร้างโปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทยในผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม

ระยะที่ 3 ประเมินผลการใช้โปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทย โดยศึกษาในผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม เก็บข้อมูล 2 ครั้ง ก่อนและหลังการเข้าโปรแกรม คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 56 ราย

การดำเนินการวิจัย

สัปดาห์ที่ 1 ทำการประเมินอาการและปัญหาร่วมกับการรักษาและปรับยา รวมถึงอธิบายข้อซักถาม

สัปดาห์ที่ 2 แนะนำโรงเรียนชะลอไตเสื่อม ประเมินร่างกาย วัดความดันโลหิต ชั่งน้ำหนัก บันทึกข้อมูลอัตราการกรองไต (eGFR, BUN, Creatinine) ก่อนเข้าโครงการและให้ผู้ป่วยประเมินปัญหาตนเอง ความเชื่อ ความตั้งใจเพื่อให้ผู้ป่วยตั้งเป้าหมายก่อนเข้าโรงเรียนชะลอไตเสื่อม

สัปดาห์ที่ 3 วัดความดันโลหิตและทำสมาธิบำบัด (SKT) ทำที่ 1- 2 ให้ความรู้เรื่องโรคไตเรื้อรัง โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง สาเหตุ การรักษา การปฏิบัติตัว ก่อนทำการกวดจุดสะท้อนเท้าผู้ป่วยไต

10 จุดและประเมินธาตุเจ้าเรือนผู้ป่วยทุกคน รวมถึงอธิบายถึงสรรพคุณพืชผักสมุนไพร รสของพืชสมุนไพรและออกกำลังกายมณีเวช 3 ท่าๆ ละ 5 ครั้ง

สัปดาห์ที่ 4 ทำสมาธิบำบัด (SKT) ท่าที่ 1- 2 ก่อนทำการกดจุดสะท้อนเท้าผู้ป่วยไต 10 จุด และให้นำสมุนไพรจริงมาเรียนรู้ร่วมกันถึงประโยชน์ โทษ วิธีการใช้ สมุนไพรที่ใช้ได้ในผู้ป่วยไตเรื้อรัง การออกกำลังกายฤๅษีตัดตน 2 ท่าๆ ละ 5 ครั้ง

สัปดาห์ที่ 5 วัดความดันโลหิตก่อนทำการสมาธิบำบัด (SKT) ท่าที่ 1- 2 กดจุดสะท้อนเท้าผู้ป่วยไตเสื่อม 10 จุด ให้ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรในผู้ป่วยไตเรื้อรัง การทำน้ำผักปั่นและออกกำลังกายมณีเวช 3 ท่าๆ ละ 5 ครั้ง

สัปดาห์ที่ 6 วัดความดันโลหิตก่อนทำการสมาธิบำบัด (SKT) ท่าที่ 1- 2 และกดจุดสะท้อนเท้าผู้ป่วยไต 10 จุด ให้ความรู้อาหารตามธาตุเจ้าเรือน ออกกำลังกายฤๅษีตัดตน 2 ท่าๆ ละ 5 ครั้ง

สัปดาห์ที่ 7 วัดความดันโลหิตก่อนทำการสมาธิบำบัด (SKT) ท่าที่ 1- 2 และกดจุดสะท้อนเท้าผู้ป่วยไต 10 จุด ให้ความรู้ประโยชน์การกดจุดสะท้อนเท้า วิธีการนวด ประโยชน์การเดินลานกะลา และออกกำลังกายมณีเวช 3 ท่าๆ ละ 5 ครั้ง

สัปดาห์ที่ 8 วัดความดันโลหิตก่อนทำการสมาธิบำบัด (SKT) ท่าที่ 1- 2 และกดจุดสะท้อนเท้าผู้ป่วยไต 10 จุด ให้ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรในผู้ป่วยไตเรื้อรัง การทำน้ำผักปั่น และออกกำลังกายฤๅษีตัดตน 2 ท่าๆ ละ 5 ครั้ง

สัปดาห์ที่ 9 วัดความดันโลหิตก่อนทำการสมาธิบำบัด (SKT) ท่าที่ 1- 2 และกดจุดสะท้อนเท้าผู้ป่วยไต 10 จุด การรับประทานอาหารตามธาตุเจ้าเรือนที่ถูกต้องและออกกำลังกายมณีเวช 5 ท่าๆ ละ 5 ครั้ง

สัปดาห์ที่ 10 วัดความดันโลหิตก่อนทำการสมาธิบำบัด (SKT) ท่าที่ 1- 2 และกดจุดสะท้อนเท้าผู้ป่วยไต 10 จุด ทบทวนความรู้อาหารตามธาตุเจ้าเรือน ออกกำลังกายฤๅษีตัดตน 2 ท่าๆ ละ 5 ครั้ง

สัปดาห์ที่ 11 วัดความดันโลหิตก่อนทำการสมาธิบำบัด (SKT) ท่าที่ 1- 2 และกดจุดสะท้อนเท้าผู้ป่วยไต 10 จุด การนวดตนเอง เพื่อนำมาดูแลสุขภาพเมื่อมีอาการเจ็บป่วยและลดการกินยาและออกกำลังกายมณีเวช 5 ท่าๆ ละ 5 ครั้ง

สัปดาห์ที่ 12 ทำการประเมินความรู้เรื่องโรคไตเรื้อรังและประเมินพฤติกรรม การดูแลสุขภาพเพื่อการชะลอไตเสื่อม

ผลการวิจัย

ผู้ป่วยที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทย เป็นผู้ป่วยมารับการรักษาที่คลินิกโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 56 ราย เป็นชายร้อยละ 37.5 หญิงร้อยละ 62.5 มีอายุระหว่าง 39-83 ปี

ตารางที่ 1 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับ BUN (หน้าที่ของไต) ก่อนและหลังการเข้าโปรแกรม (n=56)

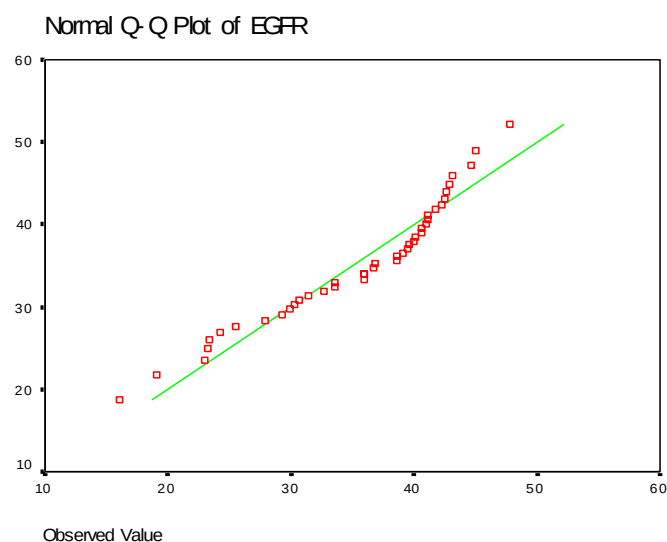
กลุ่มตัวอย่าง	BUN (หน้าที่ของไต)			
	ปกติ		สูง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ก่อนการทดลอง	18	32.1	38	67.9
หลังการทดลอง	20	35.7	36	64.3

จากตารางที่ 1 จากการวิเคราะห์ระดับ BUN ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าก่อนการทดลองผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อมส่วนใหญ่มีกา BUN ระดับปกติ ร้อยละ 32.1 ภายหลังการทดลองส่วนใหญ่มีกา BUN ระดับปกติ ร้อยละ 35.7

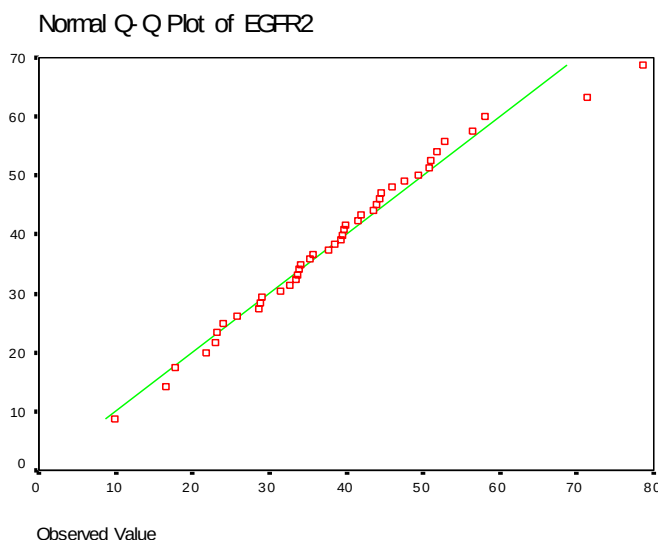
ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อมจำแนกตามการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของค่าอัตราการกรองของไต (eGFR) ก่อนและ หลังการเข้าโปรแกรม

กลุ่มตัวอย่าง	ค่า eGFR			
	เพิ่มขึ้น		ลดลง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
หลังเข้าโปรแกรม	40	71.1	16	28.6

จากตารางที่ 2 พบว่าจำนวนผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อมหลังเข้าร่วมโปรแกรมชะลอไตเสื่อมมีค่า eGFR เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 71.1

รูปที่ 1 กราฟแสดงการแจกแจงสะสมค่าอัตราการกรองของไต (eGFR) ก่อนการทดลอง

รูปที่ 2 กราฟแสดงการแจกแจงสะสมค่าอัตราการกรองของไต (eGFR) หลังการทดลอง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลของโปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทย ต่อดัชนีค่าอัตราการกรองของไต (eGFR) ของผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อมมารับบริการที่คลินิกโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงของโรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17 จำนวน 56 ราย พบว่า หลังจากผู้ป่วยเข้าร่วมโปรแกรม มีค่า eGFR เพิ่มขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดูแลสุขภาพในเรื่องการดูแลไตและการฝึกทักษะการนวดกดจุดสะท้อนเท้า การฝึกทักษะการออกกำลังกาย และการเลือกรับประทานอาหารตามธาตุเจ้าเรือน เป็นผลให้ระบบไหลเวียนโลหิตดีขึ้น เกิดจากการซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอของร่างกาย สอดคล้องกับการศึกษาของศิริพันธ์ ตรีมงคลทิพย์ (2556) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุด้วยการบริโภคอาหารตามธาตุเจ้าเรือนว่าสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ ไม่เจ็บป่วย ซึ่งผลการพัฒนาโปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทย ส่งผลให้มี การปฏิบัติดูแลสุขภาพที่ต่อเนื่อง รวมทั้งครอบครัวมีส่วนช่วยให้การสนับสนุน เช่น คอยให้กำลังใจกระตุ้นเตือนให้ปฏิบัติช่วยบันทึกกิจกรรม และการชี้แนะจากบุคคลากรงานแพทย์แผนไทย ทำให้ผู้ป่วยเกิดความเชื่อมั่นในตนเองที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันนำไปสู่สภาวะสุขภาพ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

โปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทย เป็นการนำศาสตร์ที่เป็นภูมิปัญญาของไทย มาใช้ดูแลสุขภาพให้ผู้ป่วยที่มีภาวะไตเสื่อม โดยใช้หลักความสมดุลของธาตุและการนำหลักศาสนาพุทธ มาใช้ในการดำเนินชีวิต การรับประทานอาหารตามธาตุเจ้าเรือนสามารถป้องกันการเจ็บป่วยและส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์ได้

บทสรุป

โปรแกรมชะลอไตเสื่อมด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทย โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17 จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นรูปแบบหนึ่งของการดูแลสุขภาพโดยองค์รวม ช่วยให้ผู้ป่วยที่มีการชะลอการเสื่อมของไตมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรสนับสนุนให้หมรการบริการการแพทย์แผนไทยเพื่อเป็นศาสตร์ทางเลือกในการชะลอการเสื่อมของไต
2. การดูแลผู้ป่วยที่มีภาวะการเสื่อมของไตควรมีการบูรณาการความรู้ในหลายสาขาวิชาชีพ
3. ผู้ปฏิบัติงานความร่วมมือในการดูแลส่งเสริมสุขภาพในรูปแบบการทำงานเป็นทีม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การจัดระบบการดูแลผู้ป่วยโรคไตเรื้อรัง ควรมีทางเลือกให้ผู้ป่วยในการใช้บริการการแพทย์แผนปัจจุบัน และการแพทย์แผนไทยแบบคลินิกทางเลือก

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารเชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกสำหรับวางแผนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ชัดเจนขึ้น เนื่องจากเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่พบว่าเป็นปัญหาขณะติดตามผล
2. ควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้ครอบคลุมผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่มีภาวะแทรกซ้อนทางไตในทุกระยะและทำการศึกษติดตามในระยะยาวต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2559). **คู่มือปฏิบัติการเพื่อดำเนินงานลดโรคไตเรื้อรัง (CKD) ในผู้ป่วยเบาหวานและความดันโลหิตสูง**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- คณะอนุกรรมการป้องกันโรคไตเรื้อรัง สมาคมโรคไตแห่งประเทศไทย. (2565). **ข้อแนะนำเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังก่อนการบำบัดทดแทนไต พ.ศ. 2565**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ศรีเมืองการพิมพ์.
- โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17. (2566). **รายงานสถิติผู้มารับบริการย้อนหลัง ปี 2563-2565**. สุพรรณบุรี: โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17.
- สุนิรัตน์ สิงห์คำ. การพัฒนารูปแบบการดูแลผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังในชุมชนโดยการเสริมสร้างพลังภาคีเครือข่ายแบบมีส่วนร่วม. **วารสารโรงพยาบาลมหาสารคาม**. 2559;13(3) :92-99.

สุรัตน์ อนันตสุข. (2564). โปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพเพื่อชะลอภาวะไตเสื่อมในผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลิน ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบางพูน อำเภอบางบาล จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์คหกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

อรุณ จิรวัดน์กุล. (2548). ชีวิตที่ดีสำหรับงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Binbai, S. (2014). **Design and Develop Multimedia Lessons Using the ADDIE Model.** Innovation and information technology in education. [Online]. Retrieved from: https://drsumai binbai.files.wordpress.com/2014/12/addie_design_sumai.pdf. (in Thai) [May 15, 2020].

ทวารวดีเมืองโบราณนครปฐม: เส้นทางย้อนรอยศิลปะ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม Nakhon Pathom the Ancient City of Dvaravati: A Retracing Route, Art, Language, Religion, and Culture.

¹ภูมิภาควัฒน์ ภูมิพงศ์คชสร, ²โยตะ ชัยวรมันกุล

¹Phumphakhawat Phumphonkhochasorn, ²Yota Chaiworamakul

¹มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

²วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Rajamangala University of Technology Rattanakosin

²Buddhaphanya Sri Thawaradee Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: phumphakhawat.ps@gmail.com

บทคัดย่อ

อาณาจักรทวารวดีตั้งขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 ศูนย์กลางอาณาจักรทวารวดียังไม่สามารถสรุปได้ชัดเจน แต่สันนิษฐานว่าอาจอยู่ที่นครปฐม ราชบุรี หรือสุพรรณบุรีเนื่องจากทั้ง 3 แห่งนี้มีซากเมืองโบราณโบราณสถาน โบราณวัตถุแบบทวารวดีเหมือนกัน อาณาจักรทวารวดีเริ่มเสื่อมอำนาจลงตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 เมื่ออาณาจักรขอมเริ่มขยายอำนาจเข้ามาศิลปกรรมที่จัดเป็นศิลปะสมัยทวารวดีส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป เช่น รูปวงล้อพระธรรมจักรกับกวางหมอบที่พบที่นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทปางแสดงธรรมที่จังหวัดราชบุรี ข้อโต้แย้งหรือความคิดความเห็นจากนานาทัศนะของนักวิชาการทางประวัติศาสตร์โบราณคดีนั้นก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก นักปราชญ์ ผู้รู้ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์โบราณคดีทวารวดีนำเสนอก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่กว้างขวางเป็นอย่างมาก เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในดินแดนที่เรียกว่าสุพรรณภูมิ ซึ่งมีแหล่งอารยธรรมตั้งแต่โบราณ สืบทอดกันมาหลายยุคสมัย มีชนเผ่าหลายหลากอาศัยดำเนินชีวิตผสมผสานกันมาอย่างยาวนาน

ผู้เขียนนำเสนอผลจากการศึกษาตามหลักฐานของภาษาศาสตร์และหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เพื่อหาข้อสันนิษฐานเพิ่มเติมของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเมืองโบราณนครปฐมและแนวชายฝั่งทะเลสมัยทวารวดีรวมทั้งสรุปสาเหตุการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมเมืองโบราณนครปฐมโดยมุ่งนำเสนอข้อมูลดังนี้ 1) สภาพทางภูมิศาสตร์เมืองโบราณนครปฐม 2) ความเชื่อดั้งเดิมเมืองโบราณนครปฐม 3) วัฒนธรรมทางภาษาในเอเชียอาคเนย์ และหลักฐานทางพันธุกรรม 4) ขอบชายฝั่งทะเลทวารวดี ผลที่ได้จากบทความนี้เพื่อลด

การเหยียดชาติพันธุ์ที่ฝังรากในสังคมไทย และเพื่อสิทธิเสรีภาพการแสดงออกทางวัฒนธรรมรวมทั้งการ
แสดงอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของตัวเอง

คำสำคัญ: ทวารวดีเมืองโบราณนครปฐม, เส้นทางย้อนรอย, ศิลปะ, ภาษา, ศาสนา, วัฒนธรรม

Abstract

The Dvaravati Kingdom was established around the 11th century. The center of the Dvaravati Kingdom cannot yet be clearly defined. But it is assumed that it may be in Nakhon Pathom, Ratchaburi, or Suphanburi because all three of these places have the remains of ancient cities. Dvaravati antiques are the same. The Dvaravati kingdom began to decline in power in the 16th century when the Khmer kingdom expanded its power. Art that is classified as art in the Dvaravati period is mostly related to Buddhism, such as the image of the wheel of the Dharmachakra and crouching deer found at Nakhon Chai Si Nakhon Pathom Province and the Buddha image sitting with his feet hanging in a sermon posture in Ratchaburi Province. Arguments or opinions from various viewpoints of academics in the history of archaeology are very interesting issues. Scholars, knowledgeable people, academics, and experts in the history of Dvaravati archaeology. The presentation creates a very wide knowledge and understanding of the history of the land called Suvarnabhumi, which has been the source of civilization since ancient times, inherited for many generations. There are many tribes living together for a long time.

The authors present results from studies based on linguistic and scientific evidence. To find additional evidence of the people living in the ancient city of Nakhon Pathom and the coastline in the Dvaravati period. Including summarizing the causes of the decline of the culture of the ancient city of Nakhon Pathom, aiming to present information as follows: 1) Geography of the ancient city of Nakhon Pathom 2) Traditional beliefs of the ancient city of Nakhon Pathom 3) Language culture in Southeast Asia. and genetic evidence 4) the edge of the Dvaravati Sea coast. The results of this article are to reduce ethnic discrimination that is rooted in Thai society, and for the right to freedom of cultural expression, including performance Your own identity and way of life.

Keywords: Ancient City of Dvaravati in Nakhon Pathom, A Retracing Route, Art, Language, Religion, Culture.

บทนำ

ร่องรอยทวารวดีเมืองโบราณนครปฐม “ทวารวดี” เป็นคำภาษาสันสกฤต เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2427 โดยนายแซมมวล บील (Samuel Beel) ได้แปลมาจากคำว่า “โต-โล-โป-ตี” (to-lo-po-ti) ที่มีอ้างอิงในบันทึกของภิกษุจีนเฮียนจั้ง (Hiuan -tsang) ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 กล่าวว่า “โลโลโปตี” เป็นชื่อของอาณาจักรหนึ่งตั้งอยู่ระหว่างอาณาจักรศรีเกษตรและอาณาจักรอิศานปุระ และเขาได้สรุปด้วยว่าอาณาจักรนี้เดิมตั้งอยู่ในดินแดนประเทศไทยปัจจุบัน และยังสันนิษฐานคำอื่นๆ ที่มีสำเนียงคล้ายกันเช่น จวนโลโปตี (Tchouan-lo-po-ti) หรือ เชอโฮโปตี (Cho-ho-po-ti) ว่าเป็นอาณาจักรทวารวดีด้วยต่อมามีความคิดเห็นนี้ได้มีผู้รู้หลายท่านศึกษาต่อ

และให้การยอมรับเช่น นายเอ็ดเวิร์ ชาวาน (Edourd Chavannes) และ นายตากากุสุ (Takakusu) ผู้แปลจดหมายเหตุการเดินทางของภิกษุอี้จิง ในปี พ.ศ. 2439 และ นายโพล เปลลิโอด (Paul Pelliot) ผู้ขยายความอาณาจักรทวารวดีเพิ่มอีกว่ามีประชาชนเป็นชาวมอญในปี พ.ศ. 2447 เป็นต้น ดังนั้นบรรดาเมืองโบราณรวมทั้งโบราณวัตถุและโบราณสถานต่างๆ ที่พบมากมาย โดยเฉพาะในบริเวณลุ่มน้ำแม่ น้ำเจ้าพระยา ซึ่งแต่เดิมไม่สามารถจัดกลุ่มได้ว่าเป็นของขอมหรือของไทย แต่มีลักษณะคล้ายกับศิลปะอินเดียสมัยราชวงศ์คุปตะ-หลังคุปตะ ราวพุทธศตวรรษที่ 9-13 นักโบราณคดีชื่อ ฟันตริญเนต เดอ ลาจองกีเยร์ (Lunet de Lajonguiere) เรียกว่า “กลุ่มอิทธิพลอินเดียแต่ไม่ใช่ขอม” จึงถูกนำมาสัมพันธ์กลายเป็นเรื่องเดียวกัน โดยศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ (พ.ศ. 2468) และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (พ.ศ. 2469) เป็นกลุ่มบุคคลแรกที่กำหนดเรียกชื่อดินแดนที่เมืองโบราณเหล่านี้ตั้งอยู่ รวมทั้งงานศิลปกรรมที่พบนั้นว่าคือดินแดนแห่งอาณาจักรทวารวดี และศิลปะแบบทวารวดี โดยใช้เหตุผลของตำแหน่งที่ตั้งอาณาจักรตามบันทึกจีนกับอายุของบันทึก และอายุของงานศิลปกรรมที่ตรงกัน อาณาจักรทวารวดีจึงกลายเป็นอาณาจักรแรกในดินแดนไทย กำหนดอายุตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 12 ลงมาถึงพุทธศตวรรษที่ 16

หลักฐานแสดงความเป็นมาของอาณาจักรทวารวดี

อาณาจักรทวารวดี เป็นที่น่าเชื่อถือขึ้นอีกเมื่อพบเหรียญเงิน 2 เหรียญ มีจารึกภาษาสันสกฤตอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 จากเมืองนครปฐมโบราณ มีข้อความว่า “ศรีทวารวดีศวรปุณยะ” ซึ่งแปลได้ว่า “บุญกุศลของพระราชแห่งศรีทวารวดี หรือบุญของผู้เป็นเจ้าของ (ศรี) ทวารวดี หรือพระเจ้าศรีทวารวดีผู้มีบุญอันประเสริฐ” อาณาจักรทวารวดีจึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่ามีอยู่จริง และยังเชื่อกันอีกด้วยว่าเมืองนครปฐมโบราณน่าจะเป็นศูนย์กลางหรือเมืองหลวงของอาณาจักร (แต่ปัจจุบันพบเหรียญลักษณะ

คล้ายกันอีก 2 เหรียญ ที่อำเภออุททอง จังหวัดสุพรรณบุรี และที่อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี (ความสำคัญของเมืองนครปฐมจึงเปลี่ยนไป) แต่ขณะเดียวกันนักวิชาการบางท่านก็เชื่อว่าอำเภออุททอง หรืออาจเป็นจังหวัดลพบุรี ที่น่าจะเป็นเมืองหลวงมากกว่า (อาณาจักรทวารวดี-วิกิพีเดีย, <https://th.wikipedia.org/wiki>)

ประวัติความเป็นมาของการเกิดอาณาจักรทวารวดี

อาณาจักรทวารวดี มีศูนย์กลางอยู่ที่ใดไม่ปรากฏชัด สันนิษฐานว่า อาจอยู่ที่นครปฐม ราชบุรี หรือสุพรรณบุรี เพราะทั้ง 3 แห่งนี้มีร่องรอยของเมืองโบราณ ศิลปวัตถุและโบราณสถานแบบทวารวดีเหมือนกัน ซึ่งศิลปวัฒนธรรมของทวารวดีส่วนใหญ่เป็นไปในทางพระพุทธศาสนา จดหมายเหตุจีนได้ระบุว่าอาณาจักรทวารวดีนี้มีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างสูงมีความเจริญทางการค้ามาก นอกจากนี้ตำนานมูลศาสนาและตำนานจามเทวีวงศ์ ซึ่งเป็นหลักฐานของไทยก็กล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรทวารวดีไว้เช่นกัน อาณาจักรทวารวดี เจริญรุ่งเรืองขึ้นในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 และได้แผ่อิทธิพลทางวัฒนธรรมที่รับมาจากอินเดียไปทั่วทุกภาคของประเทศ โดยเฉพาะความเชื่อทางพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท คำว่า ทวารวดี ปรากฏในบันทึกการเดินทางของภิกษุจีนรูปหนึ่ง และได้เทียบคำว่า อาณาจักร โต-โล-โป-ตี้ หรือ ตว้อ-หลอ-ปอ-ตี้ ตามสำเนียงจีน ว่าตรงกับคำว่า อาณาจักร ท-วา-ร-ว-ดี บันทึกการเดินทางของภิกษุจีน ซึ่งบันทึกไว้ราวพุทธศตวรรษที่ 13 หรือเมื่อประมาณ 1,300 ปีมาแล้ว (ประวัติความเป็นมาของการเกิดอาณาจักรทวารวดี หลักฐานยุคทวารวดีที่ค้นพบ https://www.photoontour.com/thai_history/Thawarawadee_kingdom_Sub01.htm)

อาณาเขตและที่ตั้งศูนย์กลางอาณาจักรทวารวดี

สันนิษฐานว่า ศูนย์กลางของมอญคือเมืองสะเทิมหรือสุธรรมวดี ตำนานของเผ่าตองซู่ ซึ่งเป็นกะเหรี่ยงพวกหนึ่งเขียนไว้ว่า “สะเทิมเป็นเมืองโบราณของตองซู่ คำว่า สะเทิม มาจากคำว่า สะทุในภาษาตองซู่ แปลว่า ศิลาแลงเพราะมีศิลาชนิดนี้มากที่ภูเขาใกล้เมืองสะทุ แต่ตำนานเขียนเพี้ยนเป็นสะเทิม อาณาจักรทวารวดี มีอาณาเขตและที่ตั้ง ตั้งแต่บริเวณเมืองสะเทิมในพม่า มาถึงประเทศไทยปัจจุบันคือภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือที่ลำพูนในปัจจุบันศูนย์กลางของอาณาจักรในระยะแรกสันนิษฐานว่าตั้งอยู่ที่เมืองอุททอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ต่อมาอาจย้ายไปอยู่ที่เมืองนครปฐม หรือไม่ก็อยู่ที่เมืองคูบัว ในเขตจังหวัดราชบุรี ในปัจจุบัน เนื่องจากบริเวณทั้ง 3 แห่ง ดังกล่าวมี

ร่องรอยเมืองโบราณ ศิลปวัตถุ และโบราณสถานแบบทวารวดีเป็นจำนวนมากเหมือนกัน แต่ก็ยังสรุปไม่ได้แน่นอนโดยพิจารณาดังนี้

1. เมืองนครปฐมโบราณ (เมืองพระประโทน หรือเมืองนครชัยศรี ได้รับการสันนิษฐานว่าน่าจะเคยเป็นราชธานีของอาณาจักรทวารวดีเจริญรุ่งเรืองขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 12 โดยพิจารณาจากการค้นพบเหรียญเงินถึง 2 เหรียญ ที่มีจารึกว่า ศรีทวารวดีศวรปุณยะ ซึ่งแปลว่า บุญของผู้เป็นเจ้าแห่งทวารวดี เมืองนครปฐมโบราณ จึงน่าจะมีความสำคัญมากกว่าเมืองอื่นๆ คำว่า ทวารวดี ที่ปรากฏสืบมา อยู่ในสร้อยนามของเมืองหลวงเก่าของไทยในสมัยหลัง เช่น กรุงเทพมหานครศรีอยุธยา ผังเมืองนครปฐมโบราณที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย การพบจารึกภาษามอญที่เก่าที่สุดโบราณสถาน โบราณวัตถุที่พบอย่างมากมาย และโบราณสถานแต่ละแห่งล้วนมีขนาดใหญ่

2. เมืองอู่ทอง สันนิษฐานว่าเมืองอู่ทอง น่าจะเป็นเมืองหลวงหรือราชธานีอย่างน้อยช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยพิจารณาจากการพบเหรียญเงินที่มีจารึกว่า ศรีทวารวดี ศวรปุณยะ จำนวน 2 เหรียญ ที่อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นแห่งเดียวที่พบจารึกกล่าวถึงพระนามกษัตริย์ คือ พระเจ้าธรรมวรมัน จารึกอยู่บนแผ่นทองแดง กำหนดอายุจากตัวอักษรประมาณพุทธศตวรรษที่ 13-14 เมืองอู่ทอง จึงน่าจะ เป็นเมืองหลวงของกษัตริย์พระองค์นี้โบราณสถานโบราณวัตถุภายในเมืองและบริเวณใกล้เคียงที่พบอย่างหนาแน่น โดยเฉพาะโบราณวัตถุสมัยแรกกับอิทธิพลอินเดีย เช่น ลูกปัดรูปแบบต่างๆ เหรียญโบราณ เป็นเมืองที่มีความเจริญมานานไม่ขาดสาย ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และเจริญสืบเนื่องต่อกันมาถึง สมัยพูนัน พุทธศตวรรษที่ 6-9 อาจเป็นเมืองหลวงของพูนันด้วยจนถึงสมัยทวารวดี

3. เมืองลพบุรี โดยพิจารณาจากเหรียญเงินมีจารึกเป็นภาษาสันสกฤตว่า ลวปุระ (หรือละโว้ ชื่อเดิมของเมืองลพบุรี) ที่เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบโบราณสถานโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก

สภาพภูมิศาสตร์เมืองนครปฐมโบราณ

เมืองนครปฐมโบราณเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ในพื้นที่ระหว่างแม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำท่าจีน โดยมีลำน้ำสายต่างๆ เชื่อมระหว่างแม่น้ำทั้งสองสายและไหลไปออกทะเลอ่าวไทยทางทิศใต้ ลำน้ำที่สำคัญ ได้แก่ คลองบางแก้ว และคลองบางแหม ทั้งสองลำน้ำไหลมาจากแม่น้ำแม่กลองแล้วไหลมาจรดที่แม่น้ำท่าจีน ลักษณะผังเมืองของเมืองนครปฐมโบราณเป็นเมืองสี่เหลี่ยมมุมมนขนาดใหญ่ ตัวเมืองมีความกว้างประมาณ 2 กิโลเมตรและยาวประมาณ 3.6 กิโลเมตร ไม่มีคันดินแต่มีคลองคูเมืองล้อมรอบ มีคลองบางแก้วไหลผ่านในเมือง และมีคลองพระประโทนเป็นคลองกลางเมืองขนาดของเมืองเชื่อมคลองเมืองทางด้านทิศเหนือและทิศใต้เข้าด้วยกัน ส่วนนอกเมืองทางทิศตะวันตกก็เป็นที่ตั้งของกลุ่มชุมชนและโบราณสถานที่สำคัญ คือ โบราณสถานพระปฐมเจดีย์ โบราณสถานวัดพระเมรุ และบางส่วนที่อยู่ใกล้คลองบางแก้ว เช่น วัดพระงาม และวัดห้วยจรเข้มะ เป็นต้น ขณะที่ทางทิศใต้ของเมืองนครปฐมโบราณแต่เดิมเคยมีการสำรวจพบแนวคันดินขนานลงมากับคลองชุดทางทิศใต้เรียกว่า คลองถนนขาด ตัดผ่านคลองวังไทรหรือบางแหม (สันนิษฐานว่าเป็นทั้งทั้งถนนและคันดินชะลอน้ำ) (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2545) ถัดลงมาจากตัวเมืองประมาณ 10 กิโลเมตร พบโบราณสถาน

เจดีย์เนินพระที่ตำบลดอนยายหอมซึ่งก็น่าจะเป็นชุมชนขนาดเล็กอีกแห่งหนึ่ง เมื่อพิจารณาจากตำแหน่งที่ตั้งของโบราณสถานเนินพระแล้วพบว่าเป็นที่ดอนซึ่งต่อกับพื้นที่ราบลุ่ม สันนิษฐานว่าในช่วงสมัยทวารวดีพื้นที่ราบลุ่มถัดมาจากดอนยายหอมนั้นมีสภาพเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ (swamp) ลักษณะเป็นพื้นที่น้ำท่วมถึงไม่เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานอันเป็นส่วนหนึ่งของดินดอนสามเหลี่ยมใหม่ (young delta) ในขณะนั้น และขอบเขตของพื้นที่สามเหลี่ยมดินดอนใหม่ยังครอบคลุมพื้นที่ในเขตฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาค่อนข้างกว้าง ดังจะเห็นว่าไม่พบหลักฐานใดที่บ่งบอกถึงการตั้งถิ่นฐานของผู้คนก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 ขณะเดียวกันแหล่งโบราณคดีและโบราณสถานที่พบทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยทวารวดีพบมีการตั้งอยู่ตามขอบพื้นที่ดินดอนสามเหลี่ยมใหม่ทั้งสิ้น เช่น โบราณสถานดอนยายหอม มาจนถึงแหล่งโบราณคดีโคกพลับ (สมัยก่อนประวัติศาสตร์) และยังติดต่อกับแนวเส้นทางเก่าจากเมืองคูบัว (ในจังหวัดราชบุรี) เป็นเส้นทางยาวลงมาถึงเมืองเพชรบุรี เป็นต้น ดังนั้นด้วยสภาพภูมิศาสตร์ดังกล่าวจึงทำให้เมืองนครปฐมโบราณไม่ได้ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยวหากแต่มีการติดต่อสัมพันธ์กับเมืองในบริเวณใกล้เคียง เช่น ในกลุ่มเมืองที่ตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำแม่กลอง-เพชรบุรี ด้วยเช่นกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2558)

ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์เมืองนครปฐมโบราณจึงเป็นเมืองที่มีพัฒนาการจนกลายเป็นนครรัฐขนาดใหญ่ ดังที่ปรากฏหลักฐานขนาดของผังเมืองในปัจจุบัน ก่อนการเกิดขึ้นของเมืองนครปฐมโบราณได้มีการพบแหล่งโบราณคดีที่สะท้อนถึงการตั้งถิ่นฐานในช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ราว 3,000 - 2,000 ปี มาก่อน ในเขตพื้นที่ตำบลบ่อทราย อำเภอดอนตูม และตำบลห้วยขวาง อำเภอกำแพงแสน (กรมศิลปากร, 2548) รวมทั้งชุมชนโคกพลับในเขตตำบลโพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในพื้นที่นี้มีผู้คนอยู่อาศัยเป็นชุมชนมาเป็นเวลานานแล้ว และเมื่อปี พ.ศ. 2507 ได้มีการเผยแพร่บทความเกี่ยวกับเหรียญเงินซึ่งบรรจุอยู่ในภาชนะดินเผาพบที่แหล่งโบราณคดีเนินหินภายในเขตตัวเมืองนครปฐมโบราณ ในจำนวนนี้มีเหรียญเงิน 2 เหรียญที่จารึกอักษรปัลลวะภาษาสันสกฤตกำหนดอายุจากแบบอักษรอยู่ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 12 มีข้อความว่าศรีทวารวดีศวรปุณยะ แปลว่าบุญกุศลของพระราชแห่งศรีทวารวดี หรือพระเจ้าศรีทวารวดีผู้มีบุญอันประเสริฐ เป็นครั้งแรกที่สามารถยืนยันถึงการมีตัวตนของบ้านเมืองทวารวดีในบันทึกของภิกษุจีนชื่อเหียนจิง หรือช่วยจางซึ่งเขียนขึ้นเมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ 12 จนในเวลาต่อมาได้พัฒนาขึ้นเป็นบ้านเมืองนครปฐมโบราณที่เป็นเมืองตั้งอยู่บนพื้นที่ราบลุ่ม และเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สามารถติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนพื้นที่ภายใน เช่น ชุมชนกำแพงแสน ชุมชนพงดึก ชุมชนคูบัว เป็นต้น รวมทั้งรองรับกับการค้าทางทะเล เนื่องจากเป็นเมืองที่อยู่ในพื้นที่ตอนในที่ไม่ห่างจากชายฝั่งทะเลมากนัก ประกอบกับมีเส้นทางน้ำที่เรือสินค้าสามารถเดินเรือจากอ่าวไทย ผ่านปากน้ำเข้ามาจนถึงในบริเวณเมืองนครปฐมโบราณได้ ดังที่ปรากฏในข้อความในจดหมายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมตำรวจภูบาลฯ ลงวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2475 ดังข้อความว่า “...ด้วยหม่อมฉันพยายามหามูลเหตุที่สร้างเมืองนครปฐมแต่โบราณว่าเพราะเหตุใดจึงสร้างมหานครที่ตรงนั้น ค้นหาหลักฐานมาตลอดเวลากว่า 30 ปี ขึ้นเดิมได้ความเป็นต้นว่าในสมัยเมื่อสร้างเมืองที่ตรงนั้นอยู่ใกล้ทะเล ด้วยจุดพบเครื่องเรือทะเลที่ตำบลธรรมศาลา ” (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, 2536) พบซากเรือโบราณ เรือพนมสุรินทร์ที่บริเวณบ่อทุ่งตำบลพัน

ท้ายนรสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ห่างจากชายฝั่งทะเลประมาณ 8 กิโลเมตรและอยู่ไม่ไกลจากเมืองนครปฐมโบราณมากนัก ผลจากการขุดค้นพบว่าเป็นเรือขนาดใหญ่มีความยาวประมาณ 25 เมตร หัวเรือหันไปทางทิศใต้ ลักษณะเป็นเรือแบบอาหรับมีไม้กระดุกยาว 17.65 เมตร เสากระโดงเรือมีสองต้น ส่วนโบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นซากเรือลำนี้ เช่น ลูกมะพร้าว หมากรูด ข้าว งาช้าง และเชือกวาง รวมทั้งเครื่องถ้วยจีนในสมัยราชวงศ์ถัง เบื้องต้นสันนิษฐานว่าเรือลำนี้น่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 (สฤณีพงศ์ ขุนทรง, 2559) การพบซากเรือพนมสุรินทร์จึงช่วยขยายให้เห็นภาพของการติดต่อการค้าจากทางทะเลของเมืองนครปฐมโบราณได้อย่างชัดเจนขึ้น สอดรับกับหลักฐานทางโบราณวัตถุที่ค้นพบในเขตเมืองนครปฐมโบราณ เช่น ลูกปัดแก้ว เครื่องเคลือบจีนสมัยราชวงศ์ถัง รวมถึงตราดินเผารูปเรือและอิฐที่มีลายคล้ายใบหน้าบุคคลแบบมุสลิม เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงการติดต่อค้าขายผ่านทางเรือระหว่างภูมิภาคจากเมืองทางตะวันตก (อาหรับ) กับเมืองนครปฐมโบราณ ผลจากการเป็นเมืองท่าที่ตั้งอยู่ในภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมเอื้อต่อการเติบโตของบ้านเมืองทำให้เห็นได้ว่าเมืองนครปฐมโบราณเต็มไปด้วยโบราณสถานโบราณวัตถุจำนวนมาก โบราณสถานที่สำคัญคือเจดีย์ในผังสี่เหลี่ยมยกเก็จซึ่งเจดีย์รูปแบบดังกล่าวเป็นรูปแบบที่แพร่หลายและพบได้ตามเมืองในวัฒนธรรมทวารวดี สำหรับในเมืองนครปฐมโบราณมีโบราณสถานที่หลงเหลือร่องรอยในปัจจุบัน ได้แก่ โบราณสถานพระประโทนเจดีย์ โบราณสถานเจดีย์จุลประโทน ในขณะที่นอกเมืองนครปฐมโบราณพบโบราณสถานในสมัยทวารวดีกระจายอยู่โดยรอบได้แก่ องค์พระปฐมเจดีย์ โบราณสถานวัดพระเมรุ โบราณสถานวัดพระงาม โบราณสถานวัดห้วยจรเข้ม โบราณสถานวัดธรรมศาลา โบราณสถานเนินพระ (ดอนยายหอม) (พนมกร นวเสลา, <https://lekprapai.org/home/view.php?id=5352>)

เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2562 ได้พบศิลาจารึกสมัยทวารวดี จำนวน 1 หลัก บริเวณการขุดด้านทิศเหนือของเนินโบราณสถานวัดพระงาม วางตามยาวทางด้านหน้าที่มีตัวอักษรขึ้น ลักษณะเป็นแท่งรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำด้วยหินสีเทา ขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 96 เซนติเมตร หนา 14.50 เซนติเมตร พื้นผิวด้านหน้าบางส่วนแตกหลุดร่อนหลายชิ้น ส่วนที่เหลือยังคงปรากฏร่องรอยอักษรบนผิวด้านของจารึก จากการตรวจสอบศิลาจารึกดังกล่าวพบว่าศิลาจารึกมีจารึกเพียงหนึ่งด้านจำนวน 6 แถว ซึ่งเป็นอักษรปัลลวะภาษาสันสกฤต มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11-12 มีข้อความบางส่วนที่สามารถอ่านได้อย่างชัดเจนกล่าวถึงคำว่า “ทวารวดีวิภูติ” เป็นเบื้องต้น จึงนับว่าเป็นจารึกที่เป็นข้อมูลใหม่ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจที่สุดในจังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน (ศิลปวัฒนธรรม, https://www.silpa-mag.com/news/article_39959) และต่อมาเมื่อวันที่ 10 ก.ค. 2563 ในระหว่างการขุดศึกษาโบราณสถานโคกแจง ต. หุ้มน้อย อ. เมือง จ. นครปฐม ได้พบหลักฐานใหม่เป็นแผ่นดินเผาทรงกลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 26.2 เซนติเมตร หนาประมาณ 1.2 เซนติเมตร วางอยู่ในตำแหน่งทิศตะวันตกเฉียงเหนือภายในพื้นที่กรอบอิฐ ซึ่งแผ่นดินเผาทรงกลมนี้พบการขีดช่องตารางคล้ายกับดวงฤกษ์ โดยมีลักษณะการขีดออกเป็นแนวกจากแกนกลาง แบ่งเป็น 12 ช่อง และขีดเส้นวงกลมซ้อนขึ้นจากแกนกลางออกมาเป็นระยะ เกิดเส้นซ้อนทับกันเป็นช่องตารางย่อย และในแต่ละช่องตารางย่อยพบตัวอักษรจารโบราณกำกับอยู่เกือบทุกช่องรวมถึงที่ริมขอบแผ่นดินเผาอีกด้วย เมื่อนักภาษาโบราณชำนาญ

การพิเศษ พิจารณาเบื้องต้นจากรูปอักษรบางตัวที่ปรากฏมีความเห็นว่ารูปอักษรดั้งกล่าวเป็นอักษรหลังปัลลวะ กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14 หรือ กว่า 1,000 ปีมาแล้ว ในการพบโบราณวัตถุครั้งนี้ นับเป็นเรื่องที่น่าทึ่งเพราะเป็นครั้งแรกที่พบแผ่นอักษรทรงกลมที่มีการจารึกตัวอักษรในวัฒนธรรมทวารวดีในประเทศไทย (การศึกษาวัฒนธรรม, <https://mgronline.com/qol/detail/9630000074780>)

เมืองนครปฐมโบราณมีการขุดค้นตามหลักวิชาการโบราณคดีจนพบร่องรอยหลักฐานของการประกอบกิจกรรมซึ่งน่าจะมียุคอยู่ในช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเขตตัวเมืองนครปฐมโบราณ และยังไม่มีอาชญากรรมได้ในขณะนี้ว่ากลุ่มคนพวกแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองนครปฐมโบราณนี้เคลื่อนย้ายมาจากพื้นที่ใด หรือมีการพัฒนาการมาจากชุมชนในสมัยก่อนหน้าแห่งใดแห่งหนึ่ง ทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุทางศาสนาที่พบเป็นจำนวนมากย่อมสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของบ้านเมืองที่มีการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงทรัพยากรและกำลังแรงงานในการสร้างโบราณสถานและโบราณวัตถุดังกล่าว การเป็นเมืองท่าที่มีการแลกเปลี่ยนทางการค้าทั้งกับชุมชนโดยรอบและชุมชนทางไกล ก่อให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เป็นเครือข่ายระหว่างชุมชน โดยมีเมืองนครปฐมโบราณเป็นเมืองหลักสำคัญในการติดต่อแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมกับชุมชนโดยรอบและชุมชนทางไกล จึงอาจกล่าวได้ว่าเมืองนครปฐมโบราณเป็นศูนย์กลางในกลุ่มเมืองทางฝั่งตะวันตกของกลุ่มน้ำเจ้าพระยาเป็นศูนย์กลางเครือข่ายโดยมีเมืองนครปฐมโบราณเป็นศูนย์กลางนั้นมิใช่การใช้อำนาจทางการเมืองปกครองชุมชนโดยรอบ หากแต่เป็นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ขณะเดียวกันพัฒนาการของบ้านเมืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 ก็ไม่ได้มีเพียงเมืองนครปฐมโบราณเท่านั้น หากแต่ทางตอนใต้ในเขตบริเวณคาบสมุทรลพบุรีก็มีพัฒนาการของบ้านเมืองที่มีสถานะรวมกลุ่มเมืองท่าด้วยเช่นกัน ดังเช่นมณฑลละโว้วิชัย ที่มีพัฒนาการในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา และน่าจะมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับทางกับเมืองนครปฐมโบราณเป็นศูนย์กลางด้วยเช่นกัน

แนวคิดและทฤษฎีของการเกิดอาณาจักรทวารวดี

ทฤษฎีทวารวดีเป็นอาณาจักรและมีเมืองเป็นศูนย์กลาง นักวิชาการที่เชื่อในทฤษฎีนี้เชื่อว่าทวารวดีมีรูปแบบการปกครองเป็นอาณาจักรและมีเมืองในภาคกลาง หรือบริเวณลุ่มแม่น้ำพระยาตอนล่าง เป็นศูนย์กลางอำนาจ อาจเป็นเมืองนครปฐมโบราณ หรือเมืองอู่ทอง ที่อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี หรือเมืองลพบุรี ทฤษฎีทวารวดีเป็นกลุ่มเมืองหรือรัฐอิสระไม่ขึ้นต่อกันจากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีในระยะหลัง นักโบราณคดีได้พบเมืองสมัยทวารวดีมากขึ้นเรื่อยๆ และยังพบกระจายอยู่ตามภาคต่างๆ ของประเทศไทย ดังนั้น จึงเกิดคำถามต่อมาว่า แส่นยานภาพของอาณาจักรทวารวดีจะมีจริงหรือไม่ ที่จะควบคุมเมืองต่างๆ ทั่วประเทศได้

ปัจจุบันนักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าทวารวดียังไม่มีองค์ประกอบเพียงพอกับการเป็นอาณาจักรใหญ่ ทั้งนี้เพราะว่า

- จากข้อมูลทางโบราณคดี ไม่เคยพบร่องรอยป้อมค่าย ประตูล้อมรอบ หรืออาวุธในการสงครามอย่างอาณาจักรควรเป็น

- จากข้อมูลทางเอกสาร ก็ไม่มีการกล่าวถึงการแผ่อำนาจทางการเมืองจากเมืองศูนย์กลางไปครอบคลุมยังเมืองอื่นๆ โดยรอบ รวมทั้งระบบส่วยและบรรณาการ

เศรษฐกิจของอาณาจักรทวารวดี

เมื่ออาณาจักรพูนได้ล่มสลายลง ได้มีแว่นแคว้นและอาณาจักรหลายแห่งตั้งตัวเป็นอิสระและผลัดเปลี่ยนกันครองอำนาจ รวมทั้งดินแดนในลุ่มน้ำเจ้าพระยาบริเวณภาคกลาง ได้แก่ เมืองนครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี ได้รวมตัวกันขึ้นเป็นอาณาจักรทวารวดี และมีความรุ่งเรืองอย่างมาก ในพุทธศตวรรษที่ 11-16 โดยยังคงสืบทอดการปกครองในระบอบกษัตริย์ และในขณะนั้นเป็นช่วงเวลาที่ยอมรับเรื่องอำนาจ อาณาจักรทวารวดี

จึงรับเอาความเชื่อจากขอมไว้ด้วย เงินตราที่ใช้เป็นสื่อกลางในการค้าขายจึงมีลวดลายและสัญลักษณ์เกี่ยวกับกษัตริย์ อำนาจอธิปไตย และความอุดมสมบูรณ์ ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ (การค้าสมัยอาณาจักรทวารวดี-Thailand tradingHistory-GoogleSites <https://sites.google.com/samakkhi.ac.th/kar-kha-xanacagr-thwar-wdi>)

อาณาจักรทวารวดีเป็นรัฐที่มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของรัฐได้เป็นผลสำเร็จ โดยสามารถควบคุมและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของรัฐและสามารถกระตุ้นให้ประชาชนเพิ่มปริมาณการค้าขายกับรัฐอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงทำการค้าขายกับต่างชาติ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำสำคัญเช่น บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกลอง ลุ่มแม่น้ำพรหมบุรี ลุ่มแม่น้ำสัก ทำการค้าขายกับเมืองใกล้เคียง โดยเฉพาะกับชาวต่างชาติโดยทางทะเล เช่น อินเดีย อาหรับ จีน และคาบสมุทรมลายูใต้ ยังมีชาวต่างชาติ เช่น จีน และอินเดีย นำเรือเข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานชั่วคราว ผลผลิตที่สำคัญ คือ ข้าว ของป่าและแร่ธาตุ เมืองที่ตั้งอยู่ใกล้ทางน้ำออกทางทะเลได้สะดวกจะเป็นเมืองท่าศูนย์กลางทางการค้าขาย ส่วนเมืองที่อยู่ลึกเข้าไปจะเป็นแหล่งรวบรวมสินค้าเพื่อส่งมายังเมืองท่าอีกที

หนึ่งมีการใช้เหรียญกษาปณ์เป็นตัวกลางในการค้าขาย แต่เป็นเหรียญของอินเดีย โดยกษัตริย์มีนโยบายที่จะหารายได้จากการค้าขายกับชุมชนภายนอก จึงต้องกำหนดมาตรฐานเพื่อใช้ควบคุมการผลิตเหรียญ โดยขอยืมสัญลักษณ์ของระบบกษัตริย์อินเดียมาใช้ นอกจากนั้นยังพบเหรียญที่เป็นสัญลักษณ์ชาติอื่นๆ ด้วย เช่น เหรียญรูปสังข์เป็นแบบของมอญ เหรียญรูปพระอาทิตย์หรือศรีวิชัยเป็นของขอม ดังนั้นจึงทำให้เห็นว่าการติดต่อค้าขายในสมัยนั้นไม่มีแต่เพียงอินเดียเท่านั้น หากแต่มีการค้าขายกับมอญ พุณัน และขอม ด้วย

ลักษณะสังคมและความเป็นอยู่ของชาวทวารวดี

จากโบราณสถานตามต่างๆ ทำให้ทราบว่าเมืองสมัยทวารวดีนั้นมีกำแพงดินและคูเมืองล้อมรอบ ภายในเมืองมีสระน้ำ 2 แห่ง บางเมืองมีสระอยู่หน้าประตูเมือง ภายในเมืองมีระบบระบายน้ำวางอย่างดีแสดงถึงความเป็นรัฐชลประทานภายในแผ่นดิน โบราณสถานภายในตัวเมืองมีน้อยแต่มีมากอยู่รอบตัวเมือง จากเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องประดับ พบว่าคนสมัยทวารวดีมีใบหน้ากลมและเหลื่อมริมฝีปากหนา บางคนผมหยิก ทั้งชายหญิงมีทรงผมที่แปลก สวมตุ้มหูเป็นห่วงโต บางคนสวมสร้อยคอหรือห่วงเงิน บ้างใช้ลูกปัดสีต่างๆ มาประดับกายนุ่งผ้าโจงกระเบน มีสายคาดที่เอว สวมแหวนทำด้วยสำริด หวีแหวนมีทั้งธรรมดาและมิตรา พบว่าพาหนะเป็นปูนปั้นมีทั้งสำเภา ช้างม้า เรือสำเภาใช้ค้าขายกับต่างประเทศพบลูกปัดมิตรา เป็นของที่เข้ามาจากเมืองจีนหรือประเทศแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน พบไหมปักผาย รอบปากไหมมีแถบแดงและขาว เป็นไหมคล้ายกับที่พบในแคว้นอีสานปุระ แสดงว่าในสมัยเจนละตอนบนและทวารวดีตอนต้นได้มีการติดต่อกัน ในสารานุกรมจีนกล่าวว่า ทวารวดีได้ถวายบรรณาการแก่จีนในรัชกาลพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้ พ.ศ. 1170 -1192 และอาณาจักรนี้มีตลาด 6 แห่ง การค้าขายใช้เงินเหรียญทั้งสิ้น เงินตราสมัยทวารวดีเป็นเหรียญตึบ

ความเชื่อดั้งเดิม

คนในอาณาจักรทวารวดีมีความเชื่อดั้งเดิมเหมือนคนพื้นเมืองอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ มีความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณบรรพบุรุษที่ตายแล้ว และการนับถือพระพุทธศาสนาทั้งเถรวาทรวมทั้งพระพุทธศาสนาแบบมหายาน แต่จากหลักฐานรูปเคารพและจารึกพบว่าส่วนใหญ่สร้างขึ้นในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาแบบมหายาน และศาสนาพราหมณ์มีเพียงเล็กน้อยเป็นส่วนประกอบเท่านั้น โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์จะพบอยู่เป็นแหล่งๆ หรือปะปนอยู่บางแห่ง (ศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2562) ดังปรากฏในการขุดค้นของนักโบราณคดี พบว่าการเตรียมวัตถุศิลาฤกษ์ที่ฐานเจดีย์จุลประโทนประกอบด้วยแผ่นอิฐมีลวดลายพันธุ์พฤกษาแบบแปลกหลายแผ่น ประดับด้วยทองคำเปลว มีแผ่นทองและแก้วลึกลงขนาดเล็ก แผ่นแก้วระยิบระยับ แผ่นสำริดวางรวมอยู่ด้วยกันตรงกลางเจดีย์ พร้อมกระดูก 2-3 ชิ้น เศษกระดองเต่าขนาดใหญ่อยู่ต่ำลงไป (ดร.ธิดา สาระยา, 2545) ในเขตเมืองโบราณนครปฐมมีการพบหลักฐานศิลปกรรมของศาสนาพราหมณ์ปะปนรวมกันกับประติมากรรมในพระพุทธศาสนาแต่มีจำนวนไม่มากนัก เช่น รูปเคารพพระนารายณ์สวมหมวกทรงกระบอก ศิวลึงค์ เป็นต้น ทั้งนี้อาจแสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มคนที่นับถือศาสนาพราหมณ์ทั้งที่เป็นไศวนิกายและไวษณพนิกายอาศัยอยู่ร่วมกับผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา และอีกประการหนึ่ง คือ ศาสนาพราหมณ์ อาจมีบทบาทควบคุมสถาบันกษัตริย์ และพิธีกรรมบางอย่างของชาวบ้าน เช่นเดียวกับความเชื่อในปัจจุบันที่แม้จะนับถือพระพุทธศาสนาแต่ก็ยังมีการนับถือ หรือทำพิธีกรรมที่เป็นของพราหมณ์รวมอยู่ด้วยเสมอ (ศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2562) ได้มีการพบธรรมจักรและกางหมอบซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี โดยที่บนธรรมจักรและส่วนประกอบต่างๆ เช่น เสาฐานรองรับซึ่งก้ามักพบจารึกคาถาต่างๆ โดยเฉพาะจารึกคาถา เย ธมมา อันเป็นหัวใจสำคัญในพระพุทธศาสนา

ซึ่งพระคาถาเต็มๆ ดังที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก มหาวรรค คือ เย ธมมา เหตุปภวา เตสํ เหตุ ตถาคโต อาห เตสยจ โย นิโรธो จ เอวံ วาที มหาสมโณติฯ คำแปล ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้ (วิ.ม. 4/60/73) ประชากรชาวเมืองโบราณสมัยทวารวดีนิยมจารึกคาถา เย ธมมา ลงบนวัสดุต่างๆ แต่จารึกหลักธรรมคำสอนที่ลึกซึ้งนั้นดูเหมือนจะนิยมจารึกไว้บนธรรมจักรโดยจะพบอยู่ตามเมืองโบราณสมัยทวารวดีในบริเวณภาคกลางเท่านั้น ในบริเวณเมืองโบราณนครปฐมจะพบธรรมจักรเป็นจำนวนมาก และธรรมจักรยังมีขนาดใหญ่กว่าที่พบในแหล่งอื่นๆ เช่น ที่บริเวณพระปฐมเจดีย์มีจารึกบนธรรมจักรศิลา (บริเวณส่วนต่างๆ ของธรรมจักร จำนวน 24 บรรทัด) จารึกด้วยตัวอักษรปัลลวะภาษาบาลีราวพุทธศตวรรษที่ 12 จารึกกล่าวถึงคำสั่งสอนใน พระพุทธศาสนา ข้อความในจารึกแปลได้ความโดยสรุปว่า “จักรคือ พระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ทรงแสดงไว้ 4 อย่าง (คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ทั้ง 4 อย่าง หมุน

วนครบ 3 รอบ เป็น สัญญาณ กิจญาณ กตญาณ มีอาการ 12 (กรมศิลปากร, 2542) และค้นพบหลักฐานที่เป็นพระพุทธรูปในสมัยคุปตะและหลังสมัยคุปตะ ในราวพุทธศตวรรษที่ 11-12 ที่พระปฐมเจดีย์ เป็นพระพุทธรูป ซึ่งครองจีวรห่มคลุม จีวรเป็นริ้วห่างบางๆ คล้ายคลื่น ลักษณะพระพักตร์ขมวดพระเกศาและพระเกตุมาลา ซึ่งขมวดเป็นมุ่นหรือเป็นตุ่ม เมืองโบราณนครปฐมไม่เพียงแต่จะสร้างประติมากรรมเลียนแบบงานประติมากรรมเนื่องในพระพุทธศาสนาของชาวอินเดียเท่านั้น แต่ยังได้คิดสร้างรูปแบบใหม่เพื่อให้สื่อความหมายตามความเข้าใจของชุมชนในอาณาจักรทวารวดี คือ ชาวทวารวดีได้สร้างพระพุทธรูปที่แสดงลักษณะเฉพาะของศิลปะทวารวดีอย่างแท้จริงเนื่องจากพบอยู่ในวัฒนธรรมทวารวดีเท่านั้นในระยะเวลาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13-15 ได้แก่ พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทแบบยุโรป พบที่วัดพระเมรุเมืองนครปฐมเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่สลักจากหินมีทั้งหมด 5 องค์ องค์หนึ่งประดิษฐานที่ลานประทักษิณด้านทิศใต้ขององค์พระปฐมเจดีย์ อีกองค์หนึ่งประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระปฐมเจดีย์ ส่วนองค์อื่นๆ อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา และองค์ที่ 5 ประดิษฐานในโบสถ์น้อย ที่วัดหน้าพระเมรุพระนครศรีอยุธยา เป็นงานในยุคที่รุ่งเรืองที่สุดของทวารวดี และพบอยู่บริเวณที่น่าจะเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรหรือศูนย์กลางศิลปกรรมที่เมืองโบราณนครปฐม (ศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2562)

สรุปว่าคนในอาณาจักรทวารวดีมีความเชื่อดังเดิมเหมือนคนพื้นเมืองอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ มีความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณ บรรพบุรุษที่ตายแล้ว และพระพุทธศาสนาทั้งเถรวาทและมหายาน แต่จากหลักฐานรูปเคารพและจารึกพบว่าส่วนใหญ่สร้างขึ้นในพระพุทธศาสนาเถรวาท และในเขตเมืองโบราณนครปฐม มีการพบหลักฐานศิลปกรรมของศาสนาพราหมณ์ปะปนร่วมกันกับประติมากรรมในพระพุทธศาสนาแต่มีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มคนพื้นับถือศาสนาพราหมณ์

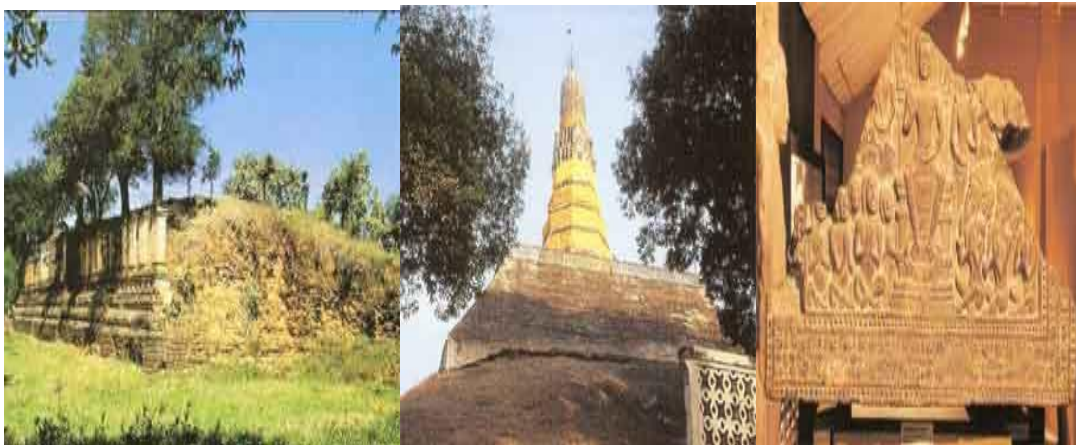
ทั้งที่เป็นไศวนิกายและไวษณพนิกาย อาศัยอยู่ร่วมกับผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา และอีกประการหนึ่ง คือ ศาสนาพราหมณ์อาจมีบทบาทควบคุมสถาบันกษัตริย์ และพิธีกรรมบางอย่างของชาวบ้าน ที่บริเวณ พระปฐมเจดีย์มีจารึกบนธรรมจักรศิลา (บริเวณส่วนต่างๆ ของธรรมจักร จำนวน 24 บรรทัด) จารึกด้วย ตัวอักษรปัลลวะ ภาษาบาลี ราวพุทธศตวรรษที่ 12 จารึกกล่าวถึงคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ข้อความ ในจารึก แปลได้ความโดยสรุปว่า “จักรคือพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงแสวงหาคุณอัน ยิ่งใหญ่ ทรงแสดงไว้ 4 อย่าง (คือทุกข สมุทัย นิโรธ มรรค) ทั้ง 4 อย่าง หมุนวนครบ 3 รอบ เป็นสัญญาณ กิจญาณ กตญาณ มีอาการ 12) และได้มีการพบธรรมจักรและกวางหมอบซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการแสดง ปฐมเทศนา โดยที่บนธรรมจักรและส่วนประกอบต่างๆ เช่น เสาฐานรองรับ ซึ่งมักพบจารึกคาถาต่างๆ โดยเฉพาะจารึกคาถา เย ธมมา อันเป็นหัวใจสำคัญในพระพุทธศาสนา และชาวทวารวดียังได้คิดสร้าง รูปแบบใหม่เพื่อให้สื่อความหมายตามความเข้าใจของชุมชนในอาณาจักรทวารวดี คือ พระพุทธรูปประทับ นั่งห้อยพระบาทแบบยุโรป พบที่วัดพระเมรุเมืองนครปฐม เป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่สลักจากหินมี ทั้งหมด 5 องค์

ศิลปะของอาณาจักรทวารวดี

ศิลปกรรมประติมากรรมระยะแรก เลียนแบบศิลปะอินเดีย ต่อมาจึงดัดแปลงเป็นฝีมือช่าง พื้นเมือง ส่วนใหญ่เป็นศิลาจำหลักและลายปูนปั้น มีทั้งพระพุทธรูป เสาธรรมจักร รอยพระพุทธรูป พระพิมพ์ และลายปูนปั้นแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ส่วนอาคารสร้างด้วยอิฐขนาดใหญ่ และศิลาแลง ประดับลายปูนปั้นชาวทวารวดีเป็นพุทธมามกะที่เคร่งครัด มีการสร้างพระพุทธรูปเพื่อการเคารพบูชาเป็น จำนวนมาก ลักษณะพระพุทธรูปสมัยนี้ คือมีรูปร่างองค์พระสะอิดสะเอ้ง พระอঙ্গใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก จีวรบางแนบติดองค์ พระพักตร์แบนบ่งความเป็นท้องถิ่น คือ ขมวดพระเกศาใหญ่ พระพักตร์กว้าง พระขนงโค้งติดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรโปน พระนาสิกค่อนข้างแบน พระโอษฐ์หนา พระพุทธรูปมัก เป็นท่าประทับยืนตรง พระหัตถ์มักอยู่ในกิริยาแสดงธรรม ทั้งสองพระหัตถ์แบบประทับนั่งสมาธิและแบบ นั่งห้อยพระบาททั้งสองข้างคล้ายนั่งเก้าอี้ ส่วนใหญ่มักสร้างด้วยศิลา มีชินบ้างก็มีแต่ทองคำเล็ก (ชิน หมายถึง โลหะเจือชนิดหนึ่ง ประกอบด้วยตะกั่วและดีบุก นิยมใช้ทำพระเครื่อง) นอกนั้นที่พบมักเป็นรูปธรรมจักรมี กวางหมอบอยู่ข้างล่างด้านหน้า พระพุทธรูปมีทั้งสลักจากหิน ทำด้วยดินเผาและหล่อด้วยสำริด สมัยแรก ทำตามอย่างอินเดียอย่างมาก ต่อมาผสมผสานอิทธิพลพื้นเมืองจนเป็นแบบเฉพาะของทวารวดี ธรรมจักร และกวางหมอบสลักจากหิน แสดงถึงปฐมเทศนาพระพิมพ์พบมากเช่นกัน สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาพบ คล้ายคลึงกันในเมืองโบราณทุกแห่ง ทุกภาคของประเทศ ประติมากรรมสมัยนี้ได้รับอิทธิพลอินเดียสมัยคุปตะ ซึ่งเจริญแพร่หลายทางภาคกลางและตะวันตกของอินเดียระหว่างพุทธศตวรรษที่ 10-11 จนถึงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-13 ซึ่งสมัยคุปตะเป็นสมัยที่เจริญสูงสุด เรียกว่า คลาสสิกของอินเดีย

สถาปัตยกรรมของอาณาจักรทวารวดี

ด้านสถาปัตยกรรมยังไม่รู้ลักษณะที่แน่นอน เนื่องจากหลักฐานที่เหลืออยู่น้อย คือ มักจะเหลือแต่บริเวณฐานหรืออุ ช่อมแซมมาหลายสมัย เช่น เจดีย์วัดจามเทวี (วัดกุฎีด) จังหวัดลำพูนที่อาจจะเป็นเจดีย์ปลายสมัยทวารวดีแต่มีหลักฐานเกี่ยวกับรูปแบบเจดีย์สมัยทวารวดีอยู่ในรูปเจดีย์จำลอง หรือสลักอยู่ในประติมากรรมนูนสูงสลูปะเจดีย์ เหลือแต่ฐาน ส่วนบนพังทลายหมด แผนผังฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีบันไดขึ้นเป็นทางขึ้นลงทั้งสี่ด้าน ที่ผนังฐานทั้งสี่จะใช้ปูนปั้นหรือดินเผาหุ้มประดับเป็นเล่าเรื่องนิทานชาดกในพระพุทธศาสนา บางครั้งมีรูปเทวดาหรือคนกระแบบ

ภาพจากองค์สลูปะจำลองที่พบสันนิษฐานว่า โบราณสถานจริงนั้นเหนือฐานขึ้นไปคงก่ออิฐเป็นห้องสี่เหลี่ยมหรือมีองค์ระฆังทรงกลมอยู่ตอนบนเหนือขึ้นไปเป็นแผ่นวงกลมซ้อนขึ้นไปเป็นรูปเรียวสอบ สลูปะเจดีย์สร้างด้วยอิฐแผ่นขนาดใหญ่ เนื้ออิฐมีเกล็ดปนอยู่มากเป็นเอกลักษณ์ การสร้างไม่ใช้ปูนเชื่อมอิฐแต่ละแผ่น แต่จะใช้ดินเนื้อละเอียดบางๆ ที่ผสมยางไม้เชื่อมแทน

การแต่งกายของชาวอาณาจักรทวารวดี

จากศึกษาประติมากรรมที่ขุดค้นได้จากแหล่งโบราณคดีทวารวดีที่สำคัญ เช่น ประติมากรรมปูนปั้นรอบฐานเจดีย์จุลประโทน จังหวัดนครปฐม ประติมากรรมดินเผาที่ประดับรอบฐานโบราณสถานคูบัว จังหวัดราชบุรี และประติมากรรมจำหลักบนใบเสมาที่พบจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทราบว่าบุรุษไว้ผมยาวมุ่นเป็นมวย และมีเครื่องประดับศีรษะ นุ่งผ้ามี 2 แบบ คือ นุ่งผ้ายาวครึ่งน่อง และนุ่งโจงกระเบนแบบโธดี คาดเข็มขัดแบบต่างๆ มีผ้าคล้องไหล่ ลักษณะของผ้าที่ใช้ยังสามารถบอกถึงฐานะคนสมัยนั้นอีกด้วยเช่น พระเจ้าแผ่นดินทรงนุ่งผ้ายกดอก ขุนนางผู้ใหญ่และเจ้านายผ้ายกดอกหางๆ ถ้าขุนนางธรรมดาใช้ผ้ายกดอกสองชาย ส่วนราษฎรสามัญจะใช้ผ้ายกได้เฉพาะผู้หญิงเท่านั้น ส่วนผู้ชายคงใช้ผ้าฝ้ายกับผ้าทอจากปอกระเจา และประดับตกแต่งร่างกายด้วย เครื่องประดับต่างๆ ซึ่งสามารถจำแนกเครื่องประดับของบุรุษแต่ละประเภทดังนี้

บุรุษนิยมไว้ผมยาว แล้วเกล้าผมไว้ตรงด้านหลังศีรษะบนศีรษะมีการประดับผมทั้งเพื่อความสวยงาม และเพื่อแสดงฐานันดรศักดิ์ แต่มีบางกลุ่มที่ไว้ ผมสั้นแค่คอ และหัวผมแฉกกลาง ลักษณะของ ศิราภรณ์บุรุษ มีตั้งแต่แบบเรียบง่ายไปจนถึงประดิษฐ์เป็นมงกุฎประดับเพชรพลอยด้วยฝีมือช่างชั้นสูงผมทรงสั้นแค่คอ หัวแฉกกลาง จับเป็นลอนตลอด น่าจะเป็นทรงผมของพวกนักรบ

ดังดูได้จากภาพชาดกที่ประดิษฐานเจดีย์จุลประโทน ผมไว้ยาว มุ่นเป็นมวยไว้ด้านหลังท้ายทอย มักเป็นทรงผมของพราหมณ์ ผมไว้ยาว มุ่นเป็นมวยไว้บนกระหม่อมกลางศีรษะ มักเป็นทรงผมของชนชั้นสูง เครื่องประดับของสตรีคล้ายกับของบุรุษ คือประดับตั้งแต่ศีรษะจนถึงเท้า ภาพประติมากรรม สตรีดูจะมีน้อยกว่าภาพของบุรุษ แต่ปรากฏหลักฐานคือสตรีเช่นเดียวกับบุรุษไว้ผมยาวและเกล้าผมไว้กลางกระหม่อม ประดับตกแต่งศีรษะสุดแต่คิดว่างาม ตามความนิยมและตามฐานะ จากประติมากรรมพบว่า สตรีส่วนใหญ่ไว้ผมยาว และมุ่นมวยผมไว้เหนือท้ายทอย แต่ก็มีบางคนที่ไว้ผมสั้นแค่คอ และรวบผมเป็นจุกไว้ตรงกลาง ซึ่งผมที่รวบไว้ตรงกลาง บางทีก็มีพวงดอกไม้หรือเกี้ยวประดับ หรือมีศิราภรณ์ทรงกรวยประดับลวดลายสวมรอบอีกทีหนึ่ง

วัฒนธรรมทางภาษา และหลักฐานทางพันธุกรรม

วัฒนธรรมทางภาษาในเอเชียอาคเนย์ซึ่งพบปรากฏการณ์ที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง คือ ภาษาที่ปัจจุบันเราเรียกรวมๆ กันว่าภาษาตระกูลไท ถูกใช้แพร่กระจายกว้างขวาง ภาษาที่พูดกันในประเทศไทย คือภาษาไทย มีญาติทางภาษาที่สืบรากเหง้ามาจากต้นตระกูลเดียวกันกว้างขวางมาก ตั้งแต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียในรัฐอัสสัม แล้วก็แพร่กระจายผ่านภาคเหนือของพม่า ภาคใต้ของจีน และภาคเหนือของเวียดนาม ฉะนั้นคาดว่าพื้นที่ภาคเหนือของเอเชียอาคเนย์ต่อเนื่องไปถึงจีนตอนใต้ คือขอบเขตการกระจายตัวที่กว้างขวางของภาษาตระกูลไท และภาษาตระกูลไทที่กระจายตัวกว้างขวางอย่างนี้ มีความหลากหลายไม่เท่ากันในแต่ละบริเวณ บางบริเวณภาษาหลากหลายสูง ขณะที่ในบางบริเวณภาษาหลากหลายต่ำ นักภาษาศาสตร์มีหลักอยู่ว่าหากภาษามี พัฒนาการอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเวลานานจะสั่งสมความหลากหลายเอาไว้ในตัวเองจะแตกตัวเป็นภาษาถิ่นย่อยๆ แล้วมีความแตกต่างจากกันมาก ฉะนั้น บริเวณไหนที่ภาษามีความหลากหลายสูง ก็แสดงว่าภาษาน่าจะบ่มเพาะตัวเองในพื้นที่นั้นเป็นเวลานาน ถ้าความหลากหลายต่ำก็แสดงว่าอยู่มาไม่นาน

ในกรณีนี้ ภาษาตระกูลไทที่พูดกันอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความหลากหลายค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับขอบเขตการกระจายตัวของภาษาโดยภาพรวม ส่วนทางตอนใต้ของจีนแควมณฑลยูนนาน กว่างซี ต่อเนื่องกับภาคเหนือของเวียดนาม พบว่าภาษาตระกูลไทมีความหลากหลายสูง แสดงให้เห็นว่าภาษาอยู่มาเนิ่นนานกว่าที่อยู่ในเอเชียอาคเนย์ แล้ววิธีที่จะอนุมานว่าต้นกำเนิดของภาษาอยู่ที่ไหน นักภาษาศาสตร์ก็ใช้หลักที่ว่าพื้นที่ไหนที่มีความหลากหลายทางภาษาสูงแสดงว่าบริเวณนั้นภาษาอยู่มาเก่าแก่เหมาะที่จะเป็น center of origin มากกว่าบริเวณที่มีความหลากหลายของภาษาต่ำ ดังนั้น ภาษาตระกูลไทจึงไม่ได้ถือ

กำเนิดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณที่น่าจะเป็นถิ่นกำเนิดของภาษา คือ ภาคใต้ของจีน บริเวณรอยต่อของมณฑลยูนนาน มณฑลกว่างซี แล้วก็ภาคเหนือของประเทศเวียดนาม และเมื่อภาษาตระกูลไทไม่ได้อยู่ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์มานานถึงขั้นเก่าแก่ ก็แสดงว่าภาษาตระกูลไทต้องแพร่มาจากภาคใต้ของจีน ไม่ใช่ภาษาพื้นเมืองของภูมิภาค เป็นไปได้ว่าบรรพบุรุษของกลุ่มคนไทยเคลื่อนย้ายมาจากตอนใต้ของจีน ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์แล้วเอาภาษาตระกูลไทมา และกลายมาเป็นบรรพบุรุษของคนไทย อันนี้คือความเป็นไปได้ทางหนึ่ง และภาษาอาจเคลื่อนย้ายมาจากตอนใต้ของจีนโดยคนจำนวนไม่มากนัก แล้วอาจเป็นไปได้ด้วยกลไกทางวัฒนธรรมหรือทางการเมืองบางอย่างทำให้การใช้ภาษาแพร่หลายมากขึ้น แต่วิธีที่ตรงไปตรงมาที่สุด คือ ให้ความสำคัญทางด้านพันธุกรรม สมมติว่าการแพร่กระจายของภาษาตระกูลไทสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายครั้งใหญ่ของบรรพบุรุษของคนไทยจากภาคใต้ของจีน ฉะนั้นโดยเชื้อสายเรามาจากภาคใต้ของจีน แต่การแพร่กระจายของภาษาเกิดขึ้นด้วยบรรพบุรุษจำนวนน้อย แล้วกลืนกลายมาเป็นคนพื้นเมือง ทำให้คนพื้นเมืองที่อาจจะเคยพูดภาษากลุ่มมอญ-เขมรกลืนกลายภาษาของตัวเองมาพูดภาษาตระกูลไท ถ้าเป็นกรณีนี้โดยเชื้อสายคนที่พูดภาษาตระกูลไทในประเทศไทยปัจจุบันจะต้องมีบรรพบุรุษเป็นคนพื้นเมืองเดิม เราก็ควรมีพันธุกรรมที่คล้ายกับคนพื้นเมืองเดิมของภูมิภาค มากกว่าที่จะคล้ายกับคนที่อยู่ทางตอนใต้ของจีน และจากหลักฐานทางพันธุกรรม (DNA) ศ.ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ อาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หนึ่งในทีมวิจัยที่ศึกษาเรื่องถิ่นกำเนิดของบรรพบุรุษไทย โดยศึกษาจากหลักฐานทางพันธุกรรม หรือ DNA ตีพิมพ์เป็นวารสารวิชาการในปี 2008 เรื่อง Genetic history of Southeast Asian populations as revealed by ancient and modern human mitochondrial DNA analysis ใน American Journal of Physical Anthropology (AJPA) ระบุว่ามนุษย์ในโลกนี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องกัน เพราะมีดีเอ็นเอเหมือนกันมากกว่า 99 เปอร์เซ็นต์ แต่เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบความสัมพันธ์แล้ว พบว่าคนไทยปัจจุบันแทนที่จะใกล้ชิดในทางพันธุกรรมกับคนก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ซึ่งอยู่อาศัยมาตั้งแต่หลายพันปีก่อน กลับใกล้ชิดกับคนพื้นเมืองทางตอนใต้ของจีน ซึ่งยังอยู่อาศัยบริเวณดังกล่าวในทุกวันนี้ การวิจัยได้นำโครงกระดูกมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสานอายุ 2-3 พันปีมาสกัดดีเอ็นเอโบราณสำเร็จเป็นครั้งแรกของภูมิภาคในตอนนั้น โดยพื้นที่ศึกษาคือลุ่มน้ำมูล เลือก 26 ตัวอย่างจาก 100 กว่าตัวอย่างมาสกัด รูปแบบความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมสนับสนุนว่าบรรพบุรุษคนไทยในปัจจุบันน่าจะมาจากทางภาคใต้ของจีนในระยะเวลาไม่นานนัก นั่นคือระยะเวลาภายหลังจากที่ภูมิภาคนี้มีคนอาศัยอยู่เต็มไปหมดแล้ว เป็นประชากรสมัยก่อนประวัติศาสตร์ นี่เป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาคนไทยปัจจุบันต่างกลุ่มมีความหลากหลายทางพันธุกรรมค่อนข้างน้อย โดย genetic ของคนไทยดู homogeneous (เหมือนกัน) พอสมควร เมื่อเปรียบเทียบกับคนเก่าแก่ของภูมิภาคอย่างกลุ่มคนพูดภาษาออสโตรเอเชียติก อย่างกลุ่มมอญ-เขมร ซึ่งฟ้องว่าบรรพบุรุษคนไทยเข้ามาอยู่อาศัยในภูมิภาคมีการแตกตัวเป็นกลุ่มย่อยต่างๆ ภายหลังจากพวกคนพื้นเมืองเก่าแก่ คือ พวกที่พูดภาษามอญ-เขมร เพราะฉะนั้น จึงสนับสนุนว่าคนก่อนประวัติศาสตร์เหล่านี้อยู่อาศัยในพื้นที่แล้วส่วนหนึ่งกลายเป็นคนมอญ-เขมรในปัจจุบัน คนก่อนประวัติศาสตร์ก็ดี คนมอญ-เขมร ในปัจจุบันก็ดี มีความห่างกันพอสมควรกับคนไทย คนไทยกับมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนพื้นเมืองทางใต้ของจีนรวมทั้งพวกจ้วงด้วย ด้วยรูปแบบของ

ความสัมพันธ์นี้จึงสนับสนุนทฤษฎีที่ว่าบรรพบุรุษคนไทยในปัจจุบันน่าจะเป็นพวกที่อพยพลงมาจากตอนใต้ของประเทศจีน (ศ.ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ, <https://www.matichon.co.th/education/news>)

และงานวิจัยของ รศ.ดร.วิภู กุตะนันท์ ซึ่งเป็นนักชีววิทยาผู้เชี่ยวชาญด้านพันธุศาสตร์เชิงมานุษยวิทยา เขียนรายงานในหัวข้อ Reconstructing the Human Genetic History of Mainland Southeast Asia: Insights from Genome-Wide Data from Thailand and Laos ตีพิมพ์ในวารสาร Molecular Biology and Evolution ฉบับเดือนสิงหาคม 2021 เป็นงานวิจัยชิ้นแรกที่บ่งบอรายละเอียดโครงสร้างพันธุกรรมของคนไทยในแต่ละภูมิภาคว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร แสดงให้เห็นความหลากหลายของดีเอ็นเอของผู้คนในประเทศไทย หลังจากศึกษาดีเอ็นเอทุกรูปแบบ คำตอบคือคนไทยภาคกลางเป็นคนมอญ ซึ่งคำตอบนี้แตกต่างจากดีเอ็นเอคนภาคเหนือ และดีเอ็นเอคนภาคอีสาน ในการศึกษาดีเอ็นเอได้แบ่งเป็นสองส่วน คือการศึกษาดีเอ็นเอคนในปัจจุบัน และทำวิจัยร่วมกับนักวิจัยจากทั้งในประเทศไทยและจากสถาบันวิจัยแมกซ์พลังค์ (Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology) ประเทศเยอรมนี เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2016 จนถึงปัจจุบัน ผลงานชิ้นนี้เผยแพร่ในวารสาร Molecular Biology and Evolution ซึ่งศึกษาดีเอ็นเอในรูปแบบของ SNPs ในจีโนมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย และเปรียบเทียบกับประชากรอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลการศึกษาหลักๆ พบว่าดีเอ็นเอของคนไทยในแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกัน คนเมืองซึ่งเป็นประชากรหลักในภาคเหนือของไทยมีดีเอ็นเอคล้ายกับชาวไตจากสิบสองปันนาประเทศจีนตอนใต้ ส่วนคนอีสานมีดีเอ็นเอที่มีการผสมผสานระหว่างกลุ่มประชากรที่พุมอญ-เขมรกับดีเอ็นเอของคนไทยในสิบสองปันนา ซึ่งดีเอ็นเอของคนอีสานมีความต่างระหว่างชายกับหญิง คนลาวอีสานเพศหญิงมีดีเอ็นเอเหมือนคนไทยสิบสองปันนา ในขณะที่ผู้ชายอีสานมีดีเอ็นเอเหมือนคนมอญ-เขมร น่าจะบ่งบอกเหตุการณ์ในอดีตและรูปแบบของการอพยพ ในการอพยพของคนลาวอีสานน่าจะเป็นการอพยพมาทั้งชายและหญิงกลุ่มใหญ่ แต่เนื่องจากประชากรที่เป็นประชากรดั้งเดิมที่อยู่ในพื้นที่ภาคอีสานปัจจุบันเป็นคนกลุ่มมอญ-เขมรมาก่อน เมื่อเกิดรูปแบบการแต่งงานทำให้ดีเอ็นเอของคนอีสานในปัจจุบันเป็นแบบนี้ (รศ.ดร.วิภู กุตะนันท์, <https://themomentum.co/theframe-wibhu-kutanant/>)

สรุปผลจากการศึกษาของทีมศาสตราจารย์เสมอชัย พูลสุวรรณ เป็นการศึกษาดีเอ็นเอไมโทคอนเดรีย จากตัวอย่างโบราณที่บ้านโนนวัดกับเนินอุโลก จังหวัดนครราชสีมา สกัดดีเอ็นเอจากฟันโบราณในแหล่งโบราณคดีสมัยสำริดและโลหะเปรียบเทียบกับดีเอ็นเอของคนปัจจุบันในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย ได้คำตอบที่สนับสนุนทฤษฎีที่อธิบายว่า บรรพบุรุษทางเชื้อสายของชาวไทยในประเทศไทยน่าจะมิได้เป็นคนพื้นเมืองของภูมิภาคมาแต่ดั้งเดิม แต่อพยพลงมาจากทางตอนใต้ของจีน โดยคนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ก่อนแล้วเป็นบรรพบุรุษของกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกในปัจจุบัน และคำตอบของรศ.ดร.วิภู กุตะนันท์ สรุปว่า ประชากรหลักในภาคเหนือของไทยมีดีเอ็นเอคล้ายกับชาวไตจากสิบสองปันนาประเทศจีนตอนใต้ และคนอีสานมีดีเอ็นเอที่มีการผสมผสานระหว่างกลุ่มประชากรที่พุมอญ-เขมรกับดีเอ็นเอของคนไทยในสิบสองปันนา ซึ่งบ่งบอกเหตุการณ์ในอดีตถึงการอพยพของคนกลุ่มใหญ่ทั้งชายและหญิง สอดคล้องกับการสันนิษฐานของนักภาษาศาสตร์ว่า ภาษาตระกูลไท ไม่ได้ถือกำเนิดในเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณที่น่าจะเป็นถิ่นกำเนิดของภาษาคือภาคใต้ของจีน ซึ่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่บนเส้นทางการค้าโลกอย่างน้อยตั้งแต่ ราว พ.ศ. 1,000 โดยมีพื้นที่ส่วนหนึ่งของประเทศไทยเป็นดินแดนคาบสมุทร เสมือนสะพานแผ่นดินเชื่อมโยงโลกตะวันออก (มหาสมุทรแปซิฟิก) กับตะวันตก (มหาสมุทรอินเดีย) ในยุคที่เทคโนโลยีการเดินทางเรือทะเลสมุทรยังไม่ก้าวหน้า จึงมีผลให้ผู้คน และสังคมวัฒนธรรมในสมัยนั้นมีลักษณะหลากหลาย ดังนั้นกลุ่มคนในเมืองนครปฐมโบราณจึงผสมผสานปะปนอยู่ด้วยกันทั้งจากภายในกันเองระหว่างแผ่นดินใหญ่กับหมู่เกาะ และทั้งจากภายนอกที่มาจากตะวันออกและตะวันตก จนไม่มีสิ่งใดยืนยันได้แน่ชัดว่าอะไรเป็นของแท้ๆ ไร้สิ่งเจือปนได้

การเสื่อมสลายของอาณาจักรทวารวดี

ตอนปลายสมัยทวารวดี เมืองต่างๆ ของอาณาจักรทวารวดีส่วนใหญ่ถูกทิ้งร้าง สาเหตุเกิดจากแม่น้ำสำคัญเคยไหลหล่อเลี้ยงเมืองต้นเขิน หรือเปลี่ยนเส้นทางเดินของน้ำ ทำให้ขาดแคลนน้ำ เมืองบางเมืองต้องย้ายที่ตั้งไปอยู่ที่ใหม่ใกล้ทางน้ำ แต่ก็มีบางเมืองมีการอยู่อาศัยติดต่อกันอย่างไม่ขาดช่วงจนถึงสมัยอยุธยา ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 16 อิทธิพลทางวัฒนธรรมและการเมืองจากเขมรจากด้านตะวันออกได้แผ่เข้ามาถึงภาคกลางของประเทศไทย วัฒนธรรมทวารวดีที่เคยรุ่งเรือง ได้ถูกวัฒนธรรมเขมรเข้าครอบงำจนล่มสลายลงการสิ้นสุดของอาณาจักรทวารวดีอาจเป็นเพราะสาเหตุ 2 ประการ คือ

ประการแรก ความแปรเปลี่ยนของสภาพภูมิศาสตร์แม่น้ำเปลี่ยนทางเดิน เช่น ในเมืองอุททองหรือทะเลต้นเขินกลายเป็นแผ่นดินงอกลึกออกไปในทะเล ทำให้ตัวเมืองที่เคยตั้งอยู่ริมทะเลเช่นเมืองนครปฐมเดิมต้องร่นเข้าไปอยู่ในแผ่นดิน เพราะมีหลักฐานว่า ได้พบซากสมอเรือและเปลือกหอยทะเลมากมายที่บริเวณเมืองนครปฐมเก่าทำให้การคมนาคมติดต่อยากลำบาก

ประการที่สอง อาจเป็นเพราะอิทธิพลของขอมที่แผ่ขยายเข้ามาสู่ดินแดนนี้ในพุทธศตวรรษที่ 16 ทั้งทางด้านการปกครองและวัฒนธรรมจนยากที่จะป้องกันได้

สรุป

จากหลักฐานที่ได้จากการขุดค้นแสดงให้เห็นว่าชุมชนระยะแรกยังคงมีการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องมาในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-13 และเมื่อมีประชากรที่เพิ่มมากขึ้นตามลำดับเวลาจึงทำให้มีการขยายขยายถิ่นฐานและเกิดการจัดระเบียบต่างๆ ของเมืองนครปฐมโบราณขึ้น วัฒนธรรมอินเดียที่ปรากฏมาตั้งแต่ระยะแรกเป็นปัจจัยสำคัญการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเป็นบ้านเมืองขนาดใหญ่จากตำนานที่กล่าวถึงการสร้างเมืองนครชัยศรีภายหลังปี พ.ศ. 1133 โดยเมืองนี้มีการปกครองในระบบกษัตริย์ทั้งส่วนส่วนปกครองและชาวเมืองต่างนับถือในพุทธศาสนานิกายหินยานเป็นศาสนาหลักจึงก่อให้เกิดการก่อสร้างอาคารศาสนสถานขึ้นหลายแห่งเพื่อเป็นศูนย์ศูนย์รวมจิตใจของชุมชนดังตัวอย่างเช่นพระประโทณเจดีย์ซึ่งตั้งอยู่กลางเมืองโบราณและเอกสารหลายฉบับที่ระบุว่ากษัตริย์สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1199 เมืองนครปฐมโบราณมีพื้นฐานระบบเศรษฐกิจของเมืองซึ่งเน้นการทำเกษตรกรรมคือ การเพาะปลูกข้าวและการค้าขายกับต่างประเทศโดยมีปัจจัยทางธรรมชาติที่เกื้อหนุนเป็นอย่างดี คือ

สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ไม่ไกลจากชายฝั่งทะเลอ่าวไทยโบราณ ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 13 เมืองนครปฐมโบราณยกระดับเป็นพ่อค้าคนกลางในการติดต่อค้าขายระหว่างอินเดีย จีน และอาหรับอันนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของเมืองนครปฐมโบราณในราวพุทธศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมา ซึ่งเห็นได้จากการปรากฏวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ที่มาจากต่างถิ่นมากขึ้น เช่น ลูกปัดแก้วสีเขียวแบบอินโดแปซิฟิก และเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง อันสัมพันธ์กับกิจกรรมการค้าขายลูกปัดและการค้าเครื่องถ้วยจีนทางทะเลที่รุ่งเรืองมากในช่วงเวลานั้น

ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 16 สันนิษฐานว่าอาจมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพภูมิศาสตร์ คือ มีการถอยร่นของชายฝั่งทะเลอ่าวไทยออกไปไกลกว่าเดิมส่งผลให้แม่น้ำบางแก้วที่เป็นเส้นทางคมนาคมหลักของเมืองโบราณนครปฐมเปลี่ยนทางเดินและหมดความสำคัญลง จึงกระทบต่อการยังชีพของชาวเมืองที่ต้องใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคโดยเฉพาะในการทำเกษตรกรรม และยังส่งผลให้กระเทียมต่อระบบเศรษฐกิจของเมืองโดยรวมที่พึ่งพาการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศทำให้เมืองนครปฐมโบราณที่เจริญรุ่งเรืองมายาวนานต้องเสื่อมลงไปที่สุดในที่สุด จากหลักฐานที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีหอยเือกและแหล่งธรรมศาลาที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองโบราณและอยู่ติดกับลำน้ำบางแก้วนั้นเป็นข้อบ่งชี้ว่าทั้งสองชุมชนนี้คงถูกทิ้งร้างไปในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 เพราะจากการขุดค้นไม่พบชิ้นวัฒนธรรมหรือโบราณวัตถุที่จะมีอายุอยู่ในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 16 เลยและไม่มีการกลับมาใช้พื้นที่บริเวณนี้อีก เมืองนครปฐมโบราณในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 18 มีหลักฐานปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนิกายมหายาน เพราะได้พบประติมากรรมพระพุทธรูปนาคปรกพระพิมพ์ดินเผา ศิลปะแบบเขมรสมัยนครวัดและบายันหลายชิ้นซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีร่องรอยหลักฐานของการกลับเข้ามาใช้พื้นที่ตามศาสนสถานสำคัญที่มีอยู่เดิมอีกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

การค้าสมัยอาณาจักรทวารวดี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: Thailand trading History - Google Sites
<https://sites.google.com/samakhi.ac.th/kar-kha-xanacakr-thwar-wdi>.

กรมศิลปากร. (2548). **โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

กรมศิลปากร. (2542). **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ตรงใจ หุตางกูร, ดร. (2557). การตีความใหม่เรื่องขอบเขตแนวชายฝั่งทะเลโบราณสมัยทวารวดีบนที่ราบภาคกลางตอนล่าง. **ดำรงวิชาการ**. วารสารรวมบทความทางวิชาการ คณะโบราณคดี.

ธิดา สารยา, ดร. (2545). **ทวารวดี ต้นประวัติศาสตร์ไทย**. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

ผาสุข อินทราวุธ. (2542). **ทวารวดี การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสมัย.

พนมกร นวเสลา. **นครปฐมเมืองท่าแห่งสหพันธรัฐทวารวดี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิจัยพันธ์ : <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=5352> [27 กุมภาพันธ์ 2565].

- วิกิพีเดีย. **อาณาจักรทวารวดี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki>.
- วิภู กุตะนันท์, รศ.ดร. **คนไทยมาจากไหนบนเกลียวดีเอ็นเอ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: The momentum: <https://themomentum.co/the-frame-wibhu-kutanant/> [27 กุมภาพันธ์ 2565].
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศาสตราจารย์ ดร. (2562). **ศิลปะทวารวดี วัฒนธรรมทางศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับปรับปรุงใหม่). นนทบุรี: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- สฤณีดี พงศ์ ขุนทรง. (2559). **โบราณคดีเมืองนครปฐม การศึกษาอดีตของศูนย์กลางแห่งทวารวดี**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. (2536). **สาส์นสมเด็จพระเจ้า 3**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. **พบศิลาจารึกโบราณอายุนับพันปีที่นครปฐม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: ศิลปวัฒนธรรม : https://www.silpa-mag.com/news/article_39959 [27 กุมภาพันธ์ 2565].
- เสมอชัย พูลสุวรรณ, ศ.ดร. **เปิดผลดีเอ็นเอคนไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: มติชนออนไลน์: https://www.matichon.co.th/education/news_1223477. [27 กุมภาพันธ์ 2565].
- สด แดงเอียด. (2521). การปฏิบัติงานชุดสำรวจแหล่งโบราณคดีโคกพลับ. **ศิลปากร** 22, 4 (พฤศจิกายน).
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2545). **พระปฐมเจดีย์ไม่ใช่เจดีย์แห่งแรกแต่เป็นมหาธาตุหลวงยุคทวารวดี**. กรุงเทพฯ: บริษัท มติชน จำกัด.

ผลของการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย

Effects of using Social Media on Behavioral Changes in Late Adolescence

¹ธณัฐชนันท์ ปิ่นพงค์, ²ณัฏฐา ม้วนสุธา

¹Tanatchanan Pinpong, ²Nattha Maunsutha

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus

¹Corresponding author, e-mail: tanatchanan1916@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลาย 2) เพื่อศึกษาผลการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย โดยใช้กระบวนการศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย รวมถึงสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของวัยรุ่น รวมถึงผลกระทบจากการใช้สื่อออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า เป็นแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของการนำผลจากการใช้สื่อมาเป็นฐานรากของการดำเนินชีวิตด้วยวิธีการพัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ตามหลักปรัชญาการเชื่อมโยง ระหว่างประสบการณ์ ความคิด และมโนทัศน์ เพื่อสร้างทักษะการเรียนรู้ให้เกิดการปฏิบัติที่สมเหตุสมผล รู้เท่าทันสถานการณ์ 2) ผลการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า เป็นเหรียญ 2 ด้าน มีทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากผลการใช้สื่อจะเกิดมาจากปัจจัยนำเข้าของสื่อที่นำสู่ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ สิ่งสำคัญของการพัฒนา คือ การสร้างศักยภาพการสื่อสารทางการเรียนรู้ สร้างเสริมประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต การสร้างทักษะความรู้อย่างมีวิจารณญาณ และการสร้างภาคีเครือข่าย โดยแนวทางการใช้สื่อออนไลน์ คือ 1. การจัดการความรู้ส่วนบุคคล 2. การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดระดับสูง 3. เรียนรู้จากการปฏิบัติ 4. การเรียนแบบร่วมมือ รวมพลัง โดยองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา คือ พร้อม “Phrom” ซึ่งประกอบด้วย P = procedure (กระบวนการจัดการที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่างๆ) H = harmonious (การประสานความร่วมมือ รวมพลัง) R = remedial (การแก้ไขปัญห) O = objective (มีเป้าหมายที่ชัดเจน) M = modify (การปรับเปลี่ยน)

คำสำคัญ: สื่อออนไลน์, การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม, วัยรุ่นตอนปลาย

Abstract

This academic article has the objective 1) To study the concept of online media usage behavior of late teenagers. 2) To study the effect of using online media on behavior

changes in late teenagers. Using the study process from documents, textbooks, research, including various technological media related to teenagers' online media use behavior. Including the effects of using online media. The results of the study found that 1) The concept of online media usage behavior of late teenagers was found to be a behavioral concept of using the results of media use as a foundation for living life by means of developing thinking processes. Analyzed according to the philosophy of linkage. between experiences, thoughts, and concepts to create learning skills to cause reasonable practice Know the situation 2) The results of using online media on behavior change in late teenagers were found to be two sides of the same coin, both positive and negative. The change in behavior resulting from media use will come from media inputs that lead to empirical results. An important aspect of development is building the potential for learning communication. Enhance experiences in life Building critical knowledge skills and creating network partners. The guidelines for using online media are: 1. Personal knowledge management 2. Learning that promotes high-level thinking 3. Learn from practice 4. Collaborative learning, join forces The knowledge gained from the study is "Phrom" which consists of P = procedure (management process involved in various issues) H = harmonious (coordination, unity of power) R = remedial (troubleshooting) O = objective (have a clear goal) M = modify (modification).

Keywords: Social media, Behavior changes, Late adolescence.

บทนำ

ในโลกของยุคปัจจุบัน ถือว่าเป็นยุคที่เครือข่ายสังคมออนไลน์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน มีการติดต่อสื่อสารผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เปิดให้บริการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเฟซบุ๊กหรือไลน์ที่สามารถโพสต์ข้อความ ข่าวสาร แบ่งปันรูปภาพ หรือคลิปวิดีโอ รวมถึงการสนทนา พูดคุยกัน ทั้งแบบเห็นหน้าและไม่เห็นหน้า เป็นต้น ซึ่งบริการทางเครือข่ายสังคมออนไลน์เหล่านี้มีประโยชน์สำหรับชีวิตในยุคปัจจุบันมาก ทำให้การติดต่อสื่อสารทำได้สะดวกรวดเร็ว สามารถสนทนาพูดคุยกันแบบบุคคลระหว่างบุคคล และแบบกลุ่มได้ สามารถสื่อสารข้อความต่างๆ ได้เพียงครั้งเดียวและรับทราบข้อความพร้อมกัน ใจความไม่ผิดเพี้ยนไป โดยเฉพาะในยุคของเทคโนโลยี 4G – 5G ที่สามารถรับรู้เรื่องราว เหตุการณ์ ข่าวสารบ้านเมือง โดยไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ทันทั่วถึง โดยไม่ต้องรอข่าวจากโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และจากผลสำรวจของสำนักยุทธศาสตร์ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2564 เป็นต้นมา พบว่า พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของ Gen Z (เด็กที่เกิดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544) ใช้เวลาเล่นโซเชียลมีเดีย มากเป็นอันดับ 1 และใช้เวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ ไปกับความบันเทิง

เป็นส่วนใหญ่ (สำนักยุทธศาสตร์ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2566) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีความเสี่ยงต่อวัยรุ่นหรือกลุ่มเยาวชนเหล่านี้เป็นอย่างมาก

จากวิวัฒนาการที่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ระบบสารสนเทศ พบว่า ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่จะเป็นวัยรุ่นที่มีอายุในช่วง 15-24 ปี ซึ่งจัดเป็นช่วงของวัยรุ่นตอนปลาย โดยช่วงวัยนี้จะใช้เวลาไปกับโลกของสื่อออนไลน์เป็นจำนวนมาก ถ้าหากขาดการควบคุมดูแลจากพ่อแม่ ผู้ปกครองและบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาจเกิดผลกระทบหรือผลเสียกับวัยรุ่นที่มีความรู้เท่าไม่ถึงการณ์จากการใช้สื่อออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางการศึกษา หรือผลกระทบทางสังคม และครอบครัว ยิ่งในยุคปัจจุบันการเข้าใช้งานสื่อออนไลน์ไม่ได้ถูกจำกัดแค่เพียงเครื่องคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะกับอินเทอร์เน็ตผ่านสายแลนเท่านั้น แต่เทคโนโลยีนั้นได้มีการพัฒนาในด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ทำให้อุปกรณ์สื่อสารที่ใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถเชื่อมต่อได้อย่างไร้ทิศทางและง่ายต่อการเข้าถึงโลกแห่งสื่อออนไลน์ในทุกรูปแบบ เนื่องจากสามารถเข้าถึงได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา แม้แต่ในขณะที่เดินทาง จากประเด็นที่มีการเข้าถึงสื่อออนไลน์ได้หลากหลายวิธี เป็นสิ่งที่สะดวกต่อการค้นคว้าหาข้อมูล แต่สิ่งที่เด็กและเยาวชนยังขาดก็คือความรู้และเข้าใจในการใช้สื่ออย่างตระหนักรู้ ซึ่งจะเห็นได้จาก การพบเห็นคลิปต่างๆ หลุดออกมามากมายในโลกแห่งสื่อ โดยเฉพาะคลิปแอบถ่าย คลิปลามก ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการหาถกและคุ้ยแค้นของกลุ่มวัยรุ่น (สุนิ ประจิตร, 2563) จากสถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบัน (สถาบันสุขภาพเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์, 2566) ยังพบว่า การใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นหนึ่งในหกของปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น คือ 1) พฤติกรรมเสี่ยงต่ออุบัติเหตุและความปลอดภัย 2) พฤติกรรมที่ส่งผลต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต 3) พฤติกรรมทางเพศ 4) พฤติกรรมเสพติด เช่น ติดเกม ติดสื่อสังคมออนไลน์ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ต 5) ปัญหาพฤติกรรมการเรียนรู้ และ 6) พฤติกรรมก้าวร้าว เกรละเมิดผู้อื่น และละเมิดกฎหมาย

จากพฤติกรรมการรับสื่อสังคมออนไลน์ที่กล่าวมาข้างต้น อาจนำมาซึ่งกระบวนการเรียนรู้บางอย่างที่ทำให้บุคคลเกิดค่านิยม ทศนคติ หรือเกิดพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ นักพฤติกรรมศาสตร์ได้อธิบายการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ๆ ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ในเรื่องภาษา วัฒนธรรม กิจกรรมของสังคมว่าเป็นความสัมพันธ์ของสิ่งเร้าที่รับรู้ด้วยประสาทสัมผัสต่างๆ ที่เป็นแรงเสริม (reinforcement) ไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือทางลบ โดยการเรียนรู้โดยตรงไม่อาจเกิดขึ้นโดยตรงกับทุกบุคคล เราจึงเรียนรู้ทางอ้อมผ่านตัวแทน (representation) การสังเกตทางอ้อมเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ประหยัดเวลา สะดวก ไม่เสี่ยง สื่อจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นตัวแทนของการเรียนรู้ทางอ้อม โดยการสังเกตผ่านตัวแทนต่างๆ (observational learning) จากเนื้อหาในสื่อ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2563)

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าสื่อออนไลน์ มีผลต่อการขัดเกลาทางสังคมของปัจเจกบุคคลเพื่อเข้าสู่สังคม บุคคลจะมีบุคลิกภาพอย่างไรนั้น ส่วนหนึ่งมาจากการขัดเกลาของสื่อ และปัจจุบันสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น ต้องพึ่งพาสื่อในการค้นหาข่าวสาร ความรู้ ซึ่งสามารถทำได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว การเรียนรู้ผ่านสื่อนี้ถือเป็นการเรียนรู้ทางอ้อม ซึ่งมีผลต่อการเลียนแบบ การอ้างอิงเป็นแบบอย่าง และการเป็นตัวแทน อาจมีผลต่อพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา สิ่งเหล่านี้กลุ่ม

วัยรุ่นตอนปลายเป็นกลุ่มที่คาบเกี่ยวที่จะนำสู่วัยผู้ใหญ่ การตัดสินใจก็ยังมีวุฒิภาวะที่ไม่เหมาะสม จากการยับยั้งชั่งใจที่ส่งผลต่อการกระทำที่เป็นมูลเหตุต่อการเกิดผลกระทบที่ไม่ดีได้มาก สิ่งเหล่านี้จึงนำมาสู่การศึกษาผลของการใช้สื่อออนไลน์ ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย ในครั้งนี้ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ให้เกิดการพัฒนาสำหรับเยาวชนที่เหมาะสม และพัฒนาสังคมที่สมดุล

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลาย

การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลาย จะมีมุมมองที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาในประเด็นเหล่านี้ ซึ่งผู้เขียนจะนำมาอธิบายเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์

1. ความหมายของสื่อสังคมออนไลน์

สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง โปรแกรมกลุ่มหนึ่งทำงานโดยใช้พื้นฐานและเทคโนโลยีของเว็บตั้งแต่รุ่น 2.0 เช่น บล็อก มาสเปซ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ วิกิพีเดีย ไฮไฟฟ์ และบล็อกต่างๆ ในทางธุรกิจ เรียกสื่อสังคมว่า สื่อที่ผู้บริโภคสร้างขึ้น (consumer-generated media หรือ CGM) สำหรับกลุ่มบุคคลผู้ติดต่อสื่อสารกันโดยผ่านสื่อสังคม ซึ่งนอกจากจะส่งข่าวสารข้อมูลแลกเปลี่ยนกันแล้ว ยังอาจทำกิจกรรมที่สนใจร่วมกันด้วย

2. ประเภทของสื่อสังคมออนไลน์

ประเภทของสื่อสังคมออนไลน์ แบ่งได้ดังนี้ 1) เครือข่ายสังคม 2) ไมโครบล็อก 3) เว็บไซต์ที่ให้บริการแบ่งปันสื่อออนไลน์ 4) บล็อก 5) บล็อกที่มีสื่อสิ่งพิมพ์ของเจ้าของเว็บไซต์ 6) วิกิพีเดีย 7) กลุ่มหรือพื้นที่แสดงความคิดเห็น 8) เกมออนไลน์ที่มีผู้เล่นหลายคน 9) ข้อความสั้น 10) การแสดงตนว่าอยู่ ณ สถานที่ใด (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2563)

3. ผลกระทบของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (วราพร คำจับ, 2562)

3.1 ผลกระทบเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงในการโฆษณาและการตลาด 2) การเปลี่ยนแปลงในการประชาสัมพันธ์ 3) การเปลี่ยนแปลงในการสื่อสารมวลชนและการกระจายข่าว 4) นำไปใช้ในการรับสมัครงานและการหางาน

3.2 ผลกระทบเชิงลบ ได้แก่ 1) ใช้เวลามากเกินไปในการใช้โซเชียลมีเดีย 2) ใช้เวลาไม่เหมาะสมในการใช้โซเชียลมีเดีย 3) ใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสม 4) โพสต์ข้อมูลส่วนตัวที่เป็นผลเสียต่อตนเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) คือ การใช้เส้นทางอินเทอร์เน็ตในการติดต่อสื่อสารเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มคนด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน และเป็นสื่อดิจิทัลที่เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการทางสังคมเพื่อใช้สื่อสารระหว่างกัน เครือข่ายทางสังคม (Social Network) ผ่านทางเว็บไซต์และโปรแกรมประยุกต์บนสื่อใดๆ ที่มีการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต มีทั้งข้อความ ภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว ติดต่อสื่อสารกับคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ซึ่งผลกระทบของการใช้สื่อสังคมออนไลน์จะมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ หากมีการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

ก็จะทำให้เกิดคุณค่ามหาศาล แต่หากนำไปใช้ในเชิงลบ ผลกระทบที่เป็นโทษก็มีมากมายเช่นเดียวกัน ดังนั้นการรู้และเข้าใจและนำสื่อสังคมออนไลน์ไปใช้ให้ถูกทางจึงเป็นสิ่งสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม (พัชณฺ์ลีตา เหลี่ยมทองคำ, 2561)

1. ความหมายของพฤติกรรมและการสื่อสาร

พฤติกรรม หมายถึง สิ่งที่บุคคลกระทำแสดงออกมา ตอบสนอง หรือโต้ตอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสภาพการณ์ใด สภาพการณ์หนึ่ง ที่สามารถสังเกตเห็นได้

2. ประเภทของพฤติกรรมและการสื่อสาร

ประเภทของพฤติกรรมมนุษย์ สามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) พฤติกรรมที่ปรากฏด้วยการสังเกต พฤติกรรมภายนอก 2) แบ่งจากแหล่งที่เกิดพฤติกรรม พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในร่างกายเมื่อบุคคลมีวุฒิภาวะ 3) ภาวะทางจิตของบุคคล พฤติกรรมที่กระทำโดยรู้ตัว และพฤติกรรมที่กระทำโดยไม่รู้ตัว 4) แหล่งพฤติกรรมการแสดงออกของอินทรีย์ พฤติกรรมทางกายภาพ 5) การทำงานของระบบประสาท พฤติกรรมที่ควบคุมได้

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ในหลายระดับประกอบด้วยการวิเคราะห์ในลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1) การรับรู้ ประกอบด้วยปัจจัย 2 อย่าง คือ คน และ สิ่งที่เราเห็นคนในที่นี้หมายถึง ส่วนที่เป็นจิตใจที่มีความรู้สึกสำนึก หรือส่วนที่เป็น “จิต” ของคนนั่นเอง สำหรับ “สิ่งที่เห็น” อาจจะเป็นวัตถุหรือสิ่งที่ปรากฏอยู่ในรูปต่างๆ เมื่อคนซึ่งมีจิตสำนึกเป็นผู้มองดูวัตถุ การรับรู้ถือว่าเป็น จุดเริ่มต้นของมูลฐานพฤติกรรมของคน วัตถุ หรือสิ่งที่ปรากฏอยู่ที่คนเห็น เข้าใจ แล้วให้ความหมาย หรือนิยามสิ่งนั้นว่าคืออะไร

2) บุคลิกภาพ โดยแนวคิดของซิกมันด์ ฟรอยด์ ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาชาวออสเตรีย บุคลิกภาพตามแนวคิดของซิกมันด์ ฟรอยด์ คือ ผลรวมของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งสำคัญ 3 อย่าง คือ Id, Ego และ Superego โดย Id คือ พลังทางจิตเบื้องแรกของคนที่มีความเป็นสัญชาตญาณ อันเป็นพื้นฐานที่จะสร้างบุคลิกภาพ และส่วนประกอบต่างๆ ที่อยู่ภายในจิตใจของมนุษย์ กล่าวคือเป็น สัญชาตญาณที่จะนำไปสู่การแสวงหาสิ่งต่างๆ มาบำบัดให้เกิดความพอใจ และลดความตึงเครียดลงให้เหมือนน้อยที่สุด คนเราเมื่อเกิดมาใหม่ๆ นั้น อยู่ในสถานะที่เรียกว่า Id คือ ยังไม่สามารถจะหาสิ่งใดๆ มาสนองความต้องการได้และไม่สามารถที่จะช่วยตนเองให้เกิดความพอใจได้ แต่ความต้องการในสิ่งต่างๆ นั้นได้เกิดขึ้นแล้ว ส่วน Ego คือ สภาพของจิตใจที่สัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับตัวบุคคลนั้น หรือเป็นส่วนของพลังจิตที่มีความรู้สึกสำนึกต่อสิ่งที่ปรากฏอยู่ สำหรับ Superego นั้นเป็นส่วนของจิต ที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม คุณธรรม หรือคุณค่านิยมของสังคม ตลอดจนอุดมการณ์ของแต่ละคน ซึ่งถือว่าเป็นกลไกของจิตที่จะตรวจสอบ และควบคุมพฤติกรรมมิให้แสดงออกจนเกินเลยไปจากความรู้สึกสำนึกของแต่ละบุคคล

3) การจูงใจ โดยความต้องการของมนุษย์อาจแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ ความต้องการที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น ความหิว ความรู้สึกทางเพศ ความต้องการความปลอดภัย เป็นส่วนความต้องการอีกแบบหนึ่ง เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นใหม่ หรือความต้องการที่มีได้เกิดแต่กำเนิด แต่เกิดขึ้น

จากการสะสมของประสบการณ์ ซึ่งแตกต่างกันไปแต่ละบุคคล ความต้องการของคนลักษณะหลังนี้เกี่ยวข้องกับพลังใจในองค์การสมัยใหม่นี้มากกว่าอย่างแรก

4) ความต้องการสัมฤทธิ์ผล (Need for Achievement) ในชีวิตการทำงานบาง คนก็หวังเลี้ยงชีพ บางคนหวังในเกียรติยศชื่อเสียง เงินทอง หรือความสุขสบาย ผู้บังคับบัญชาจะต้องรู้จักสนองตอบในสิ่งที่เขาหวัง ในวิถีทางที่เหมาะสมกับสภาพขององค์การที่จะอำนวยให้ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์ มีความหมายครอบคลุมการแสดงออกทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ ซึ่งถือเป็นการแสดงออกทางด้านร่างกายก็จะแสดงออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจน เช่น เดิน วิ่ง นอน หรือ กระโดด เป็นต้น แต่ถ้าเป็นการแสดงออกที่อยู่ในกระบวนการของจิตใจ ก็จะไม่แสดงออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน ซบซ่อนอยู่ภายในจิตใจ เช่น ความคิดความรู้สึกหรือแรงจูงใจ เป็นต้น เมื่อไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรงแล้ว ก็ต้องอาศัยการคาดเดา สรุปเอาจากการกระทำต่างๆ ที่สามารถสังเกตเห็นได้ โดยพฤติกรรมจะมีการแสดงออกทั้งในรูปแบบที่ควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ ทำให้การแสดงออกของพฤติกรรมที่ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ

แนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่นตอนปลาย

วัยรุ่นตอนปลาย จะอยู่ในช่วงอายุประมาณ 18-21 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยเปลี่ยนผ่านเพื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่ไม่มากนัก แต่ก็ยังคงมีพัฒนาการทางด้านความรู้ความเข้าใจ อารมณ์และพัฒนาการทางเพศเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง วัยรุ่นตอนปลาย จะมีพัฒนาการทางร่างกายที่สมบูรณ์และมีการเติบโตเต็มที่พร้อมก้าวเข้าสู่ผู้ใหญ่ อาจสามารถควบคุมตัวเองเมื่อถูกแรงกระตุ้นได้มากขึ้น และอาจคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจากการกระทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างแม่นยำมากขึ้น ซึ่งวัยรุ่นตอนปลายไม่เพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และยังสามารถเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ดังนี้ (ชนันรัตน์ รูปใหญ่, 2563)

1. ความรู้ความเข้าใจ วัยรุ่นตอนปลายจะมีความรู้ความเข้าใจที่ก้าวเข้าสู่บทบาทและความรับผิดชอบที่เป็นผู้ใหญ่มากขึ้น อาจเข้าใจแนวคิดเชิงนามธรรมอย่างถ่องแท้ ตระหนักถึงผลที่จะตามมา และข้อจำกัดเฉพาะบุคคลมากขึ้น นอกจากนี้ ยังอาจสามารถระบุเป้าหมายอาชีพและเตรียมพร้อมที่จะบรรลุเป้าหมายนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังสามารถพัฒนาทักษะใหม่ๆ งานอดิเรก และความสนใจที่เป็นผู้ใหญ่มากขึ้น

2. อารมณ์ เริ่มเข้าสู่ความสัมพันธ์แบบผู้ใหญ่กับคุณพ่อคุณแม่ และมองว่ากลุ่มเพื่อนมีความสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของตนเองลดลง มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้นให้ความสำคัญกับอารมณ์และความรู้สึกของตัวเอง และสร้างภาพลักษณ์ทางร่างกายที่เป็นเอกลักษณ์มากขึ้น

3. เพศ เริ่มเข้าสู่ความสัมพันธ์ทางเพศและอารมณ์ที่มีความใกล้ชิดกับคู่รักมากขึ้น มีความเข้าใจรสนิยมทางเพศของตัวเอง ซึ่งบางคนอาจกำลังอยู่ในช่วงลองผิดลองถูกในเรื่องของรสนิยมทางเพศ และอาจเริ่มทำความเข้าใจเรื่องเพศที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายความสัมพันธ์ในระยะยาว รวมถึงอาจเริ่มเปลี่ยนมุมมองเรื่องเพศที่ให้ความสำคัญกับตัวเองไปเป็นให้ความสำคัญกับผู้อื่นมากขึ้น

หลักปรัชญาเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การเรียนรู้ของสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media)

หลักปรัชญาการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการณ์การใช้สื่อออนไลน์ มีหลักการสำคัญซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากเทคโนโลยีเว็บ 2.0 โดยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในขอบข่ายแห่งการเรียนรู้ (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2563) โดยเฉพาะในเชิงบูรณาการของปรัชญาการเรียนรู้ใน 3 ปรัชญาสำคัญ คือ 1) ปรัชญาพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) 2) ปรัชญาพุทธินิยม (Cognitivism) และ 3) ปรัชญาสรคันิยม ซึ่งหลักปรัชญาการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการณ์การใช้สื่อออนไลน์ ส่งผลต่อการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ที่เกิดการเชื่อมโยงข้อมูลเครือข่ายระหว่างกันเพื่อสร้างทักษะองค์ความรู้ที่เรียกว่า “ปรัชญาการเชื่อมโยง (Connectivism)” ซึ่งปรัชญาดังกล่าวจะตั้งอยู่บนหลักแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้และองค์ความรู้เกิดจากพลังทางความคิดของมนุษย์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง
2. การเรียนรู้เป็นกระบวนการเชื่อมโยงจากแหล่งข้อมูลหรือคลังความรู้ที่หลากหลาย
3. การเรียนรู้อาจมีใช้รูปแบบปกตินิยมที่มนุษย์จะใช้กันแบบทั่วๆ ไปก็ได้
4. ประสิทธิภาพของการสร้างองค์ความรู้ขึ้น เกิดจากความรู้ที่ได้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องของมวลมนุษย์
5. การพัฒนาและสะสมองค์ความรู้ เป็นสิ่งจำเป็นที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
6. ความสามารถในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ ความคิด และมโนทัศน์ คือ ปัจจัยหลักที่สำคัญในการสร้างทักษะการเรียนรู้
7. องค์ความรู้ที่ถูกต้องเป็นปัจจุบัน เป็นจุดเน้นสำคัญของการสร้างกิจกรรมในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ให้บังเกิดขึ้น
8. การตัดสินใจ เป็นกระบวนการเรียนที่สำคัญที่เกิดขึ้น ประเด็นสำคัญ คือ การเลือกที่จะเรียนรู้อย่างมีความหมาย ผ่านข้อมูลสารสนเทศที่ได้รับอย่างมีวิจารณญาณและมีความรอบคอบ เพื่อส่งผลต่อการตัดสินใจในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนั้น

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า หลักปรัชญาเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การเรียนรู้ของสื่อสังคมออนไลน์ คือ ปรัชญาพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ปรัชญาพุทธินิยม (Cognitivism) และปรัชญาสรคันิยม (Constructivism) ส่งผลต่อการเรียนรู้ในรูปแบบมีการเชื่อมโยงข้อมูลเครือข่ายระหว่างกันเพื่อสร้างทักษะองค์ความรู้ที่เรียกว่า “ปรัชญาการเชื่อมโยง (Connectivism)” ซึ่งปรัชญาดังกล่าวจะตั้งอยู่บนหลักแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ คือ การเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง เป็นคลังความรู้ที่หลากหลาย ถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ ความคิด และมโนทัศน์ เป็นปัจจัยหลักในการสร้างทักษะการเรียนรู้

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การใช้สื่อออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลาย จะเป็นมุมมองที่กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่นำสู่การเสกสื่อของกลุ่มวัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการณ์การใช้สื่อออนไลน์ก็มาจากผลกระทบที่มีผลต่อความคิด ความรู้สึก และประโยชน์ของการนำมาใช้ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และประโยชน์ในด้านอื่นๆ อีกมากมาย แต่สิ่งที่คิดว่ามีประโยชน์ต่อมองในทางตรงข้ามก็ย่อมมีโทษเสมอ หากมีการนำไปใช้ที่ไม่ถูกวิธี ซึ่งพฤติกรรมการณ์การใช้สื่อออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลาย ในยุคปัจจุบัน พบว่า มีพฤติกรรมการณ์ที่ก่อเกิดปัญหาซึ่งมาจากการใช้ชีวิตติดสื่อ

ที่ผนวกกับการเข้าถึงสื่อที่ด้อยคุณภาพกำลัง กลายเป็นปัญหาสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับความเสี่ยงต่อการเสพสื่อที่ดูจะมีสื่อร้ายมากกว่าสื่อดี โดยผลกระทบที่ตามมาจึงไม่ใช่เฉพาะผลที่มีต่อตัวเด็กเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงผลกระทบต่อครอบครัวและสังคมไทย อีกทั้งพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ยังส่งผลกระทบต่อสังคม การเรียนรู้อารมณ์และวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน ทั้งในส่วนที่เป็นเรื่องส่วนบุคคลและเรื่องของธุรกิจอีกด้วย ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่จะต้องดำเนินการในการให้การศึกษาเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและการรู้เท่าทันสื่อในยุคโลกาภิวัตน์ให้มากขึ้น ตลอดจนการกำกับสนับสนุนให้สื่อทุกประเภทให้เป็นมิตรการเรียนรู้ที่ดีของเด็กและช่วยเสริมสร้างการพัฒนาเด็กในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายที่จะก้าวสู่ผู้ใหญ่ให้มีสติ ปัญญา และพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ที่ถูกต้องเหมาะสม รู้จักนำผลเชิงบวกของการใช้สื่อออนไลน์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง สังคม และการพัฒนาระดับประเทศ

ผลการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย

สื่อออนไลน์ (Social Media) เป็นอีกหนึ่งทางที่สามารถแสดงออกถึงความเป็นตัวเองมากที่สุด แต่รู้หรือไม่ ถ้าใช้มากเกินไปจะทำให้ชีวิตเปลี่ยน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงก็มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลกระทบด้านบวกและด้านลบของวัยรุ่นจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ จะเกี่ยวข้องในประเด็นด้านต่างๆ คือ ด้านการศึกษาและเฝ้ารู้ ด้านความกตัญญูทเวท ด้านการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีจิตอาสา ด้านสุขภาพ และด้านการพึ่งพาตนเองและความขยันหมั่นเพียร (จุฑารัตน์ ศราวณวงศ์, 2560) ซึ่งในรายละเอียดสามารถอธิบายได้เป็น 2 ประเด็น คือ

1. ผลการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย: ผลกระทบด้านบวก

1.1 ทำให้ผลการเรียนดีขึ้น สื่อออนไลน์ช่วยในการทำการบ้านและค้นคว้าหาข้อมูล ช่วยให้เข้าใจในวิชาเรียนมากขึ้น ช่วยให้มีการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนมากขึ้น ช่วยให้เด็กไทยเปิดโลกทัศน์ได้รอบโลก ทำให้เด็กไทยเข้าร่วมประกวดหรือร่วมงานระดับนานาชาติได้

1.2 เป็นช่องทางที่ทำให้เกิดการแสดงออกถึงความกตัญญูทเวทต่อผู้มีพระคุณ เช่น ใช้เป็นช่องทางในการบอกรักผ่านเทศกาลต่างๆ ทำให้มีการปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวมากขึ้น ทำให้เกิดค่านิยมการกตัญญูรู้คุณและเห็นถึงความสำคัญของครอบครัวมากขึ้น

1.3 การใช้สื่อออนไลน์ที่ส่งผลต่อเรื่องการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีจิตอาสา การใช้สื่อออนไลน์ในการรวมกลุ่มกันในการทำความดี มีจิตอาสา ซึ่งมีการสร้างไลน์กลุ่มรวมตัวกันและไปทำบุญบริจาคสิ่งของเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสทางสังคม สามารถส่งเสริมให้เด็กไทยการรักความเป็นไทยและมีจารีตประเพณีทำให้เกิดการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนมนุษย์มากขึ้น

1.4 การใช้สื่อออนไลน์ที่ส่งผลสุขภาพ ช่วยให้คลายความเครียด ช่วยให้ปลดปล่อยอารมณ์ความรู้สึกกังวลใจ ช่วยให้เพลิดเพลินและช่วยฆ่าเวลา ช่วยคลายความเหงาบุคคลที่ตนชื่นชอบ เช่น ดารา นักร้อง นักกีฬา ฯลฯ เพราะมีแบบอย่างเป็นเน็ตไอดอล

1.5 การใช้สื่อออนไลน์ที่ส่งผลต่อการพึ่งพาตนเองและความขยันหมั่นเพียร ใช้เฟซบุ๊ก ไลน์ อินสตาแกรม ในการทำอาหารรายได้เพื่อแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ เป็นการพึ่งพาตนเอง

2. ผลการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย: ผลกระทบด้านลบ

2.1 ด้านความฟุ่มเฟือย เยาวชนส่วนใหญ่ที่ใช้สื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ อินสตาแกรม และ ทวิตเตอร์ บางกลุ่มมีการติดตามบุคคลสาธารณะที่ชื่นชอบ ให้ข้อมูลว่ามักติดตามเพื่อต้องการรู้วิถีชีวิตของคนเหล่านี้ทั้งยังมีการซื้อของ แต่งตัว แต่งหน้า รับประทานอาหาร และท่องเที่ยว (Jin, Mao, 2014)

2.2 ด้านการใช้ภาษา ผลการใช้สื่อออนไลน์ทำให้เยาวชนเลือกใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสาร หากสนทนากัน คำศัพท์แสลง ลามก รวมถึงใช้ภาษาสมัยใหม่ที่นำมาจากสื่อต่างๆ เช่น สื่อออนไลน์ สื่อโทรทัศน์ กลุ่มตัวอย่างคิดว่าการใช้คำศัพท์ใหม่จะทำให้ตนเองรู้สึกทันสมัย

2.3 การใช้สื่อออนไลน์ที่ส่งผลต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันเป็นเรื่องปกติที่วัยรุ่นทำกัน และไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิดแปลกอะไรเพียงแต่ต้องเรียนรู้วิธีป้องกันให้ถูกต้องเหมาะสม

2.4 การใช้สื่อออนไลน์ และมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ข้อมูลว่าการที่มีแฟนอยู่แล้วก็สามารถใช้แอปพลิเคชันในการหาเพื่อนต่างเพศคุยได้เพิ่มเติม

2.5 การใช้สื่อออนไลน์ที่ส่งผลด้านการบริโภคนิยม เนื่องจากเมื่อเห็นเพื่อนไปร้านอาหารหรือร้านขนมแล้วเช็คอิน หรือในสังคมสื่อออนไลน์ให้เห็นว่าเราไม่ตกกระแส

2.6 การใช้สื่อออนไลน์ ปัจจุบันอย่างไม่น่าเชื่อ เช่น เพลง อาหารการกิน จะเห็นว่าวัยรุ่นในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายส่วนใหญ่ นิยมแต่งตัวเสื้อผ้าสไต้เกาส์วัยรุ่นหญิงมีความกล้าในการแต่งกายกันมากขึ้น

2.7 การใช้สื่อออนไลน์ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านการลอกเลียนแบบได้มากขึ้น

2.8 การใช้สื่อออนไลน์ที่ การเล่นเกมพนันมีความเชื่อเรื่องโชคลางอำนาจเหนือธรรมชาติ เล่นการพนันออนไลน์ เล่นการพนันฟุตบอล เพื่อให้ได้เงินมาใช้ และบางรายถึงขั้นเป็นหนี้สิน

2.9 การใช้สื่อออนไลน์ที่ชื่นชอบและเลียนแบบวัยรุ่นไทยนิยมใช้สื่อออนไลน์ในการเสฟสื่อเช็คอิน และกินอาหารของเป็นต้น

2.10 การใช้สื่อออนไลน์ที่ ดังนี้ผู้ปกครองจะเลือกซื้อโทรศัพท์สมาร์ทโฟนที่ดีมี ได้สอดคล้องกับเหตุผลของบุตรหลาน

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่าสังคมสื่อออนไลน์ ทำให้เกิดในการเรียกร้องความสนใจจากสังคมและผู้อื่น โดยวิธีการเรียกร้องความสนใจมีหลายรูปแบบ ตั้งแต่รูปแบบทั่วไป จนถึงการเรียกร้องความสนใจในแบบผิดๆ โดยกลุ่มเยาวชนใช้สังคมออนไลน์เพื่อให้มีพื้นที่อยู่ในกระแสสังคม ไม่ห่างหายไปจากสังคมเพื่อน แต่สังคมออนไลน์ก็ส่งผลทำให้เยาวชนกลายเป็นคนอารมณ์ร้อน ไม่รู้จักความอดทน เพราะสื่อสังคมออนไลน์เป็นสังคมที่รวดเร็ว ฉาบฉวย ทำให้เยาวชนติดนิสัยความการเป็นคนไม่รู้จักรอคอยจากการใช้สื่อเหล่านี้ จนทำให้เกิดพฤติกรรมความก้าวร้าวและรุนแรงตามมา วัยรุ่นส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการนำเทคโนโลยีมาใช้และเชื่อว่าทำให้ชีวิตง่ายขึ้น สะดวกสบายขึ้น รวมถึงสร้างโอกาสใหม่ๆ ทั้งเรื่องการ

ติดต่อสื่อสาร ค้นหาข้อมูลความรู้ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มวัยรุ่นไทยมีความรู้สึกที่ดีต่อเทคโนโลยีในแง่ของความรู้สึกปลอดภัย มั่นใจ ได้เข้าสังคม และทันสมัย ทั้งยังพบว่าสื่อออนไลน์มีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งในชีวิตของพวกเขา บางคนบอกว่าถ้าขาดไป จะมีอาการเหมือนคนติดยาแล้วไม่ได้เสพเลยทีเดียว สื่อออนไลน์อาจกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็กรุ่นใหม่ไปแล้ว เพราะเยาวชนส่วนใหญ่จะเคลื่อนไหวน้อยลง ทำกิจกรรมอื่นๆ น้อยลง พุดน้อยลง เพราะกิจวัตรประจำวันเปลี่ยนไป และมักทำกิจกรรมส่วนใหญ่ผ่านมือถือ ภาษาแฉ่งเพราะต้องการเขียนคำสั้นๆ บางคนก็ย่อคำหรือใช้คำแสลงเฉพาะกลุ่ม ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นยากขึ้น เพราะมีโลกส่วนตัวบนออนไลน์มากกว่า โรคภัยไข้เจ็บถามหา เช่น นิ้วล็อก ปวดคอ สายตามีปัญหา ฯลฯ และแยกตัวออกจากสังคม เพราะพึ่งพาเทคโนโลยีอย่างเดียว เชื่อว่าตนเองอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น

คุณประโยชน์ของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media)

1. เป็นการสร้างศักยภาพของการสื่อสาร สื่อความหมาย ตอบสนองต่อความต้องการของการสื่อความหมายในการเรียนการสอนของผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนได้รู้ถึงรูปแบบและระดับในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเรียนรู้รวมถึงการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ โดยใช้กระบวนการสื่อสารจากสื่อโซเชียลมีเดียเป็นตัวเชื่อมโยงประสบการณ์ดังกล่าว
2. เป็นสื่อที่ประหยัดเหมาะสมต่อการใช้ สื่อประเภทนี้เป็นสื่อที่ปรับใช้ให้เหมาะสมตามสภาพแวดล้อม ดังนั้น ประสิทธิภาพและความสำเร็จจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยที่หลากหลายทั้งด้านสถานะทางสังคมและทัศนคติการยอมรับ ดังนั้นจึงเป็นสื่อที่มีความเหมาะสมต่อการเสริมสร้างโอกาสและความรับผิดชอบของผู้ใช้ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน
3. เป็นสื่อที่ใช้สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสริมประสบการณ์ระหว่างกลุ่มด้วยกัน ซึ่งโซเชียลมีเดียจะก่อให้เกิดคุณประโยชน์ที่สำคัญที่ผู้เรียนสามารถเลือกหรือสร้างช่องทางทางการเรียนรู้จากสื่อสังคมดังกล่าวที่กระทำไว้ในหลากหลายกิจกรรมในการสื่อสาร (Marquez, R., 2011)
4. เป็นสื่อช่วยเสริมสร้างทักษะความรู้ได้อย่างมีวิจารณญาณ สื่อจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถสร้างทักษะ องค์ความรู้ ที่มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเสริม สร้างทักษะการวิเคราะห์ และทักษะในการพัฒนาสื่อประเภทดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. เป็นการเสริมสร้างสติปัญญาความรู้ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในลักษณะต่างๆ คือ เป็นสื่อช่วยเสริมสร้างสมรรถนะเชิงคิดวิเคราะห์ การตีความหมาย เป็นสื่อช่วยเสริมสร้างสมรรถนะของความมีเหตุมีผล การประเมินผลและตรวจสอบ เป็นสื่อเสริมสร้างและพัฒนาสมรรถนะทางการเรียนที่มีอยู่เดิมให้สูงขึ้น ทั้งการอ่านและการเขียน เป็นสื่อเสริมสร้างสมรรถนะในด้านทักษะหรือการมองเห็น และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้
6. ประโยชน์ด้านกระบวนการสื่อสารและการมีส่วนร่วม ที่เป็นตัวช่วยในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานแบบมีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการแบบภาคีเครือข่ายที่ไร้พรมแดน

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ด้วยหลักพุทธธรรม

คุณค่าความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา คือ มนุษย์มีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า การดำเนินชีวิตอย่างมีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ทำให้ชีวิตของตนเองมีคุณค่าอันประเสริฐด้วยปัญญา มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ การที่มนุษย์เราจะมีชีวิตที่ดีงามจะต้องหมั่นศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นไป โดยการพัฒนาพฤติกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา กล่าวว่า การพัฒนาที่สมบูรณ์ที่ส่งผลสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่า คือ การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย ทางวาจาและทางจิตใจให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด

หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ ต้องอาศัยหลักของการมีสติ คิดดี คิดถูก คิดเป็น ด้วยการมีสติรู้เท่าทัน นั่นก็คือ ระบบการพัฒนามนุษย์ด้วยไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา หลักปฏิบัติธรรมเพื่อการดำรงชีวิตที่เป็นสุขและสงบเย็น เน้นการเรียนรู้ปริยัติและปฏิบัติควบคู่กันไปเพื่อให้บรรลุผลแห่งการปฏิบัติสู่ปฏิเวธได้แก่ ผลสำเร็จที่ตนเองมุ่งหวังในชีวิตนั่นเอง (วราพร ดำจับ, 2562) ซึ่งหากนำมาบูรณาการกับการพัฒนามนุษย์ตามหลักสติปัญญา 4 คือ การเจริญสติปัญญา คือ การเจริญศีล สมาธิและปัญญา หรือเจริญมรรคมีองค์ 8 อันเป็นมัชฌิมาปฏิปทา (ข้อปฏิบัติอันเป็นทางสายกลาง) เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมดำเนินไปตามทางสายกลางนี้เช่นนี้แล้วตั้งสติระลึกรู้สภาวะธรรม (รูป-นาม) ซึ่งเป็นหลักธรรมที่จะทำมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีหลักการปฏิบัติที่ถูกที่ควรเป็นหลักสำหรับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ ที่ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติต้องมีการพัฒนาตนทั้งทางด้านกาย ทางด้านวาจา และทางด้านใจ เพื่อนำสู่การปฏิบัติที่แสดงออกซึ่งพฤติกรรมเชิงบวก นั่นก็คือ การคิดบวก ผนวกธรรม นำสู่การปฏิบัติด้วยสติ คิดวิเคราะห์ด้วยปัญญา นำพาชีวิตสู่ความเมตตาเจริญที่ยั่งยืนและสมดุล

แนวทางการใช้สื่อออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลายสำหรับการพัฒนาเชิงบวก

แนวทางการใช้สื่อออนไลน์มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเพื่อนำสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวก มีหลายประเด็น กล่าวคือ การรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ คือ รู้ว่าจะเข้าถึงสื่อออนไลน์เพื่ออะไร ก็จะสามารถใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์ สามารถวิเคราะห์แยกแยะข้อมูล รวมถึงตรวจสอบข้อเท็จจริงได้อย่างเหมาะสม (จุฑารัตน์ ศราวรรณวงศ์, 2560) โดยมีข้อมูลเชิงประจักษ์จากการค้นคว้าจากสื่อออนไลน์ การเรียนรู้ที่ถูกต้อง ใช้สติปัญญาในการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจะทำให้สามารถตีความเชิงคุณค่า ประเมินสาระประโยชน์และโทษผลกระทบเนื้อหาของสื่อออนไลน์ได้อย่างเหมาะสม ทำให้ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลสื่อหรือเป็นทาสของสื่อและเทคโนโลยี ที่สำคัญยังสามารถเลือกรับและใช้ประโยชน์จากสื่อในทางสร้างสรรค์สังคมอีกด้วย ซึ่งแนวทางการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) การเผยแพร่ข้อมูลและการรักษาความลับทางราชการ 2) รักษาความเป็นส่วนตัวและเคารพผู้อื่น 3) รับผิดชอบและโปร่งใส 4) เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมออนไลน์ 5) รู้จักแบ่งแยก 6) แก้ไขหากเกิดข้อผิดพลาด 7) คิดทุกครั้งก่อนโพสต์

แนวทางการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย มีรายละเอียดดังนี้ (พัชญ์สิตา เหลี่ยมทองคำ, 2561)

1. การจัดการความรู้ส่วนบุคคล คือ 1) การจัดการความรู้ (Knowledge Management) 2) การประมวลสารสนเทศ (Information processing) 3) การคิดอย่างเป็นระบบ (Systematic)
2. การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดระดับสูง คือ 1) คิดวิเคราะห์ (Analysis) 2) คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical) 3) คิดสังเคราะห์ (Systematic) 4) คิดสร้างสรรค์ (Creative) 5) คิดแก้ปัญหา (Problem-solving)
3. เรียนรู้จากการปฏิบัติ คือ 1) เรียนรู้จากงาน (Task-based) 2) เรียนรู้จากปัญหา (Problem-based) 3) เรียนรู้จากโครงการ (Project-based) 4) เรียนรู้จากการวิจัย (Research-based)
4. การเรียนแบบร่วมมือ รวมพลัง คือ 1) การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative) 2) การเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การรู้ความจริงตามหลักพระพุทธศาสนาที่เป็นความจริงหรือสัจธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มนุษย์ได้ศึกษามาแล้ว ความจริงในทางพระพุทธศาสนานั้น มีหลักธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการกันได้กับหลักการทางจิตวิทยาเพื่อมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เพราะการนำเอากระบวนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 มาปฏิบัติและบวกเข้ากับหลักจิตวิทยาการปรับพฤติกรรมของเบนดูราใช้วิธีสังเกตพฤติกรรมของคนอื่น การเลียนแบบพฤติกรรมของคนอื่น แนวทางการเรียนรู้โดยการสังเกตแนวทางการกำกับตนเองและแนวทางการรับรู้ความสามารถของตนเอง ทำให้คนทั้งหลายได้รู้จักหลักธรรมที่สอนเรื่องความจริงของชีวิตให้เข้าใจง่ายขึ้น การเจริญสติโดยใช้หลักการปฏิบัติตามแนวของสติปัฏฐาน 4 ในทางพระพุทธศาสนาเมื่อมีสติปัฏฐาน 4 เป็นพื้นฐานแล้ว ย่อมส่งผลให้ปัญญาได้รับการพัฒนาไปสู่องค์ธรรมอื่น ปัญญาที่พัฒนาแล้วย่อมขัดเกลากิเลสให้หมดไปทำให้ผู้ฝึกตนเองมีจิตใจที่บริสุทธิ์ผ่องใส

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นเกี่ยวกับผลการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นตอนปลายพบว่า สังคมสื่อออนไลน์ ทำให้เกิดในการเรียกร้องความสนใจจากสังคมและผู้อื่น โดยวิธีการเรียกร้องความสนใจมีหลายรูปแบบ ตั้งแต่รูปแบบทั่วไป จนถึงการเรียกร้องความสนใจในแบบผิดๆ ผลการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นตอนปลาย จะมีทั้งในมุมของประโยชน์และโทษ ซึ่งหากไม่มีกระบวนการจัดการที่เหมาะสมก็จะส่งผลให้เกิดความวิตกกังวลในชีวิตและสังคม และหากมีกระบวนการจัดการที่ดีตั้งแต่เริ่มต้น ก็ส่งผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ดังนั้นการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาผลการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นตอนปลายไปจัดเป็นรูปแบบในการพัฒนาพฤติกรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมก็จะเป็นคุณต่อเยาวชนและสังคม

วิเคราะห์

ใช้สื่อออนไลน์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย ในมุมมองที่หลากหลาย ซึ่งมีทั้งในแง่ประโยชน์และในแง่ของก่อให้เกิดโทษ จากจะกระทำการใดๆ เพื่อสร้างเสริมเยาวชนที่ดีมีคุณภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมและประเทศจากการแสวงหาเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง

นั่นคือความท้าทายของสิ่งที่จะต้องถอดองค์ความรู้จากประเด็นต่างๆ เหล่านี้เพื่อนำมาสู่กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาต่อยอดเชิงบูรณาการ ซึ่งจากการศึกษาเอกสารต่างๆ ข้างต้น ผู้เขียนสามารถนำวิเคราะห์ตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลาย เป็นมุมมองที่กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่นำไปสู่การเสพติดของกลุ่มวัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ก็มาจากผลกระทบที่มีผลต่อความคิด ความรู้สึก และประโยชน์ของการนำมาใช้ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และประโยชน์ในด้านอื่นๆ อีกมากมาย แต่สิ่งที่คิดว่ามีประโยชน์แต่มองในทางตรงข้ามก็ย่อมมีโทษเสมอ หากมีการนำไปใช้ที่ไม่ถูกวิธี แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลายเป็นแนวคิดที่นำฐานของหลักปรัชญาเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งประกอบด้วยปรัชญาพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ปรัชญาพุทธินิยม (Cognitivism) และปรัชญาสรค์นิยม (Constructivism) ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ในรูปแบบมีการเชื่อมโยงข้อมูลเครือข่ายระหว่างกันเพื่อสร้างทักษะองค์ความรู้ที่เรียกว่า “ปรัชญาการเชื่อมโยง (Connectivism)” โดยแนวคิดนี้จะเป็นการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นการเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ ความคิด และมโนทัศน์ ในการสร้างทักษะการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2563), ชนนรัตน์ รูปใหญ่ (2563) และสุนิ ประจิตร (2563) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของวัยรุ่นเป็นพฤติกรรมที่เริ่มต้นจากความต้องการส่วนบุคคลสู่การสนองที่ไร้ขีดจำกัด สื่อออนไลน์สร้างความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตประจำวัน ส่งผลทำให้เยาวชนเสพติดสื่อ เพราะวัยรุ่นส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการนำเทคโนโลยีมาใช้และเชื่อว่าทำให้ชีวิตง่ายขึ้น สะดวกสบายขึ้น รวมถึงสร้างโอกาสใหม่ๆ ทั้งเรื่องการติดต่อสื่อสาร ค้นหาหาข้อมูลความรู้ การที่จะปรับพฤติกรรมที่เหมาะสมให้เยาวชนจากการเสพติดสื่อ นั่นก็คือ การนำกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงระบบที่สร้างให้เกิดการรับรู้เหตุหน้าเข้าที่เหมาะสม และการนำผลลัพธ์ไปใช้อย่างสร้างสรรค์ด้วยสติและปัญญาอย่างเท่าทัน

2. ผลการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า ผลจากการใช้สื่อออนไลน์ต่อเยาวชน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ซึ่งหากเยาวชนนำผลการใช้สื่อที่เป็นคุณประโยชน์มาใช้ก็จะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อตนเอง สังคม และปัจจัยแวดล้อมอีกมากมาย ซึ่งผลการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย คือ การสร้างศักยภาพของการสื่อสารทางการเรียนรู้ สร้างเสริมประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต และเป็นการเสริมสร้างทักษะความรู้ได้อย่างมีวิจารณญาณ ที่สำคัญเป็นสื่อช่วยให้สร้างภาคีเครือข่ายและการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ โดยแนวทางการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย คือ 1. การจัดการความรู้ส่วนบุคคล 2. การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดระดับสูง 3. เรียนรู้จากการปฏิบัติ 4. การเรียนแบบร่วมมือ รวมถึง สิ่งเหล่านี้ต่างเป็นองค์ความรู้ที่เกิดมาจากการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งสอดคล้องกับสถาบันสุขภาพเด็กและวัยรุ่นราชชนรินทร์ (2566) และสุนิ ประจิตร (2563) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมและบรรทัดฐานทางสังคมที่เกิดปัญหาต่างๆ ในสังคมมากขึ้นทุกวัน เพราะเขาอยู่ท่ามกลางเทคโนโลยีที่สามารถสร้างประโยชน์และโทษได้ในเวลาเดียวกัน ซึ่งปัญหาที่

เกิดขึ้นสำหรับเด็กในการใช้สื่อออนไลน์ในด้านลบมากกว่าด้านบวก เช่น ติดเฟซบุ๊ก, ไลน์ ติดเกมออนไลน์ ชีวิตดำรงอยู่กับอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ตโฟน และแท็บเล็ต มากกว่าสนใจการเรียน ดังนั้น กระบวนการ ทำงานภายใต้การเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ทางสังคมออนไลน์ จึงต้องเป็นการทำงาน แบบ 3 ประสาน คือ ผู้ปกครอง ครูและเด็ก เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ทัศนคติซึ่งกันและกัน อันจะเป็นการ ปกป้องเด็กๆ จากผลกระทบด้านบวกและด้านลบทั้งหลายที่เกิดจากสื่อออนไลน์ของวัยรุ่น

บทสรุป

พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ของวัยรุ่นตอนปลายเป็นสิ่งที่สังคมต้องหันมาให้ความสำคัญ จากเหตุผลที่ว่า การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลาย จะมีผลกระทบอย่างมากในการศึกษาภาคอนาคต การศึกษาพฤติกรรมและผลกระทบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลาย เพื่อเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางการควบคุมพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป และเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมและผลกระทบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลาย โดยการนำหลักการพัฒนาด้านพฤติกรรมในการใช้สื่อออนไลน์มาเป็นแนวทางในการสร้างคุณค่าให้เกิดแก่ตนเองและสังคมส่วนรวม ซึ่งแนวคิดด้านการพัฒนาปรับเปลี่ยนด้านพฤติกรรมที่เป็นฐานรากสำคัญในการนำไปใช้ คือ การพัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ตามหลักปรัชญาการเชื่อมโยง ที่เป็นการเรียนรู้ที่หลากหลายและเป็นการเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ ความคิด และมโนทัศน์ ในการสร้างทักษะการเรียนรู้ ให้เกิดการปฏิบัติที่สมเหตุสมผล เท้าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในโลกดิจิทัล และมีแนวทางในการนำผลของการใช้สื่อออนไลน์ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลายมาเป็นแก่นสาระที่สำคัญที่จะสร้างกระบวนการจัดการให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้และรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างเหมาะสม สร้างความตระหนักรู้ถึงทั้งคุณและโทษของการใช้ชีวิตอยู่กับสื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีได้อย่างมีคุณภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชีวิตทั้งการเรียน การดำรงชีวิต การนำผลลัพธ์ของการใช้สื่อออนไลน์ทั้งในด้านบวกและด้านลบมาใช้เป็นกระบวนการอย่างมีขั้นตอนเพื่อการพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาสังคมให้เกิดการพัฒนาที่ต่อยอดเชิงระบบการศึกษา เศรษฐกิจรวมถึงการยุทธศาสตร์ชาติที่มั่นคง สิ่งสำคัญคือ การสร้างศักยภาพของการสื่อสารทางการเรียนรู้ สร้างเสริมประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต และเป็นการเสริมสร้างทักษะความรู้ได้อย่างมีวิจารณญาณ ที่สำคัญเป็นสื่อให้นำสร้างภาคีเครือข่ายและการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ โดยแนวทางการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย คือ 1. การจัดการความรู้ส่วนบุคคล 2. การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดระดับสูง 3. เรียนรู้จากการปฏิบัติ 4. การเรียนแบบร่วมมือ รวมพลัง จากข้อมูลที่กล่าวมาสอดคล้องกับที่กล่าวว่า สื่อออนไลน์เป็นส่วนประกอบหนึ่งที่มีความจำเป็นในการดำเนินชีวิต คนทุกกลุ่มวัยต่างมีการเข้ามาใช้งานในโลกของสื่อออนไลน์ ซึ่งสิ่งนี้เป็นคุณและโทษ หากเราใช้เป็น ใช้ถูก ก็สร้างคุณค่าให้กับตนเองและสังคมได้มาก แต่หากเสพติดติด โทษก็จะมากกมายมหาศาล การนำ Social Media Detox หรือ Social Detoxification มาใช้จะเป็นการบำบัดการเสพติดเทคโนโลยีหรือสื่อสังคมออนไลน์ด้วยการใช้เซเลบมีเดียให้น้อยลงเนื่องจากได้รับผลกระทบจากโลกออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นการได้รับความคิดเห็น คำวิจารณ์ที่ไม่ดี รวมถึง

พฤติกรรมกาเสพติดโซเซียลมากจนเกินไป ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ การทำ Social Media Detox มาเป็นแนวทางไปปรับใช้กับการทำงาน และการใช้ชีวิตประจำวัน ก็จะมีผลดี คือ ช่วยให้มีความสุขมากขึ้น สุขภาพที่ดีขึ้น และชีวิตมีความสุขมากขึ้น โดยจากการศึกษาบทความวิชาการนี้ พบว่าองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมกาใช้สื่อออนไลน์ของวัยรุ่นตอนปลาย รวมถึงการศึกษาลักษณะการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า รหัสำคัญที่เป็นฐานรากของการนำผลของการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย นั้นก็คือ คำว่า พร้อม “Phrom” ซึ่งประกอบด้วย P = procedure (กระบวนการจัดการที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่างๆ) H = harmonious (การประสานความร่วมมือ รวมพลัง) R = remedial (การแก้ไข ปัญหา) O = objective (มีเป้าหมายที่ชัดเจน) M = modify (การปรับเปลี่ยน)

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2563). พฤติกรรมกาใช้อินเทอร์เน็ตในไทยปี 2562. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.twfdigital.com/blog/2020/04/thailand-internet-user-profile-2019/> [15 สิงหาคม 2566].
- จุฑารัตน์ ศราวุฒวงศ์. (2560). พฤติกรรมกาใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **บรรณศาสตร์ มศว**, 10(2), 16-31.
- ชนันรัตน์ รูปใหญ่. (2563). การศึกษาพฤติกรรมกาใช้สื่อสังคมออนไลน์กับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี**. 13(1), 288-296.
- พัญัสิตา เหลี่ยมทองคำ. (2561). พฤติกรรมกาใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาในรายวิชาปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับคอมพิวเตอร์. ใน **ประเสริฐ ปันปฐมรัฐ (บ.ก.). ประชุมวิชาการระดับชาติด้านนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ และสิ่งประดิษฐ์ ครั้งที่ 2 ประจำปี 2561**; 18 กรกฎาคม 2561 (หน้า 115-123). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- วราพร คำจับ. (2562). สื่อสังคมออนไลน์กับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21: Social Media for Teaching and Learning in the 21st Century. **วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยแม่โจ้**, 7(2): 143-159.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2563). พฤติกรรมกาใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. **วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์**, 37(2), 120-142.
- สุนิ ประจิตร. (2563). การศึกษาพฤติกรรมกาใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ. **มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี**. กรุงเทพฯ: คณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- สำนักยุทธศาสตร์ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2566). **เครือข่ายสังคมออนไลน์ยุคดิจิทัล**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.etda.or.th/th/> [15 สิงหาคม 2566].

สถาบันสุขภาพเด็กและวัยรุ่นราชชนรินทร์. (2566). สถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบัน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.camri.go.th/th/knowledge/research/community> [15 สิงหาคม 2566].

Jin, Mao. (2014). **Social Media for Learning : A mixed methods Study on high school student's technology affordances and perspectives.** Computer in Human Behavior, 33.

Marquez, R. (2011). **Analysis of Social Networking : Good idea or not.** U.S.A.: Kennesaw state University.

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน

Applying Buddhist Dhamma Principles to People's Lives.

¹พระครูเหมพัชรกร ไทยเอี่ยมวงศ์, ²ณัฐา ม้วนสุธา

¹Phrakhrukhemaphatcharakorn Thai-Aimwong, ²Nattha Maunsutha

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโศกราช

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus

¹Corresponding author, e-mail: kollawitt@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน 2) เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยใช้กระบวนการศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย รวมถึงสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน คือ การนำหัวใจสำคัญของแก่นธรรมมาปรับใช้เพื่อให้เกิดความพอเพียง โดยต้องรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล ผสานคุณธรรมที่เอื้อต่อปัจจัยแวดล้อมที่นำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดความสุข ความเจริญ หากนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมจะช่วยพัฒนาคุณภาพในการดำเนินชีวิตประจำวันที่สมดุล 2) แนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน คือ หลักพุทธธรรมที่เป็นฐานรากที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ซึ่งได้แก่ (1) หลักทฤษฎีมรรคมีองค์แปด (2) หลักพรหมวิหาร (3) หลักสัพพัตถธรรม และ (4) หลักสังคหวัตถุ ซึ่งหลักธรรมที่กล่าวมาจะเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการสร้างคุณธรรมจริยธรรม ที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การนำหลักพุทธธรรมไปใช้จะก่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่ตรงกับเหตุปัจจัยนำเข้าสู่การดำเนินชีวิต (ฐานรากของชีวิต) ที่ส่งผลต่อปลายน้ำในการสร้างแนวทางการดำเนินชีวิตตามแนววิถีประชาที่ยั่งยืน และเกิดสมดุลชีวิตอย่างมีคุณภาพ

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, การดำเนินชีวิต, ประชาชน

Abstract

This academic article has the objectives 1) To study the concept of Buddhist principles used in the lives of the people. 2) To study the guidelines for applying Buddhist principles in people's lives. By using the study process from documents, textbooks, research, including various technological media related to the application of Buddhist principles in

people's lives. The results of the study found that 1) The concept of Buddhist principles used in people's lives is the application of the essence of the Dhamma. to achieve sufficiency You must know the cause, know the effect, know yourself, know the moderation, know the times, know the community, and know the person. Integrate morality that is conducive to environmental factors That leads to practice that leads to happiness and prosperity. If the principles of Buddhism are applied correctly and appropriately, it will help develop the quality of living a balanced daily life. 2) Guidelines for applying the principles of Buddhism to the lives of the people, namely the principles of Buddhism that are the foundation that can be used in the lives of the people, which include: (1) The principle of Dittthammikatta benefits (2) Principles of Brahmavihara 3. Principles of Sappurisadhamma and 4. Principles of Sangha Vattu. The aforementioned principles are the key to building morality and ethics. That is important to human life. Applying Buddhist principles will create solutions that match the factors leading to life. (The foundation of life) that affects downstream in creating a way of life according to the sustainable civil way of life. and create a quality life balance.

Keywords: Principles of Buddhism, Lifestyle, Population.

บทนำ

ปัจจุบันเกิดวิกฤติต่างๆ ขึ้นอย่างมากมาย อาทิ วิกฤติทางการศึกษา วิกฤติทางเศรษฐกิจ วิกฤติทางการเมืองการปกครอง วิกฤติทางศาสนา ฯลฯ วิกฤติต่างๆ เหล่านี้ ล้วนทำให้บุคคลในสังคมเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิต มีความทุกข์อยู่ตลอดเวลา เช่น วิกฤติทางการศึกษา เมื่อคนฉลาดเก่งในทางวิชาความรู้ และการประกอบอาชีพ ไม่มีธรรมะอยู่ในใจ มักเกิดความเห็นแก่ตัว เอาตัวเอาเปรียบกัน ทำให้การศึกษาเป็นฝักฝ่ายของวัตถุนิยม อันส่งผลให้คนเป็นทาสวัตถุไปด้วย วิกฤติทางด้านการเมือง เมื่อระบบการเมืองเต็มไปด้วยนักการเมืองที่ไม่มีศีลธรรม เห็นแก่ตัว ทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน และความเลวร้ายต่างๆ ตามมาอีกมากมาย หรือแม้แต่วิกฤติศาสนา เมื่อศาสนากลายเป็นเครื่องประดับเกียรติของพวกที่บูชาวัตถุนิยม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในเรื่องพุทธพานิชนัยมุ่งสร้างวัตถุ และสร้างวัตถุมงคลเพื่อความมั่งคั่งในทางด้านวัตถุ อีกทั้งเน้นหนักไปในเรื่องของพิธีกรรมที่สอดคล้องกับเรื่องเดรัจฉานวิชาแทนที่จะมุ่งเน้นไปที่การเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนเพื่อบรมปลูกฝังและพัฒนาพุทธธรรมให้งอกงามในจิตใจของพุทธศาสนิกชนเพื่อความพ้นทุกข์ เป็นต้น วิกฤติเหล่านี้ถ้าวิเคราะห์ด้วยปัญญาอันถ่องแท้ก็จะเห็นความจริงได้ 3 ประการ (พระครูพิพัฒน์ศาสนกิจจาร, 2561) คือ ประการที่หนึ่ง แท้จริงแล้วไม่ว่าจะมองในแง่มุมใด อย่างไร สาเหตุของวิกฤติเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นมาจากจิตใจที่มีความเห็นแก่ตัวของคนเป็นแรงผลักดันให้เกิดปัญหา ประการที่สอง แนวทางการแก้ไขวิกฤติดังที่ว่าได้นั้น จะต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาที่สมบูรณ์แบบ เป็นการศึกษาที่เน้นในเรื่องศีลธรรม เพื่อช่วยยกระดับและพัฒนาจิตวิญญาณ

ของมนุษย์ให้สูงขึ้น อันเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่ถูกต้องอย่างแท้จริง และประการสุดท้าย คำสอนเน้นด้านการพัฒนาทางจิตใจของมนุษย์และการศึกษาที่สมบูรณ์แบบเพื่อการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

ศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับใช้ประกอบในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะศาสนามีคุณค่ามากมายต่อมนุษย์ในด้านจิตใจซึ่งถือว่าสูงกว่าคุณค่าทางวัตถุ เป็นที่พึงพอใจทำให้มนุษย์ไม่อ้างว้างเวลาประสบปัญหาในชีวิต ผู้มีปัญหาย่อมสามารถนำหลักธรรมคำสอนของศาสนาซึ่งตนนับถือและเลื่อมใสศรัทธานำพาชีวิตให้ไปสู่เป้าหมายที่ตนได้ตั้งไว้ ศาสนิกชนทุกศาสนาคงไม่ตกเป็นเครื่องมือของอำนาจใฝ่ต่ำ เพราะคำสอนทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี สอนให้มนุษย์ละเว้นจากความชั่วทั้งปวง เป็นเครื่องแยกมนุษย์ออกจากสัตว์ ศาสนาจึงเป็นเหมือนประทีปส่องโลกเราให้สว่างไสวด้วยความรู้แจ้ง และยังสอนให้มนุษย์รักสามัคคี มีความยุติธรรมต้องการปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีถูกต้อง รักความเมตตากรุณา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ไม่อิจฉาริษยาพยาบาทต่อกัน ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จะเห็นว่ามีคุณสมบัติคล้ายกันในการปลูกฝังความเป็นคนดี และศาสนิกชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ คือ เว้นจากการทำชั่วและมุ่งทำความดีทุกศาสนาสอนให้ละเว้นการกระทำความชั่วและทำแต่ความดีทั้งสิ้น เพื่อให้ศาสนิกชนทั้งหลายเป็นคนดีนั่นเอง ถึงแม้แนวทางปฏิบัติของแต่ละศาสนาอาจมีข้อแตกต่างกันไป เช่น พระพุทธศาสนามีศีล คือ ข้อห้าม และธรรมะ คือ หลักสำหรับเป็นข้อปฏิบัติ (พระวชิรวิชญ์ ภัทรเกียรติ์นันท, 2564) การเสียสละหรือการสังคัมสงเคราะห์เมื่อมนุษย์มีความรักความเมตตาแล้ว ก็จะมีผลเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และให้การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ศาสนาต่างๆ จึงสอนให้สงเคราะห์กันด้วยความเมตตากรุณาไม่ใช่หวังผลตอบแทน แต่เน้นการเสียสละด้วยความบริสุทธิ์ใจ

การดำเนินชีวิตของคนเรานั้น ในความหมายหนึ่งก็คือ การบริโภค การเสพ หรือใช้ประโยชน์จากสิ่งต่างๆ การใช้เวลาเป็นนัย เป็นส่วนหนึ่งของการรู้จักบริโภค ซึ่งเป็นความหมายอย่างหนึ่งของการดำเนินชีวิตเป็นคนเราที่จะเป็นอยู่อย่างดีนั้นจะต้องดำเนินชีวิตเป็น คือ รู้จักดำเนินชีวิตนั่นเอง ถ้าใครรู้จักดำเนินชีวิต ชีวิตนั้นก็จะเป็นชีวิตที่ดีงาม เป็นชีวิตที่พัฒนาเจริญก้าวหน้า ประสบประโยชน์สุข แต่ถ้าดำเนินชีวิตไม่เป็นก็มีแต่ขาดทุนและประสบต่อความทุกข์และความเสื่อม ฉะนั้นจะต้องรู้จักดำเนินชีวิตหรือดำเนินชีวิตเป็นในบรรดากิจกรรมทั้งหลายของการดำเนินชีวิตเป็นนั้น อันหนึ่งก็คือการใช้เวลาเป็นการดำเนินชีวิตเป็นนี่เป็นหลักที่สำคัญ เพราะในยุคนี้เรานัดเรื่องความคิดเกี่ยวกับองค์กรวม การใช้เวลาเป็นนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่ง หรือเสี้ยวหนึ่งของการดำเนินชีวิตเป็น ถ้าเราจะทำให้ได้ประโยชน์ครบถ้วนจะต้องมองเห็นองค์กรวมของการดำเนินชีวิตเป็นนั้น เพราะจะต้องต่อสู้กับปัญหาน้อยใหญ่นานัปการ ทั้งปัญหาการครองชีวิต ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และปัญหาสุขภาพอนามัย (พระมหาพิพัฒพงศ์ ฐิตธมโม, 2563) ซึ่งแต่ละคนก็มีปัญหาที่แตกต่างกันไปคนละหลายปัญหา ชีวิตควรเป็นอยู่อย่างมีความสุข เมื่อคนที่เคยรู้จักคุ้นเคยเคยพบกัน คำถามประโยคที่สองหลังจากกล่าวคำว่า สวัสดีเป็นการทักทาย คือ สบายดีไหม “คำว่าสบายดี” ในความหมาย ก็คือมีความสุขเพราะมนุษย์โดยทั่วไปพากันแสวงหาความสุข ความสุขจึงเป็นเป้าหมายใหญ่ของชีวิต ความสุขมีทั้งสุขแบบโลก และสุขแบบธรรม สุขแบบโลกเป็นความสุขของ

ชาวโลก หรือชาวบ้านซึ่งได้แก่พวกคฤหัสถ์ หรือฆราวาสจะพึงมีส่วนสุขแบบธรรมเป็นความสุขเกิดจาก ฌานสมบัติ และภาวะที่ไม่มีกิเลส หรือปราศจากความทุกข์ทางใจ

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า หลักพุทธธรรม คือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นที่พิสูจน์กัน มาหลายยุค หลายสมัยแล้วว่าเป็นสัจธรรมที่แท้จริง ทั้งยังช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีความสุข ความเจริญ เป็นธรรม ที่สามารถน้อมนำมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันในการปฏิบัติงาน และช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในการทำงานให้มีความสุข ผู้เขียนเล็งเห็นความสำคัญผลลัพธ์ที่จะก่อเกิดแก่ประชาชนที่นำองค์ความรู้ไปใช้ จึงได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่างๆ มาใช้ประกอบการนำเสนอบทความวิชาการ เรื่อง “การนำ หลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน” เพื่อนำประโยชน์ให้เกิดสมดุชีวิตและสังคมสันติสุข เป็นการพัฒนาคน พัฒนาสังคมคุณธรรมให้เกิดแก่ประเทศอย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน

หลักในการดำเนินชีวิตของประชาชนจำเป็นต้องอาศัยหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นต้นน้ำเพื่อก่อ เกิดกระบวนการจัดการเชิงบวก ซึ่งหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนมีหลากหลาย องค์ประกอบที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หลักพุทธธรรมกับการดำเนินชีวิต หมายถึง การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต หรือ ความประพฤติเพื่อการดำเนินชีวิตอันก่อให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิต ความเกื้อกูล การบอกความจริง ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และสิทธิส่วนบุคคล หลักเกณฑ์ของความสุขในการการดำเนินชีวิตตามหลัก พุทธธรรมประกอบความดีทั่วไป

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตในด้านความพอเพียงในการ ดำเนินชีวิต มีองค์ประกอบด้วยหลักธรรมหลากหลายประการ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ทิฐฐธัมมิกัตถประโยชน์

ทิฐฐธัมมิกัตถประโยชน์เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐี “อุ อา กะ สะ” อาจเรียกสั้นๆ ว่า ทิฐฐธัมมิกัตถะ (เนื่องจากอตัลละ แปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจเรียกเต็มๆ ว่า ทิฐฐธัม มิกัตถสังวัตตนิภธรรม 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์ สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันชัดในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ (ธนัยวงศ์ กิตติวานิชย์, 2566)

1.1 “อุ” มาจากคำภาษาบาลีว่า “อุฏฐานสัมปทา” อ่านว่า “อุต-ถา-นะ-สำ-ปะ-ทา” แปลว่า การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร หรือ “ขยันหา” โดยต้องรู้จักขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ไม่เกียจคร้าน หนักเอาเบาสู้ รู้จักทำมาหากิน หรือประกอบอาชีพอย่าง ซื่อสัตย์ และสุจริต หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับอาชีพหรือหน้าที่การงานของตนเองอย่าง สม่าเสมอ เพื่อให้มีความเชี่ยวชาญในการทำงานมากยิ่งขึ้น ตลอดจนทำงานด้วยความมีสติ สมาธิ และ ปัญญาเพื่อให้ทุกอย่างประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ เช่น การได้เลื่อนตำแหน่งงานที่สูงขึ้น การได้

1.2 “อา” มาจากคำภาษาบาลีว่า “อารักขสัมปทา” อ่านว่า “อา-รัก-ชะ-ส่ำ-ปะ-ทา” แปลว่า การรู้จักรักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ให้ดี หรือ “ขยันเก็บ” โดยต้องรู้จักรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ให้คงอยู่และเก็บรักษาไว้ให้ปลอดภัย ไม่ให้เสียหาย ถูกทำลาย หรือสูญหาย รู้จักถนอมเก็บไว้ไม่ให้สิ้นเปลือง รู้จักซ่อมแซมให้ทรัพย์สินมีสภาพดี และรู้จักเสียดาย ไม่ทิ้งให้เสื่อมประโยชน์ไว้อย่างเสียๆ หมดจนรู้จักการเก็บหอมรอมริบ และการออมเงิน มีความประหยัด และรู้มัธยัสถ์ นอกจากนี้ ยังรวมถึงการหลีกเลี่ยงจากอบายมุขทั้งหลายที่ทำให้สูญเสียทรัพย์สินเงินทองอีกด้วย

1.3 “กะ” มาจากคำภาษาบาลีว่า “กัลยาณมิตตา” อ่านว่า “กัน-ละ-ยา-นะ-มิต-ตะ-ตา” แปลว่า การมีเพื่อน หรือมิตรที่ดี หรือ “เลือกคบ” โดยเลือกคบแต่คนดี มีคุณธรรม สามารถแนะนำหรือชักจูงกันไปในทางที่ถูกที่ควรร่วมกันได้ เป็นเพื่อนแท้ที่สามารถช่วยเหลือกัน และกันได้ในยามเดือดร้อนหรือคับขัน ไม่สร้างความเดือดร้อน เอาใจเอาเปรียบ หรือเบียดเบียนกัน มีแต่ความหวังดี และคบกันอย่างจริงใจโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ ที่สำคัญ ก็คือต้องไม่คบคนชั่ว หรือคนพาลที่จะชักนำไปในทางที่ไม่ดี อันจะนำไปสู่การทำความผิดศีลธรรม หรือทำผิดกฎหมายในที่สุด

1.4 “สะ” มาจากคำภาษาบาลีว่า “สมชีวิตา” อ่านว่า “สะ-มะ-ชี-วิ-ตา” แปลว่า การเป็นผู้ที่ดำรงชีพได้อย่างสมดุล และเหมาะสม หรือ “เลือกใช้” โดยรู้จักประมาณการใช้ชีวิตให้เป็นไปตามอัตภาพ เลือกกินเลือกใช้อย่างพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีน้อยใช้น้อย มีมากใช้มากได้ตามสมควรแก่ฐานะทางการเงินหรือรายได้ของตนเอง ไม่ใช่จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย ฟุ่มเฟือย หรือเกินตัวจนทำให้ต้องเป็นหนี้ นอกจากนี้ ยังรวมถึงการดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป หรือรู้จักกับความพอเหมาะพอดีด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าหลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์เป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เอื้อประโยชน์และเป็นแรงสนับสนุนให้เกิดพลังและการขับเคลื่อนของประชาชนในการดำเนินชีวิตในสังคม โดยหลักธรรมนี้เป็นคุณประโยชน์ 4 อย่าง คือ 1) การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร 2) การรู้จักรักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ให้ดี 3) เลือกคบเพื่อนที่ดี 4) รู้จักประมาณการใช้ชีวิต ความพอเพียง แนวทางตามหลักการนี้จะส่งผลให้เกิดการดำเนินชีวิตที่สมดุล

2. หลักพรหมวิหาร

หลักพรหมวิหาร หมายถึง ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหม เป็นหลักธรรมสำหรับทุกคนที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตมีความสุข เป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้เกิดการผูกมิตร การพิจารณาชีวิตอย่างมีเหตุผลและการมีจิตใจเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งมีผลทำให้สังคมทุกระดับมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า มีสันติสุขและมีความยุติธรรม โดยหลักธรรมนี้มี 4 ประการ ได้แก่ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, อ่างถึงใน พระมหาอัสภรณ์ แต่งดี, 2565)

2.1 เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข อาจจะเป็นความสุขทางกายหรือทางวาจา เช่น การจูงคนตาบอดเดินข้ามถนน การพูดจาไพเราะอ่อนหวาน การไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น และการปรับความคิดของเราให้สอดคล้องกับผู้อื่น

2.2 กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์คือสิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายและไม่สบายใจ ยามเห็นผู้อื่นทุกข์ยากลำบากก็ทนอยู่ไม่ได้ ต้องแสดงออกด้วยการเข้าช่วยเหลือเจือจุน ด้วยความเต็มใจเสมอ เช่น เห็นเพื่อนทุกข์ก็ทุกข์ด้วย สุขก็สุขด้วย

2.3 มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี โดยคำว่า “ดี” ในที่นี้หมายถึง การมีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า เช่น เห็นเพื่อนได้ดีก็แสดงความยินดีกับเพื่อน

2.4 อุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉย หรือการวางใจเป็นกลาง ปราศจากอคติ เช่น เราทราบว่าเพื่อนสอบตก ก็ไม่แสดงความดีใจหรือเสียใจหรือรังเกียจเพื่อน แม้เพื่อนคนนั้นจะทำตัวเองก็ตาม ถ้าเขามีความขยันก็คงไม่สอบตก ดังนั้นเราจึงควรช่วยเหลือเขาโดยการกวดวิชาหรือให้คำแนะนำในการเรียน เป็นต้น

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่กล่าวถึงหลักพรหมวิหาร เป็นหลักธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหม เป็นหลักธรรมสำหรับทุกคนที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตมีความสุข ผ่านการพิจารณาชีวิตอย่างมีเหตุผลและการมีจิตใจเอื้ออารีต่อกัน โดยหลักธรรมนี้มี 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา หลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่คำจุนโลก ให้เกิดสันติภาพ มีความรักใคร่สามัคคี เกื้อกูลกันเป็นหลักคุณธรรมที่สร้างสังคมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกหมู่เหล่า

3. หลักสัปปริสธรรม

ทุกคนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ และถือปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้ที่ป็นหัวหน้าต้องปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา สมควรต้องกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนอื่น และจะต้องบังคับใจตนเองให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม ซึ่งจะส่งผลแนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ประกอบด้วยหลักธรรม 7 ประการ คือ (หยาดฝน เดชโอภาส, 2566)

3.1 อัมมัญญา คือ การรู้จักเหตุพระธรรมปิฎก ให้ความหมายของการรู้จักเหตุในเชิงที่ว่า คือ การรู้จัก และเข้าใจในหลักการ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ของสิ่งต่างๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต โดยรู้จักว่าตนจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ที่มีอยู่อย่างไร สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำภายใต้เหตุและผลอันถูกต้อง

3.2 อตถัญญา คือ การเป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ สามารถรู้ถึงความมุ่งหมายของธรรมแต่ละอย่างได้ชัดเจน เช่น รู้ว่าประพฤติ ปฏิบัติตามธรรมข้อนี้แล้ว จะได้รับผลอย่างนี้ และรู้จักที่จะแสวงหาประโยชน์ให้แก่ตนเอง และผู้อื่น เพราะเห็นด้วยปัญญาว่าเกิดผลดีจากการลงมือปฏิบัติจริง

3.3 อตตัญญา คือ การรู้จักตน คือ ความรู้จักประมาณตนในเรื่องต่างๆ ทั้งฐานะทางการเงินและความเป็นอยู่ ฐานะหรือตำแหน่งในหน้าที่การงาน รวมไปถึงรู้จักสภาพความคิด และจิตใจของตน เมื่อรู้ว่าตนมีกำลัง มีความคิดอย่างไร มีอุปนิสัยอย่างไร เมื่อนั้น ย่อมที่จะสามารถวางตัวหรือปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมในสังคม

3.4 มัตตัญญา คือ การรู้จักประมาณ คือการเป็นคนรู้จักความพอดี หรือความพอเพียงในทุกๆ ด้าน ทั้งความพอดีในตน ความพอเพียงในชีวิต รู้จักความพอดีในการพูด พอดีในการทำงาน พอดีในการหาทรัพย์ และพอดีในการจ่ายทรัพย์ ด้วยการรู้จักประมาณกำลังตนเอง

3.5 กาลัญญตา คือ การรู้จักเวลา คือ การเข้าใจในกาลเวลาอันสมควร และระยะเวลาที่เหมาะสม สำหรับการทำงานอันใดๆ และพึงใช้เวลานั้นให้เหมาะสม เช่น รู้ว่าเวลาไหนควร เวลาไหนไม่ควรทำ รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร อะไรควรทำก่อน อะไรควรทำหลัง ด้วยการจัดลำดับของงาน และเวลาให้สัมพันธ์กัน รวมถึงรู้จักประมาณเวลาขณะทำสิ่งๆ นั้นให้เหมาะสม

3.6 ปริสัญญตา คือ การรู้จักชุมชน คือ การเป็นผู้รู้จักชุมชน ถิ่นอาศัย หรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงรู้จักว่าชุมชนเหล่านั้น มีความต้องการอะไร มีความเห็นหรือข้อตกลงอย่างไรเมื่อทราบเช่นนั้นแล้ว ย่อมทำให้สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างมีความสุข และเกิดความร่วมมือจากชุมชนอย่างแท้จริง

3.7 ปุคคลัญญตา คือ การรู้จักบุคคล คือ การเป็นผู้รู้จักเลือกคบคน ใครควรคบหรือไม่ ควรคบ และรู้จักว่าคนแต่ละคนมีอุปนิสัยใจคอที่แตกต่างกัน มีคุณธรรมต่างกัน มีความประพฤติต่างกัน มีหน้าที่การงานต่างกัน ดังนั้น จึงควรรู้จักเลือกคบหาคนที่ควรคบ ทำให้ได้คนดี คนทำงานเก่ง และเหมาะสมกับงาน

จากที่ข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า หลักสัปปริสธรรม เป็นหลักธรรมของสัตบุรุษหรือผู้ประพฤดีดี ผู้ที่ได้ยึดถือและนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต จักถือได้ว่าผู้นั้นเป็นคนดีมีคุณธรรม และเป็นคนเก่ง สัปปริสธรรม มี 7 ประการ คือ 1. ธัมมัญญตา คือ ความรู้จักเหตุ และรู้จักหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถ่องแท้ 2. อัตถัญญตา คือ ความรู้จักความมุ่งหมายและรู้จักผลของการกระทำในเรื่องหนึ่งเรื่องใดอย่างชัดเจน 3. อตตัญญตา คือ ความรู้จักตน 4. มัตตัญญตา คือ ความรู้จักประมาณ 5. กาลัญญตา คือ ความรู้จักกาล 6. ปริสัญญตา คือ ความรู้จักบริษัท ชุมชน และ 7. ปุคคลัญญตา หรือปุคคลปโรปริญญตา คือ ความรู้จักบุคคล หลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่ทำให้ประชาชนไม่คลาดแคลนทรัพย์ในการดำเนินชีวิต เพราะเป็นหลักธรรมที่สร้างสติ ให้รู้เท่าทันสถานการณ์ในโลก ณ ปัจจุบัน ไม่ตกเป็นทาสของสิ่งที่มัวเมาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ นั่นก็คือ ความพอเพียง โดยต้องรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล นั่นเอง

4. หลักสังคหวัตถุ

หลักสังคหวัตถุ ก็คือหลักแห่งการสงเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคมชุมชนที่มีคนต่างระดับกันไม่ว่าจะเป็นด้านฐานะ ความเป็นอยู่ รูปแบบการดำเนินชีวิตในสังคมหนึ่งย่อมจะต้องมีความบกพร่องและมีส่วนเกินทางด้านทรัพย์สินและเครื่องดำเนินชีวิตอยู่ไม่มากนักน้อย ดังนี้ (ฉัตรสุตา ส่องแสงเจริญ, 2565)

4.1 ทาน การแบ่งปัน ธรรมะข้อนี้เป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่จะมีการเอื้ออาทรต่อกัน คือ การหยิบยื่นให้แก่กันและกัน ซึ่งการหยิบยื่นให้กันและกันนั้นอยู่ที่ใจที่จะเสียสละออกไปมากกว่าการถูกบังคับด้วยระบอบทางการเมืองดังนั้นจะเห็นว่า ความละเอียดอ่อนในเรื่องนี้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน คือ ระบอบธรรมาธิปไตย มองทานหรือการให้แบ่งปันเป็นเรื่องปัจเจกชนที่มองดูที่ใจหรือการเอื้ออาทรต่อกันเป็นหลัก ระบอบประชาธิปไตย มองทานที่การเฉลี่ยผลประโยชน์ทางด้านภาษีที่เก็บได้ในแต่ละปี ระบอบสังคมนิยม, มองทานที่การบังคับใช้ทางกฎหมาย หรือการยึดจากปัจเจกชนมาเป็นของรัฐหรือส่วนรวม (ระบบคอมมูน) เป็นต้น

4.2 ปิยวาจา การพูดด้วยคำอันเป็นที่รัก ธรรมะข้อนี้มุ่งไปที่การสื่อสารกันในระดับต่างๆ เพื่อมีความเข้าใจร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมหากไม่มีปิยวาจาที่มีองค์ประกอบเหล่านี้

คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ-ไม่พูดเพ้อเจ้อต่อกัน สังคมนั้นก็จะไม่มีความหวาดระแวงต่อกัน เป็นต้น

4.3 อัตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ ธรรมะข้อนี้มุ่งไปที่การดำรงตนให้มีประโยชน์ต่อผู้อื่นหรือสังคม ดังสุภาษิตไทยว่า อยู่บ้านท่านอย่านิ่งคูดาย ปั่นวัวปั่นควายให้ลูกท่านเล่น อย่างนี้เป็นต้น เป็นน้ำใจเล็กๆ น้อยๆ ที่ผู้อยู่ร่วมกันจะพึงกระทำต่อกัน

4.4 สมานัตตตา การทำตนให้เป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ธรรมะข้อนี้มุ่งไปที่การประพฤติตนเองที่วางตัวตนให้เสมอต้นเสมอปลาย หรือการเป็นผู้ประสานงานที่ดีต่อสังคมชุมชนขององค์กรที่ตัวเองสังกัดอยู่ ไม่เป็นคนยุ่งยงทำให้คนในสังคมแตกแยกกัน

หลักสังคหวัตถุ คือ หลักแห่งการสงเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคมชุมชนที่มีคนต่างระดับกันไม่ว่าจะเป็นด้านฐานะ ความเป็นอยู่ และมีส่วนเกินทางด้านทรัพย์สินและเครื่องดำเนินชีวิตอยู่ไม่มากก็น้อย ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อุตถจริยา และสมานัตตตา การนำหลักธรรมนี้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตจะส่งผลเชิงบวกที่สร้างสังคมที่สงบ ร่มเย็น มีความรัก ความเอื้ออาทร ประเด็นนี้จะป็นสายธารชีวิตที่เกื้อหนุนให้ประชาชนที่นำไปปฏิบัติจะเกิดความสุข สงบ ชีวิตที่แต่ความเจริญรุ่งเรือง

จากข้อมูลทีกล่าวมาข้างต้น เกี่ยวกับแนวคิดการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน สรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตและการดำเนินชีวิตนับว่าเป็นเรื่องใหญ่ เพราะจะต้องต่อสู้กับปัญหาน้อยใหญ่นานัปการทั้งปัญหาการครองชีวิต ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และปัญหาสุขภาพอนามัย ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้ในการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการร่วมกันเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน สามารถนำเสนอแนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนได้แก่

1. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ทิฐุธัมมิกัตถประโยชน์
2. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม พรหมวิหาร 4
3. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ธรรม 7 ประการของสัปบุริสธรรม และ
4. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม

หลักสังคหวัตถุ จะเห็นได้คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนเป็นอย่างมาก ในการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้กับบุคคลทั้งหลายนั้น ต้องใช้ความพยายามในการหาวิธีต่าง ๆ นานา หลายชนิดหลายแบบ เพื่อใช้ในการแนะแนวให้แกบุคคลในสังคมให้มีชีวิตที่ดีและมีความสุข

แนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน

แนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนเป็นขั้นเป็นตอนเกี่ยวเนื่องกัน และสามารถนำไปใช้กับชีวิตประจำวัน ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสมบูรณ์พร้อม คือฝึกให้เป็นคนดีสร้างความพร้อมในการฝึกตนเอง ฝึกตนให้เป็นคนมีประโยชน์ บำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคม ผลจากการปฏิบัติจนหมดกิเลส และยังประโยชน์สูงสุด ของการปฏิบัติให้เกิดขึ้น คือ ผู้ปฏิบัติจะมีจิตใจที่สะอาด บริสุทธิ์ บริบูรณ์ หมดกิเลส สามารถทำพระนิพพานให้แจ้ง สร้างบารมีให้ถึงที่สุดแห่งธรรมได้ในที่สุด

หลักพุทธธรรมกับการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน การดำเนินชีวิตและการดำเนินชีวิตนับว่าเป็นเรื่องใหญ่ เพราะจะต้องต่อสู้กับปัญหาน้อยใหญ่นานัปการ ทั้งปัญหาการครองชีวิต ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ

การเมือง และปัญหาสุขภาพอนามัย ซึ่งแต่ละคนก็มีปัญหาที่แตกต่างกันไปคนละหลายปัญหาชีวิตควรเป็นอยู่อย่างมีความสุข ในความหมายก็คือ มีความสุขเพราะมนุษย์โดยทั่วไปพากันแสวงหาความสุข ความสุขจึงเป็นเป้าหมายใหญ่ของชีวิต ความสุขมีทั้งสุขแบบโลก และสุขแบบธรรม สุขแบบโลกเป็นความสุข ของชาวโลก หรือชาวบ้านซึ่งได้แก่พวกคฤหัสถ์ หรือฆราวาสจะพึงมีส่วนสุขแบบธรรมเป็นความสุขเกิดจากฉันทสมานัตติ และภาวะที่ไม่มีกิเลส หรือปราศจากความทุกข์ทางใจ และความร่ำ

จากการศึกษาครั้งนี้ในการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการร่วมกันเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน สามารถนำเสนอแนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนได้ดังต่อไปนี้

1. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ทัศนะมิกัตถประโยชน์ โดยเป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ที่คนทั่วไปปรารถนามีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ “อ” การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ไม่เกียจคร้าน หนักเอาเบาสู้อู้จักทำมาหากิน หรือประกอบอาชีพอย่างซื่อสัตย์ และสุจริต หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับอาชีพ หรือหน้าที่การงานของตนเองอย่างสม่ำเสมอ “อา” การรู้จักรักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ให้ดี หรือ “ขยันเก็บ” โดยต้องรู้จักรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ให้คงอยู่ และเก็บรักษาไว้ให้ปลอดภัย ไม่ให้เสียหาย ถูกทำลายหรือสูญหาย รู้จักถนอมเก็บไว้ไม่ให้สิ้นเปลือง รู้จักซ่อมแซมให้ทรัพย์สินมีสภาพดี และรู้จักเสียสละ “กะ” การมีเพื่อน หรือมิตรที่ดี หรือ “เลือกคบ” โดยเลือกคบแต่คนดี มีคุณธรรม สามารถแนะนำ หรือชักจูงกันไปในทางที่ถูกที่ควรร่วมกันได้ เป็นเพื่อนแท้ที่สามารถช่วยเหลือกันและกันได้ ในยามเดือดร้อน “สะ” การเป็นผู้ที่ดำรงชีพได้อย่างสมดุล และเหมาะสม หรือ “เลือกใช้” โดยรู้จักประมาณการใช้ชีวิตให้เป็นไปตามอัตภาพ เลือกกินเลือกใช้อย่างพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ ยังรวมถึงการดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป หรือรู้จักกับความพอเหมาะพอดีด้วย

2. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม พรหมวิหาร 4 โดยเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคนที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตมีความสุข เป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้เกิดการผูกมิตร การพิจารณาชีวิตอย่างมีเหตุผลและการมีจิตใจเอื้ออารีต่อกัน ซึ่งมีผลทำให้สังคมทุกระดับมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า มีสันติสุขและมีความยุติธรรม โดยหลักธรรมนี้มี 4 ประการ ได้แก่ เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข อาจจะเป็นความสุขทางกาย หรือทางวาจา กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์คือสิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายและไม่สบายใจ มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี และอุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉย หรือการวางใจเป็นกลาง ปราศจากอคติ

3. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ธรรม 7 ประการของสัปบุริสธรรม โดยทุกคนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ และถือปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้ที่ป็นหัวหน้าต้องปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา สมควรต้องกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนอื่น และจะต้องบังคับใจตนเองให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม ซึ่งจะส่งผลแนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ประกอบด้วยหลักธรรม 7 ประการ คือ ธัมมัญญตา คือ การรู้จักเหตุพระธรรมปิฎก อัตถัญญตา

คือ การเป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ อัตตัญญูตา คือ การรู้จักตน คือ ความรู้จักประมาณตนในเรื่องต่างๆ ทั้งฐานะทางการเงิน และความเป็นอยู่ มัตตัญญูตา คือ การรู้จักประมาณ คือ การเป็นคนรู้จักความพอดี หรือความพอเพียงในทุกๆ ด้าน กาลัญญูตา คือ การรู้จักเวลา คือ การเข้าใจในกาลเวลาอันสมควร และระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการทำกิจการอันใดๆ และพึงใช้กาลเวลานั้นให้เหมาะสม ปริสัญญูตา คือ การรู้จักชุมชน คือการเป็นผู้รู้จักชุมชน ถิ่นอาศัย หรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ บุคคลัญญูตา คือ การรู้จักบุคคล คือ การเป็นผู้รู้จักเลือกคบคน ใครควรคบหรือไม่ควรคบ

4. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม หลักสังคหวัตถุ ก็คือหลักแห่งการสงเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคมชุมชนที่มีคนต่างระดับ ประกอบด้วย ทาน การแบ่งปัน ปิยวาจา การพูดด้วยคำอันเป็นที่รักอรรถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ และสมานัตตตา การทำตนให้เป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนจะเห็นได้ว่ามนุษย์นั้นว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และมีความสำคัญมากที่สุดในโลก เพราะมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สามารถเรียนรู้และรับการฝึกอบรมสั่งสอน จนสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อโลกได้ ในการเรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อสะสมประสบการณ์ชีวิต มนุษย์ควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมไปด้วยพร้อมๆ กัน เพราะคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนเป็นอย่างมาก ในการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้กับบุคคลทั้งหลายนั้น ต้องใช้ความพยายามในการหาวิธีต่างๆ นานา หลายชนิดหลายแบบ เพื่อใช้ในการแนะแนวให้แกบุคคลในสังคมให้มีชีวิตที่ดีและมีความสุข แต่อย่างไรก็ตามพื้นฐานคือการทำให้คนเข้าใจธรรม นำธรรมที่ได้ศึกษาค้นคว้าจนเข้าใจไปช่วยแก้ปัญหาชีวิต คือ ความทุกข์ที่มีอยู่ภายในจิตใจ โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อมุ่งแก้ปัญหาได้ศึกษาแล้วเกิดสติปัญญาและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของตน โดยสามารถนำเสนอแนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนดังรายละเอียดต่อไปนี้

หลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน มีหลักธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการได้หลายหลักธรรม ซึ่งแต่ละหลักธรรมก็จะมีคุณค่าเด่นๆ ที่แตกต่างกันออกไป แต่ทุกหลักธรรมก็มีจุดเชื่อมต่อในมุมมองเดียวกัน โดยหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชน พบว่า ประกอบด้วย 4 หลัก ได้แก่ 1. หลักทิวฐัมมิกัตถประโยชน์: หัวใจเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์ต่อการเลี้ยงชีพ 2. หลักพรหมวิหาร: หลักธรรมครองใจ เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน 3. หลักสังคหวัตถุ: ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจกัน เอื้อต่อการประสานงาน การสร้างภาคีเครือข่าย 4. หลักสปปริสธรรม: หลักธรรมสำหรับการพัฒนา การปรับพฤติกรรมตามเหตุปัจจัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. หัวใจเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์ต่อการเลี้ยงชีพ การอำนวยความสะดวก เป็นการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ทิวฐัมมิกัตถประโยชน์ เพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยความสะดวกสุขขั้นต้นประกอบด้วยธรรม 4 ประการ คือ “อุ” “อา” “กะ” “สะ”

2. หลักธรรมครองใจ เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน การดำเนินชีวิตที่สมดุล เป็นการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม พรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคนที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตมีความสุข หลักธรรมนี้มี 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

3. หลักธรรมสำหรับการพัฒนา การปรับพฤติกรรมตามเหตุปัจจัย ก่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เป็นการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ธรรม 7 ประการของสัปปริสธรรม เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย หลักธรรม 7 ประการ คือ อัมมัญญตา รู้จักเหตุ, อัตถัญญตา รู้จักผล, อตตัญญตา รู้จักตน, มัตตัญญตา รู้จักประมาณ, กาลัญญตา รู้จักกาล, ปริสสัญญตา รู้จักชุมชน, บุคคลัญญตา รู้จักบุคคล

4. ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน เอื้อต่อการประสานงาน การสร้างภาคีเครือข่าย ธรรมสำหรับการเกื้อกูล เป็นการปฏิบัติธรรมตามหลักสังคหวัตถุ ซึ่งเป็นหลักแห่งการสงเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคมชุมชนที่มีคนต่างระดับ ประกอบด้วยทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา

ภาพที่ 1 การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน

วิเคราะห์

การดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน ประชาชนต้องเผชิญกับปัญหาที่มากมาย ยิ่งในยุคสังคมหลังโควิด เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ ทำให้เกิดปัญหาต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกหมู่เหล่า เพราะทุกคนต้องต่อสู้กับปัญหาน้อยใหญ่นานัปการ ทั้งปัญหาการครองชีวิต ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และ

ปัญหาสุขภาพอนามัย ซึ่งแต่ละคนก็มีปัญหาที่แตกต่างกันไปคนละหลายปัญหาชีวิตควรเป็นอยู่อย่างมีความสุข ในความหมาย ก็คือมีความสุขเพราะมนุษย์โดยทั่วไปพากันแสวงหาความสุข ความสุขจึงเป็นเป้าหมายใหญ่ของชีวิต ความสุขมีทั้งสุขแบบโลก และสุขแบบธรรม สุขแบบโลกเป็นความสุขของชาวโลก หรือชาวบ้านซึ่งได้แก่พวกคฤหัสถ์ หรือฆราวาสจะพึงมีส่วนสุขแบบธรรมเป็นความสุขเกิดจากมาน สมบัติ และภาวะที่ไม่มีกิเลส หรือปราศจากความทุกข์ทางใจ ซึ่งจากการศึกษาเอกสารตำราฯ ข้างต้น ผู้เขียนสามารถนำวิเคราะห์ ตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน พบว่า การดำเนินชีวิตและการดำเนินชีวิตนับว่าเป็นเรื่องใหญ่ เพราะจะต้องต่อสู้กับปัญหาน้อยใหญ่นานัปการทั้งปัญหาการครองชีวิต ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และปัญหาสุขภาพอนามัย ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้ในการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการร่วมกันเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน สามารถนำเสนอแนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ได้แก่ 1. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมที่ภุชฌัมมิกัตถะประโยชน์ 2. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมพรหมวิหาร 4 3. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม 7 ประการของสัปปริสธรรม และ 4. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม หลักสังคหัตถุ จะเห็นได้ คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนเป็นอย่างมาก ในการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้กับบุคคลทั้งหลายนั้น ต้องใช้ความพยายามในการหาวิธีต่างๆ นานา หลายชนิดหลายแบบ เพื่อใช้ในการแนะแนวให้แก่บุคคลในสังคมให้มีชีวิตที่ดีและมีความสุข ซึ่ง สอดคล้องกับพระครูญาณปริชา (นพดล ตปสีโล, 2564) ที่ทำการศึกษารื่อง การประยุกต์ใช้หลักภุชฌัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย พบว่า การประยุกต์ใช้หลักภุชฌัมมิกัตถะประโยชน์ ประชาชนส่วนมากมีความเข้าใจการคบคนดีไม่คบคนชั่ว การดำรงตน เจริญสมทนากับบุคคลในบ้านหรือนิกมนั้นด้วยการใช้คำพูดที่เป็นมิตร มีสมาจารบริสุทธิ์เป็นคนมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และ 4 ด้าน สมชีวิตา มีการอยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ผิดเคืองนัก รู้จักกระจายของเรารู้จักต้องไม่เหนียวรายได้

2. แนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน พบว่า มนุษย์นับว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และมีความสำคัญมากที่สุดในโลก เพราะมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สามารถเรียนรู้และรับการฝึกอบรมสั่งสอน จนสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อโลกได้ ในการเรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อสะสมประสบการณ์ชีวิต มนุษย์ควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมไปด้วยพร้อมๆ กัน เพราะคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนเป็นอย่างมาก ในการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้กับบุคคลทั้งหลายนั้น ต้องใช้ความพยายามในการหาวิธีต่างๆ นานา หลายชนิดหลายแบบ เพื่อใช้ในการแนะแนวให้แก่บุคคลในสังคมให้มีชีวิตที่ดีและมีความสุข แต่อย่างไรก็ตามพื้นฐานคือการทำให้คนเข้าใจธรรม นำธรรมที่ได้ศึกษาค้นคว้าจนเข้าใจไปช่วยแก้ปัญหาชีวิต คือ ความทุกข์ที่มีอยู่ภายในจิตใจ โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อมุ่งแก้ปัญหาได้ศึกษาแล้วเกิดสติปัญญาและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของตน ซึ่งสอดคล้องกับพระครูปลัดสิริวัตร สุทธิมิโน (दानประสิทธิ์, 2563) ที่ทำการศึกษารื่อง การประยุกต์ใช้หลักภุชฌัมมิกัตถะ

ประโยชน์เพื่อการดำเนินชีวิต ของมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยม การประยุกต์ใช้หลักธรรม เพื่อแก้ปัญหา การใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะจากการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมมีกตประโยชน์เพื่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในสังคมบริโภคนิยม ก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าในระดับต่างๆ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับสังคม และระดับประเทศ

จากข้อมูลต่างๆ ที่ผู้เขียนวิเคราะห์ สังเคราะห์จากองค์ความรู้ต่างๆ จากการศึกษาครั้งนี้ กล่าวได้ว่าการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการร่วมกันเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน สามารถนำเสนอแนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ได้แก่ 1. หลักทฤษฎีธรรมมีกตประโยชน์ โดยเป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ “อุ” “อา” “กะ” “สะ” 2. หลักพรหมวิหาร 4 โดยเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคนที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตมีความสุข เป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้เกิดการผูกมิตร การพิจารณาชีวิตอย่างมีเหตุผลและการมีจิตใจเอื้ออารีต่อกัน ซึ่งมีผลทำให้สังคมทุกระดับมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า มีสันติสุขและมีความยุติธรรม โดยหลักธรรมนี้มี 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา 3. หลักธรรม 7 ประการของสปปุริสธรรม โดยทุกคนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ และถือปฏิบัติประกอบด้วยหลักธรรม 7 ประการ คือ อัมมัญญตา อัตถัญญตา อตตัญญตา มตตัญญตา กาลัญญตา ปริสสัญญตา ปุคคลัญญตา 4. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม หลักสังคหวัตถุ ก็คือหลักแห่งการสงเคราะห์ เกื้อกูลกันในสังคมชุมชนที่มีคนต่างระดับ ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา จะเห็นได้ว่าคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนเป็นอย่างมาก ในการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้กับบุคคลทั้งหลายนั้น ต้องใช้ความพยายามในการหาวิธีต่างๆ นานา หลายชนิดหลายแบบ เพื่อใช้ในการแนะแนวให้แก่บุคคลในสังคมให้มีชีวิตที่ดีและมีความสุข แต่อย่างไรก็ตามพื้นฐานคือการทำให้นคนเข้าใจธรรม นำธรรมที่ได้ศึกษาค้นคว้าจนเข้าใจไปช่วยแก้ปัญหาชีวิต คือ ความทุกข์ที่มีอยู่ภายในจิตใจ โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อมุ่งแก้ปัญหาได้ศึกษาแล้วเกิดสติปัญญาและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของตน

บทสรุป

จากสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดวิกฤติต่างๆ ขึ้นอย่างมากมาย อาทิ วิกฤติทางการศึกษา วิกฤติทางเศรษฐกิจ วิกฤติทางการเมืองการปกครอง วิกฤติทางศาสนา ฯลฯ วิกฤติต่างๆ เหล่านี้ ล้วนทำให้บุคคลในสังคมเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิต มีความทุกข์อยู่ตลอดเวลา การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการร่วมกันเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน สามารถนำเสนอแนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนได้แก่ 1. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ทฤษฎีธรรมมีกตประโยชน์ โดยเป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ 2. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม พรหมวิหาร 4 โดยเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคนที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตมีความสุข เป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้เกิดการผูกมิตร การพิจารณาชีวิตอย่างมี

เหตุผลและการมีจิตใจเอื้ออารีต่อกัน ซึ่งมีผลทำให้สังคมทุกระดับ 3. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ธรรม 7 ประการของสัพบุริสธรรม โดยทุกคนสามารถนำมาประยุกต์ใช้และถือปฏิบัติ 4. การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม หลักสังคหวัตถุ ก็คือหลักแห่งการสงเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคมชุมชนที่มีคนต่างระดับ หรือสรุปได้ว่าหลักการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา คือ การนำหัวใจเศรษฐี ที่เอื้อประโยชน์ต่อการเลี้ยงชีพ หลักธรรมครองใจที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน ผสานธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกันที่เอื้อต่อการประสานงาน การสร้างภาคีเครือข่ายที่เชื่อมต่อกับหลักธรรมสำหรับการพัฒนา การปรับพฤติกรรมตามเหตุปัจจัย สิ่งเหล่านี้จะทำให้ประชาชนดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล ปกติสุข จึงเห็นได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนเป็นอย่างมาก ในการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้กับบุคคลทั้งหลายนั้น ต้องใช้ความพยายามในการหาวิธีต่างๆ นานา หลายชนิดหลายแบบ เพื่อใช้ในการแนะแนวให้แก่บุคคลในสังคมให้มีชีวิตที่ดีและมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

กัลยา ทองนุช. (2564). หลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานให้มีความสุข.

วารสารวิจัยวิชาการ, 4(4): 295-304.

ฉัตรสุตา ส่องแสงเจริญ. (2565). หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์. **วารสาร**

พุทธมณฑล ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 7(1): 159-173.

ธัญวงศ์ กิรติวานิชย์. (2566). “อุ-อา-กะ-สะ” หัวใจมหาเศรษฐี...ปฏิบัติตาม “ไม่มีจน” !!! [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <https://www.wealthythai.com/en/updates/wealth-management/where-to-put-your-money/16814>

พระครูญาณปรีชา (นพดล ตปสีโล). (2564). การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในการ

พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์**

มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดสิริวิทย์ สุทธิมน (ด้านประสิทธิ์). (2563). การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์เพื่อ

การดำเนินชีวิต ของมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยม, **วารสารมหาจุฬานาครธรรม**, 7(4):63-76.

พระมหาพิพัฒพงศ์ จิตธมโม, (2563). หลักพุทธธรรมกับการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน. **วารสารครุศาสตร์**

ปริทรรศน์, 7(2): 325-334.

พระครูพิพัฒนศาสนกิจจาทร. (2561). การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน. **วารสาร มจร**

การพัฒนาสังคม, 3(2), 76-49.

พระมหาอัษฎรณ แดงดี. (2565). หลักพรหมวิหาร 4 กับคุณค่าของคนในสังคมไทย. **วารสาร มจร**

บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 8(1), 143-153.

พระวชิรวิชัย ภัทรเกียรตินันท์. (2564). หลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตในช่วงโรคโควิด-19.

วารสารภาวนาสารปริทัศน์, 1(1), 109-120.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2543). **รวมธรรมะ**. กรุงเทพฯ: บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.

หยาดฝน เดชโอภาส. (2566). **การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กร
แห่งความสุขของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2.**
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข Applying Buddhist Principles to Create Reconciliation to Create A Peaceful Society

¹พระครูวินัยธรพิทยา จันทนเสถียร, ²ณัฏฐา ม้วนสุธา

¹Phrakruwinaitornphittaya Chantanasatien, ²Nattha Maunsutha

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus

¹Corresponding author, e-mail: phittaya.78630@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมมาใช้ในการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข โดยใช้กระบวนการศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย รวมถึงสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข ผลการศึกษา พบว่า 1) แนวคิดเกี่ยวกับการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข เป็นแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยหลักการ คือ (1) หักใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหยาบช้า (2) การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (3) เอาใจเขามาใส่ใจเรา (4) สานเสวนา (5) จัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน (6) ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ขั้นพื้นฐาน (7) นำหลักธรรมมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไข (7) คำนึงถึงความหลากหลายของวัฒนธรรม (8) รู้จักการให้อภัย 2) แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมมาใช้ในการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข พบว่า หลักพุทธธรรมที่เป็นวิธีสร้างความสมานฉันท์ คือ การปรับปรุงตนเองและการพัฒนาจิตใจ ถือความถูกต้อง ถือธรรมคือความจริง ด้วยวิธีการ (1) คิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน (2) ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และกับประเทศชาติ (3) ปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกัน และ (4) มั่นคงอยู่ในเหตุในผล ด้วยหลักของ 3 เปลี่ยน คือ ปรับพฤติกรรม (Adjust behavior) ปรับทัศนคติ (Adjust attitude) ปรับแนวทางการปฏิบัติ (Adjust practice guidelines) ที่นำสู่ผลลัพธ์เชิงบวกที่สร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, สมานฉันท์, สังคมสันติสุข

Abstract

This academic article has the objective 1) To study the concept of reconciliation to create a peaceful society. 2) To study the concept of Buddhist principles used in reconciliation to create a peaceful society. By using the study process from documents, textbooks, research, including various technological media related to the application of Buddhist principles in reconciliation to create a peaceful society. The results of the study found that 1) The concept of reconciliation to create a peaceful society It is a concept about the process of creating reconciliation. With the principle of (1) Stop using violence to stop terror. (2) Building confidence and trust (3) Take care of him and take care of us. (4) Dialogue (5) Deal with people's emotions and feelings. (6) Meeting basic human needs (7) Use Dhamma principles as a tool for correction. (8) Consider cultural diversity. (9) Know how to forgive. 2) The concept of Buddhist principles used in reconciliation to create a peaceful society. It was found that the principles of Buddhism that are methods for creating reconciliation are self-improvement and mental development. hold correct Hold Dhamma to be the truth by means of (1) Think, speak, and act with kindness, focus on good, and focus on improving one another. (2) Help and support each other, coordinate and coordinate benefits. Give successful work results for yourself, others, and the country. (3) Act in honesty, in the rules and in the rules and regulations. equally and (4) Stable in cause and effect with the principle of 3 adjustments: adjust behavior (Adjust behavior), adjust attitude (Adjust attitude), adjust practice guidelines (Adjust practice guidelines) that lead to positive results that create sustainable peaceful society.

Keywords: Principles of Buddhism, Reconciliation, Peaceful society.

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันมีปัจจัยสำหรับการดำเนินชีวิตที่เอื้ออำนวยให้มีความสุขสบายมากขึ้น ตลอดจนได้มีโอกาสเรียนรู้และรับรู้เรื่องราวต่างๆ ได้อย่างสะดวกรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่ในความเป็นจริงคนในสังคมไทยบางส่วนกลับมีสภาพที่ขาดความไว้วางใจ ไร้มิตรภาพ และความเชื่อมั่นระหว่างกัน เนื่องจากรอยร้าวแห่งความขัดแย้ง แตกแยก และบาดแผลเก่าในอดีตจากปัญหาการเมืองของกลุ่มเสื้อเหลืองเสื้อแดงตลอดทศวรรษที่ผ่านมาซึ่งไม่ได้รับการแก้ไข ให้หมดสิ้น ส่งผลให้เกิดความสูญเสียแก่ประเทศไทยและคนไทยมากมาย รัฐบาลที่ผ่านมาจนกระทั่งในยุคปัจจุบันโดยการนำของผู้บริหารปกครองในประเทศไทย มีความพยายามที่จะสร้างความสมานฉันท์เพื่อนำพาประเทศไทย ก้าวพ้นความเจ็บปวดในอดีต ก้าวไปข้างหน้าเพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ความพยายามในการแก้ไขความขัดแย้ง และเสริมสร้างความสมานฉันท์ปรองดองดังกล่าว ถือว่ามีความก้าวหน้าในระดับหนึ่ง แต่ในส่วนลึกๆ แล้ว

ความรู้สึกขัดแย้ง ขุ่นเคือง หวาดระแวงยังแฝงอยู่ในใจของผู้เป็นคู่กรณีแห่งความขัดแย้ง ดังจะเห็นได้จากการให้สัมภาษณ์ การตอบโต้กล่าวหาซึ่งกันและกันอยู่เนืองๆ จนถึงปัจจุบันนี้

ความขัดแย้งเป็นสภาพความอันเป็นปกติธรรมดาในสังคม ดังที่มอริสได้กล่าวไว้ว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ตราบใดที่มนุษย์ยังคงมีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ และยังมีความจริงอีกประการหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือ เมื่อใดก็ตามที่ความขัดแย้งได้เกิดขึ้นแล้ว ย่อมมีการสูญเสียตามมา หรือในบางกรณีอาจจะก่อให้เกิดหายนะอันร้ายแรงได้เช่นกัน (ณัฐพงศ์ ปัทมโรจน์, 2558) อย่างไรก็ตามความขัดแย้งสามารถส่งผลเชิงปฏิฐานได้อีกด้วย ซึ่งการวิเคราะห์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมสามารถกระทำได้ไม่ใช่แค่เพียงดำเนินการวิเคราะห์แยกแยะและระบุมุมมองของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือคู่กรณี ตลอดจนการหาต้นตอที่แท้จริงของปัญหาความขัดแย้ง มุมมองหรือทัศนคติระหว่างกัน แต่รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ในช่วงเวลาที่ผ่านมา รูปแบบและวิธีการที่บุคคลเหล่านั้นใช้ในการจัดการความขัดแย้ง และขยายกว้างออกไปจนถึงการพิจารณาถึงบริบททางประวัติศาสตร์ การประเมินทางเลือก ความเป็นไปได้ในการที่จะหาการเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งมีหลายรูปแบบที่เหมาะสม ตามบริบทของปรากฏการณ์ในแต่ละสังคม แต่ที่รู้จักกันมาก คือ การเจรจาโดยค้นหาจุดยืนและจุดสนใจร่วมกัน

ปัจจุบันในสังคมไทย ไม่มีปัญหาใดยิ่งใหญ่และรุนแรงเท่าปัญหาความขัดแย้งทางด้านความคิดเห็น ซึ่งไม่ตรงกันต่างคนต่างเอาความเป็นตัวของตัวเองเข้าใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินปัญหา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นบ่อเกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อระบบทางสังคม การเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสุข ของบ้านเมืองที่ส่งต่อให้เกิดความแตกแยกและสังคมไม่ปกติสุข ในสังคมปัจจุบันพบว่าการแสวงหาแนวทางการสมานฉันท์ในทุกประเด็นเพื่อให้สังคมเกิดการพัฒนา แต่ยังไม่มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมที่ทำให้ยุติความขัดแย้งลงได้ ในทางตรงกันข้าม กลับทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ท่ามกลางความขัดแย้งทางความคิดเห็นของกลุ่มที่คิดต่าง อีกทั้งยังมีกลุ่มมวลชนอีกจำนวนหนึ่งที่ วางตัวเป็นกลาง หรือที่มักเรียกกันว่า “พลังเงียบ” คนเหล่านี้ต่างเฝ้ามองอย่างมีความหวังว่า ปัญหาดังกล่าวจะยุติลงด้วยดี (จิรศักดิ์ บางท่าไม้, 2564) โดยมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้หวังดีต่อประเทศชาติอย่างจริงใจ มาช่วยประณิประนอมให้เรื่องราวกลายเป็นดีในที่สุด เพราะเชื่อว่า “อยุธยาไม่สิ้นคนดี” ซึ่งการรวมพลังกันทำเรื่องราวให้กลายเป็นดีได้ตามที่หวัง เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สังคมคาดหวัง โดยหลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งสำคัญที่นำมาใช้เป็นฐานรากที่ก่อให้เกิดความปรองดองสมานฉันท์สำหรับสังคมไทย หากคนเรายึดหลักธรรมคำสอนตามแนวพระพุทธศาสนาใช้เป็นแกนหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต ใช้เป็นฐานในการแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น ถึงแม้จะเกิดขึ้นก็จะไม่รุนแรง

จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งเชื่อมโยงที่ก่อให้เกิดความปรองดอง สังคมสันติสุข เป็นสัจธรรมที่เที่ยงแท้ที่ช่วยให้ผู้ที่นำไปปฏิบัติเกิดความสุข ความเจริญ หลักธรรมตามแนวพุทธศาสนาจึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่จะขับเคลื่อนให้เกิดการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุขและช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีคุณค่า ผู้เขียนจึงเล็งเห็นความสำคัญที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์แก่ประชาชน สังคม ที่จะได้นำองค์ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ จึงได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่างๆ มาใช้ประกอบการนำเสนอบทความวิชาการ เรื่อง “การนำหลักพุทธธรรมมา

ใช้ในการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข” เพื่อนำประโยชน์ให้เกิดสมดุลชีวิต และสังคมสันติสุข เป็นการพัฒนาคน พัฒนาสังคมคุณธรรมให้เกิดแก่ประเทศอย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข

โลกนี้ไม่มีอะไรถูกใจคนเราไปเสียทุกอย่าง เพราะตั้งแต่เกิดมาทุกคนล้วนต้องเจอความขัดแย้ง ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเสมอ ไล่ตั้งแต่ในบ้านก็เจอความขัดแย้งภายในครอบครัว ไปโรงเรียนก็พบความขัดแย้งกับเพื่อนฝูง กระทั่งถึงวัยทำงานก็ยังไม่พ้นความขัดแย้งในองค์กรอีก ทำเอาหลายคนเช็ดขยาดจนไม่กล้าเผชิญหน้ากับความขัดแย้งเลยก็มี อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งไม่ได้เป็นสิ่งน่ากลัวเสมอไป หากเรา รู้จักการบริหารความขัดแย้ง (Conflict Management) อย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นตัวช่วยในการก้าวข้าม สถานการณ์ต่างๆ และรับมือกับความวุ่นวายได้อย่างสบายใจ การเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารความขัดแย้ง ที่ถูกต้อง มีฐานรากทางจิตใจที่มั่นคง ประชาชนทุกคนก็จะสามารถเผชิญหน้ากับปัญหาได้อย่างเหมาะสม โดยไม่สร้างความร้ายแรงให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง สังคม ซึ่งรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นแนวคิดเกี่ยวกับการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข สามารถอธิบายได้ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการสมานฉันท์

การสมานฉันท์เป็นการทำให้เกิดความปรองดอง การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ซึ่งต้องมีการบริหารปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งสิ่งสำคัญที่จะบริหารให้เกิดความสมานฉันท์ ก็คือการรู้เหตุ โดยเหตุที่กล่าวถึงก็คือ ความขัดแย้ง ที่เราต้องทำความเข้าใจกับคำว่า นี้ ซึ่งกล่าวได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งในปัจจุบันประเด็นความขัดแย้งส่วนมาก ความขัดแย้งอาจเป็นการส่งเสริมการปฏิบัติงานในองค์กร ควรจะมีการบริหารความขัดแย้งให้เกิดผลดีที่สุด ความขัดแย้งอาจจะมีประโยชน์หรืออาจมีโทษ ขึ้นอยู่กับวิธีการบริหารในองค์กรที่ดีที่สุดจะมีความขัดแย้งในระดับที่เหมาะสมซึ่งจะช่วยกระตุ้นแรงจูงใจให้คนปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งในองค์กร ความขัดแย้งเป็นของดีเพราะจะช่วยกระตุ้นให้คนพยายามหาทางแก้ปัญหา (นราภร เพชรเมณี, 2563) ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของชีวิตและของสังคมในความขัดแย้งนั้น ไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายถูกหรือผิดโดยสมบูรณ์จะจับไปได้ก็ต่อเมื่อทุกฝ่ายร่วมกันแก้ไข มิใช่ ปล่อยให้เป็นการะของใคร เพราะทุกคนมีความเป็นมนุษย์ที่ต่างก็มีจิตใจที่ใฝ่ดีงามเหมือนกันแต่เพราะถูกศัตรูของมนุษย์ที่ต้องกำจัดมิใช่ตัวบุคคล หรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หากแต่คือ ความเลวร้ายภายใน โดยวิธีการที่ต้องสอดคล้องกับเป้าหมายด้วยการใช้อำนาจที่มีต้องใช้อาวุธแต่การสร้างการยอมรับให้เกิดการยินยอมเชื่อฟัง เพราะตลอดประวัติศาสตร์โลกปรากฏว่าเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น มนุษย์มักจะหาทางออกจากวังวนของความขัดแย้งด้วยการใช้ความรุนแรง “การเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงถือเป็นความล้มเหลว การใช้ความรุนแรงแต่ละครั้งถือว่าเป็นอนุสาวรีย์ความล้มเหลวของมนุษย์”

การบริหารความขัดแย้ง คือ กระบวนการแก้ไขข้อพิพาทที่ยังหาข้อยุติไม่ได้ เพื่อลดผลลัพธ์เชิงลบที่อาจเกิดขึ้นและสร้างโอกาสสำหรับผลลัพธ์เชิงบวกมาแทนที่ ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ตั้งแต่สองตัวแปรขึ้นไป โดยความขัดแย้งในองค์กรเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา และเป็นเรื่องแสนธรรมดาที่ทุกหน่วยการต้อง

จัดการการบริหารความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นมาเพื่อรับมือสถานการณ์นั้นๆ ในรูปแบบที่แตกต่างกันไป (สัญญาพงศ์ ลิ้มประเสริฐ, 2562) ซึ่งโดยทั่วไปสามารถแบ่งประเภทของความขัดแย้งหลักได้ 6 ประการ คือ

1. ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล (Intrapersonal Conflict) เช่น ความรู้สึกรักพี่เสียดายน้อง การตัดสินใจลำบาก
2. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Interpersonal Conflict) เช่น ความแตกต่างทางความเชื่อทัศนคติ บุคลิกภาพ
3. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (Intragroup Conflict) เช่น การไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของกลุ่ม ความไม่สามัคคี
4. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (Intergroup Conflict) เช่น การขัดแย้งทางผลประโยชน์ การชิงดีชิงเด่น
5. ความขัดแย้งภายในองค์กร (Intraorganizational Conflict) เช่น การขัดแย้งระหว่างหัวหน้ากับลูกน้องหรือคนในระดับเดียวกัน
6. ความขัดแย้งระหว่างองค์กร (Interorganizational Conflict) เช่น การเอาชนะทางธุรกิจ การพัฒนาสินค้าและบริการให้เหนือคู่แข่ง

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองเพื่อให้เกิดการสมานฉันท์

“ความปรองดอง” ของคนในชาติถือว่าเป็นประเด็นที่ประเทศไทยกำลังดำเนินการเพื่อให้เกิดขึ้นจริง ภายใต้ความคิดเห็นที่แตกต่างของคนในสังคมไทย ซึ่งได้ขยายตัวและมีการวิพากษ์วิจารณ์มาเป็นระยะเวลานานจากความเห็นต่างทางความคิดนำไปสู่การใช้ความรุนแรง จนทำให้สังคมไทยแตกแยก คณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. จึงเข้ามาบริหารประเทศและได้หยิบยกประเด็นการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมไทยแนวคิดในการการสร้างความปรองดองของชาติที่คณะทำงานตามที่ คสช. ได้จัดตั้งขึ้น เพื่อหาหนทางในการสร้างความปรองดอง ได้สรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองเพื่อให้เกิดการสมานฉันท์ โดยการทำความเข้าใจและนำสู่การปฏิบัติได้ง่ายขึ้น (จิรศักดิ์ บางท่าไม้, 2564) ดังนี้

1. รู้รักสามัคคี ร่วมกันสร้างสามัคคีปรองดอง ใช้สิทธิเสรีภาพตามกรอบของกฎหมาย ยอมรับความคิดเห็นต่าง เข้าใจประชาธิปไตย แก้ไขปัญหาด้วยระบบรัฐสภา
2. ยึดมั่นศาสตร์พระราชา” ต้องพัฒนาตนเอง นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ประกอบอาชีพสุจริตและมีไมตรีจิตต่อกัน
3. จัดการทุจริต ดำเนินชีวิตด้วยหลักคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม มีความซื่อสัตย์ ร่วมกันต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ
4. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมแบ่งปันใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม คำนึงถึงความสมดุลและยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมร่วมมือกันสนับสนุนดูแล คุณภาพชีวิต ด้านสาธารณสุขและการศึกษาอย่างเท่าเทียม

5. เคารพกฎหมาย เชื่อมั่นและต้องปฏิบัติตามกฎหมาย โดยกระบวนการยุติธรรม ต้องทำงานอย่างอิสระเป็นกลาง ไม่เลือกปฏิบัติ
6. รู้เท่าทันข่าวสาร รับรู้ข่าวสารอย่างรอบคอบ ไม่เสนอข้อมูลที่บิดเบือนยั่วยุ ก่อให้เกิดความขัดแย้ง
7. ยึดมั่นกติกาสากล ปฏิบัติตามกฎหมายกติกาสากลระหว่างประเทศ โดยยึดถือผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ
8. ร่วมพัฒนาและปฏิรูปประเทศ รับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ด้วยพลังประชารัฐ สู่การเปลี่ยนแปลงประเทศอย่างเป็นระบบและครบวงจร
9. คนไทยทุกคนพึงสนับสนุนและส่งเสริมการปฏิรูปประเทศในทุกด้าน
10. คนไทยทุกคนพึงพึงเรียนรู้ ให้ความร่วมมือ และสนับสนุนการขับเคลื่อนประเทศตามแนวทางยุทธศาสตร์ชาติ

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงแนวทางในการปฏิบัติภายใต้กฎหมายเท่านั้น ประเทศไทยจะสามารถพัฒนาได้ คนไทยทุกคนต้องร่วมมือกันและตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง พร้อมทั้งร่วมมือและมีส่วนร่วมในการนำพาประเทศไทยขับเคลื่อนไปข้างหน้า เพื่อพัฒนาไปสู่สังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

การสร้างความสมานฉันท์ด้วยหลักการการบริหารความขัดแย้ง (Conflict Management)

5 รูปแบบ

การรับมือกับความขัดแย้ง มีความจำเป็นที่ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ตลอดถึงการสร้างสันติภาพ โดยหลักการที่ต้องคำนึงถึง คือ การสร้างความตระหนักที่ควรเริ่มจากตนเองและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพกระบวนการดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย ในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์และสันติภาพของคนในชาติทุกองคาพยพทุกภาคส่วนทุกองค์การ (พระครูใบฎีกาสุนันท์ สุวิชาโน, 2565) โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนทุกคนจะต้องร่วมกันขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ สังคมสันติสุข ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

1. การปรองดอง (Accommodating) เป็นการบริหารความขัดแย้งที่มีฝ่ายหนึ่งต้องยอมเสียสละหรือลดความต้องการของตนเองลง เพื่อให้อีกฝ่ายบรรลุความต้องการหรือเป็นผู้ชนะ เหมาะสำหรับการขัดแย้งเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่คุ้มค่าหากปล่อยทิ้งไว้เป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ตัวเลือกนี้จึงก่อให้เกิดความสงบอย่างรวดเร็ว รูปแบบนี้ต้องการความร่วมมือระหว่างผู้ขัดแย้งเป็นอย่างมาก แต่ผู้เสียสละอาจรู้สึกไม่พอใจอยู่ลึกๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความขุ่นเคืองใจในระยะยาวต่อไป ซึ่งข้อดี คือ ใช้ง่ายปัญหาเล็กๆ ในระยะเวลารวดเร็วและง่ายดาย โดยใช้ความพยายามน้อยที่สุด และข้อเสีย คือ ถ้าใช้บ่อยเกินไปอาจนำไปสู่ปัญหาที่ใหญ่กว่า

2. การหลีกเลี่ยง (Avoiding) เป็นการบริหารความขัดแย้งแบบไม่ทำอะไรเลย ใช้วิธีนิ่งเฉยสยบปัญหาโดยไม่ตอบโต้และไม่ตอบสนองอะไร ส่วนมากจะเป็นปัญหาชนิดไร้สาระจนเสียเวลาที่จะแก้ แต่ถึงแม้จะฟังดูเป็นวิธีที่ง่ายและไม่ต้องลงทุนลงแรงอะไร แต่ก็ใช่วิธีที่ได้ผลน้อยที่สุด เนื่องจากปัญหา

ยังคงไม่ได้รับการแก้ไข จนอาจกลับทวีความร้ายแรงได้ ซึ่งข้อดี คือ ผู้สร้างปัญหาอาจเกิดสติตระหนักรู้จนแก้ปัญหาได้เอง และเป็นบทเรียนอันมีค่าของตนเองต่อไป และข้อเสีย คือ ถ้าใช้ในสถานการณ์ที่ไม่ถูกต้อง ส่งผลให้เกิดปัญหาร้ายแรงตามมาแน่นอน

3. การประนีประนอม (Compromising) เป็นการบริหารความขัดแย้งที่หาจุดร่วมความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย (Win-Win) หรือเป็นการรับมือแบบพบกันครึ่งทาง โดยทั้งสองฝ่ายจำเป็นต้องลดความต้องการของตนเองลงจนหาข้อยุติได้ แต่บางครั้งก็อาจเกิดสถานการณ์ที่ทั้งสองฝ่ายไม่พอใจทั้งคู่ (Lose-Lose) เพราะต้องสูญเสียอะไรบางอย่างเหมือนกัน ซึ่งข้อดี คือ ต่างฝ่ายต่างเข้าอกเข้าใจกันมากขึ้น มองเห็นความต้องการใหม่ในทิศทางเดียวกัน และข้อเสีย คือ ไม่มีใครได้ความสมบูรณ์แบบ เพราะต้องลดความต้องการของตนเองลง ซึ่งอาจเกิดความไม่เต็มใจที่ไม่เท่ากัน

4. การแข่งขัน (Competing) เป็นการบริหารความขัดแย้งที่ตรงข้ามกับการประนีประนอมอย่างสิ้นเชิง คือการเปิดโอกาสให้คู่ขัดแย้งแสดงออกมาถึงความต้องการเพื่อเอาชนะคู่แข่งได้ เป็นการทำให้ฝ่ายหนึ่งอยู่เหนือฝ่ายหนึ่งเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตัวเอง อย่างไรก็ตาม นี่ไม่ใช่แนวทางที่ดีนัก จึงต้องระมัดระวังหากต้องการใช้การจัดการรูปแบบนี้ ซึ่งข้อดี คือ แก้ปัญหาได้รวดเร็วและแทบจะจบปัญหาได้ทันที และข้อเสีย คือ อาจไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ผู้แพ้อาจสูญเสียกำลังใจหรือไม่ยอมรับผลการแข่งขัน จนนำไปสู่ความขัดแย้งใหม่ที่รุนแรงขึ้น

5. การให้ความร่วมมือ (Collaborating) เป็นการบริหารความขัดแย้งที่แก้ปัญหาได้อย่างระะยะยาว โดยการเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายพูดคุยและสื่อสารกันอย่างจริงจังถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วหาทางออกร่วมกันที่สบายใจทั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตามเป็นวิธีการที่ต้องใช้ระยะเวลาและความร่วมมือเป็นอย่างสูงถึงจะผ่านพ้นปัญหาได้ ซึ่งข้อดี คือ ทุกคนแฮปปี้และมีวิธีการแก้ไขปัญหที่สร้างความพึงพอใจทั้งสองฝ่ายได้ และข้อเสีย คือ ใช้ระยะเวลานาน จนบางครั้งปัญหาทวีความรุนแรงยิ่งกว่าเดิม

กระบวนการความสมานฉันท์ ด้วยหลักการ 7 ขั้นตอนในการบริหารความขัดแย้ง (Conflict Management)

ความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อยู่ที่ว่าจะมีการวางแผนในการรับมือกับปัญหาเหล่านั้นอย่างไรต่างหาก ซึ่งกระบวนการที่นำไปใช้ในการสร้างความสมานฉันท์ ประกอบด้วย

1. หาสาเหตุของความขัดแย้งให้ได้ก่อน เพื่อระบุเส้นทางความขัดแย้งว่าเริ่มมาจากไหน ซึ่งอาจต้องผ่านการหารือจากคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่าย การได้รับข้อมูลความขัดแย้งให้มากที่สุดเป็นเรื่องดี แต่ก็ต้องพิจารณาให้รอบคอบว่าข้อมูลที่ได้รับมานั้นมีอคติผสมอยู่มากน้อยเพียงใด เพื่อการค้นหาสาเหตุที่เป็นกลางที่สุด

2. หาพื้นที่ส่วนหรือปลอดภัยในการเจรจา สิ่งนี้จะช่วยให้เกิดการแก้ไขปัญหาย่างสร้างสรรค์ เราต้องสร้างสภาพแวดล้อมให้คู่ขัดแย้งรู้สึกผ่อนคลาย เพื่อให้ได้รับการสื่อสารที่ตรงไปตรงมา

3. ตั้งใจฟังและเปิดโอกาสให้ทุกคนได้พูด หลังจากทั้งคู่ขัดแย้งได้เจอกันในพื้นที่ที่ปลอดภัย เราควรเปิดโอกาสให้ทั้งสองได้แสดงความคิดเห็นในมุมมองของตัวเองเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหารอบด้าน

มากที่สุด การเผชิญหน้ากันควรมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน ไม่ใช่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทีที่จะเอาชนะอยู่ฝ่ายเดียว (วิรัช ศรีโคงกุล, 2560)

4. ประเมินสถานการณ์ หลังจากฟังข้อกังวลใจของทั้งสองฝ่ายแล้ว ก็ควรประเมินและตรวจสอบความเป็นไปโดยไม่ใช้อคติ หากยังมีข้อมูลไม่เพียงพอก็สามารถถามเจาะลึกเพื่อให้ได้สาเหตุที่แท้จริง อย่าลืมนว่าการรับฟังเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในขั้นตอนนี้

5. กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ในขั้นตอนนี้เราสามารถนำการบริหารความขัดแย้งทั้ง 5 รูปแบบมาปรับใช้ได้ และเน้นอนการหลีกเลี่ยงคงไม่ใช่วิธีที่ควรทำ หากเป็นการประนีประนอมหรือต้องการให้ความร่วมมือ ก็สามารถใช้เวลาระดมความคิด ฟังเหตุผล สื่อสารกันอย่างจริงจัง เพราะการค้นหสาเหตุที่แท้จริงได้จะนำไปสู่การแก้ปัญหาต่อไป

6. ตกลงในทางแก้ปัญหาและกำหนดความรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหา เป็นการกระทำต่อเนื่องจากการเลือกรูปแบบการบริหารความขัดแย้ง เพราะทั้งสองฝ่ายต้องมีความรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นเหมือนกัน ทั้งสองฝ่ายต้องมีการแก้ไขหรือการเสียสละบางอย่าง แม้กระทั่งหากเป็นการแข่งขันก็ต้องเตรียมสาเหตุมาสนับสนุนความคิดเห็นตัวเองให้ดี เพื่อที่ว่าหากการแก้ไขปัญหาล้มเหลวจะสำเร็จตามรูปแบบที่เลือกนั่นเอง

7. ประเมินผลและวางแผนป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคต เมื่อความขัดแย้งจบลงไม่ได้หมายความว่าปัญหาจะหมดสิ้นตาม เพราะบางครั้งยังมีปัญหาเล็กๆ น้อยๆ ซุกซ่อนอยู่ภายในจิตใจคู่ขัดแย้ง ทางที่ดีควรประเมินผลและวางแผนกลยุทธ์เพื่อทำให้มั่นใจว่าในอนาคตหากเกิดปัญหาลักษณะนี้อีกจะต้องทำอย่างไร รวมไปถึงการบทเรียนที่ได้จากความขัดแย้งครั้งนี้ก็ควรเรียนรู้ด้วย

วิธีการแก้ไขความขัดแย้งแบบเร่งด่วน 1) ลงมือแก้ไขทันทีเมื่อรู้ว่าเกิดความขัดแย้ง 2) วางกฎเกณฑ์การเผชิญหน้าให้ชัดเจน 3) มุ่งไปที่ประเด็น ไม่ใช่ตัวบุคคล 4) ฟัง ฟัง และฟัง 5) ถามหาข้อสรุปที่แต่ละฝ่ายต้องการ

ทักษะสำคัญสำหรับการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์และลดปัญหาข้อขัดแย้ง (อัศกร ไชยพงษ์, 2562) คือ

1. Deep Listening การฟังโดยไม่ตัดสินหรือคิดหาข้อโต้แย้งใดๆ เป็นการฟังเพื่อเก็บข้อมูลอย่างเดียว

2. Communication การสื่อสารต้องชัดเจน ไม่กำกวม และไม่สร้างความเข้าใจผิดต่อใครก็ตาม

3. Empathy การเข้าอกเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เพื่อให้เห็นมุมมองของคู่ขัดแย้งได้อย่างรอบด้าน

4. Body Language การแสดงออกด้วยท่าทาง การรู้และเข้าใจ ท่าทางก็จะช่วยให้เห็นความจริงที่เขาไม่ได้พูด

5. Patience ความอดทน เพราะปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้ทันที แลบางครั้งต้องใช้เวลาเนิ่นนานเกินกว่าที่คิด

6. Emotional intelligence เป็นความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งจะช่วยให้รับรู้อารมณ์คนอื่นรวมถึงตัวเอง และทำให้คิดหาทางแก้ไขปัญหามีเหตุผลมากขึ้น

7. Problem-solving เป็นการแก้ไขปัญหาด้วยตรรกะ เกิดจากการรับฟังข้อมูลให้มากพอ ไม่ได้ใช้อารมณ์เป็นตัวตัดสิน

8. Impartiality ความเป็นธรรม การตัดสินโดยปราศจากอคติ

สรุปได้ว่า ความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องน่ากลัวเสมอไป หากเรารู้วิธีการบริหารความขัดแย้งอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะแนวคิดยุคใหม่ที่มองว่าความขัดแย้งนำไปสู่ความสร้างสรรค์ใหม่ๆ ได้ อยู่ที่ว่าเราจะรับมือกับอย่างไร แต่ไม่ว่าสถานการณ์จะแตกต่างกันอย่างไร สิ่งหนึ่งที่เป็นพื้นฐานสุดๆ ของการบริหารความขัดแย้ง ก็คือ “การรับฟังและการเห็นอกเห็นใจกัน” ที่ยังคงเป็นกุญแจสำคัญในการลดความขัดแย้งที่ดีที่สุด ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาคือหลักการที่สำคัญในการ สร้างความปรองดองและสมานฉันท์และลดปัญหาข้อขัดแย้ง นำสู่สังคมสันติสุข

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุขเป็นกระบวนการต่างๆ ที่ป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้ง เป็นการสร้างสันติภาพด้วยการหยุดยั้งวงจรแห่งความรุนแรง เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชัง แยกแยะ และสร้างความไว้วางใจให้ฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง และเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีต การยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น การเมตตาให้อภัยตลอดจนการมองภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน โดยมีแนวคิดและกระบวนการสร้างความปรองดอง สมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข 3 ขั้นตอน คือ 1) หยุดใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว 2) การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ 3) เอาใจเขามาใส่ใจเรา ด้วยหลักการสร้างความสมานฉันท์ คือ 1) ใช้การสานเสวนาซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำไปสู่การสร้างความปรองดอง 2) เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน 3) ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ขั้นพื้นฐาน 4) นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง 5) ใช้แนวทางที่หลากหลายเป็นกระบวนการในการสร้างความปรองดองโดยเน้นที่หัวใจ 6) คำนึงถึงความหลากหลายของวัฒนธรรม 7) รู้จักการให้อภัย ทั้งหมดที่กล่าวมาคือสิ่งที่จะสรรสร้างเพื่อนำสู่สังคมสันติสุข

แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมมาใช้ในการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญที่นำมาใช้ในการสรรสร้างโลกให้เกิดความสวยงาม เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับการดำเนินชีวิต โดยสาระสำคัญของหลักพุทธธรรม คือ การสร้างคนให้เป็นคนดี รู้จักการให้ รู้จักการรับ และการประสานให้เกิดความที่ส่วนร่วมในสังคมแบบใจแลกใจ ซึ่งแนวความคิดทางพระพุทธศาสนาเพื่อสลายความขัดแย้งและสร้างความปรองดองหรือสมานฉันท์เป็นหนึ่งในหัวใจสำคัญที่จะนำพาสังคมให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข เพราะหากสังคมใดได้รับความขัดแย้งมีแต่ความรัก สามัคคี อยู่กันด้วยความสมานฉันท์ การดำเนินชีวิตก็จะมีแต่ความราบรื่น ประเทศก็จะมีแต่การพัฒนา ซึ่งผู้เขียนจะนำหลักแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมมาใช้ในการสมานฉันท์ มาอธิบายตามรายละเอียด ดังนี้

แนวคิดหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อนำสู่สังคมสันติสุข

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการทำความเข้าใจกระบวนการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์และสันติภาพแบบองค์รวม ในสังคมและชุมชน สามารถจำแนกแบบองค์รวมไว้ 3 มิติ ดังนี้

1. มิติความเป็นมนุษย์ เป็นเรื่องวิถีการดำรงชีวิตอย่างสันติต่อตนเอง มีทั้งมิติด้านร่างกาย ใจ และจิต วิญญาณ โดยการสร้างความปรองดองสมานฉันท์และสันติภาพตามทัศนะแบบองค์รวมภายใต้แนวความคิดที่มี ความเชื่อว่ารากเหง้าแห่งความรุนแรงของมนุษย์นั้นมิได้อยู่เพียงความรุนแรงจากการกระทำทางร่างกาย แต่ยังสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ทางความคิดและวิญญาณของมนุษย์เอง สิ่งที่จะหยุดยั้งและพัฒนาให้เกิดความ ปรองดองสมานฉันท์และสร้างสันติภาพได้ คือ ใช้หลักธรรมทางศาสนาให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและ วัฒนธรรมของสังคม

2. มิติทางสังคม เป็นเรื่องวิถีการดำรงชีวิตอย่างสันติต่อผู้อื่นซึ่งประกอบด้วยเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม

3. มิติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและวิถีการดำรงชีวิตอย่างสันติต่อธรรมชาติ

การสร้างสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุขในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

คำว่า “สมานฉันท์” หรือบางทีใช้คำว่า “ความปรองดอง” ซึ่งตรง กับคำภาษาอังกฤษว่า “Reconciliation” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ ความหมายไว้ว่า ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน แต่ในสังคมยุคปัจจุบันดูเหมือนว่า คำๆ นี้ จะมีขอบเขตที่อยู่นอกเหนือจากความหมายที่พจนานุกรม ได้บัญญัติไว้ โดยนำไปใช้ในความหมายด้านความสามัคคี การให้อภัยกัน รวมไปถึงการเลิกแล้วต่อกัน ซึ่งความปรองดองอาจมองได้ในเชิงทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติ โดยความหมายเชิงทฤษฎีนั้น มีแนวคิดว่า ความปรองดองเกิดจากกระบวนการต่างๆ ที่ป้องกันและแก้ไข เพื่อไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นมาใหม่อีก โดยการสร้างสันติภาพ หยุดยั้งวงจรของความรุนแรง และสร้างสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง แต่ในส่วนของแนวทางการปฏิบัตินั้นหมายถึง กระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชัง รวมถึงการแตกแยกทั้งทางด้านกายภาพและจิตใจและ ขณะเดียวกันก็มีการสร้างความไว้วางใจกัน เพื่อฟื้นคืนซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งกันอย่างรุนแรง โดยอาศัยการแสดงความรักและการกระทำด้านลบที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต การยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น การเมตตา การให้อภัย ตลอดจนการมองภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดจากนักวิชาการที่ให้ความหมายของกระบวนการสร้างความปรองดองในอีกด้านหนึ่ง นั่นคือกระบวนการเยียวยาบาดแผล นั่นเอง

การสร้างสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุขโดยการนำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นแนวทาง ในการสร้างความปรองดอง คือ การใช้ศาสนาเป็นองค์ประกอบในการแก้ไขความขัดแย้ง ด้วยการบูรณาการแบบองค์รวมทั้งทางด้านจิตใจ กฎหมาย สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและการเมือง โดยให้ความสำคัญสอดคล้องกับสภาวะแห่งการเกิดปัญหาและบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญ คือ การสร้างสังคมที่ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งแม้จะมีความคิดเห็นต่างกัน แต่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้

อย่างสันติ (Peaceful Coexistence) เครื่องมือในการสร้างความสมานฉันท์ เพื่อก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเกิดความไว้วางใจ อีกทั้งสร้างความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้น ตลอดจนการมีวัฒนธรรมประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย 1. การเยียวยาทางด้านจิตใจ (Healing) 2. กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative Justice) 3. การเล่าความจริง (Truth-telling) 4. การชดเชย (Reparation) หลักการทุกขั้นตอนต้องอาศัยหลักธรรมที่บ่งบอกถึงสัจจะธรรมที่แท้จริง ให้หลักเหตุและผลและกระบวนการจัดการที่ถูกต้องเหมาะสมตามเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น อาทิเช่น หลักอริยสัจ หลักไตรสิกขา หลักโยนิโสมนสิการ ฯ

พุทธวิธีในการสลายความขัดแย้งและสร้างความปรองดอง

แนวความคิดทางพระพุทธศาสนาเพื่อสลายความขัดแย้งและสร้างความปรองดองหรือสมานฉันท์ ที่สำคัญประการหนึ่งคือหลักความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน กัลยาณมิตรเป็นจุดเริ่มต้นในการชักนำบุคคลเข้าสู่วิถีชีวิตที่ดีงามเป็นพื้นฐานให้เกิดสัมมาทิฐิได้ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส., 2560) ตามหลักการเสริมสร้างสัมมาทิฐินั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐาน 2 ประการ คือ

1) โปรโตโมสะ (เสียงจากผู้อื่น, การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก เช่น การสั่งสอน แนะนำ การเรียนรู้จากผู้อื่น) ซึ่งโปรโตโมสะที่ดี ก็คือกัลยาณมิตรนั่นเอง

2) โยนิโสมนสิการ (การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น หรือคิดอย่างมีระเบียบ) เรียกว่า ปัจจัยภายในตัวบุคคลหรือวิธีการแห่งปัญญา

การเสริมสร้างสัมมาทิฐินั้นต้องอาศัยปัจจัย ทั้งสองอย่างประกอบกัน สำหรับ การสลายความขัดแย้งนั้น กัลยาณมิตรถือว่าเป็นองค์ประกอบหรือปัจจัยทางสังคมที่สำคัญ ยิ่งที่จะช่วยขจัดความขัดแย้งได้ ซึ่งกัลยาณมิตรในที่นี้หมายถึงตัวบุคคลผู้อบรมสั่งสอน แนะนำ ชี้แนะ เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ เพื่อน หรือมิตรแท้ เป็นต้น ทั้งคุณสมบัติของผู้สอน ทั้งหลักการ วิธีการ อุปกรณ์ อุปบายต่างๆ ในการสอน การแนะนำ ชี้แนะ รวมทั้งการบริหารจัดการเกี่ยวกับเรื่องนี้ทั้งหมด บทบาทของกัลยาณมิตรที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์ ดังกรณีตัวอย่างคือพระพุทธเจ้าทรงเป็นกัลยาณมิตรของ พระญาติ พระสาวก และเหล่าประชาชนคนทั่วไป โดยพระองค์ทรงเป็นที่พึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็น ผู้ประสานประโยชน์ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ในกลุ่มของพระญาติ พระสงฆ์สาวกและประชาชน เช่น กรณีการเตือนสติเหล่าพระภิกษุแห่งเมืองโกสัมพิตีที่ไม่สามัคคิกันนั้น พระองค์ใช้วิธีให้ภิกษุเหล่านั้น เกิดจิตสำนึกเห็นความบกพร่องของตนเอง และพระองค์ทรงหลีกเลี่ยงหนีไปทีอื่น เมื่อภิกษุเหล่านั้นกลับใจ ได้มีจิตสำนึกและมีความสามัคคิกันแล้วได้ไปทูลอาราธนาพระพุทธองค์ให้กลับมาประทับ ณ วัดโฆสิตาราม แล้วพระองค์ได้ทรงแสดงสารณียธรรม 6 ประการ ซึ่งหลักธรรมนี้ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคิกัน และเพื่อความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการสลายความขัดแย้งและสร้างความปรองดองเพื่อสร้างสังคมสันติสุข กล่าวได้ว่า สันติสุข แปลว่า ความสงบ ความสงบสุข ตรงกับ พระไตรปิฎกที่ว่า “นตฺถิ สนฺติ ปรีสุขํฯ สุขํยํกว่าความสงบไม่มี” เป็นความหมายที่เกี่ยวข้องกับการสงบระงับของกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่ง (พระครูใบฎีกาสุนิธ สุวิชาโน, 2565) กล่าวคือการที่บุคคลหรือกลุ่ม ไม่ทะเลาะ แก่งแย่ง วิวาท มุ่งร้าย

ด้วยอำนาจของทิวหรือการยึดมั่นถือมั่น การเกิดสันติภาพที่แท้จริงจะมีขึ้นได้ก็แต่เฉพาะในบรรยากาศแห่งความเมตตา มิตรภาพ ปราศจากความกลัว ความระแวง และอันตราย สันติสุขหรือสันติภาพย่อมเป็นเอกภาพ และความสอดคล้องประสานกลมเกลียว ความเสรีภาพ และความยุติธรรมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในสังคม ซึ่งสันติที่แท้จริง จะเป็นพื้นฐานของสันติเชิงสังคมก็คือ สันติภายใน สันติสุขเป็นองค์รวมเรื่องสันติภาพที่ต้องกล่าวไว้ สมบูรณ์ในภาวะที่สงบ ราบรื่น ผู้คนดำรงชีวิตเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน เป็นสภาพสังคมอันเป็นอุดมคติซึ่งมนุษย์ไม่ทำความรุนแรงต่อตนเองต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสิ่งมีชีวิตและต่อธรรมชาติแวดล้อม สันติสุขหรือสันติภาพจึงเป็นทั้งเป้าหมาย (Goal) ตัวบ่งชี้ปัญหา (Indicator) และกระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง (Process)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า สังคมสันติสุข ก็คือสังคมที่มีความสงบสุขเป็นเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียว มีเสรีภาพ และมีความยุติธรรมดำรงชีวิตเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน เป็นภาวะที่มีความสงบ มีความสุข ไร้ความขัดแย้ง ซึ่งการจะไปสู่สังคมสันติสุขต้องมีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความสามัคคีมีความรัก มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ฐานะ มีความสามารถที่พึ่งตนเอง อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

หลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการในการสร้างกระบวนการความปรองดองสมานฉันท์และสันติภาพ มีรายละเอียด ดังนี้

1. หลักขรรวาสธรรม หลักธรรมของการดำเนินชีวิตที่เป็นสุข ประกอบด้วย 1) สัจจะ (ความซื่อสัตย์) 2) ทมะ (ความข่มใจ) 3) ขันติ (ความอดทน) 4) จาคะ (ความเสียสละ) หลักขรรวาสธรรมมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างความสงบสุขในสังคม หากคนในสังคมทุกคนปฏิบัติตามหลักธรรมนี้แล้ว ย่อมอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปฏิบัติตามทั้งในชาตินี้และในชาติหน้า ก่อให้เกิดความสุขสวัสดิ มีความราบรื่นในการดำเนินชีวิต และยังทำให้องค์กรต่างๆ ตลอดจนสังคมเกิดความสงบเรียบร้อย และยังพบว่าหลักพุทธธรรมในข้อนี้ยังสามารถช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายทำงานได้สำเร็จลุล่วงตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

2. หลักสารณียธรรม เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเคารพกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ ช่วยเหลือกัน เพื่อไม่ทะเลาะวิวาทโต้เถียงกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันเดียวกัน อันจะนำไปสู่ความสามัคคีปรองดองในการทำงาน สังคมหรือประเทศชาติ เมื่อยึดหลักสารณียธรรม คือ หลักธรรมแห่งความรักและความสามัคคีปรองดอง คิดถึงส่วนดีของกันและกัน ประกอบด้วย 1) เมตตากายกรรม แสดงกิริยาอาการสุภาพ 2) เมตตาวจีกรรม การสั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี 3) เมตตา मनกรรม มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใสต่อกัน 4) สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน 5) สีลสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย 6) ทิฐุสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกัน

3. สีล 5 เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกด้วยความรักในสัตว์ทั้งหลาย ด้วยจิตเสมอกันในสัตว์ทุกหมู่เหล่าในที่ทั้งปวง เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงอบรมสั่งสอนให้มนุษย์โลกทุกคนได้ประพฤติปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในจิตใจ เพราะมีอานิสงส์ที่ปรากฏออกมาเป็นคุณธรรม 5

ประการ คือ 1) มีอายุยืน 2) มีทรัพย์มากและยั่งยืน 3) ไม่ต้องกลัวภัยจากใคร 4) มีวาจาไพเราะ 5) มีสติมั่นคง ซึ่งวิธีการเข้าถึงศีล 5 พึงปฏิบัติด้วยการมีศีล 5 ประกอบหลัก 3 ประการ 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม และ 3) การทำจิตใจให้บริสุทธิ์

พฤติกรรมเป็นการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ที่ปรากฏออกมา 3 ทาง กาย วาจา และใจ หลักธรรมที่สามารถช่วยในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดี คือ หลักโยนิโสมนสิการ เป็นหลักธรรมในการไตร่ตรองความคิดที่ถูกต้องของการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ ได้แก่ 1) ด้านพฤติกรรม 2) ด้านเจตคติ 3) ด้านความคิด และ 4) ด้านอารมณ์ เมื่อปฏิบัติดีแล้วย่อมส่งผลในการพัฒนาให้มีความคิดถูกต้องและปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างมีความสุข 2 ประการ คือ 1) ได้ปฏิบัติตนตามหลักเบญจศีล 2) ได้ปฏิบัติตนตามหลักเบญจธรรม (สงวน หล้าโพทนัน, 2561)

หลักพุทธธรรมที่กล่าวมาข้างต้น เป็นธรรมภาคปฏิบัติที่สามารถนำสู่ผลลัพธ์เชิงบวก ด้านการปรองดองและสมานฉันท์ เป็นหลักธรรมอันเป็นเครื่องจรรโลงสังคม เป็นหลักธรรมที่สร้างความสงบสุข สมานสามัคคี สร้างความเกื้อกูลกัน สร้างความผูกมิตรรักใคร่กลมเกลียว และเชื่อมสัมพันธ์กันของคนในสังคม โดยเป็นหลักธรรมที่เป็นฐานรากสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคมอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติ ความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าทั้งหลายทั้งปวงที่นำผลลัพธ์เชิงบวกที่สร้างสรรค์นั้นก็คือ สังคมสันติสุข ชีวิตที่สมดุล และคุณภาพชีวิตที่ดี

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ตลอดถึงการสร้างสันติภาพควรจะเริ่มจากตนเองและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพ กระบวนการดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย ในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์และสันติภาพของคนในชาตินั้นทุกองคาพยพทุกภาคส่วนทุกองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนทุกคนจะต้องร่วมกันขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายได้เป้าหมายสูงสุด คือ ประเทศไทยมีความสุขสงบ มีสันติ เจริญทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ การขับเคลื่อนแนวทางในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติด้วยมิติศาสนาเป็นแนวทางการดำเนินงานเพื่อมรรควิธีหนึ่งไปสู่ความสำเร็จ โดยเริ่มต้นตั้งแต่การสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมส่วนบุคคล บริบททางสังคม องค์ความรู้ต่างๆ ด้านความปรองดองสมานฉันท์ รวมถึงเหตุปัจจัยที่เป็นต้นกำเนิดของความขัดแย้ง ที่ก่อเกิดจากความไม่สมดุล ความไม่เข้าใจกันที่ส่งผลให้เกิดความไม่พอใจซึ่งกันและกัน จนในที่สุดลุกลามเกิดเป็นสถานการณ์ของความขัดแย้งได้ เพราะการอยู่ร่วมกันของคนเป็นจำนวนมากในสังคมนั้นย่อมจะต้องมีความขัดแย้งหรือมีการกระทบกระทั่งเกิดขึ้นบ้างเป็นสิ่งที่สามัญปกติทั่วไป แม้ว่าในสังคมนั้นๆ จะมีกฎ กติกา หรือระเบียบวินัยไว้คอยควบคุมก็ตาม ความขัดแย้งการกระทบกระทั่งก็ย่อมจะมีขึ้นได้เสมอ ซึ่งปัญหาความขัดแย้งนั้นจำเป็นที่สังคมมนุษย์จะต้องหาทางหรือวิธีการที่จะต้องขจัดหรือแก้ไข ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะก่อให้เกิดความผาสุกกับสังคมมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย และสิ่งที่เป็นฐานรากที่สำคัญ คือ การนำศาสนามาปรับใช้ในกระบวนการสร้างการปรองดอง ในระดับชุมชน มีการปรับใช้พุทธสันติวิธีในการแก้ไขปัญหา โดยยึดหลักที่ว่า 1) การที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน 2) การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และกับประเทศชาติ 3) การที่ทุกคน

ประเพณีปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกัน และ
4) การที่ต่างคนต่างพยายามนำความคิด ความเห็นของตนให้ถูกต้อง เทียบตรง และมั่นคงอยู่ในเหตุในผล
หากความคิด จิตใจ และการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกัน

วิเคราะห์

ปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาความรุนแรงที่นับวันจะขยายและกระจายไปทั่วทุกมุมโลก การจะ
ลดปัญหาความขัดแย้งความรุนแรงให้น้อยลงได้ ทุกฝ่ายปฏิบัติต้องยึดมั่นในหลักคุณธรรมพื้นฐาน ซึ่งเรื่อง
ที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่ก่อเกิดพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าสอนให้ชาวโลกยึดมั่นในหลัก
สันติสุขอย่างมั่นคง ดังพุทธวจนะว่า นตฺถิ สนฺติปํ สฺสุขํ ซึ่งแปลว่า ไม่มีความสุขอื่นยิ่งกว่าความสงบสุข
(จกกริน วรนาม, 2562) จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญเรื่องสันติสุขทั้งเชิงปัจเจกบุคคล
และเชิงสังคม โดยเฉพาะการสร้างสันติสุขจากภายในสู่ภายนอก อันเป็นความสงบสุขที่ยั่งยืนต่อตนเอง
และเลื่อนไหลไปสู่สันติสุขของสังคม จนก่อเกิดสันติสุขร่วมในที่สุด บทความวิชาการนี้เป็น
การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุขและ
นำเสนอแนวทางการสร้างสังคมสันติสุขตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเน้นการสร้างสันติสุขภายใน คือ
จิตใจเป็นพื้นฐานและขยายไปสู่สันติสุขทางสังคมตามลำดับ ซึ่งจากการศึกษาเอกสารตำราฯ ข้างต้นเขียน
สามารถวิเคราะห์ ตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข พบว่า เป็นกระบวนการต่างๆ ที่
ป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้ง เป็นการสร้างสันติภาพด้วยการหยุดยั้งวงจรแห่งความ
รุนแรง เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชัง แยกแยะ และสร้างความไว้วางใจให้ฟื้นคืน
ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง และเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีต
การยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น การเมตตาให้อภัยตลอดจนการมองภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน โดยมี
แนวคิดและกระบวนการสร้างความปรองดอง สมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข 3 ขั้นตอน คือ 1) หยุดใช้
ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว 2) การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ 3) เอาใจเขามาใส่ใจ
เรา ด้วยหลักการสร้างความสมานฉันท์ คือ 1) ใช้การสานเสวนาซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำไปสู่
การสร้างความปรองดอง 2) เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน 3) ตอบสนองความต้องการ
ของมนุษย์ขั้นพื้นฐาน 4) นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความ
ขัดแย้ง 5) ใช้แนวทางที่หลากหลายเป็นกระบวนการในการสร้างความปรองดองโดยเน้นที่หัวใจ
6) คำนึงถึงความหลากหลายของวัฒนธรรม 7) รู้จักการให้อภัย ทั้งหมดที่กล่าวมาคือสิ่งที่จะสรรสร้าง
เพื่อนำสู่สังคมสันติสุข แต่ถ้าเรามองให้ถึงแก่นแท้ตามสัจจะธรรมของชีวิต จะพบว่า การปรองดองเป็น
เรื่องของปลายเหตุ แต่สิ่งสำคัญ คือ กระบวนการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ซึ่งกระบวนการ
ดังกล่าวนี้ต้องตั้งอยู่บนหลักเหตุและผลและการร่วมกันออกแบบอย่างมีเป้าหมายร่วมกัน มีระบบการ
สร้างกลไกและสถาบันในทางปรองดองที่ต้องเริ่มจากระดับชุมชน สังคม และประเทศ ที่สำคัญต้องบูรณาการ
ด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในกระบวนการสร้างการปรองดองในระดับชุมชน

เช่น การปรับใช้พุทธสันติวิธีในการแก้ไขปัญหา ที่สำคัญต้องนำวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนเป็นฐาน ในการอยู่ร่วมกัน จากที่กล่าวมาสอดคล้องกับ กระทรวงยุติธรรม (2560), ญัฐพงศ์ ปัทมโรจน์ (2558) และศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลประทัดบุ (2563) ที่กล่าวว่า กระบวนการสร้างความปรองดองมีองค์ประกอบ คือ การหยุดใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความ การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ และการเอาใจเขา มาใส่ใจเรา โดยกระบวนการสร้างความปรองดองที่เกิดขึ้นนั้นต้องตั้งอยู่บนหลักเหตุและผลและการ ร่วมกันออกแบบอย่างมีเป้าหมายร่วมกัน มีระบบการสร้างกลไกและสถาบันในทางปรองดองที่ต้องเริ่ม จากระดับชุมชน สังคม และประเทศ ที่สำคัญการที่จะก้าวจะไปสู่สังคมสันติสุขต้องมีพื้นฐานของความมี จิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความ สมานสามัคคีมีความรัก มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ฐานะ มีความสามารถ ที่พึ่งตนเอง อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมมาใช้ในการสมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข พบว่า “สันติสุข” ตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างสรรค์สังคมที่มีความสงบสุขเป็นเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียว มีเสรีภาพ และมีความยุติธรรมดำรงชีวิตเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน เป็นภาวะที่ มีความสงบ มีความสุข ไร้ความขัดแย้ง ซึ่งการจะไปสู่สังคมสันติสุขต้องมีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความสมาน สามัคคีมีความรัก มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ฐานะ มีความสามารถที่ พึ่งตนเอง อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการ สมานฉันท์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข จำต้องมีการบริหารจัดการด้านพฤติกรรม ซึ่งเป็นการกระทำต่างๆ ของ มนุษย์ที่ปรากฏออกมา 3 ทาง กาย วาจา และใจ หลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่สามารถ ช่วยในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดี ทำให้เกิดการไตร่ตรองความคิดที่ถูกต้อง ทำให้เกิดปัญญาที่ นำมาใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมของตนเองให้เกิดการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ การสร้างความสมานฉันท์ เพื่อสร้างสังคมสันติสุขโดยการนำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างความปรองดอง คือ การใช้ ศาสนาเป็นองค์ประกอบในการแก้ไขความขัดแย้ง ด้วยการบูรณาการแบบองค์รวมทั้งทางด้านจิตใจ กฎหมาย สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและการเมือง โดยให้มีความสอดคล้องกับสถานะแห่งการเกิดปัญหา และบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ซึ่งมี เป้าหมายสำคัญคือ การสร้างสังคมที่ประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งแม้จะมีความคิดเห็นต่างกัน แต่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ โดยหลักพุทธธรรมที่เป็นวิธี ในการแก้ไขปัญหา ต้องคำนึงถึงหลักปฏิบัติ คือ 1) คิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน 2) ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และ กับประเทศชาติ 3) ปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกัน และ 4) มั่นคงอยู่ในเหตุในผล จากที่กล่าวมาสอดคล้องกับ อัครกร ไชยพงษ์ (2562), พระครูใบฎีกาสุนิห์ สุริชาโน (2565) และนราภัทร เพชรเมณี (2563) ที่กล่าวว่า การจะลดปัญหาความขัดแย้งความรุนแรงให้ น้อยลงได้ และสร้างความสมานฉันท์ในสังคม ทุกฝ่ายปฏิบัติต้องยึดมั่นในหลักคุณธรรมพื้นฐาน โดยสิ่งที่เป็น ฐานรากที่สำคัญคือ การนำศาสนามาปรับใช้กระบวนการสร้างการปรองดองในระดับชุมชน มีการ

ปรับใช้พุทธสันติวิธีในการแก้ไขปัญหา ด้วยการใช้กาย วาจา ใจ ที่เอื้อประโยชน์ต่อกันและกัน ด้วยการใช้สติปัญญาคิดวิเคราะห์ เล็งเห็นถึงความถูกต้อง คิดดี คิดถูก คิดอย่างรู้เท่าทันและมั่นคงอยู่ในเหตุในผล

บทสรุป

พุทธศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมกำเนิดขึ้นเพื่อความสุข ความงามและความสงบสันติสุข เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมมนุษย์ และโลก เพื่อความสุขของสรรพสัตว์ทั้งมวลตามวิถีธรรม พลังทางศาสนา และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถแก้ไขปัญหาและวิกฤติของสังคมไทยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ ของชนในชาติ หากบรรดาสมาชิกของสังคมน้อมนำหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือมาเป็นหลักชัย เป็นหลักธรรมที่น้อมนำสู่ใจ นำมาประพฤติปฏิบัติ ความสมานฉันท์ในสังคมก็จะเกิดขึ้น ปัญหาต่างๆ ที่อุบัติขึ้นในสังคมไทย ล้วนมาจากความแตกต่างทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความขัดแย้งทางเชื้อชาติ ศาสนา ความเหลื่อมล้ำในสังคม ปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปัญหาความขัดแย้งทางด้านแรงงาน ปัญหายาเสพติด ความรุนแรงในหมู่วัยรุ่น ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่ทำลายความสามารถและสติปัญญาในการจัดการเพื่อให้ผู้คนในสังคมยังคงไว้ซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความสมานฉันท์ และเกียรติยศของสังคม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมทั้งสิ้น และสิ่งที่สามารถธำรงไว้ซึ่งความปรองดองและสมานฉันท์ในสังคม นั่นก็คือพัฒนาคุณธรรมหรือยถาภูมิจิตวิญญาณของตนให้สูงขึ้น อันจะส่งผลดีต่อโลกในการพัฒนาระบบการจัดการที่มุ่งสู่เป้าหมายในการคลายความขัดแย้งและสร้างความปรองดองสมานฉันท์ นั่นก็คือการปรับปรุงตนเองและการพัฒนาจิตใจ ถือความถูกต้อง ถือธรรมคือความจริง ด้วยหลักปฏิบัติดังนี้คือ 1) เป็นคนมีหลักการไม่เลื่อนลอย ไหลไปตามกระแส เอาความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ความเป็นไปตามเหตุผล และกฎกติกาเป็นเกณฑ์ตัดสิน 2) ใช้ปัญญาและพัฒนาปัญญาอยู่เสมอ เพื่อให้รู้เท่าทันข้อมูลความเป็นไปตามความเป็นจริง และเพื่อให้รู้เข้าใจ เข้าถึงหลักการความถูกต้องดีงามและเหตุผลในเรื่องนั้นๆ เพื่อให้สามารถรักษาหลักการ ความจริง ความถูกต้องไว้ได้ 3) มีความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ สุจริตใจในการใช้ปัญญาพิจารณาการตัดสินใจ ไม่เอนเอียงไปด้วยอคติ 4) รักธรรม รักความจริงความถูกต้องดีงาม ทำอะไรก็จะมุ่งให้ศึกษาธรรมและเป็นไปตามธรรม มุ่งให้ได้ความจริง มุ่งให้เกิดความถูกต้องดีงาม จนข้ามพ้นความยึดถือในตัวไปได้ ให้ธรรมเป็นใหญ่เหนือเกียรติและศักดิ์ศรีของตน และเพราะรักธรรม มุ่งให้เกิดความเป็นธรรมนั้น จึงเป็นคนที่ไม่พูดด้วยง่าย รับฟังข้อมูลและเหตุผล ไม่ดื้อรั้นในทิฐิ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ คือ หลักของการปฏิบัติตามแนวทางของ 6W1H1P ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์และวางแผนสำหรับการจัดการเพื่อตอบโจทย์ของปัญหาแบบบูรณาการที่ต้องรู้ว่าจุดเริ่มต้นของการกระทำ จำเป็นต้องตั้งคำถามที่พึงมีไว้ในใจเสมอ คือ ใคร (Who), จะทำอะไร (What), ที่ไหน (Where), เมื่อไหร่ (When), ทำไม (Why), กับใครบ้าง (Whom) และอย่างไร (How) ผสานหลักพุทธธรรม (Principles of Buddhism) โดยใช้หลักของ 3 ปรับ คือ ปรับพฤติกรรม (Adjust behavior) ปรับทัศนคติ (Adjust attitude) ปรับแนวทางการปฏิบัติ (Adjust practice guidelines) ที่นำสู่ผลลัพธ์เชิงบวกที่สร้างสรรค์สันติสุขอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงยุติธรรม. (2560). ร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนเพื่อความสมานฉันท์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.moj.go.th/view/9318> [15 สิงหาคม 2566].
- จักกรีน วรรณาม. (2562). เจื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 27(2), 163-193.
- จิรศักดิ์ บางท่าไม้. (2564). ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลประตูปะทุ. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 7(8), 294-307.
- ณัฐพงศ์ ปัทมโรจน์. (2558). ทิศทางสังคมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: กรณีศึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชนพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, การบริหารการพัฒนาสังคม*, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นราภัทร เพชรเมณี. (2563). รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง แนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติของคณะกรรมการการกฤษฎีกา การยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน *สภาผู้แทนราษฎร. ระเบียบวาระการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 20 (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง) วันพฤหัสบดีที่ 13 สิงหาคม 2563.*
- สัณณพงศ์ ลิ้มประเสริฐ. (2562). ยุติธรรมชุมชน: กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในสังคมไทย. *งานประชุมวิชาการระดับชาติ. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.*
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2560). อภัยทานกับการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.ps.mcu.ac.th/?p=1530> [15 สิงหาคม 2566].
- พระครูใบฎีกาสุนันท์ สุวิชาโน. (2565). “การมีส่วนร่วม” ความปรองดองสมานฉันท์: พลั้งบรรในสังคมไทย. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(1), 41-54
- วิวัช ศรีโสภากุล. (2560). ทำความเข้าใจกระบวนการปรองดองของรัฐบาลอินเดียภายใต้รัฐบาลนายกรัฐมนตรีช็อกมันโมฮันชิงห์ ต่อเหตุการณ์ความรุนแรงที่กระทำต่อชาวซิกข์ในปี 1984-1993. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(3), 1472-1488.
- อัศคร ไชยพงษ์. (2562). แนวทางการพัฒนาศูนย์ยุติธรรมชุมชนของตำบลหนองโก อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 32(103), 203-216.
- ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลประตูปะทุ. (2563). รายงานผลดำเนินงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลประตูปะทุ. สุรินทร์: ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลประตูปะทุ.

การสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา

The Promotion of the Moral Society of the People According to Buddhism

¹พระปลัดเกียรติศักดิ์ ปญญาเมธี (คณาน), ²ณัฐา ม้วนสุธ

¹Phrapalad Kiadtisak Panyamethee (Kongnan), ²Nattha maunsutha,

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโศกราช

^{1,2}Mahamakut Buddhist University, Srithammasokkaraj Campus

¹Corresponding author, e-mail: kiadtisakkongnan@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา โดยใช้กระบวนการศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย รวมถึงสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นแนวคิดเชิงกระบวนการที่นำไปใช้สำหรับการสร้างเสริมคุณธรรมให้เกิดแก่บุคคลและสังคมด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นต้นแบบในการสร้างสังคมคุณธรรม โดยหลักของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมขั้นพื้นฐานมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และ 2) แนวทางการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา คือ การบูรณาการหลักพุทธธรรมมาเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้ ตามเหตุปัจจัยแวดล้อมทั้งในด้านพฤติกรรมส่วนบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อมที่นำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา คือ หลัก DEEN ที่นำมาใช้ในการสร้างเสริมสังคมคุณธรรม คือ D (Daily) การปฏิบัติและฝึกฝนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง E (Empathy) การรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น E (Educate) การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสติ ปัญญา N (Network) ภาวดีเครือข่ายส่วนร่วม หลักการ DEEN เป็นหลักการที่นำไปสู่การสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนาที่สมดุลและส่งผลให้เกิดสังคมคุณธรรมที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: การสร้างเสริม, สังคมคุณธรรม, ตามแนวพระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article has the objectives 1) To study concepts and theories about promotion of the moral society of people according to Buddhism 2) To study ways to promote

a moral society of the people according to Buddhism, It also used the study process from documents, textbooks, and researches, including various technological media related to the promotion of moral society of the people according to Buddhism. The results of the study found that 1) The concepts and theories about promotion of moral society of people, according to Buddhism, are the guideline for promoting morality to individuals and society by using Buddhist principles, which is a model for building moral society by the principle of cultivating morality and basic ethics, applied to daily life. Additionally, 2) There is a guideline for promoting moral society of the people according to Buddhism, which is to integrate Buddhism principles in connection with the learning process, according to environmental factors, in term of personal behaviors, society, and environment. These lead to the practices. Meanwhile, the state of knowledge gained from this study was the DEEN principle that is applied to promotion of moral society; it comprises D (Daily) as the practice and continuous learning, E (Empathy) as acknowledging the feelings of others, E (Educate) as learning to develop consciousness and wisdom, N (Network) as participating network partners. DEEN is such a principle that leads to the promotion of moral society of the people in line with Buddhism that is balanced and results in a sustainable moral society.

Keywords: Promotion, Moral society, According to Buddhism.

บทนำ

สถานการณ์ทางสังคมของประเทศไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายประการ แม้ว่าประเทศจะมีความก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดด ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคม แต่ก็ยังเผชิญกับความท้าทายบางประการ ในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้ (พระมหาบุญธรรมสมบัติ ปภาภโร, 2564) ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนคือขาดความสามัคคีไม่รู้จักพอเพียง การทำร้ายกันในสังคม รวมไปถึงปัญหาเกี่ยวกับการก่อการร้ายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือตามแนวชายแดนต่างๆ การละเมิดสิทธิมนุษยชน ประเทศไทยเผชิญกับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชน การทรมาน ความเสมอภาคทางเพศ แม้ว่าความก้าวหน้าในการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศยังคงมีความก้าวหน้า แต่ก็ยังมีประเด็นที่ผู้หญิงเผชิญกับการเลือกปฏิบัติและความรุนแรงบนพื้นฐานทางเพศ มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ผ่านการออกกฎหมายและการรณรงค์สร้างความตระหนักรู้ องค์กรต่างๆ กำลังทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้และปรับปรุงความเป็นอยู่โดยรวมของประชากร

ในระดับปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคคลหรือปัจเจกชนก็ถือว่าเป็นปัญหาที่เป็นส่วนสำคัญในการที่ต้องรีบแก้ไข (ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, 2563) มนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมสนใจต่อผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับ ขาดความยับยั้งชั่งใจพร้อมทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทองไม่สนใจว่าจะล่วงละเมิดเอาเปรียบทำลายสิทธิของผู้อื่น สังคมที่ขาดคุณธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจศีล สามารถส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิต

ของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นสังคมที่เปี่ยมเปี่ยมเอาเปรียบสร้างความเดือดร้อนที่มีสาเหตุจากการไม่เคารพสิทธิผู้อื่น มัวหลงคิดแต่จะลวงละเมิดหลอกลวง เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ของตนเองฝ่ายเดียว

แนวคิดในการเสริมสร้างและพัฒนาสังคมคุณธรรมในประเทศไทยถือเป็นความพยายามอันสูงส่งที่มุ่งส่งเสริมความรู้สึกด้านจริยธรรม ค่านิยม และความซื่อสัตย์ภายในชุมชนไทย โดยเกี่ยวข้องกับ การส่งเสริมหลักการทางศีลธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเห็นอกเห็นใจ ความเคารพ และความ รับผิดชอบระหว่างบุคคล ครอบครัว และสังคมโดยรวม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้ กลยุทธ์ต่างๆ สามารถ นำมาใช้ได้ การศึกษามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมตั้งแต่ยังเยาว์วัย โรงเรียนสามารถรวม การศึกษาด้านศีลธรรมไว้ในหลักสูตรของพวกเขา โดยสอนนักเรียนเกี่ยวกับการตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม ความเห็นอกเห็นใจ และความสำคัญของการมีส่วนร่วมเพื่อความดียิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอีก แง่มุมที่สำคัญ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัคร การบริการชุมชน และการริเริ่มทางสังคม ช่วยให้บุคคลพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบต่อผู้อื่น นอกจากนี้ยังส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการให้ ความเห็นอก เห็นใจต่อกันและกัน (พระมหาบุญสมบัณฑิต ปากาโร, 2564) โดยจะมีหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการ พัฒนาเพื่อให้เกิดสังคมคุณธรรมได้หลากหลายมากมาย คือ หลักไตรสิกขา 3 เว้นจากอคติ 4 เว้นจาก อบายมุข 6 พรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักการเหล่านี้คือ 1. ทาน 2. วาจอันดี หรือปิยะวาจา 3. การกระทำ ที่เป็นประโยชน์หรืออรรถจริยา 4. ความเสมอภาค หรือสมานัตตา

จากข้อมูลทีกล่าวก้าวมาข้างต้น พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมแล้วแต่มีฐานคือการเกิดมาจาก คนที่อยู่ภายในสังคม ผู้เขียนได้เล็งเห็นความสำคัญที่มุ่งเน้นสู่การพัฒนาสังคมให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม จัดการกับบ่อเกิดของปัญหาต่างๆ ภายในสังคม เพื่อการดำเนินชีวิตแก่ประชาชนและสังคมสันติสุข จึงได้ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในการเขียนบทความวิชาการ เรื่อง การสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตาม แนวพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นกระบอกเสียงในการที่จะเป็นส่วนช่วยในการร่วมกันพัฒนาประเทศหรือ พัฒนาสังคม เพื่อให้เกิดสังคมที่เรียกว่า สังคมคุณธรรม ที่เปี่ยมไปด้วยมนุษย์ที่แปลว่าเป็นผู้มีจิตใจสูงที่ มิใช่หมายถึงคนผู้เป็นคนปกติที่ปราศจากคุณธรรมประจำใจของตน ด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้ผู้เขียนจึงให้ ความสำคัญกับทุกสรรพสิ่งในสังคมที่จะช่วยกันผลักดันเพื่อให้เกิดสังคมที่ได้ชื่อว่า สังคมคุณธรรม ได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนว พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเสริมสังคมคุณธรรม

การสร้างเสริมสังคมคุณธรรม เป็นกิจกรรมที่ตอบโจทย์สำหรับการปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยที่สำคัญในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเสริมสังคมคุณธรรม จะมีประเด็นต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นด้านการพัฒนาองค์ประกอบที่มีปฏิสัมพันธ์ในการสร้างเสริมคุณธรรมให้เกิดแก่ตนเองและสังคม จากการศึกษามีรายละเอียดที่เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับว่าเป็นหลักนำทางในการพัฒนาทุกด้าน การที่จะพัฒนาประเทศให้สำเร็จผลดีบรรลุจุดหมายที่ต้องการได้อย่างแท้จริงนั้น จะพัฒนาเพียงด้านวัตถุอย่างเดียวเท่านั้นไม่เพียงพอประสบการณ์ในการพัฒนาตลอดเวลายาวนานที่ผ่านมา ได้สอนให้เป็นที่ตระหนักได้ว่า การมุ่งพัฒนาวัตถุภายนอกอย่างเดียว นั้น แม้จะระดมทุนลงไปอย่างมากมายก็ไม่ทำให้สังคมบรรลุความมั่งคั่ง รุ่งเรือง และสันติสุขที่แท้จริงได้ตามวัตถุประสงค์แต่กลับสร้างปัญหาอย่างมากมาย ถึงแม้ในยุคปัจจุบันที่มนุษย์เรากำลังเติบโตขึ้นภายใต้สังคมที่เรียกว่า สังคมแห่งเทคโนโลยี (เกษราภรณ์ บุรวัฒน์, 2563) คือสังคมที่ขับเคลื่อนโดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งมีการสื่อสารและแบ่งปันข้อมูลผ่านโครงข่ายออนไลน์ เช่น เครือข่ายสังคมออนไลน์ เว็บไซต์สังคมออนไลน์ และแอปพลิเคชันต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างคนในสังคมนี้อย่างรวดเร็ว และเป็นสังคมที่อิงตามค่านิยมและความเชื่อ ซึ่งสังคมยังมีความหลากหลายและอาจจะแบ่งตามความเชื่อ ค่านิยม และอำนาจทางสังคม เช่น สังคมทางศาสนา สังคมทางการเมือง และอื่นๆ ที่กำลังมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม อีกในรูปแบบหนึ่งคือเป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพราะสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการทำงาน เช่น การทำงานระยะไกล การใช้งานประสิทธิภาพของรถยนต์ไร้คนขับ และการนำเทคโนโลยีเชิงบริการมาใช้ในการด้านต่างๆ เช่น การสั่งอาหารออนไลน์ และการใช้งานแอปพลิเคชันทางการพัฒนาสังคม ซึ่งส่งผลให้สังคมมีการปรับตัวและปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น สังคมในปัจจุบันคือสังคมที่พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารออนไลน์เป็นส่วนสำคัญ และมีความหลากหลายในมุมมองและความเชื่อค่านิยมของบุคคลแต่ละคนในสังคมนี้อย่างยิ่ง แต่หากเราลองมองย้อนนึกคิดดูว่า สังคมในปัจจุบันนั้นเต็มไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย แต่คนในสังคมกลับถดถอยลงในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม เพราะหากเรามองอดีตจนถึงปัจจุบัน เราจะเห็นได้ว่า สิ่งที่อยู่คู่กับคนในสังคมมาตลอดอย่างยาวนาน นอกจากเทคโนโลยีหรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ก็คือศาสนา ซึ่งตัวศาสนานั้นเองจะเป็นสิ่งที่เชื่อมคนในสังคมให้เข้ากันได้ระหว่างคุณธรรม จริยธรรม กับเทคโนโลยีหรือที่เราเรียกว่าการเปลี่ยนแปลงในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่ก็มีคนกลุ่มหนึ่งที่เรารู้จักว่าพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการนำความรู้ แนวคิด หรือแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับ คุณธรรม จริยธรรม มานำเสนอให้กับสังคม เพื่อที่จะนำเสนอให้สังคมนั้นได้รับรู้ถึงแม้สังคมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะต่างๆ ทั้งในทางที่ดีขึ้นหรือในทางที่ถดถอยลง แต่สังคมก็ยังต้องการสิ่งที่เรียกว่า สังคมคุณธรรม แต่หากเราต่างมีความต้องการที่จะเห็นสังคมที่เป็นอยู่นั้นเป็นสังคมที่เป็นสังคมคุณธรรมแต่คนในสังคมไม่ช่วยกันก็ไม่สามารถที่จะทำให้เกิดสิ่งนั้นขึ้นมาได้ เพราะเหตุนี้จึงต้องมีการสร้างเสริมหรือการพัฒนาคนในสังคมตามแนวความคิดดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาในแนวความคิดทางพระพุทธศาสนา

การสร้างเสริมสังคมคุณธรรมให้เกิดกับประชาชน ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ การสร้างทักษะ รวมถึง การพัฒนาตามเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งที่เป็นเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งการพัฒนาเป็นสิ่งที่ต้องมีการเรียนรู้ จากการศึกษา พบว่า มีนักวิชาการได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับ คำว่า “พัฒนา” ดังนี้

รณวีร์ พาผล (2562) คำว่า พัฒนา มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า วฑฺฒน หรือ วัฒนะ แปลว่า เพิ่มมากขึ้นหรือทำให้มีมากขึ้นไปจากเดิม ซึ่งในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต พระไตรปิฎกเล่มที่ 22 ฉบับภาษาบาลี ได้แสดงการพัฒนาโดยแบ่งเป็น 4 หลักการใหญ่ๆ คือ กายภาวนา การพัฒนากายเน้นควบคุมอารมณ์ 5 และปฏิบัติต่อสิ่งที่มากระทบอย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันอกุศลธรรมและพัฒนาสิ่งแวดล้อม สีลภาวนา คือ การพัฒนาความประพฤติและศีลธรรม เน้นการฝึกอบรมให้มีระเบียบวินัยและสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข จิตตภาวนา คือ การพัฒนาจิตใจ เน้นการฝึกอบรมให้มีเมตตาจิตต่อมนุษย์และสัตว์ทุกชนิด ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาด้านปัญญา เน้นความฉลาดและการเข้าใจสิ่งต่างๆ ในโลก และการแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา โดยไม่ใช้อารมณ์ตัดสินในเรื่องต่างๆ ทั้งสี่ด้านเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาตัวเองเพื่อมีชีวิตที่มีคุณค่าและความสุขในสังคมและชีวิตประจำวันของเรา

นักวิชาการในทางพระพุทธศาสนาได้พูดถึงคำว่า พัฒนา ไว้ว่าถึงแม้ว่าคนในสังคมต่างดิ้นรนพัฒนาตัวเองทั้งในด้านความรู้ ความคิด เพื่อที่จะเอาชนะตัวเองและสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม แต่การปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อเอาชนะความเห็นแก่ตัวและพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและสังคม หากไม่มีที่พึ่งทางใจ ผู้คนจะเจริญรุ่งเรืองในด้านอื่นของชีวิตได้ยาก ข้อความนี้ชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการดูแลความต้องการทางจิตวิญญาณของผู้คนและชี้แนะแนวทางปฏิบัติทางศาสนา นอกจากนี้ยังระบุด้วยว่าพระพุทธศาสนาถูกมองว่าเป็นสถาบันที่สำคัญสำหรับสังคม แม้จะอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งและสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป พระภิกษุก็จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาได้รับการส่งเสริมเนื่องจากมีความรู้ทางพระพุทธศาสนาและได้รับความเคารพจากประชาชนในสังคมเป็นส่วนมาก อีกทั้งสังคมไทยมีรากฐานของพระพุทธธรรมในอดีต แต่มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมเริ่มเสื่อมถอยลงเกิดปัญหาต่างๆ เนื่องจากขาดความประพฤติธรรม ผิดศีล ผิดกฎหมายมากยิ่งขึ้น สังคมไทยควรรักษาคุณค่าที่ดีๆ จากพระพุทธธรรม และนำมาพัฒนาสังคมเร่งด่วน เพื่อรอดพ้นจากความพินาศทางศีลธรรมและเพื่อให้สมาชิกของสังคมได้พัฒนาในทุกด้านและมีชีวิตอยู่อย่างสงบสุข

ภัทรพร สิริกาญจน (2562) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ว่า สังคมไทยแม้จะเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา แต่ก็มีวัฒนธรรมของชาวตะวันตกไหลบ่าเข้ามา จึงทำให้วัฒนธรรมอันดั้งเดิมเริ่มเสื่อมถอยลง เกิดปัญหาตามมาเพราะคนไม่ประพฤติธรรม ผิดศีล ผิดกฎหมายมากยิ่งขึ้นก่ออาชญากรรมต่างๆ จึงควรรักษาสิ่งที่ดีเอาไว้ ดังความตอนหนึ่งว่า สังคมไทย เป็นสังคมที่อาศัยหลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานานแล้ว กระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมและอารยธรรม แต่หลังจากประเทศไทยได้พัฒนาประเทศไปตามประเทศที่เจริญในด้านวัตถุ เช่น อเมริกา เป็นต้น โดยหันหลังให้แก่หลักธรรม

ทางพระพุทธศาสนา สังคมไทยจึงมีมีภาวะและสัญญาณแห่งความเสื่อมถอยตัวขึ้นทุกขณะ ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชญากรรม ความทุจริต และความขาดแคลนทางศีลธรรมในด้านต่างๆ ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นและเพิ่มทวีขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันนี้เป็นเครื่องแสดงว่า สังคมไทยจำเป็นต้องนำหลักพุทธธรรมมาพัฒนาสังคมอย่างเร่งด่วน เพื่อให้รอดพ้นจากความพินาศทางศีลธรรม เพื่อให้สมาชิกของสังคมได้พัฒนาในทุกด้านและมีชีวิตอยู่อย่างสงบสุข

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนา คือ กระบวนการเติบโต ก้าวหน้า หรือก้าวหน้าในด้านต่างๆ สามารถใช้เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงหรือการปรับปรุงเชิงบวกที่เกิดขึ้นในบุคคล องค์กร ชุมชน หรือสังคม การพัฒนาอาจครอบคลุมหลายด้าน เช่น การพัฒนาส่วนบุคคล การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม หรือการพัฒนาทางเทคโนโลยี มักเกี่ยวข้องกับการขยายความรู้ ทักษะ ความสามารถ ทรัพยากร หรือโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์หรือเป้าหมายที่ต้องการ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและมีพลวัตซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตโดยรวม

2. สังคมกับคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรมและจริยธรรมมีบทบาทสำคัญในสังคมไทย วัฒนธรรมไทยยังรากลึกในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นคุณค่าต่างๆ เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเคารพ และความสามัคคี หลักการเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อมาตรฐานทางศีลธรรมและจริยธรรมที่คนไทยยึดถือในสังคมไทย มีการเน้นย้ำอย่างมากในการรักษาความสามัคคีในสังคมและหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง การเคารพผู้อาวุโส ผู้มีอำนาจ และลำดับชั้นทางสังคมนั้นฝังแน่นอย่างลึกซึ้ง โดยทั่วไปแล้วคนไทยมุ่งมั่นที่จะมีความสุข มีน้ำใจ และไม่เผชิญหน้าในการโต้ตอบกับผู้อื่น คำสอนของพุทธศาสนายังส่งเสริมให้บุคคลปลูกฝังคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเมตตา ความเอื้ออาทร และการมีสติ หลักการเหล่านี้เป็นแนวทางพฤติกรรมของคนไทยในด้านต่างๆ ของชีวิต รวมถึงครอบครัว การทำงาน และชุมชน นอกจากนี้ สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับความกตัญญูในระดับสูง โดยที่เด็กๆ ได้รับการคาดหวังให้แสดงความเคารพและดูแลพ่อแม่และผู้อาวุโส ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนพวกเขาทางการเงินและทางอารมณ์เมื่ออายุมากขึ้น สิ่งสำคัญที่ควรทราบ คือ แม้ว่าสังคมไทยจะเน้นย้ำถึงศีลธรรมและจริยธรรมอย่างมาก เช่นเดียวกับสังคมอื่นๆ บุคคลอาจมีการตีความและแนวปฏิบัติที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม การเน้นโดยรวมในเรื่องความเห็นอกเห็นใจ ความเคารพ และความสามัคคียังคงเป็นหัวใจสำคัญของคุณค่าทางวัฒนธรรมไทย

พจนานันท์ จันทรสันติ (2563) ได้เขียนหนังสือเรื่อง เหล่าจื้อได้กล่าวถึงคุณธรรมจริยธรรมไว้ตอนหนึ่ง คือ เพราะเสื่อมจากคุณธรรม จึงมีเมตตาธรรม เพราะเสื่อมจากเมตตาธรรมจึงมีจริยธรรม เพราะเสื่อมจากจริยธรรม จึงมีจารีตประเพณี และเพราะเสื่อมจากจารีตประเพณี จึงมีกฎหมาย นั้นแสดงให้เห็นว่าเหล่าจื้อ ได้ ให้ความสำคัญกับคุณธรรม เมตตาธรรม และจริยธรรมว่าเป็นสิ่งที่สูงส่งและมีคุณค่ายิ่งอาจจะสูงกว่าจารีตประเพณี และระบบกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน และถ้ามองในมิติของศาสนาต่างๆ แล้ว ก็จะพบเช่นกันว่า ศาสนาทุกศาสนาล้วนให้ความสำคัญกับคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลในสังคมทุกชนชั้น

พระธรรมกิตติวงศ์ (2562) กล่าวถึงคุณธรรม จริยธรรมว่า หมายถึง สภาพคุณงามความดีเป็นคำรวมที่เรียกคุณงามความดีที่พึงปฏิบัติทุกระดับ อันมีผล คือ การยกระดับบุคคลให้สูงขึ้นตามลำดับ ซึ่งก็ได้แก่สิ่งที่เรียกว่าบุญในพระพุทธศาสนานั้นเอง เช่น ทาน ศีล สุจริต รวมไปถึงเมตตาธรรม ขันติธรรม ยุติธรรม เป็นต้น เรียกบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมเหล่านี้โดยรวมว่าผู้มีคุณธรรม

นภาพร ณ เชียงใหม่และคณะ (2565) ให้ความหมาย คุณธรรม จริยธรรม (Ethics) ว่าเป็นคุณความดีงาม สภาพที่เกื้อกูลการประพฤติธรรมและวิชาที่เกี่ยวกับการประพฤติธรรมจะต้องประพฤติอยู่ในกุศลธรรมเท่านั้น ส่วนที่เป็นอกุศลไม่เรียกว่าเป็นการประพฤติที่ถูกต้อง อันได้แก่ ศีลธรรม กฎเกณฑ์ ความถูกต้อง หรือ หลักธรรมคำสั่งสอนในศาสนาต่างๆ สิ่งที่เป็นจริยธรรม จริยศาสตร์ได้ที่สำคัญที่สุด คือ คำสอนของศาสนา เพราะผู้ที่นับถือศาสนา ย่อมถือว่าเป็นคนดีของสังคมเพราะศีลธรรมของศาสนาต่างๆ มีมาตรการของความประพฤติดีเป็นสากล แม้ว่าบางศาสนาจะสอนไม่เหมือนกัน แต่จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ย่อมเหมือนกัน คือ ไม่ขัดกับมาตรการของความประพฤติที่ดีเป็นสากล ความประพฤติตามความเชื่อทางศาสนาของผู้ที่ปฏิบัติย่อมได้รับการยอมรับให้การปฏิบัติตามมาตรฐานสากลมีคุณค่าสูงขึ้น ลักษณะของคุณธรรมจริยธรรมที่สมบูรณ์แบบสามารถตัดสินความดีความชั่วได้อย่างมีเหตุผล

กรมการศาสนา (2564) กล่าวถึง จริยธรรม ว่าหมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นเป็นการปฏิบัติ ปฏิบัติให้ถูกต้องที่เป็นผลมาจากความคิดที่สังคมหรือบุคคลเห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งที่ดี โดยมีกรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้สำหรับสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ความร่มเย็นเป็นสุข ความรักสามัคคี ความอบอุ่น มั่นคงปลอดภัยในการดำเนินชีวิต

พระธรรมกิตติวงศ์ (2563) ระบุว่า จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติหมายถึง ศีลธรรม กฎศีลธรรม และธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวกับความประพฤติอันดีงามของสังคม เป็นข้อที่ถูกกำหนดกันไว้เป็นแนวหรือเป็นการปฏิบัติสำหรับคนในสังคม เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม เกิดความร่มเย็นเป็นสุข และเกิดความอบอุ่นความสบายใจไม่หวาดกลัว จริยธรรม ได้แก่ เบญจศีล เช่น ไม่ฆ่ากัน ไม่เบียดเบียนกัน เบญจธรรม เช่น มีเมตตากรุณาต่อกัน ประกอบอาชีพในทางสุจริต ตลอดถึงสุจริตธรรม มารยาทสังคม และระเบียบสังคมที่กำหนดกันไว้เป็นข้อปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม

สรุปได้ว่า คุณธรรมและจริยธรรมคือ หลักการหรือกฎเกณฑ์ที่ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ แม้ว่าทั้งสองมักใช้สลับกัน แต่ก็มี ความแตกต่างกันเล็กน้อยระหว่างทั้งสองโดยทั่วไป ศีลธรรม คือ ความเชื่อค่านิยม และหลักการส่วนบุคคลที่เป็นแนวทางในการกระทำและการตัดสินใจของแต่ละบุคคล มันถูกกำหนดโดยปัจจัยต่างๆ เช่น วัฒนธรรม ศาสนา ประสบการณ์ส่วนตัว และการเลี้ยงดู ศีลธรรมมักเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสิ่งถูกและผิด ความดีและความชั่ว และช่วยให้แต่ละบุคคลพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นที่ยอมรับหรือยอมรับไม่ได้ทางศีลธรรม ในทางกลับกัน จริยธรรมมุ่งเน้นไปที่การศึกษาหลักการทางศีลธรรมและวิธีนำไปประยุกต์ใช้กับหลักการเฉพาะเจาะจง สถานการณ์หรือบริบท เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่พยายามทำความเข้าใจและกำหนดว่าอะไรถูกหรือผิดทางศีลธรรม ยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรมและวิธีที่บุคคลควรปฏิบัติในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน จริยธรรมให้กรอบการทำงาน ทฤษฎี และแนวทางในการประเมินทางเลือกและพฤติกรรมทางศีลธรรม การกำหนดระดับคุณธรรมของสังคมเป็นเรื่องที่ซับซ้อน

ซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองทางวัฒนธรรม จริยธรรม และปรัชญาที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยก็เหมือนกับประเทศอื่นๆ ที่จะได้รับประโยชน์จากรากฐานทางศีลธรรมที่แข็งแกร่งซึ่งส่งเสริมค่านิยมต่างๆ เช่น ความมีน้ำใจ ความเคารพ ความซื่อสัตย์ และความยุติธรรม คุณธรรมเหล่านี้สามารถส่งเสริมสังคมที่มีความสามัคคีและมีความเห็นอกเห็นใจ ทำได้ดีแล้ว ระดับศีลธรรมที่ประเทศไทยต้องการนั้นเป็นเรื่องของพลเมืองและผู้นำในการกำหนดและมุ่งมั่นร่วมกัน

3. พระพุทธศาสนากับการบูรณาการการเสริมสร้างสังคมคุณธรรม

ตามหลักศาสนาพุทธที่เป็นศาสนาต้นแบบทางด้านการสร้างเสริมคุณธรรมให้กับตัวบุคคลก็ดี หรือในบทบาทของชุมชนรวมไปถึงบทบาทของสังคม มีหลายแนวคิดที่สามารถมีส่วนร่วมช่วยเสริมสร้างสังคมคุณธรรมได้ โดยมีแนวคิดเหล่านี้ได้แก่

1. หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน หมายถึงการฝึกฝนความมีน้ำใจโดยให้การสนับสนุนด้านวัตถุ แบ่งปันทรัพยากร และช่วยเหลือผู้อื่นที่ต้องการ สิ่งนี้ปลูกฝังจิตวิญญาณแห่งความเสียสละและส่งเสริมความสามัคคีภายในชุมชน วาจาอันดี หรือปิยวาจา การใช้วาจาที่สุภาพ อ่อนโยน เห็นอกเห็นใจในการสื่อสารกับผู้อื่น ซึ่งรวมถึงการหลีกเลี่ยงภาษาที่รุนแรงหรือสร้างความแตกแยก การนิเทศ และการใส่ร้าย คำพูดที่กรุณาส่งเสริมความเข้าใจและสร้างสภาพแวดล้อมที่กลมกลืนกัน การกระทำที่เป็นประโยชน์หรืออรรถจริยา มีส่วนร่วมในการกระทำที่เป็นประโยชน์และส่งเสริมสวัสดิภาพของสัตว์ทั้งปวง ซึ่งรวมถึงการบริการ การประพฤติปฏิบัติอย่างมีจริยธรรม และการสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน การกระทำที่เป็นประโยชน์ทำให้เกิดความสามัคคีและความสามัคคี ความเสมอภาคหรือสมานัตตา ตระหนักและเห็นคุณค่าในศักดิ์ศรีของบุคคลทุกคน โดยไม่คำนึงถึงสถานะทางสังคม ภูมิหลัง หรือคุณสมบัติส่วนบุคคล การเปิดรับความเท่าเทียมกันส่งเสริมความรู้สึกไม่แบ่งแยกและความสามัคคีภายในชุมชน (พระครูโฆสิต วัฒนานุกูล, 2563)

2. พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ เถกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ผู้ปกครองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีหลัก 4 ประการ 1. เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า 2. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ 3. มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง เป็นไปด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบาน อยู่เสมอ ผู้ดำรงในปกติสุขพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป 4. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามทีพิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง (รองศาสตราจารย์ ดร.อภินันท์ จันตะนี, 2562)

3. ไตรสิกขา 3 ประการ กล่าวคือ ศึกษาเรื่องศีล เพื่อเอามาใช้ควบคุมกายและวาจาให้มีความสะอาดบริสุทธิ์ คือไม่พูด ไม่ทำ ให้กระทบตนเองคนอื่นให้เดือดร้อน ศึกษาเรื่องสมาธิเพื่อเอามาใช้ควบคุมจิตไม่ให้คิดฟุ้งซ่านในทางอกุศล ศึกษาเรื่องปัญญาเพื่อให้รู้เท่าทันโลก รู้เท่าทันชีวิต รู้เท่าทันคน เท่าทันความเป็นจริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2563)

4. อคติ 4 ประการ คือ ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบหรือพอใจ โทสาคติ ลำเอียงเพราะชังหรือไม่พอใจโมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง เพลิน ขาดสติ ภัยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว อคติหรือความลำเอียงทั้ง 4 อย่างนี้เป็นตัวแปรสำคัญในการปิดกั้นความเจริญ ขัดขวางการพัฒนาศักยภาพทางด้านใจ ทำให้มนุษย์ขาดความไวเนื้อเชื้อใจกัน ตรงกันข้าม ความยุติธรรมในกรอบของความเที่ยงธรรมไร้อคตินั้น จะนำไปสู่การสร้างชีวิต และสังคมที่เป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมนั้นแหละ ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม” เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ใส่ใจคนอื่น รักษาความยุติธรรม เที่ยงธรรม เมื่อนั้น สังคมจะเกิดดุลยภาพ สามารถอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข (เอนก สุวรรณบัณฑิต, 2564)

นอกจากนี้ยังมีหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาเป็นส่วนช่วยในการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมได้ เพราะหลักพุทธธรรมนั้นมีหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคคล และสังคมควบคู่กันเพื่อให้บุคคลและสังคมเกิดความสันติสุขภายใน และเข้าถึงสัจธรรมโดยมีจริยธรรมและวินัยเป็นเครื่องกำกับตนเพื่อไม่ให้หลุดออกจากทางหรือสายปฏิบัติที่ถูกต้องได้

แนวทางการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาที่มุ่งเน้นเกี่ยวกับเรื่องของการพัฒนาบุคคลและสังคมอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนาบุคคลนั้น มุ่งเน้นพัฒนาเพื่อให้บุคคลเป็นผู้ที่มีสติปัญญาเป็นหลัก เพราะจุดมุ่งหมายของการพัฒนานั้นก็เพื่อต้องการที่จะให้บุคคลได้ความรู้ และแนวประพฤติปฏิบัติที่ดีที่เป็นประโยชน์ พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการพัฒนาบุคคลที่แท้จริงนั้น ย่อมมาจากจิตใจภายในบุคคล คือ การมี จริตที่งดงามเพื่อให้บุคคลมีความงดงามทางด้านกาย วาจา และใจ การเสริมสร้างสังคมคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา (พระราชปัญญาภรณ์, 2562) พระพุทธศาสนามองว่าความเจริญของหมู่คณะหรือสังคม นั้นมาจากการกำกับดูแลจิตที่ไม่พึงประสงค์ของบุคคลและสังคมดังที่ได้กล่าวว่า บุคคลย่อมมีความแตกต่างในด้านจิต แต่บุคคลย่อมมีความงดงามได้ภายใต้ความสุจริต ดังนั้นการเสริมสร้างระบบจารีตหรือวัฒนธรรมของสังคม ย่อมจะเป็นสิ่งที่ช่วยกำกับให้บุคคลมีความระแวดระวังตนเองมากขึ้นโดยให้มีการพัฒนาความผาสุกของสังคม ให้สังคมมีการช่วยเหลือ แบ่งปัน มีความสามัคคี หมั่นประชุมปรึกษาหารือตามหลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร เป็นต้น ดังตัวอย่างในสังคมไทยที่กลุ่มประชาชนในชนบทของไทยจะใช้ระบบจารีตประเพณีเพื่อกำกับดูแลนิสัยของบุคคลให้มีความรับผิดชอบ ต่อชุมชนและสังคมร่วมกัน ถ้าบุคคลใดหรือครอบครัวใด ไม่ให้ความร่วมมือกับชุมชน หรือบุคคลใดมีความประพฤติที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ประชาชนในชุมชนนั้นก็ให้ระบบจารีตประเพณีเพื่อตักเตือนและกำกับจิตของบุคคลนั้น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในจารีตของชุมชน ผลที่ได้ก็คือ บุคคลในสังคมมีความประพฤติที่เหมาะสม สามารถพึ่งพาอาศัยไม่เบียดเบียน ทำลาย และทำร้ายซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังมีส่วนของหลักการของสังคมคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา (พระราชปัญญาภรณ์, 2562) ก็คือ หลักของความถูกต้อง หลักของความเสมอภาคที่เสมอกันด้วยศีลและทิวฐิ หลักแห่งความยุติธรรม หลักสันติธรรมและหลักของความพอเพียง เป็นต้น

แนวทางการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา มีรายละเอียดดังนี้

1. อาศัยกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
2. การมีส่วนร่วมของภาคภาควิชาการในการสนับสนุนด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติทั้งในด้านวิชาการในสถานศึกษาและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน
3. การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเพื่อเสริมสร้างเกราะทางจิตใจให้เกิดคุณธรรมเชิงบวกที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยแนวทางดังต่อไปนี้
 - 3.1 เสริมสร้างความงดงามทางด้านกาย วาจา และใจ ของบุคคลภายใต้การสร้างคุณค่าด้านการประพฤติปฏิบัติโดยสามารถใช้หลักธรรมที่เป็นมาตรฐานคือ เบญจศีล มาใช้ในการดำเนินชีวิต
 - 3.2 การเสริมสร้างทางด้านจิตใจที่ทำให้ปราศจากแนวความคิดที่เป็นมิจฉาทิฐิ เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อหมู่คณะและเพื่อให้สังคมมีความเกื้อกูลต่อกัน
4. การขับเคลื่อนสังคมแห่งการเรียนรู้ และระบบคุณธรรมเพื่อให้เป็นแนวคิดและกระบวนการสำคัญในการสร้างสังคมคุณธรรม ที่มีความเสมอภาค ยุติธรรม และสงบสุข
5. การผลักดันหลักสังคมคุณธรรมให้ปรากฏในเวทีของสังคมจำเป็นต้องอาศัยภาควิชาการเพื่อให้เกิดความร่วมมือเพื่อการบริหารจัดการสังคมแนวใหม่ที่ใช้คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องมือในการกำกับการทำงานและการดำรงชีวิต

สรุปได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นต้นทางของกระบวนการจัดการที่ส่งเสริมให้เกิดสังคมคุณธรรมที่สำคัญเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนในสังคมที่นำไปสู่แนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคมที่สามารถนำไปบูรณาการให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกและคุณค่าแก่สังคมรวมไปถึงการดำเนินชีวิตประจำวัน คุณธรรมหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทุกหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นหัวใจสำคัญที่ส่งต่อการสร้างเกราะป้องกันทางด้านจิตใจ ให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตรวมถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสังคมให้เข้ากับบริบทของสังคมที่ดำรงอยู่ ได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

วิเคราะห์

แนวคิดในการเสริมสร้างและพัฒนาสังคมคุณธรรมในประเทศไทยเป็นความพยายามอันสูงส่งที่มุ่งส่งเสริมความรู้สึกลึกด้านจริยธรรม ค่านิยม และความซื่อสัตย์ภายในชุมชนไทย โดยเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมหลักการทางศีลธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเห็นอกเห็นใจ ความเคารพ และความรับผิดชอบระหว่างบุคคล ครอบครัว และสังคมโดยรวม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้ กลยุทธ์ต่างๆ สามารถนำมาใช้ได้ ซึ่งการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับประชาชน ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ การสร้างทักษะ รวมถึงการพัฒนาตามเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งกับสิ่งที่เป็นตัวแปรที่ส่งต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งที่เป็นเชิงบวกและเชิงลบ จากประเด็นที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับสังคม จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการดำเนินการเพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมสำหรับประชาชน

ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจากการศึกษาเอกสารตำราฯ ข้างต้น ผู้เขียนสามารถนำวิเคราะห์ตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเสริมสังคมคุณธรรม พบว่า การพัฒนา คือ กระบวนการเติบโต ก้าวหน้า หรือก้าวหน้าในด้านต่างๆ สามารถใช้เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงหรือการปรับปรุงเชิงบวกที่เกิดขึ้นในบุคคล องค์กร ชุมชน หรือสังคม การพัฒนาอาจครอบคลุมหลายด้าน เช่น การพัฒนาส่วนบุคคล การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม หรือการพัฒนาทางเทคโนโลยี มักเกี่ยวข้องกับการขยายความรู้ ทักษะ ความสามารถ ทรัพยากร หรือโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์หรือเป้าหมายที่ต้องการ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและมีพลวัตซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตโดยรวม และเพื่อเป็นการเสริมสร้างการมีคุณธรรม จริยธรรมให้กับคนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ (นิพัทธ์ ชัยวรมุขกุล, 2562) ที่กล่าวถึงการพัฒนาเป็นการทำสิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้น เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจ ไปสู่สภาพที่น่าพอใจ ซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมคือ หลักการหรือกฎเกณฑ์ที่ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์แม้ว่าทั้งสองมักใช้สลับกัน แต่ก็มี ความแตกต่างเล็กน้อยระหว่างทั้งสองโดยทั่วไปศีลธรรมหมายถึงความเชื่อค่านิยม และหลักการส่วนบุคคลที่เป็นแนวทางในการกระทำและการตัดสินใจของแต่ละบุคคล มันถูกกำหนดโดยปัจจัยต่างๆ เช่น วัฒนธรรม ศาสนา ประสบการณ์ส่วนตัว และการเลี้ยงดู ศีลธรรมมักเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสิ่งถูกและผิด ความดีและความชั่ว และช่วยให้แต่ละบุคคลพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นที่ยอมรับหรือยอมรับไม่ได้ทางศีลธรรม ในทางกลับกัน จริยธรรมมุ่งเน้นไปที่การศึกษาหลักการทางศีลธรรมและวิธีนำไปประยุกต์ใช้กับหลักการเฉพาะเจาะจง สถานการณ์หรือบริบท เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่พยายามทำความเข้าใจและกำหนดว่าอะไรถูกหรือผิดทางศีลธรรม ยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม และวิธีที่บุคคลควรปฏิบัติในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ (ผศ.ดร.สถาพร วิชัยรัมย์, 2564) กล่าวถึงคุณธรรม จริยธรรมว่า คุณธรรม เป็นลักษณะของความรู้สึกลึกซึ้งที่ดีทางจิตใจ ส่วน จริยธรรม เป็นลักษณะการแสดงออกที่ดี ซึ่งเป็นพฤติกรรมทางกาย วาจา จริยธรรมให้กรอบการทำงาน ทฤษฎี และแนวทางในการประเมินทางเลือกและพฤติกรรมทางศีลธรรม การกำหนดระดับคุณธรรมของสังคมเป็นเรื่องที่ซับซ้อนซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองทางวัฒนธรรม จริยธรรม และปรัชญาที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยก็เหมือนกับประเทศอื่นๆ ที่จะได้รับประโยชน์จากรากฐานทางศีลธรรมที่แข็งแกร่งซึ่งส่งเสริมค่านิยมต่างๆ เช่น ความมีน้ำใจ ความเคารพ ความซื่อสัตย์ และความยุติธรรม คุณธรรมเหล่านี้สามารถส่งเสริมสังคมที่มีความสามัคคีและมีความเห็นอกเห็นใจ ท้ายที่สุดแล้ว ระดับศีลธรรมที่ประเทศไทยต้องการนั้นเป็นเรื่องของพลเมืองและผู้นำในการกำหนดและมุ่งมั่นร่วมกัน

2. แนวทางการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นต้นทางของกระบวนการจัดการที่ส่งเสริมให้เกิดสังคมคุณธรรมที่สำคัญเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนในสังคมที่นำไปสู่แนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคมที่สามารถนำไปบูรณาการใช้ในเกิดผลลัพธ์เชิงบวกและคุณค่าแก่สังคม รวมไปถึงการดำเนินชีวิตในประจำวัน โดยแนวทางการสร้างเสริมสังคมคุณธรรมของประชาชนตามแนว

พระพุทธศาสนา ต้องบูรณาการด้วยกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของภาคภาคีเครือข่ายในการสนับสนุนด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติทั้งในด้านวิชาการในสถานศึกษาและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนและการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเพื่อเสริมสร้างเกราะทางจิตใจให้เกิดคุณธรรมเชิงบวกที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต รวมถึงการขับเคลื่อนสังคมแห่งการเรียนรู้ และระบบคุณธรรมเพื่อให้เป็นแนวคิด และกระบวนการสำคัญในการสร้างสังคมคุณธรรม ที่มีความเสมอภาค ยุติธรรม และสงบสุข และการผลักดันหลักสังคมคุณธรรมให้ปรากฏในเวทีของสังคมด้วยพลังของภาคีเครือข่ายเพื่อให้เกิดความร่วมมือเพื่อการบริหารจัดการสังคมแนวใหม่ที่ใช้คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องมือในการกำกับการทำงานและการดำรงชีวิตซึ่งสอดคล้องกับศูนย์คุณธรรม (2562) ที่กล่าวว่า การงาน สังคม และบ้านเมืองนั้น ถ้าขาดผู้มีความรู้เป็นผู้บริหารดำเนินการ ย่อมเจริญก้าวหน้าไปได้โดยยาก แต่ถ้างานใด สังคมใด และบ้านเมืองใดก็ตาม ขาดบุคคลผู้มีความรู้แล้ว จะดำรงอยู่ไม่ได้เลย คุณธรรมหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทุกหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นหัวใจสำคัญที่ส่งต่อการสร้างเกราะป้องกันทางด้านจิตใจ ให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตรวมถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสังคมให้เข้ากับบริบทของสังคมที่ดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

สรุป

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ผู้คนในสังคมมีการพฤติกรรมความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนไปจากเดิม และสถาบันทางสังคมก็ทำหน้าที่ไม่ครบสมบูรณ์ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เกิดปัญหาสังคม พระพุทธศาสนามีแนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมในบุคคลและสังคมตามหลักศาสนาพุทธที่เป็นศาสนาต้นแบบทางด้านของการสร้างเสริมคุณธรรม นำเสนอหลายแนวคิดที่ช่วยสร้างสังคมคุณธรรมได้โดยส่วนหลักแล้ว พระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติตามศีล 5 เพื่อปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐาน เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ การลักขโมย การประพฤติดินในกาม การโกหก และการเสพของมีนเมา และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวัน คือ หลักสังคหวัตถุ 4 อคติ 4 รวมไปถึงหลักพรหมวิหารธรรม 4 ด้วยเพื่อสร้างความซื่อสัตย์และสติในตัวบุคคลความเห็นอกเห็นใจและความเมตตากรุณา เป็นการสร้างสังคมที่มีความสามัคคีและความเมตตากรุณา วาจาที่ถูกต้อง รวมถึงการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นส่วนช่วยในการสร้างสังคมคุณธรรม โดยการพัฒนาบุคคลและสังคมให้สันติสุขและเข้าถึงสัจธรรมด้วยจริยธรรมและวินัยเป็นเครื่องกำกับตนเองเพื่อไม่หลุดออกจากทางที่ถูกต้องและมีความสันติสุข ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา คือหลัก DEEN กับการสร้างเสริมสังคมคุณธรรม ประกอบด้วย

D ซึ่งมาจากคำว่า Daily ซึ่งแปลว่าประจำวันหรือในทุกๆ วัน การสร้างเสริมคุณธรรมต้องเริ่มต้นจากการปฏิบัติและฝึกฝนทุกวันในชีวิตประจำวัน เพื่อแก้ปัญหาและสร้างพื้นฐานที่ดีในการรับมือกับความทุกข์และปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

E ซึ่งมาจากคำว่า Empathy ซึ่งหมายความว่าซึ่งกันและกัน ในสังคมที่เราอาศัยหรือดำรงชีวิตอยู่นั้นในตามหลักทฤษฎีต่างๆ ได้กล่าวว่า มนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคมคือเป็นสัตว์ที่ต้องอาศัยการอยู่ร่วมกัน

ในสังคมเป็นหลัก การที่เราได้มองเห็นถึงบุคคลอื่นที่อยู่ร่วมกันภายในสังคมเดียวกันกับเรา ไม่ว่าจะเป็นเห็นบุคคลนั้นในตอนที่เราไม่ทุกข์หรือในตอนที่เราประสบกับความสุขความพลอยยินดีหรือความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันการเห็นอกเห็นใจและร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมคุณธรรม การเรียนรู้เรื่องความเห็นอกเห็นใจและการช่วยเหลือกันสร้างฐานความเข้าใจและความสามัคคีในสังคม

E ซึ่งมาจากคำว่า Educate ซึ่งแปลว่าให้การศึกษา การที่เรานิยามสังคมว่าเป็นการอยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทั้งในกลุ่มของคน สัตว์หรือสิ่งมีชีวิต ไม่มีสิ่งใดที่อาศัยอยู่ได้โดยปราศจากคำว่าสังคม คือการได้อยู่ร่วมกันการเป็นปึกแผ่นเดียวกัน การให้การศึกษาให้กับคนในสังคมนั้นเปรียบเสมือนการชี้แสงสว่าง การชี้หนทางด้านความคิดการชี้หนทางด้านการปฏิบัติ การศึกษาและการให้การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความคิดและค่านิยมที่ดีในสังคมคุณธรรม การเรียนรู้เรื่องวิถีแก้ปัญหาและการส่งเสริมความรู้เป็นสิ่งสำคัญ

N ซึ่งมาจากคำว่า Network ซึ่งแปลว่า ระบบเครือข่าย หากสังคมที่เราต่างอาศัยอยู่นั้นเป็นสังคมที่มนุษย์ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น มากกว่าการสร้างปัญหาให้เกิดขึ้น การสร้างสังคมคุณธรรมเป็นการสร้างสังคมใหม่ที่มีการแก้ไขและปรับปรุงจากสังคมเดิมโดยการสร้างความร่วมมือจากองค์กรหรือระบบแผนการพัฒนาสังคมต่างๆ หรือการสร้างแผนยุทธศาสตร์ชาติเข้าด้วยกันเพื่อร่วมกันนำความรู้มาใช้ให้เหมาะสมกับความคิดค่านิยมที่ดีและความสามัคคีในสังคม

สังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้มีความสงบร่มเย็นมาตั้งแต่อดีตเป็นทุนเดิมทางสังคมที่มีอยู่แล้ว และสมควรที่จะมีการศึกษาคำสอนอย่างลึกซึ้งเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนาสังคม เพื่อที่จะทำให้สังคมมีการเจริญทางด้านจิตใจและทำให้มีความสงบสุขมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กันยาวิร์ สัทธาพงษ์. (2563). อรรถปริวรรต: การตีความปรัชญาหลังนวยุค กับพุทธปรัชญาสาราณียธรรม 6 เสริมสร้างสังคมคุณธรรม. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์*, 6(1). 4.
- เกษราภรณ์ บุรวัฒน์. (2563). สังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ. *วารสารห้องสมุด*, 52(2). 62.
- กรมการศาสนา. (2564). *แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: กองวิจัยทางการศึกษา กรมการศาสนา.
- นภาพร ณ เชียงใหม่. (2565). เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ใน *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิพัฒน์ ชัยวรมุขกุล. (2562). แนวคิดหลังการพัฒนา: เส้นทางการพัฒนาในยุคหลังการพัฒนา. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 4(1). 161.
- พจนา จันทรสันติ. (2563). คุณธรรม จริยธรรม หัวใจการพัฒนามนุษย์. *วารสารมหาจุฬาคชสาร*, 8(1). 17.

- พระครูโฆสิตพัฒนากุล. (2563). การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการเสริมสร้างการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลเขาคอก อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. **วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์**, 7(2). 929.
- พระธรรมกิตติวงศ์. (2562). แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย. **วารสารด้านการบริหาร รัฐกิจและการเมือง**, 9(2). 66.
- พระธรรมกิตติวงศ์. (2563). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**. กรุงเทพฯ: วัดราชโอรสาราม.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2563). พุทธจิตวิทยาเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์ตามหลักสติปัฏฐาน 4. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญณสมบัติ ปากโร. (2564). การเสริมสร้างพุทธจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา ของสามเณรวัดเจติยหลวง. **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**, 21(3). 279.
- พระมหาบุญณสมบัติ ปากโร. (2564). การเสริมสร้างพุทธจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา ของสามเณรวัดเจติยหลวง. **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**, 21(3). 280.
- พระราชปัญญาภรณ์. (2562). กระบวนการสร้างสังคมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วม ภายใต้รูปแบบธนาคารความดีสำหรับหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล หนเหนือ. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2562). การพัฒนาชุดการเรียนรู้การสอนด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบย้อนกลับเรื่อง การใช้โปรแกรม Microsoft PowerPoint สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม**, 15(2). 63
- รณวีร์ พาผล. (2562). การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ความมั่นคงทางอารมณ์ เพื่อการบริโภคสื่อและข่าวสารอย่างชาญฉลาดของเยาวชนในแขวงนครพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่. ใน **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- ศุภณัฐคุณธรรม. (2562). **10 ปรากฏการณ์คุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/y174X> [10 สิงหาคม 2566].
- สถาพร วิชัยรัมย์. (2564). จริยธรรมสำหรับนักบริหาร. ใน **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- เอนก สุวรรณบัณฑิต. (2564). ความชอบธรรมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะปรัชญาเพื่อการพัฒนาชาติ. ใน **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- อภิรักษ์ จันทะนี. (2562). พุทธรัฐศาสตร์สำหรับการส่งเสริมความมั่นคงแห่งพลเมือง. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยปทุมธานี**, 10(2). 292-293.

พระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชน

The Monks and Social Work in the Community

¹ศุภกาญจน์ เอกบุตร, ²ณัฐา ม้วนสุธา

¹ Supakan Aegabod, ² Nattha Maunsutha

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์

^{1,2} Mahamakut Buddhist University, Srithammasokkaraj Campus

¹ Corresponding author, e-mail: aegabod@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชน 2) เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ในชุมชนของพระสงฆ์ โดยใช้กระบวนการศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย รวมถึงสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวคิดเกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชน เป็นแนวคิดของการทำงานที่อาศัยกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม 4 ด้าน ได้แก่ (1) ร่วมวางแผน เพื่อเสนอความต้องการตามประเด็นปัญหา (2) ร่วมดำเนินการ คือการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทุน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (3) ร่วมติดตามประเมินผล และ (4) ร่วมใช้และรับผลประโยชน์ 2) แนวทางการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ในชุมชนของพระสงฆ์ พบว่า เป็นการปฏิบัติงานในภาพภาคีเครือข่ายของสหวิทยาการ ที่ครอบคลุมทั้งในประเด็นทางเศรษฐศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยา การแพทย์ ปรัชญา การเมืองและจิตวิทยา ที่มีจุดมุ่งหมายของการสังคมสงเคราะห์ คือ 1) แก้ไขปัญหาและบรรเทาปัญหา 2) ป้องกันหรือขจัดอุปสรรคกีดขวางความเจริญของสังคม 3) การรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพและสิ่งบกพร่อง 4) การส่งเสริมหรือพัฒนา เป็นแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนด้วยหลักคิดตามแนวพระพุทธศาสนาที่เป็นแกนกลางในการวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการพัฒนา โดยเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา รวมทั้งการสร้างระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการสร้างสมดุลระหว่างมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ด้วยหลัก 3 J คือ 1. join in thinking (ร่วมคิด) 2. join in doing (ร่วมทำ) 3. join in developing (ร่วมพัฒนา)

คำสำคัญ: สังคมสงเคราะห์, พระสงฆ์, ชุมชน

Abstract

This academic article has the objectives 1) To study the concept of social work in the community. 2) To study guidelines for social work in the community of Buddhist monks. Using the study process from documents, textbooks, research, including various

technological media related to the social work of Buddhist monks. The results of the study found that 1) Concepts about social work in the community It is a concept of work that relies on a process of creating participation in 4 areas: (1) joint planning to propose needs according to issues (2) joint action. It is a joint effort, a joint venture, helping each other, (3) joining in monitoring and evaluating, and (4) joining in using and receiving benefits. 2) Guidelines for social work in the community of monks were found to be work in the image of an interdisciplinary network. It covers issues of economics, education, sociology, medicine, philosophy, politics and psychology. The aims of social welfare are 1. Solve problems and alleviate problems 2. Prevent or eliminate obstacles that impede the progress of society. 3. Treatment and rehabilitation of abilities and defects 4. Promotion or development. It is a guideline for sustainable development with the principles of Buddhism at its core in analyzing and presenting development guidelines. Emphasis is placed on the development of human beings physically, mentally and intellectually, including the creation of a sustainable development system. By creating a balance between humans, society, nature and technology. With the 3 J principles: 1. join in thinking (join in thinking) 2. join in doing (join in doing) 3. join in developing (join in developing)

Keywords: Social Welfare, Buddhist Monks, Community.

บทนำ

ในสังคมมนุษย์ การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เกิดขึ้นนับตั้งแต่มนุษย์ได้มาอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ เป็นสังคมและเป็นประเทศชาติ ซึ่งในระยะแรกการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัวก่อน ต่อมาเมื่อครอบครัวประสบความเดือดร้อนมากขึ้นจนสมาชิกเพื่อนบ้าน มิตรสหายก็จะช่วยกันแก้ไขปัญหา ในครอบครัวไม่สามารถช่วยเหลือได้ ญาติพี่น้องเมื่อปัญหาสลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้คนในชุมชน และสังคมเริ่มหันมาสนใจในการหาแนวทางในการช่วยเหลือบุคคลที่ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนอย่างเป็นรูปแบบ ทำให้มีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรขึ้น เพื่อให้การช่วยเหลือบรรเทาหรือแก้ไขปัญหาได้ผลดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นที่มาของการสังคมสงเคราะห์ ซึ่งในปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่างานสังคมสงเคราะห์เป็นงานสำคัญที่จะขาดเสียไม่ได้ในสังคมทุกสังคม และทุกประเทศ เพราะมนุษย์เราเริ่มประจักษ์ความจริงว่า ปัญหาต่างๆ เช่น โรคภัยไข้เจ็บ อาชญากรรม ความไม่รู้ ความยากจน การประสพภัยพิบัติต่างๆ มิได้สิ้นสุดลงเองตามธรรมชาติ การสังคมสงเคราะห์จึงเป็นความพยายามก้าวหนึ่งที่จะช่วยระงับและแก้ไขปัญหาสังคมดังกล่าวให้ผ่อนคลายความรุนแรงลง ซึ่งจะก่อให้เกิดความผาสุกแก่ชุมชนนั้นๆ

ตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลเป็นต้นมา เห็นว่าพระสงฆ์และวัดมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างใกล้ชิด ทั้งสองฝ่ายต่างมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยในฝ่ายฆราวาสก็มีการสร้างวัดที่เกิดขึ้นจากความ

เลื่อมใสศรัทธา เพื่อให้เกิดประโยชน์สำหรับพระภิกษุสงฆ์จะได้มีที่พักอาศัย เพื่อปฏิบัติธรรม และสั่งสอนเผยแผ่พระธรรม คำสอน นอกจากนั้น พระสงฆ์ยังมีฐานะเป็นเนืองนาบุญ เป็นที่ปรึกษาและเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจสำหรับชาวบ้านด้วย โดยบทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญ คือ การเผยแผ่ธรรมให้กับประชาชน เพื่อให้เกิดความสุขสงบในการดำเนินชีวิต สามารถดำเนินชีวิตของตนในสังคมอย่างรู้เท่าทันกับความเป็นจริง และนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ไปประพฤติปฏิบัติ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป และอีกหนึ่งบทบาทของพระสงฆ์ นั่นก็คือ บทบาทของนักพัฒนา โดยในอดีตพระสงฆ์จะเป็นนักพัฒนาทางด้านจิตใจคอยให้การอบรมบ่มธรรมะ รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม (ฤดี แสงเดือนฉาย, 2562) ที่อาจจะเรียกว่าเป็นสังคมแบบเก่าไปแล้ว และนั่น คือ สิ่งที่เรามองเห็นบทบาทของพระสงฆ์ เพราะมีภาวะความเป็นผู้นำที่วัด จากศีล คุณธรรมจริยธรรม และความรู้ได้ที่ได้รับความเคารพ และความน่าเชื่อถือ

ในสมัยอดีตจะเห็นได้ว่าการเรียนการให้ความรู้ การแพทย์ การประชุม และการทำกิจกรรมของชาวบ้านจะอิงอยู่กับวัด คือ มีวัดเป็นศูนย์กลางและพระสงฆ์ยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย ส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม 4 ด้าน ได้แก่ 1) ร่วมวางแผน เพื่อเสนอความต้องการ/ปัญหา 2) ร่วมดำเนินการ คือการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทุน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 3) ร่วมติดตามประเมินผล และ 4) ร่วมใช้และรับผลประโยชน์ เป็นการร่วมกันใช้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากโครงการต่างๆ รวมทั้งการร่วมกันดูแลรักษา (พระนฤพันธ์ ญาณิสโร, 2562) ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน บทบาทดังกล่าว เราจะเห็นได้ว่าสังคมแบบเก่านั้นมีอะไรที่แตกต่างไปกับสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมากในแง่ของความสุข เวลา การปฏิสัมพันธ์ การกระทำใด ๆ เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาของโลกให้สำเร็จนำมนุษย์ไปสู่ชีวิตที่ดีงามมีความสุขอย่างอารยชน ผู้มีอารยธรรมที่แท้จริงได้ มนุษย์ต้องดำเนินชีวิตเป็นระบบ และต้องพัฒนาให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลโยงประสานกันครบทั้งสามด้าน คือ ตัวมนุษย์เอง สังคมสิ่งแวดล้อม และการพิจารณาให้ตลอดรวม เรียกว่า ระบบองค์รวมสมบูรณ์ การทำงานสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายและเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาคน สังคมให้เกิดชีวิตที่สมดุลและปกติสุข

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า ปฏิสัมพันธ์ที่มีมาตั้งแต่สมัยอดีต ความผูกพันระหว่างวัดกับชาวบ้านเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตที่แยกออกจากกันไม่ได้ ยิ่งในยุคปัจจุบันจะเห็นได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการเอื้อประโยชน์และเกื้อกูลต่อการปฏิบัติงานต่อสังคมมีมากมายหลายประเด็น ทำให้ผู้เขียนได้เล็งเห็นความสำคัญในเนื้อหาและมุมมองในประเด็นนี้ จึงได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง พระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชน เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อบูรณาการให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม ชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล

แนวคิดเกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชนนั้นทุกหน่วยงานมีนโยบายที่จะสงเคราะห์ประชาชนทั้งในภาพรวมทั้งประเทศ หรือแม้ในชุมชนที่หน่วยงานนั้นๆ ตั้งอยู่ ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษามาจากบทความของนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ประทุม อังกูโรหิต (2562) กล่าวว่า ในประเทศไทยการสังคมสงเคราะห์ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเริ่มขึ้นตั้งแต่เมื่อใด แต่ถ้าพิจารณาแนวความคิดของการสงเคราะห์ชุมชนที่กล่าวถึงการระดมทรัพยากรในชุมชนหรือการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มบุคคลเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตอบสนองความต้องการของคนใน ชุมชนด้านสวัสดิการสังคม รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิต จะพบว่าการสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยมีมานานแล้ว เพียงแต่ไม่ได้เป็นการบริหารจัดการของรัฐหรือของเอกชนแบบที่ทำกัน ในทุกวันนี้ ในสมัยก่อนเราสามารถเห็นการสังคมสงเคราะห์บุคคลหรือชุมชนผ่านทางจารีตประเพณีและศาสนา เช่น วัดและพระภิกษุสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ครู ฯลฯ คหบดี ผู้มีจิตกุศลมักจะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อนที่เข้ามาขอความช่วยเหลือด้านปัจจัยสี่ที่จำเป็นบ้าง ให้คำแนะนำในการประกอบอาชีพ หรือจัดการบริการต่างๆ ถ้ากลุ่มบุคคลเหล่านี้ไม่สามารถให้ ความช่วยเหลือด้วยตนเองได้ ก็อาจไปขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นที่สามารถช่วยได้

กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง.(2561) งานสังคมสงเคราะห์ชุมชน คือ การทำงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่มีกระบวนการทำงานร่วมกันกับชุมชนตั้งแต่ต้นทาง - ปลายทาง โดยการทำงานที่ครอบคลุมในทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และทำงานร่วมกันในรูปของคณะกรรมการ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและความชอบธรรมในการทำงาน ประเสริฐ ปอนถิ่น (2562) การสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานที่เป็นศาสตร์เป็นศิลป์ และวิชาชีพ ในอันที่จะดำเนินการเพื่อป้องกัน แก้ไขช่วยเหลือ และส่งเสริมให้ผู้ที่ประสบความเดือดร้อนต่างๆ ซึ่งไม่สามารถ จะช่วยเหลือตนเองได้ ให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหของตนเองได้ต่อไป การทำงานสังคมสงเคราะห์ เป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทั้งของเอกชน กลุ่มชน และชุมชนที่สำคัญงานสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานแบบสหวิชาชีพ โดยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของ คนในชุมชนทุกฝ่ายต้องมีความตระหนักและให้ความมีส่วนร่วมทั้งทางกาย และทางใจ ผนึกกำลังให้ เป็นไปในแนวเดียวกันในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ชาติที่ประสบปัญหา โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา โดยเฉพาะความเมตตากรุณาต่อผู้ประสบปัญหาในการช่วยเหลือ (เป้พามา ชาญเขียว, 2559) ขอบเขตงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนจะเกี่ยวข้องกับการสร้างศักยภาพในการป้องกัน ดูแลบริการสาธารณะเพื่อทำให้ กลุ่มเป้าหมายทางสังคมสงเคราะห์สามารถเข้าถึงด้วยการใช้ชุมชนเป็นฐานในการดำเนินงาน รวมทั้งในการทำงานแบบภาคี เครือข่าย ความร่วมมือกับวิชาชีพต่างๆ ด้านสุขภาพและอื่นๆ ที่เกี่ยวกับภาคบริการสาธารณะ คนทำงานด้านอาสาสมัคร และประชาชนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการริเริ่ม สนับสนุน และส่งเสริมการพัฒนาชุมชนแบบไม่เป็นทางการที่เน้นการทำงานร่วมกัน กับสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์ กล่าวคือ การสังคมสงเคราะห์ เป็นวิชาชีพ (Profession) หนึ่ง เป็นการทำงานโดยผู้ประกอบวิชาชีพที่ต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ทางสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นองค์ความรู้เฉพาะทางในการปฏิบัติงานเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม โดยใช้วิธีการที่ครอบคลุมครบวงจร มีการวางแผนและการจัดการ ระบบบริการครอบคลุม การป้องกัน การแก้ไขเยียวยา การบำบัด พื้นฟูร่างกาย จิตใจ การคุ้มครองสวัสดิภาพ เป็นกระบวนการทำงานที่เกี่ยวข้องกับระบบสวัสดิการของประชาชน ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนาศักยภาพบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชนและสังคมให้

สามารถได้รับการพื้นฐานที่จำเป็นต่อชีวิต ในระบบสวัสดิการสังคม ได้แก่ ด้านการศึกษา สุขภาพ อนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรมและบริการทางสังคมทั่วไป เป็นต้น ซึ่งกล่าวโดยสรุป คือ การสังคมสงเคราะห์ เป็นวิธีการ (Method) การให้บริการที่ช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหา และพัฒนาบุคคล กลุ่ม หรือชุมชน รวมทั้งปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคม ให้อำนวยประโยชน์ และสร้างเสริมสวัสดิภาพของคนในสังคม เพื่อส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม

ความแตกต่างของการทำงานสังคมสงเคราะห์กับการทำงานการกุศลทั่วไป

การทำงานเชิงสังคมสงเคราะห์ บำบัดฟื้นฟู ไม่ใช่การสงเคราะห์ด้านวัตถุ เงินทอง สิ่งของจำเป็น แต่เน้นการประสานทรัพยากร และฟื้นฟูในด้านลึก ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์พัฒนาการและทักษะทางสังคม และปัญญา (โดยเฉพาะผู้ที่ถูกใช้ความรุนแรงและถูกละเมิดทางเพศ) มีวิธีการทำงานที่สำคัญ ได้แก่ การประเมินสถานะทางสังคม และการสืบค้นข้อเท็จจริงของสาเหตุ สถานการณ์ปัญหา เพื่อการวิเคราะห์ วินิจฉัยแนวทางแก้ปัญหา การฟื้นฟูเยียวยา การทำงานในมิติคุ้มครองสวัสดิภาพ การป้องกันและการเฝ้าระวังทางสังคม การประเมินและพัฒนาฐานทรัพยากรในบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม เพื่อเอื้ออำนวยไปสู่การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเป้าหมาย การวางแผนและการบริหารจัดการระบบการให้บริการอย่างครอบคลุมครบวงจรและต่อเนื่อง

แนวคิดพื้นฐานในการทำงานสังคมสงเคราะห์ (ประเสริฐ ปอนถิ่น, 2562)

1. การทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่ได้เริ่มจากความสงสาร เมตตา แต่ความสงสารอาจเป็นจุดเริ่มต้นของงานสังคมสงเคราะห์
2. การทำงานสังคมสงเคราะห์ต้องใช้ความรู้ 3 ด้านใหญ่ๆ เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจมนุษย์เข้าใจสังคม และความรู้ทางการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์
3. ความรู้ในการทำความเข้าใจมนุษย์ (กาย จิต สังคม อารมณ์ ปัญญา-สุขภาวะ และพฤติกรรม)
4. ความรู้ในการทำความเข้าใจสังคม (แวดล้อมมนุษย์) (ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน สังคม ระบบสถานะแวดล้อม)
5. ความรู้ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ (ทฤษฎีการปฏิบัติงาน, หลักการ, วิธีการทำงาน, กระบวนการทำงาน และหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ)

ความรู้ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย

1. แนวคิดเชิงมนุษยนิยม คือ มีฐานความคิดที่เน้นการให้ความสำคัญกับมนุษย์เป็นพื้นฐานเชื่อมั่นในพลังและศักยภาพของมนุษย์เชื่อว่า มนุษย์มีจิตใจ ต้องการความรักความอบอุ่น ความเข้าใจ และมีขีดความสามารถเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนมีความพยายามที่จะรู้จัก เข้าใจตนเอง และต้องการบรรลุศักยภาพสูงสุดของตน จึงควรเสริมสร้างให้เขาได้คิด วิเคราะห์ เข้าใจตนเอง และนำจุดดี acute care ระบบบริการสาธารณสุข ที่มีอยู่มาพัฒนาตนเอง
2. การมองมนุษย์อย่างเป็นองค์รวม (บูรณาการ) คือ ต้องศึกษา และเข้าใจ มนุษย์ในลักษณะองค์รวม คือ ทางด้านกายภาพ ชีววิทยา จิตใจ อารมณ์ สังคม กลุ่มความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อมที่มี

อิทธิพลต่อมนุษย์ ต้องให้ความสำคัญกับระบบ ความคิด ความเชื่อ วิถีวัฒนธรรม พิธีกรรม ที่แตกต่างกัน และต้องลดมิถิฉาธิฐิ หรืออคติที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง

3. แนวคิดด้านการเสริมพลังอำนาจ คือ กระบวนการที่จะทำให้บุคคล หรือกลุ่ม มีความรู้สึกเชื่อมั่นและมั่นใจตนเองมากขึ้น มีความรู้สึกถึงพลังงานที่มีในตน มีความรู้สึกกับตนเองในด้านดีมีแรงจูงใจภายในตนเอง มีความต้องการและพร้อมในการกระทำต่างๆ ที่นำมาสู่ความสำเร็จ มีความรับผิดชอบสูง ไม่ใช่เพียงในส่วนบุคคล แต่รวมถึงต่อองค์กร และสังคม จึงสามารถสร้างเครือข่ายที่มีการติดต่ออย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการเสริมพลังอำนาจ เป็นกระบวนการที่บุคคล กลุ่ม ทำความเข้าใจปัญหา ข้อท้าทาย พฤติกรรมของตน พฤติกรรมที่ตนกระทำกับคนอื่น หรือพลังอำนาจทางการเมือง ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงสถานการณ์ชีวิตของตน

4. แนวคิดการพิทักษ์สิทธิ คือ การตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล กลุ่ม ชุมชนและมีการดำเนินงานเพื่อปกป้อง ค้ำครอง สิทธิดังกล่าวของบุคคล กลุ่ม ชุมชน การให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิ การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อต่อรองให้เกิดการบริการที่ดีและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการอย่างเหมาะสม โดยทำที่และวิธีการที่เหมาะสม

5. แนวคิดความเป็นธรรมทางสังคม คือ การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมในการจัดบริการแก่ผู้ใช้บริการอย่างเหมาะสม โดยมีหลักความเสมอภาค เท่าเทียม และยึดประโยชน์ของผู้ใช้บริการเป็นเป้าหมายสูงสุด ในฐานะของผู้ให้บริการ ต้องคำนึงถึงการให้โอกาสที่เสมอเหมือนกัน และพิจารณาจากความพร้อมที่ต่างกันของผู้ใช้บริการรายบุคคล เพื่อให้เกิดการกระจายทรัพยากรอย่างทั่วถึงในสังคม

6. แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการในการจัดบริการ หรือกิจกรรม ที่มุ่งให้สมาชิก หรือผู้ใช้บริการ มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นอย่างแท้จริง ตั้งแต่ระดับการร่วมคิด การร่วมเลือกประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข การร่วมตัดสินใจในการดำเนินงาน ร่วมติดตาม ไปจนถึงการร่วมประเมินผลการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมถือเป็นการมอบสิทธิพื้นฐานให้แก่มนุษย์ ในการบอกถึงความเป็นพลเมืองที่มีสิทธิ มีเสียงในสังคมอย่างเต็มที่

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าสังคมสงเคราะห์ชุมชน คือ การทำงานที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือต่างๆ กับกลุ่มคนในชุมชน ทุกฝ่ายงานต้องประสานความร่วมมือแรงกาย แรงใจ และสติปัญญาความรู้ความสามารถเพื่อเป็นไปในแนวทางเดียวกันที่จะให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหาให้การบริการ ให้การพัฒนา ดำเนินการด้านการสงเคราะห์ที่มีความโปร่งใสเป็นธรรมและประสบความสำเร็จในการช่วยเหลืออื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญต้องอาศัยฐานรากของจิตใจที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรม เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนในสังคม และเป็นการพัฒนาสังคมที่ดี มีคุณธรรมอย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชนของพระสงฆ์

พระสงฆ์ควรทำงานร่วมกับคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น ประชาชนหวังความช่วยเหลือจากภิกษุสงฆ์ในด้าน ตัวอย่างของความดีงามในการประพฤติปฏิบัติตน และผู้นำทางคุณธรรม โดยเฉพาะความเคร่งครัดทางวินัย และความเป็นผู้สันโดษ มักน้อย วัดเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจของผู้มีทุกข์ต้องการเห็นวัด

เป็นที่สงบ เยือกเย็น สะอาดร่มรื่น มีระเบียบ พระสงฆ์ควรเข้าหาประชาชน ปลอดภัย ให้กำลังใจ
 แนวทางแก้ปัญหาชีวิตให้ ประชาชนต้องการ ให้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชนบท ให้ความร่วมมือ
 สนับสนุนให้เกิดการรวมพลัง แก้ปัญหาต่างๆ ประชาชนต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาด้าน
 ต่างๆ ทั้งด้านหลักธรรมของพระศาสนา และ การอาชีพ การปฏิบัติใจของประชาชน ควรริเริ่มที่วัด
 เป็นต้น พระสงฆ์ควรสงเคราะห์ชุมชนในการพัฒนา 2 ด้าน คือ 1. พัฒนาด้านจิตใจของคนในชุมชน
 เพราะสังคมปัจจุบันมีการพัฒนาด้านวัตถุอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้ประชาชนโน้มเอียงไปด้านวัตถุนิยมมาก
 จนเกินไป ไม่ค่อยเห็นความสำคัญทางด้านจิตใจ ทำให้จิตใจเสื่อมถอยลงไป จึงควรอบรมด้านคุณธรรม
 จริยธรรมให้ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ 2. การพัฒนาด้านวัตถุควรเน้นด้านสาธารณูปโภคให้ประชาชน
 เช่น ถนน แหล่งน้ำ การอนุรักษ์ป่า สิ่งแวดล้อมรอบชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนให้
 สามารถดำรงชีพได้ เป็นต้น (ศุภศิริ สุวรรณธนะ, 2563). ถ้าพระสงฆ์ทำงานอย่างเข้มแข็งทำให้ชุมชนมี
 ความสมัครสมานสามัคคี ทำให้ชุมชนมีความเป็น ปึกแผ่น มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา หนทางนี้เอง
 ที่จะสามารถตอบสนองหรือทำให้ประชาชน บรรลุถึงประโยชน์ที่เป็นเป้าหมายหลักของมนุษย์อยู่ 3 ระดับ
 คือ 1. จุดหมายขั้นต้น หรือประโยชน์ปัจจุบัน (ทิฐิธัมมิกัตถประโยชน์) ได้แก่ ความสุขสมบูรณ์ อันเกิด
 จากการมีทรัพย์สินเงินทอง มีฐานะทางเศรษฐกิจของตนและครอบครัวสมบูรณ์ดี มีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข
 มีสุขภาพพลานามัยดีหนทางที่จะได้มาซึ่งทรัพย์สมบัติ เป็นต้น 2. จุดหมายขั้นกลางหรือประโยชน์เบื้องต้น
 (สัมปรายิกัตถประโยชน์) ได้แก่ ความสุขที่จะ พึงได้พึงประสบในภพใหม่ หรือในชาติหน้า หรือการได้สุคติภพ
 ในชาติหน้า เป็นประโยชน์ที่สูงขึ้นกว่า และเป็นประโยชน์ที่ละเอียดสุขุมกว่าประโยชน์ในระดับแรก

ปรัชญาพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนในพระพุทธศาสนา

1. ปรัชญาพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์ คือ การช่วยเหลือเพื่อให้เขาพัฒนาจนกระทั่ง
 สามารถช่วยตนเองได้ ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนหลักการของการพึ่งของตนเองได้ ไม่คิดหวังพึ่งแต่
 คนอื่น ดังพุทธภาษิตว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน คนอื่นใครเล่าพึ่งเป็นที่พึ่งได้ เพราะบุคคลฝึกตนดีแล้ว
 ย่อมได้พึ่งซึ่งได้โดยยาก”

กิจการบางอย่างแม้โดยลักษณะแล้วต้องพึ่งพาอาศัยกัน ก็ยังทรงสอนว่าให้รู้จักลงมือทำด้วย
 ตนเองก่อน รู้จักทำตนให้มีคุณธรรมที่ผู้อื่นจะมีเมตตาสงเคราะห์อนุเคราะห์ได้เท่ากับอาศัยตนเองในการ
 ทำตัวให้มีที่พึ่งอาศัย

พระพุทธเจ้าทรงให้หลักการในการสงเคราะห์ผู้อื่นว่า ต้องระงับการสงเคราะห์ในลักษณะที่จะ
 ทำให้เขาอ่อนแอลงไป การสงเคราะห์ที่ดีจะต้องไม่ก่อให้เกิดนิสัยที่รอการช่วยเหลือจากผู้อื่น ซึ่งตรงกับ
 ปรัชญาพื้นฐานของการสังคมสงเคราะห์

2. สังคมสงเคราะห์เป็นศาสตร์ที่ยอมรับค่านิยมทางจิตใจและอารมณ์ของผู้รับการสงเคราะห์
 ซึ่งไปกันได้กับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งให้ความสำคัญแก่จิตใจเป็นเรื่องใหญ่ พระพุทธศาสนา
 สอนว่า บุคคลจะสุขหรือทุกข์ขึ้นอยู่กับจิตใจเป็นประการสำคัญ สิ่งอื่นๆ เป็นเครื่องประกอบที่สำคัญ
 รองลงมา “เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุกข์เป็นอันหวังได้ และเมื่อจิตผ่องใส สุขเป็นอันหวังได้เช่นเดียวกัน”

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า งานสังคมสงเคราะห์ในชุมชนของพระสงฆ์ กล่าวว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้ คือ มาตรา 15 ตรี ในส่วนที่กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ในข้อที่ 3 ว่า มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณะสงฆ์ ทำให้กล่าวได้ว่า หน้าที่ของพระสงฆ์นั้น มีอยู่ 5 ประการ คือ 1. การศาสนศึกษา 2. การศึกษาสงเคราะห์ 3. การเผยแผ่ 4. การสาธารณูปการ 5. การสาธารณะสงเคราะห์ ซึ่งในสถานการณ์โลกยุคปัจจุบัน พบว่า พระสงฆ์ยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ บทบาทในด้านการศึกษาเล่าเรียนและฝึกฝนตนเองตามคำสอนของพระพุทธองค์อยู่เสมอ เมื่อมีความรู้ หลักธรรมคำสอนแล้วจึงนำมาสั่งสอนให้กับประชาชนให้ปฏิบัติตาม และตัวพระสงฆ์เองก็เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม และการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์กับชุมชนหรือช่วยเหลือประชาชนในชุมชนมากขึ้นกว่า ในอดีตที่ผ่านมา จากปฏิสัมพันธ์ของบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน สังคม ที่เอื้อต่อการเกื้อกูลในการสนับสนุน ซึ่งกันและกันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล และสังคมสันติสุข จากสิ่งที่พระสงฆ์ต้องเข้ามามีบทบาทด้าน สังคมสงเคราะห์มากขึ้น ส่งผลทำให้ตัวพระสงฆ์เองต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์มากขึ้น โดยไม่ต้อง รับคือไม่จำเป็นต้องให้มีใครมานิมนต์ก่อนค่อยทำงาน เพราะถ้าประชาชนมีความเป็นอยู่ไม่ดีก็ย่อมกระทบ ต่อความเป็นอยู่ของพระสงฆ์เช่นกัน ดังนั้น พระสงฆ์งานด้านสังคมสงเคราะห์จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องเกิด การเรียนรู้เชิงบูรณาการด้วยการทำความเข้าใจชุมชน ศึกษาและเข้าใจปัญหาประชาชน รู้ความต้องการ ของคนในชุมชน ศึกษาสภาพชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางสังคม สภาพทางวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อถือ พิธีกรรม ค่านิยม การช่วยเหลือ เอื้ออาทร การแต่งกาย ภาษาพูด ลักษณะที่อยู่อาศัย สภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อการบริหารจัดการที่ตรงประเด็นและให้การ ช่วยเหลือได้ตรงเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น

แนวทางการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ในชุมชนของพระสงฆ์

การปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ในชุมชนของพระสงฆ์ จะมีแนวทางในการดำเนินงานที่ สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ตามหลักสากล โดยมีแนวทางในการปฏิบัติด้วย วิธีการสังคมสงเคราะห์ตามแนวพุทธ กล่าวคือ การจัดให้มีการดำเนินการสังคมสงเคราะห์ให้สอดคล้องกับ แนวคิดและหลักการสังคมสงเคราะห์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งหลักพุทธธรรมที่เป็นวิธีการสังคม สงเคราะห์ คือ คำสอนที่สอนให้บุคคลรู้จักการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของ ชีวิตที่เรียกว่า อตถะ 3 ประการได้แก่ (1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน (2) สัมปรายกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้า (3) ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด โดยอตถะ 3 ประการจึงเป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ ตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นการสงเคราะห์ที่มุ่งให้เกิดผลเป็นการตอบสนองความต้องการของชีวิตและ แก้ไขปัญหาของชีวิตในลักษณะดังต่อไปนี้

1. การแก้ไขปัญหาส่วนบุคคล ปัญหาส่วนบุคคล เป็นปัญหาที่เกิดจากความต้องการที่จำเป็น ทางชีววิทยา บุคคลจะ ต้องแสวงหาปัจจัยที่จำเป็นต่างๆ อย่างน้อยปัจจัยสี่ มาตอบสนองความต้องการ หรือการหาเลี้ยงชีพของตนและครอบครัวให้เพียงพอ การแก้ไขปัญหาส่วนบุคคลนี้ จะต้องแก้ไขโดย

ปลูกฝังให้บุคคลทุกคนมีคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่เรียกว่า “ทิวรรธัมมิกัตถะ หรือประโยชน์ในปัจจุบัน 4 ประการ เป็นคุณธรรมที่ทำให้บุคคลให้ได้บรรลุผล คือ ลาภยศ สุข สรรเสริญ ไฉตริย์ ซึ่งเป็นประโยชน์ในปัจจุบัน นอกจากนี้ วรรณคดีเกี่ยวกับการสังคสมสงเคราะห์ในแง่คิดกระบวนการยังมีหลักธรรมอีกหมวดหนึ่ง คือ ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ประสบผลสำเร็จ เรียกว่า “อิทธิบาท” มี 4 ประการ คือ ฉันทะ คือ ความพอใจในงานที่ตนเองทำ วิริยะ คือ ความพากเพียรทำงาน จิตตะ คือ เอาใจใส่ใฝ่ ในงานที่ทำ วิมังสา คือ หมั่นใช้ปัญญาใคร่ครวญ หลักธรรมนี้จะเป็นตัวช่วยให้งานสังคสมสงเคราะห์ได้บรรลุเป้าหมายที่เกิดแก่ประชาชนและสังคม

2. การแก้ไขปัญหาส่วนสังคม ปัญหาส่วนสังคม เป็นปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดผล กระทบต่อสังคมโดยรวม เพราะเกิดความขัดแย้ง ทะเลาะกันในเรื่องลาภยศสรรเสริญ เป็นต้น เป็นเรื่อง ค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมของคนในสังคม อาจเนื่องมาจากกิเลส นั่นเอง ดังนั้น การแก้ไขปัญหา ส่วนสังคมนั้น จะต้องแก้ไขที่พฤติกรรมของคนในสังคมให้มีคุณธรรมขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่เรียกว่า “สัมปรายิกัตถะ หรือ สัมปรายิกัตถสังวัตตนิกรรม ” อันเป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องหน้า หลักธรรมอันอำนวยการประโยชน์สุขขั้นสูงขึ้นไป คือ ประโยชน์เบื้องหน้า 4 ประการ คือ สัทธาสัมปทา คือ มีศรัทธาที่ถูกต้อง เช่น หลักกรรม ความดี ความชั่วฯ สीलสัมปทา คือ มีศีลธรรม และเคารพกฎระเบียบของสังคม จากสัมปทา คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละช่วยเหลือกัน ปัญญาสัมปทา คือ มีปัญญารู้เท่าทัน สถานการณ์ เข้าใจความจริงของชีวิต ฯลฯ

3. การแก้ไขปัญหาส่วนจิตใจ ปัญหาส่วนจิตใจ เป็นปัญหาที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อน เพราะมนุษย์มีกิเลสอยู่ในจิตใจ ถ้าจิตใจถูกครอบงำด้วยกิเลสแล้ว ก็จะส่งผลกระทบต่อบุคคลเช่นเดียวกัน เพราะพระพุทธศาสนาถือว่า จิตใจเป็นใหญ่เป็นหัวหน้า แก้ไขได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักที่เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เชิงพุทธ เพราะพระพุทธศาสนา ยังมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขปัญหาสามารถมองได้จากหลักการของอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหมวดธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการแก้ปัญหาตามหลักการของวิทยาศาสตร์หรือการวิจัย ในการค้นคว้าหาความจริงอย่างมีหลักการและขั้นตอน ได้แก่ ทุกข์ คือ กำหนดปัญหา กำหนด วัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดในการค้นคว้า (Problematic Situation) สมุทัย คือ สาเหตุของปัญหา ตั้งสมมติฐานในการค้นคว้าวิจัย (Formulation Hypothesis) นิโรธ คือ สรุปผล (Conclusion) ตั้งเป็น ทฤษฎีหรือแนวคิด แนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา ทำการทดลองและวิเคราะห์สังเคราะห์ปัญหา (Analysis of data and Experimentation)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า แนวทางการปฏิบัติงานด้านสังคสมสงเคราะห์ในชุมชนของพระสงฆ์ จะเป็นแนวทางที่บูรณาการระหว่างบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยร่วมกับการปฏิบัติกิจกรรมด้านสังคสมสงเคราะห์ตามนโยบายของสังคมที่เอื้อต่อการสนับสนุนดูแลประชาชนที่ประสบปัญหาในด้านต่างๆ โดยแนวทางการช่วยเหลือด้านสังคสมสงเคราะห์ศาสตร์จะมุ่งเน้นในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชน โดยดำเนินการผ่านการเรียนรู้ตามโจทย์ตามนโยบายของประเทศและสังคม ชุมชน การจัดการชุมชน การปฏิบัติโดยตรง และการสอนในนามของผู้ที่ประสบความยากจนหรือผู้ที่ได้รับหรือรู้เห็นความอยุติธรรมในสังคมและการละเมิด

สิทธิมนุษยชน โดยแนวทางการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ในชุมชนของพระสงฆ์ จะมีจุดหมาย คือ การพัฒนามนุษย์ ทั้งทางด้านกาย จิต สังคม มีการบริหารสาธารณะโดยภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วม เน้นการช่วยเหลือตัวเองให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลด้วยหลักการพึ่งตนเอง มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาที่ตอบโจทย์กับเหตุของปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานในภาพภาคีเครือข่ายของสหวิทยาการ ที่ครอบคลุมทั้งในประเด็นทางเศรษฐศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยา การแพทย์ ปรัชญา การเมืองและจิตวิทยา ตามหลักการสำคัญที่ตอบโจทย์ของจุดมุ่งหมายของการสังคมสงเคราะห์ คือ 1. แก้ไขปัญหาและบรรเทาปัญหา 2. ป้องกันหรือขจัดอุปสรรคกีดขวางความเจริญของสังคม 3. การรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพ และสิ่งบกพร่อง 4. การส่งเสริมหรือพัฒนา

วิเคราะห์

งานด้านสังคมสงเคราะห์ จัดว่าเป็นงานด้านหนึ่งของงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ (Profession) ซึ่งเป็นการทำงานโดยผู้ประกอบวิชาชีพที่ต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ทางสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นองค์ความรู้เฉพาะทางในการปฏิบัติงานเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม โดยใช้วิธีการที่ครอบคลุมครบวงจร มีการวางแผนและการจัดการ ระบบบริการครอบคลุม การป้องกัน การแก้ไขเยียวยา การบำบัดฟื้นฟูร่างกาย จิตใจ การคุ้มครองสวัสดิภาพ เป็นกระบวนการทำงานที่เกี่ยวข้องกับระบบสวัสดิการของประชาชน ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนาศักยภาพบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชนและสังคม ให้สามารถได้รับบริการพื้นฐานที่จำเป็นต่อชีวิต ในระบบสวัสดิการสังคม ได้แก่ ด้านการศึกษา สุข ภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรมและบริการทางสังคมทั่วไป เป็นต้น ซึ่งกล่าวโดยสรุป คือ การสังคมสงเคราะห์ เป็นวิธีการ (Method) การให้บริการที่ช่วยป้องกันและแก้ไข ปัญหา และพัฒนาบุคคล กลุ่มหรือ ชุมชน รวมทั้งปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคม ให้อำนวยความสะดวกและสร้างเสริมสวัสดิภาพของคนในสังคม เพื่อส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม โดยการทำงานเชิงสงเคราะห์จะเป็นงานด้านการบำบัดฟื้นฟู ไม่ใช่การสงเคราะห์ด้านวัตถุ เงินทอง สิ่งของจำเป็น แต่เน้นการประสานทรัพยากร และฟื้นฟูในด้านลึก ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์พัฒนาการและทักษะทางสังคม และปัญญา ซึ่งจากการศึกษาเอกสารตำรา ฯ ข้างต้น ผู้เขียนสามารถวิเคราะห์ ตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชน พบว่า แนวคิดพื้นฐานในการทำงานสังคมสงเคราะห์ เป็นการทำงานที่ไม่ได้เริ่มจากความสงสาร เมตตา แต่ความสงสารอาจเป็นจุดเริ่มต้นของงานสังคมสงเคราะห์ และงานสังคมสงเคราะห์ต้องใช้ความรู้ 3 ด้านใหญ่ๆ เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจมนุษย์เข้าใจสังคม และความรู้ทางการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งก็คือความรู้ในการทำความเข้าใจมนุษย์ (กาย จิต สังคม อารมณ์ ปัญญา - สุขภาวะ และพฤติกรรม) ความรู้ในการทำความเข้าใจสังคม (แวดล้อมมนุษย์) (ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน สังคม ระบบสถานะแวดล้อม) และความรู้ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ (ทฤษฎีการปฏิบัติงาน, หลักการ, วิธีการทำงาน, กระบวนการทำงาน และหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ) โดยความรู้ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 1. แนวคิดเชิงมนุษยนิยม คือ มีฐานความคิดที่เน้นการให้ความสำคัญกับมนุษย์เป็นพื้นฐาน 2. การมองมนุษย์อย่างเป็นองค์รวม (บูรณาการ)

คือ ต้องศึกษา และเข้าใจ มนุษย์ในลักษณะองค์รวม 3. แนวคิดด้านการเสริมพลังอำนาจ คือ กระบวนการที่จะทำให้บุคคล หรือกลุ่ม มีความรู้สึกเชื่อมั่นและมั่นใจตนเองมากขึ้น 4. แนวคิดการพิทักษ์สิทธิ คือ การตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล กลุ่ม ชุมชน 5. แนวคิดความเป็นธรรมทางสังคม คือ การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมในการจัดบริการแก่ผู้ใช้บริการอย่างเหมาะสม 6. แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการในการจัดบริการ หรือกิจกรรม ที่มุ่งให้สมาชิก หรือผู้ใช้บริการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับศุภกรศิริ สุวรรณธนู (2563) และ ประเสริฐ ปอนถิ่น (2562) ที่กล่าวว่า สังคมสงเคราะห์ชุมชน เป็นกระบวนการทำงานที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือต่างๆ กับกลุ่มคนในชุมชน ทุกฝ่ายงานต้องประสานความร่วมมือร่วมแรงกายแรงใจและสติปัญญาความรู้ความสามารถเพื่อเป็นไปในแนวทางเดียวกันที่จะให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหา ให้การบริการ ให้การพัฒนาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

2. แนวทางการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ในชุมชนของพระสงฆ์ พบว่า เป็นแนวทางที่บูรณาการระหว่างบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยร่วมกับการปฏิบัติกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ที่ประสานเชื่อมโยงการทำงานตามแนวนโยบายของสังคมที่เอื้อต่อการสนับสนุนดูแลประชาชนที่ประสบปัญหาในด้านต่างๆ ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชนให้มีสุขวิถีของชีวิตที่ดีขึ้น สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระของสังคม โดยกระบวนการดำเนินงานต้องมีขั้นตอนของการเรียนรู้ เพื่อสร้างแนวทางปฏิบัติ มีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม 4 ด้าน ได้แก่ 1) ร่วมวางแผน เพื่อเสนอความต้องการตามประเด็นปัญหา 2) ร่วมดำเนินการ คือการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทุน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 3) ร่วมติดตาม ประเมินผล และ 4) ร่วมใช้และรับผลประโยชน์ ซึ่งแนวทางการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ในชุมชนของพระสงฆ์ ก็มีจุดหมายที่สอดคล้องกันคือ มีจุดหมายคือการพัฒนามนุษย์ ทั้งทางด้านกาย จิต สังคม มีการบริหารสาธารณะโดยภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วม เน้นการช่วยเหลือตัวเองให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล ด้วยหลักการพึ่งตนเอง มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาที่ตอบโจทย์กับเหตุของปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานในภาพภาคีเครือข่ายของสหวิทยาการ ที่ครอบคลุมทั้งในประเด็นทาง เศรษฐศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยา การแพทย์ ปรัชญา การเมืองและจิตวิทยา ตามหลักการสำคัญที่ตอบโจทย์ของจุดมุ่งหมายของการสังคมสงเคราะห์ คือ 1. แก้ไขปัญหาและบรรเทาปัญหา 2. ป้องกันหรือขจัดอุปสรรคขัดขวางความเจริญของสังคม 3. การรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพและสิ่งบกพร่อง 4. การส่งเสริมหรือพัฒนา จากที่กล่าวมาสอดคล้องกับพระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ สุเทวเมธี), (2561) และฉัตรสุดา ส่องแสงเจริญ, (2565) ที่กล่าวว่า งานสังคมสงเคราะห์ในชุมชนของพระสงฆ์ กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้ ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณะสงฆ์ ทำให้กล่าวได้ว่า หน้าที่ของพระสงฆ์นั้นมีอยู่ 5 ประการ คือ 1. การศาสนศึกษา 2. การศึกษาสงเคราะห์ 3. การเผยแผ่ 4. การสาธารณูปการ 5. การสาธารณะสงเคราะห์ โดยมุ่งให้เกิดผลเป็นการตอบสนองความต้องการของชีวิตและแก้ไขปัญหาของชีวิตด้วยการแก้ไขปัญหาส่วนบุคคล แก้ไขปัญหาส่วนสังคม และแก้ไขปัญหาส่วนจิตใจ

บทสรุป

ในโลกแห่งความเป็นจริงในยุคปัจจุบัน ที่มากมายด้วยปัญหาการแข่งขันแย่งชิงกัน ก่อเกิดปัญหาทั้งในส่วนบุคคล สังคม การกระทำที่เอื้อต่อการช่วยเหลือ สนับสนุนซึ่งกันและกันจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างขวัญกำลังใจให้แก่ชุมชน ซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เกิดขึ้นนับตั้งแต่มนุษย์ได้มาอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ การกระทำของคนในชุมชน และสังคมเริ่มหันมาสนใจในการหาแนวทางในการช่วยเหลือบุคคลที่ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนอย่างเป็นรูปแบบ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรขึ้น เพื่อให้การช่วยเหลือบรรเทาหรือแก้ไขปัญหาได้ผลดียิ่งขึ้น ซึ่งสิ่งนี้คือที่มาของการสังคมสงเคราะห์ ซึ่งในปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า งานสังคมสงเคราะห์เป็นงานสำคัญที่จะขาดเสียไม่ได้ในสังคมทุกสังคมและทุกประเทศ เพราะมนุษย์เราเริ่มประจักษ์ความจริงว่า ปัญหาต่างๆ เช่น โรคภัยไข้เจ็บ อาชญากรรม ความไม่รู้ ความยากจน การประสบภัยพิบัติต่างๆ มิได้สิ้นสุดลงเองตามธรรมชาติ การสังคมสงเคราะห์จึงเป็นความพยายามก้าวหนึ่งที่จะช่วยระงับ และแก้ไขปัญหาสังคมดังกล่าวให้ผ่อนคลายความรุนแรงลง ซึ่งจะก่อให้เกิดความผาสุกแก่ชุมชนนั้นๆ และองค์กรสงฆ์ก็เป็นองค์กรหนึ่งที่เข้ามามีส่วนสำคัญในงานด้านนี้ โดยพระสงฆ์เข้ามามีบทบาทกับงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชน จากศรัทธาที่มีต่อกันเป็นสานสัมพันธ์เกื้อกูลให้ความช่วยเหลือแก่กัน จึงก่อเกิดการพัฒนาที่พูดถึงกันในยุคปัจจุบัน ที่กล่าวว่า พระสงฆ์กับการพัฒนางานด้านสังคมสงเคราะห์ในชุมชน ถือเป็นกระบวนการทำงานที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือต่างๆ กับกลุ่มคนในชุมชน ทุกฝ่ายงานต้องประสานความร่วมมือร่วมแรงกายแรงใจและสติปัญญาความรู้ความสามารถเพื่อเป็นไปในแนวทางเดียวกันที่จะให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหาให้การบริการ ให้การพัฒนา ที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นงานที่พระสงฆ์ดำเนินการในภาพภาคีเครือข่ายของสหวิทยาการ ที่ครอบคลุมทั้งในประเด็นทางเศรษฐศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยา การแพทย์ ปรัชญา การเมืองและจิตวิทยา ตามหลักการสำคัญที่ตอบโจทย์ของจุดมุ่งหมายของการสังคมสงเคราะห์ คือ 1. แก้ไขปัญหาและบรรเทาปัญหา 2. ป้องกันหรือขจัดอุปสรรคกีดขวางความเจริญของสังคม 3. การรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพและสิ่งบกพร่อง 4. การส่งเสริมหรือพัฒนา สอดคล้องกับหน้าที่ของพระสงฆ์ 5 ประการ คือ 1. การศาสนศึกษา 2. การศึกษาสงเคราะห์ 3. การเผยแผ่ 4. การสาธารณูปการ 5. การสาธารณะสงเคราะห์ โดยมุ่งให้เกิดผลเป็นการตอบสนองความต้องการของชีวิตและแก้ไขปัญหาของชีวิตด้วย การแก้ไขปัญหาส่วนบุคคล แก้ไขปัญหาส่วนสังคม และแก้ไขปัญหาส่วนจิตใจ ด้วยองค์ประกอบหลักตามองค์ความรู้ใหม่ที่ได้มาจากการศึกษา คือ พระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชน เป็นการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา รวมทั้งการสร้างระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการสร้างสมดุลระหว่างมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ด้วยหลัก 3 J คือ 1. join in thinking (ร่วมคิด) 2. join in doing (ร่วมทำ) 3. join in developing (ร่วมพัฒนา)

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง. (2561). **สังคมสงเคราะห์ชุมชนลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้อย่างไร.** หนังสือรวมบทความเนื่องในวันสถาปนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ครบรอบ 66 ปี. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ฉัตรสุดา ส่องแสงเจริญ. (2565). **หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์.** วารสาร **พุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม**, 7(1). 159-176
- ปัทมา ชามูเขียว. (2559). **การจัดสวัสดิการสังคมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. เอกสารประกอบการสัมมนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประทุม อังกูรโรหิต. (2561). **สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://media.phra.in/409ca2f507bf17b1ac8662f4c5f75f50.pdf> [10 สิงหาคม 2566].
- ประเสริฐ ปอนถิ่น. (2562). **พระสงฆ์กับการสงเคราะห์ชุมชน. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **คัมภีร์ความหมายแท้ของสังคมสงเคราะห์. นิตยสารการประชาสงเคราะห์. ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 (มี.ค.-เม.ย. 2532) : 69-73.**
- พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑู). (2563). **พระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ในสังคมไทย. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 3(1). 87-93**
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2532). **การศึกษาที่สากลบนพื้นฐานแห่งภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพมหานคร. โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.**
- พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ สุเทวเมธี). (2561). **พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 14(3), 127-142.**
- ฤดี แสงเดือนฉาย และ เรียงดาว ทวะชาลี. (2562). **แนวทางพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านชาวพุทธต้นแบบอย่างยั่งยืน. วารสารศิลปการจัดการ, 3(2), 91-104.**
- ศุภกรศิริ สุวรรณธนู (2563). **บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์กับการสร้างวินัยเชิงบวกในสถานรองรับเด็กสังกัดกรมกิจการเด็กและเยาวชน. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**

การฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขังตามแนวพระพุทธศาสนา

Rehabilitation of Behavior of Prisoners According to Buddhism

¹ธวัตรชัย มุสิกะ, ²ณัฏฐา ม้วนสุธา

¹Tawatchai Musika, ²Nattha maunsutha

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus

¹Corresponding author, e-mail: tawatchai2854@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขัง 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขัง โดยใช้กระบวนการศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย รวมถึงสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการพัฒนาพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขัง เป็นแนวคิดที่ว่าบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองได้ โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนรูปแบบความคิดและพฤติกรรมเชิงลบ มุ่งพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหา การจัดการความโกรธ และการควบคุมแรงกระตุ้น และเป็นกระบวนการจัดการที่ตอบสนองความต้องการเชิงบวกด้วยการตระหนักรู้ในตนเองที่อยู่บนความเป็นจริงและความถูกต้อง เพื่อเป้าหมายในการลดการกระทำผิดซ้ำและสร้างสังคมที่ปลอดภัยได้ เพื่อคืนคนดี มีคุณค่า สู่สังคม 2) แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขัง พบว่า เป็นการพัฒนา 4 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกายด้วยหลักศีล 5 ที่ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงมีความอ่อนนุ่ม 2) ด้านสังคม การเรียนรู้ทศ 6 และหลักสาราณียธรรม 6 คือ ที่เกี่ยวกับทำหน้าที่ตามสิทธิ และหลักการอยู่ร่วมกัน 3) ด้านจิตใจ ทำให้ผู้ต้องขังมีจิตใจดีขึ้นด้วยหลักไตรสิกขา คือ “ศีล สมาธิ ปัญญา” หลักภาวนา 4 คือ การพัฒนาปัญญา รู้เท่าทันเห็นโลก และชีวิตตามสภาวะ 4) ด้านปัญญา มีความรู้ ความเข้าใจในการใช้ชีวิต เกิดจิตสำนึกที่ดี และรู้ชั่ว ด้วยการพัฒนา 3 ประเด็น คือ 1) พัฒนาพฤติกรรมส่วนบุคคล 2) พัฒนาจิตสำนึกด้วยหลักคุณธรรม 3) พัฒนาสังคมด้วยการสร้างงานสร้างอาชีพ

คำสำคัญ: การฟื้นฟูพฤติกรรม, ผู้ต้องขัง, ตามแนวพระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article has the objectives: 1) to study the concept of behavioral rehabilitation of prisoners. 2) To study the concept of Buddhist principles used in rehabilitating

the behavior of prisoners. By using the study process from documents, textbooks, research, including various technological media related to the process of developing the behavior of prisoners. The results of the study found that 1) Theoretical concepts regarding the rehabilitation of prisoners' behavior It is the idea that people can change and improve their behavior. It focuses on changing negative thought patterns and behaviors. Focus on developing problem solving skills anger management and impulse control and it is a management process that addresses positive needs through self-realization. That is based on truth and correctness for the goal of reducing recidivism and creating a safe society in order to return good, valuable people to society. 2) Concepts about Buddhist principles used to rehabilitate the behavior of prisoners. It was found that there were 4 areas of development: 1) Physical aspect: with the 5 precepts that make the body healthy. Be humble. 2) Social aspect: learning the 6 directions and the 6 Saraniyadhamma principles, which are about performing duties according to rights and the principle of living together. 3) Psychologically, it makes inmates have a better mind. With the Threefold Principles, which are "morality, concentration, and wisdom," the 4 principles of meditation are the development of wisdom. Knowing how to see the world and life according to conditions 4) Intellectual aspect: having knowledge and understanding in living life. Become conscious of knowing good and evil. By developing 3 issues: 1) Develop personal behavior 2) Develop conscience with moral principles 3) Develop society by creating jobs and careers.

Keywords: rehabilitation of behavior, prisoner, according to Buddhism.

บทนำ

สถานการณ์สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนับวันยิ่งทวีความวิกฤติ รากเหง้าของวัฒนธรรมถูกทำลายจนส่งผลกับความมั่นคงของชาติและชีวิตของคนในสังคม ตลอดจนความเป็นอยู่ของผู้นั้นก็มีความปลอดภัยลดลง ในส่วนพฤติกรรมของผู้นั้นก็เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานที่เคยยึดถือปฏิบัติ และมีค่านิยมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม น้ำใจและไม่ตรีที่เคยหยิบยื่นให้แก่กันก็กำลังเหือดหายไปจากสังคมไทยทุกขณะ สาเหตุหนึ่งคงเป็นเพราะผู้คนต่างคำนึงถึงความเป็นปัจเจกเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมซึ่งมีตัวอย่างให้พบเห็นอยู่ในสังคมมากขึ้น ทั้งในส่วนของพฤติกรรมที่แสดงออกเต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย อย่างไรก็ตามการดำเนินชีวิต (เพียรชัยรัตน์ เงินงาม, 2565) วิกฤติสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นทำให้ผู้คนจำนวนไม่น้อย ไร้สำนึก ไร้ยางอาย ไร้จริยธรรม จนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้นมากมาย

อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ที่ปรากฏอยู่ในทุกสังคมและเป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทย เพราะอาชญากรรมส่งผลกระทบกระเทือนไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อม ทั้งทางเศรษฐกิจและทางจิตใจ ดังนั้น

นักวิชาการ จากศาสตร์แขนงต่างๆ จึงได้พยายามค้นคว้าสาเหตุของอาชญากรรม และปรัชญาการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด เพื่อให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นพลเมืองดี อาชญากรรมลดน้อยลง สังคมเกิดความมีระเบียบเรียบร้อย สมาชิกในสังคมมีความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน (สุदारัตน์ กาญจนานนท์, 2565) ซึ่งรัฐบาลโดยกระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศ รวมทั้งการบริหารจัดการระบบยุติธรรมอย่างรอบด้าน ทั้งการพัฒนากฎหมายและระบบบริหารจัดการระบบยุติธรรม ให้มีเอกภาพ โปร่งใส การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การช่วยเหลือให้ความรู้ แก่ประชาชน ตลอดจนช่วยฟื้นฟูและป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคม ทั้งนี้ นโยบายด้านการพัฒนาพฤตินิสัย แก่ไข่ฟื้นฟูผู้กระทำผิดและป้องกันการกระทำผิดเป็น 1 ใน 5 นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลยุคปัจจุบันนี้

กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะเป็นกลไกลำดับสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม (Criminal Justice) ภารกิจกรมราชทัณฑ์เป็นเรื่องเกี่ยวกับการรับตัวผู้กระทำผิดที่ศาลพิพากษาของลงโทษตามกฎหมายและการแก้ไขพฤตินิสัยของผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดี และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ ให้อาชญากรรมหวนเกรงต่อโทษทัณฑ์ของกฎหมาย การฟื้นฟูแก้ไขพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง ถือเป็นภารกิจหลักที่สำคัญประการหนึ่งของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาฟื้นฟูพฤตินิสัย ผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดีและประกอบอาชีพสุจริต ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ สำหรับทิศทางการพัฒนาฟื้นฟูพฤตินิสัยผู้ต้องขังมุ่งเน้นในประเด็นการแก้ไขอย่างยั่งยืน (อัครกร รองศักดิ์, 2563) ด้วยการพัฒนาศักยภาพให้มีทักษะฝีมือแรงงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้ผู้ต้องขังสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับในสังคม ทั้งนี้การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยกรมราชทัณฑ์เพียงฝ่ายเดียวอาจไม่สามารถบรรลุเป้าหมายลดการกระทำผิดซ้ำ และสร้างสังคมปลอดภัยได้ ดังนั้น กรมราชทัณฑ์จึงมีแนวนโยบายการปฏิบัติงานคือ “สร้างสังคมยอมรับ สร้างการมีส่วนร่วม เพื่อคืนคนดี มีคุณค่า สู่วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”

จะเห็นว่าการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง เป็นกิจกรรมสำคัญที่จะต้องดำเนินการ เพราะช่วยแก้ไขปัญหของสังคมได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ซึ่งกระบวนการที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูพฤตินิสัยผู้ต้องขัง จำเป็นต้องอาศัยหลักการในการจัดการเชิงบูรณาการหลากหลายวิชาชีพ แต่สิ่งที่สำคัญในการวางรากฐานนั้นก็คือการสร้างจิตสำนึกที่ดี ด้วยการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม น้อมนำจิตใจให้เข้าสู่ความดีงามตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา หากคนที่รากฐานที่ดี ก็จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดีเอนกเช่นเดียวกัน กล่าวคือ หากคิดดี การกระทำก็จะดีตามมา จากข้อมูลที่กำลังกล่าวมาผู้เขียนจึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษา เรื่อง “การฟื้นฟูพฤตินิสัยของผู้ต้องขังตามแนวพระพุทธศาสนา” เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาคนดี คืนสู่สังคม และเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการฟื้นฟูพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการฟื้นฟูพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง

แนวคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูพหุคุณของผู้ต้องขัง

การพัฒนาพหุคุณถือเป็นกระบวนการในการฟื้นฟูพัฒนาร่างกายและจิตใจ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการดูแลทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถกลับเข้าไปสู่สังคมภายหลังการพ้นโทษเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

ความหมายของการพัฒนาพหุคุณ

ในการศึกษาการพัฒนาพหุคุณนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

เพียรชัยรัตน์ เงินงาม (2565) ได้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนาพหุคุณ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความประพฤติที่ทำงานเป็นนิสัยหรือเคยชิน ให้คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น

กรมราชทัณฑ์ (2560) ได้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนาพหุคุณ หมายถึง การปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขังโดยการพัฒนาให้มีความรู้และฝึกทักษะวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

อัศกร รongศักดิ์ (2563) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาพหุคุณ หมายถึง การแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมทั้งร่างกายและจิตใจไปในทางที่ดีขึ้นโดยให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพการให้การอบรมทางศาสนาและศีลธรรม และการปรับเปลี่ยนสภาพจิตใจโดยให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้มนุษย์ละเว้นความชั่ว การกระทำ แต่ความดีมีจิตใจที่ผ่องใส ทำให้ไม่พุ้งซ่าน สับสน มีสติ มีสมาธิ และเกิดปัญญา หรือความรู้สึกรู้สึกคิดในการประกอบกิจการต่างๆ ในทางที่ถูกที่ควร และมีความคิดในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

สุดารัตน์ กาญจนานนท์. (2565) ได้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนาพหุคุณ หมายถึง วิธีการแก้ไขโดยใช้วิธีอบรม ให้ความรู้ให้การศึกษา การสอนศาสนา ศีลธรรมจรรยา ให้การฝึกวิชาชีพด้านต่างๆ รวมถึงการสังคมสงเคราะห์และนันทนาการ

สรุปได้ว่า การพัฒนาพหุคุณ หมายถึง การแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมผู้ต้องขังทั้งร่างกายและจิตใจให้มีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น เพื่อพัฒนาความคิดและฟื้นฟูสภาพจิตใจ โดยการให้การศึกษาและการนำหลักธรรมทางศาสนา มาขัดเกลาให้ผู้ต้องขังสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจนเกิดปัญญาในการประกอบกิจการต่างๆ และมีความคิดในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในทางที่ถูกที่ควร ซึ่งการให้การศึกษาประกอบด้วย ด้านการศึกษาสามัญ ด้านการฝึกวิชาชีพ และด้านการอบรมทางศาสนาและศีลธรรม

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพหุคุณของผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์

กรมราชทัณฑ์ได้พัฒนาระบบการแก้ไขพัฒนาพหุคุณให้แก่ผู้กระทำผิดโดยถือว่าเป็นภารกิจหลักควบคู่กับการควบคุมผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความคิดที่ว่าผู้กระทำผิดเป็นผู้ที่สามารถแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีได้ หากได้รับโอกาส ดังนั้น จึงได้มีการพัฒนาวิธีการเพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดแต่ละกลุ่ม แต่ละประเภทความผิดตามความจำเป็นและความเหมาะสม โดยส่วนใหญ่การพัฒนาพหุคุณของผู้ต้องขังจะประกอบด้วยประเด็นต่างๆ คือ ด้านการศึกษาสามัญ ด้านสายอาชีพ และด้านศาสนาและศีลธรรม (สุดารัตน์ กาญจนานนท์, 2565)

1. ด้านการศึกษาสายสามัญ กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้มีการจัดการศึกษาสายสามัญในทุกเรือนจำ เพื่อให้ผู้ต้องขังมีความรู้ตั้งแต่อ่านออกเขียนได้ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอุดมศึกษา รวมทั้งการศึกษาต่อเนื่องต่างๆ ตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ

2. ด้านการฝึกวิชาชีพ กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เรือนจำ จัดให้มีการเรียนการสอน สายวิชาชีพ ระยะสั้น ตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและหลักสูตรของกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรวิชาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนโดยสถานประกอบการต่างๆ

3. ด้านการอบรมศาสนาและศีลธรรม กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เรือนจำ จัดให้มีการเรียนการสอน ในระดับธรรมศึกษาตรีธรรมศึกษาโท และธรรมศึกษาเอก ตามหลักสูตรของคณะสงฆ์และสงฆ์เข้าสอบธรรมสนามหลวงประจำปี นอกจากนี้ยังให้มีการอบรมผู้ต้องขังในด้านการฝึกจิตภาวนา เพื่อขัดเกลาจิตใจ การอบรมผู้ต้องขังในวันสำคัญแห่งชาติศาสนาและการอบรมผู้ต้องขังก่อนปล่อยพันธโทษ เป็นต้น

สรุปได้ว่า กระบวนการฝึกอบรมผู้ต้องขังที่สำคัญ ได้แก่การมุ่งเน้นด้านการศึกษาสามัญ การฝึกวิชาชีพ และการศึกษาอบรมตามหลักศาสนาศีลธรรมจรรยาวัฒนธรรม สิทธิมนุษยชนและหน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตย ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้เกิดความเกิดสว่างทางจิตใจแก่ผู้ต้องขังได้ระลึกถึงความผิดพลาดแต่หนหลัง มีความหวัง ในชีวิตต่อไปในอนาคต และตั้งใจกลับประพฤติตนเป็นพลเมืองดีสืบไป

กระบวนการในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมผู้ต้องขัง

การดำเนินการเพื่อให้ได้ผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ก็ต้องมีแนวทางในการดำเนินที่ถูกต้องเหมาะสม ตรงประเด็น จึงมีกระบวนการในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมผู้ต้องขัง ดังนี้ (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์, 2560)

การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังหรือการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่จัดเป็นกิจกรรมเฉพาะมีใช้กิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูพื้นฐานนั้น ไม่ว่าในกรณีใดจะมีกระบวนการในการดำเนินงานที่สำคัญ 4 ขั้นตอน กล่าวคือ

1. เลือกกลุ่มเป้าหมาย คือ การกำหนดกลุ่มผู้ต้องขังที่จะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะนำมารับการแก้ไขฟื้นฟูก่อนที่จะเลือกผู้ต้องขังประเภทใด มีเงื่อนไขอย่างไร

2. การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข คือ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังหรืออีกนัยหนึ่งอาจเรียกว่าเป็นการประเมินรายบุคคล เพื่อที่จะทำให้รู้จักผู้ต้องขังเป็นรายบุคคลจนสามารถแยกปฏิบัติแยกกลวิธี ในการแก้ไขฟื้นฟูให้เหมาะสมเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มได้

3. การดำเนินการตามกิจกรรม คือ การดำเนินการตามหลักสูตรที่กล่าวไว้ ในการแก้ไขฟื้นฟู ขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนหลักเพราะเป็นเนื้อหาสำคัญของการแก้ไขฟื้นฟู โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขังจะเริ่มจากการให้ความรู้ ให้ความเข้าใจ การฝึกทักษะ ปรับเปลี่ยนทัศนคติและนำไปสู่การปรับพฤติกรรม

4. การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย คือ ขั้นตอนการทำให้ผู้ต้องขังที่เข้ากิจกรรมอบรมการแก้ไขฟื้นฟูจนยึดติดกับวัฒนธรรมและแบบแผนของกลุ่มและของเรือนจำเริ่มถอนตัวออกมาเพื่อเตรียมที่จะยืนหยัดด้วยตนเอง และปรับตัวเข้ากับสังคมที่จะต้องกลับไปเมื่อพ้นโทษ

5. การดูแลหลังปล่อย คือ การดำเนินการในขั้นตอนสุดท้าย คือ การดูแลหลังปล่อยเป็นขั้นตอนที่ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนรับผิดชอบในการให้การดูแลผู้ต้องขังที่พ้นโทษ ซึ่งจะต้องเกิดจากการประสานงานของฝ่ายเรือนจำกับชุมชนในการดึงชุมชนเข้ามาช่วย หากไม่มีขั้นตอนนี้แล้วผู้ต้องขังที่ได้รับการอบรมมาดี หากจะต้องกลับไปในสภาพแวดล้อมเดิม สังคมเดิม แหล่งอบายมุขเดิม เครือข่ายเดิมก็จะไม่สามารถทนทานต่อสิ่งชั่วร้ายและกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

สรุปได้ว่า เพื่อให้การดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดบทพหุผลการดำเนินการนี้เป็นระบบและเป็นระเบียบเดียวกัน จึงกำหนดให้มีกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ 1. เลือกกลุ่มเป้าหมาย 2. การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข 3. การดำเนินการตามกิจกรรม 4. การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และ 5. การดูแลหลังปล่อย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง เป็นแนวคิดในการบริหารจัดการเพื่อให้ผู้ต้องขังมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมส่วนบุคคลให้ดีขึ้น เพื่อที่จะกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ด้วยหลักการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ 3 ด้าน คือ 1) ด้านการศึกษาสายสามัญ 2) ด้านการฝึกวิชาชีพ 3) ด้านการอบรมศาสนาและศีลธรรม ด้วยกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง 5 ขั้นตอน คือ 1) เลือกกลุ่มเป้าหมาย 2) การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข 3) การดำเนินการตามกิจกรรม 4) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และ 5) การดูแลหลังปล่อย โดยมีเป้าประสงค์ที่มุ่งเน้นการแก้ไขพฤติกรรมอย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนาศักยภาพให้มีทักษะฝีมือแรงงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงการทำงานกับสังคมภายนอก ด้วยการอาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน ที่นำสู่เป้าหมาย คือ การลดการกระทำผิดซ้ำ และสร้างสังคมที่ปลอดภัย ด้วยหลักการ “สร้างสังคมยอมรับสร้างการมีส่วนร่วม เพื่อคืนคนดี มีคุณค่า สู่วิถีชีวิตอย่างยั่งยืน”

แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง

สังคมในปัจจุบันนี้ มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่องเป็นอย่างมาก สืบเนื่องมาจากสภาพของธรรมชาติโดยทั่วไป มนุษย์พัฒนาตนเองมาโดยเป็นลำดับ ในตอนแรกก็อยู่กันเป็นกลุ่มเฉพาะตน ปกป้องแต่พวกตนเป็นหลัก ในขณะที่เดียวกันก็เป็นศัตรูกับกลุ่มอื่นๆ แกร่งแย่งชิงดี สู้รบกับกลุ่มอื่นๆ จนภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา ใช้ปัญญาในการวิวัฒนาการ ที่เปลี่ยนแปลงไปสามารถรวมกลุ่มให้ใหญ่ขึ้นไปเรื่อยๆ และสามารถอยู่ร่วมกันได้ มนุษย์นั้นเป็นสังคม หมายถึง การอยู่รวมเป็นกลุ่มๆ ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว อยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆ ที่มีลักษณะต่างๆ แตกต่างกันไป เป็นต้นว่า อยู่เป็นครอบครัว เผ่าพันธุ์ชุมชน สังคม และประเทศชาติ เมื่อมารวมกันเป็นกลุ่มนั้นย่อมมีผู้นำและผู้ตาม ของประชาชน

หรือคนในกลุ่ม ยังมีการควบคุมดูแล การจัดระเบียบ และการพัฒนา เพื่อให้เกิดความสงบสุข และมีการพัฒนาขึ้นมาได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อมีกลุ่มคนเหล่านี้ ก็ย่อมมีในสิ่งที่ดีที่เจริญต่อไป ในทางคำกริยา คำว่า พัฒนา หมายความว่า การทำให้เจริญ ทำให้เติบโตงอกงามและมากขึ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

มนุษย์ทุกคนอยากเป็นคนที่มีสมบูรณ์ มีชีวิตที่มีความสุข ในการดำเนินชีวิต ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตัวเองได้ตั้งไว้ จึงจะต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีการเรียนรู้ สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ๆ ที่ทันสมัยต่อยุคในปัจจุบันนี้ เมื่อมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเอง ให้ตนเองได้ทันยุคทันสมัยมีความเจริญงอกงาม มีความรู้ มีทักษะและมีความสามารถ ในการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม มีปัญญาและคุณธรรม ควบคู่ไปด้วย ดังคำที่ว่า “เมื่อไม่ได้พัฒนาที่จิตใจจะพัฒนาด้านใดๆ ก็ไร้ผล การพัฒนาจึงต้องเริ่มที่ใจคน เพื่อเกิดผลพัฒนาที่ถาวร”

หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสอดคล้องที่สามารถฝึกฝนการพัฒนาตนเองหรือการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของคน คือ สิกขา 3 หรือไตรสิกขา เป็นข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือในการฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งๆ ขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546). ได้แก่ 1) อธิศีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง 2) อธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง และ 3) อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง เรียกว่าง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ และปัญญา (ที.ปา. 11/228/231), (อง.ติก. 20/521/294) ดังมีพุทธพจน์ที่เน้นย้ำหลักการฝึกฝนพัฒนาตนของมนุษย์ และเร้าเตือน พร้อมทั้งส่งเสริมกำลังใจ ให้ทุกคนมุ่งมั่นในการฝึกศึกษาพัฒนาตนจนถึงที่สุด คนเรานั้นสามารถฝึกฝนได้ ซึ่งสามารถเตือนตนเองได้อยู่เสมอว่า เราสามารถฝึกฝนและพัฒนาตนเองได้อยู่เสมอ ฝึกในด้านของพฤติกรรม มีการฝึกฝนตนเองที่ดี สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้อยู่เสมอ ฝึกในด้านสมาธิ การควบคุมจิตใจ (เพียรชัยรัตน์ เงินงาม, 2565) พัฒนาในด้านคุณสมบัติต่างๆ ของจิต เช่นความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ มีสติ และสมาธิ สามารถระลึกได้อยู่เสมอจนสามารถพัฒนา และเพิ่มประสิทธิภาพของสุขภาพจิตให้ดีขึ้นเรื่อยไป ฝึกในด้านปัญญา เป็นการพัฒนาในการรับรู้ความจริง รู้ในสิ่งที่ป็นจริงมีเหตุมีผล รู้จักในการวินิจฉัย ตลอดจนการรู้แจ้งถึงความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง รู้เท่าทันในสังขารของโลกละชีวิต

อีกหลักธรรมหนึ่งที่จะเป็นเครื่องช่วยทำให้เจริญ มีการฝึกฝนพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นไป คือ ภาวนา 4 หมายถึง การเจริญ, การทำให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา ได้แก่ 1) กายภาวนา หมายถึง การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 2) สีสภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน 3) จิตภาวนา หมายถึง การเจริญจิต การพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมี

สมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น และ 4) ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา การพัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลก และชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลส และปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

หลักธรรมที่สำคัญในการยึดเป็นหัวใจหลักในการสร้างพลตินิสัยของผู้ต้องขัง นั่นก็คือ หลักธรรมที่นำมาใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งในสังคมปัจจุบันนี้ การอยู่ร่วมกันถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะนำพาให้มีเจริญก้าวหน้า บุคคลในสังคมต้องจะมีร่วมมือ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสามัคคี ประองตอง ช่วยเหลือกันให้มีความสุขในสังคม ในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักธรรมที่จะเป็นแนวในการเสริมสร้างความสามัคคีกัน การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม 6 ประการด้วยกัน คือ สาราณียธรรม 6 หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน, ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี, หลักการอยู่ร่วมกัน (เพียรชัยรัตน์ เงินงาม, 2565) ได้แก่ 1) เมตตา กายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในด้านดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน 4) สาธารณโภคิตา ได้สิ่งของใดก็มาแบ่งปันกัน คือเมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน 5) สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือมีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน หลักธรรมนี้หากใครพึงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ก็จะไม่มีการเบียดเบียนกันและกัน สังคมก็จะสงบสุข

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันนี้ ถ้าคนเรานำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีการเรียนรู้ฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างดี ซึ่งทำให้มีชีวิตที่ดีมีสติ เพราะสติเป็นจุดเริ่มต้นแห่งปัญญามีความสุขที่แท้จริง ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมดาที่เป็นเหตุปัจจัยในกฎของธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างถูกต้อง ตั้งใจทำให้ดี พัฒนาตนเองให้ถึงจุดมุ่งหมายของชีวิต ทำให้เกิดคุณประโยชน์ต่างๆ จนส่งผลให้มีความประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน เมื่อเรามีความตั้งใจในงานที่ได้รับ มีความพยายามในสิ่งที่ต้องรับผิดชอบ รู้จักใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา เมื่อเกิดปัญหา สามารถไตร่ตรอง ตรวจสอบเหตุผลที่เป็นจริงได้ มีการพัฒนาหน้าที่การงานของตนเองไปในทางที่ดีที่เจริญ จากนั้นก็ร่วมมือพัฒนาสังคมต่อ มีการพัฒนาให้เจริญงอกงาม เมื่อสังคมมีการพัฒนาที่มีการเน้นทางด้าน การปรับพฤติกรรม พัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสม และส่งเสริมไปสู่จุดมุ่งหมายสร้าง

ในสิ่งที่ต้องการ วางแผนและแนวทางในการปฏิบัติ นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำรงชีวิต ยึดหลักปฏิบัติที่มีประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการดำเนินชีวิตไปสู่การดำเนินชีวิตที่เข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดต่อไป ซึ่งการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการฟื้นฟูพหุคุณนิสัยของผู้ต้องขังเป็นสิ่งจำเป็นเป็นอย่างมาก เพราะหากผู้ต้องขัง คิดเป็น คิดถูก ตระหนักรู้ และเข้าใจในการกระทำที่ไม่ก่อโทษแก่สังคม ปัญหา อาชญากรรมต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น โดยหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้นจะส่งผลให้ผู้ต้องขังเกิดการตระหนักรู้ รู้เท่าทันความคิดของตนเอง และมีสติในการนำไปใช้ให้เกิดคุณ ด้วยการนำหลักธรรมที่กล่าวมามานำมาบูรณาการให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาพฤติกรรมสำหรับผู้ต้องขัง

แนวทางการฟื้นฟูพหุคุณนิสัยของผู้ต้องขังตามแนวพระพุทธศาสนา

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการฟื้นฟูพหุคุณนิสัยของผู้ต้องขัง จะแบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆ ในการพัฒนา ดังนี้ (เพียรชัยรัตน์ เงินงาม, 2565)

1. การพัฒนาด้านร่างกาย ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง มีความอ่อนนุ่ม อ่อนโยน มีสัมมาคารวะมากขึ้น ด้านร่างกายที่เห็นชัดที่สุด ที่เกิดจากการนำกระบวนการฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนามาส่งเสริม จริยธรรมของผู้ต้องขัง คือ พัฒนาด้านร่างกาย การรื้อฟื้นทางร่างกายลดลง หมายถึง ความสงบ สงัด การจัดระเบียบทางร่างกายเป็นไปด้วยความเรียบร้อย การยืน เดิน นั่งและนอน สง่างาม น่าดูน่าชม มีสัมมาคารวะ สะอาดสะอาด มีความเป็นระเบียบ การทะเลาะเบาะแว้ง ลดลงอย่างชัดเจน เมื่อเข้าใจและนำหลักการหรือแนวปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนาไปใช้แล้ว ย่อมสามารถควบคุมกายวาจาได้ในเบื้องต้น เช่น ศีล 5 ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักธรรม หลักการเบื้องต้นที่สอนให้กิริยา หรือพัฒนาทางด้านร่างกายอย่างชัดเจน เช่น ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤติดีกในกาม ห้ามกล่าวคำเท็จและห้ามดื่มสุรายาเมา เสพติด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านร่างกายหรือการแสดงออกต่อบุคคลอื่น ให้อยู่ด้วยศีลธรรม

2. การพัฒนาด้านสังคม สามารถเข้าร่วมสังคมอื่นๆ ได้ง่าย เพราะรู้จักการช่วยเหลือ เสียสละ ให้อภัย อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ไม่ก่อให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาท ในหมู่คณะ ในด้านสังคมนั้น เราเน้นไปที่การเรียนรู้ศีล 6 การเกี่ยวข้องกับสังคม โดยมีผู้ต้องหาเป็นศูนย์กลางและปฏิบัติต่อสังคมรอบด้าน ตามสิทธิหน้าที่ที่สังคมสมควร ดังนั้น ผู้ต้องขังยุคใหม่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคม ไม่ต่อต้าน ไม่เบียดเบียน มุ่งทำหน้าที่ของตน เกื้อกูลสังคม และจิตสาธารณะ นี่คือการเปลี่ยนภาระให้เป็นพลัง คือคนดีที่สังคมต้องการ และหลักสาราณียธรรม 6 คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน, ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี, หลักการอยู่ร่วมกัน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง เพราะคำสอนของพระพุทธศาสนามาส่งเสริมให้มนุษย์ทุกคน มิใช่แค่ ผู้ต้องขังเท่านั้น ที่สามารถพัฒนาให้เกิดความสุข สงบ สันติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นทั้งหลักและเครื่องมือในการใช้เป็นแนวทางในการใช้ชีวิตต่อส่วนรวม ของคนในสังคมอย่างปกติสุขไม่เบียดเบียน ไม่มาทำร้ายกัน ส่งเสริมชีวิตของคนในสังคมให้เกิดความรักสามัคคีกันในทุกสังคม เช่นหลักทริโอดัมปะ เป็นต้น

3. การพัฒนาด้านจิตใจ ทำให้ผู้ต้องขังมีจิตใจดีขึ้น ลดความวิตกกังวลในเรื่องต่างๆ ของชีวิตจิตใจสงบ มีวิธีคิดอย่างเป็นระบบ ละเอียตรอบคอบมากขึ้น มีสมาธิดีขึ้น มีความอดทน อดกลั้นต่อการกระทำผิดต่างๆ ในขณะที่ใช้ชีวิตในทุกสถานการณ์ ด้วยหลักการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เมื่อผ่านกระบวนการนี้แล้ว สภาวะจิตของผู้ต้องขังได้รับประสบการณ์ทางจิต ทำให้เขามีภาวะของจิตบริสุทธิ์ ตั้งมั่น และปราดเปรียว สามารถยืนหยัดต่ออารมณ์ที่ยั่วยุได้ ก็ถือว่าเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้นไม่มุ้งจะได้ทางวัตถุมากเกินไป สามารถพาความสุขทางใจจากอารมณ์มารได้ด้วยไม่หมกมุ่นทางวัตถุมากเกินไปเหมือนแต่ก่อน เป้าหมายหลักของพระพุทธศาสนา คือ การยกระดับจิตใจของคนในทุกระดับ ตามหลักของกลไกการปฏิบัติ คือ “หลักไตรสิกขา” คือ “ศีล สมาธิ ปัญญา” โดยมีจุดหมายสูงสุด คือ การกำจัด “อนัตตา” หรือกิเลสภายในจิตใจของตัวเอง อันเกิดจาก อกุศลมูล 3 ประการ คือ “โลภะ โทสะ โมหะ” อันเป็นสาเหตุให้เกิดความวุ่นวาย ในสังคมทุกสังคมในโลก ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพ หรือมนุษย์ทุกกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ก็มีเพียงหลักการเดียว คือ การมุ่งพัฒนาจิตใจนั่นเอง และหลักภาวนา 4 คือ การเจริญ, การทำให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนาปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลก และชีวิตตามสภาวะ

4. การพัฒนาด้านปัญญา ทำให้ผู้ต้องขังมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมมากยิ่งขึ้นและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เกิดทักษะ การเรียนรู้ที่หลากหลาย มีสติคอยเตือนและควบคุมพฤติกรรมว่าสิ่งไหนผิดสิ่งไหนถูก ด้านปัญญานี้ก็เปลี่ยนแปลงทางด้านทฤษฎี ความเห็นเป็นทางถูกมากขึ้น คือ เห็นตรงตามหลักธรรมชาติ หลักความจริงเข้าใจชีวิต เข้าใจถูกต้อง และโดยเฉพาะเข้าใจตัวตนของตนตามหลักไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และมีใช่ตัวตน ถอดถอนความเห็นผิดหยาบๆ ละเสียได้ไม่เห็นแก่ตัวจัดแล้ว เข้าอกเข้าใจในระดับหนึ่ง มีเป้าหมายชัดเจนแล้ว จดเว้นได้เด็ดขาดในความเชื่อผิดๆ ในการกระทำทุจริตทางกายและวาจาแล้วกระบวนการในการอบรม ผู้ต้องขังส่วนหนึ่งที่มีเป้าหมายร่วมกันทุกครั้ง คือ การให้ ผู้ต้องขัง เกิดจิตสำนึกที่ดี และรู้ชั่ว รวมทั้งผลเสียของการกระทำของตนเอง นั่นคือ เกิดกระบวนการแบบมีเหตุผล คือ ปัญญา นั่นเอง ปัญญาจะต้องกำหนดให้เด็กเหล่านั้นไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ทั้งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง เป็นแนวคิดที่ทำให้มองเห็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของคน ด้วยหลักของการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดแก่จิตใต้สำนึกของผู้ปฏิบัติ หากคนเรานำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีการเรียนรู้ฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างดี ซึ่งทำให้มีชีวิตที่ดี มีสติ เพราะสติ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งปัญญามีความสุขที่แท้จริง ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมดาที่เป็นเหตุปัจจัยในกฎของธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างถูกต้อง ตั้งใจทำให้ดี พัฒนาค้นคว้าให้ถึงจุดหมายของชีวิต ทำให้เกิดคุณประโยชน์ต่างๆ จนส่งผลให้มีความประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน คนก็จะไม่กระทำความผิด ผู้กระทำผิดเมื่อพ้นโทษก็จะมีไม่มีการกระทำผิดซ้ำ หากรู้จักใช้ปัญญาในการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหา สามารถไตร่ตรอง ตรวจสอบเหตุผลที่เป็นจริงได้ มีการพัฒนาหน้าที่การงานของ

ตนเองไปในทางที่ดีที่เจริญ การปรับพฤติกรรม พัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนาจะส่งเสริมให้ไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการได้อย่างมีคุณค่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการดำรงชีวิต ที่มีประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขังเป็นสิ่งที่จำเป็นเป็นอย่างมาก เพราะหากผู้ต้องขังคิดเป็น คิดถูก ตระหนักรู้ และเข้าใจในการกระทำที่ไม่ก่อโทษแก่สังคม ปัญหา อาชญากรรมต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น โดยหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้นจะส่งผลให้ผู้ต้องขังเกิดการตระหนักรู้ รู้เท่าทันความคิดของตนเอง และมีสติในการนำไปใช้ให้เกิดคุณ ด้วยการนำหลักธรรมที่กล่าวมามานำมาบูรณาการให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาพฤติกรรมสำหรับผู้ต้องขัง

วิเคราะห์

แนวคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขัง รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขัง เป็นสิ่งที่เหมือนต้นทางของสายน้ำที่จะนำไปสู่ทางสว่างในการดำเนินสร้างคนให้เป็นคน เป็นการปูพื้นฐานในการสร้างคนดีคืนสู่สังคม ซึ่งจากการศึกษาเอกสารตำราฯ ข้างต้น ผู้เขียนสามารถวิเคราะห์ ตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขัง พบว่า เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แนวคิดเหล่านี้มุ่งเน้นไปที่แนวคิดที่ว่าบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองได้ เป็นแนวคิดของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความคิดและพฤติกรรมเชิงลบที่นำไปสู่พฤติกรรมทางอาญา โดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทักษะต่างๆ เช่น การแก้ปัญหา การจัดการความโกรธ และการควบคุมแรงกระตุ้น เป็นแนวคิดของกระบวนการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการที่หลากหลาย เช่น ความต้องการทางสรีรวิทยา ความปลอดภัย สังคม การเห็นคุณค่าในตนเอง และการตระหนักรู้ในตนเอง เพื่อหาแนวทางการตอบสนองความต้องการที่สมมูลอยู่ในหลักของความเป็นจริงและความถูกต้อง ด้วยการบริหารจัดการเพื่อให้ผู้ต้องขังมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมส่วนบุคคลให้ดีขึ้นเพื่อที่จะกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ด้วยหลักการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาพฤติกรรมของผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ 3 ด้าน คือ 1) ด้านการศึกษาสายสามัญ 2) ด้านการฝึกวิชาชีพ 3) ด้านการอบรมศาสนาและศีลธรรม ด้วยกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง 5 ขั้นตอน คือ 1) เลือกลุ่มเป้าหมาย 2) การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข 3) การดำเนินการตามกิจกรรม 4) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และ 5) การดูแลหลังปล่อย โดยมีเป้าประสงค์ที่มุ่งเน้นการแก้ไขพฤติกรรมอย่างยั่งยืนด้วยการพัฒนาศักยภาพให้มีทักษะฝีมือแรงงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงการทำงานกับสังคมภายนอก ด้วยการอาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนที่นำสู่เป้าหมาย คือ การลดการกระทำผิดซ้ำ และสร้างสังคมที่ปลอดภัย ด้วยหลักการ “สร้างสังคมยอมรับ สร้างการมีส่วนร่วม เพื่อคืนคนดี มีคุณค่า สู่สังคมอย่างยั่งยืน” ข้อมูลที่กล่าวมาสอดคล้องกับอนุชา ร่มพยอม (2560) และ โรจน์ศักดิ์ การุณ (2563) ที่ว่าบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองได้ หากมีการพัฒนาทักษะต่างๆ ที่เหมาะสม ซึ่งการที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงของ

พฤติกรรมต้องมีกระบวนการจัดการที่ตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลาย เช่น ความต้องการทาง สรีรวิทยา ความปลอดภัย สังคม การเห็นคุณค่าในตนเอง และการตระหนักรู้ในตนเอง เพื่อหาแนวทางการตอบสนองความต้องการที่สมดุลอยู่ในหลักของความเป็นจริงและความถูกต้อง

2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขังพบว่า หลักพุทธธรรมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ด้วยหลักของการสร้างคุณธรรม และจริยธรรมให้เกิดแก่จิตใจสำนึกของผู้ปฏิบัติ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวนำให้เกิดการเรียนรู้ ด้วยการฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ ให้อารมณ์ดี เพราะสติเป็นจุดเริ่มต้นแห่งปัญญา ที่เป็นต้นทางของความสุขที่แท้จริง การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมดาที่เป็นเหตุปัจจัยในกฎของธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างถูกต้อง การตั้งใจทำให้ดีเป็นการพัฒนาตนเอง ให้ถึงจุดหมายของชีวิตที่มีคุณค่า หากรู้จักใช้ปัญญาในการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหา สามารถไตร่ตรอง ตรวจสอบเหตุผลที่เป็นจริงได้ มีการพัฒนาหน้าที่การงานของตนเองไปในทางที่ดีที่เจริญ การปรับพฤติกรรม พัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนาจะส่งเสริมให้ไปสู่จุดหมายที่ต้องการได้อย่างมีคุณค่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการดำรงชีวิต ที่มีประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ ชุขชาติ สุทธะ (2560) และ เพียรชัยรัตน์ เงินงาม (2565) ที่ว่าหลักพุทธธรรมเป็นตัวนำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หากนำหลักพุทธธรรมสู่การเรียนรู้ การฝึกฝน ก็จะนำไปสู่การมีสติ มีปัญญา รู้จักการคิดวิเคราะห์ หาทางออกที่เหมาะสม หลักพุทธธรรมเป็นจุดเริ่มต้นแห่งปัญญา ที่เป็นต้นทางของความสุขที่แท้จริง การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้เท่าทัน สามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม ไม่หลงมัวเมาไปในทางที่ผิด ซึ่งการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขังเป็นสิ่งที่จำเป็นเป็นอย่างมาก เพราะหากผู้ต้องขัง คิดเป็น คิดถูก ตระหนักรู้ และเข้าใจในการกระทำที่ไม่ก่อโทษแก่สังคม ปัญหาอาชญากรรมต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น โดยหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้นจะส่งผลให้ผู้ต้องขังเกิดการตระหนักรู้ รู้เท่าทันความคิดของตนเอง และมีสติในการนำไปใช้ให้เกิดคุณ ด้วยการนำหลักธรรมที่กล่าวมาบูรณาการให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาพฤติกรรมสำหรับผู้ต้องขัง โดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสำหรับการสร้างสติ ให้เกิดปัญญาการเรียนรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมเกิดความเห็นอกเห็นใจ และการไม่ใช้ความรุนแรง หากผู้ต้องขังเกิดการตระหนักรู้ในตนเองและพัฒนาความรู้สึกเห็นอกเห็นใจต่อตนเองและผู้อื่น ผู้ต้องขังสามารถเข้าใจถึงต้นตอของการกระทำของตนและพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในชีวิต ก็จะทำให้บุคคลมีโอกาสหลุดพ้นจากวงจรของความรุนแรงและพฤติกรรมทางอาญา

บทสรุป

การพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขัง เป็นกิจกรรมสำคัญที่จะต้องดำเนินการ เพราะช่วยแก้ไขปัญหาของสังคมได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ซึ่งกระบวนการที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมผู้ต้องขัง จำเป็นต้องอาศัยหลักการในการจัดการเชิงบูรณาการหลากหลายวิชาชีพ แต่สิ่งที่สำคัญในการวางรากฐาน

นั่นก็คือการสร้างจิตสำนึกที่ดี ด้วยการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม น้อมนำจิตใจให้เข้าสู่ความดีงามตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา หากคนที่รากฐานที่ดี ก็จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดีเฉกเช่นเดียวกัน กล่าวคือ หากคิดดี การกระทำก็จะดีตามมา ซึ่งในการฟื้นฟูพฤติกรรมผู้ต้องขังจากการศึกษาเอกสารตำราวิชาการต่างๆ พบว่า ประเด็นสำคัญที่ได้ผลดีในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขัง นั่นก็คือการนำแนวทางตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ ด้วยการเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ การใช้ชีวิตด้วยสติ ใช้ปัญญาคิดไตร่ตรองก่อนลงมือกระทำ มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และการไม่ใช้ความรุนแรงกับบุคคลอื่น การฝึกทักษะการเรียนรู้ด้านพฤติกรรมควบคู่กับการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปมีส่วนร่วม จะสร้างการตระหนักรู้ในตนเอง ความเห็นอกเห็นใจ สามารถไตร่ตรองการกระทำ รับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตน และมุ่งมั่นสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงบวก การเน้นย้ำถึงการมีสติช่วยให้นักโทษสามารถอยู่กับปัจจุบันได้อย่างเต็มที่ โดยปลูกฝังความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับความคิด อารมณ์ และแรงกระตุ้นของพวกเขา ยิ่งกว่านั้น การปลูกฝังความเห็นอกเห็นใจยังกระตุ้นให้ผู้ต้องขังพัฒนาความเห็นอกเห็นใจต่อตนเองและผู้อื่น โดยส่งเสริมความรู้สึกของการเชื่อมต่อและชุมชน สิ่งนี้สามารถนำไปสู่การลดความก้าวร้าว ความรุนแรง และพฤติกรรมต่อต้านสังคมภายในเรือนจำ นอกจากนี้ หลักการของการไม่ใช้ความรุนแรงยังส่งเสริมการแก้ไขข้อขัดแย้งอย่างสันติ และส่งเสริมให้ผู้ต้องขังค้นหาวีธีอื่นในการจัดการกับความโกรธและความคับข้องใจ ด้วยการเรียนรู้การสื่อสารที่ไม่ใช้ความรุนแรงและเทคนิคการแก้ไขข้อขัดแย้ง ผู้ต้องขังสามารถพัฒนากลไกการเผชิญปัญหาที่ดีต่อสุขภาพ และเพิ่มพูนทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ พุทธศาสนาได้ให้แนวทางอันทรงคุณค่าในการฟื้นฟูพฤติกรรมผู้ต้องขัง หลักการของความเห็นอกเห็นใจ การมีสติ และการไม่ใช้ความรุนแรงสามารถนำพาบุคคลไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในและการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกได้ ด้วยการปลูกฝังคุณสมบัติเหล่านี้ ผู้ต้องขังสามารถเรียนรู้ที่จะเข้าใจผลที่ตามมาจากการกระทำของพวกเขา พัฒนาความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและรับผิดชอบต่อพฤติกรรมในอดีตของพวกเขา การปฏิบัติทางพุทธศาสนา เช่น การทำสมาธิ การไตร่ตรองตนเอง และการศึกษาคำสอนทางพุทธศาสนาสามารถสนับสนุนผู้ต้องขังในการพัฒนาความเข้าใจตนเอง และการกระทำของพวกเขาอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งนำไปสู่การเติบโตส่วนบุคคลและพฤติกรรมที่ดีขึ้น สิ่งสำคัญ คือ ต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการปฏิบัติเหล่านี้และให้การสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีทางจิตวิญญาณและอารมณ์ของผู้ต้องขัง ด้วยการรวมเอาหลักพุทธศาสนาเข้าไปในโครงการฟื้นฟู เราสามารถส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหลุดพ้นจากรูปแบบที่เป็นอันตราย ปลูกฝังคุณสมบัติเชิงบวก และกลับคืนสู่สังคมในฐานะบุคคลที่มีความรับผิดชอบและมีความเห็นอกเห็นใจ เมื่อพ้นโทษออกไปสามารถกลับมากระทำผิดซ้ำน้อยลง

เอกสารอ้างอิง

กรมราชทัณฑ์. (2560). **คู่มือหลักสู่การพัฒนาพฤติกรรมดี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.correct.go.th/wp-content/uploads/2023/04/คู่มือหลักสู่การพัฒนาพฤติกรรมดี.pdf> [10 สิงหาคม 2566].

- ชูชาติ สุทธิ. (2560). กระบวนการพัฒนาชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560. (2560, 18 กุมภาพันธ์). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่ 134 ตอนที่ 21 ก, หน้า 1-24.
- เพียรชัยรัตน์ เงินงาม. (2565). รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดน่านเชิงพุทธบูรณาการ. **วารสารวิจัยวิชาการ, 5(5).** 171-184
- โรจน์ศักดิ์ การณ. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดในเรือนจำจังหวัดสกลนคร. **ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.**
- สุดารัตน์ กาญจนานนท์. (2565). การจัดการการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงสงขลา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.islocal.ru.ac.th/pdf/59/sudarath.pdf> [10 สิงหาคม 2565].
- อนุชา ร่มพยอม. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาพฤติกรรมของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.**
- อัศกร รอดศักดิ์. (2563). สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของนักโทษเด็ดขาดเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม. การประชุมวิชาการระดับชาติด้านการบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล ครั้งที่ 5. “การบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล: กฎหมาย ความเป็นธรรม และการกลับคืนสู่ประชาธิปไตย”. หน้า 823-835.

องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา Components of Transformative Leadership for Secondary School Administrators

¹นิสสรณ์ กิรติพิพัฒน์พร, ²พิมลพรรณ เพชรสมบัติ

¹Nitsorn Kiratiphiphatthanaporn, ²Pimolpun Phetsombat

^{1,2}คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

^{1,2}Faculty of Technical Education Rajamangala University of Technology Thanyaburi

²Corresponding author, e-mail: pimolpun_p@rmutt.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามัศึกษามี 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ มีองค์ประกอบย่อยคือมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีคุณธรรมจริยธรรม มีความมั่นใจในตนเอง มีความสามารถในการสื่อสาร มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความฉลาดและมีไหวพริบปฏิภาณ 2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจมีองค์ประกอบย่อย คือ การให้กำลังใจผู้ตาม เปิดโอกาสให้ผู้ตามแสดงความคิดเห็น อุทิศตนในการดำเนินงาน มีความมุ่งมั่นในการดำเนินงาน และทำงานเป็นทีม 3. ด้านการกระตุ้นทางปัญญามีองค์ประกอบย่อย คือ กระตุ้นให้เห็นความสำคัญของภารกิจ กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ กระตุ้นให้เปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อสถานะปัญหาและสนับสนุนให้ทำภารกิจที่ทำทนาย และ 4. ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลมีองค์ประกอบย่อย คือ ให้ความสำคัญกับความต้องการส่วนบุคคล และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, ผู้บริหารสถานศึกษา, มัธยมศึกษา

Abstract

The purpose of this article is to study the components of transformational leadership among secondary school administrators. Data collection was carried out by studying the components of transformational leadership among secondary school administrators through relevant papers and research, followed by the analysis and synthesis of concepts and

theories related to their leadership style. The results revealed that the components of transformational leadership among secondary school administrators dwell on 4 aspects.

1) Idealized influence, which includes sub-components such as having a clear vision, demonstrating moral and ethical values, exhibiting self-confidence, effective communication skills, creativity, intelligent and quick-witted. 2) Inspiration motivation: contains the sub-components of giving encouragement to colleague and sub-ordinates, give them an opportunity to express their opinions, dedicated to operations, be committed to operations and work as a team. 3) Intellectual stimulation: contains the sub-components like encouraging a mission's importance, fostering creativity, promoting a change in attitude toward problems or situations, and supporting individuals in completing challenging tasks, and 4) Individualized Consideration: contains the sub-components of giving importance to personal needs, respecting individual differences, and creating a conducive work environment.

Keywords: Transformational leadership, School administrator, Secondary education.

บทนำ

ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ทำให้โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงที่คาดไม่ถึงอย่างฉับพลันและแพร่กระจายเป็นวงกว้าง ผลักดันให้ทุกภาคส่วนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถผ่านพ้นการเปลี่ยนแปลงโดยไม่สะดุด สังเกตได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570 ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคนไทยให้มีทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมกับโลกยุคใหม่ ทั้งด้านความรู้ พุทธิกรรม และคุณลักษณะตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม ซึ่งจัดว่าเป็นสิ่งที่ทำให้คนไทยมีความยืดหยุ่น พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและตอบรับกระแสการพัฒนาที่ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ทั้งนี้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574 ได้กำหนดให้การตอบโจทยบริบทที่เปลี่ยนแปลง (Relevancy) เป็นหนึ่งในสาระสำคัญสำหรับการพัฒนาการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย โดยให้ความสำคัญกับการสร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ รองรับความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกในศตวรรษที่ 21 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) และ พ.ศ. 2562 (ฉบับที่ 4) ในทุกมาตราสามารถส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาคนในศตวรรษที่ 21 ให้สอดคล้องต่อการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (ภาณุมาศ หมอสิทธิ, พรทิพย์ ครามจันทิก, อธิธิฤทธิ์ ลีลาคุชฎีเลิศ, เกษม ศุภสิทธิ์ และ อินทิรา มุงเมือง, 2564) เมื่อนโยบายการศึกษาจากหน่วยงานหลักมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อสอดคล้องกับยุคโลกเปลี่ยน ผู้บริหารสถานศึกษาในบทบาทของผู้นำองค์กรต้องมีความพร้อมเข้าสู่การบริหารบนการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้การจัดการศึกษาของ

สถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรเกิดความสำเร็จ

ผู้นำมีความสำคัญในการกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนองค์กรให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้นำที่มีภาวะผู้นำนั้นจะมีบุคลิกภาพและทักษะสำคัญในด้านการโน้มน้าวจิตใจและการสื่อสารกับผู้ตามอย่างมีอิทธิพลจนสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ (พิมลพรรณ เพชรสมบัติ, 2564) และสภาพการณ์ที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมเข้าสู่ชีวิตวิถีใหม่ ผู้นำควรมีภาวะผู้นำที่เป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อสถานการณ์ ซึ่งคุณลักษณะที่สำคัญของภาวะผู้นำในยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ต้องเริ่มจากการปรับทัศนคติของผู้นำให้มีความตื่นตัวให้ทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบัน พร้อมทั้งหาแนวทางรับมือกับปัญหาต่างๆ ด้วยวิธีการแก้ไขใหม่ๆ อีกทั้งควรให้ผู้ตามได้แสดงถึงศักยภาพที่หลากหลายในระดับที่สูงขึ้น โดยคำนึงถึงหลักประสิทธิภาพ การส่งเสริมการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างผู้นำและผู้ตาม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สูงขึ้นให้กับองค์กรอย่างต่อเนื่อง (ศิริรักษ์ บุญพร้อมรักษา, คมสันต์ ธีระพีช และวิชุดา จันทรเวโรจน์, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือความสามารถของผู้นำที่สามารถกระตุ้นให้ผู้ตามสนใจในการกิจและวิสัยทัศน์ขององค์กร ทำให้ผู้ตามปฏิบัติภารกิจโดยมุ่งเน้นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับองค์กร ทำให้ผู้ตามเกิดมุมมองในการดำเนินงานรูปแบบใหม่ๆ สามารถพัฒนาศักยภาพในตัวผู้ตามให้ไปสู่จุดที่สูงขึ้น ทำให้ผู้ตามปฏิบัติภารกิจขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่าที่ตั้งเป้าหมายไว้ (Bass and Avolio, 1994) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา โดยผู้บริหารที่ใช้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะส่งผลให้บุคลากรมีแรงจูงใจและความมั่นใจในการดำเนินงาน เกิดความร่วมมือในทุกฝ่ายเพื่อความสำเร็จของสถานศึกษาทำให้องค์กรสถานศึกษาเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (ธีรศักดิ์ สารสมักร, ไพรวลัย โคตรตะ และชวนคิด มะเสนะ, 2563)

จากสภาพการณ์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทุกมิติของสังคม มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่สูงขึ้นส่งผลให้การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม การศึกษามีการเปิดทางเลือกที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ ส่งผลให้การศึกษาที่มีการแข่งขันที่สูงขึ้น หากสถานศึกษาใดมีการเปลี่ยนแปลงก่อนปรับตัวได้ มีการริเริ่มสิ่งใหม่ๆ พร้อมกับปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นก็จะได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันของโลกยุคใหม่ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญและมีอิทธิพลสูงสุดต่อคุณภาพของผลลัพธ์ที่ได้จากระบบการศึกษา ประสิทธิภาพของการบริหารและประสิทธิผลของสถานศึกษา ส่วนหนึ่งของความสำเร็จหรือความล้มเหลวทางการศึกษานั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหาร ดังนั้นผู้บริหารจึงเป็นตัวแปรสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคโลกเปลี่ยนจึงต้องมีความรู้ ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ทันสมัยเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก (ชัชชญา พิระธรณิศร์, 2563) ด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาในบทบาทของผู้นำองค์กรจะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้นั้นต้องเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงตนเอง ต้องเริ่มเปิดใจที่จะนำองค์กรเข้าสู่การเปลี่ยนแปลง ผู้นำต้องพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกตลอดเวลา วิสัยทัศน์ของผู้นำต้องก้าวไกล

รอบด้าน เพื่อรับมือกับความท้าทายและโอกาสที่กำลังจะเกิดขึ้นทุกขณะ อีกทั้งยังต้องทำให้ทุกคนในองค์กรรับรู้และมีส่วนร่วมในทุกภารกิจเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ทีม เพราะการจัดการศึกษาทุกวันนี้ไม่ได้แข่งกันที่ความสำเร็จหรือความสามารถในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังแข่งขันกันด้วยการคาดการณ์อนาคตและการเตรียมรับมือกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา, 2562)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่าสถานศึกษามีส่วนสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติพร้อมต่อการเป็นทรัพยากรมนุษย์โลกยุคใหม่ โดยสถานศึกษามีการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้มีความคิดสร้างสรรค์เพื่อส่งผลให้ผู้เรียนมีการพัฒนาได้อย่างสอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ การที่สถานศึกษาจะพัฒนาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นต้องมีการบริหารสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อเพิ่มสมรรถนะในการบริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา เพื่อนำผลวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์สำหรับการบริหารสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาหาองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษาจากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา จากนั้นทำการศึกษา สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎีจากนักการศึกษา นักวิชาการด้านแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบย่อยของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. การศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา เลือกศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 4 องค์ประกอบ ตามแนวคิดของเบสและอวลีโอ (Bass and Avolio, 1994) ได้ผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา

องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา	องค์ประกอบย่อยของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา
ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	1. มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน 2. มีคุณธรรมจริยธรรม 3. มีความมั่นใจในตนเอง 4. มีความสามารถในการสื่อสาร 5. มีความคิดสร้างสรรค์ 6. มีความฉลาดและมีไหวพริบปฏิภาณ
ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	1. การให้กำลังใจผู้ตาม 2. เปิดโอกาสให้ผู้ตามแสดงความคิดเห็น 3. อุทิศตนในการดำเนินงาน 4. มีความมุ่งมั่นในการดำเนินงาน 5. ทำงานเป็นทีม
ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	1. กระตุ้นให้เห็นความสำคัญของภารกิจ 2. กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ 3. กระตุ้นให้เปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อสภาวะปัญหา 4. สนับสนุนให้ทำภารกิจที่ท้าทาย
ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	1. ให้ความสำคัญกับความต้องการส่วนบุคคล 2. สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา มีประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผล ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย คือ มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีคุณธรรมจริยธรรม มีความมั่นใจในตนเอง มีความสามารถในการสื่อสาร มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความฉลาดและมีไหวพริบปฏิภาณ ทั้งนี้เป็นเพราะในยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะนำบุคลากรสถานศึกษาดำเนินภารกิจของสถานศึกษาให้สำเร็จได้นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องทำตนเป็นแบบอย่างเพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดความเชื่อมั่นในผู้บริหาร ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษามีอิทธิพลต่อครูและบุคลากรสถานศึกษาอย่างมีอุดมการณ์ โดยไม่ใช้อำนาจตามบทบาทในการสร้างอิทธิพล ซึ่งทำให้ผู้ตามเกิดความไว้วางใจ เชื่อใจและรวมเป็นหนึ่งเดียวกับผู้บริหารสถานศึกษา การที่ผู้บริหารสถานศึกษามีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเปรียบเสมือนแสงสว่างนำทางให้เห็น

เป้าหมายในการดำเนินการกิจของสถานศึกษา ทั้งนี้ผู้บริหารต้องถ่ายทอดวิสัยทัศน์ไปสู่ครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน สามารถโน้มน้าวให้ครูและบุคลากรสถานศึกษาเกิดความเชื่อมั่นในผู้บริหารโดยการมีบุคลิกภาพที่มีความมั่นใจในทุกการสื่อสาร มั่นใจในการตัดสินใจ มีความแน่วแน่ในอุดมการณ์ของการทำงาน มีรูปแบบการดำเนินงานและแก้ปัญหาของสถานศึกษาได้อย่างชาญฉลาด และยึดหลักคุณธรรม มีวิธีการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์รอบด้านอย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ Bass and Avolio (1994) กล่าวว่า การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์นั้นผู้นำสามารถแสดงออกด้วยการมีวิสัยทัศน์เป็นอุดมการณ์ที่ชัดเจนในการดำเนินงาน ถ้าคิดกล้างมือทำในสิ่งใหม่ๆ บนหลักคุณธรรมและการมีกลยามมิตรต่อผู้ตามจนสามารถนำพาทีมไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ส่งผลให้ผู้ตามเกิดความศรัทธา ยกย่องเป็นผู้นำที่ผู้ตามได้ตั้งความหวังไว้ ทั้งนี้ การนำวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนลงสู่การดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้นำต้องมีความสามารถในการโน้มน้าวใจ มีการมอบรางวัลแห่งความสำเร็จให้กับผู้ดำเนินงานเพื่อสร้างแรงเสริมในการปฏิบัติงานของผู้ตาม (Bennis, 1976) การที่ผู้นำทำให้ผู้ตามเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ผู้นำต้องประพฤติตัวเป็นแบบอย่างเพื่อทำให้ผู้ตามเกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้ร่วมงานกัน โดยผู้นำควรมีวิสัยทัศน์ในการดำเนินงานอย่างชัดเจนและสามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ไปสู่ผู้ตามได้ มีความมั่นคงทางพฤติกรรม มีคุณธรรมจริยธรรมสูง หลีกเลี่ยงการใช้อำนาจมีความเฉลียวฉลาด มีสมรรถภาพและความตั้งใจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Bass and Riggio, 2006) นอกจากนี้ ผู้นำต้องมีความสามารถในการมองการณ์ไกล รับรู้ถึงภารกิจที่องค์กรกำลังเผชิญ และมีความพร้อมในการเผชิญปัญหา มีความสามารถในการแก้ปัญหายอย่างสร้างสรรค์และมีความเป็นธรรม ผู้นำที่สามารถทำให้ผู้ตามเกิดความเลื่อมใสศรัทธา เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมตามผู้นำ จะทำให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างผู้นำและผู้ตามจนส่งผลให้น้ององค์กรบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ (พิมลพรรณ เพชรสมบัติ, 2555)

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย คือ การให้กำลังใจผู้ตาม เปิดโอกาสให้ผู้ตามแสดงความคิดเห็น อุทิศตนในการดำเนินงาน มีความมุ่งมั่นในการดำเนินงาน และทำงานเป็นทีม ทั้งนี้การที่ผู้บริหารสถานศึกษามีการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษาด้วยการพูดเพื่อเสริมแรงให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาเกิดพลังในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน หรือผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกในรูปแบบอื่นๆ เช่น การทูลเทเสียสละเพื่อประโยชน์ของสถานศึกษา มุ่งมั่นในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างเต็มกำลัง โดยให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการคิดและลงมือพัฒนาสถานศึกษาจนทำให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันของทั้งองค์กร ส่งผลให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาเกิดความยอมรับและเห็นความสำคัญของภารกิจต่างๆ ของสถานศึกษา พร้อมใจกันดำเนินการกิจสถานศึกษาจนสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ Bennis (1976) ได้กล่าวว่าการสร้างแรงบันดาลใจนั้นเป็นความสามารถของผู้นำที่จะสื่อสารกับผู้ร่วมงานเกิดความมานะพยายามเพื่อให้เกิดผลของการดำเนินงานที่มีคุณภาพเกินความคาดหมาย และเมื่อผู้ตามต้องเผชิญอุปสรรค ผู้นำจะสื่อสารเพื่อคอยสร้างกำลังใจให้ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่นว่าจะได้รับการสนับสนุน พร้อมอุทิศตนในการฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อให้เกิดความสำเร็จของงาน (Bass and Avolio, 1994) การสร้างแรงบันดาลใจนั้นเป็นการกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดความกระตือรือร้นผ่านการสร้างเจตคติที่เป็นด้านบวก ผู้นำ

แสดงความเป็นหนึ่งเดียวกับทีมเพื่อให้ผู้ตามเห็นว่าผู้นำพร้อมอุทิศตนให้เกิดการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ขององค์กร ซึ่งเป็นการกระทำที่ผู้นำต้องคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Bass and Riggio, 2006) สอดคล้องกับ Okoli Ifeanyi E. Nuel และคณะ (2021) กล่าวว่าผู้นำที่ทำให้ผู้ตามเข้าใจถึงคุณค่าของภารกิจที่กำลังเผชิญร่วมกัน สร้างความมั่นใจให้ผู้ตามแสดงออกทางความคิดในการดำเนินการกิจไปสู่เป้าหมาย จะสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ตามได้เชื่อมั่นว่าการดำเนินงานขององค์กรจะสำเร็จตามเป้าหมายได้ โดยที่ผู้นำที่แสดงความเป็นหนึ่งเดียวกับทีม

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย คือ กระตุ้นให้เห็นความสำคัญของภารกิจ กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ กระตุ้นให้เปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อสถานะปัญหา และสนับสนุนให้ทำภารกิจที่ท้าทาย การกระตุ้นทางปัญญาจะทำให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาเกิดแรงขับเคลื่อนจากการตั้งศักยภาพตัวบุคคลให้มีความสามารถในการดำเนินการกิจต่างๆ ของสถานศึกษา โดยเฉพาะในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้สถานศึกษาต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ การที่ผู้นำสามารถกระตุ้นทางปัญญาในครูและบุคลากรสถานศึกษาจะช่วยเพิ่มศักยภาพในตัวผู้ตามให้สูงขึ้น จะส่งผลให้สถานศึกษาเกิดการพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นผลจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมหรือสร้างโอกาสสนับสนุนให้ครูและบุคลากรสถานศึกษาได้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาสถานศึกษาในรูปแบบต่างๆ มอบหมายภารกิจของสถานศึกษาให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาร่วมรับผิดชอบดำเนินการ ส่งผลให้ครูและบุคลากรสถานศึกษาเกิดความรู้สึกว่าตนมีความสำคัญกับสถานศึกษา เกิดความผูกพันต่อสถานศึกษาเป็นผลทำให้ครูและบุคลากรสถานศึกษาเห็นความสำคัญกับทุกสถานะปัญหาที่สถานศึกษาต้องเผชิญและร่วมฝ่าฟันปัญหาของสถานศึกษาไปพร้อมกับผู้บริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับ Bass and Avolio (1994) ได้กล่าวว่าการกระตุ้นทางปัญญาคือการที่ผู้นำกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดความคิดสร้างสรรค์ ทำให้ผู้ตามเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อปัญหาว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถ โดยที่ผู้นำจะคอยส่งเสริมและให้กำลังใจ สนับสนุนให้ผู้ตามใช้หลักการและเหตุผลในการแก้ปัญหา และการที่ทำให้ผู้ตามเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อปัญหานั้นผู้นำต้องให้ความสนใจต่อความต้องการในการแก้ปัญหาของผู้ตามเป็นรายบุคคล มอบหมายภารกิจในการแก้ไขปัญหาที่ท้าทายเพื่อให้ผู้ตามเกิดการพัฒนา (Kusni Ingsih, Suhana Suhana and Shujahat Ali, 2021) สอดคล้องกับ Oke, Munsh and Walumbwa (2009) ที่ได้กล่าวว่าการกระตุ้นทางปัญญานั้นเป็นความสามารถของผู้นำที่จะทำให้ผู้ตามเปลี่ยนทัศนคติต่อปัญหาหรือเรื่องที่ยาก สนับสนุนให้ผู้ตามเกิดความคิดสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบคำถามต่อสิ่งที่กำลังเผชิญ การกระตุ้นทางปัญญาจะช่วยพัฒนาผู้ตามให้มองเห็นสภาพปัญหาและเข้าใจถึงความสำคัญของปัญหานั้นด้วยตนเอง มีความต้องการในการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการใหม่ๆ อย่างสร้างสรรค์ โดยผู้นำจะมีบทบาทในการส่งเสริมการกระตุ้นทางปัญญาของผู้ตามด้วยการให้กำลังใจ ไม่วิจารณ์ความคิดเห็นของผู้ตามที่ต่างจากผู้นำ ทำให้ผู้ตามเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นโอกาสให้ผู้นำและผู้ตามได้แก้ปัญหาร่วมกันและสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้อย่างสำเร็จลุล่วง (Bass and Riggio, 2006) ทั้งนี้ Bennis (1976) กล่าวว่าหากผู้นำมีการกระตุ้นทางปัญญาจะทำให้ผู้ตามเกิดความผูกพันต่อองค์กร

องค์ประกอบที่ 4 ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย คือ ให้ความสำคัญกับความต้องการส่วนบุคคล และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลจะทำให้ผู้นำสามารถพัฒนาความสามารถหรือพัฒนาศักยภาพในตัวผู้ตามได้ด้วยการแสดงความใส่ใจในความต้องการด้านต่างๆเกี่ยวกับการดำเนินงานของผู้ตามรายบุคคล เปิดโอกาสให้ผู้ตามได้รับผิดชอบงานรูปแบบต่างๆที่เหมาะสมเป็นรายบุคคลเพื่อเพิ่มโอกาสและสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้แนวทางพัฒนาสถานศึกษา มีการพูดคุยให้คำปรึกษากับผู้ตามอย่างตรงไปตรงมาซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้ผู้ตามเกิดความรู้สึกผูกพันต่อองค์กร กล้าที่จะเผชิญปัญหารูปแบบต่างๆ มีแนวทางการดำเนินงานรูปแบบใหม่ๆ สอดคล้องกับ Bass and Avolio (1994) ได้กล่าวว่าการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลนั้นเป็นความสามารถเฉพาะตัวของผู้นำในการแนะนำผู้ตาม เพื่อให้ผู้ตามเกิดความก้าวหน้าในการทำงาน ซึ่งการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลจะเน้นการพัฒนาผู้ตามเป็นรายบุคคล ผู้นำจะปฏิบัติต่อผู้ตามแต่ละคนแตกต่างกันตามความต้องการและความสามารถของแต่ละคน ผู้นำจะสร้างความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัวกับผู้ตาม (พิมลพรรณ เพชรสมบัติ, 2555) การที่ผู้นำเอาใจใส่กับความต้องการของผู้ตามแต่ละบุคคล จะทำให้ผู้ตามแต่ละคนเกิดการพัฒนาตนเองและมีความสำเร็จในการทำงาน (Oke, Munsh, and Walumbwa, 2009) ซึ่งสอดคล้องกับ Bass and Riggio (2006) กล่าวว่า การที่ผู้นำให้ความสนใจแก่ผู้ตามเป็นรายบุคคล โดยที่ผู้นำจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเพื่อให้ผู้ตามพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง สร้างสภาพแวดล้อมโดยคำนึงถึงความต้องการและความจำเป็นของผู้ตาม สร้างบรรยากาศให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับผู้ตามเป็นรายบุคคล สนับสนุนให้ผู้ตามมีโอกาสรู้สิ่งใหม่ๆ ที่ท้าทายส่งผลให้บุคคลในองค์กรเกิดความรู้สึกมีความสำคัญต่อองค์กร

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์ตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ดังนี้

1. การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized in Influence of Charisma Leadership: II หรือ CL) ซึ่งมีตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบคือ

1) มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน หมายถึง มีการกำหนดเป้าหมายเป็นอุดมการณ์ในการทำงานไว้อย่างชัดเจน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ที่สะท้อนค่านิยมหลักขององค์กรซึ่งทำให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่สำคัญที่สุดของสมาชิก กำหนดวิสัยทัศน์ที่สะท้อนวัตถุประสงค์หลักของการดำรงอยู่ขององค์กร กำหนดวิสัยทัศน์ที่สะท้อนจุดหมายและสามารถชี้นำเพื่อสร้างแรงบันดาลใจต่อสมาชิกในองค์กร กำหนดวิสัยทัศน์ที่แสดงถึงการตัดสินใจและความมุ่งมั่นที่จะรับผิดชอบต่อองค์กร กำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย กลยุทธ์ ลงสู่แผนงานเพื่อนำสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม มีการแสดงออกถึงความคาดหวังผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง

2) มีคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง ดำเนินงานโดยยึดหลักความเป็นจริง ถูกต้องและเป็นกลายามิตร กระทำตนให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นและสร้างประโยชน์ให้ส่วนรวมหรือองค์กร ไม่ใช่อำนาจหรืออิทธิพลในบทบาทหน้าที่เพื่อสร้างประโยชน์ให้ตนเอง มีความซื่อสัตย์ มีเหตุผลในการตัดสินใจ

ดำเนินการต่างๆ มีความมั่นคงทางพฤติกรรมเมื่อต้องเผชิญปัญหา มีความมั่นคงทางอารมณ์โดยไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ไขสถานการณ์

3) มีความมั่นใจในตนเอง หมายถึง แสดงออกซึ่งความมั่นใจในทุกการกระทำ กล้าเผชิญปัญหา ปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเคารพศรัทธา มีความแน่วแน่ในอุดมการณ์ เชื่อมั่นในความคิดและการตัดสินใจของตน มีความเคารพตนเอง มีความมั่นใจในประสิทธิภาพตนเอง

4) มีความสามารถในการสื่อสาร หมายถึง สามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ไปสู่ผู้ตามให้เข้าใจ เป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน สามารถสื่อสารได้เหมาะสมกับสถานการณ์และมีกาลเทศะ สื่อสารด้วยความมั่นใจเพื่อให้ผู้ตามเชื่อมั่นว่าผู้นำมีวิธีการที่จะนำองค์กรให้ประสบความสำเร็จ สามารถโน้มน้าวให้ผู้ตามยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ สามารถสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลในองค์กรและบุคคลอื่น สื่อสารเพื่อกระตุ้นให้บุคคลในองค์กรเกิดความพยายามในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้จนทำให้เกิดผลงานที่เกินความคาดหมาย

5) มีความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง มองเห็นความสำเร็จขององค์กรในอนาคตที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของทั้งผู้นำและผู้ตาม เป็นผู้นำที่ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่และมีการคิดวิธีการในการปรับปรุงพัฒนาองค์กรตลอดเวลา มีการใช้วิธีการในการดำเนินงานที่หลากหลายรูปแบบเหมาะสมกับสถานการณ์ มองเห็นมุมมองในการคิดแก้ปัญหาที่ผู้อื่นมองไม่เห็น กล้าที่จะเปลี่ยนแปลงหรือทำในสิ่งใหม่ๆ เพื่อให้องค์กรก้าวสู่ความสำเร็จ เปิดกว้างที่จำเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อพัฒนาความคิดให้เกิดเป็นผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

6) มีความฉลาดและมีไหวพริบปฏิภาณ หมายถึง รับรู้ถึงภารกิจที่ต้องเผชิญได้อย่างรวดเร็ว สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาสถานการณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและรวดเร็ว ในการดำเนินภารกิจขององค์กรผู้นำจะคำนึงถึงปัจจัยสนับสนุนหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้อย่างรอบด้าน ผู้นำรู้แนวทางปฏิบัติภารกิจขององค์กรทุกแนวทางอย่างถ่องแท้ว่าแต่ละแนวทางจะส่งผลอย่างไรในการบรรลุเป้าหมาย ผู้นำมีความรู้เพื่อใช้ในการเลือกแนวทางที่มีประสิทธิภาพเพื่อทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย

2. การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation : IM) ซึ่งมีตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบคือ

1) การให้กำลังใจผู้ตาม หมายถึง การสื่อสารเพื่อให้ผู้ตามเกิดความมานะพยายามในการดำเนินงานอย่างมีคุณภาพ การเสริมแรงทางบวกโดยกล่าวยกย่อง ชมเชย มอบขวัญกำลังใจ รางวัลหรือคำตอบแทนเมื่อมีผู้ปฏิบัติงานได้สำเร็จ ผู้นำลดความสำคัญของตนเองลงแล้วยกความดีความชอบทั้งหมดให้กับสมาชิกในองค์กร กล่าวให้กำลังใจเมื่อผู้ตามต้องเผชิญอุปสรรคในการปฏิบัติงาน แสดงความยินดีให้กับบุคคลในองค์กรที่ประสบความสำเร็จ

2) เปิดโอกาสให้ผู้ตามแสดงความคิดเห็น หมายถึง สร้างโอกาสให้ผู้ตามมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจขององค์กร สร้างโอกาสส่งเสริมให้ผู้ตามมีความมั่นใจในการแสดงเจตคติต่อภารกิจหรือปัญหาขององค์กร เปิดโอกาสให้ผู้ตามใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตนเพื่อทำให้การดำเนินการไปถึงเป้าหมาย ผู้นำแสดงความเป็นผู้ฟังที่ดี แสดงความพร้อมเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้ตาม

อย่างเต็มที่ ไม่ปิดกั้นความคิดเห็นของผู้อื่น ผู้นำมีการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดและข้อมูลของบุคคลในองค์กร

3) อุทิศตนในการดำเนินงาน หมายถึง ผู้นำจะดำเนินการกิจต่างๆ ซึ่งมุ่งที่ประโยชน์ที่จะเกิดกับองค์กร ผู้นำจะยึดความสำเร็จขององค์กรเป็นเป้าหมายในการดำเนินงาน ผู้นำมีการชักนำให้ผู้ตามเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมขององค์กร ผู้นำจะมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเตรียมรับสถานการณ์ต่างๆที่จะเกิดกับองค์กรอยู่ตลอดเวลา ผู้นำจะทุ่มเทแรงกาย แรงใจ และเวลาให้กับภารกิจขององค์กร

4) มีความมุ่งมั่นในการดำเนินงาน หมายถึง ยึดมั่นในเป้าหมายขององค์กร มีการแสดงให้ผู้ตามเห็นถึงความกล้าหาญในการเผชิญปัญหาหรือภารกิจขององค์กร แสดงความตั้งใจในการแก้ปัญหาที่องค์กรต้องเผชิญอย่างเต็มความสามารถ มีความอดทนในการดำเนินการแก้ปัญหาขององค์กรให้ประสบความสำเร็จ มีความรับผิดชอบในผลของงาน คอยดูแลนโยบายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กรให้มีการปฏิบัติโดยครบถ้วนและถูกต้อง

5) ทำงานเป็นทีม คือ ผู้นำจะแสดงความเป็นหนึ่งเดียวกับผู้ตามเพื่อดำเนินภารกิจขององค์กรและบรรลุเป้าหมายของภารกิจองค์กรไปด้วยกัน ผู้นำมีความถ่อมตน ผู้นำมีการสร้างความไว้วางใจด้วยการแสดงความเอาใจใส่ดูแลสมาชิกในองค์กร ผู้นำจะคอยเสริมสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงานให้กับผู้ตาม ทำให้ผู้ตามเกิดความภาคภูมิใจในงาน ผู้นำจะหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจและมีความประนีประนอมในการจัดการกับความขัดแย้ง

3. กระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation: IS) ซึ่งมีตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบคือ

1) กระตุ้นให้เห็นความสำคัญของภารกิจ หมายถึง ผู้นำมีการสื่อสารให้ผู้ตามเห็นถึงความสำคัญของปัญหา ผู้นำมีการแสดงออกถึงการให้ความสนใจกับปัญหาหรือภารกิจที่องค์กรกำลังเผชิญและดำเนินการหาวิธีการแก้ไขทันที ผู้นำมีการกระจายอำนาจความรับผิดชอบในการตัดสินใจให้แก่บุคคลต่างๆ เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการกิจ ผู้นำให้ผู้ตามร่วมหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กร ให้ความสำคัญต่อความต้องการในการแก้ปัญหาของผู้ตามแต่ละคน

2) กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ผู้บริหารแสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานที่ไม่ยึดติดกับวิธีการเดิม ผู้นำใช้กลยุทธ์เพื่อทำให้ผู้ตามเกิดแนวความคิดในการใช้วิธีการหรือนวัตกรรมใหม่ๆสำหรับแก้ไขปัญหขององค์กร ผู้นำมีวิธีการให้ผู้ตามคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบโดยมีการตั้งสมมติฐานเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา มีวิธีการให้ผู้ตามสามารถนำความรู้มาวิเคราะห์ ประยุกต์เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ใหม่กับองค์กร ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างของบุคคลอื่นในองค์กร ไม่วิจารณ์ความคิดหรือข้อเสนอแนะของผู้ตามเพื่อเปิดโอกาสให้เกิดแนวคิดในการแก้ปัญหาใหม่ๆ จากความคิดสร้างสรรค์

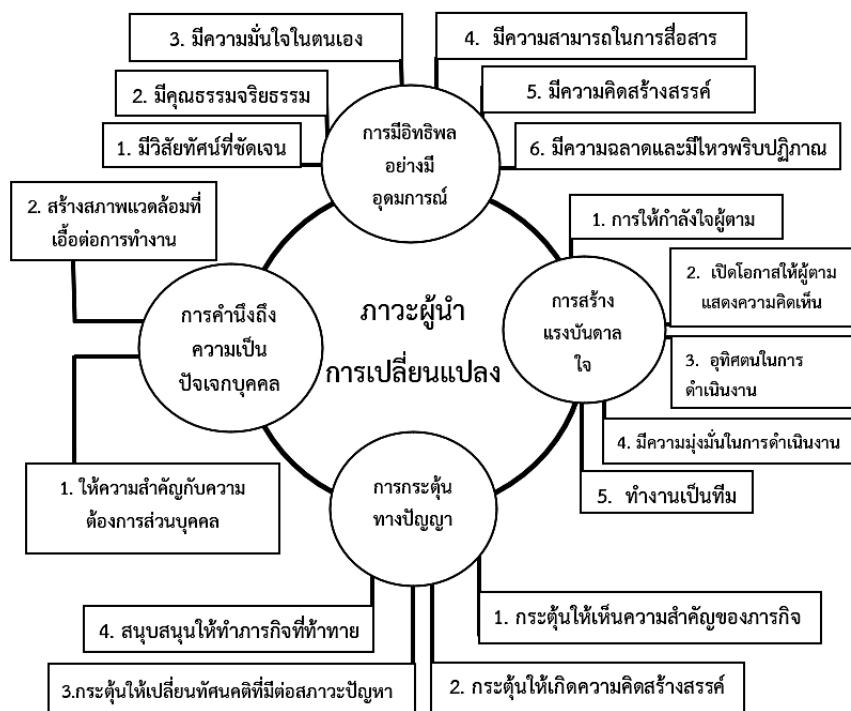
3) กระตุ้นให้เปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อสถานะปัญหา หมายถึง ผู้บริหารกระตุ้นผู้ตามให้มองปัญหาเป็นสิ่งท้าทายเพื่อให้เกิดแนวทางใหม่ในการพัฒนาองค์กร ยอมรับว่าความท้าทายหรือปัญหาในงานนั้นเป็นส่วนหนึ่งของงาน มองปัญหาว่าเป็นโอกาสที่ทำให้ผู้นำและผู้ตามได้แก้ปัญหาร่วมกัน ผู้นำสามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าสามารถเอาชนะอุปสรรคปัญหาได้จากความร่วมมือในการแก้ปัญหาของทุกคนในองค์กร ผู้นำมีกลวิธีในการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้ตามมั่นใจว่าปัญหาทุกอย่างมีทางแก้ไข

4) สนับสนุนให้ทำภารกิจที่ท้าทาย หมายถึง ผู้บริหารมีการมอบหมายภารกิจในการแก้ปัญหาให้ผู้ตามรับผิดชอบเพื่อให้ผู้ตามเกิดการพัฒนา ผู้นำมีการสร้างการรับรู้ว่าการกิจขององค์กรนั้นเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงองค์กรให้สามารถพัฒนาสู่ความสำเร็จ สนับสนุนให้ใช้หลักการเหตุผลในการดำเนินงานมากกว่าใช้อารมณ์เพื่อหาวิธีการหรือแนวทางใหม่ๆ สำหรับใช้ในการแก้ปัญหา สนับสนุนให้ผู้ตามเกิดแนวความคิดใหม่ที่ใช้การวิเคราะห์ ติความจากภารกิจและออกแบบวิธีการแก้ปัญหาพร้อมกับการประเมินผลการแก้ปัญหาในภารกิจนั้น มีการเสริมแรงด้านบวกเช่นให้รางวัลหรือผลตอบแทนแก่ผู้ตามที่มีพฤติกรรมกระตือรือร้นในการหาวิธีแก้ปัญหาจนเกิดแนวทางใหม่ในการพัฒนาองค์กร

4. การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration: IC) ซึ่งมีตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบคือ

1) ให้ความสำคัญกับความต้องการส่วนบุคคล หมายถึง การใส่ใจในความต้องการของผู้ตามแต่ละบุคคล ผู้นำรู้จักจุดเด่นและจุดด้อยของผู้ตาม มีการวางแผนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้ตามให้สูงขึ้น ให้คำปรึกษากับผู้ตามเป็นรายบุคคล ให้การแนะนำผู้ตามเพื่อให้ผู้ตามเกิดการพัฒนาศักยภาพได้อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม พูดคุยอย่างตรงไปตรงมา มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ตามในรูปแบบที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้ตามเกิดความรู้สึกมีความสำคัญต่อองค์กร

2) สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน หมายถึง สร้างสภาพแวดล้อมที่ทำให้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ตามรายบุคคล สร้างโอกาสให้ผู้ตามเรียนรู้อย่างหลากหลาย มีการมอบหมายงานที่ท้าทายให้ผู้ตามได้รับผิดชอบ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตามได้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ส่งผลให้เกิดการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง สร้างสภาพแวดล้อมที่คำนึงถึงความต้องการและความจำเป็นต่อผู้ตามเพื่อเสริมสร้างจุดแข็งในการปฏิบัติงานของผู้ตาม ผู้นำจะคอยช่วยเหลือและสนับสนุนให้ผู้ตามทำภารกิจได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

ภาพที่ 1 องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา

บทสรุป

องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วยองค์ประกอบที่ 1 คือ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ซึ่งมีองค์ประกอบย่อยได้แก่ 1. การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน 2. มีคุณธรรมจริยธรรม 3. มีความมั่นใจในตนเอง 4. มีความสามารถในการสื่อสาร 5. มีความคิดสร้างสรรค์ 6. มีความฉลาดและมีไหวพริบปฏิภาณ องค์ประกอบที่ 2 คือ การสร้างแรงบันดาลใจ มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1. การให้กำลังใจผู้ตาม 2. เปิดโอกาสให้ผู้ตามแสดงความคิดเห็น 3. อุทิศตนในการดำเนินงาน 4. มีความมุ่งมั่นในการดำเนินงาน 5. ทำงานเป็นทีม องค์ประกอบที่ 3 คือ การกระตุ้นทางปัญญา มีองค์ประกอบย่อยได้แก่ 1. กระตุ้นให้เห็นความสำคัญของภารกิจ 2. กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ 3. กระตุ้นให้เปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อสถานะปัญหา 4. สนับสนุนให้ทำภารกิจที่ท้าทาย องค์ประกอบที่ 4 คือ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1. ให้ความสำคัญกับความต้องการส่วนบุคคล 2. สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาควรมีนโยบายให้นำข้อมูลวิจัยไปพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษานั้นๆ เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

2. ผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายให้นำข้อมูลวิจัยไปวางแผนเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคคลากรให้มีภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพการณ์สังคมปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปวางแผนพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษาโดยปรับให้เหมาะสมกับบริบทสถานศึกษา เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถรับมือกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ชัชชญา พิระธรณิศร์. (2563). ความท้าทายการจัดการศึกษาในยุค Disruptive Change ของผู้บริหารสถานศึกษา. **ศึกษาศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, 4(2): 126-139.

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29. **การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 5.** 348-358.

พิมลพรรณ เพชรสมบัติ. (2555). การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. **วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.

พิมลพรรณ เพชรสมบัติ. (2564). **การจัดการศึกษาเรียนรู้ตามแนว WORK INTEGRATED LEARNINGสู่ความสำเร็จ.** กรุงเทพฯ: ทริปปี้ลกรุ๊ป.

ภานุมาศ หมอสินธ์ และคณะ. (2564). พระราชบัญญัติการศึกษา: ความสำคัญต่อการจัดการเรียนในศตวรรษที่ 21. **วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก.** 7(3): 74-86.

วิชัย วงษ์ใหญ่ และคณะ. (2562). **การจัดการเรียนรู้ในยุค Disruptive Innovation.** กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.

ศิริรักษ์ บุญพร้อมรักษา และคณะ. (2564). บทบาทของผู้นำยุคใหม่ที่มีผลต่อการจัดการองค์การบนฐานวิถีชีวิตใหม่. **วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์.** 23(2): 257-266.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়รัฐมนตรี. (2565). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570).** ราชกิจจานุเบกษา.

Adegoke Oke, Natasha Munshi, & Fred O. Walumbwa. (2017). The Influence of Leadership On Innovation Processes and Activities. **Organizational Dynamics,** 38(1): 64-72.

Bass, B.M., & Avolio, B.J. (Eds.) (1994). **Improving organizational effectiveness through transformational leadership.** Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Bennis, W. (1976). Leadership: A beleaguered species?. **Organizational Dynamics** 5(1): 3-16.

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). **Transformational leadership.** 2nd ed. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Kusni Ingsih, Suhana Suhana, & Shujahat Ali. (2021). Transformational leadership style and organizational commitment in pandemic Covid-19. **Contaduría Administración,** 66(5): 1-20.

Okoli Ifeanyi E. Nuel, Nnabuike Ezimma K., Adani Nnennen Ifechi, & Ugbo Ifeoma Emmanuella. (2021). Transformational Leadership and Organizational Success: Evidence from Tertiary Institutions. **Journal of Economics and Business** 4(1): 170-182.

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโขน:
กรณีศึกษาชุมชนเขตหลักสี่

Community Participation in Preserving the Khon Masks art and Culture:
A Case Study of the Laksi Community

¹ศรัณพร พงศ์ศรีโรจน์, ²นิสาภรณ์ แสงสกุล

¹Sarunporn Pongsirojana, ²Nisaporn Sangsakul

^{1,2}หลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

^{1,2}Program in Communication Arts, Faculty of Liberal Arts, Krirk University

¹Corresponding author, e-mail: sarunporn11@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อศิลปวัฒนธรรมหัวโขนและศึกษาแนวทางการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโขนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเขตหลักสี่ การวิจัยนี้เป็น การวิจัยฐานชุมชนหรือการวิจัยท้องถิ่น ซึ่งเน้นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและนักวิจัย ใช้ระเบียบวิธี วิจัยเชิงคุณภาพ ผลของการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อศิลปวัฒนธรรมหัวโขน พบว่า ชุมชนใน พื้นที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในศิลปวัฒนธรรมหัวโขน เจ้าของภูมิปัญญาอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมหัวโขนโดย ลำพังจนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแก่ชุมชนนอกพื้นที่ โดยไม่ได้รับการสนับสนุนใดๆ จากหน่วยงานในพื้นที่ การศึกษาแนวทางการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโขนโดยการมีส่วนร่วม พบว่าความพยายามให้ชุมชนได้เข้า มามีส่วนในการริเริ่ม ร่วมคิด ควบคุม ดำเนินงาน ประเมินผล และรับผลประโยชน์ร่วมกัน สามารถสร้าง การมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การสืบสาน, ศิลปวัฒนธรรม, หัวโขน

Abstract

The objectives of this research were to investigate the community participation in the restoration and the passing on their arts and culture and analyze the approach of the Laksi District arts and culture restoration and the passing on with the participation of the community networks. This research was a community-based research (CBR) which emphasized the cooperative learning between the community and the researcher. The research methodology used was the qualitative research method. The results of the community participation revealed that the community people of Laksi District did not

participate in Khon Masks arts and culture programs. The wisdom owners of the Khon Masks arts and culture who valued highly their artistic skills preserved their arts and culture by themselves without any support from the public sectors in Laksi District and the community. The results of the analysis of the guidelines of the community participation of the Khon Masks arts and culture preservation revealed that the attempts of having the cooperative learning with the community in all phases starting from initiation, sharing ideas, controlling, operating, evaluating and receiving benefits.

Keywords: Participation, Preservation, Art and Cultural, Khon Masks.

บทนำ

เขตหลักสี่ เป็นเขตการปกครองหนึ่งของกรุงเทพมหานคร เป็นเขตที่มีสถานที่สำคัญและความน่าสนใจทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นอย่างมากมีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์มากมาย โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมหัวโขน ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนตลาดบางเขนโดยการนำของนายถนอม มีเท่า ช่างฝีมือที่สามารถรักษาเอกลักษณ์และคงความงดงามของศิลปะการประดิษฐ์หัวโขนไว้ได้อย่างสมบูรณ์แบบเกิดขึ้นมาเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2521 ซึ่งหัวโขนของนายถนอมเขตหลักสี่มีรูปร่าง รูปทรงของหัวโขนที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร กล่าวคืองานศิลปะหัวโขนของนายถนอมจะมีจุดเด่น มีความละเอียดของลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการทำหัวโขนทุกขั้นตอน เป็นงานปั้นหรืองานทำมือ ไม่ใช่งานหล่อ ดังนั้น แต่ละหัวจึงมีความสวยงามและมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไม่เหมือนกัน วัสดุอุปกรณ์ที่นายถนอมนำมาใช้ก็จะถูกคัดสรรเป็นอย่างดี อาทิ แผ่นทองที่ใช้ก็จะเลือกใช้แผ่นทองที่มีคุณภาพดี จะไม่ใช้การลงด้วยสีทองเหมือนที่อื่น แต่จะการใช้การปิดทองทั้งหมด กระบวนการทำจะมีความละเอียดประณีต ซึ่งเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของศิลปวัฒนธรรมหัวโขนดังกล่าว จึงนำมาซึ่งคำขวัญของเขตหลักสี่ที่ว่า “วัดหลักสี่งามวิจิตร แหล่งผลิตว่าวไทย เลื่องลือไกลหัวโขน งามน่ายล เขตหลักสี่”

ทว่าในปัจจุบันศิลปวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์อันทรงคุณค่าของเขตหลักสี่กำลังจะสูญหายไปโดยหัวโขนจากชุมชนตลาดบางเขน ซึ่งมีนายถนอม มีเท่า ช่างฝีมือผู้ริเริ่มการประดิษฐ์หัวโขนที่มีเอกลักษณ์ กลับไม่ได้รับความสนใจจากชุมชนเท่าที่ควร ผู้ที่ให้ความสนใจกลับเป็นนักเรียนนักศึกษาต่างพื้นที่และผู้สนใจทั่วไปที่เคยเห็นผลงานและรู้จักนายถนอมผ่านสื่อออนไลน์ ดังนั้นจากประเด็นปัญหานี้จึงถูกนำมาสู่การหารือระหว่างชุมชนกับผู้วิจัยเพื่อหาทางแก้ปัญหาและศึกษากระบวนการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโขนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเขตหลักสี่ สร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนเขตหลักสี่ด้วยการนำวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะของเขตมาฟื้นฟูพัฒนากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมและเพื่อให้ศิลปวัฒนธรรมหัวโขนสามารถสร้างคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนในมิติต่างๆ ได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อศิลปวัฒนธรรมหัวโชน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเขตหลักสี่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยท้องถิ่น (Community Based Research หรือ CBR) ซึ่งเน้นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและนักวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. จัดเวทีชี้แจงโครงการวิจัย เพื่อสร้างความเข้าใจในโครงการวิจัยกับเจ้าของพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ เครือข่ายวัฒนธรรม สำนักงานเขตหลักสี่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้เกิดความร่วมมือและหาแนวร่วมในการทำงานให้โครงการวิจัยประสบความสำเร็จ รวมถึงเพื่อให้เกิดการสนับสนุนการทำงานของทีมวิจัยให้ได้แนวทางการสืบสานศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ร่วมกัน

2. จัดประชุมทีมวิจัยประจำเดือน เพื่อสร้างความเข้าใจในเป้าหมายการทำงานร่วมกันเป็นระยะๆ และเพื่อวางแผนในการดำเนินการวิจัยและเตรียมเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนสถานการณ์การทำงาน สรุปบทวน วิเคราะห์ข้อมูล และวางแผนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) เป็นการสนทนาเฉพาะกลุ่มภาคชุมชน (Community Sector) เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมหัวโชนในมุมมองความคิดที่แตกต่างไปจากเจ้าของภูมิปัญญา

4. การสำรวจ (Survey) เป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมหัวโชนที่มีอยู่ในชุมชน

5. การสัมภาษณ์ (Interview Guide) โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มผู้รู้ภาคชุมชน (Community Sector) เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าเป็นอย่างไร โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ทำการสัมภาษณ์แบบที่ไม่มีโครงสร้างแบบขยายความออกไป (Divergent Interviewing) โดยสัมภาษณ์เจ้าของภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมหัวโชน เพื่อหารายละเอียดต่างๆ ในเรื่อง การมีส่วนร่วมในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชนของชุมชนในเขตหลักสี่ รวมถึงสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนตลาดบางเขน ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ของศิลปวัฒนธรรมหัวโชน เพื่อหาแนวทางการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

6. การสังเกต (Observation) ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - participatory Observation) โดยการเข้าไปร่วมกิจกรรมและ

สังเกตการทำกิจกรรมของชาวบ้านที่มีต่อการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชน เพื่อการสังเกตพฤติกรรมและเหตุการณ์ในลักษณะที่สำคัญๆ บันทึกลงสมุดแบบบันทึกการสังเกต

7. การเก็บรวบรวมข้อมูลสถานที่และบริบทโดยรอบอันเป็นที่ตั้งของศิลปวัฒนธรรมหัวโชน พร้อมทั้งพบปะชุมชนในพื้นที่เพื่อทราบปัญหาและแนวทางการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชนที่อยู่ในชุมชนของตน

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชนนั้น ชุมชนตลาดบางเขนรู้จักศิลปวัฒนธรรมหัวโชนเพราะอยู่ในพื้นที่มานาน แต่การจะให้มีส่วนร่วมต้องพิจารณาว่าชุมชนจะได้ประโยชน์อะไร ชุมชนมองว่าหัวโชนคืออาชีพที่สร้างรายได้ให้ลูกหลานและลูกหลานหากจะให้ไปเรียนรู้ ก็อาจจะเป็นการถูกแบ่งรายได้ ที่สำคัญการรวมตัวกันเพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนอาจเป็นปัญหา เนื่องจากคนชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย ไม่มีเวลาในการเรียนรู้การทำหัวโชนมากนัก เพราะการทำหัวโชนไม่ใช่เรื่องที่จะเรียนรู้ที่ง่ายนัก

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชนนั้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาคุณค่าศิลปวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ให้คงอยู่ในพื้นที่ตลอดไปจำเป็นต้องมีผู้นำที่เป็นที่รู้จักและชุมชนให้ความเชื่อถือศรัทธาเป็นผู้ริเริ่ม มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วม มีการสร้างเครือข่ายในทุกภาคส่วน มีการให้ความรู้ความเข้าใจในด้านศิลปวัฒนธรรมหัวโชนอันทรงคุณค่าที่มีอยู่ในพื้นที่แก่ชุมชน ใช้สถานศึกษาเป็นที่ปลูกฝังความรักและหวงแหนศิลปวัฒนธรรมแก่เยาวชน มีการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เยาวชนและชุมชนเกิดความชำนาญ อีกทั้งการมีความพยายามให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชนของเขตหลักสี่ ตั้งแต่การริเริ่ม ร่วมคิด ควบคุม ดำเนินงาน ประเมินผล และรับผลประโยชน์ ดังนี้

1) *ริเริ่ม* การริเริ่มให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมหัวโชนในชุมชนเขตหลักสี่ ผู้วิจัยและชุมชนได้มีการประชุมร่วมกันถึงปัญหาและแนวทางที่จะให้ชุมชนและเยาวชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่เขตหลักสี่ รวมถึงการเริ่มต้นปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรักและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมหัวโชนของชุมชนเขตหลักสี่ ตลอดจนแนวทางในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชนในพื้นที่ ซึ่งแนวทางการดำเนินงานนั้นได้ข้อสรุปในการริเริ่มคือ ประสานสภาวัฒนธรรมเขตหลักสี่ได้นำข้อมูลความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมหัวโชนที่มีในพื้นที่พูดคุยกับผู้นำชุมชนและให้ความรู้กับเยาวชนในสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษานำร่องก็คือโรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 โดยประสานสภาวัฒนธรรมเขตหลักสี่ ในฐานะประธานกรรมการสถานศึกษา ได้มีการประสานกับผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อให้ทีมวิจัยและเจ้าของภูมิปัญญาได้เข้าไปถ่ายทอดความรู้และฝึกปฏิบัติ ซึ่งการที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้นำชุมชนเนื่องด้วยความยินยอมจากผู้อำนวยการสำนักงานเขตเนื่องจากการพบผู้นำชุมชนทั้งหมดได้นั้น เป็นวาระต่อเนื่องจากการประชุมผู้นำชุมชนประจำเดือนซึ่งจัดโดยสำนักงานเขตหลักสี่ โดยเป็นผู้นำที่มาจากทุกชุมชนในเขตหลักสี่ ในส่วนของเยาวชนนั้น ผู้วิจัยก็ได้รับความร่วมมือจาก

ผู้อำนวยการโรงเรียน ดังนั้นแนวทางการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชนจึงถือได้ว่าเป็นการริเริ่มด้วยกันของเครือข่ายวัฒนธรรม ชุมชน เจ้าของภูมิปัญญา ภาครัฐและสถานศึกษา

2) *ร่วมคิด* เมื่อชุมชน ภาครัฐและสถานศึกษา เกิดความรู้ความเข้าใจ และเห็นถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมหัวโชนในพื้นที่ การสืบสานวัฒนธรรมจึงนำมาสู่การร่วมคิดที่จะทำให้ศิลปวัฒนธรรมหัวโชนมีคุณค่าในสายตาของคนในพื้นที่

3) *ควบคุม* การควบคุมดูแล เป็นตัดสินใจดำเนินงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายวัฒนธรรม โดยสภาวัฒนธรรมเขตหลักสี่ ชุมชน สำนักงานเขต สถานศึกษา และเจ้าของภูมิปัญญา เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์

4) *ดำเนินการ* การดำเนินการตามแผนที่ได้จากการมีส่วนร่วมนั้น นำมาซึ่งความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วนในการที่จะทำให้โครงการ/กิจกรรมบรรลุผลสำเร็จตามหน้าที่ที่ได้รับร่วมกัน อาทิเช่น ในการประชาสัมพันธ์ ผู้นำชุมชนจะช่วยกันเชิญชวนคนในชุมชนให้ร่วมกิจกรรมมีการประชาสัมพันธ์ผ่านไลน์ และเฟซบุ๊กของชุมชน รวมถึงการบอกต่อ โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ไปยังนักเรียนที่สนใจให้เข้าร่วมกิจกรรม หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานภาคเอกชนได้เข้าร่วมกิจกรรมจากความร่วมมือของชุมชนที่ประสานงาน เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการโครงการ/กิจกรรมสามารถบรรลุผลสำเร็จด้วยการสนับสนุน ร่วมมือของทุกภาคส่วน อันเนื่องมาจากการริเริ่ม ร่วมคิด และตัดสินใจร่วมกัน

5) *ประเมินผล* การดำเนินการที่มาจาก การริเริ่ม ร่วมคิด และตัดสินใจร่วมกัน เมื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ย่อมเป็นไปในทิศทางที่ดี

6) *รับผลประโยชน์* โครงการ/กิจกรรมที่ได้ดำเนินการร่วมกันและประสบความสำเร็จย่อมนำมาซึ่งความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมหัวโชนที่มีอยู่ในพื้นที่ของตน ชุมชนในพื้นที่เห็นถึงคุณค่า เกิดความรักความหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมหัวโชนในเขตหลักสี่มากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

องค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมหัวโชนเป็นศิลปวัฒนธรรมประเภทศิลปกรรมโดยงานวิจัยพบว่าด้านการมีส่วนร่วมในการริเริ่มหรือค้นหาปัญหา เครือข่ายวัฒนธรรมนำโดยสภาวัฒนธรรมเขตหลักสี่ หน่วยงานภาครัฐ สถานศึกษา และชุมชน เมื่อมีการช่วยดำเนินการค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้น มีการระดมความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการตั้งแต่เริ่มต้น ย่อมทำให้การดำเนินงานกิจกรรมโครงการมีทิศทางของความสำเร็จ สอดคล้องกับ Rapepat (2014) ซึ่งได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการร่วมค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนนั้นเป็นขั้นตอนแรกที่ประชาชนจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหา ปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดหรือวางแผน พบว่า การจัดกิจกรรมในการให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมหัวโชนในชุมชนเขตหลักสี่ โดยใช้โรงเรียนและศูนย์กิจกรรมภายในชุมชนเป็นสถานที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยมีการวางแผนและร่วมคิดในการกำหนดวิธีการถ่ายทอด วิธีการฝึกปฏิบัติ โดยฝึกกับเจ้าของภูมิปัญญา สอดคล้องกับ Niekerk (2014) ซึ่งกล่าวว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและวางแผน

แผนการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ ซึ่งจะเกิดขึ้นด้วยวิธีการประสานงานและการรวมกลุ่มกันอีกทั้งยังสอดคล้องกับ Kasperson, R.E. (1974) ว่าการมีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จได้โดยทุกคนร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ทุกฝ่ายต้องเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นดำเนินการเองโดยจะต้องสนับสนุนความรู้ให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ และให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมและการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทุกด้าน ได้แก่ การคิดการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การประเมินผลและการรับผลประโยชน์ร่วมกันจากกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ ด้านการมีส่วนร่วมในการควบคุมหรือตัดสินใจ พบว่าการมีส่วนร่วมในการควบคุมการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มกิจกรรมจนเสร็จสิ้นกิจกรรม ทั้งการควบคุมดูแลการจัดการให้ความรู้ ควบคุมดูแลด้านการดำเนินการ ควบคุมดูแลด้านการประชาสัมพันธ์ ชุมชนจะให้ความร่วมมือสอดคล้อง Cohen & Uphoff, 2001 ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นั้นหมายถึงการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มโครงการโดยมีการอภิปรายถึงปัญหาและความต้องการมีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาการกำหนดทางเลือกว่าควรจะทำโครงการหรือกิจกรรมใดบ้างและการตัดสินใจว่าจะทำโครงการหรือกิจกรรมใดและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจยังครอบคลุมไปถึงการตัดสินใจในระหว่างการดำเนินงานโครงการ และสอดคล้องกับงานวิจัยของกุลจิรา เสาวลักษณ์จินดา (2555) คือการดำเนินงานที่มาจากความร่วมมือกันจะส่งเสริมให้เกิดการลงทุน การร่วมแรงร่วมใจในกิจกรรมของชุมชนอย่างจริงจังและจริงใจ การติดตามความก้าวหน้าผลการดำเนินงานของโครงการหรือมอบหมายให้คนในชุมชนเป็นผู้ตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชนเนื่องจากการประเมินผลกระทบไม่ว่าจะเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดีจะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาจุดที่ดีขึ้นไปได้ ส่วนจุดที่ไม่ดีหรือเป็นปัญหาที่จะสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ทันทั่วทั้ง ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่ากิจกรรมการสืบสานที่สามารถทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมโครงการ หรือสามารถสร้างรายได้ ย่อมมีแนวโน้มของการมีส่วนร่วมเป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wang, Yang, Chen, Yang & Li (2010) ซึ่งพบว่า การมีส่วนร่วมนั้น ชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์อย่างทั่วถึง อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกุลจิรา เสาวลักษณ์จินดา (2555) ว่าการมีส่วนร่วมมักเกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนได้รับประโยชน์อันเกิดจากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของชุมชน หรือได้รับรายได้จากกิจกรรม/โครงการของชุมชน รวมถึงได้มีโอกาสเข้าไปขายสินค้าที่ระลึกในบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน

บทสรุป

จากการที่เขตหลักสี่มีศิลปวัฒนธรรมหัวโชนอันทรงคุณค่า แต่ศิลปวัฒนธรรมหัวโชนของชุมชนในพื้นที่กลับไม่ถูกเห็นคุณค่ามากเท่าที่ควร ซึ่งจากการดำเนินงานวิจัยอย่างเป็นขั้นตอน สามารถสรุปข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดแนวทางการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชนได้ว่า การสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวโชนโดยการมีส่วนร่วมนั้นควรมีกระบวนการดำเนินการตั้งแต่การริเริ่ม ร่วมคิด ควบคุมดำเนินงาน ประเมินผล และรับผลประโยชน์ ร่วมกัน มีการจัดกิจกรรม มีทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมในการจัด

กิจกรรม จะส่งผลให้กิจกรรมประสบความสำเร็จ เป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมหัวใจของเขตหลักสี่โดยการมีส่วนร่วมได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารในรูปแบบองค์กรเพื่อดำเนินงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการ อาจมาจากการเลือกตั้งหรือผู้แทนในชุมชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยมีประธานกรรมการ กรรมการและเลขานุการร่วมกันปรึกษาและวางแผนในการทำแผนในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของเขตอย่างเป็นระบบ เช่นวางระบบในการสืบสานถ่ายทอด การทำการตลาด การประชาสัมพันธ์ โดยจัดสร้างเป็นองค์กรที่มีวัตถุประสงค์หลักคือการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะ
2. ควรเก็บรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เช่นจัดทำเป็นคู่มือการทำหัตถ์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลและหลักฐานในการศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาต่อไป โดยบูรณาการทำงานร่วมกันกับสภาวัฒนธรรมเขตหลักสี่ หน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และสถานศึกษา
3. ควรมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆในพื้นที่ได้มีโอกาสถูกเชิญหรือถูกว่าจ้างไปจัดแสดงในงานหรือสถานที่ต่างๆ ที่หน่วยงานขององค์กรจัดขึ้นในขณะเดียวกัน หน่วยงานหรือองค์กรอาจให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

เอกสารอ้างอิง

- กุลจิรา เสาวลักษณ์จินดา. (2555). การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษา อำเภอ อินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดิบบุรี.
- เปรมรัตน์ ธรรมรัตน์. (2552). การวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน : กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานเขตหลักสี่ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม (2560). เอกสารข้อมูลชุมชนที่จัดตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: สำนักงานเขตหลักสี่ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2551). คู่มือแนวทางดำเนินการป้องกันคุ้มครองภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- Arnstein, S.R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *American Institute of Planners Journal*, 35(4), 216-224.
- Cohen, J.M. & Uphoff, N.T. (2001). *Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation*. Rural Development Committee Center for International Studies: Cornell University.

- Kasperson, R.E. (1974). **Participation, Decentralization and Advocacy Planning**. U.S.A: Washington D.C.
- Niekerk, M.V. (2014). Advocating Community Participation and Integrated Tourism Development Planning in Local Destinations: The Case of South Africa. **Journal of Destination Marketing & Management**, 3, 82–84.
- Rapepat, A. (2014). **The Participation of Citizens in Development**. Bangkok: Centre for Health Policy.
- Wang, H., Yang, Z., Chen, L., Yang, J. & Li, R. (2010). Minority Community Participation in Tourism: A Case of Kanas Tuva Villages in Xinjiang, China. **Tourism Management**, 31, 759-764.

แนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาปทุมธานี

Guidelines for School Administration based on Good Governance under the Office of Secondary Education Service Area, Pathum Thani

¹พยุ่งศักดิ์ จินดาศรี, ²พิมลพรรณ เพชรสมบัติ

¹Payungsak Jindasri, ²Pimolpun Phetsombat

^{1,2}คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

^{1,2}Faculty of Technical Education Rajamangala University of Technology Thanyaburi

²Corresponding author, e-mail: pimolpun_p@rmutt.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ผู้บริหารและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี จำนวน 321 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี พบว่า ภาพรวมแต่ละแนวทางของหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก 2. แนวทางการพัฒนาการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี พบว่า 1) หลักนิติธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาได้พัฒนาตนเองตามความสนใจ 2) หลักคุณธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความเป็นกัลยาณมิตรที่ดี 3) หลักความโปร่งใส ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการพัฒนาระบบการเผยแพร่ให้มีประสิทธิภาพ 4) หลักการมีส่วนร่วมและการมุ่งเน้นฉันทามติ ผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 5) หลักการรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการวิเคราะห์ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินงาน และร่วมกันวางแผนกรอบแนวทางการปฏิบัติงาน 6) หลักการมีส่วนร่วม ภายในสถานศึกษายังมีไม่ทั่วถึง ในเรื่องของงบประมาณ ขาดการวางแผนการบริหารการเงินเพราะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ด้านการเงินโดยเฉพาะบุคลากร จึงได้รับข่าวสารไม่ครบถ้วน ขาดการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีการประเมินตนเองตามสภาพจริง

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล, การบริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research article are 1) to study educational institution administration guidelines based on the principles of good governance. Under the jurisdiction of the Pathumthani Secondary Educational Service Area Office 2) To study guidelines for developing educational institution administration through the principles of good governance of educational institution administrators. Under the jurisdiction of the Pathumthani Secondary Educational Service Area Office The sample group used in the research consisted of 321 administrators and teachers under the Pathumthani Secondary Educational Service Area Office. The instrument used in the research was a questionnaire. and interview form Data analysis by finding frequency, percentage, mean, standard deviation. and content analysis

The research results found that:-

1. Guidelines for managing educational institutions based on the principles of good governance Under the jurisdiction of the Pathum Thani Secondary Educational Service Area Office, it was found that the overall picture of each guideline of good governance principles was at a high level.

2. Guidelines for developing the use of good governance principles by educational institution administrators Under the area office Pathum Thani Secondary Education found that 1) the rule of law educational institution administrators should encourage teachers and personnel in educational institutions to develop themselves voluntarily. 2) Principles of morality. Educational institution administrators should be good friends. 3) Principles of transparency. Educational institution administrators should develop an efficient dissemination system. 4) Principles of participation and focus on consensus. Educational institution administrators should provide opportunities for stakeholders. Take part in organizing education 5) Principles of responsibility and auditability Educational institution administrators should analyze problems that may occur in operations. and jointly plan a framework for operating guidelines. 6) Participation principles There is still not enough coverage within educational institutions. In terms of budget Lack of financial management planning because it is the responsibility of financial officers, especially personnel, so they do not receive complete information. Lack of opportunity for personnel to evaluate themselves according to their actual situation.

Keywords: Good governance, educational institution administration.

บทนำ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ที่มีสาระสำคัญให้บรรลุดุติประสงค์ร่วมกันของประชาชนชาวไทยในการธำรงและรักษาไว้ซึ่งเอกราชความมั่นคงของชาติ การบำรุงรักษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเสริมสร้างการปฏิรูปราชการไทยอย่างจริงจัง รวดเร็ว ให้มีการพัฒนาในระบอบราชการไทย เป็นราชการที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อน สังคมไทยสู่เวทีการแข่งขันในสังคมโลก อีกทั้งยังสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง จากการที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจให้สูงขึ้น ย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้าง และกระบวนการทางสังคมที่มีการศึกษา และมีอิสระทางเศรษฐกิจจำนวนมากพอที่จะเป็นฐานของประชาธิปไตยเกิดการตื่นตัวให้สิทธิและหน้าที่ในขณะเดียวกัน การพัฒนาเศรษฐกิจให้ระบบเปิด ได้เกิดถ้าค่านิยมใหม่ๆ ขึ้นเกิด การหมุนเวียนของข้อมูลข่าวสาร ทำให้การบริหารประเทศต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ การประพฤติที่ไม่ถูกต้องดีงามของผู้นำและผู้บริหารจะได้รับความยินยอม หรือได้รับการถูกต้องค่านจากคนส่วนใหญ่ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว วิธีทางดังกล่าวในการดำเนินการปกครองประเทศการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้ประชาชนมีบทบาทมีส่วนร่วมในการปกครอง และตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยรัฐธรรมนูญอย่างเป็นรูปธรรม การกำหนดกลไกสถาบันทางการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหาร ทำให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพตาม วิธีการปกครองแบบรัฐสภารวมทั้งให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่นๆ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสุจริตเที่ยงธรรมตามแนวการบริหารแผ่นดินไปสู่หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) (ทิวากร แก้วมณี, 2559: 23)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 การเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัย เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดีมีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน มุ่งการพัฒนาคุณภาพคนไทย ให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มุ่งพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัย สอดแทรกการพัฒนาคนด้วยกระบวนการเรียนรู้ ที่เสริมสร้างวัฒนธรรมการเกื้อกูล พัฒนาทักษะให้คนมีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ต่อยอดสู่การสร้างนวัตกรรมที่เกิดจากการฝึกฝนเป็นความคิดสร้างสรรค์ ปลูกฝังการพร้อมรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น และจิตใจที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย พัฒนาคนด้วยการเรียนรู้ในศาสตร์และวิทยาการต่างๆ เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างหลากหลาย และสอดคล้องกับแนวโน้มการจ้างงานเพื่อการเตรียมความพร้อมสู่การเข้าประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สร้างจิตสำนึกให้คนไทยมีความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพกฎหมาย หลักสิทธิมนุษยชน สร้างค่านิยมการผลิตและบริการที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม เรียนรู้การรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

การสร้างหลักธรรมาภิบาล ให้เกิดขึ้นในระบบการบริหารราชการไทย จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะหลักธรรมาภิบาล ย่อมเป็นปัจจัยเสริมให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีลักษณะที่ทำให้ประชาชนมีเสรีภาพมีการเปลี่ยนแปลงความคิดกันอย่างกว้างขวางเกิดกระบวนการรวมตัวของประชาชน สังคมและการสร้างค่านิยม ที่จะนำไปสู่การวางรากฐานสังคมให้พัฒนาและมีความยั่งยืนสร้างความเป็นธรรมสร้างความสันติสุขในสังคมสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมไทยมีความแข็งแกร่งขึ้น ธรรมาภิบาลมีบทบาทความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับความเป็นประชาธิปไตยเป็นหลักการ ที่สามารถนำมาใช้ในการบริหารงานในปัจจุบันอย่างแพร่หลายเพราะช่วยสร้างสรรค์ส่งเสริม องค์กรให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การทำงานอย่างซื่อสัตย์สุจริตมีความขยัน ทำให้ผลประกอบการของบริษัทขยายตัวอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังทำให้บุคคลภายนอกที่มีความเกี่ยวข้องมีความศรัทธาเชื่อมั่นที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างมั่นคง กับองค์กรที่ปลอดโปร่งใส ตรวจสอบได้ (สันติ จันทร์หงษ์ม, 2560: 38-39)

การบริหารและการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องนำหลักการที่ว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ธรรมาภิบาล” ซึ่งแนวความคิดธรรมาภิบาลในภาครัฐนั้นจะได้รับอิทธิพลจากระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 อันประกอบไปด้วย 6 หลัก คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่ามาบูรณาการในการบริหารและการจัดการศึกษา โดยหลักการทั้ง 6 ประการดังกล่าวอยู่ในกระบวนการบริหารงาน โรงเรียน 4 งาน ได้แก่ การบริหารวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ และการบริหารทั่วไปเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา คือการมีผู้เรียนที่มีคุณภาพหรือเป็นคนดีคนเก่ง คนมีความสุข เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

บทความนี้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี เพื่อพัฒนาศักยภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ส่งเสริมบุคลากรในหน่วยงานให้มีความตระหนักรับผิดชอบทางจริยธรรม มีความซื่อสัตย์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงการทำงานในหน่วยงาน ส่งเสริมให้ผู้บริหารและครูมีแนวทางวิธีการในการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาศักยภาพในองค์กรให้มีความโปร่งใสและนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ผลจากการสังเคราะห์ได้องค์ประกอบแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล ดังนี้ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักความมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ 6) หลักความคุ้มค่า

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ข้าราชการครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ปทุมธานี ปีการศึกษา 2565 จำนวน 22 แห่ง มีจำนวนประชากร 1,942 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ปทุมธานี จำนวน 1,942 คน โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie & Morgan (1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นครู จำนวน 321 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างเป็นระบบ Systematic Random sampling เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างกระจายไปทุกโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี โดยดำเนินการดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานีจำนวน 1 ฉบับ ที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานีเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ โดยเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละระดับมีความหมาย ดังนี้

- ระดับ 5 หมายถึง มีแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับมากที่สุด
- ระดับ 4 หมายถึง มีแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับมาก
- ระดับ 3 หมายถึง มีแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับปานกลาง
- ระดับ 2 หมายถึง มีแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับน้อย
- ระดับ 1 หมายถึง มีแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับน้อยที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ติดต่องานบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ให้จัดทำหนังสือราชการขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล

2. รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาจากโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษาปทุมธานี แล้วตรวจสอบแบบสอบถามว่า ผู้ให้ข้อมูลตอบครบทุกข้อหรือไม่

3. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์ จากนั้นจึงนำแบบ
สอบถามที่มีความถูกต้องครบถ้วนมาจัดเรียงข้อมูลแยกข้อมูลและตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ นำมา
วิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วทำ
การวิเคราะห์ข้อมูล คือ แนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามข้อมูลในส่วนที่เป็นมาตรา
ส่วนประมาณค่า โดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดการแปลความหมายของ
ค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้

เมื่อได้รับข้อมูลครบถ้วนตามที่ต้องการแล้ว การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม
ตอนที่ 1 และ ตอนที่ 2 ที่เก็บรวบรวมได้ไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อประมวลผลและหา
ค่าสถิติ โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. แบบสอบถามตอนที่ 1 ซึ่งเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์
ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงหาความถี่ และหาค่าร้อยละจำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์
การทำงาน

2. แบบสอบถามตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลัก
ธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วน
ประมาณค่า (Rating Scale) โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายข้อ
และภาพรวม ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในส่วนที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า โดยการ
หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 4.51 - 5.00 หมายถึง มีแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล
อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 - 4.50 หมายถึง มีแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล
อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2.51 - 3.50 หมายถึง มีแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล
อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.51 - 2.50 หมายถึง มีแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล
อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00 - 1.50 หมายถึง มีแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล
อยู่ในระดับน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้

ค่าเฉลี่ย (Mean)

$$\bar{X} = \frac{\sum x}{n}$$

เมื่อ $\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
x	แทน	คะแนนแต่ละคน
n	แทน	จำนวนคะแนนในกลุ่ม
$\sum$	แทน	ผลรวม

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{X})^2}{(n - 1)}}$$

เมื่อ S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
x	แทน	คะแนนแต่ละตัว
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
n	แทน	จำนวนคะแนนของกลุ่มตัวอย่าง
$\sum$	แทน	ผลรวม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า ด้านหลักคัมค่า มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ หลักความโปร่งใส ส่วนด้านด้านการมีส่วนร่วมมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด โดยมีรายละเอียดผลการวิจัยดังนี้

หลักนิติธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจัดลำดับแล้วพบว่า ผู้บริหารในสถานศึกษายอมรับและปฏิบัติตามคำสั่ง กฎ ระเบียบของข้อบังคับของสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายระเบียบ และกฎข้อบังคับต่างๆ ผู้บริหารสถานศึกษามีความเที่ยงธรรมจนเป็นที่ยอมรับ ผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรมีการยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ อย่างเสมอภาคและเป็นธรรมภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ กฎข้อบังคับต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

หลักคุณธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนพัฒนาตนเองมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีงาม ผู้บริหารสถานศึกษายึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนพัฒนาตนเองตามหลักของความยุติธรรม ผู้บริหารสถานศึกษายึดถือปฏิบัติสร้างค่านิยมที่ดีแก่หมู่คณะ และผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีการพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

หลักความโปร่งใส โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผู้บริหารสถานศึกษามีกระบวนการให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายตรวจสอบความถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาเป็นการสร้างความไว้วางใจในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีกระบวนการให้บุคลากรตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน ผู้บริหารสถานศึกษามีการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ และผู้บริหารสถานศึกษามีการปรับปรุงกลไกการทำงานในระบบราชการให้มีความโปร่งใสตรวจสอบความถูกต้องได้ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

หลักการมีส่วนร่วม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญต่างๆ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้บุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้มีการแสดงประชามติมีส่วนร่วมป้องกันปัญหา ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนการทำงานเป็นทีมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโรงเรียน และผู้บริหารสถานศึกษารับฟังฉันทามติ จากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

หลักความรับผิดชอบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาเคารพในความคิดเห็นแตกต่างมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ทุกฝ่ายในสถานศึกษามีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ผู้บริหารสถานศึกษามีความรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่ที่ตน และผู้บริหารสถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขตนเองอย่างทันท่วงที มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

หลักความคุ้มค่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผู้บริหารสถานศึกษากำหนดแผนงานการใช้ทรัพยากรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด ผู้บริหารสถานศึกษาปลูกฝังการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ลดภาระค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์ มีประโยชน์ต่อการบริหารจัดการโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและสร้างสรรค์ และผู้บริหารสถานศึกษากำหนดแผนงานการใช้ทรัพยากรมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปงานวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. แนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ในภาพรวม การบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี มีค่าเฉลี่ยคะแนนการดำเนินการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเรียงลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยของระดับคะแนนการดำเนินการมากที่สุดคือหลักนิติธรรม รองลงมา คือ หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อหน้าที่

หลักความโปร่งใส หลักคุณธรรม ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยของระดับคะแนนการดำเนินการน้อยที่สุด คือ หลักความคุ้มค่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิธร ขวัญหลาย (2561) ได้ศึกษาการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนศรีราชา 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 พบว่า การใช้หลักธรรมาภิบาลด้านนิติธรรมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ วราภรณ์ อำไพ (2561) ได้ศึกษา การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียน ในสหวิทยาเขตชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 พบว่า ค่าเฉลี่ยการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษา หลักนิติธรรมอยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ หลักคุณธรรม สอดคล้องกับ พรณิศา ไชยศรี (2563) ได้ศึกษา การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยการใช้หลักธรรมาภิบาลด้านนิติธรรมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้แนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาลของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ได้ดำเนินการบริหารงานและการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูบริหารงานตรงตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการมีผลต่อการควบคุม คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและหัวหน้างานควรมีเจตนาธรรมที่ดีอย่างเป็นมิตรในการบังคับให้กฎหมายต้องเป็นธรรมกับทุกฝ่าย เอื้อประโยชน์ต่อทุกภาคส่วน ไม่ใช่แค่คนหมู่มาก หรือคนกลุ่มใด กลุ่มหนึ่ง ดังนั้นต้องบริหารงานอย่างเสมอภาค และชัดเจน
2. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูประพฤติปฏิบัติตนอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้ครูและบุคลากรให้มีความน่าเชื่อถือ ยึดหลักปฏิบัติตนมีความเคารพในสิทธิของผู้อื่นมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีส่วนช่วยให้อยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากความขัดแย้ง
3. ผู้บริหารและครูควรเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นในการประชุมควรสามารถชี้แจงเหตุผลประกอบในหน้าที่ของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจนจนสามารถตรวจสอบ โดยมีการให้ข้อมูลที่สะดวกเป็นจริง มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน แสดงความยุติธรรมแก่ผู้ได้บังคับบัญชาทุกคนได้ ควรเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็นเพื่อไม่ให้เกิดการครหา
4. ผู้บริหารและครู เปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมในการเข้ามามีส่วนกำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจและเป้าหมายของสถานศึกษา การทำประชาคม รวมไปถึงการตรวจและร่วมรับผิดชอบ ร่วมกันแก้ปัญหา เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือและสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย
5. ผู้บริหารและครูควรกำหนด พันธกิจ เป้าประสงค์ของสถานศึกษาอย่างเหมาะสมเพื่อสร้างองค์กรที่แข็งแกร่ง ยั่งยืนและมีความหลากหลาย มีความรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขในทันที เป็นหนทางมุ่งมั่นไปสู่เป้าหมายให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังควรคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อองค์กรฝ่ายต่างๆ อีกด้วย

6. ผู้บริหารและครูควรส่งเสริมให้บุคลากรใช้วัสดุอุปกรณ์ในห้องเรียน นำมาจัดทำสื่อการเรียนการสอนได้อย่างคุ้มค่า ประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม อีกทั้งการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในองค์กร

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารควรนำผลการวิจัยไปปรับปรุงการบริหารให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลโดยการพิจารณาเป็นรายด้านโดยเฉพาะข้อที่มีคะแนนน้อย เช่น หลักการมีส่วนร่วม
2. จากผลการวิจัยพบว่า ในด้านหลักการมีส่วนร่วมมีระดับคะแนนน้อยที่สุด เมื่อนำมาเทียบกับด้านอื่นๆ ของการบริหารโดยหลักธรรมาภิบาล ซึ่งผู้บริหารที่ดีควรเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนมากขึ้น
3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรบริหารโดยใช้หลักความรับผิดชอบ ควรแจ้งให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทราบถึงบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบในภารกิจของตนเอง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาล ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี
2. ควรศึกษาเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาโดยหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียน ในกลุ่มงานด้านต่างๆ ภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี
3. ควรศึกษาวิธีการบริหารสถานศึกษาโดยหลักนิติธรรมโดยผู้บริหารสถานศึกษาแจ้งกฎระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษาให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญแก้ว พรมคำ. (2564). การพัฒนาแนวทางการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเลย. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จุฑาทาญจน์ เก่งกลกิจ. (2564). การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตธรรมจักร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, ภาควิชาบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทิวากร แก้วมณี. (2559). **ธรรมาภิบาล**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์.
- พงษ์พิพัฒน์ นารินรักษ์. (2563). ปัจจัยการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏ.

พรรณีภา ไชยศรี. (2563). การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

วรารณณ์ อำไพ. (2561). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนในสหวิทยาเขตชลบุรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18. **วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศศิธร ขวัญหลาย. (2561). การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนศรีราชา 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.

**การยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน
จังหวัดสุพรรณบุรี**

**Upgrading the Product Value of the Enterprise Group to
the Community Product Standard,
Suphanburi Province**

พระครูโสภณวีรานุวัตร

Phrakhru Sophonweeranuwat

วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Suphanburi Srisuwannaphum Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: 2555ido@gmail.com

บทคัดย่อ

การยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดอีกวิธีหนึ่งที่จะสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานแห่งภูมิปัญญา วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาและทุนสังคมที่มีรากฐานผูกพันซับซ้อนเป็นสายสัมพันธ์ที่เข้มแข็งนำมาสร้างเป็นสินค้าและบริการในรูปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของการพึ่งตนเองด้วยรากฐานของตนเองให้เกิดความสำเร็จได้นั้น มีหลายปัจจัยที่ส่งผลกระทบให้เกิดผลดีซึ่งปัจจัยหนึ่งที่สำคัญนอกจากมีศักยภาพในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนแล้ว กระบวนการยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนให้ได้มาตรฐานคุณภาพตั้งแต่การเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา การขนส่ง การผลิต บรรจุภัณฑ์ การจัดจำหน่ายและการขอรับการจดทะเบียนเพื่อรับรองมาตรฐานสินค้าชุมชนให้เป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์ ถือว่าเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภค เป็นการเพิ่มช่องทางการตลาดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมทั้งเพิ่มรายได้อย่างยั่งยืนให้กับชุมชน บทความนี้จึงมุ่งที่จะนำเสนอกระบวนการยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์พืชและการจดทะเบียนมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เพื่อให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีความรู้และสามารถยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์ของตนให้ได้รับการจดทะเบียนรับรองสู่มาตรฐานสากลต่อไป

คำสำคัญ: มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน, วิสาหกิจ, คุณค่า, ผลิตภัณฑ์

Abstract

Upgrading the value of community enterprise products is another idea that can drive the economy based on inherited cultural wisdom and social capital that has a

complex foundation of strong ties, which can be used to create products and services in the groups. The community enterprise achieving the goal of being self-reliant with one's own roots is a success. There are many factors that affect good results, one of which is important besides having the potential to manage community enterprises. The process of upgrading the value of community enterprise products to quality standards starting from planting, harvesting, storing, transporting, producing, packaging, distributing and requesting notification to certify community product standards in accordance with scientific principles. It is considered a key factor in building confidence among consumers. It increases marketing channels to be more extensive, including increasing sustainable income for the community. This article therefore aims to present the process of upgrading the value of plant products and registering community product standards to the community enterprise operators have the knowledge and the ability to upgrade the value of their products to be registered and certified to the international standards.

Keywords: Community Product Standard, Enterprise, Product, Value.

บทนำ

ประเทศไทยอุดมไปด้วยทรัพยากรที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิต ซึ่งสามารถนำมาผลิตเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยา และยังสามารถนำไปใช้ในอุตสาหกรรมต่างๆ มากมาย การมีทรัพยากรที่หลากหลายและกระจายไปทั่วทุกภูมิภาคแสดงให้เห็นถึงความสำคัญเชิงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ตระกูลพืชเกิดการแพร่พันธุ์ตามลักษณะทางด้านภูมิศาสตร์และเจริญพันธุ์ได้ดีในอากาศแบบร้อนชื้น โดยเฉพาะจังหวัดสุพรรณบุรีที่มีความอุดมสมบูรณ์ทรัพยากรธรรมชาติมีความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นทำให้มีผลผลิตจากพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี บรรพบุรุษชาวสุพรรณบุรีได้ส่งสมความคิดสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านอันหลากหลายและอุดมสมบูรณ์เพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต แต่ด้วยขีดความสามารถทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้การเชื่อมโยงเทคโนโลยีชาวบ้านขาดความสัมพันธ์กัน จึงส่งผลกระทบต่อปัญหาหลักของผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ ไม่ได้มาตรฐานหรือขาดการรับรองคุณภาพ หากสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาชุมชนไม่มีการรับรองคุณภาพ จะส่งผลให้การจำหน่ายให้ผู้บริโภคสามารถทำได้ในวงจำกัด ดังนั้น การยกระดับผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนด้วยองค์ความรู้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม จะช่วยให้ผู้ประกอบการขนาดเล็กหรือผู้ประกอบการในชุมชนที่มีสินค้าอยู่แล้ว มีศักยภาพการแข่งขันเพิ่มสูงขึ้น ผู้เขียนได้พิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นเป็นวาระเร่งด่วนในการหายุทธวิธียกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์วิสาหกิจผลิตพืชสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน (มผช.) โดยเริ่มกระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนเชิงเศรษฐกิจให้กับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการที่มีการรวมกลุ่มกันของชุมชนที่มีความคิดและการประกอบกิจการที่มีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ถูกนำมาใช้ในการตอบสนองต่อวิธีการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนซึ่งเปรียบเสมือนเป็นฐานที่มั่นหรือฐานรากทางเศรษฐกิจ เนื่องจากชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อประกอบธุรกิจอยู่มากมาย วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นโอกาสในการพัฒนาชุมชน ให้ชุมชนได้เข้าใจ และสามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง ช่วยลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติและสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจและสังคมในระดับท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่นๆ ในพื้นที่ตามมา ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรและทุนที่มีอยู่ก่อให้เกิดเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งขึ้น สร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชน มีความภูมิใจในรากเหง้าของตนเองและในภูมิปัญญาที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน วิสาหกิจชุมชน จึงเป็นทิศทางใหม่ของการพัฒนาอย่างแท้จริงที่จะช่วยให้ชุมชนและประเทศชาติเจริญเติบโตได้อย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนยั่งยืน (จักรพงษ์ นวลชื่น, 2561) ดังนั้น การให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนในด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะเพิ่มรายได้ จะช่วยลดช่องว่างทางสังคมและขจัดปัญหาความยากจนในชุมชนชนบทให้ลดน้อยลงเกิดความเจริญ อยู่ดีกินดี มีอาชีพและรายได้รวมทั้งมีสุขภาพร่างกายที่ดี

บทความนี้ผู้เขียนประมวลข้อมูลจากหลายแหล่งเริ่มจากการศึกษาปรากฏการณ์จากผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่ประสบปัญหาด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด ด้านการจัดจำหน่าย โดยลงพื้นที่สัมผัสกับผู้ประกอบการและผลผลิตในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ประกอบการวิสาหกิจหลายแห่งยังขาดประสบการณ์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์และความคิดสร้างสรรค์ ด้านการส่งเสริมการตลาดในรูปแบบของผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับตัวผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการประกอบการวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กรอย่างแท้จริง เป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภคสนใจในผลิตภัณฑ์และจะสามารถสร้างผลสำเร็จได้ในอนาคตเพื่อก้าวไปสู่ตลาด และยังพบว่าผลิตภัณฑ์พืชกลุ่มวิสาหกิจยังไม่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เพียงแต่ได้รับการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเท่านั้น (พระครูโสภณวีรานุวัตร, 2565) จึงนับว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความแตกต่างของสินค้าด้วยรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายเป็นกลยุทธ์ตลาดอย่างหนึ่งที่จะช่วยยกระดับคุณค่าเพิ่มและจูงใจให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อสินค้าได้อย่างอบอุ่นใจ สอดคล้องกับผลการวิจัยของวันสรา จันทร์กมล (2563) เรื่อง เงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า (1) การมีภาวะผู้นำของผู้ประกอบการ (2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความคิดสร้างสรรค์โดยการสร้างความแตกต่างและหลากหลายให้กับผู้บริโภค เป็นต้น และจากรายงานผลการดำเนินงานโครงการที่ตัวแทนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสุพรรณบุรีได้นำเสนอปัญหาและต้องการให้ช่วยกันแก้ไข ได้แก่ (1) ปัญหาด้านบรรจุภัณฑ์ (2) ด้านการตลาด (3) ด้านการประชาสัมพันธ์ทางสื่อสารที่หลากหลายและ (4) ต้องการให้มีการจัดตั้งศูนย์จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ (วุฒิสภา, 2563) จากนั้นผู้เขียนได้นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีด้วยหลักการเชิงเหตุผลภายใต้กรอบ

แนวคิดที่ว่า “ผลิตภัณฑ์พืชต้องได้รับการยกระดับหรือเพิ่มคุณค่าในการนำไปแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารด้วยผู้ผลิต การไม่มีเกณฑ์มาตรฐานหรือคุณภาพทำให้เกิดผลผลิตในลักษณะที่ควบคุมได้ยาก”

เนื้อหา

ในสภาพปัจจุบันผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนชนนมีภาระการแข่งขันสูงอย่างยิ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ ราคา การออกแบบสินค้า และบรรจุภัณฑ์ และการตลาด ไม่สามารถบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) สร้างเป็นนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าและการสร้างคุณค่าผลิตภัณฑ์พืชเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้จากงานรอบคุณภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ระบุว่า ปัจจัยหนึ่งอาจเกิดจากการขาดทักษะทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคดิจิทัล ถูกเร่งให้มีความสำคัญต่อภาคเศรษฐกิจ สังคมและการดำรงชีวิตของประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการกับเทคโนโลยีชาวบ้าน และการสร้างสรรค์ด้วยการยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์พืชท้องถิ่นให้ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพจากภาครัฐ จึงเป็นการปกป้องรักษาไว้ในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีถนอมอาหารชาวบ้าน จะช่วยยกระดับคุณภาพสินค้าให้มีมาตรฐานปลอดภัย มีความสม่ำเสมอ เป็นที่พึงพอใจของผู้บริโภค และเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของหน่วยงานควบคุมหรือกฎเกณฑ์ของประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับการยกระดับหรือการเพิ่มคุณค่าของผลิตภัณฑ์พืช

ในตลาดปัจจุบันที่มีการแข่งขันและอุตสาหกรรมอยู่ในภาวะอิ่มตัว ซึ่งจะเห็นว่าผลิตภัณฑ์หลักจะไม่ค่อยมีความแตกต่างกันเท่าใดนัก ดังนั้นธุรกิจแต่ละรายจึงพยายามหาโอกาสพัฒนา และยกระดับคุณลักษณะต่าง ๆ ของผลิตภัณฑ์เสนอแก่ลูกค้า (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2541) เครื่องมือที่จะช่วยให้ธุรกิจอยู่รอด และเติบโตโดยสามารถสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าเหนือคู่แข่ง ในภาวะที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรงได้นั้นก็คือ การดึงดูดด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มที่มอบให้แก่ผู้บริโภค ซึ่งเป็นมูลค่าเพิ่มที่ทำให้ลูกค้ามีความรู้สึกมากกว่าความพอใจ (ฉัตยาพร เสมอใจ และมัทนียา สมมิ, 2546) การสร้างมูลค่าเพิ่มนั้นผู้ประกอบการจะต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือบริการให้มีคุณค่าในสายตาของลูกค้าทั้ง 4 ด้าน ซึ่งคุณค่าทั้ง 4 ด้านนี้เรียกว่า คุณค่ารวมสำหรับลูกค้า (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2541) ได้แก่ (1) คุณค่าด้านผลิตภัณฑ์ (Product Value) (2) คุณค่าด้านบริการ (Service Value) (3) คุณค่าด้านบุคลากร (Personnel Value) (4) คุณค่าด้านภาพลักษณ์ (Image Value)

การสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการสร้างคุณค่า

การสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าที่เหนือกว่าคู่แข่ง ในสภาวะการแข่งขันที่รุนแรง นั่นคือการดึงดูดด้วยการสร้างคุณค่าเพิ่มที่มอบให้แก่ลูกค้า ซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ธุรกิจสามารถแข่งขันเติบโตและอยู่รอดในตลาดได้ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2539) กล่าวว่า การสร้างคุณค่าให้กับลูกค้า ได้แก่ (1) กำหนดโมเดลของลูกค้า (Defining the Customer Value Model) ในขั้นนี้เริ่มต้นด้วยการที่บริษัทจะระบุปัจจัยเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และบริการที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ในคุณค่าของลูกค้า (2) กำหนดลำดับ

ขั้นตอนของคุณค่าในสายตาลูกค้า (Building the Customer Value Hierarchy) ในกรณีนี้แต่ละปัจจัยจะแยกเป็น 4 ประเภทด้วยกัน ดังนี้ (1) ผลิตภัณฑ์พื้นฐาน (Basic Product) (2) ผลิตภัณฑ์ที่คาดหวัง (Expected Product) (3) ผลิตภัณฑ์ที่ปรารถนา (Desired Product) (4) ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้คาดหวังไว้ (Unanticipated Product) (3) การตัดสินใจเกี่ยวกับส่วนประกอบในคุณค่าทั้งหมดที่จะจัดให้สำหรับลูกค้า (Deciding on the Customer Value Package) เป็นการตัดสินใจเลือกส่วนประกอบต่างๆ เพื่อเอาชนะคู่แข่ง และสามารถตอบสนองความพึงพอใจ และสร้างความภักดีจากลูกค้า และ (4) คุณค่าในใจผู้บริโภค (In sight Value) แนวคิดในการสร้างคุณค่าเป็นการมองในทัศนะของผู้บริโภค โดยค้นหาความต้องการที่ลึกอยู่ในใจของผู้บริโภค

ความหมายและองค์ประกอบของคุณค่า

วิทยา สุฤทธดำรง (2565) กล่าวว่า “คุณค่า” (Value) ไม่ได้หมายถึงผลิตภัณฑ์หรือบริการที่จับต้อง หรือสัมผัสได้ แต่หมายถึง “ประโยชน์” ที่มนุษย์จะได้รับ จึงหมายถึงกระบวนการในการสร้างคุณค่าเพื่อตอบสนองต่อความต้องการให้แก่ลูกค้า โดยเฉพาะความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบด้วย (1) คุณค่าที่ลูกค้าได้รับ (Customer Delivered Value) คุณค่าที่ลูกค้าได้รับนั้นเกิดขึ้นจากผลต่างระหว่างคุณค่าทั้งหมดที่ลูกค้าได้เมื่อเทียบกับต้นทุนทั้งหมดที่จ่ายไป (2) คุณค่าทั้งหมด (Total Customer Value) หมายถึง ประโยชน์ทั้งหมดที่ลูกค้าคาดหวังจากการใช้สินค้าและบริการ (3) ต้นทุนทั้งหมด (Total Customer Cost) หมายถึง ต้นทุนทั้งหมดที่ลูกค้าคาดว่าจะต้องจ่ายไปเพื่อในการให้ได้สินค้ามาใช้ เริ่มตั้งแต่การหาข้อมูลการให้ได้มาของสินค้า ต้นทุนขณะที่ใช้สินค้า/บริการ จนถึงต้นทุนที่เกิดขึ้นเพื่อจัดซากลสินค้าอื่นๆ

ประเภทของคุณค่ามีดังนี้ (1) มิติของกลุ่มผู้มีความนิยม (Subscribership) (2) มิติของสารัตถะ (Essence) (3) มิติของผลได้ (Benefit) (4) มิติของเป้าหมาย (Purpose) (5) มิติผสม (Mix) (6) มิติสัมพัทธ์ (Relative)

กระบวนการพิจารณาทางคุณค่า 5 ประเภท คือ (1) คุณค่าในฐานะสิ่งมีประโยชน์ (Usefulness) (2) คุณค่าในฐานะเป็นเครื่องมือหรือทางผ่าน (Instrumental Value) (3) คุณค่าในฐานะเป็นคุณสมบัติประจำโดยธรรมชาติ (Inherent Value) (4) คุณค่าในตนเอง (Intrinsic Value) (5) คุณค่าในฐานะเป็นส่วนส่งเสริมให้เกิดคุณค่าอื่น (Contributory Value)

สรุปได้ว่า การยกระดับคุณค่าหรือการเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ที่ขท้องถิ่น เป็นกระบวนการยกระดับคุณค่า หรือการเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจของสินค้าผ่านกระบวนการผลิตเฉพาะ เช่น การเลือกผลผลิตที่สะอาด ใหม่สด ปราศจากการปนเปื้อนของสารพิษ การเก็บรักษาในอุณหภูมิที่เหมาะสม การผลิตที่ใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพทันสมัย การปรับแต่งบรรจุภัณฑ์ การเพิ่มช่องทางการจำหน่าย การส่งเสริมการขาย การกำหนดราคาสร้างแรงจูงใจผู้บริโภค การเพิ่มคุณประโยชน์ทางโภชนาการเพิ่มสรรพคุณด้วยยาให้มีความโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

ความหมายและความสำคัญของผลิตภัณฑ์พืช

ผลิตภัณฑ์พืช หมายถึง การนำผลผลิตของพืชมาผ่านกระบวนการแปรรูปด้วยกรรมวิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธีรวมกัน ซึ่งทำให้โครงสร้าง รูปร่าง สี กลิ่น รสและเนื้อสัมผัสแตกต่างไปจากเดิม โดยคำนึงถึงคุณค่าทางอาหาร และความปลอดภัยรวมถึงผลิตภัณฑ์นั้นต้องมีอายุการเก็บรักษาให้นานกว่าเดิมและเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคยอมรับ (วันชัย ศิริวัฒนากุล, 2565)

(บันทึกภาพ : พระครูโสภณวีรานุวัตร, ผศ.ดร. แสดงตัวอย่างผลผลิตประเภทวัตถุดิบจากพืชที่เป็นอาหาร)

ภาพที่ 1 กล้วย

ผลิตภัณฑ์พืชมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มาช้านาน แต่ธรรมชาติของพืชในเมืองไทย มีอายุการเก็บรักษาในระยะเวลาสั้นๆ และส่วนใหญ่จะมีตามฤดูกาล เช่น ผักผลไม้ต่างๆ เพื่อให้มีบริโภคตลอดปี จึงได้มีการพัฒนานำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการแปรรูปพืช ให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ นับว่ามีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์มากขึ้น และนอกจากนี้ในฤดูกาลที่ผลผลิตออกมามีจำนวนมากทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำ การนำผลผลิตมาทำเป็นผลิตภัณฑ์จะช่วยทำให้ราคาของผลผลิตสูงขึ้นและผลิตภัณฑ์ยังเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศ เช่น ผลไม้กระป๋อง ผลไม้แช่แข็ง (วันชัย ศิริวัฒนากุล, 2565)

ภาพที่ 2 ย่านาง

ข้อดีของอาหารที่ทำจากพืชช่วยควบคุมความดันโลหิตสูง คอเลสเตอรอลสูง ภาวะหยุดหายใจขณะหลับ ภาวะน้ำตาลในเลือดสูง และลดความเสี่ยงในการเป็นมะเร็งและยังช่วยลดน้ำหนัก (Mega We care, 2565)
ผลิตภัณฑ์แปรรูปที่ได้จากพืชประเภทอาหาร เช่น

ภาพที่ 3 แสดงตัวอย่างผลิตภัณฑ์แปรรูปวัตถุดิบจากพืช
ที่มา: พระครูโสภณวีรานุวัตร, ผศ.ดร. (บันทึกภาพ)

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์แปรรูปจากพืชประเภทอาหาร เช่น พริก หอม กระเทียม พริกไทย กระชาย ข่า ตะไคร้ นำมาแปรรูปเป็นน้ำพริก กลัวย นำมาแปรรูปเป็นกลัวยตาก กลัวยฉาบ มะกรูด นำมาแปรรูปเป็นน้ำยาสระผม น้ำยาล้างจาน ยาแก้ไอ มะขามป้อม นำมาแปรรูปเป็นสบู่ ยาอมแก้เจ็บคอ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์พืช หมายถึงการส่งเสริมให้ผู้ผลิตเพิ่มคุณค่าด้านโภชนาการและสมุนไพร ด้วยการเพิ่มปริมาณสารอาหาร การออกแบบนวัตกรรมส่วนประสมทางการตลาดและอยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ เพื่อยกระดับสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย 1) คุณค่าด้านโภชนาการ หมายถึง เมื่อรับประทานอาหารจากพืชจะมีสารอาหารเพิ่มและจะส่งผลให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น ได้แก่ (1) ช่วยลดความดันโลหิต (2) ช่วยลดน้ำหนัก (3) ลดความเสี่ยงของโรคมะเร็ง (4) ควบคุมน้ำตาลในเลือด และ (5) ลดคอเลสเตอรอล เป็นต้น 2) คุณค่าทางด้านสมุนไพร หมายถึง (1) การเพิ่มวัตถุดิบในการผลิตด้วยสำคัญ (2) การเพิ่มวัตถุดิบในการผลิตสารตั้งต้นในการสังเคราะห์ยา (3) เป็นแบบอย่างในการสังเคราะห์ยา และ (4) เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อบำรุงสุขภาพ

การวิเคราะห์

ปัญหาและอุปสรรคในการยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์ผลิตพืชของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสุพรรณบุรี.ในภาพรวม พบว่า

- 1) ด้านคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ใดๆ จากภาครัฐ
- 2) ด้านศักยภาพการผลิต เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพการผลิตปานกลาง สามารถผลิตซ้ำในปริมาณและคุณภาพใกล้เคียงเดิม ซึ่งสมาชิกมีกำลังการผลิตยังไม่เพียงพอต่อปริมาณที่ต้องการในตลาด
- 3) ด้านกระบวนการผลิตและเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และกระบวนการผลิตไม่ซับซ้อน ซึ่งในการผลิตภายในกลุ่มยังไม่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย และยังคงใช้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีชาวบ้านแบบดั้งเดิมอยู่
- 4) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ขาดการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์/บรรจุภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ไม่หลากหลาย และรูปแบบไม่ตรงกับความต้องการของตลาด ซึ่งผลิตภัณฑ์ยังเป็นแบบใส่ถุงพลาสติกใส ผลิตภัณฑ์ยังไม่หลากหลายทำให้ไม่ตรงกับความต้องการของตลาด
- 5) ด้านตลาดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีจำหน่ายเฉพาะในตลาด/ร้านค้าที่อยู่ในชุมชน ซึ่งช่องทางการจัดจำหน่ายยังไม่ทั่วถึงและการประชาสัมพันธ์ยังอยู่ในเขตจำกัด ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก

ข้อเสนอแนะแนวทางการยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์พืชของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อให้ได้รับการจดแจ้งรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.)

- 1) การยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์พืชท้องถิ่นสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ผู้ประกอบการวิสาหกิจผลิตพืชควรดำเนินการยกระดับคุณค่าด้วยการคัดสรรพืชตั้งแต่ต้นน้ำ (การเพาะปลูก) การเก็บรักษา

การขนส่ง (กลางน้ำ) และการผลิต การจำหน่าย (ปลายน้ำ) โดยเน้นผลิตผลที่ไม่มีสารพิษตกค้างเกินมาตรฐาน ได้แก่

(1) ควบคุมกระบวนการผลิต เช่น วัตถุดิบและส่วนผสมในการผลิต มีความสะอาด มีคุณภาพ มีการล้างหรือทำความสะอาดก่อนนำไปใช้

(2) การเก็บรักษา การขนย้าย และการขนส่ง มีการป้องกันการปนเปื้อนและการเสื่อมเสียของผลิตภัณฑ์

(3) การสุขาภิบาล มีการบำรุงรักษา และการทำความสะอาด ล้างทำความสะอาดเครื่องมือเครื่องจักร อุปกรณ์และมือของผู้ทำความสะอาดและมีปริมาณเพียงพอ

(4) มีวิธีการป้องกันและกำจัดสัตว์นำเชื้อ แมลงและฝุ่นผง ไม่ให้เข้าบริเวณที่ทำความสะอาดเหมาะสม

(5) มีการกำจัดขยะสิ่งสกปรก และน้ำทิ้งอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนกลับลงสู่ผลิตภัณฑ์ สารเคมีที่ใช้ล้างทำความสะอาดและใช้กำจัดสัตว์นำเชื้อและแมลง ใช้ในปริมาณที่เหมาะสม และเก็บแยกจากบริเวณที่ทำเพื่อไม่ให้เกิดการปนเปื้อนลงสู่ผลิตภัณฑ์ได้

(6) ผู้ทำงานในสถานประกอบการทุกคนต้องรักษาความสะอาดส่วนบุคคลให้ดี เช่น สวมเสื้อผ้าที่สะอาด มีผ้าคลุมเพื่อป้องกันไม่ให้เส้นผมหล่นลงในผลิตภัณฑ์ไม่ว่าใฝ่ยาว ล้างมือให้สะอาดทุกครั้งก่อนปฏิบัติงาน หลังการใช้ห้องสุขาและเมื่อมือสกปรก

(7) ควรมีการปรับปรุงด้านคุณภาพและมีปริมาณให้เหนือคู่แข่ง เช่น เพิ่มน้ำหนัก บรรจุแต่งสี ออกแบบบรรจุหีบห่อที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ออกแบบตราที่เน้นลักษณะประจำถิ่น รสและกลิ่น ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภค

(8) เพิ่มการบริการหลังการขาย การรับประกันความเสียหาย การไม่คิดค่าขนส่ง หรือการซื้อคืน และเตรียมการการขอจดแจ้งการรับรองมาตรฐานคุณภาพ ความปลอดภัยจากส่วนราชการเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่า/คุณค่าสร้างแรงจูงใจของผู้บริโภค

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์พืชของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดสุพรรณบุรี (ในช่วงการเข้าเยี่ยม ระหว่างวันที่ 3-5 มีนาคม 2565, บันทึกภาพ : พระครูโสภณวิธานุวัต, ผศ.ดร.)

2) การยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์พืชท้องถิ่นสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

ความเป็นมาของมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2564)

มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นมาตรฐานรับรองคุณภาพสินค้าชุมชน ที่ดำเนินการโดยสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) กระทรวงอุตสาหกรรม ได้ดำเนินงานโครงการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เริ่มแรกในเวลา 5 ปี เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือสินค้าพื้นบ้าน สอดคล้องและรองรับกับนโยบายรัฐบาลในการยกระดับสินค้าโอท็อป (OTOP) เพื่อให้ชุมชนแต่ละแห่งได้ใช้ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นของตนเองในการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ในการแปรรูปและจำหน่ายสู่กลุ่มลูกค้า ทำให้เป็นการประกันคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับแก่ลูกค้า ดังนั้น มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นที่รู้จักของลูกค้าในวงกว้าง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) พัฒนาสินค้าชุมชนให้มีคุณภาพได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (2) เผยแพร่สินค้าชุมชนของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักของลูกค้า และสามารถซื้อสินค้า

ได้อย่างมั่นใจ (3) สนับสนุนให้มีการพัฒนาสินค้าอย่างต่อเนื่อง เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของธุรกิจชุมชน

การดำเนินงานด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ประกอบด้วย (1) ด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ จะมีข้อกำหนดมาตรฐานที่เหมาะสมกับสภาพลักษณะของสินค้า ชุมชน เป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ผลิตสามารถปฏิบัติตามมาตรฐานได้ง่าย (2) ด้านการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน จะทำการรับรองและการตรวจติดตามผล ทดสอบ ตัวอย่างสินค้าและกำหนดรูปแบบเครื่องหมายรับรอง มีการประชาสัมพันธ์ถึงลูกค้า ทำให้สินค้าชุมชนมีคุณภาพ ลูกค้าเกิดความเชื่อถือ (3) ด้านพัฒนาผู้ผลิตในชุมชน โดยจะมีผู้เชี่ยวชาญไปฝึกอบรมให้ความรู้ให้คำปรึกษาแนะนำในสถานที่ทำการผลิต จนทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นสามารถขอรับการรับรองได้ (4) ด้านการประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ โดยแนะนำสินค้าผ่านสื่อต่างๆ ทำให้เกิดแรงจูงใจในการพัฒนา โดยเริ่มจากผู้นำชุมชนที่ผลิตสินค้าชุมชน และบอกต่อโดยเน้นการใช้สื่อท้องถิ่น เน้นถึงความสำเร็จของ ผู้ผลิตที่ได้รับการรับรองแล้ว ยกย่องในความสำเร็จของสินค้าชุมชนตามวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ผู้ผลิตเกิดทัศนคติที่ดีต่อการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ได้กำหนดนิยามของมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนไว้ว่า “ข้อกำหนดคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นและเอกลักษณ์เฉพาะ อยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง”

หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

ข้อบ่งชี้ : เอกสารหลักเกณฑ์นี้กำหนดนิยาม เอกสารอ้างอิง เงื่อนไขสำหรับผู้ยื่นคำขอ กระบวนการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เงื่อนไขสำหรับผู้ได้รับการรับรองลักษณะการทำและการแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน การตรวจติดตามผล การต่ออายุใบรับรอง การพักใช้ การเพิกถอน และการสิ้นอายุใบรับรอง การร้องเรียนและการอุทธรณ์ การรักษาความลับ และการเปลี่ยนแปลง หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

นิยาม: ความหมายของคำในเอกสารนี้ มีดังต่อไปนี้

1) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) หมายถึง ข้อกำหนดคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นและเอกลักษณ์เฉพาะอยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ และเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง

2) การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน หมายถึง การให้การรับรองคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่ทำโดยผู้ทำผลิตภัณฑ์ชุมชนตาม มผช.

3) หน่วยรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน หมายถึง หน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบรับรองผลิตภัณฑ์ชุมชนตามข้อกำหนด มผช. ในที่นี้ดำเนินการโดยสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด (สอจ.) ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า “หน่วยรับรอง”

4) คณะกรรมการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (กผช.) หมายถึง คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งให้พิจารณากำหนดนโยบาย ทิศทาง และแนวทางในการดำเนินงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

5) คณะพิจารณาตัดสินให้การรับรอง มผช. หมายถึง คณะบุคคลที่ทำหน้าที่พิจารณาตัดสินให้การรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน ในที่นี้คือคณะกรรมการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนจังหวัดและคณะกรรมการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

6) ผู้ยื่นคำขอ หมายถึง ผู้ทำผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ยื่นขอรับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

7) ผู้ได้รับการรับรอง หมายถึง ผู้ยื่นคำขอที่ผ่านการตรวจประเมินสถานที่ทำผลิตภัณฑ์มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และได้รับการรับรองจากคณะพิจารณาตัดสินให้การรับรอง มผช.

8) เครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน หมายถึง เครื่องหมายการรับรองคุณภาพที่แสดงกับผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนด

เอกสารอ้างอิง: มอก. 17065 (ISO/IEC 17065) การตรวจสอบและรับรอง-ข้อกำหนดสำหรับหน่วยรับรองผลิตภัณฑ์กระบวนการและการบริการ

เงื่อนไขของผู้ยื่นคำขอ : ผู้ยื่นคำขอ ต้อง 1) เป็นผู้ทำผลิตภัณฑ์ชุมชน ไม่เป็นผู้แอบอ้างหรือทำการผลิตแอบแฝง และมีคุณสมบัติในข้อใดข้อหนึ่งดังต่อไปนี้ (1) บุคคลทั่วไป (2) กลุ่มผู้ผลิตชุมชนที่ขึ้นทะเบียนไว้กับหน่วยงานราชการหรือกลุ่มตามกฎหมายวิสาหกิจชุมชน (3) นิติบุคคล ที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (4) ยื่นคำขอต่อหน่วยรับรองตามแบบคำขอที่กำหนด โดยระบุรายละเอียดของผู้ยื่นคำขอ ผลิตภัณฑ์ที่ยื่นขอรับการรับรองให้ครบถ้วน พร้อมกับการเตรียมการทั้งหมดที่จำเป็นสำหรับการตรวจประเมิน ทั้งนี้ให้ผู้ยื่นคำขอตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม ถึงวันที่ 30 มิถุนายนของปีงบประมาณเท่านั้น (5) ยอมรับการปฏิบัติตามข้อกำหนดทั่วไปในการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์และการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดและ (6) ปฏิบัติตามกฎหมายที่ควบคุมก่อน ในกรณีที่ผลิตภัณฑ์ที่ยื่นขอรับการรับรองมีกฎหมายอื่นควบคุมอยู่ เช่น ได้รับการอนุญาตจากกระทรวงสาธารณสุขกรมสรรพสามิต

กระบวนการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน :

1) เมื่อได้รับคำขอแล้ว หน่วยรับรองจะดำเนินการ ดังนี้

(1) ตรวจประเมินศักยภาพของสถานที่ทำและตรวจประเมินความพร้อมของผลิตภัณฑ์เบื้องต้นเพื่อให้มั่นใจว่าผู้ทำผลิตภัณฑ์ชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินการและมีความพร้อมในการทำผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ

(2) ตรวจประเมินสถานที่ทำและเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้มั่นใจว่าผู้ทำผลิตภัณฑ์มีสถานที่ทำและการควบคุมคุณภาพสำหรับผลิตภัณฑ์ที่ยื่นขอที่เหมาะสม และเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์เพื่อส่งตรวจสอบตามเกณฑ์ที่กำหนด หน่วยรับรองขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณากเลิกคำขอหากผู้ยื่นคำขอไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้

2) การพิจารณาตัดสินให้การรับรอง หน่วยรับรองจะนำเสนอคณะพิจารณาตัดสินให้การรับรอง มผช. ก็ต่อเมื่อ (1) ผลการตรวจประเมินสถานที่ทำพบว่ามีการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์เป็นไป

ตามที่กำหนด (2) ผลการตรวจสอบหรือทดสอบตัวอย่างผลิตภัณฑ์เป็นไปตามมาตรฐาน มผช. ที่ขอรับการรับรอง

3) การออกใบรับรอง เมื่อคณะพิจารณาตัดสินให้การรับรองมีมติให้การรับรอง หน่วยรับรอง จะจัดทำใบรับรองให้แสดงเครื่องหมาย มผช. ตามแบบที่กำหนด ใบรับรองมีอายุ 3 ปี นับตั้งแต่วันที่มามีมติให้การรับรองจัดทำรายชื่อผู้ได้รับการรับรองเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ต่อไป

เงื่อนไขสำหรับผู้ได้รับการรับรอง: ผู้ได้รับการรับรอง ต้อง

1) รักษาระบบการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรอง ให้เป็นไปตามมาตรฐานตลอดระยะเวลาที่ได้รับการรับรอง

2) ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ทั้งที่ประกาศใช้แล้ว หรือที่จะประกาศใช้บังคับในภายหน้า

3) นำใบรับรองให้แสดงเครื่องหมาย มผช. และเครื่องหมาย มผช. ไปใช้อ้างอิงได้เฉพาะผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายใต้ขอบข่ายที่ได้รับการรับรองเท่านั้น

4) ยุติการใช้ใบรับรองและเครื่องหมาย มผช. เมื่อสิ้นอายุเวลาการรับรอง หรือในทันทีที่มีการพักใช้ หรือยกเลิก หรือเพิกถอนการรับรอง

5) จัดเตรียมเอกสารหลักฐานและข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับการร้องเรียนผลิตภัณฑ์ภายใต้ขอบข่ายที่ได้รับการรับรอง

6) แจ้งให้หน่วยรับรองทราบเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เช่น การเปลี่ยนผู้ติดต่อประสานงาน การจดทะเบียนเปลี่ยนชื่อนิติบุคคล การย้ายสถานที่ การปรับกระบวนการทำที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์ ภายใต้ขอบข่ายที่ได้รับการรับรอง

ลักษณะการทำ และการแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน :

1) ลักษณะของเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน รูปแบบ ขนาด และสัดส่วนของเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นไปตามที่กำหนดในภาคผนวก ก

2) ผู้ได้รับการรับรองต้องเป็นผู้ทำเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

3) การแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย

(1) การแสดงเครื่องหมายและฉลาก ต้องมีข้อความครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

(2) ให้แสดงให้เห็นได้ง่ายและชัดเจนไว้ที่ผลิตภัณฑ์ และ/หรือที่สิ่งบรรจุ หีบห่อ สิ่งหุ้มห่อ หรือสิ่งผูกมัด

(3) ให้ระบุหมายเลขมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนไว้ใกล้เคียงกับเครื่องหมาย โดยหมายเลขมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วยตัวอักษรย่อ “มผช.” ตามด้วยเลขที่มาตรฐานทั้งหมดเป็นเลขไทย หรือเลขอารบิกอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มผช.9/2561

การตรวจติดตามผล

1) หน่วยรับรองจะตรวจติดตามผลเพื่อติดตามผลคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนภายหลังได้รับการรับรองอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้มั่นใจว่าผู้ได้รับการรับรองยังคงรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามมาตรฐานอย่างสม่ำเสมอ

2) เจ้าหน้าที่จะดำเนินการตรวจประเมิน ณ สถานที่ทำของผู้ได้รับการรับรอง และอาจเก็บตัวอย่างเพื่อส่งทดสอบ/ตรวจสอบตามวิธีการและจำนวนที่กำหนดในมาตรฐาน และแจ้งผลการตรวจสอบให้ผู้ได้รับการรับรองทราบ

การต่ออายุใบรับรอง ดำเนินการดังนี้

1) หากผู้ได้รับการรับรองมีความประสงค์ขอต่ออายุใบรับรองให้ยื่นขอใหม่ล่วงหน้า 120 วัน ก่อนที่ใบรับรองจะสิ้นอายุ

2) หน่วยรับรองจะดำเนินการตามกระบวนการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนข้างต้น

การพักใช้ การเพิกถอน และการสิ้นอายุใบรับรอง

1) การพักใช้การรับรอง

(1) หากพบว่าผู้ได้รับการรับรองไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จะถูกพักใช้ใบรับรองไม่น้อยกว่า 60 วัน แต่ไม่เกิน 180 วัน

(2) ในระหว่างการพักใช้การรับรอง ต้องยุติการใช้ใบรับรองในส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รวมทั้งการแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน การใช้เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์หรือโฆษณาใดๆ ที่ระบุหรือที่มีเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนทันทีจนกว่าจะได้รับแจ้งผลการพิจารณา

(3) ผู้ถูกพักใช้การรับรองต้องปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องให้เรียบร้อย และแจ้งให้หน่วยรับรองทราบ เพื่อดำเนินการตรวจติดตามผลการแก้ไขนั้น หากดำเนินการตามกรอบเวลาที่กำหนดจะคืนสถานการณ์รับรองให้กับผู้ได้รับการรับรอง หากไม่สามารถดำเนินการตามระยะเวลาที่กำหนด จะพิจารณาเพิกถอนการรับรอง ต่อไป

2) การเพิกถอนการรับรอง ผู้ได้รับการรับรองจะถูกเพิกถอนการรับรองในกรณีต่อไปนี้

(1) ไม่สามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ภายในระยะเวลาที่ถูกพักใช้การรับรอง

(2) ไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไข และส่งผลกระทบร้ายแรงต่อการรับรอง หรือทำให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายแก่ผู้บริโภค

(3) ปฏิเสธความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดต่อผู้บริโภค ซึ่งเป็นความเสียหายที่ผู้ได้รับการรับรองต้องรับผิดชอบผู้ที่ถูกเพิกถอนการรับรองต้องส่งคืนใบรับรองให้แก่หน่วยรับรอง พร้อมทั้งยุติการแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนนับตั้งแต่วันที่ถูกเพิกถอน

3) การสิ้นอายุใบรับรอง

(1) เมื่อใบรับรองครบอายุ 3 ปี นับจากวันที่ได้รับการรับรอง

(2) ผู้ได้รับการรับรองมีความประสงค์ขอยกเลิกการรับรอง โดยแจ้งให้หน่วยรับรองทราบ เป็นลายลักษณ์อักษร

(3) ผู้ได้รับการรับรองเล็ก หรือถูกสั่งให้เลิกประกอบกิจการในขอบข่ายที่ได้รับการรับรอง

(4) เมื่อมีการแก้ไขปรับปรุงมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับการรับรอง หน่วยรับรองจะแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ได้รับการรับรองทราบ โดยใบรับรองจะมีอายุ 1 ปีนับตั้งแต่วันที่มาตรฐานใหม่มีผลบังคับใช้

(5) เมื่อมีการยกเลิกมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับการรับรอง

(6) ผลิตภัณฑ์ที่ตรวจติดตามผลไม่เป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน 1 ครั้งติดต่อกัน

การร้องเรียนและการอุทธรณ์: ผู้ยื่นคำขอหรือผู้ได้รับการรับรองสามารถร้องเรียนหรืออุทธรณ์ต่อหน่วยรับรองเป็นลายลักษณ์อักษร หน่วยรับรองจะดำเนินการในเรื่องดังกล่าวและจะแจ้งเป็นหนังสือให้ทราบ

การรักษาความลับ: หน่วยรับรองมีนโยบายและขั้นตอนในการเก็บรักษาความลับข้อมูลของผู้ยื่นคำขอและผู้ได้รับการรับรองที่เกี่ยวข้องกับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ตามระเบียบราชการที่เกี่ยวข้อง

การเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน: ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลักเกณฑ์และเงื่อนไขใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน หน่วยรับรองจะแจ้งให้ผู้ยื่นคำขอและผู้ได้รับการรับรองทราบ พร้อมกำหนดระยะเวลาในการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขฉบับใหม่

อื่น ๆ :หน่วยรับรองไม่รับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากการกระทำใดๆ ของผู้ยื่นคำขอหรือผู้ได้รับการรับรองที่กระทำโดยไม่สุจริต หลบเลี่ยง หรือฝ่าฝืนหลักเกณฑ์และเงื่อนไขใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรับรองมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชน

สรุปได้ว่า การยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์พืชท้องถิ่น สู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นต้องเริ่มต้นที่ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กฎเกณฑ์ที่มีมาตรฐานและมีคุณภาพ เริ่มตั้งแต่ต้นน้ำ ด้วยการคัดสรรค้ำพืช (การเพาะปลูก) การเก็บรักษา การขนส่ง โดยเน้นผลิตผลที่ไม่มีสารพิษตกค้างเกินมาตรฐาน กลางน้ำ ได้แก่ การผลิต การควบคุมกระบวนการผลิต เช่น วัตถุดิบและส่วนผสมในการผลิต มีความสะอาด มีคุณภาพ การสุขาภิบาล มีการบำรุงรักษา และการทำความสะอาด ล้างทำความสะอาดเครื่องมือเครื่องจักร อุปกรณ์และมือของผู้ทำความสะอาดและมีปริมาณเพียงพอ มีวิธีการป้องกันและกำจัดสัตว์นำเชื้อ แมลงและฝุ่นผง มีการกำจัดขยะสิ่งสกปรก และน้ำทิ้งอย่างเหมาะสม และปลายน้ำ ได้แก่ มีการปรับปรุงด้านคุณภาพและมีปริมาณให้เหนือคู่แข่ง เช่น เพิ่มน้ำหนัก บรรจุแต่งสี ออกแบบบรรจุหีบห่อที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ออกแบบตราที่เน้นลักษณะประจำถิ่น รสและกลิ่น ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภค เพิ่มการบริการหลังการขาย การรับประกันความเสียหาย การไม่คิดค่าขนส่ง หรือการซื้อคืน และเตรียมการขอจดทะเบียนการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ระดับสากล (เช่น GMP/GAP/HACCP/ISO) ตามลำดับ ทั้งนี้ควรดำเนินการตามประกาศคณะกรรมการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ฉบับที่ 1/2564 เรื่องหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้แบบฟอร์มการขอใบรับรองสามารถดาวน์โหลดได้ที่: http://app.tisi.go.th/otop/pdf_file/app_frm.pdf

บทสรุป

จังหวัดสุพรรณบุรีมีพื้นที่ส่วนใหญ่ทำการเกษตร ทำนา ทำไร่ ทำสวน มีความอุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้พืชพันธุ์ธัญญาหารมีปริมาณมากเกินความต้องการ บรรพบุรุษก็จะนำผลผลิตที่ล้นเหลือเหล่านั้นมาแปรรูปด้วยภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่นเพื่อเก็บไว้บริโภคยามขาดแคลนและนำไปฝากญาติพี่น้องที่อยู่คนละชุมชน หรือนำไปทำบุญที่วัด หรือช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ยามเกิดอุบัติเหตุในช่วงเวลาต่างๆ ในอดีตผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ส่วนใหญ่จะจำหน่ายง่ายในชุมชน ในกาลต่อมาได้ขยายไปสู่ตลาดภายนอกผลิตภัณฑ์บางชนิดเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในระดับที่สูงถึงสูงมาก อัตราการผลิตจึงไม่เพียงพอและมีข้อจำกัดในด้านตลาด การเข้าถึงเทคโนโลยีในปัจจุบันและขาดศักยภาพในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ไม่มีความโดดเด่น ผลิตมาแล้วไม่สามารถจำหน่ายได้ ทำให้สินค้าตกค้างจำนวนมาก ผู้เขียนจึงมุ่งหวังให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เสริม พัฒนา รักษาภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่นให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล ดังนั้น จึงควรสนับสนุนให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจผลิตพืชหันกลับมาองกระบวนการผลิตที่เน้นเชิงคุณภาพควบคู่กับเชิงปริมาณ โดยสร้างความตระหนักการผลิตภายใต้กฎเกณฑ์ที่มีมาตรฐานและมีคุณภาพ เช่น การคัดสรรค้ำพืช (การเพาะปลูก) การเก็บรักษา การขนส่ง โดยเน้นผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีสารพิษตกค้างเกินมาตรฐาน การผลิต การควบคุมกระบวนการผลิต เช่น วัตถุดิบและส่วนผสมในการผลิต มีความสะอาด มีคุณภาพ การสุขาภิบาล มีการบำรุงรักษา และการทำความสะอาด มีวิธีการป้องกันและกำจัดศัตรูน้ำเชื้อ แมลงและฝุ่นผง มีการกำจัดขยะสิ่งสกปรก และน้ำทิ้งอย่างเหมาะสม และมีการปรับปรุงด้านคุณภาพและมีปริมาณให้เหนือคู่แข่ง เช่น การสร้างความได้เปรียบด้านความแตกต่าง มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ลักษณะสวยงาม มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริการที่สามารถแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของชุมชน การเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน การสร้างความได้เปรียบด้านต้นทุน (ห่วงโซ่อุปทาน) การเพิ่มสำคัญให้ผู้บริโภคและการสร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างความพึงพอใจและความมั่นใจของผู้บริโภค

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงอุตสาหกรรม. **หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน 2564.**

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.tisi.go.th/> [19 กันยายน 2566].

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**

ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.ddd.go.th/PDF/Development Plan No.13.pdf>. [20 กันยายน 2566].

จักรพงษ์ นวลชื่น. (2561). **แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษากรณีวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนม และจังหวัดสกลนคร. หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 60, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.**

ฉัตยาพร เสมอใจ และมัทนียา สมมิ. (2546). **พฤติกรรมผู้บริโภค.** กรุงเทพฯ: ธรรมกมลการพิมพ์.

- พระครูโสภณวีรานุวัตร. (2565). การเพิ่มคุณประโยชน์ผลิตภัณฑ์พืชท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวิถียุทธศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กล้วย จังหวัดสุพรรณบุรี. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วันสรา จันทร์กมล. (2563). เงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจเพื่อสังคม ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรี”, ศึกษาศาตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วันชัย ศิริวัฒนกุล. (2566). หน่วยที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของผลิตภัณฑ์พืช. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพิจิตร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://online.pubhtml5.com/#p>. [19 กันยายน 2566].
- วิทยา สุฤทธดำรง. (2566). เจาะแก่นแนวคิดแบบลีน (8) Lean: มุมมองจากองค์กรที่ขับเคลื่อน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://202.183.190.2/FTPi Web Admin/ knw pworld/image_content/ 84/91-96.pdf. [19 กันยายน 2566].
- วุฒิสภา. (2563). รายงานผลการดำเนินงาน โครงการสมาชิกวุฒิสภาพบประชาชนในพื้นที่จังหวัดภาคกลางจังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการโครงการสมาชิกวุฒิสภา.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ.(2541). การบริหารการตลาดยุคใหม่. กรุงเทพฯ: บริษัท อีระฟิล์มและโซเท็กซ์.
- _____. (2539). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ: วิสิทธ์พัฒนารัตน์.

การสาธารณสุขตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

Buddhist Concepts for Public Health

พระทรงวิทย์ ธมมโชโต

Phra Songwit Dhammachoto

วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Suphanburi srisuwannaphum Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: splintermond@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาซึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจคนไทยมาช้านาน ได้สอนให้มนุษย์เข้าใจใน ธรรมชาติและสิ่งที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่มีใครสามารถไปบังคับให้เกิดขึ้นได้ เป็นระบบโดยธรรมชาติ ร่างกายของมนุษย์เป็นของธรรมชาติเกิดมาตามสภาพกรรม ไม่มีใครห้ามความเกิด ความเสื่อม และความตายได้ พระพุทธศาสนาจึงมีคำสอนที่สามารถนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพเพื่อยกคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้มีความสุขได้ แต่ผู้ปฏิบัติต้องรู้จักเลือกใช้ธรรมะให้ถูกกับความต้องการเหมือนกับยาต่างชนิดกัน แต่มีสรรพคุณในการรักษาโรคแตกต่างกันไป เกี่ยวกับแนวคิดการดูแลสุขภาพตาม หลักการทางพระพุทธศาสนา การดูแลสุขภาพตามหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หลักการและวิธีการทางสาธารณสุขในพระพุทธศาสนา และการสาธารณสุขในประเทศไทย

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, สาธารณะสุข, ประเทศไทย

Abstract

Thai people have traditionally had a special place in their hearts for Buddhism. has helped people understand nature and events that are beyond their control. It has a systematic approach. The human body is a natural entity that is created by karma. Nobody is able to stop birth, aging, or death. Buddhist teachings can therefore be applied to healthcare to improve the standard of living and bring happiness to people. However, practitioners need to understand how to tailor the Dhamma to their requirements. Similar to various medications. However, they differ in how they treat disease. The author has researched the idea of health care based on Buddhist ideals. Taking care of your health

in accordance with the Tripitaka's guiding principles and the practices of Thai and Buddhist public health.

Keywords: Buddhism, public health, Thailand.

บทนำ

พระพุทธศาสนาถือว่า ความไม่มีโรคทั้งหลายเป็นลาภอย่างยิ่ง (อโรคยา ปรมา ลาภา) (ขุ.ธ. (บาลี) 25/25/42) เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ไม่ว่าเป็นเพศชายหรือเพศหญิง ถ้าไม่มีสุขภาพดี จะไม่สามารถปฏิบัติบทบาท ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่ แม้แต่บุคคลที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ก็ยังต้องมีการ ตรวจสอบให้แน่ใจว่าผู้ขอบวช (อุปสัมปทาเปกขะ) นั้นมีสุขภาพดี คือ ไม่เป็นโรคที่ร้ายแรง และที่สังคมรังเกียจ คือ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมอคร่อ และโรคลมบ้าหมู เป็นต้น

สุขภาพดีเป็นสิ่งที่คนเราต้องแสวงหาให้ได้ในชีวิต โดยการใช้ความพากเพียรพยายามของตัวเอง การสวดมนต์อันนอบน้อมพระเป็นเจ้าหรือองค์อวตารที่มีอำนาจวิเศษ ไม่ทำให้ชีวิตคนเรามีสุขภาพดี ขึ้นมาได้อย่างแน่นอน แต่ละคนต้องพยายามฝ่าฝืนอย่างหนักเพื่อให้สุขภาพดี เมื่อคนเรามีสุขภาพดีแล้ว ควรจะใช้พลังให้เหมาะสม เพื่อให้พลังนั้นมีอยู่ตลอดไป ในคราวส่งพระธรรมทูตรุ่นแรกไปประกาศศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่พหุชน เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์ (ที.ปา. (ไทย) 11/303/250-251)

ความคิดดังกล่าวนี้ สำหรับภิกษุ คือ การเดินทางไปเพื่อพบประชาชน และอธิบายคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าแก่พวกเขา แนวคิดและการปฏิบัติเพื่อให้ประชาชนมีความสุข เป็นสิ่งที่ฝังติดอยู่ในความ กระตือรือร้นของการเผยแผ่ที่ยิ่งใหญ่ คนควรรักษาสุขภาพของตนเอาไว้ เพราะว่าถ้าปราศจากสุขภาพดี เสียแล้ว คนก็ไม่สามารถทำงานเพื่อพัฒนาตัวเองและสังคมได้อย่างเต็มที่ ในแง่นี้เพื่อจะให้มีสุขภาพดี การเดิน ถือว่าเป็นการออกกำลังกายที่สำคัญซึ่งทุกคนควรจะมุ่งมั่นฝ่าฟันด้วยตัวเอง เป็นที่ยอมรับกันว่า การเดินเป็นสิ่งที่โปรดปรานมากที่สุด ซึ่งพบได้จากชีวิตของพระพุทธเจ้าในแต่ละวันพระพุทธเจ้าเสด็จ ดำเนินระยะทางไกลมาก

การที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมในเรื่องของสารถารณสุข การดูแลตนเองไว้ ปรากฏให้เห็นในพระไตรปิฎกนั้น เนื่องจากพระพุทธองค์ได้ทรงเห็นความสำคัญของการดับทุกข์ เพื่อให้ เกิดความสุข ดังจะเห็นได้จากเหตุที่ตลพระทัยให้ทรงออกพระผนวช ด้วยพระหฤทัยที่ยึดมั่น และมุ่งมั่นใน การทรงแสวงหาความหลุดพ้นจากทุกข์ และอาสวะทั้งปวง พระพุทธองค์จึงได้ทรงเพียรพยายามบำเพ็ญ ศีลและภาวนาจนเกิดปัญญาญาณ บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณด้วยอริยสัจธรรม 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ และเป็นของทนได้ยาก สมุทัย คือ เหตุให้เกิด ทุกข์ นิโรธ คือ ความดับ ทุกข์ และมรรค คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ส่วนสุขเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม กับทุกข์ กล่าวคือสุข คือ ความสบายกาย สบายใจ เนื่องจากได้ประพฤติดุติธรรมทำให้ถึงความดับ ทุกข์นั่นเอง (อุทัย สุตสุข, 2552: 27)

กล่าวได้ว่า สุขภาพดีในทัศนะทางพระพุทธศาสนานั้น ถือว่าได้สร้างสมกุศลกรรมมาในอดีต แต่ก็ไม่ได้ทั้งหมดยังอยู่ที่กรรมในปัจจุบันด้วย หลายคนต่างก็แสวงหาสุขภาพดี ใช้เงินเป็นเครื่องมือซื้อหาความสะดวกสบาย แต่สาเหตุสำคัญที่ทำให้เจ็บป่วยอาจจะเกิดจากความไม่สมดุลในการใช้ชีวิต หากสามารถใช้ชีวิตอย่างสมดุลในด้านการกินอยู่ และการปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง ก็อาจทำให้ทุกคนมีสุขภาพที่ดีได้ ดังนั้น ในการแพทย์ปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพองค์รวม การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมที่มีการบูรณาการความรู้ดั้งเดิมเข้ากับการบำบัดเสริม เพื่อส่งเสริมให้เกิดสุขภาพที่ดี และป้องกันรักษาโรค ในปัจจุบันมีการนำการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ไปใช้ในการบำบัดรักษาคนไข้ หรือผู้ที่มีความไม่สบาย ทำให้เกิดเป็นการแพทย์แบบองค์รวมขึ้น (Holistic Medicine) การแพทย์แบบองค์รวมได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในหลายประเทศเปรียบเสมือนปรัชญาการสร้างสุขภาพและการรักษาโรค ซึ่งจะพิจารณาองค์ประกอบทุกอย่างของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นไปที่การให้ผู้เข้ารับการรักษา เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบำบัดรักษาหรือปฏิบัติตนเพื่อให้หายจากโรคภัยด้วยตนเอง จะเห็นได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทพฤติกรรมสุขภาพจากเชิงรับมาเป็นเชิงรุก ในบางครั้งเรียก การแพทย์แบบ องค์รวมว่าเป็นการแพทย์ทางเลือก (Alternative Medicine) โดยไม่ได้จำกัดอยู่ที่วิธีใดวิธีหนึ่ง หากแต่ครอบคลุมถึงการวินิจฉัยโรค การบำบัดรักษา และการส่งเสริมสุขภาพ

การดูแลสุขภาพตามหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏพระไตรปิฎกเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพและการดูแลสุขภาพตนเองแล้วนั้น หากสุขภาพ คือ สุขภาวะที่สมบูรณ์ อันหมายถึงชีวิตที่สมดุลเป็นสุขทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ สุขภาพ จึงมิใช่เพียงชีวิตที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น ดังนั้น ดุลยภาพของสุขภาพจึงเป็นดุลยภาพของชีวิต เพราะคำว่าชีวิตนั้น หมายถึง ความมีอายุ ชีวิตที่ยืนยาวจึงเป็นอายุที่ยืนยาว อายุที่ยืนยาวจึงเป็นชีวิตที่มีคุณภาพและคุณค่า ตลอดช่วงที่ยังครอง อายุอยู่ อันเป็นสุดยอดความสุขที่พึงปรารถนาของมนุษย์ทุกเพศทุกวัยของคนในโลกนี้ เพราะเป็นชีวิต ที่มีค่ามีแก่นสาร (สำนักส่งเสริมสุขภาพกรมอนามัย, 2547, [อัดสำเนา])

โรคสูตร (อง.จตุกก. (ไทย) 21/157/217) ว่า ด้วยโรคตามทรรศนะของพระพุทธเจ้า โรคมี 2 ชนิด คือ

1. โรคทางกาย (กายโก โรคโค)
2. โรคทางใจ (เจตสิกโก โรคโค)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดูเหมือนว่า บุคคลทั้งหลายสามารถพ้นจากโรคทางกายได้ เป็นเวลา 1 ปี บ้าง 2 ปีบ้าง 3 ปีบ้าง 4 ปีบ้าง 5 ปีบ้าง 10 ปีบ้าง 20 ปีบ้าง 40 ปีบ้าง 50 ปีบ้าง หรือแม้ยิ่งกว่า 100 ปี บ้าง แต่ว่าในโลกนี้ บุคคลที่พ้นจากโรคทางใจแม้เพียงชั่วครู่ยามมีน้อยนัก นอกจากบุคคลที่พ้นจากกิเลสทั้งหลาย (คือ พระอรหันต์) ชีวิตนี้น้อยนัก มนุษย์ย่อมตายภายใน 100 ปี แม้หากผู้ใดจะมีชีวิตอยู่เกินไ้กว่านั้นผู้นั้นก็จะตายเพราะชราแน่แท้” (ขุ.ขุ. (ไทย) 25/811/695)

จากการศึกษาพุทธประวัติและพระธรรมวินัย พบว่า พระพุทธองค์ ทรงมีพระอัจฉริยภาพอย่างล้ำเลิศในด้านการแพทย์และการสาธารณสุข ทรงจัดการให้บริการรักษาพยาบาล ป้องกันและ ควบคุมโรค รวมทั้งการฟื้นฟูสภาพหลังการป่วยไข้ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตการรักษาพยาบาล (สั่งการรักษาพยาบาล) ด้วยพระองค์เอง กับทั้งสอนให้ภิกษุพยาบาลทำการรักษาพยาบาล และช่วยเหลือภิกษุอาพาธต่างๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธองค์ทรงรักษาทั้งโรคทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม ทั้งด้วยยาและธรรมานุภาพ ตลอดจนการผ่าตัดด้วย จนพระองค์ได้รับการ ถวายพระนามว่าเป็น หมอหรือแพทย์ ท่านใช้คำว่า “ภิกษุโก” แปลว่า หมอยา คำว่า “สัลลกตโต” แปลว่า หมอผ่าตัด คำว่า “เวชช” แปลว่า แพทย์ และคำว่า “สพพ โรค ติกิจฉโนโก” แปลว่า ผู้รักษา เยียวยาโรคทุกชนิด หมายถึงเป็นผู้รักษาชาวโลกทั้งปวง คือ รักษาทั้งโลกและโรค (อุทัย สุตสุข, 2552: 140)

หลักการและวิธีการดูแลสุขภาพตามแนวสิกขาบท พระวินัยหรือศีลทั้งหมดของพระภิกษุมี 227 สิกขาบท สามเณรมี 10 สิกขาบท การสำรวมกาย วาจาให้เรียบร้อย เรียกว่าศีล การล่วงสิกขาบทมีความเสียหายเกิดขึ้นยิ่งหย่อนกว่ากัน ผู้เขียนบทความได้ศึกษาและนำเสนอสาระเฉพาะที่เกี่ยวข้องด้านสุขภาพมาอธิบายพอสังเขปดังนี้

1. โภชนวรรค วรรคว่าด้วยการฉันอาหารเกี่ยวกับเรื่องการ ห้ามฉันอาหารในโรงพักเดินทางเกิน 1 มื้อ (วิ.มหา. (ไทย) 2/203/365.) ห้ามรับบิณฑบาตเกิน 3 บาตร (วิ.มหา. (ไทย) 2/234/391) ห้ามฉันอาหารในเวลาวิกาล (วิ.มหา. (ไทย) 2/248/405) ภิกษุใด เคี้ยวก็ดี ฉั่นก็ดี ซึ่งของเคี้ยวก็ดี ซึ่งของฉั่นก็ดี ในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เที่ยงแล้วไป จนถึงวันใหม่ เป็นปาจิตติย ห้ามฉันอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน (วิ.มหา. (ไทย) 2/253/408) ภิกษุ ห้ามขออาหารอันประณีตมาเพื่อฉันเอง (วิ.มหา. (ไทย) 2/259/411)

จะเห็นได้ว่า ในหมวดโภชนวรรคนี้ พระองค์สอนให้รู้จักความพอดี เรื่องอาหาร เมื่อเราจัดหาอาหารที่ดี มีประโยชน์ ได้แล้ว ในเวลารับประทานอาหารนั้นเราจะต้องรู้จักประมาณ ต้องรู้จักความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป สำหรับพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้น การฉันภัตตาหารเพียงมื้อเดียวก็เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายแล้ว เพราะหน้าที่ของพระสงฆ์ คือ การปฏิบัติธรรมและสอนธรรมะ ไม่ได้ทำงาน ที่ใช้แรงงานหนักเหมือนฆราวาสบางอาชีพ จึงไม่จำเป็นต้องฉันภัตตาหารมาก พระพุทธองค์ได้ตรัส สอนไว้ เกี่ยวกับการฉันอาหารมื้อเดียว จะทำให้สุขภาพมีโรคพาลน้อยกระปรี้กระเปร่า มีพลานามัย สมบูรณ์อยู่เสมอ

2. โภชนปฏิสังยุต (วิ.มหา. (ไทย) 2/602-632/676) หมวดว่าด้วยการฉันอาหาร มี 30 สิกขาบทประกอบด้วย สิกขาบทที่ 1 ถึงสิกขาบท 30 ให้ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาต โดยเคารพ พระองค์ทรงสอนให้ แสดงความเอื้อเฟื้อให้บุคคลผู้ให้ ไม่ใช่รับด้วยการดูหมิ่น เราจักแลดูแต่ในบาตร จักรับแกงพอควรแก่ข้าสูก จักฉันบิณฑบาตโดยเคารพ เมื่อฉันบิณฑบาตจักแลดูแต่ในบาตรเป็นต้น ในข้อนี้พระภิกษุ สามเณร ขณะที่เข้าไปตักอาหารไม่ควรมองสอดส่องเพื่อเลือกหาอาหารที่ตนเองชอบ เมื่อจะตักข้าวและกับ ควรจะตักให้พอประมาณแล้วเดินไปด้วยอาการสำรวม ควรหาที่นั่งรับประทานให้เรียบร้อย (ไม่ควรยืน) เวลาจะกินควรจะพิจารณาอาหารปฏิภูลสัญญาไปด้วย เพื่อจะได้ไม่ต้องนั่งคุ้ยกันมากเกินไป และประการสำคัญ อย่าติตรสอาหารจนเกินไป ข้อนี้หมายถึง ตักอาหารมากเกินไป

แล้วไม่ชอบใจ กลับนำหนิเตียนผู้ที่ทำอาหาร หรือเพ่งโทษผู้ที่ตักอาหารที่ตนเองชอบไปหมด อย่างนี้เป็นต้น ท่านถือ ว่า ฉันทินทบาทโดยไม่เคารพ เราจักไม่ฉันทินทบาทข้าว จักไม่ฉันทินทบาทลิ้น จักไม่ฉันทินทบาทจับๆ หรือ ดังชุดๆ จักไม่ฉันทินทบาทมือ จักไม่ฉันทินทบาทขา จักไม่ฉันทินทบาทริมฝีปาก จักไม่เอามือเปื้อนจับแก้วน้ำ เป็นต้น ข้อนี้ท่านสอนให้ฉันทินทบาทการสำรวม ไม่ฉันทินทบาทมามสกปรก เป็นที่น่ารังเกียจต่อผู้อื่น

3. ปาทุการวรรค ปกิณณกะ (หมวดเบ็ดเตล็ด) (วิ.มหา. (ไทย) 2/651-654/731-734) มี สิกขาบท 3 บทด้วยกัน พระองค์ทรงประสงค์ให้ภิกษุพึงทำความเข้าใจว่า ในสิกขาบทที่ 1 ว่าเราไม่ใช่ จักไม่ย่นถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ สิกขาบทที่ 2 ภิกษุพึงทำความเข้าใจว่า เราไม่ใช่ จักไม่ย่นถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วน น้ำลายลงในของเขียว (พืชพันธุ์ไม้) และสิกขาบทที่ 3 ภิกษุพึงทำความเข้าใจว่า เราไม่ใช่ จักไม่ย่นถ่ายอุจจาระปัสสาวะ หรือบ้วน น้ำลายลงในน้ำกิริยาอาการเหล่านี้ ถือเป็นกิริยาอาการที่ไม่งาม ไม่เหมาะสม ไม่เป็นที่นำมาซึ่งความเลื่อมใสของผู้พบเห็นล้วนไม่ควรทำทั้งนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้วเพศ บรรพชิต เป็นเพศที่จะต้องขัดเกลาภิเลสเป็นอย่างยิ่ง เพราะเหตุที่ไม่ทำตามประการดังกล่าว พระพุทธเจ้า ท่านได้ตรัสสอนถึงการกระทำเช่นนี้ เป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับกุศลธรรมอย่างยิ่ง

4. ภูตคามวรรค ว่าด้วยพืชพันธุ์ไม้ (วิ.มหา. (ไทย) 2/89-93/277-280) พึงประสงค์ให้ภิกษุ ทรงบัญญัติขึ้นตามความเข้าใจสมัยก่อนนั้นว่า แผ่นดินเป็นของมีอินทรีย์ คือ มีชีวิต ภิกษุใดพรากรภูตคาม (คือ ต้นไม้ ต้นหญ้า เถาวัลย์ เป็นต้น) อันเป็นของเขียวที่อยู่กับที่ให้หลุดจากที่ คำว่า “พราก” ได้แก่ ขุด ถอนหรือ ตัดฟัน เป็นต้น “ของเขียว” นั้นได้แก่ พืชพันธุ์ อันเป็นอยู่อยู่กับที่ ท่านแจ้งไว้ 5 ชนิด คือ 1. พืชที่เกิดจากเหง้า เช่น ขมิ้น 2. พืชที่เกิดจากต้น คือ ตอนจากต้นเพาะได้ เช่น ต้นโพธิ์ เป็นต้น 3. พืชเกิดจาก ราก คือ ใช้ข้อปลูกได้ เช่น ต้นอ้อย ไม้ไผ่ เป็นต้น 4. พืชเกิดจากยอด คือ ใช้ยอดปักก็ขึ้นได้ เช่น ผักชีล้อม เป็นต้น 5. พืชเกิดจากเมล็ด คือ ใช้เมล็ดเพาะ เช่น ถั่ว งา เป็นต้น

การขุดดิน ปลูกต้นไม้ ตัดต้นไม้ ในบุคคลทั่วไป พฤติกรรมดังกล่าว ถือว่าเป็นพฤติกรรมการ ออกแรงเคลื่อนไหว ซึ่งสามารถปฏิบัติได้โดยทั่วไป แต่พบว่าในพระสงฆ์ถือว่าเป็นอาบัติ

5. สุราปานวรรค ในปาจิตติยกัณฑ์เป็นหมวดว่าด้วยการดื่มสุรา (วิ.มหา. (ไทย) 2/328/465) สุรา ได้แก่ เมรัยที่เขากลั่นสกัดเพื่อให้รสเมาแรงยิ่งขึ้นตามแต่ จะกำหนดว่าเท่าไรเป็นพอดี เรียกสั้นๆ ว่า สุรา ที่ชื่อว่า สุรา ได้แก่ สุราที่ทำจากแป้ง สุราที่ทำจาก ขนم สุราที่ทำจากข้าวสุก สุราหมักแป้งเชื้อเหล้า สุราที่ผสมเครื่องปรุงหลายชนิด คือ ภิกษุดื่มโดยที่สุดแม้ดื่มด้วยปลายหญาคาแต่ต้องอาบัติ ปาจิตติย (วิ.มหา. (ไทย) 2/328/465) ว่าด้วยการเล่นน้ำ (วิ.มหา. (ไทย) 2/335-339/470-472) ภิกษุต้องอาบัติ ปาจิตติย เพราะเล่นน้ำ ที่ชื่อว่าเล่นน้ำ คือ ภิกษุประสงค์จะเล่นน้ำจึงดำลง ผุดขึ้น หรือลอยในน้ำลิกพอ ท่วมข้อเท้า ต้องอาบัติปาจิตติย น้ำตื้นได้ ข้อเท้า นั่งเรือเล่นในน้ำ ใช้มือ ใช้เท้า ใช้ไม้ หรือใช้กระเบื้องตี น้ำ ต้องอาบัติทุกกฎ กล่าวเรื่องการออกกำลังกายเพื่อให้สุขภาพแข็งแรง ป้องกันการเกิดโรค ลักษณะ สำคัญ ของการออกกำลังกาย คือ ต้องมีการเคลื่อนไหวแขน หรือขา รวมถึงลำตัวอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยไม่จำเป็นต้องหมายถึงการเต้น การวิ่ง ดังที่ประชาชนทั่วไปนิยม ซึ่งพระสงฆ์ไม่สามารถปฏิบัติได้ เนื่องจากไม่เหมาะสมกับสมณะเพศ วิธีการที่เหมาะสมที่พระภิกษุสงฆ์สามารถทำได้โดยง่ายที่สุด ในทุกวัย คือ การเดิน เช่น การเดินบิณฑบาต การเดินจงกรม ซึ่งควรเดินต่อเนื่อง 30 นาทีขึ้นไป หรือ เดิน 10 - 15

นาที 2 3 รอบ สะสมรวมกัน 30 นาที ก็ได้ หรือการทำงาน เช่น การกวาดลานวัด หรือการขึ้นลงบันได เป็นต้น และกล่าวถึง

6. ขุททกวัตถุ หมวดยาด้วยเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ว่าด้วยการใช้ภาชนะเดียวกัน (วิ.จุ. (ไทย) 7/264/73) ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันอาหารในภาชนะเดียวกัน ไม่พึงดื่มน้ำในขันเดียวกัน ไม่พึงนอนบนเตียงเดียวกัน ไม่พึงนอนบนเตียง มีเครื่องลาดเดียวกัน ไม่พึงนอนบนเตียงมีผ้าห่มผืนเดียวกัน ไม่พึงนอนบนเตียงมีผ้าผืนเดียวเป็นทั้งผ้าปูและผ้าห่ม รูปใดนอน ต้องอาบัติทุกกฏ เรื่องการไว้เล็บและตัดเล็บ (วิ.จุ. (ไทย) 7/274-277/60-64) 4 ทรงอนุญาตให้ตัดเล็บเสมอเนื้อ ไม่พึงขัดเล็บทั้ง 20 เล็บ รูปใดขัด ต้องอาบัติทุกกฏ อนุญาตให้แกะขี้เล็บได้เท่านั้นและทรงอนุญาตมิดโกนหินลับมีด ผักมีด ผ้าพันมีด เครื่องใช้โกนทุกชนิด กล่องยาตา ไม้ป้ายยาตา ไม้เคาะขี้หู ของที่ใช้ห่อกรรไกรว่าด้วยการจุดไฟเผาป่า ขึ้นต้นไม้ (วิ.จุ. (ไทย) 7/283/70) ทรงอนุญาตให้ภิกษุจุดไฟต้มน้ำที่กำลงไหม้ ภิกษุไม่พึงขึ้นต้นไม้ รูปใดขึ้นต้องอาบัติทุกกฏ อนุญาตให้ขึ้นต้นไม้สูงชั่วบุรุษ แต่ในคราวมีอันตราย ขึ้นได้ตามความประสงค์

พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติหมวดยนี้ ขึ้น เพราะท่านทรงเห็นว่าโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นแก่ร่างกาย นั้น สาเหตุหนึ่งเกิดเพราะการไม่รักษา ความสะอาด เมื่อร่างกายไม่สะอาด ย่อมเป็นพาหะต่อการเจริญเติบโตของเชื้อโรค เมื่อร่างกายมีความ ดำเนินงานไม่เพียงพอที่จะต่อสู้กับเชื้อโรค จึงทำให้เกิดโรคขึ้นได้ ร่างกายของมนุษย์นั้นประกอบด้วย อวัยวะต่างๆ มากมาย ทั้งรับสารอาหารเข้าและถ่ายเทของเสียออกมา เช่น ขี้ตา ขี้หู ขี้มูก หากไม่ทำความสะอาด ก็จะหมักหมมเป็นอันตรายต่อร่างกาย ทำให้อวัยวะนั้นๆ ไม่สดใส เศร้าหมอง เป็นปัจจัยให้เกิดโรคภัย เหมือนกับสนิมที่เกิดขึ้นที่เหล็ก อาศัยการสะสมเรื่อยๆ ย่อมกัดกินเหล็กให้เสียหายได้

7. ปัญจาพารวัตถุ (วิ.ม. (ไทย) 4/88-89/142-144) ว่าด้วยอาพาธ 5 ชนิด สมัยนั้น ในแคว้นมคธเกิดโรคระบาดขึ้น 5 ชนิด คือ (1) โรคเรื้อน (2) โรคฝี (3) โรคกลาก (4) โรคมองคร่อ (5) โรคลมบ้าหมู

ในสมัยพุทธกาลพวกมนุษย์ถูกโรค 5 ชนิดเบียดเบียน คนเหล่านั้นเห็นไม่มีทางอื่น จึงขอบวช ภิกษุทั้งหลายก็บวชให้ เป็นภาระแก่ภิกษุทั้งหลายที่จะต้องพยาบาล แม้หมอชีวกเองก็ต้อง ทำงานหนักจนเสีราชกิจ ชายคนหนึ่งออกบวชให้หมอชีวกรักษา พอหายแล้วก็สึกไป หมอชีวกเห็น เข้าใจได้ ถ้ามทราบความ ก็เตือนพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติวินัย ทรงห้ามคนเป็นโรคติดต่อ บรรพชา รูปใดให้บรรพชา ต้องอาบัติทุกกฏ

8. เสนาสนขันธกะ (วิ.จุ. (ไทย) 7/294-303/89-110) ว่าด้วยที่อยู่อาศัย พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตเสนาสนะ 5 ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาทเรือนโล้น ถ้ำ ด้วยภิกษุไม่พึงระวาง ฐู มณเฑียร ปะชัฏฐะเข้าไป ทรงอนุญาตบานประตูรอบเขตหน้า รุศรกที่รับเดียวประตู ห่วงข้างบนช่องสำหรับชัก เชือกสำหรับชัก สายยู ไม้หัวลิงลิ้มกลอน ลูกดาลโลหะ ลูกดาลไม้ ลูกดาลเขาสัตว์ ลิ้มยนต์ หน้าต่างมีตาข่ายหน้าต่างมีลูกกรง ผ้าผืนเล็กสำหรับกันหน้าต่าง รวมถึงรั้วล้อม และขุมประตูที่อยู่อาศัย จะต้องเป็นสถานที่ที่มีสิ่งแวดล้อมดี มีอากาศบริสุทธิ์ ไม่มีมลภาวะเป็นพิษไม่ร้อนเกินไป ไม่หนาวเกินไป เป็นต้น การได้อยู่ในอาวาสเช่นนี้ก็จะทำให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและอายุยืน

9. วัตรขันธกะ (วิ.จุ. (ไทย) 7/356-382/222-269) ว่าด้วยวัตรหรือข้อปฏิบัติ ประกอบด้วย

1. ว่าด้วยเรื่องวัตรปฏิบัติของพระภิกษุผู้จรรยา 2. ว่าด้วยวัตรปฏิบัติของภิกษุผู้อยู่ในอาวาส 3. วัตรปฏิบัติของภิกษุผู้ออกเดินทาง 4. ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในการอนุโมทนา 5. ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในโรงฉัน 6. ว่าด้วยวัตรปฏิบัติของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต 7. ว่าด้วยวัตรปฏิบัติของภิกษุผู้ยู่ป่า 8. ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในเสนาสนะ 9. ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในเรือนไฟ 10. ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในวัจกุฎี

11. ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในพระอุปัชฌาย์ 12. ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในสัททวิหาริก 13. ว่าด้วยอาจริยวัตร 14. ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในอันเตवासิก

ในหมวดนี้เป็นวัตรที่รวบรวมเรื่องแห่งภิกษุอาคันตุกะ สวมรองเท้า กั้นร่ม คลุมศีรษะ พาดจีวรบนศีรษะเข้าไปอาราม ใช้น้ำดื่มล้างเท้า ถือน้ำดื่มที่ผสมสมถามถึงน้ำดื่ม น้ำใช้จึงล้างเท้า เช็ดรองเท้าด้วยผ้าแห้งก่อนแล้วเช็ดด้วยผ้าเปียกที่หลัง ที่ถ่ายอุจจาระปัสสาวะ น้ำดื่ม น้ำใช้ วิหารรก พิงชำระให้สะอาด จึงกวาดหยากไย่ตั้งแต่เพดานลงมาก่อน เช็ดกรอบหน้าต่างและมุมห้องผ้าที่ทำสีเหลืองหรือพื้นทาสีดำชั้นราใช้ผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ดพื้นไม้ได้ทา ใช้น้ำพรมแล้วเช็ดเก็บหยากไย่ทั้ง พรหมปูพื้น เขียงรองเตียง เตียง ตั้ง พูก หมอน ผ้าปูนั่ง กระโถน พนักพิง ควรผึ่งแดดแล้วเก็บไว้ที่เดิม เก็บฤดูหนาว กลางวันเปิดหน้าต่างปิดกลางคืน หน้าร้อนตอนกลางวันปิดหน้าต่างเปิดตอนกลางคืน กวาดบริเวณชുമ้า โรงฉัน โรงไฟและวัจกุฎี

10. จังกมสูตร (อง.ปญจก. (ไทย) 22/29/41) ว่าด้วยการเดินจงกรม อานิสงส์แห่งการเดินจงกรม 5 ประการ คือ 1. เป็นผู้มีความอดทนต่อการเดินทางไกล 2. เป็นผู้มีความอดทนต่อการบำเพ็ญเพียร 3. เป็นผู้มีความอดทน 4. อาหารที่กิน ดื่มน้ำ เคี้ยว ลิ้มแล้วย่อยได้ง่าย 5. สมาธิที่ได้เพราะการเดินจงกรมตั้งอยู่ได้นาน

การเดินจงกรม เป็นการก้าวเดินอย่างมีสติ โดยนำมาใช้ในการเดินกำหนดสติให้อยู่กับความเคลื่อนไหวของกาย เพื่อฝึกฝนให้มีสติและเกิดสมาธิในการเดิน วัตถุประสงค์ของการเดินจงกรม เพื่อฝึกจิตให้เป็นสมาธิและมีสติรู้เท่าทันกับอารมณ์ปัจจุบัน ซึ่งอารมณ์หรือจิตใจนั้นมีความสำคัญ มากกว่าร่างกาย เพราะจิตใจเป็นนาย ส่วนร่างกายเป็นบ่าว เมื่อจิตใจมีความสำคัญอย่างนี้ การดูแล สุขภาพจิตใจจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เวลาเมื่อไรมากระทบใจเข้าหน้อยก็จะหวั่นไหวไปกับสิ่งนั้น เช่น ทำให้เกิดความโกรธบ้าง หรือบางครั้งก็เกิดความทุกข์เศร้าเสียใจในเรื่องต่างๆ จนเกินไป หรือมีความเครียดกับการทำงานบ้าง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุให้เจ็บป่วยได้ทั้งสิ้น

11. กายสูตร (ส.ม. (ไทย) 19/183/110-113) ว่าด้วยอุปมาด้วยกาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้งดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันท ไฉน 5 ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉันทนั้น เหมือนกัน กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันท โภชนงค์ 7 เหล่านี้ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉันทนั้นเหมือนกัน

12. ภัททาลิสสูตร (ม.ม. (ไทย) 13/134/150) ว่าด้วยพระภัททาล คุณแห่งการฉันอาหารมือเดียว

ภิกษุทั้งหลาย เราฉันอาหารมือเดียว เราเมื่อฉันอาหารมือเดียว ย่อมรู้สึกว่าคุณภาพมี โรคพาน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ ภิกษุทั้งหลาย มาเถิด แม้เธอทั้งหลาย ก็จงฉันอาหารมือเดียวเถิด เธอทั้งหลายเมื่อฉันอาหารมือเดียว จักรู้สึกว่าคุณภาพ โรคพาน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ

13. กิฏาติริสูตร (ม.ม. (ไทย) 13/174/201-204) ว่าด้วยเหตุการณ์ในกิฏาติริณคณของการฉันอาหารน้อย

ภิกษุทั้งหลายเราไม่ฉันโภชนะในราตรีเลย เราเมื่อไม่ฉันโภชนะในราตรีก็นึกว่าคุณภาพมี โรคพาน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญมาเถิด ภิกษุทั้งหลาย แม้เธอทั้งหลาย ก็จงอย่าฉันโภชนะในราตรีเลย เธอทั้งหลายเมื่อไม่ฉันโภชนะในราตรีก็นึกว่าคุณภาพมีโรคพาน้อย กระปรี้กระเปร่ามีพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ

14. ทุขขวิหารสูตร (ขุ.อิติ. (ไทย) 25/28/375) ว่าด้วยธรรมเครื่องอยู่เป็นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 2 ประการ ย่อมอยู่เป็นทุกข์อดัด คับแค้น กระวนกระวายในปัจจุบันนี้ หลังจากมรณภาพแล้ว จึงหวังได้ทุกติธรรม 2 ประการ อะไรบ้าง คือ

1. ความไม่คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย
2. ความไม่รู้จักประมาณในการบริโภค

ภิกษุใด ไม่คุ้มครองทวารทั้ง 6 นี้ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทั้งไม่รู้จักประมาณในการบริโภค ไม่สำรวมอินทรีทั้งหลาย ภิกษุนั้นย่อมประสบทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ ภิกษุเช่นนั้นจะมีแต่ความรุ่มร้อนกาย เร่าร้อนใจ เชื่อว่าอยู่เป็นทุกข์ทั้งกลางวันและกลางคืน แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเราจะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนานั้นมีคำสอนเกี่ยวกับการกินเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด การกินอาหารหรือการกินข้าว โดยเฉพาะของมนุษย์นั้น จำเป็นที่จะต้องมีการปฏิบัติธรรม มีพุทธจริยศาสตร์ เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีข้อความที่ยืนยันถึง ความจริงข้อนี้ไว้เช่นกันว่า สัตว์ทั้งปวงดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนานั้น มีความสัมพันธ์กับการกิน นอกจากนี้ยังปรากฏข้อความที่เป็นคำสอนอื่น ๆ อีก ที่แสดงถึงการให้ ความสำคัญแก่การกิน และยังมองการกินให้เป็นสิ่งที่นอกจากจะเป็นการให้ประโยชน์เฉพาะอาหารแล้วยังมุ่งให้เป็นกิจกรรมที่มีผลต่อการพัฒนาจิตใจอีกด้วย

15. สิงคาลกสูตร (ที.ปา. (ไทย) 11/247/202) โทษแห่งสุราเมรัย 6 ประการ อบายมุขแห่ง

โภคะทั้งหลาย

1. การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย
2. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน
3. การเที่ยวดูมหรสพ
4. การหมกมุ่นในการเล่นการพนัน

5. การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร

6. การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน

ในประเด็นนี้มุ่งโทษแห่งอบายมุขทั้งปวง การหมกมุ่นในสุราเมรัย คบเพื่อนชั่วเล่นการพนัน การเที่ยวในเวลาไม่สมควรโดยเฉพาะการเที่ยวกลางคืน เพราะจะเป็นเหตุให้ให้ต้องนอนดึกหรือบางครั้งไม่ได้นอน ซึ่งจะทำให้ร่างกายทรุดโทรมอย่างรวดเร็ว แต่ถ้าไม่เที่ยวกลางคืน ก็จะมีโอกาสพักผ่อนได้เต็มที่ สุขภาพก็จะสมบูรณ์แข็งแรง การนอนดึกจะทำให้ร่างกายอ่อนล้าเหมือนเป็นเหตุให้ อายุสั้น การนอนดึกอย่างต่อเนื่องจึงเป็นการเร่งวันตายให้ตัวเองเช่นกัน

ความพอดีของแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับสภาพร่างกายและเพศภาวะ สำหรับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระภิกษุในสมัยพุทธกาลนั้น ฉันทาอาหารเพียงมือเดียว ก็เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายแล้ว เพราะหน้าที่ของนักบวชคือการปฏิบัติธรรมและสอนธรรมะ ไม่ได้ทำงานที่ใช้แรงงานหนักเหมือนฆราวาสบางอาชีพ จึงไม่จำเป็นต้องฉันทาอาหารมาก พระพุทธองค์ตรัสอานิสงส์การฉันทาอาหารมือเดียวว่า การฉันทาอาหารมือเดียว ทำให้สุขภาพมีโรคพาลน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพละทานัยสมบูรณ์ อยู่สำราญในการกินอาหาร สิ่งที่เราควรตั้งคำถามเอาไว้ในใจอยู่เสมอ คือ อะไรคือเป้าหมายของการกิน การกินนั้นมีเป้าหมายเพื่ออะไร เพราะคำตอบของคำถามนี้ จะเป็นตัวกำหนดถึงวิธีการกินหรือพฤติกรรมในการกินและสิ่งที่จะกิน เพื่อตอบสนองเป้าหมายของการกินนั้นให้มากที่สุด (ปรีชา บุญศรีตัน, [ออนไลน์])

มีข้อสังเกตอย่างหนึ่ง คือ ผู้ที่ประพฤติพรหมจรรย์โดยเฉพาะนักบวชนั้น จะมีสุขภาพที่แข็งแรงและอายุยืนกว่าบุคคลทั่วไป ในเมืองไทยก็มีนักบวชหลายท่านที่มีอายุยืนเกิน 100 ปี เช่น หลวงปู่ละมัย ฐิตมโน เป็นต้น ท่านมีอายุถึง 135 ปี หลวงปู่ละมัยเป็นเจ้าสำนักสงฆ์สวนป่าสมุนไพร อ. เมือง จ. เพชรบูรณ์ แม้ท่านจะมีอายุมากแล้ว แต่เส้นผมยังคงดำ สุขภาพแข็งแรงอยู่ จากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่า การประพฤติพรหมจรรย์นั้นเป็นเหตุให้มีสุขภาพแข็งแรงและอายุยืน ทั้งนี้อาจจะ เป็นเพราะไม่ต้องหมกมุ่นอยู่กับเรื่องกามราคะและไม่ต้องทนทุกข์กับปัญหาทางครอบครัวและสังคม แบบชาวโลก มุ่งหน้าศึกษาพระธรรมวินัยและประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นหลัก

จะเห็นได้ว่า หลักการและวิธีการทางสาธารณสุขในพระพุทธศาสนา พระวินัยหรือศีลทั้งหมดของพระสงฆ์ จึงมีเรื่องเกี่ยวกับการสำรวมกายวาจาให้เรียบร้อย เรียกรวมๆ ว่า สิกขาบท ในที่นี้ จึงได้ยกมาเพียงบางสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพ การที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติ สิกขาบท สะท้อนให้เห็นภาพวัฒนธรรมของคนในสมัยพุทธกาล เช่น วัฒนธรรมด้านการนุ่งห่ม การรับประทานอาหาร การใช้คำพูดอาจมีลักษณะไม่เรียบร้อย เมื่อคนเหล่านั้นมาบวชในสังคมสงฆ์ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงบัญญัติเสียสิกขาบทขึ้น เพื่อเป็นหลักปฏิบัติของเหล่าสาวก จากพระพุทธบัญญัติที่เรียกว่า เสียขีวัตถ์ทั้ง 75 ข้อ เมื่อสงเคราะห์ลงเป็น 4 หมวดดังกล่าวจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการ นุ่งห่มและการเคลื่อนไหวอริยาบถ การฉันหรือการรับประทานอาหาร การแสดงธรรมหรือการพูดจา สนทนา และการขับถ่ายลงบนพืชหรือแม่น้ำ เป็นต้น

โภชนาการ หมายถึง อาหารที่เหมาะสมกับ เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉะนั้นไม่ยาก
บางแห่งเรียก อาหารสัปปายะ คือ อาหารที่พอจะบริโภคได้ หรือแสวงหาได้ พอเลี้ยงชีวิต ให้เกิดความสุข
ไม่ขัดข้อง ไม่ลำบาก เรียกว่า อาหารสบาย บริโภคอาหารอันใดอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ก็เกิดที่ เกิดแล้ว
ก็เจริญยิ่งขึ้น กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดที่ เกิดแล้วก็เสื่อมไป เช่นนี้ได้ชื่อว่า อาหารที่ ไม่สบาย บริโภค
อาหารอันใดอกุศลที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิด ที่เกิดแล้วก็เสื่อมกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็เจริญ
ยิ่งขึ้นไป นั่นได้ชื่อว่าอาหารสบาย (สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์, 2515: 466-467)

โภชนาการสามารถส่งผลต่อสุขภาพร่างกาย และการปฏิบัติธรรมได้ในแต่ละด้าน ดังนี้

1) ผลทางด้านร่างกาย

อาหารสัปปายะ หมายถึง อาหารเป็นที่สบาย คือ รับประทานที่ถูกสุขลักษณะ มีอาหาร เพียงพอ
ถ้าอาหารไม่เพียงพอ หรืออาหารเพียงพอแต่ไม่ถูกสุขลักษณะก็เกิดความสุขไม่สบาย ทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ
ขึ้นได้ เพราะฉะนั้นเรื่องอาหารอย่าคิดว่าไม่สำคัญ ความรู้ทางด้านโภชนาการอาหาร การกิน มีส่วนสำคัญ
ที่จะช่วยให้อายุยืน หรือทำให้อายุสั้นได้ การกินอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ กินอาหารไม่ครบห้าหมู่ก็ทำให้
เจ็บป่วยได้ อาหารที่ถูกสุขลักษณะไม่จำเป็นต้องเป็นอาหารที่มีราคาแพงเสมอไป (พระเทพวิสุทธิกวี
(พิจิตร ฐิตวณฺโณ), 2538: 98-99)

2) ผลทางด้านปฏิบัติธรรม

อาหารสบาย หมายความว่า “บางคนรสหวานเป็นสัปปายะ บางคนรสเปรี้ยวเป็นสัปปายะ”
ในคัมภีร์เคยมีเรื่องเล่าว่าผู้ปฏิบัติบางคนต้องตามใจในเรื่องอาหารการปฏิบัติจึงได้ผล ซึ่งดูจะเป็นการขัด
กับหลักสันโดษ แต่ความเป็นจริงแล้วเรื่องนี้ควรจะสนใจทำให้ถูกต้อง จะทำเป็นเคร่งตามหลักของ สันโดษ
เสมอไปไม่ได้ เพราะความรู้สึกรสของคนเราบางอย่างแม้ไม่ได้สมความปรารถนาแล้วสงบก็มี แต่บางอย่างถ้า
ไม่ได้สมความปรารถนาแล้วก่อให้เกิดความกตัญญู หรือทำให้อารมณ์ค้างเป็นผลร้ายต่อสมาธิ ฉะนั้น เมื่อคราว
ที่บัณฑิตสามเณรสำเร็จเป็นพระอรหันต์ พระสารีบุตรซึ่งเป็นอุปัชฌาย์ได้ถามว่า วันนี้สามเณรจะฉันอะไร
เมื่อสามเณรบอกว่าฉันปลาตะเพียน พระสารีบุตรได้รับปากว่าจะไป บิณฑบาตหามาให้ จากตัวอย่างนี้
ลองคิดดู อยากรู้ก็เมื่อพูดถึงอาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้ฝึกสมาธิ หลักทั่วๆ ไปควรจะเป็นอาหารที่ไม่หนัก
เกินไป ควรจะเป็นอาหารประเภทที่ง่าย ให้ประโยชน์แก่ ร่างกาย ไม่มีสิ่งที่จะทำให้เป็นพิษแก่ร่างกาย
และไม่ควรจะได้รับประทานให้มากเกินไป (พร รัตนสุวรรณ, 2515: 4-7) มีตัวอย่างใน สมัยพุทธกาล ภิกษุ
60 รูป ทูลลาพระศาสดาไปบำเพ็ญเพียรที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง อุบาสิกาซึ่งเป็น มารดาเจ้าของหมู่บ้านนั้น
พิจารณาจะบำรุงตลอด 3 เดือน ภิกษุจึงอาศัยหมู่บ้านนั้นเป็นสถานที่ทำความเพียร อุบาสิกาสอบถามถึง
การทำสมณธรรม ภิกษุจึงบอกอาการ 32 อุบาสิกานำเพ็ญสมณธรรม จนบรรลุมรรค 3 ผล 3 ได้
ปฏิสัมภิทา 4 และโลกียอภิญญา นางตรวจดูภิกษุ พบว่า อาหารไม่เป็นที่ สบายจึงจัดทำอาหารให้เป็นที่
ชอบใจ ภิกษุเหล่านั้นได้อาหารเป็นที่สบาย ไม่นานนัก ก็บรรลุเป็น พระอรหันต์ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/13/394)
นี้แสดงให้เห็นความสำคัญอาหารสัปปายะว่า มีความจำเป็นอย่างหนึ่งในการเจริญ สมณธรรม พึงสังเกต
ว่า เกสขที่ทรงอนุญาตไว้นี้ เป็นยาที่พระคงจะต้องใช้บ่อยๆ และเป็นสิ่งที่พอจะ หาได้ในสวนหรือป่าตาม
ธรรมชาติ เป็นการอนุญาตที่มีประโยชน์จริงจึง ไม่ใช่อนุญาตไว้เพื่อหลอๆ ทั้งนี้ ไม่ใช่เพราะความรู้ทาง

แพทย์ในสมัยพุทธกาลมีจำกัดเพียงเท่านี้ เพราะอายุรเวทของอินเดียที่เจริญมานานแล้ว และในสมัยของพระพุทธองค์ก็มีแพทย์ที่เก่งๆ เช่น ท่านชีวกโกมารภัจ เป็นต้น

เพราะฉะนั้น การที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตแต่ของง่าย ๆ ก็เพราะทรงห่วงถึงประโยชน์ในทางปฏิบัติจริงๆ พระภิกษุในสมัยนั้น ส่วนใหญ่บำเพ็ญภาวนาอยู่ในป่าในเขา จึงมีโอกาที่จะใช้ยาสมุนไพรที่หาง่ายๆ มากกว่าที่อื่น ยาส่วนมากใช้รักษาเกี่ยวกับเรื่องอาหาร เช่น เบื่ออาหาร ท้องเฟ้อ ท้องผูก ท้องเสีย ซึ่งคงเป็นโรคที่พระภิกษุมีบ่อยกว่าโรคอื่นๆ ไม่ต้องสงสัยว่า เกสขเหล่านี้ ใช้ได้ประโยชน์จริงจัง เพราะในตำรายาโบราณทั้งของไทยและของอินเดียก็ยังมิใช้อยู่

ในเรื่องการรักษาโรค มีข้อสังเกตสำคัญอยู่ คือ การที่ทรงห้ามมิให้พระภิกษุทำการรักษาโรคให้คฤหัสถ์นอกจากในกรณีที่เป็นและรีบด่วน เช่น พระมียาอยู่และไม่มีหมอในที่ใกล้เคียง เป็นต้น บางท่านอาจสงสัยว่า ทำไมพระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุทำการรักษาต่างๆ ที่มีความรู้รู้ ซึ่งอาจจะนับว่าเป็นการแสดงเมตตาอย่างหนึ่ง จึงเข้าใจว่าคงจะเป็นเพราะทรงเกรงผลแทรกซ้อนที่อาจจะตามมา เช่น พระรักษาแก่คนก็มารุมให้ช่วยเหลือ จนพระสงฆ์ไม่มีเวลาจะปฏิบัติศาสนกิจ หรือพระเกิดพลั้งพลาดหรือเคราะห์ร้าย รักษาเขาตายไป ก็อาจถูกอาฆาตมาดร้ายหรือเกิดเป็นโทษทางบ้านเมืองขึ้นมา ทั้งสองอย่างย่อมขัดต่อการที่พระภิกษุจะปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นทั้งนั้น สมัยพุทธกาล นั้นรู้กันอยู่ว่า คนเข้าไปบวชก็เพราะอยากหลุดพ้น จึงไม่เป็นการสมควรที่จะไปเสียเวลาเพราะเหตุช่วย รักษาโรค คงมีแพทย์หาหน้าที่อยู่แล้ว (ศ.นพ. อวย เกตุสิงห์, 2561, [ออนไลน์])

ในปัจจุบันนี้ มีกฎหมายห้ามผู้ที่มิได้รับอนุญาตประกอบโรคศิลป์ ทำการรักษาโรค แม้ว่าจะอ้างว่าเพื่อการกุศล เพราะฉะนั้น แม้พระภิกษุจะทำการรักษาโรคโดยไม่คิดค่าตอบแทน ถ้าหากไม่มีใบอนุญาต ก็มีความผิดทั้งนั้น พระบรมศาสดาของเรามีได้ทรงเป็นแต่เพียงปรัชญาเมธีหรือวาสนาในทางจริยศาสตร์อย่างที่ท่านต่างศาสนา มักจะกล่าวทับถม แต่ทรงเป็นพระพุทธเจ้า ผู้ตื่น และสว่างไสว ด้วยพระปัญญาธิคุณ พระกรุณาธิคุณ และพระบริสุทธิคุณ จึงทรงเป็นพระสัพพัญญูรอบรู้ในศาสตร์และศิลป์ทั้งปวง ไม่มีผิด ไม่มีพลาด ไม่มีผู้เสมอเหมือน ทั้งพระธรรมของพระองค์นั้นก็ป็นอภินิหาร ไม่มีความจำกัดด้วยกาลเวลาเป็นสัจจะความจริงแท้ไม่ว่าในสมัยใด

สรุป

สาธารณสุขในพระพุทธศาสนาที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นนั้น สาธารณสุขในพระพุทธศาสนามีความสำคัญในฐานะเป็นศาสตร์ที่เน้นการไม่มีโรคทางใจ การมีจิตใจสงบสุขไม่กระสับกระส่าย หรือ ภาวะปลอดจากนิเวศอันเป็นภาวะบั่นทอนกำลังปัญญา มีสุขภาพสมบูรณ์ สักคัมก็มีความสุข ส่งผลให้การศึกษาดี มีสติปัญญา รอบรู้ เฉลียวฉลาด ประกอบสัมมาอาชีพได้ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ เป็นศาสตร์แห่งการป้องกันโรคและการส่งเสริมสุขภาพทางกาย และใจให้มีความสมบูรณ์ และเตือนไม่ให้ใช้ชีวิตอย่างประมาท เน้นความสะอาด สว่าง สงบ และวิมุตติ เสรี โปร่งใส โดยอาศัยหลักการทางสาธารณสุขประกอบด้วยสิกขาบทกับการดูแลสุขภาพ หลักเสยิวัตรกับการดูแลสุขภาพ และหลักธรรมสำหรับส่งเสริมสุขภาพองค์รวมจากพระสูตรต่างๆ

ในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการดูแลสุขภาพ ได้มีข้อบ่งชี้ต่อเนื่องและสัมพันธ์กันทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคม ซึ่งจะทำให้มีสุขภาพที่ดีไม่เพียงแต่เรื่องของการไม่มีโรคเท่านั้น แต่ต้องสื่อถึงแนวคิดในเชิงบวกกว้างกว่านั้น ระหว่างความมีสุขภาพดีกับความมีโรคภัย ในการดูแลสุขภาพผู้ป่วยและการป้องกันโรคนิตต่างๆ พระพุทธศาสนาได้ใช้หลักเสขียวัตร บางหมวดบางข้อที่ควรนำมาปฏิบัติสำหรับผู้ป่วย หรือผู้ต้องการรักษาสุขภาพของตนเอง เช่น หมวดโภชนบัญญัติ (ว่าด้วยการบริโภคอาหาร) จึงควรนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแก่สถานภาพของผู้ป่วย เพราะฉะนั้น การที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตแต่เรื่องง่ายๆ ก็เพราะทรงเพ่งเล็งถึง ประโยชน์ในทางปฏิบัติจริง อีกทั้งพระภิกษุในสมัยนั้นส่วนใหญ่บำเพ็ญภาวนาอยู่ในป่า จึงมีโอกาสนี้ จะใช้ยาสมุนไพรที่หาได้ง่ายมากกว่าที่อื่น ยาส่วนมากใช้รักษาเกี่ยวกับเรื่องอาหาร เช่น เปื่อยอาหาร ท้องเฟ้อ ท้องผูก ท้องเสีย ซึ่งคงเป็นโรคที่พระภิกษุมีย่อยกว่าโรคอื่นๆ ไม่ต้องสงสัยว่า เกสขเหล่านี้ ใช้ได้ประโยชน์จริงจัง เพราะในตำรายาโบราณทั้งของไทยและของอินเดียก็ยังมิใช้อยู่ ส่วนการนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อระงับความเจ็บป่วย เช่น อิทธิบาท 4 มีอานุภาพตรงที่ทำให้ได้เรียนรู้ชีวิตจาก ความเจ็บไข้ เรียนรู้โรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นกับตน และหาหนทางเยียวยาแก้ไข เพื่อระงับความเจ็บปวด ให้บรรเทาเบาบางไป แต่ที่เน้นเป็นการเฉพาะ ในมหาสติปัฏฐานสูตรและอานาปานสติสูตร ได้กล่าวถึงการเจริญสติและการทำสมาธิด้วยการกำหนดลมหายใจเข้าออก พระสูตรเหล่านี้ นับว่าเป็น ยอดของการทำกายและใจให้สงบผ่อนคลาย ไม่เครียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ประสบกับโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ทางกายและใจ การเจริญสติทุกขณะที่เคลื่อนไหวและการทำสมาธิย่อมช่วยให้จิตตั้งมั่น สงบ ผ่อนคลาย เมื่อกายผ่อนคลาย อวัยวะต่างๆ ก็จะทำงานปกติมีคุณภาพ ร่างกายก็สามารถซ่อมแซม ทำลาย และต่อต้านโรคที่คุกคามเราได้

เอกสารอ้างอิง

- ไกรสิงห์ สุตสงวน. (2560). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร. วารสารฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1: 201-207.
- ดวงกมล ศักดิ์เลิศสกุล. (2549). แผนธุรกิจของสถานบริการสุขภาพแบบองค์รวม. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พร รัตนสุวรรณ. (2515). คู่มือการฝึกอานาปานสติสมาธิ. กรุงเทพฯ: สำนักค้นคว้าทางวิญญาณ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- ปรีชา บุญศรีตัน. พุทธจริยศาสตร์กับการกิน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.lanna.mbu.ac.th/panya/no_61/buddhist.asp, [18 พฤศจิกายน 2561].
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). เหตุที่ทำให้อายุยืน. นิตยสารพันโลก. ปีที่ 5 ฉบับที่ 47 กุมภาพันธ์ 2538.

- พระชนานันท์ และคณะ. (2562). การสืบค้นและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนาของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นภาคเหนือ. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์*, 6(1): 133-145.
- พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล และคณะ. (2559). ประวัติศาสตร์ เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและหลักพุทธธรรมในสมัยลพบุรี. *รายงานการวิจัย*. วิทยาเขตอุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ. (2557). *พิธีกรรมในชีวิตประจำวันจากเอกสารโบราณล้านนา*. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์เชียงใหม่.
- พีรวัชร ราชีวงศ์. (2562). แนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานในวัดมณีวนาราม จังหวัดอุบลราชธานี. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วีรณัฐ ศรีวรรณ, “ปัญหาสุขภาพกับสังคมไทย”. บทความเชิงวิชาการเรื่อง ปัญหาสุขภาพกับ สังคมไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://sd-group1.blogspot.com/2013/01/53242582.html> [8 มกราคม 2561].
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *นโยบาย สพฐ.* [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.obec.go.th>. [27 เมษายน 2565].
- สำนักส่งเสริมสุขภาพกรมอนามัย, วัดส่งเสริมสุขภาพ. (2547). *เอกสารวิชาการ*. กรุงเทพฯ: กลุ่มอนามัยผู้สูงอายุ.
- สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์. (2515). *ธรรมานุกรม*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- อุทัย สุดสุข, น.พ. (2552). *สาธารณสุขในพระไตรปิฎก: บูรณาการสู่สุขภาพดี ชีวีมีสุข*. กรุงเทพฯ: เทพประทานการพิมพ์.
- อวย เกตุสิงห์, ศ.นพ. *เวชศาสตร์ประยุกต์ในพระวินัย*. บรรยาย ณ สำนักธรรมวิจัย วัดมหาธาตุ พระนคร [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.dharmagateway.com/ubasok/misc/ouy-11.htm>. [20 พฤศจิกายน 2561].
- Katie Oost, Bregje De Vries, & Joop A. Van der Schee. (2011). Enquiry-driven fieldwork as a rich and powerful teaching strategy—school practices in secondary geography education in the Netherlands. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 20(4): 309-325.

การประยุกต์ใช้สมุนไพรในงานสาธารณสุขของประเทศไทย

Application of herbs in Public Health in Thailand

¹พระนิกร กรุณกรุด, ²เอกมงคล เพ็ชรวงษ์

¹Phra Nikorn Grungrud, ²Aekmongkol Phetwong

^{1,2}วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Suphanburi Srisuvarnabhumi Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: aekmong123@ hotmail.com

บทคัดย่อ

การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคนั้นมีมาตั้งแต่ยุคโบราณ แม้แต่ในยุคพุทธกาลยังปรากฏว่า พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุป่วยใช้พืชสมุนไพรในการรักษาโรค รวมทั้งเอกสารทางการแพทย์ในประเทศต่างๆ ก็ยังเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องมาจากการรักษาแบบดั้งเดิมโดยใช้สมุนไพร แต่เนื่องจากในโลกปัจจุบันที่การแพทย์แผนปัจจุบันเริ่มเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้น มีการผลิตยารักษาโรคด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งสะดวกรวดเร็ว ทันต่อสถานการณ์ของโรค จึงส่งผลให้การใช้สมุนไพรหรือการแพทย์แบบดั้งเดิมเสื่อมความนิยมลงไป การใช้สมุนไพรในงานสาธารณสุขนั้นเริ่มกลับมาได้รับความนิยมในช่วงต้นปี พ.ศ. 2500 โดยการริเริ่มขององค์การอนามัยโลก (WHO) เพื่อต้องการให้ประชาชนเข้าถึงงานบริการด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน ซึ่งส่งผลดีในหลายๆ ด้าน คือ นอกจากจะช่วยให้ประชาชนสามารถประยุกต์ใช้สมุนไพรในท้องถิ่นที่เป็นธรรมชาติและปลอดภัยเพื่อการรักษาบรรเทาปัญหาโรคร้ายไข้เจ็บแล้วยังช่วยลดรายจ่ายในการรักษาโรคแบบแพทย์แผนปัจจุบัน และเหมาะแก่ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ความเจริญที่ยังเข้าไม่ถึงระบบบริการด้านสาธารณสุขอีกด้วย

ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ หากเราภูมิความรู้ในองค์รวมเกี่ยวกับสมุนไพรอย่างถูกต้องจะส่งผลดีต่อสุขภาพมากกว่าผลเสีย แต่เหนือสิ่งอื่นใดหากเรามองว่าการมีสุขภาพทางกายที่ดีเป็นสิ่งที่สำคัญแล้ว การมีสุขภาพทางจิตที่ดีก็ถือว่าเป็นอีกปัจจัยที่สำคัญเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีมากมายให้เราเลือกนำมาปฏิบัติเพื่อสุขภาพที่ดีทางจิต ในบทความนี้ได้นำหลักภavana 4 คือ กายภาวนา สीलภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา มาประกอบใช้เพื่อเป็นพระธรรมโอสธที่ จะช่วยให้เรามีสุขภาพแบบองค์รวมอย่างสมบูรณ์ และเกิดความสมดุลในการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้, สมุนไพร, สาธารณสุข

Abstract

The use of medicinal herbs dates back to ancient times. Even in the Buddha's time, it appears that the Buddha allowed sick monks to use medicinal plants to treat their illnesses. Including medical documents in different countries It is also related to traditional healing using herbs. Nowadays, modern medicine has an increasing role, with the production of medicines with scientific processes, which is convenient and fast Keeping up with the situation of the disease has resulted in the use of herbs or traditional medicine to decline in popularity.

The use of herbs in public health began to gain popularity in the early 1950s with the initiative of the World Health Organization (WHO) to increase public access to basic health care services. This has a positive effect in many ways, namely, in addition to helping people apply local herbs that are natural and safe to treat and alleviate disease problems. It also helps reduce the cost of treating diseases like modern medicine and most importantly, it is suitable for people who live in remote areas that do not have access to public health services.

Knowledge of the use of herbs is important. If we know and have a holistic knowledge about herbs correctly, it will bring more benefits to health than harm. Above all else, if we look at good physical health as being important, then good mental health is also an important factor. In particular, there are many Buddhist principles that we can choose to practice for our mental well-being. In this article, the four principles of development (Bhāwana) are introduced, namely, physical development, moral development, emotion development and intellectual development to be used as a dharma medicine that will help us to have holistic well-being and a balance in life.

Keywords: Applications, herbs, public health.

บทนำ

ตามพุทธประวัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราจะเห็นได้ถึงความใกล้ชิดกับธรรมชาติตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ ตั้งแต่ที่พระองค์ทรงประสูตรก็ยังทรงประสูตรท่ามกลางธรรมชาติ ตรัสรู้ท่ามกลางธรรมชาติ และปรินิพพานท่ามกลางธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงการใกล้ชิดกับธรรมชาติโดยแท้จริง พระองค์ทรงเลือกสถานที่ธรรมชาติอันเงียบสงบในการบำเพ็ญเพียรเพื่อโพธิญาณ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานั้น เมื่อยังเป็นผู้แสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางประเสริฐแห่งสันติ อันยอดเยี่ยม เทียวจาริกไปในนครชนบทโดยลำดับ ดำเนินมาถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ได้เห็นภูมิภาคอันรื่นรมย์ มีไพร่สมช้วนน่าชื่นบานใจ มีแม่น้ำไหลใสเย็น มีที่น่านาม

สะอาดตา น่ารักน่ารัก ทั้งมีโคจรคามตั้งอยู่โดยรอบ จึงคิดว่า ภูมิภาคเป็นที่น่ารื่นรมย์หนอ ไพรสมณท์ก็น่าชื่นบานใจ แม่น้ำก็ไหลใสเย็น มีท่งน้ำงามสะอาดตาน่ารักน่ารัก ทั้งมีโคจรคามตั้งอยู่โดยรอบ เป็นที่เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรของกุลบุตรผู้ต้องการบำเพ็ญเพียร เราจึงนั่ง ณ ที่นั้น ด้วยคิดว่าที่นี้แหละเหมาะที่จะบำเพ็ญเพียร” (ม.ม. 12/319/322)

ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธเจ้ากับธรรมชาตินั้น ถือเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่พึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีพ นอกจากหลักธรรมคำสอนที่เราสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตแล้ว การเข้าใจถึงหลักของธรรมชาตินั้นก็ถือเป็นสิ่งสำคัญไม่แพ้กัน เช่น พระดำรัสที่ทรงเตือนภิกษุชาวรัฐอาฬรียที่ตัดต้นไม้ว่า “นะโมชะบุรุษทั้งหลาย โฉนพวกเธอจึงได้ตัดเองบ้าง ใช้ให้คนอื่นตัดบ้าง ซึ่งต้นไม้ เพราะคนทั้งหลายเข้าใจว่าต้นไม้ไม่มีชีวิต การกระทำของพวกเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของหมู่ชนผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส หรือไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของหมู่ชนที่เลื่อมใสแล้ว” พระดำรัสว่า “ท่านทั้งหลายจงตัดป่า (กิเลส) อย่าตัดต้นไม้ (ปา) ภัยย่อมเกิดแต่ป่า (กิเลส) ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายตัดป่า (กิเลส) แล้ว จงเป็นผู้ไม่มีป่า (คือไม่มีกิเลส)...(วิมพา (ไทย) 2/354/420-421)

จะเห็นได้ว่าการดำรงพระชนม์ชีพของพระพุทธเจ้านั้น ล้วนสอดแทรกอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอย่างลงตัว ไร้ซึ่งการเบียดเบียน นอกจากนี้พระองค์ยังทรงนำหลักของธรรมชาติมาใช้ในการสั่งสอนบรรดาพระภิกษุในสมัยพุทธกาลใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างระมัดระวัง ทั้งยังต้องบำรุงและรักษาธรรมชาติควบคู่กันไปด้วย จึงจะบรรลุเป้าหมายแห่งนิพพาน หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้นั้น คือ ธรรมชาติ สอนเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความสงบสุขสันติระหว่างมนุษย์ สัตว์และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นองค์ประกอบของธรรมชาติ

การสืบทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นไปไม่ได้เลยที่พุทธศาสนิกชนจะละเลยเกี่ยวกับเรื่องของธรรมชาติ โดยสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นกลายเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีวิวัฒนาการในการประยุกต์ใช้วัสดุจากธรรมชาติเพื่อความอยู่รอด ตามหลักปัจจัย 4 คือ เพื่อเป็นอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ทั้งนี้สมุนไพรที่ใช้เป็นยารักษาโรค ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงเผ่าพันธุ์ของตนไว้ และสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เนื่องจากแต่ละยุคสมัยล้วนมีโรคภัยชนิดใหม่ๆ ที่เราไม่เคยรู้จักเกิดขึ้น ดังนั้นการส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักรู้ถึงความรุนแรงของโรคชนิดต่างๆ ที่เกิดขึ้น และมีภูมิความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพรใกล้ตัว ถือเป็นสิ่งจำเป็นที่จะเป็นภูมิคุ้มกันขั้นพื้นฐานที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถดูแล บำบัด รักษาตนเอง คนในครอบครัว และคนในชุมชนได้

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์และผลของการใช้สมุนไพรในงานด้านสาธารณสุข ให้ประชาชนมีความตระหนักรู้เกี่ยวกับการบำบัดรักษาอาการของโรคต่างๆ โดยใช้พื้นสมุนไพรท้องถิ่นหรือในครัวเรือน เป็นการป้องกันและลดปัญหาจากการเกิดโรคต่างๆ เพื่อการมีสุขภาพที่ดีในแบบองค์รวม ซึ่งหมายถึงการมีสุขภาพกายและใจที่ดี เกิดความสมดุลของชีวิต โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (ภาวนา 4) เข้ามาเป็นส่วนที่จะช่วยให้สุขภาพแบบองค์รวมนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สมุนไพรรักษาโรคในสาธารณสุข

การใช้สมุนไพรในงานด้านสาธารณสุขนั้นได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สืบเนื่องจากตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ. 2500 ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ และงบประมาณด้านการสาธารณสุขนั้นกลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อทั่วโลก โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศที่ด้อยพัฒนา ประชาชนส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงระบบงานบริการด้านสุขภาพ องค์การอนามัยโลก (WHO) จึงได้จัดประชุมทำแผนงานในการพัฒนาการแพทย์แบบดั้งเดิมขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2520 และได้เกิดการออกปฏิญญาอัลมา-อาตา (Alma-Ata) ในปี พ.ศ. 2521 โดยกำหนดให้ประเทศสมาชิกใช้การแพทย์แบบดั้งเดิมและยาจากสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ส่งผลให้พืชสมุนไพรมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในการดูแลสุขภาพของประชาชน

สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกขององค์การอนามัยโลก ได้ระบุให้มีการส่งเสริมสุขภาพด้วยการพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน เช่น การแพทย์แผนโบราณ สมุนไพร และการนวด และผสมผสานเข้ากับระบบบริการการแพทย์แผนปัจจุบัน และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้ระบุในหัวข้อยุทธวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพ คุณภาพ และความสามารถในการเข้าถึงระบบบริการสาธารณสุข โดยให้สนับสนุนการพัฒนาการแพทย์แผนไทย เพื่อให้สามารถผสมผสานเข้าในระบบสาธารณสุขการส่งเสริมการพัฒนาการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก และการใช้ประโยชน์จากยาสมุนไพรได้เป็นส่วนหนึ่งของมาตรการสร้างเสริมสุขภาพของคนไทย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่อมาจนถึงฉบับที่ 11 ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2555-2559) โดยยังสอดคล้องกับ “แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ซึ่งเป็นแนวปรัชญาที่นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา

การที่ประชาชนจะเข้าถึงระบบสาธารณสุขนั้น บุคลากรที่จะเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือประชาชน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) นั้น ต้องได้รับการฝึกอบรมด้านวิชาการ และมีทักษะค่อนข้างสูง ตามแนวคิดของการสาธารณสุขมูลฐาน คือ ประชาชนบริการประชาชน โดยยึดองค์ประกอบของ กิจกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน 14 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน, 2536, 10) ประกอบด้วย การโภชนาการ การให้สุศึกษา การสุขภาพสิ่งแวดล้อมและจัดหา น้ำสะอาด การควบคุมโรคติดต่อประจำถิ่น การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การจัดหาที่จำเป็นไว้ใช้ในชุมชน การอนามัยแม่และเด็กและการวางแผนครอบครัว การสุขภาพจิต การทันตสาธารณสุข การป้องกันและแก้ไขมลภาวะและสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ การคุ้มครองผู้บริโภค การป้องกันและควบคุมอุบัติเหตุภัยและโรคไม่ติดต่อ และประการสุดท้าย คือ การป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ ซึ่งกิจกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน 14 ประการนี้จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ก็ต้องอาศัยหลักการสาธารณสุขมูลฐาน 4 ประการ คือ การมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชน การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การปรับระบบบริการพื้นฐานของรัฐเพื่อรองรับการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน และการผสมผสานความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกกระทรวงสาธารณสุข

การใช้สมุนไพรในงานสาธารณสุขนั้นถือเป็นเรื่องที่ดี เนื่องจากประชาชนมีความใกล้ชิดคุ้นเคยกับสมุนไพรต่างๆ เหล่านั้นอยู่แล้ว จึงง่ายในการที่จะต่อยอดความรู้ให้แก่ประชาชน และสร้างระบบสาธารณสุขในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า สมุนไพร หมายถึง พืชที่ใช้ทำเป็นเครื่องยา สมุนไพรกำเนิดมาจากธรรมชาติและมีความหมาย ต่อชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะในทางสุขภาพอันหมายถึงทั้งการส่งเสริมสุขภาพและการรักษาโรค แต่ตามความหมายของยาสมุนไพรพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 หมายถึง ยาที่ได้จากพฤกษศาสตร์ สัตว์ หรือแร่ธาตุ ซึ่งมีได้ผสมหรือปรุง หรือแปรรูป สำหรับสมุนไพรที่ใช้ในงานสาธารณสุขนั้นส่วนใหญ่เป็นเป็นต้นไม้ โดยสามารถนำส่วนต่างๆ มาประกอบปรุงเป็นตำรับยาได้ เช่น ราก ลำต้น ใบ ดอก และผล โดยต้องคำนึงถึงการนำสมุนไพรแต่ละชนิดมาใช้อย่างถูกต้อง

ตำหรับของการใช้ยาสมุนไพรนั้นค่อนข้างมีความละเอียดในการที่จะชั่ง ตวง วัด เพื่อให้ได้คุณภาพยาที่ดีที่สุดและเกิดผลกระทบต่อผู้ใช้ยาน้อยที่สุด นอกจากนี้ฤดูกาลเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา อุณหภูมิ ชนิดของพันธุ์ สถานที่ปลูก และปัจจัยอื่นๆ อีกมากมาย ล้วนส่งผลต่อสรรพคุณและคุณภาพของตัวยาก็ด้วย ซึ่งก่อนที่จะรู้ว่าสมุนไพรชนิดใดรักษาโรคใด จำเป็นต้องทราบวิธีการใช้สมุนไพร (มูลนิธิหมอชาวบ้าน, [ออนไลน์]) ดังนี้

1. ควรเก็บสมุนไพรใช้ให้ถูกต้อง เนื่องจากสมุนไพรมีชื่อพ้อง (ซ้ำ) กันมาก นอกจากนั้นยังมีชื่อท้องถิ่นที่เรียกแตกต่างกันออกไปอีกมากทำให้สับสนได้ การนำสมุนไพรมาใช้ผิดต้นนอกจากจะไม่มีผลทางการรักษาแล้ว บางชนิดยังอาจจะก่อให้เกิดอันตรายได้ด้วย
2. ถ้าเป็นยารับประทาน ต้องใช้ให้ถูกขนาด ขนาดที่ใช้มีความสำคัญมากเพราะถ้าใช้ผิดขนาดอาจเกิดพิษได้
3. ส่วนที่นำมาใช้ ต้องใช้ให้ถูกส่วน เช่น ราก ต้น ใบ ผล แก่ ผลอ่อน หรือเปลือกเหล่านี้เป็นต้น
4. ต้องใช้ให้ถูกวิธี ตัวอย่างเช่น บางชนิดต้องใช้ต้นสด บางชนิดต้องใช้ต้ม เป็นต้น การนำมาใช้ผิดวิธีนอกจากจะไม่มีผลทางการรักษาแล้ว ยังอาจก่อให้เกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ได้
5. ต้องใช้ยาให้ถูกกับโรค เป็นต้นว่า ถ้าเกิดอาการท้องผูกต้องใช้ยาที่ช่วยระบายหรือถ่ายท้อง ถ้าไปใช้ยาที่มีฤทธิ์ฝาดสมานจะยิ่งทำให้ท้องผูกยิ่งขึ้น
6. ต้องระมัดระวังเกี่ยวกับความสะอาดของสมุนไพรที่ใช้ ตลอดจนถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในการเตรียม ถ้าไม่สะอาดแล้วอาจทำให้เกิดโรคแทรกซ้อนได้
7. ถ้าเป็นโรคที่สามารถติดต่อได้ต้องระมัดระวัง เช่น โรคผิวหนัง บิด ต้องระมัดระวังการติดต่อ ถ้าเป็นโรคผิวหนังต้องระมัดระวังความสะอาดของเสื้อผ้า ร่างกาย และห้ามใช้สิ่งของร่วมกับผู้ที่เป็โรค สำหรับอาการท้องเดิน ควรระมัดระวังแมลงวันที่มาตอมอุจจาระซึ่งสามารถเป็นพาหะนำเชื้อได้ เหล่านี้เป็นต้น

การใช้สมุนไพรมีผลกระทบหรือผลข้างเคียงต่อสุขภาพของผู้ใช้น้อยมาก หากใช้อย่างถูกต้องแล้วก็จะให้ผลดีต่อสุขภาพมากกว่าผลเสีย ซึ่งต่างจากยาแผนปัจจุบัน ที่ผ่านกระบวนการสังเคราะห์โดย

กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งยากจะคาดเดาผลที่จะตามมาจากการใช้ยาในระยะยาวได้ การสร้างจิตสำนึกให้มนุษย์ตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาตินั้น จะส่งผลให้ได้รับความสุขอย่างสมบูรณ์ทั้งทางโลกและทางวิญญาณ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ระดับโลกียะ คือ ความเป็นปกติสุขในการดำเนินชีวิตในฐานะมนุษย์ที่ยังเกี่ยวข้องอยู่กับโลก นั้นหมายถึงการดูแลตนให้สามารถอยู่บนโลกนี้ได้อย่างปกติสุขโดยทางกาย และในระดับโลกุตตระ คือ มีความสุขเหนือวิสัยของโลก หมายถึงการดูแลจิตให้สมบูรณ์บรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิต หลุดพ้นจากกิเลสและอาสวะทั้งปวงในที่สุด

สุขภาวะแบบองค์รวมตามหลักภavana 4

ในสภาพสังคมปัจจุบันการมีสุขภาพร่างกายดีเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตมนุษย์เริ่มหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องภายในตนเอง หรือที่เรียกว่า “จิต” เห็นได้จากมนุษย์ส่วนใหญ่มักแสวงหาสิ่งที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยบางส่วนมองหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เพื่อช่วยเยียวยาสุขภาพจิตใจของตน โดยขาดการชี้แนะที่ถูกต้อง จนนำไปสู่ความเสื่อมของชีวิต บางคนเลือกจะใช้วิธีสนทนากับนักจิตบำบัดที่มีวิชาการและหลักการอันน่าเชื่อถือ แต่ในความเป็นจริงแล้ว หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนานั้นได้รับการยอมรับไปทั่วโลกว่าเป็นหลักคำสอนแห่งความจริง ที่สามารถนำพาจิตใจของมนุษย์ให้หลุดพ้นจากห้วงทุกข์หรือวัฏสงสารได้ ซึ่งหากเราสามารถเลือกและนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิต ก็จะทำให้เกิดผลอย่างสูงสุดต่อการมีสุขภาวะองค์รวมที่ดีได้

หลายทศวรรษที่ผ่านมา องค์การอนามัยโลก ใช้นิยามคำว่า “สุขภาวะ” หมายถึง ภาวะที่ประชาชน มีความสมบูรณ์และสมดุลใน 4 มิติ ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม โดยทั้งสี่มิติมีการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันและสะท้อนถึงความเป็นองค์รวมของบุคคล ซึ่งการที่ประชาชนจะมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ในทุกมิติได้นั้น ต้องเริ่มที่ตัวของแต่ละบุคคล ส่วนพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ได้ให้ความหมายของสุขภาพ หรือสุขภาวะ หมายถึงภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับหลักภavana 4 ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งภavana หมายถึง การเจริญ, การทำให้เป็นใหม่ขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา : cultivation; training; development)

ภavana 4 (อง.ปญจก. 22/79/121) ประกอบด้วย

1. กายภavana การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ : physical development

2. สิลภavana การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน : moral development

3. จิตภavana การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น : cultivation of the heart; emotional development

4. ปัญญาภาวนา การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา: cultivation of wisdom; intellectual development

หากเราจะวิเคราะห์หลักภาวนา 4 ต่อการมีสุขภาวะแบบองค์รวม หรือการมีภาวะที่สมบูรณ์ตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 นั้น สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. สุขภาวะทางร่างกาย คือ การรักษาร่างกายให้เป็นสุขภาพดี ซึ่งหมายถึงเราจะต้องทำกิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งเสริมให้สุขภาพของเราเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น พัฒนาขึ้น เช่น การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ รับประทานอาหารที่เหมาะสมและสมดุล พักผ่อนให้เพียงพอ และปฏิบัติตามหลักการดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง นอกจากนี้ยังต้องมีความสัมพันธ์อันดีต่อธรรมชาติต่างๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเรา รู้ว่าสิ่งไหนที่ดีที่เหมาะสมที่จะนำเข้ามาสู่ร่างกาย และสิ่งไหนไม่ควรที่จะนำเข้ามาสู่ร่างกาย กิริยาทางร่างกายที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมที่จะแสดงออกในแต่ละกาลเทศะ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาการของเรา เล่านี้จัดเข้าอยู่ในหลัก ภาวนาภาวนา ทั้งสิ้น

2. สุขภาวะสังคม คือ การรักษาสิ่งแวดล้อมของอุบาสกผู้ใกล้ชิดศาสนา เช่น ศีล 5, ศีล 8 เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้เรามีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม อยู่ในกฎระเบียบข้อบังคับทางสังคม ส่งผลให้เกิดความปกติสุขสงบขึ้นในสังคม ไม่มีการเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนวุ่นวายในสังคม และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นและสังคม โดยหมายรวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างสรรค์ การช่วยเหลือผู้อื่น การให้ความสนใจและเคารพผู้อื่น และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในที่ทำงานหรือวงการที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ เหล่านี้จัดอยู่ในหลักศีลภาวนา ทั้งสิ้น

3. สุขภาวะจิตใจ คือ การดูแลสุขภาพจิตใจให้มีความสุขและสมดุล โดยการปฏิบัติธรรม การทำสมาธิ การทำสิ่งที่ชอบที่ถูกต้องตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การพักผ่อนให้เพียงพอ การพบปะพูดคุยกับคนที่มีความสัมพันธ์ดี และการรับรู้และจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้น ฯลฯ เหล่านี้ล้วนส่งผลให้ชีวิตพบแต่ความสดชื่น เบิกบาน ผ่องใส ตามหลักจิตภาวนา

4. สุขภาวะปัญญา คือ การพัฒนาความรู้และทักษะให้เติบโตและเจริญก้าวหน้า รู้เท่าทันโลกและสภาวะต่างๆ ในปัจจุบัน โดยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การศึกษาและการพัฒนาตนเอง การใช้เวลาวางให้เป็นประโยชน์ และการมีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน ที่สำคัญสามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้นั้นไปแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เข้ามาในชีวิตได้ด้วยปัญญา เหล่านี้ล้วนจัดอยู่ในหลักปัญญาภาวนาทั้งสิ้น

ผลของการใช้สมุนไพรมานานในงานสาธารณสุขของไทย

การใช้สมุนไพรมานานในงานสาธารณสุขจะส่งผลดีหรือผลเสียต่อสุขภาวะแบบองค์รวมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ใช้สมุนไพรมานานจะต้องมีภูมิความรู้แบบองค์รวมเกี่ยวกับยาสมุนไพรมานาน นอกจากจะรู้จักการเลือกสมุนไพรมานาน วิธีใช้ ส่วนที่ต้องใช้แล้ว จำเป็นต้องมีความรู้แบบหลากหลายด้านเกี่ยวกับสมุนไพรมานาน เพื่อให้คำว่า

สุขภาพแบบองค์รวมที่ดีนั้นส่งผลประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมที่ตนอาศัยอยู่อย่างแท้จริง

หากเราศึกษาในพระไตรปิฎกจะพบว่า มีการจัดองค์ประกอบของยาสมุนไพรไว้ในพระวินัยปิฎก เกสัชชนธกะ ดังนี้ คือ 1) มูลเกสัช - มีรากเป็นยา 2) กสาวเกสัช - ใช้น้ำผาตเป็นยา 3) ชตุเกสัช - ใช้ยางเป็นยา 4) โลณเกสัช - ใช้เกลือเป็นยา 5) ปณณเกสัช - ใช้ใบเป็นยา 6) ผลเกสัช - ใช้ผลเป็นยา 7) น้ำมันเปลว - ใช้น้ำมันเปลวเป็นยา 8) แรธาตุวัตถุและสัตว์เกสัช - ใช้ส่วนประกอบของแร่ธาตุและสัตว์เป็นยา 9) จุนเกสัช - ยามง ทำมาจากมูลโค ดินเหนียว และกากน้ำย้อม (ที่แห้งเป็นก้อน) ใช้เป็นยา 10) เกสัช 5 - คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ใช้เป็นยา 11) ยาคุ - สมุนไพรปรุงด้วยของ 3 อย่างใช้เป็นยา 12) ยาถ่าย - ยาสมุนไพรที่ใช้บำบัดและรักษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นแนวทางในการใช้สมุนไพรรักษาโรคเพื่อให้มีสุขภาพกายที่ดีเพียงเท่านั้น

จากหลักสูตรแพทย์แผนไทย สามารถแบ่งสมุนไพรออกได้เป็น 9 รส รวบรวมจัด 1 รส ถือเป็น 10 รส (คณะกรรมการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, [ออนไลน์], 2555)

สรุปได้ดังนี้ 1) ยารสผาต - ขอบสมาน 2) ยารสหวาน - ชิมซาบไปตามเนื้อ 3) ยารสเมาเบื่อ - แก้กพิษ 4) ยารสขม - แก้กทางดีและโลหิต 5) ยารสเผ็ดร้อน - แก้กลม 6) ยารสมัน - แก้กเส้นเอ็น 7) ยารสหอมเย็น - บำรุงหัวใจ 8) ยารสเค็ม - ชิมซาบไปตามผิวหนัง 9) ยารสเปรี้ยว - กัดเสมหะ ดังมีรายละเอียดคือ

1. สมุนไพรรสผาต เช่น ใบฝรั่ง เปลือกผลมังคุด สีเสียดเทศ เปลือกทับทิม มักพบในตำรับยาที่ใช้รักษาอาการท้องร่วง แก้กบิด สมานแผล แผลเปื่อย ห้ามใช้ในท้องอาการท้องผูก

2. สมุนไพรรสหวาน เช่น ชะเอมเทศ ชะเอมไทย น้ำตาลกรวด น้ำตาลทรายแดง หล้าหวาน อ้อยช้าง มักพบในตำรับยาบำรุงกำลัง แก้กอ่อนเพลีย ห้ามใช้กับโรค เบาหวาน, น้ำเหลืองเสีย ทำให้แผลขึ้น

3. สมุนไพรรสมัน เช่น เมล็ดบัว หัวหมู หัวกระเทียม ผักกะเฉด เมล็ดถั่วเขียว มักพบในตำรับยาบำรุงเส้นเอ็น, บำรุงข้อ เป็นยาอายุวัฒนะ แก้กปวดเมื่อย ห้ามใช้กับโรค หอบ ไอ มีเสมหะ มีไข้ กระจายน้ำ

4. สมุนไพรรสเมาเบื่อ เช่น สะแกนา สลอด มะเกลือ หัวข้าวเย็น กลอย ทองพันชั่ง มักพบในตำรับยาแก้พิษต่างๆ ขับพยาธิ แก้กโรคเมรั้งห้ามใช้กับโรค ไอ หัวใจพิการ

5. สมุนไพรรสหอมเย็น เช่น มะลิ สารภี พิกุล บุนนาค เกสรบัวหลวง เปลือกชะลูด เตยหอม มักพบในตำรับยาบำรุงหัวใจ บำรุงโลหิต แก้กอ่อนเพลีย ห้ามใช้กับโรค ธาตุพิการ ลมป่วง ดีซ่าน ร้อนใน กระจายน้ำ

6. สมุนไพรรสขม เช่น บอระเพ็ด โกฐกะกลิ้ง ยาตำ ฟ้าทะลายโจร ดีบัว ขี้เหล็ก บวบขม มักพบในตำรับยาแก้ไข้ เจริญอาหาร แก้กร้อนใน บำรุงน้ำดี ช่วยย่อยอาหารห้ามใช้กับโรค โรคลมในลำไส้ จุกเสียดแน่น โรคหัวใจ

7. สมุนไพรสดเค็ม เช่น เกลือสินเธาว์ ดินประสิว ตานดำ มะเกลือป่า เกลือสมุทร เหงือกปลาหมอ มักใช้ในตำรับยาแก้โรคทางผิวหนัง ขำระเมือกมันในลำไส้ ฟอกโลหิต ดับพิษร้อน แก้กษามะนาด แก่เสมหะเหนียว แก่น้ำเหลืองเสียห้ามใช้กับโรค ไตพิการ อุจจาระพิการ โรคบิดมูกเลือด

8. สมุนไพรสเปรี้ยว ผักส้มป่อย มะขาม สมอไทย มะขามป้อม มะขามแขก มักพบในตำรับยาแก้ทางเสมหะ แก่กระหายน้ำ แก่ไอ กัดเสมหะ ฟอกโลหิตระดู สตรี บำรุงเลือด ห้ามใช้กับโรค ท้องเสีย แก่ไข้ต่าง ๆ

9. สมุนไพรเผ็ดร้อน เช่น ดีปลี พริกไทย ขมิ้นชัน ขิง ข่า ไพล กระจวาน กานพลู อบเชย สะค้าน ตะไคร้ กระจาย มักพบในตำรับยาแก้โรคลม ขับระดู ขับเหงื่อ บำรุงไฟธาตุ แก้ปวดท้อง ท้องอืด จุกเสียด ช่วยย่อยอาหารห้ามใช้กับโรค: โรคไอ ไข้พิษ ไข้เพื่อโลหิต

ในตำราเวชศึกษามีการจัดรสรยาสมุนไพรเพิ่มอีก 1 รส คือ สมุนไพรรสจืด ใช้สำหรับแก้ในทางเตโช ขับปัสสาวะ ดับพิษร้อน แก้ไข้

จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นการแพทย์แบบดั้งเดิมหรือที่เรียกว่า แผนโบราณ และแผนปัจจุบันนั้นล้วนต้องอาศัยความรู้แบบองค์รวมตามหลักของการแพทย์นั้นๆ และการที่เราจะมีความรู้อย่างครอบคลุมเกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพรในการบำบัดรักษาโรคก็จำเป็นต้องต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการบำบัดรักษาโรค ซึ่งในปัจจุบันมีสื่อต่างๆ มากมายให้เราได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อการมีสุขภาพที่ดีแบบองค์รวมอย่างสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ

องค์ความรู้

องค์ความรู้ของการประยุกต์ใช้สมุนไพรในงานสาธารณสุขของไทยเกิดขึ้นได้ เนื่องจากสมุนไพรมีประโยชน์ทางการแพทย์ในการรักษาและป้องกันโรคต่างๆ โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีประวัติการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคมานานแล้ว ดังนั้นการประยุกต์ใช้สมุนไพรในงานสาธารณสุขในประเทศไทยสามารถทำได้โดยเช่น การวิจัยและพัฒนาสมุนไพรที่มีคุณสมบัตินำมาใช้รักษาโรคหรือมีประสิทธิภาพในการป้องกันโรคควรเป็นส่วนสำคัญของงานสาธารณสุขในการสร้างองค์ความรู้และข้อมูลที่เป็นมูลค่าสำหรับประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในงานสุขภาพ การผลิตสมุนไพร การสร้างสมุนไพรในปริมาณมากพอสมควร เพื่อให้สามารถใช้ในการรักษาและป้องกันโรคในระดับท้องถิ่นและประเทศได้ ประหยัดค่าใช้จ่ายให้แก่ประชาชนทั่วไปได้ดี

การส่งเสริมการใช้สมุนไพร ควรส่งเสริมการใช้สมุนไพรในการรักษาและป้องกันโรคในประชาชน เช่น การจัดอบรมและคอร์สเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพร อย่างจริงจัง เพราะคนทั่วไปขาดความรู้จึงไม่กล้าใช้ ไปใช้แต่ยาต่างประเทศเสียส่วนมาก มีการตรวจสอบและควบคุมคุณภาพของสมุนไพรที่นำมาใช้ในงานสาธารณสุขเพื่อให้มั่นใจในความปลอดภัยและประสิทธิภาพของการใช้งาน การมีการกำกับดูแลและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค เพื่อป้องกันความเสี่ยงและการใช้สมุนไพรที่ไม่ปลอดภัย มีการให้ข้อมูลแก่ประชาชนที่ถูกต้องและแนะนำการใช้สมุนไพรในรูปแบบที่เข้าใจง่ายแก่ประชาชน เพื่อให้พวกเขาสามารถใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพของตนเองและครอบครัวได้อย่าง

ถูกต้อง มีการร่วมมือระหว่างแพทย์แผนจีนและการแพทย์แผนไทยในการรักษาและดูแลสุขภาพผู้ป่วย เพื่อให้ได้ผลการรักษาที่ดีที่สุด

ฉะนั้น การประยุกต์ใช้สมุนไพรในงานสาธารณสุขของไทยต้องพิจารณาความปลอดภัยและประสิทธิภาพอย่างรอบคอบ และต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลและการวิจัยที่เป็นที่ยอมรับเพื่อสร้างองค์ความรู้และข้อมูลที่มีคุณภาพสำหรับการใช้สมุนไพรในการรักษาและป้องกันโรคในระดับชาติและสากลต่อไป

สรุป

การใช้สมุนไพรในการบำบัดรักษาโรคต่างๆ นั้น เรียกได้ว่ามีมาตั้งแต่ยุคเริ่มต้นของการกำเนิดมนุษย์ โดยใช้เพื่อประกอบอาหารและเป็นยารักษาโรค สังเกตจากถิ่นฐานการตั้งรกรากของมนุษย์นั้นจะเลือกทำเลที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากสามารถทำการเพาะปลูก เลี้ยงชีพได้ในระยะยาว ที่สำคัญการที่มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่แนบชิดกับธรรมชาตินั้น ส่งผลให้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรต่างๆ ที่จะช่วยบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์มนุษย์ ยิ่งเมื่อหันกลับมามองในปัจจุบันกระแสนิยมเกี่ยวกับเรื่องของสุขภาพและการรับประทานอาหารเป็นยา ถือเป็นเรื่องที่ทุกคนให้ความสนใจ แม้แต่ในวงการแพทย์แผนปัจจุบันก็หันมาให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์เกี่ยวกับพืชสมุนไพร และใช้สมุนไพรใกล้ตัวในการบำบัดรักษาโรค เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่ายาแผนปัจจุบันทั่วไป ส่งผลให้ประชาชนที่มีรายได้น้อยและห่างไกลความเจริญสามารถเข้าถึงกระบวนการในงานด้านสาธารณสุขได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยาสมุนไพรในงานด้านสาธารณสุขยังมีความปลอดภัยสูงและผลข้างเคียงจากการใช้ยาเกิดขึ้นน้อยมาก หาง่าย ใกล้ตัว ไม่ต้องซื้อหา เพราะเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เรามีอยู่แล้ว จึงไม่ใช่เรื่องที่จะเป็นไปได้หากจะกล่าวว่า สมุนไพรคือทางเลือกที่สำคัญที่สุดสำหรับการมีสุขภาพแบบองค์รวมที่ดีสำหรับมนุษย์

สุขภาวะในการดำรงชีพของบุคคลอย่างมีสุขทั้งกายและจิตนั้น ไม่ใช่เพียงแค่การไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ แต่หมายรวมถึงการมีชีวิตที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สามารถดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างสงบและเป็นปกติสุข การมีสุขภาวะแบบองค์รวมที่ดีนั้น สิ่งที่ขาดไม่ได้เลยคือการเชื่อมโยงและเกื้อหนุนซึ่งกันและกันของมิติทั้ง 4 ได้แก่ กาย สังคม จิต และปัญญา ตามหลักทฤษฎี 4 คือ สุขภาวะทางกาย (กายภาพนา) สุขภาวะทางจิต (จิตภาพนา) สุขภาวะทางสังคม (ศีลภาพนา) และสุขภาวะทางปัญญา ซึ่งหมายถึงความสุขอันประเสริฐที่เกิดจากมีจิตใจสูง เข้าถึงความจริงทั้งหมด ลดละความเห็นแก่ตัว มุ่งเข้าถึงสิ่งสูงสุด (พระนิพพาน) หรือพระผู้เป็นเจ้าหรือความดีสูงสุด สุดแล้วแต่ความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละคน

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมให้ประชาชนนำสมุนไพรในท้องถิ่นเข้ามาใช้ในระบบสาธารณสุขสำหรับตนเอง ครอบครัว และชุมชนอย่างแพร่หลายนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ จำเป็นต้องจัดการประชาสัมพันธ์ อบรม ให้ความรู้ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสุด อีกทั้งยังสอดคล้องกับ “แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- เพียว เหมือนวงษ์ญาติ. (2524). คอลัมน์การรักษาพื้นบ้าน. นิตยสารหมอชาวบ้าน, เล่มที่ 27.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิหมอชาวบ้าน. การรักษาพื้นบ้าน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.doctor.or.th. [12 สิงหาคม 2566].
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน. (2536). คู่มือการปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐานสำหรับอาสาสมัครสาธารณสุข. นนทบุรี: องค์การทหารผ่านศึก.
- กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ประวัติและตราสัญลักษณ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.dtam.moph.go.th/index.php/th/2012-05-10-07-31-12/history>. [20 สิงหาคม 2566].

เปรียบเทียบสิกขาบทปาจิตติย์ของพระพุทธศาสนาหายนกับพระพุทธศาสนาเถรวาท

Comparison of the Pacittiya Rules of Mahayana Buddhism and Theravada Buddhism

¹พระครูภัทรกิตติสาร, ²พระสุเทพ สุตธมโม

¹Phrakhruphattharakittisan, ²Phra Suthep Sutatammo

¹สำนักเรียนวัดสัปรสเทศ

²นิสิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Sappassat Temple School

²Student of Program in Buddhism, Suphanburi Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²Corresponding author, e-mail: wongjun1976@gmail.com

บทคัดย่อ

สิกขาบทต่างๆ ในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล อันมีสาเหตุมาจากที่พระภิกษุบางรูปมีความประพฤติที่ไม่เรียบร้อย ไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะ หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานได้เกิดข้อถกเถียงกันขึ้นในเรื่องของสิกขาบทเล็กน้อยที่สามารถตกลงกันได้ หลังจากการทำสังคายนาในครั้งที่ 1 ในบทความได้ทำการเปรียบเทียบสิกขาบทของพระพุทธศาสนาหายนกับเถรวาท โดยมีจุดประสงค์ในการเปรียบเทียบสิกขาบทในหมวดปาจิตติย์ของทั้ง 2 นิกาย วัตถุประสงค์คือเปรียบเทียบให้ทราบถึงความแตกต่างของจำนวนสิกขาบทหมวดปาจิตติย์ การเพิ่มเติมและสาเหตุของความแตกต่างของสิกขาบท การจัดอันดับสิกขาบท ความมุ่งหมายและเนื้อความ บทความนี้เป็นการเปรียบเทียบสิกขาบทของทั้ง 2 นิกายโดยมีความเป็นมาของสิกขาบท สาเหตุของการบัญญัติสิกขาบท สิกขาบทของทั้ง 2 นิกายที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของจำนวนในเบื้องต้นที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน ประเด็นที่สำคัญในบทความนี้เพื่อเปรียบเทียบสิกขาบทในหมวดปาจิตติย์ให้เห็นเป็นสำคัญเพื่อให้เห็นความชัดเจนของความแตกต่างของสิกขาบท ซึ่งเกิดมาจากความเห็นที่ต่างกันในเรื่องของศีลสามัญญตาและเรื่องทิวฐิสามัญญตา

คำสำคัญ: เปรียบเทียบสิกขาบทปาจิตติย์, พระพุทธศาสนาหายน, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

The precepts in Buddhism originated in the time of the Lord Buddha. which was caused by the fact that some monks had unorganized behavior not suitable for monasticism After the Buddha's death, there was a debate about the minor precepts that came to an agreement. After the 1st council, the article compares the precepts of Mahayana Buddhism and Theravada Buddhism. The objective is to compare the precepts in the pacittiya sects of the two sects. The objective is to compare the difference in the number of pacittiya precepts. Additions and causes of difference in precepts ranking of precepts Purpose and Content. This article is a comparison of the precepts of the two sects with the background of the precepts. The cause of the precepts the precepts of the two sects were clearly different in terms of their initial numbers. The important point in this article is to compare the precepts in the Pācittiya section to see the clarity of the difference between the precepts. which arises from different opinions about Silasanyata and Tittisaanyata

Keyword: Comparison of the precepts, Mahayana Buddhism, Theravada Buddhism

บทนำ

หลังพุทธปรินิพพานได้มีความแตกแยกเกิดขึ้นเป็นรอยร้าวในคณะสงฆ์ของพระพุทธศาสนา ในเรื่องของสิกขาบทเล็กน้อย มีการทำสังคายนาครั้งที่ 1 ในกรณีของพระสุภทัชจาบัจจพระธรรมมีพระมหากัสสปะเป็นประธาน มีพระอรหันต์ 500 รูป เข้าร่วมสังคายนา (พระถังซำจั๋งกล่าวว่ามีพระอรหันต์เข้าร่วมสังคายนาครั้งนี้ถึง 1000 รูป (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์), 2545: 16) หลังจากพระอุบาลีตอบปัญหาเกี่ยวกับพระวินัยแล้ว พระอานนท์แจ้งกับสงฆ์ว่าก่อนที่พระพุทธองค์จะปรินิพพานได้ชี้แจงเกี่ยวกับการถอนสิกขาบทเล็กน้อยว่า “อานนท์ เมื่อเราล่วงไป สงฆ์หวังอยู่ก็พึงถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 382) แต่ไม่ทราบว่าสิกขาบทเล็กน้อยนั้นคือสิกขาบทอะไรภิกษุจึงมีความคิดเห็นแตกต่างกัน พระมหากัสสปะจึงได้กล่าวว่า “...ถ้าสงฆ์พร้อมแล้วก็พึงบัญญัติสิ่งที่ไม่ได้ทรงบัญญัติ ไม่พึงถอนพระบัญญัติที่ทรงบัญญัติไว้ พึงสมทานประพจน์ตามสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้วนี้เป็นญัตติ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535: 383) หลังการทำสังคายนาเสร็จแล้วมีภิกษุพวกหนึ่งที่นำโดยพระปุราณะไม่เห็นด้วยจึงกล่าวว่า “...ภิกษุผู้เถระทั้งหลายสังคายนาพระธรรมและวินัยดีแล้วแต่ผมจะทรงจำไว้ตามที่ ได้ยินเฉพาะพระพักตร์ ตามที่ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค”

ต่อมามีความแตกแยกในแนวคิดขัดแย้งเรื่องของวัตถุ 10 ประการ (ธีรยุทธ สุนทรา, 2540: 5) ที่มีภิกษุวัชชีบุตรเห็นชอบในเรื่องนี้ แต่อีกฝ่ายไม่เห็นชอบจึงแตกแยกและไม่ทำสังฆกรรมร่วมกันโดยฝ่ายวัชชีบุตรแยกไปทำสังคายนาต่างหากเรียกว่า “มหาสังฆิกะ” (พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, 2543: 51) หลังจากการทำสังคายนาแล้วได้เกิดการแตกแยกกันเป็นนิกาย 2 นิกาย คือ เถรวาทและมหาสังฆิกะ กาลต่อมาแยกเป็นนิกายต่างๆ ถึง 18 นิกาย (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2545: 66) บางทีก็กล่าวว่าการแยกถึง

24 นิยาย ในช่วงศตวรรษที่ 5 มหายานเกิดขึ้นอย่างชัดเจนที่กำเนิดจากกลุ่มมหาสังฆิกะ สาเหตุที่ทำให้เกิดคือ

- 1) วิบัติจากทฤษฎีสัมมัญญา ความคิดเห็นแตกแยก
- 2) วิบัติจากศีลสัมมัญญา การแตกแยกกันทางการประพฤติ
- 3) จากบุคลิกภาพของพระองค์
- 4) จากแรงกดดันศาสนาพราหมณ์
- 5) จากพุทธบริษัทคฤหัสถ์ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550: 81)

หลังพุทธองค์ปรินิพพานภิกษุมีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องทฤษฎีสัมมัญญา และศีลสัมมัญญา ฝ่ายหลังได้แยกตัวไปทำมหาสังคีติ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2539: 181) และเรียกตัวเองว่า “มหาสังฆิกะ” ส่วนใหญ่จึงสรุปว่ามหาสังฆิกะพัฒนามาเป็นมหายาน ด้านพระวินัยในพระปาฏิโมกข์ของมหายานมี 250 สิกขาบท ฝ่ายเถรวาท 227 สิกขาบท ความแตกต่างจึงเกิดขึ้นในเรื่องของจำนวนของสิกขาบทและความแตกต่างกันของสิกขาบทบางสิกขาบท ซึ่งในบทความนี้เราจะศึกษาในเรื่องของความแตกต่างของสิกขาบทปาจิตตีย์

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2546: 285) ได้ให้นิยามของคำว่า “สิกขาบท” หมายถึง ข้อที่ต้องศึกษา ศีล วินัย ตลอดจนบทบัญญัติข้อหนึ่งๆ ที่ภิกษุต้องปฏิบัติ ประกอบด้วยศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ศีล 227 ของเถรวาท ศีล 250 ของมหายาน ศีล 311 ของภิกษุ แต่ละข้อเรียกว่าสิกขาบท เป็นข้อสำหรับฝึกตนอบรมของอุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ สามเณร ภิกษุณี เป็นลำดับๆ ไป ()

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9) (2548: 123) ให้ความหมายของ สิกขาบท ว่าข้อศีล ข้อวินัย ศีลแต่ละข้อ วินัยแต่ละข้อ อาทิเช่น ศีลสามเณร 10 ข้อ เรียก 10 สิกขาบท ศีลภิกษุ 227 ข้อ เรียก 227 สิกขาบท

ซึ่งในบทความนี้จะกล่าวเพียงเฉพาะในสิกขาบทของภิกษุ คำว่า “สิกขาบท” ยังมีไวพจน์อื่นอีก “ศีล” “พระวินัยบัญญัติ” และ “พระปาฏิโมกข์” เป็นต้น คำว่า “ปาฏิโมกข์” ต่อมาเมื่อบริษัทไม่บริสุทธิ์ด้วยทรงเห็นการล่วงละเมิดของภิกษุทั้งหลาย จึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้น โดยเฉพาะสิกขาบทประเภทครุภาพัตติพระพุทธเจ้าจึงได้ทรงหยุดแสดงโอวาทปาฏิโมกข์และทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์แสดง “อาณปาฏิโมกข์” แทน โดยให้สวดแสดงทุกกึ่งเดือน อาณปาติโมกข์ คือ ข้อบังคับ สิกขาบท ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติเพื่อเป็นขอบเขตการประพฤติและการปฏิบัติของภิกษุและภิกษุณี สิกขาบทที่บัญญัติสำหรับภิกษุ เรียกว่า “ภิกษุปาติโมกข์” พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญฺญ) กล่าวไว้ใน “พระวินัย: กฎเกณฑ์และคุณค่าทางสังคม” ว่า “ศีล” หรือ “สิกขาบท” หรือ “ปาฏิโมกข์” จัดอยู่ในลักษณะเป็น “จาริตตะ” และ “วาริตตะ” คือ การประพฤติตามสิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ‘นี้ควรทำ’ (จาริตตศีล) และการไม่ประพฤติล่วงละเมิดข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงห้ามไว้ว่า ‘นี้ไม่ควรทำ’ (วาริตตศีล) อันเป็นเครื่องมือที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการปกครองสงฆ์ในตอนต้นพุทธกาล ในโคปกโมคคัลลานสูตร แสดงความตอนหนึ่งว่า พระอานนท์อ้างเอาธรรม คือ สิกขาบทอันเป็นปาฏิโมกข์ (โดยเฉพาะ) ว่าธรรมเป็นเครื่องบริหารสงฆ์สงฆ์แสดงปาฏิโมกข์ทุกกึ่งเดือน ธรรม คือ ปาฏิโมกข์มีสงฆ์เป็นผู้ถือบังคับให้ผู้มีโทษติดตัวทำคินโทษ

นั้นๆ เสีย แต่ถือว่ามิใช่บุคคลหรือสงฆ์บังคับ แต่ธรรมต่างหากที่บังคับและเป็นเหมือนผู้ปกครองสงฆ์หลักของการ ประชุมปาฏิโมกข์ที่ได้ผลจริงตามพุทธประสงค์นั้น คือ การแสดงความเคารพในธรรมของพระพุทธเจ้า มาประชุมด้วยใจอันเป็นธรรมแท้จริง และปฏิบัติตามสิกขาบทที่เป็นปาฏิโมกข์อันพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติและแสดงแล้วแก่ภิกษุทั้งหลายโดยแท้ พุทธทาสภิกขุได้แสดงทรรศนะ ว่า การปาฏิโมกข์เช่นนี้เป็นการปกครองสงฆ์ให้เป็นไปโดยสามัคคีธรรม ราบรื่นหมดจดสะอาด แท้ทั้งอบรมให้เป็นผู้มีปกติเห็นเป็นภัยแม้ในโทษเล็กน้อย เนื่องจากเห็นแก่ธรรมเป็นใหญ่ (พุทธทาสภิกขุ, 2545) นอกจากนี้สิกขาบทที่มีมาในพระปาติโมกข์และนอกพระปาติโมกข์ ซึ่งที่มาในพระปาฏิโมกข์เรียกว่า “อาทิพรหมจริยกาสิกขา” ส่วนที่มานอกพระปาฏิโมกข์เรียกว่า อภิสมจาริกาสิกขา

“สิกขาบท” ของพระพุทธศาสนามหายาน ท่านพระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิแจ้ง) เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายจีนนิคมมองว่า พระวินัยต่างๆ ที่มีมาในพระไตรปิฎกทั้งในและนอกพระปาฏิโมกข์ พระพุทธเจ้ามิได้บัญญัติไว้ก่อนล่วงหน้าแต่ทรงบัญญัติตามเหตุการณ์ และกำหนดโทษหนักเบาต่างกัน เพื่อป้องกันการประพฤติดีเสื่อมเสียของภิกษุที่มีจำนวนมาก กฎเกณฑ์ของธรรมชาติดีปัจจัยที่ทำให้สรรพสิ่งในโลกเกิดความแตกต่างกัน ด้วยอำนาจจากกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติบังคับ ชักจูง อิทธิพลดินฟ้าอากาศ กระทั่งสิ่งแวดล้อมทำให้เปลี่ยนไป พระพุทธศาสนาก็เช่นกัน เป็นเพราะอำนาจของธรรมชาติย่อมต้องการผลิตผลของดินแดนนั้นๆ เพื่อประโยชน์ของบุคคลที่ต่างพื้นที่นั้นๆ ตามกฎเกณฑ์ของสากลโลกนั่นเองอีกอย่างสิกขาบทของพระพุทธศาสนามหายานถือปฏิบัติในทฤษฎี “โพธิสัตว์มรรค” กำหนดมาตรฐานจากช่วงที่พระพุทธเจ้าเริ่มผนวชเรียกว่า “พระศากยโพธิสัตว์เจ้า” ซึ่งทรงถือปฏิบัติในสิกขาบทมังสวิรัต เรียกว่า ตบศีลวัตร (ศีลอย่างกิเลสมีปรากฏในมหาสิหนาทสูตร) ซึ่งเรียกชื่อเป็น “สิกขาบทพระ โพธิสัตว์” จากความข้างต้นเป็นไปได้หรือไม่ว่า สิกขาบทของมหายานกำหนดเอาข้อปฏิบัติ ทั้งหมดเริ่มจากที่พระพุทธเจ้ายังเป็นพระโพธิสัตว์มาเป็นตัวกำหนดในเรื่องนี้ด้วย

สิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน

หลังการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าแล้ว ได้มีการทำสังคายนาขึ้นและได้มีความคิดเห็นที่ต่างกัน ทั้งเรื่องทิลกฐิตี 5 ประการ (ธีรยุท สุนทรา, 2540: 6) ของมหาเทพ วัตถุ 10 ประการ (วิ.จ. (ไทย) 7/446/393) และธีรยุท สุนทรา, 2540: 5) ของฝ่ายภิกษุวัชชีบุตรและได้แยกไปทำมหาสังคิติ จึงเรียกตนเองว่า มหาสังฆิกะและพัฒนาเป็นพระพุทธศาสนามหายานยึดถือวินัย 250 สิกขาบท ฝ่ายเถรวาทยึดถือวินัย 227 สิกขาบท

สิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาท

นิยามและความหมายของ สิกขาบท คือ ข้อที่ต้องศึกษา ข้อศีล ข้อวินัย บทบัญญัติในพระวินัยที่ภิกษุพึงปฏิบัติ เช่น ศีล 5 ศีล 8 ศีล 227 ศีล 311 ในแต่ละข้อเรียกว่า “สิกขาบท” เป็นข้อที่ต้องศึกษาฝึกฝนอบรมของพุทธบริษัททั้ง 4 คืออุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ ภิกษุณี (พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร, 2501) ดังนั้นจะเรียก “สิกขาบท” ว่า “วินัย” ก็ได้ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “วินัยปิฎก” คือ เรื่องของศีลและสิกขาบทของบรรพชิตโดยมีสาระสำคัญที่เป็นข้อห้าม บทลงโทษ วินัยปิฎกแบ่งเป็น 5

ส่วน คือ มหาวีรังก์ ภิกขุณีวิรังก์ มหาวรรค จุลวรรค และปริวาร พระวินัยมีไว้ควบคุมความประพฤติของ ภิกษุที่มีอยู่ 227 ข้อ เพื่อความเป็นไปของความเป็นระเบียบเรียบร้อย เหมาะสมกับสมณสาธูป ซึ่งจะ นำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใสกับบุคคลที่ยังไม่ศรัทธาส่วนบุคคลที่ศรัทธาแล้วก็มีศรัทธามากขึ้นไปอีก จึงเปรียบได้กับร้อยเรียงดอกไม้ให้เข้ากันไม่กระจัดกระจายสามารถแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ (1) พุทธ บัญญัติ รวมทั้งข้อที่ทรงห้ามและอนุญาต (2) อภิสมจาร ข้อวัตรที่เป็นธรรมเนียมและมารยาทที่ภิกษุพึง ปฏิบัติต่อบุคคล สถานที่ เช่น ข้อวัตรสัทธิวิหาริกปฏิบัติต่ออุปัชฌาย์ ข้อวัตรปฏิบัติต่อเสนาสนะ เป็นต้น (พระมหาอเนก มหคณปญโญ, 2556)

“วินัย” คือ การจัดโครงสร้างระเบียบแบบแผนของชุมชน (สงฆ์) สังคม ให้อยู่รวมกันที่มีความสัมพันธ์ดีงามได้รับประโยชน์จากธรรม โดยจุดมุ่งหมายคือให้ได้รับประโยชน์จากธรรมการวางระบบ ที่เรียกว่า “วินัย” จึงเป็นความสามารถพิเศษ มิใช่เพียงแค่เข้าถึงธรรมชาติแต่ยังสามารถเอาความจริงจาก ธรรมชาติมาให้เกิดประโยชน์ได้ด้วย อันเป็นความสามารถของพระพุทธเจ้า (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2539)

ดังนั้นจากความหมายข้างต้น “วินัย” กับ “สิกขาบท” จึงเป็นไวพจน์ที่สามารถใช้แทนกันได้ อันหมายถึง สิกขาบทหรือวินัยของพระภิกษุฝ่ายเถรวาท 227 ข้อ ฝ่ายมหายาน 250 ข้อ ซึ่งสาระที่สำคัญ คือเป็นข้อห้ามและบทลงโทษ 2 อย่าง คือ (1) พุทธบัญญัติ ข้อห้ามและข้ออนุญาต (2) อภิสมจาร ข้อวัตรปฏิบัติที่เป็นธรรมเนียมและมารยาท

เหตุผลการบัญญัติสิกขาบท

เหตุผลในการบัญญัติสิกขาบทมาจากสิ่งที่มีเหตุเกิดขึ้นก่อนเสมอ ก่อนหน้านั้นพระสารีบุตรได้ทูล ขอให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท แต่พระองค์ก็ยังมิได้บัญญัติสิกขาบทจนล่วงเลยมาถึงพรรษาที่ 20 ภิกษุมิจำนวนมากขึ้นมีการประพฤติที่ไม่เหมาะสม โดยพระสุทินเสพเมถุนธรรมกับอดีตภรรยา จนเป็นที่ โจษขานในหมู่ภิกษุและเป็นที่ติเตียนของหมู่ชาวบ้านจนพระพุทธเจ้าทรงทราบจึงทำการประชุมหมู่สงฆ์ และทรงดำหนิการกระทำของพระสุทินพร้อมทั้งชี้โทษในการกระทำนั้นและได้ทรงบัญญัติสิกขาบท ท่ามกลางการประชุมสงฆ์ ห้ามภิกษุเสพเมถุนหากล่วงละเมิดจะขาดจากความเป็นภิกษุขวชอีกไม่ได้และ ทำสังฆกรรมร่วมกับหมู่สงฆ์ไม่ได้ ซึ่งกริยานี้เรียกว่า “อาบัติ” ภิกษุล่วงละเมิดสิกขาบทเรียกว่า “ต้อง อาบัติ” มี 2 สถาน (1) อาบัติหนัก หรือ ครุภาพัตติ ได้แก่ ปาราชิก สังฆาติเสส (2) อาบัติเบา หรือ ลหุภาพัตติ ได้แก่ อนียต ฤทธัจจย ปาจิตตีย์ ทุกกฏ ทุพภาสิต เหตุผลการบัญญัติสิกขาบทประกอบลักษณะ 4 ขั้นตอน คือ

- (1) มีเหตุการณ์ไม่เหมาะสม มีผู้ร้องเรียนหรือกราบทูลให้ทราบ
- (2) รับสั่งให้ประชุมสงฆ์และได้สวน
- (3) ตีเตียน ชี้โทษการประพฤตินั้น
- (4) ทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อไม่ให้เกิดซ้ำอีก (กรรมการกองตำรา, 2479)

การบัญญัติสิกขาบทมีวัตถุประสงค์ 2 ส่วน (พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ วันจันทร์), 2559)

1) จุดมุ่งหมายทั่วไป เป็นจุดมุ่งหมายของการแสดงธรรม แต่อนุโลมเข้ากับการบัญญัติวินัย หรือศีลได้เช่น เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความไม่ยึดมั่นถือมั่น เพื่อความดับกิเลส ตัณหา ราคะ เพื่อความสร้างจากความมัวเมา เพื่อความดับโลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น

2) จุดมุ่งหมายเฉพาะ ได้แก่ จุดมุ่งหมายในการบัญญัติสิกขาบท 10 ประการ ที่พระพุทธเจ้า ทรงแถลงก่อนบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ อันเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมายของพระวินัยประกอบด้วย

- (1) เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความ เห็นชอบร่วมกันของสงฆ์
- (2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
- (3) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยากหรือกำราบคน หนาด้านไม่รู้จักอาย
- (4) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
- (5) เพื่อปิดกั้นอาสวะหรือ ความเสื่อมเสียทั้งหลายอันจะบังเกิดขึ้นในปัจจุบัน
- (6) เพื่อกำจัดอาสวะหรือความเสื่อมเสีย ทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
- (7) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
- (8) เพื่อความ เลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่ไม่เลื่อมใสแล้ว
- (9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม
- (10) เพื่อเอื้อเฟื้อและ รักษาพระวินัย

จุดมุ่งหมายดังกล่าวแสดงถึงเจตนารมณ์ที่เน้นในเรื่องของความดีงามและประโยชน์สุขของ สังคมส่วนรวมคือทั้งสังคมสงฆ์และสังคมคฤหัสถ์เป็นจุดหมาย สิกขาบทหรือพระวินัยประกอบด้วยเนื้อหา หลัก 2 ประการคือ อาทิ พรหมจริกาสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักแห่งชีวิตพรหมจรรย์ อภิสมจา ริกาสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ เกี่ยวกับมารยาทและอนามัย

บทลงโทษ สิกขาบททั้ง 227 ข้อ มีเกณฑ์ตัดสิน บทลงโทษโดยเรียกว่า “อาบัติ” แปลว่า การ ตกไป (จากความดี) คือล่วงละเมิดสิกขาบทโทษที่เกิดจากการละเมิดในภิกษุปาฏิโมกข์ต้องอาบัติ เรียงจาก สถานหนักสุดถึงสถานเบาสุดอาบัติ เรียกโดยชื่อมี 7 กอง คือ อาบัติปาราชิก สังฆาติเสส ฤทธัจจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทศนีย์ทุกกฏ และทุพภาษิต ความหมายและเกณฑ์ตัดสิน อาบัติหลายลักษณะและหลาย ระดับดังนี้ (1) อาบัติปาราชิก เกิดจากการล่วงละเมิดปาราชิก สิกขาบทที่มีอยู่ 4 ข้อ เป็นความผิดที่ต้อง ได้รับโทษสถานหนัก ผู้ล่วงละเมิดขาดจากความเป็นพระภิกษุทันที (2) อาบัติสังฆาติเสส เกิดจากการ ล่วง ละเมิดสังฆาติเสสสิกขาบทที่มีอยู่ 13 ข้อ เป็นความผิดที่ต้องได้รับโทษสถานหนัก แต่ยังไม่ขาดจากความ เป็นภิกษุต้องอาศัยสงฆ์ในการออก (3) ฤทธัจจย เป็นอาบัติที่เกิด จากการกระทำที่หยาบคาย เป็น ความผิดที่มีโทษเบา (4) ปาจิตตีย์เป็นอาบัติที่ทำให้ ความดีงามตกไป เกิดจากการล่วงละเมิดนิสัคคิย ปาจิตตีย์สิกขาบทที่มีอยู่ 30 ข้อ และปาจิตตีย์ สิกขาบทที่มีอยู่ 92 ข้อ (5) ปาฏิเทศนีย์ เกิดจากการล่วง ละเมิดปาฏิเทศนีย์ สิกขาบทที่มีอยู่ 4 ข้อ เป็นความผิดที่มีโทษสถานเบา (6) ทุกกฏ เป็นอาบัติที่เกิดจาก การ กระทำที่ไม่ดีและไม่เหมาะสม (7) ทุพภาษิต เป็นอาบัติที่เกิดจากการพูดไม่ดีและไม่เหมาะสม เกิด จากการล่วงละเมิดสิกขาบทเกี่ยวกับคำพูดทั้งหมดในหมวดปาจิตตีย์ ตั้งแต่ฤทธัจจยถึงทุพภาษิตเป็น

ความผิดที่มีโทษสถานเบา ผู้ล่งละเมิดต้องแสดงอาบัติหรือปลงอาบัติโดยประกาศสารภาพความผิดต่อหน้าภิกษุรูปอื่นจึงพ้นจากอาบัตินี้ได้

สิกขาบทของพระพุทธศาสนามหายาน

ภิกษุสงฆ์บางพวกในพระพุทธศาสนามีความคิดเห็นไม่ตรงกันในเรื่องของศีลหรือสิกขาบท เมื่อความเห็นไม่เสมอกันศีลจึงไม่เสมอกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกันกลางมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแต่ปรากฏชัดหลังการทำสังคายนาครั้งที่ 1 ที่พระปูลาณะความเห็นไม่เสมอกับกลุ่มพระมหากัสสปะ จนกระทั่งสังคายนาครั้งที่ 2 ความเห็นในเรื่องวัตถุ 10 ประการไม่ลงรอย จึงเกิดความวิวาทและแบ่งแยกกันเป็นฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายานจนถึงปัจจุบัน

พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้ง) เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายจีนิกายได้กล่าวในประเด็นนี้ว่า ในสมัยนั้นกล่าวว่าความจริงพระวินัยที่มีมาในพระวินัยปิฎก ทั้งในและนอกพระปาฏิโมกข์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นระยะ มิได้มีการบัญญัติไว้ล่วงหน้าเพื่อห้ามความประพฤติผิดเป็นนัยๆ เป็นคราวๆ ไป กำหนดโทษหนักเบาไว้ต่างกันเป็นการป้องกันความประพฤติเสียหายของภิกษุที่มีอยู่จำนวนมาก พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้ง) ได้สรุปความอธิบายในเรื่องสิกขาบทเล็กน้อย 10 ข้อที่พระวัชชีบุตรเสนอในที่ประชุมเพื่อตัดทอนสิกขาบทเล็กน้อย 10 ข้อในคราวประชุมสังคายนาครั้งที่ 2 โดยแถลงว่าในช่วงระยะเวลาที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จปรินิพพาน (ความปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร) ได้ทรงอนุญาตให้ยกเลิกสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง เพียงแต่ในคราวปฐมสังคายนายังไม่ทราบว่าเป็นสิกขาบทใดบ้างจึงไม่ได้เพิกถอนจนถึงคราวสังคายนาครั้งที่ 2 ก็ได้เพิกถอนสิกขาบทนั้น สิกขาบทเล็กน้อย 10 ข้อมีดังนี้

- 1) ห้ามภิกษุรับเอง ใช้ให้ผู้อื่นรับ ซึ่งทองและเงินหรือยืนดีทองและเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตน
- 2) ห้ามฉันในเมื่อเข้าละแวกบ้าน ฉันโภชนาหารอันมิได้ทำวินัยกรรมไว้ก่อน
- 3) ห้ามฉันของเคี้ยวของฉันในเวลาวิกาล
- 4) ห้ามฉันเกลือที่ใส่กลักเขาสัตว์ เก็บสะสมไว้นั้นปนฉันกับของเคี้ยวของฉัน
- 5) ห้ามฉันน้ำหมัก ซึ่งมีสีน้ำตาล ดังเท้านกพิราบแต่ยังหาเป็นสุรน้ำเมาไม่
- 6) ห้ามฉันโครส 5 อย่าง ในเวลาวิกาล
- 7) ห้ามทำอุโบสถกรรม แก่ภิกษุผู้มาภายหลังเริ่มอุโบสถกรรมหรือลุกหลับไปเสียก่อนเสร็จ
- 8) ห้ามทำอุโบสถกรรมต่างกันให้อาวาสใหญ่มีกำหนดเสมาแดนเดียวกัน
- 9) ห้ามใช้สันถัต (เรียก นิสีทนะ คือ ผ้ารองนั่ง) อันไม่ได้ประมาณกำหนด
- 10) ห้ามปฏิบัติตามอุปัชฌาย์อาจารย์ในขนบธรรมเนียมรับช่วงสืบกันมา

ข้อความข้างต้นนี้พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้ง) ได้คัดจาก พระคัมภีร์ อภิธานจีนจากสันสกฤต โดยท่านสรุปไว้ว่า “สิกขาบท 10 ข้อนี้ทางอาจารย์วาทนิกายหาได้ชี้ชัด ฆ่า ถอน ออกจากต้นฉบับไม่คือ ยังคงมีอยู่ครบถ้วน ทั้งในทางปาฏิโมกข์และนอกปาฏิโมกข์ภิกษุบางหมู่บางคณะ จะกระทำก็ถือเป็นการผ่อนผัน เช่น ในข้อ 1 ถือเป็นการปัจจัยการอาศัยซึ่งกันและกัน “ปัจจัยการ” ในข้อ 3,4,6 ถือเป็นการฉันยา “เภสัชและปานะโภชนีย” ในข้อ 10 ถือเป็นการไม่ขัดต่อพระวินัย เช่น ตั้งป้ายบุพพาจารย์

เป็นการรู้อุปการะที่ท่านทำแล้วแก้ตน ส่วนสิกขาบทหลุและครุภาบัติอื่นๆ ในพระวินัยบัญญัติยังคงรักษาไว้แน่นแฟ้นไม่เปลี่ยนแปลง”

พระอาจารย์จันทรรณสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้ง) ได้อธิบายเหตุแตกแยกนิกายว่า

1) ฝ่ายสเถวिर (ฝ่ายทักษิณนิกายในปัจจุบัน) ทักษิณนิกาย หรือ หินยานนิกายหรือ เถรวาทได้ถือปฏิบัติกันในหมู่ภิกษุภาคใต้แห่งชมพูทวีป และใช้หนังสือบาลี (มคธ) กับยัตถ์หลักทฤษฎีหรือหัตถมคคโดยกำหนดมาตรฐานจากสมัย เจ้าชายสิทธัตถโคดมได้ทรงตรัสรู้เป็น พระศากยมุนีพุทธเจ้า คือ เริ่มแต่สมัยที่เรียกพระพุทธรองค์ว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นต้น และเรียกนิกายว่า เถรวาทนิกาย

2) ฝ่ายมหาสังฆิก (ฝ่ายอุตตรนิกายในปัจจุบัน) เมื่อเกิดการต่างจิตต่างใจกันขึ้นแล้ว การแตกต่างกันในทางปฏิบัติก็ย่อมตามมาเป็นธรรมดา กล่าวคือ อุตตรนิกาย หรือ มหายาน นิกาย ได้ถือปฏิบัติในหมู่ภิกษุภาคเหนือแห่งชมพูทวีป และใช้หนังสือสันสกฤต กับยัตถ์หลักทฤษฎีโพธิสัตมคคโดยกำหนดมาตรฐานจากสมัย เจ้าชายสิทธัตถโคดมทรงออกผนวช ทรงเป็น พระศากยมุนีโพธิสัตวเจ้า คือ ถอยหลังไปแต่สมัยทรงก่อนตรัสรู้เรียกพระองค์ว่า พระศากยมุนีโพธิสัตวเจ้า ขึ้นต้นและเรียกนิกายว่า อาจารย์วาทนิกาย ในมหาสิหนาทสูตร มีอรรถว่า เมื่อพระพุทธรเจ้าทรงผนวชแล้ว พระองค์ได้เริ่มปฏิบัติพระองค์เองในวัตร เรียกว่า ตบศีลวัตร (ศีลมังสวัตร) ซึ่งทางอุตตรนิกายสงเคราะห์เรียกชื่อว่า พระโพธิสัตวศีลอันเป็นวัตรสำคัญยิ่งในการเริ่มต้นปฏิบัติเพื่อบรรลุพระโพธิสัตวผลก่อน

เปรียบเทียบสิกขาบทปาจิตติยในพระพุทธานาเถรวาทและมหายาน

การศึกษาเปรียบเทียบสิกขาบทในพุทธานาฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายาน ซึ่งฝ่ายเถรวาทมีทั้งหมด 227 สิกขาบท ฝ่ายมหายานมีทั้งหมด 250 สิกขาบท ซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่ 23 สิกขาบท โดยฝ่ายมหายานมีมากกว่าฝ่ายเถรวาท ในบทความนี้จะการศึกษาเปรียบเทียบในสิกขาบทปาจิตติยที่มีความเหมือนกันอยู่บ้างในบางสิกขาบทและมีความแตกต่างกันในบางสิกขาบท การศึกษาเปรียบเทียบนี้จะกล่าวถึงความแตกต่างเป็นหลักสำคัญ

ปาจิตติยกันท์ ว่าด้วยอาบัติปาจิตติยล้วน คำว่า ปาจิตติย แปลว่า ทำกุศลจิต คือกุศลธรรมของผู้จงใจต้องอาบัติให้ตกไป โดยสรุปคือทำให้จิตตกไปและจิตที่ถูกทำให้ตกไปย่อมพลาดจากอริยมรรคทำให้อริยมรรคเสียไปเป็นเหตุให้จิตลุ่มหลง ปาจิตติยเป็นลหุกาบัติ อาบัติเบา เป็นสเทกิจฉา ยังพอแก้ไขได้ สามารถพ้นได้ด้วยการแสดงอาบัติต่อหน้าสงฆ์ คณะหรือบุคคลก็ได้

จำนวนของสิกขาบทปาจิตติยฝ่ายมหายานและฝ่ายเถรวาท

ในเรื่องของจำนวนสิกขาบทปาจิตติยทั้งเถรวาทและมหายานนั้นมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจนคือ ฝ่ายเถรวาทมีจำนวนสิกขาบทปาจิตติยจำนวน 92 สิกขาบท (วิ.มหา. (ไทย) 2/1-551/184-625) ส่วนในฝ่ายของมหายานมีจำนวนสิกขาบท 90 สิกขาบท ความแตกต่างของจำนวนสิกขาบททั้งฝ่ายเถรวาทกับมหายานมีความแตกต่างกันอยู่ 2 สิกขาบท

การเพิ่มเติมสิกขาบทและสาเหตุความแตกต่างของสิกขาบท

ความแตกต่างของจำนวนสิกขาบทในหมวดปาจิตติย ในฝ่ายเถรวาทมี 92 สิกขาบท ฝ่ายมหายานมี 90 สิกขาบทนั้น สิกขาบทที่มีอยู่ในฝ่ายเถรวาทจำนวน 2 สิกขาบทโดยที่ฝ่ายมหายานไม่มีนั้นคือ สิกขาบทที่ 81) ภิกษุเห็นพ้องกับสงฆ์ถวายจีวรแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งแล้วกลับตีเียนในภายหลังว่า “สงฆ์ให้จีวรตามความคุ้นเคยกัน”

สิกขาบทที่ 82) ภิกษุรู้อยู่ น้อมลากที่เขาจะถวายสงฆ์ไปเพื่อส่วนบุคคลภิกษุเหล่านี้ต้องอาบัติปาจิตติย ซึ่งทั้ง 2 สิกขาบทนี้จะมีบัญญัติไว้แต่เพียงฝ่ายเถรวาทในฝ่ายมหายานไม่มี

สาเหตุของความแตกต่างกันของ 2 สิกขาบทและเป็นเหตุให้จำนวนสิกขาบทฝ่ายมหายานน้อยกว่านั้นทางฝ่ายมหายานว่าเป็นสิกขาบทหามน้อมลากของสงฆ์ทั้ง 2 ข้อ ซึ่งปรากฏอยู่ในหมวดนิสสัยปาจิตติยข้อที่ 30 ของฝ่ายมหายานอยู่แล้ว (อภิชาต โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์, 2551: 220) สิกขาบทที่ 30) ภิกษุรู้ของถวายภิกษุอื่น น้อมลากที่เขาจะถวายสงฆ์อื่นมาเพื่อตน ต้องนิสสัยปาจิตติย

การจัดอันดับสิกขาบท

ในการจัดอันดับสิกขาบทในหมวดปาจิตติยนี้ ทั้งสองนิกายมีการจัดหมวดหมู่ของสิกขาบทที่แตกต่างกันไป รวมทั้งการจัดอันดับสิกขาบทนั้นก็มีความแตกต่างกันด้วยโดยมีการจัดอันดับของสิกขาบทที่สลับกันไปมา

1.การจัดหมวดหมู่สิกขาบท ในปาจิตติยกณฑ์ของฝ่ายเถรวาทนั้นได้มีการจัดเป็นหมวดหมู่ไว้ทั้งหมด 9 พรรค (วิมพา. (ไทย) 2/661/184) ดังนี้

1) มุสาวาทวรรค หมวดว่าด้วยการกล่าวเท็จ	มี 10 สิกขาบท
2) ภูตคามวรรค หมวดว่าด้วยภูตคาม	มี 10 สิกขาบท
3) โอวาทวรรค หมวดว่าด้วยโอวาท	มี 10 สิกขาบท
4) โภชนวรรค หมวดว่าด้วยโภชนะ	มี 10 สิกขาบท
5) อเจลกวรรค หมวดว่าด้วยนักบวชเปลือย	มี 10 สิกขาบท
6) สุราปานวรรค หมวดว่าด้วยการดื่มสุรา	มี 10 สิกขาบท
7) สัปปณกวรรค หมวดว่าด้วยสัตว์มีชีวิต	มี 10 สิกขาบท
8) สหธรรมิกวรรค หมวดว่าด้วยผู้ร่วมประพฤตินิธิธรรม	มี 12 สิกขาบท
9) รตนวรรค หมวดว่าด้วยรัตนะ	มี 10 สิกขาบท

ในสิกขาบทหมวดปาจิตติยของฝ่ายมหายานนั้นไม่มีการจัดหมวดหมู่อย่างกับฝ่ายเถรวาทแต่มีการเรียงลำดับจากสิกขาบทที่ 1 เป็นต้นไปจนถึงสิกขาบทที่ 90

2. การจัดอันดับสิกขาบทปาจิตติย อันดับสิกขาบทในหมวดปาจิตติยมีความแตกต่างกันโดยสลับกันไปมาทั้งฝ่ายของเถรวาทตั้งแต่สิกขาบทที่ 1 ถึงสิกขาบทที่ 92 และฝ่ายมหายานตั้งแต่สิกขาบทที่ 1 ถึงสิกขาบทที่ 90 (พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (ภิกษุโพธิ์แจ้ง, 2501: 9-14) โดยที่อันดับสิกขาบทของทั้งสองนิกายจะไม่เรียงอันดับตรงกันดังนี้ (โดยจะกล่าวเพียงสิกขาบทของฝ่ายมหายานเนื่องจากมีสาระตรงกัน)

1. มหายาน : สิกขาบทที่ 4 ภิกขุอยู่ร่วมบ้านกับผู้หญิงค้างคืน ต้องปาจิตตีย์ ตรงกับสิกขาบทที่ 6 ฝ่ายเถรวาท
2. มหายาน : สิกขาบทที่ 6 ภิกขุไดสอนธรรมแก่อนุสัมบันให้ว่าพร้อมกัน ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 4 ฝ่ายเถรวาท
3. มหายาน : สิกขาบทที่ 7 ภิกขุบอกอาบัติชั่วของภิกขุอื่น แก่สามเณร หรือคฤหัสถ์ ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 9 ฝ่ายเถรวาท
4. มหายาน : สิกขาบทที่ 9 ภิกขุแสดงธรรมแก่ผู้หญิง เกินกว่า 6 คำนอกจากจะมีผู้ชายอยู่ด้วย ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 7 ของฝ่ายเถรวาท
5. มหายาน : สิกขาบทที่ 19 ภิกขุรู้ยู่ว่ามีตัวสัตว์ เอรอดินหรือ หยั่วด้วยตนเองหรือใช้คนอื่นรดต้องปาจิตตีย์ ตรงกับสิกขาบทที่ 20 ของฝ่ายเถรวาท
6. มหายาน : สิกขาบทที่ 20 ภิกขุเอาดินหรือ ปูนโบก หลังคากุฏิ ประตู หน้าต่าง พิงโบกได้เพียง 3 ชั้น ถ้าโบกเกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 19 ของฝ่ายเถรวาท
7. มหายาน : สิกขาบทที่ 23 ภิกขุติเตียนภิกขุอื่นว่า สอนนางภิกษุณีเพราะเห็นแก่ลาภต้องปาจิตตีย์ ตรงกับสิกขาบทที่ 24 ของฝ่ายเถรวาท
8. มหายาน : สิกขาบทที่ 24 ภิกขุให้จีวร แก่นางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ ต้องปาจิตตีย์เว้นไว้แต่แลกเปลี่ยนกัน ตรงกับสิกขาบทที่ 25 ของฝ่ายเถรวาท
9. มหายาน : สิกขาบทที่ 25 ภิกขุเย็บจีวร ของนางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 26 ของฝ่ายเถรวาท
10. มหายาน : สิกขาบทที่ 26 ภิกขุนั่งในที่มั่งคั่งกับนางภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 30 ของฝ่ายเถรวาท
11. มหายาน : สิกขาบทที่ 30 ภิกขุชวนผู้หญิง เดินทางด้วยกัน พอสิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 67 ของฝ่ายเถรวาท
12. มหายาน : สิกขาบทที่ 39 ภิกขุกลิ้นกินอาหารที่ไม่มีผู้ให้ คือ ยังไม่ได้รับประเคนให้ล่วงทวารปากเข้าไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่น้ำและไม่สีฟันตรงกับสิกขาบทที่ 40 ของฝ่ายเถรวาท
13. มหายาน : สิกขาบทที่ 40 ภิกขุไม่ใช่ขอโภชนียะอันประณีต คือ ข้าวสุกกระคนด้วยเนยใสเนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด น้ำส้มต่อคฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติเอามานัน ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 39 ของฝ่ายเถรวาท
14. มหายาน : สิกขาบทที่ 42 ภิกขุรับนิมนต์ด้วยโภชนียะทั้ง 5 แล้ว จะไปในที่อื่นจากที่นิมนต์นั้น ในเวลาก่อนฉันก็ดี ฉันกลับมาแล้วก็ดี ต้องลาภิกขุที่มีอยู่ในวัดก่อนจึงจะไปได้ ถ้าไม่ลาก่อนเที่ยวไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่สมัย คือ เวลาทำจีวร และจีวรกาลตรงกับสิกขาบทที่ 46 ของฝ่ายเถรวาท
15. มหายาน : สิกขาบทที่ 46 ภิกขุชวนภิกขุอื่นไปเที่ยวบิณฑบาตด้วย หวังประพุดิอนาจารไล่เธอกลับมาเสีย ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 42 ของฝ่ายเถรวาท
16. มหายาน : สิกขาบทที่ 52 ภิกขุว่ายน้ำเล่น ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 53 ของฝ่ายเถรวาท

17. มหายาน : สิกขาบทที่ 53 ภิกษุจักภิกษุด้วยกันต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 52 ของฝ่ายเถรวาท

18. มหายาน : สิกขาบทที่ 56 ภิกษุอยู่ในมัชฌิมภาคของประเทศ คือภาคกลางแห่งประเทศอินเดีย 15 วัน พึงอาบน้ำได้หนหนึ่ง ถ้ายังไม่ถึง 15 วัน อาบน้ำ ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่สมัยจำเป็น คือเวลาร้อน เวลากระวนกระวาย เวลาอาพาธ เวลาทำงานการ เวลาฝนตก เวลาเดินทาง ไม่เป็นอาบัติตรงกับสิกขาบทที่ 57 ของฝ่ายเถรวาท

19. มหายาน : สิกขาบทที่ 57 ภิกษุไม่เป็นไข้ ตัดไฟให้เป็นเปลวเองก็ดี ไขให้ผู้อื่นตัดก็ดี เพื่อจะผิง ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ตัดเพื่อเหตุอื่นไม่เป็นอาบัติ ตรงกับสิกขาบทที่ 56 ของฝ่ายเถรวาท

20. มหายาน : สิกขาบทที่ 58 ภิกษุใช้จีวรใหม่โดยไม่ทำพินทุก่อนตรงกับสิกขาบทที่ 60 ของฝ่ายเถรวาท

21. มหายาน : สิกขาบทที่ 58 ภิกษุซ่อนเองหรือ ใช้ผู้อื่นซ่อน ซึ่งบริวาร คือ บาตร จีวร ผ้าปูนั่ง กล่องเข็ม ประคตเอว สิ่งใดสิ่งหนึ่งของภิกษุอื่นด้วยคิดว่าล้อเล่น ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 58 ของฝ่ายเถรวาท

22. มหายาน : สิกขาบทที่ 67 ภิกษุรู้อยู่ว่าเขาเป็นผู้ร้าย ชวนเดินทางไปด้วยกัน สั้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 66 ของฝ่ายเถรวาท

23. มหายาน : สิกขาบทที่ 74 ภิกษุให้ฉันทะ คือ ยอมให้ทำสังฆกรรม ที่เป็นธรรมแล้ว ภายหลังกลับติเตียนสงฆ์ผู้ทำสังฆกรรมให้ฉันทะ ต้องปาจิตตีย์ ตรงกับสิกขาบทที่ 79 ของฝ่ายเถรวาท

24. มหายาน : สิกขาบทที่ 75 ภิกษุในเมื่อสงฆ์กำลังประชุมกันตัดสินข้อความอยู่ ลูกหนีไป ในขณะที่ตัดสินความข้อนั้นยังไม่เสร็จ ไม่ให้ฉันทะก่อนลูกไปเสีย ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 80 ของฝ่ายเถรวาท

25. มหายาน : สิกขาบทที่ 76 ภิกษุแกลังก่อความรำคาญ ให้เกิดแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 77 ของฝ่ายเถรวาท

26. มหายาน : สิกขาบทที่ 77 ภิกษุในเมื่อภิกษุอื่นวิวาทกันอยู่ แอบไปฟังความว่า เขาว่าอะไรกัน แล้วเก็บเอาความนั้นไปบอกกับอีกฝ่ายหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 78 ของฝ่ายเถรวาท

27. มหายาน : สิกขาบทที่ 79 ภิกษุโกรธเมื่อมีเหตุติภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 75 ของฝ่ายเถรวาท

28. มหายาน : สิกขาบทที่ 80 ภิกษุโกรธพองภิกษุอื่นด้วยอาบัติสังฆาติเสสไม่มีมูลต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 76 ของฝ่ายเถรวาท

29. มหายาน : สิกขาบทที่ 81 ภิกษุไม่ได้รับอนุญาต เดินล่วงประตูห้อง ที่พระเจ้าแผ่นดินประทับอยู่กับพระมเหสี ต้องปาจิตตีย์ตรงกับสิกขาบทที่ 83 ของฝ่ายเถรวาท

30. มหายาน : สิกขาบทที่ 82 ภิกษุเห็นเครื่องบริโภคนของคฤหัสถ์ตกอยู่ ถือเอาเป็นของเก็บได้ก็ดี ให้อื่นเอาก็ดี ต้องปาจิตตีย์ ถ้าหากของตกอยู่ในวัดหรือในที่ตนอาศัยต้องเก็บไว้ให้แก่เจ้าของที่ตนรู้จักตรงกับสิกขาบทที่ 84 ของฝ่ายเถรวาท

31. มหายาน : สิกขาบทที่ 83 ภิกษุไม่บอกลาภิกษุอื่นที่อยู่เฝ้าก่อน เข้าไปในบ้านเวลาวิกาล ต้องปาจิตติย์ตรงกับสิกขาบทที่ 85 ของฝ่ายเถรวาท

32. มหายาน : สิกขาบทที่ 84 ภิกษุทำเตียงหรือ ตั่ง พิงทำให้มีเท้าเพียง 8 นิ้วพระสุคต เว้นไว้แต่แม้แคร่ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ต้องปาจิตติย์ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อนจึงแสดงอาบัติตก ตรงกับสิกขาบทที่ 87 ของฝ่ายเถรวาท

33. มหายาน : สิกขาบทที่ 85 ภิกษุทำเตียงหรือตั่งหุ้มนุ่น ต้องปาจิตติย์ ต้องรื้อเสียก่อนจึงแสดงอาบัติตกตรงกับสิกขาบทที่ 88 ของฝ่ายเถรวาท

34. มหายาน : สิกขาบทที่ 87 ภิกษุทำผ้าปูนั่ง (นิสินทะ) พิงทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว 2 คืบ พระสุคต กว้างคืบครึ่ง ชายคืบหนึ่ง ถ้าทำเกินกำหนด ต้องปาจิตติย์ตรงกับสิกขาบทที่ 89 ของฝ่ายเถรวาท

35. มหายาน : สิกขาบทที่ 88 ภิกษุทำผ้าปูนั่งปิดแผล พิงทำให้ได้ประมาณ ประมาณนั้นยาว 4 คืบ พระสุคต กว้าง 2 คืบครึ่ง ถ้าทำเกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตติย์ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อนจึงแสดงอาบัติตกตรงกับสิกขาบทที่ 90 ของฝ่ายเถรวาท

36. มหายาน : สิกขาบทที่ 89 ภิกษุทำผ้าอาบน้ำฝน พิงทำให้ได้ประมาณ ประมาณนั้นยาว 6 คืบ พระสุคต กว้าง 2 คืบครึ่ง ถ้าทำเกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตติย์ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อนจึง แสดงอาบัติตกตรงกับสิกขาบทที่ 91 ของฝ่ายเถรวาท

37. มหายาน : สิกขาบทที่ 90 ภิกษุทำจีวรให้เท้าจีวรพระสุคตก็ดี เกินกว่ากัฐีต้องปาจิตติย์ ประมาณจีวรพระสุคตนั้น คือ ยาว 9 คืบพระสุคต กว้าง 6 คืบ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตกตรงกับสิกขาบทที่ 92 ของฝ่ายเถรวาท (พระครูปลัดณัฐพล จนฺโทโก (ประทุมชะ), 2556: 89-102)

ในการจัดอันดับสิกขาบทของทั้งสองนิกายนี้แม้ว่าจะไม่ตรงตามกัน แต่สารัตถะนั้นมีความเหมือนกันในข้อกำหนดและข้อห้าม

เปรียบเทียบความมุ่งหมายของสิกขาบทที่มีความแตกต่างกัน

บางสิกขาบทมีเนื้อความและความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน บางประเด็นก็มีความหมายที่แตกต่างกัน

1. มีความหมายไม่ตรงกันบางประเด็น คือ ในสิกขาบทที่ 31 ฝ่ายมหายาน กล่าวว่าภิกษุที่ไม่อาพาธฉันของในโรงทานได้เพียงมือเดียว ห้ามมากกว่านี้เป็นอาบัติ ส่วนในฝ่ายเถรวาทกล่าวว่า ภิกษุไม่เป็นไข้ ฉันภัตตาหารในที่พักแรมติดต่อกัน 2 วันต้องอาบัติ แต่ถ้าหากเว้นระยะ แล้วมาฉันต่อในวันถัดไปไม่เป็นอาบัติ จึงมีความแตกต่างกัน

แสดงสิกขาบทดังนี้

มหายาน : สิกขาบทที่ 31 ภิกษุไม่อาพาธ ฉันของในโรงทานได้เพียงมือเดียว ถ้าฉันเกินกว่านั้นต้องปาจิตติย์

เถรวาท : สิกขาบทที่ 31 ภิกษุไม่เป็นไข้ ฉันภัตตาหารในที่พักแรมติดต่อกัน 2 วันต้อง อาบัติปาจิตติย์

2. เนื้อความของสิกขาบทที่ 33 มีความหมายไม่ตรงกันบางประเด็นของสองนิกาย คือ ฝ่ายมหายานเมื่อรับนิมนต์แล้วไม่ไปฉันมีข้อยกเว้นให้คือ เป็นใช้เวลาทำจิ๋วร หน้าจิ๋วรกาล เดินทางไกล ร่วมประชุมสงฆ์ ส่วนในฝ่ายของเถรวาทไม่มีข้อยกเว้นว่า เดินทางไกล ร่วมประชุมสงฆ์

แสดงสิกขาบทดังต่อไปนี้

มหายาน : สิกขาบทที่ 33 ภิกษุรับนิมนต์ไว้ในที่แห่งหนึ่ง ด้วยโภชนียะไม่ไปฉัน ณ ที่ที่เขานิมนต์ไว้ไปฉันเสีย ณ ที่อื่น ต้องปาจิตติย์ เว้นไว้แต่สมัย คือ เป็นใช้เวลาทำจิ๋วร หน้าจิ๋วรกาล เดินทางไกล ร่วมประชุมสงฆ์

เถรวาท : สิกขาบทที่ 33 ภิกษุฉันปริมปรโณชนะนอกสมัย คือ สมัยที่เป็นใช้ 1 สมัยที่ถวายจิ๋วร 1 สมัยที่ทำจิ๋วร 1

3. เรื่องการวิกัปจิ๋วรแก่บุคคลอื่นในสิกขาบทที่ 59 ในฝ่ายมหายานได้กล่าวถึง การวิกัปจิ๋วรไว้ถึงนักบวชในพุทธศาสนาทุกกลุ่ม ทั้งภิกษุ ภิกษุณี นางสิกขมานา สามเณร สามเณรี ส่วนในฝ่ายเถรวาทมีข้อจำกัดเฉพาะภิกษุและสามเณรเท่านั้น

แสดงสิกขาบทดังนี้

มหายาน : สิกขาบทที่ 59 ภิกษุวิกัปจิ๋วรเอง แก่ภิกษุก็ดี แก่ภิกษุณีก็ดี แก่นางสิกขมานาก็ดี แก่สามเณรก็ดี แก่สามเณรีก็ดี ไม่ให้ผู้รับก่อนแล้วใช้สอยจิ๋วรนั้น ต้องปาจิตติย์

เถรวาท : สิกขาบทที่ 59 ภิกษุวิกัปจิ๋วรแก่ภิกษุอื่นแล้วนำมาใช้โดยที่ผู้รับวิกัปยังไม่ได้ถอนวิกัปต้องอาบัติปาจิตติย์

4. เรื่องเดินทางร่วมกับโจร ในสิกขาบทที่ 67 ฝ่ายมหายานได้กล่าวถึงการ เดินทางร่วมกับโจรผู้ร้าย แต่ในสิกขาบทฝ่ายเถรวาทได้กล่าวถึงเฉพาะภิกษุชักชวนเดินทางไกลกับพ่อค้าเกวียนผู้เป็นโจรในฝ่ายเถรวาทจึงมีนัยยะที่จำกัดกว่าของมหายาน

แสดงสิกขาบทดังนี้

มหายาน : สิกขาบทที่ 67 ภิกษุรู้้อยู่ว่าเขาเป็นผู้ร้าย ชวนเดินทางไปด้วยกัน สั้นระยะบ้านหนึ่งต้องปาจิตติย์

เถรวาท : สิกขาบทที่ 66 ภิกษุรู้้อยู่ ชักชวนเดินทางไกลกับพ่อค้าเกวียนผู้เป็นโจรสั้นระยะทางหมู่บ้านหนึ่งต้องอาบัติปาจิตติย์

5. เรื่องการเก็บของตก ในฝ่ายมหายานไม่มีการบังคับว่าถ้าไม่เก็บทรัพย์สินนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ แต่ในฝ่ายเถรวาทมีกำหนดไว้

แสดงสิกขาบทดังนี้

มหายาน : สิกขาบทที่ 82 ภิกษุเห็นเครื่องบริโศคของคฤหัสถ์ตกอยู่ ถือเอาเป็นของเก็บได้ก็ดี ให้ผู้อื่นเอาก็ดีต้องปาจิตติย์ ถ้าหากของตกอยู่ในวัดหรือในที่ตนอาศัย ต้องเก็บไว้ให้แก่เจ้าของที่ตนรู้จัก

เถรวาท : สิกขาบทที่ 84 ภิกษุใดเก็บหรือใช้ให้เก็บรัตะหรือของที่สมมติว่าเป็นรัตะต้องอาบัติปาจิตติย์ เว้นไว้แต่ของนั้นตกอยู่ในวัดหรือในที่อาศัยต้องเก็บไว้ให้แก่เจ้าของถ้าไม่เก็บ ต้องอาบัติทุกกฏ

6. สิกขาบทที่ 83 ของมหายานไม่มีการกำหนดข้อยกเว้นในการเข้าบ้านเวลาวิกาลโดยไม่ได้บอกลา ส่วนในสิกขาบทที่ 85 ฝ่ายเถรวาทมีข้อยกเว้นว่าหากเป็นกรณีรีบเร่งหรือมีธุระเร่งด่วนอนุโลมได้แสดงสิกขาบทดังนี้

มหายาน : สิกขาบทที่ 83 ภิกษุไม่บอกลาภิกษุอื่นที่อยู่ในวัดก่อนเข้าไปในบ้านเวลาวิกาลต้องปาจิตติย์

เถรวาท : สิกขาบทที่ 85 ภิกษุไม่มีธุระรีบด่วนเข้าไปในหมู่บ้านในเวลาวิกาลโดยไม่บอกภิกษุอื่น

7. สิกขาบทที่ 88 เรื่องความกว้างของผ้าปิดแผล ฝ่ายมหายานกำหนดความกว้างไว้ 2 คืบครึ่ง ส่วนฝ่ายเถรวาทในสิกขาบทที่ 90 กำหนดความกว้างไว้เพียง 2 คืบเท่านั้น

แสดงสิกขาบทของมหายานและเถรวาทได้ดังนี้

มหายาน : สิกขาบทที่ 88 ภิกษุทำผ้าผูกปิดแผล พึงทำให้ได้ประมาณ ประมาณนั้นยาว 4 คืบ พระสุคต กว้าง 2 คืบครึ่ง ถ้าทำเกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตติย์

เถรวาท : สิกขาบทที่ 90 ภิกษุทำผ้าปิดผิวยาวเกิน 4 คืบพระสุคต กว้างเกิน 2 คืบสุคต ต้องอาบัติปาจิตติย์ (พระครูปลัดณัฐพล จนฺตโก (ประชุมหะ), 2556: 102-104)

สรุป

สิกขาบทในพระพุทธศาสนาได้กำเนิดเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล ซึ่งในการบัญญัติสิกขาบทของพระพุทธเจ้านั้นเพื่อเป็นการจัดระเบียบของหมู่ภิกษุให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีทิศทางไปในแนวทางเดียวกัน ในเบื้องต้นจำนวนภิกษุยังมีไม่มากแต่ในกาลต่อมาจำนวนภิกษุเพิ่มมากขึ้นทั้งยังมีการเข้ามาบวชเพื่อหวังผลประโยชน์ อันเป็นสาเหตุให้เกิดคำตำหนิติเตียนและเกิดความไม่งามในหมู่ภิกษุในการบัญญัติสิกขาบทของพระพุทธองค์ไม่ได้บัญญัติไว้ล่วงหน้าแต่ทรงบัญญัติหลังจากที่เกิดเหตุขึ้นแล้ว โดยทรงรับสั่งให้ภิกษุผู้กระทำความผิดนั้นเข้าเฝ้าและทำการไต่สวนแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ซึ่งมีบทลงโทษหนักเบาแตกต่างกันไป ภายหลังการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าได้มีการทำสังคายนาครั้งที่ 1 เกิดขึ้น โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธาน ประการเรื่องพระสุภัททะจาบจ้วงพระธรรมวินัยในการทำสังคายนาครั้งนี้เริ่มปรากฏความไม่ลงรอยกันขึ้นสืบเนื่องจากก่อนที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานได้ทรงรับสั่งกับพระอานนทว่า “เมื่อเราล่วงไปสงฆ์หวังอยู่ก็พึงถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้” ภายหลังการทำสังคายนาจึงเกิดการโต้เถียงกันในเรื่องของสิกขาบทเล็กน้อย พระมหากัสสปะยังคงไว้ซึ่งพุทธบัญญัติไม่เพิกถอนและไม่เพิ่มเติม ยังคงปฏิบัติในสิกขาบท 227 สิกขาบทดังเดิม แต่ฝ่ายพระปุราณะไม่ยอมรับมติในครั้งนี้ ต่อมาในการทำสังคายนาครั้งที่ 2 ในเรื่องของวัตถุ 10 ประการของภิกษุชาววัชชีบุตรและได้แยกตัวไปทำมหาสังคิติ เรียกตนเองว่า มหาสังฆิกะและมติส่วนใหญ่เห็นชอบว่ามหาสังฆิกะได้พัฒนามาเป็นพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานมีสิกขาบททั้งหมด 250 สิกขาบท จนถึงปัจจุบัน

บทความนี้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องของสิกขาบทปาจิตติย์ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานกับพระพุทธศาสนาเถรวาทถึงความแตกต่างของสิกขาบทในหมวดนี้ซึ่งสามารถสรุปถึงความแตกต่างของสิกขาบทได้ดังนี้ คือ จำนวนของสิกขาบทปาจิตติย์ของฝ่ายเถรวาทมีจำนวน 92 สิกขาบท ฝ่ายมหายานมี

จำนวน 90 สิกขาบท ซึ่งฝ่ายเถรวาทมีมากกว่าอยู่ 2 สิกขาบท ซึ่งในจำนวนของสิกขาบทฝ่ายเถรวาทที่มากกว่านั้นคือ สิกขาบทที่ 81) ภิกษุเห็นพ้องกับสงฆ์ถวายจีวรแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งแล้วกลับตีเทียน ในภายหลังว่า “สงฆ์ให้จีวรตามความคุ้นเคยกัน” และสิกขาบทที่ 82) ภิกษุรู้ยู่ น้อมลาภที่เขาจะถวาย สงฆ์ไปเพื่อส่วนบุคคลภิกษุเหล่านี้ต้องอาบัติปาจิตตีย์ สาเหตุของความแตกต่างกันของ 2 สิกขาบทและ เป็นเหตุให้จำนวนสิกขาบทฝ่ายมหายานน้อยกว่านั้นทางฝ่ายมหายานว่าเป็นสิกขาบทห้ามน้อมลาภของ สงฆ์ทั้ง 2 ข้อ ซึ่งปรากฏอยู่ในหมวดนิสสัคคียปาจิตตีย์ข้อที่ 30 ของฝ่ายมหายานอยู่แล้ว สิกขาบทที่ 30) ภิกษุรู้ยู่ของถวายภิกษุอื่น น้อมลาภที่เขาจะถวายสงฆ์อื่นมาเพื่อตน ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ การจัด อันดับของสิกขาบทฝ่ายเถรวาทมีการจัดอันดับไว้อย่างชัดเจนโดยมีการจัดเป็นหมวดหมู่ไว้ทั้งหมด 9 หมวด ฝ่ายมหายานไม่มีการจัดอันดับของสิกขาบท ความมุ่งหมายของเนื้อหาที่มีส่วนที่เหมือนและแตกต่างกันอยู่บ้าง อาทิเช่น ในสิกขาบทที่ 31 มหายานกล่าวว่า ภิกษุไม่อาพาธฉันของในโรงทานได้เพียง มือเดียว ส่วนฝ่ายเถรวาทบอกว่าได้ติดต่อกัน 2 วัน เป็นต้น

จึงกล่าวสรุปได้ว่าหลังการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าแล้วมีการแตกแยกเป็นนิกายใหญ่ๆ 2 นิกาย คือ เถรวาทกับมหายานโดยมีสิกขาบทที่แตกต่างกันของจำนวนสิกขาบทในเบื้องต้น และยังมีความ แตกต่างกันของสิกขาบทหมวดปาจิตตีย์ทั้งเรื่องของจำนวนสิกขาบท การจัดอันดับสิกขาบท ความมุ่ง หมายของเนื้อหาที่เหมือนและแตกต่างกัน ซึ่งสาเหตุของความแตกต่างจนเกิดเป็นนิกายนี้มีสาเหตุที่สำคัญ 2 ประการ คือ ความเห็นที่ผิดแผกกันในเรื่องศีลสามัญญตา และเรื่องทฎฐิสามัญญตา

เอกสารอ้างอิง

- กรรมการกองตำรา. (2479). **อุปกรณ์วินัยมุข เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2550). **ประวัติพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธีรยุทธ สุนทรา. (2540). **พุทธศาสนมหายานในไทยจีนนิกายและอนันนิกาย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ. (2543). **พระพุทธศาสนมหายานในอินเดียพัฒนาการและสารัตถธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด
- พุทธทาสภิกขุ. (2544). **ตามรอยพระอรหันต์**. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและ ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2557). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 40. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต). (2548). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด**. กรุงเทพฯ: วัดราชโอรสาราม.

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์). (2559). **จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอเนก มหคฺชปญฺโญ. (2556). การศึกษาวิเคราะห์การล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพหุคดีย.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.

พระอาจารย์จันทรรณสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้ง). (2501). **ประมวลกำหนดสิกขาบทในอุตตรนิกาย**. กรุงเทพฯ:
คณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย.

พระครูปลัดณัฐพล จันทโก (ประชุมหะ). (2556). ศึกษาเปรียบเทียบสิกขาบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท
กับมหายาน. **สารนิพนธ์รายวิชาศึกษาเฉพาะเรื่องในพัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา**,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย .

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500**. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์). (2545). **ความเข้าใจในเรื่องมหายาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์ไทยทิเบต.

สิริวัฒน์ คำวันสา. (2545). **พุทธศาสนาในอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พิทักษ์อักษร.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2539). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาฉบับมุขปาฐะ ภาค 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย.

อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. (2551). **พระพุทธศาสนามหายาน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พุทธศิลป์

Raising Awareness in Preserving Buddhist Art

¹พระชาณี ขนติสมปนโน, ²พระทรงวิทย์ ธมมโชโต

¹Phra Chanee Khantisampano, ²Phra Songwit Dhammachota

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: chaneeparakopsri@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการอนุรักษ์พุทธศิลป์ด้วยหลักคำสอนของพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาแนวทางการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พุทธศิลป์ พระเครื่องมีไว้เพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้า ครุกายแก้วไม้นี้รูปเคารพ โดยจะศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกตำราวิชาการและ ผลการค้นคว้าข้อมูล พบว่าคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับเรื่องพุทธศิลป์สนับสนุนให้บุคคลดำรงชีวิตอย่างฉลาดโดยใช้ให้น้อยเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดทำให้เกิดความเข้าใจที่อยู่รอบตัวเราการอนุรักษ์พุทธศิลป์ที่ยั่งยืนใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล, สมาธิ และปัญญาจากความศรัทธาพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันยุค 4.0 มีการพัฒนาปัญญาควบคุมความประพฤติด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชนด้วยศีลถ้าทุกคนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพุทธศิลป์และธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างที่เราควรจะเป็นแล้วจึงต้องมีการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์พุทธศิลป์ด้วยกฎระเบียบหรือวินัยในการใช้ประโยชน์ร่วมกันซึ่งพุทธศิลป์จะช่วยระมัดระวังควบคุม ผู้ที่ฝ่าฝืนปลุกจิตสำนึกและสร้างภูมิคุ้มกันด้วยปัญญาใช้หลักเมตตาและ หลักมัชฌิมาปฏิปทาหลักสันโดษ และมีความรักต่อทรัพยากรธรรมชาติใช้ประโยชน์พุทธศิลป์แบบพอเพียงแนวทางอนุรักษ์ตามหลักพระพุทธศาสนาเน้นความรักและความเมตตาที่มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียงมีทัศนคติที่เป็นมิตรกับธรรมชาติไม่แสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ซึ่งถ้าเราปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธศาสนาก็จะสามารถลดวิกฤตสิ่งแวดล้อมและพุทธศิลป์ได้

คำสำคัญ: การสร้างจิตสำนึก, อนุรักษ์, พุทธศิลป์

Abstract

This research aims to study the guidelines for forest conservation according to Theravada Buddhist teaching and guidelines for forest conservation of Hug Muang Nan Foundation. This study is a documentary research. The data is studied from the Tipitaka, books, researches, dissertations, questionnaire and meeting of Hug Muang Nan Foundation's

members. The results of this study reveal that Buddhist teaching on the forest, it can really teach and support a good and happy life for persons. Namely, persons, who receive the benefits from the limited resources, actually understand the importance of environments around them. For sustainable guidelines of forest conservation in Buddhist teaching, it points out that The Threefold Training (Tisikkha)-morality (Sila), concentration (Samadhi) and wisdom (Panna)-can be used to control persons' behavior. Because whenever persons firmly know and understand the importance of natural resources and environments enough, there they can softly create, control and maintain the rules of natural resource usage together. Thereby, Sila (morality) can safely control the violators or wrongdoers, moreover it also can be a background of good consciousness and wisdom. For guidelines for forest conservation of Hug Muang Nan Foundation, it is on the Buddhist doctrines, they are: the loving-kindness (Metta), the middle path (Majjhima Patipada), the contentment (Santosa) and the love on natural resources to use sufficient forest resource. Whereas, the guidelines for forest conservation in Buddhist teaching, it emphasizes the persons' love and loving-kindness to be alive sufficiently, have a good vision for nature and not seek the benefits from forest resource. Therefore, if persons can absolutely practise, the environmental crisis will not appear really. Keywords: Deforestation, Theravada Buddhist Hug Muang Nan Foundation.

Keywords: Raising Awareness, Preserving, Buddhist Art.

บทนำ

พุทธศิลป์เป็นศิลปะในพระพุทธศาสนา หมายถึง งานศิลปะประเภทต่างๆ ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและ จิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและการปฏิบัติตามหลักธรรม โดยมุ่งเน้นความงามที่แฝงไว้ด้วยปรัชญา ธรรมทางวัตถุ สร้างขึ้นเพื่อสลายเป็นพุทธบูชาศิลปะในพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่โน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธา ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ศิลปะในพระพุทธศาสนาสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ ดังนี้ สถาปัตยกรรม ได้แก่ การสร้างวัดวาอาราม เจดีย์ สถูป ศาลา โบสถ์ วิหาร เป็นต้น โดยสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนามักมีความงดงาม และวิจิตรบรรจงสะท้อนถึงความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เช่น พระเจดีย์ทรงระฆังคว่ำ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนพระมหาธาตุเจดีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า เป็นต้น ประติมากรรม ได้แก่ การสร้างพระพุทธรูป รูปเคารพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น พระโพธิสัตว์ พระอรหันต์ เป็นต้น ประติมากรรมในพระพุทธศาสนามักมีความอ่อนช้อยงดงาม สะท้อนถึงพุทธลักษณะและพุทธประวัติขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูปปางสมาธิ ปางไสยาสน์ เป็นต้น จิตรกรรม ได้แก่ การสร้างภาพวาดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ภาพพุทธประวัติ, ภาพชาดก, ภาพพุทธประวัติเป็นต้นจิตรกรรมในพระพุทธศาสนา

มักมีความหมายเชิงสัญลักษณ์สะท้อนถึงพุทธธรรมและปรัชญาของพระพุทธศาสนา เช่น ภาพดอกบัว หมายถึง ความบริสุทธิ์ สะอาด เป็นต้น

ศิลปะในพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ศิลปะในพระพุทธศาสนาจึงเปรียบเสมือนสื่อกลางในการนำพาพุทธธรรมไปสู่มวลชนช่วยให้ผู้คนเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น ตัวอย่างศิลปะในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ได้แก่ สถาปัตยกรรม ได้แก่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร วัดพระแก้ว วัดพระธาตุขุดอยสุเทพราชวรวิหาร เป็นต้น ประติมากรรม ได้แก่ พระประธานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระแก้วมรกต พระโพธิสัตว์กวนอิม เป็นต้น จิตรกรรม ได้แก่ ภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร ภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดพระแก้ว เป็นต้น ประเทศไทยนั้นปรากฏหลักฐานการติดต่อกับอินเดียมาแต่โบราณมาเป็นมรดกตกทอด โบราณวัตถุและศิลปกรรมในประเทศไทยคือประจักษ์พยานทางวัตถุที่แสดงให้เห็นถึงศรัทธาของศาสนิกชนในสมัยโบราณของดินแดนไทยได้เป็นอย่างดี เมื่อได้พบทำให้ทราบแน่ชัดว่าพุทธศาสนาได้มีรากฐานอย่างมั่นคงในดินแดนที่เป็นประเทศไทยมาไม่น้อยกว่า 1,200 ปี ตั้งแต่ในวัฒนธรรมทวารวดีเป็นต้นมา

เนื้อหาบทนี้จะกล่าวถึงจิตสำนึกในการอนุรักษ์งานด้านพุทธศิลป์ โดยเฉพาะในส่วนพุทธศิลปะที่เป็นรากฐานในการเกิดขึ้นของพุทธศิลปกรรมในไทย แล้วจึงกล่าวถึงประเภทงานพุทธศิลปกรรมในดินแดน ประเทศไทยเมื่อได้สัมผัสของความวิเวกความสงบของพระธรรมเลยศรัทธา ถัดจากนั้นจะกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้พุทธศิลปะชำรุดเสียหาย ความสำคัญของการอนุรักษ์รวมถึงปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาในการอนุรักษ์พุทธศิลปะ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาแนวคิดด้านการอนุรักษ์ อันเป็นประเด็นหลักในบทนี้โดยละเอียดต่อไป

คำว่า “จิตสำนึก” ตามความหมายของนักคิดนักอนุรักษ์ คือ การระลึกได้เกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ของตนเองในโครงสร้างสังคมเพื่อให้เกิดการยั้งคิดยั้งเตือนว่าสิ่งไหนถูกสิ่งไหนผิดและรวมไปถึงการรวบรวม ความหมายของการอนุรักษ์เข้าด้วยกันในลักษณะของคำที่ว่าจิตสำนึกในการอนุรักษ์นั้นก็อาจหมายถึงการสร้างสิ่งที่ถูกต้องสิ่งที่ควรกระทำในการรักษาฟื้นฟูซ่อมแซมโบราณสถานศิลปวัตถุเพื่อให้คงอยู่ในประเทศให้ยาวนานที่สุดนั่นเอง ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 และได้ปรับปรุงใหม่ในพุทธศักราช 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า “จิตสำนึก” ว่าเป็นภาวะที่จิตตื่นและรู้สึกตัวสามารถตอบสนองต่อ สิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป, เสียง, กลิ่นและ สิ่งสัมผัสได้ด้วยกายวิวัฒนา

คุณประดิษฐ์ ได้กล่าวถึงความหมายคำว่า “จิตสำนึก” เป็นผลผลิตที่สร้างขึ้นและผลิตซ้ำสืบทอดกันมาได้โดยมีกิจกรรม ที่ตอกย้ำซ้ำเตือนกันบ่อยๆ เช่นกิจกรรมในพิธีกรรมถ้าจะตามหาจิตสำนึกที่เป็นโครงสร้างส่วนบนก็ต้องมองหากิจกรรมที่ทำซ้ำๆ กันกิจกรรมในพิธีกรรมจะเห็นมิติทางด้านอารมณ์ ซึ่งสมองจะสามารถรับรู้ได้ดีกว่าส่วนในพิธีกรรมจะเห็นได้ชัดว่าให้คุณค่ากับสิ่งไหนการสร้างและการสืบทอดกันเป็นการศึกษาตามอริยาศัยที่ทรงประสิทธิภาพตามกระบวนการของสมองในการขับเคลื่อน

ประเภทงานพุทธศิลปกรรม

ประเภทงานพุทธศิลปกรรมที่มีอยู่ในวัดในหัวข้อนี้มีความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับศิลปะหลายคำที่จำเป็นต่อการศึกษาจากการทำความเข้าใจคำว่า “ศิลปะ” โดยคำว่า “ศิลปะ” มีที่มาจากภาษาสันสกฤตว่า “ศิลป์” (ภาษาบาลีเขียนว่า “สิปป”) มีความหมายว่า “กรรมอันบุคคลควรศึกษา” ซึ่งมีความหมายถึงกิจกรรมการงานของมนุษย์ที่มีความหมายที่กว้างมากกว่าคำว่าศิลปะในปัจจุบันตัวอย่างและความหมายดังกล่าวจะเข้าใจชัดเจนขึ้นเมื่อพิจารณาจากตัวอย่างที่ปรากฏการใช้คำว่าศิลปะเป็นจำนวนมาก ในพระไตรปิฎกซึ่งมีประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากและสิ่งที่สำคัญที่สุดของงานพุทธศิลปะที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนานั้นจะแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. สถาปัตยกรรม

พระพุทธศาสนาเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดสถาปัตยกรรม (Architecture) อันมีค่าด้วยศรัทธาทางศาสนาได้ช่วยทำให้ประชาชนรู้จักร่วมแรงร่วมใจกันจัดสร้างถาวรวัตถุที่งดงามขึ้นได้แก่โบสถ์พระสถูป (มี 2 ประเภท คือ พระเจดีย์ และพระปรางค์) มณฑป ปราสาท ศาลา หอไตร หอระฆัง กุฏิ และบริเวณวัดและได้ยกระดับศิลปกรรมของไทยขึ้นทัดเทียมกับต่างประเทศนอกจากนี้ศิลปะอันงดงามทางสถาปัตยกรรมยังมีอำนาจช่วยดึงดูดให้ประชาชนผู้ยังไม่เคยลิ้มรสพระธรรมได้เดินทางเข้ามาสู่วัดเพื่อรับรสพระธรรมหรือรับเอาความสันติสุขเยือกเย็นทางใจไปจากการเห็นพุทธศิลปะอันงดงามนำเคารพบูชา

รูปที่ 1 งานสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา: วัดพระแก้ว

(ที่มา: สถานที่ท่องเที่ยวไทย http://tonaom21.blogspot.com/p/blog-page_6367.html)

2. ประติมากรรม

ประติมากรรม (Sculpture) เป็นผลงานศิลปะที่แสดงออกด้วยการสร้างรูปทรง 3 มิติ มีปริมาณ มีน้ำหนักและกินเนื้อที่ในอากาศโดยใช้วัสดุชนิดต่างวัสดุใช้สร้างสรรค์งานประติมากรรม

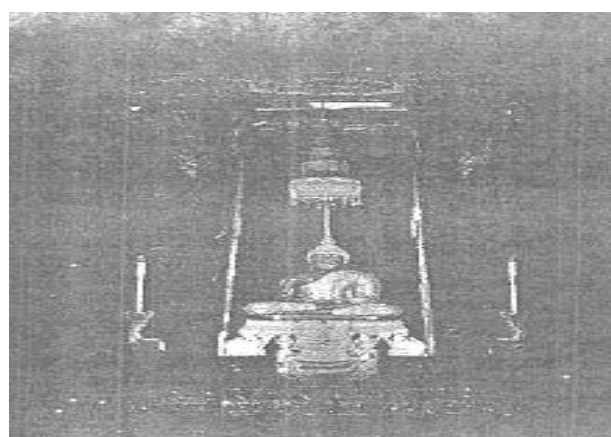
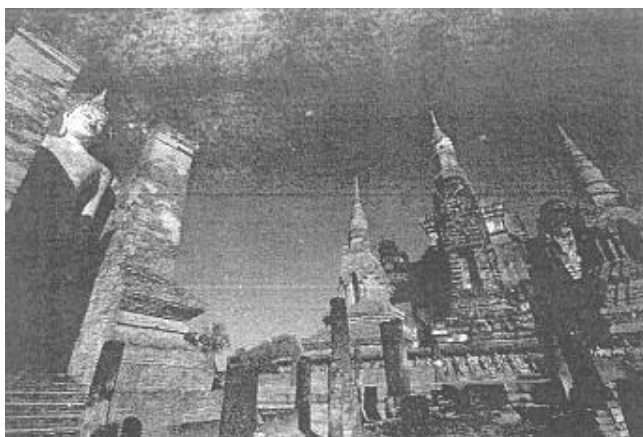
กลายเป็นตัวกำหนดการสร้างผลงานความงามประติมากรรมเกิดจากแสงและเงาที่เกิดขึ้นในผลงานการสร้างงานประติมากรรมทำได้ 4 วิธี คือ

1) งานประติมากรรมการปั้น (Casting) เป็นการสร้างรูปทรงจากวัสดุที่เหนียว อ่อนตัวและยึดจับ ตัวกันได้ดี วัสดุที่นิยมมาใช้ในการปั้นได้แก่ดินเหนียว, ดินน้ำมัน, ปูน, แป้ง, ขี้ผึ้งกระดาษ หรือ ขี้เลื่อย ผสมกาว เป็นต้น

2) งานประติมากรรมการแกะสลัก (Caving) เป็นงานสร้างรูปทรง 3 มิติ จากวัสดุที่แข็ง เปราะ โดยอาศัยเครื่องมือ ซึ่งวัสดุที่นิยมใช้แกะ ได้แก่ ไม้ หิน กระชก แก้ว ปูนปลาสเตอร์ เป็นต้น

3) งานประติมากรรมการหล่อ (Molding) เป็นการสร้างจากวัสดุที่หลอมตัวได้และกลับแข็งตัว โดยอาศัยแม่พิมพ์ ซึ่งสามารถทำให้เกิดผลงานที่เหมือนกันทุกประการตั้งแต่ 2 ขึ้นขึ้นไป วัสดุที่นิยมนำมาใช้หล่อ ได้แก่ โลหะ ปูน แป้ง แก้ว ขี้ผึ้ง ดิน เรซิน พลาสติก เป็นต้น

4) งานประติมากรรมการประกอบขึ้นรูป (Construction) เป็นการสร้างรูปทรง 3 มิติโดยนำวัสดุต่างมาประกอบเข้าด้วยกันและยึดติดกันด้วยวัสดุต่างๆ การเลือกวิธีการสร้างสรรค์งานประติมากรรม

รูปที่ งานสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา: วัดมหาธาตุ รูปงานประติมากรรมที่เป็นปูชนียวัตถุที่สำคัญของไทยวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) พระประธานพระอุโบสถ (ที่มา: สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน)

3. จิตรกรรม

จิตรกรรม (Painting) หรือภาพเขียนฝาผนังที่อยู่ในโบสถ์และวิหาร มักจะแสดงเรื่องราวที่น่าสนใจต่างๆ ซึ่งต้องการถ่ายทอดออกสู่สังคม นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานเป็นคณะอย่างมีระบบ กล่าวคือในการสร้างโบสถ์วิหารของวัดใดวัดหนึ่งศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอนของพระพุทธผู้ทำงานประสานกันจะประกอบด้วยช่างฝีมือแขนงต่างๆ เช่น สถาปนิกผู้ออกแบบโบสถ์นายนช่างตกแต่งภายในโบสถ์ ช่างปั้น และช่างเขียนเป็นต้นพระประธานนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของโบสถ์ ในปัจจุบันก็ยังมีผู้ศรัทธาและอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นมรดกไว้ให้รุ่นหลาน

สาเหตุของการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน เพราะโบราณสถานเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและหลักฐานของความเจริญรุ่งเรืองประเพณีทางประวัติศาสตร์ที่สามารถบอกเรื่องราวต่างๆ ในอดีตนับตั้งแต่ประวัติศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, ออนไลน์, 2566) และเทคโนโลยีของมนุษยชาติซึ่งอนุชนรุ่นหลังสามารถ ค้นคว้าและศึกษาหาความรู้จากโบราณสถาน เมื่อผู้ศึกษามีความรู้พื้นฐานด้านต่างๆ เพียงพอและได้มีการศึกษาย้อนหลังกลับไปตามขั้นตอน พร้อมทั้งอาจต้องทำการขุดค้นเพิ่มเติม ดังนั้น โบราณสถานจึงเปรียบเสมือนเป็นแหล่งความรู้หรือตำราที่มีได้เรียบเรียงไว้เป็นลายลักษณ์อักษรนอกจากนี้โบราณสถานยังเปรียบได้กับผู้อาวุโสหรือบรรพบุรุษของมนุษยชาติที่มีอายุยาวนานแม้ว่าโบราณสถานบางแห่งจะชำรุดทรุดโทรมและหมดสภาพการใช้งานแล้วก็ตามก็เปรียบเสมือนบรรพบุรุษของมนุษยชาติ ดังนั้นการใช้งานและการดูแลรักษาโบราณสถานจึงควรปฏิบัติเช่นเดียวกับการปฏิบัติต่อบรรพบุรุษหรือญาติผู้ใหญ่การแสดงความเคารพการระว่อนน้อมถ่อมตนต่อโบราณสถานเหล่านั้นจำเป็นต้องปฏิบัติ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าแหล่งโบราณสถานมีประโยชน์ ดังนี้

1. ประโยชน์ในด้านวิชาการโบราณสถานให้ประโยชน์ในด้านวิชาการมากมายไม่ว่าจะเป็น โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ศิลป์
2. ประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาเทคโนโลยีในการก่อสร้าง การเลือกใช้วัสดุในการก่อสร้าง เทคนิคต่างๆ การเลือกทำเลที่ตั้ง การทำรากฐานก่อนการก่อสร้าง เป็นต้น
3. ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวโบราณสถานต่างๆ ส่วนมากจะเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว
4. เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ
5. ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจเกิดการหวงแหนในการที่จะช่วยบำรุงรักษา
6. ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของคนในชาติจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญต่อโบราณสถานสิ่งมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นของหายากและเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติถึงแม้ว่าสภาพสังคมในปัจจุบันจะมีอิทธิพลผลักดันในด้านผลของการเร่งรัดพัฒนาให้ทันสมัยขึ้นแต่การพัฒนาดังกล่าวก็น่าจะต้องควบคู่ไปกับการอนุรักษ์อย่างได้ดุลยภาพให้เข้ากับชีวิตในสังคมปัจจุบันและสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่เช่นกัน

สาเหตุที่ทำให้งานพุทธศิลป์ชำรุดเสียหายตามความหมายของกรมศิลปากร

กรมศิลปากร ได้ระบุว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายขึ้นกับโบราณวัตถุชนิดต่างๆ นั้นมีดังต่อไปนี้

1) **มนุษย์** มนุษย์เป็นศัตรูที่สำคัญที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายขึ้นกับศิลปโบราณวัตถุเกิดขึ้นในลักษณะต่างๆ กันเช่น จากการเก็บรักษาที่ไม่ถูกต้อง การเคลื่อนย้ายการจับต้องโดยไม่ระมัดระวังและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เป็นต้น

2) **ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้แก่ความไม่บริสุทธิ์ ความชื้นและอุณหภูมิของอากาศมีผลต่อวัตถุชนิดต่างๆ ในลักษณะที่ต่างกันเช่น วัตถุบางชนิดได้แก่วัตถุอินทรีย์

ประกอบด้วยเซลล์ซึ่งมีคุณสมบัติดูดน้ำได้เมื่อมีความชื้นสูงจะดูดความชื้นเข้าไปทำให้เซลล์ขยายตัวขึ้นเมื่ออุณหภูมิสูงขึ้น ความชื้นลดลง น้ำที่ถูก ดูดเข้าไปจะระเหยออกมา ทำให้เซลล์หดตัวถ้าการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นไปโดยเร็วและติดต่อกันเป็นเวลานานจะทำให้เกิดการชำรุดขึ้นกับวัตถุนั้นได้เช่นทำให้รูปร่างเสียไปแตกร้าวได้ง่ายอากาศปกติมักจะมีก๊าซเสียปนอยู่ด้วยก๊าซเหล่านี้มักเป็นกรดก๊าซ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อวัตถุนิตต่างๆ มากเพราะก๊าซเหล่านี้ เมื่อถูกความชื้นในอากาศจะมีการเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นกรดเมื่อไปถูกวัตถุเข้าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเคมีและ เกิดการชำรุดเสียหายขึ้นกับศิลปะโบราณวัตถุได้สำหรับแสงสว่างไม่ว่าจะเป็นแสงธรรมชาติแสงไฟฟ้าก็ตามจะก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายขึ้นได้มากกว่าวัตถุนิตอื่นเช่นทำให้สีซีดเนื้อวัตถุขาดความเหนียวกรอบหรือเปราะขาดง่ายเกิดความหดขยายตัวในที่สุดจะขาดหรือเสียรูปร่างไปผลที่เกิดขึ้นนี้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับชนิดของแสงระยะเวลาที่ถูกแสงลักษณะของแสงที่ตกลงมาถูกวัตถุ และชนิดวัตถุ

3) จุลชีววิทยา จุลชีววิทยาเช่นเห็ดราตะไคร่น้ำแบคทีเรียและจะเกิดได้ดีเมื่อมีความชื้นสูงตั้งแต่ 70 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป และอุณหภูมิระหว่าง 20/25 องศาเซลเซียส เมื่อสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นบนวัตถุชนิดใดก็ตามจะทำให้เกิดรอยเปื้อนบนวัตถุทำให้เนื้อวัตถุเปื่อยเพราะความชื้นถูกสะสมไว้มากอีกประการหนึ่งพวกเห็ดราที่มีคุณสมบัติที่จะดูดความชื้นได้ดีเมื่อความชื้นถูกสะสมไว้มากเข้าการชำรุดก็เกิดขึ้นกับวัตถุนั้น ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องปรับความชื้นของอากาศให้อยู่ระหว่าง 60,65 เปอร์เซ็นต์และทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกก็จะเป็นการตัดสาเหตุนี้ออกไป

4) แมลง แมลงชนิดต่างๆ ที่กัดกินเนื้อวัตถุเป็นอาหารเจริญเติบโต และแพร่พันธุ์บนวัตถุนั้น เช่น ที่เกิด กับพวก ผี กระจาต ไม้ ผลที่เกิดขึ้นจะก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายกับวัตถุพวกนี้มาก

สาเหตุจากภายในและภายนอก

สาเหตุที่ในปัจจุบันนั้นต้องมีการอนุรักษ์โบราณสถานต่างๆ แบ่งออกเป็น 2 สาเหตุ ดังนี้

1) สาเหตุจากภายในคือความเสื่อมสภาพของโบราณสถานเอง

2) สาเหตุจากภายนอกเช่นดินฟ้าอากาศเป็นต้นซึ่งส่วนใหญ่ก็มาจากมนุษย์เป็นผู้กระทำด้วยมนุษย์เป็นศัตรูที่ก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อโบราณสถานโบราณวัตถุและเกิดขึ้นในลักษณะต่างๆ กัน เช่นเก็บรักษาไม่ถูกต้องการเคลื่อนย้ายการจับถือหรือจับต้องโดยขาดความระมัดระวังและการรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือแม้กระทั่งการลักลอบขุดทำลายเพื่อหาวัตถุมีค่าการจงใจทำลายทำให้โบราณสถานโบราณวัตถุเหล่านั้นแตกหักเสียหายกร่อนลงได้อีกประการที่น่าคำนึงถึงคือการพัฒนาบ้านเมือง ได้แก่ การสร้างความเจริญตัดถนนหนทางขยายพื้นที่ทำการเกษตรการก่อสร้างสถานที่ราชการที่พักอาศัย ฯลฯ มีส่วนที่เป็นภัยต่อโบราณสถานโบราณวัตถุเช่นการตัดถนนผ่านไปใกล้โบราณสถานก่อให้เกิดความสั่นสะเทือนทำให้โบราณสถาน แตกร้าวหรือทรุดเสียหายได้

ความสำคัญและจิตสำนึกการอนุรักษ์พุทธศิลปะมีความสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธศิลปะ นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันได้กว่า 2,000 ปี พุทธศาสนาได้มีบทบาทต่อชีวิตของคนไทยรวมถึงบทบาทที่มีต่อการสร้างสรรค์ศิลปกรรมไทยหรือพุทธศิลปกรรมไทยมายาวนานและงานศิลปกรรมเหล่านั้นก็เจริญเติบโต เผยแพร่ไปพร้อมกับพุทธศาสนาในทุก

ท้องถิ่นของไทยตั้งนั้นนอกจากจะศึกษาพุทธศาสนาโดยผ่านคัมภีร์ทางศาสนาแล้วพุทธศิลปกรรมในอดีตยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเข้าใจความคิดทางพุทธศาสนาของผู้คนในอดีตได้เช่นกันงานพุทธศิลปกรรมที่มีการสร้างสรรค์มายาวนานมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยเช่นเดียวกับความเข้าใจความหมายของคำว่า “ศิลปะ” ที่ต่างไปจากการรับรู้ของคนในยุคปัจจุบันตั้งนั้นการสร้างงานพุทธศิลปะนั้นจะต้องทำด้วยความประณีตเพราะเป็นผลงานการแสดงฝีมือของช่างทุกประเภทแสดงผลงานตามแบบอย่างทางศิลปกรรมที่นิยมกันอยู่ในเวลานั้นโดยใช้เทคนิคและวิธีการที่ได้รับรู้และความสามารถในการสมยนั้นนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งของประเทศชาติเป็นสิ่งที่ให้ความรู้ทางด้านวิวัฒนาการของวิชาการต่างๆ อย่างหาค่ามิได้

เหตุผลของการอนุรักษ์พุทธศิลปะที่สำคัญ งานพุทธศิลป์หรืองานพุทธศิลปะจึงมีความสำคัญจะต้องอนุรักษ์ไว้เพื่อเหตุผลดังประการนี้

1) เพื่อให้เป็นการสร้างความภาคภูมิใจแก่ชนในชาติที่ประเทศชาติของเรามีการสั่งสมวัฒนธรรมที่ดงามเก่าแก่สืบทอดมาเป็นเวลาช้านานสามารถสืบค้นและมีหลักฐานยืนยันได้ทำให้ชนชาติไทยมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพราะมีรากฐานทางวัฒนธรรมร่วมกันที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

2) เพื่อให้เป็นแหล่งสำหรับศึกษาค้นคว้าวิวัฒนาการทางด้านศิลปะของพุทธศิลป์แต่ละสมัยว่ามีวิวัฒนาการอย่างไรมีความนิยมสร้างรูปแบบแต่ละสมัยที่แตกต่างกันอย่างไรรวมทั้งศึกษาเทคนิคและวิธีการในสมัยต่างๆ ด้วยและทำให้ทราบถึงความเป็นมาของชุมชน ถิ่นกำเนิดของช่างพื้นเมืองในสมัยต่างๆ

3) เพื่อให้เป็นแหล่งด้านการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์

4) เพื่อให้เป็นแหล่งในการศึกษางานทางศิลปะอาทิจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ที่มีความสำคัญในผลงานในแต่ละด้าน เช่น การใช้สี การวางองค์ประกอบของภาพ ความสุนทรีย์ของศิลปในแต่ละสมัยรวมไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีต่างที่สอดแทรกอยู่ในภาพจิตรกรรมและวิวัฒนาการทางด้านสถาปัตยกรรมไทยเช่นการสร้างเจดีย์ พระอุโบสถ หอไตร ฯลฯ

5) เพื่อเป็นการสงวนไว้ให้อนุชนรุ่นหลังต่อไป

6) เพื่อเป็นการสร้างในการเคารพบูชาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน

7) เพื่อเป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวตราบนานเท่านาน

8) เพื่อเป็นแหล่งบ่งบอกซึ่งดินแดนแห่งวัฒนธรรมในชนชาติ

ขั้นตอนการอนุรักษ์โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ

กรมศิลปากรระบุขั้นตอนในการอนุรักษ์โบราณวัตถุไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาลักษณะโครงสร้างชนิดของวัตถุและ องค์ประกอบทางเคมีของศิลปะโบราณวัตถุ 2) ศึกษาสาเหตุที่ก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายขึ้นกับศิลปะโบราณวัตถุนั้น เพื่อที่จะได้หาทาง กำจัด ป้องกันและรักษาในขั้นต่อไป 3) การกำจัดสิ่งที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายขึ้นกับศิลปะโบราณวัตถุ โดยการนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์สาขาต่างๆ มาใช้ เลือกวิธีที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุด โดยไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับ ศิลปะโบราณวัตถุเหล่านั้น

จิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งทีเนื่องในพระพุทธศาสนา

ในคัมภีร์ที่ขนิยามหาวรรคมหาปริณิพพานสูตร ตอนราชอปริหานิยธรรมพระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ ผู้ถวายงานพักอยู่ณเบื้องพระยุคลบาท เกี่ยวกับการอนุรักษ์ไว้ดังนี้ว่า

1. “อานนท์เธอได้ยินไหมว่า “พวกเจ้าวัชชีหมั่นประชุมกันเนื่องนิตยประชุมกันมากครั้ง” ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยินว่า “พวกเจ้าวัชชีหมั่นประชุมกันเนื่องนิตยประชุมกันมากครั้ง” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “อานนท์ พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังหมั่นประชุมกันเนื่องนิตยประชุมกันมากครั้ง”

2. “อานนท์ เธอได้ยินไหมว่า “พวกเจ้าวัชชีพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พวกเจ้าวัชชีจะพึงทำ” “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญข้าพระองค์ได้ยิน”

3. “อานนท์เธอได้ยินไหมว่า “พวกเจ้าวัชชีไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้วถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรมที่วางไว้เดิม” “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญข้าพระองค์ได้ยินว่า” พวกเจ้าวัชชีไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้วถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรมที่วางไว้เดิม “อานนท์ พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้วถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรมที่วางไว้เดิม”

4. “อานนท์ เธอได้ยินไหมว่า พวกเจ้าวัชชี สักการะ เคารพนับถือ บูชาเจ้าวัชชีผู้มีพระชนมายุมากของชาววัชชีและสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง” ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยิน “พวกเจ้าวัชชีสักการะเคารพนับถือบูชาเจ้าวัชชีผู้มีพระชนมายุมากของชาววัชชีและสำคัญ ถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง” “อานนท์พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังสักการะเคารพนับถือบูชาเจ้าวัชชีผู้มีพระชนมายุมากของชาววัชชีและสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง”

5. “อานนท์เธอได้ยินไหมว่า “พวกเจ้าวัชชีไม่ฉุดคร่าขึ้นใจกุลสตรี หรือกุลกุมารีให้อยู่ร่วมด้วย” “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญข้าพระองค์ได้ยินว่า พวกเจ้าวัชชีไม่ฉุดคร่าขึ้นใจกุลสตรี หรือกุลกุมารีให้อยู่ร่วมด้วย” “อานนท์พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังไม่ฉุดคร่าขึ้นใจกุลสตรีหรือกุลกุมารีให้อยู่ร่วมด้วย”

6. “อานนท์ เธอได้ยินไหมว่า “พวกเจ้าวัชชี สักการะ เคารพ นับถือ บูชา เจดีย์ในแคว้นวัชชีของชาววัชชีทั้งในเมืองและนอกเมือง และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้เคยกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป

7. “อานนท์ เธอได้ยินไหมว่า “พวกเจ้าวัชชีจัดการรักษา คุ่มครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลาย โดยชอบธรรมด้วยตั้งใจว่า “ทำอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มาพึงมาสู่แคว้นของเรา ท่านที่มาแล้วจึงอยู่ อย่างสาธุในแคว้นแคว้น” “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยินว่า พวกเจ้าวัชชีจัดการรักษาคุ่มพระผู้มีพระภาครับสั่งกับวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์แคว้นมคธว่า พราหมณ์ สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่สารัททเจดีย์ เขตกรุงเวสาลี ได้แสดงอปริหานิยธรรม 7 ประการนี้ แก่พวกเจ้าวัชชี”

ถ้าสามารถพึ่งชำระให้สะอาดเมื่อจะชำระวิหารให้สะอาดพึ่งขนบตรและจีวรออกก่อนวางไว้ ณ ที่สมควร จึงขนผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน พูก หมอนออกไป วางไว้ ณ ที่สมควร เติง ตั้ง พึ่งยกอย่าง รมัตระวัง ไม่ให้ครูด ไม่ให้กระทบบานประตูและกรอบประตู ขนออกไปตั้งไว้ ณ ที่สมควร เชียงรองเตียง กระโถน พนักพิง พึ่งขนออกมาวางไว้ ณ ที่สมควร พรหมปูพื้น พึ่งสังเกตที่ปูไว้เดิม ค่อยขนออกมาวาง ณ ที่สมควรถ้าในวิหารมีหยากเยื่อพึ่งกวาดเพดานลงมาก่อนกรอบหน้าต่างและมุมห้องพึ่งเช็ดถ้าผ้าที่ทา น้ำมันหรือพื้นทาสีดำขึ้นรา จึงใช้ผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ดถ้าเป็นพื้นไม้ได้ทาพึ่งใช้น้ำประพรมแล้วเช็ด อย่าให้ วิหารคลาคล่ำด้วยฝุ่นละออง พึ่งเก็บหยากเยื่อ ไปทิ้ง ณ ที่สมควร ไม่พึ่งเคาะเสนาสนะใกล้ภิกษุ ใกล้วิหาร ใกล้น้ำดื่ม น้ำใช้ บนเนินเหนือลม จึงเคาะ เสนาสนะใต้ลม พรหมปูพื้น พึ่งผึ่งแดด ชำระ ตบ ขนกลับปูไว้ ตามเดิม เชียงรองเตียง พึ่งผึ่งแดด เช็ด ขนกลับวางไว้ ตามเดิม เติง ตั้ง พึ่งผึ่งแดด ชำระ ปัด ยกอย่าง รมัตระวัง ไม่ให้ครูด ไม่ให้กระทบบานประตูและกรอบประตู ขนกลับตั้งไว้ตามเดิม พูก หมอน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน พึ่งผึ่งแดด ชำระ ตบ ขนกลับวางปูไว้ ตามเดิม กระโถน พนักพิง พึ่งผึ่งแดด เช็ดดู ขนกลับวางไว้ ตามเดิม

พึ่งเก็บบาตรและจีวร เมื่อจะเก็บบาตร พึ่งใช้มือข้างหนึ่งถือบาตร ใช้มือข้างหนึ่งคลำใต้เตียง หรือใต้ผิงจึงเก็บบาตรไม่พึ่งเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ไม่มีสิ่งใดรองเมื่อจะเก็บจีวร จึงใช้มือข้างหนึ่งถือจีวรใช้ มือข้างหนึ่งลูบราวจีวรหรือสายระเดียง เอาชายไว้นอกเอาขนดไว้ในจึงเก็บจีวรถ้าลมเจือฝุ่นละอองพัดมา ทางทิศตะวันออกจึงปิดหน้าต่างด้านตะวันออกถ้าพัดมาทางทิศตะวันตกพึ่งปิดหน้าต่างด้านตะวันตกถ้าพัด มาทางทิศเหนือพึ่งปิดหน้าต่างด้านเหนือทั้งปิดหน้าต่างด้านใต้แต่กลับเลื่อนใสในปฏิสนธการของพวกท่าน จึงพากันช่วยดูแลรักษาและอำนวยความสะดวกแก่ผู้คนที่มากราบไหว้พระวิหารและเจดีย์”

พระองค์ทรงอนุญาตให้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดเสียหาย ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุให้นวักรรมได้ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนักทำนวักรรมต้องชวนชวายเป็น “ทำอะไรหนอ วิหารจึงจะสำเร็จได้เร็ว” ต้องปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ทรุดโทรม”

ในอังคุตตรนิกายปัญจกนิบาตกัมพิลวรรค (ว่าด้วยท่านพระกัมพิละ) ในสมัยนั้น พระผู้มีพระ ภาค ประทับอยู่ ณ ป่าไผ่เขตเมืองกิมิละ ครั้งนั้นท่านพระกัมพิละได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญอะไรหนอเป็นเหตุปัจจัยให้พระสัทธรรมไม่ดำรงอยู่ ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “กัมพิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาในธรรมวินัยนี้

1. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในศาสนา
 2. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในธรรม
 3. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสงฆ์
 4. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสิกขา (ไม่บำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา ให้บริบูรณ์)
 5. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มีความยำเกรงกันและกัน (หมายถึงก่อการทะเลาะวิวาทกันเป็นต้น)
- กัมพิละนี้แลเหตุปัจจัยให้สัทธรรมไม่ดำรงอยู่ได้นานในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว”

พระกัมพิละทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญอะไรเป็นเหตุปัจจัยให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้นานในเมื่อ

พระตถาคต ปรินิพพานแล้ว” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “กิมพิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้วภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาในธรรมวินัยนี้

อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงกันและกัน กิมพิละ นี่แหละเป็นเหตุปัจจัยให้สังฆธรรมดำรงอยู่ได้นานในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้วในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ อังคุตตรปิฎก มีบทสนทนาระหว่างพราหมณ์พ้อคำ คนหนึ่ง กับอังกูรพาลิช ดังนี้ว่า

“บุคคลอาศัยนั่งหรือนอนที่ร่มเงาของต้นไม้ใด แม้แต่กิ่งของต้นไม้ชิ้นก็ไม่ควรหักเพราะผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนเลวทราม

ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาของการอนุรักษ์พุทธศิลปะ

ดังหัวข้อที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้นทราบกันดีว่างานทางด้านพุทธศิลป์ในประเทศไทยนั้นค่อนข้างมีจำนวนมากเนื่องจากสร้างสืบต่อกันมาอย่างยาวนานหลายยุคหลายสมัย กระจายอยู่ตามสถานที่ต่างๆ กันทุกจังหวัดในประเทศไทยดังนั้นการอนุรักษ์งานทางด้านพุทธศิลปะนั้นย่อมเกิดปัญหาในการอนุรักษ์มากมายไม่ว่าจะเป็น การดูแลรักษา การช่วยเหลือจากภาครัฐหรือบุคคลอื่นที่มีความเชี่ยวชาญงบประมาณในการจัดสรรเพื่อการอนุรักษ์ รวมไปถึงประชาชนที่อยู่ในอาณาบริเวณของโบราณสถานทั่วไปและผู้ถือครองคือวัดต่างๆ ที่ควรจะต้องมีความร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งต่างๆ ที่เรียกว่า “การอนุรักษ์พุทธศิลปะ”

ปัญหาในการอนุรักษ์งานพุทธศิลปะในประเทศไทยนั้นอาจจะจำแนกออกได้ตามความสำคัญของปัญหาที่ได้เรียบเรียงมาตามความสำคัญของงานพุทธศิลปะแบ่งออกเป็น 2 ข้อดังนี้

1) ปัญหาทางการอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นสำหรับพุทธศิลป์ที่ขึ้นทะเบียนเป็นศิลปวัตถุ คือ

1.1 การสงวนรักษา คือ การรักษาศิลปวัตถุไว้ในสภาพเดิมเพื่อนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ตามเวลาที่กำหนดไว้อย่างรวดเร็วเมื่อเกิดการชำรุดทรุดโทรมแต่ปัญหาก็คือที่มีส่วนเกี่ยวข้องนั้นล่าช้ามีผู้เชี่ยวชาญจำนวนน้อย งบประมาณไม่เพียงพอ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นบ่อเกิดแห่งปัญหาในการอนุรักษ์ ไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่

1.2 การครอบครองดัดแปลงและทำลาย คือ ผู้ที่ครอบครองโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่เป็นพุทธศิลปะส่วนใหญ่ต้องการแก้ไขอันเดิมให้เปลี่ยนเป็นอันใหม่ เพื่อความสวยงามในสิ่งใหม่ และคิดว่าสิ่งเดิมไร้คุณภาพเสื่อมสภาพลงและไม่สามารถสร้างเพิ่มเติมได้จึงไม่ดูแลเอาใจใส่ในโบราณวัตถุเหล่านั้นให้สิ่งเหล่านี้พังลงไปทีละนิดๆ จึงเกิดปัญหาในการอนุรักษ์ดูแลรักษาโบราณวัตถุตามมา

1.3 ผู้ที่ครอบครองไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ คือ การไม่เข้าใจถึงเรื่องการอนุรักษ์ของผู้ครอบครองศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุ โดยไม่ให้ความสำคัญและเรียนรู้เพื่อความเข้าใจในการอนุรักษ์ แต่กลับว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการขัดขวางความเจริญเพราะในส่วนของการอนุรักษ์เป็นการซ่อมแซมสงวนรักษาให้คงสภาพเดิมที่เน้นทางด้านความสำคัญของโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้ครอบครองจะไม่ชอบเนื่องจากไม่เข้าใจในความสำคัญของการอนุรักษ์ในแง่ต่างๆ

1.4 ผู้เยี่ยมชมมีส่วนร่วมในการทำลายคือผู้ที่เข้ามาทำการบูชาหรือเยี่ยมชมงานพุทธศิลปะ ไม่ช่วยกันดูแลรักษาโบราณสถานหรือศิลปวัตถุต่างๆ อาทิการขีดข่วนทำลายสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดปัญหาในการอนุรักษ์เพราะได้เกิดความเสื่อมของโบราณวัตถุ

2) ปัญหาทางด้านการอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นสำหรับพุทธศิลป์ที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นศิลปวัตถุคือ

2.1 ผู้ครอบครองแก้ไขดัดแปลงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุโดยการคิดว่าไม่ใช่สิ่งทำงานพุทธศิลป์ ได้ขึ้นทะเบียนไว้เลยนำไปดัดแปลงหรือเพิ่มเติมโดยไม่คำนึงถึงวัตถุประสงค์ของผู้สร้างดั้งเดิมจึงทำให้ศิลปวัตถุต่างๆ เกิดปัญหาในด้านความสุนทรีย์ความสมดุลและความเหมาะสมของงานพุทธศิลปะ ด้วยคุณค่าลงไป อาทิเช่น การปั้นปูนทับลายเดิม การพอกปูนทับพระพุทธรูปตามใจจนไม่สามารถดูรูปแบบเดิมได้อีก การเอาของเดิมออกแล้วนำของใหม่เข้าไปแทน

2.2 ผู้ครอบครองไม่ต้องการขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ผู้ครอบครองไม่ขอคำแนะนำ เสียก่อนว่าควรจะอนุรักษ์เช่นไรที่ยังคงสภาพเดิมตามวัตถุประสงค์ของผู้สร้างเดิมเอาไว้ด้วยเพื่อความสวยงามตามหลักสุนทรีย์ไว้ให้ผู้ได้เห็นเกิดความประทับใจ

2.3 แข่งขันทางวัตถุนิยมปัจจุบันการอนุรักษ์เริ่มไม่มีความสำคัญต่อผู้ครอบครองเนื่องจากผู้ครอบครองได้คิดการก่อสร้างสิ่งใหม่ทดแทนสิ่งที่มีอยู่เพื่อให้ทันยุคทันสมัยตามวัตถุนิยมโดยไม่คำนึงถึงความสำคัญด้านอื่นๆ จึงทำให้เกิดปัญหาในการอนุรักษ์

2.4 หน่วยงานราชการไม่มีความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนเท่าที่ควร ปัจจุบันต้องยอมรับว่าเราต้องพึ่งหน่วยงานรัฐมากกว่า เพราะงบประมาณที่ได้มากที่สุดก็มาจากกรมศิลปากร ซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่ดีทีเดียวที่รัฐบาลยังตระหนักถึงงบประมาณในการอนุรักษ์โบราณสถานเหล่านี้

2.5 ผู้เข้าเยี่ยมชมมีส่วนร่วมทำลายเนื่องจากประชาชนไม่ให้ความสำคัญในเรื่องการอนุรักษ์ จึงได้มีการขีดเขียนตามศิลปวัตถุจนทำให้ศิลปวัตถุเสื่อมค่าลงจึงทำให้เกิดปัญหาในการซ่อมแซมโบราณวัตถุอยู่ตลอด

วิธีการแก้ปัญหาในการอนุรักษ์โบราณสถาน

การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นวิธีการแก้ปัญหาในการควบคุมสภาพแวดล้อมของโบราณสถานต่างๆ โดยมีการกำกับดูแลในการออกแบบผังบริเวณพร้อมกับการจัดภูมิทัศน์ทั้งมุ่งให้ปฏิบัติในสิ่งที่ต้องการและห้ามไม่ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ต้องการในการปฏิบัติต่างๆ ของผู้อาศัยอยู่ในวัดหรือโบราณสถาน และผู้มา จัดกิจกรรม ตลอดจนผู้เข้ามาเยี่ยมชม โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นการค้นคว้าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานทั่วไปของโบราณสถานในการกำหนดแนวทางหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในโบราณสถานเช่นสภาพปัจจุบันสภาพปัญหากระบวนการจัดการประวัติโบราณสถานโบราณวัตถุ การติดตั้งป้ายและแผนผังที่บ่งบอกความเป็นมาอาคารสิ่งก่อสร้างต่างการป้องกันรักษาเป็นการเก็บรักษาไว้ในสภาวะแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสมตามชนิดของวัตถุที่ไม่เหมือนกัน เพื่อป้องกันมิให้ศิลปโบราณวัตถุเกิดการชำรุดเสื่อมสภาพและเสียหายเนื่องจากสาเหตุต่างๆ ที่อยู่ล้อมรอบวัตถุนั้นๆ ซึ่งจะต้อง

มีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของการเก็บรักษาหรือการจัดแสดงวัตถุทางวัฒนธรรมเหล่านั้นเพื่อปรับปรุงแก้ไขจัดเก็บและจัดแสดงให้อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมกับวัตถุชนิดต่างๆ เหล่านั้น โดยที่จะต้องรู้คุณสมบัติทั้งทางเคมีและทางกายภาพของวัตถุแต่ละชนิดต้องประกอบทางเคมีลักษณะโครงสร้างและองค์ประกอบต่างๆ ที่รวมกันเป็นโบราณวัตถุนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องรู้เพื่อที่จะได้หาทางป้องกันระมัดระวังมิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพในทางที่จะทำให้เกิดการชำรุดขึ้นกับวัตถุต่างๆ นั้นซึ่งศิลปกรรมที่ทำด้วยเนื้อวัสดุที่ต่างกัน จะมีความคงทน ต่อสภาพแวดล้อมได้ต่างกัน การจะป้องกันรักษาเมื่อจะต้องจัดแสดง หรือเก็บรักษาในคลังก็ต้องการสภาวะ แวดล้อมที่ต่างกัน

2) การปฏิบัติการรักษา การปฏิบัติการรักษาเป็นการแก้ปัญหาหุ้ยยั้งและขจัดปัญหาต่างๆ ที่ทำให้เกิดการชำรุด เสื่อมสภาพบนวัตถุและทำให้มีความแข็งแรง คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

3) กระบวนการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ มีขั้นตอนการดำเนินงาน 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. **สำรวจโบราณวัตถุ** ศิลปวัตถุทั่วราชอาณาจักรซึ่งมีแหล่งต้องไปสำรวจ 4 อย่างได้แก่

(ก) สำรวจวัดที่สำคัญๆ หรือวัดที่มีอายุเก่าแก่ตามจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ

(ข) สำรวจตามบ้านเอกชนที่เก็บรักษาโบราณวัตถุไว้

(ค) สำรวจตามพิพิธภัณฑสถานของเอกชน

(ง) สำรวจตามส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ

2. **ทำบัญชีรายละเอียดและถ่ายภาพโบราณวัตถุ** ศิลปวัตถุทุกชิ้นที่สำรวจพบ

3. **วิเคราะห์วิจัยและประเมินคุณค่าโบราณวัตถุศิลปวัตถุทุกชิ้นที่สำรวจพบ**

4. **นำเสนอข้อมูลโบราณวัตถุศิลปวัตถุโดยละเอียดให้คณะกรรมการระดับกรมตรวจเพื่อ** พิจารณาคัดเลือก

5. **นำบัญชีรายการโบราณวัตถุศิลปวัตถุที่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการฯเสนอให้** อธิบดีกรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิมพ์ประกาศขึ้นทะเบียนในหนังสือราชกิจจานุเบกษา

6. **แจ้งให้แก่วัดหรือเจ้าของผู้ครอบครองโบราณวัตถุศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนรับทราบพร้อม** แจ้งระเบียบปฏิบัติและการดูแลรักษา ตลอดจนการเผยแพร่ และติดตามเมื่อเกิดการโจรกรรมสูญหาย

7. **ขั้นตอนในการประสานงานก่อนออกสำรวจ** ติดต่อประสานงานกับกรมการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยการขอ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัดต่างๆ ทั่วประเทศ ติดต่อประสานงานกับเจ้าคณะจังหวัดเพื่อขอให้แจ้งแก่เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบลต่างๆ เพื่อขอความร่วมมือในการสำรวจโบราณวัตถุศิลปวัตถุตามวัดต่างๆ ตลอดจนการให้ข้อมูลประวัติเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุต่างๆ

8. **ขั้นตอนการดำเนินการสำรวจ** การสำรวจในส่วนภูมิภาค เนื่องจากการกระจายอำนาจ ในการบริหารงานของกรมศิลปากร การปฏิบัติงานของส่วนภูมิภาคจึงอยู่ในการดำเนินการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในส่วนภูมิภาคการสำรวจในส่วนกลางดำเนินงานโดยกลุ่มทะเบียนโบราณวัตถุ

ศิลปวัตถุสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและทำหน้าที่ประสานกับส่วนภูมิภาคในการปฏิบัติงานการสำรวจทั่วประเทศการจัดทำหนังสือจากหน่วยงานต้นสังกัดแจ้งแก่วัดและเจ้าของผู้ปกครองครอบครองในการขอสำรวจเพื่อเป็นหลักฐานประกอบและป้องกันการแอบอ้างจากบุคคลอื่นๆ ตั้งคณะกรรมการในการสำรวจได้แก่ภัณฑารักษ์เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและช่างภาพจำนวนคณะทำงานขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่รับผิดชอบที่ดำเนินการแต่งตั้งเมื่อสำรวจพบโบราณวัตถุศิลปวัตถุขึ้นใดที่มีคุณค่าทางศิลปะประวัติศาสตร์และโบราณคดีเห็นสมควรประกาศขึ้นทะเบียนให้จัดทำรายละเอียดต่างๆ ของวัตถุแต่ละชิ้น อาทิ ประวัติ ชนิด, ขนาด, สภาพ ลักษณะรายละเอียดกำหนดอายุสมัยโบราณ วัตถุ ศิลปวัตถุ ฯลฯ พร้อมถ่ายภาพอย่างละเอียด

โบราณวัตถุขึ้นใดมีลักษณะพิเศษ หรือรายละเอียดพิเศษ เช่นมีจารึกประกอบต้องถ่ายรูปหรือคัดลอกจารึกนั้นมาทั้งหมดเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญภาษาโบราณอ่านและแปลต่อไปด้วยจดบันทึกรายงานการสำรวจอันเป็นข้อมูลหลักฐานทางวิชาการเกี่ยวกับโบราณวัตถุศิลปวัตถุและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เดินทางไปสำรวจพบเพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีต่อไป

9. ขั้นตอนการพิจารณาคัดเลือกเพื่อขึ้นทะเบียน ภัณฑารักษ์ที่สำรวจโบราณวัตถุศิลปวัตถุต้องกำหนดวิเคราะห์จำแนกโบราณวัตถุศิลปวัตถุในเบื้องต้นตามหลักวิชาการในการกำหนดอายุสมัยโบราณวัตถุศิลปวัตถุโดยยึดถือการวิเคราะห์จำแนกและกำหนดอายุสมัยตามรูปแบบศิลปะในประเทศไทยตลอดจนการจัดทำบัญชีโบราณวัตถุศิลปวัตถุตามหลักการมาตรฐานการทำบัญชีโบราณวัตถุศิลปวัตถุของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

10. ขั้นตอนการประกาศขึ้นทะเบียน จัดทำทะเบียนบัญชีรายละเอียดโบราณวัตถุตามจำนวนและรายการที่ผ่านคณะกรรมการคัดเลือกแล้วพร้อมภาพถ่ายประกอบแต่ละชิ้นผ่านกระบวนการทางกฎหมายจากกลุ่มนิติการกรมศิลปากรในการพิจารณาประกาศกรมศิลปากรขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุศิลปวัตถุนำเสนออธิบดีกรมศิลปากรลงนามประกาศกรมศิลปากรและส่งสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเพื่อพิมพ์ประกาศในราชกิจจานุเบกษาทำหนังสือแจ้งผู้ครอบครองและส่งสำเนาประกาศราชกิจจานุเบกษาและระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษาให้กับเจ้าอาวาสหรือบุคคลหน่วยงานที่เป็นเจ้าของหรือดูแลรักษาโบราณวัตถุศิลปวัตถุที่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนจัดทำบัตรประจำวัตถุฐานข้อมูลโบราณวัตถุศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนเพื่อการเก็บหลักฐาน การศึกษาและค้นคว้าวิจัยต่อไป

สรุป

ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติโบราณวัตถุโบราณสถาน ฯลฯ มาตั้งแต่ พ.ศ. 2504 มีอนุสัญญาระหว่างประเทศและทำสัญญากับบางประเทศเพื่อป้องกันการนำเข้าและ ส่งออกโบราณวัตถุที่ผิดกฎหมายเช่นโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่เป็นหลักฐานความเป็นมาของประเทศชาติจะซื้อขายได้ก็เฉพาะสิ่งของที่เป็นสมบัติส่วนตัวที่ได้รับเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษผู้สร้างขึ้นมาเท่านั้นแต่กระนั้นก็ยังมีการซื้อขายโบราณวัตถุอันเป็นสมบัติของชาติกันอย่างกว้างขวางมิได้เกรงกลัวอาญาของกฎหมายเลยวิธีเดียวที่อาจช่วยแก้ปัญหานี้ได้คือกระตุ้นจิตสำนึกของคนให้มีคุณธรรมให้มีความรู้สึกผิดชอบที่จะร่วมแรง

ร่วมใจอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของประเทศให้เป็นสมบัติวัฒนธรรมของบ้านเมืองมิใช่เป็นสมบัติส่วนตนทั้งนี้จะต้องรีบกระทำนับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เพราะพรุ่งนี้ก็อาจสายไปเสียแล้ว โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นได้เองแต่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่มีมนุษย์ใช้สติปัญญาและความรู้ความสามารถสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด หรือดัดแปลงจากทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อตน และสังคมในสมัยนั้นๆ สถานที่และสิ่งของเหล่านั้นเมื่อตกทอดเป็นมรดกมาถึงคนรุ่นปัจจุบันก็กลายเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุเช่นเดียวกับอาคาร และวัตถุที่เราสร้างขึ้นสมัยนี้ ก็จะเป็นโบราณสถาน และโบราณวัตถุของคนในอนาคตสืบต่อไปและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพุทธศักราช 2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 มาตรา 14 ความว่า “เมื่ออธิบดีเห็นว่า โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่มีได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร มีประโยชน์ หรือคุณค่าในทาง ศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีเป็นพิเศษอธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียน โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น” และเมื่อโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนแล้วยังคงอยู่ในความครอบครองดูแลเจ้าของต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2525). **ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมศิลปากร. (2509). **ศิลปกรรมสมัยทวารวดีคู่มือการนำชมจัดแสดงชั่วคราว ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทอง สุพรรณบุรี**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- _____. (2509). **การดูแลรักษาศิลปโบราณวัตถุ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2509). **คู่มือการปฏิบัติงานของภัณฑารักษ์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ลิซซิง จำกัด, .
- แก้ว ชิตตะขบ. (2553). **ประวัติความสำคัญของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ขวัญทอง สอนศิริ. (2547). **พุทธนาคบริรักษ์ 44 พรรษา สยามบรมราชกุมารี**. กรุงเทพฯ: เพชรเกษมการพิมพ์,
- คึกฤทธิ์ ปราโมช. (2537). **ธรรมแห่งอัจฉริยะ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามรัฐ.
- เครือจิต ศรีบุญนาถ. (2542). **สุนทรียภาพของชีวิต**. กรุงเทพฯ: เจริญทรัพย์ เอ็ดดูเคชั่น.
- จรรยา โกมรรัตนานนท์. (2540). **สุนทรียศาสตร์: ปัญหาเบื้องต้นในปรัชญาศิลปะและความงาม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- จารุวรรณ พึ่งเกียรติ. (2560). **พุทธศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เฉลิม เชื้อทองกลาง. (2545). **ประวัติพระพุทธศาสนา 1**. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.

- _____. (2545). **ประวัติพระพุทธศาสนา**. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.
- เฉลิม รัตนทัศนีย์. (2539). **วิวัฒนาการศิลปะสถาปัตยกรรมไทยพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ชลลุด นิมเสมอ. (2539). **องค์ประกอบของศิลปะ**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ชะวักชัย ภาติณฐ. (2555). **ประวัติศาสตร์ศิลปะ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- ทรงพล จันทนิชย์กุล. (2546). **พระพุทธรูป มรดกล้ำค่าของเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัท คอมม่า ดีไซน์ แอนด์พริ้นท์ จำกัด.
- บุญมี แทนแก้ว. (2545). **พุทธปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- บุญเยี่ยม แยมเมือง. (2537). **สุนทรียะทางทัศนศิลป์**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปัญญา นามสง่า. (2561). **ศาสนาทั่วไป**. พิษณุโลก: บริษัท พี.เค.ดี.ไซท์.
- ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ. (2554). **พระพุทธศาสนาเถรวาท**. พิษณุโลก: บริษัท โฟกัส พริ้นติ้ง จำกัด.
- _____. (2555). **พุทธปรัชญาเถรวาท**. พิษณุโลก: บริษัทโฟกัส พริ้นติ้ง จำกัด.
- ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ และเสถียร สระทองให้. (2558). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. พิษณุโลก: บริษัทโฟกัส พริ้นติ้ง จำกัด.
- ประภัสสร ชูวิเชียร. (2554). **5 มหาเจดีย์สยาม**. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.
- ประยูร ป้อมสุวรรณ. (2554). **พระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพุทธศาสตร์และปรัชญา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- พระกวีวงศ์ (รวบรวม). (2544). **ศิลปะและสุนทรียภาพทางวิญญาณ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ. (2513). **ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระครูธีรสุตพจน์ (สง่า ไชยวงศ์). (2557). **วิเคราะห์ศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานพุทธศิลปกรรมล้านนา**. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอนุกัมภีร์บุรานันท์ (บุญชื่น ฐิตธมโม). (2554). **การศึกษากระบวนการอนุรักษ์พุทธประติมากรรมหินทราย: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเวียงพาว (วัดลี)**. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาถาวร ธีรจิตโต (จิตรกระเนตร). (2554). **บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เทพประวิณ จันทรแรง. (2556). **ศึกษาสภาพและการอนุรักษ์โบราณสถานที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์**. **รายงานการวิจัย**, พระนครศรีอยุธยา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพดิลก (ระบบ ฐิตญาโณ). (2544). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2540). **พุทธศาสนาในเอเชีย**, กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 28. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

ศึกษาชีวิตนางสุชาดาในพระพุทธศาสนา

Study the Life of Mrs. Suchada in Buddhism

พระสุรศักดิ์ จิตเมธ

Phra Surasak Thitametho

วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Suphanburi Srisuvarnabhumi Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: benloveclick@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาชีวิตของนางสุชาดาซึ่งเป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนา นางสุชาดา มารดาของของพระยสะซึ่งเป็นผู้หญิงที่นึ่งใกล้พระรัตนตรัยคนหนึ่งในพระพุทธศาสนาได้รับการกล่าวถึงพระพุทธเจ้าในเรื่องทางเอตทัคคะ คือ ผู้ถึงสรณะก่อน นางเป็นผู้ถวายข้าวมธุปายาสซึ่งเป็นภัตตาหารมื้อแรกก่อนตรัสรู้จนกลายเป็นประเพณีสำคัญที่ชาวพุทธปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน นางได้เจริญทาน ศีล ภาวนานางยังคงมีศรัทธาต่อมั่นคงต่อพระรัตนตรัย ทำให้เห็นว่ นางเป็นผู้มีความเมตตา ความกตัญญู ความเสียสละ เป็นผู้มีความรู้จกตอบแทนนางได้ปฏิบัติความดีนั้นอย่างเสมอต้นเสมอปลาย นางสุชาดาเป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนา นางสุชาดาในบทบาทของอุบาสิกาทั้งเป็นผู้ถึงสรณะก่อนใคร เป็นผู้อุปถัมภ์ด้านปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ธรรมนางยังเป็นผู้มีบทบาทในพระพุทธศาสนาเนื่องด้วยการถวายข้าวมธุปายาสนั้นเป็นมื้ออันมีส่วนสำคัญที่ให้อัตภาพของพระโพธิสัตว์แข็งแรงมีพลังที่จะปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุพระโพธิญาณ เพราะความดีที่นางได้ปฏิบัตินี้ส่งผลทำให้นางได้รับความศรัทธาและยอมรับของบุคคลเหล่านั้นและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ: นางสุชาดา, พระพุทธศาสนา

Abstract

A study of the life of Mrs. Suchada, a person who played an important role in Buddhism. Mrs. Suchada, the mother of Phraya Yasa, who was a woman near the Triple Gem in Buddhism, was mentioned by the Buddha in the story of Etthakkha, namely the one who reaches refuge first She was the one who offered the Madhupayasa rice, which is the first meal before enlightenment, which has become an important tradition that Buddhists continue to practice until the present day. She has developed morality and

“ภัตตาหารมื้อแรก” ความปรารถนาของนางสุชาดา

ณ หมู่บ้านอันตั้งอยู่ในตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ยังมีธิดาของเศรษฐีผู้หนึ่งนามว่า สุชาดาในวัยสาวนางเคยอธิษฐานต่อเทวดาอันสิ่งสถิตอยู่ ณ ต้นไทรใหญ่ต้นหนึ่งว่า “ถ้าข้าพเจ้าได้สามีอันมีฐานะและชาติตระกูลเสมอกัน” “ได้บุตรคนแรกเป็นผู้ชายจะกระทำบวงสรวงต่อรุกขเทวดา”

เมื่อนางได้สมความประสงค์ทุกประการในเวลาต่อมา จึงปรารถนาที่จะกระทำพิธีกรรมคือ บวงสรวงตามปฏิญาณหรือคำสัตย์ที่ตั้งไว้

นางสุชาดาถวายข้าวสุปาयाส

ครั้นถึงเช้าวันเพ็ญวิสาขะ พระองค์ทรงทำพุทธกิริยาครบปีที่ 6 ในวันวิสาขปุณณมี หรือวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 อันเป็นวันครบรอบพระชนษา 35 พรรษาของพระบรมโพธิสัตว์มหาบุรุษ (อง.อ. 1/2/83-86)

ซึ่งในครั้งนี้นางสุชาดามีความประสงค์จะทำพิธีกรรมในวันเพ็ญเดือน 6 นางจึงได้สั่งให้บ่าวไพร่ให้ช่วยกันจัดแจงหุงข้าวสุปาयाส คือ หุงข้าวด้วยนมโค โดยวิธีการเตรียมทำข้าวสุปาयाสของนางมีดังนี้

นางให้เลี้ยงแม่วัวนมไว้ในป่าละเมาะจำนวน 1,000 ตัว

แล้วให้แม่วัวนม 500 ตัว ดูดกินน้ำนมของแม่วัวนม 1,000 ตัวนั้น

แล้วให้แม่วัวนม 250 ตัว ดูดกินน้ำนมของแม่วัวนม 500 ตัวนั้น

แล้วให้แม่วัวนม 125 ตัว ดูดกินน้ำนมของแม่วัวนม 250 ตัวนั้น

แล้วให้แม่วัวนม 63 ตัว ดูดกินน้ำนมของแม่วัวนม 125 ตัวนั้น

แล้วให้แม่วัวนม 32 ตัว ดูดกินน้ำนมของแม่วัวนม 63 ตัวนั้น

แล้วให้แม่วัวนม 16 ตัว ดูดกินน้ำนมของแม่วัวนม 32 ตัวนั้น

และในท้ายที่สุดนางให้แม่วัวนม 8 ตัว ดูดกินน้ำนมของแม่วัวนม 16 ตัวนั้น

หลังจากนั้นนางก็นำแม่วัวนมทั้ง 8 ตัว มารีดเอาน้ำนมและนำน้ำนมมาเคี่ยวจนข้นเป็นนมข้นหวาน ทำให้มีรสอร่อยมาก เรียกว่า “ชีรปวิวรรต” และในวันทีนางให้รีดนมนั้น ลูกวัวไม่กล้าเข้าใกล้แม่วัวเหล่านั้นเลย พอนางสุชาดานำนมมาเข้าโรงเตี๊ยมแม่โคเท่านั้น น้ำนมก็หลั่งออกมาจากเต้านมของแม่วัวเอง นางเห็นความอัศจรรย์ ดังนั้น ก็เกิดความปิติยินดีอย่างยิ่ง จึงตักน้ำนมด้วยมือของตนเองใส่ลงในภาชนะใหม่ แล้วรีบก่อไฟด้วยมือของตนเอง

เมื่อนางกำลังหุงข้าวสุปาयाสนั้นอยู่ ฟองใหญ่ๆ ผุดขึ้นไหลวนเป็นทักษิณาวฏ์ น้ำนมแม้จะแตกออกจากกัน แม้สักระยะเดียวก็ไม่กระเด็นออกไปข้างนอก คว้นไฟแม้มีประมานน้อยก็ไม่ตั้งขึ้นจากเตาไฟ

ในยามนั้น ท้าวจตุโลกบาลมาถือการอารักขาที่เตาไฟ ท้าวมหาพรหมกัณฉัตร ท้าวสักกะทรงนำคันพินมาใส่ไฟให้ลูกไฟลอยอยู่ เทวดาทั้งหลายรวบรวมเอาโอชะที่สำเร็จแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายในทวีปใหญ่ทั้ง 4 มีทวีปน้อยสองพันเป็นบริวารมาใส่ลงในข้าวสุปาयाสนั้น ด้วยเทวานุภาพของตนๆ เสมือนคันรวงผึ้งซึ่งติดอยู่ที่ท่อนไม้ถือเอาต้นน้ำหวานฉะนั้น จริงอยู่ ในเวลาอื่นๆ เทวดาทั้งหลายใส่โอชะในทุกๆ คำข้าว แต่ในวันบรรลุประสัมโพธิญาณ และวันปรินิพพานได้ใส่ลงในหม้อเลยทีเดียว

นางสุชาดาได้เห็นความอัศจรรย์มีใช้น้อย ซึ่งปรากฏแก่ตน ณ ที่นั้น ในวันเดียวเท่านั้น จึงเรียกนางปณณาทาสีมาพูดว่า

“นี่แน่แม่ปณณา วันนี้เทวดาของพวกเราน่าเลื่อมใสยิ่งนัก เพราะว่าเราไม่เคยเห็นความอัศจรรย์เห็นปานนี้ในเวลามีประมาณเท่านี้ เธอจงรีบไปปิดกวาดเทวสถานโดยเร็ว นางปณณาทาสีรับคำของนางแล้วรีบด่วนไปยังโคนไม้

ในตอนกลางคืนวันนั้น แม่พระโพธิสัตว์ก็ได้ทรงเห็นมหาสุบินนิมิตร 5 ประการ เมื่อทรงใคร่ครวญดู จึงทรงกระทำสันนิษฐานว่า วันนี้ เราจักได้เป็นพระพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย เมื่อราตรีนั้นล่วงไป จึงทรงกระทำการปฏิบัติพระสรีระ ทรงคอยเวลาภิกษาจาร

พอเช้าตรู่ จึงเสด็จมาประทับนั่งที่โคนไม้นั้น ยังโคนไม้ทั้งสี่ให้สว่างไสวด้วยพระรัศมีของพระองค์ ลำดับนั้น นางปณณาทาสีนั้นมาได้เห็นพระโพธิสัตว์ประทับนั่งที่โคนไม้มองดูโลกธาตุด้านทิศตะวันออกอยู่ และต้นไม้ทั้งสี่มีวรรณะดุจดั่งทองคำเพราะพระรัศมีอันชานออกจากพระสรีระของพระองค์ นางปณณาทาสีนั้นได้เห็นแล้วจึงมีความคิดดังนี้ว่า วันนี้เทวดาของเราเห็นจะลงจากต้นไม้มานั่งเพื่อคอยรับพลีกรรมด้วยมือของตนเอง จึงเป็นผู้มีความตื่นเต้น รีบบอกเนื้อความนั้นแก่สุชาดา

นางสุชาดาได้ฟังคำของนางปณณาทาสีนั้นแล้วมีใจยินดีพูดว่า ตั้งแต่วันนี้ไป เจ้าจงตั้งอยู่ในฐานะเป็นธิดาคนโตของเรา แล้วได้ให้เครื่องอลังการทั้งปวงอันสมควรแก่ธิดา และก็เพราะเหตุปัจจัยของพระองค์ท่านที่ในวันจะได้บรรลุความเป็นพระพุทธเจ้า ควรจะได้เถาทองใบหนึ่งซึ่งมีราคาหนึ่งแสนด้วยเหตุปัจจัยนั้นจึงทำให้นางสุชาดาทำความคิดให้เกิดขึ้นว่า เราจักใส่ข้าวปายาสในเถาทอง นางมีความประสงค์จะให้นำเถาทองราคาหนึ่งแสนมาเพื่อใส่ข้าวปายาสในเถาทองนั้น จึงรำพึงถึงโภชนะที่สุกแล้ว ข้าวปายาสทั้งหมดได้กลิ้งมาตั้งอยู่เฉพาะในเถา เหมือนน้ำกลิ้งมาจากใบปทุมฉะนั้น ข้าวปายาสนั้นได้มีปริมาณเต็มเถาหนึ่งพอดี นางจึงเอาเถาใบอื่นครอบเถาใบนั้นแล้วเอาผ้าขาวพันห่อไว้ ส่วนตนประดับประดาราบกายด้วยเครื่องประดับทุกอย่าง เสร็จแล้วทูลเถานั้นบนศีรษะของตนไปยังโคนต้นไทรด้วยอาณภาพใหญ่ เห็นพระโพธิสัตว์แล้วเกิดความโสมนัสเป็นกำลัง สำคัญว่าเป็นรุกขเทวดา จึงโน้มตัวเดินไปตั้งแต่ที่ที่ได้เห็น ปลงเถาตกลงจากศีรษะแล้วเปิด (ผ้าคลุม) ออก เอาสุวรรณภิงคาร คนโทน้ำทองคำดักน้ำที่อบด้วยดอกไม้หอมแล้วได้เข้าไปหาพระโพธิสัตว์ยืนอยู่

บาตรดินที่มฤการมหาพรหมถวาย ไม่ได้ห่างพระโพธิสัตว์มาตลอดกาลมีประมาณเท่านี้ ขณะนั้นได้หายไป พระโพธิสัตว์ไม่ทรงเห็นบาตรจึงเหยียดพระหัตถ์ขวาออกรับน้ำ นางสุชาดาจึงวางข้าวปายาสพร้อมทั้งเถาตกลงบนพระหัตถ์ของพระมหาบุรุษ พระองค์ทรงแลดูนางสุชาดา กำหนดพระอาการ นางจึงได้ทูลว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ดิฉันบริจาคน้ำแก่ท่านแล้ว ท่านจงถือเอาเถาขึ้นไปกระทำตามความชอบใจเถิด” ถวายบังคมแล้วทูลว่า “มนิโรธของดิฉันสำเร็จแล้ว ฉันใด แม้มนิโรธของท่านก็จงสำเร็จฉันนั้น” นางบริจาคน้ำเถาซึ่งมีราคาหนึ่งแสน เหมือนบริจาคน้ำใบไม้เก่าไม่เสียดายเลยแล้วหลีกไป (อป.อ. 8/1/137-140)

ข้าวปายาสของนางสุชาดา ถือเป็นภัตตาหารมื้อแรก หรือการถวายอันสำคัญก่อนที่พระบรมโพธิสัตว์จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อนางสุชาดาทูลลากลับไปแล้ว พระบรมโพธิสัตว์จึงเสด็จจากร่มนิโครธพฤกษ์ ทรงถือถาดมธุปายาสนั้นเสด็จสู่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เมื่อทรงพระวรกายแล้วจึงประทับนั่งริมฝั่งแม่น้ำนั้น ปายพระพักตร์สู่ถิ่นบูรพา คือ ตะวันออก ทรงปั้นข้าวมธุปายาสเป็นปั้นๆ ได้ 49 ปั้น แล้วเสวยจนหมด ซึ่งถือเป็นอาหารทิพย์อันจะคุ้มได้ถึง 7 สัปดาห์ หรือ 49 วัน ในการเสวยวิมุตติสุขภายหลังการตรัสรู้

บทบาทของนางสุชาดาที่มีต่อพระพุทธศาสนา

บทบาทของอุบาสิกาในด้านอื่นๆ นอกจากบทบาทของอุบาสิกาในด้านเป็นผู้อุปถัมภ์ด้านปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ธรรมแล้วยังมีบทบาทของอุบาสิกาในด้านอื่นๆ อีก ทั้งเป็นผู้ถึงสรณะก่อนใครสำหรับบทบาทในด้านเป็นผู้ถึงสรณะก่อนผู้อื่นนี้เป็นของอุบาสิกาชื่อ สุชาดา ธิดาของเสนานิกุณมพี ซึ่งได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นเลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายผู้ถึงสรณะก่อน

ความสำคัญของนางสุชาดา ที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก คือ

เป็นบุคคลแรกที่ได้ถวายภัตตาหารแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนช่วยให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้

เป็นบุคคลแรกที่ได้ฟังธรรมเทศนาจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหลังทรงตรัสรู้

ความเกื้อหนุน

การถวายมือแรกและมือสุดท้าย...พระพุทธเจ้าทรงตรัสสรรเสริญ ภัตตาหารที่มีอันสูงส่งมาก 2 มือ คือ อาหารมือแรก ที่นางสุชาดา ถวายข้าวมธุปายาส แต่พระองค์ก่อนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อาหารมือสุดท้าย ที่นายจุนทกัมมารบุตร ทำถวายมีชื่อว่า สุกรมัททวะ บ้างก็ว่าเป็นเห็ดพิษ บ้างก็ว่าเป็นเนื้อสุกรอ่อน (ยังไม่มีคำตอบชัดเจน) หลังเสวยแล้ว ทรงพระประชวรอย่างหนัก ถายเป็นเลือด ไกลจะนิพพานแต่พระพุทธเจ้า ก่อนดับขันธปรินิพพาน (พระไตรปิฎก ฉบับหลวง (ภาษาไทย) เล่มที่ 10 สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค หน้า 104-106)

ซึ่งข้าวมธุปายาส ที่นางสุชาดาได้ถวาย มาถวายพร้อมถาดทองคำพระโพธิสัตว์ทรงปั้นข้าวมธุปายาสออกเป็นก้อนได้ 49 ก้อนเมื่อพุทธองค์ฉันหมดแล้วทำให้มีกำลังบำเพ็ญเพียรต่อจนแล้ว ก็ได้ทรงบรรลุกุสุมโพธิญาณในย่ำรุ่งของคืนนั้นเอง ล่วงไป 7 สัปดาห์ หลังจากนั้นจึงเสด็จไปโปรดยสะ ซึ่งเป็นบุตรของนางสุชาดา พร้อมกันนั้นได้โปรดบิดาและมารดาและภริยาเก่าของพระยสะให้สำเร็จพระโสดาปัตติผล นางสุชาดากับหญิงสะเภาได้ถึงพระรัตนตรัยคือถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ การที่นางสุชาดาได้ถวายข้าวมธุปายาสนั้น นางจึงเป็นผู้ที่บทบาทสำคัญคนหนึ่งในพระพุทธศาสนาเนื่องด้วยการถวายข้าวมธุปายาสนั้น เป็นมืออันมีส่วนสำคัญที่ให้อัตภาพของพระโพธิสัตว์แข็งแรง มีพลังที่จะปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุพระโพธิญาณ (ช.อุปทาน.อ. 70/1/137-152)

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาเรื่องของนางสุชาดา สามารถสรุปได้ดังนี้

ความเมตตากรุณา นางสุชาดาเป็นผู้มีจิตใจเมตตากรุณาต่อพระโคตมพุทธเจ้า แม้จะเข้าใจผิดคิดว่าพระองค์ คือ รุกขเทวดา แต่นางก็มีความปรารถนาดีที่จะถวายอาหารแก่พระองค์ แสดงให้เห็นว่านางมีจิตใจที่อ่อนโยน ปรารถนาช่วยเหลือผู้อื่น

ความกตัญญู เมื่อนางไปบวงสรวงกับเทวดาแล้วได้สิ่งที่ นางสุชาดาต้องการแล้วก็ได้ทำพิธีกรรมอย่างที่น่าจะได้บอกกล่าวไว้ แสดงให้เห็นว่านางเป็นผู้มีคุณธรรมและรู้จักตอบแทนบุญคุณ

ความเสียสละ นางสุชาดาเป็นผู้เสียสละ นางได้ถวายข้าวมธุปายาส ซึ่งเป็นอาหารที่ดีที่สุดแก่พระโคตมพุทธเจ้า แสดงให้เห็นว่านางเป็นผู้มีน้ำใจและพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

นอกจากนี้ เรื่องของนางสุชาดายังสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของอาหารและน้ำใจ ข้าวมธุปายาสที่นางได้ถวายแก่พระโคตมพุทธเจ้านั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อพระองค์มาก เพราะเป็นอาหารที่ทำให้พระองค์มีพลังกำลังในการเจริญมรรคผล และน้ำใจความเมตตากรุณาของนางก็เป็นสิ่งที่มีค่าต่อพระองค์เช่นกัน แสดงให้เห็นว่าอาหารและน้ำใจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต

องค์ความรู้เหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนี้

ความเมตตากรุณา เราสามารถฝึกฝนความเมตตากรุณาต่อตนเองและผู้อื่นได้ โดยการทำบุญช่วยเหลือผู้อื่น และทำจิตใจให้สงบ

ความกตัญญู เราสามารถแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณได้ โดยการดูแลช่วยเหลือตอบแทนบุญคุณ และประพฤติตนเป็นคนดี

ความเสียสละ เราสามารถฝึกฝนความเสียสละได้ โดยช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และแบ่งปันสิ่งของหรือความช่วยเหลือให้ผู้อื่น

การประยุกต์ใช้องค์ความรู้เหล่านี้จะช่วยให้เราเป็นคนที่มีจิตใจดีงาม มีความสุข และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุป

นางสุชาดา เป็นธิดาของเสนานิคุมพี เศรษฐีผู้มั่งคั่งในหมู่บ้านเสนานิคม ตำบลอรุเวลาเสนานิคม นางมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากและมีความปรารถนาที่จะได้ถวายภัตตาหารแด่พระพุทธเจ้า ในวันหนึ่ง นางสุชาดาได้จัดเตรียมข้าวมธุปายาสอันโอชะด้วยตนเอง เพื่อถวายแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ใต้ต้นไทรนิโครธ นางได้ยกถาดข้าวมธุปายาสขึ้นทูลน้อมถวาย และเดินออกจากบ้านพร้อมด้วยบริวาร

เมื่อนางสุชาดามาถึงต้นไทรนิโครธ นางได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่ใต้ต้นไทร นางเกิดความโสมนัสยินดี เพราะคิดว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือรุกขเทวดาที่บันดาลให้นางมีบุตรสมปรารถนา นางจึงถวายข้าวมธุปายาสแด่พระพุทธเจ้า ทรงรับข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดา และทรงฉันจนหมด จากนั้นพระองค์ได้เสด็จไปยังริมฝั่งแม่น้ำเนรัญจนา และทรงเข้าฌานสมาบัติ 7 วัน จนกระทั่งทรงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

นางสุชาดาจึงนับได้ว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะข้าวมธุปายาสที่นางถวายแด่พระองค์นั้น ได้ช่วยให้พระองค์มีพลังกำลังมากพอที่จะเจริญมัชฌิมาปฏิบัติเจริญญาณ และตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า นอกจากนี้ นางสุชาดายังเป็นบุคคลแรกที่ได้ฟังธรรมเทศนาจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหลังทรงตรัสรู้ นางได้บรรลุโสดาบัน และนับถือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาตลอดชีวิต

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต. (2548). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**. กรุงเทพฯ: วัดราชโอรสาราม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 29. กรุงเทพฯ: 2559

พระไตรปิฎก ฉบับหลวง (ภาษาไทย). เล่มที่ 10 สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธรัฐศาสตร์กับการพัฒนาสังคมโลกในยุคดิจิทัล Buddhist Political Science and the Development of Global Society in the Digital Age

¹มะลิ ทิพย์ประจง, ²บุญยืน งามเปรี่ยม, ³พระครูปริยัติคณานุรักษ์ สุวิชาโน (ศรีสมงาม),
⁴เกษม ประอาจ

¹Mali Thipprajong, ²Boonyuen Ngampream,

³Phrakhru Pariyatananurak Suwichano (Srisomngam), ⁴Kasem Pra-ang

^{1,2,3,4}วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Phetchaburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: thipprajongmali@gmail.com

บทคัดย่อ

พุทธศาสนากับรัฐศาสตร์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือการที่รัฐหรือประเทศจะปกครอง พลเมืองให้มีความมั่นคงอย่างสันติสุขได้ยั่งยืนตลอดไปนั้น ซึ่งสถาบันการเมืองจะต้องใช้ศาสนา เพื่อให้พลเมืองได้เป็น เครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเฉพาะพุทธศาสนาที่เน้นการปฏิบัติทางกาย ทางวาจาและทางใจ ซึ่งเป็น 3 สุจริต คือ ให้ความประพฤติดีประพฤติชอบ 3 ประการ ได้แก่ 1) กายสุจริต คือ มีความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ต้องถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย 2) วาสุจริต คือมีความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา และ 3) มโนสุจริต คือ มีความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ต้องถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ทั้งนี้ เพราะการปกครองพลเมืองเพื่อให้ สังคมนั้นๆ ดำเนินไปได้สงบเรียบร้อย มีความยุติธรรม มีความสามัคคี ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งการมีเสถียรภาพทางสังคมและการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความผาสุก การบริหาร

คำสำคัญ: พุทธ, รัฐศาสตร์, พัฒนา, สังคมโลก, ยุคดิจิทัล

Abstract

Buddhism and political science are therefore extremely important, that is, the state or country to rule. Citizens to be stable, peaceful and sustainable forever. In which political institutions must use religion in order for citizens to be mental anchor Especially Buddhism that focuses on physical practice. Verbally and mentally, which are 3 honesty, that is, to have good conduct, to have 3 righteous behaviors, namely: do the right thing 2) Speech honesty means having honest speech. say the right things conduct with right

speech and 3) conscience, honesty, that is, have honesty in mind think the right thing Behaving rightly with the heart, this is because the administration of citizens in order for that society to proceed peacefully. be fair unity Behave as a good citizen of society, an important factor that will lead to social stability and lead the society to progress, well-being, management.

Keywords: Buddhism, political science, development, global society, digital age.

บทนำ

พุทธศาสนากับรัฐศาสตร์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือการที่รัฐหรือประเทศจะปกครอง พลเมืองให้มีความมั่นคงอย่างสันติสุขได้ยั่งยืนตลอดไปนั้น ซึ่งสถาบันการเมืองจะต้องใช้ศาสนา เพื่อให้พลเมืองได้เป็น เครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเฉพาะพุทธศาสนาที่เน้นการปฏิบัติทางกาย ทางวาจาและทางใจ ซึ่งเป็น 3 สุจริต คือ ให้มีความประพฤติดีประพฤติชอบ 3 ประการ ได้แก่ 1) กายสุจริต คือ มีความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ต้องห้ามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย 2) วาจาสุจริต คือมีความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ต้องห้ามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา และ 3) มโน สุจริต คือ มีความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ต้องห้ามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ทั้งนี้ เพราะการปกครองพลเมืองเพื่อให้ สังคมนั้นๆ ดำเนินไปได้สงบเรียบร้อย มีความยุติธรรม มีความสามัคคี ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งการมีเสถียรภาพทางสังคมและการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความผาสุก การบริหาร และการปกครองของสังคมในอดีตมีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างใกล้ชิด มีการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน ศาสนาจึงเป็น ที่มาของอุดมการณ์รูปแบบเดียว เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการธำรงรักษาความชอบธรรมของการปกครองและการ ยอมรับของประชาชนที่มีต่อผู้ปกครองพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นส่วนพระธรรม คือคำสอน และพระวินัย คือ คำสั่งมีคุณค่าต่อการปกครอง ทั้งในด้านการปกครองตนเอง การปกครองหมู่คณะและการปกครองประเทศหรือสังคมโดย ส่วนรวมตลอดจนมีการปกครองโลกอยู่มาก กล่าวคือมุ่งส่งเสริมให้บุคคลหมั่นสำรวจ ผิดแผก ปรับปรุง เคารพ ควบคุม บังคับภายใน คือ จิตใจ เชื่อมมั่นรับผิดชอบ ต่อตนเอง เป็นการปกครองตนเอง รู้จักธรรมชาติและความต้องการของผู้อื่น ใช้พระคุณควบคู่กับการใช้พระเดช เป็นการปกครองหมู่คณะและปกครองประเทศหรือสังคมโดยส่วนรวม การจัดสวัสดิการสาธารณะเพื่อพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา (วิรุฬห์ศักย์ แนวภูวนนท์, 2556) เนื่องจากในปัจจุบัน สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดปัญหาสังคม และทำให้สังคมได้รับ ผลกระทบตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของสภาพความเป็นอยู่ ความยากจน ปัญหาทางด้านแรงงาน ด้าน เศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตใจและวัฒนธรรม ฯลฯ ก่อให้เกิดความเสี่ยงทั้งทางภาครัฐและเอกชน ดังนั้นชุมชนที่เป็น ฐานรากของสังคมจึงได้มีการนำเอาการจัดสวัสดิการในรูปแบบต่างๆ เข้ามาใช้ในการดำเนินกร เพื่อเป็นการรักษา และดำรงไว้ซึ่งความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่น ความเอื้ออาทร ความเกื้อกูลของผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม อีกทั้งยังทำให้ครอบครัวประสบกับความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งพาตนเองได้ และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและดูแลรักษาสุขภาพทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของมนุษย์ ที่จะสามารถดำรง

ตนให้อยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดีและมีความสุข วัดและพระสงฆ์จึงเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ทำให้ฝ่ายปกครองร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับประชาชนให้เป็นคนที่มีศีลธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม ประพฤติตนอยู่ในกรอบ ของการละชั่ว ทำแต่ความดี ทำให้ประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจในการประพฤติตนตามหลักของคฤหัสถ์ (คิทธิปฏิบัติ) เพื่อให้ประชาชนได้มีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม เต็มไปด้วยความสุข เกิดความยุติธรรม มีการสงเคราะห์ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อีกทั้งวัดยังเป็นศูนย์กลางของการศึกษา เป็นสถานที่สงเคราะห์และพัฒนาพลเมืองให้มี ความมั่นคงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงการเป็นจุดศูนย์กลางทางด้านพิธีกรรมอันเนื่องมาจากประเพณี ความเชื่อและมีความเกี่ยวเนื่องสอดคล้องสัมพันธ์กับหลักของพระพุทธศาสนา ประชาชนหรือพลเมืองได้รับประโยชน์ใน ด้านต่างๆ จากวัดและพระสงฆ์ก็ได้รับประโยชน์จากประชาชนในพื้นที่ในฐานะที่เป็นศาสนูปถัมภก ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2535 ที่ได้กำหนดให้พระสงฆ์ได้มีหน้าที่ตามภารกิจ 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษา พุทธรัฐศาสตร์สำหรับการส่งเสริมความมั่นคงแห่งพลเมือง การส่งเสริมความมั่นคงของพลเมืองในรัฐตามหลักพุทธธรรม โดยรัฐจัดสวัสดิการให้ตามความจำเป็นของประชาชนพลเมือง ซึ่งมีที่อยู่อาศัย อาหารเพื่อการบริโภค ยารักษาโรค การศึกษาที่มีคุณภาพและการมีงานทำและรู้จัก เลือกรับบุคคลให้เหมาะสม และประพฤติดำเนินชีวิต 5 คือ ไม่ฆ่าสัตว์ทั้งปวง ไม่ลักขโมยทรัพย์ ไม่ผิดประเวณี ไม่พูดเท็จ และไม่ดื่มสิ่งเสพติด โดยทั้ง 5 ข้อจะนำมาซึ่งความมั่นคงของพลเมือง การส่งเสริมความมั่นคงของพลเมือง ควรส่งเสริมในด้านที่อยู่อาศัย การรักษาสุขภาพ มีอาหารบริโภค มีการศึกษาที่ดี มีงานทำและมีรายได้พอเลี้ยงตนเองและ ครอบครัว มีกิจกรรมส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนเข้มแข็ง ยึดมั่นในศาสนา และวัฒนธรรมอย่างมั่นคง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสิทธิและได้รับความเป็นธรรม มีส่วนในการตัดสินใจ การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง และมีจิตสาธารณะในการทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม ความเป็นอยู่ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีและรู้คุณค่าของทรัพยากร พร้อมทั้งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน และการปฏิบัติตามจริยธรรมมืองค์ 8 เพื่อสร้างความปลอดภัยในทรัพย์สิน สร้างพลังในสังคม และสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับพลเมือง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัลส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อพฤติกรรมในการใช้ชีวิตรวมถึงการเรียนรู้ โลกแห่งการเรียนรู้ได้พัฒนาไปอย่างมากจากการที่มีระบบอินเทอร์เน็ตและการพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งระบบเครือข่ายความรู้ออนไลน์มีการขับเคลื่อนอย่างเห็นได้ชัด ระบบอินเทอร์เน็ตจะมีบทบาทมากขึ้นจะช่วยให้คนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญสามารถเข้าถึงความรู้ได้ในขณะที่การเรียนรู้ในพื้นที่ที่ได้ปฏิบัติจริงซึ่งยังเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยพัฒนาเสริมทักษะด้านต่างๆ ในหลากหลายมิตินวัตกรรมเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้มีการพัฒนาไปอย่างมาก มีการนำไปประยุกต์ใช้ในงานต่างๆ รวมทั้งในเรื่องของการเรียนรู้และมีกรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็น 5G VR AR IOTs แอปพลิเคชันต่างๆ หรือ AI ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้และการนำไปประยุกต์ใช้ทั้งต่อผู้เรียน ผู้สอน ผู้ประกอบการรวมถึงคนทั่วไปด้วยลองมาดูกันว่าเทคโนโลยีดิจิทัลมีการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ยังอีกนัย การเกิดขึ้นของ 5G นำมาซึ่งการ

เปลี่ยนแปลงสำคัญอย่างมากทางเทคโนโลยีไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเร็วในการรับส่ง ความเร็วในการตอบสนอง ซึ่งจะถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางในวงการต่างๆ รวมถึงด้านการเรียนรู้ อาทิ การใช้ AR และ VR ผ่านอินเทอร์เน็ตได้ดีขึ้นส่งผลต่อการใช้ AR และ VR เพื่อเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการเรียนรู้มากขึ้น การใช้ IOTs ในการพัฒนานวัตกรรมที่ใช้ในการเรียนรู้ ระบบเซ็นเซอร์ต่างๆ ใช้งานได้ดีขึ้น ทำให้สามารถใช้ในการผ่าตัดทางไกลที่ทำได้แม่นยำและรวดเร็วขึ้นทำให้การเรียนรู้ไปได้ไกลขึ้น เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้เจ้าของกิจการรวมทั้งหน่วยงานองค์กรต้องปรับตัวให้ตอบรับกับเทคโนโลยีที่เกิดขึ้น ซึ่งในการทำงานของ 5G ที่เร็วมากนั้นอาจต้องใช้ AI มาช่วยคิดสนับสนุนการทำงานที่เกิดขึ้นอีกด้วย ธุรกิจองค์กรต่างๆ ก็อาจได้ใช้ประโยชน์และมีมูลค่ามากขึ้นด้วย การพัฒนาทักษะโดยใช้นวัตกรรมมาช่วยก็จะขยายไปได้ไกลมากขึ้น ในยุคที่ AI กำลังถูกพูดถึงอย่างมากเพื่อช่วยสนับสนุนงานของมนุษย์ AI เป็นเทคโนโลยีที่ถูกนำเข้ามาเพื่อช่วยประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ช่วยลดต้นทุนการผลิต ลดเวลา รวมถึงช่วยสนับสนุนการทำงานของมนุษย์ในด้านต่างๆ ด้วย ซึ่งปัจจุบัน AI ถูกนำมาใช้ในแทบทุกวงการมากมาย เช่น ระบบบริหารจัดการในร้านค้า สำหรับ AI กับการเรียนรู้นั้น ได้ถูกนำมาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านต่างๆ และในระบบการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นระบบผู้ช่วยตอบคำถามในการเรียนการสอนพื้นฐาน การจัดระบบบริหารจัดการส่งการบ้าน AI ยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับคนทุกกลุ่ม ช่วยลดช่องว่างการเข้าถึงองค์ความรู้ และส่งเสริมการแบ่งปันองค์ความรู้ให้กับผู้อื่น ซึ่ง AI ยังเป็นสิ่งสำคัญที่เยาวชนเด็กรุ่นใหม่รวมถึงทุกวัยควรต้องศึกษาเรียนรู้ไว้เพื่อที่จะสามารถทำงานร่วมกับ AI และใช้ประโยชน์จาก AI ในการทำงานต่างๆ ในอนาคตได้ VR และ ARVR นั้นถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กโดยการใส่แว่นตาเพื่อดูฉากจำลองโลกเสมือนความเป็นจริง ซึ่งถูกนำมาใช้ในการเรียนรู้ทั้งด้านประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ ชีววิทยา ฯลฯ อาทิ การจำลองฉากโลกในป่าเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตสัตว์ป่าต่างๆ ให้เข้าใจง่ายและไม่ต้องเดินทางไปจริง ช่วยให้เด็กกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และยังส่งเสริมการเรียนรู้นอกตำราด้วย ส่วน AR หรือชื่อเต็ม Augmented Reality นั้นเป็นเทคโนโลยีที่ผสมผสานโลกแห่งความจริงรวมเข้ากับโลกเสมือนจริงที่ถูกสร้างขึ้น โดยใช้ผ่านอุปกรณ์และเทคโนโลยีต่างๆ อย่างกล้องมือถือ คอมพิวเตอร์ หรือแว่น โดยจะแสดงผลผ่านแอปพลิเคชันที่ใช้ AR โดยเฉพาะ ภาพที่ปรากฏจะเป็นภาพเหมือนจริงแบบสามมิติ และ 360 องศา ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีนี้ถูกรวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมประจำวัน และมีการนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในด้านต่างๆ ทั้งด้านศิลปะ การแพทย์ การศึกษา และการพาณิชย์ เป็นต้น ตัวอย่างนวัตกรรมการเรียนรู้สมัยใหม่ เช่น นิทานที่ใช้เทคโนโลยี AR เข้ามาช่วย สามารถดูผ่านโปรแกรมแอปพลิเคชันมือถือ ช่วยส่งเสริมจินตนาการ และเกิดการเรียนรู้ สนุกกับการอ่าน รูปแบบการเรียนรู้ใหม่ๆ ในยุคดิจิทัลข้อมูลองค์ความรู้ต่างๆ ในปัจจุบันไม่ได้หาได้เพียงในห้องเรียนอย่างเดียว รูปแบบการเรียนรู้และช่องทางใหม่ๆ ได้ถูกพัฒนาขึ้นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นจากภาครัฐหรือภาคเอกชนหรือแม้กระทั่งบุคคลทั่วไปที่มีการแชร์ข้อมูลองค์ความรู้ นำองค์ความรู้ของตนเองมาสร้างรายได้ เกิดคอร์สเรียนรู้ทางช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ในรูปแบบตามแต่ที่คนสนใจเฉพาะด้าน (Customized) ซึ่งทำให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่ายขึ้น พัฒนาทักษะได้ตรงตามที่ตนเองสนใจ ยกตัวอย่างภาคเอกชนก็เปิดหลักสูตรเองเพื่อตอบโจทย์ตามความ

ต้องการขององค์กร องค์กรต่างๆ รวมถึงสถาบันการศึกษาทั้งในไทยและต่างประเทศเริ่มหันมาทำแพลตฟอร์มหรือหลักสูตรการเรียนรู้ของตนเองหรือแชร์ข้อมูลองค์ความรู้ของตนเองผ่านทางช่องทางออนไลน์ทางแพลตฟอร์มต่างๆ มากขึ้น ตัวอย่างเช่น แพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่เรียกว่า MOOCs ที่เปิดให้คนทั่วไปสามารถเรียนได้จากที่ไหนก็ได้ในโลก นอกจากนี้สื่อสังคมออนไลน์และสื่อเพื่อการเรียนรู้เกิดขึ้นมากมายให้คนได้ศึกษาค้นคว้าตามเนื้อหาที่ตนสนใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้รอบตัว ทักษะเฉพาะด้าน ไลฟ์สไตล์วิชาและทฤษฎีความรู้ด้านต่างๆ ทางช่องทาง อาทิ เฟซบุ๊ก ยูทูบ Google+ Instagram podcast เป็นต้นสำหรับแอปพลิเคชันก็ยังคงมีหลากหลายที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นสำหรับครู นักเรียน ผู้ที่สนใจเรียนรู้เรื่องต่างๆ ทั่วไป อาทิ แอปพลิเคชันช่วยครูจัดระบบการเรียน การสอน แอปพลิเคชันนำเสนอองค์ความรู้ด้านต่างๆ แอปพลิเคชันที่ใช้เทคโนโลยี AR เข้ามาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นต้น (<https://www.okmd.or.th/okmd-opportunity/life-long-learning/3678/>) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ปัจจุบันและที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตมีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมากเมื่อเปรียบเทียบกับ การเปลี่ยนแปลงในอดีตที่ผ่านมาซึ่งมีผลกระทบต่อการบริหารจัดการ สถานศึกษาเป็นอย่างมาก ดังนั้นในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยน ทักษะคิดและแนวคิดการบริหารของตนเองให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สถานศึกษามีความทันสมัยสามารถบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพในทุกๆ ด้าน (สุกัญญา แซ่ม้อย, 2561: 125) ความท้าทายขององค์กรในโลกยุคดิสรัปชั่น (Disruption) ความท้าทายของโลกยุคดิสรัปชั่น (Disruption) และ 5 วิธีการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง สิ่งหนึ่งที่เราต้องเสริมเพิ่มเติมคือการเรียนรู้ด้วยองค์ความรู้ใหม่ 4 ประการที่ผู้ประกอบการยุคใหม่ควรมีซึ่งจะเป็นเสมือนกุญแจทองคำในการไขสู่ยุคใหม่ของการดำเนินธุรกิจในอนาคต

1. องค์ความรู้จะเกิดขึ้นด้วย “เลนส์ในการมองใหม่” องค์กร ต้องรู้จักปรับมุมมองใหม่ หรือ Mindset เพราะ “คนเราจะมองเห็นแต่ในสิ่งที่มองหา” เราต้องรู้จักเปิดใจยอมรับ มุมมอง วิธีคิดและผลลัพธ์ที่แตกต่างจากเลนส์ใหม่ของคนที่เรากำลังสนทนา หรือดำเนินธุรกิจด้วยกัน เพราะเมื่อเราปรับ Mindset แล้ว เราจะสามารถนำพาองค์กรไปสู่มิติการดำเนินธุรกิจรูปแบบใหม่ที่เปิดกว้างมากกว่าเดิม

2. องค์ความรู้จะเกิดขึ้นด้วย “การทำงานที่เร็วขึ้น” เมื่อเราทำงานเร็วขึ้น เราจะพบข้อผิดพลาดเร็วขึ้น วนเป็นวงโคจรเป็นเหมือนการสั่งสมประสบการณ์ให้มีความมั่นคงและแข็งแกร่งในอนาคต เมื่อเปรียบเทียบกับองค์กรที่ทำงานช้าเพราะกังวลว่าจะเกิดข้อผิดพลาด สิ่งนั้นจะเป็นเกราะป้องกันไม่ให้องค์กรสามารถก้าวข้ามอุปสรรคเวลาเจอข้อผิดพลาด เพราะยิ่งองค์กรเหล่านั้นทำงานช้าย่อมมีประสบการณ์ในการรับมือและแก้ไขสถานการณ์ช้าตามไปด้วย

3. องค์ความรู้จะเกิดขึ้นด้วย “การเรียนรู้จากสิ่งที่ผิดพลาด” เกิดเป็นคำถามที่ว่าองค์กรทำงานเร็วขึ้น แต่ทำไมไม่ก้าวหน้า สาเหตุหนึ่งมาจากการที่องค์กรนั้นเกิดความ ผิดพลาดแล้ว แต่ไม่เรียนรู้และพัฒนามุมมองจากจุดที่ผิดพลาด เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ และถ้าเรายังเกิดความผิดพลาดและอยู่กับที่เรื่อยๆ ก็จะเป็นหลุมขนาดใหญ่ที่จะดึงองค์กร กลับมาได้ลำบากขึ้น จนองค์กรจะชะลอความสำเร็จ และชะลอการเรียนรู้ในที่สุด

4. องค์ความรู้จะคงอยู่ต่อเมื่อรู้จักเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง องค์การต้องมี “ทัศนคติที่ อยากจะเรียนรู้” และ “วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม” เพื่อสร้างระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และต่อยอดสู่ความสำเร็จ จนในที่สุดองค์กรสามารถยืดหยัดเคียงคู่กับองค์กรใหญ่ๆ ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยในอนาคต ซึ่งการสร้างสรรค์รูปแบบการเรียนรู้ที่ทรงประสิทธิภาพมากที่สุดของโลกขึ้นมาได้สำเร็จภายใต้ชื่อ “4 Line Learning” โดยนำเสนอการเรียนรู้ ผ่านโมเดลที่ชื่อ “Your Next U” เพื่อสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองสไตล์การเรียนรู้ ของคนทุกเพศทุกวัยและของแต่ละคน พร้อมอัปเดตสิ่งใหม่ๆ มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันและ การท างานได้อย่างทันท่วงทีท่ามกลางโลก Disruption ที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงนี้ (อริญญา เกลิงศรี, 2562: 90) ขณะนี้โลกของเราเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วมาก คำว่า “ทันสมัย” อาจจะไม่เพียงพอ จะจำกัดความสำหรับเรื่องใหม่ๆ การเปลี่ยนแปลงในโลกใบนี้ ทำให้เราไม่ได้กระตือรือร้นที่จะปรับเปลี่ยน หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบชีวิต เปลี่ยนรูปแบบธุรกิจไปเท่าใดนัก ถ้าเช่นนั้นเรา จะทำการปรับเปลี่ยนอย่างใดดังที่ “ทอม กูดวิน” ได้กล่าวว่า การใช้ความรู้และการสังเกตจาก ประสบการณ์ที่ได้พบเจอกับผู้คนที่หลากหลาย นำมาถ่วงดุลเป็นเนื้อหาที่จะกระตุ้น ความคิดให้ทุกคนรู้สึกว่ นี่จะควรจะเป็นจุดเริ่มต้นในการเปลี่ยนแปลงที่ดี เพื่อมุ่งหน้าสู่การประสบความสำเร็จทางธุรกิจ ได้เปรียบคู่แข่งขัน และยังนำมาสู่ชีวิตที่ดียิ่งขึ้น ของทั้งพนักงานบริษัทหรือคนที่เป็นลูกค้าของบริษัทนั่นเอง แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงบางครั้งเป็นสิ่งที่น่ากลัว ทว่าหากมีการเตรียมพร้อมและขบคิดเส้นทางเดินที่ถูกต้อง การเปลี่ยนแปลงก็เป็น เรื่องที่วิเศษสุด นำมาซึ่งอนาคตที่ดีงามและมั่นคง (รัชยา เรืองศรี, 2562: 79)

สรุป

ดังนั้น เพื่อการขับเคลื่อนพุทธรัฐศาสตร์กับการศึกษาในยุคดิจิทัล สถาบันการศึกษาหรือผู้บริหารองค์กรไม่ว่าจะขนาดใดก็ตาม รวมไปถึงคนทำงาน ผู้สมัครงานและคนที่ กำลังอยู่ในวัยเรียน จะต้องตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลง หมั่นเรียนรู้พัฒนาตัวเองและต้องเตรียมตัวให้พร้อมกับการทำงานในอนาคต การให้การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนะจากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (Tradition Paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ ใหม่ (New Paradigm) ที่ให้โลกของนักเรียนและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของ กระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ไปไกลกว่าการได้รับความรู้แบบง่าย ๆ ไปสู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะองค์การ ทัศนคติเชิงบวก ความเคารพตนเอง นวัตกรรม ความสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร ทักษะและค่านิยมทางแบบดั้งเดิมโดยการเรียนรู้และการปรับตัวให้ทันและเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งการดำเนินชีวิตทั้งด้านการปกครองการอยู่ภายใต้กฎระเบียบของข้อบังคับต่างๆ อย่างเหมาะสมได้อย่างมีประสิทธิภาพสร้างการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาอย่างถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

- รัชยา เรืองศรี. (2562). **ปรับธุรกิจให้รอดในยุคดิจิทัล = Digital darwinism**. กรุงเทพฯ: บริษัท ซีเอ็ด
ยูเคชั่น จำกัด.
- สุกัญญา แซ่มซอย. (2561). **การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล (SCHOOL MANAGEMENT IN
DIGITAL ERA**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิรุฬห์ศักร์ แนวภูวนนท์. (2556). “**ศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุช่อแฮ**”. สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่.
- อริญญา เกลิงศรี. (2562). **Disruption: ทำลายล้างหรือสร้างโอกาส**. ออนไลน์.สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน
2562. แหล่งที่มา: <https://thaipublica.org/2018/06/seacdissruption/>.
<https://www.okmd.or.th/okmd-opportunity/life-long-learning/3678/>

<http://www.spmcu.ac.th>